F. 28
BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III
XL
F
28
NAPOLI

XL
7
28

TITI LUCRETII CARI
DE RERUM NATURA
LIBROS SEX

INTERPRETATIONE ET NOTIS ILLUSTRAVIT

MICHAEL FAYUS
Bacc. Theol. & Paſtor Eccl. de Putangelis,

JUSSU CHRISTIANISSIMI
REGIS
IN USUM SERENISSIMI
DELPHINI.

PARISIIS,
Apud FEDERIC. LEONARD Regis, Sereniſſimi Delphini, & Cleri Gallicani Typographum, viâ Jacobæâ.

M. DC. LXXX.
CUM PRIVILEGIO REGIS.

Bibliothecæ ... catal. inscript.
BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE III NAPOLI

SERENISSIMO

DELPHINO

S. P. D.

MICHAEL DU FAY.

I*MPRVDENS quidem certè, ac inſipientis forſan ſapientiæ conſultus errare videar*, SERENISSIME DELPHINE, *quòd eam Tibi philoſophiam, quæ irreligioſa æſtimatur & impia, religioſiſſimo, Chriſtianiſſimóque dicaverim.*

Quis enim Philoſophus aut Poëta Deorum providentiam negat impudentiùs, quis Animorum immortalitatem oppugnat acriùs, quis religionem omnem audaciùs tollit, quàm Lucretius?

Verùm, ſi rem ex æquo & bono judices, PRINCEPS SAPIENTISSIME, *non eâ mente me accinxiſſe huic operi exiſtimabis, ut alienam à Religione Chriſtianâ diſciplinam in lucem é tenebris revocarem: ſed uti ſua linguæ Latinæ propria vis, & avita munditiès, ac elegantia redderetur.*

Quamvis enim apud Lucretium reperiantur ejuſmodi ſententiæ, quæ à Chriſtianæ Religionis inſtitutis abhorreant: tamen inter Latinos Authores & graviſſimus habetur, & elegantiſſimus.

Nimirùm dilucidè, remotis etiam Fa-

bularum involucris, purâ Latinitatis integritate, præſtanti ſermonis elegantiâ, divino carminis nexu, mirâ ſententiarum ubertate, graviſque ſimul ac ſimplici ſtyli majeſtate, de totâ rerum naturâ ſubtiliter & acutè diſputat.

Unde, ut cætera taceam, poſſit & elatior animi magnitudo contra fortunæ impetus: & major fortitudo contra mortis timorem: & fortior conſtantia contra ſuperſtitionem: & temperantia conſtantior adverſus æſtum libidinis comparari.

Huc accedit, quòd, ſi à paucioribus ineptiis, atque impietatibus diſceſſeris, multa quidem tractat, quæ veritati, ac rationi; plura, quæ bonis moribus conſentiunt; & quædam etiam apud eum propè divina diſputantur.

Quòd ſi in eo etiam Authore plura,

quàm ſunt, bonis moribus contraria offenderentur, cui potuit opus hoc convenientiùs in manus tradi, quàm Tibi, PRINCEPS SERENISSIME? *qui, quâ es cùm mentis perſpicacitate, & judicii acrimoniâ: tum integritate morum, ac ſanctimoniâ; vales imprimis & verum à falſo, & rectum à pravo diſcernere; & quem magnitudo magis ad cauſas rerum inveſtigandas excitat, quàm novitas allicit.*

Itaque ut apes ex ſingulis floribus id unum decerpunt, quod ad mel conficiendum aptum eſt & utile: ita Tu, PRINCEPS SAPIENTISSIME, *quæ ad rerum cognitionem, & verborum elegantiam videntur plus valere, ea dumtaxat diligenter & acuratè colliges.*

Quod quò libentiùs facias, juſſus ſum Lucretianum Carmen ſimul & purgare men-

dis, & notis atque interpretatione illuſtrare.

Quàm benè, nihil dico; Tui eſt acerrimi judicii, SERENISSIME DELPHINE, *æſtimare, quàm ſedulò fecerim: &, quod peccatum eſt, humanitatis excuſare.*

Spero autem futurum, ut, qui anno ſuperiore meum in explanando Manilio ſtudium, & laborem benigno honore dignatus es, meam quoquein illuſtrando Lucretio operam, & qualemcunque induſtriam non dedigneris.

Atque hocamplius, & multò majoribus votis expeto, ut vivas felix, PRINCEPS SERENISSIME, *literarum, & literatorum præſidium, ac decus.*

Lutetiæ Pariſ. VII. K. Junii
M. DC. LXXX.

AD LECTOREM
PRÆFATIO.

NON eſt operæ pretium, LECTOR BENEVOLE, ut in Lucretiani Carminis laudes longiùs excurram.

Quàm ſit enim opus præſtans ac nobile, ſatis aut ipſa per ſe lectio docet: aut rerum, de quibus in eo tractatur, dignitas perſuadet: aut varia doctiſſimorum virorum de eo teſtimonia commendant.

Id unum dumtaxat hîc mihi præſtandum eſſe duxi, ut, quæ meorum in id operis commentariorum ſit ratio, breviter exponam.

Varii quidem varios in Lucretium commentarios ſcripſerunt. Quam tamen novam commentandi rationem primus ad Regiam SERENISSIMI DELPHINI inſtitutionem præſcripſit nobis vir tam omni doctrinâ ornatus, quàm belli artibus clarus CAROLUS SANCTAMAURÆUS ILLUSTRISSIMUS MONTAUSERII DUX, SERENISSIMI DELPHINI MODERATOR SAPIENTISSIMUS,

PIENTISSIMUS, eum ſanè pluris eſſe, quàm cæteras, nemo eſt optimarum artium ſtudiis eruditus, qui non fateatur. Itaque ſi nos in tam nobili ſtudio aſſequendo, mandatiſque exequendis rem feliciter & ex ſententiâ geſſimus; & ſi aliquando hi noſtri in Lucretium, quóſque anno ſuperiore in Manilium conſcriptos edidimus, commentarii juvabunt DELPHINI, atque etiam publica ſtudia, illi uni SAPIENTISSIMO DELPHINI MODERATORI laus omnis erit meritò tribuenda, atq; omne beneficium referendum.

Totus autem primùm in eo fui, ut variis adjutus Codicibus Carmen ipſum à mendis omninò vendicatum ſibi reſtitueretur.

Deinde, ut eam, quæ mihi ab ILLUSTRISSIMO MONTAUSERII DUCE, tradita eſt provincia, pro viribus agerem, eò me maximè contuli, ut Carminis præpoſteram atque implicitam locutionem, continuâ verborum interpretatione, in nativum ordinem reſolverem.

Neque id modò præſtiti, ut ſenſum ex ſenſu, ſed ut ex verbis verba æquè ſignificantia redderem; quò ſimul & verborum copia comparetur, &, quæ difficilia primo aſpectu videntur, ea non careant aliquâ ſuâ explanatione.

Ubi verò, aut ad verborum dictionúmque connexum, aut ad rerum intelligentiam, textui voces aliquas ſuperaddi neceſſe fuit, eas diverſo charactere ſignari curavi.

Poſtremò, quarum vocum ſenſus aut vis exponi

niſi pluribus potuit, illarum longiorem explanationem rejecimus in Annotationes, quas quidem ita breves fecimus, ut nihil tamen ex iis omiſerimus, quæ aut ad Poëtæ mentem; aut ad Hiſtoriam; aut etiam ad Fabulam, ſi quæ occurrebat; aut ad Geographiam; aut ad Doctrinam; aut ad vim exprimendam, quæ ſit nonnullis ſubjecta vocibus; aut ad cæterarum denique rerum intelligentiam, deſiderari viderentur.

Atque ut huic operi quaſi numeros daremus, ſingulis libris ſingula præfiximus argumenta, quibus quaſi uno intuitu totum, quod in unoquoque libro continetur, LECTOR facilè poſſet perſpicere.

Denique locupletiſſimum inſtruximus indicem vocabulorum omnium, quæ in ſex libris Lucretii continentur, quem tanquam utiliſſimum quoddam corollarium toti operi attexuimus.

Unum eſt præterea, quod te monitum velim, CANDIDE LECTOR, poſtremam libri quarti partem, quia de rebus Venereis plurima continet ſomnia, reſecatam quidem, at integram tamen ſine notis & interpretatione, ad totius operis calcem fuiſſe tranſlatam.

Quæ igitur LECTOREM potiſſimùm morari ſolent, Dictio, Carmen & Res, ea nos in hiſce novis commentariis ita ſumus explanare conati, ut vel à tyronibus etiam totum Lucretii Poëma capi poſſit.

Quantum verò fructûs & utilitatis ex hâc novâ

commentandi ratione percipiatur, commodè experiuntur quotidiè, qui pueros inſtituunt: ſed imprimis experti ſunt feliciter in SERENISSIMO DELPHINO inſtituendo & Magnus ille DUX MONTAUSERIUS, & Illuſtriſſimus JACOBUS BENIGNUS BOSSUETUS, CONDOMENSIS EPISCOPUS, DELPHINI STUDIORUM MAGISTER DIGNISSIMUS, PRIMUSQUE AB ELEEMOSYNIS SERENISSIMÆ DELPHINÆ, vir non minùs humanioribus literis, quàm rebus Theologicis commendandus: & Illuſtriſſimus PETRUS DANIEL HUETIUS ABBAS ALNETENSIS, alter ab Epiſcopo Condomenſi DELPHINI ſtudiorum Moderator meritiſſimus, qui in hujuſce commentariis promovendis non mediocrem poſuit operam.

Hæc ſunt omnia, LECTOR, quæ te monitum volui. Unum reſtat, de quo te per tuam humanitem, perque eam, quam debes, ſi quam mihi debes, gratiam, obteſtor atque rogo, ut quæ Librarii paſſim occurrunt errata, ita priùs correxeris, quàm hunc Librum evolvas, quemadmodum in primo libri aditu corrigenda moneo; &, ſi quæ alia, quæ me fugerint, menda animadverteris, amantiſſimè condones, ac emendes velim. Vale.

VITA
TITI LUCRETII CARI.

Authore Daniele Pareo.

TITUS LUCRETIUS CARUS Romanus, ut ipſe de ſe teſtatur, natus eſt L. Licinio Craſſo & Q. Mucio Scævola Coſſ. anno v. c. ɪↃ. ʟᴠɪɪɪ. eo anno, quo nobiliſſima lex Licinia & Mucia de civibus regundis eſt lata. Quo tempore ſpecimen illud innocentiæ Rutilius ɪc. præſtantiſſimus à publicanis in exilium eſt actus, annis poſt natum M. Ciceronem xɪɪ.

De parentibus autem totâque ejus familiâ nihil uſquam extat, etſi Lucretianæ gentis nomen in Romanis monumentis percelebre ſit ac vetuſtum.

Nam in hâc gente inveniuntur Tripicitini, Cinnæ, Viſpillones, & Ofellæ.

De Caris nihil reperitur; cognomen tamen eſt Romanum, cujus & Ovidius, multique alii meminerunt.

Certum eſt hâc tempeſtate in Rep. fuiſſe Q. Lucretium. Verùm an Lucretii Poëtæ frater fuerit, aut quo inter ſe fuerint propinquitatis gradu, non conſtat.

Cæterùm hoc pervo'garum eſt, ut præſtantiorum ortus Poëtarum ferè ignoretur: & in hoc Divinitatem aliquam putantur affectâſſe.

Adoleſcentulus autem quin à parentibus, ſeu propinquis, conſideratâ ejus ad bonas artes natâ penè divinâ indole, Athenas more patrio ſit miſſus, Athenas, inquam, non ita pridem à P. Sullâ crudeliter vaſtatas, nullum eſt dubium.

Poſtulat hoc Romanorum conſuetudo ac doctrinæ ratio. Nam ad Hortos ille ſtatim videtur ſe contuliſſe, ut & Virgilius aliquot annis poſteà, qui ita de ſe ipſe canit ad Meſſal.

Etſi me vario jactatum laudis amore,
Irritáque expertum fallacis præmia vulgi,
Cecropius ſuaves exſpirans Hortulus auras,
Florentis viridi Sophiæ complectitur umbra, &c.

Eódem aſpiravit doctiſſimus Propertius:

Illic vel ſtudiis animum emendare Platonis
Incipiam, aut Hortis, docte Epicure, tuis.

Præerant Hortis eo tempore Zeno acriculus ille ſenex, & Phædrus homo, ut Cicero ait, humaniſſimus.

Iraque his videtur uſus præceptoribus T. Lucretius Carus, quos etiam Atticus paulò licet hoc poetâ grandior audivit. Memmius item Velleius, Pætus, Caſſius, multique alii præſtantes in Rep. viri, eâdem ætate videntur his operam

dediſſe. Quibus omnibus, aut pleriſque certè, familiaris fuit Titus Lucretius ob admirabiles animi dotes, maximè verò ob aureum orationis flumen; & quòd omnium Poëtarum ſuæ ætatis eſſet graviſſimus, &, judicio Cornelii Nepotis ac M. Ciceronis, præſtantiſſimus.

Florebant eo tempore Poëtæ præſtantes non pauci; M. Varro, M. & Q. Cicerones, P. Varro Atavinus, M. Furius Bibaculus, C. Calvus, Cinna, Catullus, L. Calidus, aliíque nonnulli.

Verùm haud facilè reperias, qui ad tantam orationis majeſtatem lepôre incredibili contractam aſſurrexerit.

Maximus ſine dubio futurus, ſi ad ætatem maturiorem cum mentis integritate pervenire potuiſſet. Nunc & vigente ætate periit, & juvenis adhuc in mentis errorem incidit.

Nam, ut ex Euſebio colligi poteſt, juveni præbitum fuit philtrum ab uxore Luciliâ, ut quidam exiſtimant nullo authore.

Hinc, mente permotâ, patùm abfuit, quin omnes illi divini in hòc Poëtâ igniculi fuerint extincti.

Sed cùm morbus ille animi inducias haberet, non paſſus eſt Poëta eos funditùs interire; quin, obſervatis intervallis, Philoſophiam, in quâ adoleſcens magnam ſemper operam poſuerat, Pharmaci loco adhibuit; eámque, ut Latino etiam ore ſonaret, efficere inſtituit, initio ſumto à rerum naturâ. In quâ tractatione maximè elaborabant omnes Epicuri familiares.

Tandem confecto ferè eo opere, invaleſcente jam paulatim ægritudine; credo etiam ob Memmii ſui cariſſimi, ac totius Reip. calamitatem ac perturbationem, cùm videret adeſſe tempus, quo, veterum quoque ſapientum ſuæque Familiæ conſenſu, vitæ nuntium remittere liceret; εὔλογον eam ἐξαγωγὴν non prætermiſit. Namque manu ſibi allatâ, è vitâ, tanquam è theatro, exiit.

Quod etiam Atticus haud multò poſt, ſed ἀποκαρτερήσας fecit. Et ipſe Lucretius faciundum ſuaſerat, quo loco inanis gloriæ cupidos & ambitioſos exagitat, qui etiam in ſummis miſeriis vivere ament. Ait enim lib. 3. v. 48.

Extorres iidem patriâ, longéque fugati
Conſpectu ex hominum, fœdati crimine turpi,
Omnibus ærumnis affecti denique vivunt;
Et, quócumque tamen miſeri venère, parentant.

Deceſſit igitur Lucretius anno Urbis DCCI. Cn. Pompeio Magno III. Coſ. Quo tempore maximè in Rep. erant turbæ: Clodius à Milone occiſus: Memmius, multíque alii de ambitu damnati Româ in exilium profecti: Cæſar Galliam lacerabat annos natus XXXXIV.

Euſebius uno antè anno mortuum illum ſcribit, ſi modò ratio conſtet.

Donatus, aut quiſquis eſt vitæ Virgilii auctor, tribus antè annis, ſcilicet Cn. Pompeio Magno II. & M. Licinio Craſſo II. etiam Coſſ.

Cùm verò farragini illi multa falſa ſint adſuta, & Euſebium mendoſum in hoc eſſe conſtet, præſtat id ſequi, quod vero magis eſt conſentaneum.

Certè properàm in Euſebio mortuus dicitur Catullus anno U. C. DCXVI. Lentulo & Nepote Coſſ. cùm Catulus ſecundi Conſulatûs Pompeii mentionem

ipſe faciat, quem Cneius geſſit anno poſt Lentulum & Metellum ſecundo. Catulli verſus ſunt iſti ad Poëtam C. Helvium Cinnam.

Conſule Pompeio primùm, duo, Cinna, ſedebant
Mœchilli: facto Conſule nunc iterùm,
Manſerunt duo, &c.

Per Mœchillos intelligit Mamurram & Cæſatem, quos alio loco idem gemellos vocat.

Alibi quoque Britannias Cæſarem invaſiſſe indicat; quod hoc eodem anno Pompeio & Craſſo Coſſ. demùm Cæſarem feciſſe, ipſe teſtatur Cæſar lib. 4. de bello Gallico.

Paucis antè mortem annis vidit Lucretius Catilinæ & Clodii furioſas adminiſtrationes, quibus Reſp. ita fuit afflicta, ut non multò poſt tota conciderit.

De eo tempore ita ipſe conqueritur lib. 1. v. 39.

*Hunc (*Martem*) tu Diva (*Venus*) tuo recubantem corpore ſancto*
Circumfuſa ſuper, ſuaves ex ore loquelas
Funde, petens placidam Romanis inclyta pacem.
Nam neque nos agere hoc Patriai tempore iniquo
Poſſumus æquo animo; nec Memmii clara propago
Talibus in rebus communi deeſſe ſaluti.

Ambitionem etiam ſuæ ætatis graviſſimis verſibus lib. 3. & 5. reprehendit.

Quàm ſanctis denique fuerit moribus Poëta, teſtis eſt locupletiſſimus opus graviſſimum, multiſque præclaris ad bonos mores confirmandos adhortationibus illuminatum.

T. LUCRETII CARI PATRIA: Genus: vitæ ſtudium: ingenium: mortis genus, & tempus: librorum numerus: conſilium Poëtæ, D. Lambino Authore.

I.

Patria.

DE Patriâ T. Lucretii Cari conſtat inter omnes, idque vel ex ipſius Poëtæ teſtimonio intelligere licet, eum Romanum eſſe. Itaque quod de T. Pomponio Attico ſcripſit Cornelius Nepos, munus Fortunæ fuiſſe, quòd in eâ potiſſimùm Urbe natus eſt, in quâ domicilium Orbis terrarum eſſet imperii, ut eandem patriam haberet, & dominam &c. hoc idem de T. Lucretio dicere licet, eandem Urbem ejus patriam fuiſſe, & Gentium dominam; ſiquidem Roma patria ejus eſt, ut eſt. Atque hæc quidem de patriâ.

II.

Genus.

De genere autem, gentis Lucretiæ fuiſſe T. LUCRETIUM, nomen ipſum declarat. Porrò autem gens Lucretia quàm clara atque antiqua fuerit, argumento ſunt Lucretii Tricipitini, Triones, Ofellæ, Veſpillones, Galli. Quod verò ad cognomen attinet, tametſi rariùs in Faſtis, & cæteris monumentis compareat, Romanum eſſe tamen & ex Elegiis nonnullis P. Ovidii, & ex Epigrammatis M. Valerii Martialis, intelligere licet. Sed credibile eſt hujus familiæ Lucretios, equeſtri ordine contentos, populi honores non magnoperè expetiiſſe: quod nemo mirabitur, qui legerit C. Mæcenatem Vipſanium, cùm & Cæſari Auguſto, & M. Agrippæ cariſſimus, atque adeò intimus eſſet, ideóque ampliſſimos honores capere, atque ad Senatorium ordinem pervenire poſſet: anguſto tamen clavo contentum fuiſſe. Licet etiam dicere Lucretium noſtrum è Veſpillonum aut Ofellarum familiâ fuiſſe, duóque cognomina habuiſſe; cùm ad commune totius familiæ cognomen aut Veſpillonis, aut Ofellæ, cognomen aut Veſpillonis, aut Ofellæ, cognomen Cari acceſſiſſet, vel propter ingenii magnitudinem, ac præſtantiam: vel propter morum ſuavitatem & comitatem: vel propter aliquid tale. Quod ut faciliùs credam, facit vel Q. Lucretius Veſpillo, juriſperitus, quem commemorat M. Tullius in Bruto: vel Q. Lucretius Ofella, quem idem ibidem ſcribit aptiorem fuiſſe concionibus, quàm judiciis; de quo fortaſsè & Velleius Paterculus lib. 2. verba facit: vel potiùs alter Lucretius Veſpillo, cujus M. Tullius mentionem facit lib. 8. epiſt. ad Attic. epiſt. 5. & C. Cæſar lib. 1. & 3. de bello civili. Ut credibile ſit, Lucretium Poëtam horum alicujus fratrem germanum, aut patruëlem fuiſſe. Neque me movet, quòd Cæſar lib. 1. de bello civili Lucretium illum Senatorem appellat. Fieri enim poterat, ut ex eâdem familiâ alius eſſet equeſtris, aut etiam Plebeii ordinis, alius Senatorii. Quòd ſi cui mirum videatur, conſideret M. Tullium Ciceronem, & Q. Tullium ejus fratrem, equeſtri loco eſſe natos. Finge igitur ex his duobus fratribus alterum ſe ad honores petendos, & Remp. gerendam contuliſſe: alterum luce populari carere, ſuum negotium agere, intrà pelliculam ſe continere voluiſſe, (quod tamen ſecùs factum eſt,) ſed finge ita eveniſſe; procul dubio is, qui Ædilitatem majorem, Præturam, Conſulatum adeptus eſſet, ut Marcus, Senatorii ordinis factus eſſet: ille alter, qui nullum magiſtratum geſſiſſet, in equeſtri ordine manſiſſet. Hoc idem de noſtro Tito dicere licet, eum equeſtri ordine contentum fuiſſe, cùm ejus propinqui, quòd ſe ad Remp adminiſtrandam, & ad magiſtratus gerendos contulerant, Senatores facti eſſent. Quo poſito & conceſſo, licebit eum referre in familiam aut Veſpillonum, aut Ofellarum, ut præter prænomen Titi, & nomen Lucretii, & cognomen Cari, vel ſic appelletur T. Lucretius Veſpillo Carus; vel ſic, T. Lucretius Ofella Carus. De duobus cognomentis autem dubitari non debet. Nullum enim dubitandi locum relinquunt P. Cornelius Lentulus Sura, P. Cornelius Lentulus Spinther, Q. Fabius Maximus Verrucoſus, L. Cornelius Sylla Felix, L. Calpurnius Piſo Frugi; & alii, quos longum ſit enumerare. Hæc ſunt quæ

de T. Lucretii genere comperta ſunt. Euſebius autem Pamphili F. eum natum eſſe tradidit Olympiade CLXXI. hoc eſt, Cn. Domitio Ahenobarbo, & C. Caſſio Longino Coſſ. an. ab V. C. IↃCLVII. Alii, Olympiade CLXXII. hoc eſt, L. Licinio Craſſo, & Q. Mucio Scævolâ Coſſ. an. V. C. IↃCLVIII. Ex quo apparet, eum M. Tullio Cicerone annis XII. aut XI. natu minorem fuiſſe; ſiquidem M. Tullius natus eſt Q. Servilio Cæpione, & C. Attilio Sarano Coſſ. Et ita T. Lucretium Carum, C. Julium Cæſarem, Q. Tullium Ciceronem, C. Valerium Catullum, T. Pomponium Atticum, & horum æquales non longè admodum inter ſe ætatibus diſtitiſſe.

III.

Vitæ ſtudium.

Quod ad vitæ ſtudium attinet, credibile eſt Lucretium, cùm ad Poëticam, & Philoſophiam natus eſſet, ingenióque ſuo indulgens, & naturam ſuam ducem ſecutus, philoſophiam Epicuream approbâſſet, ut ſolutiore animo & commodiùs philoſophari poſſet, ſeſe Athenas contuliſſe, ibique Zenonem illum, Epicuræorum Coryphæum, audiviſſe, atque hoc pacto totam Epicuri diſciplinam accuratè cognoviſſe ac perdidiciſſe. Cùm eſſet igitur Lucretius ad Poëticam factus naturâ, ingeniique acumine excelleret, contemtis popularibus honoribus qui non ſolùm equeſtri ordini, verùm etiam plebeïo patebant (certè majoribus ejus & propinquis patuerant) ſive quòd à populari levitate abhorreret naturâ, ſive quòd vitam ſuam ei diſciplinæ, quam ſequeretur, quamque amplexus eſſet, conſentaneam eſſe vellet, (ſapientem enim ad Remp. acceſſurum negabat Epicurus) conſtituit ſe intrà fortunam ſuam continere, perpetuóque equeſtrem dignitatem retinere, neque longiùs progredi, idque multorum bonorum & clarorum virorum exemplo. Quamvis autem eſſent hi numero complures, unus Pomponius tamen multorum inſtar ei eſſe poterat; qui, cùm ei honores ampliſſimos in ſuâ civitate conſequi liceret, ita privatus, quandiù manſit in vitâ, vixit tamen, ut viris totius civitatis Romanæ ampliſſimis, & ornatiſſimis, & nobiliſſimis cariſſimus fuerit.

IV.

Ingenium.

Quantus autem Poëta ſit Lucretius, quàm acuto & acri ingenio, quanta ſit carminis ab eo ſcripti gravitas ac majeſtas, quantus ornatus, quàm pulcri & præclari verſus, quanta ſermonis elegantia, integritas, atque, ut ita dicam, ſanitas, cùm omnes eruditi, qui hodiè vivunt, intelligunt; tum qui patrum noſtrorum ætâte floruerunt, eò maximè declarârunt, quòd hunc Poëtam imprimis amabant ac lectitabant. Sed ultima illa & maximè veneranda, utpotè nondum

nondum peregrinis ſordibus oblita, antiquitas non obſcurè id ſignificavit. Satis verò interdum mirari non poſſum, quæ tanta fuerit in Quintiliano judicii perverſitas, ut primùm cum Macro Lucretium, hoc eſt cum muſcâ elephantum, comparâtit, cùm ſint inter ſe maximè diſpares ac diſſimiles. Macrum autem eum ſignifico, quem Quintilianus noverat. Nam is, qui hodie eſt in manibus, non eſt Macer germanus, ſed alius quidam pſeudomacer, in antiqui & veri Macri locum ſubditus. Deinde ſcripſerit, utrumque eſſe quidem legendum, ſed non ut phraſin, id eſt corpus eloquentiæ, faciant. Poſtremò ſubjunxerit, elegantem eſſe utrumque in ſuâ materiâ; ſed alterum humilem, alterum difficilem. Nam primùm Lucretius non fuit cum Macro comparandus, proptereà quòd nihil habent inter ſe ſimile. Deinde quòd negat Lucretii lectionem Oratori prodeſſe poſſe ad corpus eloquentiæ conſtituendum, nihil unquam Quintilianus minùs verè locutus eſt. Nam ſive verba ſimplicia, ac propria, & elocutionem ipſam ſpectes, paucis admodum verbis exceptis, quæ Poeta aut ſuo jure finxit, aut ab Ennio & aliis ficta uſurpavit, poteſt Orator ex ſermonis genere, quo Lucretius eſt uſus, orationem ſuam efficere primùm puriorem, atque elegantiorem, deinde uberiorem ac nitidiorem: ſive te ad rerum tractandarum rationem convertas, habet unde facere poſſit orationem elatiorem, grandiorem, excelſiorem. Quemadmodum enim M. Jullius Periclem illum, qui fulgurare, tonare, permiſcere Græciam dicebatur, eò cæteris Oratoribus præſtitiſſe dicit, quòd Anaxagoræ Phyſici auditor fuiſſet: & Demoſthenem illum, quem Longinus ſcribit ignis inſtar, eorum, quos afficere velit, animis incendere, atque inflammare, tantò majorem evaſiſſe, quòd Platonem in Academiâ de rebus à ſenſu populari remotis diſputantem audiviſſet: ita arbitror eum Oratorem, qui ſtudiosè Lucretium legat, multò majores in dicendo ſonitus editurum, multòque vehementiùs animos auditorum quaſi percuſſurum, &, quòcunque volet, impulſurum. Neque tamen hoc ita accipi velim, quaſi hoc ſentiam, diſputationem de Atomis, & de earum concurſione fortuitâ, & de earum motu triplici, & ſimilibus rebus, ad eloquentiæ incrementum ac pondus acquirendum Oratori profuturam: ſed hoc ſentio, hoc dico, detractâ certorum librorum materiâ, ejus tractandæ rationem ac figuras Oratori magnos & uberes fructus allaturas, magnóque adjumento ad eloquentiam omnibus ſuis partibus abſolutam comparandam futuras; & Oratorem ab hujus Poëmatis lectione profectum, orationem confecturum longè grandiorem, magis ſonoram, magis arduam, & excelſam, magis denique, ut ita dicam, exſtructam atque exaggeratam. Jam quòd idem Quintilianus ait Lucretium eſſe difficilem, quid diceret, ſi his temporibus natus eſſet, quibus à certis hominibus ita depravatus eſt, ut vix ejus priſtina facies agnoſcatur, cùm & ætati Lucretii penè vicinus, & Lucretii exemplaria integra & emendata, aut certè quàm minimè corrupta & mendoſa habens, hæc ſcripſerit tamen? Atqui nihil eſt in Lucretio magnopere difficile homini tolerabiliter erudito, & in diſciplinâ Epicuri non omnino hoſpiti: quia pleraque in eo ſunt, quæ non debet ignorare homo honeſto loco natus, & liberaliter educatus, & bonis artibus eruditus, nedùm is, qui eſt Orator aliquando futurus, & apud Pontifices, apud Imperatores, apud Reges, apud Populos opulentos ac potentes magnis de rebus verba facturus. Tali igitur in-

T. Lucret. ī

genio prædìtus atque ornatus, talibúſque adjumentis partim à naturâ, partim à ſtudio & doctrinâ inſtructus Lucretius ſeſe ad ſcribendum de naturâ rerum contulit, ſcribendi quidem genus & figuras & grandiloquentiam Empedoclis ſecutus: materiam verò & res ab Epicuro, cujus diſciplinam & decreta adamarât, mutuatus.

V.

Mortis genus & tempus.

Quo mortis genere exſtinctus ſit Lucretius, difficile dictu eſt; neque multò facilius eſt dicere, quoto ſuæ ætatis anno è vitâ diſceſſerit. Plerique mortuum eſſe ferunt anno ætatis XLIII. Cn. Pompeio Magno III. Cæcilio Metello Pio Coss. an. ab V. C. IↃCLI. eodem die, quo P. Virgilium Maronem natum eſſe nonulli ſcriptum reliquerunt. Nolunt autem eum, aut ſuâ ſponte mortem obiiſſe, aut alicujus morbi vi, ut fit, conſumtum eſſe; ſed, ut ejus obitum τεχνικώτερον faciant, ſcribunt eum ſibi ipſum manus attuliſſe. Alii tædio vitæ, quòd patriam ſuam ambitione, avaritiâ, luxuriâ, diſcordiâ, & ſimilibus civitatum, quæ diu floruerunt, & jam ſeneſcunt, morbis æſtuare atque afflictari videret. Alii ægritudine animi, quòd Memmii ſui, qui in exilium pulſus erat, triſtem caſum æquo animo ferre non poſſet. Alii furore percitum, in quem Lucilla, ſive uxor, ſive amica, amatoris poculo porrecto, eum imprudens adegerat, cùm ab eo amari, non ei necem inferre, aut bonam mentem adimere, vellet.

VI.

Librorum à Lucretio ſcriptorum numerus.

Quoniam autem de numero librorum à Lucretio ſcriptorum nonnulli dubitârunt, & leviſſimis argumentis adducti, plures quàm ſex ab eo ſcriptos eſſe exiſtimârunt, videtur hic error minuendus, atque hæc dubitatio tollenda. Omninò igitur ſex libros dumtaxât de naturâ rerum ſcripſit T. Lucretius Carus. Cujus rei cùm ſint mihi illa quoque argumenta non imbecilla; primùm, quòd Grammatici veteres, aliique ſcriptores, Feſtus, Nonius, Diomedes, Priſcianus, Probus, Cariſius, Donatus, Servius, Tertullianus, Arnobius, Lactantius, nullum Lucretii librum ultrà ſextum commemorant. Deinde, quod his ſex libris ſolis tota Epicuri ratio, ſententia, ac doctrina, quæ quidem ad naturæ explicationem pertineat, continetur; neque quidquam ampliùs, quod quis de eâ dicere queat, reliquum eſt. Et tamen multa de continentiâ, & parſimoniâ in victu, de honoribus contemnendis, de luxuriâ, & mollitie aſpernandâ; & de cæteris rerum ad Philoſophiam moralem pertinentibus accedunt.

VII.

Conſilium Poëtæ.

Conſilium denique Lucretii eſt, animi tranquillitatem, & ἀταξίαν illam, quam crebrò habebat in ore Epicurus, hominibus afferre. Quoniam autem duæ res imprimis homines ſollicitant, & conturbant, ut ille putabat, Religio, hoc eſt, timor Deorum inanis, vitæque beatæ inimicus, atque infeſtus; & metus mortis, his duobus animorum quaſi peſtibus & crucibus conatur eos liberare, oſtendendo primùm, nullam eſſe Deorum providentiam, deinde nullum ſenſum poſt vitam remanere, animóſque eſſe mortales. Quibus vehementer errat Epicurus, & nos Chriſtiani ab eo valdè diſſentimus. Quoniam igitur neutrum horum facilè expedire poterat Lucretius, niſi naturâ rerum perſpectâ, & cognitâ, omnem operam ſuam in explicandâ ratione naturæ ponit. Itaque docet mundum ſine conſilio Deorum, Atomorum concurſu fortuito, eſſe factum; & mundos eſſe innumerabiles, eodem modo creatos, eóſque omnes eſſe interituros. Ac totum quidem librum tertium in diſputatione de animâ conſumſit: cæteros verò in diverſis, ac variis quæſtionibus, quas Lector ex indice earum rerum, quæ in ſingulis libris tractantur, facilè cognoſcet.

VETERUM ET RECENTIUM VIRORUM DOCTORUM DE T. LUCRETIO CARO TESTIMONIA.

M. Cicero ad Q. Cicer. fratrem lib. 2. epiſt. 11.

LUCRETII Poëmata, ut ſcribis, non ita ſunt multis luminibus ingenii, multæ tamen artis.

P. Victorius Var. lect. lib. 17. cap. 16.

In Lucretio maximè puritas Latinæ Linguæ copiáque apparet.

Idem caſtig. in Cic. Epiſt.

Lucretius candidiſſimus, & facundiſſimus Romanæ Linguæ ſcriptor.

VITA

Barthius adverſar. lib. 1. cap. 9.

Multa ſunt in Lucretio, quæ alibi fruſtrà quæras.

Idem ibid. lib. 23. c. 1.

Illibatæ, ſimplicíſque, hoc eſt, priſcæ, & velut unicæ Latinitatis, ea gratia eſt, ut vel tranſmarinas delicias, fuco oblitas, & picturatas, præ ſe facilè contemnere faciat Lectores non ineptos, aut ſuperſtitioſos. Id quod in mentem mihi venit, cùm Catulli, & Lucretii Poëmata lego præcipuè; ſiquidem hi duo ſunt omnium Latinorum Scriptorum, qui ad nos pervenerunt, principes; ideóque nulla cura iis ſupervacua impendi poteſt, niſi quà vel non capiuntur, vel corrumpuntur.

Cornelius Nepos in vitâ Attici.

Lucium Julium calidum, quem poſt Lucretii Catulíque mortem, multò elegantiſſimum Poëtam noſtram tuliſſe ætatem, verè videor poſſe contendere, &c.

Lactantius lib. de Opif. c. 6.

Epicuri ſunt omnia, quæ delirat Lucretius.

Petrus Crinitus Florentinus.

T. Lucretius Carus ex Lucretiorum familiâ natus creditur, quæ Romæ inſignis, & pervetuſta habita eſt. Paulò antiquior fuit Terentio Varrone, & M. Tullio, ut quidam ſcripſerunt; quod eſt obſervatum diligenter, quoniam in his annalibus, quos à Græcis habemus, complura falsò expoſita ſunt, contráque rationem temporum perversè ſignata. Ingenio ſummo traditur fuiſſe, & in ſcribendis carminibus maximè excitato. Solebat enim per intervalla temporum ad carmen accedere, non ſine quodam animi furore, ut veteres Authores oſtendunt Fabius Quintilianus Æmilium Macrum, & T. Lucretium præſtare elegantiâ teſtatur, ſed ipſius Lucretii carmen multùm difficultatis retinere. Quæ res non modò propter ipſam materiam illi contigit; ſed propter egeſtatem linguæ, & rerum novitatem, ut ille inquit. Scripſit libros ſex de naturâ rerum, in quibus doctrinam Epicuri, & Empedoclem Poëtam ſecutus eſt. cujus carmen atque ingenium admiratur. Neque deſunt, qui ſcribant fuiſſe Lucretii opus à M. Tullio emendatum. Quocirca veriſimile eſt, propter importunum obitum, ab eo imperfectum atque inemendatum relictum. Q. Frater plurimum Lucretii verſibus conceſſit, & in ejus opere multum eſſe artis, atque ingenii refert; neque mirari oportere, ſi Lucretii verſus duriores interdùm videntur, & quaſi Orationi ſolutæ ſimiles. Fuit hoc proprium illis temporibus, ut optimè teſtatur apud Macrobium Furius Albinus, cujus verba hæc ſunt:

nemo debet antiquiores Poëtas eâ ratione viliores putare, quòd eorum verſus nobis ſcabri videntur. Ille enim ſtylus tum maximè placebat, diúque laboravit ætas ſecuta, ut magis hinc molliori ſtylo acquieſceret. Itaque minimè defuerunt, imperantibus etiam Veſpaſianis, qui Lucretium pro Virgilio, & Lucilium pro Horatio legerent.

Ovid. lib. 1. Amor. eleg. 15.

Carmina ſublimis tunc ſunt peritura LucretI,
Exitio terras cùm dabit una dies.

Thomas Stanranus.

Auſonios inter vates Lucretius unus
Scrutator veri ſedulus ipſe fuit:
Abdita Naturæ cuppiens irrumpere clauſtra,
Et ſuperos acie mentis adire Deos.
Sæpè tamen recto deflectit tramite, & errat,
Deceptus dictis, ô Epicure, tuis.

Franciſcus Floridus Sabinus lection. Subſic. cap. 1.

Titus Lucretius Carus, excellens Philoſophus, ejuſmodi rerum quæ contrà naturam fieri videntur, rationem libentiſſimè reddere ſolet.

Aldus Pius in epiſt. ad Albert. Pium Carporum Principem, ac Cæſareum Oratorem apud Pontif. Max.

Lucretius & Poëta & Philoſophus quidem maximus, vel antiquorum judicio: ſed plenus mendaciorum. Nam multò aliter ſentit de Deo, de creatione rerum, quàm Plato, quàm cæteri Academici; quippè qui Epicuream ſectam ſecutus eſt. Quamobrem ſunt, qui ne legendum illum quidem cenſent Chriſtianis hominibus, qui verum Deum adorant, colunt, venerantur. Sed quoniam veritas, quantò magis inquiritur, tantò apparet illuſtrior, & venerabilior, Lucretius, & qui Lucretio ſunt ſimiles, legendi quidem mihi videntur, & mendaces, & ut certè ſunt. Hæc autem attigimus, ut, ſi quis neſciat deliramenta Lucretii, id diſcat è nobis.

Andrianus Turnebus adverſ. lib. 18. cap. 6.

Lucretius, in jucundo ſuo poëmate, quodam antiquitatis ſapore condit ſuos verſus.

Hieronymus Mercurialis Var. Lect. lib. 4. cap. 16.

Lucretius primus rerum naturas Romanâ linguâ explanavit, ac plurima ab Epicuro, Democrito, & Hipocrate mutuatus eſt.

J. Scaliger in Ariſtot. hiſt. anim. lib. 10. §. 35.

Lucretius divinus vir, atque incomparabilis Poëta.

Caſaubon. not. in Johan. c. 5.

Lucretius Latinitatis author optimus.

J. Lypſius Var. lect. lib. 1. c. 14.

Antiquiora quædam verba, & penè obſoleta in Lucretio, Ennio, aliiſque vetuſtioribus invenire eſt, ab uſu ſanè noſtro, & ſermone remota: ſed in veterum tamen ſcriptis antiquitatis reverentia diligenter retinenda, & religiosè conſervanda.

Melchior Junius method. Eloq. c. 5.

Lucretius author purus, nitidus, elegans; licet Epicuri ille dogmata defendat.

Dionyſius Lambinus in Epiſt. Dedicatoriâ ad Carolum IX. Regem Chriſtianiſſimum.

Si quod eſt in his paucis Scriptorum veterum tanquam ex naufragio reliquiis, literarum genus, unde multæ magnæque utilitates ad nos permanârint, Poëmata ſunt, &c.... At, inquies, Lucretius animorum immortalitatem oppugnat, Deorum providentiam negat, religiones omnes tollit, ſummum bonum in voluptate ponit. Sed hæc Epicuri, quem ſequitur Lucretius, non Lucretii culpa eſt. Poëma quidem ipſum, propter ſententias à religione noſtrâ alienas, nihilominùs Poëma eſt. Tantumne? Imò verò Poëma venuſtum, Poëma præclarum, Poëma omnibus ingenii luminibus diſtinctum, inſignitum, atque illuſtratum, &c.... At Epicurus & Lucretius impii fuerunt. Quid tum poſtea? Num idcircò nos quoque, qui eos legimus, impii ſumus? Primùm, quàm multa ſunt in hoc Poëmate cum aliorum Philoſophorum ſententiis, ac decretis conſentanea! Quàm multa probabilia! Quàm multa denique præclara, ac propè divina! Hæc ſumamus, hæc arripiamus, hæc approbemus..... Deinde, adeóne faciles, & creduli ſumus, ut, quæ ſunt à quibuſlibet Scriptoribus memoriæ prodita, literiſque mandata, ea, tanquam ex Apollinis oraculo edita, vera eſſe judicemus? Quòd ſi multa quotidie fabuloſa, incredibilia, falſa denique legimus, vel ut animos relaxemus, vel ut in iis, quæ ſine controverſiâ vera ſunt, libentiùs acquieſcamus, conſtantiúſque maneamus; quid eſt, quòd Lucretium elegantiſſimum, cultiſſimúmque Poëtam aſpernemur? &c..... Ad Lucretium noſtrum revertor, Poëtam egregium ac præſtantem, Scriptorémque omnium Latinorum politiſſimum, vetuſtiſſimum, elegantiſſimum; ex quo Virgilius, & Horatius non ſolùm dimidiatos; ſed integros ſæpè verſus mutuati

ſolent. Hic, ubi de rerum primordiis, ſeu corpuſculis individuis: de eorum motu, & figuris: de inani: de imaginibus, ſeu ſimulacris, quæ è ſummo rerum corpore mittuntur: de Animorum naturâ: de ortu, obitúque ſiderum: de Solis & Lunæ defectu: de fulminis naturâ: de Arcu cœleſti: de Avernis: de cauſis morborum, & multis de aliis rebus diſputat, ſubtilis, argutus, enucleatus, limatus eſt. In librorum proœmiis, in nonnullis ſimilitudinibus: in exemplis: in diſputationibus de morte contemnendâ; de amore fugiendo; de ſomno & inſomniis, gravis, copioſus, amplus, magnificus, elatus, ornatus eſt. . . . . Quid enim? Homerum, propterea quòd in quibuſdam Fabularum partim turpium, partim abſurdarum involueris, omnium rerum naturalium, atque humanarum cognitionem incluſam continere exiſtimatur, non ſolùm legimus, verumetiam ediſcimus: Lucretium, ſine Fabularum taliumque nugarum integumentis, de principiis, & cauſis rerum: de mundo: de mundi partibus: de vitâ beatâ: de rebus cœleſtibus ac terrenis, non verè illum quidem, neque piè, ſed tamen ſimpliciter, & apertè, &, ut Epicureum ingenioſè, & acutè, & eruditè, & puriſſimo ſermone loquendi non audiemus? Non enim, ſi multis locis à Platone diſſidet, non, ſi multa cum religione noſtrâ pugnantia dicit; idcircò ea etiam, quæ eum illorum & Chriſtianorum ſententiâ congruunt, ſpernere debemus. Quàm præclarè de coërcendis voluptatibus, de ſedandis animorum motibus, de mentis tranquillitate comparandâ diſputat! Quàm ſubtiliter, & argutè eos, qui nihil percipi, nihilque ſciri poſſe affirmant, qui ſenſus omnes fallaces eſſe dicunt, coarguit, ac refellit! Quàm coproſè ſenſus defendit! &c. . . . Quàm pulcræ ſunt apud eum deſcriptiones! Quàm venuſta, ut Græci appellant, Epiſodia! Bellæ de coloribus, de ſpeculis, de Magnete, de Avernis, diſputationes! Quàm graves ad continenter, juſtè, moderatè, innocenter vivendum, cohortationes! . . . . . Quid de ejus ſermone ſtatuemus? Quo quid purius, quid incorruptius, quid nitidius, quid elegantius dici aut cogitari poteſt? Equidem hoc non dubitanter affirmabo, nullum in totâ Linguâ Latinâ Scriptorem Lucretio Latinè melius eſſe locutum: non M. Tullii, non C. Cæſaris orationem eſſe puriorem.

Emendanda in Textu.

PAg. 6. verſ. 51. *emne*, lege omnes, pag. 24 verſ. 246. *materies*, lege materies eſt, p. 49. v. 595. *minimum*, l. nimirùm, p. 58. v. 707. *exiſtere*, l. conſiſtere. p. 60. v. 724. *rurſum*. l. ſurſum ſe, p. 61. v. 744. *relinquunt*, l. relinquunt, p. 71. v. 894. *multitudinis*, l. multimodis, p. 129. v. 439. *corpora*, l. corpore, p. 150. v. 662. *ſedentes*, l. ſedantes, p. 172. v. 974. *propriim*, l. proprium, p. 186. v. 1136. *aſtus*, l. æſtus. p. 188. v. 1171. *ut ire*, l. ut & ite, p. 192. v. 7. *quidnam*, l. aut quidnam, p. 246. v. 711. *in curſum*, l. incorium, p. 268. v. 1044. *superire*, l. ſuperire, p. 291. v. 180. *numine*, l. numine, p. 208. v. 261. *ferit*, l. ferit p. 306. v. 339. *pre prior*, l. propior, p. 313. v. 426. *quæcunque*, l. quocunque. p. 352. v. 886. *aktus*, l. artus, p. 360. v. 979. *conceſſum*, l. conſeſſum, p. 368. v. 29. *navibus*, l. nat bus, ibid. v. 31. *unniſque*, l. undique. v. 36. *Atlantarum*. l. Atlantæum, p. 392. v. 395. *ut*, l. uti, p. 396. v. 428. *ut*, l. uti. p. 400. v. 497. *anum*, l. imum, p. 419. v. 726. *Chaldeum*, l. Chaldæum, p. 441. v. 1047. *hinc*, l. huic, p. 444. v. 1093. *invita*, l. incita, p. 455. v. 1252. *excederat*, l. exederat, p. 497. v. 326. *capax*, l. capere, p. 504. v. 433. *brachiiſque*, l. brachiique, p. 517. v. 589. *ſuas*. l. *ſuis*, p. 541. v. 904. *comminùs*, l. cominùs, p. 565. v. 1243. *quæreia*, l. querelæ, p. 566. v. 1269. *undique*, l. ſordique.

In Interpretatione.

Pag. 26. col. 2. lin. 8. *inhereſcit*, leg. inhorteſcit, p. 32. col. 1. lin. 7. *conſtare*, l. conſtare, p. 49. col. 2. lin. 6. *minimum*, l. nimirùm. p. 59. col. 2. col. 2. lin. 1. *cunctas*, l. cunctas res, p. 97. col. 2. lin. 6. *poſſe*, l. poſſe, p. 155. col. 2. lin. 7. *qua*, l. quas, p. 158. col. 1. lin. 1. *conſtiterit*, l. conſtiterint, p. 205. col. 2. lin.

4. *ab*, l. ob, p. 221. col. 2. lin. 2. *reciſas*, l. recidas, p. 269. col. 2. lin. 4. *ſummo*, l. ſomno, p. 305. col. 1. lin. 4. *præterea*, l. propterea, p. 332. col. 2. lin. 1. *nara*, l. magis, p. 394. col. 2. lin. 5. *ſuperatas*, l. ſuperatæ, p. 396. col. 2. lin. 6. *diſtantias*, l. diſtantes, p. 397. col. 1. lin. 7. *eliceruntt*, l. elicuerunt, pag. 418. col. 1. lin. 8. *nequeat*, l. nequeat videri, p. 457. col. 1. lin. 10. *unges*, l. ungues, p. 468. col. 1. lin. 5. *veſtibus*, l. verſibus, p. 497. col. 2. lin. 9. *uiſi*, l. velox, p. 498. col. 2. lin. 6. *lovito*, l. lobito, pag. 555. col. 2. lin. 2. *Attica*, l. Atticâ, p. 565. col. 2. lin. 5. *rua*, l. rus.

In Notis.

Pag. 19. col. 1. lin. 21. *Andromicus*, l. Andronicus, pag. 20. col. 2. lin. 2. *Polyphenus*, l. Polyphemus p. 37. col. 1. lin. 2. *textoribus*, l. textoribus, p. 51. col. 1. lin. 6. *navallem*, l. navalem, p. 87. col. 2. lin. 15. *duplicâ*, l. duplicatâ, p. 113. col. 2. lin. 8. *libera*, l. liberæ facultatis, p. 126. col. 2. lin. 4. *coaleſcere*, l. coaleſcere, p. 142. col. 1. lin. 18. *alios*, l. aliæ, p. 146. col. 1. lin. 20. *furore*, l. furere, p. 148. col. 1. lin. 11. *pavere*, l. pavēre, p. 163. col. 2. lin. 20. *deliquis*, l. deliquis, p. 175. col. 2. lin. 8. *ſuprà*, l. ſuple, p. 178. col. 1. lin. 27. *mœniorum*, l. mœnium, p. 186. col. 1. lin. 1. *agmine*, l. anguine, p. 217. col. 1. lin. 25. *ratio*, l. rationem, p. 252. col. 1. lin. 8. *initio*, l. initio, p. 265. col. 1. lin. 25. *abunco*, l. adonco, p. 269. col. 1. lin. 35. *error*, l. hoſtes, p. 274. lin. 12. *vocem*, l. vocem, p. 278. col. 1. lin. 23. *qua*, l. quas, p. 287. col. 2. lin. 18. *ambegitur*, l. ambitur, p. 289. col. 1. lin. 21. *cæteras*, l. cæteræ, p. 293. col. 1. lin. 2. *per*, l. pro, p. 297. col. 1. lin. 22. *metri*, l. metri, p. 322. col. 1. lin. 26. *ſenſionem*, l. ſenſationem, p. 329. col. 2. lin. 12. *renctum*, l. reunctum, p. 338. col. 1. lin. 24. *contextuntur*, l. contexuntur, p. 346. col. 1. lin. 29. *ante*, l. acute, p. 353. col. 2. lin. 2. *vectis attollis*, l. vecte attolli, p. 370. col. 2. lin. 21. *cenere*, l. cernere, p. 383. col. 1. lin. 6. *Dædala*, l. Dædala, p. 394. col. 1. lin. 7. *Eridamus*, l. Eridanus, p. 444. col. 2. lin. 11. *confingens*, l. confricatis, p. 445. col. 2. lin. 13. *juventa*, l. inventa, p. 465. col. 2. lin. 25. *libiam*, l. tibiam. p. 474. col. 2. lin. 17. *qua*, l. deſcriptio, quæ, p. 513. col. 1. lin. 19. *potuiſſe*, l. docuiſſe, p. 531. col. 1. lin. 13. *eſt Pallas*, l. Pallas mutavit, p. 560. col. 1. lin. 12. *bis*, l. vis, p. 565. col. 2. lin. 1. *Babulous*, l. Bubulos, ibid. col. 2. lin. 21. *examinis*, l. examinis, p. 569. lin. 23. *indicans*, l. judicans.

TITI

TITI LUCRETII CARI
DE RERUM NATURA
LIBER PRIMUS.

ARGUMENTUM.

DICTURUS Poëta de primo rerum exortu atque naturâ, I. de Venere rerum Genitrice pauca præfatur; cujus Numine invocato, non ſolùm Memmii clariſſimi Romani, cui ſuum hoc opus dedicat: ſed etiam Epicuri, ex cujus ſententiâ & doctrinâ ſcribit, laudes non ineleganti carmine breviter proſequitur; laudátque inprimis Epicurum, quòd primus metu ac religione Deorum mentes humanas ſolverit. A verſ. 1. ad v. 152. II. explicatis ex occaſione variis ſceleribus impiis, atque factis, in quæ crudeles mortalium mentes ipſa ſuperſtitio induxerit, docet quæ prima rerum principia ſtatuat, quorum duo præcipua hæc variis aſſerit exemplis atque argumentis, Ex nihilo nihil fieri, & In nihilum nihil posse reverti. A verſ. 152. ad v. 216. III. Probat *Atomos*, quæ rerum vult eſſe principia, corpora quidem eſſe, ſed cæca, hoc eſt, quæ ſub oculos non cadant; ſententiámque hanc variis exemplis de vento, de odore, de calore, de frigore, de voce, déque aliis ejuſmodi rebus, quæ conſtat eſſe corpora, repetitis confirmat. A verſ. 216. ad v. 331. IV. contendit *Atomos*

non unas eſſe rerum primordia : ſed *Inane* addit , ex quo & ex
A verſ. 331. ad v. 460. Atomis tota & omnis rerum natura coaleſcat : negátque præter hæc duo tertiam poſſe dari primam rerum naturam, ſed horum duorum cætera dici *Conjuncta* & *Eventa*, quas vulgò rerum proprietates & accidentia vocant. V. Atomorum hanc eſſe naturam ait, ut inſe-
A verſ. 460. ad v. 636. cabilia, æterna, & ſolida ſint corpora, ex quibus tamen res molles, interjecto *Inani*, æquè ac duræ fiant. Cùm autem ea ſint minima corpora, docet inde quid ſit, quod in rebus *Minimum quid* vulgò vocatur. VI. Explicatis ita ac ſtatutis ſuis principiis Poëta, veterum Philoſophorum de rerum primis primordiis opiniones explodit : ſed
A verſ. 636. ad v. 830. inprimis Heracliti, qui unum Ignem; Empedoclis, qui Terram, Aquam, Aërem, & Ignem; Anaxagoræ, qui Homœomeriam, quam Græci vocant, hoc eſt quaſi ſimilaritatem partium in rebus genitis, tanquam prima rerum principia ſtatuerunt. VII. Contendit Totum ſeu Univerſum infinitum quidem eſſe, cùm ex Atomorum multitudine innumerâ, tum ex *Inanis* immensâ magnitudine : ſed
A verſ. 830. ad v. 1052. arguit in corporibus frangendis, rebúſque concretis diſſolvendis modum finémque dari; unde colligit prima rerum corpora eſſe individua, ſolida, & immortalia, ex quibus rerum fiant concretiones, & in quæ res concretæ reſolvantur. VII. Denique monet nullum
A verſ. 1052. ad v. 1109. eſſe Totiûs, ſeu Univerſi medium, Terræve centrum, in quod omnia gravia nitantur, cùm univerſum ſit infinitum, in quo ſicut nec extremum, ita nec medium eſſe poſſit.

T. LUCRETII CARI

LIBER PRIMUS.

ÆNEADÛM genitrix, hominum Divûmque voluptas,
Alma Venus, Cœli ſubter labentia ſigna,
Quæ mare navigerum, quæ terras frugiferentes
Concelebras; per te quoniam genus omne animantum
Concipitur, viſitque exortum lumina Solis:
Te, Dea, te fugiunt venti, te nubila Cœli,
Adventúmque tuum; tibi ſuaves dædala tellus

INTERPRETATIO.

FOEcunda Venus, mater Æneadarum, deliciæ hominum atque Deorum, quæ infrà volubiles ſtellas Cœli frequentas mare velivolum, & terras fructiferas; ſiquidem omnis gens animalium generatur per te, & generata videt lucem Solis: ô Dea, inquam, *venti, & nimbi aëris recedunt à te, & ab acceſſu tuo; terra varietate florens*

ANNOTATIONES.

1. *Æneadûm genitrix, &c.*] Diſputaturus Poëta de *rerum naturâ* exorditur his 44. v. ab invocatione Veneris, quam rerum genitricem agnoſcit: precatúrque ut illa, dum ipſe rerum naturam explicat, terras ac maria tranquillet, bella componat, pacémque omnibus, ſed Romanis præſertim petat á Marte, quem ipſa æterno devinctum amore tenet.

Æneadûm.] Æneadarum, id eſt, Romanorum, qui genus ab Æneâ ducunt. *Virg.* 1, æn. v. 10. *Tit.Liv.* lib. 1. Æneam autem ortum á Venere magis conſtat, quàm hic à nobis confirmetur. *Virg.* 1. æn. v. 621. *Ovid.* Faſt. *Hom.* &c.

2. *Alma.*] Hebræis *puella*: Græcis ζείδωρος, *fœcunda.* Sophocl. apud Plutarch. ἐν Βρόντῃ. Latinis *alens* ab alendo. Quod epithetum tribuitur & *telluri*, Virg. 1. æn. & *Cereri* 1. georg. & *agro* 2. georg. & *diei*, 8. eclog. quòd aut de his aut per hæc vivamus. Feſto tamen dicitur *ſancta*, *pulchra*. Hinc abuſivè tribuitur aliis Numinibus, quàm Veneri, quæ rerum parens eſt; puta *Sibylla*, æn. 6. puta *Aurora*, Martial. lib. 8. epig. 22. puta *Cybela*. æn. 10. Dicitur & à Lucretio lib. 2. v. 970. *dulcedo alma.*

Venus.] Quæ rerum generationi præeſt v. 4. 228. dicta *Venus* à Cicerone, quòd ad res omnes veniat.

4. *Concelebras.*] Lambino *colis*, *frequentas.* Nonio Marcello *commoves.*

7. *Dædala.*] Sic v. 229. à verbo δαιδάλλειν, *variare.* Hinc Feſtus dixit *dædalam à varietate rerum artificiorúmque eſſe apud Lucretium terram.* Sic & opera vaſáque figurata, & arte plena dicuntur *dædala*. Lucret. lib. 4. *dædala lingua.* Lib. 5 *dædala ſigna.* Virg. 4. georg. *dædala tecta.* Inde *Dædalus* dictus eſt ille faber Athenienſis omnium artificum ætatis ſuæ ingenioſiſſimus.

Summittit flores; tibi rident æquora ponti;
Placatúmque nitet diffuſo lumine Cœlum.
Nam ſimûl ac ſpecies patefacta eſt verna diei,
Et reſerata viget genitalis aura FavonI,
Aëriæ primûm volucres te, Diva, tuúmque
Significant initum percuſſæ corda tuâ vi.
Inde feræ, pecudes perſultant pabula læta,
Et rapidos tranant amnes; ita capta lepôre
Illecebríſque tuis omnis natura animantum
Te ſequitur cupidè, quò quamque inducere pergis.
Denique per maria, ac montes, fluvióſque rapaces,
Frondiferáſque domos avium, campóſque virentes,
Omnibus incutiens blandum per pectora amorem
Efficis, ut cupidè generatim ſæcla propagent.
Quæ quoniam rerum naturam ſola gubernas,

INTERPRETATIO.

ſubjicit tibi grates flores: campi maris æquati ſubrident tibi; & ſerenum Cœlum *illucet diſperſâ* ubique *luce. Namque ubi primùm pulchritudo vernalis temporis patuit, & flatus Favonii, qui facit ad generationem* rerum, *laxatus ſpirat*, tunc *primò aves ætheriæ percitæ tuo numine* intrà *pectora prænunciant te, ô Dea, & tuum adventum: deinde feroces belluæ,* & *pecora ſaltant per vernantia paſcua, & tranſmittunt* etiam *flumina rapacia: adeo avidè totum genus animalium adductum* tuâ *venuſtate, tuiſque lenociniis ſubſequitur te in quamcunque partem conaris impellere quodlibet* illorum. *Demum* & *in æquoribus, & in montibus, & in fluminibus rapidis, & in tectis frondoſis volucrum, & in agris viridibus, injiciens cunctis* animantibus *hilarem amorem intrà corda facis, ut alacriter* quæque *multiplicent genus* ſuum *per ſingulas ſpecies, Cùm* igitur *ſola* es, *quæ regis naturam rerum,*

ANNOTATIONES.

10. *Species....verna diei.*] Veris initium.

11. *Genitalis.*] Alii *genitabilis.* Utrumque latinè dicitur; ſignificátque id, quod facit ad generationem, vel quod vim habet gignendi. Quâ voce paſſim utitur Lucretius, lib.1.v. 437. 623. lib. 2.v.228. lib. 4. v. 1038. &c.

FavonI.] Favonius Græcè Ζέφυρος, quaſi Ζωηφόρος *vitam ferens.* Latinè Favonius, quaſi favens rerum generationi, Ventus eſt lenis ab Occaſu flans.

13. *Initum.*] A verbo *inire.*] Id eſt, introitum, ingreſſum, adventum. Alii legunt *exitium*, & per ſyncopen *initum.*

17. *Quamque.*] Suppl. *naturam animantum.* Alii legunt *quocunque*, non malè.

19. *Frondiferáſque domos avium,*] Nimirum ſylvas, quas habitant aves.

21. *Generatim.*] Per ſingulas ſpecies. Sic v. 227. 226. & alibi paſſim.

Sæcla.] Generis ac ſtirpis ſuæ propagationem: quaſi ævum, ac longævam generis ætatem. Sic v. 467. 590. 1090. Lib. 2. v. 77. 173. 502. & alibi. Conſule indicem vocabulorum.

22. *Sola.*] Eſt enim Venus *hominum Divûmque voluptas*, ut dixit Lucretius v. 1. & omnium animantum illecebræ, v. 16. Habet & in hortos, & in olera etiam jus ſummum. Unde Nævius apud Feſtum *Venerem* poſuit pro *oleribus*, dum coquum inducit dicentem: *edi Neptunum, Cererem, & Venerem*; id eſt, piſces, panem, & olera. Verè igitur ſola res omnes gubernat. Quis autem Romæ Templum *Veneri Genitrici* dicatum à Cæſare neſcit?

Nec ſine te quidquam dîas in luminis oras
Exoritur, neque fit lætum, neque amabile quidquam;
Te ſociam ſtudeo ſcribundis verſibus eſſe,
Quos ego de rerum naturâ pangere conor
Memmiadæ noſtro, quem tu, Dea, tempore in omni
Omnibus ornatum voluiſti excellere rebus.
Quò magis æternum da dictis, Diva, lepôrem:
Effice ut intereà fera mœnera militiaï
Per maria ac terras omnes ſopita quieſcant.
Nam tu ſola potes tranquillâ pace juvare
Mortales, quoniam belli fera mœnera Mavors
Armipotens gerit, in gremium qui ſæpe tuum ſe
Rejicit æterno devinctus vulnere amoris:

INTERPRETATIO.

nec ulla res abſque te editur in ætherias regiones lucis, neque res ulla *fit jucunda, nec amore digna; cupio te mihi fieri adjutricem in componendis carminibus, quæ ego aggredior componere de rerum naturâ noſtro Memmio, quem tu, ô Dea, voluiſti ſemper donatum* à te *præſtare in rebus omnibus. Quare, ô Dea, da eò magis perpetuam venuſtatem* verſibus meis; *& fac ut interim crudeles uſus belli pacati conquieſcant per æquora, &* per *terras univerſas. Tu enim una potis es adjuvare homines placidâ pace, cùm Mars bellipotens faciat* ipſe *crudelia exercitia militiæ. qui conſtrictus perenni plagâ amoris recipit ſe plerunque in ſinum tuum;*

ANNOTATIONES.

23. *Dias.*] Aëtias, diurnas. *Dium* enim dicitur, inquit Feſtus; *quod ſub Cælo eſt. Ex quo ſub dio fieri dicimus, quod ſub Cælo fit, & non ſub tecto.* Quanquam aliquando *Dius* ſumitur pro voce *divinus.* Lucret. lib. 2. v. 178. *Dia voluptas.* Virg. æn. 11. *Dia Camilla,* Horat. ſat. 2. lib. 1. *Sententia Dia Catonis.*

25. *Te ſociam ſtudeo, &c.*] Quamvis enim Lucretius dicat v. 61. Deos nec bene meritis capi, nec gratiâ flecti, neque irâ tangi, nec res mortalium curare: hoc tamen loco Deam invocat Venerem, eamque ſibi ſociam verſibus ſcribendis eſſe ſtudet, non quia putet eam ſibi poſſe talibus in rebus adjutorio eſſe, ſed quia, ut ait Epicurus apud *Cicer.* 1. *nat. Deor.* cùm natura Deorum præſtans ſit & excellens, habet venerationem juſtam. Vel, quod mihi magis arridet, non ineptè homo Romanus Venerem Romanorum Genitricem imploravit, præſertim de primo rerum exortu ac naturâ agens.

27. *Memmiadæ.*] Pro *Memmio*, ſicut *Scipiadæ.* pro Scipionibus, *Virg.* 6. æn. *Horat.* ſat. 1. lib. 2. Memmius autem iſte, cui ſuum hoc opus ſcilicet dedicat Lucretius, cognominatur Gemellus; quocum Athenas profectus erat olim, & quo familiariter utebatur. *Cic. lib.* 2. *epiſt.* 3. *ad Quintum.* Clara autem Memmiorum erat familia in Rep. Romanâ; Gemellus enim prætor fuit in Bithyniâ, & anno U. C. D. LXXIII. Siciliam ſortitus eſt in provinciam. Pater ejus Lucius Syllanis temporibus maximè floruit.

30. *Mœnera.*] Antiquo more, pro *munera.* Sic olim *Pœnica*, pro *Punica.*

Militiaï.] Diæreſis ı, pro *militiæ.* Quod familiare eſt veteribus. Sic *viaï, naturaï, materiaï.* &c. paſſim apud Lucretium.

33. *Mavors.*] Mars, Deus belli, quaſi magna vertens, inquit *Cicero.* 2. nat. Deor.

35. *Rejicit.*] Benè, ut ſatis indicat particula *in* cum accuſativo. Quidam *reficit*, quaſi *recreat*; minùs eleganter.

Vulnere amoris.] Amor enim corda ferit, & vulnerat. Hinc fabulati ſunt Amoris Deum arma gerere & tela, quæ vibret.

Atque ita ſuſpiciens tereti cervice repoſtâ
Paſcit amore avidos inhians in te, Dea, viſus;
Eque tuo pendet reſupini ſpiritus ore.
Hunc tu, Diva, tuo recubantem corpore ſancto
Circumfuſa ſuper ſuaves ex ore loquelas
Funde, petens placidam Romanis inclyta pacem.
Nam neque nos agere hoc patriaï tempore iniquo
Poſſumus æquo animo: neque MemmI clara propago
Talibus in rebus communi dêſſe ſaluti.
Quod ſupereſt, vacuas aures mihi, Memmiada, & te
Semotum à curis adhibe ad veram rationem:
Nec mea dona, tibi ſtudio diſpôſta fideli,
Intellecta priuſquàm ſint, contemta relinquas.
Nam tibi de ſummâ Cœli ratione, Deûmque
Diſſerere incipiam; & rerum primordia pandam;
Unde omne Natura creet res, auctet, alétque;

INTERPRETATIO.

& qui ſic ſurſum aſpiciens, inclinato ſcilicet *tenui & oblongo collo, oblectat amore cupidos oculos*, quaſi *aperto ore appetens te ô Diva; & anima* illius *recumbentis adhæret vultui tuo. Tu ô glorioſa Dea, dum amplecteris illum jacentem* in gremio *ſacri tui corporis, profer ex ore blandos ſermones, poſcens* ab eo *tranquillam pacem Romanis. Etenim, neque in hoc tempore adverſo patriæ, nobis licet diſputare* de rebus *cum liberâ mente: neque in rebus ita turbulentis illuſtris proles Memmii* poteſt *non conſulere bono publico. Quod reliquum eſt, tu ô Memmi, præbe mihi aures liberas* ab omni curâ, *&* adjunge *te ipſum vacuum à negotiis ad cognitionem veritatis; noli dimittere mea munera* tanquam *ſpernenda*, quæ *tibi ſunt* a me *in ordinem digeſta cum fideli operâ, antequam mente conceperis ea. Namque exordiar loqui tibi de ſupremâ naturâ Cœli & Deorum; & aperiam* tibi prima *rerum principia;*

ANNOTATIONES.

38. *Eque tuo pendet. &c.*] Recubans enim in gremio Veneris Mars quaſi os ori, labra labris affixa tenet. Sic lib. 4. v. 1187.

42. *Nam neque nos agere. &c.*] Alioquin enim vigente bello debuiſſet arma cum ſtudiis permutare: nec ipſe Memmius illum audire potuiſſet æquo animo, ſi quidem à ſtudiis ad arma fuiſſet avocandus. Scilicet, ut rectè ait Cicero *Tuſcul.* Nemo benè poteſt inter belli ſtrepitus, ac plebis ſeditiones æquo animo philoſophari.

Tempore iniquo.] Belli tempore, Marianis ſcilicet ac Syllanis temporibus.

44. *Talibus in rebus.*] In rebus adeò turbulentis.

Communi dêſſe ſaluti.] Non conſulere Reipublicæ bono, conſiliis, aut armis eam tuendo. Quod quidem vix fieri licet per ſtudia, quæ totum hominem poſtulant.

45. *Quod reliquum eſt, &c.*] His 12. v. Memmio ſuo, cujus priùs attentionem ſibi comparat, futuræ diſſertationis argumentum proponit: declarátque ſe diſputaturum de Cœli, ac Deorum naturâ; déque primis rerum principiis, ex quibus res omnis concreta fiat, & in quæ reſolvatur.

49. *Cœli ratione.*] Naturâ, vel cognitione. Sic Cic. lib. 3. de finib. *Nec verò poteſt quiſquam de bonis & malis verè judicare, niſi omni cognitâ ratione Naturæ, & vitæ, etiam Deorum, &c.* Alii legunt *Cœli regione.* Verùm non de Cœli ac Deorum regione, ſed de naturâ ac ratione diſputat Poëta.

51. *Unde.*] Quibuſnam ex rebus, quibus ex principiis.

Auctet.] Aucto, as, frequentativum à verbo *augeo.* Plaut. Amph. 3. 6. *Bonóque atque ample auctare perpetuo lucro.* Catullus dixit *auctare aliquem opes.*

Quóve eadem rurſum Natura peremta reſolvat:
Quæ nos materiem, & genitalia corpora rebus
Reddundâ in ratione vocare, & ſemina rerum
Appellare ſuemus, & hæc eadem uſurpare
Corpora prima, quòd ex illis ſunt omnia primis.
Omnis enim per ſe Divûm natura neceſſe eſt
Immortali ævo, ſummâ cum pace, fruatur,
Semota à noſtris rebus ſejunctáque longè.
Nam privata dolore omni, privata periclis,
Ipſa ſuis pollens opibus, nihil indiga noſtri,
Nec benè promeritis capitur, nec tangitur irâ.
Humana antè oculos fœdè cùm vita jaceret

INTERPRETATIO.

dicam tibi *ex quibuſnam rebus Natura procreet, augeat, & nutriat cunctas res:* dicam *etiam in quaſnam res Natura reducat eaſdem res, cùm interièrunt: quas* quidem *res nos in explicandâ naturâ* rerum *ſolemus nominare materiam & corpora, quæ vim habent generandi res, & vocare ſemina rerum, & dicere hæc eadem* eſſe *prima corpora, quia ex illis* tanquam *prioribus res cunctæ fiunt.* Quod enim ſpectat ad Deos, *oportet ut omnis natura Deorum, ſeparata & procùl remota à noſtris negotiis, potiatur per ſeipſam æternâ vitâ, cum maximo otio. Etenim* cùm ſit *expers omnis doloris, expers periculorum, ipſa potens ſuis divitiis, non egens nobis,* ſanè *nec ducitur beneficiis, nec movetur irâ. Cùm vita hominum turpiter ſordeſceret in terris*

ANNOTATIONES.

52. *Quóve.*] In quas res, in quæ primordia.

Eadem peremta.] Eaſdem res peremtas, & diſſolutas. Mutatur quidem genus, cùm ſuprà dixerit *res omnes.* Sed hoc Lucretio familiare. Alii *eadem perempta*, nempè *Natura*, ſup. *ſeipſam* reſolvat.

53. *Materiem.*] Quæ igitur prima rerum principia dicuntur, ea vocat hîc Lucretius *materiem, genitalia corpora, ſemina rerum, corpora prima*: vocat & alibi paſſim *materiam primam, corpora materiaĩ, primordia rerum, ſolida corpora, principia, &c.* Dicuntur & aliis nominibus *atomi, corpora inanis expertia, inſecabilia, inviſibilia, ſolida, individua, elementa, prima cauſa, &c.*

Genitalia.] Vim gignendi res habentia.

57. *Omnis enim, &c.*] Primum diſputationis argumentum aggreditur, déque Deorum ratione dicturus primùm eximit Deos ab omni curâ rerum humanarum, ſemotóſque vult à rebus noſtris, doloris expertes, nihil noſtri egentes, & qui nec irâ tangantur nec beneficiis ducantur: ſed qui contenti ſuis opibus, immortaléſq; ſummâ pace & otio fruantur. Hæc docet his 6. verſibus, quos iterat lib. 2. v. 650. *De Deorum immortalitate nemo dubitárit; quod autem æternum beatúmque ſit, id nec habere ipſum negotii quicquam, nec exhibere alteri: itaque neque irâ, neque gratiâ teneri, quòd, quæ talia eſſent, imbecilla* eſſent omnia, inquit Epicurus apud *Cicer. 1. nat. Deor.* Impia ſanè ſententia, quæ Divinam tollit Providentiam.

62. *Promeritis.*] A verbo *promereor*: id eſt, benè meritis, gratiâ.

Capitur.] Flectitur, ducitur, propitiatur.

Tangitur.] Afficitur, commovetur.

63. *Humana ante oculos, &c.*] His 18. v. duo potiſſimùm innuit ac docet. I. Religionem, quâ vetus gens hominum Deos tanquam rerum Auctores, ac curam habentes venerabatur, vanam ac ſuperſtitioſam eſſe. II. Epicurum hominem Græcum, Athenienſem ſcilicet, primum omnium mortalium auſum eſſe hâc inani ſuperſtione liberare mentes humanas, ac metu Deorum ſolvere, poſtquam ſingula Naturæ clauſtra penetráſſet, ac vividâ vi animi perviciſſet cun-

In terris, oppreſſa gravi ſub Relligione,
Quæ caput à Cœli regionibus oſtendebat,
Horribili ſuper aſpectu mortalibus inſtans,
Primùm Graius homo mortales tollere contrà
Eſt oculos auſus, primúſque obſiſtere contrà;
Quem nec fama Deûm, nec fulmina, nec minitanti
Murmure compreſſit Cœlum, ſed eò magis acrem
Virtutem irritât animi, confringere ut arcta
Naturæ primus portarum clauſtra cupiret.
Ergo vivida vis animi pervicit, & extra
Proceſſit longè flammantia mœnia Mundi:

INTERPRETATIO.

ante conſpectum omnium, *obruta ſub onere Religionis* importunæ, *quæ monſtrabat caput à partibus Cœli, deſuper territans homines horrendo ſuo conſpectu, primò Græcus homo auſus eſt attollere humanos oculos adversùs* illam, *& prior* auſus eſt *adverſari contra* illam; *quem* hominem *neque nomen Deorum, neque tela Jovis, neque Cœlum ſonitu minaci retinuit, ſed tantò magis incitavit vividam vim* ejus *animi, ut primus appeteret frangere ſtrictas fores portarum Naturæ. Igitur acris virtus* illius *animi vicit* cuncta, *& progreſſa eſt longè ultra igneos ambitus Cœli:*

ANNOTATIONES.

cta, mactéque omne immenſum peragrâſſet, unde redux retulerit cunctas res fieri ex cæco ac temerario concurſu, Naturâ tamen duce, ſine Deorum operâ aut conſilio. Cui victori hoc Virgilianum canitur Pæan, 2. geor. v. 490.

Fœlix, qui potuit rerum cognoſcere cauſas,
Atque metus omnes, & inexorabile [*Fatum*
Subjecit pedibus. ſtrepitúmque Acherontis avari.

64. *Gravi ſub Relligione.*] Inani Deorum timore ac ſuperſtitione.

67. *Grajus homo.*] Epicurus Athenienſis, Gagettius, Neoclis filius, cujus laudes & encomia proſequitur Lucretius initio lib. 3. & v. 1057.

Tollere.] Nonius Marcellus legit *tendere*.

69. *Quem nec fama Deum, &c.*] Quidquid igitur de Deorum potentiâ, quidquid de Jovis tonitru ac fulmine vulgatum erat hactenùs apud mortales atque creditum, id ne vel minimum quidem movit Epicurum: ſed altâ mentis ratione pervicit omnia, rerúmque cauſas agnovit, & ut verbis Manilii utar lib. 1. v. 67. ——— *cepitque profundam*

Naturam rerum cauſis, viditque quod nuſquam eſt,
Nubila cur tanto quaterentur pulſa fragore. &c.
——— *Solvítque animis miracula rerum:*
Eripuitque Jovi fulmen, viréſque tonandi, &c.

Priſcorum quippè hominum ignorantia craſſior fecerat, inquit Epicurus apud *Cicer. 1. nat. Deor.* ut, cùm rerum cauſas non viderent, ad Deos confugerent. Lucret. lib. 5. v.

Ergo perfugium ſibi habebant omnia Divis
Tradere, & ipſorum nutu facere omnia [*flecti, &c.*

71. *Irritât.*] Pro *irritavit*, ultimâ circumflexâ. Notat Priſcianus *fumât, cupit. audit*, & ſimilia pati ſyncopen, & ultimam circumflexam habere & longam, Sic Lucret. lib. 6. v. 586. circumflectit & producit ultimam *diſturbât*, ponítque pro *diſturbavit.*

72. *Cupiret.*] Quartæ conjugationis; pro *cuperet*. Sic Ennius poſuit *pariro*, pro *parere.*

73. *Vivida.*] Potens, acris, v. 69. Dixit etiam v. 179. *Vivida tellus.*

74. *Flammantia mœnia mundi.*] Ambitus Cœli, quibus tanquam mœnibus cingitur Mundus; & quos *flammantes* vocat propter ſidera & ignes æthereos.

Atque Omne immenſum peragravit mente, animóque;
Unde refert nobis victor quid poſſit oriri,
Quid nequeat; finita poteſtas denique cuique
Quânam ſit ratione, atque altè terminus hærens.
Quare Relligio pedibus ſubjecta viciſſim
Obteritur, nos exæquat victoria cœlo.
Illud in his rebus vereor, ne fortè rearis
Impia te rationis inire elementa, viámque
Endogredi ſceleris. Quod contrà; ſæpiùs olim
Relligio peperit ſceleroſa atque impia facta:
Aulide quo pacto Triviaï virginis aram

INTERPRETATIO.

& ipſe perluſtravit mente & animo Univerſum infinitum. Inde redux ille *ſuperator reportat nobis, quæ res queat generari, quæ res non poſſit; quomodo denìum quæque res habeat potentiam limitatam & metam altè poſitam. Quapropter jam Religio vice ſuâ proſtrata conculcatur pedibus, victoria* verò illius hominis *adæquat nos cœlo.* At *in his rebus timeo,* illud de te, ô Memmi, *ne fortaſſe putes te* ipſum *capere impia initia ſcientiæ, & ingredi iter criminis. Quod* quidem *contrarium eſt; ſæpius* enim *anteà Religio* ipſa *edidit ſcelerata facta, & plena impietatis; quemadmodum* factum eſt, cùm *duces Danaorum, fortes, & primi viri,*

ANNOTATIONES.

75. *Omne.*] Aliud *Omne*, τὸ πᾶν: aliud *Mundus* dicitur Epicuro & Lucretio. *Omne*. Totum eſt, ſeu Univerſum: *Mundus*, pars eſt Totius ſeu Univerſi. *Mundus* finitus eſt, & ortûs atque interitûs capax. *Omne* ſeu Univerſum infinitum eſt, ortûs & interitûs expers; principio carens, & ſempiternum; neque incrementum accipiens, neque decrementum. Sed de his lib. 2.

76. *Refert.*] Lambino *reportat*: Nonio Marcello *oſtendit*. Hi autem duo verſus repetuntur infrà v. 588. & lib. 5. v. 90.

Victor.] Epicurus.

77. *Poteſtas.*] Vis, virtus, potentia, facultas.

Victoria.] Epicuri, qui cognitis rerum cauſis inanem Deorum metum ſuſtulit, ſolvitque animis rerum miracula.

81. *Illud in his rebus. &c.*] Occupatio eſt. Itaque his 22 v. præoccupat & ſolvit objectionem. Cùm enim non ignoraret Lucretius malè audire Religionis contemtum, præſertim Romæ in civitate omnium ſuperſtitioſiſſimâ, quæ & domeſticos, & externos Deos in ſinu ſuo fovebat; veritus ne Religionem ita pedibus obterens malè audiret ipſe apud Memmium, ſibi fidem lucrari ſatagit, negátque in primis ſe impietatis elementa ſuadere, aut ſceleribus viam ſternere, dum Religionis metu ſolvit animos mortalium; quin potiùs utrumque declinat; ſiquidem tollere nititur vanam & inanem Superſtitionem, quæ non ſemel peperit impia atque ſceleroſa facta. Quod exemplo confirmat, memorans Iphigeniæ necem ad aras Dianæ impiè & ſceleratè patratam ex Religionis ratione.

82. *Impia rationis elementa.*] Impiam diſciplinam, ac inſtitutionem. Impia diſciplinæ initia.

83. *Endogredi.*] Vel *indugredi*. Antiqua præpoſitio *endo* vel *indu* pro *in*: ſic paſſim, *endopeditus* vel *indupeditus*, pro *impeditus*: *induperator* pro *imperator*. Sic apud Feſt. & Lucill. *indu mari*, *indu pavimento*. &c. pro *in mari*, *in pavimento*.

85. *Aulide.*] Portu Eubœæ inſulæ in Bœotiâ, ubi mactata eſt Iphigenia ad aras Dianæ. Cùm olim Agamemnon Danaorum dux adversùs Trojanos claſ-

Iphianaſſaï turpârunt ſanguine fœdè
Ductores Danaûm, delecti, prima virorum;
Cui ſimul infula virgineos circumdata comtus
Ex utrâque pari malarum parte profuſa eſt,
Et mœſtum ſimul ante aras adſtare parentem
Senſit, & hunc propter ferrum celare miniſtros;
Aſpectúque ſuo lacrimas effundere cives:
Muta metu terram genibus ſummiſſa petebat:
Nec miſeræ prodeſſe in tali tempore quibat,
Quòd patrio princeps donârat nomine Regem.

INTERPRETATIO.

fœdârunt turpiter in Aulide altaria virginis Triviæ de cruore Iphianaſſæ: cui ſtatim atque infula poſita circum comas virgineas diffuſa eſt æqualiter ex utrâque parte genarum, ipſa ſtatim *agnovit & patrem* ſuum *triſtem adeſſe pro altaribus, & propè illum popas tegere cultrum, & cives emittere fletus ad ſuum conſpectum*: ipſa verò *obmuteſcens* præ *timore devoluta poplitibus in terram: neque tunc temporis poterat juvare infortunatam* illam, *quòd prima dederat paternum titulum Regi* Agamemnoni.

ANNOTATIONES.

ſem appuliſſet in Aulidem, priùs Oracula conſultum miſit, quam inde ſolveret, quia magna tempeſtas coorta erat mari. Id autem reſponſi datum eſt ab Oraculo, ut Iphigenia Agamemnonis filia mactaretur ad aras Dianæ, quæ Agamemnoni infeſta erat ex eo, quòd cervum occidiſſet. Itaque pater filiam duxit mactandam ad aras Dianæ. Hinc occaſionem arripit Lucretius Religionis impia facta damnandi.

Tantum Religio potuit ſuadere malorum

Triviaï.] Triviæ, Dianæ, quæ *Trivia* dicta eſt, inquit *Varro lib. 6. de ling. Latin.* vel quia ponebatur ejus imago in triviis: vel quia Luna credebatur, quæ tribus viis movetur per æthera, in longum, latum, & altum: vel, ut aliis placet, quia Luna in cælo, Diania in terris, Proſerpina in Inferis putabatur. Virgil. 4. æn.

Tergeminámque Hecaten, tria virginis ora Dianæ.

De quâ illud vulgatum.

Terret. luſtrat, agit, Proſerpina. Luna. Diana,
Ima. ſuperna. feras. ſceptro. fulgore ſagittâ

86. *Iph anaſſaï.*] Iphianaſſæ, ſeu Iphigeniæ, quæ filia fuit Agamemnonis.

87. *Ductores Danaûm.*] Agamemnon Mycenarum Rex, & frater ejus Menelaüs, qui Duces Danaorum, id eſt, Græcorum, bellum adversùs Trojanos geſſerunt.

Prima virorum.] Helleniſmus; πρῶτα τῶν ἀνδρῶν. Id eſt, *primi viri flos virorum, delectus militum.*

88. *Infula.*] Filamentum laneum, quo & hoſtiæ & dedititii homines, & ſupplices, & Sacerdotes velari ſolebant. *Virg.* 3. Georg. v 486. *Suetonius* in Calig. 27. *Tit. Liv.* lib. 4. *Juſtinus* lib. 4. Itaque Iphigenia hoſtia caſura ante Dianæ aras velatur infulâ.

90. *Parentem.*] Agamemnonem Iphigeniæ patrem,

91. *Ferrum celare.*] Cultrum regere; vel vaginâ tectum gladium habere. Alii *celerare*, quaſi celeriter expedire.

92. *Cives.*] Argivos.

94 *Miſera.*] Iphigeniæ.

95. *Quòd patrio princ pi. &c.*] Quòd major natu fuerit inter liberos Agamemnonis. Sic ipſa apud *Euripid.* alloquitur patrem.

Πρώτη σ' ἐκάλεσα πατέρα, καὶ σὺ παῖδ' ἐμέ.

Prima te patrem ve-avi, tu me filium.

Itaque *princeps*, id eſt, *prima*. Sic lib 5. v. 9.

Patrio.] Paterno.

Regem.] Agamemnonem.

Nam ſublata virûm manibus, tremebundáque ad aras
Deducta eſt, non ut ſolemni more ſacrorum
Perfecto poſſet claro comitari Hymenæo:
Sed caſta inceſtè, nubendi tempore in ipſo,
Hoſtia concideret mactatu mœſtâ parentis;
Exitus ut claſſi felix fauſtúſque daretur.
Tantum Relligio potuit ſuadere malorum.
Tutemet à nobis jam quovis tempore vatum
Terriloquis victus dictis deſciſcere quæres;
Quippè etenim quàm multa tibi jam fingere poſſum
Somnia, quæ vitæ rationes vertere poſſint;

INTERPRETATIO.

Namque elata ſursùm manibus hominum, & tota tremens ducta eſt ad altaria, non ut ſolemni ritu ſacrorum abſoluto, poſſet conſociari nobili matrimonio: ſed ut potiùs, *in ipſo tempore nubendi, impurè caderet* ante aras. quamvis *pura* eſſet, tanquam *triſtis victima interfecta manu patris.* Scilicet *ut fortunatus & proſper ſucceſſus redderetur claſſi* Græcorum. *Tantum malorum Religio potuit perſuadere. Tu ipſe,* ô Memmi, *qui ab omni tempore convictus* fuiſti *verbis Poëtarum incutientibus terrorem, nunc voles deficere à noſtrâ opinione. eo quòd æquè poſſum jam confingere tibi plurima deliramenta, quæ queant mutare rationalem vivendi modum &*

ANNOTATIONES.

96 *Sublata virûm manibus.*] Alludit ad veterem morem, quo novæ ſponſæ ſursùm latæ ritu ſolemni ad Ædes ſacra & vota factutæ pro natis, & inde domum mariti ducebantur. Sic Manilius lib. 5. v 545. parem Andromedæ ſortem deplorat:

Hic Hymenæus erat, ſolâque in publica damna
Pro natis lacrimans ornatur victima pœnâ.
Induitúrque ſinus non hæc in vota paratos.

98. *Claro comitari hymenæo.*] In amplo & claro matrimonio collocari: vel, nuptiali carmine celebrari. Sic lib. 4. v. 1244. *comitari* ſumitur paſſivè. Sic Ovid. 2. de pont. activè uſurpat verbum *comitare.*

Quem pia nobiſcum proles comitavit euntem.

Hymenæus autem uſurpatur vulgò vel pro nuptiarum Deo: vel pro nuptiis ipſis: vel pro nuptiali carmine, hoc eſt, pro hymno, qui ſolet in nuptiis cantari.

99. *Caſta inceſtè.*] Pura impurè. Antitheſis. Caſta, quia pura virgo, Inceſtè, quia ſanguine fœdanda erat.

100. *Mactatu.*] Cæde factâ manibus patris. Dicitur autem & *Diis mactare victimas:* & *Deos mactare victimis:* id eſt, ſacrificiis Deos honorare, quaſi magis augere.

101. *Tutemet à nobis. &c.*] His 5. v. novis technis irretit animum Memmii, defectionem interminans præ anilibus Poëtarum terriculis Quaſi diceret: etſi jam hoc vel uno exemplo tibi ſatis oſtenderim inanem eſſe Religionem, ac metum Deorum, quibus in impia ac ſceleroſa facta inducuntur homines: nihilominùs quæres à noſtrâ deſciſcere opinione, nec nobis fidem voles adhibere, quia vatum anilibus terriculis hactenùs victus fuiſti; cùm tamen non diſparia ſomnia mihi liceret ad libitum tibi confingere. Hæc non clara ſunt, quia ex abrupto loquitur.

104. *Terriloquis.*] Quæ loquuntur Poëtæ ad terrendos homines, qualia fabulantur de Acherunte, de Cerbero, de Tantalo, &c.

105. *Jam fingere.*] Alii, *me fingere;* accuſandi caſus pro recto.

Fortunáſque tuas omnes turbare timore?
Et meritò; nam, ſi certam finem eſſe viderent
Ærumnarum homines, aliquâ ratione valerent
Religionibus atque minis obſiſtere vatum.
Nunc ratio nulla eſt reſtandi, nulla facultas,
Æternas quoniam pœnas in morte timendum.
Ignoratur enim quæ ſit natura animaï:

INTERPRETATIO.

perturbare metu felicem omnem tuã ſortem? Et jure quidem: namq; v.g. ſi mortales novernt terminum miſeriarum eſſe certum in morte, *poſſent aliquo modo obſtare Religionibus, & minis poëtarum.* At verò *jam nulla eſt cauſa obſiſtendi. nulla poteſtas, cùm oporteat timere æterna ſupplicia in morte.* Namq; homines *neſciunt qua ſit natura anima:*

ANNOTATIONES.

107. *Fortunáſque tuas.*] Felicémque tuum vitæ ſtatum.

107. *Et meritò: nam, &c.*] His 20. v. concedit veram hominibus eſſe cauſam, cur victi terriloquis vatum dictis Deos metuant, nec Religionibus obſiſtant, cùm iis incompertus ſit vitæ exitus. Etenim aliquâ ratione Religionibus ac minis vatum obſiſtere poſſent, ſi finem miſeriarum certam eſſe in morte cognoſcerent; ſola enim pœnarum æternitas iis videtur metuenda, qui animos credunt eſſe immortales. Nunc autem, quia ignoratur quæ ſit natura animæ, ſcilicet mortalisne ſit, an immortalis, intereatne cum corpore, an à corpore ſeparata viſat Inferos, aut migret perpetuò in alia corpora, ſanè non eſt cur non trepidarent homines. Itaque variæ hic memorantur opiniones, quæ de animâ circumferebantur ætate Lucretii.

Et meritò.] Id eſt, eccur non trepidarent homines?

112. *Timendum.*] Helleniſmus, φοβητὸν τὰς ποινάς, *timere oportet pœnas.* Sic v. 139. *multa agendum:* v. 382. *privandum eſt corpore metu:* Lib. 2. v. 491. *addendum partes erit, &c.*

113. *Ignoratur enim, &c.*] Variæ quippe circumferebantur opiniones de naturâ animæ, ætate Lucretii. Scilicet Veteres alii creatam ab æterno voluerunt, incorpoream, & immortalem. Alii natam cum corpore, corpoream, & mortalem. Plato creatam ab æterno eſſe voluit, eámque inter cœli ſtellas recondi, donec cœleſtium tædio, atque amore terrenorum capta ſeſe inſinuaret in corpora naſcentium. Ariſtoteles non creatam ab æterno, ſed cum corpore, hoc eſt, è cœlo oriri tum, cùm corpus naſcitur, & in corpus infundi, ac in eo manere donec per mortem è corpore remigraret in cœlum. Eam tamen incorpoream ac immortalem eſſe cenſuit. Hinc alii fabulati ſunt animas poſt mortem in cœlum redire, unde ortæ eſſent: alii apud Inferos deſcendere, ſed alias in alia loca; nimirum in Tartara, qui locus eſt Inferorum altiſſimus, detrudi voluerunt animas hominum, qui malè vixiſſent: apud Elyſium verò recipi animas eorum, qui benè vixiſſent: alii denique, ut Ennius, corpus dari terris voluerunt, animas in cœlum evolare, umbras verò, quæ ſunt quædam animarum ſimulacra, in Inferos abire. Pytagoras creatam ab æterno voluit animam, immortalem & incorpoream, ſed quæ poſt mortem è corpore in corpus aliud cùm hominis tum pecudis migraret; quam animarum metempſychoſim vocant. Heraclitus autem, Democritus, Epicurus, Hipparchus, Hippon, Thales, Hippocrates, Xenophanes, Parmenides, Empedocles, Lucretius, & alii ejuſdem generis voluerunt animam natam cum corpore, corpoream & mortalem; ſed eo tamen diſcrimine, ut Hippon & Thales cenſuerint eam eſſe Aqueam: Heraclitus, Democritus & Hiparchus Igneam: Thaletis diſcipuli quidam Aëream: Hippocrates Igneam ſimul & Aqueam: Xenophanes Aqueam & Terrenam: Parmenides Terrenam & Igneam: Empedocles Igneam, Aëream, Aqueam, & Terrenam: Critius Sanguineam, &c.

Nata ſit, an contrà naſcentibus inſinuetur;
Et ſimul intereat nobiſcum morte dirempta:
An tenebras Orci viſat, vaſtáſque lacunas:
An pecudes alias divinitùs inſinuet ſe,
Ennius ut noſter cecinit, qui primus amœno
Detulit ex Helicone perenni fronde coronam,
Per gentes Italas hominum quæ clara clueret:
Etſi præterea tamen eſſe Acheruſia templa
Ennius æternis exponit verſibus, edens,
Quò neque permanent animæ, neque corpora noſtra,
Sed quædam ſimulacra modis pallentia miris.

INTERPRETATIO.

an creata ſit, an verò increata *inſundatur hominibus naſcentibus; an pereat unà nobiſcum*, ubi *per mortem ſeparata eſt à* nobis: *an* verò *adeat caligines, & immenſos abyſſos Inferorum;* vel *an divinitùs migret in alias brutas animantes, veluti Ennius noſter cecinit, qui primus reportavit ex jucundo Helicone coronam* factam è *ramis perpetuò virentibus, qua* quidem *glorieſa inter homines Italos haberetur: quamvis tamen Ennius declarat immortalibus ſuis carminibus exiſtere campos Acheruſios, dicens* eos eſſe, *in ques nec anima nec corpora noſtra penitùs intrent, ſed quadam imagines mirum in modum pallida.*

ANNOTATIONES.

114. *Nata ſit.*] Suppl. cum corpore.

An contrà inſinuetur.] Nimirùm vel ab æterno creata, vel in tempore è cælo orta.

115. *Et ſimul intereat &c.*] Quippe quæ & corporea ſit & mortalis.

116. *An tenebras Orci viſat.*] Id eſt, in Inferos deſcendat poſt mortem, ut explicui ſuprà. *Orcus* enim Theſſaliæ fluvius, quia è Stygio lacu Inferorum profluere creditus eſt, vulgò pro Inferorum locis uſurpari ſolet apud Poëtas.

117. *An pecudes, &c.*] Nempè per metempſychoſim, quæ Pythagoræ fuit ſententia, ut ſcribit Ennius.

118. *Ennius ut noſter, qui primus, &c.*] Ennius Poëta Latinus, qui centum circiter annos ante Lucretium vixit. Is autem à Lucretio vocatur primus Poëta Latinorum, non quidem quòd ætate cæteros omnes anteceſſerit; namque & ante Ennium Livius Andromicus carmina ſcripſit, & Plautus quindecim annos ante Lucretium mortuus legitur: ſed quòd è Latinis primus eſſet ante Lucretium & alios, qui carmen Epicum & Heroïcum ad Homeri exemplum ſcripſerit. Vetuſtiſſimus igitur fuit poëta apud Romanos; fuit & Pythagoreus; unde affirmavit animam Homeri in ſeipſum tranſmigrâſſe. *Horat.* Epiſt. ad Aug. *Perſius* ſatyr. 6. *Lucretius* inf. v. 125.

119. *Helicone.*] Monte Bœotiæ, Muſis ſacro.

120. *Hominum.*] Alii, *omnium*, minùs benè. Eſt enim conſtructio, *gentes hominum*, id eſt, *homines*.

Clueret.] Clueo, es, antiquum verbum, quod idem eſt ac ſum, videor, habeor, &c. Utitur autem paſſim hoc verbo; lib. 2. v. 351. lib. 3. v. 208. lib. 4. v. 50. &c.

121. *Etſi præterea, &c.*] Id eſt, Ennius primus quidem Latino carmine cecinit animas poſt mortem migrare è corporibus in corpora; nihilominùs tamen, ne Plutoni injuriam inferret, devovit Inferis non animas, ſed ſpectra, ſeu ſimulacra, & quaſi animarum umbras, quæ nobis vigilantibus obviæ, aut dormientibus, aut ægris terrorem in animum interdum incutiunt.

Acheruſia templa.] Inferorum loca. Eſt enim Acheron fluvius Inferorum, à quo fit Acheruſius, a, um.

124. *Simulacra.*] Species, imagines, umbræ, ſpectra. Quæ veteribus tertia fuit natura, ex quà, cum corpore & animâ, homo conſtaret. Sic Virg. 1. & 6. æn.

Multa modis ſimulacra videt volitantia miris.

Unde ſibi exortam ſemper florentis Homeri
Commemorat ſpeciem, lacrimas & fundere ſalſas
Cœpiſſe, & rerum naturam expandere dictis.
  Quapropter benè cùm ſuperis de rebus habenda
Nobis eſt ratio; Solis Lunæque meatus
Quâ fiant ratione; & quâ vi quæque gerantur
In terris; tum cumprimis ratione ſagaci,
Unde anima atque animi conſtet natura, videndum;
Et quæ res nobis vigilantibus obvia mentes
Terrificet, morbo affectis, ſomnóque ſepultis,
Cernere uti videamur eos, andiréque coràm,
Morte obitâ, quorum tellus amplectitur oſſa.

INTERPRETATIO.

Ex quibus locis narrat imaginem Homeri, qui in æternum celebrabitur, egreſſam ſibi viſam fuiſſe, *& incepiſſe emittere fletus amaros. & explicare verbis naturam rerum. Quare non ſolùm oportet nos acuratè habere notitiam de rebus ſupernis*; atque etiam *quo modo curſus Solis & Lunæ fiant; & quâ potentiâ ſingula res adminiſtrentur in terris: ſed etiam præſertim inſpiciendum* eſt *ſolerti animo, ex quibuſnam rebus anima & natura animi componatur*: ſimiliter quænam ſit res illa, *quæ terreat animos noſtros, occurrens nobis, vel non dormientibus, vel ſopore obrutis, vel laborantibus morbo, ita ut videamur & videre ob oculos, & audire præſentes eos, quorum, poſt obitum, terra continet oſſa* inhumata.

ANNOTATIONES.

125. *Unde.*] Ex quibus Acheruſiis locis.

Homeri.] Poëtæ Græci, qui notior eſt, quàm hic à nobis commendetur. Ennius autem jactitabat animam Homeri in ſe tranſmigráſſe; aiebátque ſibi Homeri umbram, ex Inferis exortam viſam fuiſſe, quæ amarè lacrimans ſibi rerum naturam expanderit. Quam ſtultitiam benè ridet *Cicero* 2. *acad.* 99.

126. *Salſas.*] Amaras; ſunt enim ſalſæ lacrimæ. Alii *falſas*, id eſt, fictas, non veras; quia reverà lacrimas non effudit Homeri imago, ſed viſa eſt effundere.

128. *Quapropter benè, &c.*] His 9. v. concludit, quoniam ex rerum ignoratione miſerè perturbantur homines, non ſolùm res ſuperas penitùs nobis eſſe cognoſcendas, Soliſque ac Lunæ meatus: ſed etiam perquirendum nobis eſſe quâ vi cuncta in terris regantur; ac præſertim quæ ſit natura animæ, & animi; & unde conſtent; & quæ ſit res, quæ obvia nobis vigilantibus aut dormientibus terrorem incutit. Videtur autem Poëta diviſionem operis ſui inſtituere his 9. v. namque 1. & 2. lib. agit de rerum principiis, 3. de naturâ animæ & animi. 4. de imaginibus & ſimulacris, 5. & 6. de cœlo, æthere, terrâ, aquâ, déque rebus iis, quas hæc continent.

Cùm.] Cui reſpondet particula *tum* v. 131.

Superis de rebus.] Divinis. Sic enim dixit v. 49.

—— de ſummâ cœli ratione Deûmque.

130. *Gerantur.*] Gubernentur, adminiſtrentur. Alii *genantur*. antiquum verbum, quod eſt *gignantur, creentur, fiant*. Utraque lectio probatur. Quærit enim Lucretius, & de rerum primo exortu, & de rerum adminiſtratione in terris.

131. *Cumprimis.*] Pro *imprimis*, id eſt, præſertim.

136. *Morte obitâ.*] Hic verſus iteratur lib. 4. v. 735. Sic Virg. 10. æn. v. 641.

Morte obitâ quales fama eſt volitare figuras.

Id eſt, poſt mortem. Eſt enim, *mortem obire*, mori.

Nec me animi fallit Graiorum obſcura reperta
Difficile illuſtrare Latinis verſibus eſſe,
Multa novis verbis præſertim cùm ſit agendum,
Propter egeſtatem linguæ & rerum novitatem.
Sed tua me virtus tamen, & ſperata voluptas
Suavis amicitiæ, quemvis perferre laborem
Suadet, & inducit noctes vigilare ſerenas,
Quærentem dictis quibus, & quo carmine demùm
Clara tuæ poſſim præpandere lumina menti,
Res quibus occultas penitùs conviſere poſſis.
Hunc igitur terrorem animi tenebráſque neceſſe eſt

INTERPRETATIO.

Nec ratio *mentis decipit me*, ſcilicet *non facile eſſe dilucidare Latinis carminibus inventa Græcorum*, quæ ſunt *parùm clara*. (*præcipuè quia oportet tractare multas res novis vocabulis*,) *propter inopiam* Latini *ſermonis*, *& novitatem rerum* agendarum. *Verùm præclaræ tuæ dotes animi*, *& gaudium*, *quod ſpero*, fruendi tuâ *jucundâ amicitiâ*, *perſuadent me ferre quemlibet* durum *laborem*, *& impellunt* me *pernoctare noctes claras*, *investigantem quibus verbis*, *& quibus verſibus tandem queam præferre* & afferre *animo tuo lucem lucidam*, *quâ valeas introſpicere res prorsùs abditas*. *Oportet ergo ut*, *non* quidem *ſplendor Solis*, *aut clara ſpicula lucis*

ANNOTATIONES.

137. *Nec me animi fallit, &c.*] His 10. v. monet hæc omnia, de quibus antea Græci diſpuaverunt, Latino carmine conſcribere arduum opus eſſe ac difficile, cùm propter egeſtatem linguæ Latinæ, tum propter novitatem rerum. Interea vires reſumit dum Memmio ſcribere meminit, cujus virtute, ac amicitiâ mens interdum ſua levabitur. Occupatio eſt.

Animi fallit.] Suppl. *ratio*. Sic Latinè dicitur *animi pendere*, *animi cruciari*. ſuppl. *dolore*. Idem repetit v. 991. Quæ loca imitatus eſt *Virg.* 3. georg. v. 289. & ſeqq. Aliis placet *animus fallit*.

137. *Multa . . . agendum.*] Multa agenda. Helleniſmus. v. 102.

140. *Propter egeſtatem linguæ, &c.*] Sup. *Latinæ*. Sic v. 832.

——— *nec noſtrâ dicere linguâ*
Concedit nobis patrii ſermonis egeſtas.

Item lib. 3. v. 261. Sic *Cicero lib. 3. de Finib.* conqueritur de linguæ Latinæ egeſtate; & *Manil.* lib. 3. v. 40. & ſeqq.

141. *Sperata voluptas.*] Alii *ſpectata voluptas*.

142. *Perferre.*] Alii *efferre*; utrumque benè.

143. *Serenas.*] Claras; quales ſunt hyemis noctes. Vel *lætas*; quippe quas pernoctet cum lætitiâ.

145. *Præpandere*] Quaſi facem præferendo lumen afferre.

147. *Hunc igitur terrorem, &c.*] His 13. v. quò faciliùs ex hominum mentibus diſcutiat Poëta & metum Deorum, quem incuſſit vana Religio; & tenebras illas, quas peperit rerum ignoratio, præfatur non radiis Solis ac telis diei, hoc eſt, non exteriori rerum intuitu: ſed ratione ac Naturæ ſpecie tantùm, hoc eſt, interiori rerum phyſicarum & per cauſas, ut aiunt, cognitione atque contemplatione diſcuti poſſe. Quam ad cognitionem habendam multa ponit principia, quorum iſtud primum eſt: *Ex nihilo nihil fieri poſſe etiam divinitùs*. Quod quidem admiſerunt quotquot de rerum Naturâ ſunt locuti. *Ariſtoteles* 1. lib. phyſ. *Democritus*, *Epicurus &c.* Unde illud *Cicer.* 2. nat. Deor. *Et erit aliquid, quod aut ex nihilo oriatur, aut in nihilum ſubito occidat? quis hoc phyſicus dixit unquam?* Impium ſanè effatum. Fides enim nos edocet, Mundum & ex nihilo creatum, & à Deo creatum eſſe. Præclarè autem explodit illud *La-*

Non radii Solis, neque lucida tela diei
Diſcutiant, ſed Naturæ ſpecies, ratióque;
Principium hinc cujus nobis exordia ſumet,
Nullam rem è nihilo gigni divinitùs unquam.
Quippe ita formido mortales continet omnes,
Quòd multa in terris fieri cœlóque tuentur,
Quorum operum cauſas nullâ ratione videre
Poſſunt; ac fieri divino Numine rentur.
Quas ob res, ubi viderimus nihil poſſe creari
De nihilo, tùm, quod ſequimur, jam rectiùs inde
Perſpiciemus; & unde queat res quæque creari;
Et quo quæque modo fiant operâ ſine Divûm.
Nam ſi de nihilo fierent, ex omnibu' rebus

INTERPRETATIO.

ſed imago Naturæ ipſius, *& lux mentis diſſipent hunc metum atque has tenebras mentis; cujus rei principium* iſtud *capiet inde nobis initia*, nimirum, *nihil unquam* etiam *divino numini fieri ex nihilo. Scilicet adeo metus* Deorum *occupat omnes homines*, ex eo *quòd vident multas res gigni in terris & in cœlo, quarum* tamen *rerum nequeunt ullo modo deprehendere cauſas; & putant* inde *creari per potentiam Deorum. Quamobrem*, *cùm* ſemel *deprehenderimus nullam rem poſſe fieri ex nihilo*, *tunc jam faciliùs videbimus hinc illud, quod* jam *tractamus*: nimirùm *& ex quâ re cuncta poſſint fieri; & quâ ratione cuncta res progignantur ſine ope Deorum. Etenim ſi* cuncta *crearentur de nihilo*, ſanè *omne genus rerum*

ANNOTATIONES.

ctantius 2. *inſtit.* 10. Sin autem intrà Naturæ vires contineri voluerit Epicurus, non eſſet cur à nobis non laudaretur. Conſtat enim *ex nihilo nihil fieri poſſe* Naturæ viribus. Porrò tres hi primi verſus iterantur lib. 2. v. 58. Et lib. 3. v. 91.

148. *Tela diei.*] Radii Solis, qui telorum inſtar jacti ac diffuſi per univerſum Orbem inferunt lucem. Notat autem per *tela dies* exteriorem rerum cognitionem: ſicut per *Naturæ ſpeciem* ſignificat internam rerum cognitionem per cauſas.

149. *Naturæ ſpecies.*] Contemplatio, ſpeculatio.

Ratióque.] Id eſt, vel ipſa ratio, cujus lumine mens humana videat rerum cauſas: vel ipſius Naturæ ratio, ſicut v. 49. dixit rationem cœli ac Deorum; id eſt, cognitionem.

150. *Cujus.*] Suppl. Speciei Naturæ, rationiſque.

154. *Quorum operum.*] Hi duo verſus repetuntur lib. 6 v. 56. & 89.

157. *Quod ſequimur.*] Id eſt, quod tractamus, quod probamus, quod proſequimur; nimirùm & unde res quæque procreetur, & quâ ratione fiat ſine Deorum operâ. Alii legunt, *quod ſequitur.* Idem ſanè ſenſus

158 *Unde.*] Quânam ex materiâ: quibus ex rebus. v. 76.

160. *Nam ſi de nihilo. &c.*] His 15. v. Argumentum I. proponit, quo probare tentat res cunctas ex nihilo non fieri. Nimirum ſi res ex nihilo fierent, ſanè non egerent ſemine. Sin autem ſemine non egerent, quodlibet naſci poſſet ex quolibet, v. g homo de mari: piſces & volucres de terrâ: pecudes ac pecora de cœlo: fructus omnes ex omnibus arboribus. Atqui jam conſtat res cunctas fieri ex certis ſeminibus, & habere ſua certa corpora genitalia, ex quibus enaſcantur, v. g. hominem ex homine, piſces ex piſcibus, &c. Igitur res ex nihilo non fiunt. Valet quidem argumentum, ut monui, quatenùs intrà vires Naturæ continetur.

Ex omnibu' rebus.] Vetus menſura, ut ſyllaba corripiatur; pro *omnibus*. Sic Plautus paſſim. Sic Ennius, & alii Veteres poëtæ. Sic Lucret. ipſe v. 187. & alibi.

Omne

Omne genus naſci poſſet; nil ſemine egeret.
E mare primùm homines; & terrâ poſſet oriri
Squammigerum genus & volucres; erumpere cœlo
Armenta atque aliæ pecudes; genus omne ferarum
Incerto partu culta ac deſerta teneret.
Nec fructus iidem arboribus conſtare ſolerent,
Sed mutarentur: ferre omnes omnia poſſent.
Quippe ubi non eſſent genitalia corpora cuique;
Quî poſſet mater rebus conſiſtere certa?
At nunc ſeminibus quia certis quæque creantur;
Inde enaſcitur, atque oras in luminis exit,
Materies ubi ineſt cujuſque, & corpora prima.
Atque hâc re nequeunt ex omnibus omnia gigni;
Quòd certis in rebus ineſt ſecreta facultas.
Præterea, cur vere roſam; frumenta calore;

INTERPRETATIO.

poſſet oriri ex cunctis rebus; nulla res indigeret genitali primordio. Primò homines poſſent naſci *è pelago; gens, quæ fert ſquammas, & aves* etiam *poſſent naſci è tellure; greges* pecudum, *& alia pecora* poſſent *exire è cœlo; gens omnis belluarum ferocium habitaret* loca *culta & deſerta nullo diſcrimine originis ſuæ. Neque* etiam *iidem fructus conſueſcerent oriri ſemper ex arboribus, ſed immutarentur: omnes* arbores *poſſent producere omnia fructuum genera. Namque, cùm quæque res non haberet ſua certa ſemina, quomodo certa* ſua *genitrix poſſet eſſe* ſingulis *rebus? Atqui, cùm nunc cuncta res generentur ex certis corporibus genitalibus, ex eo loco* res quæque *oritur, & venit in regiones lucis, in quo ſemina, & prima primordia cujuſque* rei *ſunt. Itaque hâc de causâ cuncta res non poſſunt oriri ex cunctis rebus, quia* propria *& peculiaris vis generandi eſt in ſingulis rebus. Deinde, quare cernimus roſam* explicari in *vere; ſpicas* elici in *æſtate;*

ANNOTATIONES.

163. *Squammigerum genus.*] Piſces.

Cœlo.] Aëre.

164. *Armenta & pecudes.*] Rectè diſtinguit Poëta inter armenta & pecudes. Sunt enim *armenta* pecudes majores, puta boves, equos, &c. *Pecudes* verò ſunt minor grex, puta oves, capellas, &c.

165. *Culta.*] Sup. loca, quæ pecudes colunt, & in quibus paſcuntur.

Deſerta.] Loca, quæ feræ frequentant.

166. *Conſtare.*] Conſtanter procreari, eſſe.

167. *Ferre omnes omnia poſſent.*] Sic Virg. 2. georg. v. 109. ubi hanc ſententiam fuſiùs explicat:

Nec verò terra ferre omnes omnia poſſunt.

168. *Genitalia corpora.*] Semina rerum.

171. *Inde.*] Ex eo loco. Jungenda ſunt hæc duo *inde ubi*; id eſt, ex eo loco quæque res naſcitur, ubi illius corpora genitalia reperiuntur.

174. *Secreta facultas.*] Vis propria & peculiaris.

175. *Præterea, cur, &c.*] His 10. v. Argumentum II. proponit, quo confirmat *ex nihilo nihil fieri.* Scilicet ex ſtatis anni tempeſtatum effectibus probat nihil in lucis auras edi, quod certum tempus, ut generetur, non poſtulet. Sic v. g. roſa explicatur vere: ſegetes fundunt frugem æſtate: vitis maturas uvas fovet in autumno. Igitur argumento eſt certa rerum ſemina poſtulare certam & ſtatam anni tempeſtatem, ut ad rerum concretionem confluant atque concilientur. Valet pariter argumentum, quatenùs intra Naturæ vires continetur.

Calore.] Caloris æſtu: æſtate.

Uvas autumno fundi ſudante videmus ;
Si non, certa ſuo quia tempore ſemina rerum
Cùm confluxerunt, patefit quodcunque creatur ;
Dum tempeſtates adſunt, & vivida tellus
Tutò res teneras effert in luminis oras ?
Quòd ſi de nihilo fierent, ſubitò exorerentur
Incerto ſpatio, atque alienis partibus anni ;
Quippe ubi nulla forent primordia, quæ genitali
Concilio poſſent arceri tempore iniquo.
Nec porrò augendis rebus ſpatio foret uſus

INTERPRETATIO.

& uvas in autumno humido miteſcere ; niſi quia, quando certa corpora genitalia concurrerunt in certo *ſuo tempore, tunc id omne, quod gignitur, exit in apertū, ubi tempeſtiva tempora ſunt, & vegeta terra profert fidenter in regiones lucis res infirmas* ab ortu? *Sin autem res crearentur ex nihilo, naſcerentur repentè in incerto tempore, & intempeſtivis partibus anni. Etenim nulla eſſent prima corpora, quæ poſſent prohiberi à concurſu genitabili in alieno* & intempeſtivo *tempore. Neque etiam res creſcendæ opus haberent*

ANNOTATIONES.

176. *Uvas.*] Ita codex Florent. benè. Sicut enim non roſarium, ſed *roſam*: nec ſegetes, ſed *frumenta* dixit: ita neque vites, ſed *uvas* dixiſſe debuit, ut verbum *fundi* benè cunctis his tribus conveniret.

Fundi.] Quod quidem verbum tribuitur & *roſæ*, & *frumentis*, & *uvis*. Dicitur enim roſam *fundi* vere, id eſt, explicari, *Cic. 5. Tuſc. 54.* Frumenta *fundi* calore, ſeu æſtate, id eſt, *elici*, vel emitti, *Cic. de ſenect. 47.* Uvas *fundi* autumno, id eſt, *miteſcere* ſeu matureſcere. Verbum enim *fundi* ad hæc tria refertur. Funditur autem roſa à roſario: frumenta à culmis: uvæ à vite. Et quodlibet iſtorum bene *fundi* dicitur à terrâ.

Sudante.] Humido, udo. Lambinus, *ſuadente*. quaſi impellente, ſollicitante, tempeſtivo. Porrò autumnus, quo funduntur uvæ, dicitur à Virg. 2. georg. v. 5. *Pampineus*; ſcilicet, ut idem ait, quo,

—— *ſpumat plenis vindemia labris.*

Et Manil. lib. 3. v. 638.

Tunc Liber gravidâ deſcendit plenus ab ulmo, [*racemis*,
Pinguiâque expreſſit deſpumant muſta

179. *Tempeſtates*] Commoda & opportuna anni tempora.

180. *Teneras.*] Suppl. vel *res*. quæ, quia recenter ortæ, ſunt teneræ: vel *oras luminis*, quæ, quia molles, dicuntur teneræ. Sic v. 208.

Aeris in teneras poſſint proferrier auras.

181. *Exorerentur.*] Tertiæ conjugationis. Exorior enim utramque ſortitur conjugationem, tertiam & quartam.

182. *Incerto ſpatio.*] Sup. anni, vel tempeſtatum anni.

Alienis.] Intempeſtivis, iniquis. Sic v. 184.

184. *Concilio. . . genitali.*] Concurſu valente ad res gignendas: cœtu genitabili. Sic v. 518. 772. Lib. 2. v. 563. 918. &c.

185. *Nec verò augendis. &c.*] His 8. v. Argumentum III. proponit, quo confirmat, *Ex nihilo nihil fieri poſſe*; idque ex naturali rerum incremento deductum. Si enim, inquit, res fierent ex nihilo, ſubitò quoque augerentur, neque opus eſſet tempore ad hoc ut creſcerent. Hinc ſtatim infans evaderet in adultum: hinc tenera arbuſta aſcenderent in grandes arbores. Atqui manifeſtum eſt rem non ita ſe habere, cùm omnia paulatim creſcant ex certo ſemine, & per certum tempus. Igitur non ex nihilo grandeſcunt quæque, ſed ex ſuâ materiâ aluntur; atque ideò res non fiunt pariter ex nihilo. Validum argumentum, ſed quatenùs pariter continetur intrà Naturæ vires.

Uſus.] Opus. Sic Virg. 8. æn.

———— *nunc viribus uſus.*

Sic Cicer. 1. Offic. *Si quando uſus eſſet.*

Seminis ad coïtum, è nihilo ſi creſcere poſſent.
Nam fierent juvenes ſubitò ex infantibu' parvis;
E terrâque exorta repente arbuſta ſalirent.
Quorum nil fieri manifeſtum eſt, omnia quando
Paulatim creſcunt, ut par eſt, ſemine certo;
Creſcendóque genus ſervant; ut noſcere poſſis
Quæque ſuâ de materiâ grandeſcere alique.
Huc accedit, uti ſine certis imbribus anni
Lætificos nequeat fœtus ſummittere tellus.
Nec porrò ſecreta cibo natura animantum
Propagare genus poſſit, vitámque tueri.
Ut potiùs multis communia corpora rebus
Multa putes eſſe, ut verbis elementa videmus,
Quàm ſine principiis ullam rem exiſtere poſſe.

Interpretatio.

tempore ad concurſum corporum genitalium, ſi poſſent augeri de nihilo. Namque v.g. homines *repentè evaderent adoleſcentes è parvis pueris: & arbores prodirent ſubitò è terrâ tota grandes. Quarum* tamen *rerum nihil fieri conſtat, quoniam cunctæ res augentur ſenſim ex certâ materiâ, ut convenit* ipſis rebus; *& augendo conſervant ſuam ſpeciem;* ita *ut queas cognoſcere cunctas res augeri & nutriri de ſuo ſemine. Adde, quòd terra non poſſit fundere latos fructus abſque certis pluviis anni: neque etiam natura animalium privata alimento queat multiplicare genus* ſuum, *ac conſervare vitam. Quin magis credas plura ſemina eſſe communia pluribus rebus ſicut* v. g. *videmus plura elementa* communia eſſe pluribus *vocibus, quàm rem aliquam poſſe eſſe ſine primordiis.*

Annotationes.

186. *Seminis ad coitum.*] Ad cœtum rerum genitalem, v. 184.

187. *Infantibu'.*] Antiqua locutio Poetis familiaris, pro *infantibus*; idque metri causâ, v. 160.

190. *Semine certo.*] Certâ materiâ, v. 192.

193. *Huc accedit, uti, &c.*] His 7. v. Argumentum IV. continetur; idque deductum ex alimenti neceſſitate in rebus ad hoc, ut creſcant. Sic v. g. ſine certis anni imbribus terra non valet certos fœtus emittere: ſic animalia ſine alimento non valent aut vitam tueri, aut genus propagare. Quinimò, inquit, tantùm abeſt, ut res ex nihilo fiant, ut etiam, cùm varia v. g. animalium natura ſit ac multiplex, varia quoque & multa debeant eſſe ſemina, ſeu corpora communia, quibus alantur, ac conſerventur animalia; ſicut v. g. multis & variis vocibus multa ſunt communia elementa, ut vocant, hoc eſt, litteræ. Veriſimile quidem argumentum.

194. *Fœtus.*] Fruges, gramina, herbas, arbores, &c.

195. *Secreta cibo.*] Privata alimento; ſine cibo.

197. *Ut potiùs, &c.*] Præclara comparatio. Sicut enim multæ litteræ communes ſunt multis vocibus: ita multas atomos, hoc eſt, multa corpora prima, vult eſſe communia multis animantibus, ut pro variis illorum generibus, ipſis varia conveniant prima corpora communia, quibus alantur.

198. *Elementa.*] Litteras, quas elementa vocant à ſimilitudine. Sicut enim *elementa* dicuntur prima rerum principia; ita litteræ, quia ex iis primis ſyllabæ & voces formantur, *elementa* vulgò dicuntur.

Denique, cur homines tantos Natura parare
Non potuit, pedibus qui pontum per vada poſſent
Tranſire; & magnos manibus divellere montes;
Multáque vivendo vitalia vivere ſecla,
Si non materies quia rebus reddita certa eſt
Gignundis, è quâ conſtat quid poſſit oriri?
Nihil igitur fieri de nihilo poſſe fatendum eſt,
Semine quando opus eſt rebus, quo quæque creatæ
Aëris in teneras poſſint proferrier auras.

Interpretatio.

Prætereà, quare Natura non valuit efficere homines ita magnos, ut poſſent tranſmittere pedibus mare per vada; & eradicare manibus ingentes montes: & producendo vitam ſuperare plura ævа vitæ, niſi quòd rebus, quæ debent generari, certa materia attributa eſt, ex quâ fit quidquid poteſt naſci? Ergò confitendum eſt nihil poſſe gigni de nihilo, quoniam quæque res egent materiâ genitali, ex quâ progenita queant edi in tenues flatus aëris.

Annotationes.

200. *Denique cur homines, &c.*] His 9. v. continetur V. argumentum, quod deducitur ex certâ & finitâ rerum concretarum magnitudine ac duratione. Namque ſi ex nihilo gignerentur v.g. homines, cur in immenſam magnitudinem non creſcerent? Cur multa vitæ ſecula non viverent? Sed res aliter ſe habet; neque enim in immenſam magnitudinem jam creſcunt homines, neque in æternum vivunt, quia certo iis reddita eſt materia, unde creſcant & vivant. Ergo non ex nihilo pariter fiant neceſſe eſt. Argumentum hoc quoque non valet niſi quatenùs intrà Naturæ vires continetur; quanquam non ſine aliquo etiam diſcrimine. Quæ enim corpora ſunt inanimata, puta ignem, iis certus magnitudinis terminus nullus videtur dari etiam habitâ virium Naturæ ratione. Namque ſi igni nova ſemper ac nova perpetuò materia injiciatur, in majorem ac majorem magnitudinem augebitur. At rebus animatis, v g. plantis, & animantibus certus eſt magnitudinis terminus per Naturæ vires. Scilicet, quia nonniſi vi caloris naturalis creſcunt, is calor paulatim minuitur, ubi longiùs diffundi non poteſt, cùm defectu virium, tum impedimento contrariorum. Deinde ſenio quoque debilitatur & ætate langueſcit.

201. *Pedibus qui pontum, &c.*] Qualis fingitu- Polyphenus, æn. 3.

202. *Manibus, &c.*] Quales finguntur gigantes, 1. georg. v. 281. *Hom.* odyſſ. 11. *Manil.* lib. 1. v. 411. & ſeqq.

203. *Vitalia ſecla.*] Vitæ ſecula: annorum ſpatia diuturna.

204. *Certa.*] Finita, quæ terminum vitæ pariter ac accretionis reddat. Neque enim quælibet atomus datur ad quodlibet incrementum, aut ad quantumvis vitæ ſpatium.

205. *Gignundis.*] Antiqua locutio: nunc *gignendis.*

206. *Nihilo.*] Anapæſtus pro ſpondæo. Sic v. 238. & alibi paſſim. Quidam ſcribunt *nilo*, pro *nihilo.*

207. *Semine.*] Materiâ, corporibus primis.

208. *Aëris in teneras, &c.*] Dicitur res proferri in tenues aëris oras, vel auras, quæ naſcitur, & in lucem editur. *Aura aëris*, vel *ora aëris*, id eſt, *aër*. Periphraſis. Sic apud eundem Lucretium *lumina vitæ: ratio animi: umbra noctis: lumina Solis: glacies æris: ubera lactis.* &c. id eſt, vita: animus: nox: Sol: æs: lac, &c. Vocat autem auras aëris *teneras*, id eſt, molles ac tenues. Sic Manil. lib. 1. v. 152.

Proximus in tenuos deſcendit Spiritus auras. [*Mundi.*
Aëráque extendit medium per Inania

Poſtremò, quoniam incultis præſtare videmus
Culta loca, & manibus meliores reddere fœtus,
Eſſe videlicet in terris primordia rerum;
Quæ nos fœcundas vertentes vomere glebas,
Terraïque ſolum ſubigentes, cimus ad ortus.
Quòd ſi nulla forent, noſtro ſine quæque labore
Sponte ſuâ multò fieri meliora videres.
Huc accedit, uti quæque in ſua corpora rurſum
Diſſolvat Natura; neque ad nihilum interimat res.
Nam ſi quid mortale è cunctis partibus eſſet,

INTERPRETATIO.

Denique, cùm cernamus campos excultos præcellere agris incultis, & operâ manuum fundere fructus meliores, fatendum eſt *ſcilicet ineſſe terris ſemina rerum; quæ* quidem ſemina *nos excitamus ad partus, dum aratro verſamus glebas uberes, & domamus ſolidam terram. At verò ſi nulla* ſemina ineſſent terris, profectò *cerneres quaſque res longè meliores naſci ſuâ vi, abſque magnâ operâ noſtrâ. Adde quòd Natura reſolvat iterum quaſque res in ſua ſemina; nec occidat* eas uſque *ad nihilum. Etenim ſi qua res eſſet diſſolubilis ſecundum omnes ſuas partes,*

ANNOTATIONES.

209. *Poſtremo, quoniam, &c.*] His 7.v. Argumentum VI. & ultimum proponit, quo confirmet *Ex nihil nihilo fieri.* Scilicet ſaltem in terrâ ſunt ſemina, quibus fruges creſcant. Nam quæ terra rudis & inculta manet, non niſi rudes & agreſtes fœtus gignit: quæ v.rò cultu & labore hominum excolitur, meliores fundit fruges. Igitur inſunt terris ſemina, quæ cultu quaſi expergefacta ſurgant ad meliores rerum ortus ac generationes. Non ergo ex nihilo res fiunt.

211. *Primordia.*] Semina, corpora genitalia.

212. *Quæ nos, &c.*] Hi 2. v. iterantur lib. 5. v. 211.

213. *Terraïque ſolum.*] Terra, quæ, quia hominum ac animalium fundamentum eſt, *Solum* dicitur. Feſt. Enn. Columell. Solum autem terræ propriè hic ſumitur pro ſupremâ terræ ſuperficie, quæ ſale quodam ſolidatur ac conditur, quò uberior fiat, ac gramine luxuriet.

213. *Cimus ad ortus,*] Facimus oriri & naſci.

215. *Sponte ſuâ.*] Suâ vi; per ſe; ſine manu hominum ac culturâ.

216. *Huc accedit, uti, &c.*] Hactenùs de primo illo principio phyſico: *Ex nihilo nihil fit*: jam de altero iſto diſputaturus eſt: *In nihilum nil poteſt reverti.* Quod quidem principium ita ſequitur primum, ut non aliud, ſed illius pars eſſe videatur. Solent quippe hæc duo principia ſimul copulari. Perſ. ſatyr. 3.

De nihilo nihil, in nihilum nil poſſe reverti.

Enimverò, ſi res ex nihilo fit in exortu ſuo, ſanè in interitu reſolvatur in nihilum neceſſe eſt. In ea quippe redit, ex quibus fit. His itaque 2. v. hoc alterum ponit principium phyſicum, quod jam variis argumentis etiam confirmaturus eſt.

In ſua corpora.] In ea principia, ex quibus conſtat.

218. *Nam ſi quid mortale, &c.*] His 8. v. Argumentum I. continetur, quo probat nihil poſſe in nihilum reverti. Scilicet, ſi quæ res in nihilum reſolvi poſſet, ea mortalis eſſet ſecundum omnes ſuas partes, atque adeò poſſet ictu oculi, ut aiunt, hoc eſt repentè interire, & ſine ullo conamine; neque vi opus eſſet aut extrinſecâ, quâ icta interemiretur; aut intrinſecâ, quâ intùs penetrata diſſolveretur. Ideò enim non ſubitò perit res, aut non ſine aliquo conamine, quia aliquis adſtat contrarius conatus: in *nihilo* conatus nullus eſſe poteſt, in quo nec actio ſit ulla. Atqui experientia docet res cunctas non

Ex oculis res quæque repentè erepta periret.
Nullâ vi foret uſus enim, quæ partibus ejus
Diſcidium parere, & nexus exolvere poſſet.
At nunc, æterno quia conſtant ſemine quæque,
Donec vis obeat, quæ res diverberet ictu,
Aut intùs penetret per inania diſſolvátque,
Nullius exitium patitur Natura videri.
Præterea, quæcunque vetuſtate amovet ætas,
Si penitùs perimit conſumens materiem omnem;

INTERPRETATIO.

qualibet res ſubitò interiret, ubi primùm *ex oculis noſtris ſubducta* eſſet. *Namque non opus eſſet ullâ violentiâ, qua poſſet afferre diſſolutionem partibus illius* rei, *& diſſolvere vincula* partium. *Verùm, cùm jam cuncta componantur ex immortali materiâ, uſquedum violentia occurrat, qua feriat* exteriori *plagâ res* creatas; *vel penitus intret intrà* illas *per ſpatia vacua, & interimat* illas, ſanè *Natura non ſinit interitum ullius* rei *perſpici. Deinde, ſi longævum tempus redigit in nihilum ac funditùs occidit totam materiam* rerum, *quas conficit veteri ætate*;

ANNOTATIONES.

ſubitò, & ſine conatu perire. Hoc autem inde fit, quòd quæque res conſtat æterno ſemine; hoc eſt, principiis immortalibus, quæ, quia nec plagis extrinſecùs verberari poſſunt, nec intùs per Inania penetrari, tantùm abeſt ut in nihilum reſolvi poſſint, ut etiam faciant quominùs res repentè & ſine vi diſſolvantur. Hæc autem ratio videtur concludere tantùm de iis rebus, quæ violenter diſſolvuntur.

220. *Uſus enim.*] Aliis, *uſus ei*, ſupl. *Natura*: mihi minùs arridet; aliàs enim non *rei cujuſque*. ſed *Natura* partibus diſcidium pareretur.

Ejus.] Supl. cujuſque rei.

221. *Diſcidium.*] A verbo *diſcindo*. Id eſt, diſſolutionem, v. 250.

222. *Æterno ... ſemine.*] Immortalibus principiis.

223. *Obeat.*] Aliis *obiit*. Obviam eat, incurrat.

Diverberet ictu.] Plagâ exteriori feriat. Duplici quippe ratione res interire poſſe notat, vi externâ, aut interiori. Vim externam ſignat his vocibus *diverberet ictu*: vim interiorem iſtis verbis ſeq. *intùs penetret*. Vis externa, tota violenta eſt: vis interior, tota naturalis dicitur.

224. *Per Inania.*] Per vacua ſpatia, quæ rebus inſint intercepta, atque intermixta. Res enim omnis, ut infrà dicetur, Inani conſtat & Corpore, id eſt, Atomis, & Vacuo. v. 420.

226. *Præterea, quæcumque, &c.*] His 13. v. continetur II. Argumentum quo probetur *in nihilum nihil reverti poſſe*. Scilicet cùm ſuperior ratio de iis tantùm rebus concluderet, quæ violenter diſſolvuntur, ut omne ſubterfugium occludat, hoc altero argumento evincit Lucretius, ne quidem res, quæ naturali viâ corrumpuntur, etiam in nihilum reverti. Namque ſi res omnis interemta in nihilum rediret, nulla igitur jam res ſupereſſet, ex quâ nova fieret generatio rerum, alimentum, & augmentum. Ergo jam vetuſtate, & longævo temporis ſpatio ſiccati forent fontes, & exhauſti; qui tamen nunc etiam ſuppeditant longè peregrinantes fluvios; & ipſum mare. Exhauſtus eſſet æther; qui tamen jam paſcit ſidera. Quæ enim mortali conſtant corpore ex omnibus partibus, veriſimile eſt poſt longam temporis ætatem, poſt multa ſæcula, poſt anteactos dies tandem conſumi. Id autem fieri docet experientia. Sunt igitur in rebus æterna materiæ corpora, quibus conſtant, & in quæ reſolvuntur:

Haud igitur poſſunt res ad nihilumque reverti.

Unde animale genus generatim in lumina vitæ
Educit Venus ? Et reductum dædala tellus
Unde alit, atque auget, generatim pabula præbens ?
Unde mare ingenui fontes externáque longè
Flumina ſuppeditant ? Unde æther ſidera paſcit ?
Omnia enim debet, mortali corpore quæ ſunt,
Infinita ætas conſumſe, anteacta diéſque.
Quòd ſi in eo ſpatio, atque anteactâ ætate fuêre,
E quibus hæc rerum conſiſtit ſumma refecta,
Immortali ſunt naturâ prædita certè.
Haud igitur poſſunt ad nihilum quæque reverti.
Denique res omnes eadem vis, cauſáque volgò

INTERPRETATIO.

quânam ex materiâ Venus edit in lucem vitæ gentem animalium ſecundum omnes ſuas ſpecies? Et quânam ex re tellus varietate florens nutrit, & auctat illam, ubi generata eſt, ſuppeditans alimenta unicuique per ſuas ſpecies? Quânam ex re fontes perenniter per ſe ſcaturientes alunt fluvios procul peregrinantes, & Oceanum? Quonam ex alimento æther alit aſtra? Etenim æternum ævum, & tempus præteritum debet redegiſſe in nihilum res illas, *quæ conſtant materiâ mortali. At verò ſi* res, *ex quibus hæc univerſa Natura reparata conſtât, extiterunt in illo præterito ævo, & tempore, profectò donata ſunt naturâ æternâ. Ergo quæque res nequeunt redire in nihilum. Demùm, eadem violentia, & cauſa perimeret plerumq;*

ANNOTATIONES.

228. *Genus animale.*] Animalia cuncta.

Generatim.] Per omnes animalium ſpecies. v. 21.

229. *Venus.*] Quæ rerum parens eſt; per quam, ut ait v. 4.

—— genus omne animantum
Concipitur, viſitque exortum lumina Solis,

Et v. 23.

Dædala.] v. 7.

231. *Ingenui.*] Nativi; hoc eſt, non arte, ſed naturâ facti. Sic Mart. lib. 10. epig. 47. vocat *ingenuas vires*. hoc eſt non labore ac exercitio adeptas, ſed à naturâ datas. Vel *ingenui*, hoe eſt, *perennes*, qui perpetuâ ſcaturigine naturaliter erumpunt: ita interpretatur P. Gaſſendi. Aliis *ingeniti*.

232. *Suppeditant.*] Activè, non paſſivè; hoc eſt, *ſufficiunt. ſubminiſtrant*, renovant. Loquitur enim Poëta ex illorum mente, qui voluerunt Oceanum & flumina ex aquis fontium ſuppeditari ac impleri. Sic Manil. lib. 2. v. 76.

Non imbres alerent terras, non æthera venti,
Nec pontus gravidas nubes, nec flumina pontum.
Nec pelagus fontes, &c.

Sic Lucretius lib. 2. v. 590. Lambinus paſſivè uſurpat verbum *ſuppeditant*, quaſi *ſubſiſtunt*. Minùs benè, ut videre eſt.

Æther ſidera paſcit.] Loquitur ex eorum opinione, qui Solem ac ſidera crediderunt eſſe ignes, quos paſtu egere, & Oceani humoribus ac terræ vaporibus ali voluerunt. *Cic. 2. nat. Deor.*

233. *Mortali corpore.*] Materiâ interiturâ ac diſſolubili.

234. *Conſumſe.*] Syncope; pro *conſumſiſſe*.

235. *Fuêre.*] Sup. ſemina, corpora materiæ.

236. *Rerum ſumma.*] Natura, Univerſum. Sic v. 757. lib. 2. v. 302. 310. &c.

239. *Denique res omnes, &c.*] His 12. v. continetur III. argumentum, quo confirmat *in nihilum nihil reverti poſſe*. Nimirum ex Epicuri doctrinâ diſpares ſunt ac variæ rerum concretiones, pro diſpari ac vario atomorum coïtu. Licet enim atomi ſint immortales; ex iis tamen

Conficeret, niſi materies æterna teneret
Inter ſe nexus minùs aut magis endopeditè.
Tactus enim lethi ſatis eſſet cauſa profectò:
Quippe ubi nulla forent æterno corpore, eorum
Contextum vis deberet diſſolvere quæque.
At nunc, inter ſe quia nexus principiorum
Diſſimiles conſtant, æternáque materies,
Incolumi remaneut res corpore, dum ſatis acris
Vis obeat pro texturâ cujuſque reperta.
Haud igitur redit ad nihilum res ulla, ſed omnes
Diſcidio redeunt in corpora materiaï.
Poſtremò pereunt imbres, ubi eos pater æther
In gremium matris terraï præcipitavit.

INTERPRETATIO.

cunctas res, niſi ſemen immortale retineret magis aut minùs arctè vincula illarum. *Namque* ſolus *ictus eſſet ſanè ſufficiens ratio mortis* illarum. *Etenim, ſi nihil eſſet* in rebus, *quod conſtaret immortali naturâ. qualibet violentia deberet reſolvere contexturam illarum. Jam verò, quoniam vincula primordiorum diverſa fiunt inter ſe. &* ipſa *materia immortalis eſt*. ſequitur ut *res* tandiu *maneant* cum *integro corpore, donec violentia ſatis potens inveniatur, & incurrat pro* diverſo *contextu cujuſque rei. Ergo nulla res revertitur ad nihilum. ſed cuncta* res *per diſſolutionem revertuntur in prima ſemina*, ex quibus factæ fuerunt. *Tandem pluvia intereunt, ſtatim atque aër genitor demiſit eas in ſinum telluris genitricis.*

ANNOTATIONES.

mortalia fiunt corpora, quæ minùs aut magis difficiliter diſſolvuntur, pro minori aut majori nexu, quo atomi retinent illa. His ita poſitis ſic argumentatur. Si cunctæ res concretæ redirent ad nihilum, dum intereunt, nec in iis eſſet materies æterna, quæ minùs aut magis retineret illarum nexus, profectò vis eadem ac cauſa, v. g. levior tactus res cunctas nullo diſcrimine diſſolvere ac interimere poſſet. Quid enim impediret? At nunc conſtat non pari ratione res cunctas diſſolvi, ſed alias aliis minùs aut magis impeditè. Igitur ad nihilum reverti cuncta nequeunt.

Volgò.] Antiqua ſcriptio, pro *vulgò*. v. 316.

241. *Endopeditè.*] Impeditè. Antiqua præpoſitio *endo* pro *in*, v. 83. Minùs autem rectè alii legunt *endopedita*, ſup. materia æterna: alii *endopeditas*, ſup. res omnes: alii *endopedites*, ſup. nexus: quæ tamen hæc ultima lectio non improbatur.

242. *Tactus.*] Levis ictus exterior: plaga, pulſus, &c. v. 223.

243. *Eorum.*] Earum rerum. Alii *quorum*.

246. *Diſſimiles.*] Diſpares, varii, diverſi. Quod quidem non probat, ſed ex Epicuri doctrinâ aſſumit, ut monui v. 239.

Æternáque materies.] Quod probabit v. 460. & ſeqq.

247. *Incolumi.*] Ad nihilum non interituro: non diſſolubili in nihilum.

250. *Diſcidio.*] Diſſolutione, v. 221.

In corpora materiaï.] In prima principia; in atomos.

251. *Poſtremò, pereunt, &c.*] His 15. v. præoccupatio eſt, quæ IV. argumenti locum tenet. Poterat quippe quis objicere multas res, quæ perire videantur, ac in nihilum reduci; v. g. pluviæ, ubi ceciderunt ex aëre in terram, ita exſiccantur, ut penitùs evaneſcant. Cui reſpondet præclarâ inductione, quâ probat tantùm abeſſe, ut pluviæ decidentes penitùs intereant, ut etiam ex iis, tanquam ex ſeminibus novis, terræ fœtus

At nitidæ ſurgunt fruges, ramíque vireſcunt
Arboribus: creſcunt ipſæ, fœtúque gravantur.
Hinc alitur porrò noſtrum genus, atque ferarum:
Hinc lætas urbes pueris florere videmus;
Frondiferáſque novis avibus canere undique ſylvas.
Hinc feſſæ pecudes, pingues per pabula læta,
Corpora deponunt; & candens lacteus humor
Uberibus manat diſtentis. Hinc nova proles
Artubus infirmis teneras laſciva per herbas
Ludit, lacte mero mentes percuſſa novellas.
Haud igitur penitùs pereunt quæcunque videntur;
Quando aliud ex alio reficit Natura; nec ullam

INTERPRETATIO.

Imò verò ex iis *ſegetes læta creſcunt: & rami arborum frondeſcunt*: arbores *ipſæ augentur*. *& onerantur fructu. Unde etiam noſtra gens* humana, & gens *belluarum nutritur: unde cernimus civitates fertiles abundare infantibus; & nemora frondoſa reſonare novis volucribus ex omni parte. Unde pecora pingueſcentia*, quaſi *laſſata ponunt corpora per pinguia paſcua: & candidus liquor lactis effluit ex mammis turgentibus. Inde recens partus* pecudum *laſciviens*, habens adhuc *tenera membra*, *ludit per mollia gramina*, *excitatus puro lacte* intrà *nova pectora. Ergò res omnes*. *quæ cernuntur*, *non intereunt funditùs; quoniam Natura reparat rem aliam ex aliâ*; *nec ſinit*

ANNOTATIONES.

fundat; arboréſque vireſcant, ac fructus ferant; unde genus animale, & hominum, & animalium, & volucrum alatur, ac generatim propaget ſecla; unde pecudes & pingueſcant, & uberibus diſtentis lactis copiam præbeant; unde tenellæ oves laſciviant ac creſcant. Igitur cum ex interitu unius rei altera progignatur, nihil poteſt in nihilum reverti. Hinc laudatum illud effatum, Ariſtot. *lib. 1. de generat. & corrupt.* Ἡ τοῦδε φθορὰ, ἄλλου γένεσις· ἡ τοῦδε γένεσις, ἄλλου φθορά. *Corruptio unius, eſt generatio alterius: & generatio unius, eſt corruptio alterius.*

Pater æther, &c.] Sic *Virg. 2. Georg. v. 325.* hunc Lucretii locum imitatus eſt. Sic Lucretius iterum lib. 2. v. 990. Cœlum ſeu æthera vocat *patrem*. & terram *matrem* rerum per imbres. Sic Ariſtot. 1. generat. & 2. animal.

253. *Nitidæ.*] Lætæ, quaſi primo ſui ortûs flore niteſcentes.

255. *Hinc.*] Unde; ex quibus fœtibus ac fructibus terræ.

256. *Hinc.*] Unde; ex quibus alimentis, aut fœtibus terræ.

Pueris florere.] Novâ prole abundare.

257. *Canere.*] Cantu reſonare, loqui. Sic. *Manil.* lib. 3. v. 651.

——— *totúmque canorâ*
Voce nemus loquitur.

258. *Hinc.*] Unde, ex quibus fructibus.

Feſſæ.] Non labore, ſed pinguedine gravatæ.

Læta.] Pinguia. Sic Virg. 1. georg. v. 87. *pinguia pabula terræ.*

260. *Diſtentis.*] Lactis copiâ turgentibus. Sic *Virg.* ecclog. 4. v. 21.

Ipſæ lacte domum referent diſtenta capellæ
Ubera.

Sic *Horat. epiſt. 2. & 13.*

Hinc.] Unde; ex quibus fœtibus terræ.

Nova proles.] Putà ovium, aut capellarum.

262. *Mentes percuſſa.*] Sic v. 12. *percuſſæ corda tuâ vi*. Sup. intrà, ſecundum, per, &c.

264. *Quando aliud.*] Vox *aliud* diſſyllaba eſt. Sic alibi paſſim, lib. 3. v 984. lib. 5. v. 1304. &c. Vel *alid* legendum antiquo more, pro voce *aliud*, ſicut *alis* pro *alias*. Priſc. lib. 12. Soſipater lib. 2. Catull. de Comâ Beren.

Rem gigni patitur niſi morte adjuta alienâ.
Nunc ageſis, quoniam docui nil poſſe creari
De nihilo, neque item genita ad nihilum revocari;
Ne quà fortè tamen cœptes diffidere dictis,
Quòd nequeunt oculis rerum primordia cerni,
Accipe prætereà, quæ corpora tute neceſſe eſt
Confiteare eſſe in rebus, nec poſſe videri.
Principiò venti vis verberat incita pontum,
Ingentéſque ruit naves; & nubila differt;
Interdum rapido percurrens turbine campos
Arboribus magnis ſternit, montéſque ſupremos
Sylvifragis vexat flabris. Ita perfurit acri
Cum fremitu, ſævitque minaci murmure pontus.
Sunt igitur venti nimirùm corpora cæca;

INTERPRETATIO.

ullam rem generari, quin excitetur per interitum alterius rei. *Agedum verò, cùm demonſtraverim* jam *nullas res fieri poſſe ex nihilo; neque, ubi ſemel generata ſunt, reduci ad nihilum; ne forſan tamen incipias aliquâ* ratione *diffidenter credere verbis* meis, ex eò *quòd principia rerum non poſſunt videri oculis, audi, præter hæc* primordia, *quænam corpora oportet ut tutemet fatearis ineſſe in rebus*, neque tamen *cerni* oculis *poſſe. Primùm ventus vehemens excitatus ferit mare, & diruit magna navigia; & disjicit nimbos; & aliquando proruens vehementi* cum *procellâ cooperit agros ingentibus arboribus; & verberat ſummos vertices montium flatibus, qui frangant ſylvas. Sic mare cum ſtrepitu vehemente furit, & inhoreſcit fremitu minitante. Scilicet ergò venti ſunt corpora, quæ oculis non cernuntur*;

ANNOTATIONES.

265. *Adjuta.*] Sup. Natura. Id eſt, excitata, impulſa. Corruptio quippe unius, eſt generatio alterius. Lambino *adjutam*. Sup. *rem*.

266. *Nunc ageſis, &c.*] His 64. v. totus jam in id incumbit Lucretius, ut ex datâ occaſione evincat primordia, quas Atomos vulgò vocant, etſi cæca ſint, hoc eſt ſub oculos noſtros non cadant, vera tamen & ſolida eſſe corpora. Igitur licet res in interitu videantur penitùs interimi, ſuperſunt tamen ſemper corpora materiæ, æterna, & immortalia. Rem autem totam probat à ſimili, ut aiunt; variáque rerum corporearum exempla congerit, quæ vera corpora eſſe nemo negaverit, ſed quæ tamen oculis cerni nequeunt. Puta ventos, odores, calores, frigora, voces, &c.

272. *Principiò venti, &c.*] His 27. v. ſeqq. I. exemplum repetit à ventis, quos quidem vera eſſe corpora ex eo arguit, quòd *ſenſus impellere poſſunt*;

Tangere enim & tangi, niſi corpus nulla poteſt res.

Hinc occaſione datâ præclaram validi venti deſcriptionem facit, quem modò furenti mari, modò torrenti horrendo comparat. Sic Virg. 1. georg. v. 316. & ſeqq. vim venti deſcribit.

Pontum.] Pareus *portus*; minùs benè ut patet ex v. 279.

273. *Ruit.*] Activè. Sic v. 290. Sic Plaut. in Trin. *frangere malum, ruere antennas*. Sic Virg. 1. georg. & æn. 1. v. 89. id eſt, affligit, evertit.

Differt.] Diſſipat, disjicit. Sic Virg. 3. georg. v. 197.

276. *Sylvifragis.*] Sylvas frangentibus, hoc eſt, acribus & validis.

Ita.] Particula comparationis. Comparat quippe venti validi fremitum murmuri maris furentis.

278. *Cæca.*] Quæ ſub oculos non cadant, v. 271.

Quæ mare, quæ terras, quæ denique nubila cœli
Verrunt, ac ſubitò vexantia turbine raptant.
Nec ratione fluunt aliâ ſtragémque propagant,
Quàm cùm mollis aquæ fertur natura repentè
Flumine abundanti, quod largis imbribus auget
Montibus ex altis magnus decurſus aquaï;
Fragmina conjiciens ſylvarum, arbuſtáque tota:
Nec validi poſſunt pontes venientis aquaï
Vim ſubitam tolerare; ita magno turbidus imbri
Molibus incurrens validis cum viribus amnis
Dat ſonitu magno ſtragem, volvítque ſub undis
Grandia ſaxa, ruit quà quidquid fluctibus obſtat.
Sic igitur debent venti quoque flamina ferri,
Quæ, veluti validum flumen, cùm procubuêre,
Quamlibet in partem trudunt res antè, ruúntque
Impetibus crebris; interdum vertice torto
Corripiunt, rapidóque rotantia turbine portant.

INTERPRETATIO.

quæ evertunt Oceanum, quæ evertunt *terras, quæ tandem* disjiciunt *nimbos aëris, & quæ repentinâ procellâ vaſtant & abripiunt* omnia. *Neque alio modo ruunt, multiplicántque cladem, quàm ubi natura fluida aqua ſubitò labitur copioſo fluvio, quem ingens delapſus aquarum ex ſummis collibus, corripiens* ſecum *fragmenta nemorum & arbores integras, auget abundantiâ pluviarum: nec firmi pontes valent ferre repentinum impetum confluentis aquæ; adeò fluvius tumeſcit copioſâ pluviâ, obicibúſque irruens* cum *impetu acri, edit cladem* cum *magno fragore, & raptat ſub aquis lapides ingentes, &, quâcunque* parte fertur, *disjicit id omne, quod ſibi obvium fit. Similiter ergò*, inquam, *flabra venti debent etiam ruere, quæ, ubi incubuerunt, ſicut rapidus fluvius, disjiciunt ante ſe res* obvias *in quamcunque partem, & feruntur frequentius; aliquando abripiunt* illas *contorto flamine, & vertentia* illas *valido flatu in orbem tranſportant & in ſublime tollunt*.

ANNOTATIONES.

280. *Verrunt.*] Evertunt mare, vexant terras, disjiciunt nimbos. Sic Virg. 1. æn. v. 63.

281. *Nec ratione fluunt, &c.*] His 18. v. ventorum vim comparat cum torrentis impetu. Quâ comparatione bellè quidem & vis & propagatio ventorum adumbratur. Ventus enim & fluvius ſunt uterque fluidus; & ſicut aquæ fluctus alium impulſu creat, & alius novum producit perpetuò, donec aut ad littus poſtremus frangatur, aut in ipsâ aquarum immensâ effuſione paulatim langueſcat: ita flatus ventorum ſemel creatus in aëre excitato alium movet, & alius alium, donec aut montes, aut nubes, aut imbres refringant ipſum. Deinde ſicut fluctus aquarum non pari aut continuo tenore ſemper feruntur, ſed modò crebriores, modò rariores, modò majores, modò minores: ita venti quaſi undulatim flant.

282. *Mollis.*] Fluidæ. Sic lib. 2. v. 375. Virg. 9. æn. v. 817. *Mollibus extulit undis.*

290. *Ruit.*] Evertit, v. 273.

292. *Procubuêre.*] Incubuêre. Sic Virg. 1. æn. v. 86.

——Venti, velut, agmine facto,
Quà data porta ruunt, & terras turbine perflant;
Incubuêre mari, totúmque à ſedibus imis, &c.

294. *Vertice torto.*] Vertex vel vortex à vertendo, propriè dicitur ventus contortus, ac rotatus, græcè τυφὼν, *turbo*, *procelloſus ventus*.

295. *Rapidóque rotantia.*] Alii *rapidique rotanti*, Idem.

Quare etiam atque etiam ſunt venti corpora cæca;
Quandoquidem factis ac motibus æmula magnis
Amnibus inveniuntur, aperto corpore qui ſunt.
Tum porrò varios rerum ſentimus odores,
Nec tamen ad nares venientes cernimus unquam:
Nec calidos æſtus tuimur: nec frigora quimus
Uſurpare oculis: nec voces cernere ſuemus.
Quæ tamen omnia corporeâ conſtare neceſſe eſt
Naturâ, quoniam ſenſus impellere poſſunt:
Tangere enim & tangi, niſi corpus, nulla poteſt res.
Denique fluctifrago ſuſpenſæ in littore veſtes
Uveſcunt; eædem diſpenſæ in Sole ſereſcunt.
At neque quo pacto perſederit humor aquaï
Viſum eſt, nec rurſum quo pacto fugerit æſtu.

INTERPRETATIO.

Quamobrem venti ſunt maximè corpora, quæ non cernuntur, quoniam reperiuntur imitantia operibus ac viribus rapidos fluvios, qui conſtant corpore, quod cerni poteſt. Præterea percipimus etiam naribus *diverſos odores rerum; nunquam tamen videmus* illos, *dum adveniunt naribus: neque etiam cernimus calidos calores: nec poſſumus percipere oculis frigora: nec ſolemus videre* oculis *voces. Quas tamen res omnes oportet eſſe naturâ corporeâ, cùm queant movere ſenſus; nihil enim poteſt tangere & tangi, niſi ſit corpus. Demùm veſtimenta appenſa in ripâ* maris, *quæ frangit fluctus, humeſcunt: explicata ad Solem ſiccantur: verùm non cernitur, neque quâ ratione liquor aqua inhæſerit* illis, *neque quâ ratione iterùm receſſerit* præ *calore.*

ANNOTATIONES.

297. *Motibus.*] Viribus, impetu, Pareus *moribus*, per metaphoram deſumptam ab hominibus.

298. *Aperto.*] Non cæco, ſed quod oculis cernitur manifeſtò.

299. *Tum porrò varios, &c.*] His 7. v. repetit II. exemplum ex odore, ex calore, ac frigore; & ex vocibus. Hoc eſt, vocat in rei teſtimonium ſenſus omnes, quorum objecta, quæ vocant, vera ſunt corpora, cùm tamen pariter ſub oculos non cadant. Mirum quòd ſapores non memorat: ſed neceſſe ſunt corpora, cùm æquè guſtatum moveant ſapores, ac voces auditum, odores olfactum, calor & frigus tactum.

Tangere enim & tangi, niſi corpus, nulla poteſt res.

301. *Tuimur.*] Tertiæ conjug. Dicitur enim *tuor, eris:* & *tueor, eris.* Id eſt, videmus.

302. *Uſurpare oculis.*] Cernere. Sic lib. 4. v. 972. *uſurpare ſenſibus*, hoc eſt *ſentire*. Sic dicitur *uſurpare ſermone*, hoc eſt, *dicere*. Sed v. 55. dixit ſimpliciter *uſurpare*, id eſt, *appellare*.

305. *Tangere enim, &c.*] Scilicet ex Epicuri principiis, quidquid tangere poteſt, aut tangi, id verum ac ſolum eſt corpus. Sic & Ariſt. lib. 4. Phyſic. auſc. *σῶμα οἴεται εἶναι πᾶν ἁπτόν. Putans corpus eſſe, quidquid tangi poteſt.* Hinc Epicurus apud *Laërt. lib.* 10. vocat *Inane*, quòd corpori opponitur, *naturam* tactûs *expertem*. Sic Lucret. infrà v. 455.

Tactus corporibus cunctis, intactus Inani,

Sic lib. 2. v. 434. lib. 3. v. 167. &c.

306. *Denique fluctifrago. &c.*] His 6. v. exemplum III. congerit ex humore roſcido, quem veſtes in littore maris appenſæ de nocte bibunt: & quem rurſum de die calor Solis exſiccat. Is enim humor corporeus eſt corpus, neque tamen oculis cernitur. Ergo ſunt corpora cæca, quæ ſub viſum noſtrum non cadunt.

Fluctifrago.] Solent enim ad littora frangi maris fluctus.

In parvas igitur partes diſpergitur humor,
Quas oculi nullâ poſſunt ratione videre.
Quinetiam multis Solis redeuntibus annis
Annulus in digito ſubtertenuatur habendo:
StillicidI caſus lapidem cavat: uncus aratri
Ferreus occultè decreſcit vomer in arvis:
Stratáque jam volgi pedibus detrita viarum
Saxea conſpicimus: tum portas propter ahena
Signa manus dextras oſtendunt attenuari
Sæpe ſalutantum tactu, prætérque meantum.
Hæc igitur minui, cùm ſint detrita, videmus:
Sed quæ corpora decedant in tempore quoque,
Invida præcluſit ſpeciem Natura videndi.

INTERPRETATIO.

Ergo liquor aqua diffunditur in tenues particulas, quas oculi nullo modo cernere queunt. Præterea annulus, dum geſtatur in digito pluribus annis Solaribus revertentibus, diminuitur: gutta aquæ *decidens ſtillicidio cavat ſaxum: vomer aduncus aratri*, etiamſi ſit *ferreus, ſenſim tamen minuitur in agris* ſcindendis: *atque etiam videmus pavimenta viarum lapidea attrita veſtigiis populi: denique ſimulacra ænea* collocata *ad januas monſtrant dextras manus extenuari contactu ſalutantium & prætereuntium crebrò. Ergò videmus hæc extenuari, quoniam ſunt attrita; verùm Natura invida* nobis *ademit facultatem cernendi* ea *corpuſcula, quæ quolibet tempore ſecedunt & detrahuntur* rebus.

ANNOTATIONES.

312. *Quinetiam multis, &c.*] His 11.v. Exemplum IV. proponit cùm ex annulo, qui digito geſtatus diu extenuatur: tum etiam & ex vomere, qui terram ſcindendo teritur: & ex pavimento, quod pedibus populi minuitur: & ex lapide, quem cavat aquæ gutta: & ex ſignis æneis ad portas erectis, quæ tactu ſalutantium ac prætereuntium dextras attenuari oſtendunt. Quæ tamen omnia nullatenùs videmus extenuari, neque quâ ratione de ſuis corporibus aliquid in tempore amittant: ſed quæ omnia vera ſunt corpora. Ergo ſunt in rerum Naturâ corpora cæca. Sic Ovid. præclarè lib. 4 de pont. epiſt. 10.

> *Gutta cavat lapidem, conſumitur annulus uſu.*
>
> *Et teritur preſſâ vomer aduncus humo. &c.*

313. *Habendo.*] Sup. *in*: hoc eſt geſtando, uſus.

314. *StillicidI.*] Feſtus, *Stiricidium quaſi ſtillicidium, cum ſtilla concreta frigore cadunt. Stiria enim principale eſt; ſtilla verò diminutivum.* Gall. *gouttiere.* Eandem ſententiam tractat lib. 4. v. 1280.

316. *Strata ... viarum.*] Helleniſmus; hoc eſt, *ſtrata via.* Sic v. 87. *prima virorum.* v. 354. *clauſa domorum.* lib. 4. v. 613. *clauſa viarum*, &c.

317. *Portas propter.*] Anaſtrophe; hoc eſt, propter, ſeu propè portas, ſup. urbium. Scilicet ſimulacra ænea ponebantur olim ad portas urbium, quæ ſalutarent, & qui ex urbe peregrè proficiſcerentur, & qui in urbem peregrè adventarent. Horum autem dextras oſculabantur. Malè ergò alii interpretati ſunt hæc de matutinis ſalutationibus, quæ à clientibus fieri ſolebant, & de quibus Mart. ſæpiſſimè; Manil. lib. 5. Virg. 2. georg. v. 461.

319. *Prætérque meantum.*] Prætermeantúmque, id eſt, prætereuntium.

322. *Invida ... Natura.*] Quippe quæ invidit, hoc eſt, conceſſere noluit facultatem videndi corpuſcula iſthæc decidentia de rebus quovis tempore.

Poſtremò quæcunque dies, Naturáque rebus
Paulatim tribuit, moderatim creſcere cogens,
Nulla poteſt oculorum acies contenta tueri:
Nec porrò quæcunque ævo maciéque ſeneſcunt;
Nec, mare quæ impendent veſco ſale ſaxa peresa,
Quid quoque amittant in tempore, cernere poſſis.
Corporibus cæcis igitur Natura gerit res.
Nec tamen undique corporeâ ſtipata tenentur
Omnia naturâ; namque eſt in rebus Inane.
Quod tibi cognôſſe in multis erit utile rebus:
Nec ſinet errantem dubitare, & quærere ſemper
De ſummâ rerum; & noſtris diffidere dictis.
Quapropter Locus eſt intactus, Inane, Vacanſque.

INTERPRETATIO.

Denique nulla vis oculorum, quantumvis acriter contendat, valet intueri ea corpuſcula, *quæ tempus & Natura addit ſenſim rebus, faciens illas augeri pedetentim: neque etiam potes videre ea omnia, quæ ætate & macritudine pereunt; nec* eas *rupes, quæ corroſa ſale edaci incumbunt mari, quidve perdant quolibet tempore. Ergo Natura habet res, quæ conſtant corporibus, quæ ſub oculos non cadunt. Neque tamen res omnes ex omni parte ſunt clauſa* & compactæ *materiâ ſolidâ; etenim Vacuum ineſt in rebus. Quod* quidem *ſcire, juvabit multùm ad plurimas res: neque permittet te incertum dubitare, ac perpetuò inquirere de universâ rerum naturâ: & diffidere noſtris verbis. Itaque ineſt in rebus Spatium expers tactus, Inane, & Vacuum.*

ANNOTATIONES.

323. *Poſtremò quæcumque, &c.*] His 7. v. exemplum V. & ultimum affert de augmento, & decremento rerum. Neque enim incrementa aut decrementa, quæ in rebus fiunt, dum aut moderatim creſcunt, aut paulatim ſeneſcunt, oculis cernere poſſumus. Vera tamen ſunt corpora.

327. *Mare.*] In mari.

Veſco Sale.] Edaci. A. Gell. lib. 16. *Veſcum, quod ex particulâ ve & eſcâ copulatum eſt, utriuſque ſignificationis vim capit. Aliter enim Lucretius veſcum ſalem dixit ex edendi intentione: aliter Lucillus veſcum appellat cum edendi faſtidio.*

330. *Nec tamen undique, &c.*] Hactenus igitur probavit in rebus ineſſe corpora prima materiæ, ex quibus res fiant tanquam ex primordiis, & in quæ res revertantur: ſed quæ cæca ſint, nec ſub oculos cadant. Jam verò rem aliam aggreditur, atque, non ſolùm in rebus corpora prima ineſſe, ſed & Inane, ex quo & ex illis primis corporibus res cunctæ coaleſcant. His itaque 6. v. prioribus id ipſum proponit.

Stipata.] Quaſi ſtupâ clauſa, & coarctata. Sic v. 346.

334. *De ſummâ rerum.*] De universâ rerum naturâ. v. 75. lib. 2. v. 303. 530.

335. *Locus eſt intactus, &c.*] Lucretio hæc vocabula ſunt ſynonima: *Inane, vacuum, vacans, intactilis locus, incorporeum.* Epicuro autem, teſte Laërt. lib. 10. *Inane* dicitur, *natura Intactilis*, & *Regio*. Dicitur *Intactilis natura*, inquit Empiricus lib. 2. adv. phyſ. *propter privationem incursûs in tactum*: vel ut Arnobii verbis utar lib. 7. contr. gent. *quod omni tactu ſit incontigua*: hoc eſt, quod tactui non obviet. Scilicet Epicuro & Lucretio id ſolum dicitur *Inane*, quod *ex naturâ ſuâ eſt incorporeum*: hoc eſt, quod *nihil valeat neque agere, neque pati; ſed præbere ſolummodò liberum per ipſum corporibus motum.* Hinc Lucretius hanc *Corporis* ab *Inani* differentiam poſuit infrà v. 455.

Tactus corporibus cunctis; intactus Inani.

Quod ſi non eſſet, nullâ ratione moveri
Res poſſent; namque officium, quod corporis extat,
Officere atque obſtare, id in omni tempore adeſſet
Omnibus. Haud igitur quicquam procedere poſſet,
Principium quoniam cedendi nulla daret res.
At nunc per maria, ac terras, ſublimáque cœli,
Multa modis multis, variâ ratione moveri
Cernimus ante oculos: quæ, ſi non eſſet Inane,

INTERPRETATIO.

Quod quidem *ſi non ineſſet* in rebus, *res nullo modo poſſent habere motum; etenim illud munus, quod eſt corporis*, nimirum *obeſſe & impedire* motum, *occurreret in omni tempore cunctis rebus. Ergò nihil poſſet moveri, cùm nulla res concederet initium recedendi. Jam verò & in mari, & in terris, & in alto cœlo, videmus ob oculos* noſtros *res multas moveri diverſo modo, ac variis* de *rationibus; quæ* tamen res, *niſi Vacuum*

ANNOTATIONES.

Quòd autem eadem intactilis illa natura *ſit corpore deſtituta*, ideò Epicuro & Lucretio, inquit Empiricus, dicitur *Inane:* quòd *occupata ſit à corpore*, appellatur *Locus:* quòd verò *corpora moveantur in illâ*, vocatur *Regio*. Sic ab Ariſtotele 3. phyſ. 7. definitur Inane, ſeu Vacuum, *Locus, in quo nihil eſt*: hoc eſt ut ipſe explicat, *in quo nullum eſt corpus:* item, cui & *plenum eſſe* & *Inane* competit. *Plenum*, cùm corpore occupatur: *Inane*, cùm corpore vacat. Eodem ferè ſenſu, quo vulgò *vas plenum* dicitur, quod aliquo liquore impletur: *inane* verò ſeu vacuum, quod vacat; niſi quòd in vacuo vaſe, aër, qui corpus eſt, locum liquoris ſubeat; quò fit, ut vas prorsùs *inane* non ſit: ſed quòd *inane* fieret, ſi neque aër, neque aliud corpus ſubiret. Hæc autem erant notatu digniſſima. Jam Lucretii argumenta expendamus, quibus *Inane* dari contendit in Summâ rerum.

336. *Quòd ſi non eſſet, &c.*] His tt. v. continetur I. argumentum; quod ſic Empiricus 2. *adv. phyſ.* proponit. *Si motus eſt, Inane eſt: atqui motus eſt: ergo Inane eſt*. Quòd autem *motus ſit*, res eſt manifeſta: quòd verò *motus* nequeat eſſe, quin ſit *Inane*, Lucretius probat ex naturâ primorum corporum, quæ ſolida eſt ac plena. Quod enim ſolidum eſt totum, ac plenum totum, admittere in ſe mobile non poteſt. Quam rem ut meliùs percipias, cogita Mundum, ſi in eo *Inane* non ſit, molem eſſe ita ſtipatam corporibus, ut ne vel minimum corpuſculum de novo valeat recipere. Scilicet, ſi nihil habet inane, ac vacuum, nihil reſtat complendum. Igitur aut novum corpus admittere non poteſt: aut, ſi admittit, duo, imò plura & infinita corpora in eodem loco ſimul eſſe non repugnabit; quod tamen per vires Naturæ fieri non poteſt. Namque ut corpus alterius locum occupet; illud alterum priùs recedat neceſſe eſt, quò verò recederet:

Principium quoniam cedendi nulla
daret res?

An aliud priùs expellet? Eadem redit difficultas, atque in infinitum ducitur. Sic *Ariſt. 4. phyſ. 6.* pari argumento utitur, ut probet *Inane* ineſſe.

337. *Namque efficium, &c.*] Id eſt, hæc eſt ratio *Corporis* ut reluctetur, & motum aliorum impediat; neque enim penetrari poteſt, quia ſolidum & plenum eſt.

Corporis.] Alii *corporum*, ita ut littera *m* non elidatur.

340. *Principium.*] Primum initium Sic v. 384.

Unde initium primum capiat res quaque movendi.

341. *Sublimáque cœli.*] Helleniſmus: *ſublime cœlum*. Sic v. 316. *ſtrata viarum*. v. 669. *vera viai*. lib. 2. v. 1098. *Serena cœli*. lib. 6. v. 808. *abdita auri &c.* Dicitur autem *ſublimus, a, um:* & *ſublimis*. Sicut *inermus*, & *inermis:* *imbecillus*, & *imbecillis*, *&c.*

Non tam ſollicito motu privata carerent,
Quàm genita omninò nullâ ratione fuiſſent,
Undique materies quoniam ſtipata quièſſet.
  Præterea, quamvis ſolidæ res eſſe putentur;
Hinc tamen eſſe licet raro cum corpore cernas.
In ſaxis ac ſpeluncis permanat aquarum
Liquidus humor, & uberibus flent omnia guttis:
Diſſupat in corpus ſeſe cibus omne animantum:
Creſcunt arbuſta, & fœtus in tempore fundunt,
Quòd cibus in totas uſque ab radicibus imis
Per truncos, ac per ramos diffunditur omnes:
Inter ſepta meant voces, & clauſa domorum
Tranvolitant: rigidum permanat frigus ad oſſa.
Quod, niſi Inania ſint, quæ poſſent corpora quæque
Tranſire, haud ullâ fieri ratione videres.

INTERPRETATIO.

ineſſet, non tam privarentur motione irrequietâ, quâ carerent, quàm nullo modo unquam generata eſſent, cùm materia, ſi ex omni parte fuiſſet *clauſa, conquieviſſet* à generatione. *Deinde, etſi res videantur plena* ac totæ corporeæ, *nihilominùs neceſſe eſt* ut *videas* illas *conflare corpore mixto Inani*. v. g. *fluidus liquor aquarum penitùs intrat in rupes, & in cavernas* ſaxeas, & hæc *omnia fundunt plurimas guttas* aquæ: *alimentum totum diffundit ſeſe in corpus animalium; arbores augentur, & emittunt fructus in tempore*, ſcilicet ex eo, *quòd alimentum diſtribuitur per truncos & per ſingulos ramos ab infimis radicibus intùs uſque* illas *totas: voces intrant* loca *clauſa, & tranſvolant domos occluſas: frigus acre penetrat uſque ad oſſa. Quod* tamen *nullo modo videres evenire, niſi* loca *vacua eſſent* in rebus, *per quæ ſingula corpora poſſent pervadere & permeare.*

ANNOTATIONES.

344. *Non tam ſollicito, &c.*] His 3. v. confirmat non ſolùm fieri non poſſe *motum localem* in Mundo, niſi detur *Inane*: ſed ne quidem *motum ad generationem*, ut aiunt; neque enim res de novo creari poſſet, niſi locus daretur quem nata & creata occuparet. Quomodo autem daretur locus corpore vacuus, niſi eſſet *Inane*?

347. *Præterea, quamvis ſolida. &c.*] His 12. v. proponitur II. argumentum, quo contendit dari *Inane* in rerum Naturâ. Deducitur autem ab exemplis rerum, in quibus *Inane* reperiatur neceſſe eſt; 1. à ſaxis, quæ guttas aquarum fundunt ac diſtillant in cavernis, 2. à viventibus, in quibus introgreditur alimentum; 3. à parietibus, quos voces penetrant ac tranvolant; 4. ab oſſibus, ad quæ frigus permanat. Quæ omnia fieri ſine *Inani* non poſſunt.

348. *Hinc.*] Ex rebus, quæ jam in exemplum afferuntur.

Raro corpore.] Non ſolido, & omninò pleno, ſed in quo ſit intermiſtum *Inane*.

351. *Diſſupat.*] Antiquè pro *diſſipat*, hoc eſt diſtribuit. Sic v. 652.

353. *In totas uſque.*] Sup. *arbores*. Licet enim ſuprà non *arbores*, ſed *arbuſta* poſuerit: tamen ſic ſæpè variat genera, ut jam ſæpè monui, Sic lib. 4. v. 116, ſubdit *harum rerum*, cùm anteà dixerit *animalia*.

355. *Septa.*] Septum locus eſt omnis clauſus ac vallatus.

Clauſa domorum.] Clauſas domos: helleniſmus, v. 316. 341. &c.

Denique

Denique cur alias aliis præſtare videmus
Pondere res rebus, nihilò majore figurâ ?
Nam ſi tantumdem eſt in lanæ glomere, quantum
Corporis in plumbo eſt, tantumdem pendere par eſt ;
Corporis officium quoniam premere omnia deorſum :
Contrà autem natura manet ſine pondere Inanis.
Ergò quod magnum eſt æquè, leviúſque videtur,
Nimirùm plus eſſe ſibi declarat Inanis.
At contrà gravius plus in ſe Corporis eſſe
Deliquat ; & multò Vacui minùs intùs habere.
Eſt igitur nimirùm id, quod ratione ſagaci
Quærimus, admixtum rebus, quod Inane vocamus.
Illud in his rebus, ne te deducere vero

Interpretatio.

Poſtremò quare cernimus res alias habere majus pondus, quàm alias, etiamſi non conſtent *majori formâ? Etenim ſi tantum corporis* v.g. *continetur in flocco lanæ, quantum eſt in plumbo, æquum eſt* ut *tantumdem ponderis habeat; cùm munus* naturale *corporis* hoc ſit, *ut deprimat infrà: ex adverſo verò natura Vacui eſt abſque gravitate. Igitur quidquid æqualiter eſt extenſum,* & tamen *apparet minùs grave,* illud *ſcilicet indicat plus Vacui ineſſe ſibi. Contrà verò* quidquid eſt *ponderoſius,* illud *manifeſtat plus Corporis contineri in ſe, & longè minùs Inanis continere in ſeipſo. Scilicet ergò illud, quod appellamus Inane,* & *quod mente ſolerti inquirimus, intereeptum eſt rebus* ipſis : At verò *neceſſe eſt mihi, ut prævertam illud*

Annotationes.

359. *Denique cur alias, &c.*] His 12. v. continetur III. argumentum quo concluditur in rebus eſſe *Inane* Deducitur autem ex rerum pondere. Neque enim explicari poteſt, cur è duobus corporibus ejuſdem figuræ ac magnitudinis alterum plus ponderis habeat, alterum minùs, niſi quòd in illo plus inſit *corporis*, minùs verò *Vacui*; in hoc verò minùs *corporis*, plus autem *Vacui*. Quod quidem in lanâ & plumbo contingit. Igitur eſt *Inane* in rebus.

360. *Nihilò.*] Non; etiamſi non. *Plaut.*

361. *Glomere.*] Prima eſt longa, etiamſi in verbo *glomerare* corripiatur, lib. 3. v. 542. & Virg. 2. georg.

362. *Corporis.*] Aliis *Corporum*. Idem. Sic v 357.

363. *Premere . . . deorſum.*] Propter gravitatem ac pondus. Sic rectè Empiricus adv. phyſ. ait, *intelligi corpus ex congerie figuræ, magnitudinis, reſiſtentiæ, & gravitatis.*

368. *Deliquat.*] Antiquum verbum; id eſt, declarat, aperit. Sic v. 423.

Corpus enim per ſe communis deliquat eſſe
Senſus. &c.

Sic lib. 3. v. 209. Quanquam Pareus legendum eſſe ait *dedicat*, id eſt, affirmat. Alii *indicat*.

370. *Admixtum.*] Sic loquitur v. 383. 656. Et lib. 5. v. 366.

371. *Illud in his rebus, &c.*] His 14. v. occupatio eſt, cui reſpondet Lucretius. Sic enim *Ariſtoteles* lib. 4. phyſ. 7. *Cicero* lib. 4. academ. & *Seneca* lib. 2. nat. qq. 7. objiciunt, non opus eſſe *Vacui* ad hoc, ut corpora moveantur. Namque corpus advenienti corpori officioſè cedit. Sic v. g. aqua cedit piſcibus procedentibus, atque illorum locum priorem ſubit. Reſpondet autem Lucretius piſces in aquâ ſibi viam aperire, locúmque poſt ſe linquere non poſſe, quia non poſſunt procedere piſces, niſi aquæ cedant locum: cedere autem locum aquæ non poſſunt, niſi alius pateat locus vacuus, quò ſe recipiant. Reverà tamen in aquâ moventur piſces, quia in rebus intermixtum eſt

Poſſit, quod quidam fingunt, præcurrere cogor.
Cedere ſquammigeris latices nitentibus aiunt,
Et liquidas aperire vias; quia pòſt loca piſces
Linquant, quò poſſint cedentes confluere undæ.
Sic alias quoque res inter ſe poſſe moveri,
Et mutare locum, quamvis ſint omnia plena.
Scilicet id falsâ totum ratione receptum eſt.
Nam quò ſquammigeri poterunt procedere tandem,
Ni ſpatium dederint latices? Concedere porrò
Quò poterunt undæ, cùm piſces ire nequibunt?
Aut igitur motu privandum eſt corpora quæque,
Aut eſſe admixtum dicendum eſt in rebus Inane,
Unde initum primum capiat res quæque movendi.
Poſtremò duo de concurſu corpora lata

INTERPRETATIO.

quod nonnulli comminiſcuntur, ne valeat demovere te à veritate. Nimirùm *dicunt aquas cedere* piſcibus *ſquammigeris, & facere* illis *iter fluidum: cùm piſces relinquant loca ponè ſe, in qua aqua cedentes queant concurrere. Similiter* volunt *etiam alias res poſſe motum habere inter ſe, & migrare è loco in locum, etiamſi cuncta ſint* ſolida *& referta. Nimirùm hoc omne admiſſum eſt ex falſo argumento. Etenim quem in locum piſces poterunt tandem ſecedere, ſi aqua non præbuerint locum? Quem verò in locum aqua poterunt ſecedere; quoniam piſces procedere non poterunt? Ergo vel oportet ut cuncta corpora careant motione; vel dicendum eſt ineſſe rebus Vacuum intermixtum, ex quo* ſcilicet *cuncta res habeant principium motionis. Denique, ſi duo corpora lata* & plana *ſubitò dimoveantur,*

ANNOTATIONES.

Inane, quod principium movendi rebus præbeat. Secùs enim nulla res moveri poſſet.

Deducere vere.] Dimovere à verâ ratione, à veritate rei.

372. *Pracurrere.*] Præoccupare, prævertere.

373. *Squammigeris.*] Piſcibus. Sic v. 379.

Latices.] Aquæ. Feſt. *Latex à lapſu profluens aqua dicitur.* Sic v. 380.

Nitentibus.] Procedere conantibus.

377. *Plena.*] Solida, non intermixta Inani.

379. *Nam quò ſquammigeri, &c.*] Sic argumentatus eſt ſuprà v. 336. not. ubi dati proceſſum ininfinitum rectè arguit.

382. *Privandum eſt.*] Helleniſmus. Id eſt, privare oportet. v. 112.

384. *Unde initum, &c.*] Initum, vel initium, v. 13. Hoc autem verſu tandem docet ex Inani rebus intermixto rectè duci principium motûs. Quod quidem hoc exemplo poteſt non ineptè explicari. In acervo tritici certa quædam ſpatiola, ut ita dicam, intercipiuntur, quæ locum movendi præbent granis tritici. Sic in aquâ v. g. quædam ſunt Inania, quæ compreſſa locum procedendi præbeant piſcibus. Simile contingere neceſſe eſt cæteris rebus corporeis.

385. *Poſtremò duo de concurſu, &c.*] His 7. v. exemplo confirmat eſſe Vacuum. Sint igitur duo corpora plana & lata, quæ concurrant ac ſibi obvient; motûque citiſſimo diſſiliant atque à ſe invicem revellantur, ſanè medium illud ſpatium inter ea interſeptum, ubi primùm diſſiluerunt, neceſſe eſt ut vacuum ſit ac Inane; neque enim repleri potuit niſi ab aëre; non potuit autem repleri uno & eodem temporis ſpatio, cùm partes exteriores prius repleri debuerint; deinde proximæ, tum ſequentes, & tandem mediæ. Igitur ſaltem medium illud ſpatium vacuum fuit aliquo mo-

Si citò diſſiliant; nempè aër omne neceſſe eſt,
Inter corpora quod fiat, poſſidat Inane.
Is porrò quamvis circùm celerantibus auris
Confluat, haud poterit tamen uno tempore totum
Complere ſpatium. Nam primum quemque neceſſe eſt
Occupet ille locum; deinde omnia poſſideantur.
  Quòd ſi forte aliquis, cùm corpora diſſiluêre,
Tum putat id fieri, quia ſe condenſeat aër,
Errat; nam Vacuum tunc fit, quod non fuit ante;
Et repletur item Vacuum, quod conſtitit antè.
Nec tali ratione poteſt denſarier aër;
Nec, ſi jam poſſet, ſine Inani poſſet, opinor,
Se ipſe in ſe trahere; & partes conducere in unum.
Quapropter quamvis cauſando multa moreris,

INTERPRETATIO.

de ſuâ conjunctione, ſanè oportet ut aër occupet totum Vacuum, quod fit inter illa duo *corpora. Ille autem* aër *etiamſi concurrat flatibus circùm celeriter impellentibus, non poterit tamen replere omnem il*lum *locum in uno* & eodem *tempore. Namque oportet ut ille aër compleat primum quodque ſpatium; poſteà* oportet ut *cætera* ſpatia *occupentur. At verò, ſi quis fortaſsè credit tunc temporis id fieri, quia aër denſet ſeipſum, ſimùl ac* illa *corpora à ſe invicem ſeparata fuerunt, is fallitur; etenim in eo tempore fit vacans Locus qui non erat anteà, & ſimiliter Inane, quod fuit anteà, completur. Neque aër poteſt eo modo condenſari: neque*, ut *puto, ipſe poſſet ſe in ſeipſum contrahere, & partes ſuas ſimul colligere abſque Vacuo, ſi modò poſſet* id facere. *Itaque etiamſi rem in longum ducas afferendo multas* rationes in

ANNOTATIONES.

mento, donec, extremis undique repletis, ipſum tandem repletum fuerit ab ipſo aëre. Contrà hanc rationem varia vulgò afferuntur experimenta, quibus Naturam ab Inani abhorrere probetur; puta illa de Clepſydris, phialis, cyathis, doliis, lucernis, ſiphonibus, fiſtulis, bombardis, cucurbitulis, follibus, &c. Verùm hæc omnia quamvis probant Naturam abhorrere ab Inani magno: non tamen evincunt illam abhorrere ab Inanibus ſpatiolis, quæ viſum fugiunt, & ſine quibus res eſſe nequeunt.

De concurſu.] De commiſſurâ, de conjunctione.

387. *Fiat.*] Fit, efficitur. Alii *fuvat*, quaſi *fuerat*.

Poſſidat.] Antiquè dictum eſt *poſſido, is*, pro *poſſideo*.

388. *Celerantibus auris.*] Flatibus ipſis quantumvis celeriter urgentibus, & intrudentibus aërem.

390. *Primum quemque.*] Exteriorem ſpatii partem; extrema loca.

391. *Omnia.*] Sup. *loca*: id eſt, totum illud medium ſpatium.

392. *Quòd ſi fortè aliquis, &c.*] His 8. v. objectionem præoccupat, Si quis enim, inquit, putat tunc aërem condenſari, cùm illa duo corpora diſſiliunt, ac ſeparantur, is ſanè fallitur. I. cùm illa duo corpora ſeparantur, fit Vacuum, quod non erat antè; & contrà, quod erat Inane, fit plenum. Igitur non poteſt aër condenſari per illam ſeparationem. II. etiamſi poſſet aër condenſari, ac partes ſuas in unum contrahere; tamen id non poteſt ſine Vacuo, in quod ſcilicet partes ſuas comprimat. Si enim non eſſet Vacuum in aëre, aër totum eſſet corpus, plenum ac ſolidum. Ergo aliud corpus in ſe admittere non poſſet.

393. *Condenſeat.*] Dicitur *condenſeo*, es; & *condenſo*, as.

398. *Se ipſe in ſe trahere, &c.*] Sic lib. 3. v. 535. Id eſt, contrahere, comprimere, colligere, denſari.

399. *Cauſando multa, &c.*] Multas cauſas afferendo: prætexendo cauſas. Sic Virg. eclog. 9. v. 56.

Eſſe in rebus Inane tamen fateare neceſſe eſt.
  Multáque præterea tibi poſſum commemorando
Argumenta fidem dictis conradere noſtris :
Verùm animo ſatis hæc veſtigia parva ſagaci
Sunt, per quæ poſſis cognoſcere cætera tute.
Namque canes ut montivagæ perſæpe feraï
Naribus inveniunt intectas fronde quietes,
Cùm ſemel inſtiterint veſtigia certa vjaï :
Sic aliud ex alio per te tute ipſe videre
Talibus in rebus poteris, cæcáſque latebras
Inſinuare omnes, & verum protrahere inde.
  Quòd niſi pigrâris paulúmve receſſeris ab re;
Hoc tibi de plano poſſum promittere, Memmi;
Uſque adeò largos hauſtus de fontibu' magnis
Lingua meo ſuavis diti de pectore fundet,
Ut verear ne tarda priùs per membra ſenectus

INTERPRETATIO.

Contrarium: *tamen oportet* ut *confitearis eſſe in rebus Vacuum. Et præter hæc* omnia *poſſum conciliare fidem noſtris verbis proferendo tibi plures* adhuc *rationes : ſed hæc minima indicia ſufficiunt menti perſpicaci, per quæ tu ipſe queas noſſe cætera. Namque ſicut canes ſæpè reperiunt odoratu cubilia feræ vagantis per montes abdita ſub frondibus, ubi ſemel ingreſſi ſunt certa veſtigia viæ : ita tu ipſe poteris ex te ipſo in talibus rebus cognoſcere rem unam ex aliâ, & penetrare cunctas latebras, & ex his deducere veritatem. At verò ſi piger non fueris, nec aliquatenùs removeris te ab rei veritate, poſſum polliceri tibi, ô Memmi, hanc rem manifeſtò & liquidò; quippè dulcis lingua* mea *profundet* tibi *de pectore* meo *fœcundo tam copioſos latices hauſtos è fontibus magnis, ut metuam ne pigra ſenecta obrepat per artus* noſtros

ANNOTATIONES.

401. *Multáque præterea, &c.*] His 10. v. concludit Poëta ſatis hactenùs de *Inani* diſputatum eſſe; quanquam poſſit adhuc benè multa argumenta commemorare, quibus *Inane* rebus aſſerat: ſed iis ſuperſedet; quippe quia ex jam dictis cætera facilè poſſunt percipi; dénique explicat præclarâ comparatione ductâ à canibus venaticis, qui, cùm ſemel feræ veſtigiis inſtiterunt, eam medias etiam inter ſylvas ac frondes latitantem inveniunt.

402. *Conradere.*] Corradere. Sic lib. 6. v. 303. 443. hoc eſt, *conciliare, comparare.* Alii *contradere*, quaſi *efficere, præſtare.*

408. *Aliud.*) Diſſyllabum, v. 264.

409. *Cæcas.*] Obſcuras, retruſas, abditas

411. *Quod niſi pigrâris, &c.*] His 9. v. Lucretius, etſi ratus viam ſatis amplam novis rationibus aperuiſſe, Memmio pollicetur, ſi tamen ſingulas præ ſegnitie proſequi recuſet, de plano, hoc eſt liquidò, multâ ſine operâ, aut curâ, ſe de rebus cunctis diſputaturum; idque adeò facilè præſtiturum propter rerum copiam, quas ex viris doctiſſimis hauſit, ut vereatur ne priùs ipſe conficiatur ſenio ac moriatur, quàm, quæ de plano promittit, ea cuncta audierit aut intellexerit Memmius.

Pigrâris.] Pigraveris; id eſt, tardior fueris, aut ſegnior. Accius, *melius pigrâſſe, quàm properâſſe eſt nefas.*

412. *De plano.*] Liquidò, clarè, apertè, non multo labore.

413. *Fontibu'.*] Litterâ *s* eliſâ, ut ſyllaba corripiatur, pro *fontibus.* Sic v. 454. *ignibu'* pro *ignibus.*

Serpat, & in nobis vitaï clauſtra reſolvat,
Quàm tibi de quâvis unâ re verſibus omnis
Argumentorum ſit copia miſſa per aures.
Sed nunc jam repetam cœptum pertexere dictis.
Omnis ut eſt igitur per ſe Natura, duabus
Conſiſtit rebus; nam Corpora ſunt & Inane:
Hæc in quo ſita ſunt, & quà diverſa moventur.
Corpus enim per ſe communis deliquat eſſe
Senſus; quo niſi prima fides fundata valebit,
Haud erit occultis de rebus quò referentes
Confirmare animi quidquam ratione queamus.
Tum porrò Locus ac Spatium, quod Inane vocamus,
Si nullum foret, haud uſquam ſita corpora poſſent
Eſſe, neque omninò quaquam diverſa meare;
Id quod jam ſuperà tibi paulò oſtendimus antè.
Præterea nihil eſt, quod poſſis dicere ab omni

INTERPRETATIO.

& rumpat in nobis arcta vincula vitæ, antequàm omnis copioſa ſumma rationum de quâlibet re pervenerit tibi ad aures meis *carminibus. Verùm jam nunc reſumam perficere verbis ea, quæ orſus ſum. Itaque tota Natura, ſicut ſecundùm ſe* totam *conſideratur, continetur duabus rebus*; quæ *nempè ſunt Corpora & Vacuum, in quo* Vacuo *hæc* Corpora *continentur, & per quod variis modis meant. Namque ſenſus communis declarat ex ſe ipſo Corpus exiſtere, in quo* ſenſu communi *ſi prima fides innixa non ſtabit, nihil erit* aliud, *cujus fidei credentes poſſimus* aliquâ *ratione mentis probare aliquid de rebus obſcuris. Deinde etiamſi nullus eſſet locus nec ſpatium, quod appellamus Vacuum, nullibi ſanè Corpora poſſent eſſe poſita. nec uſquam prorsùs* poſſent *moveri variis modis: quod tamen jam paulò anteà demonſtravimus tibi. Adde quòd nihil ſit* aliud, *quod queas dicere eſſe ſeparatum*

ANNOTATIONES.

419. *Pertexere.*] Perficere, metaphorâ ſumptâ à textoribus, qui primùm telam ordiuntur, orſam deinde texunt.

420. *Omnis ut eſt igitur, &c.*] His 11. v. interruptum orationis curſum repetit; ſtatuitque duo hæc eſſe ſolùm in rerum Naturâ, *Corpus*. & *Inane*. I. *Corpus* quidem aſſerit ſenſus communis; cui prima fides non eſt deroganda. Loquitur ex Epicuri doctrinâ, qui docuit ſenſus non falli, cùm neque patiantur, aut judicium ferant: ſed res tantùm, ut accipiunt, nudè reddant ac referant. v. 694. 700. & lib. 4. v. 479. ubi de his fuſiùs. II. *Inane* verò eſſe probat ex dictis à v. 335. ad v. 400.

422. *Hæc in quo.*] Id eſt, in quo *Vacuo* hæc *Corpora* ſint, moveantur, ac gerantur.

Diverſa.] Quaſi *diverſimodè*. Sic v. 429.

424. *Quo niſi. &c.*] Sic v. 700.

Quò referemus enim? Quid nobis certius ipſis
Senſibus eſſe poteſt, queîs vera ac falſa notemus?

430. *Superà.*] Antiquè, pro *ſuprà*.

431. *Præterea nihil eſt. &c.*] His 10. v. probat I. præter *Corpus & Inane*, non eſſe tertiam naturam, quæ per ſe exiſtat diverſa ab his. Namque vel illa eſſet *tactilis* vel *intactilis*: Si *tactilis*, ſanè *Corpus eſſet*: ſin *intactilis*, eſſet *Inane*. Namque, ut ait v. 455.

Tactus Corporibus cunctis, intactus Inani.

Igitur nulla eſt tertia natura ab his duabus rebus.

Corpore ſejunctum, ſecretúmque eſſe ab Inani,
Quod quaſi tertia ſit numero natura reperta.
Nam quodcunque erit, eſſe aliquid debebit id ipſum
Augmine vel grandi vel parvo denique, dum ſit:
Cui ſi tactus erit, quamvis levis exiguúſque,
Corporum augebit numerum, ſummámque ſequetur:
Sin intactile erit, nullâ de parte quòd ullam
Rem prohibere queat per ſe tranſire meantem,
Scilicet hoc id erit, Vacuum quod Inane vocamus.
Præterea, per ſe quodcumque erit, aut faciet quid;
Aut aliis fungi debebit agentibus ipſum;
Aut erit ut poſſint in eo res eſſe gerique.
At facere & fungi ſine Corpore nulla poteſt res:
Nec præbere locum porrò, niſi Inane Vacánſque.

INTERPRETATIO.

& alienum ab omni Corpore & Vacuo, quod ſcilicet *inveniatur veluti tertia numero natura. Etenim quidquid* illud *erit, ſi modò ſit, illud ipſum debebit eſſe aliquid* conſtans *vel ingenti, vel exiguo denium augmento:* quod *ſi habeat tactum quantumvis exilem & parvum, ſanè multiplicabit numerum corporum, ac ſortietur naturam* illorum: *contrà verò ſi non habeat tactum, eo quòd ex nullâ* ſui *parte poſſit impedire rem ullam, quin per ipſum tranſmeet, ac vadat, nimirùm id ipſum erit, quod appellamus Inane Vacans. Caterùm, id omne, quod exiſtet per ſeipſum, vel aget aliquid, vel debebit pati alio, qua agant in ipſum; vel* tale *erit, ut res queant eſſe in ipſo, & moveri. Atqui nulla res abſque corpore poteſt agere aut pati; aut etiam dare ſpatium, prater Vacuum & Inane.*

ANNOTATIONES.

437. *Corporum.*] Littera *m* non eliditur. Sic alibi paſſim.

441. *Preterea per ſe quodcunque, &c.*] His 9. v. probat II. tertiam non poſſe eſſe naturam per ſe, præter *Corpus* & *Inane.* Quidquid enim per ſe erit, illud vel aget, vel patietur, ut aiunt; vel tale erit, ut in eo motus rerum fiat. Quid enim aliud excogitari poteſt? Atqui nulla res poteſt agere, aut pati ſine *Corpore*; igitur *Corpus* erit. Si verò motus in eo fiat, *Inane* erit; in quo ſolo & uno res poſſint moveri. Hic, dum memini, unum te monitum volo, lector, quod ſemper atque iterum Poëta motum localem inculcet; ſcilicet quia nullam aliam fieri mutationem, præter motum localem putabat ex Epicuri doctrinâ, qui voluit corpora prima materiæ ac rerum alterari non poſſe, ſed tantùm mutari ordine, poſiturâ, cœtu, &c. Sed de his omnibus Atomorum affectionibus ſigillatim & fuſiùs diſputabitur lib. 2.

Per ſe.] Per has voces notat Poëta *Corpus* & *Inane* non eſſe *Accidentia*, ſed *Subſtantiam*: non *entis entia*, ut cum vulgo philoſophorum loquar; ſed *entia per ſe.* Sic v. 420. 446. dixit, *Natura per ſe*, qualia ſunt *Corpus* & *Inane*: ſed de his v. 450.

442. *Fungi agentibus ipſum.*] Vulgò, *pati.* Sic lib. 3. v. 735. 815. Lib. 5. v. 359. &c. Epicurus igitur, teſtibus *Laert.* & *Plutarch.* hoc eſſe diſcrimen *Corpus* inter & *Inane* docuit, quòd *Corpus* agere & pati valeat: *Inane* verò neque pati, neque agere; ſed præbere tantùm liberum per ſe ipſum corporibus motum, ut jam monui v. 330. & ſeqq. not.

443. *Gerique.*] Agitati, Pareus; hoc eſt, *moveri, adminiſtrari, agi.* Lambin. *genique*, hoc eſt, *generari.* Verùm non de generatione, ſed de motu rerum per *Inane* loquitur poëta.

Ergo præter Inane & Corpora, tertia per ſe
Nulla poteſt rerum in numero natura relinqui;
Nec quæ ſub ſenſus cadat ullo tempore noſtros;
Nec ratione animi quam quiſquam poſſit apiſci.
Nam quæcunque cluent, aut his Conjuncta duabus
Rebus ea invenies: aut horum Eventa videbis.
Conjunctum eſt id, quod nunquam ſine perniciali
Diſcidio potis eſt ſejungi, ſeque-gregari;
Pondus uti ſaxis, calor ignibu', liquor aquaï,
Tactus corporibus cunctis, intactus Inani.
Servitium contrà, libertas, divitiæque,
Paupertas, bellum, concordia, cætera, quorum

INTERPRETATIO.

Igitur, præter Vacuum & Corpora, nulla tertia natura poteſt poni in numero rerum; nec ulla eſſe poteſt, *quæ unquam veniat ſub ſenſus noſtros; nec quam quiſquam queat aſſequi vi mentis. Quippe quæcunque* res aliæ *ſunt* præter hæc duo, *vel reperies* illa *eſſe Conjuncta his duabus rebus; vel perſpicies* eſſe *Eventa harum.* *Conjunctum* autem *dicitur id, quod nunquam poteſt ſeparari, & removeri* à re, *abſque mortali diſſolutione* illius rei; *veluti gravitas in lapidibus, calor in igne, humor in aquâ, tactus in omnibus corporibus, intactus in Vacuo. Contrà verò ſervitus, libertas, opes, egeſtas, bellum, pax, & alia omnia, quorum acceſſu ac*

ANNOTATIONES.

449. *Animi ratione.*] Vi mentis, cogitatione, intelligentiâ, v. 426.

Apiſci.] Aſſequi, comprehendere. Sic lib. 6. v. 1234. Sic Cicer. 1. de Orat. Plaut. & alii.

450. *Nam quæcunque, &c.*] Cùm igitur multa obſervantur in rerum Naturâ, quæ neque *Corpus*, neque *Inane* eſſe videantur; his 10. v. poëta non negat quidem multa eſſe præter *Corpus & Inane*: ſed ea non *eſſe per ſe*: verùm utriuſque, *Corporis & Inanis*, eſſe *Conjuncta & Eventa*, hoc eſt, ut aiunt vulgò, *Proprium*, & *Accidens*. Ex Porphyrio in Iſagog. *Proprium* dicitur id, quod rei adeſſe aut abeſſe non poteſt ſine rei interitu: *Accidens* contrà, quod citra rei interitum adeſſe poteſt aut abeſſe. Sic Lucretius hic. Hæc autem *Conjuncta & Eventa* Lucretio non ſunt *natura per ſe*; quippe, ut docet Ariſtot. 7. met. 1. *nullum ipſorum eſt à naturâ ita comparatum, ut per ſe ſit, neque ut à ſubſtantiâ ſeparari poſſit.* Scilicet ſola *ſubſtantia* per ſe exiſtit. *Corpus & Inane* Lucretio ſunt *per ſe*. Namque *Inane* Lucretio non eſt nihilum, aut non ens, ut aiunt: ſed natura incorporea, & intactilis.

Cluent.] Id eſt, *ſunt*, *nominantur*. v. 120.

His . . . duabus rebus.] Corpori & Inani.

452. *Conjunctum eſt &c.*] His 4. v. explicat quid ſit *Conjunctum*; cujus rei exempla quinque proponit; 1. pondus in ſaxis; 2. calorem in igne; 3. liquorem in aquâ; 4. tactum in corpore; 5. intactum in Inani. Scilicet, ſine pondere eſſe non poteſt ſaxum: ſine calore ignis: ſine liquore aqua: ſine tactu corpus; ſine intactu Inane.

454. *Ignibu'.*] Ignibus, litterâ *s* eliſâ. v. 413. vel legendum *igni*.

455. *Tactus corporibus, &c.*] Sic v. 242. 319. 436.

456. *Servitium contrà, &c.*] His 4. v. explicat quid ſit *Eventum*, quod vulgò *Accidens* vocatur; cujus exempla ſex hæc proponit; 1. ſervitutem; 2. libertatem; 3. divitias; 4. paupertatem; 5. bellum; 6. pacem. Scilicet poteſt eſſe homo ſine his omnibus: poteſt & hæc omnia habere, nec deſinere eſſe, hoc eſt, non interire.

Adventu manet incolumis natura, abitúque;
Hæc ſoliti ſumus, ut par eſt, Eventa vocare.
Tempus item per ſe non eſt, ſed rebus ab ipſis
Conſequitur ſenſus tranſactum quid ſit in ævo;
Tum quæ res inſtet; quid pars deinde ſequatur.
Nec per ſe quemquam tempus ſentire fatendum eſt,
Semotum ab rerum motu, placidâque quiete.
Denique Tyndaridem raptam, bellóque ſubactas!

Interpretatio.

receſſu res reſtat ſalva, hac, inquam, *conſuevimus appellare Eventa, ut æquum eſt. Similiter tempus non exiſtit per ſe; ſed ratio mentis cogneſcit ex ipſis rebus quid ſit anteà factum in ſeculis; deinde, quæ res jam præſens ſiat: poſteà quid etiam venturum ſit. Neque confitendum eſſe aliquem, qui concipiat tempus per ſe* exiſtere, *ſejunctum à motu, & à tranquillâ quiete rerum. Demùm cùm* aliqui *aiunt Tyndaridem fuiſſe abductã*,

Annotationes.

460. *Tempus item, &c.*] His 5. v. alteram præoccupat objectionem. Cùm enim *Tempus* videatur eſſe aliquid in rerum Naturâ præter *Corpus* & *Inane*, reſpondet quoque non eſſe *per ſe*: neque *Conjunctum*, aut *Eventum*: ſed præcipuum *Eventorum Eventum*, ut ait Epicurus apud *Laër.lib.*10. Itaque docet *Tempus* non *re*, ut aiunt, ſed *mente* tantùm exiſtere; hoc eſt, *Tempus eſſe Rationis ens*, ut ita dicam. Unde ab *Ariſtotele* 7. *metaph.*1. definitur Tempus, *numerus, qui abſque ratione numerante nullus eſt*, hoc eſt, non niſi mente exiſtit. Idcircò autem dicitur *Eventorum Eventum*, ſeu *Accidens Accidentium*, quòd conſequatur ad dies, noctes, horas, paſſiones, vacuitatem ab ipſis, motiones, & quietem, ut loquitur Epicurus. Hæc enim omnia, ut ait Empiricus 2. adv. phyſ. *dies, nox, hora, paſſiones, paſſionum vacuitas, motus, & quies, ſunt Accidentia, quibus advenit Tempus; ſi quidem dies & nox ſunt Accidentia aëris ambientis; & dies quidem accidit ex illuminatione Solis; nox verò ex privatione Solaris illuminationis. Hora autem, cùm ſeu diei, ſeu noctis pars ſit, aëris rursùs Accidens eſt perinde ac dies & nox. At Tempus coëxtenditur omni & diei & nocti & horæ; hâncque ob cauſam aliqua & dies & nox, vel brevis dicitur, dum ferimur cogitatione ad ſupervenìens eâ ratione Tempus... Paſſiones quoque & paſſionum vacuitas, ſeu indolentia; hoc eſt dolores vel voluptates nobis contingunt; ideóque non ſubſtantiæ quæpiam; ſed eorum, quibus afficiuntur, nimirùm cum delectatione aut moleſtia ſenſu, Accidentia ſunt. Porrò & iſthæc Accedentia ſine tempore non eveniunt.... Præterea motus & quies, ut jam declaravimus, corporum Accidentia ſunt, neque illa ſine Tempore. Quocircà motus celeritatem tarditatémque Tempore metimur: itémque quietem multam aut exiguam.* Itaque cùm tres vulgò ſint *Temporis* partes, *præteritum, præſens*, & *futurum*, has omnes ab rebus ipſis conſequitur ſenſus, hoc eſt ratio mentis: nimirùm ex rebus præteritis *præteritum*: ex præſentibus *præſens*; ex futuris *futurum* Tempus cognoſcimus. Neque ſine rerum motu aut quiete illud agnoſcimus, cùm ſit aliquid fluens, *præteritum* enim jam fluxit: *præſens* fluit; *futurum* nondum adfluxit. Ergò non eſt *per ſe Tempus*. Hinc, ut ait Cicero 1. de invent. *difficile eſt Tempus definire*. & D. Auguſtinus 11. conf. 14. *Si nemo ex me quærat quid ſit Tempus, ſcio: ſi quærenti explicare velim, neſcio.*

465. *Denique Tyndaridem &c.*] His 7. v. alteram ſolvit inſtantiam de *præterito tempore*; aitque res antè actas, v. g. Helenam raptam, aut Trojanos devictos, neque jam eſſe aut exiſtere *per ſe*, ſicut *Corpus* aut *Inane* exiſtunt: ſed eſſe tantùm *Eventa* rerum ſeu perſonarum, aut regionum: ſiquidem jam ætas præterita abſtulerit illa hominum genera,

Trojugenas gentes cùm dicunt eſſe, videndum eſt
Ne fortè hæc per ſe cogant nos eſſe fateri;
Quando & ſecla hominum, quorum hæc Eventa fuêre,
Irrevocabilis abſtulerit jam præterita ætas.
Namque aliud rebus, aliud regionibus ipſis
Eventum dici poterit, quodcumque erit actum.
Denique materies ſi rerum nulla fuiſſet,
Nec Locus ac Spatium, res in quo quæque geruntur,
Nunquam Tyndaridis formæ conflatus amore
Ignis Alexandri Phrygio ſub pectore gliſcens
Clara accendiſſet ſævi certamina belli;
Nec clam durateus Trojanis Pergama partu

INTERPRETATIO.

& populos Trojanos fuiſſe domitos bello, cavendum eſt ne fortaſſe imponant nobis neceſſitatem confitendi has res exiſtere per ſe, quoniam præteritum tempus, quod nunquam revertitur, abripuerit jam illa genera hominum, quorum hæ res fuerunt Accidentia. Etenim id omne, quod erit geſtum, poterit appellari Accidens, quod *vel rebus, vel locis ipſis* evenit. *Tandem ſi nulla materia* prima *rerum fuiſſet, neque Locus ac Spatium, in quo cuncta res adminiſtrantur, nunquam* profectò *ignis excitatus ex amore pulchritudinis Tyndaridis, inſinuans ſe ſub cor Trojanum Alexandri inflammâſſet pugnas notiſſimas belli crudelis: neque ligneus equus combuſſiſſet, Trojanis*

ANNOTATIONES.

quorum res illæ geſtæ ſunt *Eventa*: unde ſequitur tempus præteritum non eſſe aliquid *per ſe*, abſolutum, ac independens à rebus aut regionibus; neque *Eventum* propriè: ſed *Eventorum Eventum*, ut ait Epicurus apud *Laërt*. lib. 10.

Tyndaridem] Helenam, Tyndari filiam; Tyndarus enim Ledam duxerat, quæ duo ova uno partu edidit; quorum ex altero, quod ex Jove concepiſſe fertur, excluſi ſunt Pollux & Helena; ex altero, quod ex Tyndaro conceperat, Caſtor & Clytemneſtra. Helenam autem formâ ſpecioſam duxit in uxorem Menelaüs Spartanorum rex: ſibi rapuit Paris, filius Priami Trojanorum regis.

466. *Trojugenas*] Trojanos, quaſi in Trojâ genitos. Sic *Grajugena* v. 478.

468. *Secla hominum.*] Genera, ſeu gentes hominum. v. 21.

Eventa.] Accidentia, v. 450. not.

472. *Denique materies. &c.*] His 12. v. arguit III. ex rebus antè geſtis tertiam *per ſe* naturam præter *Corpus* & *Inane* non eſſe: ſed potiùs *Corpus* & *Inane* fuiſſe debere, ex quo & in quo res illæ anteactæ factæ fuerint ac geſtæ; & ſine quibus, neque Paris ob Helenæ raptum, nec ligneus equus Trojanus ipſis Trojanis exitialem cladem peperiſſent. Concludit itaque *Tempus*, non uti *Corpus* ac *Inane*, exiſtere: ſed Corporis ac Inanis *Eventum* eſſe.

Materies rerum.] Prima Corpora, Atomi, primordia rerum, &c.

473. *Locus ac ſpatium.*] Inane, Vacuum, v. 335. not.

Geruntur.] Adminiſtrantur, moventur. Lambinus *genuntur*, quaſi gignuntur.

474. *Tyndaridis.*] Helenæ, v. 465. not.

475. *Alexandri.*] Paridis. Paris enim Priami ex Hecubâ natus alio nomine dictus eſt Alexander.

Phrygio.] Trojano. Phrygia enim regio minoris Aſiæ fuit, in quâ olim Troja.

477. *Durateus.*] Ligneus. Græci quippe *δοῦρα* vocant, quæ Latini *ligna*. Erat autem ligneus equus ille Trojanus, de quo Virg. 2. Æn.

Trojanis.] Alii *Trojaï*, pro *Troja*: idem ſenſus.

Pergama.] Dicitur *Pergamus i* ſing. & *Pergama, orum.* plur. Id eſt, Troja urbs; vel Trojanæ arces.

Inflammâſſet equus nocturno Grajugenatum.
Perſpicere ut poſſis res geſtas funditùs omnes,
Non ita, uti Corpus, per ſe conſtare, neque eſſe;
Nec ratione cluere eâdem, quâ conſtat Inane:
Sed magis ut meritò poſſis Eventa vocare
Corporum, atque Loci, res in quo quæque gerantur.
Corpora ſunt porrò partim primordia rerum,
Partim concilio quæ conſtant principiorum.
Sed, quæ ſunt rerum primordia, nulla poteſt vis
Stringere; nam ſolido vincunt ea corpore demùm:
Etſi difficile eſſe videtur credere quidquam
In rebus ſolido reperiri corpore poſſe;

INTERPRETATIO.

inſciis. Pergama per nocturnum exitum Græcorum ex ſuo *alvo.* Hinc fit *ut queas videre omnes omninò res factas non ſic aut eſſe aut exiſtere per ſe, ut corpus* eſt aut exiſtit per ſe; *neque* etiam *eodem modo ſe habere, quo* modo *Vacuum extat: verùm ut potiùs queas appellare* res geſtas *Accidentia corporum, & Loci, in quo cuncta res adminiſtrentur. Cæterùm Corpora ſunt ex parte principia rerum, & ex parte* res ipſæ, *quæ fiunt ex cœtu primordiorum. Verùm nulla violentia poteſt percutere* ulla corpora, *quæ ſunt principia rerum: quoniam ſolido corpore ſuperant omninò. Quanquam videtur eſſe difficile credere aliquid poſſe inveniri in rebus,*

ANNOTATIONES.

478. *Nocturno partu.*] De nocte enim Græci exièrunt ex alvo illius equi lignei, & Trojam incenderunt, vino & ſomno ſopitis Trojanis. Virg. æn. 2.

Grajugenarum.] Græcorum, v. 466.

481. *Cluere.*] Haberi, eſſe, v. 120.

Eâdem.] Diſſyllabum, metri causâ.

483. *Corporum.*] Non eliſâ litterâ *m*, v. 436. Alii *Corporis.*

Loci.] Inanis, Vacui, v. 330. not. & 335.

484. *Corpora ſunt porrò.*] Statuto igitur duplici numero principiorum, *Corporum, & Inanis.* jam aggreditur Poëta utriuſque naturam explicare; hiſque 20. v. aſſerit *Corpora prima*, quæ *Atomi* vulgò dicuntur, ita ſolida, plena, ac æterna eſſe, ut nulla vis ea diſtringere, deradere, aut lædere valeat. Quamvis id creditu difficile videtur, cùm & fulmen penetret ſepta domorum: & clamor tranſeat loca clauſa: & ignis intùs adurat ferrum, frangat ſaxa, liquefiat æs & aurum, frigúſque permanet in argentum, &c. Nihilominùs jam probaturus eſt in rebus Corpora prima

Eſſe ea. quæ ſolido atque æterno corpore conſtent.

Cæterùm, ne quis in ratione *corporum* fallatur, diſtinguit poëta duplex *corporum* genus, quæ vulgò vocant *ſimplicia & compoſita.* Hæc fiunt ex illis, tanquam ex primis principiis, dicuntúrque *concretiones rerum*; qualia ſunt aurum, argentum, ferrum, lapis, arbor, homo, &c. Illa verò ſunt prima rerum primordia, quas & *Atomos* appellamus, & de quibus jam diſputaturus rogat Memmium, ut ipſum attentè audiat. Sic Epicurus apud Laërt. lib. 10. dixit *omne corpus eſſe aut concretum, aut tale ex quo concretum fiat.*

485. *Concilio.*] Concretione, cœtu, v. 184.

486. *Nulla vis.*] Neque exterior, neque interior. Quippe ſolida ſunt *Corpora prima*, quæ neque plagâ percutiantur, quâ fracta perimantur: neque incluſum habeant Inane, quo partes illorum diſſocientur. v. 223.

487. *Stringere.*] Vulnerare, percutere, diverberare.

489. *In rebus.*] Vel in rebus ipſis concretis; vel in rerum Naturâ. Utraque interpretatio poteſt benè probari.

Tranſit enim fulmen cœli per ſepta domorum :
Clamor ut, ac voces : ferrum candeſcit in igne :
Diſſiliúntque fero ferventia ſaxa vapore :
Conlabefactatus rigor auri ſolvitur æſtu:
Tum glacies æris flammâ devicta liqueſcit :
Permanat calor argentum, penetraléque frigus ;
Quando utrumque, manu retinentes pocula ritè,
Senſimus infuſo lympharum rore ſupernè.
Uſque adeò in rebus ſolidi nihil eſſe videtur.
Sed quia vera tamen ratio, naturáque rerum
Cogit, ades, paucis dum verſibus expediamus,
Eſſe ea, quæ ſolido atque æterno corpore conſtent ;
Semina quæ rerum, primordiáque eſſe docemus ;
Unde omnis rerum nunc conſtet ſumma creata.
Principio quoniam duplex natura duarum

INTERPRETATIO.

quod conſtet *ſolido corpore ; namque fulmen cœli penetrat ipſas clauſas domos: ſicut ſonitus, & voces ; ferrum igneſcit in igne; & lapides fervidi diſſolvuntur acri calore: durities auri fracta calore diſſolvitur : glacies etiam cupri domita igne liqueſit ; calor & frigus penetrabile penetrant argentum, quoniam* nos *rectè tenentes manu vaſa, ſentimus utrumque*, calorem & frigus, *injecto deſuper liquore aquarum. Tantùm videtur nihil ſolidi reperiri in rebus. Verumtamen, quoniam ipſa vera ratio, & natura rerum imponit nobis neceſſitatem fa*tendi contrarium, *adſis* nobis *dum explicemus paucis carminibus ea exiſtere quæ ſint pleno & immortali corpore; quæ dicimus eſſe primam materiem & principia rerum, ex quibus jam tota Natura rerum concreta compenatur. Primùm, cùm gemina natura duarum rerum*

ANNOTATIONES.

490. *Fulmen.*] Lapis eſt igneus è nubibus erumpens, vulgò telum, *le foudre.* Fulgur coruſcatio eſt, *l'éclair.* Tonitru, ſonitus, *le bruit du tonnerre.* De fulminis vi diſputabitur lib. 6. v. 224.& ſeqq.

Septa domorum.] Helleniſmus ; ſeptas domos, v. 364. Sic lib. 6. v. 227. 950.

491. *Clamor ut, ac voces, &c.*] Sic lib. 6. v. 228.

Clamor ut, ac voces : tranſit per ſaxa,
per æra. &c.

492. *Ferventia.*] Alii *ferventi.* Verùm duo epitheta ſimul erunt.

493. *Conlabefactatus.*] Collabefactatus, victus. Lambin. *Quia labefactatum.* Idem ſenſus.

Rigor.] Durities, ſoliditas, glacies.

494. *Glacies.*] Durities, ſoliditas, rigor.

495. *Penetrale.*] Sic v. 536. *penetralem ignem.* Lib. 2 v. 382. Virgilius dixit *penetrabile frigus adurat*, 1. georg. v. 95.

497. *Senſimus. &c.*] Sic lib. 6. v. 948.

Lympharum rore.] Aquâ, quæ modò calida, modò frigida infundatur ; ſcilicet, loquitur ex more Romanorum, qui hyeme vinum aquâ calidâ, æſtate verò aquâ frigidâ in poculis temperabant.

499. *Naturáque rerum.*] Suppl. ut jam eſt compoſita.

500. *Ades.*] Sup. animo, id eſt, attende. *Cicer.* pro Milon. *Adeſte animis Judices.*

501. *Solido.*] Quia inanis expers.

Æterno.] Quia ſolidum.

503. *Summa.*] Natura rerum univerſa.

504. *Principio, quoniam, &c.*] Cùm poſuerit, Corpora prima ſolida eſſe ac æterna, his 8. v. proponit I. argumentum, quo ſolida eſſe probet, quia ſimplicia, & non immixta. Illud autem deducit ex naturâ principiorum ; quaſi diceret : ſimplex & pura debet eſſe natura principiorum, quia prima ſunt ; neque

Diſſimilis rerum longè conſtare reperta eſt,
Corporum atque Loci, res in quo quæque geruntur,
Eſſe utramque ſibi per ſe, puràmque neceſſe eſt.
Nam quâcumque vacat Spatium, quod Inane vocamus,
Corpus eâ non eſt: quâ porrò cunque tenet ſe
Corpus, eâ Vacuum nequaquam conſtat Inane.
Sunt igitur ſolida ac ſine Inani Corpora prima.
Præterea, quoniam genitis in rebus Inane eſt,
Materiam circùm ſolidam conſtare neceſſe eſt:
Nec res ulla poteſt verâ ratione probari
Corpore Inane ſuo celare, atque intùs habere,
Si non, quod cohibet, ſolidum conſtare relinquas.
Id porrò nihil eſſe poteſt, niſi materiaï
Concilium, quod Inane queat rerum cohibere.
Materies igitur ſolido quæ corpore conſtar,

INTERPRETATIO.

inventa ſit eſſe *maximè diſpar*, nimirùm *Corporum & Inanis, in quo res cuncta reguntur. oportet ut utraque* illa natura *exiſtat per ſe, & ſit ſimplex. Etenim Corpus non conſtat ex eâ omni* naturâ.*qualicumque expers eſt Vacuum, quod appelmus Inane: Vacans etiam Inane minimè ſit ex eâ* naturâ, *qualicumque Corpus per ſe conſtat. Ergo ſunt Corpora prima ſolida, & abſque Vacuo. Deinde, cùm Vacuum inſit in rebus creatis, oportet ut circà* illud *materia ſolida reperiatur: neque res ulla poteſt ullo argumento oſtendi. quæ tegat celatim & contineat intrinſecùs Vacuum* in *ſuo corpore, niſi concedas* illud, *quod continet* Inane, *eſſe Solidum* ac plenum. *Illud autem nihil aliud eſſe poteſt præter cœtum corporum primorum. quæ valeat continere Vacuum rerum. Ergo materies, quæ ſit ex ſolido corpore,*

ANNOTATIONES.

enim principia eſſe poſſent, niſi pura & ſimplicia. Atqui Corpora prima ſunt rerum principia, ex probatis abundè ſuprà. Igitur Corpora prima ſunt pura & ſimplicia; ergo & ſolida. Potuit aliter argumentari. Natura *Corporum & Inanis* eſt diſſimilis. Inane enim illud eſt, quod caret Corpore: Corpus verò, quod caret Inani. Igitur Corpora prima careant Inani neceſſe eſt, síntque ſimplicia, ac ſolida.

505. *Conſtare.*] Eſſe. *Cicer.* de amicit. *Quæ in rerum naturâ conſtarent*, id eſt, eſſent. Sic v. 513. 516.

506. *Corporum atque Loci.*] Atomorum & Inanis, v. 410.

508. *Quâcunque.*] Sup. *naturâ.*

509. *Corpus.*] Corpora materiæ, Corpora prima. De his enim tantum diſputatur, non de concretis rebus.

512. *Præterea, quoniam, &c.*] His 7. v. argumentum II. continetur, quo probat Corpora prima eſſe Solida. Sic autem arguit: ſi res genitæ includunt *Inane*, neceſſe eſt ineſſe ſolidam materiam, quæ circumambiat illud ac cohibeat; alias enim nullâ ratione poteſt probari ineſſe rebus Inane, niſi ſolidum quid in iis admittatur, quo cohibeatur. Illud autem ſolidum, nihil aliud eſſe poteſt, præter ipſas Atomos, hoc eſt, Corpora prima.

517. *Materiaï concilium.*] Cœtus Atomorum.

518. *Rerum.*] Lambino *tectum*, hoc eſt, *Celatum.*

519. *Materies igitur, &c.*] His 2. v. concludit Corpora prima eſſe quoque æterna, quæ altera propoſitionis pars fuit v. 501. & 504. not. ſcilicet ex eo, quòd ſint ſolida. Quod tamen priuſquàm probet, nonnulla præmittit verſ. ſeqq.

Eſſe æterna poteſt ; cùm cætera diſſolvantur.
Tunc porrò ſi nihil eſſet, quod Inane vacaret,
Omne foret ſolidum: niſi contrà corpora certa
Eſſent, quæ loca complerent, quæcumque tenerent,
Omne quod eſt Spatium, Vacuum conſtaret Inane.
Alternis igitur nimitùm Corpus Inani
Diſtinctum eſt, quoniam nec plenum naviter extat :
Nec porrò Vacuum. Sunt ergò corpora certa,
Quæ Spatium pleno poſſint diſtinguere Inane.
Hæc neque diſſolvi plagis extrinſecùs icta
Poſſunt ; nec porrò penitùs penetrata retexi ;
Nec ratione queunt alià tentata labare :
Id quod jam ſuperà tibi paulò oſtendimus antè.
Nam neque conlidi ſine Inani poſſe videtur
Quidquam, nec frangi, nec findi in bina ſecando ;
Nec capere humorem, neque item manabile frigus,
Nec penetralem ignem, quibus omnia conficiuntur.

INTERPRETATIO.

poteſt eſſe immortalis : res autem aliæ intereunt. Jam verò ſi nihil foret, quod eſſet Vacuum. Univerſum eſſet plenum : ſin autem eſſent quædam corpora, quæ replerent ſpatia illa omnia, *quæ occuparent, illud totum quod eſt Locus, eſſet Inane Vacans. Scilicet ergò alternatim Corpus intermixtum eſt Vacuo, cùm nec Totum ſit omninò plenum : neque etiam omninò Vacans. Igitur ſunt quædam corpora, quæ queant intermiſcere Locum Vacuum ſolido. Hæc* autem corpora *neque poſſunt exterioribus ictibus percuti ac disjici : neque etiam intrinſecùs permeari ac reſolvi, nec aliomodo poſſunt vexari ac labefactari : illud* enim eſt, *quod jam paulò anteà monſtravimus tibi. Namque nulla res videtur poſſe frangi abſque Vacuo, nec ſecari ac ſcindi in duas* partes : *nec admittere liquorem, neque etiam penetrabile frigus, nec penetrabilem ignem, quibus cuncta res perimuntur* omninò.

ANNOTATIONES.

521. *Tum porrò, &c.*] His 8. v. priuſquam ex ſoliditate Corporum primorum æternitatem eorumdem arguat & aſſerat, rursùs diſtinguit *Corpus* ab *Inani* ; aitque omne Univerſum nec eſſe *Corpus* ſolùm, nec *Inane* ſolùm, ſed ex utroque conſtare ac diſtingui.

522. *Omne.*] Univerſum, univerſa Natura.

Certa.] Quædam ; ſic v. 527. Lamb. utrobique legit *cæca*, hoc eſt, ſub viſum non cadentia.

526. *Naviter.*] Omninò, prorsùs.

529. *Hæc neque diſſolvi, &c.*] His 12. v. argumentum I. continetur, quo probet *prima Corpora materiæ* hoc eſt, *primordia* rerum eſſe æterna ac immortalia ; quippè quæ nec extrinſecùs icta diſſilire, nec intrinſecùs penetrata diſſolvi, nec alià ratione labeſactari queant ob *Inanis* defectum. Ideo enim res intereunt, quia intermixtum habent *Inane*, quod cuivis diſſolutioni viam præbet. Hinc quantò plus *Inanis* res quæque intùs habet, tantò magis corruptioni eſt obnoxia. Sic res molliores faciliùs pereuntur ac diſſolvuntur, quàm duriores ac magis ſolidæ. v. 220. 223.

532. *Superà.*] Antiquè pro *ſuprà.*

Antè.] Nimirùm v. 220. 223.

535. *Manabile.*] Penetrale, v. 495.

536. *Quibus.*] Scilicet aquâ res creatæ corrumpuntur : frigore rigent : igne conſumuntur : ſed plagis ictæ extrinſecùs colliduntur, ac franguntur : penetratæ intùs diſſolvuntur ac diſſiliunt.

Et quò quæque magis cohibet res intùs Inane,
Tam magis his rebus penitùs tentata labaſcit.
Ergo ſi ſolida, ac ſine Inani corpora prima
Sunt, ita uti docui, ſint hæc æterna neceſſe eſt.
Præterea niſi materies æterna fuiſſet,
Antehàc ad nihilum penitùs res quæque rediſſent,
De nihilo quoque nata forent quæcunque videmus.
At quoniam ſuprà docui nil poſſe creari
De nihilo, neque quod genitum eſt ad nil revocari,
Eſſe immortali primordia corpore debent,
Diſſolvi quò quæque ſupremo tempore poſſint,
Materies ut ſuppeditet rebus reparandis.
Sunt igitur ſolidâ primordia ſimplicitate;
Nec ratione queunt aliâ ſervata per ævum
Ex infinito jam tempore res reparare.
Denique ſi nullam finem Natura paráſſet

INTERPRETATIO.

Et quantò plus Vacui res aliqua continet intrà ſeipſam, *tantò magis percuſſa his rebus cernit* ac *perit. Igitur, ſi Corpora prima ſunt ſolida, & abſque Vacuo, ut probavi, oportet ut ipſa* quoque *ſint immortalia. Deinde ſi materies* prima rerum *non eſſet immortalis, jamdudum cuncta res prorsùs rediiſſent ad nihilum, atque res omnes, quas cernimus, fuiſſent creata de nihilo. Verùm, cùm anteà oſtenderim nihil poſſe fieri de nihilo, neque id, quod creatum eſt, reducì ad nihilum, neceſſe eſt ut prima corpora conſtent æterno corpore, in qua* ſcilicet *res cuncta queant reduci ultimo tempore, ut materies ſuppetat rebus reficiendis. Ergo principia conſtant ſolido & ſimplici corpore; neque alio modo conſervata per infinitum tempus poſſunt nunc reficere res* cunctas *ab ævo. Tandem ſi Natura reddidiſſet nullum*

ANNOTATIONES.

537. *Quò magis .. .. tam.*] Hoc eſt, quantò magis, tantò magis. Sic lib. 2. v. 197. lib. 4. v. 1082. lib. 6. v. 459. & alibi. Sic Virg. Æn. 7. v. 787.

541. *Præterea niſi materies, &c.*] His 11. v. argumentum II. continetur, quo probat Corpora prima eſſe æterna. Nimirùm niſi corpora prima eſſent æterna, jamdudum res cunctæ creatæ penitùs interiiſſent; ac rursùs ex nihilo natæ forent illæ, quas jam videmus. Atqui jam ſuprà à verſ. 160. ad v. 330. demonſtratum eſt ex nihilo nihil fieri poſſe, & in nihilum nihil reverti poſſe. Igitur Corpora prima, quæ ſunt ſemina rerum, æterna eſſe neceſſe eſt.

Materies.] Corpora materiæ, Corpora prima, Atomi.

543. *De nihilo quoque nata, &c.*] Lambino, *de nihiloque renata*: aliis *de nihilo quæſita* · aliis, *de nihilóque parata.*

544. *Suprà docui.*] Nimirùm à v. 160. ad v. 330.

547. *Quò.*] In quæ, ſupple *primordia.*

548. *Suppeditet.*] Suppetat, ſatis ſit, parata ſit.

549. *Sunt igitur, &c.*] Sic ergo concludit *prima Corpora* eſſe æterna, quia ſolida; eſſe ſolida, quia ſimplicia. Niſi enim ſimplicia eſſent, non forent ſolida, quia admixtum haberent Inane: niſi ſolida eſſent, non forent æterna, quia diſſolvi poſſent: niſi æterna eſſent, profectò res cunctæ jam & ex nihilo fierent, & in nihilum redirent. Quod fieri non poſſe demonſtratum eſt. Hic verſus iteratur v. 575. 603.

552. *Denique ſi nullum, &c.*] His 14. verſ. argumentum III. proponitur, quo evincit poëta *prima Corpora* eſſe æterna.

Frangendis rebus, jam Corpora materiaï
Uſque redacta forent, ævo frangente priore;
Ut nihil ex illis à certo tempore poſſet
Conceptum, ſummum ætatis pervadere florem.
Nam quidvis citiùs diſſolvi poſſe videmus,
Quàm rurſùs refici. Quapropter, longa diei
Infinitæ ætas anteacti temporis omnis,
Quod fregiſſet adhuc diſturbans diſſolvénſque,
Nunquam relliquo reparari tempore poſſet.
At nunc nimirùm frangendi reddita finis
Certa manet, quoniam refici rem quamque videmus,
Et finita ſimul generatim tempora rebus
Stare, quibus poſſint ævi contingere florem.
Huc accedit, uti, ſolidiſſima materiaï
Corpora cùm conſtant, poſſint tamen omnia reddi
Mollia, quæ fiant aër, aqua, terra, vapores,

INTERPRETATIO.

terminum rebus diſſolvendis, jam prima corpora eò eſſent redacta præ anteacto tempore diſſolvente cunctas res, *ut nulla res ex iis concreta ab certo tempore valeret pervenire ad ultimum vigorem ætatis. Etenim cernimus quamlibet rem faciliùs poſſe perimi, quàm iterùm reparari. Quamobrem nunquam* illud *poſſet refici, ſequenti tempore, quod longum ævum diei infinita totius temporis præteriti jam nunc etiam disjiciens ac conficiens colliſiſſet. Jam verò ſcilicet quidam terminus diſſolvendi res datus eſt* à Naturâ, *cùm cernamus quamlibet rem reparari, & unà dari rebus, per ſua quæque genera, ſtata tempora, quibus queant aſſequi vigorem ætatis. Adde quòd, quia prima corpora ſunt maximè ſolida, cuncta res tamen molles queant* ritè *fieri* ex illis, *ita ut fiant aër, aqua, terra, vapores, quoque*

ANNOTATIONES.

Nimirùm niſi daretur rebus frangendis certa finis, nec perveniretur ad certa corpora inſecabilia, & æterna; profectò jam præ longo ævo diſſolvente prima corpora ita redacta eſſe deberent ad nihilum, ut ex iis nihil non jam modò, ſed & à longo tempore poſſet creari, adoleſcere, & ad juſtum ætatis florem pervenire; præſertim cùm citiùs res frangantur, quàm reficiantur. Atqui res cunctas procreari, adoleſcere, & ad ætatis finem pervadere nunc videmus. Igitur debet eſſe in rebus frangendis certus terminus, & perveniri tandem ad corpuſcula certa, quæ inſecabilia ſint, & immortalia.

556. *Florem.*] Sic v. 565. & lib. 3. v. 777. lib. 5. v. 845. Alii *finem.* Idem ſenſus.

564. *Generatim.*] Per ſua quæque genera & ſpecies, v. 21.

565. *Contingere.*] Conſequi, adipiſci.

566. *Huc accedit, &c.*] His 12. v. Argumentum IV. continetur, quo confirmat corpora prima eſſe æterna, quia ſimplicia, & ſolida eſſe debent, non autem mollia. Scilicet ejus naturæ eſſe debent prima principia, ut ex illis res molles æquè ac duræ fiant. Atqui ex principiis ſolidis ac duris commodè fieri poſſunt res molles æquè ac duræ; ex mollibus verò res ſolidæ fieri nequeunt, defectu ſoliditatis, quod eſt duritiei fundamentum. Namque ex ſolidis principiis res minùs aut magis ſolidæ fiunt pro minori aut majori Inanis interjectu. Ergo primordia ſolida eſſe neceſſe eſt; ſi verò ſolida, ergo, & æterna atque inſecabilia.

Materiaï Corpora.] Atomi, primordia, &c.

Quo pacto fiant & quâ vi cunque gerantur;
Admixtum quoniam ſimul eſt in rebus Inane.
At contrà, ſi mollia ſint primordia rerum,
Unde queant validi ſilices, ferrúmque creari,
Non poterit ratio reddi. Nam funditùs omnis
Principio fundamenti Natura carebit.
Sunt igitur ſolidâ pollentia ſimplicitate,
Quorum condenſo magis omnia conciliatu
Arctari poſſunt, validáſque oſtendere vires.
  Denique, jam quoniam generatim reddita finis
Creſcendi rebus conſtat, vitamque tuendi;
Et, quid quæque queant per fœdera Naturaï,
Quid porrò nequeant, ſancitum quandoquidem extat;
Nec commutatur quidquam, quando omnia conſtant
Uſque adeò, variæ volucres ut in ordine cunctæ
Oſtendant maculas generales Corpori ineſſe:

INTERPRETATIO.

modo res cunctæ *fiant*, *& quâvis virtute adminiſtrentur; quippe quid Vacuum unà ſit intermixtum rebus. Contrà verò, ſi principia rerum ſint mollia, cauſa non poterit dari, quânam ex re dura ſaxa, & ferrum poſſint fieri. Etenim Natura nullum omninò habebit primum fundamentum ac principium. Ergo* corpora materiæ *conſtant ſolidâ ſimplicitate; quorum coitu quò magis denſato, res cunctæ queunt* eò magis *condenſari, & exhibere firmiores vires. Poſtremò, cùm nunc certus terminus adoleſcendi, & conſervandi vitam datus ſit rebus* cunctis *ſecundum ſuas ſpecies; &* cùm *ſtatutum ſit legibus Naturæ quid quæque reſpoſſint, quidve non poſſint;* cùmque *nihil mutetur, quoniam res cunctæ ita conſtanter manent* eædem ſemper, *ut omnes aves*, licet diverſæ, quæque tamen *ex ordine monſtrent ineſſe* ſuis *corporibus notas*

ANNOTATIONES.

569. *Quâ vi cunque.*] Quâcunque vi. Tmeſis eſt.

Gerantur.] Ita paſſim, id eſt, adminiſtrentur, regantur, agantur, moveantur, &c. Lambin. *genantur*, pro *gignantur*.

574. *Principio fundamenti.*] Namque fundamentum primum cujuſque rei debet eſſe firmum ac ſolidum. At ſi mollia forent prima Corpora, ſanè non firmum eſſet ac ſolidum rerum Naturæ fundamentum, quod eſt ipſa materia prima, ſeu Corpora materiæ; imò fragile foret ac caducum.

578. *Denique, jam quoniam, &c.*] His 15. v. Argumentum V. proponitur, quo iterùm confirmat prima corpora materiæ ſolida eſſe, ſeu non obnoxia diſſolutioni, ſed immutabilia, & immortalia. Id autem arguit ex Naturæ multiplici conſtantiâ & immutabilitate, v. g. in provehendis animantibus ad certas uſque ac ſtatas virium, incrementi, vitæque metas: in imprimendis iiſdem ſemper diſcriminibus, notis, ac maculis cuique volucrum generi per ſuas ſpecies. Quod quidem Natura non præſtitura eſſet, niſi principiis uteretur certis, conſtantibus, immutabilibus, ac proinde æternis. Sic nigri naſcuntur corvi ex nigris corvinis ſeminibus: ſic cygni albi ex cygneis albis principiis, quia præſcriptam à Naturâ legem conſtantiſſimè ſervant.

Generatim.] v. 21.

Reddita finis.] Ut demonſtratum eſt ſuprà v. 552. not.

580. *Per fœdera Naturaï*] Ex lege Naturæ, vel quaſi ex beneficio aut pacto Naturæ.

Immutabile materiæ quoque corpus habere
Debent nimirùm. Nam, ſi primordia rerum
Commutari aliquâ poſſent ratione revicta,
Incertum quoque jam conſtet, quid poſſit oriri,
Quid nequeat; finita poteſtas denique cuique
Quânam ſit ratione, atque altè terminus hærens:
Nec toties poſſent generatim ſecla referre
Naturam, motus, victum, moréſque parentum.
  Tum porrò, quoniam extremum cujuſque cacumen
Corporis eſt aliquod, noſtri quod cernere ſenſus
Jam nequeunt, id minimum ſine partibus extat,
Et minimâ conſtat naturâ; nec fuit unquam

INTERPRETATIO.

ſpeciales: ſcilicet debent etiam habere corpora prima *materia non mutabilia. Etenim, ſi principia rerum poſſent aliquo modo mutari & viciſſim ſuperari*, neceſſe eſt *ut nunc etiam non certum ſit, quid queat naſci, quidve non poſſit*; & *quonam modo tandem limitata potentia. & finis altè poſitus ſit cuique rei; neque* etiam quæque *genera* animantium *poſſent tam ſæpè imitari naturam, motiones rationem vitæ ac ſtudia* ſuorum *parentum ſecundum ſuas ſpecies. Jam verò, quia ultimus apex cujuſque corporis eſt aliqu id, quod ſenſus noſtri tandem non valent perſpicere, iſtud minimum eſt abſque partibus, & componitur ex minimâ naturâ; neque unquam ſeparatum*

ANNOTATIONES.

585. *Materia Corpus.*] Corpora prima, Atomos.

588 *Quid poſſit oriri, &c.*] Hi 2. v. poſiti ſunt ſuprà v. 76.

590. *Hærens.*] Sic v. 78. Alii *hæreat*, diſſyllabum.

591. *Generatim.*] v. 21.

Secla.] Genera animantum, v. 21. 468 Conſule indicem vocabulorum.

593. *Tum porrò, &c.*] His 16 v. Argumentum VI. continetur, quo ſoliditatem & æternitatem principiorum aſſerit ex illorum individuâ & inſecabili naturâ. Docet enim in rebus dari *minimum quid*. in quod res perituræ reſolvantur; & quod rebus reficiendis tanquam ſemen ſolidum ac æternum reſervetur. Quod ut faciliùs aſſequaris, ſcies Peripateticos & Epicureos cùm in aliis multis, quæ ad hanc quæſtionem non pertinent, tum in his maximè inter ſe diſſidere. Peripatetici ergò volunt omne corpus concretum, ac genitum ſecari poſſe in infinitas partes, neque ullas uſque adeò parvas fieri poſſe, quin minores fieri poſſint. Epicurei autem cenſent quodlibet corpus non in eas dividi ſemper poſſe partes exiguas, quæ ſemper minores fieri queant: ſed in minimas tandem ſecari partes, quæ ulteriùs partiri nequeant, & quibus minores nullæ fieri poſſint; adeò ut diviſioni tandem modus detur ac finis. Itaque Epicurei volunt omne corpus ad eum uſque apicem minui poſſe, ut ille jam nec ſub oculos cadat, nec ſecari poſſit, ſed cæcum ſit; ac partibus careat, ſítque *minimum quid*, quod in rebus tanquam prima & ultima pars ſit; id eſt, ſit primum principium, ut ait Lucretius, quod Natura reſervat rebus creandis ac reficiendis; & ultimum quid, in *quod res reſolvuntur*. Illud autem *minimum quid* ſunt corpora prima. Ergo corpora prima ſunt æterna, ſolida, & ſimpliciſſima.

Cacumen.] Apex ultimus, in quem res quæque finitur; quaſi dicat *Minimum in Atomo eſſe, qualem apicem anguli in acutâ atomo concipimus.* Gaſſend.

594. *Senſus,*] Viſus, aut tactus.

Per ſe ſecretum, neque poſthac eſſe valebit;
Alterius quoniam eſt ipſum pars; primáque & ima;
Inde aliæ atque aliæ ſimiles ex ordine partes,
Agmine condenſo naturam corporis explent.
Quæ, quoniam per ſe nequeunt conſtare, neceſſe eſt
Hærere, ut nequeant ullâ ratione revelli.
Sunt igitur ſolidâ primordia ſimplicitate,
Quæ minimis ſtipata cohærent partibus arctè,
Non ex ullorum conventu conciliata,
Sed magis æternâ pollentia ſimplicitate,
Unde neque avelli quicquam, nec diminui jam
Concedit Natura reſervans ſemina rebus.
  Præterea, niſi erit minimum, parviſſima quæque

INTERPRETATIO.

extitit per ſe. neque in poſterum poterit exiſtere; cùm ipſum ſit pars alterius rei; *&* quidem *pars ultima & prior;* *&* cùm *deinde aliæ. atque aliæ partes pares ex ordine, adimpleant naturam corporis* cujuſque concreti *per denſatum cœtum. Quæ* corpuſcula, *cùm non poſſint exiſtere per ſe* ſeparata, *oportet ita coarctari* illa, *ut nullo modo poſſint diſſolvi. Ergò principia conſtant purâ & ſolidâ naturâ.* quippe *quæ coarctata minimis partibus firmiter conjungantur. non* quidem quòd *ſint coagmentata ex aliquarum partium concilio,* *ſed* quòd *potius habeant immortalem ſimplicitatem. Hinc* fit ut *Natura, quæ ſervat in futurum principia ad res* gignendas, *nuſquam ſinat quidquam* ex illis *detrahi. aut minui. Præter hæc. ſi non erit minimum* quid in rebus, *minima*

ANNOTATIONES.

597. *Secretum.*] Separatum, & diſtinctum a rebus concretis. Atomus enim ſeorſim & ſola per ſe exiſtere nequit extrà res concretas.

598. *Alterius.*] Nempe rerum concretarum, quæ ex atomis fiunt.

Prima & ima.] Prima quidem, quia principium eſt primum rerum creatarum: ima verò ſeu ultima, quia in illud, tanquam in ultimum quid, res reſolvuntur.

599. *Similes partes.*] Id eſt, atomi, prima corpora.

604 *Quæ minimis ſtipata. &c.*] Hoc autem ſenſu dicit Atomos minimis partibus ſtipatas eſſe, non quidem ut ex ullarum rerum cœtu ac concilio concretæ ſint, ſicut cæteræ res Naturæ conſtant ex cœtu Atomorum ſed ita tantùm, ut neque frangi neque diſſolvi ullatenùs poſſint.

607. *Unde.*] Hinc fit ut: vel, quod maluerim, *ex quibus.* ſup. *Atomis.* aut corporibus illis primis.

608. *Reſervans.*] Ne ſcilicet res ad nihilum redeant, ac ex nihilo fiant.

609. *Præterea niſi erit. &c.*] His 13. v. Argumentum VII. continetur, quo primordia rerum ſolida & æterna eſſe confirmat ex eo, quòd neceſſe ſit in rebus eſſe *minimum quid.* ad quod cùm perventum ſit, ulteriori diviſioni locus non detur. Scilicet ſi quodlibet corpuſculum primum poſſet dividi in infinitas partes, id abſurdi I. ſequeretur, quòd perviſſima corpora poſſent dividi quoque in infinitas partes II. quòd quælibet pars minima minimi corpuſculi poſſet in duas partes ſemper dividi: & illarum quæque pars dimidia iterùm in duas partes ſecari, & ſic fieret progreſſus in infinitum, ut aiunt. Hinc autem utrimque ſequetur nullum eſſe diſcrimen inter *minimum* & *maximum* corpus; cùm utrumque partibus infinitis conſtaret. Quo quid abſurdius? Hinc Arceſilas Stoïcis inſultans riſum in ſcholis fecit de crure amputato, putrefacto,

Corpora conſtabunt ex partibus infinitis.
Quippe ubi dimidiæ partis pars ſemper habebit
Dimidiam partem, nec res perfiniet ulla.
Ergò rerum inter ſummam, minimámque quid eſſet?
Non erit, ut diſtent; nam quamvis funditùs omnis
Summa ſit infinita: tamen, parviſſima quæ ſunt,
Ex infinitis conſtabunt partibus æquè.
Cui quoniam ratio reclamat vera, negátque
Credere poſſe animum, victus fateare neceſſe eſt
Eſſe ea, quæ nullis jam prædita partibus extent,
Et minimâ conſtent naturâ. Quæ quoniam ſunt,
Illa quoque eſſe tibi ſolida atque æterna fatendum.
Denique, ni minimas in partes cuncta reſolvi
Cogere conſuêſſet rerum Natura creatrix,

INTERPRETATIO.

quæque corpora componentur ex partibus innumerabilibus. Etenim, ſi pars dimidia partis habebit ſemper partem dimidiam, ſanè *nulla res faciet finem. Igitur quidnam* diſcriminis *eſſet inter maximam & parviſſimam rem?* Profectò *non erit ratio, cur differant; namque, licet omne Univerſum ſit omninò infinitum; res tamen, quæ ſunt minimæ, pariter componentur ex partibus innumerabilibus.* *Cui rei cùm vera ratio repugnet, ac pernegęt mentem poſſe credere* id ita eſſe, *oportet ut ipſe convictus confitearis eſſe* in rebus *ea* corpuſcula, *quæ nuſquam conſtent aliquibus partibus, ſed* quæ *habeant parviſſimam naturam. Quæ cùm ita ſint, tibi confitendum eſt etiam illa* corpuſcula *eſſe ſolida atque immortalia. Tandem niſi Natura rerum parens ſolita eſſet facere, ut res cuncta redigerentur in partes parviſſimas*

ANNOTATIONES.

& in mare projecto, quod illi admitterent ita poſſe exſolvi, & toti mari commiſceri, ut non modò Antigoni claſſis per eius navigaret; ſed Xerxis mille & ducentæ naves, cum triremibus Græcorum trecentis, navallem pugnam in crure obirent. Hinc Plutarchus illud ridet, quod Chryſippus admiſerit unam vini guttulam toti mari permiſceri poſſe. Hinc ridendum quod ala vel minimæ muſcæ toti cœlo coëxtendi queat

Minimum.] Scilicet quod ampliùs non dividatur, ſeu quo aliud minus eſſe nequeat.

613. *Rerum ſummam.*] Maximam rem.

615. *Summa.*] Id eſt, Totum, Univerſum, Univerſa Natura. Loquitur ex Epicuri ſententiâ, qui Univerſum voluit eſſe infinitum: ſed de his lib. 2. v. 1046 & ſeqq.

618. *Animum.*] Lambin. benè; hoc eſt, quempiam poſſe in animum inducere. Alii *animi.* Sanè ſic interpungendum eſſet: *credere poſſe: animi victus &c.* Quaſi *animi victus*, *ratione animi convictus* ſicut dicitur, æger animi, falſus animi, pendens animi, &c. ſupp. *ratione.*

622. *Denique ni minimas &c.*] His 7. v. argumentum VIII. quo prima corpora ſolida eſſe ac æterna confirmat; nimirùm ex eo, quòd iterùm neceſſe eſt eſſe in rebus *minimum quid*; aliàs enim nulquam Natura poſſet ex primis corpuſculis quidquam jam reparare ac reficere. Ratio hæc eſt, quia, ſi res creatæ poſſent in infinitas partes perpetuò ſecari, quælibet pars illarum in infinitas partes etiam dividi poſſet. At quæ multis & infinitis partibus conſtant, ea naturam primorum materiæ corporum, hoc eſt, principiorum, ſortiri nequeunt, id eſt, habere connexus varios, plagas, motus, concurſus, pondera, &c. Primordia enim rerum ad res gignendas vario nexu per ſe jungi: diverſo pondere per ſe ferri: variis ictibus per ſe percuti: diverſo concurſu per ſe convenire: vario motu per ſe agi debent, ut diſputabitur lib. 2. v. 61. & ſeqq.

Jam nihil ex illis eadem reparare valeret;
Propterea quia, quæ multis ſunt partibus aucta,
Non poſſunt ea, quæ debet genitalis habere
Materies, varios connexus, pondera, plagas,
Concurſus, motus: per quæ res quæque geruntur.
 Porrò ſi nulla eſt frangendis reddita finis
Corporibus, tamen ex æterno corpore quædam
Nunc etiam ſuperare neceſſe eſt corpora rebus,
Quæ nondum clueant ullo tentata periclo.
At quoniam fragili naturâ prædita conſtant,

INTERPRETATIO.

ac individuas, *nunquam eadem* Natura *poſſet reficere rem aliquam ex illis* partibus: *eò quòd res illæ, quæ conſtant pluribus partibus, non poſſunt habere* ea, *quæ materia genitabilis debet* habere, nimirùm *diverſos nexus, gravitatem, ictus, congreſſus, motiones: per quas* res *cunctæ adminiſtrantur. Caterùm, ſi nullus terminus datus eſt rebus diſſolvendis, attamen oportet nunc etiam ſupereſſe rebus corpuſcula quædam*. quæ conſtent *naturâ immortali, & quæ hactenùs ſint immunia periculo interitûs. Verùm cùm ſint donata naturâ mortali*

ANNOTATIONES.

625. *Multis.*] Lamb. *Infinitis*; benè. Alii, *ullis*; hoc eſt, *aliquibus*: verùm etſi hiatus foret, *quæ ullis*; non tamen malè. Alii *nullis*. peſſimè.

627. *Materies...genitalis.*] Corpora materiæ, primordia, v. 55.

628. *Connexus.*] Conventus, congregationes; quæ variæ ſunt pro vario Atomorum cœtu.

Pondera.] Gravitatem, quâ deorsùm feruntur Atomi ad rerum concretiones. lib. 2. à v. 61 ad v. 333.

Plagas.] Ictus exteriores, quibus Atomi aliæ in alias incurrentes repercutiuntur ad alias rerum concretiones, lib. 2. ibid.

628. *Concurſus.*] Conventum, congreſſum, quo Atomi conveniunt ad res gignendas, lib. 2. v. 61. & ſeqq.

Motus.] Qui duplex eſt: alter naturalis, alter reflexus. Hic, quo Atomus una in aliam incurrens repercutitur. Ille, quo Atomus ſuo pondere fertur in diverſa. lib. 2. v. 83. Vel per motum intelligit *mobilitatem*, de quâ lib 2 v. 61. & ſeqq.

629. *Porrò ſi nulla eſt, &c.*] His 7. v. Argumentum IX. habetur, quo ſolida & æterna eſſe corpora prima confirmat. Argumentatur autem ex ſententia Peripateticorum, qui res cunctas in infinitum dividi poſſe cenſebant. At etiamſi res in infinitum ita ſecari poſſent, ut nulla pars eſſet, quæ ſemper in plures dividi non poſſet, nec tandem ad eas ſolidas partes uſquam perveniretur, quæ frangi non poſſent; nihilominùs neceſſe eſſet aliqua etiam nunc eſſe in rebus corpuſcula, quæ nondum periculo tentata eſſent, hoc eſt, quæ nondum devicta, ac fracta fuiſſent; alioquin jam nihil refici poſſet ex rebus diſſolutis, quas æternum tempus ac infinitum ævum penitùs peremiſſet: aut ſaltem res ex nihilo naſcentur, quod fieri nequit. Atqui repugnat poſſe rem ſimul dividi, & æternam eſſe. Igitur admittendum eſt *quid minimum* in rebus, quod ſit æternum, & inſecabile.

Frangendis.] Diſſolvendis. Scilicet hæc duo, *nullam eſſe finem rebus frangendis*; &, *res in minimas partes reſolvi*, ſunt unum & idem. Namque ſi res non reſolvuntur in *minimum quid*, ergò nihil erit *minimum*. ſin autem nihil erit *minimum*, ergò erit aliquid *minimo* minus; atque ita res dividi poterunt in infinitas partes. Quo quid abſurdius?

632. *Clueant.*] Sint. v. 120.

633. *At quoniam, &c.*] Repugnat enim rem ſimul eſſe fragilem & æternam, ut jam [illegible]ui.

Diſcrepat, æternum tempus potuiſſe manere,
Innumerabilibus plagis vexata per ævum.
Quapropter, qui materiem rerum eſſe putârunt
Ignem, atque ex Igni ſummam conſiſtere ſolo,
Magnoperè à verâ lapſi ratione videntur.
Heraclitus init quorum dux prælia primus;
Clarus ob obſcuram linguam magis inter inanes,
Quámde graves inter Grajos, qui vera requirunt.
Omnia enim ſtolidi magis admirantur, amántque,
Inverſis quæ ſub verbis latitantia cernunt;
Veráque conſtituunt, quæ bellè tangere poſſunt

INTERPRETATIO.

repugnat ea potuiſſe permanere per infinitum ævum, cùm *percuſſa* fuerint *infinitu ictibus per æternum tempus. Quamobrem, qui cenſuerunt Ignem eſſe prima corpora rerum, & ex uno Igne conſtare Univerſum*, ii ſanè *videntur longè receſſiſſe à veritate. Quorum* quidem *ductor Heraclitus primus ſuſcipit certamina*; is autem *inſignis eſt potiùs inter ignaros propter obſcura verba, quàm inter doctos Graves, qui inveſtigant veritatem. Quippe etenim ignari mirantur & amant potiùs eas res, quas vident latentes ſub vocabulis furſùm verſùs retróque mutatis; & volunt ea eſſe vera, quæ queunt tangere ſuaviter*

ANNOTATIONES.

636. *Quapropter, qui, &c.*] His 70. v. explicat ſimul & refutat Heracliti ſententiam de primis rerum principiis. Scilicet poſitis, ac benè ſtabilitis primis ſuis principiis Lucretius, *Ex nihilo nihil fieri: in nihilum nihil reverti*; & *Atomos eſſe, ſimplices, ſolidas, immutabiles, ac inſecabiles*; jam cæterorum philoſophorum opiniones de rerum primordiis explodit. Veteres enim ferè omnes vulgaria quatuor Elementa, Ignem, Aërem, Aquam, & Terram, quaſi rerum concretarum principia admiſerunt, cum hoc tamen diſcrimine, ut alii omnia quatuor; alii tria; alii duo; alii unum ex his primordium eſſe voluerint. Heraclitus autem, qui circà LIX. Olymp. an. CCL. V. C. Coſſ. Val. Poplicolâ, & T. Lucretio, hoc eſt ante Chriſtum natum an. ID. IV. natus Epheſi dicitur, floruitque Darii temporibus, voluit unum & ſolum *Ignem* eſſe primum rerum principium, ex quo cætera fierent, & in quem cuncta reverterentur. Hunc autem, teſte Laërtio, generationis modum is ſtatuebat. *Omnia ex igne conſtare & in ignem reſolvi. Cùm autem omnia rarefactione & condenſatione fiant, fluere magnâ ex parte fluminis inſtar: Ignem, cùm denſatur, humeſcere, & ita Aërem fieri: Aërem, cùm cogitur, & congregatur, Aquam fieri: Aquam concretam, in Terram verti: atque hanc eſſe viam ad infimum locum. Contrà, Terram ipſam fundi, ex quâ fieri Aquam: ex Aquâ autem reliqua, &c. Hæc autem via ad ſupremum locum.* Variis autem argumentis refutat hanc opinionem Lucretius.

637. *Summam.*] Univerſam rerum Naturam: Omne Univerſum, v. 25. 235.

639. *Heraclitus.*] Qui Epheſi natus dicitur, ut monui; qui temporibus Darii Perſarum regis floruit; quíque multa Græco carmine ſcripſit, quæ Ariſtoteles pro teſtimoniis ſæpè teſtatur. Verùm de induſtriâ ſtylum adeò obſcuravit, ut vix ejus ſcripta intelligerentur. Unde cognominatus eſt à Græcis σκοτεινός, *tenebricoſus*. Vitruv. lib. 2. Cic. 2. & 3. finib.

641. *Quámde.*] Antiquè pro *quàm*. Feſt. & Liv. lib. 1. & 2. Nardus autem legit: *Quam de Gravis inter Grajos*: ſed ineptè.

643. *Inverſis rebus.*] Id eſt, vel à propriâ ad alienam ſignificationem tranſlatis vocibus, vel præpoſtero ordine poſitis.

Aures, & lepido quæ ſunt fucata ſonore.
Nam, cur tam variæ res poſſent eſſe, requiro;
Ex vero ſi ſunt igni puróque creatæ.
Nil prodeſſet enim calidum denſarier ignem,
Nec rarefieri, ſi partes ignis eandem
Naturam, quam totus habet ſuus ignis, haberent.
Acrior ardor enim conductis partibus eſſet:
Languidior porrò disjectis, diſque-ſupatis.
Amplius hoc fieri nihil eſt, quod poſſe rearis
Talibus in cauſis; nedum variantia rerum
Tanta queat denſis rariſque ex ignibus eſſe.
Atque hi ſi faciant admixtum rebus Inane;

INTERPRETATIO.

aures, & quæ ſunt quaſi *obducta dulci ſono. Etenim peto, quare res queunt eſſe adeò diverſa, ſi ſunt progenita ex mero & ſimplici igne. Namque inutile eſſet ignem fervidum condenſari, aut rareſcere, ſi partes ignis haberent eandem naturam, quam totus ipſe ignis habet. Etenim calor eſſet ardentior, ſi partes* ignis *eſſent denſata: remiſſior autem* eſſet; *ſi disjuncta, & diſperſa eſſent à ſe invicem. Præter hoc, nihil eſt quod putas poſſe fieri in ejuſmodi rebus: tantum abeſt ut tam magna diverſitas rerum poſſit fieri ex ignibus condenſatis, & rarefactis. Si verò iſti* homines *admittant Vacuum mixtum eſſe rebus.*

ANNOTATIONES.

645. *Fucata.*] Metaphora eſt, ducta ab oculis ad aures; fucus enim viſu, ſonus auditu ſentitur.

646. *Nam cur tam variæ, &c.*] His itaque 10. v. continetur I. argumentum Lucretii adversùs Heraclitum. Arguit autem. Lucretius ex uno & ſolo *Igne* tantam rerum, quæ ſunt, diverſitatem naſci non poſſe; neque aliud ex Igne oriri, niſi Ignem. Namque ex ipſo Heraclito nihil ex Igne etiam gigni poteſt, niſi aut condenſatione, aut rarefactione. Atqui ex condenſatione Ignis nihil, niſi acrior ardor, fieri poteſt: ex rarefactione pariter Ignis nihil, niſi remiſſior calor, oritur. Igitur nihil ex Igne, præter ignem magis aut minùs acrem, oriri poteſt. Condenſatus quippe Ignis ac rarefactus, vel deſinit eſſe Ignis, vel Ignis naturam retinet: ſi deſinit eſſe Ignis, igitur Ignis non eſt rerum principium: ſi naturam Ignis retinet, ergo id tantùm efficiet ut magis aut minùs ardens fiat.

648 *Denſarier.*] Denſari. Alii, *denſerier.* Dicitur quippe *denſeo, es:* & *denſo, as.* v. 396. 657.

650. *Suus.*] Id eſt, *ipſe.* Alii *super.* pro *superus*, hoc eſt, cæleſtis: vel *super* adverbialiter.

651. *Conductis.*] Contractis, condenſatis.

652. *Disjectis.*] Rarefactis.

Diſque-ſupatis.] Tmeſis, pro *diſſupatiſque*; diſſupatis autem antiquè pro *diſſipatis*, id eſt, laxatis, & non denſatis.

654. *Variantia.*] Varietas. Sic lib. 3. v. 319. a participio *varians.* Sic lib. 2. v. 25. *retinentia.* id eſt, conſervatio. Lib 3. v. 864. *repetentia*, id eſt, recordatio, &c.

656. *Atque hi ſi faciant. &c.*] His 10. v. continetur II argumentum adversùs Heracliti ſententiam. Scilicet, etiamſi res cunctæ poſſent ex Igne denſato ac rarefacto oriri, quod Heraclito placuit: tamen Ignis Heraclito nec denſari nec rarefieri poteſt, quia Heraclitus non admittit Inane rebus admixtum, ſine quo res nec rarefieri, nec denſari poſſunt. Namque ad rerum generationem requiritur motus: ad motum requiritur Inane. Denſitas autem & ra-

Denſari poterunt ignes ; rarique relinqui ;
Sed, quia multa ſibi cernunt contraria, muſſant ;
Et fugitant in rebus Inane relinquere purum :
Ardua dum metuunt, amittunt vera viaï.
Nec rursùm cernunt, exempto rebus Inani,
Omnia denſeri, fierique ex omnibus unum
Corpus, nil ab ſe quod poſſit mittere natum,
Æſtifer ignis uti lumen jacit, atque vaporem ;
Ut videas non è ſtipatis partibus eſſe.
Quòd ſi fortè ullâ credunt ratione poteſſe
Ignes in cœtu ſtingui, mutaréque corpus ;

INTERPRETATIO.

ſanè *ignes poterunt condenſari, & rareſieri: verùm, quia vident multas res repugnare ſibi* in hâc re, *timidè loquuntur, & non audent admittere merum Inane in rebus.* Scilicet, *dum timent* ingredi iter *difficile, relinquunt veram viam. Neque pariter vident cunctas res condenſari, ſublato Vacuo è rebus ; & ex omnibus rebus fieri unam naturam, quæ non valeat creare, & fundere aliquid ex ſe ipsâ, ſicut Ignis calidus emittit lumen, & calorem* ; ita *ut cernas* ignem *non conſtare partibus cōdenſatis. Quòd ſi fortaſsè putant aliquâ* de *causâ ignes poſſe exſtingui in conciliatu, & conver-*

ANNOTATIONES.

ritas ſunt motus : ergo ubicunque ſunt, erit & Inane. Igitur utrobique turpiter halucinatus eſt Heraclitus, & dum ex Igne ſolo cuncta fieri voluit, & dum Inane rebus non admiſit. Sunt qui legunt, *Id quoque ſi faciant.* Idem ſenſus.

Si faciant.] Id eſt, ſi ponant & ſtatuant Inane eſſe mixtum rebus.

Admixtum rebus Inane.] Sup. *eſſe.* Lamb. *admixto rebus Inani.* Idem ſenſus.

658. *Muſſant.*] Hærent, timidè loquuntur. Sic lib 6. v. 1177. Alii *Ineſſe* : alii *eſſe.* Lambin. *multi.*

660. *Ardua & vera viaï.*] Id eſt, arduum, & verum iter. v. 355.

663. *Quod poſſit mittere natum.*] Quod poſſit aliquid generare. Scilicet, ut monui, ad hoc, ut fiant rerum motus, requiritur Inane : ſed raritas & denſitas ſunt motus : ergò ubicunque & quandocunque ſequuntur, debet adeſſe Inane: ſed Heraclitus & ejus ſectatores negant Inane. Igitur nullus illis philoſophis motus erit fututáve mutatio ; atque ita nulla rerum generatio, cùm non admittant Inane. Imò omnia fient unum corpus ſolidum, atque compactum, quod nullam rem procreare poſſit : ſed Ignis *lumen ex ſe emittit, & calorem.* Igitur Ignis non eſt ſolidum corpus, & ſine Inani.

Natum.] Alii *raptim.* id eſt, celeriter, continuò : alii *raptum.*

665. *Stipatis.*] Solidis, & vacuo expertibus, plenis totis, & compactis.

666. *Quod ſi fortè. &c.*] His 10. v. continetur III. argumentum adversùs Heraclitum. Inſtat ergò Lucretius & ait Ignem, quod eſſet primum rerum principium, non poſſe neque extingui, neque mutare ſuam naturam, cùm ad rerum concretionem concurreret, quia rediret in nihilum. Corpus enim ſimplex, & primum, qualis eſt Ignis Heraclito, non poteſt mutari, niſi abeundo in nihilum. Atque adeò res non ex Igne jam, ſed ex nihilo fierent. Igitur neceſſe eſt ut rebus frangendis ſuperſit aliquid, quod frangi ac mutari nequeat, ne res nihilo reficiantur.

Poteſſe.] Antiquè, pro *poſſe.* Lucill. lib. 5. & Plaut. eo verbo integro utebantur, *potſum. poteram, poteſſem, poteſſe, &c.*

667. *In cœtu.*] In conciliatu, in concilio, in rerum concretione.

Stingui] Interire, deſinere eſſe ignes, in aliud corpus mutari.

Mutaréque corpus.] Naturam igneam amittere, & aliam ſortiri. Alii legunt *maſſare,* quaſi *ſolidare* : malè.

Scilicet ex ullâ facere id ſi parte receptent,
Occidet ad nihilum nimirùm funditùs ardor
Omnis, & ex nihilo fient quæcunque creantur.
Nam, quodcunque ſuis mutatum finibus exit,
Continuò hoc mors eſt illius, quod fuit antè,
Proinde aliquid ſuperare neceſſe eſt incolume ollis,
Ne tibi res redeant ad nilum funditùs omnes,
De nihilóque renata vireſcat copia rerum.
Nunc igitur, quoniam certiſſima corpora quædam
Sunt, quæ conſervant naturam ſemper eandem,
Quorum abitu aut aditu, mutatóque ordine, mutant
Naturam res, & convertunt corpora ſeſe;
Scire licet non eſſe hæc ignea corpora rerum.
Nil referret enim quædam decedere, abire,
Atque alia attribui, mutaríque ordine quædam;
Si tamen ardoris naturam cuncta tenerent.

INTERPRETATIO.

tere naturam ſuam, *hoc eſt ſi velint facere iſtud quâvis ratione; ſcilicet omnis calor* ignis *perimetur omninò* uſque *ad nihilum. & cuncta res procreabuntur ex nihilo. Etenim id omne, quod mutatur & egreditur è limitibus ſuæ* naturæ, *ſubitò fit interitus ejus* ipſius, *quod fuit anteà. Atque adeò oportet aliquid immutabile ſupereſſe illis* rebus, quæ intereunt, *ne res cuncta revertantur tibi omninò ad nihilum, &* ne *multitudo rerum iterùm naſcatur & vigeat de nihilo. Jam ergò, cùm certiſſima quædam corpuſcula ſint, quæ ſervant perpetuò eandem naturam, quorum diſceſſu, vel conventu, & ordine variate, res varians naturam, & corpora* creata *mutant ſeipſa* in alia corpora; *convenit nôſſe illa corpuſcula* prima *rerum non eſſe ignea. Etenim nihil prodeſſet alia diſcedere & exire; aliáve adjungi; alia verò tranſponi ex ordine; ſi nihilominùs ſingula conſervarent naturam* integram ipſius *ignis.*

ANNOTATIONES.

668. *Facere id.*] Hoc eſt, Ignes ſtingui in cœtu & mutare corpus.

Receptent.] Concedant, velint, admittant. Alii *reparcent*. quaſi *non parcent*, *non improbabunt*. Alii, *pararent*.

671. *Nam quod, &c.*] Hi 2. verſ. repetuntur v. 792.

673. *Incolume.*] Immutabile, quod frangi ac mutari nequeat.

Ollis.] Antiqua ſcriptio, pro *illis*. Virg. 1. æn. *Olli ſubridens*, &c.

674. *Nilum.*] Nihilum, ſicut *nil*, & *nihil*: ita *nilum*, & *nihilum* uſurpat Lucretius. v. 206. Niſi pro *Spondæo* poſuerit *Anapæſtum*. nempè nĭhĭlūm, *pro* nīlūm; quod ipſi familiare eſt.

676. *Nunc igitur quoniam, &c.*] His 15. v. continetur IV. argumentum adverſùs Heraclitum. Scilicet concludit Poëta ſupereſſe rebus corpuſcula alias quam *Ignem*: quorum abitu & acceſſu, variáque poſiturâ ipſe *Ignis*, & cætera omnia fiant & intereant; & quæ neque *Igni* tamen, neque aliis rebus aſſimilata ſint, hoc eſt, quæ neque igneâ ſint, neque aliâ naturâ, quæ valeat ſenſus noſtros tangere per aliquid, quod ex ſe mittat. Si verò ex *Igne* cuncta fierent, nihil ſanè prodeſſet illorum corpuſculorum aditus, aut poſitio varia; cùm per hæc novæ rerum aliarum concretiones fieri poſſent; ſed quidquid crearetur, id totus *Ignis* foret, quoniam ex *Igne* nihil niſi *Ignis* procreari poteſt.

681. *Decedere.*] Recedere, ſecedere. Alii *diſcedere*. Alii *Deſcedere*.

682. *Attribui.*] Addi, accedere.

Ignis enim foret omnimodus, quodcunque crearet.
Verùm, opinor, ita eſt: ſunt quædam corpora, quorum
Concurſus, motus, ordo, poſitura, figuræ
Efficiunt ignes; mutatóque ordine mutant
Naturam; neque ſunt igni ſimilata, neque ullæ
Prætereà rei, quæ corpora mittere poſſit
Senſibus, & noſtros adjectu tangere tactus.
Dicere porrò ignem res omnes eſſe, neque ullam
Rem veram in numero rerum conſtare, niſi ignem,
Quod facit hic idem, perdelirum eſſe videtur.
Nam contrà ſenſus ab ſenſibus ipſe repugnat:
Et labefactat eos, unde omnia credita pendent;
Unde hic cognitus eſt ipſi, quem nominat ignem.

INTERPRETATIO.

Namque id omne, quod ignis procrearet, foret totus ignis. *Sed ſic ſe res habet*, ut *puto: ſunt certa corpuſcula, quorum conventus, motio, ordinatio, poſitio, & forma generant ignes; &* quæ, *ordine tranſpoſito, variant* talem *naturam; & quæ nec aſſimilia ſunt igni, nec alteri etiam rei, quæ queat emittere* ulla *corpuſcula ad* noſtros *ſenſus, & jactu* ſuo *percutere ſenſum noſtri tactûs. Dicere autem cunctas res eſſe ignem, neque ullam rem veram eſſe in ſummâ rerum, præter ignem, quod hic idem* Heraclitus *dicit, res eſt* ſatè *inepta. Etenim ipſe pugnat adversùs ſenſus* dùm tamen argumentatur *ab ipſis ſenſibus, & deſtruit illos* ſenſus, *à quibus omnia, quæ creduntur, pendent; & à quibus hic* ignis, *quem appellat ignem, notus eſt ipſi.*

ANNOTATIONES.

684. *Omnimodus.*] Omninò totus. Dicitur enim *Omnimodus, a, um,* ſicut *Unimodus, a, um: Omnigenus, a, um: Omnivagus, a, um,* paſſim apud Lucret. Alii *omnimodis*, pro *omnibus modis.*

686. *Concurſus.*] Conciliatus, congreſſus, &c.

687. *Mutant naturam.*] Hoc eſt, non eandem rem generant, quam anteà.

Similata.] Aſſimilata, cognata, ſimilis naturæ. Alii *ſimulata*, pro *ſimilata*, ſicut v. 612. *diſſupatis*, pro *diſſipatis*. Hic autem ſenſus eſt, quòd prima corpora neque igneâ conſtent naturâ, neque aliâ, quæ poſſit ſenſus noſtros tangere per aliquid, quod ex ſe mittat; ſunt enim illa corpora prima ſimpliciſſima, & individua.

Ulla.] Antiquè, pro *ulli*, dativ. Sic apud Varron. lib. 6. de ling. Latin. *tota.* pro *toti*. Terent. in Heaut. *altera*. pro *alteri*. Cicer. lib. 2. divin. *alia* in genit. pro *alius*. Lucret. lib. 3. v. 932.

691. *Dicere porrò Ignem, &c.*] His 11. v. continetur V. argumentum adversùs Heraclitum, ipſúmque ſuo, ut aiunt, telo conficit. Heraclitus enim credit ignem non niſi ſenſibus, v. g. tactu, cognoſcere; quod quidem verum eſt. Quid enim me docet, ignem eſſe calidum, niſi ſenſus? Is autem non vult cætera Elementa æquè ſenſibus cognoſci, puta aërem, aquam, terram; cùm tamen ea non minùs ſenſibus cognoſcantur, quàm ignis. Igitur vanum eſt ac ineptum Heracliti argumentum; imò delirat ipſe, qui admittat ſenſus eos, per quos ignem cognovit: alios verò labefactet, per quos cætera alia Elementa non minùs innoteſcunt. Ritè autem arguit, quod jam docuerat v. 424. ſenſus non eſſe fallaces, ſed in iis primam rerum fidem niti atque fundari.

693. *Hic.*] Heraclitus.

694. *Contrà ſenſus.*] Qui ſcilicet cætera ſentiant, præter ignem.

Ab ſenſibus.] Per quos nempè Heraclitus ipſe cognovit ignem.

696. *Ipſi.*] Heraclito.

Credit enim ſenſus ignem cognoſcere verè;
Cætera non credit, nihilò quæ clara minùs ſunt.
Quod mihi cùm vanum, tum delirum eſſe videtur.
Quò referemus enim? Quid nobis certius ipſis
Senſibus eſſe poteſt, quò vera ac falſa notemus?
Prætereà, quare quiſquam magis omnia tollat,
Et velit ardoris naturam linquere ſolam,
Quàm neget eſſe ignis, ſummam tamen eſſe relinquat?
Æqua videtur enim dementia dicere utrumque.
Quapropter qui materiem rerum eſſe putârunt
Ignem, atque ex igni ſummam exiſtere poſſe;
Et qui principium gignundis aëra rebus
Conſtituêre; aut humorem quicumque putârunt

INTERPRETATIO.

Namque is putat ipſos *ſenſus verè noſcere ignem: non putat* autem eos noſcere *alia* Elementa, *quæ tamen non minùs cognoſcuntur. Quod* quidem *videtur mihi non ſolùm falſum, ſed etiam ineptum. Etenim cui credemus* de rerum cognitione? *Quid nos poſſumus habere certius, quàm ipſos ſenſus, ut cognoſcamus* ea, quæ *vera & falſa* ſunt? *Deinde*, quid eſt *cur aliquis removeat potiùs alia* Elementa è numero principiorum, *& malit relinquere unicam naturam ignis, quàm* contrà *pernegete eſſe* naturam *ignis, & linquat tamen numerum* aliorum Elementorum? *Etenim par ſtultitia videtur eſſe, dicere* hoc *utrumque. Quamobrem, qui cenſuerunt ignem eſſe principium rerum, & rerum naturam univerſam poſſe fieri ex igne; &* qui etiam *poſuerunt aëra materiem rerum creandarum; aut qui crediderunt aquam ipſam ex*

ANNOTATIONES.

698. *Cætera.*] Vel Elementa, puta aërem, aquam, & terram; quæ ab aliis philoſophis reponuntur in numero principiorum: vel cæteræ res omnes, quæ ſenſibus æquè cognoſcuntur, ac ipſe ignis.

700. *Quò.*] Ad quid. Sic v. 424. ubi hanc ſententiam jam protulerat. Sic etiam v. 122. &c.

702. *Prætereà quare quiſquam, &c.*] His 4. v. ultimum argumentum adverſùs Heraclitum proponit; aitque non eſſe cur Heraclitus ignem eſſe velit primum rerum principium, quàm cætera Elementa vulgaria, aërem, aquam, & terram. Addit autem æquam eſſe dementiam ponere hæc alia in numero primordiorum, & tollere ignem. Quod quidem alii faciunt, contrà quos jam aſſurgit.

Omnia.] Cætera Elementa, nempè aërem, aquam & terram.

704. *Ignis.*] Suppl. *naturam.* Alii *ignes.* Idem.

Summam.] Numerum aliorum Elementorum.

706. *Quapropter qui. &c.*] His 7. v. non unum tantùm Heraclitum vanitatis arguit & dementiæ, qui rerum primam materiem ſtatuit eſſe *Ignem*: ſed & cæteros pariter delirare ait, qui vel aëra, vel aquam, vel terram volunt eſſe rerum primordia. In his autem arguit Anaximenem Mileſium, qui, teſtibus *Plutarch. de plac. phil.* & *Cicer. 1. nat. Deor.* dixit *Aëra* eſſe, ex quo ſolo & primo cætera gignerentur. Arguit & Thalem Mileſium, qui *Aquam* voluit eſſe primam rerum materiam, teſtibus *Cic. & Plut.* ibid. Arguit & Pherecydem, qui *Terram* ſtatuit rerum principium. Quanquam Ariſtoteles *lib. 1. metaph.* ſcripſit nullum ex Phyſicis poſuiſſe *Terram* rerum principium. Sic & Manilius *lib. 1. v. 132. & ſeqq.* horum non meminit, dum cæteros memorat.

707. *Summam.*] Univerſam rerum naturam.

Fingere res ipſum per ſe; terrámve creare
Omnia, & in rerum naturas vertier omnes:
Magnoperè à vero longéque erráſſe videntur.
  Adde etiam qui conduplicant primordia rerum,
Aëra jungentes igni, terrámque liquori;
Et qui quattuor ex rebus poſſe omnia rentur,
Ex igni, terrâ, atque animâ procreſcere, & imbri.
  Quorum Agrigentinus cumprimis Empedocles eſt;
Inſula quem triquetris terrarum geſſit in oris,

INTERPRETATIO.

ſeipſâ progignere res cunctas; *aut terram gignere cuncta, & mutari in cunctas naturas rerum:* ii ſanè *videntur multùm & procùl aberráſſe à verâ ratione. Adjunge* his *quoque* eos, *qui geminant principia rerum, addentes* nimirùm *aëra igni, aut terram aquæ: & qui putant cunctas* procreari poſſe ex his quatuor rebus, nempe *ex igne, terrâ, aëre, & aquâ: quorum inter primos Empedocles Agrigentinus habetur, quem* ſcilicet *inſula* illa *portavit in* ſuis *triangularibus finibus terrarum.*

ANNOTATIONES.

711. *Vertier.*] Verti, mutari.

713. *Adde etiam, &c.*] His 116. verſ. cæterorum Philoſophorum, ſed unius præſertim Empodoclis ſententiam refutat, qui non unum è quatuor vulgaribus Elementis, ſed aut duo, aut tria, aut quatuor ſimùl ſtatuerunt eſſe prima rerum principia. De his jam ſigillatim. His itaque 4. v. prioribus notat tantùm horum omnium diverſas opiniones.

714. *Aëra jungentes igni*] Sic Oenopides Chius.

Terrâque liquori.] Sic Xenophanes. Porrò & Armenides ignem terræ junxit: & Hippo Rheginus atque Archelaüs ignem junxerunt aquæ: & Onomacritus ignem, aquam, & terram ſimùl poſuit primordia rerum.

715. *Et qui quattuor, &c.*] Empedocles inprimis, cujus opinionem nominatim refutaturus eſt.

716. *Animâ.*] Aëre, qui flatus, ſpiritus, & anima eſt. Sic Virg. ecclog. 6. v. 32.

Semina, terrarúmque, animæque,
, mariſque fuiſſent
Et liquidi ſimul ignis, &c.

Imbri.] Aquâ. Sic v. 784.

717. *Quorum Agrigentinus, &c.*] His 18. v. priùs laudes & nationem Empedoclis prædicat, quàm illius de primis rerum principiis ſententiam explodat. Hunc autem è Siciliâ oriundum memorat, quæ Inſula eſt notiſſima, cùm propter montis Ætnæ flammas ſursùm eruptas, cùm propter vaſtos gurgites Charybdis & Scyllæ, atque etiam propter rerum & hominum copiam, quâ benè olim munita fuit. Verùm, nihil uſquam præclarius habuiſſe prædicat hanc Inſulam, quàm Empedoclem. Scilicet natus eſt hic Agrigenti in Siciliâ: Metonis notiſſimi fuit filius: floruit circà 84. Olymp. hoc eſt an. circiter 404. antè Chriſtum natum: Euripidi & Parmenidi coætaneus: quem neſcias Poëtáſne inter, an Philoſophos annumeres; quippe qui eleganti carmine ſcripſerit de rerum Naturâ. Is porrò docuit ex quatuor Elementorum amicitiâ cuncta procreari. *Agrigentinus, a, um*, poſſeſſivum eſt: Agrigentum verò, nomen eſt urbis in Siciliâ; quæ Græcis dicitur *Acragas*: unde alii legunt *Acragantinus.*

Cumprimis.] Inprimis: vel inter primos, v. 131.

718. *Triquetris.*] Triangularibus. Sicilia quippe triangularem habet figuram, cujus in angulis tria ſunt notiſſima promontoria, Pelorus, Pachinus, & Lylibæus. Hinc *Trinacria*, & *Triquetra* dicitur. *Plin.* lib. 3. c. 4. *Juſtin.* lib. 4. c. 1. *Virg.* æn. 3. & alii.

Quam fluitans circùm magnis anfractibus æquor
Ionium glaucis aſpergit littus ab undis,
Anguſtóque fretu rapidum mare dividit undis
Italiæ terraï oras à finibus ejus.
Hîc eſt vaſta Charybdis; & hîc Ætnæa minantur
Murmura flammarum rursùm colligere iras,
Faucibus eruptos iterùm ut vis evomat ignes,
Ad cœlúmque ferat flammaï fulgura rursùm.
Quæ, cùm magna modis multis miranda videtur
Gentibus humanis, regio viſendáque fertur,
Rebus opima bonis, multâ munita virûm vi:
Nil tamen hoc habuiſſe viro præclarius in ſe,
Nec ſanctum magis, & mirum, carúmque videtur.
Carmina quinetiam divini pectoris ejus
Vociferantur & exponunt præclara reperta;
Ut vix humanâ videatur ſtirpe creatus.

INTERPRETATIO.

circà quam Ionium mare circumfluens magnis & *ſinuoſis flexibus irrigat oram aquis ceruleis, & rapax pelagus dirimit aquis* ſuis, *per exiguum fretum, littora Italia ab illius limitibus. In hoc* freto *eſt magna Charybdis; & in hâc* inſulâ *ſtrepitus Ætnas ignium minitantur* ſe *contrahere iterùm furores* ſuos, *ut violentia emittat rursùs eructatas flammas* quaſi è *gutturibus, & attollat iterùm* uſque *ad cælum fulgores ignis. Qui* magnus *terrarum tractus, etiamſi videatur hominibus admirabilis propter multas cauſas, & exiſtimetur dignus, qui viſatur, & dives ſit bonis rebus, & fortis ſit propter magnam copiam incolarum: tamen non videtur habuiſſe apud ſe aliquid præſtantius, neque magis auguſtum, nec magis admirabile, nec* magis *pretioſum, quàm hunc virum. Imò etiam verſus, quos ore cæleſti cecinit, & egregia* illius *inventa, loquuntur & oſtendunt* illum talem fuiſſe, *ut vix exiſtimetur genitus* fuiſſe *de genere hominum.*

ANNOTATIONES.

719. *Anfractibus.*] Quaſi ambitibus, & circuitionibus fractis, & interruptis.

720. *Ionium mare.*] Ea pars eſt Mediterranei maris, quæ Siciliam inter & Cretam ſuprà fauces Adriatici maris extenditur. Unde à Græcis diviſum eſt Ionium mare in Siculum & Cretenſe. *Plin.* lib. 4. c. 11.

721. *Fretu.*] Antiquè *fretus*, ûs, maſc. nunc *fretum*, i, neut. Illud autem anguſtum fretum notat poëta, quod Siciliam ab Italiâ dirimit, cùm anteà Sicilia Italiæ juncta fuerit: ſed vi fluctuum tandem abſciſſa eſt. *Virg.* 3. *an. Plin. citat.*

723. *Charybdis.*] Aquarum vorago, è regione Scyllæ alterius voraginis in freto Siculo. *Virg.* 3. *an. Ovid. Juſtin. Plin. &c.* De his autem vorticibus multa commenti ſeu fabulati ſunt Poëtæ.

Ætnæa . . . murmura.] Ætna mons eſt Siciliæ, de quo Lucretius plura memorat lib. 6. v. 639. & ſeqq. Conſule locum & annotationes noſtras.

725. *Faucibus.*] Crateribus, lib. 6. v. 701.

In ſummo ſunt vertice item crateres, ut ipſi
Nominant, nos quas fauces perhibemus & ora.

726. *Fulgura.*] Fulgores, ſplendores. Fulgur & fulgor idem ſunt Lucretio paſſim. lib. 2. v. 726.

729. *Rebus opima.*] Multis codicibus hic verſus deſideratur: videtur tamen Lucretianus.

730. *Hoc viro.*] Empedocle.

Hic tamen, &, ſuprà quos diximus, inferiores
Partibus egregiè multis, multóque minores,
Quanquam multa bene, ac divinitùs invenientes
Ex adyto tanquam cordis reſponſa dedêre
Sanctiùs, & multò certâ ratione magis, quàm
Pythia quæ tripode ex Phœbi, lauróque profatur:
Principiis tamen in rerum fecêre ruinas;
Et graviter magni magno cecidêre ibi caſu.
Primùm, quòd motus, exempto rebus Inani,
Conſtituunt; & res molles raráſque reliquunt,
Aëra, Solem, ignem, terras, animalia, fruges:
Nec tamen admiſcent in eorum corpus Inane.
Deinde, quòd omninò finem non eſſe ſecandis

INTERPRETATIO.

Is tamen vir magnus, *& alii, quos anteà memoravimus*, qui ſunt *etiam longè multis rebus inferiores, & longè minores* illi viro, *quamvis repererint multas res benè ac divinitùs, & reddiderint quaſi oracula ex penetralibus* ſui *pectoris longè diviniùs, & cum ratione longè magis verâ, quàm* ea oracula, *quæ Pythia reddit ex tripode & lauro Apollinis*: hi *tamen lapſi ſunt in primordiis rerum*: *&* quamvis *magni* eſſent, *collapſi ſunt* tamen *ruinâ valdè magnâ. Primò, quia ſtatuunt motum* fieri poſſe, *ſublato Vacuo à rebus*: *& concedunt res* aliquas eſſe *molles, & non ſolidas*, puta *aërem, Solem, ignem, terras, animalia, herbas: neque tamen intermiſcent Vacuum intrà naturas harum rerum. Secundò, quia non ponunt aliquem prorsùs eſſe*

ANNOTATIONES.

735. *Hic tamen &, ſuprà quos, &c.*] His 8. v. erroris & falſitatis arguit Empedoclem, quamvis doctum & magnum virum fuiſſe prædicaverit. Arguit & ejuſdem erroris nonnullos, qui, licet Empedocli fuerint inferiores doctrinâ, nihilominùs etiam reſponſa fecerunt magis ſancta & præclara, quàm ea, quæ Pythia Phœbi Sacerdos facere ſolet ex Tripode. In eo igitur errare illos vult, quòd non unum Elementum, ut Heraclitus: ſed duo, aut quatuor ſimùl ſtatuerint rerum primordia.

740. *Pythia.*] Sacerdos erat Apollinis apud Delphos, quæ conſulentibus oraculum reddebat reſponſa ex tripode. Dicta *Pythia* à verbo Græco πυθέσθαι, *conſulere & interrogare.*

Tripode.] Tripus erat menſa ſeu ſella, tribus ſuſtentata pedibus, cui ſuperimpoſitæ Phœbades vaticinabantur. Dicebatur & *Cortina*, Plin. lib. 34. c. 3. Tripus autem illud, & Sacerdotes ipſæ coronabantur lauro Apollini ſacrâ. Unde ex tripode & lauro profari dicebantur.

743. *Primùm, quòd motus, &c.*] His 4. v. explicat ſimul & explodit I. errorem, in quem de rerum principiis lapſi fuerint Empedocles & alii, quos ſuprà memoravit. Nimirùm hi voluerunt motum fieri poſſe ſine *Inani*: admiſerúntque res cunctas, quæ tamen eſſe nequeunt ſine *Inani*; puta aëra, Solem, hoc eſt, æſtum Solis, ignem, terram, animalia, & fruges. Quæ omnia mollia ſunt & rara corpora, atque adeò *Inane* admixtum habeant neceſſe eſt. Quod utrumque ritè demonſtravit ſuprà v. 330. & 427.

747. *Deinde, quòd, &c.*] His 7. v. exponit II. errorem: ſcilicet Empedocles & alii, dum quatuor, aut duo Elementa ſtatuunt prima rerum principia, rebus tamen frangendis finem non faciunt: ſed illas ità in infinitum dividuas admittunt, ut nuſquam ad *minimum quid*, & *inſecabile* perveniatur; cùm tamen ſenſus ipſi nobis monſtrent illud ipſum extremum cacumen, quod in rebus cernere non valent oculi, eſſe id ipſum *minimum quid*, & *inſecabile*, quod quidem dari ritè probavit ipſe Lucretius ſuprà v. 593. & ſeqq.

Corporibus faciunt; neque pauſam ſtare fragori;
Nec prorsùm in rebus minimum conſiſtere quicquam:
Cùm videamus id extremum cujuſque cacumen
Eſſe, quod ad ſenſus noſtros minimum eſſe videtur.
Conjicere ut poſſis ex hoc, quod cernere non quis,
Extremum quod habent, conſiſtere rebus.
Hûc accedit item, quòd jam primordia rerum
Mollia conſtituunt, quæ nos nativa videmus
Eſſe, & mortali cum corpore funditùs. Atqui
Debeat ad nihilum jam rerum ſumma reverti:
De nihilóque renata vireſcere copia rerum.
Quorum utrumque, quid à vero jam diſtet, habebas.
Deinde inimica modis multis ſunt, atque venena

INTERPRETATIO.

terminum rebus dividendis; neque dari quietem diſcidio rerum; nec ineſſe omninò aliquid minimum in rebus: cùm tamen *cernamus ultimum apicem in corporibus eſſe* eum, *qui minimus videtur ſecundum noſtros ſenſus. Ita ut queas colligere ex eo, quod non potes videre, ineſſe rebus* aliquid, *quod res* ipſæ *habent ultimum. Adde etiam quòd jam illi ſtatuunt principia rerum eſſe res molles, quas nos cernimus generari, & conſtare naturâ omninò mortali. Itaque jam tota* Natura *rerum deberet redigi ad nihilum: & ſumma rerum* deberet *jam renaſci & vigere de nihilo. Quantum* autem *utrumque horum abſit à verâ ratione*, jam anteà *cognoſcebas. Præterea* quatuor Elementa *ſunt ſibi in*vicem *pugnantia pluribus modis, & virus*

ANNOTATIONES.

748. *Pauſam.*] Moram, finem, lib. 3. v. 944. lib. 4. v. 1109. Et Lucill. lib. 1.

Hæc ubi dicta dedit, pauſam fecit ore loquendi.

Varr. lib. 6. de ling. Lat. Eſt autem *pauſa* Græca vox, à verbo παύομαι, *ceſſo.*

Fragori.] Quaſi *fractioni* ; diſcidio, rebus frangendis.

752. *Quis.*] Verb. id eſt, *potes.*

754. *Huc accedit. &c.*] His 6. v. arguit III. Empedoclem, qui, dum Elementa quatuor vulgaria ſtatuit rerum primordia, ſtatuat corpora mollia, nativa, & mortalia; ſunt enim *Ignis, Aër Aqua* & *Terra* generationi & corruptioni obnoxia, ut conſtat. Principia autem rerum ſolida eſſe debent, principio & fine carentia, hoc eſt, ingenerabilia, ut aiunt, & incorruptibilia. Secùs enim res cunctæ fierent ex nihilo & in nihilum reverterentur; quod utrumque fieri non poſſe demonſtratum eſt ſuprà v. 158. & ſeqq. & 215. & ſeqq.

Quòd jam.] Benè. Alii, *quoniam*, malè.

757. *Rerum ſumma.*] Univerſa rerum Natura. v. 236. &c.

758 *Vireſcere.*] Grandeſcere, creſcere. Sic v. 675.

759. *Habebas.*] Noveras, nempè v. 158. 215. & ſeqq.

760. *Deinde inimica. &c.*] His 4. v. urget IV. Empedoclem, arguitque malè ab illo quatuor Elementa ſtatui rerum principia; quia mutuò ſeſe perimunt & mutant; cum tamen rerum principia debeant immortalia eſſe & immutabilia. Quâ verò ratione pugnent inter ſe Elementa, non probat; id enim manifeſtum conſtat. Quippè naturâ conſtant contrariâ. Ignis calidiſſimus eſt & ſiccus: aquâ verò frigidiſſima & humida: aër humidiſſimus & calidus: terra autem ſicciſſima & frigida. Itaque Ignis, quia calidiſſimus & ſiccus, pugnat cum aquâ, quæ frigidiſſima eſt & humida. Quia calidiſſimus, pugnat cum terrâ, quæ frigida eſt. Quia ſiccus, pugnat cum aëre, qui humidiſſimus eſt. Et ita de aliis.

Multis modis.] Tot ſcilicet, quod variæ fieri poſſunt Elementorum combinationes, ut aiunt.

Ipſa ſibi inter ſe. Quare aut congreſſa peribunt:
Aut ita diffugient, ut, tempeſtate coactâ,
Fulmina diffugere, atque imbres, ventóſque videmus.
Denique quattuor ex rebus ſi cuncta creantur,
Atque in eas rurſum res omnia diſſolvuntur;
Quî magis illa queunt rerum primordia dici,
Quàm contrà res illorum retróque putari?
Alternis gignuntur enim, mutántque colorem,
Et totam inter ſe naturam tempore ab omni.
Sin ita fortè putas ignis terræque coïre
Corpus, & aërias auras, rorémque liquorum,
Nil in concilio naturam ut mutet eorum:
Nulla tibi ex illis poterit res eſſe creata;
Non animans: non exanimo cum corpore, ut arbos.
Quippe ſuam quidque in cœtu variantis acervi
Naturam oſtendet: miſtúſque videbitur aër
Cum terrâ ſimul, atque ardor cum rore manere.
At primordia gignundis in rebus oportet
Naturam clandeſtinam cæcámque adhibere,

INTERPRETATIO.

ſunt ſibi invicem. Quamobrem vel conciliata interibunt, vel diſcedent, ſicut cernimus fulmina, nimbos, & ventos diſſipari huc illuc, cùm tempeſtas eſt exorta. Tandem ſi res omnes iterùm reſolvuntur in illa quatuor corpora, *quânam ratione illa* quatuor corpora *poſſunt nominari potiùs principia rerum, quàm ex adverſo, & contrà res* ipſæ poſſunt *cenſeri* principia *illorum? Namque generantur alternatim* ex ſe invicem, *& variant formam, & omnem* ſuam *naturam inter ſe. Contrà verò, ſi fortaſſe credis corpora ignis & terræ, & aërios flatus, & humorem aquarum ita conciliari, ut nulla res variet naturam illorum in cœtu;* ſanè *nulla res poterit tibi eſſe genita ex illis; non enim* res *animata; non* res *inanimatâ naturâ, veluti arbor. Namque quodlibet illorum* quatuor *manifeſtabit* ſemper *naturam ſuam in concilio diverſi cumuli, & aër cernetur immixtus* eſſe *unà cum terrâ, & ignis* videbitur *permanere cum aquâ. Atqui neceſſe eſt ut principia* rerum *in rebus generandis apponant naturam latentem, & quæ ſub ſenſus non cadat,*

ANNOTATIONES.

761. *Congreſſa.*] Conciliata, coalita.

764. *Denique quattuor, &c.*] His 6. v. urget V. Empedoclem ex eo, quòd non ſit potior ratio cur ille quatuor Elementa ſtatuat rerum principia, quàm res ipſas Elementorum primordia; cùm ex rebus ipſis vulgò & paſſim generentur ignis, aër, aqua & terra, perinde ac res fiant ex igne, aëre, aquâ & terrâ.

766. *Illa.*] Elementa quatuor. Mutat autem genus; namque v. 764. dixit: *quattuor ex rebus*: ſed hoc ipſi familiare eſt.

768. *Colorem.*] Formam exteriorem, quæ ſub oculos cadit.

770. *Sin ita fortè putas, &c.*] His 12 v. Inſtat VI. adverſùs Empedoclem; aitque quatuor Elementa in rebus procreandis non poſſe ſuam quæque ſervare naturam, atque integra, & non fracta remanere; aliàs enim ex iis non res verè & propriè crearentur; ſed acervus ſeu aggregatum quoddam rerum, atque confuſio quatuor Elementorum, quæ inter ſe pugnarent. Quo quid abſurdius?

772. *Concilio.*] Cœtu, congreſſione, conciliatu.

774. *Cum.*] Alii *quid.* Idem ſenſus.

779. *Cæcam.*] Latentem, & obſcuram quæ ſub ſenſus non cadat.

Emineat ne quid, quod conttà pugnet & obſtet,
Quò minùs eſſe queat propriè, quodcunque creatur.
Quinetiam repetunt à cœlo, atque ignibus ejus,
Et primùm faciunt ignem ſe vertere in auras
Aëris: hinc imbrem gigni; terrámque creari
Ex imbri. Retróque à terrá cuncta reverti;
Humorem primùm, pòſt aëra, deinde calorem.
Nec ceſſare hæc inter ſe mutare; meare
De cœlo ad terram; de terrâ ad ſidera Mundi.
Quod facere haud ullo debent primordia pacto;
Immutabile enim quiddam ſuperare neceſſe eſt,
Ne res ad nihilum redigantur funditùs omnes.
Nam quodcumque ſuis mutatum finibus exit,
Continuò hoc mors eſt illius, quod fuit antè.
Quapropter, quoniam, quæ paulò diximus antè,

Interpretatio.

ne aliud praſtet alteri, *quod adversùs reluctetur, & obſiſtat, quin res illa, quacumque ſit, poſſit reverà creari. Adde quòd* illi *exordiuntur ab athere, & ab ejus ignibus: & principio ſtatuunt ignem æ*thereum *mutare ſe in flatus aëris: ex aëre aquam* generari; *& ex aquâ terram fieri. Et vice versâ, illa quaque redire à terra: primò aquam, deinde aëra, poſteà ignem. Neque hac* quatuor *deſinere mutuò ſe vertere: tranſire de athere ad terram: & de terrâ ad ſtellas cœli. Quod* tamen *principia nullâ ratione oportet ut faciant; namque oportet ut aliquid ſuperſit, quod non convertatur, ne res cuncta revertantur omninò ad nihilum. Etenim illud omne, quod mutatur & egreditur è limitibus* ſuæ naturæ, *ſubitò fit interitus ejus ipſius, quod fuit anteà. Quamobrem, cùm hac* Elementa, *qua modò anteà*

Annotationes.

782. *Quinetiam repetunt, &c.*] His 21. v. urget VII. Lucretius adversùs Empedoclem, & ejus aſſeclas, qui quatuor Elementa ſic ſtatuant rerum principia, ut, ſicut monuimus *v. 671. not.* velint ex igne primùm fieri aëra: ex aëre deinde aquam: ex aquâ poſteà terram: atque ex hâc tandem res cunctas generari, creſcere, & ali: & vice versâ cunctas res primùm redire in terram: terram in aquam: aquam in aërem: aërem in ignem. Quæ mutua mutatio quàm abſurda ſit probat Lucretius ex eo, quòd repugnat naturæ primordiorum, quæ immutabila eſſe debent, ut demonſtratum eſt ſup. v. 586. ne res cunctæ redeaut ad nihilum. Igitur, cum Elementa commutentur ad ſe invicem, non poſſunt eſſe retum principia. Vel enim penitùs mutantur, vel in iis remanet aliquid immutabile. Si penitùs mutantur, ergò non ſunt primordia: ſin autem aliquid in iis remanet immutabile, illud ipſum erit, quod primordium ſit ſtatuendum; quòdque cum aliis multis, ſi benè creaverit ignem, poſſit æquè aërem, aquam, terram & cæteras res creare, paucis ademptis, attributiſve, aut mutatis.

A cœlo.] Ab æthere, in quem ſublimis ignis fertur, in quo eſſe creditur. Quanquam non in æthere, ſed in cœlo ignem eſſe veteres crediderunt.

784. *Hinc.*] Id eſt, ex hoc, nempè *ex aere.*

788. *Mundi.*] Cœli, quod Univerſi pars eſt uobilior, & à poëtis uſurpatur pro toto Mundo. v. 74. v. 1053. &c.

792. *Nam quodcumque. &c.*] Hi 2. v. priùs poſiti ſunt v. 671.

794. *Quæ.*] Sup. Elementa quatuor.

In

In commutatum veniunt, conſtare neceſſe eſt
Ex aliis ea, quæ nequeant convertier unquam;
Ne tibi res redeant ad nihilum funditùs omnes.
Quin potius tali naturâ prædita quædam
Corpora conſtituas, ignem ſi fortè creârint,
Poſſe eadem, demtis paucis, paucìſque tributis,
Ordine mutato, & motu, facere aëris auras.
Sic alias aliis rebus mutarier omnes.
At manifeſta palam res indicat, inquis, in auras
Aëris è terrâ res omnes creſcere, alique:
Et, niſi tempeſtas indulget, tempore fauſto,
Imbribus, & tabi nimborum arbuſta vacillent;

INTERPRETATIO.

memoravimus, commutentur inter ſe, oportet ea fieri ex aliis rebus, *quæ non poſſint uſquam mutari, ne res cuncta revertantur tibi omninò ad nihilum. Imò verò* oportet ut *ponas aliqua corpora conſtare tali naturâ; quæ, ſi fortaſsè generaverint ignem, valeant etiam creare flatus aëris, ſublatis paucis, & paucis attributis, inverſóque ordine, & motione. Et ſimiliter* neceſſe eſt *cæteras res verti ex* mutatis *aliis rebus. Sed, ais, res clara manifeſtè oſtendit cunctas res augeri, & nutriri è terrâ in flatus aëris: &, ſi tempus benignè non largitur, fortunatâ tempeſtate, pluvias, & quaſi tetrum imbrem, ſanè arbores cadant* neceſſe eſt;

ANNOTATIONES.

795. *In commutatum.*] In mutuam mutationem. *Commutatus, ûs.* Sic v. 1093. *Cibatum.*

796. *Ea.*] Elementa.

Convertier.] Converti; metri causâ, ut ſæpè monui. Sic v. 802.

798. *Quin potiùs, &c.*] Hos 4. v. quidam legunt cum interrogatione, hoc ſenſu & ordine: cur non potiùs conſtituas quædam corpora tali naturâ prædita; ut, ſi fortè ignem creaverint, poſſint quoque, paucis detractis aut additis, aërem creare? Verùm ſenſus idem ſatis per ſe patet, etiam ſine interrogatione.

802. *Aliis rebus.*] Nempè ex aëre aquam, ex aquâ terram, ex terrâ res cunctas creari.

803. *At manifeſta palàm res, &c.*] His 10. v. objectionem præoccupat & ſolvit. Cùm enim Lucretius anteà ſtatuiſſet non Elementa, ſed quædam Elementis priora corpora eſſe rerum primordia; potuit Empedocles aut ejus aſſeclæ objicere, quòd è terrâ res cunctæ oriantur, creſcant & alantur: quòd arbores alat tempeſtivus imber, ne areſcant: quòd Sol calore ſuo promoveat fruges, plantas, & animalia: quòd alimentum; quod nobis terra ſuppeditat, noſtræ conſervationi etiam ac ſaluti benè conſulat. Igitur plantæ, arbores, animalia, & homines ortum, nutritionem, & incrementum debent quatuor Elementis. Reſpondet autem Lucretius non Elementis tanquam primis principiis hæc deberi: ſed iis potiùs corporibus, ex quibus ipſa Elementa contexuntur, ut cæteris rebus alimento ſint. Sunt enim prima principia rebus communia variis modis, quæ pro variâ texturâ, vario motu, variâ diſpoſitione, variâ figurâ, varióq; concilio res varias progenerant.

Auras aëris.] Aërem, qui flatu agitur. Manil. lib. 1. v. 152.

Proximus in tenues deſcendit ſpiritus auras.
Aëráque extendit medium per Inania Mundi.

806. *Tabi nimborum.*] Sup. *indulget.* Tabes autem nimborum dicitur largus imber, qui ex nigris & quaſi cruentatis ſanie aquarum nubibus effunditur; Imber enim alit omnia, v. 250. & ſeqq.

Vacillent.] Sup. oportet, neceſſe eſt. Alii *vacillant*; minùs benè. Id eſt, ruant.

Sólque ſuâ pro parte fovet tribuítque calorem,
Creſcere, uti poſſint fruges, arbuſta, animantes.
Scilicet & niſi nos cibus aridus, & tener humor
Adjuvat, amiſſo jam corpore, vita quoque omnis
Omnibus è nervis atque oſſibus exolvatur.
Adjutamur enim dubio procul, atque alimur nos
Certis ab rebus: certis aliæ atque aliæ res.
Nimirùm, quia multimodis communia multis
Multarum rerum in rebus primordia mixta
Sunt, ideò variis variæ res rebus aluntur.
Atque eadem magni refert primordia ſæpè
Cum quibus, & quali poſiturâ contineantur,
Et quos inter ſe dent motus, accipiántque.
Namque eadem cœlum, mare, terras, flumina, Solem
Conſtituunt; eadem fruges, arbuſta, animantes.
Verùm aliis alióque modo commixta moventur.
Quinetiam paſſim noſtris in verſibus ipſis
Multa elementa vides multis communia verbis:

INTERPRETATIO.

& Sol ex parte ſuâ favet, & largitur calorem, ut gramina, arbores, & animalia queant grandeſcere. Nimirùm niſi & alimentum ſiccum, & mollis humor juvat nos, neceſſe eſt ut, *perdito jam corpore, vita etiam tota libera exeat de cunctis nervis & oſſibus. Namquè certè nos adjuvamur, & nutrimur à certis rebus: alia atque alia res* aluntur quoque *certis rebus. Scilicet, quia principia ſint multarum rerum communia*, & ſunt *immixta in multis rebus per diverſas rationes, idcircò diverſa res nutriuntur diverſis rebus. Porrò plurimi refert p'erumque cum quibus* aliis principiis, *& quo ordine, eadem principia admiſceantur, & quos motus cieant inter ſe*, quóſve *recipiant. Etenim eadem principia* procreant *cœlum, æquor, terras, fluvios, & Solem: eadem* generant *herbas, plantas, & animalia. Sed mixta* ſunt *diverſis* principiis, *& diverſâ ratione geruntur. Atque etiam cernis ubique in ipſis noſtris carminibus plures litteras, quæ ſunt communes pluribus vocibus;*

ANNOTATIONES.

808. *Uti.*] Id eſt, *ut*; benè. Alii, *non.* Alii, *ne*: ſed rem altiùs repetunt, nimirùm Sup. *oportet ut non poſſint, &c.*

810. *Amiſſo.*] Perempto, adempto, v.1038. Cicer. epiſt. ad Gall. lib.7. *Vires & corpus amiſi.*

814. *Nimirùm, quia, &c.*] Diſputat fusè lib.4. v.634. & ſeqq. cur alius aliis animantibus ac rebus ſit cibus, aliudve alimentum.

823. *Quinetiam paſſim. &c.*] His 7. v. eâdem, quâ ſuprà v. 197. & lib.2. v.688. ubi hos verſus repetit, comparatione utitur, ut explicet quâ ratione multa *corpora materiæ*, hoc eſt *principia*, communia multis rebus eſſe poſſint, v.g. Soli, mari, terræ, aëri, frugibus, animantibus, &c. variáſque res ex iiſdem *corporibus primis* fieri poſſint. Nimirùm ſicut litteræ, quæ ſunt vocum elementa, pro variâ poſiturâ, & ordine vario poſſunt diverſas voces, dictiones, & verſus etiam diverſos formare: ita & *corpora prima*, quæ ſunt rerum principia, res varias poſſunt procreare pro vario motu, ordine, & poſiturâ, &c.

824. *Elementa.*] Litteræ: ſic v.827. ſuprà v. 198.

Cùm tamen inter ſe verſus ac verba neceſſe eſt
Confiteare & re & ſonitu diſtare ſonanti.
Tantum elementa queunt, permutato ordine ſolo.
At rerum quæ ſunt primordia, plura adhibere
Poſſunt, unde queant variæ res quæque creari.
Nunc & Anaxagoræ ſcrutemur Homœomerian,
Quam Græci memorant, nec noſtrâ dicere linguâ
Concedit nobis patrii ſermonis egeſtas.
Sed tamen ipſam rem facile eſt exponere verbis;
Principium rerum quam dicit Homœomerian.
Oſſa videlicet è pauxillis atque minutis
Oſſibu'; ſic & de pauxillis atque minutis
Viſceribus viſcus gigni; ſanguénque creari,

INTERPRETATIO.

quanquam oportet ut fatearis carmina & voces differre inter ſe & re, & ſono vocali. Uſque adeò litteræ poſſunt variari, mutatâ ſolâ poſiturâ illarum. *Verùm res illæ, quæ ſunt principia rerum, queunt adjungere longè plura* principia, *ex quibus ſingulæ res diverſæ poſſint fieri. Jam verò expendamus etiam Homœomerian Anaxagoræ, quam Græci vocant*, & quam *inopia patrii ſermonis non ſinit nobis nominare noſtrâ linguâ. Verumtamen non eſt difficile explicare vocibus rem illam*, nempè *Homœomerian, quam ait,* eſſe *primordium rerum.* Scilicet vult ille *oſſa* v. g. procreari *de pauciſſimis & parviſſimis oſſibus: ita inteſtina generari de pauciſſimis & parviſſimis inteſtinis: & ſanguinem gigni de pluribus guttulis*

ANNOTATIONES.

826. *Sonitu ſonanti.*] Vocali pronunciatione, ut aiunt. Sicut autem hic dicit *ſonitu ſonanti*. ita lib. 3. v 1007. *anxius angor.* Ita Plautus *amœnitas amœna: pretium pretioſum: nitores nitidi. pulchra pulchritudo, &c.* Manil. lib. 3. *gradi greſſum &c.*

830. *Nunc & Anaxagoræ, &c.*] His 92. verſ. jam explosâ Heracliti, Empedoclis, & aliorum ſententiâ de primis rerum principiis, Anaxagoræ pariter opinionem de iiſdem refutare tentat. Anaxagoras autem excellentis ingenii vir fuit: natus erat viginti annos, teſte Laërtio, cùm Xerxes Helleſpontum tranavit; vixiſſe fertur annos ſexaginta duos: obiit an. U. C. cc. LXXXVI. & ante Chriſtum natum, an. CCCLXVIII. Is autem ſe totum dedit rerum Naturæ cognitioni: patriam relinquit, philoſophandi causâ. Docuit verò prima rerum principia eſſe homœomerian, quam Græci vocant, hoc eſt, ſimilium partium naturam; vel partium ſimilitudinem; à vocibus Græcis ὅμοιοι *ſimiles*, & μέρος *pars*. Hoc autem vocabulum *Homœomeria* non poteſt, ob egeſtatem linguæ Latinæ, unicâ voce Latinâ reddi. Sic autem mentem illius explicat Poëta noſter his 13. v. prioribus. Fingit igitur & putat Anaxagoras ſingulas partes cujuſque rei, ſi diverſæ ſint, ex ſingulis partibus ac principiis ſimilibus fieri. Sic vult ex minutis oſſibus oſſa procreari: ex minutis viſceribus viſcera: ex ſanguinis guttulis ſanguinem: ex tenuiſſimis ignis ſcintillis ignem: ex aquæ guttis aquam: ex auri ramentis aurum: & ſic de cæteris rebus. Verùm neque rebus intermixtum eſſe *Inane*: neque rebus frangendis dari finem voluit.

831. *Noſtrâ linguâ.*] Romanâ, ſeu Latinâ.

832. *Patrii ſermonis.*] Romani, ſeu Latini.

836. *Oſſibu'.*] Oſſibus, litterâ *s* demptâ; ſic v. 838. *coëuntibu'*. pro *coëuntibus. &c.*

837. *Sanguen.*] Antiquè dicebatur *ſanguen, inis*, neutr. nunc *ſanguis, inis*, maſc.

Sanguinis inter ſe multis coëuntibu' guttis ;
Ex aurique putat micis conſiſtere poſſe
Aurum ; & de terris terram concreſcere parvis ;
Ignibus ex ignem ; humorem ex humoribus eſſe.
Cætera conſimili fingit ratione, putàtque.
Nec tamen eſſe ullâ parte idem in rebus Inane
Concedit ; neque corporibus finem eſſe ſecandis.
Quare in utrâque mihi pariter ratione videtur
Errare, atque illi, ſuprà quos diximus antè.
Adde quòd imbecilla nimis primordia fingit ;
Si primordia ſunt, ſimili quæ prædita conſtant
Naturâ, atque ipſæ res ſunt ; æquéque laborant,
Et pereunt ; neque ab exitio res ulla refrænat.
Nam quid in oppreſſu valido durabit eorum,
Ut mortem effugiat lethi ſub dentibus ipſis ?

INTERPRETATIO.

ſanguinis inter ſe coaleſcentibus : & credit aurum poſſe conſtare ex ramentis auri : & terram poſſe *augeri de minutis terris : & ignem* fieri *de ignibus ; & aquam conſtare ex aquis. Credit & exiſtimat cæteras res* fieri *pari modo. Neque tamen ipſe* Anaxagoras *vult ullo modo Vacuum ineſſe rebus : neque dari terminum rebus frangendis. Quamobrem videtur mihi falli in utrâque hâc re, æquè ac illi, quos antèà ſuprà memoravimus:. Adjice quòd facit principia* rerum *nimiùm infirma ; ſi* tamen ea ſunt *principia, quæ conſtant pari naturâ, ac res ipſa* conſtant₁ *&* quæ *pariter* ac res, *labant & intereun: ; &* quæ *nihil arcet ab interitu. Etenim quid illorum* eſt, quod *reſiſtet in acri oppreſſione, ut, intrà ipſos dentes mortis,* valeat *evitare lethū?*

ANNOTATIONES.

841. *Ignibus ex ignem, &c.*] Id eſt, ignem ex ignibus ; præpoſterus ordo. Porrò Lambinus & alii ſic legunt addendo adhuc verſum unum :

Sic ignem inter ſe parvis coëuntibu' naſci
Ignibus, exiguis humorem humoribus eſſe.

Verùm & Giffanii & Paræi, & aliorum etiam lectio mihi magis probatur, quam ideò ſum ſecutus. Quinetiam ſic legendum cenſuit ipſe Lambinus.

843. *Nec tamen, &c.*] His 4. v. Argumentum I. deducit Lucretius adversùs Anaxagoræ ſententiam de primordiis rerum. Scilicet, quia nec *Inane* rebus, nec frangendis corporibus *finem* admittit Anaxagoras, eadem adversùs illum retorquet argumenta Lucretius, quæ adversùs Heraclitum, Empedoclem & alios ſuprà ; & quæ longum eſſet hic retexere.

847. *Adde quod imbecilla, &c.*] His 12. v. Argumentum II. adversùs Anaxagoram continetur. Carpit autem Lucretius Anaxagoræ principia, tanquam *imbecilla*, & ad reſiſtendum inepta, cùm eâdem naturâ conſtent, quâ res ipſæ concretæ, quæ & mortales ſunt, & facilè perimuntur. Interim ambigit an *principia* dici ritè debeant ea, quæ imbecilli adeò naturâ ſunt prædita, paríque ſorti obnoxia, ac res concretæ. Igitur neceſſe foret ut & ad nihilum res in interitu redirent, & ex nihilo rursùm exorirentur, cùm nihil in illis firmum ſuperaret, quod morti poſſet obſiſtere. Quid enim, inquit, in homine v. g. reſtabit ? an ſanguis ? an caro, &c ? an quatuor ipſa Elementa ? nihil, ſanè. Primordia autem debent eſſe firmiſſima, & immortalia.

851. *Oppreſſu valido.*] Acri oppreſſione.

Ignis, an humor? an aura, quid horum? ſanguis, an oſſa?
Nihil, ut opinor; ubi ex æquo res funditùs omnis
Tam mortalis erit, quàm quæ manifeſta videmus
Ex oculis noſtris aliquâ vi victa perire.
At neque reccidere ad nihilum res poſſe: neque autem
Creſcere de nihilo, teſtor res antè probatas.
Præterea, quoniam cibus auget corpus, alitque,
Scire licet nobis venas, & ſanguen & oſſa,
Et nervos alienigenis ex partibus eſſe:
Sive cibos omnes commixto corpore dicent
Eſſe, & habere in ſe nervorum corpora parva,
Oſſáque, & omninò venas, partéſque cruoris:
Fiet uti cibus omnis & aridus, & liquor ipſe,
Ex alienigenis rebus conſtare putetur,
Oſſibus, & nervis, veníſque, & ſanguine mixto.
Præterea quæcunque è terrâ corpora creſcunt,

INTERPRETATIO.

Ignisne, an aqua? an aër? quid horum Elementorum? *Sanguiſne aut oſſa? nihil, ut puto; cùm totum corpus* quodlibet *æquali* jure *tam mortale omninò erit, quàm res illa, quas manifeſtò cernimus antè viſus noſtros interire, ubi percuſſa ſunt aliquâ violentiâ. Verùm teſtes voco res ſuprà demonſtratas,* ut conſtet *res neque poſſe relabi ad nihilum, neque naſci de nihilo. Deinde cùm alimentum augeat, & nutriat corpus, juvat nos ſcire venas & ſanguinem & oſſa, & nervos conſtare ex partibus diſſimilibus; ſive dicent omnia alimenta conſtare mixto corpore, & continere in ſe minuta corpuſcula nervorum, & oſſium, & prorſùs venarum, ac partium ſanguinis.* Itaque *fiet, ut & omne alimentum ſiccum, & ipſe humor, credatur componi ex rebus diſſimilibus, ex oſſibus, & nervis, & venis & cruore admixto. Poſteà omnia corpora, quæ naſcuntur è terrâ, ſi*

ANNOTATIONES.

857. *Reccidere.*] Duplicatâ litterâ *c*, ut ſyllaba *re* producatur. Sic v. 1062. Sic Propert. lib. 4. eleg 9.

Reccidat inque ſuos menſa ſupina pedes.

858. *Antè probatas.*] Nempè v. 215. & ſeqq.

859. *Præterea, quoniam cibus, &c.*] His 9. v. Argumentum III. deducitur ab exemplo, ut aiunt. Sic enim arguit Lucretius: corpus hominis, & animalium augetur cibo & alitur: cibus autem non unius eſt generis; ſed v. g. alimur pane, piſcibus, carne, caſeo, fructibus, vino, &c. quæ non ſunt ſimiles, ſed alienigenæ res. Similiter ſunt in homine, aut in animali quolibet alio, partes diverſæ & alienigenæ, v. g. caro, ſanguis, oſſa, venæ, nervi, &c. Quæ tamen partes omnes cibis illis augentur & aluntur. Igitur in eodem cibo, quo nutrimur, debent ineſſe diſtinctè vel confusè res, quæ ſimilatæ ſint ſingulis corporis noſtri partibus. Quis autem dixerit in caſeo, v. g. ineſſe carnem, ſanguinem, venas, nervos & alias partes, quibus hominis corpus conſtat?

861. *Alienigenis.*] Diſſimilibus. Quia partes corporis conſtant ex iis rebus, quibus aluntur. Augentur autem partes corporis rebus inter ſe diſſimilibus. Ergò *alienigenis ex partibus* eſſe neceſſe eſt.

862. *Commixto corpore.*] Hoc eſt partibus alienigenis, & ad partium diverſarum corporis nutritionem aptis.

868. *Præterea, quæcumque, &c.*] His 6. v. argumentum IV. deducitur quoque ab exemplis, arguitque res cunctas, quæ è terrâ creſcunt & aluntur, pariter alienigenis rebus conſtare: ſimiliter & in lignis latitare ignem, fumum, & cinerem, quæ alienigena ſunt, & diſſimilia à lignis.

Siſunt in terris, terras conſtare neceſſe eſt
Ex alienigenis, quæ terris exoriuntur.
Transfer item; totidem verbis utare licebit;
In lignis ſi flamma latet, fumúſque, ciniſque,
Ex alienigenis conſiſtant ligna neceſſe eſt.
  Linquitur hic tenuis latitandi copia quædam;
Id quod Anaxagoras ſibi ſumit, ut omnibus omnes
Res putet immiſtas rebus latitare; ſed illud
Apparere unum, cujus ſint pluria mixta,
Et magis in promtu, primâque in fronte locata.
Quod tamen à verâ longe ratione repulſum eſt.
Conveniebat enim fruges quoque ſæpe minutas,
Robore cùm ſaxi franguntur, mittere ſignum
Sanguinis; aut aliûm, noſtro quæ corpore aluntur:

INTERPRETATIO.

continentur in terris. oportet ut terra componantur ex diſſimilibus rebus illis, *qua naſcuntur è terris. Perge ſimiliter* ad alias res; *fas tibi erit ut uſurpes tot voces. Si ignis & fumus, & cinis latitant in lignis oportet ut ligna conſtent ex* rebus *diſſimilibus. Hec* autem *in loco quadam facultas exigua effugii relinquitur: quod ipſum ſibi Anaxagoras arripit*, ſcilicet *ut credat res cunctas latére mixtas in cunctis* rebus: *ſed iſtud videri* aliquid *unum, cujus* partes *plures ſint immixta, & poſita magis in aperto, & in primo aſpectu. Quod tamen remotum eſt à veritate rei. Decebat enim exigua grana* frumenti, *quando teruntur vi lapidis* molaris, *emittere plerunque indicium cruoris, aut aliarum* rerum, *que nutriuntur in noſtro corpore:*

ANNOTATIONES.

873. *Ex alienigenis conſtant, &c.*] Poſt hunc verſum in nonnullis codicibus ſequitur hic:

Ex alienigenis qua lignis exoriuntur.

Quem tamen ſuſtulimus, quia & Lambinus, & Paræus & Giffanius, & alii complures temerè intruſum fuiſſe volũt.

874. *Linquitur hic, &c.*] His 22. v. objectionem præoccupat, cujus ſolutionem dat in V. argumenti locum adversùs Anaxagoram. Potuit igitur inſtare Anaxagoras omnibus omnia quidem eſſe mixta, ſed intùs latere; tunc verò in apertum rem concretam prodire, v.g. lac, ſanguinem, herbas, &c. cùm plurimæ ſimiles partes rerum, v. g. lactis, ſanguinis, herbarum, &c. confluxiſſent ac conveniſſent: hactenùs verò anteà res apparere tales potiùs, quàm aliud, quòd tales partes potiùs, quam aliæ quaſi dominari viderentur. Cui reſpondet Lucretius, arguens fore ut in triturâ frugum ſanguis manaret, & cætera, quæ aluntur in corpore noſtro, puta nervos, oſſa, carnem, quæ elici deberent: in colliſione ſaxorum manaret etiam cruor: in herbarum expreſſione, lac, mel, & liquores dulces emitterentur: in glebarum reſolutione cernerentur olera, fruges, frondes & arbores: in lignorum præfractione viderentur cinis, fumus, & ignis; & ita de cæteris; quæ tamen omnia nec fiunt nec cernuntur. Igitur omnia non mixta ſunt omnibus.

877. *Pluria.*] Antiquè *pluria*. Sic Terent. Adelph. *Te pluria in hâc re peccare oſtendam*. Imò A. Gellius ait potiùs dicendum eſſe *pluria & compluria*, quàm *plura & complura*. Nunc tamen *plura*.

880. *Minutas.*] Benè. Quidam legunt *minacis* ſup. *ſaxi*, quaſi, duri, rigidi; minùs benè.

882. *Aut aliûm, noſtro qua corpore aluntur.*] Hoc eſt, *aliûm*, pro *aliorum*, quæ in corpore noſtro aluntur, puta nervos, oſſa, carnem, venas, &c. Alii legunt, *aut aliquid, noſtro in qua corpore aluntur*. Alii: *aut aliquid, noſtra quo corpora aluntur*.

Cùm lapidi lapidem terimus manare cruòrem:
Conſimili ratione herbas quoque ſæpè decebat,
Et laticis dulces guttas, ſimilique ſapore
Mittere, lanigeræ quali ſunt ubera lactis:
Scilicet & glebis terrarum ſæpè friatis
Herbarum genera, & fruges, frondéſque videri
Diſpertita, ac in terris latitare minutè:
Poſtremò in lignis cinerem fumúmque videri,
Cùm præfracta forent, ignéſque latére minutos.
Quorum nil fieri quoniam manifeſta docet res,
Scire licet non eſſe in rebus res ita mixtas:
Verùm ſemina multitudinis immixta latére
Multarum rerum in rebus communia debent.
At ſæpè in magnis fit montibus, inquis, ut altis

INTERPRETATIO.

decebat *ſanguinem fluere, quando contterimus ſaxum ſaxo. Pari modo conveniebat etiam ferè ſemper herbas fundere non ſolùm dulces guttulas liquoris; ſed etiam* alias guttas liquoris, *qui tali ſapore* ſint, *quali conſtat lac ovis ferentis lanam. Similiter* decebat *etiam nonnunquam olerum genera, & ſegetes, & frondes cerni* oculis, *paſſim diſperſa, cùm terrarum gleba franguntur; & minutim latére in glebis: denique* decebat *cinerem & fumum cerni in lignis, ubi primùm frangerentur, & minimas flammas latitare* in illis. *Verùm, cùm nihil horum eſſe res clara demonſtret, poſſumus nôſſe res non ſic immixtas ineſſe rebus: ſed corpuſcula prima communia multis rebus debent latitare in rebus, admixta diverſis modis. Verùm, ais, plerumque accidit in ſummis montibus, ut vertices ſupremi*

ANNOTATIONES.

885. *Laticis.*] Liquoris dulcis, putà, nectaris, ambroſiæ. *Latex* enim uſurpatur pro quovis liquore, vino, lacte, aquà, &c. Alii *Latices*; ſed malè, ut patet.

886. *Quali.*] Sup. ſapore. Alii *quales* ſup. *dulces guttas.*

Ubera lactis.] Lac ipſum. Alii *ubere lactis*: ſup. quales guttas dulces ſunt in ubere lactis; minùs probata lectio.

887. *Friatis.*] Dicitur *frio, as.* hoc eſt, *frango. tero.* Varr. 1. *de re ruſt. cap.* 9. & Plin. *lib.* 13. *cap.* 4.

889. *Diſpertita.*] Sup. hæc omnia genera, herbarum, frugum, frondium, &c.

894. *Semina.*] Atomi, corpuſcula prima, corpora materiæ, &c.

895. *Communia.*] Ut dictum eſt verſ. 823. not.

896. *At ſæpè in magnis. &c.*] His 10. v. aliam præoccupat objectionem, ex cujus ſolutione VI. argum. deducitur adversùs Anaxagoram. Sic autem objici potuit. Quæ ex rebus eliciuntur, ea ſunt in rebus: atqui ſæpè fit ut ex arboribus colliſis inter ſe eliciatur ignis, quo ſylvæ comburantur. Quod fieri plerunque teſtatur *Thucydides lib.* 2. Igitur in arboribus eſt ignis. Factum non negat Lucretius: ſed non ex igne, qui arboribus inſit, verùm ex ſeminibus, quæ multarum rerum communia ſunt & immixta rebus, & quorum vario motu, ordine, poſiturâ, &c. res variæ coaleſcunt. In hoc ergò diſcrepant Lucretius & Anaxagoras, quòd hic partes rerum ſimiles in rebus diſtinctas & veras ineſſe velit: ille verò corpora tantùm materiæ, ſeu ſemina rerum, quæ communia ſint ad res multas generandas, pro vario illorum motu, ordine, diſpoſitione, &c.

Arboribus vicina cacumina ſumma terantur
Inter ſe, validis facere id cogentibus auſtris,
Donec flammaï fulſerunt igne coorto.
Scilicet: & non eſt lignis tamen inſitus ignis:
Verùm ſemina ſunt ardoris multa, terendo
Quæ cùm confluxêre, creant incendia ſylvis.
Quod ſi tanta foret ſylvis abſcondita flamma,
Non poſſent ullum tempus celerarier ignes;
Conficerent vulgò ſylvas, arbuſta cremarent.
Jamne vides igitur, paulò quod diximus antè,
Permagni referre eadem primordia ſæpè,
Cum quibus & quali poſiturâ contineantur,
Et quos inter ſe dent motus, accipiántque:
Atque eadem paulò inter ſe mutata creare
Ignes è lignis, quo pacto verba quoque ipſa
Inter ſe paulò mutatis ſunt elementis,
Cùm LIGNA atque IGNES diſtinctâ voce notemus?
Denique jam quæcumque in rebus cernis apertis,

INTERPRETATIO.

procerarum arborum proximi mutuò inter ſe collidantur. (Auſtris vehementibus impellentibus facere iſtud), uſquedum, accenſo igne, flammæ cœperunt fulgere. Ita eſt: & tandem ignis non eſt incluſus in lignis: ſed plurima corpuſcula prima ignis inſunt, quæ, ubi concurrerunt atterendo, generant incendia ſylvis. Quòd ſi tantus ignis latitaret in arboribus ſylvarum, flammæ non poſſent latere per ullum tempus, ſed continuò everterent penitùs ſylvas, & comburerent arbores. Nonne ergò nunc agnoſcis id, *quod paulò ſuprà diximus*, nempè *plurimi intereſſe plerunque cum quibus* aliis principiis, *& quali poſitione ipſa principia* rerum *ſint, & quas motiones invicem reddant, atque recipiant: & eadem paululùm inter ſe tranſpoſita generare ignes è lignis.* quâ ſimili *ratione ipſa etiam voces* LIGNA *&* IGNES *ſe habent, litteris paululum inter ſe mutatis* ac tranſpoſitis, *quoniam deſignamus diverſo vocabulo* LIGNA *&* IGNES. *Poſtremò, ſi etiam non credis ea omnia, quæ vides in*

ANNOTATIONES.

898. *Auſtris.*] Meridionalibus ventis nominatim, pro *ventis* generatim.

899. *Igne.*] Benè. Alii *fulgore*; vel *flore*; malè.

904. *Celerarier.*] Celerari, hoc eſt, tegi, latitare; non micare.

906. *Jamne vides, &c.*] His 8. v. interim concludit ex dictis hactenùs atque diſputatis, quod paulò ante memoravit v. 814. nimirùm multa eſſe corpora prima multarum rerum communia, quæ variis modis, poſituris, ac ordinibus poſita res varias procreant: ſicut multæ litteræ varias efficiunt ſyllabas, voces, ac etiam orationes. Quod exemplo vocum *Ligna*, & *Ignes* confirmat, quæ ex iiſdem ferè litteris formantur, pau[illegible] mutatis, ac tranſpoſitis, ut patet.

908. *Cum quibus, &c.*] Hi 2. v. poſiti ſunt ſuprà v. 817.

912. *Elementis,*] Litteris, v. 196. 814. 826.

914. *Denique jam quæcunque, &c.*] His 6. v. ultimum affert argumentum, adversùs Anaxagoram, idque eruit ex abſurdis, quæ inde ſequerentur, ſi principia eſſent in rebus res ſimiles. Scilicet ſicut os hominis tremulo cachinnat riſu, & oculi lacrimas ſalſas fundunt: ita pri

S1

Si fieri non poſſe putas, quin materiaï
Corpora conſimili naturâ prædita fingas;
Hâc ratione tibi pereunt primordia rerum:
Fiet uti riſu tremulo concuſſa cachinnent,
Et lacrimis ſalſis humectent ora, genáſque.
Nunc age, quod ſupereſt cognoſce, & clariùs audi.
Nec me animi fallit, quàm ſint obſcura: ſed acri
Percuſſit thyrſo laudis ſpes magna meum cor;
Et ſimùl incuſſit ſuavem mî in pectus amorem
Muſarum, quo nunc inſtinctus, mente vigente
Avia Pieridum peragro loca, nullius antè

INTERPRETATIO.

manifeſtis rebus, poſſe creari, quin putes eſſe *corpuſcula prima, quæ conſtent ſimili naturâ*, ac res ipſæ; *hoc modo* ſanè *principia rerum intereunt tibi: accidet ut* principia *tacta rideant riſu trepidanti, & madefaciant vultum, & malas lacrimis amaris. Jam verò agedum, percipe quod reſtat, & auſculta* rem *magis perſpicuè. Neque* ratio *mentis decipit me, quàm res* iſtæ *ſint plena obſcuritatis. verùm ſpes magna gloriæ tetigit pectus meum thyrſo vigente & aculeato; & unà indidit mihi animo dulcem amorem Muſarum. quo jam inſtigatus, forti animo percurro loca Pieridum invia. & à*

ANNOTATIONES.

ma principia quædam eſſent ejuſmodi & ridentia & flentia. Quo quid abſurdius? Neque enim actiones, functiones affectionéſque rerum, v. g. hominis, tribui debent principiis ipſis, ſed toti homini. Porrò per *lacrimas* & *riſum* deſignat poëta præcipuos hos hominis affectus ex Epicuri Doctrina, *Dolorem* & *Voluptatem*. Namque *Dolor*, triſtis eſt ſenſatio; qualis eſt fletûs ſenſatio, quæ membranam oculorum tangens excitat lacrimas. *Voluptas* læta eſt ſenſatio, qualis eſt riſûs ſenſatio, quæ præ titillatione movet riſum, quod eſt gaudii indicium.

915. *Materiaï corpora.*] Principia, ſemina rerum.

917. *Pereunt.*] Deſinunt eſſe principia, quibus attribuas, quæ principiis non conveniant.

918. *Cachinnent.*] Rideant.

919. *Lacrimis ſalſis.*] Sic v. 126. Id eſt, *amaris.*

920. *Nunc age, quod ſupereſt, &c.*] Hactenùs de principiis ac primâ rerum materiâ adversùs priſcos Philoſophos. Jam verò his 30. v. ſeqq. revocat animum Memmii ſui, veritus ne longo illo diſputationis diſcurſu longiùs, quàm par ſit, illum diſtraxerit. Allicit autem illum pactâ & rerum novitate, & verborum ac carminis claritate atque venuſtate. Pactum verò in promtu ſolvit, dum præclaram adhibet comparationem. Sicut enim, inquit, medici, cùm abſynthia pueris dare conantur, vaſis labra melle contingunt, ut labrorum tenùs decepti pueri ſalutarem medicinam propinent: ità, dum de rebus novis, arduis, & obſcuris Memmium ſuum docet, à quibus mens hominum vulgò abhorret, cjus animum lepôre ac venuſtate carminis fore ut retineat, ſibi pollicetur.

921. *Animi fallit.*] Supl. ratio; ſic v. 98.

922. *Thyrſo.*] Thyrſus propriè dicitur haſta pampinis involuta, quam Baccho ſacra facientes geſtabant. Thyrſo percuſſi dicebantur, qui Bacchi furore agitati divino concitabantur. Hinc & Divino Apollinis, ſeu Muſarum afflatu concitati dicuntur per metaphoram, *Thyrſo percuſſi.*

923. *Mi.*] Syncope: pro *mihi.*

925. *Avia pieridum, &c.*] Pierides dicuntur Muſæ, vel à Pierio Bœotiæ monte; vel à Pieriâ ejuſdem Bœotiæ re-

Trita ſolo: juvat integros accedere fontes,
Atque haurire: juvátque novos decerpere flores;
Inſignémque meo capiti petere inde coronam,
Unde priùs nulli velârint tempora Muſæ:
Primùm quòd magnis doceo de rebus; & arctis
Relligionum animos nodis exolvere pergo.
Deinde quòd obſcurâ de re tam lucida pango
Carmina, Muſæo contingens cuncta lepore.
Id quoque enim non ab nullâ ratione videtur:
Sed veluti pueris abſynthia tetra medentes
Cùm dare conantur, priùs oras pocula circùm
Contingunt mellis dulci flavóque liquore,
Ut puerorum ætas improvida ludificetur
Labrorum tenùs, intereà perpotet amarum
Abſynthî laticem, deceptáque non capiatur;
Sed potiùs tali facto recreata valeſcat:
Sic ego nunc, quoniam hæc ratio plerumque videtur
Triſtior eſſe, quibus non eſt tractata, retróque

INTERPRETATIO.

veſtigiis neminis antè me *calcata: placet adire fontes illibatos, & haurire* aquas ex illis: *placet legere novos flores, & ex iis locis quærere capiti meo corollam claram, ex quibus Muſa nemini anteà operuerint tempora: principiò, quia edoceo res magnas, & proſequor liberare ſtrictis vinculis Religionum mentes* humanas. *Secundò, quia fundo verſus adeò claros de rebus perobſcuris, aſpergens omnia venuſtate Muſarum. Hoc enim* ipſum *non eſt alienum ab nullâ verâ cognitione: verùm ſicut medici, quando tentant præbere infantibus amara abſynthia, aſpergunt anteà vaſa circà labra ſuavi & flaveſcenti humore mellis, ut pueritia incauta infantum decipiatur tantùm quoad labia,* & ut *interim bibat tetrum liquorem abſynthii, & ſic ludificata non* tamen *decipiatur; verùm ut potiùs tali ratione ſanata convaleſcat: ſimiliter ego, quia hæc materia,* quam tracto, *interdum videtur moleſtior* iis hominibus, *quos nondum fuit edocta, & quia vulgus* hominum *refugit*

ANNOTATIONES.

gione; in quâ ex Jove & Mnemoſyne natæ Muſæ dicuntur. Eâdem autem allegoriâ, quâ Lucretius, uſi ſunt Horat. epiſt. 1. lib. 1. Virg 3. georg. v. 289 Manil. lib. 1. & 2. Quâ oſtendant ſe rem incantatam & nulli priorum memoratam aggredi, unde ſibi majorem capiant laudem ac gloriam.

926. *Solo.*] Soleâ, pede, veſtigiis. *Cicer. 5. Tuſcul.*

929. *Nulli.*] Poëtæ Latino. Primus quippe Lucretius carmina ſcripſit de rerum Naturâ verſ. heroïcis.

930 *Doceo de rebus.*] Pro *res.* Sic Cic. pro Dom. *Docere Pontificum collegium de rebus divinis.*

931. *Relligionum nodis.*] Metu Deorum, v. 25.

932. *Pango.*] Sic v. 26.

933. *Contingens.*] Tingens; à verbo *tingo*, vel *ting. o*; non autem à verbo *tango.* Sic v. 937. 946. *contingunt.*

938. *Ætas puerorum.*] Pueri: pueritia infantum.

940. *Abſynthî laticem.*] Jus ac liquorem abſynthii: abſynthium, v. 935.

Deceptáque non capiatur.] Nimirùm *decepta* dulcedine mellis labiorum tenùs, *non capiatur* hoc eſt, non fruſtretur, ſed ſanetur abſynthii amaritudine hauſtâ.

942. *Hæc ratio.*] Hoc doctrinæ genus, hæc materia, de quâ doceo; ſic v 945.

Volgus abhorret ab hâc, volui tibi ſuaviloquenti
Carmine Pierio rationem exponere noſtram
Et quaſi Muſæo dulci contingere melle:
Si tibi forte animum tali ratione tenere
Verſibus in noſtris poſſem, dum perſpicis omnem
Naturam rerum, quâ conſtet cõmta figurâ.
Sed quoniam docui ſolidiſſima materiaï
Corpora perpetuò volitare invicta per ævum:
Nunc age, ſummaï quænam ſit finis eorum,
Necne ſit, evolvamus; item, quod Inane repertum eſt,
Seu Locus ac Spatium, res in quo quæque geruntur,
Pervideamus utrùm finitum funditùs Omne
Conſtet, an immenſum pateat, vaſtéque profundum.

INTERPRETATIO.

eam, volui explicare tibi noſtram doctrinam dulcibus verſibus Pieridum, & aſpergere illam tanquam ſuavi melle Muſarum: ut tentarem *ſi fortaſsè poſſem tali ratione retinere mentem* tuam in *noſtris carminibus, dum* interim *vides intùs Univerſam naturam rerum, & cernis quâ formâ ſit ornata. Verùm, quia oſtendi ſemina rerum ſolidiſſima continuò moveri per æternitatem, nec impediri poſſe: jam ageſis, explicemus quinam ſit terminus numeri illorum, & an ſit; ſimiliter perſpiciamus an Vacuum* omne, *quod inventum eſt* in rerum Naturâ, *ſive Regio, & Spatium, in quo cuncta res moventur & fiunt, ſit totum omninò finitum, an verò infinitum extendatur & infinitè ſit immenſum.*

ANNOTATIONES.

944. *Volgus.*] Antiqua ſcriptura, pro *vulgus.*

945. *Pierio.*] Muſæo, quod ad Muſas pertinet. v. 925.

Rationem.] Doctrinam.

946. *Muſæo...melle.*] Metaphora eſt. Hoc eſt, carmine, quod inſtar mellis ſuave ſit.

949. *Comta.*] Ornata, ſup. *Natura.* Alii *cuncta*, ſup. *Natura.* Alii *conſtent cuncta*; quæ lectio laudatur ſatis.

950. *Sed quoniam docui. &c.*] His 7. v. cùm hactenùs de ſoliditate Atomorum ſatis diſputâſſe videatur, jam alteram, quæ de illarum ſummâ infinitâ, atque irrequieto motu ſupereſt, difficultatem explicare aggreditur. Hoc autem ipſum aſſequi non poteſt, niſi priùs de *Inanis* ſeu *Vacui* patenti latitudine diſputaverit. Itaque primùm demonſtraturus eſt *Inane* immenſum eſſe ſecundùm omnes partes; cujus *in immenſitate*, ut ait Velleius Epicureus apud Cicer. 1. nat. Deor. *latitudinum, longitudinum, altitudinum, infinita vis innumerabilium volitat Atomorum.* Unde concludet *& Atomos infinitas eſſe multitudine: & Inane magnitudine infinitum.* Quod & Empiricus *adv. phyſ.* & Stobæus *eclog. phy.* & Plutarch. 1. *plac.* 3. & Cicer. 1. *Nat. Deor.* Epicurum docuiſſe teſtantur. Quia verò ex *Inani* & *Atomis* tantùm conſtat Univerſum; hoc igitur infinitum eſſe neceſſe eſt.

951. *Invicta.*] Non impedita, quominùs volitent perpetuò ac moveantur per ævum.

952. *Summai.*] Numeri, ſup. Atomorum.

954. *Seu Locus ac ſpatium.*] Sic v. 335. 422. 427. not. &c.

Geruntur.] Adminiſtrantur, moventur, &c. Sic alibi paſſim. Lamb. *Gignuntur*, quaſi *gignuntur.*

956. *Immenſum pateat.*] Cùm ſecundum latitudinem, tum ſecundum longitudinem, &c.

Vaſtéque profundum.] Hoc eſt altum & profundum; immenſum ſecundùm omnes partes; hoc eſt infinitum.

Omne, quod eſt igitur, nullâ regione viarum
Finitum eſt; namque extremum debebat habere.
Extremum porrò nullius poſſe videtur
Eſſe; niſi extrà ſit, quod finiat: ut videatur
Quò non longiùs hæc ſensûs natura ſequatur.
Nunc, extrà Summam quoniam nihil eſſe fatendum eſt,
Non habet extremum; caret ergò fine modóque.
Nec refert quibus abſiſtas regionibus ejus;
Uſque adeò quem quiſque locum poſſedit, in omnes
Tantumdem partes infinitum Omne relinquit.
Præterea, ſi jam finitum conſtituatur
Omne, quod eſt, ſpatium; ſi quis procurrat ad oras

INTERPRETATIO.

Ergo illud Totum, quod extat in rerum naturâ, *nullâ parte regionum terminatum eſt; etenim deberet habere terminum. Atqui terminus nullius rei videtur eſſe poſſe, niſi* aliquid *extet ulteriùs, quod terminet: ut* terminus aliquis *cernatur, ultrà quem hæc natura ſensûs*, nempè visûs, *non progrediatur. Jam verò, cùm oporteat fateri nihil eſſe ultrà Univerſum, non habet igitur terminum, nec habet finem, nec extremum. Nec intereſt in quibus illius* Univerſi *partibus conſiſtas;* namque *in quantum quilibet homo occupat regionem aliquam* illius, *in tantum quoqueversùm linquit* ſemper *Totum immenſum. Deinde, ſi jam omnis locus, qui extat, ponatur terminatus;* profectò, *ſi quis extremus progrediatur*

ANNOTATIONES.

957. *Omne, quod eſt igitur, &c.*] His 10. v. continetur I. argumentum, quo Lucret. probat *Inane* ſeu Vacuum patere infinitum & immenſum. Scilicet ipſum *Univerſum* infinitum patet. Namque, quod eſt finitum, habet extremum. Quis hoc non dederit? Quod autem habet extremum, id cernitur ex alio extrinſecùs. Hoc quoque eſt concedendum. At quod *Omne* eſt, hoc eſt *Univerſum*, id non cernitur ex alio extrinſecùs. Ne hoc quidem negari poteſt. Igitur *Omne* quod eſt, ſeu *Univerſum*, non habet extremum. Hoc denique dandum eſt. Quare cùm *Univerſum* non habeat extremum, infinitum ſit ipſum neceſſe eſt. Hoc argumentum iiſdem ferè verbis eſt apud *Cicer. 2. de divin.* Apud *Laërt. lib. 10.* Et apud *Ariſtot. 3. phy. 4.* quo probatur dari infinitum in rebus: & apud *Cleomed.* quo oſtenditur eſſe extrà Mundum *Inane* infinitum. Sed jam ſingulas partes argumenti expendamus.

Omne quod eſt.] Laërt. lib. 10. τὸ πᾶν *Univerſum. Totum.*

959. *Extremum porrò, &c.*] Hoc eſt, ea eſt natura *extremi*, ut ab alio contineatur, & finiatur; nec ultrà ipſum viſus progredi queat. Quaſi hæc natura ſensûs, nempe viſus, terminos extremos ponat.

961. *Sensûs natura.*] Viſus, oculi.

962. *Summam.*] Univerſum, Omne, τὸ πᾶν. Si enim extrà Univerſum eſſet aliquid, ſanè non eſſet τὸ πᾶν, *Omne.* Univerſum quippè complectitur id *Omne*, quod eſt, hoc eſt, univerſam rerum ſummam.

964. *Nec refert, &c.*] His 3. v. poſterioribus præoccupat objectionem, quam quis facere poterat. Nimirùm fore regionem aliquam, quæ extranea eſſet. Verùm, inquit, quâcumque in regione fueris, infinitum ſemper hinc inde ſpatium tibi ſupererit, cùm in infinito non ſit extremum. v. 997. &c.

967. *Præterea ſi jam finitum, &c.*] His 16. v. continetur II. argumentum quo Lucretius immenſitatem *Univerſi* infinitam aſſerit. Si enim, inquit, finitum eſſet *Univerſum*, poſſet certa il-

Ultimus extremas, jaciátque volatile telum,
Id validis utrùm contortum viribus ire,
Quò fuerit miſſum, mavis longéque volare;
An prohibere aliquid cenſes, obſtaréque poſſe?
Alterutrum fatearis enim, ſumáſque neceſſe eſt.
Quorum utrumque tibi effugium præcludit; & Omne
Cogit ut exemtâ concedas fine patere.
Nam ſive eſt aliquid, quod prohibeat, officiátque,
Quominù', quò miſſum eſt, veniat, finíque locet ſe:
Sive foras fertur, non eſt ea fini' profectò.
Hoc pacto ſequar; atque oras ubicumque locâris
Extremas, quæram quid telo denique fiat.
Fiet, uti nuſquam poſſit conſiſtere finis:
Effugiúmque fugæ prolatet copia ſemper.

INTERPRETATIO.

ad ultimos fines illius, & mittat ſpiculum miſſile, peto à te *an velis potiùs illud vibratum magnis viribus pervenire ad locum, in quem fuerit miſſum, aut ultrà tranſvolare; an verò putas aliquid* eſſe, quod *queat impedire, & obſiſtere* illi? *Etenim oportet ut alterum horum duorum concedas, & accipias. Utrumque autem horum intercludit tibi viam effugiendi; & imponit tibi neceſſitatem ut fatearis Totum immenſum eſſe, ſublato* omni *termino. Namque ſive ſit aliqua res, quæ impediat & obſtet, ne te*lum illud *perveniat in locum, in quem vibratum eſt, ſed ponat ſe in extremo, ſive longiùs eat extrà, ſanè hoc eſt extrema ora. Hoc modo inſequar; & in quocunque loco poſueris ultimos fines, petam quid tandem accidat ſpiculo* illi. *Accidet* autem, *ut nullibi ora extrema poſſit conſtare: &* ut *ſpatium fugiendi* ſemper ultrà *dilatet perpetuò locum, in quem* telum *fugiat.*

ANNOTATIONES.

lius extrema ora aſſignari. Stet autem aliquis homo in illâ extremâ *Univerſi* orâ, & inde jaciat telum; vel erit aliquid extrà illam certam *Univerſi* oram extremam, quò telum illud ultrà mitti poſſit: vel erit aliquid, quod impediet ne ultrà tranſvolet. Jam verò ſi ſit aliquid, quò telum perveniat; igitur certa non eſt ea extrema *Univerſi* ora, ſed aliquid ultrà extat. Sin autem ſit aliquid quod impediat, ne telum ultrà tranſvolet; igitur & erit aliquid extrà illam certam & datam extremam *Univerſi* oram. Itaque nulla eſt finis, nullum extremum immenſitatis *Univerſi*. Si enim ultrà progreſſus fueris, ſequetur quocunquè Lucretius; & eodem bipartiti argumenti ſpiculo inſtabit progrediendo in infinitum.

970. *Id validis.*] Benè. Alii *invalidis*. minùs rectè.

974. *Effugium.*] Effugiendi viam.

Omne.] Univerſum: Omne, quod eſt, ſpatium: immenſum Inane.

975. *Exemtâ . . . fine patere.*] In immenſum extendi: Infinitum eſſe. Sic v. 1006.

977. *Quominù'.*] Quominùs, litterâ *s* demtâ, ut ſyllaba corripiatur. Sic v. ſeq. *fini'*, pro *finis*; ſic alibi paſſim.

978. *Ea fini' profectò.*] Alii, *à fine profectum*; ſup. *telum*; benè, idémque ſenſus.

981. *Finis.*] Ora extrema: terminus ultimus.

982. *Effugiúmque fugæ &c.*] Hoc eſt, fiet, ut *fugæ copia*. id eſt, ut ſpatii immenſitas infinita perpetuum effugiendi atque evolandi locum telo illi præbeat.

Prolatet.] Dilatet, amplificet; quaſi porrotenùs latius faciat.

Præterea, ſpatium Summaï totius omne
Undique ſi incluſum certis conſiſteret oris,
Finitúmque foret; jam copia materiaï
Undique ponderibus ſolidis confluxêt ad Imum:
Nec res ulla geri ſub cœli tegmine poſſet;
Nec foret omninò cœlum: neque lumina Solis.
Quippè ubi materies omnis cumulata jaceret,
Ex infinito jam tempore ſubſidendo.
At nunc nimirùm requies data principiorum
Corporibus nulla eſt, quia nil eſt funditùs imum;
Quò quaſi confluere & ſedes ubi ponere poſſint:
S mper & aſſiduo motu res quæque geruntur
Partibus in cunctis, æternáque ſuppeditantur

INTERPRETATIO.

Demùm, ſi totus Locus totius Univerſi conſtaret clauſus certis finibus ex omni parte, & eſſet terminatus: ſanè omnis *multitudo materiæ* primæ *jam defluxiſſet ex omni parte ad infimum* locum præ *ponderoſâ gravitate* ſuâ: *neque* jam *res ulla poſſet fieri ſub tecto cœli: nec* jam *prorsùs cœlum* ipſum *extaret: neque lux* ipſa *Solis. Namque omnis materia* rerum *conglobata eſſet, ac iners jaceret jam ab infinito ævo. Jam verò ſcilicet nulla quies reddita eſt corporibus primordiorum, quia in nullo loco locus infimus prorsùs jacet, in quem quaſi concurrere, & in quo* queant *quaſi figere ſedem: & perpetuò, atque irrequietâ motione cuncta res moventur ac fiunt, in omnibus partibus* Mundi, *& ſemina rerum immortalia porcita*

ANNOTATIONES.

983. *Præterea, ſpatium Summai. &c.*] His 14. v. proponitur III. argumentum, quo *Univerſi* immenſitas aſtruitur, nimirùm ex incommodis, quæ aliàs evenirent, ſi finitum eſſet Univerſum. Namque foret aliquod *Univerſi centrum* ſeu *Imum*. ſicut & extremum: atqui ſi *locus imus*, ſeu *centrum* eſſet, jampridem in eo tota materies prima, ſuis ponderibus depreſſa, conſideret ac jaceret iners, & ſine motu. Quod ſi fuerit ita, neceſſe fuit ut ab infinito etiam tempore nihil potuerit generari, nec cœlum, nec Sol, nec cætera omnia; cùm ſine Atomorum motu ac concurſu res non coaleſcant. Res autem manifeſta docet *Principiis* ſeu *Atomis* nullam eſſe datam requiem; cùm continuò res quotidiè naſcantur, & occidant. Sicut igitur non eſt aliquod *Imum*. in quo cumulata corpora materiæ conſidant, ac ſine motu jaceant: ita non eſt aliquod *extremum*, quo finiatur *Univerſum*.

Summai totius.] Univerſi.

985. *Copia materiai.*] Multitudo principiorum: Atomorum copia. Sic v. 996

986. *Ponderibus.*] Quia enim corpora ſunt Atomi, pondus & gravitatem habent, v. 626.

Confluxêt.] Syncope; pro *confluxiſſet*. hoc eſt, conveniſſet, deſcendiſſet.

Imum.] Centrum, medium locum; quem in *Univerſo* non dari probat v. 1050. & ſeqq.

987. *Geri.*] Fieri, generari, moveri, adminiſtrari, &c.

988. *Lumina Solis.*] Sol. Periphraſis, Sic v. 991. *Principiorum corporibus*, id eſt, *Principiis*.

989. *Quippè ubi.*] Nam, quippè, quia, v. 243. & alibi.

990. *Ex infinito tempore.*] Ab æterno, ab æterno ævo.

991. *Principiorum Corporibus,*] Principiis. Periphraſis eſt, v. 988.

992. *Nihil eſt funditùs imum.*] Nullum eſt Univerſi centrum, ut demonſtrabit v. 1050.

994. *Geruntur.*] Fiunt, adminiſtrantur, v. 987.

995. *Suppeditantur.*] Subminiſtrantur, ſuggeruntur ad res gignendas.

Ex infinito cita corpora materiaï.
Poſtremò antè oculos rem res finire videtur:
Aër diſſepit colles, atque aëra montes:
Terra mare, & contrà mare terras terminat omnes.
Omne quidem verò nihil eſt, quod finiat, extrà.
Eſt igitur natura Loci Spatiúmque profundi,
Quod neque clara ſuo percurrere flumina curſu
Perpetuo poſſint ævi labentia tractu;
Nec prorsùm facere, ut reſtet minùs ire meando.
Uſque adeò paſſim patet ingens copia rebus,
Finibus exemtis in cunctas undique partes.
Ipſa modum porrò ſibi rerum Summa parare

INTERPRETATIO.

ad res gignendas *ſubminiſtrantur ex immenſo* Inani. *Denique res alia cernitur antè conſpectum terminare rem* aliam: namque v.g. *aër diſcludit montes, & viciſſim colles aëra; terra finit æquor, & viciſſim æquor terras cunctas. At verò nulla res eſt ultrà Univerſum, quæ terminet* illud. *Ergò ea eſt natura Spatii, &* is eſt *Locus Univerſi immenſi, quem neque nobiles fluvii, qui prolabuntur aſſiduo tenore temporis æterni, queant* tamen *ſuo decurſu permeare, neque omninò efficere labendo, ut* ſibi minùs *via ſuperſit. Tanta eſt immenſitas latè aperta rebus, ſublatis terminis ex omni parte in omnes partes. Cæterùm Natura ipſa impedit ne Univerſa moles*

ANNOTATIONES.

996. *Ex infinito.*] Sup. *Inani*, quod infinitum eſt. Cicer. 1. de fin. *Cenſet* Epicurus, *in infinito Inani, in quo nec ſummum, nec infimum, nec medium, nec ultimum, nec extremum ſit, corpora individua ita ferri, ut concurſionibus inter ſe cohæreſcant.* Sic v. 1024.

997. *Poſtremò antè oculos, &c.*] His 10. v. continetur IV. argumentum, quo Poëta probat à diſſimili notiſſimo *Univerſum* non habere finem. Scilicet manifeſtò conſtat aërem à montibus, & montes viciſſim ab aëre terminari: ſimiliter mare terris, & terras mari finiri; quippe quia & aër eſt extrà montes, & montes ſunt extra aërem: & mare eſt extrà terras, & terræ ſunt extrà mare. Sed extrà *Univerſum* nihil eſt; cùm Univerſum ſit id omne, quod eſt: igitur *Univerſum* non poteſt ab ullo terminari; ſed ita immenſum patet, ut ne vel rapidiſſima quidem flumina illud unquam percurrant; nec ita decurrerint, ut minùs reſtet ipſis aliquando decurrendum; quia nuſquam terminatur.

998 *Diſſepit.*] Diſcludit, ſeparat.

1000. *Omne.*] Immenſum Univerſum: Immenſitas Loci totius Naturæ.

1001. *Profundi.*] Immenſi Univerſi; quod longum, latum, altum, & profundum patet, v. 950. not.

1002. *Clara flumina.*] Præ rapiditate, puta Rhodanum, Danubium, &c.

1003. *Perpetuo poſſint, &c.*] Hic verſ. iteratur lib. 5. v. 1215. Hoc eſt aſſiduâ temporis continuatione ac productione.

1004. *Minùs ire.*] Minùs viæ.

1005. *Ingens copia.*] Immenſitas magna, & innumerabilis.

1007. *Ipſa modum porrò, &c.*] His 13. v. argumentum V. proponit; quod quidem adversùs Stoïcos videtur afferre. Hi enim, teſte Plutarcho, voluerunt *Infinitum quidem Inane, ſed non Corpora infinita eſſe.* Lucretius autem ex Epicuri doctrinâ docet *Corpora materiæ terminari Inani: & Inane Corporibus.* ut ſic alternatim Univerſa rerum ſumma reddatur Infinita, cùm *Atomorum* multitudine, tùm *Inanis* immenſitate. Adeò ut alterutrum infinitum eſſe nequeat, quin alterum quoque ſit infinitum. Namque v. g. ſi ſolum Inane eſſet infinitum, nec infinita eſſent corpora materiæ, nul-

Ne poſſit, Natura tenet; quia Corpus Inani,
Et, quod Inane autem eſt, finiri Corpore cogit:
Ut ſic alternis infinita omnia reddat.
Aut etiam alterutrum, niſi terminat alterum eorum,
Simplice naturâ pateat tantùm immoderatum:
Nec mare, nec tellus, nec cœli lucida templa,
Nec mortale genus, nec Divûm corpora ſancta
Exiguum poſſent horaï ſiſtere tempus;
Nam diſpulſa ſuo de cœtu materiaï
Copia ferretur magnum per Inane ſoluta:
Sive adeò potiùs nunquam concreta creâſſet
Ullam rem, quoniam cogi disjecta nequîſſet.
Nam certè neque conſilio primordia rerum,

INTERPRETATIO.

rerum queat comparare ſibi terminum, quia cogit Corpus terminari Inani, & quod eſt Inane, terminari *Corpore: ut ita* vicibus *alternis efficiat Omnia infinita. Vel ſanè, ſi alterutrum non finit alterum illorum, ita ut* Univerſum *ſit ſolùm immenſum unicâ & ſimplici naturâ* v. g. Inanis, *nec Oceanus, nec terra, nec fulgentes fornices cœli, nec gens humana, nec augusta corpora Deorum poſſent conſiſtere vel per minimum* quidem *tempus horæ; namque multitudo corporum primorum disjecta de ſuo concilio volitaret libera per immenſum ſpatium vacans: vel potiùs nunquam conciliata procreâſſet rem ullam; quia,* cum *diſſipata* eſſet, *nunquam potuiſſet conciliari. Etenim profectò principia rerum neque previdentiâ, neque ſolerti*

ANNOTATIONES.

la ſanè res jam, neque cœlum, neque mare, neque terra, neque homines, neque Dii ipſi poſſent vel per minimum horæ tempus conſiſtere; imò ne unquam quidem creari potuiſſent. Quippè ubi corpuſcula prima disjecta de ſuo cœtu volitarent per Inane infinitum, nec unquam conciliarentur ad rerum concretiones ac generationes.

Rerum ſumma.] Univerſa rerum copia: Univerſa Natura rerum.

1008. *Corpus.*] Atomos.

1010. *Omnia.*] Atomos nempe & Inane, quæ duo ſunt, ex quibus tota Natura conſtat. v. 420.

1011. *Alterutrum.*] Vel Inane, vel Corpora prima, ſeu Atomi.

1012. *Simplice naturâ.*] v. g. ſolâ Inanis naturâ. Id enim ſatis innuunt cùm verba ſequentia, *pateat immoderatum;* tum verſus 1017.

Immoderatum.] Sine modo & fine; hoc eſt patens in infinitum. Sic Cicero 2. nat. Deor. vocat *immoderatum æthera.*

Tantùm.] Benè. Alii *tamen;* minùs rectè.

1013. *Cœli templa.*] Cœlum. Sic Enn. Sic Manil. lib. 1. v. 448. *Cœli fulgentia templa.* Id eſt, arcus, aut fornices cœli; ſeu concava cœli pars ea, quam contemplamur.

1014. *Mortale genus.*] Humanum genus: aut omne animantum genus.

1020. *Nam certè neque conſilio, &c.*] His 14. v. occupatio eſt, cujus ſolutio VI. argumenti locum tenet. Potuit enim quis objicere, quòd mens aliqua ſagax, aut Deus poſſet diſſipata corpora materiæ colligere, & congregare in rerum concretiones. Verùm negat id Lucretius, docétque non conſilio, aut mente divinâ conciliari *Atomos*, ſed in infinito Inani mutuis vexari plagis, ac temeratio quodam & cæco concurſu inter ſe cohæreſcere, atque in varias rerum, quæ jam ſunt, concretiones conciliari; imò & in rerum conſervationes convenire, putâ *maris, fluminum, plantarum, animalium, & cæleſtium flammarum.* Sic Cicer. 1. fin. Sic Lucret. lib. 2. v. 164.

Ordine ſe quæque, atque ſagaci mente locârunt;
Nec quos quæque darent motus pepigêre profectò:
Sed, quia multa modis multis mutata per Omne
Ex infinito vexantur percita plagis,
Omne genus motûs & cœtûs experiundo,
Tandem deveniunt in tales diſpoſituras,
Qualibus hæc rebus conſiſtit Summa creata:
Et multos etiam magnos ſervata per annos,
Ut ſemel in motus conjecta eſt convenientes;
Efficit ut largis avidum mare fluminis undis
Integrent amnes; & Solis terra vapore
Fota novet fœtus; ſummiſſaque gens animantum
Floreat; & vivant labentes ætheris ignes.
Quod nullo facerent pacto, niſi materiaï
Ex infinito ſuboriri copia poſſet,
Unde amiſſa ſolent reparari in tempore quoque.

INTERPRETATIO.

animo quæque diſpoſuerunt ſeſe in eâ *di poſiturâ* quâ ſunt: *neque* etiam *certè convenerunt inter ſe de motionibus, quas quæque redderent: verùm cùm plura immutata diverſis modis, & percuſſa ictibus* variis, *agitentur per* Immenſum *Univerſum præ infinito* illorum numero, *tentando omne genus motus & concilii, conveniunt demùm in tales poſituras, qualibus hæc univerſa natura rerum conſtat. Et conſervata* eſt *quoque per plura longa ſecula, ex quo* ſcilicet *tempore compacta eſt ſemel in motiones aptas*: atque hinc *facit ut flumina renovent* perpetuò *copioſis aquis fluminis Oceanum voracem; &* ut *terra calefacta calore Solis renovet fruges; &* ut *genus animalium, quod debilitatur vigeat; &* ut *flamma cœli cadentes non extinguantur. Quod* quidem *nullo modo facerent, niſi abundantia corporum primorum poſſet ſubnaſci ex immenſo* Inani, *ex quibus ea, quæ perduntur conſueſcunt ſuppeditari in quolibet tempore.*

ANNOTATIONES.

Conſilio.] Divinâ providentiâ.

1023. *Per Omne.*] Per Immenſum Inane.

1024. *Ex Infinito.*] Sup. Inani. Sic v. 996. 1035 &c.

1026. *Diſpoſituras.*] Diſpoſitiones, figuras, ordines, &c. Sic veteres nomina formabant. *Poſitura, cenſura, diſpoſitura, conjectura, fermatura, &c.* apud Lucret. Ennium, & alios.

1027. *Summa creata.*] Univerſa hæc rerum moles ac Natura.

1030. *Avidum mare.*] Quod fluvios omnes ſorbeat.

1031. *Integrent amnes.*] Suppeditent ac renovent fluvii. Sic v. 230.

1032. *Fota vapore Solis.*] Sic v. 807.

Sólque ſuâ pro parte fovet, tribuítque calorem.
Creſcere uti poſſint fruges, arbuſta, animantes, &c.

Summiſſa.] Imminuta, debilitata, fracta. Cic. 3. de Orat. & 1. in ver. Plin. lib. 29. cap. 1. & 11. *Submittere pretia*, id eſt, *minuere.*

1033. *Vivant ignes.*] Metaphora ab animantibus ad ignem. Sic Horat. 3. od. 21. *viva lucerna.* Sic Græci vocant ſcintillam ζώπυρον, *ignem vivum.* Ex veterum quippè doctrinâ, qui voluerunt animas eſſe igneas, aut ignes.

Labentes.] Sic v. 2. *Cœli ſubter labentia Signa*; aut *cadentes, perituri.*

1035. *Ex infinito.*] Sup. Inani. Sic v 990. Sic ſeſe explicat v. 1050.

Suboriri.] Sic v. 1048. hoc eſt, quaſi in locum amiſſorum & decedentium oriri, ſubvenire.

Nam veluti privata cibo natura animantum
Diffluit amittens corpus: ſic omnia debent
Diſſolvi, ſimul ac defecit ſuppeditare
Materies aliquâ regione averſa viaï.
Nec plagæ poſſent extrinſecùs undique ſummam
Conſervare omnem, quæcunque eſt conciliata;
Cudere enim crebrò poſſunt, partémque morari,
Dum veniunt aliæ, ac ſuppleri ſumma queatur:
Interdum reſilire tamen coguntur, & unà
Principiis rerum ſpatium, tempúſque fugaï

INTERPRETATIO.

Etenim ſicut natura animalium privata alimento diſſolvitur & perit *perdens corpus: ita res omnes debent diffluere, ubi primùm materia* prima *deflexa* ab *aliquâ parte via deſiit ſubminiſtrare* aliud, unde reſarciatur, quod amiſſum eſt. *Neque* etiam *ictus exteriores valerent conſervare ex omni parte totam Naturam rerum, qualiſcunque eſt* jam *congregata in res; quippe* ictus illi *poſſunt* quidem *frequenter ferire, & retardare partem* unam atomorum, *donec alia partes accedant, &* donec *numerus totus poſſit expleri: verùm* quaſi repercuſſi *coguntur aliquando retrocedere, & ſimùl præbere primordiis rerum locum & tempus*

ANNOTATIONES.

1037. *Nam veluti privata cibo, &c.*] His 4. v. confirmat à ſimili, ut aiunt, res cunctas reſolutum iri, niſi materies ſuboriretur, quæ damnum, quod quæque patiuntur in tempore, reſarciret: ſicut animalia brevi perirent ac morerentur, niſi cibo & alimento reſtaurarentur in dies.

1038. *Amittens corpus.*] Sic v. 809.

1040. *Averſa.*] Quaſi reflexa, & impedita ne longiùs vagetur: ſed ſiſtat in rerum damnum reſtaurandum. Scilicet volitant Atomi per Inane, donec temerario concurſu congrediantur in rerum concretiones.

1041. *Nec plagæ poſſent, &c.*] His 10. v. præoccupat & ſolvit objectionem, quæ adversùs hanc doctrinam fieri prævidebat. Cùm enim doceat Lucretius lib. 2. v 97. & ſeqq. Atomos occurſantes officiosè ſeſe percutere; ex eo conflictu fit ut morantes & tardatæ coaleſcant & compingantur in corpora. Igitur cùm perpetuò concurſent per Inane, & ſeſe mutuò percutiant, ſanè tantum abeſt ut rebus jam concretis aliquod detrahatur, ut etiam novæ & novæ ſemper adhæreſcant rebus Atomi, atque magis ac magis augeant res cunctas. Cui tacitæ objectioni ut faciat ſatis; concedit quidem & plagas officiosè invicem infligi ab Atomis, & rerum effluxum ſeu damnum impediri: verùm non omninò ac integrè impediri, quia non incunctanter ſeſe percutiunt: ſed pars partem moratur, donec aliæ veniant; quâ in cunctatione datur libera Atomis fuga. Hinc fit, ut niſi infinita Atomorum copia ſuboriatur ex Inani infinito, ſanè rariſſimæ eſſent plagæ, aut etiam nullæ; ſicque res cunctæ breviter diſſolverentur & corpus amitterent ſuum, cùm non ſuboriretur, unde reſtaurarent illud.

Summam.] Totam naturam, rerum omnium molem; res cunctas.

1042. *Conciliata.*] Coacta, congregata, compacta, concreta.

1043. *Partémque morari.*] Partem Atomorum retardare, ne effugiant à cœtu.

1044. *Queatur.*] Sic veteres loquebantur. Plaut. Satyrione; *retrahi nequitur.* Cato. lib. 1. orig. *id nequitum eſt exaugurari.* Sic Virg. *poteſtur,* pro *poteſt.*

Suppleri.] Expleri; id eſt, aliis Atomis ſuccedentibus redintegrari. Hinc *ſupplementum.*

1045. *Coguntur.*] Sup. ictus, plagæ.

Largiri, ut poſſint à cœtu libera ferri.
Quare etiam atque etiam ſubotiri multa neceſſe eſt.
Et tamen, ut plagæ quoque poſſint ſuppetere ipſæ,
Infinita opus eſt vis undique materiaï.
Illud in his rebus longè fuge credere, Memmi,
In medium ſummæ, quod dicunt, omnia niti;
Atque ideò Mundi naturam ſtare ſine ullis
Ictibus externis; neque quoquàm poſſe reſolvi
Summa, atque ima, quòd in medium ſint omnia nixa;
Ipſum ſi quidquam poſſe in ſe ſiſtere credis;

INTERPRETATIO.

effugii, ut ea ſoluta à conciliatu queant longè vagari. Quamobrem omninò oportet ut multa corpuſcula prima continuò *ſubveniant* ex Infinito Inani. *Et tamen innumerabilis copia primordiorum ex omni parte* ſubnaſcatur *neceſſe eſt* ad hoc, *ut ictus ipſi queant ſufficere. In his* autem *rebus, ô Memmi, cave omninò credas hoc, quod* vulgò *docent*. nimirùm *res cunctas tendere in centrum Univerſi; & idcirco naturam Univerſi eſſe ſine ullis plagis extrinſecis: neque res ſupremas, & infimas poſſe diſſipari in aliquem locum, quia res cuncta incumbunt in centrum: ſi* tamen *putas rem aliquam poſſe niti in ſeipſam, &*

ANNOTATIONES.

1047. *Poſſint.*] Sup. principia rerum, corpora materiæ, &c. non enim omnia corpora prima cohærere poſſunt & copulari; quæ igitur copulari nequeunt, ea libera volitant à congreſſu & conciliatu, donec cum aliis ſimilatis cohæreant, lib. 2. v. 108. & ſeqq.

1051. *Illud in his rebus longè, &c.*] His 59. v. tandem docet, ſicut in Univerſo infinito & immenſo nullum eſt extremum: ita neque medium eſſe aut centrum, ut, vocant. His igitur 16. v. prioribus confirmaturus Univerſum eſſe infinitum, aſſerit illius non eſſe centrum aliquod aut medium; in quod, ut Peripateticis, & vulgo philoſophorum placuit, gravia omnia nitantur ac incumbant; ita ut, quæ ſupra terram ſunt, in illud medium delabantur; quæ verò infrà jacent, pariter in illud idem centrum aſcendant; quæ autem in ipsâ terrà poſita ſunt, in ejus centro conquieſcant. Rem explicat comparatione ad Peripateticorum mentem. Quaſi non ſecùs hoc fiat, inquit, ac ſi in pelvim plenam aquâ aliquid injicias, v. g. nummum argenteum; cujus imago mox per aquas medias ad ſuperficiem aſcendit inſpicienti, neque ulteriùs progreditur. Similiter animalia, aut res pondere graves cæteræ, non deſcendunt ultrà terras in inferiora cœli loca, aut ſuprà terras aſcendunt in ſuperiora cœli templa. Namque qui ſunt infrà terras, nempè Antipodes noſtri, ii vident Solem ſuprà caput ſibi illucentem, dum nos, qui ſumus ſuprà terras ex adverſo, noctis cernimus tenebras: & contrà. Verùm, ſtolidam hanc eſſe ſententiam jam demonſtrare conaturus eſt, nullúmque Totius ſeu Univerſi medium omninò eſſe.

1052. *In medium ſumma.*] In centrum Univerſi.

Omnia.] Gravia quidem. Quæ enim levia, è medio, ſeu centro feruntur ad ſupremum, minùs quidem aut magis fortiter, pro minore aut majore ſuâ levitate, v. 1083.

1054. *Ictibus externis.*] Quibus Atomi percuſſæ coëant in cœtum & in rerum concretiones.

1055. *Summa, atque ima.*] Res ſupremæ & infimæ; id eſt, quæ ſuprà ſunt & infrà medium Univerſi.

1056. *In ſe ſiſtere.*] Ponderibus ſuis libratum ſtare: quomodo terram in medio ſuis ponderibus libratam ſtare, ac in ſe ſiſtere docent nos Scripturæ ſacræ.

Et, quæ pondera ſunt ſub terris, omnia ſursùm
Nitier; in terrâque retrò requieſcere pôſta:
Ut per aquas quæ nunc rerum ſimulacra videmus.
Et ſimili ratione animalia ſuaptè vagari
Contendunt, neque poſſe è terris in loca cœli
Recidere inferiora magis, quàm corpora noſtra
Sponte ſuâ poſſint in cœli templa volare:
Illi cùm videant Solem, nos ſidera noctis
Cernere, & alternis nobiſcum tempora cœli
Dividere, & noctes pariles agitare diebus.
Sed vanus ſtolidis hæc omnia finxerit error;

INTERPRETATIO.

res omnes graves, quæ jacent ſub terris, aſcendere ſursùm; & contrà, res illas, quæ ſitæ ſunt in medio terræ, conquieſcere: ſicut illæ *imagines rerum, quas cernimus inter aquas. Et volunt pari modo res animantes ferri ex ſeipſis, nec magis poſſe è terris deſcendere in infimas regiones cœli, quàm corpora noſtra queant ex ſeipſis evolare in* ſublimes *fornices cœli*: &; *quoniam illi* homines, qui ſub terris habitant, *cernunt Solem*, volunt *nos videre ſtellas noctis; & alternis* vicibus illos *partiri nobiſcum tempora cœli, & agere noctes pares diebus. Sed* neceſſe eſt ut *falſus error præbuerit anſam ignaris fingendi cunctas res iſtas; quia malè*

ANNOTATIONES.

1057. *Sursùm Nitier.*] Ad terræ centrum aſcendere. Loquitur autem habitâ ſitûs noſtri ratione. Quæ enim ſub terris pondera ſunt nobis, ea quidem nos ipſi ſursùm niti credimus, dum ad terræ centrum feruntur: Antipodibus verò deorsùm labuntur. Et contra: quæ Antipodibus gravia ſub terris ſunt, ea ſursùm ferri dicimus, cùm in terræ centrum incumbunt; quæ verò iiſdem in terræ centrum deſcendunt, ea deorsùm ferri fingimus.

1058 *In terrâque.*] Alii *in terrámque.* Idem ſenſus.

Retrò.] Contrà.

Pôſta.] Syncope, pro *poſita.*

1060. *Suaptè.*] Ex ſeipſis, per ſe, ſponte ſuâ: benè. Lambin. *Subtu'* pro *ſubtus*, id eſt, *infrà*; alii *ſuprà*: minùs benè.

1062. *Recidere.*] Prima producitur: vel *reccidere*: ſic. v. 857.

Inferiora.] Quæ quidem nobis ſunt infima, Antipodibus verò ſuprema.

1063. *Cœli templa.*] Superiores cœli fornices, v. 1013.

1064. *Illi.*] Hoc eſt, qui infrà terras ſunt, nimirùm Antipodes. Alii *illic.* Idem ſenſus.

1065. *Tempora cœli.*] Dies ac noctes,

1066. *Diebus.*] Alii, *diéſque.* Idem.

1067. *Sed Vanus ſtolidis, &c.*] His 15. v. refutat I. Peripateticorum, Stoïcorum, & vulgi ſententiam de *Medio Univerſi*: docétque vanam ac ſtolidam eſſe, cùm quia nihil *Medium* poſſit eſſe in Infinito, quale jam demonſtravit eſſe Univerſum: tum quia, ſi *medium* eſſet in *Univerſo*, non in illud magis, quàm in aliud quodlibet cuncta gravia deberent niti. Namque nec Locus eſt ullus in *Inani*, in quo ſtare poſſint corpora gravia, quaſi gravitate ac pondere privata eſſent cùm ad eum pervenerunt; quia ſemper liber iis patet meatus per *Inane* immenſum: neque etiam *Inane* poteſt ullo modo ſubſiſtere corporibus: hoc eſt, corporibus præbere vicem fundamenti, quia ſolidum minimè eſt ac firmum.

Stolidis] Epicureo faſtu *ſtolidos* vocat, qui fingunt Univerſi *medium*, aut centrum aliquod eſſe.

Amplexi quòd habent perverſè prima viaï.
Nam medium nihil eſſe poteſt, ubi Inane locúſque
Infinita: neque omninò, ſi jam medium ſit,
Poſſet ibi quidquam hâc potiùs conſiſtere causâ,
Quàm quâvis aliâ longè regione manere.
Omnis enim locus ac ſpatium, quod Inane vocamus,
Per medium, per non medium, concedat oportet
Æquè ponderibus, motus quâcunque feruntur:
Nec quiſquam locus eſt, quò corpora cùm venêre,
Ponderis amiſsâ vi poſſint ſtare in Inani.
Nec, quod Inane autem eſt, illis ſubſiſtere debet;
Quin, ſua quod natura petit, concedere pergat.
Haud igitur poſſunt tali ratione teneri

INTERPRETATIO.

complexi ſunt & *tenent primas vias* inveſtigandæ Naturæ. *Namque* ibi *non poteſt eſſe centrum aliquod, ubi Vacuum & Spatium* ſunt *immenſa: neque etiam, ſi jam* aliquod *centrum extet, aliquid poſſet ob hanc cauſam tibi quieſcere potiùs* in medio, *quàm eſſe in alio procùl loco. Etenim neceſſe* eſt ut *omnis Regio, & Locus, quod appellamus Vacuum, cedat æqualiter cunctis corporibus gravibus, per quamcunque regionem motus* illorum *cientur, ſive per centrum, ſive per non centrum: neque ulla eſt regio, in quam, cùm corpora advenerunt, queant* quaſi *exemtâ vi* ſuæ *gravitatis, conſiſtere in Inani: neque contrà, quod eſt Vacuum, id debet ita ſub illis conſiſtere, quin ſtatim præbeat* id ipſum, *quod natura ſua poſtulat. Ergò tali de cauſâ res nequeunt*

ANNOTATIONES.

1068. *Amplexi quòd habent.*] Quod amplexi ſint, & teneant. Sic Virg. 2. Æn.
Et Divûm amplexæ ſimulacra tenebant.

Prima viai.] Primas vias. Sic v. 1109. *ultima Naturai*: v. 1089. *Cærula cæli. &c. Prima viai*, hoc eſt, prima doctrinæ elementa, primas vias inveſtigandæ Naturæ. *Perverſè habent prima viai*: hoc eſt, ſtatim ab initio non veram, ſed alienam & perverſam viam Naturæ cognoſcendæ ſunt ingreſſi.

1069. *Medium.*] Centrum: locus imus, in quem undique corpora omnia tendant, & nitantur. Quale eſt Peripateticis centrum terræ, ad quod gravia omnia deſcendunt, & in quo nixa conquieſcunt, nec, ut aiunt, ullatenùs gravitant.

Inane Locúſque.] Immenſum vacans ſpatium, ut dixit ſuprà v. 335. 445. &c. Et ut etiam explicat ſeſe infrà v. 1073.

1071. *Conſiſtere.*] Quieſcere, ſtare, conſidere.

1074. *Concedat.*] Cedat; liberum meatum ac motum præbeat.

1075. *Ponderibus.*] Sup. *præ*: id eſt, propter pondus & gravitatem. Pondus enim ſponte & ex naturâ ſuâ deorsùm fertur ſemper, donec repercuſſione alterius obvii reſiliat.

Motus.] Sup. ponderum, ſeu corporum; benè. Alii *mota*, ſup. *pondera, ſeu corpora*: idem ſenſus: ſed cur hæc immutatio?

1077. *Stare in Inani.*] Quod quidem non eſt ſolidum & firmum; quale *medium*, in quo cuncta ſtent ac conquieſcant, eſſe debet.

1078. *Subſiſtere.*] Sub illis ſtare; vicem fundamenti præbere. Sic lib. 2. v. 236.

1079. *Quin, ſua. &c.*] Quin præbeat liberum meatum ac motum corporibus, cùm ea ſit illius natura, ut dictum eſt ſuprà.

1080. *Teneri in concilio res.*] Res ſtipatæ cohæreſcere, nec à ſe invicem disjici; ſcilicet ut in aliquo Medio conquieſcant, nec moveantur uſquam.

Res in concilio medii cuppedine victæ.
  Præterea, quoniam non omnia corpora fingunt
In medium niti: ſed terrarum atque liquorum,
Humorem ponti, magniſque è montibus undas,
Et quaſi terreno quæ corpore contineantur.
At contrà, tenues exponunt aëris auras,
Et calidos ſimul à medio differrier ignes:
Atque ideò totum circumtremere æthera ſignis,
Et Solis flammam per cœli cærula paſci,
Quòd calor à medio fugiens ibi conligat ignes.

INTERPRETATIO.

coërceri in cœtu capta amore centri. Deinde non eſt ſaltem medium, in quod res omnes nitantur, *cùm illi non putent cuncta corpora vergere in centrum; ſed* tantùm corpora *terrarum, & aquarum, & aquam maris, & aquas,* quæ fluunt *ex altis collibus, & res illas, quæ conſtent veluti corpore terreſtri. Contrà verò declarant teneros flatus aëris, & unà calidos ignes furſùm attolli à centro: & idcircò omnem ætheris regionem contremiſcere ſignis, & ignem Solis nutriri inter cæruleum cœlum. quia vapor diffugiens à centro connectit & contrahit ibi flammas.*

ANNOTATIONES.

1081. *Cuppedine.*] Litterâ *p* geminatâ, metri cauſâ. *Cupedine* autem antiquè pro *cupidine*, id eſt, amore.

1082. *Præterea, quoniam, &c.*] His 24. v. refutat II. hanc de *Medio* Univerſi ſententiam ex ipſorum adverſariorum doctrinâ. Stoïci quippè nolunt omnia niti in *Medium*: ſed gravia tantùm corpora, puta terram & aquam, & quæ terreno & aquoſo conſtant corpore, cætera vero, quæ leviora ſunt, puta ignem, & aërem, & quæ aërio atque igneo ſunt corpore, ſurſùm à medio differri; quinetiam ſicut à terrâ plantæ, arbores, & animalia creſcunt, & nutriuntur: ita ab ejuſdem terræ exhalationibus, & aquæ ſimùl vaporibus ignes æthereos, cometas, Solem, ac cætera cæli ſidera paſci crediderunt; cœlum verò ſtatuerunt *Totius* hujuſce *Univerſi* terminum undique cuncta finientem & coërcentem; quòdque Mundi quaſi mœnia faciat, ne ſcilicet ignis, qui ſurſùm ſemper evolat undique, diffugiat longè extrà Mundi fines per *Inane* magnum; & ne ſimili ratione cætera inferiora ſubſequantur, terràque ipſa ſeſe raptim ſubducat pedibus noſtris, & inter rerum omnium ac cœli ruinas abeat per Inane immenſum; nihilque præter *Inane* & *Corpora cæca* relinquatur. Scilicet lepidè admodum ridet illos Philoſophos, dum eorum ſic mentem explicat; ſuámque interim aſtruit doctrinam. Hic ſanè locus omnium viſus eſt difficillimus & Lambino, & Paræo, & Nardo, & cæteris interpretibus. Nos ſic Lucretium interpretamur; an ejus mentem aſſecuti fuerimus, Lectoris eſto judicium.

1083. *In medium niti.*] In centrum; aut in imum locum tendere.

Terrarum atq; liquorum] Sup. corpora.

1084. *Humorem ponti.*] Aquam.

1085. *Contineantur.*] Conſtent, componantur,

1086. *Tenues aëris auras.*] Periphraſis, Aëra, qui quaſi tenuis flatus extenditur, ut alibi jam notatum eſt.

1087. *A medio differrier.*] A centro evolare, & ferri quoquoversùm.

1088. *Circumtremere æthera ſignis*] Ignibus æthera micare, putà coruſcationibus, cometis, & aliis meteoris.

1089. *Cœli cærula.*] Cæruleum cœlum. Sic v. 1109. *ultima naturai*, Sic v. 1068. *prima viai, &c.* hoc eſt, *ultima natura, prima via, &c.*

Paſci.] Sic v. 232. *Unde æther ſidera paſcit.*

1090. *A medio.*] A centro Univerſi.

Ibi.] In cœli & ætheris regionibus.

Conligat.] Colligat, connectit, cogit.

Quippe etiam veſci è terrâ mortalia ſecla,
Nec prorsùm arboribus ſummos frondeſcere ramos
Poſſe, niſi à terris paulatim cuique cibatum
Terra det: at ſuprà circumtegere omnia cœlum,
Ne, volucrum ritu flammarum, mœnia Mundi
Diffugiant ſubitò magnum per Inane ſoluta;
Et ne cætera conſimili ratione ſequantur:
Néve ruant cœli tonitralia templa ſupernè,
Terráque ſe pedibus raptim ſubducat, &, omnes
Inter permixtas rerum cœlique ruinas
Corpora ſolventes, abeat per Inane profundum;
Temporis ut puncto nihil extet relliquiarum,
Deſertum præter ſpatium, & primordia cæca.
Nam quâcunque priùs de parti corpora cêſſe
Conſtitues, hæc rebus erit pars janua lethi:

INTERPRETATIO.

Quinetiam declarant *mortalia animalium genera nutriri à terrâ; nec ullatenùs ramos extremos arborum poſſe vireſcere, niſi tellus præbeat ſenſim è terris alimentum cuique* arbori: *verùm* declarant *cœlum deſuper circumcingere cuncta, ne, more velocium ignium, ambitus* hujus *Univerſi fugiant per immenſum Vacuum ſtatim atque* fuerint *liberi & diſrupti; & ne ſimili modo cætera res ſubeant: aut ne fornices tonitrales cœli corruant deſuper, & ne* *tellus ipſa celeriter ſubtrahat ſe veſtigiis* noſtris, *& inter cunctas diſſolutiones confuſas rerum & cœli*, quæ *diſſolvunt corpuſcula* materiæ, *diffugiat etiam per immenſum Vacuum; ita ut momento temporis nihil reliqui ſuperſit, præter locum vacantem & principia, quæ non cernuntur. Etenim quocunque de loco ſtatues priùs res ſeceſſiſſe, is locus erit porta mortis rebus:*

ANNOTATIONES.

1091. *Veſci è terrâ.*] Quanquam vulgò verbum *veſcor* regit ablativum ſine præpoſitione; vel etiam accuſativum.

Mortalia ſecla.] Animalia ſingula ſecundum omnes ſpecies. Sic verſ. 20. 468. 591. &c.

2093. *Cuique.*] Sup. Arbori.

Cibatum.] Cibatus, ûs, id eſt, cibus. Malè nonnulli *cibatur*. Hinc pejus tolſlunt verſ. ſeqq.

Terra det: at ſuprà circumtegere omnia cœlum.

1094. *Circumtegere.*] Circumvelare: circumambire.

1095. *Mœnia Mundi.*] Ambitus cœli, v. 74. & alibi. Sic loquuntur Ennius, Manilius, Virgilius, & alii.

1097. *Cætera.*] Cæteræ res creatæ, quæ ſubter & intra ipſa cœli mœnia, hoc eſt, intra cœlum ipſum continentur; quaſi, diſſoluto cœlo, cætera diſſolverentur, & effugerent ultrà.

1098. *Cœli templa.*] Sic v. 1012. 1063. id eſt, concavum cœlum: ea cœli pars, quam contemplamur. Quanquam hìc notat æthera, in quo tonitrua fabricari dicuntur.

Tonitralia.] In quibus fiunt tonitrua, & ex quibus vibrantur.

1101. *Copora ſolventes.*] Sup. *ruinas*; hoc eſt, quæ rerum concretiones disjiciunt, ac ſecum ruunt.

Profundum.] Immenſum ſecundum altitudinem, profunditatem, longitudinem & latitudinem, v 956.

1102 *Relliquiarum.*] Duplicâ litterâ *l*, metri causâ. Id eſt, nihil reliqui.

1103. *Primordia cæca.*] Atomos, quæ ſub viſus non cadunt.

1104. *Cêſſe.*] Syncope; pro *ceſſiſſe*. Sic *conſumſe* v. 234. pro *conſumſiſſe*.

1105. *Janua lethi.*] Cauſa interitûs,

Hâc ſe turba foras dabit omnis materiaï.
Hæc ſi pernoſces parvâ perfunctus opellâ,
(Namque aliud ex alio clareſcet), non tibi cæca
Nox iter eripiet, quin ultima Naturaï
Pervideas, ita res accendunt lumina rebus.

Interpretatio.

& per hunc locum *totus cœtus materia erumpet forâs.* Porrò *ſi adhibueris exiguum laborem, & cognoveris has res, (namque res alia innoteſcet* tibi *ex aliâ). ſanè obſcura tenebra non ſubducent tibi viam, quominùs intùs videas extremas* res *Natura: adeo res* ipſæ *afferunt lucem rebus.*

Annotationes.

1106. *Materiaï.*] Atomorum, primordiorum.

1107. *Hac ſi pernoſces, &c.*] His 4.v. primo huic libro finem facit; erigitque tandem in ſpem Memmium ſuum, fore ut cætera Naturæ abdita facilè luſtraturus ſit ſecum, ſi priùs bene noverit ea, quæ hactenùs de primis rerum principiis abundè diſputata ſunt.

—— ita res accendunt lumina rebus.

FINIS LIB. I.

TITI

TITI LUCRETII CARI

DE RERUM NATURA

LIBER SECUNDUS.

ARGUMENTUM.

PRÆFATUS pauca Lucretius de Sapientiæ lau- A verſ. 1. ad
dibus, cujus ad ſtudia Memmium ſuum, quaſi alieno v. 61.
periculo edoctum, ſuaviter allicit inducitque forti-
ter, I. futuram de Atomorum qualitatibus, quas
vocant, diſputationem aggreditur; quarum prima
motus eſt; quem triplicem aſtruit *Deorsùm*,
Sursùm, & *Declinationes.* Unde pars exiguis intervallis reper-
cuſſæ condenſentur in res duras ac ſolidas: pars magnis con- A verſ. 61.
flictæ ſpatiis concilientur in res raras, & molles: pars denique ad v. 167.
non ſociatæ volitent perpetuò per Inane magnum, ſicut ramenta
pulveris per Solis radios cernimus volitare. II. Stoïcos interim ar-
guit & Academicos, qui Mundum à Diis creatum, Divinâque
providentiâ conſervatum iri voluerint; quem temerario Atomorum A verſ. 167.
concurſu fabricatum, & fortuito earumdem diſcidio peremtum ad v. 184.
iri docuit Epicurus. III. Tum reverſus ad rem, unde orta eſt quæ-
ſtio, totus in id incumbit, ut aſtructo duplici Atomorum motu,
naturali *Deorsum*, violento *Sursùm*, tertium *Declinationis* præſer- A verſ. 184.
tim motum Atomis aſſerat, ex quo cuncta generentur, & ſine quo ad v. 272.
libertas omnis hominibus adimatur. Quâ ex datâ occaſione bre-

viter explicat, quid motus liber à neceſſario differat. IV. Docet
Atomos in immoto & quieto Univerſo ferri tamen irrequietis &
mobilibus motibus, in quibus ſemper fuiſſe, nunc eſſe, ac olim
A verſ. 272. fore neceſſe eſt. Quod quidem mirum videri non debet, cùm ejuſ-
ad v. 333. modi motus Atomorum non minùs cæci ſint, quàm cæca ſunt ea-
rum corpora; hoc eſt non magis ſub ſenſus noſtros cadant motus
Atomorum, quàm earum corpora. V. Explicato diverſo Atomo-
rum motu, jam alteram earum qualitatem, quæ variæ ſunt figuræ,
A verſ. 333. demonſtrat. Harum autem plurimas quidem ſpecies diverſas ac
ad v. 581. diſſimiles ſtatuit, numero tamen finitas: ſed ſub diverſâ quâque fi-
gurarum ſpecie ponit infinitas Atomos. Quod longâ carminum ſerie
explicat. VI. Hinc res cunctas non ex unius figurarum ſpeciei
A verſ. 581. Atomis: ſed ex multis ac diſſimilibus figuris conſtare oſtendit, vel
ad v. 699. unius Terræ exemplo, quæ, quia rerum omnium diverſa ſemina
in ſe continet, Maternum nomen eſt adepta, *Magnaque Parens*
Deorum pariter ac hominum eſt appellata. VII. Denique de cæ-
teris rerum qualitatibus, quas dicimus, fusè diſputat, puta de ca-
A verſ. 699. lore, frigore, humore, ſiccitate, colore, odore, ſapore, ac ſenſu.
ad v. 1022. Quarum omnium affectionum experres facit Atomos, quamvis ex
his res calidæ, frigidæ, humidæ, ſiccæ, coloratæ, odoræ, ſaporæ,
ac ſenſiles fiant atque coaleſcant. VIII. Tandem non unicum hunc
Mundum in Univerſo, ſed infinitos etiam alios eſſe fingit, quo-
A verſ. 1022. rum Dii ſicut nec fabricam, ita nec curam agunt: ſed qui ſicut te-
ad v. 1171. merario Atomorum concurſu coaluerunt, ita fortuito earumdem
diſcidio diſſolventur, haud diſſimili ratione, quàm plantæ, & ani-
malia naſcuntur, adoleſcunt, ſeneſcunt, & demùm intereunt.

T. LUCRETII CARI

LIBER SECUNDUS.

SUAVE, mari magno turbantibus æquora ventis,
E terrâ magnum alterius ſpectare laborem.
Non quia vexari quemquam eſt jucunda voluptas:
Sed, quibus ipſe malis careas, quia cernere ſuave eſt.
Suave etiam belli certamina magna tueri,
Per campos inſtructa tuâ ſine parte pericli:
Sed nil dulcius eſt, benè quàm munita tenere

INTERPRETATIO.

Dulce eſt *intueri longè ex terrâ magnum laborem alterius*. qui vexatur *in vaſto æquore, ventis agitantibus undas maris. Non quòd lætum ſit gaudium quempiam malè affici: ſed quòd dulce ſit ſpectare* mala, *quibus ipſe ſis expers. Dulce eſt quoque proſpicere magna prælia belli,* quæ *inſtituta* fuerint *in patentibus agris abſque parte diſcriminis tui. Verùm nihil eſt ſuavius, quàm occupare altas arces*

ANNOTATIONES.

1. *Suave, mari. &c.*] Cùm neque rerum dignitas, quas tractat Lucretius, neque futurum lectoris tædium pati viderentur, ut primo & unico libro univerſam de rerum Naturâ diſputationem complecteretur; huic ſecundo libro alteram de Atomis partem, quæ motum, figuras, cæteráſque illarum affectiones, quas dicimus qualitates, non ſine causâ reſervavit. De quibus diſputaturus interim his 59. v. quaſi proœmio quodam, Sapientiæ laudes præfatur ad Epicuri mentem & doctrinam; ut & Memmii ſui fatigatum animum aliquantulùm recreet: & ad ejuſdem Sapientiæ ſtudia alieno monitum periculo ſuaviter alliciat. Itaque his 19. v. prioribus præclatam adhibet comparationem duplicem, & metaphoram unam, quibus Sapientis vitam in ſummâ tranquillitate mentis, & corporis indolentiâ ſitam eſſe aſſerit; cæterorúmque hominum curas, ac ſtudia ſimùl ridet ac dolet.

2. *E terrâ magnum, &c.*] Sic Iſidor. Peluſ. lib. 2. epiſt. 240. *ἐν λιμένι καθῆσθαι, καὶ τὰ τῶν ἄλλων σκοπεῖν ναυάγια. In portu ſedere atque aliorum proſpectare naufragia.* Sic Cicer. lib. 2. epiſt. ad Attic.

Laborem.] Errorem, naufragium, periculum: vel dolorem; Græcè enim *πόνος labor & dolor* dicitur. Deinde voluptatem dolori opponit hìc Poëta.

6. *Tuâ ſine parte pericli.*] Alii: *Tuè ſine parte pericli.* Idem; id eſt, cujus in certaminis diſcrimen ipſe non venias; vel ut loquitur Virgil. 2. æn. v. 6. cujus certaminis pars ipſe non ſis.

7. *Sed nihil dulcius, &c.*] Præclata metaphora, quâ Poëta Sapientis vitam in animi tranquillitate, & corporis indolentiâ poſitam eſſet docet ex Epicuri doctrinâ. Sic enim Epicurus apud Cic. 3. Tuſc. *Ergò is, quiſquis eſt, qui moderatione & conſtantiâ quietus animo eſt, ſibique ipſe placatus, ut neque tabeſcat moleſtiis, neque frangatur timore, neque ſitienter quid appetens ardeat deſiderio, nec alacritate futili geſtiens deliqueſcat, is eſt* SAPIENS, *quem quærimus, &c.* Sic idem apud Laërt. lib. 10.

Editi doctrinâ Sapientum templa ſerena:
Deſpicere unde queas alios, paſſimque videre
Errare, atque viam palantes quærere vitæ:
Certare ingenio: contendere nobilitate:
Noctes atque dies niti præſtante labore
Ad ſummas emergere opes; rerúmque potiri.
O miſeras hominum mentes! ô pectora cæca!
Qualibus in tenebris vitæ, quantiſque periclis
Degitur hoc ævi, quodcunque eſt? Nonne videre eſt
Nil aliud ſibi Naturam latrare, niſi útque
Corpore ſejunctus dolor abſit; ménſque fruatur

Interpretatio.

ſecuras, & optimè ſeptas ſcientiâ Sapientum, ex quibus ædibus poſſis deorsùm aſpicere, & cernere alios homines *vagari huc illuc; & vagantes inveſtigare iter vitæ*, quod ſequantur: *contendere de vi ingenii: certare de dignitate generis: conari dies ac noctes evadere per ſummam operam ad maximas divitias; & tenere imperium. O infelices cogitationes mortalium! O excæcata corda! Quantis in tenebris, & quàm in magnis diſcriminibus hæc ætas* noſtra *vivitur. quantulacunque eſt! Nonne licet cernere Naturam nihil aliud ſibi poſcere, quàm ut non ſolùm dolor removeatur & longè ſit à corpore: ſed etiam* ut *animus*

Annotationes.

8. *Templa.*] Arces, ædes.

Serena.] Secura; remota procul ab omni belli ſtrepitu.

9. *Deſpicere.*] Deſpectare, deorsùm aſpicere. Virg. 1. æn. v. 228.

Vnde.] Ex quibus templis.

12. *Noctes atque dies. &c.*] Hic v. repetitur lib. 3. v. 62.

Præſtante labore.] Apuleius dixit: *eximiâ operâ.* Labor autem *præſtans* dicitur is, qui rem, ut propoſita eſt, præſtat & conficit. Martial. lib. 7. epig. 42.

13. *Ad ſummas emergere opes.*] Gall. *parvenir à une grande fortune, & ſe tirer du commun.* Metaphorâ ducta ab iis, qui ex imis aquis exeunt ſursùm.

Rerúmque potiri.] Tenere imperium. Quâ in ſignificatione verbum *potiri* regit genitivum *rerum, regni, principatûs, aut imperii.* Dum verò uſurpatur pro verbo *frui*, regit ablativum. Cicer

O *miſeras. &c.*] His 6. v. innuit hæc duo potiſſimùm Sapienti eſſe in vitâ requirenda, *Tranquillitatem animi, & Indolentiam corporis;* quaſi in his duobus ſummum beatúmque bonum ſit.

15. *Periclis.*] Laboribus, v. 2.

16. *Degitur.*] Paſſivè. Cicer. 1. de nat. Deor. *Quæ vita Deorum ſit, quæque ab iis degatur ætas.* Nonius legit *Degimus.*

Quodcumque eſt.] Sic Propert. 1. eleg. 4. *Vita quodcunque ſequitur.*

Videre eſt.] Videre licet, obviam eſt cernere. Lamb. *videtis.*

17. *Latrare.*] Poſcere. Feſtus: *Latrare Ennius pro poſcere poſuit.* Ductâ metaphorâ à canibus, qui dum poſcunt aliquid, latrant.

Vtque.] Benè. Particula enim *que* reſpondet alteri particulæ *que* v. ſeq. *ménſque.* Quæ particula *que*, dum ſic repetitur, æquè ac particula &, ſignificat *non ſolum, ſed etiam.* Enimverò hæc eſt Lucretii mens, ut innuat Naturam, nempè humanam, non ſolùm poſcere corporis indolentiam, quæ eſt doloris privatio: ſed & mentis tranquillitatem, quæ eſt jucunda voluptas. Summa enim voluptas Epicuro fuit, non ea ſola, ut ait ipſe apud Cicer. 1. de Fin. *quæ ſuavitate aliquâ naturam ipſam movet, & cum jucunditate quâdam percipitur ſenſibus: ſed quæ percipitur omni dolore detracto.* Alii legunt, *ut cum:* alii, *ut quo:* alii, *ut quoi* pro *ut cui.*

18. *Ménſque.*] Rectè, ut patet ex dictis. Alii minùs benè, *mente.*

Jucundo ſenſu, curâ ſemota metúque?
Ergò corpoream ad naturam pauca videmus
Eſſe opus omninò, quæ demant quemque dolorem;
Delicias quoque uti multas ſubſternere poſſint.
Gratius interdum neque Natura ipſa requirit.
Si non aurea ſunt juvenum ſimulacra per ædes,
Lampadas igniferas manibus retinentia dextris,
Lumina nocturnis epulis ut ſuppeditentur:
Nec domus argento fulgens auroque, renidet:
Nec citharis reboant laqueata aurataque templa:
Attamen inter ſe proſtrati in gramine molli,
Propter aquæ rivum, ſub ramis arboris altæ,
Non magnis opibus jucundè corpora curant;
Præſertim cùm tempeſtas arridet, & anni

Interpretatio.

vacuus ſollicitudine & timore potiatur ſuavi ſenſu? Igitur perſpicimus paucas res neceſſarias eſſe ad corporalem naturam, ut detrahant ipſi *omnem omninò dolorem; & ut queant etiam ſubjicere* eidem *plures voluptates. Neque* enim ipſa *corporis natura poſcit aliquando* id quod eſt *jucundius.* Namque v. g *etiamſi aurata ſtatua puerorum deſint in domibus,* quæ ſcilicet *teneant dextris manibus accenſas faces, ut lux ſubminiſtretur conviviis, quæ fiunt de nocte: atque* etiamſi *domus non fulgeat micans auro & argento: &* etiamſi *tecta domorum laquearibus aureis ornata non reſonent lyris: nihilominùs* homines *jacentes ſimùl in molli herbâ, juxta rivulum aquæ, ſub frondibus arboru proceræ, curant lautè corpora ſine magnis divitiis; præcipuè quando tempus favet, &* idoneæ *tempeſtates anni*

Annotationes.

19. *Jucundo ſenſu.*] Id eſt, voluptate, quæ cum jucunditate quâdam percipitur ſenſibus. *Cic. 1. Fin.*

Semota.] Sup. *mens*; aut *natura*. Alii *ſemotu'*. pro *ſemotus*.

20. *Ergo corpoream. &c.*] His 17. v. præclarâ inductione vel rerum potiùs enumeratione probat pauca admodum requiri ad corporis delicias: neque corpori noſtro multùm proficere ſummas opes, generis nobilitatem, aut regiam etiam ſupellectilem; cùm & ſine his omnibus lautè & jucundè curati poſſit: & inter hæc omnia nihilominùs dolori ſit obnoxium.

Corpoream naturam.] Corpus.

21. *Quæ.*] Id eſt, *ut*. Sic v. ſeq. *uti*, id eſt, *ut*, aut *quæ*.

Quemque.] Benè; id eſt, *quemcunque*, omnem omninò. Alii, *cunque*, id eſt, *aliquando*. aut *quovis tempore*: vel ut tmeſis ſit vocabuli *quæcunque*.

22. *Multas.*] Benè, ut patet. Malè ergò quidam *nullas*.

23. *Natura.*] Supl. corporea, v. 20. id eſt, Corpus.

24. *Si.*] Etſi, etiamſi.

Juvenum ſimulacra, &c.] Statuas aureas notat, quæ in ædibus Regum, ac Divitum olim poſitæ candelabrorum vicem præſtabant inter nocturnas epulas. Damnat interim ætatis ſuæ Romanorum ſumptuoſiores cœnas de nocte. Hunc locum, quem imitatus eſt Virg. in *Culice* v. 60. & ſeqq. Lucretius ipſe deſumſit ex Homero Odyſſ. 7. v. 100. & ſeqq.

28. *Reboant.*] Reſonant. Sic Virg. 3. georg. v. 223.

Cum gemitu reboant ſylvæque &
magnus Olympus.

Templa.] Ædes, domus ſuperbæ.

29. *Attamen.*] Lambinus; benè. Quidam, *quin tamen*.

Tempora conſpergunt viridantes floribus herbas.
Nec calidæ citiùs decedunt corpore febres,
Textilibus ſi in pictutis, oſtróque rubenti
Jactetis, quàm ſi plebeiâ in veſte cubandum eſt.
  Quapropter, quoniam nil noſtro in corpore gazæ
Proficiunt, neque nobilitas, neque gloria regni,
Quod ſupereſt, animo quoque nil prodeſſe putandum eſt:
Si non, fortè tuas legiones per loca campi
Fervere cùm videas; claſſem latéque vagari,
Ornatámque armis belli ſimulacta ciere;
His tibi cùm rebus timefactæ Relligiones
Effugiunt animo pavidæ, mortíſque timores:
Tum Vacuum pectus linquunt, curâque ſolutum.

INTERPRETATIO.

perſundunt floribus gramina virentia. Neque etiam *febres ardentes recedunt celeriùs è corpore* tuo, *ſi* cubans *in picturis textis, & in purpurâ rubrâ labores* febribus, *quàm ſi tibi recubandum eſſet in ſtragulis pauperibus. Quamobrem, cùm neque opes, neque claritas generis, neque dignitas imperii proſint corpori noſtro, exiſtimandum eſt etiam id omne quod reſtat, nihil proficere ad mentem* noſtram: *niſi fortaſsè, quando cernis tuas cohortes militum ardere per campos; &* tuam *claſſem longè explicari* in mari, *& inſtructam armis exhibere imagines pugnæ; tunc Religiones timida* quaſi *perterrita his rebus* bellicis, *& formidines mortis* ipſius *non ſolum decedunt ex animo* tuo: *ſed etiam relinquunt cor tuum expers & liberum ſollicitudine.*

ANNOTATIONES.

34. *Nec calida citius, &c.*] Sic Horat. 1. epiſt. 2.

Non domus & fundus, non æris acervus & auri.
Ægroto domino deduxit corpore febres,
Non animo curas. &c.

35. *Textilibus.*] Textu aut acu pictis.

Oſtróque.] Purpurâ Veſtibus purpureis ſtragulis. Oſtrum enim muricis ſeu Conchylii liquor eſt, in violaceum colorem tendens, qui pro purpurâ uſurpatur. Sic Virg. 2. georg.

37. *Quapropter, quoniam, &c.*] His 9. v. præclarâ quoque enumeratione oſtendit neque gazas, neque imperia, neque exercitus magnos, aliquid proficere ad animi tranquillitatem; cùm præſertim neque metus Deorum, neque mortis timor, revereantur armorum ſtrepitum, aut auri fulgorem: ſed æquè verſentur audacter inter Regum palatia, ac inter pauperum tabernas, ut poſt Lucretium rectè cecinit Horat. citat.

Gaza.] Gaza dictio eſt Perſica, quæ ſignificat opes, ſupellectilem, & id omne quod pretioſum eſt: aut ærarium regale.

40. *Si non, fortè tuas, &c.*] His 6. v. Ironia eſt.

41. *Fervere.*] Fervo, is, & ferveo es dicitur. Virg. 1. georg. v. 455. & æn. 1. v. 409.

Claſſem latéque, &c.] Hoc hemiſtichium cum verſu ſeq. deſideratur in nonnullis Codicibus; legitúrque:

Fervere cùm videas belli ſimulacra cientes. &c.

42. *Belli ſimulacra.*] Gallicè, *ordre de bataille, ou reveuës.* Ea eſt aut navium ordinatio, aut legionum in campos acies, quæ dirigitur antequàm confligatur. Sic Virg. 2. Georg. v. 279. præclarè belli ſimulacra deſcribit.

43. *His rebus.*] Bellicis.

Relligiones.] Vana Superſtitio: vanus Deorum metus, lib. 1 v. 63.

45. *Pectus.*] Mentem, animum. Continens pro contento. Paræus, *tempus*, quæ pars eſt capitis, Gallicè, *la temple.* Pars pro toto.

Quòd ſi ridicula hæc, ludibriáque eſſe videmus,
Reveráque metus hominum, curæque ſequaces.
Nec metuunt ſonitus armorum, nec fera tela;
Audactérque inter Reges, rerúmque potentes
Verſantur; neque fulgorem reverentur ab auro,
Nec clarum veſtis ſplendorem purpureaï:
Quid dubitas, quin omne ſit hoc rationis egeſtas,
Omnis cùm in tenebris præſertim vita laboret?
Nam veluti pueri trepidant, atque omnia cæcis
In tenebris metuunt: ſic nos in luce timemus
Interdùm nihilò quæ ſunt metuenda magis, quàm
Quæ pueri in tenebris pavitant, fingúntque futura.
Hunc igitur terrorem animi tenebraſque neceſſe eſt,
Non radii Solis, neque lucida tela diei
Diſcutiant, ſed Naturæ ſpecies, ratióque.
Nunc age, quo motu genitalia materiaï

INTERPRETATIO.

Si verò cernimus hæc eſſe digna riſu, & abſurda ſi reverà timores hominum, & ſollicitudines, quæ comitantur eos, neque timent ſtrepitus armorum neque crudelia ſpicula: ſed manent audenter inter Reges, & rerum dominos; neque metuunt ſplendorem au i, neque ſplendidum nitorem veſtimenti purpurei: cur ambigis, quin id omne ſit inopia Rationis, præcipuè quoniam tota vita hominum *laborioſè degitur in tenebris* ignorantiæ? *Etenim ſicut infantes metu concutiuntur, & timent omnia in tenebris obſcuris: ita nos nonnunquam in die metuimus* ea, *quæ non ſunt magis timenda, quàm quæ infantes metuunt in tenebris, &* quæ *ſibi repræſentant in animo eventura. Ergò oportet ut, non* quidem *ſplendor Solis, aut clara ſpicula lucis, ſed imago Naturæ & lux mentis diſſipent hunc metum, atque has tenebras mentis* noſtræ. *Agedum, jam explicabo tibi quâ motione corpuſcula genitabilia*

ANNOTATIONES.

46. *Quòd ſi ridicula, &c.*] His 8. v. concludit ex dictis hæc omnia, opes, gazas, exercitus, imperia, nobilitatem; & alia ejuſmodi non Sapientiæ eſſe munera, ſed Rationis ipſius egeſtatem, hoc eſt meram ſtultitiam; cùm neque corpus dolore ſolvant; neque mentem curis liberent.

49. *Rerúmque potentes.*] Rerum dominos; principatum tenentes, v. 13

50. *Fulgorem ab auro.*] Fulgorem auri. Sic lib. 4. v. 1161. *ab Jaccho Ceres*, id eſt, Ceres amica Jacchi.

52. *Rationis egeſtas.*] Stultitia.

54. *Nam veluti pueri, &c.*] His 7. v. notat & arguit ſummam hominum inſcitiam, ex quâ fit ut, ſicut pueri per noctis tenebras, neſcii quò ferantur, omnia metuant, & futura ſibi mala in animo fingant; ita mortales, veram rerum Naturæ cognitionem non habentes, Deos quaſi rerum auctores revereantur, pœnáſque in morte timeant. Itaque hunc animi metum ac tenebras una rerum notitia diſcutiat neceſſe eſt. Præclara ſanè comparatio. Quod enim oculi ſunt corpori; id rerum cognitio & ratio ſunt menti.

56. *Nihilò.*] Non, lib. 1. v. 698.

58. *Hunc igitur, &c.*] Hi 3. v. poſiti ſunt lib. 1. v. 147. Quorum notas ibi conſule.

61. *Nunc age, quo motu, &c.*] Hactenùs de prooemio. His 5. v. jam proponit argumenta duo futuræ diſputationis ab hoc v. 61. ad verſum 333. Monet enim ſe dicturum I. quo motu res cunctas generent Atomi; & genitas reſol-

Corpora res varias gignant, genitáſque reſolvant;
Et quâ vi facere id cogantur, quæve ſit ollis
Reddita mobilitas magnum per Inane meandi,
Expediam: tu te dictis præbere memento.
  Nam certè non inter ſe ſtipata cohæret
Materies, quoniam minui rem quamque videmus:
Et quaſi longinquo fluere omnia cernimus ævo,
Ex oculiſque vetuſtatem ſubducere noſtris.
Cùm tamen incolumis videatur ſumma manere,
Propterea quia, quæ decedunt corpora cunque,

INTERPRETATIO.

rerum generent res diverſas, & interimant generatas; & quâ virtute impellantur ad id faciendum; & quanam celeritas movendi ſe per immenſum Vacuum ſit data illis: tu recordare reddere te ipſum attentum *verbis* meis. *Namque profectò materia* prima *non cohareſcit* quaſi *inter ſe coarctata. ſiquidem cernimus quamlibet rem diminui: & videmus res cunctas longâ vetuſtate veluti diffluere. & ſubtrahere noſtris ex oculis longævam ætatem. Quamvis tamen Univerſa natura rerum videatur remanere integra, eò quòd* illa *corpuſcula materia, quæ diſcedunt, minuant rem,*

ANNOTATIONES.

vant. II. Quâ vi iſtud facere cogantur. Quæſtio ſanè hæc non minùs curioſa, quam neceſſaria videtur. Eccur enim Atomi, quæ ſimul concretæ ſteterint per ævum, evolent mox antiquæ ſtationis immemores? Quiſve torpidis illis jam priſcam reſtituat pervicacitatem? Quæſitis iſtis abundè ſatisfacturus eſt Poëta, quæ pars erat altera, ſi benè meminiſti, lucubrationis univerſæ, quam propoſuit, lib. 1. v. 51. & 52.

Genitalia.] Lib. 1. v. 53.

62. *Corpora materiai.*] Atomi, lib. 1. v. 53. not.

63. *Ollis.*] Antiquè pro *illis*, lib. 1. v. 673.

Præbere.] Suppl. *Attentum docilem*.

66. *Nam certè non inter ſe &c.* His 13. v. priuſquàm quæſtioni ſatisfaciat de Atomorum motu, per quem conveniunt ad rerum concretiones, aut diſſiliunt ad earumdem diſſolutiones, probat interim Atomos non ita inter ſe ſtipatas, coarctatas, ac hærentes cohæreſcere, ut nullâ vi divelli, ac moveri queant. Quod quidem probat I ex perpetuo ac mutuo inter ſe rerum incremento & decremento. Quia, quod uni rei decidit, id alteri accedit; & interitus unius rei, alterius eſt ortus. Itaut mutuâ rerum generatione ac corruptione quæque res ſeneſcat, & floreſcat, Totum verò, hoc eſt Univerſa rerum ſumma maneat incolumis. Hæc autem mutua generatio rerum ac corruptio fieri nequit ſine Atomorum motu, ut dictum eſt lib. 1. v. 344. not. Ergo Atomi non ſtipatæ cohærent. Sed aſſiduo ſunt in motu, cùm res perpetuò generentur ac corrumpantur.

Stipata.] Hætenus, coarctata, lib. 1. v. 330. 346.

67 *Materies.*] Atomi.

68 *Fluere*] Occultè dilabi, ſenſim minui. Sic lib. 4 v 125. Idem dixit lib. 1. v 226. Ætas quippe vetuſta cunctas res nobis in dies amovet: & in dies aliquid rebus defluit & decedit, quo fit ut citò intereant. Sic flores, ſic arbores, ſic animalia, propter effluxum corpuſculorum, quæ decedunt ipſis, contabeſcunt, ſeneſcunt, & vetuſtate pereunt

69 *Vetuſtatem ſubducere ex oculis.*] Id eſt, ſenio tandem confici, & interire, ita ut æterna non ſint ac maneant in longum ævum.

70 *Incolumis ſumma.*] Univerſa rerum Natura integra, immutabilis, & in eodem ſtatu ſemper permanens. Singulæ enim res quidem corrumpuntur, hoc eſt rerum *individua*, ut aiunt: ſed ſpecies rerum nuſquam penitùs perimuntur.

71. *Corpora.*] Atomi.

Cunque] Tmeſis eſt vocis *quæcunque*. Lamb. *cuique* Sup. *rei*. Idem ſenſus.

Unde

Unde abeunt, minuunt: quò venêre, augmine donant;
Illa ſeneſcere; at hæc contrà floreſcere cogunt:
Nec remorantur ibi. Sic rerum ſumma novatur
Semper; & inter ſe mortales mutua vivunt;
Augeſcunt aliæ gentes; aliæ minuuntur:
Inque brevi ſpatio mutantur ſecla animantum;
Et, quaſi curſores, vitaï lampada tradunt.
Si ceſſare putas rerum primordia poſſe,

Interpretatio.

ex quâ decedunt: dant verò augmentum rei, *ad quam acceſſerunt: faciunt ut alia* res *conſeneſcant; & contrà ut alia vigeant: neque* tamen *ſiſtunt in rebus. Hinc fit ut univerſa moles rerum perpetuò innovetur; &* ut *homines vivant mutuò inter ſe:* & ut *alia genera* animantum *creſcant: & ut alia diminuantur. &* ut *in brevi tempore genera animalium immutentur: &* ut ſibi viciſſim *reddant faces vitæ, adinſtar curſorum. Si credis principia rerum poſſe quieſcere* à motu,

Annotationes.

72. *Unde.*] Ex quâ re, ex quibus rebus.

Quò.] Ad quam rem, vel ad quas res.

73. *Seneſcere.*] Minui, fluere, interire.

Floreſcere.] Creſcere, vigere, augeri.

74 *Nec remorantur ibi.*] Id eſt nec ea corpora prima, quæ rebus gignendis, ac augendis adveniunt, diu permanent iis; ſed irrequieto motu novas diſſolutiones faciunt, novâſque ideò generationes alias promovent. Quâ viciſſitudine res mutuò generantur & corrumpuntur: homines vivunt & moriuntur: animalia creſcunt & minuuntur, &c.

75 *Mortales.*] Homines; per antonomoſiam.

Mutua.] Adverbialiter ſumptum; id eſt, mutuò, viciſſim. Sic lib. 3. v. 803. & alibi paſſim.

76. *Aliæ gentes.*] Alia genera viventium, & animantium.

77. *Secla animantum.*] Animalia, individua ipſa animalium, ut aiunt: lib. 1. v. 20 468. &c.

78. *Et, quaſi Curſores, &c.*] Præclara comparatio, quam nobis aperit Pauſanias his verbis: *In Academiâ Promethei erat ara, in quâ homines in urbem lampadas accenſas præferentes decurrebant: inque eo certamen erat, ut accenſa conſervarentur lampada inter celerem curſum. Cujus enim fax extincta fuerat, is victoriam ſucceſſori cedebat, eâdémque ratione ille tertio alteri.* Hæc autem feſta celebrabantur Athenis in honorem Vulcani, dicebantúrque λαμπαδισταὶ: victor verò in ejuſmodi ludis λαμπαδηφόρος vocabatur. *Cic. 1. de nat. Deor & Scholiaſtes Ariſtophanis in Ranis.* Igitur ſicut curſor extinctâ face cedit victoriam ſequenti: ita vivens extinctâ vitæ luce cedit alteri viventi quaſi facem vitæ. Sic vitæ vegetantis reliquum in herbâ cedit in ſenſilem bovis vitam: ſic animalis vitæ reliquum in bove cedit in hominis vitam: ſic vita hominis cedit in vermes; & ita viciſſim.

79. *Si ceſſare putas. &c.*] His 9. v. probat II. Atomos non ſtipatas cohærere: ſed citas moveri per Inane magnum; quod colligit ex illarum ſoliditate. Cùm enim ſolidiſſimæ ſint Atomi, ut probatum lib. 1. v. 487. & ſeqq. ſanè conſtat eas eſſe graves & ponderoſas: Quia verò graves ſunt & ponderoſæ, hinc fiat neceſſe eſt, ut ſuâpte naturâ, hoc eſt, gravitate ſuâ, ſuiſque ponderibus, *Deorſùm*, ſeu ad lineam, quam vocant perpendicularem, ferantur. Item quia ſolidæ ſunt, ac duriſſimæ, hinc fit, ut obviam ſibi conflictæ reſilire poſſint in oppoſitas partes, hoc eſt *ſurſùm & deorſùm* per eandem lineam; quoniam in Inani immenſo, nihil eſt ab earum tergo, quod impediat, quin conflictæ reſultent in partes oppoſitas. Hinc duplicem jam habes Atomorum motum, *Deorſùm & Surſùm*; illum naturalem ex propenſione: hunc violentum ex ictu ſeu mutuâ repercuſſione. Cæteros deinde motus infrà aſtruet Poëta.

Ceſſandóque novos rerum progignere motus,
Avius à verâ longè ratione vagaris.
Nam, quoniam per Inane vagantur cuncta, neceſſe eſt
Aut gravitate ſuâ ferri primordia rerum:
Aut ictu fortè alterius. Nam, cita ſupernè
Obvia cùm flixère, fit ut diverſa repentè
Diſſiliant; neque enim mirum, duriſſima quæ ſint
Ponderibus ſolidis: neque quicquam à tergis obſtet.
Et quò jactari magis omnia materiaï
Corpora pervideas, reminiſcere Totius imum

INTERPRETATIO.

& quieſcendo procreare novas rerum motiones, deflectens procul à rei veritate errat. Namque cùm omnia principia rerum volitent per Vacuum immenſum, *oportet* ut ea *moveantur vel ſuo pondere vel plagâ fortaſſe alterius. Enimverò ubi mota deſuper percuſſerunt ſeſe obviam facta, accidit ut ſubitò reſiliant in oppoſitas* partes; *nec verò id mirum* eſt, quippe *quæ ſolidiſſima conſtant gravitate plenâ; nec aliquid* ſit, quod *obſiſtat à tergo. Atque ut eò magis perſpicias cuncta principia rerum cita moveri, recordare nullum eſſe infimum* locum *Univerſi*

ANNOTATIONES.

84. *Supernè*] Deſuper. Loquitur autem ex Vulgi ſententiâ. Neque enim in immenſo Inani, ſupremum, infimum, dextrum, ſiniſtrúmve locum eſſe voluit, quod ſicut medio, ita extremis carere docuit lib 1. a v. 1051. ad finem libri: ſed eam in Univerſo ac Toto immenſo regionem *ſursùm* vocat, ex quâ, ſine ullo tamen termino, adveniant Atomi: *deorsùm* verò eam, in quam, ſine medio quoque, abeant. Scilicet unius noſtri ſitûs rationem habet Lucretius. Hinc fit, ut ea *ſursùm* regio dicatur Atomis, ex quâcunque advenerint, ſive deſuper, ſivè infrà, ſivè ab Ortu ſive ab Occaſu, ſive à dextrâ, ſive à ſiniſtrâ, &c. Ea verò *deorsùm* regio dicatur iiſdem Atomis, in quamcunque ferantur, ſive ſursùm, ſive deorsùm, ſive dextrorsùm, ſive ſiniſtrorsùm, ſive in Ortum, ſive in Occaſum, &c. Quam interpretationem ex Epicuri ſententiâ ritè aſſecutus eſt Cicero lib 1. Fin his verbis: *Cenſet* [Epicurus] *eadem illa individua & ſolida corpora ferri deorsùm pondere ad lineam; & hunc naturalem eſſe omnium corporum motum. Deinde ibidem homo acutus, cùm illud occurreret, ſi omnia deorsùm è regione ferrentur, & ut dixi, ad lineam, nunquam fore ut Atomus altera alteram poſſet attingere. Itaque attulit rem commentitiam. Declinare dixit Atomum perpaululùm, quo nihil poſſet fieri minùs: ita effici complexiones & copulationes, & adhæſiones Atomorum inter ſe, ex quo efficeretur Mundus, omnéſque partes Mundi, quæque in eo eſſent.* Sed de hoc *Declinationis* motu jam infrà diſputabitur fuſiùs.

85. *Flixère.*] Conflixère, ſeſe percuſsère, per occurſum mutuò ſe contigère. Nonnulli legunt *fluxère* i. malè.

Diverſa.] Adverbialiter: id eſt, in diverſas partes, nempè in oppoſitas & contrarias partes reſiliant ex mutuo conflictu.

87. *A tergis*] A tergo; benè. Olim *à tergibus.*

Obſtet.] Sup. quominùs *diverſa repentè diſſiliant.*

88. *Et quò jactari, &c.*] His 6. v. probat III. Atomos non ſtipatas cohæreſcere, ſed irrequieto motu per magnum Inane volitare, ex eo quòd lib 1. v. 1051 & ſeqq. docuerit in immenſo Toto non eſſe medium ſeu imum, aut centrum aliquod, in quo conſiſtant ac conquieſcant. Igitur jactari, ferri, & moveri debent perpetuò per Inane magnum.

89. *Totius.*] Immenſi, Inanis, Univerſi, lib. 1. v. 983.

Nil eſſe in ſummâ : neque habere, ubi corpora prima
Conſiſtant ; quoniam ſpatium ſine fine modóque eſt,
Immenſúmque patere in cunctas undique partes
Pluribus oſtendi, & certâ ratione probatum eſt.
Quod quoniam conſtat, nimirùm nulla quies eſt
Reddita corporibus primis per Inane profundum ;
Sed magis aſſiduo varióque exercita motu,
Partim intervallis magnis conflicta reſultant,
Pars etiam brevibus ſpatiis nexantur ab ictu.
Et quæcumque, magis condenſo conciliatu,
Exiguis intervallis connexa reſultant,
Indupedita ſuis perplexis ipſa figuris :
Hæc validas ſaxi radices, & fera ferri

INTERPRETATIO.

in Univerſo : neque corpora prima habere locum, *in quo conquieſcant. Siquidem Inane magnum eſt abſque termino & menſurâ. Et probavi multis* verbis illud *extendi infinitum ex omni parte in omnes partes ; idque demonſtratum eſt evidentibus argumentis. Quod cùm certum ſit, ſcilicet nulla quies data eſt primis principiis per Spatium Vacans immenſum : ſed potiùs jactata perpetuo & diverſo motu pars* illorum *mutuò colliſa diſſiliunt* a ſe invicem *per longa ſpatia, pars verò ex plagâ* mutuâ *conciliantur parvis intervallis. Et ea omnia* principia, *quæ concilio magis ſtipato copulata reſiliunt brevibus ſpatiis,* quaſi *ipſa implicata* ſint ſibi mutuò *ex figuris ſuis implexis* : ea, inquam, *conſtant ſolidas radices lapidum,*

ANNOTATIONES.

90. *In ſummâ.*] In Toto, in Univerſo, v. 70.

91. *Spatium.*] Inane vacans, lib. 1. v. 335. not.

93. *Pluribus oſtendi.*] Lib. 1. v. 1051. & ſeqq.

94. *Quod quoniam conſtat. &c.*] His 14. v. arguit ex dictis, & explicat quâ ratione Atomi ſic volitantes per Inane magnum copulent ſeſe & complectantur in rerum concretiones, cùm ſolidarum ac durarum, tum rararum ac mollium. Itaque res ſolidas & duras, qualia ſunt ſaxa, ferrum, & alia de horum genere, fieri docet ex mutuo ictu Atomorum, quæ tamen inter ſe conflictæ non magnis intervallis à ſe invicem diſſiliant, ſed quæ cœtu condenſo ſeſe complectantur, & in res coaleſcant minùs aut magis ſolidas, pro minoribus aut majoribus ſpatiis, quibus à ſe reſiliunt. Molles verò res & raras fieri, cùm Atomi repercuſſæ longiùs à ſe invicem recedunt, nec niſi rariori cœtu ſeſe complectantur : qualis eſt aër, & lux Solis, & aliæ res ejuſmodi.

Conſtat.] Certum ſtat, ac ſine controverſiâ.

95. *Per Inane profundum.*] Per ſpatium immenſum Totius, ſeu Univerſi, lib. 1. v. 956. 1100.

96. *Varióque.*] Nimirùm, ſaltem ex dictis, *ſurſùm & deorſùm.*

98. *Pars etiam.*] Alii *partim etiam.* Utrumque benè.

Nexantur.] Nexo, as, frequentativum à verbo *necto.* Benè. Alii *vexantur,* id eſt, jactantur, minùs rectè ; ſic enim ſeſe explicat v. 100. *connexa reſultant.*

99. *Condenſo.*] Condenſato, ſtipato ; benè. Alii *contenſo* ; minus rectè.

100. *Connexa.*] Copulata ; Benè. Alii *convecta*. quaſi comportata ; malè.

101. *Indupedita.*] Vel endopedita, id eſt, *impedita* lib. 1. v 241.

Perplexis figuris.] Inter ſe implicatis. Aliæ enim Atomorum figuræ ſunt rotundæ, aliæ angulares, aliæ hamatæ, aliæ aſperæ, &c. Quò fit ut aliæ aliis faciliùs aut difficiliùs concilientur ; infrà v. 335. & ſeqq.

102. *Validas.*] Firmas, duras, ſolidas.

Fera.] Dura, acuta.

Corpora conſtituunt, & cætera de genere horum
Paucula. Quæ porrò magnum per inane vagantur,
Et cita diſſiliunt longè, longéque recurſant
In magnis intervallis: hæc aëra rarum
Sufficiunt nobis, & ſplendida lumina Solis.
  Multáque prætereà magnum per Inane vagantur,
Conciliis rerum quæ ſunt rejecta, nec uſquam
Conſociare etiam motus potuêre recepta.
Cujus, uti memoro, rei ſimulacrum, & imago
Antè oculos ſemper nobis verſatur & inſtat.
Contemplator enim, cùm Solis lumina cunque
Inſertim fundunt radios per opaca domorum,
Multa minuta modis multis per Inane videbis
Corpora miſceri radiorum lumine in ipſo:
Et velut æterno certamine prælia, pugnáſque
Edere turmatim certantia; nec dare pauſam,

INTERPRETATIO.

& dura corpora ferri, & cateras perpaucas res ejuſdem generis. Qua verò principia *volitant per immenſum Vacuum*, & quæ *repulſa recedunt procul, & remeant procul in magnis ſpatiis: ea ſuppeditant nobis aëra, qui non eſt denſus, & lucidam lucem Solis. Et prater hac* corpora, *plura alia volitant per immenſum Vacuum qua repulſa ſunt de cætibus rerum*, & quæ *nunquam potuerunt ſimul convenire, nec etiam conciliare* ſuos *motus, Cujus rei, ut hic narro, ſignum & ſpecies ponitur & adſtat perpetuò nobis antè oculos, Namque conſpice, quandocunque lux Solis immittit intùs radios per loca domorum cæca* & obſcura, *cernes in ipſâ luce radiorum plura parva corpuſcula immiſceri ſimul pluribus modis per* ipſum *aëra; & quaſi catervatim pugnantia committere certamina & conflictus perpetuo pralio; neque dare* ſibi

ANNOTATIONES.

108. *Multáque prætereà. &c.*] His 16. v. docet non omnes Atomos, quæ per Inane magnum volitant, conciliari & coaleſcere in rerum concretiones: ſed multas à conciliis rejectas nuſquam conſociari magis, quàm ramenta, quæ per radios Solis perpetuò volitare, moveri, variiſque modis vagari cernimus. Neque tamen putes velim hæc ramenta pulveris, quæ per aëra volitare cernimus in ipſis radiis Solaribus, Atomos eſſe; corpuſcula enim ſunt, quæ ex Atomis conſtant, & quibus error ille vagus ſeu motus eſt ab Atomis. Æmulantur Atomos in hoc, quòd irrequieto motu per Inane perpetuò ferantur, & quòd parva ſint corpora.

109. *Conciliis... rejecta.*] Quæ cohærere, conciliari, aut conſociari non potuerunt.

113. *Contemplator.*] Contemplare, aſpice. Sic lib. 6. v. 188. & Virgil. 1. georg. v. 187.

Cùm... cunque.] Tmeſis eſt. Id eſt, quandocunque.

114. *Inſertim.*] A verbo *inſero, is, ertum*. Quaſi per vim intrudentem. Nonnulli legunt non ineptè: *inſerti fundunt radii.*

Per opaca domorum.] Helleniſmus; id eſt, per partes domorum opacas & obſcuras. Sic lib. 1. v. 354. *Clauſa domorum*. lib. 6. verſ. 227. *ſepta domorum*, &c.

115. *Minuta... corpora.*] Ramenta pulveris.

Per Inane.] Per aëra.

118. *Pauſam.*] Quietem, ceſſationem, lib. 1. v. 747.

Conciliis, & diſcidiis exercita crebris.
Conjicere ut poſſis ex hoc, primordia rerum
Quale ſit in magno jactari ſemper Inani.
Dumtaxat rerum magnarum parva poteſt res
Exemplare dare, & veſtigia notitiaï.
Hoc etiam magis hæc animum te advertere par eſt
Corpora, quæ in Solis radiis turbare videntur;
Quòd tales turbæ motus quoque materiaï
Significant clandeſtinos cæcóſque ſubeſſe.
Multa videbis enim plagis ibi percita cæcis
Commutare viam, retròque repulſa reverti
Nunc huc, nunc illuc, in cunctas denique partes.
Scilicet hic à principiis eſt omnibus error.
Prima moventur enim per ſe primordia rerum:

INTERPRETATIO.

requiem, quia *jactantur frequentibus cœtibus & ſeparationibus.* Ita *ut queas ex hâc re cognoſcere, quid ſit principia rerum agitari perpetuò in immenſo Vacuo.* Scilicet enim *res parva poteſt ſaltem præbere exemplum magnarum rerum, & indicia veræ cognitionis. Convenit etiam te convertere mentem ad hæc corpora, quæ cernuntur moveri in radiis Solis; quoniam tales motiones ſignant etiam ineſſe* corporibus *materiæ motus latentes, & quos non videre eſt. Namque cernes in radiis Solis plura* corpuſcula *percuſſa ictibus clandeſtinis mutare viam* ſuam, *& rejecta retrogredi modò in hanc, modò in illam partem & tandem in omnes partes. Nimirùm hic vagus curſus venit ab* ipſis *primordiis* rerum. *Namque prima rerum principia moventur*

ANNOTATIONES.

119. *Diſcidiis.*] Diſſolutionibus, lib. I. v. 221. & alibi.

124 *Hoc etiam magis, &c.*] His 8. v. monet aliam Atomorum ſimilitudinem eſſe obſervandam cum ramentis iſtis, quæ per radios Solis videmus volitare: nimirùm ſicut cernimus illa ramenta pulveris, quæ corpuſcula ſunt, moveri tamen variis modis, modóque turmatim miſceri, modò diſſilire; ita conjicere licet Atomos, quæ corpuſcula ſunt cæca, cæcos edere motus per Inane magnum, nec ſibi dare pauſam.

Hæc animum advertere.] Sup. *ad*: id eſt, animum advertere ad hæc.

125 *Turbare.*] Moveri, volitare, vagari, errare.

126. *Materiaï.*] Id eſt, Corporibus primis, Atomis.

127. *Clandeſtinos cæcóſque.*] Id eſt, qui ſub ſenſus, nempè ſub oculos, non cadant; lib I. v 278. 295. &c.

128. *Multa.*] Sup. ramenta illa pulveris.

Plagis cæcis.] Ictibus, qui ſenſibus non percipiantur.

131. *Scilicet hic à principiis &c.*] Docet autem ramenta illa, quæ per radios Solis volitant, motum & errorem ſuum habere ab ipſis rerum principiis, ſeu Atomis, ex quibus ipſa conſtant, quantumvis minuta videantur.

132. *Prima moventur enim. &c.*] His 9 v. docet Poëta Atomos, ſeu rerum primordia moveri per ſe & ex ſeipſis: cæteras verò res motum omnem habere ab Atomis; cum hoc tamen ordine, ut, quæ res concretæ paucioribus conſtant Atomis, & ad vires Atomorum proximè accedunt, ex rebus majoribus motum incutiant: res verò majores motum pariter impertiantur corporibus majuſculis; & ita de cæteris. Hinc colligere licet Atomos non ſolùm eſſe prima rerum principia: ſed & primam cauſam motûs rerum. Quam impiam Epicuri ſententiam damnat fides, quæ nos docet Deum unum eſſe primum motorem & Auctorem rerum.

Inde ea, quæ parvo ſunt corpora conciliatu,
Et quaſi proxima ſunt ad vires principiorum,
Ictibus illorum cæcis impulſa cientur:
Ipsáque, quæ porrò paulò majora, laceſſunt.
Sic à principiis aſcendit motus, &c. exit
Paulatim noſtros ad ſenſus, ut moveantur
Illa quoque, in Solis quæ lumine cernere quimus;
Nec, quibus id faciant plagis, apparet apertè.
Nunc, quæ mobilitas ſit reddita materiaï
Corporibus, paucis licet hinc cognoſcere, Memmi.
Primùm Aurora novo cùm ſpargit lumine terras,
Et variæ volucres nemora avia pervolitantes
Aëra per tenerum liquidis loca vocibus opplent,

INTERPRETATIO.

ex ſeipſis: deinde res illa. quæ conſtans ex pauco cœtu principiorum, *& quæ veluti proximè accedunt ad vires primordiorum, pulſantur & moventur latentibus plagis eorum: & hæ* res minores *verberant &* cient *res alias. quæ ſunt paulò majores. Ita motus* omnis *exurgit à primordiis. &* ex iis *egreditur pedetentim ad noſtros ſenſus, ut illa* ramenta pulveris, *quæ poſſumus videre in radiis Solis, etiam moveantur; neque tamen licet videre manifeſtè quibus ictibus faciant iſtud. Jam verò facilè eſt tibi, ô Memmi. paucis* verbis *inde agnoſcere. quæ pernicitas meandi data ſit principiis rerum. Principiò ubi Aurora perfundit terras novâ luce. & diverſæ aves volitantes per ſylvas invias implent ſonoris cantibus* omnia *loca per tenuem aëra.*

ANNOTATIONES.

133. *Parvo ſunt conciliatu.*] Hoc eſt, paucarum Atomorum cœtu conſtant: parva ſuut corpora: parvâ mole conſtât.

136. *Ipſaque.*] Sup. parva illa corpora, quæ ſunt icta ab Atomis, feriunt & laceſſunt majora corpora. Nonnulli legunt, *ictaque*; non malè.

138. *Noſtros ad ſenſus.*] Puta ad oculos, ad tactum, aut ad alium ſenſum.

139. *In Solis quæ lumine.*] Nimirùm ramenta illa pulveris, quæ per Solis radios volitare cernimus.

141. *Nunc quæ mobilitas, &c.*] His 26. v probat IV. ex dictis Atomos non ſolùm moveri per Inane magnum; ſed velociſſimè moveri. Argumentatur autem à minori ad majus, ut aiunt; argumentúmque petit à calore & luce Solis. Sic autem inſtat. Si calor & lumen Solis, quæ ſunt corpora concreta, penè tamen in inſtanti temporis ab unâ hemiſpherii parte meant ad aliam; totúmque complent ſubitò aëra, qui corpuſculis reluctantibus repletur: quantò magis Atomi, quæ corpora ſunt ſimpliciſſima, ferri poſſunt velociter, & volitare per ipſum Inane magnum? Rem autem illuſtrat carminis elegantiâ. Deinde addit Atomos neque mente neque conſilio retardati, quominùs citiùs moveantur, cùm rationis ſint expertes & conſilii.

Mobilitas reddita.] Velocitas data: pernicitas attributa.

142. *Corporibus materiaï.*] Atomis, rerum primordiis.

Memmi.] Cui opus hoc ſcribit & dicat, lib. 1. v. 26. & 44

143. *Spargit lumine terras.*] Sic Virg. 4. æn. v. 584.

Et jam prima novo ſpargebat lumine terras. Et 1 georg.

Aut cum Sole novo terras irrorat Eous,

Metaphorâ ductâ ab aquis ad lumen & calorem, quæ ſunt quaſi effluvia Solis. Sic Lucret. infrà v. 147. 211. & lib. 5. v. 282. & paſſim.

144. *Nemora pervolitantes.*] Volitantes per nemora.

145. *Aëra per tenerum.*] Sic lib. 1. v 208. *Teneras in aëris auras.* Et v 180. &c.

Liquidis vocibus.] Claris, vel flexilibus. Sic Virg. 1. georg.

Tum liquidas corvi preſſo ter gutture [*voces*
Aut quater ingeminant.

Quàm ſubitò ſoleat Sol ortus tempore tali
Conveſtire ſuâ perfundens omnia luce,
Omnibus in promptu manifeſtúmque eſſe videmus.
At vapor is, quem Sol mittit, lumenque ſerenum,
Non per Inane meat Vacuum; quò tardiùs ire
Cogitur, aërias quòd Sol diverberat undas:
Nec ſigillatim corpuſcula quæque vaporis,
Sed complexa meant inter ſe, cónque-globata.
Quapropter ſimul inter ſe retrahuntur, & extrà
Officiuntur, uti cogantur tardiùs ire.
At, quæ ſunt ſolidâ primordia ſimplicitate,
Cùm per Inane meant Vacuum, nec res remoratur
Ulla foris, atque ipſa ſuis è partibus unum,

INTERPRETATIO.

tunc *cernimus notum eſſe, & in aperto omnibus* hominibus, *quàm citò Sol exortus conſueſcat in tali tempore cooperire & aſpergere cuncta ſuo lumine. Verùm calor ille, quem Sol jacit, & lux clara* quam vibrat, *non tranſit per Vacuum,* quod ſit *Vacans; unde fit, ut necesse ſit illi meare lentiùs, eò quòd Sol ſcindit aquas aërias: nec ſingula corpuſcula caloris* ac lucis *tranſeunt ſeparatim, ſed* vadunt *implicata inter ſe, & conglomerata. Quamobrem* non ſolùm *invicem retardantur*, ſed etiam *impediuntur foris*, ita *ut neceſſe ſit* illis *meare lentiùs. Verùm principia, quæ conſtant ſolidâ & ſimplici naturâ, quia tranſeunt per Vacuum*, quod eſt *Vacans, &* quia *nulla res extrà retardat* illa, & quia *ipſa ſunt* quid *ſimplex è ſuis partibus*

ANNOTATIONES.

147. *Conveſtire.*] Cooperire, illuſtrare. Sic Virg. 6. æn. v. 644.

> *Largior hic campos æther & lumine veſtit.*

Perfundens.] Aſpergens, v. 143.

149. *Vapor*] Calor, ardor, lib. 1. v. 463. Et alibi paſſim. Sic infra v. 152.

150. *Non per Inane meat vacuum.*] Hoc eſt, meat per Inane, quod non eſt Vacuum, & expers omni corpore. Meat quippe calor Solis per aëra, qui multis Atomis & corporibus repletur, quæ reluctari poſſunt, ne citiùs eat calor ille.

151. *Aerias... undas.*] Aëra liquidum, humidum. Sic Virg. 1. georg.

Diverberat.] Scindit, & quaſi luctando tranſmeat.

153. *Conque-globata.*] Tmeſis, conglobatáque.

154 *Retrahuntur.*] Quaſi retrò trahuntur, ne citiùs eant. Scilicet corpuſcula illa luminis & caloris Solis non uno inſtanti permeant per totum aëra; nec ſigillatim eunt; ſed conglobata meant, & ſeſe implicant ne citiùs eant. Alii legunt: *tardantur.* Alii turbantur.

Extrà.] Foris, v. 158 id eſt, ab externis corporibus, nimirùm ab aëris undis, hoc eſt, ab ipſo aëris humido corpore. Sic v. 158.

155. *Officiuntur.*] Impediuntur. Sic lib. 4. v. 764. *offecti ſenſus*; id eſt, impediti & obſtructi: & v. 774. *offecto lumine.*

156. *Solidâ ſimplicitate.*] Ut probatum eſt lib. 1 v. 566. 575. &c.

157. *Cùm per Inane meant vacuum.*] Nimirùm per Inane magnum, quod, præter prima ipſa corpora, ſeu Atomos, omni corpore expers eſt, lib. 1. v. 330. & ſeqq.

158 *Ipſa ſuis è partibus unum.*] Id eſt, ipſa rerum primordia ſunt corpus ſimplex; ſunt quid unum ex ſuiſmet partibus: hoc eſt, non conſtant ex diverſis partibus. Sic lib. 1. v 604.

> *Quæ minimis ſtipata cohærent partibus antè*
> *Non ex ullorum conventu conciliata,*
> *Sed magis æternâ pollentia ſimplicitate.*

Unum in quem cœpêre locum connixa feruntur;
Debent nimirùm præcellere mobilitate,
Et multò citiùs ferri, quàm lumina Solis;
Multiplicíſque loci ſpatium tranſcurrere eodem
Tempore, quo Solis pervolgant fulgura cœlum.
Nam neque conſilio debent tardata morari:
Nec perſcrutari primordia ſingula quæque,
Ut videant, quâ quidque geratur cum ratione.
At quidam contrà hæc ignari materiaï
Naturam non poſſe, Deûm ſine numine, rentur

Interpretatio.

& quia *nixa rapiuntur in unum locum, in quem ire cœperunt: ſcilicet* profectò *debent prædita eſſe pernicitate, & longè celeriùs moveri, quàm lux Solis; & tranſmeare pari inſtanti temporis intervallum majoris ſpatii, quàm lumina Solis complent* totum *cœlum. Neque enim principia debent mente* aliquâ ſagaci *retardari, & lentè moveri, neque* debent *ſcrutari ſingulas quaſque res, ut cognoſcant quo modo res quæque adminiſtretur. Sed adversùs* hanc rationem *quidam inſcii putant naturam principiorum non poſſe, ſine potentiâ Deorum immutare tempeſtates*

Annotationes.

159. *Connixa.*] Conniſa, luctantia, certantia. Alii *connexa*, id eſt. complexa, perplexa.

162. *Multiplicíſque loci ſpatium, &c.*] Id eſt, majus & amplius ſpatium, ac intervallum. Hi duo verſ. repetuntur lib. 4. v. 207.

163. *Pervolgant.*] Pervolitant, permeant: vel, complent, celebrant, perfundunt. Lambin. Sic v 346. Lib 4. v. 208.

Fulgura Solis.] Fulgores, lumina Solis. lib. 1. v. 726.

164. *Nam neque conſilio, &c.*] His 3. v. ſatisfacit inſtantiæ, quæ fieri potuit. Nimirùm, quidni mente aliquâ, ſive ſuâ, ſive alienâ retardarentur Atomi, inquiet aliquis? At id fieri non poteſt, reſpondet Lucretius; quia Atomi non conſilio aut mente: ſed neceſſitate ſuæ naturæ moventur. Sic lib. 1. v. 1020. & ſeqq.

165. *Perſcrutari.*] Perſpicere, cognoſcere. Alii *perſectari.*

Singula quæque.] Singulas quaſque res: non autem, ſingula quæque primordia, ut malè interpretati ſunt nonnulli.

167. *At quidam contrà hæc, &c.*] His [illegible] v. ex occaſione datâ Stoïcos arguit inſcitiæ, qui Mundum à Deo creatum, propter homines crediderint, quia ſibi finxerunt rerum ſtatas & ratas mutationes fieri non poſſe ſine Deorum operâ & potentiâ; nec fruges ſtatis ita, ac certis anni temporibus creari: nec genus humanum ita propagari; nec res cæteras ita certo ordine, & tempore ſtato, quo videmus, in Mundo fieri poſſe. Quaſi verò, inquit Lucretius, natura Atomorum ſatis per ſe, & ſine Deorum numine, propenſa non ſit in hominum certa commoda. Deinde jactat ſe, omni etiam primordiorum notitiâ remotâ, poſſe ex ipſis cœli rationibus, hoc eſt, ex ipſo cœlo petitis, & aliis pluribus argumentis probare poſſe neque Atomorum naturam, neque Naturam univerſam à Deo creatam eſſe, ac divinâ providentiâ gubernari. Quam diſputationem in aliud tempus, aliúmve in locum differt; nimirùm lib. 5. v. 157. & ſeqq. Et 417. & ſeqq. Impia ſanè hæc Lucretii ſententia eſt.

Ignari.] Epicureo faſtu vocat Stoïcas *ignaros*, quibus Epicureorum ſecta infenſa erat.

168. *Naturam materiaï.*] Atomos; primordia rerum.

Tantoperè

Tantoperè humanis rationibus, ac moderatis
Tempora mutare annorum; frugéſque creare;
Et jam cætera, mortales quæ ſuadet adire
Ipſáque deduxit dux vitæ dîa voluptas,
Ut res per Veneris blanditim ſecla propagent;
Ne genus occidat humanum; quorum omnia causâ
Conſtituiſſe Deos fingunt. Sed in omnibu' rebus
Magnoperè à verâ lapſi ratione videntur.
Nam, quamvis rerum ignorem primordia quæ ſint,
Hoc tamen ex ipſis cœli rationibus auſim
Confirmare, aliiſque ex rebus reddere multis,
Nequaquam nobis divinitùs eſſe creatam
Naturam Mundi, quæ tantâ eſt præditâ culpâ.
Quæ tibi poſteriùs, Memmi, faciemus aperta.
Nunc id, quod ſupereſt de motibus, expediemus.

INTERPRETATIO.

annorum rationibus, adeò conſtantibus, & humana rationi conſentaneis; & procreare ſegetes; atque etiam alias res, quas hac divina Voluptas, qua magiſtra eſt vita, perſuadet homines petere, & inducit ut per vias generationis multiplicent ſpeciem ſuam cum voluptate, ne gens hominum pereat: propter quos homines *comminiſcuntur omnia facta fuiſſe à Diis. Verùm in* hiſce *rebus omnibus videntur longè aberráſſe à veritate rei. Namque, etſi non noverim qua ſint principia rerum, attamen audeo probare ex ipſis rationibus cœli, & oſtendere ex pluribus aliis rebus, naturam Mundi nullatenùs fuiſſe procreatam à Diis propter nos,* quippè *qua conſtet tanto defectu* & tantis incommodis. *Quas* quidem *res infrà manifeſtas reddemus* tibi, *ô Memmi. Nunc autem abſolvemus id, quod reſtat de motu* Atomorum.

ANNOTATIONES.

169. *Moderatis.*] Temperatis, conſtantibus, ſtatis, ratis, certis.

172. *Ipſáque deduxit, &c.*] Sic de Venere; quæ voluptas eſt ipſa, loquitur lib. 1. à v. 10. ad v. 25.

Dux vitæ.] Sic lib. 1. v. 22. de Voluptatis Deâ:

> *Quæ quoniam rerum Naturam ſola gubernas.*

Dîa.] Divina, lib. 1. v. 23.

173. *Res per Veneris.*] Per generationis vias.

Blanditim.] Blandiendo. Sic aliis locis *inſertim, propritim, curſim, &c.*

Secla propagent.] Sic lib. 1. v. 21.

174. *Quorum.*] Sup. mortalium, hoc eſt, hominum, v. 171.

175. *Omnibu'.*] Omnibus, litterâ *s* eliſâ, ut ſyllaba corripiatur. Sic paſſim alibi.

177. *Nam, quamvis rerum, &c.*] Hi 5. v. repetuntur lib. 5. v. 196.

178. *Ex cœli rationibus.*] Ex ipsâ cœli naturâ, ex ipſo cœlo. lib. 1. v. 50.

179. *Reddere.*] Oſtendere, ob oculos ponere, colligere, declarare.

181. *Naturam Mundi.*] Mundum.

Prædita culpâ.] Defectibus abundans ac incommodis. Sic Cicero 2. Verr. vocat Verrem *ſcelere præditum.* Sic Lucret. lib. 5. v. 200. idem repetit, ubi memorat *culpas omnes*, ſeu defectus ac incommoda, quibus Mundus ipſe abundans nocet hominibus.

182. *Poſteriùs.*] Infrà, nempè, ut dixi, lib. 5. v. 200. & ſeqq.

183. *Nunc id, quod ſupereſt, &c.*] His 33. v. expedit modò quæ de duplici motu Atomorum, *naturali*, & *violento*, ſupererant. Dixerat quippè ſuprà v. 79. & ſeqq. nor. Atomos *naturali motu* deorſum deprimi: *violento* verò ſursùm

Nunc locus eſt, ut opinor, in his illud quoque rebus
Confirmare tibi, nullam rem poſſe ſuâ vi
Corpoream ſursùm ferri, ſurſúmque meare.
Ne tibi dent in eo flammarum corpora fraudem;
Sursùs enim vorsùs gignuntur, & augmina ſumunt:
Et ſursùm nitidæ fruges, arbuſtáque creſcunt:
Pondera, quantum in ſe eſt, cùm deorsùm cuncta ferantur.
Nec cùm ſubſiliunt ignes ad tecta domorum,

INTERPRETATIO.

Jam opportuna eſt occaſio hic, ut puto, probare etiam tibi iſtud in hiſce rebus: nimirùm *nullam rem corporalem poſſe ſuâ virtute attolli in altum, & in altum abire. Neque corpora flammarum nectant tibi dolum in hâc re; namque &* flammæ *generantur, & accipiunt augmentum ſursùm: & lætæ ſegetes, & arbores augentur ſursùm: contrà verò gravia corpora omnia, quantum poſſunt, deprimuntur in imum. Neque etiam credendum eſt, quando ignes ſursùm aſcendunt ad tecta domorum,*

ANNOTATIONES.

tolli. Quia verò noverat ſenſus ipſos huic doctrinæ contradicere, cùm videatur ignis naturaliter ſursùm ferri, ſegetes in altum naturali alimento creſcere pariter ac plantæ & arbores; ſanguis è venis miſſus altè exultare & ſpargere cruorem: jam docet nullam rem, neque ignem, neque ſegetes, neque ſanguinem vi ſuâ ac ſuo naturali niſu ferri ſursùm; ſed quia violentiâ comprimuntur. Rem illuſtrat exemplo, probátque à ſimili. Nam v. g. videmus tigna, & trabes, quæ gravi pondere pollent, non niſi magnâ vi tamen in profundum aquarum deprimi poſſe, cùm directa ſaltem deprimuntur: quinimò, quantum in ſe eſt, emergere & exilire ex aquis plus mediâ ſui parte. Neque tamen dubitandum eſt,

Quin Vacuum per Inane deorsùm cuncta ferantur.

Igitur non vi ſuâ ſursùm tolluntur flammæ & aliæ res ejuſdem naturæ, quæ ſursùm feruntur: ſed violentiâ, & compreſſione rei alterius: v. g. ignis ab aëre preſſus aſcendit in altum: ſanguis compreſſus vinculis, aut nimiâ ſanguinis copiâ emicat altè: ſegetes alimento è terrâ jugiter miſſo creſcunt in altum, quia pars alimenti partem aliam trudit, & hæc alia alteram; & quantum ponderis rebus illis, quantumvis leviſſimis, ineſt, illud deorsùm res illas pugnat deducere. Quod & exemplo nocturnarum flammarum confirmat, quæ per æthera volitantes non ſursùm tamen, ſed deorsùm in terras, quà Natura dedit meatum, labuntur. Sic enim ſtellas è cœlo cadere nonnunquam videre eſt: ſic coruſcationes ac fulmina deſcendunt; ſic ardor & lumen Solis deorsùm ad nos veniunt. Scilicet quia hæ faces nocturnæ per aëra volitantes; hæ ſtellæ de cœlo cadentes; hæc fulmina deorsùm labentia; hic calor è Sole ad nos effluens, non impediuntur, quominùs, quantum in ſe eſt, deorsùm ferantur. Hinc colligere eſt nullam rem corpoream vi ſuâ ſursùm ferri, ſed violentiâ tantùm: naturali verò niſu deorsùm deprimi, quia corpore conſtat. Hinc duplex Atomorum, quæ corpora ſunt, motus aſtruitur; *naturalis & violentus.*

187. *In eo.*] Alii *timeo.* Idem ſenſus.

Flammarum corpora.] Flammæ; quæ corporeæ ſunt: ignes.

188. *Sursùs versùs.*] Antiqua locutio, pro *ſursùm versùs.*

Augmina ſumunt.] Augeſcunt, creſcunt.

189. *Nitidæ fruges.*] Lib. 1. v. 253.

190. *Pondera.*] Pondere conſtantia corpora: gravitate prædita.

191. *Subſiliunt.*] Sursùm ſaliunt.

Et celeri flammâ deguſtant tigna, trabéſque,
Sponte ſuâ facere id, ſine vi ſubigente, putandum eſt.
Quod genus è noſtro cùm miſſus corpore ſanguis
Emicat exultans altè, ſpargítque cruorem.
Nonne vides etiam quantâ vi tigna trabéſque
Reſpuat humor aquæ? Nam quàm magi' merſimus altè
Directa, & magnâ vi multi preſſimus ægrè:
Tam cupidè ſursùm revomit magis, atque remittit,
Plus ut parte foras emergant, exiliántque.
Nec tamen hæc, quantum eſt in ſe, dubitamus, opinor,
Quin vacuum per Inane deorsùm cuncta ferantur.
Sic igitur debent flammæ quoque poſſe per auras
Aëris expreſſæ ſursùm ſuccedere, quanquam
Pondera, quantum in ſe eſt, deorsùm deducere pugnent.
Nocturnáſque faces cœli ſublime volantes
Nonne vides longos flammarum ducere tractus,

INTERPRETATIO.

& lambunt veloci flammâ tigna & trabes, facere iſtud ex ſuâ vi, & ſine virtute impellente illos. *Quale genus* eſt etiam *ſanguis, ubi laxatus è corpore noſtro exilit ſaliens ſursùm, & diffundit ſaniem ſuam. Nonne etiam cernis quantâ violentiâ liquor aqua repulſet tigna & trabes? Etenim quò magis impulimus* illa ligna *recta in profundum* aquarum, *& pollentes magnâ virtute depreſſimus eâ difficulter, eò magis avidè* aqua *rejectat & repellit* illa *in altum, ita ut plus* mediâ ſui *parte exeant, & exultent extrà* aquas. *Neque tamen dubitamus*, ut *puto, quin hæc omnia, quantum datum eſt ipſis, delabantur in imum per Inane vacans. Similiter ergò flamma emiſſa per* medios *flatus aëris debent poſſe cedere in altum, quamvis pondus* illarum, *quantum poteſt, certet deprimere* illas *in imum. Nonne etiam cernis nocturnas flammas atheris, quæ volitant per altum, facere quaſi longas vias ignis,*

ANNOTATIONES.

192. *Deguſtant.*] Deſpaſcunt, lambunt, abſumunt. Virg. 2. æn. & Horat. lib. 1. Satyr. 5.

Nam vaga per veterem delapſo flamma culinam
Vulcano ſummum properabat lambere tectum.

193. *Subigente.*] Impellente, Lamb. benè. Alii *ſubjecta*; malè.

194. *Quodgenus è.*] Quale genus eſt, cujus generis eſt; qualis eſt ſup. *ſanguis.* Sic lib. 3. v. 222. 278. 433. Lib. 4. v. 271. Lib. 5. v. 479. &c.

195. *Cruorem.*] Sanguineas guttas; cruentum humorem.

197. *Quam magi' .... tam, &c.*] Sic lib. 1. v. 536. *Magi'* autem pro *magis*, litterâ *s* eliſâ, ut ſyllaba corripiatur. Niſi fortè, ut quibuſdam placet, legeris *urſimus*, pro *merſimus*: tunc enim non *magi'*, ſed *magis* legendum eſſet.

199. *Revomit.*] Alii *removet*: minùs eleganter.

201. *Quantum in ſe eſt.*] Suâ vi.

204. *Succedere.*] Cedere, moveri, ferri, exilire.

205. *Quantum in ſe eſt.*] Quantum poſſunt.

Deducere.] Deprimere, deferre.

206. *Sublime.*] Per altum, quaſi adverbialiter. Sic lib. 4. v. 133. & lib. 6. v. 96. Sic Virg. 3. georg.

Jámque humiles, jámque elati ſublime feruntur.

207. *Nonne vides, &c.*] Sic Virg. imitatus hæc 1. georg. v. 365.

Sæpè etiam ſtellas vento impendente videbis
Præcipites cœlo labi, noctíſque per umbras

In quaſcunque dedit partes Natura meatum?
Non cadere in terram ſtellas & ſidera cernis?
Sol etiam ſummo de vertice diſſupat omnes
Ardorem in partes & lumine conſerit arva.
In terras igitur quoque Solis vergitur ardor:
Tranſverſoſque volare per imbres fulmina cernis:
Nunc hinc nunc illinc abrupti nubibus ignes
Concurſant: cadit in terras vis flammea volgò.
Illud in his quoque te rebus cognoſcere avemus,

INTERPRETATIO.

in quaſcumque partes Natura dedit illis *curſum? Nonne vides ſtellas & aſtra decidere in terram? Sol quoque ex alto culmine* cœli *diſpergit calorem in omnes partes, & conſpergit agros luce. Ergò calor Solis nititur etiam in terras: & vides fulmina* cœli *volitare per medios nimbos obliquè & fulgura avulſa modò hinc, modò inde è nubibus pervagantur: vis ignea plerunque decidit in terras. Cupimus etiam in hâc materiâ te ſcire hoc,* quod ſequitur, nempè, *quando*

ANNOTATIONES.

Flammarum longos à tergo albeſcere tractus.

Loquitur autem ex vulgi opinione; neque enim de cœlo cadunt ſtellæ: ſed quædam flammarum ſcintillæ, quæ in aëre micant, & per aëra diſcurrunt accenſæ.

210. *Diſſupat.*] Diſſipat. Lib.1. v.351. 632.

211. *Lumine conſerit arva.*] Sic v.147. id eſt, complet, colluſtrat; diſpergit lumen per arva.

212. *Vergitur.*] Nititur, propendet, profunditur. Quidam legunt, *ſpargitur.*

213. *Tranſverſos.*] Ab unâ parte in aliam: obliquè; non rectè. Neque enim fulmen, niſi poſt longam diſcurſationem per nubes & æthera, decidit in terras.

214. *Abrupti nubibus ignes.*] Sic Virg. 3. Æn. v. 199.

——Ingeminant abrupti nubibus ignes.

Et Papin. 1. Theb.

——nec non abrupta tremiſcunt
Fulgura.

Itaque per *ignes* notat *fulgura*, ſeu *coruſcationes.* Gallicè, *l'éclair.*

215. *Vis flammea.*] Fulmen: Gallicè, *le carreau du foudre.* Sic lib.6. v. 296.

——extemplò cadit igneus ille
Vortex, quod patrio vocitamus nomine fulmen.

216. *Illud in his quoque, &c.*] His 77 v. nempè ab hoc v. 216. ad v. 293. diſputat de Atomorum motu, quem *Declinationis* motum appellat. Hactenùs igitur de Atomorum utroque motu, *naturali* deorſùm, & *violento* ſurſùm. Jam tertium motûs genus in Atomis notat & explicat, quem naturalem etiam motum eſſe vult, ſed *Declinationis.* Nimirùm hunc tertium motum excogitâſſe dicitur Epicurus, I. ad evitandam Fati neceſſitatem, quod minùs caverat Democritus, *teſte Cicerone* 1. nat. Deor. II. ad plagas genitales ciendas, dubitans ne duo illi priores ſufficerent ad novam rerum generationem. *Teſte eodem Cicer.* 1. *Fin.* his verbis: *Cenſet* [Epicurus] *illa ſolida corpora materia ferri ſuo deorſùm pondere ad lineam: hunc naturalem eſſe omnium corporum motum. Deinde ibidem homo acutus, cùm illud occurreret, ſi omnia deorsùm è regione ferrentur, &, ut dixi, ad lineam, nunquam fore ut Atomus altera alteram poſſet attingere: itaque attulit rem commentitiam. Declinare dixit Atomum perpaulùm, quò nihil poſſet fieri minùs. Ita effici copulationes, & complexiones, & adhæſiones Atomorum inter ſe, ex quo efficeretur Mundus, omnéſque partes Mundi; quæque in eo ſunt.* Quam cauſam ſic infirmat ibid. Cicero: *Ait Declinare Atomos ſine causâ, quo nihil turpius eſt Phyſico. Et illum motum naturalem omnium ponderum è re-*

Corpora cùm deorsùm rectum per Inane feruntur
Ponderibus propriis, incerto tempore fermè,
Incertiſque locis ſpatio ſe pellere paulùm,
Tantùm quòd minimum mutatum dicere poſſis.
Quod niſi declinare ſolerent, omnia deorsùm,
Imbris uti guttæ, caderent per Inane profundum:
Nec foret offenſus natus, nec plaga creata
Principiis; ita nil unquam Natura creâſſet.

INTERPRETATIO.

corpora materiæ innatâ ſuâ *gravitate decidunt rectè per Vacuum magnum*, tunc *pulſare ſeſe paululùm è loco*, quem tenebant, ſed *incerto ferè tempore*, & *regionibus ferè incertis*, *adeò ut queas ſolùm dicere* motum *mutatum eſſe paululùm*. *Quod ſi* corpora prima *non aſſueſcerent deflectere*, rectè *cuncta deciderent per immenſum Vacuum*, *ſicut guttæ pluviæ* ſolent cadere: *neque occurſus factus foret neque ictus inflictus* foret *à primordiis*; & *ſic nullam rem unquam Natura procreâſſet*.

ANNOTATIONES.

gione inferiorem locum petentium ſine causâ eripuit Atomis. Nec tamen id, cujus causâ hæc finxerat, aſſecutus eſt: nam ſivè omnes Atomi declinabunt, nulla unquam cohæreſcent. Sivè aliæ declinabunt, aliæ ſuo nutu rectè ferentur, primùm erit hoc quaſi provincias Atomis dare, quæ rectè, quæ obliquè ferantur.... Quæ quidem erunt ſine causâ. Alteram verò cauſam, ob quam Epicurus, & Lucretius poſt Democritum, voluerunt Atomos declinare, jam infrà explicabimus & explodemus etiam, v. 251. & ſeqq.

Illud in his quoque, &c.] His itaque v. 5. prioribus rem proponit Poëta, aitque Atomos deorsùm latas declinare paululùm, ita ut, neque quo loco, neque quanto temporis ſpatio declinent, quiſquam percipere tamen queat.

217. *Rectum.*] Rectâ; rectâ viâ; rectè; ad lineam, ut ait Cicero.

218. *Fermè.*] Ferè; benè ad ſenſum verſûs 243. & 244. Alii *firmè*, quaſi *conſtanter, aſſiduè*: minùs probatur.

219. *Se pellere.*] Benè; ſic enim loquitur Cicero lib. de Fat. *Non enim Atomus ab Atomo pulſa declinat. Nam qui poteſt pelli alia ab aliâ, ſi gravitate feruntur ad perpendiculum corpora individua rectis lineis, ut placet Epicuro.* Alii legunt *decedere*, quaſi deflectere, ſecedere, declinare.

220. *Tantùm quòd.*] Id eſt, ut ſolùm: niſi quòd; adeò ut tantùm.

Minimum.] Benè; notat enim exiguo intervallo motum rectum mutari, id eſt, ita parùm mutati, ut non poſſit minùs. Sic *Cicer. lib. de fat.* uſurpat hanc vocem *minimum*, ubi ait: *cur declinet Atomus uno minimo, non declinet duobus, aut tribus?* Sic Lucret. infra v. 243.

—— paulùm clinare neceſſe eſt
Corpora, nec plus quàm minimum, &c.

Alii legunt, *momen*; quod vocabulum ſignificat exiguum & loci & temporis intervallum. Hinc utraque lectio probatur.

221. *Quòd niſi declinare, &c.*] His 4. v. affert I. cauſam, propter quam Atomi deorsùm rectâ cadentes per Inane declinent neceſſe ſit, nempe, ſicut monui v. 216. not. ut ad novam rerum generationem fiant adhæſiones, & complexiones Atomorum. Aliàs enim, inquit, caderent inſtar guttarum imbris, quæ ſeparatæ diſcretæ, & non complexæ deorsùm cadunt in terram, & ultrà caderent, niſi terra obſiſteret.

222. *Inane profundum.*] Omne quod eſt, immenſum vacans ſpatium, lib. 1. v. 1100.

223. *Offenſus.*] Offenſus, ûs. ſubſt. id eſt, occurſus, conflictus.

Quòd ſi fortè aliquis credit graviora poteſſe
Corpora, quò citiùs rectum per Inane feruntur,
Incidere è ſupero levioribus, atque ita plagas
Gignere, quæ poſſint genitales reddere motus;
Avius à verâ longè ratione recedit.
Nam per aquas quæcunque cadunt, atque aëra deorſùm,
Hæc pro ponderibus caſus celerare neceſſe eſt;
Propterea quia corpus aquæ, naturáque tenuis
Aëris haud poſſunt æquè rem quamque morari:
Sed citiùs cedunt gravioribus exuperata.

INTERPRETATIO.

Quod ſi fortaſsè aliquis putat Atomos ponderoſiores, quò velocius decidunt rectà per immenſum Vacuum, poſſe incurrere supernè in eas, quæ ſunt *leviores, & ſic ciere ictus, qui valeant dare motus genitabiles;* is, inquam, *aberrans à veritate rei procul ſecedit. Etenim oportet* ut corpora, *quæ decidunt deorſùm* v. g. *per aquas & per aëra, maturent* ſuos *lapſus ſecundùm* ſuam *gravitatem; eò quòd corpus aquæ, & corpus tenerum aëris nequeunt retardare æqualiter quamlibet rem: Verùm quia vincuntur, cedunt velociùs rebus, quæ ſunt ponderoſiores.*

ANNOTATIONES.

225. *Quòd ſi fortè aliquis. &c.*] His 18. v. Occupatio eſt. Potuit enim aliquis Lucretio objicere ineptè excogitatum eſſe motum *declinationis* in Atomis ad rerum generationes; cùm Atomi graviores cadentes rectè deorſùm, dum præveniunt leviorum caſum, infigere poſſint his levioribus, quas ſuperant, plagam, motùmque genitalem ita ciere. Reſpondet Lucretius talem hominem, qui talia ſibi fingeret, toto cœlo errare à verâ ratione. Cùm enim, inquit, jam ſatis ſupérque probatum ſit Atomos omnes moveri per Inane, nec in Inani eſſe aliquid, quod earum motum moretur, neceſſe eſt ut leviores Atomi æquè celeriter moveantur & deorſùm ferantur per Inane, atque illæ, quæ graviores ſunt. Ubi enim nulla eſt reſiſtentia, ibi momentis æquis corpora ferri debent. Valeret, inquit, hæc quidem ratio, ſi non eſſet Inane vacans, per quod ferrentur Atomi, ſed corporibus eſſet plenum: ſicut v. g. quæ corpora cadunt per aquas, & per aërem, ea, pro ſuâ majori aut minori gravitate, magis aut minùs celeriter feruntur; quia nec aqua, nec aër ſunt Inane vacans: ſed alter alterâ minùs moratur corporum lapſum: nempè aër, quia rarior & tenuior eſt aquâ, minùs ſubſiſtere poteſt corporibus per ipſum cadentibus: aqua verò, quia craſſior, & ſpiſſior, magis pondera moratur. Ac per utrumque, aëra & aquam, corpora graviora cadunt citiùs, quàm leviora.

Poteſſe.] Poſſe. lib. I. v. 666.

227. *Incidere levioribus.*] Cadere in leviora; hoc eſt, in ea corpora, quæ propter levitatem tardiora labuntur. Sic v. 240.

Supero.] Supernè, v. 84. & infrà v. 241. 248.

Plagas.] Ictus, percuſſiones.

228. *Genitales motus.*] Valentes ad rerum generationem. Lib. I. v. 11. id eſt, per quos Natura gerat; aut gignat res: infrà v. 242. 571.

230. *Atque aëra.*] Atque per aëra.

231. *Pro ponderibus.*] Pro minori aut majori gravitate, ut dixi v. 225. not.

232. *Corpus aquæ.*] Aqua.

233. *Æquè.*] Æqualiter. Namque aër minùs eſt pleno corpore, quàm aqua. Hinc aër minùs morari poteſt corpora gravia, quæ per ipſum deorſùm feruntur, quàm aqua. Utrumque autem ſuparatum & victum pondere rerum cedit citiùs rebus gravioribus, quam levioribus.

234. *Citiùs.*] Sup. quàm levioribus: vel eò citiùs.

Cedunt.] Meatum præbent; non ſubſiſtunt.

At contrà nulli de nullâ parte, neque ullo
Tempore Inane poteſt Vacuum ſubſiſtere rei,
Quin, ſua quod natura petit, concedere pergat.
Omnia quapropter debent per Inane quietum,
Atque ponderibus non æquis concita ferri.
Haud igitur poterunt levioribus incidere unquam
Ex ſupero graviora; neque ictus gignere per ſe,
Qui varient motus, per quos Natura gerat res.
Quare etiam atque etiam paulùm clinare neceſſe eſt
Corpora: nec plùs, quàm minimum, ne fingere motus
Obliquos videamur, & id res vera refutet.
Namque hoc in promptu, manifeſtúmque eſſe videmus,

INTERPRETATIO.

Contrà verò Inane vacans non poteſt ſub *ullâ re reſiſtere ex ullâ parte, aut in ullo tempore, quin ſtatim cedat* id, *quod ſua natura poſtulat. Quamobrem* corpora *omnia debent moveri per Vacuum immotum,* licet *non* conſtent *æquali gravitate. Nunquam ergò* corpora *magis ponderoſa poterunt cadere supernè in minùs gravia, neque ciere plagas per ſe, quæ mutent motiones, per quas Natura creet res* cunctas. *Quapropter neceſſariò oportet corpora* prima *declinare paululùm: non tamen magis, quàm minimum, ne videamur excogitare motus tranſverſos* ineſſe illis, *&* ne *vera ratio refellat iſtud. Etenim cernimus hoc eſſe in aperto, & clarum.*

ANNOTATIONES.

Gravioribus.] Sup. quò gravioribus.

Exuperata.] Benè. Sup. *Aër & aqua:* non autem *exuperata*, ut quibuſdam placet, ſup. *res leviores.*

236. *Subſiſtere rei.*] Sub re reſiſtere: morari rem, ne cadat. vicem fundamenti præſtare rebus, lib.2. v.1078.

237. *Quin. ſua quod natura. &c.*] Id eſt, quin liberum meatum præbeat; quod quidem Inanis natura poſtulat, ut dixit lib.1. v.1079. ubi hic verſus primò fuit poſitus.

238. *Omnia*] Sup. tam levia, quàm gravia corpora: res omnes.

Per Inane quietum.] Quod neque corpora movet, neque corporibus movetur, hoc eſt quod neque tangit, neque tangitur; quia corporis expers: namque, ut dixit lib.1. v.305.

Tangere enim & tangi, niſi corpus, nulla poteſt res.

239. *Atque ponderibus non æquis concita.*] Hoc eſt, etiamſi non conſtent æquali gravitate, aut levitate.

240. *Levioribus incidere.*] Cadere in leviora, v. 227.

241. *Ex ſupero.*] Supernè, deſuper. v. 227.

243. *Quare etiam atque etiam, &c.*] His 8. v. concludit quàm minimum declinare Atomos a rectâ viâ, dum ex ſupero deorsùm feruntur. Scilicet quia ſenſus docet nos, atque oculis percipitur pondera, ſeu corpora gravia, dùm deorsùm feruntur, nullo modo per obliquam viam, ſed rectâ præcipitari; ne novos motus obliquos Atomis aſſereret gratis, excogitavit Epicurus paululùm declinare illas, ſed nec plus quàm minimum deflectere ad hoc, ut fierent complexiones, adhæſiones, & rerum concretiones: nec oculis illam declinationem cerni poſſe. Quam quidem minimam declinationem motûs ab Epicuro fictam eſſe ad libidinem arguit Cic. 1. *de fin.* ubi ait illum etiam non aſſecutum eſſe, cujus causâ hæc finxerat, ut patet ex ejus verbis ſuprà citatis v. 216. not.

Clinare.] Antiquè pro *inclinare*; hinc v.292. *clinamen.* Alii tamen legunt *inclinare.*

244. *Corpora.*] Sup. *prima*; id eſt Atomos.

246. *In promptu.*] In aperto: ante oculos poſitum, v. 148.

Pondera, quantum in ſe eſt, non poſſe obliqua meare;
Ex ſupero cùm præcipitant: quod cernere poſſis.
Sed nihil omninò rectâ regione viaï
Declinare, quis eſt, qui poſſit cernere, ſeſe?
Denique, ſi ſemper motus connectitur omnis;
Et vetere exoritur ſemper novus ordine certo;
Nec declinando faciunt primordia motûs
Principium quoddam, quod Fati fœdera rumpat,

INTERPRETATIO.

nimirùm *pondera. quantum poſſunt ex ſe. non poſſe ire transverſè. quando decidunt supernè*; ſaltem *ita ut queas videre oculis* iſtud. *Verùm quis eſt, qui queat videre nullatenùs* illa pondera *deflectere à recto tractu* ſui *itineris? Tandem ſi motus omnis perpetuò ſequitur ſeſe: etſi novus* motus *naſcitur ex priſtino per ordinem ſtatum. & ſi principia deflectendo non habent quoddam initium motûs. quod frangat leges Fati,*

ANNOTATIONES.

247. *Quantum in ſe eſt.*] Ex naturâ ſuâ, v. 205.

Obliqua.] Quaſi adverbialiter, pro obliquè. Sic v. 213. lib 6. v. 189.

249. *Sed nihil omninò, &c*] Horum 2. v. hic eſt ordo & ſenſus: ſed quis eſt, qui poſſit cernere pondera, dum cadunt deorsùm, nihil omninò, id eſt, nullatenùs deflectere & declinare à rectâ viâ? Nemo ſanè adeò perſpicax eſt. Nimirùm quia minimo intervallo declinant, nec plus quàm minimo.

250. *Declinare.*] Activè, ut patet ex voce ſequenti *ſeſe*. Sic Cicero de Fat. *Quæ ergo nova cauſa eſt in Naturâ, quæ declinet Atomum.* Sic Virg. 4. Æn.

—— *nec dulci declinat lumina ſomno.*

251. *Denique, ſi ſemper, &c.*] His 21. v. alteram reddit rationem ex Epicuro Lucretius, ob quam Atomos paululùm declinare voluit; ſcilicet ne Fato fierent omnia. Quod quidem veræ rationi repugnat, cùm & homo & brutæ etiam animantes plurima agant ad arbitrium, & ex liberâ mentis voluntate. Sic autem ratiocinatur Poëta: niſi Atomi aliquando declinarent, ſed ſemper gravitate neceſſariâ ferrentur deorsùm ad lineam, mens hominis & brutarum animantium appetitus ita moverentur Atomorum motu, ut cogerentur. Moverentur enim ex antecedente causâ, nimirùm ex antecedenti Atomorum motu, qui libertatem omnem tolleret. Namque cauſa cauſam ſequeretur ex infinito, hoc eſt, fieret ſempiterna cauſarum ſeries; cùm novus motus ſemper motum exciperet certo ordine, certâque ſerie. Igitur neceſſe eſt Atomos paululùm declinare, ut certus is ordo, certáve ſeries motûs non ſemper convertatur, ſed incerto tempore, incertâve regione loci fiat, ut libertas homini, & brutis etiam animantibus conſervetur. Verùm quàm turpiter in his Lucretius hallucinatus ſit, rectè docet *Cicero lib. de Fat.* ubi ſic arguit Epicurum. *Ad animorum motus voluntarios non eſt requirenda cauſa externa; motus enim voluntarius eam naturam in ſe continet, ut ſit in noſtrâ poteſtate, nobiſque pareat, nec id ſine causâ. Ejus enim cauſa ipſa eſt Naturâ.* Scilicet ſola cauſa antecedens externa tollit libertatem. Libera autem voluntas, ad hoc ut moveatur, non requirit cauſam antecedentem externam: ſed in ſe ipsâ habet unde moveatur. Non eſt igitur cur Lucretius Atomorum motui externo voluntarios motus hominis aut brutarum etiam animantium tanquam acceptos referat, cùm ab ipsâ liberæ mentis naturâ fiant. Benè autem eſt, quod Lucretius noluit omnia in nobis fieri jubente Fati neceſſitate: malè verò quòd hanc libertatem motûs retulerit ad Atomorum declinationem.

Connectitur motus.] Id eſt, ſi motus motum ſequatur aut excipiat certâ ſemper ſerie, certòque ordine.

254. *Fati fœdera rumpat.*] Tollat Fatum, ſeu Fati neceſſitatem.

Ex infinito ne cauſam cauſa ſequatur:
Libera per terras unde hæc animantibus extat,
Unde eſt hæc, inquam, Fatis avulſa voluntas,
Per quam progredimur, quò ducit quemque voluptas:
Declinamus item motus nec tempore certo:
Nec regione loci certâ, ſed ubi ipſa tulit mens?
Nam dubio procùl his rebus ſua cuique voluntas
Principium dat: & hinc motus per membra reguntur.
Nonne vides etiam, patefactis tempori' puncto
Carceribus, non poſſe tamen prorumpere equorum

INTERPRETATIO.

ne ſcilicet *ab æterno* una *cauſa ſubſequatur* aliam *cauſam*: ſanè peto *undenam in terris ineſt animalibus hæc libera voluntas*, *undenam*, *inquam*, *hæc* eadem voluntas *erepta eſt* Fatis ipſis, *per quam properamus* in ea, *ad quæ fert quemque mens* noſtra: *neque etiam vitamus motus*, *& in certo tempore, aut certo regionis loco, ſed ubi* &quando *animus ipſe voluit? Nam ſine dubio voluntas quæ eſt uniuſcujuſq;* noſtrum, *dat initium motûs his rebus*: *& ab eâ motus ducuntur per artus* noſtros. *Nonne cernis quoque, repagulis reſeratis in inſtanti temporis, vim avidam quadrupedum non poſſe*

ANNOTATIONES.

255. *Ex infinito*] Sup. tempore: id eſt, æterna, vel ſempiterna, & quæ in infinitum ſemper progrediatur ſeries cauſarum.

256. *Animantibus.*] Hominibus ſcilicet & brutis, ut jam ipſe explicat Poëta.

257. *Fatis avulſa.*] Erepta Fatis. Quaſi, quæ in nobis ſit libera voluntas, ſeu libertas, eam Fatis eripuerimus, adeò ut jam nos non Fatis agamur, ducamur, aut cogamur.

258. *Quò ducit quemque voluptas.*] Id eſt, dulcis libertas. Quid enim libertate, aut voluntate liberâ dulcius? Sic Virg. 2. eclog. *trahit ſua quemque voluptas.* Nonnulli legunt etiam *voluntas*; benè.

259. *Declinemus item motus, &c.*] His 2. v. præclarè aſſerit homini libertatem, cùm ait hominem non moveri ſemper certo ordine, certo tempore, certo loco, ſed eo ordine, eo tempore, eo loco, quo vult mens humana.

261. *His rebus.*] Nempè certo ordini, certóque regionis loco, v. 259. 260.

262. *Hinc.*] Ab ipsâ voluntate, quæ principium & origo motûs eſt in nobis. Sic v. 269. 270.

Reguntur.] Dantur, adminiſtrantur. Alii *vagantur*, id eſt, eunt, fiunt. Alii *rigantur*, id eſt, diſperguntur, diffunduntur, propagantur. Sic v. 269. 270.

263. *Nonne vides etiam, &c.*] His 9 v. docet brutis animantibus etiam ineſſe mentis libertatem ex eâdem Atomorum declinatione. Hoc eſt, arguit, quod in nobis operatur voluntas, id in brutis agere appetitum ex objecti abſentis apprehenſione, ut aiunt, tanquam præſentis. Hinc non malè refert liberæ imperium, primatúmque in moram Atomorum, quæ præ declinatione minimâ tardantur, ac faciunt ut aliquatenùs liberè agant brutæ animantes. Sic, inquit ille, equi quadrigis alligati non, ſtatim atque carceres ſunt patefacti, temporis momento erumpunt, ſed avidi curſum meditantur, & quorum, ut ait Papirius:

—— *Abſentémque ferit gravis ungula campum.*

Cauſa verò cur non erumpunt hæc eſt, nempè materiæ ſeu Atomorum ſerus apparatus; priùs enim tota Atomorum copia per artus diſperſa colligi debet juſſu cordis, quàm collecta jubeat equos prorumpere.

Tempori'.] Pro Temporis, elisâ litterâ *s*.

264. *Carceribus.*] Carceres dicti ſunt repagula, quibus coërcebantur quadrigæ, ne prorumperent antè ſignum datum.

Vim cupidam tam de ſubito, quàm mens avet ipſa?
Omnis enim totum per corpus materiaï
Copia conquiri debet concita per artus
Omnes, ut ſtudium mentis connexa ſequatur.
Ut videas initum motûs à corde creari,
Ex animíque voluntate id procedere primùm:
Inde dari porrò per totum corpus & artus.
  Nec ſimile eſt, ut cùm impulſi procedimus ictu,
Viribus alterius magnis, magnóque coactu.
Nam tùm materiam totiûs corporis omnem
Perſpicuum eſt nobis invitis ire, rapique,
Donec eam refrenavit per membra voluntas.
Jamne vides igitur, quamquam vis extera multos
Pellit, & invitos cogit procedere ſæpè,
Præcipitéſque rapit: tamen eſſe in pectore noſtro

INTERPRETATIO.

tamen effundere ſeſe tam citò, quàm ipſa mens illorum *cupit? Namque tota multitudo Atomorum debet colligi per totum corpus* illorum, poſtquam *concitata fuit per cuncta quaque membra* illorum, *ut collecta ſubſequatur propenſionem mentis* illorum. *Ut perſpicias principium motûs fieri à corde, & illud* principium *oriri primò à voluntate mentis: hinc verò diſtribui per totum corpus & membra. Neque idem eſt, veluti quando pulſi percuſſione, & valido impetu*, *& vehementi impulſu alterius progredimur. Etenim tunc manifeſtum eſt totam molem totius corporis* noſtri *procedere, & abripi nobis* etiam *repugnantibus, uſque dum voluntas coërcuerit illam per* cunctos *artus* noſtros. *Nonne ergo nunc cernis, etiamſi violentia externa impellat plures* homines, *& faciat ut neceſſariò plerunque* etiam *repugnantes eant, & agat eos præcipites: attamen eſſe aliquid in corde*

ANNOTATIONES.

265. *De ſubito.*] Sic lib. 3. v. 644. id eſt, ſubitò, citò. Sic lib. 1. v. 412. *De plano.* Id eſt, planè, clarè, manifeſtè.

265. *Mens.*] Appetitus ipſe innatus, quo ducuntur brutæ animantes. Sic lib. 1. v. 262.

267. *Conquiri.*] Colligi. Alii *conciri*, pro *concieri*; nec malè. Dicitur enim *concieo*, *es* & *concio*, *is*.

269. *Initum.*] Initus, ûs, lib. 1. v. 13. id eſt, *initium*.

272. *Nec ſimile eſt, &c.*] His 12. v. probat ab diſſimili extare in nobis liberam mentis voluntatem ſeu libertatem; docétque motum violentum & neceſſarium à libero diſtingui in eo, quòd ille procedat à vi externâ: hic verò ab interna facultate; ita ut, ſi quando inviti rapimur & coacti procedimus, non à voluntate, ſed ab exteriori & alieno impetu magno rapiamur & procedamus; donec voluntas ipſa repreſſerit omnem corporis materiam. Unde concludit ineſſe nobis aliquid, ad cujus arbitrium tota corporis materia flectatur & moveatur, quem innatam libertatem vocamus.

274. *Materiem totiûs corporis.*] Totum corpus: totam corporis molem.

275. *Nobis invitis.*] Nobis non adjuvantibus, imò reluctantibus. Eſt enim motus violentus, cujus principium extrinſecus eſt, nihil adjuvante eo, quod agit. *Ariſt. 3. Ethic.*

276. *Eam.*] Sup. Corporis materiem.

277. *Extera.*] Externa, aliena. Sic v. 289. Lamb. *externa*, minùs benè.

279. *In pectore noſtro.*] In nobis: vel in mente noſtrâ, continens pro contento.

Quiddam, quod contrà pugnare, obſtaréque poſſit;
Cujus ad arbitrium quoque copia materiaï
Cogitur interdum flecti per membra, per artus,
Et projecta refrenatur retróque reſidit?
Quare in ſeminibus quoque idem fateare neceſſe eſt,
Eſſe aliam præter plagas, & pondera cauſam
Motibus, unde hæc eſt nobis innata poteſtas,
De nihilo quoniam fieri nil poſſe videmus.

INTERPRETATIO.

noſtro, quod queat obſiſtere contrà, & reluctari; ad cujus imperium cœtus omnis materiæ corporis noſtri *neceſſe habet etiam aliquando moveri* & ſequi *per membra & per artus, & repulſus procul reprimitur*, & longè *retrò* ſiſtitur, & *quieſcit?*

Quamobrem oportet ut *confitearis idem* fieri *in principiis*, nimirùm *eſſe aliam cauſam motibus* illorum *præter ictus*, & præter *gravitatem ex quâ ingenita nobis eſt hæc facultas* libera, *ſiquidem cernimus nihil poſſe creari de nihilo.*

ANNOTATIONES.

281. *Copia materiaï.*] Cœtus Atomorum in corpore noſtro, vel omnis moles totius corporis. v. 274.

282. *Flecti.*] Moveri, ſequi, obſequi.

283. *Projecta.*] Quaſi procùl rejecta.

284. *Quare in ſeminibus.*] His 10. v. concludit ex diſputatis de libertate, quam hominibus & animantibus aſſeruit, præter motum *Deorſùm*, & *Seorsùm*, ineſſe Atomis tertium illum motum, quem *Declinationis* appellat. Neque enim, inquit, motus liber in nobis ac in animantibus ſequi poteſt, niſi ex *declinatione* Atomorum. Motus enim liber debet ſequi ex aliquo priori: nihil autem in nobis prius eſt Atomis: igitur fieri debet ab Atomis. Non poteſt autem fieri ab Atomis *Deorsùm* aut *Surſùm* etiam latis: quia dùm feruntur *Deorſùm*, pondere feruntur; dum feruntur *Surſùm*, ictu feruntur. Hi duo motus faciunt quidem ne res ex nihilo fiant: ſed non faciunt ut res liberè agant. Namque motus ab ictu, non interior eſt, qualis eſt liber; ſed totus eſt violentus. Motus item à pondere, naturalis eſt, ac proinde neceſſarius, qualis liber eſſe non poteſt. Igitur liber motus in nobis ad aliquem tertium motum Atomorum tanquam acceptus debet referri; nullus alius excogitari poteſt quàm motus *Declinationis*. Ergò motus *Declinationis* benè aſtruitur Atomis, ne omnis omninò in nobis tollatur libertas. Ideò autem aſtruitur, ut naturalis Atomorum motus, qui fit ex pondere, aliquantulùm intermittatur, ne motus motum ſequatur ex infinito, ut monui v. 251 not. Scilicet cùm voluntas noſtra moveat Atomos in nobis per tota membra, deberet ab alio moveri, niſi eſſet ipſa ſui primum movens, ut aiunt, hoc eſt principium motûs ſui: ſimiliter illud aliud, deberet ab alio moveri; & ſic in infinitum progrederetur. Quod abſurdum eſt. Benè ergò Atomorum *Declinatio* aſtruit liberam illam in nobis facultatem, quæ Atomos moveat, quæ aliquando moveri neceſſe non habeant, certo tempore, certóque loco, cùm interdùm declinare poſſint à rectâ viâ, quâ naturali ex pondere feruntur.

In ſeminibus.] In Atomis, in primordiis.

285. *Præter plagas, & pondera.*] Præter motum ab ictu, & à gravitate, quem appellavimus *violentum*, & *naturalem*, ſuprà v. 79.

Aliam cauſam.] Nempè *Declinationis* motum.

286. *Unde.*] Ex quâ, nempè aliâ causâ.

Innata poteſtas.] Libertas, libera facultas mentis.

287 *De nihilo quoniam, &c.*] Id eſt, res non fiunt ex nihilo, quia pondus & ictus Atomorum id impediunt: at pondus & ictus Atomorum non faciunt, ut nobis innata ſit libertas agendi.

Pondus enim prohibet ne plagis omnia fiant,
Extremâ quaſi vi: ſed, ne mens ipſa neceſſum
Inteſtinum habeat cunctis in rebus agendis;
Et devicta quaſi cogatur ferre patique,
Id facit exiguum clinamen principiorum
Nec regione loci certâ, nec tempore certo.
Nec ſtipata magis fuit unquam materiai
Copia, nec porrò majoribus intervallis;
Nam neque adaugeſcit quicquam, nec deperit inde.
Quapropter, quo nunc in motu principiorum
Corpora ſunt, in eodem anteactâ ætate fuêre,
Et poſthàc ſemper ſimili ratione ferentur;
Et, quæ conſuêrunt gigni, gignentur eâdem

INTERPRETATIO.

Namque gravitas impedit ne res cunctæ procreentur per ictus, quaſi per vim exteriorem: ſed, ne ipſa voluntas animi habeat neceſſitatem internam in faciendis rebus omnibus, & veluti victa neceſſe habeat perferre & perpeti, minima declinatio principiorum, quæ fit *neque in certo loco, neque in ſtato tempore, facit iſtud. Cæterùm cœtus Atomorum nec fuit unquam* aliàs *magis condenſus, nec majoribus ſpatiis* conſtans, quàm nunc eſt; *etenim neque aliquid augetur neque diminuitur ex ea copiâ. Quamobrem, in quo motu jam ſunt ipſa primordia, fuerunt in eodem in præteritis ſeculis. & erunt inpoſterùm pari modo in æternum. &, quæ res ſolita ſunt generari, generabuntur eâdem*

ANNOTATIONES.

289. *Mens ipſa.*] Lamb. benè. Alii *res ipſa*. idem ſenſus, ſed non æquè clara verba.

Neceſſum.] Neceſſitatem: namque, inquit Donatus, lectum eſt, neceſſitas, neceſſe, neceſſis, neceſſum, neceſſus, ſubſtant.

290. *Inteſtinum.*] Intimum, interius, ſup. neceſſum.

292. *Clinamen.*] Declinatio.

293. *Non regione. &c.*] Sic v. 259 260,

294. *Nec ſtipata magis. &c*] His 14.v. jam docet Atomos ſeu prima rerum principia in eodem per anteactam ætatem motu fuiſſe; ac fore per futura ſecula, quo nunc ſunt. Quod quidem probat ex triplici argumento. I. Ex ipsâ principiorum diſpoſitione, ſeu naturâ, quæ talis eſt, ut neque depravati, neque mutari poſſit unquam, cùm neque magis ſolida, neque rariora eſſe queant, quàm ſint, neque augeri aut minui, quia ſimpliciſſima ſunt, ut probatum eſt lib.1.v.596.II.ex ipſo genitabili eorumdem motu, quo res gignuntur, augentur, & aluntur eâdem ſemper & immutabili lege: & quo factæ ſunt, creverunt, & nutritæ fuerunt, eâdem ſemper conditione: & quo fient, creſcent & alentur, eâdem ſemper ratione; idque ex ipſo fœdere Naturæ. III ex ipsâ principiorum perenni præſentiâ; quippè quia nullus poteſt dari locus, extrà hoc Univerſum, aut in quem ipſa effugiant, & recedant, quorum abitu res cunctæ intereant: aut ex quo vis aliqua exterior ac nova veniat, quæ ipſorum motus genitales impediat, cœtum pervertat, ac totam rerum ſummam immutare valeat. His autem 6. v. ſeqq. continetur I. Argumentum.

Stipata magis.] Solida magis: magis plena.

Copia materiai.] Corpora prima, Atomi.

295. *Majoribus intervallis.*] Sup. conſtat. Hoc eſt, rarior, & minùs ſolida.

296. *Inde.*] Ex copiâ materiaï. Scilicet neque minuitur, neque augetur Atomorum numerus.

300. *Et. quæ conſuerunt. &c.*] His 3.v. continetur II. Argumentum.

Conditione: & erunt; & creſcent; inque-valebunt,
Quantum cuique datum eſt per fœdera Naturaï.
Nec rerum ſummam commutare ulla poteſt vis;
Nam neque, quò poſſit genus ullum Materiaï
Effugere ex Omni, quicquam eſt: neque rursùs in Omne
Unde coorta queat nova vis irrumpere, & omnem
Naturam rerum mutare, & vertere motus.
Illud in his rebus non eſt mirabile, quare,
Omnia cùm rerum primordia ſint in motu,

INTERPRETATIO.

lege, & exiſtent; & augebuntur; & vigebunt, quantum conceſſum eſt cuique rei per leges Naturæ. Neque ulla potentia poteſt mutare univerſam rerum Naturam; etenim nec aliquid loci *eſt, in quem ulla corpora materiæ poſſint exire ex Univerſo; nec contrà, ex quo nova potentia queat exoriri, & irruere in Univerſum, & commutare totam ſummam rerum, & pervertere motus genitales* materiæ. *Hoc* autem *non eſt mirum in his rebus;* cur ſcilicet, *cùm omnia principia rerum ſint in motu,*

ANNOTATIONES.

301. *Inque-valebunt.*] Tmeſis eſt, pro *invalebúntque*; id eſt, vigebunt, robur acquirent.

302. *Per fœdera Naturai.*] A Naturâ ſic jubente.

303. *Nec rerum ſummam, &c.*] His 5. v. continetur III. Argumentum, de quo v. 294. not.

Rerum ſummam.] Res cunctas: Univerſam rerum Naturam, v. 307. Sic v. 310.

304. *Quò.*] In quod. Sic v. 318. & alibi paſſim.

Genus ullum materiai.] Ullum corpus Atomorum: ulla Atomus.

305. *Ex Omni.*] Ex Univerſo: ex immenſo Inani. Sic lib. 1. v. 957. &c. Quaſi totiùs rerum ſummæ corruptio fieri nequeat, niſi aut receſſu Atomorum extrà Univerſum: aut adventu alicujus potentiæ exterioris, quæ in ſummam rerum irrumpat & genitales motus pervertat.

In Omne.] In Univerſum.

308. *Illud in his rebus, &c.*] His 25. Occupatio eſt, quam ſolvit Poëta. Poterit enim cuiquam mirum videri Atomos perenni & aſſiduo motu ferri per Univerſum, per Omne, per immenſum Inane, cùm tamen ipſum Omne, ipſum Univerſum videatur omninò immotum & quietum. Nihil, inquit, in eo mirandum eſt. Quod enim aliquando rerum diſtantia facit, ut diſtinctè & clarè res ipſas cernere non poſſimus, v.g. res, quæ moventur, videantur tamen quaſi immotæ: id Atomorum parvitas efficit, ut ſicut illarum natura, ita etiam motus non cadat ſub ſenſus noſtros. Talis enim eſt Atomorum natura, ut procul ab ſenſibus noſtris ſtet: ſunt quippe corpora cæca, ut dictum eſt lib. 1. v. 166. Rem autem illuſtrat uno aut altero exemplo. I. cùm oves paſcunt in colle, ſi longè ſteteris ab iis, ſant videbuntur, & apparebunt tibi tanquam candor quidam, qui quaſi conſiſtat in illo colle: & tamen oves illæ paſcentes incedunt, & reptant. II. cùm legiones cient ſimulacra belli per campos, ſi longè ſederis in edito monte, fulgur armorum apparebit tibi quaſi ſtans & conſiſtens in campis: & tamen ſplendor ille armorum perpetuò micat, ac ſe tollit modò in hanc, modò illam partem, pro vario armorum motu. Argumentum autem eſt à fortiori, ut aiunt: quaſi dicat, ſunt quædam res, quas benè cernimus oculis; ſed quarum motus percipere oculis non poſſumus. Ergò nil mirum ſi Atomorum motus ſub ſenſus noſtros non cadat, cùm illarum naturam non videamus.

Summa tamen ſummâ videatur ſtare quiete,
Præter quàm ſi quid proprio dat corpore motus.
Omnis enim longè noſtris ab ſenſibus ipſa
Primorum natura jacet. Quapropter, ubi illa
Cernere jam nequeas, motus ibi ſurpere debent.
Præſertim cùm, quæ poſſimus cernere, celent
Sæpè tamen motus, ſpatio diducta locorum.
Nam ſæpè in colli tondentes pabula læta
Lanigeræ reptant pecudes, quò quamque vocantes
Invitant herbæ gemmantes rore recenti:
Et ſatiati agni ludunt, blandéque coniſcant.
Omnia quæ nobis longè confuſa videntur:
Et veluti in viridi candor conſiſtere colli.
Prætereà magnæ legiones cùm loca curſu
Camporum complent, belli ſimulacra cientes;
Et circumvolitant equites, mediósque repentè

INTERPRETATIO.

Univerſa tamen rerum Natura videatur manere in profundâ quiete, niſi fortè ſit aliquid peculiare, *quod ex ſeipſo reddat motus. Namque Univerſa natura principiorum ipſa procùl removetur ab ſenſibus noſtris. Quamobrem, in quo loco non poteris uſquam cernere illa, in eodem loco motus* illorum *debent ſeſe ſubducere oculis* noſtris. *Præcipuè quoniam ea, quæ poſſimus videre, nonnunquam tamen abſcondunt* nobis ſuos *motus, quia longè remota ſunt per intervalla ſpatii. Namque plerumque pecudes, quæ ferunt lanas, paſcentes in monte grata paſcua gradiuntur ad eum locum, ad quem gramina nitentia novo rore invitant & vocant quamcunque illarum; &* ipſi *agni benè ſaturati exultant, & hilariter ludunt cornibus. Quæ* tamen *omnia nobis apparent procul indiſtincta: &* videntur *quaſi ſplendor lucis ſtare* ſine motu *in virenti clivo* montis. *Deinde, quando magnæ legiones opplent concurſu ſuo ſpatioſos campos, exhibentes imaginem pugnæ: & quando equites circumferuntur, & ſubitò tranſeunt medios campos,*

ANNOTATIONES.

310. *Summa.*] Univerſum, τὸ πᾶν, v. 303. &c.

311. *Præterquàm ſi.*] Niſi.

Quid.] Aliquid peculiare, aliqua pars, aut res: v. g. homo, leo, aër, aqua, & aliud ejuſmodi.

313. *Primorum.*] Principiorum, Atomorum.

314. *Surpere.*] Pro *ſubripere*, id eſt, ſubducere ſeſe oculis; ſic Horatius 12. od. 4.

Quæ me ſurpuerat mihi, &c.

Antiquum verbum.

317. *In colli.*] In colle, in monte, in clivo. Sic v. 322.

318. *Quò.*] In quæ loca, lib. 1. v. 16.

319. *Gemmantes rore.*] Perfuſæ rore, cujus nitore, tanquam gemmæ, niteſcunt herbæ. Sic lib. 5. v. 462.

320. *Coniſcant.*] Arietant, cornibus luctantur & ludunt. Sic Virg. 2. georg. v. 526.

Inter ſe adverſis luctantur cornibus hædi.

Quintilian. lib. 6. ex Ciceron. contrà Piſon. *Caput opponis cum eo coniſcans;* citátque hunc Lucretii verſum. Malè ergò Lamb. *coruſcant*: alii *croniſcant*.

323. *Prætereà magnæ, &c.*] His 10. v. continetur II. exemplum.

324. *Belli ſimulacra cientes.*] Sic v. 42.

Tranſmittunt valido quatientes impete campos:
Fulgur ibi ad cœlum ſe tollit, totáque circùm
Ære renideſcit tellus, ſubtérque virûm vi
Excitur pedibus ſonitus, clamoréque montes
Icti rejectant voces ad ſidera Mundi:
Et tamen eſt quidam locus altis montibus, unde
Stare videtur, & in campis conſiſtere fulgur.
Nunc age jam deinceps cunctarum exordia rerum
Qualia ſint, & quàm longè diſtantia formis
Percipe, multigenis quàm ſint variata figuris.
Non quòd multa parùm ſimili ſint prædita formâ;
Sed quia non volgò paria omnibus omnia conſtant.

INTERPRETATIO.

concutientes illos *vehementi pulſu* pedum equorum: *ibi ſplendor* armorum *emicat ad cœlum, & omnis terra circùm coruſcat* fulgore *armorum. & ſtrepitus excitatur ſub pedibus per impetum virorum, & colles percuſſi clamore remittunt voces ad ſtellas cœli: & tamen aliquis eſt locus in editis montibus, ex quo fulgor ille apparet conſiſtere, & quaſi immotus manere in campis* illis. *Agedum verò, jam poſthàc accipe qualia ſint principia rerum ſingularum, & quàm maximè differant figuris, & quàm ſint diſſimilia variis formis. Non quòd pauca ſint conſtantia pari formâ: ſed quòd cuncta non ſint vulgò ſimilia cunctis.*

ANNOTATIONES.

326. *Impete.*] Impetu: dictum eſt enim, *impetis, is*: & *impetus, ûs.* Sic lib. 4. v. 418. 901. lib. 5. v. 911. lib. 6. v. 137. & 326.

Inde ubi, non potuit nubes capere impetis auctum.

327. *Fulgur.*] Fulgor, ſplendor, v. 50. & 332. & alibi paſſim.

328. *Ære renideſcit tellus.*] Sic Virg. 2. georg. v. 281.

——— *latè fluctuat omnis*
Ære renidenti tellus. &c.

Eſt autem *ære*, armorum æneorum nitore.

329. *Excitur.*] Fit, excitatur, editur. Dicitur enim *excieo, es*: & *excio, is*, quartæ conjugat. Sic lib. 6 v. 409. *concit murmura.*

330. *Ad ſidera Mundi.*] Ad ſtellas cœli.

333. *Nunc age jam deinceps, &c.*] Hactenùs de motu Atomorum, quæ prima eſt earum affectio, ſeu qualitas, quam dicimus. Nunc autem ab hoc v. 333. ad v. 581. diſputat de Atomorum figuris, quæ altera eſt earum qualitas. De his autem tria docet, I. multigenis figuris Atomos eſſe variatas; quod probat ab hoc v. 333. ad v. 477. II. figurarum varias quidem & diſſimiles eſſe ſpecies, ſed numero finitas; quod aſtruit à v. 477. ad v. 521. III. Sub finitis quibuſque figurarum iſtis ſpeciebus infinitas contineri Atomos; quod aſſerit à v. 521. ad v. 527. Sed hæc ſigillatim expendamus. Itaque his 9. v. prioribus docet Atomos debere inter ſe differre figuris ac formis I. quia infinitæ ſunt numero. Incongruum enim foret illas omnes eodem eſſe filo, ſeu eâdem texturâ; hoc eſt eâdem formâ aut figurâ exteriore conſtare.

Exordia.] Primordia: corpora prima: Atomi.

335. *Multigenis.*] Variis, diverſis, diſſimilibus.

336. *Multa parùm.*] Pauca. Id eſt, non quòd pauca ſint corpora prima prædita ſimili figurâ: imò infinita ſunt etiam corpora prima prædita pari formâ. Namque, ut infra demonſtrabit Poëta, infinitæ ſunt Atomi ſub quâlibet diverſâ figurarum ſpecie

337. *Volgò.*] Vulgò, v. 215. 693. 700. &c.

Paria omnibus omnia.] Omnia ſimili inter ſe formâ prædita.

Nec mirum; nam cùm ſit eorum copia tanta,
Ut neque finis, uti docui, neque ſumma ſit ulla,
Debent nimirùm non omnibus omnia prorsùm
Eſſe pari filo, ſimilique affecta figurâ.
Prætereà genus humanum, mutæque natantes
Squammigerûm pecudes, & læta arbuſta, feræque,
Et variæ volucres, lætantia quæ loca aquarum
Concelebrant circùm ripas, fontéſque, lacúſque;
Et quæ pervolgant nemora avia pervolitantes:
Horum unum quodvis generatim ſumere perge,
Invenies tamen inter ſe diſtare figuris.
Nec ratione aliâ proles cognoſcere matrem,

INTERPRETATIO.

Nec mirum eſt; *namque cùm multitudo illorum ſit tam numeroſa, ut neque finis, neque numerus ullus ſit* illorum, *ut* anteà *demonſtravi, cuncta ſcilicet non debent eſſe omninò ſimili texturâ* cum *omnibus, & prædita pari formâ. Deinde gens hominum, & bruta muta, quæ natant & gerunt ſquammas, & vegetæ arbores, & belluæ feroces, & diverſæ aves, quæ frequentant grata loca circùm fontes, &* circùm *lacus; & quæ circumvolantes complent ſylvas invias: accipe quodlibet iſtorum* etiam *ſecundùm ſuas ſpecies, reperies tamen differre formis inter ſe. Neque* etiam *alio modo ſoboles poſſet agnoſcere matrem, nec*

ANNOTATIONES.

339. *Uti docui.*] Lib. 1. v. 952. & ſeqq.

341. *Pari filo.*] Simili texturâ. Metaphora ducta à telâ. Sic dicimus orationem eſſe tenui filo, craſſo filo, ſubtili filo. Sic lib. 4. v. 86. Hoc eſt, *formâ, figurâ.*

342. *Prætereà genus, &c.*] His 7. v. Probat II. Atomos inter ſe variis formis ac figuris diſtare, ex variis ac diverſis ſpeciebus animalium, & rerum, quæ inter ſe plurimùm diſtant. Sic v.g. homines diſtant à pecudibus; pecudes à piſcibus, piſces à feris, feræ à volucribus, volucres ab arboribus; & contrà. Quinimò ipſa etiam cujuſque ſpeciei individua, ut vocant, quælibet inter ſe vulgò differunt formâ & figurâ. Namque non omnes equi, non omnes tauri, non omnes oves, non omnes canes: (item de cæteris ſentiendum,) ſimili ſunt figurâ, ut ſatis conſtat. Hæc autem omnia fiunt ex Atomis: igitur Atomorum diverſæ ſunt figuræ.

Mutæque natantes.] Hæc duo epitheta piſcibus ſunt maximè propria. Quanquam Ariſtoteles & alii nonnulli tradiderunt non omnes piſces eſſe mutos.

343. *Squammigerûm pecudes.*] Piſces. *Squammigerûm*, pro *Squammigerorum.* Sic Plautus *Pſeud.* dixit *pecudes* de piſcibus: *hæ ad Neptuni pecudes condimenta ſunt.* Scilicet *pecus, udis* dicitur de omni animante, præterquàm de homine.

344. *Variæ volucres.*] Diſſimiles; vel diverſicolores.

345. *Concelebrant.*] Frequentant, colunt. lib. 1. v. 4.

346 *Pervolgant.*] Percurrunt, penetrant, circumvolitant. v. 161.

345. *Unum quodvis generatim.*] Quodlibet cujuſvis ſpeciei individuum, ut aiunt.

Sumere perge.] Sume: quaſi ſume ſigillatim unum poſt alterum.

348. *Diſtare figuris.*] Alii *diſtare figuras.* Alii *differre figuris.* Idem.

349 *Nec ratione Aliâ, &c.*] His 22. v. probat III. Lucretius Atomos inter ſe diſtare formis; ſecùs enim non poſſent fœtus animalium agnoſcere matrem, nec mater fœtus. Quî enim poſſent, niſi differrent figuris? Quod autem & proles animalium agnoſcat matrem, & mater prolem, id oſtendit exemplo

Nec

Nec mater poſſet prolem. Quod poſſe videmus,
Nec minùs atque homines inter ſe nota cluére.
Nam ſæpè antè Deûm vitulus delubra decóra
Thuricremas propter mactatus concidit aras,
Sanguinis expirans calidum de pectore flumen:
At mater virides ſaltus orbata peragrans,
Linquit humi pedibus veſtigia preſſa biſulcis,
Omnia conviſens oculis loca, ſi queat uſquam
Conſpicere amiſſum fœtum; complétque querelis
Frondiferum nemus adſiſtens; & crebra reviſit
Ad ſtabulum, deſiderio perfixa juvenci.
Nec teneræ ſalices, atque herbæ rore vigentes,
Fluminàque ulla queunt ſummis labentia ripis
Oblectare animum, ſubitàmque avertere curam:

INTERPRETATIO.

mater ſobolem. Quod quidem *cernimus poſſe* facere, *nec ſecùs ac homines* hæc animalia *ſibi eſſe cognita invicem. Namque plerumque vitulus occiſus ante pulchra ſimulacra Deorum cadit juxtà altaria, quibus thura fumant, evomens de pectore ferventem fluvium cruoris: ſed tamen mater ipſa privata prole percurrens ſylvas virentes, relinquit veſtigia impreſſa pedibus biſidis in terrâ, perluſtrans oculis cuncta loca, ſi poſſit alicubi perſpicere prolem, quam amiſit; & replet queſtibus ſylvam proximam frondiferam; & frequens reviſit ad bovile, percuſſa cupidine vituli amiſſi. Neque ſalices teneræ, nec gramina creſcentia rore, nec ulli fluvii decurrentes plenis ripis, poſſunt delectare mentem* illius, *ac removere ſollicitudinem ſubitaneam:*

ANNOTATIONES.

vaccæ, quæ vitulum amiſſum, aut ad aras mactatum quærit per colles, per prata, per agros, nec alius ſibi obvius vitulus mentem oblectat.

Uſque adeò quiddam proprium notùmque requirit.

Probat & exemplo hœdorum & agnorum, quorum balatum agnoſcunt matres; & qui ad ſua quiſque matris ubera decurrunt.

351. *Nota cluére.*] Cognita eſſe. Eſt enim *clueo, es,* idem ac *ſum, videor, &c.* lib. 1. v. 450.

352. *Delubra.*] Simulacra, ſtatuas. *Delubrum* enim dictum eſt quaſi *delibrum* eſtque fuſtis delibratus, hoc eſt, lignum teres, cui detractus eſt cortex, quod pro Deo venerabantur, inquit Feſtus. Sumitur & pro *templo*, in quo ſimulacra Deorum ſunt.

353. *Thuricremas.*] Thuricremus, a, um, quaſi *cremans thura.* Sic Virg. 4. æn.

---*Thuricremis cùm dona imponeret aris.*

354. *Sanguinis expirans, &c.*] Sic Virg. æn. 9.

Volvitur ille vomens calidum de pectore flumen.

Notatur quippè copia ſanguinis emiſſi.

355. *At mater, &c.*] De materno affectu ergà fœtus vide Oppian. Ἁλιευτ. α. v. 724. & Ovid. faſt. 4.

356. *Biſulcis.*] Bifidis.

358. *Querelis.*] Mugitibus, queſtibus.

359. *Adſiſtens.*] Proximum.

Crebra.] Frequens, pro *crebrò*, *frequenter.* Sic Virg. 3. georg. *pede terram crebra ferit.* Sic 4. georg. *ſera* pro *ſerò.*

360. *Ad ſtabulum ... reviſit.*] Elegans ſyntaxis. Sic lib. 5 v. 635. lib. 6. v. 1236. *Viſere ad agros, &c.* Sic Terent. Hecyr. *Nunc ad eam viſam.*

Deſiderio perfixa juvenci.] Dolore confecta de amiſſo fœtu Sic lib. 3. v. 306.

361. *Rore vigentes.*] Quia vigorem & vires ex rore ducunt herbæ.

363. *Animum.*] Senſum, aut phantaſiam. Neque enim mens aut animus ineſt brutis, ſed anima tantùm & ſenſus. Sic v. 265. & lib. 1. v. 262.

Nec vitulorum aliæ ſpecies per pabula læta
Derivare queunt aliò, curâque levare.
Uſque adeò quiddam proprium, notúmque requirit.
Præterea teneri tremulis cum vocibus hædi
Cornigeras nôrunt matres; agníque petulci
Balantes pecudes: ita, quod Natura repoſcit,
Ad ſua quiſque ferè decurrunt ubera lactis.
 Poſtremò quodvis frumentum, non tamen omne,
Quodque ſuo in genere inter ſe ſimile eſſe videbis,
Quin intercurrat quædam diſtantia formis.
Concharúmque genus parili ratione videmus
Pingere telluris gremium, quâ mollibus undis
Littoris incurvi bibulam lavit æquor arenam.

INTERPRETATIO.

neque alia ſpecies juvencórum poſſunt per paſcua graſa avocare illam *ad aliud & liberare* illam *ſollicitudine. Tantùm deſiderat aliquid* ſibi *ſuum &* ſibi *cognitum. Deinde capreoli tenelli cum* ſuis *vocibus trementibus agnoſcunt matres* ſuas *cornutas: & agni exultantes* agnoſcunt pariter *oves balantes: ſic unuſquiſque fermè convolant ad mammas ſuas lactis,* quod quidem *Natura poſtulat ab* illis. *Denique non cernes quodlibet omne frumentum* ita *eſſe ſimile inter ſe in ſuo quodque genere, ut tamen quadam differentia non interveniat ex figuris. Cernimus etiam ſimili modo genus concharum ornare ſinum terra quaſi pictum* in eâ parte, *quâ mare abluit mollibus ſuis fluctibus arenam bibulam curvati littoris.*

ANNOTATIONES.

365. *Derivare queunt aliò.*] Convertere ad aliud, ſup. *animum*. v. 363. Sic lib. 4. v. 1057.

——*Atque aliò convertere mentem.*

Id eſt, *avocare, avertere, traducere.* Sic loquitur Cicero: *aliò reſponſionem ſuam derivavit.* Alii legunt,

Derivare queuns, animum curâque levare.

368. *Petulci.*] Petulantes, & petulci appellantur, inquit Feſtus, *qui protervo impetu & ſcrebro petunt aliquem lædendi gratiâ.* Hœdi, quia cornibus ludunt & lædunt dicuntur petulci.

369. *Balantes pecudes.*] Oves, quæ balantes vocant, & quærunt agnos. Alii, *balantum pecudes*, quaſi *ovium greges*, ut loquitur Virg. æn 7. v. 538.

Quinque greges illi balantum. &c.

Scilicet *pecus. udis* dicitur de omni animanti præter quam de homine, v. 343.

371. *Poſtremò quodvis &c.*] His 6. v. probat III. Lucretius Atomos inter ſe figuris diſtare; argumentúmque repetit ab exemplis frumentorum, & concharum; quæ, licet res ſint inanimatæ, varias tamen referunt figuras. Neque enim omne quodvis frumentum ſimili formâ conſtat, non generatim ſolùm, ſed & ſecundum ſingula ferè grana frumenti. Nec pariter conchæ omnes, quas cernere eſt in littoribus maris, ſimili ſunt formâ aut figurâ. Ergò à fortiori nec ſimili ſunt figurâ Atomi, ex quibus hæ res diſſimiles conſtant.

375. *Pingere.*] Variare: variis figuris ornare. v. 627.

Mollibus undis.] Quippe quæ facilè cedunt corporibus aliis, ut dixit lib. 1. v. 283.

376. *Bibulam.*] Sic Virg. 1. georg. v. 114.

Collectum humorem bibulâ diducit arenâ.

Lavit.] Benè. Alii *pavit*: ab antiquo verbo *pavire*, quod eſt *ferire*.

Quare etiam atque etiam ſimili ratione neceſſe eſt,
Naturâ quoniam conſtant, neque facta manu ſunt
Unius ad certam formam primordia rerum,
Diſſimili inter ſe quædam volitare figurâ.
Perfacile eſt jam animi ratione exolvere nobis,
Quare fulmineus multò penetralior ignis,
Quàm noſter fluat è tedis terreſtribus ortus.
Dicere enim poſſis cœleſtem fulminis ignem
Subtilem magis è parvis conſtare figuris:
Atque ideò tranſire foramina, quæ nequit ignis
Noſter hic è lignis ortus, tedâque creatus.

INTERPRETATIO.

Quapropter, cùm principia rerum ſint à Naturâ, neque ſint compacta manu artificis *ad unam ideam unius* figuræ, *maximè oportet pari modo ut quædam* illorum *ferantur diverſâ inter ſe formâ. Nunc autem maximè facile eſt nobis explicare per rationem mentis, cur ignis fulmineus longè magis penetrabilior permanet, quàm noſter ignis,* qui *natus* eſt *è terrenis facibus. Namque poteris dicere ignem cœleſtem fulminis tenuem componi ex minoribus formis* Atomorum; *& idcircò tranſmeare per meatus, per quos noſter hic* terrenus *ignis, qui natus & generatus eſt è lignis & è facibus, non poteſt tranſire.*

ANNOTATIONES.

377. *Quare etiam atque, &c.*] His 4. v. concludit denique varias eſſe, & diſſimiles Atomorum formas & figuras; quia Atomi Naturâ conſtant: non autem Arte factæ ſunt ad aliquam unicam ideam, ad quam fieri ſolent pleraque Artis opera.

380. *Volitare.*] Ferri, moveri; metaphora eſt; id eſt, *eſſe, conſtare.*

381. *Perfacile eſt jam animi, &c.*] His 96. v. hoc eſt, ab hoc v. 381. ad 477. varia problemata rerum pro variis ſenſibus ſolvit ex his Atomorum diverſis figuris. His itaque 7. v. prioribus explicat I. problema de *Igne*, quod ad animi rationem pertinet. Rationem igitur reddit cur fulmineus ignis penetralior ſit, quàm terrenus hic noſter. Ratio eſt, inquit, quia fulmineus ſeu cœleſtis ignis conſtat ex Atomis, quæ diverſas habent formas ac figuras à formis & figuris, quas habent Atomi, ex quibus terrenus noſter ignis coaleſcit. Minores quippè ſunt Atomi, quæ fabricant fulminis ignem, quàm quæ noſtrum ignem ex tedis ac lignis genitum procreant. Hinc ergò ex Lucretii doctrinâ aliæ aliis minores, majoréſve ſunt Atomi. Sic idem ait v. 389.

Luminis illa minòra Corpora ſunt, &c.

Animi ratione.] Per intelligentiam.

382. *Penetralior.*] Qui faciliùs penetrat. Alii *penetraliùs*: idem ſenſus. Fulminis autem ignis illæsâ lagenâ vinum afficit: parcit vaginæ, & ferrum liquefacit: & alia ejuſmodi mira facit, quæ noſter ignis non præſtat.

383. *Fluat.*] Seſe inſinuet: penetret: permanet: pervadat, &c.

Tedis.] Teda, genus eſt arborum, quæ picem & reſinam gignunt. Cujuſmodi ſunt ſex, *pinus, pinaſter, abies, picea, latex, teda*, teſte Plinio lib. 16. cap. 10. Ex tedâ autem fiebant olim faces. Quia verò faces accenſæ præferabantur nubentibus, quæ à ſponſis per noctem domum ducebantur, hinc *teda* pro nuptiis etiam uſurpari ſolent. Hic autem per *tedas* intelligit Poëta ligna craſſiora, ex quibus ignis noſter fieri plerunque ſolet.

385. *Magis è parvis.*] E minoribus. Sic v. 389.

387. *Tedâque creatus.*] Quaſi craſſior, & majoribus Atomorum figuris conſtans.

Præterea lumen per cornu tranſit: at imber
Reſpuitur. Quare, niſi luminis illa minora
Corpora ſunt, quàm de quibus eſt liquor almus aquarum?
Et quamvis ſubitò per colum vina videmus
Perfluere: at contrà tardum cunctatur olivum,
Aut quia nimirùm majoribus eſt elementis:
Aut magis hamatis inter ſe pérque-plicatis.
Atque ideò fit, uti non tàm deducta repentè
Inter ſe poſſint primordia ſingula quæque
Singula per cujuſque foramina permanare.
Huc accedit, uti mellis, lactiſque liquores

INTERPRETATIO.

Deinde lux penetrat cornu: ſed pluvia repellitur. Cur? *niſi* quia *illa corpora lucis ſunt magis parva, quàm* ea, *de quibus fœcundus humor aquarum conſtat? Et licet cernamus vina tranſire citò per colum. attamen oleum pigrum moratur* fluendo per colum, *ſive quòd ſcilicet* oleum *conſtat ex principiis majoribus: ſive* quòd conſtat ex principiis *magis aduncis, & implicitis inter ſe. Et adcircò accidit, ut ſingula quæque principia nequeant diſtrahi à ſe invicem, & tranſire tam ſubitò per ſingulos quoſque* coli *meatus. Adde quòd liquores mellis & lactis*

ANNOTATIONES.

388. *Prætereà lumen. &c.*] His 3. v. ſolvit II. problema, quod ad visûs ſenſum pertinet: rationémque reddit, cur *lumen* per cornu, ſeu per laternam corneam: non verò *imbrem* per idem cornu tranſire cernimus. Scilicet, quia luminis Atomi ſunt minoribus figuris, quàm Atomi imbris; quaſi Atomi, quibus conſtat lumen ſint tereti figurâ: quibus verò conſtat imber, eæ ſint figurâ obtusâ & magis impeditâ.

Per cornu.] Per laternam corneam.

389. *Minora corpora.*] Minores Atomi. Videtur ſanè Lucretius ſecum ipſe pugnare. Namque lib. 1. acriter pugnavit in aſſerendis Atomis individuis, & quibus nihil minùs eſſe poſſit: nunc autem ſtatuit Atomos alias aliis minores, majoréſve. Igitur non ita ſunt parvæ, ut nihil minùs iis eſſe poſſit. Ergò & minimo minus datur. Quod viderint Lucretii Sectatores.

390. *Liquor almus aquarum.*] Almam vocat aquam, quia facit ad rerum generationem; ex humore quippè & calore cuncta generantur. Sed de hoc vocabulo lib. 1. v. 2.

391. *Et quamvis ſubitò. &c.*] His 7. v. ſolvit III. problema de *vino* & *oleo*; quorum illud ſubitò tranſit per colum: hoc verò tardiùs moratur fluendo. Cur autem, niſi quia *vinum* conſtat ex Atomis minoribus, aut lævioribus: oleum verò ex Atomis majoribus, aut magis inter ſe implicitis, quæ impediunt ne tam ſubitò fluat oleum per quæque coli foramina, quàm vinum tranſit?

Colum.] Colum, i, vas eſt ad colandum aptum, Gallicè, *un ſas. un couloir, un tamis.*

393. *Majoribus elementis.*] Majoribus Atomis, quæ *elementa* dicuntur, quia principia ſunt rerum.

394. *Pérque plicatis.*] Tmeſis vocabuli *perplicatiſque*: id eſt, valdè perplexis, implicitis.

395. *Diducta.*] Diſtracta à ſe invicem. Benè; ideò enim non tranſeunt Atomi olei, quia quaſi in ſeipſas compactæ ſunt, & implicatæ, nec à ſe invicem diſtractæ. Alii *deducta*, quaſi *attenuata, ſubtilia*: nec malè.

397. *Cujuſque.*] Sup. *coli*, aut alterius vaſis ad colandum apti.

398. *Huc accedit uti, &c.*] His 10. v. ſolvit IV. problema de *melle* & *lacte*, quæ guſtui dulcia ſunt: & de *Abſynthio*, quod amarum eſt valdè. Mel au-

Jucundo ſenſu linguæ tractentur in ore.
At contrà tetra abſynthI natura, ferique
CentaurI fœdo pertorquent ora ſapore.
Ut facilè agnoſcas è lævibus, atque rotundis
Eſſe ea, quæ ſenſus jucundè tangere poſſunt:
At contrà quæ amara, atque aſpera cunque videntur,
Hæc magis hamatis inter ſe nexa teneri;
Proptereàque ſolere vias reſcindere noſtris
Senſibus, introitúque ſuo perrumpere corpus.
Omnia poſtremò bona ſenſibus, & mala tactu,
Diſſimili inter ſe pugnant perfecta figurâ;

INTERPRETATIO.

verſentur in ore cum *grato guſtu linguæ. Contrà verò natura amara Abſynthii, & agreſtis Centaurea diſtorquent ora tetro* ſuo *ſapore. Ut* inde *cognoſcas facilè eas res, quæ poſſunt afficere dulciter ſenſus, conſtare ex* Atomis *lævigatis & teretibus: contrà verò, quæcunque res ſunt amara & horrida, has compactas eſſe inter ſe* ex Atomis *magis aduncis: & ideò conſueſcere aperire aditum ad noſtros ſenſus, & ingreſſu ſuo lacerare corpus* noſtrum. *Denique res omnes,quæ* videntur *grata ſenſibus, & mala* ſuo *contactu, contraria ſunt ſibi invicem*, quia *conſtant diſpari formâ*:

ANNOTATIONES.

rem & lac ideò dulcia eſſe vult, quia conſtant ex Atomis lævigatis & rotundis, quæ palatum jucundè afficiunt: abſynthium verò amarum ſentiri, quia conſtat ex Atomis hamatis, & acerbis, quæ linguam & palatum aſperè lædunt, & rumpunt.

400. *Ferique CentaurI.*] Sup. natura. Id eſt, Centaurium, vel Centaureum, vel Centaurea. Quæ herba eſt amariſſima, ſic dicta à Chirone Centauro, qui illius vim & uſum invenit. Is enim cùm arma Herculis tractaret, ſagittâ percuſſus in pede, ſeipſum Centaureâ ſanavit. Dixit autem Lucretius *feri* vel ob Centaurii amaritudinem indomitam: vel ob Chironis immanitatem, cujus pars ſuperior humana fuit, poſterior vero ferina, nempè equina. Hinc vocat Virg. 3. georg. *grave olentia Centaurea*; & Lucret. lib. 4. v. 123. *triſtia Centauria*. Sed de hâc herbâ *Plin. lib. 25. c. 6.*

401. *Pertorquent ora.*] Id eſt, efficiunt ut, qui ea guſtat ac mandit, os diſtorqueat præ amaritudine: quemadmodum, qui herbam Sardoam deguſtàrunt, mori dicuntur ore diſtorto. Hinc illud adagium: *riſus Sardonius*. Sardoa quippe nervos oris contrahit, & ora rictu diducit.

404. *Quæ.*] Diphthongus *æ* corripitur propter ſequentem vocalem.

Cunque.] Tmeſis vocabuli *quæ unque*.

405. *Nexa teneri.*] Stipata & perplexa cohæreſcere.

407. *Reſcindere.*] Rumpere, aperire. Alii *reſtringere*, comprimere, contrahere; minùs rectè, neque enim amaritudo contrahit vias ad guſtatum, quaſi ne guſtetur: imò aperit ita vias, ut ejus fœtidus ſapor nimis ſentiatur. Namque, ut ſeſe explicat Poëta verſ. ſeq. amara perrumpunt corpus introitu ſuo.

408. *Omnia poſtremò, &c.*] His 6. v. ſolvit V. problema de *ſtridore ſerræ*, & de modulamine dulci *organorum*. Quorum ille malè afficit aures: hoc verò jucundè tangit eas. Ratio in promptu eſt, quia quæ benè tangunt ſenſus, ea lævigatis conſtant Atomis: quæ verò malè & acerbè afficiunt corpus, ea acerbis & aſperis conſtant Atomis.

409. *Perfecta.*] Conſtantia, prædita, compoſita.

Quòd ſi fortè aliquis credit graviora poteſſe
Corpora, quò citiùs rectum per Inane feruntur,
Incidere è ſupero levioribus, atque ita plagas
Gignere, quæ poſſint genitales reddere motus;
Avius à verâ longè ratione recedit.
Nam per aquas quæcunque cadunt, atque aëra deorsùm,
Hæc pro ponderibus caſus celerare neceſſe eſt;
Propterea quia corpus aquæ, naturáque tenuis
Aëris haud poſſunt æquè rem quamque morari:
Sed citiùs cedunt gravioribus exuperata.

Interpretatio.

Quod ſi fortaſſè aliquis putat Atomos ponderoſiores, quò velocius decidunt rectà per immenſum Vacuum, poſſe incurrere supernè in eas, quæ ſunt *leviores*, *& ſic ciere ictus, qui valeant dare motus genitabiles*; is, inquam, *aberrans à veritate rei procul ſecedit. Etenim oportet* ut corpora, *quæ decidunt deorsùm* v. g. *per aquas & per aëra, maturent* ſuos *lapſus ſecundùm* ſuam *gravitatem; eò quòd corpus aquæ, & corpus tenerum aëris nequeunt retardare æqualiter quamlibet rem: Verùm quia vincuntur, cedunt velociùs rebus, quæ ſunt ponderoſiores.*

Annotationes.

225. *Quòd ſi fortè aliquis. &c.*] His 18. v. Occupatio eſt. Potuit enim aliquis Lucretio objicere ineptè excogitatum eſſe motum *declinationis* in Atomis ad rerum generationes; cùm Atomi graviores cadentes rectè deorsùm, dum præveniunt leviorum caſum, infigere poſſint his levioribus, quas ſuperant, plagam, motúmque genitalem ita ciere. Reſpondet Lucretius talem hominem, qui talia ſibi fingeret, toto cœlo errare à verâ ratione. Cùm enim, inquit, jam ſatis ſupérque probatum ſit Atomos omnes moveri per Inane, nec in Inani eſſe aliquid, quod earum motum moretur, neceſſe eſt ut leviores Atomi æquè celeriter moveantur & deorsùm ferantur per Inane, atque illæ, quæ graviores ſunt. Ubi enim nulla eſt reſiſtentia, ibi momentis æquis corpora ferri debent. Valeret, inquit, hæc quidem ratio, ſi non eſſet Inane vacans, per quod ferrentur Atomi, ſed corporibus eſſet plenum: ſicut v. g. quæ corpora cadunt per aquas, & per aërem, ea, pro ſuâ majori aut minori gravitate, magis aut minùs celeriter feruntur; quia nec aqua, nec aër ſunt Inane vacans: ſed alter alterâ minùs moratur corporum lapſum: nempè aër, quia rarior & tenuior eſt aquâ, minùs ſubſiſtere poteſt corporibus per ipſum cadentibus: aqua verò, quia craſſior, & ſpiſſior, magis pondera moratur. Ac per utrumque, aëra & aquam, corpora graviora cadunt citiùs, quàm leviora.

Poteſſe.] Poſſe, lib. 1. v. 666.

227. *Incidere levioribus.*] Cadere in leviora; hoc eſt, in ea corpora, quæ propter levitatem tardiora labuntur. Sic v. 240.

Supero.] Supernè, v. 84. & infrà v. 241. 248.

Plagas.] Ictus, percuſſiones.

228. *Genitales motus.*] Valentes ad rerum generationem. Lib. 1. v. 11. id eſt, per quos Natura gerat, aut gignat res: infrà v. 242. 571.

230. *Atque aëra.*] Atque per aëra.

231. *Pro ponderibus.*] Pro minori aut majori gravitate, ut dixi v. 225. not.

232. *Corpus aquæ.*] Aqua.

233. *Æquè.*] Æqualiter. Namque aër minùs eſt pleno corpore, quàm aqua. Hinc aër minùs morari poteſt corpora gravia, quæ per ipſum deorsùm feruntur, quàm aqua. Utrumque autem ſuparatum & victum pondere rerum cedit citiùs rebus gravioribus, quam levioribus.

234. *Citiùs.*] Sup. quàm levioribus: vel eò citiùs.

Cedunt.] Meatum præbent; non ſubſiſtunt.

At contrâ nulli de nullâ parte, neque ullo
Tempore Inane poteſt Vacuum ſubſiſtere rei,
Quin, ſua quod natura petit, concedere pergat.
Omnia quapropter debent per Inane quietum,
Atque ponderibus non æquis concita ferri.
Haud igitur poterunt levioribus incidere unquam
Ex ſupero graviora; neque ictus gignere per ſe,
Qui varient motus, per quos Natura gerat res.
Quare etiam atque etiam paulùm clinare neceſſe eſt
Corpora: nec plùs, quàm minimum, ne fingere motus
Obliquos videamur, & id res vera refutet.
Namque hoc inpromptu, manifeſtúmque eſſe videmus,

INTERPRETATIO.

Contrà verò Inane vacans non poteſt ſub *ullâ re reſiſtere ex ullâ parte, aut in ullo tempore, quin ſtatim cedat* id, *quod ſua natura poſtulat. Quamobrem* corpora *omnia debent moveri per Vacuum immotum,* licet *non* conſtent *æquali gravitate. Nunquam ergò* corpora *magis ponderoſa poterunt cadere supernè in minùs gravia; neque ciere plagas per ſe, quæ mutent motiones, per quas Natura creet res* cunctas. *Quapropter neceſſariò oportet corpora* prima *declinare paululùm: non* tamen *magis, quàm minimum, ne videamur excogitare motus tranſverſos* ineſſe illis, *& ne vera ratio refellat iſtud. Etenim cernimus hoc eſſe in aperto, & clarum,*

ANNOTATIONES.

Gravioribus.] Sup. quò gravioribus.

Exuperata.] Benè. Sup. *Aër & aqua:* non autem *exuperata*, ut quibuſdam placet, ſup. *res leviores.*

236. *Subſiſtere rei.*] Sub re reſiſtere: morari rem, ne cadat: vicem fundamenti præſtare rebus, lib.1. v.1078.

237. *Quin, ſua quod natura, &c.*] Id eſt, quin liberum meatum præbeat; quod quidem Inanis natura poſtulat, ut dixit lib.1. v.1079. ubi hic verſus primò fuit poſitus.

238. *Omnia*] Sup. tam levia, quàm gravia corpora: res omnes.

Per Inane quietum.] Quod neque corpora movet, neque corporibus movetur, hoc eſt quod neque tangit, neque tangitur; quia corporis expers: namque, ut dixit lib.1. v.305.

Tangere enim & tangi, niſi corpus, nulla poteſt res.

239. *Atque ponderibus non æquis concita.*] Hoc eſt, etiamſi non conſtent æquali gravitate, aut levitate.

240. *Levioribus incidere.*] Cadere in leviora, v. 227.

241. *Ex ſupero.*] Supernè, deſuper. v. 227.

243. *Quare etiam atque etiam, &c.*] His 8. v. concludit quam minimum declinare Atomos a rectâ viâ, dum ex ſupero deorsùm feruntur. Scilicet quia ſenſus docet nos, atque oculis percipitur pondera, ſeu corpora gravia, dum deorsùm feruntur, nullo modo per obliquam viam, ſed rectâ præcipitari; ne novos motus obliquos Atomis aſſereret gratis, excogitavit Epicurus paululùm declinare illas, ſed nec plus quàm minimum deflectere ad hoc, ut fierent complexiones, adhæſiones, & rerum concretiones: nec oculis illam declinationem cerni poſſe. Quam quidem minimam declinationem motûs ab Epicuro fictam eſſe ad libidinem arguit Cic. 1. *de fin.* ubi ait illum etiam non aſſecutum eſſe, cujus causâ hæc finxerat, ut patet ex ejus verbis ſuprà citatis v. 216. not.

Clinare.] Antiquè pro *inclinare*: hinc v.292. *clinamen.* Alii tamen legunt *inclinare.*

244. *Corpora.*] Sup. *prima*; id eſt Atomos.

246. *In promptu.*] In aperto: ante oculos poſitum, v. 148.

Pondera, quantum in ſe eſt, non poſſe obliqua meare;
Ex ſupero cùm præcipitant: quod cernere poſſis.
Sed nihil omninò rectâ regione viaï
Declinare, quis eſt, qui poſſit cernere, ſeſe?
Denique, ſi ſemper motus connectitur omnis;
Et vetere exoritur ſemper novus ordine certo;
Nec declinando faciunt primordia motûs
Principium quoddam, quod Fati fœdera rumpat,

INTERPRETATIO.

nimirùm *pondera, quantum poſſunt ex ſe, non poſſe ire tranſverſè, quando decidunt supernè*; ſaltem *ita ut queas videre oculis* iſtud. *Verùm quis eſt, qui queat videre nullatenùs* illa pondera *deflectere à recto tractu* ſui *itineris? Tandem ſi motus omnis perpetuò ſequitur ſeſe: etſi novus* motus *naſcitur ex priſtino per ordinem ſtatum. & ſi principia deflectendo non habent quoddam initium motûs, quod frangat leges Fati,*

ANNOTATIONES.

247. *Quantum in ſe eſt.*] Ex naturâ ſuâ, v. 205.

Obliqua.] Quaſi adverbialiter, pro obliquè. Sic v. 213. lib 6. v. 189.

249. *Sed nihil omninò, &c*] Horum 2. v. hic eſt ordo & ſenſus: ſed quis eſt, qui poſſit cernere pondera, dum cadunt deorsùm, nihil omninò, id eſt, nullatenùs deflectere & declinare à rectâ viâ? Nemo ſanè adeò perſpicax eſt. Nimirùm quia minimo intervallo declinant, nec plus quàm minimo.

250. *Declinare.*] Activè, ut patet ex voce ſequenti *ſeſe*. Sic Cicero de Fat. *Quæ ergo nova cauſa eſt in Naturâ, quæ declinet Atomum.* Sic Virg. 4. Æn.

—— *nec dulci declinat lumina ſomno.*

251. *Denique, ſi ſemper, &c.*] His 21. v. alterant reddit rationem ex Epicuro Lucretius, ob quam Atomos paululùm declinare voluit; ſcilicet ne Fato fierent omnia. Quod quidem veræ rationi repugnat, cùm & homo & brutæ etiam animantes plurima agant ad arbitrium, & ex liberâ mentis voluntate. Sic autem ratiocinatur Poëta: niſi Atomi aliquando declinarent, ſed ſemper gravitate neceſſariâ ferrentur deorsùm ad lineam, mens hominis & brutarum animantium appetitus ita moverentur Atomorum motu, ut cogerentur. Moverentur enim ex antecedente causâ, nimirùm ex antecedenti Atomorum motu, qui libertatem omnem tolleret. Namque cauſa cauſam ſequeretur ex infinito, hoc eſt, fieret ſempiterna cauſarum ſeries; cùm novus motus ſemper motum exciperet certo ordine, certâque ſerie. Igitur neceſſe eſt Atomos paululùm declinare, ut certus is ordo, certáve ſeries motûs non ſemper convertatur, ſed incerto tempore, incertâve regione loci fiat, ut libertas homini, & brutis etiam animantibus conſervetur. Verùm quàm turpiter in his Lucretius hallucinatus ſit, rectè docet *Cicero lib. de Fat.* ubi ſic arguit Epicurum. *Ad animorum motus voluntarios non eſt requirenda cauſa externa; motus enim voluntarius eam naturam in ſe continet, ut ſit in noſtrâ poteſtate, nobiſque pareat. nec id ſine causâ. Ejus enim cauſa ipſa eſt Naturâ.* Scilicet ſola cauſa antecedens externa tollit libertatem. Libera autem voluntas, ad hoc ut moveatur, non requirit cauſam antecedentem externam: ſed in ſe ipsâ habet unde moveatur. Non eſt igitur cur Lucretius Atomorum motui externo voluntarios motus hominis aut brutarum etiam animantium tanquam acceptos referat, cùm ab ipsâ liberæ mentis naturâ fiant. Benè autem eſt, quod Lucretius noluit omnia in nobis fieri jubente Fati neceſſitate: malè verò quòd hanc libertatem motûs retulerit ad Atomorum declinationem.

Connectitur motus.] Id eſt, ſi motus motum ſequatur aut excipiat certâ ſemper ſerie, certòque ordine.

254. *Fati fœdera rumpat.*] Tollat Fatum, ſeu Fati neceſſitatem.

Ex infinito ne cauſam cauſa ſequatur:
Libera per terras unde hæc animantibus extat,
Unde eſt hæc, inquam, Fatis avulſa voluntas,
Per quam progredimur, quò ducit quemque voluptas:
Declinamus item motus nec tempore certo:
Nec regione loci certâ, ſed ubi ipſa tulit mens?
Nam dubio procul his rebus ſua cuique voluntas
Principium dat: & hinc motus per membra reguntur.
Nonne vides etiam, patefactis tempori' puncto
Carceribus, non poſſe tamen prorumpere equorum

Interpretatio.

ne ſcilicet *ab æterno* una *cauſa ſubſequatur* aliam *cauſam*: ſanè peto *undenam in terris ineſt animalibus hæc libera voluntas. undenam, inquam. hæc* eadem voluntas *erepta eſt* Fatis *ipſis, per quam properamus* in ea, *ad quæ fert quemque mens* noſtra: *neque etiam vitamus motus, & in certo tempore, aut certè regionis loco, ſed ubi* &quando *animus ipſe voluit? Nam ſine dubio voluntas quæ eſt uniuſcujuſq;* noſtrum, *dat initium motûs his rebus: & ab eâ motus ducuntur per artus* noſtros. *Nonne cernis quoque, repagulis reſeratis in inſtanti temporis. vim avidam quadrupedum non poſſe*

Annotationes.

255. *Ex infinito*] Sup. tempore: id eſt, æterna, vel ſempiterna, & quæ in infinitum ſemper progrediatur ſeries cauſarum.

256. *Animantibus.*] Hominibus ſcilicet & brutis, ut jam ipſe explicat Poëta.

257. *Fatis avulſa.*] Erepta Fatis. Quaſi, quæ in nobis ſit libera voluntas, ſeu libertas, eam Fatis eripuerimus, adeò ut jam nos non Fatis agamur, ducamur, aut cogamur.

258. *Quò ducit quemque voluptas.*] Id eſt, dulcis libertas. Quid enim libertate, aut voluntate liberâ dulcius? Sic Virg. 2. eclog. *trahit ſua quemque voluptas.* Nonnulli legunt etiam *voluntas*; benè.

259. *Declinemus item motus. &c.*] His 2. v. præclarè aſſerit homini libertatem, cùm ait hominem non moveri ſemper certo ordine, certo tempore, certo loco, ſed eo ordine, eo tempore, eo loco, quo vult mens humana.

261. *His rebus.*] Nempè certo ordini, certoque regionis loco, v. 259. 260.

262. *Hinc.*] Ab ipsâ voluntate, quæ principium & origo motûs eſt in nobis. Sic v. 269. 270.

Reguntur.] Dantur, adminiſtrantur. Alii *vagantur*, id eſt, eunt, fiunt. Alii *rigantur* id eſt, diſperguntur, diffunduntur, propagantur. Sic v. 269. 270.

263. *Nonne vides etiam, &c.*] His 9 v. docet brutis animantibus etiam ineſſe mentis libertatem ex eâdem Atomorum declinatione. Hoc eſt, arguit, quod in nobis operatur voluntas, id in brutis agere appetitum ex objecti abſentis apprehenſione, ut aiunt, tanquam præſentis. Hinc non malè refert liberæ imperium, primatúmque in moram Atomorum, quæ præ declinatione minimâ tardantur, ac faciunt ut aliquatenùs liberè agant brutæ animantes. Sic, inquit ille, equi quadrigis alligati non, ſtatim atque carceres ſunt patefacti, temporis momento erumpunt, ſed avidi curſum meditantur, & quorum, ut ait Papirius:

——*Abſentémque ferit gravis ungula campum.*

Cauſa verò cur non erumpunt hæc eſt, nempè materiæ ſeu Atomorum ſerus apparatus; priùs enim tota Atomorum copia per artus diſperſa colligi debet juſſu cordis, quàm collecta jubeat equos prorumpere.

Tempori'.] Pro Temporis, eliſâ litterâ *s*.

264. *Carceribus.*] Carceres dicti ſunt repagula, quibus coërcebantur quadrigæ, ne prorumperent antè ſignum datum.

Vim cupidam tam de ſubito, quàm mens avet ipſa?
Omnis enim totum per corpus materiaï
Copia conquiri debet concita per artus
Omnes, ut ſtudium mentis connexa ſequatur.
Ut videas initum motûs à corde creari,
Ex animique voluntate id procedere primùm:
Inde dari porrò per totum corpus & artus.
Nec ſimile eſt, ut cùm impulſi procedimus ictu,
Viribus alterius magnis, magnóque coactu.
Nam tùm materiam totiûs corporis omnem
Perſpicuum eſt nobis invitis ire, rapique,
Donec eam refrenavit per membra voluntas.
Jamne vides igitur, quamquam vis extera multos
Pellit, & invitos cogit procedere ſæpè,
Præcipitéſque rapit: tamen eſſe in pectore noſtro

INTERPRETATIO.

tamen effundere ſeſe tam citò, quàm ipſa mens illorum *cupit? Namque tota multitudo Atomorum debet colligi per totum corpus* illorum, poſtquam *concitata fuit per cuncta quaque membra* illorum, *ut collecta ſubſequatur propenſionem mentis* illorum. *Ut perſpicias principium motûs fieri à corde, & illud* principium *oriri primò à voluntate mentis: hinc verò diſtribui per totum corpus & membra. Neque idem eſt, veluti quando pulſi percuſſione, & valido impetu*°, *& vehementi impulſu alterius progredimur. Etenim tunc manifeſtum eſt totam molem totius corporis* noſtri *procedere, & abripi, nobis* etiam *repugnantibus, uſque dum voluntas coërcuerit illam per* cunctos *artus* noſtros. *Nonne ergo nunc cernis, etiamſi violentia externa impellat plures* homines, *& faciat ut neceſſariò plerunque* etiam *repugnantes eant, & agat eos præcipites: attamen eſſe aliquid in corde*

ANNOTATIONES.

265. *De ſubito.*] Sic lib. 3. v. 644. id eſt, ſubitò, citò. Sic lib. 1. v. 412. *De plano.* Id eſt, planè, clarè, manifeſtè.

265. *Mens.*] Appetitus ipſe innatus, quo ducuntur brutæ animantes. Sic lib. 1. v. 262.

267. *Conquiri.*] Colligi. Alii *conciri*, pro *concieri*: nec malè. Dicitur enim *concico, es*: & *concio, is*.

269. *Initum.*] Initus, ûs. lib. 1. v. 13. id eſt, *initium*.

272. *Nec ſimile eſt, &c.*] His 12. v. probat ab diſſimili extare in nobis liberam mentis voluntatem ſeu libertatem; docétque motum violentum & neceſſarium à libero diſtingui in eo, quòd ille procedat à vi externâ, hic verò ab interna facultate; ita ut, ſi quando inviti rapimur & coacti procedimus, non à voluntate, ſed ab exteriori & alieno impetu magno rapiamur & procedamus; donec voluntas ipſa repreſſerit omnem corporis materiam. Unde concludit ineſſe nobis aliquid, ad cujus arbitrium tota corporis materia flectatur & moveatur, quam innatam libertatem vocamus.

274. *Materiem totiûs corporis.*] Totum corpus; totam corporis molem.

275. *Nobis invitis.*] Nobis non adjuvantibus, imò reluctantibus. Eſt enim motus violentus, cujus principium extrinſecùs eſt, nihil adjuvante eo, quod agit. *Ariſt. 3. Ethic.*

276. *Eam.*] Sup. Corporis materiem.

277. *Extera.*] Externa, aliena. Sic v. 289. Lamb. *extima*, minùs benè.

279. *In pectore noſtro.*] In nobis: vel in mente noſtrâ, continens pro contento.

Quiddam, quod contrà pugnare, obſtaréque poſſit;
Cujus ad arbitrium quoque copia materiaï
Cogitur interdum flecti per membra, per artus,
Et projecta refrenatur retróque reſidit?
Quare in ſeminibus quoque idem fateare neceſſe eſt,
Eſſe aliam præter plagas, & pondera cauſam
Motibus, unde hæc eſt nobis innata poteſtas,
De nihilo quoniam fieri nil poſſe videmus.

INTERPRETATIO.

nostro, quod queat obſiſtere contrà, & reluctari; ad cujus imperium cætus omnis materiæ corporis noſtri *neceſſe habet etiam aliquando moveri* & ſequi *per membra* & *per artus, & repulſus procul reprimitur,* & *longè retrò* ſiſtitur, *& quieſcit? Quamobrem oportet ut confitearis idem fieri in principiis, nimirùm eſſe aliam cauſam motibus illorum præter ictus,* & præter *gravitatem, ex quâ ingenita nobis eſt hæc facultas* libera, *ſiquidem certimus nihil poſſe creari de nihilo.*

ANNOTATIONES.

281. *Copia materiaï.*] Cœtus Atomorum in corpore noſtro, vel omnis moles totius corporis. v. 274.

282. *Flecti.*] Moveri, ſequi, obſequi.

283. *Projecta.*] Quaſi procùl rejecta.

284. *Quare in ſeminibus.*] His 10. v. concludit ex diſputatis de libertate, quam hominibus & animantibus aſſeruit, præter motum *Deorſùm*, & *Seorſùm*, ineſſe Atomis tertium illum motum, quem *Declinationis* appellat. Neque enim, inquit, motus liber in nobis ac in animantibus ſequi poteſt, niſi ex *declinatione* Atomorum. Motus enim liber debet ſequi ex aliquo priori: nihil autem in nobis prius eſt Atomis: igitur fieri debet ab Atomis. Non poteſt autem fieri ab Atomis *Deorſùm* aut *Surſùm* etiam latis: quia dùm feruntur *Deorſùm*, pondere feruntur, dum feruntur *Surſùm*, ictu feruntur. Hi duo motus faciunt quidem ne res ex nihilo fiant: ſed non faciunt ut res liberè agant. Namque motus ab ictu, non interior eſt, qualis eſt liber; ſed totus eſt violentus. Motus item à pondere, naturalis eſt, ac proinde neceſſarius, qualis liber eſſe non poteſt. Igitur liber motus in nobis ad aliquem tertium motum Atomorum tanquam acceptus debet referri; nullus alius excogitari poteſt quàm motus *Declinationis*. Ergò motus *Declinationis* benè aſtruitur Atomis, ne omnis omninò in nobis tollatur libertas. Ideò autem aſtruitur, ut naturalis Atomorum motus, qui fit ex pondere, aliquantulùm intermittatur, ne motus motum ſequatur ex infinito, ut monui v. 251. not. Scilicet cùm voluntas noſtra moveat Atomos in nobis per tota membra, deberet ab alio moveri, niſi eſſet ipſa ſui primum movens, ut aiunt, hoc eſt principium motûs ſui; ſimiliter illud aliud, deberet ab alio moveri; & ſic in Infinitum progrederetur. Quod abſurdum eſt. Benè ergò Atomorum *Declinatio* aſtruit liberam illam in nobis facultatem, quæ Atomos moveat, quæ aliquando moveri neceſſe non habeant, certo tempore, certóque loco, cùm interdùm declinare poſſint à rectâ viâ, quâ naturali ex pondere feruntur.

In ſeminibus.] In Atomis, in primordiis.

285. *Præter plagas, & pondera.*] Præter motum ab ictu, & à gravitate, quem appellavimus *violentum*, & *naturalem*, ſuprà v. 79.

Aliam cauſam.] Nempè *Declinationis* motum.

286. *Unde.*] Ex quâ, nempè aliâ causâ.

Innata poteſtas.] Libertas, libera facultas mentis.

287 *De nihilo quoniam, &c.*] Id eſt, res non fiunt ex nihilo, quia pondus & ictus Atomorum id impediunt: at pondus & ictus Atomorum non faciunt, ut nobis innata ſit libertas agendi.

Pondus enim prohibet ne plagis omnia fiant,
Extremâ quaſi vi: ſed, ne mens ipſa neceſſum
Inteſtinum habeat cunctis in rebus agendis;
Et devicta quaſi cogatur ferre patique,
Id facit exiguum clinamen principiorum
Nec regione loci certâ, nec tempore certo.
Nec ſtipata magis fuit unquam materiai
Copia, nec porro majoribus intervallis;
Nam neque adaugeſcit quicquam, nec deperit inde.
Quapropter, quo nunc in motu principiorum
Corpora ſunt, in eodem anteactâ ætate fuêre,
Et poſthàc ſemper ſimili ratione ferentur;
Et, quæ conſuêrunt gigni, gignentur eâdem

INTERPRETATIO.

Namque gravitas impedit ne res cuncta procreentur per ictus, quaſi per vim exteriorem: ſed, ne ipſa voluntas animi habeat neceſſitatem internam in faciendis rebus omnibus, & veluti victa neceſſe habeat perferre & perpeti, minima declinatio principiorum, quæ fit *neque in certo loco, neque in ſtato tempore, facit iſtud. Cæterùm cœtus Atomorum nec fuit unquam* aliàs *magis condenſus, nec majoribus ſpatiis* conſtans, quàm nunc eſt; *etenim neque aliquid augetur, neque diminuitur ex ea copiâ. Quamobrem, in quo motu jam ſunt ipſa primordia, fuerunt in eodem in præteritis ſeculis, & erunt inpoſterùm pari modo in æternum. &, quæ res ſolita ſunt generari, generabuntur eâdem*

ANNOTATIONES.

289. *Mens ipſa.*] Lamb. benè. Alii *res ipſa* idem ſenſus, ſed non æquè clara verba.

Neceſſum.] Neceſſitatem: namque, inquit Donatus, lectum eſt, neceſſitas, neceſſe, neceſſis, neceſſum, neceſſus, ſubſtant.

290. *Inteſtinum.*] Intimum, interius, ſup. neceſſum.

292. *Clinamen.*] Declinatio.

293. *Non regione, &c.*] Sic v. 259 260.

294. *Nec ſtipata magis, &c.*] His 14. v. jam docet Atomos ſeu prima rerum principia in eodem per anteactam ætatem motu fuiſſe; ac fore per futura ſecula, quo nunc ſunt. Quod quidem probat ex triplici argumento. I. Ex ipsâ principiorum diſpoſitione, ſeu naturâ, quæ talis eſt, ut neque depravati, neque mutari poſſit unquam, cùm neque magis ſolida, neque rariora eſſe queant, quàm ſint, neque augeri aut minui, quia ſimpliciſſima ſunt, ut probatum eſt lib. 1. v. 596. II. ex ipſo genitabili eorumdem motu, quo res gignuntur, augentur, & aluntur eâdem ſemper & immutabili lege: & quo factæ ſunt, creverunt, & nutritæ fuerunt, eâdem ſemper conditione: & quo fient, creſcent & alentur, eâdem ſemper ratione; idque ex ipſo fœdere Naturæ. III ex ipsâ principiorum perenni præſentiâ; quippè quia nullus poteſt dari locus, extrà hoc Univerſum, aut in quem ipſa effugiant, & recedant, quorum abitu res cunctæ intereant: aut ex quo vis aliqua exterior ac nova veniat, quæ ipſorum motus genitales impediat, cœtum pervertat, ac totam rerum ſummam immutare valeat. His autem 6. v. ſeqq. continetur I. Argumentum.

Stipata magis.] Solida magis: magis plena.

Copia materiai.] Corpora prima, Atomi.

295. *Majoribus intervallis.*] Sup. conſtat. Hoc eſt, rarior, & minùs ſolida.

296. *Inde.*] Ex copiâ materiaï. Scilicet neque minuitur, neque augetur Atomorum numerus.

300. *Et. quæ conſuerunt, &c.*] His 3. v. continetur II. Argumentum.

Conditione : & erunt ; & creſcent ; inque-valebunt,
Quantum cuique datum eſt per fœdera Naturaï.
Nec rerum ſummam commutare ulla poteſt vis ;
Nam neque, quò poſſit genus ullum Materiaï
Effugere ex Omni, quicquam eſt : neque rursùs in Omne
Unde coorta queat nova vis irrumpere, & omnem
Naturam rerum mutare, & vertere motus.
Illud in his rebus non eſt mirabile, quare,
Omnia cùm rerum primordia ſint in motu,

INTERPRETATIO.

lege ; & exiſtent ; & augebuntur ; & vigebunt, quantum conceſſum eſt cuique rei per leges Naturæ. Neque ulla potentia poteſt mutare univerſam rerum Naturam; etenim nec aliquid loci *eſt, in quem ulla corpora materiæ poſſint exire ex Univerſo; nec contrà, ex quo nova potentia queat exoriri, & irruere in Univerſum. & commutare totam ſummam rerum, & pervertere motus genitales* materiæ. *Hoc* autem *non eſt mirum in his ce rebus ; cur* ſcilicet, *cùm omnia principia rerum ſint in motu,*

ANNOTATIONES.

301. *Inque-valebunt.*] Tmeſis eſt, pro *invalebúntque* ; id eſt, vigebunt, robur acquirent.

302. *Per fœdera Naturaï.*] A Naturâ ſic jubente.

303. *Nec rerum ſummam, &c.*] His 5. v. continetur III. Argumentum, de quo v. 294. not.

Rerum ſummam.] Res cunctas : Univerſam rerum Naturam, v. 307. Sic v. 310.

304. *Quò.*] In quod, Sic v. 318. & alibi paſſim.

Genus ullum materiaï.] Ullum corpus Atomorum : ulla Atomus.

305. *Ex Omni.*] Ex Univerſo : ex immenſo Inani. Sic lib. 1. v. 957. &c. Quaſi totiûs rerum ſummæ corruptio fieri nequeat, niſi aut receſſu Atomorum extra Univerſum : aut adventu alicujus potentiæ exterioris, quæ in ſummam rerum irrumpat & genitales motus pervertat.

In Omne.] In Univerſum.

308. *Illud in his rebus, &c.*] His 25. Occupatio eſt, quam ſolvit Poëta. Potuit enim cuiquam mirum videri Atomos perenni & aſſiduo motu ferri per Univerſum, per Omne, per immenſum Inane, cùm tamen ipſum Omne, ipſum Univerſum videatur omninò immotum & quietum. Nihil, inquit, in eo mirandum eſt. Quod enim aliquando rerum diſtantia facit, ut diſtinctè & clarè res ipſas cernere non poſſimus, v. g. res, quæ moventur, videantur tamen quaſi immotæ : id Atomorum parvitas efficit, ut ſicut illarum natura, ita etiam motus non cadat ſub ſenſus noſtros. Talis enim eſt Atomorum natura, ut procul ab ſenſibus noſtris ſtet : ſunt quippe corpora cæca, ut dictum eſt lib. 1. v. 166. Rem autem illuſtrat uno aut altero exemplo. I. cùm oves paſcunt in colle, ſi longè ſteteris ab iis, ſanè videbuntur, & apparebunt tibi tanquam candor quidam, qui quaſi conſiſtat in illo colle : & tamen oves illæ paſcentes incedunt, & reptant. II. cùm legiones cient ſimulacra belli per campos, ſi longè ſederis in edito monte, fulgur armorum apparebit tibi quaſi ſtans & conſiſtens in campis : & tamen ſplendor ille armorum perpetuò micat, ac ſe tollit modò in hanc, modò illam partem, pro vario armorum motu. Argumentum autem eſt à fortiori, ut aiunt : quaſi dicat, ſunt quædam res, quas benè cernimus oculis ; ſed quarum motus percipere oculis non poſſumus. Ergò nil mirum ſi Atomorum motus ſub ſenſus noſtros non cadat, cùm illarum naturam non videamus.

Summa tamen ſummâ videatur ſtare quiete,
Præter quàm ſi quid proprio dat corpore motus.
Omnis enim longè noſtris ab ſenſibus ipſa
Primorum natura jacet. Quapropter, ubi illa
Cernere jam nequeas, motus ibi ſurpere debent.
Præſertim cùm, quæ poſſimus cernere, celent
Sæpè tamen motus, ſpatio diducta locorum.
Nam ſæpè in colli tondentes pabula læta
Lanigeræ reptant pecudes, quò quamque vocantes
Invitant herbæ gemmantes rore recenti:
Et ſatiati agni ludunt, blandéque coniſcant.
Omnia quæ nobis longè confuſa videntur:
Et veluti in viridi candor conſiſtere colli.
Præterea magnæ legiones cùm loca curſu
Camporum complent, belli ſimulacra cientes;
Et circumvolitant equites, medióſque repentè

INTERPRETATIO.

Univerſa tamen rerum Natura videatur manere in profundâ quiete, niſi fortè ſit aliquid peculiare, *quod ex ſeipſo reddat motus. Namque Univerſa natura principiorum ipſa procùl removetur ab ſenſibus noſtris. Quamobrem, in quo loco non poteris uſquam cernere illa, in eodem loco motus* illorum *debent ſeſe ſubducere oculis* noſtris. *Præcipuè quoniam ea, quæ poſſimus videre, nonnunquam tamen abſcondunt* nobis ſuos *motus, quia longè remota ſunt per intervalla ſpatii. Namque plerumque pecudes, quæ ferunt lanas, paſcentes in monte grata paſcua gradiuntur ad eum locum, ad quem gramina nitentia novo rore invitant & vocant quamcunque illarum; &* ipſi *agni benè ſaturati exultant, & hilariter ludunt cornibus. Quæ* tamen *omnia nobis apparent procul indiſtincta, &* videntur *quaſi ſplendor lucu ſtare* ſine motu *in virenti clivo* montis. *Deinde, quando magnæ legiones opplent concurſu ſuo ſpatioſos campos, exhibentes imaginem pugnæ: & quando equites circumferuntur, & ſubitò tranſeunt medios campos,*

ANNOTATIONES.

310. *Summa.*] Univerſum, τὸ πᾶν, v. 303. &c.

311. *Præterquàm ſi.*] Niſi.

Quid.] Aliquid peculiare, aliqua pars, aut res: v. g. homo, leo, aër, aqua, & aliud ejuſmodi.

313. *Primorum.*] Principiorum, Atomorum.

314. *Surpere.*] Pro *ſubripere*, id eſt, ſubducere ſeſe oculis; ſic Horatius 11. od. 4.

Quæ me ſurpuerat mihi, &c.

Antiquum verbum.

317. *In colli.*] In colle, in monte, in clivo. Sic v. 322.

318. *Quò.*] In quæ loca, lib. 1. v. 16.

319. *Gemmantes rore.*] Perfuſæ rore, cujus nitore, tanquam gemmæ, niteſcunt herbæ. Sic lib. 5. v. 462.

320. *Coniſcant.*] Arietant, cornibus luctantur & ludunt. Sic Virg. 2. georg. v. 526.

Inter ſe adverſis luctantur cornibus hædi.

Quintilian. lib. 6. ex Ciceron. contrà Piſon. *Caput opponis cum eo coniſcans;* citátque hunc Lucretii verſum. Malè ergò Lamb. *coruſcant*: alii *croniſcant*.

323. *Præterea magnæ, &c.*] His 10. v. continetur II. exemplum.

324. *Belli ſimulacra cientes.*] Sic v. 42.

Tranſmittunt valido quatientes impete campos:
Fulgur ibi ad cœlum ſe tollit, totáque circùm
Ære renideſcit tellus, ſubtérque virûm vi
Excitur pedibus ſonitus, clamoréque montes
Icti rejectant voces ad ſidera Mundi:
Et tamen eſt quidam locus altis montibus, unde
Stare videtur, & in campis conſiſtere fulgur.
Nunc age jam deinceps cunctarum exordia rerum
Qualia ſint, & quàm longè diſtantia formis
Percipe, multigenis quàm ſint variata figuris.
Non quòd multa parùm ſimili ſint prædita formâ;
Sed quia non volgò paria omnibus omnia conſtant.

INTERPRETATIO.

concutientes illos *vehementi pulſu* pedum equorum: *ibi ſplendor* armorum *emicat ad cœlum, & omnis terra circùm coruſcat* fulgore *armorum, & ſtrepitus excitatur ſub pedibus per impetum virorum, & colles percuſſi clamore remittunt voces ad ſtellas cœli: & tamen aliquis eſt locus in editis montibus, ex quo fulgor ille apparet conſiſtere, & quaſi immotus manere in campis* illis. *Agedum verò, jam poſthàc accipe qualia ſint principia rerum ſingularum, & quàm maximè differant figuris, & quàm ſint diſſimilia variis formis. Non quòd pauca ſint conſtantia pari formâ: ſed quòd cuncta non ſint vulgò ſimilia cunctis.*

ANNOTATIONES.

326. *Impete.*] Impetu: dictum eſt enim, *impetis, is*: & *impetus, ûs.* Sic lib. 4. v. 418. 901. lib. 5. v. 911. lib. 6. v. 137. & 326.

Inde ubi, non potuit nubes capere impetis auctum.

327. *Fulgur.*] Fulgor, ſplendor, v. 50. & 332. & alibi paſſim.

328. *Ære renideſcit tellus.*] Sic Virg. 2. georg. v. 281.

——— latè fluctuat omnis
Ære renidenti tellus. &c.

Eſt autem *ære*, armorum æneorum nitore.

329. *Excitur.*] Fit, excitatur, editur. Dicitur enim *excieo, es*. & *excio, is*, quartæ conjugat. Sic lib. 6 v. 409. *concit murmura.*

330. *Ad ſidera Mundi.*] Ad ſtellas cœli.

333. *Nunc age jam deinceps. &c.*] Hactenùs de motu Atomorum, quæ prima eſt earum affectio, ſeu qualitas, quam dicimus. Nunc autem ab hoc v. 333. ad v. 581. diſputat de Atomorum figuris, quæ altera eſt earum qualitas. De his autem tria docet, I. multigenis figuris Atomos eſſe variatas; quod probat ab hoc v. 333. ad v. 477. II. figurarum varias quidem & diſſimiles eſſe ſpecies, ſed numero finitas; quod aſtruit à v. 477. ad v. 521. III. Sub finitis quibuſque figurarum iſtis ſpeciebus infinitas contineri Atomos; quod aſſerit à v. 521. ad v. 527. Sed hæc ſigillatim expendamus. Itaque his 9. v. prioribus docet Atomos debere inter ſe differre figuris ac formis I. quia infinitæ ſunt numero. Incongruum enim foret illas omnes eodem eſſe filo, ſeu eâdem texturâ; hoc eſt eâdem formâ aut figurâ exteriore conſtare.

Exordia.] Primordia: corpora prima: Atomi.

335. *Multigenis.*] Variis, diverſis, diſſimilibus.

336. *Multa parùm.*] Pauca. Id eſt, non quòd pauca ſint corpora prima prædita ſimili figurâ: imò infinita ſunt etiam corpora prima prædita pari formâ. Namque, ut infra demonſtrabit Poëta, infinitæ ſunt Atomi ſub quâlibet diverſâ figurarum ſpecie

337. *Volgò.*] Vulgò, v. 215. 693. 700. &c.

Paria omnibus omnia.] Omnia ſimili inter ſe formâ prædita.

Nec mirum; nam cùm ſit eorum copia tanta,
Ut neque finis, uti docui, neque ſumma ſit ulla,
Debent nimirùm non omnibus omnia prorsùm
Eſſe pari filo, ſimilique affecta figurâ.
Præthereà genus humanum, mutæque natantes
Squammigerûm pecudes, & læta arbuſta, feræque,
Et variæ volucres, lætantia quæ loca aquarum
Concelebrant circùm ripas, fontéſque, lacúſque;
Et quæ pervolgant nemora avia pervolitantes:
Horum unum quodvis generatim ſumere perge,
Invenies tamen inter ſe diſtare figuris.
Nec ratione aliâ proles cognoſcere matrem,

INTERPRETATIO.

Nec mirum eſt; *namque cùm multitudo illorum ſit tam numeroſa, ut neque finis, neque numerus ullus ſit* illorum, *ut* anteà *demonſtravi, cuncta ſcilicet non debent eſſe omninò ſimili texturâ* cum *omnibus, & prædita pari formâ. Deinde gens hominum, & bruta muta, quæ natant & gerunt ſquammas, & vegeta arbores, & belluæ feroces, & diverſæ aves, quæ frequentant grata loca circùm fontes, &* circùm *lacus; & quæ circumvolantes complent ſylvas mutas: accipe quodlibet iſtorum* etiam *ſecundùm ſuas ſpecies, reperies tamen differre formis inter ſe. Neque* etiam *alio modo ſoboles poſſet agnoſcere matrem, nec*

ANNOTATIONES.

339. *Uti docui.*] Lib. 1. v. 952. & ſeqq.

341. *Pari filo.*] Simili texturâ. Metaphora ducta à telâ. Sic dicimus orationem eſſe tenui filo, craſſo filo, ſubtili filo. Sic lib. 4. v. 86. Hoc eſt, *formâ, figurâ*.

342. *Prætereà genus, &c.*] His 7. v. Probat II. Atomos inter ſe variis formis ac figuris diſtare, ex variis ac diverſis ſpeciebus animalium, & rerum, quæ inter ſe plurimùm diſtant. Sic v.g. homines diſtant à pecudibus; pecudes à piſcibus, piſces à feris, feræ à volucribus, volucres ab arboribus; & contrà. Quinimò ipſa etiam cujuſque ſpeciei individua, ut vocant, quælibet inter ſe vulgò differunt formâ & figurâ. Namque non omnes equi, non omnes tauri, non omnes oves, non omnes canes: (item de cæteris ſentiendum,) ſimili ſunt figurâ, ut ſatis conſtat. Hæc autem omnia fiunt ex Atomis: igitur Atomorum diverſæ ſunt figuræ.

Mutæque natantes.] Hæc duo epitheta piſcibus ſunt maximè propria. Quanquam Ariſtoteles & alii nonnulli tradiderunt non omnes piſces eſſe mutos.

343. *Squammigerûm pecudes.*] Piſces. *Squammigerûm*, pro *Squammigerorum*. Sic Plautus *Pſeud.* dixit *pecudes* de piſcibus: *hæc ad Neptuni pecudes condimenta ſunt.* Scilicet *pecus, udis* dicitur de omni animante, præterquàm de homine.

344. *Variæ volucres.*] Diſſimiles, vel diverſicolores.

345. *Concelebrant.*] Frequentant, colunt, lib. 1. v. 4.

346 *Pervolgant.*] Percurrunt, penetrant, circumvolitant. v. 163.

345. *Unum quodvis generatim.*] Quodlibet cujuſvis ſpeciei individuum, ut aiunt.

Sumere perge.] Sume: quaſi ſume ſigillatim unum poſt alterum.

348. *Diſtare figuris.*] Alii *diſtare figuras*. Alii *differre figuris*. Idem.

349 *Nec ratione Aliâ &c.*] His 22. v. probat III. Lucretius Atomos inter ſe diſtare formis; ſecùs enim non poſſent fœtus animalium agnoſcere matrem, nec mater fœtus. Quî enim poſſent, niſi differrent figuris? Quod autem & proles animalium agnoſcat matrem, & mater prolem, id oſtendit exemplo

Nec

Nec mater poſſet prolem. Quod poſſe videmus ;
Nec minùs atque homines inter ſe nota cluére.
Nam ſæpè antè Deûm vitulus delubra decóta
Thuricremas propter mactatus concidit aras,
Sanguinis expirans calidum de pectore flumen :
At mater virides ſaltus orbata peragrans,
Linquit humi pedibus veſtigia preſſa biſulcis,
Omnia conviſens oculis loca, ſi queat uſquam
Conſpicere amiſſum fœtum ; complétque querelis
Frondiferum nemus adſiſtens ; & crebra reviſit
Ad ſtabulum, deſiderio perfixa juvenci.
Nec teneræ ſalices, atque herbæ rore vigentes,
Fluminàque ulla queunt ſummis labentia ripis
Oblectare animum, ſubitámque avertere curam :

INTERPRETATIO.

mater ſobolem. Quod quidem *cernimus poſſe* facere, *nec ſecùs ac homines* hæc animalia *ſibi eſſe cognita invicem. Namque plerumque vitulus occiſus ante pulchra ſimulacra Deorum cadit juxtà altaria, quibus thura fumant, evomens de pectore ferventem fluvium cruoris : ſed tamen mater ipſa privata* prole *percurrens ſylvas virentes, relinquit veſtigia impreſſa pedibus biſidis in terrâ, perluſtrans oculis cuncta loca, ſi poſſit alicubi perſpecere prolem, quam amiſit ; & replet queſtibus ſylvam proximam frondiferam ; & frequens reviſit ad bovile, percuſſa cupidine vituli amiſſi. Neque ſalices teneræ, nec gramina creſcentia rore, nec ulli fluvii decurrentes plenis ripis, poſſunt delectare mentem* illius, *ac removere ſollicitudinem ſubitaneam :*

ANNOTATIONES.

vaccæ, quæ vitulum amiſſum, aut ad aras mactatum quærit per colles, per prata, per agros, nec alius ſibi obvius vitulus mentem oblectat.

Uſque adeò quiddam proprium notúmque requirit.

Probat & exemplo hœdorum & agnorum, quorum balatum agnoſcunt matres & qui ad ſua quiſque matris ubera decurrunt.

351. *Nota cluére.*] Cognita eſſe. Eſt enim *clueo, es*, idem ac *ſum, videor, &c.* lib. 1. v. 450.

352. *Delubra.*] Simulacta, ſtatuas. *Delubrum* enim dictum eſt quaſi *delibrum* : eſtque fuſtis delibratus, hoc eſt, lignum teres, cui detractus eſt cortex, quod pro Deo venerabantur, inquit Feſtus. Sumitur & pro *templo*, in quo ſimulacra Deorum ſunt.

353. *Thuricremas.*] Thuricremus, a, um, quaſi *cremans thura*. Sic Virg. 4. æn.

---Thuricremis cùm dona imponeret aris.

354. *Sanguinis expirans, &c.*] Sic Virg. æn. 9.

Volvitur ille vomens calidum de pectore flumen.

Notatur quippè copia ſanguinis emiſſi.

355. *At mater, &c.*] De materno affectu ergà fœtus vide Oppian. Ἁλιευτ. α. v. 724. & Ovid. faſt 4.

356. *Biſulcis.*] Bifidis.

358. *Querelis.*] Mugitibus, queſtibus.

359. *Adſiſtens.*] Proximum.

Crebra.] Frequens, pro *crebrò, frequenter*. Sic Virg. 3. georg. *pede terram crebra ferit.* Sic 4. georg. *ſera* pro *ſerò*.

360. *Ad ſtabulum ... reviſit.*] Elegans ſyntaxis. Sic lib. 5 v. 635. lib. 6. v. 1236. *Viſere ad agros, &c.* Sic Terent. Hecyr. *Nunc ad eam viſam.*

Deſiderio perfixa juvenci.] Dolore confecta de amiſſo fœtu Sic lib. 3. v. 306.

361. *Rore vigentes.*] Quia vigorem & vires ex rore ducunt herbæ.

363. *Animum.*] Senſum, aut phantaſiam. Neque enim mens aut animus ineſt brutis, ſed anima tantùm & ſenſus. Sic v. 265. & lib. 1. v. 262.

Nec vitulorum aliæ ſpecies per pabula læta
Derivare queunt aliò, curâque levare.
Uſque adeò quiddam proprium, notúmque requirit.
Præthreà teneri tremulis cum vocibus hædi
Cornigeras nôrunt matres; agníque petulci
Balantes pecudes: ita, quod Natura repoſcit,
Ad ſua quiſque ferè decurrunt ubera lactis.
Poſtremò quodvis frumentum, non tamen omne,
Quodque ſuo in genere inter ſe ſimile eſſe videbis,
Quin intercurrat quædam diſtantia formis.
Concharúmque genus parili ratione videmus
Pingere telluris gremium, quâ mollibus undis
Littoris incurvi bibulam lavit æquor arenam.

Interpretatio.

neque aliæ ſpecies juvencorum poſſunt per paſcua grata avocare illam *ad aliud & liberare* illam *ſollicitudine. Tantùm deſiderat aliquid* ſibi *ſuum &* ſibi *cognitum. Deinde capreoli tenelli cum* ſuis *vocibus trementibus agnoſcunt matres* ſuas *cornutas: & agni exultantes* agnoſcunt *pariter oves balantes: ſic unuſquiſque ferè convolant ad mammas ſuas lactis,* quod quidem *Natura poſtulat ab* illis. *Denique non cernes quodlibet omne frumentum* ita *eſſe ſimile inter ſe in ſuo quodque genere, ut tamen quædam differentia non interveniat ex figuris. Cernimus etiam ſimili modo genus concharum ornare ſinum terræ quaſi picturis* in eâ parte, *quâ mare abluit mollibus ſuis fluctibus arenam bibulam curvati littoris.*

Annotationes.

365. *Derivare queunt aliò.*] Convertere ad aliud, ſup. *animum*. v. 365. Sic lib. 4. v. 1057.

——Atque aliò convertere mentem.

Id eſt, *avocare, avertere, traducere.* Sic loquitur Cicero: *aliò reſponſionem ſuam derivavit.* Alii legunt,

Derivare queunt, animum curâque levare.

368. *Petulci.*] Petulantes, & petulci appellantur, inquit Feſtus, *qui protervo impetu & crebro petunt aliquem lædendi gratiâ.* Hœdi, quia cornibus ludunt & lædunt dicuntur petulci.

369. *Balantes pecudes.*] Oves, quæ balantes vocant, & quærunt agnos. Alii, *balantum pecudes*, quaſi *ovium greges*, ut loquitur Virg. æn 7. v. 538.

Quinque greges illi balantum, &c.

Scilicet *pecus, udis* dicitur de omni animanti præterquam de homine, v. 343.

371. *Poſtremò quodvis, &c.*] His 6. v. probat III. Lucretius Atomos inter ſe figuris diſtare; argumentúmque repetit ab exemplis frumentorum, & concharum; quæ, licet res ſint inanimatæ, varias tamen referunt figuras. Neque enim omne quodvis frumentum ſimili formâ conſtat, non generatim ſolùm, ſed & ſecundum ſingula ferè grana frumenti. Nec pariter conchæ omnes, quas cernere eſt in littoribus maris, ſimili ſunt formâ aut figurâ. Ergò à fortiori nec ſimili ſunt figurâ Atomi, ex quibus hæ res diſſimiles conſtant.

375. *Pingere.*] Variare: variis figuris ornare. v. 627.

Mollibus undis.] Quippe quæ facilè cedunt corporibus aliis, ut dixit lib. 1. v. 283.

376. *Bibulam.*] Sic Virg. 1. georg. v. 114.

Collectum humorem bibulâ diducit arenâ.

Lavit.] Benè. Alii *pavit*: ab antiquo verbo *pavire*, quod eſt *ferire.*

Quare etiam atque etiam ſimili ratione neceſſe eſt,
Naturâ quoniam conſtant, neque facta manu ſunt
Unius ad certam formam primordia rerum,
Diſſimili inter ſe quædam volitare figurâ.
Perfacile eſt jam animi ratione exolvere nobis,
Quare fulmineus multò penetralior ignis,
Quàm noſter fluat è tedis terreſtribus ortus.
Dicere enim poſſis cœleſtem fulminis ignem
Subtilem magis è parvis conſtare figuris:
Atque ideò tranſire foramina, quæ nequit ignis
Noſter hic è lignis ortus, tedâque creatus.

INTERPRETATIO.

Quapropter, cùm principia rerum ſint à Naturâ, neque ſint compacta manu artificis *ad unam ideam unius* figuræ, *maximè oportet pari modo ut quædam* illorum *ferantur diversâ inter ſe formâ. Nunc autem maximè facile eſt nobis explicare per rationem mentis, cur ignis fulmineus longè magis penetrabilior permanet, quàm noſter ignis*, qui *natus* eſt *è terrenis facibus. Namque poteris dicere ignem cœleſtem fulminis tenuem componi ex minoribus formis* Atomorum; *& ideircò tranſmeare per meatus, per quos noſter hic* terrenus *ignis, qui natus & generatus eſt è lignis & è facibus, non poteſt tranſire.*

ANNOTATIONES.

377. *Quare etiam atque. &c.*] His 4.v. concludit denique varias eſſe, & diſſimiles Atomorum formas & figuras; quia Atomi Naturâ conſtant: non autem Arte factæ ſunt ad aliquam unicam ideam, ad quam fieri ſolent pleraque Artis opera.

380. *Volitare.*] Ferri, moveri; metaphora eſt; id eſt, *eſſe. conſtare.*

381. *Perfacile eſt jam animi, &c.*] His 96.v. hoc eſt, ab hoc v.381. ad 477. varia problemata rerum pro variis ſenſibus ſolvit ex his Atomorum diverſis figuris. His itaque 7.v. prioribus explicat I. problema de *Igne*, quod ad animi rationem pertinet. Rationem igitur reddit cur fulmineus ignis penetralior ſit, quàm terrenus hic noſter. Ratio eſt, inquit, quia fulmineus ſeu cœleſtis ignis conſtat ex Atomis, quæ diverſas habent formas ac figuras à formis & figuris, quas habent Atomi, ex quibus terrenus noſter ignis coaleſcit. Minores quippè ſunt Atomi, quæ fabricant fulminis ignem, quàm quæ noſtrum ignem ex tedis ac lignis genitum procreant. Hinc ergò ex Lucretii doctrinâ aliæ aliis minores, majoréſve ſuot Atomi. Sic idem ait v. 389.

Luminis illa minòra Corpora ſunt. &c.

Animi ratione.] Per intelligentiam.

382. *Penetralior.*] Qui faciliùs penetrat. Alii *penetraliùs*: idem ſenſus. Fulminis autem ignis illæsâ lagenâ vinum afficit: parcit vaginæ, & ferrum liquefacit: & alia ejuſmodi mira facit, quæ noſter ignis non præſtat.

383. *Fluat.*] Seſe inſinuet: penetret: permanet: pervadat, &c.

Tedis.] Teda, genus eſt arborum, quæ picem & reſinam gignunt. Cujuſmodi ſunt ſex, *pinus*, *pinaſter*, *abies*. *picea*. *latex*. *teda*. teſte Plinio lib, 16. cap. 10. Ex tedâ autem fiebant olim faces. Quia verò faces accenſæ præferabantur nubentibus, quæ à ſponſis per noctem domum ducebantur, hinc *teda* pro nuptiis etiam uſurpari ſoleo. Hic autem per *tedas* intelligit Poëta ligna craſſiora, ex quibus ignis noſter fieri plerunque ſolet.

385. *Magis è parvis.*] E minoribus. Sic v. 389.

387. *Tedâque creatus.*] Quaſi craſſior, & majoribus Atomorum figuris conſtans,

Præterea lumen per cornu tranſit: at imber
Reſpuitur. Quare, niſi luminis illa minora
Corpora ſunt, quàm de quibus eſt liquor almus aquarum?
Et quamvis ſubitò per colum vina videmus
Perfluere: at contrà tardum cunctatur olivum,
Aut quia nimirùm majoribus eſt elementis:
Aut magis hamatis inter ſe pérque-plicatis.
Atque ideò fit, uti non tam deducta repentè
Inter ſe poſſint primordia ſingula quæque
Singula per cujuſque foramina permanare.
Huc accedit, uti mellis, lactiſque liquores

INTERPRETATIO.

Deinde lux penetrat cornu: ſed pluvia repellitur. Cur? niſi quia *illa corpora lucis ſunt magis parva, quàm* ea, *de quibus fœcundus humor aquarum conſtat? Et licet cernamus vina tranſire citò per colum: attamen oleum pigrum moratur* fluendo per colum. *ſive quòd ſcilicet* oleum *conſtat ex principiis majoribus: ſive* quòd conſtat ex principiis *magis aduncis, & implicitis inter ſe. Et idcircò accidit, ut ſingula quæque principia nequeant diſtrahi à ſe invicem, & tranſire tam ſubitò per ſingulos quoſque* coli *meatus. Adde quòd liquores mellis & lactis*

ANNOTATIONES.

388. *Præterea lumen. &c.*] His 3. v. ſolvit II. problema, quod ad viſûs ſenſum pertinet: rationémque reddit, cur *lumen* per cornu, ſeu per laternam corneam: non verò *imbrem* per idem cornu tranſire cernimus. Scilicet, quia luminis Atomi ſunt minoribus figuris, quàm Atomi imbris; quaſi Atomi, quibus conſtat lumen ſint tereti figurâ: quibus verò conſtat imber, ex ſint figurâ obtusâ & magis impeditâ.

Per cornu.] Per laternam corneam.

389. *Minora corpora.*] Minores Atomi. Videtur ſanè Lucretius ſecum ipſe pugnare. Namque lib. 1. acriter pugnavit in aſſerendis Atomis individuis, & quibus nihil minùs eſſe poſſit: nunc autem ſtatuit Atomos alias aliis minores, majoréſve. Igitur non ita ſunt parvæ, ut nihil minùs iis eſſe poſſit. Ergò & minimo minus datur. Quod viderint Lucretii Sectatores.

390. *Liquor almus aquarum.*] Almam vocat aquam, quia facit ad rerum generationem; ex humore quippè & calore cuncta generantur. Sed de hoc vocabulo lib. 1. v. 2.

391. *Et quamvis ſubitò, &c.*] His 7. v. ſolvit III. problema de *vino* & *oleo*: quorum illud ſubitò tranſit per colum: hoc verò tardiùs moratur fluendo. Cur autem, niſi quia *vinum* conſtat ex Atomis minoribus, aut lævioribus: oleum verò ex Atomis majoribus, aut magis inter ſe implicitis, quæ impediunt ne tam ſubitò fluat oleum per quæque coli foramina, quàm vinum tranſit?

Colum.] Colum, i, vas eſt ad colandum aptum, Gallicè, *un ſas, un couloir, un tamis.*

393. *Majoribus elementis.*] Majoribus Atomis, quæ *elementa* dicuntur, quia principia ſunt rerum.

394. *Pérque plicatis.*] Tmeſis vocabuli *perplicatiſque*: id eſt, valdè perplexis, implicitis.

395. *Deducta.*] Diſtracta à ſe invicem. Benè; ideò enim non tranſeunt Atomi olei, quia quaſi in ſeipſas compactæ ſunt, & implicatæ, nec à ſe invicem diſtractæ. Alii *deducta*, quaſi *attenuata, ſubtilia*: nec malè.

397. *Cujuſque.*] Sup. *coli*, aut alterius vaſis ad colandum apti.

398. *Huc accedit uti, &c.*] His 10. v. ſolvit IV. problema de *melle* & *lacte*, quæ guſtui dulcia ſunt: & de *Abſynthio*, quod amarum eſt valdè. Mel au-

Jucundo ſenſu linguæ tractentur in ore.
At contrà tetra abſynthI natura, ferique
CentaurI fœdo pertorquent ora ſapore.
Ut facilè agnoſcas è lævibus, atque rotundis
Eſſe ea, quæ ſenſus jucundè tangere poſſunt:
At contrà quæ amara, atque aſpera cunque videntur,
Hæc magis hamatis inter ſe nexa teneri;
Proptereàque ſolere vias reſcindere noſtris
Senſibus, introirúque ſuo perrumpere corpus.
Omnia poſtremò bona ſenſibus, & mala tactu,
Diſſimili inter ſe pugnant perfecta figurâ;

INTERPRETATIO.

verſentur in ore cum *grato guſtu lingua. Contrà verò natura amara Abſynthii, & agreſtis Centaurea diſtorquent ora te-tro* ſuo *ſapore. Ut* inde *cognoſcas facilè eas res, quæ poſſunt afficere dulciter ſenſus, conſtare ex* Atomis *lævigatis & teretibus: contrà verò, quæcunque res ſunt amara & horrida, has compactas eſſe inter ſe ex* Atomis *magis aduncis: & ideò conſueſcere aperire aditum ad noſtros ſenſus, & ingreſſu ſuo lacerare corpus* noſtrum. *Denique res omnes, quæ* videntur *grata ſenſibus, & mala* ſuo *contactu, contraria ſunt ſibi invicem*, quia *conſtant diſpari formâ:*

ANNOTATIONES.

rem & lac ideò dulcia eſſe vult, quia conſtant ex Atomis lævigatis & rotundis, quæ palatum jucundè afficiunt: abſynthium verò amarum ſentiri, quia conſtat ex Atomis hamatis, & acerbis, quæ linguam & palatum aſperè lædunt, & rumpunt.

400. *Ferique CentaurI.*] Sup. natura. Id eſt, Centaurium, vel Centaureum, vel Centaurea. Quæ herba eſt amariſſima, ſic dicta a Chirone Centauro, qui illius vim & uſum invenit. Is enim cùm arma Herculis tractaret, ſagittâ percuſſus in pede, ſeipſum Centaureâ ſanavit. Dixit autem Lucretius *feri* vel ob Centaurii amaritudinem indomitam: vel ob Chironis immanitatem, cujus pars ſuperior humana fuit, poſterior verò ferina, nempè equina. Hinc vocat Virg. 3. georg. *grave olentia Centaurea*: & Lucret. lib. 4. v. 123. *triſtia Centauria.* Sed de hâc herbâ *Plin. lib. 25. c. 6.*

401. *Pertorquent ora.*] Id eſt, efficiunt ut, qui ea guſtat ac mandit, os diſtorqueat præ amaritudine: quemadmodum, qui herbam Sardoam deguſtârunt, mori dicuntur ore diſtorto. Hinc illud adagium: *riſus Sardonius.* Sardoa quippe nervos oris contrahit, & ora rictu diducit.

404. *Quæ.*] Diphthongus *æ* corripitur propter ſequentem vocalem.

Cunque.] Tmeſis vocabuli *quæ-unque.*

405. *Nexa teneri.*] Stipata & perplexa cohæreſcere.

407. *Reſcindere.*] Rumpere, aperire. Alii *reſtringere*, comprimere, contrahere; minùs rectè, neque enim amaritudo contrahit vias ad guſtatum, quaſi ne guſtetur: imò aperit ita vias, ut ejus fœtidus ſapor nimis ſentiatur. Namque, ut ſeſe explicat Poëta verſ. ſeq. amara perrumpunt corpus introitu ſuo.

408. *Omnia poſtremò, &c.*] His 6. v. ſolvit V. problema de *ſtridore ſerræ*, & de modulamine dulci *organorum*. Quorum ille malè afficit aures: hoc verò jucundè tangit eas. Ratio in promptu eſt, quia quæ benè tangunt ſenſus, ea lævigatis conſtant Atomis: quæ verò malè & acerbè afficiunt corpus, ea acerbis & aſperis conſtant Atomis.

409. *Perfecta.*] Conſtantia, prædita, compoſita.

Pondera, quantum in ſe eſt, non poſſe obliqua meare;
Ex ſupero cùm præcipitant: quod cernere poſſis.
Sed nihil omninò rectâ regione viaï
Declinare, quis eſt, qui poſſit cernere, ſeſe?
Denique, ſi ſemper motus connectitur omnis;
Et vetere exoritur ſemper novus ordine certo;
Nec declinando faciunt primordia motûs
Principium quoddam, quod Fati fœdera rumpat,

INTERPRETATIO.

nimirùm *pondera. quantum poſſunt ex ſe. non poſſe ire tranſversè. quando decidunt supernè* : ſaltem *ita ut queas videre oculis* iſtud. *Verùm quis eſt, qui queat videre nullatenùs* illa pondera *deflectere à recto tractu* ſui *itineris? Tandem ſi motus omnis perpetuò ſequitur ſeſe: etſi novus* motus *naſcitur ex priſtino per ordinem ſtatum. & ſi principia deflectendo non habent quoddam initium motûs, quod frangat leges Fati,*

ANNOTATIONES.

247. *Quantum in ſe eſt,*] Ex naturâ ſuâ, v. 205.

Obliqua.] Quaſi adverbialiter, pro obliquè. Sic v. 213. lib 6. v. 189.

249. *Sed nihil omninò, &c*] Horum 2. v. hic eſt ordo & ſenſus: ſed quis eſt, qui poſſit cernere pondera, dum cadunt deorsùm, nihil omninò, id eſt, nullatenùs deflectere & declinare à rectâ viâ? Nemo ſanè adeò perſpicax eſt. Nimirùm quia minimo intervallo declinant, nec plus quàm minimo.

250. *Declinare.*] Activè, ut patet ex voce ſequenti *ſeſe*. Sic Cicero de Fat. *Quæ ergo nova cauſa eſt in Naturâ, quæ declinet Atomum.* Sic Virg. 4. Æn.

——— *nec dulci declinat lumina ſomno.*

251. *Denique, ſi ſemper, &c.*] His 21. v. alteram reddit rationem ex Epicuro Lucretius, ob quam Atomos paululùm declinare voluit; ſcilicet ne Fato fierent omnia. Quod quidem veræ rationi repugnat, cùm & homo & brutæ etiam animantes plurima agant ad arbitrium, & ex liberâ mentis voluntate. Sic autem ratiocinatur Poëta: niſi Atomi aliquando declinarent, ſed ſemper gravitate neceſſariâ ferrentur deorsùm ad lineam, mens hominis & brutarum animantium appetitus ita moverentur Atomorum motu, ut cogerentur. Moverentur enim ex antecedente causâ, nimirùm ex antecedenti Atomorum motu, qui libertatem omnem tolleret. Namque cauſa cauſam ſequeretur ex infinito, hoc eſt, fieret ſempiterna cauſarum ſeries; cùm novus motus ſemper motum exciperet certo ordine, certâque ſerie. Igitur neceſſe eſt Atomos paululùm declinare, ut certus is ordo, certâve ſeries motûs non ſemper convertatur, ſed incerto tempore, incertâve regione loci fiat, ut libertas homini, & brutis etiam animantibus conſervetur. Verùm quàm turpiter in his Lucretius hallucinatus ſit, rectè docet *Cicero lib. de Fat.* ubi ſic arguit Epicurum. *Ad animorum motus voluntarios non eſt requirenda cauſa externa; motus enim voluntarius eam naturam in ſe continet, ut ſit in noſtrâ poteſtate, nobiſque pareat, nec id ſine causâ. Ejus enim cauſa ipſa eſt Naturâ.* Scilicet ſola cauſa antecedens externa tollit libertatem. Libera autem voluntas, ad hoc ut moveatur, non requirit cauſam antecedentem externam: ſed in ſe ipsâ habet unde moveatur. Non eſt igitur cur Lucretius Atomorum motui externo voluntarios motus hominis aut brutarum etiam animantium tanquam acceptos referat, cùm ab ipsâ liberæ mentis naturâ fiant. Benè autem eſt, quod Lucretius noluit omnia in nobis fieri jubente Fati neceſſitate: malè verò quòd hanc libertatem motûs retulerit ad Atomorum declinationem.

Connectitur motus.] Id eſt, ſi motus motum ſequatur aut excipiat certâ ſemper ſerie, certòque ordine.

254. *Fati fœdera rumpat.*] Tollat Fatum, ſeu Fati neceſſitatem.

Ex infinito ne cauſam cauſa ſequatur:
Libera per terras unde hæc animantibus extat,
Unde eſt hæc, inquam, Fatis avulſa voluntas,
Per quam progredimur, quò ducit quemque voluptas:
Declinamus item motus nec tempore certo:
Nec regione loci certâ, ſed ubi ipſa tulit mens?
Nam dubio procùl his rebus ſua cuique voluntas
Principium dat: & hinc motus per membra reguntur.
Nonne vides etiam, patefactis tempori' puncto
Carceribus, non poſſe tamen prorumpere equorum

INTERPRETATIO.

ne ſcilicet *ab æterno* una *cauſa ſubſequatur* aliam *cauſam*: ſanè peto *undenam in terris inest animalibus hæc libera voluntas, undenam, inquam, hæc* eadem voluntas *erepta eſt* Fatis ipſis, *per quam properamus* in ea, *ad quæ fert quemque mens* noſtra: *neque etiam vitamus motus, & in certo tempore, aut certo regionis loco, ſed ubi* &quando *animus ipſe voluit? Nam ſine dubio voluntas quæ eſt uniuſcujuſq;* noſtrum, *dat initium motûs his rebus: & ab eâ motus ducuntur per artus* noſtros. *Nonne cernis quoque, repagulis reſeratis in inſtanti temporis, vim avidam quadrupedum non poſſe*

ANNOTATIONES.

255. *Ex infinito*] Sup. tempore: id eſt, æterna, vel ſempiterna, & quæ in infinitum ſemper progrediatur ſeries cauſarum.

256. *Animantibus.*] Hominibus ſcilicet & brutis, ut jam ipſe explicat Poëta.

257. *Fatis avulſa.*] Erepta Fatis. Quaſi, quæ in nobis ſit libera voluntas, ſeu libertas, eam Fatis eripuerimus, adeò ut jam nos non Fatis agamur, ducamur, aut cogamur.

258. *Quò ducit quemque voluptas.*] Id eſt, dulcis libertas. Quid enim libertate, aut voluntate liberâ dulcius? Sic Virg. 2. eclog. *trahit ſua quemque voluptas*. Nonnulli legunt etiam *voluntas*; benè.

259. *Declinamus item motus. &c.*] His 2. v. præclarè aſſerit homini libertatem, cùm ait hominem non moveri ſemper certo ordine, certo tempore, certo loco, ſed eo ordine, eo tempore, eo loco, quo vult mens humana.

261. *His rebus.*] Nempè certo ordini, certoque regionis loco, v. 259. 260.

262. *Hinc.*] Ab ipsâ voluntate, quæ principium & origo motûs eſt in nobis. Sic v. 269. 270.

Reguntur.] Dantur, adminiſtrantur. Alii *vagantur*. id eſt, eunt, fiunt. Alii *rigantur* id eſt, diſperguntur, diffunduntur, propagantur. Sic v 269. 270.

263. *Nonne vides etiam, &c.*] His 9 v. docet brutis animantibus etiam ineſſe mentis libertatem ex eâdem Atomorum declinatione. Hoc eſt, arguit, quod in nobis operatur voluntas, id in brutis agere appetitum ex objecti abſentis apprehenſione, ut aiunt, tanquam præſentis. Hinc non malè refert liberæ imperium, primatúmque in moram Atomorum, quæ præ declinatione minimâ tardantur, ac faciunt ut aliquatenùs liberè agant brutæ animantes. Sic, inquit ille, equi quadrigis alligati non, ſtatim atque carceres ſunt patefacti, temporis momento erumpunt, ſed avidi curſum meditantur, & quorum, ut ait Papirius:

—— *Abſentémque ferit gravis ungula campum.*

Cauſa verò cur non erumpunt hæc eſt, nempè materiæ ſeu Atomorum ſerus apparatus; priùs enim tota Atomorum copia per artus diſperſa colligi debet juſſu cordis, quàm collecta jubeat equos prorumpere.

Tempori'.] Pro Temporis, eliſâ litterâ *s*.

264. *Carceribus.*] Carceres dicti ſunt repagula, quibus coërcebantur quadrigæ, ne prorumperent antè ſignum datum.

Vim cupidam tam de ſubito, quàm mens avet ipſa?
Omnis enim totum per corpus materiaï
Copia conquiri debet concita per artus
Omnes, ut ſtudium mentis connexa ſequatur.
Ut videas initum motûs à corde creari,
Ex animíque voluntate id procedere primùm:
Inde dari porrò per totum corpus & artus.
Nec ſimile eſt, ut cùm impulſi procedimus ictu,
Viribus alterius magnis, magnóque coactu.
Nam tùm materiam totiûs corporis omnem
Perſpicuum eſt nobis invitis ire, rapique,
Donec eam refrenavit per membra voluntas.
Jamne vides igitur, quamquam vis extera multos
Pellit, & invitos cogit procedere ſæpè,
Præcipitéſque rapit: tamen eſſe in pectore noſtro

Interpretatio.

tamen effundere ſeſe tam citò, quàm ipſa mens illorum *cupit? Namque tota multitudo Atomorum debet colligi per totum corpus* illorum, poſtquam *concitata fuit per cuncta quaque membra* illorum, *ut collecta ſubſequatur propenſionem mentis* illorum. *Ut perſpicias principium motûs fieri à corde, & illud* principium *oriri primò à voluntate mentis: hinc verò diſtribui per totum corpus & membra. Neque idem eſt, veluti quando pulſi percuſſione, & valido impetu, & vehementi impulſu alterius progredimur. Etenim tunc manifeſtum eſt totam molem totius corporis* noſtri *procedere, & abripi, nobis* etiam *repugnantibus, uſque dum voluntas coërcuerit illam per* cunctos *artus* noſtros. *Nonne ergo nunc cernis, etiamſi violentia externa impellat plures* homines, *& faciat ut neceſſariò plerunque* etiam *repugnantes eam, & agat eos præcipites: attamen eſſe aliquid in corde*

Annotationes.

265. *De ſubito.*] Sic lib. 3. v. 644. id eſt, ſubitò, citò. Sic lib. 1. v. 412. *De plano.* Id eſt, planè, clarè, manifeſtè.

265. *Mens.*] Appetitus ipſe innatus, quo ducuntur brutæ animantes. Sic lib. 1. v. 262.

267. *Conquiri.*] Colligi. Alii *conciri*, pro *concieri*; nec malè. Dicitur enim *concito, es: & concio is.*

269. *Initum.*] Initus, ûs. lib. 1. v. 13. id eſt, *initium.*

272. *Nec ſimile eſt, &c.*] His 12. v. probat ab diſſimili extare in nobis liberam mentis voluntatem ſeu libertatem; docétque motum violentum & neceſſarium à libero diſtingui in eo, quòd ille procedat à vi externâ: hic verò ab interna facultate; ita ut, ſi quando inviti rapimur & coacti procedimus, non à voluntate, ſed ab exteriori & alieno impetu magno rapiamur & procedamus; donec voluntas ipſa repreſſerit omnem corporis materiam. Unde concludit ineſſe nobis aliquid, ad cujus arbitrium tota corporis materia flectatur & moveatur, quam innatam libertatem vocamus.

274. *Materiem totiûs corporis.*] Totum corpus: totam corporis molem.

275. *Nobis invitis.*] Nobis non adjuvantibus, imò reluctantibus. Eſt enim motus violentus, cujus principium extrinſecus eſt, nihil adjuvante eo, quod agit. *Ariſt.* 3. *Ethic.*

276. *Eam.*] Sup. Corporis materiem.

277. *Extera.*] Externa, aliena. Sic v. 289. Lamb. *extima*, minùs benè.

279. *In pectore noſtro.*] In nobis: vel in mente noſtrâ, continens pro contento.

Quiddam, quod contrà pugnare, obſtaréque poſſit;
Cujus ad arbitrium quoque copia materiaï
Cogitur interdum flecti per membra, per artus,
Et projecta refrenatur retróque reſidit?
Quare in ſeminibus quoque idem fateare neceſſe eſt,
Eſſe aliam præter plagas, & pondera cauſam
Motibus, unde hæc eſt nobis innata poteſtas,
De nihilo quoniam fieri nil poſſe videmus.

INTERPRETATIO.

noſtro, quod queat obſiſtere contrà, & reluctari; ad cujus imperium cœtus omnis materiæ corporis noſtri *necesse habet etiam aliquando moveri* & ſequi *per membra* & *per artus, & repulſus procul reprimitur,* & longè *retrò* ſiſtitur, & *quieſcit?* *Quamobrem oportet ut confitearis idem* fieri *in principiis*, nimirùm *eſſe aliam cauſam motibus* illorum *præter ictus*, & præter *gravitatem, ex quâ ingenita nobis eſt hæc facultas* libera, *ſiquidem cernimus nihil poſſe creari de nihilo.*

ANNOTATIONES.

281. *Copia materiaï.*] Cœtus Atomorum in corpore noſtro, vel omnis moles totius corporis. v. 274.

282. *Flecti.*] Moveri, ſequi, obſequi.

283. *Projecta.*] Quaſi procùl rejecta.

284. *Quare in ſeminibus.*] His 10. v. concludit ex diſputatis de libertate, quam hominibus & animantibus aſſeruit, præter motum *Deorſùm*, & *Sursùm*, ineſſe Atomis tertium illum motum, quem *Declinationis* appellat. Neque enim, inquit, motus liber in nobis ac in animantibus ſequi poteſt, niſi ex *declinatione* Atomorum. Motus enim liber debet ſequi ex aliquo priori: nihil autem in nobis prius eſt Atomis: igitur fieri debet ab Atomis. Non poteſt autem fieri ab Atomis *Deorsùm* aut *Sursùm* etiam latis: quia dùm feruntur *Deorsùm*, pondere feruntur; dum feruntur *Sursùm*, ictu feruntur. Hi duo motus faciunt quidem ne res ex nihilo fiant: ſed non faciunt ut res liberè agant. Namque motus ab ictu, non interior eſt, qualis eſt liber; ſed totus eſt violentus. Motus item à pondere, naturalis eſt, ac proinde neceſſarius, qualis liber eſſe non poteſt. Igitur liber motus in nobis ad aliquem tertium motum Atomorum tanquam acceptus debet referri; nullus alius excogitari poteſt quàm motus *Declinationis*. Ergò motus *Declinationis* benè aſtruitur Atomis, ne omnis omninò in nobis tollatur libertas. Ideò autem aſtruitur, ut naturalis Atomorum motus, qui fit ex pondere, aliquantulùm intermittatur, ne motus motum ſequatur ex infinito, ut monui v. 251. not. Scilicet cùm voluntas noſtra moveat Atomos in nobis per tota membra, deberet ab alio moveri, niſi eſſet ipſa ſui primum movens, ut aiunt, hoc eſt principium motûs ſui: ſimiliter illud aliud, deberet ab alio moveri; & ſic in infinitum progrederetur. Quod abſurdum eſt. Benè ergò Atomorum *Declinatio* aſtruit liberam illam in nobis facultatem, quæ Atomos moveat, quæ aliquando moveri neceſſe non habeant, certo tempore, certóque loco, cùm interdùm declinare poſſint à rectâ viâ, quâ naturali ex pondere feruntur.

In ſeminibus.] In Atomis, in primordiis.

285. *Præter plagas. & pondera.*] Præter motum ab ictu, & à gravitate, quem appellavimus *violentum*, & *naturalem*, ſuprà v. 79.

Aliam cauſam.] Nempè *Declinationis* motum.

286. *Unde.*] Ex quâ, nempè aliâ cauſâ.

Innata poteſtas.] Libertas, libera facultas mentis.

287 *De nihilo quoniam. &c.*] Id eſt, res non fiunt ex nihilo, quia pondus & ictus Atomorum id impediunt: at pondus & ictus Atomorum non faciunt, ut nobis innata ſit libertas agendi.

Pondus enim prohibet ne plagis omnia fiant,
Extremâ quaſi vi: ſed, ne mens ipſa neceſſum
Inteſtinum habeat cunctis in rebus agendis;
Et devicta quaſi cogatur ferre patique,
Id facit exiguum clinamen principiorum
Nec regione loci certâ, nec tempore certo.
Nec ſtipata magis fuit unquam materiai
Copia, nec porro majoribus intervallis;
Nam neque adaugeſcit quicquam, nec deperit inde.
Quapropter, quo nunc in motu principiorum
Corpora ſunt, in eodem anteactâ ætate fuêre,
Et poſthàc ſemper ſimili ratione ferentur;
Et, quæ conſuêrunt gigni, gignentur eâdem

Interpretatio.

Namque gravitas impedit ne res cuncta procreentur per ictus, quaſi per vim exteriorem: ſed, ne ipſa voluntas animi habeat neceſſitatem internam in faciendis rebus omnibus, & veluti victa neceſſe habeat perferre & perpeti, minima declinatio principiorum, quæ *fit neque in certo loco, neque in ſtato tempore, facit iſtud. Cattrùm cœtus Atemerum* *nec fuit unquam* aliàs *magis condenſus, nec majoribus ſpatiis* conſtans, quàm nunc eſt; *etenim neque aliquid augetur, neque diminuitur ex ea copiâ. Quamobrem, in que motu jam ſunt ipſa primordia, fuerunt in eodem in prateritis ſeculis, & erunt inpoſterùm pari modo in æternum, &, qua* res *ſolita ſunt generari, generabuntur eâdem*

Annotationes.

289. *Mens ipſa.*] Lamb. benè. Alii *res ipſa*. idem ſenſus, ſed non æquè clara verba.

Neceſſum.] Neceſſitatem: namque, inquit Donatus, lectum eſt, neceſſitas, neceſſe, neceſſis, neceſſum, neceſſus, ſubſtant.

290. *Inteſtinum.*] Intimum, interius, ſup. neceſſum.

292. *Clinamen.*] Declinatio,

293. *Non regione, &c.*] Sic v. 259 260.

294. *Nec ſtipata magis, &c*] His 14. v. jam docet Atomos ſeu prima rerum principia in eodem per anteactam ætatem motu fuiſſe; ac fore per futura ſecula, quo nunc ſunt. Quod quidem probat ex triplici argumento. I. Ex ipsâ principiorum diſpoſitione, ſeu naturâ, quæ talis eſt, ut neque depravari, neque mutari poſſit unquam, cùm neque magis ſolida, neque rariora eſſe queant, quàm ſint, neque augeri aut minui, quia ſimpliciſſima ſunt, ut probatum eſt lib. 1. v. 596. II. ex ipſo genitabili eorumdem motu, quo res gignuntur, augentur, & aluntur eâdem ſemper & immutabili lege: & quo factæ ſunt, creverunt, & nutritæ fuerunt, eâdem ſemper conditione: & quo fient, creſcent & alentur, eâdem ſemper ratione; idque ex ipſo fœdere Naturæ. III ex ipsâ principiorum perenni præſentiâ; quippè quia nullus poteſt dari locus, extrà hoc Univerſum, aut in quem ipſa effugiant, & recedant, quorum abitu res cunctæ intereant: aut ex quo vis aliqua exterior ac nova veniat, quæ ipſorum motus genitales impediat, cœtum pervertat, ac totam rerum ſummam immutare valeat. His autem 6. v. ſeqq. continetur I. Argumentum.

Stipata magis.] Solida magis: magis plena.

Copia materiai.] Corpora prima, Atomi.

295. *Majoribus intervallis.*] Sup. conſtat. Hoc eſt, rarior, & minùs ſolida.

296. *Inde.*] Ex copiâ materiaï. Scilicet neque minuitur, neque augetur Atomorum numerus.

300. *Et, quæ conſuerunt. &c.*] His 3. v. continetur II. Argumentum.

Conditione : & erunt ; & creſcent ; inque-valebunt ;
Quantum cuique datum eſt per fœdera Naturaï.
Nec rerum ſummam commutare ulla poteſt vis ;
Nam neque, quò poſſit genus ullum Materiaï
Effugere ex Omni, quicquam eſt : neque rursùs in Omne
Unde coorta queat nova vis irrumpere, & omnem
Naturam rerum mutare, & vertere motus.
Illud in his rebus non eſt mirabile, quare,
Omnia cùm rerum primordia ſint in motu,

INTERPRETATIO.

lege ; & exiſtent ; & augebuntur ; & vigebunt, quantum conceſſum eſt cuique rei per leges Naturæ. Neque ulla potentia poteſt mutare univerſam rerum Naturam ; etenim nec aliquid loci eſt, in quem ulla corpora materiæ poſſint exire ex Univerſo ; nec contrà, ex quo nova potentia queat exoriri, & irruere in Univerſum, & commutare totam ſummam rerum, & pervertere motus genitales materiæ. *Hoc* autem *non eſt mirum in hiſce rebus ; cur* ſcilicet, *cùm omnia principia rerum ſint in motu,*

ANNOTATIONES.

301. *Inque-valebunt.*] Tmeſis eſt, pro *invalebúntque* ; id eſt, vigebunt, robur acquirent.

302. *Per fœdera Naturai.*] A Naturâ ſic jubente.

303. *Nec rerum ſummam, &c.*] His 5. v. continetur III. Argumentum, de quo v. 294. not.

Rerum ſummam.] Res cunctas : Univerſam rerum Naturam, v. 307. Sic v. 310.

304. *Quò.*] In quod. Sic v. 318. & alibi paſſim.

Genus ullum materiai.] Ullum corpus Atomorum : ulla Atomus.

305. *Ex Omni.*] Ex Univerſo : ex immenſo Inani. Sic lib. 1. v. 957. &c. Quaſi totiûs rerum ſummæ corruptio fieri nequeat, niſi aut receſſu Atomorum extra Univerſum : aut adventu alicujus potentiæ exterioris, quæ in ſummam rerum irrumpat & genitales motus pervertat.

In Omne.] In Univerſum.

308. *Illud in his rebus, &c.*] His 25. Occupatio eſt, quam ſolvit Poëta. Potuit enim cuiquam mirum videri Atomos perenni & aſſiduo motu ferri per Univerſum, per Omne, per immenſum Inane, cùm tamen ipſum Omne, ipſum Univerſum videatur omninò immotum & quietum. Nihil, inquit, in eo mirandum eſt. Quod enim aliquando rerum diſtantia facit, ut diſtinctè & clarè res ipſas cernere non poſſimus, v. g. res, quæ moventur, videantur tamen quaſi immotæ : id Atomorum parvitas efficit, ut ſicut illarum natura, ita etiam motus non cadat ſub ſenſus noſtros. Talis enim eſt Atomorum natura, ut procùl ab ſenſibus noſtris ſtet : ſunt quippe corpora cæca, ut dictum eſt lib. 1. v. 166. Rem autem illuſtrat uno aut altero exemplo. I. cùm oves paſcunt in colle, ſi longè ſteteris ab iis, ſanè videbuntur, & apparebunt tibi tanquam candor quidam, qui quaſi conſiſtat in illo colle : & tamen oves illæ paſcentes incedunt, & reptant. II. cùm legiones cient ſimulacra belli per campos, ſi longè ſederis in edito monte, fulgur armorum apparebit tibi quaſi ſtans & conſiſtens in campis : & tamen ſplendor ille armorum perpetuò micat, ac ſe tollit modò in hanc, modò illam partem, pro vario armorum motu. Argumentum autem eſt à fortiori, ut aiunt : quaſi dicat, ſunt quædam res, quas benè cernimus oculis ; ſed quarum motus percipere oculis non poſſumus. Ergò nil mirum ſi Atomorum motus ſub ſenſus noſtros non cadat, cùm illarum naturam non videamus.

Summa tamen ſummâ videatur ſtare quiete,
Præter quàm ſi quid proprio dat corpore motus.
Omnis enim longè noſtris ab ſenſibus ipſa
Primorum natura jacet. Quapropter, ubi illa
Cernere jam nequeas, motus ibi ſurpere debent.
Præſertim cùm, quæ poſſimus cernere, celent
Sæpè tamen motus, ſpatio diducta locorum.
Nam ſæpè in colli tondentes pabula læta
Lanigeræ reptant pecudes, quò quamque vocantes
Invitant herbæ gemmantes rore recenti:
Et ſatiati agni ludunt, blandéque coniſcant.
Omnia quæ nobis longè confuſa videntur:
Et veluti in viridi candor conſiſtere colli.
Prætereà magnæ legiones cùm loca curſu
Camporum complent, belli ſimulacra cientes;
Et circumvolitant equites, medióſque repentè

INTERPRETATIO.

Univerſa tamen rerum Natura videatur manere in profundâ quiete, niſi fortè ſit aliquid peculiare, *quod ex ſeipſo reddat motus. Namque Univerſa natura principiorum ipſa procùl removetur ab ſenſibus noſtris. Quamobrem, in quo loco non poteris uſquam cernere illa, in eodem loco motus* illorum *debent ſeſe ſubducere oculis* noſtris. *Præcipuè quoniam ea, quæ poſſimus videre, nonnunquam tamen abſcondunt* nobis ſuos *motus, quia longè remota ſunt per intervalla ſpatii. Namque plerunque pecudes, quæ ferunt lanas, paſcentes in monte grata paſcua gradiuntur ad eum locum, ad quem gramina nitentia novo rore invitant & vocant quamcunque illarum; &* ipſi *agni benè ſaturati exultant. & hilariter ludunt cornibus. Quæ* tamen *omnia nobis apparent procul indiſtincta: &* videntur *quaſi ſplendor lucis ſtare* ſine motu *in virenti clivo* montis. *Deinde, quando magnæ legiones opplent concurſu ſuo ſpatioſos campos, exhibentes imaginem pugnæ: & quando equites circumferuntur, & ſubitò tranſeunt medios campos,*

ANNOTATIONES.

310. *Summa.*] Univerſum, τὸ πᾶν, v. 303. &c.

311. *Præterquàm ſi.*] Niſi.

Quid.] Aliquid peculiare, aliqua pars, aut res: v. g. homo, leo, aër, aqua, & aliud ejuſmodi.

313. *Primorum.*] Principiorum, Atomorum.

314. *Surpere.*] Pro *ſubripere*, id eſt, ſubducere ſeſe oculis; ſic Horatius 12. od. 4.

Quæ me ſurpuerat mihi, &c.

Antiquum verbum.

317. *In colli.*] In colle, in monte, in clivo. Sic v. 322.

318. *Quò.*] In quæ loca, lib. 1. v. 16.

319. *Gemmantes rore.*] Perfuſæ rore, cujus nitore, tanquam gemmæ, niteſcunt herbæ. Sic lib. 5. v. 462.

320. *Coniſcant.*] Arietant, cornibus luctantur & ludunt. Sic Virg. 2. georg. v. 526.

Inter ſe adverſis luctantur cornibus hœdi.

Quintilian. lib. 6. ex Ciceron. contrà Piſon. *Caput opponis cum eo coniſcans;* citátque hunc Lucretii verſum. Malè ergò Lamb. *coruſcans*: alii *croniſcant*.

323. *Prætereà magnæ, &c.*] His 10. v. continetur II. exemplum.

324. *Belli ſimulacra cientes.*] Sic v. 42.

Tranſmittunt valido quatientes impete campos:
Fulgur ibi ad cœlum ſe tollit, totáque circùm
Ære renideſcit tellus, ſubtérque virûm vi
Excitur pedibus ſonitus, clamoréque montes
Icti rejectant voces ad ſidera Mundi:
Et tamen eſt quidam locus altis montibus, unde
Stare videtur, & in campis conſiſtere fulgur.
Nunc age jam deinceps cunctarum exordia rerum
Qualia ſint, & quàm longè diſtantia formis
Percipe, multigenis quàm ſint variata figuris.
Non quòd multa parùm ſimili ſint prædita formâ;
Sed quia non volgò paria omnibus omnia conſtant.

INTERPRETATIO.

concutientes illos *vehementi pulſu* pedum equorum: *ibi ſplendor* armorum *emicat ad cœlum, & omnis terra circùm coruſcat* fulgore *armorum, & ſtrepitus excitatur ſub pedibus per impetum virorum, & colles percuſſi clamore remittunt voces ad ſtellas cœli: & tamen aliquis eſt locus in editis montibus, ex quo fulgor ille apparet conſiſtere, & quaſi immotus manere in campis* illis. *Agedum verò, jam poſthàc accipe qualia ſint principia rerum ſingularum, & quàm maximè differant figuris, & quàm ſint diſſimilia variis formis. Non quòd pauca ſint conſtantia pari formâ: ſed quòd cuncta non ſint vulgò ſimilia cunctis.*

ANNOTATIONES.

326. *Impete.*] Impetu: dictum eſt enim, *impetis, is*: & *impetus, ûs.* Sic lib. 4. v. 418. 901. lib. 5. v. 921. lib. 6. v. 137. & 326.

Inde ubi, non potuit nubes capere impetis auctum.

327. *Fulgur.*] Fulgor, ſplendor, v. 50. & 332. & alibi paſſim.

328. *Ære renideſcit tellus.*] Sic Virg. 2. georg. v. 281.

——— latè fluctuat omnis
Ære renidenti tellus. &c.

Eſt autem *ære*, armorum æneorum nitore.

329. *Excitur.*] Fit, excitatur, editur. Dicitur enim *excieo, es*. & *excio, is*. quartæ conjugat. Sic lib. 6 v. 409. *concit murmura.*

330. *Ad ſidera Mundi.*] Ad ſtellas cœli.

333. *Nunc age jam deinceps, &c.*] Hactenùs de motu Atomorum, quæ prima eſt earum affectio, ſeu qualitas, quam dicimus. Nunc autem ab hoc v. 333. ad v. 581. diſputat de Atomorum figuris, quæ altera eſt earum qualitas. De his autem tria docet, I. multigenis figuris Atomos eſſe variatas; quod probat ab hoc v. 333. ad v. 477. II. figurarum varias quidem & diſſimiles eſſe ſpecies, ſed numero finitas; quod aſtruit à v. 477. ad v. 521. III. Sub finitis quibuſque figurarum iſtis ſpeciebus infinitas contineri Atomos; quod aſſerit à v. 521. ad v. 527. Sed hæc ſigillatim expendamus. Itaque his 9. v. prioribus docet Atomos debere inter ſe differre figuris ac formis I. quia infinitæ ſunt numero. Incongruum enim foret illas omnes eodem eſſe filo, ſeu eâdem texturâ; hoc eſt eâdem formâ aut figurâ exteriore conſtare.

Exordia.] Primordia: corpora prima: Atomi.

335. *Multigenis.*] Variis, diverſis, diſſimilibus.

336. *Multa parùm.*] Pauca. Id eſt, non quòd pauca ſint corpora prima prædita ſimili figurâ: imò infinita ſunt etiam corpora prima prædita pari formâ. Namque, ut infra demonſtrabit Poëta, infinitæ ſunt Atomi ſub quâlibet diverſâ figurarum ſpecie

337. *Volgò.*] Vulgò, v. 215. 693. 700. &c.

Paria omnibus omnia.] Omnia ſimili inter ſe formâ prædita.

Nec mirum ; nam cùm ſit eorum copia tanta,
Ut neque finis, uti docui, neque ſumma ſit ulla,
Debent nimirùm non omnibus omnia prorsùm
Eſſe pari filo, ſimilique affecta figurâ.
Prætereà genus humanum, mutæque natantes
Squammigerûm pecudes, & læta arbuſta, feræque,
Et variæ volucres, lætantia quæ loca aquarum
Concelebrant circùm ripas, fontéſque, lacúſque;
Et quæ pervolgant nemora avia pervolitantes:
Horum unum quodvis generatim ſumere perge,
Invenies tamen inter ſe diſtare figuris.
Nec ratione aliâ proles cognoſcere matrem,

INTERPRETATIO.

Nec mirum eſt; *namque cùm multitudo i'lorum ſit tam numeroſa, ut neque finis, neque numerus ullus ſit* illorum, *ut* anteà *demonſtravi, cuncta ſcilicet non debent eſſe omninò ſimils texturâ* cum *omnibus, & prædita pari formâ. Deinde gens hominum, & bruta muta, quæ natant & gerunt ſquammas, & vegeta arbores, & belluæ feroces, & diverſa aves, quæ frequentant grata loca circùm fontes, &* circùm *lacus; & quæ circumvolantes complent ſylvas invias: accipe quodlibet iſtorum* etiam *ſecundùm ſuas ſpecies, reperies tamen differre formis inter ſe. Neque* etiam *alio modo ſobo'es poſſet agnoſcere matrem, nec*

ANNOTATIONES.

339. *Uti docui.*] Lib. 1. v. 952. & ſeqq.

341. *Pari filo.*] Simili texturâ. Metaphora ducta à telâ. Sic dicimus orationem eſſe tenui filo, craſſo filo, ſubtili filo. Sic lib. 4. v. 86. Hoc eſt, *formâ, figurâ.*

342. *Prætereà genus, &c.*] His 7. v. Probat II. Atomos inter ſe variis formis ac figuris diſtare, ex variis ac diverſis ſpeciebus animalium, & rerum, quæ inter ſe plurimùm diſtant. Sic v.g. homines diſtant à pecudibus; pecudes à piſcibus, piſces à feris, feræ à volucribus, volucres ab arboribus; & contrà. Quinimò ipſa etiam cujuſque ſpeciei individua, ut vocant, quælibet inter ſe vulgò differunt formâ & figurâ. Namque non omnes equi, non omnes tauri, non omnes oves, non omnes canes (item de cæteris ſentiendum,) ſimili ſunt figurâ, ut ſatis conſtat. Hæc autem omnia fiunt ex Atomis: igitur Atomorum diverſæ ſunt figuræ.

Mutæque natantes.] Hæc duo epitheta piſcibus ſunt maximè propria. Quanquam Ariſtoteles & alii nonnulli tradiderunt non omnes piſces eſſe mutos.

343. *Squammigerûm pecudes.*] Piſces. *Squammigerùm*, pro *Squammigerorum*. Sic Plautus *Pſeud.* dixit *pecudes* de piſcibus: *hæ ad Neptuni pecudes condimenta ſunt.* Scilicet *pecus, udis* dicitur de omni animante, præterquàm de homine.

344. *Variæ volucres.*] Diſſimiles, vel diverſicolores.

345. *Concelebrant.*] Frequentant, colunt. lib. 1. v. 4.

346 *Pervolgant.*] Percurrunt, penetrant, circumvolitant. v. 163.

345. *Unum quodvis generatim.*] Quodlibet cujuſvis ſpeciei individuum, ut aiunt.

Sumere perge.] Sume: quaſi ſume ſigillatim unum poſt alterum.

348. *Diſtare figuris.*] Alii *diſtare figuras.* Alii *differre figuris.* Idem.

349 *Nec ratione Aliâ &c.*] His 22. v. probat III. Lucretius Atomos inter ſe diſtare formis; ſecùs enim non poſſent fœtus animalium agnoſcere matrem, nec mater fœtus. Qui enim poſſent, niſi differrent figuris? Quod autem & proles animalium agnoſcat matrem, & mater prolem, id oſtendit exemplo

Nec

Nec mater poſſet prolem. Quod poſſe videmus ;
Nec minùs atque homines inter ſe nota cluére.
Nam ſæpè antè Deûm vitulus delubra decóra
Thuricremas propter mactatus concidit aras,
Sanguinis expirans calidum de pectore flumen :
At mater virides ſaltus orbata peragrans,
Linquit humi pedibus veſtigia preſſa biſulcis,
Omnia conviſens oculis loca, ſi queat uſquam
Conſpicere amiſſum fœtum ; complétque querelis
Frondiferum nemus adſiſtens ; & crebra reviſit
Ad ſtabulum, deſiderio perfixa juvenci.
Nec teneræ ſalices, atque herbæ rore vigentes,
Fluminâque ulla queunt ſummis labentia ripis
Oblectare animum, ſubitámque avertere curam :

INTERPRETATIO.

mater ſobolem. Quod quidem *cernimus poſſe* facere, *nec ſecùs ac homines* hæc animalia *ſibi eſſe cognita invicem. Namque plerunque vitulus occiſus ante pulchra ſimulacra Deorum cadit juxtà altaria, quibus thura fumant, evomens de pectore ferventem fluvium cruoris : ſed tamen mater ipſa privata* prole *percurrens ſylvas virentes, relinquit veſtigia impreſſa pedibus bifidis in terrâ, perluſtrans oculis cuncta loca, ſi poſſit alicubi perſpicere prolem, quam amiſit ; & replet queſtibus ſylvam proximam frondiferam ; & frequens reviſit ad bovile, percuſſa cupidine vituli amiſſi. Neque ſalices teneræ, nec gramina creſcentia rore, nec ulli fluvii decurrentes plenis ripis. poſſunt delectare mentem* illius, *ac removere ſollicitudinem ſubitaneam :*

ANNOTATIONES.

vaccæ, quæ vitulum amiſſum, aut ad aras mactatum quærit per colles, per prata, per agros, nec alius ſibi obvius vitulus mentem oblectat.

Uſque adeò quiddam proprium notúmque requirit.

Probat & exemplo hœdorum & agnorum, quorum balatum agnoſcunt matres ; & qui ad ſua quiſque matris ubera decurrunt.

351. *Nota cluére.*] Cognita eſſe. Eſt enim *clueo, es,* idem ac *ſum, videor, &c.* lib. 1. v. 450.

352. *Delubra.*] Simulacra, ſtatuas. *Delubrum* enim dictum eſt quaſi *delibrum*. eſtque fuſtis delibratus, hoc eſt, lignum teres, cui detractus eſt cortex, quod pro Deo venerabantur, inquit Feſtus. Sumitur & pro *templo*, in quo ſimulacra Deorum ſunt.

353. *Thuricremas.*] Thuricremus, a, um, quaſi *cremans thura.* Sic Virg. 4. æn.

---*Thuricremis cùm dona imponeret aris.*

354. *Sanguinis expirans, &c.*] Sic Virg. æn. 9.

Volvitur ille vomens calidum de pectore flumen.

Notatur quippè copia ſanguinis emiſſi.

355. *At mater, &c.*] De materno affectu ergà fœtus vide Oppian. Ἁλιευτ. α. v. 724. & Ovid. faſt 4.

356. *Biſulcis.*] Bifidis.

358. *Querelis.*] Mugitibus, queſtibus.

359. *Adſiſtens.*] Proximum.

Crebra.] Frequens, pro *crebrò, frequenter.* Sic Virg. 3. georg. *pede terram crebra ferit.* Sic 4. georg. *ſera* pro *ſerò.*

360. *Ad ſtabulum . . . reviſit.*] Elegans ſyntaxis. Sic lib. 5 v. 635. lib. 6. v. 1236. *Viſere ad agros, &c.* Sic Terent. Hecyr. *Nunc ad eam viſam.*

Deſiderio perfixa juvenci.] Dolore confecta de amiſſo fœtu Sic lib. 3. v. 306.

361. *Rore vigentes.*] Quia vigorem & vires ex rore ducunt herbæ.

363. *Animum.*] Senſum, aut phantaſiam. Neque enim mens aut animus ineſt brutis, ſed anima tantùm & ſenſus. Sic v. 265. & lib. 1. v. 262.

Nec vitulorum aliæ ſpecies per pabula læta
Derivare queunt aliò, curâque levare.
Uſque adeò quiddam proprium, notúmque requirit.
Præterea teneri tremulis cum vocibus hædi
Corningeras nôrunt matres; agníque petulci
Balantes pecudes: ita, quod Natura repoſcit,
Ad ſua quiſque ferè decurrunt ubera lactis.
Poſtremò quodvis frumentum, non tamen omne,
Quodque ſuo in genere inter ſe ſimile eſſe videbis,
Quin intercurrat quædam diſtantia formis.
Concharúmque genus parili ratione videmus
Pingere telluris gremium, quâ mollibus undis
Littoris incurvi bibulam lavit æquor arenam.

INTERPRETATIO.

neque alia ſpecies juvencórum poſſunt per paſcua grata avecare illam *ad aliud & liberare* illam *ſollicitudine. Tantùm deſiderat aliquid* ſibi *ſuum &* ſibi *cognitum. Deinde capreolè tenelli cum* ſuis *vocibus trementibus agnoſcunt matres* ſuas *cornutas: & agni exultantes* agnoſcunt pariter *oves balantes: ſic unuſquiſque fermè convolant ad mammas ſuas lactis,* quod quidem *Natura poſtulat ab* illis. *Denique non cernes quodlibet omne frumentum* ita *eſſe ſimile inter ſe in ſuo quodque genere, ut tamen quadam differentia non interveniat ex figuris. Cernimus etiam ſimili modo genus concharum ornare ſinum terra quaſi pictum* in eâ parte, *quâ mare abluit mollibus ſuis fluctibus arenam bibulam curvati littoris.*

ANNOTATIONES.

365. *Derivare queunt aliò.*] Convertere ad aliud, ſup. *animum*, v. 363. Sic lib. 4. v. 1057.

—*Atque aliò convertere mentem.*

Id eſt, *avocare, avertere, traducere.* Sic loquitur Cicero: *aliò reſponſionem ſuam derivavit.* Alii legunt,

Derivare queunt, animum curâque levare.

368. *Petulci.*] Petulantes, & petulci appellantur, inquit Feſtus, *qui protervo impetu & ſcrebro petunt aliquem lædendi gratiâ.* Hœdi, quia cornibus ludunt & lædunt dicuntur petulci.

369. *Balantes pecudes.*] Oves, quæ balantes vocant, & quærunt agnos. Alii, *balantum pecudes*, quaſi *ovium greges*, ut loquitur Virg. Æn 7. v. 538.

Quinque greges illi balantum, &c.

Scilicet *pecus*, *udis* dicitur de omni animanti præter quàm de homine, v. 343.

371. *Poſtremò quodvis, &c.*] His 6. v. probat III. Lucretius Atomos inter ſe figuris diſtare; argumentúmque repetit ab exemplis frumentorum, & concharum; quæ, licet res ſint inanimatæ, varias tamen referunt figuras. Neque enim omne quodvis frumentum ſimili formâ conſtat, non generatim ſolùm, ſed & ſecundum ſingula ferè grana frumenti. Nec pariter conchæ omnes, quas cernere eſt in littoribus maris, ſimili ſunt formâ aut figurâ. Ergò à fortiori nec ſimili ſunt figurâ Atomi, ex quibus hæ res diſſimiles conſtant.

375. *Pingere.*] Variare: variis figuris ornare. v. 627.

Mollibus undis.] Quippe quæ facilè cedunt corporibus aliis, ut dixit lib. 1. v. 283.

376. *Bibulam.*] Sic Virg. 1. georg. v. 114.

Collectum humorem bibulâ diducit arenâ.

Lavit.] Benè. Alii *pavit*: ab antiquo verbo *pavire*, quod eſt *ferire.*

Quare etiam atque etiam ſimili ratione neceſſe eſt,
Naturâ quoniam conſtant, neque facta manu ſunt
Unius ad certam formam primordia rerum,
Diſſimili inter ſe quædam volitare figurâ.
Perfacile eſt jam animi ratione exolvere nobis,
Quare fulmineus multò penetralior ignis,
Quàm noſter fluat è tedis terreſtribus ortus.
Dicere enim poſſis cœleſtem fulminis ignem
Subtilem magis è parvis conſtare figuris:
Atque ideò tranſire foramina, quæ nequit ignis
Noſter hic è lignis ortus, tedâque creatus.

INTERPRETATIO.

Quapropter, cùm principia rerum ſint à Naturâ, neque ſint compacta manu artificis *ad unam ideam unius* figuræ, *maximè oportet pari modo ut quadam* illorum *ferantur diversâ inter ſe formâ. Nunc autem maximè facile eſt nobis explicare per rationem mentis, cur ignis fulmineus longè magis penetrabilior permanet, quàm noſter ignis*, qui *natus* eſt *è terrenis facibus. Namque poteris dicere ignem cœleſtem fulminis tenuem componi ex minoribus formis* Atomorum; *& idcircò tranſmeare per meatus, per quos noſter hic* terrenus *ignis, qui natus & generatus eſt è lignis & è facibus, non poteſt tranſire.*

ANNOTATIONES.

377. *Quare etiam atque*, *&c.*] His 4. v. concludit denique varias eſſe, & diſſimiles Atomorum formas & figuras; quia Atomi Naturâ conſtant: non autem Arte factæ ſunt ad aliquam unicam ideam, ad quam fieri ſolent pleraque Artis opera.

380. *Volitare.*] Ferri, moveri; metaphora eſt; id eſt, *eſſe, conſtare.*

381. *Perfacile eſt jam animi*, *&c.*] His 96. v. hoc eſt, ab hoc v. 381. ad 477. varia problemata rerum pro variis ſenſibus ſolvit ex his Atomorum diverſis figuris. His itaque 7. v. prioribus explicat I. problema de *Igne*, quod ad animi rationem pertinet. Rationem igitur reddit cur fulmineus ignis penetralior ſit, quàm terrenus hic noſter. Ratio eſt, inquit, quia fulmineus ſeu cœleſtis ignis conſtat ex Atomis, quæ diverſas habent formas ac figuras à formis & figuris, quas habent Atomi, ex quibus terrenus noſter ignis coaleſcit. Minores quippè ſunt Atomi, quæ fabricant fulminis ignem, quàm quæ noſtrum ignem ex tedis ac lignis genitum procreant. Hinc ergò ex Lucretii doctrinâ aliæ aliis minores, majoréſve ſunt Atomi. Sic idem ait v. 389.

Luminis illa minora Corpora ſunt, *&c.*

Animi ratione.] Per intelligentiam.

382. *Penetralior.*] Qui faciliùs penetrat. Alii *penetralius*; idem ſenſus. Fulminis autem ignis illæsâ lagenâ vinum afficit: parcit vaginæ, & ferrum liquefacit: & alia ejuſmodi mira facit, quæ noſter ignis non præſtat.

383. *Fluat.*] Seſe inſinuet: penetret: permanet: pervadat, &c.

Tedis.] Teda, genus eſt arborum, quæ picem & reſinam gignunt. Cujuſmodi ſunt ſex, *pinus, pinaſter, abies, picea, larix, teda*, teſte Plinio lib. 16. cap. 10. Ex tedâ autem fiebant olim faces. Quia verò faces accenſæ præferabantur nubentibus, quæ à ſponſis per noctem domum ducebantur, hinc *teda* pro nuptiis etiam uſurpari ſolent. Hic autem per *tedas* intelligit Poëta ligna craſſiora, ex quibus ignis noſter fieri plerunque ſolet.

385. *Magis è parvis.*] E minoribus. Sic v. 389.

387. *Tedâque creatus.*] Quaſi craſſior, & majoribus Atomorum figuris conſtans.

Jucundo ſenſu linguæ tractentur in ore.
At contrà tetra abſynthI natura, ferique
CentaurI fœdo pertorquent ora ſapore.
Ut facilè agnoſcas è lævibus, atque rotundis
Eſſe ea, quæ ſenſus jucundè tangere poſſunt:
At contrà quæ amara, atque aſpera cunque videntur,
Hæc magis hamatis inter ſe nexa teneri;
Proptereàque ſolere vias reſcindere noſtris
Senſibus, introitúque ſuo perrumpere corpus.
Omnia poſtremò bona ſenſibus, & mala tactu,
Diſſimili inter ſe pugnant perfecta figurâ;

INTERPRETATIO.

verſentur in ore cum *grato guſtu linguæ. Contrà verò natura amara Abſynthii, & agreſtis Centaurea diſtorquent ora tetro* ſuo *ſapore. Ut* inde *cognoſcas facilè eas res, quæ poſſunt afficere dulciter ſenſus, conſtare ex* Atomis *lævigatis & teretibus: contrà verò, quæcunque res ſunt amara & horrida. has compactas eſſe inter ſe ex* Atomis *magis aduncis: & ideo conſueſcere aperire aditum ad noſtros ſenſus, & ingreſſu ſuo lacerare corpus* noſtrum. *Denique res omnes, quæ* videntur *grata ſenſibus, & mala* ſuo *contactu, contraria ſunt ſibi invicem,* quia *conſtant diſpari formâ:*

ANNOTATIONES.

tem & lac ideò dulcia eſſe vult, quia conſtant ex Atomis lævigatis & rotundis, quæ palatum jucundè afficiunt: abſynthium verò amarum ſentiri, quia conſtat ex Atomis hamatis, & acerbis, quæ linguam & palatum aſperè lædunt, & rumpunt.

400. *Ferique CentaurI.*] Sup. natura. Id eſt, Centaurium, vel Centaureum, vel Centaurea. Quæ herba eſt amariſſima, ſic dicta a Chirone Centauro, qui illius vim & uſum invenit. Is enim cùm arma Herculis tractaret, ſagittâ percuſſus in pede, ſeipſum Centaureâ ſanavit. Dixit autem Lucretius *feri* vel ob Centaurii amaritudinem indomitam: vel ob Chironis immanitatem, cujus pars ſuperior humana fuit, poſterior verò ferina, nempè equina. Hinc vocat Virg. 3. georg. *grave olentia Centaurea*: & Lucret. lib. 4. v. 123. *triſtia Centauria*. Sed de hâc herbâ *Plin. lib. 25. c. 6.*

401. *Pertorquent ora.*] Id eſt, efficiunt ut, qui ea guſtat ac mandit, os diſtorqueat præ amaritudine: quemadmodum, qui herbam Sardoam deguſtàrint, mori dicuntur ore diſtorto. Hinc illud adagium: *riſus Sardonius.* Sardoa quippe nervos oris contrahit, & ora rictu diducit.

404. *Quæ.*] Diphthongus *æ* corripitur propter ſequentem vocalem.

Cunque.] Tmeſis vocabuli *quæcunque.*

405. *Nexa teneri.*] Stipata & perplexa cohæreſcere.

407. *Reſcindere.*] Rumpere, aperire. Alii *reſtringere*, comprimere, contrahere; minùs rectè, neque enim amaritudo contrahit vias ad guſtatum, quaſi ne guſtetur: imò aperit ita vias, ut ejus fœtidus ſapor nimis ſentiatur. Namque, ut ſeſe explicat Poëta verſ. ſeq. amara perrumpunt corpus introitu ſuo.

408. *Omnia poſtremò, &c.*] His 6. v. ſolvit V. problema de *ſtridore ſerræ*, & de modulamine dulci *organorum*. Quorum ille malè afficit aures: hoc verò jucundè tangit eas. Ratio in promptu eſt, quia quæ benè tangunt ſenſus, ea lævigatis conſtant Atomis: quæ verò malè & acerbè afficiunt corpus, ea acerbis & aſperis conſtant Atomis.

409. *Perfecta.*] Conſtantia, prædita, compoſita.

Ne tu fortè putes ſerræ ſtridentis acerbum
Horrorem conſtare elementis lævibus æquè,
Ac muſæa mele, per chordas organici quæ
Mobilibus digitis expergefacta figurant.
Neu ſimili penetrare putes primordia formâ
In nares hominum, cùm tetra cadavera torrent,
Et cùm ſcena croco Cilici perfuſa recens eſt,
Aráque Panchæos exhalat propter odores.

INTERPRETATIO.

ne tu fortaſſè credas aſperum ſtridorem ſerræ ſtridentis componi ex principiis æquè lævigatis, atque muſicos cantus, quos organici formant & excitant flexilibus ſuis digitis. Vel ne credas principia pari figurâ intrare in nares hominum, quando illi fœda cadavera cremant, & quando ſcena recenter conſperſa eſt croco Cilicio, & altaria fumant ob odores Panchæos.

ANNOTATIONES.

410. *Acerbum.*] Metaphora eſt à guſtu ad auditum. Acerbitas enim guſtu ſentitur, quæ ſapore vehementer aſtringente, vel ut aliis placet, aperiente, miſerè fauces afficit.

411. *Horrorem.*] Ingratum ſonum, qui lædit aures; qualis eſt ſtridor cardinum in foribus; aut axis in curruum rotis: aut ſerræ, cùm acuitur,

Elementis.] Atomis, primordiis, v. 393.

412. *Muſæa mele.*] Muſicos cantus, ſic v. 504. *Mele* quippè vox eſt Græca μέλη, quæ *cantum muſicum* ſignificat, Hinc *Melici Poëtæ*. quorum carmina non ad lyram, ſed ad alia organa muſica canerentur, inquit *Quintil. lib.* 11. *cap.* 12. Sic etiam Lucret. lib. 5. v. 336.

—— modò organicè melicos peperêre ſonores.

Organici.] Qui digitis pulſantes organa ſuaves eliciunt ſonos. Sic lib. 5. citat.

413. *Expergefacta.*] Organa enim, niſi digitis quaſi expergefiant, muta ſunt, nec ullum edunt ſonorem, quaſi ſopore aliquo tenerentur. Metaphora ducta ab hominibus ad organa, quæ vocem humanam imitantur.

Figurant.] Formant, conformant, fingunt, reddunt, faciunt, variant.

414. *Neu ſimili penetrare, &c.*] His 4. v. ſolvit VI. problema de *odore* tetro cadaveris cremati; & de *croco* præſertim Cilicio, qui ſuavitatem odoris afflat, dùm ſpargitur in ſcenis; & de *thure*. quod in aris crematum odoriferum eſt. Scilicet quia ille fœdus odor conſtat Atomis aſperis: hic verò ſuavis coalitur ex lævibus Atomis.

415. *Torrent.*] Sup. homines. Tangit morem receptum apud veteres de cremandis cadaveribus, qui jam invaluit. De his Virg. 11. æn. v. 203. & ſeqq & alii.

416. *Et cùm ſcena croco, &c.*] Tangit & antiquum morem apud veteres de ſpargendo croco per ſcenam, dum Fabulæ erant recitandæ, qui ſuaves odores afflaret ſpectatoribus. *Sueton.* in Neron. c. 25. *Horat* epiſt. ad Aug.

Rectè necne crocum, floréſque perambulet Attæ
Fabula ſi dubitem. &c.

Scena.] Græca vox σκηνὴ, à voce σκιὰ, *umbra*. Primùm enim ſub frondibus, ſeu ſub arborum opacarum umbrâ fabulæ recitabantur. Deinde in tabernaculis; poſteà in theatris; quæ tandem inde *ſcena* nomen retinent.

Croco Cilici.] Crocus, & crocum dicitur: Cilix, & Cilicius, a, um. Crocus autem Cilix maximè laudatur, ſicut oleum Venafranum, aut vinum Falernum apud Romanos. *Plin.* lib. 27. c. 6. Crocus autem flos eſt odorifer, gallicè *ſaffran*.

417. *Panchæos.*] Arabicos. Panchaïa enim Arabiæ regio eſt, in quâ arbores ſponte thus emittunt. Virg. 2. æn.

Totáq; thuriferis Panchaïa pinguis arenis.

Néve bonos rerum ſimili conſtare colores
Semine conſtituas, oculos qui paſcere poſſunt,
Et qui compungunt aciem, lacrimaréque cogunt:
Aut fœdâ ſpecie tetri, turpéſque videntur.
Omnis enim ſenſus quæ mulcet cauſa juvátque,
Haud ſine principiali aliquo lævore creata eſt:
At contrà, quæcunque moleſta atque aſpera conſtat,
Non aliquo ſine materiæ ſquallore reperta eſt.
Sunt etiam quæ jam nec lævia jure putantur

INTERPRETATIO.

Noli etiam ſtatuere grates illos *colores, qui poſſunt delectare oculos, componi paribus rerum principiis, ac* illos*, qui offendunt viſum, & faciunt flere: aut* ac illos*, qui cernuntur fœdi, & horridi turpi colore. Namque res ea omnis, quæ delectat & adjuvat ſenſus, non eſt facta ſine aliquâ lævitate primordiali: contrà verò, res ea omnis, quæ eſt noxia, & horrida, non eſt inventa ſine aliquo horrore principii. Sunt etiam* corpora prima*, quæ nec lævigata nunc, nec*

ANNOTATIONES.

418. *Néve bonos, &c.*] His 8. v. ſolvit VII. problema de *coloribus* qui paſcunt & juvant oculos: & contrà, qui pungunt, aut lædunt eoſdem. Ratio eſt in promptu juxtà doctrinam Lucretii. Qui enim colores recreant oculos, eos conſtare lævibus Atomis neceſſe eſt: qui verò pungunt, aut lædunt oculos, ii conſtant ex Atomis aſperis, aut ſqualidis.

419. *Semine.*] Primordio, principiis, Atomis.

Oculos paſcere.] Metaphora à guſtu aut gulâ ad viſum ducta. Id eſt, delectare, quaſi ſatiare picturâ. Sic lib. 1. v. 36.

Paſcit amore avidos inhians in te. Dea, viſus.

Sic Virg. 4. Æn.

—— *Animum picturâ paſcit inani.*

Terent. in Phorm.

Reſtabat nihil aliud, niſi paſcere oculos,

420. *Aciem.*] Sup. oculorum; id eſt, oculos, vel pupillam ipſam oculorum. Cicer. 2. nat. Deor. *Acies ipſa, quâ cernimus, quæ pupilla vocatur.* Acies tria ſignificat. I. acumen gladii. II. exercitum inſtructum. III. pupillam oculi.

421. *Tetri.*] Benè. Giffan. *cæli*, quaſi cærulei aut cæſii; qui duo colores fœdi videntur. Malè omninò.

423. *Principiali . . . lævore.*] Principiis lævibus, ac lævigatis. Sic lib. 5. v. 247.

Principiale tempus, &c.

425. *Materiæ ſquallore.*] Materiâ ſqualidâ, fœdis principiis. Porrò poſt hunc verſum ſequuntur hi duo in vulgaribus codicibus:

At quæ lenis & eſt jucundo prædita ſenſu,
Hæc aliquo ſine ſeminio graviore creata eſt.

Verùm meritò reſpuuntur ab omnibus Interpretibus: neque enim addunt ad duorum ſequentium, aut ad rei intelligentiam. Secùs enim duo ſequentes rejiciendi forent, quaſi ſuperflui.

426. *Sunt etiam quæ jam nec, &c.*] His 5. v. ſolvit VIII. problema de *faculâ* & *inulâ*; quæ duo ſunt condimenta. Alterum, nempè *facula*, erat condimentum acidum ex vini fæce factum, inquit Turneb. in illud Horat. 2. ſatyr. 8.

———— *acria circùm*
Rapula, lactuca, radices: qualia laſſum
Pervellunt ſtomachum ſiſer, halec, facula Coa, &c.

Alterum verò, nempè *inula* condimentum erat dulce factum ex dulci amaritudine radicis inulæ; quæ herba eſt folia ferens verbaſci, quem Gallicè vocant *Bouillon blanc*, niſi quod oblongiora & anguſtiora ſurgant: radice ſubcandidâ. Colum. lib. 12. cap. 46. De quâ & Horat. 2. ſatyr. 8.

Eſſe, neque omninò flexis mucronibus unca:
Sed magis angellis paulùm proſtantibus; & quæ
Titillare magis ſenſus, quàm lædere poſſunt.
Fæcula jam quo de genere eſt, inulæque ſapores.
Denique jam calidos ignes, gelidàmque pruinam,
Diſſimili dentata modo compungere ſenſus
Corporis, indicio nobis eſt tactus uterque.
Tactus enim, tactus, (proh Divûm Numina ſancta,)
Corporis eſt ſenſus; vel cùm res extera ſeſe

INTERPRETATIO.

proriùs hamata, quaſi habeant *apices aduncos*, *meritò eſſe creduntur*: *ſed* quæ potiùs habeant *parvos angulos paululùm prominentes*. *& quæ queant potiùs jucundè tangere ſenſus*, *quàm vexare*. *Cujus generis eſt etiam fæcula*. *& condimenta inula*. *Poſtremò tactus uterque*, frigoris & gelu, *indicat etiam nobis ignes calidos*. *& gelu frigidum*, *quaſi armata eſſent dentibus*, *vexare diſpari ratione ſenſus corporis* noſtri. *Tactus enim*, *tactus*, inquam, (*per Deos immortales*). *eſt* proprius *ſenſus corporis*: *ſive quando res externa ingerit ſeſe* intrà

ANNOTATIONES.

Erucas virides inulis ego primus amaris
Monſtravi incoquere, *&c.*

Gallicè *de l'aulnée*. Alii autem non *inula*, ſed *vicia* legunt. *Vicia* autem genus eſt leguminis. Virg 1. georg.

Aut tenues fœtus viciæ, triſtiſque lupini.

Gallicè *de la veſſe*. Prior lectio magis probatur. Igitur ideò *fæcula* condimentum ſaporis eſt acidi: *inula* verò condimentum quaſi ſaporis amari, quia non ex aſperis aut lævigatis omninò conſtant Atomis; ſed ex utriſque refractis aliquatenùs, hoc eſt, ex Atomis, quæ habeant minuſculos angulos, & obtuſos apices, qui ſenſum, nempè guſtum, titillare, ac jucundè tantùm tangere valeant; non autem lædere, perrumpere, ac malè afficere.

427. *Flexis mucronibus unca.*] Hamata.

428. *Angellis.*] Alii *angulatis*. Idem; id eſt, parvos angulos habentibus.

429. *Titillare.*] Neque aſperiore, neque jucundiore tactu afficere ſenſus; Gallicè *chatoüiller*. Hic autem per metaphoram uſurpatur pro *leviter afficere*.

430. *Faecula.*] v. 426. not.

Inula.] v. 426. not.

431. *Denique jam oculos*, *&c.*] His 13. v. ſolvit IX. problema de *calore* & *frigore*, ſeu, ut ipſe loquitur de igne & gelidâ, pruinâ, id eſt gelu: quæ tactu ſentiuntur. Tactum autem omnium ſenſuum certiſſimum eſſe ait; triplicémque diſtinguit pro triplici modo, quo corpus tangi poteſt. Tangitur enim corpus per rem ſenſilem vel extrinſecùs ipſi advenientem: vel extrà ipſum egredientem: vel intrà ipſum moventem. Triplici autem modo res ſenſilis, ſive accedens ad corpus, ſive egrediens è corpore, ſive movens intrà corpus, poteſt tangere; nimirùm vel jucundè, vel aſperè, vel medio quodam inter hæc temperamento; ſcilicet pro vel lævibus, vel aſperis, vel mediis inter has figuris Atomorum, ex quibus conſtat.

432. *Dentata.*] Hamata, horrida, aculeata: quaſi dentes habentia.

433. *Tactus uterque.*] Nimirùm ipſius ignis & gelidæ pruinæ, ſeu gelu.

434. *Tactus enim . . . corporis eſt ſenſus.*] Sic lib. 1. v. 305.

Tangere enim & tangi, niſi corpus, nulla poteſt res.

Proh Divûm numina.] Exclamatio, quâ uti ſolēmus in rebus, quibus diffiſi hominum fidei ad Deos confugimus. Sic v. 1091. *Divûm* autem pro *Divorum* dixit.

435. *Res extera.*] Quale eſt frigus aut calor, quæ ſe inſinuant in corporis membra. En prima pars diviſionis rerum tactilium, v. 431. not.

Inſinuat:

Inſinuat : vel cùm lædit, quæ in corpore nata eſt ;
Aut juvat egrediens genitales per Veneris res :
Aut ex offenſu cùm turbant corpora in ipſo
Semina, confundúntque inter ſe concita ſenſum ;
Ut, ſi fortè manu quamvis jam corporis ipſe
Tute tibi partem ferias, æquè experiare.
Quapropter longè formas diſtare neceſſe eſt
Principiis, varios quæ poſſint edere ſenſus.
Denique quæ nobis durata, ac ſpiſſa videntur,
Hæc magis hamatis inter ſeſe eſſe neceſſe eſt,
Et quaſi ramoſis altè compacta teneri.

INTERPRETATIO.

corpus : *ſive quando res, quæ ingenita eſt corpori, vexat* illud ; *nimirum vel cùm exiliens è corpore per res genitales Veneris delectat* illud : *vel cùm primordia ex occurſu commota inter ſe in ipſo corpore* noſtro *perturbant, & confundunt ſenſum ; veluti ſi forſan tutemet tibi ipſi percutias manu aliquam partem corporis, benè tunc experiri poſſes. Quare oportet ut figura in primordiis procùl multùm inter ſe differant,* quippe *quæ queant reddere* tam *diverſos ſenſus. Tandem res, quæ apparent nobis ſolidata, & condenſa, neceſſe eſt ut ex conſtata ex* primordiis *magis adunca inter ſe, & veluti habentibus ramos altè conſtent.*

ANNOTATIONES.

436. *Quæ in corpore nata eſt.*] Res interna, quæ egrediens è corpore vel lædit corpus, vel juvat & oblectat illud. En ſecunda pars diviſionis rerum tactilium, v. 431. not.

437. *Genitales.*] Quæ ad generationem faciunt, lib. 1. v. 11. & alibi paſſim.

Per Veneris res.] Sic v. 173. id eſt, per vias generationis.

438. *Aut ex offenſu.*] En tertia diviſionis pars, v. 431. not. Res enim interna poteſt tangere corpus non tantùm egrediendo extrà illud, ſed etiam manens intrà ipſum, & movens illud. Sic Atomi ex offenſu, hoc eſt, ex occurſu & mutuâ plagâ ſeſe percutientes intrà corporis partes, diſtorquent eam corporis partem, in quâ ſic ſe offendunt, pariúntque dolorem minorem, aut majorem, pro minori aut majori ſuo offenſu, quo minùs aut magis teſilientes quaſi corpus turbant, confundunt, aut etiam diſtorquent. Dolor enim gignitur ex partium concuſſione, aut diviſione. Sic v. g. cùm quis manu ſibi partem corporis ferit, movet, turbat, confundit, concutit, ac quaſi diſtorquet Atomos, quæ eam corporis partem componunt. Hinc dolor ſentitur. Sic infrà v. 960. & ſeqq.

Offenſu.] Dicitur *offenſus, ûs* : ſic v. 223.

Turbant.] Turbas excitant, concutiunt. Sic v. 125.

439. *Semina.*] Atomi : prima corpora.

442. *Quapropter longè &c.*] Poſtquàm magis præcipua ſenſuum objecta in teſtimonium dedit, concludit ritè neceſſe eſſe varias Atomorum exiſtere figuras, quæ tam varios ſenſus edant.

444. *Denique quæ magis, &c.*] Non contentus Poëta de diverſis ſenſuum objectis, quæ in rei argumentum attulit, jam conatur etiam ex aliis rebus concretis diverſas eaſdem figuras Atomis aſſerere. His itaque 13 v. prioribus adducit res duras & molles aut fluidas in rei teſtimonium, quarum illas, qualis eſt *adamas, ſaxa & ferrum*, ex Atomis hamatis, & quaſi ramoſis : has verò, ex lævibus ac rotundis, coaleſcere confingit. Quod eſt X. problema, quod ſolvit.

446. *Ramoſis.*] Sup. principiis. Quæ quidem quaſi per ramos fuſa & ducta conſtent, ut magis cohæreſcant. Alii *per ramos* ; idem ſenſus.

In quo jam genere inprimis Adamantina ſaxa
Primâ acie conſtant, ictus contemnere ſueta:
Et validi ſilices; ac duri robora ferri;
Æráque, quæ clauſtris reſtantia vociferantur.
Illa quidem debent ex lævibus atque rotundis
Eſſe magis, fluido quæ corpore liquida conſtant;
Nec retinentur enim inter ſe glomeramina quæque,
Et procurſus item in proclive volubilis extat.
  Omnia poſtremò, quæ puncto tempori' cernis,
Diffugere, ut fumum, nebulas, flammáſque, neceſſe eſt,
Si minùs omnia ſunt è lævibus, atque rotundis:
At non eſſe tamen perplexis endopedita,

INTERPRETATIO.

Cujus generis nunc præcipuè lapides Adamantini ſunt tanquam *in primo agmine, qui ſolent reſpuere plagas:* ſunt *etiam ſolida ſaxa : & duritiei validi ferri ; & æra, quæ reſiſtentia* ſub pondere *januarum, edunt ſonitum. Illa verò* res, *quæ molles componuntur ex corpore fluxo. debent conſtare ex Atomis magis lævigatis & teretibus ; neque enim quæque* illarum *corpuſcula globoſa inter ſe coërcentur & curſus* earum *pariter labilis eſt in facilem lapſum. Denique oportet ut res omnes, quas vides* exiſtere tantùm *per inſtans temporis.* v. g *fumum, vapores, & flammas, evaneſcant, ſi omnes conſtant ex* Atomis *minùs lævigatis. & teretibus: ſed non* neceſſe eſt ut *compacta ſint ex* Atomis *implicitis* & hamatis, *& queant*

ANNOTATIONES.

447. *Adamantina ſaxa.*] Adamas, lapis eſt pretioſus, & quidem duriſſimus, quem nulla vis domare poteſt, aut frangere; namque, ut ait Plin. lib. 37. cap. 4. *Incudibus deprehenditur ita reſpuens ictum, ut ferrum utrimque diſſultet.* Quanquam compertum eſt hircorum ſanguine reſolvi poſſe.

448. *Primâ acie.*] Primo ordine. v. 420.

449. *Robora ferri.*] Durities ferri, ſic lib. 1. v. 880. *robore ſaxi.* Metaphora eſt. *Robur* enim propriè dicitur de duro quercûs corpore.

450. *Clauſtris reſtantia.*] Reſiſtentia ſub pondere januarum: id eſt, *Cardines* portarum, qui ex ære conſtant. Vel *reſtantia clauſtris æra*. id eſt, obices & peſſuli, qui januis affixi reſtant & hærent. Quaſi *clauſtra* ſint januæ clauſæ. Sic lib. 1. v. 416. *clauſtra vitai*: id eſt, limen & janua lethi, ut ait lib 3. v. 397. Sic etiam lib. 1. v. 72. *clauſtra Naturæ refringere*; id eſt, ſecreta Naturæ revelare, aut penetrare. Hinc alii legunt *clauſtris extantia.*

453. *Glomeramina.*] Corpora globoſa: Atomi rotundæ, & volubiles, ex quibus conſtant res fluidæ.

454. *Procurſus.*] Curſus portotenùs continuatus. Hoc eſt, volubiles ſunt res fluidæ, & labiles in proclive; quia conſtant ex Atomis, quæ labuntur inſtar glomeraminum; nec inter ſe retineri poſſunt.

455. *Omnia poſtremò. &c.*] His 8. v. ſolvit XI. problema de *fumo, nebulis, & igne,* & aliis rebus ejuſdem generis, quæ aliquatenùs fluidæ ſunt. Docet autem has res conſtare ex Atomis non exquiſitè lævibus ac rotundis; neque tamen conſtare etiam ex Atomis inter ſe perplexis, qualibus ſentes & ſpinæ conſtant: licet oculos interdum pungant, nempè *fumus*: & ſaxa penetrent, & in calcem reducant, nempè *ignis*; ſed cum fluidis, & rotundis Atomis miſceri etiam Atomos minùs acutas, & aſperas, quam quæ ſpinis miſcentur.

Puncto tempori'.] Tempori', pro *temporis.* Id eſt, breviſſimo tempore.

456. *Nebulas.*] Vapores, caligines, quibus oculi læduntur.

458. *Endopedita.*] Vel *indupedita*: id eſt, impedita, v. 101.

Pungere uti poſſint corpus, penetraréque ſaxa?
Nec tamen hærere inter ſe; quod quiſque videmus
Sentibus eſſe datum. Facilè ut cognoſcere poſſis
Non è perplexis, ſed acutis eſſe elementis.
Sed quód amara vides eadem, quæ fluvida conſtant,
Sudor uti maris eſt, minimè id mirabile cuiquam.
Nam quod fluvidum eſt, è lævibus atque rotundis
Eſt: at lævibus atque rotundis mixta doloris
Corpora: nec tamen hæc retineri hamata neceſſum eſt.
Scilicet eſſe globoſa, tamen cùm ſqualida conſtent;
Provolvi ſimul ut poſſint, & lædere ſenſus
Et quò mixta putes magis aſpera lævibus eſſe

INTERPRETATIO.

lædere ſenſus corporis, & permeare lapides: non oportet *tamen ut inter ſe cohæreſcant; quod* quidem *nos ſinguli cernimus conceſſum eſſe ſpinis.* Ita *ut* hinc *queas facilè noſcere non conſtare ex principiis implicitis inter ſe, ſed ex aculeatis. At quòd cernis eaſdem res, quæ liquidæ ſunt*, eſſe ſimul *amaras, veluti eſt aqua marina; id non* debet videri *admirabile cuiquam. Namque res ea, quæ liquida eſt, conſtat ex* Atomis *lævigatis & teretibus: ſed Atomi doloris intermixtæ ſunt* Atomis *lævigatis & teretibus: neque tamen neceſſe eſt ut hæ* Atomi *perplexæ inter ſe cohæreant. Nimirùm* neceſſe eſt *illas eſſe rotundas, etiamſi ſint horrida, ut unà queant prefluere & pungere ſenſus. Atque ut magis credas* Atomos *hamatas*

ANNOTATIONES.

459. *Pungere corpus.*] Puta officere oculis, mordere oculos. Quod facit fumus, & nebula.

Penetrare ſaxa.]] Quod facit ignis, qui lapides in calcem & cineres redigit.

460. *Nec tamen hærere inter ſe, &c.*] Id eſt, nec tamen inter ſe perplexa retineri, quomodo ſpinarum Atomi acutæ inter ſe retinentur. Id eſt, nihil impedit, inquit, ut res fluidæ miſceantur Atomis acutis, qualibus conſtant etiam ſpinæ.

462. *Elementis.*] Principiis, Atomis: v. 393. 411.

463. *Sed quod amara vides, &c.*] His 7. v. ſolvit XII. problema de rebus *fluidis* ſimul & *amaris*: docétque res eas, qualis eſt aqua marina, conſtare ex Atomis lævibus ſimul & rotundis; ſed ſqualidis, non autem hamatis. Scilicet ſic ſe ſe explicat Poëta, ne pugnantia loquatur. Namque ſuprà v. 404 docuit amara & aſpera conſtare ex Atomis hamatis, & inter ſe perplexis. Item v. 451. docuit fluida conſtare ex Atomis lævibus. Quod quidem repugnat. Igitur hic jam docet amara fluida conſtare ex Atomis lævibus, & globoſis ſimul ac ſqualidis; id eſt, triſtibus, plenis doloris, injucundis.

464. *Sudor maris.*] Aqua marina, quam Empedocles docuit eſſe ſudorem terræ, teſte Ariſt. 2. meteor. c. 3. Vel *ſudor maris*, id eſt, *ſpuma maris*, quæ ſalſa & amara eſt.

465. *Fluvidum.*] Dactylus; neque enim littera *m* eliditur ante vocalem ſequentem, ſed breviatur. *Fluvidum* autem pro *fluidum*. Sic v. 463. & alibi paſſim.

466. *Doloris corpora.*] Atomi acerbæ, aſperæ, ſqualidæ. Licèt enim globoſæ ſint, quia tamen minùs politæ ſunt ac lævigatæ, triſtem inferunt ſenſum.

467. *Neceſſum.*] Neceſſe eſt. Sic v. 724.

468. *Scilicet.*] Scire licet. Sic Terent. *Heaut.* Sic Plaut. *Videlicet* pro *videre licet.*

Squalida.] Horrida, hamata, aſpera.

470. *Et qui mixta putes, &c.*] His 7. v. confirmat ex ipsâ ſenſuum fide, ac evidenti experimento aquam marinam conſtare ex Atomis lævibus & aſperis. Namque, ſi maris aqua percolatur per terras, dulceſcit, quia relinquit ſuprà terras virus amarum, quod ex aſperis Atomis conſtat: ſoláſque retinet læves Atomos, quæ dulces ſunt.

Principiis, unde eſt Neptuni corpus acerbum,
Eſt ratio ſecernundi, ſeorſúmque videndi;
Humor dulcit, ubi per terras crebriùs idem
Percolatur, ut in foveam fluat, ac manſueſcat.
Linquit enim ſuperà tetri primordia viri
Aſpera; quò magis in terris hæreſcere poſſunt.
  Quod quoniam docui, pergam connectere rem, quæ

Interpretatio.

intermixtas eſſe Atomis lævigatis, ex quibus naſcitur corpus amarum Neptuni, ratio eſt aliqua *diſtinguendi & ſigillatim cernendi;* namque *aqua* maris *dulceſcit, cùm eadem frequentiùs pertranſit per terras, ut defluat in foſſam* aliquam, *&* ibi *dulceſcat. Relinquit enim ſuper terras principia amara veneni inſuavis: unde fit ut poſſint eò faciliùs remanere in terrâ. Quod cùm demonſtraverim, perſequar addere rem, quæ*

Annotationes.

471. *Unde.*] Ex quibus.

Neptuni Corpus.] Mare, aqua marina. Neptunus enim, quia Deus maris, uſurpatur à Poëtis pro ipſo mari. Sic v. 654.

Acerbum.] Salſum & amarum.

473. *Dulcit.*] Antiquè; pro *dulcet*, *dulceſcit*. Sic olim *frigit*. pro *friget*.

474. *Manſueſcat.*] Dulceſcat. Quaſi acerbitatem deponat aut ſævitiam; metaphorâ ductâ à feris, quæ manſuetæ fiunt.

475. *Superà.*] Pro *ſuprà*, lib. 1. v. 532. Id eſt, in ſuperiori terræ parte.

Tetri... viri.] Salſæ amaritudinis. Sic amaritudo ſalſa maris dicitur quoque *virus* lib. 1. v. 720.

477. *Quod quoniam docui. &c.*] Hactenùs de diſſimilibus Atomorum figuris, quæ prima pars fuit diſputationis propoſitæ ſuprà v. 333. not. Nunc alteram ejuſdem diſputationis partem aggreditur; docétque finitas eſſe figurarum rationes, non autem infinitas; id eſt, differentias figurarum eſſe finitas, idque variis ex abſurdis confirmat, quæ inde ſequerentur. Quorum I. continetur his 22. v. Hoc autem repetit ex Atomorum parvo corpore, ſeu parvitate, quæ non patitur, ut infinitâ ratione figurarum Atomi poſſint variari. Namque ejuſmodi varia figuratio, ut ita dicam, variari non poteſt niſi pro diverſo augmine; quæ enim res non haberent diverſum augmen, hoc eſt, quæ non conſtarent ex diverſis partibus, ſanè variari non poſſent. Atqui ſi infinitæ eſſent figuræ diverſæ Atomorum, ſequeretur ut eſſent aliquæ Atomi, quæ infinito conſtarent augmine, hoc eſt, quæ infinitis partibus, atque immensâ magnitudine coaleſcerent; quod eſt abſurdum. Namque ſit v. g. Atomus aliqua, quæ tribus vel quatuor, aut pluribus, ſed finitis partibus conſtet; ejus figura variari poterit tantùm finitâ ratione; quoquo modo partes illius diſpoſueris, tranſpoſueris ſuſdéque, dextrorsùm, ſiniſtrorsùm, & aliâ quâvis ratione. Igitur ſi infinito modo variare volueris partes Atomi cujuſvis, deberet ea Atomus conſtare infinitis partibus; ſi verò conſtet infinitis partibus, erit ergò immani maximitate. Quod eſt abſurdum; & quod fieri non poſſe probatum eſt, lib. 1. ubi Atomis dari certam frangendi finem, & minimum quid oſtenſum eſt. Hoc idem argumentum ſic Epicurus proſequitur apud Laërt. lib. 10. *Corpora individua. & plena* [Atomi], *ex quibus res compoſita concretaque gignuntur. & in qua diſſolvuntur. comprehendi non poſſunt re & uſu; figurarum autem differentiis poſſunt. Non enim fieri poteſt, ut tot rerum naturalium differentia ex figuris re comprehenſis naſcantur. In unâ quâque autem figuratione ſimpliciter infinita ſunt corpora individua: differentiis verò non ſunt infinita: ſed, eò tantùm quòd re comprehendi non poſſunt. infinita.* Quæ argumenti ratio cùm facilè non ſit cuivis obvia, placet eam illuſtrare exemplo facili: ſunt v. g. viginti quatuor litteræ tantùm, non

Ex hoc apta fidem ducat, primordia rerum
Finitâ variare figurarum ratione.
Quod ſi non ita ſit, rursùm jam ſemina quædam
Eſſe infinito debebunt corporis auctu.
Namque in eâdem unâ cujuscujus brevitate
Corporis, inter ſe multùm variare figuræ
Non poſſunt. Fac enim minimis è partibus eſſe
Corpora prima; tribus vel paulò pluribus auge.
Nempe ubi eas partes unius corporis omnes,
Summa atque ima locans, tranſmutans dextera lævis,
Omnimodis expertus eris, quam quiſque det ordo
Formarum ſpeciem totius corporis ejus;

INTERPRETATIO.

inde conſentanea ſit & *reddat teſtimonium, principia rerum mutari* ſecundùm *finitum modum formarum. Quod niſi ſic eſſet, contrà jam primordia quædam debebunt conſtare ex infinito augmine magnitudinis. Etenim formæ* principiorum *non poſſunt plurimùm mutari inter ſe in unâ* & eâdem *parvitate cujuſque principii. Namque finge primordia rerum conſtare ex tribus partibus* v.g. *vel amplifica, ſi vis, ex paulò pluribus: ſcilicet poſtquàm ponens omnes illas partes unius principii primi ſursùm & deorsùm, tranſponénſve dexteras partes in ſiniſtras. obſervaveris per experientiam his omnibus modis, quamnam ſpeciem figurarum totius illius principii quaque poſitura*

ANNOTATIONES.

autem infinitæ. Hinc fit ut his non infinitæ, ſed finitæ tantùm ſyllabæ ac voces fieri poſſint. Namque ex duabus litteris, v. g. A, & B, duæ creantur voces AB, & BA. Ex tribus litteris, ſex creabuntur voces; vel ſyllabæ: ex quatuor litteris 24. voces: ex quinque litteris, 120. voces: ex ſex, 720. ex ſeptem, 5040: ex octo, 40320: ex novem, 362880: ex decem, 3628800. Et ita deinceps, donec numerus 24. litterarum expleatur, ut iterùm fusiùs dicetur infrà v. 687. not. At quantumvis multæ fiant voces ſeu ſyllabæ, & mente quidem non comprehenſibiles: re tamen nunquam infinitæ formabuntur. Cùm ex finito infinitum fieri nequeat. Ita, licet multimodæ ſint figurarum rationes, non infinitæ tamen eſſe queunt; quia, ut rectè docet Poëta:

—— *formarum novitatem corporis augmen*
Subſequitur.

Pergam connectere.] Jam connectam. Sic v. 237. & lib. 3. v. 179. 421. 423. & alibi. Porrò hi. 2. v. repetuntur infrà v. 521.

478. *Apta.*] Aptè connexa, aptè pendens, conſentanea.

479. *Variare.*] Abſolutè; pro *variari. mutari.*

480. *Semina quædam.*] Quædam prima corpora; quædam Atomi.

481. *Infinito corporis auctu.*] Infinitâ magnitudine: immenſo corpore.

482. *Cujuscujus.*] Sic Lamb. ſicut enim dicitur *quidquid* pro *quidque*: ita *cujuscujus* pro *cujuſque* fieri ac dici poſſe cenſet. Alii legunt *cujusvis*, ita ut hic verſus ſit ex Ennianâ menſurâ; neque littera *m* in voce *eâdem* elidatur antè ſequentem vocalem vocis *unâ*. Utraque lectio probatur.

Brevitate corporis.] Parvitate Atomi.

485. *Tribus vel paulò pluribus.*] Vel paulò pluribus tantùm, non autem infinitis. Quod quidem fieri nequit, cùm Atomi infinitas partes non habeant; aliàs enim infinitâ eſſent magnitudine.

486. *Unius corporis.*] Unius Atomi.

487. *Summa atque ima locans.*] Sursùm, deorsùm, ſuſdéque diſponens. Hæ voces *ſumma*. & *ima* ſumuntur quaſi adverbialiter; ſic alibi *crebra* pro *crebrò*: *diverſa* pro *diversè*: *adverſa*, pro *adversùs*, &c.

Quod ſupereſt, ſi fortè voles variare figuras,
Addendum partes alias erit: inde ſequetur
Adſimili ratione, alias ut poſtulet ordo,
Si tu fortè voles etiam variare figuras.
Ergo formarum novitatem corporis augmen
Subſequitur; quare non eſt ut credere poſſis
Eſſe infinitis diſtantia ſemina formis,
Ne quædam cogas inmani maximitate
Eſſe; ſuprà quod jam docui non poſſe probari.
Jam tibi barbaricæ veſtes, Melibœáque fulgens
Purpura Theſſalico concharum tincta colore, &
Aurea pavonum ridenti imbuta lepôre
Secla, novo rerum ſuperata colore jacerent:
Et contemtus odor myrrhæ, mellíſque ſapores;

INTERPRETATIO.

reddat; quod reliquum eſt, ſi forſan cupies mutare adhuc *formas, oportebit adjicere alias partes: deinde pari modo conſequens erit, ut poſitura poſcat alias* partes, *ſi tu forſan cupies adhuc mutare formas. Igitur augmentum Atomi ſequitur novam varietatem figurarum; quapropter non eſt* ratio, *ut queas credere primordia differre infinitis figuris, ne facias quadam conſtare ex immenſá magnitudine: quod anteà jam oſtendi non poſſe demonſtravi.* Et verò *jam veſtimenta extranea, & purpura Melibœa nitens,* quippè quæ *tincta* ſit *Theſſalico colore oſtrearum, & aurata genera Pavonum perfuſa renidenti venuſtate co*lorum, *deſpicerentur quaſi victa novo colore rerum: & odor myrrha ſpretus* foret: *& ſapores mellis* deſpicerentur,

ANNOTATIONES.

491. *Addendum partes erit.*] Helleniſmus: id eſt, addendæ partes erunt. Sic lib. 1, v. 112. 139. &c.

495. *Non eſt.*] Sup. *cauſa, ratio, locus.* Id eſt, non poteſt fieri.

496. *Semina formis.*] Atomi figuris.

497. *Immani maximitate.*] Vel *maximitate*: id eſt, infinitâ, & immenſâ magnitudine. Rara vox, & vix alteri uſitata. Sic Plautus dixit: *optimitas. opulentitas.*

498. *Suprà docui.*] Lib. 1. ubi minimas Atomos eſſe docuit, nec ſub oculos cadere, propter earum brevitatem.

499. *Jam tibi Barbaricæ, &c.*] His 8. v. abſurdum II. continetur, quod ſequeretur, ſi fieri poſſet, ut Atomi creſcerent in immanem magnitudinem. Namque res omnes, quæ jam apud nos plurimi æſtimantur, continuò vileſcerent & deſpicerentur, quia aliæ majores & pretioſiores eſſe poſſent. Sic veſtibus barbaricis, hoc eſt, Babylonicis & Phrygiis, olim apud Romanos pretioſis, aliæ pretioſiores eſſent: ſic purpurâ Melibœâ olim optimâ, alia eſſet melior & fulgentior: ſic colore pavonum ridenti clarior alius eſſet: ſic mirrhâ odoriferâ alia eſſet magis odorifera: ſic melle dulci mel dulcius eſſet: ſic Apollinis carmine jucundo carmen jucundius eſſet.

Barbaricæ.] Babylonicæ, aut Phrygiæ. Babylonii & Phryges olim Romanis dicti ſunt *Babari*, ſic lib. 4. v. 1023. Deinde hi populi lanas purpureo tingebant colore.

Melibœa... purpura.] Sic dicta à nomine urbis, in quâ tingebatur cruore concharum. Eſt autem & Melibœa urbs Theſſaliæ. Hinc addidit v. ſeq. *Theſſalico colore.*

502. *Secla.*] Genera, gens, v. 77. 173. & lib. 1. paſſim.

503. *Myrrha.*] Alii *Smyrna.* Idem. Smyrna enim Græcis eſt Aromatis genus, quam alio nomine vocant Myrrham, quæ ex arbuſculâ odoriferâ in Arabiâ naſcitur.

Et Cycnea mele, Phœbeáque dedala chordis
Carmina conſimili ratione oppreſſa ſilerent.
Namque aliis aliud præſtantius exoreretur.
Cedere item retrò poſſent in deteriores
Omnia ſic partes, ut diximus in meliores:
Namque aliis aliud retrò quoque tetrius eſſet
Naribus, auribus, atque oculis, oríſque ſapori.
Quæ quoniam non ſunt in rebus reddita; certa &
Finis utrinque tenet ſummam, fateare neceſſe eſt
Materiem quoque finitis differre figuris.
Denique ab ignibus ad gelidas, hyemíſque pruinas

INTERPRETATIO.

& cantus cycnorum, & verſus Apollinis, qui varietate gratâ chordarum cantantur, *pari modo deſpecta conticeſcerent; etenim aliud excellentius aliis naſceretur. Similiter ita res omnes poſſent retroverſi in partes pejores, ſicut diximus* venire *in præſtantiores. Etenim alia res longè aliis etiam forent fœdior naribus, auribus, & oculis, & guſtui lingua. Quæ* omnia *cùm non reperta ſint in rebus, &* cùm *terminus limitatus coërceat cunctam rerum naturam ex utrâque parte; oportet* ut *conſiſtantia ſemina rerum diſtare etiam formis finitis. Poſtremò* terminus *eſt redditus ab ignibus ad gelu*

ANNOTATIONES.

504. *Cycnea mele.*] Olorum cantus. Cycni enim ſeu Olores morituri dicuntur ſuaviter canere. Martial. lib.13.

Dulcia defectâ modulatur carmina linguâ
Cantator Cycnus funeris ipſe ſui.

Eſt autem *mele* vox Græca, v. 412.

Phœbea.] Quæ ſunt Apollinis.

Dedala.] Varia, diverſa, lib.1. v.7.

Chordis.] Sup. lyræ aut cytharæ, quâ canentem Poëtæ faciunt Apollinem.

505. *Silerent.*] Non canerentur, ſed deſpicerentur.

506. *Exoreretur.*] Tertiæ conjugationis. Sic lib.1. v.181.

507. *Cedere item, &c.*] His 4. v. continetur III. abſurdum, quod inde ſequeretur ſi Atomi immani conſtarent magnitudine; namque res quâcunque peſſimâ fieri poſſent deteriores. Quò enim plus tetri fœtoris v. g. ineſſet in re, eò deterior eſſet naribus: quò plus ſqualidi coloris haberet, eò magis læderet oculos: quò plus inſipidi ſaporis haberet, eò magis inſuavis guſtui eſſet: & ita de cæteris. Atque ita ſenſibus objecta nulla diuturna adeſſent: ſed ſuavitatem exciperet faſtidium, aut moleſtia: & contrà, ob varias Atomorum figuras advenientes. Quo quid abſurdius?

511. *Quæ quoniam, &c.*] His 5. v. concludit itaque figuras Atomorum non eſſe infinitâ ratione diverſas, cùm nec rerum concretarum, quæ ex Atomis fiunt, nec Atomi cujuſque materies, aut moles potiùs non ſit infinita, ac immenſa; ſed finita, & certâ magnitudine prædita conſtet.

Reddita.] Conceſſa & data à Naturâ.

512. *Utrinque.*] Id eſt, ab utroque extremo; nimirùm à rebus melioribus, ad res deteriores: vel contrà. Neque enim infinitæ res eſſe poſſunt inter utrumque. Quælibet quippè res quaſi vallatur certis finibus, nec in infinitam magnitudinem, aut parvitatem abire poteſt: igitur ne in infinitam promoveri præſtantiam, aut in infinitum retrò cedere vilitatem rerum dixeris.

Summam.] Univerſam rem; quamlibet rem: res cunctas.

513. *Materiem.*] Atomos.

514. *Denique ab ignibus, &c.*] His 7. v. denique confirmat res quaſlibet certis finiri qualitatibus, quas dicimus, quæ hinc inde rebus ita ſint extremæ, ut extrà illas nullæ extent. Citat in exemplum *ignem* & *pruinam*. quibus fines præſcribunt *calor* & *frigus*. Præter enim *calorem* & *frigus* quid magis ineſt alterutri? Eſt enim *ignis* calidiſſimus: *pruina verò frigidiſſima.*

Quod quoniam docui, nunc ſuaviloquis, age, paucis
Verſibus oſtendam, corpuſcula materiaï
Ex infinito ſummam rerum uſque tenere,
Undique protelo plagarum continuato.
Nam quòd rara vides magis eſſe animalia quædam;
Fœcundámque minùs naturam cernis in illis:
At regione, locóque alio, terríſque remotis,

INTERPRETATIO.

Quod cùm oſtenderim, jam agedum, demonſtrabo paucis carminibus ſuaviter dictis, corpora prima rerum occupare ab æterno tempore *univerſam naturam rerum, producto* in ævum *profl.ctu ictuum ex omnibus partibus. Etenim, quia cernis quædam animantia eſſe* aliis *rariora, &* quia cernis *in iis naturam non eſſe æquè fertilem: nihilominùs multa poſſunt eſſe ejuſdem generis in* aliâ *regione,*

ANNOTATIONES.

528. *Quod quoniam, &c.*] His 4. v. jam aliam quæſtionem proponit, utrùm infinitæ Atomi ſint per Inane, ex quibus quæque res procreentur. Aſſerit autem infinitas eſſe; probátque poſteà variis argumentis uſque ad v. 581.

Suaviloquis.] Sic lib. 1. v. 924.

529. *Corpuſcula materiaï.*] Atomos.

530. *Ex infinito uſque*] Sup. *tempore*: id eſt, ab æterno. Sic paſſim alibi.

Summam rerum tenere,] Componere res cunctas.

531. *Protelo.*] Impulſu, tenore. Sic lib. 4. v. 190. *Protelum* enim antiqui dixerunt pro jugi & aſſiduo tenore quidpiam agendi. Aliquando adverbialiter dicitur *protelò*, id eſt, longè, procùl, continuo tenore. Lucill. ſatyr 6. Plinius dixit lib. 9. cap. 15. *protela boum*, id eſt, *boum tractus.*

532. *Nam quòd rara vides, &c.*] His 37. v. præoccupat & ſolvit objectionem, quæ adversùs infinitatem Atomorum fieri potuit. Namque, dicet aliquis, ſi infinitæ eſſent Atomi, ex quibus res ſingulæ procreentur, & creſcant, ſanè quædam animalia non deberent aliis eſſe rariora, cùm infinitæ eſſent Atomi ad quolibet animalium genus procreandum. Atqui cernimus raros eſſe Elephantos; rariores etiam Phœnices, & alia ejuſmodi. Reſpondet Lucretius duplici modo. I. negat quædam animalia aliis eſſe rariora. Namque ſi alicubi rari ſunt, v. g. Elephanti, alibi abundant. In Europâ quidem rari ſunt Elephanti: at in Africâ, & in Aſiâ, ſaltem in Indiâ, quæ Aſiæ regio eſt, plurimi ſunt. Itaque numerus ſemper expletur. II. concedit, rara ita etiam eſſe quædam animalia, ut unum cujuſque ſit ſpeciei, qualem Phœnicem fingunt: tamen negat illud unicum animal etiam non potuiſſe creari, nec ali, nec creſcere, niſi ſint infinitæ Atomi, quæ ad ejus generationem, alimentum, & augmentum concurrerint. Quod præclarâ illuſtrat comparatione. Sicut enim per naufragium cunctæ navis partes huc illuc disjectæ vagantur per aquas maris: ita ſingula corpora prima disjecta per Inane magnum vagarentur ſemper, nec uſquam congreſſa convenirent ad rem quamlibet procreandam, niſi infinita eſſent ſimilis & ejuſdem formæ. Namque

Unde, ubi, quâ vi, & quo pacto congreſſa coibunt
Materia tanto in pelago, turbâque alienâ?

Experientia autem docet res etiam ſingulares, unicas, & rariores procreari, & creſcere. Igitur ſunt infinitæ ſimiles Atomi, ex quibus res ſingulæ procreantur & creſcunt.

533. *Minùs,*] Alii *magis*. Ita ut ſenſus ſit, quòd alia animalia rariora ſint, alia minùs rara, quia fœcundiori conſtant naturâ.

Multa licet genere eſſe in eo, numerúmque repleri,
Sicuti quadrupedum cumprimis eſſe videmus
In genere anguimanos Elephantos, India quorum
Millibus è multis vallo munitur eburno,
Ut penitùs nequeat penetrari: tanta ferarum
Vis eſt, quarum nos perpauca exempla videmus.
Sed tamen id quoque uti concedam; quamlubet, eſto
Unica res quædam nativo corpore ſola,
Cui ſimilis toto terrarum non ſit in Orbe;
Infinita tamen niſi erit vis materiaï,
Unde ea progigni poſſit concepta; creari
Non poterit: neque, quod ſupereſt, procreſcere, alíque;
Quippe etenim ſumant oculi finita per Omne
Corpora jactari unius genitalia rei:
Unde, ubi, quâ vi, & quo pacto congreſſa coïbunt

INTERPRETATIO.

& in aliis terræ *tractibus, & in regionibus longinquis; &* ſic *ſummam* eorum *impleri. Veluti præſertim cernimus in genere* animalium *quadrupedum eſſe Elephantos, qui habent manus flexiles in modum ſerpentis; quorum ex multis millibus India circumvallatur munimento eburneo. ita ut non poſſit omnino intrari* in illam: *adeò magna eſt copia* iſtarum *belluarum, quarum nos cernimus* hìc *pauciſſima exempla. Attamen ut hoc etiam admittam; ſit* v g. *res aliqua, quam volueris, unica & ſola* conſtans *corpore mortali, cui par altera non ſit in omni globo terrarum: niſi tamen copia materiæ* primæ *fuerit infinita, ex quâ* ſcilicet *queat concipi & generari; nunquam poterit procreari; neque, quod reliquum eſt,* poterit *creſcere, & nutriri. Namque oculi* v.g. *accipiant ſemina genitabilia unica* tantùm *rei volitare finita per universũ* Inane: peto jam *ex quo loco, quo in loco, quâ potentiâ. & quomodo*

ANNOTATIONES.

537. *Anguimanos Elephantos.*] Anguimani dicuntur Elephanti propter manus, quas habent, flexiles, lubricas, & volubiles in modum ſerpentis. Sic l.5. v.1302. Scilicet, ut ait Cicero 2. de nat. Deor. *manus etiam data eſt Elephantis*, quæ dicitur *proboſcis*. Gallicè *trompe*.

India.] Aſiæ regio notiſſima, Elephantorum feraciſſima. Polyb. hiſt. 5. Virg. 2. georg. v. 57. Plin. lib. 8 cap. 10. Neque enim in Europâ naſcuntur Elephantes, ſed in Africâ & in Aſiâ præſertim. Quint. Curſ. lib. 8. Manil. lib. 4. v. 738.

Et duplici clauſos Elephantos carcere terra.

538. *Vallo munitur eburno.*] Ebur, dens eſt Elephantorum, quo, teſtibus Plin. & Polyb. citat. domicilia, & ſtabula armentorum clauduntur apud Indos.

539. *Ferarum.*] Elephantorum.

541. *Sed tamen. &c.*] Hic incipit II. reſponſio ad objectionem v. 532. not.

Quamlubet.] Quamlibet, quam placet, quam volueris.

542. *Nativo.*] Mortali, quod generatur.

544. *Vis materiaï.*] Copia Atomorum, quæ ad eam unam rem gignendam valeant.

547. *Quippe etenim.*] Namque.

Sumant.] Id eſt, detur quod oculi videant, &c.

Per Omne.] Per immenſum Inane. v. 305.

548. *Unius genitalia rei.*] Quæ valeant ad unam rem gignendam, v. 61.

Materiæ tanto in pelago, turbâque alienâ?
Non, ut opinor, habent rationem conciliandi:
Sed quaſi naufragiis magnis multiſque coortis
Disjectare ſolet magnum mare tranſtra, guberna,
Antennas, proram, malos, tonſaſque natantes,
Per terrarum omnes oras fluctantia apluſtra:
Ut videantur, & indicium mortalibus edant,
Infidi maris inſidias, viréſque, dolúmque
Ut vitare velint; néve ullo tempore credant,
Subdola cùm ridet placidi pellacia ponti:
Sic tibi, ſi finita ſemel primordia quædam
Conſtitues, ævum debebunt ſparſa per omne
Disjectare æſtus diverſi materiaï:
Nunquam in concilium ut poſſint compulſa coïre:
Nec remorari in concilio, nec creſcere adaucta.

INTERPRETATIO.

conflicta conciliabuntur in tam immenſo æquore materia, & in perturbatione inhabili ad cœtum? Non habent, ut puto, cauſam coëundi ſimùl: *ſed, ſicuti æquor immenſum conſueſcit in magnis & pluribus naufragiis factu disjicere ſedilia remigum, gubernacula, antennas, proras, malos, & remos natatiles, & apluſtria natantia ad omnia litora terrarum: ut cernantur, &* ut *dent hominibus teſtimonium, ut velint evitare inſidias maris, cui nunquam eſt fidendum, & impetus, & fallaciam* illius; *neque mari fidant in ullo tempore etiam cùm fallacia decipiens tranquilli æquoris ſubridet: ita ſi ſemel apud te ſtatues quædam* rerum *principia finita, varii fluctus materiæ debebunt disjicere & diſpergere* illa *per omnem æternitatem* ita *ut nequeant unquam cogi, & conciliari: neque etiam remanere in cœtu, nec augeri, nec grandeſcere.*

ANNOTATIONES.

550. *Materia in tanto Pelago.*] In tam magno Inani, in quo volitant Atomi tanquam in vaſto mari. Metaphora eſt.

Turbâque alienâ.] In perturbatione, in motu, in æſtu, adeò inhabili ad cœtum & concilium. Cùm enim Inane, in quo volitant Atomi, geruntúrque res, adeò ſit vaſtum, vix fieri poterit ut, niſi infinitæ ſint Atomi, congredi, confligere, ſeſe percutere poſſint ad hoc ut coëant, & ſimul conveniant ad rerum concretiones.

553. *Tranſtra.*] Remigum ſedilia.

Guberna.] Gubernacula: clavus eſt, quo navis regitur. Alii legunt *Carinas*; Carina autem pars eſt infima navis: vel ea, quam alvum navis vocant.

554. *Antennas.*] Antenna lignum eſt tranſverſum ad malum, cui vela alligantur.

Proram.] Prora pars eſt anterior navis.

Malos.] Malus, i, arbor eſt navis, quæ quibuſdam quaſi malis hoc eſt globulis cingitur, quorum volubilitate vela laxantur, aut contrahuntur faciliùs.

Tonſas.] Ramos.

555. *Apluſtra.*] Vel *Apluſtria*, navis ſunt ornamenta in ſummitate mali appenſa, quæ quia ſunt ampliùs, quàm uſui ſint neceſſaria, dicta ſunt olim *amplustria*, inquit Feſtus: alii verò ſic dicta volunt ab α privativo, & verbo Græco πλέω *navigo*, quaſi ad navigationem inutilia.

559. *Pellacia.*] A pellicendo: id eſt, fallacia. Sic Virg. 4. georg. v. 443.

562. *Æſtus.*] Metaphora eſt: plagæ, impulſiones, motus.

Quorum utrumque palam fieri manifeſta docet res;
Et res progigni, & genitas procreſcere poſſe.
Eſſe igitur genere in quovis primordia rerum
Infinita palam eſt, unde omnia ſuppeditantur.
Nec ſuperare queunt motus utique exitiales
Perpetuò, neque in æternum ſepelire ſalutem:
Nec porrò rerum genitales, auctificique
Motus perpetuò poſſunt ſervare creata.
Sic æquo geritur certamine principiorum
Ex infinito contractum tempore bellum.
Nunc hìc, nunc illìc ſuperant vitalia rerum:
Et ſuperantur item: miſcetur funere vagor,
Quem pueri tollunt viſentes luminis oras.
Nec nox ulla diem, neque noctem aurora ſecuta eſt,
Quæ non audierit miſtos vagitibus ægris
Ploratus, mortis comites, & funeris atri.

INTERPRETATIO.

Quarum duarum rerum *utramque fieri res clara oſtendit apertè;* nimirùm *& res generari, & generatas poſſe creſcere. Ergò manifeſtum eſt principia rerum eſſe infinita ſub quâvis ſpecie* figurarum, *ex quibus res omnes ſubminiſtrentur. Nec certè motus lethiferi poſſunt ſemper vincere* res genitas, *nec ſepelire vitam* earum *in omne ævum: neque pariter motus, qui generant & augent res, poſſunt ſemper conſervare res, ubi ſemel creatæ ſunt. Adeò æque prælio pugna primordiorum paratur, & fit ab omni ævo.* Namque *res, quæ vivunt, modò vincunt hic, modò illic: & pariter vincuntur: vagitus, quem infantes edunt cùm vident regiones* tenetas *lucis, miſcetur luctu funebri. Neque nox ulla conſecuta eſt diem, neque ulla Aurora noctem, quæ non audiverit fletus, qui comitantur mortem & triſtem pompam funebrem, immiſtos triſtibus ejulatibus* naſcentium.

ANNOTATIONES.

565. *Quorum utrumque.*] Nimirùm & *progigni. & procreſcere res.*

569. *Nec ſuperare queunt &c.*] His 12. v. continetur II. argumentum, quo confirmat, ex æquo certamine principiorum vitæ & mortis in rebus, infinitas eſſe Atomos ejuſdem ac ſimilis figuræ. Scilicet motus rerum genitales non poſſunt conſervare in ævum res genitas, adeò ut non interimantur: motus item exitiales & lethiferi non poſſunt interimere res genitas, adeò ut funditùs extinctæ aliquando non renaſcantur: ſed hi duo motus quaſi æquo Marte pugnant. Quo fit ut rerum ſumma maneat æterna, cùm res ſingulares aliæ naſcantur, aliæ pereant: aliæ oriantur, alias occidant.

Motus exitiales.] Peſtiferi, lethiferi: qui rebus mortem inferunt; qui res genitas interimunt.

570. *Salutem.*] Vitam: rerum vitalia, ut ait v. 575.

571. *Genitales motus.*] Qui valent res procreare.

Auctificique.] Qui valent res genitas augere.

575. *Vitalia rerum.*] Res vitales: vel rerum vita. Sic Horat. epiſt. ad Scæv. *Vilia rerum*, id eſt, *res viles.* Sic Lucretius paſſim *clauſa domorum*, id eſt, *domus clauſæ*; *ſtrata viarum*, id eſt, *ſtratæ viæ*, *&c.*

576. *Vagor.*] Vagitus infantum. Sic Ennius lib. 16.

577. *Viſentes luminis oras.*] Naſcentes: ſic lib. 1. v. 23

578. *Aurora.*] Pars pro toto. Id eſt, *dies.* Eſt autem Aurora prima diei ac lucis pars.

Illud in his obſignatum quoque rebus habere
Convenit, & memori mandatum mente tenere:
Nil eſſe in promptu, quorum natura tenetur,
Quod genere ex uno conſiſtat principiorum;
Nec quicquam, quod non permiſto ſemine conſtet.
Et quàm quidque magis multas vis poſſidet in ſe,
Atque poteſtates; ita pluria principiorum
In ſeſe genera, ac varias docet eſſe figuras.
Principiò Tellus habet in ſe corpora prima;

INTERPRETATIO.

Oportet etiam habere iſtud diligenter obſervatum in his rebus, & retinere illud repoſitum in animo memori: nimirùm *nullam eſſe rem ex his, quarum natura nota eſt, quæ conſtet ex unâ ſpecie primordiorum: nec aliquam rem eſſe, quæ non componatur ex diversâ materiâ primâ. Et, quò quævis res habet in ſe plures poteſtates, atque facultates: ſic declarat eò complures ſpecies primordiorum, ac diverſas formas eſſe in ſeipſâ. Primùm terra continet in ſe primordia* illa,

ANNOTATIONES.

581. *Illud in his rebus, &c.*] Hactenùs de Atomorum infinitate ſub uno quoque ſimili genere figurarum. Jam verò his 149. v. ſeqq. aureum tradit, & meritò obſignandum & memoriæ mandandum, ut ait, præceptum; nempe res omnes, quas cernimus in hoc Mundo, non uno ac ſimplici, ſed multiplici ac diverſo Atomorum genere conſtare. Quod eliganti admodùm probat inductione, & confirmat. I. ex ipſâ Tellure, quæ Deorum, hominum, ferarum, ac frugum, quæ omnia ſunt generis diverſi, varia ſemina in ſe continet; unde *Magna Parens* eſt appellata; idque abſolvit à v. 589 ad v. 659. II. ex herbis, aquis, & cæteris rebus, ex quibus varia animalium genera nutriuntur; cùm aliud aliis alatur rebus; idque à v. 659. ad 671 III. ex rebus quæ comburuntur; è quibus nempè diſſiliunt ignis, fulgor, flamma, ſcintilla, & alia ejuſmodi, quæ diſſimilia ſunt, & quæ diſſimilibus conſtare debent principiis; idque à v. 671. ad v. 675. IV. ex odoris & ſaporis exemplo, quæ, cùm diverſa ſint, ex eâ[illegible] tamen victimâ emanant, cujus c[illegible] cremantur in altaribus, idque à v. 675. ad v. 687. V. denique ex ipſis carminum elementis, quæ varia ſunt; idque à v. 687. ad v. 699. Jam ſingula ſigillatim expendamus ex ordine.

His itaque 8. v. prioribus quæſtionem proponit de vario Atomorum genere in quàvis re creatâ.

Obſignatum.] Firmum, ac diligenter mandatum memoriæ: in altâ mente repoſitum: in animo conditum. Metaphora eſt ducta à tabulis obſignatis, quibus obſignamus ea, quæ diligenter cuſtodienda & ſervanda eſſe volumus.

583. *In promptu.*] In aperto: in conſpectu; palam, v. 148. 246.

Tenetur.] Nota eſt. Alii *videtur.* Idem.

585. *Permiſto ſemine.*] Diverſo Atomorum genere.

586. *Quàm magis . . . ita pluria, &c.*] Sic locutus eſt etiam lib. 1. v. 537. Sic l. 4. v. 1082. id eſt, *quò magis. eò plura.*

Multas vis.] In plural. pro *vires*; hoc eſt, facultates, poteſtates. Sic lib. 3. v. 265.

Sed quaſi multa vis unius corporis extant.

587. *Pluria.*] Plura, lib. 1. v. 877. Sic infrà v. 1133. & lib. 4. v. 108.

589. *Principiò Tellus, &c.*] His 70. v. continetur I. argumentum repetitum ex terrâ, quæ variæ rerum Atomos in ſe poſſidet. Habet enim in ſe ſemina, unde mare, flumina, fontes, ignes, fruges, arbores, frondes, paſcua, Dii, homines, & feræ ducant originem, alimentum ſumant, & augmentum capiant. Hinc *magna parens* eſt appellata, & ut Dea culta: ſed quàm ineptè & falsò credita ſit Dea docet,

Unde mare immenſum volventes flumina fontes
Aſſiduè renovent: habet, ignes unde oriantur.
Nam multis ſuccenſa locis ardent ſola terræ;
Eximiis verò furit ignibus impetus Ætnæ.
Tùm porrò nitidas fruges, arbuſtáque læta,
Gentibus humanis habet unde extollere poſſit:
Unde etiam fluidas frondes, & pabula læta
Montivago generi poſſit præbere ferarum;
  Quare magna Deûm mater; matérque ferarum,
Et noſtri genitrix hæc dicta eſt corporis una.
Hanc veteres Graiûm docti cecinêre Poëtæ
Sublimem in curru bijugos agitare leones:

INTERPRETATIO.

ex quibus fontes, qui promovent fluvios, continuato fluctu reſtaurent vaſtum æquor: *continet* primordia etiam illa, *ex quibus ignes* naſcantur. *Etenim in multis regionibus terra ipſa accenditur, & aduritur: ſed* præſertim *æſtus montis Ætnæ ſævit ignibus inuſitatis. Deinde etiam* terra *continet* ſemina, *ex quibus queat ſuppeditare humano generi ſegetes opimas, & arbores fœcundas: & ex quibus etiam queat ſubminiſtrare mollia folia, & grata pabula genti ferarum erranti per montes. Quamobrem hæc una appellata eſt Magna parens Deorum, & parens animalium, & parens noſtri corporis. Antiqui eruditi Poëtæ Græcorum cantaverunt eam ſedentem in alto curru ſtimulare binos leones junctos ad jugum;*

ANNOTATIONES.

590. *Unde mare, &c.*] Sic lib. 1. v. 231.
Unde mare ingenui fontes externáque longè
Flumina ſuppeditant, &c.
Conſule & locum & notas ibi noſtras.

591. *Habet, unde ignes oriantur.*] Habet corpora ſemina, Atomos, ex quibus oriantur ignes.

592. *Sola terræ.*] Solum terræ; terra. Sic lib. 5. v. 1288. 1294.

593. *Impetus Ætnæ.*] Inuſitatis quippe ignibus furit Mons Ætna, ut dicetur lib. 6. v. 639. & ſeqq.

594. *Nitidas fruges.*] Sic v. 189. & 1056. & lib. 1. v. 253. Sed de his iterùm v. 990.

595. *Extollere poſſit.*] Faciat creſcere; augeat: ſuppeditet; ſufficiat.

596. *Fluidas frondes.*] Molles, teneras, & quaſi flexiles; quippe quæ facilè mandi poſſint à feris.

597. *Montivago.*] Sic v. 109. Sic lib. 1. v. 405.

598. *Quare magna Deûm, &c.*] His 48. v. rationem reddit cur ab hominibus Terra ſit appellata *Magna Parens*, & tanquam Dea culta. Hic ex datâ occaſione ritus omnes explicat, qui in illius Magnæ parentis ſacris fieri ſolebant, rituúmque cauſas annectit. Sic *S. Aug.* 7. *civ.* 24. eoſdem ritus notat. Antiquitas enim, quia Terram Cybelem eſſe credidit, eam ſacro cultu coluit. Hinc *Arnob.* lib. 3. adverſ. gent. *Quidam è vobis Terram, quòd cunctis ſufficiat animantibus victum, magnam Matrem eſſe dixerunt.* Porrò Terra credita eſt à veteribus Poëtis I. *Cybele*, à Cybelo Phrygiæ monte vel oppido, ubi primùm ejus ſacra ſunt inſtituta. II. *Ops*, quæ Dea Telluris fuit. III. *Dindyme*, vel *Dindymene*, à monte Phrygiæ, quem plurali numero vocant *Dindyma*, ubi colebatur. IV. Berecyntia, à Berecynto Phrygiæ monte, ubi pariter colebatur. V. *Idæa mater*, ab Idâ monte vel oppido Phrygiæ, ubi colebatur. Scilicet, ut rectè docet Lu[illegible]tius, quia in iis terræ regionibus pri[illegible] terra culta eſt, & fruges ſeri c[illegible]t.

Deûm.] Deorum.

600. *Graiûm.*] Graiorùm, Græcorum. *Poëtæ Graiûm*, id eſt, Poëtæ Græci.

601. *Sublimem in curru.*] Lamb. benè. Sic enim Virg. 7. æn. loquitur: *Sublimes*

Aëris in ſpatio magnam pendere docentes
Tellurem, neque poſſe in terrâ ſiſtere terram.
Adjunxêre feras, quòd quamvis effera proles
Officiis debet molliri victa parentum.
Muralique caput ſummum cinxêre coronâ;
Eximiis munita locis quòd ſuſtinet urbes.
Quo nunc inſigni per magnas prædita terras
Horrificè fertur divinæ Matris imago.
Hanc variæ gentes antiquo more ſacrorum
Idæam vocitant matrem, Phrygiáſque catervas

INTERPRETATIO.

indicantes ingentem terram ſuſpenſam eſſe in medio *Inani aëris, neque tellurem poſſe ſtare in terrâ* aliquâ tanquam in centro. *Addiderunt feroces belluas* ad ejus currum, *eò quòd progenies* quævis, *quantumvis crudelis, debet miteſcere, cùm ſuperatur beneficiis parentum. Et circumdederunt ſupremum ejus caput coronâ turritâ, eò quòd ſuſtentat civitates, quibus coronata eſt in inſignioribus locis. Quâ coronâ decoratum ſimulacrum hujus divinæ parentis portatur etiam nunc honorificè per magnas terræ regiones. Diverſi populi,* juxtà *veterem ritum ſacra faciendi, vocant eam Matrem Idæam, &* attribuunt *ei* legiones *Phrygias, quæ*

ANNOTATIONES.

in equis. Alii *ſedibus in curru.* Sic enim de Cybele Ovid.

Ipſa ſedens molli comitum cervice feretur, &c.

Alii *ſedentem in curru.*

602. *Aëris in ſpatio, &c.*] His 2. v. myſticam reddit rationem cur veteres Terram curru ſublimem vehi finxerint: nimirùm quia reverâ Terra in medio Inani, hoc eſt, in medio Univerſo librata ſuis ponderibus jacet.

604. *Adjunxêre feras, &c.*] His 2. v. docet ideò creditam eſſe Terram curru ſublimem bijugos leones agitare, quia feritas omnis, quam leonina notat natura, cedit maternæ affectioni, quam deſignat Terra ipſa. Sic Ovid. 4. Faſt.

——*cur huic* [terræ] *genus acre leonum*
Præbeat inſolitas ad juga curva comas?
Deſierat, cœpit: feritas mollita per illam
Creditur: id curru teſtificata ſuo eſt.

Muralique caput, &c.] His 2. v. docet ideò ſimulacrum Terræ coronatum murali coronâ fuiſſe ab antiquis, quia ipſa turres & urbes ſuſtinet. Sic Ovid. Faſt. 4

——*turriferâ caput eſt onerata figurâ.*
An primis turres urbibus illa dedit?
Annuit, &c.

Sic & Virg. 6. Æn. Muralis autem corona dicta eſt, quæ donabatur ab Imperatore ei, qui primus muros conſcendiſſet. Erat aurea.

607. *Eximiis.*] Inſignibus, nobilibus. Pareus *Eximis*, pro *imis*: quaſi *eximus, a, um* dicatur, pro *imus, a, um*: ſicut *edurus*, pro *durus*: *excelſus*, pro *celſus*; in quibus particula *e* aut *ex* auget ſignificationem.

608. *Quo inſigni.*] Quâ coronâ.

609. *Horrificè.*] Honorificè; majeſtas enim & numen Deorum mentibus horrorem ac metum incutiunt.

Fertur.] Portatur, invehitur. Sic Virg. 6. Æn.

——*Qualis Berecyntia mater*
Invehitur curru Phrygias turrita per urbes
Læta Deûm partu centum complexa nepotes, &c.

611. *Idæam.*] Phrygiam. Ida Phrygiæ mons eſt, qui ad Troadem ſpectat. Matris autem Idææ ſimulacrum è Phrygiâ Romam fuit avectum, quo tempore vexabat Italiam Hannibal. Ex libris quippè Sybillinis compertum habebant Romani fore, ut alienigenam hoſtem

Dant comites; quia primùm ex illis finibus edunt
Per terrarum Orbem fruges cœpiſſe creari.
Gallos attribuunt; quia numen qui violârint
Matris, & ingrati genitoribus inventi ſint,
Significare volunt indignos eſſe putandos,
Vivam progeniem qui in oras luminis edant.
Tympana tenta tonant palmis, & cymbala circùm
Concava, raucisonóque minantur cornua cantu:
Et Phrygio ſtimulat numero cava tibia mentes:
Teláque præportant violenti ſigna furoris,
Ingratos animos atque impia pectora volgi
Conterrere metu quæ poſſint Numine Divæ.
Ergò cùm primùm magnas invecta per urbes

INTERPRETATIO.

comitentur eam: eò quòd dicunt primò ſegetes incœpiſſe exortas ex illis terræ regionibus per totum *globum terrarum. Addunt* Sacerdotes *Gallos: eò quòd volunt inſinuare illos* homines *exiſtimandos eſſe indignos, qui proferant in regiones lucis viventem ſobolem, qui* ſcilicet *offenderint divinitatem hujuſce matris* Magnæ, *& qui reperti fuerint ingrati ergà ſuos parentes. Tympana extenſa reſonant* pulſata *manibus, & cymbala incurvata* reſonant quoque *circà* illud terræ ſimulacrum, *& tuba terrent rauco ſonitu, & tibia intùs perforata agitat animos* aſtantium *ſono Phrygio: & præferunt ſpicula* ærata, *quæ notent rabidum furorem,* quo aguntur; *& quæ queant terrificare mentes ingratas, & ſcelerata corda plebis, terrore & potentiâ* hujus *Deæ. Igitur ſimulâtque portata* eſt *per magnas civitates,*

ANNOTATIONES.

pellerent, ſi mater Idæa Romam eſſet aſportata. Miſſi itaque in Phrygiam M. Valerius Levinus, Cæcilius Galba, Cn. Tremellus Flaccus, & M. Valerius Falco matris Idææ ſimulacrum ab Attalo rege acceperunt. Erat autem illud nihil aliud, quàm lapis impolitus, quem pro matre Idæâ colebant Phryges. T. Liv. lib. 2. Ovid. Faſt. 4.

Conſulitur Pæan. Divûmque accerſite matrem,
Inquit, in Idæo eſt invenienda jugo.
Mittuntur Proceres: Phrygiæ tunc ſceptra tenebat
Attalus. &c.

Conſule locum.

614. *Gallos.*] Cybeles miniſtros ac ſacerdotes, quos *Gallos* vocant à fluvio ejuſdem nominis in Phrygiâ; ex quo cùm bibiſſent, ita furore incipiebant, ut ſe Eunuchos facerent. Vide plura de his apud Ovid. Faſt. 4. ubi vocat eos *Semimares.*

618. *Tympana tanta*] Tympanum ex unâ parte planum eſt, & membranâ tentâ obductum: ex alterâ rotundum; ita ut concavum ſit intùs in modum mediæ partis globi concavi. Hujus autem inſtrumenti bellici uſus erat in ſacris Magnæ Deæ Ovid. Faſt. 4

619. *Concava.*] Curvata. Cymbalum enim in orbem curvatur.

Cornua.] Cornu genus eſt tubæ obtortæ in modum cornu, quæ, licet jam ex ære fiat, *cornu* tamen vocatur; quia olim primùm facta fuerat ex cornibus.

620. *Phrygio numero.*] Cantu, modulamine, ſono ad morem Phrygum, qui primi magnæ Deæ Telluri ſacra feciſſe dicuntur.

622. *Volgi.*] Vulgi. v. 215. & alibi paſſim.

624. *Ergò cùm primùm, &c.*] His 15. v. ritus omnes deſcribit, quibus Magnæ Deæ ferebatur ſimulacrum per urbes.

Munificat

Munificat tacitâ mortales muta ſalute,
Ære atque argento ſternunt iter omne viarum;
Largificâ ſtipe ditantes; ningúntque roſarum
Floribus umbrantes Matrem, comitúmque catervas:
Hîc armata manus (Curetas nomine Graii
Quos memorant Phrygios) inter ſe forte catervâ
Ludunt, in numerúmque exultant ſanguine pleti:

INTERPRETATIO.

& ipſa *muta donat homines ſecreto & ſalutari bono*, hi *conſpergunt omnes vias ære & argento; locupletantes pecuniâ publicâ eos*, qui circùm adſtant; *& ſeminant flores roſarum inſtar nivis, obumbrantes Matrem* ipſam, *& cœtus eorum, qui comitantur. Ibi caterva armata* hominum, (*quos Græci vocant de nomine Curetas Phrygios*) *pugnant gladiis ludentes catervatim. & ſaltant in numerum repleti*

ANNOTATIONES.

625. *Muta.*] Lapis enim erat rudis, necdum arte elaboratus ejuſmodi ſimulacrum.

626. *Iter omne viarum.*] Vias omnes, per quas portabatur Deæ illius imago. Alii legunt: *ſternunt iter: omnia circum.*

627. *Largificâ ſtipe ditantes.*] Spargentes & largientes pecuniam ex ærario publico. *Stips* autem dicta eſt olim pecunia, quæ ſingulis menſium Kalendis per capita collecta ſtipabatur in ærario. Hinc Cicero. 2. de leg. ex XII. Tabul. *præter Idææ Matris famulos, eóſque juſtis diebus, ne quis ſtipem cogito.* Auſpicabantur enim olim Romani ab ſtipis oblatione. Ovid. 1. Faſt.

Tu tamen, auſpicium ſi ſit ſtipis utile, quæris;
Cúrque juvent noſtras æra vetuſta manus?
Æra dabant olim, meliùs nunc omen in auro eſt:
Victáque conceſcit priſca moneta nova.

Principiò moneta fuit ærea: tum argentea: pòſt aurea. Primùm rudis: deinde ſignata pecudum notis: demùm humanâ facie aut aliâ notâ. Hîc autem à Lucretio uſurpatur pro ærariâ pecuniâ, quam Matris Magnæ Sacerdotes populo diſtribuebant, cùm ejus imago ferretur per urbes.

Ningúntque.] Id eſt, in modum nivis ſpargunt roſas. Alii *pingúntque*; minùs eleganter.

628. *Umbrantes.*] Cooperientes, ſpargentes ſuprà ſimulacrum Deæ, & caput comitantium.

629. *Curetas,*] Sic dictos, inquit Strabo lib. 10. quaſi κουροτροφοῦντας, *quòd Jovem aluerint.* Hos & Coribantes vocant alii. Erant autem adoleſcentes numero vel 5. vel 15. vel 52. ut varii variè ſentiunt apud Natal. Com. lib. 9. c. 7. de quibus ſic Strabo citat. *Hos autem Curetas nominabant, adoleſcentes quoſdam, armatam ſaltationem referentes, proferentes de Jovis ortu fabulam; in quâ Saturnum quidem introducunt liberos ſuos, ſtatim ut nati ſunt, devorare ſolitum, Rheam autem partûs dolores celare, & puerum editum ſummovere & ſervare conantem; atque ad hanc rem Curetas aſſumentem. qui cum tympanis & talibus aliis rebus ſonoris & ſaltatione armatâ, & ſtrepitu Deam officiosè circumeuntes terreant Saturnum, furtímque ei filium ſuum ſubtrahant. &c.* Talia autem agebant Sacerdotes Magnæ Deæ in ſacris ei faciendis, more Curetum.

630. *Phrygios.*] Qui enim more Curetum ſacra Magnæ Deæ faciebant, ii Phryges primùm fuêre.

Forte catervâ.] Forti & violentâ turmâ aut turbâ, ſeu impetu cruento. Lamb. *térque quatérque.* Quis ſcit an ter quatérve an pluries luderent illi? Giſſanius verò, *fortè catervâ.* Quaſi fortaſsè *catervatim.* Pareus: *fortè catenas: quaſi catenas* pro *choreas* uſurpaverit Poëta.

631. *Sanguine pleti.*] Benè; alii *fleti*; quaſi *rorantes.* Alii *læti.*

Terrificas capitum quatientes numine criſtas,
Dictæos referunt Curetas, qui Jovis illum
Vagitum in Cretâ quondam occultâſſe feruntur;
Cùm pueri circùm puerum pernice choreâ
Armati in numerum pulſarent æribus æra,
Ne Saturnus eum malis mandaret adeptus,
Æternúmque daret matri ſub pectore volnus.
Propterea Magnam armati Matrem comitantur:
Aut quia ſignificant divam prædicere, ut armis,
Ac virtute velint patriam defendere terram,
Præſidióque parent, decoríque parentibus eſſe.
Quæ benè & eximiè quamvis diſpôſta ferantur,

INTERPRETATIO.

ſanguine; inter ſe concutientes criſtas capitum ſuorum *horrificas horrore Deæ, imitantur Curetas Dictæos, qui dicuntur celaviſſe olim in Cretâ ejulatum* infantis *Jovis, cùm* multi *adoleſcentes armati circùm hunc infantem trepidantes choreâ tunderent in numerum æra æribus, ne Saturnus arripiens eum traderet* ſuis *maxillis* terendum, *& infligeret matri* illius *plagam immortalem in corde. Ideò armati circumcingunt Magnam Matrem: vel eò quòd indicant Deam præſignificare, ut velint tueri viribus & armis patriam* ſuam *terram, &* ut *præſto ſint* ſemper *adeſſe ſuis parentibus adjumento & ornamento. Quæ res, etſi rectè & eleganter videantur inſtituta,*

ANNOTATIONES.

633. *Dictæoi.*] Cretenſes, à Dicte antro in Cretâ; quo in antro benè olenti Curetes Jovem poſuerunt, & clam Saturno per annum nutrièrunt. *Aratus*, & *Virg.* 4 georg. v. 150. De apibus, quæ vicem nutricis præſtiterint Jovi:

—— pro quâ mercede canoros
Curetum ſonitus, crepitantiáque æra ſecuta,
Dictæo cœli Regem pavêre ſub antro.

634. *Cretâ.*] Candiâ, inſulâ maris Mediterranei notiſſimâ.

635. *Pueri.*] Curetes.

636. *Armati in numerum, &c.*] Ante hunc verſum hic alter legitur, in quibuſdam codicibus, quem tamen delendum cenſent interpretes:

Armati in numerum ſtarent pernice [*choreâ*

Nil enim ad rem facit.

637. *Saturnus.*] Qui liberos ſuos devorâſſe fingitur. Cicero 2. nat. Deor. *Saturnus autem appellatus eſt, quòd ſaturetur annis. Ex ſe enim natos comeſſe fingitur ſolitus, quia conſumit ætas temporum ſpatia, anniſque præteritis inſaturabiliter expletur.*

Malis mandaret.] Dentibus devorandum traderet: devoraret. Cicero 4. Tuſc. citat hos verſus veteris cujuſdam Poëtæ:

Impius hortatur me frater, ut meos malis miſer
Mandarem natos, &c.

638. *Volnus.*] Vulnus; antiqua ſcriptio.

939. *Propterea Magnam, &c.*] His 4 v. duplicem reddit rationem myſticam, cur armata manus Magnam Deam, cùm ferretur per urbes, comitaretur. I. ad exemplum Curetum Dictæorum. II. ad præſignificandum, ut parati ſemper eſſe deberent cives viribus & armis patriam defendere, parentibúſque præſidio eſſe.

643. *Quæ benè & eximiè. &c.*] His 16. v. arguit ex his ſuprà relatis Tellurem nec Magnam eſſe Deam, nec Deorum Matrem: ſed voce tenùs tantùm debere dici Magnam Matrem, quatenùs in ſe continet rerum omnia ſemina: vel eâ tantùm de ratione, quâ mare *Neptunus*; fruges *Ceres*; vinum *Bacchus* appellari ſolent. In cujus rei argumentum profert ſex illos verſus, quos lib. 1. v. 56. de Naturâ Deorum modulatus eſt; & ex quibus arguit Terram non eſſe Deam, cùm omni ſenſu careat.

Diſpôſta.] Diſpoſita. Sic lib. 1. v. 46.

Longè ſunt tamen à verâ ratione repulſa.
Omnis enim per ſe Divûm natura neceſſe eſt
Immortali ævo ſummâ cum pace fruatur,
Semota à noſtris rebus, ſejunctâque longè.
Nam privata dolore omni, privata periclis,
Ipſa ſuis pollens opibus, nihil indiga noſtri,
Nec benè promeritis capitur, nec tangitur irâ,
Terra verò caret omni tempore ſenſu:
Et quia multarum potitur primordia rerum,
Multa modis multis effert in lumina Solis.
Hîc ſi quis mare Neptunum, Cererémque vocare
Conſtituet fruges; & Bacchi nomine abuti
Mavult, quàm laticis proprium proferre vocamen:
Concedamus ut hic terrarum dictitet Orbem
Eſſe Deûm matrem, dum re non ſit tamen apſe.
Sæpè itaque ex uno tondentes gramina campo

INTERPRETATIO.

procùl tamen rejecta ſunt à veritate rei. Namque oportet ut *omnis natura Deorum ex ſeipsâ potiatur æternâ vitâ cum altâ tranquillitate,* quaſi *remota procul & ſecreta à noſtris rebus. Etenim expers omnis doloris, expers laboris* omnis, *ipſa ſuis contenta divitiis, nihil egens nobis. nec flectitur beneficiis. nec movetur iracundiâ. Verùm Tellus privatur omni ſenſu per omne ævum: & quia poſſidet principia multarum rerum, profert in auras lucis res multas variis modis. Quâ in re ſi quis volet appellare pelagus Neptunum, & ſegetes Cererem; & ſi magis cupit uſurpare nomen Bacchi, quàm uti proprio nomine vini: demus ut iſte dicat globum terræ eſſe parentem Deorum. modò tamen reverà* mater *non ſit. Igitur plerunque pecora portantia lanam*

ANNOTATIONES.

645.] *Omnis enim, &c.*] Hi 6. v. ut jam monui, poſiti ſunt lib. 1. v. 56. quorum annotationes ibi conſule,

652. *Potitur primordia.*] Sic verbum *potior* cum accuſativo j ponitur apud Plaut. *eas legiones potitus eſt.* Vulgò regit ablativum, aut genitivum.

63. *Effert in lumina Solis.*] Producit in lucis auras: generat.

614. *Neptunum.*] Qui maris Deus creditur; huic enim mare cecidiſſe in ſortem fabulantur.

654. *Neptunum.*] Natum Saturni ex Rheâ, Deum maris creditum; ut potè cui mare in ſortem cecidiſſe fabulantur Poëtæ. Hinc pro *mari* Neptunus uſurpatur.

Cererem.] Saturni pariter ex Ope filiam, frugum Deam creditam, Hinc pro *frugibus* Ceres dicitur.

655. *Bacchi.*] Qui natus Jovis dicitur ex Semele: vini Deus creditus. Hinc pro *vino* Bacchus ſumitur.

656. *Laticis.*] Vini. Latex enim dicitur humor omnis, eò quòd intrà aliquid lateat. Sic pro aquâ, oleo, & vino ſumitur latex. Hic igitur ſpeciatim pro vino, Sic Virg. 1. æn.

Regales inter menſas, laticémque Lyæum.

658. *Apſe.*] Tmeſis vocabuli *reapſe.* Veteres autem dixerunt *reapſe* pro *reipsâ.* Sic Cicero 1. Divin. *forma reapſe nulla ſunt.* Sic idem *lib.* 1. *fin.* Alii legunt: *dum verâ re tamen haud ſit.* Sed cur hæc mutatio?

659. *Sæpe itaque ex uno, &c.*] His 12. v. continetur II. argumentum, quo probat in omnibus rebus varia eſſe Atomorum genera. Poſtquam igitur in ipsâ terrâ aſſeruit eſſe varietatem hanc Atomorum, jam eandem eſſe oſtendit in iis rebus quæ è terrâ naſcuntur, & in eâ vivunt & nutriuntur. Itaque ex eodem

Lanigeræ pecudes ; & equorum duellica proles :
Buceriæque greges , ſub eodem tegmine cœli ,
Ex unóque ſitim ſedentes flumine aquaï
Diſſimili vivunt ſpecie, retinéntque parentum
Naturam , & mores generatim quæque imitantur.
Tanta eſt in quovis genere herbæ materiaï
Diſſimilis ratio : tanta eſt in flumine quoque.
Hinc porrò quamvis animantem ex omnibus unam
Oſſa , cruor , venæ , calor , humor , viſcera , nervi
Conſtituunt ; quæ ſunt porrò diſtantia longè ,
Diſſimili perfecta figurâ principiorum.
Tunc porrò quæcunque igni flammata cremantur ,
Si nil prætereà tamen ex ſe corpora tradunt ,
Unde ignem jacere , & lumen ſummittere poſſint,

INTERPRETATIO.

paſcunt herbas ex eodem agro , & progenies bellica equorum , & armenta bubula cornigera , ſub eodem tecto cœli , non ſolùm vivunt ſub diſpari genere extinguentia ſitim ſuam *ex eodem rivo aquæ: ſed etiam ſervant naturam parentum , & referunt ſingula ſtudia ſui quæque generis. Adeò diſpar eſt ratio primordiorum in quâvis ſpecie graminis : adeò diſpar eſt* eadem ratio primordiorum *in unc quoque fluvio. Inde ſanè oſſa , ſanguis , venæ , calor , humor , præcordia nervi componunt unumquodque animal ex* hiſce rebus *omnibus , quæ ſunt procul diſſimiles*, quia *prædita ſunt diſpari formâ primordiorum. Deinde pariter , ſi res cunctæ, quæ comburuntur & concremantur igne, nihil inſuper præbent , tamen mittunt ex ſe corpuſcula , ex quibus queant mittere ignem , & ſuppeditare lucem ,*

ANNOTATIONES.

prato, ex iiſdem herbis & ſub eo cœlo alimenta capiunt , ſitimque extinguunt ex eodem aquarum rivo diverſæ animalium ſpecies , putà , oves , boves , equi, &c. Quæ tamen diverſa animalia retinent generatim ſuam quæque propriam naturam, ſuos quæque parentum mores imitantur ac referunt. Igitur fatendum eſt eſſe in quovis herbæ genere , & aquæ , & alterius cibi diverſa ſemina, quæ variis animalibus conducant ad vitam , & ad cibum. Accedit quòd animal quodlibet unum diverſis tamen conſtat rebus , & organis ; puta ex ſanguine , oſſibus , nervis , carne , venis, &c. quæ omnia ſunt diſſimili naturâ ; & quæ tamen aluntur ex eodem herbarum aut ciborum genere.

660. *Laniger æ pecudes.*] Oves.

Duellica.] Bellica. Feſtus : *Duellum , bellum eſt ; videlicet quod duabus partibus de victoriâ contendentibus dimicatur.* Equus autem bellicum eſt animal. Virg. 3. æn. *bello armantur equi.*

661. *Buceriæque greges.*] Boves, cornigerum genus animalium ; à vocibus Græcis *βοῦς bos.* & *κέρας cornu.* Sic lib. 5. v. 864. *bucera ſecla.*

664. *Generatim.*] v. 343. & lib. 1. v. 21. &c.

667. *Quamvis.*] Quamlibet.

670. *Perfecta.*] Prædita , conſtantia. v. 409. 523. &c.

671. *Tum porrò , &c*] His 4. v. continetur III. argumentum, quod repetitur ex iis rebus , quæ cremantur ; ex quibus nempè exiliunt res diverſæ , v.g. ignis , flamma , calor , ſcintilla , favilla, cinis , ſal , &c. Igitur in illis rebus, quæ cremantur , inſunt varia rerum ſemina.

672. *Corpora.*] Semina , primordia, Atomos.

Scintillâſque agere, ac latè differre favillam.
Cætera conſimili mentis ratione peragrans
Invenies intùs multarum ſemina rerum
Corpora celare, & varias cohibere figuras.
Denique multa vides, quibus & odor, & ſapor unà
Reddita ſunt, cùm adoles inprimis pleraque dona,
Relligione animum turpi cùm tangere parto.
Hæc igitur variis debent conſtare figuris;
Nidor enim penetrat, quà ſuccus non it in artus:
Succus item ſeorsùm, & rerum ſapor inſinuatur

INTERPRETATIO.

& edere ſcintillas, ac diſpergere longè favillam. Sic *perluſtrans pars ratione animi reliquas res, reperies* illas *abſcondere intrinſecùs in* ſuo *corpore primordia multarum rerum, & tenere diverſas figuras* Atomorum. *Demùm cernis multas res, quibus & nidor & ſapor ſimùl data ſunt; præcipuè cùm cremas quadam munera; ubi* ſcilicet *movéris metu Deorum intrà pectus præ illicito lucro facto. Ergo hæc* ſaltem dona *debent coaleſcere ex diverſis formis; namque odor teter intrat in membra, quâ viâ ſuccoſus humor non meat: ſimiliter ſuccoſus humor, & ſapor rerum infundunt*

ANNOTATIONES.

675. *Cætera conſimili, &c.*] His 3. v. docet idem dicendum de cæteris rebus.

678. *Denique multa vides, &c.*] His 9. v. continetur IV. argumentum, quo probat Lucretius varias eſſe Atomos in ſingulis rebus; idque confirmat ex odore tetro, & ſapore, quæ ex victimis ſuper aras crematis emanant. Porrò hi 3. v. priores aliter ab aliis leguntur.

Denique multa vides quibus eſt odor, & ſapor unà
Et tantùm cupido contingere dente parate
Reddita ſunt, cùm adolent inprimis pleraque dona.

Ab aliis verò:

Denique multa vides, quibus & color & ſapor unà,
Relligione animum turpi cùm tangere parto.
Reddita ſunt, cùm adoles inprimis pleráque dona,

Ab aliis autem:

Denique multa vides, quibus & color & ſapor unà
Reddita ſunt cum odore: inprimis pleráque dona.
Relligione. &c.

Noſtra magis nobis arridet poſt hanc ultimam Hinc Petrus Gaſſendi medium prætermittit verſum ex his tribus, quia quam lectionem habuit, ea ſana non erat.

Et odor.] Particula & producta antè vocalem. Sic alibi paſſim.

679. *Pleráque dona.*] Victimas.

680. *Animum tangere.*] Tangi animum dixit Lucretius ſicut Virg. *ſuffuſus rubore genas.* Id eſt, intrà aut ſecundùm animum: hoc eſt, habere animum tactum & commotum religione. *Tangere* autem pro *tangeris*. in ſecundâ perſonâ ſingulari indicativi *tangor*; *tangeris* vel *tangere*.

Relligione.] Metu Deorum.

Turpi parto.] Turpi lucro: illicitâ boni acquiſitione, ut aiunt. Innuit autem veterum morem, qui cùm turpis lucri conſcientiâ tangerentur, ſtatim cremabant & adolebant victimas altaribus, ut crimen apud Deos expiarent.

681. *Variis figuris.*] Diverſis Atomorum formis.

682. *Nidor.*] Propriè dicitur odor de rebus aduſtis, aut aſſatis.

Quà.] Sup. *viâ*, aut parte: vel adverbialiter dicitur.

683. *Succus.*] Humor ille, quo animalia intùs aluntur; & de quo quæque membra ſugunt, quantum ſibi opus eſt. Dicitur & *humor* plantarum: eſt & *rerum ſapor.* Quæ enim res ſucco carent, ex ſaporem vix habent.

Senſibus; ut noſcas primis differre figuris.
Diſſimiles igitur formæ glomeramen in unum
Conveniunt; & res permiſto ſemine conſtant.
Quinetiam paſſim noſtris in verſibus ipſis
Multa elementa vides multis communia verbis;
Cùm tamen inter ſe verſus, ac verba neceſſe eſt
Confiteare alia ex aliis conſtare elementis.
Non quòd multa parùm communis littera currat;
Aut nulla inter ſe duo ſint ex omnibus iiſdem:
Sed quia non vulgò paria omnibus omnia conſtant.
Sic aliis in rebus item communia multa
Multarum rerum cùm ſint primordia: longè
Diſſimili tamen inter ſe conſiſtere ſummâ
Poſſunt; ut meritò ex aliis conſtare ferantur
Humanum genus, ac fruges, arbuſtáque læta.
Nec tamen omnimodis connecti poſſe putandum eſt

INTERPRETATIO.

ſe in ſenſus; ut inde *ſcias* hæc *diſtare principialibus formis. Ergò figura diſpares concurrunt in eundem cœtum* rerum; *& res coaleſcunt ex diverſis primordiis. Adde quòd etiam cernis ubique in ipſis noſtris* his *carminibus varias litteras eſſe communes variis vocibus: quamvis tamen oportet ut fatearis carmina, & voces componi ex litteris inter ſe diverſis. Non quia pauca littera communes redeant ſæpè; aut quia nulla duæ* voces *conſtent ex iiſdem omnibus* litteris: *ſed quòd omnes* voces *non ſimiles ſint, & componantur vulgò ex omnibus iiſdem* litteris. *Ita pariter in aliis rebus, quamvis multa ſint principia communia multarum rerum: tamen queunt conſtare ex ratione* primordiorum *omninò diſpari inter ſe;* ita *ut* jure *merito gens hominum, & ſegetes, & arbores feraces dicantur conſtare ex diverſis* Atomis. *Neque tamen credendum eſt res cunctas poſſe coaleſcere ex*

ANNOTATIONES.

684. *Senſibus.*] Sup. guſtûs; vel linguæ, palato.

Primis figuris.] Primis corporibus: principialibus formis.

685. *Glomeramen in unum.*] In unam rem: in cœtum, in concilium unius rei.

686. *Permiſto ſemine.*] Diverſis Atomis. Sic v. 585.

687. *Quin etiam paſſim. &c.*] His 12. v. continetur V. argumentum, quod repetitur ab eo exemplo carminum & vocum, quo uſus eſt non ſemel lib. 1. v. 197. 823. Sicut igitur, inquit, multæ & diverſæ litteræ multas & diverſas ſyllabas, & voces, atque etiam verſus varios referunt: ita multæ Atomi diverſas res: & ſicut eædem litteræ multæ multas voces efficiunt pro variá diſpoſiturâ: ita eædem multæ Atomi variè diſpoſitæ conſtituunt varias & diverſas res. Quamvis autem ſint tantum 24. litteræ, tamen tot variis modis componi poſſunt inter ſe, ut varietates vocum, quas efficiunt, exprimere nequeas niſi hiſce numeris triginta novem. 2002327900396041408476186096435200000000.

688. *Elementa.*] Litteras. Sic v. 690. ut dictum eſt lib. 1. v. 197. & 823. not.

691. *Multa parùm.*] Pauca, v. 336. Sic v. 722.

662. *Duo.*] Sup. vocabula.

693. *Paria omnia.*] Sup. vocabula.

695. *Primordia.*] Atomi.

696. *Summá.*] Ratione principiorum, Atomis.

699. *Nec tamen omnimodis. &c.*] His 30. v. jam aliud cavet Poëta, quod veteribus quibuſdam placuit Philoſophis. Docet igitur non ex omnibus omnia fieri: non ex omni ligno, aut lapide

Omnia; nam vulgò fieri portenta videres:
Semiferas hominum ſpecies exiſtere: & altos
Interdum ramos egigni corpore vivo:
Multáque connecti terreſtria membra marinis:
Tum flammam tetro ſpirantes ore Chimæras,
Paſcere Naturam per terras omniparentes.
Quorum nil fieri manifeſtum eſt, omnia quando
Seminibus certis certâ genitrice creata
Conſervare genus creſcentia poſſe videmus.

INTERPRETATIO.

Atomis *omnigenis*; *namque cerneres communiter monſtra creari, v. g. eſſe naturas hominum ferinas ex mediâ parte: & magnos ramos aliquando generari è corpore viventi: & plures artus terrenos conjungi* membris *marinis: denique cerneres* *Chimaras vomentes rictu fœdo ignem, alere* ſua *corpora per terras, quæ pariunt omnia. Quorum rerum nihil* tamen *eſſe conſtat; ſiquidem cernimus res cunctas genitas ex certâ parente de certis primordiis poſſe ſervare ſuum genus, dum creſcunt.*

ANNOTATIONES.

fieri Mercurium, ut aiunt. Licet enim Atomi eædem variâ ſui tranſpoſitione, adjectionéve aut detractione pertineant ad res varias procreandas: non pertinent tamen ad omnes omninò res; nec eodem modo in variis rebus copulari inter ſe poſſunt. Scilicet unaquæque res eam exigit diſpoſitionem, ut Atomi ipſam conſtituentes adſciſcant eas, quæ ſibi ſunt congruæ, ac velut eas ſibi conſocient; alienas prætereant, ac veluti reſpuant. Ex quò rursùm fiat, ut, cùm res diſſolvitur, congruæ quæque Atomi ſe mutuò trahant, & ab incongruis ſe expediant. Cujus rei cauſam primam reddit his 10. v. prioribus; nimirùm, quòd alioquin monſtra vulgò frequentia naſcerentur; viſerenturque paſſim & ubique ſemihomines feris & arboribus quaſi inſiti; chimæræ flammivomæ, portenta Naturæ ex animalibus terrenis & marinis; & alia ejuſmodi; quæ tamen nec fiunt nec cernuntur.

Omnimodis.] Sup. primordiis, Atomis.

700. *Omnia.*] Res omnes creatas.

701. *Semiferas hominum ſpecies.*] Puta Hippocentauros. Sed de portentis Naturæ fuſiùs diſputabitur lib. 5. v. 835. & ſeqq.

702. *Corpore vivo.*] Sentienti & animali.

704. *Chimaras.*] Chimæra monſtri genus eſt ignivomum, caput & pectus, leonis, ventrem capræ, & caudam draconis referens. Lib. 5. v. 903.

Prima leo, poſtrema draco, media ipſa Chimæra.

Ovid. 6. met.

Quaque Chimæra jugo mediis in partibus hircum,
Pectus & ora leæ, caudam ſerpentis habebat, &c.

Quod genus monſtri fabulati ſunt Poëtæ ex eo, quòd *Chimæra* mons ſit ignivomus in Lyciâ; cujus in cacumine leones habitant: in medio, quâ parte paſcuis abundat, capræ reptant: in radicibus, ſerpentes lætitant. Plin. lib. 12. c. 106.

705. *Paſcere naturam.*] Id eſt, *alere ſe*; vel, ut aliis placet, vaſtare, depaſcere, devorare totam Naturam.

Terras omniparentes.] Quæ pariunt omnia. Sic ſuprà vocatur terra *Magna Mater.* Sic lib. 6. v. 258. de terrâ loquitur idem:

Proptereà pro parte ſuâ quodcunque alit, auget,
Roditur: & quoniam dubio procul eſſe videtur
Omniparens, &c.

Sic Virg. 6. æn. v. 595.

707. *Certâ genitrice.*] Sic lib. 1. v. 169. Imò à v. 161. ad v. 174.

Scilicet id certâ fieri ratione neceſſe eſt.
Nam ſua cuique cibis ex omnibus intùs in artus
Corpora diſcedunt; connexáque convenientes
Efficiunt motus: at contrà, aliena videmus
Rejicere in terras Naturam; multáque cæcis
Corporibus fugiunt è corpore percita plagis;
Quæ neque connecti cuiquam potuêre; neque intrà
Vitales motus conſentire atque imitari.
Sed ne fortè putes animalia ſola teneri

INTERPRETATIO.

Nimirùm oportet ut iſtud fiat immutabili causâ. Namque de cunctis alimentis sua cuique parti animalium *Atomi abeunt in membra* ſingula; *& ,ubi conjuncta ſunt, reddunt motus aptos: ſed contrà, cernimus* quòd *Natura* ipſa *repellat in terram* Atomos illas, *quæ non congruunt: & plurima ex corpuſculis inviſibilibus exeunt è corpore* animalium, ubi *pulſa ſunt ictibus* aliorum: quippè *quæ nec potuerint conjungi cuiquam* alteri corpuſculo: *nec ferre aut reddere motus vitales in* ipſo corpore animalium. *Verùm, ne forſan credas ſola animalia obnoxia eſſe*

ANNOTATIONES.

709. *Scilicet id certâ, &c.*] His 8. v. ſecundam reddit cauſam, cur ex omnibus omnia non fiant; eámque repetit ex animalium incremento per cibos. Namque Atomi non caſu, ſed certâ ratione conciliantur, aut diſſiliunt in animantibus alendis. Cùm enim animalia cibum capiunt, pars Atomorum conveniunt ad certas animalis partes nutriendas: pars diſcedit in alios artus: pars verò, quæ non apta eſt, reſpuitur quaſi aliena, pérque corporis ipſius animalis poros ſecernitur ſive ſenſili, ſive cæcâ evacuatione; pars verò abit in excrementa, quæ per corporis meatus rejiciuntur in terras, ut ait. Igitur non ex omnibus omnia fiunt, cùm non ex omnigeno cibo partes omnes corporis procreſcant: ſed ex certis ciborum Atomis certæ partes corporis animalium alũtur.

710. *Cuique.*] Cuique animalium parti.

711. *Corpora.*] Corpuſcula prima: Atomi.

Diſcedunt.] Abeunt, ſecedunt: diſtribuuntur.

Convenientes motus.] Sup. ad alendas certas corporis partes.

712. *Aliena.*] Sup. Corpora prima: Atomos, quippè quæ non conducunt ad animalis nutritionem. Qualia ſunt excrementa, quæ natura rejicit in terras, & reſpuit.

13. *Multáque cæcis corporibus.*] Multa è corporibus primis: plures Atomi, quæ quia ſub viſum non cadunt, cæca dicuntur corpora; lib. 1.

714. *E corpore.*] puta per poros, aut per corporis meatus.

Percita plagis.] Ictibus aliorum pulſa.

715. *Cuiquam.*] Sup. *alteri Atomo.*

715. *Motus vitales conſentire.*] Pati ut animentur, & in vitam animalium cedant. En paſſivus motus.

717. *Sed ne fortè putes, &c.*] His 12. v. Docet hanc cauſam ſeu rationem, quam ſuprà reddidit, non in ſolis viventibus valere: ſed etiam in cæteris rebus inanimatis. Cùm enim res cunctæ conſtent ex naturâ diſſimili, debent & diſſimilibus Atomis concreſcere; quod ſuprà præmonuerat v. 335. & ſeqq. Itaque ſicut rerum Natura diſſimilis eſt: ita & Atomi, ex quibus conſtat, diſpares ſint neceſſe eſt; nec Atomi ſolæ, ſed & intervalla, quibus minùs aut magis à ſe invicem repercuſſæ reſiliunt: & viæ, quibus à ſe deflectunt: & connexus, quibus inter ſe cohærent: & pondera, quibus feruntur: & plagæ, quibus ſeſe repercutiunt: & concurſus, quibus conveniunt: hæc, inquam, diſſimilia eſſe debent, quæ non in ſolis animalibus, ſed in cæteribus rebus diſcriminandis & procreandis reperiuntur.

Legibus

Legibus his, eadem ratio diſterminat omnia.
Nam veluti totâ naturâ diſſimiles ſunt
Inter ſe genitæ res quæque: ita quamque neceſſe eſt
Diſſimili conſtare figurâ principiorum:
Non quòd multa parùm ſimili ſint prædita formâ,
Sed quòd non volgò paria omnibus omnia conſtent.
Semina cùm porrò diſtent, differre neceſſum eſt
Intervalla, vias, connexus, pondera, plagas,
Concurſus, motus; quæ non animalia ſolùm
Corpora ſejungunt: ſed terras, ac mare totum
Secernunt, cœlúmque à terris omne retentant.
Nunc age, dicta meo dulci quæſita labore
Percipe, ne fortè hæc albis ex alba rearis
Principiis eſſe, antè oculos quæ candida cernis:
Aut ea, quæ nigrant, nigro de ſemine nata:

INTERPRETATIO.

hiſce legibus; eadem ſanè *ratio ſecernit res cunctas. Namque ſicut res cunctæ creata diſpares ſunt inter ſe totâ* ſuâ *naturâ: ſimiliter oportet ut quæque componatur ex diſpari formâ primordiorum: non quia pauca res conſtant pari figurâ, ſed quia res cunctæ communiter non ſunt ſimiles cunctis rebus. At quoniam primordia differunt* inter ſe, *oportet ut pariter ſpatia, via, connexiones, gravitates, ictus, concurſiones, & motus* eorum *diſtent; quæ* omnia *non modò diſterminant corpora animantia: ſed diſtinguunt etiam terras & omne pelagus, & ſeparant totum cœlum à terris. Jam verò agedum, auſculta doctrinam, quam ſuavi operâ conquiſivi, ne forſan putes res eas albas, quas vides ob oculos* tuos *eſſe albas, conſtare ex candidis primordiis: aut eas res, quæ nigreſcunt, eſſe procreatas ex nigris principiis:*

ANNOTATIONES.

718. *Diſterminat.*] Alii *diſcriminat.* Idem; id eſt, ſecernit res à rebus, & diverſas reddit à ſe invicem, v. 728. Alii *res terminat omnes*; minùs benè. Neque enim te moveat hic verſus dactylicus, *diſterminat omnia.* Familiares ſunt Lucretio ejuſmodi verſus.

721. *Figurâ principiorum.*] Principiis.

722. *Multa parum.*] Pauca. Hi 2. v. poſiti ſunt ſuprà v. 336.

Præditâ formâ.] Conſtantia figurâ, v. 337.

724. *Semina.*] Atomi, primordia.

Neceſſum eſt.] Vide v. 468.

725. *Intervalla, vias, &c.*] De his infra v. 1018. 1019.

728. *Retentant.*] Retinent ne conjungatur: ſeparant, ſecernunt.

729. *Nunc age, dicta meo, &c.*] His 112. v. ſeqq. jam diſputat Lucretius de coloribus Atomorum. Cùm enim Epicurus, teſte Laërtio lib. 10. docuerit Atomos nullam qualitatem, quam dicimus, præ ſe ferre, πλὴν σχήματος, καὶ βάρεος, καὶ μεγέθους, id eſt, *præter Figuram, Gravitatem, & Magnitudinem*; quæri poteſt, qui fieri valeat, ut color præſertim, nec non etiam calor, ſopor, odor, & cæteræ ejuſmodi qualitates, rebus concretis inhæreant, niſi priùs inhæſerint Atomis, ex quibus rerum fiunt concretiones. Itaque ſolvit quæſtionem & expedit breviter Lucretius; docétque Atomis nullas ineſſe ejuſmodi qualitates, ac primùm negat inhærere iis colorem. Variis autem argumentis tuetur ſuam ſententiam, de quibus jam ſigillatim. Itaque his 9. v. prioribus ſententiam ſuam proponit, aſſeritque Atomos omnis coloris eſſe expertes.

730. *Albis ex alba.*] Alba ex albis. Sic lib. 1. v. *ignibus ex ignem.* Alba ex albis, id eſt, res albæ ex albis Atomis.

732. *De ſemine.*] De Atomo, de primordio.

Neve, alium quemvis quæ ſunt imbuta colorem,
Propterea gerere hunc credas, quòd materiaï
Corpora conſimili ſint ejus tincta colore.
Nullus enim color eſt omninò materiaï
Corporibus; neque par rebus, neque denique diſpar.
In quæ corpora ſi nullus tibi fortè videtur
Poſſe animi injectus ferri, procul avius erras;
Nam cùm cæcigeni, Solis qui lumina nunquam
Aſpexêre, tamen cognoſcant corpora tactu,
Ex ineunte ævo nullo contincta colore:
Scire licet menti quoque noſtræ corpora poſſe
Verti in notitiam nullo circumlita fuco.
Denique nos ipſi, cæcis quæcunque tenebris
Tangimus, haud ullo ſentimus tincta colore.

INTERPRETATIO.

vel, ne putes eas res, quæ ſunt tinctæ quovis alio colore, ideò præferre colorem hunc, quia corpora prima ſunt imbuta colore omninò pari huic cuivis colori. *Namque nullus color prorſus ineſt primis corporibus; neque qui ſit ſimilis, neque demùm qui ſit diſſimilis rebus*, quas coloratas cernimus. *In quæ corpora* prima *ſi forſan putas nullos inſpectus mentis fieri poſſe*, ſanè *longè vagaris à verâ ratione: namque, quoniam cæci à naturâ nati, qui nunquam viderunt lucem Solis, agnoſcunt tamen res corporeas per tactum*, quæ ipſis *nullo colore ſunt imbutæ ab primâ ætate: facile eſt intelligere primordia re*rum, etiamſi *nullo colore circumimbuta* ſint, *poſſe* tamen *venire noſtro animo in cognitionem. Poſtremò noſmetipſi non percipimus ullo colore imbutas res omnes illas, quas tangimus in obſcuris tenebris.*

ANNOTATIONES.

734. *Materiaï corpora.*] Atomi, primordia rerum. Sic v. 736. 737. & alibi paſſim.

737. *Neque par rebus, neque diſpar.*] Id eſt, nullus eſt color Atomis, qui aut par ſit, ſeu ſimilis; aut diſpar ſeu diſſimilis coloribus iis, quos rebus concretis ineſſe cernimus. Quippe quæ omni colore careant.

738. *In quæ corpora ſi nullus, &c.*] His 9. v. continetur I. argumentum, quo probat Atomis colores nullos ineſſe. Sic autem argumentatur: ad hoc ut res corporeæ ſeu corpora cognoſcantur, non eſt opus ut aliquo colore imbuantur; namque cæci à naturâ nati benè cognoſcunt res corporeas ſolo tactu: item nos in tenebris & in locis obſcuris benè novimus & ſentimus corpora ſolo tactu; neque enim colores tactu ſentiuntur. Igitur ſaltem poſſumus mente concipere Atomos tanquam omni colore expertes. Quidni etiam eſſe poſſint ſine colore?

In quæ corpora.] In quas Atomos.

739. *Animi injectus.*] Adjectiones animi. Sic Cicer. lib. 1. de nat. Deor. *in quam magnitudinem regionum ſe injiciens animus & intendens, ita latè longèque peregrinatur, ut nullam tamen oram ultimi videat.* Injicere animum in rem, eſt rem mente complecti, & intueri.

740. *Cæcigeni.*] Cæci nati.

741. *Ex ineunte ævo.*] Ab ortu ſuo: à primâ ætate.

Nullo contincta colore.] Neque enim cæci agnoſcunt colorem in rebus, aut res quaſi coloratas. Nullus enim color ſine luce extat, ut rectè docet Lucret. infrà v. 794.

743. *Corpora.*] Atomos.

744. *Fuco.*]. Colore.

Quod quoniam vinco fieri, nunc eſſe docebo.
Omnis enim color omninò mutatur in omnes.
Quod facere haud ullo debent primordia pacto;
Immutabile enim quiddam ſuperare neceſſe eſt,
Ne res ad nihilum redigantur funditùs omnes.
Nam quodcunque ſuis mutatum finibus exit,
Continuò hoc mors eſt illius, quod fuit antè.
Proinde colore cave contingas ſemina rerum,
Ne tibi res redeant ad nihilum funditùs omnes.
Præthereà, ſi nulla coloris principiis eſt
Reddita natura; at variis ſunt prædita formis,
E quibus omnigenos gignunt, variántque colores.
Propterea, magni quòd refert ſemina quæque
Cum quibus, & quali poſiturâ contineantur,
Et quos inter ſe dent motus, accipiántque:
Perfacilè extemplò rationem reddere poſſis,

INTERPRETATIO.

Quod cùm demonſtrem fieri, jam oſtendam iſtud reverà eſſe. Namque omnis color vertitur prorsùs in omnigenos colores: quod quidem *principia nullo modo debent facere: oportet enim ut reſtet* in rebus *aliquid, quod mutari nequeat, ne res omnes omninò reducantur ad nihilum. Namque omne, quod vertitur & egreditur è terminis ſuis, id* ſanè *fit ſubitò interitus illius, quod anteà extitit. Quapropter vide ne imbuas* aliquo *colore primordia rerum, ne res omnes tibi revertantur omninò ad nihilum. Deinde, ſi nulla ratio coloris data eſt* primordiis rerum: *tamen ea conſtant ex diverſis figuris, ex quibus* ipſa *procreant & mutant omnimodos colores. Ideò, quia permagni intereſt, cum quibus* primordiis, *& quali ſub ordine primordia ſingula conjungantur, & quas motiones reddant inter ſe, aut patiantur;* ideò, inquam, *poteris ſubitò dare facilè rationem, cur*

ANNOTATIONES.

747. *Quod quoniam vinco. &c.*] His 9. v. continetur II. argumentum, quod repetit Poëta ex omnigenâ colorum mutatione. Nullus enim eſt color, qui mutari non poſſit in alium quemvis colorem. Jam verò ſi primordiis ineſſet color aliquis, ipſa etiam mutari poſſent pro mutatione coloris ſui. Sin autem primordia mutarentur, ſanè res redirent ad nihilum, cùm in rebus nihil ſupereſſet immutabile. Quod tamen fieri non poſſe demonſtratum eſt lib. 1.

749. *Quod facere. &c.*] Hi 5. v. poſiti ſunt lib. 1. v. 789. vide annotat. ibid.

755. *Nihilum.*] Alii per contractionem *nilum* ſicut *nil* pro *nihil*.

756. *Præthereà ſi nulla. &c.*] His 19. v. continetur III. argumentum, quod petitur ex vario ordine, variâ diſpoſitione, ex variis plagis & motibus Atomorum inter ſe. Itaque cùm ſuperioribus argumentis eviciſſe ratus ſit Poëta nullos Atomis colores ineſſe, jam docet eaſdem ideò tamen varios in rebus concretis colores gignere, quia conſtant ex variis & diſſimilibus figuris ac formis, quarum variâ diſpoſitione, ordine, mutatione, ac motu colores rebus inducantur ac innaſcantur. Rem autem illuſtrat exemplo maris, cujus aquæ vulgò albæ videntur, cum tranquillum eſt: ubi verò ventis turbatur, tunc fluctus apparent albeſcere. Cur, inquit, niſi quia ventis ipſa ſemina, ſeu Atomi maris permiſcentur?

757. *Prædita.*] Conſtantia, v. 722.

758. *Omnigenos.*] Omnis generis. Sic v. 820.

759. *Propterea. magni. &c.*] Hi 3. v. poſiti ſunt lib. 1. v. 817. & 907.

Cur ea, quæ nigro fuerint paulò antè colore,
Marmoreo fieri poſſint candore repentè;
Ut mare, cùm magni commôrunt æquora venti,
Vertitur in canos candenti marmore fluctus.
Dicere enim poſſis nigrum quòd ſæpè videmus;
Materies ubi permiſta eſt illius, & ordo
Principiis mutatus, & addita demtáque quædam;
Continuò id fieri, ut candens, videatur, & album.
Quòd ſi cæruleis conſtarent æquora ponti
Seminibus, nullo poſſent albeſcere pacto.
Nam quocunque modo perturbes, cærula quæ ſint,
Nunquam in marmoreum poſſunt migrare colorem.
Sin alio atque alio ſunt ſemina tincta colore,
Quæ maris efficiunt unum, purúmque nitorem,
Ut ſæpè ex aliis formis variiſque figuris

INTERPRETATIO.

res *illæ, quæ paulò anteà conſiſterint ex atro colore, ſubitò queant eſſe colore candido inſtar marmoris albi: veluti* v. g. *mare, ubi vehementes venti turbaverunt aquas, illius planities mutatur in undas candidas albeſcentes æquore* illius *marmoreo. Namque poteris reſpendere quòd cernimus vulgo* mare eſſe *caruleum; poſtquam verò ſemina illius tranſpoſita ſunt, & diſpoſitura primordiorum inverſa eſt, & quædam* primordia *addita ſunt, aut detracta; extemplò fieri, tale, ut appareat albeſcens, & candidum. Quòd ſi aquæ maris coaleſcerent ex principiis caruleis, nullo modo poſſent fieri candentes. Etenim quácunque ratione permiſceas ea, quæ ſunt carulea, nunquam poſſunt tranſire in colorem album. At verò ſi primordia, quæ reddunt unicum & ſimplicem colorem maris, imbuta ſint vario & diverſo colore, veluti plerunque ex diverſis formis, & ex variis figuris inſtruitur*

ANNOTATIONES.

764. *Marmoreo candore.*] Albedine, quæ accedat ad candorem marmoris albi, quod eſt exquiſitiſſimum; quale eſt marmor Parium aut Lunenſe. Plin. l. 36. c. 7. Sic etiam v. 766. & alibi paſſim.

665. *Æquora.*] Benè. Dicitur enim mare *æquor*, quòd æqua ſit ejus planities, nullis agitantibus ventis. Cicero qq. acad. *Quid tam planum quàm mare, ex quo etiam æquor illud Poetæ vocant?* Sic v. 771. &c.

767. *Nigrum.*] Cæruleum. Color quippe maris nigricans dicitur *caruleus*, quaſi ad colorem cœli accedat. v. 771.

768. *Materies.*] Primordia, Atomi.

769. *Principiis.*] Alii *principium*, pro *principiorum*. Idem.

774. *Marmoreum.*] Album, v. 764.

775. *Sin alio atque alio, &c.*] His 8. v. ſatisfacit objectioni, quæ adversùs exemplum ſuperius propoſitum fieri potuit. Senſus horum verſuum hic eſt. Si quis forte dicet Atomos maris tinctas eſſe variis coloribus, atque totum maris nitorem, qui unus & ſimplex cernitur, coaleſcere tamen ex diſſimilibus coloribus, ſicut v. g. figuram quadratam cernimus fieri ex multis triangularibus figuris: ſanè, inquit Lucretius, neceſſe erit ut, quomodo in illâ quadratâ figurâ multas triangulares figuras ineſſe cernimus: ita in illo uno & puro maris nitore videamus vàrios illos & diſſimiles colores, ex quibus fieret. Atqui non cernimus hos diſſimiles colores in puro maris nitore. Igitur non ſunt in eo.

Alio atque alio.] Diverſo & vario.

777. *Aliis formis.*] Puta ex triangularibus figuris. Quadratum enim conſtat ex quatuor triangulis. Triangulus ex duobus lineis rectis in angulum coëuntibus.

Efficitur quiddam quadratum unâque figurâ;
Conveniebat, uti in quadrato cernimus eſſe
Diſſimiles formas, ita cernere in æquore ponti:
Aut alio in quovis uno puróque nitore,
Diſſimiles longè inter ſe varióſque colores.
Præterea nihil officiunt, obſtántque figuræ
Diſſimiles, quò quadratum minùs omne ſit extrà:
At varii rerum impediunt prohibéntque colores,
Quominùs eſſe uno poſſit res tota nitore.
Tum porrò quæ ducit & inlicit, ut tribuamus
Principiis rerum nonnunquam, cauſa, colores,
Occidit; ex albis quoniam non alba creantur:

INTERPRETATIO.

aliquid. quod ſit *quadrangulum, & conſtans unicâ formâ* quadratâ; ſanè *conveniens erat, ſicut obſervamus in quadrangulo eſſe diſpares figuras: ita obſervare in aquâ maris. vel in quovis alio unico & ſimplici ſplendore, ineſſe colores omnino diverſos & diſpares inter ſe. Deinde formæ diſpares non impediunt, neque prohibent, quin quadrum totum ſit extrà* figuras ex quibus conſtat: *Verùm diverſi colores rerum officiunt ac obſtant, quin tota res,* cui inſunt, *queat conſtare ex unico colore. Denique ratio etiam, quæ inducit, & allicit nos, ut demus aliquandò colores primordiis rerum, nulla eſt; ſiquidem res candidæ non fiunt* ſemper *ex candidis*

ANNOTATIONES.

778. *Unâque figurâ.*] Alii *unaque figura;* plur. minùs bene.

780. *Diſſimiles formas.*] Puta triangulares & rectas figuras.

783. *Præterea nihil officiunt, &c.*] His 4. v. reſpondet iterùm ſuperiori objectioni; negátque paritatem eſſe colores inter & figuras. Figuræ quippe diverſæ non impediunt quin res aliqua ſit unâ tamen figurâ: v.g. in quadro ſunt lineæ ſeu figuræ rectæ, & triangulares, quæ tamen non impediunt, quin ſit verum quadrum. At diſſimiles colores impediunt, quin res aliqua ſit uno colore; v.g. color albus, & niger impediunt, quin res ſit aut nigra tota, aut alba tota, aut aliquo alio uno colore: ſed partim alba, partim nigra erit.

784. *Omne ſit extrà*] Id eſt, totum ſit id per ſe, quod eſt, & ſine figuris ex quibus conſtat. Eſt enim quadrum totum extrà figuras rectas & triangulares, ex quibus tamen adornatur. Alii legunt: *omne inſit in illis.* Alii: *eſſet in illis.* Verùm prior noſtra lectio magis probatur. Eſt enim quadratum, quod ex triangulis fit, totum extrà triangula: non autem in triangulis.

787. *Tum porrò quæ, &c.*] His 7. v. continetur IV. argumentum, quod repetitur ex cauſâ, propter quam colores Atomis attribui vulgò dicuntur; ſcilicet ut res ſingulæ, quæ coloratæ ſunt, commodiùs colorem habere poſſint ex eorum genere, cujus colorem habent: v.g. alba ex albis, nigra ex nigris, &c. Arguit autem hanc cauſam jam nullam eſſe Lucretius; ſiquidem ſæpe ex albis fiunt non alba; & ex nigris non nigra. Unde ſatiùs eſt, inquit, ut alba v. g. de nullo exoriantur colore, quàm de nigro, aut de quovis alio colore, qui repugnet. Hoc enim minùs abſurdum videtur. Nullum tamen profert exemplum. Quanquam v. g. calx alba fit ex non albis lapidibus: atramentum nigrum ex non atris rebus.

Inlicit ut.] Benè; *inlicit*, pro *illicit*, id eſt, invitat, cogit, incitat, &c. Alii, *ut illicitum hoc.* Alii, *in illicitum ut.* Alii, *quod dicunt inlicitum tribuamus.* Hic enim locus corruptus eſt maximè.

789. *Occidit.*] Perit, nulla eſt.

Nec quæ nigra cluent, de nigris, ſed variis de.
Quippè etenim multò proclivius exorientur
Candida de nullo, quàm de nigrante colore:
Aut alio quovis, qui contrà pugnet & obſtet.
  Præterea, quoniam nequeunt ſine luce colores

INTERPRETATIO.

coloribus; *nec pariter res, quæ ſunt nigra, fiunt de nigris* coloribus, *ſed de diverſis* aliis. *Namque res albæ creabuntur longè facilius de nullo colore, quàm de colore nigricanti: vel de alio quocunq;* colore, *qui adverſetur & repugnet. Deinde, cùm colores*

ANNOTATIONES.

790. *Cluent.*] Sunt, v. 524.

Sed variis de.] Id eſt, *ſed de variis*, ſup. *coloribus.* Alii, *ſed variantur.* Alii, *ſed variis ea.* Alii, *ſed variis ad.* Malè omninò, ut patet.

792. *Nigrante colore.*] Sic v. 732. Alii, *nigro nata colore.*

794. *Præterea, quoniam &c.*] His 15. v. continetur V. argumentum; idque ducitur ex eo, quòd color aut eſſe rebus, aut cerni nequeat ſine luce: Atomi verò nuſquam in lucem veniant, hoc eſt, ſub oculos cadant. Igitur Atomi non ſunt aliquo colore tinctæ. Rem exemplo duplici confirmat, Columbarum & Pavonum; quorum plumæ, adverſo Sole, mille variant colores: remotâ luce, coloris ſunt expertes. Igitur color gignitur in rebus ex vario lucis ictu, nihilque aliud videtur eſſe, quàm lux.

Quæſtio de coloribus omninò difficilis eſt. Hinc alii aliud cenſent de coloris causâ & ratione. Epicurus & Democritus, *teſte Diog. Laërt. lib.* 10. cenſuerunt colorem verè non ineſſe rebus: cæteri philoſophi ineſſe verè aſſeruit, cum hoc tamen diſcrimine, ut Pythagorei colorem à corporum *ſuperficie*: Stoici à primis materiæ *figurationibus*: Peripatetici a perſpicuo materiæ *termino* non diſtinxerint; Empedocles unus colorem dixit eſſe quamdam *effluxionem* è corporibus: Plato *flammam* quamdam eſſe voluit. Itaque mentem Epicuri clariùs aperiamus. Is autem, teſte Plutarch. *docuit colores non eſſe cohærentes corporibus, ſed juxtà quoſdam reſpectus visûs ordines, poſitúſque gigni.* Porrò per vocem *Corporibus* non intelligit ipſas Atomos, ſed res & corpora rerum, ut idem teſtatur Plutarchus. Igitur per *colores corporibus non cohærentes*, interpretor colores non congenitos aut innatos rebus. Epicurus enim voluit ut in extremis rerum, ſeu ſuperficiebus corporum ineſſent ejuſmodi ordines ac diſpoſitiones Atomorum, ex quibus res coaleſcunt, ut adveniente luce certos exhibeant colores, & ex ſe mittant certas Atomos, quæ conſtituentes rei viſæ imaginem, certo ordine diſpoſitúque feriant oculorum pupillam, faciántque per certos lucis ictus, ut in ipſo oculo res videantur. Neque tamen colores ineſſe Atomis voluit, ſed ex earum certis diſpoſitionibus ac ordinibus colores gigni docuit adveniente luce. Unde in tenebris cæcis nullos eſſe colores præclarè cecinit Lucretius infrà v. 797. ad mentem Epicuri; ad cujus etiam mentem ſic cecinit Virgilius 6. æneid.

——— ubi cœlum condidit umbrâ
Jupiter, & rebus nox abſtulit atra
colorem.

Itaque docet Epicurus non omnia eſſe æquè diſpoſita, ut adveniente luce colores pares exhibeant: ſed vult rem aliam alias habere diſpoſitiones ad varios colores exhibendos: ſicut v. g. aliæ fiſtulæ alios reddunt ſonos accepto flatu: aut ſicut alia grana, quæ florum ſunt expertia, alios tamen edunt flores pro vario humore aut calore. Deinde, cùm manifeſtum ſit rem eamdem colores mutare pro variis lucis aut umbræ gradibus, quod in plumâ columbarum contingit; ideò Epicurus arguit non poſſe ullum ex hiſce variis coloribus aſſumi, qui dicatur quaſi verè inhærens rebus, v. g plumis columbarum: ſed omnes ejuſmodi colores non inhærere cenſendos eſſe vult. Res exemplo confirma-

Eſſe, neque in lucem exiſtunt primordia rerum;
Scire licet quàm ſint nullo velata colore.
Qualis enim cæcis poterit color eſſe tenebris,
Lumine qui mutatur in ipſo, proptereà quod
Rectâ aut obliquâ percuſſus luce refulget?
Pluma columbarum quo pacto in Sole videtur;
Quæ ſita cervices circùm, collúmque coronat.
Namque aliàs fit, uti rubro ſit clara Pyropo:
Interdùm quodam ſenſu fit uti videatur
Inter cæruleum virides miſcere Smaragdos.
Caudáque pavonis, largâ cùm luce repleta eſt,
Conſimili mutat ratione obverſa colores:
Qui quoniam quodam gignuntur luminis ictu,
Scilicet id ſine eo fieri non poſſe putandum eſt.
Et quoniam plagæ quoddam genus excipit in ſe

INTERPRETATIO.

poſſint exiſtere ſine lumine, & cùm *principia rerum non veniant in lumen:* ſanè *facile eſt neſcere quòd* principia *nullo colore ſint obumbrata. Quis enim eſt ille color,* qui *poterit ineſſe tenebris obſcuris*, quippe *qui varietur tantùm in ipsâ luce, eò quòd renidet* tantùm; quatenùs *ictus eſt recto aut obliquo lumine? Quomodo pluma columbarum cernitur in luce Solis, quæ poſita eſt circà cervices, & cingit collum* illarum. *Etenim aliquando fit, ut fulgeat quaſi Pyropo flammante: aliquando in eo eſt aſpectu, ut videatur miſcere Smaragdos virides cum cæruleo* colore. *Et pari ratione cauda Pavonis verſa* ad lucem *variat colores, ubi ſcilicet plena eſt amplo lumine. Qui* colores *quia generantur certâ percuſſione lucis, nimirùm credendum eſt hoc non poſſe fieri ſine eâ* luce. *Et, cùm pupilla* oculi *recipiat in ſe aliquod*

ANNOTATIONES.

tur, v. g. trigoni vitrei. Quos enim varios colores exhibet trigonum vitreum, eos nihil aliud eſſe, quàm lucem variis modis reflexam, vel refractam, aut umbris intermixtam conſtat. Sic varii colores, quos emittunt plumæ columbarum, aut Pavonum, nihil aliud ſunt, quàm lux quæ vario modo affecta rejicitur in oculos. Hæc Epicuri ſententia de coloribus.

796. *Velata.*] Circumlita, tincta. v. 744. 775.

799. *Rectâ aut obliquâ. &c.*] Alius enim color eſt ſi rectus ſit luminis angulus: alius, ſi obliquus.

802. *Pyropo.*] Pyropus gemma eſt flammæ colorem imitans. Gallicè, *Eſcarboncle.* Ovid. 2. met.

—— *flammáſque imitante Pyropo.*

Plin. lib. 37. cap. 7. Alii legunt: *claro ſit rubra Pyropo.*

803. *Senſu.*] Aſpectu.

804. *Smaragdos.*] Smaragdus gemma eſt viridis, quæ tertium inter gemmas locum obtinet. Gallicè, *Emerande.* Plin. lib. 37. ca. 5.

805. *Pavonis.*] Dicitur *pavo, onis:* & *pavus, i,* Maſc. & *pava, æ,* Fœm. De quo Plin. lib. 10. cap. 7.

808. *Sine eo.*] Sup. lumine, aut luminis ictu.

809. *Et quoniam plagæ. &c.*] His 7 v. continetur VI. argumentum, quo probat Atomos omnis coloris eſſe expertes: illúdque deducit ex ipsâ viſione, quæ juxtà Epicuri ſententiam ſic fit. Viſus, inquit ille, fit ictu quodam, nimirùm per imaginum incurſionem in oculi pupillam; ea quippe incurſio plaga eſt ac ictus quidam. Talis autem ictus alius eſt, ſi oculus ſentit album colorem; alius, ſi nigrum, &c. At ictus non fit ſine tactu: tactus autem non eget colore, ut ſuo fungatur officio. Nihil enim

Pupula, cùm ſentire colorem dicitur album ;
Atque aliud porrò, nigrum cùm & cætera ſentit :
Nec refert ea, quæ tangis, quo fortè colore
Prædita ſint : verùm quali magis apta figurâ ;
Scire licet nil principiis opus eſſe colores :
Sed variis formis variantes edere tactus.
Prætereà, quoniam non certis certa figuris
Eſt natura coloris, & omnia principiorum

INTERPRETATIO.

genus ictûs, ubi dicitur percipere v. g. *colorem candidum : &* excipiat etiam *aliud* genus plagæ, *ubi percipit nigrum* colorem, *& alios. Cúmque nihil referat, quò fortaſsè colore imbuta ſint res ea, quas tangis : ſed potiùs qualis forma ſint capaces : facile eſt agnoſcere principia non egere coloribus. ſed reddere diverſos tactus* pro *diverſis figuris. Accedit quòd, cùm certa natura coloris non ſit* data *certis formis, & cùm cuncta figurationes primordiorum*

ANNOTATIONES.

refert quo colore ſint prædita ea, quæ tangis. Ergo prima Corpora ſeu Atomi nullo colore tinguntur. Ex hâc Lucretii doctrinâ colligi poteſt Epicurum docuiſſe ſenſum omnem eſſe quemdam *tactum :* ſenſationémque omnem fieri per incurſionem ſpeciei, ſeu imaginis ex objecto in ſenſum, quâ ſenſus ipſe percutitur. Hæc autem imago non eſt aliquid aliud ab ipſis Atomis, quæ in ſenſum ſubeunt diverſo modo, pro vario earum ordine, poſiturâ, figurâ, &c. Unde viſio fit, cùm Atomi ex re visâ adveniunt, & in pupillam oculi incurrunt, ac ipſam movent pro eâ, quâ ſunt figurâ, poſiturâ, ordine, &c. Cùm autem perceptio illius imaginis alia ſit pro aliâ Atomorum motione ſeu affectione ; hinc fit, ut varia ictuum genera ſint, quos oculi pupilla excipit. Quo fit ut varios ſentit colores. Ariſtoteles autem docuit visûs cauſam eſſe, rerum, quæ cernuntur, qualitatem, quæ vim ſuam expromat, & explicet in videndi ſenſum. Plato & Stoïci aliter ſentiunt, nec inter ſe planè conſentiunt. Sed de his conſule A. Gell. lib. 5. cap. 15. Quamquam nos iterùm de his dicemus lib. 4.

810. *Sentire.*] Benè ; quia viſionem dicit fieri per ictum. Id eſt, videt.

814. *Principiis opus eſſe colores.*] Sic lib. 1. v. 1050. *Infinita opus eſt vis materiai.* Sic lib. 3. v. 981. *materies opus eſt.* Sic lib. 4. v. 1261.

815. *Variis formis variantes. &c.*] Tactus enim corporis eſt ſenſus : corpus autem omne figuratum eſt : igitur Atomi, quæ corpora ſunt, edunt varios tactus pro variis figuris, quibus præditæ ſunt. v. 434.

816. *Prætereà, quoniam, &c.*] His 9. v. continetur VII. argumentum, quod repetitur ex abſurdis, quæ ſequerentur, ſi Atomis ineſſet color. Etiamſi enim, inquit Poëta, 2. concederemus Atomos eſſe coloribus præditas ; tamen non dicent ii, qui hoc ſentirent, certis Atomorum figuris certum colorem ineſſe : v. g. colorem album figuris Atomorum triangulis : colorem nigrum figuris quadrangulis ; & ita de cæteris. Sed fatebuntur ſanè ſingulas Atomos in quávis figurâ præditas eſſe coloribus diſſimilibus : v. g. in figurâ triangulâ alias Atomos eſſe colore albo, alias nigro, alias cæruleo, alias rubro, &c. Fingamus igitur *Corvos* v. g. aut *Cycnos* majori ex parte conſtare Atomis figuræ triangulæ, quas non unius coloris eſſe volunt : ſanè fiet, ut *corvi* non toti nigri, nec *cycni* toti ſint albi ; ſed verſicolores erunt, cùm in iis ſint Atomi varii coloris. Quod quidem clara res demonſtrat eſſe falſum & abſurdum. Igitur nullus ineſt Atomis color.

Figuris.] Supl. Atomorum.

Formamenta

Formamenta queunt in quovis eſſe nitore:
Cur ea, quæ conſtant ex illis, non pariter ſunt
Omnigenis perfuſa coloribus in genere omni?
Conveniebat enim Corvos quoque ſæpè volantes
Ex albis album pennis jactare colorem;
Et nigros fieri nigro de ſemine Cycnos,
Aut alio quovis uno, varióque colore.
Quinetiam quantò in partes res quæque minutas
Diſtrahitur magis, hoc magis eſt, ut cernere poſſis
Evaneſcere paulatim ſtinguique colorem:
Ut fit, ubi in parvas partes diſcerpitur aurum;
Purpura, puniceúſque color clariſſimu' multò,
Filatim cùm diſtractus diſperditur omnis.
Noſcere ut hinc poſſis, priùs omnem efflare colorem
Particulas, quàm diſcedant ad ſemina rerum.

INTERPRETATIO.

poſſint reperiri in quolibet ſplendore colo-ris. *quare res illa, quæ conſtantur ex il-lis* principiis, *non ſunt ſimiliter imbutæ coloribus omnimodis in quolibet genere? Namque oportebat ut corvi etiam voli-tantes plerumque agitarent colorem candi-dum de candidis alis; & ut cycni eva-derent atri de atris primordiis, aut de alio quolibet unico, vel diverſo colore. Imò vero quò res quæque diſtribuitur in portiunculas minores, eò magis fit, ut queas videre colorem abire ſenſim & extingui; veluti accidit, cùm aurum diſſe-catur in minutas particulas*, vel cùm *purpura, vel color puniceus, qui longè nitidiſſimus eſt, deductus per fila totus perit &* evaneſcit. *Ita ut queas inde cognoſcere partes minimas amittere om-nem colorem, antequàm recedant ad prima principia rerum.*

ANNOTATIONES.

818. *Formamenta.*] Figuræ, figurationes.

Nitore.] Colore. v. 781. 786. &c.

820. *In omni genere.*] Sup. coloris.

823. *Nigro de ſemine.*] De Atomis nigris.

825. *Quin etiam quantò, &c.*] His 8. v. continetur VIII. argumentum, quod repetitur ex eo, quòd quò magis in minutas particulas res aliqua colorata diſtrahitur, eò magis colorem omnem ſuum amittit. V. g. cùm aurum in minutas partes frangitur, color auri deperditur: cùm purpurea veſtis filatim diſcerpitur, purpureus color deperditur. Igitur Fingamus rem aliquam coloratam ita in minutas partes dividi, ut ejuſmodi partes jam ſub oculos non cadant, ſanè eæ partes minutæ nullum colorem habebunt. Ergò à pari, cùm Atomi ſub ſenſum oculorum non cadant, nullo ſunt tinctæ colore.

827. *Stingui.*] Extingui, eleganter. Color enim lux eſt quædam, ac flammula, ut aiunt Plato & Epicurus.

829. *Puniceus.*] Alii *Pœniceus*: alii *Phœniceus*. Idem. Color autem Puniceus dicitur, qui violæ flammeæ colorem refert: Gallicè, *écarlatte*. Quod coloris genus à purpureo diſtingui docet Plin. lib. 21. cap. 23. Quia verò in Phœnice Syriæ regione lanæ tingebantur hoc colore, dictus eſt Phœniceus, vel Pœniceus, vel Puniceus color.

Clariſſimu' multò.] Clariſſimus multò: demtâ litterâ *s*, ut ſyllaba corripiatur. Nota vocem *multò* cum ſuperlativo.

832. *Ad ſemina rerum.*] Ad Atomorum parvitatem.

Poſtremò, quonìam non omnia corpora vocem
Mittere concedis, neque odorem; propteteà fit,
Ut non omnibus attribuas ſonitus & odores:
Sic, oculis quoniam non omnia cernere quimus;
Scire licet quædam tam conſtare orba colore,
Quàm ſine odore ullo quædam, ſonitúque remota:
Nec minùs hæc animum cognoſcere poſſe ſagacem,
Quàm quæ ſunt aliis rebus privata, notâque.
Sed ne fortè putes ſolo ſpoliata colore
Corpora prima manere: etiam ſecreta teporis
Sunt, ac frigoris omninò, calidique vaporis;
Et ſonitu ſterila; & ſucco jejuna feruntur:
Nec jaciunt ullum proprio de corpore odorem;

INTERPRETATIO.

Denique, cùm non fatearis omnia corpora reddere ſonitum, nec odorem: ideo fit, ut non des omnibus corporibus *vocem & odores: ſimiliter, quia non poſſumus videre oculis res cunctas*, inde *facile eſt noſcere quaſdam res tàm expertes coloris eſſe, quàm quaſdam* eſſe *abſque ullo odore, & privatas voce, neque mentem ſolertem* hominis *minùs poſſe cognoſcere has res, quàm co*gnoſcit illas, *quæ ſunt orbatæ aliis rebus & ſigno*, quo noſcuntur. *Verùm ne forſan credas primordia eſſe privata ſolo* tantùm *colore, ſunt etiam expertia penitùs teporis, & frigoris omnis, & calidi vaporis: nec edunt vocem: ſunt & carentia humore & nec emittunt ullum odorem de ſuo corpore:*

ANNOTATIONES.

833 *Poſtremò. quoniam, &c.*] His 8.v. continetur IX. & ultimum argumentum, quo probat Atomos omnis coloris eſſe expertes. Id autem petitur a ſimili, ut aiunt, Sicut enim, inquit, ſunt quædam corpora, quæ odore, ſonitu & voce carent: ita poſſunt eſſe corpora quædam, puta Atomos, quæ colorem non habeant.

837. *Quædam.*] Puta Atomos.

840 *Aliis rebus.*] Aliis qualitatibus, quas vocant: putà, odore & ſonitu.

Notâque.] Id eſt, ſigno; ſeu qualitate, quâ dignoſcantur. Qualitates enim ſunt quaſi rerum indicia. Sic calor & fumus ſunt nota, ſeu indicium ignis, Alii, *notíque*, in plurali; idem.

841. *Sed ne fortè putes &c.*] Hactenùs de colore Atomorum: nunc autem his 23. verſ ſeqq. diſputat de cæteris Atomorum ſenſibilibus, quas vocant, qualitatibus; puta de colore, frigore, ſapore, humore, ſiccitate, odore, &c. Quas omnes qualitates negat pariter ineſſe Atomis; quia Atomi has ex ſe non emittunt; & quia omnes hæ qualitates nativæ ſunt, mortales & caducæ: Atomi verò immortales & æternæ. Rem autem illuſtrat præclarâ ſimilitudine. Sicut enim, inquit, ad conficiendum unguentum quæritur oleum, quod minùs ſit odoriferum, ne fœtore ſuo inficiat odores florum: ita ad procreandas res, quæ odorem mittant, non eſt neceſſe, ut Atomi plenæ ſint odore: & ita de cæteris qualitatibus. Verùm jam infra v. 1020. dicetur quâ ratione qualitates omnes, quas dicimus, ab Atomis procreari poſſint, cùm his expertes faciat Lucretius.

842. *Corpora prima.*] Atomos.

843. *Calidique vaporis.*] Caloriſque, v. 149 152. 857, &c.

844 *Sterila.*] Sterilia. Antiquè enim dicebatur *Sterilus, a, um*; & *Sterilis, e.*

Succo jejuna.] Sicca, ſine humore. Virg. 2. georg. v. 212

Nam jejuna quidem clivoſi glarea
ruris, &c.

Sicut Amaracini blandum Stactæque liquorem,
Et Nardi florum, nectar qui naribus halant,
Cùm facere inſtituas; cumprimis quærere par eſt,
Quoad licet, ac potis es reperire, inolentis olivi
Naturam, nullam quod mittat naribus auram,
Quàm minimè ut poſſit miſtos in corpore odores,
Concoctóſque ſuo contactos perdere viro.
Propterea demùm debent primordia rerum
Non adhibere ſuum gignendis rebus odorem,
Nec ſonitum; quoniam nihil ab ſe mittere poſſunt:
Nec ſimili ratione ſaporem denique quemquam:

INTERPRETATIO.

veluti v. g. ſi quando tu in animo habeas facere unguentum ſuave Amaracini & Stactæ, & florum Nardi, qui efflant nectar in nares: inprimis æquum eſt tibi perquirere, quantum poteſt fieri, & quantum potes invenire, naturam olei, quod nihil oleat, & quod nullum odorem emittat ad nares, ut quàm minimè queat inficere ac perimere *ſuo veneno* fœtido *odores, qui miſcentur in ejus corpore, & quos coquit & tangit. Idcircò principia rerum non debent omninò afferre* ullum *ſuum odorem rebus procreandis, nec vocem; quia non valent emittere quidquam* ejuſmodi *ex ſeipſis. Nec pari ratione denique* debent adhibere *ullum ſaporem:*

ANNOTATIONES.

846. *Sicut Amaracini, &c.*] His 7. v. triplex memorat unguenti genus. 1. Amaracinum. 2. Myrrhinum. 3. Nardinum. Amaracinum ſeu Sampſuchinum fit ex amaraco & oleo, valétque ad nervos calefaciendos & emolliendos; & adversùs ſerpentes, inquit Plin. lib. 21. cap. 11. Addit Lucretius lib. 6. v. 973. infeſtum eſſe ſuibus. *Sunt & unguenta quædam ab inventorum nomine; ut Amaracinum. Nam quidam tradunt regium quemdam puerum, Amaracum nomine, quàm plurima unguentorum genera ferentem, caſu prelapſum eſſe, & majorem ex commixtione odorem creâſſe. Unde nunc optima unguenta Amaracina dicuntur*, inquit Iſidor. lib. 4. cap. 12. Hæc autem deſumſit ex Servio ad lib. 1. æn. v. 693. Idem legitur in Clementis pædagogo. Unde adagium vetus illud ortum, quod uſurpat A. Gellius noct. Attic. lib. 10. cap. ult. *nihil cum fidibus graculo: nihil cum Amaracino ſui.* Nihil enim minùs convenit roſtro ſuillo, quàm deliciæ unguentariæ. Quippè cui id demùm dulce olet, cui cœnum olet. Vide Adag. Eraſm. fol. 440. 441. Dioſcorid. lib. 3. Plin. lib. 13. c. 1. & lib. 21. cap. 22. Amaracus autem Gallicè dicitur, *Marjolaine.* Myrrhinum unguentum, quod & *Stacta* vel *Stacte* dicitur, à verbo Græco ςαζειν, *diſtillare*. fit ex pinguedine myrrhæ recentis. Nardinum, quod & *foliatum* vocat Plin. lib. 13. c. 1. fit ex nardo & oleo, quibus etiam adduntur myrrha, balſamum, coſtus, amomum, juncus, & balanus, teſte Plinio ibid. Ex hoc autem unguento caput olim ungebant Romani. Tibull. lib. 2. eleg. 2.

Illius pure diſtillent tempora nardo,

In his autem conficiendis unguentis opus eſt oleo præſtantiſſimo, hoc eſt inolenti, & quod nullum ex ſe mittat odorem.

847. *Nectar.*] Odorem ſuaviſſimum. Ovid. 4. met.

Protinùs imbutum cœleſti nectare corpus
Delicuit, terrámque ſuo madefecit odore.

850. *Auram.*] Afflatum odoris: odorem.

852. *Viro.*] Veneno: tetro fœtore. *Virus* autem jam habet caſus, nominativum, accuſativum & vocativum: olim verò toto ſingulari numero declinabatur, ſicut *vulgus* & *pelagus.*

Nec frigus: neque item calidum tepidúmque calorem: &
Cætera, quæ cùm ita ſunt tandem, ut mortalia conſtent,
Mollia, lenta, fragoſa, putricava, corpore rara;
Omnia ſint à principiis ſejuncta neceſſe eſt,
Immortalia ſi volumus ſubjungere rebus
Fundamenta, quibus nitatur ſumma ſalutis,
Ne tibi res redeant ad nihilum funditùs omnes.
Nunc ea, quæ ſentire videmus cunque, neceſſe eſt
Ex inſenſilibus tamen omnia confiteare
Principiis conſtare; neque id manifeſta refutant,
Nec contrà pugnant, in promtu cognita quæ ſunt:
Sed magis ipſa manu ducunt & credere cogunt,
Ex inſenſilibus, quod dico, animalia gigni.
Quippe videre licet vivos exiſtere vermes
Stercore de tetro, putrorem cùm ſibi nacta eſt

INTERPRETATIO.

nec frigus: nec ſimiliter vaporem calidum ac tepidum: & alia omnia, quæ quia ſunt ejuſmodi demùm, ut ſint nativa, nimirùm *mollia, flexilia, fractu facilia, putredini obnoxia, & naturâ rarâ, oportet ut neceſſario ſint remota à primordiis, ſi volumus ſubjicere rebus* gignendis *fundamina æterna, quibus tota* rerum *conſervatio innitatur, ne* ſcilicet *res* cunctæ *revertantur tibi penitùs ad nihilum. Jam verò oportet ut neceſſariò fatearis eas res omnes, quas cernimus habere ſenſum, fieri tamen ex primordiis, quæ careant ſenſu: neque res claræ quæ nobis notæ ſunt in aperto refellunt iſtud aut etiam impugnant: verùm potiùs ipſa ducunt* nos quaſi *manu, & faciunt credere* iſtud, *quod doceo*, nempè *animalia generari ex rebus, quæ carent ſenſu. Namque cernere eſt viventes vermes oriri de fœtido excremento, ubi terra madida*

ANNOTATIONES.

859. *Fragoſa.*] Dividua, ſecabilia. A verbo *frangere.*

Putricava.] Putredini obnoxia. Giffan. *putria.* Idem. ſic v. 897. 927.

Corpore rara.] Qualia ſunt corpora ſpongioſa, minime denſa. Res enim minùs denſæ ſunt magis obnoxiæ corruptioni. Alii *corpore raro,* ſup. *cava* ita ut vox *putricava,* non una, ſed duplex ſit, *putri,* & *cava*; quaſi *putri & raro corpore cava.* Minùs probata lectio.

862. *Fundamenta &c.*] Sic enim probatum eſt lib. 1. v. 574. & ſeqq.

Summa ſalutis.] Salus, & vita rerum. Sic lib. 4. v. 509.

863. *Ne tibi res, &c.*] Hic verſ. multoties repetitur apud Lucretium. Suprà v. 751. 755 Lib. 1. v. 674. 791. &c.

864. *Nunc ea, quæ ſentire, &c.*] His 358. v. aliam jam ab Atomis etiam affectionem, ſeu qualitatem, quam dicimus, conatur arcere Lucretius; docétque Atomos omnis ſensûs eſſe expertes, quamvis ex iis generentur ſenſilia, & animalia. Hanc autem doctrinam variis confirmat exemplis, argumentiſque aſtruit. Sed de his ſigillatim. Itaque his 9. v. prioribus probat I. ab experientiâ ſenſilia gigni ex inſenſilibus. Vermes namque, inquit, vivi oriuntur è ſtercore, éque putridis terræ glebis.

Cúnque.] Tmeſis vocis *quæcunque.*

870. *Quippè videre licet, &c.*] Sic etiam apes naſcuntur ex vitulo ſuffocato, & putrefacto, ut ait Virg 4. georg. Et Ovid. 15. metam. Et Faſt. 1.

——— *fervent examina putri*
De bove mille animas una necata dedit.

Sic Diodorus Sicul. lib. 1. initio tradit mures magnos certis temporibus in agro Thebano ex terræ glebis ſolitos naſci, qui vaſtarent omnia.

Intempeſtivis ex imbribus humida tellus.
Præterea cunctas itidem res vertere ſeſe.
Vertunt ſe fluvii, frondes, & pabula læta
In pecudes: vertunt pecudes in corpora noſtra
Naturam: & noſtro de corpore ſæpè ferarum
Augeſcunt vires, & corpora pennipotentum.
Ergò omnes Natura cibos in corpora viva
Vertit, & hinc ſenſus animantum procreat omnes;
Non aliâ longè ratione, atque arida ligna
Explicat in flammas, & ignes omnia verſat.
Jamne vides igitur magni primordia rerum
Referre in quali ſint ordine quæque locata?
Et commiſta quibus, dent motus, accipiántque?
Tum porrò quid eſt, animum quod percutit ipſum?

INTERPRETATIO.

contraxit ſibi putredinem ex pluviis non opportunis. Deinde videre eſt *ſimiliter cæteras res mutare ſeſe* invicem. Namque v.g. *flumina, folia, & paſcua grata mutant ſe in pecora: & pecora mutant naturam* ſuam *in noſtra corpora: & plerumque vires belluarum, & corpora alitum creſcunt de noſtro corpore. Igitur Natura mutat omnia alimenta in corpora viventia. & inde generat cunctos ſenſus animalium; haud abſimili ferè modo, quàm reſolvit in ignes ſicca ligna, & vertit res cunctas in flammas. Nonne ergo jam cernis permagni intereſſe in quali ordine ſingula principia rerum poſita ſint? Et cum quibus principiis miſta* ſint, quos *motus reddant, aut recipiant? At verò quidnam illud eſt, quod ferit ipſam tuam mentem?*

ANNOTATIONES.

872. *Intempeſtivis.*] Non opportunis, extrà tempus cadentibus.

873. *Præterea cunctas itidem. &c.*] His 12. v. probat II. ab experientiâ ſenſilia gigni ex inſenſilibus. Obſervamus enim res cunctas, veluti quodam circulo, cedere in mutuum alimentum, & in mutuam vitam. Sic v.g. fluvii, frondes & gramina cedunt in vitam pecudum: pecudes in vitam hominum: homines in vitam ferarum, & volucrum. Igitur res inſenſiles cedunt in alimentum, & in vitam rerum ſenſilium & animalium. Rem illuſtrat comparatione. Haud ſecùs, inquit, ac ligna cedunt & vertunt ſe in ignem.

874. *Vertunt ſe fluvii, &c.*] Sic lib.1. v.251. & ſeqq.

875. *Vertunt pecudes in corpora noſtra.*] Cum earum carne veſcimur.

876. *Noſtro de corpore ... augeſcunt &c.* Cum à feris devoramur. Sic lib.5.v.989.

877. *Pennipotentum.*] Avium, volucrum.

882. *Jamne vides igitur.*] Hi 3. v. poſiti ſunt ſuprà v.759.

885. *Tum porrò quid eſt. &c.*] His 16.v. objectionem præoccupat & ſolvit. Percunctatur igitur auditorem, quæ cauſa ſit cur ſententiæ huic propoſitæ liberè non aſſentiat ac veluti manus det; nimirùm cur nolit credere ex iis, quæ ſenſu carent, tamen animalia generari. Forſan, inquit, quia neque ligna, neque lapides, neque terra ſimùl mixta non reddunt ſenſum vitalem. Reſpondet autem Lucretius non eam ſibi mentem eſſe, ut credat ea, quæ rem ſenſilem generant, extemplò & confeſtim per ſe generare: ſed magni referre quâ poſiturâ, quo ordine, quâ figurâ, quóve motu ſint prædita. Neque enim v. g. lapides, ligna, & terra ſimùl miſta generabunt confeſtim animalia, ac ſenſilia, donec accedente putredine Atomi ipſæ diſſocientur, novóque ordine, novâ poſiturâ, novóque motu ſint aptæ ad animalium generationem. Importu-

Quod movet? & varios ſenſus expromere cogit,
Ex inſenſilibus ne credas ſenſile gigni?
Nimirùm lapides & ligna & terra quòd unà
Miſta, tamen nequeunt vitalem reddere ſenſum.
Illud in his igitur fœdus meminiſſe decebit,
Non ex omnibus omninò quæcunque creant res,
Senſilia extemplò, & ſenſus me dicere gigni.
Sed magni referre ea primùm quantula conſtent,
Senſile quæ faciunt, & quâ ſint prædita formâ;
Motibus, ordinibus, poſituris denique queîs ſint:
Quarum nil rerum in lignis, glebíſque videmus:
Et tamen hæc, cùm ſunt quaſi putrefacta per imbres,
Vermiculos pariunt, quia corpora materiaï
Antiquis ex ordinibus permota novâ re
Conciliantur ita, ut debent animalia gigni.
Deinde ex ſenſilibus qui ſenſile poſſe creari

INTERPRETATIO.

quid turbat te? & quid facit ut proferas diverſam opinionem, ne putes ſenſitivum generari ex rebus, quæ careant ſenſu? Scilicet quia ſaxa, & ligna, & tellus ſimul commixta non poſſunt tamen referre ſenſum vitæ. Conveniens erit ergò recordari iſtud pactum in hiſce rebus, nempè *me non decere res ſenſiles & ſenſus ipſos ſubitò generari ex omnibus prorsùs* primordiis, *quæ generant res* cunctas: *ſed permagni intereſſe primò quam quantitatem illa habeant, quæ creant rem ſenſilem, & quâ formâ conſtent, demùm quibus motibus, ordinibus, & diſpoſituris diſponantur. Quarum* omnium *rerum nihil cernimus in lignis aut in glebis* terræ. *Et tamen, ubi hæc reſoluta ſunt per pluvias, generant parvos vermes, eò quòd prima rerum ſemina percitare novâ ex veteribus ſuis diſpoſituris coëunt eo modo, quo animalia debent generari ex iis. Secundò, qui cenſent rem ſenſilem*

ANNOTATIONES.

nè quippè & opportunè paſſim prædicat has Atomorum varias diſpoſituras, figuras, motus, ordines ad varias rerum generationes.

Animum.] Sup. *tuum, ô, Memmi*: vel, *cujuſvis auditoris.*

886. *Varios ſenſus expromere.*] Aliâ eſſe ſententiâ; in varias abire ſententias: in contrariam opinionem diſtrahi.

887. *Inſenſilibus.*] Alii, *inſenſibili.* Utrumque benè; dicitur enim Latinè *inſenſile* & *inſenſibile.*

Ne.] Alii *ni.* vel *niſi.*

889. *Vitalem.*] Vitâ præditum, ſenſilem. Sic lib. 3. v. 528.

890. *Fœdus.*] Conditionem, pactum: vel hypotheſim, ut aiunt.

893. *Sed magni referre, &c.*] Sic v. 759. 882. &c.

Quantula.] Quâ magnitudine prædita.

894. *Prædita.*] Sic v. 336. 608 722. 757. 813. &c. ubi hæc carmina poſita ſunt.

895. *Queis.*] Quibus. Alii. *qua*, malè.

897. *Hæc.*] Ligna, & glebæ.

898. *Corpora materiaï.*] Atomi.

900. *Ita ut debent.*] Id eſt, eo modo, quo debent. Hinc malè alii *ut debeant.*

901. *Deinde ex ſenſilibus, &c.*] His 5. v. probat III. ex inſenſilibus ſenſilia generari; quia ſi ex ſenſilibus ſenſilia generarentur, ſanè rerum principia eſſent mollia. Quod enim ſenſile eſt, molle eſt: qualia ſunt viſcera, venæ, nervi & cætera, quæ in animalibus ſenſu potiuntur. Sin autem mollia feceris rerum principia, igitur & mortalia erunt. Quod nec eſſe, nec poſſe eſſe probatum

Conſtituunt porrò ex aliis ſentire ſuetis,
Mollia tum faciunt; nam ſenſus jungitur omnis
Viſceribus, nervis, venis; quæcumque videmus
Mollia mortali conſiſtere corpore creta.
Sed tamen eſto jam poſſe hæc æterna manere:
Nempè tamen debent aut ſenſum partis habere,
Aut ſimilia totis animalibus eſſe putari.
At nequeant per ſe partes ſentire, nec eſſe;
Namque alios ſenſus membrorum res petit omnes:

INTERPRETATIO.

poſſe generari ex ſenſilibus rebus tantùm, *quæ* ſcilicet *con*ſ*ueverunt etiam* eſſe *ſenſiles ex aliis* ſenſilibus, ii, inquam, *tunc ſtatuunt* primordia *mollia; namque ſenſus omnis attribuitur præcordiis, nervis, venis, quæ omnia cernimus* eſſe *mollia, & eſſe concreta ex nativo corpore. Verùm concedatur etiam hæc omnia poſſe exiſtere immortalia: nimirùm tamen debent vel habere ſenſum* alicujus *partis, vel credi eſſe paria totis animantibus. Sed* ponamus ut *partes non poſſint per ſeipſas nec exiſtere, nec ſenſibiles eſſe; etenim* hæc *res poſtulat omnes alios ſenſus aliorum artuum:*

ANNOTATIONES.

eſt lib. 1. Argumentatur autem præcipuè adverſùs Platonem & Anaxagoram, quorum ille aſtruxit omnia eſſe animata, & ſenſilia: hic verò voluit omnia ita eſſe in omnibus, ut partes rerum inſenſiles ſint ſenſilibus permixtæ. Sicque crediderunt ii, & eorum aſſeclæ ſenſilia generari ex ſenſilibus.

Qui.] Benè. Alii *cùm*; minùs rectè.

902. *Ex aliis ſentire ſuetis.*] Id eſt, ex ſenſilibus.

903. *Tum.*] Benè. Alii, *quæ.*

906. *Sed tamen eſto, &c.*] His 12. v. probat IV. ex inſenſilibus creari poſſe ſenſilia. Utitur autem dilemmate, vel cornuto, quod vocant argumento. Sic ergò argumentatur: etiamſi concederem has res, puta nervos, venas, viſcera, &c. quibus ſenſus tribuitur, non mortales eſſe, ſed æternas: tamen vel ſenſum habebunt partis, hoc eſt, talem qualem pars aliqua totius animalis habet: vel habebunt ſenſum totius animalis. Atqui non poſſunt habere *ſenſum partis* quia pars animalis à toto animali ſecreta non ſentit: v. g. manus reciſa à corpore nullum habet ſenſum. Sin autem habebunt ſenſum *totius animalis* igitur mortales erunt, quia animal eſt totum aliquod, omne autem animal mortale eſt. Validum ſanè argumentum. Si enim dixeris terram v. g. ligna, aquam & cætera, quæ in animalia vertuntur, jam eſſe anteà ſenſilia & animata; fruſtrà igitur & ineptè res cunctæ dividuntur in animatas & in inanimatas. Sin autem dixeris pariter, terram, ligna, aquam, & cætera, quæ in animalia vertuntur, vivere, & ſentire, quia ex iis res viventes & animatæ fiunt: principium, ut aiunt, ſumes, hoc eſt quæſtionem pro argumento; quæritur enim cur res quæ inſenſiles ſunt, qualis eſt terra, aqua, & cætera, in quibus nullus ſenſus percipitur, nec viſûs, nec auditûs, nec alius, generant tamen res ſenſu præditas.

Hæc.] Viſcera, nervos, venas, &c. vel ea, quæ Plato & Anaxagoras ſtatuunt principia rerum ſenſilium.

908. *Similia totis.*] Sic v. 913.

—— *Ut totis animantibus adſimilentur;* Porrò in voce *ſimilia* duæ ultimæ vocales *ia* in unum coëunt longam ſyllabam.

909. *At nequeant.*] Sup. *ponamus ut.* Hi verſ repetuntur lib. 3. v. 553. 634. ſaltem quoad ſenſum.

910. *Namque alios ſenſus, &c.*] Sic in hunc locum reſtituendus eſt hic verſus. Reddit enim rationem Poëta, cur pars ſecreta à toto animali ſentire non poſſit. Malè ergò Lambinus poſuit eum poſt duos verſus ſeqq. legendumque putat:

Nec manus à nobis potis eſt ſecreta, neque ulla
Corporis omninò ſenſum pars ſola tenere.
Linquitur ut totis animalibus adſimilentur,
Vitali ut poſſint conſentire undique ſenſu.
Quî poterunt igitur rerum primordia dici,
Et lethi vitare vias, animalia cùm ſint,
Atque animalibu' ſint mortalibus una, eadémque?
Quod tamen ut poſſint, ab cœtu concilióque
Nil facient, præter volgum turbámque animantum.
Scilicet ut nequeant homines, armenta, feræque
Inter ſeſe ullam rem gignere conveniendo
Per Veneris res, extrà homines, armenta, feráſque.
Quòd ſi fortè ſuum dimittunt corpore ſenſum,

INTERPRETATIO.

neque manus v. g. *ſeparata* ſeorsùm, *nec ulla alia una pars corporis poteſt in nobis prorsùs poſſidere ſenſum. Reſtat* igitur, *ut* partes cunctæ corporis *ſimiles ſint totis animantibus, ut queant ex omniparte ſimùl habere ſenſum vitæ. Quomodò ergò poterunt dici principia rerum, & evitare vias mortis, quoniam ſunt animalia, &* quoniam *ſunt unum & idem* cum *animantibus morituris? Quamvis autem poſſent iſtud* eſſe, *tamen nihil aliud efficient per conventum & congregationem, quàm confuſam gentem & multitudinem animalium. Nimirùm* ita *ut homines, pecudes, & belluæ feroces non poſſint coëundo inter ſe per res Veneris generare rem aliam, præter homines, pecudes & belluas feroces. Quòd ſi forſan deponunt ſenſum ſuum è* ſuo

ANNOTATIONES.

Namque aliùm ſenſus membrorum reſpuit omnes.

Res.] Sup. *hæc*: id eſt, totum id, de quo agitur: totum animale, totum vivens; res, quæ ſenſum habeat.

917. *Animalibu'.*] Animalibus, demtâ litterâ *s*, ut ſyllaba corripiatur.

618. *Quod tamen ut poſſint, &c.*] His 5. v. probat V. ſenſilia generari ex inſenſilibus. Argumentatur autem ex datis etiam & conceſſis, quæ jam ſuperiori argumento negavit. Scilicet; etiamſi, inquit ille, concederem principia, ex quibus animalia fiunt, eſſe animalia ſimul & immortalia: tamen tunc nullum fieret animal, quale jam cernitur: ſed acervus quidam & vulgus multorum minimorum animalium ſimul congregatum. Sicut enim jam per vias generationis homo non generat niſi hominem, pecus niſi pecudem, fera niſi feram; ita turba illa principiorum, quæ animalia forent, nihil aliud generarent per cœtum & concilium, quàm turbam & acervum animalium; non autem certum animalium genus, quale nunc viſitur.

Ut.] Quamvis. Vel ſup. *eſto*, ut poſſint, &c.

Ab cœtu.] Per concilium.

919. *Volgum turbámque.*] Confuſam congeriem, qualis eſt acervus tritici.

920. *Ut.*] Ita ut. Alii: *ut nequeunt*, id eſt, ſicut nequeunt.

922. *Per Veneris res.*] Per vias generationis. Sic v. 173. 437.

923. *Quod ſi fortè ſuum, &c.*] His 7. v. occupat & ſolvit objectionem, cujus ſolutio vim & locum tenet VI. argum. Siquis, inquit, dixerit, prima rerum principia, cùm ad rerum ſenſilium generationem conveniunt, deponere ſuum, quem habent, ſenſum; reſumere verò poſteà; ſanè id fruſtra fieri dicet. Cur enim principiis tribuere, quod ipſis dematur? Deinde ergò jam res ſenſiles fient ex non ſenſilibus; quòd anteà negabatur.

Atque

Atque alium capiunt, quid opus fuit attribui, quod
Detrahitur? Tum prætereà, (quod fugimus antè),
Quatenùs in pullos animales vertier ova
Cernimus alituum; vermeſque effervere, terram
Intempeſtivos cùm putror cepit ob imbres:
Scire licet gigni poſſe ex non-ſenſibu' ſenſus.
Quod ſi forte aliquis dicet, dumtaxat oriri
Poſſe ex non-ſenſu ſenſus, mutabilitate

Interpretatio.

[illegible] *& alimentum aliud, quid neceſſe [illegible] id, quod demitur? Deinde [illegible] quod ſupra negabamus, [illegible] videmus ova [illegible] mutari in [illegible] vivos; & vermiculos exire* ſuprà terram, *ubi putredo occupavit terram propter pluvias cadentes extrà tempus:* hinc *cognoſcere eſt* [illegible] *generari poſſe ex inſenſilibus. Sed ſi quis forſan dixerit ſenſus naſci quidem ex re non-ſenſili, per aliquam mutationem,*

Annotationes.

925. *Quod fugimus antè.*] Nempè negavimus ſenſilia generari ex inſenſilibus, [illegible] vermes ex putribus glebis, lignis, &c. v. 866. & ſeqq. ne ſcilicet res manifeſtæ [illegible] evidentiæ.

926 *Vertier.*] Pro *verti*. Poëticè.

[illegible] *Effervere.*] Tertiæ conjugationis, [illegible] Sic v. 41. *fervere.* Vermes [illegible] *effervere* dicitur eleganter, pro [illegible] *exundare, exoriri, exiſtere* è [illegible]. Sic autem non malè quidam legunt & interpungunt:

—— *vermeſque effervere terram,*
Intempeſtivos quas putror cepit ob imbres.

[illegible]9. *Ex non ſenſibus.*] Ex non ſenſibus, [illegible], ex inſenſilibus. Alii, *ex non ſenſu [illegible], ex non ſenſili.*

[illegible]. *Quod ſi fortè aliquis, &c.*] His [illegible] præoccupat & ſolvit alteram ob[illegible] [illegible] VII. argumen[illegible]. Si quis igitur, inquit, di[illegible] [illegible] quidem poſſe generari ex [illegible] principiis, eà tamen con[illegible], ut ea [illegible] principia priùs mutata fuerint, & paulatim [illegible] fuerint, eo ferè mo[illegible] ab initio grandeſcit, ex[illegible] & [illegible] tandem, & ſen[illegible] præditus [illegible] ſanè rem lo[illegible] evidentiæ mani[illegible] cum aliquid mutatur, [illegible] congreſſa fuerint & [illegible] pariter aliquo [illegible] [illegible] m cœtu & conciliatio. Igitur ſenſus naturæ animantis non poſſunt generari priùs, quàm ipſa natura animans generetur. Namque principia ex quibus & ipſa natura animans, & ipſius ſenſus generari debent, vagantur ubique, v. g. in aëre, in fluviis, & in aliis rebus in terrâ creatis. Ergò priùs concilari debent, quàm quidquam generetur. Ubi verò conciliata ſunt, non ſtatim quævis ſenſuum generant, ſed convenienti modo coire & conciliari debent ad vitales ſenſus. Hoc quippe totum pendet ab eorum certâ diſpoſiturâ, figurâ, motu &c. ut dictum eſt ſuprà v. 882. not. Hic ſanè locus difficilimus eſt; hinc alii aliter legunt hos ſeqq. verſus: alii enim:

Poſſe ex non ſenſu ſenſus mutabilitate
Aut aliquo tanquam partu, quod proditur extrà.

Alii:

Poſſe ex non-ſenſu ſenſus mutabilitate, &c.

Alii:

Poſſe ex non ſenſu ſemper: ſed mobilitate
Antè aliquâ tangi partum, quàm proditur extrà.

Alii:

Poſſe ex non ſenſu ſenſûs ſed mobilitate &c.

931. *Ex non-ſenſu.*] Ex inſenſili; ſic v 919. *ex non ſenſibus.*

Antè aliquâ, tanquam partum, quod proditur extrà;
Huic ſatis illud erit planum facere atque probare,
Non fieri partum, niſi concilio antè coacto;
Nec quidquam commutari ſine conciliatu
Principiûm, ut nequeant ullius corporis eſſe
Senſus antè ipſam genitam naturam animantis.
Nimirùm quia materies disjecta tenetur
Aëre, fluminibus, terris, terrâque creatis:
Nec congreſſa modo vitales convenienti
Contulit inter ſe motus, quibu' convenienter
Accenſi ſenſus animantem quamque tuentur.
Præterea quamvis animantem grandior ictus,
Quàm patitur natura, repentè adfligit, & omnes
Corporis atque animi pergit confundere ſenſus,
Diſſolvuntur enim poſituræ principiorum,
Et penitùs motus vitales ingrediuntur,

INTERPRETATIO.

quæ facta fuerit *antea, quaſi* aliquis *fœtus*. qui *foras editur. ſufficiet manifeſtum facere & oſtendere huic homini non generari rem aliquam niſi priùs cœtu* principiorum *conciliatos neque rem ullam mutari ſine concilio primordiorum ita ut nullius corporis ſenſus poſſint exiſtere antequàm natura ipſa animalis generata ſit. Scilicet quoniam principia* rerum *diſperſa feruntur in aëre, in fluviis, in terris, & in rebus in terrâ genitis, neque conciliata ratione apta reddiderunt inter ſe motus qui valent ad vitam & quibus aptè ſenſus ipſi quaſi inflammati conſervant quamlibet* naturam *animalem. Deinde major plaga, quàm natura ferre poteſt, ſubitò vexat quamlibet* naturam *animalis & pervertat perimere omnes ſenſus corporis & animæ: namque poſitiones omnes primordiorum disjiciuntur, & motus omnes vitæ omninò*

ANNOTATIONES.

932. *Partum.*] Res parta, res genita: fœtus. Sic v. 934.

Proditur extrà.] Foras editur: in lucem profertur.

936. *Principiûm.*] Principiorum; id eſt, Atomorum. Alii legunt *primorum*: alii *principiò*: ut patet.

938. *Materies.*] Primordia, Atomi.

939. *Terrâque creatis.*] Id eſt, in rebus, quæ ſunt in terra. Alii: *terrâq; ue creatâ*, hoc eſt, *terrenâ creaturâ*. Idem ſenſus.

941. *Quibu'.*] Quibus.

Convenienter.] Aptè, idoneè. A[illegible] *omnituentes* quaſi [illegible] ervantes, ſicut dicitur paſſim terra *om[illegible]parens*, capra *omnicarp[illegible]* fe[illegible]æ *m[illegible]ntivaga*, *&c.* animùs laudata le[illegible].

942. *Accenſi* [illegible]] Id eſt, animati ſenſus. Metaphora ducta ab igne juxtà Platonis mentem, qui cenſuit animas eſſe igneas. Sic etiam loquitur Poeta v. 957. & lib. 5. v. 337.

943 *Præterea quamvis animantem, &c.*] His [illegible] v. nihil aliud in animo habet Poëta, quam ut evincat, nonnii poſt Atomorum conciliatum, fieri ſenſum in animantibus, cùm ad earum diſſolutionem ſenſus omnis in [illegible]animantibus abefactetur & pereat. Quippe ubi major plaga advenit, repentè affligit, & interimit [illegible]os ſenſus in animante. Plaga autem ſeu ictus nihil aliud in animali agit, quam ut Atomos diſſolvat. Diſſolutio igitur Atomorum interitus eſt ſenſuum. Ac proinde a contrario, ut aiunt, conciliatus Atomorum generatio eſt ſenſuum.

945 *[illegible]ndere.*] Interimere, extinguere, perdere.

Donec materies omnes concuſſa per artus
Vitales animæ nodos è corpore ſolvit,
Diſperſamque foras per caulas ejicit omnes.
Nam quid prætereà facere ictum poſſe reamur
Oblatum, niſi diſcutere, ac diſſolvere quæque?
Fit quoque uti ſoleant, minùs oblato acriter ictu,
Relliquiæ motûs vitalis vincere poſſe,
Vincere & ingentes plagæ ſedare tumultus,
Inque ſuos quidquid rursùs revocare meatus;
Et quaſi jam lethi dominantem in corpore motum,
Diſcutere, ac penè amiſſos accendere ſenſus.
Nam quare potiùs lethi jam limine in ipſo
Ad vitam poſſint, conlectâ mente, reverti,
Quam, quò decurſum propè jam ſit, & ire, & abire?
Prætereà, quoniam dolor eſt, ubi materiaï

INTERPRETATIO.

[illegible] imuntur, uſquedum primordia [illegible] per tota corporis membra reſolvunt è [illegible] vincula vitalia ipſius *animæ, & [illegible] ipſam extrà* corpus *& diſſi[illegible] eam per cunctos meatus* corporis. *Et[illegible] quid aliud inſuper putamus plagam [illegible] effic[illegible]re, niſi con[illegible]tere, & diſ[illegible] cuncta? Accidit etiam ut plagâ [illegible] vehementer inflictâ, reliquiæ motûs [illegible] malis con[illegible]ſeant poſſe ſuperare, ſupe[illegible]* [illegible]quam, *& compeſcere* etiam *magnos impetus ictûs: & reducere iterum cuncta in ſua foramina, & diſſipare etiam impetum mortis, qui jam quaſi ſuperat in ipſo corpore, & inflammare ſenſus, qui ſunt ferè perditi. Namque cur* ſenſus *jam in ipſâ januâ mortis queant magis redire ad vitam animâ* ipſâ *revocatâ in unum, quàm progredi, quo ferè jam omninò itum eſt, & exire* omninò extrà corpus? *Accedit quod, cùm dolor ſit, ubi ſemina rerum permo[illegible]*

ANNOTATIONES.

948. *Materies.*] Atomi.

[illegible] *Per caulas.*] Per foramina, per m[illegible]s, per poros corporis. v. 956. Sic [illegible] l[illegible].3. v.703. lib.4. v.621. lib. 6. v. 8[illegible]. *Caulæ* autem *à cavo dicta ſunt,* [illegible] Feſtus. Antiquitùs enim antè [illegible] tectorum *oves in antro claudebantur.*

953. *Fit quoque uti, &c.*] His 9. v. [illegible] adhuc explicat, docétque ictu & plagâ [illegible]m in animantibus interire, ſi modò ictus acriter oblatus ſit: ſin autem minùs acriter fuerit inflictus, hinc fi[illegible] plerumque, ut animalia non mo[illegible]riantur, neque ſenſus in iis penitùs ex[illegible]guantur; quia reliquiæ ſenſuum & vitæ, etiam in ipſo lethi limine, ſupe[illegible]nt exitialem illum ictum, ſeu mortis motum, & penè extinctos vitæ ſenſus iterùm accendunt, collectâ totâ animâ, quæ jam ex membris abire cœperat.

954. *Relliquia motûs vitalis.*] Benè. Cùm enim dolet animal, aut ictu pulſum eſt, vix [illegible]m ſenſuum habet. Sic lib.3. v.657.

956. *Quidquid.*] Omnes vitales ſenſus.

958. *Accendere.*] Animare, ſic v. 942. metaphora eſt.

960. *Conlectâ mente.*] Collectâ animâ: quaſi diſſipatis animæ partibus in ſuum locum coactis & reductis. Cicer. 4. Tuſc. qq.

961. *Sit &.*] Ita legendum. Alii *ſiet,* pro *ſit.*

Abire.] Mori. Feſt. *abitionem antiqui mortem dicebant.* Sic Lucret. lib. 3. v. 527. *ire* pro *mori* dixit.

662. *Prætereà, quoniam, &c.*] His 10. v. probat VIII. ſenſus non ineſſe Atomis; argumentúmque repetit ex dolore & voluptate; quorum ille fit ac ſentitur, cum Atomi per viſcera & per artus

Corpora vi quâdam per viſcera viva, per artus
Sollicitata ſuis trepidant in ſedibus intùs:
Inque locum quando remigrant, fit blanda voluptas;
Scite licet nullo primordia poſſe dolore
Tentari, nullámque voluptatem capere ex ſe;
Quandoquidem non ſunt ex ullis principiorum
Corporibus, quorum motus novitate laborent:
Aut aliquem fructum capiant dulcedinis almæ.
Haud igitur debent eſſe ullo prædita ſenſu.
Denique, uti poſſint ſentire animalia quæque,
Principiis ſi etiam eſt ſenſus tribuendus eorum,
Quid? genus humanum propritim de quibus auctum eſt?
Scilicet & riſu tremulo concuſſa cachinnant?
Et lacrimis ſpargunt rorantibus ora genaſque?
Multáque de rerum mixturâ dicere callent?

INTERPRETATIO.

quâdam violentiâ per præcordia viventia, & per membra corporis *concutiuntur intrinſecùs in ſuis locis: & cùm redeunt in* ſuam *ſedem, jucunda voluptas redditur: cognoſcere eſt principia nullo dolore poſſe affici, nullámque* pariter *ex ſeipſis percipere voluptatem; ſiquidem non conſtant ex aliquibus corporibus primordiorum, quorum motiones vexentur ob aliquam mutabilitatem: vel recipiant aliquod commodum ſummæ voluptatis. Non debent ergo habere aliquem ſenſum. Poſtremo ſi reddendus eſt quoque ſenſus primordiis animantium ut cuncta animalia queant habere ſenſum, quid?* peto igitur *ex quibuſnam* principiis *concretum eſt propriè genus hominum? Nimirùm & ipſa riſu trepido rident? Et perfundunt fletibus irriguis vultum & malas? Et ſciunt differere plura de rerum permixtione?*

ANNOTATIONES.

intùs concuſſæ trepidant, & quaſi è ſede dimoventur: hæc verò percipitur, cùm eædem Atomi revocantur aut remeant in ſuam ſedem. Atqui Atomi non conſtant ex iis aliis corporibus primis, quæ concuti poſſint aut ad dolorem, aut ad voluptatem; cùm ſimplicia ſint corpora. Igitur neque dolore tentari, neque voluptatem capere ex ſe poſſunt Atomi; ac proinde ſenſu omni carent.

963. *Corpora materiai.*] Atomi.

964. *Sollicitata.*] Tentata, pulſa, vexata, percuſſa: de loco ſuo permota.

969. *Novitate.*] Mutabilitate, aut mutatione novâ. Dum ſcilicet è ſede ſuâ moventur intùs per membra.

970. *Dulcedinis almæ.*] Summæ voluptatis. De voce *alma* vide notas, quas fecimus ad v. 2 lib. 1.

972. *Denique uti poſſint, &c.*] His 18. probat IX. Atomos carere omni ſenſu. Scilicet id confirmat ex abſurdis, quæ ſequerentur, rectéque argumentatur. Si enim, inquit, Atomi præditæ ſunt ſenſu, ad hoc ut ex iis fierent ſenſilia & animalia, ſequeretur I. ut Atomi illæ, ex quibus homo conſtat, riderent & flerent ſicut homo. II. ut differerent de rerum naturâ, ſicut homo. III. ut ſcrutarentur ſui principia, ſicut homo. Siquidem totis hominibus ſimiles fient. Quæ omnia delira ſunt & abſurda. Igitur Atomi non ſunt præditæ ſenſu; ſed res ſenſiles poſſunt fieri ex iis Atomis non ſenſilibus; ſicut homo ſapere, loqui, & ridere poteſt, licet componatur ex Atomis non ſapientibus, non loquentibus, & non ridentibus.

974. *Quid? genus humanum, &c.*] Quæ his 5. v. ſunt, per ironiam dicuntur.

Propritim.] Propriè. Sic v. 177. *blanditim* pro *blandè*.

975. *Cachinnant.*] Rident. Sic lib. 1. v. 918.

Et ſibi proporrò quæ ſint primordia quærunt?
Quandoquidem totis mortalibus adſimilata,
Ipſa quoque ex aliis debent conſtare elementis:
Inde alia ex aliis, nuſquam conſiſtere ut auſis.
Quippe ſequar, quodcunque loqui, rideréque dices,
Et ſapere ex aliis, eadem hæc facientibus ut ſit.
Quod ſi delira hæc furioſáque cernimus eſſe,
Et ridere poteſt non ex ridentibus auctus:
Et ſapere & doctis rationem reddere dictis,
Non ex ſeminibus ſapientibus atque diſertis;
Qui minùs eſſe queant ea, quæ ſentire videmus,
Seminibus permiſta carentibus undique ſenſu?
Denique cœleſti ſumus omnes ſemine oriundi;

INTERPRETATIO.

Et ſcrutantur longiùs etiam quænam ſibi ipſi ſint principia? Id enim ita ſe res h[illegible] debent, *quoniam ip[ſ]a ſunt ſimi[lia] [illegible] hominibus, debent etiam coaleſcere ex aliis principiis*, ſicut homines: *de[inde] hæc alia ex aliis*, itaut *non audeas a[liq]ubi ſiſtere* & finire. *Námque inſequar, [it]a ut id omne, quod dices differere & [r]e[...]innare & [ſ]apere ex aliis, tribua[tu]r aliis quæ facient hæc eadem* omnia. *Si verò videmus hæc eſſe ridicula, & à ratione prorsùs aliena*, nimirùm ſi homo *creatus ex principiis non ridentibus poteſt ridere; &* ſi creatus idem *ex* principiis *non ſapientibus & doctis poteſt ſapere, & diſertis verbis reddere cauſam* rerum; *cur non etiam res illæ, quas videmus habere ſenſum, poſſint eſſe mixtæ à primordiis, quæ expertia ſint ſenſu ex omni parte? Tandem orti ſumus omnes ex origine cæle-*

ANNOTATIONES.

978. *Proporrò.*] Longiùs, ulteriùs. Sic lib. 3. v. 276. 282. &c.

979. *Mortalibus adſimilata.*] Similia hominibus totis. Sic v. 913.

980. *Elementis.*] Principiis, primord[iis].

984. *Furioſaque.*] Stultaque. Furioſi [illegible] d[illegible]ur ii, qui ab ratione mentis [illegible] ſunt.

985. *Au[ctus].*] Factus, & creatus. Sup. *homo*.

98[6]. *N[o]n ex [ſ]apientibus &c.*] Sup. au[ctu]s. vel fa[ctu]s. v. 985.

990. *Deniq[u]e cœleſti ſumus &c.*] His 19. v. probat X. Atomos non eſſe ſenſu præditos ex [...]. Ducitur autem hoc argumentum ex communi rerum exordio, quo manifeſtum eſt *ſenſum* non præcedere res concretas, ſed ad Atomorum conc[ur]ſum ſequi; penitúſque exſtingui per earumdem diſcidium. Namque v. g. res cunctæ, quæ viſuntur in terris, puta homines, feras, arbores, fruges &c. o[riuntu]r, aluntur, & creſcunt de cœleſti ſemine, hoc eſt de ætheriis imbribus ; ínque ſemen idem illud cœleſte, hoc eſt in aërios vapores redeunt, cùm intereunt. Illud autem cœleſte ſemen nullatenùs eſt ſenſile, cùm ex eo inſenſilia pariter & ſenſilia excitantur, pro diverſâ illius diſpoſiturâ.

Cœleſti.] Aërio, ætherio. Sic enim lib. 1. v. 251. eodem uſus eſt argumento:

> *Poſtremò pereunt imbres, ubi pater æther*
> *In gremium matris Terraï præcipitarit &c.*

Sic lib. 4. v. 132.

> ——— *In hoc cælo, qui dicitur aër.*

Hinc lib. 5. v. 468. vocat æthera *diffuſilem*: & lib. 6. v. 290.

> *Omnis uti videatur in imbrem vertier æther.*

Neque enim è cœlo exprimuntur liquentes humorum guttæ, quibus fœta tellus res cunctas pariat ſed ab æthere dimittuntur, ut ait infrà v.

Omnibus ille idem pater eſt, unde, alma liquentes
Humorum guttas cùm mater terra recepit,
Fœta parit nitidas fruges, arbuſtáque læta,
Et genus humanum: parit omnia ſecla ferarum;
Pabula cùm præbet, quibus omnes corpora paſcunt,
Et dulcem ducunt vitam prolémque propagant.
Quapropter meritò maternum nomen adepta eſt.
Cedit item retrò, de terrâ quod fuit antè,
In terras: & quod miſſum eſt ex ætheris oris,
Id rursùm cœli rellatum templa receptant.
Nec ſic interimit mors res, ut materiaï
Corpora conficiat, ſed cœtum diſſupat ollis.
Inde aliis aliud conjungit; & efficit, omnes
Res ut convertant formas, muténtque colores,

INTERPRETATIO.

ſti.omnes habemus illum eumdem parentem. à quo, tellus magna parens, ubi excepit liquidas guttulas aquarum, quaſi *gravida facta edit* ac enititur *opimas ſegetes, & vigentes arbores. & gentem hominum enititur cuncta genera belluarum cùm subminiſtrat iis paſcua, quibus cuncta bellua alunt corpora, & degunt ſuavem vitam. & multiplicant progeniem* ſuam. *Quamobrem non ſine causâ conſecuta eſt nomen matris. Similiter* id. *quod antè à fuit* ortum *ex terrâ, redit iterùm in terras: & quod demiſſum eſt ab regionibus aeris, iterum regiones cœli recipiunt illud* ad ſe *remiſſum. Neque lethum ita perimit res creatas, ut interimat primordia ipſa rerum. ſed disjicit* tantùm *concilium il*lorum. *Ex quo fit. ut jungat alud aliis; & facit. ut res cuncta mutent figuras. & innovent formas exteriores.*

ANNOTATIONES.

999. & lib. 6. v. 495. & ſeq. fuſiùs hæc tractat. Sunt qui, per vocem *cœleſti* interpretantur *divino*. Verùm malè ad mentem Epicuri, qui noluit Deos eſſe rerum authores. Quanquam aliis Poëtis, *aër, æther, cœlum,* & *Deus* ſunt idem. Unde Clem. Alex. ex Æſchylo ſtrom. 5. Ζεύς ἐστιν αἰθήρ, Ζεὺς τε γῆ, Ζεὺς δ' οὐρανός Ζεύς τοι πάντα. *Jupiter eſt aer, Jupiter eſt terra, Jupiter eſt cœlum, Jupiter eſt omnia.* Sic Ariſt. lib de generat. dicit quòd nonnulli naturam terræ quaſi fœminam, matrémque ſtatuant; cœlum autem & Solem reliquáque ejuſdem generis nomine genitoris patriſque appellant. Quod & feliciter æmulatus eſt Virg. 2. Georg. v. 325.

Jam Pater omnipotens fœcundis imbribus æther
Conjugis in gremium lætæ deſcendit [*& omnes*
Magnus alit magno commiſtus corpore fœtus, &c.

991. *Ille idem pater eſt, unde.*] Id eſt æther, ut dixit lib. 1. v. 251.

Alma.] Magna, fœcunda, &c. ut notavi lib. 1. v. 2.

993. *Nitidas.*] Opimas, uberiores. Sic v. 189. 594. & lib. 1. v. 252.

994. *Secla ferarum.*] Cuncta genera ferarum, v. 77. 173. 502. l. 1. v. 2 . 467. &c.

997. *Maternum nomen &c.*] Sic v. 598. ſuprà.

1000. *rellatum.*] Relatum. Duplicatâ litterâ *l*, ut ſyllaba producatur.

Cœli templa.] Cœli regiones. Sic v. 1038. & lib. 1. v. 1013. 1063. 1097. &c.

1002. *Diſſupat.*] Diſſipat. v. 210.

Ollis.] Antiquè pro *illis*.

1003. *Inde aliis aliud &c.*] Id eſt; corruptio unius eſt generatio alterius, & contrà.

1004. *Colores.*] Formas exteriores, figuras. Sic lib. 1. v. 768.

Alterius gignuntur enim mutántque colorem.

Sic lib. 4. v. 266.

Tangimus extremum ſaxi, ſummúmque colorem.

Et capiant ſenſus, & puncto tempori' reddant.
Ut noſcas referre, eadem primordia rerum
Cum quibus & quali poſiturâ contineantur,
Et quos inter ſe dent motus accipiántque.
Neve putes æterna parùm reſidere poteſſe,
Corpora prima, quòd in ſummis fluitare videmus
Rebus; & interdùm naſci ſubitóque perire,
Quin etiam refert noſtris in verſibus ipſis,
Cum quibus & quali ſint ordine quæque locata.
Námque eadem cælum, mare, terras, flumina, Solem
Significant, eadem fruges, arbuſta, animantes:
Si non omnia ſint, at multò maxima pars eſt
Conſimilis, verùm poſiturâ diſcrepitant res.

INTERPRETATIO.

& accipiant ſenſus, & in *inſtanti tem*[illegible] *cedant* illos. *Ut* inde *ſcias* [illegible] *intereſſe, cum quibus* princi[illegible] *apta rerum principia conjungantur, & ſub quali diſpoſitione & quas motiones inter ſe reddant, aut recipiant. Neque credas primordia rerum poſſe parum* [illegible] *reſtare immortalia, quia cernimus ea jactari in extremis rebus: & aliquando oriri, & repentè interire; Imò etiam intereſt in ipſis his noſtris carminibus, cum quibus & quali* ſub *ordine cuncta litteræ poſita ſint. Etenim eadem ſignificant cælum, pelagus, terras, fluvios, Solem; eadem* ſignificant *ſegetes, arbores, animalia. ſi omnes non ſunt ſimiles, ſaltem longè maxima pars eſt ſimilis: ſed hæ res differunt* ſolâ *diſpoſitione.*

ANNOTATIONES.

1005. *Puncto tempori'.*] Tempori', pro *temporis*: litterâ *s* demtâ, ut ſyllaba corripiatur. Sic v. 263. 455. Alii *puncto tempore.*

[illegible]06. *Ut noſcas referre &c.*] Hi 3. v. [illegible] ſunt v. 759 882. & alibi.

1009. *Neve putes æterna &c.*] His 13. v. [illegible]rum docet à ſimili Atomos non [illegible] minùs æternas manere, quòd modò [illegible] aliæ jungantur, modò diſſipentur & jactentur ad rerum generationem aut interitum. Sicut enim litteræ, [illegible] hi, quos pandit, variant & mutant tantùm ſedem ac ordinem ad varias voces formandas, nec ipſæ mutantur & intereunt: ita Atomi, licet [illegible] poſituram, ſedem, ordinem, figuras, formas &c; non ipſæ tamen mutentur, ſed æternæ manent & incolumes. Hac autem comparatione jam [illegible] non ſemel, lib. 1. v. 911. & ſupra v. 6[illegible]7 &c.

Æterna parùm.] Minùs immortalia. A[illegible] *æterna penes.*

P[illegible].] Poſſe, v. 225. & lib. 1. v. 6[illegible].

1010. *In ſummis rebus.*] In extremis rebus: in rebus frangendis, ut alibi loquitur.

1013. *Quæque locata.*] Sup. elementa litterarum; id eſt, litteræ ipſæ. Vel *quæque res*, putà litteras, ſyllabas, dictiones, & ea quæ ſunt in verſibus.

1014. *Eadem.*] Suprà elementa litterarum, id eſt eædem litteræ. Sic enim loquitur lib. 1. v. 918.

> *Atque eadem paulò inter ſe mutata creare*
> *IGNES è LIGNIS: quo pacto verba quoque ipſa*
> *Inter ſe paulò mutant elementis,*
> *Cùm ligna atque ignes diſtinctâ voce notemus. &c.*

1016. *Si non omnia &c.*] Sic v. 691. & ſeq.

1017. *Diſcrepitant.*] Frequentativum à verbo *diſcrepo*, id eſt, differo, diſto.

Res. Id eſt, id totum, quod ex elementis litterarum conſtat. Sic vox *res* uſurpatur ſuprà v. 289. & 910. pro toto aliquo. Lambinus legere maluit *hæc*, Idem tamen ſenſus.

Sic ipſis in rebus item jam materiai
Intervalla, viæ, connexus, pondera, plagæ,
Concurſus, motus, poſitura, figuræ
Cùm permutantur, mutari res quoque debent.
Nunc animum nobis adhibe veram ad rationem.
Nam tibi vehementer nova res molitur ad aures
Accidere; & nova ſe ſpecies oſtendere rerum.

INTERPRETATIO.

Ita ſimiliter in ipſis rebus etiam, ubi ſpatia primordiorum via, conjunctiones, gravitas, uſus, congreſſus motus, ordo, diſpoſitio, forma variant, res ipſa debent etiam variare. *Jam verò prabe nobis mentem attentam ad veram rem. Námque res nova conatur fortiter pervenire ad aures tuas; & nova rerum conſpectus* conatur ſe tibi *manifeſtare.*

ANNOTATIONES.

1018. *Materiai.*] Atomorum.

1019. *Intervalla, via &c.*] Hi 2. verſ. poſiti ſunt v. 725. & alibi complectuntúrque *Conjuncta* & *Eventa* Atomorum, de quibus generatim diſputatum eſt lib. 1. v. 450. & ſeqq. Hic autem ea ſigillatim explicaturi ſumus. *Intervalla* id eſt differentia, & ſpatium, quod intercedit inter Atomos, cum conveniunt ad res creandas, aut etiam extrà rerum concretiones. *Via*. regiones ſunt & loca ex quibus, in quæ, per quæ, & in quibus feruntur ac motantur Atomi. *Connexus*, proximitates ſunt. quibus Atomi aliæ aliis magis adjunguntur. *Pondera*, motus ſunt naturales, quibus ſuâ gravitate deorsùm feruntur rectà, aut etiam declinant. *Plaga*, ſunt ictus, per quos reſiliunt a ſe invicem repercuſſæ. *Concurſus*, id eſt, concurſus, quo Atomi inter ſe coëunt. *Motus* id eſt, latio illa, quâ ſurſum, deorsùm, aut aliorsùm feruntur. *Ordo*, id eſt, ordinatio illa, quam tenent inter ſe in rebus procreandis. *Poſitura*, id eſt, ſitus, quo ponuntur. *Figura*, id eſt, formæ exteriores, quas in rebus exhibent.

Ex his autem alia dicuntur *conjuncta* ſeu propria alia verò *Eventa*, ſeu accidentia. Quanquam ex his tria primaria ſunt *Conjuncta*; duo verò *Eventa*. *Conjuncta* tria ſunt, *magnitudo*. *figura*, & *pondus*, ad quæ cætera conjuncta ſequuntur. Namque ad *pondus* ſequuntur *motus*. *concurſus* & *plaga*. Duo verò *Eventa* ſunt *Situs* & *Ordo* ad quæ cætera *Eventa* ſequuntur. Námque ad *ſitum* ſequuntur *intervalla* & *connexus* ad *ordinem* ſequuntur *via*, ſeu regiones.

Porrò ex his omnibus *Conjunctis* & *Eventis* omnes rerum concretarum affectiones variæ, ſeu qualitates, quas dicimus, exoriri vult Lucretius ex Epicuro. Quanquam Epicurus ex his tribus, *figurâ*. *ordine*, & *ſitu*, cætera deinde agnovit. Agnovit, inquam, *ſitum* apud Laërtium lib. 10. *ordinem* apud Empiricum 2. adv. phyſ. *Figuram*, *ſitum* & *ordinem* apud Lactantium lib. 3 c. 17.

Quà verà ratione ex his tribus poſterioribus Atomorum *Conjunctis* & *Eventis* cæteræ rerum concretarum qualitates oriantur, longum eſſet oſtendere. Conſule P. Gaſſend. lib. 10. in Laërt. pag. 228. & 317. ubi ſingula hæc ſigillatim perſequitur & abſolvit.

1022. *Nunc animum nobis &c.* His 2. v. quia inopinatum & à communi hominum opinione abhorrens dogma traditurus eſt Poëta, nimirùm non unicum, ſed innumeros jam exiſtere Mundos in rerum Naturâ; non immeritò auditoris animum præparat, ne novitate ipsâ doctrinæ ac rei perterritus quinque vix à limine ſalutatum ipſum relinquat. Præmonet igitur hominem, nihil eſſe tam facilè creditu, quod ab initio non difficile videatur, nihil contrà tam eſſe incredibile ac admirabile viſum primùm, quod paulatim non credant homines, ac admirari deſinant, Rem illuſtrat exemplo lucis Solis, & ultimis cœli.

Adhibe veram ad &c] Sic v. 8 . &. lib. 1. v. 5

1023. *Vehementer.*] Anapæſtus pro Spondeo.

Sed

Sed neque facilis res ulla eſt, quin ea primùm
Difficilis magis ad credendum conſtet: itemque
Nil adeò magnum, nec tam mirabile quidquam
Principio, quod non minuant mirarier omnes
Paulatim; ut cœli clarum purùmque colorem,
Quémque in ſe cohibent palantia ſidera paſſim
Lunæque & Solis præclarâ luce nitorem.
Omnia quæ nunc ſi primùm mortalibus adſint,
Ex improviſo ſeu ſint objecta repentè,
Quid magis his rebus poterat mirabile dici,
Aut minùs antè quod auderent fore credere gentes?
Nil, ut opinor. Ita hæc ſpecies miranda fuiſſet,
Quàm tibi jam nemo feſſus ſatiate videndi
Suſpicere in cœli dignatur lucida templa.
Deſine quapropter novitate exterritus ipſâ
Exſpuere ex animo rationem: ſed magis acri
Judicio perpende; & ſi tibi vera videtur,
Dede manus: aut, ſi falſa eſt, accingere contrà.

INTERPRETATIO.

Verùm nulla res eſt adeò facilis, quæ principiò non ſit valdè difficilis creditu: & ſimiliter nulla res eſt ita ardua, neque ita admirabilis in initio, *quam omnes homines ſenſim non deſinant admirari; veluti ſplendidum & nitidum nitorem cœli, & ſplendorem* illum, *quem errantes paſſim ſtellæ & Solis & Lunæ continent in ſe* micantem *claro lumine. Quæ omnia, ſi jam nunc primùm inciperent occurrere hominibus, vel ſi expoſita* ipſis *eſſent ſubitò & ex inopinato, quid poterat memorari admirabilius, quàm hæ res, vel quid homines anteà minùs auſi eſſent ſperare futurum? nihil* ſanè, *ut puto. Tam hic* rerum *conſpectus fuiſſet admirabilis, quàm jam tibi nullus judicat dignum* eſſe *ſursùm aſpicere claras ædes cœli*, quippè qui ſit *fatigatus ſaturitate aſpiciendi* illas. *Quamobrem ceſſes velim ejicere ex mente tuâ rationem* ipſam, quaſi *terrefactus ſis ipſâ* rerum *novitate: ſed potiùs pondera ſagaci judicio: & ſi vera videtur tibi, da manus: vel ſi falſa eſt, arma te adversùs.*

ANNOTATIONES.

1028. *Non minuant mirarier omnes.*] Benè Sic Terent. Andr. 2. 3. v 18. ferè loquitur: *nec tu eâ causâ minueris facere hæc quæ facis.* Alii: [*cunctus.*
——— *Non minùs fiat mirabile* ſpretâ omni verſuum menſurâ.

1029. *Colorem.*] Cæruleum cœli nitorem.

1030. *Palantia ſidera Solis & Lunæ.*] Sol enim & Luna, ſicut & alii planetæ, ſtellæ ſunt erraticæ, quæ adverſo cælo moventur motu ſuo proprio: motu verò primi mobilis rapiuntur cum toto cœlo.

1036. *Nil ut opinor. Ita &c.*] Sic interpungendi & legendi ſunt hi duo verſus. Minùs rectè alii legunt:

Nulli, ut opinor, ita hæc ſpecies miranda fuiſſet,
Quàm tibi. Jam nemo feſſus &c.

Alii: *Quàm tibi jam. &c.*

1037. *Satiate.*] Dicitur ſatias, atis; & ſatietas, atis. Sic lib. 5. v. 40. & 1390. Sic Cicer. 3. nat. D. *Dabitur ſatias ſupplicii.* Sic Terentius Eunuch.

Ubi ſatias cœpit fieri, commuto locum.

1038. *Templa cœli.*] Cœlum. Sic lib. 1. v. 1013. lib. 5. v. 491. 492. &c.

1041. *Exſpuere.*] Expellere, non audire rationem ipſam.

1042. *Dede manus.*] Fatere te victum verâ ratione. Metaphora ducta à re militari. Victi enim, depoſitis armis, in victoriæ ſignū victori porrigebant manus.

Quærit enim ratione animi (cùm ſumma Loci ſit
Infinita foris hæc extrà mœnia Mundi)
Quid ſit ibi porrò, quò proſpicere uſque velit mens,
Atque animi jactus liber quò pervolet ipſe?
Principio nobis in cunctas undique partes,
Et latere ex utroque, infrà, ſupráque per Omne
Nulla eſt finis, uti docui; res ipſáque per ſe
Vociferatur, & elucet natura profundi;
Nullo jam pacto veriſimile eſſe putandum eſt,
(Cùm quoquovorsùs ſpatium vacet infinitum,
Semináque innumero numero ſummâque profundâ

INTERPRETATIO.

Namque an ratio mentis perquirit.) quia ratio Spatii patet immenſa foris extrà hos muros cæli) quid tandem ibi ſit. quò animus cupiat longè intueri & quò ipſe injectus liber mentis pervolitet? Primùm nullus eſt nobis *terminus, ut oſtendi, per totum* Univerſum *ex omnibus partibus in omnes partes, neque ex utroque latere, neque deorsùm, neque ſursùm; & res ipſa ex ſe loquitur. & ratio Totius immenſi ſatis clara patet. Jam nullo modo credendum eſt* igitur *veriſimile eſſe. (quoniam Locus patet immenſus in quamcumque partem &* quoniam *corpora prima*, quæ ſunt *numero infinito, & immenſa ratione,*

ANNOTATIONES.

Accingere contrà.] Impugna illum. Metaphora eſt pariter ducta a re militari. Milites enim ad pugnam ituri ſuccingebant veſtes, ut paratiores & expeditiores eſſent ad pugnandum.

1043. *Quærit enim ratione animi &c.*] Hos 4. v. delendos immeritò cenſuit Lambinus, quia non eos intellexit. Scilicet legendi ſunt per interrogationem, quaſi ſic eſſet: *quæritne enim ratio animi &c?* Lambinus legebat *rationem*; alii, *ratione* legunt, in ablativo caſu: ſed *rationе*, id eſt, an ratio. Quaſi diceret; an dubitat ratio ipſa animi, an ambigit, an quærit, quid eſſe poſſit extrà cæli mœnia, cùm infinitæ Atomi foris volitent, quæ in alios Mundos congredi, & convenire poſſint? Hæc ſanè ſententia benè congruit cum iis, de quibus agitur; nimirùm an verum ſit, falſúmve, quod jam propoſiturus eſt Poëta; hoc eſt, infinitos eſſe Mundos.

Summa loci.] Locus, Spatium, Inane, ut dixit lib. 1. v. 1000.

1044 *Mœnia mundi.*] Cœli ambitus, qui mœniorum inſtar cingunt Mundum. Sic verſ. 1144. lib. 1. v. 73. 1094. &c.

1046. *Animi jactus.*] Benè; id eſt, injectus animi, ut locutus eſt v. 739. *animi tactus*. ſicut enim Philoſophi *tactum corporis* ſtatuunt, ita & *animi tactum*.

Pervolet.] Celeriter pertingat, perveniat. Alii *pervolet*, quaſi maximè *cupiat*. Antiquè pro *pervelit*.

1047. *Principio nobis in cunctas &c.*] His 42. v. variis argumentis aſſerere conatur non unum hunc extare Mundum, ſed infinitum jam eſſe. His itaque 19. v. prioribus, argumentum I. ducit ex eo, quòd infinitæ ſint Atomi per inane magnum, & in omnes partes infinitum patens, quæ, ut hunc Mundum fortuito ac temerario concurſu & concilio benè ſponte ſuâ creaverunt, ita & infinitos alios Mundos pariter creâſſe videantur. Quid enim foris ibi agerent? cur non benè congrederentur ad alios tales Mundos?

1048. *Per omne.*] Per τὸ πᾶν, per Univerſum, v. 305. 547. & lib. 1. paſſim.

1049. *Ut docui.*] Lib. 1. v. 959. & ſeqq.

1050. *Profundi.*] Totius immenſi, Univerſi infiniti, lib. 1. v.

1052. *Spatium.*] Inane vacans.

1053. *Semina.*] Atomi.

Summâ profundâ.] Numero immenſo, & infinito.

Multimodis volitent æterno percita motu) ;
Hunc unum terrarum Orbem, cœlúmque creatum;
Nil agere illa foris tot corpora materiaï;
Cùm præſertim hic ſit Naturâ factus, & ipſa
Spontè ſuâ fortè offenſando ſemina rerum
Multimodis, temerè, incaſſum, fruſtráque, coacta
Tandem coiërint ea, quæ conjecta repentè
Magnarum rerum fierent exordia ſemper,
Terraï, maris, & cœli, generiſque animantum.
Quare etiam atque etiam tales fateare neceſſe eſt
Eſſe alios alibi congreſſus materiaï,
Qualis hic eſt, avido complexu quem tenet æther.

INTERPRETATIO.

volant per inane *variis modis percuſſa mobilitate æternâ;) hunc globum terrarum, &* hoc *cœlum eſſe unum factum; tótque illa ſemina rerum nihil facere extrà* cœlum; *præcipuè quoniam hic* noſter *procreatus eſt à Naturâ, & ipſa primordia rerum variis modis, occurſando ex ſeipſis fortuitò, inconſultè, in vanum, fruſtrà, congregata demùm ea convenerint, quæ ſubitò* in cœtum *compulſa fierent perpetuò primordia magnarum rerum*, putà *terræ, æquoris, & cœli, & gentis animalium. Quapropter omninò neceſſum eſt;* ut *confitearis alios eſſe cœtus primordiorum in aliis locis tales, qualis eſt hic* cœtus, *quem regio cœli complectitur vaſto* ſuo *ambitu.*

ANNOTATIONES.

1054. *Multimodis.*] Nempè deorsùm, ſursùm, dextrorsùm, ſiniſtrorsùm &c. ut dictum eſt ſuprà initio hujus libri v. 333.

1056. *Foris.*] Extrà hunc Mundum, hócve cœlum.

1057. *Naturâ.*] Non à Diis, ſed vi Naturæ.

1059. *Fruſtráque, coacta tandem &c.*] Ita interpungendum eſt. Hujus enim loci ſententia hæc eſt. Hic mundus noſter naturâ factus eſt, poſtquam ſemina rerum offenſando, & concurrendo fortuitò, temerè, incaſſum, & fruſtrà per aliquod tempus, tandem convenerunt, & coïërunt ex illis ea certa, quæ coaluerunt in eas res, quàs in hoc mundo cernimus eſſe, putà in terram, in mare, in cœlum & in animalia: quæ ſunt magnæ res hujus mundi. Hæc autem vocabula, *fruſtrà. temerè, incaſſum, fortè, fortuitò, ſine conſilio &c.* Lucretio ſunt ſynonyma; modúmque ſignant, quo Atomi coëunt in rerum concretiones. Malè igitur alii: *jactatáque fruſtrà.* Alii *fruſtrà quoque jacta.* Aut ſaltem non ita clara ſunt verba.

1060. *Coiërint.*] Supl. *cum*, v. 1057. Alii *coiërunt*, malè. Alii *cooluerint*, quaſi *coaleſcere* ſit *concreſcere, cogi. coaleſcere.* quia *oleſcere*, inquit Feſtus, *creſcere eſt.*

Ea.] Sup. ſemina, v. 1058.

Conjecta.] Compulſa in cœtum: coacta in unum locum ad rerum concretiones. Sic enim loquitur v. 1072. 1073. & alibi paſſim. In unum quippe locum Atomi conjici debent, ad rerum concretiones faciendas.

1061. *Exordia.*] Principia.

1064. *Congreſſus materiaï.*] Cœtus & concilia Atomorum.

1065. *Qualis hic eſt.*] Id eſt, qualis hic congreſſus materiæ eſt: hoc eſt, qualis eſt hic Mundus noſter, qui ex Atomis coaleſcit.

Avido.] Vaſto, ingenti, capaci. Metaphora eſt ab avaris ducta, qui parvis rebus nunquam contenti ſunt, ſed majores cupiunt. Sic loquitur lib. 5. v. 202.

Inde avidam partem montes, ſylvæque ferarum
Poſſedere &c.

Æther.] Cœlum, quod ambitu ſuo cingit hunc Mundum.

Præterea cùm materies eſt multa parata ;
Cùm locus eſt præſtò ; nec res, nec cauſa moratur
Ulla, geri debent nimirùm & confieri res.
Nunc & ſeminibus ſi tanta eſt copia, quantam
Enumerare ætas animantum non queat omnis :
Viſque eadem & natura manet, quæ ſemina rerum
Conjicere in loca quæque queat ſimili ratione,
Atque huc ſunt conjecta ; neceſſe eſt confiteare
Eſſe alios aliis terrarum in partibus Orbes,
Et varias hominum gentes, & ſecla ferarum.
Huc accedit, ut in ſummâ res nulla ſit una,

Interpretatio.

Deinde, quoniam plurima eſt copia materia preparata; quoniam ſpatium eſt paratum : & quoniam *nec res, nec cauſa ulla impedit, ſcilicet res debet creari & progigni. Item etiam, ſi tam magna eſt vis primordiorum, ut vita omnis animalium nequeat recenſere illam, & ſi eadem potentia, & eadem Natura extat, qua poſſit compellere in* ſua *ſingula ſpatia primordia rerum pari modo, quo ſunt compulſa* jam *in hunc* locum, in quo ſunt: *oportet* ut *fatearis eſſe alios globos terrarum in aliis locis, & diverſa hominum genera, &* varia *genera belluarum. Adde quòd in universâ Naturâ*

Annotationes.

1066. *Prætereà cùm materies &c.*] His 10. v. argumentum II. continetur, quo non unum hunc Mundum in Univerſo eſſe probat. Illud autem ex Epicuro mutuatus eſt. Sic enim Epicurus apud Plutarch. 1. plac. 5. ratiocinatur : *eſſe autem Mundos multitudine infinitos conſtat ex eo, quòd cauſa infinita ſunt. Nam ſi hic quidem Mundus finitus eſt, cauſa verò, ex quibus eſt, fuère omninò infinita, neceſſe eſt Mundi infiniti ſint. Prorsùs enim ubi ſunt cauſa, effectus quoque ibi ſunt. Cauſa autem ſunt, ſive Atomi.* Græcis ſuperſedeo brevitatis causâ. Itaque ubi materia, inquit Lucretius, copioſa eſt ; ubi locus in promtu eſt ; ubi nihil repugnat, tunc res fieri debent. Atqui materia Mundorum infinitorum copioſa eſt, imò infinita ; locus immenſus ; nihilque repugnat, quominùs ſint infiniti Mundi, cùm eadem vis, eadem Naturæ propenſio conſtet, quæ ad hunc Mundum faciendum extitit.

1068. *Geri.*] Lamb. *geni.* quaſi *gigni.* ut jam ſæpè monui, v. 166. 242. & lib. 1. v. 130. &c.

1070. *Ætas animantum,*] Vita hominum. Antonomaſia.

1073. *Atque huc.*] Id eſt, atque in hunc locum, in quo hic mundus extat.

1075. *Secla ferarum.*] Genera belluarum. Sic v. 77. 173. & lib. 1. v. 20. 468. &c. Sed præſertim infrà v. 1078. *Cujuſque ſecli*, id eſt, cujuſque generis.

1076. *Huc accedit, ut &c.*] His 13. v. argumentum III. ducit à ſimili. Nihil enim, inquit, rerum, quæ in hoc mundo ſunt, unicum eſt in ſuo genere: ſic in genere quovis animalium multa ſunt animalia ; ſic in genere mortali hominum multi ſunt homines : ſic in muto piſcium genere, multi ſunt piſces : ſic in volatili volucrum genere, multæ ſunt aves. Quidni igitur in ipſo hoc Mundi noſtri genere, multi queant eſſe Mundi? Quidni multi ſint Soles, multæ terræ, multæ Lunæ, multa maria, &c. Imò infinitus horum omnium numerus? par enim utrobique ratio : tam enim certus vitæ terminus manet Solem, Lunam, terram, mare, &c. quàm feras, homines, piſces & aves : ac æquè conſtant nativo, hoc eſt mortali corpore. Hoc eodem argumento uſus eſt Plutarchus, *de oracul.* ad hoc ut probaret, non in-

Unica quæ gignatur, & unica ſolaque creſcat:
Quin cujúſque ſient ſecli, permultáque eodem
Sint genere; imprimis animalibus, indice mente.
Invenies ſic montivagum genus eſſe ferarum.
Sic hominum genitam prolem, ſic denique mutas
Squammigerûm pecudes, & corpora cuncta volantum.
Quapropter cœlum ſimili ratione fatendum eſt,
Terrámque, & Solem, Lunam, mare, cætera quæ ſunt,
Non eſſe unica, ſed numero magis innumerali.
Quandoquidem vitæ depactus terminus altè
Tam manet his, & tam nativo hæc corpore conſtant,
Quàm genus omne, quod his generatim rebus abundat.

INTERPRETATIO.

nulla res eſt unica, unica, inquam, *qua generetur, & unica, qua ſola augeſcat. Quinimò plurima ſunt res cujuſque generis & plurimæ etiam in eodem genere; præſertim in animalibus, ut ratio ipſa indicat. Reperies gentem belluarum, quæ errant per colles, ita eſſe generatam, & progeniem humanam ita eſſe procreatam, & ita tandem elingues animantes piſcium, qui gerunt ſquammas, & omnia corpora volucrum. Quamobrem confitendum eſt pari modo, Cœlum & terram, & Solem & Lunam, æquor, & cuncta omnia, quæ ſunt, non eſſe unica, ſed potiùs eſſe numero innumero. Siquidem finis vitæ tam altè defixus hæret his* omnibus rebus; *& hæ res omnes tam componuntur ex corpore mortali, quàm omne genus* rerum, *quod multum eſt in his rebus in uno quoque ſuo genere.*

ANNOTATIONES.

finitos quidem, ſed plures eſſe Mundos. Verùm hæc ratio non plures aut infinitos jam eſſe mundos arguit: ſed plures quidem aut infinitos fieri poſſe, ſi Deo placuerit.

In ſummâ.] In Univerſo.

1078. *Cujuſque . . . ſecli.*] Cujuſque generis, v. 1075.

Sient.] Antiquè pro *ſint.*

1080. *Montivagum.*] Quod montes colit. Sic v. 597.

1082. *Squammigerûm pecudes.*] Piſces Sic v. 343.

1086. *Depactus.*] Fixus; à verbo *depango, egi actum*: Sic lib. 1. v. 590

1087. *Manet his.*] Benè, id eſt, hæret his, nempè cœlo, terræ, Soli, Lunæ, mari &c. Alii *manet hæc*, quia verbum *manet* jungitur cum accuſativo: *hoc me manet præmium. Pœna me manet certa &c.* Verùm hic à Lucretio uſurpatur pro *hæret, ſtat, eſt.* Utraque tamen lectio laudatur.

Nativo.] Mortali, genitali; hoc eſt, quod ſicut generationi, ita corruptioni obnoxium eſt. Sic v. 542. & alibi paſſim.

1088. *Quàm genus omne &c.*] Id eſt, quàm res illæ, *nativo corpore conſtant*, quæ abundant generatim his rebus; id eſt, quæ in ſuo quæque genere multæ ſunt in his rebus; id eſt, non unicæ ſunt in ſuo quæque genere; puta homines, feras, piſces, volucres &c.

Hactenùs de innumerali Mundorum numero Lucretius. Porrò non unus Lucretius aut Epicurus infinitos Mundos eſſe cenſuit. Namque, ut taceam Plutarchum, qui plures eſſe voluit 1. *plac.* 51. Heraclitum, qui cum Stoïcis innumeros ſucceſſivè, ut aiunt, fore voluit Mundos, quaſi alios ex aliis refectos; Heraclidem cum Pythagoreis, qui quot cœli ſtellas, quæ nobis infinitæ illucent, totidem eſſe Mundos reputavit: ut hos, inquam taceam, conſtat ex teſtimonio Stobæi *ecl'og. phy'. lib. 9.* Anaximandrum, Anaximenem, Archelaüm, Xenophanem, Diogenem, Leucippum, & Democritum, infinitos aſſiſſe Mundos. Addit & Anaxarchum Plu-

Quæ benè cognita ſi teneas, Natura videtur
Libera continuò, dominis privata ſuperbis:
Ipſa ſuâ per ſe ſponte omnia Dîs agere expers.
Nam, proh ſanctâ Deûm tranquillâ pectora pace,
Quæ placidum degunt ævum, vitámque ſerenam,
Quis regere immenſi Summam: quis habere profundi

INTERPRETATIO.

Quæ omnia *ſi rectè habeas nota, Natura videbitur* tibi *repentè ſoluta, carens magiſtris dominantibus: ipſa vacua Diis facere ex ſe & ex nutu ſuo res cunctas. Etenim per auguſta corda Deorum, quæ vivunt quietam ætatem, & vitam tranquillam in otio quieto, quis poteſt gubernare univerſam Totius univerſi molem; quis* poteſt *tenere*

ANNOTATIONES.

tarchus, qui illo ediſſerente infinitos eſſe Mundos Alexandrum magnum illacrimâſſe. Fuit & in hâc ſententiâ Metrodorus, qui tam abſurdum eſſe dixit unicum eſſe Mundum in infinito Univerſo, quàm unam ſpicam naſci in immenſo campo. Sed quàm inepta ſit hæc ſententia nemo non videt: imò ſacris codicibus omninò repugnat, in quibus, cùm de rerum origine, de providentiâ, de humanâ conditione, deque aliis rebus agitur, unius & ſingularis Mundi mentio fit. Hanc ritè explodit etiam Plinius lib. 2. c. 1.

1089. *Quæ benè cognita &c.*] His 15. v. concludit ex iis, quæ hactenùs diſputata ſunt de naturâ & qualitatibus Atomorum. concludit, inquam, id quod jam initio lib. 1. v. 57. & ſeqq. præmonuerat, nimirùm, Deos ſemotos à rebus noſtris immortali frui ævo ſummâ cum pace, nec rerum curam agere; infenſus quippè divinæ Providentiæ & omnipotentiæ non potuit capere, quod Virgilius poſt ipſum benè cepit Georg. 4. v. 221.

——— Deum námque ire per omnes
Terráſque tractúſque maris, cœlúmque profundum &c.

non potuit autem Lucretius ex Epicuri doctrinâ perſuaſum ſibi habere naturam Deorum adeò potentem eſſe, ut validas hujuſce Mundi habenas teneret. Deinde voluit omnia in hoc Mundo contingere fortuito & temerario caſu. Demum in eâ fuit opinione, qui vidit, ut ait Plutarchus 1. plac. 7. *malis eſſe benè & bonis malè*; hoc eſt, ut S. Ambroſii utar verbis, improbos abundare bonis, & bonos egere. Quam impiam Epicuri ſententiam præclarè admodum damnat, vel unus Cicero 1. nat. Deor. *Sunt*, inquit, *Philoſophi, & fuerunt, qui omninò nullam habere cenſerent humanarum rerum procurationem Deos. Quorum ſi vera eſt ſententia, quæ poteſt eſſe pietas? quæ religio? Hæc enim omnia purè & caſtè tribuenda Deorum numini ita ſunt, ſi animadvertuntur ab his, & ſi eſt aliquid à Diis immortalibus hominum generi tributum. Sin autem Dii neque poſſunt nos juvare, neque volunt, nec curant omninò, nec, quid agamus, animadvertunt, nec eſt, quod ab his ad hominum vitam permanare poſſit; quid eſt, quod ullos Diis immortalibus cultus, honores, preces adhibeamus? In ſpecie autem fictæ ſimulationis, ſicut reliquæ virtutes, ita pietas ineſſe non poteſt, cum quâ ſimul & ſanctitatem & religionem tolli neceſſe eſt. Quibus ſublatis perturbatio vitæ ſequitur & magna confuſio: atque haud ſcio an pietate adversùs Deos ſublatâ, fides etiam & ſocietas humani generis & unà excellentiſſima virtus Juſtitia tollatur &c.* Sic præclarè etiam 2. nat. Deor.

1090. *Dominis ſuperbis.*] Diis. Sic Epicurus apud Cic. 1. nat. Deor. *Itaque impoſuiſti in cervicibus noſtris ſempiternum Dominum, quem dies ac noctes timeremus. Quis enim non timeat omnia providentem & cogitantem, & animadvertentem, & omnia ad ſe pertinere putantem, curioſum &c.*

1093. *Quæ placidum* &c.] Sic lib. 1. v. 57. & lib. 5. v. 83.

1094. *Summam.*] Univerſam Naturam. Univerſum.

Indu manu validas potis eſt moderanter habenas?
Quis pariter cœlos omnes convertere? & omnes
Ignibus ætheriis terras ſuffire feraces?
Omnibus inque locis eſſe omni tempore præſtò?
Nubibus ut tenebras faciat, cœlique ſerena
Concutiat ſonitu? Tum fulmina mittat, & ædes
Sæpè ſuas diſturbet, & in deſerta recedens
Sæviat exercens telum, quod ſæpè nocentes
Præterit, exanimátque indignos, inque merentes?
Multáque, poſt Mundi tempus genitale, diémque

INTERPRETATIO.

in manu moderatè lora vehementia immenſi Univerſi? *Quis item* poteſt *verſare cœlos omnes? Et quis poteſt ſuffumigare flammis æeriis cunctas fructiferas partes terræ? Et adeſſe in omni tempore omnibus locis? Ut reddat tenebras nebulis, & ut* commoveat *tonitru tranquillas ſedes cœli? Ut etiam vibret fulmina, & plerunque diſjiciat ſua Templa, & ſecedens in* loca *deſerta vexet* res cunctas *contorquens fulminis ſpiculum, quod plerumque prætermittit ſontes, & interimit inſontes, & innocentes?* Demùm, *poſt ævum genitabile* hujus *Mundi, & poſt*

ANNOTATIONES.

1094. *Indu.*] vel *endo*, id eſt, *in.* Sic lib. 4. v. 773. lib. 6. v. 890.

1097. *Suffire.*] Suffumigare, vaporare. Ferax enim terræ ſolum redditur ex vaporibus, ſeu caloribus, quos Sol & aſtra terris mittunt.

1099. *Cœlique ſerena.*] Pro *Serenum cœlum.* Sic dixit paſſim *Clauſa domorum*, pro *clauſas domos*: *ſtrata viarum*, pro *ſtratas vias* &c.

1100. *Sonitu.*] Tonitru. Sic lib. 6. v. 387.

Terrifico quatiunt ſonitu cœleſtia templa.

Sic Manil. lib. 1. v. 104.

Eripuitque Jovi fulmen, virèſque tonandi.
Et ſonitum ventis conceſſit, nubibus ignem.

Ædes.] Templa ſacra. Sic præclarè lib. 6. v. 416. & ſeqq.

1101. *Telum.*] Fulmen.

Quod ſæpè nocentes, &c.] Sic lib. 6. v. 392. 593.

1103 *Inque merentes.*] Immerentéſque: inſontes: indignos, qui puniantur.

1104 *Multáque poſt mundi &c.*] His 69. v. ultimis aliud jam docet Poëta; quippe quia viſos eſt ſibi nimium ſuprà tribuiſſe & Fortunæ & temerario caſui, dum immenſas myriades Atomorum in nullius rei uſum congregatas per Inane magnum aſſeruit. Itaque hoc impoſterùm ſtudet, ut quæ Atomi ſuperfluæ viderentur, rerum genitarum generationi atque augmento præficiat. Quâ ex occaſione docet interim cur, & quâ ratione fiat in rebus augmentum, ſtatus certus, & decrementum. Ubi enim, inquit, rebus accedunt novæ Atomi, res ipſæ creſcunt: ubi rebus tot accedunt, quot decedunt Atomi, res conſiſtunt, hoc eſt neque creſcunt, neque minuuntur: ubi verò rebus non tot accedunt Atomi, quot detrahuntur, res decreſcunt, ſeneſcunt, & tandem intereunt. Quod & infinitis Mundis, quos aſtruxit, contingere voluit; quos nempè creſcere, conſiſtere, & tandem decreſcere cenſet, inſtar animalium, & rerum cæterarum; quaſi in Mundo, ſicut in plantis, & animalibus, adoleſcentia, vigor, & ſenium ineſſent. Voluit igitur Epicurus Mundum primùm creviſſe: deinde conſtitiſſe: jam verò ſeneſcere: idque varias ob cauſas. I. quia Mundus natus eſt & ortum habuit in tempore, ut ait *Cic. 1. nat. Deor.* II quia Mundum animalibus ſimilem eſſe cenſuit. III. quia ſingulæ quæque Mundi hujus par-

Primigenum maris & terræ, Soliſque coortum,
Addita corpora ſunt extrinſecùs, addita circùm
Semina, quæ magnum jaculando contulit Omne;
Unde mare & terræ poſſent augeſcere; & unde
Aptaret ſpatium cœli domus, altáque tecta
Tolleret à terris procùl; & conſurgeret aër.
Nam ſua cuique locis ex omnibus omnia plagis
Corpora diſtribuuntur, & ad ſua ſecla recedunt.
Humor ad humorem: terreno corpore terra
Creſcit: & ignem ignes procudunt; ætheráque æther.
Donicùm ad extremum creſcendi perfica finem

INTERPRETATIO.

diem primogenitum aquoris & telluris, & poſt exortum ſimùl Solis, plurima Atomi adjuncta ſunt foris, plurima *primordia* ſunt *adjecta circà, qua immenſum Totum conjecit & miſit; ex quibus mare, & terra quirent procreſcere, & ex quibus templum cœli compararet* ſibi *locum, & erigeret ſursùm longè à terris ſublimia* ſua *tegmina; &* ex quibus *aër ipſe oriretur. Namque omnia corpora tribuuntur ſpatiis, ſua cuique* loco, *per omnes ictus, & abeunt ad ſua* quæque *genera. Aqua* v.g. recedit *ad aquam: terra augeſcit de corpore terreſtri: ignes generant ignem: & aër aëra. Donec Natura parens rerum perficiens cuncta duxit ad ultimum*

ANNOTATIONES.

tes nativo conſtant corpore, & intereunt. IV. quia inter Mundi partes cunctas pugna eſt continua, ex quâ Mundus aliquando cadat neceſſe ſit. V quia nihil ingenitum, incorruptibile, & æternum in Mundo eſſe voluit, præter hæc tria, Atomos, Inane, & τὸ πᾶν, *Omne*, ſeu *Univerſum*.

Non defuerunt etiam SS. PP. qui huic opinioni aſſenſerint. Sed inprimis S. Cyprianus ad Demetrian. his verbis: *Scire debes jam Mundum non illis viribus ſtare, quibus priùs ſteterat: nec vigore ac robore eo eſſe, quo antè prævalebat. Hoc etiam nobis tacentibus, & nulla de Scripturis ſanctis prædicationibúſque divinis documenta præbentibus, Mundus ipſe jam loquitur, & occaſum ſui rerum labentium probatione teſtatur. Non hyeme nutriendis ſeminibus tanta imbrium copia eſt: non frugibus æſtate torrendis ſolita flagrantia eſt: nec ſic vernâ temperie ſata læta ſunt: nec adeò arboreis fœtibus autumno fœcunda ſunt. Minùs de effoſſis & fatigatis fontibus eruuntur marmorum cruſtæ: minus auri, & argenti opes ſuggerunt: exhauſta jam metalla, & pauperes venæ breviantur in dies ſingulos. Decreſcit in arvis agricola: in mari nauta: miles in caſtris: innocentia in foro: juſtitia in judicio: in amicitiis concordia: in artibus peritia: in moribus diſciplina. Minuatur neceſſe eſt, quidquid fine jam proximo in occidua & in extrema devergit, &c.* Sic eadem ferè Lucretius hic.

Tempus genitale.] Tempus creationis: exortum Mundi, diem primigenium, ut ait.

1105 *Primigenum.*] Dicitur primigenus, a, um, & primigenius, ia, ium. Id eſt primogenitum, primordialem.

1106. *Corpora.*] Atomi.

1107. *Semina.*] Atomi.

Contulit Omne.] Sic lib. 1. v. 995.

——— *æternáque ſuppeditantur*
Ex infinito cita corpora materiai.

Et ibid. v. 1034. & ſeqq.

Omne.] Univerſum, Infinitum Inane, τὸ πᾶν, lib. 1. v. 1095. & 1100.

1109. *Aptaret.*] Compararet, faceret. Alii *appareret*, à verbo *pario*.

1112. *Secla.*] Genera, ſpecies. v. 1078.

1115. *Donicum.*] Donec. Antiquè.

Perfica.] Antiquè dicebatur *perficus, a, um*, id eſt perficiens: ſicut *maleficus, beneficus &c.* Plaut. Rud. 2. 5. v. 4. Alii legunt *perficè*, id eſt, *perfectè*. Minus benè.

Omnia

Omnia perduxit rerum Natura creatrix.
Ut fit, ubi nihilò jam plus eſt, quod datur intrà
Vitales venas, quàm quod fluit atque recedit;
Omnibus hîc ætas debet conſiſtere rebus:
Hîc Natura ſuis refrænat viribus auctum.
Nam quæcunque vides hilari grandeſcere adauctu,
Paulatimque gradus ætatis ſcandere adultæ,
Plura ſibi aſſumunt, quàm de ſe corpora mittunt,
Dum facilè in venas cibus omnis diditur; & dum
Non ita ſunt latè diſperſa, ut multa remittant:
Et plus diſpendI faciant, quàm veſcitur ætas.
Nam certè fluere, atque recedere corpora rebus
Multimodis dandum eſt: ſed plura accedere debent,
Donicùm aleſcendi ſummum tetigêre cacumen.
Inde minutatim vires & robur adultum

INTERPRETATIO.

augeſcendi terminum. Sicut accidit, cùm jam nihil amplius eſt, quod mittitur intùs in venas vitales, quàm quod effluxit, atque abit; tunc enim *ibi vita debet ſtare rebus cunctis: tunc ibi Natura ſuis viribus coërcet augmentum. Etenim ea res omnes, quas cernis augeſcere læto augmine, & ſenſim aſcendere ad gradus ætatis perfectæ, accipiunt ſibi plura corpuſcula, quàm emittunt ex ſeipſis, dùm* ſcilicet *omne alimentum facilè diſtribuitur in venas: & dum non ſunt ita prolata* adhuc, *ut rejiciant plurima corpuſcula: & ut patiantur plus damni, quàm* earum *ætas paſcendo capit. Namque profectò concedendum eſt corpuſcula* prima *abire & effluere è rebus variis modis: plura debent advenire, donec res pervenerint ad extremum apicem creſcendi. Poſteà ætas minuit paulatim vires, & vigorem*

ANNOTATIONES.

1121. *Hilari grandeſcere adauctu.*] Læto & alacri augeſcere incremento.

1123. *Corpora.*] Atomos.

1124. *Dum facilè in venas &c.*] Sic Cicer. 2 nat. Deor. modum explicat, quo cibus per corporis membra diſtribuitur. Docet enim cibos primùm ore percipi: perceptos dentibus moli: molitos ſtomacho excipi: exceptos alvo concoqui: coctos ad jecur primùm, deinde ad cor, & inde ad reliquas corporis partes per venas didi atque diſtribui; unde totum animal creſcat & alatur.

Diditur.] Diſtribuitur. Alii *deditur*, mittitur. Idem: ſic v. 1137.

1125. *Latè diſperſa.*] Rarefacta, v. 1139. prolata, ſup. *quæcumque vides*. id eſt, res concretæ, v. 1121.

Multa.] Sup. corpora prima: Atomos multas.

1116. *DiſpendI.*] Diſpendii, damni, detrimenti. Sic lib. 1. Docet res minui, & interire, quia exeunt ex iis Atomi plures, quàm aſſumant. Sic etiam infrà v. 1132.

1128. *Multimodis.*] Sic Epicurus cenſet apud Plutarch. 2. plac. 4. *Plurimis modis interire Mundum. quippè ut animal, & ut plantam, & prorſus multifariàm.* Alii legunt: *multa. manus dandum eſt.* Multa, ſup. *corpora*: manus dandum eſt, pro *danda ſunt manus*. id eſt, concedendum eſt, ut dixit v. 1042.

1129. *Donicum.*] Antiquè, pro *donec*, v. 1115.

Aleſcendi.] Sic Pareus; id eſt, grandeſcendi, augendi. Lambinus verò *oleſcendi*. vetus verbum pro *creſcendi*, inquit Feſtus, ut jam monui v. 1060. not.

Frangit, & in partem pejorem liquitur ætas.
Quippe etiam quantò eſt res amplior, augmine demto;
Et quò latior eſt, in cunctas undique partes
Pluria cò diſpergit, & à ſe corpora mittit.
Nec facilè in venas cibus omnis diditur ei:
Nec ſatis eſt, proquàm largos exæſtuat æſtas,
Unde queat tantum ſuboriri ac ſuppeditare,
Quantum opus eſt, & quod ſatis eſt, Natura novare.
Jure igitur pereunt, cùm rareſacta fluendo
Sunt, & cùm externis ſuccumbunt omnia plagis;
Quandoquidem grandi cibus ævo denique deſit:
Nec tutidantia rem ceſſant extrinſecùs ullam
Corpora conficere, & plagis infeſta domare.
Sic igitur magni quoque circùm mœnia Mundi

INTERPRETATIO.

perfectum, & tabeſcit tandem *in deteriorem partem. Namque quò res* quæque *major eſt, & quò amplior eſt, eò plura diffundit* corpuſcula *ex omnibus* ſui *partibus in omnes partes, & emittit ex ſeipsâ, ſublatâ nempè incremento* illius. *Nec alimentum omne facilè diſtribuitur illi per venas: & quamvis alimentum* quaſi *copioſiſſimos fluctus emittat:* tamen *non ſubminiſtratur ex quo tantum poſſit ſubnaſci & ſubminiſtrari, quantum neceſſe eſt; &* ex quo *Natura queat renovare, quod ſufficiat. Meritò ergò intereunt, quoniam diffluendo ſiunt latè diſperſa, & quoniam cuncta vincuntur ictibus extrinſecùs; ſi quidem alimentum tandem deficit longævæ ætati; &* ſiquidem *corpuſcula* prima *tundentia rem externis plagis non deſinunt quin interimant* illam, *& quin infenſa vincant illam ictibus. Similiter ergò ambitus magni Mundi labefactati*

ANNOTATIONES.

1132. *Agmine dempto.*] Id eſt, cùm creſcere deſinunt.

1134. *Pluria.*] Plura, lib. 1. v. 877. lib. 4. v. 1082.

Corpora.] Atomos.

1135. *Diditur.*] Diſtribuitur. Sic v. 1124. Sic Virg. 7. æn.

Diditur hic ſubitò Trojana per agmina [*rumor.*

1136. *Nec ſatis eſt, proquàm &c.*] Ita legendus eſt hic verſus. Benè quippè dicitur *exæſtuare æſtus*, ſicut *vivere vitam*; *gaudere gaudia: gradi greſſum* &c. metaphora autem eſt ducta ab æſtu maris exundantis ſuprà terras. Etſi enim, inquit, copia alimenti ſuperabundet per omnes artus: tamen non ſatis eſt, unde natura reparet, quod amiſerit. Hinc corporis debilitas; hinc animalis interitus ſequitur. Alii legunt:

Nec ſiti: eſt, quæ per largos exæſtuat [*artus.*

Alii: *Nec ſatis eſt, proquàm largos exæſtuat artus.*

Proquàm.] Id eſt *perquàm*. Sic lib. 3. v. 209.

—— *parviſſima corpora proquàm*
Et leviſſima ſunt &c.

1137. *Unde.*] Ex quo.

Suboriri.] In locum amiſſarum Atomorum ſubſtitui. Sic v. 1047.

1139. *Rareſacta.*] Latè diſperſa; v. 1125. Hoc eſt, cum Atomi majoribus intervallis à ſe diſtant per effluxum. En plaga interior, quâ res effluxu Atomorum pereunt.

1140. *Externis ſuccumbunt plagis.*] En plaga exterior, quâ res interimuntur.

1141. *Grandi cibus ævo deſit.*] Sic v. 1124. & ſeqq. Sic lib. 1. v. 226. 234. &c.

1144. *Sic igitur magni &c.*] Quod hactenùs de rerum omnium incremento, ſtatu conſtanti, & interitu dixit Poëta, id jam ab hoc verſu ad finem libri de Mundo hoc dicendum cenſet, quaſi Mundus hic, inſtar animalium, creverit, ſteterit, & tandem interiturus ſit, ut monui v. 1104.

Mœnia Mundi.] Sic v. 1044. lib. 1. v. 74. 1094. &c.

Expugnata dabunt labem putréſque ruinas.
Omnia debet enim cibus integrare novando,
Et fulcire cibis, ac omnia ſuſtentare:
Nequicquam, quoniam nec venæ perpetiuntur,
Quod ſatis eſt, neque, quantum opus eſt, Natura miniſtrat.
Jámque adeò fracta eſt ætas, effœtáque tellus
Vix animalia parva creat, quæ cuncta creavit
Secla, dedítque ferarum ingentia corpora partu.
Haud, ut opinor, enim mortalia ſecla supernè
Aurea dè cœlo demiſit funis in arva;
Nec mare, nec fluctus plangentes ſaxa creârunt:
Sed genuit tellus eadem, quæ nunc alit, ex ſe.
Prætereà nitidas fruges, vinetáque læta
Sponte ſuâ primùm mortalibus ipſa creavit:

INTERPRETATIO.

undique dabunt ruinam, & interitus putridos. Namque alimentum debet reſtaurare res cunctas renovando illas, & ſuſtentare alimentis, & ſuſtinere res omnes; Natura autem *fruſtrà ſuppeditat* cibos, *cùm nec venæ patiantur, quod ſufficit, neque etiam* Natura ſubminiſtret, *quantum neceſſe eſt. Et nunc ita ætas* Mundi *debilitata eſt, & terra jam laſſata pariendo vix progignit minima animalia, cùm generaverit omnia genera* animalium anteà, *& pepererit immania corpora belluarum per generationem. Neque enim, ut puto, aurata catena miſit è cœlo ſupremo in agros* terrarum *nativas gentes animantium, neque* etiam *æquor aut unda generaverunt rupes, quas verberant: ſed eadem terra, quæ nunc nutrit* illas res *de ſe ipſâ, generavit* eaſdem. *Deinde* eadem *ipſa* terra *progenuit per ſe principiò optimas ſegetes, & grata vineta* in uſum *hominum:*

ANNOTATIONES.

1145. *Dabunt labem.*] Corruent.

Putréſque.] Quæ corruptione, & putredine fiant.

1150. *Fracta eſt ætas.*] Sup. Mundi. Benè, id eſt debilitata, laſſata. Lambinus autem legit: [*quæ tellus.*
Jámque adeo affecta eſt ætas, affectáque
Verùm, minùs benè, alioquin addendum fuiſſet *malè affecta, &c.*

Effœtáque.] Defeſſa pariendo. Sic enim ſeſe explicat Poëta lib. 5. v. 824. ubi de terrâ ait:

Sed quia finem aliquem pariendi debet habere. [*juſto.*
Deſtitit, ut mulier ſpatio defeſſa vetuſto.

Malè ergò Lambin. *affectáque.*

1152. *Secla.*] Genera animalium; ſic v. 1153 Et lib. 1. paſſim.

1154. *Aurea ... funis.*] Quanquam *funis* ſit maſculini generis, à Lucretio tamen ponitur in fœmineo. Cur, inquit A. Gell. lib. 13. cap. 19. ubi citat hunc verſum, niſi ut grandiore ſono ſit verſus. Porrò per *funem aureum*, notat Lucretius catenam illam auream Homericam, per quam ſcilicet res cunctas è cœlo in terram demiſſas fabulantur. Quanquam, ſi Platoni credimus, nihil aliud Homerus, quàm Solem dicit & oſtendit eſſe catenam auream, quia dum Sol Mundum ſuo curſu ambit, ac luſtrat, omnia ſalva ſunt & conſervantur, vivunt & vigent, tum quæ apud Deos, cùm quæ apud homines ſunt. Si verò ſtet Sol, & quieſcat tanquam vinctus, res omnes intereant neceſſe eſt. Macrobius autem lib. 1. in Som. Scip. Catenam illam Homericam vult eſſe à ſummo Deo ad ultimam rerum fæcem, connexionem unam mutuis ſe vinculis religantem, & nuſquam interruptam.

1155. *Plangentes.*] Verberantes. Undæ quippe maris verberant rupes & ſaxa mari adhærentia.

1157. *Nitidas fruges.*] Læta ſata. Sic v. 189. 594 993. & lib. 1. v. 253

1158. *Sponte ſuâ.*] Nullo labore hominũ.

Ipſa dedit dulces fœtus, & pabula læta,
Quæ nunc vix noſtro grandeſcunt aucta labore:
Conterimúſque boves: & vires agricolarum
Conficimus, ferrum vix arvis ſuppeditârit.
Uſque adeò pereunt fœtus, augéntque labores.
Jámque caput quaſſans grandis ſuſpirat arator,
Crebriùs incaſſum magnum cecidiſſe laborem;
Et cum tempora temporibus præſentia confert
Præteritis: laudat fortunas ſæpè parentis,
Et crepat antiquum genus ut pietate repletum
Perfacilè anguſtis tolerârit finibus ævum,
Cùm minor eſſet agri multò modus antè viritim:
Nec tenet omnia paulatim tabeſcere, ut ire
Ad ſcopulum ſpatio ætatis defeſſa vetuſto.

INTERPRETATIO.

Ipſa præbuit ſuaves fructus, & grata paſcua, quæ jam vix creſcunt etiamſi bene ſint *adjuta noſtro labore; & fatigamus boves, & conſumimus* omnes *vires colonorum, etiamſi vix ferrum ſuffecerit agris* colendis. *Tantum fructus* omnes *intereunt, &* tamen *multiplicant operam* hominum. *Et nunc ſenex agricola concutiens caput ingemit*, videns *ingentem operam* ſuam *ſæpius vertiſſe ſibi fruſtrà: & comparat tempora præſentia cum temporibus anteactis: plerunque laudat felicem ſortem patris* ſui, *& crebrò habet in ore, quàm facilè priſca gens* hominum, *plena pietatis, traduxerit ætatem in parvis limitibus* agrorum, *quippè quia longè minor finis agrorum anteà eſſet ſingulis hominibus*: verùm *non intelligit res cunctas jam minutatim deficere & abire ad metam* ævi ſui, quia *confecta* ſunt *longævo ſpatio ætatis.*

ANNOTATIONES.

1161. *Et vires agricolarum conficimus*,] Vires agricolarum, id eſt agricolas: ſic v. 265. & lib. 3. v. 8. *vis equorum*, id eſt, equi. Alii, *& viribus &c.* minùs benè; ut patet. Sequentes duos verſus delendos cenſet Lambinus: quanquam nec adeò ſunt inepti, ſi benè intelligantur, & legantur. Malè enim quidam legunt:

Conficimus, feris vix arvis ſuppe- [*ditati.*

Alii:

Conficimus ferrum vix arvis ſuppe- [*ditari.*

Itaque fatetur Poëta adeò terram eſſe effœtam, ut etiamſi colendo illam fatigemus, & conteramus boves, agricolas ipſos conficiamus labore; dum illam raſtris, aratris & vomeribus fatigant; vix tamen aucta laboribus noſtris pabula læta, arbuſta, frumentáque grandeſcere. Scilicet quaſi jam ſeneſcat tellus, laſſatáque pariendo deſtiterit.

1162. *Ferrum ſuppeditârit.*] Sup. adeò ut, etiamſi, ita ut &c.

1164. *Caput quaſſans,*] Vel minantis, vel iraſcentis inſtar.

1168. *Crepat.*] Clamitat; in ore crebro habet: crebris ſermonibus uſurpat.

Ut.] Græcè ὡς, id eſt, *quàm, quomodo.*

Pietate repletum.] Priſci quippe homines ſolis Diis vacabant, quia terra ſponte ſuâ dabat fruges, nec in eâ colendâ ætatem ducebant omnem.

1169. *Perfacilè.*] Nullo, vel ſine magno, labore.

Anguſtis finibus.] Parvo agello.

1170. *Viritim.*] Per ſingula capita, per ſingulos viros.

1171. *Tabeſcere.*] Fluere, liqueſcere, deficere, minui, ſeneſcere. v. 1131.

Tenet.] Novit, intelligit.

1172. *Ad ſcopulum ire.*] Ad finē tendere; perire, interire. Metaphora eſt ducta à navibus, quæ cùm ad ſcopulos impingunt, diſſolvi ſolent, & aquis mergi.

Spatio ætatis defeſſa.] Sic lib. 5. v. 825.

——— *Spatio defeſſa vetuſto.*

FINIS LIB. II.

TITI LUCRETII
CARI
DE RERUM NATURA
LIBER TERTIUS.

ARGUMENTUM.

HACTENUS, duobus nempè ſuperioribus libris, naturam & qualitates, quas dicimus, Atomorum ritè explicâſſe ſibi viſus eſt Poëta. Nunc quatuor reliquis libris ea ſigillatim, quæ ex Atomis fiunt, attentiùs ſpeculatur. Atque, uti par fuit, primas detulit partes Animæ & Animo, de quibus hoc toto libro jam diſputat. Hunc autem auſpi-
catur librum ab Epicuri laudibus, quem primum prædicat edocuiſſe A verſ. 1,
non à Deo, ſed ex temerario concurſu Atomorum Mundum fuiſſe fa- ad v. 94.
ctum: mentéſque hominum metu mortis, Deorum, ac Inferorum li-
berâſſe. Hæc pauca de Epicuro præfatus I. docet Animum atque Ani-
mam non harmoniam, ut veteribus quibuſdam Philoſophis placuit, A verſ. 94.
ſed partem hominis æquè eſſe, ac pedes, manus, brachia, caput, & ad v. 137.
reliqua membra. II. Animam atque Animum unam quidem naturam
per ſe facere vult, ita tamen ut Animus ſedem ſuam habeat in imo A verſ. 137.
pectore; Anima verò per totum corpus diſſita moveatur ad Animi ad v. 178.
nutum. III. Animum atque Animam corporeâ vult eſſe naturâ, te-
nuiſſimiſque ex Atomis conſtare; neque tamen unam & ſimplicem
eſſe naturam, ſed ex vento, aëre, calore, & quartâ nominis experte

A verſ.178. ad v. 360. naturâ conſtare, quæ ſenſiferi motûs in nobis ſit principium. Quâ verò ratione quatuor iſtæ naturæ coaleſcant in unam Animam, verbis explicare non poſſe ait, propter Latinæ vocis egeſtatem. Colligit tamen has ineſſe quatuor naturas in Animis animantum, ex earum diverſis effectis, ac paſſionibus. Concludit autem ita Corpus & Animam inter ſe conjuncta eſſe, ut alterum ſine altero ſeorsùm vivere nequeat. IV. Datâ occaſione refutat opinionem eorum, qui Animam per ſe, per oculos verò tanquam per feneſtras apertas tantùm videre

A verſ.360. ad v. 397. cenſuerunt. Explodit & Democriti ſententiam, qui ſingulas Animæ Atomos ſingulis corporis Atomis appoſitas eſſe docuit, quaſi pares omninò eſſent; cùm tamen Animæ Atomi numero ſuperentur ab Atomis corporis. V. Docet plus virtutis in Animo eſſe, quàm in

A verſ. 397. ad v. 418 Animâ ad vitam tuendam, quia ille fons eſt perennis in pectore, unde vita per actus omnes ſcaturiat. VI. Pro viribus conatur probare Animas atque Animos hominum æquè nativos ac mortales eſſe ac

A verſ. 418. ad v. 842. cæterarum animantium; in cujus rei fidem profert viginti octo argumenta; quæ quàm infirma, quàm vana, quàm falſa, & quàm impia etiam ſint, ſatis ipſa lectio per ſe docet. VII. Hinc mortem, nec

A verſ. 842. ad v. 988. ea quæ mortem ſequi dicuntur, non ſecùs ac præterita, ad nos pertinere; neque in mortem quid boni, malíve ineſſe colligit. VIII. explicat ea omnia, quæ de pœnis Tantali, Tityi, Siſyphi, Danaïdarum,

A verſ. 988. ad v. 1024. & aliorum fabulati ſunt Poëtæ, non ad Inferos ducere, ſed unius hujus vitæ vitia eſſe, quibus dediti ſunt plerique homines, dum vivunt. IX. Denique docet nuſquam aut inferos eſſe, aut Cerberum, aut Furias, aut alia ejuſmodi ſuppliciorum genera, quibus apud Tartara

A verſ. 1024. ad finem libri. homines poſt mortem plecti finguntur. Conſolatúrque interim mortales de mortali ſuâ conditione, quòd & Sapientiſſimi & Potentiſſimi, atque Imperatores ſummi ſint eodem fato mortali functi; neque eſſe monet, cur tanto vitæ deſiderio quiſque teneatur, quam áliquando relinquere neceſſum eſt. Quæ quidem omnia ſi benè noverint homines, ærumnarumque ſuarum cauſas æquè rectè viderint, ac earumdem pondus ſentiunt & aculeos, jam, non ut eos magnâ ex parte videmus, profectò vitam agerent.

T. LUCRETII CARI

LIBER TERTIUS.

E Tenebris tantis tam clarum extollere lumen
Qui primus potuiſti, inluſtrans commoda vitæ;
Te ſequor, ô Graiæ gentis decus; inque tuis nunc
Fixa pedum pono preſſis veſtigia ſignis;
Non ita certandi cupidus, quàm propter amorem,
Quòd te imitari aveo. Quid enim contendat hirundo

INTERPRETATIO.

TE ſubſequor, ô nationis Græcæ ornamentum, qui prior potuiſti expromere lucem adeò lucidam è tenebris adeò magnis, demonſtrans commoditates vitæ: & jam infigo impreſſas plantas pedum in tuis veſtigiis ſignatis: non tamen *tam avidus contendendi* tecum, *quàm quia cupio imitari te propter amicitiam* meam ergà te,

ANNOTATIONES.

1. *E tenebris tantis. &c.*] Tertium hunc librum auſpicatur Lucretius ab laudibus Epicuri, quem non æmulari ſed imitari conatur. Laudat autem illum inprimis, quòd, perfractis quaſi Naturæ clauſtris, longè extrà Mundi mœnia mente proceſſerit, animóq; peragraverit Omne immenſum. unde nobis retulerit, quod oriri poſſit, quod nequeat. Laudat etiam illum præſertim, quòd mentes humanas metu Deorum, mortis, ac Inferorum primus liberaverit. Neque enim Deos timendos voluit, quos otioſos maluit, quàm non beatos: ſed dum illos omni muneris aut negotii vacatione privat, nec beatos fecit aut otioſos, ſed nullos. Neque pariter pœnas in morte metuendas voluit, quæ mortales animos nullæ poſt mortem manerent. Animas quippè corporeas fecit & mortales. Hoc quippè toto libro de Animi & Animæ naturâ diſputat, variiſque confirmat argumentis Animas ſicut nativas & corporeas, ita mortales, & cum corpore perituras eſſe. His 13. v. primis continetur proœmium.

E tenebris tantis.] E tantâ rerum ignoratione.

Lumen.] Cognitionem.

2. *Inluſtrans.*] Illuſtrans: hoc eſt, facilem ac proclivem beatè vivendi viam hominibus demonſtrans.

3. *Graia gentis decus.*] Notat Epicurum, quem lib. 1. v. *67.* not. Athenienſem fuiſſe diximus, & de quo iterùm infrà v. 1056.

4. *Fixa.*] Lamb. & alii; benè Pareus *ficta*, quia, inquit, ſic Cicero 3. de Orat. c. 45. *nullam partem corpori ſine aliquâ neceſſitate affictam, &c.* Verùm verbum *figo* facit vulgò *fixi.* & *fixum*, in præterit. & ſupin.

6. *Aveo.*] Cupio. Aliàs *habeo.* Non malè.

Contendat hirundo Cycnis.] Vox *Cycnis* eſt in dativo caſu Sic Horat. epiſt. 1. ad Loll. *mihi contendere noli.* Porrò præclara eſt hæc comparatio. Namque hirundo garrula avis notat ineruditos: Cycnus verò, quia non niſi mortem præſentiens canit, & quaſi quid in morte boni ſit prævidet, ſignat eruditos, inquit Cicero 1. Tuſc. Unde illud adagium Græcum: *τότ' ᾄσονται κύκνοι, ὅταν κολοιοὶ σιωπήσωσιν*, Id eſt, *tunc canent Cycni, cùm tacebunt Graculi.* Dicitur id in garrulos, quibus inter eruditos non eſt dicendi locus.

Cycnis? Quidnam tremulis facere artubus hœdi
Conſimile in curſu poſſint, ac fortis equi vis?
Tu pater, & rerum inventor: tu patria nobis
Suppeditas præcepta; tuiſque ex, inclute, chartis,
Floriferis ut apes in ſaltibus omnia libant,
Omnia nos itidem depaſcimur aurea dicta,
Aurea perpetuâ ſemper digniſſima vitâ.
Nam, ſimul ac ratio tua cœpit vociferari,
Naturam rerum haud divinâ mente coortam,
Diffugiunt animi terrores: mœnia Mundi
Diſcedunt? totum video per Inane geri res:
Apparet Divûm numen, ſedéſque quietæ;
Quas neque concutiunt venti, nec nubila nimbis.

INTERPRETATIO.

Quid enim eſt, de quo *hirundo certet* cum *Cycnis?* vel *quidnam ſimile hœdi queant efficere inter currendum* habentes *membra debilia, æquè ac virtus equi validi? Tu es parens & repertor rerum: tu das nobis paterna documenta; & ſicut apes deguſtant omnia in paſcuis floriferis, ita pariter nos decerpimus ex tuis ſcriptis,* ô vir *clariſſime, omnes ſententias aureas, aureas,* inquam, *& quæ merentur perpetuò ævum ſempiternum. Namque ubi primùm vis mentis tuæ incepit clamare, Summam* Univerſam *rerum non* fuiſſe *creatam divinâ ratione, metus mentis abeunt: ſepimenta Mundi diſſipantur: cerno res* cunctas *fieri per omne Vacuum: potentia Deorum cernitur otioſa, æquè ac domus* illorum, *quas neque venti commovent, neque nubes perfundunt.*

ANNOTATIONES.

8. *Fortis equi vis.*] Fortis ſeu celer equus. Periphraſis.

9. *Tu pater &c.*] Benè. Olim *tu pater es*, malè, ut patet.

Patria.] Paterna, ſeu patrita.

10. *Tuiſque ex.*] Pro *exque tuis.* Sic v. 852. *quibus è.* pro *è quibus.* Sic lib. 4. v. 827. *Validis ex apta lacertis.*

Inclute.] Inclyte.

11. *Floriferis ut apes.*] Præclara altera comparatio. Lucretius autumat ſe inſtar apum flôres decerpere, dum præcipua ſapientis Epicuri documenta colligit, & perſequitur.

Libant.] Deguſtant, decerpunt, depaſcuntur. Benè. Lamb. *limant*: nimis durum; neque enim apes limant herbas aut flores: ſed delibant. Hinc v. ſeq. dixit poëta *depaſcimur* non *limamus*.

12. *Depaſcimur.*] Depaſcor verbum deponens, quod idem eſt ac *depaſco*. Sic Virg. *Florem depaſta ſalicti.*

14. *Ratio tua.*] Philoſophia tua: vel Mens tua.

15. *Naturam rerum.*] Univerſam rerum ſummam: res cunctas.

16. *Diffugiunt animi terrores.*] Neque enim eſt, cur Deos metuant homines, quos nec Mundi auctores, nec rerum curam agentes jam agnoſcunt.

Mœnia Mundi.] Ambitus cœli. lib. 1. v. 73. 1094. &c.

17. *Geri.*] Fieri, adminiſtrari. Lamb. ſemper pro *geri* legit *geni*, quaſi gigni.

18. *Divûm Numen.*] Potentia Deorum, quos otioſos fecit Epicurus.

19. *Quas neque. &c.*] Hos 4. v. ſumpſit ex Homero Odyſſ. 6.

Οὔλυμπόνδ', ὅθι φασὶ θεῶν ἕδος ἀσφαλὲς αἰεὶ
Ἔμμεναι, οὔτ' ἀνέμοισι τινάσσεται, οὔτε ποτ' ὄμβρῳ
Δεύεται, οὔτε χιὼν ἐπιπίλναται, ἀλλὰ μάλ' αἴθρη
Πέπταται ἀνέφελος, λευκὴ δ' ἐπιδέδρομεν αἴγλη.

Ad Olympum, ubi inquiunt Deorum ſedem firmam ſemper eſſe, quæ neque ventis concutitur, neque unquam imbre rigatur, neque nix admovetur, ſed potiùs ſerenitas panditur abſque nube, lucidus verò circumfulget ſplendor, &c.

Aſpergunt

Aſpergunt , neque nix acri concreta pruinâ
Cana cadens violat ; ſempérque innubilus æther
Integit, & largè diffuſo lumine ridit:
Omnia ſuppeditat porrò Natura , neque ulla
Res animi pacem delibat tempore in ullo:
At contrà nuſquam apparent Acheruſia templa:
Nec tellus obſtat , quin omnia diſpiciantur,
Sub pedibus quæcunque infrà per Inane geruntur.
His ubi me rebus quædam divina voluptas
Percipit atque horror , quòd ſic Natura tuâ vi
Tam manifeſta patens ex omni parte retorta eſt :
Et quoniam docui cunctarum exordia rerum
Qualia ſint , & quàm variis diſtantia formis
Sponte ſuâ volitent alterno percita motu ;

INTERPRETATIO,

imbribus , neque nix alba, compacta ex gelido rore , decidens tangit : & cœlum perpetuò ſerenum cooperit illas *& recreat per lumen latè diſperſam : denique Natura ſubminiſtrat* illis *cuncta , neque res ulla extenuat in ullo tempore tranquillitatem mentis* illorum. *Contrà verò palatia Acheruſia nullibi cernuntur : neque terra* uſquam *impedit , quominùs res cuncta cernantur , quæ* ſcilicet *deorſum infrà pedes noſtros fiunt per Vacuum magnum. Cùm verò divina quadam lætitia, & ingens admiratio percuſſerit me* in *hiſce rebus, eò quòd Natura ita per vires* ingenii tui *adeò clara & aperta revoluta eſt : & cùm oſtenderim qualia ſint primordia rerum omnium, & quàm diverſis figuris differentia moveantur ex ſeipſis percuſſa mutuis plagis ;*

ANNOTATIONES.

21. *Semperque innubilus æther.*] Innubilus , id eſt, ſerenus. Alii, *ſemper ſine nubibus æther.* Idem.

22. *Ridit.*] Antiquè *ridit*, pro ridet, ſicut *ſtridit*. pro ſtridet.

23. *Omnia ſuppeditat , &c.*] Sic lib. 1. v. 60.

Ipſa ſuis pollens opibus , nil indiga noſtri . &c.

24. *Delibat.*] Demit , detrahit , violat. Sic v. 1102. Lambinus verò legit *delibrat*, quaſi *decorticat* , pro *extenuat*.

25. *Acheruſia templa.*] Inferi , lib. 1. v. 120.

27. *Per Inane geruntur.*] Fiunt per Omne immenſum, ſeu in vaſtâ Naturâ.

28. *His ubi me rebus. &c.*] His 13. v. præmiſſo prooemio jam duplicem reddit rationem , cur de Animæ & Animi naturâ diſputaturus ſit. I. quia mirâ capitur voluptate in hiſce rebus tractandis. II. quia explicavit hactenùs naturam & qualitates , quas dicimus , Atomorum , ex quibus res cunctæ fiunt. Quia verò Anima præcipua res eſt , ritè ab Animæ naturâ explicandâ auſculaturus eſt , ſcilicet ut procùl pellat ex humanis mentibus vanum & Deorum , & Inferorum terrorem , ſi mortales Animas eſſe ſubitò manifeſtum fecerit. Quam poſtremam rationem fuſiùs proſequitur uſque ad v. 94.

Ubi.] Poſtquàm , cùm , quoniam. Relativè ad vocem *quoniam* v. 31. Lamb. legit , *tibi* . ſup. *fateor.* Verùm gratis hæc interpretatio fit.

29. *Percipit.*] Percuſſit. Sic lib. 1. v. 13. 922. dicitur *percutere animum*. Alii , *percipit* . hoc eſt , occupat , pervadit.

Horror.] Admiratio. *Horrere* enim ſtupere eſt & admirari.

30. *Retorta eſt.*] Evoluta eſt , quæ priùs quaſi contorta , & involutâ in ſeipſam videbatur. Metaphora ducta a telâ in glomeramen involutâ. Id eſt , manifeſtata eſt , illuſtrata eſt , cognita eſt.

31. *Et quoniam docui , &c.*] Nimirùm lib. 1. & 2.

33. *Sponte ſuâ.*] Naturaliter , ex ſeipſis.

Quóque modo poſſint res ex his quæque creari:
Haſce ſecundùm res Animi natura videtur
Atque Animæ claranda meis jam verſibus eſſe;
Et metus ille foras præceps Acheruntis agendus
Funditùs, humanam qui vitam turbat ab imo,
Omnia ſuffundens mortis nigrore, neque ullam
Eſſe voluptatem liquidam, purámque relinquit.
Nam quòd ſæpè homines morbos magis eſſe timendos,
Infamémque ferunt vitam, quàm tartara lethi,
Et ſe ſcire Animi naturam ſanguinis eſſe,

INTERPRETATIO.

& quâ ratione res cunctæ queant fieri ex illis: ſanè poſt has rerum natura Animi & Animæ videtur eſſe illuſtranda nunc meis carminibus; & timor ille Acheruntis longè prorſùs expellendus, qui perturbat vitam hominis uſque ad fundum, aſpergens cuncta nigredine mortis, & qui *non ſinit ullas delicias vitæ eſſe liberas & ſinceras. Etenim, quia homines dicunt vulgò morbos eſſe magis metuendos, & vitam ignominioſam* magis eſſe timendam, *quàm inferna loca mortis, &* quia dicunt *ſe noſcere naturam*

ANNOTATIONES.

35. *Secundùm.*] Poſt, vel pro.

36. *Claranda.*] Declaranda, illuſtranda, manifeſtanda. Sic lib. 4. v. 779.

37. *Acheruntis.*] Inferorum. Dicitur *Acheron, ontis: & Acheruns, untis.* Eſt autem *Acheron* fluvius ex Acheruſiâ palude profluens, quem qui trajecerit, nunquam redire ferunt Poëtæ. Sic dicitur á vocibus Græcis ἄχος *dolor.* & ῥέω *fluo,* quaſi *doloris fluvius.* Hinc & Inferorum fluvius fingitur, & pro ipſis Inferis uſurpatur.

40. *Liquidam purámque.*] Liberam, & puram. Metaphora ab aquis ducta, quas nec ventus agitat, nec limus fœdat.

41. *Nam quòd ſæpè homines, &c.*] His 14. v. nonnullorum objectioni facit ſatis, qui, quia putabant animas in ſanguine eſſe & cum corpore mortales, jactabant ſe nihil opus habere doctrinâ Epicuri & Lucretii ad hoc, ut & Acheruntis terrorem, & Deorum metum procul abigerent. Reſpondet Lucretius nihilominùs tales homines egere novâ ſuâ doctrinâ. Neque enim ſibi perſuaſum habere poteſt tales homines eadem & velle & dicere Namque aliter loquuntur, aliter ſentiunt. Neque putat eos jactare mortalitatem animarum, niſi inanis gloriæ & oſtentationis causâ. Dicunt ſe mortem non timere, & Animas cum corporibus mori: & tamen mortuis parentant, inferias Manibus mittunt; & Religioni operam dant, ſi quando ſint in rebus adverſis. Non igitur eadem ſentiunt, & dicunt. Namque ut ait lib. 1. v. 108.

> ——— *ſi certam finem eſſe viderent*
> *Ærumnarum homines, aliquâ ratione valerent*
> *Religionibus atque minis obſiſtere vatum.*

Quòd.] Etiamſi, quamvis, licet.

Homines.] Puta eos, qui animas ſanguineas fecerunt, v. 43.

42. *Tartara lethi.*] Inferos, in quibus poſt mortem ſontes plectuntur. Dicitur *Tartarus* Maſc. ſing. *Tartara* Neut. plur. Sic Virg. 4. georg. v. 481.

> *Quin ipſæ ſtupuère domus, atque intima lethi*
> *Tartara.*

43. *Sanguinis eſſe.*] Veteres quidam Ethnici cenſuerunt Animam eſſe in ſanguine, vel ſanguinem, quæ cum corpore moreretur. Ita cenſuit Empedocles, ita Critias, teſtibus Cicer. 1. Tuſc. & Ariſt. 1. de anim. c. 2. & Macrob. in ſomn. Scipion. & Tertull. de anim. c. 5. Hinc ad eorum mentem dixit Virg. 10. æn. 908.

> *Undantique animam diffundit in arma cruore,*

Nec prorſùm quicquam noſtræ rationis egere:
Hinc licet advertas animum, magis omnia laudis,
Aut etiam venti, (ſi fert ita fortè voluntas),
Jactari cauſâ, quàm quòd res ipſa probetur.
Extorres iidem patriâ longéque fugati
Conſpectu ex hominum, fœdati crimine turpi,
Omnibus ærumnis affecti denique vivunt;
Et, quocunque tamen miſeri venêre, parentant;
Et nigras mactant pecudes, & Manibu' divis
Inferias mittunt, multóque in rebus acerbis
Acriùs advertunt animos ad Relligionem.

INTERPRETATIO.

Animam eſſe ſanguineam, nec aliquid omninò opus habere ſe noſtris argumentis: inde oportet ut *animadvertas, ſi forſan ita lubet animo* tuo, hæc *omnia dici* ab illis *potiùs propter cupiditatem laudis, vel etiam propter vanitatem, quàm quia res ipſa* talis *credatur* ab illis. *Iidem* iſti homines *exulati è patriâ, & procùl pulſi ex oculis hominum, inquinati ſcelere infami, afflicti omnibus calamitatibus, tandem vivunt; &, in quemcunque locum pervenerunt, perſolvunt tamen juſta mortuis, & interficiunt atra pecora, & inferunt ſacrificia Diis Manibus, & eò vehementiùs applicant mentes ſuas ad Religionem,* quò magis ſunt *in rebus adverſis.*

ANNOTATIONES.

46. *Venti.*] Oſtentationis; auræ popularis. Metaphora. Alii legunt aliter hunc verſum:

Aut etiam vetiti, ſi fert ita fera voluntas.

Hoc eſt, aut etiam quia vetitum eſt illis, ſi fert ita voluntas eòrum indomita; quaſi nolint cedere, ſed durâ & ferâ ſint cervice. Durior ſanè interpretatio.

47. *Quàm quòd ipſa probetur.*] Hoc eſt quàm quòd ita ſentiant. Aliter enim vivunt, quàm ſentiunt.

48. *Extorres.*] Exules.

50. *Affecti.*] Aliàs *Afflicti.* Idem.

Vivunt.] Vitam amant: vivere cupiunt, ac mortem metuunt.

51. *Parentant.*] Juſta mortuis perſolvunt. Igitur credunt Animas poſt mortem pœnis affici apud Inferos.

52. *Nigras mactant pecudes.*] Diis quippè Inferorum, Manibus, & mortuis nigras hoſtias immolabant antiqui: Diis verò Superis albas hoſtias. Cujus rei rationem hanc reddit Arnobius lib. 7. adv. gentes, irridens ſacra Gentilium. *Quæ in coloribus ratio eſt, ut meritò his alias, illis nigras conveniat nigerrimáſque mactari? Quia Superis Diis, inquitis, atque hominum dexteritate pollentibus color albus acceptus eſt, ac felix hilaritate candoris. At verò Diis lævis ſedéſque habitantibus Inferas color fulvus eſt gratior, & triſtibus ſuffectus è fucis, &c.* Sic Virg. 5. æn. v. 736. & lib. 6. v. 243. Sic lib. 4. georg. v. 546.

Manibu' divis.] Manibus Diis, hoc eſt Diis Inferorum. *Manes* enim, inquit Servius, dicti ſunt Dii Inferi per antiphraſim, quia non boni. Aliis dicti ſunt *Manes*, boni Dii, à *manum*, quod eſt bonum. Apuleius autem de dæmonio Socratis ſic ait: *Manes animæ dicuntur melioris meriti, quæ in corpore noſtro Genii dicuntur: corpori renunciantes, Lemures: cùm domos incurſionibus infeſtarent, Larvæ appellabantur. Contrà, ſi bonæ fuerint, Lares familiares.* Feſtus, *Manes Dii ab Auguribus vocabantur, quòd per omnia manare credebant, eóſque Deos Superos, & Inferos dicebant.* Hinc Cicero 2. de leg. 37. *Deorum Manium jura ſancta ſunto.*

53. *Inferias.*] Sacrificia, quæ Diis Manibus & mortuis fiebant. Sex autem res nomine *Inferiarum* continebantur, *aqua, mel, lac, vinum, ſanguis, coma.* Eurip. in Oreſt. in Iphig. Virg. 3. æn. v. 66. & 5. v. 77. Senec. in Oedip.

Quò magis in dubiis homines ſpectare periclis
Convenit, adverſiſque in rebus noſcere qui ſint.
Nam veræ voces tum demùm pectore ab imo
Ejiciuntur, & eripitur perſona, manet res.
Denique avarities & honorum cæca cupido,
Quæ miſeros homines cogunt tranſcendere fines
Juris, & interdum ſocios ſcelerum atque miniſtros
Noctes atque dies niti præſtante labore
Ad ſummas emergere opes: hæc volnera vitæ
Non minimam partem mortis formidine aluntur.

INTERPRETATIO.

Quapropter magis conveniens eſt conſiderare homines in periculoſis diſcriminibus, & cognoſcere in rebus miſeris quales ſint. Namque tunc tandem vera verba emittuntur ex profundo pectore, larva detrahitur, & res non ficta *remanet. Poſtremò avaritia, & amens cupiditas gloriæ, quæ impellunt mortales infelices tranſgredi terminos æquitatis, & ſæpè* factos *comites & miniſtros criminum tentare dies ac noctes evadere per ſummam operam ad maximas divitias: hæc*, inquam, ſunt *plagæ vitæ* hominum, *quæ nutriuntur metu lethi, maximâ ex parte.*

ANNOTATIONES.

55. *Quò magis, &c.*] His 4. v. concludit ex dictis ſuprà, in rebus adverſis potiſſimùm homines eſſe agnoſcendos. Tunc enim veras emittunt voces, remotâ omni calliditate.

Homines.] Alii *hominem*: & ſic verſ. ſeq. *qui ſit* in ſingulari numero.

58. *Ejiciuntur.*] Sic loquitur Cicero pro Cœl. *nonne ipſam domum metuet, ne quam vocem ejiciat?* Alii: *eliciuntur*, hoc eſt expromuntur. Minùs eleganter.

Perſona.] Larva, fucus, calliditas Sic ducitur ab Hiſtrionibus, qui facie confictâ utuntur; unde dicti *perſonati*. Hinc & Quintilianus dixit, *ſemper ſub perſonâ vivere*. de iis, qui aliud dicunt, aliud ſentiunt.

59. *Denique avarities, &c.*] His 28. v. varia enumerat ſcelera, in quæ timor mortis miſeros homines impellit, Alii enim, inquit, divitiarum aviditate inflammati: alii cupiditate laudis ac gloriæ ducti rem conflant & faciunt; quia paupertas acris, & turpis fama jam quaſi ad mortis fores morantur, mortémque ipſam hominibus videntur accelerare. Igitur nonniſi metu mortis proximæ ſtudent alii divitiis, alii honoribus. Quo fit ut, dum homines utramque hanc cupiditatem divitiarum & honorum ſatiare ſtudent, pars ſanguine civium rem faciunt, pars cæde parentum ad honores tranſcendunt. Simili ratione alii rumpuntur invidiâ, dum alios in dignitatibus eſſe cernunt, ipſi verò ſine auctoritate & honoribus jacentes deſpiciuntur, Quæ invidia ipſis naſcitur ex metu mortis. Alii verò mortem ſibi conſciſcunt cupidine nominis & ſtatuarum. Igitur ex ipſo mortis metu illos invidia macerat: hos gloria laudis interficit. Denique alios uſqueadeò, mortis metu, tædium vitæ capit, ut mortem ſibi inferant, obliviſcanturque metum mortis eſſe fontem curarum omnium, pudorem omnem tollere, amicitias rumpere, pietatem evertere, patriam tradere, &c.

62. *Noctes atque dies, &c.*] Hic verſ. poſitus fuit jam initio lib. 2. v. 12.

63. *Volnera*] Vulnera, Metaphora eſt, quaſi avaritiæ & honoris cupido vulnere corda feriat.

64. *Minimam partem.*] Minimâ ex parte. Sine præpoſ. ſed ſubauditur *ſecundùm*. Sic Cæſar, 4. de bell. Gall. *non multùm frumento, ſed maximam partem lacte vivunt.* Sic Lucret. item lib. 6. v. 1247.

Turpis enim formæ contemtus, & acris egeſtas
Semota ab dulci vitâ ſtabilique videntur,
Et quaſi jam lethi portas cunctarier antè.
Unde homines, dum ſe falſo terrore coacti
Reffugiſſe volunt longè longéque remâſſe,
Sanguine civili rem conflant, divitiáſque
Conduplicant avidi, cædem cædi accumulantes.
Crudeles gaudent in triſti funere fratris,
Et conſanguineûm menſas odêre timéntque.
Conſimili ratione ab eodem ſæpè timore
Macerat invidia, antè oculos illum eſſe potentem,
Illum aſpectari, claróque incedere honore:
Ipſi ſe in tenebris volvi cœnóque queruntur.

INTERPRETATIO.

Etenim ignominioſus deſpectus honoris, & acerba paupertas videntur longè *ſeereta à ſuavi & immutabili vitâ, & veluti jam morari ad limina mortis. Ex que* fit, *ut homines, dum impulſi* hoc *falſo metu* mortis *cupiunt ſe procùl receſſiſſe & procul rediiſſe* ab eo, *parant opes cæde civium & cupidi* nimis *ingeminant opes* ſuas, *addentes necem neci. Inhumani delectantur crudeli cæde fratris* ſui, *& odio habent ac metuunt menſas propinquorum* ſuorum. *Pari modo plerumque ex eodem* falſo *metu* mortis *invidentia exedit illos*, dum vident *antè* ſuos *conſpectus alterum eſſe in imperio, alterum magni haberi, & procedere* in *ſummâ veneratione: ipſi* verò *conqueruntur involvi in tenebris, &* in *luto.*

ANNOTATIONES.

65. *Turpis fama contemtus.*] Ita antiqui codices; nec malè. Sicut enim *acris egeſtas* opponitur *avaritiæ*: ita *turpis fama contemtus* opponitur *cæcæ honorum cupidini*. Vox autem *turpis* non ad vocem *fama*, ſed ad vocabulum *contemtus* refertur. *Turpis contemtus fama*, hoc eſt turpis ignominia. Qui enim ignominioſi ſunt, ſpernuntur. Alii legunt: *Turpis enim fermè contemtus.* Alii; *Turpis enim fama & contemtus.* Nec malè, ſed cur hæc immutatio?

67. *Cunctarier.*] Poëticè pro *cunctari*, hoc eſt, *morari, ſtare.*

68. *Falſo terrore.*] Sup. mortis.

69. *Reffugiſſe.*] Duplicatâ littera *f.* metri cauſâ. Sup. *ab eo terrore mortis*: quaſi longiùs abſint à morte, dum erunt in ſummis honoribus, & ſummâ rerum copiâ abundabunt.

Remâſſe.] Remaviſſe. Feſt. *remare* olim, pro *remeare*; hoc eſt, quaſi redire. Lamb. verò *remôſſe*: malè: namque *refugiſſe* abſolutè poſitum non convenit cum *remôſſe*, quod activè dicitur. Alii *receſſe*, pro *receſſiſſe*. Benè.

70. *Rem conflant.*] Rem faciunt, rem augent, opes parant. Sic Terent.

73. *Conſanguineûm.*] Conſanguineorū, eorum quibuſcum ſunt juncti ſanguine.

Menſas.] Epulas, cœnas.

75. *Invidia.*] Invidentia. Namque, ut ait Cicero 4. Tuſc. hoc vocabulum *invidia* tam cadit in eum, qui invidet, quàm in eum, cui invidetur: *invidentia* verò activè ſumitur.

Potentem.] Rerum potiri: in dignitatibus eſſe.

76. *Claroque incedere honore.*] Verbum *incedere* notat auctoritatem & honorem. Sic Virg. 1. æn. v. 50. de majeſtate inceſſus Junonis:

Aſt ego, quæ Divûm incedo regina,
Joviſque. &c.

Sic Propert. lib. 2. eleg. 2.

——— *Incedit vel Jove digna ſoror.*

Alii legunt: *claro qui incendit honore.* Sup. *terror mortis*. Alii: *claróque incendit honore*. Sup. *invidia*.

77. *In tenebris.*] In obſcuritate, quæ ignobilium eſt conditio ac fortuna vilis. Metaphora eſt.

Intereunt partim ſtatuarum & nominis ergò :
Et ſæpè uſqueadeò , mortis formidine, vitæ
Percipit humanos odium luciſque videndæ,
Ut ſibi conſciſcant mœrenti pectore lethum,
Obliti fontem curarum hunc eſſe timorem :
Hunc vexare pudorem, hunc vincula amicitiaï
Rumpere, & in ſummâ pietatem evertere fundo.
Nam jam ſæpè homines patriam caróſque parentes
Prodidêrunt, vitare Acheruſia templa petentes.
 Nam, veluti pueri trepidant , atque omnia cæcis
In tenebris metuunt; ſic nos in luce timemus
Interdùm, nihilò quæ ſunt metuenda magis, quàm
Quæ pueri in tenebris pavitant, fingúntque futura.
Hunc igitur terrorem animi, tenebraſque neceſſe eſt
Non radii Solis, neque lucida tela diei
Diſcutiant : ſed Naturæ ſpecies ratióque.
 Primùm Animum dico , mentem quàm ſæpè vocamus;

INTERPRETATIO.

Pars alia *mortem oppetit causâ gloria & ſimulacrorum : & plerunque tadium vita, & intuendi luminis ita vehementer capit homines* præ *metu mortis , ut inferant ſibi mortem mœſto corde, immemores hunc metum* eſſe *originem agritudinum* ſuarum; *hunc* metum *violare pudorem : hunc* metum *perfringere nexus amicitia, & tandem deſtruere funditùs pietatem* omnem. *Etenim homines jam plerunque tradiderunt patriam & amantiſſimos* ſuos *propinquos , cupientes effugere ſedes Infernas. Namque ſicut infantes concutiuntur metu, & timent cuncta in obſcuris tenebris : ita nos nonnunquam in die metuimus* ea, *qua non ſunt magis timenda , quàm qua infantes metuunt in tenebris, &* quæ *ſibi repræſentant in animo eventura. Ergò oportet ut , non* quidem *ſplendor Solis , aut clara ſpicula lucis, ſed imago Natura & lux mentis diſſipent hunc metum , atque has tenebras mentis* noſtræ. *Primò dico Animum, quam nonnunquam appellamus mentem.*

ANNOTATIONES.

Cano.] Contemtu , abjectione. Metaphora eſt, Sic Livius dixit *Plebeium cœnum.*

80. *Luciſque videnda.*] Sup. *diei :* hoc eſt fruendi vitâ.

82. *Hunc timorem.*] Sup. mortis.

84. *Evertere fundo.*] Hoc eſt , *funditùs evertere.* Sic ſuprà v. 3. *turbat ab imo.* Sic Virg. æn. 10. v. 88.

Noſne tibi fluxas Phrygia res vertere
fundo conamur?

Lamb. legit : *evertere funditùs.*

86. *Acheruſia templa.*] Inferorum loca : Inferos , v. 25.

87. *Nam veluti pueri, &c.*] Hi 7. v. jam poſiti ſunt lib. 2. v. 54, Et iterùm repetuntur lib. 6. v. 34. confirmat igitur vanum eſſe metum , quem de Diis , de Inferis & de pœnis poſt mortem habent homines ; præclaráque utitur comparatione. Quaſi hunc animi terrorem hominibus incuſſerit rerum ignoratio, Conſule horum 7. v. notas loco citato.

94. *Primùm Animum. &c.*] Diſputaturus hoc toto libro de Animi & Animæ naturâ , his 41. v. primùm refutat veterum Philoſophorum opinionem , qui crediderunt Animum nihil aliud eſſe, quàm Harmoniam , ſeu quandam corporis intentionem, velut in cantu & fidibus. Hujus autem opinionis auctorem faciunt Ariſtoxenum , medicum & muſicum, qui primum Lamprum Erythræum , deinde Zenophilum Pythago-

In quo conſilium vitæ regiménque locatum eſt,
Eſſe hominis partem, nihilominùs ac manus, & pes,
Atque oculi partes animantis totius extant.
Quamvis multa quidem Sapientum turba putârunt
Senſum Animi certâ in parte non eſſe locatum;
Verùm habitum quemdam vitalem corporis eſſe,
Harmoniam Graii quam dicunt, quòd faciat nos
Vivere cum ſenſu, nullâ cùm in parte ſiet mens.

INTERPRETATIO.

in quo ratio & regula vitæ poſita eſt, non minùs eſſe partem hominis, quàm manus, & pes, & oculi ſunt partes totius animalis. Licet ſanè magna multitudo philoſophorum crediderint ſenſum Animi non eſſe poſitum in peculiari parte corporis: ſed eſſe certam intentionem vitalem corporis noſtri, quam Græci vocant harmoniam, eò quod faciat nos vivere cum ſenſu, nec tamen mentem eſſe in ullâ parte corporis.

ANNOTATIONES.

reum, poſtremò Ariſtotelem audivit. Quanquam Cicero 1. Tuſcul. non auctorem, ſed fautorem tantùm hujus opinionis illum eſſe dicit: *proximè autem Ariſtoxenus, Muſicus, idémque Philoſophus, intentionem ipſius corporis quandam, velut in cantu & fidibus, quæ harmonia dicitur; ſic ex corporis totius naturâ & figurâ varios motus cieri, tanquam in cantu ſonos. Hic ab artificio non receſſit, & tamen dixit aliquid, quod ipſum, quale eſſet, erat multò ante & dictum & explanatum à Platone.* Noluit igitur Lucretius ex Epicuri doctrinâ Animum eſſe harmoniam: ſed ait æque totius animati partem eſſe, ac pes, manus & oculi pars certa ſunt corporis. Idque probat I. his 19. v. infirmando comparationem, quam illi inſtituebant de Animo cum valetudine. Valetudo quidem non eſt certa pars animalis valentis: ſed eſt temperamentum æquum quatuor primarum qualitatum, ut aiunt. Verùm Animus non ita ſe habet; namque aliquando totius corporis iniqua eſt intentio ſeu temperatio, hoc eſt totum ægrotat corpus, aut certæ illius partes dolent, cùm tamen animus lætatur: ſicut ſæpe caput dolet, non dolente pede; aut contrà. Igitur Animus certa pars eſt totius animati.

Mentem.] Mens dicitur una è tribus Animæ partibus, Gallicè *l'entendement.* Sunt enim *Mens, Memoria, Voluntas.*

96. *Nihilominùs ac manus & pes, &c.*] Dum Animum dixit eſſe partem hominis, non malè philoſophatus eſt Poëta. Verè enim Animus pars eſt hominis *informans*, ut aiunt; non autem *aſſiſtens*, & velut nauta in navi, aut auriga in curru, quòd Academici ſenſerunt. Verùm dum addidit partem eſſe hominis, æquè ac pes, manus, oculi, &c. ſunt partes totius animantis, turpiter halucinatus eſt. Neque enim diſtinxit inter partes *Integrales*, & *Eſſentiales*, quas vocant. Partes quippè *Integrales* ſeu *Integrantes* faciunt totum compoſitum in genere materiæ: ſic oculi, caput, manus, brachia, pedes, &c. totum conſtituunt corpus: partes verò *Eſſentiales*, totius compoſiti eſſentiam faciunt: ſic materia & forma; ſic corpus & anima totum conſtituunt hominem. Verùm ſentiebat Lucretius cum Epicuro Animam corpoream eſſe, ac proinde partem *Integralem* eſſe voluit.

99. *Senſum Animi.*] Animi operationem, ut aiunt. Scilicet voluit *Animum* in homine eſſe ſicut *viſum, auditum, tactum, &c.* Senſus autem *viſûs* fit in oculis; ſenſus *auditûs* in auribus, &c. ita & Animi ſenſum in certâ hominis parte fieri voluit.

100. *Habitum.*] Intentionem, ut ait Cicero: *Harmonia, quaſi concentus partium omnium in omnes modos.*

101. *Harmonia.*] Græca vox, Latinè concordia, concentus. v. 129. & ſeqq.

Quod faciat nos vivere, &c.] Sic v. 302. & lib. 5. v. 760. lib. 6. v. 266.

102. *Siet.*] Antiquè pro *ſit.* Sic l. 2. v. 1077.

Ut bona ſæpè valetudo cùm dicitur eſſe
Corporis, & non eſt tamen hæc pars ulla valentis:
Sic Animi ſenſum non certâ parte reponunt.
Magnoperè in quo mî diverſi errare videntur,
Sæpè utique in promtu corpus, quod cernitur, ægrum eſt:
Cùm tamen ex aliâ lætamur parte latenti.
Et retrò fit, uti contrà ſit ſæpè viciſſim;
Cùm miſer ex Animo, lætatur corpore toto:
Non alio pacto, quàm ſi, pes cùm dolet ægri,
In nullo caput intereà ſit fortè labore.
Prætereà molli cùm ſomno dedita membra,
Effuſúmque jacet ſine ſenſu corpus onuſtum;
Eſt aliquid tamen in nobis, quod tempore in illo
Multimodis agitatur, & omnes accipit in ſe
Lætitiæ motus, & curas cordis inanes.
Nunc Animum quoque ut in membris cognoſcere poſſis

INTERPRETATIO.

Sicut quando firma ſanitas corporis plerumque dicitur eſſe, & tamen hæc ſanitas *non eſt pars aliqua* corporis *ſani: ita* illi Sapientes *non ponunt Animum in certâ* aliquâ *parte. Quâ in re valdè aberrantes videntur mihi falli. Profectò* enim *nonnunquam corpus, quod videtur, in apertâ parte ægrotat: & tamen ex aliâ parte, quæ latet in nobis, læti ſumus. Et contrà, accidit ut plerumque vice versâ, contrarium fiat; quando* homo *æger mente, lætus* tamen *eſt toto corpore: non alio modo, quàm ſi caput interim forſan nullo dolore afficiatur, quando pes ægrotantis* hominis *afficitur dolore. Deinde quando artus dati ſunt dulci ſopori &* totum *corpus gravatum ſternitur ſine* ullo *ſenſu; aliquid tamen ineſt nobis, quod in eo tempore commovetur variis modis, & recipit in ſe omnes ſenſus gaudii & vanas* etiam *anxietates mentis. Jam verò ut queas etiam agnoſcere Animum recenſeri inter partes*

ANNOTATIONES.

106. *Mi.*] Mihi.

Diverſi.] Aberrantes, alieni à verâ ratione.

107. *In promtu.*] In aperto: manifeſto, exteriori. Sic lib. 2. v. 148.

108. *Parte latenti.*] Animo nempè, qui latet in nobis: corpus enim pars eſt hominis conſpicua: Animus verò pars latens in homine.

109. *Uti.*] Ut; benè. Alii, *ubi.*

113. *Prætereà molli, &c.*] His 5. v. probat II. ab exemplo Animum non eſſe harmoniam; toto enim corpore ſopito, eſt aliquid in nobis, quod lætitiæ & curæ capax ſit: illud autem nihil aliud eſſe poteſt, quàm Animus: igitur Animus non eſt harmonia totius hominis, ſed pars quædam illius.

114. *Onuſtum.*] Sup. vel cibo & potu: vel curâ & labore.

115. *Aliquid.*] Nempè Animus.

118. *Nunc Animum quoque, &c.*] His 13. v. probat III. Animam non eſſe harmoniam; ſed hominis partem æquè ac pedes, manus, brachia, caput, &c. Namque, detractis paucis nervis inſtrumentorum, aut vel mutato etiam ordine, inverſôque digitorum tactu ſuper organa, jam deſinit eſſe harmonia: contrà verò, detractis etiam non paucis corporis membris Anima reſtat in corpore: nec ſeceſſit extrà corpus, niſi cùm pauca ſemina ſeu paucæ Atomi caloris & ſpiritûs, quibus vita in corpore tota ſervatur, extrà corpus per os, aut per aliam corporis viam diffugerunt. Igitur calor ille ac ventus vitalis ſunt in nobis id, quod membra corporis deſerit. Is autem calor ac ventus ſunt ipſa Anima, ut infrà dicetur v. 231. & ſeqq.

In membris.] Inter membra: unam è partibus hominis.

Eſſe,

Eſſe, neque harmoniam corpus retinere ſolere,
Principiò fit, uti, detracto corpore multo,
Sæpè tamen nobis in membris vita moretur.
Atque eadem rursùs, cùm corpora pauca caloris
Diffugêre, foráſque per os eſt editus aër,
Deſerit extemplò venas, atque oſſa relinquit.
Noſcere ut hinc poſſis non æquas omnia partes
Corpora habere; neque ex æquo fulcire ſalutem:
Sed magis hæc, venti quæ ſunt calidíque vaporis,
Semina curare, in membris ut vita moretur.
Eſt igitur calor, ac ventus vitalis in ipſo
Corpore, qui nobis moribundus deſerit artus.
Quapropter, quoniam eſt Animi natura reperta,
Atque Animæ quaſi pars hominis, redde harmoniaï
Nomen ab organico ſaltu delatum Heliconis;
Sive aliunde ipſi porrò traxêre, & in illam
Tranſtulerunt, proprio quæ tam res nomine egebat.
Quidquid id eſt, habeant: tu cætera percipe dicta.
Nunc Animum, atque Animam dico conjuncta teneri

INTERPRETATIO.

hominis, *nec harmoniam* eſſe quæ *conſueſcat coërcere corpus. primùm accidit, ut multâ parte corporis ablatâ, nonnunquam tamen vita maneat nobis in artubus*, qui reſtant. *Et contrà eadem* vita *derelinquit & deſerit continuò venas, & oſſa, ubi primùm pauxilla ſemina* prima *caloris abiêrunt, & flatus aëris emiſſus eſt extrà per os. Ita ut inde queas agnoſcere cuncta corpuſcula* prima *non agere æqualia munera* in homine, *neque ſuſtinere æqualiter vitam* hominis · *ſed ea primordia, quæ ſunt flatûs & calidi caloris, efficere, ut vita maneat in artubus. Ergo eſt in ipſo corpore vapor calidus, & aër vitalis, qui relinquit noſtra membra jamjam moritura. Quamobrem, cùm natura Animi, atque Anima jam inventa ſit veluti pars hominis, relinque* illis Sapientibus *vocem* illam *harmoniæ, quæ deducta eſt ab nemore organico Heliconis; ſeu tandem deduxerunt ex alio loco, & converterunt* eam vocem *in illam rem* ſignificandam, *quæ tunc carebat proprio vocabulo. Quidquid illud ſit, ſervent* ſibi: *tu* verò *accipe cætera* mea *verba. Jam* itaque *dico Animum & Animam mutuò*

ANNOTATIONES.

119. *Retinere.*] Servare: facere ut vitam ſervet.

120. *Corpore multo.*] Multis corporis partibus.

122. *Eadem.*] Sup. *vita*. v. 121.

Corpora.] Semina, Atomi.

125. *Partes.*] Provincias, munera, officia.

126. *Corpora.*] Atomos, primordia.

129. *Calor ac ventus.*] Ignis ac aër, quæ partes ſunt ex quibus Animam conſtare docet infrà v. 232. & ſeqq. *Calor ac ventus vitalis*, id eſt, *Anima.*

131. *Quapropter quoniam, &c.*] His 6. v. concludit hanc opinionem de harmoniâ pro Animâ procùl eſſe removendam; docétque hoc vocabulum uſurpatum ab illis veteribus Philoſophis, propter inopiam veræ vocis, & deſumtum ab iis, qui ex fidibus & nervis ſuaves eliciunt ſonos.

133. *Heliconis.*] Helicon mons eſt Apollini Muſíſque ſacer.

135. *Tranſtulerunt.*] Penultimâ ſyllabâ correptâ; quod familiare eſt Lucretio.

137. *Nunc Animam atque, &c.*] His 25. v. jam tria docet Lucretius I, Animum & Animam ita inter ſe eſſe con-

Inter ſe, atque unam naturam conficere ex ſe:
Sed caput eſſe quaſi, & dominari in corpore toto
Conſilium, quod nos Animum, mentémque vocamus;
Idque ſitum mediâ regione in pectoris hæret.
Hîc exultat enim pavor, ac metus: hæc loca circùm
Lætitiæ mulcent: hîc ergò mens Animúſque eſt.
Cætera pars Animæ per totum diſſita corpus
Paret, & ad numen mentis moménque movetur.
Idque ſibi ſolum per ſe ſapit, & ſibi gaudet;

INTERPRETATIO.

conjuncta eſſe, & facere unam naturam per ſe: ſed rationem illam, *quam nos appellamus Animum & mentem*, *eſſe* velut *caput, & præeſſe in toto corpore: eáque* ratio *manet poſita in medio ſpatio pectoris. In eo quippe loco timor ac terror palpitat: circà has ſedes* motus *lætitiæ dulciter mulcent: igitur Animus & mens* ſita *eſt in hâc regione. Reliqua pars Animæ diffuſa* eſt *per totum corpus & obſequitur* Animo, *& agitur ad nutum & motum Animi. Eáque* ratio Animi *ſola ſapit* ſibi, *&*

ANNOTATIONES.

juncta, ut unam per ſe naturam efficiant. II. Animum eſſe tamen quaſi ducem, & dominum, ad cujus numen ipſa moveatur Anima. III. Animum ſitum eſſe in unâ pectoris regione, hoc eſt, in corde: Animam verò diffuſam eſſe per totum corpus. Sed ſigillatim expendamus argumenta, quibus hæc omnia aſtruit.

141. *Regione in pectoris. &c.*] Non unus Lucretius cum Epicuro ſedem Animi poſuit in corde; poſuerunt enim ibidem Empedocles, Parmenides, & Democritus. Ariſtoteles autem, Plato, Pythagoras, & Hypocrates eam Animi partem, quæ rationalis eſt, in cerebro ſitam eſſe voluerunt: quæ verò iraſcibilis pars eſt, eam quoque in corde poſitam eſſe cenſuerunt.

142. *Hic exultat, &c.*] His 2. v. probat Animi ſedem eſſe in pectore, quia ibi motus lætitiæ & pavoris verſantur & exultant: lætitia enim & metus præcipuæ ſunt Animi affectiones; ubi igitur ſunt rei effecta, ibi & res ipſa ſit neceſſe eſt. Quanquam infirma hæc ratio videtur. Aliàs enim in brutis quoque ineſſet Mens & Animus: namque & in earum pectoribus lætitiæ ac pavoris motus exultant.

144. *Cætera pars Animæ.*] Anima. Sic v. 151. His itaque 2. v. ait *Animam* ipſam per totum corpus eſſe diffuſam, & ad nutum *Animi* moveri.

145. *Momen.*] Motum. Sic lib. 6. v. 483. *momine ponti*, hoc eſt motu & æſtu maris.

146. *Idque.*] Sup. conſilium, v. 140. quod Mentem ſeu Animum vocat. His autem 16. v. reliquis docet Animum & Animam ſimùl eſſe conjuncta, ita tamen ut Animus lætitiâ metúve afficiatur aliquando, intactâ & quietâ Animâ: rémque comparatione illuſtrat. Sicut enim aliquando fit, ut, cui caput aut pes dolet, is tamen reliquis corporis partibus dolorem non ſentiat: ita Animus aliquando lætitiâ exultat, aut curis angitur, cùm tamen Anima non conſentiat. Verùm ubi metus Animi ac lætitia major eſt, tunc & ipſa conſentit, hoc eſt, metu pariter percutitur, aut lætitiâ exultat. Cujus rei indicium ſunt ſudor & pallor, qui per totum corpus eunt; linguæ ac vocis debilitas; oculorum caligatio; tinnitus aurium, & cætera ejuſmodi, quibus totum frangitur corpus, quod ab ipsâ ſic tangitur Animâ, quæ priùs ab ipſo pariter Animo perculſa fuit. Hinc Animum & Animam conjuncta ſimul eſſe contendit. Verùm viderit Lucretius. Pugnantia enim loqui videtur. I. ſi Anima juncta eſt cum Animo, Animus verò hæreat unus in ſolo pectore, quid cætera pars Animæ? Vagatúrne per totum corpus?

Cùm neque res Animam, neque corpus commovet ulla:
Et quaſi, cùm caput, aut oculus, tentante dolore,
Læditur in nobis, non omni concruciamur
Corpore: ſic Animus nonnunquam læditur ipſe,
Lætitiâque viget, cùm cætera pars Animaï
Per membra atque artus nullâ novitate cietur.
Verùm ubi vehementi magis eſt commota metu mens,
Conſentire Animam totam per membra videmus:
Sudores itaque, & pallorem exiſtere toto
Corpore, & infringi linguam, vocémque aboriri,
Caligare oculos, ſonere aures, ſuccidere artus:
Denique concidere ex animi terrore videmus
Sæpè homines, facilè ut quivis hinc noſcere poſſit,
Eſſe Animam cum Animo conjunctam; quæ, cùm Animi vi
Percuſſa eſt, exhinc corpus propellit, & icit.
Hæc eadem ratio naturam Animi atque Animaï

INTERPRETATIO.

lætatur ſibi per ſeipſam; quippè quòd neque res ulla, neque ipſum *corpus agit Animam: & veluti, quando caput vel oculus offenditur in nobis* ob *dolorem provocantem, non vexamur* tamen in *toto corpore: ita ſæpè mens ipſa cruciatur, & exultat gaudio, neque tamen reliqua pars Animæ ullâ re novâ agitatur per membra & per partes* corporis. *Sed cùm Animus agitur majori timore, cernimus totam Animam compati per* ſingulos *artus.* Videmus *igitur ſudores & pallorem eſſe* in *toto corpore, & linguam debilitari, & vocem intercludi, oculos obduci tenebris, aures tinnire, membra* debilia *cadere; tandem videmus nonnunquam homines ſuccumbere* præ *metu mentis*, ita *ut inde quilibet queat cognoſcere, Animam ſimul junctam eſſe cum Animo; quæ, ubi percita eſt vi Animi, inde propulſat, & verberat ipſum corpus. Hoc idem argumentum oſtendit naturam Animi & Animæ eſſe corporalem;*

ANNOTATIONES.

II. ſi paret Anima ad Animi nutum, parétne ſemper, an aliquando reluctatur? Si paret, ergò ſapit ſibi æquè ac Animus, cùm hujus domini ſui mandatis audiens ſit. Verùm ad quid hoc obſequium? Nimirùm ad conſentiendum Animo, non quidem in mediocribus motibus, ſed in majoribus. Quaſi verò Animus ſolus ſibi conſcius minorum ærumnarum, nihil Animæ impertiatur.

152. *Nullâ novitate.*] Nullo novo affectu, ſup. *doloris* aut *lætitiæ*, aut alterius paſſionis.

156. *Aboriri.*] Intercludi, intermori. Metaphora eſt. *Aboriri* enim eſt fœtum antè tempus emittere in lucem.

157. *Sonere.*] Sono, is, antiquum verbum tertiæ conjug. Sic v. 887. id eſt, *tinnire*.

Succidere.] Sic Plaut. *genua ſuccidunt.*

160. *Quæ, cùm Animi vi, &c.*] Sic locutus eſt lib. 2. à v. 266. ad v. 283.

161. *Exhinc.*] Vel, ut aliis placet, *exin*; id eſt, *inde, hinc*. Alii *extrà*. Minùs benè: neque enim Anima percutit corpus extrà.

162. *Hæc eadem ratio, &c.*] His 7. v. docet ex ſuperioribus dictis ac probatis Animum & Animam corporeâ conſtare naturâ. I. quia uterque percutiunt corpus, mutant vultum, è ſomno excitant corpus, regant & verſant totum hominem. Quod quidem fieri ſine tactu non poſſe arguit: tactum verò ſine corpore fieri non poſſe docuit lib. 1. v. 305.

Tangere enim & tangi, niſi corpus, nulla poteſt res.

Corpoream docet eſſe ; ubi enim propellere membra ;
Corripere ex ſomno corpus, mutaréque voltum,
Atque hominem totum regere ac verſare videtur,
(Quorum nil porrò ſine tactu poſſe videmus,
Nec tactum porrò ſine corpore), nonne fatendum eſt
Corporeâ naturâ Animum conſtare Animámque ?
Præterea pariter fungi cum corpore, & unà
Conſentire Animum nobis in corpore cernis.
Si minùs offendit vitam vis horrida teli,
Oſſibus ac nervis diſcluſis, intùs adacta:
Attamen inſequitur languor, terræque petitus
Suavis, & in terrâ mentis qui gignitur æſtus,
Interdúmque quaſi exurgendi incerta voluntas.
Ergò corpoream naturam Animi eſſe neceſſe eſt,
Corporeis quoniam telis ictúque laborat.

INTERPRETATIO.

cùm enim Animus & Anima *cernantur percutere artus* corporis, *excitare corpus* ipſum *è ſopore, & mutare faciem* hominum, *& gubernare, & vertere totum hominem. (quarum rerum nihil ſanè fieri poſſe cernimus ſine contactu neque contactum eſſe ſine corpore). nonne confitendum eſt Animum & Animam componi* ex *naturâ corporali ? Deinde vides Animum unà cum corpore pati, & ſimùl compati nobis in* ipſo corpore. *Si* fortè *violentia vehemens plaga inflicta intrinſecùs. oſſibus & nervis disjunctis, lædit minùs vitam: tamen debilitas virium ſubſequitur & lapſus humi dulcis, & conturbatio Animi, quæ generatur humi, & aliquando etiam deſiderium quaſi dubium ſurgendi è terrâ. Igitur oportet ut natura Animi ſit corporalis, ſiquidem languescit ex plagâ & ſpiculis corporalibus.*

ANNOTATIONES.

164. *Voltum.*] Vultum. Antiqua ſcriptura.

169. *Præterea pariter, &c.*] His 9. v. probat II. Animum & Animam conſtare naturâ corporeâ, quia compatiuntur cum ipſo corpore. Læſo quippe corpore, ita ut mors non ſubſequatur, dolent Animus pariter & Anima.

Fungi.] Pati. Sic lib. 1. v. 444.

At facere & fungi ſine corpore nulla poteſt res.

170. *Conſentire.*] Compati, pati ſimùl. Sic v. 154.

Nobis.] Benè. Joan. Nardius *morbis*. Malè. Neque enim in ſolis morbis compatitur Anima cum corpore : ſed & in cæteris affectionibus.

171. *Si minùs offendit, &c.*] Hos 4. v. delendos cenſet Lambinus quaſi nihil ad rem facientes. Verùm, pace tanti viri dixerim, his 4. v. benè ſignat & indicat languores corporis & Animi, qui ſequuntur ex minùs vehementiori plagâ, ita ut mors ipſa non ſequatur. Cùm quis enim Animo debilitatur, tunc languet, humi ſuccidit, humi ſtratus dulci quâdam voluptate recreatur, & mens ipſius gravi percutitur æſtu ; interdùm exurgere cupit, nec tamen valet.

Teli.] Plagæ, ictûs. Alii *lethi*. Minùs benè ; neque enim de morte, ſed de gravi debilitate Animi quæſtio eſt, Sic ſeſe explicat v. 177.

173. *Petitus.*] Subſtant. quaſi *petitio*. Quibus enim ægrè eſt, ii cupiunt terram petere, & humi procumbere, quia recti ſtare non valent.

174. *Æſtus mentis.*] Conturbati o Animi, Gallicè *evanoüiſſement*. Vel inquieta ſurgendi è terrâ cupiditas, ſi vires ferre poſſent.

177. *Corporeis.*] Id eſt, à corpore inflictis & illatis.

Is tibi nunc Animus quali ſit corpore, & unde
Conſtiterit, pergam rationem reddere dictis.
Principiò eſſe aio perſubtilem, atque minutis
Perquàm corporibus factum conſtare. Id ita eſſe,
Hinc licet advertas animum, ut pernoſcere poſſis.
Nil adeò fieri celeri ratione videtur,
Quàm ſi mens fieri proponit & inchoat ipſa.
Ocyùs ergò Animus, quàm res ſe perciet ulla,
Antè oculos quarum in promtu natura videtur.
At quod mobile tantoperè eſt, conſtare rotundis
Perquàm ſeminibus debet, perquámque minutis,
Momine uti parvo poſſint impulſa moveri.
Namque movetur aqua, & tantillo momine fluctuat;

INTERPRETATIO.

*Jam verò perſequar verbis oſtendere tibi, ex quali naturâ conſtet & ex quibus re*bus *factus fuerit iſte Animus. Primò dico* eum *eſſe tenuiſſimum, & conflatum eſſe ex ſeminibus minutiſſimis. Inde opus eſt* ut *applices mentem* ad hoc, *ut queas agnoſcere illud ita ſe habere. Nihil videtur fieri tam veloci modo, quàm ſi Animi ratio ſtatuit fieri* aliquid, *& ipſa incipit* illud facere. *Igitur Animus movet ſeipſum velociùs, quàm ulla res* alia ex iis, *quarum natura cernitur in aperto ab oculos. Verùm ea res, quæ adeò velox eſt, debet conflari* ex *primordiis maximè teretibus, & maximè tenuibus,* ut ea primordia *percita queant permoveri minimo momento. Etenim aqua volvitur & fluit minimo momento,*

ANNOTATIONES.

178. *Is tibi nunc Animus, &c.*] His 54. v. ſeqq. docet Poëta quibus & qualibus ex Atomis natura Animi atque Animæ conſtet. Vult autem conſtare ex lævibus, tenuibus, & rotundis. Cujus rei rationem I. reddit his 31. v. prioribus. Quippè quia Animus mirâ mobilitate viget. Quid enim aliud ex iis, quæ cernuntur, ocyùs ſe movet, quàm Animus? In inſtanti enim totum percurrit Univerſum. Quæ verò mobilia ſunt, ea conſtant ex Atomis rotundis, tenuibus ac lævibus. Sic v. g. aqua facilè fluit, quia volubilibus conſtat Atomis: contrà verò, mel non niſi lentè defluit, quia tardioribus & conſtantioribus fit ex Atomis. Sic levis ventus ingentem granorum papaveris acervum facilè disjicit, quia ejuſmodi grana conſtant ex Atomis lævibus & rotundis: contrà verò lapidum acervus aut telorum, vento disjici non poteſt, quia lapides & tela conſtant ex Atomis ponderoſis & aſperis.

Quali corpore.] Quali naturâ Vult autem Animum eſſe corpus aliquod. Sic Epicurus apud Laërt. lib. 10. *Anima corpus eſt tenuiſſimis partibus præditum, per totam animantis maſſam diffuſum.* Ibid. *Animus corpus eſt tenuiſſimarum partium, & ex tenuiſſimarum partium corporibus conflatum.*

178. *Unde.*] Quibus ex rebus: quibus ex Atomis.

181. *Perquàm.*] Maximè, Sic v. 188, 205. & alibi paſſim.

Corporibus.] Atomis.

185. *Ocyùs ergò Animus, &c.*] Non ſolus Lucretius cum Epicuro voluit Animum eſſe mobiliſſimum & à ſe moveri: docuit enim id etiam Plato: docuerunt & Pythagorei, qui definiebant Animum, *numerum ſeipſum moventem.* Ariſtoteles verò lib. 1. de Anim. negat Animam ullatenùs moveri, ſed immobilem eſſe cauſam, cur corpus moveatur.

186. *Quarum.*] Sup. *rerum.* 185. Malè ergò olim *quorum.*

189. *Momine.*] Momento, inſtanti temporis. Sic v. 145. 190. & lib 6 v. 173. 473.

190. *Fluctuat*] Alii *fluitat*; ſic enim lib. 4. v. 75. *fluitant* in fine versûs.

Quippe volubilibus parvíſque creata figuris.
At contrà mellis conſtantior eſt natura,
Et pigri latices magis, & cunctantior actus;
Hæret enim inter ſe magis omnis materiaï
Copia, nimirùm quia non tam lævibus extat
Corporibus, neque tam ſubtilibus atque rotundis.
Namque papaveris, aura poteſt ſuſpenſa levíſque
Cogere, ut ab ſummo tibi diffluat altus acervus.
At contrà lapidum conjectum ſpiclorúmque
Nenu poteſt. Igitur parviſſima corpora quantò
Et leviſſima ſunt, ita mobilitate feruntur.
At contrà quò quæque magis cùm pondere magno;
Aſperáque inveniuntur, eò ſtabilita magis ſunt.
Nunc igitur, quoniam eſt Animi natura reperta
Mobilis egregiè, perquàm conſtare neceſſe eſt
Corporibus parvis, & lævibus atque rotundis.
Quæ tibi cognita res in multis, ô bone, rebus

INTERPRETATIO.

eò quòd conflata eſt *ex formis* Atomorum *mobilibus & tenuiſſimis. Secùs verò natura mellis eſt ſtabilior, & liquores* ejus *ſunt magis tardi, & mobilitas* ejus eſt *tardior; namque cœtus omnis corpuſculorum magis inter ſe continetur, nempè quia non conſtat ex corpuſculis adeò lævigatis, neque adeò tenuibus, & teretibus. Etenim flatus venti volitans per aëra, & parvus, poteſt facere, ut ingens cumulus* granorum *papaveris tibi disjiciatur ab imo. Contrà verò non poteſt* disjicere *cumulum ſaxorum, aut telorum. Ergò quò magis primordia ſunt exigua, & lævigata, eò majori velocitate moventur. Contrà verò, quò magis ſingula* primordia *reperiuntur cum ponderosâ gravitate, & horrida* ſunt, *eò magis ſunt conſtantia. Jam verò itaque, cùm natura Animi inventa ſit maximè volubilis, oportet ut componatur ex primordiis parviſſimis, & lævigatis atque teretibus. Quæ res ubi erit nota tibi, ô*

ANNOTATIONES.

191. *Figuris,*] Atomis. Sic lib.2.v.385. & alibi paſſim.

193. *Latices,*] Liquores, ſup. mellis; id eſt, mel.

Actus,] Curſus, fluxus. Metaphora ab iis, quæ aguntur. Difficiliùs quippè ac tardiùs ſfluit mel, quàm aqua.

194. *Materiaï copia.*] Cœtus Atomorum.

196. *Corporibus,*] Atomis, v. 181.

197. *Papaveris,*] Alii *papaverum.* non eliſâ litterâ *m* ante vocalem ſequentem.

Suſpenſa aura.] Ventus leniter flans, & quaſi per medium aëra tantùm ſpirans.

198. *Ab ſummo.*] Ab imo, à fundo, uſque ad fundum, funditùs.

199. *Conjectum,*] Conjectus, ûs, id eſt, congeries, cumulus. Alii *conlectum,* pro *collectum*, id eſt, cœtum. Idem.

Spiclorum,] Spiculorum, telorum.

200. *Nenu,*] Antiqua vox pro *non*, Sic lib.4 v. 713.

Poteſt.] Sup. *cogere*, ut differat: vel *disjicere.*

Corpora.] Atomi.

Quantò parviſſima, ita, &c.] Nota vocem *quantò* cum ſuperlativo: & *quantò, ita*, pro *quò magis, eò magis,*

201. *Feruntur,*] Lamb. *fruuntur.*

206. *Corporibus,*] Atomis, v. 181. 196. &c

207. O *bone,*] Sup. Memmî.

Utilis invenietur, & opportuna cluebit.
Hæc quoque res etiam naturam deliquat ejus;
Quàm tenui conſtet texturâ, quámque loco ſe
Contineat parvo, ſi poſſit conglomerari;
Quòd ſimùl atque hominem lethi ſecura quies eſt
Indepta, atque Animi natura, Animæque receſſit;
Nil ibi libatum toto de corpore cernas
Ad ſpeciem, nihil ad pondus: mors omnia præſtat;
Vitalem præter ſenſum, calidúmque vaporem.
Ergò Animam totam perparvis eſſe neceſſe eſt
Seminibus nexam per venas, viſcera, nervos;
Quatenùs omnis ubi è toto jam corpore ceſſit,
Extima membrorum circumcæſura tamen ſe

INTERPRETATIO.

amice, reperiatur uſui eſſe in pluribus rebus, & commoda erit. Hac eadem etiam ratio declarat naturam illius, nimirùm *quàm exili contexturâ ſit, &* quàm in *exiguo ſpatio cohibeat ſe, ſi queat cogi in unum glomeramen; quoniam ubi primùm tranquillitas cura mortis corripuit hominem, & natura Animi atque Anima exiit, nihil vides tunc detractum de toto corpore quoad formam exteriorem, nihil quoad molem: lethum relinquit omnia integra prater vitalem ſenſum, & calorem fervidum. Igitur oportet ut tota Anima connexa ſit minimis primordiis per venas*, per *inteſtina*, & per *nervos; quoniam, cùm* ipſa *receſſit ex omni corporis parte, tamen circumtextura ſumma artuum conſervat ſe*

ANNOTATIONES.

208. *Cluebit.*] Erit. Antiquum verbum, lib. 1. v. 120. 450. &c.

209. *Hac quoque res etiam, &c.*] His 23. v. continetur II. argumentum, quo probat Lucretius Animum atque Animam conſtare ex lævibus, tenuibus ac rotundis Atomis. Nimirùm, quia, cùm è corpore egreſſa eſt Anima, nihil tamen ponderis aut molis videtur deperiiſſe corpori: nihil corpus vitiari poſt mortem obſervamus quoad ſpeciem; vixque, niſi ſolo ſenſu, cadaver à corpore vivente diſtinguitur. Rem illuſtrat à ſimili; quaſi non aliter contingat, quàm cùm in *vino* vel *unguento evanido*, aut alio quovis corpore *ſapido*. flos, aut odor, aut ſuccus evaneſcit in aëra; remanet tamen, quoad ſpeciem & molem, *vinum* integrum, vel *unguentum* integrum, vel corpus *ſapidum* integrum. Igitur Animus & Anima conſtant ex tenuiſſimis Atomis. Quanquam profectò certius hoc argumentum ex his elici potuit, quòd Anima ſit omninò corporis expers.

Deliquat.] Antiquum verbum; id eſt, *declarat*. Sic lib. 1. v. 368. & alibi. Alii *dedicat*, quaſi *affirmat*.

210. *Tenui texturâ.*] Tenuiſſimarum Atomorum contextu.

211. *Conglomerari.*] Cogi in unam molem; conduci in unum glomerem.

213. *Indepta.*] Aſſecuta, adepta. Indipiſcor, quaſi *in* & *apiſcor*, interpoſitâ litterâ *d*.

204. *Libatum.*] Detractum, decerptum. v. 11. 717. & lib. 5. v. 261. 569. Lamb. *limatum*, minùs eleganter.

215. *Ad ſpeciem.*] Ad formam exteriorem: ad ſuperficiem.

Præſtat.] Relinquit integra.

218. *Seminibus.*] Atomis.

Nexam.] Retentam, implexam; junctam.

219. *Quatinùs.*] Antiqua vox, pro *quoniam*.

220. *Extima circumcæſura.*] Græcè *περικοπὴ*, *extremitas*. quaſi ſummus cortex, circumtextura. Sic lib. 4. v. 651.

Extima membrorū circumcæſura coërcet.
Plinius autem non *circumcæſuram*, ſed *circumciſuram* dixit lib. 16. c. 30.

Incolumem præſtat, nec deſit ponderis hilum.
Quod genus eſt Bacchi cùm flos evanuit: aut cùm
Spiritus unguenti ſuavis diffûgit in auras:
Aut aliquo cùm jam ſuccus de corpore ceſſit:
Nil oculis tamen eſſe minor res ipſa videtur
Propterea, neque detractum de pondere quidquam;
Nimirùm quia multa minutáque ſemina ſuccos
Efficiunt, & odorem in toto corpore rerum.
Quare etiam atque etiam mentis naturam Animæque
Scire licet perquàm pauxillis eſſe creatam
Seminibus, quoniam fugiens nil ponderis aufert.
Nec tamen hæc ſimplex nobis natura putanda eſt;
Tenuis enim quædam moribundos deſerit aura
Mixta vapore: vapor porrò trahit aëra ſecum:
Nec calor eſt quiſquam, cui non ſit mixtus & aër.
Rara quòd ejus enim conſtat natura, neceſſe eſt

INTERPRETATIO.

integram; neque vel minimum quid gravitatis deficit. Cujuſmodi fit, quando flos Bacchi effluxit: vel quando aura unguenti odoriferi evanuit in flatus aëris: vel quando jam ſuccus exceſſit ex aliquo corpore ſapido: *tamen non idcircò res ipſa apparet oculis magis diminuta, neque aliquid demtum eſt de illius gravitate; ſcilicet quia plurima tenuia corpuſcula faciunt ſuccos, & odorem in toto corpore rerum. Quamobrem jam maximè cognoſcere eſt naturam Animi atque Animæ conflatam eſſe ex primordiis minimis, ſiquidem diſcedens è corpore nil detrahit de* illius *gravitate. Neque tamen ea natura* Animæ *credenda eſt nobis* una *& ſimplex: namque levis quidam ventus mixtus calore relinquit eos, qui moriuntur: calor autem ducit ſecum aëra, neque ullus eſt vapor calidus, cum quo aër non ſit etiam mixtus. Quippè, quia natura illius* calo-ris *non eſt ſtipata, oportet ut intrà illum*

ANNOTATIONES.

221. *Hilum.*] Vel *hillum*: id eſt, minimum quid, nihilum. Lucill. lib. 30.

Quódque tuas laudes culpes, non proficit hilum.

Cicer. 2. Tuſc.

222. *Quod genus eſt.*] Cujus generis eſt, quale eſt, v. 267. & alibi paſſim.

Bacchi flos.] Odor vini. Sic Plautus Ciſt. 1. 2. v. 9. vocat vinum optimum *florem Liberi*. Sic Lucretius lib. 2. v. 847. *florem Nardi*, pro *Nardo ſuaviſſimo*. dixit. Sic infrà v. 777. & lib. 5. v. 845. *florem ætatis*, pro *ætate vigente*. &c. & lib. 1. v. 556. 565. Eſt autem *Bacchus* vini Deus, qui pro *vino* uſurpatur à Poëtis.

231. *Seminibus.*] Atomis.

Fugiens.] E corpore recedens, ſup. *Anima.*

232. *Nec tamen hæc ſimplex, &c.*] His 21. v. ſeqq. Docet non ſimplicem tamen eſſe naturam Animi atque Animæ, quantumvis tenuiſſimis conſtet Atomis: ſed quia obſervavit moribundos, qui poſtremò expirant auram quamdam calore mixtam; calor verò comitem ſecum ducit aëra; hinc Animi atque Animæ naturam conſtare voluit ex his tribus, *Vento, Aëre, & Calore* ſeu Igne, atque ex quartâ aliâ naturâ, quæ *nominis expers* ſit. Scilicet, quia moribundi aut mortui potiùs nihil jam ſentiunt, voluit etiam Animam conſtare ex principio ſentiendi, cum tribus illis, *vento, aëre, calore*. Sed ſingula hæc ponderemus ſigillatim.

236. *Ejus.*] Sup. Caloris.

Aëris inter eum primordia multa moveri.
Jam triplex Animi eſt igitur natura reperta :
Nec tamen hæc ſat ſunt ad ſenſum cuncta creandum ;
Nil horum quoniam recipit mens poſſe creare
Senſiferos motus, quædam qui mente volutent.
Quarta quoque his igitur quædam natura neceſſe eſt
Attribuatur : ea eſt omninò nominis expers ;
Quâ neque mobilius quidquam, neque tenuius extat ;
Nec magis è parvis aut lævibus ex elementis ;
Senſiferos motus quæ didit prima per artus.
Prima cietur enim parvis perfecta figuris :
Inde calor motus & venti cæca poteſtas
Accipit : inde aër : inde omnia mobilitantur ;

INTERPRETATIO.

plurima ſemina aëris cieantur. Itaque jam triplex natura Animi inventa eſt : neque tamen hæ tres naturæ *omnes ſufficiunt ad progignendum ſenſum ; ſiquidem ratio ipſa nihil harum* trium rerum *approbat poſſe efficere motus, qui reddant ſenſus, & qui verſent Animo quaſdam res. Ergò oportet ut quarta etiam quædam natura adjungatur his* tribus : *ea* autem *prorsùs caret nomine ; quâ* tamen *nihil velocius, nihilque ſubtilius eſt, nihil conſtat ex primordiis lævioribus aut tenuioribus, & quæ prior diſtribuit motus, qui reddunt ſenſum, per membra* corporis. *Namque prior* ipſa *movetur prædita tenuibus formis : ab ipsâ vapor calidus & vis inviſibilis venti, & aër pariter recipiunt motus* ſuos *; ab ipsâ reliqua moventur ;*

ANNOTATIONES.

237. *Eum.*] Sup. Calorem.

Moveri.] Alii *cieri*. Idem ; id eſt volitare, eſſe, ineſſe.

240. *Recipit.*] Approbat. Senſus is eſt horum verſuum. Quoniam mens, hoc eſt, ratio animi non recipit, ſeu non approbat poſſe quidquam horum trium, hoc eſt, ullam è tribus illis naturis, creare motus ſenſiferos, & qui queant cogitare aliquid, ac mente volutare. Sic enim notat externos & internos ſenſus. Quaſi *aër, ventus, & calor* non valeant creare ſenſus internos, neque etiam externos : ſed quarta requiratur res, quam *nominis expertem* ait, propter Latinæ linguæ egeſtatem ; quæ nihil aliud tamen eſt, quàm contextura ex illis tribus ; & quæ ſola ſenſiferos motus reddit.

241. *Senſiferos.*] Qui reddant ſenſum. Sic v. 246.

Mente volutent.] Animo verſent : cogitent. Sic Virg. 4. Æn.

—— *ſecùmque ita corde volutat.*

242. *Quarta quoque . . . nominis expers.*] Sic Plutarch. 4. plac. 3. teſtatur Epicurum docuiſſe, *Animum eſſe temperatum quid ex quibuſdam quatuor, nempè ex quodam igneo, ex quodam aëreo, ex quodam ventoſo, & ex quarto quodam innominato, quod ipſi eſt ſentiendi vis.* Quæ quatuor ex moribundis colligit Lucretius. Stobæus autem ea colligit ex viventium effectibus. *Namque*, inquit, *ex his aura quidem cauſa eſt motûs : aër, quietis : calidum, ejus caloris, qui in corpore cernitur : innominatum denique, ſenſûs ; cùm nulli eorum elementorum, quæ nominantur ſenſus ſit.* Græcis ſuperſedeo brevitatis causâ. Sed de his iterùm Lucretius v. 289. & ſeqq.

245. *Elementis.*] Primordiis, Atomis.

246. *Didit.*] Dividit. Sic lib. 2. v. 1135. & inf. v 708. Virg Æn. 7. Manil. l. 1. & alii.

247. *Perfecta.*] Prædita, conſtans, facta. Sic lib. 1. v 409. 523. 676. &c.

Figuris.] Atomis, v. 191.

248. *Inde.*] Nempè ab ipsâ hâc quartâ naturâ. Sic v. 249.

Venti cæca poteſtas.] Ventus, qui ſub oculos non cadit. Sic lib. 1. v. 278 296. 1101. & alibi paſſim. Sic infrà v. 270.

Concutitur tum ſanguis; viſcera perſentiſcunt
Omnia; poſtremò datur oſſibus atque medullis,
Sive voluptas eſt, ſive eſt contrarius ardor.
Nec temerè huc dolor uſque poteſt penetrare, neque acre
Permanare malum, quin omnia perturbentur:
Uſque adeò, ut vitæ deſit locus, atque Animaï
Diffugiant partes per caulas corporis omnes.
Sed plerunque fit in ſummo quaſi corpore finis
Motibus, hanc ob rem vitam retinere valemus.
Nunc, ea quo pacto inter ſeſe mixta quibúſque

INTERPRETATIO.

poſteà ſanguis agitatur: cunctæ partes inteſtinorum accipiunt ſenſum; denique ſenſus ſuus redditur oſſibus & medullis ſive is ſenſus *ſit voluptas, ſive ſit æſtus doloris,* qui *contrarius* eſt voluptati. *Neque* enim *æſtus doloris poteſt ineptè intrare, aut malum* aliquod *vehemens pervenire huc uſque, quin omnia turbentur. Ita ut etiam ratio vitæ deficiat, & partes Animæ diſcedant per omnes meatus corporis. Sed nonnunquam terminus datur* his *motibus quaſi in ſupremâ corporis ſuperficie; quamobrem poſſumus conſervare vitam. Jam verò, dum cupio dicere modum, quo*

ANNOTATIONES.

252. *Ardor.*] Dolor: æſtus doloris. Metaphora eſt, dolor quippè quaſi *ignis devorat.* Sic Catul. de Nupt. Pelei:

—— noſtraque incendia mentis.

Idem ad Paſſerem:

Credo ut tum gravis acquieſcat ardor.

Sic Attius: *Æſtus ulceris.* Lambinus legendum putat, *ægror.* vel *angor.*

253. *Nec temerè huc uſque, &c.*] His 6. v. interim docet modum, quo dolorem ſequitur mors, ſi medullitùs penetret: ſecùs verò ſalus, ſi deſinat in ſummo corpore, nec intùs permanet. Sic ſuprà hæc eadem docuit.

255. *Ut deſit.*] Lamb. benè. Alii *deſit.*

256. *Per caulas corporis.*] Per poros, per meatus corporis. Sic lib. 2. v. 950. & lib. 4. paſſim.

258. *Motibus.*] Sup. doloris.

259. *Nunc ea, quo pacto, &c.*] Hactenùs de naturâ Animi & Animæ. Jam his 30. v. ſeqq. explicaturus eſt modum, quo quatuor hæ naturæ coaleſcant in unam Animam. Quanquam ait propter Latinæ linguæ egeſtatem modum hunc eſſe inexplicabilem: ſed rem ſimili confirmat. Sicut enim, inquit, in uno & eodem corpore ſapor, odor, & calor reperiuntur, ſed quâ ratione miſceantur, non innoteſcit: ita ex aëre, vento, calore, & vi ſentiendi coaleſcit Animi atque Animæ natura: verùm, quo pacto inter ſe miſceantur, nos latet. Scilicet Anima conſtat ex Atomis adeò tenuibus, ut ejus natura non minùs ſenſus noſtros fugiat, quàm vis ejuſdem nos latet. Quam portò turpiter halucinati ſint Veteres in explicandâ Animi atque Animæ naturâ, ſatis conſtat vel ex ipſis variis illorum opinionibus de Animâ. Tredecim quippe diverſas de Animâ ſententias colligo ex Cicer. 1. Tuſc. namque. I. aliis Animus viſus eſt eſſe *Cor.* II aliis non cor, ſed in *corde ſedem* habere Animum placuit. III. aliis pars fuit *cerebri.* IV. non pars cerebri, ſed *in cerebro ſita* Anima viſa eſt. V. Empedocli Anima fuit *ſanguis* cordi ſuffuſus. VI. Aliis fuit *ſpiritus* ſeu flatus. VII. Zenoni, *ignis.* VIII. Ariſtoxeno, *harmonia.* IX. Pythagoræ & Xenocrati, numerus. X. Platoni triplex fuit Animi pars; prima, *ratio in capite:* ſecunda, *ira in pectore:* tertio, *cupiditas ſubter præcordia.* XI. Dicæarcho, nihil omninò; ſed *nomen totum inane.* XII. Ariſtoteli, *ἐντελέχεια*, quaſi continuata & perennis *motio.* XIII. Democrito, & Epicuro, *concursus* tenuiorum Atomorum. Et tandem aliis aliud.

Comta modis vigeant, rationem reddere aventem
Abſtrahit invitum patrii ſermonis egeſtas.
Sed tamen, ut potero ſummatim attingere, tangam.
Inter enim curſant primordia principiorum
Motibus inter ſe, nihil ut ſecernier unum
Poſſit, nec ſpatio fieri diviſa poteſtas:
Sed quaſi multæ vis unius corporis extant.
Quod genus in quovis animantum viſcere volgò
Eſt odor, & quidam calor, & ſapor; & tamen ex his
Omnibus eſt unum perfectum corporis augmen:
Sic calor atque aër, & venti cæca poteſtas
Mixta creant unam naturam, & mobilis illa
Vis, initum motûs ab ſe quæ dividit ollis;
Senſifer unde oritur primùm per viſcera motus.
Nam penitùs prorsùm latet hæc natura, ſubéſtque:

INTERPRETATIO.

hæ quatuor naturæ *commixta ſint inter ſe, & quibus rationibus compoſita valeant, inopia lingua patria avocat me etiam reluctantem. Verumtamen quaſi delibabo, prout potero quoad ſummum delibare. Namque principia*, ex quibus conſtat Animus, *moventur inter ſe motibus primordiorum*, ita *ut unum nequeat diſtingui ab alio. neque vis* una queat *ſeparata eſſe intervallo* aliquo ab aliâ: *ſed plures ſunt quaſi poteſtates* coactæ *in unum corpus. Cujuſmodi vulgò reperitur in quibuſlibet inteſtinis animalium quidam odor, quidam calor, &* quidam *ſapor; & tamen ex his cunctis fit unus per ſe auctus corporis* unius: *ſimiliter calor & aër & inviſibilis vis venti ſimul juncta progignunt unam* per ſe *naturam, unà cum illâ poteſtate quæ movetur facile, & quæ ex ſeipsâ dat illis* tribus *principium motûs; & ex quâ primò motus, qui reddit ſenſum, naſcitur per inteſtina. Namq; hæc* quarta *natura prorsùs latitat,*

ANNOTATIONES.

260. *Comta.*] Compoſita, perfecta, & quaſi ornata. Sic lib. 4. v. 31. de eâdem Animâ:

--Et quibus è rebus cùm comta vigeret.

261. *Patrii ſermonis.*] Latinæ linguæ.

262. *Summatim.*] A ſummo, leviter; quoad ſuperficiem.

Attingere.] Explicare, quaſi delibare.

263. *Inter enim curſant.*] Tmeſis, pro *intercurſant enim.* Porrò his 4. v. rationem reddit hanc, cur modus, quo quatuor illæ naturæ in unam coaleſcunt Animam, percipi non poſſit; nimirùm, quia Atomi, ex quibus quatuor illæ naturæ conſtant, adeò mobilitate vigent, ut præ jugi motu cunctæ confundantur, nec vis illarum ſecreta ſpatio, aut tempore diſtingui poſſit.

Primordia principiorum Motibus.] Hoc eſt, Atomi mutuis motibus, ſeu aliæ aliarum motibus.

264. *Secernier.*] Poëticè, pro *ſecerni*, hoc eſt, diſtingui, ſeparari.

265. *Fieri diviſa.*] Dividi.

266. *Vis.*] Plur. pro *vires* ſic lib. 2. v 586.

Et quàm quidque magis multas vis poſſidet in ſe.

Vis autem ſeu vires unius corporis, id eſt, poteſtates in unum corpus coactæ & coagmentatæ.

267. *Quod genus.*] Quale eſt, cujuſmodi eſt, v. 222. 277.

Volgò.] Vulgò.

268. *Calor.*] Alii *color.*

269. *Corporis augmen.*] Corpus.

270. *Venti cæca poteſtas.*] Ventus, qui ſub oculos non cadit, v. 248.

271. *Mobilis illa vis.*] Quarta illa natura nominis expers, quæ dat motûs & ſentiendi principium in animantibus.

272. *Initum.*] Dicitur *initus*, ûs, & initium, ii. lib. 1. v. 18.

274. *Hæc natura.*] Hæc quarta natura nominis expers.

Nec magis hâc infrà quidquam eſt in corpore noſtro,
Atque anima eſt Animæ proporrò totius ipſa.
Quod genus in noſtris membris & corpore toto
Mixta latens Animi vis eſt, Animæque poteſtas,
Corporibus quia de parvis pauciſque creata eſt:
Sic tibi nominis hæc expers vis, facta minutis
Corporibus latet; atque Animaï totius ipſa
Proporrò eſt anima, & dominatur corpore toto.
Conſimili ratione neceſſe eſt ventus, & aër,
Et calor inter ſe vigeant commixta per artus;
Atque aliis aliud ſubſit magis, emineátque,
Ut quiddam fieri videatur de omnibus unum:
Nec calor, ac ventus ſeorsùm, ſeorſúmque poteſtas
Aëris interimant ſenſum, diductáque ſolvant.
Eſt etiam calor ille Animo, quem ſumit in irâ,

INTERPRETATIO.

& omninò occultata jacet. neque eſt aliquid in corpore noſtro, quod ſit *abſtruſius, quàm illa; & ipſa eſt omninò* verè *anima totius Animæ. Sicut* igitur *in artubus noſtris, & in toto corpore noſtro vis ſeu facultas Animi, & Animæ ipſius. permixta latitat* omninò, *quia* ſcilicet *facta eſt ex ſeminibus pauxillis & tenuibus: ita* quarta *hæc poteſtas, quæ caret nomine latitat tibi* prorsùs, quia *creata eſt ex ſeminibus parvis; & ipſa eſt omninò anima totius Animæ, & tenet dominium* in *toto corpore. Pari modo oportet ut ventus, & aër, & calor inter ſe conjuncta valeant per membra* ſingula; *& aliquid aliud* ex his *ſubjiciatur magis*, aliud *verò dominetur, ut aliquid unum videatur creari de cunctis* illis: *& ut neque calor, neque ventus ſeparatim, neque vis aëris etiam ſeparatim & à* ſe invicem *ſeparata perimant & tollant ſenſum. Is* quippè *calor, quem* mens *in irâ ſuſcipit, ubi incenditur. &* ubi *ignis vehementiùs*

ANNOTATIONES.

275. *Magis infrà.*] Magis abſconditum: interius: magis latens: minus cognitum.

276. *Anima eſt Animæ.*] Dat quippe motum & ſenſum ſingulis membris, cæteráſque tres ſuprà dictas alias naturas, ventum, aërem, & calorem, ſuperat tenuitate, ac mobilitate. Sic v. 281.

Proporrò.] Longè, prorsùs, omninò. v. 282. lib. 2. v. 977. &c.

277. *Quod genus.*] Cujus generis, cujuſmodi. v. 267.

Animi vis & Anima.] Animus & Anima, quæ nos latent, quia pauxillis conſtant Atomis, inquit Lucretius.

283. *Conſimili ratione. &c.*] His 6. v. poſterioribus rationem reddit cur tres illæ priores naturæ, ventus, aër, & calor, ſubeſſe debeant quartæ naturæ, quæ nominis expers eſt; ſcilicet, ne calor, aut aër, aut ventus ſeorſum vigeat, officiátque ſenſibus, ac penitùs eos interimat. Quarta quippe illa natura dominari debet, illiſque tribus ex ſe dare motus ſenſiferos, ut dixit v. 245 & ſeqq.

286. *De omnibus.*] Sine eliſione. Alii *ab omnibus*, minùs eleganter.

289. *Eſt etiam calor. &c.*] His 35. v. totus in id incumbit Lucretius, ut hæc tria, *Ventum, Aerem, & Calorem*, concurrere ad Animæ concretionem evincat. Rem autem probat ex variis animantum paſſionibus, ſeu motibus, quibus in hunc vel in illum affectum procliviora videntur. Alia enim animalia prona ſunt ad iram, quia calor in iis efferveſcit, quales ſunt Leones. Alia timida ſunt, quia friget ac riget in iis aura ſeu ventus; quales ſunt Cervi. Alia placida ſunt, quia tepet in iis aër; quales ſunt Boves,

Cùm ferveſcit & ex oculis micat acriùs ardor.
Eſt & frigida multa comes formidinis aura,
Quæ ciet horrorem in membris, & concitat artus.
Eſt etiam quoque pacati ſtatus aëris ille,
Pectore tranquillo qui fit, vultúque ſereno.
Sed calidi plus eſt illis, quibus acria corda,
Iracundáque mens facilè efferveſcit in irâ,
Quo genere inprimis vis eſt violenta leonum,
Pectora qui fremitu rumpunt plerunque gementes,
Nec capere irarum fluctus in pectore poſſunt.
At ventoſa magis cervorum frigida mens eſt,
Et gelidas citiùs per viſcera concitat auras,
Quæ tremulum faciunt membris exiſtere motum.
At natura boum placido magis aëre vivit;
Nec nimis iraï fax unquam ſubdita percit.
Fumida ſuffundens cæcæ caliginis umbras;
Nec gelidis torpet telis perfixa pavoris;
Inter utroſque ſita eſt, cervos, ſævóſque leones.
Sic hominum genus eſt; quamvis doctrina politos

INTERPRETATIO.

exilit ex oculis, eſt quoque in ipsâ *mente. Eſt etiam multus ventus frigidus, qui comitatur metum, qui gignat timorem in artubus, & qui concutiat membra. Eſt etiam illa conſtitutio aëris placidi qui creatur in corde placido, & in tranquillâ facie. Verùm plus caloris ineſt iis* animantibus, *quæ habent pectora iracunda, &* quibus *animus pronus ad iram haud difficilè accenditur in irâ: cujuſmodi præcipuè furor acris leonum eſt, qui ſæpè, dum fremunt, diſrumpunt ſibi corda rugitu, neque valent continere in* ſuo *pectore æſtum irarum. Verùm anima cervorum magis eſt gelida,* quia *ventoſa, & excitat velociùs ventos frigidos per præcordia, qui faciunt ineſſe motum timidum artubus. Sed natura boum paſcitur aere magis pacato; neque unquam lampas uberioris iræ ſubjecta ac fumans permovet ac ſuffis tenebras tetri fumi per* præcordia; *neque* etiam *friget* unquam *icta frigidis ſpiculis metûs: ſed poſita eſt inter utroſque, cervos & leones. Talis eſt gens hominum; licet* enim *ſcientia etiam*

INTERPRETATIO.

Sic pat ratio contingere hominibus docet, ut alii efferveſcant in iram, quibus ineſt plus caloris: alii formidine teneantur, quibus ineſt plus venti: alii pacati ſint, quibus ineſt plus aëris. Addit verò varios hominum mores ac ſtudia diverſa, affectúſve oriri ex variâ trium iſtarum naturarum contexturâ: quam tamen explicare non valet, quia latent ipſum tot nomina principiorum, quibus fiat. Verùm hos proclives mores, hóſque affectus perverſos poſſe doctrinâ & ſapientiâ minui quidem, ac levari, non autem penitus extirpari, ac tolli cenſet.

Sumit.] Sup. Animus.

290. *Ardor.*] Ita. Effectus pro causâ.

299. *Irarum fluctus.*] Sic Virg. 4. æn. v. 532.

—— *magnóque irarum fluctuat æſtu.*

304. *Percit.*] Concitat, excitat, accendit. Dicitur *percio, is, & percieo, es.*

308. *Sic hominum genus, &c.*] His 16. v. poſteriotibus ſignificat naturæ vitia in hominibus non poſſe quidem doctrinâ funditùs extirpari: ita tamen ſtudio, doctrinâ & diligentiâ minui ac levari poſſe, ut nihil vetet, quominùs homo ſapiat, beatè vivat, ac inter homines quaſi quidam Deus eſſe videatur.

Conſtituat pariter quoſdam, tamen illa relinquit
Naturæ cujuſque Animæ veſtigia prima;
Nec radicitùs evelli mala poſſe putandum eſt,
Quin proclivius hic iras decurrat ad acres:
Ille metu citiùs paulò tentetur: at ille
Tertius accipiat quædam clementiùs æquo.
Inque aliis rebus multis differre neceſſe eſt
Naturas hominum varias, moréſque ſequaces.
Quorum ego nunc nequeo cæcas exponere cauſas;
Nec reperire figurarum tot nomina, quot ſunt
Principiis, unde hæc oritur variantia rerum.
Illud in his rebus video firmare poteſſe,
Uſque adeò naturarum veſtigia linqui
Parvula, quæ nequeat ratio depellere dictis;
Ut nihil impediat dignam Diis degere vitam.
Hæc igitur natura tenetur corpore ab omni,

INTERPRETATIO.

reddat quoſdam homines *cultos & civiles: tamen ea linquit primas ſemitas cujuſque natura Anima; neque credendum eſt vitia poſſe funditùs exstirpari, quin alius* homo *proruat pronus ad violentas iras: alius multò velociùs percutiatur formidine: alius verò tertius recipiat quoſdam* motus *acriùs quàm par ſit. Sic etiam in aliis rebus pluribus oportet ut natura hominum, & ſtudia, qua ſequuntur, diverſa* ſint. *Quarum rerum ego jam non poſſum reddere rationes, qua me latent: neque invenire tot* diverſa *nomina formarum, quot ſunt primordiis, ex quibus diverſitas morum naſcitur. In his rebus video hoc unum poſſe probare,* nimirùm *relinqui minimas ſemitas naturarum, quas ratio* animi *non poſſit tollere verbis, ut nihil obſtet, quominùs vita digna* Diis *degatur. Itaque hac natura* Animæ *retinetur*

ANNOTATIONES.

310. *Natura cujuſque.*] Nimirùm, vel ventoſæ, vel aërix, vel calidæ; id eſt, vel timoris, vel clementiæ, vel iræ.

315. *In aliis rebus.*] Hoc eſt in aliis ſtudiis, & affectibus.

316. *Sequaces.*] Hoc eſt, quos ſequi facile eſt: vel, qui ſequuntur naturam.

317. *Cacas.*] Obſcuras, non cognitas.

318. *Figurarum.*] Atomorum, v. 191. & lib. 2. v. 385. &c.

319. *Variantia.*] Varietas, diverſitas, differentia. lib 1. v. 654.

321. *Naturarum.*] Nempè caloris, aëris, & venti, ex quibus Anima conſtat.

322. *Dictis.*] Verbis, ſeu monitis etiam Sapientum. Alii *doctis*, hoc eſt Sapientibus. Alii *docta*, ſup. *ratio*.

323. *Dignam Diis.*] Beatam. Quippè quæ in Animi tranquillitate potiſſimùm conſiſtat.

324. *Hac igitur natura, &c.*] His 14. v. docet ex Epicuri mente corpus & Animam inter ſe conjuncta eſſe, ut alterum ab altero ſejunctum nec vivere, nec eſſe, nec ſentire poſſit. Idque probat à ſimili, ut aiunt. Sicut enim, inquit, odor ſeparari nequit à glebis ſeu granis thuris, quin natura thuris pereat: ita ſeparari nequit Anima à corpore, quin & corpus & Anima ſimul intereant. Impia ſanè ſententia: licet enim Anima cuſtos ſit corporis, & cauſa ſalutis illius; non ideò tamen corpus viciſſim cuſtos eſt Animæ, & cauſa ſalutis ejus. Anima quippè dat corpori vitales motus, ſenſus, & vitam; neque ullo organo corporeo alligatur ipſe ſaltem intellectus. Forma quidem continet corpus, non verò continetur. Hinc falsò dixit quòd Anima

Ipſaque corporis eſt cuſtos, & cauſa ſalutis.
Nam communibus inter ſe radicibus hærent:
Nec ſine pernicie divelli poſſe videntur.
Quod genus è thuris glebis evellere odorem
Haud facile eſt, quin intereat natura quoque ejus:
Sic Animi atque Animæ naturam corpore toto
Extrahere haud facile eſt, quin omnia diſſolvantur;
Implexis ita principiis ab origine primâ
Inter ſe fiunt conſorti prædita vitâ;
Nec ſine vi quidquam alterius ſibi poſſe videtur
Corporis atque Animi ſeorsùm ſentire poteſtas:
Sed communibus inter eos conflatur utrinque
Motibus accenſus nobis per viſcera ſenſus.
Præterea corpus per ſe nec gignitur unquam,

INTERPRETATIO.

à toto corpore, & ipſa viciſſim *conſervatrix eſt corporis. & cauſa vitæ* illius. *Namque cohærent inter ſe per mutuas radices; nec videntur poſſe ſeparari ſine interitu* alterutrius. *Sicut enim difficile eſt elicere odorem è ceſpitibus thuris, quin natura illius etiam pereat: ita difficile eſt evellere naturam Animi ac Animæ è toto corpore, quin cuncta* hæc ſimul *interimantur; adeò concordi vitâ mutuò donantur à primo ſuo exortu* propter *implicita* inter ſe *primordia*, quibus conſtant; *neque facultas corporis & Animi videtur ſibi poſſe ſentire aliquid ſeparatim ſine poteſtate alterius: ſed ſenſus accenditur nobis in præcordiis per motus communes inter illos ex utráque parte; Deinde neque corpus generatur unquam per ſe, neque augetur, neque*

ANNOTATIONES.

——— *tenetur corpore ab omni.* Quòd ſine corporis organis non valeat operari. Porrò Epicurei voluerunt Animas à corporibus teneri, eodem ferè modo, quo aquam à vaſe. Vas enim, quia craſſius, continet aquam, quæ tenuior eſt. Ita Animam tenuioribus Atomis, corpus verò craſſioribus conſtare voluerunt. Sic enim Lucretius infrà v. 441.

Quippè etenim corpus, quod vas quaſi conſtitit ejus,
Cùm cohibere nequit, &c.

328. *Quod genus.*] Quale: cujus generis: ſicut, v. 267. &c.

Glebis.] Maſſâ, ſeu granis.

329. *Ejus.*] Sup. *thuris.*

331. *Omnia.*] Nempè & Anima & Animus & corpus. Id eſt, totum animal, totus homo.

332. *Implexis principiis.*] Implicatis inter ſe Atomis: quaſi Atomi, quibus conſtat Anima, nequeant eſſe ſeorſum ſine Atomis, quibus cōſtat corpus. Et contrà.

Ab origine primâ.] A primo ſuo coëtu, & conjunctione.

333. *Prædita.*] Sup. Corpus & Anima.

334. *Alterius.*] Sup. Corporis, aut Animæ.

336. *Inter eos.*] Inter Animum, ſeu Animam & corpus.

337. *Accenſus .... ſenſus.*] Sic lib. 2. v. 940. Metaphora eſt. Vel loquitur ex opinione eorum, qui Animam, & Animæ ſenſus, ignem eſſe cenſuerunt.

338. *Præterea corpus, &c.*] Neutram, corporis & Animæ, naturam ſeorſum per ſe ſolam vitæ munere exercere poſſe demonſtraturus Poëta exorditur ab ipſo corpore; hiſque 13. v. declarat non poſſe corpus ſecretum ab Anima, neque gigni, neque creſcere, neque etiam poſt ſeparationem Animæ ab ipſo diutiùs ſuperſtes eſſe, quin ſtatim computreſcat & reſolvatur. Interim tacitæ ſatisfacit objectioni. Poterat enim quis comminiſci Animam jungi corpori, ſicut calor jungitur aquæ: calor autem ab aquâ

Nec creſcit, nec poſt mortem durare videtur.
Non enim, ut humor aquæ dimittit ſæpè vaporem,
Qui datus eſt, neque ab hâc causâ convellitur ipſe,
Sed manet incolumis; non, inquam, ſic Animaï
Diſcidium poſſunt artus perferre relicti:
Sed penitùs pereunt convolſi, conque-putreſcunt.
Ex ineunte ævo ſic corporis atque Animaï
Mutua vitales diſcunt contagia motus
Maternis etiam membris, alvóque repôſta,
Diſcidium ut nequeat fieri ſine peſte, malóque.
Ut videas, quoniam conjuncta eſt cauſa ſalutis,
Conjunctam quoque naturam conſiſtere eorum.
Quod ſupereſt, ſi quis corpus ſentire renutat,

Interpretatio.

poſt mortem videtur diutiùs *exiſtere. Etenim, non ſicut liquor aqua deponit plerunque calorem. qui datus eſt* illi, *quâ* tamen *de causâ ipſe* liquor æquæ *non deſtruitur. ſed reſtat ſalvus; non, inquam ita membra orbata poſſunt ferre ſeparationem Animæ: ſed ſeparata* ab animâ *funditùs intereunt, & computreſcunt. Adeò mutui contactus Animæ & corporis à primâ* ſuâ *origine nôrunt motus vitales, etiam dum* illa *ſunt poſita in alvo, & in artubus maternis, ut ſeparatio* unius ab altero *non poſſit fieri ſine* mutuâ *pernicie & interitu. Ut* inde *agnoſcas* ideò *naturam illorum etiam eſſe conjunctam, quia cauſa conſervationis* eorum *conjuncta eſt. Quod reliquum eſt, ſi quis negat corpus habere ſenſum, & putat*

Annotationes.

divelli poteſt, abſque ipſius aquæ interitu. Verùm imparem utriuſque ſortem eſſe arguit. Calor enim, inquit, peregrinus eſt aquæ, & ejus tantùm *Eventum*, quod *Accidens* vulgò vocant: at Anima ita conjuncta eſt corpori, à primâ ſuâ origine, ut etiam quaſi in alvo materno juncta fuerit: nec ab eo uſquam ſine utriuſque pernicie ſeparari poſſit:

Ut videas, quoniam conjuncta eſt cauſa ſalutis,
Conjunctam quoque naturam conſiſtere eorum.

340. *Vaporem.*] Calorem, v. 216. Alii *ſaporem.*

341. *Convellitur.*] Interimitur, interit.

343. *Relicti.*] Sup. *ab Animâ.*

344. *Convolſi.*] Convulſi, hoc eſt, interemti: ſeparati ab ipsâ Animâ.

Conque-putreſcunt.] Computreſcuntque. Tmeſis eſt.

345. *Ex ineunte ævo.*] A primâ ſui origine, v. 332.

346. *Diſcunt.*] Nôrunt, tenent, habent, reddunt.

Contagia.] Contactus, conjunctiones, connexus.

347. *Maternis membris. alvóque.*] Quaſi dum in alvo materno formantur. Id eſt, in primo ſuo exortu.

Repôſta.] Repoſita, ſupl. Corpus & Anima.

351. *Quod ſupereſt, ſi quis, &c.*] His 9. v. duplicem ſolvit objectionem, quarum ſolutio locum tenet argumenti, quo probat non Animam ſolam ſenſu præditam: ſed ſenſum eſſe communem corpori & Animæ. I. itaque erroris arguit eos, qui ſoli Animæ corpus tribuunt, cùm res manifeſta nos contrarium docet. Senſus enim ipſe, quo nihil certius eſſe ait lib. 1. v. 700. docet nos corpori ſenſum eſſe. II Quia remotâ Animâ è corpore, videtur corpus eſſe omnis expers ſenſûs, reſpondet corpus quidem amittere cum vitâ ſenſum omnem: ſed docet ſenſum non eſſe quid corpori proprium, verùm corpori & Animæ communem eſſe ait, Quod &

Atque Animam credit permiſtam corpore toto
Suſcipere hunc motum, quem ſenſum nominitamus;
Vel manifeſtas res contrà, veráſque repugnat.
Quid ſit enim corpus ſentire quis afferet unquam,
Si non ipſa palam quod res dedit ac docuit nos?
At dimiſsâ animâ corpus caret undique ſenſu.
Perdit enim quod non proprium fuit ejus in ævo:
Multáque præterea perdit cùm expellitur ævo.
Dicere porrò oculos nullam rem cernere poſſe,

INTERPRETATIO.

Animam diffuſam per totum corpus ſolam *admittere hunc motum, quem appellamus ſenſum*, is ſanè *reſiſtit etiam adversùs res claras & certas. Etenim quis unquam dicet, quid ſit corpus habere ſenſum, niſi* illud ipſum, *quod res ipſa manifeſtè tribuit, & monſtravit nobis? ſed*, inquies; *emiſsâ Animâ* è corpore, *corpus* ipſum *privatur omni ſenſu*. Nimirùm, *quia amittit* id, *quod proprium* ſibi *non fuit in vitâ: & inſuper amittit multas res ubi è vitâ expulſatur. Cæterùm dicere oculos non poſſe videre*

ANNOTATIONES.

docuit ſuprà v. 246. Deinde reſpondet non unum ſenſum amittere corpus cum vitâ, ſed multa prætereà perdere; perdit enim ea omnia quæ ſibi ex nexu Animæ tributa fuerant, puta videre, audire, tangere, &c. Scilicet hæc omnia ſibi non ſunt propria, ſed ſibi & Animæ communia ex nexu mutuo, quo conjunguntur.

356. *Si non ipſa palam &c.*] Alii legendum putant:

Si non ipſe, palam qui res dedit, ac docuit nos?

Ipſe autem, nempè *ſenſus*. Verùm eadem eſt ſententia, ſi non eadem verba. Revocat enim nos Poëta ad rem manifeſtam, qui ſenſus eſt ipſe, quo nihil certius eſſe poſſit, ut ait lib. 1. v 700.

Quò referemus enim? quid nobis certius ipſis.
Senſibus eſſe poteſt. queis vera ac falſa notemus?

358. *Perdit enim. &c.*] Hunc verſum non Lucretianum judicat Lambinus. Verùm non alienus videtur, cùm ratio in eo reddat Lucretius, cur corpus dimiſsâ Animâ non ſentiat: nimirum quia dimiſsâ Animâ corpus non perdit quod ſibi fuit proprium, dum viveret. Senſus enim & vita ſunt ab Animâ tanquam à principio, non autem ſunt quid corpori proprium, ut monui v. 351. not.

360. *Dicere porrò oculos. &c.*] His 11. v. ſeqq. refutat ſententiam eorum, qui non Animam & corpus, ſed Animam ſolam ſentire, videre, audire, &c. voluerunt. Sic enim docuit Heraclitus, cujus illud notum eſt: *νοῦς ὁρῇ, νοῦς ἀκούει, mens videt. mens audit.* Sic apud Cicer. 1. Tuſcul. *Nos enim ne nunc quidem cernimus ea, quæ videmus. Neque enim ullus ſenſus eſt in corpore, ſed, ut non ſolùm phyſici docent, verùm etiam medici. qui iſta aperta & patefacta viderunt, viæ quaſi ſunt ad oculos. ad aures, ad nares à ſede Animi perforatæ, &c.* Poëta hanc opinionem refellit I. quia ſi oculi v. g. nobis eſſent in corpore ſolùm ut fores perforatæ, per quas Anima videret, ſanè ſplendor lucis non iis noceret; neque enim fores ac feneſtræ apertæ domorum, per quas res cernimus extrà, dolorem ullum ſentiunt. At oculi dolorem ſentiunt, cùm res ſplendidas intuentur. Lumen enim clarius, v. g. Solis, nivis candor etiam major, armorum ſplendor micantior, &c. nocent & officiunt oculis. II. quia ſi per oculos, tanquam per feneſtras, mens videret, ſanè, demtis oculis, mens faciliùs & clariùs cerneret res ipſas. Quod falſum eſſe vult Lucretius, quaſi Anima è corpore egreſſa nulla jam ſit.

Sed per eos Animum ut foribus ſpectare recluſis .
Deſipere eſt ; contrà cùm ſenſus dicat eorum ;
Senſus enim trahit atque acies detrudit ad ipſas.
Fulgida præſertim cùm cernere ſæpè nequimus ,
Lumina luminibus quia nobis præpediuntur :
Quod foribus non fit , neque enim , quà cernimus ipſi ,
Oſtia ſuſcipiunt ullum recluſa laborem.
Prætereà , ſi pro foribus ſunt lumina noſtra ,
Jam magis exemtis oculis debere videtur
Cernere res Animus , ſublatis poſtibus ipſis.
Illud in his rebus nequaquam ſumere poſſis ,

INTERPRETATIO.

rem ullam , ſed Animum aſpicere per ipſos quaſi per apertas portas , ſanè *non eſt ſapere ; quoniam ſenſus illorum repugnat : Namque* in hâc re *ſenſus ipſe ducit & revocat* nos *ad ipſas pupillas* oculorum. *Præcipuè cùm nonnunquam non poſſumus intueri res ſplendidas , eò quòd oculi nobis efficiuntur ſplendoribus lucis : Quod* quidem *non contingit portis. Namque aperta fores , per quas nos ipſi videmus , non patiuntur ullam difficultatem. Deinde ſi oculi noſtri ſint* nobis *pro portis* , igitur , *ſublatis oculis ipſis, jam Animus videtur debere videre res clariùs* , quaſi *fores ipſa demta forent. In his* autem *rebus non potes uſurpare* illud.

ANNOTATIONES,

362. *Contrà , . . cùm ſenſus dicat.*] Cùm ſenſus *contradicat.* Tmeſis eſt. Alii : *ducat.* Quaſi *oſtendat* . *perſuadeat.* Eadem ſententia.

363. *Trahit & detrudit ad ipſas acies.*] Id eſt , revocat nos ad judicium oculorum. Cùm enim oculi vident , ſanè aliquando dolorem patiuntur, in rebus ſaltem ſplendidioribus aſpectandis. Lib. 4. v. 324.

Splendida porrò oculi fugitant vitántque tueri.

Acies.] Oculos , lib. 2. v. 420. lib. 1. v. 325. & lib. 4. v 692.

365. *Lumina.*] Sup. *oculorum :* id eſt oculi. Sic v. 368.

Luminibus.] Luce , ſplendore nimio.

366. *Quà.*] Per quæ , quibus ; ſup. oſtia ; fores.

370. *Poſtibus.*] Foribus,obicibus,lib.4. v. 275.

371. *Illud in his rebus , &c.*] His 26. v. refutat pariter in his rebus Democriti ſententiam. Voluit quippe hic ſingulas Animæ Atomos ſingulis totidem corporis Atomis eſſe appoſitas ; ſicque Animam & corpus alternatim per ſe mutuò ſentire. Negat autem hunc nexum Animæ & corporis Lucretius , quia , cùm Animæ rarior ſit natura , quàm corporis , tot in Animâ nequeunt ineſſe Atomi, quot in corpore. Varias res in exemplum adducit , quibus ſingulæ Atomos Animæ , ſingulis Atomis corporis non annexas eſſe oſtendit. I. namque ſæpè adhærent corpori multa pulveris ramenta , quæ tamen non ſentimus. II. adhæret & inſidet cuti noſtræ creta,hoc eſt ſquallida ſordes . quam tamen non ſentimus. III. de nocte vigilantibus ſub dîo cadit pruina , quam non ſentimus etiam. IV. tela aranearum obvia ſæpe nobis progredientibus adhæret , quam non ſentimus. V. putris aranearum tela de tectis cadens in caput noſtrum à nobis non ſentitur. VI. plumæ per aëra volitantes ſæpè cadunt in nos, quas tamen non ſentimus. VII. flores maturi carduorum per aëra ventis rapti ſæpe nobis occurrunt , nec tamen ſentimus eos. VIII. culicum veſtigia in corpore non ſentimus. Igitur ſunt in corpore plura corpuſcula prima , ſeu Atomi , quàm in Animâ. Secùs enim ſi ſingulis corporis Atomis ſingulæ Atomi Animæ appoſitæ eſſent , quarum alterno connexu ſenſus fierent , ſanè deberemus ea ſentire omnia , quæ aliqua,

Democriti quod ſancta viri ſententia ponit,
Corporis atque Animi primordia ſingula primis
Appoſita alternis variare ac vertere membra.
Nam cùm multò ſunt Animaï elementa minora,
Quàm quibus & corpus nobis, & viſcera conſtant,
Tùm numero quoque concedunt, & rara per artus
Diſſita ſunt; dumtaxat ut hoc promittere poſſis,
Quantula prima queant nobis injecta ciere
Corpora ſenſiferos motus in corpore, tanta
Intervalla tenere exordia prima Animaï.
Nam neque pulveris interdùm ſentimus adhæſum
Corpore: nec membris incuſſam ſidere cretam;
Nec nebulam noctu, neque araneï tenuia fila
Obvia ſentimus, quando obretimur euntes:
Nec ſuprà caput ejuſdem cecidiſſe vietam
Veſtem: nec plumas avium: pappóſque volantes,
Qui nimiâ levitate cadunt plerúmque gravatim:
Nec repentis itum cujuſviscunque animantis

INTERPRETATIO.

quod divina ſententia viri Democriti ſtatuit, nimirùm *principia quæque corporis & Animæ adjuncta alternatim primordiis mutare, & connectere artus* corporis. *Etenim non ſolùm principia Animi longè minora ſunt, quàm ea, quibus & corpus & inteſtina noſtra componuntur: ſed etiam inferiora ſunt numero, & diſperſa ſunt per* ſingulas *partes corporis per majora intervalla; ita ut queas affirmare iſtud*, nimirum *primordia Animæ occupare* in corpore *tantum ſpatii, quanto intervallo appoſita poſſint excitare nobis in corpore motus, qui dent ſenſum. Etenim ſæpiſſimè non ſentimus adhæſionem pulveris in corpore* noſtro, *neque cretam, quæ immittitur, adhærere artubus noſtris, neque etiam ſentimus pruinam de nocte, neque exilia fila aranea occurrentia nobis, dùm progredientes implicamur illis. Nec caducam veſtem ejuſdem* araneæ *prolapſam eſſe* nobis *in caput: nec plumas volucrum, nec flores carduorum, qui* præ *nimiâ* ſuâ *levitate volitantes interdùm* ægrè *decidunt: neque* pariter *percipimus inceſſum cujuſcunque animalis reptilis:*

ANNOTATIONES.

corporis Atomos tangunt. Quod ſecùs fieri ſat probant allata exempla.

372. *Sancta.*] Divina. Hic verſus repetitur lib. 5. v. 621.

373. *Primis.*] Primordiis, Atomis.

375. *Elementa.*] Atomi, primordia.

378. *Promittere.*] Affirmare.

381. *Exordia prima.*] Atomi, primordia.

382. *Adhæſum.*] Adhæſionem. *Adhæſus, ûs.*

383. *Cretam.*] Sordes alba, quæ cuti adhæret.

384. *Nebulam.*] Pruinam, aut rorem de nocte decidentem.

Aranei.] Dicitur *Araneus*, & *Aranea.*

386. *Vietam.*] Languidam: putri mollitiâ præditam: caducam. Fest.

387. *Veſtem.*] Vel pellem, quam præ vetuſtate exuit interdum aranea: vel telam ejuſdem, quæ cadit è laquearibus.

Pappos.] Flores carduorum maturos, quos per aëra volitantes fert aura.

388. *Gravatim.*] Ægrè, vix.

389. *Itum.*] Inceſſum.

Sentimus : nec priva pedum veſtigia quæque,
Corpore quæ in noſtro culices, & cætera ponunt.
Uſque adeò priùs eſt in nobis multa ciendum
Semina, corporibus noſtris immixta per artus,
Quàm primordia ſentiſcant concuſſa Animaï,
Et quàm intervallis tantis tuditantia poſſint
Concurſare, coire, & diſſultare viciſſim.
Et magis eſt animus vitaï clauſtra coërcens,
Et dominantior ad vitam, quàm vis Animaï.
Nam ſine mente Animóque nequit reſidere per artus
Temporis exiguam partem pars ulla Animaï :
Sed comes inſequitur, facilè & diſcedit in auras :

INTERPRETATIO.

neque etiam peculiares quaſque pedum impreſſiones, & reliquas res alias, quas culices figunt in corpore noſtro. Adeò verum eſt illud, *quòd plura primordia, quæ diffuſa ſunt noſtris corporibus per cuncta membra, permovenda ſint, antequàm principia Animæ percita ſentiant, & antequàm percutientia ſeſe invicem per ſpatia tam diſſita queant concurrere, convenire, & diſſilire alternatim. Cæterum Animus retinet potentiùs vincula vitæ, & potentior eſt ad ſalutem* tuendam, *quàm poteſtas Animæ. Namq; ſine Mente & Animo nulla pars Animæ poteſt remanere per membra vel exiguo momento temporis : ſed ſocia ſequitur* illum, & unà cum eo *facilè abit in aëra :*

ANNOTATIONES.

390. *Priva.*] Privata, peculiaria. v. 724. & lib. 4. v. 26. 568.

391. *Et cætera.*] Sup. ejuſmodi animalia. Vel ejuſmodi res, quas relinquunt culices in cute noſtrâ, dum per corpus noſtrum eunt : puta excrementa minuta, aut ſordes ejuſmodi.

392. *Multa ciendum.*] Helleniſmus. *Multa cienda.* Sic lib. 1. v. 111.

393. *Semina*] Atomi.

395. *Tuditantia.*] Percutientia, tundentia.

397. *Et magis eſt animus, &c.*] His 21. v. aſſerit ex occaſione Lucretius primatum Animi in Animam atque in ipſum corpus. Quamvis enim Animi tenuiores Atomos, quàm Animæ docuerit eſſe : tamen uni Animo cuſtodiam vitæ committere placuit. Scilicet quia docuit ſupra ſedem Animi in medio eſſe pectore, Animam verò per totum corpus eſſe diffuſam : hinc ab Animo, quaſi à fonte vitam derivari voluit. Rem autem probat experientiâ, quâ conſtat homines, quibus membra ferè cæſa ſunt ac truncata, vitam adhuc retinere, cùm tamen pars Animæ illorum reſecta ſit per laceros artus. Sic forſan olim uſu veniebat in ludis Gladiatorum, qui laceris, & reſecatis membris, diu tamen vivebant adhuc. Quod & hodie contingit in Cayro, teſte Nardo, ubi umbilico tenùs diſſecti medii ſecantur Graſſatores, calcíque ferventi imponuntur, vivúntque ibi ad horas, & loquuntur. Rem eamdem confirmat exemplo oculi; ſicut enim, inquit, illæsâ pupillâ, ſi reliquæ partes oculi lædantur, remanet viſus : ſic illæſo Animo, ſi reliqua Anima per artus cæſos lædatur, remanet vita. Sin autem oculi pupilla lædatur, viſus occidit extemplò ſequuntúrque tenebræ : ita ſi mens lædatur, vita tota interimitur. Scilicet,

Hæc Anima atque Animus juncti ſunt
fœdere ſemper.

Vitaï clauſtra.] Sic lib. 1. v. 416. Sic ibid. 1. v. 355. *clauſa domorum.* Lib. 4. v. 613. *clauſa viarum, &c.*

399. *Nam ſine mente, &c.*] Hæc ratio falſa eſt. Namque dementes & furioſi vivunt ſine mente atque Animo.

400. *Temporis exiguam partem.*] Super. Sic v. 64. & lib. 6. v. 128 1257. &c.

401. *Diſcedit in auras.*] Quippè etenim Anima ex parte ventus eſt. v. 232.

Et gelidos artus in lethi frigore linquit.
At manet in vitâ cui mens Animúſque remanſit,
Quamvis eſt circùm cæſis lacer undique membris.
Truncus, ademtâ Animâ, circùm membríſque remotis,
Vivit, & ætherias vitales ſuſcipit auras;
Si non omnimodis, at magnâ parte Animaï
Privatur, tamen in vitâ cunctatur & hæret.
Ut, lacerato oculo circùm, ſi pupila manſit
Incolumis, ſtat cernendi vivata poteſtas;
Dummodò ne totum corrumpas luminis orbem,
Sed circumcidas aciem, ſolúmque relinquas;
Id quoque enim ſine pernicie confiet eorum.
At ſi tantula pars oculi media illa pereſa eſt,
Incolumis quamvis alioqui ſplendidus orbis:
Occidit extemplò lumen, tenebræque ſequuntur.
Hoc Anima, atque Animus vincti ſunt fœdere ſemper.
  Nunc age, nativos animantibus, & mortales
Eſſe Animos, Animáſque leves, ut noſcere poſſis,

INTERPRETATIO.

& deſerit membra frigida, in frigore mortis. Verùm ille reſtat in vitâ cui Mens & Animus eſt relictus, etiamſi laceratus ſit, *circùm amputatis artubus* cunctis *undique.* Etiamſi ſit *truncatus undique ſublatâ etiam* ipſi *Animâ, & artubus reciſis, vivit* tamen, *& recipit aerios flatus. qui faciunt illum vivere,* ſaltem, *ſi non omninò caret Animâ,* ſed *magnâ parte* illius, *& moratur* & *manet in vitâ. Veluti, ſi pupilla* oculi *remanſit ſalva, oculo reciſo circùm, facultas vivida videndi reſtas adhuc, modò non laceres totum orbem oculi: ſed reciſas* ſolùm *pupillam* oculi *circùm, & eâ ſolam* ſeorſum *linquas: nam iſtud etiam fieri poteris ſine interitu illorũ. Sed ſi vel minima pars oculi, quæ media eſt,* tantiſper *fuerit lacerata, etiamſi tamen orbis oculi clarus* remaneat *integer, lux* oculi *intermittur ſubitò. & tenebræ ſubſequuntur. Animus & Anima in ævũ connexi ſunt pari hâc lege vinculi. Jam verò agedùm, ut queas cognoſcere Animos in animalibus naſci & mori & Animas evaneſcere in auras,*

ANNOTATIONES.

402. *Gelidos artus, &c.*] Quia pariter Anima ex parte calor eſt. Ibid.

405. *Truncus.*] Quales eſſe diximus Graſſatores nunc in Cayro: aut Gladiatores olim Romæ, v. 397. not.

409. *Pupila.*] Vel *pupilla*, pars eſt oculi cryſtallina, quam ſequitur vitreus humor introrsùm: extrorsùm verò aqueus, Vitreum humorem illum complectitur tunica, quæ à Græcis dicitur ideò *ἀμφίβληστρον*, *circumdans.*

410. *Vivata.*] Vivida, v. 559.

411. *Luminis.*] Oculorum.

412. *Confiet.*] Lamb. benè. Alii *non fiet*. *Eorum.*] Sup. pupillæ, & oculi.

416. *Tenebræ.*] Cæcitas.

418. *Nunc age, &c.*] Ab hoc verſ. 418. ad v. 1109. hoc eſt ad finem uſque libri hujus, Animæ humanæ mortalitatem pro viribus Memmio ſuo inſinuaturus Poëta præmonet his 8. v. prioribus ſe nunc agere cauſam Animæ & Animi, atque ob eam rem indiſcriminatim unius ſub nomine alterum ſubintelligi debere toto diſputationis excurſu. Itaque & Animum & Animam nativos & mortales eſſe aſſerit. Quibus verò multis argumentis utitur, ea ſigillatim expendemus, ac interim, naturâ ipſius Animæ in nobis reclamante, atque ipſâ Fide duce, refutabimus.

Nativos eſſe.] Id eſt, generari. Sic lib. 1. v. 755. lib. 2. v. 542. 1086. & alibi paſſim.

Conquiſita diu dulcíque reperta labore
Digna tuâ pergam diſponere carmina vitâ.
Tu fac utrumque uno ſubjungas nomen eorum;
Atque Animam, verbi causâ, cùm dicere pergam,
Mortalem eſſe docens, Animum quoque dicere credas;
Quatenùs eſt unum inter ſe, conjunctáque res eſt.
Principiò, quoniam tenuem conſtare minutis
Corporibus docui, multóque minoribus eſſe
Principiis factam, quàm liquidus humor aquaï eſt,
Aut nebula, aut fumus; nam longè mobilitate
Præſtat, & à tenui causâ magis icta movetur;

INTERPRETATIO.

perſequar componere verſus dignos tuâ vitâ. ô Memmi, *quos ego quæſivi diu, & reperi jucundâ* cum *operâ.* Interim *tu fac. ut reponas utramque vocem illorum.* Animi ſcilicet & Animæ. *ſub eâdem* voce; *& ubi perſequar dicere & docere Animam. verbi gratiâ, eſſe morti obnoxiam, putes quoque* me *dicere Animum* eſſe mortalem: *in quantum ſunt una & connexa res inter ſe.* *Primum* igitur, *cùm demonſtraverim* Animam *exilem componi ex primordiis minimis, conſtatam eſſe ex primordiis longè minoribus quàm fluidus latex aqua, vel vapor, vel fumus conſtat; námque* Anima *vincit* hæc omnia *vi movendi & ipſa movetur faciliùs,* etſi *percuſſa* ſit *à levi causâ:*

ANNOTATIONES.

419. *Animáſque leves.*] Animas, quæ facilè diſſolvi & interimi poſſint, quia conſtant ex levibus Atomis.

420. *Dulcique reperta labore.*] Sic lib. 2. v. 729.

421. *Eorum.*] Scilicet Animi & Animæ

426. *Principiò quoniam, &c.*] His 20. v. continetur I. argumentum, quo probat Animam nativam eſſe & mortalem; illúdq; deducit ex eo, quòd Anima corporea ſit corporeíſque conſtans ex Atomis, quæ quidem tenuiores ſunt ac mobiliores, quàm illæ, ex quibus conſtant aqua, fumus, & nebula; cùm Anima per ſomnum percellatur ſimulacris & imaginibus harum rerum, hoc eſt aquæ, fumi & nubilæ, quarum imaginum appulſus facit, ut res illas, quarum ſunt imagines, per ſomnum cogitemus. Hinc arguit Animam faciliùs diſſolvi ac interire poſſe, quàm fumum, aquam, aut nebulam, quaſi res ea, quæ percutitur, faciliùs reſolvi debeat, quàm quæ percutit.

Verùm falſum eſt hoc argumentum, quo Animas corporeas eſſe contendit; Spiritus enim ſunt. Deinde, quamvis mens in corpore per ſomnum cogitet fumum, aquam, nebulam, aut alias ejuſmodi res; non ea tamen recipit harum rerum imagines, ſed phantaſia, quæ interior eſt Animæ facultas; iiſque imaginibus in phantaſiâ receptis utitur mens ad res eas cognoſcendas, quarum ea ſunt ſimulacra. Adde quòd mens alias res cognoſcit, quarum imagines neque in ſeipsâ neque in phantaſiâ recipiuntur. Igitur non ideò corporea eſt Anima, quia Mens corporeis utitur ſimulacris ad res cognoſcendas. Perperàm ergò addit Poëta Animam è corpore egreſſam non poſſe retineri ſanam ab ipſo aëre, qui rarior eſt ipſo corpore, quo ſolo cohiberi potuit. Spiritus enim eſt Anima, qui aëre non eget, ut ſalvus ſervetur ac vivat. Quaſi verò ſicut aqua continetur vaſe, quo fracto diffluit: ita Anima corpore cohibeatur, quo conquaſſato diſſolvatur & in auras evaneſcat.

427. *Docui.*] Suprà v. 162. & ſeqq. not.

430. *Tenui causa.*] Quippe quæ Anima moveatur ſimulacris ſeu imaginibus aquæ, fumi & nebulæ, dùm has res cogitat mens per ſomnum. Ejuſmodi enim rerum imagines tenuiores ſunt, quàm res ipſæ.

Quippè ubi imaginibus fumi, nebulæque movetur.
Quod genus, in ſomnis ſopiti ubi cernimus alta
Exhalare vapore altaria, ferréque fumum;
Nam procùl hæc dubio nobis ſimulacra geruntur.
Nunc igitur, quoniam quaſſatis undique vaſis
Diffluere humorem, & laticem diſcedere cernis;
Et nebula ac fumus quoniam diſcedit in auras,
Crede Animam quoque diffundi, multòque perire
Ociùs; & citiùs diſſolvi corpora prima,
Cùm ſemel omnibus è membris ablata receſſit.
Quippè etenim corpus, quod vas quaſi conſtitit ejus
Cùm cohibere nequit conquaſſatum ex aliquâ re,
Ac rarefactum detracto ſanguine venis,
Aëre quî credas poſſe hanc cohiberier ullo,
Corpore qui noſtro rarus magis hanc cohibeſſit?

INTERPRETATIO.

etenim movetur ſimulacris fumi & vaporis. Cujuſmodi fit, cùm dormientes videmus per ſomnia aras ſublimes effundere nebulam, & proferre vaporem; namque ſine dubio imagines iſta fiunt in nobis dormientibus. *Itaque cùm jam videas aquam, & humorem fluidum effluere, & exire undique ex vaſis perfractis; & cùm caligo ac fumus abit in flatus aëris, puta ſimiliter Animam diſſipari, & longè citiùs interire; & ſemina prima longè velociùs disjungi, ubi primùm* Anima *ademta è ſingulis artubus diſceſſit. Námque ubi corpus, quod eſt ſicut vaſculum illius, non poteſt retinere* illã, quia *labefactatum eſt ab aliquâ re, & factum eſt minùs denſum* ob *ſanguinem ablatum è venis, quomodo putes illam poſſe coërceri* ab *ullo aëre, qui, cũ rarior ſit quàm corpus noſtrũ, cohibeat illam.*

ANNOTATIONES.

431. *Quippe ubi.*] Quippe, quia, quoniam, cùm. Sic paſſim alibi

Imaginibus.] Simulacris. Epicurus enim neque quicquam cerni, neque etiam cogitari, aut ſomniari poſſe voluit ſine imaginibus. *Cicer. 1. de fin.*

432. *Quod genus.*] Cujus generis, v. 328.

434. *Geruntur.*] Fiunt. Lamb. *genuntur*, hoc eſt gignuntur.

438. *Crede Animam quoque &c.*] Sanè ipſe ſuo ſe jugulat gladio Lucretius. Si enim concuſſo ac fracto corpore diſſolvatur Anima, ſicut aqua rupto vaſe effluit; igitur quò magis obſtructum erit corpus, eò detentiùs in eo retinebitur Anima, ſicut aqua magis continetur in vaſe obſtructo, quàm in perforato; cùm tamen in morte non violentâ corpus non frangatur; in ſuſpenſis hominibus aliquomodo occludatur; nihilominùs evolat Anima etiam faciliùs, quàm dum corpus per membra ſecatur. Corpus quidem vas eſt, ſed è terrenis fictum. Anima verò continetur in corpore, ſed è cœlo oritur. Utrumque autem per mortem revertitur eò, undè ortum eſt. Corpus terræ mandatur: Anima petit cœlum. Valeat ergò Lucretii ratio tam infirma.

440. *Omnibus è membris.*] Alii, *ex hominis membris.*

445. *Hanc cohibeſſit.*] Alii *incohibeſcit.* Alii, *am cohibeſcit.* Quaſi vox *am* antiquè pro *eam* dicta fuerit. Porrò *cohibeſſit* dicitur pro *cohibuerit.* Sic apud Plaut. *ſervaſſim, ſuplicaſſim, prohibeſſis* &c. pro *ſervaverim, ſuplicaverim, prohibueris* &c.

Prætereà gigni pariter cum corpore & unà
Creſcere ſentimus, paritérque ſeneſcere mentem.
Nam velut infirmo pueri, teneróque vagantur
Corpore: ſic animi ſequitur ſententia tenuis,
Inde, ubi robuſtis adolevit viribus ætas,
Conſilium quoque majus, & auctior eſt Animi vis.
Poſt, ubi jam validis quaſſatum eſt viribus ævi
Corpus, & obtuſis ceciderunt viribus artus,
Claudicat ingenium, delirat linguáque, ménſque:
Omnia deficiunt, atque uno tempore deſunt.
Ergò diſſolvi quoque convenit omnem Animaï
Naturam, ceu fumus in altas aëris auras;
Quandoquidem gigni pariter, paritérque videmus
Creſcere; &, ut docui, ſimùl ævo feſſa fatiſcit.
Huc accedit, uti videamus corpus ut ipſum

INTERPRETATIO.

Deinde experimur Animum ſimiliter cum corpore generari, & ſimiliter creſcere, & ſimiliter conſeneſcere. Namque ſicut infantes huc illuc diſcurrunt in *corpore debili & minimè robuſto: ita infirma vis mentis comitatur* infirmitatem corporis. *Poſteà* verò, *cùm ætas crevit ex firmioribus viribus judicium* mentis *fit etiam majus. & ſententia Animi major eſt. Tùm, poſtquàm corpus collabefactatum eſt fortioribus viribus ætatu* diuturnæ, & poſtquam *membra defecerunt* præ *robore præfracto, Mens quoque vacillat, & Animus ac lingua inſaniunt: omnia debilitantur ac deficiunt* in *eodem tempore. Igitur neceſſe eſt totam naturam Animæ evaneſcere, ſicut fumus* evaneſcit *in ſublimes flatus aëris: ſiquidem cernimus* illam *ſimiliter generari, & ſimiliter procreſcere; & ut dixi, fractâ ætate deficit. Adde quòd, ſicut cernimus ipſum corpus*

ANNOTATIONES.

446. *Prætereà gigni &c.*] His 14. v. continetur II. argumentum adversùs Animæ immortalitatem. Nempè, quia vult Lucretius ex Epicuri doctrinâ ſicut corpus in homine, ita Animam generari creſcere, vigere, vigere, ſeneſcere, ac mori; Quippè quia Animus ſequitur diverſas hominis ætates. Puereſcere enim videtur cum pueris; vigere cum viris, ſeneſcere cum ſenibus. Verùm, ut rectè arguit Lactantius lib. 7. de div. præm. cap. 12. par non eſt utriuſque ratio. Corpus enim, quia ex mortali fit elemento, corrumpitur: Anima verò humana, quia è cœleſti ſubtilitate deducitur, nec corrumpitur, nec occidit, ſed ſempiternus eſt ſpiritus, qui ex Dei ſpiritu originem ducit. Deinde tritum illud axioma, QUIDQUID NATUM EST, INTERIRE NECESSE EST, valeat tantùm in rebus corporeis. Anima quidem cum corpore oritur, ſed à Deo oritur perfecta, cui neque ætas addit, neque detrahit quidquam. Vires Animi creſcunt quidem & ſeneſcunt: at hæc non ſunt Animæ ipſius vitia, ſed ipſius corporis organorum defectus. Sic præclarè etiam *Ariſtot. 1. de Anim. c. 4.*

449. *Animi ſententia.*] Vis ingenii: conſilium.

441. *Conſilium.*] Ingenium: mens: vis Animi.

454. *Delirat lingua.*] Id eſt, ſtulta & delira loquitur.

455. *Omnia.*] Tum corpus, tum Animus.

459. *Ut docui.*] Suprà jam v. 446. & ſeqq.

Fateſcit.] Deficit.

460.] *Huc accedit, uti &c.*] His 4. v. continetur III. arg. ex eo deductum, quòd ſicut corpus, ita Mens ſeu Animus ſuis laboret morbis, nempè curis, luctu, metu, angoribus &c. quæ omnia ſunt æquè cauſa mortis ac morbi corporis:

Nam dolor ac morbus lethi fabricator uterque eſt.

Suſci-

Suſcipere immanes morbos, durúmque dolorem:
Sic Animum curas acres, luctúmque, metúmque.
Quare participem lethi quoque convenit eſſe.
Quin etiam morbis in corporis avius errat
Sæpè Animus; dementit enim, deliráque fatur;
Interdúmque gravi lethargo fertur in altum
Æternúmque ſoporem, oculis, vultúque cadenti.
Unde neque exaudit voces, nec noſcere voltus
Illorum potis eſt, ad vitam qui revocantes
Circumſtant, lacrimis rorantes ora, genáſque.
Quare Animum quoque diſſolvi fateare neceſſe eſt;
Quandoquidem penetrant in eum contagia morbi.
Nam dolor ac morbus lethi fabricator uterque eſt;

INTERPRETATIO.

obnoxium eſſe magnis morbis. & acri dolori. ita cernimus *Mentem capere duras anxietates. & mœrorem. & timorem. Quamobrem neceſſe eſt participem eſſe etiam mortis. Imò etiam Mens aliquando devia inſanit in morbis corporis; namque deſipit. & loquitur res ſtultas. & nonnunquam incidit in profundum & ſempiternum ſomnum, ex gravi lethargiâ. oculis & vultu ipſo penitùs debilitatis. Quo fit ut* tum homo *neq; audiat clamores, neq; poſſit agnoſcere faciem eorumqui circùm* illũ *adſunt revocantes ad vitam. & irrigantes* ſuos *vultus & malas* ſuas *lacrimis. Quapropter oportet ut confitearis Mentem etiam reſolvi; ſiquidem peſtilentia morborum intrant in eam. Namque dolor & morbus ſunt uterque cauſa mortis;*

ANNOTATIONES.

Quo pariter argumento uſus eſt Panætius apud Cicer. 1. Tuſcul. ſed quod pariter Cicero ibid. refutat his verbis: *Sunt hæc ignorantis, cùm de æternitate Animorum dicantur, de mente dici, quæ omni turbido motu ſemper vacet, non de partibus iis, in quibus ægritudines, iræ, libidinéſque verſentur; quas is, contrà quem hæc dicantur, ſemotas à mente & diſcluſas putat &c.*

Ut.] Benè; id eſt, ſicut, veluti. Alii *id*; malè, ut patet ex ſequenti particulâ *ſic* v. 462. cui hæc *ut* reſpondet.

464. *Quin etiam morbis &c.*] His 11. v. continetur IV. argumentum, deductum pariter ex eo, quòd non modò ſuis laboret morbis Animus, ſed & morbis corporis attingatur ac frangatur. Námque ſæpè gravi febre laborantis lingua delirat & animus inſanit: ſæpè lethargiâ captus in æternum ſoporem mergitur, & moritur. Verùm, ut rectè arguit Lactantius lib. 7. de div. præmio cap. 12. *quia Anima juncta eſt cum corpore ſi virtute careat corpus. contagio ejus ægreſcet imbecillitas de ſocietate fragilitatis redundat ad mentem.* Hinc nonniſi per metaphoram dicitur mens ægra, aut dolens. Solo enim corporis vitio mens aut deſinit operari, aut malè operatur. Sic Ariſt. 1. de Anim. c. 4. docuit *odium, amorem. iram, metum. mœrorem* & alias ejuſmodi Animi paſſiones, quas dicimus, *non intellectûs. ſed corporis ipſum habentis. Eſſe enim intellectum aliquid divinius & paſſionis expers.*

465. *Dementit.*] Delirat, inſanit. Alii *dementia*, hoc eſt delira, ſtulta.

466. *Lethargo.*] Dicitur *Lethargus*, I. maſc. & *lethargia*, æ. Morbus eſt, quam Celſus lib. 3. cap. 20. vocat torporem & inexpugnabilem penè ſomni neceſſitatem cum alienatione mentis. Hinc à voce Græcâ λήθης *oblivio* dici volunt. In eo quippè morbo contingit rerum omnium oblivio. Cerebrum quippe occupatur nimiâ pituitæ copiâ.

469 *Ad vitam revocantes.*] Clamore quippe & tactu revocari debent ad vitam, qui lethargo tenentur, ne ſempiterno ſopore obruantur. Alludit & ad veterum morem, qui moribundos aquâ calidâ & clamoribus ad vitam revocare conabantur. Hinc apud Terent.

Multorum exitio perdocti quod ſumus antè.
Denique cur hominem, cùm vini vis penetravit
Acris, & in venas diſceſſit diditus ardor,
Conſequitur gravitas membrorum? præpediuntur
Crura vacillanti? tardeſcit lingua? madet mens?
Nant oculi? clamor, ſingultus, jurgia gliſcunt?
Et jam cætera de genere hoc quæcunque ſequuntur;
Cur ea ſunt, niſi quod vehemens violentia vini
Conturbare Animum conſuevit corpore in ipſo?
At quæcunque queunt conturbari, ínque-pediri,
Significant (paulò ſi durior inſinuârit
Cauſa) fore ut pereant ævo privata futuro.
Qnin etiam ſubitâ vi morbi ſæpè coactus
Ante oculos aliquis noſtros, ut fulminis ictu,

INTERPRETATIO.

quod quidem *anteà ſumus experti damno plurimorum* hominum. *Tandem quare gravis debilitas artuum occupat hominem, ubi violentia vehemens vini penitùs ſubiit* eum, *& ubi calor* vini *diviſus ſeceſſit in venas?* cur *tibia* illi homini *titubanti impediuntur?* cur *lingua torpeſcit?* cur *Animus* quaſi vino *mergitur?* cur *oculi* quaſi mero *natant?* cur *clamor, ſingultus, rixa ſubſequuntur; atqi etiam* cur *reliqua ejuſmodi, quæ ſubſequuntur, talia ſunt, niſi quia acris vis vini ſolita eſt turbare mentem in ipſo corpore? Sed ea omnia, quæ poſſũt turbari & impediri, indicant, (ſi cauſa paulò vehementior ſubierit). futurum eſſe ut intereant, & priventur ævo venturo. Imò etiã nonnunquã aliquis percuſſus ſubitaneâ violentiâ morbi cadit antè conſpectum noſtrum.*

ANNOTATIONES.

in Eunuch. *conclamatum eſt*; id eſt, jam nil vitæ corpus habet, mortuus eſt.

475. *Denique cur hominem &c.*] His 11. v. continetur V. argumentum. Nimirùm quia in ebrietate tota mens turbatur ac collabaſcit, æquè ac totum corpus mortalis eſt Anima. Verùm id argumentum jam manet ſolutum ex dictis, v. 446. 464. not. Neque enim Mens madet vino, ſed cerebrum ac phantaſia, cujus ſpecies nebuloſas ac confuſas facit vini fumus, efficítque ut Mens non eâ, quâ priùs, claritate uti poſſit. Non igitur id Mentis ſed organorum corporis vitium eſt. Similiter imbecillitas ac gravitas membrorum, quæ ſequitur ebrietatem, non ab Animæ defectu, ſed à corporis vitio, quod vi vini labefactatum jam ab Animâ nec teneri, nec regi poteſt Sic non ideò Sol labem contrahit, quia per obſtructas feneſtras cœnaculum non intrat. Sic manus non imbecilla fit, quia tritas in pulverem glebas terræ longiùs projicere non valet; compactas vero longè projicit.

478. *Diditus.*] Diviſus, diſperſus, v. 246.

Inque-pediri.] Tmeſis; impedirique.

484. *Inſinuârit.*] Sup. *ſe*: id eſt, intraverit, ſubierit.

486. *Quin etiam ſubitâ vi &c.*] His 23. v. continetur VI. argumentum, Nimirùm quia in morbo comitiali ac epileptico, Gallicè *mal caduc*, ſicut corpus vi morbi diſtractum torquetur, ac laborat: ita Animus turbatus deſipit, ac jactatur. Verùm hoc argumentum, quia in ſuperioris confirmationem accedit, manet pariter ſolutum ex ſuperioris ſolutione. Neque enim vis illa morbi animam vexat, ſed diſtorquet corpus ipſum per totos artus. Quanquam pati dicitur tunc Anima, quatenùs ſolito non fungitur officio. Sic quantumlibet quis fuerit peritus cytharœdus, non poterit tamen non diſſonantes edere ſonos, ſi perturbatè cytharæ chordæ intenſæ fuerint ac diſtenſæ.

Concidit, & ſpumas agit, ingemit, & tremit artus;
Deſipit, extentat nervos, torquetur, anhelat,
Incunctanter & in jactando membra fatigat.
Nimirùm, quia vis morbi diſtracta per artus
Turbat agens Animam, ſpumant ut in æquore ſalſo;
Ventorum ac validis ferveſcunt viribus undæ.
Exprimitur porrò gemitus, quia membra dolore
Afficiuntur, & omninò quòd ſemina vocis
Ejiciuntur, & ore foràs glomerata feruntur,
Quà quaſi conſuerunt & ſunt munita viaï.
Deſipientia fit, quia vis Animi, atque Animaï
Conturbatur, &, ut docui, diviſa ſeorsùm
Disjectatur eodem illo diſtracta veneno.
Inde, ubi jam morbi ſe flexit cauſa, reditque
In latebras ater corrupti corporis humor,
Tum quaſi talipedans primùm conſurgit, & omnes
Paulatim redit in ſenſus, Animámque receptat.
Hæc igitur tantis ubi morbis corpore in ipſo

INTERPRETATIO.

quaſi ictu fulminis, & emittit ſpumas, gemit, contremiſcit per membra, delirat, extendit nervos, contorquetur, ægrè reſpirat, & perpetuò ſeſe *agitando laſſat* ſuos *artus. Scilicet, quia violentia morbi diſſita per membra conturbat & vexat mentem, ſicut v. g. in mari ſalſo aqua ſpumas agunt, & exæſtuant* præ *vehementibus viribus ventorum. Gemitus verò* in homine tali *emittitur, quia artus vexantur cruciatu, & quia primordia vocis funditùs emittuntur, & conglobata exeunt foràs per os, quà* parte *ferè ſolita ſunt* exire, *& parata ſunt* ad *exitum. Delirium* autem *accidit, quia facultas Mentis & Animæ turbatur, &, ut dixi, disjecta ſeparatim diſſipatur,* quippè quæ *divulſa* ſit *eodem* illo *veneno. Deinde, cùm primùm cauſa morbi ſe placavit, &* cùm tetra bilis *corporis infecti revertitur in* ſuas latebras, *tunc* æger homo *ſurgit veluti titubans, & revertitur ſenſim in omnes ſenſus, & recipit Animam. Ergò cùm hæc* Anima *vexetur tantis morbis in eo*

ANNOTATIONES.

492. *Spumant ut in æquora &c.*] Rectè Alii legunt:

> ——— *Spumantes æquore ſalſo*
> *Ventorum ut validis ferveſcunt viribus undæ.*

Benè quidem.

495. *Semina vocis.*] Atumi, quibus vox efficitur.

498. *Ejiciuntur.*] Benè, ſic v. 58. Alii, *eliciuntur*; minùs eleganter.

497. *Quà quaſi &c.*] Hunc verſum delendum cenſet Lambinus. Verùm eleganter indicat rationem, ac viam, quà vox emittitur, & quâ ſolent illa vocis ſemina exire, & parata eſſe ad exeundum.

Munita viaï.] Parata ad viam, ad exeundum. Sic loqitur Cicero 1. Tuſc. *Nunquam abiiſſet ad Deos, niſi cùm inter homines eſſet, eam ſibi viam muniiſſet.* Id eſt, præparâſſet, pateféciſſet.

498. *Vis Animi.*] Animus.

499. *Ut docui.*] v. 491.

500. *Veneno.*] Vi morbi ſubitâ, v. 486. vel atro corporis corrupti humore, v. 520.

503. *Talipedans.*] Benè; quaſi ſuprà talos inſiſtens, Feſt. Alii *vacillans*, verùm prima ſyllaba corripitur.

Jactetur, miſeriſque modis diſtracta laboret,
Cur eandem credis ſine corpore, in aëre aperto,
Cum validis ventis ætatem degere poſſe?
Et quoniam mentem ſanari, corpus ut ægrum
Cernimus, & flecti medicinâ poſſe videmus,
Id quoque præſagit mortalem vivere mentem.
Addere enim partes, aut ordine trajicere æquum eſt,
Aut aliquid prorsùm de ſummâ detrahere illum,
Commutare Animum quicunque adorîtur, & infit:
Aut aliam quamvis naturam flectere quærit.
At neque transferri ſibi partes, nec tribui vult,
Immortale quod eſt quidquam, neque defluere hilum.
Nam quodcunque ſuis mutatum finibus exit,
Continuò hoc mors eſt illius, quod fuit antè.
Ergò Animus ſive ægreſcit, mortalia ſigna
Mittit, uti docui, ſeu flectitur à medicinâ.

INTERPRETATIO.

corpore, & divulſa miſerum in modum crucietur, quare putas eandem poſſe ducere vitam extrà corpus, in ipſo patenti aere cum vehementibus ventis. Et quia videmus Animum fieri ſanum, veluti corpus ægrotum, & cernimus illum *poſſe reſtaurari remediis, hoc etiam præſignificat* nobis *Animum degere obnoxium morti. Etenim quicunque aggreditur & incipit mutare Mentem, vel tentat* etiam *commutare quamlibet aliam rem,* ſanè *convenit ut* iſte vel *adjiciat* novas *partes; vel transponat* illas de ſuâ *poſiturâ, vel demùm demat aliquid de maſſâ* illius rei. *Verùm id, quod non eſt mortale, non poſtulat ſibi partes vel transponi vel quidquam addi, neque vel minimum quid ſibi decidere. Namque illud omne, quod mutatur, & egreditur è limitibus ſuæ* naturæ, *ſubitò fit interitus ipſius, quod fuit anteà. Igitur mens, ſeu ægrotat, ſeu reſtauratur à remediis, dat indicia mortis, ut dixi.*

ANNOTATIONES.

507. *Eandem.*] Sup. Animam.

In aëre aperto.] In ſupremis ætheris auris, ut loquitur libro 5. v. 144.

509. *Et quoniam mentem &c.*] His 16. v. continetur VII. argumentum. Nimirùm, quia Mens æque ac corpus ægrum curari poteſt ac medicinâ flecti, ideò mortalem illam eſſe vult; Quidquid enim ſanatur, id ſanatur aut per novas partes accedentes, aut per partium ſuarum transpoſitionem aliquam. Verùm quòd Mentis inſania curetur elleboro, vel aliis id genus remediis, non ad Mentem, ſed ad cerebrum pertinet hæc ſanitas; quo benè reſtaurato Mens ſuas optimè functiones obit.

510. *Flecti medicinâ.*] Curari remediis, ſanari, reſtaurari, mutari. Sic v. 515. 521.

511. *Præſagit.*] Præſignificat, prænotat.

513. *Ordine trajicere.*] Quaſi de loco in locum transferre.

514. *Adoritur & infit.*] Aggreditur & incipit. Sic lib. 5. v. 1027. Sic Virg. 10. & 11. æn. *ita farier infit.* Feſtus, *infit, incipit.*

515. *Naturam.*] Rem.

Flectere.] Mutare, reſtaurare, ſanare v. 510.

517. *Defluere.*] Decedere, detrahi. Alii *diffluere.*

Hilum.] Minimum quid; quaſi ne nihilum quidem, v. 221. & infra v. 784. & alibi paſſim.

518. *Nam quodcunque &c.*] Hi 5. v. poſiti ſunt lib. 1. v. 671. 795.

520. *Mortalia ſigna.*] Mortalitatis ſuæ indicia.

521. *Uti docui.*] Hactenùs à v. 418.

Uſque adeò falſæ rationi vera videtur
Res occurrere & effugium præcludere eunti,
Ancipitíque refutatu convincere falſum.
Denique ſæpè hominem paulatim cernimus ire,
Et membratim vitalem deperdere ſenſum.
In pedibus primùm digitos liveſcere, & ungues,
Inde pedes & crura mori: poſt inde per artus
Ire alios tractim gelidi veſtigia lethi.
Scinditur atque Animæ quoniam natura, nec uno
Tempore ſincera exiſtit, mortalis habenda eſt.
Quòd ſi fortè putas ipſam ſe poſſe per artus
Introrsùm trahere, & partes conducere in unum,
Atque ideò cunctis ſenſum deducere membris:

Interpretatio.

Adeò vera ratio videtur obviare falſæ rationi & intercludere fugam effugienti, & evincere falſitatem refutatione valente in utramque partem. Demùm cernimus nonnunquam hominem mori ſenſim, & amittere ſenſum vitæ ſigillatim per ſingulos artus. Primò enim videmus *ungues & digitos in pedibus nigreſcere: deinde pedes & crura emori: poſteà verò veſtigia frigida mortis currere ſequaci tractu per alia membra.* Igitur: *cùm naturâ anima ſecetur, nec ſana manet uno tempore, putanda eſt obnoxia morti. Quòd ſi fortaſſe credis ipſam poſſe ducere ſe intùs per membra, & contrahere partes in unum, & ideò trahere ſenſum è ſingulis artubus,*

Annotationes.

522. *Falſæ rationi.*] Sup. illorum, qui credunt Animas eſſe immortales.

523. *Effugium præcludere.*] Effugiendi viam intercludere. Sic lib. 1. v. 974.

524. *Ancipitíque refutatu.*] Refutatione duplici, hoc eſt, quæ in utramque partem valeat, ſive hoc ſive illud dicas.

525. *Denique ſæpè homines &c.*] His 22. v. continetur VIII. argumentum ſcilicet, quia homo membratim mori videtur; primùm enim pedes, deinde crura frigeſcunt, ac liveſcunt, poſteà reliquæ corporis partes ſenſum omnem vitæ amittere vulgò videntur. Igitur & ipſa Anima particulatim etiam mori debet divulſa per ſingulos artus. Neque enim introrſum ſeſe recipere ac contrahere credibile eſt. Aliàs in eâ parte, in quam glomeraretur, major appareret vitæ ſenſus; quod tamen vulgò fieri non videmus. Verùm reſponſio facilis ex ipſius Lucretii doctrinâ. Námque ſuprà v. 142. Animi ſedem poſuit in pectore, Animam verò, quia corpoream putat, diffitam voluit per totum corpus; neque tamen ab Animo ſejunctam. Igitur poteſt ab extremis corporis membris ſenſim ſe contrahere ad illud idem pectus, in quo ſedet Animus, quocum conjuncta eſt. Sed alia eſt reſponſio. Namque cùm Anima incorporea ſit, tota per totum corpus, & tota in ſingulis corporis partibus diffunditur. Unde cùm pars corporis moritur aut reſcinditur, non ideò Anima perit aut reſecatur: ſed in reſiduis partibus integris manet incolumis; nec è corpore exit, niſi factâ mortali corporis reſolutione. Sic v.g. ipſa intentionalis ſpecies, quam vocant, tota eſt in toto loco, & tota in quâlibet loci parte. Namque v. g. quo in loco aut quà in parte loci ſpeculum aut oculum poſueris, illic ubique repericetur tota imago. Sic D. Jeſu Chriſti corpus totum eſt ſub totâ panis ſpecie, & totum ſub quâlibet panis parte in ſacro-ſancto Euchariſtiæ Sacramento.

Ire.] mori, lib. 2. v. 960.

526. *Deperdere.*] Alii *diſpergere*, minus eleganter.

At locus ille tamen, quò copia tanta Animaï
Cogitur, in ſenſu debet majore videri.
Qui quoniam nuſquam eſt, nimirùm, ut diximus antè,
Dilaniata foràs diſpergitur. Interit ergò.
Quin etiam, ſi jam libeat concedere falſum,
Et dare poſſe Animam glomerari in corpore eorum,
Lumina qui linquunt moribundi particulatim,
Mortalem tamen eſſe Animam fateare neceſſe eſt.
Nec refert utrùm pereat diſperſa per auras,
An contractis in ſe partibus obbruteſcat.
Quando hominem totum magis ac magis undique ſenſus
Deficit, & vitæ minùs & minùs undique reſtat;
Et quoniam mens eſt hominis pars una, locóque
Fixa manet certo, velut aures, atque oculi ſunt,
Atque alii ſenſus, qui vitam cunque gubernant;
Et veluti manus, atque oculus, naréſque ſeorsùm
Secreta à nobis nequeunt ſentire, neque eſſe,

INTERPRETATIO.

attamen ille locus, in quem tam magna vis Animæ contrahitur, debet apparere in ſenſu majore. Qui cùm nullibi videatur, ſcilicet ut diximus ſuprà, Anima *diſtracta diſſipatur extrà* corpus. *Igitur moritur. Imò etiam, ſi jam placeat dare* id, quod tamen *falſum eſt, & concedere Animam poſſe conglomerari in corpore illorum* hominum, *qui morituri deſerunt lucem* Solis *paulatim, oportet tamen* ut *confitearis Animam eſſe obnoxiam morti, neque intereſt, utrùm disjecta inter flatus aëris, intereat an* verò, *conglomeratis in unum partibus* ejus, *fiat ſine ſenſu* rationis. *Siquidem ſenſus magis ac magis relinquit totum hominem ex omni parte, & minus ac minùs vita ſupereſt ex omni parte. Et quia Animus pars eſt una hominis, & affixa haret certo ſpatio* hominis, *ſicut v. g. ſunt aures, & oculi, & alii ſenſus omnes, qui regunt vitam; & ſicut manus & oculus aut nares ſeparatim ſejuncta à nobis, non poſſunt habere ſenſum, neque exiſtere,*

ANNOTATIONES.

535 *Copia Animai.*] Vis Animæ: cœtus Atomorum ipſius Animæ, Anima.

537. *Ut diximus antè.*] V. 491.

541. *Lumina qui linquunt.*] Qui lucem Solis deſerunt: id eſt, qui moriuntur.

544. *In ſe.*] In ſeipſas, in unum.

Partibus.] Sup. ipſius Animæ.

Obbruteſcat.] Fiat ſine ſenſu rationis; deſinat eſſe Anima humana: pereat.

547. *Et quoniam mens eſt &c.*] His 10. v. continetur IX. argumentum, nimirùm, quia mens eſt æquè pars hominis ac pedes, manus, brachia, caput &c. ideò ſicut pedes, manus, brachia, caput &c. privantur omni ſenſu vitæ, dum à toto corpore reſecantur: ita Anima debet privari omni vitali ſenſu, dum à corpore divellitur. Quòd autem pars hominis ſit Anima, id demonſtratum à ſe putat Lucretius ſuprà v. 94. & ſeqq. verùm, ut taceam Mentem non eſſe partem hominis, ut pedes, manus, brachia, &c. reſpondeo partem eſſe tantùm eſſentialem, quam vocant, & quæ ſibi ſit vitale principium: reliquæ verò hominis partes hoc habent ab Animâ, quòd motus vitales, ac ſenſus habeant. Hinc nil mirum ſi partes reliquæ ab homine ſeparatæ nihil ſentiant, quia ſeparantur à ſuo vitalis ſenſûs principio.

Locóque ...... certo.] Nimirùm in pectore, ut docuit v. 137. not.

549. *Qui vitam cunque.*] Tmeſis vocabuli *quicunque.*

Sed tamen in parvo linquuntur tempore tali :
Sic Animus per ſe non quit ſine corpore, & ipſo
Eſſe homine, illius quaſi quòd vas eſſe videtur ; •
Sive aliud quidvis potis es conjunctius ei
Fingere, quandoquidem connexus corpori adhæret.
Denique corporis atque Animi vivata poteſtas
Inter ſe conjuncta valent, vitâque fruuntur.
Nec ſine corpore enim vitales edere motus
Sola poteſt Animi per ſe natura ; nec autem
Caſſum Animâ corpus durare, & ſenſibus uti.
Scilicet avulſus radicibus ut nequit ullam
Diſpicere ipſe oculus rem ſeorsùm corpore toto :
Sic Anima atque Animus per ſe nil poſſe videntur.
Nimirùm, quia per venas & viſcera mixtim,

INTERPRETATIO.

ſed tamen derelinquuntur in minime ualicunque temporis momento : ita Animus non poteſt exiſtere per ſeipſum abſque corpore, & abſque ipſo homine quia videtur eſſe veluti vas illius ; ſeu quid [illegible] *excogitare aliquid aliud. quod ſit* [illegible] *gis connexum* quàm corpus. *ſiquidem conjunctus tenetur* cum *corpore. Tandem vivida vis Animi atque corporis ſimul juncta ; vigent. & potiuntur vitâ. Neque enim ſola natura Animi poteſt reddere per ſe* ſolam *ſine corpore vitales ſenſus ; neque contrà corpus privatum Animâ poteſt diu exiſtere. & frui ſenſibus. Nimirùm ſicut ipſe oculus non poteſt videre rem ullam, ſi eruius* ſemel fit *à ſuis radicibus & ſeparatus à corpore toto. ita Animus & Anima per ſe non videntur poſſe* facere aliquid *ſcilicet, quia principia promiſcuè cohibentur à toto cor-*

ANNOTATIONES.

552. *Sed tamen in parvo &c.*] Hunc verſum expungendum cenſet Lambinus. Quanquam ejus eſt ſenſus, quaſi dicat Poëta : pedes, oculi, manus &c. ſeorsùm à corpore nihil ſentiunt, etiamſi vel minimo momento ſeparata ſint à corpore.

554. *Vas eſſe videtur.*] Sic v. 441. Sic Cicer. 1. Tuſc. *Neſce animum tuum ; nam corpus quidem quaſi vas eſt. aut aliquod Animi receptaculum.* Sic Xenocrati in Antioch. dicitur corpus, ψυχῆς σκῆνος, *Animæ tabernaculum.* In Cratylo ψυχῆς σῆμα *Animæ ſepulcrum.*

556. *Connexus.*] Sup. *Animus.* v. 553.

557. *Denique corporis &c.*] His 22. v. continetur X. argumentum. Scilicet quia corpus & Anima ita inter ſe conjuncta tenentur, ut alterum ſine altero motus vitales exercere nequeat, ut demonſtratum eſt ſuprà v. 324. & ſeqq. not. Sicut enim corpus ab Animâ ſeparatum nullos vitæ ſenſus ciet : ita nec Anima à corpore ſecreta ſenſiferos ullos motus reddere poteſt. Aliàs aër, in quem ſe reciperet, corpus eſſet animatum ab eâ ; quo quid abſurdiùs ? verum iniqua eſt hæc comparatio ; Anima enim corpori eſt vitæ principium : non contrà. Unde nil mirum ſi corpus ſine Animâ nihil ſentiat : Animam verò ſentire poſſe extrà corpus quis dubitat, cùm ſit omnis ſenſûs principium ? neque propterea neceſſe erit ut aër, in quem evolat, in aliquod animal evadat, cùm in eo non reperiantur apta organa, aptæque diſpoſitiones ad vitales ſenſus. Sed ſecreta à corpore Anima conſervat ſemper innatam propenſionem ad corpus rursùs poſt reſurectionem animandum.

Vivata.] Vivida. Sic v. 410.

561. *Caſſum.*] Vacans, privatum. Sic Virgil. *Lumine caſſus.*

563. *Avulſus,*] Alii *avulſis.*

Per nervos atque oſſa tenentur corpore ab omni:
Nec magnis intervallis primordia poſſunt
Libera diſſultare; ideò concluſa moventur
Senſiferos motus, quos extrà corpus in auras
Aëris haud poſſunt poſt mortem ejecta moveri;
Propterea quia non ſimili ratione tenentur.
Corpus enim atque animans erit aër, ſi cohibere
Seſe Anima, atque in eos poterit concludere motus,
Quod ante in nervis & in ipſo corpore agebat.
Quare etiam atque etiam roſoluto corporis omni
Tegmine, & ejectis extrà vitalibus auris,
Diſſolvi ſenſus Animi fateare neceſſe eſt,
Atque Animam, quoniam conjuncta eſt cauſa duobus.
Denique, cùm corpus nequeat perferre Animaï
Diſcidium, quin id tetro tabeſcat odore,

INTERPRETATIO.

pore per venas, per nervos, & per ipſa *oſſa, neque* quaſi *ſoluta queunt diſſilire per magna intervalla; idcircò cohibita cient motus vitales, quos extrà corpus emiſſa poſt mortem in tenues flatus aëris nequeunt ciere; quippè quia non cohibentur pari modo. Namque aër erit corpus & vivens, ſi Anima poterit continere ſeſe & cohibere ſeſe in illo ad eos motus* ciendos, *quos ciebat anteà in nervis atque in ipſo corpore. Quapropter maximè oportet ut confitearis ſenſus Animi, &* ipſam *Animam quia connexa cauſa* [illegible]*, diſſipari, ubi ſemel omne tegumentum corporis eſt diſſipatum & flatus aerei vitales emiſſi ſunt forâs. Tandem quoniam corpus non poteſt ferre ſeparationem Animæ, quin ipſum corrũpatur putri fœtore,*

ANNOTATIONES.

566. *Tenentur corpore ab omni.*] Sic v. 324.

567. *Primordia.* Atomi, quibus Animus & Anima conſtat.

768. *Moventur ſenſiferos motus.*] Helleniſmus, ſeu Attica phraſis. Sic apud Tucyd. χαιρέιν θέιν *ſita ſitum.* Apud Ariſt. ὃν κινεῖν τὸ σῶμα κινεῖται, ταύτῃ καὶ ψυχή. Id eſt, *quem motum corpus movetur eum & Anima.* Itaque *moveri motus*, pati motus, motus excipere eſt. Sic infrà v. 570. *quos . . moveri.* Alii *movebunt* pro *moventur*: & *movere* pro *moveri* legunt.

576. *Tegmine corporis.*] Periphraſis; id eſt, corpore, quo tegitur Anima. *Vitalibus auris.*] Aëre qui pars eſt vitæ in homine, ut demonſtravit ſuprà v. 232. & ſeqq.

577. *Senſus Animi.*] Animum. Periphraſis.

578. *Atque Animam.*] Alii atque Animæ; ſup. *ſenſus* v. 577.

Duobus.] Animo & Animæ; quippè quæ inter ſe conjuncta ſiut, ut docuit v. 137. & ſeqq.

579. *Denique, cùm &c.*] His 12. v. continetur XI. argumentum. Nimirùm quia putat Animam eſſe diviſibilem, atque paulatim exhalari ſicut fumum per corporis apertas [illegible] meatúſque omnes. Quo fit, ut exhalatâ tandem Animâ corpus corrumpatur totum, ac putri odore tabeſcat. Verùm ridenda hæc ratio. Quaſi verò Anima exhaletur per corporis foramina, ſicut thus per thuribuli meatus exit in aërias auras. Sanè tota eſt ipſa incorporea, unde per totum corpus æque ac per ſingula illius foramina tota incolumis evolat. Quòd autem corpus, recedente Animâ fœteat, non ejuſdem Animæ diviſibilitas aliqua, ſed defectus vitalis agitationis quam habet ab Animâ ſolâ, in causâ eſt.

580. *Id.*] Corpus, v. 579.

Quid

Quid dubitas quin ex imo, penitúſque coorta,
Emanârit uti fumus diffuſa Animæ vis?
Atque ideò tantâ mutatum putre ruinâ
conciderit corpus penitùs, quia mota loco ſunt
Fundamenta foràs Animæ, manántque per artus:
Pérque viarum omnes flexus, in corpore qui ſunt,
Atque foramina? Multimodis ut noſcere poſſis
Diſpertitam Animæ naturam exiſſe per artus,
Et priùs eſſe ſibi diſtractam corpore in ipſo,
Quàm prolapſa foràs enaret in aëris auras.
Quin etiam fines dum vitæ vertitur intrà,
Sæpè aliquâ tamen è causâ labefacta videtur
Ire Anima, & toto ſolvi de corpore membra,
Et quaſi ſupremo langueſcere tempore voltus,
Molliáque exangui cadere omnia corpore membra:
Quod genus eſt, Animo malè factum cùm perhibetur,

INTERPRETATIO.

tur ambigis quin poteſtas Animæ egreſſa ex intimo corpore funditùs effluxerit diſperſa ſicut fumus? Et idcircò corpus commutatum tanto ac tam tetro exitio funditùs corruerit, eò quod fundamina Animæ concuſſa ſunt extrà ſedem ſuam & effluunt per membra. & per cunctos obliquos ductus viarum, qui ſunt in corpore, & per meatus? ut inde queas agnoſcere naturam Animæ variis modis diffuſam emanaviſſe per membra corporis, *& ipſam fuiſſe ſibi ſeparatam in ipſo corpore. antequàm egreſſa extrà* corpus *enataret in tenues flatus aëris. Imò etiam dum Anima verſatur in terminis vitæ. nonnunquam tamen videtur exire percuſſa ab* aliquâ *causâ: at ipſi artus* videntur *diſſolvi à toto corpore & vultus videtur torpeſcere perinde ac in extremo tempore* vitæ, *& omnes artus debiles deficere corporè exangui: quale accidit, ubi aliquid mali dicitur eſſe menti vel Animam*

ANNOTATIONES.

581. Ex *imo, penitúſque.*] Id eſt, ex intimis & abditis viſceribus ac partibus corporis.

582. *Animæ vis.*] Anima, Periphraſis.

585. *Fundamenta Animæ.*] Anima enim fundamentum eſt corporis, a quo radicitùs pariter tenetur, ut docuit v. 526.

589. *Eſſe.*] Benè, ut ſatis patet. Giffanius, *iſſe*, quaſi *interiiſſe*, ut infrà v. 593. *ire* pro *mori* dicitur, & ſuprà v. 525.

590. *Enaret.*] Enataret, nando evolaret. Metaphora ducta ab aquâ ad aëra.

591. *Quin etiam fines dum &c.*] His 11. v. continetur XII. argumentum. Humanam Animam mortalem eſſe rurſùs probare conatur ex Animi atque Animæ defectu, qui contingit in lipochymiâ ſeu lipoptychiâ, & in ſyncope, quæ præceps eſt omnium virium lapſus: quod morbi genus vulgò dicitur ſymptoma, vel Animi deliquium. Verùm hoc Animi deliquium non Animæ mortalitatem arguit, ſed unius corporis organorum defectionem, quibus obſtructis vitales animaléſque ſpiritus, quibus ut miniſtris utitur Anima ad vitam, tranſmitti nequeunt.

593. *Ire.*] Abire, interire, mori. v. 525.

594. *Et quaſi ſupremo &c.*] Hunc verſum delendum cenſet Lambinus: ſequentémque *molliáque exangui*, &c. non habet. Verùm uterque non alienus eſt à re. Namque Animi deliquii ſigna ſunt livor in vultu, frigus in toto corpore, ac pallor.

Voltus.] Antiquè; nunc *vultus.*

596. *Quod genus.*] Quale eſt, cujuſmodi eſt. v. 432.

Malè factum.] Malum. Sic Plaut. mil. glor. *Animo malè factum eſt huic repentè miſeræ.*

Aut Animam liquiſſe, ubi jam trepidatur, & omnes
Extremum cupiunt vites reprehendere vinclum.
Conquaſſatur enim tum Mens, Animæque poteſtas
Omnis, & hæc ipſo cum corpore conlabeſiunt,
Ut gravior paulò poſſit diſſolvere cauſa.
Quid dubitas tandem, quin extrà prodita corpus
Imbecilla foràs, in aperto, tegmine ademto

Interpretatio.

debilitatam eſſe, cùm jam tali homini metuitur, & omnes aſtantes expiant ultimum nexum vitæ reſumere vires ſuas. *Tunc enim Animus, & tota vis Animæ concutitur, & hæc* ambo *collabefactantur unà cum ipſo corpore, ita ut cauſa paulò vehementior queat deſtruere ea. Quid ambigis demùm, quin* Anima, ubi ſemel *prolapſa eſt foràs extrà corpus, debilis* admodum *non poſſit exiſtere ſalva in medio aere,*

Annotationes.

597. *Animam liquiſſe.*] Animam defeciſſe. Hinc *deliquium Animi.*

Trepidatur.] Sup. ab aſtantibus, à Familiâ.

Omnes.] Sup. aſtantes; vel tota familia., & amici.

600. *Hæc.*] Mens & Anima.

Conlabeſiunt.] Collabeſiunt: collabefactantur, deficiunt.

601. *Quid dubitas tandem &c.*] His 13. v. continetur XIII. argumentum. Quia Anima ſeparata à corpore ne vel minimum temporis momentum durare poteſt, ac vivere. Alias enim moriens ſentiret Animam ſuam ſalvam & incolumem exire per fauces, ac priùs ad primas gutturis partes, deinde ad extremas fauces pervenire. Quod contra fit. Namque moriens ſentit Animam in certis partibus, in quibus ſita eſt, deficere, æquè ac reliquos ſenſus. Unde moriens conqueritur Animam ſuam, ſéque ipſum totum diſſolvi, ac interire. Secùs autem conqueri deberet Animam ſuam ſibi exire extrà corpus. Quod potiùs ipſi argumentum lætitiæ eſſe deberet; quippe qui ſicut ſerpens pellem, aut ſenex cervus cornua deponit juvenilis ætatis recuperandæ cauſa; ita moriens homo corpus deponeret, quaſi veſtem veterem ac vietam. Verùm id neque Lucretius, neque alius quiſquam expertus eſt uſquam rem ita ſe habere. Quis moriens dixit adſtantibus ſe agnoſcere quid Animæ ſuæ fiat, quò vadat, quâ ratione exeat è corpore, quo loco primum eſſe deſinat &c. Quòd enim ait exire Animam per fauces, tantùm id gratis dixit ex vulgi opinione. Namque, cùm ſpiritualis ſit tota, exire poteſt per totum corpus. Deinde quod ait moribundos fore, ut non conquererentur ſe mori, ſed exire, futile eſt argumentum, cui præclarè ſatisfacit Lactantius lib. 7. de divin. præm. c. 13. his verbis:

Equidem nunquam vidi, qui ſe quereretur in morte diſſolvi: ſed Lucretius *fortaſſe Epicureum quemdam viderat, etiam dum moritur, prophetantem, ac de ſuâ diſſolutione in extremo ſpiritu diſſerentem. Quomodo ſciri poteſt, utrum diſſolvi ſe ſentiat, an corpore liberari, cùm in exitu lingua muteſcat? nam dum ſentit & loquitur, non diſſolutus eſt. Ubi diſſolutus eſt, nec ſentire jam nec loqui poteſt. Ita queri de diſſolutione aut nondum poteſt, aut jam non poteſt. Etenim non priùs, quàm diſſolvatur, intelligit ſe diſſolutum iri. Quid quod videmus pleróſque morientium non diſſolvi conquerentes, ſed exire ſe, & proficiſci, & ambulare, ut ait, teſtantes, idque aut geſtu ſignificant, aut ſi adhuc poſſunt & voce pronunciant.*

603. *In aperto.*] In libero aëre.

Tegmine ademto.] Detracto corpore, v. 576.

Non modò non omne incolumis durare per ævum,
Sed minimum quodvis nequeat conſiſtere tempus?
Nec ſibi enim quiſquam moriens ſentire videtur
Ire foras Animam incolumem de corpore toto;
Nec priùs ad jugulum & ſuperas ſuccedere fauces:
Verùm deficere in certâ regione locatam.
Ut ſenſus alios in parti quemque ſuâ ſcit
Diſſolvi. Quòd ſi immortalis noſtra foret Mens,
Non jam ſe moriens diſſolvi conquereretur,
Sed magis ire foràs; veſtémque relinquere, ut anguis,
Gauderet, prælonga ſenex aut cornua cervus.
Deinde cur Animi nunquam mens, conſiliúmque

INTERPRETATIO.

ſublato ejus tegmento, non ſolùm per totam æternitatem, ſed ne vel per minimum quodlibet momentum temporis coëxiſtere? nemo enim moriens videtur experire Animam ſibi ſalvam exire de toto corpore; nec anteà pervenire ad guttur, & inde ad ſupremas fauces: ſed poſitam in certâ corporis *parte debilitari, velutì novit alios ſenſus reſolvi in ſuâ quemque regione. Quòd ſi Animus noſter eſſet immortalis, non igitur moribundus quereretur ſe reſolvi, ſed potiùs exire extrà* corpus; *& lætaretur deponere veſtimentum, ut ſerpens, vel ut cervus longævus* deponit *longiora* ſua *cornua. Præterea quare ratio Animi, & conſilium nunquam*

ANNOTATIONES.

608. *Jugulum.*] Pars eſt anterior gutturis.

Superas.] Supremas, extremas.

610. *In parti quemque ſuâ &c.*] Scilicet viſum in oculo: auditum in auribus: guſtum in palato &c.

613. *Ut anguis &c.*] Tertull. de pall. Theophylact. in cap. 10. Matth. Ariſt. lib. 8. hiſt. nat. c. 17. & Plin lib. 8. cap. 27. tradunt ſerpentes, ut ſenium præſentiunt, vetere pelle exutâ, novos ſe explicare. Sic Virgil. 2. æn. v. 473.

Nunc poſitis novus exuviis, nitidúſque juventâ
Lubrica convolvit ſublato pectore terga &c.

614. *Aut cornua cervus.*] Plin. lib 8. c. 32. ſcribit Cervos prælonga deponere interdum cornua, ut nova induant.

615. *Deinde cur Animi mens &c.*] His 9 v. continetur XIV. argumentum. Nimirùm quia res ſingulæ naturales ſtatam & certam ſedem quæque habent ubi naſcantur, & durent. Sic v. g. ignis nec gignitur, nec durat in aqua: ſic frigus nec naſcitur, nec durat in igne. Igitur & Animus atque Anima certam ſuam ſedem habent in quâ naſcantur & durent. Aliàs enim ubique gignerentur & exiſterent. Itaque ubi ſemel ex certâ ſuâ ſede remota eſt Anima, jam deſinit eſſe, nec extat. Sedes autem Animi pectus eſt, Animæ verò totum corpus, ut docuit ſuprà v. 140. Igitur ubi Animus extrà pectus, Anima verò extrà totum corpus exiêrunt, jam eſſe ac vivere deſinunt. Verùm Anima non educitur de corporis ſubſtantiâ, ſed creatur à Deo. Deinde falſum eſt argumentum; namque aves, v. g. naſcuntur in nido, & extra nidum vivunt. Nux in arbore, granum frumenti in ſpicâ naſcitur: ſervantur tamen in horreis. Quidni ergò Anima, etiamſi crearetur in certâ corporis parte, poſſet extrà illud vivere? Demùm ut præclarè arguit Lactantius lib. 7. de divin. præ. cap. 12. pugnantia loquitur Poëta; namque lib. 2. v. 998. hæc docuit:

Cedit enim retrò, de terrâ quod fuit antè,
In terram ſed quod miſſum eſt ex ætheris oris,
Id rurſus cœli rellatum templa receptant.

Quod ejus non erat dicere, qui perire

Gignitur in capite, aut pedibus, manibúſve: ſed unis
Sedibus & certis regionibus omnis inhæret;
Si non certa loca ad naſcendum reddita cuique
Sunt, & ubi quidquid poſſit durare creatum?
Atque ita multimodis pro totis artubus eſſe,
Membrorum ut nunquam exiſtat præpoſterus ordo.
Uſque adeò ſequitur res rem, neque flamma creari in
Fluminibus ſolita eſt, neque in igni gignier algor.
Præterea ſi immortalis natura Animaï eſt,
Et ſentire poteſt ſecreta à corpore noſtro,
Quinque, ut opinor, eam faciundum eſt ſenſibus auctam;
Nec ratione aliâ noſmet proponere nobis
Poſſumus infernas Animas Acherunte vagari.
Pictores itaque & Scriptorum ſecla priora

Interpretatio.

generatur in capite, vel in *pedibus, vel* in *manibus: ſed tota manet in unis locis, & in certis partibus* corporis*; niſi quia certa ſedes data ſunt cuique rei ad exoriendum, & in quibus id omne, quod generatum eſt, queat ſubſiſtere? Et ita fieri ut nunquam ordo artuum ſit perverſus variis modis ſecundùm varia omnia membra. Adeò verum eſt, quòd res ſequitur rem, neque ignis conſuevit procreari in fluviis, neque frigus progigni in igne. Deinde ſi natura Anima eſt immortalis, & ſi valet habere ſenſum* ubi *ſeparata* eſt *à noſtro corpore. oportet ut pute, facere illam prædıtam quinque ſenſibus;* neque enim *alio modo nos poſſumus fingere nobiſmet Animas infernales errare* in *Acherunte. Igitur pictores, & antiquum genus Scriptorum*

Annotationes.

Animas cum corporibus differit jam. Verùm veritate victus eſt, & imprudenti ratio vera ſurrepſit, ut Lactantii verbis utar.

Animi mens.] Ratio. Sic lib. 4. v. 759. *Mens Animi vigilat.* Id eſt, Animus, mens.

617. *Omnis inhæret.*] Benè: alii, *omnibus hæret*. Vox autem *omnis*, refertur ad illas *Animi mens*, non ad vocem *conſilium*.

610. *Atque ita &c.*] Hos 2. v. delendos cenſet Lambinus: ſed ſine ratione; namque rectè conferunt ad rem, ut patet ex ipſorum interpretatione noſtrâ.

624. *Præterea ſi immortalis &c.*] His 10. v. continetur XV. argumentum. Si Anima, inquit, foret immortalis, igitur ſentiendi facultatem ſibi reſervat ad Inferos ſeſe recipiens. Quod antiquis Scriptoribus, coævisque Pictoribus placuit. Verùm ſicut organa ſensûs, ſeu ſenſoria nequeunt eſſe abſque Animâ, ita Anima ſine illis. Sed facilis reſponſio. Neque enim Senſus ii, qui Animæ tribuuntur poſt mortem, v. g. viſus, auditus, guſtus &c. propriè dicti ſunt ſenſus; ſed eſt ipſa intelligendi vis quæ generatim ſenſus appellatur; quæ per ſeipsā tam colores diſcernat, quàm oculus: tam ſonos audiat, quàm auris &c.

626. *Quinque.*] Benè. Hos enim recenſet jam infrà v. 631. 632. 633. Alii *certè*.

Eam faciendum eſt.] Helleniſmus. Sic lib. 1. v. 111.

——— *Pœnas in morte timendum.*

628. *Infernas Animas.*] Animas, quæ ſunt in Inferis.

Acherunte.] v. 37.

Vagari.] Alii *vagare*. Sic olim *opino* pro *opinor*: *auguro* pro *auguror* &c. Plaut. *in milit.*

629. *Scriptorum ſecla priora.*] Priores Scriptores. Antiqua gens Scriptorum. *Seclum* enim Lucretio *gens* dicitur. lib 1, v. 20. 468. lib, v. 77. & alibi paſſim,

Sic Animas introduxerunt ſenſibus auctas.
At neque ſeorsùm oculi, neque nares, nec manus ipſa
Eſſe poteſt Animâ: neque ſeorsùm lingua, nec aures
Abſque Animâ per ſe poſſunt ſentire, nec eſſe.
Et quoniam toto ſentimus corpore ineſſe

INTERPRETATIO.

exhibuerunt nobis hâc ratione Animas præditas ſenſibus. Verùm neque oculi, neque nares, neque manus poteſt exiſtere ſeparatim abſque Animâ ipſâ, nec lingua, nec aures poſſunt ſeparatim ſine Animâ per ſe exiſtere, ac ſenſum habere. Et quoniam percipimus ſenſum vitæ eſſe in univerſo corpore ;

ANNOTATIONES.

630. *Sic Animas introduxerunt &c.*] Id eſt, finxerunt Animas à corpore ſeparatas, & apud Inferos receptas ſenſibus eſſe præditas. Ridet veterum fabulas de Animabus.

632. *Ipſâ Animâ.*] Sup. *Seorsùm*, v. 631. hoc eſt, *ſine Animâ ipſâ*. Alii legunt *Anima*.

633. *Abſque Animâ.*] Lamb. Alii *auditum*. Verùm quid eſt *aures auditum ſentire*, pro *audire*? porrò videntur hîc deſiderari tres hi verſus, aut ſimiles quos nobis Lambinus reſtituere conatus eſt.

Nec ſenſus ipſi ſeorsùm conſiſtere poſſunt
Naribus, atque manu, atque oculis, atque auribus, atque
Linguâ: nec poſſunt per ſe ſentire nec eſſe

Aliàs enim iniqua foret comparatio. Ea quippè Lucretii mens videtur eſſe, ut ſicut quinque ſenſus, nempè oculi, nares, aures, lingua, manus, ſuis muneribus fungi, aut eſſe nequeunt in corpore, ſine Animâ: ita in Animâ nequeant eſſe ſine corpore ſeu ſine corporeis organis. Vel rem ita capias, ut poëta velit hos ſenſus ineſſe non poſſe ſeorsùm Animæ ſeparatæ, cùm corporea non foret: Sicque falsò introductas nobis fuiſſe Animas apud Inferos exiſtere cum ſenſibus. Quæ germana mens Lucretii potiùs videtur. Hinc legendi tres iſti verſus, ſic forent:

At neque ſeorsùm oculi, neque nares, nec manus ipſa
Eſſe poteſt Anima: neque ſeorsùm lingua, neque aures
Auditum per ſe poſſunt ſentire, nec eſſe.

Quo pacto tres illi Lambiniani procul removendi ſunt.

634. *Et quoniam toto &c.*] His 36. v. continetur XVI. argumentum. Quidquid ſcindi poteſt & in partes dividi, illud non eſt æternum ac immortale, ſed caducum ac mortale. Quis hoc negaverit? Atqui Anima ſcinditur, & in partes dividitur: Quod jam & ratione probat, & experimento duplici confirmat. Itaque, cùm Anima diffuſa ſit per totum corpus, ut docuit ſuprà, ſequitur ut recisis corporis membris Anima quoque reſcindatur ac dividatur. Rem confirmat experimentis. I. Ubi trunca membra militum olim à falcatis curribus humi deciderant, vitæ tamen ſuperſtitis veſtigia præferebant; namque palpitabant, & motu quodam vitæ agebantur adhuc. II. Si ſerpentem in plures partes ſecaveris, quæque pars ſeorsùm diu vivit, & movetur; imò experti ſunt plures caput viperæ abſciſſum diu vivere, ac ſtylo lacinatum ore mordicùs apprehendere laceſſentem: reliquum interim corpus cute nudatum atque excenteratum, & viſceribus curiosè orbatum, ac in pelvim aquæ projectum obſervatum eſt validè vixiſſe ad horam, ac movere ſe. Igitur ſignum eſt, quòd Anima ſit mortalis: aut, quod abſurdum eſt, neceſſe eſt multas in uno animali ineſſe Animas. Verùm, ut jam ſæpè reſponſum eſt à nobis ſuprà, Animam humanam incorpoream eſſe fides nos docet. Deinde ſi mens peculiarem ſibi delegit ſedem in pectore, nunquam ſecari poterit ipſa, niſi diſciſſo pectore in partes. Quod tamen falſum evenit. Præterea in iis truncis ac reſectis membris militum, quæ in exemplum affert Lucretius, non Anima remanet, ſed certi ſpiritus calidi, qui in-

Vitalem ſenſum; & totum eſſe animale videmus,
Si ſubitò medium celeri præciderit ictu
Vis aliqua, ut ſeorsùm partem ſecernat utramque,
Diſpertita procùl dubio quoque vis Animaï,
Et diſciſſa ſimùl cum corpore diſicietur.
At quod ſcinditur, & partes diſcedit in ullas,
Scilicet æternam ſibi naturam abnuit eſſe.
Falciferos memorant currus abſcindere membra
Sæpè ita deſubitò permixtâ cæde calentes,
Ut tremere in terrâ videatur ab artubus id quod
Decidit abſciſſum; cùm Mens tamen, atque hominis vi
Mobilitate mali non quit ſentire dolorem:
Et ſimùl, in pugnæ ſtudio quòd dedita Mens eſt,

INTERPRETATIO.

& cernimus in toto animali eſſe Animam, ſi violentia quadam repentè ſecaverit plagâ repentinâ totum iſtud *per mediam partem, ita ut ſeparet utramque partem ſeorsùm, ſanè poteſtas* ipſius *Anima ſeparata, & diſſecta diſſipabitur pariter unà cum corpore. Sed quod ſecatur, & abit in aliquas partes, nimirùm* id *negat ſe habere naturam immortalem. Narrant currus armatos falcibus, & fumantes adhuc ſanguine* recentes *reſperſo, plerumque præſcindere artus* militum *ita celeriter, ut ea pars, quæ præciſa detrahitur à membris, videatur palpitare humi* jacens; *cùm nihilominùs Animus, & ardor* ipſius *hominis non poſſit ſentire dolorem* ob *celeritatem mali: & pariter quia Animus detentus eſt ardore certaminis*

ANNOTATIONES.

trà nervos ac muſculos ſuperſtites agitant ac movent truncos artus; nec deſerunt illos priùs, quàm torpor ac frigus conſequantur. Quod autem ad Serpentis partes ſpectat, dico illas etiam reſectas animari, quia corporea eſt animantum Anima pariter ac mortalis.

635. *Totum eſſe animale.*] Id eſt, Animam eſſe in toto animali, ſeu animalis cunctis partibus Ubi enim ſunt Animæ facultates, ibi eſt Anima: neque enim hæ facultates eſſe poſſunt abſque fundamento, à quo emanant, & quod eſt Anima. Hinc Ariſtoteles dixit, ſi oculus eſſet in pede, pedem utique viſurum.

639. *Diſicietur.*] Metri causâ, pro *disjicietur.*

642. *Falciferos memorant &c.*] His 15. v. interim docet veterem morem de falcatis curribus inter prælia, de quibus Xenophon lib. 6. Cyri inſtit. ſic loquitur. *Currus bellicos fabricandos curavit ex rotis validis, ne facilè comminuerentur, & axibus longis; minùs enim omnia, quæ lata minuuntur. Sellam autem aurigis fecit tanquã turrim ex lignis validis conſtructam, altitudo verò ſellarum eſt uſque ad cubites, ut poſſint equi ſuprà ſellas equitari. Aurigas autem armavit totos, addidit etiam axibus falces ferreas infrà ſub axe in terram verſas, tanquam hujuſmodi curribus in hoſtes impetum facturus.* Græcis ſuperſedeo brevitatis causâ. Sic & Veget, lib. 3. de re milit. c. 24. *Quadrigas falcatas in bello rex Antiochus & Mitridates habuerunt quæ ut primùm magnum in acie terrorem intulêre ita poſtmodùm fuêre deriſus.* De his iterùm Lucret. lib 5. v. 1300.

643. *Deſubitò.*] Adverbialiter. Sic lib. 2. v. 265.

Calentes.] Sup. currus. Id eſt, calidos, fumantes ſanguine, quo cruentati jam jam fuerunt. Sic lib. 5. v. 1312. Alii *cadentes* malè, ut patet. Alii *Cadentum* Sup. *cæde*, id eſt, morientium, non malè.

647. *In pugna ſtudio dedita.*] Sic lib. 4. v. 813. *deditus in rebus.* Nunc dicitur cum dativo, *deditus rei alicui.*

Corpore cum reliquo pugnam cædéſque peteſſit :
Nec tenet amiſſam lævam cum tegmine ſæpè
Inter equos abſtrâxe rotas, falcéſque rapaces :
Nec cecidiſſe alius dextram, cum ſcandit & inſtat.
Inde alius conatur ademto ſurgere crure,
Cùm digitos agitat propter moribundus humi pes.
Et caput abſciſſum, calido viventéque trunco,
Servat humi voltum vitalem, oculóſque patentes,
Donec relliquias Animaï reddidit omnes.
Quin etiam tibi ſi linguâ vibrante minantis
Serpentis caudam procero corpore utrinque
Sit libitum in multas partes diſcindere ferro,
Omnia jam ſeorsùm cernes anciſa recenti
Volnere tortari, & terram conſpergere tabo ;

INTERPRETATIO.

is homo *appetit certamen & ſtragem cum reliquis corporis partibus, neque novit plerumq; rotas & falces acutas abſcidiſſe ſibi ſiniſtram, quam amiſit cum* ſuo *clypeo inter equos: neque alius* ſentit *ſibi detractam eſſe dextram. cùm aſcendit* muros *& urget. Ex aliâ parte alius nititur aſſurgere crure ſibi detracto, cùm pes jam jam moriturus non* procùl jacens *in terrâ movet* adhuc *digitos.* Hinc *caput* alterius *amputatum, trunco calenti & vivente adhuc, conſervat in terrâ vultum vita, & oculos apertos, uſque dum emiſerit cunctas reliquias Anima. Adde quòd, ſi tibi placitum fuerit reſcindere gladio in diverſas partes ex utrâque parte caudam longam Serpentis, qua tibi minatur linguâ coruſcante, videbis etiam omnes* illas *partes ſeparatim reſectas recenti plagâ* adhuc *torqueri, & aſpergere terram ſanie.*

ANNOTATIONES.

648. *Peteſſit.*] Vehementer appetit. Cicero 2. Tuſc. & 2. de Conſul. *Antiqui*, inquit Feſtus, *peteſſere dicebant pro petere. eâ quidem formâ verbi, quâ laceſſere, & inceſſere: ſed ut mihi videtur tum eo ſignificabant ſæpiùs petere; ut peteſſant ſæpiùs petant.*

649. *Nec tenet.*] Neſcit, nec ſentit, nec novit.

Tegmine. Clypeo, aut ſcuto, quod lævâ tenebant, ex quo ſeſe tegebant in prælio milites.

650. *Abſtrâxe.*] Syncope, *abſtraxiſſe.* Sic lib. 1. v. 986.

651. *Cùm ſcandit.*] Sup. aut in currum aut in equum, aut in naves, aut in muros hoſtiles.

655. *Voltum.*] Vultum.

656. *Relliquias Animaï.*] Quippe quàm ſecabilem facit.

657. *Quin etiam ſi lingua &c.*] His 7. v alterum profert experimentum de ſerpentibus, quorum partes abſciſſæ ſeorsùm vivunt. Igitur vel in ſingulis illis partibus ſeparatis ſingulæ ſunt Animæ: vel Anima ſerpentis dividitur cum ejus corpore. Hoc poſteriùs verum eſt, Scilicet, ut ait Ariſtoteles, ignobiliora animalia habent organa penè indiſcreta, plantarum in morem; quapropter pars illa, quæ cordi analoga, extenditur ſimùl cum corpore. Hinc fit, ut reciſæ partes vivant, quoniam ſingulæ proprio vitæ fonte gaudent.

Vibrante.] Micante, coruſcante.

Minantis ſerpentis.] Alii *minantem Serpentem.*

658. *Caudam procero corpore.*] Caudam proceram, ac longiſſimam. Alii *cauda procero corpore*, hoc eſt, quæ ſit procero corpore caudæ, ſeu longâ caudâ.

660. *Anciſa.*] Amputata. Alii *inciſa.* Sup. omnia, hoc eſt, omnes partes reſectæ & amputatæ.

661. *Tortari.*] Antiquum verbum pro *torqueri.*

Ipſam ſéque retrò partem petere ore priorem,
Volneris ardenti ut morſu premat icta dolore.
Omnibus eſſe igitur totas dicemus in illis
Particulis Animas? at eâ ratione ſequetur
Unam animantem Animas habuiſſe in corpore multas.
Ergò diviſa eſt ea, quæ fuit una ſimùl cum
Corpore. Quapropter mortale utrumque putandum eſt,
In multas quoniam partes diſcinditur æquè.
Prætereà ſi immortalis natura Animaï
Conſtat, & in corpus naſcentibus inſinuatur,
Cur ſuper anteactam ætatem meminiſſe nequimus;
Nec veſtigia geſtarum rerum ulla tenemus?
Nam ſi tantoperè eſt Animi vitiata poteſtas,
Omnis ut actarum exciderit retinentia rerum,

INTERPRETATIO.

Et ipſam Serpentem *à tergo conari attingere ore partem quæ ſibi fuit anteà, ut mordeat, adeò percuſſa eſt acri dolore* ſuæ plagæ. *Dicemus ergò totas Animas* integras *ineſſe in illis minimis partibus? verùm hoc modo ſequetur unum* illud *animal habuiſſe plures Animas in* ſuo *corpore. Illa igitur Anima, quæ una fuit ſimùl cum corpore diviſa eſt. Quare credendum utrumque eſſe mortale* corpus & Animam, *quia æqualiter dividitur in plures partes. Deinde ſi natura Animæ eſt immortalis, & infunditur in corpus* hominum, *dum naſcuntur, quare* igitur *non poſſumus recordari vitæ ultrà præterita, neque retinemus ulla ſigna rerum actarum? Etenim ſi vis mentis adeò eſt corrupta, ut omnis recordatio rerum geſtarum* penitùs *effluxerit,*

ANNOTATIONES.

664. *Icta.*] Sup. Serpens, quæ vox communis eſt generis. ſic v. 666. *unam animantem*, ſup. *brutam.*

668. *Utrumque.*] Corpus & Animam.

670. *Prætereà ſi immortalis &c.*] His 9. v. continetur XVII. argumentum. Scilicet ſi Anima foret immortalis, ſanè deberet præextitiſſe antequàm in corpus infunderetur; atque adeò quiſque homo recordaretur anteactæ illius vitæ. Quod tamen falſum eſſe docet experientia. Quis enim unquam dixit ſe priùs extitiſſe, quàm in corpus ſuum abſolutum infunderetur ejus Anima? verùm, ut, quod res eſt, dicam, id argumenti non tam adversùs immortalitatem Animarum profertur, quàm Pythagoræ metempſychoſim damnat & arguit. Neque enim nos Chriſtiani dicimus Animas præextitiſſe antequàm in corpus infundantur: ſed eas duntaxat tum à Deo creari, cùm corporibus inſinuantur. Unde non ab æterno, ſed æternas in tempore creatas dicimus. Pythagoras autem qui Animarum metempſychoſim commentus eſt, non dubitavit dicere ſe & anteactæ vitæ, & rerum geſtarum meminiſſe. Recordatus enim eſt ſe primùm Æthaliden fuiſſe; deinde Euphorbum: poſteà Hermotimum: tùm Pyrrhum piſcatorem Delium. denique ſe Pythagoram eſſe. Verum non minùs hæc delirantis hominis ſomnia fuerunt, quàm quæ Ennius fabulatus eſt de Animâ Homeri in ſe tranſmigrâſſe. Plato quidem qui rerum idæas univerſales ab æterno & æternas eſſe docuit, ſi non memoriam, ſaltem rerum anteactarum in eâ vitâ, quæ Animæ in corpus infuſionem præceſſerit, reminiſcentiam eſſe voluit. *Cicero* 1. *Tuſc.*

674. *Vitiata.*] Pareus, bene. Lambinus verò *mutata.*

675. *Retinentia.*] Recordatio. Sic v. 863. *repetentia.* Lucretiana inflexio; ſic *variantia* pro *varietas* v. 319. & lib. 1. v. 654.

Non,

Non, ut opinor, ea ab letho jam longiter errat.
Quapropter fateare neceſſe eſt, quæ fuit ante,
Interiîſſe; &, quæ nunc eſt, nunc eſſe creatam.
Præterea, ſi jam perfecto corpore nobis
Inferri ſolita eſt Animi vivata poteſtas,
Tum cùm gignimur, & vitæ cùm lumen adimus;
Haud ita conveniebat, uti cum corpore, & unà
Cum membris videatur in ipſo ſanguine crêſſe:
Sed velut in caveâ per ſe ſibi vivere ſolam
Convenit, ut ſenſu corpus tamen affluat omne.
Quare etiam atque etiam neque originis eſſe putandum eſt
Expertes Animas, nec lethi lege ſolutas.
Nem neque tantoporè adnecti potuiſſe putandum eſt
Corporibus noſtris extrinſecùs inſinuatas.
Quod fieri totum contrà manifeſta docet res:
Namque ita connexa eſt per venas, viſcera, nervos,

INTERPRETATIO.

illa igitur, *ut puto, non procùl abeſt à morte. Quamobrem oportet ut confitearis* eam Animam *periiſſe, quæ fuit anteà: & nunc* eam *eſſe procreatam, quæ nunc eſt. Deinde, ſi vivida vis mentis conſuevit infundi nobis* cùm *corpus eſt abſolutum, & tum cùm generamur & ingredimur in lucem vitæ*, ſanè *non ita neceſſe erat ut* Anima videretur *creviſſe in ipſo ſanguine ſimul cum ipſo corpore, & cum artubus: ſed* potius *conſentaneum eſt eam vivere ſibi ſolam per ſe* in corpore *ſicut in caveâ*, ita *tamen ut totum corpus abundet* per ſe ſuo *ſenſu. Quàobrem omninò credendum eſt neque Animas carere exortu, neque liberas eſſe à legibus mortis. Neque enim exiſtimandum eſt* illas *potuiſſe adjungi adeò certè corporibus noſtris, ſi extrinſecùs infuſæ fuerint; quod omne contrarium eſſe res clara demonſtrat. Etenim adeò arctè adnexa eſt* corporibus *per venas, per inteſtina per nervos, & per oſſa*

ANNOTATIONES.

676. *Longiter.*] Longè. Antiqua vox.

679. *Præterea ſi jam perfecto &c.*] His 18. v. continetur XVIII. argumentum. Nimirùm, ſi Anima ingreditur & infunditur in corpus jam perfectum, non igitur convenit eam vivere in corpore jam, quaſi cum corpore nata, & aucta, atque cùm cunctis membris contexta eſſe videatur: ſed potiùs convenit eam, ut avem in caveâ, ita in corpore vivere ſibi ſolam, atque corpori tamen ſenſum omnem impertiri. Sanè ſi adversùs Pythagoreos profertur hoc argumentum, nihil eſt quòd nos moretur aut moveat. Sin autem nobis Animas immortales in corpora creando infundi aſſerentibus objiciatur, manet jam ſolutum ex dictis ad argumentum II. v. 446. not. Adde prætereà Animas infundi nobis in corpora, non ut formas aſſiſtentes, ut aiunt, qualis nauta navi, aut auriga currui datur: ſed ut formas informantes, & quæ ſint vitalium motuum principia. Quòd autem ſine ſui diviſione ac labe exeat ſalva & incolumis ex artubus, quibus adnexa penitùs videtur, id ſibi aſſerit ſua ſpiritalitas. Quod enim ſpiritale eſt, id dividi nequit.

681. *Vitæ cùm lumen adimus.*] Cùm naſcimur. Alii *vitæ cùm lumen ivimus.* Idem ſenſus.

683. *Crêſſe.*] Syncope, pro *creviſſe.*

685. *Convenit, ut ſenſu &c.*] Hunc verſum delendum cenſet Lambinus. Quanquam non alienus eſt à Lucretianâ officinâ. Explicat enim quâ ratione Anima ſit in corpore, tanquam avis in caveâ, cum hoc diſcrimine, quòd corpori det motum vitalem ac ſenſum. Vel ſaltem ita ut corpus per ſe ſuo ſenſu & motu vitali debeat affluere. Quod veriùs crediderim ad mentem Lucretii.

Oſſáque, uti dentes quoque ſenſu participentur;
Morbus ut indicat, & gelidai ſtringor aquaï,
Et lapis oppreſſus ſubito de frugibus aſper.
Nec, tam contextæ cùm ſint, exire videntur
Incolumes poſſe, & ſalvas exolvere ſeſe
Omnibus é nervis, atque oſſibus, articuliſque.
Quòd ſi fortè putas extrinſecùs inſinuatam
Permanare Animam nobis per membra ſolere,
Tantò quæque magis cum corpore fuſa peribit.
Quod permanat enim, diſſolvitur. Interit ergò;
Diſpertitur enim per caulas corporis omnes.
Ut cibus, in membra atque artus cùm diditur omnes,
Diſperit, atque aliam naturam ſufficit ex ſe:
Sic Anima atque Animus, quamvis integra recens in
Corpus eunt, tamen in manando diſſolvuntur,
Dum quaſi per caulas omnes diduntur in artus
Particulæ, quibus hæc Animi natura creatur,

INTERPRETATIO.

ut dentes etiam participes ſint ſensûs: veluti dolor dentium, *& rigor frigidæ aquæ, & durus lapillus* fortè repertus *in pane tritus repentè oſtendunt. Neque* etiam, *cùm* Animæ *adeò compacta ſint cum corpore, videntur poſſe egredi integra, & liberare ſeſe incolumes ex cunctis nervis, &* è cunctis *oſſibus ac articulis. Quòd ſi forſan credis Animam extrinſecùs infuſam conſueſcere diffundi nobis per artus, eò magis quæque* Anima *inſinuata interibit* unà *cum corpore. Etenim quod diffunditur*, illud *ſeparatur. Igitur* Anima *perit; namque dividitur per omnes meatus corporis.* Et *ſicut alimentum, quando diſtribuitur in artus & in omnes partes* corporis, *diſſipatur, & ſubminiſtrat ex ſeipſo aliam naturam: ita Anima & Animus, etiamſi non diviſa ingrediantur in novum corpus, tamen in permanando* per corpus *diſſipantur, dum* ſcilicet *minores partes* Animæ, *ex quibus hæc natura Animi fit, quæ nunc præeſt corpori noſtro, &* quæ *orta eſt*

ANNOTATIONES.

693. *morbus.*] Dolor dentium.

Stringor.] Rigor, frigus, quo dentes perſtringuntur, cùm aqua frigida bibitur.

994. *Subitò de frugibus.*] Alii, *ſubitis de frugibus.* Alii, *ſub dente è frugibus.* Porrò per *fruges* ſignat panem.

698. *Quòd ſi fortè putas &c.*] His 15. v. continetur XIX. argumentum. Nimirùm, ſi Anima extrinſecùs inſinuata permanat per artus corporis, neceſſe eſt ut ea diviſibilis ſit. Cùm enim per partes corporis diviſibiles diffundatur, ipſa dividi debet. Quod autem dividitur, illud diſſolvatur neceſſe eſt. Rem confirmat exemplo alimenti, quod per membra diditum perit, & in aliam naturam convertitur. Verùm cùm Anima incorporea ſit & ſpiritalis, non mirum, ut jam docui ſuprà, ſi ſalva, incolumis, & ſine ſui diviſione poſſit in corpus & in membra inſinuari. Et verò ſi v. g. candor lactis benè permanat per lactis ſubſtantiam ſine ſui diviſione, quantò magis Anima per corpus? Porrò neque cibus diditus per membra animalium interit, ſed poſtquam calore naturali concoctus eſt, vertitur in naturam corporis, quod alit.

702. *Per caulas.*] Per foramina, per meatus, per inania corporis. Sic v. 707.

704. *Sufficit.*] Suppeditat, ſubminiſtrat.

708. *Particula.*] Partes. Quaſi Anima in partes dividatur, dum in corpus inſinuatur.

Quæ nunc in noſtro dominatur corpore nata
Ex illâ, quæ tunc periît partita per artus.
Quapropter neque natali privata videtur
Eſſe die natura Animæ, nec funeris expers.
Semina prætereà linquuntur, necne Animaï
Corpore in exanimo? Quòd ſi linquuntur, & inſunt;
Haud erit, ut meritò immortalis poſſit haberi,
Partibus amiſſis quoniam libata receſſit.
Sin ita ſinceris membris ablata profugit,
Ut nullas partes in corpore liquerit ex ſe;

INTERPRETATIO.

ex illâ Animâ, *quæ tunc interiit diviſa per partes corporis*, dum, inquam, partes Animæ *dimanant, quaſi per foramina in cunctos artus. Quamobrem natura Animæ non videtur expers eſſe nativo die, neque libera* lege *mortis. Deinde, an corpuſcula Animæ remanent in corpore mortuo, an non remanent? Quòd ſi remanent & reſtant, non* cauſa *erit, cur* Anima ipſa *queat jure meritò eſſe immortalis, cùm diminuta* propter *particulas amiſſas exierit* è corpore; *contrà verò ſi erepta receſſit* cum *integris partibus* ſuis, *ita ut nullas ſui particulas reliquerit* in ipſo mortuo *corpore*, *unde* ſit

ANNOTATIONES.

710. *Periit.*] Alii *perieat*; frequentativum à verbo *pereo*. Sic Plaut. in capt. *pereitat partita*.

711. *Natali die.*] Origine, natalitio, ortu.

712. *Funeris.*] Mortis.

713. *Semina præterea &c.*] His 28. v. continetur XX. argumentum. Nimirùm vel Anima diſcedens è corpore relinquit aliquas ſui reliquias, vel non relinquit. Si relinquit, ergò partes habet, nec abit incolumis ex corpore: atque adeò diſſolvi poteſt ac interire. Sin autem non relinquit, unde ſit igitur, ut vermes naſcantur in cadaveribus, ac in putridis viſceribus? vel enim Animæ vermiculorum illorum pariter extrinſecùs inſinuantur, quod eſt abſurdum; quis enim crediderit tot millia Animarum eò convenire, unde una priùs exceſſerit? Vel ſaltem jam in controverſiam venit, utrùm illæ Animæ captent ſibi ſemina & Atomos vermiculorum, ut ex iis ſibi domicilia, hoc eſt, corpora ſine oſſibus & ſine ſanguine, qualia ſunt vermiculorum corpora, faciant ac fabricent. An verò perinde ac humana Anima inſinuent ſe in vermiculorum corpora jam formata & perfecta. Non eſt autem veriſimile ejuſmodi domicilia ſibi formare Animas vermium, quia, cùm ſint ſine corporibus, antequàm inſinuentur in corpora vermium, neque ægrotant, neque frigent, neque algent; quæ corporis ſunt incommoda. Cur ergò hæc incommoda ſibi quærerent venando ſibi corpus? Deinde detur etiam, inquit ille, quòd ſibi ſingant corpora, dum inſinuantur: at nulla via, nulluſve modus apparet, quo id poſſint. Quibus enim inſtrumentis, quo ingenio, quâ arte? Vaganturne hæ ſollicitæ, ut captent ſibi ſemina corporis? Quis igitur revocabit illas ad domicilium? Pudet ſanè has proſequi ineptias. Igitur, ut his argumentis ſatisfaciam, reſpondeo quòd, cùm Anima humana ſit incorporea, neque ſui reliquias relinquit in corpore; neque vermium generatio in cadaveribus ſit ex corruptione ipſius Animæ humanæ: ſed ex putredine ipſius unius corporis, ſicut & in caſeo, in terrâ putri &c. neque denique Animæ vermium extrinſecùs inſinuantur, ſed generantur, ut Lucretii verbis utar, ubi in viſceribus, & in putri corpore reperiuntur ſemina ſeu Atomi, quæ ad eos vermes progignendos valeant.

Semina.] Reliquiæ, corpuſcula, particulæ, Atomi.

716. *Libata.*] Diminuta.

Unde cadavera rancenti jam viſcere vermes
Expirant ? atque unde animantum copia tanta
Exos, & exanguis tumidos perfluctuat artus ?
Quòd ſi fortè Animas extrinſecùs inſinuari
Vermibus, & privas in corpora poſſe venire
Credis, nec reputas cur millia multa Animarum
Conveniant, unde una receſſerit: hoc tamen eſt, ut
Quærendum videatur, & in diſcrimen agendum,
Utrùm tandem Animæ venentur ſemina quæque
Vermiculorum, ipſæque ſibi fabricentur, ubi ſint:
An jam corporibus perfectis inſinuentur.
At neque cur faciant ipſæ, quaréve laborent,
Dicere ſuppeditat; neque enim, ſine corpore cùm ſunt,
Sollicitæ volitant morbis, algóque, faméque.
Corpus enim magis his vitiis affine laborat,
Et mala multa Animus contagi fungitur ejus.

INTERPRETATIO.

ergò ut *cadavera effundant vermiculos è visceribus jam putridis ? & unde* fit ut *tanta multitudo animalium ſine oſſibus, ſine ſanguine exæſtuet per membra tumeſcentia ? Quòd ſi forſan putas Animas extrinſecùs infundi in vermiculos. & ſingulas advenire* illis *in corpora, nec comprehendis quare plura millia Animarum concurrunt* in id, *ex quo una* tantùm *exiit : tamen iſtud eſt, quod videatur inquirendum, & vocandum in controverſiam,* ſcilicet *utrùm Animæ verminum quærant ſibi quæque ſua corpuſcula, & ipſa faciant ſibi* domicilia, *in quibus maneant : an* verò *infundantur in corpora jam abſoluta. Sed nec poteſt dici, quare ipſa* Animæ vermium *fabricentur* ſibi domicilia, *aut cur* ita *ſollicitentur ; namque, cùm ſint abſque corpore, non* eſt *cur anxia morbis, frigore, aut fame, huc illuc vagentur. Etenim corpus* ipſum *potiùs cognatum his incommodis vexatur, & Animus patitur multa incommoda contagione illius,*

ANNOTATIONES.

719. *Rancenti.*] Putri, putrido. Hinc *ranceo* & *ranceſco*, id eſt, *putreſco*.

720. *Animantum.*] Nempè, vermium.

721. *Perfluctuat.*] Exæſtuat. Vel *fluctuat per artus tumidos*; id eſt, ſcatutit. Sic Horat. 1. epiſt. 1. *perſonat aurem*, pro *ſonat per aurem*.

723. *Privas.*] Singulares. v. 390.

725. *Conveniant. unde. &c.*] Id eſt, conveniant in corpus, ex quo &c.

728. *Fabricentur, ubi ſint.*] Id eſt, fabricentur domicilium, in quo habitent & maneant.

731.] *Suppeditat.*] Suppetit, licet, facilè eſt.

732. *Algo.*] Pro *algore* id eſt, frigore. Lamb. *algu* : Sic Soſipater Chariſius lib. 1. notat *algu* dictum eſſe à Latinis, citátque locum ex Plauto in Rud. *tu vel ſuda, vel peri algu.* Sic idem apud Priſcianum citat & hunc locum ex eodem Plauto in Vidul. *inopiam, luctum, mærorem, paupertatem, algum, famem.* Verùm Nonius docet legendum eſſe *algo*, profértque hunc Lucretii locum : *algóque faméque* ; pro *algore*.

733. *Affine.*] Cognatum, obnoxium, particeps vitiorum. Lambinus, *& fine* ; hoc eſt morte & interitu. Verùm non ad mentem Lucretii, qui loquitur hîc tantùm de malis, quibus obnoxium eſt corpus, puta morbis, frigore, fame &c.

734. *Contagi.*] Pro *contage* : ſicut ſuprà *parti, colli, voci*, &c. pro *parte, colle, voce* &c. Contage autem pro *contagio*, ſeu *contagione*. Sic lib. 4. v. 336.

Qua contage ſuâ palloribus omnia pingunt.

Sed tamen his eſto quamvis facere utile corpus,
Cùm ſubeunt; at quâ poſſint, via nulla videtur.
Haud igitur faciunt Animæ ſibi corpora & artus.
Nec tamen eſt, ut jam perfectis inſinuentur
Corporibus; neque enim poterunt ſubtiliter eſſe
Connexæ: neque conſenſu contagia fient.
Denique cur acris violentia triſte leonum
Seminium ſequitur? dolu' vulpibus, & fuga cervis
A patribus datur, & patrius pavor incitat artus
Et jam cætera de genere hoc, cur omnia membris
Ex ineunte ævo ingeneraſcunt, ingenióque,

INTERPRETATIO.

Verum etiamſi detur utile illis eſſe fabricare ſibi *corpus, cùm ingrediuntur* in il-lud: *tamen nulla ratio apparet, quâ queant* facere id. *Ergo Animæ non fabricantur ſibi corpus & membra. Neque tamen* ratio *eſt cur infundantur in corpora, ubi jam facta ſunt; etenim non poterunt adnexa eſſe* corporibus *examuſſim; neque contactus fient ex æquo nexu* corporis & Animæ. *Tandem, quare ſæva vis comitatur crudelia ſemina* materiæ *leonum?* Cur *aſtutia vulpibus, & fuga cervis traditur à parentibus, & metus paternus percutit membra* horum animalium? *Atque etiam cur reliqua ejuſmodi innaſcuntur mẽbris* corporis *& menti à primâ ſuâ ætate,*

ANNOTATIONES.

735. *His.*] Sup. Animabus vermiculorum.

736. *Cùm ſubeunt.*] Sup. corpus, quod ſibi fecerint.

739. *Subtiliter,*] Examuſſim, quaſi per omnes partes ſuas, quæ ſubtiles ſunt.

740. *Conſenſu.*] Concordi aut æquo nexu: æquâ concordiâ, corporis ſcilicet & Animæ.

Contagia.] Contactus, connexus. Sic v. 346. *Contagia mutua diſcunt vitales motus &c.*

741. *Denique cur acris &c.*] His 29. v. continetur XXI argumentum, quod quidem potius adversùs Pythagoræ metempſycoſin, quàm adversùs Animarum immortalitatem profertur. Itaque ſi Animæ, inquit Lucretius, forent immortales, & è corporibus aliis in alia migrarent corpora, ſanè ſtudia, ingenia, ac mores animantium jam ſingulis generibus non eſſent quid proprium: ſed confuſis ac permiſtis eſſent motibus atque ſtudiis cuncta animantia; ſicque leo non jam eſſet ferox, cervus non jam timidus, vulpes non jam doloſa: jam canis audaciſſimus fugeret cervum: jam accipiter timeret ad ventum columbæ: jam ſaperent brutæ: deſiperent jam homines; &, etiamſi dixeris humanas Animas in ſola hominum corpora migrare, jam ſtulti ſaperent, ſapientes deſiperent: pueri prudentiâ valerent, ſenes pueraſcerent &c. Quod contrarium docet res manifeſta. Scilicet ſuo utitur corpore quæque Anima, ſicut ars ſuis propriis inſtrumentis. Igitur Anima ſequitur corpus, creſcítq; cum eo, ac ſeneſcit; atque adeò æquè mortalis eſt ac corpus, cùm æquè mutetur ac illud. Verùm hoc argumentum totum intenditur adversùs Pythagoreos, qui docent Animas è corporibus in corpora tùm humana, cùm belluina migrare. Quod autem ait Animas ſequi corporis mores ac ſtudia, cúmque eo creſcere, jam à nobis ſolutum eſt ſuprà v. 446. not.

Triſte.] Crudele. Sic Virg.

Triſte lupus ſtabulis &c.

Itaque *triſte leonum ſeminium*, dicitur à Lucretio ſup. *hominibus*, quos devorant leones.

742. *Seminium.*] Origo, exortus, genus.

Dolu'.] Pro *dolus*, metri causâ.

745. *Ingeneraſcunt.*] Innaſcuntur, generantur. Sic *labaſco* à *labo*: ſic *integraſco* ab *integro* &c.

Ingeniòque.] Hoc eſt Animo, menti,

Si non certa ſuo quia ſemine ſeminiòque
Vis Animi pariter creſcit cum corpore toto?
Quòd ſi immortalis foret, & mutare ſoleret
Corpora, permiſtis animantes moribus eſſent.
Effugeret canis Hircano de ſemine ſæpè
Cornigeri in curſum cervi; tremerétque per auras
Aëris accipiter fugiens veniente columbâ:
Deſiperent homines; ſaperent fera ſecla ferarum.
Illud enim falsâ fertur ratione, quod aiunt
Immortalem Animam mutato corpore flecti.
Quod mutatur enim, diſſolvitur; interit ergò.
Trajiciuntur enim partes, atque ordine migrant.
Quare diſſolvi quoque debent poſſe per artus,
Denique ut intereant unà cum corpore cunctæ.
Sin Animas hominum dicent in corpora ſemper
Ire humana: tamen quæram, cur è ſapienti
Stulta queat fieri; nec prudens ſit puer ullus:
Nec tam doctus equæ pullus, quàm fortis equi vis,

INTERPRETATIO.

niſi quia certa poteſtas Animi augetur æqualiter cum corpore toto ex ſuis principiis ac primordiis? Quòd ſi Anima *eſſet æterna, & conſueſceret migrare in corpora, ſanè animalia conſtarent ex ſtudiis mixtis.* Sic *canis de ſemine Hyrcano* natus *fugeret nonnunquam adventum cervi cornigeri: & accipiter evolans per* tenues *flatus aëris trepidaret incurrente columbâ: homines inſanirent: crudelis gens belluarum ſaperet. Illud enim dicitur* ex *falsâ ratione, quòd dicunt Animam immortalem mutari mutato corpore. Namque quod commutatur, id diſſipatur; igitur perit. Siquidem partes tranſponuntur, & mutant ſuam diſpoſituram. Quapropter ſingula omnes* Animæ *debent poſſe diſſipari etiam per membra, ut tandem ſimùl cum corpore pereant. Contrà vero ſi reſpondebunt animas humanas migrare ſemper in corpora hominũ: petam tamen* ab iis *quare* Anima *poſſit evadere ſtolida è ſapienti;* cur *nullus adoleſcens ſit prudens;* cur *pullus equa non ſit adeò doctus, quàm fortis equus,*

ANNOTATIONES.

inſtinctui. Lambinus, *inque genuntur*, hoc eſt *ingignuntúrque*.

Si non &c.] Hi 2. v. repetuntur v. 764.

747. *Toto.*] Lambinus, *quoque*. Benè.

748. *Mutare ... corpora.*] Migrare è corporibus aliis in alia corpora, ut placuit Pythagoræ.

750. *Hyrcano de ſemine.*] Hoc eſt de ſemine Hyrcanæ tigris. Hyrcana regio eſt Aſiæ, quæ ab Ortu mare Caſpium habet ab Occaſu Iberiam: à Meridie Armeniam: à Septentrione Albaniam. In eà autem regione pantheræ, pardi, & tigres abundant, è quibus canes ſagaciſſimi progignuntur. Itaque *canis de hyrcano ſemine*, id eſt canis ſagaciſſimus.

753. *Fera ſecla ferarum.*] Belluæ feroces: gens fera belluarum, v. 629. 961. 980. 1103. &c. & lib. 1. v. 20. 468. &c.

755. *Flecti.*] Mutari, v. 511. 515. 522. &c.

757. *Trajiciuntur.*] Tranſmutantur; tranſponuntur, v. 513. 517.

762. *Nec prudens ſit puer.*] Namque, ut ait Cicero in Caton. *temeritas eſt florentis ætatis, prudentia ſenectutis.* Cùm enim, ut docet Ariſtot. 6. ethic. prudentia verſetur in rebus ſingularibus, res autem ſingulares niſi uſu cognoſcantur, prudens puer eſſe non poteſt, quem prudentem ſola ætas facit.

763. *Fortis equi vis.*] Fortis equus. Periphraſis. Sic lib. 4. v. 1191.

Si non certa ſuo quia ſemine ſeminióque
Vis Animi pariter creſcit cùm corpore quoque.
Scilicet in tenero tenerāſcere corpore mentem
Non fugient. Quod ſi jam fit, fateare neceſſe eſt
Mortalem eſſe Animam, quoniam mutata per artus
Tantoperè amittit vitam, ſenſúmque priorem.
Quóve modo poterit pariter cum corpore quoque
Confirmata cupitum ætatis tangere florem
Vis Animi, niſi erit conſors in origine primâ?
Quídve foras ſibi vult membris exire ſenectis?
An metuit concluſa manere in corpore putri?
Et domus ætatis ſpatio ne feſſa vetuſto
Obruat? at non ſunt immortali ulla pericla.
Denique connubia ad Veneris partúſque ferarum

INTERPRETATIO.

niſi quòd certa poteſtas Animi conſtans *ex certo primordio & principio augetur ſimul cum ſingulis corporibus. Nimirùm*, ſaltem *non negabunt Animum tenerum fieri in puerili corpore. Quod ſi* hoc jam *fit, oportet ut concedas Animam eſſe mortalem, cùm ita valde commutata per* ipſos *artus perdat vitam, & ſenſum primum*, quem habebat. *Vel quánam ratione poteſtas mentis jam facta robuſtior poterit attingere unà cum corpore optatum vigorem ætatis, niſi erit ſimilis ei in primo* ſuo *exortu; Vel quid ſignificat quòd egreditur ex artubus confectis ſenio? An timet remanere incluſa in corpore putrido?* Vel an metuit *ne domicilium fractū longævo tempore ætatis opprimat* eam? *Verùm nulla diſcrimina ſunt* timenda rei *immortali. Tandem ridicula res videtur eſſe dicere Animas paratas adeſſe ad res*

ANNOTATIONES.

766. *Tenerāſcere.*] Teneram eſſe.

767. *Non fugient.*] Lamb. benè; id eſt, non negabant, non abnuent. Alii *confingent*, non malè ad mentem Lucretii.

Quod ſi jam fit.] Hoc eſt, quòd ſi teneraſcit mens in corpore pueri.

768. *Mutata.*] Namq; in robuſto corpore robuſta eſt anima: igitur mutatur cum corpore; atque adeò pereat neceſſe eſt.

769. *Vitam.*] Sup. priorem & quam in tenero corpore priùs habuit.

770. *Quove modo poterit &c.*] His 3. v. continetur XXII. argumentum. Scilicet, quia, niſi nata ſit cum corpore Anima, non videtur poſſe cum ipſo ætatis florem attingere, quem exoptat æquè ac corpus. Verùm hæc omnia referuntur ad corporis & organorum rationem.

773. *Quídve foras ſibi &c.*] His 4. v. continetur XXIII. argumentum. Nimirùm, quid eſt cur Anima cupit exire è corpore confecto ætate ac ſenio, niſi quia ſeneſcit æquè ac corpus? neque enim dixeris illam metuere ſibi ne corpus ætate fractum corruat & opprimat eam; quid enim ſibi timuerit, ſi immortalis ſit? Verùm non ideò recedunt è corporibus Animæ, quia ſibi metuunt à ruinâ corporum: ſed quia confectis ac labefactatis organis jam vitæ munus obire non poſſunt in corporibus illis.

Membris ſenectis.] Artubus ſenio confectis. Sic lib. 5. v. 884. 894. Sic Saluſt. lib. 4. hiſt. *omnes quibus ſenecto corpore animus militaris erat.* Sic Plaut. *ſenectâ ætate.*

775. *Domus.*] Corpus.

777. *Denique connubia &c.*] His 8. v. continetur XXIV. argumentum. Nimirùm quia, ſi immortales eſſent Animæ, ſequeretur fore ut illæ, quaſi apum examina, cùm ſint numero innumeræ, circumſtarent ad cujuſvis corporis ortum expectantes, dum in illud inſinuaretur aliqua ex illis; vel ſaltem prior advolans & potiſſima ingredi diceretur. Quo quid abſurdiùs? Hæc, fateor,

Eſſe Animas præſtò deridiculum eſſe videtur:
Et ſpectare immortales mortalia membra
Innumero numero, certaréque præproperanter
Inter ſe, quæ prima potiſſimáque inſinuetur:
Si non fortè ita ſunt Animarum fœdera pacta;
Ut, quæ prima volans advenerit, inſinuetur
Prima; neque inter ſe contendant viribus hilum.
Denique in æthere non arbor, non æquore in alto
Nubes eſſe queunt, nec piſces vivere in arvis,
Nec cruor in lignis, nec ſaxis ſuccus ineſſe.
Certum ac diſpoſitum eſt, ubi quidquid creſcat & inſit.
Sic Animi natura nequit ſine corpore oriri
Sola, neque à nervis & ſanguine longiùs eſſe.
Hoc ſi poſſet enim, multò priùs ipſa Animi vis
In capite, aut humeris, aut imis calcibus eſſe
Poſſet, & innaſci quâvis in parte ſoleret:
Tandem in eodem homine, atque in eodem vaſe maneret.
Quod quoniam in noſtro quoque conſtat corpore certum,
Diſpoſitúmque videtur, ubi eſſe & creſcere poſſit
Seorsùm Anima, atque Animus: tanto magis inficiandum

INTERPRETATIO.

Veneris & ad ortus belluarum: & illas, cùm *immortales ſint, expectare in numero innumerabili artus* corporis *mortales, & contendere inter ſe, quæ prior, & præcipua celerrimè infundatur* in corpus recenter natum: *niſi forſan leges Animarum ita ſint facta, ut, quæ prior volitans acceſſerit prior infundatur: neque inter ſe vel minimùm quid certent. Deniùm nec arbos poteſt exiſtere in aëre, nec nubes in vaſto mari, nec piſces poſſunt vivere in agris, nec ſanguis* poteſt *eſſe in lignis, nec humor in lapidibus.* Scilicet *ratus ac ſtatus eſt* locus, in quo *quæque res creſcat & ſit. Ita natura Animi non poteſt ſola naſci, abſque corpore, neque abeſſe ſeorsùm à nervis & à ſanguine. Namque ſi poſſet iſtud, ipſa poteſtas Animæ longè citiùs poſſet eſſe in capite, vel in humeris, vel in infimis plantis pedum, & conſueſceret oriri in quovis membro: deniùm remaneret in eodem homine veluti in eodem vaſculo. Quòd cum certus* locus *ſit etiam ſtatus ac definitus videatur in corporibus noſtris, in quo Anima & Animus queat ſeparatim exiſtere, & procreſcere: eò magis negandum eſt*

ANNOTATIONES.

abſurda ſunt, & adversùs Pythagoreos urgent non mediocriter. Verùm nihil adversùs nos facit hæc ratio, qui credimus & docemus Animas eo tempore à Deo creari, quo in corpus recenter formatum inſinuantur.

Connubia ad Veneris.] Ad tempus generationis. Sic lib. 2. v. 173.

784. *Hilum.*] Ne vel minimum quid. v. 221. 519. &c.

785. *Denique in æthere &c.*] His 16. v. continetur XXV. argumentum, quod ducitur ex eo, quòd ſicut cæteris rebus, v. g. arboribus, nubibus, piſcibus, ſanguini, ſucco &c. certa ſit regio definita, ac ſtata, in quâ quæque naſcantur, ſint, & creſcant: ita & Animabus certa ſedes eſſe debet, nimirùm corpora, cum quibus ſeorsùm oriri, exiſtere, ac creſcere queant. Verùm cùm hoc argumentum non aliud ſit à XIV. non eſt cur hîc ea repetam, quæ ibi reſpondi, v. 615. not. Porrò l i 13. v. ſeqq. repetuntur lib. 5. v. 130.

790. *Longiùs.*] Alii *longiter.* Sic v. 670.

Totum

Totum poſſe extrà corpus durare geníque.
Quare corpus ubi inter ît, periiſſe neceſſe eſt
Confiteare Animam diſtractam in corpore toto.
Quippe etenim mortale æterno jungere & unà
Conſentire putare, & fungi mutua poſſe,
Deſipere eſt. Quid enim diverſiùs eſſe putandum eſt,
Aut magis inter ſe disjunctum, diſcrepitánſque,
Quàm, mortale quod eſt, immortali atque perenni
Junctum in concilio ſævas tolerare procellas?
Prætereà quæcunque manent æterna, neceſſe eſt,

INTERPRETATIO.

poſſe vivere & generari extrà totum corpus. Quapropter, cùm corpus periit, oportet ut fatearis Animam ablatam de toto corpore etiam interiiſſe. Scilicet enim dementire eſt conjungere rem mortalem cum immortali, & utrumque *poſſe* mutuò *convenire, & mutuò pati. Quid enim credendum eſt* eſſe *magis contrarium, aut magis inter ſe alienum, & diſſentiens, quàm* illud, *quod eſt mortale, conjunctum* eſſe *cum eo, quod eſt æternum & ſempiternum, & in cœtu* mutuo *ferre diras tempeſtates? Adde quòd ea quæ ſunt immortalia, oportet ut vel repellant*

ANNOTATIONES.

798. *Genique.*] Gignique. Priſcianus lib. 10. *gigno genus* pro quo vetuſtiſſimi *geno* protulerunt. Sic lib 1. v. 129.

801. *Quippè etenim mortale &c.*] His 6. v. continetur XXVI. argumentum ex eo deductum, quòd dementiæ eſſe arguit jungere res mortales cum immortalibus. Corpus autem mortale eſt, Anima verò ſi foret immortalis, quomodo conjungi poſſent res adeò inter ſe diverſæ? verùm, niſi potuit Lucretius hoc mente comprehendere, cur potuit intelligere aliunde *Inane*, quod eſt incorporeum & æternum, immiſceri rebus creatis, quæ corporeæ ſunt & mortales? Sed alii magni viri id potuerunt benè capere: potuit enim Ariſtoteles, qui Animas immortales in corporibus mortalibus aſtruxit: potuit Plato qui mentem æternam per partes Mundi hujus caduci & perituri infuſam eſſe voluit: potuit & Hermes, qui, teſte Lactant. lib. 12. de div. præm. naturam hominis ex mortali & immortali texuit, unde homo factus ſit velut Horizon, in quo ima ſummis, & cœleſtibus terrena junguntur. Scilicet hi viri & alii agnoverint res alias mortales, alias immortales, operæ pretium fuit, ne extrema eſſent ſine medio, ut quaſdam mixtas res facerent ex mortali & immortali.

802. *Conſentire.*] Convenire: vel compati, *συμπάσχειν*, concruciari. Sic v. 154. 170. &c.

Fungi mutua.] Mutuò pati. v. 734. 814. & lib. 1. v. 444.

807. *Prætereà quæcunque &c.*] His 23. v. continetur XXVII. argum. Scilicet, quia id ſolum immortale & æternum viſum eſt Lucretio, quod aut ſolidum eſt, ut *Atomus*: aut plagæ expers, ut *Inane*. aut quod loco caret, in quem aut extrà quem excedat, ut diſſolvatur, ut *Univerſum*. Hæc enim tria ſolùm ſtatuit æterna, ut obſervavimus lib. 2. v. 303. Atqui Anima nihil tale eſt. Igitur non eſt immortalis. Verùm reſpondeo ad hæc omnia, I. Animum quidem non eſſe *Atomum*, ſed ſolam Atomum non eſſe æternam. II. Animum quidem non eſſe *Inane*, ſed ſolum Inane non eſſe æternum. III. Animum quidem non eſſe *Univerſum*, ſed ſolùm Univerſum non eſſe æternum. Deus enim æternus eſt & immortalis: Animæ humanæ æternæ ſunt & immortales. Eſt igitur, præter hæc tria, quæ profert Lucretius, quartum genus rerum æternarum. Unde Plutarchus de nat. Deor. ex Epicuri mente diſſerens refert ab ipſo quatuor genera rerum corruptionis expertium conſtitui, ad quod genus quartum refertur ipſa hominis Anima. Hi 23. v. iterantur lib. 5. v. 353.

Aut quia ſunt ſolido cum corpore, reſpuere ictus,
Nec penetrare pati ſibi quicquam, quod queat arctas
Diſſociare intùs partes, ut materiaï
Corpora ſunt, quorum naturam oſtendimus antè:
Aut ideò durare ætatem poſſe per omnem,
Plagarum quia ſunt expertia, ſicut inane eſt;
Quod manet intactum, neque ab ictu fungitur hilum:
Aut ideò quia nulla loci ſit copia circùm,
Quò quaſi res poſſint diſcedere, diſſolvique,
Sicut Summarum Summa eſt æterna; neque extrà
Quis locus eſt, quò diffugiant; neque corpora ſunt, quæ
Poſſint incidere, & validâ diſſolvere plagâ.
At neque, uti docui, ſolido cum corpore mentis
Natura eſt; quoniam admixtum eſt in rebus Inane.
Nec tamen eſt ut inane; neque autem corpora deſunt,
Ex infinito quæ poſſint fortè coorta
Proruere hanc mentis violento turbine molem:
Aut aliam quamvis cladem importare pericli.
Nec porrò natura loci, ſpatiúmque profundi

INTERPRETATIO.

plagas, quia conſtant ſolido corpore, nec ſinant rem ullam intrare in ſe, quæ valeat diſſolvere intrinſecùs partes eorum *connexas, qualia ſunt corpuſcula* prima *materiæ, quorum ſuprà declaravimus naturam: vel ut idcircò poſſint exiſtere per omne tempus, quòd non ſunt obnoxia ictibus, quale eſt Inane* vacuum; *quod eſt intactile, & quod non patitur quicquam à plagâ. vel idcircò quòd nulla eſt facultas loci circùm, in quem res queant aliquomodo recedere, & ibi diſſipari, veluti totum Univerſum eſt immortale; neque ſpatium eſt extrà, in quem diſcedant; neque corpora ſunt quæ queant incurrere* in illa, *& vehementi ictu diſſipare* ea. *Verùm, ut oſtendi, natura Animi non conſtat corpore ſolido; ſiquidem Vacuum eſt mixtum in rebus. Neq; tamen* ea natura mentis *eſt ſicut Vacuum; neque vero corpora deficiunt, quæ orta ex immenſo* Univerſo *queant fortaſſè evertere funditùs* quaſi *vehementi procellâ hanc maſſam Animi; vel inferre* ipſi *aliam quamlibet calamitatem diſcriminis* atque periculi. *Neque etiam natura* magni *ſpatii. neque locus immenſi* Univerſi

ANNOTATIONES.

810. *Materiaï corpora.*] Atomi,

811. *Antè.*] Nempè lib. 1.

814. *Fungitur.*] Patitur, v. 803.

Hilum.] Minimum quid. v. 221. 519. &c.

817. *Summarum Summa.*] Univerſum, Omne, τὸ πᾶν, lib. 1. v. 757. lib. 2. v. 303. & alibi.

818. *Quò diffugiant &c.*] Quaſi, ad hoc ut res diſſolvatur, cedere debeat à loco in locum; vel è loco exteriori corpora adveniant, incidant, & incurrant ita magno cum impetu, ut diſſolvant res ipſas.

820. *Uti docui.*] Nimirùm initio hujus libri, ubi Animum conſtare dixit ex ſubtilioribus Atomis, & intermixto ex Inani; quod in cunctis rebus intermixtum eſſe docuit lib. 1.

822. *Corpora.*] Atomi.

823. *Ex infinito.*] Ex immenſo Univerſo, in quo infinitæ volitant Atomi. lib. 1. ſub finem

824. *Proruere.*] Lamb. benè. Alii *conruere*, pro *corruere*.

825. *Cladem pericli.*] Periculum, diſcrimen, damnum.

826. *Profundi.*] Immenſi Univerſi; quod patet in infinitum ſecundum omnes dimenſiones altitudinis, profunditatis, latitudinis, longitudinis, ut dictum eſt lib. 1. ſub finem.

Deficit, expergi quò poſſit vis Animaï :
Aut aliâ quâvis poſſit vi pulſa perire.
Haud igitur lethi præcluſa eſt janua menti.
Quod ſi fortè ideò magis immortalis habenda eſt,
Quòd lethalibus ab rebus munita tenetur :
Aut quia non veniunt omninò aliena ſalutis :
Aut quia, quæ veniunt, aliquâ ratione recedunt
Pulſa priùs, quàm, quid noceant, ſentire queamus ;
Scilicet à verâ longè ratione remotum eſt.
Præter enim quod tum morbi eſt, cùm corpori ægrè eſt,
Advenit id, quod eam de rebus ſæpè futuris
Macerat, inque metu malè habet, curiſque fatigat ;
Præteritiſque admiſſa annis peccata remordent.

INTERPRETATIO.

deeſt. in quem poteſtas Anima queat diſſipari : vel percuſſa aliâ quâlibet violentiâ queat interire. Igitur porta mortis non eſt intercluſa Animæ. Ac vero ſi fortaſſè Anima *putanda eſt magis immortalis, quia tuta eſt à rebus mortiferis : vel quia res, quæ* ipſi *adveniunt, non ſunt prorsùs contraria conſervationi* illius : *vel quia res, quæ adveniunt* ipſi, *ſecedunt aliquo modo, & removentur antea, quàm poſſimus percipere quid damni afferant ; nimirùm* hæc omnia *prorsùs aliena ſunt à veritate rei.* Namq; ob *id morbi, quod tunc eſt Animæ, cùm corpus ægrè eſt, accedit illud, quod vexat eam plerunq; de rebus venturis, &* quod *tenet* eam *peſſimè in timore, & frangit ſollicitudinibus ; & deliquia commiſſa anteactis annis cruciant eam.*

ANNOTATIONES.

827. *Expergi.*] Diſpergi, diſſipari, diſſolvi. Animam quippe docuir ſuprà v. 230. & ſeqq. conſtare ex quatuor, aëre, igne, flatu, & quartà nominis experte naturá.

Vis Animaï.] Natura Animæ, Anima.

830. *Quòd ſi fortè &c.*] His 12. v. occupatio eſt, cujus ſolutio locum tenet XXVIII. argumenti adversùs Animæ humanæ immortalitatem. Itaque non eſt, inquir quòd quis pro Animæ immortalitate dicat Animam à rebus lethalibus & mortiferis eſſe tutam, vel quia quæ incommoda & mala eveniunt Animæ, ea non ſunt prorsùs aliena ab illius ſalute ; hoc eſt, non ſunt omninò illi noxia, nec ei mortem valent inferre : vel ſi noxia fuerint, ſanè priùs repelluntur, quàm ſentiatur damnum quod inferunt. Namque hæc duo falſa eſſe arguit cùm ex corporis morbis, quorum contagione Anima ipſa labefactatur ; tum ex ipſius Animi curis, angoribus, lethargo, phreneſi & ex ejuſmodi affectibus, quibus mens contabeſcit. Igitur obnoxia eſt Anima rebus mortiferis, & morti. Verùm, ut ſuprà monui, non hæc Animæ aut Animi ſunt deliquia, ſed corporis ipſius ac organorum defectus.

831. *Lethalibus.*] Lamb. Paræus, & alii plures, benè. J. Nard. *vitalibus*; malè ut patet, & contrà Poëtæ mentem.

832. *Aliena ſalutis.*] Vel à ſalute : hoc eſt mortifera. J. Nardi, *plena ſalutis* ; malè pariter, & contrà Lucretii ſententiam.

836. *Præter enim quod tum &c.*] Ita Lambinus. benè ; id eſt, præter enim id morbi, quod tum eſt Animæ, cùm corpori ægrè eſt ; hoc eſt, cùm corpus ægrum eſt. Nard. & alii,

Præter enim quàm quod morbi eſt cùm
corpus ægretat.

Peccat enim hic verſus in menſurâ ; deinde ſenſus obſcurior eſt. Alii :

——— *Cùm corpus & ægrit.*

Quaſi *ægrit* pro *ægreſcit, ægretat.* Rectè tamen *cùm corpori ægrè eſt.* Neque te moveat ſi non fiat eclipſis vocalis unius antè aliam. Hæc enim forma loquendi familiaris eſt Lucretio paſſim.

839. *Annis.*] Alii *malis* minùs eleganter, ut patet ;

Adde furorem Animi proprium, atque oblivia rerum:
Adde quòd in nigras lethargi mergitur undas.
Nil igitur mors eſt; ad nos neque pertinet hilum,
Quandoquidem natura Animi mortalis habetur.
Et velut anteacto nil tempore ſenſimus ægri,
Ad confligendum venientibus undique Pœnis,
Omnia cùm belli trepido concuſſa tumultu
Horrida contremuêre ſub altis ætheris auris;
In dubióque fuit ſub utrorum regna cadendum
Omnibus humanis eſſet terrâque marique.

INTERPRETATIO.

Adjunge his rebus etiam *propriam inſaniam mentis, & obliviones rerum: adjunge, quòd* ipſa *mens immergitur in atras aquas lethargia. Ergo mors non eſt aliquid; neque vel minimum ſpectat ad nos; ſi quidem natura Animæ eſt mortalis. Et ſicut nihil mali paſſi ſumus in tempore præterito, cùm Carthaginenſes accurrerent ex omnibus partibus ad pugnandum, & cùm omnia percuſſa horrendo motu belli* quaſi *horrenda tremuerunt ſub ſummis flatibus aëris, & cùm incertum fuit cunctis hominibus, ſub quorum imperia deveniendum ſibi eſſet tam* in *terrâ quàm* in *mari.*

ANNOTATIONES.

840. *Furorem Animi proprium.*] Phrenesim, quæ morbus eſt Animi inſanientis, & furore agitati.

841. *Lethargi.*] Vel lethargiæ, v. 466.

842. *Nil igitur mors eſt, &c.*] Hactenùs Poëta de Animæ mortalitate; quæ prima pars fuit diſſertationis propoſitæ initio hujus libri v. 35. & 36. Nunc autem ab hoc v. ad v. 1067. contendit perſuadere mortem aut nihil eſſe, aut nihil ad nos pertinere, quæ altera pars fuit diſputationis propoſitæ ſuprà v. 37. 38. 39. & 40. Itaque His 13 v. docet I. à ſimili, ut aiunt, mortem ipſam, aut ea quæ nobis poſt mortem feruntur eventura, nihil magis ad nos pertinere, quàm quæ in anteactis temporibus evenerunt. Sicut enim v. g. nullo terrore fuimus percuſſi, cùm de totius orbis terrarum imperio Carthaginenſes cum Romanis certârunt: ita nec futurarum rerum eventus nos debet terrere. Quod præclarè complexus eſt Cicero 1. Tuſc. his verbis: *Natura verò ſic ſe habet, ut quomodo initium nobis rerum omnium ortus noſter afferat, ſic exitum mors, quæ, ut nihil pertinuit ad nos antè ortum, ſic nihil poſt mortem pertinebit. In quo quid poteſt eſſe mali, cùm mors nec ad vivos pertineat, nec ad mortuos? Alteri nulli ſunt: alteros non attingit, &c.* Et paulò antè: *Qui enim ſatis vident id, quod eſt luce clarius, Animo & Corpore conſumto, totóque animante deleto, & facto interitu univerſo, illud animal, quod fuerit, factum eſſe nihil; is planè perſpiciet inter Hipocentaurum, qui nunquam fuerit, & regem Agamemnonem, qui fuit, nihil intereſſe: nec pluris facere nunc M. Camillum hoc civile bellum, quàm ille vivo ego fecerim Romam captam &c.* Eodem argumento uſus eſt Epicurus apud Laërt. lib. 10.

Hilum.] v. 814.

844. *Nil ægri.*] Nil mali, nullum malum.

845. *Ad confligendum.*] Sup. adversùs Romanos.

Pœnis.] Carthaginenſibus, qui duce Annibale Romanis bellum intulerunt. Tit. Liv. Flor. &c.

847. *Sub altis ætheris auris.*] Sub æthere, ſub cœlo.

848. *In dubióque fuit ſub, &c.*] Lamb. benè. Alii minus rectè: [*cadendum.*
In dubióque fuêret utrorum ad regna
Quaſi *fuêret* antiquè pro eſſet.

Utrorum.] Pœnorúmve, an Romanorum.

849. *Omnibus humanis.*] Omnibus hominibus,

Sic ubi non erimus; cùm corporis atque Animaï
Diſcidium fuerit, quibus è ſumus uniter apti.
Scilicet haud nobis quidquam, qui non erimus tum,
Accidere omninò poterit, ſenſúmque movere;
Non ſi terra mari miſcebitur, & mare cœlo.
Et ſi jam noſtro ſentit de corpore poſtquàm
Diſtracta eſt Animi natura, Animæque poteſtas:
Nil tamen hoc ad nos, qui cœtu conjugióque
Corporis, atque Animæ conſiſtimus uniter apti.
Nec, ſi materiam noſtram conlegerit ætas
Poſt obitum, rurſúmque redegerit, ut ſita nunc eſt;
Atque iterùm nobis fuerint data lumina vitæ:

INTERPRETATIO.

Ita poſtquàm non erimus; ubi ſcilicet ſeparatio Animæ & corporis facta *fuerit, ex quibus facti ſumus quid unum. Nimirùm nihil prorsùs poterit evenire nobis, qui non erimus tunc*; aut *tangere noſtros ſenſus, etiamſi terra miſcebitur* cum *mari, aut terra* cum *cœlo. Et, ſi natura Animi, & vis Animæ habet* aliquem *ſenſum, poſtquàm divulſa eſt jam de noſtro corpore: tamen hoc nihil* pertinet *ad nos, qui compoſiti ſumus in unum quid ex concilio & convent[u] corporis & Animæ. Neque* pariter, *ſi tempus contraxerit primordia noſtra poſt mortem, & iterum poſuerit ea; ſicut nunc poſita ſunt; & lux vitæ conceſſa rursùs fuerit nobis:*

ANNOTATIONES.

851. *Quibus è ſumus uniter apti,*] Hoc eſt, è quibus facti & conflati ſumus aliquid unum, nempè *homo*, qui corpore & Animâ conſtat.

Uniter.] Unum quid. Sic v. 858.

853. *Senſúmque movere.*] Senſum quidem corporis & Animi; cùm utrumque perire cenſeat Lucretius. Id eſt, malè afficere corpus & Animum.

855. *Et, ſi jam noſtro, &c.*] His 28. v. duplicem præoccupat objectionem, quæ adversùs ea, quæ jam docet, fieri potuit, & cujus utriuſque ſolutio habetur in locum argumenti II. quo probat aut mortem nihil eſſe, aut ad nos nihil pertinere. Itaque potuit quis Lucretio objicere, primùm Animam ſibi ſenſum, poſtquàm è corpore receſſit, ſervare ac retinere: ſecundò futurum fortè, ut eadem corpuſcula, & Atomi, quibus conſtabat homo, qui moritur, eodem ordine, & in eundem hominem compaginari queant. Reſpondet autem utrumque nihil ad nos pertinere. Non primum, quia homo conſtat ex corpore & Animâ ſimul junctis; unde Anima ſeorsùm ſentire non valet. Non ſecundum, quia, cùm ſemel vitæ noſtræ curſus eſt interruptus per mortem, fieri nequit ut olim doleamus de iis, quæ fecimus anteà, neque de iis, quæ patraturi ſumus poſtea, etiamſi noſtræ eædem Atomi concurrant, ac congrediantur iterùm in eoſdem homines, ac ſimiles nobis ipſis. Itaque in eâ eſt opinione Lucretius, ut tandem aliquando ex infinito cieri poſſint eædem Atomi in eaſdem res, quæ anteà jam extiterint, vel in eoſdem homines, qui jam fuerint: ſed negat hos homines poſſe recordari ſeipſos aliquando extitiſſe, quia curſus vitæ prioris interruptus adimit omnem omninò ſenſum cùm corporis, tum Animi.

856. *Animi natura.*] Animus.

Animæ poteſtas.] Anima.

858. *Uniter apti.*] Compacti in unum quid, v. 851.

859. *Materiam noſtram.*] Atomos, ex quibus conſtamus.

Conlegerit.] Antiqua ſcriptura, pro *collegerit.*

861. *Lumina vitæ.*] Vita.

Pertineat quicquam tamen ad nos id quoque factum,
Interrupta ſemel cùm ſit repentia noſtra.
Et nunc nil ad nos de nobis attinet, antè
Qui fuimus; nec jam de illis nos afficit angor,
Quos de materiâ noſtrâ nova proferet ætas.
Nam cùm reſpicias immenſi temporis omne
Præteritum ſpatium, tum motus materiaï
Multimodi quàm ſint, facilè hoc adcredere poſſis,
Semina ſæpè in eodem, ut nunc ſunt, ordine pôſta:
Nec memori tamen id quimus deprendere mente.
Inter enim jecta eſt vitaï pauſa, vagéque
Deerrârunt paſſim motus ab ſenſibus omnes.
Debet enim, miſerè cùm fortè ægréque futurum eſt;

INTERPRETATIO.

tamen non eſt cur *hoc etiam factum ſpectet ullatenùs ad nos, ſiquidem repens cur ſus vita noſtra jam ſemel interturbatus eſt. Et* jam *nunc nihil ſpectat ad nos de nobis ipſis, qui anteà extitimus: neque jam nunc anxietas lacerat nos de illis, quos futurum tempus procreabit de noſtris primordiis Namque, ſi contempleris totum intervallum temporis infiniti anteactum, atque etiam* *quàm varii ſint motus Atomorum,* ſane ratio erit cur *queas haud difficile credere iſtud.* nimirùm *primordia multoties ſita* fuiſſe *in eo ordine, ſicut nunc ſunt: neque tamen poſſumus retinere iſtud animo memori. Namque ceſſatio vitæ interpoſita eſt, & cuncti motus longè paſſim vagati ſunt à ſenſibus. Etenim cùm* cuidam *fortaſſe infeliciter & malè venturum eſt,*

ANNOTATIONES.

863. *Repentia.*] Subſt. à verbo *repo*: id eſt, tacita & ſenſim progrediens vivendi aſſiduitas. Vocat autem vitæ curſum *repentiam*, non inconcinnè, quia vita non ſubſultim, ſed ſenſim ſine ſenſu, inſectorum animalium in morem, repit atque procedit. Alii legunt *repetentia* ſubſt. etiam, hoc eſt, *recordatio, ἀνάμνησις*. Hinc alii *retinentia* ſubſt. quoque, id eſt recordatio pariter. Viderit lector, quæ lectio melior videatur.

864. *Et nunc nihil ad nos, &c.*] Id eſt, neque nunc de iis ſolliciti ſumus, qui fuerunt iidem ipſi, qui nunc ſumus: neque rursùs ſolliciti ſumus de iis, aut eorum incommodis angimur, qui de eâdem noſtrâ materiâ creabuntur olim.

De nobis.] De aliis nobiſmetipſis. Finge v. g. alterum Lucretium Poëtam extitiſſe antè hunc noſtrum, ſanè hic noſter Lucretius nihil curavit: ſimiliter finge tertium Lucretium alium futurum, ſanè nec de futuro iſto laboravit hic noſter Lucretius. Scilicet neq; qui fuerunt, neque qui erunt, etiam alii nos ipſi ullatenùs ad nos nunc exiſtentes pertinet.

866. *De materiâ noſtrâ.*] De noſtris Atomis, v. 859.

867. *Immenſi.*] Pallitur in hoc Lucretius, quòd *tempus* ſtatuat ab æterno æternum. Vel *immenſi*, id eſt, longi.

868. *Materiaï.*] Atomorum.

869. *Multimodi.*] Diverſi, varii, multiplices.

870. *Semina.*] Atomi, primordia.

Pôſta.] Poſita; ſyncope.

871. *Memori deprendere mente.*] Recordari, meminiſſe.

872. *Inter enim jecta.*] Tmeſis, pro *Interjecta enim.*

Vitaï pauſa.] Vitæ ceſſatio, ac quies; ſic infrà v. 943. lib. 1. v. 745. lib. 2. v. 118. id eſt, facta vitæ interruptio.

873. *Deerrârunt.*] Seceſſerunt, vagati ſunt, ceſſaverunt.

874. *Debet enim. &c.*] Hujus loci hæc eſt ſententia: is, qui fortè miſer ac æger futurus eſt, debet eo exiſtere tempore, quo malè ſibi poteſt ægrè eſſe; vel debet in eo eſſe tempore, cui miſerè poteſt accidere, atque ita, quo tempore ſibi miſerè & ægrè futurum eſt; alioquin non po-

Ipſe quoque eſſe in eo tum tempore, cui malè poſſit
Accidere. At, quoniam mors eximit id, prohibétque
Illum, cui poſſint incommoda conciliari,
Hæc eadem, quibus ægri nunc ſumus, antè fuiſſe:
Scire licet nobis nihil eſſe in morte timendum;
Nec miſerum fieri, qui non eſt, poſſe; neque hilum
Differre, an nullo fuerit jam tempore natus,
Mortalem vitam mors cui immortalis ademit.
Proinde, ubi ſe videas hominem indignarier ipſum
Poſt mortem fore ut aut putreſcat corpore pôſto,
Aut flammis interfiat, maliſve ferarum;

INTERPRETATIO.

ille *ipſe debet etiam exiſtere in eo tempore, ut ei queat evenire miſerè. Verùm cùm mors tollat illud* tempus, *& impediat illum anteà extitiſſe, cui hæc eadem mala, quibus jam nunc ipſi vexamur, queant comparari: juvat agnoſcere nihil metuendum eſſe nobis in morte; neque* ullum *poſſe eſſe infelicem, qui non extat: & nihil referre, utrùm in nullo tempore ortus extiterit anteà, cui mors æterna ſuſtulit vitam mortalem. Itaque, cùm cernas hominem dolere ſeipſum funrum poſt mortem, ut vel putreſiat corpore depoſito* in terrà, *vel ut abſumatur igne, aut maxillis belluarum;*

ANNOTATIONES.

terit uſquam eſſe miſer. At homo mortuus jam deſinit eſſe in ullo tempore, ergò nullo modo poteſt eſſe miſer. Sic de his præclarè diſputat Cicero Tuſc. 1.

876. *Id*] Sup. tempus, v. 875. Duo quippè ſtatuit Poëta, *Tempus*, in quo homini miſerè poteſt evenire: & *Hominem*, cui malè poteſt accidere. Docet autem hoc utrumque tolli per mortem: mors quippè adimit *Tempus* illud: prohibétque *Hominem* mortuum fieri poſſe miſerum, cùm jam non exiſtat in tempore, in quo ipſi malè poſſit accidere. Alii legunt *im* pro *eum* quaſi olim diceretur *im* pro *eum*. Quanquam Lambinus ipſe docet in codicibus MS. legi 13. pro *im*: ego inde legendum puto *id* pro 13. Viderit lector.

880. *Neque hilum.*] Nihilumque, v. 814.

883. *Proinde, ubi ſe. &c.*] His 24. v. continetur III. argumentum. Scilicet increpat eos, qui, licet nullum ſibi poſt mortem ſenſum ſuperfuturum fateantur, dubii tamen hærent, ſibique in Animo fingunt fore ut aliquid ſibi mali accidat: verenturque magis ne aut à feris devorentur, aut roſtris volucrum lacerentur, quàm aut igne crementur, aut melle præfocentur, aut frigore rigeant. Cùm tamen aliud alio non videatur acerbius. Itaq; falſa eſt hæc indignatio, falſa cogitatio, falſuſque metus, cùm poſt mortem nihil noſtri ſuperſit vivum, aut ſenſu præditum, quod pati poſſit. Scilicet totus in eo eſt Lucretius, ut mortem non modò malorum omnium maximè horrendum non eſſe: ſed ne ullum quidem eſſe malum perſuadeat. Quippe quidquid boni vel mali ad nos pertinet, id cum ſenſu ſit neceſſe eſt. Mors autem, inquit, privatio ſenſûs eſt. Igitur nihil ad nos ipſa pertinet. Verùm quòd mors ſenſûs externi ſit privatio; atque adeò quòd nihil in morte timendum ſit, quod deinceps viſum, auditum, olfactum, guſtatum, aut tactum ingratè afficiat, hoc ſanè cum Lucretio admittimus, cùm hæc ſine corpore eſſe nequeant, corpus autem per mortem diſſolvatur. At, quòd mortem velit eſſe privationem Animi, qui ſuo modo ſenſus eſt internus, & quo ſuperſtite ſenſum ſupereſſe profitetur, id nos etiam atque etiam improbamus.

884. *Pôſto.*] Poſito, Syncope eſt. Id eſt, in terrà condito, humato.

885. *Interfiat.*] Interficiatur, abſumatur, cremetpr. Sic lib. 2. v. 1067. *Confieri* pro *confici*. Et lib. 5. v. 889. Sic

Scire licet non ſincerum ſonere, atque ſubeſſe
Cœcum aliquem cordi ſtimulum; quamvis neget ipſe
Credere ſe quemquam ſibi ſenſum in morte futurum.
Non, ut opinor, enim dat, quod promittit; & inde
Nec radicitùs è vitâ ſe tollit & eicit:
Sed facit eſſe ſui quiddam ſuper inſcius ipſe.
Vivus enim ſibi cùm proponit quiſque futurum,
Corpus uti volucres lacerent in morte, feræque,
Ipſe ſui miſeret; neque enim ſe vindicat hilum,
Nec removet ſatis à projecto copore; & illud,
Se fingit; ſenſúque ſuo contaminat adſtans.
Hinc indignatur ſe mortalem eſſe creatum;
Nec videt in verâ nullum fore morte alium ſe,

INTERPRETATIO.

juvat noſcere illum *non dicere veritatem & certum quemdam aculeum ineſſe in corde* illus: *etiamſi ipſe deneget ſe putare ullum ſenſum ſuperſtitem fore ſibi poſt mortem. Neque enim, ut puto, præbet, quod pollicetur; & deinde neque ſe evellit funditùs aut expellit è vitâ: verùm ignarus ipſe fingit aliquid ſui ſupereſſe. Cùm enim unuſquiſque vivus fingit ſibi in animo fore, ut aves & beſtiæ dilacerent* ſibi *corpus poſt mortem, ipſe miſeretur ſui; neque enim vel minimùm liberat ſe, nec arcet ſatis* illas *à corpore* ſuo *humi proſtrato* inſepulto: *& videtur jam ipſe eſſe illud* corpus projectum; *& quaſi jam tunc adeſſet, coinquinat illud ſuo ſenſu. Inde fit ut doleat ſe natum eſſe mortalem; nec cernit neminem alterum ſe futurum in verâ*

ANNOTATIONES.

Plaut. Trin. *confit citò*. pro *conficitur*.

Maliſque ferarum, &c.] Id eſt, à feris devoretur, inſepultus ſcilicet, & projectus, inhumatus. Huc ſane pertinet illud Diogenis, qui cùm poſt mortem projici ſe juſſiſſet inhumatum, tum ſibi amici dixerunt: *volucribúſne & feris? Minimè verò*, inquit, *ſed bacillum propè me, quo abigam, ponitote. Qui poteris*, inquiunt illi? *non enim ſenties. Quid igitur*, inquit, ille, *mihi ferarum laniatus oberit nihil ſentienti?*

886. *Sonere.*] Antique pro *ſonare*. Nonius.

887. *Cœcum.*] Incognitum, ſtultum, falſum, & inanem.

889. *Et inde.*] Id eſt, *& deinde*. Ita omnes, præter Lambinum, qui legit *abundè*, quod refert ad verbum *dat*; quia, inquit, in vetet. MS. legitur, *& unde*.

890. *Eicit.*] pro *ejicit*, dactylicus verſus. Quid ſi legeremus *icit*, ab *icio*, quod eſt *pello*?

91. *Eſſe ſuper.*] Tmeſis, pro *ſupereſſe*.

894. *Miſeret.*] Pro *miſeretur*. Sic Plaut. in Trin. *Cave tui alius miſereat.* Quanquam Lambinus ait ſe legiſſe in codice Joviani Pontani manu adſcriptum: *ipſe ſibi miſer eſt*. Quaſi *miſer* pro *miſericors*. Non laudatur hæc interpretatio.

Hilum.] Vel minimum quid, v. 880.

895. *Nec removet.*] Sup. *feras & aves*, v. 893.

896. *Se fingit . . . illud.*] Hoc eſt, jam videtur ſibi ipſe eſſe hoc corpus projectum feris & volucribus, inſepultúmque.

Senſuque ſuo contaminat.] Sup illud ipſum corpus inſepultum, & exangue, quod ſe eſſe fingit. Quippe quia cadaver nullo ſenſu præditum eſt, hinc contaminat illud talis homo, qui fingit ſe horrere ferarum morſum, quia tribuit ſenſum corpori exanimo, quod omni caret ſenſu. Quod quidem non faceret, ſi corpus exanimum omni ſenſu carere ſibi perſuaſum haberet.

898. *Alium ſe.*] Alium ſibi ſimilem. v. g. Lucretius qui indignatur ſe mortalem natum eſſe, non videt in morte verâ alium fore Lucretium, qui vivus & ſtans poſſit ſe mortuum & jacentem lugere.

Qui

Qui poſſit vivus ſibi ſe lugere peremtum,
Stánſque jacentem; nec, lacerari, urive, dolere.
Nam ſi in morte malum eſt malis morſúque ferarum
Tractari, non invenio quî non ſit acerbum
Ignibus impoſitum calidis torreſcere flammis:
Aut in melle ſitum ſuffocari: atque rigere
Frigore, cùm in ſummo gelidi cubat æquore ſaxi:
Urgerive ſupernè obtritum pondere terræ.
At jam non domus accipiet te læta, neque uxor
Optuma, nec dulces occurrent oſcula nati
Præripere, & tacitâ pectus dulcedine tangent.

INTERPRETATIO.

morte, qui queat aut *vivens deflere ſe* eſſe *mortuum*, aut *ſtans*, deflere *ſe proſtratum; nec* qui queat *gemere* ſe *dilacerari aut cremari. Etenim, ſi acerbum eſt distrahi maxillis & dentibus beſtiarum, non reperio quâ ratione non ſit etiam malum* hominē *torreri ardentibus flammis impoſitum ignibus: vel poſitum in melle præfocari: aut etiam algore horreſcere, quando jacet in ſupremâ planitie lapidis frigidi: vel opprimi obrutum gravitate terræ ſuperimpoſita. Verùm*, inquies, *jam familia* tua *gaudens non excipiet te, neque ſponſa* tua *optima. neq; chari* tui *liberi obviam ibunt intercipere tibi baſia, nec afficient* tibi *cor ſecretâ jucunditate,*

ANNOTATIONES.

902. *Qui.*] Quomodo, quòd.

903. *Calidis torreſcere flammis.*] Comburi, cremari, in rogum imponi.

904. *In melle ſitum ſuffocari.*] Hoc quoque genus ſepulturæ fuit uſurpatum à veteribus, aut certè ratio ſervandorum corporum. Cujus meminit Xenophon lib. 5. Ἑλληνικῶν, ubi narrat Ageſipolin Lacedæmonium gravi morbo affectum, eóque ipſo morbo conſumtum die ſeptimo, in melle poſitum, & Lacedæmonem revectum ac regiâ ſepulturâ fuiſſe donatum. Sic Varro περὶ ταφῆς *Quare Heraclides Ponticus plus ſapit, qui præcepit, ut comburerent, quàm Democritus. qui ut in melle ſervarent: quem ſi vulgus ſecutus eſſet, peream ſi centum denariis calicem mulſi emere poſſimus?*

905. *Summo æquore ſaxi.*] Supremo ſaxo, aut marmore plano, polito, & benè æquato. Sic mare, ut ſuprà monui, dicitur *æquor* ab æqualitate & planitie ſuâ.

906. *Pondere terræ.*] Alii, *pondere cratis*, ut alludatur ad Carthaginenſium morem, qui hoc ſupplicii genere ſunt uſi, ut eſt apud Plaut. in Pænul.

907. *At jam non domus, &c.*] His 12. v. continetur IV. argumentum. Scilicet ſolvit objectiones, quæ fieri poſſunt adversùs vitæ commoda, quibus privantur mortui, ſi nihil eorum poſt mortem ſuperſit. Ad quid enim uxoris, liberorum ac familiæ tot teſtificationes amoris, ac blandimenta? Quid tua te & tuos juvabunt præclarè facta, ſi totus in morte peribis? Reſpondet Lucretius hæc anilia eſſe officia, cùm ad vitæ, quæ nulla eſt poſt mortem, felicitatem ac dulcedinem conducere valeant. Quæ quidem ſi parentes & amici benè noſcerent, magno ſe animi angore liberarent. Namque ſicut mortuus homo earum rerum cupidine nullâ tenetur ac deſiderio: ita nec earumdem privatione aduritur aut movetur. Verùm ſtultitiam & cæcitatem arguit ſuperſtitum, qui mortuos lugent; & ad mortuorum tumulum aſtantes perpetuò flent, cùm mortui in æternum morte ſopiti erunt, ut jam ſunt, nec noſtris fletibus, angoribus, doloribus, aut vocibus uſquam movebuntur.

Domus.] Familia; ſervi nempè & parentes.

608. *Optuma.*] Antiquè pro *optima*.

Non poteris factis tibi fortibus eſſe, tuiſque
Præſidio. Miſer, ô miſer, aiunt, omnia ademit
Una dies infeſta tibi tot præmia vitæ.
Illud in his rebus non addunt: nec tibi earum
Jam deſiderium rerum ſuperinſidet unà
Quod benè ſi videant animo, dictiſque ſequantur,
Diſſolvant animi magno ſe angore, metúque.
Tu quidem, ut es letho ſopitus, ſic eris, ævi
Quod ſupereſt, cunctis privatu' doloribus ægris.
At nos horrifico cinefactum te propè buſto
Inſatiabiliter deflebimus, æternúmque
Nulla dies nobis mœrorem è pectore demet.
Illud ab hoc igitur quærendum eſt, quid ſit amari
Tantoperè, ad ſomnum ſi res redit, atque quietem?
Cur quiſquam æterno poſſit tabeſcere luctu?

INTERPRETATIO.

Neque etiam poteris eſſe adjumento tibi, aut tuis per præclaras tuas *actiones. Et, infelix, ô infelix, inquiunt* omnes, *unus infelix dies abſtulit tibi cunctos tot fructus vitæ.* Verùm *non adjiciunt iſtud in his rebus*, nimirùm quòd *necdum jam amor iſtarum rerum ſimùl* quoque *ineſt tibi. Quod quidem ſi benè cernant mente, & exequantur re verba, liberabunt ſe anxietate mentis, &* magnò *timore. Tu verè ſicut es ſeporatus morte, ita eris per* omne *tempus, quod reſtat, expers quidem omnium dolorum morbidorum. Nos contrà lugebimus inſaturabiliter* ſtantes *juxtà te redactum in cineres* in *pyrâ: & nullus dies adimet* nobis *è corde ſempiternum noſtrum dolorem. Ergò iſtud petendum eſt ab iſto* homine, *quid tam acerbi ſit, ſi res revertitur ad ſoporem & ad quietem? Quare quivis poterit marceſcere perpetuo mœrore?*

ANNOTATIONES.

910. *Nec poteris, &c.*] Ita Lambinus reſtituit ex veteri MS. in quo ſe legiſſe ait: *Nec poteris factis foretibus &c.* Nec malè reſtituit. Vulgares editiones habent:

Nec poteris factis florentibus eſſe cuiquam
Præſidio.

vel:

Nec poteris factis florentibus eſſe tuiſque
Præſidio.

911. *Miſer ô miſer.*] Benè. Vulgares editiones, *miſero miſerè*: ita ut hæc verba conjungantur cum ſeqq. hoc modo: una dies infeſta tibi miſero ademit miſerè omnia tot præmia vitæ.

918. *Privatu'.*] Pro *privatus*, litterâ *s* demtâ, metri causâ.

919. *Cinefactum,*] In cineres verſum ac diſſolutum.

Buſto,] Buſtum, inquit Feſtus, *propriè dicitur locus in quo mortuus eſt combuſtus & ſepultus.* Hinc idem ibid. *Sed modò buſta ſepulcra vocantur.*

922. *Ab hoc.*] Sup. *homine*, qui talia objicit. Ita Lamb. & Paræus. Alii *ob hoc*: id eſt *ob hanc rem*; nec malè, ut patet.

923. *Ad ſomnum ... atque quietem.*] Id eſt, *ad mortem*; ſic v. 917.

Tu quidem, ut es letho ſopitus, ſic eris, ævi
Quod ſupereſt &c.

Et v. 935. 934. & ſeqq.

Scilicet ut mors eſt perpetuus ſomnus, ita ſomnus mors temporanea putatur, aut ſaltem imago mortis, ut ait,

Stulte, quid eſt ſomnus: gelidus niſi mortis imago.

Hinc Dux exercitûs quidam, cùm militem in excubiis dormitantem confodiſſet, lepidè cavillatus ait: Talem reliqui, qualem inveni.

Hoc etiam faciunt, ubi diſcubuêre, tenéntque
Pocula ſæpè homines, & inumbrant ora coronis,
Ex Animo ut dicant, brevis hic eſt fructus homullis:
Jam fuerit; neque poſt unquam revocare licebit.
Tanquam in morte mali cumprimis hoc ſit eorum,
Quòd ſitis exurat miſeros, atque arida torreat:
Aut aliæ cujus deſiderium inſideat rei;

INTERPRETATIO.

Multi *homines quoque faciunt iſtud, cùm accubuêre, & habent nonnunquam pateram* manu, *& velant vultum coronis, ut dicant ex* plenâ *mente, hoc eſt exiguum vitæ præmium hominibus: jam extiterit: neque poſteà unquam fas erit reducere* illud. *Quaſi in letho illorum id præſertim mali ſit, ut ſitis ardens adurat vel incendat: vel amor alterius cujuſvis rei inſit* illis; *neque*

ANNOTATIONES.

925. *Hoc etiam faciunt, &c.*] His 19. v. continetur V. argumentum. Igitur pergit Lucretius mortis formidinem ex hominum mentibus excutere. Non ſolùm, inquit, ſtulti ſunt ii, qui mortuos inſatiabiliter lugent, cùm poſt mortem nihil noſtri ſuperſit: ſed & ſtolidiores ſunt ii, qui comeſſationibus indulgentes, etiam inter pocula mortis memoriam refricant, quaſi ſiti inexpletâ conficiendi ſint, poſtquam è vitâ migraverint. Placidè quidem Voluptuoſos redarguit Lucretius, quippe qui Voluptatem humanæ excurſionis metam præfixerit. Cùm igitur, ut jam monuit, mors ſit ſomno ſimilis, ſane, qui mortuus eſt, nil curat aut appetit: namque, qui dormit, etiamſi Anima corpus adhuc incolat, tamen omni ſenſu caret. Ergò multò minùs mortuus nihil appetere aut curare debet. Tunc enim ita materia disjicitur, ut nihil ſuperſit vitæ aut ſensûs.

926. *Inumbrant ora coronis.*] Id eſt, capitibus imponunt coronas è floribus. Vel admovent labris pocula cincta floribus. Quod uſitatum erat veteribus Græcis & Latinis. Martial. lib. 3.

Pange thoros, pete vina, roſas cape, tingere nardo.
Ipſe jubet mortis te meminiſſe Deus.

Quod & Auſon. monet.

Vive memor mortis, memor ut ſis vive ſalutis.

927. *Brevis hic eſt fructus, &c.*] Sic Apollonides lib. 2. epig.

Tempus erit longum quo non putabimus: [eta]
Corripit & nobis tempora canities.

Sic Plaut. Bacchid.

Non tibi venit in mentem amabo: ſi dum vivas, tibi bene facias,
Jam pol id quidem eſſe haud perlonginquum? neque ſi hoc hodie amiſeris,
Poſt in morte id eventurum unquam?

Quos ſic B. Hyeron. adverſus Jovinianum ſcribens redarguit: *Manduca & bibe, &c. ſi tibi placet, cum Iſraële lude conſurgens, & canito.* Manducemus & bibamus, cras enim moriemur. *Manducet & bibat qui poſt cibos expectat interitum: qui cum Epicuro dicit*, Poſt mortem nihil eſt, & mors ipſa nihil eſt. Quibus congruit illud epigramma, quod inter Veterum Poëtarum epigrammata Epicuro tribuitur:

Cùm te mortalem nôris, præſentibus exple
Deliciis Animum: poſt mortem nulla voluptas.

Homullis.] Homuncionibus, hominibus. Sic Varro apud Nonium:

Tunicare homullum.

930. *Torreat.*] Verſus Dactylicus, qui familiaris eſt Lucretio. Lambinus, *terrat* malè omninò, ut patet.

931. *Aliæ.*] Antiquè pro *alius* in genitivo; ut notant Diomedes, Soſipater, Priſcianus & alii grammatici. Jam patrius caſus quintæ declinationis fuit veteribus *es, e, ei, ii*: ut *dies, die, diei, dii*. Ennius,

Poſtrema longinqua dies confecerit ætas.

Cicero pro Pub. Sest. *Equites verò daturos illius dies pœnas.* Virg. Georg. lib. 1.

Nec ſibi enim quiſquam tum ſe, vitámque requirit;
Cùm pariter mens & corpus ſopita quieſcunt.
Nam licet æternum per nos ſic eſſe ſoporem,
Nec deſiderium noſtri nos adficit ullum:
Et tamen haudquaquàm noſtros tunc illa per artus
Longè ab ſenſiferis primordia motibus errant;
Quum correptus homo ex ſomno ſe contigit ipſe.
Multò igitur mortem minùs ad nos eſſe putandum,
Si minùs eſſe poteſt, quàm quod nihil eſſe videmus.
Major enim turbæ disjectus materiaï
Conſequitur letho, nec quiſquam expergitus extat,
Frigida quem ſemel eſt vitaï pauſa ſecuta.
Denique, ſi vocem rerum Natura repentè

INTERPRETATIO.

enim tunc ullus deſiderat ſeipſum aut vitam ſuam. ſiquidem Animus ac corpus æqualiter ſoporata conquieſcunt. Namque concedimus tunc *ſomnum ita eſſe ſempiternum, neque amor ullus noſtri tangit nos: & tamen tum primordia illa,* ex quibus conſtamus, *non parùm vagantur per membra noſtra procùl à motibus, qui dant ſenſum; quin imò homo captus ſopore recipit ſe ipſum* ex eo. *Ergò exiſtimandum eſt poſt mortem longè minùs ſpectare ad nos, ſi poteſt eſſe minùs, quàm* id, *quod cernimus eſſe nihil. Namq; in morte major diſſipatio principiorum ſequitur,* quàm in ſomno, *neq; ullus expergefactus exiſtit, quem ceſſatio gelida vitæ ſemel conſecuta eſt. Denùm, ſi Natura rerum emittat* hanc *vocem ſubitò,*

ANNOTATIONES.

Libra dii, ſomnique pares ubi fecerit horas.

Hinc in fine hujus verſus alii legunt *res.* alii *re*; alii *rei.*

933. *Cùm pariter, &c.*] Id eſt, cùm dormimus altum & profundum ſomnum.

934. *Licet ... per nos. &c.*] Id eſt, non obſtamus, non recuſamus, quominùs ita ſit æternus ſopor.

936. *Et tamen haud &c.*] Senſus eſt: cùm dormimus, noſmetipſos nos non requirimus, neque vitam noſtram, neque ullo rerum deſiderio afficimur: & tamen corpora prima, ſeu Atomi, ex quibus noſter conſtat Animus, tunc non longè aberrant à motibus ſenſiferis, neque tota Anima foràs ejecta eſt: imò verò ex ſomno excitamur poſteà & expergiſcimur. Quantò minùs mors ad nos pertinere habenda eſt, quàm ſomnus, in quâ nullus remanet ſenſus?

938. *Conligit.*] Colligit, excitat.

941. *Disjectus.*] Disjectio, diſſipatio.

Materiai.] Atomorum.

942. *Letho.*] Sup. *in.* Alii *lethum*: nec malè.

Expergitus.] Diomedes, *expergiſcor. experrectus: expergor. expergitus.* Feſtus *expergitus, ab alio excitatus; quem ſolemus dicere expergefactum.*

943. *Frigida vitai pauſa.*] Mors, quæ eſt vitæ interruptio & ceſſatio. Itaque rectè dixit, *frigida*; ſic ſuprà, *gelidi veſtigia lethi*; & lib. 4.

Æterno corpus perfuſum frigere letho.

quia Animam facit ex igne, v. 270.

944. *Denique ſi vocem. &c.*] His 21. v. continetur VI. argumentum. Nimirùm proſopopœia eſt Naturæ: id eſt, oratio, in quâ Naturam facit loquentem cum homine vitæ nimiùm cupido, mortémque horrente. Scilicet mortis timorem ex animis hominum ſolvere pergit Poëta. Sic igitur loquitur Natura homini vitæ cupido, mortémque horrenti: Vel omnibus vitæ voluptatibus uſus es, vel adversâ fortunâ. Si voluptatibus uſus es, cur non, ut conviva ſatur è convivio recedit, ita tu ſatur è vitâ ſecedis? Sin autem adverſis rebus uſus es, cur vitam

Mittat, & hoc alicui noſtrum ſic incrèpet ipſa:
Quid tibi tantoperè, mortalis, quòd nimis ægris
Luctibus indulges? Quid mortem congemis, ac fles?
Nam, ſi grata fuit tibi vita anteacta, priórque;
Et non omnia pertuſum congeſta quaſi in vas
Commoda perfluxêre, atque ingrata interiêre;
Cur non, ut plenus vitæ conviva, recedis?
Æquo animóque capis ſecuram, ſtulte, quietem?
Sin ea, quæ fructus cunque es, periêre profuſa,
Vitáque in offenſu eſt: cur ampliùs addere quæris;
Rursùm quod pereat malè, & ingratum occidat omne?
Non potiùs vitæ finem facis atque laboris?
Nam, tibi præterea quod machiner, inveniámque
Quod placeat, nihil eſt: eadem ſunt omnia ſemper.
Si tibi non annis corpus jam marcet, & artus
Confecti languent: eadem tamen omnia reſtant,

INTERPRETATIO.

& ita ipſa objiceret iſtud cuiquam noſtrum: Quid, ô homo, tibi eſt, cur adeò nimis acribus doloribus te tradas? Quid deploras ac defles ita lethum? Namque ſi vita præterita, & prima fuit tibi jucunda; & ſi omnes vitæ commoditates non fluxerunt tibi *ſicut per vas perforatum, neque inutiles* tibi *perierunt, quare non abis veluti convivator, ſaturatus vitâ?* Cur non *accipis lubenti animo, ô ſtulte, quietem tutam? contrà verò, ſi res illæ omnes, quibus uſus es, effluxerunt & interierunt, & ſi vita fuit* tibi *in offenſione: quare cupis adjungere adhuc, quod iterùm peſſimè* tibi *intereat, & totum infructuoſum pereat? Nonne ſatiùs quæris finire vitam & pœnas tuas? Namque nihil habeo, quod ampliùs excogitem, & reperiam, quod gratum ſit tibi: cuncta ſunt perpetuò eadem, Si corpus nondùm* confectum *annis langueſcit tibi, neque membra labefactata deficiunt* & marceſcunt: *tamen* hæc *cuncta reſtant eadem.*

ANNOTATIONES.

producere cupis, quæ tibi perferunda non ſit? nihil enim novi habeo, quod tibi poſſim ſubminiſtrare, Qualem me hactenùs expertus es, eamdem in poſterùm ſemper experieris: eadem enim ſum; nec mutor uſquam. Itaque ſolatur eos Poëta, qui proſperâ ſunt uſi fortunâ: nec deſpicit eos, qui adverſam experti ſunt. O: Juvenum Doctor, Senúmque Cenſor egregius! Si impia demas, aureis ſanè præceptis digna ſunt hæc, quæ tradit ad calcem hujus libri.

946. *Mortalis.*] O! homo.

949. *Pertuſum ... vas.*] Quod nihil continet, quod nunquam expletur. Sic infrà v. 1022. & lib. 6. v. 19. & 20.

951. *Cur non &c.*] Imitatus eſt hunc locum Horat. Satyr. 1. lib. 1.

Inde fit ut rarò qui ſe vixiſſe beatum
Dicat, & exacto contentus tempore vita
Cedat, uti conviva ſatur, reperire queamus.

Adeò inexplebilis vitæ cupiditas homines tenet.

952. *Securam quietem.*] Mortem, in quâ nihil timendum eſt.

953. *Quæ fructus cumque.*] Tmeſis; *quæcumque*. Vox autem *fructus*, à verbo *fruor*: fruitus, vel fructus. Hinc alii malè *functus*. Sic v. 969. *perfructus*.

954. *In offenſu.*] In offenſione. Id eſt, ſi in vitâ offendiſti in res adverſas. Alii *in offensâ*.

Omnia ſi perges vivendo vincere ſecla;
Atque etiam potiùs ſi nunquam ſis moriturus.
Quid reſpondemus, niſi juſtam intendere litem
Naturam? & veram verbis exponere cauſam?
At, qui obitum lamentetur miſer ampliùs æquo,
Non meritò inclamet magis, & voce increpet acri?
Aufer abhinc lacrymas, barde, & compeſce querelas.
Grandior hic vero ſi jam, ſeniórque queratur;
Omnia perfructus vitaï præmia marces?
Sed quia ſemper aves, quod abeſt, præſentia temnis.
Imperfecta tibi elapſa eſt, ingratáque vita,
Et nec opinanti mors ad caput adſtitit antè,
Quàm ſatur, ac plenus poſſis diſcedere rerum.
Nunc aliena tuâ tamen ætate omnia mitte,
Æquo animóque, agedùm, jam aliis concede: neceſſe eſt.

INTERPRETATIO.

etiamſi continuabis ſuperare omnia ſecula vivendo: aut etiamſi nunquam interiturus ſis. *Quid* eſt, quod *dicimus* ad hæc, *niſi Naturam inferre* nobis *æquam actionem? & veram rationem explicare dictis? Verùm, nonne rectiùs ac jure increpabit, & verbis minacibus objurgabit* eum, *qui infelix deploret mortem plùs juſto? Tolle hinc fletus* tuos, *ò ſtulte, & reprime queſtus* tuos. *At verò ſi ætate provectior, & ſenior conqueratur, langueſcis cùm jam uſus ſis omnibus mercedibus vitæ. Verùm, quia perpetuo cupis, quod non eſt, contemnis præſentia. Vita inofficioſa & nondum abſoluta effluxit tibi, & inopinanti* tibi *mors ſtetit juxtà caput priùs, quàm expletus & ſaturatus rebus queas excedere* è vitâ. *Attamen jam relinque omnia, quæ ad vitam tuam non pertinent, & agesis, jam lubenti animo cede aliis;* namque *oportet.*

ANNOTATIONES.

963. *Reſpondemus.*] Lambin. *reſponderimus* vel *reſpondeamus*; ut vocales *e* & *a* coaleſcant in unam ſyllabam.

965. *At, qui obitum &c.*] His 20. v. continetur VII. argumentum, quo probat mortem aut nihil eſſe: aut nihil ad nos pertinere. Eſt autem proſopopœia ſeu oratio ejuſdem Naturæ, quam loquentem inducit, & objurgantem eos, qui vitæ deſiderio nimis tenentur, mortémque obire recuſant, quaſi vitâ non expletos; cùm tamen ea ſit rerum viciſſitudo, ut aliæ aliis cedant, aliæque generentur ac creſcant ex interitu & ſeminibus aliarum; neque vita ulli detur ad mancipium, ſed cunctis ad uſum. Hinc facetiſſimus extat dialogus apud Lucian. Menippi & Chironis, in quo Chiron interrogatus à Menippo, cur mori maluerit, cùm ſibi immortali eſſe liceret, reſpondet, perpetuum rerum tenorem, & ſimilia omnia ſuo tempore viciſſim excurrentia ſatietatem vitæ ſibi peperiſſe.

967. *Barde.*] Stulte, ſolide. Lamb. *barathre*; eſt autem *barathre, onis*, inſatiabilis homo, & avidiſſimus. Horat,

Mendici mimæ barathronis, hoc genus omne. Non malè.

969. *Perfructus.*] A verbo *perfruor.* v. 953.

970 *Quod abeſt.*] Quod futurum eſt; quod nondum habes.

974. *Aliena tuâ ... ætate.*] Id eſt, quibus frui non debeas in vitâ. Horat. ſatyr. 2. lib. 2.

Vivere ſi rectè neſcis, decede peritis.
Luſiſti ſatis, ediſti ſatis, atque bibiſti:
Tempus abire tibi eſt &c.

Jure, ut opinor agat, jure increpet, inciletque.
Cedit enim rerum novitate extruſa vetuſtas
Semper; & ex aliis aliud reparare neceſſe eſt;
Nec quidquam in barathrum, nec Tartara deditur atra.
Materies opus eſt ut creſcant poſtera ſecla;
Quæ tamen omnia te vitâ perfuncta ſequentur.
Nec minùs ergò antè hæc, quàm tu, cecidêre cadéntque.
Sic aliud ex alio nunquàm deceſſit oriri;
Vitáque mancipio nulli datur, omnibus uſu.
Reſpice quàm nihil ad nos anteacta vetuſtas
Temporis æterni fuerit, quàm naſcimur, antè.
Hoc igitur ſpeculum nobis Natura futuri
Temporis exponit. poſt mortem denique noſtram

INTERPRETATIO.

Sanè, ut puto, faciet rectè ac meritò objurgabit, atque increpabit. Namque vetuſtas expulſa rebus novis continuò cedit; oportet reficere aliam rem ex aliis rebus: neque res ulla mittitur in abyſſum, & in nigra Infernorum loca. Opus eſt materia. ut genera poſteritatis augeantur: quæ tamen omnia genera poſtera *ubi uſa erunt vitâ, ſubſequentur te. Igitur hæc* omnia *non minùs anteà periêrunt, aut peribunt* olim, *quàm tu* ipſe. *Atque ita res una non deſinit naſci perpetuò ex aliâ, nec vita conceditur ulli ad dominium*, ſed datur *cunctis ad uſum* tantùm. *Vide quòd antiquitas præterita temporis æterni nihil pertinuerit ad nos, priuſquàm orimur. Ergo Natura exhibet nobis hoc ſpeculum temporis venturi. Demùm poſt mortem no-*

ANNOTATIONES.

976. *Agat, increpet &c.*] Sup. *eſt ut.* Vel ſubiunctiv. pro indicativi futuro.

Incilétque.] Incilare, eſt increpare, improbare atque incuſare, inquit Feſtus. Pacuvius Duloreſte: *Si quis hâc me oratione incilet, quid reſpondeam?* Lucill.

Nunc. Cai, quoniam incilans nos lædis vicissim.

979. *Nec quicquam in barathrum &c.*] Id eſt, nihil revertitur in nihilum, ut docuit lib. 1. ſed omnia reſolvuntur & revertuntur in prima corpora. In *barathrum*, id eſt, abyſſum, in nihilum. Sumitur & à Poëtis pro *Inferis.*

980. *Materies opus eſt.*] Sic locutus eſt lib. 2. v. 814.

Poſtera ſecla.] Genera rerum ventura. Sic lib. 1. v. 20. 468 & lib. 2. v. 77. & ſuprà v. 629. &c. *ſecla* pro *genera* uſurpat.

983. *Sic aliud.*] Alii, *ſic alid*, metri causâ. Sic lib. 1. v. 263. 1005. & lib. 5. v. 1304.

984. *Mancipio.*] Dominio; Galliceè *en propre.* Id eſt, ut loquuntur Juriſconſulti, nulli datur vitæ proprietas, ſed uſus. *Mancipium* dictum eſt à *manu capiendo.* Mancipio ea accepiſſe dicimus, quorum dominium nobis eſt quæſitum, ſeu quorum domini ſumus per alienationem aliquam, vel per donationem, vel per in jure ceſſionem, ut aiunt. Plaut. in Curculione. Cicero lib. 7. epiſt. ad Curſum: & ibid. Curius ad Cicer.

985. *Reſpice quàm nil ad nos.*] His 3. v. cum dimidio continetur VIII. argumentum, quod à ſimili ducitur. Sicut enim, inquit, anteacta ſecula nihil ad nos pertinuerunt, & ſecuriora nobis videntur quàm ea, in quibus ſumus: ita ventura ſecula nihil ad nos pertinebunt, in quibus æternò ſomno ſepeliemur. Itaque ſic benè conſulit iis qui mortem metuunt ob vitæ amorem, quo tenentur.

986. *Quàm naſcimur antè.*] Tmeſis; antequàm naſcimur.

988. *Exponit.*] Proponit. foris ponit & expromit, exhibet.

Poſt mortem denique. &c.] His 47. v. jam conatur Poëta perſuadere hominibus nihil mali poſt mortem futurum, eáque omnia, quæ de inferna:

Num quid ibi horribile apparet? num triſte videtur
Quicquam? nonne omni ſomno ſecurius extat?
Atque ea nimirùm quæcunque Acherunte profundo
Prodita ſunt eſſe, in vitâ ſunt omnia nobis.
Nec miſer impendens magnum timet aëre ſaxum
Tantalus, ut fama eſt, caſsâ formidine torpens.
Sed magis in vitâ Divûm metus urget inanis
Mortales, caſúmque timent, quemcunque ferat ſors.
Nec Tityum volucres ineunt Acherunte jacentem;

Interpretatio.

ſtram an aliquid videtur nobis *ibi* Ineſſe *horrendum? an aliquid apparet mœſtum? nonne* illud omne tempus *eſt tutius, quàm omnis ſopor. Et verò ſcilicet ea omnia, quæ tradita ſunt eſſe in imo Acherunte, contingunt nobis* tantùm *in vitâ. Neque infelix Tantalus metuit ingentem lapidem pendentem* in aëre, *ſicut aiunt, vano metu marceſcens. Verùm potiùs vanus timor Deorum premit homines in vitâ, & metuunt infortunium quodcũq; fortuna inferat. Neq; aves deſcendunt ſuper*

Annotationes.

libus pœnis vulgus hominum credit, vitæ ſolius eſſe vitia. Nimirùm quaſi Tantali, Tityi, Siſyphi, Danaïdúmq; pœnæ, ac Cerberus, Furiæ, & Tartarus &c. ſint nobis in vitâ, nóſque vivos exerceant, lacerent, excrucient, exterreant, fodicent &c. Itaque his 4. v. prioribus docet hæc omnia nulla eſſe apud Inferos, ſed in vitâ tantùm.

989. *Ibi.*] In futuro tempore, poſt mortem.

991. *Acherunte profundo.*] Inferis, ut docui lib. 1. v. 121. & ſuprà v. 25. & 628. & alibi paſſim.

993. *Nec miſer impendens, &c.*] His 4. v. explicat ea, quæ de Tantalo feruntur apud Inferos, non vera eſſe, ſed hujus pœnis nobis ſignificari homines, qui Deorum inani metu terrentur, caſúmque quemlibet timent. Scilicet Tantalus Jovis ex Plote nymphâ filius dicitur, Agamemnonis & Menelai avus; is cùm Deos convivio exciperet, Pelopem filium ſuum menſæ appoſuit; à quo abſtinuerunt Dii: patrémque tanti ſceleris auctorem ad Inferos detruſerunt, ubi perpetuâ fame & ſiti torqueretur. Scilicet fingitur merſus aquis Eridani ore tenùs, quas tamen bibere non poteſt: fingunt & poma capiti ejus imminere quæ carpere non licet. Mithologici hanc fabulam vulgò interpretantur de Avaris, qui bonis paternis frui non audent. Horat. lib. 1. ſerm. Satyr. 1.

> *Tantalus à labris ſitiens fugientia captat*
> *Flumina, quid rides? mutato nomine, de te*
> *Fabula narratur, congeſtis undique ſaxis*
> *Indormis inhians, & tanquam parcere ſacris*
> *Cogeris, aut pictis tanquam gaudere tabellis.*

Lucretius verò interpretatur de inani Deorum metu ac caſu quocunque, quem timent in vitâ homines. Sequitur autem eorum opinionem, qui ſaxum capiti Tantali apud Inferos impendere fingunt, cujus caſum perpetuò metuat. Sic Eurip. Oreſt. Κορυφῆς ὑπερτέλλοντα δειμαίνων πέτρον ἀέρι ποτᾶται, καὶ τίνει ταύτην δίκην. Conſule de his Macrob. lib. 1. cap. 10. in Som. Scip.

997. *Nec Tityum ineunt, &c.*] His 11. v. docet ea, quæcumque de Tityi pœnis apud Inferos fabulati ſunt Poëtæ, ſignificari de hominibus, qui in vitâ amore libidinoſo cruciantur, aut aliâ quâvis curâ ſollicitâ. Sic Servius ad illum Virgilii v. 595. lib. 6. æn. *Necnon & Tityum, &c. Sanè de his omnibus rebus mirè reddidit Lucretius, & confirmat in noſtrâ eſſe vitâ omnia, quæ finguntur de Inferis. Dicit enim Tityum*

Nec

Nec, quod ſub magno ſcrutentur pectore quicquam
Perpetuam ætatem poſſent reperire profectò,
Quamlibet immani projectu corporis extet;
Qui non ſola novem diſperſis jugera membris
Obtineat, ſed qui terrai totius orbem:
Non tamen æternum poterit perferre dolorem:
Nec præbere cibum proprio de corpore ſemper.
Sed Tityus nobis hic eſt, in amore jacentem
Quem volucres lacerant, atque exeſt anxius angor:
Aut aliâ quâvis ſcindunt cuppedine curæ.
Siſyphus in vitâ quoque nobis antè oculos eſt,

INTERPRETATIO.

Tityum proſtratum in *Acherunte; neque ſanè poſſent invenire aliquid. quod rimentur* per *æternum ævum ſub ingenti pectore* illius, *quantumvis conſtet immenſo ſpatio corporis*; quippe *qui etiamſi non occupet ſolum novem jugera* terræ *extenſis* ſuis *artubus ſed etiam globum totius terræ: attamen non poterit ferre dolorem* iſtiuſmodi *perpetuum: neque ſubminiſtrare alimentum perpetuò de ſuo corpore. Verùm ille* homo *nobis dicitur Tityus* iſte, *quem aves dilacerant occupatum amore*, *&* quem *acris anxietas exedit: aut* quem *ſollicitudines lacerant aliâ quâcumque cupiditate*. *Similiter* illc *nobis videtur Siſyphus in vitâ ob oculos noſtros*,

ANNOTATIONES.

amorem eſſe, hoc eſt libidinem, qua ſecundùm Phyſicos & medicos in jecore eſt ut riſus in ſplene, iracundia in felle, &c. Tityus itaque Jovis filius ex Elarâ Orchomeni filia fingitur, Is autem adultus captus amore Latonæ Apollinis matris, eam de ſtupro interpellavit; quâre indignatus Apollo eum ſagittâ confodit & ad Inferos relegavit, ubi jecur ejus vulturibus fodicandum appoſuit eâ lege, ut conſumtum denuò naſceretur, & ſic nunquam à diſcerpendo ceſſarent vultures. Tantæ autem magnitudinis gigas fuiſſe fertur, ut jacens novem terræ jugera occuparet. Ovid. met.

Viſcera præbebat Tityus lanianda, novémque
Jugeribus diſtractus erat, &c.

Virgil. 6. æn. v. 595.

Nec non & Tityum terræ omniparentis alumnum
Cernere erat per tota novem cui jugera corpus
Porrigitur; roſtróque immanis vultur abunco
Immortale jecur tundens, fœcundáque pœnis
Viſcera, rimatúrque epulis, habitátq: ſub alto
Pectore; nec fibris requies datur ulla renatis.

999. *Perpetuam ætatem.*] Perpetuo tempore, perpetuò.

1005. *Sed Tityus nobis, &c.*] Sic præclarè Macrob. lib. 1. cap. 10 in Som. Scip. *Vulturem jecur immortale tundentem nihil aliud intelligi voluerunt* (Veteres), *quàm tormenta conſcientiæ, obnoxia flagitio, viſcera interiora rimantis, & ipſa vitalia indefeſſa admiſſi ſceleris admonitione laniantis. ſempérque curas, ſi requieſcere fortè tentaverint, excitantis, tanquam fibris renaſcentibus inhærendo, nec ullâ ſibi miſeratione parcentis; lege hâc, quâ ſe judice nemo nocens abſolvitur, nec de ſe ſuam poteſt vitare ſententiam.*

1007 *Cuppedine.*] Alii *turpedine.*

1008. *Siſyphus in vitâ &c*] His 8. v. explicat ea, quæ de Siſyphi pœnâ apud Inferos feruntur de hominibus, qui in vitâ ſunt ambitioſi. Sic Macrob. citato loco: *Saxum ingens volvere inefficacibus laborioſiſque conatibus vitam terentes, atram ſilicem lapſuram ſemper & cadenti ſimilem illorum capitibus imminere, qui arduas poteſtates, & infauſtam ambiunt tyrannidem, nunquam ſine timore*

Qui petere à populo faſces, ſævâſque ſecures
Imbibit, & ſemper victus triſtiſque recedit.
Nam petere imperium, quod inane eſt, nec datur unquam;
Atque in eo ſemper durum perferre laborem,
Hoc eſt adverſo nixantem trudere monte
Saxum, quod tamen à ſummo jam vertice rurſùm
Volvitur, & plani raptim petit æquora campi.
Deinde Animi ingratam naturam paſcere ſemper,
Atque explere bonis rebus, ſatiaréque nunquam;
Quod faciunt nobis annorum tempora, circùm

INTERPRETATIO.

qui ſibi induxit in animum poſtulare à populo faſces, & crudeles ſecures; & tamen *ſemper ſuperatus & mæſtus redit. Namque poſtulare magiſtratum, qui vanus eſt, qui nunquam conceditur, & ferre perpetuò extremam pœnam in eo* petendo, ſanè *iſtud eſt* hominem *conantem compellere ſaxum adverſo monte, quod tamen jam devolvitur iterùm à ſupremo cacumine* montis, *&* quod *provuit celeriter in planitiem æquatam campi. Prætereà alere perpetuò naturam ingratam cordis & replere* illam *optimis rebus neque unquam ſaturare* illam; *quod quidem* longa *tempora annorum faciunt nobis, dum circùm*

ANNOTATIONES.

victuri, & cogentes ſubjectum vulgus odiſſe dum metuat, ſemper ſibi videntur exitium, quod merentur excipere. Siſyphus itaque Æoli filius fuit, qui omnium mortalium aſtutiſſimus extitit: cùm Atticam latrociniis vexaret occiſus eſt à Theſeo. Fabulati ſunt Poëtæ illum eo ſupplicii genere apud Inferos plecti, ut ſaxum in montis verticem provehere cogatur, unde repentè deorsùm delabitur. Ovid. Metam. 13. & Virg. 6. æn. v 616

1009. *Faſces*] Honores, magiſtratus. *Faſces* enim apud Romanos erant magiſtratuum inſignia, quæ à lictoribus præferebantur: Conſulibus quidem duodeni, Proconſulibus verò & Prætoribus ſeni Hinc factum eſt ut pro ipſis Magiſtratibus uſurpentur. Sic Virg. 2. Georg.

> *Non illum populi faſces, non purpura Regum*
> *Flexit.*

Hæc autem *Faſcium* erat figura. Detractis ex betulâ arbore virgis ita includebatur *ſecuris*, ut acies ferri in ſummitate emineret, reliqua pars circunducto loro tegeretur. Quod eo conſilio factum docet Plutarchus *in problem.* ut noſcerent magiſtratus, iram in ſumendo ſupplicio non præcipitem debere habere. Hinc addidit Poëta noſter, *Sævâſque ſecures.*

1010. *Imbibit.*] In animum induxit, Sic loquitur lib. 6. v. 71.

> —— *Ut ex irâ pœnas petere imbibat* [*acres.*

Sic loquitur Cicero Orat. pro Quinct. *Quòd ſi facere nolis, atque imbiberis ejuſmodi rationibus illum ad ſuas conditiones inducere.*

1015. *Æquora.*] Planitiem, ut ſuprà jam ſæpè monui. Unde mare dicitur *æquor*, quia planum, & æquabile.

1016. *Deinde Animi ingratam, &c.*] His 8 v. Danaïdarum pœnas explicat de hominibus, qui rebus ac terræ frugibus nuſquam expleri aut ſatiari queunt. Scilicet Danaüs frater Beli & Ægyſthi filias habuit quinquaginta, quæ nupſerunt totidem filiis Ægyſthi: verùm unâ nocte ſingulæ ſuos interfecerunt maritos, præter unam Clytemneſtram. Hinc fabulati ſunt Poëtæ illas ideò apud Inferos aquam in dolium pertuſum congerere, donec compleatur, quod nuſquam fieri poterit. Sic Macrob. citat. Sic Horat Od. 11. lib. 3.

1018 *Quod faciunt &c.*] Id eſt, quod fit, cùm redeuntibus annis, tantâ rerum copiâ, quas terra parit, fruentes nunquam tamen explemur.

Cùm redeunt, fœtúſque ferunt variόſque lepores,
Nec tamen explemur vitaï fructibus unquam:
Hoc, ut opinor, id eſt, ævo florente puellas
Quod memorant laticem pertuſum congerere in vas;
Quod tamen expleri nullâ ratione poteſtur.
Cerberus & Furiæ jam verò & lucis egenus
Tartarus horrificos eructans faucibus æſtus,
Hæc neque ſunt uſquam, neque poſſunt eſſe profectò:
Sed metus in vitâ pœnarum pro malefactis
Eſt inſignibus inſignis, ſceleriſque luela
Carcer; & horribilis de ſaxo jactu' deorsùm,

INTERPRETATIO.

revertuntur, & portant fructus & diverſas venuſtates, neque tamen ſaturamur unquam frugibus vitæ: iſtud ſanè, ut puto hoc eſt, quod Poëtæ *aiunt virgines ætate florenti conjicere aquam in vas perforatum; quod tamen nullo modo poteſt compleri. Nunc verò nec Cerberus, nec Furiæ, nec Tartarus carens lumine, evomens horrendos ardores è gutture ſuo, hæc*, inquam, omnia *nullibi extant, neque ſanè queunt eſſe* ullibi: *verùm timor ſuppliciorum pro ſceleribus notatiſſimis eſt manifeſtus carcer*, quæ eſt *expiatio criminis; & horrendus projectus deorsū de rupe,*

ANNOTATIONES.

1021. *Puellas.*] Danaïdas, Belidas, Danaï filias, Beli neptes.

1022. *Pertuſum in vas.*] Sic v. 950.

1023. *Poteſtur.*] Sic olim *poteſſe* pro *poſſe*, ut monui lib. 1. 666. lib. 2. v. 225. 1008. & ſuprà v. 320.

1024. *Cerberus & Furiæ, &c.*] His 13. v. docet nuſquam eſſe Cerberum, Furias, Tartarum, pœnas, verbera, & alia id genus inſtrumenta, quibus apud Inferos dicuntur plecti ſontes. Quippe cùm Animas mortales docuerit, nullos eſſe Inferos neceſſe eſt. Cerberus autem fingitur à Poëtis canis triceps, inferorum cuſtos, Virg. 6. æn. v. 417.

Cerberus hæc ingens latratu regna trifaucі
Perſonat, adverſo recubans immanis in antro. &c.

Senec. in Fur. Ovid. 7. metam. Horat. lib. 2. od. 19. & lib. 3. od. 11. & alii. Furiæ autem Poëtis dicuntur tres, Alecto, Tiſiphone, Megæra, noctiſque & Acheruntis filiæ. Ad hæc autem ſic præclarè Cicero orat. pro Roſc. Amerino: *Nolite putare, quemadmodum in fabulis, eos qui aliquid impiè ſceleratéque commiſerunt, agitari & perterreri Furiarum tædis ardentibus; ſua quemque fraus, ſuus terror maximè vexat, ſuum quemque ſcelus agitat, amentiâque afficit, ſuæ malæ cogitationes, conſcientiæque Animi terrent. Hæ ſunt impiis aſſiduæ, domeſticæque Furiæ, quæ dies noctéſque parentum pœnas à conſceleratiſſimis filiis repetant.* Vide & Virg. 6. æn. v. 605. & ſeqq.

1025. *Tartarus.*] Sing. maſc. at plur. *Tartara, orum.* Locus eſt inferorum profundiſſimus, in quo ſontes plecti creduntur. Virg. 6. æn. v. 577. & ſeqq. Hom. 8. Iliad. Heſiod. in Theog. & Lucretius iterùm lib. 4. v.

Deſpectum præbet ſub terras impete tanto,
Et tetris quantum cœli patet altus hiatus.

1028. *Luela.*] Ita Lamb. Par. & alii plures. Id eſt, expiatio, à verbo *luere*. Nonnulli tamen legunt *Numella*. Eſt autem *Numella*, ait Nonius, machinæ genus ligneum ad diſcruciandos noxios comparatum, quo & collum & pedes immittunt. Quale genus nos Galli vocamus fortè *Pilory*. Feſtus autem ſcribit eſſe genus vinculi quo quadrupedes ligantur. Plautus hujus vocis meminit in Aſin. *Nervos, catenas, carcerem, numellas, pedicas, boias.*

1029. *De ſaxo jactu'.*] Jactu' pro *Jactus*. De hoc autem genere ſupplicii vide Horat. Satyr. 6. lib. 1. Dejicie-

Verbera, carnifices, robur, pix, lamina, tedæ;
Quæ tamen etſi abſunt, at mens ſibi conſcia facti
Præmetuens adhibet ſtimulos, torrétque flagellis:
Nec videt intereà, qui terminus eſſe malorum
Poſſit, nec quæ ſit pœnarum denique finis;
Atque eadem metuit magis hæc ne in morte graveſcant.
Hinc Acheruſia fit ſtultorum denique vita.
  Hoc etiam tibi tute interdùm dicere poſſis:
Lumina ſuis oculis etiam bonus Ancu' reliquit,
Qui melior multis, quàm tu, fuit, improbe, rebus.
Inde alii multi reges, rerúmque potentes
Occiderunt, magnis qui gentibus imperitârunt.
  Ille quoque ipſe, viam qui quondam per mare magnum
Stravit, itérque dedit legionibus ire per altum,
Ac pedibus ſalſas docuit ſuperire lacunas;

INTERPRETATIO.

flagella. tortores, cuſtodia obſcura, pix. lamina. faces: quæ omnia *licet non adſint, tamen animus reus* alicujus criminis *patrati timens addit ſibi aculeos. & urit ſe verberibus: neque interim cernit, quis finis queat eſſe* ſuorum *dolorum, nec quis terminus ſit ſuorum ſuppliciorum; & timet etiam ne hæc eadem* mala *augeantur magis in morte. Inde demùm accidit ut vita ſtelidorum fiat Infernalis. Tu ipſe poteris etiam aliquando loqui tibi: bonus Ancus liquit quoque lucem ex oculis ſuis, qui tamen, ô nequam, melior fuit, quàm tu in pluribus rebus. Deinde alii complures Reges, & Domini, qui imperaverunt maximis populis. mortui ſunt* etiam. *Ille etiam ipſe* Rex. *qui olim fecit iter ſuprà immenſum pelagus, & fecit viam ſuis legionibus incedere per mare. & edocuit tranſire pedibus ſuprà abyſſos ſalſos* maris alti,

ANNOTATIONES.

bantur enim rei perduellionis apud Romanos de Tarpeio monte.

1029. *Robur.*] Feſtus, *dicitur is locus quo præcipitatur maleficiorum genus, quod antè arcis robuſteis includebatur.* Malè autem Lambinus *rebus.* Sic enim Apuleius in 2. apolog. O *ſubtilitas digna carcere & robore.* Valer. Maxim. lib. 6. de ſeverit. *Quin etiam familiares eorum, ne quis Reip. inimicis amicus eſſe vellet, de robore præcipitati ſunt.* Scilicet ex arcis ſontes interdùm præcipitabantur & interficiebantur. Quanquam non deſunt interpretes, qui vocem *robur* hîc interpretantur de fuſte aut ligno fuſtuario quo ſontes tundebantur.

1036. *Hinc Acheruſia, &c.*] Id eſt, hinc ſtultorum vita fit anxia, ſollicita, ærumnoſa, omnibus denique pœnis & cruciatibus refecta, ita ut vivi videantur eas ferre pœnas, quas apud Inferos damnati ferre dicuntur, Tityus, Tantalus, Danaïdes &c.

1037. *Hoc etiam tibi, &c.*] His 29. v. ſeqq. conſolatur interim mortalem quemque de ſuâ mortali conditione, quòd multi Reges, Imperatores, Philoſophi, & Sapientes mortui ſint, nec meliori uſi ſint conditione, quam vulgus hominum.

1038. *Ancu'.*] Pro *Ancus* metri causâ. Fuit autem Ancus cognomento Martius quartus Romanorum Rex, cujus ingenium indicat T. Livius his verbis: *avitæ gloriæ memor; medium erat in eo ingenium & Numæ & Romuli memor: cuilibet ſuperiorum Regum belli paciſque & artibus & gloriâ par.* De quo Virg. 6. æn. v. 815.

——— Quem juxta ſequitur jactantior Ancus.
Nunc quoque jam nimium gaudens popularibus auris.

Scilicet qui & populi & Patrum favore regnum habuerit.

1040. *Rerumque potentes.*] Imperatores, viri potentiſſimi.

1042. *Ille quoque &c.*] His 5. v. loquitur de Xerxe Perſarum rege, qui Helleſ-

Et contemſit, aquis inſultans, murmura ponti,
Lumine ademto animam moribundo corpore fudit.
Scipiades belli fulmen, Carthaginis horror,
Oſſa dedit terræ proinde ac famul infimus eſſet.
Adde repertores doctrinarum atque leporum:
Adde Heliconiadum comites, quorum avus Homerus
Sceptra potitus eâdem aliis ſopitu' quiete eſt.
Denique Democritum poſtquàm matura vetuſtas

INTERPRETATIO.

& gradiens ſuper aquas ſprevit ſtrepitus Helleſponti. emiſit animam è ſuo *corpore mortali. & privatus eſt luce. Scipio fulmen belli. & timor Carthaginis reddidit oſſa* ſua *humo, tanquam ſervus poſtremus fuiſſet.* *Adjunge inventores ſcientiarum & charitum: adjunge ſocios Heliconiadum. quorum unus Homerus aſſecutus imperium ſoporatus eſt eodem ſomno,* quo *cateri. Demùm ubi tempeſtiva longævitas monuit De-*

ANNOTATIONES.

ponto juncto, perfoſſo Athone monte, maria ambulavit, terrámque navigavit, ut narrat Herod. Polythym. ſed qui tamen mortem obiit.

1045. *Aquis inſultans.*] Gradiens ſuper aquas: vel ad mentem Herodoti, contumelioſè agens cum aquis maris. Namque Herodotus citatus narrat Xerxem indignatum, quòd audiiſſet pontem in Helleſponto factum, coortâ ſævâ tempeſtate eſſe diſturbatum, & contritum, juſſiſſe trecentas plagas fluctibus infligi & mare verberari, & compedibus conſtringi, cùm quidem, ii quibus hoc negotii datum eſſet, talia quædam loquerentur objurgantes: *ô aqua amara & ſalſa. dominus has de te pœnas ſumit, quia eum injuſtè læſiſti nullâ ab eo acceptâ injuriâ: & rex quidem Xerxes te trajiciet velis, nolis. Meritò autem tibi nemo ſacrificat, utpotè qui ſis fluvius doloſus & ſalſus.* Græcis ſuperſedi, brevitatis causâ.

Ponti.] Helleſponti.

1046. *Animum fudit.*] Non poſuit libenter, ſed *fudit*, quia, ut ſcribit Diod. Siculus lib. 11. interfectus eſt ab Artabano.

1047. *Scipiades.*] Scipio. Sic loquitur Horat. Satyr. 1. lib. 2.

Virtus Scipiadæ & mitis ſapientia Læli

Belli fulmen.] Sic Virg. 6. æn.

——— *Duo fulmina belli Scipiadas.*

Carthaginis error.] Loquitur de P. Cornelio Scipione, qui cognominatus eſt Africanus, quippe qui miſſus in Africam tantum terroris Carthaginenſibus intulerit, ut Annibalem ab Italiâ ad patriæ defenſionem revocaverint; cum quo congreſſus Scipio ingenti illum clade fuſum ſuperavit, Carthaginémque fecit Romanis vectigalem. Sic Manil. lib. 1. v. 790.

Scipiadæque duces, fatum Carthaginis unum.

1048. *Famul.*] Antiquitùs dicebatur *famul* pro *famulus*; Nonius. Sic Ennius

——— *Mortalem fortuna repentè.*
Reddidit è ſummo regno ut famul infimus eſſet

1049. *Leporum.*] Gratiarum, charitum, elegantiarum, venuſtatis.

1050. *Heliconiadum.*] Muſarum, quæ ab Helicone monte ſibi ſacro dictæ ſunt, Heliconiades. Comites autem muſarum vocat Poëtas, quorum Homerus princeps eſt. Sic Manil. lib. 2. v. 8. & ſeqq. laudes Homeri proſequitur.

1051. *Sceptra potitus.*] Principatum obtinens.

Aliis.] Helleniſmus, τῇ ἀυτῇ τοῖς ἄλλοις. Hoc eſt eâdem, quâ alii ſopiti ſunt quiete.

Sopitu'.] Pro *Sopitus*, metri causâ.

1052. *Democritum.*] Qui centum & novem annos cùm vixiſſet, primò mortem propinquam nidore panum aliquot dies retardâſſe dicitur: deinde mortem ſponte oppetiiſſe traditur. Non igitur expectavit mortem Democritus, ſed anteverrit, & caput ipſi ſponte obtulit.

Admonuit memorem motus languescere mentis,
Sponte ſuâ letho caput obvius obtulit ipſe.
Ipſe Epicurus obît decurſo lumine vitæ,
Qui genus humanum ingenio ſuperavit & omnes
Præſtinxit, ſtellas exortus uti ætherius Sol.
Tu verò dubitabis & indignabere obire,
Mortua cui vita eſt propè jam vivo, atque videnti?
Qui ſomno partem majorem conteris ævi?
Et vigilans ſtertis, nec ſomnia cernere ceſſas,
Sollicitámque geris caſsâ formidine mentem?
Nec reperire potes, quid ſit tibi ſæpè mali, cùm
Ebrius urgeris multis miſer undique curis,
Atque animi incerto fluitans errore vagaris?
Si poſſent homines, proinde ac ſentire videntur
Pondus ineſſe animo, quod ſe gravitate fatiget,
E quibus id fiat cauſis quoque noſcere, & unde
Tanta mali tanquam moles in pectore conſtet:
Haud ita vitam agerent, ut nunc plerumque videmus,

INTERPRETATIO.

mocritum, ut recordaretur ſenſus animi ſui torpeſcere, ipſe libenti animo, & occurrens præbuit caput ſuum *morti. Epicurus ipſe mortuus eſt, abſolutâ luce vitæ, qui vicit gentem hominum mentis acumine, & qui obſcuravit omnes, ſicut Sol aërius ſidera, cùm oritur. Tu autem hæſitabis, & dolebis mori, cui viventi, ac videnti etiam jam jam ferè vita eſt obita? qui conſumis majorem partem vitæ* tuæ in *ſopore?* Et qui *vigilans ſomnias, neque deſinis videre ſoporem, & habes animum anxium inani metu? Neque etiam potes invenire plerumque quid mali habeas, ubi* ſcilicet tanquam *vinolentus, infelix opprimeris pluribus ſollicitudinibus ex omni parte. Et jactatus dubio errore mentis pervagaris? Si homines poſſent cognoſcere ex quibus cauſis, & unde tantum pondus malorum inſit* ſibi *in corde, æquè ac videntur ſentire molem* mali *conſtare* ſibi *in mente, quæ* moles *frangit illos* ſuo *pondere:* ſanè *non ducerent vitam veluti nunc ſæpiſſimè cernimus, nimirùm*

ANNOTATIONES.

1055. *Ipſe Epicurus.*] Sup. morti caput obtulit. Hunc autem laudat, quaſi Sapientum omnium facilè principem. Sic initio hujus libri.

1057. *Præſtinxit.*] Obnubilavit, obſcuravit. Lamb. Parcus & alii complures, à verbo *præſtingo*, id eſt, *obtenebro*, inquit Nonius. Hinc Cicero 2. nat. Deor. *Sol dictus, vel quia ſolus ex omnibus ſideribus eſt tantus; vel quia cùm eſt exortus, obſcuratis omnibus ſolus apparet.* Hinc malè quidem *reſtinxit*, vel *extinxit*, vel *perſtrinxit*. Igitur ſicut Sol exortus obſcurat ſtellas, ita Epicurus cæterorum lumen ac ingenium præſtinxit ac obſcuravit.

1059. *Vivo atque videnti.*] Sic Terent. Eunuch. *vivus vidénſque pereo.* Sic Cic. pro Quinctio: *huic acerbiſſimum vivo videntique funus ducitur.* Sic Plaut. Amph. *vix apud me ſum vigilans, propè dormio: vigilans ſomnio: vivus & ſanus intereo.* Hæc proverbialiter dicuntur.

1062. *Caſſâ formidine.* inani metu Sic v. 994.

1066. *Si poſſent homines, &c.*] His 42. v. docet quòd, ſi homines ita ſuarum ægritudinum ac moleſtiarum cauſas noſcerent ſicut earundem ſentiunt aculeos & gravitatem, ſanè non ita viverent, ut magnâ ex parte illos vivere videmus. Noverint igitur mortâli eſſe conditione, ne ita vitæ cupidi ſint.

Quid ſibi quiſque velit, neſcire, & quærere ſemper,
Commutare locum, quaſi onus deponere poſſit.
Exit ſæpè foràs magnis ex ædibus ille,
Eſſe domi quem pertæſum eſt, ſubitòque revertit:
Quippe foris nihilo meliùs qui ſentiat eſſe.
Currit agens mannos ad villam præcipitanter,
Auxilium rectis quaſi ferre ardentibus inſtans:
Oſcitat extemplò tetigit cùm limina villæ:
Aut abit in ſomnum gravis, atque oblivia quærit,
Aut etiam properans urbem petit; atque reviſit.
Hoc ſe quiſque modo fugit: at quòd, ſcilicet ut fit,
Effugere haud potis eſt, ingratis hæret, & angit,
Propterea morbi quia cauſam non tenet æger.
Quam benè ſi videat, jam rebus quiſque relictis
Naturam primùm ſtudeat cognoſcere rerum,
Temporis æterni quoniam, non unius horæ,
Ambigitur ſtatus, in quo ſit mortalibus omnis
Ætas poſt mortem, quæ reſtat cumque, manenda.
Denique tantoperè in dubiis trepidare periclis
Quæ mala nos ſubigit vitaï tanta cupido?
Certa quidem finis vitæ mortalibus adſtat,

INTERPRETATIO.

ignorare, quid ſibi quiſque velit, & inquirere perpetuò, mutare ſedem, veluti queat dimittere onus, quo gravatur. *Alius plerumque egreditur foràs ex magnis palatiis, quem tædet eſſe domi, & illicò redit: nimirùm quia experitur non ſibi eſſe meliùs foris.* Alius *properat ad villam agitans equos* ſuos *cum omni feſtinatione, tanquam feſtinans ferre ſubſidium ædibus quæ incenduntur: verùm ubi primùm contigit atria villæ* ſuæ, *ſtatim oſcitat* præ tædio. *Vel dedit ſe in ſoporem, & quæritat obliviones* rerum, *vel etiam feſtinans vadit in urbem & reviſitat illam. Hâc ratione unuſquiſque vitat ſeipſum: verùm quia nimirùm ut accidit, non poteſt fugere* ſeipſum, *invitè vacillat, & vexatur, eò quod*, cùm *ægrotus* ſit, *neſciat cauſam morbi* ſui. *Quam* quidem *ſi unuſquiſque rectè noverit, tunc, depoſitis* aliis *negotiis, primò conaretur noſcere Naturam rerum, quia ſtatus temporis æterni, non autem unius* tantùm *horæ, in controverſiâ eſt: in, quo* quidem ſtatu *tota vita hominum, quæcumque ſupereſt perduranda poſt mortem, conſiſtat. Demùm quænam adeò magna & pernicioſa cupiditas vitæ cogit nos metuere adeò vehementer in diſcriminibus incertis? Certus ſanè terminus vitæ ſtat* univerſis *hominibus, ne-*

ANNOTATIONES.

1076. *Mannos.*] Equos parvos & breves. Horat ad Mecæn. lib. 1.

1078. *Oſcitat.*] Oſcitatio quippè hominis eſt aliud agentis, & præſentibus non contenti & quæ adſunt faſtidientis, & quæ abſunt deſiderantis.

1084 *Rebus relictis.*] Id eſt, rebus aliis omnibus relictis; uſitatum loquendi genus. Sic Plaut. Epid. *Ego relictis rebus Epidicum operam quærendo dabo.* Et Terent. Andr. *Herus me rebus relictis juſſit Pamphilum hodie obſervare.*

1087. *Ambigitur.*] In controverſiam datur: hoc eſt non quæritur de ſtatu unius horæ, ſed temporis æterni.

1088. *Manenda.*] Perduranda. Hoc eſt, in quo ſtatu temporis æterni homines omnem ætatem, quæcumque poſt mortem reſtat, neceſſariò permanebunt; neque unquam iterùm hanc lucem reviſent.

1091. *Certa quidem.*] Lamb. benè. Pa-

Nec devitari lethum pote, quin obeamus.
Præterea verſamur ibidem atque inſumus uſque:
Nec nova vivendo procuditur ulla voluptas.
Sed dum abeſt, quod avemus, id exuperare videtur
Cætera; poſt aliud, cùm contigit illud, avemus:
Et ſitis æqua tenet, vitaï ſemper hiantes;
Poſteráque, in dubio eſt, fortunam quam ferat ætas,
Quidve ferat nobis caſûs, quive exitus inſtet.
Nec prorsùm vitam ducendo demimus hilum
Tempore de mortis, nec delibrare valemus,
Quominùs eſſe diu poſſimus morte peremti.
Proinde licet quodvis vivendo condere ſecla,
Mors æterna tamen nihilominùs illa manebit:
Nec minùs ille diu jam non erit, ex hodierno
Lumine qui finem vitaï fecit, & ille,
Menſibus atque annis qui multis occidit antè.

INTERPRETATIO.

quæ mors poteſt evitari, quominùs perfungamur eam. *Adde quòd volvimur ſemper & ſtamus in eodem loco: neque ulla nova voluptas excuditur nobis producendo vitam. Verùm ubi non eſt, quod cupimus, illud videtur nobis præſtare aliis omnibus* rebus: *deinde ubi conſecuti ſumus illud, jam cupimus aliud: & par ſitis vitæ vexat perpetuò illos, qui avidi ſunt* illius; *& ambigitur quam ſortem vehat venturum ævum, & quid infortunii importet nobis, aut quis finis immineat. Neque* tamen *detrahimus, nec poſſumus* etiam *decerpere vel minimùm quid de tempore lethi producendo vitam, quin queamus eſſe diutius perfuncti letho. Itaque quantumvis liceat accumulare ſecula vivendo, nihilominùs tamen mors erit ſempiterna. Et* is, *qui impoſuit terminum vitæ* ſuæ *ex hodiernâ luce, non minùs diutius jam non exiſtet, ac ille qui mortuus eſt pluribus menſibus & annis anteà.*

ANNOTATIONES.

reus, *certè equidem*; idem ſenſus.

1092. *Potè.*] Græcis *δυνατὸν*, quod *poſſibile* dicitur; id eſt, *poteſt.* Dicitur enim *potis & pote*, adjectivum.

1095. *Sed dum abeſt. &c.*] Littera *m* non eliditur, ſed breviatur antè vocalem: Senſus eſt; nunquam præſentibus bonis fruimur, ſed futuris ſemper inhiamus; quæ ubi adepti ſumus, alia item, quæ abſunt, deſideramus. Rectè igitur præcipit Horat. od. 29. lib. 3 qui ſuadet ut in diem vivatur.

> ——— *Ille potens ſui*
> *Lætuſque deget, cui licet in diem*
> *Dixiſſe vixi, eras vel atrâ*
> *Nube polum pater occupato.*

1098. *Ferat.* Alii *vehat.*

1101. *Delibrare,*] Lamb. id eſt detrahere, diminuere, decorticare. Pareus, *delibare*, quaſi lambere, perſtringere aut detrahere etiam

1102. *Morte peremti.*] Mortui. Sic Virg. 6. æn. *indignâ morte peremti.* Et 9. æn. *cæde peremtis.*

1104. *Mors æterna.*] Sic ſuprà *mortem* dixit *immortalem.*

> *Mortalem vitam morſque immortalis ademit.*

1105. *Nec minùs ille diu &c.*] Id eſt, æquè diu mortuus erit ille, qui ex hodierno die vivendi finem fecit, ac ille, qui multis antè annis obiit. Scilicet cùm futurum tempus ſit infinitum, in quo mortui manebunt, uterque ille infinitum tempus mortuus manebit.

FINIS LIB. III.

TITI LUCRETII CARI DE RERUM NATURA

LIBER QUARTUS.

ARGUMENTUM.

QUA ſuprà libro primo uſus eſt comparatione Lucretius, ut Memmii ſui animum tantiſper à contentione relaxaret: eâdem hunc librum quartum auſpicatur, ut auditorem ſibi docilem reddat & attentum. Deinde libri hujus proponit argumentum, quod ex induſtriâ cum ſuperioribus connectit. A verſ. 1. ad v. 26. Cùm enim primo & ſecundo libro abundè docuerit, quæ & qualia ſint rerum *Primordia*, A verſ. 26. ad v. 46. quibus figuris diſtincta, quo motu ferantur, ac cæteras res procreent; libro verò tertio Animæ atque Animi, tanquam præcipuarum creaturarum, naturam fuſiùs explicaverit: meritò ſanè hanc aliam ſubnectit diſputationem de *ſenſibus*, tùm corporis, tùm Animi. Quam diſputationem ut ex ordine abſolvat, à *Simulacris* exorditur, quibus omnem fieri ſenſationem contendit. Docet itaque I. è rerum ſupremo colore ſeu corpore cæca emitti *Simulacra*, quæ paſſim per aëra volitent, nec ſub viſum cadant, niſi ab æquore ſpeculorum aut aquarum repulſa. Ea porrò *Simulacra* tenuiſſima & ſubtiliſſima eſſe vult; quorum duplex diſtinguit genus: alterum A verſ. 46. ad v. 217. eorum, quæ ſponte ſuâ generentur in aëre, qualia nonnunquam videmus fieri in nubibus, quæ modò Gigantum, modò montium

aut belluarum imagines imitantur ; alterum eorum , quæ cadant
è rerum ſuperficie , quaſi ſpolia ſeu tenues exuviæ ; quæ citò ge-
nerentur celeritérque ferantur , æquè ac Solis lumen per totum aëra
procreatum ſpargitur. II. Quia *Viſus* omnium ſenſuum primus
habetur , ab eo exorditur , quem ex *Simulacrorum* ſeu *Imaginum*
A v. 217. ad v 471. incurſu fieri docet , ſicut cæteri ſenſus advenientibus extrinſecùs
corpuſculis fieri ſolent. Interim autem explicat ea omnia , quæ ad
Viſûs cauſas ſpectant : variáque de *Viſu* problemata proponit , quæ
A verſ. 471. ad v. 523. ritè ſolvit & explicat. III. Hinc arguit non falſos aut fallaces , ſed
certos ac veros eſſe ſenſus , à quibus ipſa vera ratio omnis duca-
tur , & in quibus tota prima fides innitatur. IV. His ita de
Viſu diſputatis , docet de cæteris ſenſibus ; ac primùm *Vocem* ac
Sonum corporeas eſſe Imagines , quæ aurem pariter feriant , &
A verſ 619. ad v. 726. auditum faciant. Vocis naturam ac formaturam explicat. Cur
eadem vox percipiatur à multis , rationem reddit. Quid ſit Echo ,
Quomodo fiat. Deinde de Sapore , & Guſtu ; de Odore & Olfactu
docet. Quid nempè ſi Sapor , quid Odor ; & cur ab omnibus
non ſentiantur. Cur cibus idem aliis dulcis , aliis amarus fiat. Cur
Odor alius aliis ſit magis aptus &c. V. De Imaginatione , Cogi-
tatione ac Intellectione agit , quas per tenuiſſima rerum Simula-
A v. 726. ad v. 820. cra , ſeu Imagines , quæ in mentem incurrant , fieri pariter ait. Inde
varia de Cogitationibus problemata proponit & explicat. Cur v.
g. videamur in ſomnis videre illos , qui jam mortui ſunt. Cur *Si-
mulacra* rerum ſeu Imagines videantur nobis morari , dùm cogita-
mus ea. Cur ſubitò quiſque cogitat , quæ lubuerit. Cur in ſomnis
cernimus moveri. VI. Interim docet priùs linguam , oculos , aures
cæteráque membra ac ſenſus eſſe nata , quàm eorum uſum : ſecùs
A v. 820. ad v 905. verò in artificioſis rebus , quæ pendent ex prævisâ indigentiâ. Ra-
tionem reddit etiam cur cibum ac potum quærant ſibi animalia :
cur progrediamur ad libitum : cur variè flectamus membra : & quid
corporis noſtri molem agat & impellat. VII. Denique de ſomno
ac ſomniis ad finem uſque libri hujus agit. Imprimíſque docet quâ
A v. 905 ad v. 1024. & 1280. ratione fiat ſomnus in nobis & in cæteris animantibus. Somnio-
rum varias aſſignat cauſas. Verùm , quia poſtrema hæc libri pars
de venereis rebus ſomnia plurima continet , eam nos reſecandam
curavimus. Quam tamen integram ſine notis ac interpretatione ad
totius operis calcem tranſtulimus , ne quid huic operi detraxiſſe vi-
deremur.

T. LUCRETII CARI

LIBER QVARTVS.

AVIA Pieridum peragro loca, nullius antè
Trita ſolo: juvat integros accedere fontes,
Atque haurire: juvátque novos decerpere flores;
Inſignémque meo capiti petere inde coronam,
Unde priùs nulli velârint tempora Muſæ.
Primùm, quòd magnis doceo de rebus; & arctis
Relligionum animos nodis exolvere pergo.
Deinde, quòd obſcurâ de re tam lucida pango
Carmina, Muſæo contingens cuncta lepore.
Id quoque enim non ab nullâ ratione videtur:
Sed veluti pueris abſynthia tetra medentes
Cùm dare conantur, priùs oras pocula circùm
Contingunt mellis dulci flavóque liquore,
Ut puerorum ætas improvida ludificetur
Labrorum tenùs, intereà perpotet amarum
Abſynthi laticem, deceptáque non capiatur,

INTERPRETATIO.

PErcurro ſedes invias Pieridum, veſtigiis pedum *neminis antè* me *calcatas. places adire fontes illibatos, & trahere* aquas ex iis: *places etiam legere novos flores, & ex iis lecis quærere capiti meo claram corellam, ex quibus Muſa nemini antea operuerint tempora. Primò quia edoceo res eximias: & perſevero liberare mentes* humanas *ſtrictis vinculis Religionum. Secundò, quia fundo verſus adeò claros de materiâ perobſcurâ conſpergens cuncta venuſtate Muſarum. Hoc enim* ipſum *non eſt etiam alienum ab ullâ ratione: verùm ſicut Medici, quando tentant præbere infantibus abſynthia amara, conſpergunt antea vaſa circà labra ſuavi & floreſcenti humore mellis* dulciſſimi, *ut pueritia incauta infantium decipiatur quoad labia* tantùm, *&* ut *interìm bibat tetrum liquorem abſynthii* amari, *atque* ita *ludificata non* tamen *decipiatur*, nec ludificetur,

ANNOTATIO.

1. *Avia Pieridum, &c.*] His 25. v. ad quos jam poſuit lib. 1. v. 925. & in quos ibidem conſule noſtras annotationes, continetur hujuſce libri procemium. Totus autem in eo eſt Poëta, ut docilem & attentum ſibi reddat auditorem ad ea, quæ jam hoc libro quarto diſputaturus eſt. Quidam hanc recoctam crambem averſantur: alii verò melliſluam illam comparationem non faſtidiunt.

Sed potiùs tali facto recreata valeſcat:
Sic ego nunc, quoniam hæc ratio plerunque videtur
Triſtior eſſe, quibus non eſt tractata; retróque
Volgus abhorret ab hâc, volui tibi ſuaviloquenti
Carmine Pierio rationem exponere noſtram,
Et quaſi Muſæo dulci contingere melle;
Si tibi fortè animum tali ratione tenere
Verſibus in noſtris poſſem, dum perſpicis omnem
Naturam rerum, ac perſentis utilitatem.
Sed quoniam docui cunctarum exordia rerum
Qualia ſint, & quàm variis diſtantia formis
Sponte ſuâ volitent æterno percita motu;

INTERPRETATIO.

ſed magis ut tali actione refecta benè valeat. Similiter ego nunc, quia hæc materia, quam tracto, *interdùm videtur eſſe moleſtior* iis hominibus; *quos nondum fuit edocta*; & quia *vulgus* hominum *refugit eam, volui explicare tibi noſtram doctrinam ſuavidicis verſibus Pieriis*, & *aſpergere* illam *tanquam ſuavi melle Muſarum*; ut tentarem *ſi fortaſsè quirem tali modo retinere mentem tuam in noſtris carminibus*, *dùm* interim *intueris univerſam Naturam rerum*, *atque percipis commoda*, quæ inde eveniunt. *Verùm quia demonſtravi qualia ſint primordia rerum omnium*, & *quàm diverſis figuris diſſimilia pervolitent* coram oculis noſtris *per ſe* & ſuâ ſponte *concita motu perpetuo*;

ANNOTATIONES.

25. *Perſentis.*] Alii *præſentis*, idem ſenſus.

26. *Sed quoniam docui, &c.*] His 20. v. primùm nectit ea, quæ tribus ſuperioribus libris edocuit, cum iis, quæ hoc libro jam diſputaturus eſt. Deinde hujuſce quarti libri argumentum atque inſtitutum proponit. Demùm Inſtituti ſui duplicem reddit rationem. Itaque I. monet ſe ſat abundè dixiſſe quæ & qualia ſint prima rerum principia, quibus conſtent figuris, quo concita motu ferantur, & quâ tandem ratione ex iis cuncta fiant. Quæ omnia primo & ſecundo libro abſolvit. Præterea monet item ſe ſatis edocuiſſe, quæ ſit Animi atque Animæ natura, ex quibus ea conſtet, quid cum corpore juncta, quidve ab eo diſtracta valeat. Hæc enim oſtendit libro tertio. II. Igitur non ab re viſum eſt illi, ut de ſingulis ſenſibus utriuſque, corporis & Animæ, diſputationem ſubjiceret; primáſque partes tribuit Viſui, tanquam cæterorum ſenſuum duci ac principi: cujus in gratiam diſputat potiſſimum hoc toto libro de *Simulacris* ſeu Imaginibus, quas vocat

——— *Rerum effigias, tenuéſque figuras*

Et *quarum incurſu*, ut ait Cicero ex Epicuro 1. Finib. *non modo videmus, ſed etiam cogitamus.* Hæc ſanè, ſi benè meminiſti, Lector benevole, pactus erat Lucretius initio libri 1. v. 133.

Et quæ res nobis vigilantibus obvia mentes [*ſepultis*,
Terrificet, morbo affectis, ſomnóque
Cernere uti videamus eos, audiréque coràm,
Morte obitâ, quorum tellus amplectitur oſſa.

III. Tandem duplicem hujus inſtituti ſui rationem reddit, alteram, quod hæc res non aliena ſit a rebus, quæ de Animâ tractavit ſupra lib. 3. cùm compleat univerſam de Animo atque Animâ lucubrationem. Alteram verò, ne quâ ſcilicet cuipiam irrepat nova ſuſpicio aut credulitas de immortalitate Animarum.

Sed quoniam docui, &c.] Hi porrò 4. v. poſiti ſunt jam lib. 3. v. 31. Conſule notas ibid.

Quóque modo poſſint res ex his quæque creari ;
Atque Animi quoniam docui natura quid eſſet ,
Et quibus è rebus cum corpore comta vigeret ,
Quóve modo diſtracta rediret in ordia prima :
Nunc agere incipiam tibi , quod vehementer ad has res
Attinet , eſſe ea , quæ rerum ſimulacra vocamus ;
Quæ quaſi membranæ ſummo de corpore rerum
Dereptæ volitant ultrò citróque per auras ,
Atque eadem nobis vigilantibus obvia mentes
Terrificant , atque in ſomnis , cùm ſæpè figuras
Contuimur miras , ſimulacráque luce carentum ,
Quæ nos horrificè languentes ſæpè ſopore
Excierunt ; ne fortè Animas Acherunte reamur

INTERPRETATIO.

& quâ ratione ſingula res queant fieri ex illis ; & quia monſtravi etiam *quid eſſet natura Animæ , & ex quibuſnam rebus compoſita viveret cum corpore & quâ ratione divulſa* de corpore , *reverteretur in prima principia : nunc aggrediar tractare tibi* de re , *quæ magnoperè pertinet ad has res* , nimirùm *exiſtere* in Naturâ *ea , quæ appellamus idola rerum ; quæ veluti pelliculæ detracta de extremo corpore rerum vagantur huc illuc per flatus aërios , &* quæ *eadem occurrentia nobis vigilantibus perterritant* nos , *atque* etiam *in ſopore , ubi nonnunquam videmus ſpecies mirabiles , & imagines* eorum , *qui privati ſunt lumine* vitæ , *quæ plerumque excitaverunt horridè nos ſomno torpentes ; ne* ſcilicet *forsàn putemus Animas* mortuorum *exire*

ANNOTATIONES.

31. *Comta*] Compoſita , juncta. Sic lib. 3. v. 260. *Quibúſque Comta modu vigeant.*

32. *Ordia prima.*] Primordia.

33. *Agere.*] Diſſerere , diſputare , tractare , loqui. Cic Terent.

34. *Simulacra.*] Democritus primùm , deinde Epicurus εἴδωλα καὶ τύπους dixerunt , id eſt , *idola* & *imagines.* Cicero , *imagines.* Quintilianus , *figuras.* Catius , *ſpectra.* Lucretius *effigias* , pro *effigies* . , *imagines* , *ſpecies formas* , *figuras* , *exuvias* , *ſpolia* , quaſi *membranas* , aut *cortices* . &c.

35. *Summo de corpore.*] Id eſt de ſummâ rerum circumcæſurâ : de ſupremâ ſuperficie : de extremis lineamentis rerum. Ita omnes præter Lambinum , qui legit , *ſummo de cortice.* Verùm ſic loquitur paſſim Lucretius : v. 47. 57. 62. alibi.

36. *Derepta.*] Detractæ.

Per auras.] Per aëra.

37. *Atque eadem nobis , &c.*] Sic ferè iiſdem verbis hos 4. v. verſus poſuit lib. 1. v. 133.

39. *Luce carentum.*] Mortuorum ; vel ut ait lib. 1. v. 136.

Morte obitâ quorum tellus amplectitur oſſa.

Sic Virg. 4. Georg. v. 255.

——— *Tum corpora luce carentum*
Exportant tectis , &c.

Ibidem :

Umbræ ibant tenues ſimulacráque luce carentum.

40. *Languentes ſopore.*] Ægrè dormientes. Somniantes. Sic Virg. xii. 10.

Morte obitâ quales fama eſt volitare figuras ,
Aut quæ ſopitos deludunt ſomnia ſenſus.

41. *Excierunt.*] Penult. brevis. Sic v. 45. *dederunt.* Sic lib. 3. v. 1042. *occiderunt.*

Acherunte.] Ex Inferis , lib. 1. v. 121. lib. 3. v. 25.

Effugere, aut Umbras inter vivos volitare:
Néve aliquid noſtri poſt mortem poſſe relinqui,
Cùm corpus ſimul atque Animi natura peremta
In ſua diſceſſum dederunt primordia quæque.
Dico igitur rerum effigias, tenuéſque figuras
Mittier ab rebus ſummo de corpore earum;
Quæ quaſi membrana, vel cortex nominitanda eſt,
Quòd ſpeciem ac formam ſimilem gerit ejus imago,
Cujuſcúnque cluet de corpore fuſa vagari.
Id licet hinc quamvis hebeti cognoſcere cordi,

INTERPRETATIO.

ex *Acherunte, vel Umbras vagari inter viventes: aut ne* putemus *aliquid noſtri poſſe ſupereſſe poſt mortem, poſtquam corpus & natura Animæ unà interemta tradiderunt* ſuam *reditum in ſua quæque principia. Itaque dico imagines & ſpecies rerum emitti ab ipſis rebus de extremâ ſuperficie illarum: quæ veluti pellicula vocanda eſt, vel cortex, eò quòd ſimulacrum fert imaginem ac parem figuram illius rei, de corpore cujus emiſſa videtur volitare. Hoc autem facile eſt animo vel ru-*

ANNOTATIONES.

41. *Effugere.*] Exire, reverti, redire.

Umbras.] Animas mortuorum, ut ſæpè monui, ſed præſertim lib. 1. v. 124.

44. *Peremta.*] Feſtus, *peremta. & interemta pro interfectis poni ſolent à Poëtis.*

45. *In ſua diſceſſum, &c.*] Id eſt, diſceſſerunt ſeu redièrunt in ſua principia.

Dederunt.] Penult. brevis, v. 41. Lambinus, *dederint*. quia vocem præcedentem *cùm* interpretatur *eò quòd*; non autem *poſtquàm*.

46. *Dico igitur, &c.*] Cùm igitur quatuor potiſſimùm quærenda veniant de *Simulacris* iſtis, nempè I. exiſtentia. II. natura. III. procreatio. IV. celeritas motûs; his 62. v. ſeqq. hoc eſt ad v. 109. demonſtrat illorum exiſtentiam, variiſque confirmat argumentis. Itaque his 5. v. prioribus theſim, ut aiunt proponit; atque aſſerit eſſe rerum ſimulacra, ſeu idola, quæ quaſi membranæ, ſeu pelliculas aut cortices, vel exuviæ mittantur de ſummo rerum corpore, hoc eſt de ſupremâ rerum ſuperficie. Reliqua tria poſteà ſuo loco tractaturus eſt. Scilicet à v. 109. ad v. 130. Simulacrorum naturam, quam tenuiſſimam eſſe docet. Tùm à v. 144. ad v. 177. docet, modum, quo generantur. Denique à v. 177. ad v. 30. de motu illorum agit.

Effigias.] Antiquitùs dicebatur *effigia, æ*; nunc *effigies, ei.* Sic v. 103. Sic Plaut. Rud. *Veneris effigia hæc quidem eſt.* Sic Apul. de Deo Socrat. *Deorum effigia, &c.*

50. *Cluet.*] Videtur. lib. 1. v. 120. 450. 451. 631. lib. 2. v. 351. 524. lib. 3. v. 108. &c.

51. *Id licet hinc &c.*] His 19. v. continetur I. argumentum, quo probat à ſimili, ut vocant, exiſtere illa rerum *Simulacra.* Sunt enim res multæ, quæ certiſſima ex ſe mittunt corpuſcula, cùm diffuſa, hoc eſt, tenuia & rara; tum magis contexta, hoc eſt magis ſpiſſa, & compactiora. Lignum v. g. mittit à ſe *fumum*: & ignis *calorem. Fumus* autem & *calor* ſunt corpora tenuia & rara. Cicadæ verò ponunt veteres ſuas *tunicas*; vituli naſcentes ponunt *membranas*; Serpentes exuunt *pellem*. At ejuſmodi *tunicæ, membranæ*, ac *pelles* ſunt compacta magis ac condenſata corpuſcula. Similiter ergò quidni res quoque mittant de ſe *imagines* aut *ſimulacra*? Non enim eſt potior ratio præſertim cùm ea corpuſcula ſeu Atomi, quæ ſunt in rerum ſuperficie, ſeu primâ quaſi fronte rerum, poſſint ſeſe facilè expedire, aut ab concitatis aliis interiùs propelli, atque ita unà transferri, ut neque ſeſe impediant, neque ab internis revin-

Principiò quoniam mittunt in rebus apertis
Corpora res multæ, partim diffuſa ſolutè,
Robora ceu fumum mittunt, ignéſque vaporem:
Et partim contexta magis condenſaque, ut olim
Cùm veteres ponunt tunicas æſtate cicadæ,
Et vituli cùm membranas de corpore ſummo
Naſcentes mittunt; & item cùm lubrica ſerpens
Exuit in ſpinis veſtem. Nam ſæpè videmus
Illorum ſpoliis vepres volitantibus auctas.
Hæc quoniam fiunt, tenuis quoque debet imago
Ab rebus mitti ſummo de corpore earum.
Nam cur illa cadant magis, ab rebúſque recedant,
Quàm quæ tenuia ſunt, hiſcendi eſt nulla poteſtas;
Præſertim cùm ſint in ſummis corpora rebus
Multa minuta, jaci quæ poſſint ordine eodem,

INTERPRETATIO.

dicori agnoſcere ex eo, primò quia res plurima fundunt corpuſcula in rebus manifeſtis partim liberè diffita, veluti ligna emittunt fumum & ignis calorem: & partim ſtipata magis & denſata, veluti cicadæ aliquando in *æſtate deponunt antiquas veſtes, & ſicut vituli ubi naſcentes ponunt pelliculas de extremo* ſuo *corpore; & ſimiliter quando anguis relinquit tunicam in vepribus. Etenim plerumque cernimus ſpinas adauctas exuviis illorum* animalium *agitatu* vento. Cùm igitur *hæc fiant, ſubtile ſimulacrum debet jaci ab rebus de ſupremo corpore earum. Etenim nulla facultas eſt muſſitandi cur potiùs illa decidant, & diſcedant à rebus, quàm* ea, *quæ ſunt ſubtilia: præcipuè quoniam multæ Atomi inſunt in ſupremis rebus, quæ queant mitti* cum *eâdem poſiturâ*.

ANNOTATIONES.

ciantur: ſed avolent, retineántque ſemper eumdem ſuum ordinem, eamdémque poſituram, quam in rerum ſuperficie habebant. Ex quo fit, ut benè concipiantur exire *Imagines* illas de ſupremo rerum corpore quaſi *exuviæ*. Cùm enim l. 1. docuit Lucretius Atomos inter ſe cohæreſcere, de iis tantùm intellexit, quæ concluduntur in rerum concretionibus, quæ quidem facilè exire nequeant, quia variè ſeſe revinciunt. At, quæ Atomi ſunt in primâ rerum ſuperficie, eas vult facilè concieri, & propelli, nec inter ſe cohæreſcere.

Hinc.] Id eſt, ex eo.

52. *Principiò quoniam. &c.*] hoc eſt, ex iis, quæ jam dicturus eſt.

In rebus apertis.] In rebus notis, manifeſtis, & quæ nobis ſunt in promtu.

53. *Corpora.*] Atomos.

54. *Vaporem.*] Calorem, lib. 1. v. 492. & alibi paſſim.

56. *Tunicas.*] Pelles.

57. *Membranas.*] Pelliculas.

De corpore ſummo.] De ſupremâ ſuperficie, v. 35.

59. *Veſtem.*] Pellem.

60. *Illorum.*] Nempè cicadarum, & vitulorum.

Spoliis.] Exuviis, pellibus.

63. *Nam cur, &c.*] Hi 2. v. repetuntur infrà v. 100.

64 *Hiſcendi eſt nulla poteſtas.*] Ita reſtituit Lambinus ex codicibus Bertiniano & Memmiano. Id eſt, *Ne hiſcere quidem licet.* Hyperbole. Alii, *eſtendi nulla poteſtas.* Verùm non *eſtendi*, ſed *eſtendendi* legendum eſſet.

65. *Corpora.*] Atomi, corpuſcula.

67. *Vetitum & formæ.*] Lamb. benè,

Quo fuerint, veterem & formæ ſervare figuram;
Et multò citiùs, quantò minùs indupediri
Pauca queunt, & ſunt in primâ fronte locata.
Nam certè jaci, atque emergere multa videmus
Non ſolùm ex alto, penitúſque, ut diximus antè,
Verùm de ſummis ipſum quoque ſæpè colorem.
Et volgò faciunt id lutea ruſſáque vela,

INTERPRETATIO.

quâ fuerint, & conſervare antiquam ſpeciem figuræ; & eò citiùs, quò minùs poſſint impediri, quia *pauca* ſunt numero illæ Atomi, & quia *ſunt poſita in primâ facie* rerum. *Namque ſanè cernimus multa* corpuſcula *non modò mitti, & exire ex intimis, & intrinſecùs, ut diximus ſuprà, ſed* cernimus *etiam pleruṁque ipſum colorem* mitti *de ſupremis* rerum partibus. *Atqui lintea luteola & ſubrubicunda*.

ANNOTATIONES.

ut ex ipsâ interpretatione patet. Pareus, & *cen forma ſervare*, quaſi tmeſis vocabuli *conſervare*. Alii, & *conformem*, quaſi conſimilem; alii *ſolitam & formæ*. Quæ duæ poſtremæ lectiones non improbantur. Notandum autem, quòd Epicurus dicat *Formam eſſe id, quod in corporis ſuperficie continenter remanet, ipsâ imagine tanquam ſpolio continenter avelante*. Scilicet docuit Epicurus, teſte Empirico, aliquid coloris ſolido hærere, aliquid verò deraſum transferri, quod ſit ſimulacrum. Talem autem formam intelligit hîc Lucretius dum ait Imagines

——— *Veterem & formæ ſervare figuram.*

68. *Indupediri.*] Vel *endopediri*; id eſt, impediri, lib. 1. v. 241. Lib. 2. v. 101. & alibi paſſim.

69. *Et ſunt.*] alii *ut ſunt*, id eſt quippe quæ ſunt.

In primâ fronte.] In ſummo cortice, in ſupremâ rerum ſuperficie. Sic v. 195.

70. *Nam certè jaci, &c.*] His 15. v. confirmat, quod ſuperiori argumento aſſumſerat; nimirùm eſſe res multas, quæ non tam ex interioribus ſui partibus, quàm ex ſuperficie jaciant imagines ac ſimulacra ſui. Præſtabant enim hoc vela infecta coloribus luteis ac ruſis, quæ populo Romano theatrales ludos ſpectanti faciebant umbraculum. Colores enim illi perciti luce Solis ac diei mittebantur è velis in populum, ita ut populus talibus coloribus infectus videretur. Quod & in vitreis noſtris coloribus contingit. Hinc concludit pari ratione mitti rerum effigies ac ſimulacra de ſupremo corpore illarum. Porrò verſus hic variè legitur. Sic Lambinus reſtituit:

Nam certè jaci, atque emergere multa videmus.

Vocalis enim finalis in voce *jaci* non eliditur, ſed breviatur. Quod & paſſim familiare eſt Lucretio. Alii legunt:

Nam certè jacere & jeculari. &c.

Verùm rectiùs paſſivè, quàm activè legitur. Alii:

Nam certè jacier ac tergeri

Sed vox jacier diſſyllaba foret. Alii *jacere ac mergiri*, vel *tergeri*, *corgeri*, vel *jergiri*. Quæ omnia corrupta ſunt.

71. *Ex alto penitúſque.*] Id eſt ex intimis & penetralibus rerum partibus. Sic v. 190.

72. *De ſummis.*] De ſupremis ſeu extremis partibus: de ſummo cortice

73. *Volgò.*) Antiquitùs pro *vulgò*, ut ſæpè monui.

Lutea. Lutei coloris, ſeu ſubrubicundi vel crocei. Sic Virg. eclog. Alex.

Mollia luteola pingit vaccinia Caltha.

Gallicè, *couleur jaune, couleur de ſoucy*. Luteum autem colorem dictum volunt a *Luteâ* herbâ, quam Græci Iſatidem, Latini Glaſtum, vulgus Gualdum appellat. Eo colore eſt vitellum ovi, item caltha, quam idcircò Virgilius vocat *Luteolam*. Hic color, ſi vergat in colorem majorem, jam croceus eſt. Ejuſmodi autem color nubentibus olim gratus erat. Plin. lib. 21. c. 8. *Luteo video*

Et

Et ferrugina, cum magnis intenta theatris
Per malos volgata, trabéſque trementia pendent.
Namque ibi conſeſſum caveaï ſubter & omnem
Scenaï ſpeciem Patrum, Matrum, atque Deorum
Inficiunt, cogúntque ſuo fluitare colore.
Et quantò circùm magè ſunt incluſa theatri
Mœnia, tam magis hæc intùs perfuſa lepóre
Omnia conrident conrepta luce diei.
Ergò lintea de ſummo cum corpore fucum

INTERPRETATIO.

& ferruginea ſæpè efficiunt iſtud, ubi ſcilicet *extenſa magnis theatris volitantia & trepidantia inter malos & trabes ſuſpenduntur. Namque ibi tingunt* ſuo colore *cœtum Senatorum, Matronarum ſedentium in ſpeluncâ, & Deorum, atque totum ornatum in ſcena, & faciunt* ea omnia *fluctuare ſuo colore. Et quò magis muri theatri ſunt circumclauſi, eò magis hæc omnia ſuffuſa intrinſecùs pulchritudine videntur ridere raptim concepta lumine diei. Igitur, quoniam vela faciunt colorem de*

ANNOTATIONES.

honorem antiquiſſimum in nuptialibus flammeis totum feminis conceſſum. Hinc Catullus eodem colore ornat ſocios Hymenæi qui Deus eſt nuptiarum:

Huc veni niveo gerens
Luteo pede ſoccum.

Sic Senec. de Hercule nubente ut feminâ, in Hipp.

Crura diſtincto religavit auro
Luteo plantas cohibente ſocco.

Ruſſáque.] Hoc eſt coloris rutili, ac rubri. Catull. in Ægnat.
Quod quiſque minxit, hoc ſibi ſolet manè dentem atque ruſſam pumicare gengivam. Hic autem color finitimus eſt rubro colori, à quo *ruſſata factio* nominata.

74. *Ferrugina.*] Vel *ferruginea*. Eſt autem *ferrugo* purpura obſcurior & propemodum nigra. Color thalaſſicus. Sic Virgilius 4. Georg. v. 183. vocat ferrugineos hiacynthas, qui toti pertinent ad colorem nigrum. Sic idem 1. Georg. cum defectum Solis notat, ait:

Cum caput (Sol) obſcurâ nitidum ferrugine texit.

Sic Plaut. in Mil. glor.

Facito ut venias ornatu huc naucleriaco, cauſiam
Habeas ferrugineam, culturam ad oculos laneam:
Palliolum habeas ferrugineum; nam is color thalaſſicus.

75. *Volgata.*] Volitantia. Sic lib. 2. v. 163. & 364 *pervolgant*. Et jam infra v. 208. & lib. 5. v. 1161.

75. *Pendent.*] Lambinus putat in hoc vocabulo ineſſe errorem. Namque alii codices habent, *fluctus*: alii *circum*. Hinc Pareus legit *fluitant*. Mallem ergò *fluctuant*, ut lib. 3. v. 190. *fluctuat*, in fine versûs.

76. *Caveai.*] Caveæ. Cavea autem hoc loco ſignificat totum illum locum incluſum, in quo ſedent ſpectatores. Cato: *Ut Turpione Ambivio magis, delectatur, qui in primâ caveâ ſpectat; delectatur tamen qui in ultimâ.*

77. *Patrum.*] Senatorum, qui Patres & Patres conſcripti ſunt dicti apud Romanos.

Matrum.] Matronarum. *Dames.*

79. *Magè.*] Sic v. 543. 757. & lib. 5. v. 1204 1260. Hujus autem loci ſenſus eſt is: Et quantò magis mœnia theatri clauſa erunt, ita ut nullus luci pateat locus à lateribus.

81. *Conrident.*] Antiquè pro *corrident*, id eſt renident; vel lætitiâ diffundunt ſpectatorem; vel ita hilaritatem præ ſe ferunt, ut ridere videantur. Metaph.

Conrepta.] Correpta, hoc eſt, raptim & celeriter concepta à parte ſupernâ.

82. *De ſummo corpore.*] De ſupremâ ſuperficie, de cortice extremo rerum. Sic v. 47. 62. &c.

Fucum.] Colorem.

Mittunt, effigias quoque debent mittere tenues
Res quæque; ex ſummo quoniam jaculantur utræque.
Sunt igitur jam formarum veſtigia certa,
Quæ vulgò volitant ſubtili prædita filo,
Nec ſingillatim poſſunt ſecreta videri.
Prætereà omnis odor, fumus, vapor, atque aliæ res
Conſimiles, ideò diffuſæ à rebus abundant;
Ex alto quia dum veniunt intrinſecùs ortæ,
Scinduntur per iter flexum, nec recta viarum
Oſtia ſunt, quà contendunt exire coortæ.
At contrà, tenuis ſummi membrana coloris
Cùm jacitur, nihil eſt quod eam diſcerpere poſſit;
In promtu quoniam eſt in primâ fronte locata.

INTERPRETATIO.

ſupremo ſuo *corpore, res ſingula debent pariter jacere per subtiles* ſui *imagines: ſiquidem utraque* hæ res *mittunt* aliquid *de ſupremo* ſuo corpore. *Ergò jam certa veſtigia Imaginum* iſtarum *extant. quæ vulgò perfecta tenui texturâ pervolitant, & quæ nequeunt ſeorsùm ſeparata cerni. Deinde omnis odor, fumus, exhalatio, & alia res ſimiles, idcircò diſperſa effluunt de rebus, quòd, dum exorta ex intimis partibus rerum effluunt, interſecantur per viam obliquam, neque aditus meatuum ſunt recti, per quos certant egredi, & exoriri. Secùs verò cùm ſubtilis pellicula ſupremi fuci emittitur, nulla res eſt, quæ queat diſcindere illam, ſiquidem manifeſtò* & apertè *poſita eſt in ſupremâ facie* rerum.

ANNOTATIONES.

83. *Effigias.*] Effigies, v. 46.

84. *Ex ſummo.*] Ex ſuperficie, de ſupremo cortice.

Utraque.] Nempè *Fucus* ſeu *color* ille quem mittunt lintea: & *effigia*, quas res quæque mittit.

85. *Sunt igitur, &c.*] His 9. v. concludit ex diſputatis ac probatis hactenùs ineſſe ac exiſtere rerum illa ſimulacra, de quibus agitur: aut ſaltem certa veſtigia illorum.

Certa.] Alii *cæca*: non malè, ut patet ex duobus ſeqq. verſibus: id eſt, quæ ſub oculos non cadant.

86. *Subtili prædita filo.*] Id eſt, pertenuia, ſubtilia. Metaphora ducta a telâ ſeu lino. Verùm quàm tenuis ſit harum imaginum textura, jam infrà docebitur

87. *Singillatim.*] Vel *ſigillatim*: id eſt, ſeorsùm, ſeparatim.

88. *Prætereà omnis odor &c.*] His 8. v. docet quid interſit inter imagines illas, quæ ex alto, hoc eſt ex intimis rerum partibus erumpunt, & illas quæ ex ſummo corpore, hoc eſt, ex ſupremâ rerum ſuperficie avolant, qualis eſt color & imago rerum. Vult autem illas, quæ ex extrinſeco exoriuntur, diſſipari, disjungi ac vitiari in aëre, quia per obliquos meatus exeunt. Quæ verò ex ſuperficie defluunt, eas nihil tale pati, quia facilè emanant, quaſi exuviæ quædam, quæ cadant è rebus. Quanquam, niſi purus & liber eſſet aër ambiens, earum integritas non ſervaretur. Imò jam infrà docebit poſſe occurrere corpora, quæ temerent eas imagines, nimirùm ut dum cauſam reddet infra cur non omnia corpora ſpecularia ſint, neque imagines perinde reflectant. Odor igitur, fumus, & vapor exeunt ex alto rerum per vias flexuoſas, quo fit ut diſperſa effluant, ſed integra remaneant.

89. *Diffuſa.*] Diſperſæ, diſſipatæ, fractæ, non integræ.

90 *Ex alto.*] Ex imo, ex intrinſeco, ex intimis partibus rerum.

95. *In promtu.*] In aperto, manifeſtò. Sic lib. 1. v. 878. lib. 2. v. 589. lib. 3. v. 107. 186. &c.

In primâ fronte.] In ſuperficie.

Poſtremò in ſpeculis, in aquâ, ſplendoréque in omni
Quæcunque apparent nobis ſimulacra, neceſſe eſt,
Quandoquidem ſimili ſpecie ſunt prædita rerum,
Eſſe in imaginibus miſſis conſiſtere eorum.
Nam cur illa cadant magis ab rebúſque recedant
Corpora res multæ quæ mittunt corpore aperto,
Quàm quæ tenuia ſunt, hiſcendi eſt nulla poteſtas.
Sunt igitur tenues formarum, conſimiléſque

INTERPRETATIO.

Denique exiſtentia illarum omnium Imaginum, quæ cernuntur à nobis in ſpeculis, in aquâ, & in omni nitore, debet conſtare in ſimulacris illarum jactû, ſiquidem perfecta ſunt pari figurâ rerum. Namque nulla ratio eſt muſſitandi, quare illa corpuſcula decidant potiùs & exeant de rebus, quæ quidem *multa res jaciunt viſibili corpore, quàm* ea, *quæ ſunt ſubtilia. Ergò ſimulacra ſign-*

ANNOTATIONES.

96 *Poſtremò in ſpeculis. &c.*] His 7. v. continetur ultimum argumentum, quo Imaginum exiſtentiam, quam vocant, aſſerit. Simulacra, inquit, quæ à nobis cernuntur in ſpeculis, in fontibus, ſeu in aquis, & in re quâlibet planâ ac lævigatâ, ſimillima ſunt iis rebus, quarum ſunt ſimulacra. Igitur neceſſe eſt, ut ſimulacrorum eſſe, ſeu exiſtentia conſiſtat in imaginibus miſſis à rerum ſummo corpore. Namque nulla alia cauſa reddi poteſt, tam exactæ ſimilitudinis, niſi cortex ſummus ille, qui toti rei dudum hærens, quaſi membrana ſeparatur, & appellit in ſpeculum, aut in aquam. Notabis autem, quod & infra jam fuſiùs explicabitur, dum de ſpeculis agetur, ſingulas rerum Imagines, quæ in ſpeculis, aut in aquis cernuntur, non unas eſſe, ſed multas, quæ perpetuò repulſu multarum Imaginum in ſpecula brevi tempore appellentium è præſentibus corporibus continuatæ, non plures, ſed quaſi una videantur Imago. Scilicet id nobis monſtrat experientia, Imagines ex ipſis uſque corporibus tranſmitti, cùm præſentibus corporibus appellant in ſpeculum: & ſi corpora moveantur, moventur ipſæ: ſi invertantur, invertuntur: ſi diſcedant, abeunt &c.

Splendoréque in omni.] Hoc eſt, in omni corpore ſplendido, æquato, lævigato &c.

99. *Eſſe.*] Hoc eſt, τὸ εἶναι ἡ ἰδέα, *exiſtentia*. Vox enim *eſſe* ſumitur ſubſtantivè, ſicut vulgò *velle* pro *voluntate*; *ſcire* pro *ſcientia* &c.

100. *Illa .... corpora.*] Illa ſimulacra, quæ corpuſcula ſunt, ſeu Atomi, quæ rerum ſimilitudinem referunt, è quibus cadunt & effluunt. Qualia ſunt *odor, fumus, vapor, &c.*

101. *Corpora res multæ. &c.*] Hic verſus deſideratur in quibuſdam codicibus. Quanquam non alienus eſt à re, de quâ agitur: imò neceſſarius. Alias enim per vocem *illa* verſu ſuperiori intelligerentur *ſimulacra*, quæ in ſpeculis cernuntur, & quæ non craſſiora ſunt, ſed tenuiora.

Corpore aperto.] Hoc eſt, pleno corpore: non tenui filo prædita, non cæco corpore conſtantia, ſed viſibili, & quod ſub ſenſus cadat. Sic lib. 1 v. 298 opponit *cæcum viſibili*, cùm ait ventos eſſe corpora *cæca*, amnes verò *viſibilia* corpora.

Quare etiam atque etiam ſunt venti corpora cæca,
Quandoquidem factis ac moribus æmula magnis
Amnibus inveniuntur, aperto corpore qui ſunt.

102. *Hiſcendi.*] Benè, ut jam dictum eſt v. 64 Sic infrà ſeſe explicat Poeta v. 175. *Dicere nemo eſt qui poſſit. &c.*

103. *Sunt igitur tenues &c.*] His 6. v. concludit tandem eſſe & exiſtere rerum ſimulacra ſeu Imagines, quæ licet tenues & ſubtiles, nec ſub ſenſum cadentes, nihilominùs videri poſſunt, ac cerni à

Effigiæ, ſingillatim quas cernere nemo
Cùm poſſit; tamen aſſiduo crebróque repulſu
Rejectæ reddunt ſpeculorum ex æquore viſum:
Nec ratione aliâ ſervari poſſe videntur
Tantoperè, ut ſimiles reddantur cuique figuræ.
  Nunc age, quàm tenui naturâ conſtet imago,

INTERPRETATIO.

rerum ſunt tenuia & rebus quidem ſimillima exiſtunt. quas cum nullus queat videre; tamen repulſa continuâ & frequenti repercuſſione ſeorſùm, referunt ſui *conſpectum ex* magnâ *planitie ſpeculorum: Neque alio modo videntur poſſe conſervari ita diu, ut fiant conſimiles cuique forma* rerum. *Nunc verò age ſis, cognoſce, quàm ſubtili &* tenui ex naturâ *ſimulacrum compo-*

ANNOTATIONES.

nobis, dum plano æquore ſpeculi, aut aquæ limpidæ repercutiuntur; namque alias volitant per aera cæcæ, nec cernuntur. Concluditque nullam aliam reddi poſſe cauſam, cur Imagines, quæ in ſpeculis cernuntur, ſimiles ſint omninò rebus, quarum ſunt Imagines, niſi quia cadunt & exeunt à rerum ſuperficie, quaſi exuviæ ac membranæ quædam. Quale contingit in ſenectâ ſerpentum, cicadarum & cancrorum.

104. *Effigia,*] Antiquitùs pro *effigies*, v. 46.

106 *Speculorum ex æquore.*] Ex æquabilitate, & lævore ſpeculorum. Eſt enim *æquor* æquabilitas, ut docui multoties. Hic v. reperitur infra v. 291.

108. *Cuique figura.*] Cuique rei.

109 *Nunc age, quàm tenui, &c.*] Hactenùs de exiſtentiâ ſimulacrorum. Nunc verò, his nempè 21. v. ſeqq diſputat de eorum dem naturâ. Docet autem ea eſſe naturâ tenuiſſimâ, vult enim cum Epicuro apud Laert. lib 10, nihil aliud eſſe quam [illegible] hoc eſt, *effluxus*, ſeu ſubtiliſſimas & tenuiſſimas contexturas Atomorum ſupremarum, quæ defluxu continuo decedant ex corporibus in totum ſpatium circumfuſum Qua in re ſanè Platonem præſertim & Empedoclem imitatus eſt Epicurus. Iſti enim cenſuerunt *Imagines* eſſe [illegible], hoc eſt, *effluxus quoſdam ſubſtantiales*. Ariſtoteles verò docuit eſſe mera accidentia, quæ nihil ſubſtantiæ deferant aut habeant, & a corporibus tamen viſibilibus pro ſucta trajiciantur per medium aera, ſenſúſque viſûs afficiant, reflectantur ex ſpeculo, & alia id genus. Alii viri docti exiſtimant nihil aliud eſſe *Imagines*, quam lucem, ſive ex lucidis corporibus directam, ſive ex cæteris reflexam & ad oculum allapſam. Verùm quod ad Epicuri & Lucretii ſententiam ſpectat jam, videtur illud ambigi: Quànam ratione fieri poſſit, ut ex tot tantiſque effluentibus continuò ac perenniter particulis de quâlibet rerum ſuperficie res quælibet adſpectabilis tandem celeriter non abſumatur. Hoc ipſum quærit D Auguſtinus epiſt 56. ad Dioſc. Reſponderi tamen poteſt accreſcere ipſis rebus aſpectabilibus advenientia ex oppoſito alia corpuſcula adeò ut, quantum ſubſtantiæ rerum deceſſerit versùs alias res, tantumdem aliunde accedat, fiátque compenſatio. Neque adeò timendum eſt, ut res ſuam mutent figuram; cùm ea, quæ accedunt, ſimiles ſint figuræ cum iis, quæ decedunt. Præterea reſponderi poteſt, quod adeò tenues ſint Imagines, ut nihil ſenſile deeſſe appareat ſuperficiei rerum, quantumvis de eâ decedat. Itaque his 6. v. prioribus probat I. a ſimili primordiorum, quibus res cunctæ fiunt, *ſimulacra* eſſe naturâ tenuiſſimâ Nam ut ſ, conſtant, inquit, ea *ſimulacra* ex Atomis; quæ quidem Atomi ſunt omninò infra noſtros ſenſus, & minutiores etiam iis rebus omnibus, quas aut vix oculi, nec vix quidem percipiunt Igitur nil mirum ſi ſub noſtros ſenſus non cadant rerum ſimulacra, quæ tamen volitant per aëra detracta de corporibus; nec à nobis percipiantur, niſi repercuſſa for-

Percipe : & imprimis quoniam primordia tantum
Sunt infrà noſtros ſenſus , tantóque minora,
Quàm quæ primùm oculi cœptant non poſſe tueri.
Nunc tamen id quoque uti confirmem , exordia rerum
Cunctarum quàm ſint ſubtilia , percipe paucis.
Primùm animalia ſunt jam partim tantula, eorum
Tertia pars nullâ ut poſſit ratione videri.
Horum inteſtinum quodvis quale eſſe putandum eſt ?
Quid cordis globus aut oculi ? Quid membra ? Quid artus ?
Quantula ſunt ? Quid præterea primordia quæque ,
Unde Anima , atque Animi conſtat natura neceſſum eſt ?
Nonne vides quàm ſint ſubtilia , quàmque minuta ?
Præterea quæcumque ſuo de corpore odorem

INTERPRETATIO.

natur : & præcipuè cùm principia rerum *ſunt adeò infrà noſtros ſenſus, & multo minora , quàm* res illæ *, quas oculi* noſtri *incipiunt non poſſe videre. Attamen ut confirmem hoc etiam . cognoſce paucis* verbis, *quàm tenuia ſint primordia rerum omnium. Primò* quædam *ſunt animalia partim adeò parva , ut tertia pars illorum nequeat ullo modo cerni. Quantula igitur partes interiores illorum ſunt credenda ? Quid orbis cordis aut oculi* illorum *? Quid membra ? Quid artus ? Quam minima ſunt ? Quid deindè* quantula *ſunt ſingula principia , ex quibus neceſſe eſt* ut eorum *Anima & natura Animi componatur ? Num cernis quàm tenuia & quàm exigua ſint ? Deinde , quæ res omnes exhalant de ſuo corpore odorem*

ANNOTATIONES.

ſan ab æquabilitate ſpeculorum , aut aliorum corporum æquabilium.

111. *Infra noſtros ſenſus.*] Hoc eſt, ſub oculos non cadunt : imperceptibilia ſunt.

113 *Exordia.*] Primordia , principia, Atomi.

115. *Primùm animalia &c.*] His 7. v. confirmat rerum primordia eſſe tenuiſſima. Finge tibi, inquit , modò animalia quædam adeò exigua , ut tertia illorum pars oculis percipi vix queat : v. g. finge tibi *Acarum* . Gallicè *un Ciron* ; aut aliud Acaro minus; divide hoc in tres partes , ſanè jam erunt infrà ſenſus noſtros. Quantola ergò erunt cætera membra ? quantulum cor ? quantula oculorum pupilla ? quantuli cæteri artus ? quamtula etiam erunt principia , ex quibus eorumdem Anima atque Animus conſtabit ? Et tamen partes erunt veræ , licet cæcæ , ut ait , & ſub ſenſus non cadant. Quidni ergo ſimulacra tenuiſſimâ naturâ eſſe queant ?

117. *Inteſtinum.*] Sic lib. 1. v. 290. ponitur in ſingulari.

122. *Præterea quæcunque , &c.*] His 8. v. probat II. tenuiſſimâ eſſe naturâ ſimulacra rerum ; idque ab exemplo *odorum.* Hujus autem loci ea eſt ſententia. Cùm tanta corpuſculorum ſeu Atomorum copia exhaletur v. g. è panacibus, abſynthiis , abrotonis , centaureis & ſimilibus graveolentibus rebus, ut aërem ambientem compleat ; ſanè dici non poteſt quantula ſit pars , quæ ex ſuperficie decipitur , cùm tanta interim ex partibus intimis perfundatur : ac perinde , cùm *Imago* fiat duntaxat ex iis corpuſculis , quæ ex ſuperficie dimanant, neque etiam ex omnibus , (nam alia aliis ſenſibus deſtinantur) ſed ex iis tantùm , quæ cum viſo habent analogiam, aut etiam cum ſono (namque ſunt *ſimulacra* quæ ſolas tangunt aures ;) excedit ſanè fidem , quantæ tenuitatis eſſe debeant ejuſmodi *Imagines* , cùm etiam poſt multum tempus nihil , quod

Expirant acrem, panaces, abſynthia tetra,
Abrotoníque graves, & triſtia centaurea:
Horum unumquodvis leviter ſi fortè ciebis,
Quamprimùm noſcas rerum ſimulacra vagari
Multa modis multis, nullâ vi, caſſáque ſenſu.
Quorum quantula pars ſit imago, dicere nemo eſt
Qui poſſit, neque eam rationem reddere dictis.
Sed ne fortè putes ea demùm ſola vagari,

Interpretatio.

gravem, qualia ſunt *panaces*, *& amara abſynthia, & graveolentes abrotoni & moleſta centaurea*: *ſi fortaſsè movebis parumper unamquamque harum*, fiet ut *ſtatim percipias plures imagines rerum volitare pluribus modis*, ſine *ullâ violentiâ*, & eſſe *privatas ſenſu*. *Neque ullus eſt homo, qui queat dicere, quàm minima portiuncula illarum rerum ſimulacrum ſit*: aut qui poſſit *explicare verbis eam rem*. *Verùm ne fortaſsè credas eas tandem ſolas Imagines rerum errare* per aëra,

Annotationes.

ſenſile ſit, exhalatum de rebus deprehendatur. Et verò cùm v. g. è pomo per multos menſes odorum corpuſcula infinita exeant etiam ex illius interioribus partibus, tamen nihilò fieri minutum obſervatur. Vapor autem ſeu odor longè craſſior eſt *Imagine*. Non igitur mirùm eſt ſi *Imagines*, quæ per multos etiam annos è rerum ſuperficie continuò funduntur, tamen non efficiant eam molem, quæ ſub oculos cadat.

123. *Panaces.*] vel *Panax*, herba eſt cujus ſuccus *Op panax* vocatur, *ἀπὸ τοῦ πάντα ἀκεῖν*, à ſanandis omnibus morbis Plin. lib. 25. cap. 3. Colum. lib. 11. c. 3 Vulgò *Panacée.*

124. *Abrotoníque.*] Vulgò dicitur *Abrotonum*, herba eſt, quam vulgus vocat ſylveſtrem cupreſſum, Gallicè *auroeſne. gardorobe.*

Centaurea. Dicitur Centaureum, i; Centaurium, i: & Centaurea, æ.

127. *Caſſáque ſenſu*] Privata ſenſu. Sic v. 367. *Lumine caſſus Aer.* Sic lib. 3. v. 563. *Caſſum Animâ corpus.*

128 *Quorum quantula, &c.*] His 2. v. repetuntur infrà v. 175.

130 *Sed ne fortè putes &c.*] Hi 14. v. datâ occaſione monet Poëta *Simulacra* omnia non eſſe corporum exuvias: ſed quædam *ſponte ſuâ* nonnunquam gigni, nec è corporibus ullis cadere. Quod videre eſt, inquit, in nubibus per aëra vagantibus. Harum enim nonnullæ modò gigantis, modò montium, modò ſaxorum, modò etiam belluarum figuram imitantur; quam tamen diu non tuentur, quippè quæ ſit in molli materiâ: ſed abeunt tandem in varias ejuſmodi & monſtruoſas formas Sic Diodorus Siculus lib. 3. commemorat ſpectra formari *ſuâ ſponte* in iis Africæ regionibus, quæ ſunt ultrà Syrtes & Cyrenen: *Quandoque*, inquit, *ac vigente tranquillitate aëris, conſpiciuntur per aëra concrementa quædam formas animalium omnis generis referentia. Ipſorum nonnulla quietè ſe habent: nonnulla verò motionem ſubeunt. Quin etiam interdùm inſequentes fugiunt, interdùm fugientes inſequuntur.* Græcis ſuperſedeo brevitatis causâ. Confirmat & id Pomponius Mela, cùm de Mauritaniâ, quæ patet à tergo Atlantis, loquitur. Habet & ſimilia Plinius de Scythiæ regione, quæ intrà Imaüm eſt. Nota ſunt etiam quæ de Morganâ, ſeu celebri illo Rheginorum ſpectaculo nuper edidit Kircherus. Itaque cùm jam diſputaturus ſit de modo, quo generantur *Simulacra*, quæ fiunt per deceptionem è rerum ſuperficie, nunc autem doceat alia gigni *ſuâ ſponte*, duplicem igitur agnovit modum, quo *Simulacra* gignantur. Præcipuus quidem ille eſt, quo *Simulacra* fiunt per deceptionem, de quo jam infrà v. 144. Minùs verò præcipuus, quo fiunt ſpontaneâ quâdam eruptione, ac concretio-

Quæcumque ab rebus rerum ſimulacra recedunt ;
Sunt etiam , quæ ſponte ſuâ gignuntur ; & ipſa
Conſtituuntur in hoc Cœlo , qui dicitur aër ;
Quæ multis formata modis ſublimè feruntur :
Nec ſpeciem mutare ſuam liquentia ceſſant ,
Et cujuſquemodi formarum vertere in ora.
Ut nubes facilè interdum concreſcere in alto
Cernimus , & Mundi ſpeciem violare ſerenam ,
Aëra mulgentes motu. Nam ſæpè gigantum
Ora volare videntur , & umbram ducere latè :
Interdum magni montes , avolſáque ſaxa
Montibus anteire , & Solem ſuccedere præter :
Inde alios trahere , atque inducere bellua nimbos.
Nunc ea quàm facili & celeri ratione gerantur ,

INTERPRETATIO.

Quæ ſcilicet *abſcedunt à rebus* , ſcito *quòd ſunt quoque quæ ſponte ſuâ generantur* : *& ipſa collocantur in hoc Cœlo, qui vocatur aër* ; *quæ* quidem *fabricata diverſis modis volitant in altum aëra*. Et quia *liquida* ſunt, *non deſinunt variare ſuam figuram, & convertere ſe in vultus figurarum quarumlibet*. *Sicuti nonnunquam videmus nubes facilè congregari in aëre , & turbare claram faciem Cœli, verberantes quippè aëra motu. Namque plerumq; vultus gigantum cernuntur volitare , & ferre longè* ſuam *umbram* : *aliquando ingentes montes* apparent , *& rupes detractæ de montibus* videntur *præcedere* , *& ſubire ultrà Solem* ; *mox* quidem *beſtia* videtur *ducere & inferre alias nubes. Jam verò* percipe *quàm facili & ſubito modo ejuſmodi* Simulacra *fiant* ,

ANNOTATIONES.

ne in aëre. Hæc autem ſimulacra *ſponte* genita vocat Epicurus apud Laërt. *συστάσεις* , quaſi *concrementa* ſeu coagmentationes. Quæ verò fiunt per decreptionem ex ſupremis rerum partibus , ea vocat *ἀποστάσεις ἢ ἀποῤῥοίας*, quaſi *effluxus* quoſdam è rebus.

134. *Sublimè.*] Adverbialiter. Sic lib. 2 v. 206. & lib. 6. v. 69. Id eſt , in altum.

135. *Liquentia.*] Id eſt ex liquidâ materiâ formata , nempè ex vaporibus & nubibus.

138. *Mundi.*] Cœli ; crebrò enim *Mundum* pro *cœlo* uſurpârunt , ut multoties notavi in Manilium noſtrum.

139. *Mulgentes.*] Pareus. Id eſt , agitantes , impellentes. Lambinus , *Mulcentes*, quaſi delectantes, polientes. Aliàs *Mulgantes* , quaſi palàm facientes , aperientes , nudantes. A quo *Promulgo*. Quæ lectio non improbatur.

141. *Avolſa.*] Antiqua ſcriptura pro *Avulſa*.

142. *Præter.*] Sursùm , ultrà , antè. Sic Cicero , *Præter oculos Lollii* ; id eſt antè oculos Lollii. Sic Varro, *Præter matris Deûm ædem* ; id eſt antè matris Deûm ædem.

143. *Inde alios &c.*] Id eſt , interdùm formæ illæ , quæ apparent in nubibus , mox mutantur in formas belluinas & monſtroſas.

144. *Nunc ea quàm facili &c.*] His 33. v. jam docet modum generationis *Simulacrorum* , quod tertium erat caput propoſitum à nobis v 46. not. Dicit autem modum hunc , quo generantur *Simulacra* . quæ è rerum ſuperficie dimanant ; eſſe facilem , celerrimum & perpetuum, ſi nihil obſtet. Namque quandiu corpus illud , è quo manat Imago, rariore quodam corpore ambigitur , v. g. aëre libero , & veſtibus raris , ſanè jacit à ſe & propellit facilè *Imaginem* ſui. Tranſit enim ea Imago per aëra , & per veſtes. Si autem obſit aliquid corpus ſolidum , & obſcurum , quod ea Imago penetrare nequeat , quale eſt ſaxum , lignum &c.

Perpetuóque fluant ab rebus, lapſáque cedant.
Semper enim ſummum quidquid de rebus abundat,
Quod jaculentur; & hoc alias cùm pervenit in res,
Tranſit, ut imprimis veſtem: ſed ubi aſpera ſaxa,
Aut in materiam ligni pervénit, ibi jam.
Scinditur, ut nullum ſimulacrum reddere poſſit.
At cùm, ſplendida quæ conſtant, oppôſta fuerunt,
Denſáque, ut imprimis ſpeculum eſt, nihil accidet horum.
Nam neque uti veſtem poſſunt tranſire, neque antè
Scindi, quàm meminit lævor præſtare ſalutem.

INTERPRETATIO.

& continuò defluant ab rebus, & cadant, ac recedant. Namque ſemper aliquid extremum fluit de rebus, quod ipſæ jaciant; Et iſtud, ubi allabitur ad alias res, permeat illas, ſicut præcipuè veſtimentum: verùm cùm pertigit aut ad duros lapides, aut ad materiam ligni ibi tunc frangitur, ita *ut nequeat exhibere ullam Imaginem. Sed ubi* corpora, *quæ ſunt nitida & olida, fuerunt objecta, veluti præcipuè eſt ſpeculum, nihil harum rerum evenit. Etenim nequeunt permeare* illa *ſicut veſtimentum*, *neque* poſſunt *priùs diſcindi quàm æqualitas* ſpeculi *recordatur conſervare* illa.

ANNOTATIONES.

tunc ea frangitur & illiditur, nec ad oculos reflectitur. Ubi verò corpus ſolidum, ſed ſplendidum occurrit, quale eſt ſpeculum, aqua &c. tunc nec tranſit, nec frangitur ea Imago, ſed repellitur & reflectitur. Quò fit ut ad noſtros oculos perveniat. Soliditas quippe ſeu denſitas impedit quidem ne Imago transvoler; at ſplendor ſeu lævor excipit illam, priuſquàm diſſiliat. Itaque His 18. v. prioribus arguit objectum ſpeculum regerere quovis tempore Imaginem cujuſque rei obviæ, argumentum eſſe perpetui effluxûs è corporibus, ſicut generatio inſtantanea Imaginis eſt indicium celeritatis, quâ fiat; æquè ac incurioſus apparatus ad Imaginis procreationem, facilitatis, quâ generatur, eſt teſtimonium.

146. *Summum quidquid de rebus abundat.*] Id eſt, aliquid cadit aliundè de ſupremâ rerum ſuperficie. Scilicet. quia Atomi, quæ ſe mittere moliuntur ex ſupremo rerum corpore ad Imaginis concretionem, ſemper præſtò adſunt propter motum ſibi ingenitum.

147. *Hoc.*] Sup. ſummum quidquid; id eſt, Imago illa lapſa de rerum ſuperficie.

In res.] Sup. quæ tranſiri poſſunt, qualis eſt veſtis, ut ait.

151. *Oppôſta.*] Oppoſita. Syncope.

152. *Nihil accidet horum.*] Lamb. benè; id eſt, neque ſcinditur, neque tranſit Imago: ſed lævor ſpeculi excipit illam, ac ſanam reddit nobis. Pareus, *Nihil occidit horum*, hoc eſt, nihil horum ſimulacrorum tunc perit, ſed integra repellit ea lævor ſpeculi. Quæ poſterior lectio priori videtur poſtponenda; namque ſeſe explicat poëta verſu ſequenti,

Nam neque uti veſtem poſſunt tranſire, neque antè ſcindi, quàm &c.

154. *Meminit lævor præſtare ſalutem.*] Hoc eſt lævor, ſeu æqualitas ſpeculi conſervat illa ſimulacra. Hic autem iterum non abs re fuerit obſervare duo potiſſimùm ex omnium conſenſu requiri ad ſpeculorum naturam, Lævor, qui nunquam eſt ſine ſplendore, & Denſitas corporis. Neque enim alterum ſine altero poteſt ſufficere; namque ſi corpus læve ſit ac ſplendidum, ſed ita tamen, ut Imago tranſeat illud, ſanè nec ſpeculum erit, nec Imagines rerum reddet. Hinc errâſſe conſtat Platonem in Timæo, qui ad ſpeculi rationem non requirit *Denſitatem*, ſed *Splendorem* ſolùm ac *Levitatem*. Duæ autem ſunt ſententiæ de ſpeculorum ratione. Alii quippè volunt corporum, quæ ſpeculis opponuntur, Imagines in iis cerni, non

Quapropter

Quapropter fit, ut hinc nobis Simulacra gerantur.
Et quamvis ſubitò, quovis in tempore, quamque
Rem contrà ſpeculum ponas, apparet Imago;
Perpetuò fluere ut noſcas è corpore ſummo
Texturas rerum tenues, tenuéſque figuras.
Ergò multa brevi ſpatio Simulacra geruntur,
Ut meritò celer his rebus dicatur origo.
Et quaſi multa brevi ſpatio ſubmittere debet
Lumina Sol, ut perpetuò ſint omnia plena:

INTERPRETATIO.

Quamobrem accidit, ut inde Imagines ferantur ad nos. Et licet citò, qualibet in tempore, objicias ante ſpeculum quamlibet rem, tamen ſtatim *Simulacrum* illius *videtur* in hoc; *ut cognoſcas* hinc *ſubtiles contexturas, & ſubtiles formas rerum manare continuò è ſupremo corpore* illarum. *Igitur multa Imagines generantur brevi tempore, ut non immeritò generatio illarum rerum appelletur ſubitanea. Et quemadmodum Sol debet ſufficere multam lucem brevi ſpatio, ut omnia repleantur eâ ſemper:*

ANNOTATIONES.

quòd Imagines, quæ cernuntur, ſint in ſpeculo, ſed quòd oculorum acies in ſpeculum projecta per lineam rectam, in ſeipſam à ſpeculo per aliam lineam rectam reflectatur. Ita cenſuerunt Pythagorei: ita Mathematici cenſent. Alii verò, quorum auctor videtur Epicurus, volunt ſimulacra ipſa à corporibus miſſa in ſpeculum, vel in aliud quodvis corpus læve ac denſum, in eo ineſſe & cerni, eâ ratione, quâ cæteras res ſunt & cernuntur. Sed de his rebus iterùm jam infrà diſputabitur, ubi de ſpeculis agetur.

158. *Perpetuò fluere &c.*] Putat enim Lucretius cum Epicuro & Platone Imaginem, quæ in ſpeculo cernitur, non eſſe quid unum conſtans, certum, ſtabile, ac idem: ſed alias atq; alias Imagines, alteram in alterius locum, deinceps & ſine ullâ interruptione ſuccedentes. Quòd quidem jam probat Lucretius v. 162. à ſimilitudine radiorum ac lucis Solis. Itaque cenſet Lucretius tenues quaſi membranas ac texturas cadere de ſupremis rebus perpetuò, continenter, & indeſinenter; & per medium aëra liberum ferri, pervadere corpora tenuia, veſtes; frangi verò ac ſcindi ad ſaxa & corpora denſa: ſed ab lævibus ſimul & denſis ac ſplendidis corporibus, quale eſt ſpeculum, aqua &c. reflecti ad oculos noſtros; ſecùs enim infrà noſtros ſenſus manent.

160. *Geruntur.*] Fiunt, generantur. Sic v. 155. & alibi paſſim. Lambinus pro more, *genuntur*, quaſi *gignuntur*.

162. *Et quaſi multa brevi, &c.*] His 7. v. comparat *Imagines* cum *luce* Solis; putátque illas eo modo è corporibus fluere, quo hanc è Sole. Scilicet perpetuo ac continuo tenore fluxûs manare vult Imagines multas è corporibus circumquâque, eodemque temporis puncto; itaut Imago, quæ cernitur, non una eademque ſit aut appareat, niſi jugi tenore fluxûs, & ſimilium Imaginum continuo effluentium æquali, ut aiunt, valore. Sicut lux Solis non una eademque eſt, ſed alia aliam generat in aëre. Vel, ſi malueris, eo modo, quo flamma candelæ una & eadem non eſt aut apparet, niſi ob ſolam flammularum ſimilium ac tantumdem valentium indeſinentem ſuffectionem. Vel, ſicut flumen unum & idem eſt ob ſolam aquarum continuò ſuccedentium & abeuntium æquivalentiam. Ex quo fit ut partes Imaginis, quæ procedunt ex partibus cavis, tardiùs impingantur in ſpeculum, ac pariter tardiùs reflectantur in oculos, quam quæ eminentes ac gibbæ. Unde licet Imago impreſſa in re planâ cernatur, tamen cavi aut eminentis impreſſionem facit in oculo. Quam tamen Epicuri ſententiam conatur infirmare Macrobius lib. 7. Satur. 14.]

Et quaſi.] Alii, *Et cen.* Alii, *Atque ut.*

Sic à rebus item ſimili ratione neceſſe eſt
Temporis in puncto rerum ſimulacra ferantur
Multa modis multis in cunctas undique partes;
Quandoquidem ſpeculum queîſcunque obvertimus oris,
Res tibi reſpondent ſimili formâ, atque colore.
Prætereà modò cùm fuerit liquidiſſima cœli
Tempeſtas, perquàm ſubitò fit turbida fœdè
Undique, uti tenebras omnes Acherunta rearis
Liquiſſe, & magnas cœli complêſſe cavernas;
Uſque adeò, tetrâ nimborum nocte coortâ,
Impendent atræ formidinis ora supernè:
Quorum quantula pars ſit Imago, dicere nemo eſt
Qui poſſit, neque eam rationem reddere dictis.
Nunc age, quam celeri motu Simulacra ferantur,

INTERPRETATIO.

ſimiliter etiam oportet pari modo ut *in inſtanti temporis plures Imagines rerum mittantur à rebus ex omni parte in omnes circùm partes diverſis modis; quoniam quibuſcunque regionibus objicimus ſpeculum, res tibi conveniunt eâdem figurâ ac colore* quo ſunt. *Deinde mox ubi tempus aëris ſudum erit*, atque *repentè fit ita horridè obſcurum ex omni parte, ut putes omnes tenebras reliquiſſe Acherunta & repleviſſe ingentes fornices cœli; quàm tunc, exortâ nocte obſcurâ nubilorum, ſpecies tetri terroris imminent deſuper! Quarum nullus eſt homo qui queat dicere quã minima particula ſit ſimulacrum, neq; explicare verbis eã rem. Jam verò age ſis, quàm ſubitò motu*

ANNOTATIONES.

167. *Queîſcumque obvertimus oris.*] Lamb. benè; Hoc eſt, quibus partibus. Alii, *Quòcumque obvertimus illud*: ſup. ſpeculum, non malè. Alii, *quocumque obvertimus, illuc Res tibi &c.* benè etiam.

169. *Prætereà modò, &c.*] His 8. v. videtur potiùs aſſerere ſimulacrorum tenuitatem ac exilitatem, quàm celerem eorum generationem. Quanquam confirmat Simulacra celeriter ac ſubitò generari; ſiquidem, mox ubi ſudum eſt cœlum, fitque repentè turbidum, apparent ſpecies, ſpectra & Imagines in aëre; quæ anteà non apparebant. Ergò citò generatæ ſunt.

170. *Cœli tempeſtas.*] Cœlum, aër.

Fœdè.] Horridè. Alii *ſæpè*.

171. *Acherunta.*] Acheron, *ontis*; & Acheruns: *untis* dicitur: id eſt, Infernus, lib. 1. v. 121. Portò hi 2. v. iterantur lib. 6. v. 250.

172. *Compleſſe.*] Compleviſſe. Syncope.

Cavernas cœli.] Sic loquitur Varro apud Nonium: *Nubes aquas frigido velo leves cœli cavernas aureas ſubduxerant.* Sic Cicero in Arat.

Dicitur & latè cœli luſtrare cavernas.
Ennius, *cœli ingentes fornices*, Id eſt, cœli faciem, ſpatia æthereа.

174. *Ora.*] Pars pro toto. Id eſt, figuræ, formæ, ſpectra, &c.

175. *Quorum quantula, &c.*] Hi 2. v. poſiti ſunt ſuprà v. 128.

177. *Nunc age quàm celeri, &c.*] His 40. v. ſeqq. diſputat de Imaginum mobilitate, quâ feruntur; quod quartum caput eſt, quod notavimus ſupra v. 46. not. Itaque vult Lucretius ex Epicuri doctrinâ Simulacra rerum ferri celeritate inexuperabili, hoc eſt, unico temporis inſtanti diverſas in partes, diverſáque in loca ferri nullo etiam conamine. Hanc autem celeritatem repetit ex Atomorum tenuitate, quibus ſimulacra conſtant. Quæ enim lævia ſunt & minutis compacta corpuſculis, ea celerrima ſint neceſſe eſt, uti docuit abundè lib. 2. Itaque his 7. v. prioribus monet ſe diſputaturum de ſimulacrorum celeritate, explicatis jam ſuprà cæteris eorum qualitatibus. Pollicetur autem ſe

Et quæ mobilitas ollis tranantibus auras
Reddita ſit, longo ut ſpatio brevis hora teratur,
In quem quæque locum diverſo numine tendunt:
Suavidicis potiùs, quàm multis, verſibus edam,
Parvus ut eſt Cycni melior canor: ille Gruum quàm
Clamor in ætheriis diſperſus nubibus Auſtri.
Principiò perſæpè leves res, atque minutis

INTERPRETATIO.

Imagines volitent, & quæ celeritas data ſit illis tranſeuntibus leves *flatus* aeris, ita *ut brevis hora* temporis *conſumatur* in *magno intervallo* loci; *quamcunque in partem incedant* miſſa *diverſâ potentiâ*; *dicam jam ſuaviloquis magis, quàm pluribus carminibus; ſicut minimus cantus Oloris gratior eſt, quàm ille ſtrepitus Gruum, qui diffunditur per nebulas aërias Auſtri. Primùm cernere eſt vulgò res tenues & compo-*

ANNOTATIONES.

ſuaviloquis magis, quàm multis verſibus rationem explicaturum, ut magis delectet, quàm doceat. Sicut enim parvus Cycnorum cantus gratior eſt, quam magnus Gruum clamor: ita pauca ſuaviſſima carmina magis placebunt, quàm ingens verborum ac argumentorum ſatio.

168. *Ollis.*] Antiquitùs pro *Illis*.

Auras.] Sup. *aëris*. Id eſt, *aëra*.

179 *Longo ut ſpatio brevis, &c.*] Hoc eſt, ut breve temporis ſpatium longo loci ſpatio conteratur: Hypallage eſt. Sic Ariſtoteles 4. Phyſic. *Celere* definit, quod brevi tempore longum ſpatium percurrit: *Tardum* verò, quod longo tempore breve ſpatium permetitur.

180. *Diverſo numine.*] Diverſo nutu, diverſâ potentiâ, diverſâ vi. Scilicet diverſo ſuo quæque nutu ac numine Simulacra cadunt aut mittuntur de ſupremis corporibus, pro ingenito ſibi quibuſque Atomis motu, quo perpetuò moventur.

181. *Suavidicis potiùs, &c.*] Hi 3. v. repetuntur infrà v. 908.

182. *Parvus ut eſt, &c.*] Sic initio tertii libri v. 6. dixit, *Quid enim contendat hirundo Cycnis*. Hi porrò 2. verſus leguntur ferè verbo ad verbum apud Antipatrum in Erinnam lib. 3. epigr.

Αὐλητὴς κύκνου μικρὸς θρόος, ὡς κολοιῶν
Κρώγμασιν, ἐν εἰαριναῖς κιδναμένοις νεφέλαις

Id eſt, *Parvus Cycni melior cantus, quàm ſtrepitus*
Graculorum in nebulis æthereis ſparſus.

183. *Auſtri.*] Auſter ventus eſt meridionalis, qui dicitur græcè *νότος*, ab humore & nebulâ; humor enim Græcè dicitur *νοτίς*. Eſt autem hic ventus humidus & pluvioſus. Sumitur hîc ſimpliciter pro *vento*, vel potiùs pro *aere*.

184. *Principiò perſæpè, &c.*] His 15. v. probat I. miram & inexuperabilem celeritatem redditam eſſe Imaginibus, quæ de ſupremis corporibus cadunt; quia conſtant ex Atomis ſeu principiis levibus ac minutis, & innato motu volubilibus. Sic enim *Lux* & *Calor* Solis, quia conſtant ex Atomis levibus & minutis, celeriter feruntur per immenſa Mundi ſpatia, atque uno & eodem temporis inſtanti percurrunt a cœlo in terras. Lux quippè trudit lucem, calor calorem; & ſic continuo tenore fluxûs lux alia generat aliam, & calor alius alium calorem. Igitur à pari Imago trudit Imaginem, & hæc altera aliam; idque in puncto temporis. Quippe etenim primùm cauſa eſt, quæ a tergo pellat Imaginem; nimirum innata vis Atomorum quibus fit Imago, ſeſe emittendi foràs. Deinde, adeò tenui naturâ contexitur Imago, ut facilè poſſit pervadere ac penetrare res cunctas, & in inſtanti temporis percurrere magnum aeris circumquaque intervallum.

Corporibus factas, celeres licet eſſe videre.
In quo jam genere eſt Solis lux, & vapor ejus;
Próptereà quia ſunt è primis facta minutis,
Quæ quaſi truduntur, pérque aëris intervallum
Non dubitant tranſire ſequenti concita plagâ.
Suppeditatur enim confeſtìm lumine lumen,
Et quaſi protelo ſtimulatur fulgure fulgur:
Quapropter Simulacra pari ratione neceſſe eſt
Immemorabile per ſpatium tranſcurrere poſſe
Temporis in puncto; primùm, quòd parvula cauſa
Eſt, ſatis à tergo quæ provehat atque propellat:
Deinde, quòd uſque adeò texturâ prædita rarâ
Mittuntur, facilè ut quaſvis penetrare queant res,
Et quaſi permanare per aëris intervallum.
Prætereà ſi, quæ penitùs corpuſcula rerum

INTERPRETATIO.

ſitas ex corpuſculis exiguis eſſe citiſſimas. Quo in genere jam lumen Solis eſt, & calor illius: eò quòd compoſita ſunt ex primordiis exiguis, quæ veluti intruduntur, nec hæſitant tranſmeare per ſpatium aëris, ubi *pulſa* ſunt *ictu ſubſequenti. Namque lux* Solis *ſubminiſtratur ſubitò* ab aliâ *luce, & ſplendor pulſatur à ſplendore quaſi continuo tenore. Quamobrem oportet* ut *Imagines ſimili modo poſſint in inſtanti temporis pervadere per intervallum inexplicabile; primò, quia cauſa puſilla eſt, quæ ponè propulſet ſatis & promoveat. Secundò, quia* Imagines *jaciuntur contextu adeò parùm denſo, ut poſſint pervadere facilè quaſlibet res, & veluti perlabi per ſpatium aëris. Deinde, ſi* illa *corpuſcula rerum, quæ interiùs jaciuntur*

ANNOTATIONES.

186. *Vapor.*] Calor, ſic v. 201. Sic lib. 2. v. 149. & alibi paſſim.

187. *Primis.*] Hoc eſt, primordiis. Sic lib. 1. v. 492. lib. 2. v. 213. & 355.

191. *Protelo.*] Perpetuo ac continuato impulſu, ut diximus lib. 2. v. 531.

Fulgure fulgur.] Lumine lumen, ut notatum eſt lib. 2. v. 327. 332. &c. Fulgur enim pro fulgore uſurpatur paſſim à Lucretio.

193. *Immemorabile.*] Hoc eſt, ita immenſum, ut dici nequeat.

194. *Parvula cauſa.* Nimirùm innata mobilitas, quâ perpetuò moventur Atomi, ut docuit lib. 2.

196. *Texturâ.*] Naturâ tenui. Sic v. 159. Neque enim Imago, licet corporea, profunditatis habet dimenſionem: ſed tota ſuperficies eſt, ut ait Epicurus apud Laërtium.

199. *Prætereà ſi &c.*] His 12. v. probat II. miram celeritatem Imaginibu eſſe redditam: atque à majori ad minus, ut aiunt, ducitur argumentum. Si enim, inquit, corpuſcula, quæ de cœlo mittuntur ad nos, v. g. *Lumen* & *Calor* Solis, puncto temporis totum ætheris immenſum ſpatium occupant ac implent; quantò magis ea corpuſcula, quæ ſunt in promtu, ac primâ fronte rerum locata, nimirum *Simulacra*, dum jaciuntur, nec ulla res obeſt, ſummâ debent celeritate ferri, ac longiùs ire. Itaque putat *Lumen* & *Calorem* Solis, quia penitùs ſeu intrinſecùs mittuntur a Sole, minùs celeriter ferri, quàm *Imagines*, quæ jaciuntur de ſupremâ rerum facie: Et quæ ideò minùs retineri aut impediri debent. Eodem eſt uſus argumento libro 2. verſ. 161. & ſequent.

Penitùs.] Hoc eſt ex intimis partibus.

Ex alto in terras mittuntur, Solis uti lux,
Ac Vapor, hæc puncto cernuntur lapſa diei
Per totum cœli ſpatium diffundere ſeſe;
Pérque volare Mare ac Terras, cœlúmque rigare,
Quod ſuperà eſt, uti tam volucri hæc levitate feruntur:
Quid? quæ ſunt igitur jam primâ in fronte parata,
Cùm jaciuntur & emiſſum res nulla moratur,
Nonne vides citiùs debere & longiùs ire;
Multipléxque loci ſpatium tranſcurrere eodem
Tempore, quo Solis pervolgant lumina cœlum?
Hoc etiam imprimis ſpecimen verum eſſe videtur,
Quàm celeri motu rerum Simulacra ferantur,
Quód ſimùl ac primùm ſub divo ſplendor aquaï

INTERPRETATIO.

ex ſummo æthere in terras, veluti lumen Solis, & calor illius. *ſi hæc*, *inquam*, corpuſcula *videntur prolapſa in inſtanti diei diſpergere ſeſe per totum intervallum ætheris, & vagari per æquora &* per *terras, ac irrorare* totum *cœlum. quod eſt ſuprà, cùm ea moveantur tam celeri mobilitate: quid ergo* illa corpuſcula, *quæ præſto ſunt in primâ* rerum *ſuperficie, quando mittuntur. nec res ulla retardat jaculationem* illorum. *num cernis debere progredi & velociùs & longiùs; atque pervadere majus intervallum loci eodem inſtanti temporis, quo lux Solis percurrit cœlum? Iſtud quoque exemplum apparet præcipuè eſſe verum*, ut noſcas *quàm veloci mobilitate Imagines rerum moveantur. quòd ubi primùm fulgor aquæ collocatur*

ANNOTATIONES.

200. *Ex alto.*] Ex Cœlo; *Altum* enim abſolutè ſumitur per Cœlo, aut mari. Sic Virg. 1. Æn.

Hæc ait, & Maiâ genitum dimiſit ab alto. Id eſt, Cœlo.

Ibidem.

—— *Multùm ille & terris jactatus & alto.* Id eſt, mari.

202. *Cœli.*] Ætheris. v. 133.

203. *Cœlúmque rigare.*] Metaphora eſt ducta à fontibus. Sic lib. 5. v. 593.

Tantulus ille queat tantum Sol mittere lumen,
Quod maria ac terras omnes, cœlumque rigando
Compleat, & calido perfundat cuncta vapore.

204. *Superà.*] Antiquitùs pro *ſuprà*, lib. 1. v. 532. lib. 2. v. 475. lib. 3. v. 366. &c.

205 *In primâ fronte.*] In ſuperficie, v. 64.

206. *Emiſſum.*] Emiſſionem, jaculationem.

208. *Multipléxque loci &c.*] Alii. *Multiplicíſque loci &c.* Hi porrò 2. v. poſiti ſunt jam lib. 2. v. 162. Conſule annotationes noſtras ibid.

210. *Hoc etiam imprimis &c.*] His 7. v. probat III. mitam celeritatem Imaginibus eſſe redditam. Experimentum ſubjicit. Si enim, inquit, pelvim aquâ plenam, cœlo ſtellante, hoc eſt, ſtellis de nocte micantibus, ſub dio expoſueris, repentè ſtellæ cernuntur in aquâ. Igitur momento temporis Imago ſtellarum advenit è cœlum in eam aquam, atque celerrimè fertur. Neque verò aliâ ratione ſolet uti communis ſententia ad probandum lucem ſiderum ex cœlo in terram momento advenire.

212. *Sub divo.*] Sub dio, ſub aëre. *Divum enim* vel *dium* ſubſtant. ponitur pro aëre. Horat.

Sub divo moreris victima nihil miſerantis Orci.

Et Carm. lib. 2.

Vitámque ſub dio & trepidis agat in rebus.

Sic Plin. lib. 21. c. 4.

Quo fuerint, veterem & formæ ſervare figuram;
Et multò citiùs, quantò minùs indupediri
Pauca queunt, & ſunt in primâ fronte locata.
Nam certè jaci, atque emergere multa videmus
Non ſolùm ex alto, penitúſque, ut diximus antè,
Verùm de ſummis ipſum quoque ſæpè colorem.
Et volgò faciunt id lutea ruſſáque vela,

Interpretatio.

quâ fuerint, & conſervare antiquam ſpeciem figuræ; & ocitiùs, quò minùs poſſunt impediri, quia *pauca* ſunt numero illæ Atomi, & quia *ſunt poſita in primâ facie* rerum. *Namque ſanè cernimus multa* corpuſcula *non modò mitti, & exire ex intimis, & intrinſecùs, ut diximus ſuprà, ſed* cernimus *etiam plerumque ipſum colorem* mitti *de ſupremis* rerum partibus. *Atqui lintea luteola & ſubrubicunda*,

Annotationes.

ut ex ipsâ interpretatione patet. Pareus, *& con forma ſervare*. quaſi tmeſis vocabuli *conſervare*. Alii, *& conformem*. quaſi conſimilem; alii *ſolitam & forma*. Quæ duæ poſtremæ lectiones non improbantur. Notandum autem, quòd Epicurus dicat *Formam eſſe id, quod in corporis ſuperficie continenter remanet, ipsâ imagine tanquam ſpolio continenter avolante*. Scilicet docuit Epicurus, teſte Empirico, aliquid coloris ſolido hærere, aliquid verò detaſum transferri, quod ſit ſimulacrum. Talem autem formam intelligit hîc Lucretius dum ait Imagines

——— Veterem & forma ſervare figuram.

68. *Indupediri.*] Vel *endopediri*; id eſt, impediri, lib. 1. v. 241. Lib. 2. v. 101. & alibi paſſim.

69. *Et ſunt.*] alii *ut ſunt*, id eſt quippe quæ ſunt.

In primâ fronte.] In ſummo cortice, in ſupremâ rerum ſuperficie. Sic v. 195.

70. *Nam certè jaci, &c.*] His 15. v. confirmat, quod ſuperiori argumento aſſumſerat; nimirùm eſſe res multas, quæ non tam ex interioribus ſui partibus, quàm ex ſuperficie jaciant imagines ac ſimulacra ſui. Præſtabant enim hoc vela infecta coloribus luteis ac ruſis, quæ populo Romano theatrales ludos ſpectanti faciebant umbraculum. Colores enim illi perciti luce Solis ac diei mittebantur è velis in populum, ita ut populus talibus coloribus infectus videretur. Quod & in vitreis noſtris coloribus contingit. Hinc concludit pari ratione mitti rerum effigies ac ſimulacra de ſupremo corpore illarum. Porrò verſus hic variè legitur. Sic Lambinus reſtituit:

Nam certè jaci, atque emergere multa videmus.

Vocalis enim finalis in voce *jaci* non eliditur, ſed breviatur. Quod & paſſim familiare eſt Lucretio. Alii legunt:

Nam certè jacere & jaculari &c.

Verùm rectiùs paſſivè, quàm activè legitur. Alii:

Nam certè jacier ac tergeri

Sed vox jacier diſſyllaba foret. Alii *jacere ac mergiri*, vel *tergeri*, *corgeri*, vel *jergiri*. Quæ omnia corrupta ſunt.

71. *Ex alto penitúſque.*] Id eſt ex intimis & penetralibus rerum partibus. Sic v. 190.

72. *De ſummis.*] De ſupremis ſeu extremis partibus: de ſummo cortice

73. *Volgò.*) Antiquitùs pro *vulgò*, ut ſæpè monui.

Lutea. Lutei coloris, ſeu ſubrubicundi vel crocei. Sic Virg. eclog. Alex.

Mollia luteola pingit vaccinia Caltha.

Gallicè, *couleur jaune, couleur de ſoucy*. Luteum autem colorem dictum volunt a *Luteâ* herbâ, quam Græci Iſatidem, Latini Glaſtum, vulgus Gualdum appellat. Eo colore eſt vitellum ovi, item caltha, quam idcircò Virgilius vocat *Luteolam*. Hic color, ſi vergat in colorem majorem, jam croceus eſt. Ejuſmodi autem color nubentibus olim gratus erat. Plin. lib. 21. c. 8. *Luteo video*

Et

Et ferrugina, cum magnis intenta theatris
Per malos volgata, trabéſque trementia pendent.
Namque ibi conſeſſum caveaï ſubter & omnem
Scenaï ſpeciem Patrum, Matrum, atque Deorum
Inficiunt, cogúntque ſuo fluitare colore.
Et quantò circùm magè ſunt incluſa theatri
Mœnia, tam magis hæc intùs perfuſa lepóre
Omnia conrident conrepta luce diei.
Ergò lintea de ſummo cum corpore fucum

INTERPRETATIO.

& ferrugineæ ſæpè efficiunt iſtud, ubi ſcilicet *extenſa magnis theatris volitantia & trepidantia inter malos & trabes ſuſpenduntur. Namque ibi tingunt* ſuo colore *cœtum Senatorum, Matronarum ſedentium in ſpeluncâ, & Deorum, atque totum ornatum in ſcena, & faciunt* ea omnia *fluctuare ſuo colore. Et quò magis muri theatri ſunt circumclauſi, eò magis hæc omnia ſuffuſa intrinſecùs pulchritudine videntur ridere raptim concepta lumine diei. Igitur, quoniam vela faciunt colorem de*

ANNOTATIONES.

honorem antiquiſſimum in nuptialibus flammeis totum feminis conceſſum. Hinc Catullus eodem colore ornat ſocios Hymenæi qui Deus eſt nuptiarum:

Huc veni niveo gerens
Luteo pede ſoccum.

Sic Senec. de Hercule nubente ut feminâ, in Hipp.

Crur aſtincto relegavit auro
Luteo plantas cohibente ſocco.

Ruſſáque.] Hoc eſt coloris rutili, ac rubri. Catull. in Egnat.

Quod quiſque minxit, hoc ſibi ſolet manè dentem atque ruſſam pumicare gengivam.

Hic autem color finitimus eſt rubro colori, à quo *ruſſata factio* nominata.

74. *Ferrugina.*] Vel *ferruginea*. Eſt autem *ferrugo* purpùra obſcurior & propemodum nigra. Color thalaſſicus. Sic Virgilius 4. Georg. v. 183. vocat ferrugineos hiacynthas, qui toti pertinent ad colorem nigrum. Sic idem 1. Georg. cum defectum Solis notat, ait:

Cum caput (Sol) *obſcurâ nitidum ferrugine texit.*

Sic Plaut. in Mil. glor.

Facito ut venias ornatu huc naucleriaco, cauſiam
Habeas ferrugineam, culturam ad oculos lineam:
Palliolum habeas ferrugineum; nam is color thalaſſicus.

75. *Volgata.*] Volitantia, Sic lib. 2. v. 163. & 364 *pervolgant*. Et jam infrà v. 208. & lib. 5. v. 1161.

75. *Pendent*] Lambinus putat in hoc vocabulo ineſſe errorem. Namque alii codices habent, *fluctus*: alii *circum*. Hinc Pareus legit *fluitant*. Mallem ergò *fluctuant*, ut lib. 3. v. 190. *fluctuat*, in fine verſûs.

76. *Caveai.*] Caveæ. Cavea autem hoc loco ſignificat totum illum locum incluſum, in quo ſedent ſpectatores. Cato: *Ut Turpione Ambivio magis, delectatur, qui in primâ caveâ ſpectat; delectatur tamen qui in ultimâ.*

77. *Patrum.*] Senatorum, qui Patres & Patres conſcripti ſunt dicti apud Romanos.

Matrum.] Matronarum. *Dames.*

79. *Magè.*] Sic v. 543. 757. & lib. 5. v. 1204 1260. Hujus autem loci ſenſus eſt is: Et quantò magis mœnia theatri clauſa erunt, ita ut nullus luci pateat locus à lateribus.

81. *Conrident.*] Antiquè pro *corrident*, id eſt renident; vel lætitiâ diffundunt ſpectatorem; vel ita hilaritatem præ ſe ferunt, ut ridere videantur. Metaph.

Conrepta.] Correpta, hoc eſt, raptim & celeriter concepta à parte ſupernâ.

82. *De ſummo corpore.*] De ſupremâ ſuperficie, de cortice extremo rerum. Sic v. 47. 62. &c.

Fucum.] Colorem.

Mittunt, effigias quoque debent mittere tenues
Res quæque; ex ſummo quoniam jaculantur utræque.
Sunt igitur jam formarum veſtigia certa,
Quæ vulgò volitant ſubtili prædita filo,
Nec ſingillatim poſſunt ſecreta videri.
Præterea omnis odor, fumus, vapor, atque aliæ res
Conſimiles, ideò diffuſæ à rebus abundant;
Ex alto quia dum veniunt intrinſecùs ortæ,
Scinduntur per iter flexum, nec recta viarum
Oſtia ſunt, quà contendunt exire coortæ.
At contrà, tenuis ſummi membrana coloris
Cùm jacitur, nihil eſt quod eam diſcerpere poſſit;
In promtu quoniam eſt in primâ fronte locata.

INTERPRETATIO.

ſupremo ſuo *corpore, res ſingula debent pariter jacere per ſubtiles* ſui *imagines: ſiquidem utraque* hæ res *mittunt* aliquid *de ſupremo* ſuo corpore. *Ergò jam certa veſtigia Imaginum* iſtarum *extant, quæ vulgò perfecta tenui texturâ pervolitant, & quæ nequeunt ſeorſùm ſeparatæ cerni. Deinde omnis odor, fumus, exhalatio, & alia res ſimiles, idcircò diſperſa effluunt de rebus, quòd, dum exorta ex intimis partibus rerum effluunt, interſecantur per viam obliquam, neque aditus meatuum ſunt recti, per quos certant egredi, & exoriri. Secùs verò cùm ſubtilis pelliscula ſupremi fuci emittitur, nulla res eſt, quæ queat diſcindere illam, ſiquidem manifeſtò* & apertè *poſita eſt in supremâ facie* rerum.

ANNOTATIONES.

83. *Effigias.*] Effigies, v. 46.

84. *Ex ſummo.*] Ex ſuperficie, de ſupremo cortice.

Utraque.] Nempè *Fucus* ſeu *color* ille quem mittunt lintea: & *effigia*, quas res quæque mittit.

85. *Sunt igitur, &c.*] His 3. v. concludit ex diſputatis ac probatis hactenùs ineſſe ac exiſtere rerum illa ſimulacra, de quibus agitur: aut ſaltem certa veſtigia illorum.

Certa.] Alii *cæca*: non malè, ut patet ex duobus ſeqq. verſibus: id eſt, quæ ſub oculos non cadant.

86. *Subtili prædita filo.*] Id eſt, pertenuia, ſubtilia. Metaphora ducta a telâ ſeu lino. Verùm quàm tenuis ſit harum imaginum textura, jam infrà docebitur

87. *Singillatim.*] Vel *ſigillatim*: id eſt, ſeorsùm, ſeparatim.

88. *Præterea omnis odor &c.*] His 8. v. docet quid interſit inter imagines illas, quæ ex alto, hoc eſt ex intimis rerum partibus erumpunt, & illas quæ ex ſummo corpore, hoc eſt, ex ſupremâ rerum ſuperficie avolant, qualis eſt color & imago rerum. Vult autem illas, quæ ex extrinſeco exoriuntur, diſſipari, disjungi ac vitiari in aëre, quia per obliquos meatus exeunt. Quæ verò ex ſuperficie defluunt, eas nihil tale pati, quia facilè emanant, quaſi exuviæ quædam, quæ cadant è rebus. Quanquam, niſi purus & liber eſſet aër ambiens, earum integritas non ſervaretur. Imò jam infrà docebit poſſe occurrere corpora, quæ temerent eas imagines, nimirùm ut dum cauſam reddet infrà cur non omnia corpora ſpecularia ſint, neque imagines perinde reflectant. Odor igitur, fumus, & vapor exeunt ex alto rerum per vias flexuoſas; quo fit ut diſperſa effluant ſed integra remaneant.

89. *Diffuſa.*] Diſperſæ, diſſipatæ, fractæ, non integræ.

90 *Ex alto.*] Ex imo, ex intrinſeco, ex intimis partibus rerum.

95. *In promtu.*] In aperto, manifeſtò. Sic lib. 1. v. 878. lib. 2. v. 589. lib. 5. v. 107. 186. &c.

In primâ fronte.] In ſuperficie.

Poſtremò in ſpeculis, in aquâ, ſplendoréque in omni
Quæcunque apparent nobis ſimulacra, neceſſe eſt,
Quandoquidem ſimili ſpecie ſunt prædita rerum,
Eſſe in imaginibus miſſis conſiſtere eorum.
Nam cur illa cadant magis ab rebúſque recedant
Corpora res multæ quæ mittunt corpore aperto,
Quàm quæ tenuia ſunt, hiſcendi eſt nulla poteſtas.
Sunt igitur tenues formarum, conſimiléſque

INTERPRETATIO.

Deniquè exiſtentia illarum omnium Imaginum, quæ cernuntur à nobis in ſpeculis, in aquâ, & in omni nitore, debet conſtare in ſimulacris illarum jactis, ſiquidem perfecta ſunt pari figurâ rerum. Namque nulla ratio eſt muſſitandi, quare illa corpuſcula decidant potiùs & exeant de rebus, quæ quidem *multæ res jaciunt viſibili corpore, quàm ea, quæ ſunt ſubtilia. Ergò ſimulacra ſign-*

ANNOTATIONES.

96 *Poſtremò in ſpeculis. &c.*] His 7. v. continetur ultimum argumentum, quo Imaginum exiſtentiam, quam vocant, aſſerit. Simulacra, inquit, quæ à nobis cernuntur in ſpeculis, in fontibus, ſeu in aquis, & in re quâlibet planâ ac lævigatâ, ſimillima ſunt iis rebus, quarum ſunt ſimulacra. Igitur neceſſe eſt, ut ſimulacrorum eſſe, ſeu exiſtentia conſiſtat in imaginibus miſſis à rerum ſummo corpore. Namque nulla alia cauſa reddi poteſt, tam exactæ ſimilitudinis, niſi cortex ſummus ille, qui toti rei dudum hærens, quaſi membrana ſeparatur, & appellit in ſpeculum, aut in aquam. Notabis autem, quod & infrà jam fuſiùs explicabitur, dum de ſpeculis agetur, ſingulas rerum Imagines, quæ in ſpeculis, aut in aquis cernuntur, non unas eſſe, ſed multas, quæ perpetuò repulſu multarum Imaginum in ſpecula brevi tempore appellentium è præſentibus corporibus continuatæ, non plures, ſed quaſi una videantur Imago. Scilicet id nobis monſtrat experientia, Imagines ex ipſis uſque corporibus tranſmitti, cùm præſentibus corporibus appellant in ſpeculum: & ſi corpora moveantur, moventur ipſæ: ſi invertantur, invertuntur: ſi diſcedant, abeunt &c.

Splendoréque in omni.] Hoc eſt, in omni corpore ſplendido, æquato, lævigato &c.

99. *Eſſe.*] Hoc eſt, τὸ εἶναι ἡ οὐσία, *exiſtentia.* Vox enim *eſſe* ſumitur ſubſtantivè, ſicut vulgò *velle* pro *voluntas*; *ſcire* pro *ſcientia* &c.

100. *Illa . . . . corpora.*] Illa ſimulacra, quæ corpuſcula ſunt, ſeu Atomi, quæ rerum ſimilitudinem referunt, è quibus cadunt & effluunt. Qualia ſunt *odor, fumus, vapor, &c.*

101. *Corpora res multæ. &c.*] Hic verſus deſideratur in quibuſdam codicibus. Quanquam non alienus eſt à re, de quâ agitur: imò neceſſarius. Alias enim per vocem *illa* verſu ſuperiori intelligerentur *ſimulacra*, quæ in ſpeculis cernuntur, & quæ non craſſiora ſunt, ſed tenuiora.

Corpore aperto.] Hoc eſt, pleno corpore: non tenui filo prædita, non cæco corpore conſtantia, ſed viſibili, & quod ſub ſenſus cadat. Sic lib. 1 v. 298 opponit *cæcum viſibili*, cùm ait ventos eſſe corpora *cæca*, amnes verò *viſibilia* corpora.

> *Quare etiam atque etiam ſunt venti corpora cæca,*
> *Quandoquidem factis ac moribus æmula magnis*
> *Amnibus inveniuntur, aperto corpore qui ſunt.*

102. *Hiſcendi.*] Benè, ut jam dictum eſt v. 64 Sic infrà ſeſe explicat Poeta v. 175. *Dicere nemo eſt qui poſſit, &c.*

103. *Sunt igitur tenues &c.*] His 6. v. concludit tandem eſſe & exiſtere rerum ſimulacra ſeu Imagines, quæ licet tenues & ſubtiles, nec ſub ſenſum cadentes, nihilominùs videri poſſunt, ac cerni à

Effigiæ, ſingillatim quas cernere nemo
Cùm poſſit; tamen aſſiduo crebróque repulſu
Rejectæ reddunt ſpeculorum ex æquore viſum:
Nec ratione aliâ ſervari poſſe videntur
Tantoperè, ut ſimiles reddantur cuique figuræ.
Nunc age, quàm tenui naturâ conſtet imago,

INTERPRETATIO.

rarum ſunt tenuia & rebus quidem ſimillima exiſtunt, quas cùm nullus queat videre; tamen repulſa continuâ & frequenti repercuſſione ſeorſùm, referunt ſui *conſpectum ex* magnâ *planitie ſpeculorum: Neque alio modo videntur poſſe conſervari ita diu, ut fiant conſimiles cuique formæ* rerum. *Nunc verò age ſis, cognoſce, quàm ſubtili &* tenui ex natura *ſimulacrum compo-*

ANNOTATIONES.

nobis, dum plano æquore ſpeculi, aut aquæ limpidæ repercutiuntur; namque alias volitant per aera cæcæ, nec cernuntur. Concluditque nullam aliam reddi poſſe cauſam, cur Imagines, quæ in ſpeculis cernuntur, ſimiles ſint omninò rebus, quarum ſunt Imagines, niſi quia cadunt & exeunt à rerum ſuperficie, quaſi exuviæ ac membranæ quædam. Quale contingit in ſenectâ ſerpentum, cicadarum & cancrorum.

104. *Effigia,*] Antiquitùs pro *effigies*. v. 46.

106 *Speculorum ex æquore.*] Ex æquabilitate, & lævore ſpeculorum. Eſt enim *æquor* æquabilitas, ut docui multoties. Hic v. repetitur infra v. 291.

108. *Cuique figura.*] Cuique rei.

109 *Nunc age, quàm tenui, &c.*] Hactenùs de exiſtentiâ ſimulacrorum. Nunc verò, his nempè 21. v. ſeqq. diſputat de eorum item naturâ. Docet autem ea eſſe naturâ tenuiſſimâ, vult enim cum Epicuro apud Laert. lib. 10. nihil aliud eſſe quam [illegible] hoc eſt, *effluxus*, ſeu ſubtiliſſimas & tenuiſſimas contexturas Atomorum ſupremarum, quæ deflexu continuo decedant ex corporibus in totum ſpatium circumfuſum. Qua in re ſanè Platonem prætertim & Empedoclem imitatus eſt Epicurus. Iſti enim cenſuerunt *Imagines* eſſe [illegible], hoc eſt, *effluxus quoſdam ſubſtantiales*. Ariſtoteles verò docuit eſſe mera accidentia, quæ nihil ſubſtantiæ deferant aut habeant, & à corporibus tamen viſibilibus producta trajiciantur per medium aera, ſenſúſque viſûs afficiant, reflectantur ex ſpeculo, & alia id genus. Alii viri docti exiſtimant nihil aliud eſſe *Imagines*, quam lucem, ſive ex lucidis corporibus directam, ſive ex cæteris reflexam & ad oculum allapſam. Verùm quod ad Epicuri & Lucretii ſententiam ſpectat jam, videtur illud ambigi; Quànam ratione fieri poſſit, ut ex tot tantiſque effluentibus continuò ac perenniter particulis de quâlibet rerum ſuperficie res quælibet adſpectabilis tandem celeriter non abſumatur. Hoc ipſum quærit D. Auguſtinus epiſt. 56. ad Dioſc. Reſponderi tamen poteſt accreſcere ipſis rebus aſpectabilibus advenientia ex oppoſito alia corpuſcula adeò ut, quantùm ſubſtantiæ rerum deceſſerit verſùs alias res, tantundem aliunde accedat, fiátque compenſatio. Neque ideò timendum eſt, ut res ſuam mutent figuram; cùm ea, quæ accedunt, ſimiles ſint figuræ cum iis, quæ decedunt. Præterea reſponderi poteſt, quod adeò tenues ſint Imagines, ut nihil ſenſile deeſſe appareat ſuperficiei rerum, quantumvis de eâ decedat. Itaque his 6. v. prioribus probat I. a ſimili primordiorum, quibus res cunctæ fiunt, *ſimulacra* eſſe naturâ tenuiſſimâ. Nam; conſtant, inquit, ea *ſimulacra* ex Atomis; quæ quidem Atomi ſunt omninò infra noſtros ſenſus, & minutiores etiam iis rebus omnibus, quas aut vix oculi, nec vix quidem percipiunt. Igitur nil mirum ſi ſub noſtros ſenſus non cadant rerum ſimulacra, quæ tamen volitant per aëra detracta de corporibus; nec à nobis percipiantur, niſi repercuſſa for-

Percipe : & imprimis quoniam primordia tantum
Sunt infrà noſtros ſenſus, tantóque minora,
Quàm quæ primùm oculi cœptant non poſſe tueri.
Nunc tamen id quoque uti confirmem, exordia rerum
Cunctarum quàm ſint ſubtilia, percipe paucis.
Primùm animalia ſunt jam partim tantula, eorum
Tertia pars nullâ ut poſſit ratione videri.
Horum inteſtinum quodvis quale eſſe putandum eſt?
Quid cordis globus aut oculi? Quid membra? Quid artus?
Quantula ſunt? Quid præterea primordia quæque,
Unde Anima, atque Animi conſtat natura neceſſum eſt?
Nonne vides quàm ſint ſubtilia, quàmque minuta?
Præterea quæcunque ſuo de corpore odorem

INTERPRETATIO.

natur : & præcipuè cùm principia rerum *ſunt adeò infrà noſtros ſenſus, & multò minora, quàm* res illæ, *quas oculi* noſtri *incipiunt non poſſe videre. Attamen ut confirmem hoc etiam, cognoſce paucu* verbis, *quàm tenuia ſint primordia rerum omnium. Primò* quædam *ſunt animalia partim adeò parva, ut tertia pars illorum nequeat ullo modo cerni. Quantula igitur partes interiores illorum ſunt credenda? Quid orbis cordis aut oculi* illorum? *Quid membra? Quid actus? Quam minima ſunt? Quid deinde?* quantula *ſunt ſingula principia, ex quibus neceſſe eſt* ut eorum *Anima & natura Animi componatur? Num cernis quàm tenuia & quàm exigua ſint? Deinde, quæ res omnes exhalant de ſuo corpore odorem*

ANNOTATIONES.

ſan ab æquabilitate ſpeculorum, aut aliorum corporum æquabilium.

111. *Infra noſtros ſenſus.*] Hoc eſt, ſub oculos non cadunt : imperceptibilia ſunt.

113 *Exordia.*] Primordia, principia, Atomi.

115. *Primùm animalia &c.*] His 7. v. confirmat rerum primordia eſſe tenuiſſima. Finge tibi, inquit, modò animalia quædam adeò exigua, ut tertia illorum pars oculis percipi vix queat : v. g. finge tibi *Acarum*, Gallicè *un Ciron* ; aut aliud Acaro minus; divide hoc in tres partes, ſanè jam erunt infrà ſenſus noſtros. Quantula ergò erunt cætera membra? quantulum cor? quantula oculorum pupilla? quantuli cæteri artus? quantula etiam erunt principia, ex quibus eorumdem Anima atque Animus conſtabit? Et tamen partes erunt veræ, licet cææ, ut ait, & ſub ſenſus non cadant. Quidni ergo ſimulacra tenuiſſimâ naturâ eſſe queant?

117. *Inteſtinum.*] Sic lib. 1. v. 290. ponitur in ſingulari.

122. *Preterea quæcunque, &c.*] His 8. v. probat Ll. tenuiſſimâ eſſe naturâ ſimulacra rerum ; idque ab exemplo *odorum*. Hujus autem loci ea eſt ſententia. Cùm tanta corpuſculorum ſeu Atomorum copia exhaletur v. g. è panacibus, abſynthiis, abrotonis, centaureis & ſimilibus graveolentibus rebus, ut aërem ambientem compleat, ſanè dici non poteſt quantula ſit pars, quæ ex ſuperficie decerpitur, cùm tanta interim ex partibus intimis perfundatur : ac perinde, cùm *Imago* fiat dumtaxat ex iis corpuſculis, quæ ex ſuperficie dimanant, neque etiam ex omnibus, (nam alia aliis ſenſibus deſtinantur) ſed ex iis tantùm, quæ cum viſu habent analogiam, aut etiam cum ſono (namque ſunt *Simulacra* quæ ſolas tangunt aures ;) excedit ſanè fidem, quantæ tenuitatis eſſe debeant ejuſmodi *Imagines*, cùm etiam poſt multum tempus nihil, quod

Expirant acrem, panaces, abſynthia tetra,
Abrotoníque graves, & triſtia centaurea:
Horum unumquodvis leviter ſi fortè ciebis,
Quamprimùm noſcas rerum ſimulacra vagari
Multa modis multis, nullâ vi, caſſáque ſenſu.
Quorum quantula pars ſit imago, dicere nemo eſt
Qui poſſit, neque eam rationem reddere dictis.
Sed ne fortè putes ea demùm ſola vagari,

INTERPRETATIO.

gravem, qualia ſunt *panaces*. *& amara abſynthia. & graveolentes abrotoni & moleſta centaurea*; *ſi fortaſſè movebis parumper unamquamque harum*. fiet ut *ſtatim percipias plures imagines rerum volitare pluribus modis*, ſine *ullâ violentiâ*, & eſſe *privatas ſenſu*. *Neque ullus eſt homo*, *qui queat dicere*, *quàm minima portiuncula illarum rerum ſimulacrum ſit*: aut qui poſſit *explicare verbis eam rem*. *Verùm ne fortaſſè credas eas tandem ſolas Imagines rerum errare* per aëra,

ANNOTATIONES.

fuſile ſit, exhalatum de rebus deprehendatur. Et verò cùm v. g. è pomo per multos menſes odorum corpuſcula infinita exeant etiam ex illius interioribus partibus, tamen nihilò fieri minutum obſervatur. Vapor autem ſeu odor longè craſſior eſt *Imagine*. Non igitur mirùm eſt ſi *Imagines*, quæ per multos etiam annos è rerum ſuperficie continuò funduntur, tamen non efficiant eam molem, quæ ſub oculos cadat.

123. *Panaces.*] vel *Panax*, herba eſt cujus ſuccus *Opopanax* vocatur, *ἀπὸ τοῦ πάντα ἀκεῖσθαι*, à ſanandis omnibus morbis Plin. lib. 25. cap. 3. Colum. lib. 11. c. 3 Vulgò *Panacée*.

124. *Abrotoníque.*] Vulgò dicitur *Abrotonum*, herba eſt, quam vulgus vocat ſylveſtrem cupreſſum, Gallicè *auroëſne*, *garderobe*.

Centaurea. Dicitur Centaureum, i; Centaurium, i: & Centaurea, æ.

127. *Caſſáque ſenſu*] Privata ſenſu. Sic v. 367. *Lumine caſſus Aër*. Sic lib. 3. v. 563. *Caſſum Animâ corpus*.

128 *Quorum quantula*, *&c.*] His 2. v. repetuntur infrà v. 175.

130 *Sed ne fortè putes &c.*] Hi 14. v. datâ occaſione monet Poëta *Simulacra* omnia non eſſe corporum exuvias: ſed quædam *ſponte ſuâ* nonnunquam gigni, nec è corporibus ullis cadere. Quod videre eſt; inquit, in nubibus per aëra vagantibus. Harum enim nonnullæ modò gigantis, modò montium, modò ſaxorum, modò etiam belluarum figuram imitantur; quam tamen diu non tuentur, quippè quæ ſit in molli materiâ: ſed abeunt tandem in varias ejuſmodi & monſtruoſas formas. Sic Diodorus Siculus lib. 3. commemorat ſpectra formari *ſuâ ſponte* in iis Africæ regionibus, quæ ſunt ultrà Syrtes & Cyrenen: *Quandoque*, inquit, *ac vigente tranquillitate aëris* .*conſpiciuntur per aëra concrementa quædam formas animalium omnis generis referentia. Ipſorum nonnulla quietè ſe habent: nonnulla verò motu nimium ſubeunt. Quin etiam interdùm inſequentes fugiunt, interdùm fugientes inſequuntur*. Græcis ſuperſedeo brevitatis causâ. Confirmat & id Pomponius Mela, cùm de Mauritaniâ, quæ patet a tergo Atlantis, loquitur. Habet & ſimilia Plinius de Scythiæ regione, quæ intrà Imaüm eſt. Nota ſunt etiam quæ de Morganâ, ſeu celebri illo Rheginorum ſpectaculo nuper edidit Kircherus. Itaque cùm jam diſputaturus ſit de modo, quo generantur *Simulacra*, quæ fiunt per dereptionem è rerum ſuperficie, nunc autem doceat alia gigni *ſuâ ſponte*, duplicem igitur agnovit modum, quo *Simulacra* gignantur. Præcipuus quidem ille eſt, quo *Simulacra* fiunt per dereptionem, de quo jam infra v. 144. Minùs verò præcipuus, quo fiunt ſpontaneâ quâdam eruptione, ac concretio-

Quæcumque ab rebus rerum ſimulacra recedunt ;
Sunt etiam , quæ ſponte ſuâ gignuntur ; & ipſa
Conſtituuntur in hoc Cœlo , qui dicitur aër ;
Quæ multis formata modis ſublimè feruntur :
Nec ſpeciem mutare ſuam liquentia ceſſant,
Et cujuſquemodi formarum vertere in ora.
Ut nubes facilè interdum concreſcere in alto
Cernimus , & Mundi ſpeciem violare ſerenam ,
Aëra mulgentes motu. Nam ſæpè gigantum
Ora volare videntur , & umbram ducere latè :
Interdum magni montes , avolſáque ſaxa
Montibus anteire , & Solem ſuccedere præter :
Inde alios trahere , atque inducere bellua nimbos.
Nunc ea quàm facili & celeri ratione gerantur ,

INTERPRETATIO.

quæ ſcilicet *abſcedunt à rebus*, ſcito *quòd ſunt quoque quæ ſponte ſuâ generantur ; & ipſa colliquantur in hoc Cœlo, qui vocatur aër: quæ* quidem *fabricata diverſis modis volitant in altum aera* : Et quia *liquida* ſunt, *non deſinunt variare ſuam figuram, & convertere ſe in vultus figurarum quarumlibet. Sicuti nonnunquam videmus nubes facilè congregari in aere , & turbare claram faciem* Cœli, *verberantes quippè aëra motu. Namque plerumq; vultus gigantum cernuntur volitare, & ferre longè* ſuam *umbram : aliquando ingentes montes* apparent . *& rupes detractæ de montibus* videntur *præcedere . & ſubire ultrà Solem : mox* quidem *beſtia* videtur *ducere & inferre alias nubes. Jam verò* percipe *quàm facili & ſubito modo ejuſmodi* Simulacra *fiant*,

ANNOTATIONES.

ne in aëre. Hæc autem ſimulacra *ſponte genita* vocat Epicurus apud Laërt. *συστάσεις* , quaſi *concrementa* ſeu coagmentationes. Quæ verò fiunt per deceptionem ex ſupremis rerum partibus , ea vocat *ἀπορροίας καὶ ἀποῤῥοίας*, quaſi *effluxus* quidam è rebus.

134. *Sublimè.*] Adverbialiter. Sic lib. 2 v. 206. & lib. 6. v. 69. Id eſt , in altum.

135. *Liquentia.*] Id eſt ex liquidâ materiâ formata , nempè ex vaporibus & nubibus.

138. *Mundi.*] Cœli ; crebrò enim *Mundum* pro *cælo* uſurpârunt , ut multoties notavi in Manilium noſtrum.

139. *Mulgentes.*] Pareus. Id eſt , agitantes , impellentes. Lambinus , *Mulcentes*, quaſi delectantes, polientes. Aliàs *Mulgantes*. quaſi palàm facientes , aperientes , nudantes. A quo *Promulgo.* Quæ lectio non improbatur.

141. *Avolſa.*] Antiqua ſcriptura pro *Avulſa.*

142. *Præter.*] Surſùm , ultrà , antè. Sic Cicero , *Præter oculos Lollii* ; id eſt antè oculos Lollii. Sic Varro, *Præter matris Deûm ædem* ; id eſt antè matris Deûm ædem.

143. *Inde alios &c.*] Id eſt , interdùm formæ illæ , quæ apparent in nubibus , mox mutantur in formas belluinas & monſtroſas.

144. *Nunc ea quàm facili &c.*] His 33. v. jam docet modum generationis *Simulacrorum* , quod tertium erat caput propoſitum à nobis v 46. not. Dicit autem modum hunc , quo generantur *Simulacra* . quæ è rerum ſuperficie dimanant ; eſſe facilem , celerrimum & perpetuum, ſi nihil obſtet. Namque quandiu corpus illud , è quo manat Imago, rariore quodam corpore ambigitur , v. g. aëre libero , & veſtibus raris , ſanè jacit à ſe & propellit facilè *Imaginem* ſui. Tranſit enim ea Imago per aëra , & per veſtes. Si autem obſit aliquid corpus ſolidum , & obſcurum , quod ea Imago penetrare nequeat , quale eſt ſaxum , lignum &c.

Perpetuòque fluant ab rebus, lapſáque cedant.
Semper enim ſummum quidquid de rebus abundat,
Quod jaculentur; & hoc alias cùm pervenit in res,
Tranſit, ut imprimis veſtem: ſed ubi aſpera ſaxa,
Aut in materiam ligni pervénit, ibi jam.
Scinditur, ut nullum ſimulacrum reddere poſſit.
At cùm, ſplendida quæ conſtant, oppôſta fuerunt,
Denſáque, ut imprimis ſpeculum eſt, nihil accidet horum.
Nam neque uti veſtem poſſunt tranſire, neque antè
Scindi, quàm meminit lævor præſtare ſalutem.

INTERPRETATIO.

& continuò defluant ab rebus, & cadant, ac recedant. Namque ſemper aliquid extremum fluit de rebus, quod ipſæ jaciant: Et iſtud, ubi allabitur ad alias res, permeat illas, ſicut præcipuè veſtimentum: verùm cùm pertigit aut ad duros lapides, aut ad materiam ligni, ibi tunc frangitur, ita ut *nequeat exhibere ullam Imaginem. Sed ubi* corpora, *quæ ſunt nitida & ſolida, fuerunt objecta, veluti præcipuè eſt ſpeculum, nihil harum rerum evenit. Etenim nequeunt termeare* illa *ſicut veſtimentum, neque* poſſunt *priùs diſcindi quàm æqualitas* ſpeculi *recordatur conſervare* illa.

ANNOTATIONES.

tunc ea frangitur & illiditur, nec ad oculos reflectitur. Ubi verò corpus ſolidum, ſed ſplendidum occurrit, quale eſt ſpeculum, aqua &c. tunc nec tranſit, nec frangitur ea Imago, ſed repellitur & reflectitur. Quò fit ut ad noſtros oculos perveniat. Soliditas quippe ſeu denſitas impedit quidem ne Imago transvolet; at ſplendor ſeu lævor excipit illam, priuſquàm diſſiliat. Itaque His 18. v. prioribus arguit objectum ſpeculum regerere quovis tempore Imaginem cujuſque rei obviæ, argumentum eſſe perpetui effluxûs è corporibus, ſicut generatio inſtantanea Imaginis eſt indicium celeritatis, quâ fiat; æquè ac incurioſus apparatus ad Imaginis procreationem, facilitatis, quâ generatur, eſt teſtimonium.

146. *Summum quidquid de rebus abundat.*] Id eſt, aliquid cadit aliundè de ſupremâ rerum ſuperficie. Scilicet quia Atomi, quæ ſe mittere moliuntur ex ſupremo rerum corpore ad Imaginis concretionem, ſemper præſtò adſunt propter motum ſibi ingenitum.

147. *Hoc.*] Sup. ſummum quidquid; id eſt, Imago illa lapſa de rerum ſuperficie.

In res.] Sup. quæ tranſiri poſſunt, qualis eſt veſtis, ut ait.

151. *Oppôſta.*] Oppoſita. Syncope.

152. *Nihil accidit horum.*] Lamb. benè; id eſt, neque ſcinditur, neque tranſit Imago: ſed lævor ſpeculi excipit illam, ac ſanam reddit nobis. Pareus, *Nihil occidit horum*, hoc eſt, nihil horum ſimulacrorum tunc perit, ſed integra repellit ea lævor ſpeculi. Quæ poſterior lectio priori videtur poſtponenda; namque ſeſe explicat poëta verſu ſequenti,

Nam neque uti veſtem poſſunt tranſire, neque antè ſcindi, quàm &c.

154. *Meminit lævor præſtare ſalutem.*] Hoc eſt lævor, ſeu æqualitas ſpeculi conſervat illa ſimulacra. Hic autem iterum non abs re fuerit obſervare duo potiſſimùm ex omnium conſenſu requiri ad ſpeculorum naturam, Lævor, qui nunquam eſt ſine ſplendore, & Denſitas corporis. Neque enim alterum ſine altero poteſt ſufficere; namque ſi corpus læve ſit ac ſplendidum, ſed ita tamen, ut Imago tranſeat illud, ſanè nec ſpeculum erit, nec Imagines rerum reddet. Hinc erráſſe conſtat Platonem in Timæo, qui ad ſpeculi rationem non requirit *Denſitatem*, ſed *Splendorem* ſolùm ac *Lævitatem*. Duæ autem ſunt ſententiæ de ſpeculorum ratione. Alii quippè volunt corporum, quæ ſpeculis oppoſituntur, Imagines in iis cerni, non

Quapropter

Quapropter fit, ut hinc nobis Simulacra gerantur.
Et quamvis ſubitò, quovis in tempore, quamque
Rem contrà ſpeculum ponas, apparet Imago;
Perpetuò fluere ut noſcas è corpore ſummo
Texturas rerum tenues, tenuéſque figuras.
Ergò multa brevi ſpatio Simulacra geruntur,
Ut meritò celer his rebus dicatur origo.
Et quaſi multa brevi ſpatio ſubmittere debet
Lumina Sol, ut perpetuò ſint omnia plena:

INTERPRETATIO.

Quamobrem accidit, ut inde Imagines ferantur ad nos. Et licet citò, quolibet in tempore, objicias ante ſpeculum quamlibet rem, tamen ſtatim *Simulacrum* illius *videtur* in hoc; *ut cognoſcas hinc ſubtiles contexturas, & ſubtiles formas rerum manare continuò è ſupremo corpore* illarum. *Igitur multæ Imagines generantur brevi tempore, ut non immeritò generatio illarum rerum appelletur ſubitanea. Et quemadmodum Sol debet ſufficere multam lucem brevi ſpatio, ut omnia repleantur eâ ſemper;*

ANNOTATIONES.

quòd Imagines, quæ cernuntur, ſint in ſpeculo, ſed quòd oculorum acies in ſpeculum projecta per lineam rectam, in ſeipſam à ſpeculo per aliam lineam rectam reflectatur. Ita cenſuerunt Pythagorei: ita Mathematici cenſent. Alii verò, quorum auctor videtur Epicurus, volunt ſimulacra ipſa à corporibus miſſa in ſpeculum, vel in aliud quodvis corpus læve ac denſum, in eo ineſſe & cerni, eâ ratione, quâ cæteras res ſunt & cernuntur. Sed de his rebus iterùm jam infrà diſputabitur, ubi de ſpeculis agetur.

158. *Perpetuò fluere &c.*] Putat enim Lucretius cum Epicuro & Platone Imaginem, quæ in ſpeculo cernitur, non eſſe quid unum conſtans, certum, ſtabile, ac idem: ſed alias atq; alias Imagines, alteram in alterius locum, deinceps & ſine ullâ interruptione ſuccedentes. Quòd quidem jam probat Lucretius v. 162. à ſimilitudine radiorum ac lucis Solis. Itaque cenſet Lucretius tenues quaſi membranas ac texturas cadere de ſupremis rebus perpetuò, continenter, & indeſinenter; & per medium aëra liberum ferri, pervadere corpora tenuia, veſtes; frangi verò ac ſcindi ad ſaxa & corpora denſa: ſed ab lævibus ſimul & denſis ac ſplendidis corporibus, quale eſt ſpeculum, aqua &c. reflecti ad oculos noſtros; ſecùs enim infrà noſtros ſenſus manent.

160. *Geruntur.*] Fiunt, generantur. Sic v. 155. & alibi paſſim. Lambinus pro more, *genuntur*, quaſi *gignuntur*.

162. *Et quaſi multa brevi, &c.*] His 7. v. comparat *Imagines* cum *luce* Solis; putátque illas eo modo è corporibus fluere, quo hanc è Sole. Scilicet perpetuo ac continuo tenore fluxûs manare vult Imagines multas è corporibus circumquâque, eodemque temporis puncto; itaut Imago, quæ cernitur, non una eademque ſit aut appareat, niſi jugi tenore fluxûs, & ſimilium Imaginum continuo effluentium æquali, ut aiunt, valore. Sicut lux Solis non una eademque eſt, ſed alia aliam generat in aëre. Vel, ſi malueris, eo modo, quo flamma candelæ una & eadem non eſt aut apparet, niſi ob ſolam flammularum ſimilium ac tantumdem valentium indeſinentem ſuffectionem. Vel, ſicut flumen unum & idem eſt ob ſolam aquarum continuò ſuccedentium & abeuntium æquivalentiam. Ex quo fit ut partes Imaginis, quæ procedunt ex partibus cavis, tardiùs impingantur in ſpeculum, ac pariter tardiùs reflectantur in oculos, quàm quæ eminentes ac gibbæ. Unde licet Imago impreſſa in ſe planá cernatur, tamen cavi aut eminentis impreſſionem facit in oculo. Quam tamen Epicuri ſententiam conatur infirmare Macrobius lib. 7. Satur. 14.]

Et quaſi.] Alii, *Et cen.* Alii, *Atque ut.*

Sic à rebus item ſimili ratione neceſſe eſt
Temporis in puncto rerum ſimulacra ferantur
Multa modis multis in cunctas undique partes;
Quandoquidem ſpeculum quoîſcunque obvertimus oris,
Res tibi reſpondent ſimili formâ, atque colore.
Prætereà modò cùm fuerit liquidiſſima cœli
Tempeſtas, perquàm ſubitò fit turbida fœdè
Undique, uti tenebras omnes Acherunta reatis
Liquiſſe, & magnas cœli complêſſe cavernas;
Uſque adeò, tetrâ nimborum nocte coortâ,
Impendent atræ formidinis ora ſupernè:
Quorum quantula pars ſit Imago, dicere nemo eſt
Qui poſſit, neque eam rationem reddere dictis.
Nunc age, quam celeri motu Simulacra ferantur,

INTERPRETATIO.

ſimiliter etiam oportet pars modo ut *in inſtanti temporis plures Imagines rerum mittantur à rebus ex omni parte in omnes circùm partes diverſis modis; quoniam quibuſcunque regionibus objicimus ſpeculum, res tibi conveniunt eâdem figurâ ac colore* quo ſunt. *Deinde mox ubi tempus aëris ſudum erit*. atque *repentè fit ita horridè obſcurum ex omni parte, ut putes omnes tenebras reliquiſſe Acherunta & repleviſſe ingentes fornices cœli; quàm* tunc, *exortâ nocte obſcurâ nubilorum, ſpecies tetri terroris imminent deſuper! Quarum nullus eſt homo qui queat dicere quā minima particula ſit ſimulacrum, neq; explicare verbis eā rem. Jam verò agesis, quàm ſubito motu*

ANNOTATIONES.

167. *Quoîſcumque obvertimus oris.*] Lamb. benè; Hoc eſt, quibus partibus. Alii, *Quòcumque obvertimus illud*: ſup. ſpeculum; non malè. Alii, *quocumque obvertimus, illuc Res tibi &c.* benè etiam.

169. *Prætereà modò, &c.*] His 8. v. videtur potiùs aſſerere ſimulacrorum tenuitatem ac exilitatem, quàm celerem eorum generationem. Quanquam confirmat Simulacra celeriter ac ſubitò generari; ſiquidem, mox ubi ſudum eſt cœlum, fitque repentè turbidum, apparent ſpecies, ſpectra & Imagines in aëre; quæ anteà non apparebant. Ergò citò generatæ ſunt.

170. *Cœli tempeſtas.*] Cœlum, aër.

Fœdè.] Horridè. Alii *ſæpè*.

171. *Acherunta.*] Acheron, *ontis*; & Acheruns: *untis* dicitur; id eſt, Infernus, lib. 1. v. 121. Portò hi 2. v. iterantur lib. 6. v. 250.

172. *Compl`ſſe.*] Compleviſſe. Syncope.

Cavernas cœli.] Sic loquitur Varro apud Nonium: *Nubes aquas frigido velo leves cœli cavernas aureas ſubduxerant.* Sic Cicero in Arat.

Dicitur & latè cœli luſtrare cavernas.

Ennius, *cæli ingentes fornices*, Id eſt, cœli faciem, ſpatia æthera.

174. *Ora.*] Pars pro toto. Id eſt, figuræ, formæ, ſpectra, &c.

175. *Quorum quantula, &c.*] Hi 2. v poſiti ſunt ſuprà v. 128.

177. *Nunc age quàm celeri, &c.*] His 40. v. ſeqq. diſputat de Imaginum mobilitate, quâ feruntur; quod quartum caput eſt, quod notavimus ſupra v. 46. not. Itaque vult Lucretius ex Epicuri doctrinâ Simulacra rerum ferri celeritate inexuperabili, hoc eſt, unico temporis inſtanti diverſas in partes, diverſáque in loca ferri nullo etiam conamine. Hanc autem celeritatem repetit ex Atomorum tenuitate, quibus ſimulacra conſtant. Quæ enim lævia ſunt & minutis compacta corpuſculis, ea celerrima ſint neceſſe eſt, uti docuit abundè lib. 2. Itaque his 7. v. prioribus monet ſe diſputaturum de ſimulacrorum celeritate, explicatis jam ſuprà cæteris eorum qualitatibus. Pollicetur autem ſe

Et quæ mobilitas ollis tranantibus auras
Reddita ſit, longo ut ſpatio brevis hora teratur,
In quem quæque locum diverſo numine tendunt:
Suavidicis potiùs, quàm multis, verſibus edam,
Parvus ut eſt Cycni melior canor: ille Gruum quàm
Clamor in ætheriis diſperſus nubibus Auſtri.
Principiò perſæpè leves res, atque minutis

INTERPRETATIO.

Imagines volitent, & quæ celeritas data ſit illis tranſeuntibus leves *flatus* aeris, *ita ut brevis hora* temporis *conſumatur* in *magno intervallo* loci; *quamcunque in partem incedant miſſa diverſâ potentiâ: dicam jam ſuaviloquis magis, quàm pluribus carminibus; ſicut minimus cantus Oloris gratior eſt, quàm ille ſtrepitus Gruum, qui diffunditur per nebulas aërias Auſtri. Primùm cernere eſt vulgò res tenues & compo-*

ANNOTATIONES.

ſuaviloquis magis, quàm multis verſibus rationem explicaturum, ut magis delectet, quàm doceat. Sicut enim parvus Cycnorum cantus gratior eſt, quam magnus Gruum clamor: ita pauca ſuaviſſima carmina magis placebunt, quàm ingens verborum ac argumentorum ratio.

168. *Ollis.*] Antiquitùs pro *illis.*

Auras.] Sup. *aëris*. Id eſt, *aëra*.

179 *Longo ut ſpatio brevis, &c.*] Hoc eſt, ut breve temporis ſpatium longo loci ſpatio conteratur? Hypallage eſt. Sic Ariſtoteles 4. Phyſic. *Celere* definit, quod brevi tempore longum ſpatium percurrit: *Tardum* verò, quod longo tempore breve ſpatium permetitur.

180. *Diverſo numine.*] Diverſo nutu, diverſâ potentiâ, diversâ vi. Scilicet diverſo ſuo quæque nutu ac numine Simulacra cadunt aut mittuntur de ſupremis corporibus, pro ingenito ſibi quibuſque Atomis motu, quo perpetuò moventur.

181. *Suavidicis potiùs, &c.*] Hi 3. v. repetuntur infrà v. 908.

182. *Parvus ut eſt, &c.*] Sic initio tertii libri v. 6. dixit, *Quid enim contendat hirundo Cycnis.* Hi porrò 2. verſus leguntur ferè verbo ad verbum apud Antipatrum in Erinnam lib. 3. epigr.

Λωΐτερος κύκνου μικρὸς θρόος, ἢ ὁ κολοιῶν
Κρώγμος, ἐν εἰαριναῖς κιδνάμενος νεφέλαις

Id eſt, *Parvus Cycni melior cantus, quàm ſtrepitus*
Graecorum in nebulis ætheriis ſparſus.

183. *Auſtri.*] Auſter ventus eſt meridionalis, qui dicitur græcè νότος, ab humore & nebulâ; humor enim Græcè dicitur νοτίς. Eſt autem hic ventus humidus & pluvioſus. Sumitur hic ſimpliciter pro *vento*, vel potiùs pro *aere*.

184. *Principiò perſæpè, &c.*] His 15. v. probat I. miram & inexuperabilem celeritatem redditam eſſe Imaginibus, quæ de ſupremis corporibus cadunt; quia conſtant ex Atomis ſeu principiis levibus ac minutis, & innato motu volubilibus. Sic enim *Lux* & *Calor* Solis, quia conſtant ex Atomis levibus & minutis, celeriter feruntur per immenſa Mundi ſpatia, atque uno & eodem temporis inſtanti percurrunt a cœlo in terras. Lux quippè trudit lucem, calor calorem; & ſic continuo tenore fluxûs lux alia generat aliam, & calor alius alium calorem. Igitur à pari Imago trudit Imaginem, & hæc altera aliam; idque in puncto temporis. Quippe etenim primùm cauſa eſt, quæ a tergo pellat Imaginem; nimirum innata vis Atomorum quibus fit Imago, ſeſe emittendi foràs. Deinde, adeò tenui naturâ contexitur Imago, ut facilè poſſit pervadere ac penetrare res cunctas, & in inſtanti temporis percurrere magnum aeris circumquaque intervallum.

Ex alto in terras mittuntur, Solis uti lux,
Ac Vapor, hæc puncto cernuntur lapſa diei
Per totum cœli ſpatium diffundere ſeſe;
Pérque volare Mare ac Terras, cœlúmque rigare,
Quod ſuperà eſt, uti tam volucri hæc levitate feruntur:
Quid? quæ ſunt igitur jam primâ in fronte parata,
Cùm jaciuntur & emiſſum res nulla moratur,
Nonne vides citiùs debere & longiùs ire;
Multipléxque loci ſpatium tranſcurrere eodem
Tempore, quo Solis pervolgant lumina cœlum?
Hoc etiam imprimis ſpecimen verum eſſe videtur,
Quàm celeri motu rerum Simulacra ferantur,
Quód ſimùl ac primùm ſub divo ſplendor aquaï

INTERPRETATIO.

ex ſummo æthere in terras, veluti lumen Solis, & calor illius. *ſi hæc, inquam.* corpuſcula *videntur prolapſa in inſtanti diei diſpergere ſeſe per totum intervallum ætheris, & vagari per æquora & per terras, ac irrorare* totum *cœlum. quod eſt ſuprà, cum ea moveantur tam celeri mobilitate: quid ergo* illa corpuſcula, *quæ praſto ſunt in primâ* rerum *ſuperficie, quando mittuntur. nec res ulla retardat jaculationem* illorum, *num cernis debere progredi & velociùs & longiùs; atque pervadere majus intervallum loci eodem inſtanti temporis. quo lux Solis percurrit cœlum? Iſtud quoque exemplum apparet præcipuè eſſe verum, ut noſcas quàm veloci mobilitate Imagines rerum moveantur. quòd ubi primùm fulgor aquæ collocatur*

ANNOTATIONES.

200. *Ex alto.*] Ex Cœlo: *Altum* enim abſolutè ſumitur per Cœlo, aut mari. Sic Virg. 1. æn.

> *Hæc ait, & Maiâ genitum dimiſit ab alto.* Id eſt, Cœlo.

Ibidem.

> —— *Multùm ille & terris jactatus & alto.* Id eſt, mari.

202. *Cœli.*] Ætheris. v. 133.

203. *Cœlúmque rigare.*] Metaphora eſt ducta à fontibus. Sic lib. 5. v. 593.

> *Tantulus ille queat tantum Sol mittere lumen,*
> *Quod maria ac terras omnes, cœlumque rigando*
> *Compleat, & calido perfundat cuncta vapore.*

204. *Superà.*] Antiquitùs pro *ſuprà.* lib. 1. v. 532. lib. 2. v. 475. lib. 3. v. 366. &c.

205. *In primâ fronte.*] In ſuperficie, v. 64.

206. *Emiſſum.*] Emiſſionem, jaculationem.

208. *Multipléxque loci &c.*] Alii, *Multiplicíſque loci &c.* Hi porrò 2. v. poſiti ſunt jam lib. 2. v. 162. Conſule annotationes noſtras ibid.

210. *Hoc etiam imprimis &c.*] His 7. v. probat III. miram celeritatem Imaginibus eſſe redditam. Experimentum ſubjicit. Si enim, inquit, pelvim aquâ plenam, cœlo ſtellante, hoc eſt, ſtellis de nocte micantibus, ſub dio expoſueris, repentè ſtellæ cernuntur in aquâ. Igitur momento temporis Imago ſtellarum advenit è cœlum in eam aquam, atque celerrimè fertur. Neque verò aliâ ratione ſolet uti communis ſententia ad probandum lucem ſiderum ex cœlo in terram momento advenire.

212. *Sub divo.*] Sub dio, ſub aëre. *Divum enim* vel *dium* ſubſtant. ponitur pro aëre. Horat.

> *Sub divo moreris victima nihil miſerantis Orci.*

Et Carm. lib. 2.

> *Vitámque ſub dio & trepidis agat in rebus.*

Sic Plin. lib. 21. c. 4.

Ponitur, extemplò, cœlo ſtellante, ſerena
Sidera reſpondent in aquâ radiantia Mundi.
Jamne vides igitur, quàm puncto tempore imago
Ætheris ex oris ad terrarum accidat oras?
Quare etiam atque etiam mitti hæc fateare neceſſe eſt
Corpora, quæ feriant oculos, viſúmque laceſſant:
Perpetuóque fluant certis ab rebus odores,
Frigus ut à fluviis, calor à Sole, æſtus ab undis
Æquoris exeſor mœrorum littora circùm:
Nec variæ voces ceſſant volitare per aures:
Denique in os ſalſi venit humor ſæpè ſaporis,
Cùm mare verſamur propter; dilutáque contrà

INTERPRETATIO.

ſub aëre, repentè, cœlo monſtrante ſtellas, clara ſtella cœli micantes redduntur è cœlo in aquam. Nonne ergo jam cernis, quàm ſubito tempore ſimulacrum advolet ex cœleſtibus regionibus ad regiones terrarum? Quamobrem omninò oportet ut confitearis ea corpuſcula jaci, quæ percutiant oculos, & percieant viſum: & verò pariter *odores manant continuò è certis rebus, ſicut frigus* manat *à fluminibus, calor à Sole, & impetus maris, edax mœniorum, quæ* jacent *circà oras* maritimas, *ab aquis* maris: *neque diverſi etiam ſonores deſinunt vagari per aures: demùm humor saporis ſalſi advenit plerunque in os, quando ſumus juxtà æquor; contrà verò, quando intuemur*

ANNOTATIONES.

214. *Mundi.*] Cœli, ut ſæpè jam monui.

215. *Puncto tempore.*] Ideſt, brevi tẽpore.

217. *Quare etiam atque etiam &c.*] Hactenus de exiſtentiâ, Naturâ, procreatione, & celeritate motûs Simulacrorum ſeu Imaginum. Jam verò ex ſuprà diſputatis confirmaturus eſt perpetuo fluore mitti Simulacra à rebus, quorum interventu ſeu potius incurſu ſenſationes omnes fiant, & ſine quibus non fierent. Itaque pervagatur ſingula ſenſuum objecta; incipítque à viſu, de quo diſputat ab hoc v. 217. ad v. 523. His itaque 14. v. prioribus continetur I. Argumentum quo probat à ſimili, ut aiunt, viſionem fieri ex incurſu Imaginum. Quo & argumento uſus eſt Epicurus, teſte Macrob. 7. Saturn. 14 his verbis: *Quia in audiendo, guſtando, & odorando atque tangendo, nihil è nobis emittimus, ſed extrinſecùs accipimus quod ſenſum ſui moveat; quippè & vox ad aures ultrò venit: Et auræ in nares influunt: Et palato ingeritur, quod gignat ſaporem: Et corpori noſtro applicantur tactu ſentienda; hinc* [Epicurus] *putavit ex oculis noſtris nihil foras proficiſci, ſed imagines rerum in oculos ultrò meare.* Jam infrà varias opiniones referemus de cauſâ viſûs, v. 238.

219. *Odores.*] Ita omnes, præter Lambinum, qui legit *obortu*, quam refert ad vocem *perpetuo*.

220. *A Fluviis*], Species pro genere: id eſt, *ab aquis*.

Æſtus.] Commotio maris; impetus, quo fertur ad littora: vulgò fluxus. Sic lib. 1. v. 309.

221. *Mœrorum.*] Antiqua ſcriptura pro *Murorum*. Sic lib. 1. v. 32. *mœnera* pro *munera*. Sic lib. 6. v. 926. Sic etiam virg. 10. an.

222. *Per aures.*] Benè. Commemorat enim corpora, quæ primùm feriunt oculos: deinde, quæ nares: tùm, quæ tactum: poſteà quæ aures: demùm, quæ linguam. Malè ergò Lambinus hic *per auras*, ſicut ſuprà v. 219. *obortu* pro *odores*.

Cùm tuimur miſceri abſynthia, tangit amaror.
Uſque adeò omnibus ab rebus res quæque fluenter
Fertur, & in cunctas dimittitur undique partes.
Nec mora nec requies inter datur ulla fluendi,
Perpetuò quoniam ſentimus, & omnia ſemper
Cernere, odorari, licet & ſentire ſonorem.
Præterea quoniam manibus tractata figura
In tenebris quædam cognoſcitur eſſe eadem, quæ
Cernitur in luce, & claro candore, neceſſe eſt
Conſimili causâ tactum, viſúmque moveri.
Nunc igitur, ſi quadratum tentamus, & id nos
Commovet in tenebris, in luci quæ poterit res
Accidere ad ſpeciem, quadrata niſi ejus imago?
Eſſe in Imaginibus quapropter cauſa videtur
Cernendi, neque poſſe ſine his res ulla videri.

INTERPRETATIO.

*Abſynthia conteri & miſceri, amaritudo il*lorum *ferit* nos. *Ita permananter res quaque mittitur à cunctis rebus, & disjicitur ex omni parte in omnes partes. Neque ulla cunctatio aut quies interlabendi fit, ſiquidem ſentimus continuò, & fas eſt* nobis *videre perpetuò omnia, & olfacere, & ſentire ſonum. Deinde cùm quædam forma contacta manibus in tenebris agnoſcitur eſſe eadem, quæ videtur in luce, & in lumine candido, oportet ut tactus & viſus cieantur pari causâ. Nunc ergò ſi tangimus figuram quadratam, & ea movet nos in tenebris, quænam res poterit* magis *accedere ad ejus Imaginem, quàm ſimulacrum illius quadratum? Quamobrem cauſa videndi videtur ineſſe in ſimulacris, neque res ulla* videtur *poſſe cerni ſine illis.*

ANNOTATIONES.

225. *Tuimur.*] Tertiæ conjug. Sic lib. 1. v. 301.

228. *Inter datur ... fluendi.*] Tmeſis vocabuli *interfluendi*.

230. *Sentire Sonorem.*] Alii, *ſentire ſonare*. Lambinus *exaudire ſonorem*.

231. *Præterea quoniam manibus &c.*] His 9. v. continetur II. Argumentum, quo probat viſionem fieri ex incurſu Imaginum. Hoc autèm tale eſt argumentum. Figura, inquit, aliqua in tenebris ac noctu tractata manibus, eadem eſſe cognoſcitur, quæ de die ac in luce cernitur. Atqui figura in tenebris non cognoſcitur manu, niſi per ſpeciem & Imaginem, quæ à figurâ illa extrinſecùs accedat ad manum. Ergò neque in luce cernitur ab oculo, niſi per Imaginem & Simulacrum.

235. *Tentamus.*] Tractamus, ſentimus, exploramus.

236. *In luci.*] In luce.

238. *Eſſe in Imaginibus &c*] His itaque 2. v. concludit Lucretius cauſam viſûs eſſe ſola Simulacra. Ita cenſuit Epicurus, qui ex Imaginibus rerum perpetuò effluentibus & in oculos noſtros incurrentibus viſum fieri voluit. Plato verò ex conjunctione & cognatione duorum ignium ſeu luminum, alterius ex oculis noſtris, exeuntis, alterius à Sole ſeu luce manantis, viſum fieri docuit. Mathematici dicunt radios quoſdam ex oculis noſtris effluentes, & ad rem, quæ cernitur, accedentes, eſſe cauſas videndi. Ariſtoteles lib. 2. de Anim. docet non ex emiſſione radiorum ab oculis viſum effici; ſed ex functione & actu rerum, quæ ſub aſpectum cadunt, in oculos crebrò ventitante. Stoici voluerunt prodire internè ad ſuperficiem uſque oculorum radios, qui aërem ad uſque rem viſam ita trudant, ut inde fiat quaſi conus, cujus cuſpis ſit

Nunc ea, quæ dico rerum Simulacra, feruntur
Undique, & in cunctas jaciuntur didita partes.
Verùm, nos oculis quia ſolis cernere quimus,
Propterea fit uti, ſpeciem quò vertimus, omnes
Res ibi eam contrà feriant formâ atque colore.

INTERPRETATIO.

Jam verò illæ imagines rerum, de quibus loquor, vagantur ex omni parte, & diſperſæ mittuntur in omnes partes. Sed, quia unis oculis nos poſſumus videre illas, *ideò accidit ut, quoquoverſum convertimus viſum, ibi res omnes percutiant illum* ſuâ *figurâ &*

ANNOTATIONES.

in ſuperficie oculi, baſis verò in ipsâ re visâ. Sententiam hanc ſuam hoc exemplo explicant: ſicut v. g. manus, baculo admoto ſentit niſu quodam, & pro ratione reſiſtentiæ, quidquid ab illo contingitur, videlicer rem duram mollem, æquabilem, aſperam, lutum, lapidem, lignum, pannum &c. ita oculum aëre intento ſentire quidlibet, putà rem albam, nigram, flavam, deformem, pulchram &c. Ariſtotelici plerique, quia utcunque variè interpretantur Ariſtotelem in hâc re, utuntur eâdem hâc comparatione: ſed ponunt colorem quaſi manum; perſpicuum ſeu lumen quaſi baculum: oculum, quaſi rem contactam. Stoici verò ponunt oculum pro manu; aërem pro baculo, rem viſam pro re contactâ. Pythagoras verò & Pythagorei exiſtimant viſionem fieri reflexione visûs, ſeu cùm radii ex oculo tendentes in rem viſam, ita reflectuntur ex illâ in oculum, ut qualis ea ſit veluti renuncient. Empedocles autem etiamſi effluxus è rebus in oculos admiſerit, tamen ſimul & igneos etiam ſpiritus ex oculis in res emitti credidit, voluitque oculos ſe habere quaſi laternam. Hæ ſunt præcipuæ de visûs causâ ſententiæ. Quod ſpectat ad Epicuri ſententiam, eam confirmant Macrobius & Agellius: Hic li. 5. cap 16. *Epicurus*, inquit, *affluere ſemper ex corporibus ſimulacra quædam corporum ipſorum, eáque ſeſe in oculos inferre, atque ita fieri ſenſum videndi putat.* Ille 7. Saturn. cap. 14. *Cenſet Epicurus ab omnibus corporibus jugi fluore quædam ſimulacra manare, nec unquam tantulam moram intervenire, quin ultro ferantur inani figurâ cohærentes corporum exuviæ, quarum receptacula in noſtris ſunt oculis, & ideò ad deputatam ſibi à Naturâ ſedem proprii ſenſus recurrant.*

240. *Nunc ea, quæ dico &c.*] Poſtquàm illa præmiſit de cauſis visûs, ſeu de Imaginibus, quas visûs cauſas eſſe ait, his 5. v. jam docet Imagines ubique adeſſe, noſque circumſtare, ita ut per ipſas videre nihil nos prohibeat, ſi modò oculos illis percipiendis ſolos deſtinatos converterimus. Igitur etiamſi volitent ubique & undique Imagines, tamen eâ dumtaxat parte cernimus eas, in quam oculos & faciem vertimus.

241. *Didita.*] Diſperſa, diſtributa.

243. *Speciem.*] Vultum, faciem, oculos, ὄψιν, *aſpectum.*

244. *Formâ atque colore.*] Epicureas voces agnoſcere licet. Itaque cenſet Lucretius ex Epicuro *Imaginem* eſſe quaſi ſigillum, ſeu typum, qui ex re adveniens illius figuram ac colorem referat atque in oculos incurrens eamdem figuram ac colorem imprimat & exhibeat in oculis. Videtur autem Epicurus intellexiſſe illam ſigillationem & exhibitionem Imaginis, quæ in oculi ſuperficie ob ejus lævorem apparet, quámque cernere licet, dum in alicujus pupillam paulò propriùs intuemur. Si quidem hæc opinio videtur fuiſſe Democriti, reſte Ariſtotele lib. de ſenſ. & ſenſ. cap. 2. qui Democrito dicente, τὸ ὁρᾶν εἶναι ἔμφασιν *viſionem eſſe apparitionem*, redarguit ipſe ac objicit *talem apparitionem fieri*, ὅτι τὸ ὄμμα λεῖον, *quòd oculus* politus ſit. Deinde lib. 3. Lucretius ex Epicuri doctrinâ improbat eos, qui cenſent Animam ac Animum

intus

Et quantum quæque à nobis res abſit, Imago
efficit ut videamus, & internoſcere curat.
Nam cùm mittitur, extempló protrudit, agítque
Aëra, qui inter ſe cunque eſt oculóſque locatus;
Iſque ita per noſtras acies perlabitur omnes,
Et quaſi perterget pupillas, atque ita tranſit.
Propterea fit, uti videamus quàm procul abſit
Res quæque; & quantò plus aëris antè agitatur,
Et noſtros oculos perterget longior aura,
Tam procùl eſſe magis res quæque remota videtur.
Scilicet hæc ſummè celeri ratione geruntur;
Quale ſit ut videamus, & unà quàm procul abſit.
Illud in his rebus minimè mirabile habendum eſt;

INTERPRETATIO.

fuco. Et ſimulacrum facit ut cernamus, quantum res diſtet à nobis, & perenrat ut agnoſcamus eam. Etenim ubi primùm jacitur, ſtatim propellit, & agitat aërem omnem, qui poſitus eſt inter ſe & oculos noſtros; *atque adeò is aër permanat per totas noſtras pupillas* oculorum, *& veluti permulcet acies* oculorum, *& ſic pertranſit. Inde accidit ut cernamus quantùm longè quæque res diſtet à nobis; & quò plus aëris agitur antè* illud Simulacrum, *&* quò *longior aër permulcet noſtros oculos, eò magis ſummota longè à nobis quæque res cernitur. Nimirùm hæc omnia fiunt modo valdè celeri, ita ut ſimùl cernamus qualis ſit res, & quàm longè diſtet. Hoc autem non eſt putandum admirabile in his rebus,*

ANNOTATIONES.

intùs per oculos quaſi per feneſtras videre; contenditque non Animum ac Animam ſed ipſos oculos eſſe, qui Animà præditi videant: ſic lib. 3. v. 360. & ſeqq.

Dicere porrò oculos nullam rem cernere poſſe &c.

245. *Et quantum quæque à nobis &c.*] His ita præmiſſis de ſimulacris ſeu Imaginibus, quas visûs cauſas agnovit, jam diverſa ſoluturus eſt problemata de viſu; atque imprimis his 12. v. illud I. Cur nempè, cùm rem aliquam videmus, quantum ea procul abſit à nobis cognoſcere poſſimus. Neque enim Imago ſolùm rerum figuram ac ſummum colorem refert, ſed & intervallum; idque tantâ celeritate fit, ut res ſimùl & illius intervallum internoſcatur. Scilicet quia Imago à re contendens in oculos compulſat antè ſe aërem intermedium; proliziorem quidem, dum eminùs appellit: compendioſiorem verò, dùm cominùs. Atque ita aër ille protruſus & præcoactus ab Imagine perlabitur pupillam oculi eâ ratione, quâ protruditur, hoc eſt vel compendioſâ vel prolixâ ratione: unde fit ut & rei intervallum ſic internoſcatur & videatur. Verùm fallitur Lucretius cum Epicuro; neque enim diſtantia cognoſcitur ab oculo, ſed à facultate superiore, quæ comparat oculum cum re viſâ.

246. *Curat.*] Facit, efficit. Sic v. 821.

247. *Protrudit.*] Alii *procudit*: Id eſt pulſat, agit antè ſe.

248. *Qui inter ſe cunque.*] Tmeſis *quicunque*. Hic v. repetitur infrà v. 282.

249. *Per noſtras.*] Alii *permiſtus*.

250. *Perterget.*] Permulcet, leniter ferit; ſic v. 253.

Ita.] Hoc eſt, eâ ratione, eo modo, quo protruditur, aut agitur; ſic v. 249. vocem *ita* interpreteris.

253. *Aura.*] Aër, flatus aërius.

256. *Quale.*] Hoc eſt, qualis res ſit; Mutat quippè genus. Niſi legeris *quali*, pro *qualis*, litterâ *s* demptâ, metri causâ.

257. *Illud in his rebus, &c.*] His 13. verſ. ſolvit II. problema, nimirùm cur Simulacra quæque, per quæ res

Cur ea , quæ feriant oculos , ſimulacra videri
Singula cùm nequeant, res ipſæ perſpiciantur.
Ventus enim quoque paulatim cùm verberat ; & cùm
Acre ferit frigus , non privam quamque ſolemus
Particulam venti ſentire & frigoris ejus :
Sed magis univerſum , fieríque perinde videmus
Corpore tum plagas in noſtro , tanquam aliqua res
Verberet , atque ſui det ſenſum corporis extrà.
Præthereà lapidem digito cùm tundimus , ipſum
Tangimus extremum ſaxi ſummúmque colorem :
Nec ſentimus eum tactu , verùm magis ipſam

INTERPRETATIO.

ſcilicet *quare res ipſa cernantur , cùm ea cuncta Imagines, quæ movent oculos, non poſſint cerni. Namque v. g. ubi etiam ventus leniter diverberat ; & ubi frigus aſperum pungit,* tamen *non conſuevimus ſentire ſingulam quamque partem illius venti ac frigoris : ſed potiùs* ſentimus *totum* ſimùl, *ac tùm cernimus veluti ictus fieri in noſtro corpore quaſi res aliqua flagellet* nos, *& reddat extrà ſe ſenſum ſui corporis. Deinde quando percutimus digito ſaxum , contingimus ipſam ſuperficiem . & ſupremum colorem lapidis : neque tamen ſentimus eum* colorem *tactu , ſed potiùs*

ANNOTATIONES.

cernuntur , à nobis tamen non videantur. Reſponder autem id nihilò magis debere videri mirum, quàm quòd nec ſingulas partes venti , aut frigoris videre poſſimus , cùm tamen univerſum frigus , aut univerſum ventum ſentimus, dùm in noſtro corpore quaſi plagas ab iis fieri videmus. Deinde dum ſupremam ſaxi v. g. ſuperficiem ſummis digitis tangimus , non ſentimus tactu illam ſuperficiem , quam ſummum colorem vocat; ſed benè ſentimus duritiem quæ intùs eſt ſaxo. Itaque ſunt res quæ ſub viſum non cadunt ; aliæ verò quæ cadunt. Sic Atomi , ventus , & Simulacra ſunt infrà noſtros oculos , licet aut ex iis aliquid fiat, quod ſub oculos cadat ; aut per ea res aliquæ videantur.

261. *Privam.*] Singulam , quamque. Sic v. 569. & lib. 3. v. 390. 723. &c. Benè ; nam ſequitur, *Sed magis univerſum.* Univerſum autem opponitur voci *privam.* Itaque ea Lucretii mens eſt , ut totum ſeu univerſum ventum aut frigus benè ſentiamus , dum iis ferimur , ac pungimur : ſingulas autem utriuſque particulas ſentire nequeamus. Hinc nil mirum ſi res ipſas oculis cernere poſſimus , rerum autem Imagines fugiant noſtras oculorum acies. Alii *primam.* Minùs rectè , ut patet ex dictis.

263. *Univerſum.*] Ita ſcribendum , ut fiat tamen contractio *unverſum* , niſi pedem creticum eſſe malueris. Sic lib. 6. v. 1065. *Singulariter* pro *ſinglariter* : Et v. 1085. *Copulata* pro *coplata.*

264. *Aliqua res.*] Etiamſi ultima vocis *aliqua* corripiatur. Lambinus, *aliqua res*, pro *aliqua res* : ſicut dicitur in ſimplici pronominis *qua* in recto caſu ſingulari , non *quæ* . ita in compoſito *aliqua* dici poteſt in ſingulari nominativo , etiamſi vulgò dicatur *aliquis . aliqua . aliquod*, vel *aliquid.* Porrò per has voces *aliqua res* notat Poëta *aliquod corpus* quod ſub ſenſus cadat , & quod feriat extrinſecùs & viſibiliter.

266. *Prætereà lapidem &c.*] His 4. v. aliud experimentum vocat in rei teſtimonium. Dum enim, inquit, ſupremam v. g. ſaxi ſuperficiem ſummúmque colorem tangimus digitis , ſanè tactu nec ſentimus ſupremam illam ſuperficiem ac ſummum illum colorem , ſed benè ſentimus duritiem , quæ penitùs , & intùs ineſt ſaxo. Ergò non omnia cadunt ſub ſenſus : nil mirum igitur ſi res videantur , cùm tamen Simulacra , per quæ videntur , ſub oculos non cadant.

267. *Summúmque colorem.*] Supremam faciem. Neque enim *color* tangi poteſt, etiam ex Lucretii doctrinâ.

Duritiem penitùs ſaxi ſentimus in alto.
Nunc age, cur ultrà ſpeculum videatur Imago,
Percipe; nam certè penitùs remota videtur.
Quod genus illa, foris quæ verè tranſpiciuntur,
Janua cùm per ſe tranſpectum præbet apertum,
Multa facitque foris ex ædibus ut videantur.
Is quoque enim duplici geminóque fit aëre viſus;
Primus enim eſt, citrà poſtes qui cernitur, aër:

Interpretatio.

ſentimus ipſam duritiem lapidis, quæ intùs in imo illius eſt. Jam verò agedum, cognoſce quare Simulacrum cernatur trans ſpeculum; etenim ſanè prorsùs ſemotum apparet. Quemadmodum res illa, quæ verè ultrà extrinſecùs cernuntur, v. g. quando porta dat conſpectum liberum per ſeipſam, efficitq; ut complures res ex domibus cernantur extrinſecùs. Ille aſpectus fit etiam bino & duplici aëre; prior enim aër eſt, qui videtur

Annotationes.

269. *Penitùs ... in alto.*] Idem. Hoc eſt intùs, in intimis ſaxi viſceribus, ſeu partibus.

270. *Nunc age, cur ultrà &c.*] His 23. v. ſolvit & explicat III. problema; nimirùm, cur rerum Imagines, quæ in ſpeculo cernuntur, non in ſummo ſpeculo, ſed quaſi ultrà ſpeculum videantur. Rationem autem hanc reddit, quòd, dum in ſpeculo cernitur Imago rei, duplex aër priùs protruditur & agitur, quàm à nobis cernatur illa; qui quidem geminus aër protenſus facit, ut Imago procul remota videatur, & ultrà ſpeculum tranſmiſſa appareat. Rem præclarâ illuſtrat comparatione. Verbi gratia dùm homo ſtans in mediis ædibus videt per apertam januam aliquod objectum procul extrà januam remotum. Tale autem objectum mittit ex ſe ſuam Imaginem, ut docuit fieri de rebus omnibus. Prius aër ille, qui citrà januam uſque ad oculum videntis intercipitur, protruditur, & perterget oculum: deinde aër ille, qui ab objecto viſo ad ipſam januam extrinſecùs poſitus eſt, protruditur pariter: duplex autem iſte aër ſic protruſus facit, ut objectum ultrà januam foris eſſe ſentiatur. Scilicet ſuprà docuit diſtantiam rei viſæ internoſci, propter aëra, qui protruditur ab Imagine rei appellentis ad oculum. His ita poſitis, ſic à ſimili argumentatur. Nimirùm dùm Imago ſpeculi, hoc eſt, non ea Imago quam recepit à nobis ſpeculum, ſed ipſa ipſius ſpeculi Imago, quæ ab eo mittitur, ſicut à cæteris rebus mitti dixit; dum ea, inquam, ſpeculi Imago appellit ad nos, protrudit antè ſe primum aëra, qui ſpeculum inter & oculum noſtrum intercipitur; facitque ut priùs aëra hunc ſentiamus, quàm ſpeculum ipſum. Deinde illa Imago, quæ à nobis miſſa pervenit ad ſpeculum, dum à ſpeculo rejecta retrovertitur ad nos, protrudit pariter alterum aera, facitque, ut hunc alterum aëra priùs quoque ſentiamus, quàm ipſam. Hinc nil mirum ſi Imago in ſpeculo videatur ultrà illud, propter geminum aëra protruſum, qui facit, ut longè diſtans ſentiatur talis Imago. Hæc ſanè ratio etiamſi probabilis videatur, tamen non vera eſt, cùm non oculorum, ſed ſuperioris ſit facultatis, ut monui ſuprà internoſcere talem diſtantiam.

272. *Quod genus.*] Cujus generis, qualia ſunt illa, quemadmodum &c. Sic lib. 2. v. 194. lib. 3. v. 222. 267. 277. 318. & infrà jam v 480.

276. *Citrà poſtes.*] Citrà oſtium, cis januam. Is autem prior ſeu antecedens aër protruditur ad oculum per ipſam ab objecto miſſam Imaginem: ſed priùs, quàm qui poſterior ſequitur, ultrà januam.

Inde fores ipſæ dextrâ lævâque ſequuntur ;
Pôſt extraria lux oculos perterget, & aër
Alter, & illa foris, quæ verè tranſpiciuntur.
Sic ubi ſe primùm ſpeculi projecit Imago,
Dum venit ad noſtras acies, pertrudit agitque
Aëra, qui inter ſe cunque eſt oculóſque locatus ;
Et facit, ut priùs hunc omnem ſentire queamus,
Quàm ſpeculum. Sed ubi ſpeculum quoque ſenſimus ipſum ;
Continuò hæc in id, à nobis quæ fertur Imago,
Pervenit, & noſtros oculos rejecta reviſit ;
Atque alium præ ſe propellens aëra volvit,
Et facit, ut priùs hunc, quàm ſe, videamus ; eóque
Diſtare à ſpeculo tantùm remota videtur.
Quare etiam atque etiam minimè mirari par eſt
Illis, quæ reddunt ſpeculorum ex æquore viſum

INTERPRETATIO.

cis oſtium. deinde janua ipſa ſequitur ad dextram & ſiniſtram. Poſteà lumen extraneum permulcet oculos, & ſimul *alter aër. & res illa quæ extrinſecùs verè cernuntur. Ita ſtatim atque Simulacrum ſpeculi emiſit ſeſe. dùm advenit ad noſtros oculos. propulſat. & volutat* antè ſe *aëra omnem, qui poſitus eſt inter ſe & oculos* noſtros *: & efficit, ut poſſimus ſentire hunc totum aëra, antequàm* ſentiamus *ſpeculum. Verùm poſtquàm ſentimus etiam ipſum ſpeculum, extemplò illud ſimulacrum, quod mittitur à nobis perfertur in ipſum* ſpeculum. *& ab* ipſo *remiſſum redit ad noſtros oculos : & protrudens volutat alium aëra antè ſe. & efficit, ut cernamus antèa hunc* aëra. *quàm ipſum : & apparet* nobis *tantùm remotum ab eo ſpeculo,* quantùm ſpeculum à nobis eſt remotum. *Quapropter nullatenùs omninò æquum eſt admirari* de *illis* Simulacris. *quæ præbent aſpectum ex planitie ſpeculorum per geminum*

ANNOTATIONES.

278 *Extraria.*] Externa, extranea, extrinſeca, hoc eſt, quæ advenit foris & extra januam. Uſurpat & hanc vocem Terentius in Phormi. *Nam hanc conditionem ſi cui tulero extrario*, pro *extraneo*.

Perterget.] Sic v. 250. 253. hoc eſt permulcet, leviter ferit. movet.

280. *Speculi Imago.*] Non ea, quæ in ſpeculum recipitur miſſa à nobis occurrentibus, ſed ipſa, quam ſpeculum mittit. Sicut enim res quæque ſui mittunt Imaginem, ita & ſpeculum.

281. *Ad noſtras acies.*] Ad noſtros oculos, ut docui lib. 1. v. 325. not. & lib. 2. v. 420. lib. 3. v. 363. & ſuprà v. 2. 48. & infra v. 693. 720. &c.

282. *Cunque.*] Tmeſis *quicunque*. Sic v. 248.

383. *Hunc omnem.*], Sup. *aëra.*

288. *Quàm ſe.*] Nimirùm, quàm ipſam Imaginem.

289. *Diſtare à ſpeculo tantùm.*] Ita ultrà ſpeculum eſſe. Scilicet tantùm, quantùm à nobis diſtat ſpeculum.

290. *Quare etiam atque etiam &c.*] Hos 3. v. delendos cenſet Lambinus, quaſi ſpurios. Verùm, pace tanti viri dixerim, toti ſapiunt Lucretianam locutionem ; deinde his concluſio continetur ſuperiorum.

291. *Illis.*] Non *aëribus binis*, ſed *illis rebus*, ſeu potiùs, *illis ſimulacris*, quæ reddunt viſum ex ſpeculo per geminum aëra protruſum. Helleniſmus eſt, *mirari illis* ſup. *de* : ſic etiam per ἔλλειψιν verbum *mirari* regit genitivum. Virg. 11. æn.

Juſtitiæve priùs mirer belline laborum.

Sup. *Causâ.*

Aëribus binis, quoniam res confit utroque.
Nunc ea, quæ nobis membrorum dextera pars eſt,
In ſpeculis fit ut in lævâ videatur, eò quòd
Planitiem ad ſpeculi veniens cùm offendit Imago,
Non convertitur incolumis: ſed recta retrorſùm
Sic eliditur, ut ſi quis priùs, arida quàm ſit
Cretea perſona, allidat pilæve trabive:

INTERPRETATIO.

aëra, ſiquidem res efficitur per utrumque. Jam verò inde accidit, ut ea pars artuum, quæ dextera nobis *eſt, appareat in ſpeculis in ſiniſtrâ* parte, ſcilicet *quia ubi ſimulacrum adveniens appellit ad æquor ſpeculi, nō retrovertitur ſalvum: ſed rectum retrò ita atteritur. veluti ſi quis frangat larvam luteam ad columnam aut ad trabem, antequàm*

ANNOTATIO.

292. *Res.*] Id eſt talis viſio, talis visûs ratio.

Confit.] Sic lib. 2. v. 1067. & alibi paſſim.

293. *Nunc ea, quæ nobis, &c.*] His 10. v. continetur IV. problema; cur in ſpeculis ea, quæ dextera ſunt, læva videantur; aut contrà. Reſpondet autem Lucretius id fieri eò quòd Imago à nobis miſſa, cùm ad ſpeculum offendit, non revertatur ad nos incolumnis, ſed retrorſùm elidatur; quemadmodum ſi quis perſonam è luto aut cretà factam, humidam adhuc & mollem allidat columnæ aut trabi, & ea perſona retrò convertatur expreſſa, hæreátque columnæ illi aut trabi; tunc enim fiet, ut qui anteà dexter erat oculus v. g. fiat ſiniſter; & contrà. Neque enim Imago, ut jam ſæpè monui, habet profunditatem. Quod quidem videtur non malè congruere cum iis, quæ Plato tradit in Tim. nimirùm ideò dextra apparere ſiniſtra in ſpeculis, *quia contrariis partibus aſpectûs contraria partes ſpeculi attinguntur, pro conſuetudine adjectionis.* Ut ſi v. g. quiſpiam in loco ſpeculi collocatus faciem obverſam haberet; illius enim pars dextera noſtræ ſiniſtræ opponeretur; & contrà. Mathematici autem apud Euclid. Θεωρ. 19. rem aliter explicant, variiſque rationibus demonſtrant. I. docent reflexionis angulum ei angulo, quem reddit linea à puncto rei viſæ in ſpeculum incidens, æqualem eſſe. Hinc itaque ſemper fit reflexio in partem oppoſitam ei parti ſpeculi, in quam incidit linea à puncto rei viſæ producta. II. docent Imagines, quæ in ſpeculo cernuntur, quam breviſſimis fieri poteſt lineis contineri. Cùm igitur pars dextera rei viſæ reſpondeat ac ſubjaceat lineæ reflexionis ſiniſtræ potiùs quam dexteræ, & contrà: fit ut linea reflexionis, quæ magis dextera eſt, ſub dexteram Imaginis partem cadat; & contra. Quare læva rei viſæ pars dexteræ Imaginis parti opponitur; & contrà. III. docent rei viſæ Imaginem & rem viſam ſic ſe inter ſe habere, quemadmodum duo gladiatores, qui frontibus adverſis inter ſe certant; alterius enim dexter oculus reſpondet ſiniſtro alterius oculo. Notabis autem dumtaxàt id fieri in ſpeculis planis & convexis; namque res aliter ſe habet in concavis, in quibus dextra dextris, & læva lævis reſpondent; cujus rei rationem reddunt Plato & Euclides, quam nos hìc afferre brevior noſtra interpretandi ratio non ſinit. Quamquam jam infrà aliquid à nobis annotabitur v. 312. not.

295. *Planitiem.*] Quam alibi vocat *æquor*, hoc eſt, *æqualitatem*, v. 105. 291.

298. *Perſona.*] Vulgò, *un maſque.*

Pilæve.] Pila, primâ productâ, ſtans eſt columna, quam Græci vocant στήλην Apul. 3. metamorph. *Pila media quæ ſtabuli trabes ſuſtinebat.* Feſtus, *Pila. quæ parietem ſuſtentat, ab opponendo dicitur. Pilæ* etiam *lapideæ*, inquit Budæus, in ædificiis ſunt columnæ ſtructiles, aut ſtructuræ ex lapide cæſo, quaſi quædam ædificiorum femora. Sunt & *Pilæ*

Atque ea continuò rectam ſi fronte figuram
Servet & eliſam retrò ſeſe exprimat ipſam :
Fiet ut, antè oculus fuerit qui dexter, hic idem
Nunc ſit lævus, & è lævo ſit mutua dexter.
Fit quoque de ſpeculo in ſpeculum ut tradatur Imago :
Quinque etiam, ſéxve ut fieri ſimulacra ſuêrint.
Nam quæcumque retrò parte interiore latebunt,
Inde tamen, quamvis fortè penitúſque remota,
Omnia, per flexos aditus educta licebit
Pluribus hæc ſpeculis videantur in ædibus eſſe.
Uſqueadeò è ſpeculo in ſpeculum tralucet Imago;
Et cùm læva data eſt, fit rursùm ut dextera fiat;

INTERPRETATIO.

ſit exſiccata; & ſi ea larva nihilominùs *conſervet ſemper à fronte integram formam & exhibeat ſeſe ipſam attritam à tergo: eveniet ut idem ille oculus jam ſit ſiniſter, qui anteà fuerit dexter, & viciſſim è ſiniſtro ſit dexter. Efficitur etiam ut ſimulacrum reddatur de ſpeculo in ſpeculum: ita ut etiam quinque aut ſex Imagines ſoleant reddi. Namque ea omnia, quæ latitabunt penè in intimis partibus* domi, *etiamſi* ſint *ſemota funditùs & flexuosè, tamen illinc extracta per ſinuoſos meatus poterunt cerni per plura ſpecula eſſe in domibus. Ita ſimulacrum tranſlucet è ſpeculo in ſpeculum. Accidit etiam quòd cùm redditum ſit ſiniſtrum, contrà fiat dexterum;*

ANNOTATIONES.

opera informia, quæ in aquâ conſtruuntur, qualia Genevæ viſuntur, dicuntúrque *moles*. Vitruv. lib. 3. & Virg. 9. æn.

Qualis in Euboico Baiarum littore quondã
Saxea pila cadit. &c.

302. *Mutua*,] Adverbialiter, pro *mutuò*, ſic infra v. 946. ſic lib. 2. v. 75. & lib. 5. v. 1099.

303. *Fit quoque de ſpeculo, &c.*] His 9. v. continetur V. problema, quod ſolvit & explicat; nempè cur de ſpeculo in ſpeculum tradatur Imago, itaut quinque aut ſex imagines reddantur; ſeu quinquies aut ſexies totidem ſpeculis repræſentati poſſit eadem Imago, cujus alternatim pars læva fiat dextera, & dextera læva. Namque ſi qua ſunt in ædibus quantumvis remota, & retrò condita; ea tamen pluribus adhibitis & diſpoſitis ſpeculis, per flexos quoſdam aditus, longè videri poterunt. Imò verò fieri poteſt, ut terga tua cernas. Namque ſumito duo ſpecula plana, quorum alterum à tergo collocabis, itaut ſit reſupinatum, id eſt, neque prorſùs rectum, neque prorſùs ſupinum : alterum ſublime ſuprà caput appende, itaut ob oculos tuos obverſum ſit prono & proclivi ſitu; ſine dubio cernes tergum tuum in hoc ſublimi ſpeculo. Cujus rei rationem hanc reddit Lucretius, quòd Imago rei miſſa in ſpeculum, ab eo ſpeculo reddita reflectitur & recipitur in oppoſitum quoquomodo ſpeculum. Verùm quamquam rata hæc ſint, tamen quis poterit quærere, utrùm eadem ſit illa Imago toties multiplicata : an verò cujuſque Imaginis nova fluat exuvies, ſicut primùm è corpore delapſa eſt prima Imago; Reſpondebit Lucretius ſingulas Imagines ab objecto fluere ſupplerique perpetuo & continuo ſubortu diſceſſum prioris per poſterioris ſucceſſionem, ita ut quæ modò conſpicitur in noviſſimo ſpeculo, dudùm fuerit in primo : huicque demùm abeunti novam ſuccedere; & ſic perpetuam fieri ſucceſſionem Imaginum per ſingula ſpecula.

304. *Suêrint*,] Sueverint; Syncope eſt.

305. *Parte interiore*,] putà *Domûs*, *cubiculi*.

306. *Inde*,] Hoc eſt, ex illâ interiori parte.

Inde retrorsùm reddit ſe, & convertit eòdem.
Quinetiam quæcumque latuſcula ſunt ſpeculorum
Adſimili lateris flexurâ prædita noſtri,
Dextera ea propter nobis ſimulacra remittunt,
Aut quia de ſpeculo in ſpeculum transfertur Imago,
Inde ad nos eliſa bis advolat; aut etiam quòd
Circumagitur, cùm vênit, Imago, propterea quòd
Flexa figura docet ſpeculi convertier ad nos.
Endogredi porrò pariter ſimulacra, pedémque

INTERPRETATIO.

hinc refert ſe contrà, & revertitur in idem, quod erat anteà. *Imò verò ea omnia parva latera ſpeculorum, quæ donata ſunt pari ſinuoſo ſimulacro noſtri lateris ideò reddunt no-is imagines dextras, vel eò quod ſimulacrum tranſmittitur de ſpeculo in ſpeculum, hinc advolitat ad nos* poſtquàm fuit *bis fractum; vel etiam quia ubi ſimulacrum advolat, circumvertitur, eò quòd obtorta forma* ſpeculi *oſtendit* Imaginem *reverti ad nos. Præterea* fit ut *putes ſimiliter Imagines incedere & figere pedem no-*

ANNOTATIONES.

311. *Inde, &c.*] Hoc eſt, ex dexterá; nimirùm quæ jam reddita fuit Imago, fit iterum *retrorſum*, hoc eſt *læva*, & vertit ſe in eundem ordinem & ſitum, quo priùs erat. Scilicet cùm Imago traditur de uno ſpeculo in alterum, mutat ſuam lævam partem in dexteram: cùm verò iterùm à ſecundo ſpeculo traducitur in tertium, reſumit priorem ſitum, quem in primo habuit ſpeculo; & ita viciſſim per alia ſequentia ſpecula.

Reddit ſe.] Lamb. benè, Pareus, *redit*: verùm non igitur *convertit*, ſed *convertitur* legendum eſſet. Quamquam idem ſit ſenſus.

Eòdem.] Id eſt in priorem ſitum & ordinem, ita ut quæ pars erat læva in priori ſpeculo, iterùm fiat læva, dùm de ſecundo in tertium ſpeculum redditur.

312. *Quinetiam quicumque, &c.*] His 7. v. continetur VI. problema, cur ſcilicet in iis ſpeculis, quorum latuſcula inſtar plurimorū ſpeculorum ſunt oppoſita ad dextram & ſiniſtram, fiat quoque Imaginis reflexæ reſtitutio ſitûs, ita ut pars dextra Imaginis reſpondeat parti dextræ objecti ſeu rei viſæ: læva verò pariter lævæ. Nimirùm quia latera ſpeculi illius tenent locum ſpeculorum, è quibus tanquam è ſpeculis ſeorſùm ſitis in ipſum ſpeculum Imago reflectatur. Quod quidem contingit in ſpeculis concavis. Unde videtur mihi Lucretius hîc loqui de ſpeculis concavis. Ita & Petrus Gaſſendus interpretatus eſt hunc locum. Lambinus verò opinatur Poëtam loqui de multis ſpeculis conjunctis columnæ figurâ convexâ. Scilicet vulgò numerantur ſeptem ſpeculorum genera, quibus Imaginis rata & uſitata fiat reflexio. I. ſpeculum planum. II. columnare convexum. III. columnare concavum. IV. convexum in modum pyramidis formatum. V. concavum in modum pyramidis ſimiliter figuratum. VI. globoſum convexum. VII. globoſum concavum. Quâ ratione reflexio fiat de ſpeculis planis docuit poëta v. 303. & ſeqq. 9. v. Jam verò quâ ratione reflexio fiat de aliis ſpeculis omnibus non videtur docuiſſe; namque jam hîc v. 312. & ſeqq. 7. v. videtur tantùm docuiſſe de ſpeculis *concavis*, vel *convexis*. Quanquam fortè interpretari licet hos 7. verſus de cæteris iſtis ſpeculis.

Latuſcula. Facieculæ, Gallicè *facettes de miroir*.

313. *Adſimili lateris, &c.*] Hoc eſt, exhibeant partem Imaginis reſpondentem iiſdem noſtris partibus, nempè dexteram dextræ, lævam lævæ.

318. *Flexa.*] Obtorta, obliqua. Nimirùm vel *concava*, ut placet aliis: vel *convexa*, ut alii volunt, vel aliâ figurâ formata.

Convertier.] Converti, ſup. Imaginem.

219. *Endogredi porrò, &c.*] His 6. v. continetur VII. problema; cur nimirùm Imagines in ſpeculo viſæ videantur no-

Ponere nobiſcum credas , geſtúmque imitari ;
Proptereà quia , de ſpeculi quâ parte recedas ,
Continuò nequeunt illinc ſimulacra reverti ;
Omnia quandoquidem cogit Natura referri ,
Ac reſilire ab rebus ad æquos reddita flexus.
Splendida porrò oculi fugitant vitántque tueri :
Sol etiam cæcat , contrà ſi tendere pergas ;
Proptereà quia vis magna eſt ipſius , & altè

Interpretatio.

biſcum , & exhibere noſtras *actiones ; eò quòd de eâ parte ſpeculi , quâ tu ſecedas , ſubitò Imagines non poſſunt redire ; ſiquidem Natura facit ut res cunctæ redeant , ac relata reſiliant ab rebus ad flexuras æquales.* *Oculi etiam fugiunt & avertunt intueri res lucentes : Sol quoque excæcat* oculos , *ſi tentes niti contrà* illum *; eò quòd vis illius eſt fortis & eò* quòd *Imagines* lucis illius *supernè mittuntur*

Annotationes.

biſcum incedere, progredi , anteire , retrogredi , geſtúmque noſtrum imitari, Hanc autem reddit rationem , quòd quâ de parte ſpeculi recedamus , ſtatim ex eâ nequeat Imago reverti ; nam quæcumque ab rebus ſimulacra mittuntur , ea ad æquos & pares angulos referuntur. Itaque appoſitè id refert ad variatas ſpeculi partes ; ex quibus aliis atque aliis neceſſarium eſt reflexionem in oculum fieri , ac proinde Imaginem fieri. Neque enim ut rectè docent Mathematici, eadem manet Imago viſa , ſed cùm omnia puncta, hoc eſt, omnes partes rei viſæ ab aliis atque aliis identidem partibus reflectantur, nova totius rei efficitur Imago. Unde cùm res viſa movetur , neceſſe eſt , ut Imago moveri videatur ; cùm perenniter rei viſæ partes reſpondeant partibus Imaginis , & contrà viciſſim. Quamquam reverà non movetur Imago , ſed potiùs nova gignitur, mutato rei viſæ ſitu. Id autem accidit propter continuam partium Imaginis reflexionem , quæ fit in extremâ ſpeculi cæſurâ. Hinc intelliges , quòd ſi dum tui Imaginem in ſpeculo conſpicis , ſint alii , qui à lævâ , dextrâve , supernè aut infernè eandem tui reſpiciant imaginem , omnes viſuri ſint eam in ſpeculi locis à te & inter ſe diverſis ; adeò ut nulli ipſorum ſuccedere poſſis , quin alio loco imaginem videas. Unde rurſùs intelliges non eam ſolùm tui , quam conſpicis , Imaginem eſſe in ſpeculo ; ſed innumeras etiam , eáſque ſic mutuò communicantes , ut quo loco ipſe tui vides naſum , alius videat mentum , alius frontem , alius oculum , alius os , &c. Neque proptereà tamen ullus aliud videt , quàm ſimplicem & diſtinctam Imaginem. Hos autem 6. v. rectè hoc loco excudẽdos curavit Lambinus ex Bertiniano codice ; namque ità ratio & ordo poſtulant : cùm de ſpeculis agatur.

Endogredi , *vel Indugredi* , antiquitùs dicebatur pro *ingredi* , ut monui lib. 1. v. 83. & lib. 2. v. 194. ſic infrà v. 368.

325. *Splendida porrò* , *&c.*] Hactenùs de ſpeculorum ratione. His autem 8. v. continetur VIII. problema ; cur nempè ſplendida lædant oculos, Soliſque ſplendor excæcet. Cujus rei hanc reddit rationem ; quia ſplendoris ſimulacra conſtant ex ignitis ſeminibus , quæ adurunt oculos ; & quia adeò magna vis eſt Solis ut ejus ſimulacra lædant oculos. Hanc autem reddit rationem Ariſtoteles, lib. 3. de Anim. quòd cùm hoc ſit commune ſenſuum omnium , ut ea , quæ ſub eos cadunt , (ſi modum ſuperent) corrumpant ſenſus ipſos. Sic nimius ſonitus exſurdat : nimius ſplendor excæcat : & ita de cæteris ; namque omnis ſensûs quædam eſt ratio ; omnis autem ratio corrumpitur ab eo , quod eſt nimium ; ſicut v. g. ſymphonia corrumpitur ſi chordæ nimis tenſæ pulſentur.

326. *Tendere*,] Alii , *cernere*.

Aëra

Aëra per purum graviter ſimulacra feruntur,
Et feriunt oculos turbantia compoſituras.
Præthereà ſplendor, quicumque eſt acer, adurit
Sæpè oculos, ideò quòd ſemina poſſidet ignis
Multa, dolorem oculis quæ gignunt inſinuando.
Lurida prætereà fiunt, quæcumque tuentur
Arquati; quia luroris de corpore eorum
Semina multa fluunt ſimulacris obvia rerum
Multáque ſunt oculis in eorum denique mixta,
Quæ contage ſuâ palloribus omnia pingunt.
E tenebris autem quæ ſunt in luce tuemur,

INTERPRETATIO.

acriter per purum aëra; & vexant oculos, perturbántque conformationes oculorum. *Deinde lux omnis, quæ aſpera eſt de ſe, plerumque oculos urit, prætereà quod habet plures atomos, quæ infundendo ſeſe oculis pariunt dolorem. Deinde ea omnia, quæ arquati vident, fiunt lutea, eò quòd plures atomi palloris affluunt de corpore illorum,* quæ *occurrunt imaginibus eorum; &* eò quod *plures demùm* atomi *miſcentur in oculis eorum, quæ ſuâ contagione imbuunt omnia luridis coloribus. Videmus porrò ex tenebris res illas, quæ ſunt in luce, eò quòd,*

ANNOTATIONES.

329. *Compoſituras.*] Sic lib. 1. v. 1026. *diſpoſituras*. Sic alibi *poſitura*, &c.

333. *Lurida prætereà, &c.*] His 5. v. continetur IX. problema; cur ſcilicet quæ tuentur arquati, lurida ſibi fiant & appareant Cujus rei rationem reddit, tùm quia lurida corpuſcula ſeu atomi luroris effluunt de corpore arquatorum, quæ occurrunt Imaginibus rerum advenientibus, & tingunt illas ſuo pallore per medium aëra antequam in oculos pervenerint: cùm quia, quod veriſimilius eſt, multa ſunt ſemina luroris in eorum oculis, quæ allapſas Imagines rerum tingunt ſuâ palloris contagione.

334 *Arquati.*] Dicuntur ii, qui ictero, ſeu morbo regio laborant; Gallicè, *qui ont la iaunisſe ou les paſles-couleurs*: Id eſt, inquit Nonius, quibus color & oculi virent in modum arqui ſeu arci, quem Poëtæ Irim vocant; quia Iris ſtringens corpora ducit ea in arquum, ſeu arcum, nam antiquè ſcribebatur *arquus* pro *arcu*. *Morbus* autem *Arquatus* dicitur etiam *Regius*, *Icterus*. Dicitur *Icterus*, græcè ἰκτῖρος ἀπὸ ἰκτίνου, eò quòd oculi illorum, qui bile ſuffuſi ſunt, ſimiles videantur oculis Milvi. *Regius* verò, quia ut ait Ovidius,

Molliter exceſſâ quoniam curetur in aulâ.

Arquatus autem, quia ſicut cœleſtis arcus, variis viret coloribus. Dictus eſt & olim *Aurigo*, *inis*, à colore auri, quem bilis diffuſa per corpus imitatur: & *Auriginoſi* dicti ſunt, qui eo morbo laborant. Sipontin.

Luroris. Palloris. Luror ſeu luridus color dicitur, qui pallore viret; Gallicè, *couleur jaunaſtre tirant ſur le bleu.*

337. *Contage.*] Contagione, lib. 3. v 734.

338. *E tenebris autem, &c.*] His 16. v. continetur X. problema; cur nempè è tenebris videamus ea, quæ in luce ſunt; non autem contrà è luce videre poſſimus ea, quæ jacent in tenebris. Par namque ratio videtur utrobique. Verum diſpar eſt ratio, inquit Lucretius; quia, cùm in tenebris ſumus, è quibus res in luce poſitas cernimus, aër tenebricoſus & ater, quia propior nobis, prior etiam ferit oculos; ſed aër lucidus poſterior adveniens diſcutit illum, purgàtque ac veluti terget oculos; quippe qui mobilior, minutior, & magis pollens, quam aër ater, qui pigrior, lentior, & minùs vigens eſt. Namque tenebræ nihil aliud

Poſſint ullatum rerum conjecta moveri.
Quadratáſque procùl turres cùm cernimus urbis,
Propterea fit uti videantur ſæpè rotundæ,
Angulus obtuſus quia longè cernitur omnis;
Sive etiam potiùs non cernitur, ac perit ejus
Plaga, nec ad noſtras acies adlabitur ictus,
Aëra per multum quia dum ſimulacra feruntur,
Cogit hebeſcere eum crebris offenſibus aër.
Hinc, ubi ſuffūgit ſenſum ſimùl angulus omnis;
Fit quaſi tornata ut ſaxorum ſtructa tuantur;
Non tamen ut coràm quæ ſunt, verèque rotunda;

INTERPRETATIO.

rerum collecta queant ad nos ferri. Et quando videmus longè quadratas turres alicujus oppidi, ideò accidit, ut plerumque appareant rotunda, quòd omnis illarum *angulus procùl videtur hebes; vel magis non videtur, & ictus ejus evaneſcit, neque plaga advenit ad noſtros oculos, quia dùm Imagines* rerum *volitant per aëra longum, aër* ipſe *facit ut* ictus *obtundatur per frequentes occurſus. Inde accidit ut, cùm omnis angulus non cadit ſub ſenſum* oculorum, *ſtructura lapidum appareant tanquam rotunda; non tamen verè rotunda, ſicuti ſunt* ea *quæ manifeſtò* ſunt rotunda,

ANNOTATIONES.

353. *Conjecta.*] Miſſa, collecta, congregata. Sic lib. 2. v. 159. *conjectus materiai.* & v. 1072. *conjecta ſunt huc.* Hoc eſt, congregata, collecta: Hinc alii legunt *conlecta.* Alii autem *contecta.*

354. *Quadratáſque procul, &c.*] His 11. v. continetur XI. problema de apparentiis, cur ea, quæ quadrata ſunt, nobis procùl intuentibus videantur & appareant rotunda; v. g turres quadratæ nobis procùl aſpicientibus videntur rotundæ. Scilicet, inquit Lucretius, quia turris quadratæ Imago, dum procùl ad nos per aëra magnum advolat, ſæpiùs percutitur aëre occurſante, quo fit ut anguli illius tandem hebeſcant, & obtundantur ita, ut cùm ad nos pervenit quaſi tornatâ & rotundâ ſub formâ ferit noſtras oculorum acies.

Jam verò quod hîc de viſu obſervandum jam monemus, idem de cæteris ſenſibus obſervandum eſt: nimirùm, cùm turris, quæ quadrata eſt, apparet eminùs rotunda, duo diſtinguenda ſunt; alterum, quòd rotunda appareat: alterùm, quòd rotunda reputetur, ac credatur. Quod enim rotunda appareat, id veriſſimum eſt: quòd autem rotunda ideò reputetur, quia talis apparet, id falſum eſt. Alterum quippè ſpectat ad viſum ſeu oculum, qui apparentiam, ſeu phantaſiam aut Imaginem, ut loquuntur Lucretius & Empiricus, rei viſæ percipit: Alterùm pertinet ad Mentem, quæ de apparentiâ fecit judicium. Viſus enim id ſolum refert, quod ſibi objicitur; unde neque fallax neque falſus eſt, ſed reddit rem, qualem accipit. Mens verò judicat rem talem eſſe, qualis apparet oculo ac viſui; aut non talem eſſe: hinc ſola mens fallit aut fallitur opinando, vel non fallit nec fallitur; ſed de his jam fusiùs diſputat Lucretius, v. 380. & 480. & ſeqq. ubi ſenſus eſſe certos ac veros ait, eorumque falſitatē oriri ab Animi opinatu.

358. *Plaga.*] Ictus, impetus. Dum Imago rei viſæ appellit ad oculum, ferit illum.

Adlabitur.] Alii, *perlabitur*: alii, *allabitur*: alii, *delabitur.*

360. *Hebeſcere.*] Obtundi.

361. *Suffūgit ſenſum.*] Non venit ſub viſum; non cernitur, ut ait v. 354.

362. *Tornata.*] Lamb. Id eſt, rotunda, torno facta. Pareus & alii, *ad tornum.* Idem ſenſus.

Saxorum ſtructa.] Id eſt, ſtructura ſaxorum: ſaxa ſtructa. Sic alibi dixit, *clauſa domorum: ſtrata viarum.* &c.

Sed quaſi adumbratim paulùm ſimilata videntur.
Umbra videtur item nobis in Sole moveri,
Et veſtigia noſtra ſequi geſtúmque imitari,
Aëra ſi credas privatum lumine poſſe
Indugredi, motus hominum, geſtuſque ſequentem.
Nam nihil eſſe poteſt aliud niſi lumine caſſus
Aër, id quod nos umbram perhibere ſuemus.
Nimirúm, quia terra locis ex ordine certis
Lumine privatur Solis, quácunque meantes
Officimus: repletur item, quod liquimus ejus.
Proptereà fit, uti videatur, quæ fuit umbra
Corporis, è regione eadem nos uſque ſecuta.
Semper enim nova ſe radiorum lumina fundunt,
Primáque diſpereunt, quaſi in ignem lana trahatur.

INTERPRETATIO.

ſed veluti parùm adumbrata. nō adamuſſim rotundæ *videntur. Umbra pariter apparet nobis progredi in Sole. & ſubſequi noſtros greſſus. & æmulari* noſtras *actiones, ſi putes aëra caſſum luce poſſe incedere, imitantem actiones & inceſſum hominum. Etenim illud, quod nos ſolemus vocare umbram, nequit eſſe aliud præter aëra privatum luce. Scilicet, quia* ſicut in *certis partibus terra fit vacua luce Solis ex ordine, in quamcumque partem progredientes obſtamus* Soli*: ſimiliter ea pars illius, quam deſerimus, completur* luce. *Idcò accidit, ut eadem umbra, quæ fuit* umbra *corporis, appareat ſubſecuta nos* eſſe *aſſiduò in conſpectu* noſtro. *Namque nova lumina radiorum ſpargunt ſe perpetuò & priora evaneſcunt veluti ſi lana ducatur in flammam.*

ANNOTATIONES.

Tuantur.] Dicebatur olim *tuor, eris*, tertiæ conjug. & *tueor, eris*, ſecundæ conjugat. Id eſt, videantur.

364. *Adumbratim.*] Non adamuſſim, non exquiſitè rotunda; ſed parùm aſſimilata.

365. *Umbra videtur item &c.*] His 15. v. continetur XII. problema, cur umbra nobiſcum in Sole moveri videatur, ac geſtum corporis noſtri imitari. Res eſt quidem notiſſima, cauſa verò non æquè perſpicua. Hanc portò rationem reddit Lucretius, quòd cùm umbra nihil aliud ſit quàm aër ipſe privatus lumine Solis, hinc fit, ut ubi corpus interponitur Solem inter & locum, is locus privetur lumine Solis: ubi verò corpus receſſit, ac ultrà progreditur, ſtatim idem locus repletur Solis lumine, alter vero, cui officitur corpus, privatur lumine. Hinc nil mirum ſi umbra videatur nos ſequi, geſtúmque corporis noſtri imitari. Neque reverà umbra ſequitur: namque, cùm ea ſit aër lumine caſſus, ridiculum eſſet credere aëra lumine privatum nos comitari: ſed ea tamen aëris pars, quæ ex eà interpoſitione corporis privatur luce, jam luce repletur, ſi corpus recedat; altera vero aëris pars, cui officit corpus, privatur lumine. Hinc fit ut umbra videatur nigra, quia nihil aliud eſt quàm aër lumine privatus, ſeu quam privatio lucis. Lux autem candida eſt & clara. Igitur umbra nigra & tenebricoſa.

368. *Indugredi.*] Vel *Endogredi* id eſt, *Ingredi*, incedere, moveri, ut monui jam ſuprà v. 319.

369 *Caſſus.*] Vacuus, Privatus.

373. *Officimus.*] Obſtamus, objicimus, ſup. *Soli.*

Ejus.] Nempè *terræ*, aut *loci.*

377. *Quaſi in ignem lana trahatur.*] Illuſtri exemplo illuſtrat ac docet quà ratione nova lumina Solis ſuboriuntur prioribus diſpereuntibus: nimirum ſicut lana quæ in flammam traheretur; tunc enim tracta lana igne abſumeretur, dùm interim nova alia duceretur. Hunc locum ita Lambinus interpretatur & le-

Propterea facilè & ſpoliatur lumine terra,
Et repletur item, nigráſque ſibi abluit umbras.
Nec tamen hîc oculos falli concedimus hilum;
Nam, quocumque loco ſit lux atque umbra, tueri
Illorum eſt: eadem verò ſint lumina, necne;
Umbráque, quæ fuit hîc eadem num tranſeat illuc;
An potiùs fiat, paulò quod diximus antè:
Hoc animi demùm ratio diſcernere debet;
Nec poſſunt oculi naturam noſcere rerum.
Proinde Animi vitium hoc oculis adfingere noli.
Quâ vehimur navi, fertur, cùm ſtare videtur:

INTERPRETATIO.

Quapropter terra haud difficilè non ſolùm privatur luce, ſed etiam pariter oppletur, & abſtergit ſibi atras umbras. Neque tamen in hoc fatemur oculos vel minimum decipi; Namque pertinet ad eos videre quo in loco lumen & umbra ſint: utrùm autem eadem ſit lux an non; & utrùm eadem umbra, quæ anteà fuit in hoc loco, tranſgrediatur in illum: vel utrùm potiùs id accidat, quod diximus ſuprà: Ratio mentis debet tandem dijudicare iſtud; neque enim oculi queunt dignoſcere naturā rerum. Quapropter noli attribuere oculis hunc defectū mentis. Ratis, quâ ferimur, movetur, cùm creditur permanere:

ANNOTATIONES.

git ex codicibus Bertiniano & Memmiano. Pareus vero ex Scaligeri caſtigatione legit *carmine*, pro *in ignem*. Putat enim Scaliger *Carmen* inſtrumentum eſſe lanificum, quod & *pecten* dicitur Gallicè *Eſcarde*. Hinc *Carminari*, eſt quaſi pectinare. Varro de ling. latin. *Carminari lana tum dicitur, cùm caret eo, quod in eâ hæret.* Plin. lib. 9. cap. 38. & lib. 19. cap. 1. utitur eodem verbo. Quo in ſenſu ſic Lucretii mentem interpretari licet: Lumina Solis nova fundi primis diſpereuntibus, ſicut è maſſâ lanarum nova fila ducuntur pectine, ita ut ductis prioribus filis nova trahantur eodem pectine. Quæ quidem interpretatio minùs placet. Aliàs *magine* vel *imagine*, mendosè omninò.

379. *Nigráſque ſibi, &c.*] Cur *umbræ* ſint nigræ, dictum eſt à nobis jam v. 365. not.

380. *Nec tamen hic oculos, &c.*] His 8. v. docet jam poëta, quæ nos præmonuimus v. 354. not. Scilicet in hiſce rebus, ſeu apparentiis, ut aiunt, oculos non falli. Licet enim in cernendâ luce vel umbrâ fallamur, tamen hoc vitium non oculorum, ſed mentis eſt vitium. Oculorum enim tantùm eſt cernere lucem ac umbram: quid verò ſit lux & umbra, non eorum eſt, ſed mentis dijudicare. Itaque dùm *umbra* moveri videtur, etiamſi non moveatur, cùm nihil aliud ſit quam aëris privatio: tamen oculi noſtri non falluntur; cernunt enim quod eorum eſt cernere, videntque *umbram* modo hîc, modò illic eſſe. Itaque in hujus rei fidem jam varia alia experimenta eſt adducturus.

Hilum.] Vel minimum quid; lib. 3. v. 221. 519. 786. & alibi paſſim.

384 *Paulò quod diximus antè.*] Nimirùm, nova ſe radiorum lumine identidem fundere ac prima quæque diſperire. v. 376

388. *Quâ vehimur navi. &c.*] His 4. v. ponit I. exemplum ſeu experimentum de navi viſâ immotâ, ac de littoribus prætereuntibus, cùm contrà ſtent littora, navis verò feratur in altum mare, ut confirmet Lucretius non falſos aut fallaces eſſe oculos ac alios ſenſus, ſed certos & veros: mentem verò unam falli ac fallere, quæ malè res diſcernit. Neque enim oculorum eſt dijudicare v. g. an moveatur navis, necne: ſed mentis eſt unius. Itaque non oculum, ſed opinio-

Quæ manet in ſtatione, ea præter creditur ire:
Et fugere ad puppim colles campíque videntur,
Quos agimus præter navim, velíſque volamus.
Sidera ceſſare ætheriis adfixa cavernis
Cuncta videntur, & aſſiduo ſunt omnia motu.
Quandoquidem longos obitus exorta reviſunt,
Cùm permenſa ſuo ſunt cœlum corpore claro.
Sólque pari ratione manere & Luna videtur
In ſtatione, ea quæ ferri res indicat ipſa.
Extantéſque procùl medio de gurgite montes,
Claſſibus inter quos liber patet exitus, iidem
Apparent; & longè divolſi licet, ingens
Inſula conjunctis tamen ex his una videtur.

INTERPRETATIO.

ea verò navis *quæ ſtat in portu, putatur progredi: montes etiam & agri apparent* nobis *præterfugere ad navim, ultrà quos* tamen *impellimus puppim, & tranſvolamus carbaſis. Aſtra omnia adhærentia cœleſtibus fornicibus apparent quieſcere, cùm* tamen *cuncta ſint in motu perpetuo. Si quidem*, ubi primùm *acta* ſunt, *redeunt ad longos occaſus* ſuos, *poſtquam jam lucido* ſuo *corpore emenſa ſunt cœlum. Simili modo Sol & Luna videntur permanere in* eodem *loco, quæ* tamen *res ipſa docet* nos *moveri. Rupes eminentes longè de medio vertice* maris, *inter quos egreſſus expeditus pateſit navibus, videntur* unus & *idem* mons; & *quamvis ſint procùl diſſiti, tamen ex iis continentibus* inter ſe *una ſpatioſa inſula cernitur* fieri.

ANNOTATIONES.

nem falli putat, quæ ita ſe habet, quaſi ex eodem maris loco, perinde ac ex eâdem navi varios obſervemus ſitus littoris. Sic præclarè Cic. lib. 4. qq. Acad. veritatem ſenſibus attribuit, ſi modò tamen ſani & valentes ſint ſenſus, omniaque removeantur, quæ obſtant iis.

389. *In ſtatione.*] In portu; aut *in loco immoto.*

Præter creditur ire.] Creditur præterire. Tmeſis.

390. *Colles campique.*] Littora.

391. *Quos agimus præter &c.*] Præter quos agimus, &c. Tmeſis.

392. *Sidera ceſſare, &c.*] His 6. v. affert II. exemplum ſeu experimentum de ſideribus, Sole ac Lunâ, quæ nobis quieſcere videntur, cùm tamen perpetuo ac veloci motu ferantur. Quo contendit poeta non falli oculos, qui ſidera, Lunam ac Solem vident, ubi ſunt: ſed mentem ipſam, quæ varia loca non diſcernens putat illa omnia loca, quibus Sol, Luna, & Sidera adſunt, eſſe unum & eundem locum.

392. *Ætheriis.*] Cœleſtibus.

Cavernis.] Fornicibus. Sic ſuprà v. 171. *Cœli compleſſe cavernas.*

297. *Res ... ipſa.*] Experientia ipſa.

398. *Extantéſque procùl &c.*] His 4. v. proponit III. exemplum, de montibus in medio mari diſſitis, qui tamen procul viſi videntur conjuncti ita & continentes, ut aut unum montem ingentem, aut unam vaſtam inſulam efficere videantur. Quâ in re non falluntur oculi quorum non eſt diſtantiam diſcernere: ſed mens ſola decipit, quæ non viſâ procul tali diſtantiâ montium inter ſe, nullam eſſe opinatur.

Medio de gurgite.] De medio mari. Sic Virg. 1. æn.

Apparent rari nantes in gurgite vaſto:

nimirùm quia altum & profundum eſt mare.

399. *Iidem.*] Quaſi unus & idem mons.

400. *Divolſi.*] Antiquè pro *divulſi.*

401. *Conjunctis.*] Continentibus.

Atria verſari, & circumcurſare columnæ
Uſque adeò fit uti pueris videantur, ubi ipſi
Deſierunt verti, vix ut jam credere poſſint
Non ſuprà ſeſe ruere omnia tecta minari.
Jámque rubrum tremulis jubar ignibus erigere altè
Cùm cœptat Natura, ſupráque extollere montes;
Quos tibi tùm ſuprà Sol montes eſſe videtur
Cominùs, ipſe ſuo contingens fervidus igni;
Vix abſunt nobis miſſus bis mille ſagittæ:
Vix etiam curſus quingentos ſæpè veruti;
Inter eos Solémque jacent immania ponti

INTERPRETATIO.

Accidit etiam pariter ut parietes domorum *appareant infantibus circumvolvi, & pila circumagi, poſtquam ipſi ceſſaverunt verſari, ita ut vix non queant credere omnem domum minitari corruere ſuprà ipſos. Et ubi primum Natura incipit jam extollere ſublimè lumen* diei *purpureum flammis micantibus, & evehere ſuprà colles: ſuprà quos colles tunc Sol apparet tibi extare è propinquo, ardens & quaſi tangens* eos *ſuâ flammâ*; illi ſanè montes *vix diſtant à nobis duo mille jactus arundinis*, aut *vix etiam plerumque quingentos conjectus longi teli*; & tamen *inter illos & Solem ingentes planities*

ANNOTATIONES.

402. *Atria verſari, &c.*] His 4. v. proponit IV. exemplum de circumcurſatione poſt gyrationem pueris apparente. Scilicet ubi pueri, imò & homines quilibet, circumcurſarunt, aut circumacti fuerunt, atria, ſeu parietes domorum videntur ipſis circumverſari, & circumagi, ubi ipſi jam circumverſare ſe deſiêrunt. Quá in re non falluntur oculi, ſed mens ipſa, quæ reputat ſenſorium, in quo perſeverat agitatio, ſpecies rerum quieſcientium ſic recipere, ut ſi commotarum reciperet quieſcens. Id autem accidit ex eo, quòd ſpiritus ad viſum pertinentes, quia ex totius corporis circumacti motu & verſatione fuerunt intùs concuſſi, huc illuc oberrant, ac circumaguntur nec quieſcente corpore adhuc conquieſcunt. Sicut v. g. cùm rota diu circumacta eſt, etiam poſtquàm manus, à qua impulſa eſt, ceſſavit ac receſſit, moveri tamen aliquandiu ipſa non ceſſat.

404. *Deſierunt.*] Penultima corripitur; ſic alibi paſſim.

406. *Jámque rubrum, &c.*] His 10. v. proponit V. exemplum de Sole exoriente proximè montes viſo, etiamſi Solem inter & illos montes immenſa ſpatia interjaceant. Suprà quos enim montes Sol exoriens tibi videtur, eos igne ſuo quaſi contingere videtur, aut ſaltem ab iis vix abeſſe bis mille jactus ſagittæ, vel quingentos teli curſus. Scilicet, quia oculus non percipit rerum diſtantiam, defectu rerum interceptarum, diſtantiam nullam opinamur eſſe.

Jubar.] Varroni de ling. lat. lib. 5. Stella antè Solem exortum vocatur *jubar*, quòd ſit jubata. Feſtus item, *jubar Stella, quam Græce φωσφόρον. id eſt. Luciferum appellant, quòd ſplendor ejus diffunditur in modum jubæ leonis.* Quidam verò putant hîc à Lucretio uſurpari *jubar*, pro ſplendore & lumine, quod Solem orientem antecedit; hoc eſt pro ipſâ Aurorâ. Quæ interpretatio magis arrideret, niſi intercesſiſſet ſententia Varronis, Feſti, atque Servii in illud Virg. 4. æn.

It portis jubare exorto delecta juventus,

Ubi ſic ait Servius: *jubare exorto. id eſt; orto Lucifero. Nam propriè Lucifer jubar dicitur, quòd jubar lucis effundat.*

409. *Igni.*] Pro *Igne.*

411. *Veruti.*] Verutum, inquit Nonnus, genus eſt teli longi, quod & *verutina* ſeu *verbina* dicitur.

Æquota, ſubſtrata æthereis ingentibus oris;
Interjectáque ſunt terrarum millia multa,
Quæ variæ retinent gentes & ſecla ferarum.
At conlectus aquæ digitum non altior unum,
Qui lapides inter ſiſtit per ſtrata viarum,
Deſpectum præbet ſub terras impete tanto,
A terris quantum Cœli patet altus hiatus,
Nubila deſpicere, & cœlum ut videare videre, &
Corpora mirando ſub terras abdita cœlo.

INTERPRETATIO.

maris interponuntur, quæ ſubjacent immenſis ſpatiis cœleſtibus; & plurima milliaria terrarum interpoſita ſunt, quæ diverſæ nationes, & genera belluarum occupant. Atqui etiam collectio aquæ non profundior unum digitum, quæ moratur inter ſaxa in viis ſtratis, tantâ altitudine exhibet nobis *aſpectum infrà terras. quantum ſumma patefactio cœli patefit à terris*, ita ut *videaris infrà ſpectare & cernere nubes, ac cœlum, & corpora infrà terras* eſſe *abſcondita mirabili cœlo.*

ANNOTATIONES.

413. *Æquora ponti.*] Campi æquati, ſeu planities maris: planum mare.

414. *Terrarum millia multa.*] Multa milliaria, ſeu millia leucarum.

415. *Secla ferarum.*] Genera animalium, lib. 1. v. 21. 408. &c.

416. *At conlectus aquæ &c.*] His 6. v. profert VI. exemplum de tanto ſpatio viſo vel in minimis aquis, quantum patet altus conſpectus à terris ad cœlum. Dum enim quis deſpicit in aquam vix unum aut alterum digitum altam, tamen videt in eâ cœlum quaſi ſub terras tantum jacens, quantum à terris ad cœlum patet hiatus. Scilicet cùm oculus rem videat ſemper ad illam partem, è quâ radius ultimò directè in eum advenit, atque ideò Cœlum, vel Solem ipſum ac Stellas conſpiciat ad quam partem eſt aqua, idque radio, qui inter aquam & Cœlum ſeu Solem ac Stellas, quaſi directè conjuncto cum illo, qui inter oculum & aquam eſt; Mens ipſa nihil diſcernens directam inter & reflexam Imaginem judicat Cœlum ſeu Solem ac Stellas reipsâ eſſe ad illam partem; & quidquid diſtantiæ ſeu intervalli ſursùm eſt, illud omne deorsùm transfert. Hinc non oculi, ſed mentis eſt vitium iſtud.

Conlectus.] Pro *Collectus*, hoc eſt, *Collectio*; Gallicè, *un amas d'eau*. Alii, *conjectus*. Idem.

Altior.] Profundior. Utrumque enim notat vox *altus, a, um*, profunditatem & altitudinem.

417. *Strata viarum.*] Stratas vias. Sic alibi *clauſa domorum*, pro clauſas domos, &c.

418. *Deſpectum.*] Aſpectum è loco ſuperiore in inferiorem. Sic loquitur Cæſ. lib. 2. *Quod cùm ex omnibus in circuitu partibus altiſſimas rupes, deſpectúſque &c.* Et lib. 3. *Loca ſuperiora, unde erat propinquus deſpectus in mare. ab exercitu tenebantur &c.* Sic Lucret. jam infrà v. 420. 423. & alibi.

Impete.] Pro *Impetu*. Olim enim dicebatur *Impetus, ûs*: & *Impetis, is*. Sic lib. 2. v. 326. Et alibi paſſim.

419. *A terris quantum, &c.*] Sic Virg. 6. æn.

Bis patet in præceps tantum, tenditque ſub umbras,
Quantus ad æthereum cœli ſuſpectus Olympum.

421. *Corpore mirando &c.*] Hunc verſum non Lucretianum eſſe ſuſpicatur Lambinus. Nec immeritò Quid enim ad rem addit? Pareus autem non *mirande*, ſed *mirandè* legit. *Mirando* autem, id eſt, *mirabili*; niſi ſuſtuleris copulam & è fine verſûs ſuperioris: tunc enim *mirando* poteris interpretari *in admirando*, vel quaſi *admirans*. in particip. Per *corpora* intellige cuncta, quæ in aqua cernes, cœlum, Solem, arbores, domus, &c.

Denique

Denique ubi in medio nobis equus acer obhæſit
Flumine, & in rapidas amnis deſpeximus undas,
Stantis equi corpus transverſum ferre videtur
Vis, & in adverſum flumen contrudere raptim,
Et quæcumque oculos trajecimus, omnia ferri,
Et fluere adſimili nobis ratione videntur.
Porticus æquali quamvis eſt denique ductu,
Stanſque in perpetuum paribus ſuffulta columnis:
Longè tamen parte ab ſummâ cùm tota videtur,

INTERPRETATIO.

Tandem, cùm fortis equus jam apparet nobis jacere in medio fluvio, & infra ſpectamus in aquas celeriter labentes, violentia aquarum *apparet* nobis *rapere transverſum corpus equi hærentis. & impellere* illud *cum impetu magno in oppoſitum fluvium. Et in quemcumque locum transtulimus oculos, cuncta apparent nobis pari modo moveri, ac prolabi. Demùm etiamſi porticus ſit ducta pari ordine, & extans ſuſtentata in longū æqualibus pilis: attamen ubi procùl tota cernitur à ſupremâ parte,*

ANNOTATIONES.

422. *Denique ubi in medio, &c.*] His 6. v. continetur VII. exemplum de flumine, quod, dum trajicitur, in caput ſuum reverti videtur, atque ſecum rapere in adverſas aquas equos tranantes. Imò videtur flumen ipſum ſtare. Quâ in re non oculus ſed mens ipſa fallitur; quatenùs, cùm oculus ſuccedentes tempore fluctus obſervet, ipſa apprehendit eos præterea veluti loco ſuccedentes; ſicque unum locum pro totidem retrò locis habet, quotquot modulationes ex eâ parte in equum tranantem appellunt.

425. *Vis.*] Impetus fluminis, vis aquarum.

Raptim.] Celeriter, cum impetu, rapientis in motem. Sic lib. 1. v. 663.

428. *Porticus æquale, &c.*] His 6. v. continetur VIII. exemplum de porticu, quæ tectis ac ſtantibus columnis in perpetuum æqualibus ſuffulta: quæ æquali altitudine tecti ac parietum æquali pariter latitudine ac diſtantiâ patens, ac ſi à ſummâ parte procul inſpiciatur, videtur illa tibi paulatim ſupernè atque infernè, ac dextrâ lævavè ita demùm contrahi in apicem, ut in anguſtum conum deſinat, qui vix ſub oculos cadat. Quâ in re non oculus, ſed mens ipſa decipitur, quæ non animadvertit eamdem aut æqualem magnitudinem, quantò ſit recedentior, tantò ad ſpeciem fieri minorem, ob decreſcentem angulum, quo illius ſpecies ſeu radii oculum ſubeunt.

Mathematici cauſam, cur ita porticus videatur, hanc vulgò afferunt; quia parallelarum linearum partes ab aſpectu remotiores ad extremum ferè concurrere videntur. Quod ſic demonſtrant. Primùm lineæ parallelæ eamdem neceſſariò ſoli extremitatem occupant. Fingamus duas lineas parallelas centum pedes longas inter ſe diſtare pedes decem: ducantur lineæ decem tranſverſæ ab alterâ parallelâ in alteram: hæ ſingulæ decem erunt inter ſe æquales, & quæque denos pedes longæ. Eſto igitur oculus in ſummâ parte ſoli ſeu planitiei hujus, in quâ parte ducta eſt prima linea tranſverſa, ſecunda linea, (ſuam primam non numero quæ oculū tangit) videbitur longior tertiâ; tertia, quartâ; quarta, quintâ; quinta, ſextâ: ſexta, ſeptimâ: ſeptima, octavâ: octava, nonâ, adeo ut decima ſeu ultima brevior cæteris videatur, quia ab oculo remotiſſima. Cujus rei ratio eſt, quòd quò quæque magnitudo longiùs à nobis abeſt, eò angulum, qui ſub oculum cadit, efficit minorem: & contrà, quò quæ magnitudo nobis propior eſt, eò majorem efficit angulum, qui ſub oculum cadit. Hinc fit ut pars remotiſſima & ſuprema tectorum porticûs videatur deſinere in minimum conum, & tangere ſolum ſeu terræ ſuperficiem; & duorum parietum partes extremæ videantur ſeſe tangere.

430. *Longè.*] Pareus & alii benè, etiamſi ultima corripietur. Sic v. 441. *ſu-*

Paulatim trahit anguſti faſtigia coni,
Tecta ſolo jungens, atque omnia dextera lævis,
Donec in obſcurum coni conduxit acumen.
In Pelago nautis ex undis ortus, in undis
Sol fit uti videatur obire, & condere lumen:
Quippe, ubi nil aliud niſi aquam cœlúmque tuentur,
Ne leviter credas labefactari undique ſenſus.
At maris ignaris in portu clauda videntur

INTERPRETATIO.

Senſim ducit acumina coni exigui, conjungens ſumma faſtigia cum *terrâ. & omnes partes dextras* cum *ſiniſtris, uſque dum traxerit in cuſpidem. quæ vix perſpiciatur. In mari accidit etiam ut Sol appareat nautis exortus eſſe ex aquis. & occidere in aquis. & occultare lucem* ſuam in iis: *namque, cùm* illi *nihil aliud videant præter aquam & cœlum, noli temerè putare ſenſus* viſûs *violari* ac decipi *ex omni parte. Iis, qui non nôrunt pelagus, naves in portu apparent fracta, & apluſtriis*

ANNOTATIONES.

pernè: ſic alibi *apprimè, clarè* &c. ultima brevis. Lambin. *Longa*.

432. *Solo.*] Terræ.

Dextera lævis.] Hoc eſt, dextrum parietem ſiniſtro parieti.

433. *Obſcurum.*] Cæcum, hoc eſt, qui vix ſub oculos cadat.

434. *In pelago nautis. &c.*] His 4. v. profertur IX. exemplum de Sole, qui nautis videtur oriri ex undis; & in undas demergi, cùm occiditur. Scilicet in hoc fallitur mens ipſa, quæ, quia oculi nihil conſpiciunt, quod Solem inter & mare intercipiatur, nihil quoque intercipi malè opinatur.

435. *Obire.*] Occidere.

Condere.] Abſcondere, occultare.

437. *Ne leviter credas. &c.*] Hoc eſt, noli temerè credere *ſenſus*, nempè viſum, ideò decipi, vitiari, ac corrumpi, quia nautis videtur Sol oriri ex undis & occidere in undas; cùm nihil aliud cernant præter cœlum & undas.

438. *At maris ignaris, &c.*] His 7. v. affert poëta X. exemplum de remis, qui in mari apparent inflexi, & refracti. Pars enim remorum, quæ in aquis mergitur, refracta & reflexa apparet: pars verò, quæ ſuprà aquas eminet, recta eſt. Nimirùm in eo fallitur mens, quæ non diſcernit partem remorum, quæ intrà aquam jacet, videri per radios refractos, & oculis non apparere in quo loco ſitúque eſt. ſed ultrà ſupremas aquas, è quibus radii directò tendunt in oculos. Mathematici verò hujus erroris cauſam hanc vulgò reddunt. In omni re cernendâ, vel radii ab oculis incidunt in rem viſam: vel reflectuntur in oculos: vel franguntur. Incidunt in rem viſam, cùm v.g. cernimus, equum, aut aliud corpus, aut colorem etiam in corpore non denſo, ſed lævi. Reflectuntur autem, cùm ſpeculum v. g. aut aliquod corpus politum ſimul & denſum cernimus Franguntur verò, cùm cernimus rem aliquam per plura corpora pellucida, v. g. per aëra, & per aquam: vel per aëra & per vitrum. Ideò igitur remi fracti, navigia clauda & fracta apparent nautis in mari, quia cernunt ea tertio modo, hoc eſt, per duo corpora pellucida, nempè per aëra & per aquam; quorum alterum altero magis eſt pellucidum, nimirùm aër aquâ; aqua verò denſior aëre. Quò fit ut radii, qui ab oculis in remos aquis merſos inciderunt, frangantur. Namque cùm eam remi partem cernimus, quæ aquis merſa eſt, non rectè, ſed obliquè cernimus eam: neque ipſam reverà cernimus in aquâ, quæ denſior eſt aëre, ſed tantùm ejus Imaginem & ſimilitudinem; quia linea â re viſâ non reflectitur recta ad oculum, ſed in extremitate aquæ refringitur. Quo fit ut oculus rem non ſuo loco, ſed alio cernat: imò non rem ipſam, quæ recta eſt ſed rei umbram refractam & curvam.

Navigia, apluſtris fractis, obnitier undis.
Nam quæcumque ſuprà rorem ſalis edita pars eſt
Remorum, recta eſt: & recta ſupernè guberna;
Quæ demerſa liquore obeunt, refracta videntur
Omnia converti, ſurſúmque ſupina reverti;
Et reflexa propè in ſummo volitare liquore.
Raráque per cœlum cùm venti nubila portant
Tempore nocturno, tùm ſplendida Signa videntur
Labier adversùm nubes, atque ire supernè
Longè aliam in partem, quàm quò ratione feruntur.
At, ſi fortè oculo manus uni ſubdita ſubter

Interpretatio.

Perfractis, videntur *obverſari fluctibus*. *Etenim ea omnis pars remorum quæ ſublata eſt ſuper humorem maris, recta eſt: gubernacula etiam ſuprà* ſunt *recta: ea verò omnia, quæ circumjacent ſubmerſa* in *humore, apparent diſrupta contorqueri, & obverſa ſurſùm redire; & ferè retrò plicata fluitare in ſupremo humore* aquarum. *Et quando nocturno tempore venti ferunt nubes paucas per æthera, tunc lucentia ſidera apparent progredi contrà nubila, & præterire ſuprà longè in aliam partem, quàm* in eam partem, *in quam moventur à naturâ. Verùm ſi fortaſſè manus una ſuppoſita uno oculo*

Annotationes.

439. *Apluſtris.*] Quid ſint *apluſtra*, vel *apluſtria* dixi lib. 2. v. 555.

440. *Suprà rorem ſalis.*] Supra aquam maris. Quia enim mare ſalſum eſt, *Sal.* pro mari aliquando uſurpatur. Sic Virg.

——— *Et ſpumas ſalis ære ruebant.*

441. *Guberna.*] Gubernacula. Sic lib. 2. v. 553.

442. *Liquore obeunt.*] Aquis merguntur.

444. *In ſummo .... liquore.*] In ſupremis aquis.

445. *Raráque per cœlum, &c.*] His 4. v. affert XI. exemplum de ſtellis, quæ noctu præter nubila videntur properare, & adverſo motu ferri. Quâ in re non oculus ſed mens ipſa fallitur. Namque dum oculus cernit nubes, atque eas aliis & in aliis locis percipit, mens ipſa putat eas immotas loco; dumque viſus manet adfixus in illas, mens retur non ipſas, ſed ſidera ſuper ipſas volitare ac præterire.

446. *Signa.*] Sidera, ſtellas,

447. *Labier.*] Poëticè, pro *labi*, hoc eſt, ferri, progredi.

448. *Ratione.*] Hoc eſt, Naturâ; motu naturali, quo aliquâ cum ratione feruntur.

449. *At, ſi fortè oculo, &c.*] His 6. v. continetur XII. exemplum de rebus, quæ ob diſtortam tantiſper oculi pupillam videntur geminari; ita ut v. g. videamur videre binas candelas pro unâ; binas hominis unius facies, pro unâ; binam ſupellectilem, pro unâ, &c. Quâ in re mens ipſa fallitur, quæ non attendit oculos in tali diſtorto ſitu non capere res viſas ſolitis & conjugatis, ſed inſolitis & ſejugatis radiis. Atque ideò cernimus rem viſam geminari, ſicut v. g. pari modo ſi globoſus unus tangatur indice & medio digito tranſpoſitis, duplex ſentitur ac geminatur. Ariſtoteles probl. ſect. 3. hujus exempli rationem afferens ait idem contingere, quod ebriis, qui duo pro uno cernunt. Motum enim eſt principium aſpectûs, ita ut alter oculus convenire in unum non poſſit. Hoc unum diſcrimen eſt, quod in ebriis motus fiat intrinſecùs. Poteſt & hæc reddi ratio, quòd, cùm alter oculus manu premitur, curvetur aſpectus, & nervi ſurſùm ac deorſùm moveantur; atque huc illuc diſtrahantur; quo fit ut objecta geminentur.

Preſſit eum, quodam ſenſu fit uti videantur
Omnia, quæ tuimur, fieri tum bina tuendo:
Bina lucernarum florentia lumina flammis;
Bináque per totas ædes geminare ſupellex;
Et duplices hominum facies, & corpora bina.
  Denique, cùm ſuavi devinxit membra ſopore
Somnus, & in ſummâ corpus jacet omne quiete,
Tum vigilare tamen nobis & membra movere
Noſtra videmur, & in noctis caligine cæcâ,
Cernere cenſemus Solem, luménque diurnum:
Concluſóque loco cœlum, mare, flumina, montes
Mutare; & campos pedibus tranſire videmur.
Et ſonitus audire, ſevera ſilentia noctis
Undique cùm conſtent; & reddere dicta tacentes.
  Cætera de genere hoc mirando multa videmus,

INTERPRETATIO.

compreſſit eum ſubter, aliquo modo acci. it ut ea omnia, quæ videmus, tunc appareant fieri gemina videndo: v.g. luces lampadarum appareant *gemina micantes ignibus; & ſupellex* videatur *duplicare ſe per totos cubiculos. & vultus hominum* videantur *gemini, & corpora* etiam gemina. *Demum cùm ſopor conſtrinxit actus* noſtros *dulci quiete, corpus ſternitur in profundo ſomno, tunc tamen videmur nobis pervigilare, & agitare noſtros actus. & credimus videre Solem & lucem diei in obſcuris tenebris noctis, & credimus cœlum, æquor, fluvios, ac colles commutari de ſede, quâ clauduntur; & agros præterlabi ſub pedibus* noſtris. *Quinetiam credimus exaudire ſonos, etiamſi triſtia ſilentia noctis ſint ex omni parte; & referre verba, cùm conticeamus. Cernimus plurimas res de hoc genere admirabile,*

ANNOTATIONES.

450. *Quodam ſenſu.*] Quodam modo; quâdam ratione.

451. *Tuimur.*] Tertiâ conjug ut monui v. 225. & alibi.

452. *Florentia.*] Metaphorâ ducta ab arborum floribus Nonnulli legendum putant *flammantia.* Alii *flagrantia.*

455 *Denique cùm ſuavi, &c.*] His 9 v. continetur XIII. exemplum & ultimum de rebus iis, quæ per ſomnia videntur, quaſi per vigiliam. Aliquando enim obruti ſopore videmur videre Solem, lucem, cœlum, mare, flumina, montes, campos, &c. Et hæc omnia nonnumquam mutare ſedem. Imò videmur audire ſonitus, & loqui, cùm omnia tamen altè ſileant. Quod accidit ex eo, quòd malè ac temerè mens interponat ſuum judicium de his rebus & opinetur ejuſmodi res ita ſe habere. Idem contingit per inſaniam ac delirium aut furorem animi. Sic Oreſtes videbatur ſibi videre Furias. Sed de ſomniis jam plura ſub finem hujus libri.

460. *Concluſóque.*] Alias, *concluſique.*

462. *Severa.*] Vel quia triſtia, vel quia ſacra. Sic lib. 5. v. 1189.

464. *Cætera de genere hoc, &c.*] His 7. v. tandem ait multa alia eſſe ejuſmodi, quæ afferuntur adversùs veritatem & certitudinem ſenſuum; quæ tamen nullatenùs ſenſus labefactent aut violent; cùm, ſi quid erroris in ejuſmodi exemplis annotetur, id omne non in ſenſus ipſos, ſed in ipſam mentis opinionem ſit transferundum. Sic præclarè Cicero in Lucullo: *Timagoras Epicureus negat ſibi unquam, cùm oculos torſiſſet, duas ex lucerna flammulas eſſe viſas; opinionis enim eſt mendacium, non oculorum.* Ibi item *Eò rem dimittis Epicurus ſi unus ſenſibus ſemel in vitâ mentitus ſit nulli unquam eſſe credendum.* Et lib. 1. de fin. *Judicia rerum in ſenſibus ponit* [Epicurus] *quibus ſi ſemel*

Quæ violare fidem quaſi ſenſibus omnia quærunt.
Nequicquam ; quoniam pars horum maxima fallit
Propter opinatus Animi , quos addimus ipſi ,
Pro viſis ut ſint , quæ non ſunt ſenſibu' viſa.
Nam nihil egregius eſt , quàm res ſecernere apertas
A dubiis , Animus quas ab ſe protinùs abdit.
Denique , nil ſciri ſi quis putat , id quoque neſcit,
An ſciri poſſit , qui ſe nil ſcire fatetur.

INTERPRETATIO.

quæ veluti tentant labefactare fidem ſenſibus. Sed *fruſtrà ; ſiquidem pars maxima rerum iſtarum decipit ob opinationes mentis* unius , *quas ipſi damus*, ita *fit ut ea , quæ non ſunt conſpecta ſenſibus , pro conſpectis habeantur. Nihil enim excellentius eſt, quàm diſtinguere res claras ab ambiguis rebus quas mens ſubitò abſcondit à ſuâ cognitione Demùm . ſi quis retur nihil certò cognoſci ipſe etiam ignorat* iſtud , nempè , *utrùm id queat certò cognoſci . per quod confitetur ſe nihil certò noſcere.*

ANNOTATIONES.

aliquid falſi pro vero probatum eſt . ſublatum eſſe omne judicium veri & falſi putat. Sic mentem Epicuri notam facit nobis hâc de re Empiricus docens : *Errare eos , qui phantaſiarum* [hoc eſt Imaginum] *alias eſſe veras alias falſas dicunt, quatenùs non valent ipſam opinionem ab evidentiâ ſeponere. Quod ad Oreſtem quidem ſpectat . cùm ille ſibi videbatur intueri furias , ſenſus quidem ipſe à ſimulacris motus erat verus : ſimulacra enim verò ſuberant. At verò mens exiſtimans ſolidas eſſe ſeu veras Furias opinione fallebatur.* Sic Tertullianus lib. de Animâ cap. 17. *Epicurei,* inquit, *conſtantiùs parem omnibus atque perpetuam defendunt veritatem , ſed aliâ viâ ; non enim ſenſum mentiri ſed opinionem : ſenſum enim pati non opinari.* Sic præclarè S. Gregor. Nyſſenus lib. 4. de phil. c. 3. poſtquam de viſu locutus memoravit illa de remo refracto in aquis viſo , & de turri quadratâ , quæ apparet rotunda , ſubdit : *Neque eſt hic error viſûs, ſed mentis. Nam ille videt ac renunciat quidem ; verùm mens ad ea quæ exhibetur, non attendit.* Sed de his præclarè admodum Macrob. lib. 7. Saturn. cap. 14. Conſule locum. Empiricus adversùs Logicos multò plura refert ad hanc rem

467. *Opinatus.*] Opinationes , judicia.

469. *Nam nihil . &c.*] Hos duos verſus delendos cenſet Lambinus.

Egregius ,] Magis egregium. Sic Ulpian. *exiguius.* Cato, *iter arduius* : Plautus , *induſtrior.* Pacuv. *egregiſſima forma.*

471. *Denique , nil ſciri . &c.*] His 4. v. jam ex occaſione poëta arguit Academicos novos , quorum princeps fuit Arceſilas. *Hic* quippe , ut ait Lactantius lib. 3. de falſâ ſapientiâ , *introduxit genus philoſophiæ ἀσύστατον, ideſt, inſtabile , ſeu inconſtans. Ut enim nihil ſciri poſſe ſciendũ ſit, aliquid ſciri neceſſe eſt. Nam ſi omninò nihil ſcias, idipſum nihil ſciri poſſe tolletur. Ita ſi ſciri poteſt , neceſſe eſt id ipſum ſciri , nihil ſciri. Si autem ſcitur nihil poſſe ſciri. falſum ergo quod dicunt. nihil poſſe ſciri.* Sic Metrodorus Chius apud Cicer. in Lucullo : *Nego ſcire nos , ſciamúſne aliquid , an nihil ſciamus ; ne id ipſum quidem neſcire , aut ſcire nos : nec omninò ſitne aliquid , an nihil ſit.* Ibid. *Dubitari non poteſt quin Socrati nihil ſit viſum ſciri poſſe. Excepit unum tantùm ſcire ſe , nihil ſe ſcire ; nihil ampliùs. Quid dicam de Platone , qui certè tam multis libris hæc proſecutus non eſſet . niſi probaviſſet?* Hos autem omnes , ſed præſertim Metrodorum & Arceſilam arguit Lucretius , quorum ſophiſma primo proſternit impetu. Eiſdem autem armis aggreditur eos , quibus Ariſtoteles veritatis contradictores. Si enim certè ſcis nihil ſcire poſſe , inquit ; ergò ſaltem hoc unum ſcis , quod neſcis. Cautior Socrates aiebat : *hoc unum ſcio , quòd nihil ſcio.*

Hunc igitur contrà mittam contendere cauſam,
Qui capite ipſe ſuo inſtituit veſtigia retrò.
Et tamen hoc quoque uti concedam ſcire; at idipſum
Quæram, (cùm in rebus veri nihil viderit antè,
Unde ſciat,) quid ſit ſcire, & neſcire viciſſim:
Notitiam veri quæ res, falſique creârit:
Et dubium certo quæ res differre probârit.
Invenies primis ab ſenſibus eſſe creatam

INTTRPRETATIONES.

Itaque deſinam certare ratione adversùs eum, qui ipſe ſuo capite retrorſum figit greſſus. Attamen eſto, *ut fatear id etiam certò cognoſci; Verùm percunctabor hoc ipſum,* (*cùm nihil veri anteà* ipſe *perſpexerit in rebus, ex quo certò cognoſcat*) *quid ſit ſcire, & contrà* quid ſit *neſcire: quæ res genuerit cognitionem veritatis & falſitatis: & quæ res docuerit diſtare dubium* ab *certo. Reperies* ſanè *cognitionem veritatis primùm ortā eſſe ab*

ANNOTATIONES.

473. *Mittam.*] Omittam, deſinam.

Contendere cauſam.] Cicer. in Catilin. *ſi cauſas contendere velimus.* Hoc eſt, diſputare, certare.

474. *Qui capite, &c.*] Hoc eſt, qui capite ſuo retrò graditur. Signat eos poëta præpoſtero & perverſo eſſe capite ſeu judicio, qui ita ſentiunt.

475. *Et tamen hoc quoque, &c.*] Superioribus 4. v. redarguit novos Academicos, qui negabant aliquid ſciri poſſe: ipſóſque ſuo, ut aiunt, jugulo perfodit; namque hoc unum ſaltem fatentur ſcire, quòd ſciant nihil ſciri poſſe. Verùm his 5. v. jam inchoatam diſputationem monet ſe proſecuturum contra veteres Academicos, qui quidem cum Socrate dicebant ſe nihil ſcire, niſi quòd nihil ſcirent. Igitur demus, inquit, his id ipſum; ſed percunctemur jam unde ſciant ſe nihil ſcire; unde nata ſit ipſis hæc ſcientia: unde veri ac falſi notitiam habeant; & cujus ope res certas diſtinguant dubiis. An à ſenſibus, an à mente. Namque Academici veteres volebant mentem eſſe rerum arbitram atque judicem: ſenſus autem omnes hebetes & tardos, nec ullo modo poſſe percipere res eas, quæ ſibi ſubjectæ viderentur, quippe quæ ita parvæ eſſent, ut ſub ſenſum cadere non poſſent: aut ita mobiles ac celeres, ut nihil unquam idem ac ſimile ipſis eſſet, ſed omnia continuò laberentur ac fluerent. Epicurus verò cenſuit judicium rerum penes ſenſus eſſe, nec eſſe quicquam, quod eos refellere queat. Hinc à ſenſibus ſcientiam ortam voluit. Quod jam præclarè demonſtraturus eſt Lucretius ex illius mente & doctrinâ.

479. *Differre.*] Diſtare, diſtingui.

480. *Invenies primis, &c.*] His itaque 22. v. probare contendit I. Lucretius ad mentem Epicuri veros eſſe *Senſus*, & ab iis tanquam à primis principiis, oriri ſcientiam; nec eſſe quidquam, quod eos falſitatis arguere queat. Quòd ab iis oriatur ſcientia nemo negaverit. *Senſus* enim & *Ratio* ſunt duo inſtrumenta ſcientiæ. Quòd ab ſenſibus, tanquam à primis principiis, oriatur ſcientia, nemini dubium eſſe poteſt, cùm ipſa *Ratio*, quæ alterum eſt ſcientiæ inſtrumentum, tota pendeat ab illis. Quòd verò veri ſint, conſtat; namque ni veri ſint, *Rationem* ipſam veram eſſe nemo dixerit. Qui enim fieri poteſt ut orta *Ratio* ab ſenſu falſo poſſit eſſe vera? Denique, quòd nihil ſit, quod eos falſitatis arguat, patet; vel enim *Senſus*, vel *Ratio*. Non *Ratio*; namque tota pendet ab *Senſibus*,

Qui niſi veri ſint, Ratio quoque falſa fit omnis.

Non autem *Senſus* ſenſum arguere poteſt: v. g. non oculus aurem: non auris nares: non nares linguam: non lingua tactum. Aut contrà. Namque ſenſuum ſua cuique facultas eſt, ſua vis, ſua poteſtas conceſſa, extrà quam nihil

Notitiam veri, neque ſenſus poſſe refelli.
Nam majore fide debet reperirier illud,
Sponte ſuâ veris quod poſſit vincere falſa.
Quid majore fide porrò, quàm ſenſus, haberi
Debet? an ab ſenſu falſo ratio orta valebit
Dicere eos contrà, quæ tota ab ſenſibus orta eſt?
Qui niſi ſint veri, ratio quoque falſa fit omnis.
An poterunt oculos aures repprendere? an aures
Tactus? an hunc porrò tactum ſapor arguet oris?
An confutabunt nares, oculique revincent?
Non, ut opinor, ita eſt; nam ſeorsùm cuique poteſtas
Diviſa eſt, ſua vis cuique eſt. Ideoque neceſſe eſt,
Quod molle aut durum eſt, gelidum, fervénſve, ſeorsùm
Id molle, aut durum, gelidum fervénſve videri:

INTERPRETATIO.

ſenſibus, nec ſenſus poſſe refutari. Namque illud, quod tale eſt ut *queat per ſe convincere falſum vere, debet inveniri* dignum *majore fide, quàm ſensus? An ratio creata à falſo ſenſu poterit redarguere ipſos ſenſus*, quippè *qua tota nata eſt ab ipſis? Qui* quidem ſenſus, *niſi ſint veri, tota etiam ratio fit falſa*. Etenim *an aures poterunt redarguere oculos? an tactus aures? An quoque guſtatus lingua reprehendet ipſum tactum? An oculi refellent, & convincent nares? Res non ſic ſe habet, ut puto: namque ſingulatim potentia diſtributa eſt unicuique, ſua cuique facultas eſt. Atque idcircò oportet ut id, quod eſt flexibile, vel ſolidum, aut frigidum, vel calidum ſingulatim videatur flexibile vel ſolidum, aut frigidum vel calidum:*

ANNOTATIONES.

poſſunt. Oculus enim videt colorem, non audit ſonitum: auris audit ſonitum, non videt colorem: nares olfaciunt odorem, non vident colorem, nec ſentiunt ſonitum: lingua ſapit ſaporem, non videt, non audit, non olfacit: tactus denique tangit mollia & dura, non olfacit, non audit, non videt, non ſapit ſeu non guſtat. Igitur ſenſus alii alios reprehendere nequeunt. Similiter nec ipſi poſſunt redarguere ſeſe, *διὰ τὴν ἰσοσθένειαν*, ut ait Epicurus, hoc eſt, *propter æquam rationem*: ſcilicet v. g. quatenùs viſus tam oculi dextri, quam ſiniſtri: vel tam Petri, quàm Pauli: aut tam equi quàm hominis, ex æquo, pro ſui conſtitutione, afficitur. Neque enim lippus v. g. minùs videt id, quod videt, quàm lynceus videt id, quod videt. Par enim utriuſque viſûs ratio. Neque etiam una viſio emendatur ab aliâ, ut prior à poſteriore: v. g. viſio baculi viſi primùm partim in aquâ, partim in aëre, refert quidem nobis baculum recurvum in priori ſtatu, rectum verò in poſteriore: ſed in utroque ſtatu æquè afficimur; neque quantumvis connitamur, poſſumus videre baculum rectum in priori ſtatu, & curvum in poſteriori. Igitur una viſio non emendat aliam, tanquam prior poſteriorem.

Primis.] Pro *primùm*.

481. *Senſus.*] Ita Lambinus: Pareus verò, *ſenſibu'*, pro *ſenſibus*, quaſi ſententia ſit, *Notitiam veri non poſſe refelli ſenſibus*: non autem, *non poſſe ſenſus refelli*.

486. *Eos contrà.*] Contrà ſeu adversùs eos ſenſus.

Quæ tota ab ſenſibus orta.] Sic Epicurus apud Laërt. *πᾶς γὰρ λόγος ἀπὸ τῶν αἰσθήσεων ἤρτηται, πᾶσα δὲ αἴσθησις ἄλογός ἐστιν*. Id eſt, *omnis enim ratio à ſenſibus pendet: ſenſus autem omnis expers eſt rationis*.

488. *An poterunt oculos &c.*] Sic Epicurus apud Laërt. *Neque enim ſenſus ſimilis generis ejuſdem generis ſenſum refellere*

Et ſeorsùm varios rerum ſentire colores,
Et quæcumque coloribus ſunt conjuncta, neceſſe eſt:
Seorsùs item ſapor oris habet vim: ſeorsùs odores
Naſcuntur: ſeorsùm ſonitus. Ideóque neceſſe eſt
Non poſſint alios alii convincere ſenſus.
Nec porrò poterunt ipſi reprehendere ſeſe;
Æqua fides quoniam debebit ſemper haberi.
Proinde, quod in quoque eſt his viſum tempore, verum eſt.
Et, ſi non poterit ratio diſſolvere cauſam,
Cur ea, quæ fuerint juxtim quadrata, procùl ſint
Viſa rotunda, tamen præſtat rationis egentem
Reddere mendosè cauſas utriuſque figuræ,
Quàm manibus manifeſta ſuis emittere quóquam,
Et violare fidem primam, & convellere tota
Fundamenta, quibus nixatur vita ſalúſque.

INTERPRETATIO.

Oportet etiam ut ſeparatim dignoſcamus diverſos colores rerum, & ea omnia, quæ adjuncta ſunt coloribus: pariter guſtus linguæ habet ſingulatim ſuam poteſtatem: ſingulatim odores generantur: ſingulatim ſonus. Et ideircò oportet ut alii ſenſus nequeant arguere falſitatis alios ſenſus. *Neque etiam ipſi poterunt redarguere ſeſe, ſiquidem æqualis fides debet ſemper adhiberi* ipſis. *Itaque illud, quod prolatum eſt his* ſingulis ſenſibus *in quolibet tempore, verum eſt. Et, ſi mens non valebit reddere rationem, cur ea, quæ cominùs fuerint quadrangularia, viſa ſint eminùs rotunda, tamen ſatius eſt* hominem *carentem ratione dare falsò cauſas utriuſque formæ, quàm ejicere quæcunque è ſuis manibus res, & contaminare primam fidem, & evellere omnia fundamina, quibus vita & ſalus innititur.*

ANNOTATIONES.

poteſt, propter virium & poteſtatis æqualitatem: neque qui diſſimilis generis eſt, eum qui diſſimili genere eſt; propterea quòd diſſimilis generis ſenſus de iiſdem judicandi facultatem non habent. Græcis ſuperſedi, brevitatis causâ.

495. *Sentire.*] Dignoſcere, cognoſcere.

496. *Coloribu'.*] Pro *coloribus*, metri causâ.

500. *Reprehendere.*] Alii *repprendere.*

503. *Et, ſi non poterit, &c.*] His 13. v. probat II. ſenſus alios ab aliis, nec ipſos a ſeipſis reprehendi poſſe. Quamquam objectionem potiùs ſolvit, quàm argumentum profert. Poterat enim quis arguere, quòd ſæpiùs contingat, ut ratio nequeat aſſequi cauſam alicujus rei; v. g. cur turris, quæ in promtu & cominùs quadrata eſt, procul tamen viſa appareat rotunda. Reſpondet Lucretius monendo ut quis potiùs operam impendat in perſcrutandâ causâ cur ſimulacra quandoque ferantur mutilata, quàm abjicere evidentiam, ac rem manifeſtam, violaréque primam fidem ſenſibus debitam ac evertere prima fundamenta, quibus vita hucuſque tota nititur. Qui namque poterimus declinare pericula, aut res bonas ac jucundas proſequi, ſi ſenſibus ſemel diffidamus? Ruit igitur ratio omnis noſtra.

504. *Juxtim.*] Cominùs, juxtà, proximè.

506. *Utriuſque figuræ.*] Rotundæ ſcilicet & quadratæ

507. *Emittere quóquam.*] Lambinus. Pareus, *emittere quaquo.* Non malè.

508. *Fidem primam.*] Eam ſcilicet, quæ debetur ſenſibus.

Non modò enim ratio ruat omnis, vita quoque ipſa
Concidat extemplò, niſi credere ſenſibus auſis,
Præcipitéſque locos vitare, & cætera, quæ ſint
In genere hoc fugienda: ſequi, contraria quæ ſint.
Illa tibi eſt igitur verborum copia caſſa
Omnis, quæ contra ſenſus instructa, parata eſt.
Denique ut in fabricâ, ſi prava eſt Regula prima,
Normáque ſi fallax rectis regionibus exit,
Et Libella aliqua ſi ex parti claudicat hilum:
Omnia mendosè fieri, atque obſtipa neceſſum eſt,

INTERPRETATIO.

Etenim neceſſe eſt *ut non ſolùm omnis ratio corruat, ſed etiam* ut *ipſa ſalus ſubitò cadat, niſi audeas fidere ſenſibus, & evitare locos præcipites, & reliquas res, quæ ſint vitanda in hoc genere: & ſequi* res illas, *quæ ſint oppoſita. Ergo tota illa vis verborum tibi vana eſt, quæ apparata* & *inſtituta eſt adversùs ſenſus* ipſos. *Demùm ſicut in ſtructurâ, ſi prima Regula falſa eſt, &, ſi Norma iniqua excurrit rectis tractibus, & ſi Libella vacillat vel minimum quid* ex *aliquâ parte: ſequitur neceſſariò ut omnia* ædificia *fiant falsò & obliqua.*

ANNOTATIONES.

511. *Niſi credere ſenſibus auſis.*] Id eſt, ni diffidas; ſi fidem detroges ſenſibus, ſi dicas ſenſus eſſe fallaces & incertos.

513. *Contraria quæ ſint.*] Sup. Fugiendis: hoc eſt, quæ ſint expetenda.

514. *Caſſa.*] Vana, inanis. Sic v. 126. & alibi paſſim.

515. *Omnis, quæ contrà, &c.*] Hunc verſum delevit Giſanius quaſi ineptus: cæteri tamen codices retinent illum.

516. *Denique ut in fabricâ, &c.*] His 9. v. probat III. *à ſimili* ut aiunt, veros & certos eſſe ſenſus. Vult enim ſenſus eſſe tanquam rerum omnium regulas, ac normas, ac libellas, quibus rerum ratio ac notitia regatur. Itaque ſicut in Architecturâ ſi *Regula*, quâ Fabri utuntur ad exigendas rectitudines & dirigendas ædificiorum parietes, prava ſit nec recta: vel ſi *Norma*, quem vulgò vocant *Squadram*, non rectis brachiolis exeat ad angulum rectum, hoc eſt, prava ſit & iniqua: vel ſi *Libella* aliquâ ex parte claudicet; ſi hoc, inquam omnia prava ſint & iniqua, ſanè totum opus, totum ædificium mendosè fiat neceſſe eſt: Ita ſi ſenſus, qui prima ſunt ſcientiæ fundamina ac principia, falſi ſint & incerti, nulla jam erit certa cognitio.

Regula.] Gallicè. *Regle.* Lignum eſt oblongum, rectum, & parùm latum, ad dirigendos parietes aptum. Græci vocant κανών.

517. *Norma.*] Gallicè *Eſquierre*, duabus conſtat ex regulis rectis, quæ ad angulum rectum coëunt, ex ligno fit nonnunquam, ſæpius ex ferro. Græcis dicitur γνώμων.

518. *Libella.*] Gallicè *Niveau*, duabus conſtat regulis, rectis, æqualibus, & coëuntibus ad rectum angulum, à quo pendet è filo globulus plumbeus, qui tertiam regulam tranſverſam mediam tangat æqualiter hinc inde ab duabus prioribus, quæ pronæ altera in alteram ſuis extremis nituntur.

Hilum.] Vel minimum, ſuprà v.

519. *Obſtipa.*] Id eſt, Curvata, obliqua, inflexa. Sic Ennius lib. 18.

Montibus obſtipis, obſtantibus, unde
oritur nox.

Cicero. in Arat.

Obſtipum caput & tereti cervice reflexum.

Horat. ſat. 5. lib. 2.

——— *Davus ſis comicus atque*
Stes capite obſtipo, multùm ſimilis metuenti.

Prava, cubantia, prona, ſupina, atque abſona tecta,
Jam ruere ut quædam videantur velle, ruántque;
Prodita judiciis fallacibus omnia primis:
Sic igitur ratio tibi rerum prava neceſſe eſt
Falſáque ſit, falſis quæcumque ab ſenſibus orta eſt.
Nunc alii ſenſus quo pacto quiſque ſuam rem
Sentiat, haud quaquàm ratio ſcrupoſa relicta eſt.
Principiò auditur ſonus & vox omnis, in aures

Interpretatio.

vitioſa, incumbentia, inclinata, inverſa, & abſurda, ita ut quædam videantur jamjam velle cadere, cadantque; quippe quæ *cuncta conſtructa ſint mendacibus primis regulis: & ſimiliter ergò neceſſum eſt ut omnis rerum cognitio, quæ tibi nata eſt ab ſenſibus incertis, ſit quoque incerta & mala. Jam verò nulla ratio difficilis ſupereſt quomodo alii ſenſus quiſque ſentiat ſuum objectum. Primùm ſonitus & omnis clamor exauditur, poſtquam immiſſa in aure*

Annotationes.

525. *Nunc alii ſenſus, &c.*] Hactenùs de viſu. Quia verò viſionem fieri docuit ex incurſu ſimulacrorum ſeu imaginum, ſpecierumve coloris & figuræ, anſam inde capit Lucretius diſputandi de cæteris ſenſibus, quorum ſenſationes pariter cenſet fieri ex incurrente aliquo extrinſecùs in ipſum ſenſorium. Itaque his 2. v. monet ſe de reliquis ſenſibus diſputaturum, præfatúrque faciliorem jam nos nacturos viam ad cæteros ſenſus percipiendos.

526. *Scrupoſa.*] Difficilis, aſpera. Metaphorâ ductâ à viis, in quibus aſpera ſaxa dicuntur *ſcrupi*.

527. *Principiò auditur ſonus, &c.*] His itaque 92. v. ſeqq. diſputat de *Auditu*, cui ſecundum tribuit meritò locum, utpotè qui maximè conducat ad diſciplinas capeſſendas, plurimúmque conferat ad generis humani ſalutem atque ſocietatem. Quia verò *vox* & *ſonus* objecta ſunt *Auditûs*, ideò ſtudet demonſtrare utrumque eſſe corporeum, *quibus in aures incidentibus*, ut Epicuri verbis utar apud Laërtium, *peragi ſenſionem ſeu auditionem* cenſet. Epicurus autem apud Plutarch. 4. plac. 19. docuit *Vocem ſeu ſonum eſſe fluxum emiſſum ex rebus aut loquentibus, aut ſonantibus, aut quomodocumque ſtrepitum edentibus: fluxum autem iſtum conſtare ex fragminulis conſimiliter figuratis.* Vel, ut loquitur apud Laërt. *Effluxionem hanc eſſe inſtar guttularum aquæ à follene exſufflata.* Neque proinde mirum eſſe ſi varios auditus pari modo feriat *vox eadem*, aut idem *ſonus*, quòd voces à variis exceptæ quaſi guttulæ aquarum ſint inter ſe ſimillimæ. His igitur 12. v. prioribus etiamſi *vocem* inter & *ſonum* aliquid inſit diſcriminis, quòd ſpeciatim *vox* de ſolo animali aut homine dicatur; *ſonus* autem de quocumque ſtrepitu; videtur tamen de ſolâ *voce* diſputare, quam docet corpoream eſſe, I. quia dum *vox* per fauces è pectore ejicitur, lædit, præterradit fauces & aſperiora reddit arteria, præſertim ſi cum vehementiori conatu emittatur.

Tangere enim & tangi niſi corpus nulla poteſt res;

ut docuit lib. 1. v. 305.

Porrò non unus Epicurus *vocem* corpus eſſe voluit: voluerunt & Stoïci, qui quidquid facit aut patitur, id corpus eſſe dixerunt. Vocem verò facere & pati: facere quidem, cùm aures & aërem, qui eſt in capite, verberat, & imprimit auditum, ſicut cera ſignat ſigillum: pati verò cùm incidens in loca lævia & ſolida refringitur ac repellitur.

Pythagoras autem, Plato & Ariſtoteles *vocem ac ſonum* fecerunt incorporea. Quia non quævis aëris plaga vox eſt, inquiunt, cùm digitus motus aërem verberat, neque vocem aut ſonum efficiat. Itaq; *vocem* ac *ſonum* acceperunt abſtractè, ut aiunt, pro ipſâ figurâ ſolâ in ſu-

Inſinuata ſuo pepulêre ubi corpore ſenſum.
Corpoream quoque enim vocem conſtare fatendum eſt,
Et ſonitum, quoniam poſſunt impellere ſenſus.
Præterradit enim vox fauces ſæpè, facitque
Aſperiora foràs gradiens arteria clamor.
Quippè per anguſtum, turbâ majore coortâ,
Ire foràs ubi cœperunt primordia vocum,
Scilicet expletis quoque janua raditur oris
Rauca viis; & iter lædit, quò vox it in auras.
Haud igitur dubium eſt, quin voces verbáque conſtent
Corporeis è principiis, ut lædere poſſint.
  Nec te fallit item, quid corporis auferat, & quid
Detrahat & hominum nervis, ac viribus ipſis
Perpetuus ſermo nigraï noctis ad umbram,
Auroræ perductus ab exoriente nitore,

INTERPRETATIO.

propulſaverunt ſenſum auditûs *ſuo corpore. Etenim confitendum eſt etiam vocem eſſe corpoream, ſonum* corporeum, *ſiquidem queunt perpulſare ſenſus* ipſos. *Namque vox plérumque abradit fauces, & clamor prætergrediens extrà reddit arteria acriora. Namque cùm principia vocum inceperunt exire extrà per arctum* locum, *majore multudine* illorum *conglebatâ, nimirùm porta gutturis raucisona* propter *meatus impletos, abraditur etiam; & clamor vulnerat viam, quâ exit in flatus* aërios. *Ergò non eſt dubium, quin voces & verba componantur ex primordiis corporeis, ut queant vulnerare* ſenſus. *Neque pariter fugit te, quantum corporis abſtrahat, & quantum adimat de nervis hominum &* de *ipſis viribus continua oratio, quæ continuatur ab oriente luce Auroræ in tenebras noctis atræ,*

ANNOTATIONES.

perficie aëris, quam incorpoream eſſe conſtat, quia profunditatis expers eſt. Plato autem definit ſonum ac vocem, *aërem validamque percuſſionem aëris*, apud A. Gell. lib. 5. cap. 15.

532. *Arteria.*] In neutro genere. Sæpiùs tamen in fœminino uſurpatur. Cicero 2. Nat. Deor.

534. *Primordia.*] Atomi.

535. *Scilicet expletis, &c.*] Hos 2. v. ſic interpretatus ſum, ut non comparationem contineant, ſed explicent modum, quo rauca fiat vox faucéſque abradantur ab exeunte clamore. Itaque horum alterum, veruto confodi juſſit Lambinus; ego excudendum curavi. Senſus is eſt. Scilicet janua oris, hoc eſt, gutturis os, raucisona fit, quia expletur corpuſculis vocis egredientis; & fauces ipſæ raduntur aſperitate corpuſculorum; cùm nempè vehementiori conatu, aut, ut ait, multâ turbâ coortâ, egrediuntur corpuſcula. Ita Joan. Nardus ex veteribus codicibus hunc verſum reſtituit.

Rauca viis: & iter lædit, quà it in auras.

Malè quippè in aliis: *Rauca ſuis, & iter reddit, &c.*

538. *Principiis.*] Atomis.

539. *Nec te fallit item.*] His 7. v. continetur II. argumentum, quo vocem corpoream eſſe probat. Scilicet quia vox continuata diu parit loquenti laſſitudinem, detrahítque de viribus illius.

541. *Nigrai noctis ad umbram.*] Ad noctem.

542. *Aurora ab exoriente nitore.*] Ab Aurorâ, ſeu à matutino tempore.

Præſertim ſi cum ſummo eſt clamore profuſus.
Ergò corpoream vocem conſtare neceſſe eſt,
Multa loquens quoniam amittit de corpore partem.
Nec ſimili penetrant aures primordia formâ,
Cùm tuba depreſſo graviter ſub murmure mugit,
Et reboat raucum retrocita barbara bombum:
Vallibus & Cycni nece detorti ex Heliconis
Cùm liquidam tollunt lugubri voce querelam.
Hiſce igitur penitùs voces cum corpore noſtro
Exprimimus, rectóque foràs emittimus ore:

INTERPRETATIO.

præcipuè ſi prolata eſt magno cum clamore. Igitur ſequitur neceſſariè vocem eſſe corpoream, ſiquidem homo *plura locutus perdit partem* aliquam de ſuo *corpore. Neque principia intrant in aures pari ratione, cùm v. g. buccina immugit acriter ſub demiſſo ſonitu, aut extera* buccina *recurvata reſonat raucisonum bombum. & cùm Olores jam morte torti in vallibus Heliconis emittunt clarum queſtum* cum *voce ingentiâ. Ergo fundimus intùs de corpore noſtro iſtas voces. & ejicimus illas extrà recto ore;*

ANNOTATIONES.

546. *Nec ſimili penetrant, &c.*] His v. 5. continetur III. argumentum, quod deducit ex diverſo modo, quo auditus noſter afficitur, ſeu tangitur, cùm tubæ raucum ſonitum audimus, & cùm dulce Cycni morientis melos ferit aures noſtras. Hoc eſt; alius eſt tubæ ſonitus, alius cycni moribundi cantus. Niſi porrò uterque tubæ ſonitus, & Cycni cantus, eſſet corporeus, ſic diverſimodè noſtrum auditum afficeret ac tangeret. Omnis quippè tactus corporis eſt.

Primordia.] Atomi vocis ac ſonûs.

548. *Et reboat raucum, &c.*] Hunc verſum quoque delendum cenſet Lambinus. Quamquam explicat ſonitum barbaræ tubæ, de quo ſic Catull. Carm. de Nupt. Pelei & Thetid.

Multáque raucisonos efflabant cornua bombos,
Barbaráque horribili ſtridebant cornua cantu.

In Aliis autem codicibus legitur.

Et reflexa retrò dant cornua barbara bombum.

Reboat.] Reſonat, lib. 2. v. 28.

Barbara.] Hoſtilis, putà Perſica.

Bombum.] Bombus eſt raucus tubarum ſonus, nec valdè acutus à voce græcâ βόμβος quæ *crepitum* ſignificat: vel ab ipſo ſonitu.

549. *Vallibus & Cycni, &c.*] Hic verſus variè legitur in variis Codicibus. Nos Pariſienſem editionem ſecuti ſumus: Lambinus autem caſtigat:

Vallibus & Cycni gelidis orti ex Heliconis.

Vulgatæ editiones.

Et gelidâ Cycni nece torti ex antro Heliconis.

Nece detorti.] Morti vicini, moribundi.

Heliconis.] Helicon mons eſt Bœotiæ Muſis & Apollini ſacer; lib. 1. v. 119. lib 3. v. 113.

550. *Liquidam.*] Claram. Sic lib. 2. v. 145. Sic Virg. de corvo lib. 1. g.

Tum liquidas corvi preſſo ter gutture voces
Aut quater ingeminant, &c.

551. *Haſce igitur penitus &c*] His 4. v. docet interim modum, quo vox configuratur & articulatur. Vult autem configurari à nobis, dum arteria & larynx ſcilicet unà cum pulmone aëra preſſius laxiuſve emittunt, quo fit ut aut gravis, aut acuta vox exprimatur. Articulari verò à linguâ & labiis. Quanquam palatum & dentes ad illiſionem à linguâ faciendam conferunt. Neque hanc configurationem tanquam confictam aut abſurdam reſpuas, quam Pythagoras, Plato & Ariſtoteles apud Plutarch. 4. plac. 20 comprobant, dum aſſerunt τὸ σχῆμα *figuram, quæ in aëre ejuſque ſuperficie fit, ex certo ictu* κατὰ πλῆξιν *evadere vocem.* Ariſtoteles cla-

Mobilis articulat verborum dædala lingua,
Formaturáque labrorum pro parte figurat.
Aſperitas autem vocis fit ab aſperitate
Principiorum, & item lævor lævore creatur.
Ac, ubi non longum ſpatium eſt, unde illa profecta
Perveniat vox quæque, neceſſe eſt verba quoque ipſa
Planè exaudiri, diſcernique articulatim;
Servat enim formaturam, ſervátque figuram.
At ſi interpoſitum ſpatium ſit longiùs æquo,
Aëra per multum confundi verba neceſſe eſt,
Et conturbari vocem, dum tranſvolet auras.
Ergò fit, ſonitum ut poſſis audire, neque hilum

INTERPRETATIO.

Lingua verò velox formatrix verborum diſtinguit illas *in partes, & contextura à labris* data *partem format* illas. *Inſuavitas verò vocis oritur ex ſqualore primordiorum, & ſuavitas pariter ex lævitate* eorumdem *gignitur. Cùm autem intervallum non eſt magnum, ex quo illa quæque vox orta veniat, ſequitur neceſſariò etiam verba illa clarè audiri, & diſtingui per partes ſingulas; namque conſervat contexturam* ſuam, *conſervat & formam* ſuam. *Verùm ſi intervallum majus juſto ſit interjectum, ſequitur neceſſariò verba perturbari per magnum aëra, & vocem diſſipari dum tranſit per flatus aërios. Igitur accidit ut queas* quidem *exaudire ſonum, neque* tamen *vel minimum*

ANNOTATIONES.

riùs II. probl. 13. & 51. quærit, *quare vox, cùm ſit aër quidam configuratus, & qui, dum transfertur, plerumque figuram amittat, illam tamen, dum à corpore ſolido repercutitur, incolumem ſervet.*

553. *Dædala.*] Opifex, formatrix, fictrix, figuratrix, lib. 1. v. 7. & 229. Sic præclare Cicero 2. Nat. Deor. *Deinde in ore ſita lingua eſt, finita dentibus; ea vocem immoderatè profuſam fingit, & terminat, ſonóſque vocis diſtinctos & preſſos efficit, cùm & ad dentes & ad alias partes pellit oris. Itaque plectri ſimilem linguam noſtri ſolent dicere, chordarum dentes, nares cornibus iis, quæ ad nervos reſonant in cantibus.*

555. *Aſperitas autem vocis, &c.*] His 2. v. docet duplicem eſſe vocis differentiam inſignem, nempè *lævorem* & *aſperitatem*: cenſet autem *aſperitatem* ſeu inſuavitatem aut inconcinnitatem vocis oriri ab aſperis atomis; quibus ea conſtat, & quæ in aures ſubeuntia dilacerent illas & exaſperent. *Lævorem* verò ſeu ſuavitatem aut concinnitatem vocis oriri ex lævigatis atomis quibus ea conſtat, & quæ ſubingreſſa aures ſuaviter afficiant & deliniant. Idem enim de *voce*, quod de *odore*, *ſapore*, *guſtatu* & aliis rebus docuit lib. 2. videtur ſentire. Quanquam, dum, lyra v. g. aut aliud inſtrumentum pulſatur, aſperitas ac lævor ſoni, quidquid abnuat Lucretius, non ſono, ſed lyræ tribui debent. Id enim ſatis docet experimentum.

557. *Ac ubi non longum, &c.*] His 10. v. docet quid cauſæ ſit cur vox diſtinctè aut confusè audiatur. Hoc autem utrumque refert ad diverſam intervalli diſtantiam, a quo profecta vox pervenit ad aures. Namque ſi non longum ſit ſpatium, nec per multum aëra tranſvolet vox, ea ſervabit ſuam formaturam, ſive contexturam & coagmentationem integram; quia corpuſcula ſeu atomi, quibus vox conſtat, non diſſociabuntur, nec diſſilient ita citò, ſed eâ configuratione ferient aures quâ conformata ſunt & configurata. Sin autem longius ſit intervallum, faciliùs ex multi aëris offenſu diſſilient, perturbabuntur, nec eam, quâ conſtant, configurationem ſervabũt. Hinc nata vox confuſa: illinc diſtincta.

564. *Hilum.*] Lambinus, benè. Pa-

Internoſcere, verborum ſententia quæ ſit;
Uſqueadeò confuſa venit vox, inque pedita.
  Præterea Edictum ſæpè unum perciet aures
Omnibus in populo miſſum præconis ab ore.
In multas igitur voces vox una repentè
Diffugit, in privas quoniam ſe dividit aures,
Obſignans formam verbis, clarúmque ſonorem.
  At, quæ pars vocum non aures incidit ipſas,
Præterlata perit, fruſtrà diffuſa per auras.
Pars ſolidis adliſa locis rejecta ſonorem

INTERPRETATIO.

queas diſcernere, quis ſit ſenſus verborum; adeò conturbata, & implicita vox pervenit ad aures tuas. Deinde unum Edictum ſuſum ab ore præconis inter plebem propellit plerunque aures cunctis aſtantibus. Ergo vox una ſubitò diffunditur in plures voces, ſiquidem diſpergit ſe in ſingulas aures, imprimens formam verbis, & liquidum ſonum. Sed ea pars vocum, quæ non pervenit ad ipſas aures, prætergreſſa evaneſcit, nequicquam diſperſa per flatus aërios. Pars verò, quæ impingitur in loca dura, repulſa reddit ſonum,

ANNOTATIO.

ræus *illa*; non malè. Aliàs *illum*, mendosè.

566. *Inque pedita.*] Tmeſis: *impeditáque.*

567. *Præterea Edictum, &c.*] His 5. v. explicat Poëta, quomodo vox una, quæ quaſi totalis ſeu generalis ab ore unius hominis emittitur, eadem à multis tamen audiatur: v g dum præco Edictum promulgat; a plebe totâ adſtante auditur. Scilicet quia vox ea diſſilit in voculas innumeras inter ſe conſimiles. Sicut ſuprà monuimus jam multoties, aquam v. g. diſpergi varias in guttulas prorsùs conſimiles. Itaque ſicut ſuprà docuit de viſu non eamdem imaginem eſſe, quæ à multis eadem ac prorsùs ſimilis cernitur, ſed alias atque alias ſucceſſivè, ut aiunt, à rebus miſſas videri ab aliis atque aliis: ita dicendum eſt de auditu, vocem, quæ tamen eadem ac ſimilis à multis auditur, non eamdem tamen eſſe, ſed multas ſimiles voculas, in quas vox totalis & generalis emiſſa diſſilit, dum per aëra multum vexata, contrita, ac diſſipata diſſolvitur. Quemadmodum eamdem aquam bibere dicuntur, qui bibunt ex eodem flumine. Quæ quidem Democriti fuit ſententia, qui teſte Plutarcho 4. plac. cap 20. *cenſuit voce ſemel formata in conſimilia fragminula, aëra deinceps in conſimilia ab iis formari, quæ cum reliquis ſe convolvendo avolent ut juxtà proverbium, Graculos cum Graculo volat.*

Ibidem Plutarchus de hoc fluxu corpuſculorum emiſſo ex rebus aut loquentibus, aut ſonantibus, aut quomodocumque ſtrepitum edentibus præclarè ait, *Hunc fluxum in fruſtula ſimilis figuræ comminui.* Itaque cum emittitur vox, volunt Epicurus & Lucretius ipſam corpuſculorum effluentium formaturam ita comprimi, elidi, ac veluti conteri, ut abeat in fruſtula, ſeu in parvas moleculas omninò conſimiles & conſimiliter formatas, quæ & confeſtim diſſiliant per aëra ſeu per circumfuſum ſpatium, & ſimilitudinem eam conſervent uſquedum ad aures perveniant. Quo fit ut eadem vox a multis audiri dicatur.

570. *Privas.*] Singulas, privatas; vel proprias. Sic lib. 3. v. 398. 724 &c.

572. *At quæ pars vocum &c.*] His verò 4. v. docet non omnes quidem vocis particulas incidere in aures audientium, cùm undique in omnes partes diſpergantur: ſed partem in aures incidere: partem aures præterlabi. & per aëra fruſtrà diffuſam perire. partem denique allidi ad ſaxa, aut ad alia ſolida corpora, quibus repercuſſa reddat ſonum.

Incidit.] Ita omnes. Lambinus, *accidit.*

Reddit, & interdùm fruſtratur imagine verbi.
Quæ benè cùm videas, rationem reddere poſſis
Tute tibi atque aliis, quo pacto, per loca ſola;
Saxa pares formas verborum ex ordine reddant,
Palantes comites cùm montes inter opacos
Quærimus, & magnâ diſperſos voce ciemus.
Sex etiam aut ſeptem loca vidi reddere voces,

Interpretatio.

& ſæpè decipit nos ſimilitudine vocis. Quas res cùm rectè proſpicias, oportet ut tu ipſe queas reddere cauſam tibi & aliis, quâ ratione, per loca deſerta, rupes referant ex ordine ſimiles formas verborum verbi gratia, *quando per colles umbroſos inveſtigamus ſocios* noſtros *vagantes, & altâ voce vocamus* illos *huc illuc errantes. Vidi loca referre ſex etiam vel ſeptem voces,*

Annotationes.

575. *Imagine verbi.*] Hoc eſt, Echo, quæ *vocis Imago* ſeu redditio, rejectio, vel repulſio vocatur; de qua jam multa diſputaturus eſt Poëta. Fit autem ea in locis lævibus, tortuoſis & concavis, ut in vallibus, antris, parietibus, muris, ædificiis cameratis maximè vetuſtis. Hinc Virg. 4. G.

Aut ubi concava pulſu
Saxa ſonant, vocisque offenſa reſultat Imago.

Et Ariſt. lib. 2. de Anim. docet Echo fieri cùm ab aëre, qui unus efficiatur, propter vas definiens & prohibens ne frangatur, aër repulſus ſit, ut globus.

576. *Quæ benè cùm videas &c.*] His itaque 5. v. docet Lucretius ex dictis facilè reddi rationem poſſe, cur fiat Echo. Scilicet, quia voculæ alliſæ ad ſaxa, ad arbores, ad parietes aut ad alia ſolida corpora rejiciuntur ac reſiliunt, vociſque reddunt imaginem. Echo verò comparatur ab Ariſtotele cum pilâ, luce, vel etiam cum imagine è ſpeculo reflexâ. Notabis autem nullam Echo fieri, aut ſaltem non agnoſci, ſi corpus reflectens nimis proximè ſtet; quia vox directa ſimul ac reflexa ingrediuntur aures eodem tempore. Hinc tantùm accidit, ſi reflexio fiat in corporibus concavis, ac concameratis, ut poſt vocem bombinatio quædam, ut ita loquar, hoc eſt, confuſus quidam ſonitus, ſeu bombus ſequatur, quia reflexiones multæ iterantur. Qualis eſt campanæ bombus, ubi jamjam illa cœpit quieſcere, poſtquam agitata fuit.

Sin autem procùl abfueris à corpore reflectente, vocis reflexionem diſtinctè audies; quòque propriùs, (ſed in eâ tamen diſtantia, unde vox reflexa diſcernatur à directâ) eò pauciores ſyllabas diſtinctè referri agnoſces; quò verò remotiùs, eò plures. Nimirum quia temporis intervallum inter ceſſationem loquentis, & perceptionem vocis reflexæ, minus eſt in priori caſu, majus verò in poſteriori. Hinc nihil mirum eſt interdùm referri hexametrum integrum: ſed oportet ut vox robuſta ſit, ad hoc ut valeat ex magnâ diſtantiâ pervenire ad corpus reflectens, & ex illo redire. Obſervatum eſt aliquando redditos plures tubæ ſonos, quam neceſſariæ ſyllabæ fuiſſent ad carmen hexametrũ, ſi potuiſſet humana vox pervenire ea eodẽ loco.

581. *Sex etiam aut ſeptem &c.*] His 8. v. notat vocem eandem non ſemel tantùm, ſed ſexties etiam aut ſepties reddi. Cujus rei alia eſt cauſa. Nempè id interdùm accidit ex multitudine locorum ita inter ſe poſitorum, ut propiora priùs vocem referant, remotiora poſteriùs: Interdùm verò ex locis ſeu corporibus ſibi mutuò oppoſitis, viciſſimque reflectentibus vocem. Quod quidem olim obſervatum eſt Athenis ubi, teſte Pauſaniâ, ſepties iterabantur voces; quâ de cauſâ locus ille dictus eſt Ἑπτάφωνος. Quod & non ita pridem Charentone, non procul ab urbe Pariſiorum, obſervabatur, intra ædificium quadratum, al-

Unam cùm jaceres. Ita colles collibus ipſis
Verba repulſantes iterabant dicta referre.
Hæc loca capripedes Satyros, Nymphásque tenere
Finitimi fingunt; & Faunos eſſe loquuntur;
Quorum noctivago ſtrepitu, ludóque jocanti
Affirmant volgò taciturna ſilentia rumpi,
Chordarúmque ſonos fieri, dulcéſque querelas,
Tibia quas fundit digitis pulſata canentum;

INTERPRETATIO.

cùm funderes unicam; ſic montes rep-llentes voces aliis montibus ingeminabant reddere verba. Vicini fabulantur Satyros, qui habent pedes Caprarum, & Nymphas habitare hæc loca; & dicunt Faunos ibi verſari; quorum nocturno ſonitu, & ludo joculari teſtantur vulgò ſilentia tranquilla interrumpi, & ſonitus fidium reddi, & ſuaves queſtus, quos fiſtula tacta digitis cantantium reddit;

ANNOTATIONES.

terâ parte longius, & abſque ullo tecto, cum duobus quinarum columnarum ordinibus, (quo loco jam extructum eſt Carmelitarum cœnobium) non ſepties tantùm ibi, ſed decies ſepties eadem ſyllaba pronunciata in alterutro extremorum reddebatur quaſi ex altero: pronunciata verò è medio, toties ex utroque: cùm etiam fuerit perhibitum à quibuſdam voce validiore, redditam etiam vicies ſexies, priuſquàm evadens ſenſim extenuatior audiri prorsùs deſineret; quod fuit profectò admirabilius, quàm redditam quater aut quinquies, ut in Ægypti Pyramidibus, ut teſtatur Plutarchus: vel etiam ſepties, ut in porticu Olympiæ. Sunt qui teſtantur ter & decies vocis imaginem etiam iterari Ticini in aulâ magnâ Baſilicæ.

Poteſt etiam ea vocis reflexio contingere ex eo, quòd rupes aut ædes aliæ ultrà alias in diſtantiâ ſitæ ſint, ut poſtquam ſonum à propioribus rejectum exceperimus, rejectum ſimiliter à remotioribus excipiamus.

Hæc autem vocis rejectio, quam *Echo* vocant vulgò ac ſæpius fit in ſolitudinibus, in ſylvis, & in convallibus; quæ res fecit, ut priſca gens hominum credula ſibi ſuaſerit, Satyros, Nymphas, ac Faunos habitare in iis locis, ac illudere clam vocibus nobis; cùm tamen ex ſolâ vocis repercuſſione fiat Echò, ſcilicet, ne deſertis locis ſua deeſſent Numina, ut præclarè canit hic poëta noſter.

584. *Capripedes Satyros.*] Satyri quippè ſylvarum crediti ſunt Dii, Sylvanis & Faunis ſimilès, humano capite, ſed cornuto, pedibus caprinis, corpore villoſo, ſylvarum latebris gaudentes, laſcivi imprimis. Reverà ſunt animalia quædam quadrupedia Æthiopiæ, ſpecie humanâ, ſed cornuta, pedibuſque caprinis. Beato Hieronimo interroganti reſponderunt ſe eſſe homines in hæc corpora detruſos ob patrata ſcelera.

Nympháſque] Nymphæ creditæ ſunt Deæ, quas varias variis nominibus inſigniverunt poëtæ. Alias enim fecerunt fluviorum, & fontium Deas, quas Naïades vulgò vocant. Alias maris Deas, quas Nereïdes dicunt. Alias arboribus & ſylvis præeſſe finxerunt, quas Dryades appellant. Alias montibus, quas Oreades. Alias locis amœnis, ſaltibus, & herbis, quas Napæas nominitant.

585. *Faunos.*] Fauni dicti ſunt Dii ruſtici, a Fauno Italiæ rege Latini regis patre, qui, quia primus agriculturam docuit, poſt mortem in Deorum numerum eſt relatus; cui ruſtici, ob Numinum terrorem, cornua, corneoſque pedes, & aures acutas ac formam Caprinam attribuerunt.

587. *Volgò.*] Pro *vulgò.*

Silentia rumpi.] Id eſt, *vocem mitti.* Namque *rumpere ſilentia* eſt *loqui* aut *vocem mittere.* Virg. æn. 10.

——— *Quid me alta ſilentia cogis rumpere;*

Et genus agricolûm latè ſentiſcere, cùm Pan
Pinea ſemiferi capitis velamina quaſſans,
Unco ſæpè labro calamos percurrit hiantes,
Fiſtula ſylveſtrem ne ceſſet fundere Muſam.
Cætera de genere hoc monſtra, ac portenta loquuntur,
Ne loca deſerta ab Divis quoque fortè putentur
Sola teneri : ideò jactant miracula dictis,
Aut aliquâ ratione aliâ ducuntur, ut omne
Humanum genus eſt avidum nimis auricularum.
Quod ſupereſt, non eſt mirandum, quâ ratione,

INTERPRETATIO.

Et agricolas longè præſentire, quando Pan concutiens amictus piniferos ſui capitis ſemiferi, pervadit plerumque adunco ſuo labro perforatas arundines, ne tibia deſinat reddere ſylveſtre carmen. Commemorant plura ejuſmodi monſtra atque portenta, ne loca deſerta credantur etiam fortaſſè ſolùm occupari à Diis : idcircò verbis jactitant prodigia, vel aguntur aliquâ aliâ ratione, prout gens omnis hominum habet aures nimiùm cupidas. Quod reliquum eſt, non eſt mirum, ſcilicet quo modo

ANNOTATIONES.

590. *Agricolûm.*] Agricolarum.

Pan pinea &c.] Pan paſtorum Deus creditur, coronam pineam in capite gerit, cornutus, ac Caprinis pedibus fingitur, fiſtulam ſeptem calamis compactam alterâ manu tenet, alterâ pedum, id eſt baculum inflexum, ſolitudine delectatur; ac loca marina maximè colit. Ideòque à Græcis vocatur ἁλίπληκτος, & Echonem amare exiſtimatur.

592. *Calamos.*] Arundines, quibus fiſtula compacta eſt. Sic lib. 5. v. 1406.

Et ſuperà calamos unco percurrere labro.

593. *Fiſtula.*] Quæ ſeptem calamis imparibus ordine junctis conſtat. Virg. Eclog. [*cicutis*

Eſt mihi diſparibus ſeptem compacta Fiſtula.

Fiſtulæ primus inventor Pan dicitur. Virg. ibid. [*plures*

Pan primus Calamos cerâ conjungere inſtituit.

596. *Teneri.*] Ita ſanè legendum, non *tenere*, ſi bina puncta poſt hanc vocem apponantur, ut Lambino, Paræo, & aliis compluribus placet. Sin autem ſic interpunxeris,

Sola : tenere ideò jactant miracula dictis.

rectè *tenere*, non *teneri* legendum eſt.

598. *Ut omne H.G.A.N. auricularum.*] Id eſt, ut omnes homines habent aures nimis avidas audiendi; volúntque ſemper audire aliquid novi. Hinc res admirabiles & portentis ſimiles fingunt, quibus alliciant & retineant auditores.

599. *Quod ſupereſt &c.*] His 8. v. docet cur omnia voci ſint pervia, non verò ſimulacris ſeu rerum Imaginibus. Namque, clauſis foribus, voces prætereuntium audimus, quos tamen non videmus; ſcilicet, quia vocis corpuſcula tranſire poſſunt per obliqua foramina, ſimulacra verò ſeu Imagines non poſſint; alias enim perſcinduntur ac franguntur. Sic Imagines benè tranſeunt per vitrum, quia vitri foramina non obliqua ſunt. Verùm hæc ratio non laudatur; namque primùm in vitro ſunt obliqua foramina, ex quibus rerum Imagines refringuntur. quoniam res viſæ per vitrum non apparent eſſe in ſuis locis; &, refractione etiam peractâ, non deſinunt Imagines tendere rectà in oculum. Deinde non omnis ſeu tota ac integra Imago tranſvolat vitrum, ſiquidem ex radiis Imaginem conſtituentibus illi ſoli tranſvolant, qui incidunt in poros, ſeu in ſpatia inania vitri; reliqui verò, qui incidunt in partes vitri ſolidas,

Quæ loca per nequeunt oculi res cernere apertas,
Hæc loca per voces veniant, aurèſque laceſſant,
Cum loquimur clauſis foribus, quod ſæpè videmus.
Nimirùm quia vox per flexa foramina rerum
Incolumis tranſire poteſt, ſimulacra renutant;
Perſcinduntur enim, niſi recta foramina tranant,
Qualia ſunt vitri, ſpecies quæ trameat omnis.
Præterea partes in cunctas dividitur vox;
Ex aliis aliæ quoniam gignuntur, ubi una
Diſſiluit ſemel in multas exorta, quaſi ignis
Sæpè ſolet ſcintilla ſuos ſe ſpargere in ignes.
Ergò replentur loca vocibus abdita retrò
Omnia, quæ circùm fuerint, ſonitúque cientur.

INTERPRETATIO.

oculi non poſſunt videre res manifeſtas per ea loca, per quæ loca voces tranſeant, & feriant aures, quod plerunque cernimus quando loquimur januis occluſis. Scilicet, quoniam vox integra poteſt tranſmeare per ſinuoſos meatus rerum, imagines verò *abnuant. Namque perfringuntur, niſi tranſeant per rectos meatus; quales ſunt* meatus *vitri, quos omnis imago* facilè *pertranſit. Deinde vox diffunditur in omnes partes* aëris. *ſiquidem* partes illius *generantur alia ex aliis, cùm ſemel* vox *una creata diſperſa eſt in multas* voculas. *ſicuti plerumque ſcintilla ignis conſuevit diffundere ſe in ſuos igniculos. Igitur cuncta loca penitùs abſtruſa, quæ circùm adfuerint complentur vocibus; & percutiuntur ſono.*

ANNOTATIONES.

reflectuntur. Itaque non in hoc diſcrimen eſt vocis ab Imagine. Unde Lucretius aliud jam ſtatuere pergit v. 607.

600. *Quæ loca per.*] Anaſtrophe, pro *Per quæ loca.* Sic v. ſeq. *hæc loca per*, pro *per hæc loca.*

602. *Cùm loquimur &c.*] Alii aliter legunt hunc verſum. Lambin.

Conloquimur clauſis foribus: quod ſæpè videmus.

Paræus,

Conloquium clauſis foribus quoque ſæpè tenemus.

Nos cum Nardo, Gaſſando & aliis vulgatem lectionem retinuimus.

606. *Qualia ſunt vitri.*] Sup. foramina.

Quæ.] Ità ferè omnes: Lambinus teſtatur ſe in MS. legiſſe *quà*. Verum rectè *quæ*, in accuſativo caſu, ſup. *foramina.*

Trameat.] Paræus & alii, benè. Lambin. *tranſvolat.* Idem.

607. *Præterea partes &c.*] His 12. v. ſecundum aſtruit diſcrimen vocem inter ac Imagines: ſeu ſecundam reddit rationem cur vox tranſvolet parietes, non item Imago. Nimirùm, quia vox miſſa ſurſùm, deorsùm, dextrorsùm, ſineſtrorsùm in multas partes diſſilit; ſicque loca omnia complet recta, indirecta, & aperta, & abdita, & aër etiam remotus & incluſus per conſenſum verberatur, verberatus ſonitum reddit, ſonus ſeu vox ad aures pervenit. Auditus enim ſemper patet, ut ſonos ex omni parte editos excipiat. Vocem autem in voculas multas ſpargi confirmat ſimilitudine ignis, qui in multas ſcintillas igneas, ſeu in multos parvulos ignes diffunditur. Verùm hæc non contingunt rerum ſimulacris. Neque enim per obliquam aut tranſverſam feruntur viam, ſed per rectam ſemper ad oculos perveniunt. Quare non niſi ea, quorum Imagines rectè perducuntur ad oculos, cernere poſſumus. Audimus verò quæ ſunt ab auribus noſtris diſcluſa, remota, diſparata, parietibus etiam ac muris interpoſitis. Quod, autem vox in voculas diſſiliat, jam ſup. oſtenſum eſt v. 567. not.

At ſimulacra viis directis omnia tendunt,
Ut ſunt miſſa ſemel. Quapropter cernere nemo
Se ſuprà potis eſt : at voces accipere extrà.
Et tamen ipſa quoque hæc, dum tranſit clauſa viarum,
Vox obtunditur, atque aures confuſa penetrat,
Et ſonitum potiùs, quàm verba, audire videmur.
Hæc, queîs ſentimus ſuccum, lingua atque palatum,
Pluſculum habent rationis, plúſque operaï.
Principiò ſuccum ſentimus in ore, cibum cùm

INTERPRETATIO.

Verum Imagines omnes feruntur recto itinere, ubi ſemel jacta ſunt. Quamobrem nullus homo poteſt videre ſuprà ſeipſum. ſed poteſt *excipere voces foris. Et tamen dum hæc etiam ipſa vox permeat clauſos aditus, hebeſcit, & indiſtincta intrat in aures, & videmur potiùs audire ſonum, quàm verba.* Hæc autem, nempè *lingua & palatum, quibus percipimus ſaporem, continent plus cauſarum, & plus laboris* quam quæ *hactenus diſputata ſunt. Primùm percipimus ſaporem in ore, ubi manducando alimentum*

ANNOTATIONES.

616. *Clauſa viarum*] Hellenismus pro *clauſas vias.* Sic alibi *ſtrata viarum, aperta domorum* &c.

619. *Hæc, queîs ſentimus &c.*] Hactenùs de auditu, déque voce ſeu ſonitu Nunc de guſtatu, déque ſapore diſputaturus eſt his 59. v. ſeqq. Itaque his 2. v. prioribus monet paulò plus ineſſe rationis, plúſque operæ ac laboris, in diſputatione de guſtatu, quam in ſuperioribus, nempè in viſu & auditu ſi Lambini, Paræi, & nonnullorum ſequimur lectionem. Contrà verò, ſi Nardi, & aliorum ſententiæ ſubſcribimus, docet Lucretius non magis allaborandum eſſe in explicando guſtatu & ſapore, quàm in viſu & auditu. Sic enim iſti legunt:

Nec, queîs ſentimus, lingua atque palatum
Pluſculum habent in ſe rationis, plus operaï.

621. *Principiò ſuccum &c.*] His 16. v ſubſeqq. docet Poëta quid ſit Sapor, quomodo ſentiatur quo tempore ſentiatur, & à quo. Sapor autem ex Epicuri doctrinâ Lucretio nihil aliud videtur eſſe, quàm corpuſcula è rebus manducatis exorta, quæ variè, hoc eſt, ſuaviter, aut inſipidè linguam atque palatum feriant, moveant, & afficiant, ita ut inde fiat guſtatus. Democritus enim, Plato, & Epicurus duplex Saporis genus diſtinxerunt: unum Saporem ſuavem, qui nomine Dulcis dicitur: alterum inſuavem qui variis nominibus inſignitur, quatenùs opponitur Dulci; nempè dicitur, Amarus, Salſus, Acidus, Acerbus, Acris, Acutus, Auſterus &c. Dulcis Sapor fit ex corpuſculis lævibus & ita configuratis, ut linguæ poros, ac palatum leniter afficiant, deliniant, ac demulceant. Inſuavis verò conſtat ex corpuſculis itá figuratis, ut ſenſorium guſtatûs malè afficiant & exaſperent. Quod quidem præclarè cecinit Lucretius lib. 2. v. 398. & ſeqq. Linguam autem & palatum Saporis ſenſoria eſſe docet; de linguâ nemo ambigit, de palato adſtipulantem habet Plinium lib. 11. cap. 37. qui *Saporum intellectum*, (verba ſunt illius) palato concedit. Et certè id experimur, nos ſapiditate affici, etiam palato, ſaltem tota poſticá palati parte, unde jam ſubdit infrà;

Deinde voluptas eſt è ſucco in fine palati.

Itaque conſtat tum guſtatum fieri, cùm ſuccus permeat finem palati, ſeu radicem linguæ: ubi verò jam cibus vel ſuccus è cibo expreſſus deſcendit in membra, tum nulla voluptas ſentitur, ſcilicet à guſtu; namque & cibus in viſcera delapſus ſuavis aut inſuavis ſentitur ab iis. Verùm de ſolâ guſtûs voluptate loquitur. Unde vanam docet fore ciborum electionem, nec referre

Mandendo exprimimus, ceu plenam ſpongiam aquaï,
Si quis fortè manu premere, exſiccatéque cœpit.
Inde quod exprimimus, per caulas omne palati
Diditur, & raræ per plexa foramina linguæ.
Hæc, ubi lævia ſunt manantis corpora ſucci,
Suaviter attingunt, & ſuaviter omnia tracta it
Humida linguaï circùm ſudantia templa.
At contrà pungunt ſenſum laceràntque coorta,
Quantò quæque magis ſunt aſperitate repleta.
Deinde voluptas eſt è ſucco in fine palati:
Cùm verò deorsùm per fauces præcipitavit,
Nulla voluptas eſt, dum diditur omnis in artus.
Nec refert quicquam, quo victu corpus alatur,
Dummodò, quod capias concoctum didere poſſis
Artubus, & ſtomachi humectum ſervare tenorem.

INTERPRETATIO.

elicimus ſuccum ab eo, *veluti ſi quis fortaſsè aggreditur comprimere manu ſpongiam repletam aquâ, & ſiccare* illam *Hinc* id *omne, quod elicimus dividitur per poros palati, & per meatus obliquos linguæ ſpongioſæ. Cùm* autem *hæc corpuſcula ſaporis emanantis ſunt lævigata, feriunt jucundè, & contingunt jucundè cuncta palatia madida linguæ, quæ circùm ſtillant. Contrà verò quò magis quæque* corpuſcula *ſunt plena ſqualloris*, eò nata *compungunt & dilacerant ſenſum* guſtûs. *Poſteà ſuavitas percipitur à ſapore in extremitate palati: ubi autem delapſus eſt* ſuccus *infrà per guttura, dum* ſcilicet *diſtribuitur per membra, nulla* jam *ſuavitas ſentitur. Neque intereſt ullomodo, quo alimento corpus nutriatur, modò queas concoquere, & diſtribuere per membra, quod ſumas, & conſervare humidum ſtatum ſtomachi.*

ANNOTATIONES.

quo cibo alatur corpus, dummodò benè coquatur, quod capitur; neque enim extra palati radices ſuavitas aut inſuavitas ciborum ſentitur. Unde Philoxenus vir voluptuoſiſſimus a Diis petebat ſibi collum Gruis, ut ſibi ciborum voluptas diuturnior eſſet ex diuturniori alimenti morâ per fauces.

624. *Per caulas.*] Per concavitates, per poros, quos Græci vocant.

625 *Diditur.*] Diſpergitur, differtur, diſtribuitur.

626. *Hæc, ubi lævia &c.*] Lævor & aſperitas atomorum, quibus ſuccus conſtat, Lucretio cauſa eſt ſuavitatis & inſuavitatis ſaporum: ſicut & in aliis rebus ſuprà docuit. Sed de his fuſiùs diſputatum eſt lib. 2. v. 399. & ſeqq.

Corpora.] Atomi, quibus ſuccus rerum conſtat.

627. *Tractant.*] Demulcent, delectant, tangunt,

628. *Templa linguaï.*] Linguam.

631. *Deinde voluptas &c.*] Lucretius itaque ex Epicuro docet omnem, quæ ex cibis percipitur, voluptatem in linguæ ac palati extremis regionibus ſentiri. Ubi enim cibus in ventriculum delapſus eſt, nulla jam reſtat guſtûs voluptas Hinc non immeritò Nigrinus apud Lucianum ridebat eos, qui plus nimio ſtudii adhiberent in ciborum condimentis. Multum enim laboris ac moleſtiæ ſuſcipere illos arguebat, quos brevis voluptas manſura erat: quoniam quatuor digitos tantùm longum eſſet guttur, per quod cibus delabens ſuaviter ac benè illos afficeret. Neque in apparandis cibis voluptatem capere, neque poſt abſorptos cibos jam ullam voluptatem ſentire, ſed in eo tantùm tempore, quo per guttur cibus pertranſiret. Fruſtrà ergò & ineptè tanto pretio cœnam pararent,

Nunc aliis alius cur ſit cibus, ut videamus,
Expediam: quaréve aliis quod triſte, & amarum eſt;
Hoc tamen eſſe aliis poſſit prædulce videri.
Tantáque in his rebus diſtantia differitáſque eſt,
Ut, quod alîs cibus eſt, aliis fuat acre venenum.
Sæpè etenim ſerpens hominis contacta ſalivâ
Diſperit, ac ſeſe mandendo conficit ipſa.
Præctereà nobis veratrum eſt acre venenum:

INTERPRETATIO.

Nunc verò *jam dicam, quare aliud alimentum ſit* aptum *aliis* animantibus, *veluti cernimus; & cur id, quod aliis animantibus injucundum eſt & tetrum, queat tamen videri eſſe perjucundum aliis. Et tam magna diſcrepantia, & differentia eſt in his rebus, ut quod eſt aliis alimentum, id fiat virus tetrum aliis. Namque nonnumquam ſerpens tacta ſalivâ hominis interit, & ipſa interficit ſe mordendo. Deinde helleborum nobis eſt crudele virus:*

ANNOTATIONES.

637. *Nunc aliis alius &c.*] His 29. v. novum jam & arduum proponit problema, ſolvitque; cur ſcilicet idem cibus aliis animantibus jucundus ſit & ſalubris, ſuavis & amarus: aliis verò injucundus & noxius, ingratus & dulcis. Sic v.g jejuni hominis ſalivâ tactus ſerpens dirumpitur: ſerpentis verò morſu perit homo. Sic veratrum homini acre eſt venenum, quo tamen capræ & coturnices pingueſcunt. Et ſimilia. Cujus rei rationem reddit ex eo, quòd organum guſtatûs in ſuâ contexturâ, ſive Atomorum ſpatiorúmque inter Atomos interceptorum configuratione, in animantibus variis differat, perinde ac differunt cæteræ partes, ſpeciatimque externæ. Hinc in aliis animantibus, ſive brutis, ſive hominibus, alia ſunt intervalla & viæ inter Atomos, ex quibus conſtant: alia nempè ſunt intervalla majora, alia minora, alia rotunda, alia quadrata, alia multangula. Eodem enim modo diſcrepant foramina, ſeu intervalla, quæ intercipiuntur inter Atomos, ex quibus animalia conſtant, quàm ipſæ Atomi. Nil ergò mirum ſi alia animalia, dum ſuccos guſtant, aliter afficiantur in linguâ & palato, per quorum varia foramina ſuccus è cibis expreſſus penetrat. Itaque diverſitatem guſtatûs rejicit in diverſas Atomorum figuras, ex quibus conſtat ſuccus, & in diverſa intervalla, quæ intercipiuntur inter Atomos & figuras, ex quibus totum conſtat animal. Variant autem intervalla pro motu ac ſtructurà Atomorum. Hinc fit ut quod uni ſuave eſt, id alteri ſit amarũ.

640. *Differitas.*] Differentia, inquit Nonius. Hâc voce utitur etiam Arnobius lib. 2. adv. gent. *Vultis, favore depoſito, cogitationibus tacitis pervidere animantia nos eſſe aut conſimilia cæteris aut non plurimâ differitate diſtantia?* Idem lib. 8.

641. *Fuat.*] Antiquè pro *ſit*. Sic Virg. 10. æn.

Tros, Rutulúſve fuat, nullo diſcrimine habebo.

Sic Terent. in hecyr. *Fors fuat Pol.* Sic Lucret. lib. 5. v. 584. & alibi.

642. *Sæpè etenim ſerpens &c.*] Sic Plin. lib 7. cap. 2. *Et tamen omnibus hominibus contrà ſerpentes ineſt venenum; ferúntque eas ictum ſalivæ, tanquam aquæ ferventis contactum, fugere.*

644. *Veratrum.*] Græci vocant *Helleborum*, teſte Plin. lib. 25. c. 14 qui duplex *Hellebori* genus facit; candidum alterum, quod Itali *Veratrum* album appellant: alterum nigrum, quod alii vocant *Entomon*, alii *Polyrhizon*, alii *Melampedion*, ab inventore Melampode paſtore, qui primus eà herbâ Capras purgari animadvertiſſe fertur. Utriuſque periculoſa ſumptio eſt homini: capris verò & coturnicibus auget adipem. Plin. lib. 10. c. 12. Sic Lucret. lib 5 v. 898.

At Capris adipes & Coturnicibus auget.
Id quibus ut fiat rebus cognoſcere poſſis,
Principiò meminiſſe decet, quæ diximus antè,
Semina multimodis in rebus miſta teneri.
Porrò omnes, quæcumque cibum capiunt animantes,
Ut ſunt diſſimiles extrinſecus, & generatim
Extima membrorum circumcæſura coërcet
Proinde ex ſeminibus conſtant variántque figurâ.
Semina cùm porrò diſtent, differre neceſſe eſt
Intervalla, viaſque, (foramina quæ perhibemus,)
Omnibus in membris, & in ore, ipſóque palato.
Eſſe minora igitur quædam, majoráque debent,
Eſſe triquetra aliis, aliis quadrata neceſſe eſt,
Multa rotunda, modis multis multangula quædam.
Namque, figurarum ut ratio motúſque repoſcunt,
Proinde foraminibus debent differre figuræ,
Et variare viæ proinde ac textura coërcet.
Ergò, ubi quod ſuave eſt aliis, aliis fit amarum,

INTERPRETATIO.

Sed addis pinguedines capellis & coturnicibus. *Ut* autem *queas ſcire quâ ratione hoc fiat, primùm convenit te recordari* ea, *quæ docuimus ſuprà*. nimirùm *primordia eſſe commixta in rebus variis modis. Caterùm prout cuncta animalia, quæ ſumunt alimentum, diſcrepentia ſunt extrà &* prout *extrema formatura artuum retinet* illa *quæque ſecundum ſua ſingula genera*, *ita componuntur ex variis primordiis & diſcrepant formâ. Quoniam verò primordia differant, oportet ut ſpatia, & regiones (quas vocamus meatus,) diſcrepent etiam in cunctis artubus. &* præſertim *in ore, & in ipſo palato. Ergò alia* intervalla *debent eſſe minora. alia majora* aliis, *alia triangularia, alia quadrangularia. non pauca orbicularia. nonnulla variis modis plures angulos habentia. Etenim prout ratio formarum, & motiones* atomorum *poſtulãt, ita formæ debent diſtare à meatibus & regiones debent eſſe diverſa prout formatura retinet* atomos in rebus. *Igitur, cùm illud, quod dulce eſt aliis, fit acerbum* aliis,

ANNOTATIONES.

647. *Quæ diximus antè.*] Nempè lib. 2. v. 1053. & ſeqq.

650. *Generatim.*] Per ſingula animantum genera, lib. 1. v. 21. 228. &c.

251. *Extima membrorum.*] Hic v. poſitus fuit lib. 3 v. 220.

Circumcæſura.] Alii *circumtextura*. Græcis περικοπὴ, ſeu περιγραφὴ, id eſt, *extremitas, extremum lineamen, extrema circumſcriptio rei*. Plinio *circumciſura* dicitur.

652. *Proinde.*] Ita, ſic, ſimiliter. v. 660.

656. *Minora.*] Sup. intervalla, v. 654. Scilicet formaturæ intervallorum quæ intercipiuntur inter ipſas Atomos, ſequuntur texturam Atomorum: ita ut, ſicut aliæ Atomi ſunt trigonæ, aliæ quadratæ, aliæ polygonæ: ſimiliter alia intervalla ſunt trigona, alia quadratâ, alia polygona figura.

657. *Triquetra.*] Trigona triangula

658. *Multangula.*] Polygona.

660. *Proinde.*] Ita, ſic. v. 652.

661. *Ergò ubi &c.*] Ita multi legunt. Alii, *Hoc ubi &c.* Senſus eſt: Cùm id, quod aliis ſuave eſt, aliis fit amarum, credibile eſt, atque adeò verum, corpora prima politiſſima & lævigatiſſima, quæ ſunt in cibo aut potu, qui linguam ac palatum dulcedine afficit, permulcere linguæ ac palati meatus inter penetrandum. Et contrà, quibus cibus eſt

Illis, queîs ſuave eſt, læviſſima corpora debent
Contrectabiliter caulas intrare palati.
At contrà, quibus eſt eadem res intùs acerba,
Aſpera nimirùm penetrant hamatáque fauces.
Nunc facile ex his eſt rebus cognoſcere quæque.
Quippè, ubi cui febris, bili ſuperante, coorta eſt,
Aut aliâ ratione aliqua eſt vis excita morbi,
Perturbatur ibi totum jam corpus, & omnes
Commutantur ibi poſituræ principiorum:
Fit, priùs ad ſenſum ut quæ corpora conveniebant,
Nunc non conveniant, & cætera ſint magis apta,
Quæ penetrata queunt ſenſum, progignere acerbum.
Utraque enim ſunt in mellis commixta ſapore,
Id quod jam ſuperà tibi ſæpè oſtendimus antè.
Nunc age, quo pacto nares adjectus odoris

INTERPRETATIO.

iis, quibus dulce eſt, ſemina lævigatiſſima debent facilè ingredi in poros palati. Contrà verò, ſcilicet primodia *aſpera & aduncа intrant fauces* eorum. *quibus eadem res intrinſecùs eſt amara. Jam verò haud difficile eſt noſſe ſingulas res ex his rebus. Namque, v.g. cùm alicui febris orta eſt ex bili exuperante, vel cùm ex aliâ causâ violentia quadam morbi eſt excitata, totum illius corpus conturbatur tunc, & cunctæ diſpoſitiones primordiorum permutantur in eo: accidit, ut eæ Atomi, quæ antè apta erant ad* certum *ſenſum, jam non apta ſint, &* ut *alia potiùs conveniant. quæ ingreſſa poſſunt creare ſenſum amarum. Namque utraque* primordia, lævia & aſpera, *mixta ſunt in ſucco mellis. id quod jam anteà ſuprà frequenter demonſtravimus tibi. Jam verò expediam, quomodo appulſus odoris feriat*

ANNOTATIONES.

amarus, aſpera primordia debent exaſperare linguam ac palatum. Quod autem aliis cibus idem ſit dulcis, aliis amarus, id accidit ex perturbatâ aut commutatâ Atomorum contexturâ.

667. *Nunc facile ex his eſt, &c.*] His v. confirmat exemplo ſuam hanc doctrinam. Quòd igitur ille cibus aut potus, qui ſuavis eſt aliis, fiat aliis amarus, id accidere docet Lucretius ex perturbatione Atomorum in corporibus: qualis perturbatio aut commutatio fieri ſolet in ægro ex bile ſuperante, aut ex aliâ causâ. Tunc enim totum conturbatur corpus, mutatur Atomorum ſedes, ac poſitura. Hinc quæ priùs ad ſenſum ſuavem conveniebant, jam ad amaritudinem conveniunt: aut contrà.

677. *Nunc age, quo pacto, &c.*] Hactenùs *de ſapore &, & guſtu*: nunc de *odore* & *odoratu* diſputaturus eſt ab hoc v. 677. ad v. 723. His itaque 11. v. priori bus docet, ſicut imagines, voces, ſapores è rebus emittuntur; ita odores variis è rebus fluere, & animalia cuncta diverſimodè afficere propter diſſimiles figuras Atomorum ex quibus conſtant. Primùm igitur aſtruit odores fluere, mitti, ſpargíque continuò certis è rebus. Deinde monet non omnia animalia pariter affici cunctis odoribus; ſed alios odores aliis animantibus eſſe aptos. Hinc apes allectæ odore mellis etiam procul diſtantis longè peregrinantur. Hinc vultures pariter odore cadaverum procul extantium allecti advolant. Hinc canes ſectantur veſtigia ferarum: Hinc anſeres præſentiunt odorem hominum advenientium. Et ita de aliis. Itaque diverſa temperamentorum ratio in hominibus, ac cæteris animantibus, (hoc eſt in olfactûs ſenſorio,) cauſa eſt uno ex Lucretio, cur odores alii aliis ſint grati, aliis tetri.

Tangat, agam. Primùm res multas eſſe neceſſe eſt,
Unde fluens volvat varius ſe fluctus odorum.
Nam fluere & mitti vulgò ſpargique putandum eſt.
Verùm aliis alius magis eſt animantibus aptus,
Diſſimiles propter formas. Ideóque per auras
Mellis apes quamvis longè ducuntur odore,
Volturiique cadaveribus: tum fiſſa ferarum
Ungula quò tulerit greſſum, promiſſa canum vis
Ducit; & humanum longè præſentit odorem
Romulidarum arcis ſervator candidus Anſer.
Sic aliis alius nidor datus, ad ſua quemque

INTERPRETATIO.

nares. Principiò oportet ut res multa extent, ex quibus copia multiplex odorum emanans propulſet ſe. Etenim credendum eſt odores *communiter emanare, jaci, &* *diſpergi* de rebus. *Sed alius* odor *magis eſt conveniens aliis animalibus, ob diſpares figuras* Atomorum, quibus conſtant. *Et idcircò apes, etiamſi procùl* abſunt, *attrahuntur per aëra odore mellis, & vultures* odore *cadaverum: pariter olfactus canum emiſſus procùl attrahit* canes eò, *quò ungula biſida belluarum contulerit gradum; & albus anſer cuſtos arcis Romanorum procùl præſentit odorem hominum. Ita diverſus odor conceſſus* eſt *aliis* animantibus, *& trahit quemque*

ANNOTATIONES.

Sic Plutarchus lib. 1. adv. Colot. meminit duarum mulierum, Berenices & Spartanæ alterius, quæ ad ſe mutuò accedentes æquè averſatæ ſunt, altera butyri, altera unguenti odorem.

Adjectus.] Adjectio, appulſus. Sic lib 2. v. 890.

679. *Volvat*] Aliàs *Solvat.*

682. *Diſſimiles propter formas.*] Id eſt, propter varias Atomorum contexturas in olfactûs ſenſorio.

684. *Volturiique.*] Voltures, ſeu vultures, quos Plinius lib. 10. cap. 46. narrat triduo antè volare eò, ubi cadavera futura ſunt, quaſi præſentiant multò antè cadaverum odorem. Sic Plaut. In Trucul. *Jam quaſi vulturii triduo priùs prædivinabant, quo die eſuritari ſient.* Dicitur autem *Vultur*, *Vulturius*, & antiquè *Vulturis.*

Fiſſa ferarum ungula.] Periphraſis, pro *Fera*, quæ ungulas habent fiſſas, ut Cervi, Apri, &c. Sic v. ſequenti *Canum vis*, pro *canes.*

685. *Promiſſa.*] Ita Paræus, & alii complures. Id eſt, longiùs emiſſa. Lambinus *præmiſſa*, hoc eſt, antè miſſa.

687 *Romulidarum.*] Romanorum; qui ab Romulo ducunt originem. Sic lib. 1. v. 1. eoſdem Romanos vocat *Æneadas*, ab Æneâ à quo primam ſuam ducunt originem Romani.

Arcis ſervator Anſer.] Capitolii. Hujus hiſtoriæ meminit Cicero pro Roſcio Amerino: Plinius lib. 10, his verbis: *Eſt & anſeri vigil cura Capitolio teſtata defenſo per id temporis canum ſilentio proditis rebus. Quamobrem cibaria anſerum Cenſores imprimis locant.* Et Tit. Liv. lib. 5. *Galli nocte ſubluſtri tanto ſilentio in ſummum evasêre, ut non cuſtodes ſolùm fallerent, ſed ne canes quidem, ſollicitum animal ad nocturnos ſtrepitus, excitarent; Anſeres non fefellêre, &c.*

688. *Sic aliis alius. &c.*] His 3. v. docet Lucretius odorem duo nobis ac cæteris animantibus commoda præſtare, I. enim odore exploramus alimenta, quæ nobis apta ſunt & idonea. II. eodem odore repudiamus alimenta, quæ nobis nocent; atque utinàm perpetuum eſſet hoc beneficium ac odoris ſignum; haud enim tam facilè veneno deciperemur.

Pabula

Pabula ducit, & à tetro reſilire veneno
Cogit, eóque modo ſervantur ſecla ferarum.
Hic odor ipſe igitur, nares quicumque laceſſit,
Eſt, alio ut poſſit permitti longiùs alter.
Sed tamen haud quiſquam tam longè fertur eorum,
Quàm ſonitus, quàm vox, mitto jam dicere, quàm res,
Quæ feriunt oculorum acies, viſúmque laceſſunt.
Errabundus enim tardè venit, ac perit antè
paulatim facilis diſtractus in aëris auras:
Ex alto primùm quia vix amittitur ex re.
Nam penitùs fluere, atque recedere rebus odores
Significat, quód fracta magis redolere videntur
Omnia, quód contrita, quód igni conlabefacta.
Deinde videre licet majoribus eſſe creatum

INTERPRETATIO.

ad ſua alimenta convenientia, *& facit ut* quiſque *recedat ab atro veneno; & hâc ratione genera animalium conſervantur. Ergò is omnis odor, qui ferit nares* talis *eſt, ut alius queat perferri magis procùl quàm alius. Verumtamen nullus illorum* odorum *ita procùl mittitur, quàm ſonus, quàm vox, prætereo jam dicere quàm res quæ tangunt pupillas oculorum, & feriunt viſum.* *Etenim* omnis odor *vagabundus lentè advenit, & evaneſcit pedetentim anteà facilè diſperſus in flatus aëris: principiò quoniam vix emittitur ex interioribus rerum partibus. Namque* id *indicat odores emanare & ſecedere à rebus ex fundo* rerum, *quòd res omnes, quæ franguntur, quòd, quæ conteruntur, quòd, quæ destruuntur igne,* longè *magis videantur reddere odorem. Præterea potes cernere* odorem *eſſe compoſitum ex principiis majoribus,*

ANNOTATIONES.

691. *Hic odor ipſe igitur, &c.*] His 11. v. docet quid Odorem inter & Sonum Imaginemque ſit diſcriminis. Duplicem autem diſcriminis rationem inſtruit. I. quia non æquè longè mittitur è rebus Odor, ac Sonus aut Imago. II. quia ſæpiùs effluit Odor è rebus, quàm Sonus, aut Imago ferantur per aëra. Scilicet quia *odor* ex alto, ut ait Lucretius, hoc eſt, ex intimis rebus manat: *Imago* verò tantùm ex ſummâ rerum ſuperficie. Unde priùs interdùm periit *odor* per aëra: quàm ad nares pervenerit; nec niſi lentè & ſegniter miſſus fertur. Plato autem in Timæo docet *odores* eſſe fumum ac nebulam. Odorum quidem id, quod ex aëre in aquam mutatur, eſſe nebulam: quod verò ex aquâ in aëra vertitur, *fumum.* Hinc odorem aquâ tenuiorem, aëre autem craſſiorem eſſe vult. Cujus rei argumento illud eſt, quòd ſi quis nares obturet, aëra trahet quidem unà cum ſpiritu ductio; non autem odorem. Ariſtoteles libro 2. de Anim. docet Odoris vim eſſe calidam, odorandique vim in calido & ſicco eſſe ſitam. Hinc nil mirum, ſi frigus & gelu odores obtundant. Docet & odores idcircò nihil juvare ad alendum; neque edendi aut bibendi cupiditatem excitare, imò nauſeam movere. Suaves tamen odores valetudinem juvate, quia cerebrum quod ex ſe; & ex alimentorum vaporibus humidum eſt, ſuo calore ac ſiccitate temperant atque exſiccant.

698. *Ex alto.*] Ex fundo, ex intimis ac penitioribus rerum partibus. Sic v. 71. 90.

699. *Nam penitùs, &c.*] Probat *Odores* ex alto rerum fluere, quia, quæ res odoriferæ franguntur, & conteruntur, & friantur, eæ magis redolent; quia odor latet intùs.

702. *Deinde videre licet, &c.*] His 8. v. alterum notat diſcrimen, quod intercedit Odorem inter & Vocem ac Soni-

Principiis, quàm vox; quoniam per ſaxea ſepta
Non penetrat, quà vox vulgò ſonitúſque feruntur.
Quare etiam quod olet, non tam facile eſſe videbis
Inveſtigare in quâ ſit regione locatum.
Refrigeſcit enim cunctando plaga per auras;
Nec calida ad ſenſus occurrit nuncia rerum.
Errant ſæpè canes itaque, & veſtigia quærunt.
Nec tamen hoc ſolis in odoribus, atque ſaporum
In genere eſt: ſed item ſpecies rerum, atque colores
Non ita conveniunt ad ſenſus omnibus omnes,
Ut non ſint aliis quædam magis acria viſu.
Quinetiam gallum, noctem explaudentibus alis,

INTERPRETATIO.

quàm vox conſtet: *Siquidem non tranſit per loca munita lapidea, per qua vox ac ſonus tranſmeant. Quapropter perſpicies haud ita facile eſſe reperire quo in loco poſitum ſit illud quod redolet. Namque ictus odo*ris *refrigeſit morando per flatus aërios, neque recens adhuc pervenit ad ſenſus* quaſi *nunciator rerum. Hinc* fit ut *plerumque canes decipiantur, & inveſtigent vias, quà feræ præterièrint. Neque tamen id reperitur in unis odoribus, atque in ratione ſaporum: verùm pariter ſimulacra rerum, & colores non ſic congruunt in omnibus* rebus *ad cunctos ſenſus, ut quædam non ſint aſperiora oculis quàm alia. Imò etiam furioſi leones non poſſunt firmiter ſiſtere*

ANNOTATIONES.

nitum. Odor quippe, quia halituoſa eſt effluxio rerum, conſtat atomis craſſioribus: vox verò ac ſonus tenuioribus. Hinc fit ut odor non penetret, quò vox ac ſonitus. Itémque fit ut eâ ratione non diffundatur odor, quâ vox ac ſonus. Neque enim dignoſcere facile eſt ex quâ parte odor adveniat, aut ex quâ parte mittatur. Non enim rectà ac vividè venit ad ſenſus, quia per aëra refrigeratur vis ejus. Notabis autem Lucretium ex Epicuro exigere certam commenſurationem inter atomos odoris, & contexturam organi, quod vix quiſquam eſſe ambigit nuncupatos illos mamillares proceſſus, productionéſve cerebri in ſpongioſum os inferioris naſi. Siquidem, tametſi atomi illæ accedant ad manus, ad genas, ad linguam, aut ad alios ſenſus, hos tamen ſui non faciunt ſenſus, quia cum iis nulla eſt ſibi proportio. Cùm verò pertingunt mamillares proceſſus, tum ſentiuntur. Scilicet variis figuris contexuntur illæ odoris atomi. Quod præclarè docuit Lucretius lib. 2. v. 415. & ſeqq.

706. *Locatum.*] Sup. odorem.

707. *Calida.*] Hoc eſt, vivida, directa, recens.

708. *Plaga.*] Sup. quam odor olfactui infert appellendo.

Nuncia rerum.] Nunciatrix odorum. Sic v. 1030. & lib. 6. v. 76. Sic Cicero 2. de orat. *Hiſtoria teſtis temporum, lux veritatis, magiſtra vitæ, nuncia vetuſtatis.*

709. *Errant ſæpè canes, &c.*] Quia facilè non agnoſcunt, ex quâ parte veniat odor ferarum, quas inſectantur.

710. *Nec tamen hoc ſolis, &c.*] His 4. v. confirmat idem accidere in aliis ſenſibus, nempè in viſu, & guſtatu, quod & in olfactu. Sapor enim & ſimulacra variâ conformatione conſtant, & aliquatenùs hebeſcunt, aut variam habent proportionem ad ſuos ſenſus, propter diſſimiles atomorum figuras, quibus componuntur, dum ad ſenſus appellunt. Sic odor, quia lentè ſequitur & ſerò fertur, hebeſcit illius plaga, dum ferit olfactum.

714 *Quinetiam gallum, &c.*] His 12. v. confirmat pariter idem fieri in voce ac ſonitu. Quod exemplo galli pro-

Auroram clarâ con ſuetum voce vocare,
Nenù queunt rapidi contrà conſtare leones,
Inque tueri : ita continuò meminêre fugaï.
Nimirùm, quia ſunt gallorum in corpore quædam
Semina, quæ, cùm ſunt oculis immiſſa Leonum,
Pupillas interfodiunt acrémque dolorem
Præbent, ut nequeant contrà durare feroces:
Cùm tamen hæc noſtras acies nil lædere poſſint:
Aut quia non penetrant, aut quòd, penetrantibus illis,
Exitus ex oculis liber datur, in remeando
Lædere ne poſſint ex ullâ lumina parte.
Nunc age, quæ moveant animum res accipe, & unde,

INTERPRETATIO.

neque aſpicere adverſùs gallum, qui ſolet liquido cantu vocare Auroram, pennis excutientibus tenebras noctis: adeò ſtatim recordantur effugere. Scilicet quia ſunt quædam primordia in corpore gallorum, quæ cùm injecta ſunt in oculos leonum, compungunt acies oculorum, & inurunt ita aſperum cruciatum, ut leones licet *immanes non poſſint reſiſtere adverſùs: quamvis tamen hæc* eadem ſemina *nequeant ullatenùs pungere noſtras pupillas: vel eò quòd non intùs intrent vel quia*, iis etiam *intrantibus penitùs facilis egreſſus ex oculis tribuitur, ne in redeundo queant pungere oculos ex aliquâ parte. Jam verò agedùm, percipe quæ res cient* & tangunt *mentem.*

ANNOTATIONES.

bat, cujus vox iis eſt conſtans atomis, quæ leonem ferociorem terreat. Imò ea eſt gallorum corporis conformatio, ut ex iis certa fluant ſimulacra, quæ ita actitet feriunt leonum oculos, ut fugere cogantur. Quod tamen nobis non contingit, quia vel eadem gallorum corpuſcula noſtros oculos non penetrant: aut ſi penetrant, nos non lædunt. Igitur ſola corpuſculorum ſoni diſcrepantia, atque incommenſurabilitas, ut aiunt, cum contexturâ organi leonum, cauſa eſt, ut galli fugent ac terreant leones. Conſule Plin. lib. 8 c. 16.

715. *Auroram conſuetum vocare &c.*] De galli cantu hæc dici poſſunt. Cùm Sol eſt jam ſenſibiliter prætergreſſus mediæ noctis circulum, & verſùs Auroram accedens, frigidam noctis auram priùs quieſcentem propellit: gallus autem excitatus noctis frigore, atque commotus ne fortè cadat, perterretur, ac cantat. Vel dici poteſt gallo eſſe ſtata ſomni & expergefactionis tempora, ſicut cæteris animantibus; ubi verò vel per ſe, vel alterius cantu, aut rei cujuſvis ſtrepitu expergefit, tunc ſiſtit ſe, ne labatur, & alis perſtrepit, ac in cantum prorumpit, qui ipſi & naturalis & familiaris eſt tum certis noctis horis, cùm ſæpè etiam interdiu. Sed de his vide Plin. lib 10. c. 21.

716. *Nenù.*] Non, ut monui lib.3.v. 201.

717. *Inque tueri.*] Tmeſis, pro *intuerique*.

Meminêre fugaï.] Id eſt, in fugam ſe conjiciunt.

719. *Semina.*] Atomi.

720. *Interfodiunt.*] Pungunt, ſtimulant exaſperant.

721. *Feroces.*] Sup. quantumvis.

722 *Acies.*] Pupillas oculorum, ut ſæpè monui.

724. *In remeando.*] In redeundo; dum ſcilicet illa ſemina redeunt, ſi fortè noſtras in acies oculorum penetrârunt.

725. *Lumina.*] Oculos.

726. *Nunc age quæ moveant. &c.*] Hactenùs poëta docuit, quâ ratione viſus, auditus guſtatus, & olfactus fiant. Verùm neſcio, quo animo aut conſilio prætereierit ſenſum *Tactûs*, qui reliquorum tanquam baſis videtur. Niſi quòd fortè ſatis de illo diſputaverit lib. 2 Illos autem ſenſus fieri non poſſe voluit ſine certis corpuſculis, quæ è rebus miſſa adveniant ad ſenſus quæque ſuos.

Quæ veniant, veniunt in mentem, percipe paucis.
Principiò hoc dico, rerum Simulacra vagari
Multa modis multis in cunctas undique partes
Tenuia, quæ facilè inter ſe junguntur in auris,
Obvia cùm veniunt, ut aranea bracteaque auri.
Quippè etenim multò magis hæc ſunt tenuia textu,
Quàm quæ percipiunt oculos, viſúmque laceſſunt;
Corporis hæc quoniam penetrant per rara, ciéntque
Tenuem animi naturam intùs, ſenſúmque laceſſunt.
Centauros itaque & Scyllarum membra videmus,

Interpretatio.

& accipe paucis verbis *unde res illæ adveniant in animum, quæ adveniunt ipſi. Primùm dico iſtud* nempè *plures* rerum *imagines exiles ferri variis modis ex omnibus partibus in omnes partes*. *quæ* quidem imagines, *facilè conjunguntur inter ſe in aere, cùm ſibi mutuè occurrant, veluti aranea tela &* tenuiſſima *membrana auri. Scilicet enim hæc* ſimulacra *ſunt longè magis exilia texturâ quàm illa quæ occupant oculos, & lædunt viſum: ſiquidem hæc* ſimulacra *intrant per* ſpatia *vacua corporis, & permovent intrinſecùs exilem naturam animi, & excitant ſenſum* illius. *Igitur cernimus Centauros, & artus Scyllarum,*

Annotationes.

Nunc verò diſputaturus eſt ab hoc v. 726. ad v. 823. de Animi motu, de cogitatione, quam per rerum Imagines in Animum incurrentes fieri docet, ſicut viſio fit per rerum ſimulacra in oculos appellentia. Adeò ut, dum in tenebris aut per inſomnia cogitamus. mens noſtra percellatur Imaginibus in ipſam incurrentibus quæ variè diſcurrant ac vagentur, ſed quæ tenuiores ſint iis, quæ in oculos viſum faciant Ita cenſuit Epicurus ita Democritus, teſtibus Plutarcho 4 plac. 8 & Cicerone 1. de Finib. & 1. de Nat. Deor.

728 *Principiò hoc dico, &c.*] Hic 8. v. primùm diſtinguit cum Epicuro duo Simulacrorum ſeu Imaginum genera: alterum craſſius, quod oculos feriat: alterum tenuius, quod mentem penetret ac percellat, quo fit ut imaginetur, intelligat ac cogitet. Horum autem tenuitatem oſtendere conatur, dum illa comparat cum telis aranearum, aut auri bracteis, quæ res ſunt tenuiſſimæ. Quanquam & tenuiora ſunt his adhuc ſimulacra, quæ mentem penetrant; quoniam tenuitate etiam ſuperant Imagines illas, quæ ſiſtuntur in oculis, & viſum movent

733. *Percipiunt.*] Lamb, id eſt, occupant, afficiunt, perfundunt. Pareus, *percutiunt*, id eſt, feriunt, ut ait v. 695.

734 *Corporis per rara.*] Id eſt, per cavernas, per caulas, per inania corporis ſpatia, per intervalla, per poros, ut dixit ſupra.

736. *Centauros itaque, &c.*] His 7. v. confirmat exemplo id, quod jam ſupra docuit; nimirùm a rebus omnibus omnis generis ſimulacra decedentia ferri per aëra: quæ caſu fortuito coeuntia atque convenientia creant nobis in animo varias rerum ſpecies. variá ſpectra variáq; monſtra Quales ſunt Centauri, qui creantur nobis in animo partim ex imagine hominis. partim ex imagine equi Finguntur enim centauri fuiſſe humanâ facie, & tergo equino. Populi fuerunt Theſſaliæ circa montem Pelium, qui primi ex equis pugnâſſe dicuntur Unde orta eſt fabula. Hinc dicuntur, & ſemiferi, & bimembres: & nubigenæ, quia ex nube genuit illos Ixion: vocantur & Hippocentauri, hoc eſt, equorum ſtimulatores. Sic & Scyllarum ſpecies nobis in animo creari docet. Scylla autem mouſtrum fingitur humanam faciem teferens, quod canum latratum imitatur Scylla quippe Phorci filia fuit, quam cùm deperibat Glaucus, & ab

Cerbereáſque canum facies, Simulacráque eorum,
Quorum, morte obitâ, tellus amplectitur oſſa:
Omne genus quoniam paſſim Simulacra feruntur,
Partim ſponte ſuâ quæ fiunt aëre in ipſo:
Partim quæ variis ab rebus cumque recedunt;
Et quæ conſiſtunt ex horum facta figuris.
Nam certè ex vivo Centauri non fit imago;
Nulla fuit quoniam talis natura animalis;
Verùm, ubi equi atque hominis caſu convenit imago,
Hæreſcit facilè extemplò, quod diximus antè,
Propter ſubtilem naturam & tenuia texta.

INTERPRETATIO.

& vultus Cerbereos canū, & imagines illorum, quorū terra continet oſſa, poſt mortem. Siquidem imagines omnis generis ubique volitant, quæ in parte creantur ex ſeipſis in ipſo aere: & quæ in parte veniunt ab diverſis rebus, & quæ partim *ſunt compoſita ex formis horum* ſimulacrorum. *Neque enim ſimulacrum Centauri* v. g. *creatur ex vivente* centauro *ſiquidem natura ejuſmodi animalis nuſquam extitit. Sed cùm ſimulacrum equi & hominis fortuitò conjungitur, ſubitò adhæret facilè, ut docuimus ſuprà, ob exilem naturam, & exiguam contexturam* eorum.

ANNOTATIONES.

eâ tamen ſperneretur, adiit Circen veneficam, ut illam carminibus in amorem ſui induceret. Verùm Circe, quæ Glaucum pariter amabat, indignata Scyllam ſibi à Glauco anteponi, fontem, in quo lavare ſe ſolebat Scylla, venenis infecit ita noxiis, ut Scylla fontem ingreſſa partem ſui corporis inferiorem in caninos rictus ſtatim mutatam viderit. Quâ deformitate ſtupefacta ſeſe in fretum proximum præcipitavit, ubi pariter ex adverſâ parte Charybdim mutatam in ſaxum fabulantur. Quæ duo ſunt in mari Siculo periculoſa freta. Cerberum item monſtrum fingitur, canis triceps, Inferorum cuſtos, quem Hercules ex Inferis catenâ vinctum traxiſſe fabulantur.

Videmus.] Videre videmur; nempè ſomniantes vel animo videmus, ac vigilantes cogitamus. Neque enim Centauri, Scyllæ, Cerberi, & cætera ejuſmodi monſtra uſquam extiterunt, ſed eorum imagines ad animos noſtros perveniunt ex diverſis rerum diverſarum imaginibus ſimul junctis.

738. *Quorum, morte obitâ, &c.*] Hic v. poſitus fuit lib. 1. v. 136.

740. *Partim ſponte ſuâ. &c.*] Triplex ſimulacrorum prædicat genus. I. eorum, quæ ſponte ſuâ fiunt in aëre ac nubibus, qualia ſunt ſimulacra Gigantum, montium, belluarum, & ſimilium quæ in nubibus nobis interdùm apparent. II. Eorum, quæ ab rebus recedunt; qualia ſunt ſimulacra hominis, leonis, equi domûs, & rerum omnium, quæ nobis feriunt oculos, ac viſum laceſſunt. III. Eorum, quæ ex horum ſimulacrorum figuris coeuntibus fiunt, qualia ſunt ſimulacra Centaurorum, Scyllarum, Cerberorum & ſimilium. Duo priora ſimulacrorum genera deſcripſit fuſius ſuprà v. 135. & ſeqq. Tertium hic nobis ob oculos præclarè ponit jam infra v. 743.

743. *Nam certè ex vivo, &c.*] His itaque 5 v. docet nos, quâ ratione fiat tertium hoc ſimulacrorum genus, nimirùm quæ fiunt ex pluribus rerum ſimulacris. Neque enim uſquam vixerunt aut extiterunt Centauri, Chimeræ, & alia id genus monſtra. Sed Centauri ſimulacrum fit partim ex ſimulacro hominis, partim ex ſimulacro equi. Chimæræ ſimulacrum fit ex imagine partim hominis, partim capræ, partim leonis. Et ita de aliis monſtris.

Cætera de genere hoc eâdem ratione creantur,
Quæ cùm mobiliter ſummâ levitate feruntur,
Ut priùs oſtendi, facilè uno commover ictu
Quælibet una animum nobis ſubtilis imago.
Tenuis enim mens eſt, & mirè mobilis ipſa.
Hæc fieri, ut memoro, facilè hinc cognoſcere poſſis,
Quatinùs hoc ſimile eſt oculis, quod mente videmus,
Atque oculis ſimili fieri ratione neceſſe eſt.
Nunc igitur docui quoniam me fortè leones
Cernere per Simulacra, oculos quæcunque laceſſunt,
Scire licet mentem ſimili ratione moveri
Per Simulacra leonum cætera, quæ videt æquè,
Nec minùs atque oculi, niſi quòd magè tenuia cernit.
Nec ratione aliâ, cùm ſomnus membra profudit,

INTERPRETATIO.

Cætera ſimulacra hujus generis gignuntur hoc modo, quæ quia leviter volitant cum *extremâ mobilitate, veluti demonſtravi anteà, quodvis ſimulacrum tenue movet facilè nobis mentem unâ plagâ. Namque ipſe animus ſubtilis eſt, & mirum in modum levis.* Itaque facile eſt ut *queas agnoſcere inde res eas fieri, ſicuti commemoro quatenùs id, quod cernimus animo par eſt* cum eo, quod *cernimus oculis: &* quatenùs *oportet ut* illud *fiat ſimili modo* quod fit *oculis. Ergò quia demonſtravi me videre leones fortaſſè per* eas *imagines, quæ feriunt oculos, oportet ut cognoſcas animum pari modo cieri per cæteras imagines leonum, quas pariter, nec minùs cernit quàm oculi cernunt, niſi quòd videt eas magis exiles. Et, ubi ſopor irrigavit artus no*ſtros, *ratio mentis non invigilans*

ANNOTATIONES.

748. *Cætera de genere hoc, &c.*] His 5. v. docet non ſolùm cætera monſtra pari ratione fieri: ſed modum, quo ſimulacra iſtæc per corporis cavlas ac poros repentia moveant animum. Nimirùm quia tenuiſſima ſunt, ac facilè mobilia. Craſſiora quippè ſimulacra movere oculos docuit tenuiora verò mentem. Mens enim, quia tenuiſſima eſt, tenuioribus ſimulacris moveri non recuſat.

750. *Ut priùs oſtendi.*] Nimirùm v. 732 & ſeqq.

753 *Hæc fieri, ut memoro, &c.*] His 8. v hanc doctrinam confirmat exemplo, vel ſimilitudine potiùs, atque paritate. Ut enim, inquit, oculus movetur ſimulacris, quæ ab rebus decidentia feriunt pupillam: ita & mens facilè movetur ſimulacris iſtis tenuioribus. Sicut enim mens eſt oculo tenuior, ita tenuioribus ſimulacris affici mentem neceſſe eſt, quàm oculum.

754. *Quatinùs.*] Antiquè pro *quatenùs*, ut jam ſæpè monui. Id eſt, quoniam, quia.

Hoc ſimile eſt &c.] Id eſt, quod mente videmus, ſimile eſt atque illud quod oculis cernimus.

755. *Atque oculis ſimili, &c.*] Id eſt, Et neceſſe eſt nos cernere mente atque animo, ſimiliter ut oculis videmus.

756. *Nunc igitur, &c.*] Exemplum proponit leonis, quem v. g. fingamus aliquo caſu potiùs, quàm aliud animal videri. Sanè nonniſi per ſimulacrum ſui cernitur oculis leo: cogitatio autem ita fit ut viſus; igitur cogitatio pariter fit ex apulſu ſimulacri, tenuioris quidem, pro tenuiore animi naturâ.

760. *Magè.*] Magis: ſic alibi paſſim.

761. *Nec ratione aliâ, &c.*] His 11. v. docet idem fieri in ſomnis noſtris, dum aliquid cogitamus, quod contingit, cùm vigilamus; nimirùm mentem noſtram in ſomnis cieri per tenuia rerum ſimu-

Mens animi vigilat, niſi quòd Simulacra laceſſunt
Hæc eadem noſtros animos, quæ, cùm vigilamus.
Uſque adeò certè ut videamur cernere eum, quem
Reddita vitaï jam mors & terra potita eſt.
Hoc ideò fieri cogit natura, quòd omnes
Corporis offecti ſenſus per membra quieſcunt,
Nec poſſunt falſum veris convincere rebus.
Præterea meminiſſe jacet, languétque ſopore,
Nec diſſentit eum mortis lethique potitum
Jampridem, quem mens vivum ſe cernere credit.
Quod ſupereſt, non eſt mirum Simulacra moveri,
Brachiáque in numerum jactare & cætera membra;

INTERPRETATIO.

aliâ de causa, niſi quòd eadem hæ imagines feriunt noſtras mentes cum dormimus, *quæ* feriunt, *cùm invigilamus. Ita ut ſanè videamur videre illum, quem jam lethum datum vita, & ipſa tellus tenuit humatum. Natura* autem *facit ut hoc fiat eò quòd omnes ſenſus corporis impediti* ſomno *conquieſcunt per* cunctos *artus, neque queunt evincere falſitatem veris rebus. Deinde memoria torpeſcit & langueſcit ſomno, neque denegat illum jamdudùm functum morte ac letho, quem animus putat ſe videre viventem. Quod reliquum eſt, non eſt res mirabilis imagines huc illuc ferri, & agitare aptè & numeroſè lacertos, & reliquos artus;*

ANNOTATIONES.

lacra. Quòd autem videamur in ſomnis cernere illos, tanquam vivos ac colloquentes nobiſcum, qui jampridem tamen mortem obiêrint, id oriri docet ex eo, quòd per ſomnum ſenſus omnes noſtri quieſcant langueſcátque ipſa memoria, quæ, quominùs id cogitemus, non reluctatur, neque animo refricat diem jam obiiſſe illos, quorum ſimulacra ſpectantur. Hæc igitur contingunt ob ſenſuum otium, & memoriæ torporem. Porrò jam infrà fuſiùs diſputabitur.

762. *Mens animi.*] Animus. Ita paſſim hæc duo conjunguntur, lib. 3. v. 616. lib. 5. v. 150. lib. 6. v. 1181. ſic Catull. ad Ortal. ſic Plaut. Ciſt. & Epid. Sic Horat. lib. 1. Epiſt. 14.

765. *Reddita vitaï mors.*] Hoc eſt, mors cum vitâ commutata.

Petita.] Cum accuſativo caſu *quem.* Sic lib. 3. v. 1050. *Potitus ſceptra Homerus.* Vide lib 2. v. 13.

767. *Offecti.*] Ita omnes legunt; id eſt, obſtructi, & ſomno, quaſi obice quodam, impediti. Sic lib. 2. v. 155.

769. *Meminiſſe.*] Hoc eſt, memoria: Sic *velle*, pro *voluntas*: *Scire* pro *ſcientia*, *audere* pro *audacia* uſurpatur.

770. *Mortis potitum.*] Hoc eſt, in poteſtatem mortis redactum. Sic Plautus. *Potitus hoſtium*, hoc eſt, in hoſtium poteſtatem redactus.

772. *Quod ſupereſt &c.*] His 6. v. docet cur ſimulacra moveri ac geſticulari in numerum videantur nobis interdùm per vigiliam aut in ſomnis. Nimirùm, non quòd una & eadem imago priſtinum ſuum ſtatum ac geſtum mutet, ſed quia nova naſcitur imago, quæ alium ſtatum aliumve geſtum referat. Neque enim, dum aliquid diu cogitamus, nos eâdem utimur imagine, uti dictum eſt ſuprà, ſed pluribus continuò ſuccedentibus, atque uno & eodem tempore creatis: quemadmodum non eſt unum lumen, quod à Sole fluit, ſed aliud atque aliud.

773. *In numerum.*] Aptè, compoſitè, numeroſè. Sic v. 789. Sic lib. 2. v. 636. Sic Virg. 4 Georg. de Cyclopibus:

Illi interſeſe magnâ vi brachia tollunt
In numerum, verſántque tenaci forcipe ferrum.

Cui contrarium eſt, *extrà numerum*, lib. 5. v. 1400.

Nam fit ut in ſomnis facere hoc videatur imago.
Quippè ubi prima petit, alióque eſt altera nata
Indù ſtatu, prior hæc geſtum mutâſſe videtur.
Scilicet id fieri celeri ratione putandum eſt.
 Multáque in his rebus quæruntur, multáque nobis
Clarandum eſt, planè ſi res expandere avemus.
Quæritur in primis, quare, quod cuique libido
Venerit, extemplò mens cogitet ejus idipſum.
Anné voluntatem noſtram Simulacra tuentur?
Et, ſimul ac volumus, nobis occurrit imago?

INTERPRETATIO.

namque accidit ut ſimulacrum videatur facere iſtud in ſopore. Etenim ubi prius diſperit, & ortum eſt aliud in alio ſtatu, primum illud videtur permutaviſſe ſuam actionem. Nimirùm credendum eſt hoc fieri modo momentaneo. In his autem rebus, ſi volumus explicare penitùs res omnes, *plura ſanè quæritantur. & plura ſunt illuſtranda nobis. Petitur primùm, cur ſubitò Animus cujuſque ſubitò cogitet illud ipſum; quod ſibi fuerit voluntas. Num imagines ſpectant ad noſtram voluntatem? Et* num, *ſtatim atque cupimus, ſimulacrum obvium fit nobis?*

ANNOTATIONES.

776. *Indù.*] Vel *endù*, id eſt *in*, lib. 2. v. 1094. & lib. 6. v. 890.

777. *Scilicet id fieri &c.*] Poſt hunc verſ. ſequuntur tres alii iſti apud Lambinum, quos & ipſe non Lucretianos agnovit, ſicut & cæteri Interpretes:

Tanta eſt mobilitas, & rerum copia tanta:
Tantáque ſenſibili quovis eſt tempore in uno
Copia particularum, ut poſſit ſuppeditare.

Quamquam prior Lucretianus eſt, ſed in alium locum jam infrà reſervandus v. 810.

778. *Multáque in his rebus &c.*] His 2. v. monet multa eſſe quærenda, quibus enodandis ſeſe accingit.

779. *Clarandum eſt ...multa.*] Clarare oportet. Græca ſyntaxis. Sic lib. 1. v. 111. *Pœna: timendum.*

780. *Quæritur inprimis, &c.*] His itaque v. 9. nobilis primò occurrit quæſtio; cur ſcilicet, quoties aliquid cogitare, imaginari, aut intelligere lubet, illius imago ſtatim diſcernatur, & deligatur. Cujus ſolutio pendet ex ſuperiori quæſtione, quamobrem ſimulacra moveri videantur. Itaque, Peripateticorum & Academicorum veterum more, pluribus modis & quaſi dubitans ac ſibi diffidens reſpondet, ac tandem, ultimo loco, quam magis probat, ſententiam ponit. An, inquit, ideò, quod cuique libuerit, mens ejus cogitat, quia vigiles adſtant perpetuò rerum imagines & ad nutum voluntatis noſtræ præſtò ſunt & occurrunt? An potiùs quia in uno tempore multa deliteſcunt tempora, quæ nonniſi ratione eſſe intelliguntur, idcircò fit, ut quovis tempore, & quibuſvis in locis ſimulacra præſtò ſint, atque ad arbitrium noſtrum parata nobis adſint? Quò fit ut imaginemur ſæpè res diſſimiles iis in rebus, quæ ſunt in eâ regione, ubi degimus. Sic v. g. ego, qui Pariſiis jam nunc habito, appetam animo triremes, phocas, aut monſtra marina, quorum hic nulla eſt copia. Hinc fit ut omnis mutuatæ imaginis ceſſet ſuſpicio, cùm etiam diſtantibus è regionibus actutùm ad nos ferantur imagines, jubente voluntate.

Hanc autem de Imaginibus & de cogitandi per Imaginum appulſum ratione, Epicuri ſententiam irridet & improbat Cicero epiſt. ad Caſſ. lib. 15. epiſt. Et lib. 1. de Nat. Deor. Et lib. 2. de Divinat.

783. *Occurrit.*] Alii, *accurrit.*

Si

Si mare, ſi terram cordi eſt, ſi denique cœlum,
Conventus hominum, pompam, convivia, pugnas,
Omnia ſub verbóne creat Natura, parátque?
Cùm præſertim aliis eàdem in regione, locóque
Longè diſſimiles animus res cogitet omnis.
Quid porrò, in numerum procedere cùm Simulacra
Cernimus in ſomnis, & mollia membra movere,
Mollia mobiliter cùm alternis brachia mittunt?
Et repetunt oculis geſtum pede convenienti?
Scilicet arte valent Simulacra & docta vagantur,
Nocturno facere ut poſſint in tempore ludos?
An magis illud erit verum, quia tempore in uno,
Cùm ſentimus id, ut cùm vox emittitur una,

INTERPRETATIO.

Si libet nobis videre pelagus, ſi tellurem, ſi tandem cœlum, ſi cœtus hominum, ſi pompam, ſi *epulas*, ſi *certamina*, cupimus videre, *nùm Natura gignit & præparat cuncta ſub* uno noſtro *mandato? ſiqu idem quelibet mens imaginatur in eàdem regione & loce res procùl differentes ab aliis? Quid tandem* dicemus, *quòd videmus in ſoporibus Imagines incedere, & agitare flexiles artus numeroſè & aptè, ubi alternàtim jactāt leviter flexiles lacertos? Et* quòd *iterant* ſub *oculis actionem pede conſentienti* cum brachiis? *Nimirùm*, an *Imagines habent artem*, & quaſi *inſtructæ volitant*, ita ut *queant agere ſpectacula in tempore noctis?* Vel, *an illud potiùs erit certum, quòd, tum cùm videmus iſtud, ſicuti* v. g. *quando vox una mittitur, in uno* & eodem

ANNOTATIONES.

789. *Quid porrò &c.*] His 12. v. altera difficultas occurrit de choreis in ſomno, ubi nobis videmur ad numerum alterno pede quatere terram, brachiiſque molliter æmulari pedum laborem. Quid igitur? Calléntne ſaltandi artem Simulacra, vaganturque nocturnos actura ludos? An potius repetendum, quod jam ſuprà docuit, ſubita nimirùm Imaginum ſucceſſione deludi animum, unámque rem uno tempore, multas verò diverſis momentis illi objici. Itaque nec mutatur eadem Imago, ſed alia atque alia diverſa diverſis temporibus occurrit menti. Non ſecùs ac in voce Præconis v. g. aut Oratoris, quæ non eodem momento profertur, & ad aures auditorum pervenit, etiamſi confeſtim illam percepiſſe ſe ſibi videantur ac perſuadeât.

In numerum.] Sic v. 773.

790. *Mollia.*] Flexilia. Sic v. 791.

793. *Arte valent.*] Lambinus. benè. Pareus, *arte madent* quia, inquit, ſic loquitur Cicero pro Milon. & lib. 3. de fin. *Sed infici tamen jam debet iis artibus, quas ſi dum tener eſt, combiberit &c.* Sic etiam Martial.

Cecropia madidus Latiave Minerva.

Et Horatius,

Socraticis madet ſermonibus.

Seneca,

Liberalia ſtudia non illa, quibus perfundi ſatis eſt, ſed hæc, quibus tingendus eſt animus. Verùm lectoris eſto judicium.

796. *Cùm ſentimus.*] Ita Lambinus & alii complures. Quamquam delendum cenſet hunc verſum Lambinus, quem tamen quis non malè retinuerit, ſi ſic fuerit interpretatus: An magis illud erit verum, tum cùm id ſentimus, id eſt, cùm videntur nobis Imagines in numerum brachia jactare, in uno & eodem tempore multa incluſa tempora latitare, ut cùm vox una uno tempore miſſa, plura tempora metitur nec ſimul ab auditóribus percipitur. Pareus verò ex M. ...eg.

Conſentimus, id eſt, cùm vox emittitur una.

Tempora multa latent, ratio quæ comperit eſſe;
Propterea fit, uti quovis in tempore quæque
Præſtò ſint Simulacra locis in queîſque parata?
Tanta eſt mobilitas & rerum copia tanta.
Et quia tenuia ſunt, niſi ſe contendit, acutè
Cernere non potis eſt animus. Proinde omnia, quæ ſunt
Præterea, pereunt, niſi ſic ſeſe ipſe paravit.
Ipſe parat ſeſe porrò, ſperátque futurum,
Ut videat, quod conſequitur rem quamque: fit ergò.

Interpretatio.

tempore plura tempora latitant, quæ ratio invenit ineſſe: ideò accidit, ut in quolibet tempore quæque Imagines *præparata adſint in ſingulis locis? Adeò magna eſt celeritas* illarum, *&* ideò *magna eſt vis rerum. Et, cùm tenues ſint* illæ Imagines, *mens non valet videre* eas *perſpicaciter, niſi adjungit ſe. Atque ita cæteræ aliæ* Imagines, *quæ extant præterea, intereunt, niſi pariter* mens *ipſa ſe adjunxit. Ipſa autem componit ſeſe* ad eas videndas, *& ſperat fore ut cernat id omne, quod cuilibet rei eſt conſequens:* Igitur res ita *accidit.*

Annotationes.

801. *Et quia tenuia ſunt, &c.*] His 13. v. objectionem ſolvit, quæ contra repetitam ſolutionem fieri poterat. Poterat enim quis quærere: ſed, ſi mens cogitare non poteſt niſi per appulſum Simulacrorum; &, ſi, quod cuique libuerit, id cujuſque mens facilè cogitare poteſt; quia quovis tempore, & quibuſvis in locis parata ſunt & præſtò Simulacra; qui igitur fit, ut ſæpius fallatur mens, neque diſtinguat inter Simulacra, neque æquè videat eodem tempore ea, quæ non vult, atque ea quæ vult? Reſpondet Lucretius id ex Simulacrorum, quæ mens videt, tenuitate oriri; quibus enim movetur animus ſimulacris, ea ſunt tenuia, & tenuiora quidem, quàm ea, quæ oculus cernit. Quapropter Animus non, niſi contendit ſe, poteſt acutè cernere: quæ igitur acuratè & contentè cernit, ea cernit acutè & diſtinctè; quæ vero leviter, & quaſi aliud agens cernit, ea dilabuntur & pereunt. Rem illuſtrat comparatione. Oculi, dum rem aliquam cernere cœperunt, (quam per ſimulacra cernunt,) eam acutè cernere non poſſunt, niſi contentâ acie cernant illius rei ſimulacra: ita & Animus rem antè non videt, niſi contendat ſe, & paret ſe ad videndum. Sic etiam in rebus manifeſtis, dum eas cernimus, niſi animum attendamus, aut ſi mens aliò peregrinetur, proinde eſt quaſi res illæ fuerint remotiſſimæ, aut incognitæ omni tempore. Quod & Cicero I. Tuſc. præclarè docet: *Itaque ſæpè aut cogitatione, aut aliquâ vi morbi impediti, apertis atque integris oculis, & auribus, nec videmus, nec audimus.*

Tenuia ſunt.] Sup. ſimulacra.

Se contendit.] Lambinus, benè. Sic enim v. 807. loquitur, *contendere ſe;* quod active uſurpatur, ſicut dicitur *contendere nervos, aciem oculorum, vires &c.* Parcus autem, *quæ contendit*, ſup. ſimulacra.

802. *Omnia.*] Sup. ſimulacra; ſcilicet omnia ſimulacra, quæ ſunt præter illa, ad quæ cernenda contendit ſe & parat animus, pereunt, nec cernuntur.

803. *Niſi ſic ſeſe paravit.*] Hoc eſt, niſi ſeſe contendit animus, ut ea ſimulacra cernere queat, dum rerum conſecutionem ac ſeriem conſiderat.

804. *Parat ſeſe.*] Sup. ad cernendum.

805. *Quod conſequitur.*] Quod cuique rei eſt conſequens.

Nonne vides oculos etiam, cùm tenuia, quæ ſunt,
Cernere cœperunt, contendere ſe, atque parare:
Nec ſine eo fieri poſſe, ut cernamus acutè?
Et tamen in rebus quoque apertis noſcere poſſis,
Si non advertas animum, proinde eſſe quaſi omni
Tempore ſemotæ fuerint, longéque remotæ.
Cur igitur mirum eſt, animus ſi cætera perdit,
Præterquàm quibus eſt in rebus deditus ipſe?
Deinde adopinamur de ſignis maxima parvis:
At nos in fraudem induimus, fruſtramur & ipſi.
Fit quoque ut interdùm non ſuppeditetur Imago

INTERPRETATIO.

Nonne cernis quoque oculos, ubi inceperunt videre res, quæ exiguæ ſunt, applicare ſeſe, & componere ad eas cernendas: *& abſque hoc non poſſe fieri, ut videamus* res *diſtinctè? Et tamen* fit ut *queas etiam cognoſcere in rebus manifeſtis, niſi adjungas mentem, æquè eſſe ac*, ſi in *omni tempore ſejuncta, & diſtantes procùl abfuerint. Quare ergò res eſt mirabilis, ſi mens non novit res alias præter* eas res *quibus rebus ipſa eſt adjuncta? Præterea imaginamur res maximas de minimis indiciis: ſed inducimus nos in errorem, & ipſi decipimur: Accidit etiam, ut aliquando Simulacrum ejuſdem ſpeciei*

ANNOTATIONES.

811. *Tempore ſemota, &c.*] Ita Lambinus: ita ratio & ordo verborum legendum poſtulant, ut hæ voces *ſemota, & remota* referantur ad voces v. 809. *rebus apertis*. Minùs ergò rectè cæteri codices:

Tempore ſemotum fuerit longéque remotum.

813. *In rebus deditus.*] Sic loquitur Catullus in Nupt. Juliæ & Manlii:

Non tuus levis in malâ
Deditus vir adulterâ.

Sic Lucretius lib. 3. v. 648.

Et ſimul in pugna ſtudio quàm dedita mens eſt.

Alii tamen legunt;

Præterea, quàm queis eſt rebus deditus ipſe.

814. *Deinde adopinamur &c.*] His 2. v. addit & aliud de diſtractione animi. Fraudem enim etiam vigilantes nos ſæpè induimus, ſi quando rem parvam concipimus tanquam magnam, ex eo nimirùm quòd animum non attendamus. Sic Ariſtoteles lib. de inſomn. ſcribit nos facilè decipi ac falli circa ſenſus, maximè cùm perturbati aliquo animi motu ſumus: ut amantes videntur ex parvâ ſimilitudine eam, quam amant, cernere: ut ignari & timidi homines ſibi fingunt hoſtium adventum &c. Sic Cæſar lib. 1. de bello Gall. narrat Conſidium quemdam alioqui rei militaris peritiſſimum, cùm exploratum quid hoſtes agerent, miſſus eſſet, metu perterritum renunciaſſe ſibi pro viſo, quod non viderat.

815. *In fraudem induimus.*] Eleganter. Sic Cicero in Verr. *Hîc videte in quos laqueos ſe induerit.* Et in Lucullo. *in idipſum ſe induit, quod timebat.* Et lib. de Divin. *Cur vos induitis in eas captiones, quæ nunquam explicetis?* Sic Plaut.

Fruſtramur & ipſi.] Lambinus, benè. Alii, *fruſtramur id ipſi*. Alii, *fruſtrà nimis ipſi*.

816. *Fit quoque, ut interdùm &c.*] His 5. v. aliqua difficultas occurrit; cur ſcilicet varient Simulacra, quæ repræſentantur nobis in ſomno; ita ut quæ Imago prius mas viſa eſt nobis, ſubito videatur fœmina: aut alia ejuſmodi facies diverſa. Reſpondet autem id nobis mirum videri non debere, ſed meritò cauſam rejicit in ſoporem, quo præſente nequit externorum ſenſuum ſuorum operâ uti, qui ſomniat. Sic ſuprà monuerat v. 769.

Præterea meminiſſe jacet, languétque [*ſopore*.

Ejuſdem generis ; ſed fœmina quæ fuit antè ,
In manibus vir tum factus videatur adeſſe :
Aut alia ex aliâ facies , ætáſque ſequatur :
Quod ne miremur, ſopor atque oblivia curant.
Illud in his rebus vitium vehementer , & illum
Effugere errorem , vitaréque præmeditator ,
Lumina ne facias oculorum clara creata ,
Proſpicere ut poſſimus : & , ut proferre viaï
Proceros paſſus , ideò faſtigia poſſe

INTERPRETATIO.

non adveniat : ſed quod anteà fuit mulier , id poſteà videatur adeſſe mas factus inter ipſas *manus : vel alius vultus* factus *ex alio , atque ætas ſubſequetur : ſomnus* autem *& obliviones efficiunt ne admiremur iſtud. In his* porrò *rebus multò antè meditator maximè declinare & evitare illum defectum , & illud erratum , ne* ſcilicet *ponas lucidos oculos factos eſſe* ad hoc , *ut queamus videre : & idcircò ſummitates crurum ac femorum erectas* ſupra *pedes poſſe complicari,*

ANNOTATIONES.

820. *Oblivia curant.*] Oblivio quippè obvias Imagines penè obliterat, magiſque confundit , quàm diſcernit.

821. *Illud in his rebus , &c.*] His 35. v. interim monet nos poëta , qui mordicùs lib. 1. 2. & 3. omnia fortuito ac temerario caſu fieri voluit , ut caveamus a perversâ illorum ſententiâ , qui opinantur pellucidos oculos eſſe factos , ut proſpiciamus : crura eſſe flexilia facta , ut progrediamur : manus nobis eſſe datas , ut ea, quæ ad vitam faciunt , facere poſſimus : Et ſic de membris cæteris. Scilicet perverſam vult eſſe ſententiam iſtam, quia negat facta eſſe membra propter uſum , ſiquidem non vult viſum fuiſſe antè oculos : neque ſermonem antè linguam : neque ſonum antè aures. Nimirùm quæ ſunt à Naturâ , eâ priùs nata eſſe docet : deinde dederunt , inquit, notitiam ſuæ utilitatis , nempè cuinam forent uſui. Secùs verò in artificioſis rebus , ut potè quæ pendeant ex prævisâ indigentiâ : ſic tela bellum anteceſſit : ſic laſſitudo præceſſit ſtrata lecti mollia : ſic teli effugium parmam : &c.

Lucretius ſanè ſectatus ſententiam Epicuri , qui omnia fortuito Atomorum concurſui dedit , non potuit in hiſce aliam inſiſtere viam. Anaxagoras autem olim ab Ariſtotele reprehenſus fuit, quòd hominem prudentiſſimum omnium animalium eſſe dixerit, quoniam unus omnium manus haberet ; atque adeò datas ipſi eſſe manus , ut iis uteretur : Ariſtoteli venit in auxilium Galenus, qui longâ oratione atque exemplis confirmat, quòd omne animal nullo doctore præſentiat & ſuæ ipſius animæ facultates. & in quos uſus partes ſuæ polleant ; ſicut v. g. lyra muſicum non docuit , nec forceps fabrum. Stat verò Lucretius pro Anaxagorâ.

Nihil ideò quoniam natum eſt in corpore , ut uti
Poſſemus : ſed quod natum eſt , id procreat uſum.

Aliter autem , quàm Epicurei , ſentiebant Stoïci , teſte Cicerone lib. 3. de fin. Lactantius item hanc Epicuri doctrinam refutat lib. de opificio Dei. Conſule locum.

Illud in his rebus. &c.] Hos 3. v. ſic caſtigat Lambinus. Gifanius verò :

Illud in his rebus vitium vehementer ineſto ;
Effugere illorúmque errorem præmeditemur ,
Lumina qui faciunt &c.

Quæ lectio probatur magis : lectoris eſto judicium.

824. *Proferre.*] Sup. poſſimus.

825. *Faſtigia ſurarum,*] Hoc eſt , ſummas ſuras , ſeu ſumma crura Eſt enim *ſura* poſterior pars cruris carnoſa , quæ ſoli eſt homini ; cætera enim animalia

Surarum, ac feminum pedibus fundata plicari:
Brachia tum porrò validis ex apta lacertis
Eſſe, manúſque datas utrâque à parte miniſtras,
Ut facere ad vitam poſſimus, quæ foret uſus.
Cætera, de genere hoc inter quæcumque pretantur,
Omnia perverſâ præpoſtera ſunt ratione.
Nil ideò quoniam natum eſt in corpore, ut uti
Poſſemus: ſed, quod natum eſt, id procreat uſum.
Nec fuit antè videre oculorum lumina nata:
Nec dictis orare priùs, quàm lingua creata eſt:
Sed potiùs longè linguæ proceſſit origo
Sermonem: multóque creatæ ſunt priùs aures,
Quàm ſonus eſt auditus: & omnia denique membra
Antè fuêre, ut opinor, eorum quàm foret uſus.
Haud igitur potuêre utendi creſcere causâ.
At contrà, conferre manu certamina pugnæ,
Et lacerare artus, fœdaréque membra cruore,
Antè fuit multò, quàm lucida tela volarent.
Et volnus vitare priùs Natura coëgit,
Quàm daret objectum parmaï læva per artem.

INTERPRETATIO.

ut queamus *protrahere grandes gradus itineris: deinde etiam brachia eſſe formata ex muſculis fortibus. & manus conceſſas eſſe miniſtras ab utrâque parte, ut queamus efficere ad vitam* tuendam ea omnia, *quæ opus eſſet. Reliquæ res omnes. quæ* illi *explicant in hunc modum, ſunt omninò præpoſtera ob perverſam rationem. Siquidem nulla* pars *corporis idcircò facta eſt* ad hoc. *ut queamus uti illâ: verùm, quod* ſemel *factum eſt. illud gignit ſuum uſum. Neque* enim *viſus fuit antè creatam lucem oculorum: neque oratio* formata eſt, *antequàm lingua facta ſit: contrà verò ortus linguæ multùm anteceſſit dictionem: & aures procreata ſunt longè anteà quàm ſonitus fuit auditus; & cæteri tandem artus* corporis *extiterunt, ut puto, antequàm uſus eorum eſſet. Non ergò potuerunt fieri* ad hoc, *ut* poſſemus *uti* illis: *contrà verò committere manu prælia certaminis, & dilacerare membra. & contaminare artus ſanguine, longè anteà fuit; quàm ſpicula fulgida mitterentur. Et Natura docuit effugere plagam anteà. quàm ſiniſtra præberet per diſciplinã obicem clypei.*

ANNOTATIONES.

habent crura ſine ſuris. Gallicè *le gras de la jambe.* Quamquam pro toto crure hîc ſumitur, & apud Virg. 1. æn.

Purpureóque altè ſuras vincire cothurno.

827. *Validis ex.*] Pro, ex validis.

829 *Uſus.*] Opus.

830. *Inter quæcumque pretantur.*] Tmeſis eſt, *interpretantur.*

834. *Videre.*] Hoc eſt, viſus, viſio. Sic ſupra v. 706. *meminiſſe* pro *memoria.* Sic infrà v. 835. *Orare*, pro *ſermone.* ſeu oratione aut pronunciatione. Niſi malueris interpretari, *nec fuit videre*, hoc eſt; *nec licuit videre*: pariter *nec fuit orare*, hoc eſt, *nec licuit orare.*

840. *Creſcere.*] Augeri, creari. naſci. Sic v. 849 852.

Utendi causâ.] Ut iis uteremur: ut uti poſſemus; ſic v. 832. ſeſe explicat poëta, & v. 855.

844. *Volnus.*] Vulnus, antiqua ſcriptio.

845 *Objectum.*] Objectus, ûs. Daret objectum parmaï, id eſt, objiceret parmam. *Parma* breve eſt ſcutum.

Scilicet & feſſum corpus mandare quieti
Multò antiquius eſt , quàm lecti mollia ſtrata.
Et ſedare ſitim prius eſt , quàm pocula , natum.
Hæc igitur poſſunt utendi cognita causâ
Credier , ex uſu quæ ſunt vitáque reperta.
Illa quidem, ſeorſum ſunt omnia quæ priùs ipſa
Nata , dedêre ſuæ poſt notitiam utilitatis ;
Quo genere imprimis ſenſus & membra videmus.
Quare etiam atque etiam procùl eſt , ut credere poſſis ,
Utilitatis ob officium potuiſſe creari.
Illud item non eſt mirandum , corporis ipſa
Quòd Natura cibum quærit cujuſque animantis ;
Quippè etenim fluere , atque recedere corpora rebus
Multa modis multis docui : ſed plurima debent
Ex animalibus iis , quæ ſunt exercita motu :

INTERPRETATIO.

Nimirùm etiam longè vetuſtius eſt dare requiei fatigatum corpus , quàm dulcia cubilia ſternerentur. Et ortum eſt reſtinguere ſitim, antequàm pecilla eſſent facta. *Ergò hæ res , quæ inventa ſunt ad utilitatem & ad vitam , queunt putari fuiſſe nata ut poſſemus uti* illis. *Illa verò res , quæ antiquiùs orta ſunt ipſa omnes ſeparatim , præbuerunt poſteà cognitionem ſui uſûs ; cujus generis præſertim cernimus* eſſe *ſenſus & artus* corporis. *Quamobrem maximè abeſt, ut queas exiſtimare* hæc *potuiſſe procreari propter* miniſterium ſui *uſûs. Hoc pariter non eſt admirandum , quòd ipſum corpus cujuslibet animalis poſtulat* ſuum *alimentum ; namque oſtendi* ſuprà *plures Atomos cadere & decedere de rebus variis modis : verùm plurima debent* decedere præſertim *ex iis animantibus , quæ ſunt agitata meiu :*

ANNOTATIONES.

847. *Lecti ſtrata.*] Sic alibi , *ſtrata viarum* , pro *ſtratis viis.*

849. *Hæc.*] Puta quæ ex arte fiunt.

851. *Illa.*] Puta , quæ ſunt à Naturâ ; cujuſmodi ſunt ſenſus & membra. Quanquam aliter ſentiebant Stoïci , ut refert Cicero 3. de fin. his verbis : *jam membrorum , id eſt , partium corporis alia videntur propter eorum uſum à Naturâ eſſe donata , ut manus , crura , pedes , & ea , quæ ſunt intùs in corpore , quorum utilitas quanta ſit à medicis diſputatur : alia autem nullam ob utilitatem , quaſi ad quemdam ornatum , ut cauda pavoni , plumæ verſicolores columbis , viris mammæ atque barba.*

856 *Illud item non eſt , &c.*] His 19. v. cauſam inveſtigat modò Lucretius , cur animalia ſitiant & eſuriant perpetuò. In promtu reſponſio eſt illi , qui ſuprà ſancivit de rebus quibuſvis defluere ſemper corpuſcula Enimverò multa corpuſcula ex intimis corporis partibus exhalantur per ſudorem : multa per expirationem , cùm defeſſa anhelant animalia ; præ quâ deperditione atomorum rareſcit corpus , ac tandem , perit , quia , quæ ſuperſunt atomi , non benè cohærent , totíque corpori minantur ruinam , cujus prodromus ſeu præcurſor eſt *dolor* , ſeu *eſuries.* At cibus adeſt , ſumitur , in animalis partes univerſas inſinuat ſe ; reſarcit corpus , recreat vires , ac famelicam edendi cupidinem opplet. Pariter ſuccedit potus , qui partes humoris indigentes irrigat, ardorem ſitis extinguit, igneas atomos diſſipat , ac cavet ne corpus torrefiat. Scilicet putat Lucretius *ſitim* fieri calidis ex vaporibus , qui noſtro in ventriculo incendium excitent. Conſentiunt philoſophi omnes *ſitim* eſſe appetitum frigidi & humidi.

858. *Corpora.*] Atomos.

859. *Docui.*] Nempè lib. 1. & 2. paſſim.

860. *Exercita.*] Fatigata , agitata.

Multáque per ſudorem ex alto preſſa feruntur :
Multa per os exhalantur, cùm languida anhelant.
His igitur rebus rareſcit corpus ; & omnis
Subruitur Natura : dolor quam conſequitur rem.
Proptereà capitur cibus, ut ſuffulciat artus,
Et recreet vires interdatus, atque patentem
Per membra ac venas ut amorem obturet edendi.
Humor item diſcedit in omnia, quæ loca cunque
Poſcunt humorem : glomeratáque multa vaporis
Corpora, quæ ſtomacho præbent incendia noſtro ;
Diſſupat adveniens liquor, ac reſtinguit, ut ignem ;
Urere ne poſſit calor ampliùs aridus artus.
Sic igitur tibi anhela ſitis de corpore noſtro
Abluitur ; ſic expletur jejuna cupido.
Nunc, quî fiat uti paſſus proferre queamus ;

INTERPRETATIO.

Plures etiam *conpulſa ex intimis* partibus *abeunt per ſudorem : plures emittuntur per os*, *cùm ſcilicet* animalia *debilitata reſpirant. Ergò corpus rareſit his rebus ; & tota natura* animalis *corruit : quam rem dolor ſubſequitur. Quapropter alimentum ſumitur, ut ſuſtentet membra, &* ut *intereà ſubminiſtratum reficiat vires*, *& oppleat cupidinem comedendi, qua hiat per artus ac* per *venas. Potus ſimiliter diffunditur in omnes partes* corporis, *qua poſtulant potum* : *&* accedens diſcutit *plura corpuſcula caloris, qua conglomerata accendunt ignem* in *pectore noſtro ; ſicut humor accedens diſcutit & extinguit ignem ; ne* ſcilicet *calor ardens queat ampliùs comburere membra. Hoc modo ergò ſitis, qua anhelat, abſtergitur tibi de noſtro corpore : hoc modo famelicus amor edendi eluritur. Jam verò docebo, quâ* ratione *accidat, ut promovere gradus* noſtros,

ANNOTATIONES.

861. *Ex alto.*] Ex internis corporis partibus : ſic v. 71. & 90.

863. *Rareſcit.*] Fit quaſi inane.

864. *Natura.*] Sup. illius, nempè animalis.

Quam rem.] Hoc eſt, quam deperditionem, quem effluxum atomorum ſequitur eſuries, ac dolor

866. *Interdatus,*] Intereà datus, interjectus.

867. *Obturet.*] Aliàs, *obduret* ; vel *ocludat* ; vel *obvertat*. Sed rectiùs *obturet*. Lege Joſephi Caſtalionis obſerv. Dec. III. cap. 6. pag. 143.

868. *Cunque.*] Tmeſis vocis *quacunque*.

869. *Vaporis.*] Caloris, ut ſæpè monui.

871. *Anhela.*] Quæ anhelare facit præ nimio calore intùs agente.

874. *Iejuna cupido.*] Fames, eſuries.

875. *Nunc, quî fiat, &c.*] His 30. v. inveſtigat quæ cauſa ſit, cur ambulare, membra movere, ac totum corpus contorquere poſſimus, quò volumus. Scilicet, jam factum ſatis pro nobiliore Vegetæ munere, quæ *nutritio* dicitur, ſupererat ut præſtantiorum animalium proſequeretur officia, horúmque cauſas ſolerter inveſtigaret. Quod modò præſtat. Itaque docet cauſam motûs ad locum eſſe Simulacra ad meandum apta, quæ advenientia mentem feriunt, ac è loco ad locum movendi voluntatem efficiunt. Quibus peractis animus imperat animæ ſibi conjunctæ, per totum corpus excubanti ; hæc verò actus atque lacertos ſollicitat, inque mandatum corpus dirigit. His ita diſpoſitis rareſit corpus, pérque data foramina concitus aër ex debito penetrat. Rem illuſtrat exemplo. Sicut enim, inquit, navis ve-

Cùm volumus, variéque datum ſit membra movere:
Et quæ res tantum hoc oneris protrudere noſtri
Corporis inſuêrit, dicam: tu percipe dicta.
Dico animo noſtro primùm Simulacra meandi
Accidere, atque Animum pulſare, ut diximus antè.
Inde voluntas fit; neque enim facere incipit ullam
Rem quiſquam, quàm mens providit, quid velit, antè.
At quòd providet, illiu' rei conſtat Imago.
Ergò Animus cùm ſeſe ita commovet, ut velit ire,
Inque gredi, ferit extemplò, quæ in corpore toto
Per membra atque actus, Animaï diſſita vis eſt.
Et facile eſt factu, quoniam conjuncta tenetur.
Inde ea proporrò corpus ferit; atque ita tota
Paulatim moles protruditur, atque movetur.

INTERPRETATIO.

quando cupimus, & quâ ratione *conceſſum ſit* nobis *contorquere artus* noſtros *diverſimodè*: & *qua res ſolita ſit propellere hanc adeò ingentem maſſam corporis* noſtri: *tu accipe verba mea. Dico* Itaque *primò imagines progrediendi advenire ad mentem noſtram*, & *ferire mentem ipſam*, *veluti docuimus ſuprà. Deinde voluntas efficitur; nemo enim inſtituis facere rem ullam*, *antequàm animus praviderit*, *quod cupiat.* *Verùm* id, *quod* mens *p avidet*, *eſt Simulacrum illius rei*, *quam* quiſque facere inſtituit. *Igitur ubi mens ſic agitat ſeſe*, *ut cupiat progredi*, & *intrare* quòquam *ſubitò pulſat* eam facultatē *Animæ*, *quæ facultas diſperſa eſt per artus in univerſo corpore. Atque* id *non eſt difficile effectu ſiquidē* anima *junctæ eſt* cū animo. *Deinde pulſat ulterius* ipſum *corpus*, & *ſic univerſa maſſa* corporis *propulſatur* & *contorquetur pedetentim.*

ANNOTATIONES.

lis ac vento fertur, ita advenientia corpuſcula feriunt animum, ac animam ſimul, quæ cum animo conjuncta eſt; anima verò, quæ ſpiritus eſt proporrò pulſat ipſum corpus & contorquet, quò volumus. Itaque ad motum animalium ſpontaneum ſeu voluntarium duo faciunt, cognitio & appetitio. Ubi enim rerum præcedentia Simulacra ferïerunt animum, animus pulſatus ferit voluntatem: voluntas ſollicitat animam, quæ per totum corpus diſſita facilè totum contorquet corpus. Sic lib. 2. v. 260. & ſeqq. docuit voluntatem eſſe principium motûs. & à corde initium motûs exiſtere.

Nam dubio protùl his rebus ſua cuique voluntas
Principium dat, & *hinc motus per membra rigantur*, &c.
Ut videas initum motûs à corde creari. &c.

Sic Ariſtoteles lib. 3. de anim. vult *appetitum* & *mentem* eſſe duas motûs cauſas.

878. *Inſuêrit.*] Inſueverit, ſolita ſit.

879. *Animo.*] pro, *ad animum*, ut locutus eſt ſuprà v. 215. & 236.

880. *Ut diximus antè.*] Nempè lib. 2. v. 260. & ſeqq.

883. *At quod providit* &c.] Hoc eſt, at id, quod mens providet, illius rei, quam quis facere inſtituit, eſt Imago.

885. *Inque gredi.*] Tmeſis, *ingredique.*

Ferit extemplò, &c.] Hoc eſt, animus ſubitò ferit ipſam animam, quæ ſibi conjuncta eſt, & quæ per totum corpus fuſa permanat.

886. *Animaï vis.*] Id eſt, Anima.

887. *Conjuncta tenetur.*] Ut docuit lib. 2. fuſiùs.

888. *Ea.*] Sup. Anima.

Proporrò.] Ulteriùs, præterea: ſic lib. 2. v. 977. lib. 3. v. 276. 282.

889. *Moles.*] Corpus.

Præterea

Præterea tum rareſcit quoque corpus; & aër,
Scilicet ut debet, qui ſemper mobilis extat,
Per patefacta venit penetrátque foramina largus,
Et diſpergitur ad partes ita quaſque minutas
Corporis. Hinc igitur rebus fit utrinque duabus,
Corpus uti, ut navis velis ventóque, feratur.
Nec tamen illud in his rebus mirabile conſtat,
Tantula quòd tantum corpus corpuſcula poſſunt
Contorquere, & onus totum convertere noſtrum;
Quippè etenim ventus ſubtili corpore tenuis

INTERPRETATIO.

Adde quòd corpus fit etiam inane; & aër, qui, nimirùm, ut par eſt illi, eſt perpetuò in motu, copioſus advenit per meatus ſibi apertos, quos ingreditur, & ſic diſtribuitur ad ſingulas minimas partes corporis. Inde ergò accidit per duas res ex utráque parte, ut corpus moveatur, ſicut navis fertur carbaſis & vento. Neque tamen id admirabile videtur in hiſce rebus, quòd tam minuta corpora queant commovere tã ingens corpus, & circumagere tam ingens pondus: Namque ventus, qui minutus cõſtat *ex tenui naturâ*

ANNOTATIONES.

890. *Præteréa tum rareſcit, &c.*] Altera cauſa motum adjuvans.

894. *Rebus ... duabus.*] Nempè, & ex appetitione ac cognitione; & ex corporis rarefactione ac aëris ingreſſu. Hoc eſt, ex primâ causâ motûs, & ex causâ motum adjuvante. Scilicet non ſola interna cauſa, ſed & externa concurrit ad motum animalem, inquit Poëta.

895. *Ut navis velis, &c.*] Sic Lambinus; bene. Pareus verò minùs benè, *corporis ut hac navis, &c.* vulgata lectio, *corpus ut hac navis, &c.*

897. *Corpuſcula.*] Atomi, ſeu ſimulacra rerum tenuia, quæ advenientia feriunt animum & animam.

899. *Quippè etenim, &c.*] Quia mirabile hoc videtur ut minima corpuſcula ſimulacrorum totum contorqueant corpus, rem exemplo confirmat. Ariſtoteles autem mechan. cap. 7. rationem reddit, cur quantò antenna ſit altiùs elata, tantò citiùs navis feratur eodem velo, eodémque vento. Quam tamen rationem ut benè noſcas, operæ pretium eſt ut priùs cognoveris cur *vectis* tantam vim habeat movendorum onerum graviſſimorum. Eſt autem *vectis* palus ligneus ſeu ferreus roſtratus, quem μόχλον Græci appellant. Itaque Vitruvius lib. 10. cap. 8. docet quòd onus manuum multitudo movere non valet id *vectis* facilè attollit, ſi illius roſtrum oneri ſubdideris, caput verò depreſſerit vel unus homo. Cujus rei cauſa hæc eſt, quòd pars prior *vectis* brevior ab eâ preſſione, quæ eſt loco centri, ſubit onus: & quia caput *vectis* longiùs ab eâ preſſione ſeu centro diſtans, cùm per id ducitur, faciendo motûs circinationem, ut aiunt, cogit preſſionem paucis manibus oneris maximi pondus examinare. Semper enim quantò pars poſterior *vectis*, id eſt, ea, quæ eſt à centro ad *vectis* caput, quod à motore premitur, fuerit longior priore id eſt eâ parte, quæ à centro ad roſtrum *vectis* pertinet, tantò faciliùs onus movebitur.

His animadverſis, facile intelligere eſt, cur velum vento inflatum celerrimè navem moveat, antenna licet non procul abſit à cacumine mali. Malus enim rationem *vectis* obtinet: mali ſedes, ſeu calx, tenet locum preſſionis ſeu hypomochlii: ventus qui velum implet, eſt veluti motor. Itaque ſi antenna longiſſimè abſit à ſede mali, citiſſimè feretur navis. Linea enim, quæ longiùs abeſt à centro, majorem circulum deſcribit: circulus verò ut quiſque eſt maximus, ita celerrimè movetur.

Trudit agens magnam magno molimine navim ;
Et manus una regit quantovis impete euntem ,
Atque gubernaculum contorquet quò libet unum.
Multáque per throcleas & tympana pondere magno
Commovet , atque levi ſuſtollit machina niſu.
Nunc , quibus ille modis ſomnus per membra quietem
Inriget , atque animi curas è pectore ſolvat ,
Suavidicis potiùs quàm multis verſibus edam ;
Parvus ut eſt Cycni melior canor , ille Gruum quàm
Clamor æthereis diſpetſus nubibus Auſtri.
Tu mihi da tenues aures animúmque ſagacem ;
Ne fieri negites , quæ dicam , poſſe, retróque

Interpretatio.

propulſat & agit ingenti impetu ingentem navim & unica manus gubernat illam *progredientem quantálibet celeritate , & unus temo convertit illam quò lubet. Et per trochleas ac tympana machina agit & ſurſùm attollit vel minimo molimine res multas* , quæ conſtant *ingenti pondere. Jam verò proferam quibus viis ille ſopor aſpergat requiem per artus* noſtros , *& adimat è corde ſollicitudines mentis* ; dicam autem hoc *carminibus potiùs ſuaviloquis . quàm pluribus . ſicut tenuis cantus Cycni dulcior eſt* , *quàm illa vox horrida Gruum.* quæ *diffuſa per aërianubi à Noto* auditur. *Tu* verò *prabe mihi teneras aures. & mentē ſolertē: ne neges ea, qua te docebo, poſſe fieri. néve retrocedas,*

Annotationes.

901. *Et manus una , &c.*] Sic Vitruvius ibid. & Ariſt. 6. mechan. hanc reddunt cauſam , quòd gubernaculum obtineat locum *vectis* ; navis verò locum oneris ; gubernator verò locum motoris : cardines denique , in quibus vectitur gubernaculum , locum preſſionis ſeu hypomochlii.

903. *Throcleas.*] Throclea machina eſt tractorii generis , cum æreo aut ligneo orbiculo , qui per axem brevem verſatur trajecto fune ductario. Gallicè *Poulie*, Sic dicitur à trochis ſeu rotis. Iſidor. etym. lib. 19. cap. 2.

Tympana.] Tympanum , quod Græci γέρανον appellant, genus eſt rotæ magno circuitu præditæ , cujus axis fune obvolvitur , intereà dum homines eam circumagunt quaſi aſcendentes , pro gradibus certas regulas affixas, quibus pedes infigunt. Gallicè *Grue.*

904. *Suſtollit.*] Surſùm tollit. Sic Plaut. Ciſtell. *Amiculum hoc ſuſto'le ſaltem.* Et Catull. de nupt. Pel. & Thet.

Dulcia ne mœſto ſuſtollens ſigna parenti.

Cicero in Arat.

Iſtius in Boream quòd ſe ſuſtollit acumen.

905. *Nunc quibus ille modis . &c.*] His 58. v. ſeqq. diſputat Poëta de ſomno , qui nobis per membra irrigat quietem. Sed priuſquàm modum nobis explicet , quo ſomnus fiat his 9. v. prioribus attentum ſibi poſtulat auditorem ; monétque ſe ſuaviloquis potiùs , quam multis verſibus rem eſſe expediturum. Sicut enim , inquit , parvus Cycnorum cantus dulcior eſt, quam ingens clamor Gruum , ita ſuavidica parva carmina placebunt magis , quàm multa inconcinna oratio.

906. *Inriget.*] Antiquè pro *irriget*, Sic autem Virg. loquitur 1. æn.

——Placidum per membra quietem
Irrigat.

Et Perſius ſatyr. 5. *irriguus ſomnus* ; metaphorâ ductâ à plantis , quæ irrigatæ creſcunt. Sic corpora ſomno quaſi irrigata vigent.

907. *Suavidicis potiùs . &c.*] His 5. v. poſiti ſunt jam ſuprà v. 180.

910. *Tu.*] Sup. ô Memmi , quem edocet.

911. *Negites.*] Crebrò neges ; frequentativum verbum.

Vera repulſanti diſcedas pectore dicta,
Tutemet in culpâ cùm ſis , ne cernere poſſis.
Principiò ſomnus fit , ubi eſt diſtracta per artus
Vis Animæ , partimque foràs ejecta receſſit ,
Et partim contruſa magis conceſſit in altum ;
Diſſolvuntur enim tum demùm membra , fluúntque.
Nam dubium non eſt , Animaï quin operâ ſit
Senſus hic in nobis ; quem cùm ſopor impedit eſſe ,
Tum nobis Animam perturbatam eſſe putandum eſt ,
Ejectámque foràs , non omnem ; namque jacéret
Æterno corpus perfuſum frigore lethi ;
Quippè ubi nulla latens Animaï pars remaneret
In membris , cinere ut multâ latet obrutus ignis ,
Unde reconflari ſenſus per membra repentè
Poſſit , ut ex igni cæco conſurgere flamma.

INTERPRETATIO.

animo tuo rejiciente vera verba mea, *ut nō queas videre quòd tu ipſe ſis in errore. Primùm ſopor fit , cùm facultas animæ diſperſa eſt per membra &* cùm *partim emiſſa foràs deceſſit , & partim compacta magis recepit ſe interiùs. Tunc enim partes corporū tandem* quaſi *disjunguntur , & elabuntur. Etenim non eſt dubium , quin hic ſenſus* noſter *maneat in nobis beneficio Animæ : quem* ſenſum *exiſtere ubi ſomnus prohibet , tunc credendum eſt Animam* noſtram *turbatam eſſe* in *nobis , & emiſſam extrà* corpus *, non* quidem *totam ; namque corpus remaneret irrigatum ſempiterno frigore mortis ; quoniam nulla pars Animæ abſcondita reſtaret in artubus* noſtris , *veluti ignis latitat obtectus* ſub *plurimâ cinere , ex quâ* parte Animæ latitanti *ſenſus queat ſubitò refici per artus. ſicut flamma* poteſt *ſurgere ex latenti igne.*

ANNOTATIONES.

914. *Principiò ſomnus , &c.*] His itaque 13. v. ſeqq primùm docet ſomnum fieri , cùm membra diſſolvuntur fluúntque ob animæ vim labefactatam. Sic autem argumentatur : Somno ſenſus noſtri impediuntur : at ſenſus , qui ſunt in nobis , fiunt operâ Animæ : igitur neceſſe eſt , cùm dormit animal , ut ejus Anima partim foràs ejecta receſſerit , partim in penetrales corporis ſedes altiùs conceſſerit , partim per membra diſtracta diſperſa ſit. Neque enim vult totam Animam, dum dormit animal , è corpore ejectam eſſe ; aliàs enim , niſi remaneret aliqua pars Animæ ſuperſtes, non eſſet unde poſt ſomnum reviviſceret animal , ac ejus ſenſus omnes. Rem illuſtrat exemplo. Sicut enim ignis in cinere ſepultus non omninò extinguitur : ita nec Anima tota extincta eſt in animali dormiente.

916. *Partim contruſa , &c.*] Sic ferè Ariſtoteles lib. de ſomno , ubi ait ſomnum eſſe coïtionem calidi in intimis partibus , & ejus naturalem ab adverſo frigore circumfuſo compreſſionem , quia calidum ab humore exhalationis revertentis ad interiora repellitur ac detruditur. Sic Plin. lib. 11. cap. ult. ait , *Somnum eſſe animi in ſeſe medium receſſum.*

In altum.] In penetrales & intimas ſedes. Sic v. 861. & alibi paſſim.

922. *Perfuſum frigore lethi.*] Hoc eſt, exanimum.

924 *Cinere multâ.*] Sic Nonius ait nomen *Cinis* eſſe fæminini generis apud Cæſarem, Catullum, & Calvum. Calvo quidem dicitur , *fulva cinis : ipſa cinis*, Catullo ad Manlium , *acerba cinis*. Vulgò tamen maſculini generis eſt.

926. *Conſurgere.*] Sup. *poſſit* , quod repetendum eſt.

Sed, quibus hæc rebus novitas confletur, & unde
Perturbari Anima, & corpus langueſcere poſſit,
Expediam: tu fac ne ventis verba profundam.
Principiò externâ corpus de parte neceſſum eſt;
Aëriis quoniam vicinum tangitur auris,
Trudier, atque ejus crebro pulſarier ictu.
Proptereáque ferè res omnes aut corio ſunt,
Aut ſetâ, aut conchis, aut callo, aut cortice tectæ.
Interiorem etiam partem ſpirantibus aër
Verberat hic idem cùm ducitur, atque reflatur.
Quare, utrinque ſecùs cùm corpus vapulet, & cùm

INTERPRETATIO.

Verùm edocebo jam quibus rationibus hæc novatio fiat. & ex quibus rebus Anima aquè ac corpus queat torpeſcere. Tu interim effice ne fundam dicta mea *auris* aëriis. *Primùm* igitur *oportet ut corpus percutiatur* aëre *in exterioribus* ſuis *partibus, ſiquidem propinquum contingitur flatibus ætheriis: & ut frequenti plagâ illius aëris propellatur. Et idcircò res penè cunctæ ſunt involutæ vel corio, vel ſetâ vel conchis, vel callo, vel cortice. Hic idem aër, cùm trahitur, & reſpiratur* ab animalibus *ſpirantibus, contundit quoque intrinſecam partem* eorum. *Quapropter, quoniam corpus verberatur propè ex utrâque parte,*

ANNOTATIONES.

927. *Sed quibus hæc rebus, &c.*] His interim 3. v. monet ſe dicturum, quibus rationibus fiat ut anima partim foràs ejici, partim in intimas corporis ſedes contrudi, partímque per membra diſpergi poſſit; ac tota ſimùl cum corpore langueſcat.

Hæc novitas.] Hæc animæ mutatio.

929. *Ne ventis verba profundam.*] Hoc eſt, tu fac ut verba mea ad aures tuas perveniant, & in animo tuo penitùs inſideant, non autem abs te reſpuantur. Sic loquuntur Horat. Catull. & alii poëtæ.

930. *Principiò externâ corpus, &c.*] His itaque 21. verſ. ſeqq. ſic explicat rationem, quâ corpus langueſcat, & in ſoporem abeat. Exorditur autem ab aëre tum circùm verberante corpus, cùm intùs ducto & reflato ab animalibus. Is enim exteriores corporis partes, quibus vicinus eſt, crebrò feriat neceſſe eſt: intùs verò ſpiratus ferit pariter viſcera; quò fit, ob duplicem hanc plagam, ut poſituræ principiorum diſturbentur, ac totius corporis atque animæ ruina ſequatur; pars enim Animæ inde elicitur: pars introrsùm cedit: pars diſtracta per artus nequit ſibi eſſe conjuncta, ita ut mutuam nequeat præſtare operam. Igitur mutatis motibus ſenſus abit ac Anima: & quia non ſupereſt, quod jam ſuffulciat corpus, hoc debile cadat neceſſe eſt.

932. *Trudier.*] Poëticè pro, *trudi.* Sic *pulſarier*, pro *pulſari.*

933. *Proptereáque ferè, &c.*] Id eſt, ut res ſint ab injuriâ aëris externi tutæ, ac munitæ, teguntur aut corio, aut ſetâ &c. Uberiùs hanc rem perſequitur Cicero lib. 2. de Nat. Deor. *Animantium*, inquit, *alia coriis tecta ſunt, alia villis veſtita, alia ſpinis hirſuta; plumâ alias, alias ſquamâ videmus obductas &c.* Sic Plin. lib. 7. Procem. *Antè omnia unum animantium cunctorum alienis velat opibus: cæteris variè tegumenta tribuit teſtas, cortices, coria, ſpinas, villos, ſetas, pilos, plumam, pennas, ſquamas, vellera &c.*

934. *Aut ſetâ aut conchis.*] Sic Lambin. At Pareus, *aut etiam conchis.*

936. *Cùm ducitur atque reflatur.*] Hoc eſt, cùm attrahitur atque reſpiratur, ſeu redditur.

937. *Utrinque.*] Intùs & extrà.

Secùs.] Malè; perperàm.

Perveniant plagæ per parva foramina nobis
Corporis ad primas partes, elementáque prima,
Fit quaſi paulatim nobis per membra ruina.
Conturbantur enim poſituræ principiorum
Corporis atque Animi ſic, ut pars inde Animaï
Ejiciatur, & introrsùm pars abdita cedat:
Pars etiam diſtracta per artus, non queat eſſe
Conjuncta interſe; nec motu mutua fungi;
Inter enim ſepit aditus Natura viáſque.
Ergò ſenſus abit mutatis motibus altè.
Et quoniam non eſt, quaſi quod ſuffulciat artus,
Debile fit corpus, langueſcunt omnia membra,
Brachia, palpebræque cadunt, poplitéſque procumbunt.
Deinde cibum ſequitur ſomnus; quia quæ facit aër,

INTERPRETATIO.

& quoniam ictus adveniunt nobis uſque *ad primas partes, & uſque ad prima principia per minimos meatus, clades veluti pedetentim ſequitur nobis per artus. Namque* omnes *ſitus primordiorum corporis & mentis ita perturbantur, ut hinc pars* una *Animæ expellatur, & pars* altera *latens concedat intùs: pars* alia *quoque diſperſa per membra non poſſit eſſe ſibi connexa, nec agere mutuò motus* ſuos; *etenim Natura intercipit meatus, & iter. Igitur* ſic *motibus* Atomorum *commutatis introrsùm ſenſus recedit; Et quia non eſt, quod quaſi ſuſtineat membra, corpus efficitur languidum, & artus cuncti deficiunt, brachia & cilia concidunt, & genua deficiunt. Præterea ſoper conſequitur alimentum; quia alimentum efficit eadem, qua aër* efficit,

ANNOTATIONES.

939: *Primas partes.*] Primordia, Atomos.

Elementa prima.] Principia, Atomos.

941. *Principiorum.*] Atomorum.

942. *Inde.*] Ex Animo & corpore, per quod diſſita eſt Anima. Quæ autem ſententia continetur his 3. v. eadem poſita fuit ſuprà v. 914. & ſeqq. & iterùm infrà v. 956. & ſeqq.

945. *Mutuo.*] Mutuò. Sic lib. 2. v. 75.
—— *Inter ſe mortales mutua vivunt.*

946. *Inter enim ſepit,*] Tmeſis, interſepit enim.

Aditus,] Lamb. benè; neque enim te movere debet ſyllaba brevis antè vocalem, cùm hoc familiare ſit interdùm Lucretio, & aliis etiam poëtis. Giſanius, *Coitus*, quia in quibuſdam Codicibus legitur *cœtus*: aut *ſeptus*.

947. *Senſus abit.*] Quippè quia, mutatis Atomorum poſituris in corpore intrinſecùs, ipſa recedit Anima, quæ dat ſenſiferos motus.

Mutatis motibus.] Sup. principiorum, ſeu Atomorum.

Altè.] Intùs, intrinſecùs. v. 916.

950. *Brachia, palpebræque, &c.*] Ita Lambinus, Pareus & Giffanius; at Joan. Nardus ex veteribus codicibus non ſolùm mutat hunc verſum, ſed & alium addit:

Brachia palpebræque cadunt, poplitéſque cubanti
Sæpe etiam ſummittuntur; viréſque reſolvunt.

Quia verò nihil ad ſenſum addit, nos delendum hunc verſum cenſemus.

951. *Deinde cibum ſequitur, &c.*] His 8. v. alteram ſomni cauſam reddit. Scilicet quia alimentum, dum per corpus diſtribuitur, idem præſtare experimur, quod aër irrepens atque percutiens: quin majores etiam infert ictus, quò firmior eſt illi compages. Hinc ſopor à cibo inductus arctior videtur; ſcilicet, quia pars Animæ altiùs conjicit ſe introrsùm: pars altera largior abit foràs: pars verò cætera ſuperſtes ac per membra diſtracta diviſior reſtat inter ſe. Idem ſcribit Ari-

Hæc eadem cibus, in venas dum diditur omnes,
Efficit; & multò ſopor ille graviſſimus extat,
Quem ſatur, aut laſſus capias; quia plurima tum ſe
Corpora conturbant magno contuſa labore.
Fit ratione eâdem conjectus porrò Animaï
Altior, atque foràs ejectus largior ejus,
Et diviſior inter ſe, ac diſtractior intùs.
Et cui quiſque ferè ſtudio devinctus adhæret:

INTERPRETATIO.

cùm diſtribuitur in omnes venas; & ille ſomnus eſt arctiſſimus, quem carpis, cùm es vel ſaturatus, vel fatigatus; quia tunc plurima primordia agitant ſeſe percuſſa magno impetu. Ob eamdem cauſam receſſio abſtruſior Animæ fit etiam, & copioſior emiſſio ejus extrà corpus, & fit ipſa inter ſe disjunctior & ſeparatior intrinſecùs. Et cui exercitio quiſque fermè detentus adjungitur:

ANNOTATIONES.

ſtoteles lib. de ſomn. & expergeſ. Nempè cibi & potûs halitus humidos ſursùm ferri, qui, ubi ſupernum in locum pervenerint, tunc, quia ſunt graves & corporei, deorsùm recidunt, & una ſecum calorem vitalem nativum qui ſuâ ſponte ſursùm fertur, corripiunt, & ad interiora detrudunt. Quo facto creatur ſomnus. Itaque à cibo ſomnus altiſſimus & graviſſimus eſſe ſolet. Item à labore, quia labor liquefacit & quaſi tabefacit corpus. Quod autem ex corpore liqueſcente deteritur, eſt veluti cibus non coctus.

Vulgò autem ſomnus videtur eſſe quædam ſenſuum externorum feriatio: ſenſuum autem externorum operatio videtur per vigiliam peragi, quòd ubi nervi ſenſorii, tranſmiſſis a cerebro ſpiritibus, turgentes ſeriuntur à ſpeciebus rerum, ipſi ſpiritus reſilitione quâdam versùs cerebrum degenti interiùs facultati impreſſionem faciunt; unde, niſi facultas interior advertat, nulla ſenſatio fit. Quod cùm ita ſit, talis feriatio ideò contingit, quòd orificia nervorum flacceſcant, ac eâ ratione obturentur: ſicque, nervis non ampliùs ſpirituum affluxu turgentibus, ſed relaxatis potiùs, tum membra labaſcant, tum ſpiritus non ampliùs versùs cerebrum reſiliant, nec ad facultatem uſque interiorem acceptos externè ictus propagare poſſint. Sed hæc longioris ſunt diſputationis, quàm noſtra brevis iſthæc interpretatio patitur.

956. *Conjectus Animaï altior, &c.*] Hoc eſt, anima cogitur & contruditur in altiores ſeu interiores aut abſtruſiores partes.

959. *Et cui quiſque ſtudio, &c.*] Hactenùs de ſomno: nunc de ſomniis diſputaturus eſt ab hoc verſu ad finem uſque hujus libri. Quia verò parùm ſoliciti fuerunt Interpretes de connexione hujus diſputationis de ſomniis cùm ſuperiori de ſomno, operæ pretium mihi viſum eſt priùs Lucretii quæ mẽs fuerit exponere. Ea autem fuiſſe mihi videtur, ut probet perpetuâ quoque Animum angi perturbatione in ſomno, unde diuturnior ſopor etiam fiat. Percutitur enim Animus per ſoporem à Simulacris rerũ, quæ vel ex officio, vel morâ, vel ſtudio, vel attentione nobis gratæ fuerunt per vigiliam. Neque mirum; namque & vigilantibus iis, qui diu ſtudio alicui incubuerint, idem vel invitis etiam contingit. Somniant & cætera animalia in ſomno, moventur, ſudant, anhelant, ac vociferantur; quæ quidem perturbationes non parùm viribus detrahunt; adeò ut ſæpè homines ipſi, ut ait Lucretius,

——— ex ſomno quaſi mentibu' capti
Vix ad ſe redeant permoti corporis æſtu.

His itaque 65 v. prioribus plurima ſomnia narrat, quæ ſolent ſomniare homines per ſomnum; & quorum cauſam præcipuam refert ad varia hominum ſtudia, quibus incumbunt homines per vigiliam: ad moram, per quam nimis

Aut quibus in rebus multùm ſumus antè morati :
Atque in quâ ratione fuit contenta magis mens ;
In ſomnis eadem plerunque videmur obire.
Cauſidici cauſas agere, & componere leges :
Induperatores pugnare, ac prælia obire :
Nautæ contractum cum ventis degere bellum :
Nos agere hoc autem, & Naturam quærere rerum
Semper, & inventam patriis exponere chartis.
Cætera ſic ſtudia, atque artes plerunque videntur
In ſomnis animos hominum fruſtrata tenere.
Et, quicunque dies multos ex ordine ludis
Aſſiduas dederint operas, plerunque videmus,
Cùm jam deſtiterint, ea ſenſibus uſurpare,

INTERPRETATIO.

vel quibus in rebus anteà plurimùm ha-ſimus : & quâ in re animus noſter *fuit magis attentus ; videmur ſæpè in ſopore facere res eaſdem. Advocati* videntur ſibi *cauſas agere. & conciliare leges : Imperatores præliari, & committere certamina : nautæ agitare bellum.* quod *cum ventis comparaverunt : nos verò* poetæ *facere hoc* ipſum, quod facimus, nempe *non ſolùm inveſtigare perpetuò Naturam rerum, ſed etiam exponere* illam *repertam papyris patriis. Ita reliqua ſtudia & diſciplinæ videntur ſæpè occupare falsò mentes hominum in ſoporibus, & quivis continuas curas dederint* per *plurimos dies ſpectaculis, cernimus ſæpè illos, ubi jam deſierint, percipere eas res ſenſibus,*

ANNOTATIONES.

rebus morantur : & ad mentis attentionem, in quâ magis contenti ſunt. Cùm igitur, ut ait Ariſtoteles, ſomnia ſint reliquiæ rerum earum, quas nos vigilantes ſenſu percipimus ; cùmque ea, quæ à vigilantibus ſenſu percepta ſunt, non ſtatim, ut ſenſus afficere deſiérunt, evaneſcant, ſed aliquantiſper maneant, non eſt mirum dormientibus nobis earum rerum imagines objici, quas vigilantes aut egimus, aut locuti ſumus, aut cogitavimus.

963. *Cauſidici cauſas agere. &c.*] Sup. videntur.

964. *Induperatores.*] Imperatores. Sic lib. 5. v. 1226. Alii legunt *Endoperatores.* Sic Ennius lib. 7. annal. apud Cicer.

*Omnis cura viris, uter eſſet Endo-
perator.*

Componere leges.] Hoc eſt, conferre, comparare, vel diſſidentes conciliare leges. Sunt qui legunt, *lites*, pro *leges.*

965. *Degere.*] Compoſitum ex præpoſ. *de* & ex verbo *age* ; quaſi *deagere*, hoc eſt *agere*, *gerere*, & uſque in finem *ducere.* Giffanius legit, ſpretâ omni menſurâ, *degerere bellum*, quaſi *gerere*, particula quippè *de* auget ſignificationem.

Bellum.] Alii *velum.*

966. *Nos agere hoc.*] Nimirùm, quærere rerum Naturam.

967. *Patriis .... chartis.*] Hoc eſt, latinis verſibus. *Chartis* pro *libris*, aut pro *verſibus* in chartâ ſcriptis.

969. *Fruſtrata.*] Decipientia : vel *falſo. fruſtrà.*

970. *Et quicumque. &c.*] Hoc eſt, Et quicumque per dies aliquot ſpectaverint Tragœdos, aut Comœdos, eóſque recitantes audiverint, ubi deſiêrunt ſpectare & audire illos, tamen ſibi videntur eoſdem audire cantores, tibicines aut fidicines.

972. *Senſibus uſurpare.*] Nimirùm oculis ac auribus percipere. Sic lib. 1. v. 54. 301. &c.

At reliquas tamen eſſe vias in mente patentes,
Quâ poſſint eadem rerum Simulacra venire.
Permultos itaque illa dies eadem obverſantur
Antè oculos, etiam vigilantes ut videantur
Cernere ſaltantes & mollia membra moventes:
Et citharæ liquidum carmen chordáſque loquentes
Auribus accipere; & conceſſum cernere eundem,
Scenaïque ſimul varios ſplendere decores.
Uſqueadeò magni refert ſtudium atque voluntas,
Et quibus in rebus conſuêrint eſſe operati
Non homines ſolùm, ſed verò animalia cuncta.
Quippè videbis equos fortes, cùm membra jacebunt,
In ſomnis ſudare tamen ſpiraréque ſæpè,
Et quaſi de palmâ ſummas contendere vires,
Tunc, quaſi carceribus patefactis, ſæpè quiete.
Venantúmque canes in molli ſæpè quiete
Jactant crura tamen ſubitò, vocéſque repentè
Mittunt, & crebras redducunt naribus auras,
Ut veſtigia ſi teneant inventa ferarum;
Expergefactíque ſequuntur inania ſæpè

INTERPRETATIO.

Et tamen reliquos meatus eſſe apertos in animo, quibus eadem Imagines rerum queant accedere. Igitur res illa eadem objiciuntur ob oculos per plurimos dies, ita ut *vigilantes quoque videantur videre ſaltatores, & eos, qui agitant flexiles artus: & percipere auribus clarum ſonum & reſonantes fides citharæ, & videre eumdem cœtum. & unà diverſos ornatus ſcena ſplendeſcere. Tanti voluntas & ſtudium* in hâc re *eſt momenti*, & adeò refert *in quibus rebus ſoliti fuerint eſſe occupati, non homines modò, verùm etiam omnes animantes. Namque cernes equos feroces, ubi artus* illorum *conquieſcent, ſudare tamen in ſopore, & plerunque anhelare, & tunc* temporis *eniti totis viribus plerunque* in *ſomno, ut ſi* contenderent *de victoriâ, carceribus* ipſis *veluti apertis. Et plerunque canes venatorum in dulci ſomno extemple* videntur *movere crura, & emittunt ſubitò clamores, & retrahunt frequentes flatus aëris, quaſi invenerint, & inſequantur veſtigia ferarũ; & excitati è ſomno plerunque inſequuntur*

ANNOTATIONES.

973. *At reliquas, &c.*] Lamb, benè. Nonnulli:

At relliquias tamen eſſe viâs in mente patentes.

Quaſi *viâs* pro *via* uſurpetur, ut apud Ennium annal. 7. & apud Livium *eſcâs monetâs*, pro *eſca, moneta.*

978. *Loquentes.*] Metaphoricè. Id eſt, *ſonantes.* Sic Catullus carm. ad Faſel. de arbore vento agitatâ:

Loquente ſæpè ſibilum edidit coma

980. *Decores.*] Species venuſtas ac decoras; ornatus, ornamenta, Gallicè, *Decorations de Theatre.*

981. *Uſque adeò magni, &c.*] Hoc eſt, uſque adeò intereſt, quo quiſque ſtudio teneatur, ac quâ ſit voluntate. Vel uſque adeò magnum momentum affert cujuſque ſtudium ac voluntas.

982. *Operati.*] Verſati, occupati.

986. *De Palmâ.*] De victoriâ.

987. *Tunc, quaſi carceribus.*] Quibuſdam videtur hic verſus nothius, Quanquam ſic nos interpungi curavimus, ut abs re eſſe non videatur.

Cervorum

Cervorum Simulacra, fugæ quaſi dedita cernant;
Donec diſcuſſis redeant erroribus ad ſe.
At conſueta domi catulorum blanda propago
Degere, ſæpè levem ex oculis volucrémque ſoporem
Diſcutere, & corpus de terrâ conripere inſtant,
Proinde quaſi ignotas facies atque ora tuantur.
Et quàm quæque magis ſunt aſpera ſemina eorum,
Tam magis in ſomnis eadem ſævire neceſſum eſt.
At variæ fugiunt volucres, pinniſque repentè
Sollicitant Divûm nocturno tempore lucos,
Accipitres ſomno in leni ſi prælia, pugnáſqu
Edere ſunt perſectantes, viſæque volantes.
Porrò hominum mentes magnis quæ motibus edunt!
Magna etenim ſæpè in ſomnis faciúntque gerúntque:
Reges expugnant, capiuntur, prælia miſcent:
Tollunt clamores, quaſi ſi jugulentur ibidem:
Multi depugnant, gemitúſque doloribus edunt:
Et, quaſi pantheræ morſu, ſævíve leonis
Mandantur, magnis clamoribus omnia complent.
Multi de magnis per ſomnum rebu' loquuntur,

INTERPRETATIO.

vanas Imagines cervorum, veluti videant illas *fugientes, uſquedum diſſipatis erroribus reducuntur ad ſeipſos. Verum adulatrix proles minorum canum, quæ ſolita eſt vivere domi, inſiſtunt plerunque diſſipare tenuem, & celerem ſomnum ex oculis, & attollere corpus de humo, æquè ac ſi videant vultus ac ora* ſibi *incognita. Et quò magis quæque primordia illorum ſunt impolita, eò magis in ſopore oportet ut eadem ſint ſæva. Multæ etiam aves confugiunt, ac ſubitò turbant alis* ſuis ſacta *nemora Deorum* de *nocte: quaſi nempè accipitres viſa ſint volitantes in* medio *dulci ſopore. & pergentes agere pugnas & bella* adversùs illas. *Cæterùm quantas res animi hominum agunt* in ſomno *magnis impetibus! Plerunque enim agunt & efficiunt res magnas in ſopore: bellum gerunt adversùs Reges, captivi fiunt, conferunt pugnas: edunt vociferationes, ut ſi occiderentur ibi. ubi ſunt: plures dimicant. & præ cruciatibus cient luctus: &, ut ſi devorentur morſu Pantheræ vel crudelis Leonis. implens omnia* loca circùm *ingentibus vociferationibus. Plurimi loquuntur per ſoporem de negotiis magni momenti,*

ANNOTATIONES.

994. *Erroribus.*] Lamb. benè. Pareus & alii, *terroribus*; minùs probata lectio.

997. *Conripere.*] Corripere. Sic lib. 3. v. 164. Sic Virg. 3. æn,

—— *Corripio è ſtratis corpus &c.*

998. *Tuantur.*] Tertiæ conjug. Sic v. 361. & alibi.

999. *Semina.*] Atomi.

1002. *Divum lucos.*] Divorum nemora ſacra. Lucus quippe locus eſt arboribus conſitus, opacus & alicui Deo conſecratus creditur. Itaque noctu ſomniãtes aves in lucis opacis interdum imaginantur ſibi bellum inferri ab Accipitribus; quo timore percitæ volitãt per lucos.

1003. *Accipitres.*] Uuſurpatur hæc vox in fœmin. genere à Lucretio. Sic Nonius profert hunc verſum, ut oſtendat vocem *Accipiter* interdum uſurpari in fœminino genere.

1005. *Porrò hominum. &c.*] Redit jam ad hominum ſomnia.

1012. *Rebu'.*] Pro *rebus*. demtâ litterâ *s*, metri causâ. ut ſæpè monui.

Indicióque ſui facti perſæpè fuêre.
Multi mortem obeunt : multi de montibus altis
Se quaſi præcipitant ad terram corpore toto,
Exterrentur, ut ex ſomno quaſi mentibu' capti.
Vix ad ſe redeunt permoti corporis æſtu.
Flumen item ſitiens aut fontem propter amœnum
Adſidet, & totum propè faucibus occupat amnem.
Puſi ſæpè lacum propter, ſe, ac dolia curta
Somno devincti credunt extollere veſtem,
Totius humorem ſaccatum ut corpori' fundant,
Cùm Babylonica magnifico ſplendore rigantur.
Tum quibus ætatis, &c.

INTERPRETATIO.

& plerunque indicaverunt id, quod egerunt. Plurimi videntur ſibi *fungi mortem; plurimi ut ſi ſe præcipites agant de ſummis rupibus ad terram toto corpore, perterrentur, & de ſopore veluti mentis egentes vix revertuntur ad ſe,* adeò *concuſſi* fuerunt *motu corporis. Similiter is, qui ſitit,* videtur *adeſſe juxtà fluvium, vel fontem gratum, & haurire faucibus ferè totum fluvium. Pueri obruti ſopore nonnunquam putant ſe attollere veſtimenta* ſua *juxtà lacum aut dolia brevia, ut effundant liquorem, qui per totum corpus* illorum *quaſi per ſaccum percolatus eſt; cùm* tamen veſtes *Babylonica colore ſplendido conſperguntur. Deinde ii, quibus æſtus ac fervores ætatis, &c.*

ANNOTATIONES.

1013. *Indicióque ſui facti &c.*] Hoc eſt, Et ſæpè indicant ſuum factum.

1016. *Mentibu'.*] Pro *mentibus*, metri causâ. Sic v. 1012.

1020. *Puſi.*] Lambinus ; benè, Olim quippè dicebatur *Puſus*, & *Puſa*, pro *Puer* & *Puella*. Varr. lib. 6. de ling. lat. Alii legunt *Pueri* ; quaſi trochæus pro ſpondæo. Sententia autem horum 4. v. hæc eſt : Pueri ſomniantes credunt ſe propè lacum aliquem aut ad dolium adſtare, veſtémque quaſi attollant, meiunt, atque ſtragulas interdum veſtes & totum lectum lotio madefaciunt. Fuerunt autem Romæ, cùm in aliis urbis locis, tum in angiportis dolia quædam brevia aut ſimilia vaſa, meiendi câusâ comparata, quod ſatis indicant hæc verba C. Titii apud Macrob. lib. 3 cap. 17 *Dum eunt, nulla eſt in angiporto amphora quam non impleant, quippe qui veſicam plenam vini habeant.*

1022. *Humorem ſaccatum.*] Lotium quod per totum corpus quaſi per ſaccum percolatur. Hoc eodem vocabulo *lotium* appellat Arnobius lib. 2. adv. gent.

Corpori]' Pro *corporis*, metri causâ.

1023. *Babylonica.*] Hoc eſt, veſtes ſtragulæ, diverſis coloribus tinctæ, quæ ex Babyloniâ avehebantur. Plaut. Plin. Martial. eodem utuntur vocabulo.

1024. *Tum quibus ætatis &c.*] Superſunt hujus libri v. 266. quos, quia pudicum & caſtum lectorem non decent, nos puduit interpretari, atque annotationibus illuſtrare. Ne tamen huic Poëtæ aliquid à nobis detractum videretur, eos integros ad calcem totius operis excudendos, eorumdemque peculiarem indicem diſponendum curavimus.

FINIS LIB. IV.

TITI LUCRETII CARI DE RERUM NATURA

LIBER QUINTUS.

ARGUMENTUM.

HUNC Librum auſpicatur Poëta rurſus ab Epi-
curi laudibus, quem inter Deos recenſendum po-
tiori jure prædicat, quòd primus per artem mor-
tales edocuerit Sapientiam, quàm aut Cererem, A verſ. 1.
aut Bacchum, aut Herculem, quorum inventa ad v. 56.
minùs humanæ vitæ profuerunt, quàm Sapien-
tia. Deinde libri hujus argumentum benè con-
nectens cum iis, quæ ſuperioribus libris diſputa-
vit, de Mundi hujus nativo ortu, mortalique interitu dicturus docet
I. Terram, Mare, Cœlum, Sidera, Solem, ac Lunam eſſe mortalia; A verſ. 56.
nec ea ſenſu, nec corpore divino, ut quibuſdam Philoſophis malè ad v. 157.
placuit, prædita eſſe monet: nec ullam Mundi hujus partem, Diis
tanquam domicilium ac ſedem propriam eſſe aſſignandam vult. II. ne-
gat à Diis creatum eſſe Mundum hunc in hominum gratiam, tum
quia noſtra gratia non potuit allicere Deos, ut Mundum nobis crea- A verſ. 157.
rent: cùm quia non habuiſſent Dii, unde Mundum creare potuiſſent, ad v. 236.
quoniam & ipſi & Mundus ipſe priùs ex Atomis concreſcere debue-
runt; ſed præcipuè quia tantâ culpâ, tantiſque malis atque incommodis
præditus horret Mundus, ut nobis creatus à Diis nullomodo putandus
ſit. III. Quatuor Elementa, Terram, Aquam, Aëra & Ignem, è qui- A verſ. 236.
bus tota rerum Summa conſtat, nativa tamen & mortalia eſſe probat, ad v. 417.

ſicut & cætera, quæ minùs interitui obnoxia videntur, puta Deorum templa, turres altas, & reliqua hominum monimenta. Docet & novitatem artium, quæ quotidie expoliuntur, nativum Mundi ortum arguere; variiſque aliis argumentis confirmat Mundum nec æternum
A verſ. 417. ad v. 613. extitiſſe, nec immortalem permanſurum fore. IV. jam ſingulatim agit de primo partium Mundi exortu, quas ex Atomorum cæco concurſu omnes concretas eſſe putat. Interim quatuor Elementis ſuam ſedem ac regionem aſſignat. Poſteà quærit de Cœli ac Siderum motibus, de quibus tamen nihil certi decernit. Solis item ac Lunæ, Stellarúmque magnitudinem metitur; nec ea majora aut minora eſſe reperit, quàm nobis appareant. V. varias utriuſque, Solſtitii & Brumæ, cauſas reddit. Reddit & rationes cur Nox fiat: cur Aurora Solem præcedat;
A verſ. 613. ad v. 835. cur Dies ac Noctes viciſſim ſeſe ſuperent: cur Luna vultum ac figuram variet: cur denique Sol ac Luna interdùm laborent. Deinde redit ad Mundi novitatem, elegantique carmine proſequitur ordinem, quo quæque res aliæ poſt alias è Terrâ natæ ſunt nempè primùm herbæ, gramina, arbores; deinde aves, brutæ, & homines; quibus procreatis Tellus jam quaſi fœtu laſſa fecerit pariendi finem. VI. monſtra
A verſ. 835. ad v. 1090. quoque & portenta, quibus Natura tamen ſuum genus propagare non dedit, ab initio Mundi creata fuiſſe cenſet. Verùm negat ab initio Mundi, vel alio pòſt tempore, ullos unquam extitiſſe Centauros, aut Scyllas, aut Chimæras. Demùm quærit de primo hominum robore, vitâ, victu, cultu, moribus, domiciliis, matrimonio, atque
A verſ. 1090 ad 1160. ſermone. VII. docet unde illis ortus ſit Ignis: quomodo agros inter ſe primùm partiri cœperint pro facie, aut viribus, aut ingenio cujuſque: quomodò, repertis auro & pecuniâ, ditiores cæteris hominibus imperitaverint, donec, ortâ inviliâ, Reges occiſi fuerint, ac res ad plebem redièrit, legéſque & jura ſtatuta fuerint. VIII. Denique docet de primo Religionis ortu, cultúque Deorum: de Metallis, auro, argento, ære, ferro, plumbóque; quorum aurum priùs in contemtu jacuerit, ferrum verò ceſſerit in arma. Hinc belli bellandíque primam
A verſ. 1160. ad finem libri. artem primáque arma memorat. Poſt ferrum ſucceſſiſſe ait nexilem textilemque veſtem. Poſteà ſationis, inſitionis, agriculturæ, muſices, gulæ, poëſeos, & aliarum artium uſum ortum eſſe tradit.

T. LUCRETII CARI

LIBER QUINTUS.

QUIS potis eſt dignum pollenti pectore carmen
Condere pro rerum majeſtate, hiſque repertis?
Quiſve valet tantum verbis, ut fingere laudes
Pro meritis ejus poſſit, qui talia nobis
Pectore parta ſuo, quæſitáque præmia liquit?
Nemo, ut opinor, erit mortali corpore cretus.
Nam ſi, ut ipſa petit majeſtas cognita rerum,
Dicendum eſt, Deus ipſe fuit, Deus, inclyte Memmi,
Qui princeps vitæ rationem invenit eam, quæ

INTERPRETATIO.

Quis poteſt facere verſus dignos potenti animo ſecundùm dignitatem harum *rerum.* & ſecundùm *hæc inventa* de quibus diſputo? *Aut quis adeò diſertus eſt, ut queat componere dictis, prout par eſt, laudes illius, qui reliquit nobis tanta munera, quæ peperit & inveſtigavit* ſagaci *ſuâ mente? Nullus ut puto, qui ortus ſit de humano corpore. Namque, ſi loquendum eſt, prout ipſa dignitas nota rerum poſtulat, is ille fuit Deus, Deus*, inquam, *ò præclare Memmi, qui primus reperit eum modum vivendi, qui*

ANNOTATIONES.

1. *Quis potis eſt dignum, &c.*] Quintum hunc librum auſpicatur Lucretius ab laudibus illius viri, qui Sapientiam invenit; eúmque non modò Diis æquiparat, ſed & Deum appellat. Quippe cujus hæc inventa divina plus hominibus profuerint, quàm aut Cereris, ac Bacchi reperta aut Herculis tot ac tanta facinora; cùm aut hæc omnia mortalibus parùm utilia ſint: aut ſine his vita benè degatur: Sapientia verò omninò ſit utilis, ſine quâ non benè vivatur, tum quia fugat ab animis vitia cùm quia rerum Naturam omnem revelat, ac de Diis immortalibus plurima mortales edocet. Hæc autem proſequitur eleganter his 55. primis verſibus Videtur autem non alteri Philoſopho litare, quàm uni Epicuro ſuo. Sic enim ab ejuſdem Epicuri laudibus tertium librum inceperat. Sic jam infrà v. 56. Epicurum ſanè notat, cujus hîc veſtigia ingreſſus doctrinam explicat.

3. *Ut fingere.*] Lambinus, *Quis fingere.* Pareus, *Queis pingere. Queis*, ſup. *verbis.* Alii, *Quis fundere.* Benè autem, *Fingere*, hoc eſt, adumbrare, componere. Sic Cicero de amic. dixit, *Fingere ſermonem ad voluptatem alterius.*

5. *Parta ... quæſitáque, &c.*] Sic locutus eſt lib. 3. v. 420.

7. *Nam ſi, ut &c.*] Dactylus eſt, nec fit eliſio. Quod familiare eſt Lucretio.

8. *Ipſe.*] Lambinus legit *ille.*

Memmi.] Quis fuerit Memmius dictum eſt à nobis lib. 1. v. 26.

9. *Princeps.*] Primus. Sic lib. 1. v. 95. Porrò ex hoc loco multi colligunt non Epicurum intelligi hîc à Lucretio: ſed alium antiquiorem, ſive Pythagoram, ſive Socratem, ſive Thaletem,

Nunc appellatur SAPIENTIA, quique per artem
Fluctibus è tantis vitam, tantiſque tenebris,
In tam tranquillo, & tam clarâ luce locavit.
Confer enim divina aliorum antiqua reperta.
Namque Ceres fertur fruges, Libérque liquoris
Vitigeni laticem mortalibus instituiſſe:
Cùm tamen his poſſet ſine rebus vita manere,
Ut fama eſt aliquas etiam nunc vivere gentes.
At benè non poterat ſine puro pectore vivi.

INTERPRETATIO.

nunc vocatur Sapientia. Et qui per miram *diſciplinam poſuit vitam in tranquillitate, & in ſplendore adeò ſplendido*, poſtquam eripuit eam *è tantis tempeſtatibus, & è tantis obſcuritatibus. Etenim compara divina priſca inventa aliarum rerum* cum iſtis. *Scilicet Ceres dicitur prima docuiſſe homines ſegetes & Bacchus liquorem humoris, qui fit ex vite: quamvis tamen vita poterat exiſtere abſque his rebus, veluti rumor eſt quaſdam nationes jam nunc degere* ſine iis. *Verùm non poterat benè degi abſque libero*

ANNOTATIONES.

aut alium è ſeptem Sapientibus, Ita Firmianus lib. 3. de falsâ ſap. cap. 14. Verùm jam bis atque iterùm Lucretius prædicavit Epicurum primum nobis rerum Naturam expromſiſſe beatéque vivendi viam demonſtràſſe; lib. 5. v. 2. & lib. 1. v. 66.

12. *In tam tranquillo &c.*] Sic dicitur, *eſſe in tranquillo, ferri in tranquillum.* Lucill. Sed vide quàm benè paria paribus reddat. *è fluctibus, in tranquillo: è tenebris. in clarâ luce.*

13. *Aliorum.*] Hoc eſt, aliarum rerum, aliarum vitæ commoditatum, quas alii invenerunt. Cæteris autem inventis antiquis præfert Sapientiam, quæ una plus cæteris rebus faciat ad benè beatéque vivendum,

14. *Ceres.*] Frugum inventrix ac Dea fertur. Virg. 1. Georg. v. 147.

Prima Ceres ferro mortales vertere terram
Inſtituit, &c.

Hinc, teſtibus Varrone, Cicerone, & Arnobio, dicta eſt *Ceres* quaſi *Geres*, quòd *ſalutarium ſeminum frugem gerat*, ut verbis Arnobii lib. 3. utar.

Liber.] Bacchus, qui primus vini uſum reperiſſe fertur; & quem Liberum dictum refert Plutarchus in quæſt. cent. vel quia potantibus libertatis pater extat: vel quia libamen præbuit: vel quia *Liber* dictus eſt à liberâ Bœotiâ. Sic Horat. 3. carm. od, 24.

15. *Vitigeni liquoris laticem.*] Hoc eſt, vinum.

17. *Ut fama eſt. &c.*] Sic Diodorus Siculus lib. 3. narrat de iis populis qui oram ſinûs Arabici, & Troglodyticam regionem, & Æthiopiam Auſtralem incolunt, quorum alii piſcibus & teſtitudinibus; alii radicibus; alii frondibus, ſeminibus, & fructibus arborum; alii locuſtis veſcuntur, neque frugum aut vini uſum noverunt. Igitur ſine *pane & vino* benè poteſt vivi: at ſine *Sapientiâ* non poteſt. *Sapientia enim*, inquit Cicero lib. 1. de fin. *eſt una. quæ mæſtitiam pellat ex animis, quæ nos exhorreſcere metu non ſinat. quâ præceptrice in tranquillitate vivi poteſt omnium cupiditatum ardore reſtincto.*

18. *Sine pur pectore.*] Sine ſincero ac libero corde; quia ut ait Horatius,

Sincerum eſt niſi vas, quodcumque
infundis, areſcit.

Ita, niſi ſincerum cor habeas mentémque puram, non poteris beatè ac tranquillè vivere. Mentem autem puram ut habeas, *adhibenda eſt Sapientia*, ut ait Cicero 1. de fin. *quæ & terroribus cupiditatibúſque detractis, & omnium falſarum opinionum temeritate dereptâ, certiſſimam ſe nobis ducem præbeat ad voluptatem.* Itaque *purum pectus* vocat, quod rerum ignoratione non turbetur, nec erroribus obnoxium ſit. Sic v. 44. infrà.

Quò magis hic meritò nobis Deus eſſe videtur,
Ex quo nunc etiam per magnas didita gentes
Dulcia permulcent animos ſolatia vitæ.
Herculis antiſtare autem ſi facta putabis,
Longiùs à verâ multò ratione feiêre.
Quid Nemeæus enim nobis nunc magnus hiatus
Ille leonis obeſſet, & horrens Arcadius ſus?
Denique quid Cretæ taurus, Lernæáque peſtis
Hydra venenatis poſſet vallata colubris?
Quidve tripectora tergimini vis Geryonaï;

INTERPRETATIO.

corde. Quocircà eò digniùs videtur nobis Deus haberi ille, à quo tam ſuavia levamina viſa jam nunc diſperſa per magnas nationes demulcent mentes humanas. *Si verò credes præclarè geſta Herculis præſtare* his rebus profectò *longè procùl aberrabis à veritate rei. Quid enim* jam *nunc ille ingens rictus leonis Nemeai noceret nobis, aut aper horrendus Arcadius? Demùm quid taurus Candia, & exitium Lernaum*, nempè *Hydra circumcincta* etiam *ſerpentibus veneficis poſſet* nunc *nocere nobis? Aut quid triplex corporea potentia triplicis Geryonis*..

ANNOTATIONES.

19. *Hic.*] Nempè, Epicurus: vel alius, ſi malueris.

21. *Dulcia .... ſolatia vita.*] Sic lib. 6. v. 4.

22. *Herculis antiſtare &c.*] His 16. v. ſeqq. Herculis aliquot memorat labores, quos eò magis poſtponendos ait inventis Sapientiæ, quò Anima præſtat corpori. Hercules enim monſtris quidem, quæ corpori nocerent, mortales feliciter liberavit: at Epicurus, qui primus per artem mortales edocuit, Sapientiam, mentes omnibus terroribus ac cupiditatibus ſolvit, quæ beatè vivere non ſinunt: metum pepulit ex animis, quo percuſſi exhorreſcimus: errores disjecit, quibus vitæ humanæ beatitudo vexatur, ut ait Cicero 1. de fin.

Antiſtare.] Antecedere.

23. *Ferère.*] Alii, *feréris*; idem.

24. *Nemeaus hiatus leonis.*] Periphraſis; id eſt, leo Nemeæus. Hic eſt V. inter Herculis labores; numerantur enim XXXIV. præcipui. Scilicet erat in ſylvâ Nemeæâ, propè Cleonas Argiæ urbem in Peloponeſo, immanis Leo, quem cùm neque ſagittis neque impactâ clavâ interficere poſſet Hercules, unguibus apprehenſum diſſecuit; ejuſque pellem, quæ neque ſaxo, neque ferro erat penetrabilis, in veſtem ſibi aſſumpſit ac pro inſigni geſtavit. Sic Plaut. in Perſ. Sic Diodor. Sic Virg. 8. æn.

25. *Arcadius ſus.*] Hic fuit VII. labor, Neque enim ordinem ſervat Lucretius, ſed præcipuos tantùm Herculis labores enumerat. Erat igitur in Erymantho Arcadiæ monte horrendus aper, qui omnia vaſtabat; hunc vivum cepit Hercules, & ad Euryſtheum Mycenorum regem attulit.

26. *Creta taurus.*] Hic fuit IX. labor. Hunc autem taurum agros Cretenſium populantem etiam vivum adduxit Hercules ad Euryſtheum. Alii fabulantur immiſſum in Cretam fuiſſe à Neptuno, quem Minos Cretæ rex offenderat. Alii taurum fuiſſe illum, qui Europam Minoïs matrem tranſtulerat in Cretam: alii taurum cujus amore inſanièrat Paſiphaë Minoïs uxor. Virg. 6. æn

27. *Hydra ....*] Lernæa peſtis. Hic fuit III. labor. Erat ſerpens in aquis & terrâ vivax, cui nomen *Hydra* fuit ab *ὕδωρ aqua*; degentem hunc in Lernâ palude, Mycenas inter & Argos, capitibus ſeptem, vel ut alii volunt, quinquaginta aut centum terribilem; quorum uno abſciſſo duo renaſcebantur: admoto tandem igne ad ſingula capita interfecit Hercules.

28. *Tripectora.*] Adject. tripectorus, a, um, pro *tripector*; Sic Prudentius dixit, *unicolorus* pro *unicolor*; & *verſicolorus* pro *verſicolor*.

Et Diomedis equi ſpirantes navibus ignem,
Thracem Biſtoniáſque plagas, atque Iſmara propter;
Tantoperè officerent nobis? unúſque timendæ
Unguibus Arcadiæ volucres Stymphala colentes?
Aureáque Heſperidum ſervans fulgentia mala,
Aſper, acerba tuens, immani corpore ſerpens,
Arboris amplexus ſtirpem, quid denique obeſſet
Propter Atlantarum littus, pelagéque ſevera,

INTERPRETATIO.

aut equi Diomedis exhalantes flammam naribus, juxtà Thraciam, & regiones Biſtonias & Iſmara; aut aves illæ *Arcadiæ hamatis unguibus metuendæ, quæ incolebant Stymphala, adeò* jam *nocerent nobis?* Aut quid *horrendus draco* ille conſtans *ingenti corpore, complexus truncum arboris, intuens acerbè, cuſtodiens aurea mala tandem* jam *noceret* nobis *juxtà oram Atlantæam, & crudele mare,*

ANNOTATIONES.

Geryonaï.] Geryonæ, dicitur enim Geryo, onis: & Geryones, æ, vel is. Hic fuit X V I. labor Herculis. Erat autem Geryo Hiſpanorum rex non unâ ſuâ vi, ſed & duorum fratrum viribus corporis potens: unde *tripectorus tricorpor, triceps, & terampius* à Poëtis dictus eſt. Virg. 8. æn. v. 202 Horat. od. 14. lib. 1. Pauſan. & Diod. Siculus lib. 4. Hunc autem regem bello ſuperavit, ejúſque armenta abduxit Hercules.

29. *Diomedis equi, &c.*] Hic fuit V I. labor. Diomedes Thraciæ rex erat, qui equos, ut ait Diodorus citatus, non horreo aut avenâ, ſed humano ſanguine & carne paſcebat, ut ferociores forent. Illum devictum Hercules equis propriis dedit in pabulum. Sic Virg. 10. æn.

30. *Thracem . . . . propter.*] Hoc eſt, juxtà Thracem, ſeu Thraciam. Erat enim Thrax Diomedes.

Biſtoniáſque vel *plagas.*] Hoc eſt, regiones Thraciæ, ab urbe Byſtoniâ; vel, ut aliis placet, à Biſtone ſtagno. Ex quo *Thraces* dicti ſunt *Byſtonides*, apud Horat. od. 19. lib. 2.

Iſmara.] Plur. neut. in ſing. verò *Iſmarus*; mons eſt Thraciæ.

31. *Volucres Stymphala colentes.*] Hic fuit V I I I. labor. *Stymphalus*, ſing. maſcul. at plur. *Stymphala, orum*, neutr. Nomen eſt & urbis, & montis & paludis in Arcadiâ. In hâc palude, aut monte aves erant magnitudine gruibus pares, figurâ ibibus ſimiles: roſtra habebant ita ſolida, ut ferrum penetrarent; has ſagittis confixit Hercules, teſtibus Pauſaniâ & Catullo: teſte verò Diodoro Siculo lib. 4. ahenei crepitaculi ſonitu fugavit.

33. *Aureáque Heſperidum, &c.*] Hic fuit XIV. labor. Heſperides Heſperi filiæ tres, Ægle, Arctuſa & Heſperuſa, habuiſſe dicuntur hortos nemore aurifero pretioſos, in quibus Draco pervigil mala aurea cuſtodiret. Hunc interfecit Hercules, aureáque mala ſuſtulit. Diodor. Virg. 4. æn. & alii poëtæ.

34. *Acerba.*] Acerbè. Sic *mutua* pro *mutuò*. Id eſt, acerbo aſpectu intuens. Sic Virg. 3. georg. *Aſper acerba ſonans.*

35. *Stirpem.* Truncum.

36. *Atlantæum littus.*] Hoc eſt, ea Oceani pars, quæ Mauritaniam ab Occaſu alluit: ita dicitur ab Atlante monte, qui eam Oceani partem reſpicit.

Pelagéque ſevera.] Maria non navigabilia, & quæ navigantibus infeſta ſunt Sic lib. 4. v. 462. dixit. *Severa ſilentia noctis.* Pelage autem indeclinabile eſt nomen, grecè πελάγη; quo pariter utitur lib. 6. v. 619.

At Pelage multa & latè ſubſtrata videmus.

Scilicet, ut Tempe, Cete. Sic Manilius lib. 2. v. 90.

Atque hac ſeditio pelage nunc ſidera Luna
Mota tenet.

Ut benè caſtigavit Doctiſſimus vir Pe-

Quò

Quò neque noſter adit quiſquam, nec Barbarus audet?
Cætera de genere hoc, quæ ſunt portenta perempta,
Si non victa forent, quid tandem viva nocerent?
Nil, ut opinor. Ira ad ſatiatem terra ferarum
Nunc etiam ſcatit, & trepido terrore repleta eſt
Per nemora ac montes magnos, ſylváſque profundas:
Quæ loca vitandi plerumque eſt noſtra poteſtas.
At niſi purgatum eſt pectus, quæ prælia nobis
Atque pericula tunc ingratis inſinuandum?
Quantæ conſcindunt hominem cuppedinis acres
Sollicitum curæ? Quantique perinde timores?
Quidve ſuperbia, ſpurcitia, ac petulantia, quantas
Efficiunt clades? Quid luxus deſidiéſque?
Hæc igitur qui cuncta ſubegerit, ex animóque
Expulerit dictis, non armis, nonne decebit
Hunc hominem numero Divûm dignarier eſſe?
Cùm benè præſertim multa, ac divinitùs ipſa
Immortalibu' de Divis dare dicta ſuêrint;

INTERPRETATIO.

in quæ loca nemo noſtrum profectus eſt, neque externus quiſquam *auderet* adire? *Si omnia monſtra hujus generis, quæ fuerunt interfecta, non* jam *eſſent ſuperata, quid demùm viventia* jam *obeſſent* nobis? *Nihil, ut puto. Adeò terra jam nunc abundat feris ad ſatietatem, & plena eſt horrore tremendo per ſylvas &* per *magnos montes ac* per *ſaltus altiſſimos: quæ tamen loca fugiendi ſæpè noſtra eſt facultas. Verùm, ſi pectus non eſt purum, quæ certamina, &* quæ *diſcrimina ſunt nobis* etiam *invitis ſubeunda? Quàm magnæ ſollicitudines acutæ cupiditatis diſcerpunt anxium hominem? & quàm magni ſimiliter metus? Aut quid ambitio, ſordes, laſcivia, quàm magnas calamitates procreant* homini? *Quid luxuries, ac ſegnities? Ergò quicumque vicerit & ejecerit ex mente* hominum *hæc omnia verbis, non armis, nonne conveniens erit, ut is homo dignus ſit, qui recenſeatur inter Deos? Præcipuè quoniam conſueverit docere multas res ac divinitùs* quidem *ipſas de Diis immortalibus*;

ANNOTATIONES.

tius Daniel Huëtius ad noſtram editionem Manilianam.

37. *Barbarus.*] Exterus, quivis alius non Romanus.

40. *Ad ſatiatem.*] Sic v. 1390. & lib. 2. v. 102. Hoc eſt, valdè, abundè.

41. *Scatit.*] Pro *Scatet*, tertiæ conjug. Sic *fervo, is*, pro *ferveo, es*. Sic infrà v. 597. 950. & lib. 6. v. 896.

44. *Purgatum.*] Purum v. 18.

45. *Inſinuandum.*] Helleniſmus, pro *inſinuanda*; hoc eſt, *ineunda*. Sic lib. 1. v. 111. & alibi paſſim.

46. *Cuppedinis.*] Cupiditatis. Sic lib. 2. v. 1081. lib. 3. v. 1008. lib. 4. v. 1083. & lib. 6. v. 24.

51. *Non armis.*] Non ferro, ut Hercules.

52. *Hunc.*] Nempè Epicurum, ut monui ſuprà v. 1. not. de quo lib. 3. ſub initium. & lib. 1. v. 67. & ſeqq. Neque enim ſolùm de rebus Phyſicis ſcripſerat Epicurus: ſed & de Ethicis. Quæ autem de Phyſicis ſcripſit, ea penè integra remanſerunt Laërtii ſtudio ac curâ. Quæ verò de Ethicis, vix reliqua ſunt nonnulla in epiſtolis illius.

Dignarier.] Poëticè, pro *dignari*.

54. *Immortalibu'.*] Pro *immortalibus*; metri causâ.

Dare dicta.] Docere.

Atque omnem rerum Naturam pandere dictis;
Cujus ego ingreſſus veſtigia dum rationes
Perſequor, ac doceo dictis, quo quæque creata
Fœdere ſint, in eo quàm ſit durare neceſſum;
Nec validas ævi valeant reſcindere leges.
Quo genere inprimis Animi natura reperta eſt
Nativo primùm conſiſtere corpore creta:
Nec poſſe incolumis magnum durare per ævum;
Sed Simulacra ſolere in ſomnis fallere mentem,
Cernere cùm videamur eum, quem vita reliquit.
Quod ſupereſt, nunc huc rationis detulit ordo,
Ut mihi, mortali conſiſtere corpore Mundum,
Nativúmque ſimul, ratio reddunda ſit, eſſe:
Et quibus ille modis congreſſus materiaï

INTERPRETATIO.

Et manifeſtare verbis univerſam rerum Naturam. Cujus hominis *ſemitas ego ſecutus* ſum, *dum pergo tractare materiam ejus, ac demonſtro verbis, quàm neceſſe ſit res butictas permanere in eâ concordiâ, quâ precreatæ fuerint;* & quòd *nequeant deſtruere firmas leges temporis. Quo* in *genere præ ertim primò natura Animi juventa eſt fuiſſe creata de mortali corpore: nec poſſe ſalva permanere per longum tempus; verùm imagines conſue ceere decipere animum ſopore, quoniam videmur videre illum, quem vita de ervit. Quod* autē *reſtat, ordo materia jam deduxit* me eò, *ut cauſa danda ſit mihi Mundum conſtare perituro corpore, & unà fuiſſe natum: & quibus rationibus ille cœtus Atomorum*

ANNOTATIONES.

55. *Pandere.*] Sic lib. 1. v. 127.
——— *& rerum Naturam expandere dictis.*

56. *Cujus ego ingreſſus, &c.*] His 56. v. ſeqq. proponit jam libri hujus argumenta, quæ cum his quæ libro tertio & quarto docuit, aptè connectit. Cùm enim ex Epicuri doctrinâ diſputet de rerum Naturâ ac mortali exortu, priùs hactenùs de Animæ & Animi naturâ, tanquam de præcipuis ac nobilioribus rebus docuit: nunc verò de Mundo, atque de Mundi partibus, Terrâ, Mari, Cœlo, déque rebus omnibus quæ in illis continentur, ex ordine diſputaturus eſt. Itaque Mundum de novo factum, mortalémque futurum, atque ac ſingulas partes, nunc probare intendit. Præterea pollicetur ſe traditurum quâ lege coièrint Atomi ad Terræ Cœli, Maris, Siderum, Solis, ac Lunæ generationem. Tum quâ ratione Animantes, quæ nullo anteà tempore erant, natæ fuerint. Demùm unde orta ſit nominum impoſitio rebus; unde varius Deorum metus animis mortalium incuſſus, & quâ vi Sol, Luna, ac Sidera ferantur, ne fortè hæc volvi credamus aliquâ Deorum potentiâ, quos otioſos eſſe vult, ſecretos à rebus noſtris, ac ſecuram agere vitam. Quæ quidem omnia, ſi benè memineris, initio libri primi, cùm totius operis ſui univerſam propoſuit materiam, ritè pollicitus erat, nempè à v. 50. ad v. 64. & iterùm à v. 128. ad v. 139.

Ingreſſus.] Sup. *ſum.*

60. *Reperta.*] Nempe lib. 3. in quo mortales Animas eſſe docuit.

62. *Nec poſſe incolumis &c.*] Sic lib. 3. v. 605.

63. *Simulacra.*] Rerum imagines, de quibus fuſiùs lib. 4.

64. *Cernere cùm, &c.*] Sic lib. 1. v. 135. Hinc Alii legunt, *Cernere ut.* vel, *Cenere uti &c.* Pareus tamen *Cernere cùm.*

65. *Huc.*] Alii, *me*: alii *me huc.*

68. *Congreſſus materiai.*] Cœtus Atomorum, concilium primorum corporum.

Fundârit Terram, Cœlum, Mare, Sidera, Solem,
Lunaïque globum; tum quæ tellure animantes
Extiterint, & quæ nullo ſint tempore natæ:
Quóve modo genus humanum variante loquelâ
Cœperit inter ſe veſci per nomina rerum;
Et quibus ille modis Divûm metus inſinuârit
Pectora, terrarum qui in Orbi ſancta tuetur
Fana, lacus, lucos, aras, ſimulacráque Divûm.
Prætereà Solis curſus, Lunæque meatus
Expediam, quâ vi flectat Natura gubernans;
Ne fortè hæc inter Cœlum Terrámque reamur
Libera ſponte ſuâ curſus luſtrare perennes,
Morigera ad fruges augendas atque animantes:
Néve aliquâ Divûm volvi ratione putèmus.
Nam, benè qui didicêre Deos ſecurum agere ævum,
Si tamen intereà mirantur, quâ ratione

INTERPRETATIO.

conſtruxerit Terram, Cœlum, Mare Aſtra, Solem, & corpus rotundum Lunæ; deinde quæ animali nata ſint de terrâ, quæ tamen nullo tempore an eà orta fuerint: & quâ ratione gens hominum inceperit uti mutuò ſeipſis linguâ mutante per diverſa *nomina rerum: & quibus rationibus ille timor Deorum intraverit* in *corda* hominum, *qui* ſcilicet timor *conſervat in orbe terrarum ſacra templa, lacus, nemora, altaria & ſtatuas Deorum. Deniq; que oſtendam quâ potentiâ Natura regens gubernet curſus Solis, atque vias Lunæ; Ne forſan credamus hæc* ſidera *libera pergere ſuâ vi motus* ſuos *perpetuos inter Cœlum ac Terram, obſequentia ad amplificandas* terræ *plantas &* brutas *animantes; aut ne credamus* ea *moveri aliquo numine Deorum. Etenim, qui benè noverunt Divos vivere tranquillam vitam, interim tamen ſi admirantur quomodo cuncta res queant*

ANNOTATIONES.

73. *Veſci.*] Hoc eſt, *uti.* inquit Nonius, qui ſic legit & interpretatur hunc verſum. Quo ſenſu Virg. 1. æn. ait.

Quem ſi fata virum ſervant, ſi veſcitur aurâ.

Et ipſe Lucretius iterùm infrà v. 855. Quāquam Joannes Nardus habet *noſci.*

74. *Inſinuârit pectora.*] Sup. *ſe in.* Sic abſolutè uſurpat hoc verbum alibi paſſim.

75 *Qui in.*] Non cliſio fit vocalis *i.* ſed corripitur. Quod familiare eſt noſtro Poëtæ.

Tuetur.] Hoc eſt, facit ut homines Diis conſecrent templa, aras, lucos, ſtatuas, &c.

76 *Lacus.*] Hoc eſt, *ædes.* Pars pro toto. *Lacus* enim interdùm accipitur pro *trabe* in ædificiorum contignationibus aut pro *tignorum interſtitio*, lacuum quamdam ſimilitudinem referente. Sic Lucilius,

Reſultant ædéſque, lacúſque, &c.

78. *Natura gubernans.*] Sic v. 108. Plinius vocat eam rerum parentem ac opificem. Seneca lib. 4 de benef. hanc facit Deum, à quo cuncta fiant & regantur. *Quid enim*, inquit, *aliud eſt Natura, quàm Deus, & divina Ratio toti mundo ac partibus inſerta?* Lucretius aliam à Deo facit.

79. *Hæc.*] Lamb. benè; ſupple Solem & Lunam. Alii *hic.*

80. *Libera ponte ſuâ &c.*] Hoc eſt, ad libitum ſpatiari, moveri.

81. *Morigera.*] Obſequentia, ſeſe accommodantia, apta.

83. *Nam, benè, &c.*] Hi 9. v. iterantur lib. 6. v. 57. & ſeqq. lib. 1. v 56. & ſeqq & lib. 2. v. 645. & ſeqq. eadem ferè docuit.

Quæque geri poſſint, præſertim rebus in illis,
Quæ ſuprà caput ætheriis cernuntur in oris,
Rurſùs in antiquas referuntur Relligiones,
Et dominos acres adſciſcunt, omnia poſſe
Quos miſeri credunt, ignari quid queat eſſe,
Quid nequeat, finita poteſtas denique cuique
Quânam ſit ratione, atque altè terminus hæreat.
Quod ſupereſt, ne te in promiſſis plura moremur,
Principiò Maria ac terras cœlúmque tuere.
Horum naturam triplicem, tria corpora, Memmi,
Tres ſpecies tam diſſimiles, tria talia texta,
Una dies dabit exitio; multóſque per annos

INTERPRETATIO.

fieri, præcipuè in rebus iis, quæ ſuper caput noſtrum *videntur in aëris regionibus, iterùm reducuntur in priſcas Superſtiones. & admittunt ſeveros dominatores, quos* illi *infelices putant poſſe* facere *cuncta, ignari* quippè *quid poſſit creari, quid non poſſit. & quomodo demùm potentia limitata ſit. & metapoſita ſit radicitùs cuique rei. Quod reliquum eſt, ne retardemus te ampliùs in pollicenationibus* noſtris, *primùm aſpice æquora, terras, & cœlum. Unica dies, ô Memmi, deſtruet tergiminam, tria corpora, tria genera tam diſparia, tres tantas texturas horum* trium; *& maſſa atque machina Mundi,*

ANNOTATIONES.

85. *Geri.*] Fieri, adminiſtrari, ut paſſim alibi monui. Lambinus autem ſemper legendum putat, *Geni* quaſi *Gigni.*

88. *Dominos acres.*] Superbos, ac ſeveros Deos, quos miſeri metuant, ac ignari rerum adorent tanquam rerum Authores.

90. *Quid nequeat, &c.*] Hi 2. v. poſiti ſunt ſuprà lib. 1. v. 77.

91. *Hæreat.*] Dactylus pro ſpondæo. Alii *hæ*[illegible].

92. *Quod ſupereſt, &c.*] His 6. v. jamjam conſerit manus poëta, jubet que Mĕmium obſervare imprimis *Terras, Cœlum*, ac *Mare*; quæ dies una integro dabit exitio. Quod quidem negant Ariſtoteles lib. 1. de Cœlo, & Plato in timæo. Quanquam etiam in eo diſcrepant, quòd hic quidem nativum, & à Deo creatum eſſe Mundum ait, ſed interiturum aliquando negat; non quòd ſuâ naturâ immortalis ſit, ſed quòd non deceat ſapientiam Dei opificis tantū opus aut diſſolvere aut diſſolvi ſinere. Ille verò, quidquid natum ſit, id interire poſſe atque interiturum eſſe vult. Cœlum autem neque natum eſſe, neque unquam interiturum. Non unus autem Ariſtoteles gloriari debet ſtatuiſſe Mundum ingenitum, atque æternum: antè ipſum enim idem docuerunt Xenophanes, Parmenides, Meliſſus, Philolaüs, Ocellus, Ariſtæus, Chaldæi, & alii. Similiter non unus Epicurus ex veteribus Philoſophis initium fecit Mundo; namque dederunt Empedocles, Heraclitus, Anaximander, Anaximenes, Anaxagoras, Archelaüs, Diogenes, Leucippus, Democritus, Brachmaræ, Ægyptii & alii. Rectè autem & congruè ſacro Fidei dogmati ſenſit Epicurus, dum initium fecit Mundo: ſed erravit in eo quòd Mundum non auctore Deo cœpiſſe crediderit, cùm ſacra Fides doceat Deum eſſe, qui *In principio cœlum & terram creaverit.* Erravit, & alii Philoſophi cum ipſo, in eo, quòd non ex nihilo, ſed ex præexiſtente materiâ creatum eſſe Mundum docuerit. Itaque ab hoc v. 92. ad v. 418. diſputaturus eſt acriter Poëta de Mundi primo exortu, & ejuſdem futuro interitu.

94. *Memmi.*] Quis fuerit diximus lib. 1. v. 27.

96. *Dabit exitio.*] Sic infrà v. 998. Et lib. 2. v. 1144.

Suſtentata ruet moles, & machina Mundi.
Nec me animi fallit quàm res nova, miráque menti
Accidat exitium cœli terræque futurum;
Et quàm difficile id mihi ſit pervincere dictis:
Ut fit, ubi inſolitam rem adportes auribus antè,
Nec tamen hanc poſſis oculorum ſubdere viſu,
Nec jacere indù manus, via quâ munita fideï
Proxima fert humanum in pectus, templáque mentis.
Sed tamen effabor: dictis dabit ipſa fidem res
Forſitan, & graviter terrarum motibus Orbis
Omnia conquaſſari in parvo tempore cernes.
Quòd procùl à nobis flectat Fortuna gubernans,
Et ratio potiùs, quàm res perſuadeat ipſa,

Interpretatio.

Quæ duravit per plura ſecula penitùs *corruet. Neque ratio mentis decipit me, quàm nova quámve admiranda res eveniat animo* noſtro, *futura* illa *ruina cœli & terræ. Et quàm perdifficile ſit mihi demonſtrare iſtud verbis veluti accidit, cùm afferas rem antè à inſuetam auribus, neque tamen queas ſubjicere illam oculis, neque dare inter manus, per quas partes via maximè propinqua transfert in cor hominum, & in ſedes animi firmam fidem* rerum. *Verumtamen dicam: fortè res ipſa reddet fidem verbis* meis, *& videbis brevi tempore* forſan *res cunctas diſſolvi vehementer conquaſſationibus* ipſius *globi terrarum. Quod Sors, quæ regit* omnia, *avertat longè à nobis, & ratio magis, quàm res ipſa edoceat* nos, *res cunctas*

Annotationes.

Sic igitur magni quoque circum mœnia Mundi
Expugnata dabunt labem, putréſque ruinas.

98. *Nec me animi fallit, &c.*] His 13. v. interim fatetur hoc dogma de Mundi interitu mirum videri; diffiditque, præ novitate doctrinæ hujus, ſe fidem apud auditores inventurum, cùm rem experimento comprobare non valeat; quanquam, inquit, res ipſa forſan dabit fidem, ac totùm Mundum brevi tempore conquaſſari cernemus; quod Fortuna gubernans procùl avertat à nobis,

Et ratio potiùs, quàm res perſuadeat ipſa.

Animi fallit.] Sup. ratio. Sic lib. 1. v. 921. Genus loquendi Latinis uſitatum, ſed maximè Poëtis. Vel, *Animus fallit*, ut notatum eſt lib. 1. v. 137.

102. *Viſu.*] Viſui, hoc eſt, oculis. Sic Terent. in adelph. *veſtitu nimio indulges*, pro *veſtitui*.

103. *Nec jacere indù manus.*] Hoc eſt, nec manibus tractandam dare. Eſt enim, indù, vel *endò* antiqua præpoſitio, quæ valet *in*, ut notatum eſt lib. 1. v. 1094. lib. 4. v. 775. &c.

Quâ.] Per quam partem.

Munita Fidei.] Munitam fidem: Sic alibi paſſim, *clauſa domorum, ſtrata viarum, &c.* pro *clauſas domos, ſtratas vias. &c.* Sic lib. 3. v. 497. *Munita viai.*

104. *Proxima.*] Sup. via: hoc eſt, maximè propinqua, maximè certa. Ea enim maximè credimus, quæ cernimus ac tangimus, ut docuit lib. 1. v. 424.

Senſus: quo niſi prima fides fundata valebit,
Haud erit occultis de rebus quò referentes
Confirmare animi quidquam ratione [*queamus.*

Idem v. 694. 700. &c.

Templaque mentis.] Hoc eſt, in præcordia, quæ ſunt ſedes mentis, ut docuit lib. 3. 141.

108. *Fortuna gubernans.*] Benè ad mentem Epicuri, qui omnia temerario ac fortuito caſu fieri, ac geri voluit. Sunt

Succidere horriſono poſſe omnia victa fragore.
Quâ priùs aggrediar quàm de re fundere fata
Sanctiùs, & multò certâ ratione magis, quàm
Pythia, quæ tripode è Phœbi, lauróque profatur,
Multa tibi expediam doctis ſolatia dictis;
Relligione refrænatus ne fortè rearis
Terras, & Solem, & Cœlum, Mare, Sidera, Lunam
Corpore divino debere æterna manere;
Proptereáque putes ritu par eſſe Gigantum,
Pendere eos pœnas immani pro ſcelere omnes,
Qui ratione ſuâ diſturbent mœnia Mundi,
Præclarúmque velint cœli reſtinguere Solem,
Immortalia mortali ſermone notantes.

INTERPRETATIO.

poſſe ſubtercadere horrendo cum *ſonitu*, *ubi expugnata fuerint* tempore. *Quâ de re antequàm incipiam prædicere fatales caſus diviniùs & cum longè veriori certitudine*, *quàm Pythia* ſacerdos, *quæ loquitur è tripode, & è lauro Apollinis*, *aperiam tibi doctis verbis meis plura ſolamina* vitæ; *ne fortaſsè repreſſus Superſtitione credas Terras, & Solem, & Cœlum, Æquor, Aſtra, & Lunam debere permanere* quaſi *immortalia ex divino corpore*; *& idcirco credas ſimile eſſe more Gigantum, eos omnes luere ſupplicia pro crimine crudeli, qui* nempè *ratione ſua evertant ambitus Mundi, & cupiant extinguere ſplendidũ Solẽ Cœli, vocante. mortali nomine res, quæ ſunt immortales*;

ANNOTATIONES.

tamen qui legunt, *Natura gubernans*, ad ſenſum verſûs ſuperioris 78.

111. *Quâ priùs aggrediar, &c.*] His 12. v. priuſquàm aggrediatur Poëta *fundere fata* de Mundi interitu, hoc eſt, certis rationibus evincere ac perſuadere certiùs Mundum interiturum, quàm præfata eſt olim Pythia Phœbi Sacerdos ac fatidica, monet Memmium ſuum atque auditorem omnem ſe vereri, ne arbitrarı corpore divino conſtare Cœlum, Terram, Mare, Solem, ac Sidera. &c. ejuſdem illum faciant criminis reum, cujus olim Gigantes rei, qui magnâ temeritate adorti ſunt diſturbare mœnia Mundi, pœnas pro immani ſcelere luerunt. Quod & ipſe timet, ne cenſeatur iiſdem pœnis dignus, dum Mundi æternitati minari videtur, ac ſtudet notare mortali ſermone ea, quæ hactenùs immortalia quibuſdã Philoſophis viſa ſunt, præclarúmque cœli Solem reſtinguere vult.

Fundere fata.] Prædicare, reſponſa dare, lib 1. v. 738.

112. *Sanctiùs & multò, &c.*] Hi 2. v. poſiti ſunt lib. 1. v. 739. Conſule annotationes ibi noſtras.

115. *Relligione refrænatus.*] Hoc eſt, ſuperſtione & inani Deorum metu repreſſus.

117. *Corpore divino .. .. æterna.*] Hoc eſt, æterna ac immortalia eſſe æquè ac Deos, v. 112.

118. *Proptereáque putes &c.*] Hoc eſt, Et idcirco putes æquum eſſe eos omnes dare pœnas pro ſuâ impietate, ut Gigantes impios, qui ſuis rationibus Mundum interiturum eſſe probare conantur ſicut Gigantes olim cœlum diſturbare, ac Diis bellum inferre auſi ſunt.

120. *Mœnia Mundi.*] Cœlum, quod ambitu ſuo munit & circumcingit Mundum. Sic lib. 1. v. 74. 1094. lib. 2. & 3. paſſim.

121. *Reſtinguere.*] Eleganter. Sol enim ignis creditur.

122. *Immortalia.*] Nempè, Cœlum, Solem, Lunam.

Mortali ſermone notantes.] Mortalia ea eſſe dicentes.

Quæ procùl uſque adeò divino ab Numine diſtent,
Inque Deûm numero quæ ſint indigna videri;
Notitiam potiùs præbere ut poſſe putentur,
Quid ſit vitali motu ſenſúque remotum.
Quippe etenim non eſt, cum quovis corpore ut eſſe
Poſſe Animi natura putetur, conſiliúmque:
Sicut in æthere non arbor; non æquore ſalſo
Nubes eſſe queunt; neque piſces vivere in arvis:
Nec cruor in lignis; nec ſaxis ſuccus ineſſe.
Certum ac diſpoſitum eſt, ubi quidquid creſcat & inſit.
Sic Animi natura nequit ſine corpore oriri
Sola, neque à nervis & ſanguine longiter eſſe.

INTERPRETATIO.

Quæ quidem res oportet ut *longè prorsùs abſint à divinâ naturâ, & quæ* res oportet ut *non ſint digna haberi in numero Deorum: Sed ut magis credantur poſſe dare cognitionem, quid ſit alienum à motu & ſenſu vitali. Neque enim* ratio ulla eſt, *ut natura Animæ & Mentis credatur poſſe exiſtere in quolibet corpore: veluti arbor non* poteſt exiſtere *in aëre; neque nubila poſſunt eſſe in campis ſalſis* maris: *neque piſces* poſſunt *degere in agris: neque ſanguis* poteſt eſſe *in lignis: neque humor* poteſt *eſſe in lapidibus. Conſtat atque ſtatutum eſt, quo in loco quæque res naſcatur & exiſtat. Ita natura Animæ non poteſt ſola naſci abſque corpore, neque procùl abeſſe à nervis & à ſanguine.*

ANNOTATIONES.

123. *Quæ procùl uſque adeò &c.*] His 24. v. ſeqq. nihilominùs ait tantùm abeſſe, ut, quæ de interitu Mundi futuro docet, ea Deorum numinibus, ac Diis immortalibus aliquid detrahant, ut eorum dignitatem ac naturæ præſtantiam tueantur; cùm inde notitiam habeamus quid corpore divino præditum ſit, quid verò non ſit. Quid enim Diis indignum magis videtur, quàm eorum immortalitate, æternitate, ac divino ſenſu prædita eſſe prædicare Cœlum, Terram, Mare, Solem, Lunam, & Sidera, (quod faciunt, qui hæc immortalia eſſe volunt) quæ tamen ne Animâ quidem donata eſſe queunt, cùm non magis in illis Animâ eſſe poſſit, quàm aut arbor in æthere, aut nubes in mari, aut piſces in arvis, aut ſanguis in arboribus, aut ſuccus in ſaxis. Nimirùm,

Certum ac diſpoſitum eſt, ubi quidquid creſcat & inſit.

Sic Anima nequit oriri, aut eſſe extrà corpus, nervos, ac ſanguinem. Quam ſententiam jam ſuprà tutus erat lib. 3. v. 557. & 786. Sed, quàm impia ſit, & à verâ ratione aliena, conſtat vel ex ipſo Fidei dogmate; Animas enim immortales eſſe Fides docet. Præterea ſatis abundè factum eſt à nobis Lucretianis objectionibus adversùs Animæ humanæ immortalitatem lib. 3. Quo ſit, ut hic ad nauſeam ea non repetamus. Ea igitur Lucretii mens eſt, ut ex Epicuri doctrinâ notet mortali ſermone Cœlum, Lunam, Sidera, Terras, ac Mare, &c. Unde peritura illa arguit.

128. *Animi natura,*] Anima. Sic enim lib. 3. v. 422. & ſeqq. monet ſe hoc utrumque vocabulum, *Animam & Animum* promiſcuè interdùm uſurpare.

Conſiliúmque.] Mentémque, ut ait lib. 3. v. 94.

Primùm Animum dico, Mentem quem ſæpè vocamus,
In quo Conſilium vitæ, regiménque locatum eſt.

129. *Sicut in æthere, &c.*] Hi 13. v. ſeqq. ſuprà poſiti ſunt lib. 3. v. 786. Conſule ibi annotationes noſtras.

Quæ, quoniam manuum contactum fugit & ictum,
Tactile nil nobis quod ſit, contingere debet;
Tangere enim non quit, quod tangi non licet ipſum.
Quare etiam ſedes quoque noſtris ſedibus eſſe
Diſſimiles debent, tenues de corpore eorum.
Quæ tibi poſteriùs longo ſermone probabo.
Dicere porrò hominum causâ voluiſſe parare
Præclaram Mundi naturam; proptereáque
Id laudabile opus Divûm laudare decere,
Æternúmque putare, atque immortale futurum;
Nec fas eſſe, Deûm quod ſit ratione vetuſtâ
Gentibus humanis fundatum perpetuo ævo,
Sollicitare ſuis ullum de ſedibus unquam;

INTERPRETATIO.

qua quidem Natura Deorum *cùm fugiat tactum & plagas manuum* noſtrarum, ea ſanè *non debet tangere aliquid, quod poſſimus tangere: etenim* illud *non poteſt tangere, quod ipſum non poteſt tangi. Qua propter ſedes* Deorum *debent etiam eſſe diſpares noſtris ſedibus*, quippe quæ *ſubtiles quaſi de materiâ illorum* ſint. *Quas res demonſtrabo tibi infrà multis rationibus* ac verbis. *At verò dicere* Deos *voluiſſe propter homines præparare pulchram* hanc *univerſi naturam; & ideò conveniens eſſe collaudare opus Deorum, & exiſtimare* illud *eſſe ab æterno, & fore ſempiternum; neque licitum eſſe conari movere unquam aliquid de ſuis ſtationibus, quod ſit ſtabilitum antiquo conſilio Deorum in gratiam generis humani ab æterno tempore;*

ANNOTATIONES.

gilat &c. & lib. 6. v. 1181. Sic Plautus, Horatius, Catullus & alii poëtæ utramque hanc vocem, *Mens animi*, conjungunt.

155. *Tenues de corpore eorum.*] Tenues, quaſi de materiâ, de Atomis, de corpuſculis, ex quibus Dii conſtant.

162. *Dicere porrò hominum, &c.*] His 35. v. totus in id incumbit Poëta, ut Mundum hunc hominum causâ non fuiſſe à Diis paratum perſuadeat. Unde non ſit, cur quiſquam mortalis, quaſi memor tanti beneficii à Diis accepti, tantum laudet opus, æternumque putet, ac futurum immortale. Quid enim, inquit ingratus ille vir, gratia noſtra potuit apud Deos, ut Mundum in noſtrûm gratiam condiderint, qui nullam à nobis gratiam erant relaturi? Deinde, quid novi fuit, inquit, ut Dii, qui ſummâ pace fruuntur, illicerentur ad ſui aut hominum causâ priorem ſuam vitam otioſam mutandam, & ut hominum ac rerum creatarum curam ſuſciperent, cùm antea pulchrè, beatéque viverent? Præterea quid mali fuiſſet nobis creatos non fuiſſe? Qui enim vitæ amorem guſtavit, is jure merito cupit vivere: at qui nunquam fuerunt, non eſt quòd vitæ voluptate retineantur. Denique quomodo Dii Mundum in hominum gratiam fabricâſſe potuerint, niſi prævio exemplari, atque præviâ cognitione? Nihil enim fieri poteſt ſine ideâ. Verùm unde primùm Diis inſita eſt idea Mundi creandi? Unde innata eſt illis Mundi notitia, per quam animo cernerent, quid facere inſtituerent? Etenim cùm ex atomis creandus fuit Mundus, nullo alio modo vim illarum cognoſcere potuiſſent Dii, hoc eſt, quid illæ valerent mutatâ poſiturâ, niſi Natura creando Mundum ex cœtu temerario atomorum illis ſpecimen dediſſet, ac per ipſum rerum exortum experti eſſent, quæ vis eſſet atomorum. Igitur non à Diis creatus eſt Mundus, ſed ex temerario, Naturâ tamen duce, Atomorum concurſu atque congreſſu factus. Impia ſanè Sententia, quæ virtutem Deo Omnipotenti detrahit.

163. *Sollicitare.*] Quaſi, *Solo citare*, in-

Nec verbis vexare & ab imo evertere Summam :
Cætera de genere hoc affingere & addere, Memmi,
Deſipere eſt. Quid enim Immortalibus, atque beatis
Gratia noſtra queat largirier emolumenti,
Ut noſtrâ quidquam cauſâ gerere aggrediantur?
Quídve novi potuit tantò poſt antè quietos
Inlicere, ut cuperent vitam mutare priorem?
Nam gaudere novis rebus debere videtur,
Cui veteres obſunt: ſed, cui nihil accidit ægri,
Tempore in anteacto cùm pulchrè degeret ævum,
Quid potuit novitatis amorem accendere tali?
An, credo, in tenebris vita ac mœrore jacebat,
Donec diluxit rerum genitalis origo?
Quídve mali fuerat nobis non eſſe creatis?

INTERPRETATIO.

neque licitum eſſe *labefactare dictis, ac disjicere ab fundo* ipſum *Univerſum: & fingere* ſibi *atque adjungere reliqua ejuſmodi, delirare eſt. ô Memmi. Quid enim commodi beneficium noſtrum poteſt tribuere* Diis *immortalibus & beatis ut ſuſcipiant facere aliquid propter nos? aut quæ novitas potuit incitare* illos, *qui adeò multùm antè conquieſcebant, ut vellent commutare priſtinam* ſuam *vivendi rationem? Etenim ille videtur debere delectari rebus novis, cui priſtina nocent: verùm, cui nihil ægritudinis evenit, cùm beatè viveret vitam in præterito tempore. quænam res potuit incutere cupidinem novitatis tali* homini? *An, puto, vita* Deorum *ſepeliebatur in tenebris & erat in triſtitiâ uſquedū nativus ortus rerū illuxit? Aut quid dāni fuiſſet nobis non fuiſſe natis?*

ANNOTATIONES.

quit Feſtus: hoc eſt, è loco ſuo movere, aut labefactare.

164. *Summam.*] Univerſum, Mundum, τὸ πᾶν, Omne, quod ſcilicet

Gentibus humanis fundatum eſt perpetuo ævo.

166. *Immortalibus.*] Sup. Diis. Quam rationem hîc proſequitur Lucretius, eandem præclarè deducit Lactantius & refutat lib. 7. cap. 5.

167. *Largirier*] Poëticè, pro *largiri.*

169. *Quidve novi potuit, &c.*] Sic præclarè Cicero. 1. de Nat. Deor. eandem rationem proſequitur his verbis:

Quid autem erat, quod concupiſceret Deus Mundum ſignis & luminibus, tanquam Ædilis ornare? ſi, ut Deus ipſe melius habitaret, antea videlicet tempore infinito in tenebris, tanquam in gurguſtio, habitaverat. Poſt autem varietaténe eum delectari putamus, quâ Cœlum, & Terras exornatas vidêmus? quæ iſta poteſt eſſe oblectatio Deo? quæ ſi eſſet, non eâ tamdiu carere potuiſſet. An hæc, ut ferè dicitis, hominum cauſâ à Deo conſtituta ſunt? ſapientúmne? propter paucos ergò tanta facta eſt rerum molitio. An ſtultorum? at primùm cauſa non fuit, cur de improbis benè mereretur &c. Duo igitur circa Mundi conſtitutionem peccavit Epicurus I. quòd voluit non Deum, ſed caſum eſſe cauſam Mundi. II quòd cenſuit neque Dei cauſâ, neque hominis gratiâ Mundum eſſe factum.

170. *Inlicere.*] Antiquè pro *illicere.*

177. *Fuerat.*] Lambinus; benè. Pareus & alii quidam *fueret*, pro *fuiſſet*, ita videtur uſus hoc verbo Lucretius paſſim; ſic infrà v. 1342 & lib. 3. v. 849.

Creatis.] In dativo caſu, benè. Sic Latini ſcriptores loquuntur, ut ſimilem caſum ponant antè & poſt infinitivum *eſſe.* Quanquam non ea ſemper conſtructio ſervatur. Sic infrà v. 181. non *crea-*

Natus enim debet, quicunque eſt, velle manere
In vitâ, donec retinebit blanda voluptas.
Qui nunquam verò vitæ guſtavit amorem,
Nec fuit in numero, quid obeſt non eſſe creatum?
Exemplum porrò gignundis rebus, & ipſa
Notities hominum Divis unde inſita primùm,
Quid vellent facere ut ſcirent, animóque viderent?
Quóve modo eſt unquam vis cognita principiorum,
Quidnam inter ſe ſe permutato ordine poſſent,
Si non ipſa dedit ſpecimen Natura creando?
Namque ita multa modis multis primordia rerum

INTERPRETATIO.

Etenim quicunque creatus eſt, is debet *cupere permanere in vitâ, quandiu dulcis voluptas retinebit* eum. *At, qui nunquam deguſtavit voluptatem vitæ, neque fuit in numero* viventium, *quid nocet tali homini non fuiſſe natum? Verùm unde etiam principiò exemplare*, quod ſequerentur in *rebus creandis*, notum eſt, & unde *idea hominum innata eſt Diis*, *ut cognoſcerent*, & *mente intuerentur quid cuperent agere?* & *quânam ratione poteſtas Atomorum fuit iis unquam nota*, *quidnam valerent invertâ* illarum *inter ſe poſiturâ? niſi Natura ipſa dedit iis exemplare gignendo* res ipſas? *Etenim plurima principia rerum adeo variis modis agitata fuerunt*

ANNOTATIONES.

to. ſed *Creatum* legitur, etiamſi dativus caſus præceſſerit.

181. *In numero.*] Sup. viventium.

182. *Exemplum.*] Exemplare, quod ſcilicet Dii ſequerentur in creandis rebus.

183. *Notities.*] Hoc eſt, ipſa idea, ad quam novetint Dii creare gentem humanam.

187. *Natura.*] Natura gubernans, ut ait ſuprà v. 78.

188. *Namque ita multa, &c.*] Scilicet argumĕtatur Lucretius ex principiis ſuis, quæ ſuprà poſuit lib. 1. & 2. Docuit enim cùm Deos, tum homines æquè ex Atomis fieri, ac cæteras res creatas. Qui verò, inquit, vis Atomorum perſpecta fuiſſet Diis, antequam illæ ad novas generationes convenirent? Vult enim mutuam Atomorum occurſationem atque indefeſſam pugnam *ex infinito tempore* præceſſiſſe earum concilium atque cœtum. Hæ verò, cùm ſuopte niſu tantùm percutiant ac reſiliant, atque in varias inde generationes ferantur, non poterant præmittere ſui exemplar in mente Deorum opificum, antequàm in res ipſas novas creatas convenissent. Unde nam ergò Dii rerum creandarum notitiam habuerint?

Itaque negat Epicurus Mundum operâ Deorum eſſe factum: ſed docet omnia eſſe effecta Naturâ, ſeu Fortunâ ac caſu, hoc eſt, Atomorum fortuito concurſu. Neque enim voluit Fortunam, aut Sortem eſſe aliquam, quæ per ſe temperaverit Atomos, & ad tales effectus, quos videmus, diſpoſuerit: ſed ipſas Atomos ipſam eſſe Fortunam, quatenùs nullâ præmeditatione ſibi invicem occurrentes ſeſe complectuntur, réſque concretas, prout contigerit, faciunt. Ita enim Epicuri mentem explicavit Lucretius lib. 1. v. 1020.

Nam certè neque conſilio primordia rerum
Se ordine quæque ſuo, atque ſagaci mente locârunt:
Nec quos quæque darent motus pepigere profectò:
Sed quia multa modis multis mutata per Omne, &c.

Et infrà jam v. 420. ubi repetit hos verſus.

Ex infinito jam tempore percita plagis,
Ponderibúſque ſuis conſuerunt concita ferri,
Omnimodiſque coïre, atque omnia pertentare,
Quæcunque inter ſe poſſint congreſſa creare;
Ut non ſit mirum, ſi in tales diſpoſituras
Deciderunt quoque, & in tales venêre meatus,
Qualibus hæc rerum geritur nunc Summa novando.
Quòd ſi jam rerum ignorem primordia quæ ſint,
Hoc tamen ex ipſis Cœli rationibus auſim
Confirmare, aliíſque ex rebus reddere multis,
Nequaquam nobis divinitùs eſſe paratam
Naturam rerum: tantâ ſtat prædita culpâ.
Principiò, quantum Cœli tegit impetus ingens,

INTERPRETATIO.

ictibus jam ab æterno tempore, & ſolita ſunt moveri perlata ſuâ gravitate, & omnibus modis convenire inter ſe, *& turbare res cunctas, quæ* ipſa *inter ſe congregata queant procreare, ut mirandũ non ſit, ſi delapſa ſunt etiã in tales diſpoſitiones, & devenerunt in talia intervalla, qualibus hæc Univerſa rerũ moles nunc adminiſtratur renovando ea, quæ ſunt ætate confecta. Etiamſi autem neſciam quæ ſint principia rerum, attamen audacter poſſim demonſtrare ex ipſis rationibus cœli, & docere ex aliis rebus pluribus iſtud*, nempè *Naturam rerum non eſſe creatam à Diis in gratiam noſtram; adeò tantis incommodis, atque tantis defectibus repleta eſt. Primùm, quantum celerrimus ambitus cœli*

ANNOTATIONES.

194. *Deciderunt.*] Penultima brevis, Sic v. 416. *conſtiterunt.*

Rerum ſumma.] Natura. Univerſum.

Novando.] Sup. ea, quæ jam ætate & ævo confecta ſunt.

195. *Qualibus hæc, &c.*] Hic v. poſitus eſt lib. 1. v. 1017.

196. *Quod ſi jam rerum, &c.*] Hi 5. v. jam poſiti ſunt lib. 2. v. 177. Monet autem iis quinque verſibus, ſupteſsâ etiam Atomorum cognitione atque naturâ, facilè probare poſſe ex ipsâ Cœli ratione, atque ex aliis etiam rebus imperfectis & incommodis, quæ in Mundo ſunt, Mundum hunc divinitùs; hoc eſt, à Deo non fuiſſe creatum in hominum gratiam. Quod & Cicero 1. de Nat. Deor. præclarè explicat.

197. *Cœli rationibus.*] Cœli conditione, naturâ: Cœlo.

199. *Divinitùs.*] A Deo, à Diis immortalibus.

200 *Naturam rerum.*] Hunc Mundum.

Tantâ ſtat prædita culpâ.] Adeò multa ſunt in Mundo hoc peccata, incommoda; & quæ non rectè, neque ordine facta ſunt.

201. *Principiò quantum, &c.*] His 6. v. continetur I. argumentum, quo probat maximam terrarum partem hominibus eſſe inutilem; ut poté quæ partim montibus, ſylvis, ac rupibus: partim vaſtis paludibus & mari poſſideatur: partim nimio fervore Solis aduratur, aut frigore rigeat, ubi non licet habitare, nempè ſub Zonâ torridâ, & ſub Zonis frigidis. Qui ergo dici poſſit *Terra* in hominum gratiam creata divinitùs quæ tot ac tantis defectibus ac incommodis prædita eſt?

Quantum.] Hoc eſt, eam Mundi partem, quam Cœlum tegit; id eſt, Terratum Orbem, qui partim terra eſt habitabilis: partim inhabitabilis, propter calorem & frigus: partim mare: partim ſylvæ: partim fluvii: partim lacus ac paludes.

Impetus ingens.] Cœli ambitus celerrimus & volubiliſſimus. Sic Cicero 2. de Nat. Deor. *Cùm autem impetum Cœli admirabili cum celeritate moveri, vertique videamus, &c.*

Inde avidam partem montes, ſilvæque ferarum
Poſſedêre, tenent rupes, vaſtæque paludes,
Et mare, quod latè terrarum diſtinet oras.
Inde duas porrò propè partes fervidus ardor,
Aſſiduúſque geli caſus mortalibus aufert.
Quod ſupereſt arvi, tamen id Natura ſuâ vi
Sentibus obducit, ni vis humana reſiſtat,
Vitaï causâ valido conſueta bidenti
Ingemere, & terram preſſis proſcindere aratris.
Si non fœcundas vertentes vomere glebas,
Terraïque ſolum ſubigentes cimus ad ortus,
Sponte ſuâ nequeant liquidas exiſtere in auras.
Et tamen interdùm magno quæſita labore,
Cùm jam per terras frondent, atque omnia florent;

Interpretatio.

magnus obtegit, ex eo colles, & ſaltus, ubi feræ vagantur, occupavêre vaſtam partem, ſcopuli, ingenteſque paludes, & æquor, quod vaſtè coërcet fines terrarum, occupant etiam partem. *Ex eo æſtus ardens, & continuus lapſus gelu, tollunt hominibus ferè etiam duas partes. Quod agrorum reſtat, Natura tamen ex ſuo nutu operiret illud ſpinis, niſi ſolertia hominum obſtaret, ſolita gemere* fodiendo terram *duro bidenti, & ſcindere* terram *depreſſis aratris, vivendi gratiâ. Niſi excitaremus terrã ad fructus fundendos, invertentes aratro fertiles glebas, & conterentes ſolum telluris, non poſſent* fructus *vi ſuâ exurgere è terrâ in flatus fluidos aëris. Et tamen aliquando res omnes conquiſita magno labore, ubi jamjam veluti frondeſcunt & quaſi*

Annotationes.

102. *Avidam partem.*] Id eſt, magnam, vaſtam & ingentem partem, quaſi avidè occupatam. Hypallage. Sic Horat. od. 14. lib. 2. dixit, *pavimentum ſuperbum*, pro *pavimento ſuperbi domini*.

Sylvaque ferarum.] Sylvæ, in quibus vagantur feræ.

205. *Fervidus ardor.* [Nempè ſub Zonâ torridâ.

206. *Aſſiduúſque geli caſus.*] Nempè ſub duabus Zonis frigidis.

Geli caſus.] Gelu quod eſt pruina frigida, quæ cadit ex aëre in terras v. 217. Dicitur autem, teſte Nonio, *Gelu*, & *Gelus*.

207. *Quod ſupereſt arvi, &c.*] His 7. v. continetur II. argumentum, nimirùm, quòd ex reſiduâ terrarum, quæ colitur, parte, non niſi magno eum labore hominum colentium eam aratris & bidentibus fructus ægrè proveniant. At ſi hominum gratiâ creata eſſet Divinitùs terra, cur ſponte ſuâ non ferret fructus?

Natura.] Fortuna, Sors, quam rerum opificem ſtatuit Epicurus.

208. *Reſiſtat.*] Nempè, arando, colendo, paſtinando, fodiendo &c.

209. *Bidenti.*] Bidens, inſtrumentum foſſorium eſt, quo terra foditur, quod duos dentes habet. Plin. lib. 17. cap. 21. Columnel. l. 4 c. 14.

211. *Si non fœcundas &c.*] Hi 2. v. poſiti ſunt lib. 1. v. 212.

212. *Subigentes.*] Mollientes, colentes, conterentes. Sic Virg. 1. Geor. v. 125.

Ad ortus.] Sup. fructuum: hoc eſt, ad fructus fundendos.

213. *Liquidas exiſtere in auras.*] Oriri, naſci, exurgere in aëra.

214. *Et tamen interdum, &c.*] His 5 v. continetur III. arg. nimirùm, quòd etiam fructibus ſperatis ex labore & cultu duro terrarum, ſæpè tamen fruſtremur per varios caſus, nempè aut per aſſiduas imbres, aut per nimium Solis æſtum, aut per ventorum vim validam &c. Sed de his omnibus conſule Virg. 1. Georg.

Aut nimiis torret fervoribus ætherius Sol,
Aut ſubiti perimunt imbres, gelidæque pruinæ,
Flabráque ventorum violento turbine vexant.
  Præterea genus horriferum Natura ferarum,
Humanæ genti infeſtum, terráque maríque
Cur alit, atque auget? Cur anni tempora morbos
Adportant? Quare mors immatura vagatur?
  Tum porrò puer, ut ſævis projectus ab undis
Navita, nudus humi jacet, infans, indigus omni
Vitaï auxilio, cùm primùm in luminis oras
Nixibus ex alvo matris Natura profundit:
Vagitúque locum lugubri complet, ut æquum eſt,
Cui tantum in vitâ reſtet tranſire malorum.
  At variæ creſcunt pecudes, armenta, feræque;
Nec crepitacula eis opu' ſunt; nec cuiquam adhibenda eſt

INTERPRETATIO.

floreſcunt per omnes terras, tunc *vel Sol aerius urit* illas *nimiis* ſuis *ardoribus*; *vel pluvia repentina interimunt* eas, *& frigida pruina. aut flatus ventorum labefactant* eas *vehementiori flatu. Deinde quare Natura nutrit, & auget horrendam gentem ferarum. quæ inimica eſt generi humano*, in *terrâ &* in *mari? Quare tempeſtates anni afferunt morbos? cur mors praecox fertur? Poſteà etiam infans, ſicut nauta ejectus ab fluctibus immanibus ita ejicitur nudus in terram*, *le...qui neſciens. indigens omni juvamine vita*, *cùm primùm Natura emittit* illum *in auras lucis ex utero genitricis* *ſua per niſus* magnos, *& implet loca* circùm *ploratu lamentabili. ſicut juſtum eſt*, quippè *cui tot ac tanta calamitates ſuperſint traducere in vitâ. Verùm diverſa animantes, pecora, & belluæ feroces augentur, neque cymbala ſunt neceſſaria illis* ad ludendum; *neque ullis*

ANNOTATIONES.

219. *Præterea genus horriferum, &c.*] His 4. v. continetur IV. arg. nempè, quòd noxia animalia terrâ maríque creſcant & alantur: quòd morbos anni tempeſtates afferant: quòd mors immatura rapiat homines. Quibus malis obnoxii eſſe non deberent homines, ſi cuncta creata fuerint eorum causâ.

223. *Tum porrò puer, &c.*] His 13. v. continetur V. arg. Nempe quòd hominum videatur fuiſſe minor cura, quàm cæterorum animalium: Homo quippè naſcitur infirmior pecudibus, omnium rerum indigens, nudus, infans, vagiens &c. Quibus incommodis cætera animalia non ſunt obnoxia. *Cur ergò*, inquit Epicurus apud Lactantium lib. 7. cap. 5. *Deus omnibus malis, quem diligebat, hominem objecit? Cur mortalem, fragilemque conſtituit? &c.*

227. *Vagitúque locum, &c.*] Sic præclarè Plin. lib. 7 de imbecillitate naturæ humanæ. *Hominem tantum nudum, & in nudâ humo natali die abjicit ad vagitus ſtatim & ploratus nullúmque tot animalium pronius ad lacrimas, atque has protinùs vitæ principio &c.* Conſule locum, atque cum his confer.

230. *Crepitacula eis opu' ſunt.*] Lamb. benè; malè quippè vulgatæ editiones habent: *Nec crepitaculis opus eſt.* Eſt autem *crepitaculum* inſtrumenti genus, quod manibus pulſum reddit ſonum. Martialis de crepitaculo lib. 14. ep. 59.

> *Si quis plorator collo tibi vernula pendet.*
> *Hæc quatiat tenerâ garrula ciſtra manu.*

Quod quidem inſtrumenti genus nutrices quatiunt, ut a fletu & ploratu avocent pueros. Vulgò *un hochet*.

Almæ nutricis blanda atque infracta loquela:
Nec varias quærunt veſtes pro tempore Cœli :
Denique non armis opus eſt, non mœnibus altis,
Queîs ſua tutentur, quando omnibus omnia largè
Tellus ipſa parit, Naturáque dædala rerum.
Principio quoniam Terraï corpus & Humor,
Aurarúmque leves animæ, calidíque Vapores,
E quibus hæc rerum conſiſtere Summa videtur,
Omnia nativo ac mortali corpore conſtant,
Debet tota eadem Mundi natura putari.
Quippè etenim quorum partes, & membra videmus
Corpore nativo, & mortalibus eſſe figuris,
Hæc eadem fermè mortalia cernimus eſſe,
Et nativa ſimûl. Quapropter maxima Mundi
Cùm videam membra, ac partes conſumta regigni,
Scite licet Cœli quoque idem, terræque fuiſſe
Principiale aliquod tempus, cladémque futuram.

INTERPRETATIO.

afferendus eſt dulcis & interceptus ſermo nutricis alentis nec quærunt ſibi *diverſa indumenta pro* diverſis *temp:ſtatibus cœli : Demùm non habent opus armis, aut muris celſis, quibus cuſtodiant ſuas res, quoniam Terra ipſa, & natura, rerum opifex, progignit* illis *omnibus res omnes. Primùm enim Terra, & Aqua, & teneri flatus Aëris, & fervidi Calores, ex quibus hæc* uni*verſa moles rerum videtur conſtare, omnia habeant corpus genitabile & interiturum, univerſa quoque ipſa Natura Mundi debet exiſtimari ſimilis. Namq; videmus res, quarum cernimus partes & membra conſtare genitâ naturâ, & formis* Atomorum *perituris, eſſe penitùs obnoxias morti, ſimul & generabiles. Quamobrem quoniam cerno plurimas partes Mundi ac membra interemta regenerari,* inde *poſſum agnoſcere aliquod fuiſſe ſimile tempus natale etiam cœli & terræ, ac venturum exitium.*

ANNOTATIONES.

233. *Almæ nutricis.*] De voce *alma* vide notas lib. 1. v. 2.

Infracta.] Fracta, & decurtata.

235. *Dædala.*] Artifex, opifex. Vide quæ annotavimus lib. 1. v. 7. ad hunc locum, *Dædala Tellus.*

236. *Principiò, quoniam, &c.*] His 12. v. jam monet ſe demonſtraturum Mundum neque eſſe æternum, neque immortalem; ſed nativum & mortalem. Cujus enim partes nativæ ſunt & mortales, illud & nativum ac mortale ſit neceſſe eſt. Atqui præcipuas Mundi partes, nempe Terram. Aquam, Aëra & Ignem, nativas eſſe ac mortales jamjam ſigillatim oſtenſurum ſe ait. Igitur Mundus & nativus & mortalis eſt.

Terraï corpus.] Terra, Arida.

Humor. [Aqua.

237. *Aurarum leves animæ.*] Aër. Sic Manil. lib. 1. v. 151.

Proximus in tenues deſcendit ſpiritus auras,
Aëráque extendit medium per Inania Mundi.

Calidique vapores.] Ignis.

238. *E quibus &c.*] Sunt enim quatuor Elementa, quæ Manilius lib. 1. v. 138. vocat *Quatuor Mundi artus.* Et ipſe Lucretius infrà v. 245.

Rerum ſumma.] Mundus, v. 196. 240.

240. *Mundi natura.*] Mundus.

242. *Mortalibus figuris.*] Mortalibus principiis, ſeu Atomorum contexturis mortalibus : ſic paſſim loquitur.

247. *Principiale tempus.*] Hoc eſt, tem-

Illud in his rebus ne me arripuiſſe rearis,
Memmi, quòd Terram atque Ignem mortalia ſumſi
Eſſe, neque Humorem dubitavi, Auráſque perire,
Atque eadem gigni, rurſúſque augeſcere dixi.
Principiò pars Terraï nonnulla peruſta
Solibus aſſiduis, multâ pulſata pedum vi
Pulveris exhalat nebulam, nubéſque volantes,
Quas validi toto diſpergunt aëre venti.
Pars etiam glebarum ad diluviem revocatur
Imbribus; & ripas radentia flumina rodunt.
Prætereà, pro parte ſuâ quodcunque alid auget,
Roditur; &, quoniam dubio procùl eſſe videtur
Omniparens, eadem rerum commune ſepulcrum.
Ergò Terra tibi libatur & aucta recreſcit.
Quod ſupereſt, Humore novo mare, flumina, fontes

INTERPRETATIO.

Verùm *ne fortaſsè putes ô Memmi, me aſſumſiſſe* iſtud *in his rebus, quòd poſui Terram & Ignem eſſe peritura,* & quòd *docui eadem iterùm regenerari & creſcere. Primùm certa pars terræ aduſta continuis ardoribus Solis, & trita frequenti impetu pedum, emittit levem nubem pulveris, & nimbos volitantes, quos venti rapidi diſjiciunt per totum aëra. Pars quoque ceſpitum* terræ *reducitur ad inundationem per pluvias; & fluvii corradentes abripiunt oras. Adde quòd id omne aliud, quod terra alit pro parte ſuâ, corrodatur; & quòd, cùm ſine dubio videatur eſſe mater rerum omnium, eadem ſit* etiam *communis tumulus rerum omnium. Igitur Terra diminuitur tibi, & augmentata iterùm creſcit. Quod reliquum eſt, non opus eſt dictis* oſtendere,

ANNOTATIONES.

pus, quo principium & originem habuerint: Sic lib. 2. v. 423.

248. *Illud in his rebus &c.*] His 4. v. monet mirum videri non debere ſi aſſumſerit, ac dixerit Terram, Aquam, Aëra, & Ignem eſſe nativa & mortalia. Hoc enim jamjam declararutus eſt ſigillatim.

Ar ipuiſſe &c.] Sententia eſt: ne fortè exiſtimes me per vim & temerè & ſine ratione aſſumſiſſe, quaſi abs te datum & conceſſum id quod ſumſi & poſui, nempè partes Mundi eſſe interituras &c.

250. *Humorem.*] Aquam.

Auras.] Aëra.

252. *Principiò pars Terraï, &c.*] His 10. v. probat I. de Terrâ, quòd corrumpatur & renaſcatur Namque Solibus aſſiduis aſſatur, pedibus deteritur, vi ventorum in aëra diſpergitur, tabeſcit imbribus, abraditur à fluminibus, abſumitur ſuis à fœtibus, rurſúſque redintegratur. Denique ſicut rerum omnium videtur magna parens, ita & earumdem ſepulcrum commune. Ergò Terra corrumpitur & renaſcitur.

256. *Ad diluviem revocatur.*] Inundatur, obruitur torrentibus & aquis.

258. *Alid.*] Lambin. benè, pro *aliud.* Sic lib. 1. v. 263. 1106 lib. 3. v. 984. &c Pareus & quidam alii legunt, *alit*, non malè; ſic enim v. 221.

259. *Roditur.* Diminuitur.

260 *Omniparens.*] Sic Virg. 6. æn. *Terra omniparentis alumnum.* Sic Lucret. lib. 2. v. 705.

261 *Libatur.*] Pareus, benè hoc eſt, diminuitur, roditur. Sic alibi paſſim, lib. 3. v. 2 214 717. Sic infrà v. 569. Lambinus verò *limatur.*

262. *Quod ſupereſt. Humore. &c.*] His 12. v. probat II. de Aquâ, quod corrumpatur & iterùm creſcat Novi enim ſemper latices fontium, fluminum, & maris perenniter manant; faciúntque tum venti.

Semper abundare, & latices manare perennes,
Nil opus eſt verbis; magnus decurſus aquarum
Undique declarat: ſed primùm quidquid Aquaï
Tollitur, in ſummâque fit ut nil humor abundet,
Partim quòd validi verrentes æquora venti
Diminuunt, radiiſque retexens ætherius Sol:
Partim quòd ſubter per terras diditur omnes.
Percolatur enim virus, retròque remanat
Materies humoris, & ad caput amnibus omnis
Convenit; inde ſuper terras fluit agmine dulci,
Quà via ſecta ſemel liquido pede detulit undas.
Aera nunc igitur dicam, qui corpore toto

INTERPRETATIO.

mare, fluvios, & fontes perpetuò affluunt novu aquu, & eorum aquas perpetuas fluere; magna aqua undique defluentes oſtendũt ſatis iſtud; *ſed primo ea pars aqua qua ſurſùm trahitur, &* per quam *efficitur, ut aqua non exaſtuet in mole* aquarum, *eò quòd partim vehementiores venti ſtringentes maria minuunt* aquas, *& ipſe Sol aërius revocans* aquas, minuit eas: *partim quia* aqua *diſtribuitur infrà per omnes terras. Etenim aqua ſalſa colatur, & materia aqua retrofluit & tota concurrit ad originem fluviorum; hinc decurrit ſuper terras levi ductu.* per eam partem, *per quam iter ſemèl factum deducit aquas humido pede. Jam verò loquar de Aëre.* qui in totâ ſuâ

ANNOTATIONES.

qui maria verrentes abripiunt aquas, cùm calor Solis, qui aquas abſumit, ut mare non redundet. Præterea pars alia aquarum maris per terræ cuniculos ſubterirrepit, & percolatur, ac depoſito ibi viro ſeu ſale, rursùs emergit in fontes; è fontibus in fluvios; è fluviis in mare redit perpetuo curſu ac recurſu manans.

264 *Magnus decurſus aquarum.*] Magna aquarum copia, magni undique fluvii decurrentes in mare. Sic lib. 1. v. 1030 hæc ſententia ſcripta fuit.

266. *In ſummâ.*] In maſsâ, in totâ mole aquarum.

267. *Verrentes æquora.*] Sic v. 389. ubi hi 2. v repetuntur; & lib. 6. v. 624. Sic Lib. 1. v. 280. utitur eodem verbo.

268. *Retexens.*] Vel revocans ad ſe aquas, quæ ex æthere decidunt: vel diſſolvens radiis ſuis ipſam aquarum ſummam ac diminuens.

270. *Percolatur enim virus.*] Sup. *aquarum.* Virus, id eſt, ſal. Sic lib. 2. v. 473.

Humor dulcis, ubi per terras crebrius idem
Percolatur, ut in foveam fluat, ac manſueſcat:
Linquit enim ſuperà tetri primordia [*viri*
Aſpera &c.

271. *Ad caput.*] Ad fontes, ex quibus oriuntur fluvii; lib. 6. v. 636.

272. *Inde.*] E fontibus; lib. 1. v. 1030. lib. 2. v 591.

Agmine dulci.] Sic Virg. æn. 2. *Leni fluit agmine Tibris.* Agmine, hoc eſt, *actu. ductu* inquit Macrob. lib. 6. ſaturn.

273. *Quà via, &c.*] Hic v. repetitur lib 6. v. 638.

274. *Aera nunc igitur, &c.*] His 8. v. probat III de Aëre, quòd corrumpatur & iterùm creſcat. Is enim ſingulas in horas mutatur. Quidquid enim è rebus effluit, id fertur in vaſtum Aëris ſpatium. Decidunt quippè è rebus aſſiduè corpuſcula, quæ feruntur ac volitant per aëra. Quæ quidem corpuſcula niſi aſſiduè redderet aër rebus, jam ſanè res omnes effluxiſſe deberent, ac periiſſe. Igitur res perpetuò mutantur in aëra, & aër in res revertitur.

Innumerabiliter privas mutatur in horas.
Semper enim quodcunque fluit de rebus, id omne
Aëris in magnum fertur mare; qui niſi contrà
Corpora retribuat rebus, recreétque fluentes,
Omnia jam reſoluta forent, & in Aëra verſa.
Haud igitur ceſſat gigni de rebus, & in res
Reccidere aſſiduè, quoniam fluere omnia conſtat.
  Largus item liquidi fons luminis ætherius Sol
Irrigat aſſiduè Cœlum candore recenti,
Suppeditátque novo confeſtim lumine lumen.

Interpretatio.

materiâ vertitur ſingulis horis in infinitos modos. *Etenim id omne, quod decidit de rebus, ſemper abit in ingens æquor Aëris; qui contrà niſi reddat rebus corpuſcula, quæ ex iis fluxerunt, & reſarciat res eas, quæ decidunt, sanè jam res cunctæ eſſent perempta, & mutata in Aera. Ergo Aër non deſinit generari de rebus, & continuò revertere in res, ſiquidem certum eſt res cunctas* paulatim *decidere. Similiter Sol aërius,* qui *ergo eſt copioſa clara lucis, perfundit continuò cœlum novo ſplendore lucis, & ſubminiſtrat jubâ lucem recenti luce.*

Annotationes.

275. *Privas in horas.*] In ſingulas horas: ſingulis momentis: ſemper: perpetuò. Sic v.732. *prives in dies*; hoc eſt, in ſingulos dies. Sic lib. 6. v.793. Sic lib 5. v. 724. lib. 4. v 568. &c. Sunt qui legendum putant, *privas in eras.* Id eſt, in proprias extremitates ignis, aquæ, & terræ.

277. *Aëris ... mare.*] Metaphora eſt; hoc eſt, *vaſtum aëra.* Sic Ennius, apud Feſtum: *craſſa pulvis oritur, omne pervelat cœli fretum.* Sic lib. 2. v.550.

778. *Fluentes.*] Hoc eſt, è quibus aliquid defluit ac deperit. Activè.

281. *Reccidere.*] Duplicatâ litterâ *c* metri causâ Sic lib. 2. v.223

282. *Largus item, &c.*] His 25. v. probat IV. quod Ignis corrumpatur, & iterùm renaſcatur Quod quidem contingere docet in Sole, cujus lumen prius actutùm perit, & novum creatur; cujus rei fidem facit nebula interpoſita. Docet & id contingere in lychnis ac candelis noſtris, in fulguribus cœli, in Lunâ, in ſideribus aliis; quorum omnium prima lux perit, ac nova continuò ſubminiſtratur. Lumen igitur, in quo *Ignis* eſt, & perit & gignitur in omnibus luminoſis corporibus; atque adeò *Ignis* ipſe pereat & renaſcatur neceſſe eſt. Quod quidem ad noſtra lumina ſpectat, quæ humido & pingui aluntur quaſi oleo, nemo revocat in controverſiam, quin continuò mutentur At Ariſtoteles lib 2. meteor. negat Solis lumen cæteris luminibus terreſtribus eſſe ſimile. Semper enim idem & unum eſſe vult, quippè quòd humoribus non alatur; alias enim quotidiè Sol novus orireiur & novus aſſiduè eſſet. Quod falſum & abſurdum eſt. Lucretius quidem hoc in loco neque arguit *Solem* aut ſidera ignea eſſe aut ignem: ſed ſat habuit probare lumen, in quo *Ignis* continetur, aſſiduè & perire, & iterùm gigni. Locus erit infrà, quo probabit Solne ſit Ignis, necne; docebítque ex Epicuro cœleſtia corpora, nempè ſidera, aut ignea eſſe, aut ex igne conſtare. Quod & alibi expiùs inſinuavit.

283. *Irrigat.*] Irrigat, eleganter Sol enim fons ac flumen eſt omnium ignium, ut ait infrà v. 597.

284. *Suppeditátque novo, &c.*] Sic v.661. & lib. 4. v.375.

Semper enim nova ſe radiorum lumina fundunt,
Primáque diſpereunt, quaſi in ignem lana trahatur, &c.

Nam primum quidquid fulgoris diſperit ei,
Quócunque accidit. Id licet hinc cognoſcere poſſis,
Quòd ſimùl ac primùm nubes ſuccedere Soli
Cœpêre, & radios inter quaſi rumpere lucis,
Extemplò inferior pars horum diſperit omnis,
Terráque inumbratur, quà nimbi cunque feruntur;
Ut noſcas ſplendore novo res ſemper egere,
Et primum jactum fulgoris quemque perire:
Nec ratione aliâ res poſſe in Sole videri,
Perpetuò ni ſuppeditet lucis caput ipſum.
Quinetiam nocturna tibi, terreſtria quæ ſunt,
Lumina, pendentes lychni, claræque coruſcis
Fulguribus, pingues multâ caligine, tedæ
Conſimili properant ratione, ardore miniſtro,
Suppeditare novum lumen, tremere ignibus inſtant:
Inſtant, nec loca lux inter quaſi rupta relinquit.
Uſqueadeò properanter ab omnibus ignibus ejus
Exitium celeri toleratur origine flammæ.
Sic igitur Solem, Lunam, ſtelláſque putandum
Ex alio atque alio lucem jactare ſubortu;

INTERPRETATIO.

Etenim primum quodque lumen deperditur ei, in quamcunque partem abeat. Licitum eſt ut queas cognoſcere iſtud ex eo, quòd & primùm nubila inceperunt ſubjici Soli & veluti interſcindere radios luminis, ſubito tota pars ima horum radiorum *interit, & terra tegitur umbrâ in eá parte, in quam nubes abeunt. ut cognoſcas res indigere ſemper novâ luce & quodlibet prius jaculum lucis interire: neque ob aliam cauſam res poſſe cerni in Sole niſi fons ipſe luminis aſſiduè ſuppetat. Adde quòd lumina nocturna, quæ ſunt terrena, appenſa lucerna, & faces micantes coruſcantibus fulgoribus, ſed pingues plurimo fumo pari modo feſtinant ſubminiſtrare tibi novam lucem, miniſterio ignis, & celerant micare fulgoribus: celerant,*inquam, *neque lumen veluti interturbatum deſerit loca*, ubi eſt. *Adeò celeriter damnum lu*cis *ſuſtentatur à cunctis illius ignibus, ſubortu ſubito novæ lucis. Ita ergò credendum* eſt *Solem, Lunam & ſidera mittere lumen ab alio, & alio exortu lucis, &*

ANNOTATIONES.

285. *Quidquid.*] Quidque, quodlibet, quodque. Sic v 292 & v 305.

287. *Succedere Soli.*] Subjici Soli: ſubire Solem: ſuccedere ſub Solem

290. *Quà nimbi cunque.*] Tmeſis vocabuli, *quacunque.*

292. *Primum jactum fulgoris.*] Metaphora eſt. Sic paſſim vocat Lucem, *Tela lucis.*

293. *In Sole.*] Ad Solem, in Solis luce

294. *Suppeditet.*] Abſolutè ſumendum; id eſt, ſuppetat, ſubminiſtret, ſup. lucem, in quâ res videri poſſint.

296. *Pendentes lychni.*] Sic Virg. 1. æn.
——*dependent lychni laquearibus aureis.*

297. *Fulguribus.*] Fulgoribus, lib. 2. v. 327. 331.

Tedæ.] Faces, lampadæ. Vide lib. 2. v. 387. & lib. 3. v. 1031.

299. *Suppeditare.*] Præbere, ſubminiſtrare. Activè ſumitur. Sic v. 284.

300 *Inter quaſi rupta.*] Tmeſis; *quaſi interrupta.*

Et primum quidquid flammaì perdere ſemper;
Inviolabilia hæc ne credas fortè vigere.
   Denique non lapides quoque vinci cernis ab ævo?
Non altas turres ruere, & putreſcere ſaxa?
Non delubra Deûm, ſimulacráque feſſa fatiſci?
Nec ſanctum Numen Fati protollere fines
Poſſe, neque adversùs Naturæ fœdera niti?
Denique non monimenta virûm delapſa videmus
Cedere proporrò, ſubitóque ſeneſcere caſu?
Non ruere avolſos ſilices à montibus altis,
Nec validas ævi vires perferre, patique
Finiri? neque enim caderent avolſa repentè,
Ex infinito quæ tempore pertoleràſſent
Omnia tormenta ætatis, privata fragore.

INTERPRETATIO.

amittere continuò primam quamque lucem; ne fortaſsè putes has res manere ſemper *integras. Tandem nonne vides etiam ſaxa labefactari à temporis longinquitate? Nonne* vides *celſas turres corruere, & lapides putrefieri? Nonne* vides *Fana, & ſtatuas Deorum fractas ævo cadere? Neque auguſtam potentiam Fati poſſe proferre terminos* vitæ*? Neque* poſſe *reſiſtere contrà leges Naturæ? Demùm nonne cernimus monumenta hominum prolapſa tandem corruere, & celeri ruinâ conſeneſcere? Nonne* videmus *ſaxa abſtracta de celſis montibus cadere, neque poſſe tolerare ac ferre firmas vires temporis limitatas? Neque enim abſtracta ruerent ſubitò,* quippè *quæ exemta* tali *caſu pertuliſſent ab æterno tempore omnes impetus ævi.*

ANNOTATIONES.

305. *Primum quidquid flammai.*] Primam quamque flammam. v.285. not.

306. *Hæc.*] Solem, Lunam, ſtellas, &c.

307. *Denique non lapides, &c.*] Non contentus Poëta præcipuas Mundi partes induxiſſe, quas & nativas & mortales docuit, his 12. v. jam minores alias partes affert, ſive quæ arte tractentur, ſive quæ naturæ ſuæ relinquantur; quas etiam & nativas & mortales eſſe contendit. Validiſſima ergò profert ſaxa, quæ vel ſculpta in Deorum ſtatuas, vel ſecta in eorumdem templa, aut hominum monimenta, vel etiam neque in rupibus ſuis annexa, tandem ævo tamen vincuntur, ſeneſcunt, corruunt, & deteruntur. Quæ ſi forent æterna, ſanè in æternum injuriis temporis reluctari potuiſſent.

309. *Feſſa.*] Fracta ævo

Fatiſci.] Frangi, deficiſci.

310. *Numen Fati.*] Namque, ut fuſiùs docui in Manil. lib. 1. v. r. annot. priſca gens hominum ſubjici voluit *Fato* Deos, & homines, & creaturas omnes tum animatas, cùm inanimatas: cujus leges nemo frangere valeat.

Protollere.] Proferre. Alludit ad hunc verſum lib. 1. v.77.

—— Finita poteſtas denique cuique
Quánam ſit ratione, atque altè terminus hæreat.

Lambinus legit *procellere.*

312. *Denique non monimenta. &c.*] Ita Lambin. & alii plures legunt & interpungunt hos duos verſus. Pareus verò & alii poſteriorem delendum cenſent, quia ſic habent veteres Codices:

Denique non monimenta virûm delapſa videmus,
Quærere proporrò ſibi cunque ſeneſcere credas.

Cujus poſterioris versûs ſenſum ſic interpretantur: ut credas ea quærere ſibi aliquando ſenectutem. Quæ ſententia nihil ad mentem poetæ hîc facit. Unde delendum hunc verſum putant.

317. *Quæ.*] Quippè quæ, ſi.

318. *Tormenta.*] Impetus. Metaphora eſt ducta à tormentis bellicis.

Denique jam tuere hoc, circùm ſupráque quod omnem
Continet amplexu Terram; quod procreat ex ſe
Omnia, (quod quidam memorant), recepitque peremta,
Totum nativum mortali corpore conſtat.
Nam quodcunque alias ex ſe res auget, alítque,
Deminui debet: recreari, cùm recipit res.
Præthereà ſi nulla fuit genitalis origo
Terrarum & Cœli, ſempérque æterna fuêre,
Cur ſuperà bellum Thebanum, & funera Trojæ,
Non alias alii quoque res cecinêre Poëtæ?
Quó tot facta virûm toties cecidêre? neque uſquam
Æternis famæ monimentis inſita florent?
Verùm, ut opinor, habet novitatem Summa, recénſque

INTERPRETATIO.

Demùm nunc intuere illud, quòd circà & ſuprà complectitur ambitu totam Terram; quod progignit ex ſe res cunctas, (ut quidam aiunt) & quod *excipit* res *interemtas;* illud, *inquam, totum genitum* eſt, *& componitur ex corpore obnoxio morti.* *Namque* id *omne, quod procreat, & nutrit res alias ex ſeipſo, debet decreſcere; & augeſcere iterùm, quando recipit res* novas. *Deinde ſi nullus fuit ortus genitabilis Terrarum & Cœli, & ſemper fuerunt æterna, quare Poëtæ non cantaverunt* aliquid *antè bellum Thebanum, & cladem Troiæ, aut alii etiam* Poëtæ *non* cantaverunt *alias res? Quò præclarè geſta toties tot virorum perierunt? Neque ullibè inſculpta ſempiternis monumentis fama vigent? At, ut puto, Mundus habet novitatem;*

ANNOTATIONES.

319. *Denique jam tuere, &c.*] His 6. v. inducit etiam *Cœlum* ipſum, quod, cùm rerum omnium parens à cunctis dicatur, corruptibile etiam eſſe neceſſe eſt. Quod enim auget & alit res ex ſe, illud mortale eſſe debet; cùm res generando ſibi aliquid detrahatur. Similiter, cùm res recipiat, debet quoque recreari & regenerari.

Tuere.] Tertiæ conjug. *tuor, eris:* & ſecundæ conjug. *tueor, eris,* dicitur.

Hoc.] Nempe Cœlum, quod tanquam rerum pater creditur. Ennius, *Aſpice hoc ſublime candens, quem invocant omnes Jovem.*

321. *Quidam memorant.*] Poëtæ, qui fingunt Cœlum antiquiſſimum Deorum, qui Terram ſororem duxerit in uxorem; unde pater rerum omnium creditur.

325. *Prætereà ſi nulla fuit, &c.*] His 6. v. aliud profert argumentum, quo probare conatur Cœlum & Terram, hoc eſt, Mundum ipſum, non ab æterno fuiſſe. Aliàs enim, inquit, cur Poëtæ alii non aliquod aliud bellum cecinêre antè bellum Thebanum aut Trojanum? Neque enim credere fas eſt hæc priora extitiſſe bella, aut non alios extitiſſe poëtas, qui alia cecinerint. Quò igitur ceciderunt illa priora virorum præclarè facta? Eodem argumento utitur Macrobius lib. 2. in ſom. Scip. adverſus Mundi æternitatem.

Genitalis.] Principialis, quæ initium habeat.

327. *Superà.*] Suprà; antè.

Thebanum.] Thebanum quippè bellum antiquius fuit Trojano. Macrob. citatus.

331. *Verùm, ut opinor, &c.*] His 8. v. continetur aliud argumentum, quod potius reſponſum eſt ad ſuperiorem percunctationem. Quaſi diceret; nil mirum ſi novæ ſint artes, ſi recenter expoliuntur, v. g. navigatio, muſica, poëſis, &c. Scilicet, quia recens eſt ipſe Mundus, nec ab æterno fuit. Lactant. lib. 3. c. 16.

Summa.] Mundus.

Natura eſt Mundi, neque pridem exordia cepit.
Quare etiam quædam nunc artes expoliuntur:
Nunc etiam augeſcunt: nunc addita navigiis ſunt
Multa: modò Organici melicos peperêre ſonores.
Denique Natura hæc rerum, ratioque reperta eſt
Nuper, &, hanc, primus cum primis ipſe repertus
Nunc ego ſum; in patrias qui poſſim vertere voces.
Quòd ſi fortè fuiſſe antehac eadem omnia credis;
Sed periiſſe hominum torrenti ſecla vapore:
Aut cecidiſſe urbes magno vexamine Mundi:
Aut ex imbribus aſſiduis exiſſe rapaces
Per terras amnes, atque oppida côperuiſſe:
Tantò quippè magis victus fateare neceſſe eſt,

INTERPRETATIO.

& nova eſt natura Mundi. neque paulò antè ſumſit initia. Quamobrem etiam quotidiè artes quadam perficiuntur. quotidiè quoque augentur: nuper plurima res addita ſunt navigationi: nuper Muſici invenerunt ſonos dulces. Tandem hac ſpecies Natura. & hac cognitio rerum recenter inventa eſt; & ego ipſe prior ſum inter priores inventus, qui queam traducere hanc rationem rerum *in ſermones patrios. Quòd ſi fortaſsè putas eaſdem res cunctas extitiſſe anteà; ſed interiiſſe* illas *igne comburente gentem humanam: vel civitates corruiſſe vehementi motu Univerſi: vel ex continuis pluviis extitiſſe rapidos fluvios per terras, & obruiſſe urbes; eò magis ſcilicet oportet* ut *convictus confiteaaris, cladem etiam*

ANNOTATIONES.

335. *Organici.*] Muſici, fidicines, tibicines, citharœdi, &c. lib 2. v. 412.

336. *Natura hac rerum.*] Hæc philoſophia, hæc rerum cognitio, quam ego primus in latinum ſermonem verto

337. *Primus.*] Idem de ſe jam ſæpius prædicavit, lib. 1. v. 925. & ſub initium lib. 4.

Cum primis.] In primis, è primis, inter primos. Sic lib. 1. v. 131. 717. lib. 2. v. 536. &c.

538. *Patrias.*] Latinas.

339. *Quòd ſi fortè fuiſſe, &c.*] His 13. v. arguit ex conceſſis, aut concedendis Mundum non eſſe immortalem. Si enim, inquit, concedas multa oppida aut igne, aut inundatione, aut terræ motu corruiſſe: hominúmque gentem variis caſibus peremptam eſſe; quarum tamen rerum memoria periêrit: ſanè concedere debes univerſum Mundum fore periturum, ſi major cauſa incubuerit. Sicut enim credimus inter nos morti eſſe obnoxios, quia iiſdem laboramus morbis, iiſdemque tentamur periculis, quibus & laboraverunt & tentati ſunt, qui jam mortem obiêrunt: ita quia Mundus ſeu Mundi partes vexantur iiſdem motibus, tententur iiſdem malis, quibus vexantur & tentantur ea, quæ periêrunt, ac pereunt quotidiè, ſanè fatendum eſt Mundum totum interiturum aliquando, ſi major incubuerit cauſa. Negat autem Ariſtoteles hoc eſſe metuendum de Mundo: quinimò ait diluviones aquarum & incendia, deflagrationéſque terrarum ad Univerſi ſalutem afferre. Scilicet Mundum æternum cenſuit. Quæ Ariſtotelica Doctrina repugnat & Fidei Chriſtianæ, & cæterorum ferè Philoſophorum opinioni.

340. *Hominum ſecla.*] Gentes humanas, lib. 1. v. 21. 468. 591. 1091. & alibi paſſim.

Torrenti vapore.] Calore adurente. lib. 1 v. 491. lib 2 v 149. 857. &c.

341. *Vexamine Mundi.*] Motibus terrarum.

Exitium quoque Terrarum Cœlique futurum.
Nam, cùm res tantis morbis, tantiſque periclis
Tentarentur, ibi ſi triſtior incubuiſſet
Cauſa, darent latè cladem, magnâſque ruinas.
Nec ratione aliâ mortales eſſe videmur
Inter nos, niſi quòd morbis ægreſcimus îſdem,
Atque illi, quos à vitâ Natura removit.
Præthereà quæcunque manent æterna, neceſſe eſt
Aut quia ſunt ſolido cum corpore, reſpuere ictus,
Nec penetrare pati ſibi quicquam, quod queat arctas
Diſſociare intùs partes, ut materiai
Corpora ſunt, quorum naturam oſtendimus antè:
Aut ideò durare ætatem poſſe per omnem,
Plagarum quia ſunt expertia, ſicut Inane eſt,
Quod manet intactum, neque ab ictu frangitur hilum:
Aut etiam, quia nulla loci ſit copia circùm,
Quò quaſi res poſſint diſcedere diſſolvique;
Sicut Summarum Summa eſt æterna, neque extrà
Quis locus eſt, quò diſſiliant: neque corpora ſunt, quæ

INTERPRETATIO.

Terrarum ac Cœli venturum. Etenim ſi ubi res vexarentur tantis malis, tantiſque diſcriminibus, ibi tunc gravior cauſa adveniſſet, ſanè dediſſent exitium, & ingentes ubique clades: neque ob aliam cauſam videmur eſſe mortales inter nos niſi quia laboramus iiſdem morbis, quibus ii laborârunt, *quos Natura avocavit à vitâ. Deinde ea omnia, quæ ſunt immortalia oportet vel quia conſtant ſolido corpore, ut repellant plagas, nec tolerent aliquid intrare intùs in ſeipſa, quod poſſit diſſolvere intrinſecùs partes connexas, qualia ſunt corpuſcula* prima *materiæ, quorum demonſtravimus naturam ſuprà: vel ut idcircò queant permanere per omne ævum, quia non ſunt obnoxia ictibus, veluti eſt Inane, quod eſt intactile, &* quod *nullatenùs labefactatur à plagâ: vel etiam quia nullum eſt ſpatium circà, in quod res veluti queant diſſilire & perimi, quemadmodum Univerſum ipſum eſt immortale. & extrà* quod *nullum eſt ſpatium, in quod res diſcedant: neque res ſunt* ullæ, *qua*

ANNOTATIONES.

347. *Tentarentur, &c.*] Sic lib. 1. v. 632. loquitur.

352. *Præthereà quæcunque. &c.*] His 29. v. eodem utitur argumento adversùs Mundi immortalitatem, quo uſus erat lib 3. v. 808 & ſeqq. adversùs Animarum immortalitatem. Imò hi 23. v. priores iidem hic repetuntur. Sic igitur arguit. Æterna ſunt, vel quæ tam ſolido conſtant corpore, ut ictus reſpuant, neque plagis diſſolvi queant, quales ſunt *Atomi* quæ ſoliſſima ſunt corpora: vel quæ plagarum ſunt expertia, quale eſt *Inane*: vel quæ ſpatium non habent, quò diffugiant, & unde diſſolvantur, quale eſt *Univerſum*, quod extrà ſe *ſpatium* non habet, quò diffugiat, aut diſſolvatur. Atqui Mundus ſeu Mundi pars quæque non eſt ſolido corpore conſtans, ut *Atomus*; quia admixtum eſt in rebus Inane. Neque ut *Inane* eſt. Neque deeſt *ſpatium* aut quò diffugiat quæque Mundi pars, aut unde corpora incidant, quæ validis plagis quamque rem diſſolvant. Sed de cæteris conſule annotationes noſtras ibi lib. 3. v. 808. & ſeqq.

Poſſint incidere, & validâ diſſolvere plagâ.
At neque, ut docui, ſolido cùm corpore Mundi
Natura eſt, quoniam admiſtum eſt in rebus INANE:
Nec tamen eſt ut Inane: neque autem corpora deſunt,
Ex infinito quæ poſſint fortè coorta
Proruere hanc rerum violento turbine Summam,
Aut aliam quamvis cladem importare pericli:
Nec porrò natura Loci, ſpatiúmque profundi
Deficit, exſpergi quò poſſint mœnia Mundi,
Aut aliâ quâvis poſſint vi pulſa perire.
Haud igitur lethi præcluſa eſt janua Cœlo,
Nec Soli, Terræque, nec altis Æquoris undis:
Sed patet, immani & vaſto reſpectat hiatu.
  Quare etiam nativa neceſſum eſt confiteare
Hæc eadem. Neque enim mortali corpore quo ſunt,
Ex infinito jam tempore adhuc potuiſſent
Immenſi validas ævi contemnere vires.
  Denique tantopere inter ſe cùm maxima Mundi

INTERPRETATIO.

queant advenire. & disjicere illud *vehementi ictu. Verùm, ut oſtendi, neque natura Mundi* hujus *conſtat ſolido corpore. ſiquidem Inane intermixtum eſt rebus omnique tamen eſt veluti Inane: neque corpora verò deſunt, quæ fortaſsè egreſſa ex immenſo* ſpatio *queant evertere hanc molem rerum vehementi concuſſione, vel quodlibet aliud quoque exitium diſcriminis inferre: neque etiam natura Spatii aut Locus immenſus deeſt in quem ambitus Cœli queant ejici, vel vexati quâlibet aliâ violentiâ queant interire. Non ergò porta mortis clauſa eſt Cœlo, neque Telluri, neque profundis Aquis maris verùm patefacta eſt, & latis atque ingentibus faucibus reſpicit. Quamobrem oportet ut fatearis has eaſdem res habere quoque exortum. Etenim ea, quæ conſtant corpore perituro, nondum potuiſſent jam ab infinito ævo ſpernere fortes vires temporis infiniti. Tandem, quoniam præcipuæ partes Mundi certant*

ANNOTATIONES.

372. *Mœnia Mundi.*] Ambitus cœli, cœlum. Sic v. 374. lib. 1. v. 74. &c

377. *Quare etiam, &c.*] His 4 v. concludit hæc eadem, nempè Cœlum, Solem, Terram, & Mare pariter eſſe nativa, atque initium habere, quoniam mortalia ſunt. Quod enim mortale eſt, id nativum fuerit neceſſe eſt. Igitur Mundus non æternus, ſed nativus eſt.

381. *Denique tantoperè, &c.*] His 36. v. continetur ultimum argumentum adversùs Mundi æternitatem & immortalitatem. Illud autem deducit Lucretius à pugnâ continuâ præcipuarum Mundi hujus partium inter ſe. Cùm enim modò incendia, modò eluvies ſuperent, exiſtimat Poëta tandem evincere poſſe, ut cum totius Mundi ruinâ bellum hoc terminetur. Vel enim, inquit, Sol & Calor, epotis omnibus aquis, ſuperabunt, recidétque tempus Phaëthontis, quod fabulantur poëtæ, quatumvis reluctentur amnes, minetúrque pontus diluvium toti terrarum orbi. Vel tandem humor ſuperabit rursùs, qualis tempore Deucalionis ſuperior fuiſſe fingitur. Quapropter tunc Univerſum aut flammis in prædam concedet, aut aquis obrutum mergetur. Obſervabis autem Lucretium, cùm & incendia magna Mundo contingere exemplo Phaëthontæi, & diluvia erumpere pari ratione ex Deucalioneo probare potuiſſet, noluiſſe tamen hæc Deorum interventu aut fieri aut ceſſare, ſed ex naturali causâ pendere.

Maxima Mundi membra.] Elementa.

Pugnent

Pugnent membra, pio nequaquam concita bello,
Nonne vides aliquam longi certaminis ollis
Poſſe dari finem? vel cùm Sol & vapor omnis,
Omnibus epotis humoribus, exuperârint;
Quod facere intendunt; neque adhuc conata patrantur,
Tantum ſuppeditant amnes, ultróque minantur
Omnia diluviare ex alto gurgite ponti:
Nequicquam, quoniam verrentes æquora venti
Diminuunt, radiiſque retexens æthereus Sol.
Et ſiccare priùs confidunt omnia poſſe,
Quàm liquor incœpti poſſit contingere finem.
Tantum ſpirantes æquo certamine bellum
Magnis de rebus inter ſe cernere certant,
Cùm ſemel in terrâ fuerit ſuperantior Ignis:
Et ſemel, ut fama eſt, Humor regnârit in arvis.
Ignis enim ſuperavit, & ambens multa peruſſit,
Avia cùm Phaëthonta rapax vis Solis equorum

Interpretatio.

inter ſe, concitata quidem *impio bello. nonne cernis aliquem modum diuturna pugna poſſe fieri illis?* quod fortaſsè fict *vel ubi Sol & totus* ejus *calor vicerint, omnibus liquoribus aquarum exhauſtis; quod* quidem *certant facere*; ſed quæ *tentata nondum perficiuntur, uſqueaded fluvii ſuppetunt & ſponte* ſuâ *minitantur obruere res cunctas diluvio* exæſtuantes *de profundo abyſſo maris. fruſtrà* tamen, *ſiquidem venti ſtringentes maria minuunt aquas, & Sol aërius revocans* eas *calore* ſuo: *& ſperant poſſe exſiccare cuncta, antequàm humor queat aſſequi finem* ſui *cœpti. Agitantes tam magnam pugnam æquo Marte contendunt decernere inter ſe de magnis rebus, eò quòd Ignis ſemel fuerit potentior in terrâ: Aqua verò, ſicut rumor eſt, ſuperior fuerit ſemel in agris. Etenim Ignis vicit, & corrodens combuſſit multas res, quando valida vis equorum Solis deflectens à rectâ viâ traxit Phaëthonta*

Annotationes.

382. *Pio nequaquam.*] Impio; quia bellum hoc civile & inteſtinum eſt.

383. *Ollis.*] Antiquè, pro *illis*.

384. *Vapor.*] Calor, ut paſſim monui.

385. *Epotis.*] Exhauſtis.

Exuperârint.] Superiores fuerint.

386 *Conata.*] Tentata, ſubſtantivè. Sic Attius apud Nonium, *Ego incipiam, conata exequar.* Id eſt, *conamina.*

387. *Tantum ſuppeditant.*] Uſqueadeò ſuppetunt aquas.

388. *Diluviare.*] Diluvie obruere.

389. *Quoniam verrentes, &c.*] Hi 2. v. poſiti ſunt ſuprà v. 267. 268. conſule locum, & notas ibi.

394. *Cernere.*] Decernere, controverſiam dijudicare, ac finire. Sic Ennius,

Ferro, non auro vitam cernamus utrique.

Idem,

Ter ſub armis malim vitam cernere,
quàm ſemel modò parére.

395. *Superantior.*] Superior, potentior, validior.

397 *Ambens.*] Ambedens, ab *ambedo.* Compoſitum ab *edo, edis,* vel *es.* Sic *amboſſe*, pro *ambedere.*

398. *Avia cùm Phaëthonta. &c.*] Fabulam hanc, quæ nota eſt, longâ carminum ſerie proſecutus eſt Ovidius 2. metam. Quid verò ſignificet hæc fabula, docuit Plato in Tim. his verbis: *Nam quid etiam apud nos dicitur Phaëthontem olim Solis filium patris currus jun-*

Æthere raptavit toto, terráſque per omnes.
At pater omnipotens irâ tum percitus acri
Magnanimum Phaëthonta repenti fulminis ictu
Deturbavit equis in terram: Sólque cadenti
Obvius æternam ſuſcepit lampada Mundi;
Disjectóſque redegit equos, junxítque trementes:
Inde ſuum per iter recreavit cuncta gubernans,
Scilicet ut veteres Graiûm cecinêre poëtæ.
Quod procùl à verâ nimis eſt ratione repulſum.
Ignis enim ſuperare poteſt, ubi materiaï
Ex infinito ſunt corpora plura coorta:
Inde cadunt vires aliquâ ratione revictæ;
Aut pereunt res exuſtæ torrentibus auris.
Humor item quondam cœpit ſuperare coortus,
Ut fama eſt hominum, multas quando obruit urbes.
Inde ubi vis aliquâ ratione averſa receſſit,

INTERPRETATIO.

per totum aëra & per cunctas terras. Verùm omnipotens genitor tunc commotus gravi irâ dejecit ex equis in terram ſubito ictu fulminis audacem Phaëthonta; & Sol ſuccedens delapſo Phaëthonti *ſuſtinuit æternam facem Mundi, & reduxit equos diſperſos & alligavit trepidantes* adhuc: *poſteà ducens* illos *per* ſolitam *ſuam viam exhilaravit omnia, nimirùm ſicut antiqui Græcorum poëtæ cantaverunt. Quod* tamen *longè remotum eſt à veritate rei. Namque Ignis poteſt vincere in eâ parte in quâ plurima corpuſcula materiæ exorta ſunt eximmenſo* ſpatio: *poſteà vires* illius *viciſſim ſuperatæ* ab *aliquâ causâ minuuntur; vel res combuſtæ flatibus ardentibus intereunt. Aqua ſimiliter ſuborta olim incepit vincere, ſicut rumor eſt hominum, cùm* ſcilicet *ſepelivit plures civitates. Poſteà cùm vis ejus ſeceſſit deflexa* ab *aliquâ causâ,*

ANNOTATIONES.

cto, propterea quòd non potuerit patriâ viâ aurigari, & ea, quæ ſunt in terrâ, exuſſiſſe, & ipſum fulmine percuſſum periiſſe, hoc quidem dicitur per fabulæ figuram. Reverà autem ſignificatur & eorum, quæ ſunt in terrâ, eorúmque, quæ in cœlo & cum cœlo moventur, immutatio: tùm is, qui fit longo intervallo interpoſito rerum, quæ in terrâ ſunt multis ignibus graſſantibus, interitus, Sic Ariſt. lib. 4. de Mundo.

400. *At Pater Omnipotens.*] Jupiter.

401. *Repenti.*] Repentino. Sic Cicero lib. 3. Tuſc. *Quanquam hoſtium repens adventus magis aliquando conturbat, quàm expectatus.*

402. *In terram.*] Verùm, ut ait Ovidius, excepit Phaëthonta Eridamus fluvius.

Cadenti.] Nempè Phaëthonti.

407. *Quod procùl &c.*] Hic verſus poſitus eſt lib. 2. v. 644.

408. *Materiai.*] Atomorum, primorum corporum.

409. *Ex infinito.*] Ex immenſo Mundi ſpatio, per quod Atomi volitant perpetuò. Sic v. 415. Sic lib. 1. v. 1051. &c.

410. *Revicta.*] Viciſſim victæ.

413. *Ut fama eſt hominum, &c.*] Ita Lambinus. At Pareus & alii quidam:

> *Ut fama eſt, hominum multas quàndo obruit undis,*

Quæ lectio proba quoque videtur. Hoc autem intelligitur contigiſſe tempore Deucalionis, quo tempore terra aquis obruta natavit. Quæ fabula quoque nota eſt.

Ex Infinito fuerat quæcunque coorta,
Conſtiterunt imbres, & flumina vim minuerunt.
Sed quibus ille modis conjectus materiai
Fundârit Cœlum, ac Terram, Pontique profunda,
Solis, Lunaï curſus, ex ordine ponam.
Nam certè neque conſilio primordia rerum
Ordine ſe quæque, atque ſagaci mente locârunt;
Nec, quos quæque darent motus, pepigêre profectò:
Sed quia multa modis multis primordia rerum
Ex infinito jam tempore percita plagis,
Ponderibúſque ſuis conſuêrunt concita ferri,
Omnimodiſque coïre, atque omnia pertentare,
Quæcunque inter ſe poſſent congreſſa creare.

INTERPRETATIO.

quæcunque exorta fuerat ex immenſo ſpatio, *pluvia ceſſaverunt. & fluvii diminuerunt* ſuum *impetum. Verùm* nunc *exponam ex ordine quibus rationibus ille cœtus Atomorum fabricaverit Cœlum, & Terram. altum Mare & motus Solis ac Lunæ. Etenim profectò principia rerum neque providentiâ neque ſolerti animo diſpoſuerunt ſe quæque* in eâ *diſpoſiturâ*. quâ ſunt; *Neque certè convenerunt inter ſe de motibus, quos quæque redderent: verùm cùm plura principia rerum percuſſa ictibus jam ab infinito tempore diverſiſque modis. & percita ſuâ gravitate ſolita ſunt moveri, & congregari omnibus modis, & experiri res cunctas. quas* ſcilicet *valerent congregata ſimùl effingere.*

ANNOTATIONES.

416. *Conſtiterunt.*] Hoc eſt repreſſi ſunt & cohibiti. Penultima autem brevis eſt; ſic v 194. *deciderunt.*

417. *Sed quibus ille modis &c.*] Hactenùs de Mundi exortu, & interitu. Sat igitur probâſſe ſibi videtur Poëta Mundum & nativum & mortalem eſſe; quod ſibi propoſuerat demonſtrandum v. 65.

Quod ſupereſt, nunc huc rationis detulit ordo,
Ut mihi mortali conſiſtere corpore Mundum,
Nativúmque ſimùl, ratio reddunda ſit, eſſe.

Nunc alteram, quæ ſequebatur, promiſſi partem ſolvit. Namque ſequenti v. 68 ſimùl pollicitus eſt edocturum,

E quibus ille modis congreſſus materiai
Fundârit terram, Cœlum, mare, Sidera. Solem.
Lunaique globum. &c.

Itaque ab hoc v. 417. ad v. 510. diſputaturus eſt Poëta de modo generationis, quo *Cœlum Terra. Mare Sol. Luna, Æther, & Aer* ex Atomorum concurſu, congreſſu, ac cœtu coorta ſunt & compacta. His ergò 35. v. primùm ait caſu & fortuitò res cunctas ex Atomis conſtitiſſe; dum nempè Atomi ex infinito tempore ſuis concitæ ponderibus, aut plagis reſilientes varios cœtus inire ſatagebant. Dum verò, ita inter ſe convenirent percitæ Atomi, docet neque terram, neque mare, neque cœlum, neque ſidera extitiſſe: ſed rudem quamdam indigeſtámque molem. Ubi verò præcipuæ Mundi partes inter ſe disjungi cœperunt, tunc Cœlum affulſit, Arida apparuit, congregatæ ſunt Aquæ in unum &c. Serò itaque res cunctas creviſſe vult Lucretius non ſolùm ob diverſa congreſsûs Atomorum impedimenta, ſed etiam ob earumdem coëuntium diſpares figuras. Quo factum eſt ut neque ab æterno res extiterint, neque ſimul eſſe aut operari potuerint. De rerum autem præcipuarum exortu ſigillatim eſt diſputaturus.

418. *Pontique profunda.*] Altum mare. Sicut alibi dixit *vera viaï*, pro *verâ viâ*. *ultima Natura*, pro *ultima Naturâ* &c.

420 *Nam certè neque conſilio &c.*] Hi 5. v. poſiti ſunt lib. 1. v. 1020.

424. *Ex infinito tempore.*] Ab æterno,

Propterea fit ut magnum volgata per ævum
Omnigenos cœtus, & motus experiundo,
Tandem conveniant ea, quæ conjuncta repentè
Magnarum rerum fiant exordia ſæpè,
Terraï, maris, & cœli, generiſque animantum.
Hîc neque tum Solis rota cerni lumine largo
Altivolans poterat, nec magni ſidera Mundi,
Nec mare, nec cœlum, nec denique terra, neque aër,
Nec ſimilis noſtris rebus res ulla videri:
Sed nova tempeſtas quædam moléſque coorta.
Diffugere inde loci partes cœpêre, patéſque
Cùm paribus jungi res, & diſcludere Mundum,
Membráque dividere, & magnas diſponere partes
Omnigenis è principiis: diſcordia quorum
Intervalla, vias, connexus, pondera, plagas,
Concurſus, motus turbabat; prælia miſcens,
Propter diſſimiles formas, variáſque figuras,
Quod non omnia ſic poterant conjuncta manere,
Nec motus inter ſeſe dare convenientes;
Hoc eſt à terris magnum ſecernere cœlum:
Et ſeorsùm mare uti, ſecreto humore, pateret;

INTERPRETATIO.

Ideò fit, ut vagata per tempus infinitum pertentando motus & congreſſus omnis generis, demùm ea coeant, quæ congreſſa ſubitò fiant plerumque exortus magnarum rerum, nempè *Terræ, Maris & Cœli, & gentis animalium. Ibi tunc temporis neque rota Solis ſublimè lata poterat videri* cum *profuſâ ſuâ luce, neque ſtellæ magni Mundi, neque æquor neque cœlum, nec tandem tellus, nec aër nec res ulla par rebus, quas jam videmus, cerni* poterat: *verùm recens tantùm quædam procella &* con*fuſa maſſa nata* erat. *Ex quo loco partes inceperunt diſcedere, & res ſimiles conjungi cum ſimilibus, & diſtinguere Mundum, & ſeparare partes* Mundi, *& locare ordine magna* Mundi *membra*. facta *ex primordiis omnis generis; quorum* primordiorum pugna *perturbabat diſtantias regiones, vincula, gravitatē, ictus, congreſſus, & motus* eorum, *agitans bellum, ob diſpares formas, & diverſas figuras eò quod cuncta non poterant permanere ita congregata nec reddere motus inter ſe ſe aptos: id eſt, ſeparare cœlum ingens & mare, à terris, ut ſeparatim extenderetur, ſegregatâ aquâ* in unum locum; *&*

ANNOTATIONES.

428. *Volgata.*] Volitantia, vagata. Sic lib. 4. v. 75.

430. *Ea, quæ conjuncta.*] Pareus & alii; benè. Lambinus, *quæ ubi convenère*. Non malè, ut patet. *Ea*, ſup. prima corpora, primordia. Vulgares lectiones, *Ea, quæ conventa*. Vel, *Ea, quæ conjecta*.

434. *Magni ſidera Mundi.*] Stellæ cœli.

437. *Nova tempeſtas. &c.*] Id eſt, confuſio quædam cæca Atomorum, & indigeſta moles, ut ait Ovid. 1. metam.

438. *Inde loci.*] Ex quo loco. Sic Ennius, *intereà loci*. Sic Pacuvius, *ubi loci*. Plautus, *quo loci*. Sic infra Lucretius v. 740. 789. vel ut interpretantur omnes, *Ex quo tempore*.

439. *Diſcludere.*] Diſcernere, diſtinguere, diſparare. Sic lib. 6. v. 239. & lib. 3. v. 172.

440. *Membra.*] Partes.

442. *Intervalla, vias, &c.*] De his omnibus Atomorum qualitatibus, quas vocant, diſputatum eſt fuſiùs lib. 2. paſſim.

Seorsùm item puri, ſecretique ætheris ignes.
Quippè etenim primùm Terraï corpora quæque,
Propterea quòd erant gravia, & perplexa, coïbant,
In medióque imas capiebant omnia ſedes.
Quæ, quantò magis inter ſe perplexa coïbant,
Tam magis expreſſère ea, quæ mare, ſidera, Solem,
Lunámque efficerent, & magni mœnia Mundi.
Omnia enim magis hæc è lævibus atque rotundis
Seminibus, multóque minoribu' ſunt elementis,
Quám Tellus. Ideò per rara foramina Terræ
Partibus erumpens primus ſe ſuſtulit Æther
Signifer, & multos ſecum levis abſtulit Ignes:
Non aliâ longè ratione, ac ſæpè videmus,

INTERPRETATIO.

ſimiliter diſcernere flammas puri & ſegregati aëris ſeparatim. Namque principiò corpuſcula prima *ſingula Terræ, eò quòd erant prædita pondere & implicata, congregabantur, & ſingula ſumebant* ſibi *inferiora loca in medio. Quæ* quidem *quò magis inter ſe implicita conveniebant, eò magis elicerunt ea* corpuſcula, *quæ crearent æquor, ſtellas, Solem & Lunam, & ambitus immenſi cœli. Namq; hæ res omnes conſtant ex primordiis magis lævigatis & globoſis & ex principiis longè minoribus, quàm terra. Idcircò cœlũ ſtelliferũ exiens è partibus terræ per meatus apertos primum exvexit ſe, &* quia *leve* erat *abripuit ſecum plures ignes: haud abſimili ferè modo, quàm nonnunquã cernimus,*

ANNOTATIONES.

450. *Quippe etenim primùm, &c.*] His 31. v. agitur de ortu terræ, cœli, Solis, Lunæ & ſiderum. Docet nempè quâ ratione coorta ſint hæc primùm ex fortuito Atomorum congreſſu. Itaque primùm Terram ſecretam fuiſſe cenſet, quia tunc primùm gravia & perplexa atque hamata corpuſcula coïbant, & in medio ſedes imas capiebant. Dúmque in dies magis ac magis ea gravia corpuſcula ſeſe premebant & complexabantur, tunc tenuia, lævia, & rotunda exprimebantur & aſcendebant in cœli, Solis, Lunæ, & ſiderum, aëris & ætheris concretiones. Haud ſecùs ac videmus interdùm attolli vapores, atque in nubes concreſcere. Sic præclarè Manil. lib. 1. de terrâ:

Imáque de cunctis mediam tenet undique ſedem,
Idcircóque manet ſtabilis, quia totus ab illâ
Tantumdem refugit Mundus, fecitque cadendo
Undique, ne caderet: medium Totius & imum eſt:
Ictáque contractis conſiſtunt corpora plagis,
Et concurrendo prohibent in longius ire.

Corpora.] Corpora prima, Atomi.

451. *Perplexa.*] Hamata, implexa.

452. *In medio.*] Poſuit quidem Lucretius cum Epicuro Terram in medio Mundi: ſed negavit eſſe aliquod Terræ medium, ſeu centrum ad quod omnia gravia tenderent, ut fuſiùs explicatum eſt à nobis lib. 1. ſub finem.

453. *Quantò magis, &c.*] Nota particulas, *quantò magis, tam magis.* Sic v. 484. 488. &c.

454. *Expreſſère ea, &c.*] Quippe lævia, tenuia, rotunda corpuſcula.

455. *Mœnia Mundi.*] Cœlum. Periphraſis.

457. *Minoribu'.*] Pro *minoribus*, metri causâ.

459. *Æther ſignifer.*] Cœlum ſtelliferum. Sic v. 690. & lib. 6 v. 481. & lib 4. v. 1032. vel per *Æthera* intelligit eam Mundi regionem, in quam ſublatus fertur ignis Elemẽtarius, quæ nempè ſuprà

Aurea cùm primùm gemmantes rore per herbas
Matutina rubent radiati lumina Solis ;
Exhalántque lacus nebulam, fluviíque perennes ;
Ipſa quoque interdum Tellus fumare videtur.
Omnia quæ ſursùm cùm conciliantur in alto,
Corpore concreto ſubtexunt nubila cœlum.
Sic igitur tum ſe levis ac diffuſilis Æther
Corpore concreto circundatus undique ſepſit :
Et latè diffuſus in omnes undique partes,
Omnia ſic avido complexu cætera ſepſit.
Hunc exordia ſunt Solis Lunæque ſecuta,
(Inter utroſque globi quorum vertuntur in auris ;)
Quæ neque Terra ſibi adſcivit, nec maximus Æther,
Quòd neque tam fuerint gravia, ut depreſſa ſederent :
Nec levia, ut poſſent per ſummas labier oras.
Et tamen inter utroſque ita ſunt, ut corpora bina

INTERPRETATIO.

ubi primùm aurata lux matutina Solis coruſcantis rutilat per gramina perfuſa rore ; & paludes ac flumina perpetuò fluentia emittunt nubeculam : & terra etiam ipſa ſæpe videtur fumigare. Quæ res omnes ubi ſursùm in aëre congregantur, nubes operiunt cœlum corpore ſpiſſo. Ita ergò cœlum leve ac fluidum, quaſi *circumvallatum corpore ſpiſſo ex omnibus partibus, tunc vallavit ſe : & longè effuſum ex omnibus partibus in omnes partes, circumvallavit reliquas res amplexu tam vaſto*, quàm eſt. *Principia Solis & Lunæ quorum orbes volvuntur in æthere inter utroque globos* Terræ & cœli, *ſecuta ſunt illud* ; quippè *quia* principia Solis & Lunæ *neque Tellus, neque vaſtum* Cœlum *aſſumſerit ſibi, eò quòd non fuerint adeò prædita pondere, ut dejecta conſiderent : nec adeò levia, ut poſſent ferri per ſublimes regiones* ætheris. *Et tamen ſic ſunt inter utroſque, ut volvant duos*

ANNOTATIONES.

aëra ſurgit, infrà cœlum, & in quâ Planetæ moventur, & phœnomena. Sic v. 501.

462. *Gemmantes rore.*] Sic lib. 2. v. 319.

Invitant herba gemmantes rore recenti.

Sic Manil. lib. 5. v. 256.

Ille colet nitidis gemmantem floribus hortum.

464 *Exhalántque lacus nebulam.*] Sic v. 243. Sic Virg. 2. Georg.

Quæ tamen exhalat nebulam fuméſque volucres.

468. *Diffuſilis.*] Qui facilè diffunditur.

471. *Avido.*] Vaſto & ingenti. Sic v. 202.

472. *Hunc.*] Nempè *Æthera* ; hoc eſt, Cœlum.

Exordia.] Atomi, ſemina, primordia. Sic lib. 1. v. 150. lib. 2. v. 33. &c.

473. *Inter utroſque.*] Nempè inter *Æthera* ſeu Cœlum, & *Terram.* Sic v. 479.

Globi quorum.] Scilicet *Orbes Solis & Lunæ.*

In auris.] In Æthere, in aëris regionibus.

474. *Quæ.*] Sup. exordia Solis ac Lunæ.

Æther.] Cœlum. v. 459.

476. *Labier.*] Poeticè pro *labi*, hoc eſt, ferri, attolli.

477. *Inter utroſque.*] Nempè inter *Terram & Æthera* maximum, hoc eſt, cœlum.

Corpora bina.] Lamb. benè. Pareus & alii, *Corpora viva* ; malè. Namque pugnantia loqueretur poeta, cùm ſuprà negaverit Solem & Lunam vitali prædita

Verſent, & partes ut Mundi totius extent.
Quod genus in nobis quædam licet in ſtatione
Membra manere, tamen cùm ſint ea, quæ moveantur.
His igitur rebus retractis, Terra repentè,
Maxima quâ nunc ſe ponti plaga cærula tendit,
Succidit, & ſalſo ſuffodit gurgite foſſas.
Inque dies quantò circùm magis Ætheris æſtus,
Et radii Solis cogebant undique Terram
Verberibus crebris extrema ad limina apertam,

INTERPRETATIO.

ſuos globos, *& ut ſint membra* præcipua *totius Mundi. Quemadmodum in nobis quidam artus poſſunt ſtare in quiete, ubi tamen ſint ii* artus alii, *qui ſint in motu His ergò rebus* ita *remotis, ſubitò Tellus. quâ parte vaſtus cæruleus campus ma-ris extendit ſeſe nunc, depreſſa jacuit, & cavavit foſſas in ſalſo abyſſo* maris. *Et quò magis de die in diem calor cœli, & ſplendores Solis circumpellebant ex omni parte frequentibus ictibus Tellurem patentem ad extremas oras.*

ANNOTATIONES.

eſſe ſenſu. Deinde verbum *verſent* ſat indicat legendum *bina* non *viva*. Quid enim eſt quod Sol & Luna verſent ſeu volvant corpora viva? Benè volvunt corpora bina, hoc eſt ſuum quemque globum.

479. *Quod genus.*) Qualia ſunt, ſicut, quemadmodum &c. Sic v. 271. &c.

480. *Manere in ſtatione.*) Quieſcere. Sic v. 518.

481. *His igitur rebus retractis. &c.*) His ergò 18. v. concludit Terram in medio conſediſſe compreſſam & coactam, ſublatis nempè levioribus corpuſculis in aëra, in æthera, in cœlum, in ſidera, in Solem & in Lunam. depreſſis verò gravioribus in Terræ globum. Itaque dum interim Terra magis ac magis in dies afficiebatur ab Ætheris æſtu Soliſque radiis, eò magis humor exprimebatur, ignem corpuſcula ſursùm aſcendebant, ac proinde Elementa pura ſunt reddita in ſuum quæque locum pro ſuâ levitate aut gravitate. Quam Elementorum ſortem ac ſtationem præclarè ſcripſit Manilius lib. 1. à v. 149. ad v. 173.

Ignis in æthereas volucer ſeſe ſuſtulit auras,
Summáque complexus ſtellantis culmina cæli
Flammarum vallo Naturæ mœnia fecit.
Proximus in tenues deſcendit ſpiritus auras,
Aëráque extendit medium per Inania Mundi.
Ignem flatus alit vicinum ſubditus aſtris.
Tertia ſors undas ſtravit fluctúſque natantes,
Æquora perfundit toto naſcentia ponto,
Ut liquor exhalet tenues atque evomat auras,
Aëráque ex ipſo ducentem ſemina paſcat.
Ultima ſubſedit glomerato pondere Tellus,
Convenitque vagis limus commixtus arenis,
Paulatim ad ſummum tenui fugiente liquore.
Quòque magis puras humor ſeceſſit in undas,
Et ſiccata magis ſtrinxerunt æquora terras,
Adjacuitque cavis fluidum convallibus æquor, &c.

483. *Succidit.*] Ima ſubſedit, ſeſe retraxit.

Suffodit.] Excavavit.

485. *Cogebant.*] Compellebant.

486. *Apertam.*] Nudam nondum arboribus conſitam, aut frugibus veſtitam.

In medio ut propulſa ſuo condenſa coïret,
Tam magis expreſſus ſalſus de corpore ſudor
Augebat Mare manando, campóſque natantes.
Et tantò magis illa foràs elapſa volabant
Corpora multa Vaporis, & Aëris, altáque Cœli
Denſebant procùl à Terris fulgentia templa.
Sidebant campi, creſcebant montibus altis
Aſcenſus: neque enim poterant ſubſidere ſaxa,
Nec pariter tantumdem omnes ſuccumbere partes.
Sic igitur Terræ concreto corpore pondus
Conſtitit, atque omnis Mundi quaſi limus in unum
Confluxit gravis, & ſubſedit funditùs, ut fæx.
Inde Mare, inde Aër, inde Æther ignifer ipſe,
Corporibus liquidis ſunt omnia pura relicta;
Et leviora aliis alia; & liquidiſſimus Æther,
Atque leviſſimus Aërias ſuper influit auras;
Nec liquidum corpus turbantibus Aëris auris

INTERPRETATIO.

ut in medio ſuo compulſa & compreſſa conveniret, eò magis ſalſus humor elicitus de illius globo amplificabat emanando Oceanum, & plagas humidas. Et eò magis illa plura corpuſcula Ætheris, & Ignis egreſſa foràs ſursùm ferebantur, & cogebant longè à Terris ſublimia laquearia ſplendida cœli. Agri ſubſidebant, & acclivitates augebantur celſis montibus: namque lapides non poterant extendi in planitiem, neque ſimiliter cuncta partes ſubjacere æqualiter. *Ita ergò gravitas Telluris compacta eſt ex corpore ſpiſſo, & veluti limus totius Mundi convenit in inferiorem locum,* quia *ponderoſa* erat, *& ſicut fæx aliò repreſſa jacuit. Hinc Æquor hinc Aër, hinc & ipſe flammifer Æther, ſunt reſervata cuncta pura corpuſculis fluidis; & alia* quidem *leviora aliis; & Æther fluidiſſimus & leviſſimus perfundit ſeſe ſuprà flatus Aërios, neque miſcet fluidum* ſuum *corpus* cum *flatibus procelloſis*

ANNOTATIONES.

489. *Campóſque natantes.*] Æquora. Sic v. 402. *ponti plaga.*

491. *Corpora.*] Atomi.

Vaporis.] Caloris, ignis.

492. *Denſebant.*] Denſabant. Dicitur *denſeo, es*: & *denſo, as*, paſſim.

Templa cœli.] Cœlum; periphraſis. Sic v. 522. Sic Manilius paſſim loquitur.

493. *Sidebant.*] Subſidebant, plani fiebant. v. 494.

494. *Subſidere.*] Hoc eſt, ita ſidere, ut planitiem efficerent.

495. *Succumbere.*] Cadere, ſubjacere.

497 *Mundi quaſi limus &c.*] Sic Manil. lib. 1. v. 159.

Ultima ſubſedit glomerato pondere Tellus,
Convenitque vagis limus commixtus arenis,
Paulatim ad ſummum tenui fugiente liquore, &c.

498. *Inde mare, &c*] His tt. v. docet iterùm quâ ratione *Mare, Aër, & Æther* conſtiterint ex levioribus, tenuioribus, & liquidioribus Atomis, atque pro ſuâ minori levitate ac liquiditate alia aliis ſuperiùs evolaverint in eas, quas jam ſedes occupant. Sic Manil. lib. 1. fuſiùs hæc eadem proſequitur.

Æther ignifer.] Cœlum, ut ait v. 459 *Æther ſignifer* ſcilicet, quia Veteres crediderunt ſtellas aut igneas aut ignes eſſe, vocaverunt cœlum *igniferum* æque ac *ſigniferum*, ſeu ſtelliferum. Vel hic per *Æthera* notat Ignis elementaris regio-

Commiſcet

Commiſcet · ſinit hæc violentis omnia verti
Turbinibus : ſinit incertis turbare procellis :
Ipſe ſuos ignes certo fert impete labens.
Nam modicè fluere, atque uno poſſe Æthera niſu,
Significat tantum mare, certo quod fluit æſtu,
Unum labendi conſervans uſque tenorem.
Motibus Aſtrorum nunc quæ ſit cauſa, canamus.
Principiò magnus Cœli ſi vertitur orbis,

INTERPRETATIO.

Aëris : patitur hæc cuncta agitari validis ventis ; permittit ea perturbare omnia tempeſtatibus inconſtantibus : ipſe vero fluens certo motu volvit ſuos ignes. Etenim quod Æther poſſit moderatè & uno tenore labi, tam vaſtum æquor, quod labitur certo fluxu, indicat, ſervans perpetuò eundem modum fluendi. Cantemus jam quæ cauſa ſit data curſibus ſiderum. Primùm ſi vaſtus globus cœli volvitur,

ANNOTATIONES.

nem, quæ cœlo vicina ſubeſt, ut præclarè cecinit Manil. lib. 1 v. 144

Ignis in æthereas volucer ſe ſuſtulit auras
Summáque complexus ſtellantis culmina cœli
Flammarum vallo Naturæ mœnia fecit.

505. *Turbinibus.*] Flatibus. Sic Manil. lib. 1. v. 152. de Aëre:

Proximus in tenues deſcendit ſpiritus auras.
Aëráque extendit medium per Inania Mundi :
Ignem flatus alit vicinum ſubditus aſtris.

506. *Suos ignes.*] Sua aſtra, quæ vel ignea, vel ignes videntur.

Impete.] Impetu. Dicitur enim *impetis*, ab antiquo nominativo *impes*. Sic lib. 2 v. 326. lib. 4. v 418. 901. &c.

507 *uno niſu.*] Uno tenore.

508 *Tantum.*] Tam vaſtum, tam immenſum. Senſus eſt : mare vaſtum quod certo æſtu fluit & refluit perpetuò ſervans eundem fluendi & refluendi tenorem, ſignificat & arguit quòd Æther uno & eodem modo circumagatur. Ita Lamb benè. Alii verò fere omnes, *ponto*, ſup. *in*, inquit, Pareus. Sed quid eſt, *mare ſignificat in ponto ?* an *in ponto ſuo*, pro *in fluctibus ſuis ?* an *in Helleſponto*, ut quibuſdam videtur ? Ergo *Ponti mare* legendum foret. Deinde quæ cauſa, cur potiùs eum Helleſponti maris, quam cum Oceani æſtu comparat motus materiæ cœleſtis ? æquè enim liquidus eſt Oceanus, ac illi certo æſtui aptus, quàm Helleſpontus. Adde quòd de Mari, non de Helleſponto quæratur hic, & ſupra v. 418.

510. *Motibus aſtrorum, &c.*] His 25. v. docet poëta de motibus aſtrorum, memor ſcilicet eorum, quæ dudùm ſuprà pactus erat v. 419.

Solis & Lunai curſus ex ordine ponam

Lucretius autem cum Epicuro dum agit hic de cœlo, & de iis, quæ ad cœli motum pertinent, & de iis, quæ με-τέωρα Græci vocant, more Academicorum diſputat, nihilque certò affirmat, neque harum rerum unam cauſam, ſed plures affert & reddit. Itaque his 8. v. prioribus, ſi aſtra moveantur ad cœli motum, hócque cum illis moveatur, (quæ ſententia veriſimilior eſt,) dicendum eſt, inquit, Aëra ex utrâque parte, hoc eſt, a dexterâ & ſiniſtrâ, premere atque urgere deſuper unumque cœli polum extremum ; & extrinſecùs tenere & includere illum : dicendum eſt item alium Aëra eſſe, qui ſuprà cœlum extrinſecùs labatur & eòdem intendat, quò una cum cœlo feruntur ſidera : dicendum eſt quoque alium eſſe Aëra ſubter cœlum, qui extrinſecùs ſubvehat illud depreſſum, ac unà cum illo ſubterlabatur, quemadmodum videmus rotas & cados rotarum, quæ *hauſtra* vo-

Ex utrâque polum parti premere Aëra nobis
Dicendum eſt, extráque tenere & claudere utrimque:
Inde alium ſuprà fluere, atque intendere eódem,
Quò volvenda micant æterni ſidera Mundi:
Aſt alium ſubter, contrà qui ſubvehat Orbem;
Ut fluvios verſare rotas atque hauſtra videmus.
Eſt etiam quoque uti poſſit cœlum omne manere
In ſtatione, tamen cùm lucida Signa ferantur.

INTERPRETATIO.

debemus dicere Aëra comprimere ab utrâque parte Axem utrumque illius, *& continere & cohibere* illum *extrinſecùs ab utrâque parte: poſteà alium Aëra labi ſuprà, & vadere verſùs illum locum, in quem aſtra vertenda cœli perennis fulgent: alium* verò delabi *infrà, qui contrà ſurſùm tollat globum* cœli: *veluti cernimus flumina vertere rotas, & cados rotarum. Poteſt quoque fieri, ut cœlum totum queat conquieſcere in loco, etiamſi ſplendida ſidera volvantur.*

ANNOTATIONES.

cant, à fluviis circumverſari, & ſublevari. Scilicet quaſi cœli motus explicari nequeat, niſi undique Aëre rapido circumdetur, qui premat illud ab utroque polo, ne recedat extrinſecùs, & qui ſubter & deſuper urgeat illud, ne pariter extravagetur: ſed ut motu certo feratur & volvatur. Itaque non affirmat Lucretius hoc ita ſe habere, ſed ſic eſſe poſſe.

512. *Polum.*] Utrumque cœli Cardinem. *Polus* dicitur à verbo πολεῖν *vertere.* Duplex eſt cœli *Polus*. Arcticus & Antarcticus, ſeu Borealis & Auſtralis; qui dicuntur & duo cœli *Cardines*, quia quaſi in illis innixum cœlum, tanquam janua in ſuis cardinibus, volvitur. Dicuntur & *Vertices*, à verbo *vertero*, quia in illis vertitur ſeu volvitur cœlum. Sunt igitur *Poli* duo extrema illa, in quibus *Axis*, circà quem volvitur cœlum, innititur. Porrò per *Polum* hîc notat poëta eam utramque cœli partem, quæ ad Septentrionem & ad Meridiem eſt.

Parti,] Pro *parte*. Sic alibi *contagi* pro *contage*, &c.

514. *Suprà.*] Nimirùm, ſuprà eam cœli partem, quæ verticibus noſtris incumbit.

Eódem.] Nempè versùs Occaſum, quò cœlum fertur.

515. *Æterni Mundi.*] Cœli, quod perpetuò volvitur.

516. *Subter.*] Nempè, ſubter eam cœli partem, quæ ſub pedibus noſtris depreſſa jacet.

Orbem. [Sup. cœli, hoc eſt; cœlum ipſum.

517. *Hauſtra.*] Hauſtrum genus eſt machinæ rotas habens, quâ è puteis aut è fluminibus aqua hauritur, quod *Tympanum* vulgò dicitur, *un Seau*. Vel, ut Nonio placet, ſunt ipſi cadi, ſeu ſitulæ machinis affixæ, quibus hauritur aqua. Sic autem dicitur ab *hauriendo*.

518. *Eſt etiam quoque, &c.*] His 17 v. poſterioribus ait, ſic fieri etiam poſſe, ut cœlum quieſcat, Sidera verò moveantur. Quo caſu triplicem motûs aſtrorum cauſam aſſignari poſſe docet. I. Aut quod Ætheris ignes, hoc eſt, Sidera, incluſi, dum ſibi quærunt exitum, circumverſentur & paſſim ſeſe per cœlum liquidum circumagant. II. Aut quòd Aër extrinſecùs aliundè fluens impellat, ac verſet illos ignes, ſeu Sidera. III. Aut quòd Sidera ferantur eò, quò quæque cibus invitat & rapit. Cùm enim ignes ſint, paſci & ali neceſſe eſt. Itaque nihil certum ſtatuit in re tam incertâ. Sic Epicurus loqui ſolebat de rebus incertis & obſcuris; ſic cautiùs ſeſe gerebat.

Manere in ſtatione.] Immotum ſtare.

519. *Signa.*] Stellæ, Sidera.

Sive quòd incluſi rapidi ſunt Ætheris æſtus ;
Quærentéſque viam circumverſantur : & ignes
Paſſim per Cœli volvunt ſe immania templa :
Sive aliundè fluens alicundè extrinſecùs Aër
Verſat agens ignes : ſive ipſi ſerpere poſſunt,
Quò cuiuſque cibus vocat, atque invitat euntes,
Flammea per Cœlum paſcentes corpora paſſim.
Nam, quid in hoc Mundo ſit eorum ponere certum,
Difficile eſt. Sed quid poſſit, fiátque per Omne
In variis Mundis variâ ratione creatis,
Id doceo ; pluréſque ſequor diſponere cauſas
Motibus Aſtrorum, quæ poſſint eſſe per Omne.
E quibus una tamen ſit & hæc quoque cauſa neceſſe eſt ;
Quæ vigeat motu in Signis ; ſed quæ ſit earum
Præcipere, haud quaquàm eſt pedetentim progredientis.
Terráque ut in mediâ Mundi regione quieſcat,

INTERPRETATIO.

Seu quia violenti ignes Ætheris ſunt interſepti ; & ſcrutantes ſibi iter circumvolvuntur : & flamma ubique verſant ſe per vaſtos ambitus cœli : ſeu quia *Aër extraneus alicunde labens ex alio loco verſat, & agit ignes* illos : *ſeu* quia ipſi *ignes queunt repere in eam partem, in quam alimentum ſingulorum advocat, & attrahit* illos *dum currunt nutrientes ubique per cœlum* ſua *corpora ignita. Namque haud facile eſt in hoc* inferiori *Mundo ſtatuere quid horum ſit certum. Verùm edoceo* tantùm *iſtud.* nempè *quid queat* eſſe *aut* quid *per totum Univerſum fiat in diverſis Mundis formatis diverſo modo ; & perſequor attribuere multas cauſas motibus ſiderum, quæ queant eſſe per totum Univerſum. Inter quas tamen oportet ut una ſit, & ea* quidem *etiam, quæ polleat motu in Sideribus : verùm quanam inter illas ſit, nullatenùs eſt* hominis *cunctis lentè docere. Atque ut Terra conquieſcat in mediâ parte Mundi,*

ANNOTATIONES.

520. *Ætheris æſtus.*] Sidera cœli, aut æterni Mundi, ut ait v. 515.

521. *Ignes.*] Sidera.

522. *Cœli Templa.*] Vaſtos cœli ambitus, ut dictum eſt ſuprà.

524. *Ignes.*] Sidera, v. 521. & alibi paſſim.

527. *In hoc Mundo.*] In hoc terreſtri & infimo Mundo : vel in hoc Mundo, in quo cœlum hoc & hæc ſidera videmus perenniter moveri. Plures enim Mundos in Toto ſeu in Univerſo poſuit Epicurus..

Quid ſit eorum.] Id eſt, earum rerum, ſeu cauſarum, quas ſuprà retulit de motibus cœli & aſtrorum.

528. *Per Omne.*] Per Totum, τὸ πᾶν, Univerſum, per Summam Summarum, ut monuimus lib. 1 paſſim. Sic infrà v. 531. Totum enim ſeu Univerſum dicitur Lucretio, quod multos continet Mundos huic noſtro ſimiles, aut etiam majores.

533. *Quæ vigeat motu in Signis.*] Quæ motum ſideribus det.

534. *Pedetentim progredientis.*] Hominis, qui paulatim rerum naturam & cognitionem aſſequi tentat : qui nondum rerum omnium eſt gnarus. Sic infra v. 1452.

——— Simùl experientia mentis
Paulatim docuit pedetentim progredientis.

535. *Terráque ut in medio, &c.*] His 50. v. aptè ſubnectit ſpeculationi de cœli ac ſiderum motu perennem & tot ſeculis anteactis minimè interruptam Terræ quietem. Cujus quietis permanentis ac

Evaneſcere paulatim, & decreſcere pondus
Convenit, atque aliam naturam ſubter habere
Ex ineunte ævo conjunctam, atque uniter aptam
Partibus aëriis Mundi, quibus inſita vivit.
Propterea non eſt oneri, neque deprimit auras,
Ut ſua cuique homini nullo ſunt pondere membra,
Nec caput eſt oneri collo, nec denique totum
Corporis in pedibus pondus ſentimus ineſſe.
At, quæcunque foris veniunt, impoſtàque nobis
Pondera ſunt, lædunt, permultò ſæpè minora.

Interpretatio.

æquum eſt ut onus illius *minutatim diſperea. & diminuatur, & ut habeat ſubtus aliam naturam. quæ à primo tempore connexa ſit, & maximè cognata aëriis partibus Mundi, in quibus innixa permanet. Ideò non onerat, neque dejicit flatus aërios; veluti ſui cuiq; homini artus nulli ſunt oneri: neque caput opprimit collum, nec tandem experimur omne onus corporis eſſe in pedibus. Verùm ea omnia qualibet onera, quæ accedũt extrinſecùs.* & quæ *ingeruntur nobis, ſanè vexant* nos, *quantũvis plerumq; ſint levia.*

Interpretatio.

ſtantis, ut ita dicam, rationem aliquam ſeu cauſam reddere conatur Lucretius. Cùm enim pondere prædita ſit ac gravitate Terra, cavet in præſens, ne mediæ ſuæ ſtationis jus amittat. Scilicet cauſatur ille neſcio quod ponderis decrementum, quod patitur Terra, ob Aëris ſubjecti cognationem, cui ab ineunte ævo inſita vivit; hoc eſt, ſtatum ſuum conſervat, ſtabilis manet, firmiter & radicitùs hæret. Quo fit, ut Terra, quantumvis gravis & ponderoſa, nullo tamen ſit oneri Aëriis auris, hoc eſt, nuſquam deprimat Aëra; quemadmodum membra corporis noſtri non ſunt aliis alia oneri, licet ſibi ſuperimpoſita; nimirùm quia uniter apta ſunt, & cognata. Solum enim pondus foris adveniens lædit. Terra autem foris non eſt allata, & quaſi aliena Aëri, ſed ei uniter apta, cognata, & à primo Mundi ævo conjuncta. Quod & aliâ ratione confirmat. Niſi enim, inquit, Terra cognata eſſet Aëriis flatibus, ſanè, dum grandi tonitru concutitur, non pariter ſimul concuteret res cunctas, quas fert, & quæ in eâ continentur. Denique levi ſatisfacit objectioni. Quærere enim quis poterit, quî tenuis Aër adeò grande pondus Terræ ſuſtinere valeat? Reſpondet Lucretius, & obtrudit tenuiſſimam Animæ vim, quæ tamen onus corporis ſuſtinet: nec ſuſtinet tantùm, ſed & quandoque pernici ſaltu attollit totum corpus. Quæ cauſa eſt una rerum inter ſe cognatio & uniter apta conjunctio;

Uſque adeò magni refert, cui quæ
adjaceat res.

Ariſtoteles autem non docet Terram ideò in medio Aëre vehi, quia cognata eſt Aëri, ut cenſuit Epicurus: ſed quia omnium Elementorum graviſſima eſt. Plato verò in Phæd. vult ipſius Terræ æqualitatem eſſe illius ſtationis mediæ cauſam. Unde ad ejus mentem ſcripſit Ovid. 1. met.

Nec circumfuſo pendebat in Aëre
Tellus
Ponderibus librata ſuis, &c.

538. *Uniter aptam.*] Cognatam, ſimili naturâ ferè præditam, arctè conjunctam. Sic v. 556. 559. & lib. 3. v. 852. 859. &c.

539. *Quibus inſita vivit.*] Vivit, hoc eſt, ſtat immota, firmiter hæret, ſtabilis manet. Sic lib. 1. v. 1032. dixit *vivere* de ſideribus, pro *permanere conſervari.* Neque enim animata vult eſſe ſidera, ut docuit ſub initium hujus libri.

540. *Auras.*] Aëra.

544 *Foris.*] Extrinſecùs, aliena, non cognata.

Uſqueadeò magni refert, cui quæ adjaceat res.
Sic igitur Tellus non eſt aliena repentè
Allata, atque auris aliunde objecta alienis:
Sed pariter primâ concepta ab origine Mundi,
Certáque pars ejus, quaſi nobis membra videntur.
Præterea grandi tonitru concuſſa repentè
Terra, ſuprà quæ ſe ſunt, concutit omnia motu;
Quod facere haud ullâ poſſet ratione, niſi eſſet
Partibus aëriis Mundi Cœlóque revincta.
Nam communibus inter ſe radicibus hærent
Ex ineunte ævo conjuncta atque uniter apta.
Nonne vides etiam, quàm magno pondere nobis
Suſtineat corpus tenuiſſima vis Animaï,
Propterea quia tam conjuncta atque uniter apta eſt?
Denique jam ſaltu pernici tollere corpus
Quis potis eſt, niſi vis Animæ, quæ membra gubernat?
Jamne vides quantum tenuis natura valere
Poſſit, ubi eſt conjuncta gravi cum corpore, ut Aër
Conjunctus Terris, & nobis eſt Animi vis?
Nec nimio Solis major rota, nec minor ardor

INTERPRETATIO.

Adeò magni intereſt cui rei quæque res adjungatur. Ita ergò terra non fuit ſubitò aſportata in ſuum locum, *quaſi extera, neque ex alieno loco expoſita exteris flatibus* aëriis: *verùm fuit ſimiliter progenita à primo exortu Mundi, &* facta eſt *quædam pars illius, veluti artus* noſtri corporis *ſunt nobis. Deinde Terra commota ſubitò magno tonitru, commovet ſimùl* ſuo *motu res cunctas, quæ ſunt ſuprà ipſam: quod nullo modo poſſet facere, niſi arctè conjuncta eſſet* cum *partibus aëriis Mundi &* cum *cælo. Namque* hæ Mundi *partes conjunguntur inter ſe per communes radices, & arctè vincta ſunt* mutuò *à primâ* Mundi *ætate. Nonne cernis quoque quàm valdè exigua poteſtas Animæ ſuſtentet* in *nobis corpus*, quod conſtat *gravi onere*, ſcilicet *eò quòd adeò arctè conjuncta eſt & cognata cum illo? Demùm quis poteſt etiam attollere corpus veloci ſaltatu, præter potentiam Animæ, quæ regit artus? Cernitne tunc quantum queat viribus pollere natura exigua, quando eſt juncta* etiam *cum ponderoſo corpore, qualis eſt Aër ubi jungitur* cum *Terris, &* qualis eſt *facultas Animæ in nobis? Neque* autem *orbis Solis multò amplior, neque ejus calor minor*

ANNOTATIONES.

546. *Cui quæ adjaceat res.*] Ita Lamb. benè. Pareus & alii quidam, *quid quæ adjacias res.* Aliàs, *quid quæque queat res:* quæ lectio non aliena mihi videtur, ſi ſubaudiatur, *dum certæ rei juncta eſt.*

551. *Præterea grandi tonitru &c.*] His 6. v. continetur argumenti ſuperioris confirmatio, de quâ jam nos ſatis v. 535. not.

557. *Nonne vides etiam, &c.*] His 8. v. continetur reſponſio ad objectionem præoccupatam adversùs Terræ ſtationem in medio Mundi. Sed de eâ quoque fuſiùs actum eſt v. 535. not. Quæ ſententia de vi Animæ jam poſita eſt lib. 4. v. 884. & ſeqq. ubi corpus ab Animâ moveri docuit.

561. *Vis animæ.*] Anima. Periphraſis. Sic v. 564. & ſuprà v. 558.

565. *Nec nimio Solis, &c.*] His 27. v. rursùs conſcendit in cœlum poëta, Siderum magnitudinem exploraturus ac menſurus; redúxque tandem certiores nos facit nullâ parte majores aut minores eſſe Solis, Lunæ ac Siderum aliorum

Eſſe poteſt, noſtris quàm ſenſibus eſſe videtur.
Nam quibus è ſpatiis cunque ignes lumina poſſunt

INTERPRETATIO.

poteſt eſſe, quàm apparet noſtris ſenſibus eſſe. Nam è quibuſvis locis flamma illius *queunt*

ANNOTATIONES.

orbes, quàm à nobis hinc cernuntur: aut ſaltem non mundò majores aut minores eſſe poſſe. Quod ut confirmet, adducit in exemplum ignes, quos in terris procùl diſtantes cernimus. Hi enim, inquit, ignes, ſive comminùs, ſive eminùs cernantur, non diſſimili tamen magnitudine cernuntur. Fides ſit pœnes Lucretium. Sic autem Epicurus apud Laert. lib. 10. de Siderum magnitudine loquitur: *Solis autem & reliquorum aſtrorum magnitudo, quod ad nos attinet, tanta eſt, quanta videtur. Quod ad ipſum verò attinet, aut major eſt Sol, quàm videtur, aut paulò minor, aut tantus eſt, quantus videtur. Sic enim & quæ apud nos ſunt ignea, ſi ex intervallo cernantur, prout eſt ſenſus, cernuntur.* Ex quibus verbis intelligere poſſumus vix aliquid certi decreviſſe Epicurum de ſiderum magnitudine. Haud ſecùs ac nihil certi potuit de cœli ac ſiderum motu Lucretius ſupra v. 527.

Et verò tot ac tam diverſæ ſunt opiniones de Siderum magnitudine, ut vix aliquid certi de eâ quis habeat. Namque I. Heraclitus fecit Solem pedis humani latitudini æqualem. II. Anaxagoras multis vicibus Peloponneſo majorem. III. Anaximander Terræ æqualem. IV. Empedocles ingentem ignis maſſam ipsâ Lunâ majorem V. Archelaüs Siderum omnium Maximum. VI. Plato inexcogitabilem VII Cicero immenſum. VIII Ægyptii octies Terrâ majorem. IX. Alii, quorum ſententiam quidem teſtantur, ſed nomina tacent Cicero, Tatius, & Philoponus, partibus ampliùs duodeviginti Terrâ majorem. X. Eratoſthenes ſepties & vicies Terrâ majorem. XI. Cleomedes trecenties proximè Terrâ majorem XII. Ariſtarchus non majorem quidem Terrâ trecenties ſexagies octies, ſed majorem quàm ducenties quinquagies quater. XIII Hipparchus millies quinquagies Terrâ majorem. XIV. Plutarchus refert quoſdam fuiſſe, qui fecerint Solem Terrâ majorem millies ſeptingenties & vicies octies. XV. Poſidonius quinquagies novies millies trecenties & novies decies Terrâ majorem. XVI. Ptolemæus centum ſeptuaginta, aut ſaltem ſexaginta ſeptem partibus majorem Terrâ. XVII. Copernicus centum & ſexaginta duabus partibus Terrâ majorem. XVIII. Tycho Braheus centum triginta novem partibus Terrâ majorem. XIX. Laudsbergius quadringinta & triginta quatuor partibus Terrâ majorem. XX. Kepplerus ducenties vicies bis millies & ſexies decies Terrâ majorem. Quid ergò certi ſtatui poſſet in his tam incertis opinionibus? Nihil ſanè. Hinc non abs re Archimedes de Solis diametro accipiendâ ſic loquitur: *Id verò aſſumere, non admodum in promtu eſt; quoniam neque viſus neque manus, neque organa, quibus obſervatio percipitur, fide digna abundè ſunt ad accuratè demonſtrandum.* Hinc & Lactantius ait, *Dementium eſſe diſquirere, aut ſcire velle, Sol utrumne tantus, quantus videtur, an multis partibus major ſit, quàm omnis hæc Terra.* Quod autem dictum eſt jam de Solis magnitudine, idem dicendum poſſe videtur de Lunæ & aliorum ſiderum magnitudine.

Quod verò ad Solis figuram ſpectat, ne de ipsâ quidem quidpiam definiit Epicurus; ſed dixit tantùm *vera eſſe poſſe illa omnia*, quæ varii de variâ Solis figurâ opinantur. Interim notabis diverſas fuiſſe quoque opiniones de Solis figurâ. I. Pythagorei, Platonici, Peripatetici, & Stoici *globoſum* eſſe Solem dixerunt. II. Anaximenes voluit eſſe *latum* inſtar folii aut laminæ. III. Alii fecerunt illum in *diſci* formam. IV Heraclitus voluit Solem eſſe *Scaphæ* inſtar incurvum. Eandem quoque figuram Lunæ aſcripſerunt, ac cæteris ſideribus. Sed de his ſatis.

567. *Quibus è ſpatiis cunque.*] Tmeſis, pro *quibuſcunque è ſpatiis*.

Adjicere, & calidum membris afflare vaporem,
Illa ipſa intervalla nihil de corpore libant
Flammarum, nihil ad ſpeciem eſt contractior ignis.
Proinde calor quoniam Solis, luménque profuſum
Perveniunt noſtros ad ſenſus, & loca fulgent,
Forma quoque hinc Solis debet ſublimè videri,
Nil adeò ut poſſis plùs, aut minùs addere verè.
Lunáque ſive notho fertur loca lumine luſtrans,
Sive ſuam proprio jactat de corpore lucem,
Quidquid id eſt, nihilò fertur majore figurâ,
Quàm, noſtris oculis quam cernimus, eſſe videtur.
Nam priùs omnia, quæ longè remota tuemur
Aëra per multum, ſpecie confuſa videntur,
Quàm minimum filum. Quapropter Luna neceſſe eſt,
Quandoquidem claram ſpeciem, certámque figuram

INTERPRETATIO.

emittere lucem, & inferre calorem fervidum artubus noſtris, *illa ipſa loca intermedia nihil detrahunt de corpore ignium, neque ignis minor apparet* oculis noſtris. *Atque ita, cùm ardor, & lux effuſa Solis pertingant* uſque *ad noſtros ſenſus, & ſpatia illuſtrentur* ab illis, ſanè *figura etiam Solis debet ita apparere* nobis *ex his inferioribus locis altè, ut nihil queas adjicere verè amplius aut minus. Et Luna, ſeu it illuminans ſpatia alienâ luce, ſeu jacit ſuum lumen de ſuo corpore, quodcunque ſit, non volat* tamen *formâ majore, quàm apparet eſſe* illa forma illius, *quam videmus noſtris oculis. Etenim res illa omnes, quas procùl diſtantes videmus per multum aëra, apparent nobis indiſtincta aſpectu, antequàm* cernamus *exiguum lineamentum* illarum. *Quamobrem, cùm Luna exhibeat* nobis *perſpicuam & evidentem* ſuam *formam &*

ANNOTATIONES.

569 *Libant.*] Detrahunt, diminuunt. At Lambinus ſemper pro *libare* apud Lucretium legit *limare*. Hujus autem loci hæc eſt ſententia: E quibus ſpatiis ignes in terris ad aliquem locum jacere lumen, & afflare calorem poſſunt, ea ipſa ſpatia ſeu intervalla nihil de ipsâ ignium magnitudine detrahunt, neque diminuunt; neque ignes illi ad ſpeciem ſunt ullâ re minores.

570. *Contractior.*] Minor.

572. *Noſtros ad ſenſus.*] Nempè lumen quidem ad viſum, calor verò ad tactum.

Loca fulgent.] Ita omnes, præter Lambinum, qui legit *loca tingunt*, ſup. *lumine*.

573. *Hinc.*] E terris, ex his locis inferioribus, unde cernimus Solem.

Sublimè.] Altè, in alto, ut ait infrà v. 584. hoc eſt, in cœlo, ubi Sol eſt. Ita reſtituit Lambinus. Pareus tamen & quidam alii legunt, *illimque*; antiqua vox *illim*, pro *illic*. Eſt autẽ *illic*, pro *in alto*, ſeu *in cœlo*.

575. *Lunaque ſive, &c.*] Hactenùs de Sole, nunc his 10. v. ſeqq. de Lunâ.

Notho lumine.] Alieno lumine. Scilicet putant Lunam non alio lucere lumine, quàm eo, quod à Sole mutuatur: alii proprio lumine ſplendere volunt. Hanc litem non dirimit Lucretius: ſed utramque proponit opinionem. Probabilior tamen opinio eſt Lunam mutuari lucem à Sole. Ita Feſtus, Catullus, Virg. 1. georg. & Cicer. 2. de Nat. Deor. cenſent.

580. *Specie confuſa.*] Non ſubtiliter diſtincta, neque definita; ſed indiſtincta ſpecie & aſpectu.

581. *Quàm minimum filum.*] Sup. cernamus. Senſus eſt: Omnia, quæ longè remota cernimus, priùs cernimus ea confuſa, quàm minimum eorum filum, hoc eſt, lineamentum ſeu extremum ductum oculis uſurpare poſſimus. V. g. ſi Regem inter aulicos e longinquo lo-

Præbet, ut eſt oris extremis cunque notata,
Quanta hæc cunque fuat, tanta hinc videatur in alto.
Poſtremò quoſcunque vides hinc Ætheris ignes,
(Quandoquidem, quoſcunque in terris cernimus ignes,
Dum tremor eſt clarus, dum cernitur ardor eorum,
Perparvum quiddam interdùm mutare videntur,
Alterutram in partem filum, cùm longiùs abſint,)
Scire licet, perquàm pauxillò poſſe minores
Eſſe, vel exiguâ majores parte, brevique.
Illud item non eſt mirandum, quâ ratione
Tantulus ille queat tantum Sol mittere lumen,

Interpretatio.

figuram ſicuti eſt ſignata ſuis extremitatibus, oportet ut ex his inferioribus locis in ſublimi appareat nobis tanta, quantalibet ſit. Denique, (quoniam omnes ignes, quos vidimus in terris, videntur aliquando variare aliquod minimum lineamentum in utramque partem, eò quòd procul diſtent dum ſcilicet *trepidatio* illorum *eſt adhuc viſa, & lumen eorum videtur,) hinc potes agnoſcere omnes* illos *ignes Ætheris, quos cernis è terris. non poſſe eſſe multò minores, vel pauxillâ* tantùm *& parvâ parte majores*, quàm ſunt. *Hoc pariter non videtur admirabile*, nimirùm *quomodo tam parvus ille Sol poſſit jacere tam magnam lucem, ut impleat*

Annotationes.

eo cernas, primùm ex aſpectu agnoſcis eſſe hominem tantùm, neque eum à cæteris diſtinguere potes. Non enim licet, propter diſtantiam loci, proprias Regis inſpicere notas, quibus figura illius à cæterorum aulicorum figuris differt. Ubi verò proximè acceſſeris, tunc proprias quaſdam notas, aut oris lineamenta, aut ſtaturam, aut alia ejuſmodi inſpicies, quibus illum à cæteris diſcernas.

583 *Ut eſt . . . cunque*] Tmeſis, pro, *ut cunque*.

584. *Quanta hæc cunque*,] Similiter pro, *quantæcunque*.

Fuat.] Antiquè pro *ſit*. Sic lib 4. v.638. & alibi.

Hinc.] E terris.

In alto.] In eâ ſublimi ætheris regione, in quâ eſt.

585. *Poſtremò quoſcunque*, &c.] His 7 v. poſterioribus agit de Siderum aliorum magnitudine.

Ætheris ignes.] Sidera, quæ aut ignes aut ignea creduntur.

587. *Dum tremor eſt clarus*.] Dum lux illorum tremit ac trepidat; dum lucent.

589. *Filum*.] Lineamentum, ductum; extremitatem. v. 581.

Cum.] Lamb, benè. Pareus, *quò*. Idem ſenſus.

592 *Illud item non eſt mirandum*, &c.] His 21. v. de calore Solis agit; docétque quamobrem Sol, cùm tantulus, ac tam parvâ figurâ præditus ſit aut appareat, tantum tamen calorem tantúmque lumen mittere ac profundere queat. Cujus rei rationem hanc reddit, quòd aut Sol ſit fons omnium luminum & ignium, ad quem cætera lumina, cæterique confluunt ignes, & unde tanti ignes, tantáque lumina ſcaturiunt atque mittuntur in immenſa totius Mundi ſpatia: quemadmodum è fontibus parvis oriuntur tamen & ſcatent longa flumina. Vel quia fortè, licet parvus ſit Solis ignis, incidit tamen in Aëra, qui ſit aptus & idoneus ad magnum incendium capeſſendum; ſicut interdùm ex unâ ſcintillâ totæ ſegetes incenduntur. Vel quia Sol ambitur ignibus, quos non videre eſt, & quos tamen certis temporibus in terram detrudit. Scilicet nihil certi in re tam incertâ audet affirmare Lucretius

Quòd

Quòd maria, ac terras omnes, cœlúmque rigando
Compleat, & calido perfundat cuncta vapore.
Nam licet hinc Mundi patefactum totius unum
Largifluum fontem ſcatere, atque erumpere flumen,
Ex omni Mundo quò ſic elementa vaporis
Undique conveniunt; & ſic conjectus eorum
Confluit, ex uno capite hic ut profluat ardor.
Nonne vides etiam quàm latè parvus aquaï
Prata riget fons interdùm, campíſque redundet?
Eſt etiam quoque, uti non magno Solis ab igne
Aëra percipiat calidis fervoribus ardor:
Opportunus ita eſt ſi fortè, & idoneus Aër,
Ut queat accendi parvis ardoribus ictus.
Quod genus interdùm ſegetes ſtipulámque videmus
Accipere ex unâ ſcintillâ incendia paſſim.
Forſitan & roſeâ Sol altè lampade lucens
Poſſideat multum cæcis fervoribus ignem
Circùm ſe, nullo qui ſit fulgore notatus,

INTERPRETATIO.

& irriget æquora, & tetas terras, & cœlum, & aſpergat omnia fervido calore. Namque fieri poteſt, ut ex illo unicus alundè fluens & apertus fons ignium *totius Mundi ſcaturiat, & copia* luminis *effluat, ad quem* ſcilicet *ita* omnia *ſemina caloris confluunt ex toto Mundo: &* ad quem *confluxus illorum ita concurrit, ut hic* totus *calor,* qui mittitur, *emanet ex illo* tanquam *ex uno fonte. Nonne cernis quoque quàm exiguus fons aquæ ſæpe irriget ampla prata, & exæſtuet arvis? Fieri poteſt quoque, ut calor occupet Aëra fervidis ardoribus de parvo* tamen *igne Solis: ſi fortaſsè Aër ſit ita aptus & accomodus, ut poſſit inflammari percuſſus levioribus caloribus. Quemadmodum cernimus aliquando fruges, & paleam concipere latè* magna *incendia ex unâ ſcintillâ* ignis. Fieri etiam poteſt *fortè* ut *Sol fulgens face roſcidâ contineat circà ſe plurimam flammã* ſub *occultis ignibus, & quæ nullo ſplendore ſit conſpicua,*

ANNOTATIONES.

595. *Perfundat ... vapore.*] Metaphora ducta ab aquis. Sic lib. 2. v. 146.

Quàm ſubitò ſoleat Sol ortus tempore tali
Conveſtire ſuâ perfundens omnia luce.

597. *Scatere.*] Tertiæ conjug. Dicitur quippe *Scato, is*: & *Scateo, es.* Sic v. 41.

Flumen.] Hoc eſt, copiam lucis. Aliàs *lumen.*

598. *Quò.*] Ad quem Solem.

Vaporis.] Caloris, ut paſſim loquitur.

599. *Conjectus.*] Cœtus, congreſſus, concurſus.

603. *Etiam quoque.*] Sic lib. 3. v. 293. junguntur hæc duæ particulæ. Sic Plaut. Aſin. *Atque etiam tu quoque ipſe ſi eſſes percunctatus me ex aliis, &c.*

604. *Percipiat.*] Occupet, comprehendat.

607. *Quod genus.*] Cujus generis, quemadmodum, ut ſæpè monui.

608 *Accipere.*] Lamb. benè, id eſt concipere. Sic enim loquitur lib. 6. v. 140.

Aridior porrò ſi nubes accipit ignem.

Pareus & alii quidam, *Accedere*, hoc eſt, complere.

610. *Poſſideat.*] Sup. *Eſt etiam quoque, ut.* v. 603.

Cæcis.] Obſcuris, & ſub oculos non cadentibus; ſic paſſim vocat Atomos *cæcas*, quæ ſenſum oculorum fugiunt.

611. *Nullo qui ſit fulgore notatus.*] Hoc eſt, qui non fulgeat, & ideò non cernatur à nobis.

Æſtiferum ut tantum radiorum exaugeat ictum.
Nec ratio Solis ſimplex, nec certa pateſcit,
Quo pacto æſtivis è partibus Ægocerotis
Brumales adeat flexus, atque inde revertens
Canceris ut metas vertat ſe ad Solſtitiales;
Lunáque menſibus id ſpatium videatur obire,
Annua Sol in quo conſumit tempora curſu:
Non, inquam, ſimplex his rebus reddita cauſa eſt.
Nam fieri vel cumprimis id poſſe videtur,
Democriti quod ſancta viri ſententia ponit,
Quantò quæque magis ſint Terram Sidera propter,
Tantò poſſe minùs cum cœli turbine ferri;

INTERPRETATIO.

ut valdè augeat plagam æſtiferam ardorum ſuorum. *Neque unica neque certa ratio patet nobis, quo modo Sol percurrat è partibus æſtivis ad hibernos circulos Capricorni, & inde redeat, ut convertat ſe ad ſolſtitiales terminos Cancri*; & quo pacto *Luna videatur percurrere* ſingulis *menſibus illud ſpatium, in quo Sol percurrendo ponit tempora annua: non, inquam, unica ratio data eſt de his rebus. Etenim aut inprimis videtur id poſſe fieri, quod opinio veneranda viri Democriti ſtatuit*, nempè, *quò magis quæque aſtra ſint propè Terram, eò minùs poſſe rapi cum impetu ac motu cœli*;

ANNOTATIONES.

612. *Tantum.*] Validè.

613. *Nec ratio ſimplex.*] His 36. v. ſeqq. quærit Lucretius, cur Sol deflectens à Solſtitio æſtivo deflectit ad Brumam Capricorni: & contrà. Deinde cur Luna ſingulis menſibus peragit ſpatium, quod nonniſi ſingulis annis percurrit Sol. Cujus utriuſque rei non unam ac ſimplicem cauſam afferri poſſe ait: ſed multiplicem. Inprimis autem Democriti ſententiam ac placitum inducit, qui putavit Sidera, quò propiùs ad terram accedunt, eò minùs rapi poſſe motu, ac turbine cœli ſeu primi Mobilis. Cùm enim Sol ſequatur aliquatenùs motum cœli, cœlum verò ſubter delapſum non niſi ægrè ac lento motu revertatur, hinc fit, ut Sol tardior feratur quam cætera ſidera fixa, quæ ſuprà ipſum feruntur. Eâdem de cauſâ Luna, quæ ſubter Solem movetur, remotior quidem quàm Sol à primo Mobili, Terræ verò propior, flaccidiore fertur motu; eamque prætérgrediuntur cætera Signa. Quia verò hæc ſententia pluribus difficultatibus videtur obnoxia, aliam proponit. Itaque cenſet Solem, Lunam, & Sidera reliqua ab Aëre ipſo impelli, quem ab Auſtro in Aquilonem alternis conatibus ferri vult, ac ſecum rapere Sidera cuncta: ſicut videmus nubila ventis ire ac diſpelli diverſas in partes. Academicorum in morem diſputat poëta de his rebus omnibus, nihilque certi aſſignat, tum propter rerum difficultatem, cùm propter varias in hiſce rebus Philoſophorum opiniones.

Simplex.] Unica.

614. *Ægocerotis.*] Capricorni. Ægoceros enim Signum eſt cæleſte, quod Latinis dicitur *Capricornus*; Quod Sidus Sol ingrediens efficit Brumam, ſeu Brumale Solſtitium. Fabulantur autem poëtæ hunc fuiſſe natum ex Amaltheæ nymphæ caprâ, quem Jupiter retulit inter aſtra, quia cum eo fuit eodem lacte educatus: à vocibus Græcis *αἶξ, capra* & *κέρας cornu*.

616. *Canceris.*] Dicitur *Cancer, eris* & *Cancer, cri*.

620. *Nam fieri &c.*] His 16. v. continetur Democriti ſententia, de quà v. 613. not.

621. *Democriti quod. &c.*] Hic v. poſitus eſt lib. 3. v. 372.

623. *Turbine cœli.*] Cœlo, motu cœli

Evaneſcere enim rapidas illius, & acres
Imminui ſubter vires, ideóque relinqui
Paulatim Solem cum poſteriorib' Signis,
Inferior multò quòd ſit, quàm fervida Signa:
Et magis hoc Lunam, quantò demiſſior ejus
Curſus abeſt procùl à cœlo, terríſque propinquat,
Tantò poſſe minùs cum Signis tendere curſum;
Flaccidiore etiam quantò jam turbine fertur
Inferior, quàm Sol, tantò magis omnia Signa
Hanc adipiſcuntur, circùm prætérque feruntur.
Propterea fit, ut hæc ad Signum quodque reverti
Mobiliùs videatur, ad hanc quia Signa reviſunt.
Fit quoque, ut è Mundi transverſis partibus Aër
Alternis certo fluere alter tempore poſſit,
Qui queat æſtivis Solem detrudere Signis
Brumales uſque ad flexus, gelidúmque rigorem:
Et qui rejiciat gelidis à frigoris umbris
Æſtiferas uſque in partes & fervida Signa.
Et ratione pari Lunam ſtelláſque putandum eſt,
Quæ volvunt magnos in magnis orbibus annos,
Aëribus poſſe alternis è partibus ire.

INTERPRETATIO.

putat *enim veloces & vehementes illius cœli impetus infrà perire & minui, & ideò verò Solem deferi pedetentim cum ſequentibus ſideribus, eò quòd ſit longè demiſſior, quàm ſidera ignifera: Lunam verò multò* demiſſiorem, *quàm ipſum* Solem, *quò magis motus ejus longè diſtat à cœlo, & appropinquat terris, eò minùs poſſe celerare motum ſuum cùm* aliis *ſideribus: & verò quò demiſſior circumagitur motu, quàm Sol, eò magis cætera ſidera aſſequuntur eam, &* *volvuntur circà* eam, *& prætergrediuntur* eam. *Ideò accidit, ut ea videatur regredi velociùs versùs quodque ſidus, cùm tamen* *ſidera revertuntur versùs illam. Accidit etiam, ut oppoſitus Aër queat alternatim effluere certo tempore è contrariis regionibus Mundi qui poſſit pellere Solem è ſideribus æſtivis uſque ad circulos hiberni Solſtitii.* & uſque ad *gelu frigidum: &* alter Aër *qui repellat* eundem Solem *è frigidis tenebris rigoris ad partes æſtivas.* & ad *ſidera æſtiva. Et pari modo credendum eſt Lunam & ſidera, quæ verſant longos annos* temporis *in magnis circulis* peragendis, *poſſe ferri* ab *Aëribus è partibus alternis.*

ANNOTATIONES.

quod turbinis in morem circunvolvitur.

625. *Relinqui.*] Superari celeritate.

627. *Inferior.*] Humilior, demiſſior, longè infrà

628. *Hoc.*] Sup. *Sole*, quo Luna inferior eſt.

630. *Tendere curſum.*] Celerare motum, contendere curſum.

631. *Turbine.*] Motu vertigine, v. 623. not.

636. *Fit quoque, ut è Mundi, &c.*] His 13. v. continetur altera opinio, quæ Epicuri fuit, de Solis greſſu & regreſſu ab alterutro ad alterutrum Tropicum, Cancri & Capricorni. Quam ſententiam retulimus jam ſuprà v. 613. not.

Præter has duas opiniones, fuit & tertia, quam Cleanthi adſcribit Cicero lib. 3 de Nat. Deor. Is autem humidum, quod è terrâ & mari ſursùm tollitur, cauſam eſſe voluit Solſtitii & Brumæ, quaſi Sol pabulum ſequatur. Hæc enim ha-

Nonne vides etiam diverſis nubila ventis
Diverſas ire in partes, inferna ſupernis?
Quî minùs illa queant per magnos Ætheris orbes
Æſtibus inter ſe diverſis ſidera ferri?
At nox obruit ingenti caligine terras,
Aut ubi de longo curſu Sol extima cœli
Impulit, atque ſuos efflavit languidus ignes
Concuſſos itere, & labefactos aëre multo:
Aut quia ſub terras curſum convertere cogit
Vis eadem, ſuperà quæ terras pertulit orbem.
Tempore item certo roſeam Matuta per oras

INTERPRETATIO.

Nonne cernis quoque nubes ferri à ventis contrariis in partes contrarias, v. g. quæ infrà ſunt ire contrà illas, *quæ ſuprà ſunt? Quare pariter aſtra non poſſent ire per magnos circulos ætheris* pulſa *contrariis inter ſe motibus? Nox autem operit terras magnis tenebris, vel cùm Sol poſt magnum motum tetigit extremas* partes *cœli, & cùm fatigatus extinxit ſuas flammas labefactatas itinere & fractas pluſimo Aere vel eò q*[illegible]*òd eadem potentia, quæ detulit globum* Solis *ſuper terras, cogit agere ſuum motum ſubter terras. Similiter Matuta* Dea *certo tempore devehit roſcidam Auro-*

ANNOTATIONES.

bet Cicero citatus: *Quid enim? non eiſdem vobis placet omnem ignem paſtu indigere, nec permanere ullo modo poſſe niſi alatur? Ali autem Solem, Lunam, & reliqua aſtra, aquis alia dulcibus, alia marinis? eámque cauſam Cleanthes affert, cur ſe Sol referat, nec longiùs progrediatur Solſtitiali orbe, itémque Brumali, ne longiùs diſcedat à cibo?*

649. *At nox obruit, &c.*] His 6. v. explicat cauſas noctis. Benè quidem, ut par erat, cauſam noctis in Solis receſſum rejicit: at minùs ſanè putat Solem recedere, ac tenebras referre, quia longo itineris curſu labefactatus proprios jamjam ignes efflavit. Reſipiſcit tamen dum aliam, quæ vera & germana eſt, rationem reddit, nempè, quia Sol pari vi ac potentiâ viciſſim & indeſinenter fertur ſuper & ſubter terras. Dum igitur deprimitur ſub terras, noctis tenebræ ſuperiores auras occupant.

650. *Extima Cœli.*] Extremas, ſeu imas partes cœli; nempè quâ partè medium cœlum terrarum globus terminare ac dividere videtur.

651. *Ignes.*] Calorem & lumen.

652. *Itere.*] Pro *itinere*. Veteres quippè dicebant *Iter. iteris: & itiner. itineru.* Hinc vulgò dictum eſt *Iter. itineris.* Sic Nonius. Sic Manil. lib. 1. v. 88.

Fecit & ignotis itiner commercia terris.

654. *Superà.*] Pro *ſuprà*, ut ſæpè monui.

655. *Tempora item certo, &c.*] His 24. v. quærit Lucretius, cur fiat Aurora. Varias quidem cauſas reddit. I. vel quia Sol revertens anticipat cœlum & prævio lumine perfundit, quod novæ lucis, novæque diei index eſt. II. vel quia in eam cœli partem multa caloris & lucis ſemina conveniunt, quæ, antequàm in maſſam & diſcum Solis coaleſcant, prævium emittunt lumen. Quod quidem contingere ait iis, qui è ſummo montis Idæ vertice Solem exoriri cernunt. Placet referre hîc verba Melæ lib. 5. de ſitu Orbis cap. 6. *Orientem Solem Idæus aliter, quàm in aliis terris ſolet, aſpicitur: oſtentantur namque ex ſummo vertice ejus ſpectantibus penè à media nocte ſparſi ignes paſſim micare, & ut lux appropinquat, ita coire, & ſe conjungere videntur, donec magis, magiſque collecti, pauciores ſubinde ex unâ ad poſtremam flammâ ardeant; & cùm diu cla-*

Ætheris Auroram defert, & lumina pandit:
Aut quia Sol idem ſub terras ille revertens
Anticipat cœlum radiis accendere tentans:
Aut quia conveniunt ignes, & ſemina multa
Confluere ardoris conſuêrunt tempore certo,
Quæ faciunt Solis nova ſemper lumina gigni.
Quod genus Idæis fama eſt è montibus altis
Diſperſos ignes orienti lumine cerni:
Inde coïre globum quaſi in unum, & conficere orbem.
Nec tamen illud in his rebus mirabile debet

INTERPRETATIO.

roram per regiones Ætheris. & aperit lucem diei: *vel eò quòd idem Sol ille rediens deſub- ter terras anteoccupat cœlum, conatus illu- ſtrare illud* ſuis *ſplendoribus: vel eò quòd plures ignes congregantur. &* plures *Atomi caloris ſolita ſunt concurrere* in unum *certo tempore, quæ faciunt novam lucem Solis per- petuò generari. Cujuſmodi rumor eſt ignes diffuſos videri ex ſummis Idæ montis verti- cibus, exoriente luce* Solis. *Deinde convenire veluti in unum glomeramen. & efficere glo- bum. Neque tamen iſtud debet videri admi-*

ANNOTATIONES.

ra lux, & incendio ſimilis affulſit, cogit ſe, ac rotundat, & fit ingens globus; diu ei quoque grandis, & terris annexus ap- paret; deinde paulatim decreſcens: & quan- tò decreſcit, eò clarior, fugat noviſſimè noctem. & cum die, jam Sol factus, at- tollitur. Item Diodori verba referemus jam infra v. 662. Hæc autem poſtrema ſententia tribuitur Epicuro & Epicureis. Hi namque voluerunt novos Soles quo- tidie oriri, & extingui. Cleomedes lib. 2. cap. 1. Neque, ut teſtatur Servius in 1. georg. Virg. dixerunt ire Solem per al- terum hemiſphærium: ſed ſemper ab Ortu fieri orbem Solis; aut ſaltem no- va Solis lumina accendi, atque veteris Solis reparationem fieri. Quod quidem fieri poſſe variis confirmat exemplis, quæ jam ſigillatim expendemus. Ve- rùm, ut ſæpè jam monui, nihil certi decrevit Epicurus in hiſce rebus diffici- lioribus.

Matuta.] Cicero lib. 3. de Nativit. Deor. *Ino Dea dicitur, quæ Leucothea à Græcis, à nobis Matuta dicitur, cùm ſit Caduci filia*; id eſt Aurora.

662. *Quod genus.*] Quale, cujuſmodi, cujus generis &c. Sic paſſim loquitur.

Idæis montibus.] In Idâ, qui Mons eſt omnium, qui ſunt ad Helleſpontum, al- tiſſimus, inquit Diodorus. Quamquam latus ejus tantùm Occidentale reſpicit ad Helleſpontum: Orientale ad Myſos declinat, ex quâ parte aquæ multæ de- fluunt: Septentrionale pertinet ab an- guſtiis Abydi ad Eſapum & Cizycenum agrum, & ad Propontidē. Præter ad Me- læ teſtimonium de modo & figurâ, qui- bus Sol oritur iis, qui orientem illum cernunt ex alto monte Idâ, placet & Diodori verba referre, quæ ſunt lib. 17. *Res ſingularis & admiranda huic Idæ mon- ti accidit. Nam circà ortum Caniculæ tan- ta aëris circumfuſi in vertice montis tran- quillitas eſt, ut ventorum flatui vertex ſu- peremineat; &, nocte adhuc exiſtente, exoriri Sol videatur, non figurâ circulari tornatus, ſed flammâ hàc illàc diſperſâ: adeò ut plures ignes videantur Finiterem contingere qui quidem paulò poſt in unam cogantur magnitudinem, donec ſpatium fiat quaſi plethri tergemini; ac, tum de- mùm die apparente, apparens completa So- lis magnitudo ſolitam diei lucem exhibeat.*

663. *Orienti lumine.*] Oriente Sole.

665. *Nec tamen illud in his. &c.*] His 13. v. poſterioribus confirmat variis exemplis rem ita ſe habere poſſe, ut congrega- tis ignium ſeminibus Soles alios atque alios ſemper ſplendere, ac regenerari di- camus. Sic enim, inquit, certis ac ſtatis anni temporibus I. arbores flo-

Eſſe, quòd hæc ignis tam certo tempore poſſint
Semina confluere, & Solis reparare nitorem.
Multa videmus enim, certo quæ tempore fiunt
Omnibus in rebus; floreſcunt tempore certo
Arbuſta, & certo demittunt tempore florem.
Nec minùs in certo dentes cadere imperat ætas
Tempore, & impubem molli pubeſcere veſte,
Et pariter mollem malis demittere barbam.
Fulmina poſtremò, nix, imbres, nubila, venti,
Non nimis incertis fiunt in partibus anni,
Namque ubi ſic fuerunt cauſarum exordia prima,
Atque uti res Mundi cecidêre ab origine primâ,
Conſequa Natura eſt jam rerum ex ordine certo.
Creſcere itemque dies licet, & tabeſcere noctes;

INTERPRETATIO.

rabile in iſtis rebus, nempè *quòd hæ Atomi ignium queant concurrere* in unum *tam certo tempore, & reficere ſplendorem Solis. Namque cernimus multas res, quæ fiunt ſtato tempore in cunctis rebus:* v. g. *Arbores florent ſtato* anni *tempore, & ſtato tempore deponunt* ſuum *florem. Ætas non minùs jubet dentes decidere* nobis *in ſtato tempore, impubeſcentem* puerum *veſtiri tenui lanugine, & ſimiliter abradere tenuem barbam è genis. Denique fulmina, nix, pluvia, nubes, venti, non fiunt nimium in incertis partibus anni. Etenim cùm pri*mùm *prima initia cauſarum ita ſe habere cœperunt, & ſicut res Mundi evenerunt à pri*mo ſuo *exortu, Natura rerum conſecuta eſt poſteà certum ordinem. Datum eſt etiam dies augere, & noctes langueſcere; & dies*

ANNOTATIONES.

rent & deflorent. II. ſic certo ætatis tempore dentes hominibus creſcunt, & decidunt. III. ſic certis ætatis annis impubes homo pubeſcit, & puber demittit barbam. IV. ſic certis in anni partibus fiunt fulmina, nix, imbres, nubila, venti. Scilicet quia Natura ſequitur ſemper eum ordinem, quem res habuerunt à primo ſuo exortu.

667. *Semina.*] Atomi, corpuſcula.

670. *Demittunt.*] Benè; id eſt, deponunt. Lamb. *dimittunt.*

671. *Imperat.*] Sic lib. 1. v. 170. & ſeqq. hæc eadem ferè proſecutus eſt omnia.

672. *Veſte.*] Lanugine. Sic v. 815 & 887. Unde *inveſtes* id eſt, *impuberes*, Nonius. Sic Virg. 8. æn. v.

Aurea Cæſaries ollis, atque aurea veſtis.

Hoc eſt, lanugo, barba.

675. *Non nimis incertis &c.*] Benè; alii, *non minùs in certis, &c.* Non malè. Quo verò anni ſtato tempore, aut ſaltem frequentiùs fiant, docebit lib. 6. v. 356. & ſeqq. de fulmine: infrà jam v. 745. de nive: & alibi de aliis.

676. *Namque ubi. &c.*] Hunc verſum non Lucretianum ſed ſpurium cenſet Lambinus. Quamquam non alienus omninò videtur.

Fuerunt.] Penultima corripitur. Sic alibi *occiderunt &c.*

678. *Conſequa.*] Conſequens.

679. *Creſcere itemque dies &c.*] His 14. v. varias item refert cauſas incrementi & decrementi dierum ac noctium alternatim. I. cauſa ex cœlo ducitur, quæ ſanè germana eſt ratio. Itaque docet dies ac noctes creſcere & decreſcere alternis perpetuò certis anni partibus, puta hyeme & æſtate, propter obliquum Zodiaci ſitum, quem Sol decurrit perluſtrans terras ſubter & supernè. Oritur itaque dierum ac noctium inæqualitas ex obliquo Sphæræ ſitu. Unde fit ut, qui continuo fruuntur Æquinoctio,

Et minui luces, cùm ſumant augmina noctes,
Aut quia Sol idem ſub terras, atque ſupernè,
Imparibus currens anfractibus Ætheris oras
Partit, & in partes non æquas dividit Orbem:
Et, quod ab alterutrâ detraxit parte, reponit
Ejus in adversâ tantò plus parte relatus,
Donicùm ad id Signum Cœli pervenit, ubi anni

INTERPRETATIO.

decreſcere. cùm noctes accipiant augmentum, vel eò quòd idem Sol percurrens regiones ætheris inæqualibus flexibus ſubter terras & ſuprà dividit & partitur globum Mundi in duas partes inæquales: &, quod aufert ab alterutrâ parte, reddit illud in parte oppoſitâ, quò magis revectus eſt ad eam, *donec pertigerit ad illud Sidus cœli, in*

ANNOTATIONES.

nempè qui ſub Æquatore degunt, iis utpotè ſphæram rectam habentibus, nulla eſt unquam dierum ac noctium inæqualitas, ſed æqualitas continua. Qui verò versùs alterutrum polum degunt, iis longiores aut breviores ſunt dies ac noctes, quò longiùs aut propiùs accedunt ad polum; æſtivâque dierum aut noctium longitudine hyemalem brevitatem compenſant. Qui verò ſunt in ſphærâ maximè obliquâ, hoc eſt, ſub alterutro polo, ii ſex menſes lucis continuæ & viciſſim totidem noctis ac umbræ obtinent; mirúmque non ſit id, quod ait Plinius lib. 4. cap. 12. ipſos *ſerere matutinu, meridie metere. Occidente Sole fœtus arborum decerpere, noctibus in ſpecus condi &c.* Sed de his conſule annotationes noſtras in lib. 1. Manilii à v. 561. ad v. 682. Hæc igitur I. cauſa vera & germana eſt. II. cauſa ignobilior eſt: quaſi Aëris craſſitudo major aut minor efficeret ut tardiùs aut citiùs Sol terris exoriretur. III. cauſa, quæ infirma eſt; quaſi ideò dies aut noctes longiores ſint aut breviores, quia citiùs ac tardiùs alternatim confluunt ſemina lucis ad reparandum Solis nitorem. Hoc tamen videtur annotare poëta, dum hanc tertiam ſubnectit cauſam, quod & vulgus annotare ſolet: nempè non unius diei aut noctis, ſed & Auroræ, ac veſpertini crepuſculi moram ac brevitatem. Namque duratio quoque tam Auroræ, quàm veſpertini crepuſculi in ſphærâ obliquâ eſt inæqualis per annum: prolixior quippè per æſtatem, contractior verò per hyemem, (niſi quòd non, ut crepuſculum veſpertinum longiſſimum eſt ſub æſtivum Solſtitium, ita & breviſſimum ſit ſub Brumam; cùm breviſſimum potiùs nonnihil ſit antè Vernum & poſt Autumnale æquinoctium,) quatenùs cùm crepuſculum aut manè incipiat aut veſpere deſinat, quando Sol eſt infrà horizontem octodecim gradibus ſecundùm perpendiculum acceptis; arcus circuitionum Solis, qui cum illis gradibus aut manè aſcendit, aut veſpere deſcendit, ſunt prolixiores per æſtatem, & contractiores per hyemem. Adde quòd hæc inæqualitas tantò major ſit, quantò magis ab Æquatore receditur. Sed longius eſſet hæc proſequi.

Tabeſcere.] Minui, v. 680. Sic lib. 2. v. 1170.

680. *Luces.*] Dies, v. 679. Sic locutus eſt lib. 2. v. 180.

682. *Anfractibus.*] Viis, flexibus, curſibus ſinuoſis.

683. *Orbem.*] Totum Mundum, Cœli & Terræ globum.

686. *Donicum.*] Donec. Sic lib. 2. v. 1114. & infrà v. 706. 875 His autem 9. v. ſeqq. præclaram & elegantem inſtituit Æquinoctii deſcriptionem Duplex eſt Signum, in quo Æquinoctium contingit, Aries & Libra, in cujus utriusque initio mutua ſit Æquatoris & Zodiaci interſectio. Quâ in interſectione Sol conſtitutus dies noctibus & noctes diebus pariter æquales reddit. Quod

Nodus nocturnas exæquat lucibus umbras.
Nam medio curſu flatûs Aquilonis & Auſtri,
Deſtinet æquato Cœlum diſcrimine metas,
Propter Signiferi poſituram totius orbis,
Annua Sol in quo contundit tempora ſerpens,
Obliquo Terras & Cœlum lumine luſtrans:
Ut ratio declarat eorum, qui loca cœli,
Omnia diſpoſitis Signis ornata notârunt.
Aut, quia craſſior eſt certis in partibus Aër,
Sub terris ideò tremulum jubar hæſitat ignis:
Nec penetrare poteſt facilè, atque emergere ad ortus,
Propterea noctes hiberno tempore longæ
Ceſſant, dum veniat radiatum inſigne diei.
Aut etiam, quia ſic alternis partibus anni

INTERPRETATIO.

quo quaſicingulum anni reddit tenebras noctis æquales diebus. Namque in medio curſu flatûs Aquilonis & Auſtri. cœlum tenet terminos cum *æquali diſparitate, ob ſitum totius circuli Signiferi, in quo Sol repens conterit tempora annua, perluſtrans obliquâ luce cœlum ac terras: veluti ratio illorum. qui ſignaverunt omnes partes cœli decoratas* ſuis *ſideribus* ritè *ordinatis, oſtendit. Vel. quòd Aer denſior eſt in certis partibus, idcircò lumen trepidans flamma* diurnæ *hæret ſubtor terras, neque poteſt permeare commodè. & aſſurgere ad exortum. Ideo noctis reſtant longa hyemali tempore. donec lumen micans diei oriatur. Vel etiam eo quòd ignes ſoliti ſunt alternis partibus anni*

ANNOTATIONES.

quidem ſemel contingit circà 22. diem menſis Martii, & iterùm circà 24. diem menſis Septembris.

687. *Nodus anni.*] Nodum anni vocat illam Zodiaci & Æquatoris interſectionem.

688. *Medio curſu flatûs, &c.*] Sup. *in:* hoc eſt, inter Aquilonem & Auſtrum, ſeu inter Solſtitium æſtivum, & Brumam; nempe in Æquatore, in quo Sol currens quaſi medius lucet inter Solſtitium & Brumam, ſeu inter Auſtrum & Aquilonem, qui venti ſunt, hic à Septentrione, ille à Meridie flans, & quos vulgò accipiunt poëtæ pro Septentrionalibus & Auſtralibus partibus, ſeu pro Septentrionali & Meridionali polo.

689. *Metas.*] Nempè Tropicum Cancri & Tropicum Capricorni, quæ ſunt duæ metæ, ad quas Sol accurrit, ſed quas non prætergreditur. In Tropico Cancri fit Solſtitium hyemale. Ad has autem metas cùm Sol pervenit, iter ſuum flectit.

690. *Signiferi,*] Zodiaci, in quo continentur duodecim Signa, quæ Sol ſingulis annis decurrit; & quæ hoc diſtich. continentur:

Sunt Aries, Taurus, Gemini, Cancer, Leo, Virgo,
Libráque, Scorpius, Arcitenens, Caper, Amphora. Piſces:

691. *Confundit.*] conterit, conſumit; Sic v. 618.

693. *Eorum. qui, &c.*] Hoc eſt, Aſtrologorum, & eorum qui ſcripſerunt phænomena.

694. *Diſpoſitis Signis.*] Nempè in ſua nomina, in ſuas formas, in ſuas ſedes.

695. *Aut quia craſſior eſt &c.*] His 5. v. continetur II. cauſa, ſeu ratio incrementi & decrementi dierum ac noctium, de quâ ſuprà jam v. 679. not.

696. *Ignis.*] Lucis, luminis, diei, aut Solis.

997. *Ad ortus.*] Ad naſcendum, ad exoriendum.

700. *Aut etiam, &c.*] His 3. v. continetur III. ratio, de quâ nos item ſuprà v. 679. not.

Tardius

Tardiùs & citiùs conſuêrunt confluere ignes,
Qui faciant Solem certâ de ſurgere parte.
Luna poteſt Solis radiis percuſſa nitere,
Inque dies majus lumen convertere nobis
Ad ſpeciem, quantum Solis ſecedit ab orbe,
Donicùm eum contrà pleno benè lumine fulſit;
Atque oriens obitus ejus ſuperedita vidit.
Inde minutatim retrò quaſi condere lumen
Debet item, quantò propiùs jam Solis ad ignem
Labitur ex aliâ Signorum parte per orbem:
Ut faciunt, Lunam qui fingunt eſſe pilaï

INTERPRETATIO.

Convenire velociùs & lentiùs. qui faciant oriri Solem de certâ parte cœli. *Luna icta lumine Solis poteſt lucere, & in dies exhibere nobis lucem* ſuam *ad aſpectum, quantum recedit à globo Solis, donec luce benè plenâ ſplenduit è regione illius; & exoriens elata ſublimè aſpexit occaſum illius. Poſteà debet ſimiliter veluti abſcondere retrorsùm pedetentim lucem* ſuam, *quò propinquiùs delabitur ad flammam Solis, per circulum Siderum ex alterâ parte*, quæ deprimitur, *ſicut ponunt* ii, *qui opinantur Lunam*

ANNOTATIONES.

701. *Ignes.*] Vel potiùs, Semina ignium, ut ait ſuprà v 69. 667.

702. *Certâ de ſurgere parte.*] Anaſtrophe; pro, *de certâ parte ſurgere.*

703. *Luna poteſt Solis &c.*] His 47. v. ſeqq. quærit jam de Lunæ lumine. Nimirùm, qui fiat, ut in tot ac tam varias formas Luna ſe vertat, ut modò plena, modò dimidiata, modò bicornis, modò tandem nulla appareat. Cujus rei varias cauſas ſigillatim enucleat jam Lucretius.

Itaque his 11. v. prioribus I. proponit ſententiam vulgò receptam, & probabiliorem; nempè Lunam mutuari ſuum lumen à Sole. Cùm enim Luna ſit globoſa, & quaſi pilæ formam imitetur, quæ tota per ſe cæca ſit & lumine caſſa; facilè poteſt explicari varius ac multiplex illius vultus, ſi ponamus illam ſuum accipere lumen à Sole. Quò enim longiùs recedit à ſole, eò pleniori corpore lumen excipit & exhibet, donec tandem oppoſita Soli plena luceat. Quo verò propiùs accedit ad Solem, eò minori ſui diſci parte lumen remittit ad nos, donec nullâ ſui parte inferiori illuminata fugiat oculos noſtros. Cùm enim infrà Solem volvatur, ſi rectè ſub eum jaceat, ſanè ſui tantùm ſuperiori parte illuminatur, inferiori verò privatur lumine; quò fit, ut lumen ad nos non remittat, nec cernatur à nobis. Sic ferè omnes cenſent Matemathici: ſic Poëtæ omnes, ſed imprimis Manil. lib. 2. v. 96.

Tu quoque fraternis reddis ſic oribus ora,
Atque iterùm ex iiſdem repetis; quantúmque reliquit,
Aut dedit ille, refers; & ſidus ſidere conſtat.

Percuſſa.] Icta luce Solis. Sic lib. 2. v. 799. 807. & ſuprà v. 606.

706. *Donicùm.*] Donec, v. 686.

Eum contrà.] Adversùs Solem; è regione Solis; oppoſita Soli.

707. *Oriens.*] Dum oritur, ac ſurgit de Orientali parte.

Obitus ejus.] Occaſum Solis.

Superedita.] Supra terras jamjam elata.

708. *Condere lumen.*] Abſcondere lumen, obſcurari. Cùm enim plena fuit Luna, tunc retrò cedit ſubter terras ad Solem, & ad illum accedit. Quo fit, ut minutatim decreſcat, donec cum eo conjuncta non appareat nobis.

710. *Ex aliâ Signorum parte.*] Nimirùm ex eâ parte Cœli, quæ ſub terris latet.

Per orbem.] Per circulum ſuum, Vel,

Conſimilem, curſûſque viam ſub Sole tenere.
Propterea fit, uti videantur dicere verum.
Eſt etiam quoque uti proprio cum lumine poſſit
Volvier, & varias ſplendoris reddere formas.
Corpus enim licet eſſe aliud, quod fertur, & unà
Labitur, omnimodis occurſans, officiénſque;
Nec potis eſt cerni, quia caſſum lumine fertur.
Verſarique poteſt globus, ut ſi fortè pilaï
Dimidiâ ex parti candenti lumine tinctus;
Verſandóque globum variantes edere formas.
Denique eam partem, quæcumque eſt ignibus aucta,
Ad ſpeciem vertit nobis, oculóſque patentes:
Inde minutatim retrò contorquet & aufert
Luciferam partem glomeraminis, atque pilaï;

INTERPRETATIO.

eſſe ſimilem pilæ. & *ire iter* ſui *motûs ſubter Solem. Ideò fit, ut ii videantur loqui veritatem. Poteſt quoque fieri, ut queat circumagi cum ſuâ luce,* & *exhibere diverſas figuras luminis. Corpus enim aliud poteſt eſſe, quod rapiatur,* & *ſimùl* cum eâ *moveatur, occurrens* & *nocens ei diverſis modis,* & quod *nequeat quia privatum luce movetur. Globus quoque* Lunæ *poteſt verti, veluti ſi fortaſsè, globus* eſſet ſimilis *pila perfuſus niveâ luce ex dimidiâ* ſui *parte:* & *convertendo* talem *pilam reddere diverſas ſpecies* lucis ac formæ. *Tandem exhibet nobis ad aſpectum* & *ad oculos apertos eam* ſui *partem, quæ ditata eſt flammis* lucis: *deinde pedetentim retrorsùm convertit,* & *ſubducit* nobis *partem lucidam globi* & *pilæ;*

ANNOTATIONES.

per Mundum, hoc eſt per Cœlum ac ſubter terram.

714. *Eſt etiam quoque, &c.*] His 16. v. ſeqq. II. proponit ſententiam eorum, qui non alieno, ſed nativo & proprio lumine lucere Lunam putant. Verùm ii non conveniunt in explicandis variis Lunæ formis, quas refert nobis.

Itaque his 5. v. prioribus proponit Anaximandri ſententiam. Is enim voluit quidem Lunam propriâ lucere luce, ſed interdùm certis temporibus ac motibus corpus aliquod opacum Lunæ corpori lucido quaſi operculum obduci, ac viciſſim ſubduci; quâ ratione varius ac multiplex Lunæ vultus benè concipiatur & explicetur.

Eſt etiam.] Hoc eſt, Fieri poteſt. Sic v. 603. & alibi paſſim.

715. *Volvier.*] Poëticè, pro *volvi.*

719. *Verſarique poteſt, &c.*] His 11. v. ſeqq. alteram proponit eorum ſententiam, qui Lunam quoque proprio lumine lucere putârunt, ſed qui corpus Lunæ globoſum ac in pilæ modum formatum eſſe voluerunt, quod mediâ ſui parte tingatur lumine, alterâ verò cæcum ſit & tenebris ſuffuſum. Quo fit, ut dum verſatur ac in ſe vertitur, modò pleno luminis corpore, modò dimidiato, modò minimo, modò nullo nobis appareat. Quæ ſententia fuit Beroſi, & Babyloniorum adversùs Chaldæos Aſtronomicos. Chaldæi enim cum Græcis conſentiebant lucere Lunam lumine alieno, ut reſtatur Diodorus Siculus lib. 2. Babylonii verò voluerunt Lunam ſuâ luce lucere, ſed mediâ tantùm ſui globi parte lucidam eſſe. Itaque quamvis Lucretius poſt Epicurum priorem ſententiam probabiliorem crediderit, poſteriorem tamen non damnat:

Proinde quaſi fieri nequeat, quod pugnat uterque;
Aut minùs hoc illo ſit, cur amplectier auſis?

Sic Epicurus apud Laërt. lib. 10. ait. *Quamvis unus modus videatur arridere*

Ut Babylonica Chaldeûm doctrina refutans
Aſtologorum artem contrà convincere tendit.
Proinde quaſi fieri nequeat, quod pugnat uterque:
Aut minùs hoc illo ſit, cur amplectier auſis?
Denique cur nequeat ſemper nova Luna creari
Ordine formarum certo, certiſque figuris?
Inque dies privos aboleſcere quæque creata,
Atque alia illius reparari in parte, locoque?
Difficile eſt ratione docere, & vincere verbis,
Ordine cùm videas tam certo multa creari.
It ver, & Venus; & Veneris prænuntius antè

INTERPRETATIO.

veluti ſcientia Babylonica Chaldaorum refellens ſententiam Aſtronomorum Græcorum *conatur evincere adverſùs* illos. *Quaſi verò id non poſſit fieri, quod uterque contendit; vel* ratio *ſit* aliqua, *cur audeas minùs ſequi hoc, quam illud? Deniùm quare Luna nova non poſſit perpetuò gigni cum certo* ac ſtato *ordine figurarum & cum certis formis?* quare *quaque* forma Lunæ *procreata* non poſſit *in ſingulos dies annihilari. & alia refici in loco & in parte illius? non eſt facile oſtendere ratione, & evincere dictis, cùm* præſertim *cernas tot res gigni cum* tam *certo ordine. Ver progreditur & Venus; & Zephyrus alatus fertur antè* quaſi *pracurſor Veneris*

ANNOTATIONES.

præ cateris, non eſſe tamen cateros illicò damnandos, ſi apparentia conſenſerint.

726. *Ut Babylonica Chaldeûm, &c.*] Chaldæos & Babylonios Aſtrologiæ fuiſſe peritiſſimos teſtantur Diod. lib. 1. de divin. Plin. lib 7. cap. 56. & alii complures. Unde Manilius lib. 1. v. 38. docet Aſtrologiam primùm à Diis datam Regibus Babyloniorum & Chaldæorum. Deus enim, inquit,

> *Qui ſua diſpoſuit per tempora, cognita ut eſſent*
> *Omnibus. & Cæli faciem, Cælumque ſupernum,*
> *Naturaque dedit vires, ſe qua ipſa recluſit,*
> *Regales animos primùm dignata movere,*
> *Qui domuêre feras gentes Oriente ſub ipſo,*
> *Quas ſecat Euphrates, in quas & Nilus inundat.* &c.

Chaldeûm.] Chaldæorum. Quidam legunt *Chaldaam*, ſup. *artem.* Idem ſemper ſenſus.

727. *Aſtrologorum.*] Sup. Chaldæorum.

728. *Uterque.*] Alii, *utrumque*, hoc eſt, utraque ſententia, utraque res.

729. *Amplectier.*] Poëticè, pro *amplecti.*

730. *Denique cur nequeat, &c.*] His 20. v. ſeqq. III. proponit ſententiam Epicuri, qui putavit Lunam quotidie novam creari & interire, cum certâ figurâ ac formâ: quemadmodum Solem voluit quotidiè extingui ad Occaſum, & rursùs creari ad Ortum. Quaſi certo tempore Lunæ vultus multiplex variari poſſit, ſicut videmus certis anni temporibus multas res de novo gigni, & viciſſim interire. Sic enim v. g. certo & inviolabili tempore ſibi ſubſequuntur anni tempeſtates & ætates. Sic Ver præcedit Æſtatem: Æſtas Autumnum: Autumnus Hyemem: Hyems Vernam tempeſtatem, &c.

731. *Formarum.*] Varii vultûs & aſpectûs, quem nobis exhibet Luna.

732. *Aboleſcere.*] Lamb. benè. Pareus; *aboriſci* antiquè pro *aboriri*. hoc eſt, *interire.*

736. *Venus.*] Venus quippe generationis Dea comitatur Vernum tempus. Quod præclarè cecinit Poëta initio lib. 1 uſque ad verſ. 24.

Pennatus graditur Zephyrus veſtigia propter :
Flora quibus mater præſpargens antè viaï
Cuncta coloribus egregiis, & odoribus opplet.
Inde loci ſequitur calor aridus, & comes unà
Pulverulenta Ceres, & Eteſia flabra Aquilonum.
Inde Autumnus adit : graditur ſimul Evius Evan :
Inde aliæ tempeſtates, ventique ſequuntur,
Altitonans Vulturnus, & Auſter fulmine pollens.
Tandem Bruma nives affert, pigrúmque rigorem
Reddit ; hyems ſequitur crepitans accentibus algi.
Quò minùs eſt mirum, ſi certo tempore Luna
Gignitur, & certo deletur tempore rursùs,
Cùm fieri poſſint tam certo tempore multa.
Solis item quoque defectus Lunæque latebras

INTERPRETATIO.

& quidem propè veſtigia illius : *quibus Flora parens conſpergens vias omnes replet eximiis coloribus & odoribus. Poſteà calor ſiccus ſubſequitur. & ſimùl Ceres pulverea comitatur. & Eteſii flatus Aquilonum. Deinde Autumnus accedit ; & unà* cum eo *Evius Evan incedit : & ſimùl alia procella, & venti ſubſequuntur,* v. g. *altitonans Vulturnus & Auſter, qui generat fulmina. Denique Bruma aſportat nives, & inde icit tardum frigus ; & hyems perſcrepans fremitu frigoris ſubſequitur. Quare minùs eſt admirabile, ſi Luna creatur* nova *ſtato tempore & viciſſim annihiiatur. ſiquidem adeò multa res queant creari certo tempore. Cæterùm credendum eſt tibi deliquia*

ANNOTATIONES.

737. *Zephyrus.*] Ventus fluens ab Occaſu æquinoctiali adversùs Solanum ventum, ita dictus quaſi vitam ferens, quòd, eo flante, cuncta germinent. Is autem Ventus quaſi Veneris præcurſor fingitur, quia Venus verno præſertim gaudet tempore, quo potiſſimum flat Zephyrus.

738. *Flora.*] Dea, quam Romani floribus præeſſe voluerunt.

Viaï Cuncta.] Pro *vias cunctas* ; ut alibi, *Strata viarum : clauſa domorum*, &c.

740. *Inde loci.*] Hoc eſt, ab illo loco, vel, ab illo tempore : hoc eſt, poſtea, deinde. Sic v. 786.

Calor aridus.] Æſtas.

741. *Ceres.*] Quæ frugum Dea fingitur.

Eteſia flabra.] Eteſiæ, venti ſunt, qui quotannis in vigore æſtatis per undecim dies potiſſimum perflant poſt Caniculæ exortum. *Eteſia* dicti quaſi *annui.* à voce græcâ *ἔτος annus.* Plin. lib. 37. cap. 5 & Gell. lib. 2. cap. 18. Hos Strabo vocat *Subſolanos* : alii *Favonies* : alii *Euros.*

Aquilonum.] Ventorum : ſpecies pro genere. Vel quia hi venti flant inter Septentrionem & Ortum ſolſtitialem, unde Aquilo flat, à quo differunt, quòd hic toto anni tempore ab iis partibus flat : illi verò certis tantùm anni temporibus, nempè æſtate.

742. *Evius Evan.*] Bacchus, à voce Bacchantium εὐοῖ. Sic Ovid. 4. metam.

Nyctelius'que. Elelcúſque parens &
Iacchus & Evan.

744. *Vulturnus.*] Euronotus. Ventus inter Eurum & Notum flans, à Latinis dictus Vulturnus, inquit A. Gell. lib. 2. cap. 22.

Auſter.] Ventus meridionalis, qui flare ſolet Autumnali tempore.

745. *Bruma.*] Hyems.

Rigorem.] Frigus.

746. *Accentibus algi.*] Lamb. non malè. Pareus, *ac dentibus algor.* Eſt autem *algor* vel *Algus*, frigus.

750. *Solis item quoque. &c.*] His 21. v. jam diſputat de Solis & Lunæ defectibus ac laboribus, quos vulgò vocant

Pluribus è cauſis fieri tibi poſſe putandum eſt.
Nam Cur Luna queat Terram ſecludere Solis
Lumine, & à Terris altum caput obſtruere ei,
Objiciens cæcum radiis ardentibus orbem;
Tempore eodem aliud facere id non poſſe putetur
Corpus, quod caſſum labatur lumine ſemper?
Sólque ſuos etiam dimittere languidus ignes
Tempore cur certo nequeat, recreareque lumen;
Cùm loca præteriit flammis infeſta per auras,
Quæ faciunt ignes interſtingui atque perire?
Et cur Terra queat Lunam ſpoliare viciſſim
Lumine, & oppreſſum Solem ſupèr ipſa tenere;
Menſtrua dum rigidas coni perlabitur umbras;

INTERPRETATIO.

& obſcuritates Solis ac Luna poſſe etiam fieri propter multas cauſas. Namque quare Luna poſſet privare terram luce Solis, & obducere ei Soli *caput* ſuum *ſublime ne penetret ad Terras opponens* illi *globum* ſuum *caſſum luminibus ſplendentibus: neque* tamen *aliud corpus, quod feratur perpetuò privatum luce, poſſit credi poſſe facere iſtud* idem? *Et cur Sol quoque certo tempore torpens non poſſit remittere ſuos ardores, & regenerare ſuam lucem, ubi prætergreſſus eſt loca per aëra,* quæ *inimica ſint ſuis ignibus, & quæ faciant flammas* illius *extingui & interimi? Et quare Tellus ipſa poſſit privare Lunam viciſſim luce, & retinere Solem abſconditum ſuprà* ſeipſam, *dum menſtrua pertranſit frigidas tenebras* terræ quæ in *apicis* modum acuuntur;

ANNOTATIONES.

Eclipſes. Cujus rei non unicam reddit cauſam: neque unicæ cauſæ fidendum, aut vulgatis rationibus aſſentiendum cenſet; ſed ſcepticè diſputandum. Vulgò enim Solis Eclipſis fieri creditur ex interjectu Lunæ Solem inter & nos: cùm enim Luna ſit opacum corpus ac cæcum, privat nos Solis lumine. Verùm, quidni etiam, inquit Lucretius, aliud opacum corpus, quàm Luna, id præſtare queat, quod radiis Solaribus objiciatur? Vel cur Sol ipſe nequeat interdùm langueſcere? quæ ſententia fuit Xenophonis. Lunæ pariter Eclipſis fieri putatur ex interventu Terræ Solem inter & Lunam; quæ Terra, cùm cæca ſit, ſecludit Lunæ lumen à Sole. Verùm ſi Luna, inquit, ex aliorum opinione non mutuetur lumen a Sole, ſed nativâ & propriâ luce ditetur, cur langueſcere etiam non poterit nonnunquam Solis inſtar? Itaque in his omnibus rebus difficillimis nihil certi ſtatuit; ſcilicet,

Difficile eſt ratione docere, & vincere verbis.

752. *Terram ſecludere Solis Lumine.*] Terram ſeparare a Solis lumine; & ita privare ac ſpoliare illam lumine Solis.

753. *A Terris.*] Ne penetret ad Terras.

Altum caput.] Sublime ſuum caput.

Ei.] Soli.

754. *Cæcum.*] Obſcurum & opacum.

Orbem.] Globum, corpus, diſcum.

759. *Flammis infeſta.*] Hoc eſt, luminibus ſuis inimica. Sic loquitur. v 769.

Dum loca luminibus propriis inimica peragrat.

763. *Menſtrua.*] Sup. Luna; quippe quæ ſingulis menſibus curſum peragat.

Coni perlabitur umbras.] Hoc eſt, perlabitur ultimam umbrarum Terræ partem. Quidam per *Conum* intelligunt *terram*, quaſi ſit κωνοειδὴς, cùm Ariſt. lib. 2. Meteor. dicat eſſe tympani figurâ, & lineas ab ejus centro ductas efficere duos conos. Verùm ſignificat poëta Lunarem Eclipſim fieri ob conformem terræ umbram.

Tempore eodem aliud nequeat ſuccurrere Lunæ
Corpus: vel ſuperà Solis perlabier orbem,
Quod radios interrumpat, luménque profuſum?
Et tamen ipſa ſuo ſi fulgit Luna nitore,
Cur nequeat certâ Mundi langueſcere parte,
Dum loca luminibus propriis inimica peragrat?
Quod ſupereſt, quoniam, magni per cærula Mundi
Quâ fieri quidquid poſſet ratione, reſolvi,
Solis uti varios curſus, Lunæque meatus
Noſcere poſſemus, quæ vis & cauſa cieret:
Quóve modo ſoleant offecto lumine obire,
Et neque opinantes tenebris obducere terras,
Cùm quaſi connivent; & aperto lumine rurſùm
Omnia conviſunt clarâ loca candida luce:
Nunc redeo ad Mundi novitatem & mollia terræ
Arva, novo fœtu quid primum in luminis oras
Tollere & incertis tentârit credere ventis.
Principiò genus herbarum viridémque nitorem

Interpretatio.

eodem tempore aliud corpus non poſſit ſuccedere in locum Lunæ: vel pertranſire ſuper globum Solis. quod interpellet ſplendorem & *lucem* Solis *effuſam? Et tamen ſi Luna lucet ipſa proprio lumine. quare non poteſt deficere in certâ parte Mundi, dum perluſtrat regiones infeſtas ſuis lucibus? Quod reliquum eſt, cùm explicaverim quo modo quæque res queat creari per cærulea* loca *cæli immenſi. ut poſſemus cognoſcere diverſos motus & vias Solis ac Lunæ. & qua potentia* quæve *cauſa moverit* illos: *& quâ ratione conſueſcant occidere obſtructâ* illorum *luce. & cooperire tenebris terram, quæ non expectat* iſtud, *dum veluti claudunt lumen* ſuum: *& iterùm patefactâ luce reviſunt omnia loca clara ſplendido lumine: nunc revertor ad res novas Mundi, & ad reſolutos agros terræ.* ut dicam *quid eniſa ſit edere in auras lucis novo partu & committere incertis flatibus* ventorum. *Primùm Tellus fudit circũ colles omnia genera*

Annotationes.

764. *Succurrere.*] Succedere, ſubtèr ire.

765. *Superà.*] Pro *ſuprà*, ut ſæpè monui.

766. *Radios.*] Sup. Solis.

767. *Fulgit.*] Utrumque olim dictum eſt, *fulgeo, es*: & *fulgo, is.* Sic lib. 6. v. 159. 173. 213. 217. &c.

768. *Langueſcere.*] Deficere, deliquium pati, laborare.

769. *Luminibus inimica.*] Sic locutus eſt v. 759. Sunt qui poſt hunc verſum referunt ſequentem alium,

Menſtrua dum rigidas coni perlabitur umbras.

Verùm nulla ratio videtur eſſe, cur inſeretur hoc alieno loco.

770. *Quod ſupereſt, quoniam, &c.*] His 11. v. quaſi brevi Epilogo reſumit ea, quæ hactenùs de cœleſti regione diſputata ſunt; deinde redit ad initium Mundi, ut doceat quid primum in recenti Mundi exortu ſit natum.

Magni ... Mundi.] Hoc eſt, Cœli latè patentis.

Per cærula Mundi.] Hoc eſt, per cœlum cæruleum. Sic *ſtrata viai* pro *ſtrata via.* Sic v. 738. *cuncta viai*, pro *cunctas vias.*

774. *Offecto.*] Obducto, obſtructo. Sic locutus eſt lib. 2. v. 155.

776. *Connivent.*] Lumen ſuum claudunt; Sup. *Sol & Luna.*

781. *Principiò genus herbarum, &c.*] His 18. v. docet Poëta quæ primùm res

Terra dedit circùm colles; campóſque per omnes
Florida fulſerunt viridanti prata colore.
Arboribúſque datum eſt variis exinde per auras
Creſcendi magnum immiſſis certamen habenis:
Ut pluma atque pili primùm, ſetæque creantur
Quadrupedum in membris, & corpore pennipotentum:
Sic nova tunc Tellus herbas, virgultáque primùm
Suſtulit; inde loci mortalia ſecla creavit
Multa modis multis variâ ratione coorta.
Nam neque de cœlo cecidiſſe animalia poſſunt,
Nec terreſtria de ſalſis exiſſe lacunis.
Linquitur, ut meritò maternum nomen adepta
Terra ſit, è Terrâ quoniam ſunt cuncta creata.
Multáque nunc etiam exiſtunt animalia terris,
Imbribus & calido Solis concreta vapore.
Quò minùs eſt mirum, ſi tum ſunt plura coorta,
Et majora, novâ Tellure, atque æthere, adulta.

INTERPRETATIO.

herbarum, & viridantem ſplendorem; & per omnes campos prata florentia ſplenduerunt viridi nitore. Et poſteà magna vis augeſcendi per aëra conceſſa eſt diverſis arboribus, laxatis ſcilicet illis *habenis* creſcendi: *ſicut principiò pluma, pili, & ſeta generantur in artubus animalium, & in corporibus volucrum: ita recens terra tunc primùm tulit herbas, & arbuſta. Deinde procreavit plura mortalia genera animantium*. quæ nata ſunt *diverſis modis & diverſâ ratione. Etenim neque animalia terreſtria poſſunt veniſſe de cœlo, neque poſſunt eſſe orta de ſalſis lacubus. Relinquitur, ut Terra jure conſecuta ſit titulum omniparentis, ſiquidem res omnes procreatæ ſunt è terrâ. Et nunc plura ſunt etiam animalia* in *terris*, *quæ procreata ſunt ex pluviis & ex fervente calore Solis. Quare eò minùs eſt admirabile, ſi tunc* primùm *plura & majora adulta* animalia *procreata fuerunt in recenti terrâ & cœlo æthereo.*

ANNOTATIONES.

procreatæ fuerint in primo Mundi exortu. Credit autem obductam primitùs fuiſſe Terram univerſam viridi quodam nitore, qui tamen ſubitò creverit in gramina & herbas, & in arbores tenuiſſimas, inſtar plumarum aut pilorum, ut fieri videmus in novis fœtibus alituum & animalium. Poſt verò quaſi paratam eſcam, cenſet varia procreata fuiſſe animalia è terris; unde Terra maternum nomen adepta ſit. Neque enim credit fieri potuiſſe, ut è cœlo ceciderint varia animalia, aut è mari procreata fuerint.

785. *Immiſſis.*] Laxatis. Sic Virg. 6. æn.

Sic fatur lacrimans classique immittit habenas.

789. *Inde loci.*] Deinde. Sic v. 740.

Mortalia ſecla.] Animalia, puta homines & bruta. v. 803. ſic lib. 1. v. 21. 468. 591. & lib. 2. lib. 3. lib. 4. paſſim.

791. *Nam neque de cœlo, &c.*] Sic locutus eſt lib. 2. v. 456.

792. *De ſalſis lacunis.*] De mari, cujus aquæ ſalſæ ſunt.

793. *Maternum nomen, &c.*] Sic lib. 2. v. 1153. & infrà jam v. 819.

795. *Multáque nunc etiam, &c.*] Probat à ſimili, ut aiunt, animalia principiò è terrâ humidâ Solis calore calefacta extitiſſe, ſicut nunc videmus procreari, v. g. ranas, vermes & inſecta.

797. *Tum.*] Initio *Mundi*, in primo Mundi exortu.

798. *Et majora, novâ Tellure, &c.*] cùm enim Lucretius ſibi objici poſſe vi-

Principiò genus alituum, variæque volucres
Ova relinquebant excluſæ tempore Verno:
Folliculos ut nunc reretes Æſtate cicadæ
Linquunt, ſponte ſuâ victum vitámque petentes.
Tunc ribi Terra dedir primùm mortalia ſecla.
Multus enim calor, arque humor ſuperabat in arvis.

INTERPRETATIO.

Primùm genus volucrum, & diverſa aves emiſſa deſeruerunt ova in Vernali tempeſtate: veluti cicadæ deſerunt nunc in Æſtate ſuas *tunicas rotundas, quæritantes vitam & alimentum ſponte ſuâ. Deinde primò Tellus præbuit tibi mortalia genera* hominum. *Namque plurimus calor, & aqua abundabat in campis.*

ANNOTATIONES.

deret, perfecta & adulta jam animalia non erumpere è terrâ, innuit his verbis terram nunc effœtam non poſſe gignere Canem, Leonem, & alia animalia: ſed initio Mundi potuiſſe, cùm illâ ſuâ uberiore fœcunditate turgeſceret.

799. *Principiò genus Alituum, &c.*] His 25. v. ſeqq. docet quem ordinem ſecuta ſit Terra in procreandis animantibus, atque nutriendis. Putat volucres primùm verno tempore ex ovis excluſas fuiſſe, atque ova reliquiſſe, ut victum quæritarent; eodem ferè modo, quo nunc videmus cicadas relinquere veteres ſuas tunicas. Deinde cenſet varia animalium, quadrupedum, & hominum etiam genera fuiſſe procreata; ſcilicet ubicunque dabatur opportunitas Terra creſcebat ac tumeſcebat in uteros; uteri verò iſti, poſt debitam maturitatem infantium, qui non ſolius humoris terræ, ſed & aëris alimentis indigebant, tempeſtivè rupti patefiebant, atque ita pueri edebantur in lucis oras; Terræ verò foramina vertebantur in ductus lactiferos; calor aëris fovebat teneros pueros: herba præbebat illis molles lectos; & ſic adoleſcebant terrâ nutrice Neque enim tunc primùm ulla vel frigoris, vel nimii caloris dira tempeſtas erat: ſed frigus & calor tunc primùm cum cæteris rebus naſcebantur, & creſcebant. Quam quidem primam originis rerum rationem explicat ex Anaximandri ſententiâ, & aliorum quorumdam veterum Philoſophorum, juxtà Diodori Siculi teſtimonium lib. 1, non longè ab initiò, his verbis:

Hanc Terram primùm quidem, cùm ignis Solis circumfuſus eam colluſtrâſſet, concreviſſe: deinde cùm, propterea quòd concaluerat, extrema ejus era veluti fermentarentur, multis locis humida quadam intumuiſſe, & in eis puteres quoſdam tenuibus membranis circumdatos extitiſſe; quod in paludibus, & in ſtagnantibus locis etiam nunc fieri cernere licet, cùm, eâ loci regione frigidâ factâ aër repentè exarſerit, neque ſenſim fuerit immutatus. Humida autem illa eo, quo diximus modo, calore animata, noctu quidem ex nebulâ supernè cadente cibum cepiſſe interdiu autem ab æſtu ſolidata eſſe: poſtremò eis, quæ in uteris terra incluſiſſent, juſtum incrementum conſecutis, membraniſque peruſtis ac perfractis, extitiſſe, atque exortas eſſe omnes generis animalium formas. Horum autem ea quidem, quæ plurimum caloris nacta fuiſſent, ad ſuperna loca abiiſſe, volatilia facta: ea autem quæ terrenam retinuiſſent ſoliditatem, in reptilium & aliorum terreſtrium ordine eſſe numerata. Quæ verò naturam humidam maximè haberent, ad locum ejuſdem generis concurriſſe, natatilia nominata.

801. *Folliculos.*] Tunicas, ut dixit lib. 4. v. 56.

803. *Mortalia ſecla.*] Hominum præſertim genus ſignificat his verbis, ut patet ex v. 820. 821. Significat & cætera animalia terreſtria. Sic ſuprà v 789. & alibi paſſim, hoc loco non ex unius Epicuri, ſed partim ex Stoïcorum mente loquitur; hi enim apud Lactantium cenſuerunt *Homines in omnibus terris & agris tanquam fungos eſſe generatos*: partim etiam ex Anaximandri ſententiâ, qui li-

Atque

Atque, ubi quæque loci regio opportuna dabatur,
Creſcebant uteri terræ radicibus apti:
Quos ubi tempore maturo patefecerat ætas
Infantum fugiens humorem, auráſque peteſſens,
Convertebat ibi Natura foramina terræ,
Et ſuccum venis cogebat fundere apertis
Conſimilem lactis, ſicut nunc fœmina quæque,
Cùm peperit, dulci repletur lacte, quòd omnis
Impetus in mammas convertitur ille alimenti.
Terra cibum pueris, veſtem vapor, herba cubile
Præbebat multâ & molli lanugine abundans.
At novitas Mundi nec frigora dura ciebat,
Nec nimios æſtus, nec magnis viribus auras;
Omnia enim pariter creſcunt, & robora ſumunt.

INTERPRETATIO.

Et, ubi quæque loci regio erat apta, uteri creabantur inhærentes radicibus terræ; quos cùm, maturo tempore, ætas infantum, evitans aquas & poſtulans aërios flatus, ruperat, Natura patefaciebat eo loco meatus terræ, & faciebat illos *emittere ſuccum ſimilem lacti, patefactis venis, veluti nunc quæque mulier, ubi partum edidit, completur ſuavi lacte, eò quòd illa tota vis nutrimenti conjicitur in ubera. Tellus dabat alimentum infantibus, calor veſtimentum, gramen, quod conſtat plurimâ & tenerâ lanugine,* præbebat *lectum. Verùm tunc novus Mundus neque ſuſcitabat rigida frigora, neque nimios calores, neque ventos,* qui flant *magnis impetibus. Namque cuncta tunc æqualiter creabantur & accipiebant vires pedetentim.*

ANNOTATIONES.

cet tam homines quàm cætera animalia, ortos voluerit ex aquâ, cenſuit tamen, ut eſt apud Plutarch. 5. plac. 19. *Fuiſſe corticibus ſpinoſis contentos; & fœtus ad pubertatem intùs retentos tum demùm, ruptis illis, viros, mulieréſque, qui ſe jam alere poſſent processiſſe.* Partim denique ex Archelai opinione, qui docuit apud Laërt. lib. 2. *homines ortos è terrâ, quæ limum ſimilem lacti ad eſcam eliquaverit.* Vide plura de hoc primo Mundi fabuloſo exortu apud. Diod. Siculum lib. 1. Quam ſententiam imitatus videtur Ovid. 1. Metam.

> *Natus homo eſt: ſive hunc divino ſemine fecit*
> *Ille opifex rerum, Mundi melioris origo:*
> *Sive recens Tellus*, &c.

Quam fabuloſam ſententiam ritè refellit Lactantius lib. 2. c. 12. Conſulas illum velim locum, qui lectione tuâ, Lector candide, dignus eſt.

806. *Creſcebant uteri. &c.*] Citat hunc verſum Lactantius lib. 2. de origine error. cap. 11. & 12. ubi totam hanc doctrinam de animalium origine refellit his verbis: *Aiunt certis converſionibus cœli & aſtrorum motibus maturitatem quandam extitiſſe animalium ſerendorum: itaque Terram novam ſemen genitale retinentem folliculos ex ſe quoſdam in uterorum ſimilitudinem protuliſſe de quibus Lucretius lib. 5.*

> *Creſcebant uteri Terra radicibus apti.*

Eóſque, cùm maturaſſent, Naturâ cogente, ruptos animalia tenera profudiſſe. Deinde Terram ipſam humore quodam, qui eſſet lacti ſimilis, exuberâſſe, eóque alimento animantes eſſe nutritos, &c. Sic Cic. lib. 1. de leg. Sic Cenſorinus ſcribit lib. de Divin. Nat. cap. 2. cenſuiſſe Democritum.

Terra radicibus apti.] Hoc eſt, affixi & inhærentes terræ radicibus.

808. *Fugiens humorem.*] Ita legendum cenſent omnes præter Lambinum, qui legit, *fugens humorem.*

Peteſſens.] Dicitur *peteſſo*, ſicut *capeſſo*, *laceſſo*, *&c.* à verbo *pete*.

818. *Creſcunt & ſumunt.*] Quaſi res ita:

Quare etiam atque etiam maternum nomen adepta
Terra tenet meritò, quoniam genus ipſa creavit
Humanum, atque animal propè certo tempore fudit
Omne, quod in magnis bacchatur montibu' paſſim,
Aëriáſque ſimůl volucres variantibu' formis.
Sed quia finem aliquam pariendi debet habere,
Deſtitit, ut mulier ſpatio defeſſa vetuſto.
Mutat enim Mundi naturam totius ætas,
Ex alióque alius ſtatus excipere omnia debet,
Nec manet ulla ſui ſimilis res: omnia migrant:
Omnia commutat Natura, & vertere cogit.
Namque aliud putreſcit, & ævo debile languet:
Porrò aliud concreſcit & è contemtibus exit.
Sic igitur Mundi naturam totius ætas
Mutat, & ex alio terræ ſtatus exſtitit alter.
Quod potuit, nequeat: poſſit, quod non tulit antè.
Multáque tum Tellus etiam portenta creare

INTERPRETATIO.

Quapropter jure meritò Tellus poſſidet titulum maternum, quod *aſſecuta* eſt, *ſi quidem ipſa genuit gentem humanam. & protulit certo tempore omne ferè animalium genus. quod vagatur ubique per magnos montes. & unà creavit aves æthereas* quæ *diverſicolores* ſunt. *Verùm, quia debet habere aliquem terminum generandi, ceſſavit, veluti fœmina feſſa longa ætate* tandem ceſſat parere. *Etenim tempus vetuſtum immutat naturam totius Mundi. & alius ſtatus poſt alium debet capere res cunctas. neque res ulla permanet* diu *ſui ſimilis: res cunctæ tranſeunt: Natura mutat res cunctas, & facit mutare* illas. *Namque alia res corrumpitur, & ætate debilitata langueſcit: alia verò res procreatur & exoritur è vili materiâ. Ita ergò ævum commutat naturam totius Mundi, & alius ſtatus terræ naſcitur ex alio.* Ita ut *non poſſit* jam facere, *quod potuit: neque queat producere, quod anteà non produxit. Terra quoque tunc temporis tentavit procreare multa mon-*

ANNOTATIONES.

ſe habuerint initio Mundi, ut jam nunc ſe habent, pro *creſcebant... ſumebant.*

819. *Maternum nomen adepta.*] Sic ſuprà v. 793. Sic. lib. 1. v. 1068.

822. *Bacchatur.*] Bacchantium in morem vagatur.

Montibu'.] Litterâ *s* demtâ, metri causâ.

824. *Sed quia finem aliquam. &c.*] His 11. v. præoccupat objectionem. Poterat enim quis ſcrutari, cur Terra, quæ tunc initio Mundi fœtus promtè edebat, nunc jam effœta eſt. Cujus rei rationem hanc reddit Lucretius, quòd ea ſit rerum ſublunarium ſors ut tandem finem faciant. Unde Terra, ſicut mulier longo ævo defeſſa, languet, & finem pariendi facit. Ita ſtatus ſtatum ſequitur, & ætas ætatem. Sic præclarè lib. 2. v. 1149 & ſeqq. Sic reſpectâſſe videtur ad illud Diodori Siculi lib 1. *Cùmque terra ſubinde magis ab igne Solis ſpiritibúſque conſtiparetur, illam ad extremum nihil potuiſſe ampliùs majorum animalium in vitam producere: ſed animantium ſingula ex mutuâ commixtione genita fuiſſe.*

831. *E contemtibus.*] Ex vili materiâ; ex ferè nihilo.

835. *Multáque tum Tellus &c.*] His 20. v. veriſimile fuiſſe tradit multa quoque initio Mundi procreata eſſe monſtra ac portenta, dum terra ſpontaneo partu in

Conata eſt, mirâ facie, membriſque coorta.
Androgynum inter utrum, nec utrumque, & utrinque remotum:
Orba pedum partim, manuum viduata viciſſim:
Multa ſine ore etiam, ſine vultu cæca reperta:
Vinctáque membrorum per totum corpus adhæſu,
Nec facere ut poſſent quicquam, nec cedere quóquam,
Nec vitare malum, nec ſumere, quod foret uſus.
Cætera de genere hoc monſtra ac portenta creabat
Nequicquàm; quoniam Natura abſterruit auctum;
Nec potuêre cupitum ætatis tangere florem,
Nec reperire cibum, nec jungi per Veneris res.
Multa videmus enim rebus concurrere debere,
Ut propagando poſſint procudere ſecla.

INTERPRETATIO.

ſtra, quæ *nata* ſunt *admirabili vultu*, *&* *artubus* portentoſis. Puta *Androgynum*, qui eſt *inter utrumque* ſexum, *nec uterque eſt*, ſed *ab utroque alienus*: alia *partim carentia pedibus*, *& pariter privata manibus*; *plura quoque inventa ſunt carentia lumine*, *abſque ore*, *& abſque vultu*: alia ita *impedita connexione artuum* ſuorum *per totum corpus* reperta ſunt, *ut nihil poſſent facere*, *neque progredi in quemquam locum*. *neque fugere malum*, *neque capere*, *quod eſſet* ſibi *utile* ad vitam. Terra autem *procreabat incaſsùm reliqua monſtra ac portenta hujus generis*, *ſiquidem Natura prohibuit* ea *ab augmento*: *Neque potuerunt aſſequi optatum vigorem ætatis*, *neque invenire alimentum*, *neque conjungi per complexum Venereum*. *Namque cernimus multas res debere convenire rebus*, *ut queant procreare & multiplicare* ſua genera per generationem.

ANNOTATIONES.

lucem edebat animalia. Verùm docet ea non potuiſſe propagare ſuum genus. I. quidem ob alimenti inopiam, quod neque ſibi parare, neque ſumere valebant præ membrorum impedito adhæſu, aut mutilatione. II. defectu rerum genitabilium, aut ob coïtûs impedimenta; quo factum eſt ut multa quoque alia animalia interiêrint.

837. *Androgynum utrum*, *&c.*] Hunc verſum delendum cenſent Lambinus & alii nonnulli, tum quia variè legitur, cùm quia ineptus videtur. Alii enim legunt:

Androgynum inter utrum nec utrumque & utrinque remotum.

Alii:

Androgynum inter utros, nec utramque, & utrinque remotum.

Alii:

Androgynum inter utras, nec utraque, utrinque remotum.

Androgynus autem is dicitur, qui utrumque ſexum, virilem & mulicbrem, habet., cujuſmodi Hermaphroditum fuiſſe fabulantur Poëtæ, Mercurii ex Venere natum; à vocibus *ἀνὴρ vir*. & *γυνὴ mulier*. Quod fatale quoddam monſtrum fuit, inquit Cicero lib. de devin.

839. *Multa.*] Aliàs, *muta*. Nec malè.

840. *Adhæſu.*] Adhæſione. Quâ voce paſſim utitur, lib. 3. v. 383. lib. 3. v. 1235. lib. 6. v. 471. &c.

844. *Abſterruit.*] Lamb, benè. At Pareus, *abſterguit*, id eſt, depellit; ut lib. 4. v. 1057. legerat.

845. *Nec potuère*. *&c.*] Hoc eſt, nec potuêre ad juſtum ætatis robur ac vigorem pervenire. Sic lib. 2. v. 555.

846. *Per Veneris res.*] Per generationem, per complexum venereum. Sic lib. 2. v. 173. 437. 921.

847. *Debere.*] Verſus hypermeter, in quo redundat ſyllaba, quam necat vocalis initialis verſûs ſequentis.

848. *Secla.*] Speciem, genus, ut ſæpè monui.

Pabula primùm ut ſint; genitalia deinde per artus
Semina quà poſſint membris manare remiſſis:
Fœminàque ut maribus conjungi poſſit, habere
Mutua queîs nectant inter ſe gaudia uterque.
Multaque tum interiiſſe animantum ſecla neceſſe eſt,
Nec potuiſſe propagando procudere prolem.
Nam quæcunque vides veſci vitalibus auris,
Aut dolus aut virtus, aut denique mobilitas eſt
Ex ineunte ævo genus id tutata reſervans.
Multáque ſunt, nobis ex utilitate ſuâ quæ
Commendata manent tutelæ tradita noſtræ.
Principiò genus acre Leonum ſæváque ſecla
Tutata eſt virtus, Vulpes dolus, & fuga Cervos.
At leviſomna Canum fido cum pectore corda,
Et genus omne quod eſt veterino ſemine partum,

INTERPRETATIO.

Primò neceſſe eſt *ut alimenta ſint; ſecundò* ut ſit via, *quâ genitabilia ſemina diſperſa per membra queant emanare artubus relaxatis. & ut fœmina jungi queat cũ maribus*, uterque debet habere aliquid, *quo connectant inter ſe mutuas voluptates*. Oportet idcircò *plurima genera animalium jam tum periiſſe, nec potuiſſe procreare, nec amplificare genera* ſua. *Etenim quæ* animalia *cernis frui vitalibus aëribus, vel aſtutia, vel vis, vel demùm celeritas conſervavit & defendit ab initio temporis id genus* eorum omnium. *Et plura ſunt quoque data noſtra cura quæ ſunt nobis commiſſa ob illorum commoditatem. Primùm* enim *fortitudo conſervavit ſævam gentem & crudelia genera Leonum, aſtutia Vulpes, fuga Cervos. Verùm vigilantia pectora canum cum fideli corde* ſuo, *& omne genus animaliũ, quod natum eſt de ſemine idoneo vecturæ*.

ANNOTATIONES.

849. *Genitalia.*] Vim gignendi habentia. Sic lib. 1. v. 53. 167. &c.

850. *Quà.*] Sup. *ut ſit via*, quà &c. Alii, *qua* ſup. ſemina.

Membris remiſſis.] Per res Veneris relaxatis artubus.

851. *Habere.*] Sup. *debet*. Unde in fine ſequentis verſûs legendum *uterque*. Lambinus verò legit, *habendum*: & pro *uterque* legit *utriſque*. Hoc eſt, *utrique habendum eſt ea*, queîs &c. Helleniſmus, pro *habenda ſunt ea*. quod locutionis genus familiare eſt Lucretio. Unde non inſana Lambini lectio.

853. *Secla.*] Genera, v. 848. 860.

855. *Nam quæcunque vides &c.* His 21. v. ſeqq. docet interim, quid quæque animalia, quæ jam videmus, tutatum ſit, ac conſervaverit. Horum autem alia dolo, ut Vulpes: alia virtute, ut Leones: alia celeritate ac fugâ ut Cervos, ſalutem ſuam tutata eſſe ait: alia verò curâ & tutelâ hominum ſervari; quippè quæ aut ad victum, aut ad vitæ commoda, aut ad veſtitum eſſent utilia; qualia ſunt boves, oves, capræ, equi, muli, canes venatici, &c. Reliqua verò cæteris manſerunt in prædam, quandiu vivunt.

Veſci vitalibus auris.] Sic Virg. 1 Æn.

Quam ſi fata virum ſervant, ſi veſcitur aurâ.

Id eſt, *vivere*.

857. *Ex ineunte ævo.*] Ab initio Mundi, à primo Mundi exortu.

Sæváque ſecla.] Iracunda animalium genera, v. 848. 851. &c

862. *Leviſomna canum corda.*] Canes enim levem ſomnum dormiunt, è ſomno facilè excitantur. Unde ab Horat. od. 16. lib. 3 dicuntur *Vigiles*.

863. *Veterino.*] Vecturæ idoneo *Veterina*, inquit Nonius, *animalia dicuntur ea, quæ vehere quid poſſunt*; citatque hunc

Lanigeræque ſimul pecudes, & bucera ſecla,
Omnia ſunt hominum tutelæ tradita, Memmi.
Nam cupidè fugêre feras, pacémque ſecutæ
Sunt, & larga ſuo ſine pabula parta labore;
Quæ damus utilitatis eorum præmia cauſâ.
At queîs nil horum tribuit Natura, nec ipſa
Sponte ſuâ poſſent ut vivere, nec dare nobis
Utilitatem aliquam, quare pateremur eorum
Præſidio noſtro paſci genus, eſſéque tutum;
Scilicet hæc aliis prædæ, lucróque jacebant,
Indupedita ſuis fatalibus omnia vinclis;
Donicùm ad interitum genus id Natura redegit.
Sed neque Centauri fuerunt, nec tempore in ullo

INTERPRETATIO.

& unà pecudes quæ ferunt lanam, & genera boüm, mandata ſunt omnia, ô Memmi, cuſtodiæ hominum. Etenim avidè vitaverunt feras, & amplexa ſunt ſecuritatem & alimenta copioſa comparata ſibi ſine ſuo labore; quæ tribuimus illis in mercedem ob commoda quæ accipimus *ab iis. Sed quibus Natura nihil harum rerum dedit, neque dedit ut ipſa poſſent vi ſuâ vivere, nec reddere nobis aliquod commodum, cur ſineremus genus eorum nutriri noſtrâ ope, & ſecurum eſſe; nimirùm ea exponebantur aliis feris in prædam & in quæſtum,* ut potè quæ *omnia eſſent implexa ſuis fatalibus nexibus; donec Natura reduxerit id genus* animalium *ad mortem. Verùm neque Centauri* unquam *extiterunt. neque* eſt ratio cur *vis conſtans ex geminâ*

ANNOTATIONES.

Lucretii verſum. Et Feſtus, *Veterinam beſtiam jumentum Cato appellavit à vehendo. Opilius veterinam dici putat, quaſi veterinam, vel uterinam, quòd onus ad ventrem religatum gerat.*

864. *Bucera ſecla*] Boves. lib. 2. v. 661. lib. 6. v. 1240 Bucerum igitur pecus illud eſt, quod gerit magna cornua.

865. *Memmi.*] Memmius is eſt, cui hoc opus dedicat Lucretius, lib 1. v. 27.

871. *Quare.*] Propter quam utilitatem. Neque enim interrogatio eſt; ſed mera enunciatio.

873. *Hæc.*] Sup. *queîs nihil horum*, &c. v. 869.

874. *Indupedita.*] Vel *endopedita*: antiquè pro *impedita*, lib. 1. v 241. lib. 4 lib. 2. v. 201. &c. Indupedita autem fatalibus vinclis, hoc eſt, obnoxia morti fatali.

875. *Donicùm.*] Donec, v 706. 686 &c. *Ad interitum Natura redegit.*] Sponte ſuâ mortem obiêrunt.

876. *Sed neque Centauri, &c.*] His 47 ſeqq. docet interim nullos in primo Mundi exortu, neque in alio tempore extitiſſe Centauros, Scyllas, Chimæras, & alia id genus portenta. Sic negant & damnant ejuſmodi portentoſam animalium miſcellam Diodorus lib 5. Ariſtoteles 2. Phyſ. 8 de hiſt animal. & de generat. anim. 4. & 5 cap 3, At Empedocles propugnat: & Claudius Cæſar, teſte Plin. qui ſcribit, *Hippocentaurum in Theſſaliâ natum eodem die interiiſſe: & nos principatu ejus illum illi ex Ægypto in melle vidimus.* Volaterranus ait ſe vidiſſe *Semicanem* Alii alia monſtra, quæ Lycoſthenes in lib de prodig & oſtent. collegit. Cur autem Lucretius ejuſmodi Naturæ portenta extitiſſe, aut poſſe eſſe negat, varias reddit jam rationes. I. de Centauris, quos anteriori parte homines, poſteriori verò equos faciunt, arguit non poſſe eſſe, primùm ex ætatis partium iſtarum diverſitate Namque floret equus triennis, puer verò vix ablactatus ea ætate incedit, ſed dubio omninò pede calcat humum. Ubi verò puer ex ephœbis excedit, ut aiunt, jam

Eſſe queat duplici naturâ, & corpore bino
Ex alienigenis membris compacta poteſtas,
Hinc illinc par vis ut non pari eſſe potis ſit.
Id licet hinc quamvis hebeti cognoſcere corde.
Principiò circùm tribus actis impiger annis
Floret equus, puer haudquaquam: quin ſæpè etiam nunc
Ubera mammarum in ſomnis lactantia quærit.
Poſt ubi equum validæ vires ætate ſenectâ,
Membráque deficiunt fugienti languida vitâ,
Tum demùm pueris ævo florente Juventas
Occipit, & molli veſtit lanugine malas.

INTERPRETATIO.

naturâ & ex duplici corpore, compoſitáque ex artubus alienis poſſit exiſtere in ullo tempore, ut potentia illius *ex utráque parte queat eſſe ſimilis non ſimili.* Quivis, quamvis *ſtupidâ ſit mente, poteſt agnoſcere iſtud. Primùm equus, circiter tribus exactis annis, fortis viget, puer verò non item; imò plerunque etiam nunc quæritat in ſoperibus ubera mammarum, quæ lac ſuppeditent. Deinde, poſtquàm fortes vires, ætate jam confectâ, deſerunt equum, & artus langueſcentes, vitâ recedente, jacent, tunc tandem Juventa occupat pueros, ætate vigente in illis, & operit genus* illorum *tenerâ barbâ.*

ANNOTATIONES.

tum equus ætate confectâ languet. Quis ergò nexus inter eos eſſe poteſt? Deinde ob unam Veneris imparitatem. Licet enim, teſte Ariſtotele, mulier & equa coitum nunquam detrectent, tamen non niſi æquinoctio concipit equa. Adde quòd appetitus in iis ſit varius. Præterea diverſi ſunt mores Equa enim non niſi poſt duodecim menſes, mulier verò nono parturit menſe. Denique alimentum varium eſt & ſæpius contrarium; homo enim alimento nutritur, equus verò diſrumpitur. Idem dicendum ait de Scyllis, & Chimæris. Addit inſuper Chimæræ genus infame eſſe monſtrum; qui enim poteſt ore foras acrem flare flammam de corpore, quæ torret omnia? non eſt igitur ut hujus portentorum generis aſſertores ventilent hanc ſuam vaniloquentiam; licet enim multa ſint mirabiliora viſa, tamen nulla eſt ratio cur hæ naturæ adeò contrariæ jungi tunc potuerint præter ordinem, cùm neque jam nunc jungi videamus alias naturas, dum plurima ſemina terræ commiſſa præſtò ſunt & abundant adhuc, v. g. herbarum, frugum, arborum quæ tamen mixta interſe non conjunguntur.

Centauri.] Sic de his lib. 4. v. 740. & ſeqq.

877. *Duplici naturâ.*] Humanâ ſcilicet & equinâ.

878. *Poteſtas.*] Potentia, vis.

879. *Hinc illinc, &c.*] Ita Lambinus. Pareus verò,

Hinc illinc par vis, ut non ſic eſſe potis ſit.

Idem ſenſus. Hic autem verſus variè corrumpitur in variis codicibus. Cujus hæc eſt ſententia: Non poteſt eſſe natura, ſeu poteſtas aliqua ex alienigenis membris, v. g. humanis & equinis compacta, & conflata; ita quidem alienigenis, ut vis par pari eſſe, hoc eſt, par pari reſpondere non poſſit.

880. *Id.*] Nempè, in Centauris non poſſe hinc illinc parem vim eſſe.

881. *Circùm tribus actis.*] Tmeſis, *circumactis*: vel, *actis circiter.*

882. *Floret.*] Viget; Metaphora eſt.

Etiam nunc.] Nempè, cùm tres annos natus eſt.

883. *Lactantia.*] Lac ſuppeditantia.

884. *Ætate ſenectâ.*] Hoc eſt, ætate confectâ; ſic v. 894. ſic lib. 3. v. 774. *Senectis membris.* Sic infrà v. 894.

886. *Pueris.*] Alii, *puerili*; benè etiam.

Juventas.] Juventutis Dea: ipſa Juventa: Juvenilis ætas.

887. *Molli veſtit lanugine, &c.*] H.c eſt

Ne fortè ex homine & veterino ſemine equorum
Confieri credas Centauros poſſe, neque eſſe:
Aut rapidis canibus ſuccinctas ſemimarinis
Corporibus Scyllas, & cætera de genere horum,
Inter ſe quorum diſcordia membra videmus;
Quæ neque floreſcunt pariter, nec robora ſumunt
Corporibus, neque proficiunt ætate ſenectâ:
Nec ſimili Venere ardeſcunt, nec moribus unis
Conveniunt, neque ſunt eadem jucunda per artus.
Quippè videre licet pingueſcere ſæpè cicutâ
Barbigeras pecudes, homini quæ eſt acre venenum.
Flamma quidem verò cùm corpora fulva Leonum
Tam ſoleat torrere atque urere, quàm genus omne
Viſceris in terris quodcunque & ſanguinis extet,
Quî fieri potuit, triplici cum corpore ut una
Prima leo, poſtrema draco, media ipſa Chimæra,
Ore forâs acrem efflaret de corpore flammam?
Quare etiam, tellure novâ, cæloque recenti,
Talia qui fingit potuiſſe animalia gigni,
Nixus in hoc uno novitatis nomine inani,

INTERPRETATIO.

Ne fortaſsè putes poſſe creari aut eſſe Centauros de ſemine idoneo victura equorum, & de homine: vel Scyllas circumcinctas rapacibus, & corporibus ſemimarinis; & cætera hujus generis monſtra, *quorum cernimus artus inter ſe diſſimiles; quæ neque ſimùl vigent, neque habent vires* in ſuis *corporibus, neque creſcunt in ætate confectâ: neque ardent eâdem Venere, neque ſimiles ſunt iiſdem ſtudiis, & quæ non habent in membris res eaſdem gratas. Namque cernere eſt plerumque barbatos greges fieri pingues cicutâ. quæ eſt ſævum virus homini. Ignis autem cùm conſueſcat tam comburere & cremare rufa corpora Leonum, quàm omnem aliam rem. quæ conſtet in terris ex viſceribus & ex ſanguine. quomodo potuit fieri, ut una Chimæra conſtans tergemino corpore.* nempè cujus *prior* pars ſit *Leo, poſterior Draco, media ipſa Chimæra, emitteret ore extrà corpus ignem ardentem? Quapropter, qui dicit ejuſmodi animalia potuiſſe generari* initio *terræ recentis, & cæli recenter geniti, is innixus in hoc uno vano titulo*

ANNOTATIONES.

molli pilo, ſeu barbâ. Sic ſuprà v. 672.

Impubem molli pubeſcere veſte.

888. *Veterino.*] Suprà v. 863.

889. *Confieri.*] Confici; ſic alibi paſſim.

891. *Scyllas.*] Quid monſtri genus ſit docuimus lib 4. v. 733. not. conſule locum.

895. *Venere.*] Amore Venereo.

Moribus.] Vel ſtudiis; vel pariendi temporibus, ut quidam interpretantur, & ut annotavi ſuprà v. 876. not.

896. *Eadem jucunda.*] Eadem grata alimenta, ut jamjam ſeſe explicat v. ſeqq.

897. *Quippe videre licet,*] Sic lib. 4 v. 641. de Veratro:

Præterea nobis veratrum eſt acre venenum:
At capris adipes & coturnicibus auget.

898. *Barbigeras pecudes.*] Capras. Sic lib 6. v. 970.

903 *Chimæra.*] Sat explicat poëta quid ſit Chimæra: nôſque antea diximus ſatis lib. 2. v. 704. not. Sic Homer. Iliad 6. v. 181. Heſiod. in Theog. Virg. 6. æn. v. 288. &c.

906. *Qui fingit &c.*] Puta Euripidem in bacch.

Multa licet ſimili ratione effutiat ore ;
Aurea tum dicat per terras flumina vulgò
Fluxiſſe , & gemmis florere arbuſta ſuêſſe ;
Aut hominem tanto membrorum eſſe impete natum,
Trans maria alta pedum niſus ut ponere poſſet ;
Et manibus totum circùm ſe vertere cœlum ;
Nam quòd multa fuêre in terris ſemina rerum ,
Tempore quo primùm tellus animalia fudit :
Nil tamen eſt ſigni , mixtas potuiſſe creari
Inter ſe pecudes , compactáque membra animantum ;
Propterea quia , quæ de terris nunc quoque abundant
Herbarum genera , ac fruges , arbuſtáque læta ,
Non tamen inter ſe poſſunt complexa creari.
Res ſic quæque ſuo ritu procedit , & omnes
Fœdere Naturæ certo diſcrimina ſervant.
Et genus humanum multò fuit illud in arvis·

Interpretatio.

novitatis poteſt pari modo plurima ejuſmodi *fabulari* ; verbi gratiâ *garrire fluvios aureos tunc* olim *delapſos eſſe communiter per campos ; & arbores ſolitas fuiſſe florere margaritis ; vel hominem creatum fuiſſe* olim *tanto* eum *robore artuum , ut poſſet ferre conatum pedum* hinc inde *trans maria profunda , & manibus movere circà ſe totum cœlum. Nam etſi multa corpuſcula rerum fuerint in terris* eo *tempore , quo primùm terra genuit animalia : tamen non eſt indicium animalia potuiſſe gigni commixta inter ſe, atque artus animalium fuiſſe complexos ſimul ; eò quòd ea* etiam *genera herbarum , ſegetes , arbores florentes , quæ nunc procreantur de terris non tamen queunt gigni inter ſe commixta. Ita quæque res naſcitur ſuo more ; & omnes conſervant differentias* ſuas ex *inviolabili lege Naturæ. Priſca etiam gens hominum fuit*

Annotationes.

908. *Effutiat.*] Effutire, inquit Nonius, eſt, cum mendacio dicere.

911. *Aut hominem tanto , &c.*] Docuit lib. 1. v. 202. cur Natura non potuerit initio creare homines tantæ magnitudinis :

Denique cur homines tantos Natura parare
Non potuit , pedibus qui pontum per vada poſſent
Tranſire & magnos manibus divellere montes
Multáque vivendo mortalia vincere ſecla ,
Si non , materies quia rebus reddita certa eſt
Gignundis ? &c.

912. *Niſus pedum.*] Pedes.

921. *Res ſic quæque , &c.* Sic Lambinus, Pareus verò :

Sed ſic quidque ſuo ritu procedit : & omnia , &c.

Utraque lectio probatur.

923. *Et genus humanum, &c.*] His 104. v. ſeqq. jam docet de primis ſeu priſcis hominibus. Itaque, quid humano generi contigerit ab ineunte Mundi ætate , quâ valetudine fuerit , quibuſve moribus inſtitutum ; & cætera ejuſmodi, ritè proſequitur Lucretius. Ac primùm quidem his 41. v. prioribus docet primos homines validiori, quam nunc, conſtitiſſe corpore , ob innatam duritiem , quam è terrâ durâ geniti contraxerant ; unde minùs obnoxii erant injuriis temporis , aut morbis. Deinde diutiùs vixiſſe tunc , quam nunc vivunt ; & more ferarum per nemora erráſſe victum quæritantes ex arborum fœtu ; (quippè quibus ignota fuerit agricultura.) Sitim verò ſe-

Durius

Durius, ut decuit, tellus quòd dura creâſſet:
Et majoribus & ſolidis magis oſſibus intùs
Fundatum, & validis aptum per viſcera nervis:
Nec facilè ex æſtu, nec frigore quod caperetur:
Nec novitate cibi, nec labi corporis ullâ.
Multáque per cœlum Solis volventia luſtra
Volgivago vitam tractabant more ferarum.
Nec robuſtus erat curvi moderator aratri
Quiſquam: nec ſcibat ferro molirier arva,
Nec nova defodere in terram virgulta, neque altis
Arboribus veteres decidere falcibu' ramos.
Quod Sol atque imbres dederant, quod terra creârat
Sponte ſuâ, ſatis id placabat pectora donum.
Glandiferas inter curabant corpora quercus

INTERPRETATIO.

longè durior in agris, ut par fuit, eò quòd terra dura generaviſſet illam: *& conſtructa fuit intrinſecùs ex majoribus, & durioribus oſſibus, & compacta nervis fortibus per interiores partes: quæ nec frigore, nec calore facilè afficeretur: neque etiam novitate alimenti, nec ullo morbo corporis* labefactaretur. Homines illi *traducebant vitam, ſicut feræ errantes ſolent, per plures curſus Solis vertentes cœlum. Necdum ullus erat fortis rector flexi aratri: nec* ullus *ſciebat colere agros ferro, neque ſepelire in terram arbuſta tenera, neque amputare falcibus putres ramos arboribus proceris. Illud munus, quod Sol & pluvia tribuerant*, vel *quod tellus produxerat ſuâ ſponte, ſatis ſedabat* appetitum *ſtomachi. Nonnumquàm paſcebant corpus* ſuum *inter quercus, quæ fe-*

ANNOTATIONES.

dâſſe fluviis ac fontibus. Prætereà illis penitùs ignotum fuiſſe ignis uſum, atque pellium: ſed frigus & æſtum arcebant tegumine plantarum & teſtudinatis ſpecubus. Denique jus nullum fuiſſe; ſed quemque ſibi conſuluiſſe; ac promiſcuam fuiſſe Venerem, aut pro validâ viri vi, ac impensâ libidine: aut pro mutuâ cupidine: aut pro glandum ac arbutorum datâ mercede.

928. *Labi.*] Pro *labe*. hoc eſt, morbo.

929. *Luſtra Solis.*] Annuos Solis curſus. Eſt enim *Luſtrum*, certum temporis ſpatium, quo peracto cenſus fiebat apud Romanos, nempè quinto quoque anno.

930. *Volgivago.*] Vel *Vulgivago*; id eſt, turmatim errante. Sic lib. 4 v. 1064.

931. *Nec robuſtus erat, &c.*] Unde Virg. 1. Georg. v. 125. & ſeqq. docet antè Jovem nullos fuiſſe agricolas. Idem docent Ovid. 1. Metam. Tibull. lib. 1. eleg. 3. Martial. lib. 11. epig. 63. & Manil. lib. 1. à v. 66. ad v. 96. ubi de agricultura & cæteris artibus docet, quas primis hominibus ignotas fuiſſe ait.

932. *Scibat.*] Pro *ſciebat.*] Sic infrà v. 951. 957.

Molirier.] Poëticè pro *moliri*; eſt autem *moliri arva* colere agros, & meliores reddere cultu: magno labore invertere; exarare &c. *Moliri* enim dicimus, quidquid cum labore facimus. Olim *mollirier*, hoc eſt *reſolvi*: ſed prior lectio magis probatur.

933. *Nec nova defodere, &c.*] Hic v. repetitur infrà v. 1365. Defodere autem in terram, Gallicè *planter.*

934. *Falcibu'.*] Pro falcibus, metri causâ.

936. *Placabat pectora.*] Sitim ac famem ſedabat.

937. *Glandiferas inter, &c.*] Primi enim homines vivebant glandibus. Unde Virg. 1. Georg. v. 147.

Prima Ceres ferro mortales vertere terram

Pletunque ; & quæ nunc hiberno tempore cernis
Arbuta pœniceo fieri matura colore,
Plurima tum tellus etiam majora ferebat.
Multáque prætereà novitas tum florida Mundi
Pabula diva tulit miſeris mortalibus ampla.
At ſedare ſitim fluvii fontéſque vocabant,
Ut nunc montibus è magnis decurſus aquaï
Clarior accitat ſitientia ſecla feratum.
Denique noctivagi ſylveſtria templa tenebant
Nympharum, quibus exibant humore fluenta
Lubrica, proluvie largâ lavere humida ſaxa;
humida ſaxa ſuper viridi ſtillantia muſco:

INTERPRETATIO.

runt glandes: & quæ poma ſylveſtria vides *hoc tempore noſtro matureſcere rubro colore, tunc ejuſmodi terra portabat plurima, atque etiam majora. Et novitas Mundi tunc floreſcens dedit inſuper miſerandis hominibus plura* alia *ſufficientia alimenta,* quaſi *divinitùs naſcẽtia. Verùm flumina & fontes advocabant* homines *ad extinguendam* ſuam *ſitim, ſicut hoc tempore noſtro liquidior delapſus aqua ex altis montibus invitat genera ferarum, quæ ſitiunt. Demùm errantes noctu occupabant ſacra antra ſylveſtria Nympharum, è quibus latices aquæ humidæ & liquidæ manabant, ut lavarent copioſâ ſuâ diluvie ſaxa madida; guttatim* quippe *cadentes ſuper ſaxa madida &* operta *viridi muſco:*

ANNOTATIONES.

Inſtituit, cùm jam glandes, atque arbuta ſacra
Deficerent ſylvæ, & victum Dodona negaret.

Curabant corpora.] Paſcebant corpora; hoc eſt, manducabant. Sic lib. 2. v. 31.

Non magnis opibus jucundè corpora curant.

939. *Arbuta.*] Poma ſylveſtria, quæ Plinio lib. 15. cap. 24. dicuntur *poma inhonora*: Verùm errat in eo Plinus, quòd *arbutum* & *unedonem* ait eſſe rem eamdem. *Unedo* enim nihil pertinet ad *arbutum*. Epimelis igitur arbor eſt, cujus fructus dicitur *unedo*: Arbutus verò Latinis, Græcis verò Comarus, arbor eſt, cujus fructus *arbutum* Latinis, Græcis *Memæcylum* dicitur. Galenus lib. 2. alim. apertè diſtinguit *unedonem* ab *arbuto*: namque Epimelidi dat *unedonem*: Comaro ſeu arbuto *memæcylum* Ita erroris arguit Plinium Dalecampus in 1. lib. Plin.

Pœniceo.] Pro *puniceo*: ſic alibi *mœnera* pro *munera*. Eſt autem pũniceus color, rubicundus, ſeu purpureus, Sic lib. 2. v. 829. Sic Virg. 12. æn. v. 77.

942. *Diva.*] Vel, ut aliis placet, *dia*; id eſt, quaſi divinitùs venientia ſeu ſponte ſuâ naſcentia. Olim, *dura*. hoc eſt, aſpera

Ampla.] Sufficientia; quibus mortales contenti eſſent.

943. *Sedare . . . vocabant.*] Helleniſmus, pro, *vocabant, ut ſedarent*, vel *ad ſedandam ſitim*.

944. *Decurſus aquaï.*] Aqua ex loco declivi fluens. Sic v. 262.

945 *Clarior.*] Sup. quàm aliis in locis. Ita Lambinus: at Pareus: *clarè citat*: minùs clarè.

Accitat.] Invitat, advocat.

Secla ferarum.] Genera ferarum, hoc eſt, feras, ut ſæpè loquitur. Sic v. 965.

946. *Sylveſtria templa Nympharum.*] Antra, quæ domus Nympharum finguntur.

947. *Quibus.*] Sup. *ex*.

948. *Lubrica humore.*] Liquida & humida.

Lavere.] Tertiæ conjug. *lavo, is*; & *lavo, as*, dicebatur olim: ſicut *ſcato, is*; & *ſcateo, es*: vel *fervo, is*; & *ferveo, es*.

Et partim plano ſcatere atque erumpere campo.
Necdum res igni ſcibant tractare; neque uti
Pellibus, & ſpoliis corpus veſtire ferarum:
Sed nemora atque cavos montes, ſylváſque colebant;
Et frutices inter condebant ſqualida membra,
Verbera ventorum vitare imbréſque coacti.
Nec commune bonum poterant ſpectare, neque ullis
Moribus inter ſe ſcibant, nec legibus uti.
Quod cuique obtulerat prædæ fortuna, ferebat:
Sponte ſuâ ſibi quiſque valere & vivere doctus.
Et Venus in ſylvis jungebat corpora amantum;
Conciliabat enim vel mutua quamque cupido,
Vel violenta viri vis atque impenſa libido:
Vel pretium glandes, atque arbuta, vel pira lecta.
Et manuum mirâ freti virtute, pedúmque

INTERPRETATIO.

& partim ut *ſcaturirent & decurrerent* per *apertos agros. Nondum etiam ſciebant præparare res igne: neque uti pellibus, ac operire corpus exuviis ferarum. Sed habitabant ſylvas, nemora, & montes cavatos; & abſcondebant nuda ſua corpora inter arbuſta, coacti* quippè *fugere vim acrem ventorum & pluvias. Neque etiam poterant reſpicere ad publicam utilitatem, neque ſciebant etiam uti ullis inſtitutis, aut legibus inter ſe. Quiſque rapiebat eam prædam, quam ſibi Sors objiciebat: quiſque ſciebat* tantùm *ſponte ſuâ vivere & agere pro ſeipſo. Et Venus conjungebat corpora amantium in ſylvis: namque vel mutuus amor jungebat quamq;* fœminam, *vel fortis viri vis, & impetuoſa luxuries, vel merces* aliqua *v. g. de glandibus, & pomis ſylveſtribus, vel de piris lectis. Et confiſi admirabilibus viribus manuum & pedum;*

ANNOTATIONES.

Dixit autem *exibant lavere*, hoc eſt, *ad lavandum*; vel *ut lavarent*: ſicut ſuprà jam v. 943. *vocabant ſedare*. Græca phraſis.

950. *Scatere.*] Tertiæ etiam conjug. ut jam monebam. Sic lib. 6. v. 896.

951. *Scibant.*] Sciebant: ſic v. 957.

Res igni tractare.] Coquere cibos igne: aut *igne uti*, quomodo jam utimur. *Igni.* Pro *igne* ut ſuprà v. 928. *labi* pro *labe*, metri causâ. Sic jam infrà docebit, caſis & pellibus repertis, matrimoniiſque atque inſtitutis receptis, uſum ignis fuiſſe cognitum.

952. *Neque uti pellibus.*] Quæ quidem inventori primo fuerunt peſtiferæ, ut docet infrà v. 1407.

954. *Squalida.*] Nuda, hirſuta pilis.

956. *Nec commune bonum. &c.*] De hâc re jam infrà v. 1107.

660. *Venus.*] Amoris Dea: Amor ipſe. *Jungebat.*] Alii, *inciebat.*

961. *Quamque.*] Sup. fœminam.

962. *Impenſa.*] Impetuoſa, vehemens, effrænata, magna.

964. *Et manuum mirâ. &c.*] His 45. v. aliis ſubſeq. multa ac varia docet de primis hominibus. I. quòd mirâ virtute pedum ac manuum pollentes conſectarêtur feras, quas nec timebant, nec vitabant. II. quòd, ubi nox eos ceperat, ibi nuda corpora humi darent, involventes ſe foliis ac frondibus. III. quòd noctis tenebras non horrerent, nec pavidi Solis adventum quærerent: cùm enim à pueris viderent diem ac noctem alternis temporibus gigni, utrumque viciſſim expectabant taciti, aut ſomno ſepulti. IV. quòd noctu jacentes in cubili frondibus arborum ſtrato metuerent ſibi potiſſimum à feris, præſertim ab Apris & Leonibus, quibus advenientibus ſa-

Conſectabantur ſylveſtria ſecla ferarum
Miſſilibus ſaxis . & magno pondere clavæ :
Multáque vincebant , vitabant pauca latebris :
Setigeriſque pares Suibus ſylveſtria membra
Nuda dabant terræ nocturno tempore capti ,
Circùm ſe foliis ac frondibus involventes.
Nec plangore diem magno Solémque per agros
Quærebant pavidi , palantes noctis in umbris :
Sed taciti reſpectabant , ſomnóque ſepulti ,
Dum roſeâ face Sol inferret lumina cœlo.
A parvis quòd enim conſuêrant cernere ſemper ,
Alterno tenebras & lucem tempore gigni ,
Non erat , ut fieri poſſet , mirarier unquam ;
Nec diffidere , ne terras æterna teneret
Nox in perpetuum , detracto lumine Solis :

INTERPRETATIO.

perſequebantur ſylveſtria genera ferarum lapidibus jaculabilibus , & ingenti ænere clava : & captabant multa , & fugiebant pauca quærentes *ſpeluncas: & ſimiles apris hirſutis* ubi *nocte caperentur, proſternebant humi* ſuos *agreſtes artus nudatos . & cooperiebant ſe circùm foliis ac frondibus. Neque trepidi requirebant ingenti planctu diem ac Solem per campos . ubi errabant in tenebris noctis : ſed ſilentes . reſpiciebant. aut obruti ſop.re* exſpectabant, *donec Sol roſcidâ lampade* lucens *redderet lucem cœlo. Namque , cùm ſoliti eſſent à pueris videre perpetuò noctem & diem alterno tempore generari, non erat* eis curæ *uſquam admirari. quomodo* id *poſſet fieri neque timere , ne perpetuæ tenebræ* noctis *occuparent terras in æternum . ablatâ luce Solis :*

ANNOTATIONES.

ſeas domos eedebant. V. quòd idcircò tamen non plures tunc homines mortem obirent , quàm nunc obeunt : ſed qui dentibus ferarum petitus erat , is ingentes gemitus edebat , dum manderetur : ſi vero poſſet , adeſo partim corpore , mortem vitare ad tempus , manum re nebat ſuper vulnera , donc ſæva vermina privarent eum vitâ ; neſciebant quippe tunc vulneribus mederi homines. VI. quòd non multa tunc hominum millia, ſicut nunc , in bello caderent , aut in maris aquis obruti perirent ; quippè quibus & militaris & nautica ars ignota fuerit. VII. denique quòd penuriâ cibi tantùm morerentur , aut imprudentes ſe veneno necabant. Quòd nunc contrarium fit. Plerique enim jam copiâ rerum pereunt , ac non ſibi, ſed aliis venena miſcent.

965. *Secla ferarum.*] Feras , v. 945.

967. *Vincebant.*] Capiebant , occidebant.

Vitabant pauca latebris.] Hoc eſt , præſidio latebrarum vitabant paucas feras ; quas non metuerent.

971. *Nec plangore diem, &c.*] Manilius tamen non ita cenſet his v. lib. 1. v. 66. loquens de primis artium inventoribus :

Nam rudis antè illos , nullo diſcrimine, vita
In ſpeciem converſa operum ratione carebat :
Et ſtupefacta novo pendebat lumine Mundi.
Tum velut amiſſis mœrens , tum læta renatis
Sideribus variéſque dies incertáque noctis
Tempora , nec ſimiles umbras , jam Sole regreſſo ,
Jam propiore . ſuis poterat diſcernere cauſis &c.

974. *Roſeâ face.*] Sic v. 609. *Roſeâ Sol altè lampade fulgens* , & v. 655 656.

977. *Mirarier.*] Poëticè pro *mirari*,

Sed magis illud erat curæ, quòd ſecla ferarum
Infeſtam miſeris faciebant ſæpè quietem;
Ejectíque domo fugiebant ſaxea tecta
Spumigeri Suis adventu, validíque Leonis:
Atque intempeſtâ cedebant nocte parentes
Hoſpitibus ſævis inſtrata cubilia fronde.
Nec nimio tum plùs, quàm nunc, mortalia ſecla
Dulcia linquebant labentis lumina vitæ.
Unus enim tum quiſque magis deprenſus eorum
Pabula viva feris præbebat, dentibus hauſtus:
Et nemora ac montes gemitu, ſylváſque replebat;
Viva videns vivo ſepeliri viſcera buſto.
At quos effugium ſervârat, corpore adeſo
Poſteriùs, tremulas ſuper ulcera tetra tenentes
Palmas, horriferis accibant vocibus Orcum:
Donicùm eos vitâ privârant vermina ſæva,
Expertes opis, ignaros, quid volnera vellent.

INTERPRETATIO.

verùm hoc magis erat iis *in curâ, quòd genera ferarum plerunque redderent ſomnum moleſtum* ſibi *infortunatis: Et pulſi è cubili* ſuo *relinquebant ſaxeas domos ad acceſſum apri ſpumantis, aut ſævi leonis: & in tempore concubii nocturni pavidi relinquebant crudelibus* his *hoſpitibus lectos ſtratos foliis. Neq; tunc temporis mortale genus* hominũ *magis deſerebat dulcem lucem vitæ fluentis, quàm nunc* relinquit. *Cùm enim tunc temporis unus aliquis eorum captus & dentibus* ferarum *devoratus magis*, quàm nunc, *miniſtrabat viva alimenta feris, implebat planctu ſaltus, colles, ac ſylvas* circùm, *cernens* ſua *inteſtina ſepeliri viva in ſepulcro vivo. Sed ii, quos fuga conſervaverat, poſtquàm corpus* eorum dentibus ferarum *fuiſſet petitũ, habentes manus trepidas ſuper vulnera fœda vocabant mortem horrendis clamoribus: donec crudeles vermes orbaviſſent eos vitâ, inopes* omnis *auxilii, & neſcios quid* remedii *ulcera poſcerent.*

ANNOTATIONES.

980. *Secla ferarum.*] Feræ, v. 965. 945. &c.

981. *Infeſtam faciebant.* [Turbabant.

982. *Saxea tecta.*] Antra, ſaxeas domos; latebras: ſylveſtria templa Nymphatum, ut ait v. 946.

983. *Suis.* [Apri.

984. *Intempeſtâ nocte.*] Quam Plautus vocat *conticinium noctu.* Alii *ſilentium noctis.* Alii *concubium.* Scilicet, cùm cubant omnes, nec agendi tempus eſt ullum.

985. *Hoſpitibus ſævis.*] Putà, leonibus, apris, urſis, lupis, &c.

986. *Mortalia ſecla.*] Homines, ſic v. 803. 1237.

987. *Labentis.*] Quæ fluxa labitur. Ita omnes præter unum Lambinum, qui legit *lamentis*, hoc eſt, plangoribus.

988. *Eorum.*] Nempè, primorum illorum hominum.

992. *Corpore adeſo poſteriùs.*] Hoc eſt, poſtquàm dentibus ferarum petiti erant.

994. *Accibant.*] Ab *acceo, is*: vel *accieo es*: ſicut ſuprà *ſcibant* quo ſciebant.

Orcum.] Infernum; hoc eſt, mortem.

995. *Donicùm.*] Donec, ut ſæpè monui.

Vermina.] Plur. Dicuntur ventris tormina, cùm inteſtina minuto motu, quaſi vermibus quibuſdam ſcindi videntur. Quod doloris genus Græci vocant στροφὸν. Feſt. Unde *Verminare*, hoc eſt, *vermibus infeſtari.*

996. *Expertes opis.*] Medicinæ uſum non habentes.

At non multa virûm ſub ſignis millia ducta
Una dies dabat exitio : nec turbida ponti
Æquora lædebant naves ad ſaxa , viróſque :
Sed temerè , incaſsùm mare fluctibu' ſæpè coortis
Sævibat , levitérque minas miſcebat inanes.
Nec poterat quemquam placidi pellacia ponti
Subdola pellicere in fraudem ridentibus undis ;
Improba navigii ratio tum cæca jacebat.
Tum penuria deinde cibi languentia letho
Membra dabat : contrà nunc rerum copia merſat.
Illi imprudentes ipſi ſibi ſæpè venenum
Vergebant : nunc dant aliis ſolertiùs ipſi.
Inde caſas poſtquàm , ac pelles , ignémque parârunt,

INTERPRETATIO.

Verùm una dies non perimebat plurima millia hominum deducta ſub vexillis : neque procelloſi campi maris allidebant naves atque homines ad ſcopulos : ſed æquor ſæpè fruſtrà furebat exortis æſtibus , & intermiſcebat vanos terrores ſine periculo. Neque doloſa fallacia maris tranquilli poterat impellere quemquam in dolum , placidis fluctibus; tunc enim ars nequam navigandi erat ignota. Poſteà tunc temporis defectus alimenti inferebat mortem languentibus corporis *artubus ; nunc verò abundantia rerum mergit* homines. *Illi* primi *homines plerumque inopinantes ipſi infundebant ſibi virus: nunc* verò *ingenioſiùs ipſi præbent aliis. Deinde ubi præparaverunt ſibi domos,*

ANNOTATIONES.

Quid vulnera vellent.] Quæ remedia vulneribus ſanandis eſſent adhibenda.

997. *At non multa virûm , &c.*] Nondum enim natum erat bellum. Namque ut ait Ovid. 1. Metam.

Nondum præcipites cingebant oppida foſſæ ,
Non tuba directi , non æris cornua flexi ,
Non Galea , non enſis erat ; ſine militis uſu.
Mollia ſecura peragebant otia gentes.

1000. *Fluctibu'.*] Pro *fluctibus* , metri causâ.

1002. *Pellacia.*] Fallacia. Sic libro 2. v. 559.

1004. *Improba navigii, &c.*] Sic Ovid. 1. Metam.

Nondum caſa ſuis , peregrinum ut viſeret Orbem ,
Montibus , in liquidas pinus deſcenderat undas.
Nulláque mortales præter ſua littora nôrat.

B Manil. lib. 1, v. 76.

Immotúſque novos pontus ſubduxerat Orbes ,
Nec vitam pelago , nec ventis credere vela
Audebant : ſed quiſque ſatis ſe nôſſe putabat.

1008. *Vergebant.*] Miſcebant , infundebant. *Vergendi* verbo utebantur in ſacrificiis. Plaut. Curcul. Sic Lucret. lib. 2. v. 212.

In terras igitur quoque Solis vergitur ardor.

1009. *Inde caſas poſtquàm , &c.*] His verò 18. v. ſeqq. multa docet de primis hominibus , quæ ſcilicet poſt longum tempus tandem uſu & experientiâ repererunt, I. domos conſtruxiſſe ſibi. II. pelles pro veſtibus parâſſe. III. ignem è ſilicibus excitâſſe. Quæ tria fecerunt ut matrimonia inierint, ac privatæ Veneris connubia cognoverint ; ut molliùs vitam degerint : ut parentes pueros ac muliebre genus , quod æquè imbecillum eſt , miſerari cœperint: ut amicitiam concordem junxerint. Sine quibus rebus totum

Et mulier conjuncta viro conceſſit in unum,
Caſtáque privatæ Veneris connubia læta
Cognita ſunt, prolémque ex ſe vidêre coortam:
Tum genus humanum primùm molleſcere cœpit.
Ignis enim curavit, ut alſia corpora frigus
Non ita jam poſſent cœli ſub tegmine ferre:
Et Venus imminuit vires: puerique parentum
Blanditiis facilè ingenium fregêre ſuperbum.
Tunc & amicitiam cœperunt jungere habentes
Finitima inter ſe, nec lædere, nec violare.
Et pueros commendârunt, muliebréque ſeclum,
Vocibus & geſtu cùm balbè ſignificarent,
Imbecillorum eſſe æquum miſerier omnium.
Non tamen omnimodis poterat concordia gigni:
Sed bona, magnáque pars ſervabant fœdera caſti.
Aut genus humanum jam tunc foret omne peremtum;
Nec potuiſſet adhuc perducere ſecla propago.

INTERPRETATIO.

& pelles & ignem. & ubi *fœmina juncta viro manſit ſimul.* & ubi *pudica conjugia Veneris privata cum gaudio cognita fuerunt.* & conjuges *viderunt progeniem natam ex ſeipſis: tunc gens hominum incepit primùm manſueſieri. Ignis enim fecit, ut corpora alſioſa non ita jam* facilè *poſſent perferre frigus, ſub tecto cœli: Et Venus minuit vires* ſuas: *& infantes blandimentis* ſuis *mitigaverunt facilè imperioſum animum parentum. Tunc etiam* homines *poſſidentes agros vicinos inceperunt facere amicitiam inter ſe, neque nocere* ſibi, *neque frangere* amicitiam. *Et habuerunt in veneratione* & curâ *infantes.* & *genus fœmineum, cùm vocibus & geſtu balbutientes indicarent, juſtum eſſe miſerari omnes infirmos. Attamen amicitia mutua non poterat fieri omnibus modis: ſed bona & magna pars hominum, qui puri* erant, *conſervabant leges.* Sine quâ re, *vel gens hominum jam tunc tota periiſſet: neque poſteritas potuiſſet propagare uſque ad hoc tempus genera* quæque hominum.

ANNOTATIONES.

genus humanum jam fuiſſet peremtum.

Pelles.] Primùm enim pellibus corpus texerunt homines: deinde elegantiorem veſtitum ex ſericis velleribus ſibi fecerunt. Unde Hercules pellibus tectus fingitur, & pingitur, ut antiquum veſtiendi morem homines poſteri memoriâ repetant, inquit Diod. Sicul. lib. I.

1014. *Curavit.*] Effecit: ſic lib. 3. v. 127. & lib. 4. v. 820.

Alſia.] Alſius, a, um: vel, alſiolus, a, um, dicitur, qui frigus ferre non poteſt. Varro lib. 2. de re ruſt. c. 3. de capris: *Stabulatur pecus meliùs, ad hibernos exortus ſi ſpectat, quòd eſt alſioſum.*

1015. *Cœli ſub tegmine.*] Sub dio.

1018. *Habentes.*] Benè. Nonnullis codicibus legitur, *aventes*; malè.

1019. *Finitima.*] Finitimos agros.

Nec lædere nec violare.] Sup. ſe mutuò, aut amicitiam junctam.

1020. *Muliebre ſeclum.*] Mulieres. Sic lib. 4. v. 1220.

1021. *Balbè.*] Balbutientes.

1022. *Omnium.*] Verſus dactylicus: vel fit *συνίζησις* vocalium. Sic Virg. I. æn.

—— *Dependent lychni laquearibus aureis.*

1026. *Adhuc.*] Uſque ad hoc tempus.

Secla.] Genera hominum: homines. Sic alibi paſſim.

At varios linguæ ſonitus Natura ſubegit
Mittere ; & utilitas expreſſit nomina rerum ;
Non aliâ longè ratione , atque ipſa videtur
Protrahere ad geſtum pueros infantia linguæ ,
Cùm facit , ut digito , quæ ſint præſentia , monſtrent ;
Sentit enim vim quiſque ſuam , quam poſſit abuti.

INTERPRETATIO.

Poſteà verò Natura coëgit edere diverſos ſonos linguæ ; & commoditas effinxit nomina rerum : haud alio procùl modo, quàm ipſa pueritia videtur adducere pueros *ad geſtum* faciendum causâ *ſermonis, cùm facit, ut ii indicent digito* res eas, *quæ coràm adſint; etenim unus quiſque perſentis* in ſe *vires ſuas, quibus queat uti*.

ANNOTATIONES.

1027. *At varios linguæ*, *&c.*) His denique 65. v. poſterioribus docet de primo ſermonis ac linguæ uſu. Dicit autem quòd neceſſitas extorſerit à mortalibus loquendi uſum , atque ad inſtar infantum , qui rem præſentem digito monſtrant , homines expreſſiſſe , neſcio quo facto , nomina cujuſque rei ; quaſi Naturâ duce quiſque ſentiat vires ſuas. Sic enim, inquit , vitulus , nondum enatis ſibi cornibus , reluctatur in offenſorem : ſic catuli Leonum & Pantherarum, unguibus & dentibus nondum ſibi creatis , mordere ac dilacerare tentant obvium quemque : ſic aves implumes tremulis alis quatiunt aëra incaſsùm. Ita ergò homines quibus à Naturâ data eſt loquendi vis , ſenſim emiſêre vocem , ac rebus impoſuêre nomina. Unde turpiter in Sacræ Scripturæ Chronologum invehitur poëta : dum negat à primo homine nomina rebus impoſita fuiſſe. Quanquam , non contrà Scripturam Sacram, quæ ſibi fortè fuit ignota , ſed contrà Platonem imprimis diſputat hîc Lucretius. Plato enim in Cratylo docet nomina conſultò rebus eſſe impoſita , eúmque , qui primus nomina rerum fabricatus ſit , *ὀνοματουργὸν*, *nominum opificem*, & *ὀνοματοθέτην* , *nominum impoſitorem* nominat. Itaque I. percunctatur Poëta, cur huic primo Nomenclatori datum ſit *cuncta notare vocibus* : cæteris verò hominibus id muneris fuerit denegatum ? II. ſi nullus præceſſerat vocis uſus, unde data eſt huic primo homini notitia utilitatis , quæ inde naſcatur ? III. Unde primus ille Nomenclator potuit cogere, cæteros homines , ut ediſcerent ab eo , quid loqui vellent , atque memoriter voces a ſe datas retinere ? IV. denique ait nihil in eo mirabile videri , quòd quiſque homo , cui Natura dedit & linguam & vocem, potuiſſe pro ſuo arbitratu ac ſenſu vario , ſingulas res notare ſuis nominibus ; præſertim cùm muta animalia ſuos affectus , qui ſunt admodùm pauci, diſſimilibus tamen vocibus notare poſſint ac ſoleant. Namque dolorem & voluptatem , & cæteros affectus , qui his duobus ſubjiciuntur , inarticulatâ quidem , ſed tamen diſſimili voce ſignificant. Igitur quidni homines potuerint varias res variis rebus notare ? quæ rationes vix alicujus ſunt momenti. Namque Scriptura Sacra docet nos Geneſ. cap. 3. quòd *appellavit Adam nominibus ſuis creata animantia* : cui ſcilicet , ut eadem Scriptura teſtatur Eccleſ. cap. 17. creavit Deus ſcientiam in animo, ſenſu implevit eum, & malá & bona oſtendit illi , addidítque diſciplinam. Quidni ergò primus ille homo ſcientiâ imbutus legitimè potuerit rebus ſua nomina aſſignare ? Quidni homines , quorũm prona eſt natura in eruditionem , avidáque ſciendi , voces rebus datas ab illo memoriter retinere gaviſi ſint ? Neque , ut muta animantia , ſuos tantùm ac proprios affectus expreſſit primus ille Nomenclator, ſed alienos mores , alienámque naturam perſpexit ac expreſſit. Sed de origine Sermonis humani vide Laërt. lib. 10. Diodor. Sicul. lib. 1. ſub initium , & Platon in Cratylo.

1032. *Quam.*) Benè : *utor* enim & *abutor* regunt accuſativum æquè ac ablativum. Plaut. Quidam olim legebant *queat* , ut lib. 2. v. 849.

Cornuæ

Cornua nata priùs vitulo, quàm frontibus extent:
Illis iratus petit, atque infenſus inurget.
At catuli Pantherarum, ſcymníque Leonum
Unguibus ac pedibus jam tum morſúque repugnant,
Vix dum cùm ipſis ſunt dentes unguéſque creati.
Alituum porrò genus alis omne videmus
Fidere & à pennis tremulum petere auxiliarum.
Proinde putare aliquem tum nomina diſtribuiſſe
Rebus; & inde homines didiciſſe vocabula prima,
Deſipere eſt. Nam cur hic poſſet cuncta notare
Vocibus & varios ſonitus emittere linguæ,
Tempore eodem alii facere id non quîſſe putentur?
Præterea, ſi non alii quoque vocibus uſi
Inter ſe fuerant, unde inſita notities eſt
Utilitatis? & unde data eſt hinc prima poteſtas;
Quid vellet, facere ut ſcirent animóque viderent?
Cogere item plures unus, victóſque domare
Non poterat, rerum ut perdiſcere nomina vellent:
Nec ratione docere ullâ, ſuaderéque ſurdis,
Quid ſit opus facto. Faciles neque enim paterentur,
Nec ratione ullâ ſibi ferrent ampliùs aures
Vocis inauditos ſonitus obtundere fruſtrà.
Poſtremò quid in hâc mirabile tantoperè eſt re,

INTERPRETATIO.

V. g. cornua nata ſunt vitulo, antequàm fronti illius *appareant: ſuccenſus ferit illis, & infeſtus laceſſit. Catuli etiam Pantherarum, & catuli Leonum jam tum unguibus & pedibus, & morſu ſeſe defendunt, cùm vix adhuc dentes & ungues orti ſunt illis. Cernimus etiam gentem omnem volucrum credere ſe pennis* naſcentibus, *& quærere ab alis* ſuis *auxilium trepidum. Itaque credere aliquem tunc temporis impoſuiſſe nomina rebus, & hinc homines edidiciſſe primas voces, inſanire eſt. Namque quare ille* homo *poſſet ſignare res cunctas* ſuis *nominibus, & edere diverſos ſonos lingua, alii verò non credantur potuiſſe facere idem eodem tempore? Deinde, ſi alii etiam non uſi erant inter ſe vocibus, unde* igitur *notitia commoditatis* linguæ *ingenerata eſt* illi homini? *& unde prima facultas conceſſa eſt illi, ut* alii *noviſſent, & mente conciperent facere, quidquid vellet? præterea unus homo non poterat ſubigere multos, ac ſubactos cogere, ut vellent diſcere nomina* rerum: *nec ullo modo poterat edocere, ac perſuadere* hominibus *non intelligentibus, quid oporteat facere. Neque enim æquo animo ferrent, neque ullo modo magis ſinerent inſolitos ſonos lingua incaſſùm ferire ſibi aures. Denique quid eſt in hâc re,* quod *adeò admirabile* videatur.

ANNOTATIONES.

1035. *Scymni.*] Græca vox eſt: id eſt, Catuli.

1040. *Putare aliquem, &c.*] Pythagoras aiebat ſummæ illum fuiſſe ſapientiæ, qui rebus nomina primus impoſuit. Aiebat & idem Plato in Cratylo.

1042. *Notare vocibus.*] Nominare, ſic v. 1057. 1089.

1044. *Tempore eodem, &c.*] Hoc eſt, ſi quis unus potuit imponere rebus nomina, potuit & alius eodem tempore pariter idem facere.

1048. *Facere,*] Agere, efficere.

Si genus humanum, cui vox & lingua vigeret,
Pro vario ſenſu varias res voce notaret,
Cùm pecudes mutæ, cùm denique ſecla ferarum
Diſſimiles ſoleant voces, variáſque ciêre,
Cùm metus aut dolor eſt, & cùm jam gaudia gliſcunt?
Quippè etenim id licet è rebus cognoſcere apertis.
Inritata canum cùm primùm magna Moloſſûm
Mollia ricta fremunt, duros nudantia dentes,
Longè alio ſonitu rabie diſtricta minantur,
Et cùm jam latrant, & vocibus omnia complent.
At catulos blandè cùm linguâ lambere tentant,
Aut ubi eos lactant pedibus, morſúque petentes
Suſpenſis teneros imitantur dentibus hauſtus,
Longè alio pacto gannitu vocis adulant,
Et cùm deſerti baubantur in ædibus, aut cùm

INTERPRETATIO.

ſi homines, qui habent linguam & vocem exprimant voce res diverſas ſecundùm diverſum ſenſum, quoniam muta animantes, quoniam tandem genera ferarum conſueſcunt edere differentes & diverſas voces, quando timor vel dolor eſt, & quando jam voluptates creſcunt? Namque facile eſt nôſſe hoc ipſum è rebus manifeſtis. Quando patentes & remiſſi rictus canum Moloſſorum irati frendent, denudantes & diducentes acutos dentes, furore minitantur longè diverſe clamore, quàm cùm vulgò latrant, & replent omnia loca *clamoribus. Verùm ubi ſtudent lingere linguâ blanditim catulos ſuos, vel cùm alliciunt eos pedibus, & morſu tenentes* illos *ſimulant teneros morſus dentibus ſublevatis, longè diverſe modo adulantur gannitione vocis, quàm ubi relicti in domibus vociferantur, vel ubi*

ANNOTATIONES.

1058. *Secla ferarum.*] Feræ, ut ſæpè monui.

1060. *Gaudia gliſcunt.*] Gaudia creſcunt, irrepunt, Sic Pacuvius: *ſed neſcio quidnam ſit animi. Floreſcit, & gliſcit gaudium.* Eſt autem *gliſcere*, inquit Nonius, *congelaſcere & colligi: vel creſcere*, vel *igneſcere*.

1062. *Inritata.*] Antiquitùs pro *irritata*.

Moloſſûm.] Moloſſorum. Eſt autem Moloſſia pars Epiri, quâ in regione naſcebantur olim canes egregii, qui Moloſſi dicti ſunt. Virg. 3. Georg

Nec tibi cura canum fuerit poſtrema. ſed unà
Velocis Spartha catulos acrémque Moloſſum
Paſce ſevo pingui.

Qui canes valdè clamoſi ſunt ob rictus magnos, quibus præditi ſunt.

1063. *Ricta.*] Olim dicebatur *rictum*, i. & *rictus ûs.* Sic *Pileus* & *pileum*. Sic *puteus* & *puteum*. Sic *vultus*, & *vultum: fremunt*, alii *premunt*.

1067. *Lactant.*] Alliciunt, laciunt, trahunt blanditim. Lacto, as, frequentivum eſt verbum ab antiquo verbo *lacio*. quod facit in præterito *laxui*, vel *lexi*. & in ſupino *lactum*, vel *lectum*, unde *lacto*, & *delecto*. Eſt autem *lacio*. idem, quod blanditim traho, blanditiis in fraudem induco; à vocabulo *lax*, *acis*, quod fraudem ſignificat. *Lacio* verò jam nondum eſt in uſu, ſed ab eo ſunt *allicio illicio pellicio*, &c. Ita Pareus & plures alii. At Lambinus *jactant*; minùs benè. Itaque *lactant pedibus*, id eſt, *Ils ſemblent qu'ils foulent leurs petits aux pieds, & les repouſſent doucement.*

1068. *Suſpenſis.*] Non graviter impreſſis, ſed ſublevatis

1069. *Adulant.*] Adulantur.

1070. *Baubantur.*] Latrant.

Plorantes fugiunt ſummiſſo corpore plagas.
Denique non hinnitus item differre videtur,
Inter equas ubi equus florenti ætate juvencus
Pennigeri ſævit calcaribus ictus amoris,
Et fremitum patulis ſub naribus edit ad arma?
Et cùm ſic aliàs concuſſis artubus hinnit?
Poſtremò genus alituum, variæque volucres,
Accipitres, atque oſſifragæ, mergique marinis
Fluctibus in ſalſis victum vitámque petentes,
Longè alias alio jaciunt in tempore voces
Et cùm de victu certant, prædâque repugnant.
Et partim mutant cum tempeſtatibus unà
Raucisſonos cantus: cornicum ut ſecla vetuſta,
Corvorúmque greges, ubi aquam dicuntur & imbres
Poſcere, & interdum ventos auráſque vocare.
Ergò ſi varii ſenſus animalia cogunt,
Muta tamen cùm ſint, varias emittere voces:
Quantò mortales magis æquum eſt tum potuiſſe
Diſſimiles aliâ atque aliâ res voce notare?
Illud in his rebus tacitus ne fortè requiras;

INTERPRETATIO.

plangentes effugiunt verbera flexo *& inclinato corpore. Demùm nonne pariter hinnitus* equi *videtur diſſimilis eſſe, quando equus junior & vigens ætate furit inter equas actus ſtimulis amoris aligeri, quàm* cùm *ſub naribus patentibus emittit fremitum ad arma? vel cùm ob alias cauſas, quaſſatis membris, ita hinnitum edit? Denique gens volucrum, & diverſa aves, accipitres. & oſſifraga & arſaci quæritantes vitam & cibum in undis ſalſis maris. edunt diverſos omninò clamores in temporibus diverſis, quàm ubi contendunt de cibo. & pugnant de prædâ & partim commutant raucos cantus ſimul cùm* diverſis *temporibus* anni*: veluti longæva gens cornicum, & turba corvorum. quando dicuntur petere aquam & pluviam. & plerumque poſtulare ventos & flatus. Igitur ſi diverſi affectus faciunt ut animalia, quæ tamen ſunt muta, edant diverſas voces: quantò magis par eſt homines tunc primùm potuiſſe ſignare diverſis nominibus res diverſas? Ne fortaſsè taciturnus percuncteris iſtud in his rebus;*

ANNOTATIONES.

1074. *Pennigeri.*] Amor enim fingitur pennatus.

1076. *Sic.*] Ita multi. Lamb. *ſuis*, monoſſyll. ut lib. 3. v. 1039.

1077. *Genus alituum, &c.*] Hic verſus poſitus eſt ſuprà v. 799.

1078. *Oſſifraga.*] Oſſifraga, vel oſſifragus, genus eſt aquilæ, inquit Plinius lib. 10. cap. 11. quod Gallicè dicimus *Orfrayes.*

1083. *Cornicum ſecla.*] Cornices. Sic v. 1058.

Vetuſta.] Annoſa, ut ait Horat. lib. 3. od. 17. vel *vetula*, ut idem ait lib. 4. od. 13.

1084. *Ubi aquam poſcere. &c.*] Sic Virg. 1. Georg.

Tum cornix plenâ pluviam vocat improba voce, &c.

1086. *Senſus.*] Affectus.

1088. *Mortales.*] Homines.

Tum.] Hoc eſt in primo ſui exortu.

1090. *Illud in his rebus &c.*] His 17. v. docet jam unde ignis datus ſit hominibus, veritus ne quis ſciſcitaretur qui & quando ignis uſus conceſſerit in noſ

Fulmen detulit in terras mortalibus ignem
Primitùs; inde omnis flammarum diditur ardor.
Multa videmus enim cœleſtibus invita flammis
Fulgere, cùm cœli donavit plaga vapores.
Et ramoſa tamen cùm ventis pulſa vacillans
Æſtuat in ramos incumbens arboris arbor,
Exprimitur validis extritus viribus ignis,
Et micat interdùm flammaï fervidus ardor,
Mutua dum inter ſe rami, ſtirpéſque teruntur.
Quorum utrumque dediſſe poteſt mortalibus ignem.
Inde cibum coquere, ac flammæ mollire vapore

INTERPRETATIO.

ſciat quòd fulgetrū primò deduxit ex æthere *in terras ignem hominibus; poſteà omnis calor ignis diffunditur* per totum orbem terrarum. *Namque cernimus* benè *multas res illucere excitatas ignibus cœleſtibus, ubi regio ætheris tribuit* nobis *calores* ſuos. *Atqui etiam ubi arbos ramea agitata ventis fluctuat, titubat, & incidit in ramos* alterius *arboris, ignis contritus vehementioribus ictibus elicitur, & aliquando fervor ardens flamma reſplendet, cùm rami & trunci* arborum *mutuò inter ſe atteruntur. Quorum utrumque*, fulmen & arbores iſtæ, *poteſt tribuiſſe ignem hominibus. Deinde Sol edocuit* eos *concoquere & emollire alimentum*

ANNOTATIONES.

tram utilitatem. Itaque duplicem modum aſſignat, quo ignis in terras potuerit deferri. I. putat fulgetrum, ſeu fulmen primitùs detuliſſe nobis ignem in terra. II. præterea cenſet validis ventorum viribus concuſſas arbores ac mutuò inter ſe colliſas potuiſſe flammas excitâſſe, unde noſter ignis ſit ortus. Quod quidem factum olim fuiſſe traditur in Pannoniâ. Poterat & artificium addere, quo ex confrigatis inter ſe lignis exprimitur ignis: qui mos frequentiſſimus eſt apud agreſtes, & apud Indos. Poterat & inducere percuſſam ſilicem, è quâ ſcintillæ ignis vulgò eliciuntur; & alia ſimilia. Poſteà verò ignis miniſterio uti cœperunt homines, à ſole edocti, ad cibos coquendos, & ad res, quæ uſui forent, emolliendas. Inde præmonſtrantibus iis, qui ingenio & inventione cæteris præſtabant, rudem vivendi rationem, priſtinúmque victum commutârunt. Scilicet ut, ait Manil. lib. 1. v. 89.

——— *artes*
Semper enim ex aliis alias profeminat uſûs.

1094. *Fulgere.*] Tertiæ conjug. Sic v. 765. & lib. 6. v. 159. 173. 213. 217. &c. Dicebatur olim *fulgeo, es.* & *fulgo, is.*

Vapores.] Calores; ita paſſim Lucretius uſurpat vocem *vapor* pro voce *calor.*

1095. *Et ramoſa tamen. &c.*] Non ex ſolis arboribuscontritis elici poteſt ignis, ſed ex rebus ferè omnibus. Namque, ut ait Manil. lib. 1. v. 850.

Sunt autem cunctis permixti partibus ignes;
Qui gravidas halitant fabricantes fulmina nubes:
Et penetrant terras, Ætnámque minantur Olympo.
Et calidas reddunt ipſis in fontibus undas:
Ac ſilice in durâ, viridique in cortice ſedem
Inveniunt. cùm ſylva ſibi colliſa crematur.
Ignibus uſque adeò ∇ *eſt omnis abundans. &c.*

Hanc eamdem ſententiam de igne eliciendo ex colliſis arboribus jam poſuerat ſuprà Lucretius lib. 1. v. 896. & ſeqq.

1099. *Mutua.*] Mutuò. Sic lib. 2. v. 75. lib. 4. v. 301. &c.

1100. *Quorum utrumque.*] Nempè fulmen ac colliſæ inter ſe arbores.

1101. *Vapore.*] Calore v. 1094. not.

Sol docuit; quoniam miteſcere multa videbant
Verberibus radiorum, atque æſtu victa per agros:
Inque dies magis hi victum, vitámque priorem
Commutare novis monſtrabant rebus & igne,
Ingenio qui præſtabant, & corde vigebant.
Condere cœperunt urbes; arcémque locare
Præſidium Reges ipſi ſibi, perfugiúmque.
Et pecudes, & agros diviſere atque dedêre
Pro facie cujuſque, & viribus, ingenióque;
Nam facies multùm valuit, viréſque vigebant.
Poſteriùs res inventa eſt, aurúmque repertum;
Quod facilè & validis & pulchris demſit honorem.
Divitioris enim ſectam plerumque ſequuntur

INTERPRETATIO.

calore ignis: ſiquidem cernebant multas res emolliri per campos, ſuperatas quidem *calore & ictibus lucis* Solis: *& magis* ac magis *in dies illi* homines, *qui excellebant animo, & præſtabant conſilio* cæteris. *docebant* alios *permutare cibum & priſtinam vivendi rationem igne, & aliis recentioribus rebus. Poſteà Reges inceperunt ædificare oppida, & ponere arcem ſibi ipſis* in *propugnaculum &* in *refugium. Et partiti ſunt pecora & arva. & conceſſerunt* ea hominibus *ſecundùm pulchritudinem, & vires & ſolertiam mentis cujuſque. Namque pulchritudo plurimùm potuit, & vires æſtimabantur* tum temporis. *Poſtremò divitiæ ſunt repertæ: & aurum fuit inventum, quod* quidem *haud difficulter abſtulit gloriam & fortibus & formoſis* hominibus. *Namque & validi, & formoſo corpore præditi amplectuntur*

ANNOTATIONES.

1103. *Verberibus radiorum.*] Metaphora eſt. Sic v. 485.

Et radii Solis cogebant undique terram
Verberibus crebris extrema ad limina apertam.

1106. *Corde vigebant.*] Animo præſtabant: cordati erant.

1107. *Condere cœperunt urbes. &c.*] His 28. v. docet jam quomodo cicuratis moribus, ac rebus ad vitam neceſſariis repertis ac inſtitutis cœperint homines civilem inire ſocietatem. Itaque I. Reges cœperunt condere urbes, & arces. II. partiti ſunt agros hominibus pro ſuâ cujuſque ſpecioſâ formâ, pro viribus, atque pro ingenio. Unde invaluit durum illud verbum *meum* ac *tuum*. III. repertis opibus, auróque invento, jam divitioris cujuſque ſectam ſecuti ſunt. Hinc faſces ſubmiſêre viri fortes alioquin atque ſpecioſi. IV. denique invidia atque incuria dejecit opulentos, quod & tempore ſuo fieri conqueritur Poëta.

1110. *Pro facie.*] Pro pulchritudine, quæ multùm olim valuit apud homines. Unde Ariſt. lib. 1. de rep. ſcribit: *Si qui reperiantur eâ pulchritudine corporis præditi, qua in Deorum ſtatuis cernitur, nemini dubium futurum, quin ii aliis imperare debeant.* Unde Xenophon in Sympoſio ait, *Pulchritudinem eſſe quidquã regium naturâ.*

1111. *Viréſque vigebant.*] Sic Varro Margop.

Qui pote plus viget, piſces ut ſæpè minutos
Magnu' comeſt: ut aves enecat accipiter.

1112. *Res inventa eſt.*] Hoc eſt, bona fortunæ inventa ſunt.

Aurum.] Pecunia.

1113 *Quod facilè & validis, &c.* Sic Horat. Satyr. 5. lib. 2.

——— *omnis enim res*
Virtus, fama, decus, divina humanáque pulchris
Divitiis parent, &c.

Et Ovidius.

Aurea ſunt verè nunc ſecula: plurimus auro
Venit honos.

Quamlibet & fortes & pulchro corpore creti.
Quòd ſi quis verâ vitam ratione gubernet,
Divitiæ grandes homini ſunt, vivere parcè,
Æquo animo; neque enim eſt unquam penuria parvi.
At claros ſe homines voluêre eſſe: atque potentes,
Ut fundamento ſtabili fortuna maneret,
Et placidam poſſent opulenti degere vitam;
Nequicquam; quoniam ad ſummum ſuccedere honorem
Certantes iter infeſtum fecêre viaï.
Et tamen è ſummo, quaſi fulmen dejicit ictos
Invidia interdùm contemtim in Tartara tetra.
Ut ſatiùs multò jam ſit parére quietum,
Quàm regere imperio res velle, & regna tenere;
Proinde ſine incaſsùm defeſſi ſanguine ſudent,
Anguſtum per iter luctantes ambitionis,
Invidiâ quoniam, ceu fulmine, ſumma vaporant
Plerumque, & quæ ſunt aliis magis edita cunque;

INTERPRETATIO.

ſæpiùs quamlibet partem opulentioris hominis. *Quòd ſi quis regeret vitam* ſuam ſecundùm *veram rationem, magnæ opes eſſent* illi *homini. frugaliter vivere, & moderato animo; neque enim unquam eſt inopia paucitatis. Sed homines cupiêrunt ſe eſſe illuſtres & dominos, ut fortuna* eorum *inniteretur firmo fundamine, & ut divites poſſent ducere vitam tranquillam: ſed fruſtrà; namque conantes* aliquando *pervenire ad ſupremam dignitatem, ingreſſi ſunt infœlicem viam itineris. Et tamen Invidia, velut fulmen, deturbat eos percuſſos* cum *contemtu è ſublimi* loco *in nigra Inferorum loca.* Ita ut *longè melius jam ſit tranquillum obedire, quàm velle adminiſtrare res dominio, & obtinere imperia. Quapropter patere* ut *fatigati fruſtrà emittant ſudorem ſanguinis, anhelantes per arctam viam Ambitionis. quoniam ſummitas, & res cunctæ, quæ ſunt altiores cæteris, ſæpè flagrant invidiâ quaſi fulmine* percuterentur;

ANNOTATIONES.

1115 *Creti.*] Creati.

1118. *Neque enim eſt unquam, &c.*] Hoc eſt, neque enim deſunt unquam hominibus pauca ſeu parva. Unde fit ut ſapiens, qui parvo contentus vivit, nunquam ſit pauper. Epicurus autem in ore ſæpe habebat parſimoniam, continentiam, tenuitatem victûs, & animi æquitatem. Quod quidem non verbis tantùm laudabat, ſed re comprobabat. Unde Cicero lib. 5. Tuſcul. ait: *Negat Epicurus jucundè poſſe vivi, niſi cum virtute vivatur: negat ullam in Sapientem vim eſſe Fortunæ: tenuem victum antefert copioſo, &c.* Sic & de eodem Laërtius.

1124. *E ſummo.*] Sup. vel *gradu*, vel *loco*, vel *principatu*.

1125. *Contemtim.*] Itá omnes legunt. Aliàs *contemtas.*

Tartara.] Locus eſt Inferorum profundiſſimus, lib. 3. v. 42. 9. 80. 1029.

1127. *Res.*] Imperium, regnum. Sic v. 1140.

1128. *Sanguine ſudent.*] Laborent valdè. Sic loquitur lib. 6. v. 943.

—— *Ut in ſpeluncis ſaxa ſuperna*
Sudent humore.

1130. *Vaporant*] ardent, flagrant.

1131. *Quæ ... edita cunque.*] Tmeſis, *quæcunque.*

1133. *Ex auditis potiùs, quàm, &c.*] Hoc eſt, ex iis quæ audiêrunt, & acceperunt ab aliis cognoſcere malunt res, quàm ex propriis ſuis ſenſibus quibus eas aut vi-

Quandoquidem ſapiunt alieno ex ore ; petúntque
Res ex auditis potiùs , quàm ſenſibus ipſis.
Nec magis id nunc eſt , neque erit mox , quàm fuit antè.
Ergò , Regibus occiſis , ſubverſa jacebat
Priſtina majeſtas ſoliorum , & ſceptra ſuperba :
Et capitis ſummi præclarum inſigne cruentum
Sub pedibus volgi magnum lugebat honorem ;
Nam cupidè conculcatur , nimis antè metutum.
Res itaque ad ſummam fæcem turbáſque redibat ,

INTERPRETATIO.

quoniam non *ſapientes ſunt* niſi *ex ſermone aliorum ; & repetunt magis res ex iis, quæ audiunt* , *quàm ex* iis , quæ experti ſunt *ſuis ſenſibus. Quod quidem hodiè non eſt melius neque poſteà erit , quàm fuit anteà. Itaque, interfectis Regibus, antiqua regia dignitas thronorum dejecta deprimebatur , æquè ac ſceptra imperioſa : & illuſtre ornamentum capitis imperantis cruentatum deflebat ſub pedibus ſummam* ſuam *dignitatem.* *Etenim* quia *anteà* fuerat *metuendum* , eò *avidiùs proteritur. Igitur adminiſtratio rerum revertebatur ad infimam fæcem* , *& ad tumultus* populi ,

ANNOTATIONES.

derunt , aut experti ſunt. Sic Plaut. in Bacch. *Quia ego , cùm peribat , vidi : non ego ex audito arguo.*

1135. *Ergo Regibus occiſis , &c.*] His 25. v. jam docet quomodo ex Invidiâ occiſis Regibus res redièrit ad populum; qui tandem vi ac turbis vitam degere pertæſus condidit jura ac leges , quibus uteretur. Hinc innatus pœnarum metus , cùm quis aliquod ſcelus commiſerit. Namque etiamſi clam ſcelus fuerit commiſſum , tamen diffidere ſons debet, illud clàm fore perpetuò. Quoties enim ocultiſſima quæque minima palàm manifeſtata non ſunt aut à delirantibus, aut à ſomniantibus ?

Animadverte autem Poëtam à v. 1017. ad v. 1163. hæc nonnulla problemata politica ſolviſſe.

I. Cur homo naturâ liber ab ineunte ævo Regibus obtemperare paſſus ſit ? nimirùm vel ob formam corporis , quæ multùm valet ; unde nunc etiam illud : *Species digna imperio.* Vel ob vires quibus potentiſſimi cæteros invitos cogebant ad ſervitutem. Vel ob ingenii excellentiam , quæ admirationem , & reverentiam meritò ſibi facilè comparavit imperium.

II. Cur formoſi , validi , & ingenioſi tandem regnare deſièrint ? Scilicet , quia illos exauctorarunt opes inventæ , déque ſolio dejecerunt.

III. Cur Reges primùm ſtuduerunt arcem locare ? nempè quia metuebant ſibi aut ab hoſtibus , aut ab invidioſis populis quos nimiâ ſervitute premerent.

IV. Cur Regum priſtina majeſtas , ac ſceptra ſuperba tandem ſubverſa jacuerunt ? ſcilicet , quia nihil invidiæ reſiſtit ; ſcandit ea vel editiſſimas arces Regúmque turres. Invidetur enim præſertim præſtanti ac florenti fortunæ.

V. Cur leges conditæ ? forſan ob commercium. Gregale enim animal eſt homo , mutuique officii indigum. Itaque ne perpetuò eſſet in armis excogitatæ ſunt leges , quibus ſocietatis communis norma ſervaretur , certíſque finibus coërceretur petulantia , ac effrena maleſanorum libido.

1136. *Soliorum.*] Sellarum regiarum.

1137. *Inſigne.*] Diadema.

1139.] *Antè metutum.*] Quod anteà metuebant homines. Participium verbi *metuo* , quod jam obſolevit. Priſcian. lib. 10.

1140. *Res.*] Imperium v. 1127.

Ad fæcem.] Ad plebem infimam , ad vulgus hominum. Quæ adminiſtratio Græcis dicitur *ὀχλοκρατία*.

Imperium ſibi cùm ac ſummatum quiſque petebat.
Inde Magiſtratum partim docuêre creare ;
Juráque conſtituêre, ut vellent legibus uti.
Nam genus humanum defeſſum vi colere ævum,
Ex inimicitiis languebat ; quò magis ipſum
Sponte ſuâ cecidit ſub leges, arctáque jura.
Acriùs ex irâ quòd enim ſe quiſque parabat
Ulciſci, quàm nunc conceſſum eſt legibus æquis ;
Hanc ob rem eſt homines pertæſum vi colere ævum ;
Unde metus maculat pœnarum præmia vitæ.
Circumretit enim vis, atque injuria quemque,
Atque unde exorta eſt, ad eum plerunque revertit :
Nec facile eſt placidam ac pacatam degere vitam,
Qui violat factis communia fœdera pacis.
Etſi fallit enim Divûm genus, humanúmque,
Perpetuò tamen id fore clàm diffidere debet.
Quippe ubi ſe multi per ſomnia ſæpè loquentes,
Aut morbo delirantes prograſſe ferantur :

INTERPRETATIO.

quando quiſque poſcebat ſibi principatum, & ſummam auctoritatem. Hinc homines *edocuerunt facere magiſtratus ex parte ; & ſtatuerunt edicta, ut vellent uti legibus. Etenim gens hominum laſſa degere vitam* ſub *violentiâ* turbarum *langueſcebat inter* mutuas *inimicitias : quapropter eò libentiùs ipſa nutu ſuo venit ſub leges & ſub ſtricta jura. Quia enim quiſque præparabat vindicare ſe ex irâ animoſiùs, quàm hodiè permiſſum eſt juſtis legibus : ob hanc cauſam taduit homines degere vitam* ſub *violentiâ ; inde timor ſupplicii contaminat dona vitæ. Namque violentia & offenſa irretit quemque* ob metum pœnarum, *& ſæpè redit ad illum* hominem, *à quo venit: nec* is *poteſt facilè ducere vitam quietam & tranquillam, qui actionibus* ſuis *infringit communia pacta concordia. Namque etiamſi* fortè *decipit gentem Deorum & hominum, tamen non debet ſperare hoc ſemper futurum eſſe occultum. Quoniam plurimi dicuntur vel in ſomniis loquentes, vel morbo inſanientes indicaviſſe ſeſe plerumque*

ANNOTATIONES.

1141. *Summatum.*] Principatum, imperium, ſupremos honores.

1145. *Quò magis, &c.*] Hoc eſt, quapropter, tantò magis, &c.

1150. *Unde.*] Ex legibus : hoc eſt, poſtquam conditæ ſunt leges.

Præmia vitæ.] Vitam : vel potiùs vitæ dulcedinem, aut fructum, qui ex vitâ percipi debet.

1151. *Circumretit enim, &c.*] Qui enim vim & injuriam infert alteri, legibus irretitus pœnas dare neceſſe eſt.

1153. *Nec facile eſt, &c.*] Quia, ut ait Cicero, *Sua quemque fraus, ſuum facinus, ſuum ſcelus, ſua audacia de ſanitate ac mente deturbat.*

1156. *Id fore clàm diffidere debet.*] Hoc eſt, *nunquam confidit id fore ſemper occultum,* ut ait Cicero lib. 1. de fin. agens de hiſce rebus. Quoniam plurimi dicuntur vel in ſomniis loquentes, vel morbo inſanientes indicaviſſe ſe plerumque, & miſiſſe in publicum, ſcelera quæ diutiùs latuerant.

1157. *Quippe ubi ſe multi, &c.*] Sic lib. 4. v. 1013.

Multi de magnis per ſomnum rebu' loquuntur,
Indicióque ſui facti perſæpè fuêre.

1158. *Prograſſe.*] Id eſt, palam aperuiſſe, & quaſi in publico garriviſſe. Verbum eſt à Græco verbo κράζω, *clamo*

Er

Et celata diu in medium peccata dediſſe.
Nunc, quæ cauſa Deûm per magnas numina gentes
Pervolgârit, & ararum compleverit urbes,
Suſcipiendáque curârit ſolemnia ſacra,
Quæ nunc in magnis florent ſacra reb', locíſque:
Unde etiam nunc eſt mortalibus inditus horror,
Qui delubra Deûm nova toto ſuſcitat Orbe
Terrarum, & feſtis cogit celebrare diebus;
Non ita difficile eſt rationem reddere verbis.
Quippe etenim jam tum Divûm mortalia ſecla
Egregias animo facies vigilante videbant,

Interpretatio.

& miſiſſe in publicum ſcelera, quæ diutiùs latuerant. Jam verò, quæ cauſa manifeſtaverit divinitatem Deorum per multas nationes & impleverit civitates altaribus, & fecerit ut ſacra ceremoniæ inſtituerentur, quæ ceremoniæ vigent hodie in multis locis ac rebus: unde hodie quoque incuſſus eſt hominibus timor, qui erigit nova templa Deorum per totum globum terræ, & facit ut diebus feſtis ea templa colantur: non, inquam, *perdifficile eſt dare dictis cauſam* harum rerum. *Namque tunc ſemperis homines cernebant* aliquando, *vigilanti mente, ſed ſæpiùs in ſopore, præclares vultus Deo-*

Annotationes.

factum; *prograxo. pregraxi*; hinc *prográxe* pro *precraxiſſe*; ſicut lib, 3. v. 652. *abſtráxe* pro *abſtraxiſſe*.

1159. *In medium.*] In publicum, in apertum. palàm.

1160. *Nunc quæ cauſa Deûm &c.*] His 33. v. ſeqq. indicat jam Lucretius ex doctrinâ Epicuri perpetui Deorum ac Religionis contemtoris undenam priſcis hominibus orta ſit Religio; undenam in hominũ mentes incuſſus fuerit Deorum timor. I. cauſatur inſomnia mortales decipientia; utpotè in quibus homines repræſentarent ſibi Heroas ingentibus, ac vegetis corporibus, ſuperbâ voce, egregiâ facie, irrequieto motu, amplis viribus, immortali vitâ, atque felicitate æterna donatos; mira patrantes, nec laboris impatientes. Hinc Deos ſibi finxerunt tales. II. inſomniorum deceptioni adjungit cæcam hominum ignorantiam; cùm enim priſca gens hominum ignoraret cauſas rerum, ac ordinis, quo cœlum volvitur, ac certas anni tempeſtates certo tempore nobis reddit, perfugium unum erat omnia referre ad Deos, quorum nutu cuncta fieri, flecti, ac regi putarentur. III. inſuper addit ideò Deorum ſedes ac templa in cœlo ab hominibus eſſe collocata, quòd cernerent hæc omnia in cœlo volvi, fieri, ac eſſe, Noctem, Lunam, Diem, Sidera, Nubila, Solem, Imbres, Nivem, Ventos, Fulmina, Grandinem, &c.

1160. *Per magnas gentes.*] Per multas nationes.

1161. *Pervolgârit.*] Sic. lib. 2. v. 163, 346. & lib. 4. v. 208.

1162. *Curârit.*] Fecerit; ſic ſuprà v. 1014.

1163. *Quæ .... Sacra.*] Epanaphora eſt poetis uſitata: *Sacra ſacra.*

Rebu'.] Rebus, metri causâ. Per *magnas res* intellige potiſſimùm eas, quæ aut ad bellum aut ad pacem pertinent, ubi vota magna fiunt.

1166. *Celebrare.*] Sup. *delubra Deûm*, v. 1165. hoc eſt, colere, frequentare, celebria reddere.

1168. *Quippe etenim jam tum, &c.*] His 14. v. prioribus continetur I. cauſa, Religionis ac cultûs Deorum, v. 1160. not.

Mortalia ſecla.] Mortales, homines. Sic v. 986.

1169. *Egregias. facies*] Heroas.

Animo vigilante.] Vigilantes, dum vigilabant.

Videbant.] Depingebant ſibi, repræſentabant.

Et magis in ſomnis mirando corporis auctu.
His igitur ſenſum tribuebant propterea, quòd
Membra movere videbantur, vocéſque ſuperbas
Mittere pro facie præclarâ, & viribus amplis.
Æternámque dabant vitam, quia ſemper eorum
Suppeditabatur facies, & forma manebat:
Et manet omninò, quos tantis viribus auctos
Non temerè ullâ vi convinci poſſe putabant.
Fortuniſque ideò longè præſtare putabant,
Quòd mortis timor haud quemquam vexaret eorum:
Et ſimùl in ſomnis quia multa, & mira videbant
Efficere; & nullum capere ipſos inde laborem.
Præterea cœli rationes ordine certo,
Et varia annorum cernebant tempora verti;
Nec poterant quibus id fieret cognoſcere cauſis.
Ergò perfugium ſibi habebant omnia Divis
Tradere, & illorum nutu facere omnia flecti.
In cœlóque Deûm ſedes, & templa locârunt;

INTERPRETATIO.

rum & repræſentabant ſibi illos miro magnitudine corporis præditos. *Itaque attribuebant his uſum ſenſuum, eò quòd videbantur movere artus, & edere voces graves ſecundùm egregium vultum & ingentes vires* eorum. *Et tribuebant* iis *vitam perpetuam, eò quòd vultus eorum exhibebatur perpetuò* idem, *& ſpecies* eadem *erat* iis: *& eſt reverà prorſus* eadem iis, *quos temerariò credebant tantis viribus præditos nullâ potentiâ poſſe ſuperari. Et idcircò credebant* illos *eſſe fortunatiſſimos, eò quòd metus mortis nuſquam pungeret quemquam illorum; & unà quòd cernebant in ſopore* illos *facere res plurimas & admirandas; & illos hinc nullam percipere laſſitudinem. Deinde videbant ratos motus cœli & diverſas tempeſtates annorum volvi ſtato & eodem ſemper tractu: neque valebant agnoſcere per quas cauſas id efficeretur. Igitur habebant ſibi refugium referre cunctas res ad Deos, & facere res cunctas fieri ex arbitrio illorum. Et* poſteà *conſtituerunt domicilia & ædes Deorum in cœlo,*

ANNOTATIONES.

1170. *Et magis in ſomnis.*] Sup. *quàm dum vigilabant.*

Auctu.] Augmine. Sic lib.2. v. 481.

1171. *His.*] Sup. ingentibus corporum molibus, quas ſibi animo depingebant.

Senſum.] Uſum ſenſuum.

1174. *Æternámque dabant vitam.*] Et immortalitatem tribuebant: ſeu, valida illa Deorum corpora, qualia ſibi in ſomnis fingebant, immortalia faciebant.

1176 *Et manet.*] Ita Lambinus, non malè: hoc eſt, Et reverà ſemper eorum ſuppeditatur facies, & forma manet. Pareus & alii, *Et tamen.* Quæ lectio non improbatur.

1178. *Fortuniſque . . . longè præſtare.*] Hoc eſt, fortunatiſſimos, & beatiſſimos eſſe.

1179. *Quòd mortis. &c.*] Quòd m[illegible] mortis vacarent.

1181. *Laborem.*] Laſſitudinem, defa[illegible]gationem.

1182. *Præterea cœli. &c.*] His 7. v. ſubſeqq. continetur II. cauſa, v. 1160. not. Hoc autem argumento potiſſimùm utebantur Stoïci ad Deorum providentiam aſſerendam ac probandam.

Cœli rationes.] Certi, ſtati, ac rati cœlorum motus.

1187. *In cœlóque Deûm, &c.*] His 6. v. poſtremis continetur III. cauſa, v. 1160. Notabis autem quòd ſuprà v. 147.

Per cœlum volvi quia *Sol* & *Luna* videtur:
Luna, dies, & nox, & noctis Signa ſevera,
Noctivagæque faces cœli, flammæque volantes,
Nubila, ros, imbres, nix, venti, fulmina, grando,
Et rapidi fremitus, & murmura magna minarum.
O genus infelix humanum, talia Divis
Cùm tribuit facta, atque iras adjunxit acerbas!
Quantos tum gemitus ipſi ſibi, quantáque nobis

INTERPRETATIO.

eò quòd Sol & Luna apparent circumvolvi per cœlum: & eo quòd in cœlo videtur eſſe *Luna, dies, & nox. & ſtellæ triſtes noctis & lampada cœli, quæ de nocte vagantur, & ignes volitantes, nubes, ros, pluvia, nix, venti, fulmina, grando, & vehementes ſtrepitus, & ſonitus ingentes minarum. O infortunata gens hominum, quando attribuit ejuſmodi actiones Diis, & addidit* iiſdem *acres iracundias! Quàm magnos planctus genuerunt ipſi ſibi, & quàm magnas plagas* intulerunt *nobis,*

ANNOTATIONES.

negaverit Lucretius in cœlo eſſe Deorum ſedes.

1189. *Noctis Signa ſevera.*] Sic lib. 4. v. 461. Vocat autem Signa *noctis ſevera*, vel quia *triſtia*; vel quia *Sacra*. Quidni legere poſſis *ſerena* pro *ſevera*? Serena noctis Signa, hoc eſt, ſidera nocte micantia, clara. Nihil tamen muto.

1192. *Murmura . . . minarum.*] Tonitrua, quibus Dii videntur hominibus minari, ac terrorem inferre.

1193. *O genus infelix. &c*] His 47. v. ſeqq. jam priſcorum illorum hominum ſuperſtitionem increpat Lucretius; qui ob rerum ignorantiam tales ſibi finxerint Deos, quos metuerent, quóſve colerent. Neque enim in eo pietatem eſſe vult, quòd velato capite homines procumbant humi antè delubra Deorum; quod aras multo ſanguine quadrupedum ſpargant; quòd votis vota nectant: ſed in eo veram putat eſſe pietatem, quòd, quæ in Naturâ fiunt, ea placatâ mente, & ſine ullo animi turbido motu tueantur. Cùm enim ſuſpicimus cœlum verti, ſtellis micare, Solem ac Lunam certis viis ire & redire, tunc rationis ac cauſæ ignoratio tentat dubiam mentem noſtram; ambigimúſque num aliqua fuerit Mundi origo: num aliquis erit finis: & quem uſque ad finem Mundus ſtare poterit: num verò æternus ſit. Deinde cùm cœlum tonat, quis eſt, qui non metu horreſcat? qui non tremat, ne, ob aliquod facinus fœdè admiſſum, aut ob dictum ſuperbum, grave tempus advenerit ſibi ſolvendi pœnas? Hinc ad Deos palmas tendit. Similiter cùm quis in mari periclitatur, aut cùm ſub pedibus terra concuſſa vacillat, tunc vota Diis nuncupat. Sed hæc vota necquiquam ſæpè fieri vult Lucretius, qui Deos rebus humanis providere negat: ſed omnia vult obteri vi quâdam abditâ, & nobis ignotâ.

Uſque adeò res humanas vis abdita quædam
Obterit & pulcres faſces, ſævâſque ſecures
Proculcare ac ludibrio ſibi habere videtur.

O! impia ſententia! ô ſtulta impietas!

O! *genus infelix &c.*] Sic lib. 2. v. 14.

O! miſeras hominum mentes, ô pectora cæca!

1194. *Atque iras adjunxit.*] Sic lib. 2. v. 61. De Deorum naturâ:

Ipſa ſuis pollens opibus, nihil indiga noſtri,
Nec benè promeritis capitur nec tangitur irâ.

Quod quidem Epicurus dicebat alienum eſſe à præſtanti Deorum naturâ. Sic iterùm Lucret. lib. 2. v. 649. & ſeqq.

1195. *Ipſi.*] Nempè priſci illi homines, qui ſibi finxerunt Deos.

Volnera, quas lacrimas peperêre minoribu' noſtris!
Nec pietas ulla eſt velatum ſæpè videri
Vertier ad lapidem, atque omnes accedere ad aras:
Nec procumbere humi proſtratum & pandere palmas
Antè Deûm delubra: nec aras ſanguine multo
Spargere quadrupedum, nec votis nectere vota:
Sed magè placatâ poſſe omnia mente tueri.
Nam cùm ſuſpicimus magni cœleſtia Mundi
Templa ſuper, ſtelliſque micantibus æthera fixum;
Et venit in mentem Solis Lunæque viarum:
Tunc aliis oppreſſa malis in pectore cura
Illa quoque expergefactum caput erigere infit,
Ecquæ fortè Deûm nobis immenſa poteſtas
Sit, vario motu quæ candida ſidera verſet.
Tentat enim dubiam mentem rationis egeſtas;

Interpretatio.

ques fletus genuerunt *poſteris noſtris! Neque enim* jam inde *ulla fuit pietas frequenter cerni cooperto capite volutari ad ſtatuam lapideam, & appropinquare ad omnia altaria: nec jacentem proſterni humi, & tendere manus antè templa Deorum: nec conſpergere altaria plurimo ſanguine animalium: nec adjungere vota votis: ſed potiùs poſſe intueri tranquillo animo res cunctas. Namque ubi aſpicimus supernè cœleſtes fornices immenſi cœli, & cœlum fixum or-* natum *ſideribus lucentibus; &* ubi *iter Solis ac Lunæ ſuccurrit in animum: tunc illa etiam anxietas obruta* pluribus *aliis ſollicitudinibus in* imo *pectore* noſtro *incipit attollere caput expergitum.* ſcilicet *quænam ſit nobis infinita fortaſsè potentia Deorum, quæ circumagat diverſo motu ſtellas claras. Etenim inopia rationis agitat dubium animum*, ut ſciat *num aliquis*

Annotationes.

1196 *Volnera.*] Vulnera, ſic v. 996. 1063. &c.

Minoribu'.] Minoribus, metri causâ. *Minoribus*, hoc eſt, poſteris.

1197. *Velatum.*] Qui enim olim Deos venerabantur, operto capite erant Plaut. In Amph. *Invocat Deos immortales, ut ſibi auxilium ferant, manibus puris. capite operto.* Cujus ritûs rationem reddit Plutarchus *ῥωμαικοῖς.*

1198. *Vertier.*] Poëticè, pro *verti.*

Vertier ad lapidem.] Ad ſtatuam lapideam aut marmoream volutari. Romani quippè Deos venerabantur dextrorsùm circumacto & verſato corpore. Plaut. in curcul. 1. v. 70.

1199. *Pandere palmas.*] Tendere manus. Quod faciunt ii, qui Deos orant. Virg. 1. æn.

Ingemit & duplices tendens ad ſidera palmas.

1202. *Magè.*] Magis. Sic v. 1260. & lib. 4 v. 79. 343. 757 &c.

1203. *Cœleſtia Mundi Templa.*] Cœli fornices; Cœlum. Sic v. 491. 492. 1435. & lib. 2 v. 1037. &c.

1204. *Æthera fixum.*] Firmamentum, in quo ſtellæ fixæ lucent.

1205. *Et venit in mentem.*] Sup. cogitatio, memoria, notitia. Sic loquuntur Terent. in Eunuch. Virg. Æneid. Cicer. 1. Verr.

1207. *Caput erigere.*] Sic lib. 1. v. 65. loquitur de variâ Religione.

Infit.] Incipit. Sic lib. 3. v. 516.

1208. *Ecquæ fortè, &c.*] Nunc aliqua. Sic v. 1211.

1210. *Rationis egeſtas.*] Rerum ignorantia.

Ecquænam fuerit Mundi genitalis origo;
Et ſimul ecquæ ſit finis, quoad mœnia Mundi,
Et taciti motus hunc poſſint ferre laborem:
An divinitùs æternâ donata ſalute,
Perpetuo poſſint ævi labentia tractu
Immenſi validas ævi contemnere vires.
Præterea, cui non animus formidine Divûm
Contrahitur? cui non conrepunt membra pavore,
Fulminis horribili cùm plagâ torrida tellus
Contremit, & magnum percurrunt murmura cœlum?
Non populi gentéſque tremunt? Regéſque ſuperbi
Conripiunt Divûm perculſi membra timore,
Ne quod ob admiſſum fœdè, dictúmve ſuperbè
Pœnarum grave ſit ſolvendi tempus adactum?
Summa etiam cùm vis violenti per mare venti
Endoperatorem claſſis ſuper æquora verrit
Cum validis pariter legionibus atque Elephantis;
Non Divûm pacem votis adit, ac prece quæſit

INTERPRETATIO.

fuerit exortus genitabilis Mundi: & unà num aliquis ſit ejus finis, & quouſque ambitus cœli, & illius motus cæci queant tolerare hunc laborem: num præditi perpetuâ immortalitate à Diis & volubiles æterno tenore temporis queant ſpernere ictus vehementes temporis infiniti. Deinde, quis eſt homo, *cui mens non corripitur timore Deorum?* quis eſt homo, *cui artus non collabuntur* præ timore, *ubi terra exuſta horrendo ictu fulminis concutitur, & immanes fragores pervadunt cœlum? Nonne populi & nationes metuunt?* nonne Reges *potentes percuſſi metu Deorum contrahunt artus* ſuos, *ne jam durum tempus advenerit dandarum pœnarum, propter aliquod* facinus *commiſſum* ab iis *turpiter, aut dictum arroganter? Item quando magnus impetus venti validi agitat per pelagus ſuper undas gubernatorem claſſis cum legionibus ſuis ingentibus ſimiliter & cum Elephantis, nonne is votis petit pacem Deorum, atque me-*

ANNOTATIONES.

1211. *Ecquænam.*] Num aliqua; Sic v. 1208.

Genitalis.] Genitabilis, primordialis.

1212. *Ecquæ finis.*] Num aliqua finis. Sic ubique paſſim uſurpat vocem *finis* in fœminino genere. lib. 1. v. 108. 551. lib. 2. v. 512. lib. 3. v. 1035. &c.

Quoad.] Quam uſque ad finem.

Mœnia Mundi.] Ambitus cœli; cœlum. Sic lib. 1. v. 74. 1094. lib. 2. 1043.

1213. *Taciti.*] Cæci & incogniti nobis.

1215. *Labentia.*] Sup. mœnia Mundi, v. 1212.

1218. *Conrepunt.*] Correpunt; hoc eſt, collabuntur, contrahuntur, & in unum coguntur.

1220. *Murmura.*] Tonitrua Sic v. 1192.

1222. *Conripiunt.*] Contrahunt, coguntur in unum.

Perculſi.] Alii *percuſſi*. Idem.

1224. *Pœnarum.. ſolvendi.*] Hoc eſt, ſolvendarum pœnarum, vel ſolvendi pœnas. Sic loquuntur paſſim Terent. Plaut. & Sueton. in Octav. ſub finem: *Iiſdem etiam opulum in conſpectu ſuo præbuit, permiſſâ unò exactâ jocandi licentiâ, diripiendique pomorum & obſoniorum, rerúmque miſſilium.*

Adactum.] Scilicet, ad eos: jam advenerit.

1226. *Endoperatorem.*] Vel *Induperatorem*, hoc eſt, Imperatorem, Gubernatorem. lib. 4. v. 964.

Verrit.] Impellit, jactat, agitat. l. 1. v. 280.

1228. *Divûm.*] Divorum; Syncope eſt.

Ventorum pavidus paces, animáſque ſecundas?
Nequicquam; quoniam violento turbine ſæpè
Correptus nihilò fertur minùs ad vada lethi.
Uſque adeò res humanas vis abdita quædam
Obterit, & pulcros faſces, ſævâſque ſecures
Proculcare ac ludibrio ſibi habere videtur.
Denique, ſub pedibus tellus cùm tota vacillat,
Concuſſæque cadunt urbes, dubiæque minantur,
Quid mirum ſi ſe temnunt mortalia ſecla?
Atque poteſtates magnas, miráſque relinquunt
In rebus vires Divûm, quæ cuncta gubernent?
Quod ſupereſt, æs, atque aurum, ferrúmque repertum eſt,

INTERPRETATIO.

tuens quærit ſuis precibus tranquillitates ventorum, & flatus faventes? Sed fruſtrà: namque plerunque abreptus vehementi tempeſtate rapitur tamen ad brevia mortis. Adeò verum eſt, quòd potentia quædam occulta confundit res humanas, & videtur conterere quaſi pedibus *præclaros faſces, & crudeles ſecures, & habere hæc ſibi contemtui.* *Tandem ubi terra tota tremit ſub pedibus & oppida quaſſata ruunt, & infida minitantur, quid mirum ſi homines contemnunt ſe ipſos? Et concedunt rebus potentes virtutes & admirabiles potentias Deorum, quæ regant res omnes in Univerſo Mundo? Quod reliquum videtur ſupereſſe, æs & aurum, & ferrum inventum eſt,*

ANNOTATIONES.

Quæſit.] Orat, quærit. Feſtus, *Quæſo ſignificat idem quod rogo. Quæſere tamen Ennius pro quærere poſuit.*

1229. *Animáſque ſecundas.*] Ventóſque ſecundos. Sic Horat. od. 12. lib. 4.

Impellunt animæ lintea Thraciæ.

1231. *Conreptus.*] Antiquitùs pro *correptus*. Sic v. 1218. 1222. *conrepunt* & *conripiunt*, pro *correpunt*, & *corripiunt*.

Ad vada lethi.] Ad mortem. Metaphora ducta à brevibus, ad quæ naves appulſæ colliduntur & pereunt.

1232. *Vis abdita.*] Potentia occulta, virtus cæca, & ignota hominibus. Mirum, quòd poëta noſter, vim Deorum negans, tamen potentiam abditam, occultam, & ſecretam agnoſcit, quæ res humanas obterat. Quaſi verò vis ea abdita alia ſit, quàm Dei potentia.

1233. *Faſces ſævâſque ſecures.*] Hæc erant Magiſtratuum Romanorum inſignia, ut monui jam lib. 3. v. 1011. Per hæc autem inſignia notat ipſos honores & magiſtratus, & dignitates.

1237. *Se temnunt, &c.*] Sibi diffidunt, & ad Deos confugiunt ſuæ imbecillitati diffidentes.

Mortalia ſecla.] Homines, genus humanum, v. 1168.

1239. *Divûm,*] Divorum; ſyncope eſt.

1240. *Quod ſupereſt, æs atque aurum.*] His 40. v. jam de primâ Metallorum inventione docet. Narrat autem quomodo ferrum, plumbum, æs, argentum & aurum & cætera metalla fortuitò fuerint reperta. Vult enim ea reperta fuiſſe primùm incendio ſylvarum; ſive ignis, qui ſylvas cremaverit, è cœlo miſſus; ſive ab hominibus illatus. Namque ſcilicet primùm hoſtes igne circumvenire atque exterrere ſolebat olim priſca gens hominum. Deinde paſtores providi, dum ſaltus expedire volebant ad pinguia paſcua, telluris viſcera denudabant igne. Tertiò venatores primitùs non retibus ſepiebant ſylvas, ſed foveâ & igne. Hinc fortuito caſu ſylvas incenſas fuiſſe vult; quarum incendio terræ viſcera concalefacta ac fuſa fuiſſe ait in æs, in argentum, in aurum, in plumbum, in ferrum, inque cætera metalla pro variis terræ viſceribus ac venis. Quam ſententiam confirmat Ariſtotelis iſtud libro περὶ θαυμας. ἀκουσ. *Aiunt in Hiſpaniâ, ſylvis incenſis à quibuſdam paſtoribus, & terra materiâ concalefactâ, perſpicuè argen-*

Et ſimùl argenti pondus, plumbíque poteſtas,
Ignis ubi ingentes ſylvas ardore cremârat
Montibus in magnis; ſeu cæli fulmine miſſo;
Sivè quòd inter ſe bellum ſylveſtre gerentes,
Hoſtibus intulerant ignem formidinis ergò:
Sivè quòd inducti terræ bonitate volebant
Pandere agros pingues & paſcua reddere rura:
Sivè feras interficere & diteſcere prædâ.
Nam foveâ atque igni priùs eſt venarier ortum,
Quàm ſepire plagis ſaltum, canibúſque ciere.
Quidquid id eſt, quâcumque è causâ flammeus ardor
Horribili ſonitu ſylvas exederat altas
Ab radicibus, & terram percoxerat igni,
Manabat venis ferventibus in loca terræ

INTERPRETATIO.

& unà vis ingens argenti, & vis plumbi, ſimùl atq; ignis combuſſerat magnas ſylvas in magnis montibus, ſive ille ignis ortus *ſit ex librato fulmine cœli: ſeu, quia* homines *facientes inter ſe bellum ſylveſtre eò portaverant ignem ad* incutiendum *terrorem* ſuis *hoſtibus: ſeu quia attracti fertilitate telluris cupiebant prolatare arva fertilia, & efficere agros frugiferos: ſeu* quia volebant *occidere feras; & locupletari prædâ. Namque natum eſt venari igne atque foſſâ, priuſquàm circumcludere ſylvam retibus, & agitare canibus* feras. *Quidquid ſit, per quamcunque rationem ignea flamma conſumſerat funditùs ab radicibus ſylvas horrendo ſtrepitu* crepitans, *& coxerat tellurem igne, rivulus argenti, & auri, æris pariter, & plumbi, cum*-

ANNOTATIONES.

tum in eâ regione fluxiſſe: &, aliquanto pòſt tempore terra motu ſubſecuto & locis diſciſſis, ingentem vim argenti coactam eſſe. Quæ res etiam Maſſilienſibus vectigalia peperit non parva. Sed de primis metallorum inventoribus lege Georg. Agricolam lib. 1. de metall. Itaque mortales primùm delectati nitore metallorum, quæ in foveas, ac lacunas fluebant, mox experti ſunt eorum duritiem, eáque deſtinârunt in varios uſus. Repudiârunt verò tunc aurum, atque argentum, ut potè molliora, & ictibus inferendis magis inepta. Verùm.

Nunc jam et æs. aurum in ſummum ſucceſſit honorem:
Sic volvenda ætas commutat tempora rerum, &c.

1242. *Ignis ubi ingentes ſylvas, &c.*] Quod his 3. v. ait de fortuito ignis caſu idem jam docuit ſuprà v. 1090. & ſeqq.

1244. *Gerentes.*] Sup. homines. Nec mirum ſi primùm homines igne bellum inter ſe inferebant, qui priùs in uſu fuerit, quàm ferrum, aut æs, & arma, quibus poſteà pugnatum eſt.

1245. *Formidinis ergò.*] Terroris inferendi causâ. Vox *ergo* valet idem quod χάριν, ait Feſtus.

1246. *Sive quòd inducti, &c.*] Ita olim pinguia reddebant arva paſtores. Virg. 1. Georg. v. 84.

Sæpè etiam ſteriles incendere profuit agros,
Atque levem ſtipulam crepitantibus urere flammis, &c.

Sic Plin. lib. 18. c. 30. & Horat. lib. 2. Epod. 2.

1249. *Venarier.*] Poëticè, pro *venari.* *Ortum eſt.*] Cœptum eſt, natum eſt. Sic lib. 4. v. 848.

1250. *Plagis.*] Plaga, penult. brevi, ſumitur vel pro *regione* & *loco*: vel pro *retibus*, & *laqueis*, ut hîc à Lucretio, & paſſim à Virg. Ovid. & aliis. Penultimâ verò longâ, ſumitur pro *vulnere.*

1252. *Altas.*] Alii *altis.* Idem ſenſus.

Concava conveniens argenti rivus & auri ,
Æris item & plumbi Quæ cùm concreta videbant
Poſteriùs claro in terris ſplendere colore,
Tollebant nitido capti lævíque lepôre;
Et ſimili formata videbant eſſe figurâ ,
Atque lacunarum fuerant veſtigia cuique.
Tum penetrabat eos poſſe hæc liquefacta calore
Quamlibet in formam & faciem decurrere rerum ,
Et prorſùm quamvis in acuta ac tenuia poſſe
Mucronum duci faſtigia procudendo ,
Ut ſibi tela parent , ſylváſque excidere poſſint ,
Materiam lævare , dolare , & radere tigna ,
Et terebrare etiam , ac pertundere , pérque forare.
Nec minùs argento facere hæc , auróque parabant ,
Quàm validi primùm violentis viribus æris ;
Nequicquam ; quoniam cedebat victa poteſtas ,
Nec poterat pariter durum ſufferre laborem.
Nam fuit in pretio magis æs , aurúmque jacebat
Propter inutilitatem hebeti mucrone retuſum.
Nunc jacet æs , aurum in ſummum ſucceſſit honorem.

INTERPRETATIO.

fluens in cavata loca telluris effluebat è venis ebullientibus terra quæ metalla *cùm* illi ptimi homines *cernebant lucere ſplendore lucido , poſtquàm congelata* erant *in terris, colligebant* ea , *ducti clarâ & lævigatâ venuſtate* illorum. *Et obſervabant* ea *figurata eâdem formâ , quâ ſigna foſſarum erant* formata *cuique. Poſteà veniebant iis in mentem hæc* metalla *reſoluta igne poſſe diffluere in quamlibet figuram & ſpeciem rerum , & tundendo poſſe deduci omninò in acumina cuſpidum quamtumvis exilia & paracuta , ut* ex iis *faciant ſibi jacula , & queant reſecare ſylvas , & extenuare materiam, polire & complanare , atque etiam perforare , & percutere & terebrare trabes. Nec minùs tentabant facere hæc* omnia ope *argenti & auri , quàm priùs* tentaverant *viribus validis duri æris ;* ſed *fruſtrà ; quia* vis auri & argenti *ſuperata cedebat , nec valebat æqualiter perferre violentum laborem.* Etenim primùm *æs fuit magis in pretio , & aurum ſpernebatur ob* ſuum *vanum uſum ,* quia *obtuſum* erat *retuſo acumine. Hodie* verò *æs ſpernitur , & aurum ſubſtituitur in magnum pretium.*

ANNOTATIONES.

1261. *Tum penetrabat eos.*] Hoc eſt, tum veniebat eis in mentem. Tum ſibi perſuadebant.

1263. *Quamvis.*] Hoc eſt, quantumvis.

1265. *Tela.*] Non *jacula* ſolùm , ſed & cætera *inſtrumenta* apta ad dolandum, lævandum , radendum , perforandum , &c. Sic v. 1350.

1266. *Dolare*] Alii *dolere.* Utrumque *dolo , as ,* & *doleo , es* antiquitùs dictum volunt Nonius , & alii. Hinc *dolabrum.* Sic autem Lambinus reſtituit rectè hunc verſum , cùm Pareus & alii legant,

Materiámque dolere , lævare , & radere tigna.

Nimirùm hunc pedem creticum eſſe volunt. Quod alibi paſſim Lucretio familiare obſervatur.

1267. *Pérque forare.*] Tmeſis, *perforaréq :.*

1270. *Victa poteſtas.*] Sup. auri & argenti. Utrumque enim ære ac ferro mollius eſt.

1272. *Nam fuit in pretio magis æs.*] Nimirùm , quia ſolidius & durius auro.

1273. *Propter inutilitatem.*] Quia aurum mollius eſt ære ac ferro.

Sic

Sic volvenda ætas commutat tempora rerum;
Quod fuit in pretio, fit nullo denique honore.
Porrò aliud ſuccedit & è contemtibus exit,
Inque dies magis appetitur; florétque repertum
Laudibus, & miro eſt mortales inter honore.
Nunc tibi quo pacto ferri natura reperta
Sit, facile eſt ipſi per te cognoſcere, Memmi.
Arma antiqua, manus, ungues, dentéſque fuerunt,
Et lapides, & item ſylvarum fragmina, rami;
Et flammæ atque ignes, poſtquàm ſunt cognita primùm.
Poſteriùs ferri vis eſt, ærîſque reperta.
Et prior æris erat, quàm ferri cognitus uſus:
Quò facilis magis eſt natura & copia major.
Ære ſolum terræ tractabant, æréque belli
Miſcebant fluctus, & volnera vaſta ſerebant;
Et pecus atque agros adimebant. Nam facilè ollis

INTERPRETATIO.

Ita ævum mobile mutat ætates rerum; quod fuit in honore primùm, id *posteà fuit in nullo pretio. Deinde aliud ſequitur. & egreditur è deſpectu & in dies magis cupitur, & inventum celebratur honoribus & eſt pretio admirabili apud homines. Jam verò haud difficile eſt* tibi, *ô Memmi, noſcere per teipſum, quo modo natura ferri fuerit inventa. Priſtina* hominum *arma fuerunt, manus, unges, & dentes, & ſaxa, & pariter rami*, quæ ſunt *fragmina ſylvarum; & flamma & ignes, ſimulatque nota fuerunt. Poſteà poteſtas ferri, & æris* fuit *reperta. Et uſus æris prior notus erat, quàm* uſus *ferri: eò quòd natura* æris *facilior eſt, & abundantia* ejus *copioſior.* Priſci homines *colebant agros ære, & turbabant tumultus belli ære. & interſerebant patentes plagas, & eripiebant pecudes & arva* ære. *Namque haud difficilè concedebant*

ANNOTATIONES.

1275. *Volvenda.*] Volubilis. Sic Virg. 6. Æn.

——— *Volvenda dies en attulit ultrò.*

Et Æn. 1. *Volvendis menſibus.*

1277. *Porrò aliud &c.*] Sic v. 830. & lib. 2. v. 75.

1280. *Nunc tibi quo pacto, &c.*] His 16. v. ſpecialim docet quomodo ferrum, ferríque uſum reperièrint priſci homines. Vult autem ferrum in uſum hominum vocatum eſſe ab Diſcordiâ. Quanquam illud præceſſerat æs, ut potè copioſius & tractabilius. Itaque prima mortalium arma fuerant manus, ungues, dentes, lapides, poſteà ignis, ubi cognitus fuit. Poſteriùs æs. Demùm ferrum. Quod utrumque non in unius belli uſum ſed & in agrorum culturam paratum fuit.

1281 *Ipſi* Sup. *tibi.* Alii *ipſum*, Sup. *per te.* Idem ſenſus.

Memmi.] Cui ſuum hoc opus dedicat Lucretius, lib 1. v. 27.

1284 *Ignes, poſtquàm ſunt cognita &c.*] Ignis enim non fuit cognitus unà cum hominibus natis. Unde jam ſuprà dixerat v. 951.

Necdum res igni ſcibant tractare, &c.

Et Ovid. 4. Faſt.

Æs erat in pretio, chalybs jam maſſa placebat
Eheu! perpetuò debuit illa tegi.

1288. *Solum terræ.*] Terram, agros. Sic v. 1294. & alibi paſſim.

1289 *Volnera*] Vulnera.

Serebant.] Metaphoricè. Sic Tacit. *prælia ſerere.* Sic Livius, *fugam inter ſe conſerere & manum conſerere.* Sic Plautus, Statius, & alii. Alias *ferebant*, pro *inferebant.*

1290. *Ollis.*] Illis.

Omnia cedebant armatis nuda & inerma.
Inde minutatim proceſſit ferreus enſis,
Verſâque in opprobrium ſpecies eſt falcis ahenæ;
Et ferro cœpêre ſolum proſcindere terræ,
Exæquatáque ſunt creperi certamina belli.
Et priùs eſt armatum in equi conſcendere coſtas;
Et moderarier hunc frænis, dextrâque vegere,
Quàm bijugo curru belli tentare pericla;
Et bijugo priùs eſt, quàm bis conjungere binos;
Et quàm falciferos inventum adſcendere currus.
Inde boves Lucas turrito corpore tetros
Anguimanos belli docuerunt volnera Pœni

INTERPRETATIO.

ëis, qui erant armati, *cunctas res invalidas, & infirmas. Poſteà paulatim gladius ferreus prodiit* in uſum, *& forma falcis area mutata eſt in contemtum, &* homines *inceperunt ſcindere ſuperficiem telluris ferro, & pugna belli ancipitis æquata ſunt* pariter ferro. *Et* inventum *eſt* hominem *armis inſtructum aſcendere in coſtas equi, & regere hunc* equum *loris, & movere dextrâ, antequàm adire diſcrimina belli curru tracto duobus equis & repertum eſt jungere* duos equos *currui antequàm* jungere *quatuor* equos, *& quàm conſcendere currus armatos falcibus. Poſteà Carthaginenſes edocuerunt juvences Lucas, horrendos turrito corpore, & anguimanos, recipere*

ANNOTATIONES.

1292. *Ferreus enſis.*] Sic Virg. 1. Georg.
Et curva rigidum faltes conflantur in enſem.

1295. *Creperi.*] Dobii, ancipitis. Nonius, & Feſtus, *Creperum, dubium; unde increpitare quia maledicta forè incerta & dubia ſunt.* Et Varro lib. 5. de ling. lat. *Crepuſculum ſignificat dubium; ab eo res dubia crepera dicta, quòd crepuſculum, dies etiamnum ſit, an jam nox, multis dubium eſt.*

1296. *Et priùs eſt armatum, &c.*] His 53.. v. ſeqq. ex occaſione varias bellandi artes enumerat. Ac primùm quidem 5. v. prioribus docet priùs ex equo pugnatum eſſe inter homines. quàm ex bijugo, ſeu ex curru duobus equis tracto: atque priùs inventum eſſe curru bijugo pericula belli tentare, quàm quadrigis uti, falciferiſque curribus.

Armatum.] Sup. hominem, aot militem. Ita Pareus & alii. At Lambinus *Repertum.*

In equi coſtas.] In equom.

1297 *Vegere.*] Incitare, impellere, movere, vegetare. Lambinus legit *vigere.*

1299. *Bijugo*] Curru à duobus equis tracto,

Bis binos.] Sup. equos. Hoc eſt, quadrigis uti.

1300. *Falciferos... currus.*] De quibus lib. 3. v. 642.

1301. *Inde boves Lucas, &c.*] His 6 vs ſubſeqq. docet poſteriùs adhibitos fuiſſe Elephantos in prælio. Namque per *boves lucas* intelligit poëta Elephantos, quos *Italia*, inquit Plin. lib. 8. *primùm vidit Pyrrhi Regis bello; & boves Lucas appellavit in Lucanis viſos anno urbis* CCCCLXXII. Varro tamen lib. 6. de ling. lat. putat Elephantos illos à Romanis dictos *Boves Lucas à luce*; quia longè relucebant propter inauratos clypeos, quibus ornatæ erant turres, quas dorſo gerebant ii. Hinc poëta dixit: *Turrito corpore tetros,*

1302. *Anguimanos.*] Quippè quibus proboſcis, quam manum Elephantórum vocant, flexilis ſit, volubilis, plicabilis; & locom maouum teneat. Cicero 2. de nat. Deor. *Manus etiam data Elephantis.* Hos itaque primùm in Lucaniâ Pyrrhus; poſteà Annibal in Africâ ad-

Sufferre, & magnas Martis turbare catervas.
Sic aliud ex alio peperit Diſcordia triſtis,
Horribile humanis quod gentibus eſſet in armis;
Inque dies belli terroribus addidit augmen.
Tentârunt etiam tauros in mœnere belli,
Expertíque ſues ſævos ſunt mittere in hoſtes:
Et validos Parthi præ ſe miſêre leones
Cum ductoribus armatis, ſævíſque magiſtris,
Qui moderarier his poſſent, vincliſque tenere.
Nequicquam; quoniam permixta cæde calentes
Turbabant ſævi nullo diſcrimine turmas,
Terrificas capitum quatientes undique criſtas.
Nec poterant equites fremitu perterrita equorum
Pectora mulcere, & frænis convertere in hoſtes.
Inritata leæ jaciebant corpora ſaltu
Undique, & advorsùm venientibus ora patebant:
Et nec opinantes à tergo diripiebant,
Deplexæque dabant in terram volnere victos,

INTERPRETATIO.

plagas belli. & permiſcere ingentes turbas Martis. Ita Diſcordia mœſta procreavit rem aliam ex aliâ, quæ eſſet horrenda humano generi in armis. Et adjunxit de die in diem augmentum horroribus belli. Homines *quoque conati ſunt* uti *juvencis in uſu belli, & tentaverunt mittere atroces apros in hoſtes; & Parthi agitaverunt antè ſe fortes leones cum ductoribus armatis, & pugnacibus dominis; qui quirent regere illos. & retinere catenis. Sed fruſtrà; quia ferventes ſtrage confuſâ perturbabant, ut potè acres, catervas ſine ullâ diſtinctione, concutientes undique jubas horridas capitum* ſuorum. *Neque equites valebant permulcere pectora equorum terrefacta rugitu* leonum, *nec leris vertere* illa *adversùs hoſtes. Leæ mittebant undique ſaltu* ſua *corpora exaſperata, & rictus* earum *inhiabant iis, qui contrà accedebant: & arripiebant à tergo illos qui non prævidebant. & ſoluta affligebant ad terram eos, quos plagâ*

ANNOTATIONES.

verſùs Romanos eduxerunt.

Pœni.] Carthaginenſes, nempè duce Annibale, ut jam monebam.

1304. *Aliud.*] Alii *alid*, ut alibi paſſim, metri causâ.

1307. *Tentârunt etiam tauros, &c.*] His 42. v. poſterioribus docet etiam in prælio adhibitos fuiſſe Tauros, Leones. & Apros. Quos tamen ait magis dominorum detrimento fuiſſe, quàm uſui. Neque enim cæde jam permiſtâ calentes ſæviebant in ſolos hoſtes, ſed & retroverſi diripiebant ſuos dominos.

Permiſtáſque dabant equitum peditúmque ruinas,

Mœnere.] Munere, ſic lib. 1, v. 33.

1308. *Sues ſævos.*] Apros.

1311. *His.*] Sup. *Leonibus.* Verbum igitur *moderari* regit etiam dativum. Quanquam alii legunt meliùs *Hos.*

1312. *Cæde calentes.*] Sic lib. 3. v. 643.

1314. *Terrificas capitum, &c.*] Sic lib. 2. v. 632.

1315. *Fremitu.*] Sup. Leonum, hoc eſt, rugitu.

Pectora equorum.] Equos.

1317. *Inritata.*] Irritata. Sic lib. 4. v. 1039. & lib. 6. v. 680.

Leæ.] Leonum ſunt fœminæ.

1318. *Adverſùm.*] Adversùm, contrà.

Patebant.] Alii *petebant.* Utrumque benè.

1320. *Deplexæque.*] Sup. *Leæ.* Hoc eſt, Ei deligatæ ac ſolutæ vinculis.

Volnere.] Vulnere; Sic v. 1289. 1302. &c.

Morſibus adfixæ validis, atque unguibus uncis;
Jactabántque ſues tauri, pedibúſque tenebant,
Et latera ac ventres hauribant ſubter equorum
Cornibus, ad terrámque minanti mente ruebant.
At validis ſocios cædebant dentibus apri,
Tela infracta ſuo tinguentes ſanguine ſævi:
In ſe fracta ſuo tinguentes ſanguine tela;
Permiſtáſque dabant equitum peditúmque ruinas.
Nam tranſverſa feros exibant dentis adactus
Jumenta: aut pedibus ventos erecta petebant;
Nequicquam; quoniam ab nervis ſucciſa videres
Concidere, atque gravi terram conſternere caſu.
Sic, quos antè domi domitos ſatis eſſe putabant,
Effervifcere cernebant in rebus agundis,
Volneribus, clamore, fugâ, terrore, tumultu.
Nec poterant ullam partem reducere eorum;
Diffugiebat enim varium genus omne ferarum;
Ut nunc ſæpè boves templis ferro malè cæſæ

INTERPRETATIO.

attigerant, hærentes magnis morſibus, & unguibus aduncis. & tauri proſternebant apros & procalcabant pedibus, & confodiebant cornibus ſubtèr latera & ventres equorum, & animo minaci proruebant illos *ad terram. Sed apri dentibus* ſuis *fortibus occidebant ſocios* ſuos, *& furentes imbuebant* ſuo *cruore ſpicula. quæ in ſeipſis frangebantur; & faciebant confuſam cladem equitum & peditum. Namque equi obvertentes latera effugiebant ſævos morſus dentium; vel elati verberabant auras: ſed fruſtrà; ſiquidem cerneres illos abſciſſos à nervis procumbere & ponderoſo lapſu percutere humum. Itaque, quos* apros *&* tauros *credebant benè fuiſſe ſubactos domi, videbant* tamen illos *ardeſcere in rebus agendis, plagis, fremitu, fugâ, timore,* ac *perturbatione. Neque* homines *valebant revocare ullam partem illorum; namque diverſum* hoc *genus belluarum ferocium fugiebat huc illuc; velut plerunque boves effugiunt è templis. ubi*

ANNOTATIONES.

Victos.] Hoc eſt, fractos, impulſos. Ita Pareus & alii. Lambinus *vinctos*, quia ſic locutus eſt poëta lib. 1. v. 35.

1323. *Hauribant.*] Hauriebant. Sic alibi *Scibant* pro *ſciebant*.

1324. *Mente.*] Animo. Sic alibi paſſim *mentem* tribuit feris. Vel *minari mente*, hoc eſt, *vultu minaci, ac horrendo*.

1325. *Socios.*] Nempè alios apros.

Dentibus.] Gallicè, *avec leurs défenſes.*

1326. *Infracta.*] Non fracta.

1329. *Exibant.* Effugiebant, declinabant. Sic lib. 6. v. 1204. 1215. Sic Virg. 11. æn.

——— *Vim viribus exit.*

Sic Manil. lib. v. 194.

Nunc exire leves miſſas, nunc mittere palmas.

Metaphorâ ductâ à Gladiatoribus.

1333. *Quos.*] Nempè tauros atque apros.

1334. *Effervifcere.*] Ab verbo *fervo, is*, tertiæ conjug. Alii *Effervefcere*, à verbo *ferveo, es*, ſecundæ conjug. Utrunque enim fuit in uſu.

1336. *Eorum.*] Nempè taurorum, atque aprorum.

1337. *Ferarum.*] Taurorum ſcilicet ac aprorum.

1338. *Templis.*] Ita Pareus & alii complures; benè, ut patet ex ipsâ verborum interpretatione. Lambinus verò *Luca* minùs benè. Neque enim cæduntur Ele-

Diffugiunt, fera facta ſuis cùm multa dedêre.
Sic fuit, ut facerent. Sed vix adducor, ut antè
Non quiêrint animo præſentire atque videre,
Quàm commune malum fueret, fœdúmque futurum.
Et magis id poſſis factum contendere in Omni,
In variis Mundis variâ ratione creatis,
Quàm certo atque uno terrarum quolibet orbe.
Sed facere id non tam vincendi ſpe voluerunt,
Quàm dare, quod gemerent hoſtes, ipsíque perire,
Qui numero diffidebant, armíſque vacabant.
Nexilis antè fuit veſtis, quàm textile tegmen:
Textile poſt ferrum eſt; quia ferro tela paratur.
Nec ratione aliâ poſſunt jam lævia gigni
Inſilia, ac fuſi, radii, ſcapíque ſonantes.

INTERPRETATIO.

malè fuerunt mactati, poſtquàm tamen *fecerunt ſuis* dominis *multa mala crudelia. Ita* ſaltem res *potuit eſſe ut facerent. Verùm vix exiſtimo, ut* homines ubi *non potuerint mente præcognoſcere ac prævidere, quàm infortunium foret commune & turpe* ſibi. Et ratio eſt *ut queas tueri id potiùs fuiſſe peractum in Univerſo & in diverſis Mundis diverſo modo factis quàm in certo & in uno quovis orbe terrarum. Verùm, qui non fidebant* ſuo *numero, &* qui *carebant armis, voluerunt facere iſtud, non tam ſpe ſuperandi quàm facere, quod hoſtes quererentur; & ipſi* voluerunt *interire. Veſtimentum internexum priùs extitit, quàm veſtis intertexta: intertexta* verò veſtis *extitit poſt ferrum, quia tela conficitur ferro; Neque ullo alio modo jam fieri queunt politi axes textorii, fuſi, radii* textorii, *& ſcapi reſonantes* textorum.

ANNOTATIONES.

phanti. Deinde comparatio eſt.

Ceſa.] Pareus, benè. Lambinus *mactata*, vel *macta*.

1340. *Sic fuit, ut facerent.*] Sic fieri potuit, ut boves illæ malè cæſæ mala tanta facerent ſuis immolatoribus.

1342. *Fueret.*] Antiquè pro *foret*, aut *eſſet*. Sic ſuprà verſus 177. & libro 3. verſus 849. Porrò, *quàm commune malum, &c.* Hoc eſt, quàm valdè ſibi cum adverſariis hoc malum futurum eſſet commune. Vel quàm æqualiter & peræquè hæ feræ ſibi & adverſariis futuræ eſſent exitio.

1343. *In Omni.*] In Univerſo. Sic paſſim vocat Omne, τὸ πᾶν Univerſum.

1347. *Quod gemerent.*] Propter quod gemerent. Hoc eſt, dare ploratus hoſtibus. Sic Terent. in Phorm. *Vin' primùm hodiè facere, quod ego gaudeam, Nauſiſtrata, & quod tuo viro oculi doleant?*

Ipsíque.] Nimirùm ii, qui feras in prælio adhibuerunt diffidentes numero, aut armis vacantes.

1349. *Nexilis antè fuit, &c.*] His jam 11. v. docet poſt ferri inventionem tantùm repertas eſſe nexiles & textiles veſtes; quia utraque ferro paratur. Antè verò amiciebantur homines pellibus animalium. Studium autem imprimis virile fuit, lanam facere, ac lanæ fila texere, quia viri ſolertiores ſunt fæminis, donec Agriculturæ operam daturi fæminas lanificio ſubrogârunt.

1350. *Tela.*] Sing. Ita Pareus & alii complures. Lambinus, *tela parantur.* Tela plur. Hoc eſt *inſtrumenta*, quibus veſtis nexilis & textilis conficitur.

1352. *Inſilia.*] Pareus & alii. Inſile autem axis eſt textorius, circà quem tela volvitur. Lambinus legit, *Inſubula*. Idem.

Radii.] Gallicè, *Navette de Tiſſerant.*

Scapi. Scapus inſtrumentum eſt, quo tela percutitur & condenſatur.

Mmm iij

Et facere ante viros lanam Natura coëgit,
Quàm muliebre genus; (nam longè præſtat in arte,
Et ſolertius eſt multò genus omne virile:)
Agricolæ donec vitio vertêre ſeveri,
Ut muliebribus id manibus concedere vellent;
Atque ipſi potiùs durum ſufferre laborem,
Atque opere in duro durarent membra manúſque.
At ſpecimen ſationis, & inſitionis origo,
Ipſa fuit rerùm primùm Natura creatrix;
Arboribus quoniam baccæ, glandéſque caducæ
Tempeſtiva dabant pullorum examina ſubter.
Inde etiam lubitum eſt ſtirpes committere ramis;
Et nova defodere in terram virgulta per agros.

INTERPRETATIO.

Et Natura ſubegit potiùs mares facere lanam, quàm ſexum fœmininum; (etenim ſexus maſculinus multò magis excellit in hâc arte, & longè ingenioſior eſt, quàm fœmininus:) *uſquedùm auſteri agricultores dederunt vituperio, ita ut cuperent permittere iſtud manibus fœmininis, & ipſi mallent exercere opus magis arduum, & firmare artus & manus in labore firmiori. Verùm ipſa Natura parens rerum fuit primò documentum & auctrix ſerendi & inſerendi; ſiquidem baccæ & glandes cadentes* ex *arboribus ſubminiſtrabant fœtus tempeſtivos* arborum *pullulantium. Poſteà quoque placuit inſerere ramis* feraces *ſurculos & demittere* altiùs *in terram recentia virgulta per arva.*

ANNOTATIONES.

1359. *Opere in duro.*] In agris colendis, in opere ruſtico faciendo.

Durarent.] Dura & calloſa membra redderent. Gallicè *s'endurcir au travail.*

1360. *At ſpecimen ſationis, &c.*] His 18. v. docet de primâ agriculturâ, cujus rudimenta prima oſtendit hominibus ipſa Natura; quandoquidem decidui arborum fructus ſuo tempore pullulare ac creſcere in virgas videbant, quas & tranſplantare, & inſerere diverſis arboribus auſi ſunt. Interim variâ culturâ terram cicurabant, quæ multo cum fœnore dulces fœtus ex agreſtibus rependebat. Relegabant inſuper ſylvas ac ſaltus in ſummos montes; ſubſtituebant campos, & colles, in quibus extendebant prata, lacus, rivos ac ſegetes, oleas etiam ex ordine diſponebant, ſicut jam multis in locis cernere licet longos arborum tractus diſpoſitos, variiſque modis diſtinctos.

Specimen.] Documentum, exemplum.

1362. *Baccæ.*] Plur. vox eſt, quæ diverſorum fructuum genera ſignificat, ut Lauri, olivæ, palmæ, corni, myrti, & aliarum id genus arborum.

Caducæ.] Deciduæ, lapſæ.

1363. *Pullorum examina.*] Fœtus arborum pullulantium. *Examina* dicuntur propriè de apibus.

1364. *Stirpes committere ramis.*] Unum hoc eſt è pluribus inſitionis genus. Gallicè, *greffer en fente.* Sed de variis modis, quibus arbores naturaliter & artificioſè proveniunt, conſule Virgilium lib. 2. Georg. ab initio. Is enim docet arbores naturaliter tribus modis concreſcere. I. Sponte, ut ſiler & geniſtæ; populus & ſalices, II. ſemine, ut caſtaneæ, quercus, & æſculus. III. radice, ut ceraſus, ulmus, & laurus. Hominum verò induſtriâ docet arbores procreari poſſe ſeptem modis.

I. Cùm ſtolones unà cùm radicibus avulſis ex arborum corporibus mandantur ſcrobibus.

II. Cùm trunci ſeu ſtipes unà cùm radicibus aut etiam ſudes fiſſæ, aut valli acuti defodiuntur in terram. Su-

Inde aliam atque aliam culturam dulcis agelli
Tentabant, fructúſque feros manſueſcere terrâ
Cernebant indulgendo, blandéque colendo.
Inque dies magis in montem ſuccedere ſylvas
Cogebant, infráque locum concedere cultis:
Prata, lacus, rivos, ſegetes, vinetáque læta
Collibus, & campis ut haberent: atque olearum
Cærula diſtinguens inter plaga currere poſſet
Per tumulos, & convalles, campóſque protuſa:
Ut nunc eſſe vides vario diſtincta lepôre
Omnia, quæ pomis interſita dulcibus ornant;
Arbuſtíſque tenent felicibus obſita circùm.
At liquidas avium voces imitarier ore
Antè fuit multò, quàm lævia carmina cantu

INTERPRETATIO.

Poſteà experiebantur diverſum cultum grati agri, & videbant exercendo, & molliter excolendo terram *fruges agreſtes dulceſcere è terrâ. Et de die in diem magis faciebant ſaltus* ſylveſtres *ſurſùm cedere in montes, & relinquere inferiorem locum culturis; ut haberent* in *collibus &* in *campis prata, lacus, rivulos, frumenta, & grata vineta: & ut tractus cærulens olivarum diſcernens* quæque *quiret interlabi prolata per agros, per convalles, & per colles: veluti hodiè cernis cuncta diſcreta diversâ venuſtate, quæ intermiſcent & decorant* paſſim *mitibus pomis, & occupant circumſata feracibus arboribus. Sed longè priùs fuit æmulari ore claras loquelas volucrū, quàm mortales*

ANNOTATIONES.

dos autem in formam crucis findi ſolent cùm infodiuntur; unde Virg. 2. Georg. v. 25. vocat eas *quadrifidas*.

III. Cùm rami in modum arcûs curvati, nec ab arboribus reſecti, demittuntur in terram & infodiuntur. Quæ propagatio vitis eſt.

IV. Cùm arbuſculæ unà cùm terrâ, quæ circumtegit illas, in alium locum transferuntur.

V. Cùm ſurculus amputatus è ſummâ arbore in terram defoditur, etiamſi nihil habeat radicis.

VI. Cùm caudex olivæ carens omni radice ſectúſque per medium in partes plures infoditur.

VII. Cum rami arboris unius inſeruntur alteri arbori. Quæ vera inſitio eſt, cujus duplex tamen genus eſt. Alterum dicitur *inoculatio*; Gallicè *greffer en ecuſſon*. Alterum *inſitio*, Gallicè, *greffer en fente*. Virg. 2. æn. v. 73. & ſeqq.

Nec modus inſerere atque oculos imponere ſimplex, &c.

Aut rurſùm enodes trunci reſecantur & altè.

Finditur in ſolidum cuneis via, deinde feraces.

Plantæ immittuntur, &c...

1368. *Indulgendo.*] Exercendo, colendo ſuaviter. Sic Virg. 2. Georg.

1369. *Succedere.*] Surſùm cedere, aſcendere.

1370. *Infrà locum.*] Hoc eſt, locum inferiorem.

1373. *Inter plaga currere.*] Tmeſis; *intercurrere*.

1377. *Obſita circùm.*] Circumſata.

1378. *At liquidas avium, &c.*] His jam 44. v. docet de primis Muſicæ rudimentis. Vult itaque Lucretius deſides homines & admirabundos ſtuduiſſe primùm ore atque ſibillis imitari modulos avium. Poſt verò, vento monſtrante viam, atque agitante aridas cicutæ ferulas, ac arundines cavas, obſervâſſe illa reſonare: hinc deciſas cicutas inflare cœpiſſe, donec ſolidiori è materiâ dulciſonam compegerint tibiam;

Concelebrare homines poſſent, auréſque juvare.
Et Zephyri cava per calamorum ſibila primùm
Agreſtes docuêre cavas inflare cicutas.
Inde minutatim dulces didicêre querelas,
Tibia quas fundit digitis pulſata canentum;
Avia per nemora, ac ſylvas ſaltúſque reperta,
Per loca paſtorum deſerta, atque otia dîa.
Sic unum quidquid paulatim protrahit ætas
In medium, ratióque in luminis eruit oras.
Hæc animos ollis mulcebant, atque juvabant
Cum ſatiate cibi. Nam tum ſunt omnia cordi.
Sæpè itaque inter ſe proſtrati in gramine molli
propter aquæ rivum, ſub ramis arboris altæ;
Non magnis opibus jucundè corpora habebant;

INTERPRETATIO.

quirent celebrare verſus cantu, & delectare aures. Et Zephyri primò edocuerunt per concava murmura arundinum ruſticos inflare calamos concavatos. Hinc paulatim edidicerunt ſuaves queſtus, quos fiſtula percuſſa digitis cantantium reddit, quæ quidem *inventa* fuit in mediis *ſylvis inviis*, *& nemoribus & ſaltibus*. *& in locis deſertis paſtorum, atque in divinis otiis, Ita ætas ſenſim profert in lucem, & ſolertia* hominum *educit in regiones lucis quamlibet rem. Hæ res demulcebant* priſcis *illis hominibus mentes, & delectabant cum ſatietate ciborum. Etenim tunc temporis hæ res cuncta placent. Igitur plerumque jacentes ſimùl in tenerâ herbâ juxtà rivulum aquæ. ſub frondibus proceræ arboris, benè curabant corpora* ſua *ſine magnis divitiis; præcipuè quando*

ANNOTATIONES.

cujus ad ſonitum ſaltabant incompoſitè, ſéque parabant ſaturi ad ſomnum, vel ſomnum eludebant. Quod & tempore ſuo facete vigiles queruur. Habet enim, inquit, neſcio quam gratiam obvia rerum novitas, quæ præteritarum rerum æſtimationem deterit. Sic odium glandis cepit homines, ut gulæ indulgerent: ſic herbas ſpreverunt, ut mollibus & auratis cubilibus decumberent: ſic pelles depoſuerunt, ut purpureas veſtes induerent.

Liquidas.] Claras. lib. 2. v. 145.

1380. *Auréſque juvare.*] Auréſque delectare. Sic v. 1389. & 1406.

1381. *Et Zephyri cava, &c.*] Hoc eſt. Et Favonii docuerunt ruſticos inflare cicutas ex eo, quòd calami ab iis agitati ſibilos edebant.

1382. *Cicutas.*] Calamos, cannas. Sic lib. 4. v. 590.

Unico ſæpè labro calamus percurrit hiantes.

1386. *Dia.*] Divina, dulcia. Sic v. 942. *dia pabula.* lib. 2. v. 172. *dia voluptas, &c.*

1387. *Sic unum, &c.*] Hi 2. v. repetuntur v. 1453.

Quidquid.] Quidque. Sic v. 771. & alibi paſſim.

1388. *In medium.*] In publicum, in lucem, palàm.

1389. *Hæc animos ollis, &c.*] Hoc eſt, his cantibus rudes illi homines mulcebantur ac delectabantur eo ipſo tempore, quo epulabantur, & ſatiabantur. Vel, unà cum cibo, quo ſatiabantur, agreſti Muſicâ animos ſuos oblectabant.

1390. *Satiate.*] Satietate. Utrumque enim dicitur, *ſatias, atis*: *ſatietas, atis*, lib. 2. v. 103

Sunt cordi.] Hoc eſt, ſunt grata.

1391. *Sæpè itaque inter ſe, &c.*] Hi 5. v. poſiti ſunt ferè iidem lib. 2. v. 29 & ſeqq. Conſule annotationes noſtras ibid.

Præſertim

Præſertim cùm tempeſtas ridebat, & anni
Tempora pingebant viridantes floribus herbas.
Tum joca, tum ſermo, tum dulces eſſe cachinni
Conſuerunt; agreſtis enim tum Muſa vigebat:
Tum caput, atque humeros plexis redimire corollis,
Floribus, & foliis Laſcivia læta monebat;
Atque extrà numerum procedere membra moventes
Duriter, & duro terram pede pellere matrem.
Unde oriebantur riſus dulcéſque cachinni,
Omnia quòd nova tum magis hæc & mira vigebant.
Et vigilantibus hinc aderant ſolatia ſomni,
Ducere multimodis voces, & flectere cantus,
Et ſuperà calamos unco percurrere labro.
Unde etiam vigiles nunc hæc accepta tuentur,
Et numerûm ſervare genus didicêre; neque hilò
Majore intereà capiunt dulcedine fructum,
Quàm ſylveſtre genus capiebat terrigenarum.

INTERPRETATIO.

tempus arridebat, & tempeſtates anni conſpergebant floribus virentia gramina. Tunc ludi, tunc colloquia, tunc grati riſus ſoliti ſunt eſſe; namque tunc ruſtica Muſa florebat: tunc hilaris mollities admonebat circumcingere caput & humeros coronis circumplexis & floribus & frondibus; & agentes ſuos *artus incompoſitè progredi firmiter & firmo pede percutere tellurem parentem. Quâ ex re riſus, & grati joci naſcebantur,* eo *quòd hæ res tunc temporis recentiores, & admirabiliores erant. Atqui etiam inde ſolatia* dulcia *ſoporis naſcebantur vigilantibus,* ita *variis modis proferre voces, & movere cantus, & pervadere aduncis labiis ſuper cannas. Inde vigilantes quoque* homines *hodiè obſervant has res. & edidicerunt conſervare modum numerorum; neque interim percipiunt utilitatem majori* cum *voluptate,*

ANNOTATIONES.

1395. *Tempora anni.*] Nempè Ver & Æſtas.

1398. *Redimire corollis.*] Reſpicit Poëta ad corollarum ejus ſeculi in conviviis luxum, quibus non modò vina & calices coronare mos erat, verumetiam capita, colla, ipſóſque adeò humeros diſcumbentium. Quò ſpectat etiam illud Tibulli.

Et capite & collo mollia ſerta gerat.

1399. *Laſcivia.*] Mollities, laſciva voluptas.

Monebat.] Quidam legunt, *jubebat.*

1400. *Extrà numerum.*] Hoc eſt, non in numerum, incompoſitè. Cui opponitur, *in numerum*, vel *ad numerum*, lib. 4. v. 789.

1401. *Duriter.*] Antiquitùs pro *durè.* Sic Terent. in Adelph.

Factum à vobis duriter. Et in And. *parcè ac duriter agebat.*

Eſt autem *ſaltare duriter*, calcibus terram petere atque percutere, ruſticorum more.

Terram matrem.] Lib. 2. v. 598.

1404. *Hinc.*] Nimirùm ex eo, quod ſequitur, *Ducere multimodis voces. &c.*

Solatia ſomni.] Somnum. Qui enim dormire nequibant olim, eos variis cantibus & vocibus ſolabantur veteres.

1406. *Superà.*] Suprà; nimirùm in ſuperiori parte calamorum. Sic lib. 4 v. 590 ubi hic verſ. poſitus eſt.

1408. *Numerûm.*] Numerorum.

1409. *Majore.*] Alii *Majorem*, ſup. *fructum.*

1410. *Sylveſtre genus Terrigenarum.*] Homines priſci è terrâ nati, & in ſylvis primùm degentes. Sic v. 1426. & ſuprà v. 805. & ſeqq.

Nam, quod adeſt præſtò, (niſi quid cognovimus antè
Suavius), inprimis placet, & pollere videtur,
Poſteriórque ferè melior res, illa reperta
Perdit, & immutat ſenſus ad priſtina quæque.
Sic odium cœpit glandis: ſic illa relicta
Strata cubilia ſunt herbis & frondibus aucta.
Pellis item cecidit veſtis contemta ferina:
Quam reor invidiâ tali tunc eſſe repertam,
Ut lethum inſidiis, qui geſſit primus, obiret;
Et tandem inter eos diſtractum ſanguine multo
Diſperſiſſe, neque in fructum convertere quîſſe.
Tunc igitur pelles, nunc aurum & purpura curis
Exercent hominum vitam, bellóque fatigant.
Quò magis in nobis, ut opinor, culpa reſidit.

INTERPRETATIO.

quàm olim *agreſtis gens hominum è terrà genitorum percipiebat. Etenim illud, quod ſponte præſens eſt, (niſi fortè agnoverimus anteà aliquid dulcius), præcipuè arridet, & videtur valere: & ultima res fermè præſtantior videtur, & deſtruit* priſtinas *res inventas, & mutat ſenſus ad quaſlibet res præteritas. Ita faſtidium glandis incepit: ita derelicti ſunt illi* priſtini *lecti depreſſi* humi, *ornatique graminibus & foliis. Similiter pellis exuta eſt, & ſpretum eſt tegumen ferarum: quod puto tunc* temporis *inventum fuiſſe eo odio, ut* is homo, *qui prior tulit* illud, *defungeretur mortem inſidiis; & denique* puto illum *dilaceratum ſparſiſſe* tale veſtimentum *plurimo ſanguine inter* priſcos *illos* homines. *nec potuiſſe vertere* illud *in utilitatem. Itaque in illo tempore pelles cruciabant ſolicitudinibus vitam mortalium; hodiè* verò *aurum & purpura* ſollicitant eos, *& vexant bello. Quâ in re, ut puto, majus malum nobis ineſt.*

ANNOTATIONES.

1413. *Poſterior ferè, &c.*] Hoc eſt, ferè evenit, ut res poſterior ſit melior, & perdat atque ex animo deleat res priſtinas & priùs repertas.

1414. *Immutat ſenſus ad priſtina.*] Hoc eſt, faciat ut priſtina quæque minùs grata ſint & jucunda ſenſibus, quàm anteà fuerant.

1415. *Sic odium, &c.*] Rem confirmat exemplo, atque oſtendit inventis frugibus odium glandis cepiſſe mortales: inventis textilibus & purpureis veſtibus pelles fuiſſe contemtui; & ſimilia.

1418. *Quam reor invidiâ. &c.*] Hoc eſt, quam veſtem ferinam ita puto inventori ipſi fuiſſe invidioſam, ut is, qui primus eam geſſit, per inſidias ab aliis fuerit interfectus. Quippè quæ à multis cupita fuerit ac cædibus diſtracta.

1420. *Diſtractum.*] In multas partes laceratum, ſup. eum, qui primus veſtem ferinam geſſit. Aliàs, *diſtractam*, ſup. veſtem.

1421. *Diſperſiſſe.*] Contaminâſſe. Quidam legunt, *diſperiiſſe*; ſed minùs eleganter.

1422. *Tunc igitur pelles, &c.*] His 13. v. jam luxum hominum poſteriorum damnat Poëta, qui nondùm pro pellibus aut veſte ferinâ pugnent, ſed pro auro & purpurâ; cùm tamen homini ſat ſit *plebeia* veſtis, ad frigus arcendum. Valeant ergò vani labores & inanes curæ, quarum illiciis neſciunt ſibi mortales moderari. ſed ob quas vitam provehunt quaſi in altum mare, varióſque ſibi belli commovent æſtus, quos ſedare nuſquam poterunt.

Aurum & purpura.] Id eſt aurata & purpurea veſtis, ut ſeſe explicat Poëta v. 1427.

1423. *Exercent curis.*] Vexant, tranquillè vivere non ſinunt.

Frigus enim nudos ſine pellibus excruciabat
Terrigenas: at nos nil lædit veſte carere
Purpureâ, atque auro, ſigniſque ingentibus aptâ:
Dum plebeïa tamen ſit, quæ defendere poſſit.
Ergò hominum genus incaſsùm, fruſtráque laborat
Semper, & in curis conſumit inanibus ævum:
Nimirùm, quia non cognovit, quæ ſit habendi
Finis, & omninò quoad creſcat vera voluptas;
Idque minutatim vitam provexit in Altum;
Et belli magnos commovit funditùs æſtus.
At vigiles Mundi magnum & verſatile templum
Sol, & Luna ſuo luſtrantes lumine circùm
Perdocuêre homines annorum tempora verti;
Et certâ ratione geri rem, atque ordine certo.
Jam validis ſepti degebant turribus ævum;

INTERPRETATIO.

Namque frigus tunc quidem *vexabat homines filios terræ nudatos abſque pellibus. ſed non vexat nos non habere veſtimentum purpureum contextum auro & figuris magnis, modò tamen habeamus vulgare, quod queat tueri* nos à frigore. *Igitur gens humana nequicquam & in vanum ſollicitatur perpetuò. & conterit ætatem ſuam in vanis ſollicitudinibus: ſcilicet, quoniam non novit, quis modus habendi ſit, & quonſque verum gaudium prorsùs extreſcat: & ipſa paulatim produxit vitam* ſuam *in mare, & excitavit ingentes omninò procellas belli. Intereà verò Sol & Luna perenniter peragrantes vaſtum & mobilem fornicem* Cæli *ſuâ luce edocuerunt mortales tempora annorum circumagi; & rem fieri certo modo, & ſtato ordine. Tunc mortales vallati fortibus arcibus agebant vitam:*

ANNOTATIONES.

1425. *Frigus enim nudos. &c.*] Neceſſitas enim primò veſtium uſum repperit; frigoris ſcilicet arcendi causâ. Deinde luxus & voluptas provexerunt purpureas & auro inſignes atque acu pictas veſtes.

1426. *Terrigenas.*] Primos homines, quos terræ filios fuiſſe putat. Sic v. 1410. & 803.

1429. *Fruſtraque laborat.*] Quia non contentus eſt parvo ac modico, nec cognoſcit, quæ ſit habendi finis. Sic præclarè Manilius lib. 4. ab initio.

Quis tam ſollicitis vitam conſumimus annis
Torquemúrque metu, cæcâque cupidine rerum;
Æterniſque ſenes curis, dum quærimus, ævum
Perdimus; & nullo votorum fine beati
Victuros agimus ſemper, nec vivimus unquam;
Pauperiórque bonis quiſque eſt, quò plura requirit.
Nec, quod habet, numerat. tantùm quod non habet, optat. &c.

1433. *In Altum.*] In mare. Metaphora eſt, quâ vitam hominis comparat cum Oceano qui continuis æſtibus agitatur.

1435. *At vigiles mundi. &c.*] His 4. v. ſcribit Poëta mortales ex Solis & Lunæ curſu didiciſſe annorum tempora circumagi, atque in orbem redire, & ſtatos ac certos eſſe rerum ordines. Itaque in tantum brevi exercuerunt Aſtronomiam homines, ut non ſolas Siderum leges perſcrutati fuerint, ſed & ſideribus leges præſcripſerint.

Vigiles.] Sup. Sol & Luna; quippè quæ perpetuò mundum luſtrent.

Mundi.] Cæli, lib. 1. v. 74. 788. &c.

Templum Mundi.] Cœlum, v. 491. 492. & lib. 2. v. 1037.

1439. *Jam validis ſepti. &c.*] His 18. v. poſtremis docet poëta de primâ Poë-

Et diviſa colebatur, deſcriptáque tellus.
Tum mare velivolis florebat navibu' pandis :
Auxilia, & ſocios jam pacto fœdere habebant,
Carminibus cùm res geſtas cœpêre Poëtæ
Tradere, nec multò priùs ſunt elementa reperta.
Propterea, quid ſit priùs actum, reſpicere ætas
Noſtra nequit, niſi quà ratio veſtigia monſtrat.
Navigia, atque agriculturas, mœnia, leges,
Arma, vias, veſtes, & cætera de genere horum
Præmia; delicias quoque, vitæ funditùs omnes;
Carmina, picturas, & dædala ſigna polire,
Uſus, & impigræ ſimùl experientia mentis
Paulatim docuit pedetentim progredientis.
Sic unum quidquid paulatim protrahit ætas
In medium, ratióque in luminis eruit oras.
Namque alid ex alio clareſcere corde videbant
Artibus, ad ſummum donec venêre cacumen.

INTERPRETATIO.

& terra diſtincta, & terminata colebatur ab illis. *Tum pelagus floreſcebat navibus curvis & veliferis : tunc habebant auxilia & ſocios initâ amicitiâ, quando Poëtæ inceperunt mandare verſibus res factas. nec multò anteà litteræ inventæ fuerunt. Quapropter ſeculum noſtrum non poteſt videre, quid ſit factum anteà, niſi* eà viâ, *quâ ratio oſtendit veſtigia. Itaque uſus unà & experientia animi ſolertis & progredientis paulatim peredocuit ſenſim* nos *navigationem, & agriculturam, urbes, leges, arma, itinera, veſtimenta, & reliqua ejuſmodi commoda vitæ; atque etiam voluptates vitæ prorsùs omnes, & verſus, & picturam, & perpolire ſtatuas artificioſas. Ita ætas producit in lucem minutatim unam quamlibet rem, & ratio* edit eam *in regiones lucis. Etenim cernebant in artibus rem aliam elucere ex aliâ, uſque dum tandem pervenerunt ad extremum faſtigium* rerum.

ANNOTATIONES.

ſeos origine; cœperunt enim tandem Poëtæ canere facinora, hymniſque Heroas concelebrare. Qui mos hodie obſervatur etiam apud Indos, vicémque hiſtoriæ rependit. Tandem docet Poëta cæteras artes uſu & ſolertiâ hominum repertas eſſe, ita ut, quæ prior inventa fuerit ex illis, vix facilè diſcerni poſſit.

1440. *Deſcriptáque.*] Deſcribere, eſt partiri & quaſi limitibus poſitis dividere, & ſuam cuique partem attribuere.

1441. *Navibu'.*] Navibus'.

Pandis.] Lambinus, benè : hoc eſt, *curvis.* Pareus verò *ponti.*

1444. *Nec multò priùs.*] Nimirùm, quàm poëta res geſtas carminibus tradere cœperunt.

Elementa.] Litteræ, literarum characteres. lib. 1. v. 198.

1446. *Quâ.*] Sup. *viâ*, aut *ratione*, Adverbialiter uſurpatur.

1449. *Præmia.*] Sup. *vitæ*, hoc eſt, commoda. Sic v. 5. 868. 1150. & lib. 3. v. 913. & 970.

1450. *Dædala ſigna polire.*] Hoc eſt, ſculpturam. *Dædalus, a, um*, græca vox eſt, quæ idem ſignificat ac *arte laboratus, artificioſus, ingenioſus*. ut monui lib. 1. v. 7. & lib. 2. v. 504. lib. 4. v. 551. & ſuprà hoc lib. v. 235.

1452. *pedetentim progredientis.*] Sic v. 534.

1453. *Sic unum quidquid. &c.*] Hi 2 v. poſiti ſunt jam ſuprà v. 1387.

1455 *Namque alid ex alio. &c.*] Sic Manil. lib. 1. v. 90.

Semper enim ex aliis alias [artes] *proſeminat uſus.*

FINIS LIB. V.

TITI LUCRETII
CARI
DE RERUM NATURA
LIBER SEXTUS.

ARGUMENTUM.

PROFUSUS ubique Lucretius in Anteſignani ſui Epicuri laudes ſextum hunc librum auſpicatur ab Athenarum encomio, quæ tantum virum genuerint. Deinde libri hujus argumentum ritè connectens cum iis, quæ ſuperiori libro diſputata ſunt de nativo hujus Mundi ortu, mortalique interitu, pergit naturam eorum, quæ *Meteora* dicimus, intùs perſcrutari. *A verſ. 1. ad v. 95.* Atque, ut omni depoſitâ formidine mortales queant irati Jovis intueri fulmina, docet I. de *Tonitru*, quod fieri putat vel ex colliſione, aut corraſione, aut diſruptione nubium, ventis contrà pugnantibus: vel ex vi ventorum aut intrà nubes colluctantium, aut eas invicem agitantium: vel ex crepitu flammarum è ſiccâ nube in humidam decidentium: vel ex prærupto grandinis ac geli fragore. *A verſ. 95. ad v. 218.* II. de *Fulgure*, quod nihil aliud eſſe ait, quàm aut ignem expreſſum ex colliſione vel motu nubium: aut flammarum ſemina de nubibus vi ventorum excuſſa. III. de *Fulmine*, quod ſubtili & ignitâ naturâ conſtet: quod in craſſis & ſpiſſis nubibus generetur: quod maturum è nubibus erumpat vi venti vel perfringentis, vel diſcutientis, vel extrinſecùs percutientis: quod adeò minutis conſtet atomis, ut mirâ feratur mobilitate: quod in Verno & Autumnali tempore potiſſimùm fiat. *A verſ. 218. ad v. 450.* Hinc ridet haruſpici-

nam Hetruſcorum, qui non ex Naturæ cauſis, ſed ad Deorum arbitrium Fulmina fieri voluerunt. Quia verò *Preſter*, *Turbo*, & *Vortex* ſunt quædam Meteororum genera, naturam, cauſas, motus, ac differentias illorum notat & explicat. IV. de *Nubibus*, quas creari putat aut ex aëris aſperioribus atomis, aut ex halitibus de terrâ & aquis emergentibus. Pluviam verò in nubibus autumat generari vel per
A verſ. 450. ad v. 534. *Compreſſionem*, ut aiunt; vel per *Tranſmutationem*. Per *Compreſſionem* quidem, ſi vis ventorum imbrem exprimit è nubibus: per *Tranſmutationem*, ſi nubes mutentur ac diſtillent in cadentes aquarum guttas. Quæ porrò ſuperſunt Meteora, nix, grando, gelu, ventus, atque arcus etiam cœleſtis, de iis parciùs aut nihil diſputat. V. His addit jucundiſſimas quæſtiones de Terræ motu: de Maris uno & eodem ſtatu: de Ætnæ ignibus: de variis fontium ac puteorum naturis pro variâ anni tempeſtate: de Magnetis virtute: déque peſtilentiæ origine. Quâ datâ occaſione, Athenienſis peſtilentiæ funeſtiſſimæ deſcriptionem eleganti carminum ſerie, quæ libri hujus clauſula eſt, ex Thucy-
A verſ. 534. ad v. 639. dide penè ad verbum exprimit. Docet igitur *Terræ motum* fieri vel ex glebis terræ deruptis: quæ cadentes Terram tremere faciunt: vel ex Aquarum titubatione, quibus innatat Terra: vel ex Ventis, quorum aut horrore terra concutiatur, aut ſucceſſu tremat; aut impulſa hinc inde feratur. Quòd autem *Mare* non majus fiat, id refert aut in illius vaſtitatem immenſam: aut in Solis ardorem aquas exſiccantem: aut in ventorum vim aquas verrentium: aut in nubes multum humorem attrahentes: aut in terræ ipſius ſiccitatem. VI. de *Ætnæ igni-*
A verſ. 639. ad v. 738. *bus* quærens, eorum cauſas refundit aut in vim venti, aut in Maris æſtum, qui ſubter intrantes ſemina flammarum ibi collectarum per apertas fauces ſurſùm extrudant. *Nilum* pariter æſtate increſcere ait, vel ex concurſu Eteſiarum hinc, & inde Aquilonum: vel ex arenarum cumulis ab æſtu Maris ad oſtia Nili congeſtis: vel ex pluviis aut ex nivibus ad caput Nili cadentibus ac ſolutis. VII. De *Avernis* locis diſputat, quæ tetrum adeò exhalant odorem, ut ſuprà volantes aves
A verſ. 738. ad v. 1284. in ea corruant. Docet cur *fontium* & *puteorum* quorumdam aqua calida ſit hyeme, frigida verò æſtate; cur *Magnes* ferrum trahat. Quæ ſit cauſa & origo morborum ac peſtilentiæ. Denique deſcriptionem inſtituit peſtilentiæ, quæ Athenas penitùs vaſtavit, tempore belli Peloponneſii.

T. LUCRETII CARI

LIBER SEXTUS.

PRIMÆ frugiferos fœtus mortalibus ægris
Dididerunt quondam præclaro nomine Athenæ,
Et recreaverunt vitam legéſque rogârunt;
Et primæ dederunt ſolatia dulcia vitæ,

INTERPRETATIO.

Athenæ nobiles *claro nomine priores olim diſtribuerunt fructus frugiparos hominibus* fame *languentibus, & ſolata ſunt vitam* illorum; *ac tulerunt leges: & priores* etiam *impertita ſunt jucunda ſolamina vitæ,*

ANNOTATIONES.

1. *Prima frugiferos, &c.*] Quia multus ac ferè totus eſt Lucretius in laudando Epicuro, ſextum hunc librum auſpicatur ab Athenarum laudibus; quam civitatem hominibus colendam ac verendam prædicat, non ſolùm quòd ab eâ *humanitas, doctrina, religio, fruges, jura, leges orta, atque in omnes terras diſtributa putantur,* ut ait ipſe Cicero orat. pro Flacco: ſed præcipuè, quia ex eâ ortus eſt Epicurus, qui, cùm vidiſſet homines affluere rebus cunctis, quæ ſunt neceſſariæ ad vitam benè tutòque traducendam, eos tamen animadvertens nihilominùs anxiam & querulam degere vitam ſcrutatus eſt tanti mali originem, reperitque vas ipſum, hoc eſt, ipſam hominis mentem, tanti vitii eſſe cauſam. Sicut enim omnia bona, quæcunque in vas malè olens extrinſecùs & foris comportata & congeſta fuerint, illius vitio facilè corrumpuntur: ita ſi mens hominis malè ſana fuerit, nuſquam ſibi modum facere ſciet. Primum igitur ait Epicurum purgâſſe mentes hominum, quos Sapientiam edocuit: quorum affectibus modum ſtatuit: quorum ex animis timorem expulit: quibus ſummum indicavit bonum, viámque monſtravit, quâ recto & facili tramite poſſent ad illud perveni-re: quibus vias aperuit, quà malis cunctis poſſent occurrere: & quos tandem vanis curis angi, atque inani trepidare metu probavit. Quæ omnia Lucretius noſter præclare memorat his 33. v. prioribus.

Prima frugiferos, &c.] Sic Juſtinus lib. 2. Cicero pro Flacc. Diodorus Sicul. lib. 13 & Plin. lib. 7. c. 56. & alii tradunt Athenienſes primos monſtrâſſe arare & ſerere frumenta glandem veſcentibus: legéſque inveniſſe, quibus vita communis ex vitæ cultu agreſti atque injuſto ad civilem & æquum convictum pervenit.

Ægris.] Quaſi fame languentibus, ut potè glandem priùs veſcentibus. Sic Virg. 1. Georg.

2. *Athenæ.*] Civitas totiùs Græciæ clariſſima & antiquiſſima, omnium bonarum artium inventrix, Philoſophorum, Oratorum, & Poëtarum doctiſſimorum parens.

3. *Recreaverunt vitam.*] Dum multa commoda invenerunt ad benè tutòque vivendum.

Rogârunt.] Rogaverunt, hoc eſt, *tulerunt, ſtatuerunt.* Rogari enim ſolebat populus, nùm legem ratam vellet, quæ ferebatur

4. *Solatia vitæ.*] Sic lib. 5. v. 21. 114.

Cùm genuêre virum tali cum corde repertum,
Omnia veridico qui quondam ex ore profudit:
Cujus & extincti propter divina reperta
Divolgata vetus jam ad cœlum gloria fertur.
Nam cùm vidit hic, ad victum quæ flagitat uſus,
Et per quæ poſſent vitam conſiſtere tutam,
Omnia jam fermè mortalibus eſſe parata,
Divitiis homines, & honore, & laude potentes
Affluere, atque bonâ gnatorum excellere famâ:
Nec minùs eſſe domi cuiquam tamen anxia corda,
Atque animum infeſtis cogi ſervire querelis,
Intellexit ibi vitium vas efficere ipſum,
Omniáque illius vitio corrumpier intùs,
Quæ conlata foris, & commoda cunque venirent;
Partim quòd fluxum, pertuſúmque eſſe videbat,
Ut nullâ poſſet ratione explerier unquam:

Interpretatio.

quando progenuerunt hominem inventum cum tali mente Sapienti, *qui* ſcilicet *olim effundit cuncta ex ore, quod docuit veritatem: & cujus mortui laus antiqua promulgata evehitur etiam nunc* uſque *ad cælum ob divina* illius *inventa. Namque ubi vir iſte animadvertit ea omnia, quæ uſus poſtulat ad vitam, & per quæ* homines *quirent reddere vitam ſecuram* ea omnia, inquam, *eſſe jam ferè comparata*, & *mortales abundare opibus, & pollere dignitatibus atque gloriâ, & clarere benâ laude liberorum: ſed nihilominùs tamen quemque habere in ſe mentes ſollicitas. & mentem* hominum *cogi obedire infelicibus queſtibus, agnovit* ſtatim *vas facere* hoc *ipſum malum in iis, & omnia bona, quæcunque extrinſecùs comportata advenirent contaminari intrinſecùs fœtore illius* vaſis, *ex parte quia cernebat* illud vas *eſſe perforatum & fluere* ita ut *nullo modo unquam quiret impleri:*

Annotationes.

5. *Virum.*] Nempè Epicurum, qui Athenienſis fuit. lib. 1. v. 62. not. & lib. 3. ſub initium.

Tali corde.] Hoc eſt, tali Sapientiâ.

8. *Divolgata.*] Divulgata. Antiqua ſcriptura.

9. *Hic.*] Epicurus.

10. *Conſiſtere.*] Stabilire, conſtituere, reddere. Sic Saluſt. *Dein brevi cognitis inſidiis conſtituit agmen.* Et A. Gell lib 5. cap. 10. *Et cùm ad judices conficiendæ conſiſtendæque cauſæ gratiâ veniſſet.*

11. *Parata.*] Quaſi in medio poſita, & parabilia. Natura enim res paratu difficiles & ſumtuoſas non deſiderat, ſed contenta eſt rebus parabilibus, & modicis.

14. *Domi.*] Apud ſe, in animo.

16. *Vas.*] Hominum mentem, quam vaſi comparat. Sicut enim vas, ſi ſemel male olenti ſapore fuit imbutum, corrumpit liquores quos intùs recipit: ita, quia primùm mortales ex rerum ignoratione ſibi in animos incuſſerunt Deorum ac pœnarum poſt mortem metum, inde vitam vanis in anxietatibus degunt, triſtéſque curas in mentibus volvunt. Quas curas & anxietates animis ſolverent, inquit Lucretius, ſi noverint Deos non rerum eſſe Auctores, mortémque nihil ad ipſos pertinere. Impia ſanè ſententia, ut ſæpè monui.

17. *Corrumpier.*] Poëticè pro *corrumpi.*

18. *Conlata.*] Collata, comportata.

Quæ . . . commoda cunque.] Tmeſis, *quæcunque commoda.*

19. *Fluxum*] Perforatum, Quale fingitur Danaidum dolium. Sic lib. 3. v. 950.

20. *Explerier.*] Poëticè pro *expleri.*

Partim

Partim quòd tetro quaſi conſpurcare ſapore
Omnia cernebat, quæcunque receperat intùs:
Veridicis igitur purgavit pectora dictis,
Et finem ſtatuit cuppedinis atque timoris;
Expoſuítque bonum ſummum, quò tendimus omnes,
Quid foret, atque viam monſtravit tramite prono,
Quà poſſemus ad id recto contendere curſu;
Quidve mali foret in rebus mortalibu' paſſim;
Quod flueret naturali viro atque veniret,
Seu caſu, ſeu vi, quòd ſic Natura paràſſet;
Et quibus è portis occurri cuique deceret.
Et genus humanum fruſtrà plerumque probavit
Volvere curarum triſtes in pectore fluctus.
Nam veluti pueri trepidant, atque omnia cæcis
In tenebris metuunt: ſic nos in luce timemus
Interdùm, nihilò quæ ſunt metuenda magis, quàm
Quæ pueri in tenebris pavitant; fingúntque futura.

INTERPRETATIO.

ex parte quia videbat illud vas *commaculare* ſuo fœtido *odore res cunctas, quas intrinſecùs acceperat. Ergo veriloquis verbis* ſuis *abluit mentes* hominum, *& poſuit modum cupidinis & metûs* eorum; *& explicavit, quid eſſet ſummum bonum, ad quod* nos *omnes intendimus, & proclivi itinere oſtendit viam, per quam poſſimus proficiſci recto gradu ad illud*: oſtendit etiam *quid eſſet mali ubique in rebus caducis, quod manaret & adveniret per naturale venenum, ſive caſu, ſive vi, ſcilicet quia Natura ita ſtatuiſſet; & è quibus aditibus conveniret obſiſtere cuique* malo. *Et oſtendit gentem hominum ſæpè nequicquam verſare mœſtos æſtus ſollicitudinum in corde. Namque ſicut infantes metuunt & timent cuncta in obſcuris umbris ita nos nonnunquam in die metuimus ea, quæ non ſunt magis timenda, quàm* ea, *quæ infantes metuunt in umbris* obſcuris, *&* quæ *imaginantur* ſibi *eventura.*

ANNOTATIONES.

21. *Partim quòd tetro, &c.*] Sic Horat. epiſt. 2. lib. 1.

Sincerum eſt niſi vas, quodcunque infundis aceſcit.

23. *Veridicis, &c.*] Sic v. 6.

24. *Cuppedinis.*] Cupidinis. Dicitur enim *Cupido* & *Cupede*: ſed metri cauſâ *Cuppedo*. Epicurus autem cupiditates neceſſitate & Naturâ terminabat. Quæ verò neque neceſſariæ, neque naturales eſſent, eas dicebat eſſe infinitas, ac ſtultis convenire.

Timoris] Finem timoris fecit, dum ſcilicet Religiones omnes Deorum, ac Animarum immortalitatem ſuſtulit Docuit quippe Deos non eſſe timendos, quia non iraſcuntur: & Animas unà cum corpore mori, atque omni ſenſu carere poſt mortem. Quæ impia fuit ſententia.

26. *Prono.*] Proclivi, facili.

27. *Recto curſu.*] Non per ambages, aut flexiones viarum.

29. *Quod flueret naturali, &c.*] Ita vulgata lectio. Lambinus.

Quod flueret natura vi, variéque volaret.

Pareus

Quod flueret naturaï variòque veniret.

Quidam codices habent,

Quod flueret naturali variéque volaret.

31. *Portis.*] Viis, aditibus.

34. *Nam veluti pueri. &c.*] Hi 7. v. poſiti ſunt lib. 2. v. 54. quorum etiam tres poſteriores poſiti ruſsùs fuerunt lib. 3. v. 148. Conſule annotationes no-

Hunc igitur terrorem animi tenebráſque neceſſe eſt
Non radii Solis, nec lucida tela diei
Diſcutiant, ſed Naturæ ſpecies, ratióque.
Quò magis inceptum pergam pertexere dictis.
Et, quoniam docui Mundi mortalia templa
Eſſe, & nativo conſiſtere corpore cœlum:
Et, quæcunque in eo fiunt, fierique neceſſe eſt,
Pleraque diſſolvi; quæ reſtant percipe porrò,
Quandoquidem ſemel inſignem conſcendere currum

INTERPRETATIO.

Ergò oportet ut, non quidem ſplendor Solis, aut clara ſpecula lucis, ſed cognitio Naturæ, & ratio ipſa diſſipent hunc metum, at que has caligines mentis noſtræ. *Quare eò libentiùs perſequar pertexere verbis cœptum* meum. *Et, cùm oſtenderim fornices cœli eſſe interituros, & cœlum* ipſum *conſtare naturâ natali: & cuncta, quæ creantur in eo, &* quæ *oportet creari, maximâ ex parte reſolvi; cæterùm accipe, quæ ſuperſunt, quoniam jam ſemel ſpes ſuperandi hortata eſt* nos *aſcendere nobilem currum;*

ANNOTATIONES.

ſtras utrobique. His itaque 8. v. ſeqq. ait homines fruſtrà pavere, ut faciunt pueri, qui varia ſpectra metuunt: verùm docet has animi tenebras atque terrorem excuti debere non Solis radiis, ſed Naturæ rerum cognitione, atque ratione mentis.

41. *Pertexere.*] Sic lib. 1. v. 419 Metaphorâ ductâ à lanificio, vel texurâ. Hoc eſt, perficere, abſolvere.

42. *Et quoniam docui, &c.*] His 49. v. Argumentum hujus ultimi libri aptè connectit cum iis, quæ libro quarto benè diſputavit. Docuit autem ſuperiori libro Cœlum, & quæ in cœlo ſunt, nativo ortui, atque mortali interitui eſſe obnoxia; ſperat modò ut pari felicitate nobis explicaturus ſit naturam cæterarum rerum, quæ fiunt in cœlo, ſed præcipuè Meteorum ac Phœnomenorum, quæ nobis & admirationem ſui pariunt & timorem incutiunt. Quod utrumque putat fieri nonniſi ex cauſarum ignoratione, & ex vano mentis errore, quo omnes referunt in Deos id omne, cujus cauſam minùs perſpectam habent. Hinc nata eſt, inquit, Superſtitio in terris. Hinc timor ac cultus Deorum, quorum tamen otium ac tranquillitas tantum abeſt ut vanis mortalium opinionibus turbetur, aut rebus moveatur, ut etiam mortales ipſi ſe ſolos perturbent, & ineptos reddant ad Deorum cultum & venerationem, Scilicet, ut ait Stat. Theb. 3.

Primus in orbe Deos fecit timor:

Itaque hunc timorem excutiat rerum notitia neceſſe eſt: ſed inprimis futura de Meteoris ſpeculatio; ita ut, depoſitâ omni formidine, tueri valeant homines iracunda Jovis fulmina: addit autem ad hanc de Meteoris diſputationem jucundiſſimas quæſtiones de Ætnæ montis ignibus. de Nili incrementi & decrementi cauſis, de Avernorum ratione, de variis fontium, & puteorum naturis, de Magnetis virtute; déque Peſtilentiæ originesquibus accedit Atheniensis illius peſtilentiæ, quæ ex Thucydide penè ad verbum exprimitur. Hoc eſt totius hujuſce libri argumentum omne, de quo diſputaturus eſt poëta.

Mundi templa.] Cœlum. lib. 2. v. 1037. lib. 5. v. 491. 1435. &c.

45. *Quæ reſtant.*] Nempè meteora, fulmina, nubes, imbres, nives, grandines, &c.

Porrò.] Porrotenùs, tandem, cæterùm.

46. *conſcendere currum. &c.*] Allegoria eſt ducta à certaminibus Circenſibus. Sic Manil. lib. 2. v. 58. *ſolóque volamus in cœlum curru, &c.*

Vincendi exhortata eſt ſpes; atque obvia rurſùm
Quæ fuerant, ſunt placato converſa favore.
Cætera, quæ fieri in terris cœlóque tuentur
Mortales, pavidis cùm pendent mentibu' ſæpè,
Efficiunt animos humiles formidine Divûm,
Depreſſóſque premunt ad terram; propterea quòd
Ignorantia cauſarum conferre Deorum
Cogit ad imperium res, & concedere regnum.
Quorum operum cauſas nullâ ratione videre
Poſſunt, ac fieri divino numine rentur.
Nam, benè qui didicêre Deos ſecurum agere ævum;
Si tamen intereà mirantur, quâ ratione
Quæque geri poſſint, præſertim rebus in illis,
Quæ ſuprà caput ætheriis cernuntur in oris,
Rursùs in antiquas referuntur Relligiones,
Et dominos acres adſciſcunt, omnia poſſe
Quos miſeri credunt: ignari quid queat eſſe,
Quid nequeat, finita poteſtas denique cuique
Quânam ſit ratione, atque altè terminus hærens:
Quò magis errantes cæcâ ratione feruntur.

INTERPRETATIO.

& quoniam ea, *quæ* jam *occurrerant contrà. mutata ſunt* in *favorem propitium. Reliqua, quæ homines vident creari in terris, & in cœlo, quia ipſi plerunque hærent animis timidis, reddunt mentes* eorum *ſubmiſſas præ metu Deorum & deprimunt eas abjectas ad terrã: eò quòd ignoratio cauſarum* rerum illarum *facit referre res* ipſas *ad juſſa Deorum, & tribuere Diis dominationem rerum. Quarum rerum nullo modo queunt cernere cauſas, & credunt* eas *creari divinâ potentiâ. Etenim* ii, *qui rectè noverunt Deos degere tranquillam vitam, ſi tamen interim admirantur quo modo quæque* res *fieri queant, præcipuè in iis rebus, quæ videntur in regionibus cœleſtibus ſuprà caput* noſtrum, *reducuntur iterum in priſtinas Superſtitiones* vanas, *& imponunt ſibi magiſtros ſeveros, quos miſeri putant poſſe cuncta; neſcientes quid poſſit exiſtere, quid non poſſit, tandem quo modo limitata potentia ſit* data, *& meta funditùs hæreat cuique* rei. *Quapropter eò magis decepti abeunt in fallacem rationem.*

ANNOTATIONES.

47. *Vincendi exhortata eſt ſpes.*] Ita Lambin. At Pareus, *ventorum exhortantur ſpes.* Vulgares editiones, *Veterum exhortatur ſpes.*

48. *Converſa favore.*] Mutata in propitium favorem. Hoc eſt, quæ mihi obſtabant, facta ſunt propitia & ſecunda, dum ea feliciter explicui.

50. *Mortalibu'*] Pro *mortalibus*, litterâ *s* demtâ, metri cauſâ.

51. *Efficiunt animos homines, &c.*] Hoc eſt, ad terram abjiciunt mentes humanas, &c.

55. *Quorum operum, &c.*] Hi 2. v. iterantur infrà v. 89.

57. *Nam, benè qui, &c.*] Hi 9. v. ſeqq. poſiti ſunt lib. 5 v. 83. Conſule ibid annotationes noſtras.

65. *Atque.*] Ita lib. 1. v. 78. Pareus tamen, *atque.*

66. *Ratione*] Ita omnes legunt. Lambinus putat legendum eſſe *regione.* Sic enim loquimur *errare toto cœlo, totâ viâ.*

Quæ niſi reſpuis ex animo, longéque remittis
Diis indigna putando, alienáque pacis eorum,
Delibata Deûm per te tibi numina ſancta
Sæpè aderunt; non quòd violari ſumma Deûm vis
Poſſit, ut ex irâ pœnas petere imbibat acres:
Sed quia tute tibi placidâ cum pace quietos
Conſtitues magnos irarum volvere fluctus:
Nec delubra Deûm placido cum pectore adibis,
Nec, de corpore quæ ſancto Simulacra feruntur
In mentes hominum divinæ nuncia formæ,
Suſcipere hæc animi tranquillâ pace valebis.
Inde videre licet, qualis jam vita ſequatur.
Quam quidem ut à nobis ratio veriſſima longè
Rejiciat, quanquam ſunt à me multa profecta,
Multa tamen reſtant & ſunt ornanda politis

INTERPRETATIO.

Quas res niſi rejicis ex mente tuâ, *procùlque repellis judicando* illas *indignas Diis*, *& contrarias tranquillitati* illorum, *ſacra potentia Deorum erit ſæpè tibi diminuta per te; non quòd ſuprema potentia Deorum queat violari, ita ut concipiat ex irâ ſumere pœnas atroces: ſed quòd ipſe apud te ſtatues eos, qui tranquilli ſunt in pace, verſare in* animo *ingentes æſtus irarum*: & quòd ideò *non viſes templa Deorum cum corde tranquillo. neque poteris* jam *cum placidâ tranquillitate mentis recipere eas Imagines, quæ referentes divinam pulchritudinem veniunt de ſacro corpore in animos hominum. Hinc poteſt cerni, cujuſmodi jam vita ſubeat. Quam quidem* vitam *ut certiſſima ratio procùl à nobis repellat. quamvis plures res ſint jam allatæ à me. tamen plures* adhuc *ſuperſunt*, *& ex ſunt adornandæ carminibus elaboratis*,

ANNOTATIONES.

67. *Remittis.*] Hoc eſt, longè abs te rejicis ac repellis.

68. *Alienaque pacis.*] Sic lib. 3. v. 832. *aliena ſalutis.* Hoc eſt, *contraria.*

69. *Delibata.*] Diminuta, violata, detrita. Ita paſſim uſurpat hoc verbum Lucretius. Lambinus ubique legit *delibrata*, in eâdem ſignificatione. Eſt enim, inquit, *delibrare*, quaſi *corticem detrahere.*

70. *Quòd.*] Alii *quò*. Alii *ut*.

71. *Imbibat.*] In animo habeat, concipiat, vehementer cupiat. Sic locutus eſt lib. 3. v. 1010.

Qui petere à populo faſces, ſævâſque ſecures
Imbibit.

Sic Plautus Mil. *atque ab illo imbibit abire*. Autatus autem legit *imbitet*, hoc eſt, *incipiat*; minùs eleganter,

72. *Quietos.*] Nempè Deos, quos otioſos fecit Epicurus.

73. *Irarum volvere fluctus.*] Iraſci. Sic v. 33.

76. *Divina nuntia formæ.*] Hoc eſt, reſticantia memoriam divinæ formæ: vel referentia divinam formam. Sic lib. 4. v. 1026.

Conveniunt ſimulacra foris è corpore quoque
Nuntia præclari vultus pulchrique coloris.

77. *Suſcipere hæc. &c.*] Hoc eſt, non poteris Deorum ſimulachra & imagines, quæ proficiſcuntur & fluunt ex eorum quaſi corporibus, animo quieto concipere, ſeu in animum tranquillum recipere: id eſt mente quietâ & tranquillâ complecti. Non poteris animo quieto de Diis cogitare; ſed, quoties

Verſibus, & ratio ſuperûm cœlique tenenda.
Sunt tempeſtates, & fulmina clara canenda,
Quid faciant, & quâ de causâ cunque ferantur.
Ne trepides cœli diviſis partibus amens,
Unde volans ignis pervenerit, aut in utram ſe
Verterit hinc partem, quo pacto per loca ſepta
Inſinuârit, & hinc dominatus aut extulerit ſe.
Quorum operum cauſas nullâ ratione videre
Poſſunt, ac fieri divino numine rentur.
Tu mihi ſupremæ præſcripta, ad candida calcis
Currenti ſpatium præmonſtra, callida muſa
Calliope, requies hominum, Divûmque voluptas;
Te duce ut inſigni capiam cum laude coronam.

INTERPRETATIO.

& ratio cœli ac rerum ſuperarum eſt cognoſcenda. Igitur *cantanda ſunt tempeſtates & fulmina coruſcantia, quid efficiant, & à quâ causâ mittantur. Noli pavitare* quaſi *inſanus diſtributis partibus cœli*, ut videas *ex quibuſnam* pattibus *ignis volitans venerit, vel utram in partem inde contulerit ſe, quomodo penetraverit per loca clauſa, & inde quomodo victor exiêrit. Quorum effectuum cauſas nullo modo mortales queunt cernere & putãt fieri divinâ potentiâ.* O tu *Calliope, Muſa Solers, tranquillitas hominum, & deliciæ Deorum, oſtende viam mihi properanti ad finem certum curſûs* mei *ſuperioris; ut te monſtrante percipiam corollam cum inclyta gloriâ.*

ANNOTATIONES.

ii tibi venient in mentem, triſtibus curis ſollicitus eris, turbaberis, trepidabis.

82. *Ratio ſuperûm, &c.*] Sic lib. 1. v. 128. Aliàs, *ratio cœli ſpeciêſque tenenda.* Per vocem autem *ſuperûm*, intellige *meteorum*, de quibus hoc libro potiſſimùm diſputatur.

84. *Quâ de causâ cunque.*] Tmeſis, *quâcunque.*

85. *Cœli diviſis partibus.*] Hoc pertinet ad Haruſpicum & Hetruſcorum diſciplinam, de quâ ſic Tullius lib. 2 de divin. *cœlum in ſexdecim partes diviſerunt Hetruſci. Facilè id quidem fuit, quatuor quas nos habemus, duplicare; poſt idem iterùm facere, ut ex eo dicerent, fulmen quâ ex parte veniſſet.*

86. *Volans ignis.*] Fulmen, aut ſaltem fulgur ſeu fulgetrum, quod per aër nubêſque volitat. Hi porrò 2. v. repetuntur infrà v. 382.

In utram ... partem.] Dextramne ſcilicet, an ſiniſtram. Sunt autem dextræ partes octo ab occaſu, totidem ab ortu, quas diviſerunt ſic Hetruſci & Haruſpices.

88. *Inſinuârit.*] Abſolutè, pro *inſinuârit ſe.* Sic alibi paſſim; hoc eſt, ſubiêrit, intraverit, penetraverit.

Dominatus.] Victor, ſuperans.

Extulerit ſe.] Hoc eſt, vel *exiêrit*; nempè *hinc* hoc eſt, è locis ſeptis, per quæ ſe inſinuârit: vel *exaltaverit ſe*, omnia conſumens, & cremans. Sic v. 384.

89. *Quorum operum. &c.*] His 4. v. invocat Calliopen ſibi in auxilium; quippè quæ Muſarum præſtantiſſima ſit, & carminis heroïci inventrix.

91. *Præſcripta ad candida calcis.*] Ita Pareus, benè. Hoc eſt, ad finem certum curriculi. Lambinus *præſcripta & candida*, utrumque neutro genere. Itaque dicitur *præſcripta & candida calcis.* pro *præſcriptam & candidam calcem.*

Principiò Tonitru quatiuntur cærula cœli,
Propterea quia concurrunt ſublimè volantes
Æthereæ nubes contrà pugnantibu' ventis.
Nec fit enim ſonitus cœli de parte ſerenâ:
Verùm, ubicunque magis denſo ſunt agmine nubes,
Tam magis hinc magno fremitus fit murmure ſæpè.
Præterea neque tam condenſo corpore nubes

Interpretatio.

Primùm cæruleum cœlum concutitur tonitru, ideò quòd nubila aëria volitantia per altum concurſant adversùs ſe ipſa *per ventos contrarios. Namque murmur non redditur de regione ſudâ cœli: ſed, in quâcunque* parte cœli *nubila ſunt* eum *ductu magis denſata, eò magis ex eâ parte plerunque ſonitus redditur* eum *ingenti fremitu. Deinde nubila nequeunt conſtare corpore tam denſo,*

Annotationes.

95. *Principiò Tonitru, &c.*] Cùm de Meteoris diſputaturus ſit Poëta meritò exorditur à Tonitru, cujus varios modos, variáſque differentias ritè diſtinguit & explicat his 64. v. ſeqq. Primum autem modum, quo fieri putat illud, explicat his 20. v. prioribus Vult ergò I. Tonitru fieri ex nubium concurſu, ventis contrà pugnantibus. Hanc autem illiſionem affrictionémque nubium, quâ Tonitru fieri putat Lucretius. probaverunt apud Diog. Laërtium Epicurus & Anaxagoras; probaverunt & Stoïci apud Stobæum; nec denegavit Seneca cap. 30. *Quid enim*, inquit, *non quemadmodum illiſa manus inter ſe plauſum edunt, ſic illiſarum inter ſe nubium ſonus poteſt eſſe magnus, quia magna concurrunt?* Quod autem addit Epicurus, nubes colliſas ſic ſonare, ubi aliquam congelationem induerint, id videtur ita intelligendum, ut nubes collidendæ corradendæve debeant in glaciem indureſcere; ex cujus glaciei diſruptione exiſtimat Lucretius fieri tum fragmina illa, quæ grandinem vocamus, cùm fragorem, qui Tonitru dicitur. Ita enim jam infrà v. 155. & ſeqq.

Verùm jam ait ſic explicari poſſe ſonitum illum creari ex nubium colliſione, ut nubes non quidem indureſcant, ſed obrigeſcant tantùm & firmitatem quamdam induerint minorem quidem, quàm lapides: majorem vero, quàm nebulæ aut fumus. Quò fit ut ſonitum dent telarum intentarum adinſtar, ſi quando vento hæ agitentur; crepitum verò, ſi ſcindantur, vel chartarum aut veſtium adinſtar appenſarum, & vento agitatarum. Addi poteſt illud, quod Seneca reſpondit objicienti *Nubes impingi montibus, nec ſonum fieri*: nimirùm, inquit, *non quomodocumque nubes illiſa ſunt, ſonant: ſed ſi aptè ſunt compoſita ad ſonum edendum. Averſa inter ſe manus colliſa non plaudunt, ſed palma cum palmâ collata plauſum facit, &c.*

Cærula cœli.] Cæruleum cœlum, ſicut *clauſa domorum*, pro *clauſa domus*, vel *ſtrata via*, pro *ſtrata via*, *&c.* Helleniſmus eſt.

96. *Sublimè.*] Adverbialiter. Sic lib. 2. v. 206. & lib. 4. v. 133 Hoc eſt, per altum aëra.

97. *Pugnantibu'.*] Pugnantibus, metri causâ.

98. *Cœli de parte ſerenâ.*] Non enim tonat ab eâ parte cœli, quæ ſerena eſt. Sic infrà v. 246. Horatius autem lib. 1. od. 34 Scribit ex vulgi opinione nonnunquam tonare Jovem de ſereno cœlo.

—— Namque Dieſpiter
Igni coruſco nubila dividens,
Plerumque per purum tonantes
Egit equos, volucrémque currum.

Quæ fulmina ſereno cœlo facta portendunt hominibus triſtia.

99. *Denſo agmine.*] Denſo actu & ductu nubium. Sic lib. 5. v. 272. *agmen* uſurpatur pro *ductu & actu*, ubi de fluminibus ait, quòd leni *agmine* fluant.

101. *Præterea neque, &c.*] His 6. v. docet quâ ratione explicari poſſit, quod nubes colliſæ ſonitum edere queant;

Eſſe queunt, quàm ſunt lapides, ac tigna; neque autem
Tam tenues, quàm ſunt nebulæ, fumique volantes.
Nam aut cadere abrupto deberent pondere preſſæ,
Ut lapides: aut, ut fumus, conſtare nequirent,
Nec cohibere nives gelidas, & grandinis imbres.
Dant etiam ſonitum patuli ſuper æquora Mundi,
Carbaſus ut quondam magnis intenta theatris
Dat crepitum malos inter jactata trabéſque:
Interdùm perſciſſa furit petulantibus Euris,
Et fragiles ſonitus chartarum commeditatur.
Id quoque enim genus in Tonitru cognoſcere poſſis,

INTERPRETATIO.

quàm ſaxa, aut tigna conſtant; neque contrà tam exilia ſunt, quàm caligines, & vapores volitantes. Etenim oporteret ut vel deciderent prepulſa ſcilicet *præcipiti ſuâ gravitate veluti ſaxa* cadunt: *vel non poſſent conſiſtere, veluti fumus* non conſiſtit; *neque* adeò poſſent *continere* in ſeipſis *nives frigidas, & imbres grandinis.* Nubes *edunt quoque ſonitum ſuper campos Mundi diffuſi, veluti plerunque velum extenſum suprà magna theatra edit ſonitum, ſi agitetur inter malos & trabes: ſæpè etiam* illud *perfractum ventis furentibus fertur, & imitatur leves crepitus chartarū.* Licet *enim ut queas animadvertere hujuſmodi* ſonitū *in Tonitru*

ANNOTATIONES.

nempè, quòd medium corporis, ſeu naturæ, genus induerint inter lapides & fumum; ſi enim æquè ſolidæ forent ac lapides, repentè caderent è ſublimi aëre: ſin autem æquè tenues forent ac fumus, conſtare non poſſent, ſed ſtatim evaneſcerent, neque cohibere poſſent grandinem & nives.

104. *Abrupto.*] Prærupto, præcipiti. *Abrupta* enim dicuntur ea, quæ cum impetu delabuntur, quales ſunt montes, & rupes. Sic locutus eſt lib. 1. v. 215.

Nunc hinc, nunc illinc abrupti nubibus ignes.

Sic Virg. 3. æn. & alii.

106. *Grandinis imbres.*] Grandinem, quæ cadit in modum imbris.

107. *Dant etiam ſonitum, &c.*] His 8. v. comparationem inſtituit, quâ explicari queat ſonitus, qui creatur ex nubium colliſione, ventis contrà pugnantibus. Sic enim v. g. telæ ſeu vela Theatris intenta, ſi ventis agitentur, ſonitum edunt; aut crepitum, ſi ſcindantur. Sic chartæ vel veſtes appenſæ, ſi ventis verſentur, ſonitum reddunt.

Patuli ſuper æquora Mundi.] Hoc eſt, ſuper campos ſeu planitiem Mundi. Sic lib. 5. 277. vocat aëra *magnum mare aëris.*

108. *Theatris.*] Solebant enim apud Romanos vela prætendi Theatris aut Solis aut imbris arcendi causâ, ut patet ex Lucretio ipſo lib. 4. v. 73. Quorum etiam meminit Propertius lib. 2. eleg. Et Plinius lib. 23. his verbis. *Vela in Theatris tantùm umbram fecère, quod primus omnium invenit Q. Catulus, cùm Capitolium dedicaret. Carbaſina deinde vela primus in Theatro duxiſſe fertur Lentulus Spinter, Appellinaribus ludis.*

Sunt qui legendum putant non *Theatris*, ſed *trachelis*. Eſt autem *trachelum* media pars mali navis. Scilicet quia ſubdit poëta, *malos inter jactata trabéſque.* Verum per *malos & trabes* ſignificat ea tigna, quibus appenduntur vela: Gallicè *tringles, chevrons, perches.*

109. *Malos.*] Lamb. *muros*

110 *Euris.*] Ventis. Eurus enim ventus eſt ab oriente flans. Aliàs legebatur *auris*, hoc eſt, flatibus, ventis.

111. *Commeditatur.*] Per metaphoram ab hominibus ductam ad res inanimatas. Sic Horat. lib. 4. od. 14. de Acholao fluvio.

—— *Horrendámque cultis*
Diluviem meditatur agris,

Omnia ſæpè gravi tremere, & divolſa repentè
Maxima diſſiluiſſe capacis mœnia Mundi,
Cùm ſubitò validi venti conlecta procella
Nubibus intorſit ſeſe, concluſáque ibidem
Turbine verſanti magis ac magis undique nubem
Cogit, uti fiat ſpiſſo cava corpore circùm.
Pòſt ubi commovit vis ejus & impetus acer,
Tum perterricrepo ſonitu dat miſſa fragorem.
Nec mirùm, cùm plena animæ veſicula parva
Sæpè ita dat pariter ſonitum diſploſa repentè.
Eſt etiam ratio, cùm venti nubila perflant,
Ut ſonitus faciant. Etenim ramoſa videmus
Nubila ſæpè modis multis, atque aſpera ferri.
Scilicet ut crebram ſylvam cùm flamina Cauri
Perflant, dant ſonitum frondes, ramíque fragorem.

INTERPRETATIO.

videntur plerunque contremere. & immenſi ambitus cœlorum vaſtorum diſcluſi videntur diſſolvi, ubi tempeſtas venti repentè contracta involvit ſeſe in nubibus, & interſepta in iis facit, turbine magis ac magis agitante ex omnibus partibus, ut nubes reddatur concava, ſuo corpore denſate circùm. Poſtquàm verò vivida potentia, & impetus illius concitavit eam, tunc ipſa egreſſa edit crepitum cum murmure, quod incutit terrorem. Neque hoc eſt mirabile, ſiquidem membrana exigua repleta vento plerunque ita ſimiliter edit crepitum, ubi ſubitò dirumpitur. Eſt quoque ratio, quando venti agitant nubes, ut ipſi edant murmur. Namque ſæpenumerè cernimus nubes formatas in modum ramorum, & impolitas volitare. Nimirùm ſicut folia edunt murmur, & rami crepitum, quando flatus Cauri agitant ſpiſſam ſylvam.

ANNOTATIONES.

Fit tremor, horrendúmque ſonat, tùm plurimus antè
Sternit iter fragor, & gemitu ſaxa iſta reſultant.
Disjectáque ruunt proſtratis mœnibus arces.

121. *Divolſa.*] Divulſa.

122. *Diſſiluiſſe.*] Diſſoluta eſſe, diſceſſiſſe.

Mœnia mundi.] Ambitus cœli. Lib. 1. v. 74. lib. 2. v. 1043. lib. 3. v. 16. lib. 5. v. 120. 455. &c.

123. *Conlecta.*] Collecta. Sic lib. 4. v. 416. 1108.

128. *Perterricrepo.*] Terrorem inter crepandum incutiente.

Miſſa] Emiſſa, ſup. vivida vis venti.

129. *Anima.*] venti, aëris, ſpiritûs. Sic lib. 5 v. 23. *anima leves ventorum.* Et alibi paſſim. Sic Horat. lib. 4. od. 12.
Impellunt animæ lintea Thraciæ.
Sic Virg. 8. æn. Claudian. lib 1. de rap. Proſerp.

130. *Diſploſa.*] Hoc eſt, magno cum ſonitu dirupta. Eâdem porrò comparatione utitur Epicurus apud Laërt. lib. 10. his verbis: Tonitru autem fieri poteſt ex ſpiritu in nubes cavas involuto, atque intorto, quemadmodum in vaſis noſtris ab igne inflatis edi ſpiritum videmus.

131. *Eſt etiam ratio &c.*] His 5. v. quartum comminiſcitur modum, quo Tonitru fieri queat. Putat ergò Lucretius IV. Tonitru fieri poſſe non ſolùm ex vividâ vi venti nubibus involuti: ſed etiam ex ſolâ vi ventorum nubes disjicientium. Quod quidem fieri vulgò cernimus in ſylvis, quæ ſi ventis agitentur, ſonitum edunt atque ingentem fragorem.

132. *Ramoſa nubila.*] Quæ non ſunt æquabilia, ſed aſpera; & quæ arborum ramoſarum inſtar conſtant partibus eminentibus & huc illuc projectis.

134. *Cauri.*] Caurus ventus eſt ſpirans ab Occaſu æſtivo. Lib. 1. v. 291. lib. 5. v. 741. Species pro genere, ut aiunt.

Fit quoque ut interdùm validi vis incita venti
Perſcindat nubem perfringens impete recto.
Nam, quid poſſit ibi flatus, manifeſta docet res;
Hîc, ubi lenior eſt, in terrâ cùm tamen alta
Arbuſta evolvens radicibus haurit ab imis.
Sunt etiam fluctus per nubila, qui quaſi murmur
Dant infringendo graviter; quod item fit in altis
Fluminibus, magnóque mari, cùm frangitur æſtu.
Fit quoque , ubi è nube in nubem vis incidit ardens
Fulminis, hæc multo ſi fortè humore recepit
Ignem, ut continuò magno clamore trucidet:
Ut calidis candens ferrum è fornacibus olim

INTERPRETATIO.

Accidit etiã ut aliquando acer impetus vehementis venti diſcindat nubem, perrumpens eam recto ictu flaminis. *Etenim res aperta oſtendit, quid ventus valeat in eo loco: ſiquidem in terrâ hic, ubi minùs vehemens eſt tamen diſcutiens celſas arbores abripit eas ab altis radicibus. Fluctus quoque ſiunt in nubibus, qui edunt quaſi erutum confringendo* ſeſe *fortiter, quod ſimiliter accidit in profundis fluviis & in vaſto æquore ubi confringitur fluctu. Accidit etiam ut, cùm impetus igneus Fulminis incurrit è nube* aridâ *in nubem* madidam, *ſi fortaſsè hæc* nubes madida *excepit ignem* fulminis *in plurimo liquore*, accidit, *nequam, ut repentè extinguat* illum cum *magno crepitu; veluti aliquando ferrum ignitum* tractum *ex ardentibus fornacibus*

ANNOTATIONES.

136. *Fit quoque ut interdùm &c.*] His 8. v. quintum affert modum quo fieri Tonitru poſſit. Igitur V. Lucretius cenſet non ſolùm ex ventis nubes agitantibus ſylvarum adinſtar fieri Tonitru: ſed etiam fieri poſſe ex vento nubes perſtringente, Sicut enim, inquit, vis valida venti in terris altas arbores radicitùs evellit inque mari fluctus excitat quos frangit magno cum fragore atque roboatu: ita in nubibus idem contingere poteſt.

138. *Ibi*] In nubibns.

139 *Hic.*] In his inferiotibus mundi partibus, nempè, in terrâ & in mari.

Lenior eſt hic.] Sup. quàm in nubibus.

Cùm .... haurit.] Pro, *cùm hauriat.* Jungit enim vocem *cùm* cum indicativo, quæ tamen vulgò cum ſubjunctivo jungitur. Quamquam idem ſæpè facit Cicero multis in locis.

144 *Fit quoque ubi è nube &c.*] His II. v. ſextum affert modum Poëta, quo Tonitru fieri poſſe putat. Itaque VI. docet etiam Tonitru fieri poſſe cùm ignis fulmineus è nube aridâ & ſiccâ incidens in nubem uvidam & humidam extinguitur magno cum crepitu ac ſtridore; ſicut v. g. videmus candens ferrum in aquam frigidam depreſſum ſtridere, & crepitare: vel, ſicut cernimus laurum in igne crepitare ita nubem, ſi fortè aridior fuerit, igne æthereo ſuccenſam crepitare, & magno cum ſtridore comburi; unde Tonitru fiat.

Fit quoque, ubi &c] Ita Lambinus legit hos tres verſus. Pareus verò & alii quidam: *Fit quoque ut è nube &c. Ignem continuò &c.*

Nube.] Aridâ ſcilicet, & ſiccâ, quæ ignem conceperat

Nubem] Uvidam ſcilicet & madidam, quæ multo ſuo humore extinguat ignem incidentem.

145. *Hæc.*] Nempè, nubes uvida & madida.

146. *Clamore.*] Stridore, ſonitu.

Trucidet.] Extinguat.

147. *Olim.*] Aliquando. Hæc enim vox *olim* utrumque notat tempus, futurum & præteritum.

Stridit, ubi in gelidum properè demerſimus imbrem.
Aridior porrò ſi nubes accipit ignem,
Uritur ingenti ſonitu ſuccenſa repentè:
Lauricomos ut ſi per montes flamma vagetur
Turbine ventorum, comburens impete magno.
Nec res ulla magis, quam Phœbi Delphica laurus
Terribili ſonitu flammâ crepitante crematur.
Denique ſæpè geli multus fragor, atque ruina
Grandinis in magnis ſonitum dat nubibus altè.
Ventus enim cùm confercit, franguntur in arctum
Concreti montes nimborum, & grandine miſti.
Fulgit item, nubes ignis cùm ſemina multa

INTERPRETATIO.

crepitat, cùm immergimus illud *ſubitò in frigidam aquam. Verùm ſi nubes ſiccior recipit ignem continuò accenſa crematur* cum *magno clamore: veluti ſi ignis feratur per colles Lauriferos impetu ventorum concremans* omnia cum *impetuoſâ vi. Neque* enim *res ulla comburitur igne ſtridente, cum clamore magis terrifico, quàm Delphica laurus Apollinis. Demùm plerunque ingens fragmen gelu & lapſus grandinis edit murmur cum magno clamore in magnis nubibus. Namque ubi ventus condenſat nubes, tunc montes nubilorum, condenſi in anguſtum intermiſti grandine dirumpuntur. Pariter fulgurat, quando nubes conflictu ſuo excitant plura primordia ignis, veluti*

ANNOTATIONES.

148. *Stridit.*] Tertiæ conjug. *Strido, is.* Sic Horat lib. 2. Satyr. ult.

Stridere ſecretâ diviſos aure ſuſurros.

Dicitur etiam *ſtrideo, es*, ſecundæ conjug.

149. *Accipit ignem.*] Sic lib. 5. v. 608.

Accipere ex unâ ſcintillâ incendia paſſim.

151. *Lauricomos montes.*] Colles lauris inſitos, veſtitos, & coopertos; laurigeros, lauriferos.

153. *Nec res ulla magis, &c.*] Sic Plin. lib. 15. cap. ult. *Laurus* manifeſtò abdicat ignes crepitu, & quâdam deteſtatione interaneorum etiam vitia ligno torquente.

Phœbi.] Apollinis, cui ſacra fertur Laurus.

Delphica.] Quaſi Apollinea, ſeu Apollini Delphico ſacra. Duplex enim laurûs genus diſtinxiſſe Catonem ſcribit Plinius lib. 15. cap. ult. *Delphicam*, & *Cypriam*. Hæc folio brevi, nigro, per margines imbricato, & criſpo. Illa folio maximo, maximis baccis, atque è viridi rubentibus: quâ victores Delphis, & Romæ triumphantes coronari ſolebant. Pompeius Lernæus tertium laurûs genus adjecit quam *Muſtacem* appellavit, quòd muſtaceis ſubjiceretur.

155. *Denique ſæpè geli, &c.*] His 4. v. ſeptimum proponit modum, quo Tonitru fieri poſſe ait. Ergò VII. docet etiam Tonitru fieri poſſe, cùm nubes gelu grandinéque prægnantes in unum denſantur à vento mòxque ita franguntur, ut & gelu fragor, & grandinis ruina, hoc eſt, ut gelu præruptum, præruptúſque imber grandinis efficiant fragorem, quod Tonitru vocamus.

Geli fragor.] Hoc eſt, gelu præruptus lapſus. Dicitur autem *gelum*, *i*, & *gelu* indeclinabile. Sic v. 529. 877.

Ruina grandinis.] Imber grandinis ruentis, & cadentis.

157. *Confercit.*] Condenſat, cogit,

158 *Montes nimborum.*] Nimbi, ſeu nubes inſtar montium grandes.

159 *Fulgit item &c.*] Hactenùs de *Tonitru*: nunc verò his 59. v ſeqq. docet Poëta de *Fulgure* ſeu *Fulgetro*, aut *Coruſcatione*. Tria enim ſunt, *Tonitru*, *Fulgur* & *Fulmen*. Tonitru, gallicè *le bruit du Tonnerre*. Fulgur, Gallicè, *l'éclair*,

Excuſsêre ſuo concurſu, ceu lapidem ſi
Percutiat lapis, aut ferrum. Nam tum quoque lumen
Exilit, & claras ſcintillas diſſupat ignis.
Sed Tonitrum fit uti pôſt auribus accipiamus,

INTERPRETATIO.

ſi ſilex feriat ſilicem, vel ferrum. Etenim tunc etiam lux erit, & ignis disjiciet ceruſcantia ſemina flammæ. At verò accidit ut percipiamus auribus Tonitrum, poſt-

ANNOTATIONES.

Fulmen, Gallicè *le carreau du Feudre.* Suprà diſputatum eſt jam de *Tonitru*: nunc de *Fulgure.* Docet autem Lucretius hiſce 4. v. prioribus *Fulgur* ſeu coruſcationem nihil aliud eſſe, quam inflammationem ex attritione nubium. Cenſet enim, ſicut in lapide, ferro, aut ligno ſemina ignis continentur, quæ attritu poſſunt excuti & in ſcintillas elici: ita in nubibus ſemina quoque ignis eſſe, quæ nubium ipſarum attritu facto per validam vim venti queant excuti in coruſcationem. Licet enim nubes humidæ ſint, tamen earum attritu generari poteſt ignis; cùm, teſte Senecâ lib. 2. cap. 25. & 26. neque ignis ſine aliquo humore gignatur; neque nubes tota aquea ſit, ſed partem etiam contineat, quæ poſſit igneſcere, eo modo, quo ſæpè in ligna alia pars ardet, alia ſudat. Sanè neque id abnuit Plinius, qui lib. 2. cap. 42 cenſet *poſſe & attritu dum in præceps feratur, illum, quiſquis eſt, ſpiritum accendi: poſſe & conflictu nubium elidi ut duorum lapidum ſcintillantibus fulgetris.* Addit Seneca citatus exemplum lignorum, ut lauri, aut hæderæ, quæ attrita exprimant ignem. Sic Democritus apud Stobæum eclog. phyſic. dixit Fulgur eſſe *colliſionem nubium, quâ corpuſcula ignis effectricia, variis affrictionibus per earum inania multiplicia in unum coëuntia quaſi percolentur.*

Itaque *Fulgur* nihil aliud eſt, quàm lux emiſſa, deffuſáque per aërem à Fulminis flammâ. Plinius autem, lib. 2. cap. 43. Seneca lib. 2. cap. 16. & 21. & Ariſtoteles lib. 2. de meteor. cap. 9. volunt ignem *Fulguris* eſſe laxiorem, quippè qui nubem ſolummodò findat, & in aërem evaneſcat: ignem verò *Fulminis* eſſe compreſſiorem, quippè qui nubem perrumpat, & interdum in terram impingatur. Quod quidem veriſimile ſolùm videtur eſſe in iis Fulguribus, quæ ſine Tonitru micant: in iis enim, quæ cum *Tonitru* ac *Fulmine* creantur, id fieri non poteſt; ſiquidem ea *Fulgura* ſeu corruſcationes perrumpunt nubem perrumpente *Fulmine*, neque tam diffindunt, quàm quoquoverſùm avolant, dum interim Fulmen in unam ſolùm partem contendit. Itaque, quo momento materia Fulminis accenditur, *Fulgur* fit. *Fulgur* autem momentaneum eſt, quia Fulminis flamma momentanea eſt; ac, ſi nonnihil interdùm perdurat coruſcatio, nonnihil quoque perſeverantior ſit flamma *Fulminis* neceſſe eſt. Res patet in tormentis bellicis. Cùm enim noctu tormenta bellica explodun-tur, coruſcatio ex flammâ conceptâ quoquoverſùm diffunditur, unde facilè ſit procùl diſtantibus divinare murmur brevi auditum iri.

Fulgit.] Tertiæ conjug. Sic v. 164. & alibi paſſim. Dicitur & *Fulgeo, es.*

Diſſupat.] Diſſipat. Sic v. 180. & alibi 163. *Sed Tonitrum fit uti, &c.*] His 9. v. docet Tonitrum tardiùs audiri, quam Fulgur, ſeu coruſcatio, cernatur. Cujus rei rationem hanc reddit, quòd res, quæ movent oculos, citiùs ad viſum perveniant, quàm quæ aures mulcent. Rem exemplo confirmat. Si quis enim cædat arborem, procúlque ſtes obſervans, ſanè videbis plagam priùs infligi arbori, quàm ſonum audias. Ita Ariſt. lib. 2. meteor: *γίνεται δὲ μετὰ τὴν πληγήν, καὶ ὕστερον τῆς βροντῆς. ἀλλὰ φαίνεται πρότερον διὰ τὸ τὴν ὄψιν προτερεῖν τῆς ἀκοῆς.* Hoc eſt, *fit autem Fulgur poſt plagam, & poſterius quàm Tonitru: ſed cernitur prius, propterea quòd videndi ſenſus celerior ſit, quàm audiendi.* Ibidem pariter rem alio declarat exemplo, nempè remigum.

Fulgere quàm cernant oculi ; quia ſemper ad aures
Tardiùs adveniunt, quàm viſum quæ moveant res.
Id licet hinc etiam cognoſcere, cædere ſi quem
Ancipiti videas ferro procùl arboris auctum,
Antè fit ut cernas ictum, quàm plaga per aures
Det ſonitum : ſic Fulgorem quoque cernimus antè,
Quàm Tonitrum accipimus, pariter qui mittitur igni
E ſimili causâ, & concurſu natus eodem.
  Hoc etiam pacto volucri loca lumine tinguunt
Nubes, & tremulo tempeſtas impete fulgit,

INTERPRETATIO.

quàm oculi viderunt fulgurare; propterea quòd res illæ, quæ perveniunt ad aures veniant *ſemper lentiùs, quàm quæ tangunt oculos. Quod potes quoque inde agnoſcere, ſi cernas aliquem longè amputare augmen arboris* cum *ex utrâque parte acuto* : namque *accidit ut videas plagam, priusquàm ictus reddat ſonum auribus* tuis. *Ita etiam videmus Fulgetrum, priusquàm audimus Tonitrum, qui æquè ac flamma* fulgetri *emittitur è pari causâ, & qui ortus eſt eodem congreſſu. Hâc quoque ratione nubila colorant loca* circùm *luce ſubitaneâ, & procella fulget celeritate trepidanti,*

ANNOTATIONES.

Jam enim, inquit, remigibus remos iterùm attollentibus, primus ad aures ſonitus pervenit. Sic Lucretius infrà v. 182. idem repetit.

Tonitrum.] Dicitur *Tonitru*, neutr. indeclinab. ſing. In plural. verò *Tonitrua*. Dicitur & *Tonitrus*, *ûs*, maſcul. Plin. Cicer. Ovid. T. Liv.

164. *Fulgere.*] Tertiæ conjug. v. 159. & ſupra v. 173.

167. *Ancipiti.*] Ex utrâque parte acuto.

Arboris auctum.] Arborem. Sic lib. 2. v. 494. & lib. 3. v. 269. dixit *corporis augmen*, pro *corpore*.

169. *Fulgorem.*] Fulgur, Fulgetrum. Coruſcationem. Alterum enim pro altero paſſim uſurpat Lucretius, v. g. hic v. 169. 216. & lib. 2. v. 327. 328. 332. lib. 5. v. 197. &c.

170. *Pariter qui mittitur igni.*] Hoc eſt, qui Tonitrus mittitur in eodem tempore, atque ignis ſeu Fulgur. Sic loquitur Horat. lib. 1. epiſt. 10.

> *Annuimus pariter vetulis notique columbis.*

Igni.] Fulguri, coruſcationi.

172. *Hoc etiam pacto, &c.*] His 14. v. docet de factâ à ventis è nubibus excitatione corpuſculorum Fulgur creantium. Quod quidem ad Heracliti ſententiam attinet, qui, teſte Senecâ lib. 2. cap. 56. ſtatuit *Fulgurationem* eſſe, veluti apud nos incipientium ignium conatus, & primam flammam incertam, modò intereuntem, modò reſurgentem. Pertinet & hoc ad Metrodori opinionem, qui, teſte Plutarcho 3. plac. 3. exiſtimavit excitari *Fulgur*, dum nubes à vento impetitur, atque diſcutitur. Quod nec Stoïcis diſplicuit, uti colligere eſt ex Laërtio. Similiter horum ſententiis affinis eſt ſententia, quæ motum ait eſſe cauſam caloris. Itaque Lucretius ex Epicuro putat non ſolùm Fulgur creari ex nubium attritu, ſed etiam gigni poſſe ex ventorum contentione, & circumvolutione vehementi, quâ nimirùm venti in nubibus incluſi, inſtar flatûs follium, ignem excitent. Sic enim multa mobilitate calefieri videmus, v. g. rotas, & rotarum axes. Sic glans plumbea volubilis longo curſu per aëra liquefit. Sic Virg. 6 æn. v. 525. ait Sagittam arſiſſe per aëra :

> *Namque volans liquidis in nubibus arſit arundo,*
> *Signavitque viam flammis tenuiſque receſſit*
> *Conſumta in ventos, &c.*

Tinguunt.] Hoc eſt, illuſtrant & quaſi colorant. Sic lib. 5. v. 720. *Candenti lumine tinctus.*

17[?]. *Impete.*] Ab antiquo nominativo

Ventus ubi invaſit nubem, & verſatus ibidem
Fecit ut antè cavam docui ſpiſſeſcere nubem,
Mobilitate ſuâ ferviſcit, ut omnia motu
Percalefacta vides ardeſcere: plumbea verò
Glans etiam longo curſu volvenda liqueſcit.
Ergò fervidus hic nubem cùm perſcidit atram,
Diſſupat ardoris quaſi per vim expreſſa repentè
Semina, quæ faciunt nictantia fulgura flammæ.
Inde ſonus ſequitur, qui tardiùs adlicit aures,
Quam quæ perveniunt oculos ad lumina noſtros.
Scilicet hoc denſis fit nubibus, & ſimùl altè
Extructis aliis alias ſuper impete miro.
Nec tibi ſit fraudi, quòd nos infernè videmus;

INTERPRETATIO.

ſtim ventus occupavit nubem. & circum volutus in eâdem fecit nubem concavam denſeri, ut ſuprà oſtendi. nubes ardeſcit ſuâ celeritate motûs veluti cernis res cũctas calefieri & ferveſcere celeri agitatione & verò globulus plumbeus volubilis lõgo curſu liqueſit. Igitur poſtquàm hic ventus *vivi dus perrupit nigra nubila, diſpergit ſcintillas ignis*, quæ *veluti per vim* illius fuerunt *elicita ſubitò, & quæ efficiunt fulgetra igniu micantia. Poſteà ſonus venit. qui laceſſit aures tentiùs, quàm ii fulgores, qui veniunt ad oculos noſtros. Nimirùm hoc efficitur in nebulis ſpiſſis & coacervatis aliis unà excelsè ſuprà alias mirabili* cũ *celeritate.* Cæterùm *non tibi ſit deceptioni, quòd nos ex lo-*

ANNOTATIONES.

Impet etis. Sic lib. 2. v. 326. lib. 4. v. 418. lib. 5. v. 911. & lib. 6. multoties.

Fulgit.] Tertiæ conjug. v. 159. 164.

175. *Fecit ut antè, &c.*] Ordo eſt, fecit ſpiſſeſcere nubem cavam, ut antè docui. Sic enim ſupra v. 123.

Cum ſubitò validi venti conſecta procella
Nubibus intorſit ſeſe, &c.

Spiſſeſcere.] Cogi, condenſari, concreſcere.

176. *Ferviſcit.*] A verbo *Fervo, is.* tertiæ conjug. Sic [illegible] rà v. 427 851. 1162 & lib. 3. v. 290. 495. Lambinus autem legit *Ferveſcit*, à verbo *Ferveo, es*, ſecundæ conjug.

177. *Plumbea verò, &c.*] Sic v. 305.

178. *Volvenda.*] Volubilis. Sic lib. 5. v. 1275. *Volvenda ætas*, hoc eſt volubilis ætas.

179. *Fervidus hic.*] Sup. ventus, v. 174.

180. *D[illegible]pat.*] Antiqua ſcriptura, pro *diſſipat*, v. 162.

Ardoris . . . ſemina.] Ignis corpuſcula, ſcintillas.

181. *Nictantia.*] Vibrantia, micantia. *Nictare*, inquit Feſtus, *eſt oculorum & aliorum membrorum niſu ſæpè aliquid conari.*

182. *Adlicit.*] Allicit, hoc eſt, laceſſit & provocat ad audiendum.

184. *Hoc.*] Nempè Fulgus, & Fulmen. Sic enim v. 245.

Fulmina gignier è craſſis, altéque putandum eſt
Nubibus extructis, &c.

185. *Impete.*] Impetu. v. 173.

186. *Nec tibi ſit fraudi &c.*] His autem 27 v. ſeqq. quia poterat quis ambigere de [illegible] F[illegible]g[illegible]re totum hen[illegible]phær um i[illegible]luſtranti, cùm tamen nubes, ex quarum at[illegible]ritu exc[illegible]ur, non adeo magnâ mo[illegible]e conſtate app[illegible]reant, tollit has ambage[illegible] Poe[illegible]a; mon[illegible]que nos non niſi inferiorem nubium partem conſpicere, q[illegible]æ [illegible] non a[illegible]eò latè patet; verum ſupernè ac ſursùm nubes ſimul altè ex[illegible] ſunt, & exaggeratæ, ut montes ing[illegible]ntes. Quod quidem interdùm vide[illegible]e licet, ubi tranſverſas [illegible]be[illegible]

Quàm ſint lata magis, quàm ſursùm extructa quid extent.
Contemplator enim cùm montibus adſimulata
Nubila portabunt venti tranſverſa per auras:
Aut ubi per magnos montes cumulata videbis
Inſuper eſſe aliis alia, atque urgere ſupernâ
In ſtatione locata, ſepultis undique ventis;
Tum poteris magnas moles cognoſcere eorum;
Speluncáſque velut ſaxis pendentibu' ſtructas
Cernere, quas venti cùm, tempeſtate coortâ,
Complerunt, magno indignantur murmure clauſi
Nubibus, in caveíſque ferarum more minantur.
Nunc hinc, nunc illinc fremitus per nubila mittunt;
Quærentéſque viam circumverſantur, & ignis
Semina convolvunt è nubibus, atque ita cogunt
Multa, rotántque cavis flammam fornacibus intùs,
Donec divolsâ fulſerunt nube coruſci.
Hâc etiam fit uti de causâ mobilis ille

INTERPRETATIO.

cis infernis cernimus, quàm nubes *magis pateant, quàm quãta ſint supernè exaggerata. Obſerva enim quando venti ferent nubes tranſverſas per aëra* quaſi *adæquatas montibus; vel quando cernes* illas *exſtructas alias ſuprà alias per ingentes montes, & ſitas in ſuperiori loco premere* infernas, *ventis ex omni parte oppreſſis; tunc poteris diſcernere ingentes maſſas illarum, & videre cavernas* illarum *exſtructas quaſi* ſub *rupibus ſuſpenſis, quas ubi venti repleruut, exertâ procellâ, incluſi* jam *nebulis quaſi iraſcuntur* illis *ingenti ſonitu, & minitantur inſtar ferarum,* quæ clauduntur *in cavernis* ſuis. *Modò ex hâc parte, modò ex illâ edunt ſtridorem per nubes; & perſcrutantes iter circumvolvuntur, & corradunt ſemina ignis ex nebulis, & ſic congregant plura, & verſant ignem in fornacibus cavatis intrinſecùs, uſquedùm nube diſruptâ* tandem *micantes coruſcârunt. Accidit quoque ob hanc cauſam, ut ille color velox*

ANNOTATIONES.

alias aliis ſuperiores ventus portat; aut ubi cumulatæ aliis inſuper aliæ quaſi per montes apparent. Unde nil mirum ſi ex iis nubium molibus tantus fulgor excuti poſſit, ut totum hemiſphærium lumine ſuo tremulo compleat, tinguat, & illuſtret. Sunt enim in nubibus plurima ignis ſeminia.

Nec tibi ſit fraudi &c.] Horum 2. v. Ordo is eſt; nec te decipiat, quòd ex locis infernis magis cernimus quam latè pateant nubes, quàm quantâ ſint mole, ſeu altitudine; hoc eſt, quam in altum & ſursùm exaggeratæ ſint.

Infernè.] Ex terris, ex locis his infernis. Ultima autem ſyllaba *infernè* brevis eſt ſicut lib. 4. v. 440 ultima *ſupernè.*

87 *Quàm ſursùm extructa quid extent.*] Quàm quantum in altum ſpiſſa ſint & denſa.

188. *Contemplator.*] Contemplare, aſpice. Sic v. 457. & lib. 2. v. 113.

192 *Sepultis.*] Metaphoricè; hoc eſt, ſedatis, ſtratis, ſilentibus,

196. *Indignantur murmure &c.*] Sic Virg. 1 æn.

Illi indignantes magno cum murmure, montis
Circùm clauſtra fremunt, &c.

200. *Convolvunt.*] Corradunt, collidunt.

202. *Fulſerunt.*] Fulgorem conceptum ediderunt.

203. *Hâc etiam fit uti. &c.*] His 10. v. jam aliam *Fulguris* cauſam reddit; nempè quòd in nubibus multa ignis ſemina contineantur, quæ ventis cogentibus

D. volet in terram liquidi color aureus ignis,
Semina quòd nubes ipſas permulta neceſſe eſt
Ignis habere. Etenim, cùm ſunt humore ſine ullo,
Flammeus eſt plerunque colos, & ſplendidus ollis.
Quippè etenim Solis de lumine multa neceſſe eſt
Concipere, ut meritò rubeant, ignéſque profundant.
Haſce igitur cùm ventus agens contruſit in unum,
Compreſsitque locum cogens, expreſſa profundunt
Semina, quæ faciunt flammæ fulgere colores;
  Fulgit item cùm rareſcunt quoque nubila cœli;
Nam cùm ventus eas leviter diducit euntes,

INTERPRETATIO.

auratus ignis lucidi dolabitur velociter *in terram*. nempè, *quia oportet ut nubila ipſa contineant plurima corpuſcula ignis. Namque, quando ſunt abſque ullâ aquâ, ſæpè illa habent colorem igneum & fulgidum. Scilicet quia oportet ut recipiant plura* ſemina *de luce Solis, ut ob hanc cauſam rubeſiant, & ſpargant flammas. Ergò ubi ventus impellins compulſit has* nubes *. &* *congregans* illas *contraxit in unum locum*; *ſpargunt* tunc *corpuſcula elicita* ex ſe, *quæ faciunt ut fulgores ignis coruſcent. Coruſcat pariter ubi nubes ætheris rareſiunt: Etenim ubi ventus diſtrahit parùm, & diſſipa-*

ANNOTATIONES.

expreſſa fulgorem edunt. Quòd autem in nubibus ſint multa ſemina ignis, ex hoc vel maximè arguit, quòd interdùm nubes ſine humore appareant, flammeum colorem referentes, & ignibus Solis accenſæ. Ita Ariſtoteles ait quoſdam huic ſententiæ eſſe ſuffragatos, quam tamen refellit lib. 2. Meteor. Empedocles autem dicit hunc ignẽ, qui in nubibus accenditur, ex Solis radiis concipi: Anaxagoras verò ex ſupremo Æthere, quem ille ignem appellat, ſupernè deorsùm delatum eſſe cenſet.

204. *Liquidi.*] Puri, clari, lucidi, non turbidi. Metaphorâ ductâ ab aquâ ad ignem. Sic v. 669.

Ignis abundare Ætnaus, flammeſcere cœlum.

Sic Virg. Eclog. 6. v. 34. *Et liquidi ſimul ignis &c.* Eleganter autem, quidquid abnuat Macrobius lib. 6. Saturn. cap. 5.

207. *Colos.*] Utrumque dicitur, *colos*, & *color*; ſicut *honos*. & *honor*: *odos*, & *odor*. *labos* & *labor*: *vapos* & *vapor*, &c. Nonius.

212. *Quæ faciunt &c.*] Hoc eſt, quæ faciunt, ut flamma exiſtat, & fulgor oriatur.

213. *Fulgit item, &c.*] His 5. v. aliam denique *Fulguris* cauſam affert; nimirùm cùm rareſiunt nubes, & ventis agitatæ huc illuc deducuntur, tunc ſemina ignis, quæ in iis continentur, decidere cenſet, & fulgorem reddere. Porrò quod ſpectat ad hanc nubium fractionem, ſeu potiùs rareſactionem, atque ad prolapſionem Atomorum *Fulguris* effectricium ſine tetro ſonitu, ſeu tonitru, videtur Poëta inſinuare ſententiam Clidemi, qui apud Ariſtotelem exiſtimavit *Fulgur* non eſſe ignem, ſed inanem ſpeciem, nempè nubem agitatam & humidâ parte veluti percuſſam perinde ſplendeſcere ac mare candeſcit, dum virgâ cæditur. Eòdem pariter ſpectat, quod Anaximenes apud Stobæum affert exemplum reſulgentis maris, dum remis ſcinditur. Eòdem ſpectat, quod & Xenophanes dixit nubem motu ſuo concipere ſplendorem, qui fulget. Eòdem denique pertinet, quod Anaximander dixit ſpiritum, ſeu ventum ſplendere, diſtenſione factâ per nubis nigredinem.

214. *Deducit.*] Diſtrahit, divellit.

Diſſolvitque

Diſſolvitque, cadant ingratis illa neceſſe eſt
Semina, quæ faciunt fulgorem. Tum ſine tetro
Terrore & ſonitu fulgit, nullóque tumultu.
Quod ſupereſt, quali naturâ prædita conſtent
Fulmina, declarant ictus & inuſta vapore
Signa, notæque graves halantes ſulfuris auras;
Ignis enim ſunt hæc, non venti ſigna, neque imbris.
Prætereà per ſe accendunt quoque tecta domorum,
Et celeri flammâ dominantur in ædibus ipſis.
Hunc tibi ſubtilem cumprimis ignibus ignem
Conſtituit Natura minutis, mobilibúſque
Corporibus, cui nihil omninò obſiſtere poſſit.
Tranſit enim validè Fulmen per ſepta domorum,
Clamor uti, ac voces; tranſit per ſaxa, per æra:
Et liquidum puncto facit æs in tempore, & aurum.

INTERPRETATIO.

riveat volitantes, oportet ut illa ſemina ignis *invitè decidant, quæ edunt fulgetrum. Tunc* autem *coruſcat abſque terribili horrore*, ſine *murmure. &* ſine *ullo ſonitu. Quod reſtat, plagæ, & veſtigia peruſta vapore; & ſigna exhalantia tetros halitus ſulfuris, indicant quali naturâ Fulmina componantur; Namque hæ ſunt notæ ignis.* *non* autem *venti, neque pluviæ. Deinde* Fulmina *concremant etiam per ſe tecta domorum, & veloci* cum *igne graſſantur in ipſis ædibus. Natura fecit tibi hunc ignem tenuem præſertim ex ignibus tenuiſſimis. & ex primordiis velocibus, cui nulla res prorsùs queat reſiſtere. Namque Fulmen penetrat validè clauſas domos, veluti ſonus & vox; penetrat lapides, æra. & in inſtanti temporis liquefacit æs & aurum.*

ANNOTATIONES.

215. *Ingratis.*] Invitè; velint, nolint. Sic lib. 3. v. 1083. lib. 5. v. 45.

218. *Quod ſupereſt. quali &c.*] Hactenùs de *Fulgure*. Nunc de *Fulmine*, nempè ab hoc v. 218 ad v. 422. Plura autem quærit de Fulmine, I. naturam. II. modum, quo generetur. III. mobilitatem. IV. quâ anni tempeſtate frequentiùs creentur fulmina. V. Invehitur in ſuperſtitioſos homines, qui Jovi fulmina tribuunt; & in Hetruſcos, qui ex iis auguria ducebant. His igitur 20. v. prioribus diſputat & agit de *naturâ Fulminis*. Docet autem Fulmina *igneâ & ſubtili* conſtare naturâ; *Igneâ* quidem, I. quia loca Fulmine tacta tetrum ſulfuris odorem mittunt, & quaſi calore inuſta cernuntur. II. quia, dum cadunt, domos per ſe accendunt. *Subtili* verò, quia Fulminis igni nihil obſiſtit. Is enim penetrat clauſas domos, ut vox: dicto citiùs liquefacit metalla duriora: vinum intacto dolio abſorbet; & alia id genus præſtat, quæ per infinitam ætatem Sol præſtare non valet:

Tantò mobilior vis, & dominantior hæc eſt.

219. *Ictus.*] Sup. Fulminum,

220. *Signa.*] Nota, veſtigia, loca notata.

Graves.] In accuſat. ſup. *auras*. Hoc eſt, tetras ſulfureas.

Halantes.] In nominat ſup. *notæ*. Hoc eſt, exhalantes, mittentes. Olim legebatur, *halantis*, ſup. *ſulfuris*.

224. *Cumprimis.*] In primis. præſertim. Sic. v. 259. 939. & alibi paſſim.

226. *Obſiſtere.*] Sic infrà v. 330.

227. *Tranſit enim &c.*] Sic lib. 1. v. 490. Porrò dùm hic mira Fulminis effecta memorat, multiplex Fulminis notat genus. Ariſtoteles duplex diſtinxit: alterum *Fumoſum*, ad quod rerum tactarum infuſcatio pertineat: alterum *Cla-*

Diſturbate domos ; avellere tigna trabéſque ;
Et monumenta virûm commoliri atque ciere ;
Exanimare homines ; pecudes proſternere paſſim ;
Cætera de genere hoc, quâ vi facere omnia poſſint,
Expediam, neque te in promiſſis plura morabor.
Fulmina gignier è craſſis, altéque putandum eſt
Nubibus exſtructis. Nam cœlo nulla ſereno,
Nec leviter denſis mittuntur nubibus unquam.
Nam dubio procùl hoc fieri manifeſta docet res;
Quòd tunc per totum concreſcunt aëra nubes
Undique, uti tenebras omnes Acherunta reamur
Liquiſſe, & magnas cœli complêſſe cavernas.
Uſqueadeò, tetrâ nimborum nocte coortâ,
Impendent atræ formidinis ora ſupernè,
Cùm commoliri tempeſtas fulmina cœptat.

INTERPRETATIO.

evertere domos : abſtrahere tigna & trabes : movere & labefactare monimenta hominum : enecare homines : & ubique profligere pecora : quâ tandem *potentiâ queant efficere ſimilia ejuſmodi. dicam* tibi, *neq; te amplius retardabo in pollicitationibus* meis. *Credendum eſt Fulmina generari ex nubibus ſpiſſis, & altè cumulatis* aliis ſuper alia. *Namque nulla unquam vibrantur è cœlo puro, neque è nubilis parùm denſatis. Quippe etenim ſine dubio res clara monſtrat id fieri, quia tunc nubila denſantur ex omni parte per totum aërem*. ita ut *putemus cunctas tenebras deſeruiſſe Acherunta. & implevisse ingentes fornices cœli. Adeò vultus horroris nigri deſuper pendent, tenebris atris nubilorum exortis* undique, *ubi nimbus procelloſus incipit preparare Fulmina.*

ANNOTATIONES.

modum, quo Fulmen generetur, nempè ab hoc v. 238. ad v. 322. His igitur 7. v. prioribus monet ſe docturum, unde fit, ut Fulmen tam miros auditu effectus faciat; nempè turres diſcludat, domos diſturbet, avellat trabes, demoliatur dura monumenta hominum ac Deorum, homines exanimet, pecudes enecet; & ſimilia ejuſmodi.

240. *Commoliri.*] Pareus, benè; hoc eſt labefactare, tentare, ciere. Lambinus, *demoliri*, quaſi, evertere, deſtruere.

244. *Neque te, &c.*] Sic lib. 5. v. 92.

Plura.] Ampliùs.

245. *Fulmina gignier è craſſis, &c.*] His itaque 23. v. aſſumit I. Lucretius Fulmina generari in nubibus craſſis, denſis, & compactis. Cujus rei rationem reddit, quòd Fulmina non fiant ſereno cœlo, aut rareſcentibus tantùm nubilis obumbrato: ſed dum nubibus tenebroſis obtegitur. Sic enim piceus nimbus prægnanſque Fulminibus nonnunquam mari minitatur, terráſque terrefacit omnes. Neque enim Solis lumen tunc nobis denegaretur, niſi altè exſtructæ nubes interponerentur.

Gignier.] Poëticè, pro *gigni*.

Altè . . . exſtructis.] Sic v. 184. & 185. Et infrà v. 267. Hoc eſt, exaggeratis, cumulatis, denſis.

246. *Nam cœlo nulla ſereno, &c.*] Eadem quippè eſt venti, terræ motûs, Tonitri, & Fulminis materia, nimirùm ſicca exhalatio, inquit Ariſtoteles lib. 2. meteor. cap. ultim. Ex hâc enim ſiccâ exhalatione fit ventus in aëre: terræ motus intùs in terrâ: imber, procella, Tonitrus, & Fulmen in nubibus.

250. *Undique uti tenebras, &c.*] Hi 4. v. poſiti ſunt. lib. 4. v. 170. conſule ibid. noſtras annotationes.

254. *Tempeſtas.*] Vortex, ventus, nimbus procelloſus.

Præterea perſæpè niger quoque per mare nimbus,
Ut picis è cœlo demiſſum flumen, in undas
Sic cadit, & fertur tenebris procùl, & trahit atram
Fulminibus gravidam tempeſtatem, atque procellis;
Ignibus, ac ventis cumprimis ipſe repletus,
In terrâ quoque ut horreſcant, ac tecta requirant.
Sic igitur ſuperà noſtrum caput eſſe putandum eſt
Tempeſtatem altam. Neque enim caligine tantâ
Obruerent terras, niſi inædificata supernè
Multa forent multis exemto nubila Sole:
Nec tanto poſſent hæc terras opprimere imbri,
Flumina abundare ut facerent, campóſque natare,
Si non exſtructis foret altè nubibus æther.
His igitur ventis, atque ignibus omnia plena

Interpretatio.

Deinde plerumque atra nubes etiam ita per æquor decidit in aquas, ſicut fluvius picis miſſus è cœlo; & longè à tenebris ducitur, & attrahit nigrum nimbum gravem Fulminibus, & ventis; præſertim cùm ipſa quoque nubes *plena ſit ignibus & procellis. ita ut* homines *in terrâ paveant & citò repetant domos* ſuas ubi latitent. *Itaque credendum eſt nimbum altè exſtructum eſſe ſuprà verticem noſtrum. Neque enim nubes obtegerent terras tantis tenebris, ſi non plures altè exſtructa forent ſuprà multa, Sole ipſo ſublato: neque* pariter *hæ* nubes *quirent obruere terras tantâ pluviâ, ut facerent fluvios exundare, & agros innatare* aquis, *niſi aër conſtaret nubilis altè inædificatis* aliis ſuprà alia. *Ergò cuncta lo*ca nubilorum *repleta ſunt his ignibus, atque*

Annotationes.

257. *Fertur tenebris procùl.*] Hoc eſt, etiam in eam cœli partem, quæ ſerena eſt, & ſine nubibus.

259. *Cumprimis.*] Inprimis, v. 224.

260. *Horreſcant.*] Sup. homines.

Tecta requirant.] Domos repetant, ubi latitent. Imò etiam ſpecus & caveas ingrediantur; quod de Tiberio traditum eſt. Sueton.

262. *Tempeſtatem altam.*] Nimbum, ſeu nubem altè exſtructam.

263. *Niſi inædificata supernè, &c.*] Sic v. 185. 246. & jam infrà v. 267.

265. *Hac terras.*] Ita Lamb. ex Vulg. lectionibus. *Hac* autem ſup. *nubila* v. 264. non *Fulmina*, ut malè interpretatur Lambinus. Pareus verò legit *venientes*. Verùm ad quid refertur? an ad *nubila*? non ſanè. An ad *Tempeſtatem altam*? multò minùs. Aliàs *viventes*, hoc eſt, homines, animantes.

267. *Si non exſtructis, &c.*] Hoc igitur manifeſtum eſt, quòd Fulmina non fiant niſi denſis & craſſis nubibus; atque ita materia Fulminis intrà nubes concluditur. Namque quod alioquin Plinius lib. 2. cap. 51. ait, *Catilinianis prodigiis Pompeiano ex Municipio M. Herennium decurionem ſereno die Fulmine ictum fuiſſe*. Et quod apud Horatium lib. 1. Carm. ut jam ſuprà monui, dicitur de Jove, *qui plerumque per purum tonantes egerit equos, volucrémque currum*: id ſanè fide tantùm dignum eſt, ſi, reliquo cœlo ſereno, pars alia ad quamdam Horizontis partem nubibus obtecta fuerit, è quibus fulminârit, aut tonuerit.

268. *His igitur ventis, &c.*] Poſtquàm demonſtravit *Fulmen* creari in craſſis, & altè cumulatis nubibus, his jam 26. v. aliis docet & ex ignibus, & ex ventis, quos ſimùl nubes habent, Fulmen maturum erumpere, quod acris ſonitus, terræ tremor, horror mortalium, graviſque imber ſequuntur. Itaque cenſet Lucretius primùm in nubibus eſſe multa ignis corpuſcula, ut ſuprà docuit v. 205. Deinde ventum, ſeu vorticem in nubi-

Sunt ; ideò paſſim fremitus , & fulgura fiunt.
Quippè etenim ſuperà docui permulta vaporis
Semina habere cavas nubes ; & multa neceſſe eſt
Concipere ex Solis radiis , ardoréque eorum.
Hic ubi ventus , eas idem qui cogit in unum
Fortè locum quemvis , expreſſit multa vaporis
Semina ſéque , ſimùl cum eo commiſcuit igni :
Inſinuatus ibi vortex verſatur in alto ,
Et calidis acuit Fulmen fornacibus intùs.
Nam duplici ratione accenditur : ipſe ſuâ nam
Mobilitate caleſcit , & è contagibus ignis.
Inde ubi percaluit vis venti , vel gravis ignis
Impetus inceſſit , maturum tum quaſi Fulmen
Perſcindit ſubitò nubem ; fertúrque coruſcis
Omnia luminibus luſtrans loca percitus ardor.
Quem gravis inſequitur ſonitus , diſploſa repentè

INTERPRETATIO.

his ventis ; idcircò ubique Tonitru & Fulgetra fiunt. Namque oſtendi ſuprà nubila concava continere plura corpuſcula ignis ; & oportet ut recipiant plura etiam *à radiis Solis , & à calore illorum* radiorum. *Poſtquàm hic idem ventus , qui contrahit caſu fortuitò illas* nubes *in unumquemque ſuum locum , elicuit plurima corpuſcula ignis, & miſcuit ſeſe unà cum illo igne , ventus procelloſus , qui eò ingreſſus eſt , volvitur in profundo* illarum , *& exacuit Fulmen intrinſecùs* in illis *ardentibus fornacibus ; Etenim vortex inflammatur duplici modo : namque* primùm *ipſe accenditur ſuo celeri motu , &* ſecundò *ex contactu ignis. Poſteà verò quàm poteſtas verticis calefacta eſt , aut ubi vehemens vis ignis incidit , tunc Fulmen veluti tempeſtivum perrumpit repentè nubem : & vapor* illius *percuſſus volitat perluſtrans ſuis lucidis luminibus cuncta loca. Quem* vaporem *murmur acre ſubſequitur , ita ut fornices cæli quaſi*

ANNOTATIONES.

bus incluſum cogere nubes quaſi in altos montes , & illa ignis è nubibus exprimere corpuſcula , quorum contactu accendatur , niſi fortè ſuâ mobilitate ipſe calefiat. Tertiò , ubi ventus ille percaluit , maturum Fulmen erumpere, quod nubem perſcindat , omniáque circùm lumine perluſtret. Quartò ſonitum ſeu Tonitru ſequi ; inde tremorem terræ , horrorem mortalium ; atque tandem adeò uberem pluviam ,

> *Omnis uti videatur in imbrem vertier æther.*

Omnia.] Sup. nubila ; vel , aëris loca.

269. *Paſſim.*] Ubique , nempè per totam cæli regionem ; per omnes ætheris partes.

Fremitus.] Tonitrua, murmura, ſonitus acres.

270. *Suprà docui.*] Nempè v. 205.

Vaporis.] Caloris, ut ſæpè monui. Sic v. 274.

272. *Eorum.*] Sup. radiorum Solis.

275. *Cum eo.*] Olim in præpoſitione *cum* vocalis *m* non elidebatur.

276. *Inſinuatus ibi vortex &c.*] Hoc eſt , tum globus ventorum intromiſſus circumagitur in aëre , & nubibus ; Fulménque velut in fornacibus ardentibus parat , acuit , excudit.

278. *Ipſe.*] Sup. vortex, v. 276.

279. *Contagibus.*] Contactu , lib. 3. v. 472. 735. 741. &c.

280. *Percaluit vis venti.*] Sup. ſuâ mobilitate , v. 279.

Vel gravis ignis &c.] Namque, *è contagibus ignis* vis venti calefit , v. 279.

283. *Ardor.*] Ignis.

284. *Gravis ſonitus.*] Tonitru.

Opprimere ut cœli videantur templa ſupernè.
Inde tremor terras graviter pertentat, & altum
Murmura percurrunt cœlum; nam tota ferè tum
Tempeſtas concuſſa tremit, fremitúſque moventur.
Quo de concuſſu ſequitur gravis imber, & uber,
Omnis uti videatur in imbrem vertier æther;
Atque ita præcipitans ad diluviem revocare.
Tantus, diſcidio nubis, ventique procellâ,
Mittitur ardenti ſonitus cùm pervolat ictu.
Eſt etiam, cùm vis extrinſecùs incita venti
Incidit in validam maturo Fulmine nubem;
Quam cùm perſcidit, extemplò cadit igneus ille
Vortex, quod patrio vocitamus nomine Fulmen.
Hoc fit item in partes alias, quócunque tulit vis.
Fit quoque ut interdùm venti vis miſſa ſine igne

Interpretatio.

diſſoluti videantur obruere deſuper terras. Hinc horror percipit acriter totas terras, & tonitrua pervadunt ſummum cœlum; etenim totus fermè nimbus tunc conquaſſatus tremiſcit, & murmura cientur. Quâ de concuſſione ingens pluvia, & copioſa ſubſequitur, ita ut totus aër videatur converti in pluviam. Et ſic præceps cadens vocare iterùm ad diluvium. Adeò magnum eſt murmur cùm perfertur vehementi plagâ, ſcilicet ex diſſolutione nubis, & ex vortice venti. Fit quoque Fulmen, *ubi vis venti perciita extrinſecùs impingit in nubem firmam,* & plenam *Fulmine jamjam formato; quam ubi* ventus *perfregit, ſubitò flammeus ille vortex decidit, quod vocamus patrio vocabulo Fulmen. Hoc quoque fertur in diverſas partes, in quaſcunque* ſcilicet *impetus ejus portabit illud. Accidit etiam ut plerumque impetus venti pulſus abſque igne*

Annotationes.

Diſploſa.] Sic v. 130. de veſiculâ ruptâ.

285. *Cœli templa.*] Cœlum: cœli fornices, ut ait Nonius. Sic lib. 2. v. 1037. lib. 5. v. 491. 492. 1435. &c.

286. *Pertentat.*] Percipit, occupat, pervadit, permovet.

287. *Murmura.*] Tonitrua.

288. *Tempeſtas.*] Nimbus ater.

289 *Uber.*] Abundans & multus.

290. *Vertier.*] Poëticè, pro *verti.*

292. *Diſcidio.*] Diſcidium vox latina eſt à verbo *diſcindo* nata; & valet idem quod *diſciſſio, disjunctio, diſſolutio.* Sic lib. 1. v. 453. lib. 2. v. 119. lib. 3. v. 348. 851. &c.

294. *Eſt etiam cùm vis &c.*] His 5. v. ſecundum & tertium affert modum, quo fieri *Fulmen* putat. Nimirum cùm ventus extrinſecùs adveniens perſcindit nubem prægnantem maturo fœtu, hoc eſt, Fulmine: vel etiam cùm ventus in alias atque alias, hoc eſt, in diverſas partes deducit nubem pariter Fulmine prægnantem. Tunc enim ſciſsâ nube Fulmineus vortex decidit, quò vis fert.

Eſt etiam cùm &c.] Helleniſmus. Hoc eſt, interdùm etiam vis venti extrinſecùs incita &c.

295. *Maturo Fulmine.*] Sic v. 281.

297. *Vortex igneus.*] Hoc eſt, *Fulmen,* quod tortuoſum in modum, ac verticis inſtar decidit.

Patrio.] Latino.

298. *Hoc fit item &c.*] Hoc verſu continetur alter ille modus, quo, ut docui v. 294. not. ventus ferens ac diducens nubem in diverſas partes, nec extrinſecùs tantùm in eam incidens perſcindit nubem, cujus diſcidio *Fulmen* cadit.

299. *Fit quoque ut interdùm &c.*] His 9. v. quartum affert modum Poëta, quo putat fieri *Fulmen.* Nimirùm, quia *Fulmen* nihil aliud ferè videtur, quàm ventus incenſus: tamen cenſet etiam

Igneſcat tamen in ſpatio, longóque meatu,
Dum venit, amittens in curſu corpora quædam
Grandia, quæ nequeunt pariter penetrare per auras:
Atque alia ex ipſo corradens aëre portat
Parvula; quæ faciunt ignem commixta volando.
Non aliâ longè ratione, ac plumbea ſæpè
Fervida fit glans, in curſu cùm multa rigoris
Corpora dimittens ignem concepit in auris.
Fit quoque ut ipſius plagæ vis excitet ignem,
Frigida cùm venti pepulit vis miſſa ſine igne;
Nimirùm quia, cùm vehementi percutit ictu,
Confluere ex ipſo poſſunt elementa vaporis:
Et ſimùl ex illâ, quæ tum res excipit ictum.
Ut, lapidem ferro cùm cædimus, evolat ignis;
Nec, quòd frigida vis ſit ferri, hoc ſeciùs illa

INTERPRETATIO.

tamen inflammetur in longo curſu & ſpatio, perdens, dum currit, in curſu ſuo *quædam magna corpuſcula, quæ non poſſint ſimiliter tranſire per aëra; & colligens* quædam *alia minima ex ipſo aëre, fert* ea, *quæ commixta concipiunt ignem eundo. Haud diſſimili prorsùs modo, quàm plerumque plumbeus globulus caleſit, ubi relinquens plura corpuſcula frigoris igneſcit per flatus aërios in curſu* ſuo. *Accidit etiam, ut vehementia ipſius ictûs accendat ignem, ubi rigida violentia venti percuſſit abſque igne; ſcilicet quia, ubi* vis venti *percuſſit validâ plagâ, ſemina caloris queunt emanare ex ipſo vento. Et pariter* emanare poſſunt *ex illâ re, quæ tunc recipit plagam* venti. *Veluti v.g. ignis exſilit, ubi percutimus ſaxum ferro; neque illa corpuſcula fervidi ſplendoris minùs conveniunt ad plagam,*

ANNOTATIONES.

Lucretius hoc modo fieri poſſe *Fulmen.* Poteſt enim, inquit, ventus, qui frigidus eſt, tamen, dum fertur, igneſcere; namque eundo amittit corpuſcula quædam grandia, diuturno itineri inepta, nec per aëra tranſire facilè valentia; nováque acquirit parvula, quæ maximè idonea ſint ad igneſcendum.

301. *Corpora.*] Atomos, ſemina.

302. *Grandia.*] Quæ ab igneâ naturâ prorsùs ſunt aliena. Conſtat enim *ignis* ex parvulis & ſubtilibus corpuſculis, ut docuit lib. 2.

Per auras.] Hoc eſt, per Aëra, ut ſæpè monui, Eſt enim Aër nihil aliud, quàm *Flatus* extenſus.

303. *Conradens.*] Corradens; antiqua ſcriptio. Hoc eſt, colligens, conquirens, ſumens, petens. Sic v. 443.

305. *Non aliâ ferè ratione &c.* Sic ſuprà v. 178.

306. *Rigoris.*] Frigoris. Sic v. 367. & lib. 5. v. 639. 745.

308. *Fit quoque ut ipſius &c.*] His 14. v. quintum affert modum, quo credit creari, poſſe *Fulmen.* Nimirùm, inquit, valet etiam ipſe ictus ſeu plaga venti validi ad ignem Fulmineum excitandum, etſi frigidus ſit ventus. Namque tum ex vento percutiente, cùm ex re percuſſâ generari poteſt ignis Fulmineus, pariter ac vulgò fit ignis, cùm lapidem ferro cædimus; ſcilicet quia ex utroque exiliunt ſemina ignis. Ita ſimiliter niſi ſemina ignis eliciuntur ex vento, dum fertur, tamen tepefieri & calefieri poteſt ita, ut, ſi fortè res percuſſa illius impetu opportuna ſit flammis, ignem facilè faciat.

311. *Elementa vaporis.*] Semina ignis; Atomi ignis.

313. *Ut lapidem ferro &c.*] Sic ſuprà v. 161.

314. *Nec quòd &c.*] Hoc eſt, quia ferrum frigidum eſt, idcò minùs illa caloris ſemina ad plagam concurrunt.

Semina concurrunt calidi fulgoris ad ictum.
Sic igitur quoque res accendi fulmine debet,
Opportuna fuit ſi fortè, & idonea flammis.
Nec temerè omninò planè vis frigida venti
Eſſe poteſt, ex quo tantâ vi immiſſa supernè eſt:
Quin priùs in curſu ſi non accenditur igne,
At tepefacta tamen veniat commixta calore.
Mobilitas autem fit Fulminis, & gravis ictus.
Et celeri fermè pergunt ſic Fulmina lapſu,
Nubibus ipſa quòd omninò priùs incita ſe vis
Conligit & magnum conamen ſumit eundi.
Inde, ubi non potuit nubes capax impetis auctum,
Exprimitur vis, atque ideò volat impete miro;
Ut validis quæ de tormentis miſſa feruntur.
Adde quòd è parvis ac lævibus eſt elementis:
Nec facile eſt tali naturæ obſiſtere quidquam.

INTERPRETATIO.

eò quòd natura ferri ſit frigida. Ergò ita res etiam debet inflammari Fulmine, ſi fortaſſè fuit apta & parata ad ignem concipiendum. *Neque ſine cauſâ penitùs violentia venti poteſt eſſe frigida, ex eo quòd deſuper miſſa eſt* cum *tanto impetu: quin, ſi anteà in meatu non inflammatur igne, ſaltem calefacta & mixta calore* tepido *cadat. Celeritas autem Fulminis, & valida plaga* illius *fit, & Fulmina ita veloci caſu ferè feruntur*, eo *quòd vis ipſa Fulminis immiſſa è nubibus priùs contrahit ſe, & accipit magnum conatum progrediendi. Hinc, poſtquàm nubes non valuit recipere augmen impetûs, vis* Fulminis *elicitur, & ideircò fertur admirabili mobilitate; veluti ea, quæ pulſa de firmis tormentis volant. Adjice quòd* Fulmen *conſtat ex tenuibus atque lævigatis primordiis: & difficile eſt aliquid reſiſtere tali natura.*

ANNOTATIONES.

315. *Calidi fulgoris.*] Ignis Fulminis igniti.

317. *Opportuna fuit ſi fortè &c.*] Hoc eſt, ſi fortè fuit apta ad ignem accipiendum.

318. *Nec temerè &c.*] Hoc eſt, nec omninò ſine cauſâ aut ratione ventus poteſt eſſe frigidus, ex quo tempore, ceu ex quo loco tantâ vi immiſſus eſt.

322. *Mebilitas autem fit &c.*] Hactenùs de Fulminis *naturâ* & *generatione*: nanc de ejuſdem *mobilitate*; quæ tertia eſt quæſtio propoſita ſuprà v. 218. not. Hæc autem tria complectitur. I. mobilitatem. II. gravem ictum. III. celerem Fulminis lapſum ad ima. Quas quidem quæſtiones intermiſcet. Itaque his 7. v. prioribus aſſerit *Fulminis mobilitatem*, I. quia *Fulmen* tunc erumpere ait è nubibus, cùm vis valida incuſſa venti, & agitatio illa intolerabilis eſt corpori continenti, ſeu nubibus includentibus illum ventum. Quapropter exprimitur, inquit, velut ea, quæ à tormentis exploduntur.

325. *Centigit.*] Antiquè, pro *colligit*. Sic v. 303. *Conradens*, pro *Corradens*.

Conamen ſumit eundo.] Sic v. 1039.

326 *Impetis.*] Ab antiquo nominativo *impes*, genit. *impetis*; hoc eſt impetus. Lib. 5. v. 506. & alibi paſſim.

327. *Impete.*] Impetu, v. 326.

328. *Tormentis.*] Tormentum genus eſt machinarum, quibus tela, ſaxa & alia id genus mittebantur olim.

329. *Adde quòd è parvis &c.*] His 5. v. repetit II. mobilitatem *Fulminis* ex tenuitate Atomorum, quibus conſtat. Sic lib. 2. v. 385. probavit Fulmen conſtare lævibus & tenuibus elementis. Quo fit, ut nihil ei reſiſtat. Hinc *gravem ictum* Fulminis arguit.

330. *Nec facile eſt &c.*] Sic ſuprà v. 226. —— *Cui nil omninò obſiſtere poſſit.*

Inter enim fugit, ac penetrat per rara viarum;
Non igitur multis offenſibus in remorando
Hæſitat. Hanc ob rem celeri volat impete labens.
Deinde, quòd omninò naturâ pondera deorsùm
Omnia nituntur; cùm plaga ſit addita verò,
Mobilitas duplicatur, & impetus ille graveſcit;
Ut vehementiùs & citiùs quæcunque morantur
Obvia, diſcutiat plagis, itinérque ſequatur.
Denique, quòd longo venit impete, ſumere debet
Mobilitatem, etiam atque etiam quæ creſcit eundo
Et validas auget vires, & roborat ictum.
Nam facit, ut, quæ ſint illius ſemina cunque,
E regione locum quaſi in unum cuncta ferantur,

INTERPRETATIO.

Namque præterlabitur, & permeat per raros meatus rerum. *Ergò non cunctatur retardando* propter *plures occurſus* obvios rerum. *Propter hanc cauſam cadit & fertur mobili vehementiâ. Prætereà* adde *quòd omnia pondera feruntur deorsùm* ex *naturâ* ſuâ, *ſed ubi ictus eſt ſuperadditus, celeritas geminatur, & vis illa augeſcit;* ita *ut velociùs & violentiùs disjiciat ictibus ea, quæ occurrentia retardant* ipſum, *& pergat* ire *viam* ſuam. *Demùm* adde, quòd, *quia deſcendit longinquo impetu, debet accipere velocitatem, quæ maximè augeatur progrediendo, & quæ adaugeat vires magnas* illius, *& corroboret plagam* quàm infert. *Etenim efficit, ut eò omnia primordia, quæcumque illud* Fulmen *habet, ut ſi directò concurrant in unam regionem,*

ANNOTATIONES.

331. *Inter enim fugit.*] Tmeſis, interfugit enim. Hoc eſt, fugit inter omnes res, in quas incidit, ſi modò raræ ſint, & non ſolidæ.

Per rara viarum.] Per raras vias, per patentes & apertos meatus. Helleniſmus. Sic *clauſa domorum*, pro *clauſa domus*. ſic *ſtrata viarum*, per *ſtrata via*. Et alia ſimilia paſſim.

332. *Offenſibus.*] Occurſibus. Sic lib. 2. v. 223. 438. lib. 3. v. 95. &c. Senſus is eſt hujus versûs; non igitur offendit in multas res, quæ ipſum remorari queant.

333. *Impete.*] Impetu v. 326.

334. *Deinde, quòd omninò &c.*] His 5. v. repetit III. mobilitatem *Fulminis* ex eo, quòd omnia corpora gravia deorsùm ferantur vehementi niſu; quibus ſi vis impellens accedat, tum ea ferri neceſſe eſt miro, veloci, & mobili omninò impetu. Fulmen autem grave eſt corpus, deſuper cadens impellitur vi venti. Hinc nihil mirum ſi obvia quæque diſcutiat plagis, perfringat, & evertat. Hinc *gravem ictum* Fulminis & *celerem lapſum* ad ima repetit Poëta.

338. *Itiner.*] Antiquitùs, pro *iter*. Sic Manilius lib. 1. v. 88.

Fecit & ignotis itiner commercia terris.

Vide Nonium in voce *Itiner*.

339. *Denique, quòd longo &c.*] His 8. v. repetit IV. mobilitatem ex longo impetu, quo venit & fertur Fulmen: quæ enim longiùs feruntur, ea mobililitatem acquirunt eundo; Fulmen itaque dum longiùs deſcendit vel conjicit quaſi in unum locum omnes atomos, quæ in curſum, quem init, ſimùl feruntur: vel fortaſsè veniens corradit ex aëre ipſo cunctas atomos volubiles, quas invenit. Quo fit ut mobilitas illius intendatur, aut plagis volubilium atomorum accedentium, aut contracto ſuarum impetu.

342. *Nam facit.*] Sup. mobilitas.

Quæ ſint illiuscunque.] Tmeſis, quæcunque.

343. *E regione.*] Directò, rectâ.

Omnia conjiciens in eum volventia curſum.
Forſan & ex ipſo veniens trahat aëre quædam
Corpora, quæ plagis intendant mobilitatem.
Incoluméſque venit per res, atque integra tranſit
Multa, foraminibus liquidis quia trameat ignis;
Multàque perſtringit, cùm corpora Fulminis ipſa
Corporibus rerum inciderint, quà texta tenentur.
Diſſolvit porrò facilè æs, aurúmque repentè
Confervefacit, è parvis quia facta minutè
Corporibus vis eſt, & lævibus ex elementis;
Quæ facilè inſinuantur, & inſinuata repentè
Diſſolvunt nodos omnes, & vincla relaxant.
Autumnóque magis ſtellis fulgentibus alta

INTERPRETATIO.

compellens quidem ea *omnia quæ volubilia* ſunt *in eum motum.* Fit quoque ut *forſè deſcendens ducat ex ipſo aere quædam corpuſcula, quæ augeant celeritatem ictibus* ſuis. *Et ignis* Fulmineus ille *deſcendit per res illæſas, & permeat multas res ſalvas, quia tranſit per meatus apertos; & perrumpit multas res, ubi corpuſcula ipſa* *Fulminis impegerint in corpora rerum, quâ parte convexa hærent. Liquefacit autem facilè æs & calefacit ſubitò aurum, quia vis* illius *tenuiter conſtat ex tenuibus corpuſculis, & ex lævigatis primordiis; quæ facilè penetrant, & quæ ingreſſa ſubitò diſjiciunt nexus omnes, & remittunt vincula* rerum. *Et templum cæli editum* ſuprà *ſidera*

ANNOTATIONES.

344. *Volventia.*] Volubilia quæ ad curſum & motum celerem apta ſunt.

346. *Intendant.*] Augeant, amplificent.

347. *Incolumeſque venit &c.*] His 9. v. arguit & *gravem ictum*, & *celerem lapſum* Fulminis ex ejuſdem *mobilitate*.

348. *Liquidis.*] Apertis, patentibus, ratis.

349. *Corpora.*] Atomi.

350. *Corporibus rerum.*] Hoc eſt, rebus corporeis.

Quà texta tenentur.] Hoc eſt, quâ parte res duriſſimæ, ſolidiſſimæ & maximè contextæ ſunt.

353. *Vis.*] Sup. Fulminis, non autem æris & auri, ut malè interpretati ſunt Lambinus & Pareus. Non enim adeò Fulmen penetrat, diſſolvit, ac liquefacit æs & aurum, quia ea conſtant ex parvis elementis, ſed quia ipſum Fulmen conſtat ex parvis & tenuibus corpuſculis:

353. *Elementis.*] Atomis, corpuſculis.

356. *Autumnóque magis &c.*] His 22. v. ſolvitur quæſtio IV propoſita ſuprà à nobis v. 218. not. Nimirùm quâ potiùs anni tempeſtate *Fulmina* fiant. Reſpondet autem Lucretius potiſſimùm generari in Autumno & Vere; quia utrumque hoc tẽpus conſtat inter calorem & frigus, quæ duo ſunt neceſſaria ad Fulminis generationem. Veris namque initium, finis eſt Hyemis ſeu frigoris, atque principium Æſtatis, ſeu caloris. Autumni pariter initium, finis eſt Æſtatis, ſeu caloris; principium verò Hyemis, ſeu frigoris. Ex utriuſque porrò, *Frigoris & Caloris* pugnâ cenſet creari Fulmina Lucretius. Deinde ad *Fulmina* nobis procreanda neceſſe eſt ut *Calor* ſeu *Ignis*, & *ventus* ſeu *tempeſtas* adſint. At in Hyeme deſunt *Ignes* & in Æſtate deficiunt *venti*. Igitur nonniſi in *Autumno & Vere* fiunt vulgò Fulmina. Lucretio ſuffragantur Seneca, & Plinius lib. 2. cap. 50. ubi docet Æſtate ac Hyeme eatenùs ſolùm Fulminare, quatenùs *mitiore Hyeme*, & *Æſtate nimboſâ*, *ſemper quodammodo vernat, vel autumnat*. Argumentum etiam petit ab regionibus, v. g. *Scythiâ*, quæ ob rigorem, & *Ægypto*, quæ ob calorem immunes præſtantur à Fulminum ictu. Sed

Concutitur cœli domus undique, totáque tellus;
Et cùm tempora ſe Veris florentia pandunt.
Frigore enim deſunt ignes, ventíque calore
Deficiunt, neque ſunt tam denſo corpore nubes.
Inter utrumque igitur cùm cœli tempora conſtant,
Tum variæ cauſæ concurrunt Fulminis omnes.
Nam Fretus ipſe anni permiſcet frigus & æſtum.
Quorum utrumque opus eſt fabricanda ad Fulmina nobis,
Ut diſcordia ſit rerum, magnóque tumultu
Ignibus, & ventis furibundus fluctuet aër.
Prima caloris enim pars, & poſtrema rigoris,
Tempus id eſt Vernum. Quare pugnare neceſſe eſt
Diſſimiles inter ſe res, turbaréque miſtas.
Et calor extremus primo cum frigore mixtus
Volvitur, Autumni quod fertur nomine tempus;
Hîc quoque confligunt Hyemes Æſtatibus acres;

INTERPRETATIO.

lucentia ex omniparte. & ſimùl *tota terra conquaſſatur potiùs* in *Autumno*: & *quando tempeſtates floreſcentes Veris aperiunt ſeſe. Namque in frigore* hyemis *ignes deſiciunt*, & in *æſtate venti deſunt, neque nubila* in iis temporibus *conſtant corpore adeò ſpiſſo. Itaque quando tempora cœli ſunt inter utrumque* illud tempus, *tunc omnes diverſa cauſa Fulminis conveniunt. Namque extremitates ipſa anni miſcent frigus & calorem. Quorum utrumque neceſſarium eſt ad facienda nobis Fulmina; ut diſcordia rerum extet*, & ut *aër furioſus fluitet ingenti tumultu*, nempè *per ventos & per ignes. Etenim prima pars caloris, & ultima frigoris. ſunt id tẽpus*, quod *Vernum* dicitur. *Quapropter oportet neceſſariò ut res diſpares prælientur inter* ſeipſas, & *ut permixta perturbẽtur. Et ultimus calor junctus cum primo frigore verſitur. quod tempus vocatur vocabulo Autumni* tempotis. *Tunc tẽporis etiam dira frigora pugnant cũ calore;*

ANNOTATIONES.

de his conſule P. Gaſſand. in lib. 10. Laërt. de Meteorolog.

Stellis fulgentibus alta.] Altè fulgens luce ſtellarum. Sic Ovid. 1. Metam.

Regia Solis erat ſublimibus alta columnis.

357. *Cœli domus.*] Cœlum. ſic lib. 2. v. 1098.

361. *Inter utrumque.*] Nempè, inter *Ignes & Calores*: hoc eſt, inter Hyemem & Æſtatem.

Cœli tempora.] Tempeſtates anni.

363. *Fretus.*] Dicitur *Fretum, i.* neut. & *Fretus, i.* maſc. Hoc eſt, mare. Nonius. A. Gell. lib. 13. cap. 19. Portò per *Fretum* hîc notat Lucretius extrema illa anni tempora, quæ inter utrumque, *Calorem & Ignem*; hoc eſt, inter Æſtatem & Hyemem interſepiuntur. A ſimilitudine quidem *Freti*, quod eſt mare anguſtum interceptum inter duas terras. *Fretus* autem, ſeu *Fretum* dicitur à *fervendo*; quia in talibus terræ anguſtiis fervet & æſtuat mare.

364. *Utrumque.*] Calor & frigus.

Opus eſt.] Requiritur, neceſſarium eſt. Sic lib. 2. paſſim.

370. *Extremus.*] Lambin. benè; eſt enim *Calor extremus*. ipſa ultima pars Æſtatis, quæ in Autumno miſcetur cum Hyemis, ſeu frigoris initio. Pareus, *extremis.*

Cum primo frigore.] Sup. Hyemis.

372. *Confligunt hyemes &c.*] Hyems & Æſtas pugnant inter ſe.

Propteteà ſunt hæc bella anni nominitanda.
Nec mirum eſt, in eo ſi tempore plurima fiunt
Fulmina, tempeſtâſque cietur turbida cœlo;
Ancipiti quoniam bello turbatur utrinque,
Hinc flammis, illinc ventis, humoréque mixto.
Hoc eſt igniferi naturam Fulminis ipſam
Perſpicere, & , quâ vi faciat rem quamque, videre.
Non Tyrrhena retrò volventem carmina fruſtrà
Judicia oculta Divûm perquirere mentis,
Unde volans ignis pervenerit, aut in utram ſe
Verterit hic partem; quo pacto per loca ſepta
Inſinuârit, & hinc dominatus ut extulerit ſe:
Quidve nocere queat de cœlo Fulminis ictus.

INTERPRETATIO.

& ideò hæ pugnæ vocandæ quoque *ſunt* pugnæ *anni. Neque admirabile debet videri, ſi in eâ tempeſtate multa Fulmina fabricentur, & ſi tumultuoſa procella excitatur* in *aëre; ſiquidem* aër *perturbatur pugnâ ambiguâ, ex utrâque parte*: nempè *ex unâ parte ignibus, ex alterâ. ventis; & permixtâ aquâ. Hoc dicitur perſcrutari naturam ipſam Fulminis flammiferi: & inſpicere quâ potentiâ faciat quamlibet rem. Non* autem *revolventem nequicquam verſus Tyrrhenos inquirere voluntates ſecretè conſilii Deorum*, ut ſciatur *ex quâ parte* cœli *volitans ignis* Fulmineus *advenerit, vel in utram partem ipſe contulerit ſeſe; quomodo per loca clauſa intraverit, & quomodo inde victor exilierit: aut quid plaga Fulminis de cœlo* miſſa *poſſit officere.*

ANNOTATIONES.

376. *Vtrinque.*] Nempè, & ex parte Æſtatis, & ex parte Hyemis.

377. *Hinc.*] Ex parte Æſtatis.

Illinc.] Ex parte Hyemis.

378. *Hoc eſt igniferi &c.*] His 44 v. exprobrat modò Tyrrhenis conjectoribus propriæ ſcientiæ vanitatem & errorem: Thyrreni namque à Tagete quodam edocti, cujus & libri Tagetici dicti ſunt, circumferebantur ætate Macrobii. Hi porrò audebant partiri cœlum in varias partes, unde venire Fulmen obſervarent: minas Deorum venditabant, aut proſpera pollicebantur omnia de cœlo, pro diverſâ cœli parte, à quâ Fulmen venerit. His autem meritò varia objicit Lucretius, quæ jam ex ordine expediemus ſuis in locis. Itaque his 8. v. prioribus notat totam artem Tyrrhenorum illorum.

380. *Tyrrhena.. carmina.*] Tyrrheni, ſeu Hetruſci, Italiæ populi, quos Tages annos duodecim tantùm natus edocuit Haruſpicinam. De quo ſic Cicer. lib. de divin. *Tages quidam dicitur in agro Tarquinienſi, cùm terra araretur, & ſulcus altiùs eſſet impreſſus, extitiſſe repentè; & eum affatum eſſe, qui arabat. Is autem Tages, ut in libris eſt Hetruſcorum, puerili ſpecie dicitur viſus ſed ſenili fuiſſe prudentiâ. Ejus aſpectu cùm obſtupuiſſet bubulcus, clamorémque majorem cum admiratione edidiſſet, concurſum eſſe factum, totámque brevi tempore in eum locum Hetruriam conveniſſe: tum illum plura locutum multis audientibus, qui omnia ejus verba exceperint, litteriſque mandaverint: omnem autem orationem fuiſſe eam, quâ Haruſpicinæ diſciplina contineretur: eam poſteà creviſſe rebus novis cognoſcendis, & ad eadem illa principia referendis &c.*

Retrò volventem.] Revolventem.

381. *Judicia.*] Pareus, & alii; benè. Lambinus, *indicia*; nec malè.

382. *Vnde volans ignis &c.*] Hi 3. v. poſiti ſunt ſuprà v. 86. Eſt autem *volans ignis* Fulmen.

384. *Inſinuârit.*] Abſolutè, pro *inſinuaverit ſe.* Sic paſſim loquitur Poëta.

Quòd ſi Juppiter, atque alii fulgentia Divi
Terrifico quatiunt ſonitu cœleſtia templa,
Et jaciunt ignes quò cuique eſt cunque voluptas;
Cur, quibus incautum ſcelus averſabile cunque eſt,
Non faciunt, icti flammas ut Fulguris edant,
Pectore perfixo, documen mortalibus acre?
Et potiùs nullæ ſibi turpis conſciu' rei,
Volvitur in flammis innoxius, inque peditur,
Turbine cœleſti ſubitò correptus & igni?
Cur etiam loca ſola petunt fruſtráque laborant?
An tum brachia conſueſcunt firmántque lacertos?

INTERPRETATIO.

Quòd ſi Jupiter & alii Dii concutiunt horrendo murmure ſplendentes cœleſtes domos, & vibrant flammas in quamcunque partem placet cuique illorum, *quare* igitur *non efficiunt, ut ii omnes, qui non caverunt ſibi ab evitando crimine, percuſſi* Fulmine *vomant ignes Fulgetri de pectore* ſuo *transfixo*, quod ſit *documentum fortè* cæteris *hominibus? Et* contrà, cur *innocens, & conſcius ſibi nullius rei nefandæ magis involvitur, & implicatur* in *ignes, & abreptus repentè vortice & flammâ cœleſti? Quare quoque* Dii *percutiunt deſerta loca, & nequicquam impendunt laborem? an tunc exercent* ſua *brachia, & roborant ſuos lacertos?*

ANNOTATIONES.

386. *Quòd ſi Juppiter &c.*] His itaque 9. v. exprobrat 1. Tyrrhenis Haruſpicibus ſuperſtitionem. Si enim, inquit, Fulmina, non ex legibus Naturæ, ſed ad Deorum arbitrium mittuntur de cœlo, cur ergò conficiunt innoxios, parcúntque ſontibus? nonne potiùs parcendum eſſet innocentibus, & reis ictus infligendus, ut cæteris mortalibus foret acre documentum? cenſet itaque non a Diis mitti Fulmina, ſed ex naturalibus cauſis fieri.

387. *Terrifico ſonitu.*] Tonitru. Sic v. 154.

Cœleſtia templa.] Cœlum.

388. *Ignes.*] Fulmina ignifera, v. 377.

Quò cuique eſt cunque voluptas.] Ita Lambinus. Eſt autem Tmeſis *quócunque*. Pareus verò, *quò ducit quemque voluptas*. Alii pro *voluptas* legunt *voluntas*.

389. *Averſabile.*] Hoc eſt, quod averſari debent homines. Senſus eſt. Cur Dii non faciunt, ut quicunque à nefario & horrendo ſcelere non caverunt, ſeu non abſtinuerunt, ii percuſſi fulmine halent flammas Fulguris, ac flammis conficiantur, ut cæteris hominibus documento ſint atque exemplo? Innocentes verò potiùs Fulmine percutiunt? ſic Ariſtophanes Νεφελ. *Si Jupiter fulmine perjures petit, qui fit ut Simonem non inflammárit, neque Cleonymum, neque Theodorum? atqui valdè ſunt perjuri: ſed templum ſuum petit. & Sunium Athenarum Promontorium & Quercus magnas. Quamobrem? non enim quercus pejerat.* Græcis ſuperſedi brevitatis causâ.

Cunque.] Tmeſis, *quibuſcunque*.

390. *Edant.*] Pareus; at Lambinus, *halent*. Idem ſenſus.

392. *Nullæ.*] Genitiv. pro *nullius*. Antiquè enim dicebatur, *nullus, a, um*: genitiv. *nulli, æ, i*. Nunc verò *nullius*.

Conſciu'.] Conſcius, metri causâ.

393. *Inque peditur.*] Impeditúrque.

394. *Turbine cœleſti.*] Vortice Fulminis.

395. *Cur etiam loca ſola, &c.*] His 4. v. arguit II. Fulmen non à Diis, ſed ex cauſis naturalibus fieri. Alias enim, cur Dii tela ſua perdi patiuntur, dum ea torquent in deſerta & ſolitudines? Cur Jupiter ipſe obtundi ſinit tela ſua in terrâ, nec reſervat ea in hoſtes perdendos? Ridet quippè Lucretius Tyrrhenorum Haruſpicinam.

Petunt.] Sup. Dii fulmine.

396. *Conſueſcunt.*] Pareus; hoc eſt, conſuefaciunt, exercent. Alii, *ſueſaciunt*.

In terrâque Patris cur telum perpetiuntur
Obtundi ? cur ipſe ſinit, neque parcit in hoſtes ?
Denique, cur nunquam cœlo jacit undique puro
Jupiter in terras Fulmen, ſonitúſque profundit ?
An, ſimul ac nubes ſucceſſêre, ipſe in eas tum
Deſcendit, propè ut hinc teli determinet ictus ?
In mare quâ porrò mittit ratione ? quid undas
Arguit, & liquidam molem, campóſque natantes ?
Prætereà, ſi vult caveamus Fulminis ictum,
Cur dubitat facere, ut poſſimus cernere miſſum ?
Si nec opinantes autem vult opprimere igni,

Interpretatio.

Et quare ſinunt ſpiculum Patris cœleſtis *bebeſcere in terrâ ; quare ipſe* Pater cœleſtis *perpetitur, nec reſervat* illud *contrà* ſuos *hoſtes ? Tandem, quare Jupiter nunquam vibrat Fulmen, ac ſpargit Tonitru in terras de cœlo ſereno ex omni parte ? an, ſtatim atque nubila ſubiêrunt* cœlum, *ipſe tunc delabitur in ea, ut ex his propiùs deſignet plagas ſpiculi ? Quamobrem quoque jacis* Fulmen *in pelagus ? Quid accuſat aquas, & maſſam fluidam, & planitiem fluitantem* aquis *? Deinde, ſi placet* illi *ut evitemus plagam Fulminis, quare ambigit efficere, ut queamus videre* illud, *dum jacitur ? Sin* autem *placet* illi *conficere flammis* nos *inopinantes, quare tenax quibus hæc ne obſervantur quidem ? &c.*

Annotationes.

397. *Patris.*] Jovis.

398. *Ipſe.*] Jupiter.

In hoſtes.] Scilicet perdendos. Namque, ut ait Virg. 4. æn. v. 208.

> —— *An te, genitor, cùm Fulmina torques,*
> *Nequicquam horremus ? cæcique in nubibus ignes*
> *Terrificant animos, & inania murmura miſcent ?*

399. *Denique, cur nunquam, &c.*] His 6. v. arguit III. Fulmen non ad Deorum arbitrium, ſed ex legibus Naturæ fieri. Namque ſi ad Deorum arbitrium fierent, cur igitur nunquam fiunt ſine nubibus, ſine murmure ; cur æquè cadunt in mare ac in terras ? Quid peccavit mare, ut fulmine percutiatur ?

Puro.] Sereno v. 247.

400. *Sonitus.*] Tonitrua.

403. *In mare quâ porrò, &c.*] Sic Cicero lib. 2. de divin. *Quid enim proficit, cùm in medium mare Fulmen jacit Jupiter ? quid cùm in altiſſimos montes ? quod plerumque fit. Quid cùm in deſertas ſolitudines ? quid cùm in earum gentium oras, in quibus hæc ne obſervantur quidem ? &c.*

404. *Campóſque natantes.*] Æquora maris. Sic ſæpè loquitur.

405. *Prætereà, ſi vult, &c.*] His 11. v. arguit IV. Fulmen fieri ex cauſis naturalibus. Quod ut oſtendat, utitur hoc dilemmate, quod vocant : ſi Jupiter ad arbitrium ſuum Fulmina jacit, vel antè vult denunciare nobis & præſignificare Fulminis ictum, ut ab eo caveamus : vel vult nos nec opinantes opprimere. Si præmonere nos vult, cur non facit igitur, ut Fulmen ab eo miſſum cernamus ? Sin autem nos imparatos opprimere intendit, cur ex certâ tantùm cœli parte tonat, à quâ nobis poſſumus cavere ? Deinde an audebis affirmare Jovem poſſe mittere plura Fulmina in diverſas partes uno eodémque tempore ? Ad hoc enim ut nos inopinantes opprimeret, uno ſub tempore deberet jacere multa Fulmina in multas partes. Qui verò credes id fieri poſſe ab Jove ? Quod enim id ſæpè contingat, res ipſa manifeſta plerumque docet, Naturâ ſcilicet ita jubente, ſicut uno & eodem tempore pluit in multis regionibus.

Cur tonat ex illâ parte, ut vitare queamus?
Cur tenebras antè & fremitus & murmura concit?
Et ſimùl in multas partes quî credere poſſis
Mittere? an hoc auſis nunquam contendere factum,
Ut fierent ictus uno ſub tempore plures?
At ſæpè eſt numero factum, fieríque neceſſe eſt,
Ut pluere in multis regionibus & cadere imbres,
Fulmina ſic uno fieri ſub tempore multa.
  Poſtremò, cur ſancta Deûm delubra, ſuáſque
Diſcutit infeſto præclaras Fulmine ſedes?
Et benè facta Deûm frangit ſimulacra? ſuíſque
Demit imaginibus violento volnere honorem?
Altáque cur plerumque petit loca? plurimáque hujus
Montibus in ſummis veſtigia cernimus ignis?
  Quod ſupereſt, facile eſt ex his cognoſcere rebus

INTERPRETATIO.

ex illâ parte, quâ fulminat, *ut poſſimus evitare Fulmen? quare prius concitat caligines & ſtrepitus & ſonitus? Et quomodo* fit ut *queas credere* illum *jacere* Fulmen *unà in multas partes? an* poteſt fieri *ut audeas negare hoc unquam eſſe factum.* ſcilicet *ut plures ictus* Fulminis *mitterentur in uno tempore? Verùm* id *frequenter factum eſſe, & oportet ut fiat*, nempè ut, *ſicut pluit & pluvia decidunt in pluribus regionibus, ita multa Fulmina generentur in uno tempore. Denique, quare* Jupiter ipſe *disjicit hoſtili Fulmine auguſta templa Deorum*, & proprias *ſuas pulcras ædes? Et perrumpit ſtatuas Deorum arte elaboratas? Et tollit honorem ſuis ſimulacris per plagam adeò vehementem? Et quare ſæpiùs ferit ſumma loca?* Et quare *videmus plurimas notas iſtius ignis* Fulminei *in altis montibus? Quod reliquum eſt, haud difficile eſt agnoſcere ex iſtis rebus*

ANNOTATIONES.

409. *Tenebras.*] Nebulas, nubes.

Murmura.] Tonitrua.

Concit.] Dicitur *concio is* & *concieo*.

410. *Et ſimùl in multas, &c.*] Sententia horum 4 v verſuum hæc videtur eſſe. Vel dices Jovem uno & eodem tempore Fulmen mittere in plures partes: vel negabis. Si dices, quomodo id perſuaderi poteſt cuiquam? Qui enim Jupiter ſuffi ceret ad tot Fulmina torquenda in tot diverſa loca? Si negabis, tamen contingit ſæpè, ut Fulmen cadat in diverſa loca, ſicut pluit in diverſis regionibus.

412. *Ictus.*] Sup. Fulminis.

413. *Sæpè eſt numero.*] Tmeſis *Sæpenumerò.*

416. *Poſtremò cur ſancta Deûm. &c.*] His 6 v arguit V. Lucretius Fulmen non ad Deorum arbitrium fieri Alias enim cur Jupiter ipſe ſuas ædes, templa, ſimulacra, aliorúmque Deorum imagines & ſtatuas benè factas Fulmine diſcuteret? Deinde, cùm plerunque cadant Fulmina in altos montes, nonne potiùs credere eſt ea fieri naturalibus ex cauſis?

Deum.] Deorum. Sic v. 418.

417. *Sedes.*] Templa, ædes, putà Capitolium Sic lib. 2. v. 1100 & ſeqq.

419 *Volnere.*] Vulnere: hoc eſt, ictu Fulminis.

420. *Plurimáque hujus.*] Lambinus, benè. Pareus verò, *plurimaque plus.* Quaſi ſit verſus μείουρος, ut ait.

422. *Quod ſupereſt, &c.*] Hactenùs de *Fulmine.* His autem v. 28. de Preſtere, *Columna. Vortice. & Turbine* agit poëta, quod eſt novum meteori genus. Græcis dicitur Πρηστὴρ, quaſi *inflammans*, aut *tumefaciens*, aut *fervefaciens.*

Preſteras, Grai quos ab re nominitârunt ;
In mare quâ miſſi veniant ratione ſupernè.
Nam fit ut interdùm tanquam demiſſa columna
In mare de cœlo deſcendat ; quàm freta circùm
Ferviſcunt graviter ſpirantibus incita flabris ;
Et, quæcunque in eo tum ſunt deprenſa tumultu
Navigia, in ſummum veniunt vexata periclum.
Hoc fit ubi interdùm non quit vis incita venti
Rumpere, quam cœpit, nubem : ſed deprimit, ut ſit
In mare de cœlo tanquam demiſſa columna
Paulatim, quaſi quid pugno, brachiiſque ſupernè
Conjectu trudatur, & extendatur in undas.

INTERPRETATIO.

Preſteras, quos Graci vocaverunt ita *ab* illorum *effectu* ; ſcilicet *que modo pulſi deſuper cadant in pelagus. Namque accidit, ut aliquando veluti columna miſſa de cœlo veniat in pelagus ; circà quam maria excitata ventis ſlantibus vehementer exaſtuant, & omnes naves, qua tunc ſunt comprehenſa in tali turbine, labefactata incurrunt extremum diſcrimen. Hoc* autem *accidit, cùm aliquando violentia excitata venti non valet perfringere nubem, quam ſuſcepit* rumpere : *ſed demittit* eam, ita ut *pedetentim ſit depreſſa de cœlo in pelagus veluti columna, ut ſi res aliqua detrudatur deſuper manu, & viribus brachii, & effundatur ſuper aquas.*

ANNOTATIONES.

Quod ut intelligas, diſtinguendum tibi eſt cum Ariſtotele lib. 3. meteor. & Plinio lib. 2. cap. 48. inter *Ecnephiam, Preſtera, Typhonem, & Fulmen.* Cùm enim hæc omnia, Tonitru, Fulgura, Ecnephias, Preſter, Typho, & Fulmen nihil aliud ſint, quam flatus ſeu venti, diſtinguendum eſt inter iſthæc. Itaque ſi ventus tenuior ſit, ac minutatim ſparſimque diffundatur ac diffletur, edit *Tonitrua* & *Fulgura.* Si denſior, crebrior, & minùs tenuis fuerit, gignit procellam, quæ Græcis dicitur Ἐκνεφίας, hoc eſt, ſine pluviis, ut ait Plin. lib. 2. cap. 48. Si verò ventus è nube erumpens inciderit in ventos alios erumpentes ex aliis nubibus, ſine igne, fit aut *Vortex*, aut *Turbo*, quod Græcis dicitur τυφών ; *Vortex* quidem, ſi fragorem edat ; *Turbo* verò ſi nullus fiat fragor, ſed quidam tantùm ſtridor. Sin autem ventus, ubi è nubibus erupit, arſerit, accenſúſque fuerit, fit *Preſter*, qui Græcis dicitur πρηστὴρ, quaſi *comburens contacta pariter & proterens*, inquit Plinius citato loco. Si ventus non, poſteaquàm è nube erupit, ignem conceipiat : ſed, cùm primùm nube exprimitur, ardeat, fit *Fulmen* quod Græcis dicitur Κεραυνός. Si denique ventus ille non poteſt frangere nubem, ſed eam deprimit deorsùm in terram, aut in mare, tunc fit *Columna.* Itaque his 28. v. diſputat Lucretius de his *Preſteris* variis generibus. Videtur enim vocare hæc meteora, nempè *Columnam, Turbinem, & Verticem*, quaſi *Preſteras* quoſdam. His igitur 3. v. prioribus ait facile eſſe ex dictis cognoſcere naturas, cauſas, & motus *Preſterum.*

Ab re.] Ab effectu. *Preſter* enim quaſi *inflammans, inflans, tumefaciens, ac fervefaciens* dicitur.

425. *Nam fit ut interdùm, &c.*] His 10. v. explicat quid ſit *Columna* & quomodo creetur. Nimirùm, cùm ventus in nubibus involutus erumpere nequit, tunc deprimit nubem deorsùm in modum *Columna.*

427. *Ferviſcunt.*] A verbo *fervo, is,* tertiæ conjug. Alii, *ferveſcunt* à verbo *ferveo, es* ſecundæ conjug. Utrumque enim dicitur.

Quam

Quam cùm diſcidit, hinc prorumpitur in mare venti
Vis, & fervorem mirum concinnat in undis.
Verſabundus enim turbo deſcendit, & illam
Deducit pariter lento cum corpore nubem.
Quam ſimùl ac gravidam detruſit ad æquora ponti,
Ille in aquam ſubitò totum ſe immittit, & omne
Excitat ingenti ſonitu mare, fervere cogens.
Fit quoque, ut involvat venti ſe nubibus ipſe
Vortex, conradens ex aëre ſemina nubis,
Et quaſi demiſſum cœlo Preſtera imitetur.
Hic ubi ſe in terras demiſit, diſſolvitque,
Turbinis immanem vim provomit, atque procellæ.
Sed quia fit rarò omninò, montéſque neceſſe eſt
Officere in terris, apparet crebriùs idem
Proſpectu maris in magno, cœlóque patenti.

INTERPRETATIO.

Quam nubem *ubi violentia venti perrupit, poſteà proruit in æquor, & efficit admirabilem æſtum in aquis* maris. *Namque turbo diſturbaturus* cuncta *dolabitur, & abripit* ſecum *quoque nubem illam*, quæ fertur *tardo cum corpore. Quam* nubem *ſtatimatque plenam* ventis turbo *ille depreſſit in campos* natantes *maris, ille repente præcipitat ſe totum in undas. & perturbat totum pelagus, faciens ut illud exæſtuet immani murmure. Accidit etiam,* ut interdùm *turbo venti ipſe ſe impediat in nubilis, colligens corpuſcula nubis ex ipſo aëre, & ut veluti æmuletur Preſtera miſſum de cœlo.* Igitur *cùm is* turbo venti *depreſſit ſe in terras, & diſſipavit ſe, evomit horribilem violentiã tempeſtatis & verticis. Verùm, cùm* id *infrequenter prorsùs accidat, &* cùm *neceſſarium ſit ut in terris montes obſtent, frequentiùs idem videtur in vaſto conſpectu æquoris, &* in *aperto* conſpectu *cœli.*

ANNOTATIONES.

435. *Quam cùm diſcidit, &c.*] His 7. v. explicat, quâ ratione fiat *Turbo* quod genus eſt procellæ vehementis. Fit autem, inquit, Lucretius, ubi vis venti perſtringens nubem, jam non ampliùs incluſus, ſed convolutus & volutabundus extrà nubem turbat funditùs omnia, undas excitat, radicitùs evellit arbores, &c

436. *Concinnat.*] Efficit. Nonius, *Concinnare, à cinno potionis genere ex multis liquoribus confecto.* Sic v. 1116. & lib 4. v. 436. 1276.

437. *Verſabundus*] Non incluſus, ſed jam jam extrà nubem eruptus ſuſdéque verſat omnia.

442. *Fit quoque ut &c.*] His 8. v. reliquis docet, quâ ratione *Vortex* fiat. De quo ſic Plinius lib. 2. cap. 48. *Sin verò flatus repentini depreſſo ſinu arctiùs rotati nubem effregerint, ſine igne, hoc eſt, ſine Fulmine, Verticem faciunt.* Eſt autem ventus circumactus & circumvolutus.

443. *Conradens.*] Corradens, hoc eſt, colligens.

444. *Et quaſi . . . Preſtera imitetur.*] Fit enim ſine igne *Vortex*; at *Preſter* ardet ſimul & proterit.

446. *Turbinis.*] Venti vehementioris.

447 *Sed quia fit rarò, &c.*] Docet Lucretius *Verticem* ſæpiùs in mari, quàm in terris fieri. Officiunt enim montes, ac vim illius infringunt: mare verò, quia patens & liberum, vim illius totam recipit. Quanquam frequentiores etiam *Vortices* fiunt Florentiæ, & aliis in regionibus terrarum.

449. *Proſpectu maris in magno.*] Hoc eſt, in lato mari, in quo major eſt con-

Nubila concreſcunt, ubi corpora multa volando
Hoc ſuper in cœli ſpatio coïêre repentè
Aſperiora, modis quæ poſſint endopedita
Exiguis tamen inter ſe comprenſa teneri.
Hæc faciunt primùm parvas conſiſtere nubes:
Inde ea comprendunt inter ſe, cúnque gregantur,
Et conjungendo creſcunt, ventíſque feruntur
Uſqueadeò, donec tempeſtas ſæva coorta eſt.
Fit quoque, uti montis vicina cacumina cœlo
Quàm ſint quæque magis, tantò magis edita fument
Aſſiduè fulvæ nubis caligine craſsâ;
Propterea quia, cùm conſiſtunt nubila primùm,
Antè videre oculi quàm poſſint tenuia, venti
Portantes cogunt ad ſumma cacumina montis.
Hîc demùm fit, uti, turbâ majore coortâ,
Condenſa ac ſtipata ſimùl cernantur, & udo

INTERPRETATIO.

Nubes autem *coguntur, cùm plurima corpuſcula minùs lævigata ſubitò convenerunt volitando ſublimè in hoc ſpatio cœli, quæ implicata parvis modis queant tamen* mutuò *inter ſe complexa connecti. Hæc faciunt primò tenues nebulas concreſcere: deinde ea conjungunt ſe mutuò, & conciliantur, & congregando augentur, & tandiù portantur flatibus, uſquedùm acris turbo* venti *natus eſt. Accidit etiam, ut quantò plus quique vertices montis propinqui ſint cœlo, tantò plus alti continuè fumigent de ſpiſſis fumis nubis ſubrutilæ; eò quod, ubi ſtatim nubes concreſcunt, priuſquàm oculi queant cernere* illas adhuc *exiguas, flatus ferentes condenſant* illas *in altis verticibus montis. Ibi tandem accidit, ut, cœtu majore facto, videantur denſata & compacta unà, &*

ANNOTATIONES.

ſpectus, quàm in terrâ, propter aquarum æqualitatem & planitiem.

450. *Nubila concreſcunt, &c*] His jam 44. v. ſeqq. agit Poëta de nubium generatione. Harum autem generationis triplicem modum refert. I. his 8. v. prioribus ait ſe in eâ opinione eſſe, ut nubes fieri credat, cùm aſperiora, & minùs lævigata corpuſcula, hoc eſt, Atomi, ſurſùm latæ connectuntur, & cohærent paulatim in craſſam molem, modicis ciendam ventis, vehementibus disjiciendam. Putat igitur I. nubes concreſcere poſſe ex Atomis ipſius Aëris, quæ figuris ſint aſperioribus. Aër quippè conſtat ex Atomis corpore & figurâ diverſis. Prætermitit autem modum, quo Anaximenes, Plutarchus, & Seneca voluerunt nubes creari; nempè per ipſam ex Aëre ipſo concretionem. Anaximenes enim voluit omnia ex Aëre gigni. Plutarch. 3. plac. 4. vocat nubes, ἀέρος παχύνσεις, *Aëris incraſſamenta*: Epicurus verò apud Laërt. ἀέρος πιλήσεις, *Aëris cumulationes*. At Seneca lib. 2. cap 30 *Spiſſitudinem aëris craſſi*. Non vult enim Aëra illimum poſſe concreſcere in nubes, quia tenuior eſt, & ſine halitibus, propter quos valeat denſari in nubes.

452. *Endopedita.*] Vel *Indupedita*, pro *impedita*. Sic lib. 1. v. 241. lib. 2. v. 101. lib. 5. v. 874 &c.

453. *Comprenſa.*] Aliàs, *compreſſa*.

458. *Fit quoque, uti &c.*] His 11. v confirmat nubes primùm exiguas ac tenues conſiſtere; deinde in nubes craſſas & latas extendi. Ideò enim ſumma montium cacumina videntur nobis aſſiduè fumare, quia prima nubis caligo conſiſtit primùm in montanis regionibus; deinde, quia montanæ regiones ventoſæ ſunt, nubes concretæ tandem ventis feruntur ad ſumma montium cacumina, donec, ortâ ſævâ tempeſtate, portantur

Vertice de montis videantur ſurgere in Æthram:
Nam loca declarat ſurſùm ventoſa patere
Res ipſa, & ſenſus, montes cùm aſcendimus altos.
Prætereà permulta mari quoque tollere toto
Corpora Naturam declarant littore veſtes
Suſpenſæ, cùm concipiunt humoris adhæſum.
Quò magis ad nubes augendas multa videntur
Poſſe quoque è ſalſo conſurgere momine ponti;
Nam ratio cum ſanguine abeſt humoribus omnis.
Prætereà fluviis ex omnibus, & ſimùl ipsâ

INTERPRETATIO.

appareant aſcendere de humido cacumine montis in Æthera. Namque res ipſa & ſenſus oſtendit nobis, ubi conſcendimus in ſummos montes, loca, in quibus venti ſunt, patefieri ſuprà. Deinde veſtimenta appenſa in orâ maris, *ubi recipiunt adhæſionem liquoris, oſtendunt Naturam etiam extollere* ſurſùm *ex omni pelago plurima corpuſcula. Quapropter ideò plura* corpuſcula *videntur poſſe aſcendere etiam de ſalſo ſpatio maris ad amplificanda nubila: etenim liquores carent omni ratione & ſanguine. Deinde cernimus caligines & vaporem conſurgere ex omnibus fluminibus, &*

ANNOTATIONES.

per totum aëra lentiùs aut citiùs, pro minori aut majori vi ventorum.

466. *Æthram.*] Aëra lucidum. Nomen eſt Græcum, quo Latini ſæpè utuntur. Sic Virg. æn, 12.

Namque volans rubrâ fulvus Jovis ales in æthrâ.

467. *Nam loca declarat ſurſùm, &c.*] Hoc eſt Loca ſuperna.

469. *Prætereà permulta mari. &c.*] His 11. v. refert alterum modum, quo nubes concreſcere videantur. Putat Ll. nubes non ſolùm fieri per concretionem ex corpuſculis aſperioribus. quæ in aëre volitant: ſed etiam ex effluxibus ſeu halitibus è mari, fluviiſque, atque ex ipsâ terrâ ſurgentibus in aëra. Quòd enim vapores è mari ſurſùm emergant, probant ipſæ veſtes in littore appenſæ de nocte, quæ concipiunt humorem. Similiter quòd è fluviis & è terrâ exhalationes ſurſùm ferantur, docet ipſa experientia, quâ conſtat interdùm totum aëra ſuffundi densâ vaporum caligine, qui ſurſùm conveniunt in nebulas. Ita cenſet Ariſtoteles libro 1. meteor. niſi quòd velit mutationem priùs fieri vaporis in aëra, deinde ex aëre fieri nubes, poſteà ex nubibus pluviam.

470. *Declarant littore veſtes, &c.*] Sic lib. 1. v. 306.

471. *Adhæſum.*] Adhæſionem. *Humoris adhæſum*, hoc eſt, *humorem*.

473. *Momine.*] Pareus, & alii plures; bene, hoc eſt, *ſpatio*. Momen enim ſignificat & ſpatium loci, & ſpatium temporis, ut monui lib. 3. v. 190. Itaque *è ſalſo momine ponti*, hoc eſt, ſalſo ponto. Lambinus, *nomine*.

474. *Nam ratio, &c.*] Hic v. non videtur Lucretianus, aut ſaltem alium in locum transferendus eſt, nempè poſt v. 404. *Arguit & liquidam, &c.* Niſi fortè dixeris ideò vapores & halitus è mari atque fluviis emiſſos ſurſùm emergere, ut in nubes concreſcant; non autem ut in alium uſum veniant; neque enim ſenſus eſt aut ratio aquis, ut humores mittant cum ratione. Aut vi Naturæ exoriuntur in nubes creandas, non autem ex ſenſu & ratione aquarum. Ego delendum cenſuerim hunc verſum, niſi reperiretur in omnibus codicibus. In Pariſienſibus cod. legitur:

Nam ratio cum ſanguine adeſt humoribus omnis.

Vel rejiciendum crediderim poſt v. 521. Sic legit Pius: ſic Codices Pariſienſes.

Surgere de terrâ nebulas, æſtúmque videmus,
Quæ velut halitus hinc ita ſursùm expreſſa feruntur,
Suffundúntque ſuâ cœlum caligine, & altas
Sufficiunt nubes paulatim conveniendo.
Urget enim quoque ſigniferi ſuper ætheris æſtus,
Et quaſi denſando ſubtexit cærula nimbis.
Fit quoque ut hunc veniant in cœtum extrinſecùs illa
Corpora, quæ faciunt nubes, nimbóſque volantes.
Innumerabilem enim numerum, ſummámque Profundi
Eſſe infinitam docui; quantáque volarent
Corpora mobilitate oſtendi, quámque repentè
Immemorabile per ſpatium tranſire ſolerent.
Haud igitur mirum eſt, ſi parvo tempore ſæpè

INTERPRETATIO.

unà ex ipſâ terrâ, quæ caligines & vapor *extracta inde ſuprà attolluntur ſicut halitus, & obtegunt cœlum ſuis tenebris, & ſuppeditant ſublimia nebula minutatim congrediendo. Namque calor ætheris Signiferi deſuper etiam premit, & velut condenſando nebulas ſuperinducit illis colorem cæruleum. Accidit etiam ut illa corpuſcula quæ efficiunt nubila, & nebulas volitantes, adveniant forìs in hoc concilium. Namque oſtendi numerum & ſummam infiniti* Spatii *eſſe innumeram; & demonſtravi quantâ velocitate prædita eſſent Atomi; & quàm ſubitò conſueſcerent tranſgredi per ſpatium inexplicabile. Non ergò mirandum eſt, ſi plerunque exiguo ſpatio temporis*

ANNOTATIONES.

476. *Æſtúmque.*] Vaporem calidum.

479. *Sufficiunt.*] Suppeditant.

480. *Urget enim &c.*] His 2. v. ait poëta non mediocriter conferre ad nubium condenſationem ipſum Æthera, ſeu cœlum. qui connato ſuo æſtu ac calore nubes ipſas deſuper condenſat. Verùm, niſi illud explicetur de antiperiſtaſi, quâ regio nubium frigeſcit, non videtur eſſe germana cauſa condenſationis nubium. Calor enim attenuat potiùs, quàm addenſat. Dixerim ego nubes ſubſidere ob gravitatem propriam, & ob frigus circunſtans, quo cohibentur.

Signiferi.] Zodiaci, qui *Signifer* dicitur, quia in eo ſunt ignes cœleſtes, & ſtellæ. Namque per *Signiferi ætheris* intelligit *cœli ſtelliferi*. Sic enim lib 5. v. 460. Conſule annotationes noſtras ibi.

481. *Subtexit cærula nimbis.*] Reddit nimbos cæruleos: facit ut nubes ſursùm elatæ nobis hinc è terris videantur imitati cæruleum cœli colorem.

482. *Fit quoque, ut hunc, &c.*] His 12. v. tertium addit modum, quo nubes concreſcere queant. Putat itaque III. illa corpora ſeu Atomos, quæ congregantur in nubium concretiones non ſolùm ex ipſo aëre, aut ex ipsâ etiam aquâ & terrâ: ſed etiam extrinſecùs ex immenſo ſpatio convenire: cùm enim docuerit lib. 2. v. 515. & ſeqq. infinitum & immenſum eſſe ſpatium, in quo, ex quo, & per quod infinitæ volitent Atomi, non eſt mirum ſi ex illâ Profundi ſummâ ſuppeditent, quæ in nubium concretiones conveniant.

In hunc cœtum.] In hunc nubium concretionem.

Extrinſecùs.] Hoceſt, non ex ipſo ſolo aëre, aut ex ipſo ſolo mari, aut ex ipsâ ſolâ terrâ, ſed etiam foris, nempè ex infinito & immenſo Profundi ſeu Univerſi ſpatio

484. *Profundi.*] Immenſi ſpatii, Infiniti, Univerſi. Libro 1. v. 1001. & lib. 3. v. 827. lib. 5. v. 371 &c.

485. *Docui.*] Nempè l. 2. v. 141. & ſeqq.

486. *Corpora.*] Atomi.

Tam magnos montes tempeſtas atque tenebræ
Côperiant maria, ac terras, impenſa supernè;
Undique quandoquidem per caulas ætheris omnes,
Et quaſi per magni circùm ſpiracula Mundi
Exitus, introïtuſque elementis redditus extat.
Nunc age, quo pacto pluvius concreſcat in altis
Nubibus humor, & in terras demiſſus ut imber
Decidat, expediam. Primùm jam ſemina aquaï
Multa ſimùl vincam conſurgere nubibus ipſis
Omnibus ex rebus; paritérque ita creſcere utrumque,
Et nubes & aquam, quæcunque in nubibus extat:
Ut pariter nobis corpus cum ſanguine creſcit,
Sudor item atque humor quicunque eſt denique membris.

INTERPRETATIO.

nimbus atque caligines deſuper effuſa operiant tantos montes, & æquora, & terras: quoniam ex omni parte datus eſt egreſſus & ingreſſus primordiis per cunctos meatus aëris, & ve uti circùm per omnia *ſpiramenta magni Mundi. Jam verò agedum dicam quâ ratione liquor pluvioſus fiat in ſublimibus nubibus & quomodo pluvia miſſa cadat in terras. Primò jam convincam plura ſemina aquæ attolli unà in ipſa nubila ex cunctis rebus; & ſic ſimiliter augeri utrumque,* nempè *& nubila & aquam omnem quæ eſt in nubibus: ſicut ſimiliter corpus augetur nobis cum ſanguine, & pariter ſudor, & omnis humor tandem, quæ eſt in artubus* noſtris.

ANNOTATIONES.

490. *Impenſa supernè.*] Effuſa è regione ſupernâ: *Impenſa* autem ſup. *tempeſtas & tenebræ*, v. 486.

492. *Spiracula.*] Aditus, fauces.

493. *Elementis.*] Primordiis, Atomis, v. 353.

494. *Nunc age, quo pacto, &c.*] His 29. v. ſeqq. agit de pluviis. Epicurus voluit pluviam generari poſſe duplici modo I. per *compreſſionem*. II. per *tranſmutationem*. Per *compreſſionem* quidem, quaſi ipſa aqua reverà contineatur in nubibus, ex quibus compreſſis vi venti aut nimiâ ipſius aquæ copiâ exprimatur: veluti è ſpongiâ, quam manu comprimis, elicitur aqua. Per *Tranſmutationem* verò, quaſi primùm natura aëris, ac deinde nubis ea fit, ut recedente calore, & frigore ſuccedente, vertatur in naturam aquæ. Quæ ſententia fuit quoque Ariſtotelis, & ejus Sectatorum, qui volunt Elementa inter ſe mutari, ac fieri generationis circulum. Lucretius videtur eo duplici modo velle pluviam fieri. Namque ubi commemoravit quâ ratione materia imbris coacervetur ſursùm in nubibus, docet I. vi venti atque ipsâ ſimùl majore nimborum copiâ nubes comprimi, ex quibus pluvia expreſſa effluat. II. vel vi venti, vel ardore Solis nubes rarefactas demittere pluviam, ſeu potiùs mutari, vel, ut ejus verbis utar, liqueſcere in pluviam. ſicut videmus ceram igni ſuperimpoſitam liqueſcere. Neque enim alia eſt cera liquefacta à cerâ priùs compactâ. Similiter ergò cenſet nubes in pluviam liquefactas non alias eſſe à nubibus antea compactis.

Nunc age, quo &c.] His itaque 8. v. prioribus docet I. materiam pluviæ coacervari poſſe in nubibus ex cœtu infinito Atomorum per Inane volitantium, quæ ad pluviæ naturam aptæ ſint. Infinitas namque Atomos omnis generis ac figuræ per Inane profundum volitare oſtendit lib. 2.

497. *Vincam.*] Firmiſſimis rationibus demonſtrabo. Sic lib. 2. v. 747.

498. *Utrumque.*] Pareus, benè. Lamb. *utraſque.*

Concipiunt etiam multum quoque ſæpè matinum
Humorem, veluti pendentia vellera lanæ,
Cùm ſuperà magnum venti mare nubila portant:
Conſimili ratione ex omnibus amnibus humor
Tollitur in nubes. Quò cùm benè ſemina aquarum
Multa modis multis convenêre undique adaucta,
Confertæ nubes, vi venti mittere certant
Dupliciter; nam vis venti contrudit, & ipſa
Copia nimborum, turbâ majore coortâ,
Urget, & è ſupero premit, ac facit effluere imbres.
Prætereà cùm rareſcunt quoque nubila ventis,
Aut diſſolvuntur Solis ſuper icta calore,
Mittunt humorem pluvium, ſtillántque quaſi igni
Cera ſuper calido tabeſcens multa liqueſcat.
Sed vehemens imber fit, ubi vehementer utroque

INTERPRETATIO.

Nubes quoque recipiunt etiam plerunque multam aquam, ſicut glomeramina lanæ appenſa recipiunt, *quando venti ferunt illas ſuper vaſtum æquor. Pari modo aqua ſurgit ex cunctis fluviis in* ipſa *nubila. In qua* nubila *ubi plurima corpuſcula aquarum accumulata ex omni parte concurrunt pluribus modis,* tum *nubila denſata vi venti tentant demittere* aquas *duplici modo; namque* primùm *vis venti deprimit* aquas *illas, & ſimùl ipſa abundantia nebularum; facto ſcilicet majore cœtu, compellit, & deſuper inſtat, & cogit pluvias effundi. Deinde ubi quoque nubes rareſiunt agitata per ventos,* vel ubi *diſjiciuntur percuſſa calore Solis, demittunt pluvioſum liquorem, & diſtillant, velut ſi cera contabeſcens ſuper ardentem ignem abundanter liqueſiat. Verùm ingens pluvia fit, cùm nubes conferta utroque,* nempè *pondere* proprio.

ANNOTATIONES.

502. *Concipiunt etiam, &c.*] His 4. v. cum dimidio, docet etiam ex mari, & fluviis multum humorem tolli in nubes, dum ipſæ feruntur ventis per æquora & fluvios: ſicut videmus lanas appenſas ſuper aquam concipere humorem.

506. *Quò cùm bene &c.*] His itaque 5. v. cum dimidio primum modum refert, quo pluvia generari queat, nempè per *Compreſſionem*; dum ſcilicet vi venti ac ipsâ etiam nimborum copiâ majore nubes compreſſæ demittunt pluviam, inſtar ſpongiæ aquâ plenæ, ex quâ, dum manu comprimitur, aqua exprimitur.

508. *Mittere.*] Sup. aquas conceptas & collectas.

511. *Facit effluere imbres.*] Sic v. 212:

—— *Quæ faciunt flamma fulgere colores*

Et lib. 5, v. 661.

512. *Prætereà cùm rareſcunt, &c.*] His 4. v. alterum refert modum, quo pluviam fieri poſſe putat, nempe per *Transmutationem*: dum ſcilicet nubes aut vi venti aut ardore Solis ictæ & rarefactæ demittunt pluviam, ſeu mutantur in pluviam, ut explicavi ſuprà verſu 494. not.

514. *Stillántque.*] Lamb. benè, ut patet ex ipsâ interpretatione. Parcus & alii quidam, *ſtillantia. quaſi igni.* Minùs benè; claudicat enim verſus.

516. *Sed vehemens imber, &c.*] His 2. v. docet tunc ingentem pluviarum copiam cadere, ubi plurima aquarum ſemina collecta exprimuntur è nubibus tùm proprio pondere, cùm vi ventorum.

Utroque.] Nempè *vi* ſeu pondere proprio, & *impetu* venti, v. 509, 510.

Nubila vi cumulata premuntur & impete venti.
At retinere diu pluviæ, longúmque morari
Conſuèrunt, ubi multa fuerunt ſemina aquarum;
Atque altis aliæ nubes, nimbíque rigantes
Inſuper, atque omni volgò de parte feruntur:
Terráque cùm fumans humorem tota rehalat.
Hinc ubi Sol radiis tempeſtatem inter opacam
Adverſâ fulſit nimborum aſpergine contrà,

INTERPRETATIO.

& vi venti, comprimuntur fortiter. Imbres autem ſoliti ſunt retardare diutiùs. & cohibere multùm homines domo, *cùm plura corpuſcula aquarum* collecta *ſunt. & nubila alia* ſuprà *alia, imbréſque ſtillantes ſuper* alios, *& undique paſſim circumportantur: & ubi terra omnis fumigans iterùm exhalat aquam. Inde* fit ut *quando Sol reluxit radiis inter ſpiſſum nimbum contrariâ aſperſione nubilorum,*

ANNOTATIONES.

518. *At retinere diu, &c.*] His 5. v. docet tunc diuturnam cadere pluviam è nubibus, ubi plurimæ nubes aliæ ſuper alias, & ſemina aquarum plurima collecta ſunt; & ubi terra ſuppeditat perenniter vapores & halitus, qui ſursùm in nubes ferantur, ut inde reſoluti cadant.

522. *Rehalat.*] Iterùm atque iterùm ſurſùm halat.

523. *Hinc ubi Sol radiis, &c.*] His 3. v. interim monet Poëta tunc creari in nubibus Arcum Cœleſtem, quem *Iridem* vocant, cùm ſpiſſus eſt nimbus, & atra ſunt nubila. Verùm de variis illius coloribus, ac formâ parciùs Philoſophatus nihil nos docet. Quod autem ad *Iridis* colores ſpectat, duo potiſſimùm quæruntur, *numerus & cauſa.* Quod ad *Numerum* pertinet, Ariſtoteles tres tantùm colores diſcernit, *Puniceum* ſeu croceum aut rubeum, ut quibuſdam placet. *Viridem. & Purpureum* ſeu violaceum aut cæruleum. Unde Iridem vocat *Tricolorem.* Ptolomæus autem vocat eam *Septicolorem* ob intervenientes medios colores minùs præcipuos inter tres illos primarios. Alii vocant eam *Multicolorem*, quaſi vix illius infiniti colores diſtingui queant; unde Virg. 4. æn.

Mille trahit varios adverſo Sole colores.

Quatuor autem præcipui tantùm colores obſervantur. I. *Puniceus.* II. *Flavus.* III. *Viridis.* IV. *Purpureus.* Qui quidem colores ordinem mutant pro diverſâ Iride. Duplex enim diſtinguitur Iris, Primaria, & Secundaria. Primaria dicitur ea, quæ ſola plerunque apparet, & in quâ *Puniceus* color eſt extimus, ſeu ſupremus, *Flavus* ſuccedens, *Viridis* tertius, & *Purpureus* intimus ſeu infimus. Secundaria verò vocatur ea, quæ nunquam ſola, ſed aliquando ſuperior ampliórque apparet, quàm Primaria; habetque eoſdem colores, ſed ut debiliores, ita planè inverſos. Videlicet in eâ *Purpureus* color extimus eſt, ſequens *Viridis*, tertius *Flavus*, & intimus *Puniceus.* Jam verò quòd ad cauſam colorum Iridis pertinet, conſentiunt omnes duplicem tantum agnoſci, Solem, & Nubem aquoſam ex adverſo ſitam: verùm eodem modo rem non explicant. Metrodorus apud Plutarch 3. Plac 3. putat ruborem Iridis oriri à Solis radiis, cæruleum à nube. Cui ſuffragatur Seneca, adjiciens cæteros colores eſſe hujus utriuſque miſturam. Ariſtoteles 3. meteor. vult nubem eſſe velut ſpeculum, à quo Solis radius variè reflexus varios reddit colores: Puniceum quidem, quòd reflectatur ex eâ nubis parte, quæ vicinior eſt: Viridem, quòd reflectatur ex eâ nubis parte, quæ remotior: Purpureum denique, quòd vix reflectatur, ob majorem adhuc nubis remotionem. Flavum autem colorem non diſtinguit à Puniceo, niſi quòd ob viciniam Viridis

Tum color in nigris exiſtit nubibus Arqui.
Cætera, quæ ſursùm creſcunt, ſurſúmque creantur;
Et quæ concreſcunt in nubibus omnia, prorsùm
Omnia, nix, venti, grando, gelidæque pruinæ,
Et vis magna geli, magnum duramen aquarum,
Et mora, quæ fluvios paſſim refrænat euntes,
Perfacile eſt tamen hæc reperire, animóque videre,
Omnia quo pacto fiant, queréve creantur;
Cùm benè cognôris, elementis reddita quæ ſint.
Nunc age, quæ ratio terrai motibus extet,
Percipe. Et inprimis terram fac eſſe rearis
Subter item, ut ſuperà eſt, ventis atque undique plenam
Speluncis; multóſque lacus, multáſque lacunas
In gremio gerere, & rupes, deruptáque ſaxa;
Multáque ſub tergo terraï flumina tecta
Volvere vi fluctus, ſubmerſáque ſaxa putandum eſt.

INTERPRETATIO.

tunc color venit Arcui in atris nebulis. Quæ reliqua res ſuprà fiunt & ſuprà generantur, & quæ res omnes fiunt in nubibus, omnes omninò, v.g nix, venti, grando & frigida pruina & rigida vis gelu, quod indurat acriter aquas, & quod retardat & cohibet ubique flumina labentia. facile eſt tamen invenire illas, & cernere mente, quâ ſcilicet *ratione concreſcant, & cur generentur; ſi rectè cognoveris quæ res* quæque *referantur principiis. Agedùm verò, jam audi quæ cauſa ſit motibus terræ. Et primùm fac ut credas terram eſſe ſubter, ſicut ſuprà eſt, refertam ubique ventis & cavernis; & ferre in ſinu ſuo plures lacus, & plures foſſas, & ſaxa, & rupes abruptas; & credendum eſt plures fluvios latentes verſare* cum *impetu, ſub tergo terræ,* ſuas *undas, & lapides merſos* in ſuis aquis.

ANNOTATIONES.

veluti albeſcit. Scaliger, quia putat nubem conſtare ex quatuor Elementorum particulis, ideò vult ſupremas nubis partes lucem Solis excipientes rutilare, tanquam igneas: ſequentes flaveſcere, tanquam aëreas: tertias vireſcere, tanquam terreas. Quod ad Iridis formam ſpectat, ea rotunda quidem eſt; ſed cur rotunda ſit longius eſſet hic referre diverſas Auctorũ opiniones de hâc re. Conſule P. Gaſſand. in lib. 10. Laërt. animad. de Meteorolog pag. 1123.

525. *Arqui.*] Vel *Arcui.* Utrumque enim ſcribitur, *Arcus*, & *Arquus.* Id eſt. Iris, Arcus cæleſtis.

526. *Cætera quæ ſursùm &c.*] Pariter Lucretius nihil nos docet de cæteris, quæ ſursùm creantur, nempè nix, ventus, grando, gelu, glacies.

529. *Geli.*] Utrumque dicitur, *gelu*, *u* indeclinabile: & *gelum*, *i*, v. 155.

Duramen aquarum.] Glacies, ſeu vis ea, quæ durat aquas.

530. *Et mora, quæ &c.*] Idem eſt, ac *duramen aquarum* nempe glacies, quam notat ab effectis, ut aiunt.

533. *Cognôris*] Cognoveris.

Elementis.] Principiis. Hoc eſt, quibus principiis quæque ſint referenda.

534. *Nunc age quæ ratio &c.*] His 73. v. diſputat jam Poeta de terræ motibus. Quam diſputationem priuſquam aperiat, his 8 v. ſtatuit terram in viſceribus ſuis pari congerie conſtare, quâ in extimis ſuis partibus obſervatur. Itaque vult illam includere ventos, ſpeluncas, rupes, dirupta ſaxa, lacus, lacunas, & flumina. Quibus rebus ita ſtatutis, triplicem terræ motûs cauſam jam aſſignabit, nempè Terram, Aquam,

Undique

Undique enim ſimilem eſſe ſui res poſtulat ipſa.
His igitur rebus ſejunctis ſuppoſitiſque,
Terra ſupernè tremit magnis concuſſa ruinis
Subter, ubi ingentes ſpeluncas ſubruit ætas.
Quippe cadunt toti montes, magnóque repentè
Concuſſu latè diſſerpunt inde tremores.
Et meritò, quoniam plauſtris concuſſa tremiſcunt
Tecta viam propter, non magno pondere, tota.
Nec minùs exultant, ubi currûs fortis equûm vis
Ferratos utrinque rotarum ſuccutit orbis.
Fit quoque, ubi magnas in aquæ, vaſtáſque lacunas
Gleba vetuſtate è terrâ pervolvitur ingens,

INTERPRETATIO.

Namque res ipſa petit terram eſſe parem ſibi ex omni parte. Ergò his rebus diſtinctis & ſtatutis, terra contremiſcit ſuprà, ubi ſubter conquaſſata eſt gravibus caſibus, nempè *cùm longum ævum everit magnas cavernas* illius. *Namque montes integri corruunt & ſubitò ex ingenti concuſſione* illâ *motus* terræ *paſſim longè diſcurrunt. Et non ſine causâ. ſiquidem domus juxtà viam* poſitæ, *conquaſſata vehiculis, ſine magno pondere tremunt. Neque minùs contremiſcunt* etiam, *quando magna fortitudo equorum concutit orbes ferratos rotarum vehiculi ex utrâq; parte. Accidit etiam ut quando magna gleba* præ *ævo provolvitur è terra in ingentes & immenſas foſſas aquarũ,*

ANNOTATIONES.

& Ventum. Jam nos de his ſigillatim agemus,

542. *His igitur rebus &c.*] His 9. v. refert I. Terræ motûs causã eſſe ipſam terram, cujus ſpeluncæ pro vetuſtate exeſæ tandem concidunt; quibus concidentibus ſaxa dirupta, totique montes corruunt, magnóque ſuo concuſſu terram quatiunt quemadmodum plauſtra vel currus, dum per viam pretergrediuntur, domos ac ædes ad ima fundamenta concutiunt. Hæc opinio fuit Anaximenis, qui apud Senec. lib. 6. cenſuit terræ partes decidere poſſe, quas aut humor ſolverit, aut ignis ſubterraneus exederit, aut ſpiritûs violentia excuſſerit, aut vetuſtas fregerit. Quamquam Ariſtoteles & Plutarchus volunt Anaximenem hos terræ prolapſus fieri potuiſſe tantùm ex ſiccitate & humore. Epicurus verò apud Senec lib. 6. cap. 20. de hàc 1. Terræ motûs cauſâ ſic cenſet: *Fortaſsè aliquâ parte Terra ſubitò decidente Terra ipſa percutitur, & inde motum capit. Fortaſsè aliquâ parte terra, velut columnis quibuſdam ac pilis ſuſtenetur, quibus vitiatis ac recedentibus tremit onus impoſitum. Fortaſsè calida vis ſpiritûs in ignem verſa & fulmini ſimilis cum magnâ ſtrage obſtantium fertur.* Sic apud Senec. lib. 6. cap. 9. Anaxagoras docuit ſimili penè ex cauſâ Aera concuti & Terram, nempe Fulmine.

548. *Non.*] Sine.

549. *Exultant, ubi currûs fortis &c.*] Ita Lamb. benè. Pareus verò, *exultantes quam ubi fortis equûm vis &c.* Malè, ut patet; quoniam vox *exultantes* referri debet ad vocem *tecta* verſu ſuperiori. Non igitur *exultantes*, ſed *exultantia* legendum eſſet. Deinde, cur vox *quàm*? nihil enim comparatio facit ad rem.

Fortis equûm vis.] Fortes equi: ſic paſſim alibi. Periphraſis eſt.

551. *Fit quoque ubi in &c.*] His 5. v. refert II. terræ motûs cauſam eſſe ipſam Aquam. Hæc autem ſententia fuit Democriti teſte Ariſtotele lib. 2. de rebus ſuperis. *Democritus autem ait terram, cùm ſit aqua plena, multamque aliam aquam pluviam recipiat, ab hâc moveri. Nam cùm hac augetur creſcitque, proptereà quòd lacunæ totam non recipiunt, eam ait vi irrumpentem efficere terræ motum, & ter-*

Ut jactetur aquæ fluctu quoque terra vacillans.
Ut vas in terrâ non quit conſtare, niſi humor
Deſtitit in dubio fluctu jactarier intùs.
Prætereà, ventus cùm per loca ſubcava terræ
Conlectus parti ex unâ procumbit, & urget

INTERPRETATIO.

Tellus etiam titubans concutiatur impetu aquarum. Sicut v. g. vas non poteſt conſiſtere ſuprà terram, niſi aqua deſiit agitari intrinſecùs in fluctu aquæ *agitato. Deinde, ubi ventus coactus per ſpatia concava Terra proruit ex unâ regione, & luctatus im-*

ANNOTATIONES.

ram areſcentem, atque in partes inanes è locis plenioribus attrahentem ab aquâ locum mutante & illabente moveri. Græcis ſuperſedi brevitatis causâ. Sic Epicurus apud Senec. lib. 6. cap. 20. *Ergò, ut ait Epicurus, poteſt terram movere aqua, ſi partes aliquas eluit & abraſit, quibus deſiit poſſe excavatis ſuſtineri, quod integris ferebatur.* Sic apud A. Gellium lib. 2. cap. 28. Poëtæ fingunt Neptunum terræ motorem & quaſſatorem. Poſſet huc referri ſententia Thaletis, qui opinatus eſt terram aquis ſuſtentatam, navigii inſtar, interdùm fluctuare. Et verò plerumque in terræ motibus erumpunt dehiſcente terrâ, eo ferè modo, quò ruptâ navi aqua navim ingreditur. Lucretius verò putat terram tremiſcere ex ingentibus glebis terrarum ruptis, & deciduis in aquam: ſicut v. g. dolium aquâ plenum non poteſt conſiſtere ac ſtare immotum, ſi intùs aqua fluctuet, donec ipſa aqua conſtet ac conquieſcat. Igitur loquitur ex Thaletis opinione, qui Terram aquâ innatare voluit.

553. *Vacil'ans.*] Lamb. benè. Quidam *vacil'et*, ſed ita totum verſum legunt:

Ut jactetur aqua, & fluctu quoque terra vacil lat.

555. *Jactarier in ùs.*] Poëticè pro *jactari.*

556. *Prætereà ventus. &c.*] His 31 v. reliquis refert III. Terræ motûs cauſam eſſe ventum. Verùm, quia duplici modo rem explicat, his 10. v. prioribus ait ventum eſſe cauſam Terræ motûs, ubi collectus per concava terræ loca tandem proruit & incumbit poriùs in unam partem, in quam pariter Terra vento impulſo inclinat & incumbit. Adeò ut, niſi venti aliquandò reſpirarent, ac flare cum impetu ceſſarent, ipſa terra rot parata eſſet ire, quò vis venti ferret eam. Verùm, quia interdum reſpirant venti, ideò ipſa terra ſeſe ſuo librata pondere recipit in proprias ſedes, ac moveri deſinit. Dum autem terra inclinat, quò venti ferunt, tum omnia ædificia ſuprà terram concutiuntur, & interdùm concuſſa proruunt; quòque magis edita ſunt, eò magis aut concutiuntur, aut concuſſa majoribus ruinis proruunt. Ad quod ſpectat illud, quod Plin. lib. 2. cap. 83 refert de portento ſingulari, quod in Mutinenſi agro contigiſſe invenit in libris Hetruſcorum. *Namque*, inquit, *montes duo inter ſe concurrerunt crepitu maximo aſſultantes, recedenteſque; inter eo. flammâ fumóque in cœlum exeunte interdiù; ſpectante è viâ Æmiliâ magnâ Equitum Romanorum, familiarúmque & viatorum multitudine.* Hunc autem terræ motum vocant *Inclinationem*. Ariſtoteles enim duas tantùm Terræ motûs ſpecies agnovit, *Tremorem* & *Pulſum*. Tremor autem comparari ſolet à quibuſdam cum agitatione febrili in nobis; Pulſus verò cum motu arteriæ. Quia verò Pulſus videtur eſſe *ſucceſſio* terræ, dum quatitur, & ſurſùm, deorſúmque movetur; ſeu interruptus motus & perpendicularis quidem: Tremor autem videtur eſſe continens, ſed lateralis & quaſi ſecundùm Horizontem, ideò nonnulli medium Terræ motum fecerunt, quam *Inclinationem* appellant, ſcilicet dum Terra nutat more navigii.

557. *Conlectus.*] Antiquè pro *collectus*; id eſt, coactus, conveniens, congreſſus.

Parti.] Pro *parte*. Sic alibi paſſim.

Obnixus magnis ſpeluncas viribus altas,
Incumbit Tellus, quò venti prona premit vis.
Tum ſuperà Terram quæ ſunt exſtructa domorum,
Ad cœlúmque magis quantò ſunt edita quæque,
Inclinata minent in eandem prodita partem;
Protractæque trabes impendent ire paratæ.
Et metuunt magni Naturam credere Mundi
Exitiale aliquod tempus, cladémque manere,
Cùm videant tantam terrarum incumbere molem;
Quòd, niſi reſpirent venti, non ulla refrænet
Res, neque ab exitio poſſit reprehendere cunque?
Nunc quia reſpirant alternis, inque graveſcunt,
Et quaſi conlecti redeunt, cedúntque repulſi,
Sæpiùs hanc ob rem minitatur Terra ruinas,
Quàm facit; inclinatur enim retróque recellit,
Et recipit prolapſa ſuas ſe in pondere ſedes.
Hâc igitur ratione vacillant omnia tecta,
Summa magis mediis, media imis, ima perhilum.

INTERPRETATIO.

pellit profundas cavernas validis cum *impetibus. Terra inclinat in eam partem, in quam incumbens violentia venti pellit. Poſteà domus, quæ ſunt ædificatæ ſup. à terram, & quò magis quæque alta ſunt ad cœlum,* eò magis *prona ac impulſa incumbunt in eamdem partem: & trabes attractæ prona feſtinant ſequi. Et* poſtea homines *dubitant putare Naturam vaſti Univerſi expectare aliquod tempus perniciosum, & ruinam, quoniam cernunt tam magnam terræ maſſam inclinare; ita ut, niſi venti ceſſarent flare, nulla res ſit omninò quæ queat cohibere aut reprimere* terram à certâ ſuâ *ruinâ? Nunc verò, quoniam* venti *ceſſant alternatim flare, &* alternatim *augeſcunt, & veluti contracti revertuntur, & rejecti recedunt, ob eam cauſam Tellus minatur ſæpiùs exitium, quàm facit; namque incumbit, & retrò reclinat, & gravitate* ſuâ *delapſa reddit ſe in ſuas ſtationes. Ergò hoc modò domus omnes contremiſcunt, ſuprema* quidem *plùs,* quàm *media, media plùs, quàm infima, infima perpaulùm.*

ANNOTATIONES.

560 *Exſtructa domorum.*] Domus exſtructæ. Sic alibi *ſtrata viai: clauſa domorum. ſtructa ſaxorum, &c.*

562 *Minent.*] Imminent. Eſt autem *mineo* verbum ſimplex, minùs uſitatum.

Prodita.] Ita Lamb. & Pareus: Sic etiam v. 606. Aliàs *Percita*, vel *precita*.

564. *Et metuunt, &c.*] Helleniſmus eſt. Et homines poſt hæc metuunt uſqueadeò, ut credant exitium aliquod aut cladem non imminere?

567. *Quòd niſi.*] Hoc eſt, ſi autem non. Sic v. 596.

Refrenet.] Hoc eſt, nulla res eſt, quæ tam potens ſit, ut refrænaret.

568 *Reprehendere.*] Pareus; benè, hoc eſt, reprimere, retinere. Lambinus *deprehendere.*

Cunque.] Tmeſis, *non ullacunque*: id eſt, nulla omninò. Ita Pareus & alii; Lambinus, *euntem* ſup. Terram; hoc eſt pronam & paratam ire ac inclinare, ut ait v. 563.

570. *Conlecti.*] Collecti, v. 557.

572. *Recellit.*] Reclinat; Feſtus.

475. *Summum magis, &c.*] Sic v. 561.

Perhilum.] Vel minimùm: ferè nihilum, perpaulùm. Sic libro 3. v. 221. 815. lib. 4. v. 379. lib. 5. v. 359. &c.

Eſt hæc ejuſdem quoque magni cauſa tremoris,
Ventus ubi, atque animæ ſubitò vis maxima quædam,
Aut extrinſecùs, aut ipſâ à Tellure coorta
In loca ſe cava Terraï conjecit, ibique
Speluncas inter magnas fremit antè tumultu;
Verſabundáque portatur póſt incita cùm vis,
Exagitata foràs erumpitur, & ſimùl altam
Diffindens terram magnum concinnat hiatum.
In Tyriâ Sidone quod accidit, & fuit Ægis

INTERPRETATIO.

Hæc eſt etiam cauſa ejuſdem magni terræ motûs, nimirùm, cùm ventus, & vehementiſſimus quidam impetus venti repentè exortus vel foris, vel intùs ab ipſâ terrâ contulit ſe in loca ſubcava telluris, & ibi inter ingentes cavernas furit anteà murmure: & deinde ubi violentia venti percita fertur furibunda, cońcta egreditur extrà, & ſtatim diſcindens profundam tellurem efficit ingentes ſciſſuras. Quod contigit olim in urbe *Sidone Tyriâ, &* quod *accidit Ægis*

ANNOTATIONES.

576. *Eſt hæc ejuſdem, &c.*] His 31. v. poſterioribus explicat modum alterum, quo ventus terram tremere facit, nimirùm cùm ventus incluſus intra terram, ſive extrinſecùs introductus fuerit, ſive intùs ex ipsâ terrâ collectus ſit, interim luctatur magnâ vi cum ipſis terræ ſpeluncis, poſt erumpit diffindens terram, ac magnum tremorem terræ concutit. Quod memorat olim contigiſſe Sidoni in Syriâ, Ægis in Peloponneſo, & in aliis civitatibus. Vel etiamſi non valeat erumpere, tamen, quia vis venti diſpertitur per terræ foramina, ut horror Fulminis in nubibus diſſerpit incluſus, non minorem incutit terræ tremorem, quàm ſi erumpat foràs. Namque ancipiti terrore trepidant urbes, tecta ſupernè cavernæque infernè minantur ruinas, ita ut homines metuant, ne tota Mundi machina diſſolvatur. Et quidam, etiamſi Mundum æternum & immortalem credant, metuunt tamen ne ſibi ſub pedibus terra raptim ſubtrahatur. Prior ille motus terræ, qui ex vi ventorum erumpente incutitur, vocatur *Pulſus* ſeu Succuſſio. Poſterior verò *Tremor* ſeu horror, ut ait ipſe Lucretius v. 592. Sic Archelaüs apud Senec. lib. 6. cap. 13. Sic Epicurus, Ariſtoteles, Theophraſtus, Calliſthenes, Strabo & alii apud. Plutarch. 3. plac. 13. & 23.

577. *Animæ.*] Venti. Sic lib. 5. v. 237. & alibi paſſim.

581. *Verſabunda.*] Sic v. 437. *Verſabundus enim turbo deſcendit &c.*

582. *Simùl altam.*] Lamb. benè. Pareus & alii quidam, *ſimulatam*: malè omninò; quid eſt enim *ſcindere terram ſimulatam?*

583. *Concinnat.*] Efficit. Sic v. 436. & lib. 4. v. 1276. & infra jam v. 1116.

584. *In Tyriâ Sidone.*] Sidon urbs Phœnices, quam Tyrii condiderunt. Tyrii enim, cùm mediterranea incolerent, perpetuis terræ motibus vexati, relictis ſuis ſedibus, novam urbem condiderunt. Juſtin. lib. 18. *Tyriorum gens condita à Phœnicibus fuit, qui terræ motu vexati, relicto patriæ ſolo, Aſſyrium ſtagnum primò, mox mari proximum littus incoluerunt, conditâ ibi urbe, quam à piſcium ubertate Sidona appellaverunt. Nam piſcem Phœnices Sidon vocant.* Poſidonius apud Strabonem ait oppidum olim propè Sidona terræ motu fuiſſe deſtructum: non loquitur autem de ipsâ Sidone.

Ægis in Peloponneſo.] Ægæ nomen eſt multorum oppidorum. I. in Macedoniâ non procùl ab Haliacmone fluvio; quâ in urbe Reges Macedoniæ ſepeliebantur, Plin. lib. 4 cap. 10. II. in Ciciliâ non procùl à Pyramo fluvio, Plin. lib. [illegible] cap. 27. III. in Æolide, Plin. lib. 5. cap. 30.

In peloponneſo. Quas exitus hic animaï
Diſturbât urbes, & terræ motus obortus:
Multáque prætereà ceciderunt mœnia magnis
Motibus in terris, & multæ per mare peſſùm
Subſedêre ſuas pariter cum civibus urbes.
Quòd niſi prorumpit, tamen impetus ipſe animaï,
Et fera vis venti per crebra foramina terræ
Diſpertitur, ut horror; & incutit inde tremorem:
Frigus uti noſtros penitùs cùm venit in artus,
Concutit invitos cogens tremere, atque moveri.
Ancipiti trepidant igitur terrore per urbes,
Tecta ſupernè timent, metuunt infernè, cavernas
Terraï ne diſſolvat Natura repentè:
Nec diſtracta ſuum latè diſpandat hiatum;
Idque ſuis confuſa velit complere ruinis.

INTERPRETATIO.

in Peloponneſo. Quas civitates ejuſmodi egreſſus venti, atque terra motus factus disjecit. Plures pariter muri oppidorum *corruerunt in magnis motibus terra, & multa quoque civitates deorsùm ceciderunt in pelagus cum ſuis incolis. Sin autem ipſa vis venti, & furibunda violentia flatûs non erumpit* foràs, *attamen diſtribuitur per frequentes meatus telluris. veluti fremitus* quidam, *& hinc impingit motum* terræ: *ſicut v.g. quando frigus intùs penetrat in noſtra membra, concitat ea faciens tremiſcere, & trepidare. Ergò* homines *tremunt per civitates horrore dubio, metuunt adificia à ſuperiori parte, metuunt ab inferiori parte ne Natura diſcindat ſubitò ſpeluncas telluris: aut ne* tellus ipſa *divulſa pandat longè ſuas ſciſſuras, &* ita *disjecta velit replere illos* hiatus multis *cladibus.*

ANNOTATIONES.

IV. in Eubœâ, à quo Strabo dictum putat mare *Ægæum*. V. in Lydiâ. VI. in Ætoliâ. VII. in Locride, Steph. Loquitur autem Lucretius de Ægis Achaïcis, quæ urbs vulgò dicitur *Ægira*, Plin. lib. 4. cap. 5. Quem verò terræ motum hic memorat Poeta, eundem fortè ſignificavit Ariſtoteles lib. 2. meteor. cap. 8. & quidam veteres, qui tradunt olim propè Ægiram duas celebres civitates Helicen & Buram terræ motu periiſſe. De quibus Ovid. 15. met.

Si quaras Helicen & Buran Achaïdas urbes,
Invenies ſub aquis: & adhuc oſtendere nauta
Inclinata ſolent cum mœnibus oppida merſis.

Peloponneſo.] Peloponneſus eſt nobiliſſima totius Europæ peninſula, Iſthmo anguſtiſſimo Græciæ annexa, inter Ægæum & Ionium mare.

586. *Diſturbât.*] Pro *diſturbavit.* Sic lib. 1. v. 71. *irritât* pro *irritavit.*

587. *Multáque prætereà &c.*] Lege Plin. lib. 2. cap. 80. qui memorat duodecim urbes Aſiæ unâ nocte totas periiſſe terræ motu. Similiter paucis abhinc annis idem contigit civitati S. Severi in Apuliâ. Nuperrimè Raguſæ pars in barathrum cecidit.

590. *Animai.*] Venti, flatûs. v. 577.

595. *Trepidant.*] Sup. homines.

596. *Tecta ſupernè timent &c.*] Hoc eſt, timent ædificia à ſuperiori parte, ſcilicet ne cadant, & obruant eos:

Metuunt infernè, &c.] Timent ab inferiori parte, ne ſcilicet terra dehiſcat,

598. *Diſpandat.*] In diverſas partes latè aperiat.

599. *Idque.*] Per appoſitionem; pro *illum* ſup. hiatum.

Proinde licet quamvis cœlum, terrámque reantur
Incorrupta fore æternæ mandata ſaluti:
Attamen interdùm præſens vis ipſa pericli
Subditat hunc ſtimulum quâdam de parte timoris;
Ne pedibus raptim tellus ſubtracta feratur
In Barathrum, rerúmque ſequatur prodita Summa
Funditùs, & fiat Mundi confuſa ruina.
Nunc ratio reddenda, augmen cur neſciat Æquor.
Principiò Mare mirantur non reddere majus
Naturam, quò fit tantus decurſus aquarum:

INTERPRETATIO.

Itaque etiamſi homines *putent cœlum & terram immortalia fore, & tradita immortali conſervationi: tamen aliquando vis ipſa præſens diſcriminis ſubter admovet* iis *hunc aculeum de aliquâ parte metûs, ne* ſcilicet *terra ſubitò* ſub *pedibus* ſibi *ſubducta abripiatur in abyſſum, & univerſa Natura rerum projecta tota omninò ſubſequatur, & conturbatum exitium* totius *Univerſi accidat. Jam verò danda eſt ratio, cur Mare non habeat augmentum. Primùm* homines *admirantur Naturam non efficere Æquor Majus, in quod tam magnus concurſus aquarum fit:*

ANNOTATIONES.

603. *Subditat.*] Subdit, ſubter admovet.

604. *Ne pedibus raptim, &c.*] Sic lib. 1. v. 1098.

605. *Barathrum.*] Locus Athenis fuit immenſæ profunditatis, in unâ parte mollis & cænoſus, quò ſceleratos deturbabant. Hinc vulgò accipitur pro horrendâ voragine, pro abyſſo profundâ, pro ipſis etiam Inferois.

Prodita.] Propulſa, dejecta. Sic v. 562.

Summa rerum.] Univerſa rerum Natura, Univerſum, Mundus ipſe totus.

607. *Nunc ratio reddenda, &c.*] His 32. v. novum problema proponit & ſolvit Lucretius; cur nempè Mare non augeatur, tot in illud decurrentibus aquis, fluviis, fontibus, ac imbribus. Quæſtionem artificiosè ſolvit, cauſámque refert in jugem humoris detractionem. I. Namque adeò vaſtum eſt æquor, ut cæteri decurſus aquarum ſint ad mare veluti guttula. II. Sol etiam æſtu ſuo partem aquarum non mediocrem abſumit, non ſecùs ac veſtes madidas exſiccat. III. venti vis partem humoris verrunt & tollunt; ſic enim unâ nocte vias ſiccant, & agros, lutúmque cruſtis obducunt. IV. nubes attrahunt multum humorem, quem per aëra paſſim portant. V. Terra ipſa arida & bibula exigit & attrahit in ſe plurimum humorem è Mari, quod eam circumcingit undique. Percolatur enim aqua maris per terræ meatus & ad fluminum capita remeat perenniter. Auctor Sacer Eccl. 1. ſic quæſt. ſolvit: *Omnia flumina intrant in Mare, & Mare non redundat, quoniam ad locum, unde exeunt flumina, revertuntur, ut iterùm fluant.* Hinc Homerus Iliad. & alii poëtæ vocant *Oceanum*, modò fluviorum, marium, fontium, & puteorum omnium *Originem*: modò eorumdem omnium *Barathrum*, aut *Tartarum*. In hanc enim Voraginem omnes fluvii confluunt, & ex hâc origine omnes viciſſim fluvii effluunt. Itaque his 9. v. prioribus poſtquàm rem propoſuit, I. vaſtitatem maris, in quam fit aquarum omnis decurſus, exponit, tanquam aliquam cauſam, cur mare non augeatur. Adeò enim vaſtum eſt mare, ut & fontes, & fluvii, & imbres omnes non niſi ſint ad totum mare veluti guttula una. Sic Ariſt. lib. 2. meteor. eodem utitur argumento, quod exemplo confirmat. Sicut enim, inquit, ſi quis in vaſtam menſam profuderit cyathum aquæ, ac dilatârit, vix tanta apparet aqua, vel brevi tempore exſiccatur.

609. *Decurſus aquarum.*] Sic lib. 2. v. 284. lib 5. v. 264.

Omnia quò veniunt ex omni flumina parte.
Adde vagos imbres, tempeſtatéſque volantes,
Omnia quæ Maria ac Terras ſpargúntque, rigántque:
Adde ſuos fontes; tamen ad Maris omnia ſummam
Guttaï vix inſtar erunt unius ad augmen.
Quò minùs eſt mirum, Mare non augeſcere magnum.
Prætereà magnam Sol partem detrahit æſtu.
Quippè videmus enim veſtes humore madentes
Explicare ſuis radiis ardentibu' Solem.
At Pelage multa & latè ſubſtrata videmus:
Proinde, licet quamvis ex uno quoque loco Sol
Humoris parvam delibet ab Æquore partem,
Largiter in tanto ſpatio tamen auferet undis.
Tum porrò venti magnam quoque tollere partem
Humoris poſſunt verrentes æquora Ponti;
Unâ nocte vias quoniam perſæpè videmus

INTERPRETATIO.

in quod nempè *fluvii omnes undique concurrunt. Adjunge errantes pluvias, & nimbos volitantes quæ conſpergunt & irrigant omnia Æquora &* omnes *terras: adjunge ſuos fontes; attamen* hæc *omnia vix erunt ad totum Mare adinſtar unius guttulæ, ad augmentum* illius. *Quare minimè mirandum eſt, vaſtum Æquor non augeri. Deinde Sol calore* ſuo *diminuit magnam partem* aquarum Maris. *Namque cernimus Solem ferventibus ſuis radiis ſiccare veſtimenta* tota *uvida aquis. Cernimus autem Æquora eſſe multa, & latè extenſa jacere; unde etiamſi Sol detrahat exiguam partem aquæ è Mari in uno quoque loco, attamen detrahet copioſè aquas in tam vaſto ſpatio,* quo Mare patet. *Deinde etiam venti queunt auferre partem aquarum, dum ſtringunt campos Maris; ſiquidem* in *unâ nocte cernimus plerunque itinera*

ANNOTATIONES.

610. *Quò.*] In quod, nempe Mare. Sic lib. 1. v. 1030.

614. *Ad augmen.*] Sup. Maris; hoc eſt, ad augendum Mare.

616. *Prætereà magnam Sol, &c.*] His 7. v. continetur II. cauſa, cur Mare non augeatur. Quæ quidem ratio jam reddita eſt lib. 5. v. 268. & de quâ ſat abundè jam ſupra v. 607. not.

618. *Ardentibu'.*] Pro *ardentibus.* metri causâ.

619. *At Pelage multa, &c.*] His 4. v. interim reſpondet Lucretius objectioni, quæ fieri potuit adverſùs hanc II. cauſam. Si quis enim objiciat imparem eſſe deſtructionem à Sole factam aquarum decurſui venientium in Mare; reſpondet Poëta immenſam Æquoris planitiem compenſare largiter detractionis mediocritatem. Ariſtoteles riſu meliùs ſolvit & explicuit eâ comparatione, quam retulimus jam ſuprà v. 607. not. Conſule locum iterùm.

619. *Pelage.*] In Plurali. Dicitur enim *Pelage* indeclinabile, ut *Tempe, Ceto* &c. Quod ſemel jam annotavimus ſupra lib. 5. v. 36. Malè ergò Pareus *Pelagi* quaſi Hellenismus eſſet *multa pelagi*, pro *multum pelagus*.

621. *Delibet.*] Deguſtet, diminuat, detrahat. Sic alibi paſſim.

623. *Tum porrò venti &c.*] His 4. v. continetur III causa, cur Mare non augeatur; de quâ nos ſatis v. 607 not. Quam cauſam reddidit jam ſupra lib. 5. v. 267. & 389.

624. *Verrentes.*] Sic lib. 5. v. 267. 625. & 389.

Siccari, mollíſque luti concreſcere cruſtas.
Præterea docui multum quoque tollere nubes
Humorem, magno conceptum ex æquore Ponti;
Et paſſim toto terrarum ſpargere in Orbe,
Cùm pluit in terris & venti nubila portant.
Poſtremò, quoniam raro cum corpore tellus
Eſt, & conjuncta eſt oras Maris undique cingens,
Debet, ut in Mare de terris venit humor aquai,
In terras itidem manare ex æquore ſalſo.
Percolatur enim virus, retróque remanat
Materies humoris, & ad caput amnibus omnis
Confluit; inde ſuper terras redit agmine dulci,
Quà via ſecta ſemel liquido pede detulit undas.
Nunc ratio quæ ſit, per fauces montis ut Ætnæ
Expirent ignes interdùm turbine tanto;

INTERPRETATIO.

exſiccari ventis, & cruſtas cœni liquidi indureſcere. Inſuper oſtendi ſuprà *nubila etiam auferre plurimam aquam, quam hauriunt ex vaſtu campis Maris; & diffundere* illam *ubique in omni globo terrarum, quando pluit in terris, & venti circumferunt nimbos. Denique, cùm terra conſtet corpore non omninò pleno, & juncta ſit* cum *Æquore circumcingens littora Maris ex omni parte. liquor aquæ debet ita decurrere in terras ex ſalſo Mari. ſicut effluit è terris in Æquor. Namque venenum* aquæ Maris quaſi *per colũ tranſmittitur, & tota materia aquæ remeat. & convenit ad originem* omnium *fluminum; hinc revertitur ſuprà terras dulci ductu* per ea loca, *per quæ ſemel iter factum deduxit aquas pede fluido. Jam verò dicam quæ cauſa ſit. cur aliquando ignes exhalent adeò magno* cum *impetu per hiatus montis Ætnæ;*

ANNOTATIONES.

626. *Molliſque luti &c.*] Hoc eſt, Et lutum, quod erat molle, dureſcere.

627. *Præterea docui, &c.* His 4. v. continetur IV. cauſa, de quâ nos ſuprà fuſiùs diſputavimus. v. 607. not.

Docui.] Nempè v. 502. & ſeqq.

631. *Poſtremò, quoniam, &c.*] His 8. v. poſterioribus continetur V. cauſa, cur Mare non augeatur; eáque germana eſt & vera ratio. Et quam retulit libro 5. v. 269.

632. *Conjuncta eſt oras. &c.*] Ita Pareus & Lambinus. Alii tamen; *conjunctas oras Maris undique cingit.* Idem planè ſenſus.

635. *Percolatur enim &c.*] Hi 4 v. poſiti ſunt ſupra lib. 5. v. 270. Conſule locum & annotationes noſtras.

639. *Nunc ratio quæ ſit, &c.*] His 74. v. diſputat de ignibus montis Ætnæ. Quæ quidem quæſtio, quotquot præclara & ſolertia ingenia fuerunt, torſit & exercuit, torquebítque & exercebit, quotquot impoſterùm erunt. His itaque 41. v. prioribus præmonet. I. Siculorum agros non pluviâ ignis aut flammarum vaſtatos fuiſſe multoties, ſed ignibus & flammis ex Ætnâ monte eructatis vi magnâ & impetu vehementi. II. in memoriam revocat ea, quæ ſuprà docuit lib. 1. & 2. paſſim, nempè *Inane* immenſum eſſe ſecundum altitudinem, latitudinem, longitudinem, & profunditatem in quo, ex quo, & per quod infinitæ Atomi diverſarum omnium figurarum volitent, ex quibus diverſæ res omnes concreſcunt. Hinc parat ſemina flammis & ignibus iiſdem ex Ætnâ monte erumpentibus, ob congreſſum & conventum Atomorum ignitarum in eum locum concurrentium: ſicut v. g. identidem procelloſus nimbus terras cooperit imbribus ob collectas pluviolas Atomos undique ex fluviis, & mari: vel

Expediant

Expediam. Neque enim mediâ de clade coorta
Flammæ tempeſtas Siculûm dominata per agros
Finitimis ad ſe convertit gentibus ora,
Fumida cùm cœli ſcintillare omnia templa
Cernentes pavidâ complebant pectora curâ,
Quid moliretur rerum Natura novarum.
Hiſce tibi in rebus latè eſt, altéque videndum,
Et longè cunctas in partes diſpiciendum,
Ut reminiſcaris Summam rerum eſſe profundam;

INTERPRETATIO.

Namque non procella ignis exorta de medio aliquo *exitio, graſſata per campos Siculorum traduxit vultus populorum vicinorum in ſe, quando videntes cunctos fornices cœli micare* flammis *replebant corda* ſua *timidâ ſollicitudine, dubitantes quas res novas Natura intenderet. In iſtis rebus aſpiciendũ eſt tibi latè, & penitùs, & proſpiciendum eſt* tibi *procùl in omnes partes ut memineris Univerſam maſſam rerum eſſe immenſam;*

ANNOTATIONES.

ſicut ex aëre, terrâ & aquâ ſuppeditatur, unde fiat terræmotus, ita ex ignitis Atomis in unum concurrentibus ſuppeditatur, unde Mons Ætna flammas latè evomat. Aut ſicut in nobis ſuppeditatur, unde frigus corripiat membra & calor urat intus viſcera, dum febri laboramus. III. Etiamſi incendium illud magnum videatur, parvum tamen eſſe, ſi comparetur cum cæteris rebus, quæ ſunt in toto Univerſo. Sic etiam fluvius, licet non adeò magnus, tamen maximus videtur iis, qui alios majores non viderunt. Ita illud incendium Ætnæ montis videtur nobis magnum, quia aliud majus non videmus.

641. *Neque enim media, &c.*] Senſus eſt; Neque enim flamma illa, quæ per agros Siculorum graſſata omnes gentes in admirationem rapuit exorta eſt ex aliquâ mediâ clade, hoc eſt, ex aliquo alio loco, quàm ex monte Ætnâ; quo tempore omnes videbant aëra totum circùm micare ignibus, & dubitabant quidnam novi hoc eſſet.

642. *Siculûm.*] Siculorum. Mons enim Ætna eſt in Siciliâ, ut jam dicemus.

644. *Fumida.*] Ignes, flammas, & favillas erumpere ex Ætnâ teſtantur ferè omnes: ſed imprimis D. Auguſt. lib. 3 de civit. cap. 31. his verbis: *Legimus apud nos Ætnæis ignibus ab ipſo montis vertice uſque ad littus proximum decurrentibus ita ferviſſe Mare, ut rupes exurerentur, & pices navium ſolverentur. Hoc utique non leviter noxium fuit, quamvis incredibiliter mirum. Eodem rursùs ignium æſtu tantâ vi favillæ ſcripſerunt oppletam eſſe Siciliam, ut Catanenſis urbis tecta obruta, & oppreſſa dirueret, quâ calamitate permoti miſericorditer ejuſdem anni tributum ei relaxavêre Romani.* Sic ex Veſuvio monte in Campaniâ; ex Heclâ in Iſlandiâ; ex Quitto in Peruviâ; & aliis ex locis memorantur ignes & favillæ interdùm eructari. Verùm non adjiciuntur tenebræ, de quibus tamen ſic Cicero lib. 2. de Nat. Deor. *Nos autem tenebras cogitemus tantas, quanta quondam eruptione Ætnæorum ignium finitimas regiones obſcuraviſſe dicuntur; ut per biduum nemo hominem homo agnoſceret.* Sic Plinius junior teſtatur in epiſtolis erumpere fumum, pumices, & cineres ex Veſuvio, quibus ſuffocatus eſt ejus avunculus Plinius magnus. Appianus lib 5. de bell. civil. addit horrendos fremitus. Sed unus Lucretius hæc omnia & alia inſuper adjecit, ut jam videre eſt infrà.

Cœli templa.] Cœlum, ut ſæpiùs monui Sic v. 670.

649 *Ut reminiſcaris, &c.*] Docuit enim lib. 1. v. 958. & lib. 2. v 89 *Omne,* ſeu *Univerſum* eſſe infinitum, immenſum, & profundum. Cujus hic Mundus pars ſit una; cæteri verò infiniti alii

Et videas; cœlum Summaï totius unum
Quàm ſit parvula pars: & quàm multeſima conſtet:
Et quota pars homo terraï ſit totius unus.
Quod benè propoſitum ſi planè contueare;
Ac videas planè, mirari multa relinquas.
Num quis enim noſtrûm miratur, ſi quis in artus
Accepit calido febrim fervore coortam,
Aut alium quemvis morbi per membra dolorem?
Obturgeſcit enim ſubitò pes: arripit acer
Sæpè dolor dentes, oculos invadit in ipſos:
Exiſtit ſacer ignis, & urit corpore ſerpens
Quamcunque arripuit partem, repítque per artus;
Nimirùm, quia ſunt multarum ſemina rerum.
Et ſatis hæc tellus nobis, cœlúmque mali fert,
Unde queat vis immenſi procreſcere morbi.
Sic igitur toti cœlo, terræque putandum eſt,
Ex Infinito ſatis omnia ſuppeditari,
Unde repentè queat tellus concuſſa moveri;
Pérque Mare & Terras rapidus percurrere turbo;
Ignis abundare Ætnæus, flammeſcere cœlum;

INTERPRETATIO.

& ut intuearis, quàm exigua particula totius Univerſi unum cœlum ſit, & quàm minima ſit multoties: & quantula portio totius terræ unus homo ſit. Quam propoſitionem meam *ſi rectè omninò concipias, ac intueare perfectè*, oportet *ut deſinas admirari multa. Etenim an aliquis noſtrûm admiratur, ſi quis* homo *recepit febrim in membra* ſui corporis *exortam ex fervido calore: vel* ſi recepit *quemlibet alium dolorem morbi per artus* ſuos? *namque pes repentè tumet: plerumque ſævus dolor corripit dentes*, aut *occupat ipſos oculos: ignis ſacer ineſt. & irrepens adurit* in *corpore eam omnem partem, quam invadit & ſerpit per membra: ſcilicet, eò quòd principia multarum rerum ſunt. Et terra atque aer inferunt nobis ſat maleficii, à quo violentia ingentis doloris poſſit provenire. Ita ergò credendum eſt res cunctas adminiſtrari abundè ex Infinito* Univerſo *ipſi toti aëri & telluri, ex quibus terra ipſa conquaſſata poſſit ſubitò tremiſcere: &* ex quibus *vehemens tempeſtas* poſſit *pervadere per Æquor & per terras: ex* quibus *flamma Ætnæa* poſſit *exilire, & cœlum incendi;*

ANNOTATIONES.

pares Mundi, cæteræ partes.

Summam.] Univerſum, ut paſſim docui. Sic v. 650. 679.

Profundam.] Infinitam, non finitam. Sic lib. 1. & 2. citatis locis.

651. *Multeſima.*] Hoc eſt, quàm parva, ſimilis quidem & par multis aliis ſimilibus partibus. *Multeſima* enim pars dicitur ea, cui multæ aliæ partes ſimiles ac pares ſunt ad conſtituendum aliquod totum. Nonius. Græcis dicitur πλεςτὸν μέρος.

660. *Sacer ignis.*] Sacer ignis, inquit Celſus lib. 5. cap. 28. *malis ulceribus annumerari debet.* Græcis dicitur ἐρυσίπελας: vulgò, *Eryſipele.* Sic Virg. 3. Georg.

663. *Nobis.*] Lambin. benè. Pareus, *morbi.*

666. *Ex infinito.*] Ex Immenſo Univerſo, ex profundâ rerum Summâ, v. 649.

Suppeditari.] Lamb. benè. Pareus. *ſuppeditare* quaſi neutrum ſit verbum. Verùm paſſim legitur paſſivè. Sic libro 1. v. 995. lib. 2. v. 568. lib. 4. v 189. & jam infrà v. 816. 1084.

669. *Ignis abundare Ætnæus.*] Metaphora eſt ab aquis ducta. Sic. Virg. 3

Id quoque enim fit, & ardeſcunt cœleſtia templa,
Ut tempeſtates pluviæ graviore coortu
Sunt, ubi fortè ita ſe retulerunt ſemina aquarum.
At nimis eſt ingens incendI turbibus ardor.
Scilicet; & fluvius, qui non eſt, maximus ei eſt,
Qui non antè aliquem majorem vidit; & ingens
Arbor, homóque videtur, & omnia de genere omni,
Maxima quæ vidit quiſque, hæc ingentia fingit?
Cùm tamen omnia cum cœlo, Terrâque, Marique
Nil ſint ad ſummam Summai totius omnem.
Nunc tamen, illa modis quibus irritata repentè
Flamma foràs vaſtis Ætnæ fornacibus efflet,
Expediam. Primùm totius ſubcava montis
Eſt natura, ferè ſilicum ſuffulta cavernis.
Omnibus eſt porrò in ſpeluncis ventus & aër;

INTERPRETATIO.

namque illud etiam accidit, *& cæleſtes fornices incenduntur. ſicut turbines imbris fiunt majore copiâ* aquæ, *cùm fortaſſè ſic principia aquarum contulerunt ſe* in *nubes. Verùm*, inquies, *nimiùm magnus eſt impetus violentus incendii. Quaſi verò*; nonne *& flumen, quod non eſt magnum, videtur maximum ei, qui non vidit anteà aliquod aliud majus? & arbor celſa & homo* magnus, *& cætera ejuſmodi, quæ quiſque vidit unquam maxima, imaginatur ea magna prorsùs. Cùm tamen hæc omnia nihil ſint ad maſſam totius Univerſi, ſi* comparentur *cum cælo, & terra, & æquore. Attamen jam dicam, quibus rationibus ille ignis percitus ſubitò exſpiret extrà ex ingentibus fornacibus* montis *Ætna. Primò natura totius* illius *montis eſt cava ſubtèr, quaſi ſuſtentata ſpeluncis ſaxorum. Eſt autè ventus & aër in totis cavernis* illis:

ANNOTATIONES.

æn. v. 572. de ejuſdem Ætnæ eruptione ignitâ.

Interdúmque atram prorumpit ad æthera nubem
Turbine fumantem piceo, & candente favillâ:
Attollitque globos flammarum, & ſidera lambit.

Quam metaphoram jam ſuprà annotavimus.

Flammeſcere cælum.] Dum coruſcat, ac fulgurat.

670. *Cæleſtia templa.*] Cœlum. v. 644.

673. *IncendI.*] Incendii, metri causâ.

676. *Videtur.*] Sup. ei qui majorem arborem, majorémque & hominem non vidit.

677. *Maxima.*] Sup. quibus majora nunquam anteà vidit.

679. *Summai totius.*] Univerſi. Sic v. 650.

680. *Nunc tamen illa, &c.*] His 14. v. jam peculiares cauſas redditurus, cur Ætna flammas & ignes evomat, imprimis ponit hujus montis viſcera concava eſſe, atque ſaxis conſtare. Addit inſuper ventum & aëra complere cavernas illas ingentes. Ventum autem fieri vult ex concito aëre. Aer verò, ubi præ agitatione concaluit intrà montis viſcera, ſaxa pariter calefacit, urit, & ex iis ignem, flammas, & ſcintillas excutit, quas foràs extrudit. Porrò per *ventum* & *aëra* intrà cavernas Ætnæ montis concitatum intelligi poteſt halitus ſulfureus ac bituminoſus, qui continenter genitus convolutúſque & agitatus intrà illas cavernas, ubi jam præ nimiâ copiâ contineri non poteſt, obices rumpit, in flammas erumpit. Sic Trogus apud Servium in 3. æn. Nam Sicilia terra cavernoſa & & fiſtuloſa: Quò fit, ut ventorum flati-

Ventus enim fit, ubi eſt agitando percitus aër.
Hic ubi percaluit, calefecítque omnia circùm
Saxa, furens quà contingit, terrámque; & ab ollis
Excuſſit calidum flammis velocibus ignem,
Tollit ſe, ac rectis ira faucibus ejicit altè,
Funditque ardorem longè, longéque favillam
Differt, & craſsâ volvit caligine fumum,
Extrudítque ſimùl mirando pondere ſaxa.
Ne dubites, quin hæc animaï turbida ſit vis.
Præterea magni ex parti mare montis ad ejus

INTERPRETATIO.

namque ibi ventus creatur, ubi aër eſt agitatus movendo. Hic verò aër, cùm calefactus eſt, & calefecit cunctos ſilices, & terram circùm, quà parte ſæviens pertingit, & cùm expreſſit ex illis ſilicibus & terris calefactis *ignem fervidum* cum *flammis volantibus*, tunc *evehit ſeipſum, & ſic ſublimè erigit ſe rectis crateribus. & diſpergit calorem longè & longiter ſcintillam. & volutat fumum* cum *ſpiſſis tenebris. & ejicit unà lapides*, qui conſtant *admirabili pondere. Ut non ambigas, quin hæc ſit potentia violenta venti. Deinde pelagus perfringit partem undarum* ſuatum *ad radices*

ANNOTATIONES.

bus pateat, unde ignis concipitur. Intrinſecùs ſulfur habet & bitumen; in quæ ubi ventus per ſpiramenta cavernarum incubuit, diu luctatus ignem concipit. Sic Ætnæ durat incendium.

Inritata.] Antiquè, pro *irritata.* Sic lib. 4 v. 1079. & alibi paſſim.

685. *Ventus enim fit, &c.*] Tres ſunt de vento opiniones. I. Ventorum originem referunt ad Terram Ariſtoteles 2. Meteor. 4 & Theophraſtus teſte Olympiodoro in 1. & 2. meteor. II. alii referunt ventorum originem ad Aquam: ſed imprimis Metrodorus, qui apud Plutarch. 3. plac. 7. definit ventum, *aquoſi anhelitûs æſtum*; & Vitruvius præſertim lib. 1. cap. 6. cui ventus dicitur, *Aëris fluens unda cum incertâ motûs redundantiâ.* III. alii volunt ventum ad Aëra referri, nihílque aliud eſſe præter Aëra agitatum. Ita Hippocrates lib. 1. de flatibus definit ventum, *Aëris fluxum & fuſionem.* Ita Anaximander apud Plutarch. 3. plac. 7. Ita Anaxagoras apud Laërt. Ita Seneca lib. 5. cap. 1. & 6. Ita Lucretius hîc.

686. *Hic.*] Sup. *Aër.*

687. *Ollis.*] Antiquè, pro *illis.*

690. *Funditque ardorem longè, &c.*] Sic Virg. 3. æn. v. 572.

Interdúmque atram prorumpit ad æthera nubem
Turbine fumantem piceo, & candente favillâ;
Attollitque globos flammarum & ſidera lambit.
Interdùm ſcopulos, avulſáque viſcera montis
Erigit eructans, liquefactáque ſaxa ſub auras.
Cum gemitu glomerat, fundóque exæſtuat imo.

Sic Claudian. 1. rapt. Vide locum.

693. *Animai.*] Venti flatûs, ſpiritûs. Sic v. 585. 590. & alibi paſſim

694. *Præterea magni.*] His 9. v. aliam peculiarem addit cauſam, cur Ætna vomat ignes. Nimirùm auxiliares annectit Maris fluctus, quibus Ætnæ viſcera perciti conceptum intùs ignem eructant per ſupremas fauces apertas. Innuit etiam per aquas Maris foveri poſſe & augeri incendium, eâ ferè ratione, quâ fornaces aquâ aſperſi non exſtinguuntur, ſed magis ardent, & vehementiori cum impetu ignem emittunt per apertas ſuperiores fauces. Non meminit autem nivium, quas in ejuſdem montis cacumine eſſe memorant alii, ſed præſertim Solinus cap. 11. Pindarus Od. 1. Pyth.

Radices frangit fluctus, æſtúmque reſorbet.
Ex hoc uſque mari ſpeluncæ montis ad altas
Perveniunt ſubtèr fauces. Hâc ire fatendum eſt,
Et penetrare mari penitùs res cogit aperto,
Atque efflare foràs, ideóque extollere flammas,
Saxáque ſubjectare, & arenæ tollere nimbos.
In ſummo ſunt ventigeni crateres, ut ipſi
Nominitant, nos quas fauces perhibemus & ora.
Sunt aliquot quoque res, quarum unam dicere cauſam
Non ſatis eſt, verùm plures, unde una tamen ſit.
Corpus ut exanimum ſi quod procùl ipſe jacére
Conſpicias hominis, fit ut omnes dicere cauſas
Conveniat lethi, dicatur ut illius una.
Nam neque eum ferro, nec frigore vincere poſſis

INTERPRETATIO.

illius ingentis montis, & iterùm abſorbet fluctus ſuos. *Ab illo æquore funditùs ad ſummos crateres* illius *montis cavernæ ſubter ducuntur. Confitendum eſt* ventum *ingredi per hæc loca. res manifeſta docet* illum hâc *intrare, pelago ita patente, & extrà exſpirare; & idcirco evehere ignes, & extrudere lapides, & attollere nubila arenæ. In vertice ſunt crateres, velut illi* quidam *vocant, & quos nos vocamus fauces & ora, qui generant ventos. Sunt pariter res aliæ, quarum unicam reddere rationem non ſufficit, ſed complures* ſunt afferendæ, *ex quibus tamen unica ſit* vera: *velut* v. g *ſi tu ipſe proſpicias longè corpus hominis exanimatum* humi *proſterni, accidit ut oporteat afferre cunctas cauſas mortis* illius hominis, *ut unica* tamen vera cauſa illius *afferatur. Namque non* fit ut *queat convincere illum periiſſe vel ferro vel frigo-*

ANNOTATIONES.

& Claudian. his verſibus 1 rapt.

Sed quamvis nimio fervens exuberet æſtu,
Scit nivibus ſervare fidem, pariterque favillis
Durescit glacies tanti ſecura vaporis,
Arcano defenſa gelu, fumóque fideli,
Lambit contiguas innoxia flamma pruinas

Magni.] Sup. montis. Alii *magnâ*. ſup. parte.

Parti.] Pro *parte*. Metri causâ, v. 721. ſic alibi paſſim.

696. *Mari.*] Alii *mare*, in ablat.

697. *Hâc.*] Nempè per fauces ſubterraneas.

698. *Mari penitùs, &c.*] Ita Pareus; benè, ut ex ipsâ interpretatione patet. Lamb;

Et penetrare mare, & penitus ſe cogit arcto,

Res.] Ratio manifeſta, res ipſa, effectus ipſe.

701. *Ventigeni crateres.*] Sic appellat fauces illas Ætnæ montis, per quas fumus, nebulæ, aura, ignis, ſaxa &c. eructantur. Sic Apullius lib. de Mundo pag. 73. eandem vocem græcam retinet. *Ex Ætna verticibus quondam effuſis crateribus per declivia, incendio divino, torrentis vice flammarum flumina concurrerunt.*

703 *Sunt aliquot quoque res, &c.*] His 9 v. poſtremis excuſat ſe Poëta, pro multiplici allatâ causâ, ratus in re ancipiti ſic eſſe procedendum, donec una vera cauſa ſatisfecerit auditori. Rem exemplo confirmat, ſeu à ſimili, ut vocant.

707. *Dicatur ut illius una.*] Hoc eſt; ut cauſa illius lethi, quo homo ille interiit, quæ una eſt tantùm, dici poſſit.

Interiiſſe, neque à morbo, neque fortè veneno:
Verùm aliquid genere eſſe ex hoc, quod concio dicat,
Scimus. Item in multis hoc dicere rebus habemus.
Nilus in æſtati creſcit, campiſque redundat
Unicus in terris Ægypti totius amnis.
Is rigat Ægyptum medium per ſæpè calorem,
Aut quia ſunt æſtate Aquilones oſtia contrà
Anni tempore eo, quo Eteſia flabra feruntur;

INTERPRETATIO.

re, vel morbo, vel etiam fortaſsè veneno: ſed novimus eſſe aliquam ex hiſce cauſis, quam turba aſtantium *nominet. Poſſumus ſimiliter hoc dicere in pluribus rebus. Nilus augetur in æſtate, & ille ſolus fluvius in terris totius Ægypti exæſtuat agris. Ille irrigat Ægyptum plerunque in medio calore* æſtatis, *vel eò quòd* venti *Aquilones ſunt in æſtate adversùs oſtia* illius, *eâ tempeſtate anni, quâ Eteſii flatus erumpunt* contrà:

ANNOTATIONES.

710. *Concio dicat.*] Turba, quæ circunſtat, & quæ ad audiendum convenit, dicat & afferat.

712. *Nilus in Æſtati. &c.*] His 25. v. diſputat de Nili incremento æſtivo. Cujus rei pariter non unicâ cauſam reddit, ſed quadruplicem; quarum duæ primæ remorantur aquas Nili, poſtremæ adaugent. His itaq; 12. v. prioribus I. continetur cauſa, cur Nilus creſcat tẽpore æſtivi Solſtitii, & totius Ægypti campis exæſtuet. Nimirùm, fortè quia venti contrarii tunc ſpirantes duo, alter impellit undarum curſus, alter retardat. Tunc enim temporis Aquilo, qui flat à Septentrione, & Eteſii flatus, qui veniunt ab Auſtro, furere dicuntur. Aquilo retardat aquas Nili: Eteſii flatus impellunt illas; quoniam Nilus venit ab Auſtro in Septentrionem. Oritur enim in montibus Æthiopiæ. Quæ cauſa placuit olim Thaleti Mileſio, quem nec Philo Jud. lib. 1. de vit. Moſ. nec Plinius lib. 5. cap. 9. improbârunt. Euthymenes pariter apud Senec. lib. 4. c. 2. in Eteſias refert Nili incrementi cauſam: putat enim creſcere Nilum ex aquis Athlantici maris, quas Eteſiæ ejiciunt in Nili alveum. *Inde enim*, inquit, ex Atlantico mari, *Nilus fluit major, quandiu Eteſiæ tempus obſervant; tum enim ejicitur mare inſtantibus ventis. Cùm reſederint, pelagus conquieſcit, minorque diſcedenti inde vis Nilo eſt. Caterùm dulcis mari ſapor eſt, & ſimiles Niloticæ belluæ.* Verùm hæc ratio non valet. Namque interdùm creſcit jam Nilus, cùm nondùm Eteſiæ flaverint: & decreſcit etiam illis adhuc flantibus. Deinde etiam ſpirantibus adversùs Eteſiis Nilus in mare defluit. Præterea cur idem non contingeret cæteris fluviis decurrentibus contrà Eteſias? Impares ſanè ſunt ejuſmodi venti fluctibus Nili.

Æſtati.] Æſtate. Sic ſuprà *parti* pro *parte*, v. 699. & 271. Creſcit autem Nilus in æſtate: nempe ſub ſidere Cancri. Sic Manil. lib. 3. v. 630.

——— *Nilúſque tumeſcit in arva.*
Hic rerum ſtatus eſt, Cancri cùm ſidere Phœbus.
Solſtitium facit & ſummo verſatur Olympo.

Cujus rei rationem jam reddemus infrà.

713. *Unicus.*] Nullus enim præter Nilum in Ægypto eſt fluvius.

714. *Medium per ſæpe calorem.*] Anaſtrophe, pro, *ſæpè per medium calorem*: hoc eſt eo tempore, quo fervet magis Sol.

715. *Aquilones.*] Venti ſunt ab Septentrione flantes, qui cogunt aquas Nili revertere in ſeipſas adverſo flumine.

716. *Eteſia flabra.*] Flatus Eteſii: Eteſiæ. Venti ſunt ab Auſtro ſeu à meridie flantes, ut jam annotavimus lib. 5. v. 7. Unde ferunt aquas Nili labente curſu. Vide Plin. lib. 11 cap. 47. Iſidor. lib. 13. cap. 11. Ariſt. lib. 2. de rebus ſuperis,

Et contrà fluvium flantes remorantur, & undas
Cogentes ſursùs replent, cogúntque manere.
Nam dubio procùl hæc adverſo flabra feruntur
Flumine, quæ gelidis à ſtellis Axis aguntur.
Ille ex æſtiferâ parti venit amnis ab Auſtro
Inter nigra virûm, percoctáque ſecla calore,

INTERPRETATIO.

& ſpirantes adversùs retardant flumen, & adigentes aquas ſursùm opplent. & faciunt ſiſtere. Etenim ſine dubio hi flatus, qui mittuntur ex ſideribus frigidis Axis Septentrionalis, *eunt contrario fluvio. Ille verò fluvius deſcendit ex partibus æſtivis, nempè ab Auſtro inter gentes hominum atras. & coctas æſtu* Solis,

ANNOTATIONES.

qui ait: *οἱ δὲ Ἐτησίαι πνέουσι μετὰ τροπὰς καὶ κυνὸς ἐπιτολὴν, Eteſiæ autem flaunt poſt Solſtitium & Canis ortum.* Dicuntur autem περὶ τὸ ἔτος, quæ vox ſignificat *annum*: quia certo tantum anni tempore flant: nempè in æſtate.

718. *Surſùs.*] Nempè ſeorſùm verſùs caput Nili.

720. *Axis.*] Sup. Septentrionalis, ut ſatis indicant hæ voces, *gelidis ſtellis.*

721. *Æſtiferâ.*] Meridionali, Auſtrali; quaſi ab eâ calor augeatur, reſpectu quidem noſtri.

Auſtro.] Auſter ventus eſt Meridionalis, qui pro Meridionali parte, aut Axe ſumitur.

722. *Inter nigra virûm &c.*] Notat Æthiopiam, cujus ex regionibus Auſtralibus oritur Nilus. Sic Manil. lib. 1. v. 44.

——— *Gentes, in quas & Nilus inundat,*
Quà Mundus redit & nigras ſupervolat urbes.

Quod ad Nili originem ſpectat, multi veteres deſperaverunt unquam agnoſci poſſe. Unde Ammianus Marcell. lib. 22. ait: *Origines fontium Nili, ſicut adhuc factum eſt, poſtera quoque ignorabunt ætates.* Hinc ſunt illæ Poëtarum querelæ, Tibull. lib. 1.

Nile pater, quânam poſſum te dicere causâ,
Aut quibus in terris occuluiſſe caput.

Claudianus epigr.

Secrete de fonte cadens. qui ſemper inani
Quærendus ratione lices: nec contigit ulli
Hoc vidiſſe caput: fertur ſine teſte creatus,

Lucanus lib. 10.

Arcanum Natura caput non prodidit ulli,
Nec licuit populis parvum te, Nile, videre.

Hinc Homerus vocat Nilum *διιπετέα ποταμοῖο. fluvium divinitùs demiſſum.* Et Meroës incolæ apud Diod. lib. 1. vocant eum *Aſtapoda*. linguâ ſuâ, quod eſt, *tenebroſum.* Herodotus quæſiturus Nili fontem deſtitit ab itinere, quadrimeſtri jam peracto, cùm accepit ab Ægyptiis adhuc fluere ex Meroë, & ex Automolis. Ptolemæus Philadelphus miſit, qui caput explorarent, ſed fruſtrà, ut teſtatur Strabo lib. 17. Miſit & fruſtrà Alexander Magnus, teſte Lucano lib. 10. Miſit & Nero duos Centuriones, quos Plinius lib. 6. cap. 6. ſcribit reduces audiiſſe narrantes, *Ad ulteriora quidem pervenimus. ad immenſas paludes, quarum exitum nec incolæ noverant. nec ſuperare quiſquam poteſt.* Auctores ſacri ſenſerunt oriri Nilum ex Paradiſo terreſtri. Pomponius Mela putat illum naſci apud Antichthonas. Euthymenes ex Senec lib. 4. cap. 2. & ex Plutarch. 4. plac. 1. deducit illum ex Atlantico mari. Plinius à Monte Mauritaniæ inferioris. Ptolemæus ex paludibus duabus ultrà Æquinoctialem lineam. Conſtat autem jam Nilum oriri apud Æthiopas Abyſſinos dictos, ac in eâ provinciâ, quæ dicitur *Goyama.* Sic enim teſtatur rex Abyſſinorum nomine Davides, ſcribens ad Papam Clementem VII. Sic te-

Exoriens penitùs mediâ ab regione diei.
Eſt quoque uti poſſit magnus congeſtus arenæ
Fluctibus adverſis oppilare oſtia contrà,
Cùm mare permotum ventis ruit intùs arenam:
Quo fit, uti pacto liber minùs exitus amni,
Et proclivus item fiat minùs impetus undis.
Fit quoque uti pluviæ forſan magis ad caput ejus
Tempore eo fiant, quo Eteſia flabra Aquilonum
Nubila conjiciunt in eas tunc omnia partes;
Scilicet ad mediam regionem ejecta diei

INTERPRETATIO.

capiens originem ſuam longè ſub mediâ regione diei. Fieri etiam poteſt, ut ingens cumulus arenæ queat contrà obſtruere oſtia illius *contrariis undis, ubi pelagus concitatum ventis pellit arenam in* illum. *Unde accidit, ut delapſus non adeò ſit expeditus fluvio, neque pariter curſus ſit adeò præcipitatus aquis. Accidere etiam poteſt, ut fortè imbres majores cadant ad originem illius fluvii* in *eo tempore, quo Eteſii flatus compellunt nimbos omnes Aquilonum tunc temporis in eas regiones* Auſtrales. *Nimirùm poſtquàm compulſa* nimbi *concurrerunt ad mediam regionem*

ANNOTATIONES.

ſtatur & Franciſcus Alvarez in deſcriptione Æthiopiæ. Verùm nondum Geographicè notatus eſt illius provinciæ *Goyama* ſitus in chartis noſtris.

723. *Mediâ regione diei.*] Meridionali regione. Sic v. 714. & 732.

724. *Eſt quoque uti poſſit. &c.*] His 5. v. continetur II. cauſa incrementi Nili. Nimirùm quidam voluerunt Nilum increſcere ex arenarum cumulis, quos maris ferocia cogat ad oſtia Nili; unde aquarum fluminis fiat obſtructio. Hanc quoque rationem commemorat Pompon. Mela.

725. *Oppilare.*] Obſtare, inſtar multarum pilarum ſeu columnarum conferrtim oppoſitarum.

726. *Ruit.*] Activè: hoc eſt propellit, volvit. Sic lib. 1. v. 293.

Quamlibet in partem trudunt res antè, ruúntque.

Sic Virg. 1. Æn.

—— *Spumas Salis ære ruebant.*

728. *Proclivus.*] Dicitur *proclivus, a, um* & *proclivis, e*: ſicut *ſublimus*, & *ſublimis. Unanimus*, & *unanimis.*

729. *Fit quoque uti pluviæ. &c.*] His 6. v. continetur III. cauſa cur Nilus creſcat. Putat igitur Nilum etiam increſcere poſſe ex pluviis, quæ ad caput ejus, cogentibus nubes Eteſiis, ad altos Æthiopiæ montes, cadant, & augeant undas Nili. Hujus ſententiæ tripartiti ſunt Auctores. I. Democritus voluit ex ſolutis nivibus, quæ ad Borram ſunt, excitari vapores, qui per ventos Eteſias deferantur in Æthiopiæ montes ad quos alliſi concreſcant in pluvias. Quod & Lucretius probat hic. II. Philoſophi Memphitani apud Diodorum cenſuerunt Nilum fluere ex Zonâ temperatâ Auſtrali. Unde, cùm ibi ſit hyems, dum nobis eſt æſtas, fit ut Nilus intumeſcat nobis in æſtate ex pluviis frequentibus ad caput ejus decidentibus in hyeme Auſtrali. III. Agatarchides apud Diodorum voluit Nilum intumeſcere ex pluviis in montes Æthiopiæ continuò cadentibus per totam æſtatem. Quod quidem æquè poſſe fieri ait, quàm circà Hydaſpin quotidiè per æſtatem pluit: ad Caucaſum ningit: & in Indiâ grandinat.

730. *Eteſia flabra.*] v. 715.

Aquilonum nubila.] Hoc eſt, nubes & nimbos ex Boreali parte compulſos, ut jam explicui ſuprà v. 729. not. ex Democriti ſententiâ.

732. *Ad mediam regionem diei.*] Ad regionem Meridionalem. v. 723.

Cùm

Cùm convenerunt, ibi ad altos denique montes
Contruſæ nubes coguntur, vique premuntur.
Forſit & Æthiopum penitùs de montibus altis
Creſcat, ubi in campos albas decedere ningues
Tabificis ſubigit radiis Sol omnia luſtrans.
Nunc age Averna tibi quæ ſint loca cunque, lacúſque
Expediam, quali naturâ prædita conſtent.
Principiò, quòd Averna vocantur, nomen id ab re

INTERPRETATIO.

dixi, tum *in eâ tandem regione nubes compulſa contrà ſummos montes condenſantur, & vi comprimuntur. Fortè ſit etiam, ut* Nilus *augeatur omninò de ſummis montibus Æthiopum, cùm Sol peragrans regiones omnes cogit* ſuis *radiis liquefacientibus candidas nives cadere in agros. Jam verò agedum, dicam tibi quæ ſint loca Averna, & lacus, & quali naturâ prædicta ſint. Primùm, quòd* ea loca *appelientur Averna, id*

ANNOTATIONES.

735. *Forſit & Æthiopum, &c.*] His 3. v. poſtremis IV. continetur cauſa incrementi Nili. Hæc autem ſententia tribuitur Anaxagoræ, qui exiſtimavit Nilum intumeſcere ex nivibus ſolutis æſtate in montibus Æthiopiæ. Quam ſententiam falſam eſſe arguit Herodotus, quòd ut ea regio calidiſſima ſit, ita & nivis maximè expers: quòd inde venti calidi ſint. Deinde remotiſſimus eſt Sol ab iis regionibus, cùm nives illæ ſolvi deberent.

Conſtat autem jam nunc ætate noſtrâ germanam Nili incrementi cauſam eſſe pluvias, quæ à medio circiter Junio in Septembrem uſque vigent in Æthiopiâ. Nempè illîc hyems eſt, quæ à fine circiter Maii durat ad initium Septembris. Ita teſtatur Alvarez, Fernandus, & alii recentiores. Quod etiam confirmatur ex fluvii Nigri incremento iiſdem temporibus. Conſtat enim Nigrum fluvium ob eaſdem Æthiopiæ pluvias eodem tempore increſcere, quo Nilus. Quod & Plinio innotuit. Namque lib. 5. cap. 8. ait: *Nigro fluvio eadem natura, quæ Nilo.* Calamum, & Papyrum, & eaſdem gignit animantes, iiſdemque temporibus augeſcit. Vide Gaſſend. p. 1084. in 10. lib. Diog. Laërt.

Forſit.] Fortaſsè, forſan. Antiqua vox. Sic Virg. æn. 11. Horat. lib. 1. Satyr. 6.

Æthiopum.] Æthiopes populi ſunt Auſtrales trans lineam æquinoctialem inter regnum Occidentale Congo, & Orientale Zanquebar.

736. *Decedere.*] Cadere; Pareus. Lamb. verò *deſcendere.*

Ningues.] Ninguis, is, antiqua vox, pro *nix, nivis.*

737. *Tabificis.*] Liquefacientibus, vim liquefaciendi habentibus.

Subigit.] Cogit. Sic Virg. 6. æn. *ſubigitque fateri.*

738. *Nunc age, Averna, &c.*] His 102. v. jam luculentam diſputationem inſtituit Poëta de Avernis locis, déque peſtilentis ac gravibus quibuſdam in locis odoribus. His itaque 2. v prioribus pollicetur ſe nobis explicaturum, quæ & qualia ſint Averna.

Quæ loca cunque.] Tmeſis, *quæcunque loca.*

740. *Principiò quòd Averna, &c.*] His 7. v. primùm præmittit etymologiam, ſeu rationem nominis, eandem ſcilicet, quam Virgilius eum imitatus reddidit his verſibus 6. æn.

Spelunca alta fuit, vaſtóque immanis hiatu,
Scrupea, tuta lacu nigro, nemorúmque tenebris;
Quam ſuper haud ulla poterant impunè volantes
Tendere iter pennis, talis ſeſe halitus atris
Faucibus effundens ſupera ad convexa ferebat.
Inde locum Graii dixerunt nomine Avernum.

Impoſitum eſt; quia ſunt avibus contraria cunctis,
E regione ea quòd loca cùm advenêre volantes,
Remigii oblitæ pennarum vela remittunt,
Præcipitéſque cadunt molli cervice profuſæ
In terram, ſi fortè ita fert natura locorum:
Aut in aquam, ſi fortè lacus ſubſtratus Averno eſt.
Qualis apud Cumas lacus eſt, montémque Veſevum,
Oppleti calidis ubi fumant fontibus auctus.
Eſt & Athenæis in mœnibus, arcis in ipſo
Vertice, Palladis ad templum Tritonidos almæ,

Interpretatio.

nomen datum eſt iis ab effectu; namq; ſunt infeſta cunctis alitibus, quia ubi volitantes ex adverſo devenerunt ſuprà ea loca, non memores remigii relaxant vela alarum ſuarum, *& præcipitantes ſe labuntur effuſæ in terram à tenero capite, ſi forſan natura regionum ſic exhibet: vel in aquam, ſi forſan lacus jacet ſub Averno. Qualis eſt lacus juxtà Cumas & in monte Veſevo, in quibus ſcaturigines repleta fontibus fervidis fumigant.* Qualis *eſt etiam* locus *in muris Athenaïs, in ipſo cacumine arcis, propè ædes ſacras magnæ Palladis Tritonidos.*

Annotationes.

Græcis quippè Ἄορνος dicitur, quod eſt ſine avibus. Namque halitus inde ejectus adeò teter eſt, ut enecet aves ſupervolantes. Sic Hom. odyſſ. 12.

> Τῇ μὲν τ' οὐδὲ ποτητὰ παρέρχεται, οὐδὲ πέλειαι.

Id eſt,

> *Hâc neque volucres prætervolant, neque columbæ.*

Sic igitur de ratione nominis *Averni*. Hoc autem extendit ad omnia loca, ſuprà quæ volantes aves cadunt morituræ, propter tetrum odorem inde erumpentem & enecantem illas.

747. *Qualis apud Cumas, &c.*] His 2. v. tradit Lucretius talem eſſe locum apud Cumas & apud montem Veſevum. Sunt autem *Cumæ* urbs Lucaniæ in Italiâ, ad mare, juxta Puteolos. Veſevus, ſeu Veſuvius mons eſt Campaniæ, non longè à Neapoli, flammam & fumum evomens, ut Ætna Siciliæ. Sic Ariſtoteles lib. de mirab. auſcult. deſcribit lacum illum, qui circà Cumam Italiæ eſt. Quem lacum Plutoni dicatum, & Inferorum limen eſſe rudis vetuſtas credidit. Ita autem reſtituit hunc verſum Lambinus; benè quidem. Namque conſtat hîc Poëtam loqui de Avernis locis in genere, non autem de illo uno lacu, qui apud Cumas *Avernus* vulgò dicitur, ſiquidem multa ſimilia loca jam infra citat. Pareus legit;

> *Is lacus eſt Cumas apud; & Veſuvi per montis.*

Nardius,

> *Is lacus eſt Cumas apud Hetruſcos & montes.*

Gaſſendus;

> *Qualis apud Cumas Miſeni ſub pede montis.*

Hinc alii putant hos duos verſus non eſſe Lucretianos. Quamquam conſtat illum locum, quam Avernum vulgò vocant, non longe abeſſe à Cumis & à Veſuvio monte.

748. *Auctus.*] Scaturigines, & quaſi incrementa aquarum.

749. *Eſt & Athenaïs, &c.*] His 7. v. talem etiam lacum eſſe ait Athenis, in vertice Arcis juxtà templum Palladis.

750. *Tritonidos.*] Pallas dicitur Tritonia, vel Tritonis, vel Tritogenia, quòd Ogygio regnante viſa ſit primùm habitu virginali circà fluvium *Tritonis*. Vel à voce Græcâ τρίτω, quod eſt *caput*, utpotè quæ Jovis ex capite ſit orta. Vel quia tertio menſis die, vel tertia à ternario numero, nata ſit ex Jove pòſt Apollinem & Dianam. Vel denique quòd ſit ſcientiarum inventrix; hoc enim vocabulo *prudentia* ſignificatur.

Almæ.] Venerandæ, divæ, fœcundæ, &c. lib. 1. v. 2.

Quò nunquam pennis appellunt corpora raucæ
Cornices, non cùm fumant altaria donis.
Uſqueadeò fugitant non iras Palladis acres
Pervigilii causâ, Graiûm ut cecinêre Poëtæ;
Sed natura loci hoc opus efficit ipſa ſuâ vi.
In Syriâ quoque fertur item locus eſſe videri;
Quadrupedes quoque quò ſimul ac veſtigia primùm
Intulerit, graviter vis cogat concidere ipſa,
Manibus ut ſi ſint divis mactata repentè.
Omnia quæ naturali ratione geruntur;
Et quibus è cauſis fiant, apparet origo;

INTERPRETATIO.

in quem locum *nunquam cornices crocitantes admovent* ſua *corpora, nequidem* etiam *ubi aræ fumant muneribus. Non quòd adeò fugiunt ſævam iracundiam Palladis. quòd nimiùm vigilaverint, veluti vates Græci cantaverunt: ſed ipſa natura loci facit idipſum opus ſuâmet vi.* Talis *locus dicitur etiam ſimiliter qui videtur eſſe in Syriâ, in quem ſtatim atque quadrupedes* animantes *etiam contulerint pedes, ipſa violentia* loci *faciat* illos *procumbere, veluti ſi ſint ſubitò immolata Diis Manibus. Quæ* tamen *res omnes fiunt naturali modo; & cauſa videtur per quas cauſas geruntur*

ANNOTATIONES.

752. *Non cùm fumant, &c.*] Quo tempore veriſimile erat Cornices advolare ductas odore victimarum cæſarum, & crematarum.

753. *Uſqueadeò fugitant non, &c.*] Hoc eſt, non quòd adeò fugiunt iras Palladis. Notat autem Poëta fabulam Coronidis. Coronis enim quæ in Cornicem mutata eſt, cùm Ericthihonium vidiſſet incluſum in ciſtâ, (ciſtam aperientibus Pandroſo, Herſe, & Aglero,) rem detulit ad Palladem. Quam ob garrulitatem irata eſt Pallas in Coronidem, & è comitatu ſuo ejecit eam. Ovid. metamor.

754. *Pervigilii causâ.*] Hoc eſt, quòd nimiùm vigiles fuerint in animadvertendo Erichthonio, qui incluſus erat in ciſtâ.

756. *In Syriâ quoque, &c.*] His 4. v. tradit talem eſſe locum etiam in Syriâ. Putat autem Lambinus eum ſignificari locum Plutonium, qui eſt in Hierapoli non procùl à Laodiceâ; de quo ſic Strabo lib. 13. *Plutonium autem ſub exiguo montis imminentis ſupercilio os eſt eâ amplitudine, ut hominem capere poſſit tantùm: altitudine verò immensâ. Animanti autem eò ingreſſo mors præſens parata eſt. Tauri enim introducti concidunt & extrahuntur mortui. Nos autem paſſerculos immiſimus, & ſtatim ceciderunt animâ profusâ.* Eſt etiam Panium antrum in radice montis Libani, quod gravem ac mortiferum ſpiritum exhalat.

Fertur locus eſſe videri.] Dicitur locus, qui videtur eſſe.

758. *Ipſa.*] Mutatio generis, quæ familiaris eſt Lucretio. Sic jam inſtà v. ſequenti: cùm ſuprà verſ. 757. poſuerit *Quadrupedes*, unde dicere debuit *ipſas*. Sic genus mutavit lib. 1. v. 353. &c. alibi paſſim. *Ipſa* autem ſup. animalia, ut ſatis patet.

759. *Manibus Divis.*] Diis Manibus, Diis Inferorum. lib. 2. v. 52.

760 *Omnia quæ naturali. &c.*] His 9. v. monet jam ea omnia naturali ratione fieri. Hinc falsò à Poëtis finguntur ea loca Averna eſſe januas Orci, ſeu Inferorum. Quas fabulas commenti ſunt tantùm Poëtæ, ut hominibus terrorem incuterent. Pollicetúrque ſe rem clarè demonſtraturum, & cauſas redditurum de hiſce effectis mirabilibus.

Janua ne his Orci potiùs regionibus eſſe
Credatur pôſta, hinc animas Acheruntis in oras
Ducere fortè Deos Manes infernè reamur,
Naribus alipedes ut Cervi ſæpè putantur
Ducere de latebris ſerpentia ſecla ferarum.
Quod procùl à verâ quàm ſit ratione repulſum,
Percipe; namque ipsâ de re nunc dicere conor.
Principiò hoc dico, quod dixi ſæpè quoque antè,
In terrâ cujuſquemodi rerum eſſe figuras.
Multa, homini quæ ſunt vitalia; multáque morbos
Incutere & mortem quæ poſſunt accelerare:
Et magis eſſe aliis alias animantibus aptas
Res ad vitaï rationem oſtendimus antè,
Propter diſſimilem naturam, diſſimiléſque
Texturas inter ſe ſe, primáſque figuras.

INTERPRETATIO.

ne porta Inferorum putetur locata magis in hiſce locis, quàm alibi, *unde credamus fortaſsè Deos Manes attrahere infrà in regiones Acheruntis animas* mortuorum, *veluti Cervi alipedes creduntur attrahere plerunque naribus* ſuis *genera repentia beſtiarum de cavernis* terræ. *Audi* autem, ô Memmi, *quàm hoc ſit remotum à veritate rei. Primùm dico illud, quod jam ſuprà dixi etiam ſæpiſſimè*; nimirùm *eſſe in terrâ atomos rerum omnis generis. Plurimas eſſe, quæ dent vitam homini: & plurimas inferre morbos, &* eſſe *quæ etiam queant maturare lethum: & demonſtravimus ſuprà res alias eſſe magis idoneas, quàm alias, animalibus ad rationem vivendi* neceſſariam, *ob diſparem naturam* illarum, *& ob diſpares contexturas inter ſe* ipſas, *& ob primas formas*, quibus conſtant.

ANNOTATIONES.

762. *Orci.*] Orcus à Veteribus creditus eſt Inferorum Deus, quem & Plutonem, & Ditem vocabant. Hinc vulgò uſurpatur pro inferis.

763. *Pôſta.*] Syncope, pro *poſita.* Sic lib. 1. v 1058. lib. 3. v. 871.

Hinc.] Ex hâc Orci januâ.

Acheruntis.] Inferorum, lib. 1. v. 121. lib. 3. v. 992. lib. 4 v. 41.

764. *Deos Manes.*] Deos infernales, v. 759.

765. *Naribus alipedes &c.*] Cervi enim, quibus pedes alarum ſunt loco, quia pedum celeritate mirâ præſtant, naribus ſerpentes è latebris ducere dicuntur. Plin. lib. 2. cap 53. ubi idem dicit de Elephantis.

766. *Serpentia ſecla ferarum.*] Periphraſis; hoc eſt, ſerpentes. Sic lib. 1. v. 20. 468 590. &c. dixit *ſecla ferarum, animantum, hominum &c.*

769. *Principiò hoc dico, &c.*] His 49. v. priuſquàm hæc naturali ratione fieri demonſtret Poëta, tem veluti altiùs repetens refricat Memmio ſuo memoriam eorum, quæ lib. 1. & 2. docuit, nempè contineri in terrâ Atomos rerum multiformes, quarum aliæ beneficæ ſiut animantibus, aliæ perniciosæ, ob naturæ diſſimilitudinem, obque diverſam figurarum texturam. Cujuſmodi rem pergit variis exemplis oſtendere. Itaque his 8 v. prioribus docet, quod & jam docuerat lib. 1. 2. & 4. varias eſſe figuras omnium Atomorum in terrâ, quarum aliæ nocent, aliæ juvant hominibus & animantibus.

Quod dixi antè.] Præſertim lib. 2. v. 333. & ſeqq.

770. *Figuras.*] Hoc eſt Atomorum formas. Sic lib. 1. & 4. paſſim.

774. *Oſtendimus antè.*] Lib. 4. v. 634. & ſeqq. Lib 5. v. 897.

Multa meant inimica per aures, multa per ipſas
Inſinuant nares infeſta, atque aſpera odore;
Nec ſunt multa parùm tactu vitanda, neque autem
Aſpectu fugienda, ſaporéque triſtia quæ ſint.
Deinde videre licet, quàm multæ ſint homini res
Acriter infeſto ſenſu, ſpurcæque, gravéſque.
Arboribus primùm certis gravis umbra tributa eſt
Uſqueadeò, capitis faciant ut ſæpè dolores,
Si quis eas ſubter jacuit proſtratus in herbis.
Eſt etiam in magnis Heliconis montibus arbos,
Floris odore hominem tetro conſueta necare.
Scilicet hæc ideò terris ex omnia ſurgunt·
Multa modis multis multarum ſemina rerum,
Quód permiſta gerit tellus, diſcretáque tradit.
Nocturnúmque recens exſtinctum lumen, ubi acri

INTERPRETATIO.

Plures igitur res infeſta penetrant per aures, plures etiam *noxia, & tetra odore ingrediuntur per ipſas nares: neque parùm multa ſunt fugienda tactu: neque pariter* patiunt multæ *qua ſint vitanda viſu: neq;* paucæ, *qua ſint aſpera guſtatu. Demùm potes cernere, quàm multa* res *ſint maximè contrario ſenſu hominibus, & fœda atque infeſta. Primò umbra adeò infeſta reddita eſt certis arboribus, ut plerunque generent dolores capitis, ſi fortè aliquis jacens in graminibus recubuit ſub illis. Eſt quoque arbor in altis montibus Heliconis, qua ſolet interimere hominem fœtido* ſuo *fœtore. Nimirùm hac primordia cuncta plurima rerum plurimarum oriuntur variis rationibus ex terris, ideò quia terra fert illa confuſa ſimul, & reddit* eadem *ſeparata* ſeorsùm. *Et lampas nocturna recenter reſtincta opprimit ſomno, ſtatim atque*

ANNOTATIONES.

777. *Multa meant, &c.*] His 6. v. idcircò multas res hominibus infeſtas eſſe ait, & omnes ſenſus noſtros malè afficere, quia variis figuris præditæ conſtant. Aliæ enim lædunt oculos, aliæ nares, aliæ aures, aliæ linguam, aliæ tactum omnem. Quod jam exemplo confirmaturus eſt.

778. *Odore.*] Lamb. benè. Pareus, *tactu*: verùm bis de tactu loqueretur; namque v. ſeq. de eo loquitur.

781. *Infeſto ſenſu.*] Hoc eſt, infeſtæ ſunt hominis ſenſui. Hinc Lamb putat legendum, *infeſta ſenſu*, nimirum *ſenſu*, pro *ſenſui*. Sic Nonius citans hunc verſum legit, *infeſtent ſenſum*.

783. *Arboribus primùm, &c.*] His 3. v. continetur I. exemplum eorum, quæ infeſta ſunt homini Tacet nomen arboris, cujus umbra nocet. Plinius lib. 17. cap. 12. docet quòd, *Juglandium gravis & noxia ſit umbra, etiam capiti humano, omnibúſque juxta ſatis.* Virg. ecl. 10. docet etiam quòd cunctantibus noceat Juniperi umbra. v. 75.

Surgamus; ſolet eſſe gravis cunctantibus umbra.
Juniperi gravis umbra, nocent & frugibus umbra.

Sic etiam umbra taxi dolores capitis excitat.

786. *Eſt etiam in Heliconis, &c.*] His 5. v. proponitur. II. exemplum, nempè flos certæ arboris, quæ naſcitur in Helicone. Taxi florem fortè intelligit, cujus meminit aliquatenùs Plin. lib. 16. cap 10. Helicon autem mons eſt Muſis & Apollini ſacer, juxta Phocidem, non procul à Parnaſſo.

788. *Terris ex.*] Anaſtrophe, pro *ex terris*.

791. *Nocturnúmque recens, &c.*] His 3. v. proponitur III. exemplum, nempè fumus lucernæ recenter exſtinctæ morbum comitialem parit ob gravem odorem: & ut Plinius ſcribit lib. 7. cap. 7. *plerunque* etiam abortûs cauſa eſt.

Nidore offendit nares, conſopit ibidem,
Dejicere ut pronos qui morbus ſæpè ſuevit.
Caſtoreóque gravi mulier ſopita recumbit;
Et manibus nitidum teneris opus effluit ei,
Tempore eo ſi odorata eſt, quo menſtrua ſolvit.
Multáque prætereà languentia membra per artus
Solvunt, atque animum labefactant ſedibus ipſis.
Denique, ſi in calidis etiam cunctére lavacris,
Plenior & fueris ſolio in ferventis aquaï,
Quàm facilè in medio fit, uti des ſæpè ruinas.

INTERPRETATIO.

lædit nares tetro ſuo *nidore, veluti morbus* ille, *qui plerunque conſuevit proſternere & projicere* humi homines. *Et fœmina etiam conſopita acri Caſtoreo procumbit; & opus præclarum cadit è ſolutis manibus ejus, ſi olfecit* Caſtoreum *in eo tempore, quo emittit menſtrua* ſua. *Deinde plurima etiam res relaxant debiles partes per* cuncta *membra, & disjiciunt animam è ſuis ſedibus. Tandem, ſi tardes quoque in ferventibus balneis, & alter fueris in ſolio aquæ calidæ, accidit perfacilè* tibi *in medio* illo ſolio, *ut plerunque patiaris deliquium animi.*

ANNOTATIONES.

793. *Dejicere ut pronos, &c.*] Ita legendum, partim ex Pareo, partim ex Lambino & aliis. Namque ſententia hæc eſt; fumus lucernæ recenter exſtinctæ conſopit hominem, ſicut ſolet eum conſopire morbus ille, qui pronos dejicit homines Morbus autem qui dejicit pronos homines, morbus eſt comitialis, Gallicè *mal caduc.* Pareus itaque legit:

Dejicere ut privet qui morbus ſæpè ſuerit.

Lambinus,

Concidere ut pronos qui morbus mittere ſuevit.

Vulgares editiones corruptæ ſunt omninò. Aliæ enim,

Concidere ut primos, &c.

Aliæ

Concidere ut Lumos,

Aliæ

Concidere ut prenus, &c.

794. *Caſtoreóque gravi, &c.*] His 3. v. continetur IV. exemplum de Caſtoreo, quod genus eſt Pharmaci ex teſticulis Caſtoris avulſis compoſitum, quod fœtido & gravi ſuo odore ita lædit mulieres gravidas, ut partum abjiciant, inquit Plinius: Lucretius verò ait fœminas tantùm conſopire, & facere ut è manibus remittant, quidquid tenent, ſi odoratæ ſint illud eo tempore, quo menſtrua ſolvunt.

795. *Nitidum opus.*] Nempè, telam, aut opus ad lanificium pertinens: quod *nitidum* vocat, propter varios colores, quibus ſplendet: vel quòd planè perfectum eſt.

796. *Si odorata eſt.*] Sup. Caſtoreum; Porrò vocalis *i*, non eliditur in voce *ſi* antè vocalem ſequentem, ſed breviatur.

797. *Multáque prætereà, &c.*] His 2. v. monet alia eſſe ſimilia, quæ noceant hominibus.

799. *Denique ſi calidis, &c.*] His 3. v. proponitur V. exemplum, nempè balnei, quod nocet homini, ſi diutiùs in eo immoretur. Patitur enim animi defectionem ſi diutiùs maneat in calidæ aquæ ſolio.

Si in.] Lamb. benè, ut patet. Pareus, *ſic calidis*; malè, ut manifeſtum patet.

Lavacris.] A *lavando*: hoc eſt, balneis.

800. *Solio.*] Solium, vas erat, in quo veteres lavabant ſe ſedentes.

801. *Des ruinas.*] Animi deliquium patiaris.

Carbonúmque gravis vis, atque odor inſinuatur
Quàm facilè in cerebrum, niſi aquam præcepimus antè.
At cùm membra hominis percepit fervida febris,
Tum fit odor vini, plagæ manabilis inſtar.
Nonne vides etiam terrâ quoque ſulfur in ipſâ
Gignier? Et tetro concreſcere odore bitumen?
Denique, ubi argenti venas auríque ſequuntur,
Terraï penitùs ſcrutantes abdita ferro,
Quales expiret Scapteſula ſubter odores?
Quidve mali fit ut exhalent aurata metalla?
Quas hominum reddunt facies? qualéſque colores?
Nonne vides, audiſve perire in tempore parvo

INTERPRETATIO.

Et acris odor, & virtus carbonum penetrat perfacilè in cerebrum, niſi anteà ſorpſimus aquam. Atqui etiam ubi calida febris occupavit artus hominis, tunc odor fit adinſtar ictûs penetrabilis. Nonne quoque cernis etiam ſulfur generari in ipſâ tellure? Et bitumen etiam, quod conſtat *gravi odore, generari* in terrâ? *Demùm, cùm* homines *ſectantur venas argenti & auri fodientes funditùs* cum *ferro viſcera terræ, quales odores ſubtùs Scapteſula exhalet? Et quantum malum datur, ut metalla auri expirent* illud ſurſùm? *Quales reddunt vultus hominum* fodientium? *Et quales colores? Nonne cernis, & audis quot* homines *conſueſcant interire in*

ANNOTATIONES.

802. *Carbonúmque gravis, &c.*] His 2. proponitur VI. exemplum, nempè Carbonis, cujus potiùs odor gravis ſuffocat homines, niſi priùs aquam biberint.

804. *At cùm membra, &c.*] His 2. v. continetur VII. exemplum. Ubi febris aliquem invaſit, huic ſanè odor vini pernicioſus eſt, & inſtar plagæ manabilis. Sic autem benè reſtituit hunc verſum Lambinus. Minùs enim rectè Pareus,

Aut niſi membra priùs pertexit frigida ſervus.

Nardius,

Aut cùm membra dominus pertexit fervida ſervis.

Alii,

Aut niſi membra priùs pertexit fervida ſervus.

Gaſſendus,

At quem membra hominis, &c.

Sana quoque lectio.

805 *Manabilis.*] Penetrabilis. Sic lib. 1. v. 535. *Manabile frigus.* Lambinus legit, *Mactabilis*, quæ mactare queat.

806. *Nonne vides etiam, &c.*] His 2. v. continetur VIII. exemplum. Sulfur enim & bitumen, quæ homini maximè ſunt noxia, generantur ex ipſâ terrâ. Scilicet propiùs rem ſcrutatur Poëta in ipſis terræ viſceribus. Occurrunt primùm ſulfur & bitumen.

807. *Gignier.*] Poëticè, pro *gigni*.

808. *Denique ubi argenti, &c.*] His 10. v. proponitur IX. exemplum. Scapteſula metallaria pariter ita malè olet, ut brevi conficiat damnatos ad metalla fodienda. Igitur ex his terrarum venis, & aliis ſuprà dictis rebus exhalantur ſemina quædam tetra & graveolentia.

809. *Terraï ... abdita.*] Terras abditas; terræ viſcera. Sic alibi *ſtrata viai*, pro *ſtrata via*: *clauſa domorum*, pro *clauſa domus*, &c.

810. *Scapteſula.*] Locus in Macedoniâ, ubi argentum fodi ſolebat, à verbo *σκάπτω, fodio.* Apud Stephanum legitur *σκαπτησύλη*: *foſſilis materia.* Quamquam ille non in Macedoniâ, ſed in Thraciâ eam collocat. Quidam legunt *Scaptenſula.*

Subter.] Sup. terram.

812. *Quas hominum reddunt facies.*] Nimirùm, quàm pallidas, quàm lividas, & quàm exangues; ita ut videantur mortui ambulare.

Quàm ſoleant? Et quàm vitaï copia deſit,
Quos opere in tali cohibet vis magna? neceſſe eſt
Hos igitur tellus omnes exæſtuet æſtus,
Exſpirérque foràs in aperta, promtáque cœli.
Sic & Averna loca alitibus ſummittere debent
Mortiferam vim, de terrâ quæ ſurgit in auras,
Ut ſpatium Cœli quâdam de parte venenet.
Quò ſimùl ac primùm pennis delata ſit ales,
Impediatur ibi cæco concepta veneno,
Et cadat è regione loci, quà dirigit æſtus.
Quò cùm conruit, hæc eadem vis illius æſtûs
Relliquias vitæ membris ex omnibus aufert.
Quippè etenim primò quaſi quemdam conciet æſtum.
Poſteriùs fit, uti, cùm jam cecidêre veneni
In fontes ipſos, ibi ſit quoque vita vomenda;
Propterea quòd magna mali ſit copia circùm.
Fit quoque ut interdùm vis hæc, atque æſtus Averni
Aëra, qui inter aves cunque eſt terramque locatus,
Diſcutiat, propè uti locus hinc linquatur inanis.

INTERPRETATIO.

minimo tempore? Et quàm minimum ſit iis donum vitæ, quos violentia fortis retinet in tali opere? Oportet ergò ut terra exhalet iſtos omnes vapores, & emittat extrà in patentem & facilem aëra. Similiter etiam ipſa Averna loca debent ſursùm mittere avibus virtutem lethiferam, quæ aſcendit de tellure in flatus aerios, *ut inficiat veneno ſpatium aëris in certâ parte. Quam in partem* aëris *ſtatimatque avis deportata fuerit* ſuis alis, neceſſe eſt ut *in eâ parte retineatur capta veneno latenti, & decidat ex eâ parte loci, per quam vapor* gravis *aſcendit. In quam partem loci ubi cecidit, hæc eadem violentia illius vaporis abſtrahit ei reliquias vitæ ex cunctis* illius *artubus. Namque primùm excitat veluti quamdam perturbationem* mentis. Verùm *poſteà accidit ut, ubi* aves illæ *corruerunt in ipſas ſcaturigines veneni, in iis etiam evomenda ſit* illis *anima; eò quòd abundans vis veneni ſtet circà. Accidit etiam, ut aliquando vis illa atque ille vapor Averni disjiciat aëra totum, qui poſitus eſt inter alites & terram, ita ut inde ſpatium relinquatur ferè vacuum.*

ANNOTATIONES.

814. *Deſit.*] Alii, *deſiat*. Sup. *iis*. quos &c.

815. *Opere in tali.*] Nempè in metallis effodiendis.

816. *Æſtus.*] Vapores tetros. Non omnium tamen metallorum unus eſt odor: odor enim auri igne calefacti ſuavis eſt: argenti minùs gratus: æris ſpurcus: ferri teter.

817. *In aperta promtáque cœli.*] In apertas & promtas cœli auras. In apertum cœlum. Sic ſuprà v. 809. *Terraï abdita.*

818. *Sic & Averna loca. &c.*] His 12. concludit à ſimili, ut aiunt, Terram ex iis locis, quæ Averna vocant, emergere atomos tetras & graveolentes, quæ & volucres prætervolantes, & quadrupedes ingreſſos enecent.

822. *Concepta.*] Pro *correpta.*

827. *Cecidêre.*] Sup. aves. Mutatur enim numerus, ſicut & genus v. 758. Quod familiare eſt Lucretio, & Homero paſſim.

828. *Vita vomenda.*] Vita amittenda. Anima efflanda.

830. *Fit quoque ut interdùm &c.*] His 10. v. novam, ſed ridiculam ſubnectit cauſam, cur alites cadant in Averna loca: quaſi, Inani facto aëre per halitum tetri vaporis, aves ſuſtentari nequeant.

Cujus

Cujus ubi è regione loci venêre volantes,
Claudicat extemplò pennarum niſus inanis,
Et conamen utrinque alarum proditur omne.
Hîc, ubi nixari nequeunt inſiſteréque alis,
Scilicet in terram delabi pondere cogit
Natura; & vacuum propè jam per Inane jacentes
Diſpergunt animas per caulas corporis omnes.
Frigidior porrò in puteis æſtate fit humor,
Rareſcit quia terra calore, &, ſemina ſi qua
Fortè vaporis habet, properè dimittit in auras.
Quò magis eſt igitur tellus affecta calore,
Hoc fit frigidior, qui terrâ eſt abditus, humor,

INTERPRETATIO.

Contrà quam partem ſpatii cùm aves volitantes acceſſerunt, ſubitò conamen incaſſum alarum claudicat, & tota vis pennarum ex utrâque parte deſeritur. Cùm igitur non valent conari, neque ſuſtinere pennis ſuis, *tunc Natura facit ut ibi nimirùm cadant* præ ſuâ *gravitate: & languentes ferè jam per Inane vacans disjiciunt animas per cuncta foramina corporis. Caterùm aqua fit frigidior in puteis æſtivo tempore, eò quòd terra fit arida æſtu; &c. ſi fortaſsè continet aliquas atomos ignis, ſubitò emittit eas in flatus aërios. Ergò quantò plùs terra eſt prædita calore, tantò frigidior fit aqua, quæ latet* ſub *terrâ.*

ANNOTATIONES.

836. *Nixari.*] Conari, niti; à verbo *nitor* Lambinus *nictari.*

838. *Vacuum per Inane.*] Per aëra vacuum. Sic paſſim loquitur lib. 1. & 2.

839. *Per caulas corporis.*] Per poros, per aperta foramina, per meatus corporis. Sic lib. 3. v. 703.

840. *Frigidior porrò &c.*] His 76 v. quærit jam cur aqua in puteis ac fontibus quibuſdam æſtate frigidior ſit, hyeme verò calidior. Cur fons ad Ammonis fanum de die frigidus ſit, & de nocte calidus. Cur in aquâ frigidâ fontis Jovis in Dodone, tæda tamen admota accendatur. Cur dulces in mari fontes ſcaturiant. Quarum rerum cauſas reddere conatur. Itaque his 8. v. prioribus perſcrutatur unde fiat, ut æſtate aqua puteorum frigidior ſit, hyeme verò calidior. Hanc autem reddit rationem; nimirùm, quia putat æſtate terram aridam fieri præ nimio Solis æſtu; ex ariditate autem inductâ meatus terræ fiunt & pori latè aperiuntur, quibus, quidquid caloris intùs ineſt, exhalat foràs. Hyeme contrà, terra comprimitur & contrahitur frigore in ſummâ ſuâ ſuperficie; quo fit ut calor non exhalet in aëra, ſed ſubtèr exprimatur in puteorum aquas. Quod Ariſtoteles dicit fieri per Antiperiſtaſin; & quod Cicero lib. 2. de Nat. Deor. ſic explicat ex Stoïcorum mente: *Omnes igitur partes Mundi, tangam autem maximas, calore fultæ ſuſtinentur. Quod primùm in terra naturâ perſpici poteſt. Nam & lapidum conflictu, atque tritu elici ignem videmus: & recenti foſſione terram fumare calentem: atque etiam ex puteis jugibus aquam calidam trahi, & id maximè hibernis fieri temporibus, quòd magna vis, terræ cavernis continetur caloris; eáque hieme fit denſior, ob eámque cauſam calorem inſitum in terris contineat arctiùs.*

841. *Rareſcit.*] Lamb. & Pareus, benè. Sic enim v. 870.

Et rareſcit calido miſcente vapore.

Nardius verò *areſcit* Rareſcit autem terra, quia areſcit.

843. *Affecta.*] Lamb. benè. Ideò enim aqua in puteis hyeme fit calida, quia terra affecta calore calefacit eam ſubtèr. Vulgatæ lectiones, *effata*; malè, & contrà verba Lucretii.

Lucret. Yyy

Frigore cùm premitur porrò omnis terra, coïtque;
Et quaſi concreſcit, fit ſcilicet ut coëundo
Exprimat in puteos, ſi quem gerit ipſa, calorem.
Eſſe apud Ammonis fanum fons luce diurnâ
Frigidus, at calidus nocturno tempore fertur.
Hunc homines fontem nimis admirantur, & acri
Sole putant ſubtèr terras ferviſcere raptim,
Nox ubi terribili terras caligine texit.
Quod nimis à verâ eſt longè ratione remotum.
Quippè, ubi Sol nudum contrectans corpus aquaï
Non quiêrit calidum ſuperâ de reddere parte,
Cùm ſuperum lumen tanto fervore fruatur,
Qui queat hic ſubtèr tam craſſo corpore terram

INTERPRETATIO.

Verùm ubi tota terra comprimitur, & contrahitur præ frigore, & veluti congelatur. tunc *nimirùm accidit ut conveniendo* in ſeipſam *emittat in puteos calorem, ſi ipſa continet aliquem. Fons* quidam *propè templum Ammonis dicitur eſſe frigidus diurno tempore. nocturnâ verò luce calidus. Mortales mirantur nimiùm hunc fontem, & credunt* illum *calefieri celeriter vehementi* calore *Solis ſubtèr terras. ſtatimatque nox operuit terras horribilibus tenebris. Quod* quidem *nimis eſt procùl repulſum à veritate rei. Namque cùm Sol tangens nudatum corpus aquæ non potuerit* tamen *calefacere* illud *de parte ſupremâ, etiamſi lux illius ſuperna prædita ſit ingenti calore quomodo* igitur fiet ut *poſſit ille* calor *calefacere aquam*

ANNOTATIONES.

848. *Eſſe apud Ammonis, &c.*] His autem 32. v. ſeqq. ſciſcitatur unde fiat ut fons ad Ammonis templum interdiu frigidus ſit, noctibus verò ferveat. Quintus Curt. lib. 3. Plin. lib. 2. cap. 103. & P. Mela lib. 1. cap. 8. teſtantur idem de hoc fonte. *Ammonis*, inquit Mela, *Oraculum fidei inclyta; & fons, quem Solis appellant.... fons mediâ nocte fervet: mox & paulatim tepeſcens, fit luce frigidus; tum, ut Sol ſurgit, ita frigidior ſubinde; per meridiem maximè riget. Sunt deinde tepores iterùm; & primâ nocte calidus; atque, ut illa procedit, ita calidior; rurſùs, cùm eſt media, perfervet.*

Ammonis.] Jovis, qui *Ammon* dictus in deſertis Libyæ ſub Arietis formâ colebatur. Cujus appellationis hæc ratio redditur. Liber pater ſeu Bacchus cùm per Libyæ deſerta duceret exercitum, universâ jam Aſiâ devictâ, ſiti admodum laboravit. Imploravit ergò auxilium a Jove patre, ſtatímque apparuit ei figura Arietis, quem dum fugientem inſequeretur, pervenit ad fontem amœniſſimum. Itaque deſiderio potitus credidit Arietem illum fuiſſe Jovem, cui templum ibi in arenâ conſecravit, Jovémque vocavit *Ammonem*, hoc eſt, Arenarium.

850. *Hunc homines, &c.*] His 11. v. refutat ſententiam eorum, qui crediderunt aquam fontis Ammonis interdiu frigeſieri, noctibus verò fervere ab unius ardore Solis aut recedente, aut accedente. Quod à majori, ut aiunt, fieri non poſſe arguit. Si enim Sol nudum & apertum aquæ corpus ſupernè nequit calefacere, quantò minùs poteſt aquam ſubtèr terræ corpus ſpiſſum latentes coquere. Namque neceſſe eſſet ut totum terræ corpus permearet Solis ardor, ut de nocte calefaceret aquas illius fontis. Cùm tamen vix permeare queat ſeptas & clauſas domos.

851. *Ferviſcere.*] A verbo *fervo, is*, tertiæ conjug. Dicitur autem, & *ferveo, es*. & *fervo, is*, ut ſæpè monui.

854. *Nudum.*] Lamb. benè; hoc eſt, apertum & patens. Nonnulli *udum* Malè.

855. *Superâ de parte.*] De ſuperâ, ſeu ſuperiori parte: ſupernè.

Percoquere humorem, & calido ſociare vapore?
Præſerrim cùm vix poſſit per ſepta domorum
Inſinuare ſuum radiis ardentibus æſtum.
Quæ ratio eſt igitur? nimirùm terra magis quòd
Rara renet circùm hunc fontem, quàm cætera tellus;
Multáque ſunt ignis propè ſemina corpus aquaï.
Hinc, ubi roriferis terram nox obruit umbris,
Extemplò ſubtùs frigeſcit terra, coitque.
Hâc ratione fit ut, tanquam compreſſa manu ſit,
Exprimat in fontem, quæ ſemina cunque habet ignis;
Quæ calidum faciunt laticis tactum atque ſaporem.
Inde, ubi Sol radiis terram dimovit obortis,
Et rarefecit calido miſcente vapore,
Rursùs in antiquas redeunt primordia ſedes
Ignis, & in terram cedit calor omnis aquaï:
Frigidus hanc ob rem fit fons in luce diurnâ.
Præthereà Solis radiis jactatur aquaï

INTERPRETATIO.

ſubtèr terram. quæ conſtat *corpore adeò denſo, & temperare* illam *calore ferventi? Præcipuè quoniam vix ille* Sol *queat mittere ſuum calorem* cum *ſuis ferventibus ſplendoribus per clauſas domos. Quænam ergò cauſa eſt? Scilicet, quia terra magis rarefacta circumcingit hunc fontem, quàm omnis* alibi *terra.* Et quia *juxtà corpus aquæ ſunt plures atomi ignis,Inde* fit ut,*cùm nox obduxit terram tenebris madidis. ſubitò terra ſubtèr frigeſcat. & contrahatur. Hoc modo accidit ut, quaſi contracta eſſet manu, emittat in fontem omnes atomos ignis, quas continet; quæ reddunt aquam* illam *calidam ad tactum & ad guſtatum. Poſteà, cùm Sol percuſſit tellurem ſplendoribus ſuis exortis. & fecit* eam *raram ferventi* ſuo *calore, qui miſcet* ſe intrà terram,*ſemina ignis revertuntur iterùm in priſca* ſua *loca. & totus calor aquæ recedit in terram. Propter hanc cauſam fons fit gelidus in tempore diurno. Deinde aqua agitatur ſplendoribus Solis,*

ANNOTATIONES.

858. *Sociare vapore.*] Temperare calore; calefacere

859. *Septa domorum.*] Septas & clauſas domos. Sic v. 227. & alibi paſſim.

861. *Quæ ratio eſt igitur? &c.*] His 13. v. refert I cauſam hujus frigoris diurni, & nocturni caloris aquarum fontis Ammonis in ignis ſeu caloris ſemina, quæ in terrâ circùm fontem illum ſunt, & ſub aquâ. Rem autem ſic explicat, ut terra nocturno frigore compreſſa velut exprimat & tranſmittat in aquam ejuſmodi ſemina; unde aqua incaleſcat. Colore verò diurno laxata terra veluti reſorbeat eadem ſemina; unde & aqua frigida remaneat.

867. *Quæ ſemina cunque.*] Tmeſis; *quæcunque.* Sic v. 831 876.

868. *Quæ calidum faciunt, &c.*] Hoc eſt, quæ faciunt ut hujus fontis aqua ſit ad tactum & guſtatum calida.

870. *Miſcente*] Sup. ſeipſum intrà terræ corpus aut partes.

874. *Prætereà Solis &c.*] His 5. v. refert II. cauſam in Solis calorem, quaſi fieri poſſit, ut aqua, quæ nocturno tempore calida facta eſt de nocte per ſemina ignis, fiat rursùs frigida de die per radios Solis ita aquam penetrantes ac rareſacientes, ut liberum exortum in aëra faciant illis ſeminibus ignis Non ſecùs ac dum glacies ſolvitur iiſdem radiis Solis penetrantibus. Utrum autem cauſa quæratur rei quæ non ſit, non auderem affirmare Nemo enim Hiſtoricorum aut Geographorum qui fontes deſcribunt, hunc viaiſſe teſtatur.

Humor, & in luce tremulo rareſcit ab æſtu.
Propterea fit uti, quæ ſemina cunque habet ignis,
Dimittat, quaſi ſæpè gelum, quod continet in ſe,
Mittit, & exſolvit glaciem, nodóſque relaxat.
 Frigidus eſt etiam fons, ſuprà quem ſita ſæpè
Stuppa jacit flammas, concepto protinùs igni;
Tædáque conſimili ratione accenſa per undas
Conlucet, quócunque natans impellitur auris.
Nimirùm quia ſunt in aquâ permulta vaporis
Semina, de terrâque neceſſe eſt funditùs ipſa
Ignis corpora per totum conſurgere fontem,
Et ſimùl expirare foràs, exiréque in auras,
Non tam viva tamen, calidus queat ut fieri fons.
 Præterea diſperſa foràs erumpere cogit

INTERPRETATIO.

& de die rareſit per calorem micantem. Ideò accidit, ut ejiciat omnia primordia caloris, quæ ſunt in eâ, veluti plerunque ejicit gelu, quod habet in ſeipsâ, & deſerit glaciem, & remittit vincula, quibus tenetur. *Fons eſt quoque gelidus, ſupèr quem ſtuppa poſita emittit plerunque flammas, igne ſubitò accenſo: & pari de causâ fax lucet inflammata ſupèr aquas, quâcunque ex parte innatans inducatur à ventis. Scilicet eò quòd plura primordia caloris ſunt in aquâ, &* eò quod *oportet* ut *per omnem* ipſum *fontem ipſa corpuſcula ignis aſcendant de terrâ infrà* jacente, *&* ut *unà exhalentur extrà & evadant per flatus aërios, non tamen adeò vivida ſunt, ut fons poſſit calefieri. Inſuper violentia,* quâ feruntur, *facis ea disjecta extrà*

ANNOTATIONES.

875. *In luce.*] In die, de die. Quidam *in lucem* legunt.

876. *Quæ ſemina cunque.*] Tmeſis, *quæcunque*. Sic v. 867.

877. *Quaſi.*] Pareus & alii omnes; benè. Inſtituitur enim comparatio. Lambinus unus, *quin*.

Gelum.] Vel *gelu*. utrumque dicitur, ut ſæpè monui.

878. *Mittit.*] Pareus, & alii; benè. Lambinus, *mutat*; malè, ut ſatis patet.

Nodóſque.] Lamb. benè; ſic Lucretius ſuprà v. 529. 530. deſcribit gelu ab effectis. Glacie quippè tenentur aquæ quaſi nodo ac vinculis. Pareus, *nervóſque*; hoc eſt, *viréſque*. Verum aqua glacie concreta, dum ſolvitur, non relaxat de viribus, ſed potiùs de vinculis.

879. *Frigidus eſt etiam, &c.*] His 27. v. alium fontem mirabilem profert, cujus tamen & nomen & locum tacet. Sanè videtur notare fontem Epiri de quo Plinius lib. 2. cap. 103. *In Dodone Jovis cùm ſit gelidus, & immerſas faces extinguit, ſi extincta admoveantur, accendit.* Notat & Gaſſendus in lib. 10. Laert. pag. 857. fontem ardentem eſſe non procùl a Gratianopoli, qui admotâ face & flammam concipiat, & in dies non paucos ardeat. His itaque 9. v. prioribus id fieri ait ob ſemina ignis, quæ foràs è terris per fontem exhalant.

880. *Igni.*] Pro *igne*. Sic alibi paſſim.

882. *Conlucet.*] Collucet.

Auris.] Flatibus, ventis.

888. *Præterea diſperſa, &c.*] His 18. v. poſterioribus etiam autumat id fieri ex eo, quòd ſemina illa ignis per fontis aquas erumpentia foràs tandem ſuprà ipſas aquas concilientur & condenſentur ita, ut ignem accendant ſtuppis, lychnis, & aliis rebus ejuſmodi admotis. Sic enim ſaliunt fontes aquæ dulcis è medio mari; namque ſemina dulcis aquæ ſursùm erumpentia ſimul coëunt, & rivum dulcis aquæ ſalientis faciunt, ita & illa ignis ſemina ſursùm elata coëunt, & ignem facilè concipiunt. Sic etiam recens exſtinctum ellychnium, & candelæ accenſæ, aut igni admoveatur, iterùm facilè ardet & accenditur, antequam tetigerit flammam.

Vis per aquam ſubitò, ſurſúmque ea conciliari.
Quod genus endò mari ſpirat fons dulcis aquaï,
Qui ſcatit, & ſalſas circùm ſe dimovet undas.
Et multis aliis præbet regionibus æquor
Utilitatem oportunam ſitientibu' nautis;
Quòd dulces inter ſalſas intervomit undas.
Sic igitur per eum poſſunt erumpere fontem,
Et ſcatere illa foràs in ſtuppam ſemina; quò cùm
Conveniunt, aut cùm tædaï corpori adhærent,
Ardeſcunt facilè extemplò; quia multa quoque in ſe
Semina habent ignis ſtuppæ, tædæque tenentes.
Nonne vides etiam, nocturna ad lumina lychnum
Nuper ubi exſtinctum admoveas, accendier antè,
Quàm tetigit flammam? Tædámque pari ratione?
Multáque prætereà priùs ipſo tacta vapore
Eminùs ardeſcunt, quàm comimùs imbuat ignis.
Hoc igitur fieri quoque in illo fonte putandum eſt.
Quod ſupereſt, agere incipiam qùo fœdere fiat

INTERPRETATIO.

exire raptim per mediam *aquam*, *& ſublimè congregari. Cujuſmodi* quidam *fons dulcis aqua exſilit* in medio *æquore*, *qui ſcaturit*, *& ſeparat aquas ſalſas circùm* ſe. *Et* verò *mare præſtat* in *pluribus aliis locis* ſimilem *bonam commoditatem nautis*, *qui ſitiunt*; *quia emittit* aquas *dulces inter ſalſas undas* ſuas. *Itaque ergò primordia illa* ignis, *queunt exire & ſcaturire extrà in ſtuppam per* medium *ipſum fontem*; *in quam* ſtuppam *ubi coëunt*, *vel ubi adjunguntur corpori lampadis*, *haud difficilè ſubitò accenduntur*: *eò quòd ſtuppa continens etiam in ſeipſis plura primordia ignis* pariter *ac lampades*, *quæ continent* ſtuppas. *Num cernis quoque*, *cùm applicas ad faces nocturnas ellychinum recenter reſtinctum*, illud *ardeſcere priùsquàm contigerit ignem?* nonne *lampada ſimili modo? Deinde plures res contacta ipſo igne procùl accenduntur*, *antequàm ignis propè perfundat* illas. *Credendum eſt ergò idipſum etiam evenire in ipſo fonte. Quod reliquum eſt, aggrediar dicere*, *quâ lege Natura fiat*

ANNOTATIONES.

889. *Vis.*] Sup. ſeminum illorum ignis erumpentium per medias fontis aquas.

Conciliari.] Cogi, congregari.

890. *Quod genus.*] Cujus generis. Sic lib. 5. v. 479. lib. 2. 194. &c.

Endo.] Vel *indù*, hoc eſt, *in*. Sic lib. 4. v. 773.

Fons dulcis aquaï &c.] Qualis eſt Arethuſa, quæ non quidem in mari, ſed in extremâ Siciliâ eſt. Plin. lib. 2. cap. 101. *Quidam fontes odio maris ipſa ſubeunt vada, ſicut Arethuſa fons Syracuſanus, in quo redduntur jacta in Alphæum.*

891. *Scatit.*] A verbo *Scato*, *is*, tertiæ conjug. Dicitur & *Scateo*, *es*, ſecundæ conjug. v. 896.

896. *Quò.*] Ad quam ſtuppam.

898. *Ardeſcunt*,] Sup. ſtuppa, & tæda;

899. *Tenentes.*] Sup. ſemina ignis. Porrò *Tenentes habent*, hoc eſt, tenent & habent.

901. *Accendier.*] Poëticè pro *accendi*.

903. *Vapore.*] Igne, calore.

904. *Imbuat.*] Metaphora eſt ab aquis ad ignem. Sic lib. 5. v. 595.

906. *Quod ſupereſt, agere, &c.*] His 182. v. hoc eſt, ab hoc v. 906. ad v. 1088. diſputationem inſtituit de *Magnete*. His autem 4. v. prioribus ait Poëta ſe dicturum de virtute *Magnetis*, quam unam agnoſcit, licet duplex diſtinguatur: altera quâ ferrum trahit ad ſe: altera, quâ

Naturæ lapis hic ut ferrum ducere poſſit,
Quem Magneta vocant patrio de nomine Graī;
Magnetum quia ſit patriis in finibus ortus.
Hunc homines lapidem mirantur; quippè catenam
Sæpè ex annellis reddit pendentibus ex ſe.
Quinque etenim licet interdùm, pluréſque videre

INTERPRETATIO.

ut lapis ille, quem Græci appellant Magneta de patrio vocabulo, quoniam natus ſit in patriis regionibus Magnetum, queat attrahere ferrum. Mortales admirantur hunc lapidem: nimirùm quia plerumque facit catenam ex annulis ferreis *appendentibus ex ſeipſe. Namque cernere eſt aliquando quinque, & plures etiam* ejuſmodi annu-

ANNOTATIONES.

& ſe & ferrum dirigit versùs polos Mundi, de quâ utrâque jam nos infra dicemus. Porrò nomen illius explicat, vultque *Magneta* dici a Magneſiâ, quæ regio eſt Lydiæ apud Græcos, ubi primùm inventus fertur is lapis. Nos illum dicimus patrio nomine Amantem, *Aimant*. fortè reſpicientes ad illud, quod Orpheus cecinit de *Magnete* apud Claud. in epig. 4. nempè ferrum deduci ad *Magneta*, ut ſponſam ad ſponſi amplexus:

Pronuba fit Natura Dei, ferrúmque maritat
Aura tenax . . . .
Flagrat anhela ſilex, & amicam ſaucia ſentit
Materiam, placidóſque chalybs cognoſcit amores . . . . .
Jam gelidas rupes vivóque carentia ſexu
Membra feris, Jam ſaxa tuis obnoxia telis,
Et lapides ſuus ardor agit, ferrúmque tenetur
Illecebris, &c.

Ariſtoteles vocat illum ſimpliciter λίθον *lapidem*, per excellentiam: quidam *Herculeum*, vel quòd Hercules repererit illum primus; vel ab urbe Heracleâ, ubi repertus dicitur: vel à vi, quâ pollet.

908. *Grai.* | Graii, Græci.

910 *Hunc homines &c.* His 7 v. ſeqq notat primam præcipuam *Magnetis* virtutem. Trahit enim quinque aut plures etiam annulos ferreos alios aliis adhærentes. Itaque videtur tantùm diſputare de I. virtute *Magnetis*, quæ eſt attractrix, de II. quæ eſt directrix nihil agit. Scilicet nihil apud antiquos diſputatum videtur de hâc vi poſteriori. Recentiores enim tantùm fuêre, qui de eâ quæſiêrint aliquid, ex quo uſus acûs Magneticæ repertus eſt, nempè paulò antè quinque ſæcula, ann. M.CC. Quo tempore hanc inventionem commendavit Guyotus Provinceus Poëta Gallus, *Marinetam* indigitans. Hinc ad extremum unum illius acûs ubique etiam apud barbaras nationes applicatur lilium Galliarum inſigne. Quidam igitur opinati ſunt hanc Magnetis vim *Directricem* pendere a cœli polis. Alii ab uno polo Arctico. Cardanus a caudâ Urſæ. Carteſius a neſcio quo ultra cœlum tractario puncto. Fracaſtorius a montibus quibuſdam Magneticis ſub polo arctico. Guilielmus Gilbertus ab ipsâmet terrâ, quæ, ut ingens Magnes, Magneta ipſum quaſi parvam terram, & ferrum quaſi ejus prolem, in nativum ſitum, hoc eſt, in Boream & Auſtrum conformet. Quod ſpectat ad I. Magnetis virtutem, quæ *Tractrix eſt* jam cum Lucretio ſigulatim diſſeremus ex Epicuri doctrinâ, ſi priùs pauca præfati fuerimus de Veterum nonnullorum opinione. Thales, Ariſtoteles, & Hippias primùm opinati ſunt referendam eſſe vim illam in Magnete tractricem ad animam, quâ præditus ſit. Verùm non conſtat quas manus, quoſve ſenſus huic lapidi Natura dederit. Cardanus innuit eſſe tantùm nutritionis quemdam appetitum, quo Magnes ferrum corripiat; quod & Claudianus cecinit epigr.

Ordine demiſſos levibus jactarier auris,
Unus ubi ex uno dependet ſubtèr adhærens,
Ex alióque alius lapidis vim, vincláque noſcit:
Uſqueadeò permananter vis pervalet ejus.
  Hoc genus in rebus firmandum eſt multa priùs, quàm
Ipſius rei rationem reddere poſſis;
Et nimiùm longis ambagibus eſt adeundum;
Quò magis attentas aures, animúmque repoſco.
  Principiò omnibus à rebus, quaſcunque videmus,
Perpetuò fluere, ac mitti fateare neceſſe eſt
Corpora, quæ feriant oculos, viſúmque laceſſant;
Perpetuóque fluant certis ab rebus odores;
Frigus ut à fluviis: calor à Sole: æſtus ab undis
Æquoris, exeſor mœrorum littora proptèr:
Nec varii ceſſant ſonitus manare per aures:
Denique in os ſalſi venit humor ſæpè ſaporis,
Cùm mare verſamur proptèr; dilutáque contrà
Cùm tuimur miſceri abſynthia, tangit amator.

INTERPRETATIO.

los *pendentes* ex illo *agitari levibus flatibus* venti, *cùm unus annellus pendeat ex altero, cui ſubtèr annectitur. & alius agnoſcit virtutem & nodos lapidis ex alio: adeò virtus illius perenniter valet* in unum ex alio. *Multa oſtendenda ſunt in rebus ejus generis, antequàm queas afferre cauſam hujuſce rei; & procedendum eſt per multas nimis circuitiones: quapropter eò magis poſtulo aures attentas, & mentem* docilem. *Primùm oportet ut confitearis corpuſcula continuò jaci, & decidere à rebus omnibus, quas cernimus; quæ corpuſcula percutiant oculos & excitent aſpectum; & ut odores continuò manent ab certis rebus; veluti frigus à fluminibus; calor à Sole. æſtus ab aquis maris, qui corradit mœnia*, quæ ſunt *juxtà* maris *littora*. *Neque etiam diverſi ſonitus deſinunt pervenire ad aures: demùm vapor ſaporis ſalſi plerunque pervenit in os, ubi ſumus juxtà pelagus: & ubi cominùs videmus abſynthia dilui, & miſceri, amaritudo* illotum *pervenit etiam* ad noſtras nares.

ANNOTATIONES.

Ex ferro meruit vitam, ferrique rigore
Veſcitur; has dulces epulas, harpabula novit.

Et Diogenes Apolloniota lib. 2. nat. q. c. 23. dum cenſuit humiditatem eſſe in ferro, quam ſiccitas Magnetis depaſceret. Nonnulli recurrunt ad ſympathiam, & ad virtutem occultam. Supereſt ut Epicuri, Democriti, & Lucretii proponamus opinionem, de quâ jam.

913 *Jactarier.*] Poëticè pro *jactari.*

917 *Hoc genus in rebus, &c.*] Priuſquam rem explicet Lucretius prævia quædam præmittit. His itaque 4. v. præfatur ſe rem altiùs repetiturum.

Hoc genus.] Hujus generis, hujuſmodi; ſup. *in rebus*. Sic v. 890 & alibi.

Firmandum eſt multa.] Hellenismus } pro *firmanda ſunt multa*. Sic lib. 1. v. 139. & alibi paſſim.

621. *Principiò omnibus, &c.*] His 15. v præmittit I. effluere continuò corpuſcula quædam ex rebus omnibus. Quod quidem jam ſuprà lib. 4. v. 217. & ſeqq. docuerat. Scilicet id inculcatum eſſe vult ob. inſignem difficultatem jam ſolvendam.

923. *Corpora, quæ feriant, &c*] Hi 13. v. poſiti ſunt lib. 4. v. 217. & ſeqq. Conſule noſtras ibid. annotationes.

Uſqueadeò omnibus ab rebus res quæque fluentes
Fertur, & in cunctas dimittitur undique partes.
Nec mora, nec requies inter datur ulla fluendi,
Perpetuò quoniam ſentimus; & omnia ſemper
Cernere, odorari licet, & ſentire ſonorem.
Nunc omnes repetam quàm raro corpore ſint res
Commemorare; quod in primo quoque carmine claret.
Quippè etenim quanquam multas hoc pertinet ad res
Noſcere, cumprimis hanc ad rem protinùs ipſam,
Quâ de diſſerere aggredior, firmare neceſſe eſt,
Nil eſſe in promtu, niſi Corpus mixtum Inani.
Principiò fit ut in ſpeluncis ſaxa ſuperna
Sudent humore, & guttis manantibu' ſtillent.
Manat item nobis è toto corpore ſudor:
Creſcit barba, pilique per omnia membra, per artus.
Diditur in venas cibus omnis; auget alitque
Corporis extremas quoque partes, unguiculóſque.
Frigus item tranſire per æs, calidúmque vaporem
Sentimus, ſentimus item tranſire per aurum,
Atque per argentum, cùm pocula plena tenemus.
Denique per diſſepta domorum ſaxea voces

INTERPRETATIO.

Adeò verum eſt quòd *res quæque mittitur perpetuo à cunctis rebus, & fertur ex omni parte in omnes partes. Neque pauſa, neque quies ulla conceditur intermanandi. Siquidem ſentimus continuò, ac poſſumus perpetuò videre res omnes, & olfacere: & audire ſonum. Jam iterabo dicere quàm raro corpore res cunctæ conſtent: quod etiam patet in primo* libro hujuſce *poëmatis. Namque etiamſi ſpectet ad plurimas res cognoſcere iſtud, ſed præſertim extemplò ad hanc ipſam materiam, de quâ ſuſcipio diſputare,* tamen *oportet confirmare nullam rem pa*làm *exiſtere, niſi ſit corpus intermixtum Inani. Primùm accidit, ut in cavernis lapides supernè pendentes exſudent aquâ, & diſtillent guttulis fluentibus. Sudor etiam fluit nobis ex omni corpore. Barba increſcit, & pili* creſcunt *per membra & per partes corporis. Alimentum omne diſtribuitur in venas, amplificat & nutrit ultimas partes corporis, &* ipſos *ungues: Similiter experimur frigus, & fervidum calorem permeare per aurum & per argentum, ubi habemus* manu *crateras plenos* aquâ calidâ aut frigidâ. *Demùm voces tranſeunt per*

ANNOTATIONES.

936. *Nunc omnes repetam. &c.*] His 23. præmittit II. nullum eſſe corpus adeò ſolidum, quod non conſtet Inani: hoc eſt, quod non inania ſpatiola contineat Quod quidem fuſiùs jam demonſtravit lib. 1. v. 420. & ſeqq.

937. *In primo carmine.*] In primo libro hujus carminis.

939. *Cumprimis.*] Inprimis. Sic lib. 1. v. 131. 716. &c.

941. *In promtu.*] In aperto, in rerum Naturâ, palàm. Sic lib. 1. v. 878. lib. 3. v. 186. &c.

942. *Saxa ſuperna, &c.*] Quod probavit lib. 1. v 349. & ſeqq.

943. *Sudent humore.*] Sic lib. 5. v. 1128. Et infrà v. 1145.

946. *Diditur in venas, &c.*] Quod oſtendit lib. 1. v. 351. & ſeqq.

948. *Frigus item, &c.*] Sic lib. 1. v. 495. & ſeqq.

951. *Denique per diſſepta, &c.*] Sic lib. 1 v. 490.

Pervolitant

Pervolitant; permanat odos, frigúſque, vapóſque
Ignis; quin ferri quoque vim penetrare ſuevit,
Undique quà circùm corpus lorica coërcet,
Morbida vis, quæcunque extrinſecùs inſinuatur.
Et tempeſtates terrâ cæloque coortæ
E cœlo emotæ, terrâque repentè faceſſunt,.
Quandoquidem nihil eſt non raro corpore nexum.
Huc accedit, uti non omnia, quæ jaciuntur
Corpora cunque ab rebus, eodem prædita ſenſu,
Atque eodem pacto rebus ſint omnibus apta.
Principiò terram Sol excoquit, & facit are:
At glaciem diſſolvit, & altis montibus altè
Exſtructas ningues radiis tabeſcere cogit.
Denique cera liqueſcit in ejus pôſta vapore.
Ignis item liquidum facit æs aurúmque reſolvit:
At coria & carnem trahit, & conducit in unum.
Humor aquæ porrò ferrum condurat ab igni:

INTERPRETATIO.

meatus lapideos domorum: odor tranſit, & frigus, & calor ignis; imò etiam omnis virtus morbi, quæ nobis *venit foris, ſolita eſt tranſire etiam duritiem ferri*, quâ parte *lorica circumcingit undique corpus. Et tempeſtates quæ oriuntur* in *terrâ, & in aëre, meritò omnes exortæ è cælo & è terrâ ſubitò veniunt, ſiquidem nihil eſt, quod non* ſit *contextum corpore raro. Additur ad hæc, quòd omnia corpuſcula, quæ mittuntur ab rebus, non ſint donata pari qualitate, neque idonea* ſint *pari ratione cunctis rebus. Primùm Sol urit, & areſacit terram. ſed liquefacit glaciem, & facit liqueſcere radiis* ſuis *nives accumulatas ſursùm in montes celſos. Demùm cera poſita ad calorem illius liqueſit. Ignis ſimiliter liquefacit æs, & diſſolvit aurum: verùm ducit & contrahit in unum coria & carnem. Liquor etiam aquæ indurat ferrum* candens *ab igne:*

ANNOTATIONES.

953 *Suevit.*] Sup. morbida vis v. 595.

954. *Corpus.*] Lamb. bene. Senſus eſt: Morbida vis penetrat etiam ferrum eâ parte, quâ lorica corpus undique circùm coërcet. Hoc eſt, morbus etiam hominē loricatum tentat & corripit; neque enim lorica, quæ totum hominis corpus tegit & circundat, arcere vim & cauſam morbi externam poteſt, quominùs in corpus penetret. Alii *circum coli*; coli autem circus, ſeu circulus, id eſt, pectus, venter, & latera, quæ velut in orbem ambit & circumvenit inteſtinum illud, quod *colum* vocant.

957. *E cælo emota, &c.*] Lamb. benè. Ea enim mens eſt Poëtæ, ut & terram & cœlum oſtendat eſſe corpora mixta Inani. Sunt autem ſi ex iis exeant tempeſtates, quæ in iis fiunt. *Emota* igitur, id eſt, extrà motæ, ejectæ, expulſæ.

Faceſſunt.] Id eſt, diſcedunt. Pareus verò & alii;

In cœlum terráſque remota jure faceſſunt.

Non malè. Si enim è cœlo & terrâ ortæ tempeſtates redeunt in cœlum & in terram, cœlum & terram corpora eſſe mixta Inani neceſſe eſt.

959. *Huc accedit, uti, &c.*] His 20. v. præmittit III. corpuſcula, quæ ab rebus mittuntur, non congruere rebus cunctis eâdem ratione. Quod etiam demonſtravit paſſim ſuperioribus libris, ſed præſertim lib. 4.

960. *Cunque.*] Tmeſis vocabuli *quacunque.*

962 *Facit are.*] Anaſtrophe, pro *arefacit.* Sic alibi paſſim.

965. *Pôſta.*] Syncope, pro *poſita.*

968. *Igni.*] Pro *igne*. ſic alibi paſſim.

At coria & carnem mollit durata calore.
Barbigeras oleaſter eò juvat uſque capellas,
Diffluat ambroſiâ quaſi verò & nectare tinctus:
At nihil eſt homini, quod amarius fronde hâc exſtet.
Denique amaracinum fugitat ſus, & timet omne
Unguentum; nam ſetigeris ſubus acre venenum eſt:
Quod nos interdùm tanquam recreare videtur.
At contrà nobis cœnum teterrima cùm ſit
Spurcities, eadem ſubus hæc jucunda videtur,
Inſatiabiliter toti ut volvantur ibidem.
  Hoc etiam ſupereſt, ipsâ quàm dicere de re
Aggredior, quod dicendum priùs eſſe videtur;
Multa foramina cùm variis ſint reddita rebus,
Diſſimili inter ſe naturâ prædita debent
Eſſe, & habere ſuam naturam quæque, viáſque.
Quippè etenim varii ſenſus animantibus inſunt,
Quorum quiſque ſuam propriè rem percipit in ſe.
Nam penetrare aliò ſonitus; alióque ſaporem
Cernimus è ſuccis; aliò nidoris odores.
Præterea manare aliud per ſaxa videtur,

INTERPRETATIO.

verùm emollit coria & carnem, quæ *con-durata* ſunt *ab igne. Oleaſter adeò delectat capras, quæ gerunt barbam, veluti ſi imbutus ambroſiâ & nectare fluat: verùm nihil eſt, quod ſit magis amarulentum homini, quàm folia* hujus arboris. *Tandem ſus fugit amaracinum, & metuit omne unguentum; namque* id *eſt virus aſperum ſuibus, qui gerunt ſetas: quod* tamen *aliquando videtur veluti juvare* nos ipſos. *Contrà verò, cùm lutum ſit* nobis *ſordidiſſima ſordes, hæc eadem* ſordes *videtur grata ſuibus*, ita ut *toti ſe verſent in eâdem ſine ſatietate. Illud quoque reſtat, quod videtur* eſſe *præmittendum, antequàm incipiam loqui de ipsâ materiâ*, quam tracto: nimirùm, *quoniam multi meatus dati ſunt diverſis rebus*, ii *debent eſſe donati diſpari naturâ inter ſe, & ſinguli* debent *habere ſuam naturam, &* ſuas *ſemitas. Namque diverſi ſenſus redduntur animalibus quorum* animalium *ſinguli* ſenſus *recipiunt in ſe rem* ſibi *idoneam. Etenim videmus ſonos permeare per alias vias; & ſaporem*, qui mittitur *à ſuccis, per alias vias. Deinde res alia videtur fluere per lapides, & alia*

ANNOTATIONES.

970. *Barbigeras Oleaſter, &c.*] Capræ enim frondibus amaris & ſalicibus delectantur.

973. *Amaracinum.*] Unguentum ex Amaraco factum.

974 *Subus.*] Suibus. Sic v. 977.

977. *Jucunda.*] Quâ de re vide Plin. lib. 8. cap. 15.

978. *Ibidem.*] In eodem cœno, in eâdem ſpurcitie.

979. *Hoc etiam ſupereſt, &c.*] His 27. v præmittit IV. in rebus cunctis varia eſſe ſpatiola ſeu foramina diſſimilium figurarum. Unde nec eadem quibuſlibet queunt apta eſſe. Quod variis confirmat exemplis, & quod anteà demonſtravit lib. 2. v. 381. 389. 682. & lib. 4. v. 597. 635. & 674. &c.

987. *E ſuccis.*] Sup. effluentem. Vel, *è ſuccis* id eſt, ſuccorum; ſicut jam poſteà, *nidoris odores*, pro *è nidore*.

Atque aliud per ligna, aliud tranſire per aurum;
Argentóque foràs aliud, vitróque meare;
Nam fluere hâc ſpecies, illâc calor ire videtur;
Atque aliis aliud citiùs tranſmittere eâdem.
Scilicet id fieri cogit natura viarum
Multimodis varians, ut paulò oſtendimus antè,
Propter diſſimilem naturam, textáque rerum.
Quapropter benè ubi hæc confirmata, atque locata
Omnia conſtiterint nobis præpôſta, parata,
Quod ſupereſt, facilè hinc ratio reddetur, & omnis
Cauſa patefiet, quæ ferri pelliciat vim.
Principiò fluere è lapide hoc per multa neceſſe eſt
Semina, ſive æſtum, qui diſcutit aëra plagis,
Inter qui lapidem ferrúmque eſt cunque locatus.

INTERPRETATIO.

videtur *penetrare per ligna, alia per aurum; & alia* videtur *tranſire extrà per argentum, alia per vitrum; namque image videtur tranſire per hoc* poſterius, *& calor per illud* prius; *& res alia* videtur *tranſire velociùs per eandem viam, quàm alia res. Nimirùm natura foraminum, quæ diverſis modis mutatur, facit id fieri, veluti demonſtravimus paulò anteà, ob disparem naturã. & contexturas* diſſimiles *rerum. Quamobrem cùm hæc omnia fuerint nobis benè probata, & poſita. & præparata, & præmiſſa. poſteà haud difficilè ratio afferetur* ejus rei, *quæ reſtat, & omnis cauſa manifeſta erit, quæ* ſcilicet *attrabat naturam ferri. Primùm id neceſſarium eſt.* nempè *plurima corpuſcula emanare è lapide* Magnetico, *vel* potiùs *turbam* corpuſculorum, *quæ diſſipat ictibus aëra omnem, qui poſitus eſt inter lapidem* Magneta *& ferrum.*

ANNOTATIONES.

991. *Hâc,*] Nempè, per vitrum.

Illâc.] Nempè, per argentum.

992. *Eâdem.*] Sup. viâ.

994. *Oſtendimus antè,*] Lib. 2. & lib. 4.

995. *Textáque rerum.*] Texturáſque rerum. Sic alibi, *clauſa domorum, ſtrata viarum. &c.*

996. *Quapropter benè ubi, &c.*] His 4. v. concludit & monet, his præmiſſis rebus, benè intelligi poſſe, quo modo & quâ ratione fiat, ut Magnes trahat ferrum. Quod quidem jam explicaturus eſt.

997. *Præpôſta.*] Præpoſita, hoc eſt, præmiſſa.

1000. *Principiò fluere, &c.*] His quatuor ita præmiſſis jam aggreditur dicere cauſam, ſeu modum, quo Magnes ferrum attrahit, ferrúmque viciſſim ad Magnetem fertur. Itaque his 15. v. docet I. multa corpuſcula effluere tam ex Magnete, quàm ex ferro, plura tamen & potentiora ex Magnete. Quo fit, ut aër ſemper longè magis diſcutiatur circà Magnetem, quàm circà ferrum inania ſpatia creentur, Et quia, cùm ferrum collocatur intrà diſcuſſi aëris ſphæram, ut aiunt, multum Inanis inter ipſum & Magnetem intercipitur, tunc fit, ut corpuſcula ferri liberiùs ferantur in eam partem, ac proinde versùs Magnetem: nequeant verò majore copiâ contendere, quin pelliciant ſimùl cohærentia corpuſcula ferri, atque ideò totam ipſam ferri maſſam.

Lapide hoc,] Nempè Magnete.

1001. *Æſtum.*] Turbam confuſam, copiam ingentem.

1002. *Inter qui. &c.*] Hoc eſt, quicunque locatus eſt inter lapidem & ferrum. Sic v. 831.

Hoc ubi inanitur ſpatium, multúſque vaceſit
In medio locus, extempló primordia ferri
In vanum prolapſa cadunt conjuncta, fit utque
Annulus ipſe ſequatur, eátque ita corpore toto.
Nec res ulla magis primoribus ex elementis
Endopedita ſuis arctè connexa cohæret,
Quàm validi ferri naturæ frigidus horror.
Quò minùs eſt mirum, quod pauló diximus antè,
Corpora ſi nequeunt de ferro plura coorta
In vacuum ferri, quin annulus ipſe ſequatur;
Quod facit, & ſequitur donec pervenit ad ipſum
Jam lapidem, cæciſque in eo compagibus hæſit.
Hoc fit item, cunctas in partes, unde vaceſit
Cunque locus, ſive ex tranverſo, ſive ſupernè,
Corpora continuò in vacuum vicina feruntur;
Quippè agitantur enim plagis aliundè, nec ipſa
Sponte ſuâ ſursùm poſſunt conſurgere in auras.

Interpretatio.

Cùm autem *is locus vaceſit, & plurimum ſpatium inanitur in medio, ſubitò ſemina coherentia ferri decidunt & labuntur in vacuum* ſpatium, *& accidit ut ipſe annulus* ferreus *ſubſequatur. & ſic feratur toto corpore. Neque res ulla* eſt, quæ *magis ſtrictè contexta connectatur implicata ex ſuis primis primordiis, quàm gelidus rigor natura ferri ſolidi* cohæret. *Quapropter eò minùs eſt mirandum, quod paulò ſuprà documus, ſi corpuſcula plurima nata ex ferro non poſſunt mitti in* ſpatium *vacans, quin ipſe annulus ſubſequatur; quod re*verà ipſe *facit, & ſubſequitur uſquedùm jam contingat ipſum lapidem* Magneticum, *& adhæſit ei per vincula, quæ non cadunt ſub ſenſus. Illud etiam accidit,* nimitùm *corpuſcula proxima ferri ſubitò eunt in vacant* ſpatium *in omnes partes, ex quibus omnis* ipſe *locus inanitur, ſeu ex obliquo, ſeu ex alto. Namque jactantur ictibus ex aliâ parte. neque ipſa queunt attollere ſe in flatus aërios ſurſùm ex ſeipſis.*

Annotationes.

1003. *Vaceſit.*] Vacuus fit. Sic v. 965. & infrà v. 1005.

1005. *Fit útque.*] Et fit ut.

1006 *Annulus.*] Sup. ferreus: hoc eſt, ipſum ferrum.

1007. *Primoribus ex elementis.*] Ex primis corpuſculis, è primordiis. Sic lib. 2. v. 313.

1008. *Endopedita.*] Vel *Indupedita*: hoc eſt, impedita. Libro 1. v. 241. libro 2. v. 101.

1009. *Quàm validi &c.*] Periphraſis; hoc eſt, quàm ferrum validum.

1013. *Quod facit.*] Nempè ferrum ſequitur ſua corpuſcula exeuntia in vacuum, donec adhæreat totum Magneti.

1014. *Cæcis compagibus.*] Vinculis, quæ ſub ſenſus noſtros non cadunt. Sic paſſim vocat *cæcas* atomos, quæ fugiunt oculos.

1015. *Hoc fit item, &c.*] His 5. v. quia ferrum tendit indiſcriminatim, ſurſùm, deorsùm, tranſversùm, & in quamcunque partem, prout ad Magnetem apponitur, intereà docet id fieri non poſſe, niſi ob inductum vacuum, in quod corpuſcula ferri, alioquin deorsùm ſolùm prolabentia, ferantur indiſcriminatim.

1016. *Cunque.*] Tmeſis, *undecunque.*

1018. *Aliunde.*] Nempè ab inducto vacuo. Neque enim ſponte ſuâ ſursùm fertur ferrum, cùm ſit grave ac pondeроſum.

1019. *In auras.*] In aëra, ſurſùm.

Huc accedit item, quare queat id magis eſſe,
Hæc quoque res adjumento, motúque juvatur,
Quòd ſimul à fronte eſt annelli rarior aër
Factus, inanitúſque locus magis, ac vacuatus;
Continuò fit uti, qui pòſt eſt cunque locatus
Aër, à tergo quaſi provehat, atque propellat.
Semper enim circumpoſitus res verberat aër:
Sed tali fit uti propellat tempore ferrum,
Parte quod ex unâ ſpatium vacat, & capit in ſe.
Hic ubi, quem memoro, per crebra foramina ferri eſt
Privas ad partes ſubtiliter inſinuatus,
Trudit & impellit, quaſi navim veláque ventus.
Denique res omnes debent in corpore habere
Aëra, quandoquidem raro ſunt corpore, & aër
Omnibus eſt rebus circundatus, adpoſitúſque.
Hic igitur, penitùs qui ferro eſt abditus aër,
Sollicito motu ſemper jactatur, eóque
Verberat annellum dubio procùl, & ciet intùs

INTERPRETATIO.

Ad hoc etiam additur, cur id poſſit potiùs eſſe, & res ipſa etiam adjuvatur auxilio & motu, nimirùm *quòd, ubi primùm aër magis rarefactus eſt à capite annelli ferrei, & ſpatium factum eſt magis vacans, atque vacuum, ſtatim accidit, ut aër omnis, qui poſitus eſt à tergo* illius annelli, *veluti propulſet & promoveat à tergo ipſum. Etenim aër circumlocatus ſemper agitat res* ipſas. *Verum accidit* præſertim *ut eo tempore propulſet ferrum, ob quòd locus vacefit ex unâ parte, & recipit* illud *in ſeipſo. Poſtquàm verò iſte aër, de quo loquor, intromiſſus eſt leviter ad intimas partes ferri per frequentes* ejuſdem ferri *meatus, protrudit & pulſat* illud, *veluti ventus* tradit & impellit *navim & carbaſa. Tandem res cunctæ debent continere in* ſuo *corpore aëra, quoniam conſtant corpore rarefacto, & aër circumſeptus eſt adhærens cunctis rebus. Ergo ille aër, qui intrinſecùs latet* in *ferro, agitatur irrequietâ mobilitate perpetuò, & percutit ſine dubio annulum* ferreum *eodem*

ANNOTATIONES.

1020. *Huc accedit item, &c.*] His 12. v. docet etiam adjuvari motum illum ferri ab aëre, ob continuam ipſius agitationem. Et primùm quidem ab aëre exteriore, qui, cùm ſemper urget, & quidem vehementiùs ex eâ parte, quâ copioſior eſt, non poſſit non impellere ferrum in quam partem eſt parcior ſeu inanior, utpotè versùs ipſum Magnetem.

1022. *Simul.*] Simul atque; ſtatim atque.

A fronte.] A parte anteriore.

Annelli.] Annuli ferrei; hoc eſt, ferri. Sic v. 1006. *Annulum* pro *ferrum* uſurpavit.

1026. *Semper enim, &c.*] Quod docuit lib. 4. v. 931.

1028. *Capit in ſe.*] Hoc eſt, Spatium vacuum, ſeu locus vacuatus à Magnete recipit in ſe ferrum.

1030. *Privas.*] Intimas, interiores; lib. 3. v. 390 lib. 4. v. 261. &c.

1031. *Quaſi navim, &c.*] Sup. impellit. Sic lib. 4. v. 895.

1032. *Denique res omnes, &c.*] His 8 v. docet etiam motum ferri adjuvari ab aëre interiore, qui pari ratione, cùm ſemper agitet res cunctas, impellit & movet ferrum ipſum, & præcipitat illud in eam partem, in quam jam fertur, & quæ jam facta eſt inanior.

1036. *Sollicito.*] Sic lib. 1. v. 344.

1037. *Annellum.*] Ferrum, v. 1006. 1022.

Scilicet; atque eódem fertur, quò præcipitavit
Jam ſemel, & partem in vacuam conamina ſumſit.
Fit quoque, ut à lapide hoc ferri natura recedat,
Interdùm fugere, atque ſequi conſueta viciſſim.
Exultare etiam Samothracia ferrea vidi,
Et ramenta ſimùl ferri furere intùs ahenis
In ſcaphiis, lapis hic Magnes cùm ſubditus eſſet.
Uſqueadeò fugere à ſaxo geſtire videtur,
Ære interpoſito; & diſcordia tanta creatur;
Propterea quia nimirùm priùs æſtus ubi æris
Præcepit, ferríque vias poſſedit apertas,
Poſterior lapidis venit æſtus; & omnia plena
Invenit in ferro; neque habet, quà tranet, ut antè,
Cogitur offenſare igitur, pulſaréve fluctu
Ferrea texta ſuo. Quo pacto reſpuit ab ſe,

INTERPRETATIO.

motu; *& nimirùm movet* illud *intrinſecùs*; & ipſe annulus *procedit in eandem partem, in quam* ipſe *jam ſemèl detrudit* ſeipſum, *& in eam partem inanem*, in quam *ipſe cepit* ſuos *conatus*. *Accidit etiã, ut natura ferri remeet ab hoc lapide* Magnetico, quippè quæ *ſolita ſit aliquando ſequi*, & aliquando *evitare* illum *alternatim*. *Et verò vidi* annulos *ferreos à Samothraciá* aſportatos, *& unà ramenta ferri exſilire, & agitare ſeſe intùs in pelvibus aneis, ubi hic lapis Magnes poſitus erat ſubter*. *Adeò videtur lætari recedere à ferro cùm æs interponitur; & adeò tanta inimicitia naſcitur* inter ferrum & Magnetem; *eò quòd ſcilicet cùm turba* corpuſculorum *æris priùs occupavit, & arripuit meatus patentes ferri*, *turba* corpuſculorum *lapidis* Magnetis *accedit poſtrema, & reperit omnia* loca *repleta in ferro; neque habet* locum, *in quem inſinuet ſe, veluti anteà*. *Ergò neceſſe eſt ut crebrò jactet & propulſet ferreos textus ſuo motu*. *Quâ ratione repellit ferrum à ſe* ipſo, *&c.*

ANNOTATIONES.

1038. *Eódem.*] In eundem locum.

Præcipitavit.] Sup. ſe annulus.

1039. *Partem in vacuam.*] Hoc eſt, in partem aëris jam factam inanem, ob corpuſcula educta & abſtracta à virtute Magnetis. v. 1000. not. & v. 1003. & ſeqq.

Conamina ſumſit.] Hoc eſt, ire cœpit.

1040. *Fit quoque à lapide. &c.*] His 14. v. docet interim cur ferrum, quod lapidem Magnetem ſequi conſuevit, eum tamen fugiat ære interpoſito. Expertum autem ſe ait Poëta ac vidiſſe ferreos annulos & ramenta ferri in lebete æreo poſita exilire ac ſurgere, quaſi fugiant à Magnete, qui lebeti ſubditus eſt. Id verò fieri reſpondet, eò quod ferrea illa ſegmenta, ferreíque annuli opplentur æris afflatu; unde fit ut adveniens Magnetis æſtus, ſeu affluxus, reperiat omnia plena, nec habeat, quò tranet.

1042. *Samothracia ferrea.*] Ferreos annulos à Samothraciâ dictos, ubi primùm fieri cœpti ſunt; qui erant pervii & caſſi, ubi amuleta condebantur.

1044. *In ſcaphiis.*] In vaſis amplis.

1045. *Videtur.*] Sup. ferrum.

1046. *Diſcordia creatur.*] Sup. inter ferrum & Magnetem.

1048. *Præcepit.*] Præoccupavit.

1049. *Æſtus.*] Effluxus, copia corpuſculorum, afflatus. Sic v. 1001.

Plena.] Occupata ab æris æſtu.

1050. *Tranet.*] Tranſeat.

1051. *Offenſare.*] Crebrò offendere; motu ſeu æſtu ſuo verberare.

1052. *Ferrea texta.*] Ferreos textus; ferrum, quod arctè contextum eſt.

Atque per æs agitat, ſine eo quod ſæpè reſorbet.
Illud in his rebus mirari mitte, quòd æſtus
Non valet à lapide hoc alias impellere item res.
Pondere enim fretæ partim, ſtant; quod genus aurum:
Ac partim, raro quia ſunt cum corpore, ut æſtus
Pervolet intactus, nequeunt impellier uſquam;
Lignea materies in quo genere eſſe videtur.
Inter utraſque igitur ferri natura locata,
Æris ubi accepit quædam corpuſcula, tum fit,
Impellant ut eam Magneſi flumina ſaxi.
Nec tamen hæc ita ſunt aliarum rerum aliena,
Ut mihi multa parum genere ex hoc ſuppeditentur;
Quæ memorare queam inter ſe ſingulariter apta.

INTERPRETATIO.

vexat illud *per* medium *æs; quod* tamen ferrum *plerumque abſorbet ſine eo* ære *interpoſito. Deſine* autem *admirari illud in his rebus*, nempè *quòd turba* corpuſculorum egredientium *ab hoc lapide* Magnete *non poteſt pariter protrudere res alias. Namque* res aliæ *partim conſiſtunt nixæ ſuâ gravitate; quale eſt aurum: & partim non poſſunt unquam moveri, quia conſtant corpore* adeò *rareſacto, ut turba* corpuſculorum *illibata tranſeat; in quo genere lignea materies videtur contineri. Ergò cùm natura ferri poſita inter utraſque* naturas æris & Magnetis *recepit quædam ſemina æris, tunc accidit, ut æſtus Magneſii lapidis protrudant illam. Neque tamen hæ res ſunt adeò remotæ ab aliis rebus, ut pauca admodùm ejuſdem generis occurrant mihi, quas poſſim referre eſſe ſimiles peculiariter inter ſe.*

ANNOTATIONES.

1053. *Sine eo quod ſæpè reſorbet.*] Hoc eſt, quod ferrum Magnes alioquin quaſi abſorbet ſine eo, hoc eſt, ubi æs non interponitur.

1054. *Illud in his rebus, &c.*] His 9. v. quia quis non injuriâ percunctari poterat, cur Magnes unum attrahat ferrum, non autem alias res, cauſatur Lucretius I. rerum miſtarum quarumdam contumaciam, quæ pondere ſuo fretæ, quale eſt aurum, reluctantur & detrectant æſtum Magnetis. II. incuſat raritatem corporum, ob quam pervia ſunt advenienti æſtui, nihilque invenit hic, quod impellat, ut fit in ligno. Ferrum verò medium ſiſtit inter utraque corpora rara & denſa, conciunéq; adhæret Magneti. Quod quidem non mirum eſſe ait, cùm id etiam fieri jam oſtenſurus ſit in aliis rebus.

1056. *Quod genus,*] Cujus generis, ut ſæpè monui.

1057. *Æſtus.*] Sup. Magnetis.

1058. *Intactus,*] Hoc eſt, non tangat, intactus eat per eas res, quæ ſunt raro corpore.

1062. *Magneſi flumina ſaxi.*] Æſtus Magnetici lapidis. Sic v. 1057. dixit *æſtum*.

1063. *Nec tamen hæc &c.*] His 25. v. monet Poëta non novum eſſe hoc genus naturalis coalitûs in Magnete, ſiquidem idem fit in multis aliis rebus. I. namque ſaxa coaleſcunt & conglutinantur calce. II. aſſeres glutine facto ex auribus & genitalibus tauri, quod Gallicè vocatur, *colle forte* ita inter ſe copulantur, ut vitio ligni potiùs ipſi dehiſcant, quàm gluten illud relaxet illos. III. vinum miſcetur aquæ, non oleum aut pix. V. lana imbibitur purpuræ colore. V. argento ferruminantur aurum & æs, non plumbo. Scilicet quia rerum ejuſmodi junctura optima eſt, & inter ſe mutuò conveniunt plena & concava, ut alia aliis reſpondeant, hamata hamatis, rotunda rotundis, & cætera benè conveniant.

Hæc.] Sup. quæ modò de Magnetis & ferri conjunctione docuit.

1065. *Singulariter.*] Peculiariter, uni-

Saxa vides primùm ſolâ coaleſcere calce :
Glutine materies taurino jungitur unà ,
Ut vitio venæ tabularum ſæpiùs hiſcant ,
Quàm laxare queant compages taurea vincla.
Vitigeni latices in aquaï fontibus audent
Miſceri , cùm pix nequeat gravis , & leve olivum ;
Purpureúſque colos conchyll mergitur unà
Corpore cum lanæ , dirimi qui non queat unquam ;
Non , ſi Neptuni fluctu renovare operam des ;
Non , mare ſi totum velit eluere omnibus undis.
Denique res auro argentum concopulat unà ;
Æríque æs plumbo fit uti jungatur ab albo.
Cætera jam quàm multa licet reperire ! quid ergò ?
Nec tibi tam longis opus eſt ambagibus uſquam ,
Nec me tam multam hìc operam conſumere par eſt ;
Sed breviter paucis reſtat comprendere multa.

INTERPRETATIO.

Principiò cernis lapides conglutinari inter ſe per ſolam calcem. Secundò *materia li-gnea copulatur ſimùl per gluten taurinum.* ita ut *ſæpiùs rimæ tabularum diſcutiantur defectu* ligni , *quàm nexus taurini poſſint remittere commiſſuras.* Tertiò *humores vini poſſunt commiſceri in fontibus aquæ, cùm* tamen *pix ponderoſa non poſſit, neque oleum leve.* Quartò *color Tyrius ex cochleá* factus *imbuitur ſimùl cum corpore lanæ , qui* quidem *nequeat unquam ſeparari ; non* ſanè , *etiamſi naves operam revocare illam* ad nativum colorem *undis Neptuni : non , inquam , licet Oceanus totus conetur lavare* illum *cunctis* ſuis *aquis.* Quintò *tandem res* quædam *conjungit argentum ſimùl cum auro ; & efficitur à candido plumbo ut æs copuletur æri. Nunc verò quàm multas alias res poſſem invenire ! Quid igitur ? Neque enim nunc uſquàm opus eſt tibi longis circuitionibus ; neque æquum eſt me perdere hoc loco adeò longum laborem ; ſed ſupereſt complecti paucis* verbis *multas res breviter.*

ANNOTATIONES.

tè , eximiè. Legendum autem foret *ſingulariter* , metri causâ ; ſed ita legit *univerſum* , non *unverſum* lib. 4. v. 262. Sic infrà v. 1086. quidam legunt *copulata* . pro *coplata.*

1066. *Coaleſcere.*] Pareus & alii ; benè. Hoc eſt , concreſcere , conglutinari. Lambinus , *coeleſcere.* Idem.

1067. *Glutine . . . taurino.*] Gluten quippe , quod Gallicè dicimus *cole forte* , fit ex auribus & genitalibus tauri. Plin. lib. 28. cap. 17.

Materies.] Lignum.

1069. *Compages.*] Commiſſuras, conjunctiones.

Taurea vincla.] Gluten taurinum.

1070. *Vitigeni latices.*] Vina. lib. 5. v. 15.

Audent.] Poſſunt , non dubitant. Sic v. 1130.

1071. *Leve olivum.*] Neque enim ſubſidit oleum , ſed ſupereminet humoribus omnibus.

1072. *Purpureus color Conchyll.*] Purpura, quæ fit ex ſanguine conchyliorum. *Conchill* autem pro *Conchylii*, metri causâ.

1074. *Neptuni fluctu.*] Oceani aquis. Neptunus enim, qui creditur maris Deus, uſurpatur à Poetis pro Oceano ipſo.

Renovare.] Revocare ad nativum colorem.

1076. *Res.*] Nempè Chryſocolla , quæ dicitur gluten auri ; de quá Plinius lib. 33. cap. 5.

1077. *Ærique æs.*] Ita Lambinus ; benè. Pareus verò , *areáque res.*

Plumbo ab albo.] Hoc eſt, ab ſtanno. Sic Cæſar in comment. lib. 5. de bello Gall. vocat *ſtannum* , plumbum album.

Quorum

Quorum ita texturæ ceciderunt mutua contrà,
Ut cava conveniant plenis hæc illius, illa
Hujuſque; inter ſe junctura horum optima conſtat.
Eſt etiam, quaſi ut annellis hamíſque plicata
Inter ſe quædam poſſint côplata teneri.
Quod magis in lapide hoc fieri, ferróque videtur.
Nunc, ratio quæ ſit morbis, aut unde repentè
Mortiferam poſſit cladem conflare coorta
Morbida vis hominum generi, pecudúmque catervis;
Expediam. Primùm multarum ſemina rerum

INTERPRETATIO.

Quarum rerum contextura adeò mutuò viciſſim congruerunt, ut hæ concavitates rei *reſpondeant plenitudinibus illius* rei, *&* *illa* concavitates plenitudinibus *hujus* rei; *commiſſura* enim *harum rerum optima inter ſe ſtat. Fit quoque ut quædam res veluti implicita annulis & hamis queant inter ſe conjungi & coërceri. Quod* quidem *hoc cernitur præſertim accidere in ſaxo & in ferro. Jam verò dicam, quæ ſit cauſa morborum, vel ex quo fiat ut mortifera potentia exorta queat afferre lethiferam perniciem humanæ genti, & gregibus pecorum. Principiò oſtendi anteà primordia*

ANNOTATIONES.

Quid ergò.] Quaſi dicat: num me idcircò hoc loco oportet omnia proferre?

1082. *Mutua.*] Mutuò, ut ſæpè monui.

1086. *Côplata.*] Pro *copulata*, v. 1065.

1087. *In lapide hoc.*] In Magnete.

1088. *Nunc, ratio quæ ſit, &c.*] Hactenùs Poëta diſputavit de rebus, quæ vulgò *ſecundùm Naturam* vocant. Nunc dicturus eſt de rebus, quas *præter Naturam* appellant Medici. Tria verò ſunt hæc, I. *Morbus.* II. *Cauſa Morbi.* III. Symptoma. Quod ad *Morbi* rationem & *Symptomatis* ſpectat, parùm id nunc curat Lucretius. Aſpernatur enim hîc plebëios morbos, unius *Peſtis* cauſas præſertim perſcrutaturus. His itaque 3. v. prioribus proponit ſe dicturum de cauſis morborum, qui lethiferam cladem inferunt & hominibus & pecudibus. Neque enim unis hominibus peculiaris eſt *Peſtis*, ſed & pecudibus promiſcua. Scilicet, ut melioris notæ Auctoribus placet, vel peſtem præcedit brutorum lues, vel comitatur, vel ſubſequitur. Præcedit quidem, dum mali è terrâ prodeunt halitus, quos pecudes paſcentes primæ mortifera clade afficiuntur. Qualis ſtrages obſervata eſt in regno Neapolitano an. 1619. ubi, poſt diutinas pluvias alluvione obruentes campeſtria, tondebant armenta gramen erumpens è ſolo limoſo adhuc, necdum benè coacto; quo fiebat, ut pecudes ſuffocatæ interirent. Sic Tit. Liv. lib. 41. narrat de peſte, *quæ priore anno in boves ingruerat.* Comitatur autem peſtem homines invadentem ſæpè ipſa brutorum lues, ut ab omnibus rectè eſt obſervatum. Sic & ipſe Thucydides teſtatur de peſte Athenienſi; *Cùm enim,* inquit, *multa eſſent inſepulta hominum cadavera, ſi ea deguſtâſſent feræ ac volucres, moriebantur.* Subſequitur denique ſæpiùs hominum peſtem lues brutorum animantium. Rectè igitur dixit Poëta peſtem eſſe communem hominibus & pecudibus.

1091. *Primùm morbida vis, &c.*] His 20 v. ſubjicit I. repetendam eſſe morborum rationem ex ipsâ aëris maleficâ naturâ. Docet autem qui fieri generatim valeat, ut aër morbifer fiat. Vult igitur per aëra volitare multas atomos, quæ ſint morbiferæ & lethiferæ: ſicut multæ volitant, quæ ſunt vitales. Incidunt verò in aëra morbidæ illæ atomi extrinſecùs vel è cœlo deſuper miſſæ, vel è terrâ ſursùm elatæ, ubi terra, ut ait, putrorem nacta eſt,

Intempeſtiviſque pluviiſq; & Solibus icta,

Eſſe ſuprà docui, quæ ſint vitalia nobis:
Et contrà, quæ ſint morbo, mortique neceſſe eſt
Multa volare. Ea cùm caſu ſunt fortè coorta,
Et perturbârunt cœlum, fit morbidus aër.
Atque ea vis omnis morborum, peſtilitáſque
Aut extrinſecùs, ut nubes nebulæque, ſupernè
Per cœlum veniunt: aut ipſa ſæpè coorta
De terrâ ſurgunt, ubi putrorem humida nacta eſt,
Intempeſtivis pluviiſque & Solibus icta.
Nonne vides etiam cœli novitate, & aquarum
Tentari procùl à patriâ quicunque, domóque
Adveniunt? ideò quia longè diſcrepat aër.
Nam quid Britannis cœlum differre putamus,
Et quod in Ægypto eſt, quà Mundi claudicat axis?
Quidve, quod in Ponto eſt, differre à Gadibus, atque

INTERPRETATIO.

plurimarum rerum eſſe. quæ ſint ſalutifera nobis: & contrà opertet multa volitare. quæ afferant morbum & lethum. Quæ quia nata ſunt fortuito caſu, & turbaverunt cœlum, neceſſe eſt ut *aër fiat morbifer. Et ſic tota illa ratio morborum & peſtilentia veniunt vel foris deſuper per aëra ſicut nubes & nubila: vel ea plerunque nata exoriuntur de terrâ, cùm* ea *arida contraxit putredinem. percuſſa* ſcilicet *imbribus intempeſtivis & ardoribus Solis. Nonne quoque cernis eos omnes, qui longè accedunt à* patriâ ſuâ *& à* ſuis *ædibus labefactari mutatione cœli & aquarum? Idcircò* nempè, *quia aër procùl differt. Etenim quantum credimus cœlum diſcrepare Britannis ab* illo, *quod eſt in Ægypto, quâ parte axis Mundi inclinat? Aut quantum* putamus *diſcrepare* illud cœlum, *quod eſt in Ponto, à Gadibus &*

ANNOTATIONES.

1092. *Suprà docui.*] Nempè v. 6;4. & lib. 5. v. 897.

1093. *Quæ ſint morbo. &c.*] Hoc eſt; quæ ſint morbida & mortifera.

1099. *Putrorem.*] Alii *putorem*. Utrunque dicitur, *putor* & *putror*.

1101. *Nonne vides etiam, &c.*] His 11. v. confirmat diverſam eſſe aëris & cœli rationem pro diversâ regione. Aliud enim conſtat eſſe cœlum, hoc eſt, aëra, Bretanniæ ambiens ab aëre Ægypti. Nec minùs differt is aër, qui in Ponto eſt, ab eo, quem reſpirant Gaditani, atque Æthiopes. Quod quidem experiuntur peregrinantes & advenæ. Hinc diverſos hominum colores in vultu arguit. Sic etiam præclarè Ariſt. lib. de aëre, aquis, & locis.

1103. *Diſcrepat aër.*] Lambin. benè. Pareus verò, *Diſcrepitat res.* Idem ſenſus.

1104. *Britannis.*] Anglis.

Cœlum.] Aëra.

1105. *Et quod.*] Hoc eſt, ab eo, quod.

Ægypto.] Ægyptus, regio eſt Africæ notiſſima; quæ toto Mari Mediterraneo diſtat à Britanniâ. Porrò per Ægyptum notat Meridialem Mundi partem, ſicut per Britanniam notat Septentrionalem.

1105. *Quâ Mundi claudicat axis.*] Hoc eſt, quâ parte axis, ſeu Polus Arcticus, qui nobis (Italis) ſublimis ſemper apparet, eſt depreſſus. Seu, quâ parte Mundus inclinatus eſt ad oram nobis ignotam; eſt autem pars hæc meridionalis.

1106. *Quidve quod in Ponto eſt. &c.*] Per Pontum autem, quæ regio eſt Græciæ, notat partem Mundi Orientalem: & per Gades, quæ inſulæ ſunt versùs Occidentem, ubi Europa dirimitur ab Africâ, notat partem Mundi Occidentalem. Sumſit enim quatuor ea loca, quæ maximè tum nota & inſignia inter

Uſque ad nigra virûm percoctáque ſecla calore ?
Quæ cùm quattuor inter ſe diverſa videmus
Quattuor à ventis & cœli partibus eſſe,
Tunc calor & facies hominum diſtare videntur
Largiter, & morbi generatim ſecla tenere.
Eſt Elephas morbus, qui propter flumina Nili
Gignitur Ægypto in mediâ, neque prætereà uſquam.
Altide tentantur greſſus. Oculique in Achaïs
Finibus. Inde aliis alius locus eſt inimicus
Partibus, ac membris. Varius concinnat id aër.
Proinde ubi ſe cœlum, quod nobis fortè alienum eſt,
Commovet, atque aër inimicus ſerpere cœpit,

INTERPRETATIO.

uſque ad gentes atras hominum, & coctas calore Solis? *Quas* regiones quatuor *cùm cernimus eſſe inter ſe differentes à quatuor ventis & à partibus cœli, tunc etiam color & vultus hominum videntur multùm inter ſe diſcrepare, & genera morborum eſſe generatim diverſa. Morbus eſt* nomine *Elephas, qui generatur in mediâ Ægypto juxta fluenta Nili, neque alibi prætereà. Pedes laborant in Atticâ. Et oculi in oris extremis Achaiæ* laborant. *Sic in aliis regionibus alius locus eſt infeſtus cer*tis *partibus & artubus* corporis. *Diverſus aër efficit iſtud. Itaque, cùm cœlum, quod fortaſſè eſt inimicum nobis, movet ſeſe, & aër infeſtus incepit inſinuare* ſe,

ANNOTATIONES.

ſe diſtare temporibus illis credebantur. Duo ſcilicet à Septentrione ad Auſtrum, Britanniam & Ægyptum; quæ diſtantia eſt latitudinis: duo ab Ortu ad Occaſum, Pontum & Gades; quæ diſtantia eſt longitudinis.

A Gadibus.] Gades, inſulæ ſunt in Oceano occidentali, à quibus dictum eſt fretum Gaditanum.

1107. *Uſque ad nigra virûm.*] Hoc eſt, uſque ad Mauritaniam, vel Æthiopiam, in quibus nigri ſunt homines.

Virûm.] Virorum.

Secla.] Homines, ut ſæpè monui.

1108. *Quæ ... quattuor. &c.*] Nempè, Britanniam, Ægyptum, Gades, & Pontum. Britannia à Septentrione: Ægyptum à Meridie. Gades ab Occaſu: Pontum ab Ortu.

Morbi ſecla.] Morbi genera peculiaria, quæ videntur habere nationes iſtas infeſtas.

1111. *Eſt Elephas.*] His 5. v. profert in exemplum certas regiones, quæ certis morbis obnoxiæ ſint ex ipsâ Aëris naturâ. Sic in Ægypto generatur ille morbus, qui Elephas dicitur, vulgò Elephantiaſis, à tumore & aſperitate crurum, Elephantos æmulantium. Contagioſa eſt hæc lues, & incurabilis, ſi diuturna fuerit; eſt enim velut Cancer totius cutis. Sic Galenus lib. 2. cap. 11. teſtatur hunc morbum infeſtare tantùm incolas Ægypti, qui de Nilo bibunt. Vocatur Gallicè *lepre*.

1114. *Altide tentantur greſſus.*] Hoc eſt, in Atticâ tentantur pedes; quia Athenienſes podagrâ laborant.

Oculique in Achaïs.] Hoc eſt, Achivi laborant ex oculis.

1115. *Inde aliis alius. &c.*] Sic Florentiæ aër infeſtus eſt cerebro: cruribus verò beneficus. Sic Pariſiis aër capitis vulneribus periculoſus, &c.

1117. *Proinde ubi ſe cœlum.*] His 6. v. concludit ex aëris inclementiâ oriri peſtilitatem omnem; aër quippè infenſus nobis, ubi movetur, irrepit fortè in artus & in corpus, nobis incautis; veluti nubes aut fumus aliquis. Sicque, quâ gradiiur in nobis, omnia turbat & mutat. Unde graviter ægrotamus. Vel ubi aër infeſtus ille advenit in noſtrum cœlum, corrumpit totum ipſum aëra;

Ut nebula, ac nubes paulatim repit, & omne;
Quà graditur, conturbat, & immutare coactat
Fit quoque ut, in noſtrum cùm venit denique cœlum;
Corrumpat, reddátque ſui ſimile, atque alienum.
Hæc igitur ſubitò clades nova, peſtilitáſque
Aut in aquas cadit, aut fruges perſidit in ipſas,
Aut alios hominum paſtus, pecudúmque cibatus;
Aut etiam ſuſpenſa manet vis aëre in ipſo.
Et, cùm ſpirantes mixtas hinc ducimus auras,
Illa quoque in corpus pariter ſorbere neceſſe eſt.
Conſimili ratione venit bûbus quoque ſæpè
Peſtilitas, etiam pecubus balantibus ægror.
Nec refert utrùm nos in loca deveniamus
Nobis adverſa, & cœli mutemus amictum:
An cœlum nobis ultrò Natura corruptum
Deferat, aut aliquid, quod non conſuevimus uti;

INTERPRETATIO.

tunc *veluti nubecula, & nubilum ſenſim irrepit, & turbat omne, quà* via *procedit, & coegit mutare. Accidit etiam ut tandem contaminet noſtrum cœlum, ubi irrepit* in illud, *& ut efficiat par ſibi, &* omninò *inimicum* nobis. *Ergò hæc nova repentè pernicies, & peſtilentia vel decidit in aquas, vel incidit in ipſas ſegetes, vel in alia alimenta hominum, & pabula animalium; vel etiam* ea *vis* peſtilentiæ *reſtat pendens in ipſo aëre. Et, ubi reſpirantes haurimus mixtos flatus aëries, oportet* ut nos *illa ſimiliter etiam intret in corpus* noſtrum. *Simili modo peſtilentia etiam plerunque contingit bobus, & languor* venit *quoque ovibus. Neque intereſt an nos veniamus in regiones infeſtas nobis & commutemus tectum cœli: an verò Natura reddat ſponte nobis aera infectum, vel aliquid* aliud*, quo non ſolemus uti.*

ANNOTATIONES.

unde regionalis oritur morbus, & per plura loca graſſatur.

1120. *Coactat,*] Frequentativum à verbo *cogo. coëgi, coactum.*

1123. *Hæc igitur clades &c.*] His 13. v. ſcitè Lucretius, ne ſemina illa peſtilentiæ longo defatigata in itinere, pendula manerent in aëre, ſtatas decernit ſedes in quibus perſidant: alia quidem cadere ait in aquas; alia in fruges; alia in cibatus alios animalium. Hinc peſtilentia æquè vexat nonnunquam pecudes ipſas ac homines. Itaque unum agnoſcit aëra cauſam peſtilentiæ.

1126. *Vis.*] Sup. peſtilentiæ.

1129. *Bûbus.*] Antiquitùs pro *bòbus*, & *bòbus* per ſyncopen pro *bovibus.*

1130. *Pecubus.*] Ab antiquo nomine *pecu*, ut *veru*, inquit Feſtus. Lambinus legit *pecuis*, à *pecua, orum*, plur. unde *res pecuaria* dicta eſt. *Pecubus* autem *balantibus*, id eſt, *ovibus.*

1131 *Nec refert. &c.*] Horum 5. v. is eſt ſenſus, ut Poëta velit patere imminere nobis calamitatem, dum petimus cœlum nobis infenſum, ac ſi cœlum ſeu aëra corruptum noſtra in corpora Natura introducat, aut novum aliquid deferat nobis inconſuetum, quod noceat nobis adventu ſuo.

1132. *Adverſa.*] Inimica, infeſta.

Cœli mutemus amictum.] Hoc eſt, cœlum ſeu aëra mutemus, quo amicimur, dum nos ambit undique.

1133. *Natura corruptum.*] Pes creticus in quintâ ſede. Quod familiare eſt Lucretio, ut paſſim obſervatum eſt a nobis.

Quod...uti.] Quod in accuſativo; verbum enim *utor* regit utrumque, accuſativum & ablativum. Plaut. Terent.

Quod nos adventu poſſit tentare recenti.
Hæc ratio quondam morborum, & mortifer æſtus
Finibu' Cecropiis funeſtos reddidit agros;
Vaſtavítque vias, exhauſit civibus urbem.
Nam penitùs veniens Ægypti è finibus ortus,
Aëra permenſus multum, campóſque natantes,
Incubuit tandem populo Pandionis: omnes
Inde catervatim morbo, mortíque dabantur.
Principiò caput incenſum fervore gerebant,

INTERPRETATIO.

quod queat labefactare nos novo acceſſu. Hæc cauſa morborum, & hic *lethifer affluxus fecit olim arva noxia in regionibus Cecropiis: & divexavit itinera, & vacuavit civitatem civibus.* Etenim ille æſtus morborum *adveniens* funditùs è *regionibus Ægypti*, ubi *natus* erat, *& permeans longum aëra, & planities aquoſas, incidit demùm in gentes Pandionis: hinc omnes* homines *turbatim reddebantur morbo & lethe. Primùm ferebant caput inflammatum ardore, &*

ANNOTATIONES.

1136. *Hæc ratio quondam. &c.*] Hactenùs de Aëris corruptione, cauſâve peſtilentiæ, quæ ſic ſerpit, ut ex parvis plerunque initiis incrementum accipiens longè latéque diffundatur. Nunc verò ab hoc verſu 1136. ad finem uſque libri ſubjicit indicatam illam peſtis deſcriptionem, quæ Athenas olim vaſtavit. Quæ peſtis Athenienſibus in finibus contigit primis annis belli Peloponneſiaci; & cujus ſpectator & actor fuit Thucydides, graphicéque proinde illam deſcripſit in ſuâ hiſtoriâ: verùm non minori cum felicitate complexus eſt idem argumentum Poëta noſter, quem imitati ſunt Virgilius lib. 3 georg. teſte Macrobio lib. 6 Satur. & Ovidius, & alii. His accedit Hippocrates, qui oculatus teſtis manus non privatim tantùm admovit auxiliares, & publico emolumento peſtem illam profligavit, ob cujus rei rationem divinos honores ab Athenienſibus eſt aſſecutus: ſed etiam ſuis illam depinxit coloribus lib. 3. de morb. popul. His itaque 7. v. prioribus docet peſtem illam Athenienſem ex iis cauſis, quas dixit, adveniſſe. Peregrina autem ferè ſemper eſt peſtis; unde ait Athenienſibus contigiſſe ex Ægypto. Thucydides tamen longioribus advolâſſe ſcribit, nimirùm ex Æthiopiâ, quæ eſt ſuprà Ægyptum.

Mortifer æſtus.] Quid per *æſtum* intelligat, non patet. Quanquam intelligere videtur vim illam morbidam, quæ quaſi æſtus adveniens cuncta vaſtavit. Itaque vel per *æſtum* intellige calorem peſtis; cùm peſtis aut febris ſit, aut non ſine febre ſit: vel intellige affluxum corrupti aëris advenientem; cùm cauſam peſtilentiæ retulerit ſuprà in ipſam aëris corruptionem: vel calorem vehementiſſimum aeris incurrentis; cùm Æthiopia & Ægyptus ſint regiones calidiſſimæ, è quibus illa peſtis advenit Athenienſibus. Quidam legunt *mortifer aër.*

1137 *Finibu' Cecropiis.*] Hoc eſt, Athenienſibus. Fuit enim Cecrops Athenienſium legiſlator, à quo dicti ſunt Cecropii;

1139. *Nam penitùs veniens, &c.*] Sic Thucydides lib 2. *Initium autem fecit primùm illa peſtis ex Æthiopiâ eâ, quæ eſt ſuprà Ægyptum. Deinde etiam in Ægyptum & Libyam deſcendit, atque in magnam Regis Perſarum ditionis partem. Tum autem in Athenienſium urbem repentè invaſit.* Græcis ſuperſedeo brevitatis cauſâ.

1140 *Campóſque natantes.*] Maria & lacus. Sic lib 5. v 489.

1141. *Populo Pandionis.*] Athenienſibus civibus. Fuit enim Pandion Rex Athenarum.

1143. *Principiò caput, &c.*] Hactenùs

Et duplices oculos ſuffuſâ luce rubentes.
Sudabant etiam fauces intrinſecùs atro
Sanguine, & ulceribus vocis via ſepta coïbat;
Atque animi interpres manabat lingua cruore,
Debilitata malis, motu gravis, aſpera tactu.
Inde, ubi per fauces pectus complerat, & ipſum
Morbida vis in cor mœſtum confluxerat ægris,
Omnia tum verò vitaï clauſtra lababant.
Spiritus ore foras terrum volvebant odorem,
Rancida quo perolent projecta cadavera ritu.
Atque animi prorsùm vires totius, & omne

INTERPRETATIO.

geminos oculos rubeſcentes perfuſo lumine ruboris. *Fauces quoque intùs manabant tetro cruore, & aditus vocis obductus erat vulneribus; & lingua*, quæ eſt *interpres mentis, ſtillabat ſaniem, &* erat *languens ulceribus, gravis mobilitate, & aſpera tactu. Poſteà, cùm æger impleverat pectus per guttur, & delapſus erat in triſtem ſtomachum ægrotantibus, tunc etiam omnes clauſuræ vitæ corruebant. Halitus mittebat extrà ex ore gravem fœtorem, quomodo putrida cadavera proſtrata* humi malè *olere* ſolent. *Et vires omninò totius mentis, & totum ipſum corpus*

ANNOTATIONES.

de causâ peſtis Athenienſium. Triplex autem contagii modus obſervatur à peritis Medicis. I. per diſtantiam; cùm aër corruptus adveniens ſorbetur ab hominibus, qui procùl à peſte laborantibus diſtant. II. per contactum; cùm peſtilentiâ laborantes proximè quis tangit. Hinc, ut ait Ovid.

—— inque ipſos ſæva medentes
Erumpit clades, obſùntque auctoribus artes....
Quò propior quiſque eſt, ſervitque fidelius ægro,
In partem lethi citiùs venit.......

III. verò per ſomitem. Cùm aër infectus malè aſſervatur diutiùs in lanis, veſtibus. &c.

Itaque his 18. v. varia ac præcipua indicat ſymptomata, & ſigna, quæ obſervabantur in iis, qui peſte illâ laborabant Athenis: I. Gravis fervor capitis. II. Inflammatio oculorum. III. Cruor emanans ex faucibus. IV. ulcus, gravitas, & aſperitas linguæ. V. fœtor ſpiritûs. VI. Deliquium animi, & corporis. VII. anxius mentis angor. VIII. Gemitus & querela. IX. ſingultus frequens.

Caput incenſum fervere, &c.] Sic Thucydides: *primùm quidem capitis fervores acres, & validi; & oculorum rubores, & inflammatio eos corripiebat.*

1145. *Sudabant etiam fauces, &c.*] Sic Thucydides: *Interna, & fauces, & lingua continuò cruenta erant, ſeu cruore manabant.*

1148. *Debilitata malis.*] Puta, intemperie, ſpirituum deperditione, maligni ſucci affluxu, exhalationum nequitiâ.

Motu gravis.] Ob facultatis animalis imbecillitatem, exorbitantémque copiam imbibiti humoris.

Aſpera tactu.] Ob æſtum nimium è præcordiis exhalantem.

1149. *Inde ubi, &c.*] Sic Thucydides: *non longo pòſt temporis intervallo dolor in pectora deſcendebat cum tuſſi vehementi; & ubi in corde, ſeu ſtomacho hæſerat, cùm ipſum torquebat, tum purgationes bilis omnes, quæ à Medicis nominatæ ſunt, conſequebantur.*

1150. *In cor.*] In ſtomachum; contentum pro continente, ut aiunt: more Græcorum.

1151. *Vitaï clauſtra.*] Sic lib. 5 v. 225. Quidam legunt, *vitalia clauſtra.*

1152. *Spiritus.*] Gallicè, *l'haleine.*

1154. *Animi.*] Cordis.

Languebat corpus, lethi jam limine in ipſo.
Intolerabilibúſque malis erat anxius angor
Aſſiduè comes, & gemitu commixta querela;
Singultúſque frequens noctem per ſæpè diémque
Conripere aſſiduè nervos; & membra coactans,
Diſſolvebat, eos defeſſos antè fatigans.
Nec nimio cuiquam poſſes ardore tueri
Corporis in ſummo ſummam ferviſcere partem:
Sed potiùs tepidum manibus proponere tactum.
Et ſimùl ulceribus quaſi inuſtis omne rubere
Corpus, ut eſt, per membra ſacer cùm diditur ignis.
Intima pars homini verò flagrabat adeſa;
Flagrabat ſtomacho flamma, ut fornacibus, intùs;
Nil adeò poſſet cuiquam leve, tenuéque membris
Vertere in utilitatem: ad ventum & frigora ſemper;
In fluvios partim gelidos ardentia morbo

INTERPRETATIO.

debilitabantur, jamjam in ipſo aditu lethi. Et triſtis anxietas animi *comes erat perpetuò doloribus* corporis *intolerandis. & queſtus mixtus fletu; & ſingultus qui crebrò plerunque per diem ac noctem ſolebat occupare continuò nervos; & cogens conficiebat artus, attenuans eos, qui autè defatigati erant* vi morbi ipſius. *Neque potuiſſes videre ſupremam ſuperficiem in extremitate corporis ulli ardere nimio fervore: at magis* quemlibet *exhibere tactum tepidum manibus. Et* tamen *unà totum corpus rubeſcere veluti puſtulis impreſſis* igne, *veluti fit, quando ignis ſacer ſpargitur per artus. Interior* autem *pars inflammata ardebat* cuilibet *homini* ægrotanti: *ignis ardebat intùs in pectore, veluti* in *caminis; adeò ut nulla* veſtis quantumvis *exigua & levis quiret eſſe commodo artubus* illorum; ſtabant *perpetuò ad flatus & ad frigora: pars mergebant artus ſuos ferventes morbo in amnes*

ANNOTATIONES.

1158. *Singultúſque frequens, &c.*] Sic Thucidides: *Singultúſque pleriſque multis incidebat inanis, convulſionem excitans vehementem, aliquibus quidem ſtatim ceſſantem, nonnullis multò ſeriùs.*

1159. *Coactans.*] Cogens, v. 1120.

1161. *Nec nimio cuiquam, &c.*] His 15. v. alia ſymptoma, atque indicia notat Lucretius, quæ peſte illâ laborantibus accidebant. Inprimis autem ait extimas & extremas partes illorum nihil ad tactum fuiſſe calidas, ſed tepidas tantùm; non pallidas aut virides; ſed ſubrubras, & puſtulis parvis efflorescentes: internas autem adeò flagrâſſe, ut nullum, quantumvis leve ac tenue, veſtimentum poſſet membris vertere in utilitatem: nihílque prodeſſet iis aut ad frigora & ventum adſtare perpetuò; aut in fluvios mergere corpora; aut in puteales & frigidas aquas altè deſcendere: nihílque valeret ingens aquarum copia ad ſitim ſedandam.

1162. *Corporis in ſummo.*] In ſummitate, ſeu extremitate corporis: in ſummo corpore.

1163. *Sed potiùs tepidum, &c.*] Sic Thucydides: *Corporis quidem extremitas non erat admodùm tactu calida, neque pallida, aut viridis: ſed ſubrubra, & puſtulis parvis ac ulceribus effloreſcens: interna autem partes ita flagrabant, ut neque tenuiſſimarum veſtium & linteorum injectiones, neque aliud quidquam, præter nuditatem ſuſtinere poſſent. Alii in fluvios gelidos ſe conjiciebant: & in puteos multi ſe præcipites egerunt inexplebili ſiti cruciati.*

1165. *Sacer ignis.*] Gallicè, *feu ſacré, feu de Saint Anthoine.*

1166. *Adeſa.*] Aliàs, *ad oſſa.*

Membra dabant, nudum jacientes corpus in undas:
Multi præcipites lymphis putealibus altè
Inciderunt ipſo venientes ore patente.
Inſedabiliter ſitis arida corpora merſans
Æquabat multum parvis humoribus imbrem.
Nec requies erat ulla mali: defeſſa jacebant
Corpora: muſſabat tacito Medicina timore;
Quippè patentia cùm totas ardentia noctes
Lumina verſarent oculorum expertia ſomno.
Multáque prætereà mortis tum ſigna dabantur:
Perturbata animi mens in mœrore, metúque:
Triſte ſupercilium: furioſus voltus & acer:

INTERPRETATIO.

frigidos, mittentes ſuum *corpus nudatum in aquas: plurimi accurentes ipſo ore inhiante* & anhelante *præcipitantes deſcenderunt deorsùm in aquas puteales. Sitis ingens immergens inſatiabiliter corpora* illorum in aquas *adæquabat magnam* copiam *aquarum paucis aquis. Nec ulla quies morbi dabatur: corpora defatigata proſternebantur: Medicina muta erat* præ *taciturno metu: eò quòd* ægri *volverent per noctes integras lumina oculorum ſine ſopore, ſemper aperta, & rubentia. Plurima etiam alia nota lethi tunc præbebantur:* nempè *animus turbatus in triſtitiâ, & timore: mæſtum ſupercilium: frons horrida & aſpera:*

ANNOTATIONES.

1174. *Inſedabiliter ſitis. &c.*] Hoc eſt, ſitis ingens & inſedabilis efficiebat, ut magna aquæ copia, aqua pauca videretur. Sic Thucydides: *Tantumdèm eis proderat liberalior & parcior potus ad ſitim ſedandam.* Unde ſequenti verſu legendum *parvis*, non *pravis*. ut quibuſdam placet. Aliàs ſic interpreteris: pravitas humorum, qui erant cauſa ſitis, compenſabat & tandem eludebat ingentem aquarum copiam. Hinc factum ut pari in periculo verſarentur, & qui nimio, & qui parvo uterentur potu.

1176. *Nec requies erat, &c.*) His 4. v. docet nullum reperiri potuiſſe remedium ad hanc peſtem expellendam; adeò novum & inuſitatum fuit id morbi genus. Sic infra v. 1224.

Nec ratio remedi communis certa dabatur.

Sic præclarè Manilius de hâc eâdem peſte lib. 1. v. 882.

Qualis Erechtheos peſtis populata colonos
Extulit antiquas per funera pacis Athenas
Alter in alterius labens cùm fata ruebat:
Nec locus artis erat Medicæ, nec vota valebant:
Ceſſerat officium morbis, & funera deerant
Mortibus & lacrimæ: feſſus defecerat ignis,
Et coacervatis ardebant corpora membris.

Quanquam ſi poëta hìc, ſicut alibi, imitatur Thucydidem, non eſt hæc illius ſententia; Thucydides enim ſolùm ait quòd quietis ac ſomni adempta eſſet facultas, nec remedii locus erat ad hoc, ut ſomnus ægris procurari poſſet. Quod quidem mihi magis probatur, quidquid alii reluctentur interpretes.

1179. *Expertia ſomno.*] Sic Thucydides: *perpetua vigilia negabant. &c.*

1180. *Multáque prætereà, &c.*] His 14. v. memorat plura alia mortis ſigna, quæ contingebant iis, qui peſte hâc tenebantur: quæ retexere hìc in annotationibus noſtris longum eſſet: & quæ deſùmit Poëta ex Hippocrate in prognoſt. Neque enim ſunt apud Thucydidem.

Sollicitæ

Sollicitæ porrò, plenæque ſonoribus aures:
Creber ſpiritus, ac ingens, raróque coortus:
Sudoríſque madens per collum ſplendidus humor:
Tenuia ſputa, minuta, croci contincta colore,
Salſáque, per fauces raucas vix edita tuſſi.
In manibus verò trahier nervi, & tremere artus:
A pedibúſque minutatim ſuccedere frigus
Non dubitabat: item ad ſupremum denique tempus
Compreſſæ nares: naſi primoris acumen
Tenue: cavati oculi; cava tempora; frigida pellis,
Duráque: inhorrebat rictum: frons tenta meabat.
Nec nimiò rigidâ pòſt ſtrati morte jacebant;
Octavóque ferè candenti lumine Solis:
Aut etiam nonâ reddebant lampade vitam.
Quorum ſi quis, ut eſt, vitârat funera lethi

INTERPRETATIO.

aures etiam anxia & repleta murmuribus. frequens anhelitus, & vehemens, & infrequenter factus: & liquor albus ſudoris ſtillans per collum: ſaliva exigua, parvula, & tincta colore croci, & ſalſa, & ægrè miſſa per fauces rauciſonas tuſſi. Nervi autem non dubitabant *contrahi in manibus. & membra tremiſcere & frigus audebat ſenſim aſcendere à pedibus: ſimiliter ſub extremum* vitæ *finem tandem nares contracta* fiebant: *apex extremi naſi* fiebat *acutus; oculi concavati: tempora aſtricta: cutis gelida & aſpera: hiatus.* oris *horrebat: frons diſtenta fluebat. Nec paulò pòſt proſtrati recumbebant letho rigente; & fermè octavâ albeſcente luce Solis: vel etiam nono lumine relinquebant vitam. Si quis* autem *eorum effugerat funera mortis vulneribus putridis, & atro*

ANNOTATIONES.

1183. *Plenaque ſonoribus aures.*] Tinnitus aurium.

1184. *Creber ſpiritus.*] Qui, teſte Hippocrate, ſignificat inflammationem.

Ingens raróque coortus.] Si parvus, extinctionem nativi caloris notat.

1185. *Sudoriſque madens, &c.*] Sudores frigidi per caput & collum ſunt lethales, inquit Hippocrates ibid.

1186. *Tenuia ſputa, &c.*] Sputum flavum, aut rufum, aut quod multam tuſſim præbeat, & minutum, neque admodum concretum, deterius eſt, inquit Hippocrates ibid.

Contincta.] Imbuta. Ita Lambinus, benè. Parcus verò, *contacta*.

Croci colore.] Croceo colore, colore flavo.

1188. *Trahier.*] Poëticè pro, *trahi*.

1190. *Non dubitabat.*] Audebat. Sic v. 1070. & lib. 4. v. 188.

Ad ſupremum tempus.] Uſque ad diem & horam mortis.

1193. *Inhorrebat rictum*] Veteres dixerunt *rictum*. i, neutr. Sic lib. 5. v. 1063. Lucretius dixit:

—— cùm primùm magna Moloſſûm
Mollia ricta fremunt.

Nardius autem ſic corrigere tentavit hunc verſum:

Duráque in ore jacens rectum frons tenta meabat.

Vel,

Duráque in ore jacens rictu frons tenta manebat.

Meabat.] Lambinus verò *minebat*, hoc eſt, imminebat.

1194. *Nec nimiò. &c.*] His 3. v. docet, quòd octavo ferè aut nono, poſtquàm ægrotare cœperant, die morerentur.

1195. *Lumine Solis.*] Die; ſic v. 1217.

1196 *Lampade.*] Luce Solis, die.

1197. *Quorum ſi quis &c.*] His 16. v. docet, quòd, ſi quis fortè; mortem

Ulceribus tetris, & nigrâ proluvie alvi:
Poſteriùs tamen hunc tabes, lethúmque manebat:
Aut etiam multus capitis cum ſæpè dolore
Corruptus ſanguis plenis ex naribus ibat;
Huc hominis totæ vires, corpúſque fluebat.
Profluvium porrò qui tetri ſanguinis acre
Exierat, tamen in nervos huic morbus, & artus
Ibat & in partes genitales corporis ipſas.
Et graviter partim metuentes limina lethi
Vivebant ferro privati parte virili:
Et manibus ſine nonnulli, pedibúſque; manebant
In vitâ tamen, & perdebant lumina partim.
Uſquadeò mortis metus his invaſerat acer.
Atque etiam quoſdam cepêre oblivia rerum
Cunctarum, neque ſe poſſent cognoſcere ut ipſi.
Multáque humi cùm inhumata jacerent corpora ſuprà

INTERPRETATIO.

Proluvio ventris, ut verum eſt aliquos effugiſſe: tamen poſteà ſanies & mors occupabat eum; vel plurimus quoque teter cruor manabat ex repletis naribus plerumque cum dolore capitis; omne robur, & corpus hominis affluebat ad hanc partem. Qui autem evitaverat moleſtam proluviem nigri cruoris, huic tamen malum veniebat in nervos & in membra, & in ipſas partes genitales corporis. Et pars vehementer timentes aditum mortis vitam agebant orbati parte genitali per ferrum ademtâ: *& quidam* reſtabant *abſque manibus & pedibus: attamen reſtabant in vitâ, & pars amittebat oculos. Adeò vehemens timor lethi occupaverat ipſos. Et obliviones quoque rerum omnium occupaverant aliquos,* ita ut *ipſi nequirent agnoſcere ſe ſe. Quamvis autem plura cadavera proſternerentur humi ſuprà*

ANNOTATIONES.

effugerat, ut verum eſt quoſdam effugiſſe, is tamen aut genitalibus corporis partibus, aut oculis, aut pedibus, aut manibus privatus vitam degere cogeretur; quia tota vis morbi in eas partes ita affluebat, tantáque ſanies, ut eas ferro amputare neceſſum eſſet, metu mortis. Imò quoſdam etiam ita rerum oblivia ceperint, ut nec ipſi ſeſe agnoſcerent.

Funera lethi.] Lethum, mortem. Periphraſis.

1201. *Plenis.*] Alii, *pletis.*

1202. *Huc.*] Hoc eſt, in nares.

1204. *Exierat.*] Aufugerat, vitaverat. Sic v. 1215. & lib. 5. v. 1329.

1206. *Limina lethi.*] Lethum, mortem. Periphraſis.

1210. *His invaſerat.*] Verbum *invadere* jungitur vel cum dativo, vel cum accuſativo. Sic Cicero ad Tiron. *miſeris invaſerat furor non ſolùm improbis.* Sic Plautus. Sic Varro. Lambinus autem *inceſſerat.*

1213. *Multáque humi, &c.*] His 10. v. notat quanta fuerit putredo illius peſtilentiæ; ſiquidem aves & feræ, ſed canes præſertim, qui ex cadaveribus degustâſſent, ſubitò morerentur. Imò tantus erat ille cadaverum inſepultorum teter odor, ut neque Athenis, neque circà Athenas avis ulla de die, aut fera ulla de nocte compareret. Sic Thucydides: *Aves & quadrupedes quæcunque hominum carnes attingunt, cùm multa eſſent inſepulta cadavera, vel ad ea non accedebant; vel, ſi guſtâſſent, moriebantur.*

Corporibus, tamen alituum genus, atque ferarum
Aut procul abſiliebat, ut acrem exiret odorem:
Aut, ubi guſtârat, languebat morte propinquâ.
Nec tamen omninò temerè illis Solibus ulla
Comparebat avis: nec nocti ſecla ferarum
Exibant ſylvis: languebant pleraque morbo,
Et moriebantur; cumprimis fida canum vis
Strata viis animam ponebat in omnibus ægram;
Extorquebat enim vitam vis morbida membris.
Incomitata rapi certabant funera vaſta.
Nec ratio remedI communis certa dabatur;
Nam, quod alîs dederat vitalis aëris auras
Volvere in ore licere, & cœli templa tueri,

INTERPRETATIO.

aliis *cadaveribus*, *attamen gens volucrum, & ferarum vel longè* ab iis *recedebat, ut evitaret gravem fœtorem: vel, ſtatim atque deguſtaverat, torpeſcebat* ſubitò *proxime letho. Neque enim ferè ulla volucris imprudenter cernebatur* in *illis* lucibus *Solis*, *neque* de *nocte genera ferarum egrediebantur è ſaltibus: plurima torpeſcebant morbo, & moriebantur; præſertim fidelis gens canum proſtrata in ſemitis cunctis reddebat animam languidam; etenim violentia morbi extrahebat* iis *vitam ex artubus. Innumera funera* hominum *certatim rapiebantur non comitata. Neque* ulla *regula certa remedii communis habebatur; etenim, quod tribuerat fas eſſe aliis verſare in ore flatus aëris vitalis, & intueri fornices cœli,*

ANNOTATIONES.

1215. *Exiret.*] Evitaret, v. 1204.

1217. *Illis Solibus.*] Illis diebus, v. 1195. Sic Perſius, *multos conſume o Soles*, pro *dies.* Nardius legit *ſedibus*, pro *Solibus*: hoc eſt, *locis.*

1218. *Nocti.*] Pro, *nocte.* Sic alibi paſſim *igni*, pro, *igne.*

Secla ferarum.) Feræ; ſic lib. 1. v. 21. 468. &c. Sic ſuprà v. 722. &c.

1220. *Cumprimis.*) Imprimis, v. 224. 259. 939 & lib. 1. v. 151.

Fida canum vis.) Canes, lib. 5. v. 862. Sic Thucydides: *Canes autem propter contubernii, & victûs ſocietatem ſenſum mali ingruentis magis præbebant.*

1223. *Incomitata rapi, &c.*) His 5. v. duo tradit Lucretius. Alterum, de neglectu funerum tempore illius peſtis; cùm tamen, quantum operis & opum erogare in funetibus ſolerent Veteres, nemo non noverit. Alterum de inani Medicorum curâ, ac remediorum ratione. Quod enim aliis fuerat remedio, id aliis erat exitio. Sic Thucydides: *Neque ullum extitit medicamentum, ut ita dicam, quod ſperari ægrum, ſi quis illud offerret, adjuvaturum: nam quod alicui contulerat, alium id lædebat.*

Incomitata rapi, &c.) Hoc eſt, rapiebantur funera, non autem ſolemni more & pompâ ducebantur; neque enim propinqui neque amici ſuorum corpora ad rogum proſequebantur, ſed aut paſſim inſepulta patiebantur jacere, aut in alienum rogum temerè conjiciebant. Sic Manilius lib. 1. v. 885.

> *Nec locus artis erat Medicæ, nec vota valebant:*
> *Ceſſerat officium morbis, & funera deerant*
> *Mortibus & lacrimæ, &c.*

1224. *RemedI.*] Remedii.

Communis.] Dicitur tamen Hipocrates hoc commune remedium excogitâſſe, ſuccendi nempè per compita odoratas pyras curâſſe.

1226. *Cœli templa.*) Cœlum. Periphraſis, Sic lib. 3. v. 79.

Hoc aliis erat exitio, lethúmque parabat.
Illud in his rebus miſerandum, & magnoperè unum
Ærumnabile erat, quòd, ubi ſe quiſque videbat
Implicitum morbo, morti damnatus ut eſſet,
Deficiens animo mœſto cum corde jacebat,
Funera reſpectans, animam & mittebat, ibidem.
Idque vel imprimis cumulabat funere funus;
Quippe etenim nullo ceſſabant tempore apiſci
Ex aliis alios avidi contagia morbi.
Nam, quicunque ſuos fugitabant viſere ad ægros;
Vitaï nimiùm cupidi, mortiſque timentes,
Pœnibat paulò pòſt turpi morte malâque
deſertos, opis expertes incuria mactans.
Lanigeras tanquam pecudes, & bucera ſecla.
Qui fuerant autem præſtò, contagibus ibant;

INTERDRETATIO.

id erat aliis perniciei, & præparabat iis *mortem. Hoc* autem *unum erat miſerabile, & maximè perniciosum in his rebus,* nempè *quòd, cùm quiſque cernebat ſe occupatum morbidâ vi, quaſi eſſet condemnatus ad mortem, debilitatus animo languebat cum triſti corde, & reſpiciens mortem* quaſi propinquam *reddebat animam extemplò. Et hoc præſertim addebat mortem morti; quòd contagio morbi rapacis nullo temporis intervallo deſinebat rapere alios* homines *poſt alios. Etenim, quicunque fugiebant inviſere ſuos* amicos *ægrotos,* quaſi *nimis avidi vitæ, & metuentes mortem, non multò pòſt negligentia* viciſſim *plectebat* eos *miſero & fœdo letho derelictos & inopes* omnis auxilii, *interficiens eos veluti pecora, quæ ferunt lanas, & genera pecudum, quæ ferunt corium. Qui verò venerunt auxilio, interibant contagiis,*

ANNOTATIONES.

1228. *Illud in his rebus.*] His 5. v. docet illud inprimis exitiale pariter & miſerandum fuiſſe, quòd, qui morbo tenerentur, ſtatim in deſperationem irent de ſanitate recuperandâ; quo fiebat ut nullam corpori curam impenderent. Quæ quidem incuria nonnunquam plures morti dat, quam vis morbi. Sic Thucydides: *Omnium autem malorum hoc erat graviſſimum, & maximè horrendum, quod ſimulatque aliquis ſe à morbo correptum eſſe ſentiebat, de ſuâ ſalute deſperabat; animúmque deſpondebat; omni enim ſpe ſalutis orbati multò magis ſeſe projiciebant. ac negligebant.*

1231. *Deficiens animo.*] Deſperans, ac animum contrahens, ut ait Thucydides.

1233. *Idque vel imprimis, &c.*] His 8. v. docet pariter, quòd etiamſi quidam ad ſuos curandos non acceſſiſſent, aut curare neglexiſſent, tamen contagibus morbi correpti morerentur, ſicut oves aut boves contagione intereunt: & quia ſuos neglexerant, ipſi viciſſim negligerentur. Sic Thucydides: *Sive noluiſſent metu deterriti ſe mutuò inviſere, deſerti peribant. & tanquam pecudes moriebantur.*

1234. *Quippe etenim.*] Hoc eſt, quòd, quia.

1236. *Viſere ad ægros.*] Sic lib. 2. v. 359: *Reviſit ad ſtabulum*; & lib. 5. v. 635. *ad hanc quia ſigna reviſunt.* Sic Plautus paſſim loquitur.

1238. *Pœnibat.*] Pro *punibat*: ſic alibi *mœnera* pro *munera*. Punibat autem pro *puniebat*.

1240. *Bucera ſecla.*] Boves, lib. 5. v 864.

1241. *Qui fuerant autem &c.*] His 9. v. docet, quòd, qui ad curandos peſte correptos accedebant, ii duplici malo conficerentur; vel enim contagione communicatâ ab ægrotis parem ſubibant ſortem: vel labore, quem ſubibant, laſſati tandem in morbum in-

Atque labore, pudor quem tum cogebat obire,
Blandáque laſſorum vox mixtâ voce querelæ.
Optimus hoc lethi genus ergò quiſque ſubibat,
Inque aliis alium populum ſepelire ſuorum
Certantes, lacrymis laſſi, luctúque redibant:
Inde bonam partem in lectum mœrore dabantur.
Nec poterat quiſquam reperiri, quem neque morbus,
Nec mors, nec luctus tentaret tempore tali.
Præthereà jam Paſtor, & Armentarius omnis,
Et robuſtus item curvi moderator aratri
Languebant; penitúſque caſis contruſa jacebant
Corpora, paupertate & morbo dedita morti.
Exanimis pueris ſuper exanimata parentum
Corpora nonnunquam poſſes retróque videre.
Matribus & patribus natos ſuper edere vitam.

INTERPRETATIO.

& laboro, quem pudor & clamor blandus & cum *gemitu immixto queſtûs cogebat tunc* eos *ſubire. Igitur vir quiſque maximè probus obibat hoc genus mortis: & conantes mandare ſepulturæ turbam ſuorum* mortuorum *aliam in aliis. feſſi fletibus & gemitu revertebantur: & hinc bonâ ex parte mittebantur in cubile* præ *triſtitiâ: neque ullus poterat inveniri, quem nec morbus, nec lethum, nec fletus vexaret eo tempore. Deinde etiam opilio & omnis cuſtos gregis, & ſimiliter fortis rector aratri curvati torpebant: & corpora conjecta intùs in tuguria ſternebantur, reddita letho præ morbo & egeſtate. Poſſes cernere aliquando mortua corpora parentum ſuprà natos mortuo: & contrà, pueros reddere vitam ſuprà genitores & genitrices.*

ANNOTATIONES.

cidebant. Accedebant autem aliis præſtituri opem duplici ſtimulo adacti, pietate & pudore.

Ibant.] Interibant, moriebantur; Sic lib. 3. 5. 527. *cernimus ire*, hoc eſt, videmus interire.

1242. *Pudor quem, &c.*] Sic Thucydides: *Querela pereuntium tandem etiam propinqui & domeſtici ſuccumbebant, ac cedebant mali magnitudine victi.*

1245. *Inque aliis alium, &c.*] Hoc eſt; poſtquam certaverant & contenderant ſepelire turbam ſuorum in turbâ aliorum redibant laſſati luctu & lacrimis. Quo fiebat ut in morbum inciderent.

1247. *Bonam partem.*] Antiptoſis: ſubauditur enim præpoſitio *ſecundùm*. Sic lib. 3. v. 64.

Non minimam partem mortis formidine aluntur.

Sic infrà v. 1257. Hoc eſt, *bonâ ex parte maxima parte.* Sic etiam Cicero loquitur lib. 7. offic. *Maximam partem ad injuriam faciendam aggrediuntur nonnulli.*

1250. *Præthereà jam paſtor, &c.*] Poſtquàm poëta tragicam urbis Athenarum conditionem ob oculos poſuit, his 20. v. inducit modò in ſcenam *armentarios, paſtores, &* *colonos*, qui ſæviſſimâ peſte ſaucii, cunctarum rerum egeni, conſilii præſertim inopes, manus dabant, anguſtâque casâ concluſi, catervatim moriebantur, fame luéque confecti. Quid atrocius, quid horrendum magis excogitari poteſt? Pars etiam confugiebat in urbem morbo languida: pars in viis morbo languida jacebat nudata veſtibus, ulceribus plena, &c.

Armentarius.] Qui præeſt armentis, ut bubulcus.

1251. *Et robuſtus item &c.*] Hic v. poſitus fuit lib. 5. v. 931.

1252. *Caſis contruſa.*] In caſis conjecta, coarctata.

1254. *Examinis pueris ſuper.*] Anaſtrophe; pro, *ſuper examinis pueris*, Sic v.

Nec minimum partim ex agris ægroris in Urbem
Confluxit, languens quem contulit agricolarum
Copia, conveniens ex omni morbida parte.
Omnia complebant loca, tectáque; quò magìs æſtu
Confectos ita acervatim mors accumulabat.
Multa ſiti proſtrata viam per, próque voluta
Corpora ſilanos ad aquarum ſtrata jacebant,
Interclusâ animâ nimiâ ab dulcedine aquaï.
Multáque per populi paſſim loca promta, viáſque
Languida, ſemianimo tum corpore, membra videres
Horrida pædore, & pannis côperta perire
Corporis illuvie: pellis ſuper oſſibus una,
Ulceribus tetris propè jam, cordique ſepulta;

INTERPRETATIO.

Nec mediocre malum convenit partim rure in civitatem, quod languida multitudo colonum attulit, concurrens languens ex omni parte. Replebant cuncta loca & cunctas domos; unde fiebat ut eò magis mors congereret eos adeò ſummatim pereuntes ſcilicet *nimio calore. Plura corpora jacentia & proſtrata per ſemitas, & pracumbentia ad aquarum tubos recumbebant ſpiritu interclusâ ab nimiâ cupiditate aqua. Et cerneres etiam plures artus ubique poſitos in aperto per publica loca plebis, & per ſemitas, languidos, corpore tunc ſemimortuo, horrentes fætore, & velatos pannis laceris interire proluvio corporis; unica cutis* erat iis *ſuper oſſa*, quæ *jam ferè ſepulta* erat etiam *ſordibus & ſqualidis ulceribus.*

ANNOTATIONES.

1256. *matribus & patribus ſuper,* pro ſuper *matribus & patribus.*

1257. *Minimum . . . ægroris.*] Minimus ægror, mediocre malum. Ita Lamb. At Pareus & quidam alii, *minimam partem*; verùm potiùs *minima pars* eſſet legendum. Ubi enim nominativus verbi *confluxit*? Sic Thucydides: *non parùm ſtragis tam ingenti cladi acceſſiſſe iis, qui undique hoſtes fugientes in Urbem confluebant, Cùm enim tantus eſſet eorum numerus, ut domus non ſufficerent, in caſulis ac tuguriis habitare coacti ſunt, qui. cùm ob anni tempus (æſtus enim erat) nimio calore propemodùm deflagrarent, ipſo æſtu confecti, alii ſuper aliis expirabant.*

Partim.] Ita plerunque Auctores bonæ latinitatis uſurpant hanc vocem ſimpliciter, & ſemel; ſignificat enim *aliquâ ex parte.* Sic Cicero in Verr. *ſtatua in locis publicis poſita partim etiam in ædibus ſacris.* Sic Lucretius paſſim, v. g. lib. 5. v. 597.

Et partim plano ſcatere atque erumpere campo.

1258. *Quem.*] Sup. ægrotem.

1260. *Complebant.*] Lamb. benè, ut patet. Pareus verò *condebant*, hoc eſt *tegebant.*

Quò magis æſtu.] Ita legendum eſt. ut patet ex Thucydide, quem hîc imitatus eſt Lucretius. Sic autem jam citatus Thucydides: *ipſo æſtu confecti alii ſuper aliis exſpirabant.* Lambinus legit: *quò magè eos tum.*

1261. *Confectos.*] Ita legendum pariter ex Thucydide citato. Lambinus verò *conſertos.*

1262. *Viam per.*] Anaſtrophe, pro *per viã.*

Próque volutâ.] Tmeſis, *provolutáque.* Sic lib. 2. v. 469.

1263. *Silanos.*] Tubos, fiſtulas, aquæ ductus, fontes ſcaturientes.

1264. *Interclusâ animâ, &c.*] Intercluſo & extincto ſpiritu præ nimiâ aquarum cupiditate.

1265. *Per populi paſſim loca promta.*] Hoc eſt, in promtu & aperto poſita & jacentia, (ſup. corpora,) per loca publica populi.

1269. *Ulceribus.*] Lamb. benè: Pareus, *Viſceribus.*

Omnia denique ſancta Deûm delubra replêrat
Corporibus mors exanimis, oneratáque paſſim
Cuncta cadaveribus cœleſtûm templa manebant;
Hoſpitibus loca quæ complêrant æditurentes.
Nec jam relligio Divûm, nec numina magni
Pendebantur enim: præſens dolor exſuperabat.
Nec mos ille ſepulturæ remanebat in urbe,
Quo priùs hic populus ſemper conſuêrat humari;
Perturbatus enim totus trepidabat, & unus
quiſque ſuum pro re conſortem mœſtus humabat.

INTERPRETATIO.

Tandem mors impleverat auguſta Templa Deorum corporibus mortuis, & omnes ædes ſacra Deorum erant ubique ſtrata cadaveribus; quæ loca æditui repleraut hoſpitibus. Neque enim tunc cultus, nec potentia Deorum magni habebantur: malum quippè præſens vincebat. Neque ritus ille ſepulturæ reſtabat in civitate, quo anteà populus ille ſolitus erat inhumari; namque totus confuſus turbabatur, & unusquiſque triſtis inhumabat ſuum ſocium pro viribus ſuis.

ANNOTATIONES.

Sepulta.] Lambin. benè, ſup. *pellis*, quæ tetris ulceribus plena, & quaſi ſepulta erat. Pareus *ſepultis*, ſup. *viſceribus*.

1270. *Omnia denique, &c.*] His 6. v. ait ita tunc dura Athenienſibus imperâſſe neceſſitatem, ut Æditori admitterent in templo multitudinem adventantium hoſpitum, qui tabernacula exſtruxerint ſibi & familiæ, & pecudibus forſan, quas ſecum adduxerant. Magno ſanè periculo & contemtu Religionis, quem ſumma induxerat deſperatio ſalutis. Sic Thucydides. *Et templa, in quibus tabernacula conſtruxerant, mortuis erant plena, qui ibidem moriebantur; prætermodum enim ſæviente malo, homines non habentes quid agerent, in eam mentem verſi ſunt, ut ſacra ſanctáque omnia pariter negligerent.*

Deûm.] Deorum.

1272. *Cœleſtûm.*] Deorum.

1273. *Æditurentes.*] Janitores & portitores Ædium & templorum. *Æditunus* enim vel ædituens, dicitur quaſi *ædis tuitor*.

1275. *Enim.*) Hæc particula in fine periodi poſita eſt. Quamquam Pareus putat debere poni in initio periodi ſequentis, pro *etenim*: unde præfigit duo puncta ante illam, ſic *enim præſens, &c.*

1276. *Nec mos ille ſepulturæ, &c.*] His 9. v. ultimis docet poëta non ſat fuiſſe Athenienſibus, quòd ſacras ædes Cadaveribus temerâſſent, ſed quòd *leges etiam ſepulchrorum perturbaverint quibus anteà utebantur. ſepeliêruntque ut quiſque poterat*, ut ait Thucydides. Leges autem & mores, quibus utebantur olim Athenienſes, in ſepeliendis corporibus, nunc tibi breviter referemus ex Nardii animadverſione p.569. Officioſiſſimi enim in mortuos prædicantur Athenienſes unanimi omnium Auctorum conſenſu. Si quis bello interemtos ſepelire neglexerat, morte multabatur. In tantum excreverat olim apud eos pompa funerum, ut legibus eam cohibere fuerit coactus Solon. Verùm tempeſtate peſtis nulla eſt ratio funerum ſervata. Sic Thucydides: *Et multi ad impudentia ſepulchra animum converterunt, penuriâ neceſſariorum, quòd jam frequen..s ſibi domeſtici antè occubuiſſent. In alienas enim pyras alii antevertentes, & qui exſtruxerant, & imponentes ſuum mortuum accendebant ignem; alii, dum cremaretur, alterum ſuum ipſi cadaver, injicientes, quod ferebant, abière.*

1277 *Priùs.*] Alii *pius*.

1279. *Pro re.*] Pro viribus, pro opibus, prout quiſque poterat.

Multáque vis ſubita, & paupertas horrida ſuaſit;
Namque ſuos conſanguineos aliena rogorum
Inſuper exſtructa ingenti clamore locabant,
Subdebántque faces, multo cum ſanguine ſæpè
Rixantes potiùs, quàm corpora deſererentur.

INTERPRETATIO.

Et violentia ſubitanea, & horrenda egeſtas perſuaſit benè multa; etenim ponebant magnâ cum *vociferatione ſuos affines & cognatos ſuper alienos rogos ſtructos, & ſubjiciebant lampadas, plerunque certantes plurimo cum ſanguine* effuſo, *antequàm corpora relinquerentur.*

ANNOTATIONES.

1281. *Aliena rogorum exſtructa.*] Alienos rogos exſtructos. Sic alibi paſſim *ſtrata viarum, clauſa domorum &c.* Pro *ſtrata via, clauſa domus, &c.* Helleniſmus eſt.

1284. *Rixantes potiùs, &c.*] Sic præclarè Ovidius Lucretium imitatus & Thucydidem:

Antè ſacros vidi projecta cadavera poſtes,
Antè ipſas, quò mors foret invidioſior, aras.
Pars animam laqueo claudunt, mortiſque timorem
Morte fugant, ultróque vocant venientia fata.
Corpora miſſa neci nullis de more feruntur
Funeribus; neque enim capiebant funera portæ,
Aut inhumata premunt terras, aut dantur in altos
Indotata rogos, & jam reverentia nulla eſt.
Déque rogis pugnant, alieniſque ignibus ardent.
Qui lacriment deſunt, indefletaque vagantur
Natorumque, virûmque animæ, juvenúmque ſenumque.
Nec locus in tumulos, nec bor in ignes.

ANIMADVERSIO

ANIMADVERSIO
JOANNIS NARDII
DE FUNERIBUS
ATHENIENSIUM.

ADSUNT Athenienſes, [a] unde humanitas, doctrina, religio, fruges, jura, leges ortæ atque in omnes terras diſtributæ putantur,

Et [b] *recreaverunt vitam, legeſque rogârunt*,

Lucretio Auctore: quibus tamen nil antiquius, aut religioſius fuiſſe videtur, quàm juſta mortuis perſolvere, iis præſertim qui fortiter pro patriâ pugnando cecidiſſent. [c] Quapropter graviſſimè olim in tranſgreſſores animadverterunt, *decémque Imperatores ſuos, & quidem à pulcherrimâ Victoriâ venientes, capitali judicio exceptos necârunt, quòd militum corpora, licet, ſævitiâ maris interpellante, ſepulturæ mandare non potuiſſent, ſed in fluctus neceſſitate* adacti *projeciſſent.* [d] Cautior Chabrias Athenienſis maritimarum copiarum Dux, profligatis ad Naxon, inque fugam verſis Lacedæmoniis totus fuit in legendis ſuorum, qui ciciderant, cadaveribus, metuens populi ſuperſtitionem: cùm tamen, niſi cunctatus, facilè univerſam hoſtium claſſem deleviſſet. Et Nicias egregius Athenienſium Imperator juſſit univerſum exercitum ſubſiſtere, ut duos tantùm peremtos milites ſepulturæ mandaret. Majus eſt, quod refert [e] Iſocrates de Adraſto Argi Rege; hic enim ab expeditione adverſùs Thebanos infortunatus cùm eos, qui in Thebano bello mortui erant, recipere non poſſet, Athenienſes, Theſeúmque rogavit, ut communi infortunio opitularetur, nec deſpiceret eos, qui in bello deſiderati, Funere, & pompâ caruêre, nec veterem conſuetudinem; patriáſque violandas indicans. Verùm neque ſpe ſuâ fruſtrati fuêre. Suſcepto namque bello pro his, qui mortem oppetiêrant adverſùs Thebanos, impugnârunt illos, coëgerúntque, ut defunctos vitâ, juſto Funeri ſepulturæque redderent. Minùs me movet Cimonis pietas, qui ut Milciadem parentem humaret, ipſe vincula paterna induit. Hanc verò pietatem, non in eos tantùm erogabant, qui proprio ſanguine publicæ ſecuritati litaverant, verùm & in contribules, nul-

[a] Cic. orat. pro Flac.

[b] Lucr. lib. 6.

[c] Xenoph. l. p. Rerum Græc. Val. Max. lib. 9. c. 8.

[d] Diod. Sic. Bibl. l. xv.

[e] In Panegyr. & alibi.

liuſque precii homines, quorum propinquos cogere poterat Demarchus, vel cùm populo tandem ille paciſci de ſumtu Funeris, ita ut eâdem die efferretur, ſecùs verò graviter multabatur. [a] Celebrant Piſiſtratum hiſtoriæ, referente Euſtathio, quòd comites ſemper habuerit duos, treſve getulos pecuniarum, quas aliena in Funera impenderet. Suſtollitur necnon [b] Cimonis pietas in complures pauperes mortuos, qui unde efferrentur, quàm non reliquiſſent, ſuo ſumtu extulit [c] oſſáque Theſei inſuper magno ſtudio conquiſita, reportavit tandem Athenas. [d] Neque præterea ignorare fas eſt inſigne pietatis officium, quod jubebat Attica Lex, ſi quando inſepultum hominis ignoti cadaver fortè occurriſſet; terram [e] namque inijcere ſaltem debebat Viator in os defuncti, illúdque ter manu plenâ, pro ſepulturâ, cujus præſtandæ tunc non erat facultas. Deinde ita receptus hic [f] mos & veluti neceſſarius, ut requireretur etiam à properante: quod niſi feciſſet, videbatur eſſe [g] execrabilis. Non [h] glebam verò jaciebant in mortuos, ſed χοῦν hoc eſt, *terram ſolutam*: quod quidem officium dicebant [i] ἐπιβάλλειν χοῦν ſeu [k] κονιν πάλαιας veriti, forſan, gravem defuncto futuram, ſi ſolida, atque compacta. Hæc de pietate Athenienſium in defunctos. De Funebribus verò illorum ritibus, illuſtriora quædam tantûm ſeligam, veritus Lectoris tædium, atque ſuſpicionem in re obſcuriſſima. Quâpropter duces ſequar melioris notæ Auctores, ne vacillet fides, improbeturve noſtrum florilegium. Erit verò decumbentis exitus inſtitutæ orationis exordium. Ut enim ſupremum ſibi illuxiſſe diem intellexerat ægrotans, detracto ſibi [l] annulo, cariori præbebat; quod feciſſe Alexandrum memorant hiſtorici. Hinc poſtremis illis prolatis verbis, [m] *Vive, ac Vale*, animam exhalabat in complexu, & oſculo dilecti. [n] Os namque credebant januam eſſe animæ, quam fugientem appoſito ritebantur excipere hiatu. Sic Antigone apud Eurip. in Phæniſs.

O amantiſſime, quin & os tuum applicabo ori.

cujus forſan exemplo, & Anna apud Virgilium,

——— *& [o] extremus ſi quis ſuper halitus errat,*
Ore legam

Et [p] Livia apud Albinovanum

Soſpite te, ſaltem moriar Nero: tu mea condas
Lumina, & excipias hanc animam ore pio.

Quapropter ſenilem animam in [q] primis labris haberi, vel in primo ore, parœmia erat Romæ conſueta, nobiſque vernacula illa, non infrequens, *Animam dentibus detinere*, ne avolet, ſcilicet, à monogrammis, atque depontaneis. Hanc verò credulitatem Græcia in nos derivavit. Nam & Ariſtoteles [r] litterarum monumentis tradidit, vitæ protaſim inſpiratione, cataſtrophen expiratione circumſcribi. Verùm Liviæ noſtræ vota ſuggerunt nobis, & aliud in morientem officium, quod Græci καθαιρεῖν τοὺς ὀφθαλμούς, Latini *condere vel tegere oculos* dixêre. Is, enim, qui [ſ] affinitate, aut amore reliquos anteibat, palpebras deducebat incunctanter. [t] In ſupremum enim ſpectari oculos ab homine nefas exi-

[a] In com. Il. ad calcem.
[b] Æmil. Prob.
[c] Plutarch. in Vita.
[d] Demoſthenes adverſ. Macartat.
[e] Ælian. l. 5. Var. Hiſt. Phocildes. Moſcus. Sophocles Acton. Hor. Od. 28. l. 1. Quintil. Decl. 5.
[g] Sophocl. Scholiaſt. in Antig.
χοῦν Terram ſolutam.
[h] Euſtat. Sophocl. l. c.
[i] Ælian. l. c.
[k] Sophocles l. c.
[l] Diod. Sic. Val. Max. l. 7. in fin.
[m] Servius 5. Æn.
[n] Ariſtenætus l. 2. Epiſt. 7. & 9. Plato carmin. in Agathon.
[o] Virg. 4. Æneid.
[p] In Epicedio.
[q] Seneca in Ep. 30. Senec. Traged. in Herc. Fur.
[r] Lib. de Insp. & Resp.
καθαιρεῖν τοὺς ὀφθαλμούς
Condere oculos.
[ſ] Eurip. in Phœn.
[t] Plin. l. xj. c. 37.

ſtimabant. Quanti verò facerent, quod diximus, pietatis ſpecimen, videre eſt paſſim apud claros [a] Auctores. Dum hæc aguntur ſeduli adſtantes elatâ voce, propriòque nomine vitâ jam orbatum [b] compellabant, atque confeſtim magno ejulatu, & lachrimis defuncti ruebant in amplexus. Nam ut habet [c] Alcinoüs, qui, parentibus mortuis, nullo dolore tangitur, caret animi motu. Aderant ex condicto mulieres corporis curatrices, quæ calentis adhuc mortui os componebant. Quanquam Crito decedenti Socrati officium præſtiterit, excluſis à damnato mulieribus, ne lachrimis turbarent infractum animum Hinc membra reliqua [d] dirigebant, mox illum calidâ [e] lavabant: ſolet namque plerumque (ut ille dicebat) vitalis ſpiritus excluſus putari, & homines fallere, propterea mortui calidâ lavabantur. Ungebant tandem, ſi liber, atque ingenuus: ſervis namque interdicta erat unctura ex Solonis lege. Modum ille ſtatuit, & lachrimis, verùm publicis magis, quàm privatis. Quin ipſe [f] Solon amiſſo filio flebat. Et cùm dixiſſet quidam, nihil eum proficere flendo, propter hoc ipſum flere ſe dixit. Et verò

Quis [g] matrem, niſi mentis inops, in funere nati
Flere vetet:

Ubi præſertim ſuprà genua mœrentis lotum, unctúmque collocabant, quem illa medio gremio excipiens, fovénſque ſinu trementi frigida membra, ſplendidiſſimè tandem ſuis manibus [h] veſtiebat. [i] *Funera* hæc à Romanis jurè, ac meritò dicebatur, ad quam pleniſſimo jure Funus universum, jactura, dolórque pertinebant: licet non ignorem Lege XII. Tab. cautum eſſe olim, ne Cælo tacti ſuprà genua tollerentur, aut juſta [k] conſueta illi fierent Sacros rati, docente Graciâ, dignóſque Divinis honoribus, quâ de re ſuperiùs. Linea erat veſtis, quâ operiebatur defunctus, atque ſubtilis, deſupèr verò alba: [l] cujus in texturam deluſis [m] Procis, integros impendit annos plures caſta Penelope ſimulans reduci ſuo Ulyſſi parare funereum amiculum. In caſtris verò Græcorum ad Troiam nemo ſuccenſuit Hippodamiæ, & Diomedeæ, quam perditè Parroclus, dum vixit, amabat: hæ namque, ut habet Dictys [n] Cretenſis, Funus orârunt decore omni precioſæ veſtis. Nec dubito quin Athenienſibus, procedente tempore, laxatíſque moribus, ſumtuoſæ fuerint in uſu. Obſervo nanque oblatam Socrati extremo vitæ in agone [o] nitidam veſtem, & pallium ab Apollodoro; lotum verò Philoclem, Athenienſium Prætorem, ſplendidâque indutum chlamyde, impavidum victoris Lyſandri capitale ſubiiſſe judicium. Certum illud eſt redimiſſe mortuos coronâ ex oleaſtro [q] & vittis; ex Selino præterea ſeu Apio, quod Dares tradidit in lib. de Certaminibus, referente Suidâ, nonnunquam floribus intempeſtivis, pallida inter folia, ut puto, inſertis. Corona verò imponi mortuo conſuevit à maximè neceſſario, déque Pericle refert Plutarchus, quòd quamvis tenderet ille gravitatem tueri, & retinere animi celſitudinem fractus tamen laxavit dolori habenas tunc, cùm coronam ingereret filio Parolo

[a] Eurip. in Hecuba. In Phœniſ. Hom. Odyſſ. 10. Iliad. A Plato. in Socr.
[b] Servius 4. Æn. Propert. 4. Eleg. 6.
[c] De Doct. Plat. c. 12.
[d] Eurip. in Hippol. Medea. Pet. Vict. l. 4. Var. lect. c. 20.
[e] Eurip. in Hecuba. In Phœniſſ. Hom. Il. 9. Odyſſ. 24. Socrat. apud Plat. in Phæd. Plut. in vita Sol. Cic. 2. de Leg.
[f] Stobæus ſer. 276.
[g] Ovid. de Remed. Amor.
[h] Lucian. de Luctu. Herod. muſa 5.
[i] Plin. l. xj. c. 45. Servius in lib. 6.
[k] Artemid. l. 2. c. 8.
[l] Hom. Il. Σ Plu. 12. de Leg. Artemid. l. 2. c. 3. & lib. 4. c. 3. λευκῷ ἑανῷ Albam veſtem.
[m] Hom Odyſſ. B.
[n] Lib. 3.
[o] Ælia Var. Hiſt. cap. xvj. Diog. Laert. in Vita
[p] Plut. in Lyſan.
[q] Eurip. in Phœniſ. in Herc. Furent. Chion. in Epiſt. ad Plat. Artemid. l. 4. c. 49.
[r] Lucian. de Luctu.

extinɑto. Naulum [a] poſtremò defunɑti in os impoſuiſſe, quod Δανάκη patriâ voce dicebant, & καρκαδόντα licet conſueviſſe Atticos affirmet [b]Ariſtophanis Expoſitor, binos obolos in ora mortuorum ingerere. Curatus ſic defunɑtus pro arbitrio intùs collocabatur, indultu Legis à Solone latæ, quâ tamen cavebatur, ut antè lucem efferretur poſtridiè collocationis. Obſoleverat illa jam tempore Demetrii Phalerei, nec recentata forſan evicit, quominùs Romano more per ſeptem [c] integros dies domi cuſtodiretur, [d] acerráque vario thymiamate redolens illius ad pedes inſtitueretur. Quandoquidem [e] leniebatur lugentium dolor diuturnâ extinɑti præſentia, ſenſimque aſſueſcebat animus perditè amantium ſupremo diſceſſui. Hinc factum ut Græci ad Troiam, nonniſi exactâ decimâ-ſeptimâ die, rogo dederint Achilleum cadaver. Viliſſima credo ſervitia præſtitiſſe Pollinɑtores, quos Græci [f] καταχύτας & νεκροθάπτας nuncupabant, hos verò adeò abominabantur, ut domicilio urbis illos arcerent. [g] Demades certè Athenis, eum, qui neceſſatia funeribus ventitabat, damnavit, cùm probâſſet magnum lucrum optâſſe, quòd contingere illi ſine multorum morte non poterat. Funeſtæ interim domûs cernebantur indicia, [h] Cupreſſus, Vas [i] figlinum ventroſum extrà portam, aquâ luſtrali plenum, quod ἀρδάνιον Græcorum vulgo, Ariſtophani verò ὄστρακον: aqua verò ex alia domo erat allata. [k] Coma inſupèr defunɑti appenſa primo in limine portæ, ne quis imprudens pollueretur domum ingrediens. Veriſimile prorſùs eſt Græcas matronas depoſitis tunc delicatioribus veſtibus, [l] atratas luxiſſe, nonnunquam & albis [m] amictas, ſuper verò quadris, Græco more, mundo tamen muliebri univerſo deſpecto, cunctóque penitùs neglecto ornatu. Veſtis verò genus ἱμάτιον dicebatur, ex decreto Solonis. Sedebant illæ ſqualidæ, mœrentéſque coronabant thorum, cui aſſidebat [n] Capularis cuſtos, is, eàve nempe, quæ defunɑto proxima: cari inſuper circumſtabant [o] ſocii, & ancillæ non ocioſæ, quæ lugentibus [p] commodabant lachrimas, ſtantéſque deformabant [q] corpus pulchrum [r] manibus pectus frequentèr percutientes, de quo ritu mox uberiùs. Extorquebat ſævus intereà dolor à ſegniori ſexu præcocem capillorum divulſionem. [s] Hi nanque ex condicto, nonniſi ad Pyram, tumulumve deponebantur. Vetus quin etiam mos erat in luctu [t] ſupercilia nudari, ſinguláque præſtare, quæ tædium vitæ, animíſque angorem teſtarentur. Vix credam cibum, illúmque vilem guſtâſſe, neque inveriſimile eſt, atros tunc [u] calices menſis appoſitos, quòd Romæ erat conſuetum, & ex Polentinâ terrâ conficiebantur. Horum unus viſitur adhuc integer in noſtro Muſæo. Ut verò ſeptimus inſtabat dies, collocabatur à neceſſariis.

—— [x] *beatulus alto*
Compoſitus lecto, craſſiſque lutatus amomis

& quod non ſine myſterio.

In portam rigidos calces extendit.

Ita enim [y] componuntur mortui ad ſignificandum nunquam deinde ad

---

Margin notes:

a Suidas.
Δανάκη
Καρκαδόντα
Naulum.
b In Ranis.
c Servius in 5. Æneid.
d Feſtus.
e Odyſſ. 24.
f P. Vict. lib. 2. Var. Lect. c. 7. Lil. Gyrald.
Καταχύται
Νεκροθάπται
Pollinɑtores.
g Senec. lib. 6. de Benef.
h Aſclepiades.
Ἀρδάνιον γάστρ' ὄστρακον
Vas ventroſum.
i Pollux lib. 8. Suidas.
K Eurip. in Alceſt. in Suppl.
l Eurip. in Iphig. & Aulid.
Ιμάτιον
Veſtis funerea.
Moſchus in Epitaph. Bion. Artemid. l. 3. c. 3. Theoc. in Epitaph. Adon.
o Pl. xij. de Leg. Artemid. l. 2. c. 3.
Aſtrampſychus.
n Petr. Arbiter. in Ephæſ.
o Hom. Il. 28.
p P. Arbiter. l. c.
q Calab. l. 3.
r Hom. l. xj. 19.
s Sophoc. in Aiac.
t Artem. l. j. c. 27
Πρόθεσις
Collocatio.
u Martial. l. 14. Epigr. 157. Eur. in Troad.
x Perſ. Satyr. 3. Hom. Il. H.
y Schol. Hom. in Iliad.

domum reverſuros: ſat benè ille, ſed elegantiùs noſter. Nam ritu [a] Naturæ capite hominem gigni mos eſt, pedibus efferri. Et verò collocationes [b] idcircò fiebant, ut cerneretur mortuus, ecqua ei vis allata. Indulgebat tamen Lex Attica, ut mortuus collocaretur in [c] ædibus ad libitum. Funera frequentiſſimè nihilominùs ponebantur in [d] veſtibulo, pedibus ad januam verſis: qui mos, & noſtris hodiè familiaris. Utinam abſtinuiſſent à ridiculâ vanitate ambigendi [e] muſcas, officioſæ Thetidis ſeducti, forſan, exemplo. Meminit præterea [f] Socrates apud Platonem antiquæ legis Atticæ circà Inferias ſervatæ, ut non priùs efferretur cadaver, quam hoſtias jugulâſſent, in defuncti, ut reor, expiationem. Et quoniam de Legibus incidit ſermo, haud differam Hippiæ Tyranni ſanctionem producere, quâ jubebat, referente [g] Ariſtotele, ut Sacerdoti Minervæ, quæ eſt in arce, in ſingulos mortuos duos hordei ſextarios, totidem frumenti, itémque obolum penderent. His explebatur domeſticus luctus, primâque funeris pars, cui ſuccedebat incunctanter & altera. Antelucanis horis, ex [h] Solonis lege, ſeu Demetrii Phalerei, quod placuit [i] Tullio, præſertim, ſi morte immaturâ quis fuiſſet peremtus [k] (ΗΜΕΡΑΣ ΑΡΠΑΓΗΝ, *diei raptum*, ſcilicet, appellabant, tanquam non expirâſſet, ſed amoris deſiderio raptus eſſet; vel quaſi intolerandum eſſet) Solem hujuſmodi malum intueri, dicunt illos *diem rapuiſſe*, efferebatur Defunctus, longo ordine præcedentibus [l] facibus, quarum fulgore diſcutiebantur tenebræ: quamquàm [m] haſta in funere vi peremtorum præferebatur. Comitabantur raucisonæ [n] tubæ, præſertim ſi vir [o] militaris, déque Republicâ optimè meritus, & [p] publico ſumtu, quod erat in more ſepeliretur, hiſque convocabatur populus. Succedebant [q] τυμβαύλοι, hoc eſt, ſiticines inflantes funebres tibias, quas [r] γιγγείας Græci mutuatâ voce à Phœnicibus [s] dixêre, lamentabilem ſonum, Lydio [t] modo exprimentes, incitamentum profectò mercede conductarum mulierum ad mortuum deflendum, quæ [u] στασιςαὶ θρήνων Græcis, puta [x] ſimulatrices planctus, & Principes, non doloris; Romanis, [y] Præficæ. Harum Coryphæa [z] Ἰηλεμίστρια à cantionis genere, quod Τάλεμον vel Ἰάλεμον [aa] Græci dixêre, Latini [bb] *Leſſum*, *Lauſum*, atque [cc] *Mortualia*, [dd] Næniâ interim ambigente, [ee] Ciceronis indicio, vel iis nolentibus, qui Græcos in Gracculos deformant. Jungebantur mercennariis [ff] conſanguineæ defuncti virgines, atque matronæ, [gg] paſſis crinibus, [hh] pulvere, ac cinere conſperſis, [ii] nudato vultu, & [kk] pectore [ll] tundentes ubera [mm] laniantes faciem, [nn] ululantes ſingulæ magis, quàm ejulantes. Sed præſtat funebris ritus, adhuc in Græciâ ſuperſtitis, auritum, oculatúmque inducere [oo] teſtem. *Durat etiam in hunc diem mortuos deflendi*

[a] Plin. l. 7. c. 8.
[b] Iul. Pollux. l. 8. c.
[c] Demoſt. in Macartatum.
[d] Heſychius i
[e] Iliad. 8.
[f] In Minoe.
[g] Oeconom.
[h] Demoſt. in Orat.
[i] 2. de Leg.
[k] Euſtath. Odyſ. E.
[l] Plut. an ſeni. R. P. Meleager.
[m] I. Pollux. l. 8. c. 7.
[n] Hyginus c. 174. Scholiaſt. Theocr.
[o] Tertul. de Coron. Militum.

τυμβαύλοι Siticines.
γίγγειαι Tibiæ funereæ.
στασιςαὶ θρήνων Luctus ſimulatrices.
Ἰηλεμίστρια Ploratrix.
Τάλεμον. Ἰάλεμον. Ploratrix. Lauſus.

[p] Thucyd. l. 2. Diog. Laert. l. 9. in Democr.
[q] Gal. lib. 9. de Sympt. cau.
[r] Hæſichius.
[s] Athæne. 4. Dipnoſoph. Euſtach. in Hom. Il. Σ
[t] Ariſtoxen. in 1. Muſicæ. ex Plutar.
[u] Lucian. de Luctu. Plato in Minoe
[x] Servius 9. Æneid.

[y] Feſtus. Lucilius Satyr. 22. Plaut. in Frivolaria. In Truculento. Nævius in freto. [z] Hæſichius. Suidas. [aa] Apollon. L. Suidas in T. [bb] Plaut. In Truculento. [cc] Agel. l. 18. c. 7. Cato. Plaut. in Aſin. [dd] Torneb. in Animadv. Vide Iul. Polluc. [ee] 2. De Legib. [ff] Lyſius in defenſione. Terent. in And. [gg] Lucianus Lycophron. Petronius in Epheſina. [hh] Hom. Il. 18. Ω Eurip. in Electra. [ii] Plorar. in Prob. Euſthat. [kk] Lucianus. [ll] Athem. l. 1. c. 43. Servius. [mm] Plut. in Solone. [nn] Lucian. de Luctu. [oo] P. Bellonius l. 2. de Medicato funere c. 14.

apud Chriſtianos conſuetudo, ab antiquâ illâ lugubri Ethnicorum ejulatione originem ducens. Erat autem hæc olim Ethnicorum mos, ut defunctos, multos dies deflerent: quem morem à majoribus ſuis acceptum Græcia retinet. Ubique etenim quâdam conſuetudine promiſcuâ, cùm quiſpiam è familiâ, ſive maritus, ſive affinis, quem illi debeant de more lugere, moritur, detecto capite, & facie, in publicum prodeuntes mulieres, urbem circumluſtrant capillis paſſis, ſinúque denudato, ingentes ejulatus & ululatus emittentes. Comas quoque, & genas lacerantes, & extenſis manibus, cùm dextrâ, tùm ſiniſtrâ ſuprà mammas percutiunt. Dextrâ autem manu partem ſiniſtram, ſiniſtrâ verò dextram unguibus dilaniant. Comam quoque eodem modo, ita ut dextra manus ſiniſtrum latus, ſiniſtra dextrum trahendo dilaceret. Et nunc genas per vices ſcarificando, nunc pectus percutiendo, nunc crines trahendo, luctum peragunt; Qui quidem lugendi mos mulieribus tantùm, cujuſcunque generis ſint, conceſſus eſt: nam viri funus non lugent. Quam rem ego non auditione, aut aliorum hiſtoriâ percepi, ſed ſæpiùs nuper in multis Græciæ locis ſum intuitus. Primùm quidem Corcire: ſiquidem Martio menſe 1547. cùm per horam mane antè lucem jam per multos dies ſtrepitum, atque multorum ejulatus audiſſem, quos initio canum incluſorum latratus eſſe credebam, tandémque, quò id cognoſcerem, ſurrexiſſem, mulierúmque ejulantium conventum vidiſſem, magnâ certè ſum admiratione captus. Ut autem hæc ejulatio meliùs peragatur, conventum plancturis indicere ſolent, locúmque idoneum quærunt, ubi defuncti mortem bis quotidie lugeant. Quæ verò ex his mulieribus vocis bonitate reliquas ſuperat, & quæ altiùs cantat, ſola cantum incipit, vocéque ab aliis diſſonâ, defuncti laudes cognatis & affinibus recenſet. Quòd ſi mulier ex parentibus deſit, quæ iſta præſtet, aliam mercede conducunt. Nam multæ in urbibus Græciæ mulieres reperiuntur, quæ nullâ aliâ ex re quæſtum facere ſolent, quàm ut mortuos defleant. Ita enim ad recenſendas defunctorum laudes factæ ſunt, ut vel nolentes ad ejulatum provocent; mulierum autem illa, quæ meliùs eas recenſere nôrit, majori præmio conducitur. Reliquæ autem mulieres adſtantes attentè, quicquid canitur, audientes, ſimùl aſpirata miſcentes, eâdem cum illâ voce funebrem canunt cantionem. Ea autem, quæ plures unguium ſcarificatus in faciem infixerit, & genas acriùs dilaniârit, præmium majus referre ſolet. Magnam verò laudem virgines ex hâc faciei dilaceratione conſequuntur. Quamvis autem, ubi aliquis apud eos vitâ functus eſt, vicinæ mulieres turmatim accedant, & ita, ut ſuprà dixi, detectæ funus humandum cantantes comitentur; non tamen ita ſeſe verberant, unguibúſque genas lacerant, ſed illas formam, ac pulchritudinem in funere oſtentare juvat. Næniarum veſtigia ſuperſunt adhuc in magnâ Græciâ, minimè obliterata mortuos deflendi ad rythmum conſuetudine. Harum unam Calabris ruſticis adhuc familiarem recenſet Eruditiſſimus, atque elegantiſſimus A. a Santorellus in ſuâ *Poſtpraxi*, ſeu de *Curando Defuncto*. Et Lilius Gyraldus ſuperioris ſeculi decus, teſtatur muliebrem illum ejulandi morem, & comas, genáſque lacerandi, ſuâ ætate perſeveraſſe in Sabinis & toto ferè Latio, & ſuprà Latium. Succulentam obſerva Næniam noſtrum apud b Lucretium.

a De Curand. Defunct.

b Lib. 3.

At jam non domus accipiet te læta, neque uxor
Optima: nec dulces occurrent oſcula nati
Præripere, & tacitâ pectus dulcedine tangent.
Non poteris factis florentibus eſſe, tuiſque
Præſidium, miſero miſerè (aiunt) omnia ademit
Una dies infeſta tibi tot præmia vitæ.

Ad rem vetuit [a] quidem Solon diram illam genarum lanienam, nec non ςερνοτυπίας [b] Balthæ Cretenſe monitore, ut eſt apud Plutarchum, haud verò ſuſtulit, quod neque obtinuêre Veneti, referente eodem Bellonio [c], à Græcis, quibus dominantur. Namque ut hoc obiter dicam: credula Antiquitas ſibi perſuaſerat, umbras ſanguine, & lacte ſatiari; unde, inquit Servius, fœminæ, quæ mortuos proſequuntur, uberatundunt, ut lac exprimant, cuncti autem ſe lacerant, ut ſanguinem effundant. Cùm verò maxima omniſque ordinis conflueret fœminarum frequentia ad funeſtam domum; cautum lege eſt, ne qua mulier ad Funus accederet, niſi [d] conſanguinea, atque ſexagenaria. Sublata namque erat celebritas virorum, ac mulierum, quò lamentatio minueretur. Habet enim luctus concurſum hominum: quocircà [e] Pittacus omninò accedere quemquam verat in Funus aliorum: quæ ſanctio [f] Ariſtotelis ætate in uſu erat: *In Funere quoque cognatos potiſſimùm prodire oportere arbitrantur.* Nondum liquet, an præter cognatos, & neceſſarios, qui primi in ordine atrati, [g] capitéque velato, mulierum cœtum anteibant, amici quoque, & totus adeſſet familiæ ejus, qui unquam fuerat, populus, præter Ludios, Mimos, Archimimos, Saltatores, Servos præterea manumiſſos ex teſtamento, Libertos, latores lectorum, munerum, coronarum, trophæorum, cerearum imaginum, Lictores inſuper, Senatûs miniſtros, quod [h] Romani erat moris. Illud tamen certum, Athenienſem Magiſtratum honeſtâſſe nonnunquam præſtantium Civium Funera, necnon intempeſtivè officioſum perſolviſſe quandoque juſtitium. Et Solon apud I. Tzetzem, ut audivit, quòd

Civitas verò deducebat univerſa Funus juvenis,

captus amici Thaletis artibus, elatum filium confeſtim credidit. Non dubito tamen humeros ſubjeciſſe feretro amicos, atque neceſſarios, quod tamen erat duorum generum apud fortunatos homines, Lectus, & Lectica: & notat [i] Plutarchus, quòd Timoleontis lectum delecti à populo juvenes portaverunt: Lectica verò, aut [k] Hexaphoros, aut Octophoros nuncupabatur, à numero bajulorum. Procedebat funebris pompa per compita Civitatis, donec in Foro conſiſteret, ubi præſentis defuncti laudes celebrabantur: qui mos, ut teſtatum fecit [l] Anaximenes Orator, à Solone fuit olim inſtitutus, temporiſque decurſu, forſan, obliteratus, revixit tandem integer eo præſertim tempore, quo [m] Barbaros Græciam invadentes, profligârunt ad Thermopylas. Ad umbilicum jam deductâ laudatione commovebatur Funus, pergebátque ad locum ſepulturæ, quæ tamen, neque unius modi,

[a] Cic. 2. de Leg. Plut. in Solone.
Στερνοτυπία Pectoris percuſſio.
[b] In vit. Sol.
[c] Loc. cit.
[d] Solon refer. Demoſt. in Or.
[e] Cic. 2. de leg.
[f] Ariſt. 9. eth. c. 11.
[g] Euſtat.
Νεκροφόροι Sandapilarii.
[h] Dyoniſ. Halicarn. Tacitus.
Λέχος Lectus.
Κλίνη Lectica.
[i] Plut. in Vita.
[k] Hom. 18. Il. Odyſ. 24.
[l] Apud Plut. in Vita Solonis.
[m] Plato in Mine.
Servius 5. Æn

neque unius loci ſemper fuit, ſed varia pro hominum inſtituto, atque religione. [a] Principiò ſuos referebant mortuos proprias ad ædes, ibique illos tumulabant: hos Lares dicebant, & domus Tutelaria Numina. Temporis verò proceſſu, vetantibus legibus, nefas fuit intrà Urbem hominem ſepelire, quâ de re exactiùs poſthâc. Duo verò extitiſſe Sepulturæ genera apud Athenienſes, nemo eſt qui ambigat. At mihi quidem antiquiſſimum Sepulturæ genus id fuiſſe videtur, inquit Tullius, quo apud Xenophontem Cyrus utitur. Redditur enim terræ corpus, & ita locatum, ac ſitum, quaſi operimento matris obducitur. [b] Nam & Athenis jam ille mos à Cecrope, ut aiunt, permanſit, corpus terrâ humandi, quam cum proximi fecerant, obductáque terra erat, frugibus obſerebatur, ut ſinus, & gremium, quaſi matris, mortuis tribueretur; Solum autem frugibus expiatum, ut vivis redderetur. Humationis tamen jura non immeritò turbat Combuſtio, ſuáque exordia ad [c] Herculis referet ætatem: qui Archeum Lycymni filium orbo parenti cinefactum reſtituit, ut declinaret perjurium. Obſervo tamen ad Socratis uſque tempora utrumque Sepulturæ modum fuiſſe in uſu, quod ex morientis verbis in [d] Phædone appoſitè aſſequeris. Licet verò religione ſe teneri reſponderint Athenienſes S. [e] Sulpicio, ne Marcelli cadaver intrà urbem ſepelirent; movent me tamen melioris notæ [f] Auctores morem fuiſſe Græcis, vel in Civitatis meditullio, ipſóque Foro, Claros viros ſepelire: Theſeum nobis obtrudit [g] Plutarchus, cujus oſſa à Cimone in ſuâ triremi deportata, ovantes Athenienſes eximiâ celebritate, & ſacrificiis, ſicut reducem ipſum ad urbem exceperunt, ac mediâ conditus eſt urbe propè gymnaſium, quod nunc eſt: quamquam non diffiteor, frequentiſſimam fuiſſe Sepulturam in Ceramico. [h] Duo verò Athenis numerabantur Ceramici, unus in civitate, alter extrà civitatem, vbi ſepeliebant eos, qui in bello cecidiſſent, inibíque funebres orationes habebantur, in altero etenim ſcorta proſtabant: mirum ne ſuperior, & buſtuarias aluerit mœchas

Spurcas; & monumenta lupas.

Illud tamen animadvertas velim ex * Pauſaniâ, non omnes in Ceramico tumulatos, ſed plurimam Illuſtrium virorum partem juxtà publicas vias ſepulchra habuiſſe: primúmque ei, quæ ex Pyreæo ducit ad Urbem adjuncta fuiſſe, Menandri, Diopithis filii, & Euripidis: in Curiis prætereà ipſis extrà urbem, & in viis paſſim Deorum templa, Heroüm, & hominum fuiſſe ſepulchra, inter quæ primum obtinet jure locum Thraſybuli Lyci filii, Periclis inſuper, Chabriæ, Phormionis, Cononis deinde, & Timothei. Atqui tumulus Ariſtidis [x] extat in Portu Phaleri, quem ei, cùm ne ſumtum quidem Funeris reliquiſſet, publicè ferunt factum. Erat etiam ſuum omnibus, qui aut navalibus, aut terreſtribus præliis pro patriâ mortem oppetiêrant, monumentum, illis exceptis, qui ad Marathonem ceciderunt, periêre ubi locorum Perſarum circiter ſex millia trecenta ex [l] Herodoto, Athenienſium verò centum nonaginta duo. His verò, eodem, quo occubuerant, loco

Sepulchra

[a] Plat. l. c.
[b] Cic. 2. de Leg.
[c] Andron. Hiſt. Euſtath. Il. A.
[d] Plato in Phæd.
[f] C. Serv. Sulp. in Epiſt. ad Cic.
[g] Paul. in Attic. Diog. Laert. in vita Xenoph. l. 7. Thucyd. l. 5. Arnob. l. 6. adv. G. in Vita.
Ἐπιτάφιος λόγος Funebris Oratio.
[h] Suidas in K. Demoſthenes. Philoſt. l. 1. de Vita Sophiſt. Clem. Alex. Stromath. V. Schol. Ariſtoph in Equit.
[i] Martial. lib. 1. Epigram.
* in Atticis,
[l] Plut. in Vita.
[m] Lib. 6.

Sepulchra ad virtutis memoriam erecta, alios omnes in viâ, quæ ad Academiam ducit, tradunt fuiſſe ſepultos. In magnis verò cladibus, ne quid de pietate, ſuetâve gratitudine minueret Athenienſis R. P. ſic proſpiciebat gregariis militibus: promiſcuò ſaltem collectorum oſſium Funere, facto triduò antè exequiarum diem [a] tabernaculo, mortuorum oſſa proponebantur, & ſuorum quiſque reliquias, ſi quid libuiſſet, imponebat. Cùm efferebatur, ſingularum tribuum ſingulas arcas, ſuæ cujuſque tribus oſſa continentes, vehiculo deportabant. Unus præterea totus inanis, conſtratus ſimul deferebatur, eorum, quorum oſſa non extarent, vel inter cæſorum corpora reperti non fuiſſent. Educebant verò Funus voluntarii quique promiſcuò, vel cives, vel hoſpites, cùm intereà fœminæ aliquæ, defunctis neceſſitudine conjunctæ lachrimantes deflerent. Oſſa Sepulchro publico compoſita inferebantur, quod Athenis juxtà Calliſti monumentum fuerat in ſuburbanis. Hæc de publico Sepulchro. Haud tamen inveriſſimile eſt domeſticis in fundis, extremíſque proprii agri in finibus poſita fuiſſe privatorum hypogæa. Propria inſuper Sepulchra fuiſſe [b] familiis quibuſque controvertere minimè fas eſt. Quapropter Marcellinus cognationem Thucydidis cum Cimone probat hoc argumento, [c] probróque dabatur privari majorum Sepulchro. Nam [d] Athenis ſceleſtorum corporum projectio, mortuorumque effoſſio, ne jugulatorum quidem filiorum filiis aſpicere fas erat. Extat Decretum Athenienſium apud [e] Plutarchum in perduellionis reos, Archeptolemum, & Antiphontem: præter verò injuſtas illis infamiæ notas, acceſſit, & quod ſequitur. *Nec liceat Archeptolemum, & Antiphontem Athenis humare, neque in finibus, qui juris ſint Athenienſis.* Par futura erat Hyperidis [f] Oratoris ſors, ni Alphenus ejus conſobrinus permiſſum ſibi corpus à Philopite Medico, cremâſſet, & oſſa Athenas deportâſſet ad neceſſarios, contrà Athenienſium, & Macedonum decreta: non modò enim pulſum in exilium fuiſſe, verùm etiam, ne in ſuo ſepeliretur interdictum. Præſtitêre necnon ſimile officium Themiſtoclis [g] amici, verùm clam fuêre illius oſſa ſepulta, quùm legibus non concederetur, quòd proditionis eſſet damnatus: juſſúmque inimicis [h] Phocionis eſt, ut illius corpus extrà fines proijceretur, ac ne quis Athenienſis Regum Funeri incenderet. [i] Hinc factum ut, conſpirante in illius odium multitudine, nemo liber auſus ſit Phocionem ſepelire, itaque à ſervis ſepultus eſt. Enotme ptoiſ[illegible] fuiſſe, quod contigit quandoque apud trecentos delectos ex primoribus judices; [k] Myrone poſtulante Phylenſi damnati, & in exilium qui ſupererant, acti ſunt, defunctorum cadavera effoſſa, trans fines projecêre. Tyrannis ſiquidem Athenienſes Cives adeò fuêre odio, ut quando illorum obtinerent bona, ne dum ædes demolirentur, diruerentque, ſed & ſepulchra effoderent, referente [l] Iſocrate [m]. Inimico homini illûc accedere, ne quidem licebat, [n] neque cuivis, niſi dum iret ad exequias. Singulare tibi occurret, quod de Theſei ſepulchro narrat [o] Plutarchus; eſt enim id perfugium inviolabile ſervis, & omnibus demiſſioribus, timentibúſque

a Thucydides.
b Demoſt. in Macartatum.
c Diaxanthus.
d Plut. de Ser. Num. Vindicta.
e In Vit. Or. x.
f Plut. lib. cit.
g Æmil. Prob. in Vita.
h Plut. in vita.
i Æmil. Prob.
k Plut. in Solon.
l Iſoc. de Iugo.
m Soph. in Aiace Iiſæus.
n Plutar. in Sol.
o Plut. in Vita.

potentiores, quòd tutelaris Theſeus, atque auxiliaris fuiſſet, & benignè accepiſſet abjectorum preces. Horum tamen violavit jura Philippus [a] Macedo, tanquam expeditionem, non in viventes Athenienſes, verùm in vitâ functos, illorúmque Sepulchra ſuſcepiſſet. Promptior tumulandi [b] mos erat aggeſtâ humo, ſumtuoſior in arcâ præcipuè ſi marmoreâ, quorum una apud nos extat: omnium ſumtuoſiſſimus in Cameratâ ædiculâ, cujus in medio locabatur & arca. [c] Noſtræ verò titulus eſt.

a Livius.

b Cic. 2. de Leg.

c Petr. Arbier. in Eph.

ΑΧΙΛΛΕΥΣ ΕΠΑΦΡΑ ΤΗ
ΙΔΙΑ ΓΥΝΑΙΚΙ ΓΕΜΙΝΙΑ
ΜΥΡΤΑΛΗ ΜΝΗΜΗΣ
ΤΕΛΕΥΤΑΙΑΣ ΧΑΡΙΝ
ΤΗΝ ΣΟΡΟΝ ΕΦ Ω ΜΗΔΕ
ΝΑ ΜΗΤΕ ΠΩΛΗΣΑΙ
ΜΗΤΕ ΘΕΙΝΑΙ ΕΞΟΥΣΙΑΝ
ΕΧΕΙΝ ΠΛΗΝ ΕΙ ΜΗ ΤΙ
ΑΥΤΟΣ Ο ΑΧΙΛΛΕΥΣ
ΠΑΘΟΙΗ ΑΝΘΡΩΠΙ
ΝΟΝ ΕΙ ΔΕ ΤΙΣ
ΕΚΒΑΛΗ ΤΗΝ ΜΥΡ
ΤΑΛΗΝ ΔΩΣΕΙ
ΤΩ ΦΙΣΚΩ
.ƆC. Β Φ

ACHILLES. EPAPHRA.
PROPRIÆ. CONJUGI. GEMINIÆ.
MYRTALÆ. MEMORIÆ.
SUPREMÆ. GRATIA.
MONUMENTUM. IN. QUO. NEMO.
NEQUE. VENDENDI.
NEQUE. MORTUUM. COLLOCANDI. POTESTATEM.
HABEAT. NISI. QUID.
IPSE. ACHILLES.
PATIATUR. HUMANUM.
SI. QUIS. VERO.
EJECERIT. MYR.
TALEM. DABIT.
FISCO.
.ƆC. CIƆ CIƆ IƆ.

Mos[a] verò Athenienſibus erat mortuos condere obverſos ad Occidentem, cùm ſpectantes Orientem Megarenſes ſuos conderent, quicquid per memoriæ lapſum dicat Diogenes Laertius: ni tamen Megarenſem [b] Hiream admiſeris reclamantem. Megarenſes quoque cadavera in occaſum verſa collocâſſe. Neque te ignorare par eſt, ſingulos [c] loculos habuiſſe Athenienſes, ſecùs quàm Megarenſes: hi nanque terni aut quaterni unico in loculo condebantur. Non ſum neſcius, huic conſuetudini derogatum quandoque fuiſſe. [d] Ferunt enim, quód Syrianus Procli Præceptor, vivens ab ipſo petiêrat, ut ſecum ſepeliretur, ideóque duplices monumenti loculos faciendos curaverat. Cùm verò poſt illius òbitum vir Sanctiſſimus aliquando ambigeret; nunquid præter decori rationem hoc futurum eſſet, ſolutum corpore in ſomnis ſibi hâc ſolùm de cauſâ minitantem ſenſit. Condebantur [e] nonnunquam ſimul & arma, cujus rei illuſtre teſtimonium præber nobis Plutarchus in vitâ Theſei inquiens; Reperti ſunt magni corporis loculi, adjunctâque cuſpide haſtæ æneâ cum enſe. Cimon verò ſepultus fuit antè Urbem tranſviam, quæ vocatur Diacæle, & è regione ſepultæ ſunt equæ illæ, quæ tres Olympiacas victorias reportârunt. At Combuſtio operoſiorem expetebat apparatum. Abſtinebo volens à diſpendioſo Funere, quod univerſus penè Orbis Hepheſtioni, Alexandri amico, paravit. ita ut nullam poſteris æmulandi facultatem reliquerit. Sat mihi in præſenti eſt Lectorem admonere, quód ingens componebatur [f] odoratorum, pinguiúmque lignorum ſtrues, quæ πυρὰ νεκρῶν Atticis, *Rogus* Romanis dicebatur. [g] Quadrata erat Pyra, & æquilatera; centum verò pedibus longam quoquoverſus dimenſi ſunt [h] Achilleam Myrmidones ad Troiam. Par eſt credere, ſublimem erectam Magnatibus, humilem plebeiis, nullóque ornatu decoram. Nam in tantùm excreverat ſumptus in funere, ut modum imponere neceſſe fuerit, legéque cavere Athenis, ne lævigatis lignis in Pyrâ quis uteretur. Quo è fonte, ut cuncta ferè, vel [i] Tullii ipſius teſtimonio, in ſua derivarunt Decemviri, necnon & illud, Rogum aſciâ ne polito, ne quid dicam de Anulis, longis coronis, Tybicinum numero, reliquiſque Funebribus ſublatis ab eodem Legiſlatore: quorum tamen veſtigia vix obſervantur in fragmentis duodecim tabularum, temporum forſan injuriâ, vel hominum dolendâ incuriâ. Ut igitur ventum erat ad Uſtrinæ locum, conſiſtebat funebris pompa, factique propiùs cari, operiebant defunctum [k] comis quas ſibi in doloris ſignum evellebant, [l] aut [m] tondebant: prætereà [n] oleaginis ramuſculis, quanquam [o] nefas erat Athenis oleas convertere ad profanos uſus. Non controverſor, habitas & nonnunquam fuiſſe ibi locorum funebres orationes, præſertim in militum ſepulturâ, quod me monet Thucydides. [p] At neque dubito veris tunc lachrimis, poſtremiſque amplexibus vitâ functum proſequi, & alloqui conſueviſſe, ut ſi [q] quis ſenſus poſt mortem ſuperſtes, vividi ſaltem amoris delineretur officiis. Supremâ tandem collocabatur in Pyra defunctus à [r] Cognatis fetali cum lectulo, & ornamentis, nondum tamen liquet, num

[a] Plut in Solone. Euſtach. Il. T. Ælian. l. 7. c. 19. & l. 2. c. 14.

[b] In Solone.

[c] Hirias apud Plaut. in Solon.

[d] Enarrator in illius Vita ex verſ. L. Hoſtenii.

[e] Herod. l. 16.

[f] Ælian. de Var.

Πυρὰ Νεκρῶν Rogus.

[g] Herodianus.

[h] Hom. lib. 18.

[i] Cic. 2. de Leg.

[k] 2. Sophoc. in Aiace, & Oreſte. M. Tyrius Orat. 8. D. Alicam. lib. 11.

[l] Petr. in Eph. Hom. Il. 18. Calab. l. 13. Apol. Argona. A

[m] Hom. loc. cit. Calab. l. cit. Hom. Odyſſ. Δ Plutarc. in Rom. Eurip. in Suppl.

[n] Artem. Oniroc.

[o] Demoſth. ex Ant. Caro.

[p] In Hiſtoria.

[q] Iſocrates in Æginetico. Ariſtid. in Platon. Quint. Declam. 332. Ovid. 1. de Ponto.

Δωρα ἐντάφια. Mortualia.

[r] Pind. Od. 3. Pyth.

clauſos jacenti reſerarent oculos, quod [a] Romani conſuevêre, an reſignantem oculos Mercurium expectarent. Hinc adipe operiebatur animalium, quæ mactata, mox Rogo imponebantur cremanda, ſimul & nonnunquam cum [b] jugulatis hoſtibus, ſervis equis, canibus, avibus, non abſque pretioſis veſtibus. melle, vino, auro, ſuccino, unguentis; inimicorum [c] armis, & propriis, necnon amicorum poſtremis, copioſiſque muneribus: ita ut Soloni [d] neceſſe fuerit inanem compeſcere luxum, & lege interdicere, ne plus quàm unicus bos immolaretur, iſque forſan, ſimulatus, neve plures quam tres veſtes Rogo injicerentur. Ridiculam verò ſuperſtitionem ditem cremandi ſupellectilem hinc defluxiſſe exiſtimo. Nam [e] cùm Periander apud Theſprotos, qui ſunt ad flumen Acherontem, nuntios miſiſſet, Meliſſa (uxor) apparens negavit ſe indicaturam, aut dicturam, ubinam depoſitum eſſet collocatum, quoniam ipſa algeret, quia nuda erat. Nihil enim ſibi prodeſſe veſtes, cum quibus ſepulta fuiſſet, utpotè non crematas. Itaque Corinthias mulieres omnes ad Junonis Templum convenientes exuit, atque eas veſtes ad foveam comportatas, Meliſſam precando, crematvit. Suadent xij. Tab. [f] ſanctiones, ut credam, eundem Legiſlatorem caviſſe, ne aurum cremaretur; nulli futurum emolumento mortuis, maximo verò detrimento viventibus, interdictâ ob illius penuriam commutatione. Sed [g] quid hæc loquor? Quot enim ſunt, qui equos, ac concubinas, rurſùm alii, qui pincernas etiam in Funere mactârunt, qui veſtem, reliquúmque mundum pariter in Rogum injectum cremârunt, aut unâ cum cadavere ſepeliêrunt? Perindè quaſi illîc ſit uſurus, & apud Iuferos fruiturus? Supererat poſtremò Pyræ incenſio, quàm neceſſarius, admotâ face, [h] averſóque vultu moliebatur, ne officium volens præſtare videretur. Serpebat actutùm ignis, præque copioſo, congruóque fomento, flammam excitabat ingentem. [i] Rogabant interim ventos, votiſque illorum adventum ſollicitabant, quò citiùs abſumeretur cum lignis cadaver, [k] licèt Herculis pyra ſubitò circumdantibus fulminibus exuſta ſit, Diodoro auctore. Tempus jam aderat, quùm luctificum clangente tubâ, decurſores monebat, ut Rogum ter circuirent, & diviſâ nonnunquam acie concurſarent ad ſimulacrum pugnæ. Non ignoro tamen varium fuiſſe apud Antiquos decurſionis tempus: in Funere namque Patrocli apud [l] Homerum præceſſit illa, [m] comitabatur verò Achillei cadaveris combuſtionem, ſubſequebatur, & nonnunquam, vel ipſam tumulationem: quod videre eſt apud Apollonium in [n] Argonauticis. Hâc inquam putabant defunctum luſtrari; & ſi credam ego ad hoc inſtitutam decurſionem, ut nænias lugentium compeſceret, aut interpolaret (quod habes à * P. Statio) & reliquos Funeris ſpectatores in officio contineret, ne præ tædio concederent. Longa namque ſub diò erat mora, licet copioſa, pinguiáque fomenta igni appoſuiſſent. Quapropter Achilles, vel amici cariſſimi in Funere, quod reliquum erat cremationis, commiſit Funeratoribus, qui excubantes, Pyræ ligna accumularent. Et verò in [o] triduum uſque

[a] Plin. l. 11. c. 37.
[b] Pind. Od. 2. Olym. Eurip. in Troad. Hom. Il. 23. Odyſ. O. Calab. l. 3.
[c] Luc. de Luctu.
[d] Plutar. in Vita. Cic. 2. de Leg.
[e] Erod. l. 5.
[f] Cic. l. cit.
[g] Luci. de Luctu
[h] Vir. 6. Æn. Terent. in Comœd. Diod. Sic. l. 5. c. 2. Plut. in Phocione.
[i] Hom. Il. Ψ
[k] Lib. 5. c. 2.
[illegible]
Decurſio.
[l] Il. 23.
[m] Odyſſ.
[n] Lib. 1.
* Theb. lib. 6.
[o] Virg. Æneid l. 2.

dilatam nonnunquam obſervo cinerum, atque oſſium collectionem: quanquam non ſum neſcius eâdem decedente [a] die, frequentiſſimè peractam. Regum igitur poſt deflagrationem [b] annoſo vino, nigróque reſ. pergebant, quò tutior ad eum eſſet acceſſus, quandoquidem diſcincti, nudiſque pedibus & lotis manibus, qui [c] ſanguine, vel neceſſitudine juncti [d] noctu ſupremum oſſilegii præſtabant officium. Nacti verò ſemiuſtulata oſſa, adhuc velata canâ favillâ, irrigabant [e] vino, lacte, & lachrimis, inque linteis [f] ventilabant, ſinúque fovebant, donec exſiccata conderent in [g] vas, unà cum cineribus, odoribus, & vaſculis lachrimarum. Neque ſupprimam nactus occaſionem, horum duo vitrea reperta nuper fuiſſe humili in loculo inter parietinas, atque ruinas antiquiſſimæ Feſularum Urbis, unà cum fictili lucernâ: quæ ſingula noſtri modo facta juris per icones communicamus curioſis. Non unius verò erat formæ, neque materiæ cinerarium illud vas, quandoquidem Heroibus aureum [h] decernebatur, atque [i] argenteum; æreum marmoreumq; divitibus; fictile, aut ligneum tenuioris fortunæ hominibus: quod clauſ m tegebant tandem purpureis mollibus peplis, aut linteo [n] ſubtili, terræque mandabant. Raritas Asbeſti lini fecit hæc tædia. Conſuevêre namque feliciores incremabili telâ Funus involvere, ignique committere, excluſa penitùs nobili ingenio adulterinâ favillâ. Prætereo volens auream Demetrii [o] Urnam regali purpurâ & diademate exornatam, quæ decurrente Corinthum claſſe ex puppi Prætoriæ Navis conſpicua coronis onerabatur, quùm ad littus ligna appellerent. Habuit enim, ut inquit Plutarchus, Funus Demetrii tragicam, theatralémque ſpeciem, & celeberrimus illius ætatis tybicen Xenophantus aſſidens, ſacratiſſimum carmen accinuit, cui concinente remigio, clangor cum modulatione quâdam velut in planctu reſpondit, carminum ad tibias ambitibus. Neque indictum abibit pientiſſimum [p] Evagoræ Funus a Nicocle filio præſtitum, celebre, ne dum multitudine inferiarum, atque valore, verùm & Choris, muſicâ, gymniciſque conflictibus, cum equorum, ac triremium ludis. Contigit prætereà [q] fortunatis nonnullis claudere Funus ſpectaculis, atque certaminibus, quod tamen non omnium erat: gratúſque [r] Athenienſis populus in viros, qui bello Perſico ceciderant præter Sepulchrorum ornamenta Funebres inſtituit ludos, atque certamina ad ſepulturam. Verùm poſt peracta ſacra ter nomine compellabant [s] defunctum [t] æternúmque vale, [u] terrámque levem precati diſcedebant, dimiſſi tamen priùs à Flamine vel *Funera*, térque aquâ luſtrati, ob contractam pollutionem ex aſpectu Funeris. Præter enarratam luſtrationem, Romanis in uſu erat, monente Feſto, ſupergredi Funus: quod purgationis genus *ſuffitionem vocabant*: qui mos an fuerit noſtris Athenienſibus in uſu, nondum mihi conſtat. [x] *Sequebantur epulæ, quas inibant parentes coronati: apud quos de mortui laude, cùm quid veri erat prædicatum: nam mentiri nefas habebatur: ad juſta confecta erant.* [y] Diverterant ab hoc ſano inſtituto Athenienſes; adeò ut extet Parœmia, *ne in funebri quidem cœnâ laudaveris.* [z] Atras autem veſtes, funeſtúm-

[a] Eur. in Oreſte. [b] Hom. Il. 23. 24. Odyſſ. 24. Calab. l. 3.

ὀστολογία
Oſſilegium.

[c] Diocles. Sueton. in Auguſt. [d] Eurip. in Hel. Pind. 3. Pyth. Hom. Il. ω Diod. Sic. l. 5. c. 2. [e] Eur. in Oreſte. [f] Tibul. Eleg. l. 4

ὀστοθῆκαι
ὀστοδοχεῖαι
Vaſa oſſuaria.

[g] Amm. Marcel. lib. 19. [h] Hom. Il. 23. 24. Odyſ. 24. Cabal. [i] Hom. Il. 23. Odyſ. 24. [k] Calab. l. 3. [l] Hom. Il. ω [m] Il. ψ [n] Plut. in Vita. [o] Iſocr. orat. 4. [p] Patrocl. Il. 23. Hector. 24. Achyl. Odyſ. 24. [q] Diod. Sic. l. 13. [r] Theocr. Idyl. 13.

ψυχαγωγία
Conclamatio.
Ἄφεσις ἔστω
Illicet.

Hom. Odyſ. A Artemid. l. 1.

Περίδειπνον
Silicernium.

[s] Suidas in K Eur. in Al. eſt. Agath. Amm. l. 2. antholog. [t] Sud. in K [u] Eurip. in Iphigen. Lucian. de Dea Syria. [x] Cic. 2. de Leg. in calce. [y] Parœmia. [z] Plutarch. in Demoſt.

que amictum deponebant, nonniſi tranſactâ ſeptimâ die: quapropter vitio datum eſt Demoſtheni ab Æſchino, quòd nondum expletâ, ex conſuetudine, hebdomadâ, ſplendidè veſtitus, & coronatus prodîerit; improperans illi, atque objiciens odium liberorum: quamquam Demoſthenes coëgerit privatum dolorem publicæ cedere lætitiæ. Sic

a Lucian. de Luctu.

[a] mulcebatur mærentium animus, & convivantium monitis impellebantur parentes ut exuccum, præ diutina ἀσιτίᾳ corpus inſtaurarent. Nemo namque, ut ille ait, invitus audit, cùm cogitur, aut cibum ſumere, aut vivere. Epulum verò Athenis ex Polluce, per funeris Præfectos, apud defuncti maximè neceſſarium dari conſuevit: hæſito tamen, an publicum inſtituerint, Achillis exemplo, in Patrocli Funere, quod fecêre Romani, & *viſcerationem* dicebant, ob carnes eviſceratas, quæ in populum diſtribuebantur. Abſolvebantur interim operoſi Sepulchri ornamenta, niſi quis tamen priùs ſibi vivens poſuiſſet. In tan-

b Cic. 2. de Leg.

tùm verò modum excellerat [b] ſumptus ut propter has amplitudines Sepulcrorum, quas in Ceramico videmus, lege ſancitum ſit Athenis, ne quis ſepulcrum faceret operoſius, quàm quod decem homines effecerint triduò. Neque id opere tectorio exornari, nec Hermas, quos

c Pauſ. in Arcad.

vocant licebat imponi. Sunt verò [c] Hermæ ſtatuæ lapideæ in figuram quadrangulam deſinentes, pedum tenùs non expolitæ. Præterea nec de mortui laude, niſi in publicis ſepulturis, nec ab alio, niſi qui publi-

d Diod. Sic. l. 5.

cè ad eam rem conſtitutus eſſet, dici licebat. [d] Nam Lex erat lata, uti Rhetores præcipui laudes eorum edocendas, & geſta commemoranda ſuſciperent, qui publicâ Sepulturâ donati eſſent. Sepulcris autem novis Demetrius definivit modum. Nam ſuper terræ tumulum noluit quid ſtatui, niſi Columellam tribus cubitis non altiorem, aut Menſam, aut Labellum, & huic procurationi certum Magiſtratum

e Plut. in Iſocr. In Lucurgo.

præfecerat. [e] Menſæ verò nomen defuncti, effigiéſque inſculpebantur. Illud verò noto, quòd ab antiquis temporibus tumulo hujuſmodi

f Iliad. Π

figerentur columnæ, ut enim eſt apud [f] Homerum obſervatione Plutarchi

Hic illum Socii tumulabant, atque propinqui
Et (qui defunctos vitâ comitantur honores)
Aggere donabunt, tumulo figéntque columnam.

g Lib. 8. c. 7.

Innuptorum monumento ex [g] Polluce Puella adſtabat aquigera, vas habens aquarium, hydriam, ſcilicet guttuariam, urnam, aut pelvim: inſiſtentem autem tumulo imaginem ſive aquigera eſſet, vel alia quæ-

h Plut. in Vita. Schol. Ariſtoph.

piam ἐπιτύμβιον Iſæus vocavit. [h] Structuræ tamen humilitas non derogabat invidioſo Trophæi titulo, quem grati Cives excitabant ſtrenuis

i Cic. 2. de Leg.

pro patriâ bellatoribus: quamquàm non ſum neſcius [i] humi appoſitam

K Pauſ. in Attic.

fuiſſe Columellam Geometræ Archimedis Sepulchro. [K] Eminet Marathonis in campis tumulus unà cum pilis, in quibus cæſorum nomina, & Tribus ſcriptæ ſunt. His verò eodem quo occubuerant loco Sepulcra erecta, ad virtutis memoriam licèt ſuum eſſe omnibus conſuevit, qui aut navalibus, aut terreſtribus præliis pro patriâ mortem

oppetiêre. En tibi ex [a] Diodoro Siculo Epitaphion eorum, qui ceciderant ad Thermopylas. *Hoſpes nuncia Lacedemoniis iſtic nos jacere, decretis, ducibúſque ſuis obſecutos.* Illud interim datâ occaſione non prætereo, quòd ad [b] Platæas deſiderati ſunt ex Athenienſibus duo, & quinquaginta, omnes ex Tribu Aiantide, quæ ut Clidemus ait, pugnavit fortiſſimè. Quamobrem Nymphis Sphragitidibus Aiantidæ victoriæ causâ, ſacra ex Apollonis oraculo, præſcripta ſumptu publico faciebant. Sepeliebantur verò in viâ, quæ ad Academiam ducit, ac pilæ tumulis imponebantur cum Elogiis, nomen cujuſque, & curiam teſtantibus. Æquitatis autem pleniſſimum illud plebiſcitum fuit, quo publicæ Sepulturæ honor eſt cum ſervis communicatus, eorúmque nomina columnis inciſa ſunt, ob fideliter, & ſtrenuè Dominis in prælio operam ſuam navatam. Honoraria verò illa fuiſſe non dubito, vacuáque Sepulcra, ni tamen ante elationem, digitus, óſve poſt deflagrationem fuiſſet ex induſtriâ ſurreptum, ad quod juxta fierent in patriâ. propter Decem Viri æmulati, forſan, ut in omnibus ferè, Athenienſium Funebres mores, oſſilegium ſuſtulerunt, extrà quàm ſi quis foris, militánſque mortuus eſſet. Cenotaphia verò Græcis uſita fuiſſe controvertet is, cui nova eſt [c] Corinthiorum pietas in Argivos ad Troiam occiſos, & Cenotaphium magnum factum Athenis [d] militibus, quorum corpora inventa non ſunt: ne quid dicam de celebri illo Cyri, quod refert [e] Xenophon in *Expeditione.* Volens prætereo Sepulcrum Euripidis in viâ, quæ ex Pyræo ducit Athenas, quùm tamen [f] Euripides in Macedoniam ad Archelaum profectus eſſet, ibíque ſepultus. Illud verò intercedebat diſcriminis, quòd honoraria militum navali pugnâ peremptorum, tabulæ, ſeu Nautici ligni emblemate, aut remi, quod contigit Elpenori apud [g] Homerum ſignabantur, reliqua verò minimè: & ſi non ignorem ſepulcris quibuſque, præter titulos, appoſita nec non frequenter fuiſſe Emblemata: ut Archimedi [h] Sphæram & Cylindrum, [i] Diogeni Canem, [k] Iſocrati arietem, [l] Noctuas verò frequentiſſimè, ne quid dicam de [m] Statuis Sepulcralibus, quibus ornabantur ditiorum monumenta. Servo, Sophóque Æſopo nec non

Ingentem [n] ſtatuam poſuêre Attici,
Servúmque collocârunt, æternâ in baſi
Patere honoris ſcirent, ut cuncti viam
Nec generi tribui, ſed virtuti gloriam.

Volupe, Lector, forſan tibi eſſet comparem Noctuam obſervare marmoream Græci operis, noſtri dudùm factam juris liberalitate Illuſtriſſimi Equitis Benedicti Dragomannii. Illud non prætetibo, quòd Athenienſes in efferendo Funere [o] haſtam, quam adhibebant, ſi quando eorum cognati alieno facinore interfecti eſſent, ut audiſti ſuperiùs, in tumulo defigebant, eóque modo ultionem interfectoribus denuntiabant: unde horum Funeri, qui intererant, teſtabantur ſe non feciſſe. [p] Moris verò tandem fuit poſt elationem cadaveris familiares lavari purgatio-

[a] Lib. 11.
[b] Plut. in Ariſt.
[c] Paul. in Corinth.
Κενοτάφιον
ψευδοτάφιον
Inane Sepulcrum.
[d] Pauſ. in Atticis.
[e] Lib. 6.
[f] Pauſ. l. c.
[g] Odyſſ. 12.
[h] Cic. in Tuſc.
[i] Laert. in Vita. Plut. Rhat. 10
[l] Athæn. l. 13.
[m] Lycophron. Pind. Od. x. Nem. Plato 12. de R. P.
[n] Phæd. lib. 2.
[o] Suidas.
[p] Scholiaſt. Ariſtoph. in Nubib.
Χοαί.
Inferiæ.

nis gratiâ. Inſtaurabatur tandem evanidus luctus libaminibus ſepulchro illatis, atque ferali cœna? exiſtimabant ſiquidem ibi vagari Manes defunctorum, & [a] ſuperſtite ſenſu, alimentis egere, officiiſque deliniri. Quapropter ſtatâ die & circà Solis [b] occaſum, attrati, liquoribus perfundebant loculos: [c] erant verò Mel, [d] Lac [e] Vinum [f] Aqua, [g] Sanguis[h], Unguenta non abſque lachrimis, longiſque coronis ſaxum ambientibus ex Apio [i] & [k] Myrto, unà cum [l] Tæniis. Operoſius quid exigebat Argivorum *Encniſma*. Nam qui amiſerant [m] propinquum, aut familiarem, his moris erat mox ſub Luctum, ut Apollini operarentur diebus triginta, pòſt Mercurio. Arbitrabantur enim, quo modo corpora mortuorum terra recipit, ita Mercurium animas. Apollinis miniſtro hordeum dabant, & carnes hoſtiæ accipiebant: extinguebant, ut pollutum, ignem, eúmque ab aliis accendebant, quo carnes aſſarent, quas *Encniſma* nuncupabant. Duo verò ſunt, quæ te maneam: primum de aquâ inferendâ, cui miniſterio, ut notârunt [n] Eruditi, ſi vir, aut fœmina è vitâ exceſſiſſet, portatam fuiſſe à mulieribus, quæ Ἐγχυτίστριαι dicebantur: ſi verò juvenis quiſpiam, aut virgo; tunc commiſſum fuiſſe officium puero defuncti conſanguineo. Alterum quod ex me, quin ex [o] Libanio monitum te velim, de ſanguine humano mortuis oblato ab Achille, receſſiſſe hunc à moribus Græcorum, indignis modis mortuos tractantem, & Patrocli Sepulcro alienas quoſdam honores excogitâſſe. Supervacanea dixit Plutarchus [p] Achillem cum Rogo Patrocli cremâſſe, cùm alia animalia, tum etiam homines, non quidem hoc laudante Homero, ut qui accinat

Facta agitans animo mala ——

Iphigenia namque apud [q] Euripidem fontes ſanguinis parabat ex montanis vitulis, & ovium cæſarum imbre, non ex hoſtibus ad Rogum jugulatis, quòd ille patravit. At quis eſt neſcius, [r] captum hoſtem non jam pro adverſario habendum, cùm ipſa victoria mutet nomen illius, & appellari faciat pro hoſte ſupplicem. Redeo ad penſum. Omnigenis prætereà [s] floribus undique perfundebatur ſolum: quos inter primas obtinuêre [t] Roſæ, ſubſequuti [u] Amaranthi, [x] Lilia, [y] Poti candidus flos, rubens Papaveris, pallentes denique [z] Violæ, quibus necnon conſpergebatur exigua patella, ferali [aa] cœnæ deſtinata. [bb] Fercula huic mandari ſueta numero enumerat Latinus Poëta, docétque focis imponi, quod pridem, & Græci [cc] monuerant. Dum [dd] verò irridet ſui ſeculi mores Lucianus, rem nobis ob oculos ponit. Quid igitur, inquit, ſaxa illa coronant, unguentáque inungunt? alii præ tumulis conſtituto Rogo, ac foveâ effoſſâ ſumptuoſas illas excavant cœnas, & vinum multum, quantùm conjecturâ aſſequi poſſum, in ipſas foveas infundunt: neque conjectura hominem fefellit, ut mox audies. [ee] Parentabant verò Athenienſes menſe Anteſterione, quo tempore ferè & [ff] Romani. Nam xj. Kal. Martii, his fuit in more animas placare paternas: [gg] Priſcus Athenis profectò fuit ille ritus; patriâque lege

[a] Ovid. 1. de Ponto.
Ἐνάτα.
Novendialia.
Cic. pro Sextio. Iſocr. in Ægen. Ariſtid. in Plat.
[b] Scholiaſt. Apol.
[c] Plutarch. de conſul. ad Apol.
[d] Eur. in Oreſt. In Iphigen.
[e] Luc. de Luctu.
[f] Soph. in Electr.
[g] Eur. in Iphig.
[h] Anacreon.
[i] Plut. Timol.
Αἱμακουρία
Diod. Sic. in Philip. Suidas.
[k] Eur. in Electr.
[l] Plut. in Vita Philo.
[m] Plutarch. in quæſt. Græci.
[n] Meurſius.
[o] In Progymn.
[p] Plutarch. de Hom.
[q] In Electra.
[r] Libanius l. c.
[s] Pind. Od. 4. de Sup. Amph.
[t] Anacreon Ode in Rod.
[u] Philoſtrat. in Heroicis.
[x] Dioſcor. Antig.
[y] Theophr. l. 6. de Plantis.
[z] Prudentius.
[aa] Lucianus de Luctu.
[bb] Ovid. Faſt. lib.
[cc] Sophocl. in Electra. Lucian. de Luctu.
[dd] Dial. Char.
[ee] Heſychius.
[ff] Ovid. 2. Faſt.
[gg] Lyſias in Or.

lege tenebantur quotannis deplorare ſepultos, [a] eóſque præterea, ut audiſti, in concione illâ die laudare, qui fuiſſent in præliis ſublati. Illúdque ratum, quód ſacrum maximum, referente Plutarcho, exhibebant Theſeo, octavo die menſis Pyanepſionis, quo ex Cretâ rediit cum impuberibus, attamen & aliorum menſium octavo quoque die colunt eum. Par veró grati, memoríſque animi teſtimonium. Collatum necnon fuit in [b] Græcos, qui à Medis interfecti, ſiti jacebant apud [c] Platæenſes. Volupe modo eſt rem præ oculis ponere, Plutarcho directore. Platæenſes receperunt Græcis, qui ceciderant illic, & humati fuerant, quotannis parentare, quod in hanc diem ad hunc faciunt modum. *Memacterionis menſis, qui apud Bœotios eſt Alcomenius, ſextodemo die pompam agunt: quam antecedit primâ luce tubicen, claſſicum canens. Sequuntur plauſtra myrti, & coronamentorum plena, taurus niger, Libamina in amphoris, vini, & lactis, croſſoſque olei, & unguenti adoleſcentes ingenui ferunt. Nulli enim licet homini conditionis ſervilis illud attingere miniſterium: quòd illi viri pro libertate occubuiſſent. Noviſſimus Plataenſium Archon, cui aliàs, neque ferrum attrectare, neque aliam, quàm candidam induere veſtem fas eſt, tunc ſago puniceo amictus ſumit ex tabulario hydriam, gladiúmque tenens medio Oppido ad monumentum pergit. Mox aquam ex fonte capit, abluit pilas & inungit, immolatoque ſuper pyram Tauro, Jovem, ac Mercurium Inferum precatus, viros illos fortes, qui lethum pro Graciâ oppetierunt, ad cœnam, & Inferias illas per ſanguinem invitat. Tum pateram vino miſcet, quam ubi profudit, ita fatur: Propino illis viris, qui pro libertate Gracia occiderunt. Hæc ſolemnia ſervant*, inquit, *in hodiernam diem Plataenſes.* Neque minoris habenda ſunt, quæ Timoleonti decrevit Siracuſana Reſpublica; Lecto namque in Rogum illato, Demetrius præconum illius memoriæ omnium vocaliſſimus, ſcriptum decretum recitavit hujuſcemodi. Populus Siracuſanus ſcivit Timoleontem hunc Timodemi filium Corinthium, quòd tyrannis obtritis, barbaris ſuperatis, & ampliſſimis urbibus, quæ everſæ fuerant, incolarum multitudine frequentatis, leges ſuas Siculis reddiderit, ducentarum minarum impenſâ funerandum, honorandum inſuper in perpetuum ludis muſicis, equeſtribus, & gymnicis. [d] Tempus inferiarum particulare erat meridianis horis, vix tuti ab Empuſæ ſpectro, variis technis moleſto parentantibus. [e] Plena ſuperſtitionis ſunt, atque hypocriſis, quæ narrantur de Proco Lycio ab illius aſſentatore. Tanta enim inter cætera, inquit, beato huic viro, & cognitio, & cura inerat juſtorum, quæ decedentibus ex hâc vitâ perſolvuntur, quanta vix ſcio an nemini. Neque enim tempus ullum Inferiis ex more perſolvendis prætermittebat. Quin etiam quotannis ſtatis diebus Atticorum Heroüm, & Philoſophorum Sepulcra obibat; uti & reliquorum, quibuſcum amicitiam, & familiaritatem coluerat: iiſque non alienâ operâ, ac miniſterio: ſed ipſe per ſe juſta faciebat. Deinde juſtis unicuique perſolutis diſcedebat ad Academiam; ubi majorum ſuorum, omnéſque cognatas

[a] Cic. lib. de Orat.

[b] Thucyd. l. 3. in Orat. Plataeen.

[c] Plutarch. in Ariſtide.

[d] Expoſ. Ariſt. in Ranis.

[e] Euſtat. refer. Cal. Rhod. l. 6. c. 8. Suidas.

ſibi animas ſeorſim uno in loco ſacrificiis placabat. Aliâ autem in parte cunctas ſimul Philoſophorum animas mactabat Inferiis. Prætérque cuncta hæc tertium aliquem homo religioſiſſimus deſignabat locum, in quo omnibus demortuotum animabus juſta perſolveret. Quæ profectò officia, aut aſſentationes, in tantùm excrevêre, ut non contenti Athenienſes benemeritis [a] de R. P. peplo Minervæ intexere, in Deorum præterea numerum referrent, [b] divinóſque illis haberent honores. Parùm abſuit quin Alexander pto Deo [c] Athenis coleretur: evicíſſétque rem turpiſſimam adulatio, ni obſtitiſſet vir prudens, tali ſcommate in mnltitudinem jacto. Ecquis Deus, inquit, hic erit, cujus templum ingredientes polluuntur, egredientes purgatione indigent? Viden, mi Lector, quantùm deflexerint Athenienſes à priſco funerandi ritu, & quæ morum irrepſerit corruptela finibus in Cecropiis, ſæviente Peſtilentiâ. Verúm, quoniam diverterat olim necnon univerſa Græcia à Peregrinis inſtitutis, legéſque Funerum vitiaverant, id quod Græcis uſurpatiſſimum eſt, qui nihil certi, nihil fixi, & quieti habent, & nunquam conſiſtunt, vel [d] Jamblichi depoſitione; eſt enim ingenium his ſuâpte naturâ ſemper ad nova propenſum, præcépſque paſsim fertur abſque fulcro, & retinaculo, nec quicquam acceptorum ab aliis cuſtodiunt, ſed ſtatim dimittunt, omnia tranſformantes, atque immutantes, ob inſtabile, ac verſatile novarum rerum inveniendarum, tam ingenium, quàm ſtudium: non ab re proinde, quin è re noſtra erit in præſens Ægyptiorum archetypnm [e] rimari. Fuit namque Cecrops Athenienſium auctor, ut noſti, Ægyptius, & [f] fama eſt Melampodem [g] Amyathonis ex Ægypto in Græciam myſteria tranſtuliſſe: Eumolpidas verò ex Sacerdotibus Ægyptiis deſumptos olim fuiſſe, teſtantur non infimæ notæ [h] hiſtorici.

[a] Ariſtoph. in Equitib.
[b] Pauſan in Atticis.
[c] Lycurg. orat. apud Plutarch.
[d] Segm. 7. c. 5.
[e] Diod. Sic. l. 1. Bibl.
[f] Herod. in Euterpe. Clemens in Protr.
[g] Diodor. Sic. l. 3. c. 6.
[h] Diod. Sic. l. 1. Bibl.

FINIS.

INDEX
VOCABULORUM OMNIUM,
QUÆ IN SEX LIBRIS T. LUCRET. CARI.
CONTINENTUR.

Prior numerus librum: alter verò, vel alii, ad proximam uſque lineolam, libri verſum vel verſus ſignificant: lineolæ autem libros diſtinguunt.

A.

A. 1: 46, 59. 65, 103, 555. 638, 712, 722. 759, 782, 785, 879, 1047, 1087, 1090, 1093| 2: 81, 87, 131, 137, 176, 229, 269, 644, 647, 728, 860, 911, 1110, 1134| 3: 430, 521, 551, 625, 743. 790, 835, 895, 1009, 1014| 4: 89, 164, 195, 220 *bis*, 245. 285, 289, 349. 419. 470, 689, 828| 5: 23. 108. 134, 150, 314, 351. 407. 447, 492, 629, 640, 753, 975, 1039, 1319| 6: 79, 80, 578, 720, 767, 853, 921, 925 *bis*, 1022, 1025, 1040, 1045. 1102, 1106, 1109, 1289|

à morbo interiiſſe. 6: 709|

ab. 1: 431, 432, 460, 720. 769, 850, 944| 2: 98, 514| 3: 38, 57, 74, 133, 324, 332, 341, 566, 644, 814, 922| 4: 20. 220, 542, 555. 568| 5: 164, 223, 301, 307, 359, 549. 603, 677, 684, 705. 1331| 6: 140, 368, 621, 687. 721. 875,

T. Lucret. Cari.

925. 968, 1077|

ab auro fulgorem, *auri*. 2: 50|

ab cœtu. 2: 918|

ab Divis loca deſerta. 4: 595|

ab dulcedine. 6: 1264|

ab dulci vita ſemota acris egeſtas. 3: 66|

ab letho longiter errat. 3: 676|

ab nervis. 5: 1332|

ab nulla ratione videtur, *alienum*. 1: 934| 4: 10|

ab numine. 5: 123|

ab radicibus imis. 1: 353| haurit. 6: 140| exederat ſylvas. 5: 1253|

ab re. 1: 411| 6: 421|

ab re nomen impoſitum. 6: 740|

ab rebus. 1: 813| 3: 831| 4: 14, 47, 62, 63. 100, 131, 144, 219, 226, 324, 741| 6: 924. 931. 960|

ab regione. 6: 723|

ab rerum motu. 1: 464|

ab ſe. 1: 663| 2: 855| 3: 272| 4: 470|

ab ſe abdit. 4: 470| reſpuit. 6: 1052|

ab ſenſibus. 1: 694| 2: 313| 3: 873| 4: 480, 486, 524|

ab ſenſiferis motibus longe errant. 3: 937|

ab ſenſu falſo. 4: 485|

ab ſumma. 4: 430|

ab ſummo, *ab imo*. 3: 198|

abdit. 4. 470|

abdita, *ſing*. 4: 943| 5: 1232| *plur*. 4: 421, 611| terraï. 6: 809|

abditus. 6: 844, 1035|

abeat. 1: 1101|

abeſt. 3: 970, 1095| 5: 629| 6: 474|

abeunt. 2: 72|

abhinc aufer lacrymas barde. 3: 967|

abhorret. 1: 944| 4: 20|

abire. 1: 681| mori. 2: 961|

abit. 4: 947|

abit in ſomnum. 3: 1079|

abitu. 1: 678|

abituque manet incolumis. 1: 458|

ablata, *ſing*. 3: 340, 717|

abluit ſibi nigras umbras. 4: 379|

abluitur anhela ſitis. 4: 874|

abnuit. 3: 641|

aboleſcere, *interire*. 5: 732|

aboriri. 3: 156|

abrotonique graves. 4: 124|

abrupti nubibus ignes. 2: 214|

abrupto. 6: 104|

abſcindere. 3: 642 |
abſciſſum. 3: 645, 654 |
abſcondita. *ſing.* 1: 903 |
abſiſtebat. 6: 1215 |
abſint. 5: 589 |
abſiſtas. 1: 964 |
abſit. 2: 18 | 4: 245, 251, 256 |
abſona tecta. 4: 520 |
abſque. 4: 633 |
abſterruit natura auctum. 5: 844 |
abſtrahit. 3: 260 |
abſtraxe, *abſtraxiſſe.* 3: 650 |
abſtulerit. 1: 469 |
abſtulit. 5: 460 |
abſunt. 3: 1031 | a nobis. 4: 410 |
abſynthi, *abſynthii.* 1: 940 | 2: 400 | 4: 16 |
abſynthia tetra. 1: 935 | 4: 11, 123 | diluta. 225 | 6: 930 |
abundans. 5: 815 |
abundant. 4: 89 | 5: 918 |
abundanti. 1: 283 |
abundare. 5: 263 | 6: 266, 669 |
abundat. 2: 1088 | 4: 146 |
abundet. 5: 266 |
abuti. 2: 655 |
abuti quam. *qua poſſit.* 5: 1032 |
ac. 1: 10. 18 31, 155. 165, 280, 297, 341, 349. 354, 427, 473, 491, 511, 539, 701, 737, 825, 889, 954. 1039, 1044, 1073 | 2: 169. 412, 444, 449, 474, 516, 588. 641, 674, 689. 698, 727, 843, 849, 952, 958, 1137, 1147 | 3: 8, 96, 129, 142, 165, 172, 287, 356, 374, 437, 443, 493, 788. 947. 973, 1044 | 4: 25, 49, 201, 203, 212, 324, 342, 357, 540, 557, 594, 643, 696, 826. 867, 871, 958, 964, 1020 | 5: 42. 48, 53, 57, 93. 132, 175. 239, 245, 418, 461. 468, 594, 843, 919. 970, 990, 1009, 1036, 1101, 1141, 1153, 1228, 1234. 1263, 1266, 1267, 1323, 1352, 1385 | 6: 56, 90, 102, 228, 259, 260, 309. 329, 331. 465, 490, 511, 612, 654. 680, 922, 1023, 1057, 1116, 1119, 1184 |
accedere. 2: 1128 | 5: 1198 | integros fontes. 1: 926 | 4: 2 |
huc accedit, ut. 2: 1076 |
huc accedit, uti. 1: 193, 216, 566 | 2: 398 | 3: 400 | 6: 959 |
huc accedit item, quare. 6: 1020 | quod. 1: 754 |
accelerare. 6: 372 |
accendere. 2: 958 | 5: 174, 658 |
accendi. 5: 606 | 6: 316 |
accendier, *accendi.* 6: 901 |
accendiſſet. 1: 476 |
accenditur. 6: 278, 320 |
accendunt. 1: 1110 | 6: 222 |
accenſa, *ſing.* 6: 881 |
accenſi, *plur.* ſenſus. 2: 942 |
accenſus ſenſus. 3: 337 |
accentibus algi, *frigoris.* 5: 746 |
accepit. 6: 1061, in artus febrim. 656 |
accepta, *plur.* 5: 1407 |
accibant horriferis vocibus Orcum. 5: 994 |
accidat. 4: 216 | 5: 99 |
accidere. 3: 853. 876 | 4: 880, ad ſpeciem. 237 |
accidere ad aures mo'itur. 2: 1024 |
accidet. 4: 152 |
accidit. 5: 172, 286 | 6: 584 |
accingere contra, *pugna adverſus.* 2: 1042 |
accipe. 1: 270 | 4: 726 |
accipere. 5: 608 | 4: 615, auribus citharæ liquidum carmen chordaſque loquentes. 979 |
accipiamus auribus. 6: 163 |
accipiantque. 1: 810, 909 | 2: 761, 884. 1008 |
accipiat. 3: 314 |
accipiet. 3: 907 |
accipimus tonitrum. 6: 170 |
accipit. 3: 116, 248 | 6: 149 |
accipiter. 3: 752 |
accipitres. 4: 1003 | 5: 1078 |
accitat, *invitat.* 5: 945 |
accumulabat. 6: 1261 |
accumulantes. 3: 71 |
acer ſplendor. 4: 330, equus. 422 | impetus. 6: 127, dolor. 658, vultus & furioſus. 1182, mortis metus. 1210 |
acerba, *ſing.* 4: 665 |
acerba, *acerbè* tuens. 5: 34 |
acerbas. 5: 1194 |
acerbis. 3: 53 |
acerbum. 2: 410, 471 | 3: 902 | 4: 674 |
acervatim. 6: 1261 |
acervi variantis. 1: 775 |
acervus. 3: 198 |
Achæia in finibus. 6: 1154 |
Acherunta. 4: 171 | 6: 250 |
Acherunte. 3: 628, 997 | 4: 41 | profundo. 3: 991 |
Acheruntis. 3: 37 | in oras. 6: 763 |
Acheruſia ſtultorum vita. 3: 1036 |
Acheruſia templa. 1: 121 | 3: 25, 86 |
prima acie, *primo ordine.* 2: 448 |
aciem, *ocul.* 3: 412 | compungunt. 2: 420 |
acies, *ocul.* 1: 325 | 3: 363 | 4: 249, 281, 358. 695, 722 |
acre malum. 3: 353 | frigus. 4: 261, venenum. 641, 644 | 5: 898 | 6: 974 | leonum genus. 5: 860 | documen mortalibus. 6: 391, profluvium ſanguinis. 1203 |
acrem virtutem animi. 1: 70 | odorem. 4: 123 | 5: 904 | exiret, *effugeret* odorem. 6: 1215 |
acremque dolorem. 4: 720 |
acres iras. 3: 312 | 6: 753 | curas. 3: 462 | 5: 46 | dominos. 5: 88 | 6: 62 | vires. 5: 624 | pœnas. 6: 71, hyemes. 372 |
acri fremitu. 1: 276, thyrſo. 921 | judicio. 2: 1040 | pruina. 3: 20, voce. 966 | ira 5: 400 | nidore. 6: 791, ſole. 850 |
acria corda. 3: 295 |
acria viſu, *aſperiora oculis*. 4: 713 |
acrior. 1: 651 |
acris. 1: 247 | 3: 65, 476, 741 |
acriter. 2: 953 | 6: 782 |
acrius, *adv.* 3: 54, 290 | 5: 1147 |
actarum. 3: 675 |
actis. 5: 881 |
actum. 1: 471 | 5: 1444 |
actus, *ſub ſing.* 3: 193 |
acuit. 6: 277 |
acumen. 4: 433 | 6: 1191 |
acuta, *plur.* 5: 1263 |
acute, *adv.* 4: 801. 808 |
acutis clementia, *an.* 2: 462 |
ad. 1: 46, 96, 186, 213, 217, 238, 249, 267, 300, 356, 542, 545. 669. 674, 726, 751, 757, 788 bis, 791, 797. 857, 968, 986 | 2: 13, 20, 134. 138, 191, 281, 327, 330, 360, 370,

379, 514: 751, 755, 832, 863, 960, 1022, 1023, 1026, 1112, 1113, 1115, 1171| 3: 54, 63, 145, 215 *bis*, 239, 312, 363, 398. 469, 608, 618, 777, 842, 845, 857, 862, 864, 923, 939, 972, 985, 1076| 4: 216, 237, 281. 295, 316, 318, 324, 358, 390, 541, 672, 688, 708, 712, 829, 893, 939, 994, 1015, 1017| 5: 40, 81. 212. 256, 271, 486, 570. 572, 616, 617, 634. 635, 639, 686. 697, 705, 709. 723, 778. 875, 999, 1030, 1075, 1122, 1140, 1152. 1198 *bis*, 1231, 1324, 1414, 1455| 6: 8, 9, 27, 52, 54, 91, 164, 183, 291, 315, 364, 439. 463, 472, 561, 613, 614, 636, 643, 679, 694, 696. 729, 732, 733, 750, 774, 900. 938. 939. 1013, 1030, 1107, 1169, 1190, 1236, 1263|
ad ſenſum conveniebant. 4: 672|
adacta, *ſing.* 3: 172|
adactum pœnarum ſolvendi tempus. 5: 1224|
adactus dentis exibant. 5: 1329|
adamantina ſaxa. 2: 447|
adaperta, *plur* 4: 347|
adaucta, *plur.* 2: 564| 6: 507|
hilari grandeſcere adauctu. 2: 1121|
adaugeſcit. 2: 296|
adcredere. 3: 869|
adde. 1: 713, 847| 3: 840. 841, 1049, 1050| 6: 329, 611, 613|
addendum. 2: 491|
addere. 3: 512, 954| 5: 165, 574|
addidit. 5: 1306|
addimus. 4: 467|
addita, *ſing.* 2: 769| 6: 335| *plur.* 2: 1106 *bis*| 5: 334|
adducor. 5: 1340|
addunt. 3: 913|
adeat. 5: 615|
ademit. 3: 882, 911|
adempta, *ſing.* 3: 405|
ademto. 3: 603, 652, 1046|
adeo. 1: 413, 498, 583, 965, 1005, 1018| 2: 366. 1027, 1150, 1163| 3: 183| 5: 574| 6: 753. 1045, 1168|
adepta, *ſing.* 2: 296| 5: 793, 19|
adeptus. 2: 637|
aderant. 5: 1404|
aderunt. 6: 70|
ades. 1: 500|
adeſa, *ſing.* 6: 1166
adeſo. 5: 942|
adeſſe. 4: 818|
adeſſet. 1. 358|
adeſt. 5: 1411|
adeundum. 6: 919|
adficit. 3: 935|
adfingere. 4: 387|
adfixa. *plur.* 1392|
adfixæ, *plur.* 5: 1321|
adfligit 2: 944|
adhærent. 6: 897|
adhæret. 3: 556| 4: 959| 6: 914|
adhæſu. 5: 840|
adhæſum, *adnaſionem.* 3: 382| 6: 471|
adhibe. 1: 46|
adhibe nobis animum veram ad rationem. 2: 1022|
adhibenda, *ſing.* 5: 230|
adhibere. 1: 779, 828| 2: 854|
adhibet. 3: 1032|
adhuc. 1: 560| 5: 579, 386, 1036|
adjaceat. 5: 546|
aditus. 6: 74|
adjectu. 1: 690|
adjectus, *ſub ſing.* odoris. 4: 677|
adjicere. 5: 568|
adimebant. 5: 1290|
adimus. 3: 681|
adipes. 4: 645|
adipiſcuntur. 5: 633|
adire. 2: 178|
adit. 5: 37, 742, 1228|
aditu. 1: 675|
aditus, *plur.* 4: 307. 946|
adjumento. 6: 1021|
adjunxere. 2: 604|
adjunxit. 5: 1194|
adjuta, *ſing.* 1: 265|
adjutamur. 1: 812|
adjuvat. 1: 810|
adlabitur. 4: 358|
adlicit. 6: 182|
adliſa, *ſing.* 574|
admirantur. 1: 642| 6: 850|
admiſcent. 1: 746|
admiſſa, *plur.* 3: 839|
admiſſum. 5: 1223|
admixtum. 1: 370, 383, 570, 656| 3: 821| 5: 366|
admonitt. 3: 1053|
admoveat. 6: 901|
adnecti. 3: 688|
adoles dona. 2: 679|
adolevit. 3: 450|
adopinamur. 4: 814|
adoritur & inſit, *aggreditur & incipit.* 3: 514|
adportant. 5: 222|
adportes. 5: 101|
adſciſcunt. 5: 88| 6: 62|
adſcivit. 5: 474|
adſidet. 4: 1019|
adſimulata, *plur.* 2: 979| 6: 188|
adſimilentur. 2: 213|
adſimili. 2: 492| 4: 313. 427|
adſint. 2: 1032|
adſiſtens, *proximum* nemus. 2: 359|
adſtans. 3: 896|
adſtare. 1: 90|
adſtat. 3: 1091|
adſtitit. 3: 972|
adſupt. 1: 179|
advenere *in* loca. 6: 742|
advenerit. 3: 783|
advenientes. 4: 871| 6: 233|
advenit. 3: 837|
adveniunt. 6: 165, 1103|
adventu. 1: 458| 5: 983| 6: 1135|
adventumque. 1: 7|
adverſa, *ſing.* 5: 685| 6: 524| *plur.* 1132|
adverſis. 6: 116, 725|
adverſiſque. 3: 56|
adverſo. 3: 1013| 6: 719|
adverſum, *nom.* 4: 425, *prap.* 447|
adverſus, *adv.* 5: 311|
advertas. 3: 45, 182| 4: 810|
hæc animum te advertere par eſt, *ad hac.* 2: 124|
advertunt. 3: 54|
adulant, *adulantur.* 5: 1069|
adulta, *plur.* 5: 798|
adultæ ætatis gradus ſcandere. 2: 1122|
adumbratim. 4: 364|
adultum robur. 2: 1130|
advolat. 4: 316|
advorſum. 5: 1318|
adurit. 4: 330|
ex adyto cordis. 1: 738|
ædes. 2: 24, 1100| 4: 453|
ædibus. 3: 1073| 4: 274, 308| 5: 1070| 6: 223|
æditnentes. 6: 273|
æger. 3: 1083|
Ægis. 6: 584|
Ægocerotis, *Capricorni.* 5: 614|
ægram. 6: 1221|
ægre. 2: 198|
ægreque. 3: 874|
ægre eſt corpori, *corpus ægrum eſt.* 3: 836|

ægreſcimus. 5: 350|
ægreſcit. 3: 520|
ægri, *ſing.* 3: 111| 5: 172| *plur.* 3: 878|
nil ægri. 3: 844|
ægris. 2: 579| 3: 918, 946| 6: 1, 1150|
ægrot. 6: 1130|
ægroris. 6: 1257|
ægros. 6: 1236|
ægrum. 3: 107, 509|
Ægypti. 6: 713. 1139|
Ægypto. 6. 1105, 1113|
Ægyptum. 6: 714|
æmula, *plur.* 1: 297|
Æneadûm. 1: 1|
æqua, *par.* 1: 705| 3: 1097|
æqua fides. 4: 501|
æquabat. 6: 1175|
æquali. 4: 428|
æquas, *nom.* 3: 125| 5: 683|
æquato, *nom.* 5: 684|
æque. 1: 365, 616. 1075. 2: 233, 411, 441| 3: 669|
æquéque. 1: 849|
æque nec minus atque oculi. 4: 759|
æquis. 2: 239| 5: 1148|
ex æquo. 2: 854| 3: 126|
æquo animo. 1: 43| 3: 952, 975| 5: 1118| certamine. 2: 573| 5: 393|
æquo clementius. 3: 314| longius. 4: 561|
miſer amplius æquo. 3: 965|
æquor. 1: 719| 2: 376| 6: 607, 892|
æquora. 2: 1, 765| 5: 267, 389, 999. 1226| ponti. 1: 8| 2: 771| 4: 413| 6: 439, 624| patuli mundi. 6: 107|
æquor plani campi, *planitiem.* 4: 1015|
æquore. *mari.* 3: 785| 6: 621| ponti. 2: 780| 6: 628| ſalſo. 3: 492| 5: 129| 6: 634|
ſummo æquore ſaxi, *ſupremo ſaxo polito & æquato.* 3: 905|
æquore, *æquabilitate* ſpeculorum. 4: 106, 291|
æquoris. 4: 221| 5: 375|
æquos flexus. 4: 324|
æquum. 3: 511| 5: 227, 1022, 1088|
aër. 1: 386, 393, 396, 568, 776. 998| 2: 1110| 3: 123, 235, 248, 270. 283, 572| 4: 133, 276, 278, 339, 341, 350, 360, 370, 890, 935, 951| 5: 435, 499, 523, 563, 605, 636, 695| 6: 366, 684, 685, 1022, 1025, 1026, 1033, 1035, 1095, 1103, 1116. 1118|
aëra. 1: 714, 745, 786, 998| 2: 230| 3: 234| 4: 139, 248, 282, 287, 328, 359, 367, 562| 5: 274, 279, 512, 604| 6: 249. 831, 1001, 1033, 1140|
æra ratum. 2: 106. tenerum. 145| multum. 5: 580|
æra. 6: 228|
æraque. 2: 450|
pulſarent æribus æra. 2: 636|
aëre. 2: 939| 3: 303, 444, 507, 993| 4: 275, 740| 5: 255, 652| 6: 303. 345, 443, 1126|
ære. 2: 626; 5: 1288| 6: 1046|
æréque. 5: 1288|
ære renideſcit tellus. 2: 328|
ærique. 6: 1078|
aëriæ, *plur.* 1: 12|
aërias. 1: 771| undas. 2: 151| auras. 5: 502|
aëriaſque. 5: 823|
aeribus. 4: 292| 5: 644|
æribus. 2: 636|
aëriis. 4: 931| 5: 539, 554|
aëris. 2: 233, 602| 3: 288, 293| 4: 252, 343|
aëris auras. 1: 208, 784, 801, 804, 1086| 2: 204| 3: 457, 570, 590, 752| 4: 697| 6: 1225| primordia. 3: 237| intervallum. 4: 188, 198| magnum mare. 5: 277, corpora. 491, auris. 503|
æris. 1: 494| 5: 1256, 1269, 1286| 6: 1047, 1061|
æriſque. 5: 1285|
ærumnabile magnopere erat. 6: 1229|
ærumnarum. 1: 109|
ærumnis. 3: 50|
æs. 5: 1240, 1272. 1274| 6: 229, 351, 948, 966, 1053, 1077, 1078|
æſtate. 4: 56| 5: 801| 6. 715, 840|
æſtati. *æſtate.* 6: 712|
æſtatibus. 6: 372|
æſtibus, *motibus* inter ſe diverſis ſidera ferri. 5: 648|
æſtifer ignis. 1: 664|
æſtiferas in partes. 3: 641|
æſtiferum radiorum ictum. 5: 612|
æſtivis è partibus Ægocerotis. 5: 614, ſignis ſolem detrudere. 638|
æſtu, *calore.* 1: 309| 5: 1103| 6: 616| *motu* corporis. 4: 1017| maris. 5: 508, 927| 6: 143, 1261| ſolis. 6: 875|
æſtuat. 5: 1096|
æſtum, *motum.* 6: 826, *calorem.* 363, 1001|
æſtumque, *calorem.* 6: 476| maris. 695|
æſtus, *ſing.* mentis, *conturbatio animi.* 3: 174| maris 4: 220| calor. 5: 484, 817| 6: 1047, 1136| terræ; *vapor.* 6: 823, 824, ætheris. 480. averni. 830, undarum. 925, lapidis. 1049, 1054, 1057| *plur. calores.* 1: 301| 3: 1025| materiai, *motus ato.* 2: 562| ætheris, *ignes.* 5: 520| terræ, *vapores.* 6: 816|
æſtus proquam, *perquam* largos exæſtuat. 2: 1136|
belli magnos commovit funditus æſtus. 5: 1434|
ætas. 1: 226, 234, 469, 559| 2: 1070, 1119, 1131, 1150| 3: 450, 859, 866, 1088, 1098| 5: 671. 807, 826, 832. 1275, 1387, 1444, 1452| 6: 544|
ætas puerorum improvida ludificetur. 1: 938| 4: 14|
ætaſque. 4: 819|
ætate. 3: 974| anteacta. 1: 235| 2: 298| ſenecta 5: 884, 894, florenti. 1073|
ætatem. 3: 508, 812, 999| 5: 357| 6: 235| anteactam. 3: 672|
ætatis. 2: 1172| 3: 771, 775| 4: 1024| 5: 318. 845| florem. 1: 156|
ætatis adultæ gradus ſcandere. 2: 1122|
æterna, *ſing.* 1: 240, 520, 540, 541| 3: 817, 1104| 3: 362, 978, 1214| *plur.* 1: 606, 621| 2: 906. 1009| 3: 807| 5: 117, 326, 352|
æternique, *ſing.* 1: 246| *plur.* 995|
æternæ, *ſing.* 6: 601|
æternam. 3: 641| 5: 403|
æternamque. 5: 1174|
æternas. 1: 112|
æterni, *ſing.* 3: 986, 1086| 5: 515|
æternis. 1: 122| 5: 330|
æterno. 1: 35, 222, 243,

501, 630 | 2: 1054 | 3: 1 801, 924 | 4: 28, 912| certamine. 2: 117|
æternum. 1: 29, 634 | 3: 934, 1003|
æternumque. 2: 638| 3: 467, 920| 5: 160|
in æternum ſepelire ſalutem, *vitam*. 2: 570 |
æther. 1: 232 | 2: 1065, 1114 | 3: 21| 5: 474 | 6: 267, 290| ſignifer. 5: 459, levis ac diffuſilis. 468, ignifer. 499. liquidiſſimus. 501 |
pater æther. 1: 251 |
æthera. 1: 1088 | 5: 507, 1204 |
ætheraque. 2: 1114 |
æthere. 3: 785 | 5: 129, 399, 798 |
ætthereis. 4: 413. 909|
æthereus ſol. 5: 390 |
ætheriæ, *plur*. 6: 97 |
ætherias. 3: 406|
ætheriis. 4: 183, 392| 5: 86| 6: 60|
ætheriis ignibus terras ſuffire. 2: 1097 |
ætheris. 3: 847 | 4: 216 | 5: 144, 447, 484, 520, 585, 649, 656, 682 | 6: 480, 491| oris. 1: 999 |
ætherius. 5: 216, 268, 282| ſol. 3: 1057 |
Æthiopum. 6: 735|
Ætnæ. 6: 639. 681|
Ætnæ impetus eximiis furiis ignibus. 2: 593|
Ætnea murmura. 1: 723|
Ætneus ignis. 6: 669 |
æthram, aëra. 6: 466 |
ævi. 3: 452, 917, 1060| 5: 59, 315, 380, 1215, 1216 | florem. 1: 565|
ævi tractu labentia flumina. 1: 1003 |
hoc ævi. 2: 16|
ævo. 1: 58, 326, 461, 554| 2: 742| 3: 345, 358, 359, 485, 1021 | 5: 162, 307, 538, 556, 830, 886| longinquo. 2: 68, immortali. 646. grandi. 1141 | feſſa. 3: 459|
ex ineunte ævo. 3: 745 | 5: 857 |
ævum. 1: 550, 635, 951| 2: 561, 1093, 1169| 3: 604| 5: 62, 83, 173, 428, 1144, 1149, 1430 | 6: 57 |
affecta, *ſing*. 6: 843 | *plur*. 1: 341 |
affecti, *plur*. 3: 50|
affectis. 1: 334 |
afferet. 3: 355|
affert. 5: 745 |
afficit. 3: 865|
afficiuntur. 3: 495|
affine, *obnoxium* vitiis. 3: 733 |
affingere. 5: 165|
affirmant. 4: 587 |
afflare. 5: 568|
affluat. 3: 685 |
affluere. 6: 13|
agam. 4: 678 |
agat. 3: 976|
age. 1: 910, 952 | 2: 61, 333, 528, 729 | 3: 418 | 4: 109, 177, 270, 677, 726 | 6: 494, 534, 738|
agebat. 3: 574|
agedum. 3: 975|
agelli, *ſing*. 5: 1366|
agendis. 2: 290 |
agendum. 1: 139 | 3: 726 |
agendus foras Acheruntis metus. 3: 37 |
agens. 5: 524 | 6: 210 | animam. 3: 492, mannos. 1076, navim. 4: 900 |
agentibus. 1: 442|
agere. 1: 42 | 2: 1056, 1091 | 4: 33, 963, 966| 5: 83 | 6: 57, 906| ſcintillas. 2: 674 |
agerent. 3: 1070|
agesis. 1: 266|
aggrediantur. 5: 168|
aggrediar. 5: 111 |
aggredior. 6 940, 980|
agimus. 4: 391 |
agit ſpumas. 3: 488 |
agitque. 4: 281, aëra. 247 |
agitando. 6: 685|
agitantur. 6: 1018|
agitare. 1: 1066 | 2: 601 |
agitat. 3: 653 | 6: 1053 |
agitatur. 3: 116 | 4: 252 |
agmine. 5: 272 | 6: 99, 637| condenſo. 1: 600|
agni, *plur*. 2: 320|
agnique, *plur*. 2: 368|
agnoſcas. 2: 402|
agreſtes. 5: 1382|
agreſtis. 5: 1397 |
agri, *ſing*. 2: 1170| 5: 1446|
agricolæ, *plur*. 5: 1356 |
agricolarum. 2: 1161 | 6: 1258 |
genus agricolum, *agricolarum*. 4: 590|
agriculturas. 5: 1445|
Agrigentinus Empedocles. 1: 717 |
agris. 6: 1257 |
agros. 5: 971, 1103, 1109, 1247, 1290, 1355| 6: 642, 1137|
agundis. 5: 1334 |
aguntur. 6: 720 |
ahena, *plur*. ſigna. 1: 317 |
ahenæ, *ſing*. 5: 1293|
ahenis. 6: 1043|
aio. 3: 180 |
aiunt. 1: 373| 3: 754, 911 |
alarum conamen. 6: 835|
alatur. 4: 634 |
alba *plur*. 2: 730|
albas. 6: 736|
albeſcere. 2: 772, 789|
albis. 2: 789, 822|
albis ex alba, *alba ex albis*. 2: 730|
albo. 6: 1077|
album. 2: 770, 810, 822 |
ales. 6: 821|
aleſcendi, *augendi* ſummum tetigere cacumen. 2: 1129|
aletque. 1: 51 |
Alexandri, *Paridis*. 1: 475|
accentibus algi. *frigoris*. 5: 746 |
algor. 3: 623 |
alique. 1: 194, 804 | 2: 546 |
alia, *ſing*. 281, 531, 550, 682, 1072| 2: 349| 3: 108, 627, 828, 1007| 4: 137, 597, 669, 761 | 5: 293, 349, 373, 461, 710, 733, 1029, 1351 | *plur*. 2: 690, 981| 5: 501| 6. 191. 303|
alia longe ratione, atque. 2: 880 |
alia ex aliis facies. 4: 819|
alia atque alia. 5: 1089|
alia, *ſing*. ac. 6: 305 |
aliæ, *genit*. *alius*. 3: 391 | *plur*. 1: 164, 599 *bis*, 813 *bis*, 1044 | 2: 76 *bis*, 364| 4: 88, 608| 5: 1 743| 6: 520|
aliam. 2: 285| 3: 515, 704, 815| 4: 448 | 5: 537 |
aliam atque aliam. 5: 1366|
aliarum. 6: 1063|
alias, *nom*. 1: 117, 359, 376, 802| 2: 491, 402| 4: 147| 5: 323, 328 1080| 6: 298, 773. 1055 | *adv*. 2: 802| 5: 1076|
exſtructis aliis alias ſuper. 6: 185 |
alibi. 2: 1064 |
alicui. 3: 945 |
alicunde, *ex alio loco*. 5: 523|
alid, *aliud*. 5: 258, 1304, 1455 |
aliena, *ſing*. 1: 265| 5: 547 | *plur*. 2: 712 | 3: 974| 6: 1063 | ſalutis. 3: 832 | rogorum, 6: 1281|

alienigenáque, *plur.* 6 : 63 |
alienigenis. 1 : 873 | 5 : 878 | terris. 1 : 870, partibus. 861, rebus. 866 |
alienis. 1: 182 | 5 : 548 |
alieno. 5 : 11[illegible] |
alienum. 6: 1117, 1122 |
alii, *plur.* 3: 549, 1040 | 4: 497, 525 | 5: 328. 1044, 1045 | 6: 386 |
aliis. 1 : 159, 442, 796, 802, 822 | 2: 506. 509, 690, 694, 697, 777, 840, 902. 980, 981, 983, 1003, 1074 | 3 : 285, 315, 975, 978, 1051 | 4 : 577. 608, 637, 638. 639, 657 *bis*, 662 *bis*, 681, 688, 713, 787 | 5 : 501, 873, 1008, 1131, 1206 | 6: 185, 191, 520, 773, 892. 992, 1115, 1227 1245 |
aliiſque. 2: 179 5 : 198 |
ex aliis alios. 6: 1235 |
alimenti. 5 : 813 |
alimur. 1: 812 |
alio. *nom.* 2: 534. 781, 793. 824 | 3: 111, 483 | 4. 692 | 5: 833, 1064, 1069. 1080, 1304, 1454 | *adv.* 2: 365 | 6: 986, 987 |
alioque, *nom.* 1 : 822 | 4: 775 | 5 : 827 | *adv.* 6 : 986 |
aliud ex alio. 1 : 264, 408, 1108 |
alio atque aliu, *nom.* 2: 775 | 5: 304 |
ex alioque alius. 6. 915 |
alioqui. 3 : 415 |
aliorum. 5 : 13 |
alius. 2 : 9, 910, 1064, 1074 | 3: 529, 610 | 4: 143, 499 | 9 : 1125, 1235 |
alipedes cervi. 6: 765 |
aliqua, *ſing.* 1 : 109, 587, 856, 1040 | 2 : 932 | 3: 442, 592. 637, 833 | 4 : 264, 518, 597, 669 | 5: 82, 410, 414 |
aliquam. 5 : 383, 824, 871 |
aliquas. 5 : 37 |
aliquem. 2 : 970 | 3 : 887 | 5: 1040 | 6: 675 |
aliquid. 1: 434, 673. 972, 976 | 3 : 115, 513 | 4 : 43 | 6 : 710, 1134 |
aliquis. 1 : 392 | 2 : 225, 930 | 3: 487 |
aliquo, *nom.* 2: 423, 425 | 3: 224 |
aliquod. 1 : 594 | 5 : 247 | 6: 565 |
aliquot. 6: 703 |
alis, *nom.* 5 : 1038 | 6: 836 |
alis. *aliis.* 4 : 641 |
alis noctem explaudentibus. 4 : 714 |
alit. 1: 230 | 2: 1156 | 5: 221 |
alitque. 1: 859 | 5: 323 | 6 : 946 |
alitibus. 6. 818 |
alitur. 1 : 255 |
alituum. 2: 927 | 5: 799, 1038, 1077. 6 : 1214 |
aliud. 1 : 264, 408, 470 *bis*, 1108 | 2 : 17, 506, 509, 811, 1003 | 3: 285, 555, 978, 983, 1096 | 4: 369, 436 | 5 : 716, 755, 764, 830, 831, 1277 | 6 : 988, 989 *bis*, 900, 992 |
alium. 2 : 733, 924 | 3 : 898 | 4 : 287 | 5 : 514, 516, 523, 548 | 6 : 657, 1245 |
aliûm, *aliorum.* 1 : 882 |
aliunde. 3: 134 | 6 : 1018 |
alius. 3: 651, 652 | 4 : 637, 681, 688 | 5: 827 | 6 : 915, 1115 |
allata, *ſing.* 5: 548 |
allidat. 4 : 298 |
alma. 2: 991 | Venus. 1 : 2 |
almæ, *ſing.* 2: 970 | 5: 231 | 6: 750 |
liquor almus aquarum. 2 : 390 |
alſia corpora, *quæ frigus ferre non poſſunt.* 5 : 1014 |
alta, *ſing.* 6: 356 | *plur.* 3 : 432 | 5 : 012 | 6 : 139 |
altaque, *plur.* 2: 1109 | 5: 491 | 6 : 420 |
altæ, *ſing.* 2: 30 | 5 : 1392 |
altam. 6: 262. 582 |
altaria. 3: 433 | 6. 752 |
altas. 3: 457 | 5: 308, 1252 | 6: 478. 558. 636 |
alte, *adv.* 1 : 78, 590 | 2: 195, 197, 446, 1086 | 4 : 327. 406, 047 | 5 : 91, 609 | 6 : 65, 156. 184, 267, 689, 963. 1172 |
alteque. 6: 245, 647 |
alter. 3: 198 4: 279, 692 | 5: 637, 833 |
altera, *ſing.* 775 |
alterius. 1: 598 | 2 : 2, 84, 273 | 3: 334 |
alternis. 1: 525, 768. 1010 | 5 : 637, 644, 700 | 6 : 569 |
alternis tempora cœli dividere. 2. 1065 |
alternis variare. 3: 374 |
alternis brachia mittant. 4: 792 |
alterno. 3: 33 | 5 : 976 |
alterum. 1 : 1011 |
alterutra. 5: 684 |
alterutrum. 1 : 973, 1011 |
altior. 4: 416, 957 |
altis. 1: 284, 896 | 2: 331 | 3 : 847 | 4 : 1014 | 5 : 144, 233, 314, 375, 493, 662, 933 | 6: 142, 494, 735, 963 |
altitonans Vukumus. 5 : 744 |
altivolans ſolis rota. 5: 434 |
altu, *adject.* 3 : 785 | 5 : 388 |
alto, *aere.* 4 : 137 | 5 : 466. 584 | 6 : 276 |
penitus in altu, *in intimis viſceribus.* 4: 269 |
ex altu, *ex cœlo.* 4: 200 |
ex alto, *ex intimis partibus.* 4: 90, 861 |
ex alto penituſque, *ex intimis rerum partibus.* 4 : 71 |
ex altu, *ex fundo.* 4: 698 |
altus. 2: 701 | 6 : 468. 733 |
altum, *mare.* 3 : 1043 |
altum, *adj.* 4: 916 | 5: 753 | 6: 286 | æternumque ſoporem. 3: 466 |
in altum minutatim vitam provexit. 5: 1433 |
altus acervus. 3: 198 | cœli hiatus. 4 : 419 |
altutram, *alterutram.* 5: 589 |
alvi. 6: 1198 |
aluntur. 1 : 816, 882 | 3: 64 |
alvo. 5 : 226 |
alvoque. 3 : 347 |
amabile. 1 : 24 |
amantque. 1 : 642 |
amantum. 5 : 960 |
amara, *plur.* 2: 404. 463 |
amaracini blandum liquorem. 2 846 |
amaracinum. 6 · 973 |
amari, *ſing.* 3: 922 |
amarius, *nom.* 6. 972 |
amaror. 4: 225 | 6 : 930 |
amarum. 1: 939 | 4: 15, 638, 662 |
ambagibus. 6: 919, 1079 |
ambens, *ambedens.* 5: 397 |
ambigitur. 3: 1087 |
ambitionis iter. 1 : 1129 |
ambroſia. 6: 971 |
amens. 6 : 85 |
ſuavis amicitiæ. 1 : 142 |
amicitiai. *amicitia.* 3 : 83 |
amicitiam. 5: 1018 |
amictum cœli. 6 . 1132 |
amiſſa, *ſing.* 1: 1077 | *plur.* 1: 1036 |
amiſſam. 3: 649 |

amiſſis.

amiſſis. 3 : 716|
amiſſo. 1: 810|
amiſſos. 2 : 958|
amiſſum. 2 . 358|
amittant. 1 : 528|
amittens. 1: 1038| 6: 301|
amitti:t. 3: 769| 4: 545|
amittunt. 1: 660|
Ammonis fanum. 6 , 848|
amnem. 4 : 1010|
amnes. 1: 15 , 1031| 5: 343, 387|
amni. 6 : 727|
amnibus. 1 : 298| 5 : 271| 6: 505 , 636|
amnis. 1: 288| 4 : 423 | 6 : 713, 721|
amœno. 1 : 118|
amœnum fontem. 4 : 1018|
amore. 1: 37, 474| 3: 1005.
amorem. 1 : 20, 923 | 3: 5| 4. 867| 5: 174 , 180|
amoris. 1 : 35| penniggeri. 5: 1074 |
amovet. 1 : 226|
ampla, *plur.* pabula. 5 : 942|
amplectier, *amplecti.* 5:729|
amplectitur. 1 : 136|
tellus amplectitur oſſa. 4: 738|
amplexi habent , *amplexi ſunt.* 1: 1068|
amplexu. 5 : 320|
amplexus, *adj.* 5 : 35|
amplior. 2 : 1132|
amplis viribus. 5 . 1173|
amplius, *adv.* 1: 653| 3:954| 4:872| 5: 1053| equo. 3 : 965|
an. 1 : 114 ,116 , 117, 853 *ter*, 956 , 972 | 3: 544, 729, 774 , 881| 4: 384, 472, 485. 488*bis*, 489, 490. 795| 5: 1214| 6: 396. 401, 411, 1133|
anne. 4 : 782|
Anaxagoræ. 1: 830|
Anaxagoras. 1: 875|
ancipiti mucrone , *duplici extremo.* 2: 519| ferro. 6: 167 , bello. 376 , tremore. 595|
ancipitique refutatu, *refutatione duplici.* 3 : 524|
ancilia , *plur. amputata.* 3: 660|
Ancu', *Ancus.* 3:1038|
Androgynum. 5: 837|
anfractibus. 1: 719| 5: 681|
angelis paulum proſtantibus, *parvos angulos habentibus.* 2 : 428|
angit. 3. 1082|
angor, *nom.* 3: 865| anxius. 6 : 1156| excit. 3: 1006|
angore animi. 3: 916|

anguimanos Elephantos. 2: 5 | boves Lucas turrito corpore. 5 . 1302|
anguis. 3: 613|
angulus. 4 : 361 , obtuſas. 356|
angusti, *ſing.* 4 : 431|
angustis. 2: 1169|
angustoque. 1: 721|
angustum. 4: 531| 5 : 1129|
anhela, *nom. ſing.* 4 : 875|
anhelant. 4 : 862|
anhelat. 3 : 489|
anima. 1: 132 716| 3: 276, 282 , 357 , 405 , 417, 561 , 564 , 573 . 593 . 632 , 633 , 705, 797| 4: 120 , 928| 5 : 141| 6 : 1264|
animæ , *ſing.* 3 : 36 , 132 , 144 , 276 , 310 , 330 , 530, 582 , 588, 712| *plur.* 1: 123| 3: 727, 737|
animæque, *ſing.* 3| 213, 229, 278, 599|
vitales animæ nodos. 2:949| fundamenta. 3: 585, poteſtas. 856|
leves aurarum animæ. 5: 237|
animai, *anima.* 1: 113| 3: 151 , 162, 255 , 281, 342, 345, 375 , 381. 394, 398, 400, 407, 416 , 498 . 535 , 579. 624, 638, 656. 670, 713, 827, 850| 4:886, 918, 923. 942, 956| 5: 558| 6: 585 , 570, 693|
animal. 5 : 821|
animale genus. 1 : 228| 5: 635|
animalem formam. 5: 142|
in pullos animales vertier ova. 2: 926|
animalia. 1 : 745 , 1060| 2 : 532 , 717 , 869 , 900 , 916 , 972 , 1151| 4 : 115, 983| 5: 791. 795, 906 , 915 .1086| corpora. 2 : 726|
animalibu', *animalibus.* 2 : 937|
animalibus. 2 : 908 , 913, 1079| 4 : 860|
animalis. 4 : 744|
animam. 3 : 137 , 147, 154, 160, 217, 352. 423, 438, 542 , 578, 507 , 607 . 699 , 755 , 768 , 800, 4: 920| 6 : 798| agens. 3: 492, fudit. 1046|
animamque. 3: 168, 504|
animam glomerari. 3 : 540|
animam ægram ponebat. 6 : 1221 , mittebat. 1232|
animans. 1: 774| 3 : 572|

animantem. 2 : 667 , 942 , 943| 5: 666|
animantes. 1 : 808 , 821| 2 : 1015| 3: 749| 4: 649| 5: 70, 81|
animantibus. 2: 256| 3: 418| 4 : 681| 6 : 773, 984|
animantis. 2 : 937| 3: 97, 389| 4: 857|
animantum. 1 : 4 , 16, 195, 351 , 1032| 2 : 77 , 879, 919 , 1062| 3: 267, 720| 5: 432, 853, 917|
animantum gens ſummiſſa. 1 : 1032|
animarum. 3: 724 , 782|
animas, *nom.* 3: 628, 630, 656, 666, 687, 722, 760, 778| 4 : 41| 6 : 763, 839|
animaſque, *nom.* 3: 419|
animaſque ventorum , *ventos ſecundas.* 5: 1229|
animata, *plur.* 5: 145|
animi , *ſing.* 1 : 71, 73, 132 , 137 , 147 , 426 , 449| 2: 58, 381| 3 : 16, 24. 35, 43 , 91 , 131 , 158 , 160 , 162 , 176 , 204 . 213 , 238, 278, 330 , 335, 373 , 449 , 498, 557, 560 , 577 , 674 , 680 , 708 747, 765 , 772 . 789 , 791 , 840 , 843 , 856 , 916, 1016 . 1065| 4 : 30, 44 , 120 , 385 , 387, 467 . 735 , 906 , 942| 5 : 60, 98 , 128 , 133 , 135 , 150 , 564| 6 : 38 , 77, 1147 . 1154, 1181|
animique, *ſing.* 2 : 270|
nec me animi fallit. 1: 921|
animi injectus. 2: 739 , ratione. 1043 , jactus liber. 1046| vis auctior. 3: 451| ſenſus. 2: 945| ſenſum. 3 : 99 , 105 , mens conſiliumque. 615| mens. 4 . 762|
animo. 1: 403| 2: 39, 44| 3: 110 , 160 , 287, 596, 915 , 1067| 4: 879| 5: 1169 , 1341| 6 : 1231| equo. 1 : 43| 3: 952| 5: 1118|
animoque. 1 : 75| 3 : 399, 952 , 975| 5 : 50 , 184 , 1048| 6: 531|
ex animo dicant. 3: 927|
ex animo miſer. 3 : 110|
exſpuere ex animo rationem. 2: 1040|
reſpuis ex animo. 6: 67|
animos. 1 : 931| 2 : 632|

4 : 7 , 763 , 969 | 5 : 21, 1389 | 6: 51 | mortales. 3: 419 |
actius advertunt animos ad Religionem. 3: 54.
animum. 1 : 618 , 947 | 2: 363 . 680 , 839 , 885 . 1070 | 3: 94, 118 , 170. 361 , 424 , 462 , 471 , 482, 514 | 4 : 23, 726 , 751 , 810, 880 | 6 : 15 |
animum advertere. 2: 124 | advertas. 3 : 45, 181 |
animum pulsare. 4 : 880 |
animum nobis adhibe veram ad rationem. 2: 1022 |
animum atque animam. 3: 137 , 168 |
animum mentemque. 3:140 |
animúmque. 4: 910 | 6: 910 |
animus. 3 : 150 , 178. 185, 370 , 397 , 417 , 465, 520 , 553 , 564 , 705 , 734 , 797 | 4 : 470, 788. 802 , 812 . 884 | 5: 141, 1217 |
animúſque. 3: 143, 403 |
annelli, *ſing.* 6 : 1022 |
annellis. 6: 911 , 1085 |
annellum. 6: 1037 |
anni , *ſing.* 1 : 182 , 193 | 5 : 221, 675, 700 , 1394 | 6: 363 , 373 , 716 |
ubi anni nodus nocturnas exæquat lucibus umbras. 5: 686 |
annis. 1 : 312 | 3 : 839 , 1107 |
annis tribus circumactis. 5: 881 |
annis corpus marcet. 3 : 959 |
annorum. 2 : 170 | 3: 1018 | 5: 1183 , 1437 |
annos 5 : 96 |
multos etiam magnos ſervata per annos. 1 : 1028 |
magnos in magnis orbibus annos. 5:643 |
annua tempora. 5 : 618, 691 |
annulus. 6 : 1006 , 1012 |
annulus in digito ſubterrenuatur habendo. 1 : 313 |
Romulidarum arcis ſervator candidus ſoſer. 4 : 687 |
ante. 1 : 63 , 90 , 293, 343, 394 , 395 , 430 , 532 , 672 , 793 , 794 , 846 , 858 , 906 , 925 , 997 | 2 . 112 , 352 , 731 , 753 . 763 , 925 , 932 , 934 , 937 . 998 , 1035, 1170 | 3: 67, 75 , 186, 474 , 487 , 519 , 537 , 574 , 677 . 811 , 864 , 878 , 972 . 982 , 986 , 1008 , 1107 | 4: 1, 71, 153, 252, 301 , 346 , 384 , 476 , 646 . 676 , 696 , 746, 817 , 834 , 839 , 843 . 880 , 882 , 960 , 976 | 5: 101 , 169 , 356 , 736 , 738 , 834 , 1134 , 1139, 1200 , 1333 , 1340, 1349, 1353 , 1379 , 1411 | 6 . 168 . 169 , 175 , 409 , 462 , 580 , 675 , 769 , 774 , 803 , 901 , 994 , 1010, 1050, 1160 |
anteacta , *ſing.* dies. 1 : 234 , ætate. 235 | 2: 298 | vita. 3 948 , vetuſtas. 985 |
anteactam ætatem. 3 : 672 |
anteacti temporis. 1 : 559 |
anteacto tempore. 3 : 844 | 5: 173 |
antehac. 1: 542 | 5: 339 |
anteire. 4 : 142 |
antennas. 2: 554 |
anticipat ſol cœlum radiis accendere tentans. 5: 658 |
antiqua, *plur.* 5: 13, 1282 |
antiquas. 5 : 87 | 6: 61, 871 |
antiquis. 2 : 889 |
antiquius, *nom.* 4: 847 |
antiquo. 2 : 610 |
antiquum. 2: 1168 |
antiſtare Herculis, ſi facta putabis. 5 : 22 |
anxia, *plur.* 6: 14 |
anxius angor. 3: 1006 | 6: 1156 |
aperire. 1 : 374 |
aperta tibi faciemus. 2 : 182 |
aperta promptaque cœli. 6: 817 |
apertam. 5: 486 |
apertas. 4 : 469 . 600 | 6 : 1048 |
aperte, *adv.* 2 : 340 |
apertis. 1: 914 | 4: 52, 809 | 5: 810, 1061 |
aperto corpore. 1 : 298 | 4 : 101 | aere. 3 : 603 | lumine. 5:776 | mari. 6:698 |
in aperto. 3: 603 |
apertum tranſpectum præbet. 4 : 273 |
apes. 3: 11 | 4: 683 |
apiſci, *aſſequi.* 1 : 449 | 6: 1234 |
apluſtra. 2 : 555 |
apluſtris fractis. 4: 439 |
apparent. 3 : 25 | 4 : 97 , 400 |
apparere. 1 : 877 |
apparet. 2: 140 | 3: 18, 989 | 4: 157 | 6: 448, 765 |
appellare. 1: 55 |
appellatur. 5: 10 |
appellunt pennis. 6: 751 |
appetitur. 5 : 1278 |
appoſita, *plur.* 3 : 374 |
appoſitaſque. 6: 1034 |
apri, *plur.* 5: 1325 |
apſe ta men re, *reapſe, reipſa.* 2: 658 |
apta, *ſing.* 2 : 478 , 522 | 5: 559, 1427 | *plur.* 2: 813 | 4: 673 , 827 | 5 : 556 | 6: 961, 1065 |
aptam. 5 : 538 |
aptaret. 2 : 1109 |
aptas. *nom.* 6: 773 |
apti, *plur.* 3: 851 | 5: 806 |
uniter apti. *compacti in unum quid.* 3: 858 |
aptum. 5 : 926 |
alius aliis magis animantibus aptus. 4: 681 |
apud. 6: 747, 848 |
aqua. 1: 568 3: 190 | 4: 96, 214 | 5 : 144 | 6: 883 |
aquæ, *ſing.* 1. 282 | 6 : 551 | humor. 2 : 197 | 3: 140 | 6: 908 | corpus. 2 : 232 | coo ectus. 4 : 416 |
propter aquæ rivum. 2: 30 | 5: 1392 |
magnas aquæ vaſtaſque lacunas. 6: 551 |
aquaï, *aquæ.* 1: 286 | 2: 662 | 4: 622 | 5: 265 , 601 | 6 : 800 . 871 , 890 , 1070, 1064 | magnus decurſus. 1 : 284 | humor. 1 : 308 | 3: 428 | 6: 633, 874 | liquor. 1 : 454 | gelidas ſtringor aquaï. 3 : 693 | ſplendor. 4: 212 | decurſus. 5: 944 | ſemina. 6: 496, corpus. 854, 863 |
aquam. 4 : 436 | 5 : 1084 | 6: 440 , 499, 746 , 803, 889 |
aquarum. 6 : 1101 | liquidus humor. 1: 349 | magnus decurſus. 5 : 264 | tantus decurſus. 6: 609 | ſemina. 6: 506, 519 , 672 , magnum duramen. 529 |
lætantia loca aquarum. 2 : 344 |
liquor almus aquarum. 2 : 390 |
ad aquarum ſtrata jacebant. 6: 1263 |
aquas. 1 : 1079 | 2: 230 | 6: 1114 |
Aquilonis. 5 : 688 |
Eteſia flabra Aquilonum. 5: 741 | 6: 730 |
aquis. 3 : 1045 |
abſque. 2 : 417 |

aram. 1: 85|
aranea. 4: 731|
aranei tenuia fila. 3: 384|
ararum. 5: 1161|
aras. 1: 90, 96| 5: 76, 1198, 1200| tharicremas propter mactatus concidit aras. 2: 353|
caput quaſſans grandis ſuſpirat arator. 2: 1164|
aratri. 1: 314| 5: 210, 931| 6: 1251|
ad arbitrium. 2: 281|
arbor. 3: 785| 5: 129, 1096| 6: 676|
arboribus. 1: 166, 254, 275, 897, 1092| 5: 934, 1362| 6: 783|
arboribúſque. 5: 784|
arboris. 2: 30| 5: 35, 1096, 1392| 6: 167|
arbos. 1: 774| 6: 786|
arbuſta. 1: 188, 352, 806, 808, 821, 905| 2: 1015| 5: 670, 910| 6: 140| læta. 2: 343|
arbuſtáque. 1: 184| 2: 189| 5: 919| læta. 2: 594, 698, 993|
arbuſtiſque. 5: 1377|
arbuta. 5: 939, 963|
Arcadiæ volucres. 5: 32|
horrens Arcadius ſus. 5: 25|
arcémque. 5: 1107|
arceri. 1: 184|
arcis. 4: 687| 6: 749|
arcta, *plur.* 1: 171|
arctáque *plur.* 5: 1146|
arctari. 1: 577|
arctas. 3: 809| 5: 354|
arcte, *adv.* 1: 604| 6: 1008|
arctis. 1: 930| 4: 6| 6: 119|
in arctum franguntur concreti montes nimborum. 6: 157|
ardens. 6: 144|
ardent. 2: 592|
ardenti. 3: 663| 6: 293|
ardentia. 6: 1170, 1178|
ardentibu', *ardentibus.* 6: 618|
ardentibus. 3: 1077| 5: 754| 6: 860|
ardeſcere. 6: 177|
ardeſcunt. 5: 895| 6: 670, 898, 974|
ardor. 1: 651, 669, 779| 2: 212| 3: 251, 290, 476| 5: 205, 565, 587, 600, 604, 1092, 1098, 1251| 6: 283, 673|
ardore. 5: 298, 1242|
ardoréque. 6: 690|
ardorem. 2: 211| 6: 690|
ardoribus. 5: 606, 660|
ardoris. 1: 683, 703, 901| 6: 180|
ardua, *plur.* 1: 660|
facit are, *areſcant.* 6: 962|
areæ, *ſing.* nimbos. 6: 700, magnus congeſtus. 724|
arenam bibulam. 2: 376|
mare permotum ruit intus arenam. 6: 726|
argenti. 5: 1241, 1255| 6: 808|
argento. 2: 27, 626| 5: 1268|
argentóque. 6: 990|
argentum. 1: 491| 6: 950, 1076|
arguet. 4: 489|
arguit. 6: 404|
argumenta. 1: 402|
argumentorum. 1: 418|
arida ſitis. 3: 930| 6: 1174|
Cretea perſona. 4: 297|
arida ligna explicat in flammas. 2: 880|
aridior. 6: 149|
aridus. 1: 809, 865| 4: 872| 5: 740| ſonus terget aures. 6: 118|
arma. 5: 1075, 1281, 1447|
armata, *ſing.* 2: 629|
armati, *plur.* 2: 639, in numerum. 636|
armatis, *nom.* 5: 1291, 1310|
armatum. 5: 1296|
armenta. 1: 164| 2: 920, 922| 5: 229|
armentarius. 6: 1250|
armipotens Mavors. 1: 34|
armis, *neut.* 2: 42, 640| 5: 51, 233, 1305|
armíſque, *neut.* 5: 1348|
armorum. 2: 48|
arquati, *plur. icterici.* 4: 334|
arqui, *arcus.* 6: 525|
arridet. 2: 32|
arripit. 6: 658|
arripuiſſe. 5: 248|
arripuit. 6: 661|
arte. 4: 793| 5: 1354|
artem. 4: 845| 5: 10, 727|
artes. 4: 968| 5: 333|
artibus. 5: 1455|
articulat voces. 4: 553|
articulatim diſcerni. 4: 559|
articuliſque. 3: 697|
artubus. 1: 261| 3: 7, 620, 644| 4: 636| 5: 1076|
artus. 2: 267, 271, 282, 682, 710, 948, 963| 3: 130, 152, 157, 284, 292, 343, 377, 393, 399, 453, 488, 491, 528, 532, 585, 588, 703, 707, 710, 721, 737, 743, 758, 768, 936, 959| 4: 118, 633, 842, 865, 872, 886, 914, 944, 948| 5: 849, 896| 6: 593, 655, 661, 797, 945, 1188, 1204|
gelidos artus in lethi frigore linquit. 3: 402|
arva. 2: 211, 1154| 5: 779, 932|
arvi. 5: 207|
arvis. 1: 315| 2: 1161| 3: 786| 5: 230, 396, 804, 923|
aſcendere. 5: 1300|
aſcendimus. 2: 468|
aſcendit. 2: 137|
aſcenſus, *plur.* 494|
aſpectari. 3: 76|
aſpectu. 1: 66| 6: 780|
aſpectuque. 1: 92|
aſper. 3: 694| 5: 34|
aſpera, *ſing.* 2: 424| 6: 1148| *plur.* 2: 404, 470| 4: 148, 666, 999| 6: 133, 778| primordia. 2: 476|
aſperáque, *plur.* 3: 203|
adverſa nimborum aſpergine. 6: 524|
aſpergit. 1: 720|
aſpergunt. 3: 120|
aſperiora. 4: 532| 6: 452|
aſperitas vocis. 4: 555|
aſperitate. 4: 555, 630|
aſpexere. 2: 741|
aſſiduas. 4: 971|
aſſidue, *adv.* 2: 591| 5: 281, 283| 6: 460, 1157, 1159|
aſſiduis. 5: 253, 342|
aſſiduo. 1: 994| 2: 96| 4: 105, 393|
aſſiduuſque. 5: 206|
aſſumunt. 2: 1123|
aſt. 5: 516|
Aſtrologorum. 5: 727|
aſtrorum. 5: 510, 531|
at. 1: 170, 222, 245, 253, 308, 341, 367, 444, 544, 562, 571, 633, 778, 803, 828, 857, 896, 991, 1086, 1094| 2: 73, 149, 156, 167, 235, 355, 388, 392, 400, 404, 424, 458, 466, 534, 712, 757, 785, 909, 1016| 3: 25, 187, 192, 199, 202, 300, 303, 313, 357, 403, 407, 414, 516, 535, 631, 640, 665, 730, 736, 776, 820, 876, 907, 919, 965, 1031, 1081| 4: 93, 151, 416, 438, 449, 475, 561, 572, 613, 615, 629, 645,

665, 815, 841, 853, 973, 995, 1001 | 5: 18, 44, 229, 365, 400, 544, 649, 816, 862, 869, 943, 902, 997, 1027, 1035, 1066, 1119, 1325, 1360, 1378, 1426, 1435 | 6: 321, 413, 518, 619, 673, 804, 849, 963, 967, 969, 972, 976 |
ater. 3: 502 | 4: 340, 346 |
Athenæ. 6: 2 |
Athenæis mœnibus. 6: 749 |
propter Atlantæum littus. 5: 36 |
atque. 1: 36, 75, 78, 84, 110, 132, 164, 171, 173, 182, 230, 235, 255, 296, 318, 483, 501, 506, 515, 590, 599, 621, 637, 656, 664, 682, 707, 716, 760, 763, 765, 777, 782, 811, 812, 813, 817, 835, 836, 846, 849, 910, 913, 927, 979, 998, 1021, 1053, 1055, 1083, 1088 | 2: 10, 12, 154, 158, 199, 227, 230, 239, 351, 361, 386, 395, 402, 404, 424, 451, 457, 465, 466, 487, 510, 587, 621, 626, 716, 811, 880, 917, 924, 933, 945, 987, 1046, 1073, 1118, 1127 | 3: 29, 36, 61, 62, 87, 97, 122, 124, 132, 137, 138, 152, 160, 165, 180, 196, 205, 213, 250, 254, 270, 276, 281, 285, 330, 335, 345, 352, 363, 373, 417, 423, 455, 498, 530, 534, 548, 549, 550, 557, 564, 566, 572, 573, 578, 583, 587, 620, 645, 697, 703, 704, 705, 720, 757, 794, 797, 805, 840, 850, 861, 886, 904, 923, 930, 950, 956, 962, 991, 1006, 1012, 1017, 1035, 1049, 1059, 1065, 1079, 1080, 1093, 1107 | 4: 3, 30, 37, 38, 44, 70, 88, 120, 143, 168, 184, 195, 244, 250, 265, 287, 299, 345, 346, 381, 432, 447, 519, 520, 577, 617, 619, 699, 710, 711, 745, 755, 760, 807, 820, 858, 866, 880, 886, 888, 889, 902, 904, 906, 932, 936, 942, 957, 961, 968, 981, 998 | 5: 30, 45, 55, 81, 91, 138, 141, 160, 166, 191, 215, 221, 231, 249, 251, 343, 351, 421, 426, 456, 497, 502, 507, 514, 517, 525, 538, 548, 556, 559, 597, 615, 651, 677, 681, 697, 707, 725, 733, 760, 786, 798, 804, 805, 821, 900, 935, 950, 953, 962, 963, 984, 1029, 1034, 1078, 1103, 1109, 1119, 1151, 1152, 1194, 1198, 1227, 1238, 1240, 1249, 1260, 1284, 1290, 1321, 1332, 1341, 1345, 1358, 1359, 1372, 1386, 1389, 1398, 1400, 1427, 1438, 1446 | 6: 13, 15, 24, 26, 34, 47, 65, 133, 155, 191, 200, 241, 258, 268, 291, 303, 327, 347, 386, 446, 489, 501, 520, 521, 536, 577, 594, 699, 778, 798, 802, 830, 868, 950, 961, 989, 992, 996, 1025, 1038, 1041, 1053, 1096, 1106, 1118, 1122, 1147, 1154, 1211, 1214, 1242 |
atqui. 1: 756 |
atra, *plur.* tartara. 3: 979 |
atræ, *ſing.* formidinis ora ſuperne impendens. 4: 174 | 6: 253 |
attam. 6: 199, 257 |
atri, *ſing.* funeris comites. 2: 580 |
atria. 4: 402 |
atto. 6: 1145 |
attamen. 2: 29 | 3: 173 | 6: 602 |
attentas aures. 6: 920 |
attenuari oſtendunt ſalutantum tactu. 1: 318 |
Atthide. 6: 1114 |
attinet. 3: 864 | 4: 341 |
attingere ſummatim. 3: 262 |
attingunt. 4: 627 |
attribuas. 2: 835 |
attribuatur. 3: 243 |
attribui. 1: 682 | 2. 924 |
attribuunt. 2: 614 |
avarities. 3: 59 |
aucta, *ſing.* 5: 261, 722 | *plur.* 1: 625 | 2: 1160 | 5: 1416 |
auctam quinque ſenſibus. 3: 626 |
auctas. 4: 60 | animas ſenſibus. 2: 630 |
aucter. 1: 51 |
auctificque rerum motus. 2: 571 |
auctior animi vis. 3: 451 |
auctos. 5: 1176 |
auctu corporis infinito. 2: 481 | mirando. 5. 1170 |
auctum, *ſubſt.* refrænat natura. 2: 1120 | abſterruit natura. 5: 844 | cædere arboris auctum, *ramos.* 6: 167, capere impetis auctum. 326 |
auctum, *adj.* 2: 974 |
auctus, *ſubſt. plur. ſcaturigines.* 6: 748 | *adject.* 2: 985 |
audactéque. 2: 49 |
audent. 6: 1070 |
auderent. 2: 1035 |
audet. 5: 37 |
audi. 1: 920 |
audieris. 2: 579 |
audire. 4: 462, 564, 618 |
audiréque coram. 1: 135 |
audiſve. 6: 813 |
auditis, *nom.* 5: 1133 |
auditur. 4: 527 |
auditus, *adj.* 4: 838 |
avellere. 6: 240 |
avelli. 1: 607 |
avemus. 2: 216 | 3: 1095, 1096 | 4: 779 |
aventem. 3: 259 |
aveo. 3: 6 |
Averna loca. 6: 738, 740, 818 |
Averni æſtus. 6: 830 |
Averno ſubſtratus lacus. 6: 746 |
averſa, *ſing.* 5: 414 | averſa viai. 1: 1040 |
averſabile ſcelus. 6: 389 |
avertere. 2: 363 |
aves, *nom.* 6: 831 | *verb.* 5: 970 |
avet. 2: 265 |
aufer. 3: 231 |
auferat. 4: 539 |
auferet. 6: 622 |
aufert. 3: 231 | 5: 206, 724 | 6: 825 |
augebat. 5: 480 |
augebit. 1: 437 |
augendas. 5: 81 | 6: 472 |
augendis. 1: 185 |
augéntque. 2: 1163 |
augeſcere. 2: 1108 | 5: 251 | 6: 615 |
augeſcunt. 2: 76, 877 | 5: 334 |
auget. 1: 230, 283, 859 | 4: 645 | 5: 221, 258, 323 | 6: 341, 946 |
augmen corporis. 2: 494 | 3: 269 |
belli terroribus addidit augmen. 5: 1306 |
augmen cui neſciat æquor.

6 : 607 |
guttaĩ vix inſtar erunt unius ad augmen. 6: 614 |
augmina ſumunt. 2 : 158 | noctes. 5: 680 |
augmine grandi. 1: 435 | donant. 2: 72, demto. 1132 |
avia, *ſing.* 5 : 398 | *plur.* 2 : 144, 346 | 5: 1385 |
avia pieridum loca. 1 : 925 | 4 : 1 |
avibus. 1: 257 | 6: 741 |
avidam, *magnam partem.* 5: 202 |
avidi, *ſing.* 6: 1235 | *plur.* 3: 71 |
avido complexu quem tenet æther. 2 : 1065 |
avido complexu ſepiit. 5 : 471 |
avidos viſus paſcit amore. 1: 37 |
avidum mare. 1: 1030 |
eſt avidum nimis auricularum genus humanum, *habet aures nimis avidas.* 4 : 598 |
avis, *fam.* 6 : 1218 |
avium, *ſubſt.* 3: 387 | frondiferas domos. 1 : 19 | liquidas voces imitarier ore. 5: 1378 |
avius. 2: 739 | 3: 464 | à vera ratione. 2: 81, 229 |
Aulide. 1 : 85 |
avolſa, *plur. avulſa.* 5 : 316 |
avolſaque, *plur. avulſa.* 4: 141 |
avolſos, *avulſos.* 5 : 314 |
aura. 1: 11, 853 | 3: 177. 233. 291 | 4: 253 |
auram. 2: 850 |
aurarumque. 5 : 237 |
auras. 1: 208. 771, 783. 801, 803, 1086 | 3 : 223, 301, 401, 437, 543 | 4: 36, 178, 536, 563, 573, 682, 707, 990 | 5: 213, 502, 540, 759, 784, 817 | 6 : 114, 189, 301, 819, 842, 886. 1019, 1127 | aëris. 2: 203 | 3 : 457, 569, 590, 751 | 4: 697 | vitales. 3: 406 | 6: 1225, ſulfuris 220 |
auraſque. 5 : 250, 808, 1085 |
aurata metalla. 6: 811 |
aurataque templa. 2 : 28 |
aurea, *ſing.* 2: 1154 | *plur.* 2: 24, 501 | 3 : 13 | 5: 462, 909 | dicta. 3 : 12 |
aureaque, *plur.* 5 : 33 |
aures. 1 : 418 | 2 : 1023 | 3: 157, 548, 632 | 4: 222. 488 *bis*, 527, 546, 567. 570. 572, 617, 837, 910 | 5 : 1053 | 6 : 118. 164, 168, 182, 777, 920, 927 |
aures vacuas mihi, & te ſemotum à curis adhibe. 1 : 45 | quæ belle tangere poſſunt aures. 1: 645 |
aures plenæ ſonoribus. 6 : 1183 |
aureique. 4. 601 | 5 : 1380 |
aureus. 6: 204 |
auri. 1 : 493 | 5 : 1225 | bractea. 4: 731 |
aurique. 6 : 808 | micis. 1: 839 |
auribus. 2 : 510 | accipere citharę liquidum carmen. 4: 979 | accipiamus tonitrum. 9: 163 |
adportea auribus. 5 : 105 |
auricularum. 4: 598 |
auris. *plur.* 4: 730, 931 | 5: 411, 473. 503, 548, 845 | 6: 307, 882, 913 | celerantibus. 1: 388 | vitalibus. 3 : 576, ætheris. 847 |
auro. 2 : 50 | 5 : 1427 | 6 : 1076 |
auroque. 2: 27 | 5: 1268 |
aurora. 2: 143. 578 |
auroræ. 4 : 542 |
auroram. 4: 715 | 5: 656 |
aurum. 1 : 840 | 2 : 828 | 5: 1240. 1274, 1422 | 6 : 229, 940, 983. 1056 |
aurumque. 5: 1112, 1272 | 6: 351. 966 |
auſim. 2: 178 | 5 : 1071 |
auſia, *audeas.* 2: 981 | 4: 521 | 5: 729 | 6: 421 |
Auſter fulmine pollens. 5 : 744 |
Auſtri, *ſing. venti.* 4 : 183, 939 | 5: 688 |
Auſtris, *ventis.* 1: 898 |
Auſtro, *vento.* 6 : 721 |
auſus, *adj.* 1: 68 |
aut. 1 : 224, 241, 382, 383, 441, 442, 443, 450, 451, 678, 709, 761, 762, 882, 1011 | 2 : 83, 84, 393. 394, 421. 437, 438, 526, 640. 692, 732, 781, 793. 799, 824, 907, 908, 970, 1035, 1042 | 3: 46, 148, 222, 224, 245, 429 *bis*, 512, 513. 515, 597, 614, 616, 792 *bis*. 804, 808, 812, 815. 825, 828, 832, 833, 884, 885, 904, 931, 1007, 1079, 1080 | 4: 42, 118. 149, 315, 316, 493, 494, 581, 597, 660, 723 *bis*, 819, 933, 934 *quater*. 954, 960, 1018 | 5 : 136 *bis*, 143, 144 *bis*, 216, 217, 341. 342, 353, 357, 360, 370, 373, 411, 574. 650, 653, 657, 659, 681, 695, 700, 729, 856 *ter*, 890, 911, 1025, 1060, 1067, 1070, 1158, 1330 | 6: 86, 104, 105, 113, 161, 190, 382, 513, 578 *bis*, 657, 715, 746, 804, 897, 1088, 1097, 1098. 1124 *bis*, 1125. 1126, 1134, 1196, 1200, 1215, 1216 |
autem. 1 . 364, 857, 1009, 1078 | 3 . 560, 822 | 4: 338, 555. 966 | 5. 22, 367 | 6 : 102, 322. 407, 779, 1241 |
autumni. 6 : 371 |
autumno ſudante. 1 : 176 |
autumnoque. 6 : 356 |
autumnus. 5: 742 |
avulſa, *ſing.* 2 : 257 |
avulſus. 3 : 562 |
auxilia. 5: 1441 |
tremulum à pennis petere auxiliatum. 5: 1039 |
auxilio. 5: 225 |
auxilium. 3: 1077 |
axis gelidi. 6 : 720, mundi qua claudicat. 1105 |

B.

Babylonica Chaldeûm doctrina. 5: 726 |
Babylonica magnifico ſplendore rigantur. 4: 1023 |
baccæ, *plur.* 5: 1362 |
bacchatur animal ut montibus. 5: 822 |
Bacchi. 2 : 655 | flos, *odor vini* evanuit. 3: 222 |
balantes pecudes, *oves.* 2 369 |
balantibus pecubus. *ovibus.* 6 : 1130 |
balbe, *adv.* ſignificarent. 5 : 1021 |
barathrum. 3 : 979 | 6 : 605 |
barbaque. 6: 945 |
mollem malis demittere barbam. 5 : 673 |
barbara, *ſing.* 4: 548 |
barbaricæ veſtes. 2 : 409 |

barbaras. 5: 37 |
barbigeras pecudes, *Capras.* 5: 898|
barbigeras capellas. 6: 970|
aufer abhinc lacrymas barde, *voc ſtulte.* 3: 967|
baubantur, *latrant* in ædibus. 5: 1070|
beata. 5: 166|
bella, *ſubſt.* 6: 373|
belle, *adv.* tangere poſſunt aures. 1: 644 |
belli. 1: 476 | 2: 5 | 3: 846| 5: 1295, 1298, 1302, 1306|
bellifera mænera. 1: 33| munere. 5: 1307|
belli fulmen Scipiades. 3: 1047 |
belli magnos funditus æſtus. 5: 1434|
belli miſcebant fluctus. 5: 1288|
belli ſimulacra ciere. 2: 42, cientes. 324 |
bello. 5: 382, 6: 376|
bellóque. 1: 465| 5: 1423|
bellus. 4: 143|
bellum. 1: 457| 4: 965 | 5: 387, 393 |
bellum ſylveſtre gerentes. 5: 1244|
bene. 1: 62, 128, 737| 2: 7, 643, 650, 1089| 3: 915, 1084 | 4: 576| 5: 18, 53, 83 | 6: 57, 418, 506, 533, 653, 996 |
bene pleno lumine. 5: 706|
bibulam lavit æquor arenam. 2: 376 |
bidenti. 5: 209|
bijugo. 5: 1299, curru. 1298 |
bijugos agitare leones. 2: 601 |
bili ſuperante. 4: 668|
bina, *plur.* 1: 534 | 4: 451, 452, 454| 5: 477 |
binaque. *ſing.* 4: 453|
binis. 4: 292|
bino. 5. 877 |
binos. 5: 1299|
bis. 4: 316, 410 | 5: 1299 |
Biſtoniaſque plagas. 5: 30|
biſulcis pedibus preſſa veſtigia linquit humi. 2: 356 |
bitumen. 6: 807 |
blanda. *ſing.* 2: 965| 4: 995| 5. 179 |
blandáque, *ſing.* 6: 1243|
blanda atque infracta loquela. 5: 231|
blande, *adv.* 5: 1066|
blandéque. 2: 320| 5: 1638|
blanditiis ingenium fregére ſuperbum. 5: 1017|
blandaina ſecla propagent. 2: 173 |
blandum amorem. 1: 20 | liquorem. 2: 846 |
raucum bombum tuba reboat. 4: 548|
bona, *adj. ſing.* 3: 103| 5: 1024 | 6: 13 | *plur.* 2: 408 |
bonam partem in lectum mœrore dabantur. 6: 1247 |
bone. 3: 207 |
bonis, *adj.* 1: 729 | 3: 1017 |
bonitate. 5: 1246|
bonos. 2: 418|
bonum, *ſubſt.* 5: 956 | 6: 25|
bonus Ancus. 3: 1038|
boves conterimus, *fatigamus.* 2: 1161|
boves lucas anguimanos, *Elephantos.* 5: 1301|
boves templis ferro malè cæſæ diffugiunt. 5: 1338|
boum. 3: 303 |
brachia. 4: 791, 827. 950| 6: 396|
brachiáque in numerum jactare. 4: 771|
brachiíque conjectu. 6: 433|
bracteáque auri. 4: 731|
brevi, *nom.* 2: 77| 4: 160, 162 |
brevique. 5: 591|
brevibus. 2: 98|
brevis. 3: 927| 4: 179|
brevitate corporis. 2: 482|
breviter. 6: 1081|
Britannis. 6: 1104|
bruma nives affert. 5: 745|
brumales adeat flexus. 5: 615, uſque ad flexus. 639 |
bubus. *bobus.* 6: 1129|
bucera ſecla, *boves.* 5: 864| 6: 1240|
buceriæque greges, *boves.* 2: 661 |
horrifico cinefactum buſto. 3: 919|
viva videns vivo ſepeliri viſcera buſto. 5: 991|

C.

CAchinnent riſu tremulo concuſſa. 1: 918 | 2: 975 |
dulces Cachinni, *plur.* 5: 1396, 1402 |
cacumen. 1: 593, 750| 5: 1455|
ſummum aleſcendi, *grandeſcendi* terigere cacumen. 2: 1129|
cacumina, 1: 897| montis. 6: 458, 463 |
cadant. 4: 63, 100 | 6: 215 |
cadat ſub ſenſus. 1: 448 | è regione loci. 6: 823 |
cadavera. 2: 415| rancida. 6: 1153|
cadavera rancenti jam viſcere vermes expirant. 3: 719 |
cadaveribus. 4: 684| 6: 1272|
ſub utrorum regna cadendum. 3: 848 |
cadens. 3: 21 |
cadentque. 3: 982|
cadenti. 5: 402 | vultu, oculis. 3: 467|
cadere. 2: 209 | 3: 595 | 5: 671| 6: 104, 414|
caderent. 2: 222| 5: 316|
cadit. 2: 215 | 6: 257, 1124, fulmen. 296|
caducæ, *plur.* glandes. 5: 1362 |
cadunt. 2: 230 | 3: 388 | 4: 950 | 6: 744. 1005 |
cadunt vires. 5 1 410, concuſſæ urbes. 1236 | toti montes. 6: 545 |
cæca, *ſing.* 5: 1004 | 6: 66| honorum cupido. 3: 59, venti poteſtas. 248, 270| noctis caligine. 4: 458 | nox. 1: 1108 | *plur.* 2. 14| 5. 839 | corpora. 1: 278, 296 | primcadia. 1: 1103|
cæcæ, *ſing.* caliginis. 3: 305 |
cæcámque naturam. 1: 779|
cæcas cauſas. 3: 317|
cæcáſque latebras. 1: 409|
cæcat. 4: 326 |
cæcigeni, *cæci nati, plur.* 2: 740|
cæcis. 1: 329| 3: 87 | plagis. 2: 128, ictibus. 155, corporibus. 713| tenebris.

54, 745, 797 | 6: 34 | fervoribus. 5: 610 | ulceribus. 6: 1269 |
cæcíſque cumpagibus. 6: 1014 |
cæco igni. 4: 926 | veneno. 6: 822 |
cæcoſque mutus. 2: 127 |
cæcum. 5: 754 | curdi ſtimulum. 3: 887 |
permixta cæde calentes. 3: 643 | 5: 1312 |
cædebant. 5: 1325 |
cædem cædi accumulantes. 3: 71 |
cædere arboris auctum. 6: 166 |
cædéſque, *plur.* 3: 648 |
cædi, *nom.* 3: 71 |
cædimus. 6: 313 |
cærula, *ſing.* 5: 1373, ponti plaga. 481 | *plur.* 2: 773 | *mare.* 6: 481 | cœli. 1: 1089 | 6: 95 | mundi, *cælum cæruleum.* 5: 770 |
cæruleis ſemiuibus. 2: 771 |
inter cæruleum virides miſcere Smaragdus. 2: 804 |
cæſis. 3: 404 |
cætera, *ſing.* 3: 144, 151 | 6: 862 | *plur.* 1: 404, 457, 520, 698, 842, 1097 | 2: 103, 171, 675, 811, 858, 1084 | 3: 136, 391, 480, 744, 1096 | 4: 512, 594, 673, 748, 759, 773, 812, 830, 968 | 5: 38, 165, 471, 843, 891, 1447 | 6: 49, 243, 526, 1078 |
calamorum ſibila. 5: 1381 |
calamos hiantes unco labro percurrit. 5: 592, unco percurrere labro. 1406 |
calcaribus ictus amoris. 5: 1074 |
calce. 6: 1066 |
calcibus imis. 3: 792 | 5: 136 |
calcis. 6: 91 |
calefecitque. 6: 686 |
calentes permixta cæde. 3: 643 | 5: 1312 |
caleſcit. 6: 279 |
calida, *odoris plaga, vocem vectus.* 4: 708 |
calidæ febres. 2: 34 |
calidi, *ſing.* 3: 295 | 6: 315 |
calidíque, *ſing.* 2: 843 | 3: 127 | *plur.* 5: 327 |
calidis. 3: 903 | 5: 604 | 6: 147, 748, 799 |
calidu. 3: 654 | 5: 595, 796 | 6: 515, 656, 858, 870 |
calidos. 1: 301, 1087 | 2: 435 |
calidum. 1: 648 | 2: 354, 857 | 5: 568 | 6: 855, 688, 868 |
calidúmque. 3: 216 | 6: 948 |
calidus. 6: 840, 887 |
caligare oculos. 3: 157 |
caligine. 4: 458 | 5: 297, 649 | 6. 262, 460, 478, 691, 852 |
caliginis. 3: 305 | 4: 339, 350 |
callent dicere multa. 2: 977 |
callida, *ſing.* 6: 92 |
Calliope Muſa callida. 6: 93 |
callu, aut cortice tectæ. 4: 934 |
calor. 1: 454, 1090 | 2: 516, 668 | 3: 129, 231, 247, 268, 270, 284, 287, 289 | 4: 220, 872 | 5: 571, 540, 804 | 6: 233, 370, 872, 925, 991 |
calor permanat argentum. 1: 495 |
calore. 1: 175 | 5: 1261 | 6: 321, 359, 513, 722, 841, 843, 969, 1107 |
calorem. 1: 786, 807 | 2: 857 | 6: 714, 847 |
caloris. 6. 367 | corpora, *ato.* 3: 122 |
campi, *plur.* 5: 493 | per loca campi. 2: 40 |
plani petit æquora campi, *planitiem.* 3: 1015 |
campíque *plur.* 4: 390 |
campis. 2: 332 | 5: 1372 |
campíſque. 5: 602 | 6: 712 |
campo. 2: 659 | plano. 5: 950 |
camporum. 2: 324 |
campos. 1: 274 | 2: 6 | 4: 461 | 6: 736 |
campóſque. 1: 19 | 5: 782, 1374 | 6: 404, 1140, facerent natare. 266 | natantes. 5: 480 |
valido quatientes impete campos. 2: 326 |
nix cana, *ſing.* 3: 21 |
canamus. 5: 510 |
canceris, *cancri.* 5: 616 |
candens. 1: 250 | 2: 770 | 4: 341 | ferrum. 6: 147 |
candenti marmore. 2: 766 | lumine. 5: 720 | 6: 1193 |
ferrum candeſcit in igne. 1: 491 |
candida, *plur.* 2: 731, 792 | 5: 777 | 6: 95 | ſidera. 5: 1209 |
candidus. 4: 687 |
candor. 2: 322 |
candore. 4: 233 | 5: 283 |
marmoreo candore, *albedine.* 2: 764 |
canenda. *plur.* 6: 83 |
canentum. 4: 589 | 5: 1384 |
avibus canere ſylvas. 1: 257 |
canes. *nom.* 1: 405 | 4: 709, 988 |
canibus rapidis. 5: 890 |
canibúſque ciere. 5: 1250 |
canis, *ſing.* Hyrcano de ſemine. 3. 750 |
canor, *cantus.* 4: 908 |
parvus Cycni canor. 4: 182 |
canos fluctus. 2: 766 |
cantu. 2: 619 |
cantus, *plur.* 5: 1083. 1405 |
canum, *ſubſt.* 5: 1062 |
canum promiſſa via. 4: 685, cerbereas facies. 737 | fida canum vis. 6: 1220 | leviſomna canum corda. 5: 862 |
capacis mœnia mundi. 6: 122 |
barbigeras capellas. 6: 970 |
capere. 1: 535 | 2: 967 | 5: 1185 | 6: 326 |
capere iratum fluctus. 3: 209 |
caperetur. 5: 027 |
capiam. 6: 94 |
capiant. 2: 970, 1005 |
capias. 4: 635, 954 |
capiat. 1: 384 |
capiatur. 1: 940 | 4: 16 |
capiebant. 5: 452 |
capiebat. 5: 1410 |
capis. 3: 952 |
capit. 6: 1028 |
capite. 3: 616, 792 | 4: 474 | 5: 136, 600 |
capiti. 1: 918 | 4: 4 |
capitia, *nom.* 4: 591 | 5: 1137 | 6: 784, 1200 |
capitum. 2: 632, 5: 1314 |
capitur. 1: 62 | 2: 650 | 4: 865 |
capiunt. 2: 924 | 4: 649 | 5: 1409 |
capiuntur. 4: 649 |
capripedes Satyros. 4: 584 |
capris. 4: 645 |
capita, *ſing.* 1: 15 |
capiti. *plur.* 1: 960, 1258 | quaſi mentibus 4: 1016 |
caput. 1: 65 | 2: 606 | 3: 112, 139, 148, 386, 654, 972, 1054 | 5: 86, 271,

874, 542, 753, 1398 | 6: 60, 261, 636, 1143 |
caput expergefactum erigere. 5: 1207 |
caput fluvii. 6: 729 |
caput quaſſans grandis ſuſpirat arator. 2: 1164 |
carbaſus dat crepitum. 6: 108 |
carbonúmque. 6: 802 |
carcer. 3: 1029 |
carceribus patefactis. 2: 264 | 4: 987 |
careas. 2: 4 |
carebit. 1: 574 |
carentibus ſenſu. 2: 989 |
luce carentum, *mortuorum*, 4: 39 |
carere. 5: 1426 |
carerent. 1: 344 |
caret. 2: 651 | 3: 357 |
caret fine modóque. 1: 963 |
carmen. 4: 978 | 5: 1 |
carmina. 1: 732 | 3: 421 | 5: 1379, 1449 | 6: 380 | lucida pango. 1: 933 | 4: 9 | phœbea dedala, *varia*. 2: 505 |
carmine. 1: 144 | 4: 21 | 6: 937 | Pierio ſuavi loquenti. 1: 945 |
carminibus. 5: 1442 |
carnem. 6: 967, 969 |
carnifices. 3: 1030 |
caroſque. 3: 85 |
Scipiades Carthaginis horror. 3: 1047 |
carúmque. 1: 731 |
caſas. 5: 1009 |
caſis. 6: 1252 |
caſſa, *ſing.* 3: 994, 1062 | 4: 514 |
caſſáque, *plur.* ſenſu. 4: 127 |
caſſum anima corpus. 3: 561 | lumine. 5: 718, 756 |
caſſus lumine aëis. 4: 369 |
inceſte caſta. *ſing.* 1: 99 |
caſtáque, *plur.* 5: 1011 |
caſti, *plur.* 5: 1024 |
caſtoreoque gravi mulier ſopita recumbit. 6: 794 |
caſu. 1: 742 | 5. 313, 1332 | 6: 30, 1094 | *forte*. 4: 745 |
caſúmque. 3: 996 |
caſus, *ſing.* 3: 1099 | 5: 206 | Stillicidi lapidem cavat. 1: 314 | *plur.* caſus celerare. 2: 231 |
catenam. 6: 910 |
forte caterva, *violenta turma*. 2: 630 |
catervas. 2: 628, Phrygias. 611 | Martis. 5: 1303 |
catervarum. 6: 1142 |
catervis pecudum. 6: 1090 |
catuli, *plur.* Pantherarum. 5. 1035 |
catulorum. 4: 995 |
catulos. 5: 1066 |
cava. *ſing.* 2: 620 | 6: 126 | *plur.* 5: 1381 | 6: 579, 1081, 1192 |
cavam ſpiſſeſcere nubem. 6: 175 |
cavas nubes. 6: 271 |
cavat lapidem ſtillicidi caſus. 1: 314 |
cavati, *plur.* oculi. 6: 1192 |
caudáque. 2: 805 |
caudam. 3: 658 |
cave. 2: 754 |
cavea. 3: 684 |
caveai, *caveæ* conſeſſum. 4: 76 |
caveamus. 6: 405 |
caveiſque. 6: 197 |
cavernas cœli. 4: 172 | 6: 251 | terrai. 6: 596 |
cavernis ætheriis. 4: 392 | Silicum. 6: 683 |
cavis fornacibus. 6: 201 |
caulas, *poros* corporis. 2: 950 | 3: 255, 702, 707 | 6: 839 | palati. 4: 624, 664 | ætheris. 6: 491 |
cavos. 5: 953 |
flamina Cauri ſylvam perflant. 6: 134 |
cauſa, *nom.* 1: 242, 1071 | 2: 174, 255, 422, 788, 1067 | 3: 47, 325, 349, 423, 430, 485, 501, 578, 592, 601 | 4: 194, 234, 238, 840, 849 | 5: 157, 168, 209, 348, 510, 532, 619, 773, 868, 1160, 1251 | 6: 84, 171, 203, 576, 754, 999 |
cauſáque. 1: 239 |
cauſæ, *plur.* 6: 362 |
cauſam. 2: 255, 286 | 3: 964, 1083 | 4: 473, 503 | 6: 703 |
cauſando. 1: 399 |
cauſarum. 5: 676 | 6: 53 |
cauſas. 1: 154 | 5: 530 | 6: 55, 89, 706 |
cæcas exponere cauſas. 3: 317 |
cauſas agere. 4: 963 |
cauſas mendoſe reddere. 4: 506 |
cauſidici, *plur.* 963 |
cauſis. 1: 654 | 3: 1068 | 5: 753, 1184 | 6. 761 |
cecidere. 1: 742 | 3: 982 | 5: 329, 677 | 6: 827 |
ceciderunt. 3: 453 | 6: 587, 1082 |
cecidiſſe. 2: 1165 | 3: 386, 651 | 5: 341, 791 |
cecidit. 5: 1146, 1417 |
cecinere. 2: 600 | 5: 318, 406 | 6: 754 |
Cecropiis finibus. 6: 1137 |
cedant. 4: 145 |
cedat. 4: 943 |
cedebant. 5: 984, 1291 |
cedebat. 5. 1270 |
cedendi. 1: 340 |
cedentes. 1: 375 |
cedere. 1: 373, 2: 507 | 5: 313, 841 |
cedit. 2: 998 | 3: 977 | 6: 872 |
cedunt. 2: 234 |
ceduntque. 6: 570 |
celare. 1: 91 | 2: 677 |
celare, atque intùs habere. 1: 515 |
celarier, *celari*. 1: 904.
celata. *plur.* 5: 1159 |
celebrare delubra Deûm feſtis diebus. 5: 1166 |
celent. 2: 315 |
celer. 4: 161 |
celerantibus auris. 1: 388 |
celerare caſus. 2: 231 |
celeres. 4. 185 |
celeri. 2: 192 | 3: 636 | 4: 177, 211, 255 | 5: 302 | 6: 223, 323, 333 | ratione. 3: 183 | 4: 144, 777 |
cenſemus. 4: 459 |
cenſes. 1: 972 |
triſtia Centaurea. 4: 124 |
Centauri, *plur.* 2: 402 | 5: 876 |
ex vivo Centauri, *ex vivente Centauro*. 4: 743 |
Centauros. 4: 736 | 5: 889 |
cepere. 6: 1211 |
cepit. 5: 332, 1415 |
cera. 6: 515, 965 |
Cerbereaſque canum facies. 4: 737 |
Cerberus. 3: 1024 |
odos inſinuatur quam facilè in cerebrum. 6: 803 |
Cererémque. 2: 654 |
Ceres. 5: 14, pulverulenta. 741 |
cernamus. 4: 808 |
cernant. 4: 993 | 6: 164 |
cernantur. 6: 465 |
cernas. 1: 748 | 3: 214 | 6: 168 |
cernebant. 5: 1183, 1334, 1368 |
cernebat. 6: 22 |
cernendi. 3: 410 | 4: 239 |
cernentes. 6: 645 |

cernere.

cernere. 1: 135, 302, 328, 594, 752, 1065 | 2: 4, 139, 248, 251, 314, 315, 780, 826, 836 | 3: 360, 364, 370, 371, 1061 | 4: 104, 230, 242, 459, 600, 614, 757, 764, 771, 802, 807, 913, 977, 979 | 5: 64, 394, 975 | 6: 195, 406, 935 |
cernes. 3: 660 | 5: 107 |
cerni. 1: 269 | 5: 433, 663, 718 |
cernimus. 1: 300, 343 | 2: 68, 779, 927, 984 | 3: 366, 432, 510, 525 | 4: 138, 354, 790 | 5: 243, 578, 586 | 6: 169, 421, 987 |
cernis. 1: 914 | 2: 209, 213, 455, 533, 731 | 3: 170, 436 | 5: 307, 938 |
cernit. 4: 760 |
cernitur. 3: 107 | 4: 233, 276, 356, 357 | 5: 587 |
cernunt. 1: 643, 658, 661 |
cernuntur. 4: 201 | 5: 86 | 6: 60 |
certa, *ſing.* 1: 169, 204, 563, 739 | 2: 93, 260, 293, 511, 707, 709 | 3: 99, 105, 609, 746, 764, 1091 | 5: 112, 613, 702, 768, 1438 | 6. 1224 | *plur.* 1: 177, 407, 522, 527 | 2: 816 | 3: 618 | 4: 85, 464 |
certáque, *ſing.* 5: 550 |
certabant. 6: 1223 |
certam. 1: 108 | 2: 379 |
certámque. 5: 582 |
certameo. 5: 785 |
certamina belli. 1: 476 | 2: 5 | 5: 1295 | pugnæ. 4: 841 |
certamine æterno. 2: 117, æquo. 573 | 5: 393 |
certaminis. : 383 |
certandi. 3: 5 |
certant. 5: 394, 1081 | 6: 508 |
certantes. 5: 1123 | 6: 1246 |
certantia. 2: 118 |
certare. 2: 11 |
certatóque. 3: 780 |
certe. 1: 237, 1020 | 2: 66, 1127 | 4: 70, 271, 743, 764 | 5: 420 |
certis. 1: 170, 174, 193, 813 *bis*, 984 | 2: 707, 816 | 3: 617 | 4: 219, 371 | 5: 695 | 6: 783, 924 |
certiſque. 5: 731 |
certiſſima corpora. 1. 676 |
certius, *nom.* 1: 700 |
certo, *nom.* 1: 190, 555 | 2: 252, 259, 293 | 3: 548 | 4: 479 | 5: 506, 508, 637, 655, 660, 666, 668, 669, 670, 671, 678, 731, 735, 747, 748, 749, 758, 821, 922, 1182, 1345, 1438 |
certum, ac diſpoſitum eſt. 3: 788 | 5: 132 |
certum conſtat, diſpoſitúmque videtur. 3: 795 | 5: 139 |
certum ponere. 5: 527 |
cervi. *ſing.* cornigeri. 3: 751 | *plur.* alipedes. 6: 765 |
cervis. 3: 742 |
cervice. 1: 36 | 6: 744 |
cervices. 2: 801 |
cervorum. 4: 993 |
cervorum ventoſa magis frigida mens eſt. 3: 300 |
cervos. 3: 307 | 5: 861 |
prælonga ſenex cornua relinquere cervus gauderet. 3: 614 |
ceſſabant. 6: 1234 |
ceſſandoque. 2: 80 |
ceſſant. 2: 1142 | 4: 135, 222 | 5: 699 | 6: 927 |
ceſſare. 1: 787 | 2: 79 | 4: 392 |
ceſſas. 3: 1061 |
ceſſat. 5: 280 |
ceſſe, *ceſſiſſe.* 1: 1104 |
ceſſet. 4: 593 |
ceſſit. 3: 219, 224 |
ceu. 3: 457 | 4: 54, 622 | 5: 1130 |
Chaldæûm, *Chaldæorum* aſtrologorum. 5: 726 |
chartarum. 6: 111 |
chartáſve. 6: 113 |
chartis. 3. 10 | 4: 967 |
Charybdis vaſta. 1: 723 |
prima leo, poſtrema draco, media ipſa Chimæra. 5: 903 |
flammam reſto ſpirantes ore Chimæras. 2: 704 |
chordarúmque ſonos fieri, dulcéſque querelas. 4: 588 |
chordas. 2: 412 |
chordáſque loquentes auribus accipere. 4. 978 |
chordis. 2: 504 |
pernice chorea. 2: 635 |
cibatum, *cibum.* 1: 1093 |
cibatus, *plur.* 6: 1125 |
cibi, *ſing.* 5: 928, 1005, 1390 |
cibis. 2: 710, fulcire, ac ſuſtentare. 1147 |
cibo. 1: 195, 1037 |
cibos. 1: 862 |
cibum. 3: 1004 | 4: 649, 857, 951 | 5: 814, 846 | mandendo exprimimus. 4: 621 |
cibum coquere, ac flammæ mollire vapore. 5: 1101 |
cibos. 1: 351, 353, 809, 859, 865 | 2: 1124, 1135, 1141, 1146 | 4: 637, 641, 865, 952 | 5: 525 | 6: 946 |
Cicadæ veteres tunicas ponunt æſtate. 4: 56 | folliculos linquunt. 5: 801 |
cicuta. 5: 897 |
cicutas. 5: 1382 |
ciebat. 5: 816 |
ciebis. 4: 125 |
ciemus. 4: 580 |
ciendum. 3: 392 |
ciéntque. 4: 734 |
belli ſimulacra cientes. 2: 324 |
cientur. 2: 135 | 4: 612 |
ciere belli ſimolacra. 2: 42 | voces. 5: 1059 |
ſepire plagis ſaltum canibuſque ciere. 5: 1250 |
ciere monumenta virûm atque commoliri. 6: 241 |
cieret. 5: 773 |
ciet. 6: 1307 | horrorem in membris. 3: 292 |
cietur. 3: 152, 246 | tempeſtas turbida cœlo. 6 375 |
ſcena croco Cilici perfuſa receos eſt. 2: 416 |
cimus ad ortus. *facimus oriri,* 1: 213 | 5: 212 |
cinefactum, *in cineres verſum.* 3: 919 |
cinere. 4: 924 |
cingens. 6: 632 |
cingit. 6: 632 |
cinîſque. 1: 872 |
cinzere. 2: 606 |
circum. 1: 388, 523, 719, 936 | 2: 327, 345, 635, 618, 801, 1106, 1144 | 3: 142, 404, 405, 409, 815 1018 | 4: 12, 79, 221, 616, 628 | 5: 319, 360, 484, 611, 782, 913, 970, 1377, 1436 | 6: 126, 231, 426, 492, 686, 829, 862, 891, 954, 1026 |
circum præterque. 5: 633 |
circumagitur. 4: 317 |
circum tribus actis, *circumactis tribus,* 5: 881 |
circumcæſura, *ſubſt.* membrorum extima. 3: 220 | 4: 651 |

circumcidas. 3: 412|
circumcurſare. 4: 402|
circumdata, *ſing.* 1: 88|
circumdatus. 5 : 469 | 6: 1034 |
circumfuſa, *ſing.* 1: 40|
circumlita, *plur.* nullo fuco. 2 : 744|
circumiterit vis, atque injuria quemque. 5: 1151|
circumſtant. 3: 470|
circumtegere. 1 : 1094|
totum circum tremere æthera ſignis. 1: 1088|
circumverſantur. 5: 521| 6: 199 |
circumvolitant. 2 : 325|
cita, *plur.* 1: 996 | 2 : 84, 105 |
citharæ liquidum carmen. 4: 978 |
citharis reboant templa. 2 : 28 |
citius, *adv.* 1 : 557| 2: 34. 161, 226, 234 | 3: 301. 313, 439| 4: 68, 207 | 5: 701| 6: 337, 992|
cito, *adv.* 1 : 386|
citra. 4: 276|
ultro citroque. 4: 36|
cives. 1 : 92 |
civibus. 6: 589, exhauſit urbem peſtis. 1138|
ſanguine civili rem conflant. 3: 70|
clade. 6 : 641|
cladem importare pericli. 3: 825| 5: 370 |
cladem late darent, magnáſque ruinas. 5 : 348|
cladem mortiferam conflare. 6: 1089|
cladémque. 5: 247| 6: 565|
clades, *ſing.* 6: 1123 | *plur.* 5: 40 |
clam. 1: 477| 5: 1156|
clamor. 1: 491| 3: 479| 4: 183, 900| 6: 218|
clamor foras gradiens facit arteria aſperiora. 4 : 532|
clamore. 4 : 543| 5 : 1335| 6: 146, 1282
clamoréque montes icti rejectant voces ad ſidera mundi. 2 : 329 |
clamores. 4 : 1008|
clamoribus. 4: 1011|
clandeſtinam cæcámque naturam. 1 : 779|
clandeſtinos cæcoſque motus. 2 : 127|
clara, *ſing.* 1: 43, 120 | 2: 802 | 4 : 715| 5: 12, 777| *plur.* 1: 145, 476, 698, 1002 | 4 : 813 | 6: 83|
claræque, *plur.* 5 : 296|
claram. 5 : 582|
claranda, *ſing.* *declaranda* meis verſibus. 3 : 36|
clarandum eſt nobis multa. 4: 779|
claras. 6 : 162 |
alid ex alio clareſcere videbant. 5 : 1454|
aliud ex alio clareſcet. 1 : 1108 |
claret in primo quoque carmine. 6: 937|
clarior. 5 : 945|
clariſſimus, *clariſſimus.* 2: 829 |
clarius, *adv.* 1: 920|
claro. 1: 98| 4: 233, 395| 5: 1257|
claroque. 3: 76|
claros. 5 : 1119|
clarum. 2: 51, 1029| 3: 1|
clarúmque. 4 : 571|
clarus. 1: 640 | 5 : 587|
claſſem. 2: 41|
claſſi. 1 : 101|
claſſibus. 4: 399|
claſſis. 5: 1226 |
clavæ, *ſing.* 5: 966|
clauda, *plur.* navigia. 4 : 438 |
claudere. 5 : 513|
claudicat ingenium, delirat linguáque, menſque. 3: 454 |
ſi libella claudicat hilum, *vel minimum.* 4 : 518 |
claudicat niſus pennatum. 6: 834 |
quà mundi claudicat axis. 6: 1105 |
clauſa domorum, 1 : 355| *viarum.* 4. 616|
clauſi, *plur.* 6 : 196|
clauſis. 4· 602|
clauſtra naturæ. 1 : 72, viti, *vita* reſolvat. 416| vitai coërcens. 3 : 397| vitai lababant. 6 : 1151 |
æra, quæ clauſtris, *januis* reſtantia vociferantur. 2: 450 |
clementius, *adv.* æquo. 3: 314 |
exiguum clinamen principiorum. 2: 292|
clinare, *inclinare.* 2: 243|
clueant, *ſint.* 1 : 632|
cluebit, *erit.* 3: 208|
cluent, *ſunt.* 1: 450 | 2 : 790|
cluere, *eſſe.* 1: 481 | 2 : 524 |
nota cluere, *cognita eſſe.* 2: 351 |
clueret, *eſſet, haberetur.* 1 : 120 |
cluet, *videtur.* 4 : 50|
coacta. *ſing.* tempeſtate. 1 : 762| *plur.* 2: 1059|
coactant. 6: 1159|
coactat immutare. 6: 1120|
coacti, *plur.* 3 : 68| 5 : 955 |
coacto concilio. 2 : 934|
coactu magno. 2 : 273|
coactus, *adj.* 3: 486|
coaleſcere. 6: 1066|
coëgit. 4: 844| 5: 1353|
cœleſtem. 2: 384|
cœleſti. 6 : 304 | ſemine oriundi. 2: 990|
cœleſtia mundi templa. 5: 1203 | templa. 6 : 387, 670 |
cœleſtibus flammis. 5: 1093|
cœleſtum. 6 : 1272 |
cœli. 1 : 2, 6, 49, 65, 279. 490 | 2. 178, 206, 1029, 1062 | 4 : 202 | 5. 99, 121, 197, 201, 232. 246, 326, 432, 511, 623, 650, 686, 693, 1094, 1182, 1190. 1243| 6: 85, 98, 213, 251, 285, 451, 817, 820, 1101. 1109, 1132, 1226 | ſublima. 1: 341 | lucida templa. 1 : 1013 | 2 : 1038 | loca inferiora. 1: 1061 | tempora. 1 : 1065 | 6 : 361 | cærula. 1 : 1089 | 6: 95 | tonitralia templa. 1:1098, templa. 1: 1063| 2 : 1000, 6: 1226| domus. 2 : 1109, 6: 357 | cavernas. 4: 172, fulgentia templa. 5: 491, immania templa. 522 | fumida templa. 6: 644, liquidiſſima tempeſtas. 4: 169| altus hiatus. 4:419|
ſub cœli tegmine. 1: 987| 2: 661 | 5 : 1015|
cœlique. 1: 1100| 2 : 1099| 5: 345 | 6: 82 |
cœlo. 1 : 80, 163, 782, 788| 2: 1154| 3: 854| 4 : 213. 421| 5 : 374, 542, 629, 791, 974 | 6: 246, 256, 375. 385, 399, 426, 432, 444, 458, 665, 678 | *aere.* 4 : 133|
cœlóque. 1 : 158 | 5 : 554. 905, 1187 | 6: 49, 449, 956 |
cœlos. 2 : 1096 |
cœlum. 1: 9, 70, 820, 988, 1094 | 2: 163, 327, 1013, 1083 | 4: 209, 395, 420, 445, 460, 784| 5: 69, 79, 116, 283, 418, 435, 447, 467, 518, 526, 658, 689,

692, 913, 929, 1188, 1220| 6: 8, 43, 287, 478, 600, 650, 669, 1095, 1098, 1104, 1117, 1121, 1133|
cœlúmque. 1: 726| 2: 728, 1055| 4: 203, 436| 5: 93, 594| 6: 561, 663|
cœnóque. 3: 77|
cœnum. 6: 976|
cœpere. 2: 159| 5: 288, 438, 1294, 1442|
cœperit. 5: 73|
cœperunt. 4: 534, 807| 5: 1018, 1107|
cœpiſſe. 1: 127| 2: 613|
cœpit. 2: 928| 3: 14| 4: 623| 5: 412, 1013| 6: 431, 1118|
cœptant. 4: 132|
cœptat. 4: 407| 6: 254|
cœpies. 1: 268|
cœptum, *ſubſt.* 1: 419|
coercens. 3: 397|
coërcet. 4: 651, 661| 6: 954|
cœtu. 1: 667, 775, 1047| 2: 918| 3: 857| materiai. 1: 1016|
cœtum. 2: 1002| 6: 482|
cœtus, *ſing.* 1: 1025| *plur.* omnigenos. 5: 429|
coëundo. 6: 846|
coëuntibu', *coeuntibus.* 1: 838|
cogant. 1: 467|
cogantur. 2: 63, 155|
cogas. 2: 497|
cogat. 6: 758|
cogatur. 2: 291|
cogebant. 5: 485, 1370|
cogebat. 5: 810| 6: 1242|
cogens. 1: 324| 6: 211, 445, 594|
cogentes. 6: 758|
cogentibus. 1: 898|
cogere. 1: 623| 3: 198| 5: 1049|
cogi. 1: 1019| 6: 15|
cogit. 1: 500, 975, 1009| 2: 278, 886| 4: 323, 360, 690, 766| 5: 653, 829, 1166| 6: 54, 126, 273, 698, 837, 888, 964, 993|
cogitet. 4: 781, 788|
cogitur. 2: 151, 282| 3: 536| 6: 1051|
cognita, *ſing.* 3: 207| 5: 7, 185| *plur.* 4: 849| 5: 1012, 1284|
In promtu cognita quæ ſunt. 2: 867|
quæ bene cognita ſi teneas. 2: 1089|
cognitus. 1: 696| 5: 1286|
cognoris, *cognoveris.* 6: 533|
cognoſcant. 2: 741|
cognoſce. 3: 920|
cognoſcere. 1: 404, 697| 2: 142, 216, 349, 461, 839| 3: 118, 1085| 4: 51, 646, 753| 5: 286, 880, 1061, 1184, 1281| 6: 112, 193, 421, 1212|
cognoſcitur. 4: 232|
cognôſſe, *cognoviſſe.* 1: 332|
cognovimus. 5: 1411|
cognovit. 5: 1431|
cogor. 1: 372|
cogunt. 2: 73, 420, 868, 3: 60| 5: 1086| 6: 200, 463|
coguntque. 4: 78| 6: 718|
coguntur. 1: 1045| 6: 734|
cohærent arctè. 1: 604|
inter ſe ſtipata cohæret materies. 2: 66|
arctè connexa cohæret. 6: 1008|
cohibent. 2: 1030|
cohibere. 1: 518| 2: 677| 3: 442, 572| 6: 106|
cohiberier, *cohiberi.* 3: 444|
cohibeſſit, *cohibuerit.* 3: 445|
cohibet. 1: 516, 537| 6: 815|
coibant. 5: 451, 453|
coibat. 6: 1146|
coibunt. 2: 549|
coiere. 6: 451|
coierint. 2: 1060|
coire. 1: 770| 2: 563| 3: 396| 5: 191, 426, 664|
coiret. 5: 487|
coitque. 6: 845, 865|
coitum. 1: 186|
colebant. 5: 953|
colebatur. 5: 1439|
colendo. 5: 1368|
colentes. 5: 32|
colere ævum. 5: 1144, 1149|
colles. 1: 998| 5: 782|
fugere ad puppim colles videntur. 4: 390|
colles collibus verba repulſantes. 4: 582|
colli, *colle.* 2: 317, 322|
collibus. 4: 582| 5: 1372|
colligere. 1: 724|
collum. 6: 1185|
collumque coronat. 2: 801|
color. 2: 736, 748, 797, 829| 6: 204, 525, 1072, 1110, 1186|
colore. 2: 502, 735, 742, 746, 754, 763, 775, 792, 796, 812, 824, 837, 841| 4: 78, 168, 244| 5: 783, 939|
purpura Theſſalico concharum tincta colore. 2: 500|
colorem. 1: 768| 2: 733, 774, 810, 822, 827, 1029| 4: 72, 267|
omnem exhalare, *amittere colorem.* 2: 831|
colores. 2: 418, 758, 782, 785, 788, 806, 814, 1004| 4: 495, 713| 6: 212, 812|
nequeunt ſine luce colores eſſe. 2: 794|
coloribu', *coloribus.* 4: 496|
coloribus omnigenis. 2: 820|
egregiis. 5: 739|
coloris, 2: 756, 817| 4: 93|
colos, *color.* 6: 207|
colubris. 5: 27|
per colum vina videmus perfluere. 2: 391|
columba. 3: 752|
columbarum. 2: 800|
columna. 6: 425, 432|
columnæ. *plur.* 4: 402|
columnis. 4: 429|
comburens. 6: 152|
comes. 3: 291, 401| 5: 740| 6: 1157|
cominus. 4: 409| 6: 904|
comitantur. 2: 639|
comitari. 3: 98|
comites. 2: 580, 612| 3: 1050| 4: 579|
comitumque. 2: 628|
commeditatur. 6: 111|
commemorando. 1: 401|
repetam commemorare. 6: 904|
commemorat. 3: 126|
commendarunt. 5: 1020|
multa manent commendata nobis ex utilitate ſua. 5: 859|
commiſcet. 5: 504|
commiſcuit. 6: 275|
commiſta, *ſing.* 6: 328, 1157| *plur.* 2: 884| 6: 304|
committere. 5: 1364|
commixta, *plur.* 1: 822| 4: 675|
commixto. 1: 862| 3: 284|
commoda, *ſubſt.* 3: 2, 949| *adj. plur.* 6: 18|
commoliri. 6: 241, 254|
magni commôrunt æquora venti. 2: 765|
commota, *ſing.* 3: 153|

commovet. 3: 147 | 4: 236, 750, 904 |
commovet ſeſe animus. 4: 884 |
commovet ſe cœlum. 6: 1118 |
commovit. 6: 127 |
belli magnos commovit funditus æſtus. 5: 1434 |
commune. 5: 260, 956, 1342 |
communi deſſe ſaluti. 1: 44 |
communia. 1: 197, 814, 824, 895 | 2: 688, 694 | 5: 1154 |
communibus. 3: 326, 336 | 5: 555 |
communis. 1: 423 | 2: 691 | 6: 1224 |
commutantur. 4: 671 |
commutare. 2: 129, 303 | 3: 514, 1072 | 5: 1105 |
commutari. 1: 587 | 2: 935 |
commutat. 5: 829, 1275 |
in commutatum veniunt, *in mutuam mutationem*. 1: 795 |
commutatur. 1: 582 |
compacta, *ſing.* 5: 878 | *plur.* 2: 446 |
compactáque, *plur.* 5: 917 |
compages, *plur.* 6: 1069 |
compagibus. 6: 1014 |
comparebat. 6: 1218 |
comperit. 4: 797 |
compeſce. 3: 967 |
compleat. 5: 595 |
complebant. 6: 645, 1260 |
complent. 2: 324 | 4: 1011 | 5: 1065 |
complerant. 6: 1273 |
compleras. 6: 1149 |
complere. 1: 390 | 6: 599 |
complerent. 1: 523 |
compleruut. 6: 196 |
compleſſe. 4: 172 | 6: 251 |
complet. 4: 351 | 5: 227 |
complétque. 2: 358 |
atatum, *aris* compleverit nubes. 5: 1161 |
complexa, *plur.* 2: 153 | 5: 920 |
complexu. 5: 471 |
avido complexu quem tenet æther. 2: 1065 |
componere. 4: 963 |
compoſitura, *ſubſt.* turbantia. 4: 319 |
comprendere. 6: 1081 |
comprendunt. 6: 455 |
compenſa, *plur.* 6: 453 |
compreſſa, *ſing.* 6: 866 |
compreſſæ, *plur.* 6: 1191 |
compreſſit. 1: 70 |
compreſsitque. 6: 211 |
compulſa, *plur.* 2: 563 |
compungere. 2: 432 |
compungunt. 2: 420 |
comta, *compoſita ſing.* 4: 31 | *plur.* 3: 259 |
quà conſtet comta figura. 1: 949 |
infula virgineos circumdata comtus, *plur.* 1: 88 |
magnum conamen ſumit eundi. 6: 325, alatum. 835 |
conamina ſumſit. 6: 1039 |
conantur. 1: 936 | 4: 12 |
conata, *ſubſt. plur.* 5: 386 | *adj. ſing.* 5: 836 |
conatur. 3: 652 |
concava cymbala. 2: 619 | loca terræ. 5: 1255 |
concedam. 1: 541 | 4: 475 |
concedamus. 1: 657 |
concedas. 1: 975 |
concedat. 1: 1074 |
concede. 3: 975 |
concedere. 1: 380, 1079 | 2: 237 | 3: 539 | 5: 1357, 1370 | 6: 54 |
concedimus. 4: 380 |
concedis. 2: 834 |
concedit. 1: 608, 832, 844 |
concedunt. 3: 377 |
concelebrare carmina cantu. 5: 1380 |
concelebrant lætantia loca aquarum. 2: 345 |
terras frugiferentes concelebras. 1: 4 |
concepit. 6: 307 |
concepta, *ſing.* 2: 545 | 5: 549 |
concepto. 6: 880 |
conceptum. 1: 556 | 6: 628 |
conceſſit. 4: 916 | 5: 1010 |
conceſſum. 5: 1148 |
concharum. 2: 500 |
concharumque. 2: 374 |
conchis. 4: 934 |
Conchyli, *Conchylii*. 6: 1072 |
concidat. 4: 531 |
concidere. 3: 158 | 5: 1332 | 6: 758 |
concideret. 1: 100 |
concideris. 3: 584 |
concidit. 2: 353 | 3: 488 |
conciet. 6: 826 |
conciliabat. 5: 961 |
conciliandi. 2: 551 |
conciliantur. 5: 466 | corpora materiaï. 2: 900 |
conciliari. 3: 877 | 6: 889 |
conciliata. *ſing.* 1: 1042 | *plur.* 1: 605 |
conciliata. 2: 935 | condenſo. 1: 576 | 2: 99, parvo. 133 |
conciliis & diſcidiis exercita crebris. 2: 119, rerum. 109 |
concilio. 1: 772, 1081 | 2: 564, 934 | 3: 806 | genitali. 1: 184, principiorum. 485 |
concilióque. 2: 918 |
concilium. 2: 563 | materiaï. 1: 518 |
conciunt. 6: 436, 583, 1116 |
concio. 6: 710 |
concipere. 6: 209, 272 |
concipitur. 1: 5 |
concipiunt. 6: 471, 502 |
concit. 6: 409 |
concita, *ſing.* 2: 267, *plur.* 2: 239, 439 | 4: 189 | 5: 190, 381, 425 |
concitat. 3: 292, 301 |
concludere. 3: 573 |
concluſa, *ſing.* 3: 774, *plur.* 568 |
concluſaque, *ſing.* 6: 124 |
concluſóque. 4: 460 |
concoctóſque. 2: 852 |
concoctum. 4: 635 |
concopulat. 6: 1076 |
concordia, *ſubſt.* 1: 457 | 5: 1023 |
concreſcat. 6: 494 |
concreſcere. 1: 840 | 4: 137 | 6: 626, 807 |
concreſcit. 5: 831 | 6: 846 |
concreſcunt. 6: 249, 450, 527 |
concreta, *ſing.* 1: 1018 | 3: 20 | *plur.* 5: 796, 1256 |
concreti, *plur.* montes nimborum. 6: 158 |
concreto. 5: 467, 469, 496 |
concrenciamur. 3: 149 |
conculcatur. 5: 1139 |
concurrere. 5: 847 | 6: 115 |
concurrunt. 6: 96, 315, 362 |
concurſant. 2: 215 |
concurſare. 3: 396 |
concurſu. 1: 385 | 6: 160, 171 |
concurſus, *ſing.* 1: 686 | 2: 1020 | *plur.* 1: 628 | 2: 726 | 5: 443 |
concuſſa, *ſing.* 2: 948 | 5: 553 | 6: 288, 667 | *plur.* 3: 394, 846 | 6: 120, 543, 547, tremulo riſu. 1: 918 | 2: 975 |
concuſſæque, *plur.* 5: 1236 |
concuſſis artubus hinnit.

5 : 1076 |
concuſſos. 5 : 652 |
de concuſſu ſequitur gravis imber. 6 : 289 |
concuſſu magno. 6: 546 |
concutiat. 2 : 1100 |
concutit. 5: 552 | 6: 594 |
concutitur. 6: 357 | ſanguis. 3: 249 |
concutiunt. 3: 19 |
condebant. 5 : 954 |
condenſa, *ſing.* 5 : 487 | contexta magis condenſaque 4 : 55 |
condenſa ac ſtipata. 6 : 465 |
condenſcat, *condenſat* ſe aër. 1: 393 |
condenſo conciliatu. 1: 576 | 2 : 99 | agmine. 1: 600 | corpore. 6 : 101 |
condere. 4: 435 | 5: 2, 708, 1107 |
eadem conditione gignentur. 2: 301 |
conducere. 1 : 398 | 3 : 533 |
conducit. 6 : 967 |
conductis. 1: 691 |
divitias conduplicant. 3: 713 | 3: 71 |
condurat. 6 : 968 |
conduxit. 4: 433 |
confecti, *plur.* 3: 960 |
confer. 5: 13 |
confercit ventus. 6 : 157 |
conferre. 4 : 841 | 6 : 53 |
confert. 2 : 1166 |
conferta, *plur.* nubes. 6: 508 |
confertos. 6: 1261 |
confervefacit. 6 : 352 |
confeſtim. 4: 190, 343 | 5: 284 |
conficere. 2: 1143 | 3: 138 | 5 : 664 |
conficerent. 1 : 905 |
conficeret. 1: 240 |
conficiat. 2: 1002 |
conficimus. 2: 1162 |
conficit. 4 : 643 |
conficiuntur. 1: 536 |
confidunt. 5: 391 |
confieri. 2: 1068 | 5: 889 |
confiet. 3: 413 |
confirmare. 1: 486 | 2 : 179, 185 | 5 : 198 |
confirmata, *ſing.* vis animi. 3: 771 | *plur.* 6: 996 |
confirmem. 4: 113 |
confit. 4 : 293 |
confiteare. 1: 271, 826 | 2: 690, 865, 1073 | 3 : 800 | 5. 377 |
ſanguine civili rem conflant. 3 : 70 |
conflare mortiferam cladem. 6: 1089 |
conflatos. 3: 336 |
conflatus. 1 : 474 |
confletur. 4: 927 |
conflicta. *plur.* 2: 97 |
confligendum. 3 : 854 |
confligunt hyemes æſtatibus acres. 6 : 372 |
confluat. 1: 389 |
confluere. 1 : 375, 993 | 5: 660, 667, 701 | 6: 311 |
confluit. 6: 637 | conjectus eorum. 5 : 600 |
confluxerat. 6: 1150 |
confluxere. 1 : 902 |
confluxerunt. 1: 178 |
confluxet, *confluxiſſet.* 1 : 986 |
confluxit. 5 : 498 | 6: 1258 |
confringere. 1: 71 |
confundere ſenſus. 2: 945 |
confundi. 4: 562 |
confunduntque. 2: 439 |
confuſa, *ſing.* 4 : 566, 617 | 6 : 599, 606 | *plur.* 5: 580 |
confutabunt. 4 : 490 |
congemis. 3: 947 |
congerere. 3: 1022 |
congeſta, *plur.* 3: 949 |
congeſtus, *ſubſt.* arenæ. 6 : 724 |
congue-globata, *plur. conglobataque.* 2: 153 |
conglomerari. 3: 211 |
congue-gregantur, *congregantúrque.* 6 : 455 |
congreſſa, *ſing.* 2 : 940 | *plur.* 1 : 761 | 2 : 549 | 5: 192, 427 |
congreſſus, *ſubſt. ſing.* materiai. 5 : 68 | *plur.* 2 : 1064 |
coni. 4 : 431, 433 | 5 : 763 |
conjecit. 6: 579 |
conjecta, *ſing.* 1 : 1029 | *plur.* 2: 1060. 1073 | 4: 253 |
conjectu. 6. 434 |
conjectum, *ſubſt.* lapidum. 3: 199 |
conjectus, *ſubſt. ſing.* 5 : 417, 599 | animai. 4 : 956 |
conjicere. 1 : 752 | 2 : 120, 1072 |
conjiciens. 1: 285 | 6: 344 |
conjiciunt. 6 731 |
blandè coniſcant agni, *arietant cornibus.* 2 : 320 |
cœtu conjugióque corporis atque animæ. 3: 853 |
conjuncta, *ſing.* 3 : 349, 578 | 4 : 887, 945 | 5: 559, 563, 1010 | 6: 632 | *plur.* 1 : 450 | 3 : 137, 558 | 4 : 496 | 5: 430, 445, 556 | 6 : 1005 |
conjunctáque, *ſing.* 3: 425 |
conjunctam. 3: 160, 350 | 5: 538 |
conjunctis. 4 : 401 |
conjunctius, *neu.* 3 : 555 |
conjunctum. 1: 452 |
conjunctus. 5: 564 |
conjungendo. 6: 456 |
conjungere. 5 : 1299 |
conjungi. 5 : 851 |
conjungit. 2: 1003 |
igni conlabefacta, *plur.* 4: 701 |
conlabefactatus rigor auri ſolvitur æſtu. 1 : 493 |
conlabefiunt. 3 : 600 |
conlata, *plur. collata.* 6 : 18 |
conlaxat. 6 : 232 |
conlecta, *ſing. collecta.* mente. 2 : 960 | validi venti procella. 6 : 123 |
conlecti, *plur.* 6: 570 |
conlectus, *ſubſt. collectio* aquæ. 4: 416 | *adj.* 6 : 557 |
conlegerit, *collegerit.* 3 : 859 |
conlidi. 1 : 533 |
conligat. 1: 1090 |
conligit, *colligit.* 3: 938 | 6: 325 |
conlucet. 6: 882 |
connectere. 2: 477, 521 |
connecti. 2 : 699, 703, 715 |
connectitur. 2: 251 |
connexa, *ſing.* 2 : 268 | 3: 691 | 6 : 1008 | *plur.* 2: 100 |
connexáque. *plur.* 2: 721 |
connexæ, *plur.* 3 : 740 |
connexus, *ſubſt. plur.* 1 : 627 | 2 : 725, 1019 | 5: 442 | *adj.* 3: 556 |
connivent. 5: 776 |
connixa, *plur.* 2: 159 |
connubia. 3 : 777 | 5 : 1011 |
conor. 1 : 26 | 6 : 768 |
conquaſſari. 5 : 107 |
conquaſſatum corpus. 3 : 442 |
conquaſſatus mens, animæque poteſtas. 3: 599 |
conque-putreſcunt, *conputreſcúntque.* 3 : 344 |
conquereretur. 3: 612 |
conquiri. 2 : 267 |
conquiſita, *plur.* 3: 420 |

conradens. 6: 303, 443|
conradere, *corradere* fidem dictis. 1: 402|
conrepta, *correpta*, *ſing.* 6: 822| luce diei. 4: 81|
conreptus, *correptus.* 5: 1231| 6: 394|
conrepont, *correpunt*, *collabuntur* membra pavore. 5: 1218|
conrident, *corridens*, *renidens.* 4: 81|
conripere, *corripere.* 4: 997| 6: 1159|
conripiont, *corripiunt*, *contrahunt* membra timore. 5: 1222|
conrulr, *corruit.* 6: 824|
conroptus, *corruptus.* 6: 1201|
conſangoineos. 6: 1281|
conſangoineûm, *conſanguineorum.* 3: 73|
conſcendere. 5: 1296| 6: 46|
conſcia, *ſing.* 5: 1031|
conſcindunt. 5: 46|
conſciſcant. 3: 81|
conſciu', *conſcius.* 6: 392|
conſectabantur. 5: 965|
conſenſu. 3: 742|
conſentire. 2: 914| 5: 154, 170, 802, vitales motus. 2: 716|
conſequa, *conſequens* natura. 5: 678|
conſequitor. 1: 461| 3: 477, 942| 4: 805, 864|
conſerit arva lumine. 2: 211|
conſervans. 5: 509|
conſervant. 1: 677|
conſervare. 1: 1042| 2: 708|
conſeſſum. 4: 76, 979|
conſiſio. 1: 1020| 2: 164| 5: 420|
conſilium. 3: 95, 140, 451|
conſiliúmque. 3: 615| 5: 128|
conſimile. 3: 8|
conſimilem. 5: 712, 811|
conſimiles. 4: 89|
conſimileſque. 4: 103|
conſimili. 1: 842, 884, 916, 1097| 2: 505, 675, 735, 806| 3: 74, 283| 4: 234| 5: 298| 6: 505, 881, 1129|
conſimilis. 2: 1017|
conſiſtant. 1: 873| 2: 93|
conſiſtat. 2: 584|
conſiſtere, 1: 169, 637, 707, 749, 753, 859, 981, 1073| 2: 322, 332, 696, 905, 981, 1119| 3: 350, 605| 4: 99| 5: 61, 66, 238| 6: 10, 43, 454|
conſiſteret. 1: 984|
conſiſtimus. 3: 858|
conſiſtit. 1: 236, 421, 1027|
conſiſtunt. 4: 742| 6: 461|
conſociare motus. 2: 110|
conſopit. 6: 792|
conſors. 3: 772|
conſortem. 6: 1279|
conſurti. 3: 333|
conſpectu. 3: 49|
conſpergere. 3: 661|
conſpergont. 2: 33|
conſpicere. 2: 358|
conſpicias. 6: 706|
conſpicimus. 1: 317|
conſputcare tetro ſapore. 6: 21|
conſtabunt. 1: 610, 616|
conſtant. 1: 222, 246, 485, 567, 582, 633, 848| 2: 337, 378, 448, 452, 463, 686, 693, 819, 1087| 3: 276| 4: 151, 652| 5: 145, 239| 6: 361|
conſtantior mollis eſt natura. 3: 192|
conſtare. 1: 166, 303, 480, 505, 513, 516, 601, 692, 795, 866, 869| 2: 385, 411, 418, 527, 681, 690, 697, 721, 837, 866, 980| 3: 168, 181, 187, 204, 426| 4: 529, 544| 6: 105, 554|
contra conſtare. 4: 716|
conſtarent. 2: 771|
conſtaret. 1: 524|
conſtat. 1: 205, 481, 510, 519, 579, 596| 2: 94, 424| 3: 236, 671, 795| 4: 883, 896| 5: 139, 281, 322| 6: 1084|
conſtent. 1: 501, 620| 2: 468, 723, 858, 893| 4: 463, 537| 6: 218, 739|
gravi terram conſternere caſu. 5: 1332|
conſtet. 1: 132, 503, 588, 949, 956| 2: 385, 1026| 3: 210, 1060| 4: 109, 120| 6: 651|
conſtiterint. 6: 997|
conſtiterit. 3: 179|
conſtiterunt. 5: 416|
conſtitit. 1: 395| 3: 441| 5: 497|
conſtitoas. 1: 799| 2: 419|
conſtituat. 3: 309|
conſtituatur. 1: 967|
conſtituere, *præter.* 1: 709| 5: 1143|
conſtitoes. 1: 1105| 2: 561| 6: 73|
conſtituet. 2: 655|
conſtitoiſſe. 2: 175|
conſtituit. 6: 225|
conſtituunt. 1: 344, 755, 821, 644| 2: 103, 669, 902|
conſtituuntur. 4: 133|
conſoerant, *conſueverant.* 5: 975|
conſuêrat, *conſueverat.* 6: 1277|
conſuêrunt, *conſueverunt.* 2: 300| 3: 497| 5: 190, 425, 660, 701, 1397| 6: 519|
conſueſcunt brachia, firmantque lacertos. 6: 396|
conſoêſſet, *conſueviſſet.* 1: 623|
conſueta, *ſing.* 4: 995| 5: 209| 6: 787, 1041|
conſuetum. 4: 715|
conſuevimus. 6: 1134|
conſuevit. 3: 482|
conſumens. 1: 227|
conſumere multam operam. 6: 1080|
conſumit. 5: 618, 1430|
conſumſe, *conſumſiſſe.* 1: 234|
conſumta, *plur.* 5: 245|
conſurgere. 4: 926| 6: 473, 497, 885, 1019|
conſurgeret. 2: 1110|
conſurgit. 5: 503|
contacta, *ſing.* 4: 642|
contactos odores ſoo perdere viro. 2: 852|
contage ſua pallotibus omnia pingunt. 4: 337|
contagi, *contage*, *contagione* corporis multa mala fungitur animus. 3: 734|
contagia. 3: 346, 472, 740| 6: 1235|
contagibus. 6: 279, 1241|
contaminat. 3: 896|
contemnere. 2: 448| 5: 380, 1216|
contemplator, *verb.* 2: 113| 6: 188|
contemſit. 3: 1045|
contemta, *ſing.* 5: 1417| *plur.* 1: 48|
è contemtibus exit, *ex vili materia.* 5: 831, 1277|
contemtim. 5: 1125|
contemtos, *ſubſt.* *ſing.* 3: 65| *adj.* 2: 503|
contendant. 3: 784|
quid enim contendat hyrundo cycnis. 3: 6|

contendere. 2: 11| 5: 1343| 6: 27, 411|
contendere cauſam. 4: 473|
contendere ſe, atque parare. 4: 807|
de palma ſummas contendere vites. 4: 986|
contendit. 4: 801|
contendunt. 1: 1061| 4: 92|
contenta, *ſing.* 1: 325| 4: 961|
conterimuſque, *fatigamus* boves. 2: 1161|
ſomno partem majorem conterens ævi. 3: 1060|
conterrere metu. 2: 623|
contexta, *plur.* magis condenſáque. 4: 55|
contextæ, *plur.* 3: 605|
contextum, *ſubſt.* diſſolvere. 1: 244|
contigit. 3: 1096|
contincta, *plur.* 2: 742| 6: 1186|
contineantur. 1: 818. 908, 1085| 2: 760, 1007|
contineat. 3: 211|
continet. 1: 152| 5: 320| 6: 877|
contingas. 2: 754|
contingens. 4: 9. 409|
Muſæo contingens cuncta lepore. 1: 933|
contingere. 5: 152|
ævi contingere florem. 1: 565|
Muſæo dulci contingere melle. 1: 946| 4: 22|
incœpti contingere finem. 5: 392|
quá contingit. 6: 687|
contingunt mellis dulci flavoque liquore. 1: 937| 4: 13|
undique protelo plagarum continuato. 2: 531|
continuo, *adv.* 1: 672, 793| 2: 753, 770, 1090| 3: 519| 4: 285. 299, 322, 347, 737| 6: 1017, 1024|
contorquere navem. 4: 898|
contorquet gubernaculum. 4: 902|
retro contorquet & aufert. 5: 724|
validis contortum viribus telum. 1: 1070|
contra. 1: 67, 68. 83, 364, 367, 456, 522, 571. 694, 767, 780, 999, 1086| 2: 73, 167, 235, 392, 400, 404, 424, 712, 793. 867| 3: 25, 109, 292, 399, 202, 354, 362, 690| 4. 93, 157, 224. 326, 349, 473, 486, 515, 629, 665, 716, 731, 841| 5: 277, 516. 706, 727. 1006| 6: 524, 715, 717, 725, 929, 976, 1082, 1093|
contrà pugnare, obſtareque. 2: 280|
accingere contra, *pugna adverſus.* 2: 1042.
contra pugnantibu' ventis. 6: 97|
nihil ad ſpeciem eſt contractior ignis. 5: 570|
contractis in ſe partibus. 3: 544|
ex infinito contractum tempore bellum. 2: 574|
contractum cum ventis degere bellum. 4: 965|
contrahitur animus formidine Divûm. 5: 1218|
contraria, *plur.* 1: 658| 4: 513| 6: 741|
contrarius. 3: 251|
contrectabiliter caulas intrare palati. 4: 664|
contrectans ſol nudum corpus aquai. 6: 854|
contremit. 5: 1220|
contremuere. 3: 847|
contrita, *plur.* igni. 4: 703|
contrudere. 4: 425|
contrudit. 6: 509|
contruſa, *ſing.* 4. 916| *plur.* 6: 1252|
contruſæ, *plur.* 6: 734|
contruſit. 6: 210|
contucate. 6: 653|
conturmur, 4: 39|
contulit. 2: 941, 1107| 6: 1258|
contundit. 5: 691|
conturbant. 4: 955|
conturbantur. 4: 941|
conturbare. 3: 482|
conturbat. 6: 1120|
conturbati. 3: 483| 4: 563|
conturbatur. 3: 499|
contuſa, *plur.* corpora. 4: 955|
convalleis. 5: 1374|
convellere. 4: 509|
convellitur. 3: 341|
convenere. 6: 507|
convenerunt. 6: 733|
conveniant. 3: 725| 4: 673| 5: 430| 6: 1083|
conveniat. 6: 707|
conveniebat. 1: 880| 2: 779, 821| 3: 682|
conveniendo per Veneris res. 2: 921|
conveniens. 5: 1255| 6: 1259|
convenienter. 2: 941|
convenientes. 1: 1029| 2: 711| 5: 446|
convenienti modo. 2: 940| pede. 4. 792
convenit. 2: 582| 3: 56, 456, 463, 685| 4: 745| 5: 272, 537, 599, 659, 896|
conveniundo. 6: 479|
conveniunt. 2. 686| 6: 897, ad ſenſus, *congruunt.* 4: 712|
conventu. 1: 605|
conventus, *plur.* 4: 785|
converſa, *plur.* placato favore. 6: 48|
convertant. 2: 1004|
convertebat. 5: 809|
convertere. 2: 1096| 4: 898| 5: 653, 704, 1316, 1421|
converti. 4: 443|
convertier, *converti.* 1: 796| 4: 358|
convertit. 4: 311| 6: 643|
convertitur. 4: 296| 5: 813|
convertunt. 1: 679|
conveſtire ſol ſua perfundens omnia luce. 2: 147|
convincere. 4: 499| 5: 727| falſum. 3: 524| 4: 768|
convinci. 5: 1177|
omnia conviſens oculis loca. 2: 357|
conviſere. 1: 146|
conviſunt loca luce. 5: 772|
plenus vitæ conviva recedis 3: 951|
convivia. 4: 785|
convolſi, *plur. convulſi.* 3: 144|
convolvunt, 6: 200|
cooperiant. 5: 490|
cooperta, *plur.* 5: 1267|
coorta, *ſing.* 2: 306| 3: 581| 4: 173, 531, 668, 5: 415, 437| 6: 195. 252, 457, 464, 510, 578, 641, 1089| *plur.* 3: 1823| 4: 629 5: 368, 409 790, 797, 836| 6: 1011, 1094, 1098|
coortæ, *plur.* 4: 92| 6: 956|
coortam. 3: 15| 5: 1012| 6: 656|
coortis. 2: 552| 5: 1000|
coorto. 1: 899|
pluviæ graviore coortu. 6: 671|
coortum, *ſubſt.* ſolis, 2: 1105|

coortus, *adj.* 5: 512 | 6: 1184 |
copernisse, *coopernisse.* 5: 343 |
copia. 1: 418, 675, 758, 874, 982, 985. 1005, 1017, 1035 | 2: 267, 281, 295, 338. 1069 | 3: 195, 535, 720. 815 | 4: 514, 800 | 5: 360, 1036. 1287 | 6: 520, 814, 829, 1259 |
copulata, *plur.* 6: 1086 |
coquere cibum. 5: 1101 |
coram. 1: 135 | 4: 363 |
corda. 1: 13 | 3: 295 | 5: 862 | 6: 14 |
corde. 2: 269 | 5: 1106. 1454 | 6: 5, 1231 |
hebeti cognoſcere corde. 5: 880 |
hebeti cognoſcere cordi. 4: 51 |
cordi eſt. 4: 784 |
cordis. 3: 117 | globus. 4: 118 |
ex adyto cordis reſponſa dedere. 1: 738 |
coria. 6: 967, 969 |
corio. 4: 933 |
cornibus vertices hauribant ſubter equorum. 5: 1324 |
corpora rauca cornices. 6: 752 |
cornicum. ſecla vetuſta. 5: 1083 |
hædi cornigeras norunt matres. 2: 368 |
corrigeri, *ſing.* cervi. 3: 751 |
cornu. 2: 388 |
cornua. 2: 619 | 3: 614 | 5: 1033 |
corollis. 5: 1398 |
corona murali. 2: 606 |
coronam. 1: 119, 928 | 4: 4 | 6: 94 |
coronat. 2: 801 |
coronis. 3: 926 |
corpora. 1: 53. 56. 123, 168, 172, 197, 216, 250, 259, 270, 278. 296, 321, 357, 382, 385, 387, 392, 421, 428, 446, 434, 521, 522, 527, 539, 553, 567, 610, 631, 676, 679, 680, 685, 689, 799, 863, 868, 916, 951, 996. 1014, 1062, 1076, 1082, 1101, 1104 | 2: 31, 75, 80. 90, 103, 125. 133, 187, 217, 226, 244, 298. 390, 438, 485, 589, 672, 711, 727, 735, 738, 741, 743, 833, 842, 875, 877, 878, 898, 963. 995, 1002. 1010, 1056, 1082, 1106. 1112, 1113, 1123, 1127, 1134, 1143, 1152 | 3: 122, 126. 200, 380, 439, 723, 737, 749. 760, 811. 818, 822 | 4: 53, 65, 101. 421, 454, 626, 663, 672, 858, 870, 955 | 5: 94, 278, 356, 363, 409. 450, 477, 491, 526. 899, 937, 960, 1014, 1317, 1393 | 6: 301. 307, 346, 349, 450, 470. 483. 486, 751. 885, 923, 960. 1011, 1017. 1174, 1177, 1213, 1253, 1263, 1284 |
corpora materiai genitalia, *atom.* 2: 62, 548 |
corpora minuta. 2: 116 |
mixta doloris corpora, *atom.* 2: 467 |
corpora ſemina rerum. *atom.* 2: 677 |
corpore. 1: 39, 233. 243. 247, 298, 348. 432, 444, 487, 489, 501, 515, 519. 546, 630, 756, 774, 810, 862, 832, 1009, 1085 | 2: 18. 34, 37, 194. 311, 436, 452, 542, 702, 714, 845, 851, 859. 876, 905, 923, 949, 957, 1087 | 3: 110, 120, 130, 139, 150. 156, 167, 169, 170, 178. 214, 219, 224, 228, 256, 275, 277, 282, 324, 330, 352, 380, 383, 391, 445. 446, 449, 482. 505. 507, 540, 553, 559, 563, 566, 574. 586, 589. 593, 595, 600, 607. 625, 634, 639, 648, 658, 666, 668, 679, 682. 700, 709, 714, 718. 735. 747. 755, 759, 765, 766, 770. 774, 789, 795, 800, 808, 820, 855, 884, 895, 1004, 1046 | 4: 31, 35, 47, 50, 57. 62. 82. 101, 122, 158, 264, 334. 395, 528, 545, 551, 758. 832. 873, 885, 890, 1015 | 5: 6, 34, 61, 66. 117, 127, 133, 139, 155, 239, 242, 274, 322, 353, 365, 378, 467, 469, 488, 496, 563, 569, 576, 787, 877, 902, 904, 992, 1071, 1115, 1301 | 6: 43. 75, 101, 126. 360, 438, 635, 660, 857, 936, 944, 958. 1006, 1032, 1033, 1057, 1073, 1266 |
corporea natura. 1: 303, 330 | 3: 168 |
corpoream. 2: 20, 186 | 3: 163, 176 | 4: 529, 544 |
corporeis telis. 3: 177 | principiis. 4: 538 |
corpori. 1: 584 | 3: 556, 836 | 4: 1022 | 6: 117, 897 |
corporibus. 1: 329, 455, 630, 748, 844, 992 | 2: 95, 142, 714. 737, 969 | 3: 181. 196, 206, 279, 281, 393, 427, 689, 729, 739 | 4: 185 | 5: 500. 801, 894 | 6: 226, 350, 353, 1214, 1271 |
corporis. 1: 337, 362. 363, 367. 594, 600 | 2: 274, 433, 435. 440, 481, 483, 486, 489. 494. 599, 912, 936, 945 | 3: 100, 104. 255, 266, 269, 325, 335. 345, 373, 464, 502. 557, 575, 702, 850, 858, 1000 | 4: 265, 375, 539, 734, 767, 856, 878, 894, 939, 942, 1017 | 5: 543, 928, 1170 | 6: 839, 947, 1162, 1165, 1171, 1205, 1268 |
corpus. 1: 305, 351. 423, 480, 509, 510, 525, 585, 663, 667, 746, 771. 859, 1008, 1038 | 2: 232. 266, 271, 407, 459, 471 | 3: 107, 114, 119, 144, 147, 161, 164. 338, 351, 355. 357, 376, 441. 453, 460, 509, 561, 569, 572, 584, 602, 671, 685, 706, 733. 735, 798, 799, 893, 933, 959 | 4: 44, 424, 456, 634, 670, 846, 863, 888, 890, 895, 897, 922, 928, 930, 937, 949, 997 | 5: 142, 236, 503, 558, 560, 716, 756, 765, 840, 952 | 6: 500, 705, 854, 863, 941, 954, 1128. 1155 |
corpuſque. 6: 1202 |
corpuſcula. 2: 152. 259 | 4: 599, 897 | 6: 1061 |
correptus. 3: 938 |
corripere. 3: 164 |
corripiunt. 1: 295 |
corrumpas luminis orbem. 3: 411 |
corrumpat. 6: 1122 |
corrumpier, *corrumpi.* 6: 17 |

corrupti,

corrupti, *ſing.* 3: 502|
cortex. 4: 48|
cortice. 4: 934|
corvorúmque greges. 5: 1084|
corvos. 2: 821|
coruſci, *plur.* 6: 201|
coruſcis fulguribus. 5: 296| luminibus. 6: 282|
coruſco, *nom.* fervore. 6: 236|
in coſtas equi conſcendere. 5: 1296|
coturnicibus. 4: 645|
craſſa, *ſing.* 6: 460. 691|
craſſior. 4: 351| 5: 695|
craſſis. 6: 245|
craſſo. 6: 857|
ventigeni Crateres. 6: 701|
creabat. 5: 843|
creando. 5: 187|
creandum. 3: 239|
creant. 1: 902| 2: 891| 3: 271|
creantur. 1: 170, 670, 764| 2: 789| 4: 748| 5: 786| 6: 526|
crearat. 5: 935|
creare. 1: 710, 919| 2: 170| 3: 240| 5: 192, 427, 835, 1142|
crearet. 1: 684|
creari. 1: 156, 158, 266, 544, 572, 784, 829, 837| 2: 269, 545, 613, 901| 3: 34, 622| 4: 29, 855| 5: 730, 735, 916, 920|
creârint, *creaverint.* 1: 799|
crearit, *creaverit.* 4: 478|
crearunt, *creaverunt.* 2: 1155|
creâſſet, *creaviſſet.* 1: 1018| 2: 224| 5: 924|
creata, *ſing.* 1: 503, 773, 1027| 2: 223, 423| 3: 279| 4: 835| *plur.* 2: 518, 572. 707| 3: 191| 4: 823| 5: 57. 732, 794|
creatæ, *plur.* 1: 207. 647| 4: 837|
creatam. 2: 180| 3: 230, 678| 4: 480|
creati, *plur.* 5: 1037|
creatis, *nom.* 2: 939| 5: 177, 529, 1344|
creatrix. 1: 623| 2: 1116| 5: 1361|
creatum. 2: 1055| 3: 619, 897| 4: 702| 5: 181|
creatur. 1: 178, 781| 3: 708| 4: 556| 6: 1046|
creatus. 1: 734| 2: 387|
creavit. 2: 1151, 1158| 5: 789, 820|
creber. 6: 1184|
crebra, *plur.* 6: 591. 1029|
crebra. *crebro* reviſit ad ſtabulum. 2: 359|
crebram ſylvam. 6: 134|
crebras reddunt naribus auras. 4: 490|
crebris impetibus ruunt. 1: 274|
crebris diſcidiis exercita. 2: 119|
crebris offenſibus. 4: 359| verberibus. 5: 480|
crebrius, *adv.* 2: 473, 1165| 6: 448|
crebro, *nom.* pulſarier ictu. 4: 932| *adv.* 1: 1043|
crebroque, *nom.* repulſu rejectæ. 4: 105|
credant. 2: 558|
credas. 2: 734, 887| 3: 424, 444| 4: 320, 367, 437| 5: 306, 889|
credatur. 6: 763|
crede. 3: 438|
credendum. 2: 1026|
credere. 1: 488| 2: 495, 868, 1035| 3: 888| 4: 404, 511, 854| 5: 147, 780| 6: 410, 564| poſſe animum. 3: 618|
longè fuge credere, *cave credas.* 1: 1051|
credier, *credi.* 4: 850|
credis. 1. 1056| 3: 507, 724| 5: 339|
credit. 1: 697, 698| 2: 225| 3: 352| 4: 771|
credita, *plur.* 1: 695|
creditur. 4: 389|
credo. 5: 175|
credunt. 1: 666| 4: 1021| 5: 89| 6: 61|
creentur. 6: 532|
creet. 1: 51|
igni flammata cremantur. 1: 671|
cremarat, *cremaverat.* 5: 1242|
cremarent. 1: 905|
crematur. 6: 154|
crepat, *ſæpius habet in ore.* 2: 1168|
creperi certamina belli. 5: 1295|
crepitacula. 5: 230|
hyems crepitans accentibus algi. 5: 746|
crepitante flamma. 6: 154|
crepitum dat. 6: 109|
creſcant. 3: 980|
creſcat. 2: 1077| 3: 788| 5: 132, 1432| 6: 736|
creſcebant. 5: 493. 806|
creſcendi. 1: 579| 2: 1115| 5: 785|
creſcendóque. 1: 191|
creſcent. 2: 301|
creſcentis. 2: 708|
creſcere. 1: 186, 314. 804, 808, 858| 2: 564| 3: 447, 459, 796| 4: 840| 5. 140, 679| 6: 498|
creſcit. 2: 1114| 3: 339, 747. 765| 6: 340, 500, 712. 945|
creſcunt. 1: 190, 254, 352, 868| 2: 189| 5: 299, 818| 6: 456, 516|
creſſe, *creviſſe.* 3: 683|
Creta, *ſubſt.* 2: 634|
creta, *creata, ſing.* 5: 61| *plur.* 2: 905|
Cretæ. 5: 26|
cretea perſona. 4: 298|
incuſſam membris cretam. 3: 383|
creti, *plur. creati.* 5: 1115|
cretus. 5: 6|
crimine. 3: 49|
criſtas terrificas capitum quatientes. 2: 632| 5: 1314|
croci. 6: 1186|
croco Cilici. 2: 416|
crudeles. 3: 72|
cruentum. 5: 1137| 6: 1153|
cruor. 2: 668| 3: 787| 5: 131|
cruore. 6: 1147|
fœdare membra cruore. 4: 842|
cruorem. 1: 883| 2: 195|
cruoris. 1: 864|
crura. 3: 528| 4: 989|
præpediuntur crura vacillanti. 3: 478|
crure. 3: 652|
mollis luti concreſcere cruſtas. 6: 626|
cubandum. 2: 543|
cubantia tecta. 4: 520|
cubat. 3: 905|
herba cubile præbebat. 5: 814|
cubilia fronde inſtrata. 5: 985, ſtrata herbis & frondibus aucta. 1416|
cudere. 1: 1043|
cui. 1: 88, 436. 617| 2: 543| 3: 235, 403, 875, 877, 882, 1059| 4: 959| 5: 228, 572 *bis*, 546. 1056| 6: 226| alicui. 4: 668| *inter.* 5: 1217, 1218|
cuiquam. 2: 464| 5: 230| 6: 54, 1161, 1168|
cuique, *cuilibet.* 1: 77, 168, 589, 1093| 2: 261, 302, 710, 1111| 3: 618| 4:

108, 491. 492, 780| 5: 90, 541, 958, 1260| 6: 32, 64. 383|
cujus.|1: 150, 877| 2: 111, 281| 5: 56| 6: 71. 833|
cujuſcujus. 2: 482|
cujuſcunque. 4: 50|
cujuſque, *cujuſlibet*, 1: 172, 248, 593, 750| 2: 397, 1078| 3: 310| 4: 857| 5: 525, 1110| 6: 770|
cujuſquemodi. 4: 230|
cujuſviſcunque. 3: 389|
culices. 5: 391|
culpa. 2: 181| 4: 913| 5: 1424| prædita. 2: 182| 5: 200|
culta, *ſubſt.* ac deſerta. 2: 165, *adj.* loca. 210|
cultus, *ſubſt.* 5: 1370|
culturam dulcis agelli tentabant. 5: 1366|
cum, *præp.* 1: 58, 277, 288, 348, 756. 774, 777 *bis*, 818, 908| 2: 166, 367, 646, 760, 1007, 1013| 3: 102, 160. 169, 201. 446, 508, 600, 639, 648. 682, 683, 700, 747, 759, 770, 808, 820| 4: 31, 965| 5: 9. 127. 173, 353, 365, 439, 563, 623, 626. 630, 714. 862, 902, 1082, 1227, 1310, 1390, 1442| 6: 5, 72, 74, 94, 275, 370, 438, 474, 500, 589, 631, 678, 1057, 1200, 1221, 1283| *conj.* 1: 63, 128, 139, 178, 282, 292, 320, 381, 392, 407, 466, 520, 567, 699, 727, 750, 825, 881, 883, 889, 891, 902, 913. 936, 1064, 1076| 2: 32, 41. 43, 53, 70. 85, 143, 157, 190, 191, 194, 217. 248, 272, 309, 315, 323, 338, 415, 416, 435, 436, 438, 468. 524, 559. 635. 679, 680, 680, 695, 724. 740, 765, 805, 810, 811, 830, 848, 858, 871, 897, 916, 928, 992, 995, 1021, 1043, 1052, 1057, 1066, 1067, 1139, 1140. 1166, 1170| 3: 102, 103, 108, 110. 111, 113, 122, 147, 148, 151, 160, 222 *bis*, 224, 290, 359, 362, 364, 375, 433, 440, 442, 579, 596, 645, 651, 653, 667, 681 *bis*, 695. 703, 731, 736, 836, 846. 850, 863, 867, 874, 892, 905, 933, 1019, 1063, 1078, 1096| 4: 12. 38. 44, 56, 57, 58, 65, 73, 82, 94, 105, 147, 151, 169, 206. 224. 225, 247, 259, 260 *bis*, 266, 273, 295, 310, 317, 339, 354, 383, 395, 407, 430, 445, 455. 463, 476, 543, 547, 550, 551, 576, 579, 582, 590, 602, 621, 632, 653, 719, 722, 731. 749, 761, 763. 787, 789, 791, 796 *bis*. 806, 862, 876. 884, 913. 919. 936, 937 *bis*, 972. 974. 1023| 5: 26, 53, 64, 215, 225, 245, 324, 346, 381, 384, 305, 398, 462, 466, 480, 519, 589, 680, 735, 749, 759, 776, 788, 812, 899, 1021, 1031, 1037, 1070 *bis*, 1081, 1087, 1094. 1095, 1141, 1194, 1203, 1219, 1225. 1235, 1256, 1339. 1394| 6: 5, 9, 50, 123. 129, 131, 134, 139, 143, 157. 159. 179, 188, 195, 206. 210, 213, 214, 254, 293. 294, 296, 306. 309. 310, 313, 335, 349, 358, 362, 435, 461, 468, 471, 504, 506, 512, 522, 533, 556, 581, 591, 630, 644, 678, 726, 733. 742, 752. 804, 824, 827, 845, 846, 859, 896. 897, 929. 930, 950, 976, 981. 1044. 1071, 1073, 1094, 1108, 1121, 1127, 1165. 1178, 1213, 1220|
Cumaı. 6: 747|
cumcunque, *quandocunque.* 2: 113|
cumprimis, *inprimis.* 1: 131, 717| 2: 536, 848| 3: 929| 5: 337, 620| 6: 224, 259, 937|
cum primum, *ſtatim atque.* 2: 624|
cumulabat. 6: 1233|
cumulata, *ſing.* 1: 989| *plur.* 6: 100, 517|
cuncta, *ſing.* 4: 352| 1: 622, 683, 764, 785, 933| 2: 82. 190, 202, 1082, 1151| 3: 239| 4: 9, 393, 983| 5: 50. 405, 595, 794, 1043, 1239| 6: 543, 1272|
cuncta viai, *cunctas vias.* 5: 739|
cunctæ, *plur.* 1: 583| 3: 759|
cunctando. 4: 707|
cunctantior actus motus. 3: 193|
cunctarier, *cunctari* ante lethi portas. 3: 67|
cunctarum. 2: 333| 3: 31| 4: 26, 154| 6: 1212
cunctas. 1: 1006| 2: 92, 130, 873, 1047, 1133| 4: 166. 227, 241, 607, 729| 6: 648, 932, 1015|
cunctatur. 3: 408| tardum olivum. 2. 392|
cunctis. 1: 218, 455, 995| 2: 290| 3: 534, 928| 6: 741|
cuperent. 5: 170|
cupidam vim equorum. 2: 265|
cupide, *adv.* 1: 17, 21| 2: 199| 5: 866. 1139|
cupidi. *plur.* 6: 1237|
cupido, *ſubſt.* 3: 59, 1090| 5: 961|
cupidus. 3: 5|
cupiret, *cuperet.* 1: 72|
cupitum. 3: 771| 5. 845|
cupiunt. 3: 598|
cuppedine, *cupidine* medii tes victæ. 1: 1082| ſcindunt curæ. 3: 1007|
cuppedinis, *cupidinis.* 6: 24| acres curæ hominem conſcindunt. 5: 46|
cur. 1: 175, 200, 359, 646| 2: 763. 819| 3: 475, 481, 507, 615, 672, 724, 730, 741, 744, 761, 924. 951, 954| 4: 63, 100, 258, 270, 504, 637, 812| 5: 221 *bis*, 327, 729, 730, 752, 758, 761, 768, 1042| 6: 132, 389, 395, 397, 398, 399, 406, 408, 409, 416, 420. 607|
cura ſemota metúque. 2: 19|
cura aliis malis in pectore oppreſſa. 5: 1206|
pavida complebant pectora cura. 6: 645|
curáque ſolutum. 2: 45, levare. 365|
curabant. 5: 937|
curæ, *ſing.* 5: 980| *plur.* 3: 1007| 5: 47|
curæque ſequaces. 2: 47|
curam. 2: 363|
curant jucunde corpora. 2: 31| ob ivia. 4: 820|
curare. 3: 128|
curarit. 5: 1162|
curarum fontem. 3: 82| fluctus. 6: 33|
curas, *nom.* 3: 117, 462|

4: 806 |
curat. 6: 230 | internoſcere, *facit ut agnoſcamus*. 4: 246 |
curavit. 5: 1014 |
Curetas Phrygios. 2: 629, Dictæos. 633 |
curis. 5: 1430 |
te à curis ſemotum adhibe. 1: 46 |
curis urgeris. 3: 1064 | exercent hominum vitam. 4: 1422 |
curiſque fatigat. 3: 838 |
currat. 2: 691 |
currens. 5: 682 |
currenti. 6: 92 |
currit. 3: 1076 |
curru. 2: 601 | 5: 1298 |
currum. 6: 46 |
curtus. 3: 642 | 5: 1300 | 6: 549 |
curſant. 3: 262 |
quaſi curſores vitaï lampada tradunt. 2: 78 |
curſu. 1: 1002 | 2: 323 | 3: 8 | 5: 618, 650, 688 | 6: 27, 47, 178, 301, 306, 320 |
curſum. 5: 630, 653 | 6: 344 |
curſus, *ſing.* 6: 629 | *plur.* 4: 411 | 5: 77, 80, 419, 772 |
curſuſque, *ſing.* 5: 712 |
curta, *plur.* 4: 1020 |
curvi, *ſing.* 5: 931 | 6: 1251 |
cuſtos. 3: 325 |
Cycneæ mele, *olorum cantus*. 2: 504 |
Cycni, *ſing.* 4: 182, 908, *plur.* 549 |
Cycnis. 3: 7 |
Cycnos. 2: 823 |
Cymbala concava. 2: 618 |

D.

DA. 1: 29 | 4: 910 |
dabant. 5: 969, 1174, 1310, 1328, 1363 | 6: 1171 |
dabantur. 6: 1180 |
dabantur morbo, mortiſque catervatim. 6: 1142 |
bonam partem in lectum mœrore dabantur. 6: 1247 |
dabat exitio. 5: 998, letho. 1006 |
dabatur. 5: 805 | 6: 1224 |
dabit. 5: 105 | ſe foras. 1: 1106 | exitio. 5: 96 |
dabunt. 2: 1145 |
Dædala tellus. 1: 7, 229 |
Dædala, *figuratrix* lingua. 4: 553 |
natura Dædala, *artifex rerum*. 5: 235 |
Dædala, *varia* phœbea carmina. 2: 504 |
Dædala ſigna politæ. 5: 1450 |
damnatus. 6: 1230 |
damus. 5: 868 |
Danaûm. 1: 87 |
dandum. 2: 1128 |
dant. 2: 612 | 5: 1008 | 6: 107, 135, 142 |
dare. 1: 936 | 2: 115, 523 | 3: 540 | 4: 12 | 5: 54, 446, 870, 1347 |
darent. 1: 1022 | 5: 348, 422 |
daret. 1: 340 | 2: 638 | 4: 845 |
daretur. 1: 101 |
dari. 2: 271 | 5: 384 |
dat. 1: 289 | 2: 262, 311 | 3: 889 | 6: 109, 128, 130, 156 |
data, *ſing.* 1: 991 | 4: 310 | 5: 1047 | *plur.* 3: 861 |
datas. 4: 828 |
datum. 2: 302, 461 | 4: 876 | 5: 784 |
datur. 2: 1117 | 3: 250, 743, 984, 1011 | 4: 228, 724 | 6: 933 |
datus. 3: 341 | 4: 688 |
de. 1: 26, 49, 128, 157, 160, 181, 192, 206, 267, 334, 359, 385, 412, 413, 414, 417, 425, 438, 543, 545, 675, 758, 788 *bis*, 836, 840, 858, 930, 932, 1016, 1104 | 2: 103, 183, 210, 287, 354, 390, 430, 752, 790, 792 *bis*, 823, 845, 871, 876, 974, 977, 998, 1123 | 3: 214, 224, 226, 279, 286, 480, 513, 593, 607, 694, 744, 750, 837, 855, 864, 865, 866, 1004, 1029, 1102 | 4: 6, 8, 35, 47, 50, 57, 62, 72, 82, 122, 146, 303, 315, 321, 334, 393, 464, 545, 594, 748, 814, 830, 873, 930, 986, 997, 1012, 1014 | 5: 18, 54, 111, 155, 163, 165, 276, 280, 394, 488, 569, 576, 650, 791, 792, 843, 891, 904, 918, 1081, 1447 | 6: 78, 84, 98, 126, 203, 208, 243, 280, 318, 385, 426, 432, 466, 476, 521, 603, 633, 641, 676, 735, 766, 768, 819, 820, 855, 884, 908, 970, 1021, 1099 |
de plano, *clare* promittere. 1: 412 |
de nulla parte. 2: 235 |
tam de ſubito, *tam cito*. 2: 265 |
variis de, *ſinal.* 2: 790 |
de cœlo demiſit. 2: 1154 |
de ſubito. 3: 643 |
certa de ſurgere parte. 5: 702 |
patrio de nomine vocant. 6: 908 |
qua de. 6: 940 |
dea. 1: 6, 27, 37 |
debeat. 1: 757 |
debebat. 1: 958 |
debebit. 1: 434, 442 | 4: 501 |
debebunt. 2: 481, 561 |
debent. 1: 291, 546, 586, 789, 805, 1038 | 2: 160, 164, 203, 228, 314, 340, 451, 681, 749, 853, 900, 907, 971, 980, 1021, 1068, 1128 | 3: 758 | 4: 83, 656, 660, 663, 859 | 5: 155 | 6: 818, 982, 1032 |
debere. 3: 369 | 4: 207 | 5: 117, 171, 847 |
deberent. 6: 104 |
deberet. 1: 244 |
debet. 1: 233, 626, 1078 | 2: 267, 605, 1119, 1146 | 3: 188, 536, 874 | 4: 61, 162, 385, 482, 485, 891 | 5: 152, 178, 240, 324, 573, 665, 709, 824, 827, 1156 | 6: 316, 339, 633 |
debile. 4: 949 | ævo languet. 5: 830 |
debilitata, *ſing.* 6: 1148 |
decebat. 1: 884 |
decebit. 2: 890 | 5: 51 |
decedant. 1: 321 |
decedere. 1: 681 | 6: 736 |
decedunt. 2: 34, 71 |
deceptáque, *ſing.* 1: 940 | 4: 16 |
decere. 5: 159 |
deceret. 6: 31 |
decerpere. 1: 927 | 4: 3 |
decet. 4: 647 |
decidat. 6: 496 |
decidere. 5: 934 |
deciderunt in tales diſpoſituras. 5: 194 |
decidit. 3: 645 |
declarant. 6: 219, 470 |

declarât. 1: 366| 5: 265, 693| 6: 467|
declinamus. 2: 259|
declinando. 2: 253|
declinare. 2: 221, recta regione viai. 250|
decora delubra. 2: 352|
ſcenai ſplendere decores. 4: 980|
decorique. *dat.* 2: 642|
decreſcere. 5: 536
decreſcit. 1: 315|
decuit. 5: 924|
proclivius iras decurrat ad acres. 3: 312|
decurrere quamlibet in formam. 5: 1262|
decurrit. 4: 708|
decurrunt. 2: 370|
decurſo lumine vitæ obit. 3: 1055|
quò decurſum prope ſit. 2: 961|
decurſus, *ſubſt. ſing.* aquai. 1: 284| aquarum. 5: 264| 6: 609| *plur.* aquai. 5: 944|
decus. 3: 3|
dede manus. 2: 1042|
dederant. 5: 935|
dederat. 6: 1225|
dedere, *præt.* 1. 738| 4: 852| 5: 1109, 1339|
dederint. 1: 380| 4: 071|
dederunt. 6: 4| diſceſſum. 4: 45|
dediſſe. 5: 1100, 1159|
dedit. 2: 208, 1159| 3: 356, 1043, 1048| 5: 187. 782, 803|
deditque. 2: 1152|
dedita mens eſt in pugnæ ſtudio. 3: 647|
dedita membra molli ſomno. 3: 113|
dedita fugæ. 4: 993| morti, morbo. 6: 1253|
deditur, *mittitur* in Tartara. 5: 979|
deditus. 4: 813|
deducere. 2: 205|
deducere te vero. 1: 371|
cunctis ſenſum deducere membris. 3: 534|
deducit. 6: 438|
deducta, *ſing.* 1: 97| *plur.* 2: 395|
deduxit. 2: 172|
deerrarunt. 3: 873|
defecit. 1: 1039|
defectus, *plur.* ſolis. 5: 750|
defendere. 2: 641| 5: 1428|
deferat. 6: 1134|
defert. 5: 656|
defeſſa, *ſing.* 5: 825| *plur.* 2: 1172| 6: 1176|
defeſſi, *plur.* 5: 1528|
defeſſos. 6: 1160|
defeſſum. 5: 1144|
deficere. 3: 609|
deficiens. 6: 1231|
deficit. 3: 546, 827| 5: 372|
deficiunt. 5: 885| 6: 360|
deficiúntque. 3: 455|
defit. 3: 221|
grandi cibus ævo defit. 2: 1141|
deflebimus. 3: 920|
defluere. 3: 517|
defodere in terram virgulta. 5: 933, 1365|
degere. 3: 323, 508| 4: 996| 5: 1121, 1153|
contractum cum ventis degere bellum. 4: 965|
degeret. 5: 173|
degitur. 2: 16|
degunt. 2: 1093|
deguſtant ignes celeri flamma tigna trabéſque. 2: 192|
dejicere. 6: 793|
dejicit. 5: 1124|
deinceps. 2: 333|
deinde. 1: 391. 462. 747, 760, 786, 932| 2: 901| 3: 615, 1016| 4: 8, 196, 631, 702, 814, 951| 5: 849, 1005| 6: 334, 781|
delabi. 6: 837|
delapſa, *plur.* 5: 312|
delata, *ſing.* 6: 821|
delatum. 3: 133|
delecti, *plur.* 1: 87|
certo deleruit tempore lunæ. 5: 748|
delibat pacem animi, *demit.* 3: 24|
delibata, *plur.* Deûm numina. 6: 69|
delibet. 6: 621|
delibrare, *detrahere* de mortis tempore. 3: 1101|
delicias. 5: 1448| ſubſternere. 2: 22|
deliquat, *declarat.* 1: 368, 423| 3: 209|
de ira, *plur.* 2: 984|
deliráque, *plur.* fatur. 3: 465|
delirantes morbo. 5: 1158|
delirat linguáque menſque. 3: 454|
delirum. 1: 699|
Phœbi De phica lautus. 6: 153|
delubra. 2: 352| 5: 309, 1165, 1200| 6: 74, 416, 1270|
demant. 2: 21|
dementia. *ſubſt.* 1: 705|
dementit, *delirat* deliráque fatur. 3: 465|
demerſa, *plur.* 4: 442|
demerſimur. 6: 148|
demet. 3: 921|
demimus. 3: 1100|
deminui. 5: 324|
demſit. 6: 445| de cœlo. 2: 1154|
demiſſa, *ſing.* 6: 425, 432|
demiſſior. 5: 628|
demiſſos. 6: 913|
demiſſum. 6: 256, 444|
demiſſus. 6: 495|
demit. 6: 419|
demittere. 5: 673|
demittunt. 5: 670|
Democriti. 3: 372| 5: 621|
Democritum. 3: 1052|
demſit. 5: 1113|
demtáque, *ſing.* 2: 769|
demtis. 1: 800|
demto. 2: 1132|
demum. 1: 144, 487| 2: 853| 3: 57| 4: 130, 385, 917| 5: 886| 6: 464|
denique. 1: 18, 77, 200, 239, 279, 306, 435, 465, 472, 552, 578, 589, 622, 764, 914, 980| 2: 130, 251, 431, 444, 514, 678, 737, 745, 856, 895, 972, 990, 1081, 1141| 3: 50, 59, 158, 475, 525, 557, 579, 741, 759, 777, 785, 944, 988, 1034, 1036, 1052, 1089| 4: 223, 336, 422, 428, 455, 471, 516, 784, 838| 5: 26, 35, 90, 233, 307, 312, 319, 336, 381, 435, 542, 560, 722, 730, 856, 946, 1058, 1072, 1235, 1276| 6: 64, 155, 339, 399, 501, 733, 799, 808, 928, 951, 965, 973, 1032, 1076, 1121, 1190, 1270|
denſáque, *plur.* 4: 152|
denſari. 1: 657|
denſarier, *denſari.* 1: 396, 648|
denſebant, *denſabant.* 5: 492|
denſendo, *denſando.* 6: 481|
denſeri, *denſari.* 1: 662|
dênſis. 1: 655| 6: 184, 247|
denſo. 6: 99, 360|

dent''motos accipiantque. 1: 819, 909 | 2: 761, 1008 |
dent fraudem. 2: 187|
dentata, *plur. horrida.* 2: 432 |
dentes. 3: 692| 5: 671, 1037, 1063| 6: 659 |
dentéſque. 5: 1282|
dentibus. 1: 852| 5: 989, 1068, 1325|
feros exibant dentis adactus. 5: 1329|
deorſum. 1: 363| 2: 190, 202, 205, 217, 221, 230| 3: 1029 | 4. 632| 6: 334 |
Deorum. 6: 53|
Deorumque. 4: 77|
Deos. 2: 175| 5: 83| 6: 57, 764 |
vitæ depactus, *fixus* terminus. 2: 1086|
depaſcimur aurea dicta tuis ex chartis. 3: 12|
depellere. 3: 322|
dependet. 6: 914|
deperdere. 3: 526 |
deperit. 2: 296|
deplexæque, *plur.* 5: 1320|
deponere. 3: 1072|
deponunt. 1: 259|
deprendere. 3: 871 | 6: 568 |
in eo tumultu deprenſa navigia. 6: 428|
deprenſus. 5: 988|
depreſſa, *plur.* 5: 475|
depreſſo. 4: 547|
depreſſóſque. 6. 52|
deprimit. 5: 540| 6: 431|
depugnant. 4: 1009 |
deceptæ, *plur. detracta.* 4: 36 |
deridicolum. 3: 778|
derivare alio, *convertere ad aliud.* 2: 365|
deruptáque ſaxa. 6: 538|
des. 6: 801, 1074|
deſcendat. 6 426|
deſcendit. 6: 402, 437|
deſciſcere. 1: 104|
deſcriptáque, *ſing.* 5: 1440|
deſererentur. 6: 1284|
deſerit. 3: 124, 130, 233|
deſerta, *plur.* 1: 165| 2: 1101| 4: 595| 5: 1386|
deſerti, *plur.* 5: 1070|
deſertos. 6: 1239|
deſertum. 1: 1103|
deſiderio pe fixa jovenci. 2: 360 |
deſideriom. 3: 935, ſuperinſidet. 914, inſideat. 931|
deſidiéſque. 5: 49|
deſierunt. 4: 404|
deſine. 2: 1039|
deſipere. 3: 362, 803| 5: 166, 1042 |
deſipientia, *ſubſt.* 3: 498|
deſipit. 3: 489|
deſiſtit. 3: 983 |
deſit. 3: 254| 6: 814|
deſpectum ſub terras præbet. *aſpectum e loco ſuperiore.* 4: 418|
deſpeximus. 4: 423|
deſpicere. 2: 9| 4: 420|
deſſe, *deeſſe.* 1: 44|
deſtinet. 5: 689 |
deſtitetiut. 4: 972 |
deſtitit. 5: 825| 6: 555|
deſunt. 3: 455. 822| 5: 367| 6 359|
det. 1: 1094 | 2: 488 | 4: 265| 6: 169|
deteriores. 2: 507|
determinet. 6: 402|
detorti, *plur.* 4: 549|
detracto. 3: 120, 443 | 5: 979 |
detractum. 3: 226 |
detrahat. 4: 540|
detrahere. 3: 513|
detrahit. 6: 616|
detrahitor. 2: 925|
detraxit. 5: 684|
detrita, *plur.* 1: 320, volgi pedibus ſtrata viarum ſaxea. 316 |
detrudere ſolem ſignis æſtivis. 5: 638|
detrudit. 3: 363|
detruſit. 6: 439|
detulit. 1: 119 | 5: 65, 273, 1091| 6: 638|
deturbavit. 5: 402|
deveniamus. 6: 1131|
deveniunt in tales diſpoſitutas. 1: 1026 |
devicta, *ſing.* 2: 291 |
devicta, *ſing.* flamma glacies æris. 1: 494|
devincti, *plur.* ſomno. 4: 1021 |
devinctos vulnere amoris. 1: 35 | cui ſtudio adhæret. 4: 959|
devinxit membra ſopore ſomnos. 4: 455|
nec devitari lethom pote. 3: 1092 |
Deûm, *Deorum.* 1: 69| 2: 168, 352, 1092| 5: 124, 148, 149, 161, 309, 1160, 1165, 1187, 1200, 1208| 6: 69, 70, 74, 416, 418, 1270|
Deûmque, *Deorumque.* 1: 49 |
magna Deûm mater. 2: 598 |
Deûm matrem 2: 658|
devolet in terram. 6: 204|
devolgata, *plur.* 6: 8|
Deus. 5: 8 *bis*, 19|
dexter. 4: 301. 302|
dextera. *ſubſt.* 4: 293, 310 | *adj. plur.* 2: 487| 4: 314, 432|
dextráque. 5: 1297|
dextra læváque. 4: 277|
dextram. 3: 651 |
dextras. 1: 318|
dextris manibus. 2: 25|
dia. *divina* voluptas dux vitæ. 2: 172|
ora dia, *divina.* 5: 1386|
dias, *divinas* in luminis oras exoritur. 1: 23 |
dicam. 4: 878, 911 | 5: 274 |
dicant. 3: 927|
dicat. 3: 362| 5: 909| 6: 710 |
dicatur. 4: 161| 6: 707|
dicemos. 3: 664 |
dicendum. 1: 383| 5: 8, 513| 6: 980 |
dicent. 1: 862| 3: 760|
dicere. 1: 431, 691, 705, 831 | 2: 220, 384, 767, 892, 977 | 3: 36., 423, 424, 731, 1037| 4. 128, 175., 486, 694 | 5: 157, 713 | 6: 703, 706, 768. 970 |
dicere habemus. 6: 711|
dices. 2: 982|
dicet, *dixerit.* 2: 930|
dici. 1: 471. 766| 2: 915. 1034|
dicitur. 2: 810| 3: 103 | 4: 133 |
dico. 2: 869| 3: 94, 137| 4: 46, 240, 728, 879| 6: 769 |
dicta. 2: 599, 720| 3: 12, 136| 4: 463. 583, 878, 912 |
dare dicta. 5: 54|
Dictæos Curetas. 2: 633|
dictis, *ſubil.* 1: 29. 104, 127. 144, 268, 334, 402 | 2: 986 | 3: 179, 322 | 4: 129, 176. 596, 835 | 5: 51, 55, 57, 100, 105, 114| 6: 23|
dictiſque. 3: 915|
reperam cœptum pertexere dictis. 1: 419 |
dictis tu te præbere memento, *audi.* 2: 65|
inceptum pergam pertexere dictis. 6: 41|
dictitet. 2: 657|
admiſſum fœde, dictúmve, ſoperbe. 5: 1223|

dicunt. 1: 466, 1052| 3: 101|
dicuntur. 5: 1284|
didere, *diſtribuere.* 4: 635|
didicere. 5: 83, 1383, 1408| 6: 57|
didiciſſe. 5: 1041|
dididerunt. 6: 2|
didit. 5: 246|
didita, *plur. diſtributa.* 4: 241| 5: 20|
diditur, *diſtribuitur.* 4: 625| 5: 269, 1092| 6: 1165| in venas cibus. 2: 1124, 1135| 4: 952| 6: 946| in artus. 3: 703| 4: 633|
diditus. 3: 476|
diducit ventus nubes. 6: 214|
diducta, *plur.* 2: 316|
diductaque, *plur.* 3: 288|
diduntur, *diſtribuuntur* in artus. 3: 707|
die. 3: 712|
diebus. 5: 1166|
pertiles diebus noctes agitare. 1: 1066|
diei. 1: 10, 558| 4: 81| 6: 723| lucida tela. 1: 148| 2: 59| 3: 92| 6: 39| puncto. 4: 201| radiatum inſigne veniat. 5: 699|
diei ad mediam regionem cum convenerunt. 6: 732|
diem. 2: 578| 5: 971|
diemque. 6: 1158| primigenum maris & terræ. 2: 1104|
dies, *ſing.* 1: 323| 3: 912, 921| 5: 96, 98, 1189| *plur.* 3: 62| 4: 970, 975| 5: 484, 679, 704, 732, 1104, 1278, 1306, 1369|
diéſque. 1: 234|
noctes atque dies. 2: 12|
diſtantia differitaſque, *differentia.* 4: 640|
differre. 2: 513, 684, 724| 3: 315, 831| 4: 479, 653, 660| 5: 1072| 6: 1104, 1106| late favillam. 2: 674|
differrier, *differri à medio, evolare à medio.* 1: 1087|
differt nubila. 1: 273| primordia vini. 6: 234, longè favillam. 691|
difficile. 1: 138, 488| 5: 100, 528, 734, 1167|
difficilis. 2. 1026|
diffidebant. 5: 1348|
diffidere. 1: 268, 334| 5: 978, 1156|
diffidens terram. 6: 583|
diffluat. 3: 198| 6: 971|
diffluere. 3: 436|
diffluit. 1: 1038|
diffugere, *preter.* 3: 123| *infin.* 1: 763| 2: 456| 5: 438|
diffugiant. 1: 1096| 3: 255, 818| 6: 231|
diffugiebat. 5: 1337|
diffugiens. 1: 762|
diffugit. 3: 223| 4: 570|
diffugiunt. 3: 16| 5: 1339|
diffundere. 4: 202|
diffundi animam. 3: 438|
diffunditur. 1: 354|
diffuſa uti fumus animæ vis. 3: 582| ſoluré. 4: 53|
diffuſa per auras. 4: 573|
diffuſæ, *plur.* 4: 89|
diffuſilis æther. 5: 468|
diffuſo. 1: 9| 3: 22|
diffuſus. 5: 470|
digitis. 4: 589| 5: 1384|
expergefacta digitis muſæa mele, *muſici cantus.* 2: 413|
digito. 4: 266| 5: 1031|
anuulus in digito ſubtertenuatur habendo. 1: 313|
digitos. 3: 527, 653|
digitum. 4: 416|
digna, *plur.* 3: 421|
dignam. 3: 323|
dignarier, *dignari.* 5: 52|
dignatur. 2: 1038|
digniſſima, *plur.* 3: 13|
dignum. 5: 1|
Dîis. 3: 323| 6: 68|
diſcordia, *ſubſt.* 5: 441, 1304| 6: 365, 1046| *adj.* 5: 892|
dilaniata, *ſing.* 3: 538|
dilutaque, *plur.* 4: 224| 6: 929|
diluviare minantur amnes ex alto gurgite ponti. 5: 388|
ad diluviem revocatur imbribus, *inundatur.* 5: 256|
ad diluviem revocare. 6: 291|
diluvie. 5: 176|
dimidia, *ſing.* 5: 720|
dimidiæ, *ſing.* 1: 611|
dimidiam. 1: 612|
diminui. 1: 607|
diminuunt. 5: 268, 390|
dimiſſa. 3: 357|
dimittat. 6: 877|
dimittens. 6: 307|
dimittere. 5: 757|
dimittit. 3: 340| 6: 842|
dimittitur. 4: 227| 6: 932|
dimittunt. 2: 923|
dimovet. 6: 891|
dimovit. 6: 869|
Diomedis equi ſpirantes naribus ignem. 5: 29|
directa, *plur.* 2: 198|
viis directis tendunt. 4: 613|
diremta, *ſing.* morte. 1: 115|
dirigit. 6: 823|
dirimi. 6: 1073|
diripiebant. 5: 1319|
Dis, *Diis* expers. 2: 1091|
diſcedant. 2: 832|
diſcedas. 4: 912|
diſcedere. 3: 436, 816, 973| 5: 361|
diſcedit. 3: 401, 437, 640| 4: 868|
diſcedunt. 2: 711| mœnia Mundi. 3: 17|
diſcernere. 4: 385|
diſcernique articulatim verba. 4: 559|
diſcerpere. 4: 94|
diſcerpitur aurum in parvas partes. 2: 828|
diſceſſit. 3: 476|
diſceſſum. 4: 45|
diſcidiis, *diſſolutionibus* exercita crebris. 2. 119|
diſcidio. 1: 250, 453| 6: 202|
diſcidium. 1: 221|
diſcidium animai. 3: 343, 348. 580, corporis atque animai. 851|
diſcindere. 3: 659|
diſcinditur. 3: 669|
diſciſſa, *ſing.* vis animaï. 3: 639|
diſcludere. 5: 439| 6: 239|
diſcluſis. 3: 172|
diſcordia, *ſubſt.* 5: 441, 1304| 6: 365, 1046| *adj.* 5: 892|
diſcrepat. 1: 634| 6: 1103|
inter ſe disjunctum, diſcrepitanſque. 3: 804|
diſcrepitant, *diſcrepant.* 2: 1017|
diſcretaque. 6: 790|
diſcrimen. 3: 726|
diſcrimine. 5: 689, 922, 1313|
diſcubuere. 3: 925|
diſcunt. 3. 346|
diſcuſſis terroribus. 4: 994|
diſcutere. 2: 952, 958| 4: 997|
diſcutiant. 1: 149| 2: 60| 3: 93| 6: 40|
diſcutiat. 6: 338, 832|
diſcutit. 4: 342| 6: 417, 1001|
diſertis & ſapientibus ſeminibus. 2: 987|

diſicietur , *disjicietur.* 3 : 639 |
disjecta, *ſing.* 1 : 1019| materies. 2 : 938 |
disjectare. 2: 553, 562|
disjectatur. 3: 500|
disjectia. 1: 652|
disjectoſque. 5: 404|
turbæ disjectus materiaï , *diſſipatio atomorum.* 3 : 941 |
disjunctum inter ſe diſcrepitanſque. 3: 804 |
diſpandit. 6: 598|
diſpar. 2: 737|
plus diſpendi , *damni faciant.* 2: 1126|
diſpenſa, *plur.* 1: 307|
diſperditur. 2 : 830|
diſpereunt. 4 : 377 |
diſpergit. 2: 1134|
diſpergitur. 2: 310| 3 : 538| 4: 893|
diſpergunt nubes venti. 5 : 255 | animas per caulas corporis. 6 : 839|
diſperit. 3: 704| 4: 643 | 5: 285 , 289 |
diſperſa, *ſing.* 3: 543| 6: 883| *plur.* 2 : 1125 |
diſperſamque. 2: 950|
diſperſis. 3 : 1001|
diſperſiſſe veſtem ſanguine multo. 5: 1421|
diſperſos comites. 4 : 580| ignes. 5 : 663|
diſperſus clamor. 4 : 183, 909 |
diſpertita , *ſing.* vis animaï. 3: 638| *plur.* 1: 839|
diſpertitam animæ naturam extiſſe per artus. 3 : 588|
diſpertitur. 3 : 702 | 6 : 592 |
diſpicere. 3 : 563|
diſpiciantur. 3 : 26|
diſpiciendum longè in cunctas undique partes. 6 : 648 |
diſploſa, *ſing.* 6: 130, *plur.* 284 |
diſponere. 3: 421| 5: 440, 530 |
diſpoſitis. 5 : 694|
certum ac diſpoſitum. 3 : 788 | 5: 132 , 140 |
certum diſpoſitumque. 3: 796 |
in tales diſpoſituras deveniunt. 1 : 1026 | diſcedunt. 5 : 193|
diſpoſta , *plur. diſpoſita.* 1: 47| 2 : 643|
diſpulſa, *plur.* 1 : 1016 |
diſſentit. 4 : 770 |
diſſepit, *ſeparat* aër colles. 1: 998|
diſſepta domorum ſaxea. 6: 951 |
diſſerere. 1: 50| 6 : 940|
diſſiliant. 1: 386 | 2: 86 | 5: 363 |
diſſiliunt. 2: 105|
diſſiliuntque. 1 : 492|
diſſiluere. 1 : 392 |
diſſiluiſſe capacis mœnia mundi. 6 : 122|
diſſiluit. 4 : 609|
diſſimilem. 6: 775, 995|
diſſimiles. 1: 246 | 2 : 685, 780, 782, 784| 4 : 650, 682 , 788 | 5: 95 , 155 , 444 , 1059 , 1087| 6 : 369 | tota natura. 2 : 719 |
diſſimileſque. 6 : 775 |
diſſimili. 2 : 380 , 409 , 432, 663, 670, 696, 721| 6: 982|
diſſimilis. 1 : 505| 2: 666|
diſſita, *plur.* 3: 378|
pars animæ per totum diſſita corpus. 3: 144|
per membra atque artus animaï diſſita vis eſt. 4: 886 |
diſſociare arctas partes. 3: 810| 5: 355|
diſſolvant animi magno ſe angore , metuque. 3: 916|
diſſolvantur. 1 : 520 | 3 : 331 |
diſſolvat. 1: 217| 6: 597|
diſſolvatque. 1 : 224|
diſſolvebat. 6: 1160 |
diſſolvénſque. 1 : 560 |
diſſolvent. 3 : 916 |
diſſolvere. 1 : 244 | 2 : 952 | 3: 601, 819 | 5: 364 |
diſſolvere cauſam non poterit ratio. 4: 503|
diſſolvi. 1 : 529 , 547, 557, 1039 | 3 : 439, 456, 471, 577, 611 , 612, 758 | 6 : 45 |
diſſolvique. 3 : 816 | 5 : 361 |
diſſolvit. 6: 351, 963|
diſſolvitque. 6 : 215 , 445|
diſſolvitur. 3 : 701, 756|
diſſolvunt. 6: 355|
diſſolvuntur. 1 : 765 | 2 : 946| 3: 706; 4: 917 | 6 : 513 |
diſſultare. 3: 396 , 568 |
diſſupat, *diſſipat.* 1: 351 | 2 : 210 , 1002| 4:872| 6:162, 180 |
diſque-ſupatis , *nom. diſſipatiſque* partibus. 1: 652|
diſtant. 2 : 518 |
diſtantia , *ſubſt.* 2 : 373 , 524 | *adj.* 2: 334 , 496 , 699 | 3: 32| 4: 27 |
diſtantia differitaſque. 4 : 640 |
diſtare. 1 : 826 | 2: 348 , 442 | 4 : 289 | 6: 1110|
diſtent. 1: 614| 2: 724| 4: 653| 5 : 123|
diſtentis uberibus. 1: 260|
diſterminat. 2 : 718|
diſtet. 1: 759|
diſtincta voce. 1: 913|
diſtincta vario lepôre omnia. 5: 1375 |
diſtinctum. 1: 526|
diſtinet. 5: 204|
diſtinguens. 5 : 1373|
diſtinguere. 1 : 528|
diſtracta, *ſing.* 3 : 500, 506| 4: 32| 6: 598 | per artus vis morbi. 3: 491 , animi natura. 856 | animæ vis per artus. 4: 914, 944 |
diſtractam. 3 : 589, 800|
diſtractior ejectus animaï. 4: 958 |
diſtractum. 5 : 1420|
diſtractus. 2 : 830 | 4:697|
diſtrahitur. 2: 826|
diſtribuiſſe. 5 : 1040|
diſtribuuntur. 2: 1112|
diſtricta. *plur.* 5: 1064|
diſturbans. 1: 560 |
diſturbare. 6 : 240 |
diſturbât , *diſturbavit* urbes. 6: 586|
diſturbent. 5: 120|
diſturbet ædes. 2: 1101|
ditantes. 2: 627|
ditescere. 5 : 1248|
diti de pectore. 1: 414|
diu. 3: 420, 1102, 1105| 5 : 1159 | 6 : 518|
diuque. 6 : 118|
Diva. 1 : 12 , 29 , 39 |
diva pabula. 5: 942|
Divæ. 2: 623|
Divam. 2 : 640 |
divellere. 1 : 202 |
divelli. 3 : 327|
diverberat. 2: 151|
diverberet ictu. 1: 223|
diverſa. *plur.* 1: 423, 429| 6 : 1108|
diverſa diſſiliant, *in diverſas partes.* 2 : 85 |
diverſas. 5: 646|
diverſi , *plur.* 2: 562 | 3 : 106 |
dividere. 1: 1066|
diverſis. 5 : 645 , 648 |
diverſius , *nom.* 3 : 803 |
diverſo. 4: 180| 6: 117|
Divi, *plur.* 6: 386|

dividere. 1: 1066 | 5: 440 |
dividit. 1: 721 | 3: 272 | 4: 570 | 5: 683 |
dividitur. 4: 607 |
divina, *ſing.* 3. 15. 28 | *plur.* 5: 13 | 6: 7 |
divinæ, *ſing.* 2: 609 | 6: 76 |
divini, *ſing.* 1: 732 |
divinitùs. 1: 117, 151, 737 | 2: 180 | 5: 53, 199, 1214 |
divino. 1: 155 | 5: 117, 125, 145 | 6: 56, 90 |
Divis. 4: 595 | 5: 54, 183, 1185, 1193 |
divis, *adj.* 3: 52 | 6: 759 |
diviſa, *ſing.* 3: 264, 499, 667 | 4: 492 | 5: 1439 |
diviſere. 5: 1109 |
diviſior. 4: 958 |
diviſis. 6: 85 |
divitiæ. 5: 1117 |
divitiæque. 1: 456 |
divitiaſque conduplicant avidi. 3: 70 |
divitiis. 6: 12 |
divitioris. 5: 1114 |
ſub Divo, *ſub dio, ſub aere.* 4: 212 |
divolſa, *divulſa, ſing.* 6: 202, *plur.* 121 |
divolſi, *plur. divulſi.* 4: 400 |
diurna, *ſing.* 6: 848, 873 |
diutnum. 4: 459 |
Divûm, *deorum.* 1: 57, 159. 1014 | 2: 645 | 3: 18, 995 | 4: 1002 | 5: 52, 74, 76, 82, 159, 1155, 1168, 1217, 1222, 1228, 1239 | 6: 51, 381, 1274 |
Divumque, *deorúmque.* 1: 1 | 6: 93 |
proh Divûm numina ſancta. 2: 435
dixi. 5: 251 | 6: 769 |
diximus. 1: 735, 794, 846, 906 | 2: 508 | 3: 537 | 4: 71, 384. 647. 746, 880 | 6: 1010 |
docebo. 2. 747 |
docemus. 1: 502 |
docens. 3: 424 |
docentes. 2: 602 |
doceo. 5: 57, 530 | magnis de rebus. 1: 930 | 4: 6 |
docere. 5: 734, 1051 |
docet. 1: 892 | 2: 565, 588 | 3: 163, 690 | 4: 318 | 6: 138. 248 |
docta, *plur.* ſimulacra. 4: 793 |
docti, *plur.* 2: 600 |
doctis. 2: 986 | 5: 114 |
doctrina. 2: 8 | 5: 726 | politos. 3: 308 |
doctrinarum repertores. 3: 1049 |
doctus. 3: 763 | 5: 959 |
docuere. 5: 1142, 1382 |
docuerunt. 5: 1302 |
docui. 1: 266, 540, 544. 950 | 2: 339, 447, 498, 521, 528, 1049 | 3: 31, 427, 459, 499, 523, 820 | 4: 26, 30, 756. 859 | 5: 365 | 6: 42, 175, 270, 485, 627. 1092 |
docuit. 3: 356, 1044 | 5: 1102, 1451 |
documen mortalibus acre. 6: 391 |
dolare. 5: 1266 |
dolet. 3: 111 |
dolia. 4: 1020 |
dolor. 2: 18, 962 | 3: 252. 473 | 4: 864 | 5: 1060 | 6: 659, 1275 |
dolore. 1: 60 | 2: 648, 966 | 3: 148, 494, 663, 900 | 6: 1200 |
dolorem. 2: 21 | 3: 461, 646, 1003 | 4: 332, 720 | 6: 657 |
dolores. 6: 784 |
doloribus. 3: 918 | 4: 1009 |
mixta doloris corpora, *acerba atomi.* 2: 466 |
dolu', *dolus* vulpibus, & fuga cervis à patribus datus. 3: 742 |
dolúmque. 2: 557 |
dolus. 5: 856. 861 |
domare. 5: 1049 | plagis, *ictibus.* 2: 1143 |
domi. 3: 1074 | 4: 995 | 5: 1333 | 6: 14 |
lethi dominantem in corpore motum. 2: 957 |
animus dominantior ad vitam quàm vis animai. 3: 398 |
dominantior vis. 6: 237 |
dominantur celeri flamma in ædibus ipſis. 6: 223 |
dominari. 3: 139 |
dominata, *ſing.* flammæ tempeſtas. 6: 642 |
dominatur. 2: 282, 709 |
dominatus, *adj.* ignis. 6: 83, 384 |
dominis. 2: 1090 |
dominos. 5: 88 | 6: 62 |
domitos. 5: 1333 |
domo. 5: 982 |
domóque. 6: 1102 |
domorum. 2: 191 | 6: 222 |
domorum clauſa. 1: 355, ſepta. 490 | 6: 227, 859 | opaca. 2: 114 | tecta. 2: 191 | 6: 222 | extructa. 6: 560 | diſſepta. 6: 951 |
domos. 6: 240 | avium. 1: 19 |
domus. 2: 27 | 3: 775 | 6: 357 | cœli, altáque tecta. 2: 1109 |
domus læta accipiet te. 3: 907 |
dona, *nom.* 1: 47 | adoles. 2: 679 |
donant augmine. 2: 72 |
donârat, *donaverat.* 2: 95 |
donata, *plur.* 5: 1214 |
donavit. 5: 1094 |
donec. 1: 223, 890 | 2: 276, 948 | 3: 656 | 4: 433, 994 | 5: 176. 179, 1356, 1455 | 6: 119, 202, 457, 1013 |
donicum, *adv. donec.* 2: 1115, 1129 | 5: 686. 706, 875, 995 |
donis fumant altaria. 6: 752 |
donum. 5: 936 |
prima leo, poſtrema draco, media ipſa Chimæra. 5: 903 |
duabus. 1: 420, 450 | 4: 894 |
duarum. 1: 504 |
duas. 5: 205 |
dubiæque, *plur.* minantur urbes. 5: 1236 |
dubium. 5: 1210 |
dubiis. *adj.* 4: 470 | periclis. 3: 55, 1089 |
dubio pro.ul. 1: 812 | 2: 261 | 5: 259 | 6: 248. 719, 1037 |
procul dubio. 3: 434. 638 |
in dubio fluctu agitari. 6: 555 |
in dubio eſt. 3: 1098 |
in dubióque fuit 3: 848 |
dubitabat. 6: 1190 |
dubitabis. 3: 1058 |
dubitamus. 2: 201 |
dubitant. 4: 189 |
dubitare. 1: 333 |
dubitas. 2: 52 | 3: 581, 602 |
dubitat. 6: 406 |
dobitavi. 5: 250 |
dubites. 6: 693 |
dubium, *ſubſt.* 4: 479, 537. 918 |
docat. 2: 478 |
duce. 6: 94 |
ducendo. 3: 1100 |
ducere. 2: 207 | 4: 140 | 5: 1405 | 6: 764, 766, 907 |

duci,

duci, *verb.* 5: 1264|
ducimus. 6: 1127|
ducit. 2: 258, 522, 787| 4: 686, 689|
ducitur. 4: 936| 6: 119|
ducta, *plur.* 5: 997|
ductores. 1: 87|
ductoribus. 5: 1310|
æquali ductu porticus. 4: 428|
ducunt. 2: 996, manu. 2: 868|
ducuntur. 4: 597, 683|
equorum duellica proles. 2: 660|
dulcedine. 3: 909| 6: 1264|
dulcedini', *dulcedinis.* 5: 1409|
dulcedinis almæ, *summa voluptatis.* 2: 970|
dulcem. 2: 996|
dulces. 1. 885| 2: 1159| 3: 908| 5: 1383, 1396| 6: 894|
dulcésque. 4: 588| 6: 1402|
dulci. 1: 937, 946| 2: 729| 3: 66| 4: 13, 22| 5: 272, 812| 6: 637|
dulcia. 5: 21, 987| 6: 4|
dulcíque. 3: 420|
dulcibus. 5: 1376|
dulcis. 5: 1366| 6: 890|
dulcit, *dulcescit.* 2: 473|
dulcius, *nom.* 2. 7|
dum. 1: 179, 247, 435, 500, 660, 948, 1044| 2: 658, 1124 *bis*| 3: 68, 591, 707, 1095| 4: 24, 90, 281, 359, 563, 616, 633, 952| 5: 56, 587 *bis*, 699, 763, 769, 974, 1099, 1428| 6: 301|
dummodo. 4: 635|
dummodo ne. 3: 411|
duntaxat. 2: 122, 930| 3: 378|
duo. 1: 385| 2: 692|
duobus. 3: 578|
duplex. 1: 504|
duplicatur. 6: 336|
duplices, *nom.* 4: 454| 6: 1144|
duplici. 4: 275| 5: 877| 6: 278|
dupliciter. 6: 509|
dura, *sing.* 5: 924| *plur.* 5: 816|
duráque, *sing.* 6: 1193|
durabit. 1: 851|
magnum duramen aquarum. 6: 529|
durare. 3: 339, 561, 604, 610, 798, 812| 5: 58, 62, 144, 357|
nequeant contra durare feroces, *obsistere contra quantumvis feroces.* 4: 711|
durarent membra manúsque opere in duro. 5: 1359|
durata, *plur.* 2: 444| 6: 969|
durateus, *ligneus* equus. 1: 477|
duri, *sing.* robora ferri. 2: 449|
durior. 3: 484|
durissima, *plur.* 2: 86|
duriter. 5: 1401|
duritiem. 4: 269|
durius, *nom.* 5: 924|
duro, *nom.* 5: 1359|
duro pede terram pellere matrem. 5: 1401|
duros. 5: 1063|
durum. 3: 1012| 4: 493, 494| 5: 1271, 1358|
durumque. 3: 461|
dux. 1: 639|
dux vitæ dia voluptas. 2: 172|

E.

E. 1: 155, 162, 186, 205, 218, 236, 665, 804, 811, 835, 868, 911, 1061, 1084, 1091| 2: 158, 194, 383, 385, 387, 402, 457, 462, 465, 484, 538, 714, 758, 949| 3: 1, 219, 328, 440, 502, 697, 761, 890, 921, 1068| 4: 31, 158, 187, 309, 338, 375, 538, 631, 906| 5: 11, 113, 238, 441, 456, 532, 567, 614, 636, 644, 662, 751, 794, 831, 944, 1061, 1124, 1251, 1277| 6: 31, 147, 171, 200, 245, 256, 279, 329, 343, 352, 473, 511, 552, 742, 761, 823, 833, 944, 957, 987, 1000, 1055, 1139|
èque. 1: 38|
è terra spectare. 2: 2|
è supero. 2: 227|
è gigni corpore vivo. 2: 702|
magis è parvis. 3: 245|
quibus è. 3: 851|
è lævo dexter. 4: 302|
ea, *sing.* 1: 509, 510, 978| 2: 545, 1025| 3: 243, 665, 667, 676| 4: 293, 389, 888| *plur.* 1: 451, 487, 501, 619, 626, 796| 2: 133, 403, 732, 763, 812, 817, 864, 893, 988, 1060| 3: 258, 481, 953, 991| 4: 34, 130, 144, 240, 258, 299, 397, 504, 972| 5: 430, 454, 480| 6: 238, 455, 742, 889, 1094, 1096|
eadem, *pron. sing.* 1: 239, 481| 2: 300, 718, 1071| 3: 122, 162| 4: 232, 375, 383, 665, 748, 787, 956| 6: 824, 977, 992| *plur.* 1: 52, 55, 624, 810, 817, 820, 821, 907, 910| 2: 463, 983, 1006, 1013, 1015| 3: 878, 958, 960, 1035| 4: 37, 363, 382, 952, 962, 974, 975, 1000| 5: 243, 251, 339, 378, 896|
in eâdem unâ cujuscujus brevitate. 2: 482|
una eademque, *plur.* 2: 917|
eadem. *sing.* aliis, *eademque aliis.* 3: 1051|
eædem. 1: 307|
eam, *pron.* 2: 276| 3: 626, 837| 4: 94, 129, 176, 244| 5: 722| 6: 1062|
eandem. 1: 649, 677| 3: 507| 6: 562|
ea propter. 4: 314|
earum. 3: 913| 4: 47, 62| 5: 533|
eas, *pron.* 1: 765| 2: 486| 6: 214, 273, 401, 731, 785|
eásque. 6: 1006|
ebrius. 3: 1064|
eburno vallo India munitur. 2: 538|
ecquæ, *sing.* 5: 1208, 1212|
ecquænam, *sing.* 5: 1211|
edam suavidicis versibus. 4: 181, 907|
edant. 2: 556, 617| 6: 390|
edendi. 4: 867|
edens. 1: 122|
edere. 2: 443, 815| 3: 559| 4: 1004| 5: 721| 6: 1256| pugnas. 2: 118|
edictum. 4: 567|
edit fremitum ad arma sub pariis naribus. 5: 1075|
edita, *sing.* 4: 440| *plur.* 2: 8| 5: 1131| 6: 459, 561, 1187|
editus. 3: 123|
educit. 1: 229|

educta, *plur.* 4: 307|
edunt. 2: 612 | 4: 1005, 1009 |
effabor. 5: 105|
effeta, *ſing.* proles. 2: 604|
effert. 1: 180 | in lumina ſolis. 2: 653|
effervere. 2: 927|
efferveſcit. 3: 296|
efferviſcere. 5: 1334|
effice. 1: 30|
efficere. 5: 1181 | 6: 16, 236 |
efficerent. 5: 455|
efficis. 1: 21|
efficit. 1: 1030| 2: 1003| 4: 246, 953| 6: 755|
efficitur. 2: 778|
efficiunt. 1: 687| 2: 712, 776 | 3: 228| 5: 49| 6: 51|
effigiæ, *plur. effigies.* 4: 104 |
effigias, *effigies.* 4: 46, 83 |
efflare. 2: 831| 6: 699|
efflaret. 5: 904|
efflavit. 5: 651|
efflet. 6: 681|
effluere. 6: 511|
effluit. 6: 705|
effœtáque tellus. 2: 1150|
effugere 2, 305| 3: 1082| 4: 42, 822 |
effugeret. 3: 750|
effugiat. 1: 852|
effugium. 5: 992| præcludit. 1: 974| præcludere. 3: 523 |
effugium. 5: 992|
effugiúmque fugæ prolatet. 1: 982 |
effugiunt. 2: 44|
effundere. 1: 92|
effuſúmque. 3: 114|
multa effuriat ore. 5: 908|
egebat. 3: 135|
rationis egentem. 4: 505|
egenus lucis Tartarus. 3: 1024 |
egere. 3: 44| 5: 291|
egeret. 1: 161|
egeſtas. 1: 832 | 2: 52 | 3: 65, 260| rationis. 5: 1210 |
egeſtatem linguæ. 1: 140|
ego. 1: 26, 942| 3: 317| 4: 18| 5: 56, 338|
egrediens. 2: 437|
egregias Divûm facies. 5: 1169|
partibus egregie multis. 1: 736 |
egregie mobilis. 3: 204|
egregiis. 5: 739|
egregius. 4: 469|
ei, *ſing.* 2: 1135 | 3: 555| 5: 285, 753| 6: 674|
eicit, *ejicit.* 3: 890|
ejecta, *ſing.* 4: 915| *plur.* 3: 570| 6: 732|
ejectámque. 4: 921|
ejectique, *plur.* 6: 982|
ejectis. 3: 576|
ejectus, *ſubſt.* animal largior. 4: 957|
ejiciatur. 4: 943|
ejicit. 2: 950| 6: 689|
ejiciuntur. 3: 58, 496|
eis. 5: 230|
ejus. 1: 220, 722, 732, 782, 964| 2: 489, 735| 3: 209, 236, 329, 358, 441, 734| 4: 49, 186, 237, 262, 357, 373, 781, 932, 957| 5: 4, 301, 550, 628, 685, 707| 6: 129, 233, 729, 916, 965|
ejuſdem. 3: 386| 4: 817| 6: 576 |
elapſa, *ſing.* 3: 971| *plur.* 5: 490|
elementa, *acc.* 1: 82, 198, 824, 827| 3: 375| 4: 939| 5: 593| 6: 311| *littera.* 2: 688| 5: 1443|
elementis, *acc.* 1: 912| 2: 393, 411, 462, 980| 3: 245| 5: 457| 6: 353, 493, 533, 1007| litteris. 2: 690|
elephantis, *plur.* 5: 1227|
anguimanos Elephantos. 2: 537 |
Elephas morbus. 6: 1112|
eliditur. 4: 297|
eliſa, *ſing.* imago. 4: 316|
eliſam. 4: 300|
elucet. 2: 1050|
eluere. 6: 1075|
emanarit. 3: 582|
emergant. 2: 200|
emergere. 4: 70| ad ſummas opes. 2: 13| 3: 63| ad ortus. 5: 697|
emicat exultans alte ſanguis. 2: 195|
emineat. 1: 780|
emineátque. 3: 285|
eminus. 6: 604|
emiſſum, *ejaculationem* res nulla moratur. 4: 206|
emittere. 4: 507| 5: 1043, 1087|
emittimus. 4: 552|
emittitur. 4: 698, 706|
emolumenti. 5: 167|
emotæ, *plur.* 6: 957|
Empedocles Agrigentinus. 1: 717|
enaret in aëris auras. 3: 590|
enaſcitur. 1: 171|
endo, *in* mari. 6: 890|
endogredi, *ingredi.* 1: 83| 4: 319 |
endopedita, *ſing.* 6: 1008| *plur. impedita.* 2: 458| 6: 452|
endopedite. *adv. impedite.* 1: 241|
Endoperatorem, *imperatorem claſſis.* 5: 1226|
enim. 1: 57, 113, 220, 233, 242, 305, 423, 490, 642, 648, 651, 681, 684, 697, 700, 705, 768, 790, 812, 880, 934, 973, 1043, 1073| 2: 86, 113, 128, 132, 188, 266, 288, 312, 384, 422, 434, 453, 475, 484, 516, 645, 682, 736, 748, 750, 767, 797, 821, 946, 1043, 1146, 1153| 3: 6, 65, 142, 163, 194, 233, 236, 246, 262, 340, 355, 358, 363, 366, 413, 465, 512, 559, 572, 599, 606, 701, 702, 735, 733, 739, 754, 756, 757, 791, 803, 836, 872, 874, 889, 892, 894, 932, 941, 977| 4: 10, 146, 190, 260, 275, 276, 376, 510, 529, 535, 560, 605, 675, 696, 707, 752, 881, 917, 941, 946| 5: 13, 24, 135, 149, 153, 166, 178, 270, 316, 378, 397, 408, 456, 494, 624, 666, 668, 716, 804, 818, 826, 847, 961, 975, 988, 1014, 1032, 1052, 1093, 1114, 1118, 1147, 1151, 1155, 1210, 1337, 1397, 1425| 6: 98, 112, 115, 157, 188, 211, 227, 262, 331, 359, 367, 437, 480, 484, 541, 572, 617, 635, 641, 655, 658, 670, 685, 1018, 1026, 1056, 1222, 1275, 1278|
Ennius. 1: 118, 122|
enſis. 5: 1292|
enumerare. 2: 1070 |
eo, *pron.* 1: 235, 443| 2: 187, 535, 808| 3: 875, 1012| 4: 808| 5: 58| 6: 44, 275, 374, 428, 716, 730, 796, 1014, 1053| *adv.* 1: 70| 3: 203| 6: 970|
eóque, *pron.* 4: 288, 690| 6: 1036|
plura eò diſpergit, *eò plura.* 2: 1134|
eodem, *pron.* 2: 162, 298,

661, 1078 | 3: 74, 362, 500, 794 *bis*, 870 | 4: 66, 208 | 5: 138, 755, 764, 1044 | 6: 171, 960, 961 ; *adv.* 4: 311 | 5: 514 | 6: 1038 |
eoquod. 4: 294 |
eorum. 1: 243, 746, 772, 851, 952, 1011 | 2: 378, 973 | 3: 350. 413, 422, 540, 929 | 4: 99, 115, 314, 336, 693, 737. 819, 999 | 5: 155, 527. 587, 599, 693, 868, 871. 988. 1174, 1179, 1336 | 6: 68, 193. 272 |
eos. 1: 135, 251, 695 | 3: 336. 361, 573 | 4: 342, 412, 486 | 5: 119. 995, 1067, 1261, 1420 | 6: 1160 |
Epicurus genus humanum ingenio ſuperavit. 3: 1055 |
eporis humoribus. 5: 385 |
epulis. 2: 26 |
equæ, *ſing.* pullus. 3: 763 |
equas. 5: 1073 |
equi, *ſing.* 4: 424, 745 | *plur.* Diomedis. 5: 29 |
fortis equi vis, *fortis equus.* 3: 8, 763 |
in equi conſcendere coſtas. 5: 1296 |
equis. 5: 402 |
equites. 2: 325 | 5: 1315 |
equitum peditumque ruinas permiſtas dabant. 5: 1328 |
equorum. 5: 888. 1323 | vim cupidam. 2: 264, duellica proles. 660 | fremitu. 5: 1315 |
rapax vis Solis equorum. 5. 398 |
equos. 3: 650 | 4: 984 | 5: 404 |
equum. 5: 884 |
equûm, *equorum* vis fortis. 6: 549 |
equus. 4: 422 | 5: 882 |
equus Durateus, *ligneus.* 1: 478 |
equus florenti ætate juvencus. 5: 1073 |
erant. 5: 451 |
erat. 5: 931, 977, 980, 1286 | 6: 1156, 1176, 1227, 1229 |
erecta, *plur.* 5: 1330 |
erepta. *ſing.* 1: 219 |
ergo. 1: 73, 365, 446. 527, 570, 613, 963 | 2: 20, 494, 518, 624, 878 | 3: 143, 176, 185. 217, 456, 520, 538, 667, 701, 756, 982 | 4: 82, 160, 544, 564, 611, 662, 805, 884, 947 | 5: 261, 1056, 1135, 1185 | 6: 179, 1078, 1244 | *cauſa.* 3: 78 | 5. 1245 |
erigere. 5: 1207 | altè. 4: 406 |
erimus. 3: 850, 852 |
tibi cæca nox iter eripiet. 1: 1109 |
eripitur. 3: 58 |
eris. 2: 488 | 3: 917 |
erit. 1: 332, 425, 434, 436, 438, 440, 441, 443, 471, 609, 614, 855, 1105 | 2: 491, 544, 933 | 3: 572, 715, 772, 1105 | 4: 795 | 5: 6, 1134 |
errabundus odor tardè venit. 4: 696 |
errant. 3: 937 | 4: 709 |
errantem. 1: 333 |
errantes. 6: 66 |
errare. 1: 846 | 2: 10 | 3: 106 |
procul avius erras. 2: 739 |
magnoperè à vero longéque erraſſe videntur. 1: 712 |
avius errat ſæpe animus. 3: 464 |
non ab letho longiter errat. 3: 676 |
error. 1: 1067 | 2: 231 |
errore. 3. 1065 |
errorem. 4: 822 |
erroribus diſcuſſis. 4: 994 |
eructans. 3: 1025 |
eruit. 5: 1388, 1453 |
erumpens. 5: 459 |
erumpere. 1: 163 | 5: 597, 950 | 6: 888, 895 |
erumpitur, *erumpit.* 6: 582 |
erunt. 2: 301 | 6: 614 |
faucibus eruptos evomat ignes. 1: 725 |
es. 2: 849 | 3: 555, 917, 953 |
eſſe. 1: 25, 108, 121, 138, 198, 211, 271, 366, 347, 348, 366, 367, 383, 400, 423, 429. 432, 434, 443, 466, 467, 480, 488, 498, 501, 502, 507, 517, 520, 546, 597, 619, 621. 626, 646. 655, 665, 680, 691, 693, 699, 701, 704 *bis*, 706, 747, 751 *bis*. 756, 773, 781, 841, 843, 844, 861, 863, 893, 943, 960, 962 | 2: 21, 46, 90, 148, 180, 246, 279, 285, 341, 372, 403, 427, 445, 452. 458, 461, 462, 468, 470, 481, 484, 496, 498. 526, 527, 532, 535, 536, 567, 582, 588, 616, 642, 658, 731, 747, 779, 786, 795, 797, 814, 818, 908, 909, 936, 971, 984, 988, 1051, 1064, 1074, 1080, 1085, 1098. 3: 36, 40, 41, 43, 75, 82, 96. 99, 100, 103, 119, 139. 160, 163, 176, 180, 181, 217, 235, 230, 419, 424, 427, 463, 542. 551, 554 *bis*, 589, 620, 632, 633, 635, 641, 664. 678, 686, 712, 739, 749, 768, 778 *bis*, 786, 790, 792, 796, 803, 849. 875, 879, 897, 910, 934, 940 *bis*, 992, 1026, 1033, 1048, 1074, 1075, 1102 | 4: 19, 30. 34. 117, 185, 210, 232, 238, 254, 308, 369, 408. 480, 585, 639, 656, 657. 678, 702, 705, 797, 810, 828, 919, 920, 944. 973, 982 | 5: 19, 52, 67, 89, 118, 127, 130, 134, 136, 140, 146, 148, 154, 161, 177, 181, 199, 242, 243, 250, 259. 333, 349, 531, 566 *bis*, 578, 591, 711, 716, 877, 879, 899, 911, 1022, 1119. 1259, 1375, 1396, 1418 | 6: 11, 14. 19. 43, 45, 63, 102, 191, 261, 319, 485, 535, 541, 649, 710, 756, 762, 770, 773, 849, 941, 980, 983, 1020, 1059, 1092, 1100, 1117 |
eſſe, *exiſtentiam.* 4: 99 |
eſſéque. 5. 872 |
eſſent. 1: 168, 523 |
eſſet. 1: 218, 242, 336, 343, 521, 613, 651 | 2: 509, 1170 | 5: 553, 1305 | 6: 1044, 1230 |
eſt. 1: 57, 68. 89, 97, 111, 129, 147, 189, 190, 204, 206, 207, 246, 270, 303, 309, 331, 335, 361, 362 *bis*, 365, 369, 382, 383, 386, 390, 400, 420, 431, 452, 453, 459, 460, 463, 466, 505, 507, 509, 512, 513, 524, 526, 540, 545, 570, 594, 598, 601, 618, 629, 631, 653, 672, 673, 685, 696, 712, 723, 700, 703, 795, 825, 833. 869, 873, 879, 900, 943, 953, 957,

958, 962, 968, 973, 976, 977, 978, 992 *bis*, 1000, 1001, 1009, 1029, 1042, 1048, 1050, 1069, 1076. 1078 | 2: 3. 4, 7, 16 *bis*, 36. 39, 58, 82, 91, 93. 94, 124, 131, 181, 184. 190, 193, 201, 205, 231, 243, 247, 250, 257, 272, 275, 284, 286. 302, 305, 308, 331, 377, 381, 390, 393, 416, 423, 425. 430. 433, 435, 436, 442, 445, 456, 464, 465, 466, 467, 471, 472. 495, 512, 515 *bis*, 525, 540. 568, 578, 599, 645, 665, 666, 689, 699, 706, 709. 720, 724, 736, 750, 753, 756. 768, 805, 808. 817, 826, 848, 860, 864, 871, 885, 911, 962, 973, 974, 991, 997, 999, 1016. 1025, 1042, 1049, 1051, 1063, 1065. 1066, 1067, 1069, 1073, 1083, 1095, 1117, 1128, 1132. 1133, 1136, 1138 *bis*, 1149 *bis*, 1150 | 3: 30, 91, 95, 104, 107, 115, 123, 129, 131, 143, 153, 161, 167, 176, 187, 192, 204, 212, 217, , 222, 232, 235, 236, 238, 242, 243, 251 *bis*, 268, 269, 275, 276, 278, 279, 282, 283. 289, 291, 293, 295, 297. 300, 307, 308. 311, 315. 325, 329, 331. 341, 349, 362, 392, 397, 404. 414, 425 *bis*, 428, 451, 452, 469, 471, 473, 512, 517, 519, 531, 537, 542, 547, 577, 578. 596, 623, 624, 626, 647, 668, 674, 677, 678. 680, 686, 688, 691, 725, 738, 767, 788, 799, 803 *bis*, 805, 807, 813, 817, 818, 821 *bis*, 829, 830, 835, 836 *bis*, 842, 856, 860, 872, 874, 880, 901, 922, 927, 943, 946, 954, 958, 971. 971, 975, 978, 980, 994, 1005, 1008, 1011, 1013, 1028. 1051, 1059, 1074, 1082, 1098 | 4: 19, 48, 64, 94, 95, 97, 102, 110, 117, 120, 128, 152, 164, 175, 182. 186, 192, 195, 204, 217, 233. 248, 257, 2-6, 282, 290, 293, 310, 327, 330, 343, 382, 428, 440, 441, 469, 486, 514, 515, 516, 519, 523, 524, 526, 529, 537, 543, 544, 557, 558, 562, 598, 599. 615, 631, 633, 638, 640, 641, 644, 653, 657, 662, 663, 667, 668, 669, 678, 680, 681, 692. 711, 752, 754, 755, 765, 772. 775. 777. 779, 784. 800, 802, 812, 813. 833. 835. 838, 847. 848, 854, 856, 886, 887, 908, 914, 918, 920. 930, 948, 1000 | 5: 8, 17, 41, 43, 44, 60, 127, 132, 147, 166. 178, 185, 227, 230, 233, 264, 332, 336, 344, 352, 358, 377, 396, 407, 413, 447, 513, 518, 528, 532, 534, 540, 542, 547, 561, 563, 564, 570, 581, 581, 587, 592, 603, 605, 619, 642 662, 678, 695, 714, 722, 734, 747, 751. 784. 797, 836, 853, 856, 861, 863, 898, 916, 1042, 1046, 1047, 1055, 1060, 1088, 1148, 1149, 1152, 1153, 1167, 1107, 1240, 1249, 1279, 1181, 1285, 1287, 1293, 1266, 1299, 1350, 1355, 1364 | 6: 38, 47, 131, 139, 205, 207, 208, 235, 237, 245. 261, 271, 294, 319, 329. 330, 353, 364, 368 *bis*, 374. 378, 388, 389, 413 *bis*, 422. 447, 457, 488. 501, 531, 536, 540, 576, 615, 632, 647, 665, 673, 674 *bis*, 683, 684, 685. 697, 704, 724, 741, 746, 747, 749, 783, 786, 796, 815, 831, 843, 844, 853, 861, 879, 884, 905. 917, 919, 922, 940, 958, 972, 974, 1003, 1002, 1010. 1022, 1024, 1028, 1029, 1034, 1035, 1079, 1080, 1085, 1093, 1099, 1105, 1106, 1112, 1115, 1128, 1165, 2197 |

eſto. 2: 541, 906 | 3: 735 |

et. 1: 11, 15, 45, 50, 53, 54, 55. 73, 90, 91, 108, 115, 126, 127, 130, 133, 140, 141. 143, 144, 158, 159, 162, 163, 172, 179, 202, 210, 221, 229, 259 | 2: 32, 63, 68, 75, 78, 88, 93, 99, 102, 103, 105, 107, 111, 112, 117, 119, 123, 134, 137, 144, 154, 161, 171, 188, 189, 192, 198, 209, 211, 245, 252, 262, 271. 278 | 3: 9, 22, 31, 32, 37, 43, 51, 52 *bis*, 58, 59, 61, 65. 67, 73, 78, 79, 84. 96, 104, 109 | 4. 6, 22. 27, 31, 55, 57, 58, 67, 68, 69, 73, 74, 76, 79, 114, 132, 136, 138, 140. 141, 144 147 | 5: 12, 25, 29, 41, 68, 71, 74, 88, 97. 100, 106, 109, 112, 116 *bis*, 132. 134, 137 | 6: 3, 4, 10, 12 *bis*, 18, 24, 31, 32, 42, 43, 44, 45, 54. 62, 81 |

et *final.* 2: 500, 511, 857 | 4: 420 | 6: 233

& *long. ante vocal.* 2: 678 |

etenim. 1: 105 | 2: 524. 547, 791 | 3: 441, 801 | 4: 642, 732. 858, 899, 1006 | 5: 127, 241, 450, 1061, 1168 | 6: 132, 206, 208, 826, 912, 938, 984. 1234 |

Eteſia Aquilonum flabra. 5: 741 | 6: 730 |

Eteſia flabra, feruntur. 6: 716 |

etiam. 1: 296 *bis*, 631, 713. 1011, 1028, 1091 | 2: 5, 98. 110, 124, 196, 210, 263, 426, 493, 596, 842, 973, 1132 | 3: 46, 209. 289, 347, 925, 962, 1037, 1038, 1080 | 4: 132, 210, 304, 316, 326, 357, 411, 581. 705, 806, 935, 944, 976 | 5: 17, 20, 41, 154, 256, 333, 334. 360, 370, 377, 557. 601. 631, 645, 700, 757, 795, 835, 829, 882. 905, 940, 1164, 1225, 1267, 1307, 1364, 1407 | 6: 107. 120, 131. 141, 166, 172, 178, 203, 294, 395. 502, 786, 799, 806, 879, 900, 979, 1042, 1085, 1101, 1126, 1130, 1145, 1196. 1200, 1211 |

etiam atque etiam. 1: 1048 | 2: 243, 377, 1063 | 3: 229, 575, 686 | 4: 217, 290, 854 | 5: 819 | 6: 340 |

etiam quoque. 3: 293 | 5: 518, 603, 714 |

etſi. 1: 121, 488 | 3: 1031 | 5: 1155 |

evaneſcere. 2: 827 | 5: 536, 624 |

evanuit. 3: 222 |

evellere odorem, è thuris glebis. 3: 328 |

radicitus evelli mala. 3: 312 |

eventa. 1: 451, 459, 468, 482 |
eventum. 1: 471 |
evertere. 5: 164 |
pietatem evertere fundo. 3: 84 |
Evius Evan, *Bacchus*. 5: 742 |
eum. 1: 637 | 3: 237, 472 | 4: 268, 360, 450, 764, 770 | 5: 64, 706, 1152 | 6: 344, 708, 895 |
eundem. 4: 979 |
eundi. 6: 325 |
eundo. 6: 341 |
euni. 3: 706 |
euntem. 4: 901 | 6: 568 |
euntes. 3: 385 | 5: 525 | 6: 314, 530 |
eunti. 3: 523 |
evolat. 6: 313 |
evolvamus. 1: 953 |
arbuſta evolvens radicibus haurit ab imis. 6: 140 |
faucibus eruptos evomat ignes. 1: 725 |
furit petulantibus Euris. 6: 110 |
ex. 1: 40, 56, 89, 119, 160, 173, 187, 219, 264, 284, 408, 551, 555, 599, 605, 610, 616, 624, 630, 637, 647, 655, 662, 668, 670, 707, 715, 716, 738, 740, 752, 764, 773, 785, 796, 839, 841 *bis*, 856, 861, 866, 870, 873, 990, 996, 1024, 1025, 1108 | 2: 69, 120, 178, 179, 255, 305, 438, 451, 478, 522, 530, 584, 612, 659, 662, 667, 672 *bis*, 690, 692, 697, 710, 730, 777, 789, 819, 822, 865, 869, 872, 887, 891, 899, 901, 902, 920, 931, 967, 968, 930, 981, 983, 985, 987, 999, 1040, 1111, 1156 | 3: 10, 30, 34, 49, 108, 126, 138, 164, 245, 268, 290, 442, 581, 704, 710, 718, 745, 823, 938, 978, 983, 1073, 1105 | 4: 29, 71, 84, 93, 106, 200, 216, 274, 291, 371, 401, 434, 518, 540, 549, 578, 608, 652, 667, 698 *bis*, 724, 725, 742, 743, 819, 850, 860, 861, 926, 970, 996, 1016 | 5: 20, 50, 197, 198, 226, 304, 320, 323, 342, 368, 379, 388, 409, 415, 419, 420, 512, 538, 598, 600, 608, 678, 710, 720, 833, 857, 858, 878, 888, 927, 1012, 1132, 1133, 1145, 1147, 1304, 1454 | 6: 6, 67, 71, 272, 303, 311, 312, 319, 345, 353, 408, 422, 443, 475, 498, 505, 557, 610, 620, 628, 634, 666, 694, 696, 710, 721, 788, 825, 911 *bis*, 914, 915, 1007, 1064, 1201, 1235, 1257, 1259 |
ex æquo. 1: 854 |
ex ſupero, *ſuperne*. 2: 241, 248 |
ex animique voluntate. 2: 270 |
ex animi terrore concidere. 3: 158 |
ex infinito tempore. 2: 574 | 5: 189, 317, 424 |
ex ineunte ævo. 2. 742 | 3: 345 | 5: 556 |
ex improviſo. 2: 1033 |
ex animo miſer. 3: 110 |
ex animo dicant. 3: 927 |
ex ordine ponam. 5: 419 |
validis ex. 4: 827 |
ex alioque alius ſtatus. 5: 827 |
ex tranſverſo. 6: 1016 |
exæquat. 1: 80 | 5. 687 |
exæquatque. *plur*. 5: 1295 |
exæſtuat æſtus proquam largior. 2: 1136 |
exæſtuet æſtus relus. 6: 816 |
exagitata. *ſing*. 6: 582 |
examina pullorum. 5: 1363 |
exangui. 3: 595 |
exos & exanguis. 3: 721 |
exanimare. 6: 242 |
exanimatque. 2. 1103 |
exanimata, *plur*. 6: 1254 |
exanimis. *ſing*. 6: 1271, *plur*. 1254 |
exanimo, *nom*. 1: 774 | 3: 714 |
exanimum. 6: 705 |
exaudiri. 4: 559 |
exaudit. 3: 468 |
exaugeat radiorum ictum. 5: 612 |
excellere. 1: 28 6: 13 |
excidere 5: 1265 |
exciderit actarum rerum retinentia. 3: 675 |
excierunt. 4: 41 |
excipere. 5: 827 |
excipit. 2: 809 | 6: 312 |
excita, *ſing*. 4: 669 |
excitat. 6: 441 |
exciter. 6: 308 |
exciunt pedibus ſonitus. 2: 329 |
excluſæ, *plur*. 5: 800 |
excoquit ſol terram, & exſiccavit. 6: 962 |
excruciabat. 5: 1425 |
excuſſere. 6: 160 |
excuſſit ignem. 6: 688 |
exederat ſylvas flammeus ardor. 5: 1252 |
perpauca exempla. 2: 540 |
exemplare. 2: 123 |
exemplum. 5: 182 |
exempta, *ſing*. 1: 975 |
exemtis finibus. 1: 1006 | oculis. 3: 369 |
exemto. 1: 661, 743 | 6: 264 |
exercens telum. 2: 1102 |
exercent curis hominum vitam. 5: 1423 |
exercita, *plur*. 2: 96. 119 | 4: 860 |
exeſor. 4: 221 | 6: 926 |
exeſt, *exedit* anxius angor. 3: 1006 |
exhalantque. 5: 464 |
exhalantur per os. 4: 862 |
exhalare. 3: 437 |
exhalat. 2: 417 | 5: 254 |
exhalent. 6. 811 |
exhauſit. 6: 1138 |
exhinc. 3: 161 |
exhorrata, *ſing*. 6: 47 |
exibant 6: 1219 |
exibant lavere. 5: 947 |
exibant dentis adactus. 5: 1329 |
exierat. 6: 1204 |
exierit. 6: 119 |
exigua. *ſing*. 5: 591 |
exiguam. 3: 400 |
exiguis. 2: 130 | 6: 453 |
exiguum. 1: 1015 | clinamen principiorum. 2: 292
exiguoſque. 1: 436 |
exilitanique. 2: 200 |
exilit lumen. 6: 162 |
eximie, *adv*. 2: 643 |
eximiis furit ignibus. 2: 593, locis munita. 607 |
eximit. 3: 876 |
exinde. 5: 784 |
exire. 3: 605, 773 | 4: 92 |
exireque. 6: 836 |
acrem exiret. *effugeret* odorem. 6: 1215 |
exiſſe. 3: 588 | 5: 342, 792 |
exiſtat. 3: 621 |
exiſtere. 1: 199 | 2: 701, 870 | 3: 155, 302 | 5: 213 |
exiſtit. 3: 531 | 6: 525, 660 |
exiſtunt. 2: 705 | 5: 795 |
exit. 1: 671, 792 | 2: 157,

752| 3: 518, 1073 | 4: 517|
exit in luminis oras. 1: 171|
è contemtibus exit. 5: 831, 1277 |
exitiale. 6: 565 |
exitiales motus. 2: 569|
exitio. 3: 474| 5: 96, 998| 6: 1227|
ab exitio refrænat. 1: 850|
ab initio reprehendere. 6: 568 |
exitium. 1: 225| 5: 99, 302, 345 |
exitus, *ſing.* 1: 101| 3: 1000| 4: 393, 724| 6: 493, 585, 727 |
exolvatur vita è nervis atque oſſibus. 1: 811
exolvere. 2: 385 | 3: 696| nexus. 1: 221 | animos relligionum nodis. 2: 931| 4: 7|
exolvit. 6: 878|
exordia. 1: 150| 5: 332, 472| rerum, *atomi*. 2: 333, 1061 | 3: 31 | 4: 26, 113 | 5: 431| prima animai. 3: 381 | cauſarum prima. 5: 676|
exorerentur. 1: 181|
exoreretur. 2: 506|
exoriantur. 2: 791 |
exorieas. 6: 723|
exoriente. 4: 542|
exoritur. 1: 24 | 2: 252 |
exoriuntur. 1: 870 |
exorta, *ſing.* 4: 609 | 5: 1152 *plur.* 1: 188 | 4: 394 |
exortam. 1: 125 |
exortum, *adj.* 1: 5|
exortus. *adj.* 3: 1057|
exos, *ſine oſſibus* & exanguis animantum copia. 3: 721 |
expandere. 1: 127 | 4: 779 |
expediam. 2: 65 | 4: 638, 929 | 5: 78, 114 | 6: 244, 496, 641, 682, 739, 1091 |
expediamus. 1: 500|
expediemus. 2: 183|
expellitur ævo. 3: 359 |
expergefacta mobilibus digitis muſæa mele, *muſici cantus*. 2: 413|
expergefactique, *plur.* 4: 992 |
expergefactum. 5: 1207|
expergitus, *excitatus*. 3: 942 |
experiare. 2: 441 |
experientia, *ſubſt.* 5: 1450|
experiundo. 1: 1025 | 5: 429|
expers. 3: 243, 280, 712|
expers Dis, *diis*. 2: 1091|
expertes. 3: 687| 5: 996 | 6: 1239 |
expertique ſunt mittere. 5: 1308 |
experta. 3: 813| 5: 358 | 6: 1179 |
expertus. 2: 488|
ſanguinis expirans flumen. 2: 354 |
cadavera expirant vermes. 3: 720|
expirant odorem acrem. 4: 123 |
expirare foras, exitéque in auras. 6: 886|
expirat odores. 6: 810|
expirent ignes. 6: 640|
expiretque. 6: 817|
noctem explaudentibus alis. 4: 714|
explemur. 3: 1020|
explent. 1: 600|
explentes ordine ſummam. 2: 517|
explere. 3: 1017|
expleri. 3: 1023 |
expletier, *expleri*. 6: 20|
expletis. 4: 535 |
expletur. 4: 874|
explicare. 6: 618 |
explicat in flammas arida ligna. 2: 881|
expoliuntur artes. 5: 331|
exponere. 3: 317| 4: 967|
exponere verbis. 1: 833 | 3: 964| carmine pierio. 1: 945| 4: 21|
exponi. 3: 988 | æternis verſibus. 1: 122|
exponunt. 1: 713, 1086|
expoſuitque. 6: 25|
expreſſa. *plur.* 6: 211, 477|
expreſſæ, *plur.* 2: 204|
expreſſere. 5: 454|
expreſſit. 6: 274|
utilitas expreſſit nomina rerum. 5: 1028 |
expreſſus ſudor de corpore. 5. 488|
exprimat. 4: 300 | 6: 847, 867 |
exprimimus. 3: 552, 622, 624 |
exprimitur. 6: 327| gemitus. 3: 494 | ignis. 5: 1097|
expromere. 2: 886 |
teges expugnant. 4: 1007|
expugnata, *plur.* mœnia Mundi. 2: 1145 |
expulerit dictis ex animo, non armis. 5: 51|
exſiccatéque. 4: 623|
exſpergi quò poſſit vis animai. 3: 827 |
exſpergi quò poſſint mœnia mundi. 5: 372|
exſpuere ex animo rationem. 2: 1040|
exſtinctum. 6: 901|
exſtructa, *plur.* 6: 187, 560, 1282 |
exſtructas. 6: 964:
exſtructis. 6. 185, altè nubibus. 246, 267|
exſuperabat dolor. 6: 1275|
extant. 3: 97, 266|
extantéſque. 4: 398|
extat. 1: 337, 526, 585, 595 | 2: 256, 454 | 3: 195, 244, 942, 997| 4: 891, 953 | 6. 493, 499|
extemplo. 2: 762, 892 | 3: 124, 456, 1078 | 4: 213, 247, 511, 746, 785, 885| 5: 289| 6: 296, 834, 865, 898, 1004 |
extendatur. 6: 434|
extent. 1: 619| 5: 478, 1033| 6: 187|
extentat nervos. 3: 489 |
extera, *ſing.* 2: 277, 435|
externa, *ſing.* 4: 930|
externáque, *plur.* 1: 231|
externis. 1. 1054| 2: 1140|
extertentur. 4: 1016|
exterritus. 2: 1030|
extet. 1: 1102| 3: 1000 | 4: 901| 6: 534, 972|
extima, *ſing.* 3: 220| 4: 651 | *plur.* cœli. 5: 650|
extincti, *ſing.* 6: 7|
extinctum. 6: 791|
extiterint. 5: 71 |
extitit. 5: 833|
extollere. 2: 595 | 3: 1 | 4: 407, 1021| 6: 699|
extorquebat vitam. 6: 1222 |
extra. 1: 73, 960, 962, 1000 | 2: 154, 784, 932, 1044| 3: 569, 576, 602, 798, 817 | 4: 265, 615 | 5: 142, 362, 1400 | *præter* homines. 2: 922 |
extra numerum procedere. 5: 1400|
extráque. 5: 533|
extrahere. 3: 331 |
extraria lux, *externa*. 4: 278 |
extrema, *ſing.* 2: 289| *plur.* 5: 486 |
extremas. 1: 969, 980|
extremis. 5: 583 |
extremum. 1: 593, 750, 753, 958, 959, 967 | 2: 1115 | 3: 598 | 4: 267 |
extremus calor, *ultima pars æſtatis*. 6: 370|
extrinſecus, *nom.* 5: 521 | *adv.* 1: 529, 1041 | 2:

1106, 1142 | 3 : 689, 698. 722| 4: 850| 6:294, 482. 578, 955, 1097|
validis extiitus viribus ignis. 5: 1097|
extrudiſque. 6: 692|
extruſa, *ſing.* vetuſtas novitate. 3: 977|
exuleris. 6 : 88, 384|
exuit. 4: 59|
exultans. 2 : 195|
exultant. 6: 547|
exultant in numerum. 2: 631|
exultare. 6 : 1042|
exultat. 3: 142|
exuperare. 3: 1095|
exuperarint. 5: 385|
exuperata. *plur.* 2: 234|
exurat. 3: 930|
exurgendi. 3 : 175|
exuſtæ, *plur.* 5: 411|

F.

FAbrica. 4: 516|
fabricanda, *plur.* 6 : 364|
fabricator lethi dolor ac morbus. 3 : 473|
fabricentur. 3 : 728|
fac. 2 : 484| 3 : 422| 4: 929| 6 : 535|
face, roſeâ. 5 : 974|
facere. 1: 444, 668, 789, 801, 898, 1004| 2: 63, 193, 749, 848. 933, 951| 3: 7, 735| 4: 349. 774. 794, 829. 881| 5: 184, 386, 553. 755, 841, 870, 1044, 1048, 1186, 1268, 1346, 1353| 6 : 243, 406|
facerent. 1 : 1034| 5: 1340| 6: 266|
faces. 6 : 1282| cœli nocturnæ. 2: 206| noctivagæ. 5: 1190|
faceſſunt. 6 : 957|
faciant. 1: 656| 2: 140, 1126| 3 : 730| 5: 702| 6: 84. 132, 784|
facias. 4: 823|
faciat. 2: 1099| 3: 101| 6: 379|
facie. 5 : 836, 1110|
faciebant. 5 : 981|
faciem & formam rerum. 5 : 1262|
faciemus. 2:182|
facient. 2 : 919|
facientibus. 2 : 983|
faciet. 1 : 441|
facies, *nom. ſing.* 4: 819| 5: 1111, 1175| *plur.* 4: 454, 998| 6: 812, 1110| canum Cerbereas. 4: 737|
egregias Divûm facies, *heroas.* 5 : 1169|
facile. 1 : 833| 2: 401, 461, 1124, 1135| 3: 159, 296, 329, 331, 401, 869| 4: 137, 197, 378, 667, 705, 730, 746, 750, 753, 887| 5: 697, 927, 1017, 1113. 1153, 1281, 1290| 6 : 231, 330, 351, 354, 422, 801, 803, 898. 998|
faciles. 5 : 1052|
facili. 4 : 144|
facilis. 2 : 1025| 5: 1287|
facis. 3: 956| 4 : 697|
facit. 1: 693| 2: 292| 3: 891| 4: 283. 288, 951| 5: 1031| 6 : 290, 342, 511, 572, 962, 966, 1013|
facitque. 4. 274, 531|
faciundum. 3: 626|
faciunt. 1 : 748| 2 : 253, 894, 903| 3: 302, 737, 925, 1018| 4: 73| 5: 661, 711. 760| 6: 181, 212. 216. 304, 390, 454, 483. 868|
faciuntque. 4 : 1006|
facta, *ſubſt.* 1: 84| 5: 22, 329. 1339| *adj. ſing.* 3 : 280| 6 : 352| *plur.* 2: 378| 4: 187, 742|
bene facta Deûm ſimulacra. 6 : 418|
factam. 3 : 428|
factis. 4: 185|
facti, *ſubſt.* 3: 1031| *adj. plur.* 4 : 1019|
factis, *ſubſt.* 3: 297| 5 : 1154| *adj.* 3: 910|
facto, *ſubſt.* 1 : 941| 4: 17| *adj.* 5: 1052|
factu facile. 4 : 887|
factum, *adj.* 3: 181| 5: 1347| 6: 411, 413|
factus. 2: 1057| 4: 818| 6: 1023|
facultas. 1: 111. 174|
res ad ſummam fæcem turbaſque redibat. 5 : 1140|
fæcula. 2 : 430|
fæx. 5 : 498|
falcéſque. 3 : 650|
falcibu', *falcibus.* 5: 934|
falciferos currus. 3 : 642| 5: 1300|
falcis. 5 : 1293|
fallacibus. 4: 522|
fallax. 4: 517|
fallere. 5 : 63|
falli. 4 : 380|
fallit. 1: 137| 4 : 466, 539| 5: 1155|
nec me animi fallit. 1 : 921| 5 98|
falſa *ſing.* 1: 378| 2 : 1042| 3: 754| 4: 487| *plur.* 1 : 701| 4 : 483|
falſáque, *ſing.* 4 : 524|
falſæ, *ſing.* 3 : 522|
falsique, *ſing.* 4: 478|
falſis. 4: 524|
falſo. 3: 68| 4 : 485|
falſum. 3: 524, 539| 4 : 768|
fama. 3: 994| 5: 17, 396, 413, 662| 6 : 13| Deûm. 1 : 69|
famæ. 3: 65|
famæ æternis monumentis inſita florent facta virûm. 5: 330|
faméque. 3 : 732|
famul', *famulus.* 3 : 1048|
fana. 5 : 76|
Ammonis fanum. 6 : 848|
fas. 5 : 161|
faſces ſævaſque ſecures. 3: 1009|
pulchros faſces ſævaſque ſecures. 5: 1233|
faſtigia. 4 : 431, 825| 5: 1264|
fundere fata. 5: 111|
fatalibus vinclis indupedita. 5: 874|
fateare. 1: 400, 618| 2 : 584, 512, 1063| 3 : 471, 542. 577, 677, 767| 4 : 217| 5 : 344| 6: 922|
fatearis. 1: 973|
fatendum. 1 : 206, 463, 631, 962| 2 : 1083| 3: 169| 4 : 529| 6: 697|
fateri. 1: 467|
fatetur. 4: 472|
fati fœdera rumpat. 2 : 254|
fati ſanctum numen. 5 : 310|
fatigans. 6: 1160|
fatigant. 5: 1423|
fatigat. 3: 400, 838|
fatiget. 3: 1067|
fatis avulſa. *erepta* voluntas. 2 : 257|
fatiſci ſimulacra feſſa. 5 : 309|
ævo feſſa fatiſcit. 3 : 459|
fatum. 3 : 862|
fatur. 3: 465|
fauces. 3: 608| 4: 632, 666| 6: 697, 702, 1145, 1149, 1187|
fauces vox prætermadit. 4: 531|
fauces montis Ætnæ. 6 : 639|

faucibus. 1 : 725 | 4 : 1019 | rectis. 6 : 689|
Tartarus horriferos eructans faucibus æſtus. 3: 1025|
favillam latè diſferre. 2 :674|
favillam longè differt. 6 : 690 |
Faunos. 4: 585|
favonI, *favonii* genitalis aura. 1: 11 |
favore. 6: 48|
fauſta tempore. 1 : 805|
felix fauſtúſque exitus. 1: 101 |
fax irai. 3 : 304 |
calidæ febres. 2: 34|
febrim in artus accepit. 6: 656 |
ubi cui febris bili ſuperante, coorta eſt. 4: 668|
fervida febris. 6: 804|
fecêre ruinas. 1 : 741|
iter inſectum fecêre viaī. 5 : 1123|
fecit. 3: 1106| 6: 175|
felicibus. 5 : 1377 |
felix fauſtúſque exitus. 1 : 101 |
feminum pedibus fundata. 4 : 826|
fera vis venti. 6 : 591|
fera munera militiai. 1 : 30, munera belli. 33 | tela. 2: 48, ferri corpora. 102 | ſec'a ferarum. 3: 753| facta dedere. 5 : 1339 |
feraces terras. 2: 1097|
feræ. *ſubſt. plur.* perſultant pabula læ a. 1: 14|
feræque, *ſubſt. plur.* 2: 343, 910| 3 : 893 | 5 : 229 |
ferai, *fera* quietes inte-ctas fronde canes naribus inveniunt. 1 : 405|
ferantur. 2 : 190 , 202 , 643, 697| 4 :165 , 177, 211 | 5: 519, 1158 | 6: 84, 343|
ferarum , *ſubſt.* 1: 164, 255| 2: 539 , 598, 876, 994, 1152 | 3: 777 , 885, 901| 4 : 684 , 690, 991| 5: 40, 202 , 219 , 930 , 945, 952, 1337| 6: 197, 1214 |
ferarum montivago generi. 2: 597, montivagum genus. 1080 |
ferarum ſecla , *genera.* 2 : 994 , 1075| 4 : 415 | 5: 980, 1058| 6 : 1218 |
ad ſatiatem terra ferarum ſcatit. 5 . 49|
volgivago ferarum more vitam tractabant. 5: 930|
ſaperent fera ſecla ferarum. 3: 753|
ſylveſtria ſecla ferarum. 5 : 965 |
ſerpentia ſecla ferarum. 6 : 766 |
feras, *ſubſt.* 2: 604| 5: 866, 1248 |
feraſque, *ſubſt.* 2: 922|
ferat. 1: 786| 2: 996 , 1098, 1099|
feratur. 4: 895| 6 : 604 |
fere. 2 : 370 | 4 : 933, 959 | 5: 1413 | 6 : 287 , 683, 1195 |
ferebat. 5 : 940. 958|
ferentur. 2 : 299 |
ferere. 5 : 23|
feriſque Centauri ora , *ſing.* 2: 420|
feriant. 4: 218, 244 , 258| 6: 923|
ferias, *verb.* 2 : 441 |
ferina, *ſing.* veſtis contemta. 5: 1417|
feris, *ſubſt.* 5: 989|
ferit. 4: 261, 885 , 888|
feriunt. 4: 329 , 695 |
fermè. 2: 218 | 5: 243| 6: 11, 323|
diſſiliunt fero ferventia ſaxa vapore. 1 : 492|
feroces. 4 : 711 |
feros dentis adactus exibant. 5 : 1329 |
feros fructus manſueſcere cernebant. 5:1367|
ferratos rotarum ſuccurit orbes. 6 : 550 |
ferre. 1 : 167| 2 : 291 | 3: 1077| 4: 424| 5. 1015, 1213 |
ferréque. 3: 433|
ferrea , *plur.* Samothracia. 6: 1042, texta. 1052|
ferrent. 5: 1053|
ferretur. 1: 1017|
ferreus. 5 : 1292|
ferreus vomer in arvis occultè decreſcit. 1 : 315|
ferri , *nom.* 5: 1280, 1285, 1286 | 6: 314, 953, 999, 1034, 1039, 1029,1040, 1043, 1060| *verb.* 1: 291, 104 | 2: 83 , 161, 186, 239 , 719 | 4: 397, 426| 5: 190, 425, 623, 648| 6: 133, 1012|
ferri, *nom.* fera , *dura* corpora. 2 : 102 . dura robora. 449 |
ferrique *nom.* 6 : 1048|
ferro. 3: 659 5: 932 , 1294, 1338, 1350| 6 : 167, 313, 708, 809,1011,1035,1050, 1207 |
ferróque. 6: 1087|
ferrugina vela. 4 : 73|
ferrum. 1: 91 , 491 | 2: 1162| 5: 1350| 6: 147, 161, 907, 1027|
ferrumque. 1 : 572| 5: 1240| 6 : 1001 |
humor aquæ ferrum condurat ab igni. 6: 968 |
fert. 3: 46| 5 : 104, 506| 6: 663 , 745|
fertur. 1: 282, 728, 978| 2: 609 | 3: 466 , 754| 4: 227 , 285. 388, 693| 5: 14, 279, 575, 577 , 631, 716 , 718 , 1231 | 6 : 8, 257. 371, 756, 849 , 932, 1038 |
fertúrque. 6 : 282 |
fervénſve. 4: 493, 494|
ferventia ſaxa. 1: 492|
ferventibus. 5:1254|
ferventis. 6: 800|
fervere, *à fervo.* 6: 441| cum videas legiones per loca campi. 2 : 41 |
ferveſcit. 3: 290 | 6: 176|
ferveſcunt. 3 : 490|
fervidus. 4 : 409| 5 : 205 , 1098| 6: 179|
ferviſcere. 6: 852, 1162|
ferunt. 3: 42, 1019|
feruntur. 1: 1075| 2 : 159, 217, 226, 634, 844 | 3 201, 496| 4: 134, 204, 240, 328, 359. 448, 704, 739 , 861| 5: 290, 633| 6: 66, 75, 328, 456, 477, 521, 716, 719 , 1017 | mobiliter. 4 : 749 |
fervore. 6 : 236, 656 , 856|
principio caput inceņſum fervore gerebant. 6: 1143|
fervorem in undis concinnat. 6: 436|
ferventibus. 5 : 216 , 604, 610 |
ævo feſſa fatiſcit. 3: 459|
feſſa domus ætatis ſpatio vetuſta ubirit. 3: 775|
ſimulacra feſſa faciſci. 5: 309 |
feſſæ, *plur.* 1: 258|
feſſum corpus mandare quieti. 4 846 |
feſſus ſatiate , *ſatietate* videndi. 2. 1037|
feſtis diebus. 5: 1166|
fiant. 1: 130, 159, 568 , 560| 2: 288| 5: 431| 6: 239, 532, 730, 761 |
fiat. 1: 387, 080 | 3: 1068| 4: 310, 394. 640. 646, 875 6 : 126 , 606, 728, 936 |
fiatque. 5: 528|

fida,

fida, *ſing.* canum vis. 6: 1220|
fide majore. 4: 482, 484|
fidei via munita. 5: 103|
fideli ſtudio. 1: 47|
fidem. 2: 478, 522| 5: 105|
fidem contradere, *conciliare dictis.* 1: 402|
fidem primam violare. 4: 508, 465|
fidere. 5: 1039|
fides, *ſing.* prima. 1: 424| æqua. 4: 501|
fido, *nom.* pectore. 5: 862|
fient. 1: 670| 3: 740|
fierent. 1: 160, 181, 187| 2: 1061| 6: 412|
fieret. 5: 1184|
fierique. 6: 44|
fiet. 4: 301|
fieri. 1: 155, 189, 206, 215, 358, 393, 653, 892, 915| 2: 287, 565, 700, 706, 709, 747, 764, 770, 808, 823, 934| 3: 183, 184, 264, 286, 348, 690, 762, 880| 4: 304, 451, 519, 588, 753, 755, 766, 777, 808, 911| 5: 620, 728, 749, 751, 771, 902, 939, 977| 6: 49, 56, 90, 248, 415, 887, 905, 993, 1087|
fieríque. 1. 662| 4: 263| 6: 413|
fiet. 1: 865, 918, 981|
figura. 1: 360, 940| 2: 341, 380, 409, 523, 670, 721, 778, 813| 4: 231, 318, 652| 5: 577, 1259|
figuræ, *ſing.* 4: 108, 506| *plur.* 1: 686| 2: 483, 783, 1020| 4: 660|
figuram. 4: 67, 299, 560| 5: 582|
figurant Muſæa mele mobilibus digitis. 2: 413|
figuratum. 2: 479| 3: 318| 4: 659|
figuras. 2: 490, 493, 588, 677| 4: 38, 46, 159| 5: 444| 6: 770, 776|
figurat labrorum formatura vocem. 4: 554|
figuris. 2: 335, 348, 385, 513, 681, 684, 777, 816| 3: 191, 246| 4: 742| 5: 242, 731| perplexis. 2: 101|
fila. 3: 384|
filatim. 2: 830|
eſſe pari filo, *ſimili textura.* 2: 341|
filo ſubtili prædita. 4: 86|
filum. 5: 581, 589|
findi. 1: 534|
fine. 1: 963, 975| 2: 91| 4: 631|
finem. 1: 552, 740, 844| 2: 1115| 3: 956, 1106| 5: 393, 824| 6: 24| certam. 1: 108| aliquam. 5: 384|
fines juris tranſcendere. 3: 60|
fines vitæ proferre. 5: 310|
fingat. 1: 916|
fingere. 1: 105, 710| 2: 244| 3: 556| 5: 3|
fingit. 1: 842, 847| 3: 896| 5: 906| 6: 677|
fingunt. 1: 372. 1082| 2: 175| 4: 585| 5: 711|
finguntque. 2: 57| 3: 90| 6: 37|
fini, *finis.* 1: 978|
fini'que locet ſe. 1: 977|
finiat. 1: 960, 1000|
finibus. 1: 671, 722, 792, 1006| 2: 612, 752, 1169| 3: 518| 6: 909, 1115, 1137, 1139|
finire. 1. 997|
finiri. 1: 1009|
finis. 1: 562, 578, 629, 952, 981| 2: 339, 512, 1049| 3: 256, 1034, 1091| 5: 1212, 1432|
finit. 2: 516|
finita, *ſing.* 1: 77, 589| 2: 479, 518, 525| 5: 90| 6: 64| *plur.* 564| 2: 547, 560|
finitam. 2: 527|
finiti, *ſing.* ævi vires perferre. 3: 316|
finitima, *plur.* 5: 100|
finitimi, *plur.* 4: 585|
finitimis. 6. 643|
finitis figuris. 2: 513|
finitum. 1: 958, 967| 2: 515| funditus. 1: 955|
finitúmque. 1: 985|
finxerit. 1: 1067|
firmandum. 6: 917|
firmáıque lacertos. 6: 396|
firmare. 3: 320| 6: 940|
fiſſa ferarum ungula. 4: 684|
fiſtula. 4: 593|
fit. 1: 24, 394, 896| 2: 835, 305, 802, 803, 828, 834, 953, 965, 1127| 3: 109, 120, 256, 294, 366, 498, 767, 1036, 1081| 4: 155, 170, 243, 251, 275, 294, 303, 310, 355, 362, 374, 403, 435, 450, 487, 555, 564, 662, 672, 743, 774, 798, 805, 816, 881, 894, 914, 940, 949, 956| 5: 101, 266, 428, 634, 636, 713, 1276| 6: 98, 100, 115, 136, 142, 144, 163, 168, 184, 203, 298, 299, 306, 308, 322, 425, 430, 442, 447, 458, 464, 482, 516, 551, 609, 670, 685, 706, 727, 729, 801, 805, 811, 827, 830, 840, 844, 846, 866, 873, 876, 942, 1005, 1015, 1024, 1027, 1040, 1061, 1077, 1095, 1121|
fiunt. 3: 333| 4: 61, 333, 740| 5: 668, 675| 6: 44, 267, 374|
fixa, *ſing.* 3: 548| *plur.* 3: 4|
æthera fixum ſtellis micantibus. 5: 1204|
flabra. 6: 719, Eteſia. 716|
Eteſia flabra Aquilonum. 5: 741| 6: 716, 730|
flabráque ventorum. 5: 218|
flabris, *flatibus* ſylvifragis. 1: 276|
flabris graviter ſpirantibus. 6: 427|
flaccidiore turbine fertur. 5: 631|
flagellis torret. 3: 1032|
flagitat. 6: 9|
flagrabat. 6: 1166, 1167|
venti flamma ferri. 1: 291|
ſylvam flamina Cauri perflant. 6: 134|
flamma. 1: 494, 872, 903| 3: 622| 4: 926| 5: 899| 6: 151, 223, 681, 1167, crepitante. 154|
celeri flamma deguſtant tigna trabéſque. 2: 192|
flammæ, *ſing.* 5: 302| 6: 212, 642| *plur.* 2: 203| 5: 1284, volantes. 1190|
flammæ molliſe vapore. 5: 1101|
nictantia fulgura flammæ. 6: 181|
flammaï, *flammæ.* 1: 726, 899| 5: 305, 1098|
flammam. 2: 704| 5: 904| 6: 902| ſolis. 1: 1089|
flammam rotant cavis fornacibus intùs. 6: 201|
flammantia mœnia mundi. 1: 74|
flammarum iras. 1: 724, volucrum ritu 1095| corpora. 2: 187| tractus. 2: 207| corpore. 5: 570, ardor. 1092|
flammas. 2: 981| 6: 390, 699,

880 |
flammaſque. 2: 456|
igni flammata cremantur. 2: 671 |
flammea, *ſing.* vis. 2: 215| *plur.* corpora. 5: 526 |
flammeſcere cœlum. 6: 669 |
flammeus ardor. 5: 1251 | color. 6: 207|
flammis. 2: 520 | 3: 885, 903| 4: 452 | 5: 759, 1093 | 6: 317, 377, 393, 688 |
flantes. 6: 737|
flatus, *ſing.* 6: 138 |
flatus Aquilonis & Auſtri. 6: 688|
flavóque. 1: 937| 4: 13|
flectat. 5: 78, 108|
flectere. 3: 515| 5: 1405|
flecti. 2: 282| 5: 1186|
flecti medicinâ, *curari remediis.* 3: 510 |
flectitor a medicina. 3: 521|
uberibus flens omnia guttis. 1: 350 |
fles. 3: 947 |
flexa, *ſing.* figura. 4: 318 | *plur.* foramina rerum. 4: 603|
flexis mucronibus. 2: 427|
morbi ſe flexit cauſa. 3: 501 |
flexos aditus. 4: 307|
flexum iter. 4: 91|
flexura, *ſubſt.* 4: 313|
flexus, *ſubſt. plur.* viarum. 3: 586 | æquos. 4: 324| brumales. 5: 615, 639|
flixere, *conflixere.* 2: 85 |
Flora. 5: 738|
floreat. 1: 1033|
florebat navibus velivolis mare. 5: 1440|
florem. 5: 670 | ætatis. 1: 556| 3: 771| 5: 845| ævi. 3: 565 |
florens. 5: 215, 330, 1163 |
florente ævo. 3: 1021 | 5: 886 |
florenti ætate. 5: 1073|
florentia. 6: 358 | lumina flammis. 4: 452|
florentis. 1: 125|
florere. 1: 256| 5: 910|
flores, *nom.* 1: 8, 927 | 4: 3 |
floreſcere. 2: 73|
floreſcunt. 5: 669, 893|
flores equus. 5: 882 |
florérque. 5: 1278|
floribus. 2: 33, 628| 5: 1395, 1399 |
florida, *plur.* 5: 783|
floriferis. 3: 11|
florida mundi novitas. 5: 941 |
floris. 6: 787|
florum. 2: 847|
flos Bacchi, *odor vini evanuit.* 3: 222|
fluant. 4: 145, 219| 6: 924 |
fluat. 2. 383, 474|
flyctibu', *fluctibus.* 5: 1000|
fluctibus. 1: 290| 5: 11, 1079| 6: 725|
fluctifrago in littore. 1: 306|
fluctu. 6: 553, 555, 1051|
fluctu aquæ. 6: 553, Neptuni. 1074 |
fluctuat. 3: 190|
ignibus & ventis fluctuet aër. 6: 366 |
fluctus, *ſing.* odorum. 4: 679 | *plur.* 2: 766 | 6: 540, 695 | plangentes, *verberantes* ſaxa. 2: 1155| iratum. 3: 299 | 6: 73 | belli miſcebant. 5: 1289| curatum. 6: 33|
ſunt fluctus per nubila. 6: 141 |
fluebat. 6: 1202|
fluendi. 6: 933|
fluens volvat ſe fluctus odorum. 4: 679|
fluens aër. 5: 523|
fluenta. 5: 947|
fluenter. 6: 931|
res fluenter fertur. 4: 226|
fluentes. 5: 278|
fluere. 2: 68, 1127| 4: 158, 427, 680, 699, 858| 5: 281, 507, 534, 637 | 6: 922, 991, 1000 |
flueret. 6: 29|
fluidas frondes. 2: 596|
fluido. 2: 452 |
fluit. 2: 1118 | 5: 272, 276, 508 |
fluitans æquor. 1: 719 |
animi fluitans incerto errore vagaris. 3: 1065 |
fluitantia apluſtra. 2: 555|
fluitare. 2: 1010| 4: 78|
flumen. 1: 292 | 4: 425, 1018 | 5: 597| ſanguinis expirans de pectore. 2: 354 |
flumen picis è cœlo demiſſum. 6: 256|
flumina. 1: 282, 820 | 2: 590, 1014 | 4: 460| 5: 257, 262, 416. 909 | 6: 266, 539, 610, clara perpetuo curſu. 1: 1002|
flumina Magnesi ſaxi. 6: 1062. Nili. 1112|
fluminaque. 2: 362|
flumine. 1: 283| 2: 662, 666| 4: 423| 6: 720|
fluminibus. 2: 939 | 3: 623| 6: 143|
fluminis. 1: 1030|
fluvida, *plur. fluida* conſtant. 2: 463|
fluvidum. *fluidum.* 2: 465|
fluvii, *plur.* 2: 874 | 5: 943 |
fluviique, *plur.* 5: 464|
fluvius. 4: 220 | 6: 475, 925 |
fluvios. 5: 517 | 6: 530, 1170|
fluvioque. 1: 18|
fluvium. 6: 717|
fluvius. 6: 674|
fluunt. 4: 335|
fluunt venti. 1: 281|
fluuntque. 4: 917|
fluxiſſe. 5: 910|
fluxum. 6: 19|
fœcundámque. 2: 533|
fœcundas, *nom.* 1: 212 | 5: 211 |
fœda, *ſing.* 2: 451 |
fœdaréque. 4: 842|
fœdari, *plur.* 3: 49|
fœde, *adv.* 1: 63, 86| 4: 170| 5: 1223 |
fœdera. 5: 1024, 1154| fati rumpat. 2: 254 | naturai. 1: 580| 2: 302 naturæ. 5: 311 |
fœdera animarum pacta. 3: 782 |
fœdere. 3: 417| 5: 58, 1441| naturæ. 5: 922| 6: 906|
fœdo, *nom.* 2: 401|
fœdúmque. 5: 1342|
fœdus. 2: 890|
fœmina. 4: 817| 5: 811 |
fœmináque. 5: 851|
fœta terra. 2: 993|
fœtu. 5: 779|
fœtúque. 1: 254|
fœtum *ſubſt.* 2: 358|
fœtus. *plur.* 1: 194, 210, 352, 1032 | 2: 1159, 1163| 6: 1|
fœtúſque, *plur.* 3: 1019|
foliis. 5: 970, 1399|
folliculos teretes linquunt æſtate cicadæ. 5: 801|
fons. 5: 282, 602| 6: 848, 873, 875, 879, 887, 890| largus. 5: 282|
fonte. 6: 905|
fontem. 3: 82 | 4: 1018| 5: 597| 6: 850, 862, 867, 885, 895 |
fontes. 2: 590 | 5: 262| 6: 613, 823 | ingenui. 1: 231| integros accedere. 1: 926| 4: 2|

fonteſque, lacuſque. 2: 345 |
fontibu', *fontibus*. 1: 413 |
fontibus. 6: 748, 1070 |
foramina. 2: 386, 397 | 3: 587 | 4: 351, 625, 654, 892, 938 | 5. 458. 809 | 6. 591, 981, 1029 | flexa. 4: 603, recta. 605 |
foraminibus. 4: 660 | liquidis. 6: 348 |
foras. 1: 978, 1106 | 2: 200, 950 | 3: 37, 496, 538, 585, 590, 603, 607, 613, 773, 1073 | 4: 532, 534, 552, 915, 921, 957 | 5: 490, 904 | 6: 582, 681, 699, 817, 886, 896, 990, 1152 |
foraſque. 2: 123 |
fore. 2: 1035 | 3: 884, 898 | 5: 1156 | 6: 601 | or. 3: 485 |
forent. 1: 183, 214, 243, 543, 554, 891 | 5. 39, 279 | 6: 264 |
fores, *nom*. 4: 277 |
foret. 1: 185, 220, 428, 522, 684, 903, 985, 988 | 2: 223 | 3: 611, 748 | 4: 829, 839 | 5: 842, 1025 | 6: 26, 28, 267 |
foribus. 3: 1075 | 4: 602 |
foris. 3: 1075 | 4: 272, 274, 279 | 5: 544 | 6: 18 |
forma, *nom*. 2: 336, 414, 722, 894 | 4: 168, 244, 546 | 5: 573, 1175 |
formæ, *ſing*. 1: 474 | 4: 67 | 6: 76 | *plur*. 2: 685 |
formam. 2: 379 | 4: 49, 571 |
formamque. 5: 142, & faciem quamlibet rerum decurrere. 5: 1262 |
formamenta. *figura* principiorum. 2: 818 |
formarum. 2: 489, 494, 525 | 4: 85, 103, 136 | 5: 731 |
formas, *nom*. 2: 442, 780, 1004 | 4: 578, 682 | 5: 444, 715, 721 |
formata, *plur*. 3: 634 | 5: 1259 |
formaturáque, *ſubſt*. labrorum. 4: 554 |
formatoram, *ſubſt*. ſervat. 4: 560 |
formidine. 3: 64, 79 | 6: 51 |
formidine caſſa. 3: 994, 1062 |
animus formidine Divûm contrahitur. 5: 1217 |
formidinis. 3: 291 | 4: 174 | 5: 1145 | 6: 253 |
formido mortales continet. 1: 152 |
formis. 2: 334, 373, 496, 737, 757, 815 | 3: 32 | 4: 271 | 5: 823 |
fornacibus. 6. 147, 201, 277, 681, 1167 |
forſan. 6: 345, 729 |
forſit. *forſan*. 6: 735 |
forſitan. 5: 106. 609 |
forte, *nom. forti*. 2: 630 | *adv*. 1: 81, 268, 392, 467, 666. 770, 799, 947 | 2: 40, 84, 410, 440. 490, 493, 717, 730, 738, 812, 841, 923, 930, 1058 | 3: 46, 112, 532, 698, 722, 782, 823, 830, 874 | 4: 23, 41, 125. 130, 449, 595, 623, 756 | 5: 79. 115, 306, 339, 368, 605, 719, 888, 1090, 1208 | 6: 145. 274, 317, 672, 709. 745, 746, 764, 842, 1094. 1117 |
fortes. 4: 984 | 5: 1115 |
fortibus factis. 3: 910 |
fortis. 3: 8, 763 | 6: 549 |
fortuna. 5: 108, 958, 1120 |
fortunam. 3: 1098 |
fortunas. 2: 1167 |
fortunáſque. 1: 107 |
fortuniſque. 5: 1178 |
foſſas. 5: 483 |
fota, *ſing*. terra ſolis vapore. 1: 1032 |
fovea. 5: 1249 |
foveam, *nom*. 2: 474 |
fovet. 1: 807 |
fracta, *plur*. 4: 700 | 5: 1327 |
fracta. *debilitata* ætas. 2: 1150 |
frænis. 5: 1297, 1316 |
fractis apluſtris obnitier undis. 4: 439 |
fragiles ſonitus chartarum. 6: 111 |
fragili. 1: 633 |
fragmina. 1: 285 | 5: 1283 |
fragor multus geli. 6: 155 |
fragore. 5: 110, 318 | 6: 370 |
fragorem. 6: 128, 135 |
fragori. 1: 748 |
fragoſa, *plur. ſecabilia*. 2: 859 |
frangendi. 1: 562 |
frangendis. 1: 553, 629 |
ævo frangente priore. 1: 554 |
frangi. 1: 534 |
frangit. 6: 418 |
frangit minutatim vires. 2: 1131 | fluctus. 6: 695 |
frangitur ab ictu. 5: 359 | æſtu. 6: 143 |
franguntur robore ſaxi fruges. 1: 881 |
franguntur in arctum concreti montes nimborum. 6: 157 |
fratris. 3: 72 |
fraudem. 2: 187 | 4: 815 | 5: 1003 |
fraudi. 6: 186 |
fregêre blanditiis ingenium ſuperbum. 5: 1017 |
fregiſſet. 1: 560 |
fremit tumultu. 6: 680 |
fremitu acri perſtans. 1: 277 | rumpunt pectora. 3: 298 | equorum. 5: 1325 |
fremitum patulis ſub naribus edit ad arma. 5: 1075 |
fremitus, *ſing*. 6: 100 | *plur*. 5: 1192 | 6: 198, 169, 409 |
fremituſque moventur. 6: 288 |
fremunt. 5: 1063, 1121 |
frequens. 6: 1158 |
freta, *maria*. 6: 426 |
fretæ, *plur*. 6: 1056 |
freti, *plur*. 5: 964 |
freto, *mari*. 1: 721 |
fretus, *mare*. 6: 363 |
friatis. *fractis* terrarum glebis. 1: 887 |
frigeſcit. 6. 865 |
frigida, *ſing*. 3: 291, 300 | 6: 309, 314, 318, 1192 |
frigida quem ſemel eſt vitaï pauſa ſecuta. 3: 943 |
frigidior. 6: 840, 844 |
frigidus. 6: 849. 873, 879, horror. 1009 |
frigora. 1: 302 | 5: 816 | 6: 1169 |
frigore. 3: 905 | 5: 927 | 6: 359, 708, 845 | lethi. 3: 402 | 4: 922 |
frigoris. 2: 843 | 4: 262 | umbris. 5: 640 |
frigus. 1: 356 | 2: 516, 857 | 4: 220, 261 | 5: 1014, 1425 | 6: 363, 593, 925, 948, 1189 | penetrale. 1: 495, manabile. 535 |
frigúſque vapórque. 6: 952 |
fronde. 1: 119, 406 | 6: 972 |
frondent. 5: 215 |
frondes. 2: 874 | 6: 135 |

fluidas. 2: 596|
frondéſque. 1: 888|
frondeſcere. 1:1092|
frondibus. 5: 970, 1416|
frondiferáſque dumos avium. 1: 19|
frondiferáſque novis avibus canere ſylvas. 1: 257|
frondiferum. 2: 359|
frons. 6. 1103|
fronte. 1: 878| 4: 299|
à fronte. 6: 1022|
in prima fronte locata. 4: 69, 95|
prima in fronte, *ſuperficie.* 4: 205|
frontibus. 5: 1033| 6: 116|
fruantur. 1: 58| 2: 18, 646| 6: 836|
fructibus vitai. 3: 1020|
fructum. 2: 970| 5: 1409, 1421|
fructus, *ſing.* 3: 927| *plur.* 1:166| *adj.* fructus, *fruitus.* es. 3: 953|
fructuſque feros. 5: 1367|
fruges. 1: 745, 808, 821, 888| 2: 613, 655, 698, 1015| 5: 14, 81, 919| 6: 1124| nitidæ. 2: 189| ſurgunt. 1: 253| frangantur robore ſaxi. 1: 880| nitidas. 2: 594, 993, 1153|
frugéſque. 2: 170|
frugibus. 3: 694|
frugiferentes terras. 1: 3|
frugiferos fœtus. 6: 1|
frumenta. 1: 175|
frumentum. 2: 371|
fruſtri. 4: 573| 5: 1054| 6: 32, 380|
fruſtráque. 2: 1059| 5: 1429| 6: 395|
fruſtramur. 4: 815|
fruſtra 2, *plur.* 4: 769|
fruſtratur imagine verbi. 4: 575|
frutices. 5: 954|
fruuntur vita. 3: 558|
fuat, *ſit.* 4: 641| 5: 584|
lepido fucata ſonore, *plur.* 1: 645|
fuco nullo circumlita. 2: 744|
fucum. 4: 82|
fudit. 3: 1046| 5: 811, 915|
fuerant. 5: 1046, 1260| 6: 48, 1241|
fuerat. 5: 177, 415|
fuere. 1: 235, 468| 2: 298| 4: 839, 1013| 5: 326, 914|
fuerint. 2: 763| 3: 861| 4: 67, 504, 612, 811| 5: 475|
fueris. 6: 800|
fuerit. 1: 971| 3: 851, 881, 928, 986| 4: 169, 301| 5: 395|
fuerunt. 4: 151| 5: 676, 876, 1282| 6: 519|
fuga. 3: 742| 5: 861, 1335|
fugæ. 1: 082| 4: 993|
fugai, *fugæ.* 1: 1046| 4: 717|
fugati, *plur.* 3: 48|
longè fuge credere, *cave credas.* 1: 1051|
fugere. 4: 390| 3: 866| 6: 1041, 1045|
fugerit. 1: 309|
fugiebant. 5: 981|
fugienda, *plur.* 4: 513| 6: 780|
fugiens. 1. 1090| 3: 231, 752| 5: 808|
fugient. 3: 767|
fugienti. 5: 885|
fugimus. 2: 925|
ſe fugit. 3: 1081|
fugitabant. 6: 1236|
fugitant. 1: 659| 4: 325| 6: 753|
fugitat. 6: 973|
fugiunt. 1: 6| 2: 714| 4: 1001| 5: 1071|
fuimus. 3: 865|
fuiſſe. 3: 878| 5: 246, 339|
fuiſſent. 1: 345|
fuiſſet. 1: 472, 541| 2: 1036|
fuit. 1: 394, 596, 672, 793| 2: 294, 753, 924, 998| 3: 358, 519, 667, 677, 848, 948, 1039| 4: 374, 383, 744, 817, 834, 843, 961| 5: 8, 181, 325, 923, 1134, 1272, 1276, 1340, 1349, 1361, 1379| 6: 317, 584|
fulcire. 3: 126| cibis. 2: 1147|
fulgens. 2: 27, 499|
fulgent. 5: 572|
fulgentia. 5: 33, 492| 6: 386|
fulgentibus. 6: 356|
fulgere, à *fulgeo.* 6: 212|
fulgere, à *fulgo.* 5: 1094| 6: 164|
fulgida, *plur.* 3: 364|
fulgit, *fulget.* 5: 767| 6: 159, 173, 213, 217|
fulgore. 5: 613|
fulgorem. 6: 169, 216| ab auro, *auri.* 2: 50|
fulgoris. 5: 285, 292| 6: 315|
fulgur. 2: 327, 332| 4: 19|
fulgura. 1: 726| 6: 181, 209| ſolis, *lumina ſolis.* 2: 163|
fulgure. 4: 191|
fulguribus. 5: 297|
fulguris. 6: 390|
fulmen. 1: 490| 5: 1091, 1124| 6: 227, 277, 281, 297, 400| belli Scipiades. 3: 1047|
fulmina. 1: 69, 763| 2: 213, 1100| 5: 674, 1191| 6: 83, 219, 245, 254, 323, 364, 375, 425|
fulmine. 5: 744, 1130, 1242| 6: 295, 316, 417|
fulmineus penetralior ignis. 2: 382|
fulminibus atque procellis gravidam tempeſtatem. 6: 258|
fulminis. 2: 384| 5: 1119| 6: 145| ictu. 3: 487| 5: 401| ictus. 6: 322, 385, ictum. 405, corpora. 349, cauſæ. 362, igniferi naturam. 378|
fulſerunt. 1: 899| 6: 202| prata. 5: 783|
fulſit. 5: 706| 6: 524|
fulva, *plur.* leonum corpora. 5: 899|
fulvæ, *ſing.* nubes. 6: 460|
fumans. 6: 522|
fumant. 6: 748, 752|
fumare. 5: 46|
fument. 6: 459|
fumi. 3: 431|
fumique. 6: 103|
fumida, *ſing.* 3: 305| *plur.* 6: 644|
fumum. 2: 456| 3: 433| 4: 54| 6: 691|
fumumque. 1: 890|
fumus. 3: 429, 437, 457, 582| 4: 88| 6: 105|
fumuſque. 1: 872|
fundamenta. 2: 861| 3: 585| 4: 509|
fundamenti. 1: 574|
fundamento. 5. 1120|
fundant. 4: 1024|
fundáre terram materiai congreſſus. 5: 69, conjectus. 418|
fundata, *ſing.* 1: 424| *plur.* 4: 826|
fundatum. 5: 162, 926|
funde ſuaves ex ore loquelas. 1: 41|
fundere lacrymas ſalſas. 1:

126 | ſylveſtrem Muſam. 4: 593 | de re fata. 5: 111, ſuccum venis apertis. 810 |
fundet. 1: 454 |
uvas autumno fundi ſudante vitemus. 1: 176 |
tibia fundit dulces querelas. 4: 589 | 5: 1384 |
funditque ardorem. 6: 690 |
funditus. 1: 669 | 2: 751, 755, 863 | 3: 38 | 5: 498, 1434, 1448 | 6: 606, 884 | omnes. 1: 479, 674, 791, 797, omnis. 573, 854. omnis ſumma. 614, finitum 955, imum. 992 |
fundo, *nom.* pietatem evertere. 3: 84 |
fundunt fœtus. 1: 352 | infertum radios. 2: 114 | ſe nova radiorum lumina. 4: 376 |
funera. 6: 1232, vaſta. 1223 | Troiæ. 5: 327 | lethi. 6: 1197 |
funere. 3: 72 | 6: 1233 |
miſcetur funere vagor. 2: 576 |
funeris. 3: 712 | atri comites ploratus. 2: 580 |
funeſtos. 6: 1137 |
fungi, *verb.* 1: 442, 444 | 3: 169, 802 | 4: 945 |
fungitur, *patitur* multa mala. 3: 734 |
fungitur hilum, *patitur minimum quid.* 3: 814 |
aurea funis. 2: 1154 |
funus. 6: 1233 |
furens. 6: 687 |
furere. 6: 1043 |
Furiæ, *plur.* 3: 1024 |
furibundus ventis fluctuet aër. 6: 366 |
furioſaque, *plur.* 2: 984 |
furioſus voltus & acer. 6: 1182 |
furit eximiis ignibus. 2: 593 | perſciſſa Euris petulantibus. 6: 110 |
furorem. 3: 840 |
furoris. 2: 621 |
fuſa, *ſing.* 3: 700 | 4: 50 |
fuſi, *ſubſt.* 5: 1352 |
futura, *plur.* 2: 57 | 3: 90 | 6: 37 |
futuram. 5: 247 |
futuri, *ſing.* 3: 987 |
futuris. 3: 837 |
futuro. 3: 485 |
futurum. 3: 874, 888, 892 | 4: 884 | 5: 99, 160, 345, 1342 |.

G.

GAdibus. 6: 1106 |
gallorum. 4: 718 |
Gallos. 2: 614 |
gallum. 4: 714 |
gannitu vocis adulant. 5: 1069 |
gaudent. 2: 72 |
gaudere. 5: 171 |
gauderet veſtem relinquere. 3: 614 |
gaudet ſibi. 3: 546 |
gaudia mutua nectunt inter ſe. 5: 852 |
gaudia gliſcunt. 5: 1060 |
gazæ, *plur.* 2: 37 |
gelu, *gelu.* 6: 155, 529 | caſus aſſiduus. 5: 206 |
gelidæque, *plur.* 5: 217 | 6: 528 |
gelidai. *gelida* ſtringor aquai. 3: 603 |
gelidámque. 2: 431 |
gelidas. 2: 514 | 3: 301 | 6: 106 |
gelidi, *ſing.* 3: 905 |
gelidi veſtigia lethi. 3: 529 |
gelidis torpet telis perfixa pavoris. 3: 306 |
gelidis frigoris umbris. 5: 640 |
gelidis ſtellis Axis. 6: 720 |
gelidos. 6: 1170 | artus in lethi frigore linquit. 3: 402 |
gelidum. 4: 493, 494 | 6: 148 |
gelidúmque. 5: 639 |
gelum. 6: 877 |
gementes. 3: 298 |
gemerent. 5: 1347 |
geminare. 4: 453 |
duplici geminóque, *nom.* fit aëre viſus. 4: 275 |
gemitu. 5: 990 | commixta querela. 6: 1157 |
gemitus, *ſing.* exprimitur. 3: 494 | *plur.* 5: 1195 |
gemituſque, *plur.* doloribus edunt. 4: 1009 |
herbæ gemmantes rore recenti. 2: 319 |
gemmantes rore per herbas. 5: 462 |
gemmis florere arbuſta ſuéſſe. 5: 910 |
genáſque lacrymis ſalſis humectent. 1. 919 | lacrymis ſpargunt rorantibus. 2: 976 | lacrymis rorantes. 3: 470 |
genera. 1: 888 | 2: 588 | 5: 919 |
genera es maculis. 1: 584 |
generatim. 1: 21, 228, 230, 564, 578, 591 | 2: 347, 664, 1088 | 4: 650 | 6: 1111 |
genere. 2: 103, 372, 430, 447, 535, 537, 567, 584, 665, 820, 1079 | 3: 480, 744 | 4: 186, 464, 513, 594, 711, 748, 830, 853 | 5: 38, 165, 843, 891, 1447 | 6: 243, 676, 710, 1059, 1064 |
quo genere eſt. *cujuſmodi eſt.* 3: 297 | 5: 60 |
generi. 6: 1090 | ferarum montivago. 2: 597 |
generis. 4: 817 |
generiſque. 2: 1062 | 5: 432 |
genique, *gignique.* 3: 798 |
terram genibus petebat. 1: 93 |
genita, *plur.* 1: 267, 345 |
genitæ. *plur.* 2: 720 |
genitale mundi tempus. 2: 1104 |
genitales. 6: 1205 |
genitales motus. 2: 228, Veneris res. 437, rerum auctificique motus. 571 |
genitali concilio. 1: 183 |
genitalia corpora, *atr.* 1: 58, 168 | 2: 61, 548 | ſemina. 5: 849 |
genitalis aura favoni. 1: 11, materies. 626 | rerum origo. 5: 176, origo terrarum & cœli. 325, origo mundi. 1211 |
genitam. 2: 937, 1031 |
genitas. 2: 566 |
genitaſque. 2: 62 |
genitus. 1: 512 |
genitoribus. 2: 615 |
genitrice. 2: 707 |
genitrix. 1: 1 | 2: 599 |
genitum. 1: 545 |
gens. 1: 1032 |
gentes. 1: 120, 466 | 2: 76, 610, 1035 | 4: 415 | 5: 17, 20, 1160 | hominum varias. 2: 1075 |
gentéſque. 5: 1221 |
genti. 5: 220 |
gentibus. 1: 728 | 2: 595 | 3: 1041 | 5: 162, 1305 | 6: 643 |
gentis. 3: 3 |
genuêre. 6: 5 |
genuit. 2: 1156 |
genus. 1: 4, 161, 163,

164, 195, 196, 228, 255, 1014, 1025| 2: 174, 194, 304, 342, 374, 698, 708, 809, 974, 994, 1080, 1088, 1168| 3: 308| 4: 590, 598, 1056| 5: 72, 219, 781, 820, 857, 860, 863, 872, 875, 900, 923, 1013, 1025, 1038, 1056, 1097, 1144, 1155, 1193, 1337, 1354, 1355, 1408, 1410, 1429| 6: 32, 112, 890, 917, 1214, 1244|
quod genus, *cujuſmodi*. 3: 222, 267, 277, 328, 432, 596| 4: 172| 5: 479, 607, 662| 6: 1056|
omne genus ſimulacra feruntur, *omnis generis*. 4: 739|
gerantur. 1: 130, 483, 569.| 4: 144, 155|
gerat. 2: 242|
geratur. 2: 166|
gerebant. 6: 1143|
gerentes. 5: 1244|
gerere. 2: 734| 4: 965| 5: 168| 6: 538|
geri. 1: 987| 2: 1068| 3: 17| 5: 85, 1438| 6: 50|
gerique. 1: 443|
geris ſollicitam caſſa formidine mentem. 3: 1062|
gerit. 1: 34, 329| 4: 49| 6: 790, 847|
geritur. 2: 573| 5: 195|
geruntque. 4: 1006|
geruntur. 1: 473, 506, 628, 954, 994| 3: 27, 434| 4: 160, 255| 6: 760|
Geryonai tergemini vis tripectora. 5: 28|
geſſit. 1: 718| 5: 1419|
geſtarum. 3: 673|
geſtas, *nom*. 1: 479| 5: 1443|
geſtire. 6: 1045|
geſtu. 5: 1021|
geſtum, *ſubſt*. 4: 776, 792| 5: 1030|
geſtûmque, *ſubſt*. 4: 320, 366|
geſtuſque, *plur*. 4: 368|
Gigantum ora volare videntur. 4: 139| ritu pendere pœnas. 5: 118|
gigant. 2: 62|
gignantur. 6: 238|
gignatur. 2: 1077|
gignendis. 2: 854|
gignentur. 2: 300|
gignere. 2: 228, 241, 921|
gigni. 1: 151, 173, 265, 384, 837| 2: 300, 702, 869, 887, 892, 900, 929| 3: 446, 458| 5: 251, 280, 661, 906, 977, 1023, 1351|
gigniet, *gigni*. 3: 623| 6: 245, 807|
gignimur. 3: 681|
gignitur. 3: 174, 338, 686| 5: 748| 6: 1113|
gignundis. 1: 205, 708, 778| 5: 182|
gignunt. 1: 758| 4: 332|
gignuntur. 1: 768| 2: 183, 807| 4: 132, 608|
glaciem. 6: 878, 963|
glacies, *ſing*. æris flamma devicta liqueſcit. 1: 494|
glandes. 5: 963|
glandéſque. 5: 1362|
glandiferas quercus. 5: 937|
glandis. 5: 1415|
glans plumbea longo curſu volvenda liqueſcit. 6: 178|
glans plumbea fit fervida in curſu. 6: 306|
glaucis undis. 1: 720|
gleba. 6: 552|
glebarum. 5: 256|
glebas. 1: 212| 5: 211|
glebis terrarum ſæpe friatis. 1: 887| putribus terrarum. 5: 143|
è thuris glebis evellere odorem. 3: 328|
glebiſque. 2: 896|
gliſcens ignis. 1: 475|
gliſcunt jurgia. 3: 479| gaudia. 5: 1060|
globi, *plur*. 5: 473|
globoſa, *plur*. 2: 468|
globum. 5: 70, 664, 721|
globus cordis. 4: 118| pilæ. 5: 719|
glomeramen in unum, *in unum cœtum* conveniunt. 2: 685|
glomeramina, *corpora globoſa*. 2: 453|
glomeraminis. 5: 725|
glomerari. 3: 540|
glomerata vocis ſemina. 3: 496|
glomerataque, *plur*. 4: 869|
glomere. 1: 361|
gloria. 2: 38| 6: 8|
glutine taurino materies jungitur. 6: 1067|
foras gradiens clamor. 4: 532|
graditur. 5: 737, 742| 6: 1120|
gradus ætatis ſcandere adultæ. 2: 1122|
Græci, *plur*. 1: 831|
Graiæ, *ſing*. gentis. 3: 3|
Graii, *plur*. 2: 629| 3: 101| 6: 423, 908|
Graiorum. 1: 137|
Graios. 1: 641|
Grajugenarum. 1: 478|
Graiûm, *Græcorum*. 5: 406| 6: 754, docti poetæ. 2: 600|
Graius homo. 1: 67|
gramina ex uno campo tondentes. 2: 659|
gramine. 2: 29| 5: 1391|
grandes. 5: 1117|
grandeſcere ſua de materia. 1: 192| hilari adauctu. 2: 1121|
grandeſcunt. 2: 1160|
grandi. 1. 435| 2: 1141| 5: 551|
grandia. 1: 290| 6: 302|
grandine mixti montes nimborum. 6: 158|
grandinis. 6: 156, imbres. 106|
grandior. 2: 943| ſeniórque. 3: 968|
grandis arator caput quaſſans ſuſpirat. 2: 1164|
grando. 5: 1191| 6: 528|
grata, *ſing*. 3: 948|
grata. 5: 167|
gratius, *nom* 2: 23|
gravantur fœtu arbores. 1: 254|
gravatim, *ægre* cadunt. 3: 388|
grave. 5: 1224|
graves. 1: 641| 4: 124| 6: 220|
gravéſque. 6: 782|
graveſcant. 3: 1035|
graveſcit impetus. 6: 336|
gravi. 1: 64| 3: 466| 5: 563, 1332| 6: 121, 794|
gravia. 5: 451, 475|
gravidam fulminibus tempeſtatem. 6: 258, nubem. 439|
gravior. 3: 601|
graviora. 2: 225, 241|
graviore. 6: 671|
gravioribus. 2: 234|
gravis. 3: 1079| 5: 498| 6: 280, 284, 289, 322, 783, 802, 1071, 1148|
graviſſimus ſopor. 4: 953|
gravitas. 3: 477|
gravitate. 2: 83| 3: 1067|
graviter. 4: 228, 547| 5: 106| 6: 142, 286, 427, 758, 1206| *multum* magni. 1: 742|
gravius. 1: 367|

buceriæ greges, *boves*. 2: 661|
greges corvorum. 5: 1084|
gremio terræ. 6: 538|
gremium. 1: 34| telluris. 2: 375|
ubi in gremium matris terrai pater æther imbres præcipitavit. 1: 252|
greſſum. 4: 685|
greſſus, *plur*. 6. 1114|
gruum. 4: 182, 908|
guberna. *gubernacula*. 2: 553| 4: 441|
gubernaclum, *gubernaculum* contorquet. 4: 902|
gubernans. 5: 78, 108, 405|
gubernant vitam. 3: 549|
gubernas rerum Naturam. 1: 22|
gubernat membra. 5: 561|
gurgite. 4: 398|
gubernent. 5: 1239|
gubernet vitam. 5: 1116|
gurgite. 4: 398| alto ponti. 5: 388, ſalſo. 483|
guſtarat. 6: 1216|
guſtavit, vitæ amorem. 5: 180|
guttæ, *plur*. imbris. 2: 222|
guttai, *gutta* vix inſtar erunt unius ad augmen. 6: 614|
guttas. 1: 885| 2: 992|
uberibus flent omnia guttis. 1: 350|
ſanguinis inter ſe coëuntibu' guttis. 1: 838|
guttis manantibu' ſtillent. 6: 943|

H.

HAbeant. 3: 136|
habeat. 2: 290|
habebant. 5: 1185, 1393, 1441|
habebas. 1: 759|
habebit. 1: 611|
habemus hoc dicere. 6: 711|
habenas. 2: 1095|
habenda, *ſing*. 1: 128| 3: 531, 830|
habendi. 5: 1433|
annulus in digito ſubtertenuatur habendo. 1: 313|
habendum. 4: 257|
immiſſis habenis. 5: 785|
habent. 1: 753| 2: 551| 4: 620|
tenentes habent, *tenent* ſemina ignis. 6: 899|
amplexi habent, *amplexi ſunt*. 1: 1068|
habentes. 5: 1018|
habere. 1: 368, 515, 585, 626, 863, 958| 2: 90, 581, 907, 1094| 3: 126| 5: 537, 824, 851, 1234| 6: 206, 271, 983, 1032|
haberent. 1: 650| 5: 1372|
haberi. 3: 715| 4: 434, 501|
habet. 1: 650, 963| 2: 589, 591, 595| 3: 838| 4: 497| 5: 331| 6: 842, 867, 876, 1050|
habetur. 3: 843|
habitum, *ſubſt*. vitalem corporis. 3: 100|
habuiſſe. 1: 730| 3: 666|
hac, *pron*. 1: 173, 917, 944, 1071| 3: 275, 341| 4: 20| 5: 1055| 6: 203, 574, 866, 972| *adv*. 1: 1106|
hàc, illàc. 6: 991|
hæc, *ſing*. 1: 236, 942, 961, 1027, 1105| 2: 256, 257, 286, 599, 681, 1036| 3: 104, 162, 209, 232, 274, 280, 319, 324, 505, 708| 4: 18, 201, 285, 616, 776, 927| 5: 195, 238, 243, 336, 532, 584, 634| 6: 145, 237, 576, 663, 693, 824, 830, 977, 1021, 1136| *plur*. 1: 55, 320, 403, 422, 459, 467, 468, 529, 680, 787, 1067, 1107| 2: 46, 73, 102, 106, 124, 167, 201, 231, 405, 445, 467, 730, 839, 897, 906, 983, 984, 1044| 3: 63, 127, 142, 239, 434, 600, 878, 982, 1026, 1035| 4: 61, 80, 204, 217, 255, 308, 584, 601, 619, 626, 722, 732, 734, 753, 763, 849, 952| 5: 50, 79, 306, 378, 456, 504, 666, 873, 1261, 1268, 1389, 1403, 1407| 6: 77, 221, 265, 373, 454, 531, 677, 719, 788, 996, 1063, 1083, 1113|
hædi, *plur*. 2: 367| 3: 7|
hæreat. 5: 91|
hærens. 1: 78, 590| 6: 65|
hærent. 3: 326| 5: 555|
hærere. 1: 602| 2: 460|
hæreſcere. 2: 476|
hæreſcit. 4: 746|
hæret. 3: 141, 194, 408, 1082|
hæſit. 6: 1014|
hæſitat. 5: 696| 6: 332|
nectar qui naribus halant, *efflant nectar in nares*. 2: 847|
halantes ſulfuris auras. 6: 220|
halitus, *ſing*. 6: 477|
hamata, *plur*. corpora. 2: 467|
hamataque, *plur*. 4: 666|
hamatis. 2: 394, 405, 445|
hanc. 2: 600, 610| 3: 257, 444, 445, 824| 5: 102, 337, 369, 633, 635, 1149| 6: 333, 571, 873, 939|
harmoniai, *harmonia*. 3: 132|
harmoniam. 3: 101, 110|
has 4: 33|
haſce. 3: 35| 4: 551| 6: 210|
haud. 1: 238, 249, 263, 339, 358, 389, 425, 428, 789, 1080| 2: 233, 240, 423, 746, 749, 971, 1153| 3: 15, 329, 331, 570, 682, 737, 829, 852, 1070, 1082| 4: 537, 693, 840| 5: 145, 280, 374, 553, 1179| 6: 488|
haud erit, ut poſſit. 3: 715|
haudquaquam. 3: 936| 4: 526| 5: 534, 882|
hauribant. 5: 1323|
haurire. 1: 927| 4: 3|
ventus arbuſta radicibus haurit, *evellit* ab imis. 6: 140|
hauſtra. 5: 517|
hauſtus, *ſubſt*. *plur*. 5: 1068|
largos de fontibus hauſtus. 1: 413|
hauſtus, *adj*. dentibus. 5: 989|
hebeſcere. 4: 360|
hebeti cognoſcere corde. 4: 51| 5: 880, mucrone. 1273|
Helicone. 1: 119|
Heliconiadum. 3: 1050|
Heliconis. 3: 133| 4: 549| 6: 786|
Heraclitus. 1: 639|
herba. 5: 814|
herbæ, *ſing*. 2: 665| *plur*. rore virentes. 2: 361, gemmantes rore recenti. 319|
herbarum. 1: 888| 5:

781, 919|
herbas. 1: 261, 884 | 2: 331 5: 788, 1395, gemmantes rore per herbas. 462 |
herbis. 5: 1416| 6: 78|
Herculis. 5: 22|
Heſperidum. 5: 33|
hi. 1: 656 | 5: 1104|
hiantes vitai. 3: 1097 | calamos labro percurrit. 4: 592 |
hiatu. 5: 376|
hiatum. 6: 583, 598.|
hiatus. *ſing.* 5: 24|
altui cœli hiatus. 4: 419|
hiberno tempore. 5: 698, 938 |
hic, *pron.* 1: 693, 696, 735| 2: 131, 387, 857, 1057, 1065| 3: 312, 927, 968, 1005| 4: 301, 343, 691, 919, 936| 5: 19, 600, 1042| 6: 9, 179, 273, 383, 445, 585, 636, 857, 907, 1035, 1044, 1277 | *adv.* 1: 723 *bis*, 874 | 2: 575, 629, 654, 1119, 1120 | 3: 142, 143| 4: 380, 383| 5: 433| 6: 139, 372, 464, 836, 1029, 1080 |
hilari grandeſcere adauctu. 2: 1121 |
hilo majore. 5: 1408|
hilum, *minimum quid.* 3: 221, 517, 784, 814, 842, 880, 894, 1100| 4: 380, 564| 5: 359|
ſi libella claudicat hilum, *vel minimum.* 4: 518|
hinc. 1: 150, 255, 256, 258, 260, 348, 784| 2: 142, 262, 520, 667, 831 | 3: 45, 125, 159, 182, 897, 1036| 4: 51, 155, 361, 753, 894| 5: 286, 584, 585, 506, 879, 880, 1404 | 6. 87, 88, 100, 166, 198, 377, 384, 402, 435, 477, 523, 763, 832 864, 998, 1127|
hinc, illinc. 2: 214, 879|
hinnit. 5: 1076|
hinnitus, *ſing.* 5: 1072|
hirundo quid enim contendat Cycnis. 3: 6|
his. 1: 81, 371, 450, 538, 1051 | 2: 43, 184, 216, 261, 308, 581, 718, 890, 1034, 1087, 1088 | 3: 28, 34, 242, 268, 320, 371, 733, 735, 913| 4: 20, 161, 239, 257, 401, 502, 667, 778, 821, 863| 5: 26, 248, 481, 619, 665, 1090, 1171, 1311 | 6: 268, 422, 542, 762, 1054, 1210, 1228 |
hiſque. 5: 2|
hiſce, *pron.* 6. 647|
hiſcant. 6: 1068|
hiſcendi, *muſſitandi* eſt nulla poteſtas. 4: 64, 102|
hoc. 1: 42, 412, 440, 653, 672, 730, 752, 793, 979 | 2: 52, 120, 124, 178, 246, 478, 522, 753, 826| 3: 378, 417, 480, 519, 725, 744, 791, 857, 869, 922, 925, 929, 945, 987, 1013, 1021, 1037, 1081 | 4: 133, 147, 210, 385, 387, 464, 475, 513, 594, 639, 710, 728, 748, 754, 766, 774, 830, 877, 966| 5: 38, 135, 165, 197, 319, 447, 527, 628, 729, 843, 907 | 6: 120, 172, 184, 243, 248, 298, 314, 378, 411, 430, 451, 696, 710, 711, 755, 769, 844, 905, 917, 938, 979, 1000, 1003, 1025, 1040, 1055, 1064, 1087, 1227, 1244 |
hodierno. 3: 1105|
Homeri ſemper florentis. 1: 125 |
Homerus. 3: 1050|
homine. 3: 554, 794 | 5: 138, 888 |
hominem. 3: 165, 211, 475, 525, 545, 883| 5: 46, 52, 911| 6: 787|
homines. 1: 109, 162, 200| 2: 351, 920, 922 | 3: 41, 55, 60, 68, 85, 150, 753, 926, 1066| 4: 982| 5. 1041, 1119, 1149, 1380, 1437| 6: 12, 242, 850, 910|
homini. 5: 541, 898, 1117 | 6: 771, 781, 972, 1166 |
hominis. 3: 96. 132, 547, 645| 4: 642, 745 | 6: 706, 804, 1202|
hominum. 1: 120, 468 | 2: 14, 47, 415, 701, 1075, 1081 | 3: 49, 308, 316, 760| 4: 368, 454, 540, 785, 964, 1005 | 5: 157, 183, 340, 413, 865, 1423, 1429 | 6: 76, 93, 812, 1090, 1110, 1125 |
ſpecies ſemiferas. 2: 701|
homo. 1: 67 | 3: 938 | 6: 652 |
homoque. 6: 676|
Homœomeriam. 1: 830, 834|
homullis, *homuncionibus.* 5: 927 |
honore. 5: 1276 | 6: 12|
claro incedere honore. 3: 76 |
miro eſt mortales inter honore. 5: 1279|
honorem. 5: 1113, 1122, 1138, 1274|
demit imaginibus violento volnere honorem. 6: 419|
honorum. 3: 59|
hora. 4: 179 |
horæ, *ſing.* 3: 1086|
horas, *hora.* 1: 1015|
primus mutarit in horas. 5: 275|
horrens Arcadius ſus. 5: 25 |
horreſcant. 6. 260|
horribile. 3: 989| 5: 1305|
horribili. 1: 66 | 5: 1219, 1252 |
horribilis. 3: 1029 |
horrida, *ſing.* 3: 171| paupertas. 6: 1280 | *plur.* 3: 847| 6: 1267 |
horriteris accibant vocibus Orcum. 5: 994 |
horriferum genus. 5: 219|
horrifice, *adv.* 4: 40 | *honorifice.* 2: 609 |
honorifico buſto cinefactum. 3: 919|
Tartarus horrificos eructans faucibus æſtus. 3: 1025|
horriſono fragore. 5: 110|
horror. 3: 29, 1047 | 5: 5164| 6: 592, validi ferri. 1009 |
horrorem ſerræ ſtridentis. 2: 411 |
ciet horrorem in membris, & concitat artus. 3: 292 |
horum. 1: 451, 853| 2: 103, 347| 3: 240 | 4: 117, 125, 152, 466, 742| 5: 94, 289, 869, 891, 1447| 6: 1084|
hos. 6. 816 |
hoſpitibus. 5: 985 | 6: 1273 |
hoſtes. 5: 1308, 1316, 1347| 6: 398|
hoſtia. 1: 200 |
hoſtibus. 5: 1245|
huc. 2: 130, 398, 1073 | 3: 253 | 5: 65 | 6: 1202|
huc accedit, uti. 1: 193, 216, 566 | 3: 460 | 6. 959 |
huc accedit, ut. 2: 1076|
huc accedit item, quod. 1: 754 | 6: 1020|
huic. 2: 933 | 5: 1047 | 6: 1204 |

hujus

hujus. 6: 420|
hujuſque. 6: 1084|
humabat. 6: 1279|
humana, *ſing.* 1. 63, 734| 5: 208| *plur.* 3: 761|
humanæ, *ſing.* 5: 220|
humanam. 3: 38|
humanas. 5: 1292|
humanis. 1: 728| 2: 169, 595| 3: 849| 5: 162, 1305|
humanos. 3: 80|
humanum genus. 2: 174, 342, 698, 974, 994| 3: 1056| 4: 598| 5: 72, 821, 923, 1013, 1025, 1056, 1144, 1193| 6: 32| odorem. 4: 686| pectus. 5: 104|
humanúmque genus. 5: 1155|
humari. 6: 1277|
humectent. 1: 919|
humectum ſtomachi tenorem ſervare. 4: 636|
humeris. 3: 792| 5: 136|
humeros. 5: 1398|
humi. 2: 356| 3: 653, 655| 5: 224, 1199| 6: 1213|
humida, *ſing.* 2: 872| 6: 1099| *plur.* 4: 628| 5: 948, 949|
humiles animos efficiunt formidine Divûm. 6: 51|
humo. 6: 928|
humor. 1: 259, 308, 310, 350, 809. 853| 2: 107, 473, 668, 1113| 3: 340, 428, 502| 4: 223, 868| 5: 236, 266, 412, 804| 6: 495, 501, 505, 554, 631, 840, 844, 875, 968, 1185|
humore. 5: 262, 448, 947| 6: 145, 206, 617, 941|
humoréque. 6: 377|
humorem. 1: 535, 709, 786, 841| 2: 1113| 3: 436| 4: 869, 1022| 5: 250, 803| 6: 503, 514, 522, 628, 858| ponti, *aquam maris.* 1: 1084|
humoribus. 1: 841| 5: 385| 6: 474, 1175|
humoris. 5: 271| 6: 471, 621, 624, 636|
humorum. 2: 992|
hunc. 1: 39, 91, 147| 2: 58, 734, 1055| 3: 82, 83 *bis.* 91, 353| 4: 283, 288, 473, 489| 5: 52, 472, 1213, 1297| 6: 38, 324, 482, 603, 850,
862, 910, 1190|
hydra Lernæa peſtis venenatis vallata colubris. 5: 27|
hyemes acter confligunt æſtatibus. 6: 372|
hyemiſque. 2: 514|
hyems. 5: 746|
claro comitari hymenæo. 1: 98|
canis hyrcano de ſemine. 3: 750|

I.

JAcebant. 5: 873| 6: 1176, 1194, 1252, 1263|
jacebat. 5: 175, 1004, 1135, 1272| 6: 1231|
jacebunt. 4: 964|
jacent. 2: 517| 4: 412|
jacentem. 3: 900, 997, 1005|
jacentes. 6: 838|
jacere, *à jaceo.* 6: 705| *à jacio.* 2: 673| 5: 503|
jacerent, *à jaceo.* 2: 502| *à jacio.* 6: 1213|
jaceret, *à jacio.* 1: 63, 989| 4: 921|
jacet. 2: 313| 3: 114| 4: 456, 769| 5: 224, 1274|
jaci. 4: 66, 70|
jaciátque. 1: 969|
jaciebant. 5: 1317|
jacientes. 6: 1171|
jacit. 1: 644| 6: 399, 850|
jacitur. 4: 94|
jaciunt. 2: 845| 5: 1080| 6: 388|
jaciuntur. 4: 206, 241| 6: 959|
jactabántque. 5: 1322|
in jactando membra fatigat. 3: 490|
jactant. 4: 989, miracula dictis. 596|
jactare. 2: 822| 5: 304| brachia in numerum. 4: 773|
jactari. 2. 88, 121, 548| 3: 47|
jactarier, *jactari.* 6: 555, 913|
jactat de corpore lucem. 5: 576|
jactata, *ſing.* 6: 109|
jactatur. 6: 874, 1036|
jacteris. 2: 36|
jactetur. 3: 506| 6: 553|
horribilis de ſaxo jactu, *jactus* deorſum. 3: 1029|
jactum, *ſubſt.* 5: 292|
animi jactus liber. 2: 1046|
jacuit. 6: 785|
jaculando. 2: 1107|
jaculantur. 4: 84|
jaculentur. 4: 147|
jam. 1: 103, 105, 157, 336, 397, 419, 430, 469, 532, 551, 553| 2: 171, 314, 333, 381, 426, 430, 431, 440| 3. 36, 67, 85, 217, 224, 238, 369, 452, 480, 501, 539, 597| 4: 85, 115, 149, 186, 205, 404, 521, 670| 5: 189, 196| 6: 8, 11, 78, 406, 827, 838|
jamque. 2: 1150, 1164| 4: 406|
jamne. 1: 906| 2: 277, 882| 4: 215| 5: 562|
jampridem. 4: 771|
jamvero. 3: 1024|
janua. 3: 829| 4: 273| 5: 374| lethi. 1: 1105| oris raditur. 4: 535| Orci. 6: 762|
ibant. 6: 1241|
ibat. 6: 1201, 1205|
ibi. 1: 742, 1071, 1090| 2: 74, 128, 314, 327, 1045| 3: 214, 989| 4: 76, 149, 244, 670, 671| 5: 347, 809| 6: 16, 138, 276, 733, 821, 828|
ibique. 6: 579|
ibidem. 3: 1093| 4: 1008| 6: 124, 174, 792, 978, 1232|
icit, *verberat.* 3: 162|
icta, *ſing.* 3: 430, 663| 6: 1100| *plur.* 1: 529| 6: 513|
icti, *plur.* 6: 390| clamore montes. 2: 310|
ictibus. 1: 1054| 2: 135|
ictor. 5: 1124|
ictu. 1: 223| 2: 84, 98, 272, 953| 3: 487, 636, 814| 4: 750, 932| 5: 359, 401| 6: 239, 293, 310| luminis. 2: 807|
ictuque. 3: 177|
ictum, *ſubſt.* 2: 951| 5: 151, 612| 6: 168, 312, 315, 341, 405|
ictus, *ſubſt. ſing.* 2: 943| 4: 358| *plur.* 2: 241, 448| 3: 808| 5: 353| 6: 219, 322, 402, 412| *adj.* 5: 606, 1054|
de cœlo fulminis ictus, *ſubſt.* 6. 385|
id. 1: 338, 369, 378, 393,

430, 434, 440, 452, 517, 532, 595, 668, 750. 875, 898, 934, 970 | 2: 63, 140, 183. 245, 270, 292, 464, 527, 541, 709. 770. 808. 866, 1900 | 3: 181, 413, 511, 580, 644, 837, 871, 876, 1068, 1095 | 4: 10, 51, 73, 113, 235, 285, 370, 471, 494, 646, 676, 777, 796, 833 | 5: 100, 159, 207, 276, 286, 530, 620, 686, 755, 857, 875, 880, 936, 1044, 1061, 1134, 1156, 1184, 1343, 1346, 1357 | 6: 27. 112. 166, 368, 670, 740, 993, 1020, 1116 |
idque. 3: 141, 146 | 6: 599, 1233 |
Idæam matrem, *terram*. 2: 611 |
Idæis montibus. 5: 661 |
idem. 1: 693, 843 | 2: 284, 473, 991 | 4: 301, 936 | 5: 246, 657. 681 | 6: 273. 298, 448 |
ideo. 1: 816, 1053, 1088 | 2: 386, 395 | 3: 534, 568, 583, 812, 830 | 4: 89, 331. 596, 766, 815, 832 | 5: 357, 458. 696, 1178 | 6: 269, 327, 788 |
ideoque. 4: 49, 498, 682 | 5: 625 | 6: 699 |
ideo quia. 3: 815 | 6: 1103 |
ideſt. 3: 1021 |
idipſum. 4: 475, 731 |
idoneæ, *ſing*. 6: 317 |
idoneus. 5: 605 |
jejuna cupido, *fames*. 4: 874 |
ſucco jejuna feruntur corpora. 2: 844 |
igitur. 1: 147, 206. 238, 249, 263, 278, 291, 310, 320, 329, 339 | 2: 58, 203, 212, 240, 277 | 3: 91, 129, 200, 204, 238, 242, 324, 435 | 4: 46, 85, 103, 205, 215, 235, 473 | 5: 50, 145, 274, 280, 303. 374, 468 | 6: 23, 38, 210, 261. 268. 316, 332. 361 |
ignari, *ſing*. 6: 63 | *plur*. 2: 167 | 5: 89 |
ignaris. 4: 438 |
ignaros. 5: 996 |
igne. 1: 491, 899 | 5: 143, 603. 1105 |
ignea, *plur*. 1: 680 |
ignem. 1: 637, 648, 691, 692, 696, 697, 707, 745, 783, 799, 841, 890 | 2: 384, 673 | 4: 377. 871 | 5: 29, 249, 610, 709, 1091, 1100, 1245 | 6: 146, 149, 224, 304, 307. 308, 688 | penetralem. 536 | ignem ignes procudunt. 2: 1114 |
ignémque. 5: 1009 |
ignes. 1: 657, 667, 687, 725, 904, 911, 913, 1033, 1087. 1090 | 2: 191, 431, 591. 881, 1114 | 4: 610 | 5: 524, 449. 460. 506, 521, 567, 585, 586, 651, 659, 663, 701, 757, 760, 1284 | 6: 359, 388, 640 | nubibus abrupit. 2: 214 |
ignéſque. 1: 891 | 4: 54 | 6: 209 |
igneſcat venti vis. 6: 300 |
Igneus vortex, quod patrio vocitamus nomine fulmen. 6: 296 |
igni. 1: 637, 647, 688, 707, 714, 716 | 5: 1249 | flammata cremantur. 2: 671 | conlabefacta. 4: 701 |
igni, *igne*. 3: 623 | 4: 409, 926 | 5: 951. 1253 | 6: 170, 275, 299, 309, 320, 394, 407, 514, 880, 968 |
ignibu', *ignibus*. 1: 454 |
ignibus. 1: 655, 782, 841 | 2: 514, 593 | 3: 903 | 4: 406 | 5: 299, 301, 722 | 6: 224, 259, 268, 366 | ætheriis terras ſuffire. 2: 1097 |
ignifer æther. 5: 499 |
igniferas lampadas. 2: 25 |
igniferi, *ſing*. fulminis. 6: 378 |
ignis. 1: 475, 649, 650, 684, 704, 770, 853, 900 | 2: 386 | 4: 331, 609, 924 | 5: 395, 397, 408, 570, 666, 696. 1014, 1097, 1242 | 6: 86, 159, 162, 199, 204, 206, 221, 279, 280, 313, 348, 382, 421, 660, 669, 863, 867, 872, 876, 885, 890. 904, 953, 966, 1165 | æſtifer. 1: 664 | fulmineus multò penetralior, *qui facilius penetrat*. 2: 382 |
ignorantia, *ſubſt*. 6: 53 |
ignoratur. 1: 113 |
ignorem. 2: 177 | 5: 196 |
ignotas. 4: 998 |
iidem 1: 166 | 3: 48 | 4: 399 |
iis. 4: 860 |
iiſdem. 2: 692 |
illa, *ſing*. 3: 271, 309, 414, 710, 1104 | 4: 514, 557 | 5: 1207, 1413, 1415 | 6: 312, 408 | *plur*. 1: 621, 765 | 2: 73, 139, 313, 389, 451, 1056 | 3: 936 | 4: 63, 100. 272, 279, 851, 975 | 5: 400, 569, 647 | 6: 215, 314, 482, 896, 1083, 1128 |
illac. 6: 991 |
illam. 3: 134 | 6: 437 |
ille. 1: 391 | 2: 901 | 3: 37, 289, 293, 313 *bis*, 535, 1042, 1073, 1105, 1106 | 4: 182, 905, 908, 953 | 5: 25, 68. 74, 417, 593, 657, 813 | 6: 118, 203, 206, 336, 440, 721, 1276 |
illecebriſque. 1: 16 |
illi, *plur*. 1: 846, 1064 | 5: 351, 1007 |
illic. 2: 575 |
illinc. 2: 214, 520 | 4: 322 | 5: 879 | 6: 198, 377 |
illis, 1: 56, 555, 624, 773, 1078 | 2: 533, 612, 819 | 3: 295, 664. 865 | 4: 291, 663, 713 | 5: 85, 1034 | 6: 59, 1217 |
illiu', *illius*. 4: 883 |
illius. 1: 672, 793 | 2: 753, 768 | 3: 519, 554 | 4: 343 | 5: 624, 733 | 6: 17, 342, 707, 824, 1083 |
illo. 3: 115, 500 | 5: 729 | 6: 905 |
illorum. 1: 767 | 2: 135 | 3: 469 | 4: 60, 382 | 5: 1136 |
illuc. 2: 130 | 4: 383 |
illud. 1: 81, 371, 876, 1051 | 2: 184, 216, 308, 581, 890, 933 | 3: 320, 371, 754, 895, 913, 922, 1096 | 4: 257. 482, 795, 821, 856, 896 | 5: 147, 248, 502, 665, 913, 980, 1090 | 6: 1054, 1228 |
illum. 2: 633 | 3: 75, 76, 513, 877 | 4: 821 |
illuſtrare. 1: 138 |
ima parte, *ultima*. 1: 598 | *plur*. 6: 575 | ſumma atque ima. 1: 1055 | 2: 487 |
imagine. 4: 575 |
imaginibus. 3: 431 | 4: 99, 238 | 6: 410 |
imago. 2: 111, 609 | 5: 49, 61, 109, 128, 157, 175, 215, 237, 245, 270, 280, 285, 195, 303, 309,

315, 327, 343, 345, 352, 774, 783, 816, 883|
im is. 5: 452|
imbecilla, *ſing.* 3: 603| *plur.* 1: 847|
imbecillorum. 5: 1022|
imber. 2: 388| 6: 495, gravis & uber. 289|
imbibat petere pœnas acres. 6: 72|
imbibit. 3: 1010|
imbrem. 1: 784| 6: 148, 290, 1175|
imbres. 1: 251, 763| 2: 897, 928| 5: 217, 416, 674, 935, 1084, 1191| 6: 414, 511, 611| tranverſos per imbres. 2: 213| grandinis. 6: 106|
imbréſque. 5: 955|
imbri. 1: 287, 716, 785| *imbre.* 6: 265|
imbribus. 1: 193, 283, 806| 2: 872| 5: 257, 342, 796|
imbris. 2: 222| 6: 251|
imbuat ignis. 6: 904|
imbuta, *plur.* 2: 733|
imbuta lepôre ridenti aurea pavonum ſecla. 2: 502|
imbuta quæ ſunt alium quemvis colorem. 2: 773|
imis. 1: 353| 3: 792| 5. 136| 6: 140, 575|
imitantur. 2: 664| 5: 1068|
imitari. 2: 716| 3: 6| 4: 320, 366|
imitarier, *imitari.* 5: 1378|
imitetur. 6: 444|
immanem. 6: 446|
immanes. 3: 461|
immani maximitate. 2: 497| corpore. 5: 34, ſcelere. 113, & vaſto hiatu. 376|
quamlibet immani projectu corporis exſtet. 3: 1000|
immania ponti æquora. 4: 412| templa. 5: 522|
immatura, *ſing.* mors. 5: 222|
immemorabile ſpatium. 4: 193| 6: 487|
immenſa, *ſing.* poteſtas. 5: 1208|
immenſi, *ſing.* 3: 867| 5: 380, 1216| morbi. 6: 664|
immenſi ſummam, *univerſi molem.* 2: 1094|
immenſum. 5: 956| mare. 2: 590|
immenſum Omne peragravit mente, animoque. 1: 75|
immenſúmque. 2: 92|
imminui. 5: 62|
imminuit. 5: 1016|
immiſſa, *ſing.* 6. 319| *plur.* 4: 719|
immiſſis habenis. 5: 785|
immiſtas. 1: 876|
immittit ſe totum in aquam. 6: 440|
immixta, *plur.* 1: 894| 3: 393|
immoderatum, *ſine modo & fine.* 1: 1012|
immortale. 3: 517| 5: 160|
immortalem. 3: 755|
immortales. 3: 779|
immortali. 1: 58, 237, 546| 2: 646| 3: 776, 805|
immortalia. 2: 861| 5: 122|
immortalibu', *immortalibus.* 5: 54|
immortalibus. 5: 166|
immortalis. 3: 611, 624, 670, 715, 748, 830, 882|
immutabile. 1: 585, 790| 2: 750|
immutare. 6: 1120|
immutat. 5: 1414|
imo, *nom.* 3: 38, 57, 581|
ab imo evertere ſummam. 5: 164|
imparibus. 5. 682|
impediat. 3: 323|
impediatur. 6. 812|
impedit. 4. 919|
impediunt. 2: 785|
impellant. 6: 1062|
impellere. 1: 304| 4: 550| 6: 1055|
impellier, *impelli.* 6: 1058|
impellit. 6: 1031|
impellitur. 6: 882|
impendant. 4: 174|
impendens aere ſaxum. 3: 993|
impendent. 1: 327|
impendent atræ formidinis ora ſuperne. 6. 253|
protractæ trabes impendent ire paratæ. 6: 563|
impenſa, *ſing.* libido. 5: 962| *plur.* 6: 490|
imperat. 5: 671|
imperfecta, *ſing.* 3: 971|
imperio. 5: 1127|
imperitarunt. 3: 1041|
imperium. 3: 1011| 5: 1141| 6: 54|
impete. 4: 418, 901| 5: 506, 911| 6: 137, 152, 373, 185, 238, 327, 333, 537| valido quatientes impete campos. 2: 356|
longo venit impete. 6: 329|
impetibus crebris ruunt. 1: 294|
impetis, *impetus auctum.* 6: 356|
impetus, *ſing.* 5: 813| 6: 127, 281, 336, 590, 728| ætnæ furit eximius ignibus. 2: 593|
impetus cœli ingens, *ambitus cœli.* 5: 201|
impia, *plur.* 1: 82, 84| 2: 622|
impiger. 5: 882|
impigra, *ſing.* 5: 1450|
implexis principiis. 3: 332|
implicitum morbo. 6: 1230|
importare cladem pericli. 3: 855| 5: 370|
impoſitum. 3: 903| nomen ab re. 6: 741|
impoſtaque, *plur.* 5: 544|
improba, *ſing.* 5: 1004|
improbe, *vocat.* 3: 1039|
improvida, *ſing.* puerorum ætas ludificetur. 1: 938| 4: 14|
ex improviſo. 2: 1033|
imprudentes. 5: 1007|
impubem. 5: 672|
impulit. 5: 651|
impulſa, *plur.* 2: 135| 3: 289|
impulſi, *plur.* 2: 272|
imum, *centrum.* 1: 986, funditus imum. 992| imum Totius, *Inanis.* 2. 89|
Mundi quaſi limus convenit in imum. *inferiorem partem.* 5: 497|
in. 1: 23, 27, 34, 37, 44, 54, 81, 112, 131, 153, 171, 174, 180, 208, 211, 216, 228, 235, 250, 252, 271, 293, 306, 307, 310| 2: 15, 29, 35, 36, 37, 53, 55 *bis*, 57, 90, 92, 106, 116, 121, 125, 130, 139, 159, 175, 184, 187, 190, 201| 3: 8, 11, 24, 53, 55, 56, 72, 77, 84, 88 *bis*, 90, 95, 99, 102| 4: 24, 32, 38, 45, 55, 59, 65, 69, 95, 96 *ter*, 133, 136, 137, 147, 149, 156, 165, 166, 180, 183, 186, 194| 5: 12, 58, 63, 75, 85, 86, 87, 92, 104, 107, 129, 130, 131, 136, 137, 138 *bis*, 143 *bis*, 148, 173| 6: 28, 33, 35 *bis*, 37, 44, 49, 59, 60, 61, 76, 86, 112, 130, 142, 144, 148, 156, 157, 192, 197,

204, 220, 223, 229, 233|
in, *final.* 3: 622, 705|
inque. 2: 77| 3: 3| 5: 124|
in tempore. 1: 94, 99, 521, 528, 558, 552| 6: 813|
tempore in anteacto. 5: 173|
in numerum exultant. 2: 631| in numerum armati. 2: 636|
magis in promtu, primáque in fronte locata. 1: 878| 4: 95|
in promtu manifeſtúmque. 2: 143, 246|
in promtu. 2: 583| 3: 107, 186|
in promtu cognita. 2: 867|
inædificata, *plur.* ſuperne. 6: 263|
inane. 1: 331, 335, 343, 370, 383, 387, 400, 421, 427, 440, 445, 446, 481, 508, 510, 512, 515, 518, 521, 524, 528, 537, 570, 656, 659, 746, 843, 953, 1009, 1017, 1069, 1073, 1078, 1096| 2: 64, 82, 95, 104, 108, 115, 150, 157, 202, 217, 222, 226, 236, 238| 3: 17, 27, 813, 821, 822, 1011| 5: 358, 366, 367| 6: 838|
inanes. 1: 640| 3: 117| 5: 1001|
Inani. 1: 397, 432, 455, 511, 525, 533, 539, 661, 743, 1008, 1077| 2: 121| 5: 907| 6: 941|
Inania. 1: 224, 357| 4: 992|
inanibus. 5: 1430|
Inanis. 1: 364, 366| 3: 995| 9: 832, 834|
inanitus ſpatium, multúſque vacefit in medio intus. 6: 1003|
inanitúſque. 9: 1023|
inauditos. 5: 1054|
incaſſum. 2: 1059, 1165| 5: 1000, 1328, 1429|
incautum. 6: 389|
incedere. 3: 76|
incendi, *incendii*. 6: 673|
incendia. 1: 902| 5: 608|
ſtomacho præbent incendia. 4: 870|
caput incenſum fervore gerebant. 6: 1143|
incepi. 5: 392|
incerta. *ſing.* 5: 295|
incertis. 5: 505, 675, 780|
incertíſque. 2: 219|
incerto. 1: 165, 182| 2: 218| 3: 1065|
incertum. 1: 585|
inceſſit gravis impetus ignis. 6: 281|
inceſte, *adv.* caſte. 1: 99|
inchoat. 3: 184|
incidere. 2: 227, 240| 3: 819| 5: 364|
inciderint. 6: 350|
inciderunt. 6: 1173|
incidit. 6: 144, 295|
incidit aures, *in aures* pars vocum. 4: 572|
in.cilétque, *increpetque*. 3: 976|
incipiam. 1: 50| 4: 33| 6: 906|
incipit. 4: 881|
incita, *ſing.* 1: 272| 6: 136, 294, 324, 410, 581| *plur.* 5: 1093| 6: 427|
patrius pavor incitat artus. 3: 741|
inclamet. 3: 066|
inclinata, *plur.* 6: 562|
inclinatur retro, retróque receſſit. 6: 572|
incluſæ, *plur.* 4: 79|
incluſi, *plur.* 5: 520|
incluſum. 1: 984|
inclute, *vocat.* *inclyte*. 3: 10|
inclyta. *ſing.* 1: 41|
inclyte. 5: 8|
incolume. 1: 673|
incolumem. 3: 221, 607|
incolumes. 3: 696|
incoluméſque. 6: 347|
incolumi. 1: 247|
incolumis. 1: 458| 2: 70| 3: 342, 410, 415, 604| 4: 296, 604| 5: 62|
incomitata, *plur.* 6: 1223|
incommoda, *ſubſt.* 3: 877|
incorrupta, *plur.* 6: 601|
increpet. 3: 945, 966, 976|
incubuiſſet. 5: 347|
Incubuit tandem populo Pandionis. 6: 1141|
incultus. 1: 209|
incumbens. 5: 1096|
incumbere. 6: 566|
incumbit. 6: 559|
incunctanter. 3: 490|
incuria mactans. 6: 1239|
incurrens. 1: 288|
incurſum cornigeri cervi. 3: 752|
incurvi litturis. 2: 376|
incuſſam. 3: 383|
incuſſit mihi amorem. 1: 925|
Incutere morbos. 6: 772|
incutiens amorem. 1: 20|
incutit tremorem. 6: 592|
inde. 1: 14, 157, 172, 410, 599, 928| 2: 133, 271, 290, 491, 981, 1003, 1130| 3: 247, 248 *bis*, 450, 501, 528 *bis*, 652, 889, 1040| 4: 4, 143, 277, 306, 311, 320, 624, 881, 888, 942| 5: 202, 205, 272, 405, 410, 414, 499 *ter*, 514, 615, 664, 708, 724, 742, 743, 1009, 1041, 1092, 1101, 1142, 1181, 1292, 1301, 1364, 1366, 1383| 6: 78, 182, 280, 286, 326, 455, 546, 592, 637, 869, 1115, 1142, 1149, 1247|
inde loci. 5: 438, 740, 789|
indepta, *ſing.* *adepta*. 3: 213|
India munitur vallo eburno. 2: 537|
indicat. 1: 803| 3: 693| 4: 597|
indice mente. 2: 1079|
indicio. 2: 433|
indicióque. 4: 1013|
indicium. 2: 556|
indiga. *ſing.* 1: 61|
nihil indiga noſtri. 2: 649|
indigna, *plur.* 5: 124| 6: 68|
indignabere. 3: 1058|
indignantur. 6: 196|
indignarier, *indignari*. 3: 883|
indignatur. 3: 897|
indignos. 2: 616, 1103|
indigus. 5: 224|
inditus. 5: 1164|
indu, *in* manu. 2: 1095| indu, *in* ſtatu. 4: 776| jacere indu, *in* manus. 5: 103|
inducere. 1: 17| 4: 143|
inducit. 1: 143|
inducti, *plur.* 5: 1246|
indugredi, *ingredi*. 4: 368|
induimus nos in fraudem. 4: 815|
indulgendo. 5: 1368|
indulges. 3: 947|
indulget. 1: 805|
indupediri, *impediri*. 4: 68|
indupedita, *plur.* *impedita*. 2: 101| 5: 874|
induperatores, *imperatores*. 4: 964|
nuda & inerma, *plur.*

5 : 1291 |
ineſſe. 1: 584| 3: 634, 787, 1067| 5: 131, 543|
ineſt. 1: 172, 174|
ineunt. 3: 907|
ex ineunte ævo. 2: 742| 3: 345, 745| 5: 538, 556, 857 |
infamémque ferunt vitam. 3: 42|
infans. 5: 224|
infantia. 5: 1030|
infantibu', *infantibus.* 1: 187 |
infantum. 5: 808|
infelix. 5: 1193|
infenſus. 5: 1034|
inferias mittunt Manibu' divis. 3: 53|
inferior. 5: 289, 627, 632 |
Inferiora. 1: 1062|
inferiores partibus egregiè multis, multóque minores. 3: 735|
inferna, *plur.* 5: 646|
infernas animas Acheronte vagari. 3: 628|
inferne, *adv.* 6: 186, 596, 764 |
inferret cœlo lumina. 5: 924 |
inferri. 3: 680|
infeſta, *ſing.* 3: 912| *plur.* 2: 1143| 5: 759| 6: 778 |
infeſtam. 5: 981 |
infeſtis. 6: 15|
infeſto. 6: 417, 782|
infeſtum. 5: 220, iter fecère viai. 1123|
inficiandum. 3: 797| 5: 341 |
inficiunt. 4: 78|
infidi maris inſidias. 2: 557 |
infimus. 3: 1048|
infinita, *ſing.* 1: 234, 615, 1060| 2: 544, 1044| *plur.* 1: 1010, 1070| 2: 524, 568|
infinitæ, *ſing.* 1: 559|
infinitam. 6: 485|
infinitas. 2: 526|
infinitis. 1: 610, 616| 2: 496 |
infinito. 1: 551, 990, 996, 1024, 1035| 2: 255, 481, 530, 574| 3: 823| 5: 189, 317, 368, 379, 409, 415, 424| 6: 666|
infinitum. 1: 966| 2: 1052|
infirmis. 1: 261 |
infirmo. 3: 448|
infit, *incipit.* 3: 514| 5: 1207 |
inflammaſſet equus Pergama. 1: 478|
cavas inflare cicutas. 5: 1382 |
æther leviſſimus aërias ſuper influit auras. 5: 502|
infra. 2: 1048| 3: 27| 4: 311 |
infráque. 5: 1370 |
magis infra, *magis abſconditum.* 3: 275|
infracta, *ſing.* 5: 231, *plur.* 1326 |
infringendo. 6: 142|
infringit linguam. 3: 156|
infula. 1: 88|
infuſo lymphatum tote ſupernè. 1: 497 |
ingemere. 5: 210|
ingemit. 3: 488|
ingenerаſcunt. 3: 745|
ingenio. 3: 1056| 6: 1106| certare. 2: 11|
ingenióque. 3: 745| 6: 1110|
ingenium claudicat. 3: 454 |
ingens. 1: 1005| 4: 400| 5: 201| 6: 552, 673, 695, 1184 |
ingentes. 2: 955| 5: 1242| 6: 544 |
ingentéſque. 1: 273|
ingenti. 5: 649| 6: 150, 443, 1282|
ingentia. 2: 1152| 6: 677 |
ingentibus. 4: 413| 5: 1427 |
ingenui, *plur.* fontes. 1: 231 |
ingrata, *plur.* 3: 950|
ingratáque, *ſing.* 3: 971|
ingratam. 3: 1016 |
ingrati, *plur.* 2: 615|
ingratis, *nom.* 5: 45| *adv.* 3: 1082| 6: 215 |
ingratos. 2: 622 |
ingratum. 3: 955|
inque-graveſcunt, *ingraveſcúntque.* 6: 569|
inque-gredi, *ingredique.* 4: 885 |
ingrediuntur. 2: 947|
ingreſſus. 5: 56|
inhæret. 3: 617|
Inhians in te. 1: 37|
inhorrebat. 6: 1193|
inhumata, *plur.* 6: 1213|
injecta, *plur.* 3: 379 |
animi injectus liber. 2: 739 |
inimica, *plur.* 1: 760| 5: 769| 6: 777 |
inimicitiis. 5: 1145|
inimicus. 6: 1115, 1518|
Iniquo tempore. 1: 42, 184 |
inite impia rationis elementa. 1: 82 |
init prælia. 1: 639| *initur* oculos. 4: 340|
initum, *initium.* 1: 13, 384| 2: 269| 3: 272|
injuria. 5: 1151|
inlicere. 5: 170|
inlicit, *allicit.* 2: 787|
inluſtrans, *illuſtrans.* 3: 2|
inluvie corporis. 6: 1268|
inque-merentes, *immerentéſque.* 2: 1103|
innaſci. 3: 793| 5: 137|
innata, *ſing.* 2: 286|
innoxius. 6: 393|
innubilus æther. 3: 21|
innumerabilem numerum. 6: 484 |
innumerabilibus. 1: 635|
innumerabiliter. 5: 275|
numero magis innumerali. 2: 1085 |
innumero numero. 2: 1053| 3: 780|
inolentis olivi naturam. 2: 849 |
inque-pediri, *impedirique.* 3: 483 |
inque-pedita, *impeditaque, ſing.* 4: 566|
inque-peditur, *impeditúrque.* 6: 393 |
inprimis. 2: 447, 679, 1079| 3: 297| 4: 110, 148, 152, 210, 780, 853| 5: 60, 1412| 6: 535, 1233 |
inquam. 2: 257| 3: 342| 5: 619 |
inquit. 1: 803, 896|
inrigat, *irrigat.* 5: 283|
inriges, *irriges.* 4: 906|
inritata, *ſing.* 6: 680| *plur.* *irritata.* 5: 1062, 1317 |
Inſatiabiliter. 3: 920| 6: 978 |
inſcius. 3: 891|
inſedabiliter ſitis arida corpora merſans. 6: 1174|
inſenſilibus principiis. 2: 865, 869, 887|
inſequitur. 3: 173, 401| 4: 341, 351| 6: 284 |
inſertim fundunt radios. 2: 114 |
inſeſſa, *plur.* 2: 520 |
inſideat rei alicujus deſiderium. 3: 931 |
Inſidiis. 5: 1419|
inſigne, *ſubſt.* 5: 699, 1237 |
inſignem. 6: 46|
inſignemque. 1: 928| 4: 4|

Inſigni, *ſubſt.* 2: 608 | *adj.* 6: 94 |
inſignibus, *adj.* 3: 1028 |
pro malefactis eſt inſignibus inſignia. 3: 1028 |
inſilta. 5: 1352 |
inſinuando. 4: 332 |
inſinuandum. 5: 45 |
inſinuant. 6: 778 |
inſinuantur. 6: 354 |
inſinuare. 6. 860 | *penetrare* latebras. 1: 410 |
inſinuari. 3: 722 |
inſinuarit, *inſinuaverit.* 3: 484 | 6: 88, 384 | ſe in pectora. 5: 74 |
inſinuat. 2: 436 |
inſinuata, *ſing.* 4: 528 | *plur.* 6: 354 |
extrinſecus inſinuatam animam. 3: 698 |
inſinuatas animas. 3: 689 |
inſinuatur. 2: 683 | 3: 671 | 6: 233, 802, 955 |
inſinuatus. 6: 276, 1030 |
inſinuentur. 3: 729, 738 |
inſinuet ſe in pecudes. 1: 117 |
inſinuetur. 1: 114 | 3: 780, 783 |
inſiſteréque. 6: 836 |
inſit. 3: 788 | 5: 132 |
inſitus. 1: 900 |
inſita, *ſing.* 5: 183, 539, 1046, *plur.* 330 |
inſitionis origo. 5: 1360 |
inſolitam. 5: 101 |
inſtans. 1: 66 | 3: 1077 |
inſtant. 4: 997 | 5: 299 |
inſtar. 6: 805 | guttai vix erunt. 6 614 |
inſtat. 2: 112 | 3: 651 |
inſtet. 1: 462 | 3: 1099 |
inſtinctus amore Muſarum. 1: 924 |
inſtiterint veſtigia, *ingreſſi fuerint.* 1: 407 |
inſtituas. 2: 848 |
inſtituiſſe. 5: 15 |
inſtituit veſtigia retrò. 4: 474 |
inſtrata, *plur.* cubilia fronde. 5: 985 |
inſtructa, *ſing.* 4: 515 | *plur.* 2: 6 |
inſuêrit, *inſueverit.* 4: 878 |
inſula. 4: 401 | Triquetris. 1: 718 |
inſultans aquis. 3: 1045 |
inſomnus. 3: 1093 |
inſunt. 3: 714 | 6: 984 |
inſuper. 6: 191, 521, 1282 |
intactile. 1: 438 |
intactum. 3: 814 | 5: 359 |
intactus. 6: 1058 |
integit. 3: 22 |
integra, *ſing.* 6: 347 | *plur.* 3: 705 |
omnia debet cibus integrare novando. 2: 1146 |
integrent amnes avidum mare. 1: 1031 |
integris. 6: 230 |
juvat integros fontes accedere. 1: 926 | 4: 2 |
intellecta, *plur.* 1: 48 |
intellexit. 6: 16 |
intempeſta, *ſing.* nocte. 5: 984 |
intempeſtivis imbribus. 2: 872 | pluviiſque & Solibus icta. 6: 1100 |
intempeſtivos imbres. 2: 928 |
Intendant, *augeant* plagis mobilitatem. 6: 346 |
intendere litem. 3: 963 | eòdem. 5: 514 |
facere intendunt. 5: 386 |
intenta, *ſing.* theatris carbaſus. 6. 108 | *plur.* theatris vela. 4: 74 |
inter. 1: 241, 245, 355, 376, 387, 613 640, 641 | 2: 29, 49, 66, 75, 153, 154, 348, 351, 372, 380 | 3: 138, 194, 237, 258, 262, 263, 284, 307 | 4: 42, 399, 412, 417, 579, 730, 945, 958 | 5: 79, 350, 381, 394, 427, 446 | 6: 109, 361, 369, 453, 455, 523, 580, 722, 776 |
interclusa, *ſing.* 6: 1264 |
inter ſe cunque. 4: 248, 282 |
intercurrat. 2: 372 |
inter plaga currere, *intercurrere, interlabi plaga poſſet.* 5: 1373 |
inter datus, *interea datus.* 4: 866 |
interdum. 1: 274, 294, 1095 | 2: 23, 56, 803, 1011 | 3: 61, 89, 382, 1037 | 4: 137, 141, 575, 816 | 5: 214, 465, 588, 602, 607, 1085, 1098, 1125 |
interdúmque. 3: 175, 466 |
interea. 1: 30, 939 | 3: 112, 1033 | 4: 15 | 5. 84, 1409 | 6: 36, 55, 110, 115, 156, 299, 425, 430, 602, 640, 830, 912, 975, 1041 |
intereant. 3: 759 |
intereat. 1: 115 | 3: 329 |
intereunt. 3: 78 |
flammis interfiat, *interficiatur.* 3: 885 |
interficere. 5: 1248 |
interfluendi. 4: 228 | inter datur ulla fluendi, *interfluendi.* 6: 933 |
interfodiunt, *pungunt* papillas. 4: 720 |
inter enim fugit, *interfugit enim.* 6: 331 |
interjecta, *ſing.* vitai pauſa. 3: 872 |
interjectáque, *plur.* 4: 414 |
interiêre. 3: 950 |
interiiſſe. 3: 678 | 5: 853 | 6: 709 |
interiit. 3: 797 |
interimant. 3: 288 |
interimat. 1: 217 |
interimit. 2: 1001 |
interiore. 4: 305 |
interitatem. 4: 915 |
interit. 3: 538, 732, 756 |
ad interitum redegit. 5: 875 |
internoſcere. 4: 246, 563 |
interpoſito. 6. 1046 |
interpoſitum. 4: 561 |
interprea. 6: 1147 |
inter quæcu que pretantur, *quæcunque interpretantur.* 4: 830 |
inter quaſi rumpere, *interrumpere* radios. 5: 228 |
interrumpat radios. 5: 766 |
interrupta, *ſing.* lux. 3: 863 | 5: 300 |
inter enim ſepit, *interſepit enim.* 4: 946 |
interſita, *plur.* 5: 1376 |
interſtingui. 5: 760 |
intervalla. 2. 725, 1019 | 3: 381 | 4. 654 | 5: 442, 569 |
intervallis. 2: 97, 100, 106, 295 | 3: 395, 567 |
intervallum aetis. 4: 188, 198 |
intervomit dulces undas. 6: 894 |
inteſtinum neceſſum, *neceſſitatem.* 2. 293 |
inteſtinum, *partes interiores.* 4: 116 |
intima, *ſing.* patri. 6: 1166 |
intolerabilibuſque, *nom.* malis. 6: 1156 |
intorſit ſe ſe nubibus validi venti collecta procella. 6: 124 |
intra. 2: 715, 1117 | 3: 591 |
intrare caulas palati. 4: 604 |
intrinſecus, *adv.* 4: 93 | 6: 1145 |
introduxerunt. 3: 630 |
introitugue. 2: 407 |
introruſque, *ſing.* 6: 493 |

introrſum. 3: 533 | 4: 943|
atque tueri, *intuerique.* 4: 717 |
inſulerant. 5: 1245|
intuerier. 6: 758|
intus. 1: 224. 368, 515, 537| 2: 676, 710, 964| 3: 172, 810 | 4: 80, 665, 735, 958| 5: 355, 925| 6: 17, 22, 201, 277, 555, 726, 798, 1037, 1043, 1167|
invadit in oculos. 6: 659|
inque valebunt, *invalebuntque.* 2: 301|
invaſerat. 6: 1210|
invaſit ventus nubem. 6: 174 |
invecta, *ſing.* 2: 624|
invenitimque. 3: 957|
invenientes. 1: 737|
invenies. 1: 451| 2: 348, 676, 1080| 4: 480|
invenietur. 3: 208|
invento. 3: 902|
invenit. 5: 9| 6: 1050 |
inveniunt. 1: 406|
inveniuntur. 1: 298 | 3: 203|
inventa, *ſing.* 5: 1112| *plur. adj.* 4: 991|
inventam naturam. 4: 967|
inventi, *plur.* 2: 615|
inventor & pater rerum. 3: 9|
inventum. 5: 1300|
inverſis ſub verbis. 1: 643|
inveſtigare. 4: 706|
invicta, *plur.* 1: 951|
invida. *ſing.* 1: 322|
invidia. 3: 75| 5: 1125, 1130, 1418|
inviolabilia. 5: 306|
invitant. 2: 319|
invitat. 5: 290|
invitos. 2: 278| 6: 594|
invitum. 3: 260|
inulæ ſapores. 2: 430|
inumbrant ora coronis, *capitibus imponunt coronas.* 3: 926|
inumbratur. 5: 290|
involvat. 6: 442|
involventes. 5: 970|
inurget. 5: 1034|
inuſta, *plur.* vapore ſigna. 6: 219|
inuſtis ulceribus rubere corpus. 6: 1164|
propter inutilitatem aurum jacebat hebeti mucrone retuſum. 5: 1273|
joca. 5: 1396|
jocanti ludo. 4: 586|
æquor Jonium latus glaucis aſpergit ab undis. 1: 720 |
is vagitum. 2: 633|
Iphianaſſai. 1: 86|
ipſa, *ſing.* 1: 61, 1007 | 2: 23, 260, 265, 289, 312, 649, 1039, 1091, 1158, 1159 | 3: 47, 184, 225, 276, 281, 356, 631, 791, 945| 4: 397, 510, 616, 643, 752, 856| 5: 7, 53, 105, 109, 135, 182, 187, 235, 465, 762, 767, 820, 903, 1029, 1285, 1361| 6: 324, 468, 475, 509, 541, 578, 602, 755, 758, 768, 806, 847, 979, 1098| *plur.* 1: 761, 911| 2: 101, 158, 868, 1057| 3: 132, 558, 851| 5: 569, 869 | 6: 349, 884, 1018 |
ipſaque, *ſing.* 2: 172, 1049| 3: 325 | *plur.* 2: 136, 980|
ipſæ. 1: 254, 849, 1049 | 3: 730| 4: 259, 377|
ipſæque. 3: 728|
ipſam. 1: 833| 2: 937 | 3: 532, 662| 4: 268, 300|6: 378, 939 |
ipſas. 3: 363 | 4: 572| 6: 205, 777, 1124, 1205 |
ipſe. 1: 398, 408, 694, 865| 2: 4, 440, 1046| 3: 150, 341, 563, 875, 887, 891, 894, 938, 1042, 1054, 1055| 4: 409, 474, 691, 803, 804, 813| 5: 8, 337, 499, 506| 6: 259, 278, 363, 398, 401, 442, 590, 705, 1006, 1012|
ipſi, *ſing.* 1: 696| 3: 366| *plur.* 2: 745| 3: 77, 134| 4: 403, 467, 500, 815| 5: 524, 1007, 1008, 1108, 1195, 1358| 6: 701, 1212 |
ipsique, *plur.* 5: 1347|
ipſis. 1: 460, 470, 700, 823, 852| 2: 178, 687, 1012, 1018| 3: 370| 4: 540, 582| 5: 397, 1037, 1133| 6: 223, 497|
ipſius. 4: 327| 6: 308, 918 |
ipſo. 1: 99| 2: 116, 438, 798, 959| 3: 129, 482, 505, 553, 574, 589, 600, 683 | 4: 740| 6: 303, 311, 345, 749, 903, 1126, 1155, 1173|
ipſoque. 4: 655|
ipſos. 5: 1181| 6: 659, 828 |
ipſum. 1: 434, 442, 598, 710, 1056| 2: 885|
3: 460, 883| 4: 72, 266 284 | 5: 153, 294, 1145| 6: 16, 233, 1013, 1149 |
ira. 3: 289, 296 | 6: 71 |
tangitur. 1: 62| 2: 650|
percitus acri. 5: 400 |
ex ira ſe parabat ulciſci. 5: 1147 |
ex ira pœnas petere imbibat acres. 6: 71|
iracundaque, *ſing.* 3: 296|
iraï, *iræ.* 3: 304|
irarum fluctus. 3: 299 | 6: 73 |
iras acres. 3: 312| 6: 753|
acerbas. 5: 1194 |
iras flammarum. 1: 724 |
iratus. 5: 1034|
ire. 1: 381, 970| 2: 150, 155, 275, 961 | 3: 525, 529, 593, 607, 613, 761, 1044| 4: 207, 389, 447, 534, 884| 5: 644, 646| 6: 116, 563, 597, 991|
reſtet minus ire, *minus via meando.* 1: 1004 |
ire ad ſcopulum, *tendere ad finem.* 2: 1171|
iter dedit legionibus ire per altum. 3: 1043|
irrevocabilis præterita ætas. 1: 469 |
irritât, *irritavit.* 1: 71|
irrumpere. 2: 306|
is. 1: 328| 2: 149| 3: 178| 4: 275| 6: 714|
iſque. 4: 249|
iſdem, *iiſdem.* 5: 350|
Iſmara. 5: 30|
it. 2: 682| 4: 536 | 5: 736 |
ita. 1: 15, 36, 152, 276, 287, 480, 540, 685, 762, 770, 893, 1110| 2: 224, 227, 369, 480, 587, 730, 780, 858, 1125| 3: 5, 46, 181, 201, 332, 620, 643, 682, 691, 717, 782, 1070| 4: 249, 250, 491, 582, 712, 717, 884, 888, 893 | 5: 40, 188, 477, 605, 1015, 1167| 6: 130, 200, 201, 477, 498, 672, 680, 745, 1006, 1063, 1082, 1261|
ita, quàm, *tam, quàm.* 2: 1036|
ita ut debent, *eo modo quo debent.* 2: 900|
Italas gentes. 1: 120|
Italiæ terrai. 1: 722|
itaque. 2: 659| 3: 155, 629| 4: 709, 736, 975| 5: 1140, 1391 |
item. 1: 267, 395, 460,

535, 754, 878, 951 | 2: 250, 454, 507, 576, 683, 694, 857, 998, 1018 | 4: 53, 164, 305, 373, 379, 497, 539, 556, 711, 856, 868, 1018 | 5: 147, 282, 412, 449, 592, 655, 709, 750, 1049, 1072, 1256, 1283, 1417 | 6: 142, 159, 213, 230, 501, 576, 711, 728, 756, 944, 948, 949, 966, 1015, 1020, 1055, 1190, 1251 |
itémque. 2: 1026 | 5: 679 |
iter. 1. 1109 | 4: 91, 536 | 5: 405, 1129 |
iter omne viarum. 2: 626 |
iter infestum fecére viai. 5: 1123 |
itérque. 3: 861 |
iterabant dicta referre colles. 4: 583 |
itere, *itinere*. 5: 652 |
iterum. 1: 725 | 3: 861 |
itidem. 2: 873 | 3: 12 | 6: 614 |
itinérque, *itérque* sequatur. 6: 338 |
itum, *incessum* repentis animalis. 3: 389 |
jubar. 4: 400 | 5: 696 |
jucunda, *sing.* 2: 3 | 6: 977 | *plur.* 5: 806 |
jucunde, *adv.* sensus tangere. 2: 403, corpora curant. 31 | corpora habebant. 5: 1393 |
jucundo sensu. 2: 19, 399 |
judicia. 6: 381 |
judicii. 4: 522 |
acri judicio perpende. 2: 1041 |
jugera. 3: 1001 |
juguleutur. 4: 1008 |
jugulum. 3: 608 |
jumenta. 5: 1330 |
junctum. 3: 806 |
junctura, *subst.* 6: 1084 |
jungatur. 6: 1077 |
jungebat. 5: 960 |
jungens tecta solo. 4: 412 |
jungentes. 2: 714 |
jungere. 3: 801 | 5: 1018 |
jungi. 5: 439, 846 |
jungitur. 2: 903 | 6: 1067 |
junguntur. 4: 730 |
junxitque. 5: 404 |
Jupiter. 6: 386, 400 |
arcta jura. 5: 1146 |
juráque. 5: 1143 |
jure. 2: 426, 1139 | 3: 976 *bis* |
jurgia gliscunt. 2: 479 |
juris fines transcendere. 3: 61 |
justam. 3: 963 |
juvabant. 5: 1389 |
juvare. 1: 921 5: 1380 |
juvat. 1: 926 | 2: 437 | 4: 2 | 6: 970 |
juvátque. 1: 927 | 2: 422 | 4: 3 |
juvatur res adjumento. 6: 1021 |
juvenci, *sing.* 2. 360 |
juvencus equus florenti ætate. 5: 1073 |
juvenes. 1: 187.
Juventas. 5: 886 |
juvenum. 2: 24 |
juxtim, *juxta*. 4: 504 |

L.

LAbabant vitai claustra. 6: 1151 |
labare. 1: 581 |
labascit. 1: 538 |
labatur corpus cassum lumine. 5: 756 |
labefacta, *sing.* anima. 3: 592 |
labefactant animam. 6: 798 |
labefactari sensus. 4: 437 |
labefactat sensus. 1: 691 |
labefactos ignes aëre multo. 5: 652 |
labem dabunt putréfque ruinas. 2: 1145 |
labendi. 5: 509 |
labens. 5: 506 | 6: 333 |
labentes. 1: 1033 |
labentia. 1: 2, 1003 | 2: 362 | 5: 1215 |
labentis. 5: 987 |
labi, *labe*. 5: 928 |
labier, *labi*. 4: 447 | 5: 476 |
labitur. 5: 710, 737 |
laborant. 6: 395 | res, & pereunt. 1: 849 |
laborat. 3: 877 | 5: 1429 | corpus. 3: 733 |
labore. 1: 214 | 2: 729, 1160 | 3: 62, 112, 420 | 4: 955 | 5: 214, 867 | 6: 1242 | niti præstante labore. 2: 12 |
laborem. 1: 142 | 2: 2, 1165 | 3: 367, 1012 | 5: 1181, 1213, 1271, 1358 |
laborent. 3: 730 |
labores, *nom.* 2: 1163 |
laboret. 3: 506 |
laboret in tenebris omnis vita. 2: 55 |
laboris. 3: 956 |
labro. 4: 592 | 5: 1406 |
labrorum. 4: 15 | tenus. 1: 939 | formature. 4: 554 |
lacer circumcæsis undique membris. 3: 404 |
lacerant. 3: 1066 |
laceránt que. 4: 629 |
lacerare. 4: 842 |
lacerati. 3: 900 |
lacerato, *nom.* 3: 409 |
lacerent. 3: 893 |
lacertis. 4: 827 |
firmant lacertos. 6: 396 |
lacessant. 4: 218, 601 | 6: 923 |
lacessit. 4: 691 |
lacessunt. 2: 136 | 4: 695, 733, 735, 757, 762 |
lacessuntque. 4: 348 |
lacrimaréque cogunt. 2: 420 |
lacrimas. 1: 92 | 5: 1196 | falsas. 1: 126 |
lacrymas aufer abhinc barde. 3: 967 |
lacrimis falsis humectent ora. 1: 919 | rorantibus 2: 976 | rorantes ora. 3: 470 | lassi. 6. 1246 |
lactant, *allicciunt* pedibus. 5: 1067 |
lactantia. 5: 883 |
lacte. 1: 262 | 5. 812 |
lacteus humor uberibus manat distentis. 1: 259 |
lactis. 1: 886 | 2: 370 | 5: 811 |
lactísque liquores. 2: 398 |
lacum. 4: 1020 |
lacunarum. 5: 1260 |
lacunas. 1: 116 | 6: 537, 552 | salsas. 3: 1044 |
salsis lacunis. 5: 792 |
lacus, *sing.* 6: 746, 747 | *plur.* 5: 76, 464, 1371 | 6: 537 |
lacúsque, *plur.* 2: 345 | 6: 738 |
lædebant naves ad saxa. 5: 999 |
lædere. 2: 429, 469 | 4: 538, 722, 725 | 5: 1019 |
lædit. 2: 436 | 4: 536 | 5: 1426 |
læditur. 3: 149, 150 |
lædunt. 5: 545 |
læta, *sing.* 3. 907 | 5: 1399 | *plur.* 5: 1011 | pabula. 1: 14, 258 | 2: 317, 364, 596, 874, 1159 | arbusta. 2: 343, 504, 698, 993 | 5: 919 | vineta. 2: 1157 | 5: 1371
lætamur. 3: 108 |
lætantia loca aquarum. 2: 344 |
lætas urbes pueris florere videmus. 1: 256 |

lætatur.

lætatur corpore toto. 3: 110 |
lætificos. 1: 194 |
lætitiáque. 3: 151 |
lætitiæ, *ſing.* motus. 3: 117, *plur.* 143 |
lætum. 1: 24 |
læva, *ſing.* manus. 4: 294, 310, 845 |
dextra læváque. 4: 277 |
lævam. 3: 649 |
lævare. 5: 1266 |
lævique lepôre. 5: 1258 |
lævia, *lævigata.* 2: 426 | 4: 626 | 5: 1351, 1379 |
lævibus, *lævigatis.* 2: 402, 411, 451, 457, 465, 466, 470 | 3: 195, 206, 245 | 5: 456 | 6: 329, 353 |
tranſmutans dextera lævis. 2: 487 |
ungena dextera lævis. 4: 432 |
læviſſima corpora. 4: 663 |
è lævo fit mutua dexter. 4: 302 |
lævor vocis. 4: 556 |
meminit lævor præſtare ſalutem, *æqualitas ſpeculi conſervat ſimulacra.* 4: 154 |
lævore principiorum. 4: 556 |
ſine principali lævore, *ſine principiis lævigatis.* 2: 423 |
lævus. 4: 302 |
lambere. 5: 1066 |
lamentetur. 3: 965 |
lamina. 3: 1030 |
lampada vitai tradunt quaſi curſores. 2: 78 |
æternam lampada mundi. 5: 403 |
lampadas igniferas. 2: 25 |
lampade roſea ſol lucens. 5: 609 |
nona lampade, *nono die.* 6: 1196 |
lana. 4: 377 |
lanæ, *ſing.* 1: 361 | 6: 503, 1073 |
lanam facere. 5: 1353 |
languebant. 6: 1219, 1252 |
languebat. 6: 1155, 1216 | ex inimicitiis. 5: 1145 |
languens. 6: 1258 |
languent. 3: 960 |
languentes. 4: 40 |
languentia. 5: 1005 | 6: 797 |
langueſcere. 3: 594, 1053 | 4: 928 | 5: 768 |
langueſcunt. 4: 949 |
languet. 5: 830 |
languétque. 4: 769 |
languida, *plur.* 4: 862 | 5: 885 | 6: 1226 |
languidior. 1: 652 |
languidus. 5: 651, 757 |
languor. 3. 173 |
lanigeræ, *ſing. ovi.* 1: 886 | *plur.* pecudes, *oves.* 2: 318, 660 |
lanigeræque pecudes. 5: 864 |
lanigeras pecudes, *oves.* 6: 1240 |
lanugine herbæ. 5: 815, malarum. 887 |
lapide. 6: 1000, 1040, 1055, 1087 |
lapidem. 1: 314, 883 | 4: 266 | 5: 1198 | 6: 160, 313, 910, 1002, 1014 |
lapides. 2: 888 | 4: 417 | 5: 307, 1283 | 6: 102, 105 |
lapidi lapidem terimus. 1: 883 |
lapidis. 6: 915, 1049 |
lapidum. 3: 199 |
lapis. 3: 694 | 6: 161, 907, 1044 |
lapſa, *plur.* 4: 208 |
lapſáque, *plur.* 4: 145 |
lapſi, *plur.* à vera ratione. 1: 638 | 2: 176 |
lapſu. 6: 323 |
laqueata auratáque templa. 2: 28 |
larga luce. 2: 805 | proluvie. 5: 948 | pabula. 5: 867 |
large, *adv.* 3: 22 | 5: 234 |
largifica, *ſing.* 2: 627 |
largifluum fontem ſcatere. 5: 597 |
largior. 4: 957 |
largiri. 1: 1047 |
largitier, *largiri.* 5: 167 |
largis. 1: 283, 1030 |
largiter. 6: 622, diſtare. 1111 |
largo lumine. 5: 433 |
largos hauſtus de fontibu' magnis. 1: 413 |
largos exæſtuat æſtus. 2: 1135 |
largus aër. 4: 892 |
largus fons liquidi luminis æthereus ſol. 5: 282 |
laſciva, *ſing.* 1: 261 |
laſcivia. 5: 1399 |
laſſi, *plur.* 6: 1246 |
laſſorum. 6: 1243 |
laſſus. 4: 954 |
lata, *plur.* 1: 385 | 6: 187 |
late, *adv.* 2: 1125 | 4: 140, 590 | 5: 204, 348, 470, 601 | 6: 546, 598, 619, 647 | differre favillam. 2: 674 |
latebras. 1: 409 | 3: 502 | 6: 750 |
latebris. 5: 967 | 6: 766 |
latebunt. 4: 305 |
latens. 3: 278 | 4: 923 |
latent. 4: 797 |
latenti. 3: 108 |
latera. 5: 1323 |
lateramina vaſis. 6: 232 |
latere, *nom.* 2: 1048 | 6: 116 | *verb.* 1: 891, 894 |
lateris. 4: 313 |
later. 1: 872 | 3: 274, 281 | 4: 924 |
laticem. 1: 940 | 3: 436, 1022 | 5: 15 |
latices. 1: 373, 380 | 3: 193 | 5: 261 | 5: 1070 |
laticis. 1: 885 | 6: 868 | *vini.* 2: 656 |
latinis verſibus. 1: 138 |
latior res. 2: 1133 |
latitandi. 1: 874 |
latitantia. 1: 643 |
latitare. 1: 876, 889 |
latrant. 5: 1065 |
nil aliud ſibi naturam latrare, *poſcere.* 2: 17 |
latuſcula, *parva latera.* 4: 312 |
lavacris. 6: 790 |
laudabile. 5: 159 |
laudare. 5: 159 |
laudat. 2: 1167 |
laude. 6: 12, 94 |
laudea, *nom.* 5: 3 |
laudibus. 5: 1279 |
laudis. 3: 45 |
laudis ſpes magna acri thyrſo percuſſit meum cor. 1: 922 |
lavere, *infin.* exibant. 5: 948 |
lavit. 2: 376 |
lauticomos montes. 6: 151 |
tripode è Phebi Pythia lauroque profatur. 1: 740 | 5: 113 |
lautus. 6: 153 |
laxare compages. 6: 1069 |
lex, *plur.* 5: 1317 |
lecta, *plur.* 5: 963 |
lecti, *ſubſt.* mollia ſtrata. 4: 847 |
bonam partem in lectum dabantur. 6: 1247 |
lege, *nom.* lethi ſolutas. 3: 687 |
leges, *nom.* 4: 963 | 5: 59, 1146, 1447 |
legéſque. 6: 3 |
legibus. 2: 718 | 5: 957,

1143, 1148 |
legiones. 2: 323 | ſervere. 2: 40 |
legionibus. 3: 1043 | 5: 1227 |
lene. 6: 1168 |
leni. 4: 1003 |
lenior. 6: 139 |
lenta, *plur.* 2: 859 |
lento. 6: 438 |
leo. 5: 903 |
leones. 3: 307 | 4: 716, 756 | 5: 309 | bijugos. 2: 601 |
leonis. 4: 1010 | 5: 25, 983 |
leonum. 3: 297, 741 | 4: 719, 759 | 5: 860, 899, 1035 |
lepido. 1: 645 |
lepore, *venuſtate.* 1: 15 | 4: 80 5: 1258, 1375 | Muſæo cuncta contingens. 1: 933 | 4: 9 | ridenti imbuta. 2: 501 |
leporem, *venuſtatem æternum da dictis.* 1: 29 |
lepores, *à lepor.* 3: 1019 |
leporum, *à lepor.* 3: 1049 |
Lernæáque, *ſing.* peſtis Hydra. 5: 26 |
lethalibus ab rebus. 3: 831 |
in nigras lethargi mergitur undas. 3: 841 |
lethargo. 3: 466 |
lethi. 1: 242, 852 | 2: 957 | 3: 42, 211, 463. 473 | 5: 374 | 6: 707, 1197, 1244 | gelidi. 3: 529 | janua. 1: 1105 | 3: 829 | vias. 2: 916 | limine. 2: 910 | 6: 1155 | portas cunctantes ante. 3: 67 | lege ſolutas. 3: 687 | frigore. 4: 922 | vada. 5: 1230 | limina. 6: 1206 |
gelidos artus in lethi frigore linquit. 3: 402 |
lethique. 4: 770 |
letho. 3: 676, 917, 942, 1054 | 4: 1005 |
lethum. 3: 81, 1092 | 5: 1419 |
lethúmque. 6: 1199, 1227 |
levem, *nom.* 4: 996 |
levare. 2: 365 |
leve. 6: 1071 |
leves, *nom.* 3: 419 | 4: 184 | auratum animæ. 5. 237 |
levi. 4: 904 |
levia. 5: 476 |
leviora. 5: 501 |
levioribus. 2: 227, 240 |
levis 1: 436 | 5: 460, 468 |
leviſque. 3: 197 |
leviſomna canum fido cum pectore corda. 5: 862 |
leviſſima, *plur.* 3: 388 |
leviſſimus. 5: 502 |
levitate. 3: 388 | 4: 204, 749 |
leviuſque. 1: 365 |
leviter. 4: 125, 437 | 6: 214, 247 |
levitérque. 5: 1001 |
libant. 3: 11 | 5: 569 |
libata anima, *diminuta.* 3: 716 |
libatum, *detractum.* 3: 214 |
libatur, *minuitur* terra. 5: 261 |
libeat. 3: 539 |
ſi libella claudicat hilum. 4: 518 |
liber, *adj.* 2: 1046 | 4: 399, 724 | 6: 727 |
Libérque, *Bacchus* vini inventor. 5: 14 |
libera, *ſing.* 2: 256, 1090 | *plur.* 1: 1047 | 3: 568 | 5: 80 |
libertas. 1: 459 |
libido. 4: 780 | impenſa. 5: 962 |
libitum. 3: 659 |
licebit. 1: 871 | 3: 928 | 4: 307 |
licere. 6: 1226 |
licet, *verb.* 1: 348, 680, 860, 893 | 2: 142, 743, 796, 814. 837, 849, 870, 929, 966 | 3: 45, 182, 230, 870, 886, 934 | 4: 51. 185, 230, 702, 758 | 5: 153, 246, 286, 479, 590, 679, 716, 830, 877, 1061 | 6: 78, 166, 781, 912, 935, 1078 | *conj.* 2: 535 | 3: 1103 | 4: 400 | 5: 596, 908 | 6: 600, 620 |
ligna. 1: 873, 913 | 2: 880, 888 | 6: 989 |
lignea, *ſing.* 6: 1059 |
ligni. 4: 149 |
lignis. 1: 872. 890, 900, 911 | 2: 387, 896 | 3: 787 | 5: 131 |
limina 3: 1078 | 5: 486 | 6: 1206 |
limine lethi. 6: 1155 |
limus. 5: 497 |
lingua. 1: 414, 831 | 3: 632, 657 | 4: 619, 835 | 5: 1016, 1066 | 6: 1147 | raideſcit. 3: 478 | Dædala, *figuratrix* 4: 553 |
linguáque. 3: 457 |
linguæ. 1: 240 | 2: 309 | 4: 816 | 5: 1030 | 1215. 4: 625 | ſonitus. 5: 1027, 1043 |
humida linguaï, *linguæ* ſudantia templa. 4: 628 |
linguam. 1: 640 | 5: 156 |
linquant. 1: 371 |
linquatur. 6: 832 |
linquebant. 3: 987 |
linquere. 1: 703 |
linqui. 3: 321 |
linquit. 2: 356, 475 | 3: 302 |
linquitur. 1: 874 | 2: 913 | 5: 793 |
linquunt. 2: 45 | 3: 541 | 5: 802 |
linquuntur. 3: 552, 713, 714 |
lintea. 4: 82 |
liquefacta, *plur.* 5: 1261 |
liquentes humorum guttas. 2: 991 |
liquentis, *liquida.* 4: 135 |
liquerit. 3: 718 |
liqueſcat. 6: 515 |
liqueſcit. 1: 494 | 6: 178, 961 |
liquida, *plur.* 2: 452 |
liquidam. 4: 550 | 6: 404 |
liquidam puramque voluptatem. 3: 40 |
liquidas. 1: 374 | 5: 213, avium voces. 1378 |
liquidi, *ſing.* luminis. 5: 282 | ignis. 6: 204 |
liquidis. 5: 500 | 6: 348 | vocibus. 2: 145 |
liquidiſſima cœli tempeſtas. 4: 169 |
liquidiſſimus æther. 5: 502 |
liquido. 5: 273 | 6: 638 |
liquidum. 4: 978 | 5: 503 | 6: 229, 966 |
liquidus. 1: 350 | 5: 428 |
liquimus. 4: 373 |
liquiſſe. 3: 597 | 4: 172 | 6: 251 |
liquit. 5: 5 |
liquitur ætas in partem pejorem. 2: 1131 |
liquor. 1: 454, 865 | 4: 871 | 5: 392 | almus aquarum. 2: 390 |
liquore. 1: 937 | 4: 443, 444 | mellis dulci flavóque. 4: 13 |
liquorem amaracini ſtactæque. 2: 846 |
mellis lactiſque liquores. 2: 398 |
liquuri. 1: 714 |
liquoris vitigeni. 5: 14 |
liquorum. 1: 1083, rorem. 771 |
litem juſtam intendere. 3:

963 |
littera. 2: 691 |
littora. 4: 221 | 6: 926 |
littore. 6: 470 | fluctifrago 1: 306 |
littoris incurvi. 2: 376 |
littus. 1: 720 | 5: 36 |
liveſcere. 3: 527 |
loca, *nom.* 1: 210, 374, 523, 925, 1061 | 2: 40, 145, 323, 357, 1072 | 3: 142, 618 | 4: 1, 577, 581, 584, 595, 600, 601, 611, 868 | 5: 43, 300, 572, 575, 693, 759, 769, 777, 1254, 1386 | 6: 87, 172, 283, 383, 395, 410, 467, 536, 579, 738, 742, 818, 1132, 1260, 1265, 1273 |
locabant. 6: 1282 |
locans. 2: 487 |
locare. 5: 1107 |
locâris, *locaveris.* 1: 979 |
locarunt, *locaverunt.* 1: 1021 | 5: 421, 1187 |
locata, *ſing.* 4: 95 | 6: 1060 | *plur.* 1: 878 | 2: 883, 1013 | 6: 192, 990 |
locatam. 3: 609 |
locatum. 3: 95, 99 | 4: 706 |
locatus. 4: 248, 282 | 6: 831, 1002, 1024 |
locavit vitam in tranquillo. 5: 12 |
locet ſe fini. 1: 977 |
loci. 1: 483, 506, 1001 | 2: 162, 260, 293 | 3: 815, 826 | 4: 208 | 5: 360, 371, 438, 740, 789, 805 | 6: 755, 823, 833, ſumma, *ſubſt.* 2: 1043 |
locis. 2: 219, 592, 607, 1098, 1111 | 4: 371, 574, 799 |
lociſque. 5: 1163 |
loco. 3: 210, 584 | 4: 381, 460 | 6: 620 |
locoque, *nom.* 2: 534 | 3: 547 | 4: 787 | 5: 733 |
locorum. 2: 316 | 6: 745 |
locos præcipites. 4: 512 |
locum. 1: 377, 391, 445, 965 | 2: 159, 965 | 3: 1072 | 4: 180 | 5: 227, 1370 | 6: 211, 274, 343 |
locus. 1: 335, 427, 473, 954, 1073, 1076 | 2: 184, 331, 1067 | 3: 254, 535, 818 | 5: 363 | 6: 756, 832, 1004, 1016, 1023, 1115 |
locúſque. 1: 1060 |
longa, *ſing.* 1: 558 |
longæ, *plur.* 5: 698 |
longe, *adv.* 1: 59, 74, 231, 505, 879, 1051, 1072 | 2: 81, 229, 312, 321, 334, 442, 644, 647, 669, 695, 782, 880 | 3: 429, 835, 937 | 4: 356, 400, 430, 448, 683, 686, 693, 788, 836 | 5: 461, 579, 1029, 1064, 1069, 1080, 1178, 1354 | 6: 79, 305, 648, 853, 1103 |
longeque, *adv.* 1: 712 | 3: 48 | 4: 811 | 5: 149 | 6: 67 |
longe longéque, *adv.* 2: 105 | 3: 69 | 6: 690 |
longi, *ſing.* 5: 383 |
longinquo ævo. 2: 68 |
longior. 4: 253 |
longis. 6. 919, 1079 |
ab lecto longiter errat. 3: 676 |
à nervis & ſanguine longiter eſſe. 5: 134 |
longius, *nom.* 4: 561 | *adv.* 1: 961 | 3: 790 | 4: 207, 692 | 5: 23, 589 |
longo. 4: 179 | 5: 156, 650 | 6: 178, 339 |
longoque. 6: 300 |
longos. 2: 207 | 4: 394 |
longúmque morati. 6: 518 |
loquela variante. 5: 72, blanda atque infracta. 231 |
loquelas. 1: 40 |
multa loquens. 4: 645 |
loquentes. 4: 978 | 5: 1157 |
loqui. 2: 982 |
loquimur. 4: 602 |
loquuntur. 4: 585, 594, 1012 |
lorica. 6: 954 |
lubitum. p. 1364 |
lubrica, *plur.* 5: 948 |
lubrica ſerpens exuit in ſpinis veſtem. 4: 58 |
Lucas boves turrito corpore Anguimanos, *Elephantos.* 5: 1031 |
luce. 2: 55, 147, 794, 799, 1031 | 3: 88 | 4: 81, 233, 338, 345, 348 | 5: 12, 777 | 6: 35, 848, 873, 875, 1144 | larga. 2: 805 | in tenebris à luce. 4: 349 |
luce carentum, *mortuorum ſimulacra.* 4: 39 |
lucem. 2: 795 | 5: 304, 576, 976 |
lucens. 5: 609 |
lucernarum. 4: 452 |
luces, *dies.* 5: 680 |
in luci, *in luce.* 4: 236 |
lucibus, *diebus.* 5: 687 |
lucida, *plur.* tela diei. 1: 148 | 2: 59 | 3: 92 | 6: 39 | pango carmina. 1: 932 | 4: 8 | cæli templa. 1: 1013 | 2: 1038 | tela. 4: 843 | Signa. 5: 519 |
lucidus. 4: 342 |
luciferam. 5: 725 |
lucis, *ſing.* 3: 1024 | 5: 288, 294 |
luciſque, *ſing.* 3: 80 |
lucos. 4: 1002 | 5: 76 |
lucroque. 5: 873 |
luctantes per anguſtum iter ambitionis. 5: 1129 |
luctibus. 3: 947 |
luctu æterno tabeſcere. 3: 924 |
luctuque. 6: 1246 |
luctúmque. 3: 462 |
luctus, *ſing.* 6: 1249 |
ludibriáque. 2: 46 |
ludibrio. 5: 1234 |
ludificetur. 1: 938 | 4: 14 |
ludis, *nom.* 4: 970 |
ludit. 1: 261 |
ludóque, *nom.* jocanti. 4: 586 |
ludos. 4: 794 |
ludunt. 2: 320, 631 |
ſceleris luela, *expiatio.* 3: 1028 |
lugebat. 5: 1138 |
lugere. 3: 899 |
lugubri voce. 4: 550 | vagitu. 5: 227 |
lumen. 1: 664 | 3: 1, 416 | 4: 190, 435 | 5: 284, 299, 593, 704, 708, 758 | 6: 161, 701, 856 | vitæ adimus. 3: 681 |
lumenque. 4: 457 | 5: 571, 766 |
lumina. 1: 5, 145, 988, 1110 | 2: 26, 107, 113, 161, 653, 740 | 3: 1038 | 4: 163, 209, 376, 382, 452 | 5: 296, 463, 567, 656, 661, 974, 987 | 6: 183, 900 | *ocul.* 3: 365, 368 | 4: 725, 823, 834 | 6: 1179, 1209 | vitæ. 1: 228 | qui linquunt, *moriuntur.* 3: 861 |
lumine. 1: 9 | 2: 116, 139, 143, 798 | 3: 22, 1046, 1106 | 4: 190, 367, 372, 378 | 5: 284, 433, 575, 663, 692, 706, 714, 718, 720, 753, 756, 762, 774, 776, 979, 1436 | 6: 172, 208, 1195 | conſeſit arva. 2: 211 | vitæ decurſo. 3: 1055 | caſſus aër. 4: 369 |
luminibus. 5: 769 | 6:

283 | *ocul.* 5: 365 |
luminis. 2: 389 | 5: 225, 779, 1388, 1455 | *ocul.* 3: 411 | liquidi. 5: 282 | oras. 1: 171, 180 | 2: 577, 617 | ictu. 2: 807 | Dias in luminis oras. 1: 23 |
luna. 4: 396 | 5: 581, 703, 730, 747, 752, 767, 1188, 1189, 1436 |
lunáque. 5: 575, 617 |
lunæ. 5: 764 |
lunæque. 1: 129 | 2: 1031 | 5: 77, 472, 1205; latebras. 750, meatus. 772 |
lunai, *luna*. 5: 419 |
lunaique, *lunæque*. 5: 70 |
lunam. 2: 1084 | 5: 116, 305, 628, 642, 711, 761 |
lunámque. 5: 455 |
lurida fiunt quæcunque tuentur arquati. 4: 333 |
luroris semina. 4: 334 |
lustra Solis. 5: 929 |
lustrans. 5: 575, 692 | 6: 283, 737 |
lustrantes. 5: 1436 |
lustrare. 5: 80 |
lutea vela russáque. 4: 73 |
luti. 6: 626 |
lux. 4: 189, 200, 381 | 5: 300 |
luxus, *sing.* 5: 49 |
lychni, *plur.* 5: 296 |
lychnum. 6: 900 |
lympharum rore infuso. 1: 497 |
lymphis putealibus. 6: 1172 |

M.

MAcerat. 3: 75, 838 |
machinæ. 4: 904 | 5: 97 |
machinet. 3: 957 |
ævo maciéque si nescunt. 1: 326 |
mactans. 6: 1239 |
mactant. 3: 52 |
mactata, *plur* 6: 759 |
mactatu mœsta parentis hostia. 1: 100 |
mactatus. 2: 353 |
maculas generales. 1: 584 |
maculat metus pœnarum præmia vitæ. 5: 1150 |
madens. 6: 1185 |
madentes. 6: 617 |
madet. 3: 478 |
mage, *magis*. 4: 79, 344, 760 | 6: 1260 |
magis. 1: 29, 70, 241, 482, 537, 576, 606 | 2: 56, 88, 96, 99, 124, 199, 294, 394 | 3: 41, 45, 55, 89, 127, 153, 193, 194, 202, 203, 245, 275 | 4: 55, 63, 80, 100, 254, 263, 268, 630, 637, 681, 700 | 5: 19, 112, 141, 344, 453, 454, 456, 484, 488 | 6: 36, 41, 66, 99, 153, 187, 356, 459 *bis*, 472, 561 |
quam magi', *magis*, tam magis. 2: 197 |
magis è parvis, *minoribus*. 2: 385 |
quam magis, ita pluria. 4: 586 |
tam magis. 6: 100 |
magis ac magis. 3: 545 | 6: 125 |
magistratum. 5: 1142 |
magistris. 5: 1310 |
magna, *sing.* 1: 727, 922 | 2: 198, 598 | 3: 407 | 4: 327, 580 | 6: 520, 815, 829 | *plur.* 2: 5 | 4: 1006 | 5: 1062, 1192 |
magna Deûm mater, *terra*. 2: 598 |
magnáque, *sing.* 5: 1024 |
magnæ, *plur*, 2: 323 |
magnam. 2: 601 | 4: 900 | 6: 616, 625 |
magnam matrem armati comitantur. 2: 639 |
magnanimum Phaetonta deturbavit. 5: 401 |
magnarum. 2: 122, 1061 | 5: 431 |
magnas. 2: 608, 624 | 4: 172 | 5: 20, 440, 1160, 1238, 1303 | 6: 193, 251, 551, 580 |
magnásque ruinas darent. 5: 348 |
lapis magnes. 6: 1044 |
magneta. 6: 908 |
magnetum. 6: 909 |
magnesi, *magnesii* flumina saxi. 6: 1062 |
magni, *sing.* 2: 1144 | 5: 434, 455, 770, 1203 | 6: 492, 564, 576, 694 | *plur.* 2: 765 | 4: 141 |
graviter, *multum* magni. 1: 742 |
magni refert. 1: 817 | 2: 759 | 4: 981 | 5: 546 |
magni referre. 2: 882, 893 |
magni pendebantur. 6: 1174 |
magnifico, *nom.* splendore rigantur. 4: 1023 |
magnis. 1: 275, 297, 413, 729, 896, 930 | 2: 33, 97, 106, 273, 552 | 3: 567, 1041, 1073 | 4: 6, 74, 1005, 1011, 1012 | 5: 394, 643, 817, 822, 944, 1163, 1243, 1293 | 6: 108, 156, 543, 558, 587, 786 |
magnísque. 1: 1084 |
magno. 1: 287, 289, 742 | 2: 1, 121 | 3: 202, 916, 998 | 4: 900, 955 | 5: 214, 341, 557, 603, 966, 971 | 6: 100, 146, 152, 196, 449, 548, 628 |
magnoque. 2: 273 | 6: 143, 365, 545 |
magnopere. 1: 638, 712 | 2: 176 | 3: 1106 | 6: 1128 |
magnos. 1: 202, 1028 | 5: 42, 647, 1434 | 6: 73, 190, 489 |
magnos in magnis orbibus annos. 5: 643 |
magnum. 1: 365, 1017, 1096 | 2: 64, 104, 108, 553, 1027, 1107, 1165 | 3: 993, 1042 | 5: 62, 428, 447, 785, 1158, 1220, 1455 | 6: 325, 504, 529, 583 | laborem. 2: 2 |
aëris in magnum fertur mare. 5: 277 |
mare non augescere magnum. 6: 615 |
magnus. 5: 284 | 5: 24, 264, 511 | 6: 724 |
majestas. 5: 7, foliorum pristina. 1136 |
majestate. 5: 2 |
major. 3: 941 | 5: 565, 1287 |
majora. 2: 136 | 5: 798, 940 |
majoráque. 4: 656 |
majore. 1: 360 | 3: 536 | 4: 482, 484, 533 | 5: 577, 1409 | 6: 464, 510 |
majorem. 3: 1060 | 6: 675 |
exigua majores parte, brevíque. 5: 591 |
majoribus. 2: 295, 393 | 4: 702 | 5: 915 |
marus. 3: 451 | 5: 704 | 6: 608 |
mala, *subst.* 3: 311, 734 | *poma*. 5: 33 | *adj.* 3: 1090 |
omnia bona sensibus & mala tactu. 2: 408 |
maláque, *adj. sing.* 6: 1258 |
malarum, *subst.* 1: 89 |

malas, *ſubſt.* molli lanugine veſtit Juventas. 5: 887|
male, *adv.* 3: 875, 955| 5: 1338|
inque metu malè habet animam, curiſque fatigat. 3: 838|
malefactis, *ſubſt.* inſignibus. 3: 1027|
malefactum, *adi.* 3: 596|
mali, *ſubſt.* 3: 646, 929, 1063, 1069| 6: 28, 663, 829, 1176| *adj. ſing.* 5: 177| 6: 811|
malis, *neut. ſubſt.* 2: 4| 5: 1206| 6: 1148, 1156|
malis mandaret, *dentibus devorandum traderet.* 2: 637|
malis morſúque ferarum mactari. 3: 901|
mollem malis demittere barbam. 5: 673|
maliſve ferarum inceſtiat. 3: 885|
malo, *ſubſt.* 2: 554|
malóque, *ſubſt.* 1: 102| 3: 1033| 5: 228|
malos, *ſubſt.* 4: 75| 6: 109|
malum, *ſubſt.* 3: 253| 5: 842, 1342| *adi.* 3: 901|
mammarum. 5: 883|
mammas. 5: 813|
manabat. 5: 1254| 6: 1147|
manabile frigus. 1: 535|
plagæ manabilis *penetrabilis* iſtai. 6: 805|
manando. 3: 706| 5: 489|
manantque. 3: 585|
manantibu', *manantibus*, guttis ſtillent. 6: 943|
manantis. 4: 626|
manare. 1: 883| 5: 263, 850| 6: 634, 927, 988|
manat. 1: 260| 6: 944|
mancipio. 3: 984|
mandantur, *à mandere* ſævi leonis morſu. 4: 1011|
mandare quieti feſſum corpus. 4: 846|
mandaret malis. 2: 637|
mandata, *adi. plur.* æternæ ſaluti. 6: 601|
mandatum, *adj.* memori mente tenere. 2: 582|
mandendo. 4: 622, 643|
manebant. 6: 1208, 1272|
manebat. 5: 1175| 6. 1199|
manebit. 3: 1104|
ætas poſt mortem manenda. 3: 1088|
manent. 3: 807| 5: 352, 859|
manere. 1: 634, 777, 1072| 2: 70, 842, 906| 3: 774| 4: 396| 5: 16, 117, 178, 445, 480, 518| 6: 565, 718|
maneret. 3: 794| 5: 133, 1120|
Deos Manes. 6: 764|
manet. 1: 364, 458, 563| 2: 1071, 1087| 3: 58, 342, 403, 548, 814| 4: 389| 5: 350, 828, 1176| 6: 1126|
Manibu', *Manibus* divis. 3: 52|
Manibus, *maſc.* 6: 759|
manibus, *fœm.* 1: 96, 202, 210| 2: 25| 4: 231, 818| 5: 913, 1357| 6: 795, 1163, 1188, 1208|
manibúſve. 3: 616|
manibus manifeſta ſuis emittere quoquam. 4: 507|
manifeſta, *ſing.* 1: 803, 892| 2: 565| 3: 30, 690| 6: 138, 248| *plur.* 855| 2: 866| 4: 507|
manifeſtas. 3: 354|
manifeſtum. 1: 189| 2: 706|
in promtu manifeſtúmque. 2: 148, 246|
mannos agens. 3: 1076|
manſit. 3: 409|
manſueſcat humor. 2: 474|
manſueſcere fructus. 5: 1367|
manu. 1: 496| 2: 378, 440, 1095| 6: 866| ducunt. 2: 868|
manus, *ſing.* 2: 911| 3: 96, 550, 631| 4: 449, 901| *plur.* 1: 318| 5: 1282| copiæ. 2: 629|
manúſque, *plur.* 4: 828| 5: 1359|
dede manus. 2: 1042|
manuum. 5: 151, 838, 964|
marces. 3: 969|
marcet corpus annis. 3: 959|
mare. 1: 3, 162, 231, 279, 321, 327, 820, 999 *bis*| 2: 590, 654, 727, 765, 1014, 1084, 1108, 1155| 3: 854, 1042| 4: 203, 224, 460, 784| 5: 69, 116, 204, 262, 277, 435, 448, 454, 489, 499, 508, 1000, 1225, 1440| 6: 255, 403, 424, 426, 432, 435, 441, 504, 583, 608, 615, 633, 668, 694, 726, 929, 1075| avidum. 1: 1030| magnum. 2: 553|
aëris magnum mare, *vaſtum aëra.* 5: 277|
mari. 2: 1| 3: 854| 6: 143, 469, 696, 698, 890|
marique. 3: 849| 5: 20| 6: 678|
maria. 1: 18, 31, 341| 5: 93, 594, 912| 6: 490, 612|
maribus. 4: 851|
marinis. 2: 703| 5: 1078|
marinum. 6: 502|
maris, *neut.* 2: 776, 1062, 1105| 4: 438| 5: 432| 6: 449, 613, 632|
maris ſudor, *aqua marina.* 2: 464|
infidi maris inſidias. 2: 557|
candenti marmore, *æquore.* 2: 766|
marmoreo candore. 2: 764|
in marmoreum, *album* migrare colorem. 2: 774|
Martis catervas. 5: 1303|
mater. 1: 160| 2: 350, 355, 992| 5: 738|
magna Deûm mater. 2: 598|
matérque. 2: 598|
materia. 1: 192| 3: 866|
materiæ. 1: 585|
materiæ ſqualiore, *fœdis principiis.* 2: 425|
materiæ pelago, *magno inani.* 2: 550|
materiai, *materia.* 1: 250, 517, 553, 566, 915, 950, 985, 996, 1016, 1034 a 1050, 1106| 2: 61, 88, 126, 141, 167, 266, 281, 294, 304, 526, 529, 544, 562, 665, 734 a 736, 808, 962, 1001, 1018, 1056, 1064| 3: 194, 810, 863, 941| 5: 68, 355, 408, 417|
materiam. 1: 513| 2. 274| 3: 859| 4. 149|
materiem. 1: 53, 227, 636, 706| 2: 513| 5: 1266|
materies. 1: 172, 204, 240, 246, 346, 472, 519, 541, 548, 627, 989, 1040| 2: 67, 768, 938, 948, 1066| 3: 980| 5: 271| 6: 636, 1059, 1067|
maternis. 3: 347|
maternum. 2: 996| 5: 793, 819|
matrem. 2: 349, 611 a 653| 5: 1401| *terram.* 2: 628|
magnam matrem. 2: 639|
matres. 2: 368|
matri. 2. 638|

matribus. 6 : 1256 |
matris. 1: 252 | 5: 226 |
divinæ matris , *terræ*. 2 : 609 |
matris numen. 2 : 615 |
matrúmque. 4 : 77 |
matura, *ſing*. 3: 1052 | *plur*. 5: 939 |
maturo , *nom*. 5 : 807 | 6: 295 |
maturum fulmen. 6: 281 |
Matura. 5 : 655 |
matutina, *plur*. 5 : 463 |
mavis. 1 : 971 |
Mavors armipotens. 1: 33 |
mavult. 2. 656 |
maxima, *ſing*. 2 : 1016 | 4 : 446 | 5 : 482 | 6 : 577 | *plur*. 4: 814 | 5: 244 | 6: 122, 677 |
Immani maximitate. 2 : 497 |
maximus. 5 : 474 | 6 : 674 |
me. 1 : 137 , 141 , 921 | 2 : 892 | 3 : 28 | 4 : 756 | 5 : 98 , 248 | 6 : 80 , 1080 |
mea , *plur*. 1 : 47 |
meabat. 6: 1193 |
meandi. 2: 64 | 4 : 879 |
ſeſe minus ire , *minus via* meando. 1 : 1004 |
meant. 2; 153, 157 | voces. 1: 355 |
multa meant inimica per aures. 6: 777 |
meantem. 1 : 439 |
meantes. 4: 372 |
meantum. 1 : 319 |
meare. 1: 429, 787 | 2: 186, 247 | 6: 990 |
meat. 2: 150 |
meatu. 6: 300 |
meatum. 2 : 208 |
meatus, *plur*. 1 : 129 | 2 : 956 | 5: 194, 772 | lunæ. 5: 77 |
medentes. 1 : 935 | 4 : 11 |
media, *ſing*. 3 . 141 , 414 | 5 : 535, 903 | 6: 641 , 723, 1113 | *plur*. 6: 575 |
mediam. 6: 732 |
medicina, 3 : 510 , 521 | 6: 1177 |
medii , centri cuppedine , *cupidine* rez victæ. 1: 1081 |
mediíque. *plur*. 2: 516 |
mediis. 6: 575 |
medio , *centro*. 1 : 1087 , 1090 | 5 : 487 | *adj*. 4 : 398, 422 | 5: 688 | 6 : 801, 1004 |
medióque , *centróque*. 5 : 452 |
medioſque. 2 : 325 |
medium , *centrum*. 1: 1052, 1055, 1069, 1070 , 1074 *bis*, 1083 | *adj*. 3 : 636 | 6 : 714 |
protrahit in medium ætas. 5: 1388, 1454
in medium dediſſe, *aperuiſſe*. 5 : 1159 |
medullis. 3 : 250 |
meis, 3 : 36 |
Muſæa mele , *muſicos cantus*. 2 : 412 |
Cycnea mele, *olorum cantus*. 2: 504 |
Melibœaque purpura. 2 : 499 |
melicos pepetere ſonores organici. 5 : 335 |
melior. 3 : 1039 | 5 : 1413 |
meliora. 1: 215 |
meliores. 1: 210 | 2 : 508 |
melius, *adv*. 3: 1075 |
melle. 3 : 904 | Muſæo dulci contingere melle. 1: 946 | 4: 22
in melle ſitum ſuffocari. 3 : 904 |
mellis. 4: 683 | liquores. 1: 937 | 2: 398 | 4. 13 | ſapore. 4: 675 |
mellis conſtantior natura. 3: 192 |
mellíque ſapores. 2: 503 |
membra. 1 : 415 | 2: 262 , 276 , 286 , 703 | 3: 113, 152. 154, 163, 374, 490, 494, 593, 595, 642, 699 , 703 , 779 | 4 : 118, 455, 457, 736, 761, 767 , 773 , 790 , 838 , 842 , 853 , 867, 876, 886, 905 , 917 , 925 , 940 , 949 , 977 , 984 | 5. 241, 245 , 382, 480, 541, 550, 561, 804, 892, 917, 954, 968 , 1006 , 1172, 1218, 1359 , 1400 | 6 : 657 , 797 , 804 , 945 , 1159 , 1165 , 1171, 1266 |
membríque. 5 : 440 , 885 |.
membrana. 4 : 93 |
membranæ, *plur*. 4 : 35, 43 |
membranas. 4 : 57 |
membratim. 3: 526 |
membris. 3 : 118, 121, 128, 277 , 292 , 302, 347, 383 , 404 , 440 , 534, 683 , 717 , 744 , 773, 1001 | 4 : 655 , 924 | 5 : 568 , 787, 850 , 878 | 6: 501, 825, 1116, 1168, 1222 |
membríſque. 3 : 405 | 5 : 836 |
membrorum. 2 : 910 | 3 : 220 , 477 , 621 | 4: 293, 651 | 5: 840, 911 |
memento. 2: 65 |
meminere. 4 : 717 |
meminiſſe. 2 : 890 | 3: 672 | 4 : 647 , *memoria* jacet languétque ſopore. 4 : 769 |
meminit. 4: 154 |
Memmi. 1: 43, 412, 1051 | 2 : 142 , 182 | 5 : 8, 94, 165, 249, 865 , 1281 |
Memmiada. 1: 45 |
Memm adæ , *ſing*. 1: 27 |
memorant. 1 : 831 | 2 : 630 | 3: 642 , 1022 | 5: 321 |
memorare. 6: 1065 |
memorem , *nom*. 3: 1053 |
memori. 2 : 582 | 3: 871 |
memoro. 2 : 111 | 4: 753 | 6: 1029 |
mendoſe , *adv*. omnia fieri. 4: 519, cauſas reddere. 506 |
mens. 2 : 260 , 289 , 1045 | 3 : 102 , 143 , 153 , 184 , 240 , 296 , 300 , 401, 547 , 599 , 611 , 645, 647 , 933, 1031 | 4: 771, 781 , 882 , 961 | equorum. 2: 265 | animi. 4: 762 | 6: 1181 |
animi mens , conſiliúmque. 3: 615 |
mens madet. 3 : 478 |
mens mirè mobilis. 4 : 752 |
ménſque. 2: 18 | 3: 454 |
menſas. 3 : 73 |
menſibus. 3 : 1107 | 5 : 617 |
menſtrua, *ſing*. 5: 763 | *plur*. ſolvit. 6: 796 |
mente. 1 : 75 , 1021 | 2 : 582 , 960 , 1079 | 3 : 55, 241, 399. 871 | 4 : 754, 973 | 5: 421, 1202 , 1324 | vigente. 1: 924 |
animi vix mente videtur. 5: 150 |
mentem. 3 : 94 , 447 , 509 , 511 , 766 , 1062 | 4: 729, 758 | 5: 63, 1205, 1210 |
mentémque. 3 : 140 |
mentes. 1 : 133 , 262 | 2 : 14 , 620 | 4: 37, 1005 | 6: 76 |
menti. 1 : 145 | 3: 829 | 5: 98 |
mentibu', *mentibus*. 6 : 50 | capti. 4 : 1016 |
mentis. 2 : 268 , 675 | 3: 145 , 174 , 229 , 820 , 824, 1053 | 5: 104, 1450 | 6: 381 |

meo. 1: 414, 928 | 2: 729 | 4: 4 |
mergíque, *nom. plur.* 5: 1078 |
mergitur. 6: 1072 |
mergitur in nigras undas lethargi. 3: 841 |
pro meritis quis fingere laudes poſſit. 5: 4 |
merito, *adv.* 1: 108, 482 | 2: 697, 996 | 3: 715, 966 | 4: 161 | 5: 19, 793, 820 | 6: 209, 547 |
mero, *adi.* lacte. 1: 262 |
inſedabiliter fitis ari·a corpora merſans. 6: 1174 |
merſat. 5: 1006 |
merſimus. 2: 197 |
metalla. 6: 811 |
metas. 5: 689, ſolſtitiales. 616 |
metu. 1: 95 | 2: 623 | 3: 153, 313, 838 |
metúque. 2: 19 | 3: 916 | 6: 1181 |
metuenda, *plur.* 2: 56 | 3: 889 | 6: 36 |
metuentes limina lethi. 6: 1206 |
metuit. 3: 774. 1035 |
metúmque. 3: 462 |
metus, *ſing.* 3: 37, 142, 995, 1027 | 5: 74, 1060. 1150 | 6: 1210 | *plur.* 2: 56 | 3: 889 |
nimis ante metutum, *quod metuebant homines.* 5: 1139 |
metuunt. 1: 660 | 2· 48, 55 | 3: 88 | 6: 35, 564, 596 |
meum. 1: 922 |
mi, *mihi.* 1: 913 | 3: 106 |
micant. 5: 515 |
micantibus. 5: 1204 |
micat. 3: 290 | 5: 1098 |
micis auri. 1: 839 |
migrant. 3: 757 | 5: 828 |
migrare. 2: 774 |
mihi. 1: 45, 699, 845 | 4: 910 | 6: 91, 1064 |
fera mœnera militiai, *militia.* 1: 30 |
mille. 4: 410 |
millia. 3: 724 | 4: 414 | 5: 997 |
millibus. 2: 538 |
minaci. 1: 277 |
minanti. 5: 1324 |
minantis. 3: 657 |
minantur. 1: 723 | 2: 619 | 5: 387, 1064, 1236 | 6: 197 |
ruere omnia tecta minari. 4: 405 |
murmura magna minarum. 5: 1192 |
minas miſcebat inanes. 5: 1001 |
minent. 6: 562 |
minima, *ſing.* 1: 596, 620 |
minimámque. 1: 613 |
minimam partem aluntur, *minima ex parte.* 3: 64 |
minimas. 1: 622 |
minime, *adv.* 2: 464, 861 | 4: 257, 290 |
minimis. 1: 604 | 2: 484 |
minimum, *nom.* 1: 609, 749, 751 | 3: 605 | 5: 581 | *adv.* 3: 220, 244 | 6: 1257 |
minis. 1: 110 |
miniſtras, *nom.* 4: 828 |
miniſtrat. 2: 1140 |
miniſtra, *nom.* 5: 298 |
miniſtros. 1: 91 | 3: 61 |
minitanti. 1: 69 |
minitatur. 6: 571 |
minor. 2: 1170 | 3: 225 | 5: 565 |
minora. 2: 389 | 3: 375 | 4: 111, 656 | 5: 545 |
minores. 1: 736 | perquam pauxillo minores. 5: 590 |
minoribu', *minoribus, poſteris.* 5: 1136 |
minoribu', *minoribus adi.* 5: 457 |
minoribus. 3: 427 |
non minuant mirarier, *non deſinant mirari.* 2: 1028 |
minuerunt. 5: 416 |
minui. 1: 310 | 2: 67 | 5: 680 |
minus. 1: 241, 368, 698 | 2: 351, 457, 533, 784, 839, 953, 988, 1035 | 3: 171, 939, 940, 982, 1105 | 4: 68, 760 | 5: 574, 623, 630, 647, 671, 729, 747, 797, 1231, 1268 | 6: 14, 549, 615, 727, 728, 1010 |
reſtet minus ire, *minus via meando.* 1: 1004 |
minus & minus. 3: 546 |
minuta, *plur.* 2: 115 | 4: 66, 121 | 6: 1186 |
minutáque, *adi.* 3: 227 |
minutas, *adi.* 1: 880 | 2: 825 | 4: 893 |
minutatim. 2: 1130 | 5: 708, 724, 1292, 1383, 1433 | 6: 1189 |
minute, *adv.* 1: 889 | 6: 352 |
minutior. 4: 344 |
minutis, *adi.* 1: 835, 836 | 3: 180, 188, 280, 426 | 4: 184, 187 | 6: 225 |
minutos. 1: 891 |
minuunt. 2: 72 |
minuuntur. 2: 76 |
mira, *ſing.* 5: 8, 6, 964 | *plur.* 5: 1180, 1403 |
miráque, *ſing.* 5: 98 |
mirabile. 2: 308, 464, 1027, 1034 | 4: 257, 896 | 5: 665, 1055 |
miracula jactant dictis. 4: 596 |
miranda, *ſing.* 1: 727 | 2: 1036 |
mirando. 4: 421, 464 | 5: 1170 | 6: 692 |
mirandum. 4: 599, 856 | 5: 592 |
mirantur. 5: 84 | 6: 58, 608, 910 |
mirari. 4: 290 | 6: 654, 1054 |
mirarier, *mirari.* 2: 1028 | 5: 977 |
miras. 4: 39 |
miráſque. 5: 1238 |
miratur. 6: 655 |
mire, *adv.* mens mobilis. 4: 752 |
miremur. 4: 820 |
miris. 1: 124 |
miro. 5: 1279 | 6: 185, 327 |
mirum. 1: 731 | 2: 86, 338 | 4: 772, 812 | 5: 193, 747, 797, 1237 | 6: 129, 374, 436, 488, 615, 1010 |
miſcebant belli fluctus. 5: 1289 |
miſcebat minas inanes. 5: 1001 |
miſcebitur terra mari, & mare cœlo. 3: 854 |
miſcens prælia. 5: 443 |
miſcent prælia. 4: 1007 |
miſcente. 6· 870 |
miſcere. 2: 804 |
miſceri. 2: 116 | 4: 225 | 6: 930, 1071 |
miſcetur funere vagor, *vagitus infantum.* 2. 576 |
miſer. 3: 110, 911 *bis*, 965, 993, 1064 |
miſeræ, *ſing.* 1: 94 |
miſerandum. 6: 1228 |
miſeras. 2: 14 |
miſere, *verb.* 5: 1309 | *adv.* 3: 874 |
miſeret. 3: 894 |
miſeri *plur.* 3: 51 | 5: 89 | 6: 63 |
miſerier, *miſereri.* 5: 1022 |
miſeris. 5: 942, 981 |
miſeriſque modis. 3: 506 |
miſeros. 3: 60, 930 |
miſerum. 3: 880 |
miſſa, *ſing.* 1: 418 | 6: 299, 309 | *plur.* 4: 614 | 6: 328 |
miſſi, *plur.* 6: 424 |

miſſilibus ſaxis. 5: 966|
miſſis. 4: 99|
miſſo. 5: 1243|
miſſum. 1: 971, 977| 2: 999| 4: 568| 6: 406|
miſſus, *adj.* 2: 194|
vix abſunt nobis miſſus bis mille ſagittæ. 4: 410|
miſta, *ſing.* 6: 128, 1243| *plur.* 2. 830| 4: 648|
miſtas. 6: 369, 1127|
miſti, *plur.* 6: 158|
miſto. 6: 377|
miſtos. 2: 579, 851|
miſtum. 6: 941|
miſtura rerum. 2: 977|
miſtus. 6: 370|
miſtaſque. 1: 776|
miteſcere. 5: 1102|
mittam, *deſinam* contendere cauſam. 4: 473|
mittat. 2: 850, 1110| 3: 945|
mitte. 3: 974| *deſine* mirari. 6: 1054|
mittebat animam. 6: 1232|
mittere. 1: 663, 689, 881, 886| 2: 834, 855| 4: 83| 5: 593, 1178, 1308| 6: 411, 508|
mittere varios linguæ ſonitus natura ſubegit. 5: 1028|
mitti. 4: 62, 217, 680| 6: 922|
mittier, *mitti.* 4: 47|
mittit. 2: 149, 1134| 3: 521| 6: 403, 878|
mittitur. 4: 247| 6: 170, 293|
mitto dicere. 4: 694|
mittunt. 2: 1123| 3: 53| 4: 52, 54, 58, 83, 101, 791, 990| 6: 198, 514|
mittuntur. 4: 197, 200| 6: 247|
mixta, *ſing.* 3: 234, 278| *plur.* 1: 815, 877| 2: 470| 3: 258, 271| 4: 336|
mixta doloris corpora, *acerba atomi.* 2: 466|
mixtas. 1: 893| 5: 916|
mixtim. 3: 565|
mixto. 1: 867|
mixtus. 3. 235|
mobilibus. 2: 413|
mobilibúſque. 6: 225|
mobilior. 4: 344| 6: 237|
mobilis. 3: 205, 271| 4: 553, 891| 6: 203|
mens mire mobilis. 4: 752|
mobilitantur. 3: 248|
mobilitas. 2: 64, 141| 4: 178, 800| 5: 850| 6: 322, 336|
mobilitate. 2: 160| 3: 201, 429, 646| 6: 176, 279, 486|
mobilitatem. 6: 340, 346,
mobiliter. 4: 791| 6: 234| feruntur. 4: 749|
mobilius, *adj.* 3: 244| *adv.* 5: 635|
moderanter. 2: 1095|
moderarier, *moderari* equum frænis dextrâque regere. 5: 1297, 1311|
moderatim creſcere cogens. 1: 324|
humanis rationibus, ac moderatis. 2: 169|
robuſtus moderator curvi aratri. 5: 931| 6: 1251|
modi, *ſing.* 4: 136| 6: 770|
modice, *adv.* fluere. 5: 507|
modis. 1: 124, 342, 727, 760, 1023| 2: 115, 653| 3: 259, 506| 4: 127, 134, 166, 658, 729, 859, 905| 5: 68, 74, 188, 417, 423, 790| 6: 133, 452, 507, 789|
modo, *nom.* 1: 159, 822| 2: 432, 773, 940| 3: 34, 770, 1081| 4: 690| 5. 72, 185, 774| *adv.* 4: 169, 510| 5: 335|
modoque, *nom.* 1: 963| 2: 91|
non modo non. 3: 604|
modum. 1: 1007|
multo minor agri modus. 2: 1170|
fera mœnera, *munera*, militiai. 1: 30, belli. 33|
mœnere, *munere* belli. 5: 1308|
mœnia. 5: 1446| 6: 587| mundi, *cœlum.* 1: 74, 1095| 2: 1044| 3: 16| 5: 120, 372, 455, 1212| magni mundi. 2: 1144| capacis mundi. 6: 122|
incluſa theatri mœnia. 4: 80|
mœnibus. 7: 233| 6: 749|
mœrore. 5: 175| 6: 1181, 1247|
mœrorem. 3: 921|
mœrorum, *mærorum* exeſor. 4: 221| 6: 926|
mœſta. *ſing.* 1: 100|
mœſto. 6: 1231|
mœſtum. 1: 90| 6: 1150|
mœſtus. 6: 1279|
molem. 6: 404, 566| mentis 3: 824|
moles. *ſing.* 4: 889| 5: 97| *plur.* 6: 193|
moléſque, *ſing.* 5: 437|
mali tanquam moles in pectore conſtet. 3: 1069|
moleſta, *ſing.* 2: 244|
molibus. 1: 288|
molimine magno. 4: 900|
moliretur. 6: 646|
nec ſcibat ferro molirier arva. 5: 932|
molitur accedere ad aures. 2: 1023|
molle. 4: 493, 494|
mollem malis demittere barbam. 5: 673|
molles. 1: 744|
molleſcere cœpit humanum genus. 5: 1013|
molli. 2: 29| 3: 113| 4: 988| 5: 672, 815, 887, 1391| 6: 744|
mollia. 1: 568, 571, 755| 2: 859, 903, 905| 4: 847, 790, 791, 977| 5: 778, 1063|
mollíáque. 3: 595|
mollibus undis. 2: 375|
cibum coquere ac flammæ mollire vapore. 5: 1101|
molliri. 2: 605|
mollis, *nom.* 2: 282|
molliſque. 6: 626|
mollit. 6: 969|
Moloſsûm, *Moloſſorum.* 5: 1062|
ad numen mentis momenque, *motúmque.* 3: 145|
momine, *momento inſtanti temporis.* 3: 189, 190|
è ſalſo momine *ſparſo* ponti. 6: 473|
monebat. 5: 1399|
monimenta. 5: 312|
monimentis famæ æternis. 5: 330|
monſtra, *nom.* 4: 594| 5: 843|
monſtrabant. 5: 1105|
monſtrat. 5: 1445|
monſtravit. 6: 26|
monſtrent. 5: 1031|
monte. 3: 1013|
in montem ſuccedere ſylvas cogebant. 5: 1369|
montes. 1: 18, 202. 998| 4: 141, 398, 407, 408, 460, 579| 5: 42, 202, 953, 990| 6: 151, 190, 468, 489, 545, 733|
montes icti clamore rejectant voces ad ſidera mundi. 2: 329|
franguntur in arctum concreti montes nimborum. 6: 158|

montéſque.

montéſque. 1 : 275 | 6 : 447 |
montibu', *montibus*. 5 : 822 |
montibus. 1 : 284, 896, 1084 | 2 : 333 | 4 : 142, 1014 | 5 : 314, 493, 944, 1243 | 6: 188, 421, 735, 786, 963 | Idæis altis. 5: 662 |
montis. 6 : 458, 463, 466, 639, 682, 694, 696 |
montivagæ, *ſing.* feraï. 1 : 405 |
montivago generi ferarum. 2: 597 |
montivagum genus ferarum. 2 : 1080 |
monumenta virûm. 6: 242 |
mora. 4: 228 | 6 : 530, 933 |
morabor. 6: 244 |
morantur. 6: 337 |
morari. 1: 1043 | 2: 164, 233, 6: 728 |
morati, *plur.* 4 : 960 |
moratur. 2 : 1067 | 4 : 206 |
morbi, *ſing.* 3: 472, 486, 493, 501, 836, 1083 | 4 : 669 | 6 : 657, 664, 1111 |
morbi contagia penetrant in animum. 3: 472 |
avidi contagia morbi. 6 : 1235 |
morbida, *ſing.* 6 : 955, 1090, 1150, 1222, 1259 |
morbidus aer. 6 : 1095 |
morbis. 3: 464, 505, 733 | 5: 346, 350 | 6 : 1088 |
morbo. 1. 134 | 6 : 1093, 1170, 1219, 1230, 1253 |
morbo delirantes. 5 : 1158 |
à morbo interiiſſe. 6: 709 |
catervatim morbo, mortique dabantur. 6: 1142 |
ardentia morbo membra. 6: 1170 |
morborum. 6 : 1096, 1136 |
morbos. 3 : 41 | 5 : 221 | 6 : 771 | immanes. 3: 461 |
morbus. 3 : 693 | 6 : 792, 1112, 1204, 1248 | lethi fabricator. 3 : 473 |
more. 1: 97 | 2: 610 | 6: 197 |
volgivago ferarum more. 5: 930 |
moremur. 5 : 92 |
moreris. 1: 399 |
mores. 2 : 664 |
moréſque. 1: 592 | ſequaces. 3: 316 |
moretur vita in membris. 3: 121, 128 |
mori. 3 : 528 |
moribundi, *plur.* 3: 543 |
moribundo. 3 : 1046 |
moribundos. 3: 233 |
moribundus. 3 : 130, 653 |
moribus. 3: 749 | 5 : 895, 957 |
moriebantur. 6: 1220 |
moriens. 3: 606, 612 |
morigera, *plur.* 5: 81 |
moriturus. 6: 962 |
moris. 1 : 672, 793 | 2 : 753, 1001 | 3: 215, 519, 842, 876, 882, 972, 1104 | 5. 222 | 6: 1249, 1261, 1271 | reddita vitai, *cum vita commutata*. 4: 765 |
morſibus adfixæ validis. 5 : 1321 |
morſu. 3: 663 | 4: 1010 |
morſúque. 3 903 | 5: 1036, 1067 |
mortale. 1. 218, 1014 | 3: 668, 801, 825 |
mortalem. 3: 424, 533, 542, 768, 882, 897 |
mortales, *homines*. 1: 33, 67, 152 | 2 : 75, 173, 625 | 3: 996 | 5: 1088, 1279 | 6 : 50 | *adj.* 3 : 418 | 5 : 349 |
mortali. 1: 233, 756 | 2: 905 | 5: 6, 66, 122, 239, 322, 378 |
mortalia. 1 : 203, 1091 | 2: 358, 1153 | 3 : 510, 779 | 5: 243, 249, 789, 803, 986, 1168, 1237 | 6: 42 |
mortalibu', *mortalibus*. 6 : 28 |
mortalibus. 1 : 66 | 2: 556, 917, 979, 1032, 1158 | 3: 1087, 1091 | 5: 15, 206, 242, 942, 1091, 1100, 1164 | 6: 1, 11, 391 |
mortalis. 1: 855 | 3: 531, 843, 946 |
morte. 1 : 112, 115, 265 | 3: 879, 888, 893, 898, 921, 929, 1035, 1102 | 6: 1194, 1216, 1228 | obita. 1 : 136 | 4 : 738 |
mortem. 1 : 852 | 3: 339, 570, 884, 939, 947, 988, 1088 | 4: 43, 1014 | 6: 772 |
morti. 6: 1230, 1253 |
mortíque. 6 : 1093, 1142 |
mortifer æſtus. 6 : 1136 |
mortiferam. 6. 819, 1089 |
mortis. 2: 580 | 3 : 39, 64, 79, 1101 | 4: 770 | 5 : 1179 | 6: 1180, 1210 |
mortíſque. 2 : 44 | 6 : 1237 |
mortua, *ſing.* 3: 1059 |
mos. 6 : 1276 |
mota, *plur.* 3: 384 |
motibus. 1 : 297 | 2 : 183, 286, 895 | 3 : 257, 263, 337, 937 | 4 : 947, 1005 | 5: 306, 510, 531 | 6 : 534, 588 |
motu. 1 : 382, 464, 801, 994 | 2 : 61, 96, 297, 309, 1054 | 3 : 33 | 4: 28, 139, 177, 211, 393, 860, 945 | 5 : 126, 533, 512, 1209 | 6: 117, 176, 1036, 1148 | ſollicito. 1 : 344 |
motuque. 6 : 1025 |
motum, *ſubſt.* 3: 302 | *adj.* 3: 353 |
lethi dominantem in corpore motum. 2: 957 |
motus, *ſubſt. ſing.* 1 : 686, 1025 | 2 : 137, 251, 253, 269, 572, 954, 1020 | 3: 247, 272, 273, 1053 | 6: 586 | *plur.* 1: 592, 628, 743, 819, 909, 1022, 1075 | 2. 80, 110, 242, 244, 259, 262, 307, 311, 314, 316, 712, 716, 726, 763, 884, 941, 947, 969, 1008 | 3: 117, 241, 246, 559, 569, 573, 868, 873 | 4 : 836 | 5 : 422, 429, 443, 446, 1213 | genitales. 2 : 228. exitiales. 569, clandeſtinos cæcoſque. 126 | ſenſiferos. 3: 380, 569 |
motúſque, *plur.* 4: 659 |
in motus conjecta eſt convenientes. 1 : 1029 |
moveant. 4 : 726 | 6 : 165 |
moveantur. 2 : 138 | 5 : 480 |
movendi. 1: 384 |
moventes. 4 : 977 | 5 : 1400 |
moventur. 1 : 422, 822 | 2: 132 | 6: 288 | ſenſiferos motus. 3: 568 |
movere. 3: 853 | 4 : 457, 790, 876 | 5 : 1172 |
moveri. 1: 336, 342, 376 | 3: 189, 237, 570 | 4: 234, 353, 365, 758, 772. 6: 594, 667 |
movet. 2 : 886 |
movetur. 3: 145, 190, 430, 431 | 4: 889 |
mox. 5 : 1134 |
mucrone ancipiti, *duplici extremo*. 2 : 519 |
aurum hebeti mucrone retuſum. 5: 1273 |

flexit mucronibus unca. 2: 427|
mucronum faſtigia. 5: 1264|
mugit graviter tuba. 4: 547|
mulcebant. 5: 1389|
mulcent. 3: 143|
mulcere. 5: 1316|
mulcet. 2: 422|
aera mulgentes, *agitantes motu.* 4: 139|
muliebre genus. 5: 1354|
muliebréque. 5: 1020|
muliebribus. 5: 1357|
mulier. 5: 825, 1010| 6: 794|
multa, *ſing.* 1: 729| 2: 1066| 3: 98, 291| 4: 924| *plur.* 1: 105, 119, 153, 198, 342, 399, 658, 737, 824, 901, 1023, 1048| 2: 115, 128, 336, 535, 653, 678, 688, 694, 1125| 3: 227, 237, 392, 724, 734| 4: 66, 70, 127, 160, 162, 166, 274, 332, 335, 414, 464, 545, 658, 729, 797, 859, 862, 869| 5: 53, 214, 188, 253, 297, 335, 397, 423, 491, 659, 668, 735, 749, 790, 815, 839, 847, 908, 914, 997, 1093, 1102, 1180, 1339| 6: 80, 81, 159, 201, 208, 264, 271, 274, 306, 348, 415, 450, 472, 497, 507, 515, 519, 654, 771, 777, 789, 898, 917, 981, 1078, 1081, 1094, 1262|
multáque, *plur.* 2: 108, 703, 713, 977, 1104| 3: 359| 4: 336, 778 *bis*, 861, 903| 5: 795, 815, 853, 858, 929, 941, 967| 6: 349, 539, 587, 771, 797, 861, 903, 1180, 1113, 1265, 1280|
multa multáque, *plur.* 1: 203, 401|
multa parum, *pauca.* 2: 691, 722| 6: 779, 1064|
multæ, *plur.* 3: 265| 4: 53, 101| 6: 781|
multam. 6: 1080|
multangula multis modis. 4: 658|
multarum. 1: 815, 895| 2: 652, 676, 695| 6: 662, 789, 789, 1091|
multas. 2: 21, 586| 3: 659, 666, 669| 4: 569, 609, 678| 5: 413| 6: 410, 588, 938|
multáſque. 6: 537|
multeſima pars. 6: 651|
multi, *plur.* 2: 198| 3: 1040| 4: 1009, 1012, 1014 *bis*| 5: 1157| 6: 1172|
multigenis figuris. 2: 335|
multimodi, *plur.* motus materiai. 3: 869|
multimodis, *plurimis modis.* 1: 814, 894| 2: 1054, 1059, 1128| 3: 116, 587, 620| 4: 648| 5: 1405| 6: 994|
multipléxque. 4: 208|
multiplicéſque. 2: 161|
multis. 1: 197, 312, 332, 342, 625, 727, 838, 760, 814, 824, 838, 1023| 2: 115, 179, 538, 592, 653, 688| 3: 207, 315, 1039, 1064| 4: 127, 134, 166, 181, 343, 658, 729, 859, 907| 5: 188, 193, 423, 790| 6: 133, 264, 332, 414, 507, 711, 789, 892|
multiſque. 2: 552| 4: 344|
partibus egregie multis inferiores. 1: 736|
multo, *nom.* 3: 120| 5: 652, 1200, 1420| 6: 1253| *adv.* 1: 215, 368, 739| 2: 161, 382, 791, 828, 1016, 1170| 3: 375, 791, 919| 4: 68, 732, 843, 847, 953| 5: 23, 112, 135, 627, 923, 1126, 1355, 1379, 1443|
multóque, *adv.* 1: 736| 3: 53, 427, 438| 4: 837| 5: 457|
multorum. 3: 479|
multos. 1: 1028| 2: 278| 4: 970| 5: 460|
multóſque, 5: 96| 6: 537|
multum, *nom.* 4: 359, 562| 5: 580, 610| 6: 502, 627, 1140, 1175| *adv.* 2: 483| 4: 960| 5: 1111|
multus. 5: 804| 6: 155, 1200|
multúſque. 6: 1003|
mundi. 1: 1053| 2: 181, 1104| 4: 138| 5: 97, 120, 148, 158, 240, 244, 332, 341, 365, 372, 381, 403, 434, 455, 478, 497, 515, 535, 539, 549, 554, 596, 636, 677, 768, 770, 778, 816, 826, 832, 941, 1203, 1211, 1212, 1415| 6: 42, 107, 122, 492, 564, 606, 1105| mœnia. 1: 74, 1095| 2: 1044, 1144| 3: 16| 4: 214| 5: 120, 372, 455, 1212| 6: 122| ſidera. 1: 788| 2: 330| ſidera reſpondens in aqua. 4: 214|
mundis. 5: 529, 1344|
mundo. 5: 527, 598|
mundum. 5: 66, 439|
munificat. 2: 625|
munita, *ſing.* 1: 729| 2: 607| *plur.* 2: 7|
munita viai, *parata ad viam.* 3: 497|
munita ab rebus lethalibus. 3: 811|
munita fidei, *munitam fidem.* 5: 103|
munitur vallo eburno India. 2: 538|
muralique corona. 2: 606|
murmur. 6: 141|
murmura. 5: 1220| 6: 287, 409| ætnæa. 1: 724| ponti. 3: 1045| minarum. 5: 1192|
murmure. 1: 70, 277| 4: 547| 6: 100, 196|
muſa agreſtis. 5: 1397| Calliope callida. 6: 92|
Muſæ, *plur.* 1: 929| 4: 5|
Muſæa mele, *muſicos cantus.* 2: 412|
Muſæo contingens cuncta lepore. 1: 933| 4: 9|
Muſæo dulci contingere melle. 1: 946| 4: 22|
Muſam ſylveſtrem, *ſylveſtre carmen* ne ceſſet fundere fiſtula. 4: 593|
Muſarum. 1: 924|
muſco. 5: 949|
muſſabat tacito medicina timore. 6: 1177|
muſſant. 1: 658|
muta, *ſing.* 2: 625| *plur.* 5: 1087| *ſing.* metu, *præ metu.* 1: 93|
mutabilitate. 2: 931|
mutæ pecudes. 5: 1058|
mutæque natantes ſquammigerûm pecudes. 2: 342|
mutant. 3: 678, 687| 5: 1082|
mutantque. 1: 768|
mutantur. 2: 77|
mutare. 1: 377, 787| 2: 170, 307| 3: 748| 4: 135, 461| 5: 170, 588|
mutaréque. 1: 667| 3: 164|
mutarentur. 1: 167|
mutari. 2: 1021|
mutariſque. 1: 682|
mutarier, *mutari.* 1: 802|
mutas, *nom.* ſquammigerûm pecudes, *piſces.* 2: 1081|

mutaſſe. 4: 776|
mutat. 2: 806| 5: 826, 833|
mutata, *ſing.* 3: 768| *plur.* 1: 910, 1023|
mutatis, *nom.* 1: 912| 4: 947|
mutato, *nom.* 1: 801| 3: 755|
mutatoque. 1: 678, 687|
mutatum. 1: 671, 792| 2: 220| 3: 518, 583|
mutatur. 2: 748, 798| 3: 756| 5: 275|
mutatus. 2. 769|
mutemus cœli amictum. 6: 1132|
muteſque. 2: 1004|
mutet. 1: 772|
mutua, *ſing.* 5: 951| *plur.* 3 346| *adv. mutuo.* 5: 1099| 6 1082|
mutua, *mutuò* vivunt mortales. 2: 79|
fungi mutua, *mutuò pati.* 3: 802|
è lævo fit mutua, *mutuò* dexter. 4: 302, motu mutua, *mutuò* fungi. 945|
myrrhæ odor. 2: 503|

N.

NActa, *ſing.* 2: 871| 6: 1099|
nam. 1: 10, 32, 42, 49, 60, 96, 108, 160, 187, 218, 361, 379, 390, 394, 421, 434, 450. 487, 508, 533, 55-, 573, 586, 614, 646, 671, 694, 792, 851, 9-6, 1016, 1020, 1037, 1069, 1104| 2: 54, 66, 82, 84, 164, 177, 197, 230, 261, 274, 296, 3-4, 317, 338, 352, 465, 532, 592, 648, 700, 710, 719, 740. 752, 773, 903, 951, 959, 1023, 1092, 1111, 1121, 1127| 3: 14, 41, 57, 85, 87, 274, 326, 375, 382, 399, 429, 434, 448, 473, 518, 674, 688, 867, 901, 934, 948. 957, 1011| 4: 59, 63, 70, 100, 139, 153, 247, 271, 305, 343, 369, 381. 440, 469, 482, 491, 680, 699, 743, 774, 918| 5: 7, 83, 171, 285, 323, 346, 420, 507, 527, 555, 567, 596, 620, 688, 752, 791, 855, 866, 914, 1042, 1111, 1139, 1144, 1203, 1249, 1272, 1290, 1329, 1354, 1390, 1411| 6: 9, 34, 57, 104, 138, 161, 214, 246, 248, 278 *bis*, 287. 342, 363, 425, 467, 474, 509, 708, 719, 974, 986, 991, 1104, 1139, 1225, 1236|
namque. 1: 331, 337, 405, 470, 820, 958, 1108| 2: 246, 482, 536, 509, 802, 910, 1014| 3: 190, 197, 691| 4: 76, 659, 921| 5: 14, 188, 676, 830, 1454| 6: 768, 1281|
madet mens, nant oculi. 3: 479|
nardi florum, nectar qui naribus halant. 2: 847|
nares. 1: 300| 2: 415| 3: 631| 4: 490, 677, 691| 6: 778, 792, 1191|
naréſve. 3: 550|
naribus. 1: 406| 2: 510, 847, 850| 4: 990| 5: 29, 1075| 6: 765, 1201|
naſcendum. 3: 618|
naſcentes. 4: 58|
naſcentibus. 1: 114| 3: 671|
naſci. 1: 161| 2: 1011|
naſcimur. 3: 986|
naſcuntur. 4: 498|
naſi, *ſing.* primoris acumen tenue. 6: 1191|
nata, *adj. ſing.* 1: 114| 2: 436| 3: 709| 4: 775| *plur.* 1: 43| 2: 732| 4: 834, 852| 5: 1033|
natæ, *adj. plur.* 5: 71|
natali die. 3: 711|
natans. 6: 882|
mutæ natantes, *piſces.* 2: 342, tonſas natantes, *malos.* 554| campos natantes. 5: 489| 6: 404, 1140|
natare. 6: 266|
nati, *ſubſt. plur.* 3: 908|
nativa, *plur.* 1: 755| 5: 244, 377|
nativo. 2: 542, 1087| 3: 61, 239, 242| 6: 43|
nativos animantibus, & mortales eſſe animos. 3: 418|
nativum. 5: 322|
nativúmque. 5: 67|
natorum, *ſubſt.* 6: 13|
natos, *ſubſt.* 6: 1256|
natum, *adi.* 1: 663| 4: 832, 833, 848| 5: 911|
natura. 1: 36, 26, 51, 52, 57, 113, 132, 195, 200, 217, 225, 237, 264, 282, 304, 322, 329, 331, 364, 420, 433, 447, 458, 504. 552, 574, 596, 608, 620, 623, 633, 798, 849, 916, 961, 1001, 1008, 1012, 1037, 1079| 2: 23, 208, 224, 237, 242, 313, 369, 378, 400, 583, 645, 757, 817, 878, 944, 1050, 1057, 1071, 1089, 1120, 1138, 1149| 3: 23, 27, 35, 131, 168, 186, 192. 204, 213, 232, 236, 238, 242, 274, 303, 324, 329, 530. 560, 624, 670, 708, 712, 789, 821: 826, 843, 856, 944, 987| 4: 30, 44, 109, 120, 323, 407, 744, 766, 786, 844, 857, 864, 946| 5: 60, 78, 128, 133, 149. 187, 207, 219, 226, 240, 332, 336, 351, 366, 371, 562, 678, 809, 829, 844, 869, 875, 877, 1027, 1280, 1287, 1353, 1361| 6: 30, 218, 225, 334, 597, 646, 683, 739, 745, 755, 838, 982, 993, 1040, 1060, 1135|
naturáque. 1: 323, 409| 2: 232| 5: 235|
tota natura diſſimiles. 2: 719|
natura perfica, *perficiens cuncta.* 2: 1116|
naturæ, *ſing.* 1: 72, 149| 2: 60| 3: 93, 310| 5: 311, 922| 6: 40, 330, 907, 1009|
naturai, *naturæ.* 1: 1100| 2: 302| fœdera. 1: 580|
naturali. 6: 29, 760|
naturam. 1: 22, 127, 592, 600, 650, 677, 679. 683, 688, 703, 769, 772, 776, 949, 1053| 2: 20, 168, 307, 533, 664, 705, 713, 850, 876, 937| 3: 35, 43, 138, 162, 176, 209, 229, 271, 330, 350, 457, 515, 583, 641, 704, 811, 964, 1016, 1085| 4: 25, 386, 735, 746, 966| 5: 55, 94, 158, 200, 356, 537, 820, 832| 6: 378, 470, 564, 609, 775, 983, 905| clandeſtinam cæcámque. 1: 779|
naturam mundi, *mundum.* 2: 181|

naturam laxare, *poſcere.* 2: 17 |
naturarum. 3: 321|
naturas. 1: 711| 3 : 316 |
natura, *adj.* 2: 223| 3 : 881| 5: 178| 6 : 171|
naves. 1: 273| 5: 999|
naufragiis. 2: 552|
navi. 4: 388|
navibu*. *navibus.* 5 : 1440|
navigerum mare. 1: 3|
navigia. 5 : 1446| 6: 429| clauda. 4: 439|
navigii. 5: 1004|
navigiis. 5 : 334|
navim agimus. 4 : 391. studiis agens magnam magno molimine navim. 900 |
studii ventus navim, agit. 6: 1031 |
navis. 4: 895 |
navita. 5 : 224|
naviter. 1 : 526|
nautæ, *plur.* 4:065|
nautis. 4 : 434 | 6: 893|
ne. 1 : 81, 268. 281, 286. 371, 415, 467, 674, 780, 791, 797, 1008, 1095. 1097 | 2 : 174, 187, 244, 255, 288, 289, 410, 497. 637, 717, 730, 751, 755, 841, 863, 837 | 3. 1035| 4: 41, 130, 351. 437, 593, 595, 725, 820, 823, 872, 911, 913, 929| 5: 79, 92. 115, 248, 306, 888, 978, 1090. 1223 | 6 · 85, 597. 604. 693, 762 |
néve. 1 : 1098 | 2: 418, 518, 733. 1009| 4: 43| 5: 82 |
nebula. 3: 429, 437 | 6: 1119 |
nebulæ, *plur.* 6: 103|
nebulæque, *ſing.* 3 : 431 | *plur.* 6: 1097|
nebulam. 3: 384 | 5 : 254. 464 |
nebulas. 2: 456| 6: 476|
nec. 1 : 23, 47, 62 *bis*. 69 *ter*, 94. 137. 166, 185, 195, 264, 272. 301 *bis*, 302, 309, 326, 327, 330, 333, 387, 396, 397, 445, 448, 449, 463, 473, 477, 481, 514, 526, 527, 530, 531. 534 *bis*, 535. 536, 550, 582, 591, 596, 607. 612, 649. 661, 731, 746, 749, 831, 843, 921, 964, 987, 988, 1004, 1013 *ter*, 1014 *bis*, 1022, 1041, 1076, 1078, 1092 | 2 : 27, 28, 34, 48 *bis*, 51, 74, 109, 118, 140. 152, 157, 165, 191, 201, 223 *bis*, 244, 253, 259, 260, 272, 293 *bis*, 294, 295, 296, 303. 338, 349, 350, 351, 361, 364, 426, 453, 460, 467. 564 *bis*, 569, 571, 578, 585, 650 *bis*, 699, 790, 812, 839, 845, 855, 856, 857. 867, 909, 911, 935, 940, 1001. 1027. 1007 *bis*, 1135, 1136, 1142, 1148, 1155 *bis*, 1171 | 3 : 19, 26, 44, 167, 211, 232, 235, 239, 245, 252, 264, 275, 287, 299, 304, 306, 311, 318, 327, 334, 338, 383, 384, 386, 387, 389. 390, 396 *bis*, 468, 516, 530, 541, 559, 560, 567, 606, 608, 627, 631, 632, 633. 649, 651. 673. 687. 695. 712. 724. 738, 762. 763. 775. 786. 787 *bis*. 809. 822. 826. 859. 865. 871. 880. 890. 895. 898, 900. 908. 913. 932. 935. 942. 972. 979 *bis*. 982. 993. 997. 998, 1004. 1011. 1020. 1033. 1034. 1061. 1063. 1092. 1094. 1100, 1101. 1105| 4 : 87, 91. 107. 135. 222. 228 *bis*. 268, 358. 380. 380. 386. 500. 539. 546. 634. 708. 710. 760. 761. 768. 770. 808, 834. 835. 896. 945 | 5: 37. 59. 62, 98. 102. 103, 131 *bis*. 161. 164. 181. 230 *bis*. 232. 293, 300. 310, 315. 349. 354. 367, 371. 375 *bis*. 422, 434. 435 *ter*, 436. 446, 474. 476. 495. 503, 542, 565 *bis*, 613 *bis*. 665. 671. 697. 718, 792. 816. 817 *bis*. 828, 837, 841 *bis*, 842 *bis*, 845. 846 *bis*, 854. 869. 876. 893. 895 *bis*. 928 *bis*, 931. 932, 933, 956, 957. 971, 978. 986. 998, 1002. 1019 *bis*. 1026. 1051. 1053. 1134 *bis*. 1155. 1184. 1197. 1199. 1200. 1201. 1268. 1271. 1315. 1319. 1336. 1351, 1443| 6: 14. 39. 74. 75. 98. 106. 129. 153. 186. 247. 265, 314. 318. 374. 407. 549. 779. 927 *bis*, 933. 1007. 1018. 1063. 1079. 1080. 1131. 1165. 1176. 1194, 1217. 1218. 1224, 1243, 1249 *bis*, 1257. 1274 *bis* 1276 |
necare. 6: 787|
necdum. 5: 251
necne. 1 : 953| 3: 713| 4: 382 |
nece. 4: 549|
neceſſe. 1: 57. 147. 270. 303. 386. 390. 400. 507. 513, 540, 601. 618. 631. 673. 790. 795. 825. 860. 873. 973. 1048 | 2: 58. 82. 231. 243. 284. 377. 442. 445. 456. 512. 525. 645. 689. 709. 720. 750. 860. 864. 1063. 1073| 3: 91. 176. 204, 217. 236. 242, 283. 315. 471. 542. 577. 677. 767. 799. 807. 975. 978| 4 : 97. 164. 192, 217. 233. 402. 496. 498. 523. 544. 558. 562. 653. 657. 678. 755| 5: 344. 352. 532. 581, 853| 6 : 38. 44, 205. 208. 215, 271. 368. 413. 447. 815. 834. 922, 940. 1000. 1093. 1128 |
neceſſum. 2 : 467. 734| 4: 130. 519, 930. 1000 | 5: 58, 377| inteſtinum, *neceſſitatem.* 3 : 289|
mutua nectant inter ſe gaudia. 5 : 852|
nectat. 3: 847 |
nectare. 6 : 971|
nectere. 3: 374|
nectere votis vota. 5 : 1201 |
nedum. 1 : 654 |
ratio vera reclamat. negatque. 1: 617|
neget. 1: 704| 3: 887|
negites, *crebro neges.* 4 : 911 |
Nemæus hiatus. 5: 24|
nemo. 2 : 1037 | 4 : 104 128. 175. 614|5: 6|
nemora. 2: 144 | 5 · 42. 953. 990. 1385| avia. 2: 346|
nempe. 1 : 386 | 2: 486. 907 |
nemus. 2 : 359 |
nenu, *non.* 3: 200 | 4 : 716 |
Neptuni. 6 : 1074 | corpus acerbum, *mare,* 1 1 471|
Neptunum. 1 : 654|
nequaquam. 1 : 510 | 2 : 180 | 3 : 371 | 5 : 199, 382 |

neque. 1: 24 *bis*. 42. 43. 123 *bis*, 148. 217. 267. 308, 429, 480, 529, 531. 535, 545, 597, 607, 688 *bis*, 691. 748, 844, 850, 857 *bis*, 988, 1002, 1020, 1054, 1061, 1070| 2: 23, 38 *bis*. 50, 59, 86, 87, 90, 164, 235, 241, 296, 305, 337 *bis*. 339 *bis*, 378, 427, 546, 570, 578, 603, 715 *bis*. 795, 824. 857, 866. 911, 1025, 1149| 3: 19, 20, 23. 39, 92. 119. 126, 147 *bis*, 196, 226, 244 *bis*, 252, 341, 366, 382, 384, 468, 516, 517, 551, 622, 623. 631 *bis*, 632, 686, 688, 711, 730. 731, 739, 740, 784. 790, 814, 817, 818, 820, 822. 842, 880, 894. 907, 928. 1026 *bis*| 4: 129, 153 *bis*, 176, 239. 481, 564, 881| 5: 37, 130, 134. 250, 311. 316, 329, 332, 359, 362, 363, 365, 367. 378. 386. 420, 433, 435. 474, 475, 494. 540, 775, 701, 876, 880, 893, 894, 896, 913, 951, 956, 1052. 1118. 1408, 1421| 6: 101. 102, 221, 244, 262, 360. 398, 568, 641. 708 *bis*. 709 *bis*. 779. 1050, 1113, 1212, 1248|
nequeant. 1: 909. 920, 936| 2: 581, 602. 796| 4: 259, 721| 5: 213|
nequeas. 1: 314|
nequeat. 1: 539| 2: 77, 194. 589| 3: 322. 348, 579, 605| 5: 90, 728, 730, 758, 764. 768, 834| 6: 64. 1071|
nequeo. 3: 317|
nequeunt. 1: 794, 889| 2: 173, 269, 595, 601| 3: 551| 4: 322, 600| 5: 146| 6: 302, 836. 1011, 1058|
nequibunt. 2: 381|
nequicquam. 1: 1148| 4: 466| 5: 389. 844, 1222, 1230. 1270, 1312, 1331|
nequimus. 3: 364. 672| 4: 349|
nequirent. 6: 105|
nequisset. 2: 1019|
nequit. 1: 386| 3: 399, 442, 562, 789| 5: 133, 1445|
nervi. *plur.* 1: 668| 6: 1188|
nervis. 1: 904| 2: 811. 867| 3: 172, 574. 697, 790| 4: 540| 5: 134, 926, 1331|
nervorum. 2: 863|
nervos. 2: 861| 3: 218. 489, 566, 691| 6: 1159, 1204|
ratio reddenda. augmen cui neſciat æquor. 6. 607|
neſcire. 3: 1071| 4: 477|
neſcit. 4: 471|
neu. 1: 414| 4: 549| 6: 598|
nexa, *plur.* 1: 405|
animam nexam per venas, viſcera. nervos. 3: 218|
nexantur abictu. 2: 98|
nexilis veſtis. 5 1349|
nexum, *adj.* 6: 958|
nexus. *plur.* 2: 221, 241, 245|
ni. 1: 380. 622| 5: 208, 294|
nictantia fulgura flammæ. 6: 181|
nidor. 4: 683| penetrat. 2: 682|
acri nidore offendit nares. 6: 792|
nidoris odores. 3: 987|
niger. 6: 255|
nigra, *ſing.* 6: 1198| *plur.* 2: 790|
nigra virûm percoctáque ſecla calore, *Maurs.* 6: 722, 1107|
nigrai. *nigra* noctis. 4: 541|
nigraut nigro de ſemine nata. 2: 732|
nigrante colore. 2: 792|
nigras. 3: 52. 841| 4: 342|
nigrasque. 4: 379|
nigris. 2: 790| 6: 525|
nigro. 2: 732. 763, 823|
nigrore mortis omnia ſuffundens. 3: 39|
nigros fieri nigrô de ſemine Cycnos. 2: 823|
nigrum. 2: 767. 811|
nigrúmque. 5: 745|
nihil. 1: 61. 156. 206. 431, 498, 517, 521, 555, 624, 653, 854, 962, 1000, 1069, 1102| 2: 249, 649. 783. 855| 3: 215, 263. 323. 879. 940, 958| 4: 94, 152. 369. 469. 476| 5: 172. 569, 570| 6: 918, 972|
nihilo, *nom.* 1: 151, 157, 160, 181. 186. 206. 267, 543, 545, 670. 858| 2: 287| *adv.* 1: 360, 698| 2: 56, 1117| 3: 89, 1075| 5: 1231| 6: 36|
nihiloque. *nom.* 1: 675, 758|
nihilominus. 3: 1104|
nihilominus ac, *non minus quàm.* 3: 96|
nihilo majores 5: 577|
nihilum. 1: 217, 238, 249, 267, 542, 669, 757, 791, 797. 857| 2: 751, 755, 863|
nil. 1: 161, 189, 266. 544. 545, 648, 663, 681. 730, 772, 892, 992| 2: 7, 17. 37, 39. 90, 224, 287. 583, 672, 706. 814. 896, 919, 1027. 1036, 1056| 3: 166, 183, 214, 225. 231. 240, 564, 842, 844. 857, 864, 985| 4: 436. 471. 472. 722, 832| 5: 40, 152. 264, 266. 574, 869, 916. 1426| 6: 226, 679. 941, 1168|
Nili propter flumina. 6: 1112|
res redeant ad nilum funditus omnes. 1: 674|
Nilus in æſtati creſcit. 6: 712|
nimbi, *plur.* 5: 290|
nimbique, *plur.* 6: 520|
nimbis. 3: 19| 6: 481|
nimborum. 4: 173| 6: 252. 510. 524|
nimborum tabi arbuſta vacillent. 1: 806|
concreti nimborum montes. 6: 158|
nimbos. 4: 143|
nimbóſque. 6: 483|
nimbos arenæ tollere. 6: 700|
niger per mare nimbus. 6: 255|
nimia. 3: 388| 6: 1264|
nimiis. 5: 216|
nimio. 6: 1161, 1194| major. 5: 565|
nimios. 5: 817|
nimirum. 1: 278, 366, 369. 525. 562, 586, 595, 669, 814, 991| 2: 94, 160. 340, 393, 888, 938, 1068| 3: 195, 227, 491, 537, 565. 991| 4: 371, 603, 666, 718| 5: 1431| 6: 231, 310, 662, 861, 883, 1047|
nimis. 1: 847| 3: 304, 946| 4: 598| 5: 675, 1139| 6: 673, 850, 853|
nimium. 6: 919. 1237|

ningues, *nives.* 6 : 736, 964 |
ninguntque roſarum floribus, *in modum nivis roſas ſpargunt.* 2. 627 |
niſi. 1 : 240, 265, 305, 357, 411, 424, 445, 517, 522, 541, 609, 692, 805, 809, 960, 1011, 1034, 1093 | 2: 17, 221, 389, 544, 934, 952 | 3: 481, 7[illegible]2, 963 | 4 : 237, 369, 436, 487, 511, 605, 801, 803 | 5: 44, 277, 350, 553, 561, 1411, 1445 | 6: 67, 263, 554, 563, 590, 803, 941 |
niſi quod. 3: 760, 762 |
niſu. 4 : 904 | uno. 5 : 507 |
niſus, *ſing.* pennarum claudicat inanis. 6: 834 |
niſus, *plur.* pedum, *pedes.* 5: 912 |
nitatur. 2 : 862 |
nitentibus. 1: 373 |
nitere luna poteſt. 5 : 703 |
nitet cœlum. 1: 9 |
niti. 2. 12 | 3: 62 | 5 : 311 |
niti in medium ſummæ, *in centrum univerſi.* 1 : 1052 |
in medium, *centrum* niti. 1 : 1083 |
nitidæ, *plur.* fruges ſurgunt. 1: 253 | creſcunt. 2: 189 |
nitidas fruges. 2: 594, 993, 1157 |
nitido capti lævíque lepôre. 5: 1258 |
nitidum 6: 705 |
nitier, *niti* omnia ſurſum. 1: 1058 |
nitore. 2: 781, 786, 818 | 4: 542 | 5 : 767 |
nitorem. 2:776, 1038 | 5:667, 781 |
nituntur deorſum pondera. 6 : 335
nives. 4: 745 | 6: 106 |
nix. 3: 20 | 5: 674, 1191 | 6: 528 |
nixa, *plur.* in medium, *in centrum.* 1: 1055 |
nixantem. 3: 1013 |
nixari. 6 : 836 |
nixatur. *nititur* quibus fundamentis vita ſaluſque. 4 : 509 |
nixibus ex alvo matris natura profundit. 5: 226 |
nixus, *adj.* 5: 907 |
nobilitas. 2 : 38 |
nobilitate. 2: 11 |
nobis. 1 : 76, 103, 129, 233, 250, 426, 700, 832, 860 | 2 : 107, 122, 180, 275, 286, 321, 381, 433, 444, 911, 1022, 1047 | 3: 9, 115, 121, 130, 149, 170, 231, 337, 365, 376, 379, 392, 434, 551, 627, 679, 699, 852, 861, 864, 879, 921, 987, 992, 1005, 1008, 1018, 1099 | 4: 37, 97, 155, 245, 285, 293, 314, 365, 410, 421, 427, 457, 644, 751, 778, 783, 919, 920, 938, 940 | 5: 4, 19, 24, 31, 44, 108, 152, 177, 199, 479, 522, 544, 550, 557, 564, 704, 723, 858, 870, 1195, 1208, 1424 | 6: 79, 364, 520, 944, 976, 997, 1092, 1117, 1132, 1133 |
nobiſcum. 1: 115, 1065 | 4: 320 |
noceant. 3 : 834 |
nocentes. 2: 1102 |
nocere. 6: 385 |
nocerent. 5: 79 |
nocte. 5: 984 | 6: 252, 625 | nimborum. 4: 173 |
noctem. 2: 578 | 4: 714 | 6: 1158 |
noctes. 5: 679, 680, 698 | 6: 1178 |
noctes vigilare 1 : 143 |
noctes pariles agitare diebus. 1: 1066 |
noctes atque dies. 2: 12 | 3: 62 |
nocti, *nocte.* 6: 1218 |
noctis. 1 : 1064 | 4: 458 | 5: 972 | nigrai. 4: 541, ſevera ſilentia 462 | ſigna ſevera. 5: 1189 |
noctivagæque, *plur.* faces cœli. 5: 1190 |
noctivagi, *plur.* homines. 5: 946 |
noctivago ſtrepitu Faunorum. 4: 586 |
noctu. 3 : 384 |
nocturna, *plur.* 5 : 295 | 6: 900 |
nocturnas. 5: 687 |
nocturnáſque faces cœli. 2: 206 |
nocturnis. 2: 26 |
nocturno. 1: 478, 4: 446, 794, 1002 | 5: 969 | 6: 849 |
nocturnúmque. 6 . 791 |
nodis religionum animos exolvere. 1 : 931 | 4 : 7 |
nodos diſſolvunt. 6: 355 |
vitales animæ nodos è corpore ſolvit. 2: 949 |
nodóſque. 6 : 878 |
ubi anni nodus nocturnas exæquat lucibus umbras. 5: 687 |
noli. 4 : 387 |
nomen. 2 : 996 | 3 : 133, 422 | 5: 793, 819 | 6 : 740 |
nomina. 3: 318 | 5: 73, 1040, 1050 |
utilitas expreſſit nomina rerum. 5 : 1028 |
nominat. 1: 696 |
nomine. 1 : 95 | 2: 629, 655 | 3 : 135 | 5 : 907 | 6: 2, 297, 371, 908 |
nominis. 3 : 78, 243, 280 |
nominitamus. 3: 353 |
nominitanda, *ſing.* 4: 48 | *plur.* 6: 373 |
nominitant. 5 : 702 |
nominitarunt. 5 : 423 |
non. 1 : 97, 148, 168, 177, 201, 204, 336, 343, 344, 394, 460, 480, 509, 516, 573, 605, 614, 626, 665, 680, 698, 747, 752, 774 *bis*, 893, 900, 904, 915, 934, 940, 943, 961, 963, 978, 1074, 1082, 1108 | 2 : 3, 24, 31, 40, 59, 66, 150, 168, 209, 239, 247, 264, 308, 336, 337, 340, 371, 395, 425, 458, 462, 480, 484, 495, 498, 511, 527, 543, 546, 551, 579, 585, 658, 682, 691, 693, 722, 723, 726, 789, 808, 816, 819, 833, 835, 836, 854, 880, 891, 929, 931, 934, 968, 985, 987, 1010, 1028, 1070, 1085, 1125 | 3 : 5, 64, 92, 104, 105, 111, 12[illegible] 149, 195, 235, 340, 342, 356, 358, 366, 407, 553, 604 *bis*, 612, 618, 646, 676, 746, 764, 767, 776, 782, 785 *bis*, 831, 850, 852, 854, 880, 886, 889, 902 *bis*, 907, 910, 913, 949, 951, 956, 959, 966, 1001, 1003, 1083, 1105 | 4: 10, 16, 19, 112, 189, 263, 296, 357, 363, 405, 416, 468, 491, 499, 503, 510, 557, 572, 599, 673, 704, 705, 712, 713, 723, 743, 772, 802, 810, 816, 856, 918, 921, 944, 948, 983 | 5: 18, 39, 51, 127, 129 *bis*, 147, 153 *bis*, 177, 181,

187, 193, 211, 233 *bis*, 307, 308, 309, 312, 314, 328, 445, 461, 540, 547, 592, 603, 619, 675, 683. 755, 834, 879, 920, 977, 997, 1015, 1023, 1029, 1044, 1045, 1050. 1072, 1167, 1177, 1217, 1218, 1221. 1228, 1341, 1346, 1393, 1431| 6: 39. 70, 113, 221. 235, 267, 305. 320, 326, 332, 380, 390, 430, 548, 554, 567, 608, 615, 674, 675, 704, 752, 753, 855, 887, 959, 1055, 1073, 1074, 1075, 1134, 1190,

nun erimus tum. 3: 853|

non ſi terra mari miſcebitur, & mare cœlo. 3: 854|

illud non eſt, ut poſſit. 5: 147|

non erat, ut fieri poſſet, miraries unquam. 5: 977|

nuna reddebant lampade vitam. 6: 1196|

nondum. 1: 632|

nonne. 2: 16, 196, 207, 263| 3: 167. 990| 4: 121, 307, 806| 5: 51, 383, 557, 601, 645| 6: 806, 813, 900, 1101|

nonnulla, *ſing.* 5: 252|

nonnulli. 6: 1208|

nonnunquam. 2: 788| 3: 150| 6: 1255|

normáque ſi fallax rectis regionibus exit. 4: 517|

norunt. 2: 368|

nos. 1: 42, 53, 80, 212, 467, 755, 809, 812, 1064| 2: 55, 540, 745| 3: 12. 88, 101, 140, 356. 842, 857. 862. 864, 865, 919, 934, 935, 939, 985, 1090| 4: 40, 235, 242, 316, 318. 370, 375, 815, 966| 5: 359, 1426| 6: 35, 186, 702, 975, 1131, 1155|

noſcas. 2: 684, 1006| 4: 126, 158| 5: 291|

noſcere. 1: 191| 2: 831| 3: 56, 125, 159, 419, 468, 587, 1068| 4: 336, 809| 5: 773| 6: 939|

noſcit. 6: 915|

noſmet. 3: 627|

noſter. 1: 118| 2: 383, 387| 5: 37|

noſtra, *ſing.* 1: 831| 3: 611, 863, 866| 5: 43, 167, 168, 1445| *plur.* 1: 123, 1062| 2: 875| 3: 368| 4: 366, 458|

noſtræ, *ſing.* 2: 743| 3: 44| 5: 859|

noſtram. 1: 945| 3: 859, 988| 4: 21, 782|

noſtras. 4: 249, 281, 358, 722|

noſtri, *ſing.* 2: 509| 3: 935| 4: 43, 313, 877| *plur.* 1: 61, 594|

nihil indiga noſtri. 2: 640|

noſtris. 1: 59, 334, 823, 856, 948| 2: 69, 312, 406, 647, 687, 1012| 3: 277, 393, 689| 4: 241| 5: 150, 154, 436, 566, 578, 1196|

noſtro. 1: 27, 214, 882| 2: 37, 194, 279. 876, 1160| 3: 275, 391, 445, 625, 709, 795, 855| 4: 264, 551, 870, 873, 879| 5: 139, 872|

noſtros. 1: 448, 690, 751| 2: 138| 3: 427, 936| 4: 111, 253, 286, 763| 5: 572| 6: 183, 593|

noſtrum, *ſing.* 1: 255| 4: 393| 6: 261, 1121| *genit.* 3: 945| 6: 655|

inter ſe nota, *plur.* cluere, *cognita eſſe.* 2: 351|

notaque, *plur.* 2: 840|

notæque, *ſubſt. plur.* 6: 220|

immortalia mortali ſermone notantes, *mortalia eſſe dicentes.* 5: 122|

notantur utrinque ancipiti mucrone. 2: 519|

notare. 5: 1042, 1089|

notaret. 5: 1057|

notârunt. 5: 694|

notata, *ſing.* 5: 583|

notatus. 5: 611|

notemus. 1: 702, 913|

luna notho, *alieno* lumine luſtrans loca. 5: 575|

notitiai, *notitia.* 2: 123|

notitiam. 2: 744| 4: 478, 481, 852| 5: 125|

notities. 5: 183, 1056|

notúmque. 2: 366|

nova, *ſing.* 2: 260| 2: 306, 899, 1023, 1024| 3: 866, 1094| 5: 98, 437, 661, 730, 788, 798, 905| 6: 1123| *plur.* 4: 376| 5: 933, 1165, 1365, 1403|

novando. 2: 1146| 5: 195|

novare. 2: 1138|

novarum. 6: 646|

novatur rerum ſumma. 2: 74|

lacte meru mentes percuſſa novellas. 1: 262|

novem. 3: 1001|

Solis terra vapore fota novet fœtus. 1: 1032|

novi, *nom. ſing.* 5: 169|

novis. 1: 139, 257| 5: 175, 1105|

novitas. 4: 927| 5: 816, 941|

novitate. 2: 969, 1039| 3: 152, 977| 5: 928| 6: 1101|

novitatem. 1: 140| 2: 494| 5: 331, 778|

novitatis. 5: 174, 907|

novo. 2: 143, 502| 5: 262, 284, 291, 779|

novos. 1: 927| 2: 80| 4: 3|

novum. 5: 399|

novus. 2: 252|

nox. 2: 578| 5: 979|

cæca nox liet eripiet. 1: 1109|

nox obruit caligine terras. 5: 649|

nox & noctis ſigna ſevera. 5: 1189|

nox terribili terras caligine texit. 6: 852|

nox toriferis terram obruit umbris. 6: 864|

nube. 6: 144, 202|

nubem. 6: 125, 137. 144, 174, 175, 179, 232, 295, 431, 438|

nubendi. 1: 99|

nubes, *ſing.* 6: 149, 159, 326, 1119| *plur.* 3: 786| 4: 137, 447| 5: 130, 287| 6: 97, 99, 101, 115, 173, 205, 249, 271, 360, 401, 454, 472, 479, 483, 499, 506, 508, 520, 627, 734, 1097|

nubéſque, *plur.* 5: 254|

nubibus. 2: 214, 1099| 4: 183, 909| 6: 124, 156, 184, 197, 209, 246, 247, 267, 314, 442, 495, 497, 499, 515, 527|

nubila, *ſubſt.* 1: 6, 273, 279| 3: 19| 4: 420, 445| 5: 467, 645, 674, 1191| 6: 131, 141, 189, 198, 213, 264, 450, 461, 504, 512, 517, 630, 731. ramoſa. 132|

nubis. 6: 292, 443, 460|

nuda, *plur.* 5: 969, 1291|

nudantia. 5: 1063|

nudos. 5: 1425|

nudum. 6: 1171|

nodus. 5: 224 |
nulla, *ſing.* 1: 111 *bis*, 154, 220, 305, 311, 325, 336, 340, 345, 438, 444, 447, 472, 486, 629, 773, 914, 957, 992 | 2: 94, 235, 756, 1049, 1076 | 3: 102, 152, 736, 921, 1023 | 4: 10, 64, 102, 116, 127, 206, 633, 744, 923 | 5: 325, 360 | 6: 20, 55, 89 | *plur.* 1: 183, 214, 243 | 2: 692 | 6: 246 |
nullæ, *genit.* 6: 392 |
nullam. 1: 151, 552 | 2: 185, 850 | 3: 360 |
nullamque. 2: 967 |
nullas. 3: 718 |
nulli, *ſing.* 1: 929 | 2: 235 | 3: 984 | 4: 5 |
nullis. 1: 619 |
nullius. 1: 225, 925, 959 | 4: 1 |
nullo. 1: 1034 | 2: 742, 744, 772, 792, 796, 966, 1051 | 3: 112, 881 | 4: 71, 541, 611, 1313 | 6: 1234 |
nulloque. 6: 217 |
nullum. 1: 428 | 3: 898 | 4: 150 | 5: 1181 |
nullus. 2: 736, 738 |
num. 3: 989 |
numen. 2: 614 | 5: 310 | Divûm. 3. 18 |
ad numen mentis momenque. 3: 145 |
numero, *nom.* 1: 433, 695 | 3. 357 | 4: 52, 124, 181, 1348 | 6: 413 |
Phrygio numero, *cantu.* 2: 620 |
numero magis innumerabil. 2: 1085 |
innumero numero. 2: 1053 | 3: 780 |
numerum. 1: 437 | 5: 1400 |
numerûm, *numerorum.* 5: 1408 |
numerúmque. 2: 535 |
numerum innumerabilem. 6: 484 |
in numerúmque exultant. 2: 631 |
in numerum armati. 2: 636 |
brachia in numerum jactare. 4: 773 |
in numerum procedere. 4: 789 |
numina. 2: 434 | 5: 1160 | 6: 69, 1274 |
numine. 1: 155 | 2: 168, 623, 632 | 5: 123 | 6: 56, 90 | diverſo, *vario nutu.* 4: 180 |
numquid. 3: 989 |
numquis. 6: 655 |
nunc. 1: 111, 170, 222, 245, 266, 341, 419, 503, 562, 631, 676, 830, 920, 924, 942, 952, 962, 991, 1054 | 2: 61, 130 *bis*, 141, 183, 184, 214 *bis*, 297, 333, 528, 575 *bis*, 608, 729, 747, 864, 1022, 1032, 1069, 1156, 1160 | 3: 3, 99, 118, 137, 178, 204, 258, 317, 418, 435, 571, 678 *bis*, 709, 860, 864, 870, 878, 974, 1070 | 4: 18, 33, 109, 113, 144, 177, 235, 240, 293, 302, 353, 525, 637, 667, 673, 677, 726, 756, 875, 905 | 5: 10, 17, 20, 24, 41, 65, 195, 274, 333, 334 *bis*, 338, 482, 510, 778, 795, 801, 811, 882, 918, 938, 944, 986, 1006, 1008, 1134, 1148, 1160, 1163, 1164, 1274, 1280, 1318, 1375, 1407, 1418, 1422 | 6: 198 *bis*, 238, 494, 534, 569, 607, 639, 680, 738, 768, 936, 1088 |
nuncia, *ſing.* 4: 708 | *plur.* 6: 76 |
nunquam. 1: 452, 474, 561, 1018 | 2: 563, 740, 774 | 3: 615, 621, 962, 983, 1017 | 5: 180 | 6: 399, 411, 751 |
nuper. 5: 337 | 6: 901 |
nuſquam. 1: 981 | 2: 981 | 3: 25, 537 |
nutricis. 5: 231 |
nutu. 5: 1186 |
Nympharum ſylveſtria templa. 5: 947 |
Nympháſque. 4: 584 |

O.

O. 2: 14 *bis* | 3: 3, 207, 911 | 5: 1193 |
ob. 1: 156 | 2: 928 | 3: 257 | 4: 855 | 5: 1147, 1228 | 6: 333, 571, 873 |
obbruteſcat, *fiat ſine ſenſu rationis.* 3: 544 |
obducere tenebris terras. 5: 775 |
obducit ſenſibus. 5: 208 |
obeamus lethum. 3: 1092 |
obeat. 1: 221, 248 |
obeſſet. 5: 25, 35 |
obeſt. 5: 181 |
obeunt mortem. 4: 1014 |
obeunt liquore, *aquis merguntur.* 4: 442 |
obhæſit. 4: 422 |
objecta, *ſing.* 5: 548 | *plur.* 2: 1033 |
objectum, *ſubſt.* parmai daret. 4: 845 |
objiciens. 5: 754 |
obire. 3: 1058 | 4: 962, 964 | 5: 617, 774 | 6: 1242 |
obire ſol videatur. 4: 435 |
obiter. 5: 1419 |
obit, *obiit.* 3. 1055 |
obita morte. 1. 136 | 4: 738 |
obitum. 3: 860, 965 |
obitus, *plur.* ſolis, *occaſus* 5: 707 | longos ſiderum. 4: 394 |
oblato ictu. 2: 953 |
oblatum ictum 2: 952 |
oblectare. 2: 363 |
recta aut obliqua luce percuſſus. 2: 799 |
obliqua, *plur.* meare. 1: 247 |
obliquo lumine luſtrans. 5: 692 |
obliquos motus. 2: 245 |
oblitæ. *plur.* 6: 743 |
oblita, *plur.* 3. 82 |
oblivia. 3. 840, 1079 | 4: 820 | 6: 1211 |
obnitier, *obniti.* 4: 439 |
obnixus. 6: 558 |
obortis. 6: 869 |
obortus, *adj.* 6: 586 |
obteramur. 3: 385 |
obruat. 3: 776 |
obruerent terras caligine. 6: 263 |
obruit. 5: 413, nox caligine terras. 649 | nox terram torriferis umbris. 6: 864 |
obrutus ignis cinere. 4: 924 |
obſcura, *ſing* 1: 932 | 4: 88 | *plur.* 1: 137 |
obſcuram linguam. 1: 640 |
obſcurum. 4: 433 |
obſederat. 4: 346 |
obſiditque, *obſidetque.* 4: 352 |
obſignans. 4: 571 |
obſignatum, *memoriæ mandatum.* 2: 581 |
obſiſtere. 1: 110 | 6: 226, 330 | contrà. 1: 68 |
obſita. *plur.* 5: 1377 |
nihil officiunt, obſtantque. 2: 783 |

obſtare atque officere. 1: 338|
prohibere obſtaréque. 1: 972|
contrà pugnare, obſtaréque. 2: 280|
obſtat. 1: 290| 3: 26|
obſtet. 2: 87|
contra pugnet & obſtet. 1: 780 2: 793|
obſtipa, *plur. curvata* fieri, atque mendosè. 4: 519.
obſtruere caput ei. 5: 753|
obſunt. 5: 172|
obterit. 5: 1223|
obteritur relligio pedibus ſubjecta. 1: 80|
obtineat. 3: 1002|
obtritum. 3: 906|
obtulerat. 5: 958|
obtulit. 3: 1054|
obtundere aures fruſtrà. 5: 1054|
obtundi. 6: 398|
obtunditur vox. 4: 617|
obturet cibus amorem edendi. 4: 867|
obturgeſcit pes. 6: 658|
obtuſis ceciderunt viribus artus. 3: 453|
obtuſus angulus. 4: 356|
obverſa, *ſing.* 2: 806|
obverſantur. 4: 975|
obvertimus. 4: 168|
obvius. 3: 1054| 5: 403|
obvia, *ſing.* 1: 133| *plur.* 2: 85| 3: 385| 4: 37, 335, 731| 6: 47, 338|
occidat, *neut.* 2: 174| 3: 955|
occiderunt, *neut.* 3: 1041|
occidet, *neut.* 1: 669|
occidit, *neut.* 2: 789| 3: 416, 1107|
occipit. 5: 887|
occu[illegible] 5: 1135|
oc[illegible] *ſing.* 6: 381|
occultas, *nom.* 1: 146|
occultaſſe. 2: 634|
occulte, *adv.* 1: 315|
occultis. 1: 425|
totum prope faucibus occupat amnem. 4: 1019|
occupet. 1: 391|
occurrent nati præripere oſcula. 3: 908|
occurrere. 3: 523|
occurri, *infin.* 6: 31|
occurrit. 4: 783|
occurſant. 5: 717|
octavoque. 6: 1195|
oculi, *ſing.* 3: 414| *plur.* 1: 311| 2: 547| 3: 97, 548, 631| 4: 112, 118, 325, 386, 600, 760| 6: 364, 462. 1192| nant. 3: 479|
oculique, *plur.* 4: 490| 6: 1114|
oculis. 1: 219, 269, 856| 2: 357, 510, 836| 3: 225, 290, 369. 467, 1038| 4: 242, 332, 336, 387, 719, 724, 754, 755. 792, 996| 5: 578| uſurpare frigora. 1: 302|
oculiſque. 2: 69|
oculo. 3: 409| 4: 449|
oculorum. 1: 325| 4: 345, 352, 695, 823, 834| 5: 102| 6: 1179|
oculos. 1: 63, 68. 343, 997| 2: 112, 731| 3: 75, 157, 186, 360, 487, 1008| 4: 218, 253, 258, 278, 286, 329, 331, 340, 380, 426, 488, 733, 757, 806, 976| 6: 183, 659, 923, 1144| pa'cere. 2: 419|
oculoſque. 3: 655| 4: 248, 282| 5: 723|
oculus. 3: 148, 550, 563| 4: 301|
ocyus, *adv.* 3: 185, & citiùs. 439|
odere. 3: 73|
odium. 3: 80| 5: 1425|
odor. 2: 503. 678| 3: 268| 4: 88, 691| 6: 802, 805, 952|
odorari. 4: 230| 6: 935|
odorata, *ſing.* 6: 796|
odore. 2: 838| 3: 580| 4: 683| 6: 778, 787. 807|
odorem. 2: 834, 845, 854| 3: 228, 328| 4: 686| 6: 924, 1152, 1225| acrem expirant. 4: 122|
odores. 1: 299| 2: 835, 851| 4: 219, 497, 679| 6: 810, 987| Panchæos exhalat. 2: 417|
odoribus. 4: 710| 5: 739|
odoris adjectus nares tangat. 4: 677|
odorum fluctus volvat ſe. 4: 679|
offecti, *obſtructi* corporis ſenſus. 4: 767|
offecto, *obſtructo* lumine. 5: 774|
offendit. 4: 295| 6: 792|
offenſando ſemina rerum. 2: 1058|
offenſare. 6: 1051|
offenſibus crebris hebeſcere. 4: 360|
multis offenſibus in remorando hæſitat. 6: 332|
ex offenſu turbant ſemina. 2: 438|
in offenſu vita eſt, *in offenſione.* 3: 954|
offenſus, *ſubſt. ſing. conflictus, occurſus.* 2: 223|
officere. 1: 338| 6: 448|
officerent. 5: 31|
officiátque. 1: 976|
occurſans, officiénſque. 5: 717|
officiis. 2: 605|
officimus. 4: 378|
officium. 1: 337, 363| 4: 855|
officiunt obſtántque. 2: 783|
officiuntur. 2: 155|
olearum cærula plaga. 5: 1372|
oleaſter barbigeras juvat uſque capellas. 6: 970|
olet. 4: 705|
olim. 1: 83| 4: 55| 6: 147|
olivi inolentis. 2: 849|
leve olivum. 6: 1071|
tardum cunctatur olivum. 2: 392|
ollis, *illis.* 1: 673| 2: 63, 1002| 3: 272| 4: 178| 5: 383, 1290, 1389| 6: 207, 687|
omne. 1: 4, 75, 161, 164, 351, 386, 522, 524, 955, 957, 966, 968, 974, 983, 1000, 1023, 1025| 2: 52, 305, 371, 547, 561, 626, 728, 784. 1048, 1088| 3: 604, 685, 955| 4: 456, 597, 624, 739| 5: 276. 518, 528, 531, 822, 863, 900, 1025, 1038, 1337, 1355| 6: 440, 835, 973, 1119, 1154, 1164|
omnem. 1: 227, 948, 1042| 2: 274, 306, 831| 3: 456, 812, 867| 4: 24, 76, 283, 921| 5: 55, 319, 357| 6: 679|
omnes. 1: 31, 51, 107, 152, 167, 239, 249, 354, 410, 479, 674, 691, 711, 791, 797, 802, 804, 862, 875, 965, 999, 1099| 2: 210, 268, 486, 555, 748, 751, 755, 863, 878, 879, 910, 944, 948, 950, 990, 995, 1003, 1028, 1096 *bis*| 3: 116. 255, 503, 586, 597, 656, 702, 703, 707, 873, 1056| 4: 171, 243, 249, 649, 670, 712, 766, 933, 952| 5: 119, 269, 399, 470, 495, 594, 782, 921, 1108, 1448| 6: 25, 250, 355, 362, 491, 706,

816, 839, 936, 946 | 1032, 1141 |
omni. 1: 27, 60, 338, 431, 769 | 2: 305, 648, 820, 1098 | 3: 30, 149, 324, 566, 575, 990 | 4: 96, 810 | 5: 224, 598, 1343 | 6: 521, 610, 676, 1259 |
omnia. 1: 56, 167, 173, 189, 233, 303, 331, 350, 363, 377, 391, 536, 567, 576, 567, 576, 582, 642, 662, 695, 702, 711, 715, 765, 1010, 1038, 1052, 1055, 1057, 1067, 1082, 1094 | 2: 54, 68, 88, 147, 174, 221, 238, 288, 309, 321, 337, 340, 357, 408, 455, 457, 508, 568, 651, 693, 700, 706, 718, 723, 817, 833, 836, 860, 865, 881, 904, 1016, 1032, 1091, 1111, 1116, 1140, 1146, 1147, 1171 | 3: 11, 12, 23, 26, 39, 45, 87, 125, 215, 248, 250, 253, 331, 455, 595, 660, 744, 846, 911, 949, 958, 960, 961, 969, 981, 974, 981, 992 | 4: 81, 163, 229, 307, 323, 337, 393, 405, 426, 432, 443, 451, 465, 519, 522, 612, 613, 627, 701, 786, 802, 831, 838, 851, 868, 949, 1011 | 5: 88, 107, 110, 191, 215, 234, 239, 270, 281, 318, 321, 339, 388, 391, 426, 445, 452, 456, 471, 466, 500, 504, 552, 579, 632, 694, 777, 818, 827, 828, 829, 865, 874, 1065, 1185, 1186, 1202, 1291, 1376, 1390, 1403 | 6: 6, 11, 22, 34, 62, 121, 176, 231, 243, 268, 283, 335, 344, 527, 528, 532, 574, 610, 612, 613, 644, 666, 676, 678, 686, 731, 737, 760, 788, 934, 945, 959, 997, 1049, 1151, 1260, 1270 |
omniàque. 6: 17 |
omnibu', *omnibus*. 1: 160 | 2: 175 |
omnibus. 1: 20, 28, 173, 339, 662, 811, 875 | 2: 131, 148, 337, 340, 667, 692, 693, 710, 723, 835, 891, 991, 1098, 1111, 1119 | 3: 50, 269, 286, 440, 664, 637, 849, 984 | 4: 226, 568, 655, 712 | 5: 234, 301, 385, 669 | 6: 498, 505, 684, 825, 921, 931, 961, 1034, 1075, 1221 |
omnimodis, *omnibus modis*. 2: 488 | 3: 407 | 5: 717, 1023 |
omnimodis atomis. 2: 699 |
omnimodiſque. 5: 191, 426 |
omnimodus ignis. 1: 684 |
omnigenis, *omnis generis* coloribus. 2: 820 |
omnigenis principiis. 5: 441 |
omnigenos, *omnis generis* colores. 2: 758 | cœtus. 5: 429 |
omnino. 1: 345, 347, 429, 864, 988, 1070 | 2: 21, 249, 427, 736, 748, 843, 891, 912 | 3: 243, 495, 831, 853 | 5: 1176, 1432 | 6: 226, 318, 324, 334, 447, 1217 |
omniparens terra. 5: 260 |
terras omniparentes, *quæ pariunt omnia*. 2: 705 |
omnipotens pater. 5: 400 |
omnis. 1: 16, 57, 417, 420, 503, 559, 573, 614, 670, 810, 854, 865, 989, 1106, 1073 | 2: 53, 251, 266, 312, 422, 645, 748, 830, 903, 1070, 1114, 1135 | 3: 194, 219, 600, 617, 675, 1087 | 4: 88, 356, 361, 487, 510, 515, 527, 606, 633, 788, 863 | 5: 271, 289, 384, 497, 812, 1092 | 6: 290, 474, 636, 845, 872, 998, 1096, 1250 |
omnium. 5: 1022 |
oneratàque, *plur*. 6: 1271 |
oneri non eſt. 5: 540, 542 |
onus. 3: 1072 | 4: 898 |
onuſtum. 2: 114 |
opaca, *plur*. domorum. 2: 114 |
opacam tempeſtatem. 6: 523 |
opacos montes. 4: 579 |
opella parva perſunctus. 1: 1107 |
opera. 1: 159 | 4: 918 |
operai, operæ. 4: 620 |
operam des. 6: 1074, conſumere. 1080 |
operas aſſiduas dederint. 4: 971 |
operati, *plur*. 4: 981 |
opere. 5: 1359 | 6: 815 |
operum. 1: 154 | 6: 55, 89 |
ad ſummas opes emerge-re. 2: 13 |
opibus. 1: 61 | 2: 33, 649 | 5: 1393 |
opims, *ſing*. 1: 729 |
opinantes. 5: 775, 1319 | 6: 407 |
opinanti. 3: 972 |
opinatus, *plur*. *judicia animi*. 4: 467 |
opinor. 1: 397, 685, 854 | 2: 184, 201, 551, 1036, 1153 | 3: 626, 676, 889, 976, 1021 | 4: 491, 839 | 5: 6, 40, 331, 1424 |
opis. 5: 996 | 6: 1239 |
oportet. 1: 778, 1074 |
oppida. 5: 343 |
fluctibus adverſus oppilare oſtia contrà. 6: 725 |
opplent loca liquidis vocibus aves. 2: 145 |
opp'et. 5: 739 |
oppleri, *ſing*. 6: 748 |
opportuna, *ſing*. 3: 238 | 5: 805 | 6: 317 |
opportunam utilitatem præbet. 6: 893 |
opportunus. 5: 605 |
oppoſta, *plur*. *oppoſita*. 4: 351 |
oppreſſa, *ſing*. vita gravi ſub religione. 1: 64 | cura aliis malis in pectore. 5: 1206 | *plur*. ſilenti carmina. 2: 505 |
oppreſſu valido. 1: 851 |
oppreſſum ſolem. 5: 762 |
oppreſſus. 3: 694 |
opprimere. 6: 265, 285, 407 |
opprobrium. 5: 1293 |
optarint, *optaverint*. 4: 982 |
optima, *ſing*. 3: [illegible] | 6: 1084 |
optimus. 6: 1244 |
opu', *opus*. 5: 230 |
opulenti, *plur*. 5: 1121 |
opus. 1: 207 | 2: 21, 924, 1138, 1149 | 5: 159, 233, 264, 1052 | 6: 364, 755, 795, 1079 |
opus eſt vis infinita. 1: 1050 |
nil principiis opus eſſe colores. 2: 814 |
materies opus eſt. 3: 980 |
ora, *plur*. 1: 919 | 2: 976 | 3: 470 | 4: 136, 140, 174, 998 | 5: 1318 | 6: 253, 643, 702 | pertorqueant. 2: 401 |
ora inumbrant coronis. 3: 926 |
orare dictis. 4: 835 |
oras. 3: 936, 968, 979 |

4: 12| Italiæ terraī. 1: 722| terrarum. 2: 555| 5: 204| luminis. 1: 23, 171, 180, 577, 617| 5: 225, 779, 1388, 1453| ætheris. 4: 216| 5: 476, 655, 682| maris. 6: 632, Acheruſis. 673|
orba, *plur.* 2: 837| 5: 838|
orbata, *ſing.* 2: 355|
orbe. 2: 543| 5: 705, 1165, 1345| 6: 629|
orbem. 2: 613| 5: 654, 664, 683, 710| terrarum. 2: 657, 1055| luminis. 3: 411, terraī. 1002| mundi. 5: 516, ſolis. 765|
cæcum lunæ orbem. 5: 754|
orbes terrarum. 2: 1074| ætheris. 5: 647| rotarum. 6: 550|
orbi, *orbe* terrarum. 5: 75|
volvunt magnos in magnis orbibus annos. 5: 643|
orbis, *oculor.* 3: 415| terrarum. 5: 106, cœli. 511, *mundus.* 690|
Orci tenebras. 1: 116| regionibus. 6: 762|
horriſoris accibant vocibus Orcum. 5: 994|
ordia prima, *primordia.* 4: 32|
ordine. 1: 583, 590, 678, 682, 687, 801, 827, 1021| 2: 252, 517, 883, 1013| 3: 512, 757, 870| 4: 32, 66, 371, 578, 970| 5: 186, 419, 421, 678, 731, 735, 1182, 1438| 6: 913|
ordinibus. 1: 895, 899|
ordo. 1: 686| 2: 488, 492, 768| 3: 621| 5: 65|
ore. 1: 38, 40| 2: 399, 704| 3: 496, 662| 4: 552, 568, 621, 655| 5: 839, 904, 908, 1132, 1378| 6: 6, 1152, 1173, 1226|
organici melicos pepeiēre ſonores. 2: 412|
organico ſaltu Heliconis. 3: 133|
oriantur. 2: 591|
oriebantur. 5: 1402|
oriens, *adj.* 5: 707|
orienti, *adj.* 5: 663|
origine. 3: 332, 772| 5: 302, 549, 677|
originis. 3: 686|
origo. 4: 561, 836| 5: 276, 325, 1211, 1360| 6: 761|
oriri. 1: 76, 162, 205, 588| 2: 930| 3: 789, 983| 5: 133|
oris, *ſing.* partibus. 4: 167, ſapor. 489, 497, janua. raditur. 535| *plur.* 1: 984| 5: 583| terrarum. 1: 718| ætheris. 2: 999| 4: 216| 5: 144 ætheris. 4: 413| ætheris. 5: 86| 6: 60|
orſque, *gentis.* 2: 510|
oritur. 3. 273, 319|
oriundi, *plur.* 1: 990|
ornanda, *plur.* 6: 81|
ornant. 5: 1376|
ornata, *plur.* 5: 694|
ornatamque. 2: 42|
ornatum, *adj.* 1: 28|
orta, *ſing.* 4: 485, 486, 524|
ortæ, *plur.* 4: 90|
ortum, *adj.* 5: 1249|
ortus, *ſubſt. plur.* 1: 213| 5: 212, 697| *adj.* 2: 146, 383, 387| 4: 434| 9: 909, 1139|
os, *oris.* 3: 123| 4: 225, 862| 6: 928|
oſcitat. 3: 1078|
occurrent oſcula nati præripere. 3: 908|
oſſa. 1: 356, 835, 855, 860| 2: 668| 3: 124, 566, 1048| 4: 738|
quorum oſſa tellus amplectitur morbo obitā. 1: 136|
oſſaque. 1: 864| 3: 692|
oſſibu', *oſſibus.* 1: 836|
oſſibus. 1: 811, 867| 3: 172, 250, 697| 5: 925| 6: 1268|
oſſifragæ, *plur.* 5: 1078|
oſtendam. 2: 529|
oſtendant. 1: 584|
oſtendebat. 1: 651|
oſtendere. 1: 577| 2: 1024|
oſtendet. 1: 776|
oſtendi. 2: 93| 4: 750| 6: 486|
oſtendimus. 1: 430, 532| 3: 811| 4: 676| 5: 356| 6: 774, 994|
oſtendit. 3: 171|
oſtendunt. 1: 318|
oſtia. 6: 715, 725| recluſa. 3: 367| recta viarum. 4: 92|
oſtroque rubenti. 2: 35|
otia dia. 5: 1386|
ova. 2: 926| 5: 800|

P.

PAbula. 1: 250| 2: 995| 4: 689| 5: 849| læta. 1: 14, 258 2: 364, 596, 874, 1159| diva *divinitus venientia.* 5: 942| tondentes. 2: 317| larga. 5: 867, viva. 989|
pacatam vitam. 5: 1153|
pacati, *ſing.* ſtatus aëris. 3: 293|
pace. 1: 32, 58| 2: 646, 1092| 3: 105| 6: 72, 77|
pacem. 1: 41| 5: 1228| animi delibat. 3: 24|
pacemque. 5: 866|
paces, *tranquillitates* ventorum. 5: 1229|
pacis. 5: 1154| 6: 68|
pacta, *plur.* fœdera. 3: 782|
quo pacto. 1: 85, 308, 309, 569, 911| 2: 549, 800| 3: 258| 4: 527, 577, 677| 5: 614, 1280| 6: 87, 238, 383, 494, 532, 727, 1052|
ullo pacto. 1: 789| 2: 749|
hoc pacto. 1: 979| 6. 120, 272|
nullo pacto. 1: 1034| 2: 771, 1051|
alio pacto. 3: 111| 5: 1069|
pacto fœdere. 5: 1441|
eodem pacto. 6: 961|
pædore horrida membra. 6: 1262|
palam. 1: 803| 3: 356|
utrumque palam fieri. 2: 565|
palam eſt. 2: 568|
palantes. 2: 10| 4: 579| 5: 972|
palantia ſidera ſolis & lunæ. 2: 1030|
palati caulas. 4: 624, 664, fine. 631|
palato. 4: 655|
palatum. 4: 619|
Palladis. 6: 753, Tritonidos almæ. 750|
pallentia ſimulacra miris modis. 1: 124|
pallorem. 5: 155|
palloribus omnia pingunt. 4: 317|
de palma quaſi ſummas contendere vires. 4: 986|
palmas, *manus.* 5: 994, 1299|

tympana tenta tonant palmis. 2. 618|
palpebræque, *plur.* cadunt. 4: 950|
paludes. 5: 203|
Pan pinea ſemiferi capitis velamina quaſſans. 4: 590|
panaces. 4: 123|
Panchæos odores exhalat. 2: 417|
pandam. 1: 50|
pandere. 5: 55, 1109, agros pingues &| paſcua reddere rura. 1247|
Pandionis populo. 6: 1141|
mare velivolis florebat navibu' pandis. 5: 1441|
pandit. 5: 656|
pandunt. 6: 358|
pangere verſus. 1: 26|
pango lucida carmina. 1: 932| 4: 8|
pannis. 6: 1267|
pantheræ, *ſing.* 4: 1010|
panthetarum. 5: 1035|
papaveris. 3: 197|
pappóſque volantes. 3: 387|
par. 1: 190, 362, 459| 2: 124, 848| 4: 290| 5: 118, 879| 6: 1080|
parabant. 5: 1268|
parabat. 5: 1147| 6: 1227|
parare. 1: 200, 1007| 4: 807| 5: 157|
pararunt. 5: 1009|
paraſſet. 1: 552| 6: 30|
parat. 4: 804|
parátque. 4: 786|
parata, *ſing.* 2: 1066| 4: 515, *plur.* 205, 799| 6. 13, 998|
trabes ire paratæ, *plur.* 6: 563|
paratur. 5: 1350|
paravit. 4: 803|
parce, *adv.* vivere. 5: 1117|
parcit. 6: 398|
parcus. 4: 182|
parent, *à parare.* 2: 642| 5: 1265|
parentant. 3: 51|
parentem. 1: 90|
parentes. 3: 85|
parentibus. 2: 642|
parentis. 1: 100| 2: 1167|
parentum, *ſubſt.* 1: 592| 2: 605, 663| 5: 1016| 6: 1254|
parere, *à pario.* 1: 221|
parere, *à pareo.* 5: 1126|
pares, *nom.* 4: 578| 5: 968|
paréſque, *nom.* 5: 438|
paret. 3: 145|
pari. 1: 89| 2: 341, 515| 4: 192, 396| 5: 642, 879| 6: 902|
paria. 2: 337, 693, 723|
paribus. 4: 429| 5: 439|
pariendi. 5: 824|
pariles diebus noctes agitare. 1: 1066|
parili ratione. 2: 374|
paris. 2: 993, 994| 5: 235|
pariter. 1: 845| 2: 819, 1096| 3: 169, 309, 747, 765, 770, 933| 4: 319| 5: 495, 549, 673, 818, 893, 1227, 1271| 6: 130, 170, 302, 438, 500, 589, 1128|
paritérque. 3: 447| 6: 408|
pariter cum, *ſimul.* 3: 446|
pariter paritérque. 3: 458|
pariunt. 2. 808|
parmai, *parmæ* objectum daret. 4: 845|
pars. 1: 462, 598, 611, 1105| 2: 98, 911, 1016| 3: 104, 132, 144, 151, 400, 414, 547| 4: 116, 128, 175, 293, 440, 466, 572, 574, 923, 942, 943, 944| 5: 252, 256, 289, 550, 1024| 6: 367, 651, 651, 1166|
parta, *plur.* 5: 5, 867|
parte. 1: 89, 438, 668, 807, 843| 2: 6, 200, 235| 3: 30, 99, 102, 108, 407, 793| 4: 305, 321, 430, 554, 725, 828, 930| 5: 137, 258, 591, 684, 685, 702, 710, 733, 768| 6: 98, 408, 521, 603, 610, 820, 855, 1028, 1207, 1259|
partem. 1: 293, 612| 2: 441, 1131| 3: 64, 96, 400, 637, 662, 1060| 4: 448, 545, 935| 5: 202, 589, 722, 725, 1336| 6: 87, 383, 562, 612, 621, 623, 661, 1039, 1162|
partémque. 1: 1043|
bonam partem in lectum mœrore dabantur. 6: 1247|
partes. 1: 310, 398, 599, 622, 649, 966, 1006| 2: 92, 130, 208, 211, 486, 491, 508, 825, 828, 909, 1047, 1133| 3: 97, 125, 255, 512, 516, 533, 640, 659, 669, 718, 810| 4: 166, 227, 241, 607, 729, 893, 939| 5: 205, 241, 245, 355, 438, 440, 470, 478, 495, 645, 646, 683| 6: 298, 410, 648, 731, 932, 947, 1015, 1010, 1205|
partéſque. 1: 864|
Parthi. 5: 1309|
parti, *parte.* 1: 1104| 3: 610| 4: 518| 5: 512, 720| 6: 557, 694, 721|
partibus. 1: 182, 218, 220, 595, 604, 610, 616, 619, 625, 651, 665, 861, 995| 2: 154, 484, 1074| 3: 544, 716| 4: 343| 5: 148, 459, 539, 554, 614, 636, 644, 675, 695, 700| 6: 85, 1109, 1116|
partibus egregiè multis inferiores. 1: 736|
participem, *nom.* 3: 463|
participentur ſenſu dentes. 3: 692|
particulæ, *plur.* 3: 708|
particulam. 4: 262|
particulas. 2: 832|
particulatim. 3: 541|
particulis. 3: 665|
partim. 1: 484, 485| 2: 97| 3: 78| 4: 53, 55, 115, 740, 741, 916| 5: 226, 269, 838, 950, 1082, 1142| 6: 19, 21, 1056, 1057, 1170, 1206, 1209, 1257|
partímque. 4: 915|
partis. 1: 611| 2: 907|
partit. 5: 683|
partita, *ſing.* 3: 710|
turpi parto, *lucro* animum tangere. 2: 680|
partu. 1: 165, 477| 2: 1152|
partum, *ſubſt.* 2: 932, 934| *adj.* 5: 863|
partuſque, *plur.* 3: 777|
parva, *ſing.* 1: 1107| 2: 122| 6: 129| *plur.* 1: 403, 863| 2: 1151| 4: 938|
parvam. 6: 621|
parvas. 1: 310| 2: 828| 6: 454|
parvi, *nom. ſing.* nunquam eſt penuria. 5: 1118|
parvis. 1: 187, 840| 3: 206, 245, 246, 270| 4: 814| 5: 606, 975| 6: 319, 352, 1175|
magis è parvis. 2: 385|
parviſque. 3: 191|
parviſſima, *plur.* corpora. 1: 609, 615| 3: 200|
parum. 2: 336, 1009| 6: 779, 1064|
parum multa, *pauca*, 2

691, 722 |
parvo. 1 : 435 | 2 : 133 | 3: 189, 211, 552 | 5: 107 | 6: 488, 813 |
parvula, *ſing.* 4: 194 | 6 : 561 | *plur.* 3 : 322 | 6 : 304 |
parvus. 4: 908 | 5: 601 |
paſcentes. 5 : 526 |
paſcere. 2 : 705 | 3 : 1016 | oculos. 2: 419 |
paſci. 1: 1089 | 5 : 872 |
paſcit amore avidos viſus. 1 : 37, æther ſidera. 232 |
paſcua reddere rura. 5: 2247 |
paſcunt corpora pabulis. 2: 995 |
paſſim. 2 : 823, 1005 | 2: 687, 1030 | 3 : 873 | 4: 739 | 5 : 522, 526, 608, 822 | 6 : 28, 242, 269, 530, 629, 1265, 1271 |
paſſimque 2 : 9 |
paſſus procetos viai proferre. 4 : 825, proferre. 875 |
paſtor. 6: 1250 |
paſtorum. 5: 1386 |
paſtus, *ſubſt. plur.* 6: 1125 |
pateat. 1 : 956, 1012 |
patebant. 5: 1318 |
patefacta, *ſing.* 1 : 10 | 4 : 892 |
patefactis. 2 : 263 | 4 : 987 |
patefactum. 5 : 596 |
patefecerat. 5: 807 |
patefecit. 4 : 346 |
patefiet omnis cauſa. 6 : 999 |
patefit. 1: 178 |
patens. 3 : 30 |
patente. 6 : 1173 |
patentem. 4: 866 |
patentes. 3: 655 | 4: 973 | 5: 723 |
patenti cœlo. 6: 449 |
patentia. 6: 1178 |
patere. 2 : 991 | 3 : 9 | 5 : 400 | æther. 1 : 251 |
pater, *infin.* 1: 251 | 2: 92 | 6: 467 |
pateremur. 5 : 871 |
paterentur. 5: 1052 |
pateret. 5 : 448 |
pateſcit. 5 : 623 |
patet. 1 : 1005 | 4: 399, 419 | 5: 376 |
pati. 3: 800 | 5: 354 |
patique. 2: 291 | 5: 315 |
patitur. 1: 225, 265 | 2 : 944 |
conata patrantur. 5 : 386 |
patria, *ſubſt.* 3: 48 | 6: 1102 | *adj. plur.* 3: 9 |
patriai, *patria* tempore iniquo. 1: 42 |
patriam, *ſubſt.* 3: 85 |
patriam terram. 2 : 641 |
patrias, *adj.* voces. 5 : 338 |
patribus. 3 : 743 |
patrii, *ſing.* ſermonis egeſtas. 1: 832 | 3 : 260 |
patriis. 4: 967 | 6 : 909 |
patrio nomine. 1 : 95 | 6: 297, 908 |
patris. 6 : 397 |
patrius pavor incitat artus. 3: 748 |
patrum. 4: 77 |
patuli, *ſing.* ſuper æquora mundi. 6 : 107 |
patulis ſub naribus fremitum edit ad arma. 5: 1075 |
pauca. 2: 20 | 3: 122 | 4: 69 | 5: 967 |
paucis. 1 : 500 | 2 : 142, 528 | 4 : 114, 727 | 6 : 1081 |
paucíſque. 3 : 279 |
paucis, paucíſque. 1: 800 |
paucula, *plur.* 2 : 104 |
paventes. 5: 984 |
pavida, *ſing.* 6 : 645 |
pavidæ, *plur.* 2: 44 |
pavidi, *plur.* 5 : 972 |
pavidis. 6 : 50 |
pavidus. 5: 1229 |
pavitant. 2: 57 | 3: 90 | 6: 37 |
paulatim. 1 : 190, 324, 1093 | 2 : 138, 827, 1029, 1171 | 3 : 504, 525 | 4 : 260, 431, 697, 880. 940 | 5 : 536, 626, 626, 1387, 1451, 1452 | 6: 433, 479, 1119 |
paulatímque. 2 : 1122 |
paulo. 1: 430, 532, 794, 906. 910, 912 | 2 : 136, 763 | 3: 13, 484, 601 | 4 : 384 | 6 : 994, 1010, 1238 |
tribus vel paulo pluribus. 2: 485 |
paulum. 2: 219. 243, 428 | 4: 364 |
paulúmve. 1: 411 |
pavonia cauda larga cum luce repleta eſt. 2: 805 |
aurea pavonum ſecla ridenti imbuta lepôre. 2: 501 |
pavor. 3 : 142, 743 |
pavore. 5 : 1218 |
gelidis torpet telis perfixa pavoris. 3: 306 |
paupertas. 1 : 457 | 6: 1280 |
paupertate. 6: 1253, 1254 |
vitai pauſa, *vitæ ceſſatio* interjecta eſt. 3: 872 |
pauſa vitai frigida, *mors qua eſt vita ceſſatio.* 3 : 943 |
pauſam. 1: 748 | dare, *quietem.* 2 : 118 |
pauxillis atque minutis. 1 : 835, 836 |
perquam pauxillis ſeminibus. 3: 230 |
perquam pauxillo minores. 5: 590 |
peccata. 3 : 839 | diu celata in medium dediſſe. 5 : 1159 |
pectora. 1 : 20 | 2 : 622, 1092 | 3 : 298 | 5: 75, 936, 1316 | 6 : 23, 645 | cæca. 2 : 14 |
pectore. 1 : 414. 475 | 2: 270, 354 | 3 : 57. 81. 294, 299, 921, 998, 1069 | 4 : 906, 912 | 5: 2, 5, 18. 862, 1206 | 6: 33, 74, 391 |
æternum ſub pectore volnus. 2 : 638 |
pectoris. 1: 732 | 3: 141 |
pectus. 1 : 923 | 2 : 45 | 3, 909 | 5: 44, 104 | 6 : 1149 |
pecubus balantibus. 6 : 1130 |
pecudes. 1 : 14, 117, 164, 258 | 2 : 875 *bis* | 3 : 52 | 5 : 229, 864, 898, 917, 1058, 1109 | 6 : 242, 1240 |
ſquammigerûm pecudes, *piſces.* 2 : 343. mutas. 1082 |
pecudes balantes. *oves.* 2 : 369 |
pecudes lanigeræ, *oves.* 2: 318, 660 | 5: 864 | lanigeras. 6 : 1240 |
pecudumque. 6 : 1090, 1125 |
pecus. 5 : 1390 |
pede. 4: 792 | 5: 273, 1401 | 6 638 |
pedémque. 4: 319 |
pedes, *plur.* 2: 528 |
pedetentim. 5: 534. 1451 |
pedibus. 1: 79, 201, 356. 1099 | 2 : 329, 356 | 3: 27, 527, 616, 1044 | 4: 461. 826 | 5 : 543, 1036 1067, 1138, 1235, 1330 | 6: 604 |
pedibuſque. 5: 1322 | 6: 1189, 1208 |
peditumque. 5 : 1328 |
peîum. 3 : 4. 395 | 5 : 253, 838, 912 |
pedumque. 5: 964 |
pelage. 6 : 619 |

pelagéque ſevera. 5: 36|
pelago. 4 : 434 | materiæ, *magno Inani.* 2 : 550|
Pellacia Ponti ſubdola, *fallacia maris.* 2: 559| 5: 1002 |
pellere. 2: 219 | pede duro terram matrem. 5 : 1401 |
pelles. 5: 1009, 1422 |
pellibus. 5: 952, 1425|
pellicere. 5: 1003|
pelliciat vim ferri. 6 : 999|
pellis. 5 : 1417 | 6: 1192, 1268 |
pellit. 2 : 278|
Peloponneſo. 6: 585 |
pendebantur magni. 6 : 1275 |
pendent. 1 : 695| 4: 75 | 6 : 50 |
pendentes. 5: 296|
pendentia. 6 : 503|
pendentibu', *pendentibus.* 6: 194 |
pendentibus. 6: 911|
pendere, *à pendeo.* 2: 602|
pendere, *à pendo.* 1: 362 | 5: 110 |
pendet. 1: 38|
pene. 2 : 958|
penetrabat. 5 : 1261 |
penetraléque frigus. 1 : 495|
penetralem ignem. 1 : 536|
fulmineus ignis penetralior, *qui facilius penetrat.* 2 : 382 |
penetrant. 3: 472| 4 : 546, 668, 723, 734|
penetrantibus. 4 : 723|
penetrare. 2 : 414| 3: 252, 809 | 4 : 197 | 5 : 354, 697 | 6. 302, 698, 953, 986 |
penetratéque. 2: 459|
penetrari. 2: 539|
penetrat. 2 : 682 | 4 : 617, 704 | 6 : 331 |
penetrátque. 4 : 802 |
penetrárque. 4 : 892 |
penetrata, *plur.* 1 : 530| 4 : 674 |
penetravit. 3 : 475 |
penetret. 1 : 224|
penitus. 1 : 146, 227, 263, 530, 538, 542 | 2 : 539, 947 | 3 : 274, 344, 584 | 4 : 199, 260, 271, 669 | 6: 593, 648, 723, 735, 809, 1035, 1139 |
penitúſque. 3 : 581 | 4 : 71, 306| 6: 1252|
pennarum vela remittunt remigii oblitæ. 6 : 743|
pennarum niſus inanis claudicat. 6 : 834|
pennatus graditur zephyrus. 5: 367|
penniger amoris. 5: 1074|
pennipotentum, *avium.* 2 : 877| 5 : 787|
pennis. 2: 822| 6: 751, 821| à pennis tremulum petere auxiliatum. 5: 1039|
penuria. 5: 1005, 1118|
pepererе. 5: 335, 1196 |
peperit. 1 : 84 | 5 : 812, 1304 |
pepigere. 1 : 1022 | 5 : 422 |
pepulere. 4 : 528 |
pepulit. 6 : 309 |
per. 1 : 4, 18, 20, 31, 57, 120, 201, 224, 258, 261, 341, 354 *bis*, 404, 408, 415, 418, 420, 423, 439, 441, 446, 460, 463, 467, 480, 490, 507, 550, 580, 597, 601, 628, 635, 710, 951, 1017, 1023, 1028, 1059, 1074 *bis*, 1089, 1096, 1101 | 2 : 6, 24, 40, 64, 82, 95, 104, 108, 114, 115, 132, 145, 150, 157, 173, 202, 203, 213, 217, 222, 226, 230, 238, 241, 242, 256, 258, 262, 266, 267, 271, 276, 282 *bis*, 302, 364, 358, 391, 397, 412, 437, 473, 547, 555, 561, 608, 613, 624, 645, 705, 897, 909, 922, 948, 950, 963 *bis*, 1048, 1049, 1091| 3: 17, 27, 123, 144, 146, 152, 154, 218, 255, 273, 284, 301, 337, 338, 361, 377, 393, 399, 491, 528, 532, 543, 553, 564, 565, 566, 585, 588, 604, 633, 684, 691, 699, 702, 707, 710, 751, 758, 768, 812, 934, 936, 1042, 1043 | 4: 36, 75, 91, 193, 198, 202, 222, 249, 273, 307, 328, 359, 417, 445, 453, 533, 562, 573, 577, 608, 624, 625, 632, 682, 703, 707, 734, 757, 759, 767, 845, 861, 862, 867, 886, 892, 903, 905, 914, 925, 938, 940, 944, 1012| 5 : 10, 20, 42, 64, 73, 96, 215, 269, 343, 357, 399, 405, 428, 458, 462, 476, 522, 526, 528, 531, 580, 647, 655, 710, 759, 770, 782, 784, 840, 846, 849, 896, 909, 926, 929, 971, 1103, 1129, 1157, 1160, 1188, 1225, 1281, 1365, 1374, 1381, 1385, 1386| 6: 10, 69, 87, 114, 141, 151, 168, 180, 189, 190, 198, 222, 227, 228 *bis*, 249, 255, 302, 331, 347, 383, 487, 491, 492, 556, 588, 591, 595, 639, 642, 657, 661, 714, 777 *bis*, 797, 838, 839, 859, 881, 885, 889, 895, 927, 945 *bis*, 948, 949, 950, 951, 988, 989 *bis*, 1029, 1053, 1098, 1149, 1165, 1185, 1187, 1265|
perque. 3: 586| 6: 668|
viam per. 6: 1262|
eſſe utramque ſibi per ſe. 1: 507 |
peragrans. 2: 355, mentis ratione. 675 |
peragrat 5: 769 |
peragravit omne immenſum mente, animóque. 1: 75|
peragro. 1: 925| 4 : 1|
percalefacta, *plur.* 6: 177|
percaluit. 6 . 686 vis venti. 280 |
percepit membra hominis fervida febris. 6: 804|
perciet ſe res ulla. 3 : 185| aures edictum. 4 : 567 |
periit me voluptas. 3: 29|
percipe. 2 : 335, 730 | 3 : 80| 4: 110, 114, 271, 878 | 6 : 45, 535, 768 | paucis. 4: 727|
percipiat. 5 : 604 |
percipit. 6 : 985|
vitæ percipit humanos odium, lucíſque videndæ. 3 : 80|
percipiunt. 4: 718|
percit, *excitat* irai fax. 3 : 304 |
percita, *plur.* 1: 1024 | 2 : 128, 1054| 3: 33| 4: 28| 5: 189, 424|
percita plagis. *pulſa ictibus.* 2: 714|
percitus. 5 : 400 | 6 : 283, 685|
percoctáque, *plur.* 6 : 722, 1107|
percolatur. 2: 474 | 5: 270| virus. 6 : 635 |
percoquere. 6 : 858|
perculit. 6: 310 |
terram percoxerat igni. 5 : 1253 |
perculſi membra timore.

5: 1221 |
percurrens campos rapido turbine. 1. 274|
percurrere flumina curſu. 1: 1002 | calamos unco labro. 5: 1406 | per mare & terras. 6: 668|
unco labro calamos percurrit hiantes. 4: 592|
percurrunt murmura cœlum. 5: 1220| 6: 287|
percuſſa, *ſing.* 3: 161 | 5: 703 |
mentes percuſſa, *ſing.* 1: 262 |
corda percuſſæ, *plur.* tua vi. 1: 13 |
percuſſit thyrſo laudis ſpes magna meum cor. 1: 922 |
rectâ aut obliquâ percuſſus luce. 2: 799|
percutiat. 6: 161|
percutit animum. 2: 885 |
perdebant lumina. 6: 1209|
perdelirum. 1: 693|
perdere. 2: 852 | 5: 305 |
perdiſcere. 5: 1050|
perdit. 3: 358, 359 | 4: 812| 5: 1414 |
perdocti, *plur.* 3: 474|
perdocuere. 5: 1437|
perducere ſecla propago non potuiſſet. 5: 1026|
perductus. 4: 542|
perduxit. 2: 1116|
pereant. 3: 485|
pereat. 3: 541, 955|
perempta, *ſing.* 4: 44| *plur.* 1: 52| 5: 38, 321|
peremti, *plur.* 3: 1102 |
peremtum. 3: 899 | 5: 1025 |
perennes curſus. 5: 80, latices. 263, fluvii. 464|
perenni fronde. 1: 119| concilio. 3: 805|
pereſa, *ſing.* 3: 414| *plur.* 1: 327 |
pereunt. 1: 251, 263, 850, 917| 2: 1139, 1163| 3: 344| 4: 803| 5: 411|
perfacile. 2: 381, 762, 1169| 6: 531|
perfecta, *ſing.* 3: 246 | *plur.* 2: 409, 523, 670|
perfectis. 3: 729|
perfecto. 1: 98| 3: 679|
perfectum corporis augmen 3: 269|
perferre. 1: 142| 3: 343, 579, 1003, 1012| 5: 315 |
perfica natura, *perficiens cuncta.* 2: 1115|
perficiet. 1: 612|
perfixa deſiderio. 2: 360| torpet gelidis telis pavoris. 3: 306 |
perfixo pectore. 6: 391|
perflant venti nubila. 6: 131, ſylvam flamina Cauri. 135 |
perfluctuat artus exos animantum copia. 3: 721|
perfluere. 2: 392|
perfluxere. 3: 950|
perque-forare. 5: 1267|
perfringens. 6: 137|
perfringit. 6: 349|
perfructus, *fruitus* vitaï præmia. 3: 969|
perfugium ſibi habebant. 5: 1185|
præſidium perfugiumque. 5: 1108 |
perfuncta, *plur.* vitâ. 3: 981 |
perfunctus. 1: 1107|
perfundat. 5: 595|
perfundens luce. 2: 147|
perfurit pontus. 1: 276 |
perfuſa, *ſing.* 2: 416 | *plur.* 2: 820 | lepôre. 4: 80 |
perfuſum corpus frigore lethi. 4: 922 |
pergam. 2: 477, 521| 3: 179, 421, 423| 6: 41 |
Pergama. 1: 477|
pergas. 4: 326|
pergat. 1: 1079| 2: 237|
ſumere perge, *ſume.* 2: 347 |
perges. 3: 961 |
pergis. 1: 17 |
pergit. 2: 945|
pergo. 1: 931| 4: 7|
pergunt fulmina celeri lapſu. 6: 323|
perhibemus. 4: 654 | 6: 702 |
perhibere. 4: 370|
perhibetur. 3: 596|
perhilum. 6: 575|
perhibet. 3: 700 |
peribunt. 1: 761|
pericla. 3: 776| 5: 1298|
pericli. 2: 6| 6: 602 |
cladem importare pericli. 3: 825| 5: 370 |
periclis. 1: 60| 2: 15, 648| 3: 55, 1089| 5: 346 |
periclo. 1: 632 |
periclum. 6: 429 |
pericula. 5: 45|
periere. 3: 973|
periiſſe. 3: 799|
perit. 3: 710 |
perimit. 1: 227 |
perimunt. 5: 217|
perinde. 4: 263 | 5: 47|
perire. 1: 856 | 2: 1011 | 3: 438, 828| 5: 250, 292, 340, 373, 760, 1347| 6: 813, 1267 |
periret. 1: 219|
perit. 4: 351, 573, 696, 775 |
perlabier. 5: 765|
perlabitur. 5: 763| per noſtras acies. 4: 249 |
permagni referre. 1: 907 |
permananter. 6: 916|
permanare. 3: 253 | 4: 198 |
permanat. 3: 701 | 6: 952 |
permanat aquarum liquidus humor. 1: 349 |
permanat frigus ad oſſa. 1: 356 |
permanat calor argentum. 1: 491|
permanent, *interent.* 1: 123|
permanere. 3: 699 |
permenſa, *plur.* cœlum. 4: 395 |
permenſus. 6: 1140|
permiſcet. 6: 363|
permiſta, *ſing.* 2: 768 | 3: 643 | 6: 790 | *plur.* 2: 989 |
permiſta cæde calentes. 5: 1312 |
permiſtam animam corpore toto. 3: 352|
permiſtas. 1: 1100 |
permiſtâſque. 5: 1318|
permiſtis motibus. 3: 749|
permiſto. 2: 585, 686|
permitti, *perferri* longiùs. 4: 692|
permota, *plur.* 2: 899|
permoti, *plur.* corporis æſtu. 4: 1017|
permotum mare. 6: 726|
permulcent. 5: 21|
permulta, *plur.* 6: 205, 270, 469, 883, 1000 |
permultáque. 2: 1078|
permulto, *adv.* minora. 5: 545 |
permultos. 4: 975|
permutantur. 2: 1021 |
permutato. 1: 827 | 5: 186 |
pernice chorea. 2: 635|
pernici ſaltu. 5: 560 |
perniciali diſcidio. 1: 452|
pernicie. 3: 327, 413 |
pernoſcere. 3: 182|
pernoſces. 1: 1107|
perolent rancida cadavera. 6: 1153|
perparvis ſeminibus nexam animam per venas, nervos. 3: 217|

perparvum quiddam. 5: 588 |
perpauca exempla. 2: 540|
perpende acri judicio. 2: 1041 |
perpetiuntur. 2: 1148 | 6: 397 |
perpetua, *ſing.* 3: 13|
perpetuam ætatem, *perpetuo.* 3: 999 |
perpetuo, *nom.* 1: 1003 | 5: 562, 1215 | *adv.* 1: 951 | 2: 570, 572 | 4: 158, 163, 229| 5: 294, 1156 | 9: 922, 934|
perpetuoque, *adv.* 4: 145, 219| 6: 924 |
perpetuum. 5: 979|
in perpetuum, *in longum* ſtans porticus. 4: 429|
perpetuus ſermo. 4: 541|
perplexa, *plur.* 5: 451, 453 |
perplexis figuris. 2: 101, elementis. 458, 462|
perque, plicatis, *nom.* 2: 394 |
perpotet amarum abſynthi laticem. 1: 939 | 4: 15 |
minutis perquam, *maxime.* 3: 181 |
perquámque minutis. 3: 588 |
rotundis perquam. 3: 588|
perquam pauxillis. 3: 230|
perquam parvis. 3: 204 |
perquam turbida cœli tempeſtas. 4: 170|
perquam pauxillo minores. 5: 590|
perquirere. 6: 381|
perrumpere corpus introitu ſuo. 2. 407|
perſæpe. 1: 405 | 4: 184, 1013 | 6: 255, 625, 1158 |
perſcidit nubem. 6: 199, 296 |
perſcindat nubem perſtringens impete tecto. 6: 137 |
perſcindit nubem. 6: 282 |
perſcinduntur ſimulacra. 4: 605 |
perſciſſa, *ſing.* 6: 110 |
perſcrutari. 2: 165|
perſectantes. 4: 1004|
perſederit humor aquaï. 1: 308 |
perſentis. 4: 25|
viſcera perſentiſcunt. 3: 250 |
perſequor rationes. 5: 57 |
perſidit. 6: 1124 |
perſuna crepitus, manet res. 3: 58 |
Cretea perſona. 4: 298|
perſpicere. 1: 479 | 6: 379 |
perſpiciuntur. 4: 259|
perſpiciamus. 1: 158|
perſpicis. 1: 948 | 4: 24 |
perſpicuum. 2: 275 |
perſuadeat. 5: 109 |
perſubtilem. 3: 180|
pecudes perſultant pabula læta. 1: 14 |
pertæſum. 3: 1074 | 5: 1149 |
pertentare. 5: 191, 426|
graviter pertentat tremor terras. 6: 286|
pertterget, *leviter ferit* pupillas. 4: 250, oculos. 253, 278|
perterricrepo ſonitu dat fragorem. 6: 128|
perterrita, *plur.* 5: 1315|
repetam cœptum pertexere dictis. 1: 419 | dictis inceptum pergam. 6: 45 |
pertineat. 3: 862|
pertinet. 3: 842| 6: 938|
pertoleraſſent. 5: 317 |
pertorquent ora fœdo ſapore. 2: 401|
pertulit. 5: 654|
pertundere. 5: 1267|
perturbari. 4: 928|
perturbantur. 6: 1095|
perturbata, *ſing.* 6: 1181|
perturbatam. 4: 920|
perturbatur. 4: 670|
perturbatus. 6: 1278|
perturbentur. 3: 153|
perturbes. 2: 773|
pertuſum vas. 3: 949, 1022 |
fluxum, pertuſúmque. 6: 19 |
pervadere ſummum ætatis finem. 1: 556|
permananter vis pervalet ejus. 6: 916 |
perveneris. 6: 86, 382|
perveniant. 4: 938|
pervenias. 4: 558|
pervenit. 4: 147, 149, 286| 5: 686| 6: 1013|
perveniunt. 5: 572 | 6: 183, 697 |
perverſa, *ſing.* 4: 831|
perverſe. 1: 1068|
pervicit. 1: 73|
pervideamus. 1: 955|
pervideas. 1: 1110 | 2: 89|
pervigili. 6: 754|
pervincere. 5: 100|
perque-volare. 4: 203|
pervolet. 2: 1046 | 6: 1058 |
fulgura cœlum pervolgant, *pervolitant.* 2: 162|
pervolgant, *percurrunt* nemora. 2: 346 |
ſolis pervolgant lumina cœlum. 4: 209 |
pervolgârit Deûm numina per magnas gentes. 5: 1161|
pervolitant. 6: 952|
pervolitantes. 2: 346 | nemora. 2: 144 |
peruſſit. 5: 397|
peruſta *ſing.* 5: 252 |
pes. 3: 96, 111, 653 | 6: 658 |
peſſum ſubſedere urbes. 6: 588 |
peſte. 3: 348|
peſtilitas. 6: 1130|
peſtilitáſque. 6: 1096, 1123 |
peſtis. 5: 26 |
pedibus ventos petebant. 5: 1330 |
petebat. 5: 1141| terram genibus. 1: 93 |
petens. 1: 41|
petentes. 3: 86| 5: 802, 1067, 1079 |
petere. 1: 928 | 3: 662, 1009, 1011| 4: 4| 5: 1039| 6: 71 |
petessens auras. 5: 808|
petessit, *vehementer appetit.* 3: 648|
petit. 1: 1070| 2: 237, 910| 3: 1015, 1080| 5: 7, 1034| 6: 420|
terræ petitus, *petitio.* 3: 173 |
petulantia. 5: 48|
petulantibus Euris perſciſſa. 6: 110|
petulci, *plur.* agni. 2: 368 |
petunt. 6: 395 |
petúntque. 5: 1132 |
Phaëtonta. 5: 398, 401|
Phœbeaque dedala, *varia* carmina. 2: 504 |
Phœbi. 1: 740| 5: 113 | 6: 153 |
Phrygiáſque catervas. 2: 611 |
ignis Alexandri Phrygio ſub pectore gliſcens. 1: 475 |
Phrygio ſtimulat numero cava tibia mentes. 2: 620 |
Phrygios Curetas. 2: 630|
pieis. 6: 256 |
pictores. 3: 629|

picturas, *ſubſt.* 5: 1449|
picturis textilibus. 2: 35|
avia Pieridum peragro loca. 1: 925| 4: 1|
Pierio carmine ſuaviloquenti. 1: 945 | 4: 21 |
pietas. 5: 1197|
pietate repletum. 2: 1168|
pietatem. 3: 84|
pigrâris. 1: 411|
pigri, *plur.* latices. 3: 193|
pigrûmque rigorem affert Bruma. 5: 745|
pilæve, *ſing.* 4: 298|
pilaï, *pilæ.* 5: 711, 719, 725 |
pili, *plur.* 5: 786|
pilíque 6: 945|
pinea, *plur.* 4: 591 |
pingebant floribus herbas. 5: 1395|
pingere telluris gremium. 2: 375|
pingues. 1: 258 | 5: 297, 1247 |
pingueſcere. 5: 897|
pinniſque. 4: 1001|
pio bello. 5: 382|
piræ, *plur.* 5: 963|
piſces. 2: 374, 381| 3: 786| 5: 130|
pix. 3: 1030| 6: 1071|
placabat pectora, *ſitim ac famem ſedabat.* 5: 936 |
placata, *ſing.* mente. 5: 1202 |
placato favore. 6: 48|
placeat. 3. 958|
placet. 5: 1412 |
placida, *ſing.* pace. 6: 72 |
placidâque quiete. 1: 464|
placidam pacem. 1: 41 | vitam. 5: 1121, 1153|
placidi, *ſing.* pellacia ponti ſubdola. 5: 1002| ridet. 2: 559 |
placido aëre. 3: 303| pectore. 6: 74|
p'acidum ævum. 2: 1093|
plaga, *ictus.* 2: 223 | 3: 819| 4: 358 | 5: 364, 1219, 1373 | 6: 168, 335 | ſequenti. 4: 189, rerum nuntia. 707 |
plaga ponti cærula. 5: 482|
plaga cœli. 5: 1094 |
plagæ, *ſing. ictus.* 2: 809, 955 | *plur. ictus.* 1: 1041, 1049 | 2: 1019| 4: 938| 6: 308, manabiliz, *penetrabiles* inſtar. 805|
plagarum, *ictuum.* 2: 531 | 3: 813| 5: 358
plagas, *ictus.* 1: 627 | 2: 227, 285, 725| 4: 264| 5: 442, 1071|
Biſtonias plagas. 5: 30|
plagis, *ictibus.* 1: 529, 635, 1024 | 2: 140, 288, 714, 1111, 1140| 5: 189, 424| 6: 338, 346, 1001, 1018| *verberibus.* 5: 1250 | percita. 2: 128| domare. 1143 |
plane, *adv.* 4: 559, 779| 6: 318, 653, 654|
fluctus plangentes, *verberantes* ſaxa. 2: 1155|
plangore. 5: 931|
planguntque. 6: 114 |
plani, *adj.* 3: 1015|
planitiem ſpeculi. 4: 295|
plano campo. 5: 950 |
de plano, *claré* promittere. 1: 412 |
planum facere atqoe probare. 2: 933 |
plauſtris. 6: 547 |
plebeia, *ſing.* 5: 1428|
plebeia in veſte cubandum eſt. 2: 36 |
plena, *ſing.* 6: 129 | *plur.* 1: 377| 4: 163| 6: 268, 950, 1049 |
plenæque, *plur.* ſonoribus aures. 6: 1183|
plenam. 4: 622| 6: 536|
plenior. 6: 800|
plenis. 6: 1083, 1201 |
pleno. 1: 528| 5: 706|
plenum. 1: 526|
plenus vitæ conviva. 3: 951, ac ſatur rerum. 973 |
pleraque, *plur.* 2: 679 | 6: 1219 |
plerumque. 1: 942 | 3: 256, 298, 388, 1070 | 4: 18, 962, 968, 971 | 5: 43, 938, 1114, 1131, 1152 | 6: 32, 207, 420|
ſanguine pleti, *plur. repleti.* 2: 631|
plexa, *plur.* foramina linguæ. 4: 625 |
plexis corollis. 5: 1398|
plicari. 4: 826 |
plicata, *plur.* 6: 1085|
plorantes. 5: 1071 |
ploratus, *plur.* 2: 580|
pluere. 6: 414|
pluit. 6. 630|
pluma. 2: 800| 5: 786 |
plomas. 3: 387|
plumbea glans longo curſu volvenda liqueſcit. 6: 177|
plumbea fervida fit glans in curſo. 6: 305 |
plumbi. 5: 1256|
plumbique poteſtas. 5: 1241 |
plumbo. 1: 362| 6: 1077|
plura. 1: 828| 2: 1123, 1128| 5: 92, 409, 797| 6: 244, 1011 |
plures. 5: 1049 | 6: 412, 704 |
pluréſque. 5: 530 | 6: 912 |
pluria, *plura.* 1: 877 | 2: 1134 |
quam magis, ita pluria, *quò magis eo plura.* 2: 587 |
pluribus. 2: 93, 485 | 4: 308| 5: 751 |
plurima. 4: 859, 954 | 5: 940| 6: 374 |
plurimáque. 6: 420|
plus. 1: 336, 361| 2: 200, 244, 1117, 1126 | 3: 295| 4: 252| 5: 574, 685, 986 |
plúſque. 4: 620|
pluſculom rationis. 4: 620|
pluviæ, *ſubſt. plur.* 6: 518, 729, *adj. plur.* 671 |
p'oviſque intempeſtivis. 6: 1100 |
pluvium humorem. 6: 514|
pluvius humor. 6: 494|
pocula. 1: 496, 936 | 3: 926 | 4: 12, 848 | 6: 950|
pœnarum. 3: 1027, 1034| 5: 1150, 1224 |
pœnas. 2: 112| 5: 1119| 6: 71 |
Pœni, *plur.* 5: 1302|
pœnibat, *puniebat.* 6: 1239|
pœniceo, *punico* colore. 5: 939 |
Pœnis. 3: 845|
poëtæ, *plur.* 5: 328, 406, 1442| 6: 754|
poëtæ Graiûm docti. 2: 600 |
polite. 5: 1449|
politis verſibus. 6: 81|
politos. 3: 308|
pollens opibus. 1: 61| 2: 649| 4: 344| 5: 744| fervore coruſco. 6: 236|
pollenti pectore. 5: 1 |
pollentia. 1: 575, 606|
pollere. 5: 1412|
polum. 5: 512 |
pompam. 4: 785|
ponam. 5: 419|
ponat. 4: 157|
pondera. 1: 627, 1027 | 2: 190, 205, 247, 285, 725, 1019| 5: 442, 545| 6: 334|
pondere. 1: 360, 364, 993| 3: 202, 226, 906 | 4: 903| 5: 541, 557, 966|

6: 104, 548, 573, 692, 877, 1056 |
ponderibus. 1: 986, 1075 | 2: 87, 218, 231, 239 |
ponderibúſque. 5: 190, 415 |
ponderis. 1: 1077 | 3: 221, 231 |
pondus. 1: 454 | 2: 288 | 3: 215, 1067 | 5: 496, 536, 543, argenti. 1241 |
ponebat. 6: 1221 |
ponere. 4: 320 | 5: 527, 912 |
ponit. 3: 372 | 5: 621 |
ponitur. 4: 213 |
pono. 3: 4 |
pontes. 1: 286 | 3: 757 |
ponti æquora. 1: 8 | 2: 771 | 4: 412 | 5: 998 | 6: 439, 624 | humorem. 1: 1084 | murmura. 3: 1045 | gurgite. 5: 388, plaga cærula. 482 | æquore. 2: 780 | 6: 628 |
ponti, *maris* pellacia, *fallacis* ſubdula. 2: 559 | 5: 1002 |
è ſalſo momine ponti. 6: 473 |
pontique, *mariſque*. 5: 418 |
pontum. 1: 201, 272 |
ponto, *mari*. 6: 1106 |
pontus ſævit minaci murmure. 1: 277 |
ponunt. 3: 391 | 4: 56 |
poplitéſque procumbunt. 4: 950 |
populi, *ſing.* 6: 1265 | *plur.* 5: 1221 |
populo. 3: 1009 | 4: 568 | 6: 1141 |
popolum. 6: 1245 |
populos. 6: 1277 |
porro. 1: 185, 195, 255, 299, 326, 380, 388, 427, 445, 484, 509, 517, 521, 527, 530, 581, 593, 629, 652, 691, 959, 1007 | 2: 104, 136, 271, 295, 571, 594, 667, 669, 671, 724, 787, 811, 885, 902, 1045 | 3: 23, 134, 166, 167, 234, 360, 404, 816 | 4: 319, 325, 484, 489, 500, 649, 653, 789, 804, 827, 956, 1005 | 5: 157, 182, 205, 223, 371, 851, 1038, 1277 | 6: 45, 149, 351, 403, 623, 684, 840, 845, 968, 1153, 1203 |
portabunt. 6: 189 |
portant. 1: 295 | 4: 445 |
6: 504, 630 |
portantes. 6: 463 |
arcta naturæ portarum clauſtra confringere. 1: 72 |
portas, *nom.* 1: 317 |
lethi portas cunctarier ante. 3: 67 |
portat. 6: 303 |
portator. 6: 581 |
portenta. 2: 700 | 4: 594 | 5: 38, 835, 843 |
porticus, *ſing.* 4: 428 |
portis. 6: 31 |
in porto clauda navigia videntur maris ignaris. 4: 438 |
poſcere. 5: 1085 |
poſitura, *ſubſt.* 1: 686, 818, 908 | 2: 760, 1007, 1017, 1020 |
poſituræ, *ſubſt. plur.* principiorum. 2: 946 |
poſituram, *ſubſt.* 5: 690 |
poſituris, *ſubſt.* 2: 895 |
poſitus. 6: 1206 |
poſſe. 1: 156, 199, 206, 266, 271, 376, 489, 533, 544, 557, 618, 653, 707, 715, 830, 839, 857, 915, 959, 972, 1054, 1056, 1061, 1093 | 2: 79, 168, 185, 203, 247, 264, 287, 350, 498, 566, 603, 699, 708, 739, 743, 808, 839, 901, 906, 929, 931, 951, 954, 966 | 3: 166, 240, 311, 327, 334, 360, 444, 508, 510, 532, 540, 564, 696, 723, 758, 802, 812, 880 | 4: 43, 107, 112, 193, 239, 367, 481, 808, 825, 911 | 5: 62, 88, 110, 125, 128, 142, 293, 311, 357, 384, 391, 507, 590, 620, 623, 630, 644, 751, 755, 889, 1177, 1202, 1261, 1263 | 6: 62, 235, 473 |
poſſedere. 5: 203 |
poſſedit. 1: 965 | 4: 340 | 6: 1048 |
poſſem. 1: 948 | 4: 24 |
poſſemus. 4: 833 | 5: 773 | 6: 27 |
poſſent. 1: 167, 184, 186, 201, 337, 357, 428, 587, 591, 646, 904, 1015, 1041 | 2: 507, 772, 1108 | 3: 999, 1066 | 5: 186, 427, 476, 841, 870, 1015, 1121, 1311, 1380 | 4: 10, 265, 1212 |
poſſes. 6: 1161, 1255 |
poſſet. 1: 98, 161, 162, 169, 221, 339, 397 *bis*, 555, 561, 987, 1055, 1071 | 2: 350 | 3: 791, 793 | 5: 16, 27, 135, 137, 771, 912, 977, 1042, 1373 | 6: 20. 1168 |
poſſidat, *poſſideas.* 1: 587 |
poſſideantur. 1: 391 |
poſſideat. 5: 610 |
poſſidet. 2: 586 | 4: 331 |
poſſim. 1: 145 | 5: 338 |
poſſimus. 2: 315 | 3: 1102 | 4: 824, 829 | 6: 406 |
poſſint. 1: 106, 208, 375, 443, 528, 547, 565, 567, 808, 993, 1003, 1047, 1049, 1063, 1077 | 2: 22, 225, 396, 443, 459, 469, 563, 621, 673, 764, 914, 918, 960, 972 | 3: 8, 34, 189, 395, 736, 816, 819, 823, 877 | 4: 20, 66, 353, 404, 499, 538, 722, 725, 794, 974 | 5: 85, 192, 361, 364, 368, 372, 373, 531, 666, 749, 848, 850, 1215, 1265 | 6: 59, 116, 239, 243, 452, 462, 1086 |
poſſis. 1: 146, 191, 328, 404, 431, 479, 482, 752 | 2: 120, 220, 248, 384, 461, 495, 762, 767, 826, 831 | 3: 118, 125, 182, 371, 378, 419, 587, 869, 973 1037 | 4: 564, 576, 635, 646, 753, 809, 854, 913 | 5: 102, 147, 289, 574, 1213, 1343 | 6: 112, 410, 708, 918 |
poſſit. 1: 76, 196, 205, 372, 449, 588, 663, 689, 981, 1008; 2: 250, 280, 304, 545, 595, 597, 786, 851 | 3: 159, 211, 264, 601, 619, 715, 796, 827, 828, 875, 899, 924, 1034, 1072 | 4: 94, 105, 116, 129, 150, 176, 472, 483, 639, 692, 872, 926, 938 | 5: 4, 140, 392, 518, 528, 563, 637, 714, 834, 851, 1032, 1428 | 6: 71, 138, 226, 568, 724, 859, 907, 1089, 1135 |
poſſum. 1: 105. 401, 412 |
poſſumus. 1: 43 | 3: 628 |
poſſunt. 1: 155, 238, 286, 304, 311, 530, 577, 626, 644, 829, 1043, 1080 | 2: 233, 403, 419, 429. 476, 484, 572, 697, 774, 855 | 3:

299, 343, 567, 570, 633, 1026 | 4 : 87, 153, 386, 530, 768, 849, 897 | 5: 524, 507, 751, 920, 1284 | 6: 56, 90, 311, 624, 772, 895, 1019 |
poſt. 1: 374, 786 | 2: 1104 | 3: 339, 452, 570, 860, 884, 928, 988, 1088, 1096 | 4: 43, 278, 852 | 5: 169, 854, 1350 | 6: 127, 163, 581, 1024, 1194, 1238 |
poſt inde. 3 : 528 |
poſta, *poſitam.* 1 : 1058 | 3: 870 | 6: 763, 965 |
poſtera. *plur.* 3: 980 |
poſteráque, *ſing.* 3 : 1098 |
poſterior. 4: 350 | 6: 1049 |
poſteriórque. 5: 1413 |
poſterioribu', *poſterioribus* ſignis. 5: 626 |
poſterius, *adv.* 2: 182 | 5: 156, 993, 1112, 1257, 1285 | 6: 827, 1199 |
poſtes. 3 : 276 |
poſthac. 1: 597 | 2: 299 |
poſtibus. 3 : 370 |
poſito, *poſito.* 3: 884 |
poſtquam. 3: 855, 1052 | 5: 1009, 1284 |
poſtrema, *ſing.* 5 : 903 | 6: 367 |
poſtremo, *adv.* 1 : 209, 251, 323, 385, 890, 997 | 2 : 371, 408, 455, 833 | 3 : 250 | 4 : 96 | 5: 585, 674, 1055, 1077 | 6. 416, 631 |
poſtulat. 6 : 541 |
poſtulet. 2: 492 |
pote, *poſſibile.* 3 : 1092 |
potentem. 3 : 75 |
potentes. 2: 49 | 3: 1040 | 5: 1119 | 6: 12 |
poterant. 5: 445, 494, 956, 1184, 1315, 1336 |
poterat. 2 : 1034 | 5 : 18, 434, 1002, 1023, 1050, 1271 | 6 : 1248 |
poteris. 1: 409 | 3: 910 | 6: 193 |
poterit. 1: 389, 471, 573, 773 | 2 : 546, 797 | 3: 573, 770, 853, 1003 | 4: 236, 503 |
potero. 3 : 261 |
poterunt. 1: 379, 381, 657, 666 | 2: 240, 915 | 3: 739 | 4: 488, 500 |
potes. 1: 32 | 3: 1063 |
poteſſe, *poſſe.* 1: 666 | 2: 225, 1009 | 3 : 320 |
poteſt. 1: 305, 325, 396, 444, 447, 486, 514, 517, 520, 701, 1069 | 2: 122, 236, 303, 985 | 3: 107, 205, 252, 560, 625, 632, 940 | 4: 369, 604 | 5 : 408, 697, 703, 719, 1100 | 6: 319 |
poteſtas. 1: 77, 589 | 2: 286 | 3: 247, 264, 270, 278, 287, 335, 410, 557, 599, 674, 680, 856 | 4. 64, 102, 491 | 5: 43, 90, 566, 878, 1047, 1208, 1241, 1270 |
poteſtates. 2 : 587 | 5: 1238 | 6: 64 |
poteſtur, *poteſt.* 3 : 1023 |
potiri rerum. 2 : 13 |
potis. 1: 453 | 2 : 849, 911, 1095 | 3: 469, 555, 1082 | 4: 615, 802 | 5 : 2, 561, 718, 879 |
potiſſimáque. 3 : 781 |
quem terra potita, 4: 765 |
mortis lethique potitum. 4: 770 |
potitur primordia. 2: 652 |
potitus ſceptra. 3 : 1051 |
potius, *adv.* 1 : 197, 798, 941, 1018, 1071 | 2: 959 | 3 : 956, 962 | 4 : 17, 181, 357, 384, 618, 836, 907 | 5: 109, 125, 1133, 1358 | 6 : 392, 762, 1163, 1284 |
potuere. 2: 110, 715 | 4: 840 | 5: 845 |
potuiſſe. 1: 634 | 3: 688 | 4: 855 | 5: 854, 906, 916, 1088 |
potuiſſent. 5 : 379 |
potuiſſet. 5 : 1026 |
potuiſti. 3 : 2 |
potuit. 1 : 102, 201 | 5 : 169, 174, 834, 904 | 6: 326 |
præ. 4: 287 | 5 :1309 |
præbebat. 5 : 815, 989 |
præbens. 1 : 230 |
præbent. 4: 721. 870 |
præbere. 1: 445 | 2 : 597 | 3: 1004 | 5: 125 |
tu te dictis præbere memento, *audi.* 2 : 65 |
præbet. 2: 995 | 4: 273, 418 | 5: 583 | 6: 892 |
præcellere. 2 : 160 |
præcepimus. 6: 803 |
præcepit. 6: 1048 |
præceps. 3 : 37 |
præcepta. 3: 10 |
præceſſit. 4: 836 |
præciderit. 3: 636 |
præcipere. 5 : 534 |
præcipitans imber 6 : 291 |
præcipitant. 2 : 248 | 4 : 1015 |
præcipitanter curris. 3: 1076 |
præcipitârit, *nom.* 4: 632 |
præcipitavit. 1 : 252 | 6: 1038 |
præcipites, *nom.* 6 : 1172 |
præcipitéſque, *nom.* 2: 279 | 4: 512 | 6: 744 |
præclara, *ſing.* 2 : 1031 | 5: 1173 | *plur.* repetita. 1 : 733 |
præclaram. 5 : 158 |
præclaras. 6: 417 |
præclarius, *nom.* 1 : 730 |
præclaro nomine. 6 : 2 |
præclarum. 5 : 1137 |
præclarúmque. 5 : 121 |
effugium præcludere. 3 : 523 |
effugium præcludit. 1 : 974 |
præcluſa lethi janua menti. 3: 829 | cœlo. 5: 374 |
præcluſit. 1 : 322 |
præconis. 4: 568 |
præcurrere. 1 : 372 |
præda. 5: 1248 |
prædáque. 5 : 1081 |
prædæ *ſing.* 5: 873, 958 |
prædicere. 2: 640 |
prædita, *ſing.* 2: 181, 608 | *plur.* 1 : 237, 619, 633, 798, 848 916 | 2: 336, 722, 753, 813, 894, 971 | 3 : 333 | 4 : 86, 98, 196, 313 | 5: 145 | 6 : 218, 739, 760, 982 |
tantâ ſtat prædita culpâ. 5: 200 |
prædulce. 4: 639 |
præfracta, *plur.* 1 : 891 |
prælia. 1: 639 | 2: 117 | 4: 964, 1003 | 5 : 44, miſcent. 4 : 1007 | miſcens. 5 : 443 |
prælonga, *plur.* cervi cornua. 3: 614 |
præmeditator, *verb.* 4 : 822 |
præmetuens. 3: 1032 |
præmia. 3: 911, 969 | 5 : 5, 868, 1150, 1448 |
currenti ſpatium præmonſtra. 6: 92 |
zephyrus Veneris prænuntius. 5: 736 |
prævandere lumina menti. 1: 145 |
præpediuntur. 3 : 365, 477 |
præproperanter. 3: 780 |
præportant tela violenti ſigna furoris. 2 : 621 |
præpoſta, *præpoſita.* *plur.* 6: 097 |
præpoſtera, *plur.* 4: 831 |
præpoſteros ordo. 3: 621 |
præripere. 3: 909 |
præſagit. 3 : 511 |
præſcripta, *plur.* 6 : 91 |

præſens. 6: 602, 1275 |
præſentia, *adj.* 2. 1166 | 3: 970 | 5: 1031 |
præſentire animo atque videre. 5: 1341 |
præſentit odorem anſer. 4: 686 |
præſertim. 1: 139 | 2: 32, 53, 315, 1057 | 3: 364 | 4: 65, 543, 757 | 5: 53, 85, 1394 | 6: 59, 859 |
præſidio. 3: 911 | 5: 872 |
præſidióque. 2: 642 |
præſidium perfugiúmque. 5: 1108 |
præſpargens. 5: 738 |
præſtabant. 5: 1106 |
præſtante labore. 2: 11 | 3: 62 |
præſtantius, *nom.* 2: 506 |
præſtare, *excellere.* 1: 209, 359 | 5: 1178 |
præſtare ſalutem. 4: 154 |
præſtat, *excellit.* 3: 430 | 4: 505 | 5: 1354 |
mors omnia præſtat. 3: 215 |
incolumem ſe præſtat. 3: 221 |
præſtinxit, *obnubilavit* ſol omnes ſtellas. 3: 1057 |
præſto. 2: 1067, 1098 | 3: 778 | 4: 799 | 5: 1411 | 6: 1241 |
præter. 1: 446, 1103 | 3: 116, 836 | 4: 142, 391 |
circum præterque feruntur. 5: 633 |
præterea. 1: 121, 175, 226, 270, 347, 401, 435, 441, 512, 541, 609, 689, 702, 859, 868, 967, 983, 1082 | 2: 108, 323, 342, 367, 388, 672, 756, 783, 794, 816, 873, 925, 943, 951, 962, 1066, 1157 | 3: 113, 169, 338, 359, 368, 446, 624, 670, 679, 713, 807, 957, 1093 | 4: 88, 119, 122, 169, 199, 231, 266, 330, 333, 607, 644, 769, 803, 890 | 5: 77, 219, 258, 325, 352, 551, 941, 1045, 1182, 1217 | 6: 101, 222, 255, 405, 469, 475, 512, 556, 587, 616, 627, 694, 797, 874, 888, 903, 988, 1113, 1180: 1250 |
præteriit. 5: 759 |
præter creditur ire, *præterire.* 4: 389 |
præteriit. 2: 1103 |
præterita, *ſing.* 1: 469 |
præteritis. 2: 1167 |
præteritiſque. 3: 819 |
præteritum. 3: 868 |
prætérlata, *ſing.* 4: 573 |
præterque-meantum, *prætermeantúmque.* 1: 319 |
præterquam. 4: 813 |
præterquam ſi. 2: 311 |
prætertradit vox fauces. 4: 531 |
prata. 5: 602, 783, 1371 |
prava, *ſing.* regula. 4: 516, falſáque ratio. 523, *plur.* recta. 520 |
prece quæſit, *orat.* 5: 1223 |
premat. 3: 663 |
premere. 4: 623 | 5: 512 |
premit. 6: 511, 559 |
premitur. 6: 845 |
premunt. 6: 52 |
premuntur. 6: 517, 714 |
preſſa, *plur.* 4: 861 | humi linquit veſtigia. 2: 356 |
preſſæ, *plur.* 6: 104 |
preſſimus. 2: 198 |
preſſis ſignis veſtigia pono. 3: 4 | aratris terram proſcindere. 5: 210 |
preſſit. 4: 450 |
quaſi demiſſum cœlo preſtéra imiterur. 6: 444 |
preſteras. Graî quos ab re nominitarunt. 6: 423 |
pretio. 5: 1272, 1276 |
pretium. 5: 963 |
pridem. 5: 332 |
prima, *ſing.* 1: 424 | 3: 246, 310, 332, 439, 772, 781, 783, 784 | 4: 69, 95, 205, 516, 775 | 5: 549, 677, 903, 1047 | 6: 367 | *plur.* 1: 56, 172, 511, 530 | 2: 90, 132, 485, 589, 842, 1010 | 3: 379, 381 | 4: 32, 939 | 5: 676, 1041 |
prima acie, *primo ordine.* 2: 448 |
prima virorum, *primi viri.* 1: 87 |
prima viaï. 1: 1068 |
primáque, *ſing.* 1: 598, 878 | *plur.* 4: 377 |
primæ, *plur.* 6: 1, 4 |
primam. 4: 508 |
primas. 4: 939 |
primáſque. 6: 776 |
primigenum diem maris & terræ. 2: 1105 |
primis. 1: 56 | 2: 95, 634 | 3: 373 | 4: 187, 480, 522 | 6: 224, 1220 |
primitus. 5: 1092 |
primo, *nom.* 6: 370, *adv.* 826 |
primo quoque carmine. 6: 937 |
primordia. 1: 50, 183, 211, 269, 484, 486, 546, 549, 571, 586, 603, 713, 754, 766, 778, 789, 815, 817, 828, 847, 848, 907, 917, 1020 | 2: 79, 83, 120, 132, 156, 165, 177, 253, 309, 379, 396, 414, 475, 478, 522, 560, 567, 652, 695, 749, 795, 853, 882, 915, 966, 978, 1006 | 3: 237, 262, 373, 394, 567, 937 | 4: 45, 110, 119, 546 | 5: 188, 196, 420, 423 | 6: 234, 871, 1004 | cæca. 1: 1103 | vocum. 4: 534 |
primordiaque. 1: 502 |
primoribus elementis, *abl.* 6: 1007 |
primoris naſi acumen. 6: 1191 |
primorum, *abl.* natura. 2: 713 |
primum, *nom.* 1: 384, 396 | 5: 292, 779 | *adv.* 1: 11, 67, 162, 343, 783, 786, 930 | 2: 143, 270, 612, 893, 1025, 1032, 1158 | 3: 94, 273, 503, 527, 1085 | 4: 6, 112, 115, 194, 212, 280, 678, 698, 879 | 5: 61, 183, 225, 265, 285, 287, 305, 450, 462, 786, 788, 803, 840, 915, 1013, 1062, 1269, 1284, 1361, 1381 | 6: 454, 461, 496, 682, 757, 783, 821, 1066, 1091 |
primus. 1: 72, 118, 639 | 3: 2 | 4: 276 | 5: 337, 459, 1419 |
primuſque. 1: 68 |
princeps. 1: 95 | vitæ. 5: 9 |
principiale tempus. 5: 247 |
ſine principiali lævore, *ſine principiis lævigatis.* 2: 423 |
principiis. 1: 199, 741, 1046 | 2: 131, 137, 224, 443, 471, 731, 756, 769, 788, 814, 860, 866, 973 | 3: 319, 332, 428 | 4: 538, 703 |
omnigenis. 5: 441 |
principio, *adv.* 1: 272, 504, 574 | 2: 589, 1028, 1047 | 3: 120, 180, 426 | 4: 52, 184, 527, 621, 647, 728, 914, 930 | 5: 93, 201, 236, 252, 511, 781

799, 860, 851 | 6: 95, 608. 769, 921, 942, 962, 1000, 1143 |
principiorum. 1: 245. 485, 991 | 2: 134, 292, 297, 573, 584, 587, 670, 721, 817, 946, 968 | 3: 262 | 4: 556, 671, 941 | 5: 185 |
principium. 1: 150, 340, 708, 834 | 2: 254, 262 | *principiorum.* 2: 936 |
prior. 4: 340, 776 | 5: 1256 |
priórque. 3: 948 |
priora ſecla ſcriptorum, *priores ſcriptores.* 3: 619 |
priore. 1: 554 |
priorem. 3: 662, 769 | 5: 170, 1104 |
priſtina. *ſing.* 5: 1136, *plur.* 1414 |
priu', *prius.* 5: 1443 |
priva, *plur. privata* pedum veſtigia. 3: 390 |
privam quamque, *ſingulam quamque* venit particulam. 4: 261 |
privandum. 1: 382 |
privarant. 5: 995 |
privas, *ſingulares* animas. 3: 723 |
privas, *ſingulas* horas. 5: 275 |
in privas, *ſingulas* ſe vox dividit aures. 4: 570 |
privata, *ſing.* 1: 60 *bis*, 1037 | 2: 648 *bis*, 1090 | 3: 711 | *plur.* 1: 344 | 2: 840 | 3: 485 | 5: 318 |
privatæ, *ſing.* 5: 1011 |
privati, *plur.* 6: 1207 |
privatu', *privatus.* 3: 918 |
privatum. 4: 367 |
privatur. 3. 408 | 4: 372 |
dies privos, *ſingulos.* 5: 732 |
prius. 1: 415, 929, 936. 1104 | 2: 831 | 3: 392, 589, 608, 791, 834, 4: 5, 12, 283, 288, 297. 672. 750, 835, 837, 844, 848, 851 | 5: 111, 135, 391, 579, 1033, 1249, 1296, 1299, 1444 | 6: 310, 324, 740, 903, 917, 980, 1047, 1277 |
pro. 1: 248 | 3: 366, 620, 1027 | 5: 119, 1057, 1110 |
pro ſua parte. 1: 807 | 4: 554 | 5: 218 |
pro ponderibus. 2: 231 |
pro foribus ſunt lumina noſtra. 3: 368 |
pro viſis ſint. 4: 468 |
pro rerum majeſtate. 5: 2 |
pro meritis. 5: 4 |
pro tempore cœli. 5: 232 |
pro re, *pro viribus.* 6: 1279 |
pro facie, & viribus. 5: 1110, 1173 |
probabo. 5: 156 |
planum facere atque probare. 2: 933 |
probari. 1: 514 | 2: 498 |
probarit. 4: 479 |
probatas. 1: 858 |
probatum. 2: 93 |
probavi. 2: 527 |
probavit. 6: 32 |
proberur. 3: 47 |
procedere. 1: 330. 379 | 2: 270, 278 | 4. 789 | 5: 1400 |
procedimus. 2: 272
procedit. 5: 921 |
procella. 6: 123, 203 |
procellæ, *ſing.* 6: 446 |
procellas. 3: 806 |
procellis. 5: 501 | gravidam tempeſtatem. 6: 258 |
procero. 3: 658 |
proceros paſſus viaï proferre. 4: 825 |
proceſſit. 1: 74 | 5: 1292 |
proclive. 2: 454 |
proclivios, *adv.* 2: 791 | iras decurrat ad acres. 3: 312 |
proclivos. 6. 728 |
procreat. 4: 833 | 5: 320 |
procreſcere. 2: 546, 566, 879 | 6: 664 |
procubuere. 1: 202 |
procudendo. 5: 1264 |
procudere. 5: 848, 854 |
procuditur. 3: 1094 |
ignem ignes procudunt. 2: 1114 |
procul. 1: 812 | 2: 719, 1110 | 4: 251, 254, 256, 354, 398, 504 | 5: 108, 123, 259, 407. 492, 629 | 6: 167, 248, 257, 705, 719, 767, 1037, 1102, 1215 |
dubio procul. 2: 261 |
procul dubio. 3: 434, 638 |
procul eſt ut credere poſſis. 4: 854 |
procu'care. 5: 1234 |
procumbere. 5: 1234 |
procumbit. 6: 557 |
procumbunt. 4: 950 |
procurrat. 1: 968
procurſus, *ſing.* 2: 454 |
prodeſſe. 1: 94 | 2: 39 |
prodeſſet. 2. 648 |
prodiderunt. 5: 86 |
prodita, *ſing.* 3: 602, 992 | 6: 605 | *plur.* 4: 522 | 6: 562 |
proditur. 2: 932 | 6: 835 |
profatur Pythia ex tripode Phœbi, lauroque. 1: 740 | 5: 113 |
profecta, *ſing.* 4: 557 | *plur.* 6: 80 |
profecto, *adv.* 1: 242. 978. 1022 | 3: 999, 1026 | 5: 422 |
proferet. 3: 866 |
proferre. 2: 656 | 4: 824, 875 |
proferrier, *proferri.* 1: 208 |
proficiunt. 2: 38 | 5: 894 |
profluat. 5: 600 |
profluvium. 6: 1203 |
membra ſomnus profudit. 4: 761 |
profuſlit ex alvo matris. 5: 226 | ex ore. 6: 6 |
profugit. 3: 717 |
profunda ſumma, *numero immenſo, infinito.* 2: 1053 |
profunda ponti. 5: 413 |
profundam, *nom.* rerum ſummam. 6: 649 | *verb.* ventis verba. 4: 929 |
profundant ignes. 6: 209 |
profundas, *nom.* 5: 42 |
profundi, *ſubſt. univerſ.* 1: 1001 | 2: 1050, 1094 | 3: 826 | 5: 371 | 6: 484 |
profundit fulmen. 6: 400 |
profundo Acheruote. 3: 991 |
vaſté profundum. 1: 956
profundum Inane. 1: 1101 | 2: 95, 222 |
profundunt. 6: 211 |
profuſa, *ſing.* 1: 89 | 5: 1374 | 3: 953 |
profuſæ, *plur.* 6: 744 |
profuſum lumen. 5: 571, 766 |
profuſus ſummo cum clamore ſermo. 4: 543 |
progeniem. 2 617 |
progignere. 2: 80 | 4: 674 |
progigni. 2: 545, 566 |
progreſſe, *palam aperuiſſe.* 5: 1158 |
progredientis pedetentim. 5: 534, 1451 |
progredimur. 2: 258 |
proh Divûm numina ſancta. 2: 434 |
proh ſancta Deûm tranquillá pectora pace. 2: 1092 |
prohibere. 1: 439. 972 |
prohibeat officiáque. 1: 976 |
prohibentque. 2: 785 |

quæ, *ſing.* 1: 3 *bis*, 22, 65, 113, 120, 133, 220, 223, 448, 462, 519, 689, 727, 740 | 2: 141, 181, 422, 436, 477, 521, 787, 801, 1071, 1077 | 3: 135, 160, 207, 246, 272, 292, 322, 667, 677, 678, 709, 710, 781, 783, 1034, 1090 | 4: 48, 178, 195, 232, 245, 285, 293, 374, 383, 389, 478, 486, 515, 565, 572, 817, 872 | 5: 9, 113, 151, 510, 533 *bis*, 546, 561, 654, 773, 898, 1160, 1209, 1428, 1431 | 6: 312, 340, 530, 534, 639, 772, 819, 861, 999, 1088 | *plur.* 1: 53, 106, 183, 212, 233, 270, 279 *ter*, 292, 303, 321, 327, 343, 357, 404, 485, 486, 501, 502, 523, 528, 568, 601, 604, 615, 619, 620, 625, 626, 628, 932, 643, 644, 645, 677, 698, 755, 794, 796, 828, 848, 855, 870, 882, 902, 1057, 1059, 1085 | 2: 21, 56, 57, 86, 104, 109, 125, 133, 136, 139, 171, 177, 182, 228, 309, 315, 321, 344, 346, 386, 403, 412, 426, 438, 443, 444, 450, 452, 455, 463, 511, 523, 525, 579, 623, 643, 669, 715, 726, 731, 732, 733, 738, 763, 773, 776, 790, 812, 819, 840, 858, 864, 867, 894, 978, 988, 1032, 1060, 1084, 1089, 1093, 1107, 1151, 1156, 1160 | 3: 69, 89, 90, 127, 302, 391, 818, 823, 837, 951, 1031 | 4: 34, 35, 40, 64, 69, 96, 101, 102, 112, 132, 174, 151, 188, 179, 205, 218, 236, 240, 258, 272, 279, 291, 332, 337, 338, 348, 363, 397, 415, 442, 451, 465, 498, 479, 504, 512, 576, 600, 606, 612, 654, 672, 674, 736, 737, 730, 749, 759, 806, 829, 870, 885, 905 | 5: 38, 86, 123, 395, 317, 430, 459, 480, 531, 552, 579, 643, 661, 668, 760, 850, 858, 868, 893, 918, 938, 1031, 1163, 1239, 1256, 1376 | 6: 9, 10, 36, 37, 45, 48, 49, 60, 67, 75, 165, 181, 183, 212, 216, 302, 304, 328, 346, 354, 452, 477, 483, 526, 527, 533, 560, 612, 677, 720, 769, 771, 772, 780, 868, 923, 1065, 1092, 1093, 1108, 1273 |

quæ, *plur.* breve. 2: 404 |

quæve, *ſing.* 2: 63 |

quæcunque, *ſing.* 1: 323, 1042 | 2: 424 | 4: 440, 524 | 5: 415, 722 | 6: 499, 955 | *plur.* 1: 226, 263, 326, 450, 523, 543, 670, 868, 914 | 2: 99, 230, 691, 745, 891, 904, 1121 | 3: 27, 430, 481, 807, 953, 991 | 4: 97, 122, 131, 305, 312, 333, 496, 649, 757, 830 | 5: 192, 352, 427, 544, 855 | 6: 22, 44, 337, 428 |

quæ decedunt corpora cunque, *quæcunque.* 2: 71 |

quæ ſentire videmus cunque, *quæcunque.* 2: 864 |

quæ reſtat cunque, *quæcunque.* 3: 1038 |

quæ variis ab rebus cunque, *quæcunque.* 4: 741 |

quæ loca cunque, *quæcunque.* 4: 898 | 6: 738 |

quæ ſunt aliis magis edita cunque, *quæcunque.* 5: 1131 |

quæ conlata foris & commoda cunque venirent, *quæcunque.* 6: 18 |

quæ ſint ullius ſemina cunque, *quæcunque.* 6: 342 |

quæ ſemina cunque, *quæcunque.* 6: 867, 876 |

quæ jaciuntur cunque, *quæcunque.* 6: 959 |

quædam, *ſing.* 1: 874 | 2: 373, 542, 769 | 3: 28, 233, 242 | 4: 232 | 5: 437, 1232 | 6: 577 | *plur.* 1: 124, 630, 676, 681, 682, 685, 798 | 2: 380, 480, 497, 532, 560, 837, 838 | 3: 241, 314 | 4: 521, 656, 658, 733, 738 | 5: 333, 479 | 6: 301, 345, 1061, 1086 |

quælibet, *ſing.* 4: 751 |

quænam, *ſing.* 1: 952 |

quæque, *quælibet.* 1: 130, 158, 159, 170, 192, 207, 214, 216, 219, 222, 238, 244, 357, 382, 389, 473, 483, 506, 537, 542, 547, 580, 609, 628, 820, 954, 994, 1031, 1022 | 2: 352, 396, 453, 664, 720, 759, 825, 881, 952, 972, 1015, 1072 | 3: 34, 302, 390, 703, 727 | 4: 29, 45, 84, 119, 180, 226, 252, 354, 558, 630, 667, 798, 999 | 5: 57, 85, 421, 422, 450, 622, 731, 805, 811, 921 | 6: 59, 459, 561, 931, 98[illegible]

ſingula quæque. 2: 165

quæram. 1: 980 | 3: 761 | 4: 476 |

quærebant. 5: 972 |

quærendum. 3: 726, 922 |

quærentem. 1: 144 |

quærentéſque. 5: 521 | 6: 199 |

quærere. 1: 33 | 3: 10, 848 | 4: 966 |

quæres. 1: 104 |

quærimus. 1: 370 | 4: 580 |

quæris. 3: 954 |

quærit. 2: 1043 | 3: 515, 1079 | 4: 857 | 5: 881

quæritur. 4: 780

quærunt. 2: 978 | 4: 465, 703 | 5: 232 |

quæruntur. 4: 778 |

prece quæſit, *orat.* 5: 1228 |

quæſita, *plur.* 2: 729 | 5: 214 |

quæſitaque, *plur.* 5: 5 |

quale. 2: 121 | 4: 117, 256 |

quales. 6: 810 |

qualéſque. 6: 812 |

quali. 1: 818, 886, 928. 2: 760, 813, 883, 1007, 1013 | 3: 173 | 6: 218, 739 |

qualia. 2: 334 [illegible] 4: 27, 606 |

qualibus. 1: [illegible] 195 |

qualis. 2: 797 [illegible] 747 |

quam, *prim.* 1: 71 [illegible] 834 [illegible]

161, 197, 244, 265, 383, 390, 429, 586, 656, 792, 796, 832, 838, 843, 851, 944, 961, 1037, 1088, 1118, 1126 | 3: 5, 32, 42, 47, 89, 111, 184, 185, 210, 376, 394, 395, 398, 428, 590, 763, 805, 834, 869, 940, 973, 982, 985, 986, 1029, 1084 | 4: 27, 64, 102, 109, 112, 114, 121, 144, 154, 177, 181, 211, 215, 251, 256, 284, 288, 297, 448, 469, 484, 507, 618, 694 *ter*, 703, 733, 838, 839, 843, 845, 847, 848, 882, 907, 908, 909 | 5: 58, 98, 100, 109, 111, 112, 132, 458, 557, 566, 578, 581, 601, 617, 632, 900, 986, 1033, 1127, 1133, 1134, 1148, 1250, 1269, 1286, 1298, 1299, 1300, 1342, 1345, 1347, 1349, 1354, 1379, 1410 | 6: 36, 102, 103, 116, 153, 164, 165, 168, 170, 183, 187, 431, 459, 462, 572, 651 *bis*, 767, 781, 801, 803, 814 *bis*, 862, 902, 904, 917, 936, 979, 1009, 1069, 1078, 1284 |

quam, *quantum*. 1: 921 | 2: 334, 335 |

quamde, *quam partic.* 1: 641 |

quámque, *partic.* 3: 10 | 4: 121 | 6: 486 |

Ille gruum quam clamor, *quam ille clamor gruum*. 4: 182 |

quamcunque. 6: 661 |

quamlibet, *nom.* 1: 293 | 2: 541 | 5. 1262 | *adv.* 3: 1000 | 5: 1115 |

quamprimum. 4: 126 |

quamque, *quamlibet*. 1: 17, 563 | 2: 6[illegible], 233, 318, 72[illegible] 4: 156, 805 |

qua[illegible] *libet*.

3[illegible] |

[illegible]

399, [illegible]

391, [illegible]

[illegible] 941 [illegible]

468, 496, 582 | *cum*. 2: 965 | 3. 385 | 5: 413 |

ſiquidem. 2: 706 | 3. 845 |

quoniam. 1: 189, 264 | 5: 234 |

quandoquidem. 1: 297, 581 | 2: 968, 979, 1086, 1141 | 3: 458, 472, 556, 843 | 4: 98. 167, 323, 394 | 5: 146, 582, 586, 1132 | 6. 46, 491, 958, 1033 |

quanquam. 1: 737 | 2. 204, 277 | 6: 80 |

quanta, *ſing.* 2: 196 |

quantáque, *ſing.* 6: 485 | *plur.* 5: 1195 |

quanta hæc cunque, *ſing. quantacunque*. 5: 584 |

quantæ, *plur.* 5: 465 |

quantas. 5: 48 |

quantaſque, *plur.* 5: 47 |

quanto, *adv.* 2: 825, 1132 | 3: 200 | 4: 68, 79, 252, 630 | 5: 453, 484, 622, 628, 631, 709, 1088 | 6: 561 |

quantos. 5: 1195 |

quantovis. 4: 903 |

quantula, *ſing.* 4. 128, 375 | *plur.* 2: 893 | 3: 179 | 4: 119 |

quantum, *adv.* 1: 361 | 2: 190, 201, 205, 247, 302, 1069, 1138, 1140 | 4: 245, 419 | 5: 201, 562, 703 |

quapropter. 1: 128, 335, 399, 558, 636, 706, 794 | 2: 37, 154, 238, 297, 313, 442, 997, 1039, 1087 | 3: 131, 668, 677, 711 | 4: 155, 192, 238, 614 | 5: 244, 581 | 6: 996 |

quaquam, *adv.* 1: 429 |

quare. 1: 79, 206, 702, 761, 845, 1048 | 2. 243, 284, 308, 377, 382, 389, 495, 598, 959, 1063 | 3: 229, 467, 471, 575, 686, 758, 799 | 4: 217, 290, 705, 780, 854, 937 | 5: 154, 225, 333, 377, 819, 871, 905 | 6: 368, 1020 |

[illegible]aréve. 2: 730 | 4: 638 | 6: [illegible]

[illegible] 21 |

[illegible] 26 |

quaſcunque. 1: 208 | 6: 921 |

quaſi. 1: 433, 946, 993, 1055 | 2: 68, 78, 134, 289, 291, 446, 552, 897, 957 | 3: 67, 112, 139, 148, 175, 256, 265, 441, 497, 503, 554, 594, 707, 816, 947, 1012, 1077 | 4: 22, 35, 48, 162, 188, 191, 198, 250, 342, 362, 364, 377, 465, 609, 810, 940, 948, 987, 993, 998, 1010, 1015, 1016 | 5: 258, 300, 361, 497, 540, 664, 708, 728, 776, 1124 | 6: 21, 141, 180, 281, 343, 433, 444, 481, 492, 514, 570, 826, 846, 877, 1025, 1033, 1085, 1164 |

quaſi ſi. 4: 1008 |

quaſi vero. 6: 971 |

quaque, *quaſlibet*. 4: 893 |

quaſſans. 4: 591 |

caput quaſſans grandis ſuſpirat arator. 2: 1164 |

quaſſatis, *nom.* vaſis. 3: 435 |

quaſſatum viribus ævi corpus. 3: 452 |

quaſvis, *quaſlibet*. 4: 197 |

quatenus. 2: 926 | 3: 219, 425 |

quatientes. 2: 632 | 5: 1314 |

validô quatientes impete. 2: 326 |

quatinus, *quatenus*. 4: 754 |

quatiunt terrifico ſonitu cæleſtia templa. 6: 387 |

quatiuntur tonitru cærula cœli. 6: 95 |

quattuor. 1: 715, 764 | 6: 1108, 1109 |

quávis, *nom.* 1: 417, 1072 | 3: 793, 828, 1007 | 5: 137, 873 |

que, *final.* 2: 117 | 4: 77, 1003 | 5: 50 |

queam. 6: 1065 |

queamus. 1: 426 | 3: 834 | 4: 283, 875 | 6: 408 |

queant. 1: 572, 580, 829 | 2: 988 | 3: 379 | 4: 397 | 5: 647 | 6: 1069 |

queas. 2: 9 |

queat. 1: 158, 439, 518, 655, 781 | 2: 306, 357, 1070, 1072, 1137 | 3: 762, 809 | 4: 944 | 5: 89, [illegible]7, 354, 593, 606, [illegible] 752, 761, 877 | 6: 664, 667, 857, [illegible]073 |

[illegible] 1: 1044 |

prohibet. 2: 288|
prohibétque. 3: 876|
te ſpeculi projecit imago. 4: 280|
projecta, *ſing. procul rejecta.* 2: 283|
projecta, *plur.* 6: 1153|
projecta, *plur.* 6: 1153|
projecto. 3: 895|
quamlibet immani projectu corporis. 3: 1000|
projectus, *adj.* 5: 223|
proinde. 1: 673| 2: 754| 3: 883, 1103| 4: 387, 502, 652, 660, 802, 810, 998| 5: 571, 728, 1040, 1128| 6: 600, 620, 1117|
proinde ac, *perinde quaſi.* 3: 1048, 1066|
proinde ac, *prout.* 5: 661|
prolapſa, *ſing.* 3: 590| 6: 573, *plur.* 1005|
prolatet effugium fugæ. 1: 982|
prolem. 2: 350, 1081| 5: 854|
prolémque. 2: 996| 5: 1012|
proles. 1: 260| 2: 349, 604, equorum duellica. 660|
proluvie larga. 5: 948| alvi nigra. 6: 1198|
promeritis. 1: 62| 2: 650|
promiſſa, *longius miſſa* canum vis. 4: 685|
promiſſis, *ſubſt.* 5: 92| 6: 244|
promittere. 1: 412| 3: 378|
promittit. 3: 889|
aperta promptáque cœli. 6: 817|
per populi paſſim loca prompta. 6: 1265|
in promtu. 2: 583| 3: 107, 186| 4: 95| 6: 941|
magis in promtu. 1: 878|
in promtu omnibus manifeſtumque. 2: 148, 246|
in promtu cognita. 2: 867|
prona, *ſing.* vis venti premit. 6: 559| *plur.* 4: 520|
prono tramite viam monſtravit. 6: 26|
pronos. 6: 792|
propagando. 5: 848, 854|
propagant. 1: 281| 2: 996|
propagare. 1: 196|
propagent. 1: 21| 2: 173|
propago, *nom.* 1: 43| 4: 995| 5: 1020|
prope, *fere.* 3: 919, 1059| 4: 444, 1019| 5: 205, 821| 6: 402, 832, 838, 863, 1269|
propellat. 4: 195| 6: 1025, 1027|
propellens. 4: 287|
propellere. 3: 163|
propellit. 3: 161|
properans. 3: 1080|
properant. 5: 298|
properanter. 5: 301|
propere. 6: 148, 242|
propinqua, *ſing.* 6: 1216|
propinquat terris. 5: 629|
propior. 4: 339|
propius, *adv.* 5: 709|
proponere. 3: 627| manibus tepidum tactum. 6: 1163|
proponit. 3: 184, 892|
proporro, *ulterius.* 2: 978| 4: 888| *longe.* 3: 276, 282| 5: 313|
propoſitum, *ſubſt.* 6: 653|
propriè. 1: 178| 6: 985|
propriis. 2: 218; 5: 769|
proprio. 2: 311, 845| 3: 135, 1004| 5: 576, 714|
proprietim, *propriè.* 2: 974|
proprium. 2: 366, 656| 3: 358, 840|
propter, *ob.* 2: 417| 3: 5| 4: 314, 467, 682, 747| 5: 444, 690, 1273| 6: 7, 775, 995| *juxta.* 1: 91, 140, 317| 2: 30, 353| 3: 653| 4: 224, 1018, 1020| 5: 30, 36, 622, 737, 1392| 6: 548, 926, 929, 1112|
propterea. 1: 625| 2: 71, 232, 639, 734, 759, 798, 834, 853| 3: 226, 1086| 4: 243, 251, 355, 374, 378, 567, 798, 865| 5: 428, 540, 634, 698, 713, 1444| 6: 373, 876|
proptereàque. 2: 406| 4: 933| 5: 118, 158|
propterea quia. 2: 571| 4: 187, 325, 327, 339, 350| 5: 559, 958| 5: 96, 461, 1047|
propterea quod. 4: 317| 5: 451, 1171| 6: 52, 829|
propulſa, *ſing.* 5: 487|
proquam, *perquam* largos æſtus. 2: 1136|
proram. 2: 554|
prorſum. 2: 749, 1004, 1092| 2: 340| 3: 44, 274, 533, 1100| 5: 1263| 6: 527, 1154|
proruere. 3: 824|
proruere ſummam poſſint. 5: 369|
prorumpere. 2: 264|
prorumpit. 6: 590|
prorumpitur in mare venti vis. 6: 435|
proſcindere terram preſſis aratris. 5: 210, ſolum terræ. 1294|
proſpectu maris in magno. 6: 449|
proſpicere. 2: 1045| 4: 824|
proſtantibus paulùm angellis. 2: 428|
proſternere. 6: 242|
proſtrata, *plur.* ſiti, proquevoluta. 6: 1261|
proſtrati, *plur.* 2: 29| 5: 1391|
proſtratum. 5: 1199|
proſtratus. 6: 795|
protelo plagarum, *impulſu ictuum* undique continuato. 2: 531|
protelo ſtimulatur fulgure fulgur. 4: 191|
protinus. 4: 470| 6: 880, 939|
fati protollere, *proferre* fines. 5: 310|
protractaque, *plur.* 6: 563|
verum protrahere inde. 1: 410|
protrahere ad geſtum pacatos. 5: 1030|
protrahit in medium. 5: 1387, 1453|
protrudere. 4: 877|
protrudit agitque æta. 4: 247, 281|
protruditur paulatim tota moles, atque movetur. 4: 889|
provehat. 4: 195| 6: 1025|
minutatim vitam provexit in altum. 5: 1433|
providet. 4: 883|
providit. 4: 882|
provolat. 6: 293|
provolvi, *infin.* 2: 469|
provolvitur. 6: 552|
proque voluta, *plur. provolutáque* 6: 1262|
promovit immanem vim turbinis. 6: 446|
proxima, *ſing.* 5: 104|
proxima ſunt ad vires principiorum. 2: 134|
prudens. 3: 762|
pruina. 3: 20|
pruinæ, *plur.* 5: 217| 6: 528|
pruinam. 2: 431|
pruinas. 2: 514|
pruinis rigidis, *frigore.* 2: 520|

pubeſcere. 5: 672|
pudor. 6: 1242|
pudorem vexare. 3: 83|
puellas. 3: 1025|
puer. 3: 762| 5: 223, 882|
pueri, *plur.* 2: 54, 57, 577, 635| 3: 87, 90, 448| 6: 34, 37|
pueríque, *plur.* 5: 1016|
pueris. 1: 256, 935| 4: 11, 403| 5: 814, 886| 6: 1254|
puerorum ætas improvida ludificetur. 1: 938| 4: 14|
pueros. 5: 1020, 1030|
puerum. 2: 635|
conferre manu certamina pugnæ, *ſing.* 4: 841|
pugnam. 3: 648|
pugnant. 2: 409, 867|
pugnantibu', *pugnantibus* ventis. 6: 97|
pugnare. 2: 280| 4: 964| 6: 368|
pugnas, *nom.* 4: 785, 1003|
pugnáſque edere. 2: 117|
pugnat. 5: 728|
pugnent. 2: 205| 5: 382|
pugnet. 1: 780| 2: 793|
pugno. 6: 433|
pulchrè degeret ævum. 5: 173|
pulchris. 5: 1113|
pulchro. 5: 1115|
pulchros faſces. 5: 1233|
pullorum tempeſtiva dabant examina. 5: 1363|
in pullos animales vertier ova. 2: 926|
pullus equæ. 3: 763|
pulſa, *ſing.* 3: 828| 5: 1095| *plur.* 3: 834| 5: 373|
pulſare. 4: 880|
pulſaréque. 6: 1051|
pulſarent æribus æra. 2: 636|
pulſarier, *pulſari.* 4: 932|
pulſata, *ſing.* 4: 589| 5: 253, 1384|
pulveris. 3: 382| 5: 254|
pulverulenta, *ſing.* 5: 741|
puncto temporis. 1: 1102| 4: 165, 194| tempori', *temporis.* 2: 263, 455, 1005| diei. 4: 201|
puncto tempore, *brevi tempore.* 4: 215|
puncto in tempore. 6: 229|
pungere. 2: 459|
punctunt. 4: 629|
puniceúſque color. 2: 829|
pupillas perterget. 4: 250, interfodiunt leonum. 720|
puppim. 4: 390|
pupula. 2: 810| 3: 409|
pura, *plur.* 5: 500|
purámque. 1: 507|
liquidam, purámque voluptatem. 3: 40|
purgat. 4: 342|
purgatum pectus. 5: 44|
purgavit pectora veridicis dictis. 6: 23|
puri, *plur.* 5: 449|
puro. 5: 18| 6: 399|
puróque. 1: 647| 2: 781|
purpura. 2: 829| 5: 1422| Melibæa. 2: 500|
purpurea, *ſing.* 5: 1427|
purpureai, *purpureæ.* 2: 52|
purpureuſque color conchylii. 6: 1072|
purum. 1: 654| aëra. 4: 328|
purúmque. 1: 776, 1029|
puſi, *plur. pueri.* 4: 1020|
putabant. 5: 1177, 1178, 1333|
putabis. 5: 22|
putamus. 6: 1104|
putanda, *ſing.* 3: 232|
putandos. 2: 616|
putandum. 2: 39, 193, 699, 808, 1051| 3: 355, 668, 686, 688, 803, 939| 4: 117, 680, 777, 920| 5: 303, 642, 751| 6: 245, 261, 540, 665, 905|
putant. 6: 851|
putantur. 2: 426| 6: 765|
putare. 3: 802| 5: 160, 1040| 6: 68|
putari. 1: 767| 2: 908| 5: 240|
putarunt. 1: 636, 706, 709| 3: 98|
putas. 1: 770, 915| 2: 79| 3: 532, 698|
putat. 1: 393, 839| 4: 471|
putárque. 1: 842|
putealibus lymphis. 6: 1172|
puteis. 6: 840|
putemus. 5: 82|
putentur. 1: 347| 4: 595| 5: 125, 1044|
puteos. 6: 847|
putes. 1: 198| 2: 410, 414, 470, 717, 841, 1009| 4: 130| 5: 118|
putet. 1: 876|
putetur. 1: 866| 5: 128, 755|
putre corpus. 3: 583|
putrefacta, *plur.* 2: 897|
putréſque ruinas dabunt. 2: 1145|
putreſcat. 3: 884|
putreſcere ſaxa. 5: 308|
putreſcit. 5: 830|
putri corpore. 3: 774|
putribus glebis terrarum. 5: 143|
putricava, *plur. putredini obnoxia.* 2: 859|
terram intempeſtivos cum putror cepit ob imbres. 2: 928|
tellus humida putrorem nacta eſt intempeſtivis ex imbribus. 2: 871| intempeſtivis pluviiſque & ſolibus icta. 6: 1099|
pyropo rubro. 2: 802|
Pythia quæ tripode ex Phœbi lauróque profatur. 1: 740| 5: 113|

Q.

QUa, *pron.* 1: 130 *bis*, 205, 481, 949| 2: 63, 166, 549, 894| 3: 244, 736| 4: 321, 388, 599, 706, 961| 5: 78, 84, 103, 111, 592, 771| 6: 58, 84, 243, 379, 403, 424, 940| *aliqua.* 6: 841| *adv.* 1: 268, 200, 422| 2: 375, 682| 3: 366, 497| 4: 92, 536, 704, 974| 5: 273, 482, 1445| 6: 27, 350, 638, 687, 823, 954, 1050, 1105, 1120|
quácunque. 1: 508, 1075, 1104| 4: 372| 5: 1251|
quà porro cunque, *quacunque.* 1: 509|
quà vi cunque. *quacunque vi.* 1: 569|
quá nimbi cunque, *quacunque nimbi.* 5: 290|
quà de cauſa cunque, *quacunque.* 6: 84|
quadam. 2: 963| 6: 603, 820|
quadrata, *ſing.* 4: 237. *plur.* 504, 657|
quadratáſque turres. 4: 354|
quadrato, *ſubſt.* 2: 779|
quadratum, *ſubſt.* 2: 778, 784|
quadratum tentamus, *rem quadratam tangimus.* 4: 235|
quadrupedes. 6: 757|
quadrupedum. 2: 536| 5: 787, 1201|

quæ, *ſing.* 1: 3 *bis*, 22, 65, 113, 120, 133, 220, 223, 448, 461, 519, 689, 727, 740| 2: 141, 181, 422, 436, 477, 521, 787, 801, 1071, 1077| 3: 135, 160, 207, 246, 272, 292, 322, 667, 677, 678, 709, 710, 781, 783, 1034, 1090| 4: 48, 178, 195, 232, 245, 285, 293, 374, 383, 389, 478, 486, 515, 565, 572, 827, 872| 5: 9, 113, 151, 510, 533 *bis*, 546, 561, 654, 773, 898, 1160, 1209, 1428, 1431| 6: 312, 340, 530, 534, 639, 772, 819, 861, 999, 1088| *plur.* 1: 53, 106, 183, 212, 233, 270, 279 *ter*, 292, 303, 311, 327, 343, 357, 404, 485, 486, 501, 502, 513, 528, 568, 601, 604, 615, 619, 620, 625, 626, 628, 912, 643, 644, 645, 677, 698, 755, 704, 796, 828, 848, 855, 870, 882, 902, 1057, 1059, 1085| 2: 21, 56, 57, 86, 104, 109, 125, 133, 136, 159, 171, 177, 182, 228, 302, 315, 321, 344, 346, 386, 403, 412, 426, 428, 443, 444, 450, 452, 455, 463, 511, 523, 525, 579, 623, 643, 669, 715, 726, 731, 732, 733, 738, 763, 773, 776, 700, 812, 819, 840, 858, 864, 867, 894, 978, 988, 1032, 1060, 1084, 1089, 1093, 1107, 1151, 1156, 1160| 3: 60, 89, 90, 127, 302, 391, 818, 823, 833, 951, 1031| 4: 34, 35, 40, 64, 60, 86, 101, 102, 112, 132, 134, 151, 188, 179, 205, 218, 236, 240, 258, 272, 279, 291, 332, 337, 338, 348, 363, 397, 415, 442, 451, 465, 408, 479, 504, 511, 513, 576, 600, 606, 612, 647, 654, 672, 674, 695, 719, 726, 727, 730, 733, 740, 741, 749, 750, 763, 797, 802, 806, 829, 850, 851, 860, 870, 885, 912, 951, 1005| 5: 38, 43, 44, 70, 71, 86, 123, 124, 156, 196, 295, 317, 363, 368, 378, 430, 453, 454, 466, 474, 480, 535, 552, 579, 643, 661, 668, 760, 850, 858, 868, 893, 918, 938, 1031, 1163, 1239, 1256, 1376| 6: 9, 10, 36, 37, 45, 48, 49, 60, 67, 75, 165, 181, 183, 212, 216, 302, 304, 328, 346, 354, 452, 477, 483, 526, 527, 533, 560, 612, 677, 720, 760, 771, 772, 780, 868, 923, 1065, 1092, 1093, 1108, 1273|
quæ, *plur.* breve. 2: 404|
quæve, *ſing.* 2: 63|
quæcunque, *ſing.* 1: 323, 1042| 2: 424| 4: 440, 524| 5: 415, 722| 6: 499 955| *plur.* 1: 226, 263, 326, 450, 523, 543, 670, 868, 914| 2: 99, 230, 571, 745, 891, 904, 1121| 3: 27, 430, 483, 807, 953, 991| 4: 97, 122, 131, 305, 312, 333, 436, 649, 757, 830| 5: 192, 352, 427, 544, 855| 6: 22, 44, 337, 428|
quæ decedunt corpora cunque, *quæcunque.* 2: 71|
quæ ſentire videmus cunque, *quæcunque.* 2: 864|
quæ reſtat cunque, *quæcunque.* 3: 1038|
quæ variis ab rebus cunque, *quæcunque.* 4: 741|
quæ loca cunque, *quæcunque.* 4: 898| 6: 738|
quæ ſunt aliis magis edita cunque, *quæcunque.* 5: 1131|
quæ conlata foris & commoda cunque venirent, *quæcunque.* 6: 18|
quæ ſint illius ſemina cunque, *quæcunque.* 6: 342|
quæ ſemina cunque, *quæcunque.* 6: 867, 876|
quæ jaciuntur cunque, *quæcunque.* 6: 959|
quædam, *ſing.* 1: 874| 2: 373, 542, 769| 3: 28, 233, 242| 4: 232| 5: 437, 1232| 6: 577| *plur.* 1: 124, 630, 676, 681, 682, 685, 798| 2: 380, 480, 497, 532, 560, 837, 838| 3: 241, 314| 4: 521, 656, 658, 713, 718| 5: 333, 479| 6: 301, 345, 1061, 1086|
quælibet, *ſing.* 4: 751|
quænam, *ſing.* 1: 952|
quæque, *quælibet.* 1: 130, 158, 159, 170, 192, 207, 214, 216, 219, 222, 238, 244, 357, 382, 389, 473, 483, 506, 537, 542, 547, 580, 609, 628, 829, 954, 994, 1021, 1012| 2: 152, 196, 453, 664, 720, 759, 825, 863, 952, 972, 1013, 1072| 3: 34, 302, 390, 703, 727| 4: 29, 45, 84, 119, 180, 226, 252, 254, 558, 630, 667, 798, 999| 5: 157, 85, 421, 422, 450, 622, 732, 805, 811, 921| 6: 59, 459, 561, 931, 983|
ſingula quæque. 2: 165|
quæram. 1: 980| 3: 761| 4: 476|
quærebant. 5: 972|
quærendum. 3: 726, 912|
quærentem. 1: 144|
quærentéſque. 5: 531| 6: 199|
quærere. 1: 331| 3: 10, 845| 4: 966|
quæres. 1: 104|
quærimus. 1: 370| 4: 580|
quæris. 3: 954|
quærit. 2: 1043| 3: 515, 1079| 4: 857| 5: 883|
quæritur. 4: 780|
quærunt. 2: 978| 4: 465, 705| 5: 232|
quæruntur. 4: 778|
prece quæſit, *orat.* 5: 1228|
quæſita, *plur.* 2: 729| 5: 214|
quæſitaque, *plur.* 5: 5|
quale. 2: 321| 4: 117, 256|
quales. 6: 810|
qualéſque. 6: 812|
quali. 1: 818, 886, 908, 2: 760, 813, 883, 1007, 1013| 3: 178| 6: 218, 739|
qualia. 2: 334| 3: 32| 4: 27, 606|
qualibus. 1: 1027| 2: 15| 5: 195|
qualis. 2: 797, 1065| 6: 78, 747|
quam, *pron.* 1: 449, 650, 719, 832, 834, 1072| 2: 258, 488| 3: 94, 101, 1098| 4: 864| 5: 578, 1032, 1418| 6: 79, 296, 426, 435, 430| *partic.* 1: 105, 199, 281, 345, 417, 558, 704, 739, 767, 855, 1062, 1072| 2: 7, 36, 56, 246

165, 197, 244, 265, 383, 390, 429, 586, 656, 791, 796, 832, 838, 840, 851, 944, 961, 1037, 1088, 1118, 1126 | 3: 5, 32, 42, 47, 89, 111, 184, 185, 210, 376, 394, 395, 398, 428, 590, 763, 805, 834, 869, 940, 973, 982, 985, 986, 1039, 1084 | 4: 27, 64, 102, 109, 112, 114, 121, 144, 154, 177, 181, 211, 215, 251, 256, 284, 288, 307, 448, 469, 484, 507, 618, 694 *ter*, 703, 733, 838, 839, 843, 845, 847, 848, 882, 907, 908, 999 | 5: 58, 98, 100, 109, 111, 112, 312, 458, 557, 566, 578, 581, 601, 627, 632, 900, 986, 1033, 1127, 1133, 1134, 1148, 1250, 1269, 1286, 1298, 1299, 1300, 1342, 1345, 1347, 1349, 1354, 1370, 1410 | 6: 36, 102, 103, 116, 153, 164, 165, 168, 170, 183, 187, 431, 459, 462, 572, 651 *bis*, 767, 781, 802, 803, 814 *bis*, 862, 902, 904, 917, 936, 979, 1009, 1069, 1078, 1284 |
quam, *quantum*. 1: 921 | 2: 334, 335 |
quamde, *quam partic.* 1: 641 |
quamque, *partic.* 3: 10 | 4: 111 | 6: 486 |
ille gruum quam clamor, *quam ille clamor gruum*. 4: 182 |
quamcunque. 6: 661 |
quamlibet, *nom.* 1: 203 | 2: 541 | 5: 1262 | *adv.* 3: 1000 | 5: 1115 |
quamprimum. 4: 126 |
quamque, *quamlibet*. 1: 17, 563 | 2: 67, 233, 318, 720, 942 | 4: 156, 805 | 5: 061 | 6: 379 |
quamvis, *nom. quamlibet*. 3: 515, 825 | 5: 370 | *conj.* 1: 347, 377, 388, 399, 436, 614 | 2: 177, 391, 440, 604, 643, 663, 943 | 3: 98, 308, 424, 705, 735, 887 | 4: 51, 156, 306, 428, 683 | 5: 880, 1263 | 6: 600, 620 |
quanam, *pron.* 1: 78, 590 | 5: 91 | 6: 65 |
quando. 1: 207, 264, 468, 496, 582 | *cum*. 2: 965 | 3: 385 | 5: 413 | *siquidem*. 2: 706 | 3: 845 | *quoniam*. 1: 189, 264 | 5: 234 |
quandoquidem. 1: 297, 581 | 2: 968, 979, 1086, 1141 | 3: 458, 472, 556, 843 | 4: 98, 167, 323, 394 | 5: 146, 582, 586, 1132 | 6: 46, 491, 958, 1033 |
quanquam. 1: 737 | 2: 204, 277 | 6: 80 |
quanta, *sing.* 2: 196 |
quantaque, *sing.* 6: 485 | *plur.* 5: 1195 |
quanta hæc cunque, *sing. quantacunque*. 5: 584 |
quantæ, *plur.* 5: 46 |
quantas. 5: 48 |
quantaque, *plur.* 5: 47 |
quanto, *adv.* 2: 825, 1132 | 3: 200 | 4: 68, 79, 252, 630 | 5: 453, 484, 622, 628, 631, 709, 1088 | 6: 561 |
quantos. 5: 1195 |
quantovis. 4: 903 |
quantula, *sing.* 4: 128, 175 | *plur.* 2: 893 | 3: 179 | 4: 119 |
quantum, *adv.* 1: 361 | 2: 190, 201, 205, 247, 302, 1069, 1138, 1140 | 4: 245, 419 | 5: 201, 561, 705 |
quapropter. 1: 118, 335, 399, 558, 636, 706, 794 | 2: 37, 154, 238, 297, 313, 442, 997, 1039, 1083 | 3: 131, 668, 677, 731 | 4: 155, 192, 238, 614 | 5: 244, 581 | 6: 996 |
quaquam, *adv.* 1: 429 |
quare. 1: 79, 206, 702, 761, 845, 1048 | 2: 243, 284, 308, 377, 382, 389, 491, 598, 959, 1063 | 3: 229, 463, 471, 575, 636, 758, 790 | 4: 217, 290, 705, 780, 854, 937 | 5: 154, 221, 333, 377, 819, 871, 905 | 6: 368, 1020 |
quarevé. 2: 730 | 4: 638 | 6: 532 |
quarta. 3: 242 |
quarum. 1: 540, 896 | 3: 186 | 6: 703 |
quas. 1: 156, 311 | 3: 19 | 4: 104, 346, 470, 589 | 5: 255, 1196, 1384 | 6: 195, 585, 702, 812 |
quascunque. 5: 208 | 6: 921 |
quasi. 1: 433, 946, 993, 1085 | 2: 68, 78, 134, 289, 291, 446, 552, 897, 957 | 3: 67, 132, 139, 148, 175, 256, 265, 441, 497, 503, 554, 594, 707, 816, 947, 1072, 1077 | 4: 22, 35, 48, 162, 188, 192, 198, 250, 342, 362, 364, 377, 465, 609, 810, 940, 948, 987, 993, 998, 1010, 1015, 1016 | 5: 258, 300, 361, 497, 540, 664, 708, 728, 776, 1124 | 6: 21, 141, 180, 281, 343, 433, 444, 481, 492, 514, 570, 826, 846, 877, 1025, 1031, 1085, 1164 |
quasi si. 4: 1008 |
quasi vero. 6: 971 |
quaque, *quaslibet*. 4: 893 |
quassans. 4: 591 |
caput quassans grandis suspirat arator. 2: 1164 |
quassatis, *nom.* vasis. 3: 435 |
quassatum viribus ævi corpus. 3: 452 |
quaivis, *quaslibet*. 4: 107 |
quatenus. 2: 926 | 3: 219, 425 |
quatientes. 2: 631 | 5: 1314 |
vaido quatientes impete. 2: 326 |
quatinus, *quatenus*. 4: 754 |
quatiunt terrifico sonitu cælestia templa. 6: 387 |
quatiuntur tonitru cærula cœli. 6: 95 |
quattuor. 1: 715, 764 | 6: 1108, 5109 |
quavis, *nom.* 1: 417, 1072 | 3: 793, 828, 1007 | 5: 137, 373 |
que, *final.* 2: 117 | 4: 77, 1003 | 5: 50 |
queam. 6: 1065 |
queamus. 1: 426 | 3: 834 | 4: 283, 875 | 6: 408 |
queant. 1: 572, 580, 829 | 2: 988 | 3: 379 | 4: 197 | 5: 647 | 6: 1069 |
queas. 2: 9 |
queat. 1: 158, 439, 518, 655, 781 | 2: 306, 357, 1070, 1072, 1137 | 3: 762, 809 | 4: 944 | 5: 89, 167, 354, 593, 606, 638, 752, 761, 877 | 6: 63, 385, 664, 667, 857, 887, 1020, 1073 |
queatur, *queat*. 1: 1044 |

queis, *quibus.* 2: 895 | 4: 619, 663 | 5: 234, 852, 869 |
queiſcunque, *quibuſcunque.* 4: 167 |
queiſque, *quibuslibet.* 4: 799 |
quem. 1: 27, 69, 696, 718, 965 | 2: 149, 159, 577, 1065 | 3: 289, 353, 943, 1006, 1074 | 4: 180, 764, 773, 919, 954 | 5: 64 | 6: 284, 879, 908, 1029, 1242, 1248, 1258, *aliquem.* 166, 847 |
quémque. 2: 1030 |
quemcunque. 3: 996 |
quemdam. 3: 100 | 6: 816 |
quemquam. 1: 463 | 2: 3, 856 | 3: 688 | 5: 1002, 1179 |
quemque, *quemlibet.* 1: 390 | 2: 21, 258 | 3: 610 | 4: 688 | 5: 292 |
quemvis. 1: 142 | 2: 733 | 6: 274, 657 |
queratur. 3: 968 |
quercus glandiferas. 5: 937 |
querela. 6: 1157 |
laſſorum vox mixta voce querelæ. 6: 1243 |
querelam liquidam tollunt. 4: 550 |
querelas. 3: 967 | 4: 588 | 5: 1383 |
querelis. 2: 358 | 6: 15 |
queruntur. 3: 77 |
queunt. 1: 531, 550, 766, 827 | 2: 362, 365, 569, 818 | 3: 483, 786 | 4: 69, 674, 716 | 5: 130 | 6: 102 |
qui, *sing.* 1: 34, 118 | 2: 250, 703, 798 | 3: 2, 38, 130, 174, 294, 341, 445, 537, 830, 899, 965, 1001, 1002, 1009, 1033, 1039, 1042, 1056, 1060, 1075, 1106, 1107 | 4: 129, 176, 248, 276, 282, 301, 342, 345, 417, 474, 891 | 5: 4, 9, 50, 75, 180, 274, 277, 338, 516, 638, 640, 906, 1154, 1419 | 6: 6, 170, 182, 273, 674, 675, 792, 844, 891, 1001, 1035, 1073, 1112, 1203 | *plur.* 1: 201, 208, 636, 641, 706, 708, 713, 715 | 2: 242, 419, 420, 614, 617, 633, 740, 807, 847, 901 | 3: 56, 241, 298, 383, 469, 541, 586, 852, 857, 865, 1041 | 4: 133, 487 | 5: 83, 120, 611, 693, 702, 711, 1106, 1165, 1311, 1348 | 6: 57, 141, 1241 | *adv.* 1: 169, 766 | 2: 915 | 3: 444, 902 | 4: 875 | 5: 647, 902 | 6: 410, 857 | *cur.* 2: 988 |
quique, *sing.* 5: 10 |
quive. *sing.* 3: 1099 |
quia. 1: 170, 177, 204, 222, 245, 374, 393, 499, 625, 658, 814, 992, 1008, 1023 | 2: 3, 4, 71, 232, 337, 393, 612, 614, 640, 652, 693, 898, 938 | 3: 195, 227, 279, 365, 491, 494, 498, 565, 584, 746, 764, 808, 813, 831, 833, 970, 1083 | 4: 90, 242, 315, 334, 356, 359, 371, 603, 608, 718, 723, 795, 801, 951, 954 | 5: 353, 358, 360, 411, 635, 653, 657, 659, 681, 695, 700, 718, 824, 1174, 1180, 1188, 1350, 1431 | 6: 72, 164, 231, 310, 348, 352, 447, 569, 662, 715, 741, 841, 883, 898, 909, 1057 |
quibas. 1: 94 |
quibu', *quibus.* 2: 941 |
quibus. 1: 144, 146, 236, 536, 565, 818, 908, 943, 964 | 2: 4, 140, 390, 678, 758, 760, 862, 884, 974, 995, 1007, 1013 | 3: 295, 376, 708, 851, 878, 1068 | 4: 19, 31, 509, 646, 665, 813, 935, 917, 960, 982, 1024 | 5: 68, 74, 238, 417, 532, 530, 738, 947, 1184 | 6: 31, 680, 761 |
quibuſque. 5: 258 |
quibus è ſpatiis cunque, *quibuſcunque.* 5: 567 |
quibus incautum ſcelus aversabile cunque eſt, *quibuſcunque.* 6: 384 |
quicquam. 1: 339, 607, 749 | 2: 87, 305, 585 | 3: 44, 809, 862, 990, 998 | 4: 634 | 5: 354, 841 |
quicquid. 5: 1387, 1452 |
quicunque, *sing.* 3: 514 | 4: 330, 691 | 5: 178 | 6: 501 | *plur.* 1: 709 | 4: 970 | 6: 1102, 1236 |
qui vitam cunque gubernant, *quicunque.* 3: 549 |
qui inter aves cunque eſt, *quicunque:* 6: 831 |
inter qui lapidem ferrúmque eſt cunque, *quicunque.* 6: 1002 |
qui poſt eſt cunque, *quicunque.* 6: 1024 |
quid. 1: 76, 77, 205, 328, 461, 462, 580, 581, 588, 589, 759, 980 | 3: 355, 834, 1071 | 4: 30, 477, 539 *bis*, 882 | 5: 24, 39, 89, 90, 126, 527, 528, 729, 996, 1048, 1052, 1444 | 6: 26, 63, 64, 84, 138, 187, 646 | *aliquid.* 1: 218, 441, 780 | 2: 311 | 5: 1411 | 6: 433 | *inter.* 1: 613, 700, 851, 853 | 2: 52, 885, 924, 951, 974, 1034, 1045 | 3: 6, 581, 602, 803, 922, 947, 963, 1063 | 4: 118 *ter*, 119, 205, 484, 789 | 5: 26, 35, 166, 174, 181, 184, 1055, 1237 | 6: 403, 1078, 1104 |
quidve. 3: 773, 1099 | 5: 28, 48, 49, 169, 177 | 6: 28, 385, 811, 1106 |
quid eſt, quod. 3: 946 |
quidam, *sing.* 2: 331 | 3: 268 | *plur.* 1: 372 | 2: 167 | 5: 321 |
quiddam. 1: 790 | 2: 280, 366, 750, 778 | 3: 286, 891 | 5: 588 |
quidem. 1: 1000 | 2: 451 | 3: 98, 917, 1091 | 4: 851 | 6: 79 |
flamma quidem vero. 5: 889 |
quidam. 3: 7 |
quidquam. 1: 23, 24, 426, 488, 534, 582, 1056, 1071 | 2: 296, 935, 1037 | 3: 226, 244, 275, 334, 517, 852, 979 | 5: 168 | 6: 330 |
quidque, *quidlibet.* 1: 775 | 2: 166, 586 |
quidquid. 1: 290 | 2: 956 | 3: 619, 788 | 4: 146 | 5: 132, 265, 285, 305, 771 |
quidquid id eſt. 3: 136 | 5: 577, 1251 |
quidvis. 1: 557 | 3: 555 |
quierint. 5: 1341 |
quierit. 6: 855 |
quies. 2: 941 | 3: 212 |
quieſcant. 1: 31 |

quieſcat. 5: 551|
quæ cunt. 3: 933 | 4: 767|
quièſſet. *quievіſſet.* 1: 346|
quietæ, *plur.* 3: 18|
quiete. 1: 464 | 2: 310 | 3: 1051 | 4: 456. 987. 988.
quietem. 3: 923. 952 | 4: 905 | 5: 981|
quietes intectas fronde canes naribus inveniunt. 1: 406 |
quieu. *ſubſt.* 4: 846
quietos. 5: 163 | 6: 72|
quietum. 2: 238| 5: 1126|
quimus. 1: 301 | 2: 139. 836| 3: 871| 4: 242|
quin. 1: 798. 915. 1079. 1109 | 2: 52, 202. 237, 373. 1025. 1078 | 3: 26. 253. 312. 329, 331. 580. 584, 602. 938, 1092| 4: 537, 918| 5: 882| 6: 320. 693. 953. 1012.
quinetiam. 1: 312. 732. 782, 823 | 2: 687, 825. 1012| 3: 464. 486. 539. 591, 657| 4: 312. 714| 5: 295 |
quingentos. 4: 411|
quinque. 3: 626 | 4: 304 | 5: 912|
quippe. 1: 105. 152, 168. 183, 243. 611. 775. 989. 1091 | 2: 547. 791, 870, 951. 1132 | 3: 191. 431. 441. 801. 1075| 4: 436. 533. 668. 732, 775. 858, 849. 923. 984| 5: 127. 241. 344. 450. 897. 1061. 1157. 1168 | 6: 208. 270, 545, 617. 826, 854. 910. 938. 984. 1018. 1178 |
quippe etenim. 6: 1234|
quis. *inter.* 2: 250. 1094 *bis*, 1096 | 3: 355 | 5. 1. 561 | *aliquis.* 1: 968 | 2: 654 | 3: 351. 818 | 4: 297. 473. 623 | 5: 363. 1116 | 6: 655. 785. 1197| *verb.* 1: 752|
quiſve. *inter.* 5: 3|
quiſquam. 1: 499. 702. 1076| 3: 235, 606, 924, 932, 942 | 4: 603, 882 | 5: 37. 932 | 6: 1248 |
quiſque. 1: 965 | 2: 370. 460. 488 | 3: 802. 1071. 1081. 1084 | 4: 325. 959 | 5: 950, 958, 1012, 1141. 1147 | 6: 677, 685. 1229. 1244|
quiſſe, *quiviſſe.* 5: 1044, 1421 |
quit. 3: 553. 646 | 5: 153| 6: 430, 554 |
quivis. 3: 159|
quo, *pron.* 1: 85, 144, 159. 207, 308. 309. 422. 424, 473. 483, 506, 569, 911. 924. 954 | 2: 61, 163, 297. 430. 447, 549. 800. 812 | 3. 95. 106. 258, 297. 308 | 4: 67, 186. 209, 472. 525. 634. 853| 5: 27. 57, 60. 614. 618. 691. 915. 1280| 6: 87. 238, 289, 319, 383, 494, 532, 716. 727, 730, 796, 906, 1052. 1059, 1153| *adv.* 1: 17, 29. 123. 375, 379, 381, 425. 537, 547. 700. 701. 961. 971, 977, 993. 1076 | 2: 72, 88, 150. 226, 258, 304. 318, 470, 476, 608, 784, 961, 1045, 1046, 1133| 3: 55, 202, 535, 816. 818, 827| 4: 243. 448, 685 | 5: 19. 37, 329. 352, 363, 372. 515, 525, 598, 747, 797, 1145, 1287, 1424 | 6: 25, 41, 66. 472. 506. 559, 609, 610. 615, 751, 757, 821. 824, 843, 896, 920, 1010, 1038, 1260 |
quoque, *pron.* 3: 34|
quove, *pron.* 1: 52 | 3: 370 | 4: 32 | 5: 72, 185, 774 |
quoad. 2: 849| 5: 1432|
ecquæ ſit finis quoad, *ad quam.* 5: 1212|
quocunque, *nom.* 2: 773| 4: 381| *adv.* 2: 51| 4: 426| 5. 286| 6: 298. 882|
quo cuique eſt cunque voluptas, *quæcunque.* 6: 338 |
quod, *pron.* 1: 45. 83, 157, 283, 332. 336, 337. 357. 365. 369. 370, 372, 387, 394, 395, 427, 430. 431. 433, 440, 452, 508, 516, 518, 521, 524. 532, 594. 645, 653. 660, 663, 672, 693. 690, 751, 752, 753. 780. 789. 793. 875. 879. 906, 920. 953. 957, 960, 968, 976. 1000. 1002, 1009, 1034. 1073, 1078. 1079| 2: 39, 94. 183, 194, 237, 248. 254. 280, 350, 360. 460, 465, 477. 480, 490. 498. 520, 527. 528, 546, 584. 585, 747, 749, 753. 850, 869. 885. 856, 918. 914, 925, 932, 998. 999, 1028, 1035. 1088. 1102, 1117, 1118. 1138. 1149 | 3: 107, 115, 140, 187, 222, 267, 277. 328, 351, 356. 358, 366, 372, 431, 441, 474. 517, 519. 532. 554, 596. 640. 644, 690. 701. 754, 756, 795, 805, 809, 814. 836, 837, 880, 915, 918, 940, 951, 957, 958, 970, 998, 1011, 1014, 1018, 1022, 1023, 1067, 1095| 4: 13. 94, 147. 204. 272, 349, 370, 373, 384, 483, 493, 502, 599. 602, 624. 635. 638, 641, 662, 676, 705, 746. 754. 772, 780. 805, 820. 833, 883. 943| 5: 65, 92, 103, 139, 152, 153, 161. 204, 207, 262, 319, 320, 321, 354, 359, 386, 407, 470, 503. 520, 553, 607, 621, 662, 684, 716. 728. 756, 766, 770, 822, 834 *bis*. 842, 863, 927, 935 *bis*, 958, 1113, 1240, 1276, 1305, 1347, 1411| 6: 29, 142, 218, 235, 297, 371, 422, 384, 653, 710, 769, 853, 877, 890, 906, 937. 972, 975, 980, 998, 1010, 1013, 1056, 1053, 1087, 1105, 1106, 1117, 1135. 1225 | *conj.* 1: 56, 95, 153, 174, 178, 181, 214, 235, 260, 353, 392, 411, 438, 666, 743, 747, 754, 847, 903, 930, 932, 1052, 1055, 1068, 1090 | 2: 46, 126, 151, 220, 221, 225, 336, 463, 532, 604, 607, 691, 721, 723, 734, 759, 767, 771, 798, 883. 923, 930, 934. 1010 | 3: 6, 29, 41, 47, 101, 211, 236. 481, 495, 611, 647, 698, 714, 722, 743. 767, 830, 831, 930, 946, 1081 | 4: 6, 8. 49, 194, 196, 212, 316. 331, 700, 701 *bis*, 723, 766, 857, 897| 5: 106, 249, 267. 269, 287, 339, 350, 445, 478, 504. 627, 666,

tympana tenta tonant palmis. 2: 618 |
palpebræque, *plur.* cadunt. 4: 950 |
paludes. 5: 203 |
Pan pinea ſemiferi capitis velamina quaſſans. 4: 590 |
panaces. 4: 123 |
Panchæos odores exhalat. 2: 417 |
pandam. 1: 50 |
pandere. 5: 55, 1109, agros pingues & paſcua reddere rura. 1247 |
Pandionis populo. 6: 1141 |
mare velivolis florebat navibu' pandis. 5: 1441 |
pandit. 5: 656 |
pandunt. 6: 358 |
pangere verſus. 1: 26 |
pango lucida carmina. 1: 932 | 4: 8 |
pannis. 6: 1267 |
pantheræ, *ſing.* 4: 1010 |
pantherarum. 5: 1035 |
papaveris. 3: 197 |
pappoſque volantes. 3: 387 |
par. 1: 190, 362, 459 | 2: 124. 848 | 4: 290 | 5: 118, 879 | 6: 1080 |
parabant. 5: 1268 |
parabat. 5: 1147 | 6: 1227 |
parare. 1: 200, 1007 | 4: 807 | 5: 157 |
pararunt. 5: 1009 |
paraſſet. 1: 552 | 6: 30 |
parat. 4: 804 |
parátque. 4: 786 |
parata, *ſing.* 2: 1066 | 4: 515, *plur.* 205, 799 | 6: 11, 908 |
trabes ire paratæ, *plur.* 6: 503 |
paratur. 5: 1350 |
paravit. 4: 803 |
parce, *adv.* vivere. 5: 1117 |
parcite. 6: 398 |
parcus. 4: 182 |
parent, *à parare.* 2: 642 | 5: 1265 |
parentant. 3: 51 |
parentem. 1: 90 |
parentes. 3: 85 |
parentibus. 2: 642 |
parentis. 1: 100 | 2: 1167 |
parentum, *ſubſt.* 1: 592 | 2: 605, 663 | 5: 1016 | 6: 1254 |
parere, *à pario.* 1: 221 |
parere, *à pareo.* 5: 1126 |
pares, *nom.* 4: 578 | 5: 968 |
paréſque, *nom.* 5: 438 |
paret. 3: 145 |
pari. 1: 89 | 2: 348, 515 | 4: 191, 396 | 5: 642, 879 | 6: 902 |
paria. 2: 337, 693, 723 |
paribus. 4: 429 | 5: 439 |
pariendi. 5: 824 |
pariles diebus noctes agitare. 1: 1066 |
parili ratione. 2: 374 |
parit. 2: 993, 994 | 5: 235 |
pariter. 1: 845 | 2: 819, 1096 | 3: 169, 309, 747, 765, 770, 933 | 4: 319 | 5: 495, 549, 673, 818, 893, 1227, 1271 | 6: 130, 170, 302, 438, 500, 589, 1128 |
pariterque. 3: 447 | 6: 498 |
pariter cum, *ſimul.* 3: 446 |
pariter paritérque. 3: 458 |
pariunt. 2: 808 |
parmai, *parmæ* objectum datei. 4: 845 |
pars. 1: 462, 598, 611, 1105 | 2: 98, 912, 1016 | 3: 104, 132, 144, 151, 400, 414, 547 | 4: 116, 128, 175, 293, 440, 466, 572, 574, 923, 942, 943, 944 | 5: 252, 256, 283, 550, 1024 | 6: 367, 651, 652, 1166 |
parta, *plur.* 5: 5, 867 |
parte. 1: 89, 438. 668. 807, 843 | 2: 6, 200, 235 | 3: 30, 99, 102, 108, 407, 793 | 4: 305, 321, 430, 554. 725, 828, 930 | 5: 137, 258, 591, 684, 685, 702, 710, 733. 768 | 6: 98, 408, 521, 603, 610, 820, 855, 1028, 1207, 1259 |
partem. 1: 293, 612 | 2: 441, 1131 | 3: 64, 96, 400, 637, 662, 1060 | 4: 448. 545, 935 | 5: 202, 589, 722, 725, 1336 | 6: 87, 383, 562, 612, 621, 623, 661, 1039, 1162 |
partémque. 1: 1043 |
bonam partem in lectum mœrore dabantur. 6: 1247 |
partes. 1: 310, 398, 599, 622, 649, 966, 1006 | 2: 92, 130, 208, 211, 486, 491, 508, 825, 828, 909, 1047, 1133 | 3: 97, 125, 255, 512, 516, 533. 640, 659, 669, 718, 810 | 4: 166, 227, 241, 607, 729, 893, 939 | 5: 205, 241, 245, 355, 438, 440, 470. 478, 495, 641, 646. 683 | 6: 298, 410, 648, 731, 932, 947, 1015, 1030, 1205 |
partéſque. 1: 864 |
Parthi. 5: 1309 |
parti, *parte.* 1: 1104 | 3: 610 | 4: 518 | 5: 512, 720 | 6: 557. 694, 721 |
partibus. 1: 182. 218, 220, 595, 604, 610, 616, 619, 625, 651, 665. 861, 995 | 2: 154, 484, 1074 | 3: 544, 716 | 4: 343 | 5: 148, 459, 539, 554, 614, 636, 644, 675, 695, 700 | 6: 85, 1109, 1116 |
partibus egregiè multis interiores. 1: 736 |
participem, *nom.* 3: 463 |
participentur ſenſu dentes. 3: 692 |
particulæ, *plur.* 3: 708 |
particulam. 4: 262 |
particulas. 2: 832 |
particulatim. 3: 541 |
particulis. 3: 665 |
partim. 1: 484. 485 | 2: 97 | 3: 78 | 4: 53, 55, 115, 740, 741, 916 | 5: 1226, 269, 835. 950, 1082, 1142 | 6: 19, 21, 1056, 1057, 1170, 1206, 1209, 1257 |
partímque. 4: 915 |
partis. 1: 611 | 2: 907 |
partit. 5: 683 |
partita. *ſing.* 3: 710 |
turpi parto, *lucro* animum tangere. 2: 680 |
partu. 1: 165, 477 | 2: 1152 |
partum, *ſubſt.* 2: 932. 934 | *adj.* 5: 863 |
partuſque. *plur.* 3: 777 |
parva, *ſing.* 1: 1107 | 2: 122 | 6: 129 | *plur.* 1: 403, 863 | 2: 1151 | 4: 938 |
parvam. 6: 621 |
parvas. 1: 310 | 2: 823 | 6: 454 |
parvi, *nom. ſing.* nunquam eſt penuria. 5: 1118 |
parvis. 1: 187, 840 | 3: 206, 245, 246, 270 | 4: 814 | 5: 606, 975 | 6: 320, 352, 1175 |
magis è parvis. 2: 385 |
parviſque. 3: 191 |
parviſſima, *plur.* corpora. 1: 609, 615 | 3: 200 |
parum. 2: 336, 1009 | 6: 779, 1064 |
parum multa, *pauca.* 2

691, 722 |
parvo. 1 : 435 | 2 : 137 | 3: 189, 211, 552 | 5: 107 | 6: 488, 813 |
parvola, *ſing.* 4: 194 | 6 : 561 | *plur.* 3 : 322 | 6 : 304 |
parvus. 4: 908 | 5: 601 |
paſcentes. 5 : 526 |
paſcere. 2 : 705 | 3 : 1016 | oculos. 2: 419 |
paſci. 1: 1089 | 5 : 872 |
paſcit amore avidos viſus. 1 : 37, æther ſidera. 232 |
paſcua reddere rura. 5: 1247 |
paſcunt corpora pabulis. 2: 995 |
paſſim. 1 : 823, 1005 | 2: 687, 1030 | 3: 873 | 4: 739 | 5 : 522, 526, 608, 822 | 6 : 28, 242, 269, 530, 629, 1265, 1271 |
paſsimque. 2 : 9 |
paſſus proceros viai proferre. 4 : 825, proferre. 875 |
paſtor. 6: 1250 |
paſtorum. 5: 1386 |
paſtus, *ſubſt. plur.* 6: 1125 |
pateat. 1 : 956, 1012 |
patebant. 5: 1318 |
patefacta, *ſing.* 1 : 10 | 4 : 892 |
patefactis. 2 : 263 | 4 : 987 |
patefactum. 5 : 596 |
patefecerat. 5: 807 |
patefecit. 4 : 346 |
patefiet omnis cauſa. 6 : 999 |
patefit. 1: 178 |
patens. 3 : 30 |
patente. 6 : 1173 |
patentem. 4: 866 |
parentes. 3: 655 | 4: 973 | 5: 723 |
patenti cœlo. 6: 449 |
patentia. 6: 1178 |
patere. 2 : 991 | 3 : 9 | 5 : 400 | æther. 1 : 251 |
pater, *infin.* 1: 251 | 2: 92 | 6: 467 |
pateremur. 5 : 371 |
paterentur. 5: 1052 |
pateret. 5 : 448 |
pateſcit. 5 : 613 |
patet. 1 : 1005 | 4: 399, 419 | 5: 376 |
pati. 3: 800 | 5: 354 |
patique. 2: 201 | 5: 315 |
patitur. 1 : 225, 265 | 2 : 944 |
conata patrantur. 5 : 386 |
patria, *ſubſt.* 3: 48 | 6: 1102 | *adj. plur.* 3: 9 |
patriai, *patria* tempore iniquo. 1: 42 |
patriam, *ſubſt.* 3: 85 |
patriam terram. 2: 641 |
patrias, *adj.* voces. 5 : 338 |
patribus. 3 : 743 |
patrii, *ſing.* ſermonis egeſtas. 1: 831 | 3 : 260 |
patriis. 4: 967 | 6 : 909 |
patrio nomine. 1 : 95 | 6 : 297, 908 |
patris. 6 : 397 |
patrius pavor incitat artus. 3: 743 |
patrum. 4: 77 |
patuli, *ſing.* ſuper æquora mundi. 6 : 107 |
patulis ſub naribus fremitum edit ad arma. 5: 1075 |
pauca. 2: 20 | 3: 122 | 4: 69 | 5: 967 |
paucis. 1 : 500 | 2 : 142, 528 | 4 : 114, 727 | 6 : 1081 |
paucíſque. 3 : 279 |
paucis, paucíſque. 1: 800 |
paucula, *plur.* 2 : 104 |
paventes. 5: 984 |
pavida, *ſing.* 6 : 645 |
pavidæ, *plur.* 2: 44 |
pavidi, *plur.* 5 : 972 |
pavidis. 6 : 50 |
pavidus. 5: 1229 |
pavitans. 2: 57 | 3: 90 | 6: 37 |
paulatim. 1 : 190, 324, 1093 | 2 : 138, 827, 1029, 1171 | 3: 504, 525 | 4 : 260, 431, 697, 889, 940 | 5 : 536, 626, 626, 1387, 1451, 1452 | 6: 433, 479, 1119 |
paulatímque. 2 : 1122 |
paulo. 1 : 430, 532, 794, 906, 910, 912 | 2 : 136, 763 | 3: 13, 484, 601 | 4 : 384 | 6 : 994, 1010, 1278 |
tribus vel paulo pluribus. 2: 485 |
paulum. 2: 219, 243, 428 | 4: 364 |
paulúmve. 1: 411 |
pavonis cauda larga cum luce repleta eſt. 2: 805 |
aurea pavonum ſecla ridenti imbuta lepôre. 2: 501 |
pavor. 3 : 142, 743 |
pavore. 5 : 1218 |
gelidis torpet telis perfixa pavoris. 3: 306 |
paupertas. 1 : 457 | 6: 1280 |
paupertate. 6: 1253, 1254 |
vitai pauſa, *vita ceſſatio* interjecta eſt. 3 : 872 |
pauſa vitai frigida, *mors qua eſt vita ceſſatio.* 3 : 943 |
pauſam. 1: 748 | dare, *quietem.* 2 : 118 |
pauxillis atque minutis. 1: 835, 836 |
perquam pauxillis ſeminibus. 3: 230 |
perquam pauxillo minores. 5: 590 |
peccata. 3 : 839 | diu celata in medium dediſſe. 5 : 1159 |
pectora. 1 : 20 | 2 : 622, 1092 | 3 : 298 | 5: 75, 936, 1316 | 6 : 23, 645 | cæca. 2 : 14 |
pectore. 1 : 414, 475 | 2: 279, 354 | 3 : 57, 81, 294, 299, 911, 998, 1069 | 4 : 906, 912 | 5: 1, 5, 18, 862, 1206 | 6: 33, 74, 391 |
æternum ſub pectore volnus. 2 : 638 |
pectoris. 1: 772 | 3: 141 |
pectus. 1 : 923 | 2 : 45 | 3, 900 | 5: 44, 104 | 6 : 1149 |
pecubus balantibus. 6 : 1130 |
pecudes. 1 : 14, 117, 164, 258 | 2 : 875 *bis* | 3 : 52 | 5 : 229, 864, 898, 917, 1058, 1109 | 6 : 242, 1240 |
ſquammigerûm pecudes, *piſces.* 2 : 343, mutas. 1082 |
pecudes balantes, *aves.* 2: 369 |
pecudes lanigeræ, *oves.* 2: 318, 660 | 5: 864 | lanigeras. 6 : 1240 |
pecudumque. 6 : 1090, 1125 |
pecus. 5 : 1290 |
pede. 4: 792 | 5: 273, 1401 | 6: 638 |
pedémque. 4: 319 |
pedes. *plur.* 2: 528 |
pedetentim. 5: 534, 1451 |
pedibus. 1: 79, 201, 356, 1099 | 2 : 329, 356 | 3: 27, 527, 616, 1044 | 4: 461, 826 | 5 : 543, 1036, 1067, 1138, 1235, 1330 | 6: 604 |
pedibuſque. 5: 1322 | 6: 1189, 1208 |
peditúmque. 5 : 1328 |
pedum. 3 : 4, 399 | 5 : 253, 838, 912 |
pedúmque. 5: 964 |
pelage. 6 : 619 |

pelagéque ſevera. 5: 36|
pelago. 4 : 434 | materiæ, *magno Inani.* 2 : 550|
Pellacia Ponti ſubdola, *fallacia maris.* 2: 559| 5: 1002 |
pellere. 2 : 219 | pede duro terram matrem. 5 : 1401 |
pelles. 5: 1009, 1422 |
pellibus. 5: 952, 1425|
pellicere. 5: 1003|
pelliciat vim ferri. 6 : 999|
pellis. 5 : 1417 | 6: 1192, 1268 |
pellit. 2 : 278|
Peloponneſo. 6: 585 |
pendebantur magni. 6 : 1275 |
pendent. 1 : 695| 4: 75 | 6: 50 |
pendentes. 5: 296|
pendentia. 6 : 503|
pendentibu', *pendentibus.* 6: 194 |
pendentibus. 6: 911|
pendere, *à pendeo.* 2: 602|
pendere, *à pendo.* 2: 362 | 5: 110 |
pendet. 1: 38|
pene. 2 : 958 |
penetrabat. 5 : 1261 |
penetraléque frigus. 1 : 495|
penetralem ignem. 1: 536|
fulmineus ignis penetralior, *qui facilius penetrat.* 2 : 382 |
penetrant. 3: 472| 4 : 546, 668, 723, 734|
penetrantibus. 4 : 723|
penetrare. 2: 414| 3: 252, 809 | 4 : 197 | 5 : 354, 697 | 6. 302, 698, 953, 986 |
penetraréque. 2: 459|
penetrari. 2: 539|
penetrat. 2 : 682 | 4 : 617, 704 | 6 : 331 |
penetráque. 4 : 802 |
penetrarque. 4 : 802 |
penetrata, *plur.* 1: 530| 4: 674 |
penetravit. 3 : 475 |
penetret. 1 : 224|
penitus. 1 : 146, 227, 263, 530, 538, 542 | 2 : 539, 947 | 3 : 274, 344, 584 | 4 : 199, 269, 271, 669 | 6 : 593, 608, 723, 735, 809, 1035, 1139 |
penituſque. 3 : 581 | 4 : 71, 306| 6: 1252|
pennarum vela remittunt remigii oblitæ. 6 : 743|
pennatum niſus inanis claudicat. 6 : 834|
pennatus graditur zephyrus. 5: 367|
penniger amoris. 5: 1074|
pennipotentum, *avium.* 2 : 877| 5 : 787 |
pennis. 2: 822| 6: 751, 821| à pennis tremulum petere auxiliatum. 5: 1039|
penuria. 5: 1005, 1118|
pepererе. 5: 335, 1196 |
peperit. 1 : 84 | 5 : 812, 1304 |
pepigere. 1 : 1022 | 5 : 422 |
pepulere. 4 : 528 |
pepulit. 6 : 309 |
per. 1 : 4, 18, 20, 31, 57, 120, 201, 224, 258, 261, 341, 354 *bis*, 404, 408, 415, 418, 420, 423, 439, 441, 446, 460, 463, 467, 480, 490, 507, 550, 580, 597, 601, 628, 635, 710, 951, 1017, 1023, 1028, 1059, 1074 *bis*, 1089, 1096, 1101 | 2 : 6, 24, 40, 64, 82, 95, 104, 108, 114, 115, 132, 145, 150, 157, 173, 202, 203, 213, 217, 222, 226, 230, 238, 241, 242, 256, 258, 262, 266, 267, 271, 276, 282 *bis*, 302, 364, 388, 391, 397, 412, 437, 473, 547, 555, 561, 608, 613, 624, 645, 705, 897, 909, 922, 948, 950, 963 *bis*, 1048, 1049, 1091| 3: 17, 27, 123, 144, 146, 152, 154, 218, 255, 273, 284, 301, 337, 338, 361, 377, 393, 399, 491, 528, 532, 543, 553, 564, 565, 566, 585, 588, 604, 633, 684, 691, 699, 702, 707, 710, 751, 758, 768, 812, 934, 936, 1042, 1043| 4: 36, 75, 91, 193, 198, 202, 222, 249, 273, 307, 328, 359, 417, 445, 453, 533, 562, 573, 577, 603, 624, 625, 632, 682, 703, 707, 734, 757, 759, 767, 845, 861, 862, 867, 886, 892, 903, 905, 914, 925, 938, 940, 944, 1012| 5: 10, 20, 42, 64, 73, 96, 215, 269, 343, 357, 399, 405, 428, 458, 462, 476, 522, 526, 528, 531, 580, 647, 655, 710, 759, 770, 782, 784, 840, 846, 849, 896, 909, 926, 929, 971, 1103, 1129, 1157, 1160, 1188, 1225, 1281, 1365, 1374, 1381, 1385, 1386| 6: 10, 69, 87, 114, 141, 151, 168, 180, 189, 190, 198, 222, 227, 228 *bis*, 249, 255, 302, 331, 347, 383, 487, 491, 492, 556, 588, 591, 595, 639, 642, 657, 661, 714, 777 *bis*, 797, 838, 839, 859, 881, 885, 889, 895, 927, 945 *bis*, 948, 949, 950, 951, 988, 989 *bis*, 1029, 1053, 1098, 1149, 1165, 1185, 1187. 1265|
perque. 3: 586| 6: 668|
viam per. 6: 1262|
eſſe utramque ſibi per ſe. 1: 507 |
peragrans. 2: 355, mentis ratione. 675 |
peragrat 5: 769 |
peragravit omne immenſum mente, animóque. 1: 75|
perago. 1: 925| 4: 1|
percalefacta, *plur.* 6: 177|
percaluit. 6. 686 vis venti. 280 |
percepit membra hominis fervida febris. 6: 804|
perciet ſe res ulla. 3: 185| aures edictum. 4 : 567 |
perciit me voluptas. 3: 29|
percipe. 2 : 335, 730 | 3 : 80| 4: 110, 114, 271, 878 | 6 : 45, 535, 768 | paucis. 4: 723|
percipiat. 5 : 604 |
percipit. 6 : 985|
vitæ percipit humanos odium, luciſque videndæ. 3 : 80|
percipiunt. 4: 733|
percit, *excitat ira fax.* 3 : 304 |
percita, *plur.* 1: 1014 | 2 : 128, 1054 | 3: 33| 4: 28| 5: 189, 424|
percita plagis, *pulſa ictibus.* 2: 714|
percitus. 5 : 400 | 6 : 283, 685|
percoctáque, *plur.* 6 : 722, 1107|
percolatur. 2: 474 | 5: 270| virus. 6 : 635 |
percoquere. 6 : 858|
percoluit. 6: 310 |
terram percoxerat igni. 5 : 1253 |
perculſi membra timore.

5 : 1222 |
percurrens campos rapido turbine. 1. 274 |
percurrere flumina curſu. 1: 1003 | calamos unco labro. 5 : 1406 | per mare & terras. 6: 668 |
unco labro calamos percurrit hiantes. 4: 592 |
percurrunt murmura cœlum. 5: 1220 | 6: 287 |
percuſſa, *ſing.* 3: 161 | 5: 703 |
mentes percuſſa *ſing.* 1: 262 |
corda percuſſæ, *plur.* tua vi. 1: 13 |
percuſſit thyrſo laudis ſpes magna meum cor. 1: 922 |
recta aut obliqua percuſſus luce. 2: 799 |
percutias. 6: 161 |
percutit animum. 2: 885 |
perdebant lumina. 6: 1209 |
perdelirum. 1: 693 |
perdere. 2 : 852 | 5: 305 |
perdiſcere. 5 : 1050 |
perdit. 3: 518, 559 | 4 : 812 | 5: 1414 |
perdocti, *plur.* 3 : 474 |
perdocuere. 5 : 1437 |
perducere ſecla propago non potuiſſet. 5: 1026 |
perductus. 4: 542 |
perduxit. 2: 1116 |
pereant. 3: 485 |
pereat. 3 : 543, 955 |
peremta, *ſing.* 4: 44 | *plur.* 1: 52 | 5: 38, 321 |
peremti, *plur.* 3: 1102 |
peremtum. 3 : 899 | 5 : 1025 |
perennes curſus. 5 : 80, latices. 263, fluvii. 464 |
perenni fronde. 1: 119 | concilio. 3 : 805 |
pereſa, *ſing.* 3: 414 | *plur.* 1: 327 |
pereunt. 1 : 251, 263, 850, 917 | 2: 1139, 1163 | 3 : 344 | 4: 803 | 5: 411 |
perfacile. 2: 381, 762, 1169 | 6: 531 |
perfecta, *ſing.* 3: 246 | *plur.* 1: 409, 523, 670 |
perfectis. 3 : 729 |
perfecto. 1: 95 | 3: 679 |
perfectum corporis augmen 3: 269 |
perferre. 1 : 142 | 3: 143, 579, 1003, 1012 | 5 : 315 |
perfica natura, *perficiens cuncta.* 2: 1115 |
perficiet. 1: 612 |
perfixa deſiderio. 2: 360 | torpet gelidis telis pavoris. 3: 306 |
perfixo pectore. 6: 391 |
perflant venti nubila. 6 : 131, ſylvam flamina Cauri. 135 |
perfluctuat artus exos animantum copia. 3 : 721 |
perfluere. 2 : 392 |
perfluxere. 3. 950 |
perque-forare. 5 : 1267 |
perfringens. 6: 137 |
perfringit. 6: 349 |
perfructus, *fruitus* vital præmia. 3 : 969 |
perfugium ſibi habebant. 5: 1185 |
præſidium perfugiúmque. 5: 1108 |
perfuncta, *plur.* vita. 3 : 981 |
perfunctus. 1 : 1107 |
perfundat. 5: 595 |
perfundens luce. 2: 147 |
perfurit pontus. 1: 276 |
perfuſa, *ſing.* 2: 416 | *plur.* 2: 820 | lepôre. 4: 80 |
perfuſum corpus frigore lethi. 4: 928 |
pergam. 2: 477, 521 | 3: 179, 421, 423 | 6 : 41 |
Pergama. 1: 477 |
pergas. 4: 326 |
pergat. 1: 1079 | 2: 337 |
ſumere perge, *ſume.* 2 : 387 |
perges. 3: 961 |
pergis. 1: 17 |
pergit. 2 : 945 |
pergo. 1: 931 | 4: 7 |
pergunt fulmina celeri lapſu. 6: 323 |
perhibemus. 4: 654 | 6: 702 |
perhibere. 4: 370 |
perhiberet. 3: 596 |
perhilum. 6: 575 |
peribit. 3 : 700 |
peribunt. 1: 761 |
pericla. 3: 776 | 5 : 1298 |
pericli. 2: 6 | 6: 602 |
cladem importare pericli. 1: 825 | 5 : 370 |
periclis. 1 : 60 | 2: 15, 648 | 3: 55, 1089 | 5 : 346 |
periclo. 1 : 632 |
periclum. 6: 429 |
pericula. 5: 45 |
perierc. 3 : 913 |
periiſſe. 3 : 799 |
perit. 3 : 710 |
perimit. 1: 227 |
perimunt. 5 : 217 |
perinde. 4: 363 | 5: 47 |
perire. 1 : 856 | 2: 1011 | 3: 438, 828 | 5: 250, 292, 340, 373, 760, 1347 | 6: 813, 1267 |
periret. 1: 219 |
perit. 4 : 353, 573, 696, 775 |
perlabier. 5 : 765 |
perlabitur. 5: 763 | per noſtras acies. 4 : 349 |
permagni referre. 1 : 907 |
permananter. 6 : 916 |
permanare. 3 : 253 | 4 : 108 |
permanat. 3 : 701 | 6 : 952 |
permanat aquarum liquidus humor. 1: 349 |
permanat frigus ad oſſa. 1: 356 |
permanat calor argentum. 1: 491 |
permanent, *intrant.* 1: 123 |
permanere. 3 : 699 |
permenſa, *plur.* cœlum. 4: 395 |
permenſus. 6: 1140 |
permiſcet. 6: 363 |
permiſta, *ſing.* 2 : 763 | 3 : 643 | 6: 790 | *plur.* 2: 989 |
permiſta cæde calentes. 5: 1312 |
permiſtam animam corpore toto. 3 : 352 |
permiſtas. 1 : 1100 |
permiſtaſque. 5: 1328 |
permiſtis motibus. 3: 749 |
permiſto. 2: 581, 686 |
permitti, *perferri* longius. 4: 692 |
permota, *plur.* 2: 899 |
permoti, *plur.* corporis æſtu. 4: 1017 |
permotum mare. 6: 726 |
permulcent. 5: 21 |
permulta, *plur.* 6: 205, 370, 469, 883, 1000 |
permultáque. 2 : 1078 |
permulto, *adv.* minora. 5: 545 |
permultos. 4 : 975 |
permutantur. 2 : 1031 |
permutato. 1 : 827 | 5 : 186 |
pernice chorea. 2: 635 |
pernici ſaltu. 5 : 560 |
perniciali diſcidio. 1: 452 |
pernicie. 3: 327, 433 |
pernoſcere. 3: 182 |
pernoſces. 1 : 1107 |
perolent rancida cadavera. 6: 1153 |
perparvis ſeminibus nexam animam per venas, nervos. 3: 217 |

perparvum quiddam. 5: 583 |
perpauca exempla. 2: 540 |
perpendere acti judicio. 2: 1041 |
perpetiuntur. 2: 1148 | 6: 397 |
perpetua, *ſing.* 3: 13 |
perpetuum ætatem, *perpetuo.* 3: 999 |
perpetuo, *nom.* 1: 1003 | 5: 162, 1215 | *adv.* 1: 951 | 2: 570, 178 | 4: 158, 163, 229 | 5: 294, 1156 | 6: 922, 934 |
perpetuoque, *adv.* 4: 145, 219 | 6: 924 |
perpetuum. 5: 979 |
in perpetuum, *in longum* ſtans portitua. 4: 429 |
perpetuus ſermo. 4: 541 |
perplexa, *plur.* 5: 452, 453 |
perplexis figuris. 2: 103, elementis. 458, 462 |
perque, plicatis, *nom.* 2: 394 |
perpotet amarum abſynthi laticem. 1: 939 | 4: 15 |
minutis perquam, *maxime.* 3: 182 |
perquamque minutis. 3: 188 |
rotundis perquam. 3: 188 |
perquam pauxillis. 3: 230 |
perquam parvis. 3: 204 |
perquam turbida cœli tempeſtas. 4: 170 |
perquam pauxillo minores. 5: 590 |
perquirere. 6: 382 |
perrumpere corpus introitu ſuo. 2: 407 |
perſæpe. 1: 405 | 4: 184, 1013 | 6: 255, 625, 1158 |
perſcindere nubem. 6: 199, 296 |
perſcindat nubem perfringens impete recto. 6: 137 |
perſcindit nubem. 6: 282 |
perſcinduntur ſimulacra. 4: 605 |
perſciſſa, *ſing.* 6: 110 |
perſcrutari. 2: 165 |
perſectantes. 4: 1004 |
perſederit humor aquai. 1: 308 |
perſentis. 4: 25 |
viſcera perſentiſcunt. 3: 250 |
perſequor rationes. 5: 57 |
perſidit. 6: 1124 |
perſona eripitur, manet res. 3: 58 |
Cicero perſona. 4: 298 |
perſpicere. 1: 479 | 6: 379 |
perſpicimur. 4: 219 |
perſpicimus. 1: 158 |
perſpicis. 1: 948 | 4: 24 |
perſpicuum. 2: 275 |
perſuadeat. 5: 109 |
perſubtilem. 3: 180 |
pecudes perſultant pabula læta. 1: 14 |
pertæſum. 3: 1074 | 5: 1149 |
pertentare. 5: 191, 426 | graviter pertentat tremor terras. 6: 286 |
perterget, *leviter foris* pupillas. 4: 250, oculos. 253, 278 |
perterricrepo ſonitu dat fragorem. 6: 128 |
pertenuia, *plur.* 5: 1315 |
repetam cœptum pertexere dicta. 1: 419 | dictis inceptum pergam. 6: 42 |
pertineat. 3: 862 |
pertinet. 3: 843 | 6: 938 |
pertoleraſſent. 5: 117 |
pertorquens ora fœdo ſapore. 2: 401 |
pertulit. 5: 654 |
pertundere. 5: 1267 |
perturbari. 4: 923 |
perturbarunt. 6: 1095 |
perturbata, *ſing.* 6: 1181 |
perturbatam. 4: 920 |
perturbatur. 4: 670 |
perturbatus. 6: 1278 |
perturbentur. 3: 253 |
perturbes. 2: 775 |
pertuſum vas. 3: 949, 1022 |
fluxum, pertuſúmque. 6: 19 |
pervadere ſummum ætatis finem. 1: 556 |
permananter vis pervalet ejus. 6: 916 |
pervenerit. 6: 86, 582 |
perveniant. 4: 958 |
perveniat. 4: 558 |
pervenit. 4: 147, 149, 286 | 5: 686 | 6: 1013 |
perveniunt. 5: 572 | 6: 183, 697 |
perverſa, *ſing.* 4: 831 |
perverſe. 1: 1068 |
pervicit. 1: 73 |
pervideamus. 1: 955 |
pervideat. 1: 1110 | 2: 89 |
pervigilii. 6: 754 |
pervincere. 5: 100 |
perque-volare. 4: 203 |
pervolet. 2: 1046 | 6: 1018 |
fulgura cœlum pervolgant, *pervolitant.* 2: 163 |
pervolgant, *percurrunt* nemora. 2: 346 |
ſolis pervolgant lumina cœlum. 4: 209 |
pervolgare Deûm numina per magnas gentes. 5: 1161 |
pervolitant. 6: 952 |
pervolitantes. 2: 346 | nemora. 2: 144 |
peruſſit. 5: 397 |
peruſta *ſing.* 5: 252 |
pes. 3: 96, 111, 653 | 6: 618 |
peſſum ſubſedere urbes. 6: 588 |
peſte. 3: 348 |
peſtilitas. 6: 1130 |
peſtilitaſque. 6: 1096, 1123 |
peſtis. 5: 26 |
pedibus ventos petebant. 5: 1330 |
petebat. 5: 1141 | iteram genibus. 1: 93 |
petens. 1: 41 |
petentes. 3: 86 | 5: 802, 1067, 1079 |
petere. 1: 928 | 3: 662, 1009, 1011 | 4: 4 | 5: 1039 | 6: 71 |
petessens auras. 5: 808 |
peteſſit, *vehementer appetit.* 3: 648 |
petit. 1: 1070 | 2: 237, 910 | 3: 1015, 1080 | 5: 7, 1034 | 6: 420 |
terræ petitus, *petitio.* 3: 172 |
petulantia. 5: 48 |
petulantibus Euris perſciſſa. 6: 110 |
petulci, *plur.* agni. 2: 368 |
petunt. 6: 195 |
petuntque. 5: 1132 |
Phaëtonta. 5: 398, 401 |
Phœbeque dedala, *varia* carmina. 2: 504 |
Phœbi. 1: 740 | 5: 113 | 6: 153 |
Phrygiaſque catervas. 2: 611 |
ignis Alexandri Phrygio ſub pectore gliſceus. 1: 475 |
Phrygio ſtimulat numero cava tibia mentes. 2: 620 |
Phrygios Curetas. 2: 630 |
picis. 6: 256 |
pictores. 5: 629 |

picturas. *ſubſt.* 5: 1449|
picturis textilibus. 2: 35|
avia Pieridum peragro loca. 1: 925| 4: 1|
Pierio carmine ſuaviloquenti. 1: 945| 4: 21|
pietas. 5: 1197|
pietate repletum. 2: 1168|
pietatem. 3: 84|
pigrâs s. 1: 415|
pigri, *plur.* latices. 3: 193|
pigrumque rigorem affert Bruma. 5: 745|
pilæve, *ſing.* 4: 298|
pilai, *pila.* 5: 711, 719, 725|
pili, *plur.* 5: 786|
piliique 6: 945|
pinea, *plur.* 4: 501|
pingebant floribus herbas. 5: 1395|
pingere telluris gremium. 2: 375|
pingues. 1: 258| 5: 297, 1247|
pingueſcere. 5: 897|
pinniſque. 4: 1001|
pio bello. 5: 382|
pita, *plur.* 5: 963|
piſces. 1: 374, 381| 3: 786| 5: 130|
pix. 3: 1030| 6: 1071|
placabat pectora, *ſitim ac famem ſedabat.* 5: 936|
placata, *ſing.* mente. 5: 1202|
placato favore. 6: 48|
placeat. 3. 958|
placet. 5: 1412|
placida, *ſing.* pace. 6: 73|
placidâque quiete. 1: 464|
placidam pacem. 1: 41| vitam. 5: 1121, 1153|
placidi, *ſing.* pellacia ponti ſubdola. 5: 1002| *vide* 2: 559|
placido aëre. 3: 303| pectore, 6: 74|
placidum ævum. 2: 1093|
plaga, *ictus.* 2: 223| 3: 819| 4: 358| 5: 364, 1219, 1375| 6: 168, 335| ſequenti. 4: 189, rerum nuntia. 707|
plaga ponti cærula. 5: 482|
plaga cœli. 5: 1094|
plagæ, *ſing. ictus.* 2: 809, 955| *plur. ictus.* 1: 1045, 1049| 2: 1010| 4: 938| 6: 308, *manabilis, penetrabilis* inſtar. 805|
plagarum, *ictuum.* 2: 531| 3: 813| 5: 358|
plagas, *ictus.* 1: 627| 2: 227, 285, 725| 4: 364| 5: 442, 1071|
Biſtonias plagas. 5: 30|
plagis, *ictibus.* 1: 520, 635, 1024| 2: 140, 288, 714, 1111, 1140| 5: 189, 424| 6: 338, 346, 1001, 1018| *vestibus.* 5: 1250| percita. 2: 128| domare. 1143|
plane, *adv.* 4: 559, 779| 6: 318, 653, 654|
fluctus plangentes, *verberantes* ſaxa. 2: 1155|
plangore. 5: 931|
plangunrque. 6: 114|
plani, *adj.* 3: 1015|
planitiem ſpeculi. 4: 295|
plano campo. 5: 950|
de plano, *clarè* promittere. 1: 412|
planum facere atque probare. 2: 933|
plauſtris. 6: 547|
plebeia, *ſing.* 5: 1428|
plebeia in veſte cubandum eſt. 2: 36|
plena, *ſing.* 6: 320| *plur.* 1: 377| 4: 163| 6: 268, 950, 1049|
plenæque, *plur.* ſonoribus aures. 6: 1183|
plenam. 4: 622| 6: 536|
plenior. 6: 800|
plenis. 6: 1083, 1201|
pleno. 1: 528| 5: 706|
plenum. 1: 526|
plenus vitæ conviva. 3: 951, ac ſatur rerum. 973|
pleraque, *plur.* 2: 679| 6: 1219|
plerumque. 1: 942| 3: 256, 298, 388, 1070| 4: 18, 962, 968, 971| 5: 43, 938, 1114, 1131, 1152| 6: 32, 207, 420|
ſanguine pleti, *plur. repletis.* 2: 631|
plexa, *plur.* foramina linguæ. 4: 625|
plexis corollis. 5: 1398|
plicari. 4: 826|
plicata, *plur.* 6: 1085|
plorantes. 5: 1071|
ploratus, *plur.* 2: 580|
pluere. 6: 414|
pluit. 6. 630|
pluma. 2: 800| 5: 786|
plumas. 3: 387|
plumbea glans longo curſu volvenda liqueſcit. 6: 177|
plumbea fervida fit glans in curſu. 6: 305|
plumbi. 5: 1256|
plumbique poteſtas. 5: 1241|
plumbo. 1: 362| 6: 1077|
plura. 1: 828| 2: 1123, 1128| 5: 92, 409, 797| 6: 244, 1011|
plures. 5: 1049| 6: 412, 704|
pluréſque. 5 1: 530| 6: 912|
pluria, *plura.* 1: 877| 2: 1134|
quam magis, ita pluria, *quo magis eò plura.* 2: 587|
pluribus. 2: 93, 485| 4: 308| 5: 751|
plurima. 4: 859, 914| 5: 940| 6: 374|
plurimaque. 6: 420|
plus. 1: 336, 367| 2: 200, 244, 1117, 1126| 3: 295| 4: 252| 5: 574, 685, 986|
pluſque. 4: 620|
pluſculum rationis. 4: 620|
pluviæ, *ſubſt. plur.* 6: 518, 720, *adj. plur.* 671|
pluviiſque intempeſtivis. 6: 1100|
pluvium humorem. 6: 514|
pluvius humor. 6: 494|
pocula. 1: 496, 936| 3: 926| 4: 12, 848| 6: 950|
pœnarum. 3: 1027, 1034| 5: 1150, 1224|
pœnas. 1: 112| 5: 119| 6: 71|
Pœni, *plur.* 5: 1302|
pœnibat, *pœnitebat.* 6: 1235|
pœniceo, *punice* colore. 5: 939|
Pœnis. 3: 845|
poetæ, *plur.* 5: 328, 406, 1442| 6: 754|
poetæ Graiûm docti. 2: 600|
polire. 5: 1449|
politis verſibus. 6: 81|
politos. 3: 308|
pollens opibus. 1: 61| 2: 649| 4: 344| 5: 744| fervore coruſco. 6: 2363|
pollenti pectore. 5: 1|
pollentia. 1: 575, 606|
pollere. 5: 1412|
polum. 5: 512|
pompam. 4: 785|
ponam. 5: 419|
ponas. 4: 157|
pondera. 1: 627, 1027| 2: 190, 205, 247, 285, 725, 1019| 5: 442, 545| 6: 334|
pondere. 1: 360, 364, 993| 3: 202, 226, 906| 4: 903| 5: 541, 557, 966|

T. Lucret. Car.

Pppp

6: 104, 543, 573, 692, 873, 1056|
ponderibus. 1: 986, 1075| 2: 87, 218, 231, 239|
ponderibúſque. 5: 190, 425|
ponderis. 1: 1077| 3: 221, 231|
pondus. 1: 454| 2: 288| 3: 215, 1067| 5: 496, 536, 543, argenti. 1241|
ponebat. 6: 1221|
ponere. 4: 320| 5: 527, 912|
ponit. 3: 372| 5: 621|
ponitur. 4: 213|
pono. 3: 4|
pontes. 1: 286| 3: 757|
ponti æquora. 1: 8| 2: 771| 4: 412| 5: 998| 6: 439, 634| humorem. 1: 1084| murmura. 3: 1045| gurgite. 5: 388, plaga cærula. 4: 82| æquore. 2: 780| 6: 628|
ponti, *maris* pel'acia, *fallacia* ſubdola. 2: 559| 5: 1002|
è falſo nomine ponti. 6: 473|
pontique, *mariſque*. 5: 418|
pontum. 1: 201, 273|
ponto, *mari*. 6: 1106|
pontus ſævit minaci murmure. 1: 277|
ponunt. 3: 391| 4: 561|
poplitéſque procumbunt. 4: 950|
populi, *ſing*. 6: 1265| *plur*. 5: 1221|
populo. 3: 1009| 4: 568| 6: 1141|
populum. 6: 1245|
populus. 6: 1277|
porro. 1: 185, 195, 255, 299, 326, 380, 388, 427, 445, 484, 509, 517, 521, 527, 530, 581, 593, 629, 652, 691, 959, 1007| 2: 124, 136, 271, 295, 571, 594, 667, 669, 671, 724, 787, 811, 885, 902, 1045| 3: 33, 134, 166, 167, 234, 360, 494, 826| 4: 319, 325, 484, 489, 500, 649, 653, 789, 804, 827, 956, 1005| 5: 157, 182, 205, 223, 521, 851, 1038, 1277| 6: 45, 140, 351, 403, 623, 684, 840, 845, 968, 1183, 1201|
portabunt. 6: 1189|
portant. 1: 295| 4: 445|
6: 504, 630|
portantes. 6: 463|
arcta naturæ portarum clauſtra confringere. 1: 73|
portas, *nom*. 1: 317|
lethi portas cunctatier ante. 3: 67|
portat. 6: 303|
portatur. 6: 581|
portenta. 2: 700| 4: 594| 5: 38, 835, 843|
porticus, *ſing*. 4: 428|
portis. 6: 31|
in portu clauda navigia videmus maris ignaris. 4: 438|
poſcere. 5: 1085|
poſitura, *ſubſt*. 1: 686, 818, 908| 2: 760, 1007, 1017, 1020|
poſituræ, *ſubſt. plur.* principiorum. 2: 946|
poſituram, *ſubſt*. 5. 690|
poſituris, *ſubſt*. 2: 895|
poſitus. 6: 1206|
poſſe. 1: 156, 199, 206, 266, 271, 376, 439, 533, 544, 557, 618, 653, 707, 715, 830, 839, 857, 915, 959, 972, 1054, 1056, 1061, 1093| 2: 79, 163, 185, 203, 247, 264, 287, 350, 498, 566, 603, 699, 708, 739, 743, 808, 819, 901, 906, 929, 931, 951, 954, 966| 3: 166, 240, 311, 327, 334, 360, 444, 508, 510, 532, 540, 564, 696, 723, 758, 802, 812, 880| 4: 43, 107, 112, 193, 239, 367, 431, 808, 825, 911| 5: 62, 88, 110, 125, 128, 142, 293, 311, 357, 384, 391, 507, 590, 620, 623, 630, 644, 751, 755, 889, 1177, 1202, 1261, 1263| 6: 62, 235, 473|
poſſedere. 5: 203|
poſſedit. 1: 965| 4: 340| 6: [illegible]|
poſſem. 1: 948| 4: 24|
poſſemus. 4: 833| 5: 773| 6: 27|
poſſent. 1: 167, 184, 186, 201, 337, 357, 428, 587, 591, 646, 904, 1015, 1041| 2: 507, 772, 1108| 3: 999, 1066| 5: 186, 427, 476, 841, 870, 1015, 1121, 1311, 1380| 4: 10, 265, 1212|
poſſes. 6: 1161, 1255|
poſſet. 1: 98, 161, 162, 169, 225, 339, 397 *bis*, 555, 561, 987, 1035, 1071| 2: 350| 3: 795, 703| 5: 16, 27, 135, 137, 771, 912, 977, 1042, 1173| 6: 20, 1168|
poſſidat, *poſſideat*. 1: 387|
poſſideantur. 1: 391|
poſſideat. 5: 610|
poſſidet. 2: 586| 4: 331|
poſſim. 1: 145| 5: 318|
poſſimus. 2: 315| 3: 1102| 4: 824, 829| 6: 406|
poſſint. 1: 106, 208, 375, 443, 528, 547, 565, 567, 808, 993, 1003, 1047, 1049, 1063, 1077| 2: 22, 225, 396, 443, 459, 469, 563, 623, 671, 764, 914, 918, 960, 972| 3: 8, 34, 182, 305, 736, 816, 819, 823, 877| 4: 29, 66, 353, 404, 499, 538, 722, 725, 794, 974| 5: 85, 192, 361, 364, 368, 372, 373, 531, 666, 749, 848, 850, 1215, 1265| 6: 59, 116, 239, 243, 452, 462, 1086|
poſſis. 1: 146, 192, 318, 404, 431, 479, 482, 752| 2: 120, 220, 248, 384, 461, 495, 762, 767, 826, 831| 3: 118, 125, 182, 371, 378, 419, 587, 869, 973, 1037| 4: 564, 576, 635, 646, 753, 809, 854, 913| 5: 102, 147, 289, 574, 1213, 1343| 6: 112, 410, 708, 918|
poſſit. 1: 76, 196, 205, 372, 449, 588, 663, 689, 981, 1008| 2: 250, 280, 304, 545, 595, 597, 786, 851| 3: 159, 211, 264, 601, 619, 715, 796, 827, 828, 875, 879, 924, 1034, 1072| 4: 94, 105, 116, 129, 150, 176, 472, 483, 639, 692, 872, 926, 928| 5: 4, 140, 392, 518, 528, 563, 637, 714, 834, 855, 1032, 1428| 6: 71, 138, 226, 568, 724, 859, 907, 1089, 1135|
poſſum. 1: 105, 401, 412|
poſſumus. 1: 43| 3: 628|
poſſunt. 1: 255, 238, 286, 304, 311, 530, 577, 626, 644, 829, 1043, 1080| 2: 233, 403, 419, 429, 476, 484, 572, 697, 774, 855| 3:

299, 343, 567, 570, 633, 1026 | 4: 87, 153, 386, 530, 768, 849, 897 | 5: 524, 507, 791, 920, 1284 | 6: 56, 90, 311, 624, 772, 895, 1019 |
poſt. 1: 374, 786 | 2: 1104 | 3: 339, 452, 570, 860, 884, 928, 988, 1088, 1096 | 4: 43, 278, 852 | 5: 169, 854, 1350 | 6: 127, 163, 581, 1024, 1194, 1238 |
poſt inde. 3: 528 |
poſta, poſita. 1: 1058 | 3: 870 | 6: 763, 965 |
poſtera, plur. 3: 980 |
poſteráque, ſing. 3: 1098 |
poſterior. 4: 350 | 6: 1049 |
poſteriórque. 5: 1417 |
poſterioribu', poſterioribus ſignis. 5: 626 |
poſterius, adv. 2: 182 | 5: 156, 993, 1112, 1257, 1285 | 6: 827, 1199 |
poſtes. 3: 276 |
poſthac. 1: 597 | 2: 299 |
poſtibus. 3: 370 |
poſto, poſito. 3: 884 |
poſtquam. 3: 855, 1052 | 5: 1009, 1284 |
poſtrema, ſing. 5: 903 | 6: 267 |
poſtremò, adv. 1: 209, 251, 323, 385, 890, 997 | 2: 371, 408, 455, 833 | 3: 250 | 4: 96 | 5: 585, 674, 1055, 1077 | 6: 416, 631 |
poſtulat. 6: 541 |
poſtulet. 2: 402 |
pote, poſſibile. 3: 1092 |
potentem. 3: 75 |
potentes. 2: 49 | 3: 1040 | 5: 1119 | 6: 12 |
poterant. 5: 445, 494, 976, 1184, 1315, 1336 |
poterat. 2: 1034 | 5: 18, 434, 1002, 1023, 1050, 1271 | 6: 1248 |
poteris. 1: 409 | 3: 910 | 6: 193 |
poterit. 1: 389, 471, 573, 773 | 2: 546, 797 | 3: 573, 770, 853, 1003 | 4: 336, 503 |
potero. 3: 261 |
poterunt. 1: 379, 381, 657, 666 | 2: 240, 915 | 3: 739 | 4: 488, 500 |
potes. 1: 32 | 3: 1063 |
poteſſe, poſſe. 1: 666 | 2: 225, 1009 | 3: 320 |
poteſt. 1: 305, 325, 396, 444, 447, 486, 514, 517, 520, 702, 1069 | 2: 122, 236, 303, 985 | 3: 197, 222, 252, 560, 625, 632, 940 | 4: 369, 604 | 5: 408, 697, 703, 719, 1100 | 6: 319 |
poteſtas. 1: 77, 589 | 2: 286 | 3: 247, 264, 270, 278, 287, 335, 410, 557, 599, 674, 680, 856 | 4: 64, 102, 491 | 5: 43, 90, 566, 878, 1047, 1208, 1241, 1270 |
poteſtates. 2: 587 | 5: 1238 | 6: 641 |
poteſtur, poteſt. 3: 1023 |
potiri rerum. 2: 13 |
potis. 1: 453 | 2: 849, 911, 1095 | 3: 469, 555, 1082 | 4: 615, 802 | 5: 1, 561, 718, 879 |
potiſſimáque. 3: 781 |
quem terra potita, 4: 765 |
mortis lethíque potitum. 4: 770 |
potitur primordia. 2: 652 |
potitua ſceptra. 3: 1051 |
potius, adv. 1: 397, 798, 941, 1018, 1071 | 2: 959 | 3: 956, 962 | 4: 17, 181, 357, 384, 618, 836, 907 | 5: 109, 125, 1133, 1358 | 6: 398, 762, 1163, 1284 |
potuere. 2: 110, 755 | 4: 840 | 5: 845 |
potuiſſe. 1: 634 | 3: 688 | 4: 855 | 5: 854, 906, 916, 1088 |
potuiſſent. 5: 379 |
potuiſſet. 5: 1026 |
potuiſti. 3: 2 |
potuit. 1: 193, 201 | 5: 169, 174, 834, 904 | 6: 326 |
præ. 4: 287 | 5: 1309 |
præbebat. 5: 815, 989 |
præbens. 1: 230 |
præbent. 4: 721, 870 |
præbere. 1: 445 | 2: 597 | 3: 1004 | 5: 125 |
tu te dicta præbere memento, audi. 2: 65 |
præbet. 2: 995 | 4: 273, 418 | 5: 583 | 6: 892 |
præcellere. 2: 160 |
præcepimus. 6: 803 |
præcepit. 6: 1048 |
præceps. 3: 37 |
præcepta. 3: 10 |
præceſſit. 4: 816 |
præciderit. 3: 636 |
præcipere. 5: 534 |
præcipitans imber 6: 291 |
præcipitant. 2: 248 | 4: 1055 |
præcipitanter currit. 3: 1076 |
præcipitâris, nom. 4: 632 |
præcipitavit. 1: 352 | 6: 1038 |
præcipites, nom. 6: 1172 |
præcipitéſque, nom. 2: 379 | 4: 512 | 6: 744 |
præclara, ſing. 2: 1031 | 5: 1173 | plur. referta. 1: 733 |
præclaram. 5: 158 |
præclaras. 6: 417 |
præclarius, nom. 1: 730 |
præclaro nomine. 6: 3 |
præclarum. 5: 1137 |
præclarúmque. 5: 121 |
effugium præcludere. 3: 523 |
effugium præcludit. 1: 974 |
præcluſa lethi janua menti. 3: 829 | cœlo. 5: 374 |
præcluſit. 1: 322 |
præconis. 4: 568 |
præcurrere. 1: 372 |
præda. 5: 1248 |
prædáque. 5: 1081 |
prædæ ſing. 5: 873, 958 |
prædicere. 2: 640 |
prædita, ſing. 2: 181, 608 | plur. 1: 237, 619, 633, 798, 848, 916 | 2: 336, 722, 753, 813, 894, 971 | 3: 333 | 4: 86, 98, 196, 353 | 5: 145 | 6: 218, 239, 760, 952 |
tantâ ſtat prædita culpâ. 5: 200 |
prædulce. 4: 639 |
præfracta, plur. 1: 891 |
prælia. 1: 639 | 2: 117 | 4: 964, 1003 | 5: 44, miſcent. 4: 1007 | miſcent. 5: 443 |
prælonga, plur. cervi cornua. 3: 614 |
præmeditator, verb. 4: 822 |
præmetuens. 3: 1032 |
præmia. 3: 911, 969 | 5: 5, 868, 1150, 1448 |
currenti ſpatium præmonſtra. 6: 92 |
zephyrus Veneris prænuntius. 5: 736 |
præpandere lumina menti. 1: 145 |
præpediuntur. 3: 365, 477 |
præproperanter. 3: 780 |
præportans tela violenti ſigna furoris. 3: 621 |
præpoſta, prapoſita. plur. 6: 927 |
præpoſtera, plur. 4: 831 |
præpoſterus ordo. 3: 621 |
præripere. 3: 909 |
præſagit. 3: 511 |
præſcripta, plur. 6: 91 |

præſens. 6: 602, 1275 |
præſentia, *adj.* 2: 1166 | 3: 970 | 5: 1031 |
præſentire animo atque videre. 5: 1341 |
præſentit odorem anſer. 4: 686 |
præſertim. 1: 139 | 2: 32, 53, 315, 1057 | 3: 364 | 4: 65, 543, 757 | 5: 53, 85, 1394 | 6: 59, 859 |
præſidio. 3: 911 | 5: 872 |
præſidioque. 2: 642 |
præſidiom perfugiumque. 5: 1108 |
præſpargens. 5: 738 |
præſtabant. 5: 1106 |
præſtante labore. 2: 12 | 3: 62 |
præſtantius, *nom.* 2: 506 |
præſtare, *excellere.* 1: 209, 359 | 5: 1178 |
præſtare ſalutem. 4: 354 |
præſtat, *excellit.* 3: 430 | 4: 505 | 5: 1354 |
mors omnia præſtat. 3: 215 |
incolumem ſe præſtat. 3: 221 |
præſtinxit, *obnubilavit* ſol omnes ſtellas. 3: 1057 |
præſto. 2: 1067, 1098 | 3: 778 | 4: 799 | 5: 1411 | 6: 1241 |
præter. 1: 446, 1103 | 3: 216, 836 | 4: 142, 391 |
circum præterque feruntur. 5: 633 |
præterea. 1: 121, 175, 226, 270, 347, 401, 431, 441, 512, 541, 609, 689, 702, 859, 868, 967, 983, 1082 | 2: 108, 323, 342, 367, 388, 672, 756, 783, 794, 816, 873, 925, 943, 951, 962, 1066, 1157 | 3: 113, 163, 338, 359, 368, 446, 624, 670, 679, 713, 807, 957, 1093 | 4: 88, 119, 122, 169, 199, 231, 266, 330, 333, 607, 644, 769, 803, 890 | 5: 77, 219, 258, 325, 352, 551, 941, 1045, 1182, 1217 | 6: 101, 222, 255, 405, 469, 475, 512, 556, 587, 616, 627, 694, 797, 874, 888, 903, 988, 1113, 1180, 1250 |
præteriit. 5: 759 |
præter creditur ire, *præterire.* 4: 389 |
præterit. 2: 1103 |
præterita, *ſing.* 1: 469 |
præteritis. 2: 1167 |
præteritiſque. 3: 819 |
præteritum. 3: 868 |
prætertata, *ſing.* 4: 573 |
prætetque-meantum, *prætermeantúmque.* 1: 319 |
præterquam. 4: 813 |
præterquam ſi. 2: 311 |
prætertadit vox fauces. 4: 531 |
prata. 5: 622, 783, 1371 |
prava, *ſing.* regula. 4: 516, fallaque ratio. 523, *plur.* recta. 520 |
prece quæſit, *orat.* 5: 1228 |
premat. 3: 663 |
premere. 4: 623 | 5: 512 |
premit. 6: 511, 559 |
premitur. 6: 845 |
premunt. 6: 521 |
premuntur. 6: 517, 714 |
preſſa, *plur.* 4: 861 | humi linquit veſtigia. 2: 356 |
preſſæ, *plur.* 6: 104 |
preſſimus. 2: 198 |
preſſis ſignis veſtigia pono. 3: 4 | aratris terram proſcindere. 5: 210 |
preſſit. 4: 450 |
quaſi demiſſum cœlo preſtéta imitetur. 6: 444 |
preſteras, Grai quos ab re nominitarunt. 6: 423 |
pretio. 5: 1272, 1276 |
pretium. 5: 963 |
pridem. 5: 332 |
prima, *ſing.* 1: 424 | 3: 246, 310, 332, 439, 772, 781, 783, 784 | 4: 69, 95, 205, 516, 775 | 5: 549, 677, 903, 1047 | 6: 367 | *plur.* 1: 156, 173, 511, 530 | 2: 90, 132, 485, 589, 842, 1010 | 3: 379, 381 | 4: 32, 939 | 5: 676, 1041 |
prima acie, *primo ordine.* 2: 448 |
prima virorum, *primi viri.* 1: 87 |
prima viai. 1: 1068 |
primaque, *ſing.* 1: 598, 878 | *plur.* 4: 377 |
primæ, *plur.* 6: 134 |
primam. 4: 508 |
primas. 4: 939 |
primaſque. 6: 276 |
primigenum diem maris & terræ. 2: 1105 |
primis. 1: 56 | 2: 95, 654 | 3: 373 | 4: 187, 480, 522 | 6: 324, 1220 |
primitus. 5: 1092 |
primo, *nom.* 6: 370, *adv.* 826 |
primo quoque carmine. 6: 937 |
primordia. 1: 50, 183, 211, 269, 484, 486, 546, 549, 571, 586, 603, 713, 754, 766, 778, 789, 815, 817, 828, 847, 848, 907, 917, 1020 | 2: 79, 83, 120, 132, 156, 165, 177, 253, 309, 379, 396, 414, 475, 478, 522, 560, 567, 652, 695, 749, 795, 853, 882, 915, 966, 978, 1006 | 3: 237, 262, 373, 394, 567, 937 | 4: 45, 110, 119, 546 | 5: 188, 196, 420, 423 | 6: 234, 871, 1004 | cæca. 1: 1103 | vocum. 4: 534 |
primordiaque. 1: 502 |
primoribus elementis, *art.* 6: 1007 |
primoris naſi acumen. 6: 1191 |
primorum, *art.* natura. 2: 713 |
primum, *nom.* 1: 384, 393 | 5: 292, 770 | *adv.* 1: 31, 67, 162, 343, 783, 786, 930 | 2: 143, 270, 613, 893, 1025, 1032, 1158 | 3: 94, 273, 503, 527, 1085 | 4: 6, 112, 115, 194, 212, 280, 678, 698, 879 | 5: 61, 183, 225, 265, 285, 287, 305, 450, 462, 786, 788, 803, 840, 915, 1013, 1062, 1269, 1284, 1361, 1381 | 6: 454, 461, 496, 682, 757, 783, 821, 1066, 1091 |
primos. 1: 72, 118, 639 | 3: 2 | 4: 276 | 5: 337, 459, 1419 |
primuſque. 1: 68 |
princeps. 1: 95 | vitæ. 5: 9 |
principiale tempus. 5: 247 |
ſine principiali lævore, *ſine principiis lævigatis.* 2: 423 |
principiis. 1: 199, 748, 1046 | 2: 131, 137, 224, 443, 471, 731, 756, 769, 788, 814, 860, 866, 973 | 3: 319, 332, 428 | 4: 538, 703 |
omnigenis. 5: 441 |
principio, *adv.* 1: 272, 504, 574 | 2: 589, 1028, 1047 | 3: 120, 180, 426 | 4: 52, 184, 527, 621, 647, 728, 914, 930 | 5: 93, 201, 256, 352, 511, 781,

799, 860. 831 | 6: 95, 608, 769, 921, 942, 962, 1000, 1143 |
principiorum. 1: 245. 485, 991 | 2: 134, 192, 297, 573, 584, 587, 670, 721, 817, 946, 968 | 3: 262 | 4: 156, 671, 941 | 5: 185 |
principium. 1: 150, 340, 708, 834 | 2: 254, 262 | *principiorum.* 2: 936 |
prior. 4: 340, 776 | 5: 1256 |
priórque. 3: 948 |
priora ſeclæ ſcriptorum, *priores ſcriptores.* 3: 629 |
priore. 1: 554 |
priorem. 3: 662, 769 | 5: 170, 1104 |
priſtina, *ſing.* 5: 1136, *plur.* 1414 |
prii, *priss.* 5: 1443 |
priva, *plur. privata* pedum veſtigia. 3: 390 |
privam quamque, *ſingulam quamque* venti particulam. 4: 261 |
privandum. 1: 382 |
privarant. 5: 995 |
privas, *ſingulares* animas. 3: 723 |
privas, *ſingulas* horas. 5: 275 |
in privas, *ſingulas* ſe vox dividit artes. 4: 570 |
privata, *ſing.* 1: 60 *bis*, 1037 | 2: 648 *bis*, 1090 | 3: 718 | *plur.* 1: 344 | 2: 840 | 3: 485 | 5: 118 |
privatæ, *ſing.* 5: 1011 |
privati, *plur.* 6: 1207 |
privatu', *privatus.* 3: 918 |
privatum. 4: 367 |
privatur. 3: 408 | 4: 372 |
dies privos, *ſingulos,* 5: 732 |
prius. 1: 415, 929, 936, 1104 | 2: 831 | 3: 102, 589, 608, 791, 834, 4: 5, 12, 283, 288, 297, 672, 750, 835, 837, 844, 848, 851 | 5: 111, 135, 301, 579, 1033, 1249, 1296, 1299, 1444 | 6: 320, 324, 740, 903, 917, 980, 1047, 1277 |
pro. 1: 248 | 3: 366, 620, 1027 | 5: 119, 1057, 1110 |
pro ſua parte. 1: 807 | 4: 554 | 5: 258 |
pro ponderibus. 2: 231 |
pro foribus ſunt lumina noſtra. 3: 368 |
pro viſis ſint. 4: 468 |
pro rerum majeſtate. 5: 2 |
pro meritis. 5: 4 |
pro tempore cœli. 5: 232 |
pro re, *pro viribus.* 6: 1279 |
pro facie, & viribus. 5: 1110, 1173 |
probabo. 5: 156 |
planum facere atque probare. 2: 933 |
probari. 1: 514 | 2: 498 |
probarit. 4: 479 |
probaras. 1: 858 |
probatum. 2: 93 |
probavi. 2: 527 |
probavit. 6: 32 |
proberet. 3: 47 |
procedere. 1: 339, 579 | 2: 270, 278 | 4: 789 | 5: 1400 |
procedimus. 2: 272 |
procedit. 5: 921 |
procella. 6: 123, 293 |
procellæ, *ſing.* 6: 446 |
procellas. 3: 806 |
procellis. 5: 505 | gravidam tempeſtatem. 6: 258 |
procero. 3: 658 |
proceros paſſus viai proferre. 4: 825 |
proceſſit. 1: 74 | 5: 1292 |
proclive. 2: 454 |
proclivius, *adv.* 2: 701 | iras decurrat ad acres. 3: 312 |
proclivus. 6: 728 |
procreat. 4: 833 | 5: 320 |
procreſcere. 2: 546, 566, 879 | 6: 664 |
procubuere. 1: 202 |
procudendo. 5: 1264 |
procudere. 5: 848, 854 |
procuditur. 3: 1094 |
ignem ignes procudunt. 2: 1114 |
procul. 1: 812 | 2: 719, 1110 | 4: 251, 254, 256, 354, 398, 504 | 5: 108, 123, 259, 407, 492, 629 | 6: 167, 248, 257, 705, 719, 767, 1037, 1102, 1215 |
dubio procul. 2: 261 |
procul dubio. 3: 434, 638 |
procul eſt ut credere poſſis. 4: 854 |
procu'care. 5: 1244 |
procumbere. 5: 1234 |
procumbit. 6: 557 |
procumbunt. 4: 950 |
procurrat. 1: 968 |
procurſus, *ſing.* 2: 454 |
prodeſſe. 1: 94 | 2: 39 |
prodeſſet. 1: 649 |
prodiderunt. 3: 86 |
prodita, *ſing.* 3: 602, 992 | 6: 605 | *plur.* 4: 522 | 6: 562 |
proditur. 2: 933 | 6: 835 |
profatur Pythia ex tripode Phœbi, lauroque. 1: 740 | 5: 113 |
profecta, *ſing.* 4: 557 | *plur.* 6: 80 |
profecto, *adv.* 1: 342, 978, 1022 | 3: 999, 1026 | 5: 422 |
proferet. 3: 866 |
proferre. 2: 656 | 4: 824, 875 |
proferrier, *proferri.* 1: 208 |
proficiunt. 2: 38 | 5: 894 |
profluat. 5: 600 |
profluvium. 6: 1203 |
membra ſomnus profudit. 4: 761 |
profudit ex alvo matris. 5: 226 | ex ore. 6: 6 |
profugit. 3: 757 |
profunda ſumma, *numero immenſo, infinito.* 2: 1053 |
profunda ponti. 5: 413 |
profundam, *nom.* rerum ſummam. 6: 649 | *verb.* ventis verba. 4: 929 |
profundant ignes. 6: 209 |
profundas, *nom.* 5: 42 |
profundi, *ſubſt. univerſi.* 1: 1001 | 2: 1050, 1094 | 3: 826 | 5: 371 | 6: 484 |
profundit fulmen. 6: 400 |
profunda Acherunte. 3: 991 |
vaſté profundum. 1: 956 |
profundum Inane. 1: 1101 | 2: 95, 222 |
profundunt. 6: 211 |
profuſa, *ſing.* 1: 89 | 5: 1374 | 3: 913 |
profuſæ, *plur.* 6: 744 |
profuſum lumen. 5: 578, 766 |
profuſus ſummo cum clamore ſermo. 4: 543 |
progeniem. 2: 617 |
progignere. 2: 80 | 4: 674 |
progigni. 2: 545, 566 |
prograſſe, *palam aperuiſſe.* 5: 1118 |
progredientis pedetentim. 5: 534, 1451 |
progredimur. 2: 258 |
proh Divûm numina ſancta. 2: 434 |
proh ſancta Deûm tranquillâ pectora pace. 2: 1092 |
prohibere. 1: 439, 972 |
prohibeat offic atque. 1: 976 |
prohibentque. 2: 785 |

prohibet. 2: 288|
prohibétque. 5: 876|
ſe ſpeculi projecit imago. 4: 280|
projecta, *ſing. procul rejecta.* 2: 283|
projecta, *plur.* 6: 1153|
projecta, *plur.* 6: 1153|
projecto. 3: 895|
quamlibet immani projectu corporis. 3: 1000|
projectus, *adj.* 5: 223|
proinde. 1: 673| 2: 754| 3: 883, 1103| 4: 387, 502, 652, 660, 802, 810, 998| 5: 571, 728, 1040, 1128| 6: 600, 620, 1117|
proinde ac, *perinde quaſi.* 3: 1048, 1066|
proinde ac, *prout.* 5: 661|
prolapſa, *ſing.* 3: 190| 6: 573. *plur.* 1005|
prolatet effugium fugæ. 1: 982|
prolem. 2: 350, 1081| 5: 854|
prolémque. 2: 996| 5: 1012|
proles. 1: 260| 2: 349, 604, equorum duellica. 660|
proluvie larga. 5: 948| alvi nigra. 6: 1198|
promeritis. 1: 62| 2: 650|
promiſſa, *longius miſſa* equum vis. 4: 685|
promiſſis, *ſubſt.* 5: 92| 6: 244|
promittere. 1: 412| 3: 178|
promittit. 3: 889|
aperta promptáque cœli. 6: 817|
per populi paſſim loca prompta. 6: 1265|
in promtu. 2: 583| 3: 107, 186| 4: 95| 6: 941|
magis in promtu. 1: 878|
in promtu omnibus manifeſtúmque. 2: 148, 246|
in promtu cognita. 2: 867|
prona, *ſing.* vis venti premit. 6: 559| *plur.* 4: 520|
prono tramite viam monſtravit. 6: 26|
pronos. 6: 792|
propagando. 5: 848, 854|
propagant. 1: 281| 2: 996|
propagare. 1: 196|
propagent. 1: 21| 2: 173|
propago, *nom.* 1: 43| 4: 995| 5: 1020|
prope, *fere.* 3: 919, 1059| 4: 444, 1039| 5: 205, 821| 6: 402, 832, 838, 863, 1269|
propellat. 4: 195| 6: 1025, 1027|
propellens. 4: 287|
propellere. 3: 163|
propellit. 3: 161|
properans. 3: 1080|
properant. 5: 298|
properanter. 5: 301|
propere. 6: 148, 842|
propinqua, *ſing.* 6: 1216|
propinquat terris. 5: 629|
propior. 4: 339|
propius, *adv.* 5: 709|
proponere. 3: 627| manibus tepidum tactum. 6: 1163|
proponit. 3: 184, 892|
proporro, *alterius.* 2: 978| 4: 888. *longe.* 3: 276, 282| 5: 313|
propoſitum, *ſubſt.* 6: 653|
proprie. 1: 178| 6: 985|
propriis. 2: 218. 5: 769|
proprio. 2: 311, 845| 3: 135, 1004| 5: 576, 714|
proprium, *proprie.* 2: 974|
proprium. 2: 366, 656| 3: 358, 840|
propter, *ob.* 2: 417| 3: 5| 4: 314, 467, 682, 747| 5: 444, 690, 1273| 6: 7, 775, 955| *juxta.* 1: 91, 140, 317| 2: 30, 353| 3: 653| 4: 224, 1018, 1020| 5: 30, 36, 622, 737, 1392| 6: 548, 926, 929, 1112|
propterea. 1: 625| 2: 71, 232, 639, 734, 759, 798, 834, 853| 3: 226, 1086| 4: 243, 251, 355, 374, 378, 567, 798, 865| 5: 428, 540, 634, 698, 713, 1444| 6: 373, 876|
proptereáque. 2: 406| 4: 933| 5: 118, 158|
propterea quia. 2: 571| 4: 187, 321, 327, 339, 350| 5: 559, 918| 5: 96, 461, 1047|
propterea quod. 4: 317| 5: 451, 1171| 6: 52, 829|
propulſa, *ſing.* 5: 487|
proquam, *perquam* largos æſtus. 2: 1136|
proram. 2: 554|
prorſum. 1: 749, 1004, 1092| 2: 340| 3: 44, 274, 513, 1100| 5: 1263| 6: 527, 1154|
proruere. 3: 824|
proruere ſummam poſſiet. 5: 369|
prorumpere. 2: 264|
prorumpit. 6: 590|
prorumpitur in mare venti vis. 6: 435|
proſcindere terram preſſis aratris. 5: 210, ſolum terræ. 1294|
proſpecto maris in magno. 6: 449|
proſpicere. 2: 1045| 4: 824|
proſtantibus paulùm angellis. 2: 428|
proſternere. 6: 242|
proſtrata, *plur.* ſiti, proquevoluta. 6: 1261|
proſtrati, *plur.* 2: 29| 5: 1301|
proſtratum. 5: 1109|
proſtratus. 6: 785|
protelo plagarum, *impulſu ictuum* undique continuato. 2: 531|
protelo ſtimulatur fulgure fulgur. 4: 191|
protinus. 4: 470| 6: 880, 939|
fati protollere, *proferre* fines. 5: 310|
protractæque, *plur.* 6: 563|
verum protrahere inde. 1: 410|
protrahere ad geſtum pueros. 5: 1030|
protrahit in medium. 5: 1387, 1453|
protrudere. 4: 877|
protrudit agitque aëra. 4: 247, 281|
protruditur paulatim tota moles, atque movetur. 4: 889|
provehat. 4: 195| 6: 1025|
minutatim vitam provexit in altum. 5: 1433|
providet. 4: 883|
providit. 4: 882|
provolat. 6: 293|
provolvi, *infin.* 2: 469|
provolvitur. 6: 552|
proque voluta, *plur. provolutáque* 6: 1262|
promovit immanem vim turbinis. 6: 446|
proxima, *ſing.* 5: 104|
proxima ſunt ad vires principiorum. 2: 134|
prudens. 5: 762|
pruina. 3: 20|
pruinæ, *plur.* 5: 217| 6: 528|
pruinam. 2: 431|
pruinas. 2: 514|
pruinis rigidis, *frigore.* 2: 520|

pubeſcere. 5: 672|
pudor. 6: 1242|
pudorem vexare. 3: 83|
puellas. 3: 1021|
puer. 3: 762| 5: 223, 882|
pueri, *plur.* 2: 54, 57, 577, 635| 3: 87, 90, 448| 6: 34, 37|
pueriſque, *plur.* 5: 1016|
pueris. 1: 256, 935| 4: 11, 403| 5: 814, 886| 6: 1254|
puerorum ætas improvida ludificetur. 1: 938| 4: 14|
pueros. 5: 1020, 1030|
puerum. 2: 635|
conferre manu certamina pugnæ, *ſing.* 4: 841|
pugnam. 3: 648|
pugnant. 2: 409, 867|
pugnantibu', *pugnantibus* ventis. 6: 97|
pugnare. 2: 280| 4: 964| 6: 368|
pugnas, *nom.* 4: 785, 1003|
pugnáſque edere. 2: 117|
pugnat. 5: 728|
pugnent. 2: 205| 5: 382|
pugnet. 1: 780| 2: 793|
pugno. 6: 433|
pulchrè degeret ævum. 5: 173|
pulchris. 5: 1113|
pulchro. 5: 1115|
pulchros faſces. 5: 1233|
pullorum tempeſtiva dabant examina. 5: 1363|
in pullos animales vertier ova. 2: 926|
pullus equæ. 3: 763|
pulſa, *ſing.* 3: 828| 5: 1095| *plur.* 3: 834| 5: 37|
pulſare. 4: 880|
pulſaréque. 6: 1051|
pulſarent æribus æra. 2: 636|
pulſarier, *pulſari.* 4: 932|
pulſata, *ſing.* 4: 589| 5: 253, 1384|
pulveris. 3: 382| 5: 254|
pulverulenta, *ſing.* 5: 741|
puncto temporis. 1: 1102| 4: 165, 194| tempori', *temporis.* 2: 263, 455, 1005| diei. 4: 201|
puncto tempore, *brevi tempore.* 4: 215|
puncto in tempore. 6: 229|
pungere. 2: 419|
pungunt. 4: 629|
puniceúſque color. 2: 820|
pupillas perterget. 4: 250, interfodiunt leonum. 720|
puppim. 4: 390|
pupula. 2: 810| 3: 409|
pura, *plur.* 5: 100|
purámque. 1: 507|
liquidam, purámque voluptatem. 3: 40|
purgat. 4: 342|
purgatum pectus. 5: 44|
purgavit pectora veridicis dictis. 6: 23|
puri, *plur.* 5: 449|
puro. 5: 18| 6: 199|
puróque. 1: 647| 2: 781|
purpura. 2: 829| 5: 1422| Melibæa. 2: 500|
purpurea, *ſing.* 5: 1427|
purpureai, *purpurea.* 2: 51|
purpureuſque color conchyli. 6: 1072|
purum. 1: 659| aëra. 4: 328|
purúmque. 1: 776, 1029|
puſi, *plur. pueri.* 4: 1020|
putabant. 5: 1177, 1178, 1333|
putabis. 5: 22|
putamus. 6: 1104|
putanda, *ſing.* 3: 232|
putandos. 2: 616|
putandum. 2: 39, 393, 699, 808, 1051| 3: 311, 663, 686, 688, 803, 939| 4: 117, 680, 777, 920| 5: 303, 642, 751| 6: 245, 261, 540, 665, 905|
putant. 6: 851|
putantur. 2: 426| 6: 765|
putare. 3: 802| 5: 160, 1040| 6: 68|
putari. 1: 767| 2: 928| 5: 240|
putarunt. 1: 636, 706, 709| 3: 98|
putas. 1: 770, 915| 2: 79| 3: 532, 698|
putat. 3: 393, 839| 4: 471|
putátque. 1: 842|
putealibus lymphis. 6: 1172|
puteis. 6: 840|
putemus. 5: 82|
putentur. 1: 347| 4: 595| 5: 125, 1044|
puteos. 6: 847|
putes. 1: 398| 2: 410, 414, 470, 717, 843, 1009| 4: 130| 5: 118|
putet. 1: 876|
putetur. 1: 866| 5: 128, 755|
putre corpus. 3: 583|
putrefacta, *plur.* 2: 897|
putréſque ruinas dabunt. 2: 1145|
putreſcat. 3: 884|
putreſcere ſaxa. 5: 308|
putreſcit. 5: 830|
putri corpore. 3: 774|
putribus glebis terrarum. 5: 143|
putricava, *plur. putredini obnoxia.* 2: 859|
terram intempeſtivos cum putror cepit ob imbres. 2: 928|
tellus humida putrorem nacta eſt intempeſtivis ex imbribus. 2: 871| intempeſtivis pluviiſque & ſolibus icta. 6: 1099|
pyropo rubro. 2: 802|
Pythia quæ tripode ex Phœbi lauroque profatur. 1: 740| 5: 113|

Q.

QUa, *pron.* 1: 139 *bis*, 205, 481, 949| 2: 63, 166, 549, 894| 3: 244, 736| 4: 321, 358, 599, 706, 961| 5: 78, 84, 103, 111, 592, 771| 6: 58, 84, 243, 379, 403, 424, 940| *aliqua.* 6: 841| *adv.* 1: 268, 200, 422| 2: 375, 682| 3: 366, 497| 4: 92, 536, 704, 974| 5: 273, 482, 1445| 6: 27, 350, 638, 687, 823, 954, 1050, 1105, 1120|
quácunque. 1: 508, 1075, 1104| 4: 372| 5: 1251|
qua porro cunque, *quacunque.* 1: 509|
qua vi cunque. *quacunque vi.* 5: 569|
qua nimbi cunque, *quacunque nimbi.* 5: 290|
qua de cauſa cunque, *quacunque.* 6: 84|
quadam. 2: 963| 6: 603, 820|
quadrata, *ſing.* 4: 237. *plur.* 504, 657|
quadratáſque turres. 4: 354|
quadrato, *ſubſt.* 2: 779|
quadratum, *ſubſt.* 2: 778, 784|
quadratum tentamus, *rem quadratam tangimus.* 4: 235|
quadrupedes. 6: 757|
quadrupedum. 2: 536| 5: 787, 1201|

quæ, *ſing.* 1: 3 *bis*, 22, 65, 113, 120, 133, 220, 223, 448, 462, 519, 689, 727, 740 | 2: 141, 181, 422, 436, 477, 521, 787, 801, 1071, 1077 | 3: 135, 162, 207, 246, 272, 292, 322, 667, 677, 678, 709, 710, 781, 783, 1034, 1000 | 4: 48, 178, 195, 232, 245, 285, 293, 374, 383, 389, 478, 486, 515, 565, 572, 817, 872 | 5: 9, 113, 151, 510, 533 *bis*, 546, 561, 654, 773, 898, 1160, 1209, 1428, 1431 | 6: 312, 340, 530, 534, 639, 772, 819, 861, 999, 1088 | *plur.* 1: 53, 106, 183, 212, 233, 270, 279 *ter*, 292, 303, 321, 327, 343, 357, 404, 435, 456, 501, 502, 523, 528, 568, 601, 604, 615, 619, 620, 625, 626, 628, 632, 643, 644, 645, 677, 698, 755, 704, 706, 828, 848, 855, 870, 882, 902, 1057, 1059, 1085 | 2: 21, 56, 57, 86, 104, 109, 125, 133, 136, 159, 171, 177, 182, 228, 309, 315, 321, 344, 346, 386, 403, 412, 426, 428, 443, 444, 410, 452, 455, 463, 511, 523, 525, 579, 633, 643, 669, 715, 726, 731, 732, 733, 738, 763, 773, 776, 790, 812, 819, 840, 858, 864, 867, 894, 978, 988, 1032, 1060, 1084, 1089, 1093, 1107, 1151, 1156, 1160 | 3: 60, 89, 90, 127, 302, 301, 818, 823, 837, 951, 1031 | 4: 34, 35, 40, 64, 60, 96, 101, 102, 112, 132, 134, 151, 188, 199, 205, 218, 236, 240, 258, 272, 279, 291, 332, 337, 338, 348, 363, 397, 415, 442, 451, 465, 408, 479, 504, 512, 513, 576, 600, 606, 612, 647, 654, 672, 674, 695, 709, 726, 727, 730, 733, 740, 742, 749, 750, 763, 797, 802, 806, 829, 850, 851, 860, 870, 885, 912, 951, 1005 | 5: 38, 43, 44, 70, 71, 86, 123, 124, 150, 196, 295, 317, 363, 368, 378, 430, 459, 454, 466, 474, 480, 531, 552, 579, 643, 661, 668, 760, 850, 858, 868, 893, 918, 938, 1031, 1163, 1239, 1256, 1376 | 6: 9, 10, 36, 37, 45, 48, 49, 60, 67, 75, 165, 181, 183, 212, 216, 302, 304, 328, 346, 354, 412, 477, 483, 526, 527, 533, 560, 612, 677, 720, 760, 771, 772, 780, 868, 923, 1065, 1092, 1093, 1108, 1273 |

quæ, *plur.* breve. 2: 404 |

quæve, *ſing.* 2: 63 |

quæcunque, *ſing.* 1: 323, 1042 | 2: 434 | 4: 440, 524 | 5: 415, 722 | 6: 499, 955 | *plur.* 1: 226, 263, 326, 450, 523, 543, 670, 868, 914 | 2: 99, 230, 571, 745, 891, 904, 1121 | 3: 27, 430, 481, 807, 953, 991 | 4: 97, 122, 131, 305, 312, 333, 476, 649, 757, 830 | 5: 192, 352, 427, 544, 855 | 6: 22, 44, 337, 428 |

quæ decedunt corpora cunque, *quæcunque.* 2: 71 |

quæ ſentire videmus cunque, *quæcunque.* 2: 864 |

quæ reſtat cunque, *quæcunque.* 3: 1058

quæ variis ab rebus cunque, *quæcunque.* 4: 741 |

quæ loca cunque, *quæcunque.* 4: 898 | 6: 738 |

quæ ſunt aliis magis edita cunque, *quæcunque.* 5: 1131 |

quæ conlata foris & commoda cunque venirent, *quæcunque.* 6: 18 |

quæ ſint illius ſemina cunque, *quæcunque.* 6: 342 |

quæ ſemina cunque, *quæcunque.* 6: 867, 876 |

quæ jaciuntur cunque, *quæcunque.* 6: 989 |

quædam, *ſing.* 1: 874 | 2: 373, 542, 769 | 3: 28, 233, 242 | 4: 232 | 5: 437, 1232 | 6: 577 | *plur.* 1: 324, 630, 676, 681, 682, 685, 798 | 2: 380, 480, 497, 532, 560, 837, 838 | 3: 241, 314 | 4: 521, 656, 658, 713, 718 | 5: 333, 479 | 6: 301, 345, 1061, 1086 |

quælibet, *ſing.* 4: 751 |

quænam, *ſing.* 1: 952 |

quæque, *qualibet.* 1: 130, 158, 159, 170, 192, 207, 214, 216, 219, 222, 238, 244, 357, 382, 389, 473, 482, 506, 537, 542, 547, 582, 609, 628, 829, 954, 904, 1021, 1022 | 2: 152, 396, 453, 664, 720, 759, 825, 863, 952, 972, 1053, 1072 | 3: 34, 302, 390, 703, 727 | 4: 29, 45, 84, 119, 180, 226, 252, 254, 558, 630, 667, 798, 999 | 5: 57, 85, 421, 422, 450, 622, 732, 805, 811, 921 | 6: 59, 459, 561, 911, 983 |

ſingula quæque. 2: 165 |

quæram. 1: 980 | 3: 761 | 4: 476 |

quærebant. 5: 972 |

quærendum. 3: 726, 922 |

quærentem. 1: 144 |

quærentéſque. 5: 521 | 6: 199 |

quærere. 1: 331 | 3: 10, 845 | 4: 966 |

quæres. 1: 1041.

quærimus. 1: 370 | 4: 580 |

quæris. 3: 954 |

quærit. 2: 1043 | 3: 515, 1079 | 4: 857 | 5: 883 |

quæritur. 4: 780 |

quærunt. 2: 978 | 4: 465, 703 | 5: 232 |

quæruntur. 4: 778 |

prece quæſit, *orat.* 5: 1228 |

quæſita, *plur.* 2: 729 | 5: 214 |

quæſitaque, *plur.* 5: 5 |

quale. 2: 321 | 4: 117, 256 |

quales. 6: 810 |

qualéſque. 6: 812 |

quali. 1: 818, 886, 908, 2: 760, 813, 883, 1007, 1013 | 3: 178 | 6: 218, 739 |

qualia. 2: 334 | 3: 32 | 4: 27, 606 |

qualibus. 1: 1027 | 2: 35 | 5: 195 |

qualis. 2: 797, 1065 | 6: 78, 747 |

quam, *pron.* 1: 449, 650, 719, 831, 834, 1072 | 2: 258, 488 | 3: 94, 101, 1098 | 4: 864 | 5: 578, 1032, 1418 | 6: 79, 206, 426, 435, 439 | *partic.* 1: 105, 199, 282, 345, 417, 558, 704, 730, 767, 855, 1062, 1072 | 2: 7, 36, 56, 148

161, 197, 244, 265, 383, 390, 429, 586, 656, 792, 796, 832, 838, 843, 851, 944, 961, 1037, 1088, 1118, 1126 | 2: 5, 32, 42, 47, 89, 111, 184, 185, 210, 276, 294, 295, 298, 428, 590, 763, 805, 834, 869, 940, 973, 982, 985, 986, 1029, 1054 | 4: 27, 64, 102, 109, 112, 114, 121, 144, 154, 177, 181, 211, 215, 251, 256, 254, 288, 297, 448, 469, 484, 507, 618, 694 *ter*, 703, 733, 838, 839, 843, 845, 847, 848, 882, 907, 908, 999 | 5: 58, 98, 100, 107, 111, 112, 322, 458, 517, 566, 578, 581, 601, 627, 632, 900, 986, 1033, 1127, 1133, 1134, 1148, 1250, 1269, 1286, 1298, 1299, 1300, 1342, 1345, 1347, 1349, 1354, 1379, 1410 | 6: 36, 102, 103, 116, 153, 164, 165, 168, 170, 183, 187, 431, 459, 462, 572, 655 *bis*, 767, 781, 802, 803, 814 *bis*, 862, 902, 904, 917, 936, 979, 1009, 1069, 1078, 1284 |
quam, *quantum*. 1: 921 | 2: 1124, 1135 |
quamde, *quam partic*. 1: 641 |
quamque, *partic*. 3: 10 | 4: 1211 | 6: 486 |
ille gruum quam clamor, *quam illo clamor gruum*. 4: 182 |
quamcunque. 6: 661 |
quamlibet, *nom*. 1: 203 | 2: 541 | 5: 1262 | *adv*. 3: 1000 | 5: 1115 |
quamprimum. 4: 126 |
quamque, *quamlibet*. 1: 172, 563 | 2: 67, 233, 318, 730, 942 | 4: 156, 805 | 5: 061 | 6: 379 |
quamvis, *nom*. *quamlibet*. 3: 515, 825 | 5: 370 | *conj*. 1: 347, 377, 388, 399, 416, 614 | 2: 187, 391, 440, 634, 643, 663, 943 | 3: 98, 308, 494, 705, 735, 887 | 4: 580, 156, 306, 428, 683 | 5: 880, 1263 | 6: 630, 620 |
quanam, *pron*. 1: 785, 590 | 5: 911 | 6: 65 |
quando. 1: 207, 264, 468, 496, 582 | *cum*. 2: 965 | 3: 185 | 5: 413 | *siquidem*. 2: 706 | 3. 845 | *quoniam*. 1: 189, 264 | 5: 234 |
quandoquidem. 1: 297, 581 | 2: 968, 979, 1056, 1141 | 3: 458, 472, 556, 843 | 4: 93, 167, 323, 394 | 5: 146, 582, 586, 1132 | 6. 46, 491, 918, 1033 |
quanquam. 1: 737 | 2: 204, 277 | 6: 80 |
quanta, *sing*. 2: 196 |
quantaque, *sing*. 6: 485 | *plur*. 5: 1195 |
quanta hæc cunque, *sing*. *quantacunque*. 5: 584 |
quantæ, *plur*. 5: 46 |
quantas. 5: 48 |
quantaque, *plur*. 5: 47 |
quanto, *adv*. 2: 825, 1132 | 3: 200 | 4: 68, 79, 252, 630 | 5: 453, 484, 622, 628, 631, 709, 1088 | 6: 561 |
quantos. 5: 1195 |
quantovis. 4: 901 |
quantula, *sing*. 4: 128, 175 | *plur*. 2: 893 | 3: 179 | 4: 1191 |
quantum, *adv*. 1: 361 | 2: 192, 201, 205, 247, 302, 1060, 1135, 1149 | 4: 245, 419 | 5: 201, 562, 703 |
quapropter. 1: 138, 335, 199, 558, 636, 706, 734 | 2: 37, 154, 238, 297, 318, 442, 997, 1039, 1083 | 3: 331, 668, 677, 711 | 4: 155, 192, 238, 614 | 5: 244, 581 | 6: 996 |
quaquam, *adv*. 1: 429 |
quare. 1: 79, 206, 702, 761, 845, 1048 | 2: 243, 284, 308, 377, 382, 459, 491, 598, 919, 1063 | 3: 229, 467, 471, 572, 686, 758, 790 | 4: 217, 290, 705, 780, 854, 937 | 5: 154, 228, 333, 377, 819, 871, 905 | 6: 368, 1020 |
quatéve. 2: 730 | 4: 633 | 6: 532 |
quarta. 3: 242 |
quarum. 1: 540, 896 | 3: 186 | 6: 703 |
quas. 1: 156, 311 | 3: 191 | 4: 104, 346, 470, 580 | 3: 255, 1196, 1384 | 6: 195, 585, 702, 812 |
quasicunque. 2: 298 | 6: 921 |
quasi. 5: 433, 946, 993, 1055 | 2 68, 78, 134, 289, 291, 446, 552, 897, 957 | 3: 67, 133, 139, 148, 175, 256, 265, 441, 497, 503, 554, 594, 707, 816, 947, 1012, 1077 | 4: 22, 35, 45, 162, 158, 193, 198, 250, 343, 362, 364, 377, 465, 609, 810, 940, 948, 985, 993, 998, 1010, 1015, 1016 | 5: 208, 300, 361, 407, 540, 664, 708, 728, 776, 1124 | 6: 21, 141, 130, 281, 343, 433, 444, 481, 492, 514, 570, 826, 846, 877, 1025, 1031, 1085, 1164 |
quasi si. 4: 1005 |
quasi vero. 6: 971 |
quá que, *quaslibet*. 4: 893 |
quassans. 4: 591 |
caput quassans grandis suspirat arator. 2: 1164 |
quassatis, *nom*. vasis. 3: 435 |
quassatum viribus ævi corpus. 3: 452 |
quasvis, *quaslibet*. 4: 107 |
quatenus. 2: 926 | 3: 219, 425 |
quatientes. 2: 633 | 5: 1314 |
valido quatientes impete. 2: 320 |
quatinus, *quatenus*. 4: 754 |
quatiunt terrifico sonitu cælestia templa. 6: 387 |
quatiuntur tonitru ....ula cœli. 6: 95 |
quattuor. 1: 715, 764 | 6: 1108, 1109 |
quavis, *nom*. 1: 417, 1072 | 3: 793, 828, 1007 | 5: 137, 373 |
que, *final*. 2: 117 | 4: 77, 1003 | 5: 50 |
queam. 6: 1065 |
queamus. 1: 426 | 3: 834 | 4: 283, 875 | 6: 405 |
queant. 1: 572, 580, 829 | 2: 988 | 3: 379 | 4: 197 | 5: 647 | 6: 1069 |
queas. 2: 91 |
queat. 1: 158, 439, 518, 655, 781 | 2: 306, 357, 1070, 1072, 1137 | 3: 762, 809 | 4: 944 | 5: 89, 167, 354, 593, 606, 638, 752, 761, 877 | 6: 63, 385, 664, 667, 857, 887, 1020, 1073 |
queatur, *queat*. 1: 1044 |

T. Lucret. Car.

Qqqq

queis, *quibus*. 2: 895 | 4: 619, 663 | 5: 234, 852, 869 |
queîcunque, *quibuſcunque*. 4: 167 |
queîſque, *quibuslibet*. 4: 799 |
quem. 1: 27, 69, 696, 718, 965 | 2: 149, 159, 577. 1065 | 3: 289, 353. 943, 1006, 1074 | 4: 180, 764, 771, 919, 954 | 5: 64 | 6: 284, 879, 908, 1029, 1242, 1248, 1258, *aliquem*. 166, 847 |
quémque. 2: 1030 |
quemcunque. 3: 996 |
quemdam. 3: 100 | 6: 826 |
quemquam. 1: 463 | 2: 3, 856 | 3: 688 | 5: 1002. 1179 |
quemque, *quemlibet*. 1: 390 | 2: 21, 258 | 3: 610 | 4: 688. 5: 292 |
quemvis. 1: 142 | 2: 733 | 6: 274, 657 |
queratur. 3: 968 |
quercus glandiferas. 5: 937 |
querela. 6: 1157 |
laſſorum vox mixta voce querelæ. 6: 1243 |
querelam liquidam tollunt. 4: 550 |
querelas. 3: 967 | 4: 588 | 5: 1383 |
querelis. 2: 358 | 6: 15 |
queruntur. 3: 77 |
queunt. 1: 531, 550, 766, 827 | 2: 362, 365. 569. 818 | 3: 483, 786 | 4: 69, 674, 716 | 5: 130 | 6: 102 |
qui, *ſing*. 1: 34, 118 | 2: 250. 703, 798 | 3: 2, 38, 130, 174, 204, 341. 445, 537, 830, 809, 965, 1001, 1002, 1009, 1033. 1039, 1042, 1056, 1060, 1075. 1106. 1107 | 4: 129, 176, 248, 276. 282, 301, 342, 345, 417, 474, 891 | 5: 4, 9, 50, 75, 180, 274. 277, 338, 516, 638, 640, 906, 1154. 1419 | 6: 6, 170, 182, 273, 674, 675, 792, 844, 891, 1001, 1035, 1073, 1112, 1203 | *plur*. 1: 201, 298, 636. 641, 706, 708, 713, 715 | 2: 242, 419, 420, 614, 617, 633, 740, 807. 847, 901 | 3: 56, 241, 298, 353, 469, 541, 586, 852, 857, 865, 1041 | 4: 133. 457 | 5: 83, 120. 611, 693. 702. 711, 1106, 1165, 1311, 1348 | 6: 57, 141, 1241 | *adv*. 1: 169, 766 | 2: 915 | 3: 444, 902 | 4: 875 | 5: 647. 902 | 6: 410, 857 | *cur*. 2: 988 |
quique, *ſing*. 5: 10 |
quive. *ſing*. 3: 1099 |
quia. 1: 170, 177, 204, 222, 245, 374, 393, 499, 625, 658, 814, 992, 1008, 1023 | 2: 3, 4, 71, 232. 337. 398, 613, 614, 640, 652. 693, 898. 938 | 3: 195, 227, 279, 365. 491. 494. 498, 565, 534. 746, 764, 808. 813, 821, 833, 970, 1083 | 4: 90. 243, 315, 334. 356, 359. 371, 603, 608, 718, 722. 795, 801. 951, 954 | 5: 1 353. 358, 360, 423, 635, 653, 657, 659. 681, 695, 700. 718, 824. 1174. 1180. 1188. 1350. 1431 | 6: 72, 164, 231. 310. 348, 352, 447. 569. 662, 715, 741, 841, 883, 898, 907. 1057 |
quibus. 1: 94 |
quibu'. *quibus*. 2: 943 |
quibus. 1: 144, 146, 236, 536. 565, 818. 908, 943. 964 | 2: 4, 140, 390, 678, 758. 760. 862, 884, 974. 995, 1007. 1013 | 3: 295. 376, 708, 851. 878, 1068 | 4: 19. 31, 509, 646, 665, 813, 925, 927. 960. 982, 1024 | 5: 68. 74. 238, 417, 532. 539. 738. 947, 1184 | 6: 31. 680, 761 |
quibuſque. 5: 258 |
quibus è ſpatiis cunque, *quibuſcunque*. 5: 567 |
quibus in auctum ſcelus avertibile cunque eſt, *quibuſcunque*. 6: 389 |
quicquam. 1: 329, 637, 749 | 2: 87. 505. 585 | 3: 44, 809, 862, 990. 998 | 4: 634 | 5: 314. 841 |
quicquid. 5: 1387, 1452 |
quicunque, *ſing*. 3: 514 | 4: 330. 691 | 5: 178 | 6: 501 | *plur*. 1: 709 | 4: 970 | 6: 1102, 1236 |
qui vitam cunque gubernant, *quicunque*. 3: 549 |
qui inter aves cunque eſt, *quicunque*. 6: 831 |
inter qui lapidem ferrúmque eſt cunque, *quicunque*. 6: 1002 |
qui poſt eſt cunque, *quicunque*. 6: 1024 |
quid. 1: 70, 77. 205. 328, 461, 462, 580, 581, 588. 589. 759. 980 | 3: 355, 834. 1071 | 4: 30. 477, 539 *bis*, 882 | 5: 24. 39, 89, 90. 126. 527. 528. 729, 996, 1048, 1052. 1444 | 6: 26, 63, 64, 84, 138, 187, 646 | *aliquid*. 1: 318. 441. 780 | 2: 311 | 5: 1411 | 6: 433 | *inter*. 1: 613. 700, 851. 853 | 2: 52, 885, 934, 951, 974, 1034. 1045 | 3: 6. 581, 602. 803. 922. 947, 963. 1063 | 4: 118 *ter*, 119, 205. 484. 789 | 5: 26, 35. 166. 174. 181, 184. 1055, 1237 | 6: 403. 1078. 1104 |
quidve. 3: 773, 1099 | 5: 28, 48, 49, 169. 177 | 6: 28. 385. 811. 1106 |
quid eſt, quod. 3: 946 |
quidam, *ſing*. 2: 331 | 3: 268 | *plur*. 1: 372 | 2: 167 | 5: 321 |
quiddam. 1: 790 | 2: 280. 366. 750, 778 | 3: 286, 891 | 5: 588 |
quidem. 1: 1000 | 2: 451 | 3: 98. 917, 1091 | 4: 851 | 6: 79 |
flamma quidem vero. 5: 889 |
quidnam. 3: 71 |
quidquam. 1: 23. 24, 426, 488, 534, 582. 1056. 1071 | 2: 296. 935. 1027 | 3: 226. 244, 275. 334, 517. 852, 979 | 5: 168 | 6: 330 |
quidque, *quidlibet*. 1: 775 | 2: 166, 586 |
quidquid. 1: 290 | 2: 956 | 3: 610, 788 | 4: 146 | 5: 133, 265. 285, 305. 771 |
quidquid id eſt. 3: 136 | 5: 577. 1258 |
quidvis. 1: 557 | 3: 555 |
quierint. 5: 1143 |
quierit. 6: 855 |
quies. 2: 94 | 3: 212 |
quieſcant. 1: 31 |

quieſcat. 5: 535|
quiecunt. 3: 933| 4: 767|
quieſſet, quieviſſet. 1: 346|
quietæ, plur. 3: 18|
quiete. 1: 464| 2: 310| 3: 1051| 4: 456. 987. 988|
quietem. 3: 923. 952| 4: 905| 5: 981|
quietes inſectas fronde canes naribus inveniunt. 3: 406|
quietis, ſubſt. 4: 846
quietos. 5: 163| 6: 72|
quietum. 2: 238| 5: 1126|
quimus. 1: 301| 2: 139. 836| 3: 871| 4: 342|
quin. 1: 798. 915. 1079. 1109| 2: 52. 202. 237. 373. 1025. 1078| 3: 26. 253. 312. 329. 331. 580. 584. 602. 938. 1092| 4: 533. 918| 5: 882. 6: 320. 602. 953. 1012|
quinetiam. 1: 312. 732. 782. 823| 2: 682. 821. 1012| 3: 464. 486. 539. 591. 657| 4: 312. 714| 5: 295|
quingentos. 4: 411|
quinque. 3: 626| 4: 304| 5: 912|
quippe. 1: 105. 152. 168. 182. 243. 611. 775. 989. 1091| 2: 547. 791. 870. 982. 1132| 3: 191. 431. 441. 801. 1075| 4: 436. 532. 668. 732. 775. 858. 849. 923. 984| 5: 137. 242. 344. 450. 897. 1061. 1157. 1168| 6: 208. 270. 545. 617. 826. 854. 910. 938. 984. 1018. 1178|
quippe etenim. 6: 1224|
quis, inter. 2: 250. 1094 bis. 1096| 3: 358| 5. 1. 561| aliquis. 1: 968| 2: 654| 3: 358. 818| 4: 17. 471. 623| 5: 363. 1116| 6: 655. 785. 1197| verb. 1: 752|
quiſve. inter. 5: 3|
quiſquam. 1: 499. 708. 1076| 3. 295. 606. 924. 932. 942| 4: 602. 882| 5: 37. 932| 6: 1248|.
quiſque. 1: 965| 2: 370. 460. 488| 3: 802. 1071. 1081. 1084| 4: 535. 959| 5: 950. 958. 1012. 1141. 1147| 6: 677. 685. 1229. 1244|
quiſſe, quiviſſe. 5: 1044. 1423|
quit. 3: 553. 646| 5: 153| 6: 430. 554|
quivis. 3: 150|
quo, pron. 1: 85. 144. 159. 207. 308. 309. 422. 434. 473. 483. 506. 560. 911. 924. 954| 2: 61. 163. 297. 430. 447. 549. 800. 812| 3: 95. 106. 258. 292. 108| 4: 67. 186. 209. 472. 525. 634. 853| 5: 22. 52. 60. 614. 618. 621. 915. 1280| 6: 87. 228. 280. 319. 388. 404. 522. 716. 727. 730. 796. 906. 1052. 1059. 1153| adv. 1: 17. 29. 133. 275. 379. 381. 425. 522. 547. 700. 701. 961. 971. 977. 993. 1076| 2: 73. 88. 150. 226. 258. 304. 318. 470. 476. 658. 784. 963. 1045. 1046. 1133| 3: 55. 203. 535. 816. 818. 827| 4: 243. 448. 655| 5: 19. 372. 329. 362. 363. 372. 515. 535. 598. 747. 797. 1145. 1287. 1434| 6: 25. 41. 66. 472. 506. 559. 600. 610. 615. 755. 757. 821. 824. 843. 896. 920. 1010. 1038. 1260|
quoque, pron. 3: 34|
quove, pron. 1: 52| 3: 370| 4: 32| 5: 72. 185. 774|.
quoad. 2: 849| 5: 1433|.
ecquæ ſit ſinis quoad, ad quam. 5: 1212|
quocunque, nom. 2: 723| 4: 381| adv. 2: 51| 4: 426| 5: 386| 6: 298. 882|
quo cuique eſt cunque voluptas, quæcunque. 6: 383|.
quod, pron. 1: 45. 83. 157. 232. 333. 336. 337. 357. 365. 369. 370. 372. 382. 394. 395. 427. 432. 431. 433. 440. 452. 508. 516. 518. 521. 524. 533. 594. 645. 653. 660. 663. 632. 693. 690. 751. 752. 753. 780. 789. 793. 875. 879. 906. 920. 952. 957. 960. 968. 976. 1000. 1002. 1009. 1033. 1073. 1078. 1079| 2: 39. 94. 183. 194. 237. 248. 254. 280. 350. 360. 460. 465. 477. 480. 490. 498. 528. 537. 538. 546. 584. 535. 747. 749. 753. 850. 869. 855. 856. 918. 924. 925. 933. 998. 999. 1028. 1035. 1088. 1102. 1117. 1118. 1138. 1149| 3: 107. 115. 140. 187. 232. 267. 277. 338. 355. 356. 358. 366. 372. 432. 441. 474. 517. 519. 532. 554. 596. 640. 644. 690. 701. 754. 756. 795. 805. 809. 814. 836. 837. 859. 935. 938. 940. 951. 957. 958. 970. 998. 1011. 1014. 1018. 1022. 1023. 1067. 1095| 4: 33. 94. 147. 204. 272. 349. 370. 372. 384. 483. 493. 502. 599. 622. 624. 675. 638. 646. 662. 676. 705. 746. 754. 772. 780. 825. 820. 833. 833. 943| 5: 65. 93. 103. 139. 152. 153. 161. 204. 207. 262. 319. 320. 321. 354. 359. 386. 407. 470. 508. 520. 553. 607. 621. 662. 684. 716. 723. 756. 766. 770. 822. 834 bis. 842. 863. 927. 935 bis. 958. 1113. 1240. 1276. 1305. 1347. 1411| 6: 29. 142. 218. 235. 297. 371. 422. 534. 653. 710. 769. 813. 877. 890. 906. 937. 972. 975. 980. 998. 1010. 1017. 1056. 1055. 1087. 1105. 1136. 1117. 1135. 1225| conj. 1: 56. 95. 153. 174. 178. 181. 214. 235. 260. 353. 393. 411. 438. 666. 743. 747. 754. 847. 903. 930. 932. 1052. 1055. 1068. 1090| 2: 46. 126. 155. 220. 221. 225. 336. 463. 532. 604. 607. 691. 722. 723. 734. 759. 767. 771. 798. 858. 922. 930. 984. 1010| 3: 6. 29. 41. 47. 101. 211. 236. 481. 495. 611. 647. 698. 714. 722. 748. 767. 830. 831. 930. 946. 1058| 4: 6. 8. 49. 394. 196. 212. 316. 331. 700. 701 bis. 723. 766. 857. 897| 5: 106. 249. 267. 269. 287. 339. 350. 445. 475. 504. 627. 666.

812, 914, 924, 975, 987, 1116, 1147, 1179, 1:44, 1246, 1403| 6: 19, 21, 30, 70, 186, 205, 249, 314, 324, 359, 314, 339, 386, 567, 590, 740, 742, 767, 790, 861, 894, 1022, 1028, 1054, 1229|
quod, *aliquod.* 5: 1213| 6: 705|
quod non conſuevimus uti. 6: 1134|
quodam. 2: 803, 807| 4: 450|
quodcunque. 1: 434, 441, 471, 671, 684, 781, 792| 2: 16, 752, 982| 3: 518| 5: 258, 276, 323, 901|
quoddam. 2: 254, 809| 3: 1042|
quodque, *quodlibet.* 2: 372| 5: 634|
quodvis. 2: 347, 378| 3.605| 4: 117, 125|
quodvis, *quantumvis.* 3: 1103|
quolibet, *nom.* 5: 1345| *adv.* 4: 902|
quominu', *quominus.* 1: 977|
quominus. 1: 781| 2: 786| 3: 1102|
quoque modo. 4: 29|
quove modo. 4: 32|
quondam. 2: 634| 5: 412| 6: 2, 6, 108, 1136|
quoniam. 1: 4, 22, 112, 112, 209, 266, 304, 340, 346, 363, 504, 512, 526, 544, 563, 570, 578, 593, 598, 602, 617, 620, 633, 670, 704, 819, 802, 942, 950, 962, 1019, 1082| 2: 37, 67, 82, 91, 94, 287, 378, 477, 513, 519, 521, 528, 747, 759, 704, 807, 809, 816, 833, 836, 855, 962, 1148| 3: 31, 131, 177, 204, 231, 240, 349, 426, 435, 437, 509, 530, 537, 547, 578, 634, 669, 716, 768, 795, 821, 876, 1086| 4: 18, 26, 30, 52, 61, 84, 95, 110, 229, 231, 292, 496, 501, 530, 545, 570, 608, 703, 734, 739, 744, 756, 832, 887, 931, 948| 5: 139, 151, 236, 259, 281, 366, 389, 571, 770, 794, 820, 844, 1102, 1122, 1230,
1270, 1312, 1331, 1362| 6: 42, 376, 547, 625, 631, 934|
quoquam, *adv.* 1: 1054| 4: 507| 5: 841|
quoque, *pron.* 1: 321, 328, 1036| 2: 668| 4: 502| *conj.* 1: 291, 376, 543, 585, 588, 621, 810, 830, 884, 911, 934, 1049| 2: 22, 39, 126, 139, 184, 203, 212, 216, 281, 284, 509, 513, 541, 581, 743, 821, 953, 983, 1021, 1144| 3: 118, 209, 242, 293, 329, 350, 377, 413, 424, 438, 451, 456, 463, 471, 518, 638, 692, 718, 765, 770, 795, 862, 875, 1008, 1042, 1068| 4: 10, 61, 72, 83, 113, 260, 275, 284, 303, 471, 475, 487, 510, 529, 535, 558, 595, 616, 839, 816, 890| 5: 139, 154, 194, 246, 307, 318, 345, 465, 518, 532, 573, 603, 622, 636, 714, 750, 918, 1045, 1107, 1443| 6: 112, 115, 136, 144, 161, 169, 213, 225, 255, 260, 297, 308, 316, 372, 442, 458, 469, 473, 480, 482, 502, 512, 551, 553, 576, 623, 627, 670, 703, 724, 739, 756, 757, 769, 806, 828, 830, 898, 905, 947, 953, 1021, 1040, 1121, 1158, 1129|
quorum. 1: 136, 154, 189, 457, 468, 576, 639, 678, 685, 737, 759, 892, 974| 2: 174, 537, 565, 583, 706, 969| 3: 166, 317, 811, 1050| 4: 128, 175, 586, 738| 5: 241, 356, 441, 473, 892, 1120, 1130| 6: 55, 89, 364, 985, 1082, 1197|
quoquovorſus, *quoquoverſus.* 2: 1052|
quos. 1: 26, 735, 819, 846, 909, 1022| 2: 242, 630, 761, 1008| 3: 569, 574, 866| 4: 391, 399, 408, 467| 6: 63, 423, 815|
quoſdam. 3: 309| 6: 1233|
quot. 3: 318|
quota. *ſing.* 6: 652|
quovis, *pron.* 1: 103| 2: 567, 665, 781, 793, 818, 824| 3: 267| 4: 156, 793|

R.

RAbie diſtricta minantur. 5: 1064|
radentes. 6: 1171|
radentia flumina ripas roduntur. 5: 257|
radere. 5: 1266|
radiantia ſidera mundi. 4: 214|
radiati ſolis lumina. 5: 462|
radiatum inſigne dici. 5: 699|
radices ſaxi. 2: 102| montis. 6: 695|
radicibus. 1: 353| 3: 326, 562| 5: 555, 806|
flammeus ardor exederat ſylvas ab radicibus. 5: 253|
arbuſta evolvens radicibus haurit ab imis. 6: 140|
radicitus evelli mala. 3: 311|
radicitus e vita ſe tollit. 3: 890|
radii, *plur.* 1: 148| 2: 59| 3: 92| 5: 485, 1352| 6: 39|
radiis. 2: 125| 5: 658, 703, 754| 6: 272, 523, 618, 737, 860, 869, 874, 964|
radiiſque. 6: 368, 390|
radiorum. 2: 116| 4: 376| 5: 612|
radiorum, *ſolis* verberibus. 5: 1103|
radios intertim fundunt. 2: 114| interrumpat. 5: 766|
radios inter quaſi rumpere lucis. 5: 288|
raditur orta janua viis expletis. 4: 535|
ramenta ferri. 6: 1043|
rami, *plur.* 5: 1099, 1283|
ramique, *plur.* 1: 253| 6: 135|
ramis. 2: 30| 5: 1364, 1392|
ramos. 1: 354, 1092| 2: 702| 5: 934, 1096|
ramoſa, *ſing.* arbor. 5: 1095| *plur.* nubila, atque aſpera. 6: 132|
ramoſis principiis, *atomis ramos habentibus.* 2: 446|
rancenti, *putrido* jam viſcere cadavera vermes expirant. 3: 719|
rancida, *plur.* cadavera perolent. 6: 1153|
rapaces fluvios. 1: 18|

falces. 3: 650| amnes. 5: 342|
rapax vis ſolis equorum. 5: 398|
incomitata rapi certabant funera vaſta. 6: 1283|
rapique. 2: 275|
rapidas undas. 4: 423| vires. 5: 624|
rapidi, *plur.* leones. 4: 716| aetheris aeſtus. 5: 520, fremitus. 1192|
rapidis canibus. 5: 890|
rapido percurrens turbine campos. 1: 274|
rapidoque rotantia turbine portant. 1: 295|
rapidos tranant amnes. 1: 15|
rapidum mare. 1: 721|
rapidus turbo. 6: 668|
rapit. 2: 279|
raptam Tyndaridem. 1: 465|
raptant turbine. 1: 280|
raptavit. 5: 399|
raptim. 4: 425| 6: 851|
raptim terra ſe pedibus ſubducat. 1: 1090| plani petit aequora campi. 3: 1015|
pedibus raptim tellus ſubtracta. 6: 604|
rara, *ſing.* 3: 236| 5: 196| 6: 862| *plur.* 2: 533, 859| 3: 577| 4: 458|
raraque, *plur.* 5: 445|
rara corporis. 5: 734| viarum. 6: 331|
rarae foramina linguae. 4: 625|
raraſque. 1: 744|
rareque facit, rarefacitque. 6: 232|
rarefacta, *plur.* 2: 1139|
rarefactum. 3: 443|
rarefecit. 6: 870|
rarefieri. 1: 649|
rareſcit. 5: 863, 890| 6: 875, humor ab aeſtu. 841|
rareſcunt. 6: 213, 518|
rarique, *plur.* 1: 657|
rarior. 6: 1022|
rariſque, *plur.* 1: 655|
raro. *nom.* 6: 631, 936, 958, 1033, 1057| *adv.* 1: 348| 6: 447|
raroque, *adv.* 6: 1184|
rarum aëra. 2: 106|
rarus. 3: 445|
ratio. 1: 111, 129, 499, 573, 617, 942| 2: 473, 666, 718| 3: 14, 162, 322| 4: , 385, 485, 487, 503, 38 523, 659, 797| 5: 67, 109, 613, 693, 1004, 1445| 6: 79, 82, 131, 474, 524, 607, 639, 861, 998, 1088, 1136, 1224| ſcrupola, *difficilis.* 4: 526|
ratioque. 1: 149| 2: 60| 3: 93| 5: 336, 1388, 1455| 6: 40|
ratione. 1: 49, 54, 78, 109, 130, 131, 154, 281, 311, 336, 342, 345, 358, 369, 378, 396, 426, 447, 481, 514, 531, 550, 557, 590, 602, 638, 666, 719, 842, 845, 879, 884, 917, 934, 947, 1060, 1080, 1097| 2: 81, 91, 166, 176, 209, 349, 374, 377, 381, 479, 492, 501, 515, 518, 644, 675, 709, 806, 856, 880, 1072, 1083| 3: 74, 183, 283, 571, 627, 665, 754, 833, 835, 1023| 4: 23, 107, 116, 144, 164, 202, 255, 396, 427, 597, 599, 669, 748, 755, 758, 761, 777, 831, 956, 961| 5: 23, 82, 84, 91, 112, 120, 161, 293, 298, 349, 407, 410, 414, 461, 463, 529, 553, 592, 642, 734, 771, 790, 908, 1029, 1052, 1116, 1344, 1351, 1438| 6: 20, 55, 58, 65, 89, 278, 305, 403, 424, 505, 574, 760, 767, 853, 866, 881, 903, 1129|
avius a vera ratione. 2: 229|
ratione animi. 2: 1043|
id non ab nulla ratione videtur. 4: 10|
quo ratione feruntur, *motu naturali.* 4: 443|
rationem. 1: 46, 945| 2: 551, 762, 986, 1022| 3: 179, 259| 4: 21, 129, 176, 576| 5: 9, 1167| 6: 774, 918|
rationem exſpuere ex animo. 2: 1040|
rationes. 1: 1061| 5: 56, 1182|
rationi. 3: 522|
rationibus. 2: 169, 178| 5: 197|
rationis. 1: 82| 3: 44| 4: 505, 620| 5: 65, 1210| egeſtas. 2: 52|
rauca, *ſing.* 4: 536| *plur.* 6: 751|
raucas. 6: 1187|
rauciſonoque cantu. 2: 619|
rauciſonos cantus. 5: 1083|
raucum reboat. 4: 548|
re. 1: 373, 411, 417, 826, 932| 2: 613, 899| 3: 443| 4: 8, 608| 5: 111, 1055| 6: 423, 740, 765, 979, 1279|
reamur. 2: 951| 4: 41| 5: 79| 6: 250, 764|
reantur. 6: 600|
rearis. 1: 81, 653| 2: 730| 4: 171| 5: 115, 248| 6: 535|
reboant citharis templa. 2: 28|
reboat. 4: 548|
rebu', *rebus.* 4: 1012|
rebus. 1: 28, 44, 53, 59, 81, 128, 162, 169, 174, 185, 197, 204, 207, 271, 323, 331, 332, 360, 370, 371, 383, 400, 409, 421, 421, 451, 460, 470, 489, 498, 511, 538, 545, 551, 564, 570, 579, 608, 631, 656, 659, 661, 708, 715, 729, 743, 749, 753, 764, 778, 802, 813, 815, 816, 843, 866, 876, 893, 895, 914, 930, 1005, 1027, 1051, 1105, 1110| 2: 43, 175, 179, 184, 216, 261, 290, 308, 511, 581, 647, 694, 737, 840, 854, 861, 1011, 1018, 1034, 1088, 1119, 1127| 3: 28, 53, 56, 207, 315, 320, 371, 821, 831, 837, 913, 1017, 1039, 1084| 4: 6, 31, 47, 52, 62, 65, 89, 131, 145, 146, 161, 164, 219, 226, 257, 324, 476, 646, 648, 667, 699, 741, 768, 778, 809, 813, 821, 858, 863, 894, 897, 922, 960, 982| 5: 16, 85, 171, 182, 198, 248, 276, 278, 280, 366, 394, 416, 481, 619, 665, 669, 847, 1041, 1061, 1090, 1105, 1163, 1239, 1314| 6: 38, 59, 423, 498, 542, 647, 711, 917, 921, 924, 931, 960, 961, 981, 1034, 1054, 1228|
rebuſque. 4: 63, 100|
recedere. 1: 857| 5: 281| 1062|
recedant. 4: 63, 100|
recedas. 4: 321|
recedat a lapide hoc ferri natura. 6: 1040|

recedens. 2: 1105|
recedere. 2: 1132| 4: 699, 858|
recedis ut plenus vitæ conviva. 3: 951|
recedit. 2: 329, 1118| 3: 1010|
recedunt. 2: 1113| 3: 833| 4: 531, 741|
receſſit retro. 6: 572|
recens. 2: 416| 3: 705| 6: 791|
recénſque. 5: 331|
recentis. 2. 319| 3: 660| 5: 285, 905| 6: 1135|
receperat. 6: 22|
recepit. 2: 992| 6: 1451|
recepta, plur. 2: 110|
receptant. 2: 1000|
receptat. 3: 504|
receptent. 1: 668|
receptum, adj. 1: 378|
paulum receſſeris ab re. 1: 411|
receſſeris. 5: 925|
receſſit. 3: 213, 443, 716| 4: 935| 5: 414|
recipit. 3: 240| 6: 573|
res recreari. 5: 324|
recipitque. 5: 331|
reclamat ratio vera. 1: 617|
recluſa, plur. oſtia. 3: 367|
recluſis foribus. 3: 361|
recreat. 4: 866|
recreata, ſing. 1: 941| 4: 12|
recreaverunt. 6: 3|
recreavit. 5. 405|
recreétque. 5: 878|
recreetur. 5: 861|
recta, ſing. 2: 779| 4: 441, 605| plur. 4: 91, 441, 605, adv. 296|
recta regione viai. 2: 249|
rectam. 4: 299|
rectis. 4: 517| 6: 689|
rectius, adv. 1: 357|
recto curſu. 6: 27, impete. 127|
rectoque foras emittimus ore. 4: 552|
rectum per tua'e feruntur corpora. 2: 217, 226|
recubantem. 1: 39|
recumbit. 6: 794|
longé, longéque recurſant. 2: 105|
reddant. 2: 1005| 4: 578|
reddantur. 4: 108|
reddat. 1: 1010|
reddatque. 6: 1122|
redde. 3: 112|
reddebant 6: 1196|
reddenda, ſing. 6: 607|
reddere. 1: 219| 2: 179, 228, 762, 882, 986| 3: 179, 259| 4: 129, 150, 176, 463, 500, 576, 581| 5: 198, 715, 1167, 1347| 6: 608, 855, 918|
reddetur. 6: 978|
reddi. 1: 567, 573|
reddidit. 3: 656| 6: 1137|
reddit. 4: 311, 575| 5: 746| 6: 911|
reddita, ſing. 1: 204, 578, 629| 2: 64, 95, 141, 757| 4: 179, 765| 4: 619| plur. 2: 511, 679| 4: 324| 6: 533, 981|
redditus. 6: 497|
redducere. 5: 1336|
reddunda, ſing. 1: 541| 5: 67|
reddunt. 4: 106, 291| 6: 812|
redeant. 1: 674, 737| 2: 755, 863| 4: 994|
redegerit. 3: 860|
redegit. 5: 404, 875|
redeo. 5: 778|
redeunt. 1: 250| 3: 1019| 4: 1017| 6: 570, 871|
redeuntibus. 5: 312|
redibant. 6: 1246|
redibat. 5: 1140|
redigantur. 1: 791| 2: 751|
redimite. 5: 1393|
rediret. 4: 32|
rediſſent. 1: 542|
redit. 1: 249| 3: 504, 923| 6: 637|
reditque. 3: 501|
redolere. 4: 700|
reductum, iterum natum. 1: 220|
reducunt. 4: 990|
redundat. 6: 712|
redundet. 5: 602|
refecta, ſing. 1: 236|
refelli. 4: 481|
referemus. 1: 700|
referentes. 1: 425|
referre. 1: 591, 937| 2: 883, 893, 1006| 4: 581|
nil referret. 1: 681|
referri. 4: 323|
refert. 1: 76, 817, 964| 2. 759, 812, 1012| 3: 543| 4: 634, 931| 5: 546| 6: 1131|
referunt. 2: 633|
referuntur. 5: 87| 6: 631|
reffugiſſe. 3: 601|
refici. 1: 558, 563|
reficit. 1: 264|
ducitur, atque reflatur aër. 4: 936|
reflexa, plur. 4: 444|
refracta, plur. 4: 442|
refrænat. 1: 850| 6: 530|
refrænat auctum natura. 1: 1120|
refrænatur. 2: 283|
refrænatus relligione. 5: 115|
refrænavit. 2: 276|
refrænet. 6: 567|
refrigeſcit cunctando plaga per auras. 4: 707|
refulget. 2: 779|
refutans. 5: 726|
refutant. 2: 866|
refutatu ancipiti, refutatione dupli, convincere falſum. 3: 524|
regem. 1: 95|
regere. 2: 1094| 3: 105| 5: 1127|
reges, nom. 2: 49| 3: 1040| 4: 1007| 5: 1108|
regéſque. nom. 5: 1221|
regibus. 5: 1135|
regiem. 5: 245|
conſilium vitæ, regimenque locatum eſt in mente. 3: 95|
regio. 1: 728| 5: 805|
regione. 1: 957, 1040, 1072| 2: 534| 3: 609| 4: 375, 706, 787| 5: 535| 6: 66, 729, 742| viai. 2: 249, loci. 260, 293| in pectoris. 3: 141|
e regione. 6: 343, loci. 833, qua. 823.
regionem. 6: 732|
regionibus. 1: 65, 470, 964| 3: 617| 6: 119, 414, 762, 892|
norma ſi rectis regionibus exit. 4: 517|
regit. 4: 901|
regna. 3: 848| 5: 1137|
regnavit. 5: 396|
regni. 2: 38|
regnum. 6: 54|
regula. 4: 516|
reguntur. 2: 262|
terra fumans humorem tota rehalat. 6: 522|
rei, ſubſt. 1: 689| 2: 555, 236, 548| 3: 431| 4: 885| 6: 392, 918|
rejecta, ſing. 4: 286, 574| plur. 2: 109|
rejectæ, plur. crebro repulſu. 4: 106|
rejectant voces ad ſidera mundi. 2: 330|
rejicere. 2: 715|
rejiciat. 5: 640| 6: 80|
rejicit. 1: 55|
relatus. 5: 685|
relaxant vincla. 6: 355|

relaxat nodos 6: 878|
relicta. *ſing.* 4: 526| 5: 1415, *plur.* 500|
relicti, *plur.* 3: 343|
relictis. 3. 1084|
relinquas. 1: 48, 526| 3: 412| mittas. 6: 654|
relinquat. 1: 724|
relinquebant volucres ova. 5: 800|
relinquere. 2: 659| 3: 613|.
relinqui. 1: 447, 657| 4: 43| 5: 625|
reliquit. 1: 966| 3: 40, 124, 309| 5: 300|
relinquunt. 1: 744|. 5: 1238|.
reliquas. 4: 973|
reliquit. 3: 1038| 5: 64|
reliquo. 3: 648|
rellatum, *relatum.* 2: 1000|
relligio. 1: 79, 84, 102| 6: 1274|
relligione. 1: 64| 2: 680| 5: 115|.
relligionem. 3: 54|
relligiones 2: 43| 5: 87|. 6: 61|.
relligionibus. 1: 110|
arctis relligionum nodis animos exſolvere. 1: 931| 4: 7|.
relliquiæ. 2: 954|
relliquiarum. 1: 1102|
relliquias. 3: 656| 6. 825|
relliquo. 1: 561|
rem. 1: 151. 190, 265, 430, 563, 692, 833, 997, 1019| 2: 67, 185, 233, 477, 521, 921, 1142| 3: 70, 257, 360, 567, 622| 4: 157, 525, 805, 864, 882| 5: 101, 1149, 1418|. 6: 333, 379, 571. 873, 939, 985|.
remanat. 5: 270| 6: 635|
remanebat. 6: 1276|.
remanent. 1: 247|
remaneret. 4: 923|
remanſit. 3: 403|.
remaſſe, *remavisse, remeavisse.* 3: 69|
in remeando. 4: 724|
remedi, *remedii.* 6: 1224|
remenſum. 2: 555|
remigii pennarum oblitæ aves velis remittunt. 6: 743|
remigrant. 2: 965|.
reminiſcaris. 6: 649|
reminiſcere. 2: 89|
membris manare remiſſis. 5: 850|
remittant. 2: 1125|
remittis. 6: 67|
remittit. 2: 199|
remittunt. 4: 314|. 6: 743|
in remorando multis offenſibus hæſitat. 6: 332|
remorantur. 2: 74| 6: 717|
remorari. 2: 564|
remoratur. 2: 157|
remordent peccata præterita annis admiſſa. 3. 839|
remorum pars edita ſupra rorem ſalis. 4: 441|
remota, *ſing.* 4: 254, 325, 259| 5: 140| *plur.* 2: 338| 4: 306| 5: 579|
remotæ, *plur.* 4. 811|
remotis. 2. 524| 3: 405|
remotum. 3. 835| 5: 126, 837| 6: 853|
removet. 3: 895|
a vita natura removit. 5: 351|
de nihilo renata vireſcat copia rerum. 1. 675, 758|
renideſcit ære tellus. 2: 328|
domus argento fulgens auroque renidet. 2: 27|
renovare. 6: 1074|
renovent. 2: 591|
rentur. 1: 155, 715| 2. 168| 6: 56, 90|
renutant. 4: 604|
renutat. 3: 351|
reor. 5: 1418|
reparandis. 1: 548|
reparare. 1: 551, 624| 3: 978| 5: 667|
reparari. 1: 561, 1036|. 5: 733|.
repente, *adv.* 1: 188, 219, 282, 2: 85, 325. 395. 764, 944, 1033, 1060| 3: 944| 4: 569, 925. 989, 1001| 5: 316, 430, 481, 547, 551| 6: 121, 130, 150, 180, 230, 284, 351, 354, 451, 486, 545, 597, 667, 680, 759, 957, 1088|.
repenti fulminis ictu. 5: 401|.
repentia, *ſub tecta vivendi aſſiduitas.* 3: 863|
repentis iturum animalis. 3: 389|.
reperire. 2: 8[illegible]| 3: 3[illegible] 999, 1063| 5: 846| 6. 531. 1078|.
reperiri. 1: 480| 6: 1248|.
reperitiet, *reperiri.* 4: 481|
re erta *ſing.* 1: 248, 433, 505| 2: 425| 3: 131, 224, 238| 5: 60, 336, 1280, 1285, 1385, 1413| *plur.* 1: 137, 733| 3: 420| 4: 850| 5. 133, 839, 1443| 6: 7|
reperiam. 5: 1418|
reperiis. 5: 2|
repertores doctrinarum, atque lepôrum. 3: 1049|
repertum. 1: 953| 5: 1112. 1240, 1278| 6: 5|
repertus. 5: 337|
repetam cœptum pertexere dictis. 1: 419| commemorare. 6: 936|
repetunt. 1: 782| 4: 792|
repit paulatim nubes. 6: 1119|
repleque. 6: 661|.
replebat. 5: 990|
replent. 6: 718|
repleras. 6: 1270|
repleri. 2: 535|
repleta, *ſing.* 2: 805| 5: 41| *plur.* 4: 630|
repletum. 2: 1168|
repletur. 1: 391| 4: 373. 3[illegible] 5: 811|
repletus. 6: 259|
replevit. 4: 348|
reponit. 5: 682|.
reponunt. 3: 105|
repoſcit. 2: 369|
repoſco. 6: 1020|.
repoſcunt. 4: 670|
repoſta, *ſing. repoſita.* 1: 36| *plur.* 3: 347|
reprehendere. 3: 598| 4: 500| 6: 568|.
repprendere. 4: 488|
reptant lanigeræ pecudes. 2: 318|.
repugnant. 5: 1026, 1085|.
repugnat. 1: 604| 3: 354|
repulſa, *plur.* 2: 120, 644|
repulſantes. 4: 581|.
repulſanti. 4: 911|
repulſi, *plur.* 6: 570|
aſſiduo crebroque repulſu. 4: 105|
repulſum a vera ratione longe. 1: 879| nimis. 5: 407| procul. 6: 76|
reputas. 3: 724|.
requies 1: 991|. 4: 228| 6: 93. 933. 1176|
requieſcere. 1: 1058|
requirant. 6: 260|
requiras. 5: 1090|
requirit. 2: 233, 366| 3: 932|
requiro. 1: 646|
requirunt. 1: 641|
rerum. 1: 22, 26, 50, 54, 127, 140, 177, 211, 236, 262, 329, 354, 447, 464, 472, 484, 486, 499, 502, 503, 505, 513, 571, 586, 613, 633, 636, 654, 675, 680, 692, 706, 711, 713, 741, 754,

757, 758, 766, 815, 828, 834, 895, 917, 949, 1007, 1030, 1046, 1050, 1100 | 2: 74, 79, 80, 83, 109, 120, 122, 133, 177, 303, 307, 309, 333, 379, 418, 478, 502, 522, 530, 567, 571, 575, 612, 676, 683, 695, 754, 785, 788, 795, 832, 853, 882, 896, 915, 977, 1006, 1024, 1058, 1061, 1071, 1116 | 3: 9, 15, 31, 228, 319, 673, 675, 840, 914, 944, 973, 977, 1085 | 4: 25, 26, 34, 35, 46, 98, 113, 126, 131, 150, 165, 211, 240, 335, 347, 353, 386, 495, 523, 603, 708, 715, 728, 800, 966, 974 | 5: 2, 7, 55, 78, 176, 188, 195, 196, 200, 235, 238, 260, 336, 369, 420, 423, 431, 678, 914, 1006, 1038, 1050, 1262, 1275, 1361 | 6: 350, 365, 646, 649, 663, 770, 787, 995, 1053, 1091, 1211 |
retúmque. 2: 23 94 | 3: 1040 | 6: 605 |
res. ſing. 1: 133, 146, 158, 219, 249, 305, 340, 384, 444, 462, 514, 537, 612, 773, 803, 850, 854, 876, 892, 987, 997 | 2: 122, 157, 245, 435, 542, 565, 786, 825, 910, 1023, 1025, 1049, 1067, 1076, 1132 | 3: 24, 34, 47, 58, 135, 147, 185, 207, 209, 225, 356, 425, 523, 622, 690, 923 | 4: 206, 226, 236, 239, 245, 253, 254, 264, 292, 397, 478, 479, 665, 877 | 5: 98, 105, 109, 436, 546, 828, 921, 1112, 1413 | 6: 138, 153, 165, 248, 312, 316, 463, 541, 568, 698, 935, 1007, 1021, 1076 | plur. 1: 51, 146, 156, 180, 217, 223, 239, 247, 293, 310, 337, 347, 360, 370, 443, 473, 479, 483, 506, 542, 551, 628, 646, 674, 679, 691, 710, 744, 765, 767, 791, 797, 804, 813, 816, 829, 849, 857, 858, 876, 893, 954, 955, 1081, 1110 | 2: 62, 242, 437, 566, 656, 729, 753, 755, 863, 873, 891, 1001, 1004, 1017, 1021, 1068 | 3: 17, 354, 370, 816 | 4: 29, 33, 53, 84, 88, 101, 147, 168, 184, 197, 244, 259, 469, 600, 678, 694, 726, 779, 788, 939 | 5: 250, 291, 293, 323, 324, 346, 361, 411, 439, 677, 846, 951, 1017, 1089, 1127, 1133, 1232, 1442 | 6: 54, 347, 369, 703, 774, 781, 936, 938, 1016, 1032, 1055 |
res per veneris. *per generationis vias.* 2: 173 |
res veneris. 2: 922 |
reſcindere vias. 2: 406 | validas ævi leges. 5: 59 |
reſerata viget genitalis aura Favoni. 1: 11 |
reſervans. 1: 608 | 5: 857 |
reſidere. 2: 1009 | 3: 399 |
reſidit. 2: 281 | 5: 1424 |
reſilire. 1: 1045 | 4: 324, 659 |
reſiſtat. 5: 208 |
reſolvant. 2: 62 |
reſolvat. 1: 52, 416 |
reſolvi. 1: 622, 1054 | 5: 771 |
reſolvit. 6: 966 |
reſoluta corpora, & in aëra ve ſa. 5: 279 |
reſoluto. 3: 575 |
reſorbet. 6: 695, 1053 |
reſpectabant. 5: 973 |
reſpectans. 6: 1232 |
reſpectat. 5: 376 |
reſpice. 3: 985 |
reſpicere. 5: 1444 |
reſpicias. 3: 867 |
reſpirant. 6: 569 |
reſpirent venti. 6: 567 |
reſpondemus. 3: 963 |
reſpendent. 4: 168, 214 |
reſponſa ex adyto cordis dedére. 1: 738 |
reſpuat ligna humor aquæ. 2: 197 |
reſpuere ictus. 3: 808 | 5: 353 |
reſpuis ex animo. 6: 67 |
ab ſe reſpuit. 6: 1052 |
lumen per cornu tranſit, at imber reſpuitur. 2: 389 |
reſtandi. 1: 111 |
reſtant. 3: 960 | 6: 81 |
reſt intra clauſtris. *reſiſtentia, ſub pondere januarum.* 2: 450 |
reſtat. 3: 546, 1088 | 6: 1083 |
reſter. 1: 1004 | 5: 228 |
reſtinguere. 5: 221 |
reſtinguit. 4: 871 |
reſultant. 2: 97, 100 |
reſupini, ſing. ſpiritus oris. 1: 38 |
retentant, *ſeparant cœlum a terris.* 2: 728 |
retexens. 5: 268, 390 |
retexi. 1: 530 |
retinebit. 5: 179 |
retinent. 4: 415 |
retinéntque. 2: 603 |
retinentes. 1: 496 |
retinentia. 2: 25 |
actarum rerum retinentia, *recordatio.* 3: 675 |
retinentur. 2: 453 |
retinere. 3: 119, 257 | 6: 518 |
retineri. 2: 467 |
retorta, ſing. 3: 30 |
retractis. 6: 481 |
retrahuntur. 2: 354 |
retribuat. 5: 278 |
retro. 1: 1058 | 2: 509, 998 | 3: 109, 663 | 4: 300, 305, 474, 611 | 5: 708, 734 | 6: 380 |
retroque. 1: 767, 785, 943 | 2: 129, 283, 515 | 4: 10, 911 | 5: 270 | 6: 572, 635, 1255 |
retrocita, ſing. 4: 548 |
retrorſum. 4: 306, 318 |
retulerunt. 6: 672 |
retuſum. 5: 1273 |
revelli. 1: 603 |
reveráque. 2: 47 |
reverentur fulgorem ab auro, *auri.* 2: 50 |
reverteus. 5: 615, 651 |
revert. 1: 238, 757, 785 | 2: 129, 960 | 4: 322, 443 | 5: 634 |
revertit. 3: 1074 | 5: 1152 |
revicta, plur. 1: 587 |
revictæ, plur. vires cadunt. 5: 410 |
revincent oculi, nares confutabunt. 4: 490 |
revincta, ſing 5: 554 |
reviſit. 3: 1080 |
crebra reviſit ad ſtabulum, *crebro.* 2: 360 |
noſtros oculos rejecta reviſit. 4: 286 |
reviſunt. 4: 394 | ad hanc. 5: 635 |
revocantes 3: 469 |
revocare. 2: 956 | 3: 928 | 6: 291 |
revocari. 1: 267, 545 |
revocatur ad diluviem imbribus. 5: 256 |
furſum revomis magis, atque remittis. 2: 199 |
ricta, *rictus.* 5: 1063 |
rictum inhorrebat. 6: 1193 |
ridebat. 5: 1394 |

tibi

tibi rident æquora ponti. 1. 8|
ridenti imbuta lepôre. 2: 501|
ex non ridentibus auctus. 2: 985|
ridentibus undis pellicere in fraudem. 5: 1003|
ridere. 2: 985|
riderèque. 2: 982|
ſubdola ridet placidi pellacia ponti. 2: 559|
ridicula hæc, ludibriaque eſſe videmus. 2: 46|
ridit, rídet. 3: 22|
rigando. 5: 594|
rigántque. 6. 612|
rigantes. 6: 520|
rigantur. 4: 1023|
rigare cœlum. 4: 203|
rigat Ægyptum Nilus. 6: 714|
rigere frigore. 3: 904|
riget, a rigeo. 5: 602|
rigida ni ſic ſtrati jacebant. 6: 1104|
rigidas. 5: 763|
rigidis pruinis. 2: 520|
rigidum frigus. 1: 356|
rigor auri conlabefactatus ſolvitur æſtu. 1: 493|
rigorem. 5: 630, 745|
rigoris. 6: 166, 367|
ripas. 2: 345| 5: 257|
ripis. 2: 362|
riſu tremulo concuſſa cachinnent. 1: 918|
riſus, plur. 5: 1403|
rite. 1. 406|
ritu. 5: 118, 921| 6: 1155| volucrum flammarum. 1: 1095|
rivo. 5: 1371|
rivum. 1: 30| 5: 1302|
argenti rivos & auri. 5: 1255|
rixantes. 6: 1284|
robora. 5: 818, 893| ligna. 4: 541|
duri robora ferri. 2: 449|
roborat. 6: 341|
robore ſaxi. 1: 881|
robur. 3: 1030| adultum frangit. 2: 1130|
robuſtis. 3: 450|
robuſtus. 5: 931| 5: 1251|
roditur. 5: 250|
rodunt. 5: 257|
rogarunt. 6: 3|
rogorum. 6: 1281|
Romanis. 1: 41|
Romulidarum. 4: 687|
rorantes ora lacrimis. 3: 470|
rorantibus lacrimis. 2: 976|
rore. 1: 497, 777| 5: 462|
rore recenti geminantes herbæ. 2: 319|
herbæ rore vigentes. 2: 361|
rorem ſolis, aquam maris. 4: 440|
roremque liquorum. 1: 771|
roriferis terram nox obruit umbris. 6: 864|
ros. 1: 1191|
roſam. 1: 175|
roſarum floribus. 2: 627|
roſea face ſol inferret lumina cœlo. 5: 974|
roſea ſol lampade lucens. 5: 609|
roſeam auroram. 5: 655|
rota, nom. 5: 433, 565|
rotántque. 6: 201|
rapido rotantia turbine portant. 1: 295|
rotarum orbes. 6: 550|
rotas. 5: 650| 5: 517|
rotunda, plur. 4: 363, 505, 658|
rotundæ, plur. 4: 355|
rotundis. 2: 402, 451, 457, 465, 466| 3. 187, 196, 206| 5: 456|
ruant cœli tonitralia templa ſuperne. 1: 1098|
ruantque. 4: 521|
ruat ratio omnis. 4: 510|
rubeant. 6: 200|
rubent. 5: 463|
rubentes. 6: 1144|
rubentis. 2: 31|
rubere. 6: 1164|
rubro. 2: 802|
rubrum. 4: 406|
ruebant ad terram minanti mente. 5: 1324
ruere. 4: 425, 521| 5: 308, 314|
ruet moles, & machina Mundi. 5: 97|
ruina. 3: 583| 4: 945| 6: 555, 606|
ruinas. 1: 741, 1100| 5: 348| 6: 571, 801| patres dabunt. 2: 1145|
permiſtas dabant equitum peditumque ruinas. 5: 1328|
ruinis. 6: 543, complere. 590|
ruit, neut. 1: 290| act. ingentes naves. 1: 273| arenam. 6: 726|
rumpat fœdera. 2: 254|
rumpere. 6: 455| vincula amicitiai. 3: 84|
rumpi taciturna ſilentia. 4: 587|
rumpunt pectora fremitu. 3: 298|
rupes, plur. 5: 203| 6: 538|
rupea, ſing. 5: 200|
paſcua te dete tura. 5: 1247|
ruſum. 1: 52, 316, 300, 661, 724, 726, 765| 2: 480, 1000| 3: 955, 1014| 4: 310| 5: 776|
ruſumque. 3: 860|
rurſus. 1: 558| 2: 305, 956| 3: 122| 5: 87, 745| 6: 612, 718, 871|
ruſuſque. 5: 851|
ruſſaque vela. 4: 73|
ruuntque impetibus crebris. 1: 293|

S.

SAccatum humorem, liquorem. 4: 1022|
ſacer. 6: 660, 1165|
ſacra, ſubſt. 5: 1162, 1163|
ſacrorum ſolemni more perfecto. 1: 97|
antiquo more ſacrorum. 2: 610|
ſæpe. 1: 34, 159, 819, 880, 884, 837, 896, 907| 2: 275, 316, 317, 352, 610, 767, 777, 821, 876, 1101, 1102, 1167| 3: 48, 74, 79, 85, 94, 103, 107, 109, 111, 159, 340, 364, 465, 486, 525, 592, 643, 649, 750, 817, 870, 926, 1063, 1071| 4: 38, 40, 59, 72, 139, 223, 331, 355, 411, 533, 567, 592, 602, 610, 643, 676, 729, 985, 987, 988, 992, 996, 1006, 1020| 5: 411, 461, 545, 882, 897, 951, 1000, 1007, 1117, 1107, 1230, 1318, 1401| 6: 50, 76, 100, 128, 130, 133, 155, 205, 413, 488, 502, 659, 754, 765, 769, 784, 791, 801, 877, 879, 912, 923, 1053, 1098, 1129, 1200, 1285|
ſæpius. 1: 831| 6: 572, 1068|
ſæva, ſing. 6: 457| plur. 5: 995|
ſævàque, plur. 5: 860|
ſævas. 5: 806|
ſævaſque. 3: 1009| 5: 1313|
ſævis ſing. 1: 476| plur. 5: 1313, 1326|

ſævire, *ſing.* 4: 1012|
ſæviat 2: 1102|
ſævitai. 5: 1001|
ſævis, *nom.* 5. 232, 985|
ſævitque, *nom.* 5: 1315|
ſævit calcatibus ictus amoris. 5: 1074|
ſævitque minaci murmure pontus. 1: 277|
ſævus. 5: 1308|
ſævoſque. 3: 307|
ſagacem animum. 2: 839| 4: 910|
ſagaci ratione. 1: 131, 369, animo. 403. mente. 1: 1022, 5: 421|
miſſus bis mille ſagittæ. 4: 410|
velco ſale, *odore* ſaxa peteſa. 1: 327|
ſalicea. 2: 361|
ſalitent. 1: 188|
rorem ſalis, *aquam maris.* 4: 440|
ſaliva. 4: 642|
ſalſaque, *plur.* 6: 1187|
ſalſas lacrimas fundere. 1: 126|
ſalſas lacunas. 3: 1044| undas. 6: 891, 894|
ſalſi ſaporis homor. 4: 223| 6: 928|
ſalſis lacrimis. 1: 919| lacunis. 5: 792, fluctibus. 1079|
ſalſo. 3: 493| 5: 129, 483| 6: 473, 634|
ſalſus. 5: 488|
ſaltantes. 4: 977|
ſaltibus. 3: 11|
ſaltu. 3: 133| 5: 560, 1317|
ſaltum. 5: 1250|
ſaltus, *ſylvas.* 2: 355|
ſaltuſque, *plur.* 5: 1385|
ſalvas, *nom.* 3: 696|
ſalúſque. 4: 509|
ſalutantum. 1: 319|
ſalute. 2: 641| 5: 1214|
ſalutem fulcire. 3: 126| præſtare. 4: 154|
ſalutem, *vitam* in æternum ſepelire. 2: 570|
ſaluti. 1: 44| 6: 601|
ſalutis. 3: 325, 340. 832|
ſumma ſalutis, *ſalus.* 2: 862|
Samothracis ferrea. 6: 1042|
ſanari. 3: 509|
ſancta, *ſing.* 3: 372| 5: 621| *plur.* 1: 1014| 2: 434, 1092| 5: 75| 6: 69, 416, 1270|
ſanctas. 5: 148|
ſanctius, *adv.* 1: 739| 5: 112|
ſancto. 1: 39| 6: 75|
ſanctum. 1: 731| 2: 310|
ſangoen, *ſanguinem.* 1: 860|
ſanguénque. 1: 837
ſanguine. 1: 86, 867| 2: 631| 3: 70, 443, 683, 793| 5: 134, 1123, 1200, 1326, 1327. 1420| 6: 474, 500, 1146, 1283|
ſanguinis. 1: 838. 882| 3: 43| 5: 001| 6: 1203| flumen expirans. 2: 354|
ſangois. 1: 853| 2: 194| 3: 249| 6: 1201|
ſapere. 2: 983, 986|
ſaperent. 3: 753|
ſapienti. 3: 761|
ſapientia, *ſubſt.* 5: 10|
ſapientibus. 2: 956|
ſapientum. 2: 8| 3: 98|
ſapit. 3: 146|
ſapiunt aliò ex ore. 5: 1132|
ſapor. 2: 678, 683| 3: 263| oris. 4: 489, 497|
ſapore. 1: 885| 2: 408| 6: 231| mel is. 4: 621|
ſaporéque. 6: 780|
ſaporem. 2: 856. 6: 968|
ſapores 2: 430| mellis. 2: 503|
oris ſapori. 2. 510|
ſaporis. 6: 928| ſalſi. 4: 223|
ſaporum. 4: 710|
ſat ſone ad ſenſum cuncta creandum. 3: 239|
ſatiatéque. 3: 1017|
ſatiate, *ſatietate* videndi feſſus. 2: 1037| cibi. 5: 1390|
a ſatiatem, *ſatietatem* terra ferarum ſcatit. 5: 40|
ſatiati, *plur.* 2: 310|
ſatiunis & inſtituis origo. 5: 1360|
ſatis, *adv.* 1: 242, 247, 403| 2: 933, 1136, 1138, 1149| 3: 895| 4: 195| 5: 936, 1333| 6: 663, 666, 704|
ſatius. 5: 1126|
ſatur ac plenus rerum. 3: 973|
ſatur aut laſſus. 4: 954|
Saturnus. 2: 637|
capripedes Satyros. 4: 584|
ſaxa. 1: 290, 327, 492| 4: 141, 148, 578| 5: 308, 494, 948, 949, 990| 6: 228, 538, 540, 687, 693, 942, 983, 1066|
ſaxáque. 6: 700|
ſaxea, *plur.* 1: 317| 4: 703|
5: 984| 6: 951|
ſaxi. 1: 881| 2: 102| 3: 905| 4: 267, 269| 6: 1062|
ſaxis. 1: 349, 454| 3: 787| 5: 131, 966| 6: 194|
ſaxo. 6: 1045|
horribilis de ſaxo jactu' deorſum. 3: 1029|
ſaxorum. 4: 362|
ſaxum. 3: 993|
adverſo ortentem monte trudere ſaxum. 3: 1014|
ſcandere gradus a ſultæ ætatis. 2: 1122|
ſcandit. 3: 611|
abeuns in ſcaphiis. 6: 1044|
ſcapique, *plur.* 5: 1352|
qualis expiret Scaptenſula ſubter odores. 6: 810|
ſcatere, *à ſcato.* 5: 597, 950| 6: 896|
ſcatit. 5: 41| 6: 891|
ſcelere immani. 5: 1210|
ſceleris viam endogredi. 1: 83|
ſcelerique. 3: 1028|
ſceleroſa. *plur.* atque impia facta. 1: 84|
ſcelerum. 3: 61|
ſcelus averſabile. 6: 380|
ſcena croco Cilici perfuſa. 2: 416|
ſcenai, *ſcena.* 4: 77|
ſcenaique, *ſcenaque* ſplendere decores. 4: 980|
ſceptra. 3: 1011| 5: 1136|
ſcias. 4: 477|
ſcibant, *ſciebant.* 5: 958, 957|
ſcibat, *ſciebat.* 5: 932|
ſcilicet. 1: 378, 440, 668, 809, 887, 900| 2. 831, 468, 703, 808, 920, 975| 3: 562, 641, 766, 835, 852, 1081| 4: 255, 535, 777, 793, 846, 891| 6: 406, 873| 6: 134, 184, 674, 732, 788, 837, 846, 993, 1038|
ſcimus. 6: 711|
ſcinditur. 3: 530, 640| 4: 350|
aliâ ſcindunt cuppedine curæ. 3: 1007|
ſcinduntur. 4: 91|
ſcintilla. 4: 610| 5: 608|
ſcintillare. 6: 644|
Scipiades belli fulmen, *Scipio.* 3: 1047|
ſcire. 1: 680, 860, 893| 2: 743, 796, 814, 837, 920, 966| 3: 43, 210, 879, 886| 4: 472, 475, 477, 758|

5: 246, 590 |
ſcirent. 5: 184, 1048 |
ſcrri. 4: 471, 472 |
ſcrr. 3: 610 |
ad ſcopulum ire, *ad finem tendere.* 2: 1172 |
ſcribundis. 1: 25 |
ſcriptorum, *ſubſt.* ſecla priora, *priores ſcriptores.* 3: 629 |
ratio ſcruposa, *difficilis.* 4: 526 |
ſcrutantes ferro abdita terrai. 6: 809 |
ſcrutemur. 1: 830 |
ſcrutentur ſub magno pectore. 3: 998 |
Scyllarum membra. 4: 736 |
Scyllas. 5: 891 |
ſcymniique leonum. 5: 1035 |
ſe. 1: 34, 57, 117, 367, 393, 398 *bis*, 241, 245, 376, 420, 423, 439, 441, 446, 460, 465, 467, 480, 507, 509, 597, 601, 663, 710, 724, 730, 761, 769, 783, 787, 819, 825, 838, 863, 898, 909, 910, 912, 977, 1023, 1056, 1099, 1106 | 2: 39, 66, 75, 132, 153, 154, 190, 203, 205, 213, 241, 247, 327, 348, 353, 372, 380, 394, 396, 405, 409, 439, 413, 460, 483, 523, 586, 589, 610, 645, 672, 680, 692, 696, 720, 761, 782, 809, 855, 874, 909, 941, 967, 1008, 1024, 1030, 1049, 1091, 1123, 1134, 1156 | 3: 43, 68, 77, 116, 138 *bis*, 146, 185, 194, 210, 220, 263, 272, 284, 326, 333, 338, 422, 501, 535, 544, 555, 558, 564, 612, 633, 684, 704, 718, 781, 784, 804, 883, 888, 890, 894, 896, 897, 898, 899, 916, 932, 938, 1067, 1081 | 4: 273, 280, 287, 288, 321, 376, 405, 470, 472, 570, 610, 615, 679, 730, 771, 801, 807, 945, 954, 958, 994, 1015, 1019, 1020 | 5: 73, 186, 192, 320, 323, 381, 394, 421, 427, 453, 459, 468, 482, 522, 552, 555, 611, 616, 648, 852, 892, 913, 917, 920, 957, 970, 1012, 1019, 1046, 1009, 1119, 1147, 1157, 1237, 1244, 1309, 1327, 1391 | 6: 86, 88, 212, 324, 358, 369, 382, 384, 440, 442, 445, 455, 578, 579, 643, 672, 680, 877, 801, 808, 911, 982, 985, 1028, 1052, 1065, 1084, 1086, 1108, 1117, 1212, 1227 |
ſeque. 5: 662 | 6: 275 |
ſeſe. 1: 351, 679 | 2: 250, 435, 445, 738, 873, 921 | 3: 258, 573, 696 | 4: 202, 300, 500, 643, 803, 804, 884 | 5: 446 | 6: 124, 276 |
ſecandum. 2: 747, 844 |
ſecando. 1: 534 |
ſecedit. 5: 705 |
ſecernat. 3: 637 |
ſecernere. 4: 469 | 5: 447 |
ſecernier, *ſecerni.* 3: 263 |
ſecernundi. 2: 472 |
ſecernunt terras ac mare. 2: 728 |
hoc ſecius. 6: 314 |
ſecla, *ſecula.* 3: 961, 1103 |
ſecla, *ſpecies.* 1: 21 | 2: 173, 1112, 1152 | 5: 848, 853, 860, 864, 986, 1026, 1083 |
ſecla vitalia. 5: 203 |
ſecla hominum, *genera.* 1: 468 | 5: 340 |
mortalia ſecla, *animalia.* 1: 1091 | 2: 1153 | 5: 789, 1168, 1237 |
ſecla animantum, *individua.* 2: 77 |
ſecla, *gens* pavonum aurea ridenti lepôre imbuta. 2: 503 |
ſecla, *genera* ferarum. 2: 994, 1075 | 3: 753 | 4: 415, 690 | 5: 945, 965, 980, 1058 | 6: 1218 |
ſecla priora ſcriptorum, *priores ſcriptores.* 3: 629 |
poſtera ſecla, *genera rerum venturarum.* 3: 980 |
ſecla percocta, *Maura.* 6: 722 |
nigra virûm percoctáque ſecla calore. 6: 1107 |
ſerpentia ſecla ferarum, *ſerpentes.* 6: 766 |
ſecla morbi. 6: 1217 |
ſecla bucera, *boves.* 6: 1240 |
ſecli, *generis.* 2: 1078 |
ſecludere terram ſolis lumine, *ſeparare à ſolis lumine.* 5: 752 |
ſeclum muliebre. 5: 1020 |
ſecreta, *adj. ſing.* 2: 174 | 2: 911 | 3: 625 | *plur.* 3: 553 | 4: 87 |
ſecreta, *ſing.* cibo, *privata.* 2: 1091 | *plur.* tepôris, *privata calore.* 2. 842 |
ſecretique, *plur.* ætheris ignes. 5: 449 |
ſecreto, *ſeparato.* 5: 448 |
ſecretum, *ſeparatum.* 1: 592 |
ſecretumque, *ſeparatumque* & ſejunctum eſſe. 1. 432 |
ſecta, *ſing. adj.* 5: 373 | 6: 638 |
ſectam diviſionis ſequuntur. 5: 1114 |
ſecum. 3: 234 | 5: 460 |
pacata ventorum, animaſque ſecundas, *ventos ſecundos.* 5: 1229 |
ſecundum, *poſt res.* 3: 351 |
ſecura, *ſing.* 3: 211 |
ſecuram. 3: 952 |
faſces, ſævâſque ſecures. 3: 1009 | 5: 1233 |
ſecurius, *nom.* 3: 990 |
ſecutum. 5: 89 | 6: 571 |
ſecus. 4: 937 |
ſecuta, *ſing.* 2: 178 | 3: 943 | 4: 875 | *plur.* 5: 473 |
ſecutæ. *plur.* 5: 866 |
ſed. 1: 70, 99, 124, 141, 149, 167, 249, 321, 410, 460, 486, 499, 618, 833, 876, 921, 935, 941, 950, 1023, 1067, 1083 | 2: 4, 7, 60, 96, 153, 175, 214, 249, 260, 289, 337, 425, 462, 463, 541, 562, 603, 717, 723, 727, 790, 815, 841, 868, 893, 906, 1007, 1025, 1040, 1085, 1128, 1156 | 3: 93, 127, 139, 256, 261, 265, 295, 326, 342, 344, 361, 401, 412, 552, 605, 611, 616, 684, 715, 801, 970, 995, 1002, 1005, 1027, 1095 | 4: 11, 17, 26, 130, 148, 263, 284, 296, 364, 693, 711, 817, 833, 876, 859, 927 | 5: 63, 105, 172, 265, 340, 376, 417, 429, 437, 528, 549, 824, 876, 955, 971, 980, 1000, 1014, 1202, 1340, 1346 | 6: 40, 72, 167, 431, 447, 516, 755, 1027, 1081, 1163 |
ſed magis. 1: 606, 2: 482 |
ſed vero. 4: 983 |
ſedantes. 2: 668 |
ſedare. 2: 955 | 4: 848 | 5: 943 |
ſederent. 5: 475 |
ſedes, *nom. plur.* 1: 993 |

ſ: 147, 154, 452, 1187|
6: 417, 573, 871|
ſedéſque, *nom. plur.* 3: 18|
ſedibus. 2: 964| 3: 617| 5: 154, 163| 9: 798|
ſegetes. 5: 607, 1371|
ſeque-gregari, *ſegregaríque.* 1: 453|
ſejuncta, *plur.* 2: 860|
ſejunctaque, *ſing.* 1: 59| 2: 647|
ſejunctis ſuppoſitíſque. 6: 542|
ſejunctum. 1: 432|
ſejunctus. 2: 18|
ſejungi, ſeque-gregari. 1: 453|
ſejunguntur. 2: 727|
ſemel. 1: 407, 1029| 2: 560| 5: 440, 863, 942| 4: 609, 614| 5: 273, 395, 396| 6: 461, 638, 1039|
ſemianimo corpore. 6: 1266|
ſemiferas hominum ſpecies. 2: 701|
ſemiferi capitis. 4: 591|
ſemimarinis corporibus Scyllas. 5: 890|
ſemina. 1: 54, 177, 608, 894, 901| 2: 439, 480, 496, 724, 754, 759, 775, 832, 1058, 1071, 1107| 3: 128, 217, 393, 405, 713, 727, 870| 4: 331, 335, 648, 653, 719, 999| 5: 619, 667, 850, 914| 6: 159, 181, 200, 205, 212, 216, 371, 275, 315, 342, 443, 496, 506, 519, 662, 672, 789, 841, 363, 807, 876, 884, 896, 899, 1001, 1091|
ſemina rerum corpora. 2: 676, 832|
ſeminaque. 2: 1053|
ſemine. 1: 161, 190, 207, 222| 2: 419, 712, 823, 990| 3: 746, 750, 764| 5: 886, 888 permiſto, *diverſo atom. genere.* 2: 585, 686|
ſeminibus. 1: 170| 2: 384, 707, 1060| 3: 188, 218, 231| 4: 652| 5: 457| cæruleis. 2: 772, ſapientibus. 987, ſenſu carentibus. 989|
ſeminióque. 3: 746|
ſemine ſeminióque. 3: 764|
ſeminis. 1: 186|
triſte leonum ſeminium, *crudelis ſemina materia leonum.* 3: 742|
ſemota, *ſing.* 1: 69| 2: 19, 647| *plur.* 3: 66|
ſemotæ, *plur.* 4: 811|
te ſemotum à curis adhibe. 1: 46|
ſemper. 1: 125, 333, 612, 677, 982, 994| 2: 75, 112, 121, 251, 252, 299, 1061| 3: 13, 417, 760, 958, 970, 978, 1004, 1010, 1012, 1016, 1071, 1097| 4: 146, 229, 376, 501, 891, 967| 5: 263, 270, 975, 291, 305, 661, 730, 756, 975, 1174, 1437| 6: 164, 934, 1026, 1030, 1169, 1277|
ſempérque. 3: 21| 5: 326|
ſenecta ætate. 5: 884, 894|
ſenectis membris. 3: 773|
ſenectus. 1: 455|
ſeneſcere. 2: 73| 3: 447| 4: 313|
ſeneſcunt ævo, maciéque. 1: 326|
ſenex cervus. 3: 614|
ſeniórque. 3: 968|
ſenſibu', *ſenſibus.* 4: 463|
ex non ſenſibu', *ex inſenſilibus.* 2: 919|
ſenſibus. 1: 690, 694, 701| 2: 312, 407, 408, 684| 3: 561, 626, 630, 873| 4: 465, 480, 486, 511, 524, 972| 4: 150, 566, 1133|
ſenſifer motus. 3: 273|
ſenſiferis motibus. 3: 937|
ſenſiferos. 3: 246, 569, motus. 241, 380|
ſenſile. 2: 887, 894, 901|
ſenſilia. 2: 892|
ſenſilibus. 2: 901|
ſenſimus. 1: 497| 3: 844| 4: 284|
ſenſit. 1: 21|
ſenſu. 2: 19, 399, 651, 803, 914, 971, 989| 3: 102, 114, 357, 536, 685, 692| 4: 450, 485| 5: 145, 1057| 6: 782, 960| caſſa. 4: 127|
ſenſúque. 3: 896| 5: 126|
ex non ſenſu, *ex inſenſilis.* 2: 931|
ſenſum. 2: 439, 839, 907, 912, 923| 3: 99, 105, 216, 239, 258, 353, 526, 534, 635, 888| 4: 265, 361, 528, 629, 672, 674| 5: 1171|
ſenſúmque. 3: 769, 853| 4: 735|
ſenſus, *ſing.* 1: 424, 461| 2: 435, 903, 973| 3: 337, 362, 363, 545| 4: 484, 919, 925, 947| 6: 468|
plur. 1: 304, 448, 594, 694, 697, 751, 961| 2: 138, 403, 422, 429, 432, 443, 460, 870, 886, 892, 910, 929, 931, 937, 942, 945, 958, 1005| 3: 504, 549, 610| 4: 333, 477, 481, 499, 515, 525, 530, 708, 728, 767, 853| 5: 572, 1086, 1424| 6: 984| animi. 3: 577|
ſententia. 3: 372, 449| 4: 565| 5: 621|
ſentiat. 3: 1075| 4: 526| 5: 208|
ſentibus. 2: 461| obductis. 5: 208|
ſentimus. 2: 746| 3: 382, 385, 392, 447, 634| 4: 220, 268, 269, 619, 621, 706| 5: 543| 6: 934, 949 *bis*|
ſentire. 2. 810, 864, 902, 909, 972, 988: 3: 335, 351, 355, 551, 606, 625, 633, 646, 874, 1066| 4: 230, 261, 283, 495| 6: 935|
ſentiſcant. 3: 394|
ſentiſcere. 4: 590|
ſentit. 2: 811| 3: 855| 5: 1032|
ſeorſim. 4: 498, 493, 495|
ſeorſum. 2: 683| 3: 335, 499, 550, 563, 631, 632, 637, 660, 797| 4: 498, 851| 5: 141, 448, 449|
ſeorſumque. 2: 472|
ſeorſum ſeorſumque. 5: 287|
ſeorſus. 4: 497 *bis*|
ſepelire. 6: 1245|
ſepelire in æternum ſalutem vitam. 2: 570|
ſepelit. 5: 991|
ſepire. 5: 1250|
ſepſit. 5: 469, 471|
ſepta, *ſing.* 6: 1146| *plur.* 1: 355| 6: 87, 783| domorum. 1: 470| 6: 237, 850| ſaxea. 4: 703|
ſeptem. 4: 581|
ſepulchrum. 5: 260|
ſepulta, *ſing.* 6: 1269|
ſepulti, *plur.* ſomno. 5: 973|
ſepultis ſomno. 1: 134| undique ventis. 6: 191|
ſepulturæ, *ſubſt.* 6: 1276|
ſequaces curæ. 2: 47, mores. 3: 316|
ſequantur. 1: 1097| 3: 915|
ſequas. 1: 979| 2: 981|
ſequatur. 1: 462, 961| 3

355, 268 | 4: 816 | 6: 78, 338, 605, 1006, 1012 |
ſequentem. 4: 363 |
ſequenti. 4: 189 |
ſequentur. 3: 981 |
ſequetur. 1: 437 | 2: 491 | 3: 665 |
ſequi. 4: 366, 513 | 6: 1041 |
ſequimur. 1: 157 |
ſequitur. 1: 17 | 3: 449, 622, 742 | 4: 951 | 5: 740, 746 | 6: 182, 289, 1013 |
ſequor. 3: 3 | diſponere. 5: 530 |
ſequuntur. 3: 416, 480 | 4: 277, 347, 992 | 5: 743, 1114 | 6: 808 |
ſerebant. volnera vaſta. 5. 1289 |
ſerena, ſing. 6: 93 | plur. 2: 8 | 4: 213 | 5: 1189 |
ſerena cœli concutiat ſonitu. 2: 1090 |
ſerenam. 4. 338 | vitam. 2: 1093 |
ſerenas noctes vigilare. 1: 143 |
ſereno, nom. vultu. 3: 294 | cœlo. 6: 246 |
ſerenum lumen. 2: 149 |
ſereſcunt veſtes diſpanſæ in ſole. 1: 307 |
ſermo. 5: 1396 | perpetuus. 4: 541 |
ſermone. 5: 323, 350 |
ſermonem. 4: 837 |
ſermonis. 1: 832 | 3: 260 |
ſerpat. 2: 416 |
ſerpens, ſubſt. 4: 642 | 5: 34, 691 | adj. 6: 660 |
lubrica ſerpens exuit in ſpinis veſtem lubrica. 4: 58 |
ſerpentia ſecla ferarum, ſerpentes. 6: 766 |
ſerpentis. ſubſt. 3: 658 |
ſerpere. 5: 624 |
aer inimicus ſerpere cœpit. 6: 1118 |
ſerræ ſtridentis horrorem. 2: 410 |
ſervabant. 6: 1024 |
ſervans. 6: 33 |
ſervant. 1: 191 | 6: 923 |
ſervantur. 4: 600 |
ſervarat. 6: 992 |
ſervare. 2: 573 | 4: 63, 636 | 6: 1408 |
ſervari. 4: 107 |
ſervas. 3: 655 | 4: 560 |
ſervátque. 4: 560 |
ſerv-ta, ſing. 1: 1038 | plur. 3: 550 |
ſervator. 4: 687 |
ſervet. 4. 300 |
ſervire. 4: 1000 | 6: 35 |
ſervitium. 1: 456 |
ſeta. 4: 934 |
ſetæque, plur. 5: 786 |
ſetigeris ſubus amaracinum acre venenum. 6: 974 |
ſetigeriſque ſuibus. 5. 968 |
ſeu. 1: 954 | 2: 1033 | 3: 321 | 5: 1243 | 6: 30 bis, 160 |
ſevera ſilentia noctis. 4: 462 | noctis ſigna. 5: 1189 |
pelage ſevera. 5: 36 |
ſeveri, plur. agricolæ 5: 1356 |
ſex. 4: 131 |
ſeave. 4: 304 |
ſi. 1. 108, 163, 177, 181, 186, 204, 214, 218, 222, 235, 336, 343, 361. 386, 392, 397, 428, 436, 472, 516, 521, 539, 552, 571, 586, 629, 647, 649, 656, 666, 668, 683, 764, 799, 848, 869, 872, 903, 915, 947, 967, 968, 984, 1056, 1070, 1107 | 2: 35, 36, 40, 46, 79, 225, 255, 311, 357, 440, 457, 480, 490, 493, 500, 654, 672, 738, 756, 771, 861, 933, 973, 984, 1016, 1032, 1041, 1042, 1069, 1089 | 3: 46, 151, 171, 184, 211, 351, 356, 368, 407, 409, 414, 484, 532, 539, 572, 611, 618, 624, 636, 657, 670, 674, 679, 698, 714, 722, 746, 748, 764, 767, 782, 791, 830, 854, 855, 859, 901, 915, 923, 940, 943, 948, 959, 962, 968, 1066, 1084 | 4: 23, 125, 199, 235, 297, 299, 326, 367, 449, 471, 503, 516, 517, 558, 543, 561, 623, 779, 784 805, 810, 813, 1003 | 5: 7, 22, 39, 84, 135, 187, 193, 196, 211, 325, 339, 347, 511, 605, 719, 747, 767, 797, 1045, 1056, 1086, 1116, 1237 | 6: 18, 145, 149, 160, 166, 267, 317 330. 374, 405, 407, 458, 653, 655, 705, 745, 746, 755, 786, 796. 799, 841, 847, 1011, 1074, 1075, 1197 |
ſi aliquis dicet, dixerit. 2: 930 |
ſi perges. 5: 961 |
ſibi. 1: 125, 166, 507, 658, 761, 875, 1007 | 2: 17, 803, 871, 978, 1123 | 3: 81, 146, 334, 516, 589, 606, 641, 684, 728, 737, 773, 809, 888, 892, 899, 932, 1031, 1071 | 4. 379 | 5: 354, 474, 803, 959, 1007, 1053, 1108, 1141, 1145, 1195, 1234, 1265 | 6: 498 |
zephyri cava per calamorum ſibila. 5: 1381 |
ſic. 1: 291 376, 802, 836, 942, 1010, 1038 | 2: 55, 74, 137. 203. 508, 560, 573, 694, 836, 1001, 1018, 1030, 1081 bis, 1144 | 3: 29, 88, 105, 150, 272, 280, 308. 331, 342, 345, 449, 463, 553, 564, 630. 705, 789, 850. 917, 934, 945. 983 | 4: 18, 164, 280, 297, 523. 688. 809, 873. 874, 942, 968 | 5: 133, 303, 445, 469, 478, 406, 547, 598, 599, 676, 700. 788, 832. 921, 1076, 1275, 1304, 1333, 1304, 1333, 1340, 1387, 1452 | 6: 37, 55, 169, 257, 261, 316, 323, 415, 665, 818, 895 |
ſi care. 5: 391 |
ſiccari. 6: 626 |
ſiculûm, ſiculorum per agros flammæ tempeſtas dominata. 6 642 |
ſicut. 2: 546 | 3: 813, 817 | 5: 129, 318, 362, 811 |
ſicuti. 2: 536 |
ſidebant. 5: 493 |
ſidera. 1. 232 | 2: 209 | 4: 392 | 5: 69, 116, 474, 454, 515, 622, 648 |
Mundi. 1: 788 | 2: 330 |
noctis. 1: 1064 | ſerena. 4: 214 | candida. 5: 1209 |
palantia ſidera ſolis & lunæ. 2: 1030 |
ſidere. 5: 581 |
Sidone Tyria. 6: 584 |
ſiene. fut. 1: 1075 |
ſiet, fr. 5: 101 |
ſigillatim. 2: 252 |
ſigna. 1: 2, 318, 2: 621 | 3: 120 | 4: 446 | 5: 119, 627, 632, 631, 641, 1180, 1449 | 6 220, 221, 1183 |
ſigni. 5. 916 |
ſignifer. 5: 450 |
ſigniferi, ſing. 5: 960 | æthereis. 6: 480 |
ſignificant. 1: 2: 127, 640,

1019 | 3 : 434 |
ſignificare. 2 : 616 |
ſignificarent. 5 : 1021 |
ſignificat. 4 : 700 | 5 : 508 |
ſignis. 1 : 1088 | 4 : 814 | 5 : 533, 626, 630, 638, 694. 997 | preſſis. 3 : 4 |
ſignisque. 5 : 1437 |
ſignorum. 5 : 710 |
ſignum. 1 : 881 | 5 : 634, 686 |
ſilanos. 6 : 1263 |
ſilentia. 4 : 462. taciturna. 587 |
ſilerent. 2 : 505 |
ſilices. 1 : 572 | 2. 449 | 5 : 314 |
ſilicum. 6 : 683 |
ſimilata plur. 1 : 688 | 4 : 364 |
ſimile. 2 : 272, 372 | 4 : 754 | 6 : 1122 |
ſimilem. 4 : 49 | 6. 541 |
ſimiles. 1 : 599 | 2 : 525 | 4 : 108 |
ſimili. 1 : 848. 1060 | 2 : 299, 336, 377, 414. 418, 523, 722, 856, 1072, 1083 | 3 : 571 | 4 : 98, 164. 268, 546, 755, 758 | 5 : 805, 908, 1259 | 6 : 175 |
ſimilique. 1 : 885 | 2 : 341 |
ſimilia. 2 : 908 |
ſimilis. 2 : 543 | 5 : 436, 828 |
ſimplex. 3 : 232 | 5 : 613, 610 |
ſimplice natura. 1 : 1012 |
ſimplicitate. 1 : 549. 575, 603, 606 | ſolida. 2 : 156 |
ſimul. 1 : 12, 88, 90, 115, 564, 570, 777, 923, 1039, 1089 | 2 : 154, 469 | 3 : 459, 639, 647, 667 | 4 : 44, 318. 345, 361. 950 | 5 : 67, 244. 742, 823, 864, 1182, 1212, 1241, 1450 | 6 : 184, 275, 312, 410, 465, 475, 497. 582, 692, 886. 1022, 1043. 1164 |
ſimul ac. 3 : 14 | 4 : 783 | 5 : 387 | 6 : 405. 439, 757, 820 |
ſimul atque. 3 : 218 |
ſimulacra. 1 : 124, 1059 | 2 : 24 | 3 : 434 | 4 : 34. 97, 126, 131, 155, 160, 165, 177, 192, 211, 240, 258, 304, 314, 319. 322. 325, 347, 352, 359, 604, 613, 723. 739, 757, 759, 762, 782, 789, 793, 799, 874,
974, 993 | 5 : 63 | 6 : 75, 418 |
ſimulacraque. 4 : 39, 737 | 5 : 76, 309 |
belli ſimulacra ciere. 2 : 42 |
belli ſimulacra cientes. 2 : 324 |
ſimulacris. 4 : 335 |
ſimulacrum. 2 : 111 | 4 : 150 |
ſin. 1 : 438, 770 | 2 : 775 | 5 : 717, 953 |
ſin dicent, dixerint. 3 : 760 |
ſincera natura. 3 : 531 |
ſinceris, integris membris. 3 : 717 |
non ſincerum ſonere. non dicere veritatem. 3 : 886 |
ſine, verb. 5 : 1128 | prep. 1 : 23, 159, 193, 199, 214, 364, 444, 452, 511, 533, 539, 595, 1053 | 2 : 6, 91, 168. 193, 423, 435. 794, 808, 838, 935 | 3 : 114. 166. 167, 327, 334, 345, 399. 417. 507, 553, 559. 731. 789 | 4 : 239, 808 | 5 : 16, 18, 133, 839 bis, 867, 1425 | 6 : 206, 216. 290, 307, 1053 | manibus ſine. 6 : 1208 |
ſinet. 1 : 332 |
ſingillatim. 4 : 104, 807 |
ſingula. 2 : 396. 397 | 3 : 373 | 4 : 259 |
ſingula quæque. 2 : 365 |
ſingulatim. 6 : 1065 |
ſingultus, plur. 3 : 470 |
ſingultuſque, ſing. 6 : 1158 |
ſinit. 5 : 504, 505 | 6 : 398 |
ſint. 1 : 48, 320. 357, 377, 542. 571, 877, 921, 1015 | 2 : 86, 177, 309. 334. 335. 336, 525, 655, 692, 695. 722, 735, 773, 796, 813. 860. 883. 894, 895, 916, 917. 978, 1013, 1016, 1033. 1079 | 3 : 32, 56, 375, 695. 723. 869 | 4 : 37, 65, 114, 121, 163, 382, 468. 487. 504, 512, 513. 673, 713, 709 | 5 : 58, 71, 124, 170, 480, 612, 840, 1031, 1087 | 6 : 187, 342, 419, 533, 670. 738, 759, 760, 781. 936, 961, 981. 1092, 1093 |
ſit. 3 : 962 | 4 : 913 |
Siſyphus. 3 : 1008 |
ſiſtere. 1 : 1015. 1056 | 2 : 603 |
ſiſtit. 4 : 417 |
ſit. 1 : 78, 113, 154, 159, 408, 418, 433, 435, 461, 500, 615, 952. 953, 960, 1070 | 2 : 52, 63. 121, 141, 338, 339. 452, 524, 618, 784, 802, 961, 983, 1043, 1045. 1057, 1076 | 3 : 109. 112. 178, 335, 355, 659, 762, 815. 863, 903. 923, 929, 1034, 1063, 1087 | 4 : 128. 175. 179, 256, 297, 302 bis, 381, 477, 524, 561, 565, 637, 706, 876, 918 | 5 : 58, 67, 91, 100. 126, 152, 161, 193, 360, 510, 520, 522, 533, 611, 627, 730, 794. 879, 1052, 1126. 1164, 1209, 1212, 1224, 1231. 1428, 1431, 1444 | 6 : 186, 314, 335, 365, 431, 639, 651, 652, 693, 704. 767, 821. 828, 830, 866, 909, 976, 1083 |
ſitâ. ſing. 2 : 801 | 3 : 307, 869 | 6 : 279 | plur. 1 : 428 | 4 : 348 |
ſiti proſtrata corpora jacebant. 6 : 1262 |
ſitiens. 4 : 1018 |
ſitientia ſecla ferarum. 5 : 945 |
ſitientibu', ſitientibus. 6 : 893 |
ſitim. 2 : 662 | 4 : 848 | 5 : 943 |
ſitis, nom. 3 : 930, 1097 |
anhela ſitis de corpore noſtro abluitur. 4 : 873 |
inſedabiliter ſitis arida corpora merſans. 6 : 1174 |
ſitum. 3 : 141, 904 |
ſive. 1 : 862, 976, 978, 1018 | 3 : 134, 351 bis, 520, 555 | 4 : 357 | 5 : 520. 523. 524. 575, 576. 1244, 1246, 1248 | 6 : 1001, 1016 |
Inter cæruleum virides miſcere ſmaragdos. 2 : 804 |
ſociam. 1 : 25 |
ſociare. 6 : 858 |
ſocios. 3 : 61 | 5 : 1325, 1441 |
ſol. 2 : 146, 140, 151, 210 | 3 : 1057 | 4 : 163, 326. 408. 435 | 5 : 216, 268. 283. 384, 390. 501, 609, 618, 632, 650, 657, 681, 691, 935, 974, 1102, 1188, 1436 | 6 : 123. 616, 620, 737, 854. 869. 962 |
ſolque. 1 : 807 | 4 : 396 | 5 : 402, 757 |

ſola. *ſubſt.* terræ, terra. 2: 592 |
ſôla, *adj. ſing.* 1: 22, 32| 2: 548, 912| 3: 560, 790 | 5: 534 | 6: 1066 | *plur.* 2: 717| 3: 1001| 4: 530, 577, 596 |
ſola loca. 6: 395 |
unica, ſoláque, *ſing.* 2: 1077 |
ſolam. 1: 703| 3: 684 |
ſolámque. 3: 412|
ſolatia. 5: 21, 114, 1404| 6: 4 |
ſole. 1: 307| 2: 800 | 3: 220, 365 | 5: 293, 712| 6: 264, 851, 925|
ſoleant. 2: 953| 5: 774, 1059| 6: 814|
ſolent. 2: 146| 5: 900|
ſolem. 1: 820, 745, 1064| 2: 1014, 1084| 3: 142, 459 | 5: 69, 116, 303, 454, 626, 638, 722, 762 | 6: 618 | cæli. 5: 121 |
ſolémque. 4: 412 | 5: 371 |
ſolemni. 1: 97 |
ſolemnia ſacra curâtis ſuſcipienda. 5: 1162|
ſolemus. 4: 261|
ſolent. 1: 1076 |
ſolere. 2: 406| 3: 119, 699| 5: 63|
ſolerent. 1: 166| 2: 221 | 6: 487 |
ſoleret. 3: 748, 793 | 5: 137 |
ſolertius, *nom.* 5: 1355, *adv.* 1008 |
ſolet. 2: 553| 4: 610 |
ſoli. *ſubſt.* 5: 287, 375|
ſolibus aſſiduis. 5: 253|
ſolibus & pluviis intempeſtivis icta. 6: 1100|
ſolibus illis, *diebus illis.* 6: 1217 |
ſolida, *ſing.* 1: 549, 575, 609 | *plur.* 1: 518, 539, 621 |
ſolida ſimplicitate. 2: 156|
ſolidæ, *plur.* 1: 347 |
ſolidam. 1: 513|
ſolidi, *ſing.* 1: 498|
ſolidis. 1: 986 | 2: 87| 4: 574 | 5: 925|
ſolidiſſima, *plur.* 1: 566, 950 |
ſolido. 1: 487, 489, 501, 519 | 3: 808, 820| 5: 353, 365 |
ſolidum. 1: 516, 522|
ſolio ferventis aquai. 6: 800 |
ſoliorum. 5: 1136|

ſolis. *ſubſt.* 1: 5, 129, 148, 988, 1031 | 2: 59, 107, 113, 125, 139, 161, 163, 212, 653, 740 | 3: 92 | 4: 186, 200, 209, 378| 5: 77, 143, 398, 419, 433, 463, 478, 485, 565, 571, 573, 603, 618, 661, 667, 703, 705, 709, 750, 752, 765, 778, 796, 979, 1205 | 6: 39, 238, 235, 872, 513, 874, 1195 | *adj.* 4: 248, 780|
multis ſolis redeuntibus annis. 1: 312|
ſolis flammam. 1: 1089|
ſolis & lunæ palantia ſidera. 2: 1031 |
ſolíſque coortum. 2: 1105|
ſolis volventia luſtra. 5: 920 |
ſolita, *ſing.* 3: 627, 680|
ſoliti, *plur.* 1: 450|
ſollicitæ. *plur.* 3: 738 | 6: 1183 |
ſollicitámque. 3: 1062 |
ſollicitant, 4: 1002 |
ſollicitare. 5: 163 |
ſollicitata corpora. 2: 964|
ſollicito motu privata. 1: 344 | motu ſemper jactatur. 6: 1036|
ſollicitum. 5: 47 |
ſolo. *ſubſt. ſolea, pede.* 1: 926| *terra.* 4: 432|
loca nullius trita ſolo, *pede.* 4: 2 |
ſolo, *adj.* 1: 637, 827 | 2: 841 |
ſolſtitiales ad metas ſe vertit. 5: 616 |
ſolvant. 3: 288|
ſolvat. 4: 906|
ſolvendi pœnarum tempus adactum. 5: 1224|
ſolvens. 6: 234|
ſolventes. 1: 1101 |
ſolvi. 3: 593|
ſolvit. 2: 949 | 6: 796|
cuolabefactatus rigor auri ſolvitur æſtu, *calore.* 1: 493|
ſolum, *nom. ſubſt.* 1: 213 | 5: 212 | *adj.* 3: 146 | *adv.* 2: 726 | 4: 71, 983 |
ſolum, *ſubſt.* terræ. 5: 1288, 1294 |
ſoluta *ſing.* 1: 1017 | *plur.* 1: 1006 |
ſolutas. 3: 687 |
ſolute, *adv.* diffuſa. 4: 58 |
ſolutum cura pectus. 2: 45 |

ſolvunt languentia membra 6: 798 |
ſomni. 5: 1404 |
ſomnia. 1: 106| 3: 1061| 5: 1157 |
ſomnis. 3: 432| 4: 38, 774, 760, 862, 869, 985, 1000, 1006| 5: 63, 883, 1170, 1180 |
ſomno. 3: 113, 164, 928, 990, 1060| 4: 1003, 1016, 1021| 6: 1179 |
ſomnoque. 5: 973 | ſepultis. 1: 134 |
ſomnum. 3: 913 | 4: 1012 |
abit in ſomnum gravis. 3: 1079 |
ſomnus. 4: 456, 905, 914, 951 |
ſomnus membra profudit. 4: 761 |
ſonantes ſcapi. 5: 1352|
ſonanti. 1: 826|
ſonere, *tinnire* aures. 3: 157 |
non ſincerum ſonere, *ſonare, non dicere veritatem.* 3: 886|
ſonitu. 1: 289 | 2: 844, 1100| 5: 1064, 1252 | 6: 128, 150, 154, 217, 387, 441 |
& te & ſonitu diſtare ſonanti. 1: 826|
ſonituque. 2: 838 | 4: 612 |
ſonitum. 2: 855 | 4: 550, 564, 618| 6: 107, 130, 135, 156, 160 |
ſonitus, *ſing.* 2: 329 | 4: 694 | 6: 98, 284, 293| *plur.* 2: 835 | 4: 462, 498| 5: 1027, 1043, 1054 | 6: 112, 132, 927, 986 |
ſonitus, *plur.* armorum. 2: 48 |
ſonituſque, *ſing.* 4: 704 | *plur.* 6: 400|
lepido fucata ſonore. 1: 645 |
ſonorem. 4: 230 | 6: 935| clarum. 4: 571, reddit. 574 |
ſonores melicos peperere. 5: 335 |
plenæ ſonoribus aures. 6: 1183 |
ſonos. 4: 588|
ſonus. 4: 527, 838| 6: 119, 182 |
ſopita, *ſing.* 6: 794|
ſopita quieſcant per maria ac terras fera mœnera militiai. 1: 31|

pariter mens & corpus ſopita quieſcunt. 3: 933|
ſopiti, *plur.* in ſomnis. 3: 4:2|
ſopitu', *ſopitus* quiete, 3: 1052|
ſopitus letho. 3: 917|
ſopor. 4: 820, 919, 958|
ſopore. 4: 40, 455, 709|
ſoporem. 3: 934| 4: 996| altum. 3: 407|
ſorbere auras. 6: 1128|
ſordique ſepulta. 6: 1269|
ſors. 3: 906|
ſpargere. 4: 610| 5: 1201| 6: 629|
ſpargique. 4: 680|
aurora novo cum ſpargit lumine terras. 2: 143|
ſpargitque. 2: 105|
lacrimis ſpargunt rorantibus ora genáſque. 3: 976|
ſparguntque. 6: 612|
ſpatia, *plur.* 2: 561|
ſpatiis. 2: 98| 5: 567|
ſpatio. 1: 182, 185, 235| 2: 77, 219, 316, 602, 1172| 3: 264, 775| 4: 160, 162, 179| 5: 825| 6: 300, 451, 622|
ſpatium. 1: 380, 390, 427, 473, 508, 524, 528, 954, 968, 983, 1046, 1073, 1103| 2: 91, 162, 1052, 1109| 3: 868| 4: 193, 202, 208, 517, 561| 5: 617| 6: 487, 830, 1003, 1028|
ſpatium præmonſtra currenti. 6: 92|
ſpatiumque. 1: 1001| 3: 826| 5: 371|
ſpe. 5: 1346|
ſpecie. 2. 421, 663| 4: 98| 5: 580|
ſpeciem. 1: 126, 322| 2: 489| 4: 49, 77, 135, 218, 237, 243| 5: 570, 582, 705, 923| *ſuperficiem.* 3: 215|
ſpecies. *ſing.* 1: 10, 140| 2: 60, 1024, 1036| 3: 93| 4: 606| 5: 1293| 6: 40, 82, 99| *plur.* 2: 364| 4: 711| 5: 91|
ſpecimen. 5: 187, 1360| verum. 4: 210|
ſpectare. 2: 2| 3: 55, 361, 709| 5: 956|
ſpeculi. 4: 280, 318, 332|
ſpeculi planitiem offendit imago. 4: 295|
ſpeculis. 4: 96, 309|
ſpeculo. 4: 289, 307, 309, 325|
ſpeculorum. 4: 312| æquore, *æquabilitate.* 4: 106, 292|
ſpeculum. 3: 987| 4: 152, 257, 167, 270, 284 *bis*, 303, 300, 315|
ſpelunca *ſing.* 6: 699|
ſpeluncas. 6: 544, 558, 580|
ſpeluncaſque. 6: 194|
ſpeluncis. 1. 349| 6: 537, 684, 942|
ſperatque. 4: 804|
ſpirata, *ſing.* 1: 141|
ſpira, *ſing.* 5: 47| *plur.* 2: 922|
ſpictorumque. *ſpiculorumque.* 3: 199|
lubrica ſerpens exuit in ſpinis veſtem. 4: 59|
ſpiracula mundi. 6: 492|
ſpirantes flammam chimæras. 2: 704|
Diomedis equi ſpirantes naribus ignem. 5. 29|
ſpirantes æquo certamine bellum. 5: 393|
ſpirantes mixtas ducimus auras. 6: 1127|
ſpirantibus. 4: 955| 6: 427|
ſpiratque. 4: 985|
ſpirat. 6: 890|
ſpiritus. *ſing.* 1: 18| 6: 1152, 1184| unguenti. 3: 223|
durata, ac ſpiſſa, *plur.* 2: 444|
ſpiſſeſcere nubem. 6: 175|
ſpiſſo corpore. 6: 126|
ſplendere. 5: 1257|
varios ſcenaï ſplendere decores. 4: 980|
ſplendida, *plur.* 2: 107| 4: 151, 446|
ſplendida oculi fugitant, vitantque tueri. 4: 325|
ſplendidus. 3: 415| 6: 207, 1185|
ſplendor. 4: 330, aquaï. 212|
ſplendore. 5: 291| magnifico rigantur. 4: 1023|
ſplendoréque. 4: 96|
ſplendorem. 2: 51|
varias ſplendoris reddere formas. 5: 715|
ſpoliare. 5. 761|
ſpoliata, *plur.* colore. 2: 841|
ſpoliatur lumine terra. 4: 378|
ſpoliis vepres volitantibus auctas. 4: 60|
ſpoliis corpus veſtire ferarum. 5: 952|
ſpongiam. 4: 622|
ſponte. 1: 215, 1063| 2: 193, 1058, 1091, 1158| 3: 33, 1054| 4: 28, 132, 483, 740| 5: 80, 213, 802, 870, 956, 959, 1146| 6: 1019|
ſpumant. 3: 492|
ſpumas agit. 3: 488|
ſpumigeri ſuis. 5: 983|
ſpurcaque, *plur.* 6: 781|
ſpurcitia. 5: 48|
ſpurcities, *ſing.* 6: 977|
ſputa. 6: 1186|
ſqualida, *plur.* *aſpera.* 2: 468|
ſqualida membra. 5: 914|
ſqualiore materiæ, *ſordis principiis.* 2: 425|
ſquammigeri, *piſces.* 1: 379|
ſquammigeris, *piſcibus.* 1: 373|
ſquammigerum genus. *piſces.* 1: 163|
ſquammigerum, *ſquammigerorum* pecudes, *piſces.* 2: 343, mutas. 1082|
ſtabilis. 5: 1204|
ſtabilique. 3: 661|
ſtabilita *plur.* 3: 203|
ad ſtabulum crebra reviſit. 2: 360|
ſtactæque liquorem 2: 846|
ſtanſque. 3: 900| 4: 429|
ſtant. 6: 1056|
ſtantia. 4: 424|
ſtare. 1: 565, 748, 1073, 1077| 2: 310, 332| 4: 388|
ſtat. 3: 410| 5: 200|
ſtatione. 4: 389, 397| 5: 479, 519| 6: 192|
ſtatu. 4: 776|
ſtatuarum. 3: 78|
ſtatuit. 6: 24|
ſtatus, *ſing.* 3: 293, 1087| 5: 827, 833|
ſtel ante cœlo. 4: 213|
ſtellas. 2: 209| 3: 1057|
ſtellaſque. 5: 303, 642|
ſtellis. 6: 356, 720|
ſtelliſque. 5: 1204|
ſtercore. 2: 871|
ſucco ſterila, *ſterilia* & ſucco jejuna. 2: 844|
ſternit. 1: 275|
ſternunt. 2: 626|
ſtertis. 3: 1068|
ſtillantque. 6: 514|
ſtillantia. 5: 940|
ſtillent. 6: 943|
ſtillicidi. *ſtillicidii* caſus lapidem cavat. 1: 314|
ſtimulat. 2: 620|
ſtimulatur. 4: 1081|
ſtimulos. 3: 1032|
ſtimulum. 3. 887 6: 637|

ſtingui, *interim.* 1: 667|
ſtinguique colorem. 2: 827|
ſtipata, *ſing.* 1. 346| 2: 66, 294| *plur.* 1: 330. 604|
condenſa ac ſtipata cohærent. 6: 465|
ſtipatis, *ſolidis e* partibus eſſe. 1: 665|
ſtipe largifica ditantes. 2: 627|
ſtipulámque. 5. 607|
ſtirpe. 1: 734|
ſtirpem. 5: 35|
ſtirpes. 5: 1364|
ſtirpéſque. 5: 1099|
ſtolidi, *plur.* 1: 642|
ſtolidis. 1: 1067|
ſtomachi humectum tenorem. 4: 636|
ſtomacho. 4: 870| 6: 1167|
ſtragem dat ſonitu magno. 1: 289|
ſtragémque propagant. 1: 281|
ſtrata, *ſing.* 6: 1221| *plur.* 4: 847| 5: 1416| viarum. 4: 417| aquarum. 6: 1263|
ſtrataque viarum. 2: 316|
ſtravit, *plur* 6: 1194|
viam ſtravit Xerxes per mare magnum. 3. 1043|
ſtrepitu. 4: 586|
ſerræ ſtridentis acerbum horrorem. 2: 410|
ſtridit ferrum. 6: 148|
ſtringere. 1. 487|
gelidai ſtringor aquaï. 3: 603|
ſtructa ſaxorum, *ſaxa ſtructa.* 4. 362|
ſtructas. 6: 194|
ſtudeat cognoſcere. 3: 1085|
ſtudeo te ſociam ſcribendis verſibus eſſe. 1: 25|
ſtudia. 4: 968|
ſtudio. 1: 47| 3: 647| 4: 959|
ſtultum. 2: 268| 4: 981
e ſapienti ſtulta queat fieri. 3: 762|
ſtulte, *nom.* 3: 952|
Acheruſia fit ſtultorum vita. 3: 1036|
ſtupa. 6: 880|
ſtupæ, *plur.* 6: 899|
ſtupam. 6: 896|
Arcadiæ volucres Stymphala colentes. 5: 32|
ſua, *ſing.* 1: 192, 215, 807, 1063, 1079| 2: 83, 147, 185, 193, 237, 261, 1058, 1091, 1158| 3: 33, 610, 1054| 4: 28, 132, 337, 483, 492, 740| 5: 80, 120, 207, 213, 258, 802, 818, 870, 936, 959, 1146| 6: 176, 278, 478, 755, 1019| *plur.* 1: 216| 2: 370, 710, 1111, 1112| 4: 45, 688| 5: 234, 541|
ſuadere. 1: 102|
ſuaderéque. 5: 1051|
ſuaves. 1: 143| 2: 172|
ſuæ, *ſing.* 4: 852|
ſuam. 1: 775| 4: 135, 525| 5. 576, 1032| 6: 983, 985|
animalia ſuapte vagari. 2: 1060|
ſuas. 2: 1101| 6: 573|
ſuaſque. 6: 416|
ſuaſit. 6: 1280|
ſuave. 2: 1, 4. 5| 4: 662, 663|
ſuavem. 1: 921|
ſuaves. 1: 7, 40|
ſuavi. 1: 414| 4: 415|
ſuavidicis verſibus. 4: 181, 907|
ſuaviloquenti carmine Pierio. 1: 944| 4: 20|
ſuaviloquis verſibus. 2: 528|
ſuavis. 1: 142| 3: 174, 223|
ſuaviter. 4: 627 *bis*|
ſuavius, *nom.* 5: 1412|
ſub. 1: 64, 239, 448, 475, 643, 812, 1057| 2: 30, 661| 3: 27, 847, 848, 898| 4: 418, 421, 547| 5: 653, 657, 681, 696, 712, 997, 1015, 1075, 1138, 1146, 1235, 1392| 6: 412|
ſub cœli tegmine. 1: 987|
æternum ſub pectore volnus. 2: 638|
ſub divo, *ſub dio, ſub aere.* 4: 212|
ſub verbone omnia creat natura. 4: 786|
uno ſub tempore. 6: 415|
ſub tergo terrai. 6. 539|
ſubactas 1: 465|
ſubcava, *ſing.* 6: 682, *plur.* 550|
ſubdebantque. 6: 1283|
ſubdere. 5: 102|
ſubdita, *ſing.* 4: 449| fax ita. 3: 304|
ſubditat ſtimulum. 6: 603|
ſubditus. 6: 1044|
ſubdola cum ridet placidi Pellacia ponti. 2: 559|
ſubdola placidi pellacia ponti. 5: 1003|
ſubducat ſe raptim rerum pedibus. 1: 1099|
ſubducere ex oculis veterem. 2: 69|
ſubeant. 3: 736|
ſubegerit. 5: 50|
ſubegit mittere. 5: 1027|
ſubeſſe. 2: 127| 3: 886|
ſubeſtque. 3: 274|
ſubibat. 6: 1244|
ſubjecta, *ſing.* 1: 79|
ſubjectare. 6: 700|
ſine vi ſubigente, *impellente.* 2: 193|
terrai ſolum ſubigentes. 1: 213| 5: 212|
ſubigit. 3: 1090| 6: 737|
ſubita, *ſing.* 3: 486| 6: 1280|
ſub tam. 1: 287|
ſubitamque. 2: 363|
ſubiti, *plur.* 5: 217|
ſubito, *adv.* 1: 181, 187, 880, 1096| 2: 146, 191| 3: 636, 694| 4: 156, 170, 989| 6: 123, 282, 394, 440, 577, 658, 889, 1123|
ſubitoque, *nom.* 5: 313| *adv.* 2: 1011| 3: 1074|
tam de ſubito. *tam cito.* 2: 265|
ſubjungat. 3: 422|
ſubjungere. 2: 861|
ſublata, *ſing.* 1: 96|
ſublatis. 3: 370|
ſublimaque, *plur.* cœli. 1: 341|
forma ſolis debet ſublime videri. 5: 581|
ſublime volantia, *per altum.* 2: 206| 6: 96|
ſublime, *in altum* feruntur. 4: 134|
ſublimem in curru. 2: 601|
ſubmerſaque, *plur.* 6: 542|
ſubmittere. 4: 162|
ſuborti. 1: 1035, 1048| 2: 1137|
ſuborta. 5: 304|
ſubrant. 6: 544|
ſubruitur omnis natura. 4: 864|
ſubſedere penſum multæ cum civibus urbes. 6: 589|
ſubſedit funditus, ut fæx. 5: 498|
ſubſequitur. 2: 495|
ſubſidendo. 1: 990|
ſubſidere ſaxa. 5: 494|
ſubſiliunt. 2. 191|
ſubſiſtere. 1: 1078| 2: 236|
ſubſit. 3: 285|
ſubſternere delicias. 2: 22|
ſubſtrata, *plur.* 4: 413| 6: 610|
ſubſtratus. 6: 746|
ſubter. 1: 2| 4: 76, 449|

5 : 269, 516, 537, 625, 1323, 1363| 6: 536, 544, 607, 783, 810, 851, 857, 914|
ſubterque. 2: 228|
annulus in digito ſubtertenuatur habendo. 1: 318|
ſubtexit. 6: 481|
ſubtexunt. 5: 467|
ſubtilem. 2: 385| 4: 746| 6: 224|
ſubtili. 4: 86, 899|
ſubtilia. 4: 114, 128|
ſubtilibus. 3: 196|
ſubtilis imago. 4: 751|
ſubtiliter. 3: 739| 6: 1030|
ſubtracta, ſing. 6: 634|
ſubtus. 6: 865|
ſubvehat. 5: 556|
ſubverſa, ſing. jacebat priſtina majeſtas ſoliorum. 5: 1135|
ſubus, ſuibus. 6: 977, ſetigeris. 974|
ſurſum ſuccedere. 2: 204|
ſuccedere ad ſuperas fauces. 3: 668|
ſolem ſuccedere præter. 4: 142|
nubes ſuccedere ſoli cœpere. 5: 287|
ad ſummum ſuccedere honorem. 5: 1122|
in montem ſuccedere ſylvas. 5: 1369|
à pedibus minutatim ſuccedere frigus non dubitabat. 6: 1189|
ſuccedit. 5: 1277|
ſuccenſa, ſing. 6: 150| plur. 2: 592|
ſucceſſere. 6: 401|
ſucceſſit. 5: 1274|
ſucci, ſing. 4: 626|
ſuccidere. 5: 110| artus. 3: 157|
ſuccidit. 5: 493|
ſuccinctas rapidis canibus Scyllas. 5. 890|
ſuccis 6: 987|
ſucciſa, plur. 5: 1333|
ſucco. 2. 844| 4: 631|
ſuccos. 3: 221|
ſuccum. 4: 619, 621| 5: 810|
ſuccumbere. 5: 495|
ſuccumbunt. 2: 1140|
ſuccurrere. 5: 764|
ſuceni. 2: 682, 683| 3: 224, 787| 5: 131|
ſuccutit ferratos rotarum orbes. 6: 550|
ſudabant fauces ſanguine. 6: 1145|
uvas autumno fundi ſudante videmus. 1: 176|
ſudantia linguas humida templa. 4: 628|
ſudare. 4: 985|
ſudent ſanguine. 5: 1128|
humore ſaxa. 6: 943|
ſudor. 5: 488| 6: 501, 944|
maris, aqua marina. 2: 464|
ſudorem. 4: 861|
ſudores. 3. 155|
ſudoriſque madens per collum ſplendidus humor. 6: 1185|
ſuemus. 1: 55, 302| 4: 370|
ſuërint, ſueverint. 4: 304|
ſuërit, ſueverit. 5: 54|
ſues. 5: 1308, 1322|
ſuëſſe, ſueviſſe. 5: 910|
ſueta, plur. 2: 448|
ſuevit. 6: 702, 085|
ex aliis ſentire ſuetis, ex ſenſilibus. 2: 902|
ſufferre. 5: 1271, 1303, 1358|
ſufficit aliam naturam. 3: 704|
ſufficiunt, act. 6: 420| æra. 2: 1071|
ſuffire terras ætheriis ignibus. 2: 1097|
ſuffocari. 3. 904|
ſuffodit. 5: 483|
ſuffugit. 4: 361| 5: 151|
ſuffulciat. 4: 865, 948|
ſuffulta, ſing. 4: 429| 1144|
ſuffundens. 3: 39, 309|
ſuffunduntque. 6: 478|
ſuffuſa, ſing. luce oculos rubentes. 6: 1144|
ſui, adj. ſing. 3: 891, 894| 4: 265, 1013| 5: 828| 6: 541, 1122|
ſetigeris ſuibus. 5: 968|
ſuis, ſubſt. ſpumigeri. 5: 983|
ſuis, adj. 1: 61, 671, 792| 2: 101, 158, 649, 752, 964, 1120| 3: 518, 1038| 4: 507| 5: 163, 190, 425, 874, 1339| 6: 589, 592, 618, 1008|
ſuiſque. 6: 418|
ſulfur. 6: 806|
ſulfuris auras balantes. 6: 220|
ſum. 5: 338|
ſumant. 2: 547| 5: 680|
ſumáſque. 1: 973|
ſumere. 2: 347| 3: 371| 5: 842| 6: 339,
ſumet. 1: 150|
ſumit. 1: 871| 3: 289| 6: 325|
ſumma, ſubſt. 1: 236, 615, 1027, 1044| 2: 70, 90, 310, 339, 696, 1076| 3: 513| 5: 195, 238, 331, 362| 6: 605| adj. ſing. 2: 310, 646| 4: 410, 456, 749| 5: 1235| 6: 70| plur. 1: 897| 5: 1130| 6: 463, 575|
ſummaque, ſubſt. 5: 366|
ſumma rerum. 1: 334, 503, 752, 1007| 2: 74|
ſumma loci. 2: 1043|
ſumma ſalutis, ſalus. 2: 862|
ſumma atque ima, plur. 1: 1055| 2: 487|
ſummaque profunda, numero immenſo & infinito. 2: 1053|
ſumma ſummarum, univerſum. 3: 817| 5: 362|
in ſumma tandem. 3: 84|
ſummæ, ſubſt. 1: 1052|
ſummai, ſummæ, ſubſt. 1: 983, 983| 6: 650, 679,
ſummam, ſubſt. 1: 637, 704, 707, 962, 1041| 2: 512, 517| 5: 164, 369| 6: 613, 649|
ſummam rerum. 2: 303, 530, materiai. 5: 6, immenſi, univerſi molem. 1094|
ſummam ſummaï totius. 6: 679|
ſummamque. ſubſt. 1: 437| 6: 484|
ſummam, adj. 5: 1140| 6: 1162|
rerum ſummam, minimamque. 1: 613|
ſummarum, ſubſt. ſumma eſt æterna. 3: 817| 5: 362|
ſummas, adj. 2: 13| 3: 63| 4: 986| 5: 476|
ſummatim attingere. 3: 261|
ſummatum, principatum. 5: 1141|
ſumme, adv. valde celeri ratione geruntur. 4: 255|
ſummi, ſing. 4: 93| 5: 1117|
ſummis, adj. 2: 362, 1010| 4: 65, 72| 6: 421|
terram gentibus ſummiſſa petebat. 1: 93|
ſummiſſaque, ſing. gens animantum. 1: 1032|
ſummiſſo corpore. 5: 1071|
ſummittere. 1: 194| 2: 673| 6: 818|
ſuaves dædala tellus ſummittit flores. 1: 8|
ſummo. 2: 210| 3: 198,

256, 905, 1014| 4: 35, 47, 57, 62, 82, 84, 153, 444, 543| 5: 1124| 6: 701, 1162|
ſummos. 1: 1092|
ſummum. 1: 556| 2: 606, 1129| 4: 146| 5: 1122, 1274, 1455| 6: 25, 429|
ſummumque. 4: 267|
ſumſi. 5: 349|
ſumſit conamina. 6: 1039|
ſumunt. 2: 188| 5: 818, 893|
ſumus. 1: 459| 2: 990| 3: 474, 851| 4: 960|
ſunt. 1: 56, 233, 237, 278, 296, 298, 404, 425, 423, 484, 486, 511, 527, 540, 549, 575, 603, 615, 620, 625, 645, 647, 677, 685, 688, 698, 760, 816, 828, 848, 849, 869, 886, 901, 912, 1057| 2: 24, 56, 100, 133, 134, 156, 298, 378, 390, 426, 457, 511, 523, 644, 669, 679, 719, 733, 757, 775, 819, 840, 843, 858, 867, 897, 968, 1073, 1084, 1106, 1125, 1140| 3: 89, 127, 201, 203, 239, 318, 368, 378, 417, 481, 497, 548, 584, 586, 619, 731, 776, 782, 805, 818, 870, 918, 992, 1011, 1026| 4: 64, 69, 79, 85, 92, 98, 102, 103, 111, 115, 119, 132, 187, 205, 312, 336, 338, 348, 365, 393, 395, 414, 468, 496, 606, 614, 626, 630, 650, 675, 718, 719, 732, 801, 802, 806, 831, 837, 850, 851, 860, 933, 999, 1004| 5: 38, 230, 295, 334, 333, 336, 358, 363, 378, 409, 457, 472, 477, 500, 520, 541, 545, 552, 794, 797, 818, 865, 867, 896, 1012, 1037, 1117, 1131, 1284, 1295, 1308, 1390, 1416, 1443| 6: 36, 48, 80, 83, 99, 102, 103, 141, 206, 221, 269, 360, 373, 428, 560, 561, 662, 672, 701, 705, 715, 741, 771, 779, 863, 883, 1033, 1057, 1063, 1094|
ſuo. 1: 92, 177, 555, 1002, 1016| 2: 372, 407, 852| 3: 746, 764, 896| 4: 78, 122, 395, 409, 474, 528| 5: 52, 487, 767, 867, 921, 1326, 1327, 1436| 6: 169, 1052|
ſuorum. 6: 1245|
ſuos. 2: 956| 4: 610| 5: 506, 651, 757| 6: 613, 1236, 1281|
ſupellex. 4: 453|
ſuper. 1: 40, 66| 3: 673, 1044| 5: 272, 502, 762, 949, 993, 1204, 1226| 6: 107, 185, 451, 480, 513, 515, 637, 1254, 1256, 1268|
eſſe ſuper, *ſupereſſe*. 3: 891|
ſupera de parte. 6: 855|
ſupera, *adv. ſupra*. 1: 430, 532| 2: 475| 4: 204, 676| 5: 327, 654, 765, 1406| 6: 63, 265, 270, 504, 536, 560|
ſuperabat, *ſupererat*. 5: 804|
ſuperant, *act.* 2: 575|
ſuperante. 4: 668|
ſuperantur. 2: 576|
ſuperantior, *potentior* ignis. 5: 395|
ſuperare, *act.* 2: 569| 5: 408, 412 *neut. ſupereſſe*. 1: 631, 673, 790| 2: 750|
ſuperas, *nom.* fauces. 3: 608|
ſuperata, *plur.* 2: 502|
ſuperavit. 3: 1056| 5: 397|
ſuperba, *plur.* ſceptra. 5: 1136|
ſuperbas. 5: 1272|
ſuperbe, *adv.* dictum. 5: 1223|
ſuperbi, *plur.* 5: 1221|
ſuperbia. 5: 48|
ſuperbis, *nom.* 2: 1090|
ſuperbum. 5: 1017|
ſupercilium triſte. 6: 1182|
ſuperedita, *ſing.* 5: 707|
ſupereſt. 1: 45, 920| 2: 39, 183, 490, 546| 3: 351, 918| 4: 599, 722| 5: 65, 92, 207, 262, 770, 1240| 6: 218, 422, 906, 970, 998|
ſuperin[illegible]cit. 3. 914|
ſuperis[illegible]. 1: 128|
ſuperna, *plur.* 6: 191, 942|
ſuperne. 1: 497, 1098| 2: 84, 1153| 3: 906| 4: 174, 441, 447| 5: 681| 6: 253, 263, 285, 319, 424, 433, 490, 543, 596, 1016, 1097|
ſupernis. 5: 646|
e ſupero, *ſuperne*. 2: 227| 6: 511|
ex ſupero, *ſuperne*. 2: 141, 248|
ſuperum, *rerum ſuperarum* ratio cœlique tenenda. 6: 82|
ſuperum, *adj.* lumen. 6: 856|
ſupina, *plur.* 4: 443, 520|
ſuppeditabant. 5: 1175|
ſuppeditant. 1: 232| 5: 387|
ſuppeditantur. 1: 995| 2: 568|
ſuppeditare. 1: 1039| 2: 1137| 5: 299, 666|
ſuppeditarit, *ſufficerit*, *neut.* 2: 1162|
ſuppeditas 3: 10|
ſuppeditatque. 5: 284|
ſuppeditat. 3: 23| dicere, *facile eſt dicere*. 3: 731|
ſuppeditatur lumine lumen. 4: 190|
ſuppeditentur. 2: 26| 6: 1064|
ſuppeditet. 1: 548| 5: 294|
ſuppeditetur. 4: 816|
ſuppetere. 1: 1049|
ſuppleri. 1: 1044|
ſuppoſitique. 6: 542|
ſupra. 1: 544, 735, 846| 2: 495| 3: 386| 4: 405, 408, 440, 615| 5: 86, 514, 552| 6: 879, 1092, 1213|
ſupraque. 2: 1048| 4: 407| 5: 319|
ſuprema, *ſing.* 6: 91|
ſupremo tempore. 1: 547| 3: 594|
ſupremos montes. 5: 275|
ſupremum tempus. 6: 1190|
ſurarum faſtigia. 4: 826|
ſurdis. 5: 1051|
ſurgere. 3: 652| 5: 702| 6: 466, 476|
ſurgit. 6: 819|
ſurgunt. 1: 253| 6: 788, 1099|
ſurpere, *ſubducere ſeſe oculis*. 2: 314|
ſurſum. 1: 1057| 2: 186, 189, 199, 204| 5: 466| 6: 187, 477, 526, 1019|
ſurſumque. 2: 186| 4: 443| 6: 526, 880|
loca ſurſum, *ſuperna loca*. 6: 467|
ſurſus verſus. 2: 188|
horrens Arcadius ſus. 5: 25|
amaracinum fugitat ſus, & timet omne vene-

num. 6: 973|
ſuſcepit. 5: 403|
ſuſcipere. 3: 373, 468| 6: 77|
ſuſcipiendaque curâtis ſolemnia ſacra. 5: 1162|
ſuſcipit. 3: 406|
ſuſcipiunt. 3: 367|
ſuſcitat delubra. 5: 1165|
ſuſpenſa, *ſing.* 3: 197| 6: 1126|
ſuſpenſæ, *plur.* 1: 306| 6: 478|
ſuſpenſam. 6: 138|
ſuſpenſis teneros imitantur dentibus hauſtus. 5: 1068|
ſuſpicere. 2: 1038|
ſuſpiciens. 1: 36|
ſuſpicimus. 5: 1203|
ſuſpirat. 2: 1164|
ſuſtentare. 2: 1147|
ſuſtentata, *ſing.* 5: 97|
ſuſtineat. 5: 558|
ſuſtinet. 2: 607|
levi ſuſtollit machina niſu. 4: 904|
ſuſtulit. 5: 459, 789|
ſuum, *adj.* 2: 854, 923| 5: 405| 6: 598, 860, 1279|
ſuus. 1: 650|
ſylvæque, *plur.* ferarum. 5: 202|
crebram ſylvam. 6: 134|
ſylvarum. 1. 285| 5: 1253|
ſylvas. 1: 257, 905| 5: 1248, 1252, 1369, 1385|
ſylvaſque. 5: 953, 990, 1265. profundas. 42|
ſylveſtre bellum generes. 5: 1244|
ſylveſtre genus terrigenarum. 5: 1410|
fiſtula ſylveſtrem ne ceſſet fundere Muſam. 4: 593|
ſylveſtria templa. 5: 946, ſecla ferarum. 965, membra. 968|
ſylvifragis flabris, *flatibus, ventis.* 1: 276|
ſylvis. 5: 963| 6: 1219|
Syria. 6: 756|

T.

TAbes, *ſing.* 6: 1199|
tabeſcat tetro odore. 3: 580|
tabeſcens cera liqueſcat ſuper igni calido. 6: 515|
tabeſcere. 2: 1171| 3: 934| 5: 679| 6: 964|
tabi, *tabe* nimborum arbuſta vacillent. 1: 806|
tabificis radiis ſol omnia luſtrans. 6: 737|
tabo terram conſpergere. 3: 661|
tabularum. 6: 1068|
tacentes. 4: 463|
tacita, *ſing.* 2. 625| 3: 909|
taciti, *plur.* 5: 973, 1213|
tacito. 6: 1177|
tacituraque, *plur.* ſilentia rumpit. 4: 587|
taciturus. 5: 1090|
tacta, *plur.* 6: 903|
tactile. 5: 152|
tactu. 1: 319| 2: 408, 741| 3: 166| 4: 268| 6. 779, 1143|
tactum, *ſubſt.* 3: 167| 4: 234, 489| 5: 151| 6: 868, 1163|
tactus, *ſubſt. ſing.* 1: 242, 436, 455| 2: 433| 4: 489| *plur.* 1: 690| 2. 434 *bis.* 815|
tales. 1: 1016| 2: 126, 1063| 5: 193, 194|
tali, *adj.* 1: 94, 396, 798, 947, 1080| 2: 146| 3: 552| 4: 17, 23| 5: 174, 1418| 6: 5, 330, 815, 1027, 1249|
talia. 5: 4, 95, 906. 1193|
talibus. 1: 44, 409, 61..|
talipedans, ſupra talos inſiſtens. 3: 503|
talis, *adj.* 4: 744|
tam. 1: 344, 389, 538, 646, 855, 932| 2: 199. 395, 837, 1027, 1087 *bis*| 3: 1, 30, 135, 395, 396, 695, 763| 4: 8, 80, 204, 254, 693, 705| 5: 12 *bis.* 95, 475, 559, 666, 735, 749, 900, 1346, 1351| 6: 101, 103, 155, 360, 459, 857, 887, 1079, 1080|
tam magis. 5: 454| 6: 1000|
tam magis, *eo magis.* 5: 488|
tam de ſubito, *tam cito.* 2: 265|
tamen. 1: 121, 141, 268, 300, 303, 310, 348, 400, 499, 562, 615, 630, 685, 704, 7.., 735, 741, 746, 825, 833, 843, 879, 900, 1045, 1049| 2: 70, 178, 201, 264, 279, 310, 316, 331, 348, 371, 458, 460, 467, 468, 541, 544, 644, 658, 672, 683, 696, 699, 741, 865, 880, 897, 906, 907, 918| 3: 51, 104, 108, 115, 121, 320, 325, 232, 239, 361, 268, 309, 408, 535, 548, 552, 592, 645, 685, 706, 725, 735, 738, 761, 822, 857, 862, 871, 916, 960, 974, 981, 1003, 1014, 1020, 1023, 1031, 1104| 4: 105, 113, 306, 363, 350, 408, 430, 457, 475, 505, 616, 619, 698, 710, 712, 809, 896, 973, 985, 989| 5: 16, 84, 102, 105, 197, 207, 214, 367, 477, 480, 519, 532, 665, 767, 916, 910, 1023, 1087, 1095, 1124, 1156, 1423| 6: 14, 58, 81, 139, 300, 321, 453, 551, 500, 613, 622, 678, 680, 704, 887, 1063, 1199, 1204, 1209, 1214, 1217|
tandem. 1: 379, 1026| 2: 858, 1060| 3: 602, 787, 794| 5: 59, 138, 430, 745, 1420| 6: 1141|
ut potero ſummatim attingere tangam. 3: 261|
tangat. 4: 678|
tangent. 3: 909|
tangere. 1: 305, 644, 690| 2: 403| 3: 771| 5: 153, 845|
tangere, *paſſ.* animum turpi pacto, *turpi lucro.* 2: 680|
tangi. 1: 305| 5: 153|
tangimus. 2: 746| 4: 267|
tangit. 2: 812|
tangit. 4: 225| 6: 930|
tangitur. 2: 650| 4: 931| ita. 1: 62|
tanquam. 1: 738| 2: 932| 3: 929, 1069| 4: 264| 6: 425, 432, 866, 975, 1240|
tanta, *ſing.* 1: 665, 903| 2: 181, 338, 559, 665, 666, 1069| 3: 535, 583, 720, 1069, 1090| 4: 800 *bis*| 5: 300, 584| 6: 262, 319, 1046| *plur.* 3: 380|
tantáque, *ſing.* 4: 640|
Tantalus caſsâ formidine torpens. 3: 994|
tantam. 6: 566|
tantillo momine fluctuat aqua. 3. 190|
tantis. 3: 1, 395, 505| 5: 115, 146, 1176|
tantiſque. 5: 11, 346|
tanto, *nom.* 2: 550| 4: 418| 5: 911| 6: 238, 265, 612, 640, 856| *adv.* 3: 700, 797| 5: 141, 169, 344.

490, 622, 630, 633, 685 | 6: 237 |
tantoque minora, quàm. 4: 111 |
quam magis, tanto magis. 6: 459 |
tantopere. 2: 169 | 3: 187, 674, 688, 769, 913, 946, 1089 | 4: 1081 | 5: 31, 181, 1055 |
tantos homines. 1: 200 |
tantula pars. 3: 414 | animalia. 4: 115 |
tantula tantum corpus corpuscula poſſunt contorquere. 4: 897 |
tantulus ſol. 5: 591 |
tantum, nom. 4: 897 | 5: 591 | adv. 1: 102, 327, 1012 | 2: 1137 | 4: 110, 289 | 5: 1, 228, 387, 393, 508 | valde. 5: 612 |
tantùm quod, niſi quod. 2: 220 |
tantum hoc oneris. 4: 877 |
tantumdem. 1: 361, 363, 966 | 5: 495 |
tantus. 6: 102, 609 |
tarda membra. 1: 415 |
tardata, plur. 2: 164 |
tarde, adv. 4: 696 |
tardeſcit lingua, madet mens. 3: 478 |
tardius, adv. 2: 150, 155 | 5: 721 | 6: 165, 182 |
tardum cunctatur olivum. 2: 392 |
Tartara. 3: 979 | 5: 1125 | lethi. 3: 42 |
Tartarus lucis egenus horrificos eructans faucibus ignes. 3: 1025 |
taurea, plur. vincla 6: 1069 |
tauri, plur. 5: 1322 |
taurino glutine jungitur. 6: 1067 |
tauros tentarunt in mœnere belli. 5: 1307 |
taurus Cretæ. 5: 26 |
te. 1: 4, 6 ter, 12, 17, 22, 25, 37, 45, 82, 103, 408 | 2: 65, 124, 216 | 3: 3, 6, 907, 919, 981 | 4: 539 | 5: 92, 1281 | 6: 69, 94, 244 |
tecta, ſubſt. 2: 1100 | 4: 405, 412 | 5: 982 | 6: 200, 228, 574, 596 | domorum. 2: 191 | 6: 222 | abſona. 4: 520 |
tecta, adj. 6: 530 |
tectáque, ſubſt. 6: 1260 |
tectæ, plur. 4: 874 |
tectis ſubſt. 3: 1077 |
tedaque. 2: 387 | 6: 881 |
tedæ, plur. 3: 1030 | 5: 297 |
tedæque, plur. 6: 899 |
tedas, teda. 6: 807 |
tedamque. 6: 902 |
tedis. 2: 383 |
tegit. 5: 201 |
textile tegmen. 5: 1349 |
tegmine. 3: 603, 649 |
tegmine cœli. 2: 661 | 5: 1015 |
reſoluto corporis omni tegmine. 3: 570 |
ſub cœli tegmine. 1: 987 |
tela, plur. 1: 148 | 2: 48 | 4: 841 | 5: 1265, 1326, 1327, 1350 | lucida diei. 1: 59 | 3: 92 | 6: 39 |
telaque, plur. 2: 621 |
teli. 3: 171 | 6: 402 |
telis corporeis, ictúque laborat. 3: 177 |
gelidis torpet telis perfixa pavoris. 3: 306 |
tellure. 5: 70, 798, 925 | 6: 578 |
magnam tellurem. 2: 603 |
telluris gremium. 2: 375 |
tellus. 1: 7, 136, 179, 194, 229, 1013 | 2: 589, 872, 1150, 1156 | 3: 26 | 5: 235, 458, 465, 547, 788, 835, 915, 924, 940, 1219, 1235, 1439 | 6: 357, 559, 604, 631, 663, 667, 790, 816, 843, 862 | ære renideſcit. 2: 328 |
tellus amplectitur oſſa. 4: 738 |
telo. 1: 980 |
telum. 6: 397 | volatile. 1: 969 | exercens. 2: 1102 |
temere. 2: 1059 | 3: 252 | 5: 1000, 1177 | 6: 318, 1217 |
temnit. 3: 970 |
temnunt. 5: 1237 |
tempeſtas. 1: 805 | 5: 437, 1394 | 6: 254, 258, 457, 489 | arridet. 2: 32 |
liquidiſſima cœli tempeſtas. 4: 170 |
tremulo tempeſtas impete fulgit. 6: 173 |
tempeſtas flammæ Siculûm dominata per agros. 6: 642 |
tempeſtaſque cietur turbida cœlo. 6: 375 |
tempeſtate coacta. 1: 762 | coorta 6: 105 |
tempeſtatem altam. 6: 262, opacam. 528 |
atram fulminibus gravidam
tempeſtatem. 6: 258 |
tempeſtates. 1: 179 | 5: 743 | 6: 83, 671, 956 |
tempeſtatéſque volantes. 6: 611 |
tempeſtatibus. 5: 1082 |
tempeſtiva, plur. dabant pullorum examina. 5: 1363 |
templa. 1: 121, 1063 | 2: 28 | 3: 25, 86 | 5: 522, 1187 | 6: 387, 1272 | Acheruſia. 1: 121 | terrena. 2: 8 | cœleſtia. 6: 670 | cœli. 2: 1000 | 5: 492 | 6: 285, 644, 1226 | mundi. 5: 1204 | cœli lucida. 1: 1013 | 2: 1038 | cœli tonitralia. 1: 1098 | mundi mortalia. 6: 43 |
humida linguai ſudantia templa. 4: 628 |
ſylveſtria templa, antra Nympharum. 5: 946 |
templaque mentis. 5: 104 |
templis. 5: 1338 |
mundi magnum & verſatile templum. 5: 1435 |
templum Palladis Tritonidos almæ. 6: 750 |
tempora. 1: 564, 929, 1065 | 2: 33, 170, 1166 | 3: 1018 | 4: 797 | 5: 221, 618, 691, 1183, 1275, 1395, 1437 | 6: 358, 361 | caput. 4: 5 | 6: 1192 |
tempore. 1: 27, 94, 99, 103, 177, 321, 328, 338, 352, 380, 448, 555, 559, 561, 769, 990, 1036 | 2: 146, 163, 218, 236, 250, 293, 558, 651, 1098 | 3: 24, 115, 455, 531, 552, 594, 844, 875, 881, 1101 | 4: 156, 209, 446, 502, 704, 795, 798, 811, 1002 | 5: 71, 107, 173, 189, 232, 317, 379, 424, 637, 655, 660, 666, 668, 669, 670, 672, 698, 747, 748, 749, 755, 758, 800, 807, 821, 876, 915, 938, 969, 976, 1044, 1080 | 6: 220, 374, 412, 455, 488, 716, 730, 796, 813, 849, 1027, 1234, 1249 | longo. 1: 42, 154 | ſupremo. 1: 547 | fauſto. 1: 805 | puncto, brevi. 4: 215 |
ex infinito tempore contractum bellum. 2: 574 |
tempori, temporis puncto. 2: 263, 455, 1005 |

temporibus. 2: 1166|
temporis. 1: 559| 3: 400, 867, 986, 988, 1086| 4: 165, 194| puncto. 1: 1102|
tempus. 1: 460, 463, 634, 904, 1015| 3. 605| 5: 247, 1224| 6: 368, 371, 565, 1190| mundi genitale. 2: 1104|
tempúsque. 1: 1046|
tendere. 4: 320| cursum, *angere*. 5: 630|
tendimus. 6: 25|
tendis. 5: 482, 727|
tendunt. 4: 150, 613|
teneant. 4: 991|
teneas. 2: 1089|
tenebant. 5: 946|
tenebræ. 6: 489|
occidit extemplo lumen, tenebræque sequuntur. 3: 410|
tenebras. 1: 116| 2: 1099| 4: 171| 6: 250, 409|
tenebrásque. 1: 147| 2: 58| 3: 91| 5: 976| 6: 98|
tenebris. 2: 15, 53, 55, 57, 745, 797| 3: 1, 77, 88, 90| 4: 232, 336, 338, 349| 5: 11, 175, 775| 6: 35, 37, 257|
tenemus. 3: 673| 6. 950|
tenenda, *sing.* 6: 85|
tenent. 5: 203, 1377|
tenéntque. 3: 925|
tenentes. 5: 993| 6. 800|
tenentur. 1: 330| 3: 566, 571| 6: 350|
tener humor. 1: 809|
teneræ, *plur.* 2: 361|
teneras. 1: 180, 208, 261|
tenerascere. 3: 766|
tenere. 1: 947| 2: 73, 530, 582, 912| 3: 381| 4: 23, 584, 969| 5: 513, 712, 762, 1127, 1311| 6: 1111|
tenerent. 1: 523, 633|
teneret. 1. 165, 240| 5: 978|
teneri, *nom. sing.* 2: 367| *verb.* 1: 1080| 2: 405, 446, 717| 3: 337| 4. 596, 648| 6: 453, 1086|
teneris, *nom.* 6: 295|
tenero. 3: 766|
teneróque. 3: 448|
teneros haustus. 5: 1068|
tenerum aëra. 2: 145|
tenet. 1: 509| 2: 512, 106| 3: 649, 1083, 1097| 5: 820| 6: 862| *impedit.* 1: 1008| *intel-ligit.* 2: 1171|
tenerat. 2: 583, 938| 3: 324, 831| 4: 887|
humectum stomachi tenorem. 4: 636|
tenorem unum conservant. 5: 509|
frons tenta meabat. 6: 1192|
tympana tenta sonaut palmis. 2: 618|
tentabant. 5: 1367|
tentamus, *tangimus.* 4: 235|
tentans. 5: 658, 1066|
tentante dolore. 3: 148|
tentantur gressus. 6: 1114|
tentare. 5: 1298| 6: 1135|
tentarentur morbis, periclis. 5: 347|
tentaret. 6: 1540|
tentârit, *tentaverit.* 5: 780|
tentârunt, *tentaverant* lautos in mœnere belli. 5: 1307|
tentat dubiam mentem rationis egestas. 5: 1210|
tentata, *sing.* 1: 538, *plur.* 511, periclo. 632|
tenetur. 3: 313|
tenue. 6: 1192|
tenuéque. 6: 1168|
tenuem. 3: 426| 4: 736|
tenues. 1: 1086| 4: 81, 103, 159| 5: 155| 6: 103|
tenuésque. 4: 46, 159|
da mihi tenues aures animúmque sagacem. 4: 910|
tenui, *nom.* 3: 210, 430| 4: 109|
tenuia. 3: 384| 4: 64, 102, 730, 746, 760, 801, 806| 5: 1263| 6: 463, 1186| textu. 4: 732|
tenuis. 1: 874| 2: 232| 3: 233, 440| 4: 61, 93, 752, 890| 5: 149, 526|
tenuissima, *sing.* vis animai sustineat corpus. 5: 558|
tenuius, *adj.* 3: 244|
labrorum tenus. 1: 939| 4: 15|
tepefacta, *sing.* 6: 371|
tepidum manibus proponere tactum. 6: 1163|
terantur. 1: 897|
teratur. 4: 179|
terendo. 1: 901|
terebans. 5: 1322|
terebrare. 5. 1267|
teretes æstate cicadæ folliculos linquunt. 5: 801|
tereti cervice reposta. 1: 36|
tergemini, *sing.* Geryonai vis tripectora. 5: 28|
terget. 6: 118|
à tergis, *à tergo.* 2: 89|
tergo. 4: 195| 5: 1319| 6: 1055|
sub tergo terrai. 6: 539|
terimus lapidi lapidem. 1: 883|
terminat. 1: 1011|
mare terras terminat omnes. 1: 999|
terminus. 1: 78, 590| 3: 1033| 5: 91| 6: 65| vitæ depactus, *finitus.* 2: 1086|
terra. 1: 161, 568, 716, 777, 785, 788, 804, 868, 999, 1091, 1094| 2: 603, 651, 888, 998, 1113| 3: 174, 644, 854| 4: 371, 378, 765, 997| 5: 40, 261, 395, 435, 474, 481, 552, 761, 782, 794 *bis*, 803, 814, 820, 935, 1367| 6: 139, 260, 476, 543, 552, 553, 554, 571, 700, 806, 819, 841, 844, 845, 861, 865, 956, 1090|
terráque. 1: 188, 1099| 2: 939| 3: 849| 5: 220, 290, 535| 6: 397, 522, 678, 884, 957|
terra solis vapore fota. 1: 1031|
alma mater terra. 2: 992|
In terraque. 1: 1058|
terræ, *sing.* 2: 1105| 3: 906, 1048| 5: 458, 406, 778, 806, 809, 833, 969, 1246, 1254, 1288, 1294| 6: 556, 586, 591| *plur.* 2: 1108|
terræque, *sing.* 1: 770| 3: 573| 5. 99, 246, 375| 6: 665|
terræ sola. 2: 592|
terrai, *terra.* 2: 1062| 5: 236, 212, 412, 450| 6. 534, 539, 570, 597, 652, 809| Italiæ oras. 1: 722| orbem. 3: 1002|
terraique, *terræque.* 1: 213| 5: 212|
matris terrai. 1: 252|
terram. 1: 93, 758, 840| 2: 209, 603, 927| 3: 661| 4: 784, 1015| 5: 69, 310, 549, 320, 402, 418, 485, 622, 712, 933, 1253, 1350, 1331, 1365| 6. 52, 204,

535, 560, 583, 745, 837, 857, 864, 869, 872, 962|
patriam. 2: 641|
terramque. 2: 714, 784 | 2: 1084 | 5: 79, 1324 | 6: 600, 687, 831|
terramve. 1: 710|
terram pede pellere matrem. 5: 1401 |.
terrarum. 1: 718, 887, 1083 | 4: 216, 414 | 5: 75, 106, 143, 204, 326, 341, 1345 | 6: 566, 629 |
oras. 2: 555 | orbe. 2: 543 | orbem. 2: 613, 657, 1055 | orbes. 2: 1074 |.
terras. 1: 3, 31, 279, 341, 745, 820, 869, 999 | 2: 543, 212, 215, 316, 473, 608, 713, 727, 999, 1014, 1097 | 4: 200, 203, 418, 421 | 5: 93, 116, 215, 369, 543, 594, 649, 653, 654, 657, 681, 692, 775, 909, 978, 1091 | 6: 263, 286, 400, 445, 490, 495, 612, 634, 637, 668, 851, 852|
omniparentes, *quæ pariunt omnia.* 2: 705|
terras obruerent caligine. 6: 633|
terraſque. 5: 399|
terreno. 1: 1031 | 2: 1113|
terreſtria. 2: 703 | 5: 395, 792|
terreſtribus. 2: 183|
terribili. 6: 154, 852|
terrificant. 4: 38|
terrificas capitum quatientes numine criſtas. 2: 632| undique. 5: 1314 |
terrificet. 1: 134 |
terrifico, *nom.* quatiunt ſonitu. 6: 387 |.
terrigenarum. 5: 1410|
terrigenas. 5: 1426|
terriloquis victus dictis. 1: 104 |
terris. 1: 64, 131, 153, 211, 840, 869, 870, 889, 1057, 1061, 1093| 2: 476, 728, 939, 1110| 4: 419| 5: 447, 492, 564, 586, 696, 753, 795, 901, 914, 918, 1257 | 6: 49, 448, 588, 630, 633, 713, 788 |.
terriſque. 2: 534 | 5: 629|
terrore. 5: 41, 1335| 6: 217, 595|
falſo terrore coacti. 3: 68|
concidere ex animi terrore. 3: 158 |.
terrorum. 1: 147 | 2: 58 | 3: 91 | 6: 38|
terrores. 3: 16|
belli terroribus ad ſidit agmen. 5: 1306|
tertia, *ſing.* 1: 433, 446| 4: 116 |
tertius. 3: 314|
mutua inter ſe rami ſtirpeſque teruntur. 5: 1099|
teſtor. 1: 858|
teterrima, *ſing.* ſpurcities cœnum. 6: 976|
tetigere ſummum aſcendi cacumen. 2: 1129|
tetigit. 3: 1078 | 6: 907|
tetra, *ſing.* ab ynthi natura. 2: 400| nimborum nocte coorta. 4: 173| 6: 252| *plur.* abſynthia. 1: 935| 4: 12, 123| cadavera. 2: 415| ulcera. 5: 993, Tartara. 1125 |
tetri, *ſing.* ſanguinis. 6: 1203 | *plur.* 2: 421 |
aſpera tetri viri primordia. 2: 475 |
tetris ulceribus. 6: 1198, 1269 |.
tetrius, *nom.* eſſet. 2: 509|
tetro. 2: 704, 871| 3: 580| 4: 689| 6: 21, 216, 787, 807 |
tetros boves Lucas angui manos, *elephantos.* 5: 1301 |.
tetrum volvebat odorem. 6: 1152 |.
texit. 6: 852|
texta, *ſubſt.* 5: 95 | 6: 350, ferrea. 1052|
propter tenuia texta. 4: 747 |
textaque rerum. 6: 995|
textile. 5: 1350, tegmen. 1349 |.
textilibus in picturis jactetis. 2: 35|
tenuia textu. 4: 732|
textura, *ſubſt.* 1: 248| 3: 210| 4: 661 |.
textora prædita rara. 4: 196 |
texturæ, *ſubſt.* *plur.* 6: 1082 |
texturas, *ſubſt.* rerum tenues. 4: 159| diſſimiles. 6: 776 |
incluſa theatri mœnia. 4: 79 |
theatris. 6: 108 | intenta vela. 4: 74|
bellum Thebanum & funera Troiæ. 5: 327|
Thracem. 5: 30 |
Theſſalico concharum tincta colore. 2: 500 |
thuricremas propter aras. 2: 353|
thuris glebis. 3: 328|
acri percuſſit thyrſo laudis ſpes magna meum cor. 1: 922|
tibi. 1: 7, 8, 47, 49, 105, 332, 401, 412, 417, 430, 532, 621, 674, 773, 797, 917, 944, 947, 974, 1109| 2: 43, 182, 185, 187, 441, 499, 560, 738, 715, 1022, 1037, 1041| 3: 178, 198, 207, 250, 657, 910, 912, 913, 946, 948, 957, 959, 971, 2037, 1063| 4: 20, 33, 168, 408, 514, 523, 577, 676, 873| 5: 114, 156, 261, 295, 751, 1250| 6: 69, 72, 136, 224, 647, 738, 1079 |.
tibia. 4: 589 | 5: 1384|
cava tibia Phrygio numero ſtimulat mentes. 2: 620|
tigna. 2: 192, 196| 5: 1266| 6: 102, 140|
timefactæ religiones. 2: 43|
timemus. 2: 55, 3: 88 | 6: 35 |
timendæ, *plur.* 5: 31|
timendos. 3: 41
timendum. 1: 112 | 3: 879|
timent. 3: 996| 6: 596|
timénteque. 3: 73|
timentes mortis. 6: 1237|
timet. 3: 993| 6: 973|
timor. 5: 1179|
timore. 1: 107| 3: 74| 5: 1222| 6: 1177|
timorem eſſe fontem curarum. 3: 82|
timores. 2: 44 | 5: 47|
timoris. 6: 603, finem ſtatuit. 24 |
tincta, *ſing.* 2: 500| *plur.* 735, 746, 775|
tinctus candenti lumine. 5: 720 | ambroſia & nectare. 6: 971 |.
tinguentes *tingentes.* 5: 1326, 1327 |.
tinguunt loca lumine. 6: 172 |
titillare ſenſus. 2: 429|
nec Tityum ineunt volucres. 3: 997 |
Tityos. 3: 1005 |
tolerare. 1: 287 | 3: 806|
tolerarit, *toleraverit.* 2: 1169 |.
toleratur. 5: 302 |
tollat. 1: 702 |.

tollebant. 5: 1258|
tollere. 5: 500, 780| 6: 469, 623, 627, 700
tollere oculos contrà. 1: 67|
tolleret. 2: 1110|
tollit. 2: 327| 3: 890| 6: 689|
tollitur. 5: 265| 6: 506|
tollunt. 2: 577| 4: 550, 1008|
tympana tenta tonant palmis. 2: 618|
tonat. 6: 408|
tondentes pabula læta. 2: 317|
tondentes gramina ex uno campo. 2: 659|
tonitralia cœli templa. 1: 1098|
tonitru. 5: 551| 6: 122, 132|
tonitru quatiuntur cærula cœli. 6: 95|
tonitrum auribus accipiamus. 6: 163, accipimus. 172|
tonſaſque, ramóſque natantes. 2: 554|
tormenta ætatis. 5: 318|
tormentis validis. 6: 328|
tornata, plur. rotunda ſaxorum ſtructa. 4: 362|
torpens caſſa formidine. 3: 994|
torpet. 3: 306|
torquetur. 3: 489|
torreat. 3: 920|
torrent terra cadavera. 2: 415|
torrenti, adj. vapore. 5: 340|
torrentibus, adj. ſuris res exuſtæ. 5: 411|
torrere. 5: 970|
torrefacere. 3: 903|
nimiis torret fervoribus ætherius ſol. 5: 216|
torrérque flag... 3: 1032|
torrida, ſing. tellus. 5: 1219|
recenti volnere tortait, torqueri. 3: 661|
torte, adv. flexuris penituſque remota. 4: 306|
torto vertice. 1: 294|
tot. 2: 1056| 3: 318, 912| 5: 320|
tota, ſing. 2: 719, 786| 4: 410, 486, 853| 5: 240, 1115| 6: 66, 257, 522| plur. 1: 285| 4: 599| 6: 543|
totáque, ſing. 2: 327| 6: 351|
totæ. 6: 1102|
totam. 1: 769| 3: 124, 217|
totas. 1: 353| 3: 664| 4: 453| 6: 1178|
toti, ſing. 6: 665, plur. 545, 978|
totidem. 1: 871|
toties. 1: 591| 5: 329|
totis. 3: 620| a membris. 2: 908, 913| mortalibus. 2: 979|
totius. 1: 983| 2: 274, 489| 3: 972, 276, 281, 1002| 4: 1022| 5: 478, 596, 690, 826, 832| 6: 650, 652, 679, 682, 783, 1154| Inanis imum. 2: 89|
toto. 2: 543| 3: 110, 130, 155, 214, 219, 223, 252, 330, 352, 563, 591, 607, 634, 747, 800| 4: 865, 1015| 5: 255, 274, 309, 1165| 6: 469, 691, 944, 1066|
totum. 1: 378, 389, 1088| 2: 66, 271, 727| 3: 17, 144, 165, 411, 545, 635, 690, 798| 4: 201, 670, 898, 1019| 5: 142, 322, 542, 840, 918| 6: 249, 440, 885, 1075|
totus. 1: 650|
perturbatus totus trepidabat. 6: 1278|
trabes, plur. 6: 563|
trabeſque, ſing. 2: 192, 196| plur. 4: 75| 6: 109, 240|
tra... ve. 4: 298|
tractabant vitam. 5: 930, ære totum terræ. 1288|
tractant. 4: 627|
tractare. 5: 951|
tractat morſu ferarum. 3: 902|
tractata, ſing. 1: 943| 4: 19, 231|
tractentur. 2: 309|
tractim. 3: 529|
tractu ævi. 1: 1003| 5: 1215|
tadentes corporis tractum. 6: 117|
tractus, plur. flammarum. 2: 207|
tradatur. 4: 303|
tradere. 5: 1186, 1443|
tradi... 6: 790
tradita, plur. 5: 850, 865|
tradunt. 2: 708, 673|
trahat. 6: 345|
trahatur. 4: 377|
trahere. 1: 398| 3: 533| 4: 143|
traherent, trahi. 6: 1188|
trahit. 3: 234, 303| 4: 431| 6: 717, 967.
quocumque oculos trajecimus. 4: 426|
trajicere. 3: 512|
trajiciuntur. 3: 757|
è ſpeculo in ſpeculum tralucet imago. 4: 309|
trameat. 4: 606|
foraminibus liquidis trameat ignis. 6: 348|
tramite prono. 6: 26|
tranant rapidos amnes. 1: 15| foramina. 4: 605|
tranantibus tranſeuntibus auras. 4: 178|
tranet. 6: 1050|
tranquilla, ſing. 1: 32| 2: 1032| 6: 77|
tranquillo pectore. 3: 294|
in tam tranquillo vitam locavit è tantis fluctibus. 5: 12|
trans. 5: 912|
tranſactum. 1: 461|
tranſcendere fines juris. 3: 62|
tranſcurrere 1: 162| 4: 193, 208|
tranſeat. 4: 383|
transfer. 1: 871|
transferri. 3: 516|
transferetur. 4: 385|
tranſire. 1: 222, 358, 439| 2: 386| 4: 151, 180, 461, 634| 5: 228| 6: 487, 948, 949, 959|
tranſit. 1: 490| 2: 388| 4: 148, 250, 616| 6: 227, 228, 347|
tranſmittere. 6: 992|
tranſmittunt valido quatientes impete campos. 2: 326|
tranſmutans dextera lævis. 2: 487|
tranſpectum, ſubſt. præbet apertum. 4: 273|
tranſpiciuntur. 4: 272, 279|
tranſtra disjectare ſolet magnum mare. 2: 553|
tranſtulerunt. 3: 135|
tranſverſa. plur. 5: 1329| 6: 189|
tranſverſis. 5: 676|
tranſverſo. 6: 1016|
tranſverſóque. 2: 213|
tranſverſum nom. 4: 424|
tranſvolat auras. 4: 563|
tranſvolitant clauſa domorum. 1: 356|
traxere. 2: 1124|
tremebundáque, ſing. 1: 96|
trementes. 5: 404|
trementia. 4: 75|
tremere. 3: 644| 5: 299| 6:

121, 594, 1188|
tremeréque. 3: 751|
tremiſcunt. 6: 547|
tremit. 6: 288, 543| artus. 3: 488|
tremor. 6: 286| ignis clarus. 5: 587|
tremorem. 6: 592|
tremores 6: 546|
tremoris. 6: 576|
tremulas. 5: 993|
tremulis vocibus. 2: 367| artubus. 3: 7| ignibus. 4: 406|
riſu tremulo concuſſa cachinnent. 1: 918| 2: 975|
tremulo tempeſtas impete fulgit. 6: 173|
tremulo rareſcit ab æſtu. 6: 875|
tremulum. 3: 302| jubar ignis. 5: 696, petere à pennis auxiliatum. 1039|
trepidabat. 6: 1278|
trepidant. 2: 54, 964| 3: 871| 6: 34, 595|
trepidare. 3: 1089|
trepidatur. 3: 597|
trepides. 6: 85|
trepido, *nom.* belli concuſſa tumultu. 3: 846| terrore repleta eſt. 5. 41|
tres. 5: 95|
tria. 5: 94, 95|
tribuimus. 2: 387|
tribuebant. 5: 1171|
tribuendus. 2: 973|
tribui. 3: 516|
tribuit. 1: 324| 5: 869, 1194|
tribuiſque. 1: 807|
tribus. 5: 881|
tribus vel paulo pluribus. 2: 485|
tributa, *adj. ſing.* 6: 783|
demtis paucis, paucíſque tributis. 1: 800|
tripectora tergemini vis Geryonai. 5: 28|
triplex. 3: 238|
triplicem. 5: 94|
triplici. 5: 902|
tripode ex Phœbi lauróque profatur Pythia. 1: 740| 5: 113|
triquetra, *triangularia* foramina. 4: 657|
triquetris, *triangularibus* terrarum in oris. 1: 718|
triſte. 3: 741, 989| 4: 638| 6: 1183|
triſtes. 6: 31|
triſti. 3: 72|
triſtia. 4: 124| 6: 780|
triſtior. 1: 943| 4: 191|
5: 347|
triſtis. 5: 1304|
triſtiſque. 3: 1010|
loca nullius trita ſolo, *pede*. 1: 926| 4: 2|
Palladis templum Tritonidos almæ. 6: 750|
Triviai, *Triviæ virginis, Dianæ* aram. 1: 85|
trochleas. 4: 903|
Troiæ funera. 5: 327|
Troianis. 1: 477|
Trojugenas gentes. 1: 466|
trucidet, *extinguat* ignem magno clamore. 6: 146|
trudatur. 6: 434|
trudere. 3: 1013|
trudit. 4: 900| 6: 1031|
trudunt. 1: 203|
truduntur. 4: 188|
trunco, *nom.* calido viventéque. 3: 654|
truncos ac ramos. 1: 354|
truncus ademtâ animâ, circùm membríſque remotis vivit. 3: 405|
tu. 1: 27, 32, 39| 2: 65, 410, 493| 3: 9 *bis*, 136, 422, 917, 982, 1030, 1058| 4: 878, 910, 929 5: 175| 6: 91|
tua, *ſing.* 1: 13, 141| 2: 6| 3: 14, 29, 421, 974|
tuæ *ſing.* 1: 145|
tuantur ignotas facies. 4: 362, 998|
tuas. 1: 107| 2: 40|
tuba mugit graviter depreſſo ſub murmure. 4: 547|
tudidantia. 3: 395|
tuemur. 4: 338| 5: 579|
tuendi. 1: 579|
tuendo. 4: 451|
tuens. 5: 34|
tuentur. 2: 153| 2: 942| 4: 333, 436, 782, 998| 5: 1407| 6: 49|
tuere, *à tuor*. 5: 319|
tueri. 1: 196, 325| 2: 5| 4: 112, 325, 381| 5: 1202| 6: 1161, 1226|
tuetur. 5: 75|
tuimus, *tueimus*. 1: 301| 4: 225, 451| 6: 930|
tuis. 1: 16| 3: 3|
tuiſque. 3: 10, 910|
tulerit. 4: 685|
tulit. 2: 260| 5: 834, 948| 6: 298|
tum. 1: 131, 157, 299, 317, 393, 427, 462, 484, 505, 699| 2: 45, 274, 524, 704, 787, 885, 903, 925, 1100| 3: 57, 247, 377, 503, 599, 681, 836, 852, 868, 875, 932| 4: 264, 408, 446, 451, 457, 684, 818, 827, 800, 917, 920, 954, 1000, 1024| 5: 70, 223, 400, 433, 468, 797, 803, 835, 853, 886, 909, 940, 941, 986, 988, 1004, 1005, 1013, 1025, 1036, 1040, 1088, 1168, 1195, 1161, 1390, 1396, 1397, 1398, 1403, 1440| 6: 128, 161, 193, 216, 281, 287, 312, 362, 396, 401, 428, 525, 560, 623, 805, 1061, 1110, 1151, 1180 1242, 1266|
tumidos perfluctuat artus. 3: 721|
tumulos. 5: 1374|
tumultu. 3: 846| 5: 1335| 6: 217, 365, 428, 580|
plagæ ſedare tumultus. 2: 955|
tunc. 1: 394, 521| 2: 671| 3: 710, 916 4: 987| 5: 451, 1018, 1206, 1422| 5: 249, 731|
tundier, *tundi*. 4: 932|
tundimus. 4: 266|
tunicas ponunt æſtate cicadæ. 4: 56|
tuo. 5: 38, 39|
turba. 1: 1106| 4: 533| 6: 464, 510|
turbáque. 2: 550|
multa ſapientum turba putarunt. 3: 98|
turbæ, *ſing.* 2: 126| 3: 948|
turbabant. 5: 1313|
turbabat. 5: 443|
volgum, turbamque animantum. 2: 919|
turbant. 2: 438|
turbantia. 4: 329|
turbantibus. 2: 1| 5: 503|
turbare. 5: 1303|
turbaréque. 6: 369|
turbare fortunas timore. 1: 107|
in folia radiis turbare videntur. 2: 125|
turbare incertis procellis. 5: 505|
turbáſque. 5: 1140|
turbat. 3: 38, 492|
turbatur. 6 376|
turbida, *ſing.* 4: 170| 6: 375, 693| *plur.* 5: 998|
turbidus amnis. 1: 287| incendi ardor. 6: 673|
turbine. 2: 274, 280, 305| 3: 824| 5: 218, 369, 632, 1230| 6: 125, 394, 640| cœli. 5: 623| vento-

T. Lucret. Car.

Tttt

rum. 6 : 153 |
turbinibus. 5 : 505 |
turbinis immanem vim provomit. 6 : 446 |
turbo verſabundus deſcendit. 6 : 437, rapidus. 668 |
turmas. 5 : 1313 |
turmas m. 2 : 118 |
turpárunt aram ſanguine fœdé. 1 : 86 |
turpéſque, nom. 2 : 421 |
turpi. 3 : 680 | 5 : 49 | 6 : 1238 |
turpis. 3 : 65 |
turres. 4 : 354 | 5 : 308 | 6 : 420 |
validis ſepti turribus. 5 : 1439 |
turrito corpore boves Lucas. 5 : 1301 |
tuſſi. 6 : 1187 |
per quæ poſſent vitam conſiſtere tutam. 6 : 30 |
tutata, ſing. 5 : 857, 861 |
tute, tu ipſe. 1 : 270, 404, 408 | 2 : 441 | 3 : 1037 | 4 : 577 |
tutela, ſing. 5 : 859. 865 |
tutemet, tu ipſe. 1 : 103 | 4 : 913 |
tutentur. 5 : 234 |
tutidantia, tundentia corpora, act. 2 : 1142 |
tuto, adv. 1 : 180 |
tutum. 5 : 872 |
tuum. 1 : 7, 34 |
tuúmque. 1 : 13 |
tympana. 4 : 909 |
tympana tenta tonant palmis. 2 : 618 |
Tyndaridem. 1 : 465 |
Tyndaridis. 1 : 474 |
Tyria Sidone. 6 : 584 |
Tyrrhena retro volventem carmina fruſtra. 6 : 380 |

V.

VAcabant armis. 5 : 1348 |
inane vacánſque. 1 : 335, 445 |
vacaret. 1 : 521 |
vacat. 1 : 508 | 6 : 1028 |
vaceſſit. 6 : 1003. 1015 |
vacet. 1 : 1072 |
vacillans. 5 : 1095 | 6 : 555 |
vacillant omnia tecta. 6 : 574 |
crura vacillanti præpediuntur. 3 : 478 |
ſub pedibus tellus cum tota vacillat. 5 : 1235 |
tabi nimborum arbuſta vacillent. 1 : 806 |
vacuas aures mihi adhibe. 1 : 45 |
inanitúſque locus magis, ac vacuatus. 6 : 1023 |
vacui, ſubſt. 1 : 368 |
vacuum, ſubſt. 1 : 394, 395, 440, 510, 527 | 2 : 150, 157 | 6 : 1005, 1012, 1017, 1039 | inane. 1 : 524 | 2 : 202, 226 | 6 : 838 |
vacuum pectus curáque ſolutum. 2 : 45 |
vada. 1 : 201 | lethi. 5 : 1231 |
vagantur. 2 : 83, 104, 108 | 3 : 448 | 4 : 703 |
vagari. 1 : 1060 | 2 : 41 | 3 : 628 | 4 : 59, 126, 130, 728 |
vagaris avius à vera longè ratione. 2 : 81 | animi incerto fluitans errore. 3 : 1065 |
mors immatura vagatur. 5 : 222 |
vagéque, adv. deerrárunt. 3 : 875 |
lautigamos per montes flamma vagetur. 6 : 351 |
vagitibus ægris miſtos ploratus. 2 : 579 |
vagitúque locum lugubri complet. 5 : 227 |
vagitum Jovis. 2 : 634 |
miſcetur funere vagor, vagitus infantum. 2. 576 |
vagos imbres. 6 : 611 |
valeant. 5 : 59 |
valebis. 6 : 77 |
valebit. 1 : 424, 597 | 4 : 485 |
valemus. 3 : 257, 1101 |
valent. 3 : 558 4 : 793 |
valentis. 3 : 104 |
valere. 5 : 562, 959 |
valerent. 1 : 109 |
valeret. 1 : 624 |
valeſcat. 1 : 941 | 4 : 17 |
valet. 5 : 3 | 6 : 1055 |
valetudo. 3 : 103 |
valida, ſing. 3 : 819 | 5 : 364 |
validæ, plur. vires. 5 : 884 |
validam maturo fulmine nubem. 6 : 295 |
validas. 2 : 102, 1095 | 5 : 59, 315, 380, 1216 | 6 : 341 |
valiſque. 1 : 577 |
valide, 460. tranſiit fulmen per ſepta domorum. 6 : 227 |
validi, ſing. 5 : 1260 | 6 : 123, 136, 1009 | plur. 1 : 286, 572 | 2 : 449 | 5 : 255, 267 |
validiſque, ſing. 5 : 983 |
validis. 1 : 288. 898, 970 | 3 : 452, 493, 503 | 4 : 8 | 5 : 926, 1097, 1113, 1127, 1321, 1325 | 6 : 277, 328 |
valido. 1 : 851 | 2 : 326 | 5 : 309 |
validos. 5 : 1309 |
validum flumen. 1 : 295 |
hydra venenatis vallata colubris. 5 : 27 |
vallibus. 4 : 549 |
vallo eburno munitur India. 2 : 538 |
valuit. 5 : 1111 |
vanum & delirum. 1 : 699 |
vanus error. 1 : 1067 |
vapor. 2 : 149 | 3 : 234 | 4 : 88, 201 | 5 : 384, 814 | ſolis. 4 : 186 | 6 : 235 |
vaporans. 5 : 1130 |
vapore. 1 : 492 | 3 : 234, 431 | 5 : 595, 1101 | 6 : 219, 870, 903 | torrenti. 5 : 340 | ſolis. 5 : 796 | 6 : 965 |
vapore ſolis ſota terra. 1 : 1031 |
vaporem. 1 : 664 | 3 : 216, 342 | 4 : 54 | 5 : 568 | 6 : 948, 986 |
vapores. 1 : 568 | 5 : 237, 1094 |
vapori. 6 : 858 |
vaporis. 2 : 842 | 3 : 127 | 5 : 491, 598 | 6 : 842 | corpuſcula. 2 : 152 | corpora. 4 : 869 | elementa. 6 : 321 | ſemina. 270, 274, 883 |
vapoſque. 6 : 952 |
vapulet. 4 : 937 |
varia, ſing. 1 : 342 | 5 : 529, 790, 1344 | plur. 5 : 1183 |
variæ, plur. 1 : 583, 646, 816, 829 | 2 : 144, 610 | 4 : 228, 415, 1001 | 5 : 329 | 6 : 362 |
variæque, plur. 5 : 799, 1077 |
variæ, diſſimiles volucres. 2 : 344 |
multimodis varians. 6 : 994 |
variantque. 2 : 758 | 4 : 652 |
variante loquelâ cœperit inter ſe velei, uti. 5. 72 |
variantes tactus. 2 : 815 |
formas. 5 : 721 |
variantia, diverſitas rerum.

1: 654 | 3: 510 |
variantibu, variantibus formis. 5: 823 |
variantis acetvi. 1: 775 |
variare. 2: 479, 493, 490, 493 | 3: 374 | 4: 661 |
varias, nom. 2: 62, 588, 677, 1075 | 3: 316 | 5: 232, 715, 1057, 1087 |
variata, plur. 2: 335 |
variéque, adv. 4: 876 | 6: 29 |
varient. 2: 242 |
varii, plur. 2: 759 | 5: 1086 | 6: 927, 984 |
variis. 2: 651, 757, 790, 815 | 3: 32 | 4: 27, 741 | 5: 529, 714, 1344 | 6: 981 |
variisque. 2: 777 |
vario. 5: 1057, 1209, 1375 |
varioque. 2: 824 |
varios. 1: 299, 627 | 2: 441, 886 | 3: 1010 | 4: 495, 980 | 5: 772, 1127, 1043 |
variósque. 2: 788 |
varium genus omne ferarum. 5: 1337 |
varius. 4: 679 | 6: 1116 |
vas. 3: 441, 554, 949, 1022 | 6: 16, 554 |
vase. 3: 794 | 5: 138 |
vasis, plur. 3: 451 | 6: 230 |
vareque facit lateramina vasis. 6: 232 |
vasta, sing. 1: 723 | plur. 5: 1289 6: 1223 |
vastque, plur. 5: 203 |
vastisque, nom. 1: 116 | 6: 551 |
vastavitque vias. 6: 1138 |
vastéque profundum. 1: 956 |
vastis Ætnæ fornacibus flamma efflet. 6: 681 |
immani & vasto respectat hiatu. 5: 376 |
vatum terriloquis victus dictis. 1: 103, religionibus atque minis. 110 |
gravis imber, & uber. 6: 289 |
ubera lactis. 1: 886 | 2: 370 |
ubera mammarum lactantia, 5: 883 |
uberibus, subst: manat diflentia candens lacteus humor. 1: 260 |
uberibus flent omnia guttis. 1: 350 |
ubi. 1: 172, 183, 993, 1069 | 2: 98, 260, 549 |
3: 619, 728, 758, 706 | 4: 204 | 5: 132, 140, 408, 686 | 6: 139, 544, 736, 748, 791, 816, 1099 |
cum. 1: 156, 168, 243, 251, 611, 854, 989 | 2: 313, 473, 486, 768, 828, 962, 1117 | 3: 28, 153, 163, 219, 431, 432, 450, 451, 501, 505, 597, 799, 850, 883, 925 | 4: 148, 280, 284, 361, 403, 422, 436, 528, 534, 557, 608, 626, 662, 668, 745, 775, 914, 923 | 5: 101, 414, 563, 650, 676, 805, 807, 834, 1067, 1073, 1084, 1157, 1242 | 6: 113, 127, 144, 148, 174, 190, 278, 280, 326, 430, 445, 450, 516, 519, 523, 549, 551, 577, 672, 685, 686, 808, 833, 852, 854, 864, 869, 901, 914, 1003, 1029, 1047, 1061, 1117, 1149, 1216, 1229 |
ubicunque. 1: 979 | 6: 99 |
udo. 6: 465 |
vegere, excitare. 5: 1297 |
vehemens. 3: 481 | 6: 516 |
vehementer. 2: 1022 | 4: 33, 821 | 6: 516 |
vehementi. 3: 157 | 6: 310 |
vehementius, adv. 6: 337 |
vehimur. 4: 388 |
vel. 1: 435 bis | 2: 435, 436, 485 | 3: 354 | 4: 481 | 5: 384, 591, 620, 765, 961, 962, 963 bis | 6: 280, 1233 |
vela, nom. lutea, russáque. 4: 73 |
vela pennarum remittunt aves. 6: 743 |
veláque. 6: 1031 |
velamina capitis quassans. 4: 591 |
velarint, velaverint. 1: 929 | 4: 5 |
velata, plur. colore. 2: 796 |
velatum vertier ad lapidem. 5: 1197 |
vehit. 2: 558, 641 | 5: 128 |
velis, nom. ventóque. 4: 895 |
velísque, nom. volamus. 4: 391 |
velit. 1: 703 | 2: 1045 | 3: 1071 | 4: 822, 884 | 6: 599, 1075 |
velivolis mare florebat navibu' pandis. 5: 1441 |
velle. 4: 511 | 5: 378, 1127 |
vellent. 5: 184, 996, 1050, 1143, 1357 |
vellera. 6: 503 |
velles. 5: 1048 |
velocibus. 6: 688 |
velut. 2: 117 | 3: 448, 548, 684, 844 | 6: 194, 477 |
veluti. 1: 292, 925, 1037 | 2: 54, 322, 719 | 3: 87, 550 | 4: 11 | 6: 34, 503 |
venæ, plur. 2: 668, 1148 | 6: 1068 |
venantumque. 4: 988 |
venaret, venari foveâ atque igni prius est ortum. 5: 1249 |
venas. 1: 860, 864 | 3: 124, 218, 476, 565, 691 | 4: 867, 952 | 6: 946 | vitales. 2: 1118 | auri argentique. 6: 808 |
in venas cibus diditur, distribuitur. 2: 1124, 1135 |
venena. 1: 760 |
venenatis hydra vallata colubris. 5: 27 |
veneret spatium cœli. 6: 820 |
veneni. 6: 827 |
veneno. 3: 500 | 4: 689 | 6: 709, 822 |
venenatus. 3: 727 |
venenum. 5: 898, 1007 | 6: 974 | acre. 4: 640, 644 |
Venere. 5: 895, 1455 |
venere. 1: 1076 | 2: 213 | 5: 51 | 5: 194 | 6: 834 |
Veneris. 3: 777 | 5: 736 |
res per Veneris, per generationis vias. 2: 173 |
genitales Veneris res. 2: 471 |
per Veneris res conveniendo. 2: 921 |
Veneris ros. 5: 846 |
privatæ Veneris connubia. 5: 1011 |
venerit. 4: 781 |
veniant. 4: 601, 727 | 6: 424, 482 |
veniat. 1: 977 | 5: 699 | 6: 321 |
veniens. 4: 395 | 6: 345, 1139 |
venientes. 5: 792 |
venientes. 1: 300 | 6: 1273 |
venientibus. 3: 859 | 5: 1315 |
venientis. 3: 286 |
venire. 3: 723 | 4: 974 |
venirent. 6: 18 |
veniret. 6: 29, 30 |
venis, nom. 2: 904 | 3: 443 |

5: 850, 1254|
ventiſque, nom. 1: 867|
venit. 4: 223, 281, 317, 566, 696, 892| 5: 1205| 6: 301, 339, 593, 721, 347, 633, 928, 1049, 1121, 1129|
veniunt. 1: 795. 1044| 3: 831, 853| 4: 90, 727, 731| 5: 544| 6: 429, 610, 1098|
venti, ſing. 1: 272| 3: 127. 247, 270| 4: 262| 5: 1225| 6: 323, 336, 289, 294, 299, 309, 318, 430, 435, 508, 509, 517, 559, 591| plur. 1: 6, 278, 291, 296| 2: 765| 3: 59| 4: 445| 5: 255, 267, 389, 674, 1191| 6: 114, 131. 187, 195, 225, 462, 504, 528. 567, 623, 630|
venti vortex. 6: 442|
ventíque, plur. 5: 743| 6: 292, 359|
venti, oſtentationis. 3: 46|
ventigeni crateres. 6: 701|
ventis. 2: 413: 508| 4: 965| 5: 645, 780| 6: 97, 193, 259, 268, 366, 377, 442, 552, 536, 726, 1109|
ventis ne verba profundam, tu fac. 4: 929|
ventiſque. 6: 456|
ventoque. 4: 895|
ventorum. 3: 493| 5: 218, 1229| 6: 152| verbera. 5: 955|
ventos. 5: 1085|
ventóſque. 1: 767|
ventos pedibus terebant. 5: 1330|
ventoſa magis cervorum frigida mens eſt. 3: 300|
ventoſa loca. 6: 467|
ventres. 5: 1323|
ventum. 6: 1169|
ventus. 3: 129, 283, 287| 4: 260, 899| 6: 157, 174, 210, 214, 273, 556, 577, 684, 685, 1031|
Venus. 1: 229| 5: 736, 960, 1016| alma. 1: 2|
ſpoliis vepres volitantibus auctas. 4: 60|
ver. 5: 736|
vera, ſing. 1: 499, 514, 617, 638, 879| 2: 81, 176, 229, 245, 644, 1041| 3: 522, 835, 898| 5: 23, 407. 1116. 1432| 6: 767, 853| plur. 1: 643, 701| 4: 912|
veráque: 1: 644|
vera viai amittunt, ardua dum metuunt. 1: 644|
veræ, plur. 3: 57|
veram. 1: 46, 692| 2: 1022| 3: 964|
veraque. 3: 354|
veratrum acre venenum. 4: 644|
verba. 1: 825, 911| 2: 689| 4: 558, 562, 583, 618|
verbaque. 4: 537|
ventis verba profundam. 4: 929|
verbera, nom. 3: 1030| ventorum. 5: 955|
verberat vis venti. 1: 272| ventus. 4: 260, aër. 936| circumpoſitus aër. 6: 1026, annelum abditus aër. 1037|
verberei. 4: 265|
verberibus. 5: 486| radiorum. 5: 1103|
chartas volantes verberibus venti verſant. 6: 114|
verbi cauſa. 3: 423|
verbi imagine, echo. 4: 571|
verbis. 1: 139, 198, 824, 833, 871| 2: 688| 3: 964| 4: 573| 5: 3, 164, 264, 734, 1167|
Inverſis ſub verbis latitantia. 1: 643|
verbóne. 4: 786|
verborum. 4: 514, 553, 565, 578|
vere, nom. ſubſt. 1: 175| adv. 1: 697| 4: 272, 279, 363| 5: 574|
verear. 1: 415|
vereor. 1: 81|
vergebant ſibi venenum imprudentes. 5: 1008|
in terras ſolis vergitur ardor. 2: 212|
veri, ſing. 4: 476, 478, 481, plur. 487|
veridicis. 6: 23|
veridico ex ore profudit. 6: 6|
tempora ſe Veris florentia pandunt. 6: 358|
veris. adj. 4: 483, 768|
veriſimile. 2: 1051|
veriſſima, ſing. ratio. 6: 79|
vermes. 2: 870|
vermes expirant cadavera rancenti jam viſcere. 3: 719|
verméſque. 2: 927|
vermibus. 3: 723|
vermiculorum. 3: 728|
vermiculos. 2: 898|
vermina ſæva. 5: 995|
verna, ſing. dici ſpecies. 1: 10|
verno tempore. 5: 800|
vernum tempus. 6: 368|
vero, nom. 1: 175, 647, 712, 759| adv. 1: 1003| 2: 593, 651| 3: 968, 1058| 4: 382, 632, 983| 5: 580, 890| 6: 577, 335, 1151, 1166, 1188|
verrentes æquora venti. 5: 267, 389|
venti verrentes æquora ponti. 6: 624|
vis violenti per mare venti Induperatorem claſſis ſuper æquora verrit. 5: 1226|
venti verrunt nubila cœli. 1: 280|
verſa, plur. 5: 279|
verſáque, ſing. 5: 1293|
verſabundáque vis. 6: 581|
verſabundus turbo. 6: 437|
verſamur. 3: 1093| 4: 224| 6: 929|
verſandoque. 5: 721|
verſant. 6: 114|
verſanti turbine nubem cogit. 6. 125|
verſantur. 2: 50|
verſare. 3: 165| 5: 517|
verſarent. 6: 1179|
verſari, circumvolvi. 4: 402|
verſarique. 5: 739|
verſat. 2: 881| 5: 524|
Mundi magnum & verſatile templum. 5: 1435|
verſatur. 2: 112| 6: 276|
verſatus. 6: 574|
verſent. 5: 478|
verſet. 5: 1209|
verſibus. 1: 25, 138, 417, 500. 823, 948| 2: 687, 1012| 3: 36| 4: 24| æternis. 1: 122, Latinis. 138| ſuaviloquis. 2: 529| ſuavidicis. 4: 181, 907| politis. 6: 83|
verſus, ſubſt. plur. 1: 825| 2: 689|
vertat. 5: 616|
fœcundas vertentes vomere glebas. 1: 212| 5: 211|
vertere, præter. 5: 1356|
vertere vitæ rationes. 1: 106|
vertere in utilitatem. 6: 1169|
vertere. 1: 783| 2: 307, 873| 4: 136| 5: 338, 829, 913|
verterit. 6: 87, 383|
verti, inf. 2: 744| 4: 404| 5: 104, 1183, 1437|
vertice. 1: 294| 2: 210| 3: 1014| 6: 466, 750|

vertier, *verti*. 1: 731| 2: 926| 6: 390|
velarunt vertier ad lapidem. 5: 1198|
vertimus. 4: 343|
vertit. 2: 879| 5: 728|
vertitur. 2: 766| 3: 591| 5: 511|
vertunt. 2: 874, 875|
vertuntur. 5: 473|
verum, *nom.* 1: 410| 4: 210, 502, 795| 5: 713| *adv.* 1: 403, 685, 822, 894, 901| 2: 813, 1017| 3: 100, 153, 609| 4: 72, 242, 268, 681, 745| 5: 331; 6: 99, 704, 710|
veruti, *teli* cursus. 4: 411|
vesci, *verb.* è terra mortalia secla. 1: 1091|
vesci vitalibus auris. 5: 855|
vesci, *uti* variante loquela inter se. 5: 73|
vescitur. 2: 1126|
vesco, *edaci* sale saxa peresa. 1: 327|
montem Vesevum. 6: 747|
plena animæ vesicula. 6: 129|
veste. 1: 36| 5: 672, 1426|
vestem. 4: 148, 153, 1021| 5: 814| 6: 1133|
vestémque. 3: 613|
vietam aranei vestem. 3: 387|
lubrica serpens exuit in spinis vestem. 4: 59|
vestes. 1: 306| 5: 232, 1447| 6: 470, 617| barbaricæ. 2: 499|
vestigia. 1: 403, 407| 2: 125, 356| 3: 4: 310, 331, 390, 529, 673| 4: 85, 366, 709, 901| 5: 56, 737, 1260, 1445| 6: 431, 757|
vestigia terra instituit. 4: 474|
vestire. 5: 953|
vestis. 2: 51| 5: 1349, 1417|
juventas vestit molli lanugine malas. 5: 887|
vetere. 2: 253|
veterem. 4: 67|
veteres. 2: 600| 4: 56| 5: 172, 406, 934|
veterino semine. 5: 865, 888|
vetus gloria. 6: 8|
vetusta, *sing.* 5: 161, *plur.* 1083|
cedit vetustas extrusa rerum novitate. 2: 977|
vetustas antecâcta. 3: 985, matura admonuit. 1032|
vetustate. 1: 326| 6: 552|
vetustatem ex oculis subducere. 2: 69|
vetusto ætatis spatio defessa. 2: 1172| 3: 775|
mulier spatio defessa vetusto. 5: 835|
vexamine Mundi magno. 5: 341|
vexant violento turbine flabra ventorum. 5: 318|
vexantia turbine rapiant. 1: 280|
vexantur percita plagis. 1: 1024|
vexare. 3: 83| 5: 164|
vexaret. 5: 1179|
vexari. 2: 3|
vexat montes supremos sylvifragis flabris. 1: 276|
vexata per ævum innumerabilibus plagis. 1: 635|
vexata navigia. 6: 429|
vi. 1: 13, 130, 220, 569, 729, 856, 1077| 2: 63, 185, 196, 198, 289, 328, 549, 962| 3: 29, 160, 344, 486, 828| 4: 327| 5: 78, 207, 253, 373, 1144, 1149, 1177| 6: 30, 243, 319, 379, 508, 517, 540, 755|
vísque. 6: 734|
sine vi subigente, *impellente.* 2: 1093|
via. 3: 736| 5: 103, 273| 6: 638, 1146|
viæ, *plur.* 2: 1019| 4: 661|
viai, *viæ.* 1: 407, 1040| 2: 249| 3: 497| 4: 824| 5: 738, 1123|
amittunt vera viai. 1. 660|
prima viai. 1: 1068|
cuncta viai, *cunctas vias.* 5: 738|
viam. 2: 129| 3: 1042| 5: 521, 712| 6: 26, 199, 548, 1262| viæ. 2: 12|
viamque. 1: 82|
viarum. 1: 957| 2: 626| 5: 1205| 6: 331, 993|
strata viarum. 1: 316| 4: 417|
viarum flexus. 3: 586|
clausa viarum. 4: 616|
recta viarum ostia. 4: 93|
vias. 1: 374| 2: 406, 725| 4: 973| 5: 443, 1447| 6: 625, 1048, 1138| lethi. 2: 916| oculorum. 4: 345, 352|
vialque. 4: 654, 946| 6: 983, 1265|
lingua vibrante. 3: 657|
vicina, *plur.* 1. 897| 6: 458, 1017|
vicinum. 4: 931|
vicissim. 1: 79| 3: 109, 296| 4: 477| 5: 761, 838| 6: 1041|
victa *sing.* 2: 605| 5: 1270| *plur.* 1: 856| 5: 110, 1103|
victæ, *plur.* 1: 1081|
victor. 1: 76|
victoria. 1: 80|
victos. 5: 1320|
victusque. 5: 1049|
victu. 4: 634|
de victu certant. 5: 1081|
victum, *subst.* 1: 592| 5: 802, 1079, 1104| 6: 9|
victus, *adj.* 1: 104, 618| 3: 1010| 5: 344|
videam. 5: 245|
videamur. 1: 135| 2: 245| 4: 764| 5: 64|
videamus. 3: 460| 4: 246, 251, 256, 288, 348, 637|
videant. 1: 1064| 2: 166| 3: 915| 6: 566|
videantur. 2: 556| 4: 274, 308, 355, 403, 450, 521, 976| 5: 713| 6: 285, 466|
videare. 4: 420|
videas. 1: 665| 2: 45, 269| 3: 349, 883| 4: 576| 5: 735| 6: 167, 650, 654|
videat. 3: 1084| 4: 805|
videatur. 1: 714, 960| 2: 70, 310, 770, 803| 3: 286, 683, 726| 4: 270, 294, 374, 415, 774, 818| 5: 584, 617, 635| 6: 390|
videbant. 5: 1102, 1169, 1180, 1256, 1250, 1454|
videbantur. 5: 1172|
videbat. 6: 19, 1229|
videbis. 1: 451| 2: 115, 128, 372| 4: 705, 984| 6: 190|
videbitur. 1: 776|
videlicet. 1: 211, 835|
videmur. 4: 458, 461, 618, 962|
videmus. 1: 176, 198, 209, 256, 320, 350, 543, 557, 563, 750, 755, 763, 855, 1059| 2: 30, 46, 67, 148, 246, 287, 350, 374, 391, 460, 536, 540, 708, 712, 767, 864, 896,

924, 988, 1010 | 3: 154, 158, 166, 458, 510. 635, 940, 1070 | 4: 59, 70, 263, 464, 602. 736, 754, 853, 971 | 5: 241, 312, 461, 517, 607, 668, 847, 891, 1038, 1203 | 6: 132, 186, 476, 617, 619, 625, 921, 1208 |
videndu, *sing.* 3: 80 |
videndi. 1: 332 | 2: 472 |
fessus satiate, *satietate* videndi. 2: 1037 |
videndum. 1: 132, 466 | 6: 647 |
videns. 5: 991 |
mortua cum vita est prope jam vivo atque videnti. 3: 1056 |.
videntur. 1: 263, 618, 712 | 2: 125, 176, 321, 404, 421, 444 | 3: 66, 106, 327, 564, 635, 1066 | 4: 107, 140, 364, 390, 393, 427, 438, 442, 446, 700, 968 | 5: 550, 580, 588 | 6: 130, 472, 1110 |
video. 3: 12, 320 |
videre. 1: 154, 315, 408 | 2: 9, 820 | 4: 185, 420, 702 | 5: 897, 1082, 1341 | 6: 55, 78, 80, 179, 462, 531, 781, 912, 1255 |
videre. *visus.* 4: 834 |
videre est. 2: 161
viderent. 1: 108 | 5: 184, 1048 |
videres. 1: 215, 358 | 2: 700 | 5: 1331 | 6: 1267 |
videri. 1: 325, 271, 888, 890 | 3: 536 | 4: 87, 126, 239, 258, 494, 639 | 5: 124, 393, 436, 573, 1197 | 6: 756 |
viderimus. 1: 156 |
viderit. 4: 476 |
vides. 1: 824, 906 | 2: 156, 20[illegible], 463, 532, 678, 688, 882, 1121 | 4: 181, 207, 215, 806 | 5: 384, 557, 562, 585, 602, 645, 855, 1475 | 6: 177, 806, 813, 900, 1066, 1101 |
videt. 3: 898, 1033 | 4: 719 |
videtur. 1: 365, 488, 498, 533, 693, 699, 705, 727, 731, 791, 845, 934, 943, 959, 997 | 2: 332, 738, 800, 1041, 1089 | 3: 35, 165, 183, 186, 235, 334, 370, 369, 522, 554, 592, 606, 711, 736,
778, 746, 989, 1095 | 4: 10, 18, 210, 238, 254, 271, 289, 365, 388, 396, 401, 408, 424, 430, 776 | 5: 20, 140, 150, 171, 238, 350, 465, 566, 578, 620, 1029, 1072, 1188, 1274, 1412 | 6: 235, 676, 975, 977, 980, 988, 991, 1045, 1059, 1087 |
vidi. 4: 581 | 6: 1042 |
vidit. 5: 707 | 6: 9, 675, 677 |
viduata, *plur.* manuum. 5: 878 |
vietam, *languidam* vestem. 3: 386 |
vigeant. 3: 259, 284 |
vigeat. 5: 533 |
vigebant. 5: 1106, 1111, 1403 |
vigebat. 5: 1397 |
vigente mente. 1: 924 |
herbas rore vigentes. 2: 361 |
vigere. 5: 306 |
vigeret. 4: 311 | 5: 1056 |
reserata viget genitalis aura Favoni. 1: 11 |
laetitia viget animus. 3: 151 |
vigilamus. 4: 769 |
vigilans stertis. 3: 1061 |
vigilante animo. 5: 1169 |
vigilantes. 4: 976 |
vigilantibus. 1: 133 | 4: 37 | 5: 1404 |
vigilate. 1: 143 | 4: 457 |
vigilat. 4: 762 |
vigiles, *nom.* 5: 1407, 1435 |
viis. 6: 1221 |
viis omnis expletis. 4: 556 |
vius directis. 4: 613 |
tetigit limina villae. 3: 1078 |
villam. 3: 1076 |
vim. 1: 187 | 4: 497 | 5: 416, 1032 | 6: 180, 446, 819, 915, 951, 999 | cupidam equorum. 2: 265 |
vina. 1: 394 | 6: 230 |
vincam consurgere. 6: 497 |
vincebant. 5: 967 |
vincendi. 5: 1346 | 6: 47 |
vincere. 2: 954, 955 | 3: 961 | 4: 483 | vertuta. 5: 734 |
vincere possis increiisse. 6: 708 |
vinci cernis lapides ab aevo. 5: 307 |
vincla. 6: 355, 1069 |
vinclaque. 6: 915 |
vinclis. 5: 894 |
vinclisque. 5: 1351 |
vinclum. 3: 598 |
vinco fieri. 2: 747 |
vinctaque, *plur.* 5: 840 |
vincti, *plur.* fundere. 3: 417 |
vincula amicitiai. 5: 83 |
vincunt. 1: 487 |
vindicat. 3: 894 |
vinetaque laeta. 2: 1157 | cole libus. 5: 1370 |
vini. 3: 479, 481 | 6: 234, 805 |
violare. 4: 138, 461, 508 | 5: 1019 |
violari. 6: 70 |
violarint, violaverint. 2: 614 |
violas. 3: 28 | 5: 1154 |
violenta vis leonum. 3: 297 | vini vis. 5: 962 |
violenti furoris. 2: 621 | venti. 5: 1205 |
violentia. 3: 741, 481 |
violentia. 5: 504, 1260 |
violento. 3: 824 | 5: 218, 369, 1230 | 6: 419 |
vir. 4: 818 |
virentes campos. 1: 19 |
vires, *nom.* 1: 577 | 2: 134, 877, 1130, 1161 | 3: 598 | 4: 866, 936 | 5: 315, 380, 410, 605, 884, 1016, 1216, 1239 | 6: 342, 1154, 1202 |
viresque, *nom.* 2: 557 | 5: 1111 |
virescat de nihilo renata copia rerum. 1: 675 |
virescere. 5: 781 |
virescunt. 2: 253 |
virgineos coetus. 1: 88 |
Triviai virginis. 1: 85 |
virgulta. 5: 933, 1365 |
virgultaque. 5: 783 |
viri, *sing.* 3: 372 | 5: 633, 962 |
tetri viri, *tetri veneni.* 2: 475 |
viribus. 1: 288, 970 | 2: 275, 1120 | 3: 450, 452, 493, 784 | 4: 540 | 5: 817, 1097, 1110, 1173, 1176, 1169 | 6: 558 | obtersis. 3: 453 |
viridantes. 2: 33 | 5: 1395 |
viridanti colore. 5: 783 |
viridemque. 5: 781 |
virides saltus. 2: 355, smaragdos. 804 |
viri i colle. 2: 322 | cum luce Smaragdi. 5: 949 |
fetio privati parte virili. 6: 1207 |
virile genus. 5: 1355 |
virum. 2: 1170 |

viro. 1: 730 | 5: 1010 |
viro, *veneno*. 2: 852 | 6: 29 |
prima virorum, *primi viri*. 1: 87 |
viros. 5: 1353 |
viroſque. 5: 992 |
virtus. 1: 141 | 5: 856, 861 |
virtute. 2: 641 | 5: 964 |
virtutem animi acrem irritat. 1: 71 |
virum, *ſing.* 6: 5 | *virorum.* 1: 96, 729 | 2: 328 | 5: 312, 329, 997 | 6: 241, 722, 1107 |
virus. 6: 635 |
virus aquarum ſal percolatur. 5: 270 |
vis, *nom. ſing.* 1: 77, 283, 219, 244, 248, 272, 486, 725, 1010 | 2: 235, 277, 303, 306, 540, 544 | 3: 8, 171, 272, 278, 280, 297, 298, 455, 475, 491, 498, 583, 637, 638, 645, 747, 763, 765, 772, 791, 827 | 4: 337, 435, 492, 669, 886, 915 | 5: 28, 135, 185, 208, 308, 414, 558, 561, 564, 773, 879, 962, 1151, 1225, 1232, 1285 | 6: 70, 127, 136, 144, 237, 280, 294, 298, 299, 308, 309, 314, 318, 324, 327, 353, 420, 436, 509, 529, 540, 559, 577, 583, 591, 622, 664, 693, 758, 802, 815, 824, 830, 839, 916, 955, 1090, 1096, 1126, 1150, 1282, 1280 | *plur.* 3: 265 |
fortis equi vis. 3: 8 |
promiſſa canum vis. 4: 685 |
fida canum vis. 6: 1220 |
viſque, *nom.* 2: 1071 |
vis multas poſſides. 2: 586 |
turbida vis animai. 6: 693 |
viſa, *plur.* 4: 468, 505 |
viſæque, *plur.* 4: 1004 |
viſæ. 1: 116 |
viſcera. 2: 669, 963 | 3: 218, 249, 273, 301, 337, 376, 565, 691 | 5: 926, 993 |
viſcere. 3: 267, 719 |
viſceribus. 1: 837 | 2: 904 |
viſceris. 5: 901 |
viſcus. 1: 837 |
viſendáque, *ſing.* 1: 728 |
viſentes. 2. 577 |
fugitabant viſcere ad ægros. 6: 1236 |
viſis. 4: 468 |
viſitque ex rerum lumina ſolis. 1: 5 |
viſu, *viſui.* 5: 102 |
viſu acria, *tactu aſperiora.* 4: 712 |
viſum, *ſubſt.* 4: 136, 295 | 6: 165 | *adj.* 1: 309 | 4: 532 |
viſumque, *ſubſt.* 4: 234, 645, 788 | 6: 923 | laceſſunt. 4: 218, 737 |
viſus, *ſubſt. ſing.* 4: 275 | *plur.* avidos in te paſcit. 1: 37 |
vita. 1: 63, 810 | 2: 551 | 3: 13, 66, 135, 183, 377, 403, 408, 421, 890, 948, 971, 981, 993, 995, 1008, 1027, 1036, 1059 | 4: 509, 510 | 5: 16, 19, 64, 175, 179, 228, 351, 885, 995 | 6: 78, 1209, *remeando* 828 |
vitaque. 3: 558, 954, 984 |
ex is, vitaque reperta. 4: 850 |
vitabant. 5: 967 |
vitæ. 1: 106, 123 | 2: 15, 172 | 3: 2, 63, 70, 254, 546, 591, 681, 801, 912, 956, 1055, 1091 | 5: 9, 21, 180, 987, 1150, 1448 | 6: 4, 825 | viam. 2: 10 | regimen. 3: 95 |
vitæ depaſtus, *finis terminus.* 2: 1086 |
plenus vitæ conviva. 3: 951 |
vitai, *vitæ* 3: 197, 943, 960, 1020, 1090, 1097, 1106 | 5: 224, 225 | 6: 774, 1152, 1237, copia. 814 |
vitai clauſtra reſolvat. 1: 416 |
quaſi curſores vitai lampada tradunt. 2: 78 |
reddita vitai mors, *mors cum vita commutata.* 4: 765 |
vitai pauſa, *vita ceſſatio* interjecta eſt. 3: 873 |
vitalem. 2: 839 | 3: 100, 216, 526, ſenſum. 635, voltum. 655 |
vitales. 2: 716, 940 | 3: 346, 406, 559 | 6: 1225 | motus. 2: 947, venas. 1118 |
vitales animæ nodos à corpore ſolvit. 2: 949 |
vitali. 2: 914 | 5: 126 |
vitalia. 6: 771, 1092 | rerum. 2: 575 |
vitalibus. 3: 576 | 5: 855 |
vitalis motus 2: 914 | vettitus. 3: 129 |
vitaliter animata. 5: 146 |
vitam. 2: 960, 996 | 3: 58, 42, 571, 257, 323, 398, 469, 549, 759, 832, 1070, 1100 | 4: 829 | 5: 14, 170, 910, 1116, 1121, 1153, 1174, 1423, 1433 | 6: 3, 10, 1196, 1222 |
vitam edere, *mori.* 6: 1256 |
vitamque. 1: 196, 570 | 3: 922 | 5: 825, 1079, 1104 | ſerenam. 5: 1093 |
vitanda, *plur.* 6: 779 |
vitandi. 5: 43 |
vitautque. 4: 185 |
vitarat. 6: 1107 |
vitare. 2: 558, 916 | 3: 86 | 4: 512, 844 | 5: 842, 855 | 6: 408 |
vitaéque. 4: 822 |
vitata. *ſing.* animi poteſtas. 3: 674 |
vitigeni liquoris laticem. 5: 15 |
vitigeni latices. 6: 1070 |
vitiis. 3: 733 |
vitio. 6: 17, 1068 | verſitate. 5: 1356 |
vitium. 4: 387, 827 | 6: 16 |
vitri. 4: 606 |
vitroque. 6: 990 |
vituli, *plur.* 4: 57 |
vitulo. 5: 1033 |
vitulorum. 2: 364 |
vitulus. 2: 352 |
viva, *plur.* 2: 878, 963 | 5: 19, 989, 991 | 6: 887 |
vivam, *nom.* 2: 617 |
vivant labentes ætheris ignes. 1: 1033 |
vivata, *vivida* poteſtas. 3: 410, 557, 680 |
vivebant. 6: 1207 |
vivendo. 1: 203 | 3: 961, 1094, 1103 |
viventéque. 3: 554 |
vivere. 1: 203 | 3: 105, 588, 684, 786 | 5: 17, 120, 870, 959, 1117 |
vivi, *verb.* 5: 18 |
vivida vis animi. 1: 72, tellus. 179 |
vivis. 3: 323, 406 | 5: 529 |
vivo, *nom.* 2: 703 | 3: 1019 |
viva videns vivo ſepeliri viſcera buſto. 5: 991 |
et vivo Centauri, *ex vivente Centauro.* 4: 743 |

vivos. 2: 870 | 4: 42 |
vivum. 4: 771 |
vivunt. 2: 75, 663 | 3: 50 |
vivus. 3: 892, 899 |
vis. 1: 734 | 2: 1151, 1160, 1162 | 4: 404, 410, 411, 698, 1017 | 5: 150, 1340 | 6: 614, 859, 1187 |
vixdum. 5: 1037 |
ulcera tetra. 5: 993 |
ulceribus. 6: 1146, 1164, 1198, 1269 |
ulciſci. 5: 1148 |
ulla, *ſing.* 1: 249, 358, 514, 603, 612, 666, 668, 843, 850, 987 | 2: 358, 303, 339, 578, 1025, 1068 | 3: 23, 104, 147, 185, 400, 1094 | 4: 228, 239, 725 | 5: 436, 553, 828, 928, 1051, 1053, 1177, 1197 | 6: 153, 933, 1007, 1176, 1217 | *plur.* 2: 362, 911 | 3: 673, 776 |
ulla teſtæner res cunque, *ullacunque.* 6: 567 |
ullæ, *dat.* 1: 688
ullam. 1: 199, 264, 438, 671, 1019 | 2: 921, 1142 | 3: 39, 562 | 4: 881 | 5: 1336 |
ullarum. 4: 353 |
ullas. 3: 640 |
ullis. 1: 1053 | 2: 968 | 5: 148, 956 |
ullius. 2: 936 |
ullo. 1: 448, 632, 789 | 2: 235, 558, 746, 747, 838, 973 | 3: 24, 444 | 5: 876 | 6: 206 |
ullorum. 1: 605 |
ullum. 1: 904 | 2: 304, 845 | 3: 367, 935 | 5: 163 |
ullus. 3: 762 |
ultima, *plur.* naturai pervideas. 1: 1109 |
ultimus. 1: 969 |
ultra. 4: 270 |
ultro. 6: 1133 |
ultroque. 5: 387 |
ultro citróque. 4: 36 |
umbra. 4: 365, 374, 381 | 6: 283 |
umbraque. 4: 383 |
umbram. 4: 370, 541, ducere latè. 140 |
umbrantes floribus Martem. 2. 628 |
umbras. 3: 305 | 4: 42, 342, 379 | 5: 763, 787 |
umbris. 5: 640, 972 | 6: 864 |
una, *nom.* 1: 417, 1045 | 2: 482, 599, 1076 | 3: 547, 667, 725, 912 | 4: 401, 569, 608, 751, 796, 901 | 5: 96, 532, 608, 902, 998 | 6: 557, 625, 704, 707, 1028, 1268 | *adv.* 2: 678, 888 | 3: 169, 446, 682, 759, 801, 914 | 4: 256 | 5: 716, 740, 1082 | 6: 1067, 1072, 1076 |
unaque, *nom.* 2: 778 |
una eadémque, *plur.* 2: 917 |
unam. 2: 667 | 3: 238, 271, 666 | 4: 582 | 6: 703 |
flexis mucronibus unca, *plur.* 2: 427 |
uncis unguibus. 5: 1321 |
unciſque. 5: 31 |
unco ſæpe labro calamos percurrit hiantes. 4: 592 | 5: 1406 |
uncus aratri ferreus vomer occultè decreſcit. 1: 314 |
undæ, *plur.* 1: 375, 381 | 3: 493 |
undas. 1: 1084 | 3: 841 | 4: 423 | 5: 273 | 6: 256, 403, 434, 638, 717, 881, 891, 894, 1171 | aëtias ſol diverberat. 2: 151 |
unde. 1: 51, 76, 125, 132, 158, 228, 230, 231, 232, 384, 503, 572, 607, 695, 696, 829, 929, 1036 | 2: 9, 72, 256, 257, 287, 306, 331, 471, 545, 549, 568, 590, 591, 595, 596, 673, 991, 1108 *bis*, 1137 | 3: 68, 178, 273, 319, 468, 719, 720, 725, 1068 | 4: 5, 130, 477, 557, 679, 726, 925, 927 | 5: 183, 1046, 1047, 1150, 1152, 1164, 1402, 1407 | 6: 86, 118, 382, 664, 667, 704, 1088 |
unde vacefit cunque, *undecunque.* 6: 1015 |
undique. 1: 257, 330, 346, 934, 986, 1006, 1042, 1050 | 2: 92, 531, 914, 939, 1047, 1133 | 3: 357, 404, 435, 545, 546, 854, 1064 | 4: 166, 171, 227, 241, 437, 463, 729 | 5: 265, 469, 470, 485, 599, 1314, 1318 | 6: 125, 192, 250, 357, 399, 491, 507, 536, 541, 632, 932, 954 |
undis. 1: 289, 720, 721, 1030 | 4: 220, 434 *bis*, 439 | 5: 223, 375, 1003 | 6: 436, 622, 728, 925, 1075 | mollibus. 2: 375 |
unguenti ſpiritus. 3: 223 |
unguentum. 6: 974 |
ungues. 3: 527 | 5: 1282 |
unguéſque. 5: 1037 |
unguibus. 5: 32, 1036, 1321 |
unguiculóſque. 6: 947 |
ungula ferarum ſilla. 4: 685 |
uni, *ſing.* 4: 449 |
unica, *ſing.* 2: 542, *plur.* 1085 |
unica ſolaque, *ſing.* 2: 1077 |
unicus. 6: 713 |
unis. 3: 616 | 5: 895 |
uniter. 3: 851 | 5: 538, 556, 559 |
uniter apti, *compacti in unum quid.* 3: 858 |
un verſum, *adj.* 4: 263 |
unius. 2: 379, 486, 548 | 3: 265, 1086 | 6. 614 |
uno. 1: 380 | 2: 584, 659, 781, 786, 824 | 3: 422, 455, 530 | 4: 750, 775 | 5: 507, 600, 907, 1345 | 6: 412, 415, 914 |
unoque. 2: 662 |
unoquoque. 6: 620 |
unquam. 1: 151, 300, 506, 796 | 2: 224, 240, 294 | 3: 304, 318, 355, 928, 1011, 1020 | 5: 163, 185, 977, 1118 | 6: 20, 247, 1073 |
unum. 1: 398, 662, 877 | 2: 118, 159, 347, 685, 776, 1055 | 3: 263, 169, 286, 425, 533 | 4: 125, 416, 567, 902 | 5: 509, 596, 664, 1010, 1387, 1412 | 6: 210, 273, 343, 650, 967, 1228 |
unus. [illegible]: 983, 1049 | 6: 612, 914 |
unuſquiſque. 6: 1278 |
ſedare vocabant. 5: 943 |
vocabula. 5: 1041 |
vocamen. 2: 656 |
vocamus. 1: 370, 427, 440, 508, 1073 | 3: 94, 140 | 4: 34 |
vocant. 6: 908 |
vocantes. 2: 318 |
vocaretur. 6: 240 |
vocare. 1: 54, 450, 482 | 2: 654 | 4: 715 | 5: 1085 |
vocas. 5: 525 |
voce. 1: 915 | 3: 066 | 4: 550, 580, 715 | 5: 1057,

1057, 1089 | 6: 1243 |
vocem. 2: 823 | 3: 944 | 4: 529, 544, 563 |
vocemque, *nom.* 3: 156 |
voces, *nom.* 1: 302, 355, 495 | 2: 330 | 3: 157, 463 | 4: 222, 537, 555, 569, 581, 601, 615 | 5: 338, 1019, 1080, 1087, 1378, 1405 | 6: 228, 951 |
vocéſque, *nom.* 4: 989 | 5: 1172 |
vocibus. 2: 367 | 4: 611 | 5: 994, 1021, 1043, 1045, 1065 | liquidis. 2: 145 |
vociferantur carmina. 1: 735 | æra clauſtris ſeſtantia. 2: 450 |
ratio tua cœpit vociferari. 3: 14 |
res ipſa vociferatur, *ex ſe ipſa loquitur.* 2: 1050 |
vocis. 3: 495 | 5: 1054, 1069 | 6: 1146 | aſperitas. 4: 555 |
vocitamus. 6: 297 |
vocitant. 2: 611 |
vocum. 4: 573, primordia, *etc.* 534 |
volabant. 5: 490 |
volamus velis. 4: 391 |
volando. 6: 304, 450 |
volans. 3: 783 | 6: 86, 382 |
volantes. 2: 206, 821 | 3: 387 | 4: 1004 | 5: 254, 1190 | 6: 96, 105, 115, 481, 615, 742, 833 |
volantum, *avium* corpora. 2: 1082 |
volare. 1: 971 | 4: 140 | 6: 1094 | in cœli templa. 1: 1063 |
volarent. 4: 843 | corpora. 6: 485 |
volat. 6: 327, 333 |
volat ille telum. 1: 969 |
volebant. 5: 1246 |
voles, *volueris.* 2: 490 |
volgata, *volitantia* per majores vela. 4: 75 |
magnum volgata per ævum. 5: 428 |
volgi, *vulgi.* 1: 316 | 2: 622 | 5: 1138 |
volgivago, *vulgivago* more ferarum vitam tractabant. 5: 930 |
volgo, *vulgo, adv.* 1: 239 | 2: 215, 337, 723 | 3: 267 | 4: 73, 86, 587, 704 | 6: 521 |
volgum turbamque animantum. 2: 919 |
volgus, *vulgus.* 1: 944 |
4: 20 |
volitant. 3: 752 | 4: 36, 86 |
volitantibus ſpoliis vepres auctas. 4: 60 |
volitare. 1: 955 | 2: 380 | 4: 48, 222, 444 |
volitent. 2: 1054 | 3: 33 | 4: 28 |
volnera, *vulnera.* 5: 996, 1196, 1302 | vitæ. 3: 63 |
volnera vaſta ferebant. 5: 1280 |
volnere, *vulnere* recenti tortari. 3: 661 |
dabant in terram volnere victos. 5: 1320 |
volnere violento demit honorem imaginibus. 6: 419 |
volneribus, *vulneribus.* 5: 1335 |
volnus, *vulnus.* 4: 844 |
æternum ſub pectore volnus, *vulnus.* 2: 638 |
voltum, *vultum.* 3: 164, 655 |
voltuſque, *vultuſque* cadaveribus ducuntur. 4: 684 |
voltus, *vultus, plur.* 3: 468, 594 |
voltus furioſus & acer. 6: 1182 |
volvantur. 5: 976 |
volvat ſe fluctus odorum. 4: 679 |
volubilibus figuris creata. 3: 191 |
volubilia procurſus. 2: 454 |
volucremque, *adj.* ſoporem. 4: 996 |
volucres, *ſubſt.* 2: 144 | 3: 895, 997, 1006 | 4: 1001 | 5: 32, 799, 823, 1077 | variæ, *diſſimiles.* 2: 344 |
volucri, *adj.* lumine loca tingunt. 6: 172 |
volucris, *adj.* 4: 204 |
volvebat tetrum odorem. 6: 1152 |
volvenda, *ſing.* glans plumbea. 6: 178 | *plur.* ſidera Mundi. 5: 515 |
volvenda ætas. 5: 1275 |
volventem. 6: 380 |
volventes flumina fontes. 2: 590 |
volventia. 6: 344 | ſolis per cœlum luſtra. 5: 929 |
volvere, *à volo.* 5: 1139 | *à volvo.* 6: 540 |
volvere curarum in pectore fluctus. 6: 33 |
volvere iratum fluctus. 6: 73 |
volvere vitalis aëris auras. 6: 1216 |
volverunt, *à volvo.* 5: 1346 |
volui, *à volo.* 1: 944 | 4: 20 | *à volvo.* 3: 77 | 5: 823, 1188 |
volvier, *volvi.* 5: 715 |
voluiſſe, *à volo.* 5: 157 |
voluiſti, *à volo.* 1: 28 |
volvit, *à volvo.* 6: 691 | aëra. 4: 287 |
voluitque, *à volvo.* 1: 289 |
volvitur. 3: 1015 | 6: 371, 393 |
volumus. 2: 861 | 4: 783, 870 |
volunt. 2: 616 | 3: 69 |
voluntas. 2: 257, 261, 276 | 3: 46, 171 | 4: 881, 981 |
ex animi voluntate procedere. 2: 270 |
voluntatem noſtram ſimulacra tuentur. 4: 782 |
voluptas. 1: 1, 141 | 2: 3, 218, 965 | 3: 28, 251, 1094 | 4: 631, 633 | 5: 179, 1432 | 6: 93, 388 |
dia, *divina* voluptas dux vitæ. 2: 172 |
voluptatem. 2: 967 | liquidam, puramque. 3: 40 |
volurent. 3: 241 |
volvunt. 5: 522, 643 |
vomenda, *ſing.* vita. 6: 828 |
uncus aratri ferreus occultè decreſcit vomer in arvis. 1: 315 |
vomere, *nom.* 1: 212 | 5: 211 |
ſurſus vorſus. 2: 188 |
quoquo vorſus. 2: 1052 |
vortex. 6: 276, igneus. 297, venti. 443 |
votis nectere vota. 2: 1201 |
votis adit Divûm pacem, ac prece quæſit, 5: 1228 |
vox. 4: 536, 558, 566, 569, 603, 607, 617, 694, 703, 704, 756 | 5: 1056 | 6: 1243 |
vox in aures inſinuata. 4: 527 |
vox prætertadit fauces. 4: 531 |
urbe. 6: 1276 |
urbem. 3: 1080 | 6: 1138, 1257 |
urbes. 1: 256 | 2: 607, 624 | 5: 341, 413, 1107,

1161, 1236 | 4: 586, 589, 595 |
urbis. 4: 354 |
urere. 4: 872 | 5: 900 |
urgere. 6: 191 |
urgetive. 3: 006 |
urgens. 3: 1064 |
urget. 3: 995 | 6: 480, 515, 557 |
urive. 3: 900 |
uris corpore ſerpens ignis. 6: 660 |
uritur. 6: 150 |
uſi, *plur.* 5: 1045 |
uſquam. 1: 428 | 2: 109, 357 | 3: 1026 | 5: 329 | 6: 1058, 1079, 1113 |
uſque. 1: 313, 413, 498, 554, 583, 965, 1005 | 2: 366, 520, 1045, 1163 | 3: 252, 1093 | 5: 639, 641 | 6: 696, 1107 | ſemper. 4: 375 | 5: 509 |
uſque adeo. 3: 79, 321, 392, 522, 622 | 4: 173, 190, 226, 309, 403, 566, 981 | 5: 113, 301, 546, 1232 | 6: 236, 252, 457, 753, 784, 916, 931, 1045, 1210 |
uſque adeo, ut. 3: 254 | 4: 764 |
eo uſque. 6: 970 |
uſu. 4: 850 |
uſu, *uſus* datur. 3: 984 |
uſum, *ſubſt.* 4: 833 |
uſurpare. 1: 55 |
uſurpare oculis rigora, *ſermon.* 1: 302 |
uſurpare ſenſibus. 4: 972 |
uſus. *ſubſt. ſing.* 4: 839 | 5: 1286, 1450 | 6: 9 | *plur.* 1: 185, 220 | 4: 819 |
quod foret uſus, *opus.* 5: 842 |
ut, *conj.* 1: 21, 30, 71, 97, 101, 191, 443, 479, 482, 548, 555, 583, 602, 614, 665, 725, 734, 752, 772, 852, 875, 896, 938, 960, 975, 1004, 1010, 1033, 1047, 1049 | 2: 26, 85, 138, 166, 173, 268, 269, 272, 339, 469, 474, 492, 556, 558, 640, 657, 684, 770, 787, 826, 835, 851, 858, 913, 914, 918, 920, 1001, 1004, 1006, 1076, 1099, 1135, 1153 | 3: 81, 118, 128, 182, 198, 286, 323, 348, 349, 419, 460, 623, 644, 663, 675, 715, 725, 759, 783, 884, 927, 930 | 4: 14, 108, 116, 155, 158, 161, 163, 179, 192, 246, 256, 274, 283, 288, 294, 297, 301, 303, 304, 310, 348, 362, 363, 468, 538, 564, 641, 646, 692, 713, 764, 774, 794, 805, 808, 816, 824 *bis*, 829, 832, 854, 865, 867, 884, 942, 1022 | 5: 3, 66, 125, 127, 147, 168, 170, 184, 266, 428, 475, 476, 477, 478, 487, 574, 602, 606, 612, 616, 634, 636, 793, 841, 848, 849, 851, 870, 879, 901, 912, 1031, 1048, 1050, 1120, 1143, 1265, 1340, 1372, 1419 | 6: 71, 79, 94, 115, 136, 168, 175, 209, 230, 239, 260, 266, 299, 308, 337, 342, 365, 390, 402, 406, 408, 412, 414, 425, 442, 482, 535, 553, 639, 649, 706, 707, 784, 811, 820, 830, 846, 866, 887, 907, 942, 978, 1040, 1057, 1062, 1064, 1068, 1083, 1119, 1121, 1215, 1233 | *utant.* 1: 197, 415, 665, 752, 1102 | 2: 120, 200, 402, 461, 539, 563, 697, 831, 920, 976, 981, 983 | 3: 125, 159, 262, 378, 587, 601, 637, 685, 718 | 4: 150, 404, 420, 521, 721, 976 | 5: 193, 291, 1126, 1357 | 6: 20, 285, 431, 1212 | *ſicut.* 1: 118, 190, 198, 405, 420, 459, 491, 762, 774, 854, 1059 | 2: 184, 440, 456, 528, 551, 765, 777, 828, 900, 1029, 1036, 1117, 1168 | 3: 11, 103, 261, 340, 361, 409, 459, 487, 492, 499, 509, 537, 562, 610, 613, 626, 676, 693, 703, 810, 822, 860, 889, 917, 976, 951, 994, 1021, 1070, 1081 | 4: 55, 71, 137, 148, 152, 182, 220, 491, 516, 597, 637, 659, 738, 750, 753, 796, 839, 880, 891, 895, 908, 924, 926 | 5: 6, 7, 40, 101, 223, 227, 331, 355, 365, 367, 396, 406, 413, 498, 517, 535, 541, 563, 603, 711, 719, 726, 786, 801, 825, 924, 944, 977, 1083, 1338, 1375, 1424 | 6: 88, 105 *bis*, 108, 147, 176, 256, 313, 328, 354, 405, 500, 536, 554, 592, 633, 671, 703, 705, 754, 792, 925, 994, 1050, 1085, 1097, 1165, 1167, 1197, 1277 | *cum.* 1: 1029 | 4: 614 | 6: 154, 233 | *prius.* 4: 650 |
utque, *conj.* 2: 17 | 6: 1035 |
non eſt ut, *non eſt cauſa cur.* 2: 495 |
eſt ut, *eſt ratio cur.* 3: 738 |
ut ſi, *quaſi.* 4: 998 | 6: 158, 759 |
utare. 1: 871 |
ut eſt oris extremis cunque notata, *utcunque.* 5: 583 |
utendi. 4: 840, 849 |
uteri. *plur.* 5: 806 |
uterque. 2: 433 | 3: 473 | 5: 728, 852 |
uti, *verb.* 3: 561 | 4: 832 | 5: 958, 957, 1143 | 6: 1134 | *conj.* 1: 135, 193, 216, 566, 808, 865, 918, 981 | 2: 22, 155, 395, 398, 459, 541, 803, 804, 953, 972 | 3: 109, 120, 789, 460, 682, 692, 893 | 4: 171, 243, 251, 374, 403, 435, 450, 475, 798, 875, 895 | 5: 113, 335, 448, 518, 603, 713, 714, 772 | 6: 116, 163, 203, 250, 290, 458, 464, 724, 727, 729, 801, 827, 832, 876, 959, 996, 1024, 1027, 1077 | *ſicut.* 1: 454, 480, 540, 664 | 2: 111, 222, 339, 464, 779, 1049 | 3: 521, 582, 820, 1057 | 4: 153, 200 | 5: 677 | 6: 228, 593, 765 |
utile. 1: 332 | 3: 735 |
utilis. 3: 208 |
utilitas expreſſit nomina rerum. 5: 1028 |
ex utilitate ſua commendata. 5: 858 |
utilitatem. 4: 25 | 5: 871 | 6: 893 |
vertere in utilitatem. 6: 1169 |
utilitatis. 4: 852, 855 | 5: 868, 1047 |
utique. 2: 569 | 3: 107 |
utraque, *ſing.* 1: 89, 845 | 4: 828 | 5: 512 | *plur.* 4: 635 |
utræque. 4: 841 |
utram. 6: 36, 382 |
utramque. 1: 507 | 3: 637 |
utriſque. 6: 1060 |

utrinque. 2: 512, 519 | 3: 336, 658 | 4: 894, 937 | 5: 513, 837 | 6: 376, 550, 835 |
utriuſque. 4: 506 |
utroque. 2: 1048 | 4: 292 | 6: 516 |
utrorum. 3: 848 |
utroſque. 3: 307 | 5: 473, 477 |
utrum, *nom.* 5: 837 | *adv.* 1: 955, 970 | 3: 543, 727 | 6: 1131 |
utrumque. 3: 496, 705, 759, 974 | 2: 517, 565 |
3: 422, 668 | 5: 837, 1100 | 6: 361, 364, 498 |
uvas autumno fundi ſudante videmus. 1: 306 |
fluctifrago ſuſpenſæ in littore veſtes uveſcunt. 1: 307 |
vulgo, *adv.* 1: 905 | 2: 693, 700 | 4: 680 | 5: 909 |
vulnere. 1: 35 |
vulpes, *plur.* 5. 861 |
dolu' vulpibus & fuga cervis à patribus datur. 3: 742 |
vult. 3: 516, 773 |
vultu. 5: 839 | 6: 405, 407 |
vultuque. 3: 294, 467 |
altitonans Vulturnus. 5: 744 |
uxor optuma. 3: 907 |

Z.

Zephyri, *plur.* 5: 1381 |
pennatus Zephyrus Veneris prænuntius. 5: 737 |

OBSCOENA
QUÆDAM IN LUCRETII CONTEXTU PRÆTERMISSA,
& in hunc locum rejecta.

Juxta editionem Parei.

TUm quibus ætatis freta primitus inſinuantur,
Semen ubi ipſa dies membris matura creavit;
Conveniunt ſimulacra foris è corpore quoque
Nuntia præclari vultus, pulchrique coloris,
Qui ciet irritans loca turgida ſemine multo:
Ut quaſi tranſactis ſæpe omnibus rebus, profundant
Fluminis ingentis fluctus, veſtémque cruentent,
Sollicitatur id in nobis, quod diximus antè,
Semen, adulta ætas cùm primùm roborat artus:
Namque alias aliud res commovet, atque laceſſit;
Ex homine humanum ſemen ciet una hominis vis;
Quod ſimul atque ſuis ejectum ſedibus exit,
Per membra, atque artus decedit corpore toto
In loca conveniens nervorum certa, ciétque
Continuò partes genitalis corporis ipſas.
Irritata tument loca ſemine, fitque voluntas
Ejicere id, quò ſe contendit dira lubido:
Idque petit corpus, mens unde eſt ſaucia amore.
Namque omnes plerumque cadunt in vulnus, & illam
Emicat in partem ſanguis, unde icimur ictu,
Et ſi comminus eſt, hoſtem ruber occupat humor.
Sic igitur Veneris qui telis accipit ictum,

Sive puer membris muliebribus hunc jaculatur;
Seu mulier toto jactans è corpore amorem;
Unde feritur, eò tendit, geſtitque coire,
Et jacere humorem in corpus de corpore ductum.
Namque voluptatem præſagit multa cupido.
Hæc Venus eſt nobis: hinc autem eſt nomen amoris:
Hinc illa primùm Veneris dulcedinis in cor
Stillavit gutta, & ſucceſſit frigida cura.
Nam ſi abeſt, quod ames; præſto ſimulacra tamen ſunt
Illius, & nomen dulce obverſatur ad aures.
Sed fugitare decet ſimulacra, & pabula amoris
Abſtergère ſibi, atque aliò convertere mentem;
Et jacere humorem conlectum in corpora quæque:
Nec retinere ſemel converſum unius amore;
Et ſervare ſibi curam, certúmque dolorem:
Ulcus enim viveſcit, & inveteraſcit alendo,
Inque dies gliſcit furor, atque ærumna graveſcit,
Si non prima novis conturbes volnera plagis,
Volgivagáque vagus Venere ante recentia cures;
Aut aliò poſſis animi traducere motus.
Nec Veneris fructu caret is, qui vitat amorem;
Sed potiùs, quæ ſunt ſine pœna, commoda ſumit
Nam certè pura eſt ſanis magis inde voluptas;
Quàm miſeris, etenim potiundi tempore in ipſo
Fluctuat incertis erroribus ardor amantum,
Nec conſtat quid primùm oculis, manibúſque fruantur.
Quod petiere premunt arctè, faciúntque dolorem
Corporis, & dentes inlidunt ſæpe labellis,
Oſculáque adfigunt, quia non eſt pura voluptas:
Et ſtimuli ſubſunt, qui inſtigant lædere idipſum,
Quodcunque eſt, rabiei unde illæ hæc germina ſurgunt.
Sed leviter pœnas frangit Venus inter amorem,
Blandáque refrænat morſus admixta voluptas.
Namque in eo ſpes eſt, unde eſt ardoris origo,
Reſtingui quoque poſſe ab eodem corpore flammam:
Quod fieri contrà coram natura repugnat:
Unáque res hæc eſt, cujus quàm plurima habemus,
Tam magis ardeſcit dira cuppedine pectus.
Nam cibus, atque humor membris adſumitur intus:
Quæ quoniam certas poſſunt obſidere partes,
Hoc facilè expletur laticum, frugúmque cupido:
Ex hominis verò facie, pulchróque colore,
Nihil datur in corpus præter ſimulacra fruendum
Tenuia, quæ vento ſpes captat ſæpe miſella
Ut bibere in ſomnis ſitiens cùm quærit, & humor
Non datur, ardorem in membris qui ſtinguere poſſit;
Sed laticum ſimulacra petit, fruſtráque laborat;
In medióque ſitit torrenti flumine potans,
Sic in amore Venus ſimulacris ludit amantis:
Nec ſatiare queunt ſpectando corpora coràm:
Nec manibus quidquam teneris abradere membris
Poſſunt, errantes incerti corpore toto.

Dènique cùm membris conlatis flore fruuntur
Ætatis ; dum jam præſagit gaudia corpus,
Atque in eo eſt Venus, ut muliebria conſerat arva:
Adfigunt avidè corpus, jungúntque ſalivas
Oris & inſpirant preſſantes dentibus ora,
Nequicquam quoniam nihil inde abradere poſſunt,
Nec penetrare, & abire in corpus corpore toto.
Nam facere interdum id velle, & certare videntur:
Uſque adeò cupidè Veneris compagibus hærent,
Membra voluptatis dum vi labefacta liqueſcunt.
Tandem ubi ſe erupit nervis conlecta cupido;
Parva fit ardoris violenti pauſa parumper:
Inde redit rabies eadem, & furor ille reviſit;
Cùm ſibi, quod cupiant ipſi, contingere quærunt;
Nec reperire, malum id poſſunt quæ machina vincat,
Uſque adeò incerti tabeſcunt volnere cæco,
Adde quòd abſumunt vires pereúntque labore.
Adde quòd alterius ſub nutu degitur ætas,
Labitur interna res, & vadimonia fiunt:
Languent officia: atque ægrotat fama vacillans:
Unguenta, & pulchra in pedibus Sicyonia rident:
Scilicet & grandes viridi cum luce Smaragdi
Auro includuntur, teritúrque thalaſſina veſtis
Aſſiduè, & Veneris ſudorem exercita potat:
Et bene parta patrum fiunt anademata, mitræ:
Interdum in pallam, Melitenſia, Ciáque vertunt,
Eximia veſte, & victu convivia, ludi,
Pocula crebra, unguenta, coronæ, ſerta parantur:
Nequicquam: quoniam medio de fonte leporum
Surgit amari aliquid, quod in ipſis floribus angat:
Aut cùm conſcius ipſe animus ſe fortè remordet,
Deſidioſè agere ætatem, luſtríſque perire:
Aut quòd in ambiguo verbum jaculata reliquit;
Quod cupido adfixum cordi viveſcit, ut ignis:
Aut nimium jactare oculos, aliúmve tueri
Quòd putat, in voltúque videt veſtigia riſus.
Atque in amore mala hæc proprio, ſumméque ſecundo
Inveniuntur: in adverſo verò, atque inopi ſunt,
Prendere quæ poſſis oculorum lumine aperto
Innumerabilia, ut melius vigilare ſit antè,
Qua docui ratione, caveréque, ne inliciaris.
Nam vitare, plagas in amoris ne laciamur,
Non ita difficile eſt, quàm captum retibus ipſis
Exire, & validos Veneris perrumpere nodos.
Et tamen implicitus quoque poſſis, inque peditus
Effugere infeſtum, niſi tute tibi obvius obſtes:
Et prætermittas animi vitia omnia primùm:
Tum quæ corporis ſunt ejus, quàm præpetis, ac vis,
Nam hoc faciunt homines plerumque cupidine cæci;
Et tribuunt ea, quæ non ſunt his commoda verè.
Multimodis igitur pravas, turpéſque videmus
Eſſe in deliciis, ſummóque in honore vigere:

Atque alios alii inrident, Venerémque ſuadent
Ut placent, quoniam fœdo adflictantur amore;
Nec ſua reſpiciunt miſeri mala maxima ſæpe.
Nigra Melichrus eſt: immunda & fœtida, acoſmos:
Cæſia, Palladion: nervoſa, & lignea, Dorcas:
Parvula, pumilio, Charitôn mia, tota merum Sal:
Magna, atque immanis; cataplexis, plenáque honoris:
Balba loqui non quit; traulizi; muta, pudens eſt:
At flagrans, odioſa, loquacula; Lampadion fit.
Iſchnon eromenion tum fit, cùm vivere non quit
Præ macie. Rhadine verò eſt, jam mortua tuſſi;
At gemina, & mammoſa, Ceres eſt ipſa ab Iaccho.
Simula, Silena ac Satura eſt: labioſa, Philema.
Cetera de genere hoc longum eſt, ſi dicere coner,
Sed tamen eſto jam quantovis oris honore,
Cui Veneris membris vis omnibus exoriatur:
Nempe aliæ quoque ſunt, nempe hac ſine viximus antè;
Nempe eadem facit & ſcimus facere omnia turpi,
Et miſeram tetris ſe ſuffit odoribus ipſa:
Quam famulæ longè fugitant, furtímque cachinnant.
At lacrumans excluſus amator limina ſæpe
Floribus & ſertis operit, poſtéſque ſuperbos
Unguit amaracino, & foribus miſer oſcula figit:
Quem ſi jam admiſſum, venientem offenderit aura
Una modò, cauſas abeundi quærat honeſtas;
Et meditata diu cadat altè ſumta querela;
Stultitiæque ibi ſe damnet, tribuiſſe quòd illi
Plus videat, quàm mortali concedere par eſt.
Nec Veneres noſtras hoc fallit, quò magis ipſæ
Omnia ſummopere hos vitæ poſt ſcænia celant,
Quos retinere volunt, adſtrictóſque eſſe in amore;
Nequicquam, quoniam tu animo tamen omnia poſſis
Protrahere in lucem, atque omnes anquirere riſus.
Etſi bello animo eſt, & non odioſa viciſſim,
Prætermittet te humanis concedere rebus.
Nec mulier ſemper ficto ſuſpirat amore:
Quæ complexa viri corpus cum corpore jungit;
Et tenet adſuetis humectans oſcula labris.
Nam facit ex animo ſæpe, & communia quærens
Gaudia, ſollicitat ſpatium decurrere amoris.
Nec ratione alia volucres, armenta, feræque,
Et pecudes, & equæ maribus ſubſidere poſſent;
Si non, ipſa quod illorum ſubat, ardet abundans
Natura, & Venerem ſalientum læta retractant.
Nonne vides etiam quos mutua ſæpe voluptas
Vinxit, ut in vinclis communibus excrucientur?
In triviis cùm ſæpe canes diſcedere aventes,
Divorſi cupidè ſummis ex viribus tendunt;
Cùm interea validis Veneris compagibus hærent:
Quod facerent nunquam, niſi mutua gaudia noſſent;
Quæ jacere in fraudem poſſent, vinctóſque tenere.
Quare etiam atque etiam, ut dico, eſt communis voluptas.

Et commiſcendo, cùm ſemen fortè virile
Fæmina immulſit, ſubita vi corripuitque;
Tum ſimiles matrum materno ſemine fiunt:
Ut patribus patrio; ſed quos utriuſque figuræ
Eſſe vides juxtim miſcentes volta parentum;
Corpore de patrio, & materno ſanguine creſcunt,
Semina cùm Veneris ſtimulis excita per artus
Obvia conflixit conſpirans mutuus ardor:
Et neque utrum ſuperavit eorum, nec ſuperatum eſt.
Fit quoque, ut interdum ſimiles exiſtere avorum
Poſſint, & referant proavorum ſæpe figuras,
Propterea, quia multimodis primordia multis
Mixta ſuo celant in corpore ſæpe parentes,
Quæ patribus patres tradunt à ſtirpe profecta.
Inde Venus varia producit ſorte figuras;
Majorúmque refert voltus, vocéſque, comáſque.
Quandoquidem nihilo magis hæc de ſemine certo
Fiunt, quam facies, & corpora, membráque nobis.
Et muliebre oritur patrio de ſemine ſeclum:
Maternóque mares exiſtunt corpore creti.
Semper enim partus duplici de corpore conſtat:
Atque utri ſimile eſt magis id, quodcunque creatur,
Ejus habet plus parte æqua, quod cernere poſſis,
Sive virûm ſuboles, ſive eſt muliebris origo.
Nec divina ſatum genitalem numina cuiquam
Abſtergent, pater à natis ne dulcibus unquam
Appelletur, & ut ſterili Venere exigat ævum:
Quod plerique putant; & multo ſanguine mœſti
Conſpergunt aras; adoléntque altaria donis,
Ut gravidas reddant uxores ſemine largo
Nequicquam Divûm numen, ſortéſque fatigant.
Nam ſteriles nimiùm craſſo ſunt ſemine partim:
Et liquido præter juſtum, tenuíque viciſſim.
Tenue, locis quia non potis eſt adfigi adhæſum,
Liquitur extemplò, & revocatum cedit ab ortu:
Craſſius hoc porro, quoniam concretius æquo
Mittitur; aut non tam prolixo provolat ictu;
Aut penetrare locos æquè nequit; aut penetratum
Ægrè admiſcetur muliebri ſemine ſemen.
Nam multùm harmoniæ Veneris differre videntur:
Atque alias alii complent magis, ex aliiſque
Suſcipiunt aliæ pondus magis, inque-graveſcunt.
Et multæ ſteriles hymenæis antè fuerunt
Pluribus; & nactæ poſt ſunt tamen, unde puellos
Suſcipere, & partu poſſent diteſcere dulci
Et, quibus antè domi fœcundæ ſæpe nequiſſent
Uxores parere, inventa eſt illis quoque compar
Natura ut poſſent natis munire ſenectam.
Uſque adeò magni id refert, ut ſemina poſſint
Seminibus commiſceri genitaliter apta.
Craſſáque conveniant liquidis, & liquida craſsis,
Atque adeò refert, quo victu vita colatur:

Namque aliis rebus concreſcunt ſemina membris,
Atque aliis extenuantur, tabéntque viciſſim.
Et quibus ipſa modis tractetur blanda voluptas,
Id quoque permagni refert: nam more ferarum,
Quadrupedúmque magis ritu, plerumque putantur
Concipere uxores, quia ſic loca ſumere poſſunt
Pectoribus poſitis, ſublatis ſemina lumbis.
Nec molles opus ſunt motus uxoribus hilum.
Nam mulier prohibet ſe concipere, atque repugnat,
Clunibus ipſa viri Venerem ſi læta retractet,
Atque exoſſato ciet omni pectore fluctus.
Eicit enim ſulci recta regione, viáque
Vomerem, atque locis avertit ſeminis ictum.
Idque ſua cauſa conſuerunt ſcorta moveri,
Ne complerentur crebrò, gravidæque jacerent;
Et ſimul ipſa viris Venus ut concinnior eſſet:
Conjugibus quod nihil noſtris opus eſſe videtur,
Nec divinitùs interdum, Veneriſque ſagittis,
Deteriore fit ut forma muliercula ametur:
Nam facit ipſa ſuis interdum fœmina factis,
Morigeriſque modis, & mundo corporis culto,
Ut facilè inſueſcat ſecum vir degere vitam.
Quod ſupereſt, conſuetudo concinnat amorem:
Nam leviter quamvis, quod crebro tunditur ictu,
Vincitur in longo ſpatio tamen, atque labeſcit
Nonne vides etiam guttas in ſaxa cadentis
Humoris, longo in ſpatio pertundere ſaxa.

INDEX

INDEX VOCABULORUM
QUÆ LUCRETIUS
AD OBSCOENA DETORSIT.

Hæc rejecta ſunt in paginas præcedentes.

Numerus Arithmeticus verſum indicat.

A.

A. 1215, 1227 |
ab. 1080, 1161, 1236 |
abeſt. 1054 |
abeundi. 1174 |
abire. 1104 |
abradere. 1096, 1103 |
abſtergent. 1227 |
abſtergere. 1057 |
abſumunt. 1114 |
abundans. 1192 |
ac. 1145, 1162 |
accipit. 1045 |
acoſmos. 1153 |
ad. 1055 |
adde quod. 1114, 1115 |
atque adeo. 1253 |
adfigi. 1135 |
adfigunt. 1074, 1101 |
adfixum. 1131 |
adflictantur. 1151 |
adhæſum, *ſubſt.* 1235 |
admiſcetur. 1240 |
admiſſum. 1173 |
admixta. 1078 |
adolentque. 1230 |
adſtrictoſque. 1180 |
adſuctis. 1187 |
adſumitur. 1084 |
adverſo. 1135 |
adulta, *ſing.* 1032 |
ægre. 1240 |
ægrotat. 1117 |
æqua, *ſing.* 1224 |
æquè. 1237 |
æquo. 1237 |
ærumna. 1062 |
ætas. 1032, 1115 |
ætatem. 1129 |
ætatis. 1024, 1099 |
ævum. 1228 |
agere. 1129 |
alendo. 1061 |
alia, *ſing.* 1290 |
aliæ. 1243, 1166 |
alias, *nom.* 1033, 1242 |
alii, *plur.* 1150, 1242 |
aliis. 1254, 1255 |
aliiſque. 1242 |
alio, *adv.* 1057, 1065 |
alius. 1150 |
aliquid. 1127 |
aliud. 1033 |
aliumve. 1132 |
altaria. 1230 |
alte. 1175 |
alterius. 1115 |
amantis. 1094 |
amantum. 1070 |
amaracino. 1172 |
amari, *nom. ſing.* 1127 |
amator. 1170 |
ambiguo. 1130 |
ames. 1054 |
ametur. 1272 |
amore. 1041, 1059, 1094, 1134, 1151, 1180, 1185 |
amorem. 1047, 1066, 1077, 1276 |
amoris. 1051, 1056, 1139, 1189 |
anademata. 1122 |
angat. 1127 |
animi, *ſing.* 1065, 1144 |
animo. 1181, 1183, 1188 |
animus. 1128 |
anquirere. 1182 |
ante. 1031, 1064, 1137, 1166, 1244, 1247 |
aperto. 1136 |
appelletur. 1228 |
apta, *plur.* 1251 |
aras. 1230 |
arctè. 1072 |
ardeſcit. 1083 |
ardet. 1192 |
ardor. 1070, 1209 |
ardorem. 1091 |
ardoris. 1079, 1109 |
armenta. 1190 |
artus. 1032, 1036, 1208 |
arva. 1100 |
aſſidue. 1122 |
at. 1158, 1161, 1170 |
atque. 1033, 1036, 1057, 1062, 1084, 1100, 1117, 1134, 1135, 1150, 1156, 1182, 1223, 1242, 1253, 1255, 1262, 1264, 1266, 1278 |
aventes. 1196 |
avertit. 1266 |
avidè. 1101 |
avolum. 1211 |
aura. 1173 |
aures. 1055 |
auro. 1120 |
aut. 1065, 1128, 1130, 1132, 1238, 1239 *bis* |
autem. 1051 |

B.

BAlba, *ſing.* 1157 |
bello, *adj.* 1183 |
bene. 1122 |
bibere. 1090 |
blanda, *ſing.* 1256 |
blandáque, *ſing.* 1078 |

C.

CAchinnant. 1169 |
cadat. 1175 |
cadentis. 1279 |
cadunt. 1042 |
cæci, *plur.* 1146 |
cæco. 1113 |
cæſia. 1154 |
canes, *nom.* 1196 |
captat. 1089 |
captum, *adj.* 1140 |
caret. 1066 |
cataplexis. 1156 |
caveréque. 1138 |
cauſa. 1267 |
cauſat. 1174 |
cedit. 1236 |

celant. 1179, 1214 |
Ceres. 1161 |
cernere. 1224 |
certa, *plur.* 1037 |
certare. 1105 |
certas, *nom.* 1085 |
certè. 1068 |
certo, *nom.* 1218 |
certùmque. 1060 |
cetera. 1163 |
chariton. 1155 |
cibus. 1084 |
Ciáque. 1123 |
ciet. 1028, 1034, 1264 |
ciétque. 1037 |
clunibus. 1293 |
coire. 1048 |
colatur. 1253 |
colore. 1087 |
coloris. 1027 |
comáſque. 1217 |
commiſceri. 1251 |
comminùs. 1044 |
commiſcendo. 1202 |
commonis. 1201 |
commoda, *ſubſt.* 1067, *adj. plur.* 1147 |
commovet. 1033 |
communia. 1188 |
commoubibus. 1195 |
communis. 1201 |
compagibus. 1106, 1198 |
compar. 1248 |
complent. 1242 |
completentur. 1268 |
complexa, *ſing.* 1186 |
concedere. 1177, 1184 |
concinnat. 1276 |
concinnior. 1269 |
concipere. 1259, 1262 |
concreſcunt. 1254 |
concretios, *nom.* 1237 |
conet. 1163 |
conflixit. 1209 |
conjugibus. 1270 |
conlatit. 1098 |
conlecta, *ſing.* 1103 |
conlectom. 1058 |
contipoitqoe. 1103 |
conſcius. 1128 |
conſerat. 1100 |
conſpetgunt. 1230 |
conſpirans. 1209 |
conſtat. 1071, 1222 |
conſuèrunt. 1267 |
conſuetudo. 1276 |
contendit. 1040 |
contingere. 1111 |
continuo. 1038 |
contra. 1081 |
conturbes. 1063 |
conveniant. 1252 |
convenient. 1037 |
conveniunt. 1026 |
converſum. 1059 |
convertere, *infin.* 1057 |
convivia. 1124 |
cor. 1052 |
coram. 1081, 1095 |
cordr. 1131 |
coronæ, *plur.* 1125 |
corpora. 1058, 1095, 1219 |
corpore. 1026, 1036, 1047, 1049, 1080. 1097, 1104, 1186, 1207, 1214. 1222 |
corporis. 1038, 1073, 1145, 1274 |
corpus. 1041, 1049, 1083, 1099, 1101, 1104, 1186 |
craſsáque, *plur.* 1252 |
craſſis. 1252 |
craſſius, *nom.* 1237 |
craſſo. 1233 |
creatur. 1223 |
creavit. 1025 |
crebra, *plur.* 1125 |
crebro, *nom.* 1277, *adv.* 1268 |
creſcunt. 1207 |
creti, *plur.* 1221 |
cruenient. 1030 |
cui. 1165 |
cuiqoam. 1226 |
cujus. 1082 |
culto, *ſubſt.* 1274 |
cum, *prap.* 1119, 1186 | *conj.* 1090, 1098, 1111, 1128, 1159, 1196, 1198, 1202, 1208 |
cumprimùm. 1032 |
cupiant. 1111 |
copide. 1106, 1197 |
cupidine. 1146 |
cupido, *ſubſt.* 1050, 1086, 1108, *adj.* 1131 |
coppedine. 1083 |
cura, *nom.* 1053 |
curam. 1060 |
cures. 1064 |

D.

DAmuet. 1176 |
datur. 1088, 1091 |
de. 1049, 1126, 1163, 1207, 1218, 1220. 1222 |
decedit. 1036 |
decet. 1056 |
decurrere. 1189 |
degere. 1275 |
degitur. 1115 |
deliciis. 1149 |
denique. 1098 |
dentes. 1073 |
dentibus. 1102 |
deſidriore. 1129 |
deteriore. 1272 |
dicere. 1163 |
dico, *tert.* 1301 |
dies, *ſing.* 1025, *plur.* 1062 |
differre. 1241 |
difficile. 1140 |
dira, *ſing.* 1040, 1083 |
diſcedere. 1196 |
diteſcere. 1246 |
diu. 1185 |
divina, *plur.* 1226 |
divinitus. 1270 |
diverſi, *diverſi*, *plur.* 1197 |
Divûm. 1232 |
diximus. 1031 |
domi. 1247 |
dolorem. 1060, 1052 |
docui. 1138 |
doorz. 1230 |
Dorcas. 1154 |
ductum, *adj.* 1049 |
dolce. 1055 |
dulcèdinis. 1052 |
dulci. 1246 |
dulcibus. 1227 |
dum. 1099, 1107 |
duplici. 1222 |

E.

E 1026, 1047 |
Eca, *plur.* 1147 |
eadem, *ſing.* 1110. *plur.* 1167 |
effugere, *infin.* 1143 |
eicit. 1265 |
ejectum. 1035 |
ejicere. 1040 |
ejus. 1145, 1224 |
emicat. 1043 |
enim. 1061, 1222, 1265 |
eo, *pron.* 1079, 1080, 1100, *adv.* 1048 |
eorum. 1210 |
equæ, *plur.* 1191 |
eiomentoo. 1159 |
errauret. 1097 |
erroribus. 1070 |
erupit. 1108 |
eſſe. 1149, 1180, 1206, 1270 |
eſſet. 1269 |
eſt. 1041, 1044, 1051, 1068, 1074, 1076, 1079 *bis*, 1082, 1100, 1140, 1153, 1157, 1160, 1161, 1161, 1163, 1177. 1183, 1201, 1210, 1223, 1225, 1248 |
eſto. 1164 |
&. 1042, 1044, 1049, 1053, 1055, 1056, 1058, 1060, 1061, 1073, 1075, 1090. 1102, 1104, 1105, 1110, 1116, 1118, 1119, 1121, 1122, 1124, 1188, 1141, 1142. 1144, 1147, 1853, 1154, 1161, 1167, 1168, 1171, 1172. 1175, 1183. 1187, 1191 *bis*, 1193, 1202, 1207, 1210, 1212, 1219, 1220, 1218, 1229. 1234, 1236, 1244, 1246, 1245, 1247. 1252, 1256. 1269, 1279 |
etenim. 1069 |

etiam. 1194, 1279 |
etiam atque etiam. 1201 |
etſi. 1183 |
ex. 1034, 1087. 1188, 1197, 1243 |
excita, *plur.* 1298 |
excrucientur. 1195 |
exercita, *ſing.* 1121 |
excluſus. 1170 |
exigat. 1228 |
eximia, *ſing.* 1124 |
exire. 1141 |
exiſtere. 1211 |
exiſtunt. 1221 |
exit. 1035 |
exoriatur. 1165 |
exuſſato. 1264 |
expletur. 1086 |
exemplo. 1236 |
extenuantur. 1255 |

F.

FAcere. 1105, 1167 |
facerent. 1199 |
facie. 1087 |
facies, *nom.* 1219 |
facile. 1086, 1275 |
facit. 1167, 1188, 1273 |
faciunt. 1146 |
faciuntque. 1072 |
factis, *ſubſt.* 1273 |
fœcundæ, *ſing.* 1247 |
fœdo. 1151 |
fallit. 1178 |
fama. 1117 |
famulæ, *plur.* 1169 |
fatigant. 1232 |
feræque, *plur. ſubſt.* 1190 |
ferarum, *ſubſt.* 1257 |
fertur. 1048 |
facto. 1185 |
fieri. 1081 |
figit. 1172 |
figuræ, *ſing.* 1205 |
figuras. 1212, 1216 |
fit. 1109, 1158, 1159. 1211, 1272 |
fitque. 1039 |
fiunt. 1116, 1122, 1204, 1219 |
flagrans. 1158 |
flammam. 1080 |
flore. 1098 |
floribus. 1127, 1171 |
fluctuat. 1070 |
fluctus, *plur.* 2030, 1264 |
flumine. 1093 |
fluminis. 1030 |
fœmina. 1203, 1273 |
fœtida, *ſing.* 1153 |
fonte. 1126 |
foribus. 1172 |
foris. 1026 |
forma. 1272 |
forte. 1128. 1202 |
frangit. 1077 |
fraudem. 1200 |
frigida, *ſing.* 1053 |
freta, *ſubſt.* 1024 |
fruantur. 1071 |
fructu. 1066 |
fruendum. 1088 |
frugúmque. 1086 |
fruſtráque. 1092 |
fuerunt. 1244 |
fugitant. 1169 |
fugitare. 1056 |
furor. 1062, 1110 |
furtumque. 1169 |

G.

GAudia. 1099, 1189, 1199 |
gemina, *ſing.* 1161 |
genere. 1163 |
genitalem. 1226 |
genitalis. 1038 |
genitaliter. 1251 |
germina. 1076 |
geſtitque. 1048 |
gliſcit. 1062 |
grandes. 1119 |
graveſcit. 1062 |
gravidæque, *plur.* 1268 |
gravidas. 1231 |
gutta. 1053 |
guttas. 1279 |

H.

HAbemus. 1082 |
habet. 1224 |
hac, *pron.* 1166 |
hæc, *ſing.* 1051, 1082 | *plur.* 1076, 1134, 1218 |
hærent. 1106, 1198 |
harmoniæ, *plur.* 1241 |
hilum. 1261 |
hinc. 1051, 1052 |
his. 1147 |
hoc. 1086, 1146, 1163, 1178, 1237 |
homine. 1034 |
homines. 1146 |
hominis. 1034, 1087 |
honeſtas, *adj.* 1174 |
honore. 1049, 1164 |
honoris. 1156 |
hos. 1179 |
hoſtem. 1044 |
humanis. 1184 |
humanum. 1034 |
humectans. 1187 |
humor. 1044, 1084, 1090 |
humorem. 1049, 1058 |
humoris. 1280 |
hunc. 1046 |
hymenæis. 1244 |

I.

IAccho. 1161 |
jacere, *à jacio.* 1049, 1058 |
jacerent. 1268 |
jactans. 1047 |
jactare. 1132 |
jaculata, *ſing.* 1130 |
jaculatur. 1046 |
jam. 1099, 1160, 1164, 1173 |
ibi. 1176 |
icimur. 1043 |
ictu. 1043, 1238, 1277 |
ictum, *ſubſt.* 1045, 1266 |
id. 1031, 1040, 1105, 1112, 1228, 1250, 1257 |
ſdque. 1041, 1267 |
idipſum. 1075 |
igitur. 1045, 1148
ignis. 1131 |
illa, *ſing.* 1052 |
illæ, *dat.* 1076 |
illam. 1042 |
ille. 1110 |
illi, *dat.* 1176 |
illis. 1248 |
illius. 1055 |
illorum. 1192 |
immanis. 1156 |
immulſit. 1203 |
immunda, *ſing.* 1153 |
implicitus. 1142 |
in. 1031, 1037, 1042, 1043, 1049, 1052, 1058, 1069, 1079, 1088, 1090, 1091, 1093, 1094. 1100, 1104, 1118, 1123, 1127, 1130, 1133, 1134, 1135, 1139, 1149 *bis*, 1180, 1182, 1195, 1196, 1200, 1214, 1278, 1279, 1280 |
inque. 1062 |
incerti, *plur.* 1097, 1113 |
incertis. 1070 |
includuntur. 1110 |
inde. 1068, 1103, 1110, 1216 |
infeſtum. 1143 |
ingentis. 1030 |
inque graveſcunt, *ingraveſcuntque.* 1243 |
inliciatis. 1138 |
inlidunt. 1093 |
inque-peditus, *impeditúſque.* 1142 |
innumerabilia. 1137 |
inopi. 1135 |
inridens. 1150 |
inritans. 1028 |
inritata, *plur.* 1039 |
inſinuantur. 1024 |
inſpirant. 1102 |
inſtigant. 1075 |
inſueſcat. 1275 |

inter. 1077 |
interdum. 1105, 1123, 1211, 1271, 1273 |
intereà. 1198 |
interna, *ſing.* 1116 |
intus. 1084 |
inveniuntur. 1135 |
inventa, *ſing.* 1248 |
inveteraſcit. 1061 |
ipſa, *ſing.* 1025, 1161, 1168, 1256, 1263, 1269, 1273 |
ipſæ. 1178 |
ipſas. 1038 |
ipſe. 1128 |
ipſi, *plur.* 1111 |
ipſis. 1127, 1140 |
ipſo. 1069 |
is. 1066 |
Iſchnon. 1159 |
ita. 1140 |
jungit. 1186 |
junguntque. 1101 |
præter juſtum liquido. 1234 |
juxtim. 1206 |

L.

Labefacta, *plur.* 1107 |
labellis. 1073 |
labeſcit. 1278 |
labioſa, *ſing.* 1162 |
labitur. 1116 |
laborat. 1092 |
labore. 1114 |
labris. 1187 |
lacere in fraudem. 1200 |
laceſſit. 1033 |
laciamur. 1139 |
lacrumans. 1170 |
lædere. 1075 |
læta, *ſing.* 1263, *plur.* 1193 |
Lampadion. 1158 |
languent. 1117 |
largo. 1231 |
laticum. 1086, 1092 |
lepôrum. 1126 |
leviter. 1077, 1277 |
lignea, *ſing.* 1154 |
limina. 1170 |
liqueſcunt. 1107 |
liquida, *plur.* 1252 |
liquidis. 1252 |
liquido. 1234 |
liquitur. 1236 |
loca, *nom.* 1028, 1037, 1039, 1259 |
locis. 1235, 1266 |
locos. 1239 |
longè. 1169 |
longo. 1278. 1280 |
longum. 1163 |
loquacula, *ſing.* 1158 |
loqui. 1157 |
lubido. 1040 |
luce. 1119 |
lucem. 1182 |
ludi, *plur.* 1124 |
ludis. 1094 |
lumbis. 1260 |
lumine, *ocul.* 1136 |
luſtriſque. 1129 |

M.

Machina. 1112 |
macie. 1160 |
mæſti, *plur.* 1229 |
magis. 1068, 1083, 1178, 1223, 1242, 1243, 1258 |
magna, *ſing.* 1156 |
magni, *ſing.* 1250 |
Majorúmque. 1217 |
mala, *ſubſt.* 1134, 1152 |
malum, *ſubſt.* 1112 |
mammoſa, *ſing.* 1161 |
manibus. 1096 |
manibuſque. 1071 |
mares. 1221 |
maribus. 1191 |
materno. 1204, 1207 |
maternóque. 1221 |
matrum. 1204 |
matura, *ſing.* 1025 |
maxima, *plur.* 1152 |
medio. 1126 |
medióque. 1093 |
meditata, *ſing.* 1175 |
Melichrus. 1153 |
Meliteníia. 1123 |
meliùs. 1137 |
membra. 1036. 1107 |
membráque. 1219 |
membris. 1025, 1046, 1084. 1091, 1096, 1098, 1165, 1254 |
mens. 1041 |
mentem. 1057 |
merum, *adj.* 1155 |
mia. 1151 |
miſcentes. 1206 |
miſella *ſing.* 1089 |
miſer. 1172 |
miſeram. 1168 |
miſeri, *plur.* 1152 |
miſeris. 1069 |
mitræ, *plur.* 1122 |
mittitur. 1238 |
mixta, *plur.* 1214 |
modis. 1256, 1274 |
modò. 1174 |
molles. 1261 |
more. 1257 |
morigeriſque. 1274 |
morſus, *plur.* 1078 |
mortali. 1177 |
mortua, *ſing.* 1160 |
motus, *plur.* 1065, 1261 |
moveri. 1267 |
muliebre. 1220 |
muliebri. 1240 |
muliebria. 1100 |
muliebribus. 1046 |
muliebris. 1225 |
mulier. 1047, 1185, 1262 |
muliercula. 1272 |
multa. 1050 |
multæ. 1244 |
multimodis. 1148, 1213 |
multis. 1213 |
multo, *nom.* 1028, 1229 |
multum. 1241 |
mundo, *adj.* 1274 |
munire. 1249 |
muta, *ſing.* 1157 |
mutua, *ſing.* 1194, *plur.* 1199 |
mutuus. 1209 |

N.

Nactæ, *plur.* 1245 |
Nam. 1054, 1084, 1105, 1139, 1146, 1188, 1233, 1241, 1257, 1262, 1273, 1277 |
namque. 1033, 1042, 1050, 1079, 1254 |
natis, *ſubſt.* 1227, 1249 |
natura. 1081, 1193, 1249 |
ne. 1138, 1139, 1227, 1268 |
nec. 1059, 1066, 1071, 1095, 1096, 1104, 1112, 1152, 1178, 1185, 1190, 1210, 1226, 1261, 1271 |
nempe. 1166 *bis*, 1167 |
neque. 1210 |
nequicquam. 1103, 1126, 1181, 1232 |
nequiſſent. 1247 |
nequit. 1239 |
nervis. 1108 |
nervorum. 1037 |
nervoſa, *ſing.* 1154 |
nihil. 1088, 1103, 1270 |
nihilo magis. 1218 |
nigra, *ſing.* 1153 |
nimiùm. 1132, 1233 |
niſi. 1143, 1199 |
niſus, *plur.* 1182 |
nobis. 1031, 1051, 1219 |
nodos. 1141 |
nomen. 1051, 1055 |
non. 1063, 1074, 1091, 1140, 1147, 1157, 1159, 1183, 1192, 1235, 1238 |
nonne. 1194, 1279 |
noſſent. 1199 |
noſtras. 1178 |
noſtris. 1290 |
novis. 1063 |
num. 1068 |
numen. 1232 |
numina. 1226 |
nunquam. 1199 |
nuntia, *plur.* 1027 |
nutu. 1115 |

O.

OBſidere, *infin.* 1085|
obſtet. 1143|
obverſatur. 1055|
obvia, *plur.* 1209|
obvius. 1143|
occupat. 1044|
oculis. 1071|
oculorum. 1136|
oculos. 1132|
odioſa, *ſing.* 1158, 1183|
odoribus. 1168|
offenderit. 1173|
officia. 1117|
omnes. 1042, 1181|
omni. 1264|
omnia. 144, 1167, 1179, 1181|
omnibus. 1029, 1165|
operit. 1171|
opus. 1261, 1270|
ora, *plur.* 1102|
origo. 1079, 1225|
oris, *ſing.* 1102, 1164
oritur. 1220|
ortu. 1236|
oſcula. 1172, 1187|
oſculáque. 1074|

P.

PAbula. 1056|
Palladion. 1154|
pallam. 1123|
par. 1177|
parantur. 1125|
parentes. 1214|
parentum. 1206|
parere, *à pario.* 1248|
parta. *plur.* 1122|
parte. 1224|
partem. 1043|
partes. 1038, 1085|
partim. 1233|
partu. 1246|
partus, *ſing.* 1222|
parva, *ſing.* 1109|
parumper. 1109|
parvula, *ſing.* 1158
Pater. 1217|
Patres. 1215|
Patribus. 1205, 1215|
Patrio. 1205, 1207, 1220|
Patrum. 1122|
Pauſa. 1109|
Pectore. 1264|
Pectoribus. 1260|
Pectus. 1083|
Pecudes. 1191|
Pedibus. 1118|
Penetrare. 1104, 1239|
Penetratum. 1239|
Per. 1036, 1208|
pereuntque. 1114|
perire. 1129|
permagni, *ſing.* 1257|
perrumpere. 1141|
pertundere. 1280|
petiere. 1072|
petit. 1041, 1092|
Philema. 1162|
placent. *à placare.* 1151|
plagas, *id.* 1139|
plagis, *id.* 1063|
plenáque, *ſing.* 1156|
pletique. 1229|
plerumque. 1042, 1146, 1258|
pluria. 1082|
pluribus. 1245|
plus. 1177, 1224|
pocula. 1125|
pœna. 1067|
Pœnas. 1077|
Pondus. 1243|
porro. 1237|
poſitis. 1260|
poſſe. 1080|
poſſent. 1191, 1200. 1246, 1249|
poſſint. 1212, 1250|
poſſis. 1065. 1136, 1142, 1181, 1224|
poſſit. 1091|
poſſunt. 1085, 1097, 1103, 1112, 1259|
Poſt. 1245|
Poſtéſque. 1171|
Potans. 1093|
Potat. 1121|
non potis eſt. 1235|
Potiundi. 1069|
Potiùs. 1067|
Præ 1160|
præclari, *ſing.* 1027|
Præpetis, *verb.* 1145|
Præſagit. 1050, 1099|
præſto. 1054|
Præter. 1088, 1234|
Prætermittas. 1144|
Prætermitter. 1134|
pravas. 1148|
premunt. 1072|
prendere. 1136|
preſſantes. 1102|
prima, *plur.* 1063|
primitus. 1024|
primordia. 1213|
primùm. 1052, 1071, 1144|
proavorum. 1212|
producit. 1216|
profecta, *plur.* 1215|
profundant. 1029|
prohibet. 1262|
prolixo. 1238|
proprio. 1134|
propterea quia. 1213|
protrahere. 1182|
provolat. 1238|
pudens. 1157|
puellos. 1245|
puer. 1046|
pulchra, *plur.* 1118|
pulchrique, *ſing.* 1027|
pulchroque. 1087|
pumilio. 1155|
pura, *ſing.* 1074|
pura. 1068|
purant. 1229|
purantur. 1258|
purat. 1133|

Q.

QUa, *pron* 1138|
quadrupedumque. 1258|
quæ, *ſing.* 1112, 1186 *plur.* 1067, 1085. 1089, 1136. 1145, 1147, 1200, 1215|
quæque, *plur. qualibet.* 1058|
quærat. 1174|
quærens. 1188|
quærit. 1090|
quærunt. 1111|
quam, *pron.* 1169, *partic.* 1069, 1082, 1140, 1145, 1177, 1219|
quamvis, *conj.* 1277|
quandoquidem. 1218|
quantovis, *nom.* 1164|
quare. 1201|
quaſi. 1029|
quem. 1173|
querela. 1175|
queunt. 1095|
qui, *ſing.* 1028, 1045, 1066, 1091, *plur.* 1075|
quia. 1074, 1235, 1259|
quibus. 1024, 1247, 1256|
quid. 1071|
quidquam. 1096|
quit. 1157, 1159|
quo, *pron.* 1253, *adv.* 1040, 1178|
quod, *pron.* 1031, 1035. 1054, 1072, 1081, 1111, 1127, 1199, 1224, 1229, 2270, 1276, 1277, *conj.* 1130. 1131, 1133, 1176, 1192|
quodcunque. 1076, 1223|
quoniam. 1085, 1103, 1126, 1151, 1181. 1237|
quoque, *quolibet.* 1026|
quoque. 1080, 1142, 1166, 1211, 1248, 1257|
quos. 1180, 1194, 1205|
quos. 1180. 1194. 1205|

R.

RAbiei. 1076|
rabies. 1110|
ratione. 1138, 1190|

rebus. 1029, 1184, 1254|
recentia. 1064|
recta, *ſing.* 1265|
reddant. 1231|
redit. 1110|
referant. 1212|
refert. 1217, 1250, 1253, 1257|
refrenat. 1078|
regione. 1265|
reliquit. 1130|
remordet. 1128|
reperire. 1112|
repugnat. 1081, 1162|
res, *ſing.* 1082, 1116, *plur.* 1033|
reſpiciunt. 1152|
reſtingui. 1080|
retibus. 1140|
retinere. 1059, 1180|
retractant. 1193|
retractet. 1163|
reviſit. 1110|
revocatum. 1236|
rhadine. 1160|
rident. 1118|
riſus, *ſing.* 1133|
ricu. 1258|
roborat. 1031|
rubet. 1044|

S.

SÆpe. 1029, 1073, 1089, 1152, 1170, 1188, 1194, 1196, 1212, 1214, 1247|
ſagittis. 1271|
ſal. 1155|
ſalientum. 1193|
ſalivas. 1101|
ſanguine. 1207, 1220|
ſanguis. 1043, 1068|
ſatiare. 1095|
ſatum, *ſubſt.* 1226|
Satura. 1162|
ſaucia, *ſing.* 1041|
ſaxa. 1279, 1280|
ſcilicet. 1119|
ſcimus. 1167|
ſcœnia. 1179|
ſcoria. 1267|
ſe. 1040, 1108, 1128, 1168, 1176, 1262|
ſeclum. 1220|
ſecum. 1275|
ſecundo. 1134|
ſed. 1056. 1067, 1077, 1092, 1164, 1205|
ſedibus. 1035|
ſemel. 1059|
ſemen. 1025, 1032, 1034, 1202, 1240|
ſemina. 1208, 1250, 1254, 1260|
ſemine. 1058, 1039, 2204, 1218, 1222, 1231, 1233,
2240|
ſeminibus. 1251|
ſeminis. 1266|
ſemper. 1185, 1222|
ſenectam. 1249|
ſerta. 1125|
ſeriis. 1171|
ſervare. 1060|
ſeu. 1047|
ſi. 1044. 1054. 1063, 1163, 1173, 1192, 1263|
ſibi. 1057, 1060, 1111|
ſic. 1045, 1094, 1259|
Sicyonia. 1118|
Silena. 1161|
ſimile. 1223|
ſimilet. 1204, 1211|
ſimul. 1035, 1269|
ſimula, *ſing.* 1162|
ſimulacra. 1016, 1054, 1056. 1088, 1092, 1094|
ſine. 1067. 1166|
ſit. 1137|
ſitiens. 1090|
ſitit. 1093|
ſive. 1046, 1225 *bis*|
ſmaragdi, *plur.* 1119|
ſollicitat. 1189|
ſollicitatur. 1031|
ſomnis. 1090|
ſorte. 1216|
ſortéſque. 1232|
ſpatio. 1278, 1280|
ſpatium. 1189|
ſpectando. 1095|
ſpes. 1079. 1089|
ſteriles. 1233. 1244|
ſterili. 1228|
ſtillavit. 1053|
ſtimuli, *plur.* 1075|
ſtimulis. 1208|
ſtinguere. 1091|
ſtirpe. 1215|
ſtultitiæque. 1176|
ſua, *ſing.* 1267, *plur.* 1152|
ſuadent. 1150|
ſub. 1115|
ſubat. 1192|
ſubita, *ſing.* 1203|
ſublatis. 1260|
ſuboles. 1225|
ſubſidere. 1191|
ſubſunt. 1075|
ſucceſſit. 1053|
ſudorem. 1121|
ſuffit. 1168|
ſui, *adj.* 1035, 1273|
ſulci, *ſing.* 1265|
ſumere. 1259|
ſumit. 1067|
ſumméque. 1134|
ſummis, *adj.* 1197|
ſummóque. 2149|
ſummopere. 1179|
ſumta, *ſing.* 1175|
ſunt. 1054, 1067, 1135, 1145, 1147, 1166, 1233, 1245, 1261|
ſuo. 1214|
ſuperatum. 1210|
ſuperavit. 1210|
ſuperbos. 1171|
ſupereſt. 1276|
ſurgit. 1127|
ſurgunt. 1076|
ſuſcipere. 1246|
ſuſcipiunt. 1243|
ſuſpirat. 1185|

T.

TAbéntque. 1155|
tabeſcunt. 1113|
tam. 1083. 1238|
tamen. 1054, 1142, 1164, 1181, 1245, 1278|
tandem. 1108|
te. 1184|
telis. 1045|
tempore. 1069|
tendit. 1048|
tendunt. 1197|
tenere. 1200|
teneris, *nom.* 1096|
tenet. 1187|
tenue. 1135|
tenuíque, *nom.* 1234|
tenuia. 1089|
teritúrque. 1120|
tetris. 1168|
Thalaſſina. *ſing.* 1120|
tibi. 1143|
torrenti. 1093|
tota. *ſing.* 1155|
toto. 1036, 1047, 1097, 1104|
tractetur. 1256|
traducere. 1065|
tradunt. 1215|
tranſactis. 1029|
traulizi. 1157|
tribuiſſe. 1176|
tribuunt. 1147|
triviis. 1196|
tu. 1181|
tueri. 1132|
tum. 1024, 1145, 1159, 1204|
tument. 1039|
tunditur. 1277|
turgida, *plur.* 1028|
turpéſque. 1148|
turpi. 1167|
tuſſi. 1160|
tutè. 1143|

V.

VAcillans. 1117|
vadimonia. 1116|
vagus. 1064|
validit. 1108|
validos. 1141|

varia, *ſing.* 1216 |
ubi, *cum.* 1025, 1108 |
velle. 1105 |
Venere. 1064, 1228 |
Venerem. 1193, 1263, 1266 |
Veneremque. 1150 |
Veneres. 1178 |
Veneris. 1045, 1052, 1066, 1106, 1121, 1141, 1165, 1198, 1208, 1241 |
Venerisque. 1271 |
venientem. 1173 |
vento. 1089 |
Venus. 1051, 1077, 1094, 1100, 1216, 1269 |
verbum. 1130 |
vere. 1147 |
vero. 1087, 1135, 1160 |
vertunt. 1123 |
veſte. 1124 |
veſtémque. 1030 |
veſtigia. 1113 |
veſtis. 1120 |
vi. 1107, 1203 |
viáque. 1265 |
viciſſim. 1183, 1234, 1255 |
victu. 1124, 1253 |
videat. 1177 |
videmus. 1148 |
videntur. 1105, 1241 |
vides. 1194, 1206, 1279 |
videt. 1133 |
videtur. 1270 |
vigere. 1149 |
vigilare. 1137 |
vincat. 1112 |
vincitur. 1278 |
vinclis. 1195 |
vinctóſque. 1200 |
vinxit. 1195 |
violenti, *ſing.* 1109 |
vir. 1275 |
vires, *nom.* 1114 |
viri, *ſing.* 1186, 1263 |
viribus. 1197 |
viridi. 1119 |
virile. 1202 |
viris. 1269 |
virûm, *virorum.* 1225 |
vis, *nom.* 1034, 1165 | *verb.* 1145 |
vita, *nom.* 1253 |
vitæ. 1179 |
vitam. 1275 |
vitare. 1139 |
vitat. 1066 |
vitia. 1144 |
vivere. 1159 |
viveſcit. 1061, 1131 |
viximus. 1166 |
ulcus. 1061 |
una, *nom.* 1034, 1174 |
unáque, *nom.* 1082 |
unde. 1041, 1043, 1048, 1076, 1079, 1245 |
unguenta. 1118, 1125 |
unguit. 1172 |
unius. 1079 |
unquam. 1227 |
vocéſque, *nom.* 1217 |
volgivagáque, *ſing* 1064 |
volnera. 1063 |
volnere. 1113 |
volnus. 1042 |
volta, *plur. vultus.* 1206 |
voltúque. 1133 |
voltus, *plur.* 1217 |
volucres. 1290 |
volunt. 1180 |
voluntas. 1039 |
voluptas. 1068, 1074, 1078, 1194, 1201, 1256 |
voluptatem. 1050 |
voluptatis. 1107 |
uſque adeò. 1106, 1113, 1250 |
ut, *conj.* 1100, 1151, 1211, 1228, 1231, 1249, 1250, 1269, 1272, 1275, *ſicut.* 1029, 1090, 1111, 1195, 1201, 1205, *itaut.* 1137 |
utri, *adj. ſing.* 1223 |
utriuſque. 1205 |
utrum, *nom.* 1210 |
utuntur. 1098 |
vultus, *ſing.* 1027 |
uxores. 1231, 1248, 1259 |
uxoribus. 1261 |

PRIVILEGE DU ROY.

LOUIS PAR LA GRACE DE DIEU ROY DE FRANCE ET DE NAVARRE. A nos Amez & Feaux Conſeillers, les Gens tenans nos Cours de Parlement, grand Conſeil, Requeſtes de noſtre Hôtel, & de noſtre Palais à Paris, Baillifs, Seneſchaux, Prevoſts, leurs Lieutenans, & à tous autres nos Juſticiers qu'il appartiendra; SALUT. Ayant fait choix de noſtre bien amé FEDERIC LEONARD noſtre Imprimeur, pour mettre ſous la Preſſe les anciens Autheurs Latins, Hiſtoriens, Poëtes, & autres, ſur leſquels on a fait des Commentaires & des Notes pour l'inſtruction de noſtre fils le Dauphin, deſquels Autheurs le Terence, le Plaute, LE LUCRECE, le Phedre, le Salluſte, le Florus, le Tite-Live, le Cornelius Nepos, le Velleius Paterculus, le Juſtin, le Claudian & le Quinte-Curſe ſont en eſtat d'eſtre imprimez: Et ledit LEONARD Nous ayant fait tres-humblement remontrer le prejudice qu'il recevroit, ſi aprés les grands frais qu'il doit faire pour l'impreſſion de ces Livres, d'autres entreprenoient de les contrefaire, ce qui pourroit arriver ſi Nous ne luy accordions nos Lettres de Privilege ſur ce neceſſaires. A CES

CAUSES, deſirant traiter favorablement ledit LEONARD, & empeſcher qu'il ne ſoit fruſtré de ſon labeur, & des grandes dépenſes qu'il luy convient ſupporter pour leſdites impreſſions ; Nous luy avons permis & accordé, permettons & accordons d'imprimer ou faire imprimer, vendre & debiter leſdits Livres dans tous les lieux de noſtre obeïſſance, en telles Marges, Volumes & Characteres qu'il voudra, pendant le temps & eſpace de vingt années, à compter du jour que chacun d'iceux ſera achevé d'imprimer pour la premiere fois : faiſant tres-expreſſes inhibitions & defenſes à tous Marchands Libraires, Imprimeurs, & à tous autres de quelque qualité & condition qu'ils ſoient, d'imprimer ou faire imprimer, contrefaire, ou alterer leſdits Livres, les vendre ny les diſtribuer par toutes les Terres & Seigneuries de noſtre obeïſſance, d'autre impreſſion que de celle dudit Expoſant, à peine de trois mille livres d'amende applicable, un tiers à Nous, un tiers à l'Hoſpital General, & l'autre tiers audit Expoſant ; de confiſcation des Exemplaires contrefaits, & de tous dépens, dommages & intereſts : A la charge de mettre deux Exemplaires de chacun deſdits Livres en noſtre Bibliotheque publique, un en celle du Cabinet de nos Livres de noſtre Chaſteau du Louvre, & un en celle de noſtre tres-cher & feal le ſieur d'Aligre Chevalier, Chancelier de France, avant que de les expoſer en vente, à peine de nullité des Preſentes. Si vous mandons que du contenu en icelles vous faſſiez & ſouffriez joüir & uſer pleinement & paiſiblement ledit LEONARD, & ceux qui auront droit de luy, ſans ſouffrir qu'il leur ſoit donné aucun empêchement. VOULONS qu'en mettant au commencement ou à la fin deſdits Livres Copie des Preſentes, ou un Extrait d'icelles, elles ſoient tenuës pour bien & deuëment ſignifiées, & que foy y ſoit adjoûtée, & aux Copies collationnées par l'un de nos amez & feaux Conſeillers & Secretaires, comme à l'Original. MANDONS au premier noſtre Huiſſier ou Sergent ſur ce requis, faire pour l'execution des Preſentes tous Exploits, ſaiſies, & autres actes requis & neceſſaires, ſans demander aucune autre permiſſion, nonobſtant toutes oppoſitions ou appellations quelconques, clameur de Haro, Chartre Normande, Priſe à partie, & Lettres à ce contraires, dont Nous nous reſervons la connoiſſance, & à noſtre Conſeil ; CAR TEL EST NOSTRE PLAISIR. DONNE' à Verſailles le vingtiéme jour d'Aouſt, l'An de grace, mil ſix cens ſoixante-quatorze ; & de noſtre Regne le trente-deuxiéme. Signé, Par le Roy en ſon Conſeil, DESVIEUX.

Regiſtré ſur le Livre de la Communauté des Libraires & Imprimeurs de Paris le 10. Septembre 1674. ſuivant l'Arreſt du Parlement du 8. Avril 1653. & celuy du Conſeil Privé du Roy du ſixiéme Fevrier 1665. Signé, THIERRY *Syndic.*

Achevé d'imprimer pour la premiere fois le 25. May 1680.

XL
7
28
A01 1465561